

Laisvės kovotojų prisiminimai

XI DALIS

Laisvės
kovotojų
prisiminimai

Laisvės kovotojų prisiminimai

XI DALIS

(Knygos „Aukštaitijos partizanų
prisiminimai“ tęsinys)

Vilnius
2024

Sudarė, nuotraukas ir
archyvinę medžiagą pateikė
ROMAS KAUNIETIS

Knygos išleidimą inicijavo
vyskupas Jonas Kauneckas

Knygos išleidimą rėmė
Algimantas Steponas Kairys.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios
bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-9986-??-???-?
ISBN 5-415-01339-3 (bendras)
© UAB „Petro ofsetas“, 2024

© Įžanga Romas Kaunietis, 2024
© Sudarymas Romas Kaunietis, 2024

I Ž A N G A

Pirmosios laisvės kovotojų prisiminimų knygos nuo 1996 m. buvo išleistos serijomis skirtingais pavadinimais: „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“, „Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai“, „Laisvės kovotojų prisiminimai“ ir, išleidus visas šias knygas, buvo sudaryta dviejų tomų rinktinė pavadinimu „Laisvės kovų ir netekčių metai“, kuri išleista 2016 m. Tai buvo tarsi anų išleistų knygų serijos apžvalga, į kurią buvo atrinkti patys įdomiausi ir charakteringiausi laisvės kovotojų prisiminimai, papildyti archyviniais dokumentais ir patikslinimais.

Pirmoji (11 dalis) ir antroji (12 dalis) knygos „LAISVĖS KOVOTOJŲ PRISIMINIMAI“ sudarytos 2017–2019 m.

Šiose knygose spausdinami gerokai anksčiau užrašyti ir nepublikuoti keliolikos buvusių partizanų, ryšininkų bei jų rėmėjų prisiminimai, nemaža vietos skirta archyvinei medžiagai, kuri buvo parinkta iš įvairių sovietinio saugumo tardymo ir operatyvinių bylų pagal atskiras temas: SOVIETINIŲ REPRESINIŲ STRUKTŪRŲ VEIKLA, SOVIETINIŲ SAMDINIŲ-STRIBŲ, SOVIETINIŲ MGB PAREIGŪNŲ, JŲ AGENTŲ, AGENTŲ SMOGIKŲ, INFORMATORIŲ, EILINIŲ SOVIETINIŲ KOLOBORANTŲ NUSIKALSTAMA VEIKLA IR JŲ VEIKLOS METODAI PRIEŠ LAISVĖS KOVOTOJUS ŠIAURĖS RYTŲ AUKŠTAITIJOJE; ŠIAURĖS RYTŲ LIETUVOS partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, sovietinių aktyvistų liudijimai įamžinti NKVD–NKGB–MGB–MVD tardytojų protokoluose. Visa ši medžiaga versta iš rusų kalbos, pateikiant adaptuotus protokolų variantus.

Kai kurios pateikiamos publikacijos gali intriguoti skaitytoją, bet šiandien mes privalome žinoti tą istoriją, kuri kažkada ne kartą buvo nutylėta, sumenkinta, tarsi ten nieko ypatingo neįvykę, apie ką mes turėtume kalbėti atvirai ir garsiai. Čia turiu mintyje ne vien kai kurių mūsų laisvės kovotojų padarytas skriaudas savo žemiečiams, nesitaikstant ir su kitaip mąstančiais, ne visada susiorientuojančiais painioje to laikotarpio situacijoje, susidūrus su nežabota okupantų provokacijų, kompromitacijų ir įvairiausių intrigų lavina, kas mūsų dorai auklėtam žmogui nepriklausomoje valstybėje buvo svetima ir nesuprantama. Visa tai labai aiškiai atsispindi okupantų suimtų laisvės kovotojų tardymų protokoluose, kada suimtajam pateikiami kaltinimai: už pasipriešinimą okupantų valdžiai – 10, 25 metai Sibiro pataisos darbų lageryje, o ką jau bekalbėti apie gresiančią mirties bausmę... Žmogus peržengia visas padorumo ir priesaikų ribas ir šneka tai, ko galima, kaip paprastai, dar ir nešnekėti. Čekistų tardymo metodai žiaurūs ir negailestingi, panaudojant vadinamąsias (jų žargonu) fizinio poveikio priemones, kada tardomasis atsiveria visa siela.

Tardymo protokoluose radau gana vertingos ir įdomios medžiagos naujai sudaromai knygai. Ta informacija pateikiama konkrečiais faktais, kurie taip aktualūs bet kam ir bet kada tyrinėjant mūsų tautos pokario istoriją. Kiek daug dar negirdėtų įvykių: žmonių pavardės, slapyvardžiai, kautynių aprašymai, žuvimų aplinkybės, bunkerių, slėptuvių įrengimai ir apie visa tai pasakoja patys anų įvykių dalyviai, kurių gyvų jau neteko prkalbinti laisvėje, daugelis jų nebegrįžo iš Rusijos lagerių, kiti buvo nuteisti ir sušaudyti, o jų papasakoti išgyvenimai išliko tik tardymų protokoluose – daugiausia pateikiami adaptuoti variantai, kadangi pačiuose protokoluose rusų tardytojų lietuviški vietovardžiai: kaimų, miestelių, miškų, upių, ežerų pavadinimai pateikiami iškreipti, o ypač vardai, pavardės, slapyvardžiai. Visa tai teko tikslinti pagal kitus turimus autentiškus šaltinius. Be to, dar identifikacijai patikslinti tardymo protokoluose, operatyviniuose pranešimuose paminėti vien tik atskiri slapyvardžiai, pavardės, vardai papildyti trūkstamais, asmenį visiškai identifikuojančiais duomenimis.

Knygoje publikuojamos metraštininko Andrejaus Zelevo apybraižos, kuriose jis aprašo Šiaurės Rytų Lietuvos sentikių tautinės mažumos tragiškus išgyvenimus pokario metais. Šiose apybraižose aprašomi ne vien lietuvių partizanų kovų epizodai su raudonaisiais okupantais. Iš dalies nušviečiamas ir Lietuvos sentikių bendruomenės gyvenimas, trumpai aprašoma jų buitis. Autorius gana vaizdžiai ir objektyviai aprašo sentikių ir lietuvių santykius prieškariniu ir pokariniu laikotarpiais, pamini keletą neiprastų ir vertų dėmesio epizodų iš eilinių kaimo žmonių buities, konkrečiais faktais aiškina, kodėl pokario metais didelė dalis sentikių buvo taip supriešta su lietuviais, kai iš Rytų atslinkusios raudonųjų okupantų ordos vienus išvijo į miškus, o kiti laisva valia nuėjo į sribų batalionus tarnauti atėjūnams, kada iki to gražiai tarpusavyje sugyveno, ramiai sau arė laukus, augino duoną, nereikėjo vieniems kitų nei persekioti, nei žudyti. Laisvoje nepriklausomoje Lietuvoje visoms tautinėms bendruomenėms vietos užteko ir gyvenimas buvo ramus, žmonės gerbė vieni kitus ir neieškojo priežasčių, kaip vieni kitiems pakenkti. Jeigu vyko kokie vaidai, tai daugiausia tarp savų, giminės rate, kada brolis su broliu kokio nors tėvų palikimo nepasidalijo... Bet istorija lieka tokia, kokia ji buvo, kokia ji yra, mūsų – rašančių šią istoriją – uždavinys pateikt ją kiek galima objektyvesnėje šviesoje, nors ir kokia ji skaudi bebūtų.

Po visų išleistų knygų gaunu nemažai atsiliepimų apie jose publikuojamus atskirus straipsnius, užrašytus laisvės kovotojų prisiminimus, netgi kai kurių buvusių sovietinių represinių struktūrų darbuotojų atsiliepimus. Pokario tema 2006 m. teko atvirai išsikalbėti su žmogumi, turinčiu specialų aukštąjį išsilavinimą, buvusiu Panevėžio KGB sk. pareigūnu Margevičiumi, kuris gana objektyviai ir teigiamai vertino mano sudarytose knygose publikuojamus laisvės kovotojų prisiminimus. Būdamas jau pensinio amžiaus, jis vis dar domėjosi įvairių žvalgybų darbo metodais, o paskutiniu metu ir Lietuvos pokario partizanų veikla, įsigijęs ir perskaitęs to laikotarpio visas mano sudarytas ir išleistas knygas. Žiūrint iš jo, kaip buvusio sovietinio saugumo darbuotojo, pozicijų, jo atsiliepimai apie mano sudarytas knygas buvo gana objektyvūs. Juk ne paslaptis – nesunku atskirti blefuojantį nuo teisybę kalbančio. Ne iš liaupsų ir pagyrų gali susidaryti objektyvią nuomonę, o vadovaudamasis kritinėmis pastabomis, kas gerokai imponavo ir gerb. Margevičiaus pasisakymuose diskutuojant ne vien pokarine tematika...

Buvęs vadinamasis „liaudies gynėjas“ Česlovas Žiedelis, pateikdamas savo prisiminimus, baigdamas pokalbį pasakė: „Jei ne „išvaduotojai“, Lietuvoje nebūtų buvę nei „banditų“, nei stribų, lietuviai ir toliau būtų ramiai arę žemę ir Dievulį garbinę.“ Trumpei, bet tuo labai daug tiesos pasakyta.

Buvo ir tokių, kuriems Kauniečio sudarytos ir išleistos knygos tapo ne visai priimtinos ir, kaip nebūtų keista, netgi tų pačių buvusių laisvės kovotojų sūneliai internetinėje erdvėje šitas knygas, taip pat mane išdėdami į šuns dienas (dargi išvadindami necenzūriniais žodžiais), visai nepelnytai man išreikšdami pasipiktinimą, kaip neva savaip interpretuojantį žmonių pateikiamus faktus, kurie, atseit, visai neatitinka tikrovės, paantrindami kažkada kažkam prasitarus, kad „tas knygas reiktų sudeginti“ ... Nėra prasmės veltis į ginčus, tik viena galiu priminti, jog vieno iš jų tėvelio užrašytuose prisiminimuose buvo paminėtas, kaip buvęs užverbuotas MGB agentas (man asmeniškai pats prisipažino), o kito – „pasidavė rusams savo noru ir suteršė turėtą partizano vardą...“ (Iš LLKS Vyčio apyg. I-osios Krištaponio rinkt. I-ojo r. Vado įsakymo Nr. 1. 1949 m. gruodžio 1 d.). Tai, kas vyko prieš 70 metų, vien už parašytą tiesą šiandien netgi iš palikuonių tenka patirti nepelnytus užgauliojimus ir įžeidinėjimus. Gal privalėčiau ir atsiprašyti, kad tos tiesos nenutylėjau, nenuslėpiau, bet juk tai ne vienintelis ir ne paskutinis panašus atvejis, ką teko patirti, daugelį metų renkant ir užrašinėjant laisvės kovotojų prisiminimus, nustatinėjant buvusius sovietinio saugumo „beldikus“, kurių dėka buvo išduota ir sunaikinta šimtai laisvės kovų dalyvių, partizanų...

Neseniai po mano publikuoto interviu interneto svetainėje 15min.lt su žurnaliste Jolanta Vazbutaite paskambino keli interesantai ir pareiškė norą susitikti pokalbio ta pačia tematika, nors jų amžius jau nieko gero nežadėjo apie jų to laikotarpio prisiminimus, nes tikrųjų pokario laisvės kovų dalyvių belikę tik vienetai. Ką jau begalėtų papasakoti apie pokarį mano bendraamžiai, kad ir keletą metų už mane vyresni, nes man jau 75-eri. Iš tų skambinusių, kaip nebūtų keista, vienas interesantas telefonu prisistatė Albino vardu, bet daugiau apie save – jokių duomenų, dargi primindamas, jog savo pavardės jis nenorintis viešinti. Po trumpo pokalbio pažadėjo parašyti laišką ir netrukus gavau iš jo tą žadėtąjį laišką. Labai norėjau padėkoti už 18 įgudusia ranka prirašytų lapų, bet neturėjau jokios galimybės, nes siuntėjas nenurodė ne tik savo pavardės, bet ir atgalinio adreso, kas mane truputį suintrigavo. Gal reiktų pasakyti ką nors ir iš savo patirties – kalbintų buvusių pokario laisvės kovų dalyvių, vadinamųjų „liaudies gynėjų“, MGB agentų ir informatorių, kurie vienaip ar kitaip kažkada stovėjo vienoje ar kitoje barikadų pusėje, tarnavo okupantams ar buvo jų persekiojami – likusieji dar ir šiandien tebegyvena su didesne ar mažesne tamsia sąžinės dėme (čia to gerb. Albinui jokia būdu netaikau) arba vengia atvirumo dėl savo artimųjų, kurių mąstysena nesutampa ir tai gali pakenkti artimam kasdieniam bendravimui. Tai mano dvi pagrindinės nuomonės apie tokius žmones. Kai kuriuos paredaguotus epizodus iš minėto Albino laiško nutariau pateikti ir šioje knygoje, nes akivaizdu, kad žmogus vienaip ar kitaip pokarį išgyvenęs kaime ir dar šį tą matęs ir girdėjęs.

Pirmoje knygoje „PO SOVIETŲ JUNGU“ laisvės kovotojų prisiminimai ir publikuojama adaptuota archyvinė medžiaga daugiausia apima Šiaurės Rytų Lietuvos kraštą:

Rokiškio, Obelių, Dusetų, Zarasų, Švenčionių, Utenos apylinkes. Prisiminimai mano užrašyti įvairiu laikotarpiu, didžiąją dalį jų pateikė: **Algirdas Šiukščius, Stasys Indrašius-Drąsutis, Pranas Motuza, Feliksas Mažeikis-Kardas, Algirdas Meilus, Andrejus Zelevas, Valdas Striužas, Laimonas Abarius, Petras Laguckas, Bronius Skardžius-Baroniukas, Gintaras Vaičiūnas, Bronius Maigys, Navickas Romualdas-Jaunutis.**

Nuoširdžiai dėkoju visiems kalbėjusiems, rašiusiems, siuntusiems prisiminimus, už jūsų drąsą sakyti tiesą apie pokarį, kuris iš mūsų tautos pareikalavo tiek daug nepelnytų skriaudų, aukų ir pralieto kraujo.

ROMAS KAUNIETIS

TIKRIEJI IR NETIKRIEJI POKARIO DIDVYRIAI

SRAUTAS ATSIMINIMŲ, KURIUOSE IŠSKYLA IŠKREIPTA TIKROVĖ, EGOISTINIAI TIKSLAI

Užrašė Algirdas Šiuokščius
1999 02 15

Gal dėsninga, jog, Lietuvai vėl tapus nepriklausoma, kaip iš gausybės rago pasipylė įvairaus pobūdžio atsiminimai. Juos rašo įvairiausių sluoksnių ir pažiūrų tautiečiai, pradedant buvusiais nomenklatūrininkais ir baigiant eiliniaisiais tremtiniais. Tikslai taip pat nevienodi: vieni stengiasi parodyti, kokie anuomet jie buvo patriotai (tylieji rezistentai), kaip stengėsi tos pačios Lietuvos labui, o kitus iki šiolei slegia šiurpi praeitis ir patirtos kančios. Be abejonės, atsirado ir **trokštančių garbės**, kupinų noro įsiamžinti. Tokių kūrinijų gausoka knygynų lentynose, tik vertė labai nevienoda. Kai kuriais atvejais geriau būtų, jei žmogus turėtų daugiau blaivaus proto ir savigarbos.

Prieš penketą metų (1994) žodinga Kauno žurnalistė (Janina Semaškaitė) išleido nemažos apimties apybraižų knygą apie vieną Rytų Aukštaitijos partizanų būrį. Skaitydamas labai jausmingą tekstą dažnai pradėdį nebesuprasti, kas joje labiau nusipelno pagarbos: partizanai ar jų ryšininkas, tuomet buvęs nepilnametis „gerasis berniukas... mažasis didvyris“, prieš kurį blanksta net partizanai. Jis padarė tiek žygdarbių, jog net stebėtis tenka. Viena epizode pasakojama, kaip Radviliškyje nuplėšė prieš spalio šventes iškabintas 20 vėliavų ir užantyje (kaip tiek sutalpino?) atvežė traukiniu į Rytų Aukštaitiją. Kitame epizode jis teatre pamatė I. Markulį, labai troško prieiti prie jo, paklausti: „... ar niekada negirdi naktimis tavo išduotų žuvusiųjų balsų?“ Tačiau pamatė, jog tas ne vienas, todėl ir nepasikalbėjo akis į akį.

Tai tik pora mažų epizodėlių, o jų gal ne viena dešimtis. Vėliau „mažasis didvyris“ (čia turimas omenyje Andrius Dručkus – R. K.) tapo istorijos mokytoju Kaune ir su mokiniiais „nustatė, koks buvo Kauno herbas, rinko medžiagą apie Darių ir Girėną“, kompozitorius tėvą ir sūnų Kuprevičius. Dėl to jautė, kad visą laiką yra sekamas.

Jau nepriklausomoje Lietuvoje išleido knygą apie tuos pačius partizanus, buvo išrinktas į miesto savivaldybę, o pastaruoju metu savo krašte įrengė muziejų, kurio, anot vieno korespondento, „stribai ir jų talkininkai bijo kaip velniai kryžiaus.“ Paskutiniai faktai kalba tikrai jo naudai, tačiau apie paties buvusio mokytojo praeitį kai kas pasakoja ne itin malonų faktą.

Pradėjus gilintis į žurnalistės aprašytus įvykius, išaiškėjo, jog padaryta nemaža klaidų, pripainiota, toli nukrypta nuo tiesos. Tad nelabai gerai, kai rašo žmonės, patys tuose įvykiuose nedalyvavę ir išklausę tik vieną pusę. Peršasi išvada, kad dažnai tokiais atvejais norima iškelti kai ką, o kita nutylėti tam tikrais sumetimais. Kas, kad pasakojama ašaringai, pasitelkiant jausmus, o daug kur slypi netiesa. Kaip tik tokiu stiliumi parašytos visos apybraižos. Tarp kitko, „mažasis didvyris“ labai stengėsi gauti kario savanorio statusą ir I laipsnio valstybinę pensiją. Nelabai gerai, kai pervertinami savieji nuopelnai, pasitelkiant visas priemones tikslui pasiekti.

Neseniai į rankas pateko rajoninės leidyklos išleistas tikras „šedevras“. Nepilno šimto puslapių knygelę autorius paantraštėje pavadino „beletrizuotais partizanų kovų užrašais“, tuo duodamas suprasti, jog čia gali būti ir jo išmonės. Tačiau viskam yra saikas. Pirmiausia į akis krinta, jog autorius netiesiogiai nori pats save išsigarbinti. Jis vis rašo: „... doras jaunuolis, ... tikras mūsų tėvynės patriotas... geras ir ryžtingas... taurus jaunuolis“ ir tuo aiškiai duoda suprasti ką turi galvoje. Tokios savireklamos dar neteko užtikti iki šiolei. Nors viskas beletrizuota, tačiau jo krašte partizanai buvę tikrai neeiliniai. Jie vadino priešus manhurtais (taip tekste), šunauja ir pan. Kas domisi, tas žino, jog mankurto terminą pirmas pavartojo Č. Aitmatovas 8-ajame dešimtmetyje. O „šunauja“ prigijo po Sąjūdžio metų. Anuomet šis žodis nebuvo girdimas.

Partizanai čia kasa bunkerį... ekskavatoriumi, o apie jo dydį galima spręsti, nes „... po trijų savaičių įtempto darbo bunkeris buvo baigtas“.

Nesąmonių (kitaip nepavadinsi) pilna beveik kiekviename puslapyje. Reikia dar priminti, jog po pusantros paros mūsų „... abi pusės buvo pavargusios ir netekusios daug jėgų“. Partizanai sunaikino dvi tanketes, o trečioje, nukovę kareivį, įsėdo patys ir apgręžę ją į priešus. Komentarai tokiai „beletrizacijai“ gal nereikalingi.

Vėliau pats autorius (taurus jaunuolis) pats pateko į lagerius, kur organizavo ir vadovavo slaptam rateliui. Jame dalyvavęs ir kng. A. Svarinskas bei kiti garbūs žmonės. Likimas jam lėmęs būti paskutinę mirties valandą ir prie L. Karsavino.

Autorius nenurimsta, išleido dar vieną knygelę, kurios, deja, kol kas nepavyko skaityti. Jis pats gavo laisvės kovų dalyvio statusą, tik nežinia ar gauna piniginę priemoną. Kalbų apie jo ryšius su KGB tikrai teko girdėti...

Dar vienas autorius parašė ir išleido knygelę apie savo krašto partizanus, jų ryšinius ir rėmėjus. Nedidelis tai kraštas – viso labo parapija, todėl ir pavardės čia tik 24. Vis dėlto aiškiai mažoka, prisiminus, kas tuomet juos rėmė ir padėjo. Medžiaga pateikiama neva dokumentiškai, pasakojimai autentiški. Tik bėda, kad trečdalis jų ne iš grynų lūpų, o iš oficialių dokumentų, pateiktų dėl statuso gavimo. Savaiame aišku, grynas pasakojimas yra žymiai įdomesnis negu sutrumpintas, pateikiant įstaigai. Vieni iš aprašytųjų sakė, jog labai norėtų visą tiražą sudeginti, bet autorius jau pasistengė jį išplatinti.

Knygelėje įrašytas vienas kažkada buvęs geras ir drąsus partizanas, tačiau vėliau tapęs Sokolovo smogiku, o dar vėliau vis tiek nuteistas ir sušaudytas. Regis, jam neturėjo atsirasti garbingos vietos. Dar vienas kitas partizanas taip pat kelia abejonių dėl savo veiklos. Kitas supainiotas su bendrapavardžiu. Dar apie kitą brolis pasakoja, jog žuvo sužeistas dengdamas draugus, tačiau tai netiesa. Be abejonės, taip būtų garbingiau, tačiau jis žuvo iš karto ir negalėjo priešintis. Tad štai dar kartą pavyzdys, kaip gimsta didvyriai.

Autorius jau nuo Sąjūdžio laikų garsėjo savo ultrapatriotiškumu ir vis stengėsi, jog būtų kaip nors įvertintas, nes vengė tarnybos sovietinėje armijoje, už ką buvo teistas. Beveik nėra abejonų, kad palaikė ryšius su KGB, bet pastaruoju metu gavo nukentėjusiojo statusą. Tai įgalina gauti priemoną prie pensijos.

Tokio tipo rašeivas dažniausia jungia bendri tikslai: noras kuo daugiau išgarsėti bet kokia kaina ir pinigai. Todėl pasiekiami laikraščiai, net radijas, vis kalbant ir rašant apie vieną ir tą patį. Dažniau sekant spaudą kai kurie partizanai jau pradeda išipykti apie juos rašančių dėka. O gal svarbu ir honoraras bei nuosava šlovė?

Yra dar viena rašančiųjų kategorija. Tai žmonės, skubantys aprašyti kuo greičiau savo išgyvenimus, tačiau neįvertinantys realių galimybių. Jie neieško asmenų, galinčių pataisyti kalbą, sudėlioti viską į vietas, per daug pasitiki savimi. Dėl to patys įdomiausi faktai pavirsta į padriką pasakojimą, nepaliekantį įspūdžio. Tokiu stiliumi pasižymi ypač tremtiniai ir kai kurie politkaliniai. Tikrųjų partizanų atsiminimai būna beveik be priekaištų.

Paskaitęs tokią literatūrą, kaip minėtų trijų autorių, nenoromis pagalvoji kaip įžvalgiai rašė prieš 50 metų L. Baliukevičius-*Dzūkas*: „... Liks daug daug surūdijusios ir iškraipytos geležies gabalų, o dar daugiau liks molio... Lieka bailiai, pataikūnai, girtuokliai, bevaliai bolševikinio aparato klapčiukai, kombinatoriai, veidmainiai.“ (Laisvės kovų archyvas, nr. 6; 54 psl.).

Kol kas praeitimi maža kas domisi, tačiau užauga kitos kartos, kurios gal atsitokės ir pradės kitaip į ją žiūrėti. Paims į rankas tokią „medžiagą“ (neva autentišką, pasakotą pačių dalyvių) ir manys, kad tai tiesa. Ir pasiklys jie, daug ko nežinodami, painiodami įvairius šaltinius. Mano nuomone, tai beveik kompromitacija...

Naudota literatūra:

1. J. Semaškaitė. „Vaičėno būrio žūtis“;
2. k. Lukoševičius. „Vilties mozaika“;
3. J. Jankauskas. „Skudutiškio krašto partizanai, jų rėmėjai ir ryšininkai“;
4. J. Barisa. „Gyvenome vien tik viltimi“;
5. L. Kaniušienė. „Palinko liepa šalia kelio“.

SOVIETINIŲ REPRESINIŲ STRUKTŪRŲ VEIKLA

SOVIETINIŲ SAMDINIŲ-STRIBŲ, SOVIETINIŲ MGB PAREIGŲNŲ, JŲ AGENTŲ, AGENTŲ SMOGIKŲ, INFORMATORIŲ, EILINIŲ SOVIETINIŲ KOLOBORANTŲ NUSIKALSTAMA VEIKLA IR JŲ VEIKLOS METODAI PRIEŠ LAISVĖS KOVOTOJUS ŠIAURĖS RYTŲ AUKŠTAITIJOJE

(atskiri epizodai iš įvairių archyvinių bylų)

Versta iš rusų kalbos

Adaptuoti protokolų variantai

R. K. p a s t a b a: NKVD–NKGB–MGB agentų, informatorių **pseudonimai** paryškinti stambesniu šriftu dėl tam tikro aiškumo. Daugiausia jie pateikiami tiesiogine kalba vardininko linksnyje taip, kaip rašoma originaliame rusiškame tekste, netaikant jokių linksniavimo ir giminės rašybos taisyklių. Visur žymima, kaip agentas, informatorius, o ne agentė ar informatorė.

UTENOS apskrityje

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1790. UTENOS apskr. NKVD–NKGB skyrius. NKVD sk. vrš. vyr. lt. ČESNOKOVO pranešimas apie padėtį Utenos apskr. ir vykdomas priemones 1944 m. liepos 17–24 d. Ataskaitiniu laikotarpiu komplektuojamas valsčiaus NKVD aparatas, papildomas iš buvusių (raudonųjų sovietinių) partizanų. Iš gyventojų surinkti 5 kulkosvaidžiai, 12 šautuvų, sulaikyti 4 vokiečiai, 3 išdavikai. Sulaikyti keli sovietų kariai, kurie anksčiau buvo vokiečių karo nelaisvėje ir jie perduoti SMERŠ-ui.

Liepos 19–20 d. Uteną bombardavo vokiečių aviacija, buvo užmušti 2 žmonės ir sužeista 12. Iš sužeistųjų yra du NKGB darbuotojai ir priešgaisrinės apsaugos viršininkas, bet visi sužeisti lengvai. Po bombardavimo gyventojai palieka miestą ir eina gyventi į kaimus, palikę mieste esantį savo turtą. Sovietiniai kariai, pereinantys per miestą, elgiasi nepadoriai, daužo langus, laužo duris, kaip privačių namų, taip ir įstaigų.

Prašome man išaiškinti ar reikia iš gyventojų atimti radijo aparatus, ar reikia nuginkluoti sovietinius partizanus, taip pat pranešti ar turėsime antspaudus ir spausdinimo priemones, jei taip, tad išsiųsti mums.

Sulaikytas išdavikas Julius Želvys, kuris 1942 m. buvo Maskvos siuntimu išmestas desantu, bet išdavė (rusų sovietinių) partizanų reikalus, parodė jam žinomą racijos vietą ir tapo gestapo agentu.

NKVD skyrius gauna daug skundų, jog Raudonosios armijos kariai elgiasi neteisėtai, tai pasireiškia arklių atiminėjimu, laikrodžių atėmimu, baldų laužymu, atimtą turtą maino į samagoną (naminę – *red. past.*). Mes aktyviai kovojame su marodieravimu. Nesant karinės komendantūros, dėl padėties Vokietijoje mes neturime karinių patrulių ir neturim kas užsiimtų tramdyti pavienius marodierius. 1944 m. liepos 25 d. Kuktiškių vlsč. kažkas iš krūmų šautuvų ir automatų ugnimi apšaudė milicininkus, ėmėmės priemonių šaudytojų paieškai, bet nieko neradome. Iš viso apskrityje yra 75 milicininkai.

Ataskaita apie agentūrinį-operatyvinį darbą 1944 m. rugpjūčio mėn. Užfiksuoti 484 baltieji partizanai (1941 m. birželio sukilėliai), o su visokiais seniūnais, vokiečių statytiniais jų skaičius yra 586. Pasilikę nemažai vokiečių, kurie miškuose susiburia į grupes. Sulaikytas 21 vokietis.

Reikia mobilizuoti 7500, bet mobilizuota 2500, o kiti 5000 slapstosi miškuose. Dauguma vengiančių mobilizacijos slapstosi namuose; daržinėse, kur laiko šieną ir javus, pasidaro landas, o giliai po šienu net kambarius („komnaty“), kur slapstosi po keletą žmonių. Gaudant vengiančius mobilizacijos, pagautas 81 žmogus. Kariuomenėje pastebimas masinis dezertyravimas. 1944 m. rugpjūčio 19 d. iš 16-osios šaulių divizijos pabėgo 21 žmogus, o iš viso per ataskaitinį mėnesį pabėgo 74 kareiviai. Dezertyrai sugauti siunčiami atgal į savo dalinius, o jie slapstosi miškuose ir vienkiemiuose. Pavyzdžiui, Daugailių vlsč., žinoma, slepiasi miške 35 dezertyrai, jų paieškos buvo bevaisės. Daugiausia vengiančių yra Molėtų ir Alantos valsčiuose, ten užfiksuoti du „banditiniai“ išpuoliai: 1944 m. rugpjūčio 19 d. Girstaitiško k., Alantos vlsč. apšaudytas seniūnas Rancevas ir jo pavaduotojas. Apšaudžius jo namus, sunkiai į galvą sužeista motina, kuri mirė. Kitas atvejis įvyko Alantos vlsč., Bučiškio k., kur rugpjūčio 26 d. įmesta granata į seniūno namus. Pasikėsinimą įvykdė buvęs baltasis partizanas Stasys Stalnionis su broliu, kurie po to pasislėpė miške.

Šituose valsčiuose labiausiai terorizuoja sovietinius žmones, grasina jiems, klijuoja jiems ant sienų popieriaus lapus su grasinimais, – „jeigu padės sovietų valdžiai“. Alantos miestelyje nuimta nuo sienų spausdinti atsišaukimai, kviečiantys kovoti prieš sovietų valdžią. Kuriasi miškuose „gaujos“, atliktos dvi miškų valymo operacijos, bet nieko nerasta. Buvo suimta Stalnionio Stasio žmona Veronika, kurią mes paleidome, prieš tai išgavę raštišką pasižadėjimą, kad ji, suradusi vyrą, išves jį iš miško.

Pranešimas LSSR vidaus reikalų liaudies komisarui Bartašiūnui. Ataskaita apie Utenos apskr. NKVD skyriaus darbą 1944 m. rugpjūčio 10–20 d.

Vykdytos paieškos priemonės Molėtų vlsč., Kunciškių k. (?) netoli ežero, rastas sovietinio kario lavonas, žvėriškai nukankintas, išbadytomis akimis, į burną pervertas geležinis strypas, o prie kaklo viela priirištas bėgio gabalas. Preliminariai nustatyta, jog tai padarė nuo Vitebsko besitraukiantys vokiečiai.

Mobilizacija vyksta sunkiai – blogai. Sugautas Šaučiulis Vincas, pas kurį paimtas šautuvas ir 800 šovinių, jis slapstėsi miške ir akivaizdžiai nenorėjo eiti kariuomenėn. Organizavime Utenos sribų batalione jau yra 57 asmenys ir 4-iose „paramos grupėse“ yra 53 asm.

Tauragnų vlsč. 3 raudonarmiečiai, apsimetę karo komendantūros pareigūnais, vaizdavo turintys teisę dalyti visokius atleidimus nuo kariuomenės. Pradėjo girtauti, Sirvydžių kaime sukėlė skandalą. Pasiūsta karinė grupė, vadovaujama viršilos Turkin ir

2-iejų seržantų, sutiko tuos kariškius ir liepė jiems eiti į Tauragnus. Pareikalavo pateikti dokumentus, bet anie dokumentų nepateikė. Pakeliui tariamas kapitonas išsitraukė pistoletą ir kelis kartus šovė į Turkiną, bet nepataikė ir pats nusišovė. Tas kapitonas pasirodė besąs Pisarev Anatolij Filipovičius, g. 1923 m., 67-os gvardijos šaulių pulko jefreitorius. Pas jį rastas Tėvynės karo ordinas ir medalis už Stalingrado gynybą, tai yra jo koviniai apdovanojimai. Antrasis – Giliajev Ivan Ivanovič, kaip Pisarevo bendrininkas, areštuotas I-ojo Pabaltijo fronto karo prokuratūros.

LSSR NKVD Narkomo pavaduotojui plk. Kapralovui – į Nr. 026 iš 1944 08 21. Utenos apskr. esanti 1-ojo Pabaltijo fronto kariuomenė paskelbė įsakymą Nr. 11, kad visi miesto gyventojai per 48 valandas turi teisę priduoti visus ginklus, tačiau nei vieno vamzdžio per ataskaitinį laikotarpį gyventojai nepridavė. NKVD iš gyventojų surinko 8 kulkosvaidžius, 135 šautuvus, 12 pistoletų, 31 automatą ir 12 000 šovinių.

Sąvadas apie agentūrinį-operatyvinį Utenos apskr. NKVD skyriaus darbą 1944 09.

1944 09 01 Molėtų vlsč., Šimėnų k. j. ltn. Prokopjevas su istrebitelium Žibiu buvo apsupti „banditų“, apšaudyti, bet aukų išvengta.

1944 09 01 Alantos vlsč. seniūnas Aismuntas buvo pasiūstas pas ltn. Prokopjevą, bet jo nepasiekė ir dingo. Tikriausiai sugautas „banditų“?

Naktį iš 1944 09 05–06 darytos kratos Butiškių k., bet ten milicininkus apšaudė iš miško. Aukų nebuvo.

1944 09 06–07 naktį Molėtų milicijos darbuotojas Kraujelis su 4-ių asm. grupe, iš kurių du komjaunuoliai, padarė pasalas „banditams“, bet jų persekiotas „banditas“ pabėgo. Atgal vykstant, grupė apšaudyta iš maždaug 400 m atstumo iš kulkosvaidžio, Kraujelis nušautas, sužeistas vienas jo grupės narys Tolkačiov. „Banditai“ pasigrobė du šautuvus.

1944 09 06 konvojuojant sulaikytą iš Anykščių į Uteną „banditą“ Rockų (?) Radecką (?), konvojus Bogdanov buvo užpultas, sulaikyto „bandito“ brolis išsoko iš krūmų ir tvojo Bogdanovui basliu per galvą, jį parmušė, atėmė automatą ir kartu su areštuotuoju pasislėpė.

1944 09 21 Utenos vlsč., Jotaučių k. apšaudyti Petro Grigaliūno namai. Aukų nebuvo.

1944 09 20–21 d. naktį Puodžių k. „banditų“ grupė sudegino Simono namus, aukų nebuvo.

Pažyma apie Utenos apskr. NKVD skyriaus agentūrinį-operatyvinį darbą, kovojant su „banditizmu“ 1944 m. spalio 1–10 d. 1944 10 04 Tauragnų vlsč., Daunorių k. nušautas seniūno pavaduotojas Vaišnoras Antanas, užpuolikas buvo apsilvilkęs sovietų seržanto uniforma.

1944 10 06 Užpalių vlsč. milicininkai Vilutis Anton ir Lunkevičius Ivan važiavo mal-kauti Jočiškių k. ir pakeliui apšaudyti iš kulkosvaidžių ir šautuvų. Kadangi „banditai“ buvo gerai įsitaisę ant aukštumos ir šaudė iš už akmenų, tai jų padėtis buvo patogesnė. Abu milicininkai nušauti.

Untilgės (Antilgės) kaime pagauti dezertyrai Aleksej Semionov ir Prominašov Gri-gorij, kurie pas žmones girtavo. Suimami nesipriešino, perduoti karo prokuratūrai. Pa-imtas naganas ir PPŠ automatas.

Spec. pranešimas: 1944 09 30 Anykščių vlsč., Elmiškio k. nušautas Utenos karo komendantas majoras Tamm Aleksandr Ernestovič. Pasirodo, jis su viršila Litvinenko girtavo Jeršovos bute. Atsinešė du butelius samagono ir, jam esant viduje, pasigirdo šūviai... Jeršovos žodžiais, ji ant laiptų susitiko Litvinenko, kuris pasisakė, jog nušovęs Tammą. Versija, kad būtent Litvinenka jį nušovė, nėra labai patikima, todėl nagrinėjamos kitos versijos. Todėl Litvinenka sulaikytas ir tiriamos visos galimos versijos.

Ataskaita apie agentūrinį-operatyvinį darbą 1944 11 20–30: Užpalių vlsč., Žaunieriškių (?) apyl. pirmininko pavad. Juozas Vilkauskas 1944 11 21 išėjo tarnybiniais reikalais į valsčių ir pakeliui pradingo. Išaiškinta, jog jis nušautas nežinomų „banditų“.

Vyžuonų vlsč., Bėdžių k. 1944 11 25 pas milicijos darbuotoją Stanislovavą atėjo „banditai“, kurie primušė šampalais milicininko motiną, tėvą ir seserį.

1944 11 24 apie 23.00 val. Kuktiškių vlsč., Pučkoriškių k. nežinomi „banditai“ nuplovė 6 telefono stulpus.

Naktį į 1944 11 29 apie 75 asm. „banditų“ „gauja“ užpuolė Alantos miestelį, nužudytą 14 asm. iš piliečių ir partinio-sovietinio aktyvo. Sudegintas valsčiaus VK pastatas ir pirmininko butas. Nušauti du „banditai“.

1944 11 23 nuo Molėtų maždaug 15 km link Ukmergės sušaudyta važiuojanti į Kauną tekstiltresto mašina, sužeisti 7 mašina vykę asmenys.

Pagal agentūrinius duomenis, 1944 11 23 Balčių kaimo miške užpultas bunkeris. Apie 11.30 val. dienos bunkerio vidun mesta granata, kurią ten buvęs partizanas išmetė laukan. Sproguos granatai, buvo sužeistas stribas. Iš bunkerio šoko partizanas, norėjo bėgti, bet buvo peršautas – sunkiai sužeistas ir paimtas gyvas. Tai pasirodė esąs Stakelis Rapolas, g. 1925 m., kuris parodė, jog bunkeryje buvo ir vokiečių kareivis, kuris išėjo prieš pat bunkerio užpuolimą. Paimtas vokiškas kulkosvaidis ir 180 šovinių. Nuo sužeidimo Stakelis mirė.

1944 11 25 trys raudonarmiečiai atėjo į Vaiskūnų kaimą paimti pas vietos gyventoją paslėptus ginklus ir vokišką parašiutą. Eidami atgal jie užėjo pas Gimbutį Jurgį, kur tuo metu vyko partizanų susirinkimas. Kareiviai pradėjo šaudyti ir nušovė 4 partizanus, o peršovė dar 2 partizanus. Atvykusi karinė-čekistinė grupė sulaikė 18 asmenų, daug jų buvo iš Zarasų apskr. Suimti Gimbutis Jurgis – 42 metų amž., jo žmona Elena, g. 1907 m., taip pat suimta Gaidienė Elena, iš kurios namų partizanai apšaudė iš kulkosvaidžių.

Katlėrių, Politiškių kaimų rajone veikia Streižio 30–35 asmenų būrys, susijungęs su Tarulio ir Biveinio būriais. 1944 11 25 sulaikytas Biveinis Placidus, g. 1913 m., iš Sėlos kaimo. Jis papasakojo, jog būrys iš kaimo išėjo tik prieš 2 val. į Kuktiškių pusę.

Apskrities teritorijoje veikia 17 „gaujų“ su 300 „banditų“. Priešo veikimas sustiprėjo, tik 1944 m. lapkričio mėn. įvykdyti 4 teroro išpuoliai prieš sovietinius darbuotojus, 5 teroro aktai prieš prijauciančius sovietų valdžiai, du atvejai, kada užpuolamas konvojus, 1 diversijos atvejis ir 8 atvejai, kada užpultas aktyvas. Nušauti 4 asmenys iš sovietinių darbuotojų, 5 asm. iš sovietinio-partinio aktyvo.

Molėtų vlsč. mobilizuojamų asmenų sąrašuose yra 1954 asmenys, o į rinkimo punktus atėjo 346, 1608 asmenys slapstosi. Sulaikyta 17 RA dezertyrų, 221 vengiantis mobilizacijos. Valsčiuje veikia 30 asm. „gauja“, vadovaujama Petronio Algirdo (Lakajai, Rašė,

Tartokas), paribyje su Švenčionių vlsč., išaiškinti pasiūstas agentas **Aleksas**, kuris susisiekė su „gauja“ per vieno „bandito“ seserį.

Utenos apskr. VK pirmininko Jono Palšio pranešimas LSSR AT prezidiumo pirmininkui drg. Paleciui: Diena iš dienos padėtis darosi vis rimtesnė. Kai apskrityje buvo kariuomenė ir ji buvo valsčiuose, tai tokie elementai pasirodydavo tik pavieniui, o kada kariuomenę atšaukė, tai „banditai“ pradėjo veikti drąsiai ir net dienos metu daro išpuolius į aktyvistų namus, grupėmis po 10–30 asm. Aktyvistus įspėja, o jei jie neįvykdo laiku nurodymų – tai įgyvendina savo grasinimus.

1944 10 05 Kuktiškių vlsč. Noliškių dvaro darbininkas Aniuškštis perspėtas, kad neimtų žemės, jei nori gyventi. Jei nepaklausys – bus nušautas. Jis neatsižvelgė į grasinimus ir 1945 10 07 buvo nušautas.

1944 10 10 šeši ginkluoti „banditai“ užpuolė valstiečio Putrimo namus Antakalnio k. Putrimas atsisakė įsileisti ir neatidarė durų ir tuo pačiu metu išbėgo per kitas duris. Pamatęs jį sargyboje stovėjęs „banditas“, pradėjo šaudyti ir sužeidė Putrimą į kairę koją.

1944 11 11 nušautas Šiaudinių „selsovieta“ (Vyžuonų vlsč.) pirmininkas Guobužas.

1944 11 02–03 naktį atėję 6 „banditai“ pas Tauragnų vlsč. žemės komisijos pirmininką Kanišauską, bet jo nerado namie. Perspėjo žmoną, kad vyras mestų darbą. Jis nepaklausė, už ką 1944 11 08 atėjusių „banditų“ buvo nušautas.

1944 11 14 nušautas einantis į darbą Anykščių VK sekretorius Grimašauskas Juozas, Antano.

1944 11 20 vykstanti į darbą sunkiai sužeista Tauragnų vlsč. VK pirmininkė Borisova, sužeista kartu vykusio komjaunuolė, peršautas ir arklys.

1944 11 28 „banditai“ užpuolė Alantos miestelį. Prieš tai į priešų pusę perbėgo kom-sorgas. Vietiniai NKVD organai visiškai niekuo nepadėjo, nepaisant mano ir valsčiaus pirmininko prašymų ir visai nieko nepadarė, kad būtų išaiškinti kaltieji.

NKVD švelniai elgiasi su „banditais“, buvo pagauti „gestapininkai“ Kruopis ir Tumėnas, kurie po keletą valandų palaikyti areštinėje, paleisti ir dabar jau veikia kartu su „banditais“.

Pranešimas prie statistinių duomenų apie „banditinių“ formuočių ir antisovietinio pogrindžio likvidavimo rezultatus LSSR Utenos apskr. 1944 12 06–10. Nustatyta, jog Kuktiškių vlsč., Alnės k. slapstosi „gauja“, vadovaujama buv. LK karininko Dačinsko. Gruodžio 5 d. atlikta likvidavimo operacija, kurios metu 7 „banditai“ nušauti, tarp jų vokiečių karininkas ir kareivis, o 3 „banditai“ sugauti, tarp kurių yra ir Fabijonas Ramanauskas, kuris buvo „gaujos“ ryšininkas. Jis tardymo metu prisipažino, jog esąs tarpininkas tarp Alantos vlsč. „banditų“ ir Petronio „gaujos“. Petronio būrys palaiko ryšį su Tumėno „gauja“ Alantos vlsč. Nustatytos 22 asmenų pavardės, dalyvavusių Alantos užpuolime, 4 šeimos iš jų iškonfiskuotos, ruošiamasi padaryti tą patį ir su kitais.

Alantos valsčiuje sugauti partizanai, kurie dalyvavo Alantos užpuolime: Kvičialis (?) Jonas, g. 1924 m., Grainys Petras, g. 1924 m., Stakauskas Kazys, g. 1919 m. Pastarasis, bandant pabėgti, buvo nušautas.

1944 m. gruodžio 2 d. Anykščių r. gyventoja Rutkovskaja, atėjusi pas komendantą vyr. lt. Gračiovą, pasiskundė, jog pas ją atėjo nežinomas žmogus, kuris pradėjo reikalauti, kad priimtų pas ją pagyventi jį ir dar 14 asm.

Pas pilietę atėjo komendantas Gračiovas su istrebiteliais ir sulaukė tris įtartinus asmenis, kurie apsirengę sovietinėmis uniformomis. Patikrinus dokumentus, rasta, jog komandiruočių dokumentai padirbti. Įtariant, jog tai yra dezertyrai, juos nutarta vesti į komendantūrą. Čia buvusieji pasipriešino, sužeidė serž. Baskovą, bet mūsų šūviais 2 asm. buvo nukauti, tai Petrov Semion Pavlovič ir Siliuto Grigorij Pavlovič. Paimtas gyvas dezertyras Oreško.

Suėmus „gaujos“ narį Urbaną Joną, Juozo, gauti agentūriniai duomenys, jog Ilgamiškyje, kuris yra 2–3 km nuo Bikūnų k., slapstosi *Eimučio*-Adolfo Slapšinsko vadovaujamas būrys, kuris palaiko ryšius su Vilučio ir kitais būriais. Būrys sunaikintas 1944 12 03, žuvo vadas Adolfas Slapšinskas. Jonas Urbanas paminėjo 25 partizanus ir paminėjo, jog būrys bazuojasi Vaikūnų ir Strakšiškės kaimuose. Urbanas papasakojo, jog būrys rengėsi prisiekti LLA priesaika.

Sulaikytas „išdavikas“ Pranas Indrašius, Juozo. Prisipažino, jog Remeikių k. nuo kariuomenės slapstosi 22 asm.

1944 m. gruodžio 6–7 d. Debeikių vlsč., Ažuolyno k. politiniais motyvais nušautas „selsovieta“ pirmininkas Antanas Čepoka.

Pranešimas apie rezultatus likviduojant „banditines“ formuotes ir antisovietinį pagrindį Lietuvos SSR Utenos apskr. teritorijoje nuo 1944 m. gruodžio 10–14 d. Per ataskaitinį laikotarpį nušauta „banditų“ – 28, suimta „banditų“ ir įtariamų „banditizmu“ – 66, iš kurių: areštuota – 10, „banditų“ rėmėjų – 5, perduota „vojenkomatams“, taip pat pasiunčiant į drausmės batalionus – 23, išlaisvinta – 10, įtariama „banditizmu“ – 18.

Pagal agentūrinius duomenis ir tardymų medžiagą atliktos kovinės operacijos vietoje, kur daugiausia koncentruojasi „banditai“, tai: Tauragnų, Kuktiškių, Molėtų, Anykščių, Debeikių, Vyžuonų ir Alantos vlsč.

1944 m. gruodžio 9 d. apie 17.00 val. vakaro kelyje Sėla–Šinkūnai–Jaciūniškiai buvo nušauti apskrities NKVD darbuotojai Ruzgas ir Dencov. Pagal pirminius duomenis nustatyta, jog tai padarė „banditinė“ grupė, kuri padarė pasalą NKVD darbuotojams.

Į Tauragnų miestelį nedelsiant atsiųsta operatyvinė karinė grupė. Čia agentūriniam tyrimui atlikti atvyko ir NKVD–NKGB įgaliotinis Utenos apskr. Valstybės saugumo papulkininkis Ivanov.

Pagal gautus agentūrinius duomenis atlikta operacija Sėlos–Šinkūnų–Jaciūniškių kaimuose, kurios metu nušauta 12 „banditų“, tarp kurių ir jų vadeiva Rakauskas iš Deriniškės k., sugauta „banditų“ – 6, iš kurių 3 „banditai“: Šinkūnas, g. 1922 m. Maldutiškių k., Kunickas, g. 1925 m. Jaciūnų k. ir Biriukas iš Tauragnų – visi dalyvavo nužudant NKVD darbuotojus. Taip pat sulaikyta įtariamų „banditizmu“ 15 asm., „banditų“ rėmėjų – 3.

„Banditų“ talkininkė esanti Ruzgytė Ona, 19 m. amž., iš Sėlos k. ir Gyls Pranas – Sėlos k. mokytojas, kurie pranešdavo „banditams“ apie NKVD kariuomenės pasirodymą Sėlos k.

Sudeginti trys „banditų“, dalyvavusių sušaudant mūsų darbuotojus, vienkiemiai, kuriuose sudegė „gaujos“ nariai: Šinauskas (Šinkūnas?) Vincas, 24 m., iš Jaciūniškių k., Ivanauskas Bronius iš Sėlos k. ir Gaidelis iš Jaciūnų k.

Suimtas Biriukas Kazys, g. 1923 m., kuris parodė, jog buvęs LK leitenantas Gimžauskas mobilizuoja vyrus į partizanų būrį. Dabar veikia Tauragnų ir Saldutiškio valsčiuose, būrys padalintas į kuopas, o štabas yra piečiau nuo Stripeikių kaimo, 2 km į miško gilumą. Pradžioje, pasak Biriuko, būryje buvo iki 400 asm., kurie gyveno Tauragnų ir Saldutiškio vlsč. 1944 m. lapkričio mėn. Gimžauskas organizavo susirinkimą, kuriame nutarta verbuoti naujus būrių narius ir rengti pasalas kareiviams ir aktyvui. Biriuko parodymai dėl „gaujos“ narių skaičiaus mums kelia abejonių, todėl mes duomenis tikriname.

Biveinis Placidus, g. 1913 m., vokiečių okupacijos metais dirbo Vilniuje policininku, 1944 06 persikraustė į Sėlos kaimą, kuris yra „banditų“ formuočių lizdas.

Urbanas Jonas, Juozo, g. 1909 m., paimtas 1944 12 03, pasakojo, jog priklausė *Eimučio* būriui, kuriame buvo 18–20 asmenų, turėti 2 rankiniai kulkosvaidžiai, automatai, šautuvai... Būrio vadas Slapšinskas Adolfas, Motiejaus, ir jo pavaduotojas Namajūnas Antanas žuvo 1944 12 03.

Pranešimas apie J. Stundžios būrio likvidavimą Miškiniškių kaime. 1944 m. gruodžio 27–28 d. 137 ŠP kariuomenės dalys, vadovaujamos NKGB operatyvinio įgaliojimo j. lt. Telegino ir 137 ŠP štabo viršininko pavaduotojo vyr. lt. Gvozdoskio, Tauragnų valsčiuje vykdė LLA Tigro rinktinės partizanų, kuriems vadovavo prtz. Stundžia ir vokiečių kariuomenės karininkas, persekiojimo operaciją. Smūgis suduotas 1944 m. gruodžio 27 d., kada nušauti 7 partizanai, tarp jų vokiečių karininkas, paimtas gyvas vienas „banditas“ ir trofėjai.

Kariuomenė persekiojo 30 km, per Stuglių, Bajorų, Kaboriškės ir Musteikių kaimus. Persekiojamas Jono Stundžios būrys 1944 12 27–28 naktį ketino pasislėpti Miškiniškių kaime. Kariuomenės grupė apsupo sodybą ir pareikalavo miškinius pasiduoti, į ką jie atsakė kulkosvaidžių šūviais. Užsidedus namui, 5 partizanai išsoko laukan ir buvo nušauti, o kiti 12 sudegė sodyboje. Gaisro metu sproginėjo šaudmenys.

1944 12 25–27 d. taip pat buvo persekiojami partizanai ir Anykščių valsčiuje – Klikonių, Bijeikių ir Kurklių miške – į pietvakarius nuo Rubikių ežero. Iš viso 31 partizanas nušautas, 30 sužeista ir paimtas 31 su partizanais susijęs asmuo. Paimta iš viso trofėjų: rankinių kulkosvaidžių – 6, šautuvų – 17, karabinų – 6, automatų – 3, prieštankinių šautuvų – 3, granatų – 4, šovinių – 13 000, šovinių prieštankiniam šautuvui – 46. Taip pat paimta racija ir sugriauta 19 partizanų bunkerų.

Siekiant ardyti pagrindį iš vidaus, naudojama legalizuotų „banditų“ verbavimas ir paleidimas atgal į „gaujas“, kad palenktų legalizuotis kitus. Tokiems legalizuotiems „banditams“ duodama užduotis ne tik išvesti iš „gaujų“ narius, bet ir vesti agitacinę darbą tarp giminių, legalizuotus „banditus“ apklausiant, sužinoti nuotaikas „gaujose“, išaiškinti kurie „banditai“ linkę legalizuotis ir t. t.

Pagal agentūrinę bylą „**Vragi**“ minimas Buitvydas Vladas iš Vilkabrukių k., apie 35 m. amžiaus, Pečiūra Bronius, Palavenis Bronius, Palavenis Juozas, Morkūnas Bronius ir kiti.

Veikia 3 „gaujos“ plėšikų ir prievartautojų, jose apskaičiuoti 27 asmenys. Iš viso įvykdyta 20 kriminalinių nusikaltimų, iš kurių atskleista 18. Vienas iš charakteringų: 1944 10 11 Molėtų vlsč., Šivio (gal Šilų k.?) kaime apiplėšta ir išprievartauta Gaižutienė

Zuzvelia (gal Zuzana?). Tą pačią dieną pagautas Novovakinas Janas Juzefovičius, kuris yra lenkas. Gauti duomenys apie galvijų pavogimą. Tiriant informaciją, rasta užkasta slėptuvė, kur paimta vertybių už 6420 rub. Nustatyta, jog visą tą turtą paslėpė Kazys Gaidamavičius, buvęs Utenos žandarmerijos policininkas, kuris pabėgo nežinia kur. Rasti užkasti duobėje kariški adijalai (apklotai – *red. past.*), kurie yra su kariuomenės antspaudais.

Pažyma apie užregistruotus „banditinių“ elementų išpuolius, įvykdytus 1945 m. gegužės mėn. 1945 05 03 maždaug 2.00 val. nakties Stundžios vadovaujamos „gaujos“ nariai apiplėšė istrebitelio tėvą Balsį Kazį, sumušė jį, taip pat jo žmoną ir 7 m. amžiaus sūnų sumušė guminiu bizūnu. Atėmė arklį, maisto produktus, apavą, rūbus. Šiame dalyvavo iki 20 „banditų“.

1945 05 05, maždaug 3.00 val. nakties, apie 100 asm. „gauja“ užpuolė „sovchozą“ Utenos vlsč. „Banditai“ išvedė 3 arklius su vežimais, vieną arklį nušovė, paėmė apie 3 tonas grūdų, vieną telyčią ir nebaudžiami pasitraukė.

1945 05 07 maždaug 17.00 val. vakaro po darbo lauke prie Žebriškių kaimo nenustatyto dydžio „gauja“ nušovė buvusį žemės dalijimo komisijos narį Joną Juodį iš Žebriškių k., Tauragnų vlsč. Nužudė Juodį, pasiėmė jo arklį ir pasislėpė.

1945 05 07 naktį vienas „banditas“ vokiška uniforma įsiveržė pas pil. Atkočių Juozą, Skiemonių vlsč., Žiogų k. gyventoją. Iškratęs namus, atėmė 1070 rub., šeiminkams pagrasino pistoletu ir, liepęs tylėti, pasitraukė.

1945 05 07 maždaug 18.00 val. iš Utenos miesto 4-iomis pastotėmis buvo vežamos prekės į parduotuvę Kuktiškių vlsč. Maždaug 7 km nuo miesto pastotes sulaikė „banditai“, jie privertė vežėjus važiuoti į mišką, ten iškrovė prekes, o pastotes paleido. Atėmė prekių už 19 504 rub. 35 kap.

1945 05 12 persekiojant nusikaltimą vykdžiusius „banditus“ Biliakiemio-Kačiūnų k. rajone, pas 2 „banditų“ rėmėjus buvo surasta dalis pavogtų prekių. Sulaikyti bendrininkai parodė, jog apiplėšimą atliko Stundžios Jono ir Streižio Juozo būrys.

Gegužės 19 d. atliktos operacijos metu buvo likviduota minėta „gauja“, nušautas 31 „banditas“, 5 – sužeisti, tarp kurių kuopos vado pavaduotojas Juozas Streižys, kilęs iš Nemeikščių k., Utenos vlsč. Sužeistas jis mirė gegužės 25 d. Paimtos prekės grąžintos parduotuvėn.

1945 05 08, naktį, apie 30 asm. „gauja“ nužudė pil. Maigadavičių (?) Antaną, 55 m. amž., kurio sūnus dirba Utenos apskr. komitete kaip karinio stalo viršininkas.

Naktį į 1945 05 09 „banditinė“ grupė, vadovaujama kuopos vado pavaduotojo Streižio, Nemeikščių k. nušovė valstietį Joną Mikulėną. „Gauja“ likviduota 1945 05 19.

LYA (KGB arch.), f. K-21, ap. 1, b. 54. UTENOS OPERATYVINIO SEKTO-
RIAUS BYLA

Pranešimas: apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su nacionalistiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ Zarasų apskr. Sudaryta 1945 06 09.

Apie „banditų“ paplitimą apskrityje. Labiausiai „užkrėstos banditizmu“ yra Salako, Degučių, Dusetų, Antazavės, Imbrado valsčiai. Antazavės, Dusetų, Imbrado valsčiuose šiuo metu veikia „vadeivų“ Kazano Mykolo, Afanasijaus-*Mutkos*, g. 1922 m., ir Streikaus Antano, Tomo-*Tamošiuko* (*Tamošiaus*), g. 1894 m., „gaujos“. „Gaujų“ sudėtyje yra daug baltalietuvių, vokiečių talkininkų ir policininkų. Nustatyti 97 „gaujos“ nariai, daugiausia Antazavės, Imbrado ir Dusetų vlsč. gyventojai, turi ginkluotą minosvaidį, granatsvaidžius, sunkųjį kulkosvaidį, 12–13 rankinių kulkosvaidžių, 30–35 automatų, iki 80 įvairių sistemų šautuvų bei po 2–3 granatas kiekvienam „banditui“. Bazuojasi Antazavės šile ir Dusetų girioje, pereina į Obelių vlsč.

Pagal informatoriaus *Kazim* duomenis, 1945 06 07 Kazano grupės dalis, vadovaujama Streikaus, perėjo į Gaidišio mišką prie Suvieko ežero, taip pat laikosi Sodžių, Vaidminių, Raistinių apylinkėse.

II-oji „banditinė“ grupė, vadovaujama Kaladinsko, šiuo metu veikia miškų masyvuose: Prūsijoje (Želmeniškės k.), Ažvinčiuose – Salako vlsč. ir iš dalies Ignalinos vlsč. Kazitiškio apylinkėse. Iš viso sudaro iki 100 žmonių ir yra ginkluoti daugiausia automatais ir šautuvais, turi 4 rankinius kulkosvaidžius, 40 šautuvų. Agentas *Romelis* praneša, jog gegužės mėn. „gauja“ reorganizuota, buvęs „gaujos“ vadas Juotka pakeistas nauju vadu, dabar vadovauja Kaladinskas Kazimieras, Mykolo, apie 40 m. amž. Jis pavaldus štabui, kuriam vadovauja iš Vilniaus atsiųstas kapitonas.

Skirtingai nuo kitų „gaujų“, Juodkos-Kaladinsko pasižymi ypatingu žiaurumu ir savo veiksmų aktyvumu. Per paskutines penkias dienas Kazano „gaujai“ birželio 6 d. Imbrado vlsč. Blotfeldo (taip originale), Padegėlių k. rajone ir Deksnės miške persekioti paliktos 9 pasalos. Į vieną iš pasalų pateko vežimu važiuojanti 18–20 asm. „banditų“ grupė. 2 „banditai“ buvo sužeisti, o kiti, pasinaudoję sumaištim, pabėgo. Paėmėm vežimą su arkliu, vokišką šautuvą, 2 diskus nuo kulkosvaidžio, raketinį pistoletą, granatą ir 3 kariškas kepurės. Mes ketiname į šias „gaujas“ pasiųsti vidinius agentus *Kazim* ir *Romelį*.

Mokiniai Baliukas ir Šakalys platina antisovietinius lapelius. 1945 06 05 Kavolių k. gyventojas Malašinskas Jonas, kuris yra LSSR AT deputatas, savo namuose, dalyvaujant pil. Jusvienei ir Malašinskaitei Albinai, Antano, pareiškė: „Visas Vilniaus kraštas apsuptas „banditų“, ten žudo žmones, nors karas su Vokietija baigėsi, bet tuoj bus kitas – tarp Rusijos ir Anglijos su Amerika. Šie rusus sumuš ir vėl Lietuva bus laisva“. Mes sekame Malašinską NKGB linija.

Agentūrinis pranešimas: pranešėjas – Romelis, priėmė – Malinin, 1945 06 08: 1945 06 07, važiuodamas dviračiu į Zarasus, susitikau Zarasų gimnazijos mokinį Baliuką Balčiuvėną iš Žagarynės, kuris pasakė, kad skaitė nelegalų laikraštį, kuriame rašoma, jog visi lietuviai turi eiti į miškus, nes į Zarasus atvažiuoja 1500 enkavedistų, kurie pradės vežti visus lietuvius. Tai prasidės 1945 06 08. Užduotis: užmegzti artimesnį ryšį su Baliuku, sužinoti, kur gauna laikraštį ir kas jį leidžia.

Atsišaukimo turinys: Broliai lietuviai, daugiau budrumo ir narsumo! Mes įsakome:

1. Daugiausia saugokite jaunimą, nes jums gresia išvežimas, geriausiu atveju (?) eikite į mišką;
2. Nesusidėkite su bolševikais, neikite į jų mitingus ir nepasirašinėkite ant jokių jų blankų;
3. Mažiau plepėkite apie laisvės gynėjus, daugiau būkite budrūs prieš priešą kėslus [?];
4. Bolševizmo dienos suskaičiuotos, ką parodo San Francisko konferencija, kentėti liko nebedaug. Pasirašo: LP organizacija, 1945 05 15.

Agentūrinis pranešimas: 1945 05 27. Pranešėjas – **Romelis**. Priėmė: NKVD Zarasų apskr. vlsč. vrš. ltn. **Novikov**. „Gauja“, kurioje aš esu, nuo 1945 05 14, turi savo eilėse apie 100 žmonių, veikia Ažvinčių miške, turi tris bunkerius, vienas nuo kito 15–20 m atstumu, tarp Trakų k., 1,5 km nuo Ažvinčių k. „Gaujos“ vadu yra Kaladinskas, jo žmona gyvena Didžiasalio k. Jo pavaduotojas yra Kaladinskas Jonas iš Ažvinčių k., jis turi seserį. „Vadeivą“ Kaladinskas prie Smetonos dirbo policijoje, aktyviai dalyvavo areštuojant ir „šaudant žydus“ ir sovietų aktyvistus. Kaladinskas yra gimęs 1914–1915 m., žemo ūgio, tamsiaplaukis, lieknas. Ginkluotėje turi 4 kulkosvaidžius, 2 vokiškus automatus, apie 12 vokiškų šautuvų, o kiti visi automatai ir šautuvai rusiški, dar apie 25 brauningus, po 3–4 granatas kiekvienas. Be to, dar kažkur yra sandėlis su ginklais, bet kur, aš nežinau.

Aktyviausi žudymuose ir teroro veiksmuose yra: Beinorius Pranas ir jo brolis Jonas iš Ažėnų k.; Milašius Aleksas iš Avinuostos k.

„Gauja“ palaiko plačius ryšius su kaimiečiais, visi „banditai“ palaiko ryšius su savo giminėmis. Labai svarbu, kad „banditai“ turi ryšininkes merginas, tai:

1. **Bubulytė Bronė** iš Trakų k., Dūkšto vlsč. Ji susijusi su mūsų štabu, kuris yra maždaug 40 km nuo bunkerio, bet kur, nežinau. Bronė Bubulytė atnešdavo popierius iš štabo, ateidavo į bunkerius beveik kiekvieną savaitę;

2. **Gruodytė Bronė** iš Garbšių k., kuri atnešdavo įvairias žinias;

3. **Barkauskaitė Adelė** iš Trakų k.

Man žinoma, kad „banditų“ štabo viršininkas yra Lietuvos kariuomenės kapitonas, kuris laikosi už 40 km, jis kartą buvo mūsų bunkeriuose ir apžiūrėjo „banditus“ ir ginkluotę. Šis kapitonas dėvi uniformą su kapitono antpečiais, 3–4 medaliai, pavardės nežinau, bet pagal „banditų“ kalbas jis atvykęs iš Vilniaus. Vidutinio ūgio, apie 45 m. amž., stambokas, nusiskutęs, kruopščiai apsikirpęs. Be to, iš „banditų“ girdėjau, jog dar yra kažkoks vokiečių karininkas.

„Banditai“ tuo atveju, jei būtų surasti jų bunkeriai prie Ažvinčių, turi kitus bunkerius maždaug už 5–6 km, netoli Laukstenių k. Dar palaikomas ryšys su Minčios mišku.

Prieš 5–6 d. „banditai“ prie Dūkšto užgrobė daug arklių, varomų iš Vokietijos, 6 arklius atvarė į mūsų stovyklą (jie dabar pas mus), o kitus nuvarė kažkur link Minčios.

Iš „banditų“ kalbų supratau, jog šita „gauja“ kovo mėn. nužudė 6 asmenis Jakiškių (taip originale, gal Jakėnų? – L. A.) kaime, tarp jų valščiaus pirmininką Barkauską, Maksimovą ir kt. Ta pati „gauja“ 1945 03 Ažvinčių kaime nužudė istrebitelio Nevidomskio tėvą ir motiną. Ta pati „gauja“ 1945 04 apiplėšė ir nužudė 4 Avinuostos k. gyventojus, o tarp gegužės 20–25 d. kažkur nušovė apylinkės pirmininką ir paėmė jo pistoletą.

Daugiausia žudo: Bronius ir Jonas Beinoriai iš Ažėnų k., aktyviai veikia Milašius Aleksas iš Avinuostos k. Tai jis rodė Avinuostoje kas turi ginklus, kuriuos namus reikia plėsti ir kokius žmones žudyti. Kai mus 12 žmonių užpuolė Plavėjų k., tai mums Kazio Žūsino tėvas atnešė kibirą pieno. Tada iš mūsų žuvo 2 „banditai“.

1944 m. gale ir 1945 m. pradžioje „banditus“ labai palaikė Ažvinčių ir Prūsijos k. gyventojai, bet dabar „banditai“ nuo šių kaimų pasitraukė toliau. Kadangi jiems ten daugiau neduoda, tai jie eina arčiau Salako ir Dūkšto. Pas „banditus“ maisto atsargų nėra. Atimtą turtą į bunkerius neneša, bet slepia pas gyventojus ir savo gimines. Vyriškus rūbus ir avalynę dėvi patys. Legalizuotis neina, sako, jeigu sužinosim, kad kuris nuėjo – vis tiek nušausim ir jį ir jo artimuosius. „Banditai“ laukia karo tarp Rusijos ir Amerikos su Anglija, mat būsiąs karas dėl Lenkijos. O lig to laiko, sako, visus rusus išmušim.

Kadangi nėra atsargų, tai „banditai“ nori sukurti sau bazę vogdami gyvulius iš laukų, ypač perimdami iš Vokietijos varomas galvijų kolonas.

Man žinoma, jog 1945 05 14 nušauti du „banditai“, tai Bikulčius Antanas ir Bikulčius Jonas, abu iš Plavėjų k.

„Banditai“ Beinoriai Jonas ir Bronius dėvi sovietų kariuomenės uniformas: vienas – vyr. ltn., o kitas – ltn. uniformą. Dar yra keli su vokiškais šineliais, bet be antpečių ir be kepurų. Ant rankovių dėvi kryžius: kartais metalinius, kartais skudurinius, kuriuos pasiuva merginos ryšininkės.

Ginklus daugiausia surenka iš žmonių, vienas „banditas“ sakė, jog turi ryšius su Dūkšto sribais. Vadas kalbėjo, kad laukiama desantininkų, neva atsitys Japonija.

„Banditai“ turi sutartus ženklus, jei pasirodytų milicija (sribai). Pastato matomoje vietoje – du kuolus, o jei pasirodo kareiviai, tada – tris kuolus. Yra „banditų“, kurie auginasi ilgus plaukus kaip moterys, kiti apsirengia moteriškais rūbais ir eina apsižvalgyti.

Kas dieną vyksta užsiėmimai, varinėja bėgte, taikosi į taikinius, bet nešaudo. Radijo imtuvo nėra, bet vadas sakė, jog yra radijas štabe. Į „gaują“ ateina žmonių iš kitų bunkerų, bet nežinau iš kur jie, aš jų nepažįstu.

Teisinga: Zarasų apskr. OBB skyriaus vrš. vyr. ltn. Malinin. 1945 06 06.

Agentūrinis pranešimas: 1945 06 12. Pranešėjas – *Jablokov*. Priėmė: OBB vyr. oper. įgaliotinis Sergadajev. „Pas mane 1945 06 11 atėjo du ginkluoti „banditai“, kurie pasisakė esantys iš Degučių vlsč. Jie klausė kelio į Ilgašilio mišką. Pasisakė, jog turį Raštikio nurodymą organizuoti pasipriešinimą. Juos remia turtingi rusų valstiečiai, bet pavadžių jie nesakė. Sakė, kad jų „gauja“ veikia Ilgašilio ir Dusetų girios miškuose, turi iš viso 400 žmonių, 15 kulkosvaidžių ir jiems vadovauja mjr. Urbanas. Kazano jie tokio nežino...“

Pažyma apie vėl užvestą agentūrinę bylą „Gimnazistai“. 1945 04 25 inf. *Šakaliuk* atėjo į liaudies švietimo skyrių, kur susitiko su švietimo inspektoriumi Gaidžiu Leonu, Jono, kuris pradėjo reikšti antisovietines nuotaikas: neva kalėjimai pilni nekaltų žmonių, esą dabar reikia saugotis, nes greit prasidėsias karas. Esą, kada sekretorė Šeduikytė atnešė drg. Stalino portretą, Gaidys pareiškė: reikia šitą švancą pakarti (pakabinti), kad mes sulauktume laisvės.

Nustatyta, jog su Gaidžiu palaiko ryšius 7 klasės mokiniai: Žiemys Gediminas, Budrys Algimantas ir Apuokas Jonas, kurie kartu su Gaidžiu platina nelegalią literatūrą.

Inf. **Mikrofon** 1945 05 02 pranešė, jog kalbėjosi su Budriu, jis neva sakė, kad gauna nelegalios literatūros. Literatūrą gauna iš Žiemio Gedimino, kuris gauna iš Gaidžio.

Pranešimas apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1945 06 14–1945 06

18. Antazavės šile Vinčežerio rajone sugauti be ginklo broliai:

1. Skaudys Bronius, Petro, g. 1908 m., iš Imbrado vlsč.;
2. Skaudys Vytautas, Petro, g. 1923 m.

Jie papasakojo, jog visa „gauja“ suskirstyta į būrius ir jų būrį sudaro 36 „banditai“. Kiekvienas būrys turi tris rankinius kulkosvaidžius, automatų, šautuvus ir granatas. Antazavės šile jie sutiko Kazano Mykolo ir Galvono Broniaus, Igno, vadovaujamus būrius. Antazavės šile rastas šviežiai pastatytas bunkeris, „banditų“ rūbai ir laužo pelelai.

Dar jie pasakė, jog iš Kazano ir Galvono būrių sudaryta 6 asm. žvalgybinė grupė, kuri seka kariuomenės judėjimą ir perduoda žinias „banditams“. Dar skaudžiai papasakojo, jog Kazano nuostata yra nesivelti į kautynes ir, pavojui iškilus, persikelti į dar didesnius miškus.

Stelmužės miške veikia „išdaviko“ Dudoriaus vadovaujama 20 asm. „gauja“. Veikia informatorius **Šakaliuk**.

1945 06 14–18 apskr. NKVD–NKGB sk. areštavo 9 asm.

Pranešimas NKVD–NKGB operatyvinio sektoriaus vrš. gen. mjr. Kapralovui apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su nacionalistiniu pogrindžiu Zarasų apskr. 1945 m. rugpjūčio 19–23 d. 1945 08 20 į Imbrado vlsč. NKVD sk. atbėgo 13 m. berniukas Aksiutov Timofej Ivanovič, kuris papasakojo, jog, gandydamas su seserim karves Deksnių miško pakrašty, pastebėjo grupę „banditų“.

Pagal šiuos duomenis pasiūsta Imbrado vlsč. NKVD istrebitelių grupė, vadovaujama NKVD vyr. ltn. Arapovo. Kovinė grupė miške dėl neorganizuotų veiksmų dešiniu flanku susidūrė su 8-ių „banditų“ grupe ir buvo apšaudyti iš kulkosvaidžio ir automatinio ginklo. Buvo peršauti istrebiteliai Golšenko Vasilij ir Nikitin. Istrebitelių grandinėje atsirado spraga, kuria pasinaudoję, „banditai“ pasitraukė.

„Banditų“ stovykloje rastos 4 poros batų, 1 pora batelių, viena palapinė-apsiaustė, 1 antklodė, 1 granata, 10 šovinių ir dvi gertuvės. Be to, dar rastas pakinkytas arklys su vežimu ir vežiku, tai esąs Imbrado valsč. Kliniškių k. gyventojas Vainauskas, kuris vežė į pieninę grietinę, bet buvo „banditų“ sulaikytas ir laikomas iki kol išvadavome. Pas jį rastas „banditų“ išduotas raštelis: „Pavydinės pieninės vedėjui. Dėkavojame už grietinėlę, kitą kartą atsiųskite daugiau ir švaresnės, o paprasto pieno mums nereikia. 1945 m. rugpjūčio 20 d. Laisvės kovotojai“.

Paupinės apylinkės vykdomajam komiteto pirmininkui: „1945 m. rugpjūčio 20 d. mes konfiskavome iš Pavydinės pieninės 20 kg grietinėlės ir 2 bidonus pieno iš Vainausko, kuris vežė į surinkimo punktą. Prašome jam pretenzijų neturėti. Kada bus nuversta sovietų valdžia, bidonus jums grąžinsime. Laisvės kovotojai“.

Vežėją Lionginą Vainauską, g. 1909 m., mes sulaikėme, vyksta tyrimas.

Agentūrinis pranešimas: 1945 07 07. Pranešėjas – **Šutas**. Priėmė: Kazancev. Šiandien apie 12.00 val. susitikau Markelio lauke, kur ganėsi dvi karvės, senuką Tumėną, apie 70–80 m. amž., vidutinio ūgio, sausą, juodą ir susirietusį, kuris gyvena Jaskoniškių k. Jis

pasakė, jog pas Markelį vištidėje yra išvakarėse atvykę svečiai. Į šaltinio klausimą, kas per svečiai, atsakė: „Būrio vadas Kazanas su palyda, gal iš viso 4 asm. būrys.“

Iš viso su Kazanu atėjo 3 „banditai“, jie turi 2 kulkosvaidžius, ketvirtas esąs berniukas, „bandito“ Lukošiuono Jono brolis, kurio motina nusiskandino Zirnąjų ežere. Ji paliko suknelę vienam iš apylinkės seniūnų („starost“), pasakiusi: „Man – tas pats, ar gyventi ar mirti, ar vanduo – ar kilpa“.

Priemonės: blokuoti vienkiemį ir visus gyvenamus pastatus, suderinti klausimą su Zarasų NKGB vyr. oper. įgaliotiniu Farafonovu, dėl karinio dalinio informavimo ir skirti 28 asm. Dusetų vlsč. istrebitelių.

Agentūrinis pranešimas: 1945 07 07. Pranešėjas – *Stankevičius*. Priėmė: Farafonov. 1945 07 06 apie 23.00 val. vakaro į šaltinio namus atėjo 4 „banditai“; tai Kazanas Mykolas, Lukošiuonas Ignas, Lukošiuonas Lionginas, Bražys, kurio vardo šaltinis nežino.

Kada atėjo „banditai“, šaltinio nebuvo namuose, o kada atėjo į namus, tai „banditai“ jau buvo pavakarieniavę. Prieidamas prie namų, šaltinis išgirdo lojant šunis, todėl tapo atsargus ir jis nėjo tiesiai į kambarį, bet pirmiau pasislėpė krūmuose. Prišliaužęs prie namo, jis pradėjo atsargiai žvelgti į langą. Išgirdęs pašalinius garsus, pažiūrėjo vidun. Tik jam pažvelgus, jį aplenkė „banditas“ ir paklausė: „Kas čia?“ Šaltinis pažiūrėjęs atpažino Kazaną Mykolą. Jis, pažinęs šaltinį, pasakė: „Ko slapstaisi krūmuose, eik vidun“.

Šaltinis atėjo į vidų, pasisveikino su Kazanu, truputį pakalbėjo, tada Kazanas jį pasikvietė į kitą kambarį. „Štai, jūs vaikštote, o žmonės per jus kenčia. Jei jau nematote jokios išeities, tai geriau pasiduokite. Dabar daug kurie pasiduoda ir jiems dovanoja.“

Į tai Kazanas atsakė: „Kol kas mes pasiduoti nenorim, dabar dar Amerika su sovietais nekariauja, nes laukia kol pribais Japoniją, o tada jau pradės kariauti tarpusavyje. Taigi mes ir laukiame šito momento.“

Taip pat Kazanas toliau kalbėjo, jog jie esą priklausomi nuo savo šefo – gen. Raštikio, o jei bus duota komanda daryti Lietuvoje perversmą – tai partizanai turį sukilti, nelaukdami karo tarp SSSR ir Amerikos, nes esą jėgų turim pakankamai. Be to, kalbėjo Kazanas – net jeigu nieko nebus, aš vis viena nepasiduosiu. Lenkijoje yra mano tėvas, tai bandysiu pasiekti Lenkiją ir tvarkytis gyvenimą, padedant tėvui.

Į Kazano klausimą, ar Dusetose yra kariuomenės, šaltinis atsakė, kad buvo pakankamai daug, bet dabar esą jie išvykę į užduotis.

„Jei čia nesiųstų kariuomenė, – kalbėjo Kazanas, – tai mes greitai su jais susitvarkytume, bet nenorime kelti triukšmo, nes paskui dar daugiau duos kariuomenės.“

Toliau šaltinis su Kazanu kalbėjo apie tai, kad šaltinis gali daugiau padėti partizanams maistu ir žiniomis, tačiau su kuo jis turėtų palaikyti ryšį?

Kazanas atsakė: „Su manimi ir mano štabiniais“, – tačiau pavardžių nepasakė.

Toliau kalbant apie „štabinius“, Kazanas atsakė: „Apie tai, kad aš esu čia, žino tik mano adjutantas, kuris yra už 5 km nuo čia“.

Baigus dalykinius pokalbius, Kazanas pradėjo prašyti nakvynės dviem dienoms: „Mes atėjome iš Latvijos, o čia dėl kariuomenės gausybės suskilome po 2–4 žmones į grupes ir gyvename arba pas šeimininkus, arba per bunkerius. Neturim maisto, apiplyšę esam.“ Čia Kazanas parodė savo basas kojas, sakydamas: „Eidami iš Latvijos visai pamušėm kojas, net pūslės sutrūkinėjo, dabar reikia vaikščioti basiems.“

Kazanas pradėjo prašyti, kad leistų padienot ant aukšto, bet šaltinis atsakė: „Pas mane didelė šeimyna, gali dar kas užklupt ir bus nemalonumų“.

Tada Kazanas pradėjo prašyti į daržinę, bet šaltinis paprieštaravo: „Ten miega bernas ir gali jus pastebėti“, – ir tada šaltinis pasiūlė Kazanui apsidienuoti ant vištidės. Kazanas sutiko ir paprašė duoti patalus ir knygų.

Dalykiniams pokalbiams pasibaigus, Kazanas pasakė: „Pas tave ruošėsi ateiti Galvonas su savo grupe, mat turi žinių, kad pats turi automatą ir pistoletą. Norėjo atimti iš tavęs ginklus, apiplėšti (konfiskuoti) namus ir pabaigti su jumis, bet aš prieš partizanus turiu autoritetą ir manęs visi klauso. Aš susitikau su Galvonu, apie tave kalbėjau ir jis jau nieko tau nepadarys“.

Po šio jau pradėjo švisti ir šaltinis ėmėsi patikrinti faktą apie kunigus, kurie klauso „banditų“ išpažintis. Paklausė: „Jūs visi tikintys?“

Kazanas: „Taip, visi.“

Šaltinis: „Aš girdėjau, kad partizanai eina išpažinties.“

Kazanas: „Taip, eina.“

Šaltinis: „Aš žinau, pas ką jūs einate.“

Kazanas: „Pas ką gi?“

Šaltinis: „Pas Aleksandravėlės ir Avilių kunigus.“

Kazanas: „Iš kur žinai?“

Šaltinis: „Iš nuogirdų, žmonės kalba.“

Kazanas su šaltiniu atėjo į bendrą kambarį, kur jų laukė kiti „banditai“. Paėmė antklodes, dvi pagalves, kibirą vandens ir nuėjo į vištidę.

„Banditams“ esant su šaltinio šeima, dalyvavo kartu ir jo žmona. Išgėrinėję kartu išgėrinėjo ir ji, nors pagal sveikatos būklę tai „jai draudžiama“. „Ji smarkiai susirgo“ ir, naudodamasis proga, šaltinis nusprendė ją vežti pas gydytoją į miestą, tačiau ji atsisakė. Tada jis nuėjo į ligoninę vienas, tuo pačiu užėjęs į susitikimą su **mumis** ir, gavęs vaistus, greitai sugrįžo į savo vienkiemį.

R. K. p a s t a b a : štai kokios Kazano Mykolo pasitikėjimo NKVD informatoriumi *Stankevičiumi* pasekmės: **LYA, f. K-1, ap. 18, b. 54. Trijų lavonų, sudegusių ūkinės paskirties pastate Dusetų vlsč., Jaskoniškių k., atpažinimo protokolai. 1945 07 08:** Atpažinimui pakviesti: Juozas Markelis, g. 1898 m., Jaskoniškių k. gyventojas; Lionginas Lukošius, g. 1928 m., Salinių k., Antazavės vlsč. gyventojas.

Apžiūrint pirmą lavoną, rasta, jog jis smarkiai apdegęs, yra tik kairė ranka, pusė veido nudegę. Atpažintas – Mykolas Kazanas;

Apžiūrint antrą lavoną, rasta, jog jis yra be galvos, kojų žemiau kelių taip pat nėra, Lionginas Lukošius pagal kūno sudėjimą atpažino savo brolių Juozą Lukošius;

Apžiūrint trečiąją lavoną, rasta, jog jis smarkiai apdegęs, be galvos, kojų žemiau kelių nėra, dešinės rankos iki alkūnės. Ant kairės rankos rastas žiedelis, pagal kurį Lionginas Lukošius atpažino Adolfą Bražį.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P-3381.

Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministro pavaduotojui plk. Leonovui.

1946 09 24 Zarasų apskr. MGB skyrius, įtardamas priklausant vokiečių agentūrai, areštavo Markelį Juozą, Morkaus (MGB ag. *Stankevičius*).

J. Markelis 1940 m. mūsų organų buvo užverbuotas agentu. Vokiečiams okupavus Lietuvą, jis buvo suimtas SD, kaip buvęs MGB agentas. Jo kaltė buvo įrodyta ir tada, Markelio liudijimu, jis buvo paleistas. Vėliau jis nustatė ryšius su raudonaisiais partizanais, kuriems padarė kai kurias paslaugas.

Išvarius vokiečius, Markelis vėl buvo užverbuotas MGB agentu, bet, kaip matyti iš jo bylos-formuliario, Markelis besąlygiškai bendradarbiavo su vokiečiais ir galimas dalykas, kad jis buvo specialiai paliktas Lietuvoje vykdyti tam tikroms užduotims, tačiau tiesioginių įkalčių prieš Markelį nėra, todėl perduoti teismui jo negalime, nes gali būti paskelbtas išteisinamasis nuosprendis.

Nutraukus bylą ir paleidus J. Markelį į laisvę, jis trukdys operatyviniam MGB darbui, nes būdamas patyrusiu agentu ir protingu, dėmesingu žmogumi jau sugebėjo iššifruoti iki 50 proc. visų mūsų agentų.

Dar iki arešto kai kuriuos mūsų agentus jis „naudojo tamsoje“, bandė provokuoti, pakišdamas jiems įvairią informaciją. Ją agentai perduodavo operatyviniams darbuotojams, tokiu būdu klaidino mūsų organus. Suprantama, jog paleidus į laisvę, jis tik sustiprins veiklą prieš mus ir rimtai trukdys mūsų darbui.

Turėdami mintyje pirmiau išdėstytus faktus, siunčiame jums bylos medžiagą (prašant) Jūsų nukreipti (J. Markelį) į Ypatingąjį pasitarimą prie SSSR MVD. Prašome pranešti Jūsų sprendimą.

(Pagal vietinių gyventojų pasakojimą, MGB ag. *Stankevičius*-Markelis Juozas buvo ištremtas į Sibirą, vėliau, grįžęs iš tremties, gyvenimą baigė savižudybe – R. K.)

Spec. pranešimas I-ojo Utenos apskr. NKVD–NKGB operatyvinio sektoriaus viršininkui Valstybės saugumo liaudies komisarui drg. Kapralovui.

Pagal duomenis, gautus 1945 07 07 iš legalizuoto „bandito“ Cibulsko Juozo, Vinco, g. 1904 m. Vaidminių k., Imbrado vlsč., nustatyta, jog Petro Ramanausko vadovaujama „gauja“, kurioje iki 1945 07 04 buvo ir minėtas Cibulskas, šiuo laiku yra laikinai išsiskirsčiusi po namus. Savo paaiškinime Cibulskas parodė, jog gaujos, veikiančios Antazavės, Obelių, Imbrado vlsč., vadovaujamos Kazano, Streikaus, Pupeikio, Baravyko ir Ramanausko, buvo tarpusavyje susijusios. Jų veiklos centras, kuriame jie susirinkdavo susitikti įvairiems klausimams aptarti, yra Kuprių miške netoli Obelių miestelio. Ten jie iš savo aukštesnės vadovybės gauna nurodymus ir instrukcijas, kaip išvesti „gaujas“ iš po NKVD smūgių, dėl ko šiuo metu „gaujų“ asmeninė sudėtis išleista slapstyti po namus.

Pagal to paties Cibulsko nurodymus, Kuprių miške šiuo metu yra tik „Vadovaujantysis centras“, kurio sudėtis neviršija 10–15 asm. 1945 07 13 137 ŠP 9 kuopa, dislokuota Imbrade, mūsų duomenimis, išvyko vykdyti operacijos Obelių valsčiuje.

Nuo 9 kuopos buvo skirta 35 žmonės ir dar iš Antazavės istrebitelių būrio paimta 10 žmonių – iš viso 45 kovotojai, ginkluoti 6 rankiniais kulkosvaidžiais, automatais ir SV šautuvais, likviduoti 10–15 asm. „gaujai“ buvo visiškai pakankama.

14.00 val. atvyko į Obelių vlsč., Galažerių k., patikslino padėtį ir išėjo užimti pozicijos. Kuopos vadas drg. Pustanovskij, žinodamas, jog iki šio laiko ir šiuo metu Obeliuose kariuomenės nebuvo, norėdamas išvengti bereikalingo demonstravimosi, į valsčiaus

centrą nevažiavo, nes tai galėjo neigiamai atsiliepti operacijos vykdymui. Nusprendė pradėti nuodugną Kuktiškių miško patikrinimą (šukavimą), esantį į šiaurės vakarus nuo Zibalų k. Šaltinio *Pauliukaitis* duomenimis, „banditinė“ grupė galėjo būti Kuktiškių miške, kuris yra už Zibalų miško, nes Zibalų miškas yra stipriai pelkėtas ir „banditinė gauja“ ten negali būti.

Išsidėstė: I-asis būrys nuo pietinės aukštumėlės, priekyje II-asis būrys – dešiniau I-ojo būrio ir III-iasis būrys – dar dešiniau II-ojo. 15.00 val. pradėta Zibalų miško valymo operacija. Apie 16.00 val. II-ojo būrio priekinis postas („golovnoj dozor“), kurį sudarė serž. Nazarovo vadovaujami kariai. Prie pelkės ant aukštumėlės pastebėjo „banditų“ stovyklą. Einantis grandine II-asis būrys 10–15 m. nuo stovyklos, sugavo vieną „banditą“, kuris apklaustas vietoje pasakė, jog čia yra Pupeikio „gauja“ – apie 50 žmonių, tačiau daugiau kaip 10 žmonių paleista į namus ir dabar esą ne daugiau kaip 35 žmonės. Ginkluoti minosvaidžiu, 8 kulkosvaidžiais ir automatiniais ginklais. Turi gerai įrengtus apkasus su žiedine („krugovoj“) gynyba, turi daugybę šovinių, todėl esą jų stovyklos nepaimti. Į kitus klausimus atsakyti atsisakė.

Kadangi mūsų grandinė atsidūrė 10–15 m nuo „banditų“ bazės, tai „banditai“ mus pastebėjo ir apšaudė. II-asis būrys šaudė nuo aukštumėlės, kur visiškai nebuvo jokios natūralios priedangos. Pranešti, kad II-asis būrys susidūrė su „banditų“ stovykla ir perduoti gautus duomenis iš suimto „bandito“, būrio vadas negalėjo, nes visas jo būrys buvo apšaudomas „banditų“, o kuopos vadas su I-uoju būriu išėjo pirmyn.

Kilusiam susišaudyme serž. Nazarov buvo sunkiai sužeistas, o jo antrasis numeris – sužeistas lengvai. Tačiau vis dėlto serija iš rankinio kulkosvaidžio Nazarovas vieną „banditą“ mirtinai nukovė, o „banditas“, šaudęs iš rankinio kulkosvaidžio, serija nukovė Nazarovą. Medicinos tarn. j. ltn. Kliušina, skubėjusi padėti sužeistiesiems, serija iš kulkosvaidžio buvo sunkiai sužeista.

Serž. Popov, skubantis į pagalbą draugams, taip pat buvo nušautas. Raudonarmietis Muchinas, būdamas pats lengvai sužeistas, nusitaikytu šūviu nušovė antrą „banditą“. Raudonarmietis Zavkin buvo lengvai sužeistas, sušuko suteikti jam pagalbą. Būrio vadas vyr. serž. Safronov, būdamas apie 7 m nuo „bandito“, pradėjo jį sekti. Ir kada pastarasis pradėjo taikytis į Zavkiną, kad pakartotinai šautų, Safronovas jį aplenkė ir šūviu į galvą nukovė dar vieną „banditą“.

Ketvirtasis „banditas“ buvo taip pat nušautas iš artimo nuotolio, raudonarmiečio, kurio pavardės nenustatėme. Visus keturis nušautus „banditus“ „banditai“ nusitėpė gilyn į savo stovyklą.

Kuopos vadas, judėdamas dešiniajame I-ojo būrio flange, išgirdo šaudymą ir įsakė būriui kairiuoju flangu apsisukti atgal, susijungti su II-uoju būriu, o dešiniajam flangui judėti į suartėjimą ir uždaryti žiedą, susijungiant su III-iojo būrio dešiniuoju flangu. Gavęs žinią, kad „gauja“ viršija 35 žm., kad ji gerai ginkluota ir įrengusi žiedinę gynybą, taip pat gavęs žinią apie savo nuostolius, dr. Pustanovskij įsakė sujungti žiedą ir blokuoti „banditų“ stovyklą. Sužeistuosius patalpinti į vieną automobilį ir pasiųsti į Obelius dėl med. pagalbos suteikimo ir transportavimo į pulko štabą, tuo pat metu paskambinti, kad būtų nedelsiant atsiųsta pagalba, kadangi mūsų pajėgos buvo nepakankamos, nes 8 žmonės išėjo iš rikiuotės, o jų išvežimui buvo pajungti 3 raudonarmiečiai. Be to, daugiau

kaip 5 asm. „Šatrov“ (neaišku ką tai reiškia? – L. A.) ir kiti iš istrebitelių, išsigandę iš viso atsitraukę į užnugarį. Suartėti su „gauja“ nebuvo galimybių, kad būtų apsupta priešų stovykla iš kairio flango I-ojo būrio 10-čiai kovotojų teko aprėpti 600–700 m, taip pat pelkės dalį. Likusios trys pusės buvo mūsų blokuotos, o I-asis būrys turimomis jėgomis užduoties įvykdyti negalėjo ir pelkės šiaurės vakarinėje dalyje liko neapdirbtos.

Mūsų tęsėsi maždaug 1,5 val., t. y. iki 17.30 val. Tuo metu sužeistieji buvo pristatyti į Obelius, kur tuo metu atvyko 232 pasienio kariuomenės pulkas. Apie susidariusią padėtį buvo nedelsiant informuotas pulko vadas, kuris savo turimomis pajėgomis apsupo mišką 5 km atstumu, o kitai pulko daliai davė komandą šukuoti mišką. 19.00 val. pulko pajėgos susijungė ties „banditų“ stovykla, tačiau „banditų“ stovykloje jau nebebuvo. Vietoje stovyklos rasta 10 gerai užmaskuotų palapinių („naviesov“), kiekviena skirta 10–20 žmonių, daug drabužių, maisto produktų ir mūsų (rusiškų) šovinių.

Laiko skirtumas tarp „banditų“ pasitraukimo iš savo bazės ir miško apsupimo pasienio pulko pajėgomis nesudarė daugiau kaip valandos. Iš čia, apsupęs mišką, pulkas niekaip negalėjo išleisti „banditų“ iš stovyklos, „banditai“ išėjo iš stovyklos apie 18.00 val., kada susišaudymas baigėsi ir mūsų kuopa artėjo prie „banditų“ stovyklos (kada vyko pergrupavimas – L. A.). Pasienio kariuomenės dalinys patraukė „banditų“ pėdsakais, taip pat patikrino dalį Kuprių miško. Tačiau šiame miške nieko kitko, išskyrus tuščią bunkerį, nepavyko rasti, taip pat kaip ir nieko nerasta kitų pasienio kariuomenės dalinių jėgomis. 24.00 val. pulko vadas nuėmė pasalas ir sugrįžo į Obelius. Į mūsų (kuopos vado Pustanovskio) prašymus skirti jam kariuomenės dalinį iš pulko karių pulko vadas atsakė, kad esą pajėgų turime pakankamai ir patarė mums grįžti į Imbradą.

Tuo pat metu Rokiškio apskr. NKVD vrš. drg. Nikitin kategoriškai liepė mums važiuoti į namus, kad netrukdytume jų operacijoms.

Apie 2.00 val. šiame miške buvo paleista balta raketa, kuri reiškė „banditų“ susirinkimą į vietą, matyt, „banditams“ buvo duota užduotis, išsisklaidžius grupėmis, slėptis bunkeriuose.

Pagal gautus įsakymus, ryte 9 kuopa sugrįžo į Imbradą. Paskutinėmis kovos minutėmis dar nukovėme du „banditus“, kurių jų bendrai nespėjo nutempti į stovyklą ir paslėpti, vadinasi iš viso nukovėme 6 „banditus“, kiek sužeidėme – nežinom.

Mūsų nuostoliai: 2 nušauti (vyr. serž. Nazarov N. N. ir Popov F. D.), sužeisti sunkiai – 4 (raudonarmietis Pavlov, Šipunov, Beraja, sanitarė Kliušina) ir du lengvai sužeisti – Zotkin ir Muchin. Pridedama: kuopos veikimo schema. Pasirašo: Zarasų apskr. OBB vrš. Malinin.

Apie „banditų“ išpuolį Imbrado valsčiuje. 1945 08 naktį iš 14 į 15 d. pas Raudinės apylinkės sekretorių Lučkovskį atėjo „banditų“ grupė, kurie pareikalavo atiduoti ginklą. Paties Lučkovskio namuose nebuvo, bet buvo vaikai. „Banditai“ vieną iš vaikų primušė, po to paėmė drabužius, išsivedė telyčią ir dvi avelės.

Iš „banditų“ atpažinti šie:

1. Calytis (orig. Colitas) Karla;
2. Bonas Juozas;
3. Vasiliauskas (orig. Vasilevskas) Petras;
4. Vasiliauskas (orig. Vasilevskas) Antanas.

Tą pačią naktį tie patys „banditai“ atėjo pas pilietį Popovą (sovietų karo invalidą), iš kurio pareikalavo ginklo, motyvuodami tuo, kad Popovas gavo ginklą iš valdžios organų. Kada jiems buvo atsakyta neigiamai, jie sumušė Popovą, jo žmoną ir, kartą iššovę iš pistoleto, iš namų išėjo.

Zarasų apskr. NKVD skyriaus vrš. mjr. Michailovui,

Zarasų apskr. NKGB sk. vrš. kap. Grigorjevui.

Analizuodamas Jūsų 1945 m. rugsėjo pirmos penkiadienės veiklos ataskaitą, padariau išvadą, jog apskrities aparatas ir valsčių skyrių viršininkai nieko nepadarė, kad būtų likviduotos veikiančios „gaujos“, išaiškinta ir areštuota pagrindžio organizacijos ir užverbuota kvalifikuota agentūra.

Per 5 dienas apskrities NKVD skyrius areštavo tik 4 asmenis, karinio kontingento įvykdytos 11 operacijų ir 22 pasalos nedavė laukiamų rezultatų. Tai rodo, kad operacijoms ir pasaloms buvo netinkamai pasirengta.

„Banditai“, įvykdę tris išpuolius, pasitraukė nenubausti. Dar kartą įspėju jus apie jūsų ir karinės vadovybės atsakomybę už „banditų“ veiksmus.

Kai kurie valsčių NKVD skyrių viršininkai, padariau išvadą, visai nedirbo, o jūs, drg. Michailovai, į tai neatkreipėte dėmesio – nusišalinote ir jų nekontroliavote.

Apskrities NKGB skyriaus vrš. kap. Grigorjevas iš viso nepateikė ataskaitos, kas dar kartą liudija apie jūsų aparato nepatenkinamą darbą, o iš jūsų pusės – reiklumo ir pavaldinių kontrolės trūkumus.

Toliau toks jūsų darbas nebus toleruojamas. Įspėju jus apie atsakomybę. Siūlau jums pareikalauti iš apskrities skyriaus aparato, taip pat valsčių skyrių viršininkų, skiriant pagrindinį dėmesį darbo stiliaus pertvarkymui. Įgykite efektyvią agentūrą, gebančią įsiskverbti į pagrindžio vadovybę ir sugebančią sukurti sąlygas „banditinių“ formuočių sunaikinimui.

Detaliai apgalvokite ir parenkite kovines operacijas ir pasalas. Nė vieno „banditų“ išpuolio nepalikite be atsako, areštuokite „banditų“ artimuosius ir bendrininkus.

Utenos operatyvinio sektoriaus vrš. gen. mjr. Kapralov. 1945 09 05.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su tautiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ laikotarpiu nuo 1945 m. rugpjūčio 29 iki rugsėjo 4 d.

Šaltinis *Suk* pranešė, jog Rimšės vlsč., Bališkės k. šaltinis *Suk* sužinojo iš piemens, kad Gramuntiškių ir Bališkės k. apylinkėse veikia 50 asm. kulkosvaidžiais, automatais ir šautuvais ginkluota „gauja“. „Banditai“ apsirengę vokiškomis uniformomis, vadovauja Kaladinskas.

Pagal šiuos duomenis ketinome 1945 08 31–1945 09 01 atlikti operaciją, bet ji sužlugo, nes skubiai buvo vykdomas „banditinių“ šeimų ištrėmimas. Operacija buvo atidėta vienai parai, tačiau tos operacijos metu nieko nerasta.

Per ataskaitinį laikotarpį iš viso buvo įvykdytos 33 operacijos. Viena iš labiausiai charakteringų buvo pasala, parengta pagal agentūrinį *Pivonijos* pranešimą. Pranešėja, susitikusi su piliete Gurkšnyte Emilija, gyv. Jakėnų k., sužinojo, jog pas ją 08 29–30 d. turi ateiti jos meilužis Antanas Kinduryš, iš Balčių k., kuris šiuo metu yra „gaujos“ nariu. Kartu su juo turi ateiti ir jo būrio draugai.

Pagal šiuos duomenis Salako vlsč. NKVD vrš. nurodymu 1945 08 30 Jakėnų k. buvo

palikta pasala, kurioje buvo nušauti du ginkluoti „banditai“, iš žuvusių paimtas 1 automatas, 1 šautuvas, 2 granatos ir 45 vnt. šovinių.

Nušauti pasirodė esą:

1. Garbšys Antanas, Juozo, g. 1912 m., Vyželių k. gyventojas;
2. Blažiūnas, to paties kaimo gyventojas.

Pas žuvusius ant rankovių buvo prisiūti medžiaginiai skydeliai su geltonais siūlais išsiuvinėtu užrašu: „Kary, gink tėvų žemę. LPS“. Žuvusieji priklausė Kaladinsko būriui.

Taip pat per ataskaitinį laikotarpį sulaikyta 20 „banditų“ bendrininkų ir kt. elemento, tarp jų pagal slapto informatoriaus **Bronės** duomenis suimtas Mikulėnas Stasys, Jurgio, g. 1897 m., kilęs iš Antaniškių k., Dūkšto vlsč. Nustatyta, jog jis 1941–1944 m. tarnavo vokiečių policijoje ir ėjo vyr. policininko pareigas, dalyvavo gaudant raudonuosius partizanus, areštuojant ir šaudant sovietinius piliečius.

Liudininkas Martynas Velička parodė, jog Mikulėnas asmeniškai sušaudė Musteiką (?) Petrą, Prusakovą, Francevičių. Liudininkė Marija Mikulėnienė (Stasio Mikulėno brolio, kuris 1944 m. rugpjūčio mėn. Raudonosios armijos dalių pakartas, žmona) paliudijo, kad Mikulėnas Stasys, Jurgio, dalyvavo sušaudant Sovietų Sąjungos didvyrę M. Melnikaitę (Mariją Melnik). Tyrimo metu Mikulėnas nurodė 16 savo bendrininkų iš policijos laikų, tarp kurių yra ir dabartinis „gaujos“ vadas Kaladinskas.

Per ataskaitinį laikotarpį Antazavės ir Imbrado vlsč. užfiksuoti trys išpuoliai. 1945 08 29–30 naktį pas Juozėną Petrą, Kazimiero, gyv. Jancavos k., Imbrado vlsč., atėjo 5–6 „banditai“, kurie viduje padarė kratą ir, susirinkę gerus daiktus, pasakė: „Dirbi apylinkės pirmininku, tai gerus daiktus paimame savo reikalams.“

Naktį iš 1945 09 01 į 02 d. apie 10 „banditų“ atėjo į Radzevičiaus Jurgio, Mykolo, gyv. Stelmužėje, namus. Pradėjo prašyt maisto, bet šeimininkai jiems durų neatidarė. Tuo metu šeimininkas miegojo daržinėje ir, nuo triukšmo pabudęs, sušuko savo žmonai, kad nieko į vidų neleistų. Moteriai neleidžiant į vidų, „banditai“ išgirdo balsą iš daržinės. Daržinę apšaudė iš automato, bet vidun nėjo. Išsivedė karvę ir veršiuką, pavymui sušukdami: „Čia gyvena ne žmonės, bet gyvatės komunistai!“.

Iš „banditų“ Radzevičienė atpažino:

1. Piperį Steponą, Antano;
2. Petrauską, anksčiau Smetonos laikais dirbusį pasienio policijoje.

Pilietė Vakširienė P. iš Pakačinės k. ėjo į Dembų kaimą Šilo mišku, ją apie 12.00 val. 1945 08 30 sulaikė du ginkluoti „banditai“ maždaug pusvalandžiui. Eidama ji sutiko senį Idą, kuris papasakojo, jog važiavo su grietine į Antazavę ir kartu su juo kažkokie atostogaujantys geležinkelininkai. Šile juos sulaikė du „banditai“, kurie atėmė grietinę, dar seniui įkirtो ir liepė niekam nepasakoti.

Per ataskaitinę penkiadienę, vykdant „banditų“ šeimų ištremimą, iš apskrities buvo numatyta išvežti 13 šeimų, iš viso 46 žmones.

Faktiškai buvo ištremta 12 šeimų ir 34 žmonės. Vienos šeimos iš viso neradome vietoje, nes buvo pasislėpusi. Jokių ekscesų nebuvo, operacija pradėta 1945 08 31, 04.00 val. ryto, o užbaigta 12.00 val. dienos.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su tautiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ LSSR Zarasų apskr. 1945 09 04–08.

Per ataskaitinį laikotarpį sulaikytas „gaujos“ vado Streikaus brolis Augustinas Streikus, Tomo, g. 1902 m., žemdirbys, anksčiau dirbo savo ūkyje, įtariamas kaip „banditų“ talkininkas. Šeima susideda iš 4 asm. Jis tardomas parodė, jog Streikus Antanas buvo pas jį rugpjūčio mėn., kartu su 20–25 asm. „gauja“. Kada buvo atėjęs Streikus, jis persigando ir nieko neklausinėjo, norėjo, kad greičiau tik išeitų. Kada buvo sūnus Izidorius, šis sakė, jog gyvena Šilo ir Kūdrų miškuose. Mes per sulaikytąjį paruošėm laišką, kurį jis perduos Streikui ir žodžiu išaiškinome, kokias garantijas duodame legalizavimosi atveju.

Inf. **Ptička** praneša, jog susitiko ties Vederinės k. „gaujos“ vadą Kaladinską, kuris prisistatė esąs Ignalinos vlsč. milicininkas. Kaladinskas apsirengęs rudu paltu (miline), su brauningu ir žiūronais.

Inf. **Jurgis** praneša, jog Kaladinskas susitikinėja su savo broliu Justinu, be to, žinias perduoda jo dukterėčia, taip pat jo pusbrolis ir kt. „banditams“ artimi asmenys.

Per atskaitinį laikotarpį įvyko trys teroro aktai, būtent: Imbrado vlsč. NKVD sk. vrš. drg. Arapov pasiuntė 1945 09 03 grupę karių ir istrebitelių į pasalą Kadariškių k. Grupės sudėtis: Kazanavičius, Nikitinas, Izemkievičius (Zinkevičius), vadovavo milicijos j. ltn. Zamaldinovas. 1945 09 04 vakare Zamaldinovą nušovė istrebitelis Kazanavičius, tačiau ir jis buvo sužeistas sulaikant (sulaikė jį bandant pabėgti Nikitinas ir Zinkevičius). Dėl šio teroro akto taip pat suimtas Mironiškių k. gyventojas Adamukas Stasys, Jono, taip pat suimtas ir Kazanavičius.

1945 09 03-04 „banditų“ grupė apiplėšė Karnitiškių k., Salako vlsč., Pilščikovo Ivano Larionovičiaus ir Ivanovo Vlaso Jakimovičiaus namus: paėmė rūbus, maistą, dar sumušė ir „banditai“ išėjo savo keliais, nenubausti.

1945 09 05 „banditai“ įsiveržė į Baliulio Justino, Karolio, namus Nariūnų k., atėmė iš namų maistą ir dalį daiktų, sužeidė Baliulio žmoną ir išėjo.

1945 09 05 Didžiasalio k., Salako vlsč. ant pieninės durų rastas prisegtas tokio turinio lapelis: **„Įspėjimas: vietiniams komunistams ir ruskiams:** 1. Sugrąžinti išvežtas niekuo neprasikaltusias lietuvių šeimas – senelius, moteris, mažus vaikelius. 2. Neišvežti daugiau šeimų, nedusinti niekuo neprasikaltusių Lietuvos žmonių. Prašykite maskoliai savo eretikų istrebitelių, kad padarytų kaip čia parašyta. Kitaip atsakysite savo galva. Jei neklausysite šito įspėjimo, tai jus šaudysime ir deginsime visus be atodairos rusus, nes visi rusai prie šito prisidėjo. Lietuvos laisvės kovotojai.“

Sklinda antisovietinės kalbos ir gandai. Agentas **Kulik** praneša, jog Liminių k. gyv. Šileikis Petras kalbėjo, jog „visi sovietų tarnautojai yra karjeristai, tik ir žino kaip plėšti žmones“, o to paties kaimo gyventoja Krasnova skundėsi, kad prie sovietų gyventi blogai, normos neduoda, vaikų daug, o spekuliuoti nėra kuo. Kai buvo vokiečiai, gyvenau gerai, gaudavau pilną normą ir prie vokiečių neturtingiems gyventi buvo geriau“.

Nustatyti antisovietiniai elementai:

1. **Dainys Juozas**, gyv. Duburių k., kuris prie vokiečių dalyvavo suimant ir šaudant komunistus, dabar dirba savo žemę;

2. **Kairys Antanas, Petro**, gyv. Antazavės k., buvo sukilėlis, dabar gyvena Kaune;

3. **Dainys Kazys, Kazio**, šaudė sovietinį aktyvą Antazavės vlsč., dabar gyvena Zarasuose, dirba siuvelykloje;

4. **Rudmickas Juozas**, jis Rimšės vlsč., Medinų k. sušaudė Feotiniją Matušovą. Be to, vadovaujant Rudmickui, Rimšės vlsč. buvo sušaudyta 15 asm. Šiuo metu tarnauja 16-oje divizijoje, 249 pulke, 76 batarėjoje.

Pranešimas generolui majorui Kapralovui į Nr. 255 iš 1945 09 05.

Pranešame, pagal Zarasų apskr. žemės ūkio skyriaus duomenis, apie buožinių šeimų skaičių ir jų visiškai arba iš dalies konfiskuotą turtą ir „banditų“ ir jų bendrininkų šeimas ir jų turto konfiskavimą:

1. Iš viso apskrityje yra 588 buožinės šeimos, visos jos yra iš dalies arba visiškai išbuožintos, iš jų 509 šeimoms palikta po 20–30 ha, o 79 šeimoms palikta po 5 ha. Arkliai ir galvijai iš jų nebuvo atimti, bet pagal įstatymą supirkti valstybinėmis kainomis. Duomenų apie tai mes neturime.

2. Zarasų apskr. buvo iš dalies arba visiškai iškonfiskuotos „banditų“ ir jų rėmėjų 267 šeimos, iš jų paimta:

Arklių – 310; karvių – 578; kiaulių – 393; avių – 371. Pasirašo: Zarasų apskr. NKVD vrš. mjr. Michailov.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus 1945 m. rugpjūčio 14–18 d. Pagal šaltinio *Budrys* duomenis, rugsėjo 9 ir 13 d. atliktos priemonės Kūdrų ir Raudinės miškuose, tačiau ten Streikaus būrio nerasta.

Budrys papasakojo, jog vykdant operaciją 1945 09 09, Streikaus būrys per stebuklą išsigelbėjo, nes kareiviai praėjo pro juos.

1945 09 14 Obelių valsčiuje sugauta Streikaus būrio narė Lukošūnaitė Vlada, Antano, g. 1925 m., kuri tardoma papasakojo, jog ji dvi savaites buvo būryje iki 1945 07, o paskui, Kazanui žuvus, išėjo į Latviją ir ten gyveno, iki buvo sulaikyta. Apie padėtį Kazano būryje ji taip papasakojo: „Kazano būrys turėjo 30–35 narius, suskirstytus į 3 skyrius, kiekviename po 10 žmonių. Vienam iš jų vadovauja Streikus Antanas, antram – Ivaška Antanas, trečiam – Vainauskas Jonas iš Paveisiejų k. „Gauja“ ginkluota 4 kulkosvaidžiais, 4 automatais ir virš 30 šautuvų.

Kazano būrys palaikė ryšius su Ramanausko 20 asm. būriu ir Pupeikio Balio irgi maždaug 20 asm. būriu. Anksčiau šie būriai sudarė vieną, jam vadovavo Ramanauskas. Būrio ginkluotėj yra 5 kulkosvaidžiai, 10 automatų, 1 minosvaidis (turi tik dvi minas) ir virš 30 šautuvų.

Lukošiūnaitė parodė, jog Kazano ir Ramanausko būriai ketino apie 1945 05 20 pulti Antazavę, tuo tikslu 1945 05 27 susirinko maždaug 70 asm. būrys. Tik po atsitiktinio plėšimo susidūrė su Antazavės stribais, nušovė 5 stribus, o prieš ateinant kariuomenei, organizuotai atsitraukė į Agurkiškio mišką ir iš šio miško po dviejų parų perėjo į Raudinės mišką, kur vėliau pasidalijo į nedideles grupeles.

Lukošiūnaitė paminėjo keletą „banditų“ rėmėjų, iš kurių tarpo areštuoti: Legas Leonardas, Juozo, g. 1908 m., dirba Antazavės VK, Girčienė Juzė, g. 1895, Antazavės pieninės vyr. buhalterė, Amašaliniene (taip tekste) Karolina, Juliaus, g. 1885 m., namų šeimininkė.

Liko neareštuotos trys ryšininkės, kurias tiria mūsų agentūra, tai:

1. Abariutė Leokadija, kuri gyv. Lygalaukių k.;
2. Budrytė Valerija iš Ajočių k.;
3. Streikutė Adomutė iš Maniuliškių k.

Agentūrinis pranešimas: 1945 09 26. Pranešėjas **Orlov**. Priėmė: **Grigorjev**.

1945 09 22 šaltinis **Orlov** aplankė Streikaus „gaujos“ ryšininę Streikutę Adamutę, gyv. Maniuliškių k., kuri pasakojo, jog iš savo dėdės Augusto Streikaus turi Antanui Streikui laišką iš Zarasų NKVD, o kadangi Streikaus „gauja“ artimiausiu laiku nežada iš Latvijos ateiti į Antazavės vlsč., tai ji pati 1945 09 23 eis į Raudinės mišką ir pati perduos Streikui tą laišką.

Turėdamas tokius duomenis, šaltinis **Orlov** pats rugsėjo 23 d. dienos metu nuėjo į Raudinės mišką Latvijos pusėje ir apie 14.00 val. miške susirado Streikaus „gaują“, kuri buvo Raudinės miške maždaug 1,5–2 km nuo Raudinės dvaro, po dešine kelio puse, kuris eina nuo Raudinės dvaro per Raudinės mišką. Miškas lapuočių, gana tankus, miške pastatytos eglės žieve dengtos palapinės. Palapinės nuo kelio yra 0,5–1 km.

Kada šaltinis ėjo į „gaujos“ stovyklą, maždaug 0,5 km nuo stovyklos jį sulaikė trys „banditai“, kurie, kaip paaiškėjo, ėjo sargybą. Patruliai šaltinį sulaikė ir, kaip pasirodė, pažino iš ankstyvesnių susitikimų, todėl pasisveikino ir nuvedė į „gaujos“ stovyklą.

Atėjęs į stovyklą, šaltinis surado ten Streikų. Pamatęs šaltinį, jis priėjęs padavė ranką, sakydamas: „Seniai mes savųjų laukėm, tik kad niekas neatėjo“. Streikus ir šaltinis įėjo į Streikaus palapinę, aplink buvo dar keletas palapinių, kuriose taip pat buvo „banditų“, kai kurie iš jų gulėjo, kai kurie vaikščiojo po stovyklą.

Veikdamas pagal gautą iš mūsų užduotį, šaltinis Streikui pradėjo kalbėti, kad neva ruošiamas lietuvių išvežimas ir prašė Streikų pagalvoti kuo galima padėti šeimoms, kurioms gresia išvežimas.

Streikus į tai atsakė: „Mums tai jau ne naujiena – vežė anksčiau, veš ir dabar ir nieko mes čia nepadarysim.“ Po to šaltinis Streikui pasakė, kad jo brolis Augustas buvo suimtas, dabar jį paleido ir jam duotas laiškas iš NKVD perduoti broliui Antanui.

Streikus į tai atsakė: „Aš šitą laišką gavau iš dukterėčios (Streikutės Adamutės), jie (NKVD) žada man gyvybę, paleist žmoną ir sūnų, jei aš registruosiuosi. Bet mano žmona ir sūnus nekalti, tegul jie pirmiau juos paleidžia, o tada jau aš galvosiu.“

Dar po to Streikus pareiškė: „Ir mano brolis Augustas niekuo nenusikaltęs, aš kasdieną kalbėjau poteries, kad tik jį paleistų. Dėkui Dievui, jis jau laisvas. Aš pats kada nors pas jį užeisiu, tik jis nežinos iš kur aš atėjau ir kur eisiu“.

Tęsdamas pokalbį, Streikus toliau kalbėjo: „Čia, Latvijoje, mums visai ramu. Mes nieko nekliudom ir mūsų niekas neliečia, bet kartą Pupeikis sugadino visą reikalą. Jis sudarė savo kompaniją – 6 žmonės ir, mums nieko nepasakęs, atėjo į mūsų mišką. Milicija vieną iš jų pasigavo, o jis (Pupeikis), norėjo tąjį draugą išlaisvinti ir pradėjo supti milicininkus (stribus). Kada jis terliojosi su milicininkais, atvažiavo kareiviai ir užpuolė mano stovyklą. Vieną Pupeikio būrio partizaną nušovė, o aš su savo vyrais daviau gerą atkirtį: tris nušoviau ir dar tris sužeidžiau. Dabar aš Pupeikį nuo savęs išvariau, jis valkiojasi su savo būriu aplink Aleksandravėlę.“

Kada kareiviai po susišaudymo pradėjo mus persekioti, jie buvo nuo mūsų per tris šimtus metrų, todėl praėjo pro mus, o mes jų nekliudėm“.

Toliau jis pasakojo, kad po susišaudymo Raudinės miške jie buvo nuėję į Kūdrų mišką, bet ir ten kitą dieną užpuolė kareiviai su Antazavės sribais, tai teko grįžti į Raudinės miškus. Kareiviai atsekė iš paskos į Raudinės miškus, tačiau jie praėjo už 300–400 m ir susirėmimo buvo išvengta.

„Kareiviams ir milicininkams (sribams) gyvybė irgi brangi, – kalbėjo Streikus, gal todėl jie ir praėjo pro mus, neva nepastebėdami mūsų? Dabar aš su savo kompanija gyvenu ramiai, mes nieko neliečiam ir mūsų nieks nekliudo“.

Apie legalizaciją Streikus kalbėjo: „Taip ilgai nebus, po karo visada būna permainos, kažkas Lietuvoj vis tiek keisis. Legalizuotis aš neisiu, tegul manęs ir nekalbina, mes gau-nam žinias iš latvių partizanų, jie irgi kalba, kad Lietuvoje bus permainų“.

Iš Streikaus šaltinis suprato, jog trūksta jiems maisto, o šiandien žada pasiųsti į Antazavės vlsč. šešis žmones parnešti maisto. Kokių nors prašymų šaltiniui Streikus neturėjo, tik prašė užėti pas jo seserį. Į tai šaltinis atsakė, kad nelabai patogu. Iš ginkluotės šaltinis pamatė rankinį kulkosvaidį, du automatų ir pas kitus šautuvus.

Pabaigus kalbas, Streikus su sūnumi (mažuoju) palydėjo šaltinį iki miško kelio. Išėjus iš miško į Raudinės kaimą, šaltinis sutiko milicininką (sribą), kuris sukiojosi aplink apylinkės susirinkimą. Milicininkas pareikalavo dokumentų, juos patikrinęs, liepė šaltiniui čia nevaikščioti, antraip sulauksias nemalonumų.

Pranešimas apie agentūrinių-operatyvinių priemonių rezultatus, kovojant su lietuvišku nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotais būriais laikotarpiu 1945 09 24–29.

Pagal agentūrinę bylą „**Vragi naroda**“ sekama „gauja“, kuriai vadovauja Streikus Antanas, Tomo-*Tamošiukas*, g. 1894 m. Lygalaukių k., Antazavės vlsč. Būrį jis sudarė 1944 08, jis veikė Antazavės, Obelių, Imbrado, Dusetų vlsč., taip pat Latvijos SSR teritorijose, kurios ribojasi su Imbrado valsčiumi.

Pagal šaltinio **Orlovas** duomenis nustatyta, jog Streikaus būrys slepiasi Raudinės vlsč., Ilūkstės rajone, Latvijoje, kuri ribojasi su Imbrado vlsč.

1945 09 28 atlikta operacija likviduoti Streikaus būriui, operacijai vadovavo kapitonas Pivčenko, kapitonas Grigorjevas, VV NKVD kariuomenės 137 ŠP 1 šaulių batalionas, taip pat automatininkų būrys, vadovaujamas vyr. lt. Klemnevo. Iš Ilūkstės istrebitelių būrio buvo 30 kovotojų, iš viso operacijoje dalyvavo 150 karių.

Operacijos metu buvo likviduota Streikaus „gauja“, iš viso 13 asmenų, tarp jų ir būrio vadas Streikus Antanas.

Iš agentų pranešimų žinoma, jog mūšio metu „gaujos“ nariai išsibėgiojo ir pasislėpė aplink savo namus. Kai kurie iš jų, kaip Dainys Antanas iš Bugų k., jau sulaikytas. Dabar ieškome kitų pasislėpusių būrio narių.

Mūsų nuostoliai: sužeistas 137 ŠP 3 kuopos j. serž. Grigorjev ir nušautas tarnybinis šuo Igoris.

Pažymėsiu grubiausius pažeidimus, kuriuos padarė 137 ŠP kariuomenės dalys, vad. vyr. lt. Klemniovo. Tai:

1. Karininkai iš savo pusės neparodė organizuotumo ir reiklumo;
2. Vietoje to, kad atvyktų į operacijos vietą 07.00 val., pavėluota visa valanda, t. y. atvyko 08.00 val.;

3. Operacijos metu, šukuojant mišką, kareiviai apeidavo pelkėtas vietas, dažnai sueidavo krūvon. Vietoje to, kad eitų vora, dažnai eidavo vienas paskui kitą;

4. Dėl neorganizuotumo ir reiklumo stokos seržantų ir eilinių atžvilgiu, bataliono vadovybė nepasistengė, kad būtų patikrinta ta miško dalis, kurioje pagal agentūrinius duomenis slėpėsi „gauja“. Kareiviai praėjo tik miško laukymėmis, į miško tankmę eiti nenorėjo.

5. 10.00 val. karinis kontingentas išėjo prie buvusio siauruko geležinkelio, pagal kurį šaltinisėjo susitikti su „gauja“. Į šią vietą atėjo ir operatyviniai darbuotojai. Atėjus į šią vietą, kapitonas Grigorjevas per grandinę pasiuntė komandą pristabdyti šukavimą ir vadui atvykti į kairią flangą pas operatyvinę grupę pasitarti. Tai nebuvo padaryta. Buvo liepta laikytis kairės miško pusės, bet kareiviai toliauėjo laukyme, nesiskverbdami į vietą, kur pagal agento medžiagą turėjo būti „banditai“. Dėl tokio nesutarimo kapitonas Grigorjev, Pivčenko ir j. ltn. Farafonov, eidami geležinkelio pylimėliu, įėjo į mišką be karinės jėgos palaikymo. Einant operatyvinei grupei keliuku į miško gilumą, ant keliuko išbėgo vienas „banditas“. Po šio j. ltn. Farafonov buvo pasiūstas pakviesti karinį kontingentą, kad jie skubėtų į vietą, kur buvo pasirodę „banditai“. Kai Farafonov surado bataliono vadą vyr. ltn. Klemniova ir perdavė jam nurodymą, pastarasis atsisakė šį nurodymą vykdyti. Klemniovo vadovaujamas būrys į operatyvinės grupės nurodytą vietą neskubėjo.

11.00 val. be mūsų sankcijos vyr. ltn. Klemniovas operaciją nutraukė ir nuvedė jam pavaldžius kareivius į rinkimosi vietą. Mums papriekaištavus Klemniovui, kad kareiviai nebuvo pasiūsti į „banditų“ stovyklavietę, pastarasis atsakė, jog „kareiviai patikrino visą mišką, todėl jūsų duomenys neteisingi. Jei miške būtų buvusi „gauja“, mes būtume ją suradę“. Vietoje to, kad vykdytų mūsų įsakymą, vyr. ltn. Klemniovas skyrė Grigorjevui 15 kareivių grupę, kuri buvo pasiūsta į „bandito“ pasirodymo vietą. Eidami į tą vietą, kareiviai užtiko stovyklavietės pėdsakus. Paliktas ant kelio patrulis pamatė du „banditus“, kuriuos apšaudė iš šautuvo, nors „banditams“ pavyko pabėgti, bet jų pėdas užtiko pėdsaks šuo, kuris pradėjo sekti jų pėdsakais. Šuo pasivijo „banditus“, bet dėl tarnybinio šuns vedlio neatidumo buvo paleistas šuns pavadelis ir šuo nekontroliuojamas nusivijo „banditus“. „Banditai“ šunį nušovė ir tokiu būdu praradome galimybę sekti „banditus“.

Tik suradus „banditų“ stovyklą, vyr. ltn. Klemniovas pradėjo vykdyti kap. Grigorjevo įsakymą ir pasiuntė likusius kareivius į „banditų“ pasirodymo vietą.

Buvo surasta „banditų“ stovykla ir pradėta pakartotinė operacija, kurios metu buvo surasta ir iš dalies likviduota Antano Streikaus „gauja“.

Manome, jog tik bataliono vadas vyr. ltn. Klemniovas kaltas, kad „gauja“ buvo likviduota tik iš dalies ir „banditai“ pasitraukė nesunaikinti.

II skyrius.

Per atskaitinį laikotarpį Zarasų apskrityje įvyko 5 „banditų“ išpuoliai, iš kurių 2 apiplėšimai (paimti produktai ir rūbai) ir 3 teroro aktai.

1945 09 24 7-ią „banditų“ grupę atėjo į Poliankos k. ir nušovė Funikovą Andrejų, 65 m. amž., jo žmoną Akuliną, 55 m. amž. Nušauti už tai, kad jų namuose 1945 09 23 buvo rusų jaunimo vakaruška, kurios metu šeimininkų sūnus kalbėjo, jog „greitai visus „banditus“ išmušim“.

1945 09 28 ta pati „banditų“ grupė Rimšės vlsč., Neveronių k. nužudė 4 asm. Kožemiakinų šeimą: Kožemiakiną Semioną, g. 1910 m.; Kornas (Spornas?) Mariją Nikolajevną, g. 1896 m.; lenkė – Vilniaus gyventoją; Treko Feofiniją, Vladislavovną, g. 1910 m., iš Vilniaus atvažiavusią nusipirkt maisto; Šavlovską Agafiją Kazimirovą, 55 m. amžiaus, to paties kaimo gyventoją.

1945 09 28 Dūkšto valsčiuje buvo surašinėjamas „banditų“ šeimų turtas. Tai vykdė 2 valsčiaus darbuotojai lydimi 8 sribų grupės. Aprašius turtą, apie 19.00 val. sribai grįžinėjo į Dūkštą, bet ties Kazlupiške pateko į „banditų“ apšaudymą. Šaudė iš kulkosvaidžio. Nušautas istrebitelis Matrijevskis Ivanas ir sužeistas karys Starikov (gydomas Zarasų ligoninėje). Kiti 8 asmenys sėkmingai pasiekė Dūkšto miestelį. „Banditų“ persekiojimas rezultatų nedavė.

1945 09 29 agentūrinės-operatyvinės priemonės tęsiamos, represijos prieš „banditų“ šeimas dar neįvykdytos, jų turtas nekonfiskuotas.

Agentūrinis pranešimas: 1945 06 13. Pranešėjas – **Lesnoj**. Priėmė: Michailov.

Šaltinis kalbėjosi su Salako vlsč. Tolimėnų apylinkės pirmininku Jonu Umbrasu, kuris birželio 11 d. per patikimus žmones įstojo į „gaują“, kuri veikia Minčios girioje, maždaug 1 km nuo Salako vlsč. Baltabiržės kaimo.

Pokalbyje Umbrasas papasakojo, jog „gaują“, kuriai jis priklauso, sudaro maždaug 100 žmonių. Jai vadovauja prie vokiečių buvęs Zarasų apskr. policijos viršininkas Preibys, o jo pavaduotoju yra jaunesnysis leitenantas Juodka Antanas iš Vyželių k. „Banditai“ jam pasakojo, jog „gaują“ pasidalijusi į grupes po 5–10 žmonių ir jie užima didelę Minčios miško dalį.

Toliau Umbrasas kalbėjo: „Mums vadovauja raštingi žmonės, kurie gerai supranta politiką. Sovietų valdžia Lietuvoje ilgai neišsilaikys, greitai vėl paimsim valdžią į savo rankas. Lietuvių tauta susitelks bendrai kovai su bolševizmu“.

Be to, Umbrasas kalbėjo, jog jam kiti „banditai“ sakė, jog birželio 3–4 d. jie buvo Vajasiškyje, kur juos priėmė Vajasiškio klebonas, kuris išklaušė išpažintis ir suteikė Švč. Sakramentą. Kiek tiksliai „banditų“ buvo – nežino, bet sakė, kad daug.

Umbrasas taip pat kalbėjo, kad šioje „gaujoje“ dar yra kunigas iš Tauragnų apylinkių, jis „gaujon“ atėjo gegužės mėn.

Šiuo metu esą ruošiamasi pulti Salako miestelį, tai yra numatyta ne vėliau kaip birželio 20 d.

Pasirašo: Michailov.

Agentūrinis pranešimas: 1945 06 12. Pranešėjas – **Kazim**. Priėmė: Malinin.

Birželio 9 d. šaltinis aplankė Antaną Pupeikį, gyv. Raudinės kaime, Imbrado vlsč. Pokalbyje Pupeikis štai ką papasakojo. Jo brolis Vytautas Pupeikis yra „gaujoje“, kuriai vadovauja Dudorius, apie 30 m. amžiaus, jis yra iš Raudinės k. Būrį sudaro maždaug 20–25 žmonės, iš kurių šaltinis žino šiuos:

1. Gudukas Vincas iš Raudinės k.;
2. Gudukas Antanas (Vincos brolis) iš Raudinės k.;
3. Pupeikis Vytautas;
4. Laurinavičius Venrin (?) iš Ruberinkos k.;

5. Mikita Ignas, iš Dimitriškių k.;
6. Daudžvardas Vilius, iš Ro(ž)ancų k.;
7. Šukys Vladas iš Kliniškių k.;
8. Baravykas Jonas iš Zelionkos k.

Be to, šaltinis nustatė, kad ši „banditinė“ grupė turi ginkluotėje vieną sunkųjį kulkosvaidį, du rankinius kulkosvaidžius, taip pat automatų, šautuvų, granatų.

Pokalbyje „bandito“ Pupeikio brolis pasakė, jog būrys laikosi Imbrado vlsč., Gaidišio miške ir turi ryšių su Streikaus Antano būriu. Pupeikis pasisiūlė padėti šaltiniui tapti „gaujos“ nariu, šiuo klausimu jis galės pakalbėti su vadu. Taip pat paprašė šaltinio, kad jis kur nors gautų prancūziškų šovinių.

Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės veiklos rezultatus, kovojant su lietuvių nacionalistiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ laikotarpiu 1945 m. rugsėjo 29 – spalio 4 d. Per ataskaitinį laikotarpį kariuomenės ir istrebitelių būrio jėgomis organizuota 12 operacijų ir 15 pasalų, kurių metu:

- Likviduota 1 „gauja“ iš 4 asmenų;
- Nušautų „banditų“ – 2 ir tos pačios „gaujos“ – 2 sulaikyti;
- Nušauta pavienių „banditų“ iš Streikaus „gaujos“ – 4;
- Legalizavosi „banditų“ – 4;
- Areštuotų „banditų“ – 2;
- Legalizavosi vengiančių karo prievolės – 6;
- Sulaikyta antisovietinio elemento – 8.

Paimta trofėjų: automatų – 2; šautuvų – 3; pistoletų – 1; granatų – 3; visokių šovinių – 374. Antazavės vlsč. NKVD sk. vrš. vyr. lt. Panfilkinas paruošė pasalas Šilo miške, ten 1945 10 03 nušautas iš A. Streikaus „gaujos“ Albinas Streikus, Norbo, g. 1921 m. Maniuliškių k., iš jo paimtas šautuvas. Spalio 4 d. Kūdrų miške nušauti tos pačios „gaujos“ nariai Davidavičius Vladas, Balio, g. 1921 m. Zirnajų k., iš kurio paimtas automatas 1945 05 29 nušautojo istrebitelio Kudriašovo; nušautas Lukošius Viktoras, Stepono, g. 1912 m. Mileikiškių k., iš kurio paimtas šautuvas. Taip pat nušautas Petras Ragėnas iš Avilių k.

Legalizavosi Streikaus būrio narys Dainys Antanas iš Bugų k., g. 1909 m.

1945 09 28 operacijos metu išėjo du sužeisti „banditai“. Nustatyta, jog vienas iš jų – Varnas Marinas, Antano, iš Bugų k., slapstosi sužeistas pas giminaičius. Imtasi priemonių jį surasti. Likusieji „banditai“, kurių bėra tik 6–7, slapstosi pavieniui.

Kaladinsko vadovaujama „gauja“ sekama pagal agent. bylą „Povstancy“, kurioje yra 60–70 asmenų. Ji susideda iš trijų grupių: viena 21 asm. grupė slapstėsi Trinkuškių miške, netoli Ligajo ežero, kur jie įsirengė didelį 25–30 žm. bunkerį.

Rugsėjo 30 d. minėta „gauja“ po mūšio su kap. Riabinino grupe pasitraukė iš bunkerio rajono. Riabininui į pagalbą atvyko 137 ŠP 6-a ir 3-ia kuopos, kurios prašukavo apylinkes ir nieko nerado. Labai pavėluotai tik 19.00 val. iš Utenos atvyko vyr. serž. Denisovo grupė. Denisovas kreipėsi į kovos su „banditizmu“ poskyrio operatyvinį įgaliotinį, j. lt. Sergadajevą klausdamas: kur yra „gauja“? Sergadajevui atsakius, kad „gauja“ pasitraukė Ažvinčių miško kryptim ir reikia imtis priemonių ją persekioti. Denisovas į tai atsakė: „Mes atvykom čia mušti „banditų“, o ne paskui juos bėgioti. Denisovas, su-

rinkęs savo kareivius, pasiuntė atgal į dislokacijos vietą, todėl „banditus“ persekiojo tik istrebiteliai, vadovaujami kap. Riabinino.

Spalio 1 d. Ažvinčių miške buvo surasta antroji stovykla, kur buvo įrengtos 8 palapinės. Iš viso 25–30 „banditai“ iš stovyklos jau buvo pasitraukę Salako kryptimi, maždaug 13–15 val. „gaujos“ persekiojimas buvo nerezultatyvus.

Stovyklavietėje rastas dar šiltas laužas, dvi granatos, kailiniai, bulvės, kopūstai, du šineliai – matyt, kad „banditai“ pasitraukė labai skubėdami.

Spalio 1 d. 137 ŠP kuopos kulkosvaidininkų būrys, vadovaujamas lt. Demjanovo, ieškojo „gaujos“ rajone: Katiniškė–Baltabiržis–Vyželiai.

Spalio 2 d. ta pati kovinė grupė ieškojo „gaujos“ Salako miške ir Vajasiškio–Puslių k. apylinkėse.

Spalio 2 d. 10.00 val. kap. Riabinino grupė perėmė „gaujos“ ieškojimo operatyvinį vadovavimą.

Spalio 3 d. vyr. lt. Klemniovo iš 105 kovotojų grupė, susidedanti iš 137 ŠP 3 kp. kulkosvaidininkų būrio ir 50 istrebitelių, tęsė „gaujos“ paieškas. Ties Vyželių k. buvo surasta žeminė, kurios priklausė Kaladinsko „gaujos“ III-iajam būriui. Nustatyta, jog „gauja“ atsitraukė maždaug prieš dieną, skubos tvarka, nes paliko apie 50–60 kg lašinių. Bunkerius ir žemines mes susprogdinome.

Apklausus vietinius žmones ir agentūriniais duomenimis, taip pat pagal paliktus pėdsakus, nustatėme, jog Kaladinsko „gauja“ išėjo Minčios miško pusėn. Pagal kitus duomenis, „gauja“ suskilo į nedideles grupes ir slapstosi vienkiemiuose tarp Ažvinčių ir Minčios. Tai patvirtino ir tas faktas, jog spalio 3–4 d. naktį „banditų“ grupelės po 3–5 žm. užėjo į kai kuriuos vienkiemius.

Spalio 4 d. 21.00 val. Salake, dalyvaujant bataliono vadui vyr. lt. Klemniovui, organizavau operatyvinę grupę iš 5 asmenų, tai: kap. Riabinin, lt. Novikov, vyr. lt. Pimkin, milicijos (stribų) vyr. lt. Jemeljanov ir OBB oper. įgaliotinis Aleksandrov. Kiekvienam grupės nariui skirta konkreti užduotis paieškant Kaladinsko „gaujos“.

1945 10 04 karinės grupės ir istrebitelių kuopa perėjo prie pasalų organizavimo ir gyvenviečių patikrinimo. „Gaujos“ persekiojimas tęsiamas.

IŠVADA: „gauja“ persekiojama jau penktą parą, tačiau nerezultatyviai. Manau, jog pagrindinė nesėkmės priežastis yra ta, kad gauja 1945 10 01 po mūsų atsitraukė iš Trinkuškių miško. Atvykusi kariuomenė nesiėmė priemonių „gaujai“ persekioti, todėl ji suspėjo atsitraukti ir, suskilusi į mažas grupes, perėjo prie slapstymosi Ažvinčių ir Salako miškuose.

Antra – darbą su agentūra Salako vlsč. NKVD sk. vrš. lt. Novikov vykdė blogai, nėra nė vieno vidinio agento, yra penki maršrutiniai, kurie nieko gero nenuveikia. Kaičiuose, kur daugiausia lankosi „banditai“, agentūros nėra. Štai Kaladinsko „gauja“ gyveno 1 km nuo Puslių k., kuriame yra du informatoriai. Su inf. **Kiškis** rugsėjo mėn. įvyko tik du susitikimai, kurių metu jis nieko vertingo nepranešė. Tas pats pasakytina ir apie inf. **Nasevičius**, su kuriuo susitiko tik vieną kartą ir jis taip pat nepateikė vertingos informacijos. Be to, **Nasevičius** yra dviveidis: jis 1945 09 27 lankėsi Kaladinsko stovykloje. Būdamas Salake 1945 10 02, jis susitiko kap. Riabininą ir jam pasakė, jog lankėsi „bandi-

tų“ stovykloje, o „banditai“ esą 1945 10 01 iš stovyklos išėjo. Paklaustas, kodėl nepranešė anksčiau, **Nasevičius** atsakė, jog pabijojęs „banditų“.

Pasirašo: laikinai einantis Zarasų apskr. NKVD sk. vrš. pareigas kap. **Pivčenko** ir Zarasų apskr. OBB sk. vrš. vyr. ltn. **Malinin**.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus 1945 10 04–09. Iš viso per ataskaitinį laikotarpį atlikta 13 operacijų, 27 pasalos, kurių metu sulaikyta 17 asm. Paimti 6 šautuvai ir 462 vnt. šovinių.

Sulaikyta Stankevičiūtė Bronė, Simono, g. 1922 m. Trinkuškių k., kuri žino „gaujos“ bunkerius.

Mūsų šaltinis **Maironienė** mūsų pavedimu bendravo su Briediene Veronika, gyv. Gaidiškyje, kuri papasakojo, jog po sutriuškinimo Latvijoje vyrai nebeužaina, esą labai jų gaila, o rusų joks velnias neima. Briedienė papasakojo, jog anksčiau ateidavo Baravyko „gauja“, kurioje yra Varna Marinas, anksčiau pas ją dirbęs, jo brolis (vardo nežino), Vytautas ir Antanas Ivaškai iš Piliakalnio k., Cibulskas Juozas iš Suvieko ir Bronius Buičenka iš Milgedžių k. Baravyko „gauja“ esanti stipri ir didelė...

Briedienė labai liepė laikyti liežuvį, nes esą pilna šnipų. Štai reikia saugotis Cibulsko Juozo, kuris registravosi ir dabar išdavinėja ir šnipinėja. Briedienės sūnus Leonas lanko progimnaziją, jis sakė, kad dabar miškiniai grįžta iš Latvijos ir nori apsigyventi Šilo miške, arčiau Antazavės.

Nakties metu 4 „banditai“ atėjo į Dervinių k., Skindaravičiaus Alekso namus, kur buvo ir jo sūnus Edvardas, g. 1922 m., Tėvynės karo II-os grupės invalidas. Tėvą ir sūnų „banditai“ paguldė ant žemės ir sušaudė iš automato į galvą. Tėvą sušaudė automatu, o sūnų pistoleto šūviu į galvą. Motinos ir dukros nelietė. Išsinešė tris poras batų, porą baltinių. Paskui nuėjo į apylinkės sekretoriaus Jakučio Izidoriaus namus, atėmė kostiumą ir keturias poras baltinių. Dar apiplėšė Pužą, iš kurio atėmė kailinius, du kostiumus, kelnes ir pal tą.

Skindaravičiaus Alekso žentas tarnavo sovietinėje kariuomenėje, o jo brolis Vladas, kuris gyvena už 100 m nuo jo namų, yra priešiškas sovietų valdžiai, jo sūnus Jonas, g. 1914 m., tarnavo vokiečiams ir jo duktė taip pat (medicinos sesute). Jonas buvo „gaujoje“, paskui registravosi ir ginklo nepridavė. Edvardo Skindaravičiaus pranešimu pas jį buvo rastas ir paimtas ginklas.

1945 10 08 pas Vladą Skindaravičių buvo „banditai“, paskui mes, padarę kratą, pas jį namuose radom vaistinėlą, sukomplektuotą vaistais, kokie reikalingi „banditams“. Matyt, pamiršo pasiimti. Apklausiamas Skindaravičius pasakė, kad vaistinėlą jam atsiuntė sesuo, kuri dirba Latvijoje, Libavoje.

1945 10 09 netoli Pūslių k. važiuojantis Salako vlsč. NKVD vrš. pavad. Bagaičiuk su palydovais buvo apšaudytas iš miško, žuvo Salako vlsč. oper. įgaliotinis Ivanov Averjan, Lafantjevič, g. 1912 m. Avinuostos k. Persekiojimas „banditų“ buvo nerezultatyvus.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus laikotarpiu 1945 m. spalio 9–14. Ataskaitiniu laiku NKVD ir Salako istrebiteliai intensyviai tikrino miško masyvus, kaimus ir vienkiemius vietose, kur gali pasirodyti „banditai“. Iš viso operacijų buvo 14, pasalų – 29, iš viso sulaikyta 46 žm., iš kurių dauguma (40) tenka Salako ir Antazavės vlsč., remiantis ten „banditų“ įvykdytais teroro aktais.

Apie Streikaus ir Kaladinsko „gaujų“ judėjimą oficialių duomenų negauta, išsk. in-

formaciją iš Rokiškio apskr. Obelių vlsč., kad 35–40 asm. Pupeikio „gauja“ persikėlė iš Rokiškio apskr. į Zarasų apskr.

Teroro aktai. 1945 m. spalio 10–11d. naktį Kiškelių k. žvėriškai nužudyta Portnova šeima, t. y. žmona Marfa Jakovlevna Portnova, 32 m.; sesuo Marija Semionova, 35 m., duktė Vassa, 10 m. ir sūnus Piotras – 5 m.

1945 m. spalio 13 d. apie 22.00 val. „gauja“ iš 20 asm. įsiveržė į Ažėnų k., kur nužudė Stasį Karlauską, kuris buvo naujakuris, gavęs žemės, karvę ir, be to, buvo mūsų informatorių tinkle. Dėl šių teroro aktų sulaikyti 32 asm., vyksta tyrimas.

Spec. pranešimas. Naktį iš spalio 23 į 24 d. Antakalnio (Aštrakalnio?) k., Salako vlsč. nužudytos dvi moterys, tai Bikulčienė Alfrida (?), 45 m. amž., kurios sūnus tarnavo vokiečių kariuomenėje, o dabar slapstosi ir dar nužudyta jos sesuo Šlepetienė Viktorija, 40 m. amž. Liko gyva tik namuose buvusi 70 m. amžiaus motina. Kaip paaiškėjo, išvakarėse Bikulčienė buvo pardavusi meitelių už 7000 rb ir kaimo žmonės tai žinojo. Atėję buvo du vyrai, kurių bobutė nepažino, jie buvo ginkluoti šautuvais. Įtariama, kad tai padarė anksčiau „banditavę“, bet dabar legalizuoti – ginklų neprisidavę asmenys. Pagrobė pinigų.

„Banditų“ išpuoliai. Naktį iš 1945 m. gruodžio 10 į 11 d. Antalės k. „banditai“ nužudė Rimšės vlsč., Magūnų apylinkės pirmininką Alfonsą Meškėną, Justino, g. 1893 m., jo žmoną Meškėnienę Eleną, g. 1893 m. ir priimtinį sūnų Lukašev Michail, Ivanovič, g. 1931 m. Vitebsko sr. gyventoją rusą. Dokumentus, buvusius apylinkės pirmininko namuose, „banditai“ sudegino krosnyje. Tai buvo gyventojų sąrašai, prievolių vykdymo sąrašai ir kt.

1945 m. gruodžio 11 d. į įvykio vietą atvykau aš ir OBB posk. vrš. vyr. ltn. Malinin, su mumis kartu 25 „l. g.“ iš Zarasų būrio. Išaiškinę padėtį, mes sudarėme veiksmų planą likviduoti „gaują“. Gruodžio 12 d. 4.00 val. buvo išsiųsta paieškos grupė, susidedanti iš 37 „l. g.“ iš Rimšės ir Zarasų būrio, bendrai vadovauti paskirtas Rimšės vlsč. oper. įgaliotinis, NKVD j. ltn. Gulbinskas. Pasiūsti maršrutu Šiulėnai–Mažėnai.

1945 m. gruodžio 12 d. 12.30 val. atvykęs grupės ryšininkas Zibermanas pranešė, jog mūsų „l. g.“ grupė kovoja su „gauja“ Šiulėnų k. rajone. Aš nedelsiant išvykau į mūsų vietą Šiulėnų k., kur nustačiau, jog „gaują“ sudaro iki 60 kovotojų.

„Liaudies gynėjų“ grupėje per trumpą susišaudymą buvo nušautas karys Nazarenko, o „gauja“ pasitraukė nenubausta Daugėlišio vlsč. pusėn. Po šio susišaudymo „l. g.“ toliau persekiojo „gaują“. Aš, siekdamas padidinti savo grupę, dar 11 „l. g.“ ir vyr. ltn. Bondarenko ir serž. Podgornui, atvykusiems iš Dūkšto, daviau nurodymą ir nurodžiau maršrutą, kuriuo jie turėjo judėti, kad susijungtų su grupe.

Vyr. ltn. Bondarenkai pavedžiau organizuoti operatyvinį vadovavimą, o serž. Podgornui – kovinį, bet kadangi Bondarenko su savo grupe nesusijungė su veikiančiąja grupe, atėjus tamsai ir pustymams, apsistojo nakvynei Beikelių k. Tą pačią naktį, tame pačiame kaime, kur nakvojo ltn. Bondarenko grupė, buvo apsistojusi „gauja“ iš 60 žm.

1945 m. gruodžio 13 d. apie 10.00 val. Bondarenko su savo grupe, išėjęs į žygį gaujos pėdsakais, pateko į paspėstą pasalą, kurioje žuvo 11 istrebitelių, tarp jų ir vyr. ltn. Bondarenko ir serž. Podgornas.

„Banditams“ atiteko: 1 rankinis kulkosvaidis, 3 SVT šautuvai, 3 automatai, 4 šautuvai 1891/30, 1 pistoletas TT.

Pirmoji grupė tęsė „gaujos“ paieškas ir 1945 m. gruodžio 13 d. apie 12.00 val. dar kartą Beikelių k. rajone susidūrė su „gauja“, mūšio metu nukauti 2 „banditai“ ir 4 sužeisti. „Gauja“, turėdama persvarą, pasitraukė.

Nepaisant to, kad asmeniškai aš siunčiau 137 ŠP 2-o šaulių bataliono vadui mjr. Ronkovui, daviau tikslus duomenis apie „gaujos“ bazavimosi vietą, o 2-o šaulių bataliono kuopos, dislokuotos Naujajame Daugėliškyje, vado 1945 m. gruodžio 12 d. 23.00 val. ir gruodžio 13 d. nuo paties ryto reikalavau atsiųsti paramą, to nebuvo padaryta.

1945 m. gruodžio 14 d. 7.45 val. į Dūkštą su kariuomene atvyko pplk. Kalabuchov, t. y. praėjus beveik trims dienoms po pirmojo susidūrimo. Dėl tokio delsimo mes paleidome „gaują“ ir jos nelikvidavome.

Apie Kaladinsko „gaują“ gauti šaltinio *Vanagai* duomenys. Jis 1945 12 11 pranešė, jog vakare buvo atėjęs į Tolimėnų apylinkės pirmininko Lisausko namus, kalbantis su pastaruoju sužinojo, jog pas motiną į namus tankiai ateina Kaladinsko „gaujos“ vado pavaduotojas Butrimas Povilas. Šaltinis pažadėjo susitikti su Butrimu ir per jį sužinoti tikslią „gaujos“ slapstymosi vietą.

LYA (KGB arch.), f. K-21, ap. 1, b. 58.

Ataskaita apie Utenos apskr. NKGB sk. darbą 1945 m. spalio 1–5 d. 1945 10 02 Kastantuliškio k., Daugailių vlsč. atlikta operacija, kurios metu paimtas sunkusis kulkosvaidis, 1 šautuvas, 1 naganas, 3 granatos. „Banditai“ pasislėpė, bet sulaikyti 2 asm., iš kurių vienas – „gaujos“ rėmėjas. Sulaikyta Mitalo Jurgio tarnaitė Unskinaitė Emilija, Mečislovo, papasakojo, jog pas Mitalą Jurgį, Juozo, visą vasarą gyveno 25 „banditai“, vadas buvo Grimalauskas-Dramblis, jo pavaduotoju buvo Vincas Šapoka-Jokeris ir Garnys-Briedis. Su šia „gauja“ buvo susiję Jurgis Mitalas, jo žmona Marytė, miškininkai Jonas Mitalas, Jurelė ir kt. Utenos miškininkai. Tardoma Unskinaitė prisipažino, jog šeimininko Mitalo pavedimu ėjo į mišką pas „banditus“.

Areštuoti:

1. **Gečys Antanas, Simono**, g. 1905 m. Pavarių k., Anykščių vlsč., kuris 1927–1940 m. dirbo pasienio policijoje, 1941 m. tapo baltuoju sukilėliu, dalyvavo šaudant sovietinius žmones... 1944 m. buvo paskirtas apylinkės pirmininku, tačiau nustatė ryšius su „gauja“, rėmė juos;

2. **Norkūnienė Bronė, Antano**, g. 1919 m. Rašės k., ištekęjusi, iki santuokos gyveno Garnių k. Jos vyras Feliksas Norkūnas iki arešto palaikė ryšius su „gauja“;

3. **Andriusevičius Boleslovas, Juozo** (repatriantas), g. 1905 m. Gaidžių k., Tauragnų vlsč., kuris 1928–1941 m. tarnavo policijoje, o 1942 m. tarnavo vokiečių policijoje Salako vlsč. Traukiantis su vokiečiais, įstojo ties Tilže į vokiečių kariuomenę, kurioje buvo iki kapituliacijos 1945 05 08;

4. **Šiaudinis Povilas** iš Politiškių k., g. 1920 m., kuris savanoriškai atėjo į „arbeitsamtą“ ir išvyko Vokietijon, nuo 1944 m. gegužės gyveno Berlyne, tvarkė bombardavimų sugriautą miestą. Įtariamas bendradarbiavęs su gestapu.

Pranešimas apie operatyvinio darbo, kovojant su „banditizmu“ ir antisovietiniu pogrindžiu, rezultatus Utenos apskr. 1945 m. rugsėjo 30 – spalio 4 d. Naktį į 1945 m. spalio 1 d. į apskr. NKVD skyrių atvyko Gedimino „gaujos“, vadovaujamos Kaulinio

Vinco, narys Smerdov Nikolaj Ivanovič, kuris buvo asmeninis Kaulinio ūkio darbininkas. Jis esąs kilęs iš Rostovo srities, rusų tautybės, karo metu jis buvo vokiečių paimtas į nelaisvę ir perduotas Kauliniui kaip ūkio darbininkas. Sovietams išvadavus Lietuvą, jis į valdžios organus nesikreipė, bet pasislėpė ir įstojo į Kaulinio „gaują“.

Smerdovas naktį į spalio 1 d. mums pranešė, jog „gaujos“ vadui Kauliniui įsakius, jis turi ateiti į Kaliekių k., pas „banditų“ rėmėją Aidžiulį, kur lauksias jis (Kaulinis) kartu su kitais „gaujos“ nariais.

Pagal šiuos duomenis buvo atlikta operacija, kurios metu Aidžiulio namuose rasti 4 „gaujos“ vadai, tai Kaulinis Vincas-*Miškinis*, jo pavaduotojas Domas Bagočiūnas-*Briedis*, štabo ryšių ir žvalgybos sk. vrš. Jurgis Vasiljevas-*Viesulas*, jo pavaduotojas Guobužas Mykolas-*Šaulys*.

Kovinė grupė blokavo vienkiemį, o iš namų kovinė grupė apšaudyta iš kulkosvaidžių, tačiau, uždegus namus, turėjo bėgti. Žuvo „gaujos“ vado pavaduotojas Bagočiūnas ir štabo žvalgybos vrš. Vasiljevas.

Iš pranešėjo **Zibas** rugsėjo 30 d. gauta informacija, jog Biliūnų k., Vyžuonų vlsč. pas Kruopienę daržinėje slapstosi „banditai“ ir Kruopienės tikras vyras. Atlikta operacija, naktį į spalio 1 d., Kruopio vienkiemis buvo apsuptas, iš ryto pradėta operacija. Rasti 3 „banditai“, kurie pradėjo priešintis, šaudydami iš daržinės. Uždegta daržinė, visi trys „banditai“ sudegė, jų atpažinti neįmanoma, nes sudegę neatpažįstamai.

1945 10 03 susitikimo metu ag. **Zibas** (**Zibas**-Smerdov Nikolaj) pranešė, jog sudegė pas Kruopienę daržinėje: Liudvikas Kruopis, „gaujos“ vadas Kaulinis (Kaulinis Vincas-*Miškinis* žuvo 1949 03 24 Nolėnų k. Jono Šimonėlio sodyboje – R. K.), o trečiojo nepavyko nustatyti.

Pranešėjas **Sugreb** pranešė, jog Tauragnų vlsč., Nečėnų k. veikia 5-ių „banditų“ grupė, vadovaujama Linkaus Antano, Kosto, g. 1920 m. Pagal šiuos duomenis 1945 09 30 numatomoje „gaujos“ buvimo vietoje padaryta pasala, kareivių ir istrebitelių jėgomis padarytas valymas. Naktį į spalio 2 d. „banditai“ susidūrė su mūsų pasala ir buvo visiškai likviduoti.

Kuktiškių vlsč. istrebiteliai ir kareiviai padarė operaciją, kurios metu (1945 09 27) sugautas Vyturio „gaujos“ vadas Ramonas Pranas-*Uralas*, kuris įeina į Kęstučio kuopą, pavaldžią Sakalo štabui. Taip pat dar sulaikyti du „gaujos“ nariai, iš kurių paimti du šautuvai.

Molėtų vlsč. Anomislių k. miške rastas nedidelis ginklų ir amunicijos sandėlis. Paimtas 1 kulkosvaidis, 6 šautuvai.

1945 09 29 į Utenos apskr. NKVD sk. atėjo registruotis Kaulinio „gaujos“ narys Biveinis Alfonsas, Juozo, g. 1923 m. Luknių k., Vyžuonų vlsč. Naktį į rugsėjo 30 d. į jo namus „banditai“ metė granatas, žuvo jo žmona, o pats Biveinis sužeistas.

Spalio 3 d. rastas lavonas Vilkabrukių miško eiguvos sekretoriaus Vilučio Prano, Kazio, gyvenęs Bublių k., Vyžuonų vlsč. Jis išvakarėse išėjo iš namų tarnybos reikalais ir pradingo.

Pranešimas apie operatyvinę-agentūrinę padėtį Utenos apskrityje 1945 10 18. 1945 09 užverbuotas vidaus agentas **Ugnis**, kurio dėka legalizuotas būrys, veikęs Pakalnių miške. Iš viso legalizavosi 17 žmonių, tarp kurių ir būrio vadai Katinas ir Namajū-

nas. Pastarieji ne pridavė visų turėtų ginklų, todėl iš eilinių registrantų tarpo užverbuotas sekėjas *Naslėnas*.

Gauta informacija, jog Namajūnas net ir neketina atiduoti ginklų, nes „tuoj ateis Amerika ir vėl eisime į miškus“. Reikia Namajūną ir Katiną išgalvotu pretekstu išsiųsti iš valsčiaus ir ten abu suimti.

Spec. pranešimas už 1945 m. spalio 7–8 d. Utenos apskr. NKVD istrebiteliai, vadovaujant j. ltn. Geležiūnui, atliko operaciją Klovinių k. rajone, kur nušovė vieną „banditą“, pas kurį rado 1 automatą, 1 pistoletą, 71 šovinį.

1945 10 07 kariuomenės 137 ŠP atliko operaciją Drusėnų k. Operacijos metu nušauti 2 „banditai“ iš Kaulinio būrio, paimta iš nušautųjų: 1 kulkosvaidis, 1 šautuvas, 1 pistoletas, žiūronai ir 110 šovinių.

1945 10 08 Tauragnų vlsč., Grašių k. rasti „banditai“, kurie pasipriešino, sudegintas „banditų“ rėmėjo Grašio vnk. Degant, du „banditai“ bandė pasprukti, bet buvo nušauti, rastas 1 šautuvas, 80 šovinių, gaisro metu buvo girdėti dideli sprogimai.

1945 09 28 į Kuktiškių NKVD atėjo registruotis Petkevičius Juozas, Martyno, g. 1921 m., pagrindyje turėjo slapyv. *Apcūga*, kilęs iš Kumpų k. Papasakojo, jog buvo Šukšnies (?) būryje, kuris buvo pavaldus Mindaugo kuopai. Visi to būrio nariai legalizavosi, bet ginklų neatidavė (išvardijo pavardes). Atliktos kratos, rasti pas juos 9 šautuvai ir 150 šovinių.

Per ataskaitinį laiką nušauta 6 „banditai“, paimta 1 kulkosvaidis, 1 automatas, 12 šautuvų, 2 pistoletai. Savų nuostolių neturėjome. Legalizavosi 12 asm.

Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės kovos su nacionaliniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ rezultatus Utenos apskrityje 1945 10 30–11 04. 1945 10 28 ties Rubikių k. nušauti VK sekretorius Rudėnas Česlovas, paruošų agentas Vladas Deveikis, Juozas Kučinskas ir sužeistas teismo vykdytojas Juozas Jakovėnas.

16-os lietuviškos divizijos 268 haubicų pulko kariai kasė bulves prie Karveliškių kaimo ir nuvažiavo šiaudų, ten Šakių miške nušautas kapitonas Mirošničenko, berniukas Treinys Rimas ir sužeistas žemės komisijos pirmininkas Sidrecov.

1945 11 02 Vyžuonų vlsč., Zelionkos k. nušauti 3 savignos grupės nariai Zubov Grigorij, g. 1931 m., Šventupio k., Purkinas Akinfa, g. 1928 m., Vaigenis Petras, Domo, g. 1902 m. Jiems esant sargybos poste, į sargybos postą partizanus įleido Skardžius Jonas, Antano, Žvirblis Antanas, Kazio ir Vaigonis Bronius. Paimti 5 šautuvai.

Lapkričio 3 dieną, persekiojant išpuolį padariusius partizanus, nušautas Jonas Skardžius, kuris buvo išėjęs į būrį.

Spec. pranešimas. 1945 11 24 dieną partizanai užpuolė Trumbatiškio stotelės parduotuvę – vagoną, iš kurio pagrobė 5000 rublių, 38 kg cukraus, 80 kg druskos, 12 litrų degtinės, 1000 dėžučių degtukų, 60 kg muilo.

Inf. *Šileikytė* praneša: tai padarė partizanai Tamošiūnas Juozas, Vinco, iš Šileikių k., Šiaučiulis Balys, Kalytis Juozas ir Šapoka Antanas.

Pranešimas apie Utenos apskr. NKGB skyriaus operatyvinio darbo rezultatus 1945 m. gruodžio 15–20 d. Būdamas Spitrenuose, pranešėjas *Dėdė* pasakojo, kad jam pasakojo Šinkūnas Andrius, jog jį buvo sugavę sribai. Jis išsiprašė, kad jo neareštuotų ir neįgrūstų į kalėjimą, tačiau leistų legalizuotis kaip vengiančiam karo tarnybos. Sribai

sutiko. Andrius Šinkūnas atėjo registruotis, bet ginklo neprisidavė. Sumelavo, kad jo niekada ir neturėjo. Iš tikrųjų ginklą laiko paslėpęs ir nieku gyvu jo neatiduosiąs.

Toliau Šinkūnas kalbėjo: „Kam tu dirbi sovietų valdžiai? Imk ginklą ir eik į mišką, nes gruodžio 25 d. – pamatysi – viskas pasikeis. Mūsų lietuviai tik laukia nurodymų. Anglai jau pasiruošę, paruošta ir daug lietuvių kareivių, iki laisvės – tik paduoti ranką.“

Pranešėja **Šileikienė** (orig. Šileikina) 1945 12 16 pranešė, jog Šileikių k., Vyžuonų vlsč., pas Jakštonį Petrą dirbanti samdinė papasakojo, kad Jakštonis Petras sistemingai bendrauja su „gauja“, pas jį „banditai“ laiko savo daiktus ir priplėštą turtą. Taip pat **Šileikienė** pasikalbėjo su Tamošiūniene Barbora, kuri prisipažino, jog pas ją yra bunkeris, kuriame gyvena 7 „banditai“, tarp kurių paminėjo: Jakštonį Balį, Monį (?) – slapyv. *Žai-bas*, Juozą Tamošiūną, Šapoką Antaną iš Antalgės k. ir slapyvardžiu *Ūsas*. Kitų dviejų nepasakė.

Iš Kauno Zabulionio Prano seserys atvežė dokumentus broliui ir jis 1945 12 15 išvažiavo iš Šileikių k. į Kauną. Dar **Šileikienės** parodymais pas Zosę Jakštonienę taip pat būna „banditai“, 1945 12 05 buvo jų keletas ir Zosė vaišino juos samagonu. Dar prašė Kerpiškio Antano padaryt „banditams“ pietus, bet tas atsisakė, mat bijo sribų. Todėl pietus gamino pas Zosę Jakštonienę.

Pietavo sykiu su „banditais“ Antanas Kerpiškis, Jakštonis Petras, Balys Strolia, Kepalas Antanas – visi Šileikių k. ir apylinkės pirmininkas Jonas Saladžius. Paskui trise, tarp kurių buvo Mykolas Guobužas, atėjo pas pranešėją ir perspėjo: „Tu susirišęs su rusais, jei tai kartosis, atėję partizanai ir tave užmuš“. Toliau jis parodė Jakštonio Petro, Strolios Balio ir Jakštonienės Zofijos raštelį, kuriame šie neigė šaltinį esant susijus su rusais.

Šaltinis **Dutkov** praneša: Utenos vlsč., Kauliniškių, Antakalnių, Gaspariškių k. yra apie 30 asm. „gauja“. Šiai „gaujai“ vadovauja Kalytis Bronius-*Siaubas*, „gaujos“ ryšininkė yra Patumsytė Anelė iš Antakalnio k., kuri „gaujos“ reikalais važinėja į Uteną. Ji skalbia „banditų“ rūbus, bunkeriai yra pas Treinį ir Degulį, tikslios vietos dar nenustatyta. Taip pat apylinkės darbuotojo Putrimo namuose gyvena toks Vanagas, kuris palaiko ryšius su „gauja“.

Matiukas 1941 m. buvo sukilėlių „gaujos“ vadas, pats vadovavo žmonių šaudymams.

Pranešėjas Oblako skundžia: Utenos gimnazijos mokinių nuomonė apie sovietų valdžią esanti bloga, nes gimnazijoje silpna disciplina ir žemas mokymosi lygis. Daugelis galvoja, kad tokia betvarkė esanti visose sovietinėse mokyklose. Pavyzdžiui, Smetonos laikais vaikus ugdė nacionalistine-šovinistine dvasia. Tai ypač paaštrėjo prie vokiečių, dėl ko dalis mokinių nepripažįsta tautų lygybės ir netgi rodo polinkį fašizmui. Toks, pavyzdžiui, yra 8 klasės gimnazistas Vitkus, kuris jau turi gimnazijos baigimo atestatą, kurį gavo dar prie vokiečių, už tai, kad nuėjo tarnauti Plechavičiaus kariuomenėn. Kada jis norėjo stoti į pedagoginį institutą ir su tokiu dokumentu jo nepriėmė, jis sugrįžo atgal į Uteną mokytis. Kai gimnazijoje areštavo mokinius, jis slapstėsi, o dabar štai vėl mokosi.

Daugelis mokinių apkvailinti religijos, dauguma ir dabar lanko religijos pamokas bažnyčioje, kur juos nuteikia prieš sovietų santvarką. Tokie mokiniai nenori suprasti

progresyvių darvinizmo ir materializmo mokslų, nepriima antireliginės propagandos, nenori internacionalizmo, bet svajoja apie kažkokią demokratinę laisvę.

Mokiniai iš turtingų šeimų svajoja apie absoliučią laisvę, t. y. kad galėtų laisvai įsigyti kapitalą ir išnaudoti samdomą jėgą. Jie nekenčia neturtingųjų (...), peikia valdžią, kuri draudžia naudotis radijo imtuvais, užtat jie pasakoja istorijas, kad dabar esą kaupiamos karinės jėgos Kinijoje, iš kur prasidėsias naujas karas prieš SSSR.

Apie rinkimus kalba skeptiškai, neva dauguma kandidatų bolševikai, o jei esąs ir koks ne bolševikas, tai prapuls bolševikų jūroje. Gimnazijoje nėra sovietinių knygų, žurnalų, politinis darbas merdėja. Jei mokytojas Žulys skaito politines lekcijas, tai tik dėl juoko („to eto tolko dlia smeča“). Vest lekcijų ateina girtas, kartais ir neranda kelio į klasę, kurioje paskirta skaityti lekciją. Kokios tada gali būti lekcijos – galima įsivaizduoti.

Gimnazijos vadovybė, nors ir neatrodo antisovietiškai nusistačiusi, bet lengvabūdiškai žiūri į darbą, dažnai mokytojai su mokiniais kartu girtauja, neateina į gimnaziją, karinio rengimo mokytojas Kazickas veda pamokas ne pagal programą, dažnai neateina ir, panašu, kad susidėjęs su antisovietiniu elementu.

Komjaunimo organizacijos gimnazijoje kaip ir nesą, komsorgas Strolia rodo blogą pavyzdį mokiniams. Konstitucijos pamokas, kurias turėtų vesti, tankiai praleidžia, dažnai ateina girtas, jokių pokalbių ir pranešimų neskaito, jo autoritetas – menkas, ideologinis lygmuo – žemas, nemoka dirbt organizacinio darbo.

Pasirašo l. e. LSSR NKGB Utenos apskr. vrš. pareigas kap. Ivanov.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 18, b. 59. Pranešimas apie operacijas, kovojant su antisovietiniu elementu Utenos apskr. 1946 01 01–04. 1946 01 03 pagal suimto Mindaugo kuopos Perkūno būrio nario Narkūno Broniaus iš Kubilių k. duomenis, atlikta Perkūno būrio likvidavimo operacija, kurios metu sulaikytas vienas „banditas“ – policijos vachmistras, pas kurį rastas „Aukštaičių kovos“ laikraščio Nr. 2.

Pagal Anykščių vlsč. NKVD sk. sulaikyto Lunschio, kuris yra *Lizdeikos* „gaujos“ narys, parodymus, surastas nedidelis ginklų sandėlis, iš kurio paimtas 1 automatas, 2 šautuvai, 1 pistoletas, 200 šovinių. Lunskis prisipažino, kad po *Lizdeikos* „gaujos“ sunaikinimo 1945 12 06, „gaujos“ nariai turėjo dalimis eiti registruotis, bet ginklų neatiduoti ir taip laikytis iki pavasario legaliai. Pasak Lunschio, *Lizdeikos* „gaujos“ vadas taip pat registravosi Ukmergės apskr.

R. K. p a s t a b a: **PAULAUSKAS Jonas, Antano-Lizdeika**, g. 1920 m. Užunvėžių k., Kurklių vlsč., tėvai turėjo 2,5 ha žemės. Sakalų būrio vadas. 1946 m. svetima pavarde pasitraukė į Žemaitiją. Suimtas 1963 m. Nuteistas 15 m. Kalėjo Permės srityje. Grįžo į Lietuvą 1978 m. Gyvena Plungės rajone.

Agentas *Vasaras* pranešė, kad gyventojai pasiduoda „banditų“ agitacijai ir nenori eiti į rinkimus, net pranešėjo motina, prisiklausiusi „banditų“ agitacijos, kalba, jog tik durniai ir išdavikai balsuos už sovietų valdžią.

1946 01 04 duomenimis, Utenos apskr. yra 5 „gaujos“, kuriose yra 130–150 narių, pagal Šarūno ir LPS štabų nurodymus jie nuo aktyvios veiklos susilaiko.

Kuktiškių vlsč., Šakių k. pas Krasauską Antaną buvo vakaruška – kūlimo pabaigtuvės. Atėjo ten nežinomas „banditas“, o vėliau – dar trys „banditai“. Pirmasis sukėlė

susišaudymą, kurio metu vienas „banditas“ nušautas, taip pat nušauta pil. Šablinskienė (orig. Seblinskienė), buvusi tame vakare.

Pranešimas apie Utenos apskr. NKGB sk. darbą 1946 01 01–05.

Pasak pranešėjo **Jono**, Tauragnų vlsč. Sirvydžių k. turtingesnieji ūkininkai nepatenkinti sovietų valdžia. Antai Lavrenovas Jegoras ir jo brolis Jakovas kalbėjo: „Kandidatai į SSSR Aukš. Tarybą turi būti mūsų žmonės – nepartiniai. Mes komunistams dirbome, dirbame, o nieko gero nesimato. Ir ateityje bus negerai, jei jie liks valdžioje“. Panašiai taip pat kalba ir Maslobojev Nikon ir Leonov Anton. Pažymėtina, jog Sirvydžių k. gyventojai anksčiau norėjo daryti raudonas gurguoles, bet Jegoras ir Jakovas Lavrenovai šį renginį paverė niekais, gąsdindami gyventojus, kad „banditai“ gali užpulti kaimą.

Pranešimas apie katalikų dvasininkų politines nuotaikas, artėjant rinkimams į SSSR AT. Daugailių klebonas Vyšniauskas 1945 m. gruodžio pabaigoje po susirinkimo pareiškė: „Vakar komjaunuoliai suorganizavo šokius, bet kokie šokiai gali būti tokiu sunkiu laiku Lietuvai? Pažiūrėkite, miesteliuose guli užmušti geriausi tautos sūnūs, vi-sur liejasi lietuvių kraujas.“

1945 m. lapkričio 1–2 d. Užpalių klebonas Bogdonas perskaitė antisovietinį pamokslą, kuriame kvietė kovoti prieš sovietų valdžią.

R. K. p a s t a b a : Kng. **Adomas Vyšniauskas**, gimęs Barstyčiuose, netoli Žemaičių Kalvarijos, 1887 m. vasario 10 d. 1911 metais iššventintas kunigu dirbo kapelionu lenkų mokykloje Panevėžyje. 1918 metais buvo paskirtas į Raguvėlę, 1928 metais – į Alantą, o 1940 m. gruodžio mėn. – į Daugailius. Čia 1967 m. vasario 13 dieną mirė, palaidotas Daugailių parapijos kapinėse.

Kng. Juozas Bagdonas gimė 1914 m. sausio 2 d. Panevėžio apskrityje, Subačiaus valsčiaus Miežiškių parapijos Plakiškių kaime.

1941 m. sausio 26 d. vyskupas Vincentas Brizgys šv. Gertrūdės (Šančių) bažnyčioje iššventino į kunigus devynis Kauno kunigų seminarijos auklėtinius, tarp jų ir Juozą Bagdoną. Iššventinimas, kad be reikalo neerzintų okupantų, vyko be iškilmių, ankstų rytą, Kaunui miegant.

Kng. **Juozas Bagdonas** gimė 1914 m. sausio 2 d. Panevėžio apskrityje, Subačiaus valsčiaus Miežiškių parapijos Platiškių vnk. 1941 m. birželio 22 d. buvo paskirtas vikaru į Užpalius, po ketverių metų buvo perkeltas vikaru į Rokiškį. Okupantai jau buvo suvaržę kunigų sielovadinę veiklą. Neišdirbęs nė metų, 1946-aisiais kunigas Juozapas vėl keliamas į naują vietą – į Biržus laikinai užimti klebono pareigas (jis pakeitė kng. Masioką). Bagdoną paskyrus į Biržus, prasidėjo klebono bėdos: pradeda dažnai lankytis saugumiečiai, kunigas kviečiamas į valdiškas įstaigas – dedama daug pastangų jį užverbuoti. Atsisakius bendradarbiauti, pagrasinta neleisti kunigauti. 1947 m. spalio 8 d. saugumiečiai kunigo namuose atlieka kratą, bet terado tik keletą užsilikusių metalinių vokiškų pinigėlių, keletą knygėlių. Kunigui buvo liepta susikrauti dviem paroms maisto ir jis buvo išvežtas į Vilnių. Po savaitės prasidėjo tardymas.

Gruodžio 26 dieną buvo paskelbtas nuosprendis – aštuoneri metai lagerio su turto konfiskavimu. 1948 m. balandžio mėn. buvo išvežtas į Vorkutą. Vėliau buvo perkeltas į Pečiorą, po to pateko į Molotovską.

Mirus Stalinui, bausmė buvo kiek sutrumpinta. Išbuvęs septynerius metus ir 10 dienų Sibiro lageriuose, 1954 m. spalio 5 d. buvo paleistas ir kng. Juozas Bagdonas sugrįžo į Lietuvą. Mirė 2009 02 06.

Pranešimas apie operacijas, kovojant su „banditizmu“ ir antisovietiniu elementu Utenos apskr. 1946 01 15–19. Išaiškinta, jog tarp legalizavusių, anksčiau neva kaip ven-giančių mobilizacijos, buvo Antanas Šaučiūnas iš Liudiškių k., Anykščių vlsč. ir Blažys

Juozas, Anykščių m., kurie, gyvendami legaliai, sudarė grupę ir vykdė „banditiškus“ veiksmus.

Pranešėjas **Palys** pranešė, jog iš anksčiau legalizuotų „banditų“ Molėtų–Kuktiškių vlsč. sandūroje susidarė 20 asm. „gauja“, kuriai vadovauja buvęs Fakyrų „gaujos“ narys Vytautas Pakalnis, Jono, kuris legalizacijos metu pridavė ginklą. „Gaujos“ asmeninė sudėtis tikslinama.

Naktį į sausio 19 d. Utenos vlsč., Galinavo k. nužudyti du to kaimo gyventojai – „banditai“:

1. Bareišis Vytautas, Adomo, g. 1926 m.;

2. Treinys Bronius, Justino, g. 1920 m., kurie, pasak Šarūno štabo dokumentų, būdami „banditais“, pažeidė vidaus drausmę.

Sausio 17 d. Užpalių vlsč., Čižiškio vnk. nužudyti:

1. Tranienė Fruzė, 50 m. amž., kurios sūnus dirba Rokiškyje partijos komitete, kadru sekretoriumi;

2. Čepėnas Juozas, Mato, 58 m. amž., vargingas valstietis, gavęs iš valdžios žemę;

3. Kaunelienė Verą, 46 m. amž., iš Svetariečiaus k. (?), atėjusi į Čižiškį svečiuotis.

Pasak įvykio liudininko, nužudyto Čepėno 13 m. amžiaus sūnaus, tai padarė vienas „banditas“. Pasak agentūros, tai padarė „banditas“ Sirutis, kuris paieškomas.

Naktį į sausio 19 d. maždaug 15 „banditų“ apšaudė Vidžiūnų k. paramos grupės nario Kurnosovo namus. Jis atsisaukė, bet vis tiek buvo nušauti:

1. Kurnosov Artemij, 75 m. amž., lojalus sovietų valdžiai;

2. Jo žmona Kurnosova Natalja Romanovna, 65 m., rusė.

Spec. pranešimas Utenos operatyvinio sektoriaus vrš. plk. Lukjanovui. 1946 m. sausio 28 d. Leliūnų vlsč. „liaudies gynėjai“ sulaikė buvusį to paties Leliūnų vlsč. NKVD „l. g.“, kuris buvo pabėgęs 1945 m. gegužės mėn., Paradauską Praną, kurio parodymais nustatyta, jog Leliūnų vlsč. veikia „gauja“, kurios vadu yra 1945 09 26 užsilegalizavęs Vincas Jakštonis, Jono, g. 1924 m. Subačių k., Leliūnų vlsč.

Pagal šiuos duomenis įvykdyta operacija, vadovaujama apskrities NKVD sk. Kovos su banditizmu posk. oper. įgaliotinio Bielskio. Pamatęs artėjant operatyvinę grupę, Jakštonis leidosi bėgti, bet buvo nušautas.

1946 01 31 karinio garnizono (karinės įgulos – *red. past.*) 137 ŠP pajėgomis Kunigiškių k. pagal agentūrinius duomenis sulaikytas „banditas“ Pelenis Albinas, Antano-Žalimas, g. 1925 m. Kunigiškių k. Jis tardomas papasakojo, jog yra Jono Morkūno-Viesulo „gaujos“ narys. Parodė du bunkerius valstiečių vienkiemiuose, kuriuose slapstėsi 4 „banditai“, pagal duomenis vasario 1 d. bus įvykdyta operacija.

Užpalių vlsč. areštuotas Vitkelis Bronius, Petro-Skripkus, g. 1917 m., kuris 1945 03 įstojo į „gaują“. Jis su kitais „banditais“ 1945 m. gruodžio mėn. įsiveržė į Talaikių rinkimų apylinkę, kur sunaikino agitacinę medžiagą ir suplėšė portretus ir lozungus. Vitkelis užsiėmė verbavimais, tokiu būdu užverbavo Kalytį Gediminą, g. 1930 m.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1798 (senas 1609). Apie Utenos apskr. operatyvinę padėtį ir kovą su „banditizmu“ 1946 m. spalio mėn. Rugsėjo mėn. Daugailių vlsč. MVD jėgomis likviduotas Perkūno būrys, o spalio mėn. Daugailių vlsč. likviduota 11 „banditų“, tarp kurių ir aktyviai veikianti teroristinė GELEŽINIO VILKO „gauja“, kuriai vadovavo Ka-

ralius Petras, Antano-Dobilas, kuris nukautas 1946 10 21. Jį likvidavus, paimtas Vytauto apygardos štabo įsakymas Nr. 11 (1946 08 15), pagal kurį aišku, jog Utenos apskr. veikia I-oji Liūto rinktinė. Nustatyta, jog rinktinėi apygardos vado 1946 08 25 įsakymu Nr. 11 vadovauja 2-os kuopos vadas Kaulinis Vincas-Miškinis. Rinktinės vado pavaduotoju yra Bronius Kalytis-Siaubas, kuris buvo Kęstučio KpV. Spaudos ir švietimo sk. vrš. – Grigaliūnas Vladas-Sakalas; jo pavaduotojas – Kazickas Bronius-Saulius; organizacinio sektoriaus vrš. yra Laisvūnas-Skurkis Juozas; sanitarinio sk. vrš. yra Voveraitis-Gaivenis Balys; sekretorius – mašininkas yra Rimtautas-Barisa Mindaugas, o vado adjutantas yra Utenis.

Pagal apygardos vado įsakymą rinktinę sudaro 5 kuopos iš 19 būrių, tai:

Ažuolo kuopa (anksčiau Kęstučio) – Utenos ir Kuktiškių vlsč.: dabar vadovauja Aukštaitis-Kimštas Jonas. Sudaro trys būriai: GELEŽINIO VILKO (vadas – **Karalius Petras-Dobilas**, veikia Pakalnių k. rajone, po dalinio sunaikinimo 1946 10 dabar likę apie 9 prtz.); Žaibo būrys (vadas – Urbanas Silva-Lapinas, veikia Kuktiškių vlsč., dabar – apie 8 prtz.); Zubro būrys (vadas – Balys Pelėda-Zubras, apie 19 prtz., veikia Kuktiškių vlsč.).

Beržo kuopa (anksčiau Gedimino), vadas buvo V. Kaulinis, o dabar paskirtas buvęs Aušros būrio vadas **Vincas Laucius-Kirvis**. Būriai: Aušros – 8 nariai, veikia Tirmūnų, Stabulankių k., Leliūnų vlsč., taip pat Vyžuonų vlsč. – vadovauja Jonas Bertašius-Uosis; Šmėklos būrys – vadovauja Morkūnas Jonas-Viesulas, yra iki 12 prtz., veikia Vyžuonų vlsč., Kunigiškių k. rajone; Tauro būrys – vadovauja Kemeklis Jonas, Juozo-Tauras, Liepa, yra iki 12 prtz.. Veikia Debeikių vlsč.

Uosio kuopa veikia Daugailių vlsč., kuriai vadovavo Girinis-Baltušis Vytautas (nušautas 1946 10 04). Būriai: Ažuolo (anksčiau Perkūno, vadas – Mintautiškis Antanas-Ažuolas, būrys 1946 09 14 visiškai likviduotas); Sakalo būrys – vadovavo Kilbauskas Norba-Kaunas (nušautas 1946 07 14), po jo vadovavo Jurgis Dūdėnas-Vaidila. Spalio mėn. likviduotas Vaidila ir visiškai būrio likučiai; Ūdro būrys – sudarė 6 nariai, vadovavo Jonas Ilčiukas-Gailiūnas. 1946 10 21 iš to būrio likviduoti 3 prtz., tarp jų ir vadas.

Kiti būriai nepriskirti kuopoms:

1. Gaivenio Kazio-Ėgliaus būrys, veikia Tauragnų vlsč., Ryliškių, Papirčių, Maleckazemio kaimuose iki 10 prtz.;

2. Perkūno būryje (anksčiau buvo 6-oji Algimanto kuopa) veikia iki 26 prtz. Veikia Ramaškonių, Andrioniškio apylinkėse, vadovauja Jurgis Urbonas-Lakštutis;

3. Alaušo būrys – iki 10 prtz., vadovauja Pašilys Pranas-Žaibas. Veikia Užpalių krašte.

Pagal mūsų operatyv. duomenis šiuo metu Utenos apskr. veikia antisovietinio elemento:

Tautininkų – 667; šaulių – 2407; policininkų – 105; LT armijos karininkų – 60.

Dar potencialiai pavoingo elemento: repatriantų – 248; legalizuotų „banditų“ – 166; legalizuotų ir vengiančių kariuomenės – 1342; RA dezertyrų – 36.

Per ataskaitinį laikotarpį nerasta išplatintos literatūros, tačiau praktiškai pas kiekvieną nušautą „banditą“ rasta antisovietinio turinio lapelių – atsišaukimų.

Be to, aš-Česnokov rašiau laišką GV būrio vadui Karaliui, į kurį 1946 09 20 gavau tokio turinio atsakymą: „Jūs negalvokite, kad aš esu suklaidintas ir prieš komunistinį re-

žimą kovoju pats nežinodamas ką darau, o tik vadovaudamasis keršto jausmais, kaip kad pas Jus įprasta komunistinėje sistemoje. Ne. Aš kovojau jau prie vokiečių okupacijos prieš Lietuvos pavergėjus, tai ir dabar kovojau prieš daug aršesnę priešą – komunistinę okupantą. Aš įsitikinęs, kad komunizmas žlugs. Taip įsitikinusi ir visa Lietuvių tauta, taip įsitikinęs ir visas kultūringas pasaulis. Aš įsitikinęs, kad kovą, kurią mes kovojame prieš komunistinę okupantą, mes laimėsime, nes mūsų kova yra teisinga. Jeigu žūčiau, tai mano vietonstos 100 partizanų, kurie pratęs mano pradėtą kovą. Tai Jums, ponas Česnokovai, turi būti aišku, kad jūsų ketinimams sumušti partizanus nelemta išsipildyti. Tarptautinė politika dabar rodo taip, kad bolševizmas visur pralaimi ir greitai sulaksime permainų. Gali būti, kad ir Jums tada teks slapstytis taip, kaip dabar tenka man.“

Pranešimas draugui Kapralovui apie 1946 11 06 direktyvos Nr. 3/3004 vykdymą, sudarytas 1946 12 15.

Per ataskaitinį laikotarpį sulaikyti ir areštuoti 45 su pagrindžiu susiję asmenys:

1. **Eiva Bronius**, g. 1929 m., Lizdeikos „gaujos“ narys, turėjo šautuvą;
2. **Mackevičius Jonas, Kazio**, g. 1927 m., Lizdeikos „gaujos“ narys, turėjo ginklus, vykdė teroro aktus;
3. **Andrikonis Petras, Kazio**, g. 1897 m., buožė, laikė bunkerį, slėpė „banditus“ ir juos maitino;
4. **Narkūnas Klemensas, Jurgio-Kaunas**, g. 1928 m., „gaujos“ narys, iš likviduoto Sakalo būrio, turėjo šautuvą ir žiūronus, dalyvavo teroro aktuose;
5. **Maniušis Justinas, Antano** (?), g. 1892 m., Sakalo „gaujos“ narys, turėjo šautuvą ir 100 šovinių jam;
6. **Jurgis Antanas**, buvęs Tauro „gaujos“ narys, turėjo automatą, pistoletą, bandydamas pabėgti iš Anykščių, MVD nušautas;
7. **Kazickas Vladas, Jono-Utenis**, g. 1928 m., Audros būrio narys, slapstėsi Klaipėdoje su fiktyviais Jono Musteikio dokumentais, sugautas Užpalių vlsč., Abromiškių k. Jo brolis Bronius Kazickas-Saulius yra Liūto rinktinės spaudos ir propagandos sk. vrš. pavaduotojas;
8. **Ruzgas Algimantas, Antano-Diemedis**, g. 1928 m., Audros „gaujos“ narys, slapstėsi su Prano Gasiūno dokumentais, sugautas Užpalių vlsč., Abromiškių k.;
9. **Raguotis Valentinas, Antano**, g. 1928 m., Alaušo „gaujos“ narys. Anksčiau buvo „liaudies gynėju“, bet išdavė „tėvynę“, 1945 03 išėjo su ginklu pas „banditus“, pagautas;
10. **Kučinskas Augustinas, Justino-Šakalas**, g. 1923 m., Stundžios „gaujos“ narys, turėjo šautuvą, revolverį „Nagan“, 2 granatas ir 100 šovinių;
11. **Katinas Jonas, Juozo-Pipiras**, g. 1916 m., Vytenio „gaujos“ (sunaikinta 1945 m.) narys, turėjo PPŠ automatą, pistoletą, granatą, 254 šovinius. RA dezertyras, sugautas 1946 11 07;
12. **Katinas Bronius, Juozo-Ridikas**, g. 1914 m., (Jono brolis), Vytenio „gaujos“ narys, turėjo automatą PPŠ, 250 šovinių;
13. **Katinienė Antanina, Kazio**, g. 1918 m., jos vyras – Katinas Bronius, buvo ryšininke su vyro broliu Katinu Jonu. Paimta bunkeryje kartu su „banditais“ su ginklu;
14. **Katinas Juozas, Juozo**, g. 1884 m., jo du sūnūs buvo „banditais“, abu paimti gyvi tėvo sodyboje įrengtame bunkeryje 1946 11 07;

15. **Andrikonis Juozas, Petro-Šarūnas**, g. 1928 m., Lazdeikos „gaujos“ narys, sulaikymo metu pas jį rastas kulkslovakas, šautuvas ir pistoletas su 50 šoviniais;

16. **Kunčiūnas Jonas, Silvos-Vilkas**, g. 1915 m., Ažuolo kuopos „banditas“, ginkluotas automatu ir granatomis;

17. **Ekard Erik, Kondrato**, g. 1914 m., vokiečių, karo belaisvis, obervachmistras. Pabėgo 1944 08 iš Biržų lagerio, įstojo 1945 m. pavasarį į Jurgio Urbono „gaują“ (Anykščių vlsč.), paskui perėjo į Sakalo būrį. Jis sulaikytas 1946 11 17 Utenoje. Tardomas pasakė, jog per Sakalo „gaujos“ narį Tylą Vladą (suimtas kartu) gavo fiktyvius dokumentus sau ir vokiečiui Rudolfui Kauše (anksčiau buvo J. Urbano „gaujoje“, slapyvardis *Stasys*), kuris dabar gyvena Vilniuje.

18. **Tyla Vladas, Kosto-Poetas**, g. 1924 m., Sakalo „gaujos“ narys, aprūpino du vokiečius fiktyviais dokumentais;

19. **Kapčis (Kapočius?) Alfonsas**, g. 1924 m., sunaikintos Lazdeikos „gaujos“ narys, ginkluotas šautuvu, pistoletu, 206 šov.,

20. **Ilčiukaitė (Gineitienė) Bronė, Petro**, g. 1925 m., Alaušo būrio ryšininkė, jos brolis – „banditas“ Juozas nušautas 1946 11 28;

21. **Pakenis Juozas, Juozo**, Jurgio Urbono „gaujos“ narys, sulaikytas, konvojavimo metu bėgo – nušautas;

22. **Bareišis Pranas, Adomo-Vėžys**, g. 1923 m., GELEŽINIO VILKO diversinio būrio narys, sulaikymo metu paimtas šautuvas SVT ir pistoletas TT;

23. **Diržys Stasys, Juozo-Apivalo kotas** (taip tekste), g. 1921 m., GELEŽINIO VILKO diversinio būrio narys, buvęs policininkas, suimtas, paimtas šautuvas ir 1 granata;

24. **Viteikis Petras, Adomo-Rickus**, g. 1926 m., ryšininkas tarp Gedimino būrio ir Liūto rinkt. štabo, iš jo paimtas pistoletas „Walther“;

25. **Žulys Antanas, Antano-Anykščių šilelis**, g. 1894 m., Vytauto apygardos centrinis ryšininkas, davė „banditišką“ priesaiką, jo namuose bunkeryje slėpėsi *Dėdė* (apygardos vadas), du jo sūnūs yra Vytauto apygardos Liūto rinkt. ryšininkai;

26. **Žulys Vytautas, Antano-Deimantas**, g. 1929 m., ryšininkas tarp Vytauto apygardos štabo ir Liūto rinkt. štabo, turi tikrą brolių Vladą, g. 1928 m., kuris yra apygardos ryšininkas *Algirdas*, jis šiuo metu mokosi Vilniaus valstyb. universitete Literatūros fakultete. 1945 m., būdamas vasaros atostogose, sėdėjo bunkeryje kartu su *Dėde*, Pakštu Vytautu-Vaidotu ir Barisa Mindaugu-Rimtautu ir vertė jiems iš anglų kalbos užsienio radijo stočių laidas;

27. **Barisa Juozas, Mykolo**, g. 1929 m., Liūto rinkt. ryšininkas, jo brolis Mindaugas yra Liūto rinkt. štabo sekretorius-mašininkas;

28. **Treiny Kazys**, savo namuose surengdavo OS narių susirinkimus;

29. **Bočiulis Kazys, Vinco**, g. 1924 m., jis organizavo 1946 12 04 Rakausko šeimos (4 asm.) nužudymą, po teroro akto pavogė 1 arklių, 2 maišus miltų, 2 vyr. kostiumus. Dalyvavo žudynėse jo brolis Bočiulis Jonas, Vinco, g. 1919 m., kuris turėjo šautuvą ir paslėpė turtą, ir Akinis Jonas, Jono, kuris asmeniškai dalyvavo žudant. Bočiulis Kazys ir Akinis gyveno Vilniuje, kur dirbo MVD 3 gaisrinės apsaugoje;

30. **Akinis Jonas, Jono**, g. 1927 m., dirba Vilniuj, priešgaisr. apsaugoje, kartu su Kaziu Bočiuliu dalyvavo žudant Rakauskų šeimą;

31. **Bočiulis Jonas, Jono**, g. 1919 m., dalyvavo žudant Rakauskus, slėpė ginklus;
32. **Paškauskaitė (Skaisgirienė) Veronika, Jono**, g. 1925 m., „banditų“ ryšininkė, platino nelegalią spaudą, dalyvavo 1946 05 18 nužudant Leliūnų partorgą Sunklodą;
33. **Paulauskas Bronius, Antano-Kiarpis**, g. 1923 m., Lizdeikos „gaujos“ aktyvus narys, turėjo šautuvą ir granatų;
34. **Buiva Jonas, Jono-Gailutis**, g. 1917 m., Sakalo „gaujos“ narys, sulaikant pas jį paimtas šautuvas, šoviniai ir pistoletas;
35. **Norkūnas Juozas, Vinco**, g. 1930 m., Žemaičio „gaujos“ rėmėjas, dalyvavo nužudant „l. g.“ Stasį Rėzą;
36. **Valickas Petras, Juozo**, g. 1924 m., Žemaičio „gaujos“ rėmėjas, dalyvavo nužudant „l. g.“ Stasį Rėzą;
37. **Šulskas Steponas, Petro**, g. 1923 m., buvęs „gaujos“ „Medvėgalio būrio“ narys;
38. **Kumelys Petras, Liudviko**, g. 1902 m., „banditų“ rėmėjas;
39. **Šinkūnas Liudvikas, Juozo**, g. 1907 m., Sakalo „gaujos“ rėmėjas;
40. **Damauskienė Elena, Juozapo**, g. 1906 m., jos namuose slapstėsi „banditai“;
41. **Žulys Petras, Jono**, g. 1898 m., iš jo paimti 2 šautuvai, 2 pistoletai ir apie 100 šovinių;
42. **Matiukas** (orig. Matiušas?) **Antanas, Antano**, g. 1892 m., laikė bunkerį, slėpė „banditus“ ir jų ginklus;
43. **Zlatkus Jonas, Juliaus**, g. 1912 m., „išdavikas“, areštavęs žydus;
44. **Andriuškevičienė Veronika, Jono**, g. 1909 m., aktyvi „banditų“ rėmėja, verbavo naujus narius, platino antisov. spaudą;
45. **Kučinskaitė Pranė, Justino**, g. 1910 m., padėjo broliui – „banditui“ Kučinskui Augustinui, teikė maistą ir žinias.

Per ataskaitinį laikotarpį suduotas stiprus smūgis pogrindžiui, „banditai“ pasijuto demoralizuoti, kaip antai, 1946 10 25 visa sudėtimi registravosi Antano Šimonėlio-*Hittlerio* būrys (11 asm.), iš Alaušo būrio registravosi 19 narių, o „gaujoje“ liko tik 3; iš sunaikinto Sakalo būrio legalizavosi paskutiniai 4 nariai. Iš kitų būrių registravosi 11 narių, taip pat pasidavė ir 32 asmenys, vengę mobilizacijos. Taigi iš viso registravosi 62 asmenys.

L. Abariaus p a s t a b a : Tardomieji LYA (KGB arch.) bylose:

Šinkūnaitė Genė, Juozo, g. 1930 m., 24284/3;

Šinkūnaitė Genė, Juozo; Šinkūnas Juozas ir kt. – 36864/3;

Komaras Zigmuntas, g. 1914 m., 41078/3;

Vainarovska Elizvieta, g. 1884, 39112/3;

Kliukas Alfonsas, ir kt., 24695/3;

Žideliūnas Jonas, Juozo, g. 1914 m., 23657/3;

Dainys Antanas, Norbo, g. 1912 m., 22981/3; 23051/3;

Šajauka Balyš, Igno, g. 1900 m., 15925/3;

Grumbinaitė Ona, Antano, g. 1904, 37991/3;

Grumbinaitė Valentina, Jono, g. 1929, 43/3, P-13908;

Udras Bronius, Kazio, g. 1905, 8038/3, P-17368;

Pitrėnas Jonas, Justino, g. 1917 m., 29689/3;
Dainys Juozas, Benedikto, g. 1905 m., 29242/3;
Maknys Antanas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 22674/3;
Pilinskaitė Teklė, Kazimiero, g. 1921 m., 7967/3;
Čičelis Antanas, Pipiras Antanas, 24467/3;
Karklaitė Aldona, 24060/3;
Kazickas Albertas ir Albinas, 17520/3.

Iš 1945 m. UTENOS apskr. „VOSTOK“ bylos. LYA (KGB arch.), f. 21, ap.1, b. 50. Pranešimas LSSR VR komisarui gen. mjr. Kapralovui apie NKVD 137 ŠP (šaulių pulkas) veiklos trūkumus.

Batalionų vadai savo pareigas atlieka aplaidžiai, neatsakingai, girtauja su gyventojais ir savo pavaldiniais net vykdydami kovines užduotis, dėl ko nukenčia operacijų vykdymo kokybė ir jos net visai žlunga.

Nekontroliuojami žemesnės grandies vadai palaiko ryšius su gyventojais, neatsirinkdami su kuo, organizuoja išgertuves, kelia skandalus, užsiima turto prievartavimu, marodieriaivimu, dėl ko gyventojai nepatenkinti kareiviais.

1945 m. spalio 2 d. Tverėčiaus vlsč. po „banditų“ išpuolio (nužudymas su plėšimu) pasiūsta 7-os kuopos vyr. ltn. Klimenkos grupė tepasiuntė 8 kareivius, vadovaujamus serž. Filipovo. Grupė surado „gaują“, bet „gauja“ pasitraukė. Filipovas tai nusiėmė ir sugrįžo į bazę. O naktį ta pati „gauja“ toliau plėšė žmones, bet Klimenko į tai nereagavo ir teroro aktą nusiėmė.

1945 m. spalio 19 d. Švenčionių apskr., Antanų k. „banditai“ nužudė du lojaliaus sovietams žmones, bet 3-io bataliono vadas Rankov pasiuntė tik kulkosvaidininkų būrį, vadovaujamą ltn. Zolotovo. Užuoat ieškojusi teroro aktų kaltininkų, užsiėmė konfiskavimo turto aprašais, pasiėmė 10 naminių paukščių, sugrįžo į valsčių, kur iškėlė išgertuves su parduotuvės vedėja. Gėrė visą naktį, o į vietą grįžo tik ryte. Rankovas apie operacijos vykdymą nieko nepranešė, o Zolotovas jau visai moraliai degradavęs...

Spalio 27 d. Daugailių vlsč. važiuo du „liaudies gynėjai“, lydimi milicininko. Juos apšaudė iš vieno kiemo, bet kaltininkų nieks neieškojo.

1945 m. rugsėjo 10 d. Adutiškio vlsč., Akmenškių k. „banditai“ įsiveržė į kaimo vakarušką ir nušovė 2 asmenis. „Banditų“ persekiojimas neorganizuotas, įvykio vieton atvyko tik kuopos vado pavad. ltn. Dudorev su dviem kareiviais, kuris, net neišsiaiškinęs padėties, grįžo atgal.

1945 m. spalio viduryje 9-oji kuopa, vadovaujama ltn. Višnieveckio, atėjusi į Čebatorių k. (Švenčionių apskr.), užuoat vykdydžiusi užduotį, sukėlė išgertuves, vienkiemius apžiūrėjo formaliai, o grupė „banditų“ tuo metu, buvusi kaime, tūnojo bunkeryje.

Grįžęs iš būstinės neblavus, Višnieveckis raportavo, kad viskas gerai – nieko nerasta, o spalio 23 d. „gauja“ iš 20-ies asmenų apsistojo stovyklauti visai greta garnizono, o paryčiais išėjo savo keliais. Apie tai sužinota tik įdienojus, kada jau „banditų“ pėdos buvo ataušę...

1945 m. rugsėjo 10 d. pagalbinio ūkio kareiviai Utenos apskr. pasiūsti užduočiai, iš jos grįžo visi girti, kazarmoje (kareivinėse – *red. past.*) sukėlė skandalą, šaudėsi iš auto-

matų. Spalio 2 d. automatininkų kuopos kareiviai, vadovaujami lt. Naumovo, Utenos apskr. plėšikavo Kašperokos k. (?), išplėšė piliečio 6 bitučių avilius.

Agentūros teigimu, daugelyje kovinių dalinių užsiimama sistemingu marodieriavimu, atimant iš gyventojų daiktus ir maistą, tai būdinga daugeliui kovinių dalinių, kas, suprantama, kelia vietinių gyventojų pasipiktinimą.

Spalio 21 d. buvęs 9-os kuopos būrio vadas lt. Višnieveckis pasiūstas į operaciją Švenčionėlių kryptimi, bet jis nevyko, o pasilikęs Ignalinoj girtavo, į užduoties vietą atvyko tik po pusės paros, bet ir ten su j. lt. Biriukovu tik girtavo. Į operaciją iš viso neišėjo. Lt. Višnieveckis gražiai sutaria su gyventojais, girtavimas tapo jo gyvenimo būdu ir, nors pakartotinai apsikrėtęs venerine liga, bet ir toliau sanguliuoja su įvairiomis moterimis. Keliam klausimą dėl lt. Višnieveckio iškomandiravimo iš kariuomenės.

7-os kuopos vyr. lt. Klimenko per mėnesį tik tris kartus išvyko užduotin, irgi jau degraduoja. Spalio 10 d. Tverėčiaus miestelyje girti į klubą atėjo 4 raudonarmiečiai, kurie susimušė su istrebiteliais. Užuoat numalšinės muštynes, Klimenko pats į jas įsivėlė. Lapkričio mėn. jis buvo su užduotin pasiūstas į Švenčionėlius, bet į vietą nuvyko tik po dviejų parų, nes dvi paras Kaltanėnuose praleido su kažkokia moterim. Gruodžio 2 d., būdamas Saldutiškyje, jis specialiai (valdiška mašina) važinėjo į šokus Utenoje.

Spalio 18 d. Švenčionėliuose 3-io šaulių bataliono seržantai ir eiliniai bataliono racijos patalpose sukėlė geras išgertuves su radistais, paskui sukėlė skandalą štabe, atėjo į stribų patalpas ir visus stribus išvaikė...

Išgertuvių ir skandalų galima išvardyti labai daug...

Pastaruoju metu labai bloga padėtis 2-ame šaulių batalione, bataliono vadas kap. Izuskin sistemingai girtauja, sanguliuoja su vietinėmis merginomis, moraliniu atžvilgiu – degraduoja.

Bataliono partorgas lt. Krot už kyšius natūra (mėsa, vištomis) visus šiuos faktus nuslepia. Lt. Krot gavo kyšį iš tiekimo sk. vrš. pavad. lt. Plechanovo, kurį pasiuntė savo mergai Melnikaitei, o ji, dirbdama banke, davė lt. Krot, kaip sugyventiniui, du kartus po 1000 rublių.

Lapkričio 24 d. bataliono partorgas lt. Krot su bataliono adjutantu lt. Demjanovu ir tiekimo dalies vrš. pavad. Plechanovu pasiėmė mašiną ir iš Dūkšto važiavo į Zarasus į vestuves. Plechanovas pasiėmė ir savo sugyventinę. Grįžo visi girti.

Spalio mėn. batalionui esant Dūkšte, pas adjutantą Demjanovą atvyko iš Ukmergės kažkokia Jadzė (buvusi vokiečių policajaus meilužė), kuri gyveno pas Demjanovą visą savaitę, per tą laiką buvo paskirtas kareivis jai aptarnaut. Taip pat merga iš Ukmergės atvyko aptarnauti rikiuotės sk. viršininko vyr. lt. Klepniovo, kuris su Demjanovu ir abiem moterimis vakarais keldavo išgertuves.

Klepniovas visai iškreipė požiūrį į discipliną, o bataliono vadas Izuskin ir toliau baisiai geria ir tai peržengia visas ribas.

1945 m. lapkričio 11 d. Anykščiuose pas kulkosvaidininkų būrio serž. Zarynkovą iš Zarasų atvažiavo kažkokia pana, kuri atsivežė degtinės. Zarynkovas pasikvietė Izuskiną ir tą degtinę sugėrė, už tai Izuskinas išleido Zarynkovą pas mergą į Zarasus.

Nuo spalio 28 iki lapkričio 12 d., vadovaujant bataliono vadui Izuskin, vykdyta operacija, bet visą tą laiką Izuskin buvo neblaivus, realiai operacijai nevadovavo, apsiri-

bodamas nurodymais: esame čia – vykstame ten. Kariuomenės sutelkimo vietose nei Izuskin, nei štabo karininkai taip ir nepasirodė...

LYA, f. K-1, ap. 18, b. 57. Tarnybinis pranešimas apie operatyvinį darbą, kovojant su „banditizmu“ Utenos apskrityje 1945 06 25–29.

1945 06 25 į Utenos NKGB atvyko legalizuotis Vytenio būrio partizanas Zizas Petras, Antano, kuris yra kilęs iš Norvaišių kaimo, Utenos vlsč. Legalizavimosi metu jis parodė, jog Norvaišių kaimo apylinkėse slapstosi Vytenio būrys.

Pagal jo duomenis įvykdyta k./č. operacija ir nukauti 4 partizanai. Taip pat įvyko susirėmimai su miškiniais Kuktiškių ir Užpalių valsčiuose. Užpalių vlsč. rasti ir sunaikinti 8 bunkeriai (ar palapinės?), sulaikytas Alaušo būrio raštininkas Butiškis Antanas, Gasparo, g. 1923 m. Gailiešonių k., kuris parodė, jog priklauso būriui, kuris pavaldus Gedimino štabui.

Partizanai beveik nesilegalizuoja, atėjo registruotis su ginklu tik vienas Zizas, o šiaip tai ateina tik vengiantys karinės tarnybos. Iki 1945 06 25 registravosi daugiau kaip 100 vengiančių ir du dezertyrai, kurie buvo pabėgę iš kariuomenės ir jų paieška dar nebuvo pradėta.

Pažyma Alaušo būriui. Agentūriniu būdu nustatyta, jog Užpalių veikiančio būrio vadu yra Lietuvos kariuomenės puskarininkis Pranas Pašilys, Petro-Žaibas, g. 1915 m., Liepiniškių k., Utenos r. Jis buvo mūsų suimtas 1945 m. balandžio 5 d., bet vežamas į lagerį pabėgo ir pasitraukė į nelegalią padėtį. Jo vadovaujamas Alaušo būrys yra padalintas į 4 skyrius, kiekviename yra po 10–12 partizanų.

Nustatyti šie partizanai:

4 skyriaus vadas **Čeponis Antanas, Prano-Sakalas**, g. 1918 m. Užpaliuose;

eilinis **Čeponis Kazys, Prano-Kurmis**, g. 1912;

eilinis **Repšys Domas, Sidoro-Briedis**, g. 1925 m. Ubagų k.;

eilinis **Šileikis Albinas-Tarzanas**, g. 1925 m. Gaigalų k.;

eilinis **Juodelė Antanas, Antano-Žaibas**, g. 1916 m., iš Drusėnų k., Daugailių vlsč.;

eilinis **Laučiūnas Juozas-Žaibas**, apie 32 m. amž., iš Ubagų k.;

eilinis **Pašilys Feliksas, Petro** – vado brolis, g. 1907 m.;

eilinis **Pašilys Albinas, Petro** – vado brolis, g. 1908 m.;

eilinis **Gudelis Pranas-Bartukas**, g. 1920 m. Gailiešonių k.;

eilinis **Regalas Gasparas-Bijūnėlis, Tigras**, g. 1920 m. Kišūnų k.;

eilinis **Butiškis Pranas-Aukenis**, g. 1921 m. Gailiešonių k.;

eilinis **Pajeda Jurgis**, g. 1927 m. Gailiešonių k.;

eilinis **Pajeda Jonas**, g. 1917 m. Gailiešonių k.;

eilinis **Seibutis Jonas-Kirstukas**, g. apie 1912 m., g. Ubagų k.;

eilinis **Butkus Liudvikas**, iš Rokiškio apskr., Kamajų vlsč.;

eilinis **Veteikis Jonas**, apie 25 m. amž., iš Utenos;

eilinis **Veteikis** (Jono brolis), apie 19 m. amž.

Šiuo metu yra suimti: Edvardas Gaigalas, Gasparas Paškonis, Butiškis Antanas, Sakalauskas, Paškonytė Apolonija (būrio sanitarė).

Būrio ginkluotė: 1 rankinis kulkosvaidis, 3 automatai, 5 šautuvai ir kt.

Su būriu dirba agentė **Marija**.

Pažyma Medinio Mečislovo, kurio slapyvardė yra *Pypkė*, „banditinei gaujai“.

Pažyma Urbano Silvos būriui. Būrys susikūrė 1944 12, veikia Alantos vlsč., būrį sudaro 12 kovotojų. Vadovauja **Urbonas Silvestras-Lapinas**, kilęs iš Kuktiškių vlsč., Daroniškių k.

Kiti partizanai:

eilinis **Mykolas Urbonas (Urbanas)-Liepa** – vado brolis;

eilinis **Brokauskas (?)**;

eilinis **Petronis Pranas**;

eilinis **Židonis Adolfas** iš Ažusienio k., Alantos vlsč.;

eilinis **Židonis Antanas** (Adolfo brolis);

eilinis **Židonis Vladas** (giminaitis);

eilinis **Židonis Alfonsas** (Vlado brolis);

eilinis **Steponėnas Albinas** iš Kuktiškių vlsč., (Padvarlės k.?);

eilinis **Lovka (Laukys, Laucius?) Serapinas** iš Alantos;

eilinis **Lovka** (Serapino brolis);

eilinis **Valickas Mataušas, Jono** iš Utenos (suimtas).

Pažyma Morkūno Petro būriui, kuris veikia Utenos valsčiuje. Laikosi būrys aplink Margavonės kaimą ir Margavonės miške. Būrį sudaro:

Morkūnas Petras, Domininko;

Morkūnas Bronius, Domininko;

Patumsis Vladas, Juozo-Aukštaitis iš Antakalnių k.;

Šapoka Algimantas-Jokeris iš Antakalnių k.;

Juodis Julius iš Jasonių k.;

Grainys Alfredas iš Gaspariškių k.;

Kavaliauskas Jurgis iš Avižienių k.;

Zabulionis Juozas-Liūtas iš Šiaudinių k.;

Tilindis, 22–24 m. amž., iš Tirilių k.;

Kučinskas Vaclovas iš Zamotiškio k.;

Veškauskas Petras, 24 m. amž.;

Kalytis, 23–24 m. amž.;

Vasiliauskas – anksčiau dirbęs Utenos gimnazijoje;

Sriubas, 23–25 m. amž., iš Grybelių k.

Spec. pranešimas: 1945 07 22 pas mus atbėgo Alaušo būryje veikęs vidaus agentas **Mečys**, kuris pasakė, kad po kariuomenės šukavimų, būriui pasidalijus į grupes, jis gyvena su skyriaus vadu Antanu Čeponiū ir gali jį išduoti.

Pagal tai įvykdyta operacija, aplink Čeponiū bunkerį (gal palapinę?, nes vasaros laikas) palikti „sekretai“. Kai Čeponis išėjo vandens, „sekretas“ jį sugriebė ir paėmė gyvą, o kitą su juo buvusį partizaną nušovė.

Gedimino kuopos sudėtis, 1945 07 01: susideda daugiausia iš Vyžuonų valsčiaus Čyviškių kaimo gyventojų. Veikia šie partizanai:

1. **Kaulinis Vincas-Utenis, Miškinis**, g. 1912 m. Peterburge, gyv. Biliūnų k.;
2. **Bagočiūnas Domas-Briedis** iš Stabulankių k. Jis yra I-ojo būrio vadas;
3. **Zabulionis Juozas, Kosto-Liūtas** iš Šiaudinių k. Jis yra II-ojo būrio vadas;

4. **Guobužas Mykolas, Kazio-Šaulys**, g. 1922 m. Gaspariškių k., ryšių pareigūnas;
 5. **Biveinis Jonas, Juozo-Švedas**, g. 1916 m. Šiaudinių k.;
 6. **Laucius Juozas, Kazio-Vaidila**, g. 1924 m. Stabulankių k.;
 7. **Laucius Jonas-Ginklas** (Juozo brolis);
 8. **Bertašius (Bartašius) Jonas, Mykolo-Saulius, Laimutis**, g. 1921 m. Tirmūnų k.;
 9. **Dikmonas Antanas-Vieversys**, g. 1919 m. Stabulankių k.;
 10. **Perevičius Vytautas-Dobilas**, g. 1924 m. Meldučių k., Debeikių vlsč.;
 11. **Vaškelis Albinas, Vlado-Lazdynas**, g. 1921 m. Aknystėlių k., Leliūnų vlsč.;
 12. **Kemėšius Juozas-Baravykas**, g. 1907 m. iš Šileikių k., Vyžuonų vlsč.;
 13. **Kemėšius-Šerys** (12-as brolis);
 14. **Tamošiūnas Povilas-Karklas**, g. 1912 m. Kuzmiškio k., Debeikių vlsč.;
 15. **Dubrava Stasys, Antano-Aušrys**, g. 1924 m. Šileikių k., Vyžuonų vlsč.;
 16. **Saladžius Stasys-Zikla**, g. 1924 m. Šileikių k.;
 17. **Tuzas Vladas-Monasis**, 24–25 m. amž., iš Čyviškių k.;
 18. **Zabulionis Stasys-Lūšis**, g. 1926 m. Čyviškių k., Leliūnų vlsč.;
 19. **Jakštonis Balys, Domo-Trockis**, g. 1918 m. Šileikių k., Vyžuonų vlsč.
- Kuopos ryšininkai:** Kutka Albinas, 34 m. amž., Luknių k., Vyžuonų vlsč.; Guobužas

Bronius-Mamutas;

Rėmėjai:

Zabulionis Dominykas, 50 m. amž., iš Čyviškių k., Vyžuonų vlsč.;

Biveinis Juozas, 50 m. amž., iš Šiaudinių k.;

Jakštonis Domas, apie 70 m. amž., iš Šileikių k.;

Tuzas Antanas, 47 m. amž., iš Čyviškių k., Vyžuonų vlsč.;

Zabulionis Gastulis (?), apie 58 m. amž., iš Šiaudinių k.;

Zabulionis Stasys, apie 70 m. amž., iš Čyviškių k.;

Kepalas, 45 m. amž., iš Šileikių k.

1945 07 19 Skiemonių vlsč., Žači... (?) kaime nušautas partizanas Sargūnas (Satkūnas?) Alfonsas, Petro, g. 1909 m.

NKVD–NKGB Utenos operatyvinio sektoriaus viršininkui gen. mjr. Kapralovui.

Pranešu, jog Tauragnų valsčiaus teritorijoje nuo 1945 07 10 iki 07 14 d. imtinai „banditų“ išpuolių neužregistruota. Naktimis „banditai“, pasidaliję į nedideles grupeles po 2–3 žmones, gerai apsiginklavę, užeidavo į atskirus valsčiaus kaimus, kur iš atskirų piliečių ėmė produktus, nevykdydami plėšimų, nei žudymų ir paskui pasitraukdami į smulkius miškelius.

Per ataskaitinį laikotarpį vietos garnizono pajėgomis buvo įvykdytos 8 smulkios operacijos. Iš jų sėkmingesnė buvo viena: 1945 07 13, NKGB skyriaus žiniomis, Vyžių k. rajone buvo nušauti 2 „banditai“, iš kurių vienas – jauna mergina, gerai ir švariai apsirengusi, apsirengusi šilkiniais baltiniais ir su manikiūru. Mums jos nepasisekė atpažinti, tačiau, pagal nepatikrintus duomenis, ji atvažiavo iš Vilniaus netrukus iki mūsų operacijos pradžios. Kokiu tikslu ji atvažiavo – nežinome. Ji nušauta 7 val. ryto kartu su ginkluotu „banditu“, kurio asmenybė nustatyta. Šios operacijos metu paimta: šovinių – 1100 (iš kurių – 60 vokiškų), vokiškas šautuvas – 1, naganas – 1 (rusiško pavyzdžio).

Per šią operaciją buvo sulaikyti 9 žmonės, iš kurių vienas buvo suimtas NKVD skyriaus duomenimis ir vienas NKGB skyriaus duomenimis.

Taip pat, agento **Vadov** duomenimis, 1945 07 11 nustatyta, jog 20 asmenų „gauja“, vadovaujama anglų kalbą mokančio vado, slapstosi krūmuose, netoli Šmuiliškio k., Tauragnų vlsč.

Spec. pranešimas. Kušlių miške 1945 08 02 Užpalių valsčiuje likviduotas Vanagų būrys, vadovaujamas *Bonifaco*, nušauti 4 partizanai, paimti 3 šautuvai, 2 pistoletai ir 200 šovinių.

1945 08 04 prie Alaušo ežero nušautas 1 partizanas, paimta 50 šovinių.

1945 08 05 Anykščių vlsč., Šlapių kaimo rajone 137 ŠP garnizono kariai surado bunkerį, kuriame buvo 2 partizanai. Į pasiūlymą pasiduoti jie nereagavo, todėl bunkerin buvo įmestos dvi granatos. Abu partizanai nukauti, bunkeryje ginklų nerasta.

Nustatyta, jog Babachinas Jefim Nikiforovičius iš Stapšėnų k. nacių okupacijos metais turėjo ryšių su gestapu ir šnipinėjo savo tautiečius rusus. Jis demaskuotas ir numatytas naudoti operatyviai.

Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės kovos su nacionaliniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ rezultatus Utenos apskrityje 1945 09 09–14. Nukauti 6 partizanai, tarp kurių ir Užpalių vlsč. partizanų būrio vadas Putrimas Balys iš Viešeikių k.

1945 08 09 ties Jasiūnų kaimu nušautas Leliūnų vlsč. milicijos viršininkas J. Itn. Ciporin G. Naktį iš 08–12 į 13 d. sušaudyta Stučių „selsovieta“ pirmininko Milašiaus Mykolo šeima: žmona Teofilė – 38 m., duktė Janina – 16 m., Magdalena – 15 m., Petras – 7 m., Ona – 4 m., Julė – 4 m., Antanas – 3 m., o dukrai Anei sušaudytos abi kojos. Pasiųsta operatyvinė grupė sulaikė tik užpuolime dalyvavusio Musteikio Vytauto šeimą.

Spec. pranešimas. 1945 08 19–20 naktį Žaltiškių k. apylinkėje, 1,5 km nuo Skiemonių, stribai sulaikė Joną Švilpą, Sakalo štabo viršininko Prano Švilpos brolių. Jis bandė pabėgti nuo sulaikymo grupės ir buvo nušautas.

Pranešimas apie NKGB Utenos skyriaus darbą katalikų dvasininkijos linija. Suimtas Petras Liutkus, Petro, g. 1904 m., Rietavo vlsč., Telšių apskr. Jis 1941 m. vasarą Inturkės vlsč. sukūrė baltaraiščių būrį, kuris gaudė ir šaudė sovietinius piliečius. Jis buvo sukilėlių būrio vado pavaduotoju, buvo ginkluotas šautuvu ir pistoletu. Jis kontroliavo iš žydų ir sovietinių karo belaisvių atimtas gėrybes, tokiu būdu pasisavino turto iki 1 mln. rublių. 1943 m. jis įstojo į LLA, tapęs Kirdeikių klebonu parėmė Tigro rinktinės partizanus 15 000 rublių, davė 2 cnt rugių, 1 cnt kviečių ir 25 kg lašinių.

Taip pat suimtas Alantos klebonas Šimašius Konstantinas, Juozo, g. 1888 m., kuris palaikė ryšius su partizanais, slėpė ir šėlpė juos.

Pranešimas apie „revoliucinio teisingumo“ pažeidimus. Inspektuodamas Utenos apskr., aš susidūriau su faktais, kada NKVD ir vietinės valdžios organai nepagrįstai konfiskuoja iš gyventojų turtą.

1. Iš pil. Mišeliškio Broniaus, Tėvynės karo invalido, atimta: lova su matracu, keturi metrai vilnonės medžiagos, 15 litrų žibalo, trys špūlės (ritės – *red. past.*) siūlų, šilkinė suknelė ir kt. Iš visų atimtų daiktų jam grąžinta tik lova, o kitus daiktus pasisavino buvęs Daugailių vlsč. vykdomojo komiteto pirmininkas Jurelė. (skundas Nr. 109, iš Su-deikių k.);

2. Iš pil. Rukšienės Anelės, Utenos vlsč., Janapolės vnk., NKGB darbuotojai atėmė: arklį su pakinktais, kušetę, žieminių paltą, kostiumą, baltinius, tris poras kojinių, batus, 250 kg grūdų, 100 kg miltų, lašinius, kumpį ir kt. Atgal grąžino tiktai arklį. (skundas Nr. 116, iš 1945 04 05);

3. Iš pil. Vinslovo Andriaus, Molėtų vlsč., Kijelių k., NKVD darbuotojai atėmė absoliučiai visą turtą ir paliko tik tai, kuo jis buvo apsirengęs. Vinslovo sūnus neseniai buvo nužudytas „banditų“, už tai, kad padėjo kareiviams likviduoti „gaują“ (skundas Nr. 117, iš 1945 04 05);

4. Užpaliuose 1945 03 valsčiaus NKVD vrš. Romanovas iš pil. Jurelienės Bronės atėmė patefoną (skundas Nr. 106, iš 1945 04 12);

5. Iš pil. Gyljo Prano, Sėlos k. Tauragnų vlsč., Utenos kalėjimo vrš. atėmė: auksinį žiedą, diržą ir kašnę (taip tekste) (skundas Nr. 134, iš 1945 04 17);

6. Iš pil. Zarankaitės Julės, Adomiškio k., Leliūnų vlsč., NKVD darbuotojai atėmė: 5 staltieses, tris sukneles, du chalatus, du paltus, du moteriškus kostiumėlius, moterišką dviratį, 4 pagalves, vaikų rūbelius, auksinius žiedus, kitus daiktus, kurie išvardyti 49 daiktų sąrašė (skundas Nr. 165, iš 1945 05 14);

7. Iš pil. Griepelytės, gyv. Nemeikščių k., Utenos vlsč., NKVD darbuotojai atėmė: 45 pūdus šieno, 4 kg medaus, 105 kg lašinių, 30 kg kumpio, 20 kiaušinių (skundas Nr. 149, iš 1945 04 28);

8. Iš pil. Pelakausko Alfonso, gyv. Kuktiškių vlsč., Brinkliškių k., tėvynės karo invalido, NKVD darbuotojai atėmė: vežėčias, 50 kg mėsos ir vežimą šieno (skundas Nr. 153, iš 1945 05 05);

9. Iš pil. Kaušylos Balio, Kuktiškių vlsč., Maliniškio k., NKVD darbuotojai atėmė: 70 kg mėsos, 5 poras baltinių, 25 pūdus šieno, 4 ratus, 10 kg virvių (skundas Nr. 159, iš 1945 05 05);

10. Iš raudonarmiečio žmonos Ūdrienės Veronikos, gyv. Sėlos k., Tauragnų vlsč., NKVD darbuotojai atėmė: 5 užtiesalus, 6 m audeklo, moterišką paltą, tuplius (batalius – *red. past.*), 4 avikailius, vyrišką švarką ir kostiumą, rankšluosčius, adijalą, dėžę su vaikiškais drabužiais, dėžę su knygomis, batus, kaliošus ir kt. daiktus. Iš atimtų daiktų atidavė tik vieną paltą, 6 m audeklo, tris užtiesalus ir naminį audeklą burkai pasiūti (skundas Nr. 186, iš 1945 06 12);

11. Iš pil. Rašicko Jono, Skiemonių vlsč., Miškiniškių k., NKVD darbuotojai atėmė: 30 kg lašinių, moteriškas šilkines kojines, armoniką, patefoną su plokštelėmis, rankšluostį (skundas Nr. 11);

12. Iš pil. Žiedinės Onos, Tauragnų vlsč., Šeimaties k., NKVD darbuotojai atėmė: 2 karves, 220 kg miltų, 30 kg vinių, batus, kėlnes, marškinius, užvalkaliukus ir kt. daiktus (skundas Nr. 21);

13. Iš pil. Gaidienės Bronės, Vaiskūnų k., Užpalių vlsč., Dusetų NKVD darbuotojai nušovė motininę kiaulę ir dar pasiėmė: 200 kg miltų, 200 kg grūdų, pakinkytą arklį (skundas Nr. 88);

14. Iš pil. Rukšienės NKGB darbuotojai atėmė arklį ir perdavė Utenos kalėjimo viršininkui, kuris jį pardavė pil. Viburiui už 200 kg avižų ir 60 pūdų šieno. Apskrities pro-

kurorui pareikalavus, iš Viburio arklys atimtas ir grąžintas Rukšienei, bet pil. Viburiui už avižas ir šieną nebuvo atlyginta (skundas Nr. 183, iš 1945 06 06);

15. Iš pil. Gasiūnienės Teklės žemės komisija atėmė ir neapskaitė į sąrašą atimto arklio, vežimo, 1000 kg avižų, 50 kg miežių, 900 kg bulvių, keturių vištų, dviejų kalakutų, dviejų stalų ir kt. daiktų (skundas Nr. 108, iš 1945 04 05);

16. Iš pil. Gyljo Mykolo, Utenos vlsč., Dičiūnų k., valsčiaus VK pirmininkas su sribais atėmė: 5 maišus avižų, du vežimus šieno, pavalkus (skundas Nr. 141, iš 1945 04 24).

17. Iš pil. Karalienės Monikos, Kaniukų k., Alantos vlsč., žemės komisija atėmė: siuvimo mašiną, drabužius ir daug kitų daiktų (skundas Nr. 110);

18. Iš pil. Skurkio Povilo, Daugailių vlsč., Dubnų k., valsčiaus VK pirmininkas su NKVD darbuotojais atėmė: arklių, roges, karvę, 500 kg avižų, 150 kg žirnių ir kt. daiktus. Be to, nušovė du meitėlius, kuriuos taip pat pasiėmė (skundas Nr. 7);

19. Iš pil. Valicko Jono, Kuktiškių vlsč., (Antaruošės k.), žemės komisijos nariai, konfiskuodami perteklių, atėmė: arklių su pakinktais, 75 kg miltų, kurių į konfiskavimo protokolą neįrašė (skundas Nr. 82 iš 1945 06 03);

20. Iš pil. Semionovos Marijos, gyv. Tauragnų vlsč., Šeimaties k., žemės komisija atėmė: dvi pielas, tris primusus, bidoną pienui, 4 gyvas riebias vištas ir dar dvi peršovė, 10 kg vielos, samovarą, avį, dvi karves, telyčią ir kitą turtą (skundas Nr. 109).

Dera pažymėti, jog, vykdant šiuos neteisėtus veiksmus, pavyzdį rodo apskrities NKVD vrš. Česnokovas, kuris nuo praėjusių metų rugpjūčio mėn. gyvena komunaliniam ūkiui priklausančiame bute, bet nuomos mokesčio nemoka, o butų ūkio darbuotojus, atėjusius tartis dėl mokesčių, grubiai išveja (skundo kopija pridedama). Neteisėtai iš piliečių atimtas turtas paprastai neaprašomas ir nepriduodamas į sandėlį, bet daugiausia pavagiamas.

Dažnai neteisėtas konfiskavimas siejasi su atviru plėšimu ir tai daro milžinišką žalą, įtvirtinant socialistinį teisingumą Lietuvoje, pakerta sovietų valdžios autoritetą ir padeda buržuaziniams nacionalistiniams elementams kurstyti kovą prieš sovietinę santvarką.

Siekiant patikrinti visus nelegalių konfiskavimų faktus ir patraukiant atsakomybėn kaltuosius, reikia sukurti grupę iš LKP(b) CK, NKVD kariuomenės prokuratūros ir LSSR Vidaus reikalų narkomato darbuotojų.

Pasirašo: Pugač, just. kap., LSSR NKVD karo prokuroro pavaduotojas, 1945 07 02.

Pažyma apie įvykdytas karines-čekistines operacijas, likviduojant „banditus“ Utenos apskr.

1. Pagal agentūrinius duomenis išaiškinta, jog Labanoro miškų masyve slapstosi Tigro junginio štabas ir kovotojai, vadovaujami junginio vado *Arūno*. Šių duomenų pagrindu 1945 03 12 buvo organizuota operacija, kurios metu susikauta su *Romelio*-Krinicko Antano kuopa ir nukauti 84 „banditai“, 4 paimti gyvi. Paimta trofėjų: rankinių kulkosvaidžių – 7; šautuvų – 48; revolverių – 2; automatų – 7; šovinių – virš 6000; rašomoji mašinėlė, kitoks kariškas turtas ir maisto produktai. Iš mūsų pusės nukauti 5 ir sužeista 13 karių. Operacijai vadovavo 137 ŠP vadas ir Utenos operatyvinio sektoriaus viršininkas mjr. Figurinas.

2. 1945 02 16, agento *Polevoj* duomenimis, sulaikytas Urbono Silvos (Silvestro) bū-

rio narys Juodelis Alfonsas, g. 1924 m. Bikūnų k., Antalieptės vlsč. Jis parodė, jog priklauso būriui „Laimės žibury“ («счастливый огонек»), kuris veikia Anykščių vlsč. ir priklauso Tigro junginiui. Pagal šią apklausą buvo organizuota operacija, dalyvaujant kareiviams ir 30 istrebitelių. Operacijai vadovavo NKVD mjr. Česnokovas ir mjr. Figurinas. Operacijos metu būrys, vadovaujamas Urbono Silvos, buvo visiškai sunaikintas. Nukauti 34 „banditai“, tarp kurių 3 vokiečiai. Paimta rankinių kulkosvaidžių – 2; šautuvų – 5; automatų – 4; pistoletų – 3; granatų – 28; šovinių – 30 000 vnt.; rašomoji mašinėlė; tolo – 20 kg ir kt. Mes nuostolių neturėjome.

3. Apskrities NKVD sk. agentas **Vadov** pranešė, jog Streižio Jono grupė veikia Tauragnų ir Kuktiškių vlsč. miškuose. Pagal tai naktį į 1945 05 19 miške netoli Gudoniškių k. buvo atlikta karinė operacija. Kaip tik tą naktį *Barzdos* „gauja“ į operacijos rajoną atėjo susitikti su Stundžios Jono-*Klajūno* „gauja“. Susitikusios abi „gaujos“, eidamos į Gudoniškių mišką, pateko į mūsų pasalą ir buvo iš dalies sunaikintos. Nušautas 31 „banditas“.

Paimta trofėjų: kulkosvaidžių – 1; šautuvų – 19; pistoletų – 2; šovinių – apie 3000. Operacijos metu nušautas Streižys Jonas – *Barzdos* būrio vadas, o Stundžiai pavyko pasislėpti. Šios „gaujos“ įėjo į Tigro junginio sudėtį.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 18, b. 57. Tarnybinis pranešimas apie operatyvinį darbą, kovojant su „banditizmu“ Utenos apskrityje 1945 06 25–29 d.

Specialus pranešimas. 1945 07 27 Vyžuonų valsčiaus istrebiteliai išvažiavo į Vilkabrukių kaimą nuimti derlių. Atgal grįždami, gerokai apsvaigę, Vyžuonų miške pateko į pasalą ir buvo nušauti:

Buivydas Bronius, Alfonso, g. 1914 m. Vilkabrukių k.;

Buivydas Povilas, Alfonso, g. 1927 m. Vilkabrukių k.;

Buivydas Feliksas, Alfonso, g. 1923 m. Vilkabrukių k.;

Sižeistas vežėjas Buivydas Vytautas, g. 1932 m.

Satkūno Jono, Stepono, g. 1905 m. Skiemonių valsčiaus VK pirmininko parodymai:

Likauskas Albertas – Skiemonių NKGB įgaliotinis – yra girtuoklis. Jau ne vieną kartą jis darbo metu pasirodo girtas, kaip antai 1945 06 23, būdamas darbo vietoje, pradėjo girtauti, paskui, nuėjęs į mokytojų butą, skundėsi, kad „kariavau kariavau, o gavau š..., dabar man gyvenimą ėda...“ Kas jam „ėda gyvenimą“ – nepaaiškino, užtat, išsitraukęs mauzerį, norėjo nusišaut, bet mokytojai jam ginklą atėmė ir paguldė miegoti. Kai išsi-blavė – ginklą atgavo.

L. Abariaus p a s t a b a : pažinojau Albertą Likaušką asmeniškai. Turėjo 4 sūnus: 2 sudegė gaisre apie 1956–1957 m., vienas kažkaip tragiškai žuvo, o paskutinis ketvirtas sūnus žuvo kariuomenėje apie 1982 m. Tarnavo Kaliningrado srity ir pataikė ant „karo palikimo“ – kareiviai užkūrė laužus apkasų vietoj ir detonavo po žeme buvusią miną.

LYA, f. K-21, ap. 1, b. 48. Pranešimas apie operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su ginkluotu pagrindžiu Utenos operatyviniame sektoriuje 1945 06 05–10 d. 1945 05 29 d. Zarasų apskr. NKVD operacijos metu Daugailių vlsč., Šlapečių k. sulaukė asmenį be dokumentų, kuris pasisakė esąs Musteikytė Bronė, Adolfo. Asmens apžiūros metu

rasta, jog tai ne mergina, bet vaikinai, atsiauginę ilgus plaukus ir apsirengę moteriškai drabužiais, jis esąs Musteikis Bronius, Adolfo.

Jis tardymo metu 1945 06 05 parodė, jog gimęs 1928 m. Šiožinių k., Daugailių vlsč., jo tėvai gyvena Šiožinių k. ir yra žemdirbiai. Jo brolis Jonas Musteikis – 34 m. amžiaus, šiuo metu yra Medinio „gaujoje“, antras brolis Balys Musteikis nušautas kaip „banditas“ 1945 03 mėn., trečias brolis – Antanas, 35 m. amžiaus, tarnavo vokiečių kariuomenėje ir dabar esąs nelaisvėje.

Bronius Musteikis prisipažino, jog jis yra nuo balandžio mėn. priimtas į Medinio „gaują“. Jis atliko ryšininko ir žvalgo pareigas, pranešdavo apie kariuomenės ir istrebitelių judėjimą Šiožinių k. apylinkėse. Musteikis tardant parodė, jog Medinio žodžiais, jo būrys esąs vienas iš būrių, pavaldžių gen. St. Raštikiui, kuris grįš į Lietuvą ir vadovaus išsivadavimo kovai.

Operatyviniame sektoriuje šiuo metu (1945 06 01) veikia 46 „banditinės“ grupės, kuriose iš viso yra iki 2000 „banditų“. Aktyviausiai veikia:

1. Jungtinė Kazano Mykolo, Afanasijaus-*Mutkos* „gauja“ ir buv. smetoninės Lietuvos „kapitono“ Streikaus Antano, Tomo-*Tamošiuko* „gauja“. Šiuo metu vadu yra Kazanas, o Streikus – jo pavaduotojas. „Gaują“ sudaro buvę „baudėjai“, policininkai ir dezertyrai, turi iš viso 150–200 žmonių. Ginkluotė: sunkusis kulkosvaidis, 12 lengvųjų kulkosvaidžių; iki 35 automatų, apie 100 šautuvų ir po 2–3 granatas kiekvienas. „Gauja“ veikia Antazavės Šilo miške ir Dusetų vlsč. Girioje. Seka agentas **Kazim**.

2. „Gauja“, kuriai vadovauja Kaladinskas, veikia iki 100 „banditų“, ginkluoti 4 rankiniais kulkosvaidžiais, automatais ir šautuvais. Gyvena miškuose aplink Prūsijos (dabartinis Želmeniškės k.) ir Ažvinčių kaimus. Seka agentas **Ramelis**.

Naktį į birželio 5 d. „gauja“ iš 80 asm., vadovaujama Gobio, nužudė Daugėliškio vlsč. Šiūlėnų apylinkės pirmininką Tarandą ir kt. du piliečius.

Birželio 5 d. 12 asm. „gauja“ Mielagėnų vlsč., Molykų k. nužudė kaimo aktyvistą Dervinį Mykolą, kuris gyvena Rubelninkų k.

Spec. pranešimas SSSR NKVD–NKGB įgaliotiniui valst. saugumo komisarui Tkačenko.

1945 06 06 Utenos apskr. NKVD sk. atliktos operacijos metu sulaukė Užpalių vlsč. gyventoją Gaigalą Edvardą, Jono-*Bijūną*, g. 1914 m. Užpalių vlsč., Trumpalių k., kuris karo laike dirbo policijoje, o 1944 m. lapkričio mėn. įstojo į Čeponio Antano-*Sakalo* vadovaujamą „gaują“, iš kurios išėjo 1945 m. kovo mėn. ir perėjo į kitą „gaują“. Kovo pabaigoje Čeponis pranešė, jog visi Užpalių vlsč. veikiantys būriai turi susirinkti Meškių miško pamiškėje ir tai yra privaloma.

Susirinko kelios „gaujos“, iš viso 34 „banditai“. Susirinkimui vadovavo Lietuvos kariuomenės puskarininkis Pranas Pašilis-*Žaibas*. Jis kalbėjo, kad kova turi įgauti labiau organizuotą charakterį, kad bus sudarytas Alaušo būrys ir visi čia susirinkę bus priimti į būtį, kuris veiks sulig štabo įsakymais.

Pradėjo formuoti štabą – iš viso sudaryti 4 skyriai po 8 žm. kiekviename. Gaigalas buvo paskirtas 4 skyriaus vadu, o Čeponis – 3 skyriaus vadu. Po to, kai buvo sudarytas būrys, Pašilis pranešė, kad po dviejų dienų bus priimama priesaika. Tikrai, gegužės 29 d. Satarečiaus k., viename iš namų, atvyko štabo nariai – vienas LK majoro uniforma,

o kitas – civiliais rūbais, kurie priėmė priesaikas. Pasakė, kad visi čia esantys nuo šiol priklausys LLA organizacijai. Kalbėjo, jog dedamos didelės viltys į San Francisko konferenciją, o veikimo prasme, kad reikia veikti skyriais, turint ginklų ir jėgos persvarą, galima užpulti NKVD darbuotojus, trukdyti išvežti lietuvius.

Iš kalbų su Čeponiu, Gaigalui žinoma, jog Nasvaičių, Žaibiškių ir Norvaišių k. apylinkėse veikia Švedijos būrys, kuriame iki 30 asm. Taip pat iš Čeponio žinoma, jog po grindžiui dirba vienas Utenos istrebitelis, taip pat gauna žinių ir iš Utenos valsčiaus tarnautojų.

Spec. pranešimas. Apie Musteikio Broniaus, Adolfo, sulaikymą ir tyrimą (pranešamos sulaikymo aplinkybės). Musteikis prisipažino, jog į Medinio „gaują“ įstojo 1945 04, buvo „gaujos“ ryšininku ir žvalgu. Musteikis parodė, jog Medinio „gaują“ sudaro 50 „banditų“, ginkluotėje turi 3 rankinius kulkosvaidžius, 6 automatus, 35–40 šautuvų ir po 2–3 granatas kiekvienas. Be to, turi apie 30 cinko dėžių su šoviniais. Iki gegužės 15 d. „gauja“ gyveno Želinės miške netoli Šiožinių, nuo gegužės 15 iki mėnesio pabaigos gyveno Bolikliškių (?) (gal Blėkiškės?) miške, o paskutiniu metu vėl persikėlė į Želinės mišką.

Pranešimas apie operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su ginkluotu pagrindžiu Utenos operatyviniame sektoriuje 1945 06 10–15 d. 1945 06 14, pagal agentų *Timofejev* ir *Vladas* duomenis, Kuktiškių valsčiuje iš dalies likviduota „gauja“. Nukauta 14 „banditų“, tarp kurių ir vadas Antanas Žibys, paimti gyvi 5 „banditai“ ir sulaikyta 12 „banditų“ rėmėjų. Pas nušautą vadą paimti Sakalo štabo dokumentai. **Įsakyme Nr. 17** rašoma, jog reikia naikinti tuos partizanus, kurie nekovoja su NKVD ir stribais, bet tik girtauja, plėšikauja, taip pat įsakyme rašoma įtraukti senius, net moteris teikiant pagalbą miškiniams, renkant jiems maistą, drabužius, ginklus ir teikiant duomenis. Taip pat įsakyme sakoma, jog bus dovanotos visos kaltės istrebiteliams, kurie su ginklu pereis pas partizanus. **Instrukcija Nr. 2** sako, jog nepriklausomai kaip ir iš kur gautos priemonės ir kitoks turtas yra partizanų nuosavybė ir yra panaudojamas gauti ginklams, aprangai ir produktams, būrių vadai asmeniškai atsakingi štabui apie to turto panaudojimą ir atsiskaito nustatyta forma. Sakalo **štabo gegužės 20 d. nutarime** sakoma, jog greitai bus masinis miškų košimas, todėl reikia skirstytis į grupes po 2–3 žmones ir pradėti statyti bunkerius. Taip pat batalionų vadai asmeniškai atsakingi už moterų partizanų būrių steigimą.

Įsakymas Nr. 16 yra apie tai, kad 1-ame batalione paskiriami kuopų ir būrių vadai.

Įsakymas Nr. 18 1945 06 09 nustato, jog būrių vadai apie visus susidūrimus su NKVD kariuomene nedelsiant raportuoja, nurodydami savo nuostolius ir paimtus trofėjus.

Utenos operatyvinio sektoriaus teritorijoje veikia iki 46-ių įvairių būrių su daugiau kaip 2000 partizanų.

1945 06 09 Miškinio „gauja“ Švenčionėlių vlsč. sudegino visą girininkijos archyvą. Naktį į 06 10 d. 90 asmenų „gauja“, vadovaujama Kamarausko-*Guobio*, Ignalinos vlsč., Balavecko kaimo apylinkėse nušovė dalinio Nr. 1271 raudonarmietį Korotenko Aleksandrą Vasiljevičių ir po šio per Balteniškės k. pasitraukė link Salako vlsč.

1945 06 10 naktį į Tauragnų vlsč., Antalgės k. apie 30 asm. „gauja“ nužudė Savatijų Novikovą, už tai kad jo sūnus dirbo istrebiteliu, o dabar dirba budėtoju Utenos apskr. NKGB.

1945 06 11 iš Tauragnų MANP partizanai išvedė 4 arklus.

Daugailių vlsč., Laužėnų k. apylinkėse 1945 06 19 „banditai“ iš kulkosvaidžio apšaudė valsčiaus OBB įgaliotinio vadovaujamą stribų grupę, sužeisti trys žmonės.

Pranešimas apie operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su ginkluotu pogrindžiu Utenos operatyviniame sektoriuje 1945 06 15–20. NKGB duomenimis, „gaujos“, nukentėjusios nuo mūsų smūgių, pasitraukė į Minčios mišką, kur su jais ryšį palaiko mokytoja Šimelienė, kuri neva užsiima antisovietinių lapelių spausdinimu. Ji palaiko gerus santykius su Tauragnų vlsč. vykd. k-to mašininke Malinauskaite ir Šeimaties k. gyventoja Žiediene, kurios vyras nuteistas mirties bausme.

Per ataskaitinį laiką registravosi 109 vengiantys karo tarnybos ir 3 „banditai“, tačiau dezertyrų vis daugėja. Kamarausko-*Guobio* būryje 2 savaites esantis vidinis agentas **Biržas** 1945 06 18 pranešė, jog „banditai“ norėtų registruotis, tačiau nesiryžta, nes bijo arešto.

Daugailių vlsč., netoli Drusėnų kaimo, apšaudė 7-ių asm. NKVD grupę, sužeisti pasienio kariuomenės j. seržantas, Daugailių milicijos įgaliotinis Pliuškin ir stribas Urbanovič.

Pranešimas drg. Kobulovui, drg. Apolonovui, drg. Tkačenko.

1945 06 24 Švenčionių apskr. 12 pasienio pulko kovinė grupė Gaurelių k. rajone likvidavo dalį Kamarausko grupės: nukauti – 7 „banditai“, paimtas gyvas – 1, paimta šautuvų – 7, automatai – 3, pistoletai – 1, šovinių – 240.

1945 06 23 sulaikytas Užpalių vlsč. Antanas Butiškis, Gasparo-*Vilis*, kuris papasakojo, jog priklausė Alaušo kuopai, kuriai vadovauja buv. Lietuvos kariuomenės puskarininkis Pašily Pranas-*Žaibas*. Pasak Butiškio, Alaušo kuopą sudarė trys būriai, visi jie pavaldūs Utenos LLA štabui, vadinamam Gedimino (vadovauja LK majoras).

1945 06 28 tardant jis papasakojo, jog birželio 13 d. į Utenos apskritį atvykus daug kariuomenės, Pranas Pašilis įsakė savo būriams išsiskirstyti po 1–2 žmones ir slapstyti arba savo namuose, arba miškuose. O kariuomenei pasitraukus, įsakyta nedelsiant visiems vėl susirinkti. Todėl nuo birželio 13 d. Alaušo grupė jokių karinių operacijų nevykdė, nes buvo keliama užduotis vengti susirėmimų ir išsaugoti savo kadrus nuo nuostolių. Tačiau tuo metu mes sudarinėjom sąrašus šaukiamo amžiaus vyrų, kuriuos mes ketinome įtraukti į „gaują“.

Be to, Butiškis tardymo metu paminėjo 15 „banditų“ iš Alaušo būrio, tarp kurių ir ryšininką Gudelį Praną, slapyvardžiu *Čigonas*.

Pagal agentūrinius duomenis, daliai „banditų“ duotas nurodymas registruotis, nuslepiant partizanavimo faktą, vaizduojant vengiančiais mobilizacijos. Dėl šios priežasties mes atliekame filtraciją, duotas nurodymas nustatytų „banditų“ legalizacijos nepriimti, kol jie nepridavė ginklo.

Kamarausko „gauja“ suskilo į dvi grupes, pakeitė veikimo rajoną, persikeliant vienai grupei – 11 asm., ji buvo sumušta, nukauti 7 „banditai“ ir vienas sunkiai sužeistas. Tarp užmuštų yra 2 vokiečių parašiutininkai, tarp kurių vienas – buvęs LK leitenantas, jis ir grupės vadas slapyvardžiu *Kerštas*.

Streikaus-Kazano grupė veikia Dusetų, Antazavės ir Imbrado vlsč. Iš agento **Soroka** gauti duomenys, jog po likvidavimo operacijos Šilo miške „gauja“ suskilo į 4 grupes ir šiuo metu jie slapstosi Antazavės vlsč. ir Obelių vlsč. miškuose: Kūdros, Šilelio ir Medinos.

Pranešimas apie antisovietinės Kęstučio organizacijos veiklą Utenos apskrityje.
Minimas organizacijos štabo narys – sanitarinio skyriaus viršininkas Stukas, g. 1898 m.

L. A. p a s t a b a : tikriausiai tai – „gydytojas Stukas“, kuris nacių okupacijos metais per kratą Utenoje drąsiais veiksmais išgelbėjo sovietinį raudonųjų partizanų Kutką, paguldęs jį ant operacinio stalo. Šis epizodas yra aprašytas soviet. partizano Kutkos prisiminimuose „Gydytojas Stukas“ knygoje „Girių ereliai“ V., 1967 m.

Sakalo štabo įsakyme Nr. 20 įsakoma, kad prasidėjus kariuomenės operacijoms: ne-vaikščioti dieną, vengti susidūrimų su kariuomenės daliniais, slapstytis po 2–3 asm., palaikyti ryšį su išformuotų dalinių kovotojais, kas šeštadienį grupėms atsiskaityti štabui apie situaciją.

Pranešimas drg. Kobulovui, drg. Apolonovui, drg. Tkačenko, drg. Bartašiūnui už 1945 07 06. Minčios miške liepos 4 d. nušauta „banditų“ – 3, paimta gyvų – 2, sulai-kyti 2 „banditų“ rėmėjai. Paimta automatų – 3, granatų – 54, šovinių – 2000.

Zarasų apskr. 130 Pasienio pulko 10-os užkardos kareiviai, vadovaujami lt. Sokolo-vo, 1945 07 05 Galinių k. susikovė su 4 „banditais“, kurie slapstėsi pirty. Mūšio metu visi „banditai“ nukauti, uždegus pirtį padegamomis kulkomis, paimti ginklai: šautuvų – 2, granatų – 4, šovinių – 250.

1945 06 06 (turi būti 07 06) Degučių ir Salako valsčiuje nukauta „banditų“ – 6, paimti gyvi – 2, paimta ginklų: automatų – 7, granatų – 1, šovinių – 2000.

Pranešimas drg. Apolonovui, drg. Tkačenko, drg. Bartašiūnui. Apie 1945 07 17 vykdytą „banditų“ šeimų ištremimą iš LSSR ribų. Buvo išlaikyta visiška konspiracija, todėl operacija tapo visiškai netikėta tremiamiesiems. Buvo vykdoma nuo 3.00 iki 13.00 val., kada šeimos buvo pakrautos į vagonus ir išvežtos į Švenčionių gelež. stotį. Ukmer-gės apskr. trūko transporto, todėl buvo vykdoma per du kartus: nuo 3.00 ryto ir vidury dienos, kada transportas atsilaisvino. Dienos metu sugaudyti jau buvo sunkiau, kai ku-rios šeimos pasislėpė, todėl teko jas gaudyti per laukus ir svetimus namus.

Agentūrinis pranešimas: pranešėjas – Kudirka. Priėmė Jevdokimov. 1945 07 09 pranešėjas sužinojo, jog Gumauskas pastaruoju metu turi ryšininkę Jasinevičienę, ku-rios vyras dirba Vilniuje komisariate ar vykdomajame komitete, geriau apie tai žino, kaip šaltiniui papasakojo Laurinavičiūtė-Jonikienė, kažkoks Gimžauskas, choro diri-gentas, gyvenantis Vilniuje, Gedimino g. 39-6, kuris kilęs yra iš Kirdeikių.

Jasinevičienė pastaruoju metu yra Gimžausko ir jo ryšininkų meilužė, gyvena kartu su savo seserimis Paalmajo k. Ji anksčiau kalbėjo lenkiškai, o dabar jau labai gerai kalba lietuviškai, yra labai energinga.

Jasinevičienė perplaukia Kirdeikių ežerą ir tokiu būdu perduoda duomenis. Konkre-čiai ji Gumauskui perdavė atvežtą iš Seredžiaus uniformą, granatų krepšį, ant kurio vir-šaus buvo patupdžiusi vištą. Granatas atsivežė iš Zarasų NKVD ar pasieniečių mašina, o kada vežė uniformą, tai Kaune ją pavėžino taip pat NKVD mašina. Dabar ji iš to labai juokiasi. Jos žymės: žemo ūgio, išrodo iš išvaizdos neblogai, labai energinga.

Jos sesuo taip pat palaiko ryšius su Gaumasku ir kt. Jonikienė-Laurinavičiūtė la-bai pyksta ant Jasinevičienės dėl Gumausko. Gumausko bunkeris yra maždaug 1 km nuo Paalmajo k., kur gyvena Jasinevičienė. Pirmasis sargybos (orig. stebėjimo) punktas

yra Lobinių k. ant ežero kranto prie Gaižučio. Ten Gumauskas Vincas-*Gailius* ateina ir pats stebi. Šiuo metu su Gumausku yra 9–10 asm. būrys, likusius „gaujos“ narius jis išleido į namus. Gaižučio sodyba yra dabar už Kirdeikių ežero, nuo kunigo maudyklės į kairę nuo gandralsizdžio, esančio Gaižučio sodyboje.

Visos Utenos apskr. „gaujų“ rinktinės vadu yra kapitonas Kaletka Benediktas-*Utenis*, *Senis*, kuris dažnai inspektuoja. Rinktinės štabas vietoje nebūna, jo dalis (skyrius) yra ir Kirdeikių apylinkėse, Staniuliškės k. ar visai netoli jo.

Tam, kad rastum Gumausko bunkerį, reikia eiti nuo Gaižučio sodybos į Paalmajo kalno pusę. Pradžioje 80 m mišku, o toliau 500–600 m lauku į Jasinavičienės butą, o iš čia tiesiai mišku ir paraleliai Kirdeikių ežerui, kur ir bus bunkeris. Postas visada stovi netoli Gaižučio sodybos ant kalnelio, iš kur gerai matyti Kirdeikių miestelis, į kairę ir į dešinę nuo savęs, kai kada nuo kalno 400 m nuo Gaižučio namų arba postas slepiasi.

Kunigas Liutkus Petras slapstosi bunkeryje Staniuliškių kaime, pas žmogų, kurio sūnus taip pat slapstosi. Liutkaus brolis ir šeimnininkė gyvena bunkeryje kt. kaime, apie tai žino šeimnininkė Marijona, kuri 1945 07 08 ėjo pasitarti ką pardavus, nes reikia mokėti mokesčius.

Gumauskas yra gavęs laišką iš Gyljo, kuris gyvena netoli Nemenčinės ir nori ateiti (persikelti) pas Gumauską, pastarasis galvoja kaip pakliūti į Lenkiją, bet neturi pinigų – tam reikia 3000 červonų.

Paskutinį kartą prieš mėnesį buvo kapitonas Kaletka ir jis nakvojo pas Liutką. Jonikienė-Levanavičiūtė žino jį nuo Ukmergės laikų, nes jos vyras kartu su Kaletka tarnavo I-ame pėstininkų pulke.

Gumauskas Vincas-*Gailius* tarp partizanų naudojami parolėmis ir slapyvardžiais, kaip antai, ryšininkas *Lakštingalas*, o „gaujos“ nariai: *Perkūnas*, *Šarūnas*, *Beržas*. Buvo *Bitinėlis*, bet jis buvo sužeistas ir nuo sužeidimo mirė. Jis buvo Vilniaus technikumо klausytoju.

Šiuo metu Gumauskas turi prie savęs 9–10 „banditų“, likusieji yra miškuose už 2–3 km arba slapstosi pas žmones žeminėse. Gumauskas ginkluotas pistoletu ir automatu. Turi radijo imtuvą, o siųstuvo neturi. Akumulatorius įkrauna netoliese malūne, iš malūno ima priverstinai sau miltus. Radijas groja visą parą, nes malūne gerai įkrauna akumulatorius.

Jonikienė jau šešios savaitės jaučia Gumausko atšalimą ir jau keturios savaitės, kaip Gumauskas glamonėjasi su nauja meiluže Jasinevičiene, o Jonikienei švelnumo nejaučia ir jos nelanko. Ji norėjo jį aplankyti pranešėjo apsilankymo dieną, bet tik su šaltiniu nuėjo ligi ežero, o toliau neplaukė, bet apsisukusi grįžo visa įniršusi, matydama kaip Gumauskas blizgančiomis akimis nusinėšė ant rankų į valtį savo Jasinavičienę.

Kapitono Jonikio garbės šiose apylinkėse nėra ir nebuvo. Visi Gumauską laikė Jonikienės vyru, o todėl kalbos sklinda. Jonikis buvo savaugos būryje ir pasitraukė į Liepojos (Libavos) rajoną. Jasinevičienė palaiko ryšius su Vilniumi ir kt. punktais. Tai yra Gumausko akys ir ausys, jai padeda jaunesnioji sesuo. Be to, ji vyksta ginklų, palaiko ryšius su rinktinės štabu.

Pažyma apie trūkumus, įgyvendinant 12-tojo pasienio kariuomenės Rygos pulko ir LSSR NKGB operaciją likviduoti ginkluotų „gaujų“ štabus Saldutiškio vlsč.

1945 m. liepos 5 d. pasienio kariuomenės 12-tojo pulko kovinė grupė savo namuose sulaukė pagrindžio organizacijos narį Vilių Urbonavičių, Juliaus, g. 1928 m. Paužuočių k., Saldutiškio vlsč., Utenos gimnazijos mokinį.

Iš jo parodymų sužinota, jog prie Stripeikių k., miške, yra štabas, kuriam vadovauja kažkoks Švilpa ir jo ryšininkė yra Blažytė Bronislava. Tuo pačiu metu 12-tojo pasienio pulko žvalgybos sk. vrš. pavaduotojas iš Saldutiškio vlsč. NKVD vrš. sužinojo, jog LSSR NKGB atstovas vykdo operaciją išvesti ir sulaikyti „gaujos“ vadą Gumauską, kuris yra Paalmajo, Ginučių, Stripeikių kaimų rajone.

Dėl to, kad 12-tojo pasienio pulko ir LSSR NKGB atstovo numatomų operacijų rajonas sutapo, 12-tojo pasienio pulko žvalgybos sk. vrš. pavaduotojas pplk. Kaščenko nustatė dalykinius ryšius su minimu NKGB atstovu ir buvo priimtas bendras sprendimas bendromis jėgomis atlikti priemonės. Agentūrinės kombinacijos vykdymo metu nevykdyti miškų šukavimo ir kitų priemonių, kurios gali pakenkti sėkmingam agentūrinės kombinacijos vykdymui.

1945 m. liepos 8 d. atvykus į 12-tąjį pasienio kariuomenės pulką, aš asmeniškai iškviečiau LSSR NKGB atstavą kap. Jevdokimenko ir jis, dalyvaujant minėtam pplk. Kaščenko, mano akivaizdoje suderino įvykdomos jo kombinacijos eigą. Tuo pat metu jis (Jevdokimenko) nepareiškė nesutikimo, kad naktį į liepos 9 d. Mineiškiemio k. 12-ojo pulko kovinė grupė atliks kombinaciją dėl minėto štabo ryšininkės Blažytės nustatymo ir sulaikymo.

Liepos 9 d. drauge su NKGB atstovu 12-ojo PP vadovybė sudarė operacijos planą – liepos 10 d. atlikti miškų šukavimą į pietryčius nuo Stripeikių. Pagal planą šukavimas turėjo prasidėti liepos 10 d. 4.00 val. ryto. Vadovauti paskirtas pplk. Kaščenko, o LSSR NKGB atstovas turėjo iki šukavimų pradžios sulaikyti Paalmajo k. Gumausko ryšininkę.

Realizuodamas šį planą, 12-ojo PP vado pavad. pplk. Kaščenko 1945 m. liepos 9 d. 23.00 val., asmeniškai dalyvaudamas, išvažiavo į pulko dislokacijos vietą ir, pagal sulaikytojo Urbonavičiaus parodymus, patikrino bunkerius, kuriuose anksčiau gyveno „banditai“.

Palikus mašinas ant vieškelio, Kirdeikių k. rajone, 5 km nuo operacijos vykdymo vietos, pplk. Kaščenko 1.00 val. nakties susitiko su NKGB atstovu, kuris pagal tarpusavio suderinimą išvyko sulaikyti Gumausko ryšininkės.

Ryšininkės namuose nerasta, vietoje jos sulaikyta sesuo Gaižutienė Stasė, kuri parodė, jog sesuo liepos 9 d. tarp 21.00 ir 22.00 val. išvyko nenustatyta kryptimi. Taip pat Gaižutienė pasakė, jog ji žino Gumausko ir jo bendrininkų slapstymosi vietą, tačiau jos nurodytose vietose nieko nerasta.

1945 m. liepos 10 d. 8.00 val. Gaižutienė pakeitė savo parodymus ir nurodė naują vietą, kur slapstosi Gumauskas, pagal tai NKGB atstovas pasiuntė žvalgus ir kariškius patikrinti Gaižutienės parodytos vietas.

Tuo pat metu į tą patį rajoną atvyko 12-ojo PP kariuomenės grupė, kuri ėmėsi miško šukavimo, buvo surasta palapinė, iš kurios išbėgo trys nežinomi „banditai“.

Persekiojant visi trys buvo nušauti, tarp jų NKGB atstovas atpažino paieškomą Gumauską ir jo bendrininkus.

Išvados: operacija miškui valyti Stripeikių k. rajone buvo vykdoma visiškai suderinus tarp 12-ojo PP vadovybės ir LSSR NKGB atstovo. Apie operacijos vykdymą buvo išleistas pulko vado įsakymas visiems operacijoje dalyvavusiems kariškiams, kurių buvo 300, buvo nustatytas veikimo rajonas ir veiksmų pobūdis.

12-ojo PP kariškių atvykimas į operacijos vietą jokių būdu neturėjo įtakos LSSR NKGB paieškomos Gumausko ryšininkės išėjimui iš namų, nes ši namus paliko tarp 21.00 ir 22.00 val., o Kaščenko vadovaujama 12-oji PP kovinė grupė iš pulko į operacijos vietą išvyko tik 23.00 val.

Kadangi visos veiklos tarp 12-tojo PP ir LSSR NKGB buvo suderintos ir abipusiškai sutartos, jokios kitos operacijos nebuvo vykdomos, o jei operacijos vietoje atsirado kažkokių kariškių, tai galėjo būti kokie nors kitų dislokuotų dalinių kariai.

Palapinės vietą ir lavonus apžiūrėjo 12-ojo PP grupės vyresnysis lttn. Timin, jis pats apžiūrėjo ir Gailiaus lavoną, pas kurį rastas *Dobilui* adresuotas laiškas, kurį pasiuntėme Jums 1945 07 15.

Pasirašo: NKVD kariuomenės Leningrado fronto užnugario apsaugos žvalgybinio darbo vrs. pavad. plk. Rytikov, 1945 07 20.

Pranešimas. Zarasų apskr. numatyta ištremti 42 šeimas su 172 žm., faktiškai ištremta 42 šeimos su 148 asm., 25 žm. trūkumas paaiškinamas tuo, jog dalis jų buvo išvykusių ir nerasta namuose.

Utenos apskr. numatyta ištremti 47 šeimas su 169 asm., ištremta 47 su 162 žm.

Švenčionių apskr. numatyta ištremti 75 šeimas su 290 asm., faktiškai ištremtos 73 su 251 asm. Kad dvi šeimos neištremtos – paaiškiname, jog Krinicko šeima buvo areštuota, o kita šeima išvažiavo nežinia kur.

Ukmergės apskr. numatyta ištremti 67 šeimas su 260 asm., faktiškai ištremtos 56 šeimos su 202 asm.

Iš viso per operatyvinį sektorių – 231 šeima su 892 žm., faktiškai ištremta 218 šeimų su 763 žm. Trūkumas per visą operatyvinį sektorių – 13 šeimų, iš kurių tik 3–4 šeimos buvo pasislėpusios.

Pranešimas apie gyventojų reagavimą į Utenos operatyv. sektoriaus teritorijoje atliktą aktyvių „gaujos“ narių šeimų ištėmimą. 1945 07 17 atliktas ištėmimas sulaukė tarp lietuvių tautybės asmenų įvairių svarstymų ir gyvų susidomėjimą šia priemone. Dauguma pasisakiusių laiko ištėmimą politiškai teisingą ir vertina teisingai tarybų valdžios priemones, ištėmiant „banditų“ šeimas.

Ukmergės apskr. Pabaisko vlsč. Vaitkūnų k. gyventojas pokalbyje su pranešėju *Peilis* kalbėjo: „Sąžiningų žmonių neištėmia, tremia „banditų“ šeimas ir reikia jų daugiau ištėmti, nes dar daug yra „banditų“, kurie ir ateityje trukdys ramiai dirbti. Štai ir šią naktį negalėsiu ramiai miegoti, iš baimės kad ateis „banditai“.

Balninkų k. gyventojas Meškauskas Pranas pranešėjui *Pirgenia* kalbėjo: „Teisingai padarė, kad ištėmė ir tremti juos yra už ką. Kiek buvo sakyta legalizuotis su ginklu, o jie tik juokėsi ir dirbo savo darbą. Rusai ir tai gerai elgiasi su „banditais“, bet kiekgi galima jiems aiškinti? Teisingai daro, kad tremia – tepajaučia valdžios jėgą.“

Balninkų mstl. gyventojai **Liškauskas Jonas** ir **Stalinis Antanas** su pranešėju *Čibra* kalbėjo: „Jei „banditai“ nevaikščiotų ginkluoti po miškus, nebūtų ir ištėmimo.“

1945 07 18 Želvos mstl. gyventoja **Gelienė** kalbėjo: „Vakar išvežė, net Anglija jiems nepadėjo. Reikia ypač tremti tas „banditų“ šeimas, kurios turi gerus ūkius ir duoda „banditams“ maistą“.

Adutiškio miestelyje, Švenčionių apskr. **Bekeša Vladas** kalbėjo: „Tarybų valdžia teisingai daro išveždama, jei mano sūnus būtų miške, tai seniai jau būčiau jį iš miško išvedęs.“

Adutiškio mstl. gyventoja **Irina Zubkova**, būdama tarp kaimynų Franco Suboč, Marytės Suboč, kalbėjo: „Ištremdama „banditų“ šeimas, sovietų valdžia gerai daro, nes jie neateina pasiduoti.“

Anykščių vlsč. gyventojas **Asačiovas** kalbėjo: „Banditų šeimos anksčiau iš mūsų juokėsi, o dabar, kada juos tremia – verkia. Niekio, tegul paverks, dabar šventė mūsų kieme.“

Saveljevas iš Sirvydžių k., Tauragnų vlsč. pareiškė: „Tegul „banditų“ šeimos pačios save kaltina – ką prisidirbo, tą ir gavo.“

Lebedevas iš Vilkabrukių k. paklausė: „Kodėl ne visas „banditų“ šeimas ištrėmė, jų yra dar daug? Pas mane liko keturi vaikai, žmoną nužudė „banditai“. Ar negalima nusi-pirkt karvių iš išvežtų „banditų“ turto?“

„Banditų“ šeimas išvežus, paspartėjo legalizacija, be to, domimasi ar bus tremiamos vengiančių mobilizacijos vyrų šeimos ir tų, kurie jau atėjo legalizuotis? Štai liepos 18 d. atėjo legalizuotis du broliai Juranec Stanislav ir Kazimir, kurie prašė sugrąžinti jų šeimas iš tremties vietas.

Turtingieji ūkininkai, dvasininkai skeptiškai vertina sovietų valdžios priemonės: štai Pabaisko vlsč. Vaitkuškių k. gyventojas Antanas Povilaitis aiškino, kad dabar veža „banditų“ šeimas, o paskui veš tuos, kurie nevykdo valdžios nurodymų ir nemoka pyliavų.

Duotas įsakymas Povilaitį areštuoti.

Gelvonų mstl. klebonas atvirai pareiškė, kad „ne tie „banditai“, kurie gyvena miškuose, bet tie, kurie antpečiuose su auksinėmis sagomis“.

Duotas nurodymas rinkti medžiagą apie kunigą, siekiant artimiausiu laiku jį areštuoti.

R. K. p a s t a b a : Nereiktų stebėtis, ką sakė dėl ištremtųjų lietuvių šeimų Zubkova, Asačiovai, Saveljevai ir Lebedevai, nes jie tikrieji lietuvių tautos okupantai arba jų kolaborantai, jų ir nuomonė tuo atžvilgiu negali būti kitokia, bet ką pasakė Meškauskas, Liškauskas, Gelienė, Bekeša, va čia jau truputį liūdniau, juk jie to paties lietuviško lizdo paukščiai... Nereiktų jų teisti dėl to, gal jie kitaip tada ir negalėjo, bet panašų į juos bolševikinėmis atėjūnų bacilomis apsikrėtusių buvo irgi nemažai tarp pačių lietuvių. Šitie tautos išgamos okupantams padėjo sužlugdyti ir partizaninį pasipriešinimą, grobė ištremtųjų turtą ir gyrėsi, kad jie dabar bus turtingi, bet išėjo kaip visada; jie kaip buvo, taip ir liko ubagai, okupantai nei kiek jų nepasigailėjo: baigėsi skrebavimai, baigėsi ir jų karaliavimas ir pasiliko jie gyvent su ta pačia suskilusia gelda – iš kaimyno nelaimės turtą nesusikrovė...

Spec. pranešimas. 1945 07 06 gauti duomenys, jog Leningrado fronto užnugario apsaugos kariai – viršila Mysik Aleksandr ir eiliniai – Ternovoj Ivan, Kuibar Aleksandr, Braslavskij Vasilij, Mamyrkulov Amantur, grasindami ginklu, plėšė vietinius gyventojus, dėl ko yra patraukti baudžiamon atsakomybėn.

Nustatyta, jog liepos 4 d. maitinimo punkto viršininkas Mysik su grupe karių kroviniu automobiliu išvažiavo į Alantos vlsč. plėšti žmonių. Kaniūkų k., grasindami ginklu, iš Samulio (?) atėmė 60–80 kg svorio kiaulę, apiplėšė Treininės šeimą, atėmė 10 kg lašinių, 2 poras vaikiškų batų, moteriškus batelius, 2 poras batų, žadintuvą, moterišką puspaltį, 2 moteriškas bliuskutes, suknelę ir kt.

Runionių k. apiplėšė raudonarmiečio motiną Imbrasienę. Jai esant ir nepaisant jos protestų, atėmė 25 kg lašinių, porą chrominių batų, moteriškus batelius ir vilnonį sijoną.

Tokie veiksmai kompromituoja NKVD kariuomenę ir talkina priešui, todėl aš liepiau patraukti kaltinamuosius atsakomybėn ir svarstyti jų bylą nusikaltimo vykdymo vietoje.

Jų byla svarstyta liepos 18 d. Alantoje, Mysikui skirta 5 metų laisvės atėmimo bausmė, Ternovui ir Kuibar – po 4 m., o Mamyrkulovui ir Braslavskiui – po 3 m.

Sulig 1945 06 17 SSSR AT Prezidiumo įsaku Mysikui, Kuibar, Ternovui bausmė sumažinta per pusę, o Braslavskį ir Mamyrkulovą – atleisti nuo bausmės atlikimo.

LYA, f. 21, ap. 1, b. 50. Utenos operatyvinio sektoriaus byla. Zarasų apskritis. Tęsdami Streikaus „gaujos“ likvidavimo operaciją Antazavės vlsč., Kūdrų miške 1945 10 03 NKVD vidaus kariuomenės 137 ŠP kareiviai nukovė tris šios „gaujos“ narius. Paimtas vienas automatas, du šautuvai, 100 šovinių, sulaikyta „banditų“ rėmėjų – 4, legalizavosi – 1 vengiantis karo tarnybos.

Utenos apskr. agento **Palys** duomenimis, Molėtų vlsč., Anomislis k. atlikta operacija paimti sunaikintos Fakyrų „gaujos banditams“. Paimtas 1 sunkusis kulkosvaidis, šautuvų – 6, šovinių – 2339.

Gauta duomenų, jog Tauragnų vlsč., Nečėnų k. veikia 5 asm. Antano Linkos, Kosto, „gauja“. 1945 m. spalio 2 d. nušauti visi 5 „banditai“, tarp kurių ir „gaujos“ vadas Linka. Paimtas 1 automatas, 1 šautuvas, o kitus ginklus „banditai“ bėgdami įmetė į ežerą.

Tęsiant Streikaus Antano „gaujos“ likvidavimą, 1945 m. spalio 2–3 d. Antazavės ir Dūkšto vlsč. 137 ŠP pajėgomis likviduota 6 asm. „banditinė“ grupė, paimti 3 automatai, 3 šautuvai ir 200 šovinių.

Gauta duomenų, jog naktį 1945 10 01 Kaliekių k. į Eidžiulio Juozo namus atėjo il-sėtis Gedimino štabo nariai, tarp kurių ir „gaujos“ vadas Kaulinis Vincas-*Miškinis*, jo pavaduotojas Bagočiūnas Dominykas-*Briedis*, LLA aktyvistas – Gedimino kuopos ryšių ir žvalgybos sk. vrš. Vasiljevas Jurgis-*Viesulas* ir štabo viršininko padėjėjas (Kaulinio adjutantas) Guobužas Mykolas-*Šaulys*. Šių duomenų pagrindu atlikta operacija, kurios metu vienkiemis sudegintas, nušauti Bagočiūnas ir Vasiljevas, kiti pabėgo.

Naktį į 1945 m. spalio 11 d. nenustatyta „gauja“ Kiškelių k. nužudė „banditų“ name gyvenančią Portnovų šeimą: žmoną – Marfą Portnovą, 32 m.; dukterį – Vassą, 10 m.; sūnų – Piotrą, 5 m. ir Portnovos seserį – Marfą Semionovą, 35 m. Nužudytos buku daiktu (užmuštos). Sulaikyti 9 asm., įtariamai prisidėję prie to.

R. K. p a s t a b a : tai vienas iš pavyzdžių, kuo baigdavosi, kai buvusiuose partizanų, ištremtųjų namuose okupacinė rusų valdžia apgyvendindavo savo žemiečius, atsivežtus iš Rusijos.

Mielagėnų vlsč., Kirkučių k. NKGB įgaliotinis Bražiūnas 1945 m. spalio 15 d., būdamas vakaruškoje, sužinojo, jog kaime yra „gauja“, kuri ketina jį nušauti. Jis pasislėpė pa-

saloje ir ėmė tykoti „banditų“. Netrukus pasirodė „banditai“ su vedliu. Tada Bražiūnas, prisileidęs juos arti, apšaudė ir nukovė du „banditus“, sužeidė ir jų vedlį.

Labanore nužudyta Lapinsko šeima. Išaiškinta, jog tai padarė Žala Vincas, Žala Jonas, Šveikauskas Adomas, Bronius Černiauskas. Minėtų „banditų“ ūkiai konfiskuoti, be to, dar konfiskuoti 6 ūkiai.

LYA, f. K-21, ap. 1, b. 61. Spec. pranešimas drg. Kapralovui apie operacijos vykdymą Utenos apskr. likviduoti Antano Krinicko-Romelio būrį.

1945 m. birželio 27 d. agentas *Litovskaja* pranešė, jog prie Žičkų kaimo slapstosi „gauja“ iki 50 asm., kuriai vadovauja A. Krinickas-Romelis. Jo pavaduotojas yra Tartoko k. gyventojas Tarakavičius Antanas-Miškinis. „Gauja“ turi 5 kulkosvaidžius, iki 40 šautuvų ir automatų.

Pasiūsta kovinė grupė iš 12-tojo Rygos pasienio pulko, kuri prie Žičkų k., ežero pakrantėje rado „gaują“. Užklupta apie 10 „banditų“ grupė, kilus susišaudymui, 7 nušauti, 3 paimti gyvi, iš kurių 2 sužeisti (vienas mirė susižeidęs). Paimti iš mūšio vietos 4 kulkosvaidžiai, 7 šautuvai, 2 pistoletai, 4 granatos, 1500 šovinių. Apklausus suimtuosius, nustatyta, jog „gaujos“ vadas Romelis su didesne „gaujos“ dalimi pasitraukė nežinia kur, o ši „gaujos“ dalis buvo pasilikusi prie ežero.

1945 m. liepos 7 d. iškviestas ryšiui Švenčionių apskr. NKVD agentas *Rybak*, kuris buvo įvestas į Romelio būrį, buvo demaskuotas kaip dezinformatorius, jis prisipažino ir papasakojo, jog Romelio „gaujos“ 7 „banditai“, vadovaujami Tarakavičiaus, slapstosi užpelkėjusiuose krūmuose prie Mindūnų k.

Vykdamt operaciją, surasti du „banditai“, iš kurių vienas nušautas, o Lipeika Nikodemus, Tomo, g. 1916 m. Mindūnų k., paimtas gyvas. Likviduojant „banditus“, paimti du šautuvai ir 120 šovinių. Nušautasis esąs Jonas Vyšniauskas iš Mindūnų k.

Lipeika, apklaustas vietoje, parodė pirtį Mindūnų k., kur specialiai padarytoje slėptuvėje slapstosi Tarakavičius Antanas. Slėptuvė buvo padegta, iš kurios išlindo ir pasidavė „gaujos“ vadas Tarakavičius Antanas, Juozo, g. 1920 m. Tartoko k. pas jį rastas pistoletas TT.

Iš jo parodymų aiškėja, kad po dalinio sunaikinimo Romelio „gauja“ padalyta į tris dalis: 15–20 asm. persikėlė į Molėtų apylinkes, antroji (maždaug 20 asm.) – su Krinicku nuėjo į Krivasalio apylinkes, o trečioji (7 asm.) slapstėsi kartu su Tarakavičiumi prie Mindūnų k.

Liepos 10 d. ryte Tarakavičius 4 asm. pasiuntė į žvalgybą, o pats su Vyšniausku ir Lipeikiu liko vietoje. Išėjusiųjų žvalgybon paieškos buvo bevaisės.

Taip pat Tarakavičiaus parodymais išaiškintos Trinkūno (18–20 asm.) ir Kavarsko (16–17 asm.) „gaujos“, kurios gyvena prie Vasiuliškės, Žvirbliškės k., Saldutiškio vlsč. ir Meidaus Klemenso-Lydekaičio „gauja“, kuri slapstosi Dubelkos ir Paibutiškio k. apylinkėse, Labanoro girioje. Jų yra 15–20 asm. Nurodytose vietose atliksime kovines operacijas.

Žvalgybinė suvestinė Nr. 185, 1945 07 12, 24.00 val. Iš sulaikyto „bandito“ Viliaus Urbonavičiaus, Juliaus-Klevo, gauti duomenys, jog miške 2 km į pietryčius nuo Stripeikių k. slepiasi GELEŽINIO VILKO vadas ir keletas štabo narių. Tuo pat metu, atvykus iš Vilniaus LSSR NKGB atstovui, gauti duomenys, jog tai yra LSSR NKGB paieškomas

buvęs LLA vyriausiojo štabo išdininkas Vincas Gumauskas, Antano-*Gailius*, 37 m. amžiaus, buvęs mokytojas, buvęs Lietuvos kariuomenės vyr. lttn. Jis 1945 04 pabėgo iš arešto ir dabar yra GELEŽINIO VILKO štabo vadovas.

Mūsų turimi duomenys apie štabo vietą sutapo su LSSR NKGB žiniomis. Todėl 12-tojo PP vadovybė kartu su LSSR NKGB atstovu sudarė bendrą operacijos planą, kaip patikrinti miško masyvą į pietryčius nuo Stripeikių k. 1945 07 10 operacija vykdyta dviem grupėmis, iš kurių vienai vadovavo LSSR NKGB atstovas, o antrai – 12-tojo PP karininkas. Antroji grupė pastebėjo miške palapinę, iš kurios išbėgo trys nepažįstamieji su ginklais. Persekiojant 12-tojo PP kariams, visi trys buvo nušauti.

Paimtas 1 kulkosvaidis, 1 šautuvas, 1 pistoletas ir apie 900 šovinių. Pas nušautąjį Gumauską rasta raštelių *Dobilui* ir apygardiniam štabui – *Indyrai*-Paulavičiūtei Aldonai ir topografinis Saldutiškio apyl. žemėlapis, kur užštrichuotos (užbrūkšniuotos – *red. past.*) Stripeikių apylinkės. Palapinėje daugiau nieko nerasta.

Operacijos metu sulaikyta Gaižutienė Stasė, Jono, g. 1920 m. Lobinių k., kuri yra Gumausko ryšininkė, pastarasis 1945 07 08 išleido įsakymą, nurodantį slapstytis po 1–2 asmenis.

Tais pačiais duomenimis nustatyta 10 GELEŽINIO VILKO štabo narių, kurie paieškomi.

Vesti į *Gailiaus* stovyklą buvo paimta ryšininkės Jasinevičienės Janinos sesuo Gaižutienė Stasė. Gaižutienės Stasės parodymais, *Gailius* būrį paleido 1945 07 08, kada po miškų šukavimų liepė partizanams slapstytis mažomis grupelėmis.

Apie kovos su „banditizmu“ rezultatus pagal žvalgybinę suvestinę Nr. 189. 1945 07 12–14 nuolatinio jų gyvenimo vietose sulaikyti:

Pupeikis Povilas, Antano, g. 1897 m. Lygalaukių k., Antazavės vlsč.;

Lukošiūnas Antanas, Stepono, g. 1902 m. Mileikiškių k., Antazavės vlsč.;

Girčys Valerijonas, Jono, g. 1923 m. Volungių k.;

Martinkus Stasys, Antano, g. 1892 m. Avilių k.,

Cibulskas Petras, Viktoro, g. 1917 m.;

Zizevičius Jonas, Jono, g. 1907 m. Braidoniškių k., Imbrado vlsč.;

Adamukas Stasys, Jono, g. 1914 m. Tartilų k., Imbrado vlsč.

Jie dalyvavo „apiplėšiant“ vietos gyventojus Antazavės ir Imbrado valsčiuje, iki 1945 06 23 veikė Kazano būryje, kuomet Kazanas būrį paleido, jie išsivaikščiojo ir slapstėsi po namus.

1945 07 12, agento-maršrutininko **Vėjas** duomenimis, suimtas Urbonavičius Juozas, Petro, g. 1927 m. Dūkšte, kuris 1945 05 įstojo į Medinio būrį ir 1945 07 01 dalyvavo susišaudyme su Dūkšto istrebiteliais.

1945 07 12, agento **Kazan** duomenimis, suimtas Labuckas Juozas, Kazio, g. 1917 m. Daugailių vlsč., Paberžės k. Jis iki 1945 06 20 buvo Mečislovo Medinio būryje (Mečislovas Medinis-*Lokys, Pinkė, Pypkė, Šarūnas*).

Rokiškio NKVD 1945 07 11 sulaikė Svedasų valsčiaus gyventojus: Bekintį Joną, Justino, g. 1903 m. Narbučių k. ir Žemeikį Joną, Jono, g. 1905 m. Narbučių k. Abudu tardomi, bet dalyvavimą „gaujoje“ neigia.

1945 07 07 sulaikyti asmenys, įtariamai kaip šauliai-baltalietuviai ir nacių laikų „būdėjai“, tai: Noreika Jurgis, Adomo, g. 1899 m.; Šutinys Kazys, Prano, g. 1905 m.; Šutinys Jonas, Prano, g. 1907 m.; Petravičius Kazys, g. 1907 m. Visi 1945 07 10 perduoti Kuktiškių NKVD.

1945 07 12 Švenčionių apskr. sulaikyti: Biveinis Antanas, Genasiasus (gal Genovaitės sūnus?), g. 1892 m. iš Šiškinų k.; Juršys Kazys, Antano, g. 1896 m. Šiškinų k.; Kliukas Steponas, Kazio, g. 1896 m. iš Mineiškiemio k. Juos sulaikyti rasti 3 šautuvai. Anksčiau jie buvo Krinicko-Romelio būrio partizanai, o po miškų šukavimų (1945 06 20) pasitraukė iš būrio ir apsigyveno savo nuolatinio gyvenimo vietose.

1945 07 12, agento **Urban** duomenimis, suimtas *Mingailos*-Laurinėno Mamerto būrio partizanas Maciulevičius Adolfas, Martyno, g. 1905 m., iš Ginučių k. Išsilavinimas 2 kl. Būryje buvo iki 1945 06 20, pasitraukė po miškų košimų.

Išvada apie NKVD užnugario apsaugos 12-tojo Rygos pulko I-ojo bataliono vykdotos 1945 06 16–17 d. operacijos žlugimą („proval“). 1945 06 15 apie 20.00 val. iš Švenčionių telefonu gautas signalas, jog Ignalinos vlsč., Dūdų kaime Ignalinos istrebitelių būrys (20 žm.) kaunasi su gausesniu (60–70 asmenų) partizanų būriu.

Pagal signalą iš Švenčionėlių ir Kaltanėnų automašinomis pasiūsta naikinimo grupė („istrebitelnaja gruppa“), vadovaujama vyr. lt. Kliagino (iš viso 70 kareivių, tarp kurių 11 karininkų), grupės ginkluotė – 1 sunkusis kulkosvaidis, 6 rankiniai kulkosvaidžiai.

Nuvykus į vietą apie 22.00 val. partizanų jau nerasta, todėl buvo paruošti „sekretai“ ir laukiama, kada partizanų grupuotė pradės judėjimą.

1945 06 16 dienos metu pastebėta judančių žmonių grandinė. Lt. Kotliarovas, nelaukęs kol ginkluotų grupė priartės, pradėjo šaudyti ir tokiu būdu išgąsdino. Kita „sekrete“ buvusi grupė pastebėjo būrį judantį Ažvinčių miškų pusę, bet dėl didelio atstumo (skyrė 1200–1300 metrų) persekiojimas nebuvo efektyvus ir partizanai įėjo į mišką nenubausti.

Persekiojant Ažvinčių girioje, 2 km į pietus nuo Ažvinčių kaimo susidūrė su partizanais – nukauti 2 nenustatyti rezistentai ir iš kareivių sužeistas eil. Valejev.

Toliau persekiojant Gikinių k. rajone nukauti 3 partizanai, Vaišnoriskės kaimo apylinkėse – 1, Garbūnų kaimo rajone – nukauti 7 ir 1 paimtas gyvas (sužeistas).

Dėl to, kad operacija nedavė lauktų rezultatų ir dauguma partizanų pasitraukė nenubausti, yra kalti operacijai vadovavę karininkai. Pateisinama priežastis yra ta, jog vyko į operacijos vietą nežinodami vietovės, neturėjo vedlio, sunkios matomumo sąlygos ir neturėta jokių žvalgybinių duomenų. Už operacijos žlugimą nubausti vyr. lt. Kliaginą – pulko vado nuožiūra, vyr. lt. Kostromskij – pulko vado nuožiūra, už netikusią maskuotę ir priešlaikinį šaudymą – lt. Kotliarovą nubausti 3 paroms arešto ir išskaičiuoti už tris paras po 50 proc. atlyginimo.

217 pasienio kariuomenės pulko, dislokuoto Ukmergėje, operatyvinės padėties suvestinė Nr. 00255. 1945 09 21 apie 1.00 nakties nušautas Ukmergės apskr. NKVD viršininkas Lатыšev. Nustatyta, jog jį nukovė 241 minosvaidžių pulko eilinis Jazykov. Miestą tikrinęs patrulis susidūrė su ginkluotu kareiviu ir į reikalavimą sustoti sulaukė šaudymo. Sunkiai sužeisti patruliai 241 minosvaidžių pulko j. lt. Jeremenko ir vyr. serž. Budnikovas. Patruliai atsakomąja ugnimi Jazykovą nukovė.

Operatyvinė suvestinė Nr. 00230 (Ukmergė). 1945 08 27 Bajorų kaime ltn. Litvino grupė pastebėjo partizanus, persekiodama juos, apšaudė kaimo pakraštyje buvusią daržinę, kurioje buvo pasislėpę rezistentai. Kilus gaisrui, 2 partizanai buvo nukauti bandant pabėgti, 2 paimti gyvi (abudu sužeisti). Iš viso žuvo (nukauta lauke ir sudegė) 5 partizanai. Atpažinti Šomanas Mykolas, Kolesnykas Bronius, Morkūnas Jonas, kiti žuvusieji neatpažinti. Gyvi paimti – Druskis Vladas ir Morkūnas Matas.

Leningrado užnugario apsaugos kariuomenės 217 pulko operatyvinė suvestinė Nr. 00250: 1945 09 17 Anykščių apylinkėse vykdyta operacija, kurios metu prašukuoti: Vaitutiškio, Kadrėnų, Šalkavos, Padvarių kaimai. Sulaikyta 17 „bandrėmėjų“.

Kap. Kubalcevo grupė išaiškino Kadrėnų kaime du bunkerius, kurie buvo įrengti labai išmoningai. Pirmas bunkeris buvo įrengtas tarp Svarinsko ir Čiukšio namų, pelkėtoje vietovėje. Įėjimas į bunkerį buvo padarytas iš vandens pripildytos duobės – iš šono, o paviršius buvo maskuojamas durpėmis. Bunkerio dydis – 6 x 2,5 m, pritaikytas gyventi 6-iems žmonėms. Ventiliacija nuvesta į krūmą.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1808. Utenos apskr. MGB skyrius.

LSSR MGB 2N v-bos 2 sk. vrš. mjr. Figurinui į Nr. 3 /2/3–001436 iš 1947 06 23.

Pranešame, kad Limbos Antano-*Bunkerio* „gaujos“, kuri 1947 05 03 užpuolė Trumbatiškio stotelę, paieškai pasiuntėme agentus *Jan* ir *Jurša*. Teigiamų rezultatų paieškoje dar nepasiekta, be to, fiziniam Limbos sunaikinimui iš buvusių nelegalų užverbuotas *Jurša*, kuriam duota užduotis likviduoti Limbą ir tai jis sutiko padaryti. Pasirašo: Utenos apskr. MGB sk. vrš. pplk. Malych.

1947 07 19 panaudojus operatyvinę medžiagą, areštuoti du asmenys: Sviklys Vytautas-*Papartis*, g. 1929 m. (Sviklys Vytautas, Juozo, b. 36921/3) Šeimatis k., kuris 1947 05 susirio su Juodkos Antano-*Sakalo* „gauja“, davė priesaiką, kaip pogrindžio talkininkas *Papartis*. *Papartis* tarpininkavo „banditams“ įsigyjant fiktyvius dokumentus; Stunžaitė Stefa, Antano, g. 1922 m. (b. 36921/3) Mogiliovo sr., Baltarusijoje. Ji, dirbdama mašininke Utenos vartotojų kooperatyve, susirio su Sviklium ir, jo prašoma, spausdino antisovietines dainas ir lapelius, kurie paimti jos arešto metu ir pridėti prie bylos kaip įkalčiai.

Pažyma 1947 06 24 apie „banditus“ Skurkį Juozą, Petro-*Laisvūną* ir Skurkį Antaną, Petro-*Šeškų*.

1. Skurkis Juozas, Petro-*Laisvūnas*, g. 1917 m. Vidnapolio k., Daugailių vlsč.;

2. Skurkis Antanas, Petro-*Šeškus*, g. 1921 m. (Juozo brolis).

1941 m. įstojo į baltaraiščių būrį, aktyviai dalyvavo areštuojant partinį-sovietinį aktyvą ir plėšiant jų turtą. 1942 m. Juozas Skurkis savanoriškai įstojo į vokiečių kariuomenę ir tarnavo joje iki Lietuvos „išvadavimo“ iš vokiečių. Po to abu įstojo į nacionalistų būrį. Juozas Skurkis 1945 m. tapo Sakalo štabo vadovybės nariu, buvo paskirtas Kęstučio kuopos, kuri veikė Daugailių vlsč., vadu (vėliau buvo pavaldi Šarūno štabui). 1946 m. birželio 30 d. įsakymu Juozas Skurkis paskirtas Liūto formuotės organizacinio sektoriaus viršininku. Būdamas štabo pareigūnu, jis vadovavo kovai su sovietiniu aktyvu, planavo ir vykdė teroro akcijas prieš aktyvą ir lojalius sovietinius žmones.

1946 m. „banditai“ nužudė:

Sovietinio-partinio aktyvo – 14 asm.;

„Liaudies gynėjų“ – 5 asm.;

Kitų piliečių – 132 asm.

Apiplėšė valstybinių įmonių – 6.

1947 m. sovietinio-partinio aktyvo – 2 asm.;

Kitų piliečių – 39 asm.

Apiplėšė valstybinių įmonių – 5.

Liūto štabas leidžia savo antisovietinį laikraštį ir skleidžia propagandą tarp gyventojų.

Skurkių šeima susideda iš šių asmenų: motina – Skurkienė Marijona, Juozo, g. 1880 m., sesuo – Skurkytė Bronė, Petro, g. 1924 m.; sesuo – Skurkytė Kostė, Petro, g. 1920 m., gyvena Vidnapolio k., Daugailių vlsč. Be to, Skurkių namuose gyvena demobilizuotas karys – Kecorius Kazimieras, g. 1915 m., kuris vedęs Skurkytę Eleną, g. 1918 m.

Skurkienė Marijona kilusi iš buožių, 1945 m. jų ūkis ir žemė iškonfiskuotos sulig įstatymu.

LSSR vidaus reikalų ministro pavaduotojui gen. mjr. drg. Kapralovui.

Spec. pranešimas apie sužlugusią operaciją likviduoti Sakalo „gaujai“ 1947 08 23.

Iš agentų *Tomilin* ir *Vadov* gauti duomenys, jog Azarynos, Gatelių, Antalgės, Galiniškio ir Narutiškių kaimų apylinkėse veikia *Sakalo* „gauja“. Pagal parengtą planą naktį iš rugpjūčio 21 d. MGB kariuomenės I-os šaulių kuopos jėgomis paliktos pasalos – 2 „sekretai“, siekiant surasti ir likviduoti „banditus“. Pagal agentūros duomenis, Azarynos k. dvi Zizo Vinco dukters (nėra bylų) yra minėtos „gaujos“ ryšininkės, ten paliktas „sekratas“ iš operatyvinės-kovinės grupės narių, vadovaujamas MGB kariuomenės būrio vado MGB j. ltn. Andžaurovo, Tauragnų vlsč. MGB operatyvinio įgaliotinio j. ltn. Dulovo, seržanto ir 6 kareivių, taip pat „liaudies gynėjų“ su tarnybiniu šunimi. Ginkluota vienu kulkosvaidžiu, 3 automatais, 4 šautuvais, 1 snaiperiniu šautuvu, 3 pistoletais, granatomis ir raketomis.

Grupei duota užduotis atsargiai prieiti prie namų, blokuoti galimus „banditų“ priėjimus ir juos užtikus – likviduoti. Visa tai kovinė grupė atliko labai gerai, nepaisant to, kad „banditų“ ryšininkė Zizaitė visą laiką labai stebėjo aplinką, bet ji „sekreto“ nepastebėjo ir, nakčiai atėjus, grupė įsitaisė aplink Zizo namus galimose prieigose, taip sukūrusi 3 ugnies taškus.

Tuo pat metu pagal planą kita grupė buvo dislokuota Gatelių k., prie Gražio Teofiliaus (nėra bylų) namų.

Trečioji grupė palikta prie „banditų“ rėmėjo Bikelio Alfonso (nėra bylos) namų, Antalgės k.

Ketvirtoji grupė – 7 žm., vadovaujama serž. Morozovo, palikta Nečėnų k., prie „banditų“ rėmėjo Zinovijaus Kondrašovo (nėra bylos) namų.

Penktoji grupė – 12 žm., vadovaujama kuopos vado vyr. ltn. Kolosovo ir Utenos apskr. MGB sk. vyr. įgaliotinio ltn. Leniovo, palikta Galiniškio k., prie Babachino Ivano (nėra bylos), Babachino Lazariaus (nėra bylos) ir Babachino Mamono (nėra bylos) namų.

Šeštoji grupė – 5 žm., palikta Narutiškių k., prie „banditų“ rėmėjo Vitkaus Jono namų.

Be to, dar į galimas „banditų“ pasirodymo vietas Minčios miške parengtos užkardos iš 10 asm.

Rugpjūčio 23 d. 4.00 val. ryto link Zizo Vinco namų, be jokio maskavimosi ir atsargumo, su dainomis ir garsiai kalbėdami, priėjo 7-ių ginkluotų asm. grupė. Priėję prie namų, „banditai“ užsirūkė, trise įėjo į vidų, uždegė šviesą, kalbėjosi su ryšininkėmis, kurių tėvas Vincas Zizas tuo metu miegojo daržinėje. Keturi likusieji „banditai“ sėdėjo ant suoloelio rūkydami, kalbėdami ir juokdamiesi.

Būrio vadas j. ltn. Andžaurov, du kareiviai ir oper. įgaliotinis j. ltn. Dulovas, buvę priešais gyvenamojo namo duris, tuo metu svarstė, kaip mušti „banditus“. Dėl nepriimto teisingo ir drąsaus sprendimo, pasimetė ir nusprendė pirmiausia „banditus“ išgąsdinti raketa, o tik paskui šaudyti. Nepaisant to, kad iš visų trijų ugnies taškų „banditai“ buvo gerai matomi ir patys Andžaurov ir Dulov matė „banditus“, jie nešaudė, o pirma apšvietė vietą raketa, o tik po to pradėjo šaudyti. Trys „banditai“, apšviesti raketos, sugulė ant žemės, o kada raketa užgeso, kartu su buvusiais namuose leidosi bėgti. Atsitraukdami uždegė daržinę ir pasislėpė kartu su ryšininkėmis.

Apšaudant „banditus“, pastarieji numetė vieną automatą PPŠ su apvaliu disku, dvi vokiškas granatas ir kai kuriuos drabužius.

Pagal signalą „prašau pagalbos“ Kolosovo ir Morozovo grupės iš savo dislokacijos vietos nusiėmė ir ėmė persekioti „banditus“, panaudodamos tarnybinį šunį, rasta, jog vienas „banditas“ peršautas į koją, tai suprantama, nes rasta numesta kraujuota kojine, sužeistasis taip pat pasislėpė. Persekiojimas buvo nesėkmingas.

Pagal gautus duomenis iš **Tomilin**, 1947 08 28 nustatyta, jog susišaudymo metu sužeisti 4 „banditai“, du iš kurių – sunkiai. Sunkiai sužeistas „gaujos“ vadas Juodka Antanas-*Sakalas*, kuris bėgdamas pametė savo automatą.

Dėl operacijos žlugimo kalti yra būrio vadas j. ltn. Andžaurov ir oper. įgaliotinis j. ltn. Dulovas, kurie dėl nemokiško vadovavimo operacijai leido pasislėpti „banditams“ ir dviem ryšininkėms. Taip pat turiu pažymėti, jog visiškai blogai buvo dirbama su tarnybiniu šunimi, kuris nemokėjo sekti net visai šviežiais pėdsakais, kadangi nesu specialistas, tai negaliu paaiškinti priežasties, čia reikia, kad patikrintų patyręs šunininkas (kinologas). Taip pat pažymiu, jog vien rugpjūčio mėnesį dėl Utenos garnizono kaltės net 13 „banditų“ buvo paleista, apie ką Jums ir pranešu.

Utenos apskr. MGB sk. viršininko pavad., gvardijos pplk. Malych.

Spec. pranešimas Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministrui drg. Jefimovui.

Tauragnų vlsč. MGB skyrius iš pranešėjų *Vadov* ir *Mirta* gavo žinių, jog pas pilietį Ivanauską Joną, Kaboriškės k., Tauragnų vlsč. sistemingai lankosi *Šriubo*-Daunio Alfonso būrio „banditai“. Realizuojant šiuos duomenis, siekiant surasti „banditus“, taip pat verbavimui asmenų (šios „gaujos“ nariams sekti) šių metų (1947) rugsėjo 20 d. buvo pasiūsta operatyvinė-kovinė grupė, kurią sudarė: komandiruotas kap. Kozik, valščiaus MGB sk. operatyvinis įgaliotinis j. ltn. Dulovas ir 6 kareiviai, vadovaujami serž. Bylovo.

Operatyvinė grupė slapta atėjo į Kaboriškės k. Artėjant prie Ivanausko namų, kap. Kozik ir j. ltn. Dulovas pastebėjo žmogų, einantį iš daržinės į namus. Sušukus „stok“,

nepažįstamasis, pamatęs kovinę grupę, leidosi bėgti, tačiau, organizavus persekiojimą, už 500 m jis buvo nukautas šautuvų – automatų ugnimi.

„Bandito“ asmenybė nenustatyta. Pas jį surasta: užsieninės markės pistoletas – 1, granata – 1, šovinių – 20 vnt., dvi nuotraukos su *Šriubo* „gaujos banditais“, sekamais pagal agent. bylą „**Jadovityje**“. Išaiškinti žuvusiojo tapatybę pavesta pranešėjui **Vadov**.

LYA, f. 16, b. 14/23, b. 272. Į Nr. 1/1424 nuo 1951 11 30.

1951 02 20 operacijos metu prieš *Skrajūno*-Bulkos Juozo „gaują“ surastas prie Vyžių, Utenos apskr. *Kuršaičio*, *Dainiaus*-Bulkos Antano, Vinco štabo bunkeris. Ten rastas aktas, jog nuo 1950 02 04 Kiaunės r. dokumentai perduodami OS nariui *Ereliui*.

LYA, f. K-1, ap. 16, b. 310. LSSR MGB Utenos rajono skyrius.

Agentūrinių-operatyvinių priemonių planas likviduoti Aušros „banditiniam“ būriui, sekamam pagal agent. bylą Nr. 424 „Lesnyje“. 1950 m. rugsėjis–spalis. Pagal agentūrinius tyrimų duomenis ir išimtus „banditų“ susirašinėjimus nustatyta, jog 4-ių asm. Aušros būrys, kuriam vadovauja Limba Teofilus-*Sakalas*, veikia ir slapstosi Utenos ir Anykščių r. teritorijose: Pailgių, Stabulankių, Tirmūnų, Šileikių, Aknystėlių, Antalgės, Pagirių k. rajone. „Banditai“ *Viesulas*-Guobužas Vytautas ir *Sakalas* slapstosi kartu su „banditinės“ apygardos vadu *Siaubu*-Kalyčiu Broniumi – yra jo apsauginė grupė.

Likviduoti „gaujai“ rugsėjo–spalio mėn. reikia atlikti šias priemones:

1. Pranešėjų **Juško** ir **Vilkas** duomenimis ir iš „banditų“ dokumentų žinome, jog, iš dalies likvidavus Vytauto štabą 1950 04, Aušros „gaujoje“ įvyko skilimas ir irimas: „banditas“ Bartašius Kazys-*Rickus* išvarytas iš „gaujos“ kaip chuliganas ir pijokas, o Zabulionis Aleksas-*Balandis* slapstosi vienas ir ryšių su kt. „banditais“ neturi. Siekiant galutinai „gaują“ demoralizuoti, reikia per „banditų“ *Ricka*us ir *Balandžio* artimuosius palenkti šiuos „banditus“ į slaptą susitikimą su MGB darbuotojais. Susitikimo metu siekti juos užverbuoti, vėliau numatant jų įsiliejimą į „gaują“ vidiniais agentais, ateityje panaudojant Vytauto štabui likviduoti.

2. Pagal Juško duomenis žinoma, jog Sabelkų k. gyventojas Antanas Šapoka 1950 08, pavedus „banditui“ Zabulioniui Aleksui, rinko pinigus iš gyventojų ir paskui atidavė juos „banditams“. Į Šapokos aplinką infiltruoti agentus **Vilką** ir **Briedį**, kuriems pavesti nustatyti Šapokos ir *Balandžio* bendradarbiavimo charakterį, tai išnaudoti tolimesnei „banditų“ likvidacijai.

3. Aušros būrio veiklos rajone *Kirvis*-Laucius Vincas ir *Saulius*-Bartašius Jonas sukūrė OS, kurio aktyvia dalyve yra Bartašiutė Apolinarija – „bandito“ *Ricka*us sesuo. Suėmus OS narius, ji perėjo į nelegalią padėtį ir dabar slapstosi. Reikia per PK gauti jos rašto pavyzdžius, palyginti juos su rastaisiais bunkeryje. Agentams **Maršas** ir **Marija** pavesti nustatyti Bartašiutės slapstymosi vietą. Sulaikius ją, gerai ištardyti: jei per tardymus ji bus atvira – verbuosim, o priešingu atveju – areštuoti ir teisti.

4. Kaune vienoje iš įmonių dirba „bandito“ *Ricka*us brolis Bartašius Juozas. Juozo Bartašiaus artimieji 1948 m. ištremti, kitas brolis nušautas „banditaujant“. Reikia nustatyti Bartašiaus gyvenamąją vietą, per Kauno MGB jį neviešai apklausti ir verbuoti agentu-maršrutininku. Panaudoti veiklai Aušros „gaujos“ rajone.

Spec. pranešimas apie operatyvinius-agentūrinius veiksmus, išaiškinant Tauragnų „selsovieta“ Papirčių k. gyventojų Juknevičiaus ir jo sūnaus nužudymo faktą.

1950 02 10–11 naktį nežinomi „banditai“ nužudė Papirčių k. gyventoją Juknevičių Juozą, Kazio, g. 1898 m., ir jo sūnų Vincą, Juozo, g. 1933 m. Aiškinant nužudymo motyvus, nustatyta, kad Juknevičius ir jo sūnus plėšikavo, turėjo kulkosvaidį ir šautuvą, o nužudymo metu „banditai“ šiuos ginklus pasiėmė. Nustatant kaltininkus, išaiškinta, jog teroro aktą įvykdė *Trimito* „gauja“. Be to, 1950 10 29 areštavus OS viršininką Trinkūną Justiną, Antano-*Senį*, išaiškinta per tardymą, jog „banditai“ taip pat apiplėšė Juknevičiaus ūkį, iš jo paimtą arklį perdavė Ryliškių k. gyventojui Štarui Antanui, iš kurio 1950 m. vasarą „banditai“ Graužinis Balys-*Uosis* ir Gaidelis Kazys-*Trimitas* tą arklį atsiėmė. Nuo ter. akto įvykdymo datos iš Trimito „gaujos“ buvo likviduoti 4 „banditai“, tiesiogiai dalyvavę ter. akte, tai:

1. **Pelėda Vladas-*Bulba***;
2. **Juodka Romas-*Gintaras***;
3. **Pelėda Justinas-*Luputis***, jis buvo „gaujos“ vadas;
4. **Gimžauskas Petras-*Vilkas***.

Be to, ter. akto įvykdymo rajone suimti 6 aktyvūs ryšininkai ir rėmėjai, tai:

1. **Maniušienė Agota** iš Pavarlio k. – ryšininkė;
2. **Trinkūnas Justinas** iš Ryliškių k. – OS viršininkas;
3. **Trinkūnas Petras** iš Ryliškių k. – „banditų“ rėmėjas;
4. **Trinkūnas Antanas** iš Ryliškių k. – „banditų“ rėmėjas;
5. **Tumėnas Juozas** iš Ryliškių k. – „banditų“ rėmėjas;
6. **Šaurys Jonas** iš Ryliškių k. – „banditų“ rėmėjas.

Šie veikėjai priimdavo savo namuose „banditus“, rėmė juos maistu, duodavo kolūkio grūdų, o Trinkūnas Justinas taisė „banditų“ ginklus. Taip pat renkama medžiaga areštuoti Štarą Antaną, kuris slėpė „banditų“ pavogtą arklį.

Atsižvelgiant į tai, kad dauguma ter. akte prieš Juknevičių dalyvavusių „banditų“ yra nukauti, iš dalies likviduota jų bendrininkų bazė, laikome, jog ter. aktas prieš Juknevičių yra išaiškintas.

Utenos r. MGB sk. viršininko pavaduotojas mjr. Sokolov.

Utenos rajonui. Pagal *Vetrinio* duomenis nustatyta, jog Dūdėno „gaujos“ talkininku yra Antanas Bartašiūnas iš Kalvių kaimo, Utenos r. Jis „banditams“ sistemingai gamina samagoną, teikia maistą, be to, užsiima spekuliacija ir „banditų“ reikalais važinėja į Vilniaus turgų.

Reikia per *Vetrinį* sužinoti, kada Bartašiūnas važiuos į turgų, ir pakeliui Utenoje jį neviešai sulaikyti stotyje, apklausti, priremti turimais kompromatais ir siekti jo užverbavimo.

Šaltinis *Jurgis* praneša, jog Dūdėno „gauja“ periodiškai lankosi Brinkliškių k., kur lanko Antaną Steponavičių. Ten kelia vakaruškas, kartais ir slapstosi. Dvi Steponavičiaus dukterys yra „banditų“ meilužės, o Steponavičiaus giminaitis Tumėnas Zigmas-*Kęstutis* yra „banditas“.

Tikrinant Steponavičiaus ūkį, šiene rasta laikina slėptuvė dviem „banditams“, taip pat rasta patalynė. „Gaujai“ surasti reikia Steponavičių verbuoti, priremiant turimais kompromatais. Planą parengti papildomai.

Pagal *Beržo* ir *Paparčio* duomenis, Dūdėno „gauja“ slapstosi Minčios miške. Kai-

muose prie miško „banditai“ turi savo rėmėjus, Aukštaglynio kaime „banditų“ ryšininke yra Grašytė Ona.

Patikrinti **Beržo** ir **Paparčio** duomenis ir išaiškinti „banditų“ slapstymosi vietą, pas Grašytę pasiūstas ag.-maršrutininkas *Jurgilas*, kuris yra Grašytės giminaitis. Jo veiklos planą parengti papildomai.

Kartu **Beržui** ir **Paparčiui** duoti užduotį per giminaičius, gyvenančius prie Minčios miško, nustatyti konkrečią „gaujos“ slapstymosi vietą.

Šaltinis **Jurgis** 1950 07 15 nurodė, jog Dūdėno „gauja“ periodiškai pasirodo Gaidžių kaime, kur jie lanko „banditų“ rėmėją Sviklių Vladą. Jis „banditams“ padaro alaus ir kelia su „banditais“ vakaruškas. Liepos mėnesį jau du kartus buvo vakaruškos su „banditais“. Sviklium „banditai“ pasitiki.

Siekiant išaiškinti Svikliaus veiklą ir per jį nustatyti „banditų“ slaptavietes, šaltiniui **Jurgiui** duota užduotis: susitikus Sviklių, užvesti kalbą apie „banditus“, užsimenant, jog anksčiau jis turėjo ryšių su Lydekaičio „gauja“ (1949 m. sunaikinta). Kalbėti, jog anksčiau slėpė „banditų“ artimuosius, siuvo „banditams“ rūbus. Tokiu būdu Svikliui sukurti įvaizdį, kad šaltinis „banditams“ lojalus ir gali būti jiems naudingas, gali pasiūti rūbus. Jei Sviklius patikės, per jį užmegzti kontaktą ir išaiškinti kur laikosi „banditai“. Taip pat pas Sviklių pasiūsti informatorių **Akis**.

Inf. **Šermukšnis** yra „gaujos“ vado Dūdėno ir *Gedimino* giminaitis, bet ryšių su „banditais“ dabar neturi. Reikia sukurti planą kaip infiltruoti **Šermukšnį** į „gaujos“ aplinką.

LYA, f. K-1, ap. 16, b. 311. LSSR Utenos rajono MGB skyrius. Agentūrinio-operatyvinio darbo ataskaita už 1950 11. 2N valdybos linija užvestos 4 bylos, tai Liūto rinktinės štabui ir 3 „gaujoms“, taip pat 3 dublikatai: Vytauto apygardos štabui, Dūdėno ir Aro būriui.

Pagal agentūrinę bylą „Zakat“. Pagal šią bylą nagrinėjamas Vytauto apygardos štabas, vadovaujamas *Siaubo*. Štabo sudėtis slapstosi daugiausia atskirai, o „banditinės“ apygardos vadas – *Siaubas*-Bronius Kalytis laikosi su Aušros būrio partizanais *Sakalu*-Limba Teofiliumi ir *Viesulu*-Guobužu Vytautu. Štabo adjutantas *Briedis*-Pakalnis Pranas laikosi su štabo nariu *Vaidūnu*-Putrimu Baliu. Štabo narys *Vaidotas*-Vytautas Pakštas slapstosi Švenčionėlių rajone, periodiškai pasirodydamas Trimito būrio veiklos rajone. Kiti išaiškinti štabo nariai slapstosi daugiausia Zarasų, Švenčionėlių ir Molėtų rajonuose.

1950 11 10 per agentą **Morkūną** gautas *Siaubo* parašytas laiškas ryšininkei *Neužmirštuolei*, kuriame *Siaubas* rašo, kad dabar užimtas paieškomis bunkerio žiemai ir ją – *Neužmirštuolę* aplankys maždaug 1950 11 26.

Iš **Morkūno** gautas laiškas buvo sulygingintas su mūsų turimais *Siaubo* rašto pavyzdžiais. Ekspertizė parodė, kad raštas nesutampa.

1950 11 19 **Morkūnas** perdavė *Neužmirštuolės*-Keraitės Janinos laišką, jog pas ją 1950 11 22 ateis partizanai *Liūtas* ir kt. **Morkūnas**, kad įsitikintų tuo, stebėjo *Neužmirštuolės* vienkiemį ir tikrai: 1950 11 22 apie 23.00 val. jos namus aplankė trys ginkluoti asmenys, kurie pas ją prabuvo apie 1 valandą laiko.

Apie „banditų“ apsilankymą **Morkūnas** kalbėjosi su *Neužmirštuole* 1950 11 23, ji papasakojo, jog lankėsi *Liepa*-Urbonas Mykolas, *Liūtas*-Ruškulis Henrikas ir Kraujelis

Antanas-Siaubūnas. Norėjo susitikti su *Siaubu*, bet tas neatėjo. Domėjosi kada *Siaubas* ateis.

Papildomai **Medis** 1950 11 30 pranešė, kad jį lankė *Vaidūnas* ir *Briedis*.

Medžiui ir *Briedžiui* žinoma, jog šiuo metu „banditas“ *Žalgiris*-Kimštas Jonas vado-
vauja 6-ioms apygardoms ir laikosi Ukmergės rajone, kad *Siaubas* šiuo metu laikosi su
raiono vadu *Liūtu* Alantos–Molėtų apylinkėse.

Ieškome būdų iš turimos agentūros pasiūsti maršrutą į *Siaubo* gyvenamas vietas,
taip pat orientuojame Molėtų ir Ukmergės rajonų MGB skyrius apie turimus duomenis
dėl „banditų“ *Siaubo* ir *Žalgirio*.

Pagal agentūrinę bylą „Sbrod“.

Paieškomi Liūto rinktinės štabo nariai *Vaidūnas* (ŽvSkVrš.) ir periodiškai Anykš-
čių–Utenos rajonų sankirtoje pasirodantis *Klajūnas*-Kviklys Teodoras, kuris laikosi su
Aro-Ivanausko Kazio būriu.

Agentas **Beržas** 1950 11 09 parodė, jog lapkričio pradžioje *Vaidūnas* ir *Briedis* buvo pas
Kiburių k. gyventoją Žuką Jurgį, kur išgėrinėjo, o paskui nuėjo į vakarušką Felikso Oželio
namuose, Radžiūnų k. *Vaidūnas* po vakaruškos išėjo su Oželio dukra Oželyte Ona, su
kuria ilgai apie kažką kalbėjosi. Po to ji palydėjo „banditus“ iki artimiausio miško.

Beržas praneša, jog Oželytė Ona periodiškai susitinka su *Vaidūnu* ir *Briedžiu*, bet
koks tas susitikimų charakteris – šaltinis nežino.

Anksčiau per ag. **Nasterna** turėjom duomenų, jog *Vaidūnas* ir *Briedis* nori žiemai
išeiti į Labanoro miškus, tai patvirtina ir ag. **Medis**.

1950 11 30 **Medis** pranešė, jog 1950 11 25 susitiko ir kalbėjosi su *Briedžiu* ir *Vaidūnu*.
Iš jų agentas sužinojo, jog abu buvo Labanoro miškuose ir dabar grįžta į savo rajoną.

Informatorius **Zina**, sekanti vieną iš *Klajūno* ryšininkių Bronę Bernotaitę-Žvaigždę,
davė daug informacijos apie Bernotaitės antisovietinę veiklą.

1950 11 16 susitikime su **Zina** Žvaigždė pasakojo, jog ją aplankė *Klajūno* „gaujos“
nariai, kuriems ji iškėlė išgertuves. Išeidami davė 3–4 antisovietinius lapelius, kuriuos
ji laiko namuose.

1950 11 26–27 **Zina** lankėsi Žvaigždės namuose, kur, dalyvaujant šeimos nariams,
Bernotaitė skaitė antisovietinius lapelius „Lietuvos piliečiai“. Lapelis antisovietinio tu-
rinio, datuojamas 1950 11 03.

Žvaigždė pasiūlė **Zinai** tapti meiluže „banditui“ *Svogūnui* (vardas Antanas) ir paža-
dėjo surengti susitikimą. **Zina**, mums leidus, sutiko. Informatorė **Zina** suinteresuota
per Žvaigždę nustatyti ryšius su *Klajūno* „gauja“, pasinaudojant Žvaigždės atvirumu.
Reikia nustatyti kada ateina *Klajūnas* pas Žvaigždę.

Agentas **Našlaitė** 1950 11 05 praneša: *Klajūno* slapstymosi vietą asmeniškai žino
Ona Paulavičiūtė, kuri iki legalizacijos kartu lindėjo bunkeryje. Ji ir legalizuotis nuėjo
tiesiai iš bunkerio. Apie tai, kad Paulavičiūtė slapstėsi bunkery, **Našlaitei** papasakojo at-
ėjusi legalizuotis ryšininkė Varnaitė Valia, kilusi iš Varkujų k. Kur dabar po legalizacijos
gyvena Paulavičiūtė, Varnaitė nežino...

Našlaitė siūlo sugaut Paulavičiūtę ir iškvest kur laikosi *Klajūnas*, o paskui ją areš-
tuot. **Našlaitei** pavesta nustatyti kur slapstosi Paulavičiūtė ir sukurt sąlygas ją slaptai
sulaikyti...

Pagal agentūrinę bylą „Lesnyje“.

Tiriamie Aušros „gaujos“ likučiai, vadovaujami Padborkos k. gyventojų Limbos Teofilio-Sakalo. Per ataskaitinį laikotarpį suimtas tos „gaujos“ narys Zabulionis Aleksas, Jurgio-Balandis.

Pagal agentūrinius duomenis ir *Balandžio* parodymus nustatyta, jog Bertašius Kazys-Rickus nėra Aušros būrio nariu, o slapstosi vienas ir ryšio su „gaujomis“ neturi. Tokiu būdu Aušros „gaują“ sudaro tik Sakalas ir Vytautas Guobužas-Viesulas. Jie slapstosi su apygardos vadu *Siaubu*-Kalyčiu.

Toliau sekamas Šapoka Antanas, kuris renka pinigus „banditų“ naudai. Pasirodo, jam duoda nurodymą Stabulankių k. gyventojas Pranckūnas Petras, kuris atneša „banditų“ nurodymus („kvitancijas“), kiek pinigų reikia surinkti. Tačiau tardomas *Balandis* parodė, jog Pranckūnas ryšių su „gauja“ neturi ir jis negalėjo rinkti pinigų partizanų naudai. *Balandis* parodė, jog jam iš Judicko Antano, gyv. Vaitkūnų k., žinoma, jog tai Rickus savavališkai pagamino kvitus *Balandžio* vardu ir renka neva partizanų labui, bet suvartoja pats. Tai esą dėl to, kad žmonės *Rickaus* neremia, jis neturi pragyvenimui, tai kad sukurtų sau autoritetą, dengiasi *Balandžio* vardu.

Grafologinė ekspertizė parodė, jog ant kvitų rašė ne *Balandis*, bet įtariame, kad kvitus visgi pagamino vienas iš ryšininkų, *Balandžiui* paprašius.

Juška praneša: Sabelkų k. kažkas lankė Bagočiūną Vincą ir Šapoką ir rinko pinigus miškiniams. Dabar abu jie kombinuoja pinigus miškininių naudai. Bagočiūnas yra Sabelkų kolchozo pirmininkas, jis, stojant į kolchozą, nusiėmė savo du arklius.

1950 11 19 agentui **Beržui** Vaitkūnų k. gyventojas Zabukas įteikė „banditų“ reikalavimą perduoti 4 centnerius grūdų, raštą pasirašo *Tauras*. Liepta pristatyti 1950 11 30 į Pagirėlės k. pas Cibą Joną. Zabukas sakė, jog jam reikalavimą perdavė Stabulankių k. gyventojas Laucius Algis, Juozas.

Beržui liepta per Laucijų sužinoti to *Tauro* asmenybę. Mūsų pavedimu 1950 11 25 lankėsi Lauciaus namuose, bet jo nerado... Juozas Laucius (tėvas) nieko nepaaiškino ir liepė **Beržui** susitikt su sūnumi kitą dieną pas Zabuką Praną.

Kai susitiko, tai Laucius pasakė, jog tas *Tauras* – naujas partizanas iš Utenos valsčiaus ir jo nurodymą esą reikia įvykdyti. Rekomendavo kolūkiečiams nepriduoti už darbdienius po 3–5 kg ir tokiu būdu surinkti sumą.

Beržas pasakė Lauciui: „Grūdų neduosiu, tegul tas *Tauras* ateina pas mane asmeniškai, tada žiūrėsime...“ Susitarė susitikt 1950 11 30.

Beržas mano, jog čia *Rickus* terorizuoja žmones, tik slapyvardį pasikeitęs...

Beržui pavesta sueiti į kontaktą su *Tauru* ir kt. „gaujos“ nariais, vykdant jų paskiras užduotis. Sudaryti prielaidas įgyvendinti literinei operacijai. **Beržas** – patikimas, „privirtintas“, liepos mėnesį, jo duomenimis, nušauti du „gaujos“ nariai...

Pagal agentūrinę bylą „**Gribialcy**“ tiriami sunaikinto Aitvaro „gaujos“ likučiai, kuriuose šiuo metu yra 3 „banditai“. Likvidavus Žėručio rajono „banditus“, rasti dokumentai, jog nukovus Aitvaro „gaujos“ vadą *Dilį*-Bražeiką Vladą, Gabrio, būrio nariu nuo gegužės mėn. tapo *Šeduikis*-Bražeika Algirdas, Gabrio, g. 1918 m. Grybelių k., Utenos r.

„Gaujos“ Aitvaras narys – *Pavasaris*-Juodis Julius, Antano, 23 m. amž., kilęs iš Jasiūnų k., nuo 1950 m. gegužės mėn. paskirtas Žėručio rajono skyriaus vrš.

Tigras-Laucius Antanas, kuris yra Aitvaro būrio nariu, slapstosi kartu su *Šeduikiu* ir *Pavasariu*.

Agentas **Klevas**, vykdydamas mūsų užduotį, 1950 11 12 aplankė Utenėlės k. gyven-toją Mameniškį Feliksą, kuris **Klevui** papasakojo, jog jį lanko giminaitis eigulys Bil-kevičius (?), kuris bendrauja su *Šeduikiu*. Dar *Šeduikis* aplanko Avižienių k. kažkokį Rinkevičių ir Musteikytę Veroniką, Gaspariškių k.

Pagal agentūrinę bylą „Kroty“.

Sekama Trimito „gauja“, kurią sudaro 10 narių, 1950 08 likvidavus Trimito „gaujos“ vadą Vytautą Pelėdą-*Luputį*, *Bulbą*, naujas „gaujos“ vadas dar nenustatytas. „Gaujos“ nariai nustatyti šie:

1. Juodis Stasys-*Čižikas*;
2. Graužinis Balys-*Uosis*;
3. Juodka Jonas-*Vėžys*;
4. Snieganas Antanas-*Viršaitis*;
5. Gaidelis Kazys-*Trimitas*;
6. Gimžauskas Petras-*Vilkas*;
7. Ryliškis Vytautas-*Bitinas*;
8. Šinkūnas Balys-*Papartis*.

Pagal „banditų“ įsakymą 1950 08 11 Nr. 11 į Trimito būrį įeina šie nariai: *Luputis*-Pelėda Vytautas; *Lakūnas*-Bimba Vladas; *Papartis*-Šinkūnas Balys; *Vilkas*-Gimžauskas Petras; *Viesulas*-Guobužas Vytautas; *Balandis*-Zabulionis Aleksas; *Diemedis*-Sukarevičius Jurgis; *Lubinas*-Aleškevičius Algirdas; *Aidas*-Klavas Juozas ir *Bitinas*-Ryliškis Vytautas.

Pagal 1950 08 20 *Lupučio* pasirašytą raportą Nr. 13 „banditai“: *Vėžys*, *Papartis*, *Vilkas* įstojo į sudarytą BL rajono Laisvės būrį, kurio vadu yra Jonas Juodka-*Vėžys*. Pagal AR įsakymą Nr. 20 1950 07 26 „banditas“ *Čižikas* paskirtas BL rajono vadu.

Pagal BL 1950 04 24 įsakymą Nr. 2 „banditas“ *Uosis* paskirtas BL štabo viršininku. Tokiu būdu iš buvusio Trimito būrio sudarytas BL rajono štabas ir Laisvės būrys.

Trimito būrio veikimo ribos: Stasiūnai, Pastasiūnai, Pagaluonis, Panatrytis, Lyga-laukiai, Sidabriškė ir Mintauckiai.

Laisvės būrio, kuriam vadovauja *Vėžys*, veikimo rajonas: Avižieniškiai, Maleckaže-mis, Ryliškiai, Papirčiai, Kumša, Raistiniai ir periodiškai pasirodoma Molėtų rajone.

Agentūrinio-operatyvinio darbo ataskaita už 1951 01. Pagal agentūrinius ir tar-dymų duomenis 1951 01 organizuotos 5 čekistinė-karinės operacijos, kasdien dirbo po 2 ČVG ir nedidelės sribitelių grupės, rengusios patikrinimus ir pasalas. ČVG veiklos metu 1951 01 27 iš *Beržo* ir vėl užverbuotos *Rūtos* gauti duomenys apie Lokio brigados (rinktinės) štabo dislokacijos vietą. ČVG, realizuodama agentūrinius duomenis, miške netoli Aukšttaglyno k., Utenos r., riboje su Dūkšto r. surado bunkerį-blindažą, parengtą žiedinei gynybai. Pamatę ČVG, „banditai“ apipylė bunkerį žibalu ir stojo į mūšį. Kauty-nių metu žuvo 2 „banditai“, tarp kurių atpažintas Lokio brigados (rinktinės) vadas *Žai-bas*, *Drugys*-Račinskas Pranas, Kazio, g. 1917 m. Geibų k., Dūkšto r., kilęs iš vidurinių valstiečių. Kitas nušautasis neatpažintas.

Paimta iš nušautųjų: rankinis prancūziškas kulkosvaidis – 1, tanko kulkosvaidis – 1,

karabinas – 1, pistoletai – 2, šovinių – 450, „banditų“ štabo dokumentai ir „banditų“ fotografijos. Didelė dalis dokumentų, rašomoji mašinėlė, radijo imtuvas sudegė bunkerioje.

Operacijos metu nušautas MGB tarnybinis šuo.

Agentūros verbavimas: pastarąjį mėnesį charakteringas būtų *Rūtos* verbavimas. *Rūta* 1945 m. gyveno „banditų“ ryšininkės ir mazginio ryšių punkto laikytojos Musteikienės namuose. Ji perduodavo „banditų“ korespondenciją. Po Musteikienės arešto, ji persikėlė gyventi į kitą vietą, gyveno be konkretaus darbo Utenos ir Švenčionėlių rajonuose. Apie savo ryšius su „gauja“ yra pranešusi anksčiau konspiracinio susitikimo metu. Veikiant ČVG, ji buvo laikinai apgyvendinta Lokio rinktinės štabo veiklos rajone. Realizuojant jos duomenis, nušauti du „banditai“, paimti ginklai ir dokumentacija.

Pagal agentūrinę bylą „Zakat“, Vytauto apygardos štabui. Vytauto apygardai vadovauja „banditas“ *Siaubas*, *Liutauras*-Kalytis Bronius, kuris dabar slapstosi su buvusio Aušros būrio nariais *Sakalu* ir *Viesulu* Utenos–Anykščių r. sandūroje.

Šaltinis *Marijona* (anksčiau globojo ar laikė *Siaubo* bunkerį?) pranešė, kad sausio pradžioje ją aplankė *Sakalas*-Limba Teofilis su kitu nežinomu „banditu“, su kuriuo ji pasikalbėjo. Pokalbio metu ji paklausinėjo kaip sekasi *Siaubui*, į tai *Sakalas* atsakė, kad *Siaubas* perėjo gyventi į kitą rajoną, su juo seniai buvo susitikęs, tik susirašo.

1951 01 22 agentas *Venutė* pranešė, kad 1951 01 10 naktį Kruopiškių k. Buroką aplankė *Briedis*, *Vaidūnas*, *Šeduikis* ir *Pavasaris*. Jie liepė priimt pagyventi „bandito“ seserį Juodytę Bronę. Burokas nesutiko, bet prigrasinus „banditams“, ji pasiliko pas Buroką. *Briedis*-Pakalnis Pranas su kt. „banditais“ aplanko Buroko vienkiemį, apie ką jis pasipasačioja mūsų agentui *Jurginui*.

Per *Jurginą* bandom nustatyti periodiškumą, kad sučiuptų *Briedį*, kai ateis pas Buroką.

Šaltinis *Motoras* praneša apie numanomas *Vaidoto* slapstymosi vietas: 1951 01 28 susitikęs su Kačiūnų k. gyventoju Tartilu Antanu (jo šeimą sušaudė „banditai“), pastarasis pasakojo, jog *Vaidotas* su *Vaidilute*-Deveikyte Natalija laikosi jo gyvenamajame rajone, nes abu periodiškai pasirodo Lapasalio vnk. pas seseris Tumėnaites. Ten ateina Kaušylienė Agnieška – *Vaidilutės* sesuo, gyv. Kačiūnų k. Dar *Vaidotas* su *Vaidilute* ateina pas brolius Puodžiukus, gyv. Kazimieravo kaime.

Anksčiau iš agento *Jurkos* esam gavę duomenų apie *Vaidoto* ryšius su Juozu Puodžiuku (jis suimtas) ir jo dukterimis. Agentas *Jurka* praneša, jog *Vaidotas* slepiasi Kačiūnų k. netoli Puodžiuko Juozo, kurio duktė Eugenija Puodžiukaitė-*Mėta* esanti *Vaidoto* ryšininkė. Ji šiuo metu gyvena pusiau legaliai, o jos sesuo Anelė gyvena pagal gimimo vietą.

Kad nustatytume *Vaidoto* slėptuvę, orientuojame agentą „4“, kuris vykdo sekimą per savo giminaitę Agniešką Kaušylienę.

Pagal agentūrinę bylą „Sbrod“. Iš Anykščių MGB sulaikytos *Klajūno*-Kviklio Teodoro meilužės Paulavičiūtės Onos sužinojom, jog Vytauto apygardoj įvyko permainos: neva Vytauto apygardos štabas nepatenkintas *Pimpio* darbu, jį nušalino nuo pareigų – jo vieton paskyrė *Klajūną*, o *Pimpis*-Lapienis Antanas liko jo adjutantu. *Vaidūnas*, esą, pasiliko savo pareigose. Pagal agentūrą išaiškinta, jog Sprakšių (taip tekste) kaimo gyven-

toja Mameniškienė Stefanija, Jono, palaiko ryšius su „banditu“ *Klajūnu*, kurį periodiškai lanko, pagal kurio užduotis nešioja korespondenciją. Ji, mūsų konspiratyviai sulaikyta, parodė, jog nuo 1950 07 į jos namus periodiškai ateina „banditas“ *Klajūnas*. Su *Klajūnu* ateina kiti „banditai“ ir „banditka“ Ona Paulavičiūtė. Gavo užduotį į Lagaužų (?) kaimą Oną Paulavičiūtę nuvežti pas Samienę Teklę. Po šios užduoties ji priėmė priesaiką ir *Klajūno* pavedimu vežiojo pas Samienę „banditų“ dokumentaciją.

Mameniškienė yra demaskuota kaip „banditų“ ryšininkė, jos operatyviai naudot netikslinga, įforminsime jai areštą.

Pagal agento **Zinos** duomenis nustatyta, jog *Klajūno* ryšininkė yra Bernotaitė Bronė-Žvaigždė, gyv. Šiaudinių k., Utenos r. Ji, mūsų konspiratyviai apklausta, parodė, jog pas ją ateidavo *Klajūnas* su *Gaideliu*-Algirdu Varnu ir kt., ji jiems keldavo balius su degtine. Ją mes verbavom, bet ji tuoj apie verbavimą pasisakė savo giminėms, sakydama, jog *Klajūno* niekad neišduosianti.

Zina mums pranešė, jog 1951 01 30 pas Žvaigždę buvo *Klajūnas* su kitais „banditais“, vėl kėlė balius, bet apie tai mums užverbuotoji nieko nepasakė. Todėl įforminsime Žvaigždės areštą ir iškvosime ją apie kitus ryšininkus...

Agentas **Jurginas** suteikė duomenų apie *Vaidūno* ir *Briedžio* slapstymosi vietas bei jų bendrininkus. Numanomai jie slapstosi pas Kaškevičių Tadą Juliškio k., Utenos r. Sausio 20 d. **Jurginas** abu „banditus“ sutiko pas Kaškevičių dienos metu.

Aktyviais „banditų“ rėmėjais yra Jankauskas Povilas iš Kirklių k. ir Skaudis Jurgis iš Ruzgiškių k., kur „banditai“ periodiškai apsistoja ir maitinasi.

Už 1951 03 mėnesį. Iš suimtojo Vytauto apygardos štabo nario *Skrajūno* apklausos sužinota, jog Aušros būrio vadas yra Vytautas Guobužas-*Viesulas*. Limba Teofilius-*Sakalas* vykdo Rambyno rajono štabo viršininko pareigas ir jis slapstosi kartu su rinktinės vadu *Pimpiu*. Mūsų vykdomos priemonės jų nustatymui yra sujungtos į agentūrinę bylą „**Sbrod**“.

Per agentūrą nustatyta, jog *Sakalas* ir *Viesulas* veikia kartu su Aro-Kazimiero Ivanausko „gaujos“, kuriai vadovauja *Alksnis*-Povilas Jankauskas, nariais.

1951 03 05 iš Nemuno kolūkio fermos pagrobto 2 kiaulės. Tai padarė *Sakalas*, *Viesulas*, *Gaidelis*, po to *Sakalas*, *Gaidelis*, *Viesulas*, Tyla Jonas-*Vaišvila* (iš Anykščių r., Ivonių k.), taip pat Bronius Morkūnas-*Diemedis*, aplankė mūsų agentą **Vilkas**. Iš **Vilko** jie paėmė 2 l žibalo ir litavimo lempą, kad nusvilintų pavogtą kiaulę.

Šaltinis **Marijona** 1951 03 14 pranešė, jog artimai su „banditais“ *Sakalu* ir *Viesulu* bendrauja Tumas Antanas, kuris gyvena Aknystėlių k., Utenos r., pas kurį gali būti „banditų“ bunkeris. Tai **Marijona** pagrindžia savo įtarimais: pas Tumą Antaną daržinėje iki vasario mėnesio buvo padėti kolūkio nemalti grūdai. Vasario pradžioje „Sodakalnio“ kolūkio valdyba Tumui pranešė, jog greitai laiku atvyks malti tų pas jį laikomų javų. Tumas neleido to daryti, o paskui pradėjo prašyt kolūkio vadovų, kad palauktų 3–4 dienas, paskui jis pats pasakys kada galima. Taip ir atsitiko, kad grūdų malimas buvo atidėtas 3–4 dienoms, kaip to prašė Tumas.

Marijonos manymu, tuo metu „banditai“ arba statė pas Tumą daržinėje bunkerį ir negalėjo mest darbo neužbaigę, nes malimo metu galėjo būti išaiškinti, arba tuo metu gyveno bunkeryje ir, esant tame krašte kariuomenei, negalėjo išeiti į kitą vietą.

Marijona praeityje buvo apygardos štabo bunkerio laikytoja, tada pas ją gyveno *Sakalas*. Jos ir Tumo Antano santykiai geri, jam duoda samagono, kurį Tumas perduoda „banditams“. **Marijonai** mes davėm užduotį iš Tumo sužinoti ar pas jį sodyboje yra bunkeris. *Pimpio*-Antano Lapienio bunkerio paieškos operacijai Tumo sodyba, kuri yra apie 1 km nuo Trumbatiškio stotelės, turėtų būti nuodugnai patikrinta.

Iš patikėtinio asmens gavome duomenų, jog mūsų agentas **Vytautas** 1951 m. pradžioje perdavė „banditams“ *Sakalui* ir *Viesului* didelį kiekį kolūkio grūdų. Anksčiau **Vytautas** „gaujos“ vado *Ūso*-Keblio Broniaus (nušautas 1949 m.) nurodymu pas žmones rinko maistą „banditams“ ir perduodavo jį per ryšininkus „banditams“. Priklausomai nuo *Pimpio* bunkerio paieškos operacijos rezultatų, užfiksuosime agento **Vytautas** anti-sovietinę veiklą ir artimiausiame susitikime jį demaskuosime kaip dviveidį ir atliksime priemones jį įterpti į Aušros būrio sudėtį.

Už 1951 04 mėnesį. Pagal gautą medžiagą agentūriniu būdu apie „banditų“ slapstymosi vietas, per ataskaitinį mėnesį buvo įvykdytos 6 karinės-čekistinės operacijos, be to, kasdien dirbo ČVG, sudaryta iš „liaudies gynėjų“ būrio narių ir milicininkų, dirbo RPG metodu, „sekretais“, pasalomis numanomose „gaujos“ buvimo vietose.

ROKIŠKIO apskr.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1476. LSSR NKVD–NKGB Rokiškio apskrities skyrius (archyvinis Nr. 6/5).

Spec. pranešimas nuo Rokiškio apskr. milicijos viršininko leitenanto Trimailos.

1944 09 09 Staseliškių k., Obelių vlsč. į Ariejevo Nikitos namų svečių kambarį įmesta vokiška granata, kuri sprogdama sugadino baldus. Tą pačią dieną, po vienos valandos, įmesta granata į Ariejevo Lariono namus, sužeisti du raudonarmiečiai ir apsvaiginta Ariejevo duktė. Banditai šaudė pro langą ir sužeidė namų šeimininką.

Operatyvinė padėtis Rokiškio apskr. 1944 10 10: Obelių vlsč. veikia 3 „banditinės“ grupės. Pirmoji grupė – 15–20 žmonių veikia Tumasonių k. rajone ir turi slapstymosi vietas Latvijoje, 4 km nuo Tumasonių. Grupė turi vieną rankinį kulkosvaidį ir apie 8 šautuvus. Numanomas vadas – Juozas Kuveikis, Krankel Alfred ir Mažeikis Petras. Jie užpuolė Ariejevus, Latvijos teritorijoj apšaudė automašinas.

Antroji grupė veikia Veršenių (?) kaimo rajone. Tai 5–7 asm. grupė, kuriai vadovauja Sabaliauskas Tomas. Grupė 1944 09 22 apšaudė ir nušovė NKVD dalinio kapitoną.

Trečioji grupė veikia Baršėnų, Ščiurų ir Pakriaunio kaimų rajone.

Raportas, 1944 10 12. Apskrity veikia daug „banditinių“ grupių po 10–12 asmenų, iš viso apie 300 žmonių. Reikia duoti 200–250 karių kariuomenės ir perkošti miškus bei gyvenamuosius punktus. Yra 100 istrebitelių iš partinio aktyvo, bet jie neturi patirties ir niekam netinka.

Operatyvinė padėtis 1944 11 09. Obelių vlsč., Pakriaunio k. ir Kriaunų k. sankirtoje veikia Tomo Sabaliausko būrys iki 20 žm. Vadas – 1941 m. sukilėlis, laikosi Baršėnų ir Užubalių k. Jis tenai turi ryšių su seserimi Rameliene Paule, gyv. Pakriaunio k.

Veikia 6 asmenų grupė: Vaščiulis Juozas, Krivas Kostas, Čelkys Alfonsas, Kurkietis Kazys ir Čelkys Jonas iš Kirkūnų k.

1944 10 22 Sabaliausko būrys užpuolė Pakriaunio malūną, kuris aptarnauja karinį dalinį Nr. 48360. Metė dvi granatas, susišaudė su sargybinio Kozlovu.

Paiškinamasis raštelis. 1944 11 19 Skapiškyje traukinio vagonan įlipo du nenustatyti asmenys, kurie buvo apsirengę karių uniformom. Jie iš arti vagone nušovė leitenantą ir vieną raudonarmietį ir dar vieną sužeidė. Patys pabėgo.

Pranešimas Bartašiūnui 1944 11 13. Obelių vlsč. veikia smetoninio leitenanto Sabaliausko Tomo „gauja“ – apie 70 žm. Jis pats prie vokiečių dirbo pašto tarnautoju.

Kairelis – M. Gedvilui 1944 10 25. Nuo mobilizacijos slapstosi apie 3000 asmenų. Jeigu nebus gauta kariuomenės dalinio, tai padėtis su kiekviena diena tik blogės ir tai atsilieps labai smarkiai visoms pravedamoms kampanijoms.

Minimi rezistentai: Kažemėkas Jonas – grupės vadas, Butėnas Jonas, Kažemėkas Adolfas, Jurgio, Pranas Augustinavičius ir Butėnas Liudvikas.

Paiškinamasis raštas. Kamajų vlsč. Vaičikausko „gaujos“ nariai surengė pasitarimą. Netikėtai užklupus, visi 10 narių buvo nukauti, tarp žuvusių – vokiečių armijos karininkas ir kareivis. Rasti įstatai ir pagrindžio organizacijos GEDIMINAS atsišaukimai „Sovietiniai darbuotojai!“ Pasirodo, kad tenai dalyvavo: Kamajų, Rokiškio, Jūžintų ir net Utenos apskr. atstovai. „Banditai“ pasiduot nenorėjo, labai smarkiai priešinosi, todėl daržinė uždegta trasuojančiom kulkom. Bedegant buvo daug sprogimų – sprogo granatų atsargos ir šoviniai.

Mūšis su Sabaliausko kuopa. Labai priešinosi. Viena RA kuopa keletą valandų vedė mūšį Pakriaunio miške, nukauta 19 „banditų“. Artėjant pastiprinimui, kita būrio dalis su 12 žm. puolė kareivius („pošlo na sbliženije“), bet paskui pradėjo trauktis. Iš tos grupės nukauti 5 asmenys. Tokiu būdu operacijos metu nukauti 33 žmonės, paimta gyvų – 27 ir sulaikyta 50 asmenų ligi išsiaiškinimo. Kiti pabėgo.

Raštas pagal VČ. Šimonių miške 1944 12 24–25 paimtas 21 „banditas“, 2 radijo imtuvai ir nauja vokiška rašomoji mašinėlė. Paimtas gyvas Guzas Ju. (Julius ar Justinas?) – Svėdasų vlsč. pagrindžio organizacijos NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS apygardos štabo viršininkas ir Skepetys k. – štabo propagandistas.

Guzas tardomas parodė, kad organizacija sudaryta iš apygardinių, rajoninių ir centrinio štabo. Ribos nesutampa su administracinėmis ribomis. Rajoninis štabas, į kurį įeina Svėdasų apygardinis štabas, yra Utenos apskr. tarp Vyžuonų ir Svėdasų. Štabo vrš. yra *Putinas*, Šernupio k. Užpalių vlsč. gyventojas. Centrinis štabas yra netoli Pabradės, jam vadovauja buvęs Vilniaus prokuroras *Adomas*. Guzas pasakė, kad 1945 01 turėjo vykti pasitarimas su LLA dėl susijungimo.

Svėdasų štabui buvo pavaldūs 60 žmonių, turėjo 6 kulkosvaidžius, 30 automatų ir apie 50 šautuvų.

Iš LVO archyvo, f. 331, ap. 331, b. 4. LKP(b) Rokiškio apskr. komiteto dokumentai: 1944 10 31 – 11 12 įvykdyta 12 teroro aktų Rokiškio apskrityje. 1944 11 13: Padėtis kasdien komplikuojasi. Jūžintų, Skapiškio ir Panemunio valsčiuose sovietų valdžios kaip ir nėra, beveik kasdien keliuose sulaikomi apylinkių pirmininkai, agentai ir kitas aktyvus. Štai Skapiškio valsčiuje 1944 10 30 valsčiaus VK pirmininku paskirtas Aleksas Vareika, jis jau 1944 11 01 buvo „banditų“ pagautas ir likviduotas.

Mūsų apskrityje atsirado daugiau „banditų“, todėl kad NKVD kariuomenė perkošė

Utenos ir Zarasų apskrities miškus. Kova savo jėgomis, kurias dabar turime, šiandien neįmanoma, mūsų aktyvas ir paramos grupės negali laikyti gynybos. Prašome atsiųsti NKVD kariuomenės.

Pranešimas „Dėl LKP(b) CK 1945 09 29 nutarimo „Apie kovą su nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ Rokiškio apskrityje.“ Padėti likviduoti „banditus“, į apskritį komandiruota 40 „atsakingų darbuotojų“. Per 1945 m. spalio mėnesį į istrebitelius įstojo 54 asmenys. Apginkluoti 334 aktyvo asmenys. Apylinkėse suorganizuotos paramos grupės – 280 žmonių. „Banditų“ veiksmų buvo 15, 9 iš jų – teroro aktai, kurių metu nukauta 11 žmonių. Svėdasų vlsč. buvo likviduota 11 žmonių „gauja“ ir 12 pavienių „banditų“. Apginkluoti aktyvui ir istrebiteliams skirti 377 „vamzdžiai“ ir 16 000 šovinių.

Pranešimas LKP (b) CK sekretoriui A. Sniečkui „Apie banditizmo apraiškas Rokiškio apskrityje“ 1944 10 25. „Banditų“ grupės veikia kaip tik jiems patinka. Jų bazė – apie 3000 besislapstančių nuo karinės tarnybos. Didelis valstiečių procentas remia „banditus“. Aktyvas bijo važiuoti į apylinkes. Prašome greičiau atsiųsti bent vieną kariuomenės divizioną. Padidinti milicijos skaičių, nes valsčiuose yra tiksliai 2 žm., o reikia 10–15. Visą aktyvą laikome savo apsaugai, o praktiškas darbas kenčia.

Pažyma apie asmeninę Rokiškio apskr. istrebitelių bataliono ir sovietinio-partinio aktyvo sudėtį 1945 10 03: Istrebitelių bataliono asmeninės sudėties – 290, apginkluota aktyvistų – 334, numatyta apginkluoti aktyvistų – 280, reikalinga ginklų – 377 „vamzdžiai“ ir 200 granatų.

Informacija apie padėtį Rokiškio apskrityje 1945 05 18. „Banditai“ savo veiksmus vykdo tiesioginio įspėjimo keliu, lankydami valstiečius naujakurius arba įmesdami lapelius, kur būna įspėjama, kad atsisakytų gaunamų pareigų, priešingai bus baudžiama mirtimi.

Norėdami sužlugdyti pavasario sėją, plėšia arklių nuomos punktus ir „sovchozus“, išveda arklius ir išveža grūdus.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1477. Rokiškio apskr. NKVD skyrius. Įvykdytos operacijos operatyviniai rezultatai. Bendri įvykdytos karinės-čekistinės operacijos, vykdytos 1945 01 08–12 Rokiškio apskrityje, kurią vykdė Lenino ordino vardo 95 šaulių pasienio pulkas, 261 ir 137 šaulių pulkai, taip pat visi naikintojų būriai, kurie veikia prie valsčių NKVD. Operacijos metu suduotas smūgis Juodupės, Skapiškio, Panemunės, Pandėlio, Rokiškio, Obelių vlsč. Pagal patikslintus duomenis:

Nukauta „banditų“	283
Sulaikyta „banditų“	107
Sulaikyta „banditų“ rėmėjų	28
Sulaikyta Raudon. armijos dezertyrų	10
Sulaikyta vengiančių mobilizavimo	191
Sulaikyta kitokio elemento	222
Sunaikinta bunkerių	53
Paimta ginklų:	
Šautuvų	98

Rankinių kulkosvaidžių	13
Sunkiųjų kulkosvaidžių	4
Automatų	8
Pistoletų	21
Granatų	117
„Magazinių“ rank. kulkosvaidžiui	17
Medžioklinių šautuvų	3
Įvairių šovinių	19 345
„Raketnicų“	2
Raketų	59
Žiūronų	1
Kompasų	1
Radijo imtuvų	4
Vokiškų racijų	1
Rašomųjų mašinėlių (liet. šriftas)	2

Pagrindinės likviduotos „gaujos“:

1. Sabaliausko „gauja“, kurią sudarė 60 žm., bet po lapkričio mėn. įvykdytos operacijos joje liko 22 asm. ir jie slapstėsi Obelių vlsč. teritorijoje. Šios operacijos metu „gauja“ galutinai likviduota ir nukautas „gaujos“ vadas Sabaliauskas. Pagal šį agentas **Čeičys** praneša: Kriaunose gyvenantis Jegoras pranešė, kad maldamas Barabariškės vnk. 1945 01 08 sužinojo, jog netoli nuo Baršėnų k. nukautas Sabaliauskas Tomas. Jis atpažino tik pagal kostiumą, nes žuvusiojo veidas buvo sudaužytas.

2. Juodupės vlsč., Paduobio miške veikė Čeptos Kazio ir Abolio vadovaujama 200 asm. „gauja“, iš kurių nukauta 131, paimti 6 gyvi sužeisti ir dar 7 metę ginklus išsilakstė kur katras. Apie tai paimtas gyvas sužeistas „banditas“ Garnelis papasakojo: „Mūsų būryje buvo iki 200 partizanų, bet paskutiniu metu nušauta 150, likusieji išsilakstė ir slepiasi bunkeriuose iškastuose namuose ir daržinėse. Aš pats mačiau nušautą būrio vado pavaduotoją, kurio pavardės nežinau. Mes pavardėmis nesivadinome, tik numeriais.“

3. Skapiškio vlsč. teritorijoje sunaikinta 52 asm. „gauja“, kuriai vadovavo Šalčius (Šaltis) Algimantas, buvęs Vilniaus universiteto studentas. Sunaikinti 8 bunkeriai, tarp jų ir štabo bunkeris, kuriame surasta 15 tūkst. mašinėlė spausdintų atsišaukimų, šaudmenų sandėlis, batų taisykla ir maisto sandėlis.

4. Skapiškio vlsč., Pažusėlių k. apylinkėse likviduota 10 asm. „banditinė“ grupė. Jie labai priešinosi ir visi nukauti.

5. Lapienių k. likviduota 13 asm. „gauja“, jie labai priešinosi, todėl visi nušauti.

6. Skapiškio vlsč. teritorijoje sumušta 20 asm. „gauja“, vadovaujama Petro Žiaugros iš Puponių k. Apie tai papasakojo sulaikytas „banditas“ Daleba: „Mūsų grupėje buvo 20 asm., vadovavo Petras Žiaugra (rusiškame tekste – Žougdis iš Polanių, čia – korektūros klaida – R. K.), daugiausia slapstėmės Kupiškio vlsč., Puponių kaimo apylinkėse, pas pil. Vizbarą miegojom ant šieno daržinėje ir visą laiką buvome pas jį. Mes turėjom 10 šautuvų, 1 automatą, 1 rankinį kulkosvaidį ir 2 granatas. Mūsų metu nušovė 4 iš mūsų, taip pat ir būrio vadą, o likusių likimo aš nežinau; arba buvo sugauti, arba išsibėgiojo.

Be čia išvardytų stambių „banditų“ formuočių, sunaikinta keletas smulkių grupelių po 3–10 asmenų, kurios slapstėsi daržinėse, namuose. Tokių grupelių buvo 12, dauguma iš jų narių – suimti.

Be pirmiau išvardytų „gaujų“, mes per agentūrą nustatėme, kad anksčiau sumuštos „gaujos“, vadovaujamos Jono Kazlausko, Nakučio, Kalpoko Kazio, Petro Vaidakavičiaus, Kumpicko ir kt., šiuo metu nėra gausios, o suskilę į smulkias grupeles slapstosi vienkiemių bunkeriuose ir miškuose prie vienkiemių.

Obelių partorgui, vykdomojo komiteto partorgui, milicijos viršininkui. Dėl didėjančio milicijos ir komunistinių veikėjų chuliganizmo pranešame:

1. Griežtai uždraudžiame liesti šeimas tų žmonių, kurių nėra: pavyzdžiui, areštuoti, mušti, keiksnoti ir taip toliau. Kiekvienu tokiu atveju taip pat bus pasielgta su komunistų šeimomis tik dešimteriojai.

2. Plėsti griežtai uždraudžiame, tai yra dažniausias nusikaltimas, kurį daro milicininkai ir komunistai. Už plėšimą ir grobimą atsako grobėjų šeimos savo gyvybe ir turtu.

3. Už visus kariuomenės ir NKVD poelgius atsako vietos valdžios organai ir milicija.

4. Stojimas į sovietų kariuomenę yra laisvanoriškas, todėl tokių asmenų gaudymai turi būti nedelsiant nutraukiami. Gaudytojų grupės bus negailestingai naikinamos.

5. Maisto produktų ir samagono paieškos laikomos grobimu, už tai bus baudžiama vietoje sušaudymu.

6. Už minėtus nusikaltimus prieš lietuvių tautą pirmiausia atsako vykd. komitetų pirmininkai, milicijos viršininkai, partorgai ir kiti komunistiniai veikėjai (....).

Pasirašo Lietuvos laisvės armijos partizanai.

Pranešimas apie Rokiškio apskr., Obelių vlsč. atliktos operatyvinės-karinės operacijos rezultatus (pasirašo Rokiškio apskr. NKVD sk. vrš. mjr. Nikitin). 1945 05 30 d. apie 17.00 val. apskrities NKVD skyrius gavo žinių, jog „banditai“ įvykdė išpuolį į Zarasų apskr., Antazavės vlsč. centrą. Taip pat nustatyta, jog po išpuolio „gauja“ persikėlė į Rokiškio apskr., Obelių valsčių.

Per agentūrą mes sužinojome, jog „banditai“ (60 asm. „gauja“), kurie puolė Antazavę, dabar apsistojo pasienyje su Latvija, Agurkiškio miške.

Praktinės priemonės. Gavus informaciją, 1945 m. gegužės 30 d. apie 19.00 val. pėsčiomis (kadangi neturime transporto) į 30 km maršą pasiunčiau NKVD kariuomenės 261 ŠP kuopą ir 10 istrebitelių bataliono karių į Agurkiškio mišką. Operatyviam darbuotojui duota užduotis atlikti gilų ir nuoseklų miško (kurio plotas 70 ha) patikrinimą, rasti „banditų“ stovyklą ir ten esančius „banditus“ likviduoti.

Kuopa atvyko į nustatytą padėtį gegužės 31 d. 4.00 val. ryto.

Operacijos rezultatai. Agurkiškio miško šukavimas prasidėjo 4.00 ryto ir tęsėsi iki 8.00 ryto. Paieškos metu rasta stovykla maždaug skirtinga 60 „banditų“. Stovykla susidėjo iš 7 palapinių, valgyklos, šulinio ir šokių (gal treniruočių aikštelė? – R. K.) aikštelės. Apžiūrint stovyklą, suradome vieną dujokaukę, kurią „banditai“ naudojo maskavimuisi. Apžiūrėjus, mes stovyklą padegėme, gaisro metu girdėjome šovinių ir granatų sprogišumą, tai reiškia, kad buvo palikta palapinėse.

Netoli Agurkiškio miško sulaikėme du beginklius „banditus“ – Frolą (gal Florijoną?) Kazanavičių, g. 1919 m., ir Siniauską Vladą, g. 1908 m., iš Kriaunėnų k. Bandant pabėgti, abudu buvo nušauti.

Išsiaiškinome, jog „gauja“ iš čia išėjo gegužės 26 ar 27 d. ir nužygiavo į Zarasų apskr. Taip pat manome, jog ta pati „gauja“, kuri puolė Antazavės vlsč., po to praėjo pro Agurkiškio miško apylinkių kaimus ir, susirinkę miške gegužės 30 d. apie 17.00 val., iš kur apie 21.00 val. išsiskirstė grupėmis ir išėjo į Zarasų apskr.

„Banditų“ buvo iš viso iki 300 asm., apsirengę rusiškėmis, vokiškėmis uniformomis ir civiliais rūbais. Pravažiavo 6-iomis pastotėmis, vežė sunkius ginklus ir du sužeistus „banditus“.

SSSR NKVD Vyriausiosios kovos su „banditizmu“ valdybos 2-o rango Valstybės saugumo komisariui drg. Leontjevui. Maskva. Spec. pranešimas apie „gaujos“ vado Tomo Sabaliausko sulaikymą. „Išvadavus“ Lietuvos SSR Rokiškio apskritį nuo fašistinių okupantų, šios apskrities Kriaunų ir Pakriaunio kaimuose 1944 08 Kriaunų mstl. gyventojas Tomas Sabaliauskas organizavo „gaują“ iki 60 asm. „Gauja“ kėlė sau tikslą vesti atvirą kovą su sovietų valdžia, su šūkiu UŽ NEPRIKLAUSOMĄ LIETUVĄ. 1944 10 Sabaliausko Tomo vadovaujamai „gaujai“ LSSR NKVD Kovos su „banditizmu“ skyrius užvedė agentūrinę bylą „Belolitovcy“.

Vykdant aktyvią agentūrinę veiklą ir vykdant karines-čekistines operacijas, „gauja“ buvo sumušta, nušauti 33 jos nariai, o paimti gyvi – 27. Susirėmimuose „gaujos“ nariai atkakliai priešinosi. Pačiam „gaujos“ vadui Tomui Sabaliauskui pasisėkė pasislėpti.

Imtasi paieškos priemonių, pasitelkiant agentūrą, per agentą *Dugas* 1945 02 27 nustatyta, jog Sabaliauskas slapstosi Kriaunų mstl. pas savo giminaitį Joną Sabaliauską šieno kūgyje įrengtoje slėptuvėje. Tą dieną pasiūsta Rokiškio apskr. NKVD sk. kovinė grupė nurodytoje vietoje surado ir sulaikė Tomą Sabaliauską, Tomo, g. 1909 m., gyvenantį Kriaunose, kilusį iš valstiečių, 1941 m. vadovavusį baltalietuvių sukilėlių būriui. Sulaikant Sabaliauską, paimtas šautuvas SVT, 1 granata ir daug šovinių. Tyrimą veda Rokiškio apskr. NKVD skyrius, kuris pasirengęs atskleisti visą pagrindžio organizaciją. Taip pat areštuotas aktyvus „banditų“ rėmėjas Jonas Sabaliauskas.

Agentūrinė byla „Povstancy“ realizuota, Sabaliausko „gauja“ likviduota visiškai.

Rokiškio apskr. NKVD sk. 1945 06 24. Agentūrinis pranešimas. Pranešėjas – Dugas, priėmė Prokopjev. Pagal man duotą uždavinį nustačiau, jog Obelių vlsč. teritorijoje Aleksandravėlės ir Pakriaunių apylinkėse veikia dvi „banditinės“ grupės, anksčiau sudariusios vieną „gaują“, vadovaujamą Tomo Sabaliausko. Šiuo metu minėtos „gaujos“ pasidalijo į smulkias grupes, kurių kiekviena iki 12 asm.

Buvę Sabaliausko „gaujos“ nariai perėjo į Antazavės vlsč. teritoriją ir Latvijos teritorijas, ypač tie „kontrrevoliucionieriai“, kurie Smetonos laikais užėmė vadovaujančias pareigas. Šių „gaujų“ sudėtis – sunku vieną nuo kitos atskirti. Jos neturi apibrėžto „banditų“ skaičiaus, „banditai“ vaikšto iš vienos „gaujos“ į kitą, todėl galima padaryt išvadą – tai gali būti viena ir ta pati „gauja“.

Gaujos veikia (?) miške, šalia kurio yra Buniuškių ir Arlaučiznos vienkiemiai, Kriaunų ir Vytėnų dvarai ir Pasarčių miške, prie Juozapavos, Ščiurių ir Pasarčių vnk.

Pirmajai „banditinei“ grupei, kuri slapstosi Pakriaunėlio miške, kurioje yra 12 asm.,

vadovauja Jurgis Turkevičius, 35 m. amžiaus, iš Pakriaunio k., Obelių vlsč. Nuo 1945 05 30 jis vadovauja grupei ir buvo atpažintas, kai mušė ir apiplėšinėjo pil. Bronių Žilinską, kai plėšė Kriaunų pašto skyrių.

Iš šios grupės žinomi 2 asmenys, tai: Juozėnas Jonas, g. 1924 m., iš Kriaunų mstl. ir Musteika (Mateika?) Petras, 30 m. amžiaus, iš Pakriaunio k., buvęs baltalietuvis, buvo suimtas 1944 11 16, bet pabėgo. „Gauja“ ginkluota šautuvais ir automatais, kulkosvaidžio neturi. Ši „gauja“ palaiko ryšius su Jasinevičiumi iš Degsnės vienkiemio ir tai patvirtinsiu šiais faktais:

1. „Banditas“ Juozėnas visą savo turtą ir ką prisiplėšia neša pas Jasinevičių;
2. Juozėnas intymiai draugauja su Jasinevičiaus dukterim Elena.

Antra 6-ųjų asm. sudėties „gauja“. Jai vadovauja Bislys Balys, būryje yra Marcinkevičius Steponas, g. 1921 m. Baršėnų k., ir Verslovas Juozas, g. 1918 Kriaunų k., Obelių vlsč. Jis vokiečių laikais dirbo staliumi. „Gauja“ palaiko ryšius su Palivonu Pranu, iš Pasarčių k.

(...) **antroji operacija.** 1945 birželio 26 d. Južintų vlsč. buvo pasiūsta žvalgybinė grupė į Katuniškių k. (gal Kubiliškio k.?) rajoną, grupei skirta žvalgybinė užduotis. Operacijos metu rastas bunkeris, kuriame slėpėsi 5 „banditai“, vadovaujami Antano Pajėdos, iš Katuniškių (?) kaimo. 4 „banditai“ ir vadas sunaikinti, 1 paimtas nelaisvėn. Bunkeris sudegintas.

Trečioji operacija. Skapiškio vlsč. NKVD 1945 06 06 Natigalės miške surado bunkerį, kuriame gyveno 6 „banditai“. Mums artėjant, „banditai“ metę ginklus, norėjo slėptis, bet mes juos persekiojome. Visa „banditinė“ grupė buvo likviduota. Vadas nenustatytas, paimti 3 šautuvai, žiūronai ir 2500 šovinių.

Ketvirtoji operacija. 1945 05 31 Obelių vlsč. Agurkiškio miške 251 ŠP kuopos pajėgomis nušauti 2 „banditai“ ir sudeginta 60-ties žmonių stovykla. Buvo įrengtos 7 palapinės, valgykla, šulinėlis ir „šokių“ aikštelė. Taktiniu požiūriu stovykla įrengta labai tinkamoj vietoj, ant aukštumėlės, kurią iš vienos pusės supo sunkiai įveikiamas griovys, iš kitos pusės – ežeras, abi pusės gerai apšaudomos kulkosvaidžiais. Apsauga įrengta dviem linijomis: prie pat stovyklos ir dar 500 m nuo stovyklos. Operacija vykdyta pagal ag. *Šiškovskio* duomenis, kur tuo metu galėjo būti „gauja“ iki 35 asm. Nuvykę vieton, radom, jog būta „gaujos“ iki 60 žm., kurie 1945 05 27 išėjo Zarasų apskr. pusėn.

Penktoji operacija. 1945 06 04 tikrinant Steponių mišką, pagal ag. *Vakaras* duomenis, buvo rasta stovykla ir 12-os „banditų“ bunkeris. Stovykloje rasti 2 „banditai“, kurie buvo nušauti. Paimta: šautuvų – 2, automatų – 1, pistoletų – 3, žiūronų – 1, kulkosvaidžio apkabų – 2, radijo imtuvų – 1, šovinių – 2000.

Pagal Rokiškio apskritį kartu su operatyviniais smūgiais „gaujoms“ buvo atliktas didelis auklėjamasis darbas su „banditų“ giminėmis, būtent: Rokiškyje NKVD kartu su partijos apskr. komitetu du kartus per savaitę darė mitingus tarp miesto gyventojų ir valstiečių turgaus dienomis, kada valstiečių suvažiuoja daugiau. Visų valsčiaus skyrių viršininkai taip pat vykdė mitingus, individualius pokalbius kaimuose ir vienkiemiuose, kalbėjosi su „banditų“ artimaisiais. Per pusantro mėnesio buvo pasiūsta keli šimtai laiškų „banditų“ artimiesiems, kviečiant juos legalizuotis. Gyventojams buvo pranešta apie LSSR NKVD komisaro Bartašiūno straipsnį.

Visas agentūrinis aparatas buvo nukreiptas į „gaujų“ ardomąjį darbą. Daug norinčių legalizuotis asmenų jau atėjo ir legalizavosi. Per ataskaitinį laiką gauta daug laiškų iš „gaujų“ vadų, jie anksčiau prisimetė kurčiais mūsų kvietimams ir laikė savo glėbyje daug eilinio „banditinio“ elemento. Pridedamas Svėdasų valsčiaus „gaujos“ vado laiškas, gautas 1945 05 25.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1478. LSSR NKGB Rokiškio apskrities skyrius (senas archyvinis Nr.7/106).

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu po grindžiu rezultatus, už 1945 08: 1945 08 04 legalizavosi Ramanauskas Kazys, Mykolas, g. 1917 m., Žališkių k. gyventojas ir Kublickas Stasys. Jie pridavė: 1 zenitinį kulkosvaidį su 4 diskais, 1 vokišką šautuvą, 1 automatą ir 670 šovinių. Ramanauskas sutiko išvesti legalizacijon jam pavaldžius partizanus su pavaduotoju Pupeikiu Petru arba, jei nesutiks, padėti likviduoti. Nurodoma, jog vadas – leitenantas Stasys Kazanas yra Latvijoje. Beičių kaimo rajone 1945 08 21 nukautas „gaujos“ vadas Tūbelis Vincas. Ramanauskas iki 1945 09 01 išvedė iš miško 18 „banditų“, iš kurių 14 su ginklu.

Apžvalginė pažyma pagal archyvinę bylą Nr. 690. 1945 m. birželio 9 d. buvęs Švenčionių apskr. MGB skyriaus darbuotojas vyr. lt. Maksimovas bendradarbiavimui su MGB organais užverbavo agentą slapyvardžiu **Miškas** Matusevičių Vinčą, Jono.

Verbavimo tikslas buvo tas, jog Matusevičius, dirbdamas Kiauneliškio girininkijos eiguliu, 1945 m. vasario mėn. savo eiguvoje surado „banditų“ bunkerį, o „banditai“ jį paleido, paėmę rašytinį pasižadėjimą, kad jis neišduos to bunkerio.

Pagal tą medžiagą, Matusevičius buvo pasitelktas bendradarbiavimui, duota užduotis pranešti apie eiguvoje pasirodančius „banditus“, išaiškinti „banditų“ talkininkus ir kitą antisovietinį elementą.

Per bendradarbiavimo laiką ag. Vincas Matusevičius, Jono-**Miškas** pranešė šią informaciją:

1. 1945 08 10 (priėmė Maksimov), kad Giedraitienė esanti Pranskaus Balio (suihtas 1944 m.) meilužė, kad ji gyvena pas Pranskaus tėvą Vasiuliškės k.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1407. LSSR NKGB Rokiškio apskr. skyrius. 1945 05 08 atėjusi iš Zarasų apskrities „banditinė“ 50 žm. grupė iš Dusetų vlsč. užpuolė Čivilių k., Jūžintų vlsč. Primušė 8 lojalius sovietų valdžiai asmenis ir išsivedė vieną istrebitelį.

1945 05 09 Jūžintų vlsč., Jačenų kaime „banditai“ užpuolė „sovchozą“, paėmė 1100 kg rugių ir 500 kg avižų. Buvo 35 asmenų „gauja“.

1945 04 17 „banditų“ 60 žm. „gauja“ išvaikė Žemės komisiją Kamajų vlsč., o 1945 04 16 išvaikė miško darbininkus, dirbusius ties Mikniūnų kaimu.

1945 04 29 Kamajų vlsč., Duokišky ant stulpų rasti lapeliai, raginantys jungtis į būrius. Atsišaukimai, pasirašyti Lietuvos Nepriklausomybės kovų organizacijos. Originalus atsišaukimas.

Raportas apie NKVD–NKGB Rokiškio apskr. skyriaus agentūrinę-operatyvinę veiklą 1945 06. Agentūrinė byla „Čiornyje Vorony“ užvesta „gaujai“, kuriai vadovauja buvęs vokiečių policijos vachmistras Juozas Vaičėnas, Balys Bislys ir Turkevičius Ksaveras.

ras. 1945 06 19 iš agento **Girčys** gautas pranešimas, kad Vaičėnas palaiko ryšį su Rokiškio bažnyčios klebonu Buliausku. Šaltinis žinias gavo iš Čeponio.

Buliauskas Jonas, Antano, g. 1910 m., iki karo dirbo gimnazijos kapelionu. Apie Vaičėno „gaują“ taip pat žinių davė agentai **Chitryj** ir informatorė **Alė**, kurie pranešė, jog Andrikavo ir Pasarčių miškuose yra dvi „bandgrupės“.

Bislio Balio „gauja“ – 15 žm., Vaičėno Balio – 12 žmonių. „Gaują“ maitina Vartibavičius, kurio sūnus 1941 m. ištremtas, ir Marcinkevičius, kurio du sūnūs yra „gaujoje“.

Agentūrinė byla „Dvoika“, užvesta Milakniui Jonui, kuris gyvena Obeliuose, apie 60 m. amžiaus.

1945 06 19 Kamajų vlsč., Guciūnų k. užtikta Baleišio Aloyzo grupė.

1945 06 21 Trumpicko daržinėje apsupta ir nukauta 20 „banditų“, 5 paimti gyvi, paimta 10 rėmėjų.

Pranešimas 1945 07 05. „Banditai“ atėmė 1945 06 06 iš mokytojos Vasiliauskaitės laišką, rašytą Stalinui, ir jo vietoj paliko savo raštelį.

1945 07 04, agento **Chitryj** žiniomis, Obelių vlsč., Baršėnų k. atlikta operacija Marcinkevičiaus namuose, kur buvo 4 „banditai“. 1945 07 08 ten pagautas 1 „banditas“.

1945 07 05 Obelių vlsč. legalizavosi Pitrenas Ignas, Justino. Pagal jo žodžius, iki 1945 03 būrys neveikė, paskui susibūrė 15 žmonių. Po keleto dienų atėjo štabo pasiuntinys Balys Pupeikis ir pranešė vadovausiąs būriui. Tada būryje buvo apie 35 žmones. Pitrenas būryje buvo virėju. Būrys buvo Agurkiškio miške, paskui perėjo į Raudinės mišką, kur vadovavimą perėmė Kazanas – buvęs LK majoras.

Pagal Pitreną žinias, yra rengiamas agentūrinių priemonių planas.

Diržys Juozas, 18 m. amž., Žiobiškio gimnazijos mokinys, yra nacionalistinės organizacijos narys.

Liaudies priešų sąrašas:

Obelių vlsč. – Romas Polivonas, Igno – Obelių vlsč. sekretorius, buvęs šaulys. Prie jo namų 1945 01 rastas bunkeris su maistu; Jankūnaitė Teklė, Jono; Zalagaitė Birutė, g. 1908 m.; Andriuškevičius Jonas; Pipikas Juozas ir t. t.

Pranešimas (penkiadienė ataskaita) 1945 07 02–07.

Vėl užverbuotas **Muravskij**, per jo pagalbą išaiškinta, jog Aleksandrovėlės apylinkėse yra 100 žm. „gauja“, kuriai vadovauja Ramanauskas. Nustatyta 16 žmonių, yra 3 moterys, tarp jų – Ramanausko sesuo Veronika.

1945 06 21 sužinota iš Samanių apylinkės pirmininko, kad žmogus, gyvenantis Rudakos vienkiemyje, užsiima samagono varymu. Pirmininkui pasiūlyta 1945 06 28 susitikti su piliečiu N. ir duota tam tikslui 0,5 litro spirito. Išgėrimo metu pilietis papasakojo, kad 1945 06 15 pas jį buvo užėjusi 11 žm. „banditų“ grupė: Šajauka, Siniauskas, Riklickas, Zmarys Juozas, Dainys Antanas, Kundelis Stanislovas, Grunda Mykolas, Juozas Varna – iš viso 11 žm. Paskui jis papasakojo, jog 1945 06 26 buvo užėjęs *Tamošiukas* su 5 „banditais“. Iš piliečio N. taip pat sužinota, kad Adamunia Antija (Adamonytė Antosė?) užsiima maisto „banditams“ tiekimu. Gavus tokius „materialus“, piliečiui N. pasiūlyta dirbti ir jis sutiko, gavo pseudonimą **Poddublyj** ir palaikys ryšį tik per Samanių apylinkės pirmininką. Pilietis N. užverbuotas kaip vidinis agentas **Muravskij**.

Prieš Vartibavičių pasiūstas agentas **Chitryj**.

1945 08 04 registravosi Ramanauskas ir Kublickas. Atidavė vieną zenitinį kulkosvaidį ir 4 diskus, 1 vokišką šautuvą, 1 automatą ir 670 šovinių. Ramanauskas sutiko išeiti iš miško ir išvesti dalį būrio su pavaduotoju Pupeikiu Petru, o atsisakius jam išeiti – jį nušauti. Pasakoja, jog „gaujai“ vadovauja leitenantas Kazanas Stasys. NKVD Ramanauskui paskyrė pasimatymą 1945 08 06, bet jis neatėjo, tai galima suprasti, nes buvo mažai laiko. Tada paskirtas pasimatymas 1945 08 12 Aleksandravėlėj. Ramanausko būriui 1945 05 užvesta agent. byla „**Bielolitovcy**“ (Baltalietuviai).

Pranešimas (penkiadienė ataskaita) 1945 07 22–27:

Agentas maršrutininkas *Naras* iš Pitrėno Petro, gyv. Obelių vlsč., Švilpiškių k., sužinojo, kad 07 pr. Ramanauskas davė įsakymą išsiskirstyti po 2–5 ir veikti savarankiškai.

Priemonės: per agentus paskleisti nuomonę, kad Ramanauskas juos išdavė ir ieškoti žmogaus, kuris jį nušautų.

NKVD vrš. mjr. Nikitin

Informacinė suvestinė apie agentūrinių-operatyvinių darbų, kovojant su „banditizmu“ (penkiadienė ataskaita) 1946 06 10–15.

Agentas maršrutininkas *Chainovskis* pranešė, jog Obelių vlsč., Lugariškio viename yra su „banditais“ susijusi Velainių šeima. Pagal tai 1946 06 03–04 naktį prie „banditų“ rėmėjos Velainytės Nadieždos namų iki 5 dienos palikta pasala.

Apie 4-os dienos 15 val. į namus atėjo moteriškė ir ten prabuvo apie 30 minučių. Išeinant ta moteriškė buvo sulaikyta, pas ją rastas pasas Šeduikytės Agotos, Igno, iš Šeduikių k., Svėdasų vlsč., taip pat pas ją rastas antrankovinis ženklas LLA ir geografinis Lietuvos žemėlapis.

1946 06 05 dieną Velainytė sulaikyta, jos namuose padaryta krata, rasti LLA ženklai, išsiuvinėti trispalviais motyvais ir daug žurnalų. Tardoma ji pasakė, kad gegužės 30 dieną pas ją buvo atėję Kazys ir Valerijonas Baltušiai iš Agurkiškio k. bei Algirdas Makutėnas iš Švobiškio ir užverbavo ją teikti informaciją apie kariuomenės judėjimą. Moteris, kuri pas ją buvo atėjusi, jai nepažįstama, atsiųsta ryšio reikalu.

Sulaikyta Šeduikytė parodymų nedavė 10 dienų, tiktai 1946 06 14 ji prisipažino, kad ji jokia Šeduikytė, bet Pupeikio Balio tikra sesuo Bronė Pupeikytė, g. 1919 m., to paties būrio „banditė“. Jokių operatyviai vertingų duomenų iš jos tardymo metu negauta.

Kumpickas pasakojo, apie susitikimą su Starkum, kuris pasakojo, jog Biržų girioje yra štabas, kuriam vadovauja LK kapitonas. Iš Starkaus būrio atėjo grupė partizanų-svečių.

1946 06 20 apie 18 val. į Kamajų valsčiaus MVD atėjo „banditas“ Bardinavičius Pranas, Jono, kuris g. 1926 Reičių k., Rokiškio vlsč. Jis pabėgo iš *Sakalo* būrio, kuris veikia Ragelių miške. Pagal jo parodymus, mesta 18 asmenų grupė, vadovaujama kovos su „banditizmu“ skyriaus viršininko pavad. Prokofjevo. Ragelių vlsč. Kuosų kaimo rajone palikta pasala, o į mišką vedė pats Bardinavičius. Artėjant prie stovyklos, pastebėjo sargybinis, kilo susišaudymas apie 3–5 minutes. Per susišaudymą užmuštas Kondraška Antanas-Lapis iš Kamajų vlsč. Kuokšių k., o kiti penki pabėgo.

Buvęs Juodupės vlsč. „gaujos“ vadas Žukauskas Juozas iš Onušio registravosi 1945 05 30, bet nusiėmė dalį ginklų ir vėl ruošiasi sukurti „gaują“. 1946 06 19 jis suimtas ir pas jį rasta ginklų.

Bordinavičius Pranas dirbo Ragelių bibliotekininku. Yra jo 1946 06 21 liudijimas apie Baukio Antano-*Sakalo* „gaują“.

Informacinė suvestinė apie agentūrinį-operatyvinį darbą, kovojant su „banditizmu“ (penkiadienė ataskaita) 1946 06 20–25:

1946 06 25 agentas *Šukys* susitiko su Čalkiu ir Šinkūnu Antanu ir naudojo jį „tamsoje“. Pagal jo žodžius, „gauja“ veikia su latvių Selinio grupė Aknystės vlsč., Ilūkstės r. „Gaują“ sudaro 18 žmonių, kuriems vadovauja Selinis (Silinš'as), kuris iki 1945 12 buvo Kuveikio „gaujoje“. Iš lietuvių ten yra tiksliai Vladas ir Antanas Šinkūnai ir Čelkys Antanas. Jie turi vieną rankinį kulkosvaidį, 4 automatus ir šautuvų.

Priemonių planas Selinio būriui sunaikinti – numatyta likviduoti iki 1946 06 29 Rempelio miško rajone.

Pagal suimtų Velainytės ir Pupeikytės parodymus, nustatyta, jog iki 1945 09 veikė „gauja“ iki 100 žmonių, kuri dalijosi į būrius: Ramanausko – 40 žm., Streikaus-Kazano – 35 žm. ir Balio Pupeikio – 25 žmonės. Pupeikytė pasakojo, jog būryje buvo iki 1945 09, paskui išvažiavo Vilniun. Ten 1945 06 03 susitiko buvusį partizaną *Šarūną*, kuris jai perdavė krūvą atsišaukimų, antsiuvus ir liepė nuvežt 1945 06 12 į Noreikių kaimo apylinkes ir pakast prie 4-o stulpo nuo Latvijos pusės, nes 1945 06 30 į Gražutės mišką ateis *Vėtra* vesti pasitarimo.

Statistinės žinios apie Rokiškio apskr. užkrėstumą nacionalistinėmis „gaujomis“ 1946 04. Yra 74 „banditai“, 116 pavienių ir 1200 vengiančių tarnybos.

1946 06. Rokiškio ir Ilūkstės MVD duomenimis, netoli Antazavės atliktos šukavimo operacijos dvi paras, kurioms vadovavo 285 ŠP pulko vado pavaduotojas pplk. Jurkov. Ieškota Silinšo „gaujos“. „Banditų“ nepastebėta, tiksliai surasta palikta pintinė su maistu. Rašoma, kad reikia aiškintis, kas tokią operaciją sugalvojo, bet paskui apkaltinta, kad pasala per anksti nuimta.

Į Silinšo „gaują“ numatyta įjungti agentą *Šukį*. Čelkys pasakė, kad į „gaują“ atėjus, bus du mėnesiai karantino, jam neduos ginklo ir visur seks paskirtas žmogus. Į tai Čalkiui agentas atsakė, kad į būrį neisias. Tai ir yra mūsų pozicija, nes „gaujoj“ jau turim mūsų užverbuotą agentą *Krūmokšnį* – tai Vladas Šinkūnas, kurį pasiuntė Juodupės MVD.

Ramanausko „gaujos“ „banditams“ sekti užverbuoti: *Vanagas, Muravskis, Chai-novskis*. Nustatyta, jog Noreikių kaimo gyventojas Katkauskas yra Ramanausko „gaujos“ rėmėjas. Numatyta jį paimti, užverbuoti ir įjungti į „gaują“.

Informacinė suvestinė apie agentūrinį-operatyvinį darbą, kovojant su „banditizmu“ už laikotarpį 1946 07 05–15:

1946 m. liepos 9–10 d. naktį apie 00.30 val. miesto ligoninės palatoje nušautas besigydantis MGB sargybinis („vachtior“) Isajus Boloboskin, Apalitsevič, g. 1926, VLKSM narys. Nužudė jį du nepažįstami. Dar 1946 m. gegužės 23 d. naktį į jo patėvio Boloboskino Trifano namus buvo įmestos 4 granatos, bet užmuštų nebuvo. Nustatyta, jog „banditams“ padėjo med. sesuo Čepukaitė Kazimiera-*Lakštutė*, kuri buvo palikta tai nakčiai atsakinga infekciniame skyriuje.

Į Aknystės MVD atėjo pasiduoti Selinio „gaujos“ „banditas“ Lapinskas Janis (Liepinš), su kurio pagalba Aknystės vlsč. MVD grupė, vadovaujama lt. Šerlausko, Rempelio miške sulaukė 4 „banditus“, o vienam – Bliumbergui Alfonsui pasisėkė pabėgti (1946 07 13).

Paimtas Kalnietiš Artoriš iš Garsinės vlsč. papasakojo, jog „gaujai“ vadovauja Silinš Voldemars-*Lapins* iš Garsinės vlsč. Melgalos k. Pasakojo, jog dabar „gauja“ slepiasi Trakų miške.

1946 m. liepos 14 d. Trakų miške rastos dvi tuščios stovyklos ir dokumentai Silinio vardu, o „banditai“ vieną stovyklą buvo ką tiksliai apleidę. Paieškomas mesta 80 kareivių iš 285 ŠP 3-io bataliono, Gerbalių miške paliktos pasalos 3 paroms, pasalomis vadovauja bataliono ŠV vyr. leitenantas Polozov.

Informacinė suvestinė apie agentūrinių-operatyvinių darbą, kovojant su „banditizmu“ (penkiadienė ataskaita) 1946 08 01–05:

Petras Žeizys, Antano, yra „liaudies gynėjų“ būrio vadas. Į jo namus atėjo keturi „banditai“ ir pradėjo namuose daryti kratą. Vienas „banditas“ nuėjo daržinėn, o tuo metu ten slėpėsi Žeizys, kuris įėjusį į vidų „banditą“ apšaudė ir sunkiai sužeidė, kiti „banditai“ pradėjo šaudyti į daržinę, bet Žeizys atsišaudydamas pabėgo. Keršydamai už tai, „banditai“ nušovė Žeizio tėvus ir jo 4 metų sūnų.

Informacinis pranešimas apie agentūrinių-operatyvinių darbą, kovojant su „banditizmu“ už laikotarpį 1946 11. Rokiškio vlsč. veikia Mikulėno „gauja“, kuri anksčiau įėjo į Kurkliečio būrį ir dabar pavaldi Ramanauskui. Ramanausko „gauja“ Rokiškio apskr. nebuvo jau 3 mėn., laikosi Latvijoje. Agentas *Šukys* nustatė, kad į „gaują“ įeina Mikulėnas Steponas-*Liūtas*, Antanas Čelkys-*Untinas*, Juozas Artimavičius-*Sakalas*, Jonas Mastėika, Dumbrauskas, Milaknis Balys, Kostas Kepenis ir trys latviai.

1946 12. Šarūnas yra mūsų agentas. 1946 12 11 jis sunkiai sužeidė „banditą“ Zolbą, o pasaloje buvusi grupė jį pribagė. „Banditas“ Zolba pas jį atėjo norėdamas pagalbos pasistatyti bunkerį, prašė lentų ir t. t. Agentas mūsų nurodymu nuvedė į negyvenamo ūkio daržinę ir, eidamas iš užpakalio, du kartus iššovė mūsų duotu pistoletu. „Banditas“ sunkiai sužeistas puolė bėgti, bet pasaloje pasislėpusi kovinė grupė jį nušovė. Pas „banditą“ Zolbą nerasta jokių dokumentų. Tai įvyko Juodupės vlsč. (Voke yra nušauto 1946 09 04 Mataušo Kurkliečio nuotrauka – L. A.).

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1415. LSSR MGB Rokiškio apskrities skyrius. Ataskaita apie agentūrinių-operatyvinių darbą 1946 06. Obelių valsčiuje rytinėje dalyje veikia „gauja“, kuriai demaskuoti pasiūstas agentas *Vladas* (Tauteris Juozas, Jono, g. 1924 m.).

Vladas: „Po organizuoto pabėgimo aš atsiskyriau nuo Bičiūno Vlodo ir dabar esu Taručių miške Panemunės vlsč. Ten sutikau Bičiūno „gaujos“ signalizatorių Jurkėną Petrą (partizanas), kuris pasakė, kad, Bičiūnui atėjus, mane priims į „gaują“.

Kumpicko „gaujai“ likviduoti pajungtas *Gondoras* (Lūža Alfonsas, Konstantino, vėliau MGB SG ag. smogikas *Moskva*). Jis kalbėjo, neva pas vieną ryšininką skaitė atsišaukimą, pasirašytą kažkokio pogrindžio štabo, ir kvietė juos ateiti pas tą žmogų.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1490. Rokiškio apskr. MGB skyrius. Pagal agentūrinę bylą „Zaoziornyje“. Pastaruoju metu išaiškinta Rokiškio apskr. pasirodžiusi nauja „gauja“, tai buvusio policijos vachmistro Vaičėno vadovaujama „gauja“. Nustatyta, kad 1945–1946 m., sudavus daug smūgių „gaujoms“ iš jų likučių Vytauto apygardos 1-os Šarūno rinktinės įsakymu sudaryta nacionalistinė „gauja“, kuriai vadovauja Balys Vaičėnas, kilęs iš buožių, kurio būryje yra 16 „banditų“, ginkluotėje turi 3 kulkosvaidžius, 4 au-

tomatus, kiti šautuvais ginkluoti. 1947 m. gegužės mėn. įvykdė du teroro aktus prieš aktyvą ir užsiėmė plėšimais. 1947 08 13 apklaustas legalizuotas Vaičėno „gaujos“ narys Leonas Širvys pasakojo, jog 1946 05 15 pas jį į namus atėjo Balio Vaičėno „gaujos“ nariai, kurie jį nusivedė į Liesio mišką, kur buvo du bunkeriai maždaug 12–13 „banditų“ kiekvienas. Pabuvusi tuose bunkeriuose dvi dienas „gauja“ išėjo Latvijon į Lavydžių mišką, kur pabuvus apie mėnesį, sugrįžo į Obelių vlsč. „Gauja“ daugiau laikėsi Kuprių miške, periodiškai užeidama į Ratuokliškio ir Pagriamėlių mišką, dar gyveno krūmuose prie Vajeičių k.

Vaičėno „gaują“ sudaro šie banditai:

1. **Vaičėnas Balys, Norbo-Nemunėlis**, g. 1918 m., iš Vajeičių (kitur – Vaičėnų k.) kaimo, ginkluotas rusišku kulkosvaidžiu ir PPŠ automatu;
2. **Vaičėnas Vincas, Prano-Centas**, 23 m. amž., Balio giminaitis, ginkl. SVT šautuvu ir TT pistoletu;
3. **Vaičėnas Edvardas-Edzka** (Vincas brolis), g. 1920 m., iš Vaičėnų k., anksčiau tarnavęs savanoriu, ginkluotas „Simonovo“ automatu ir belgišku pistoletu;
4. **Dručkus Vytautas-Šernas**, 28 m. amž., iš Vaičėnų k., ginkluotas vokišku šautuvu ir vokišku pistoletu;
5. **Dručkus Albinas-Sūnus**, g. 1925 m. Kalnočių k., ginkl. automatu ir lietuvišku pistoletu;
6. **Krasauskas Vladas-Kukutis**, 30 m. amž., iš Papilių k.;
7. **Juozėnas Jonas-Didelis**, g. 1922 m., ginkl. rusišku kulkosvaidžiu ir vokišku pistoletu;
8. **Tamoliūnas Jonas, Jono-Mažasis, Knygnešys**, g. 1923 m. Bajorų k., 6 gimnazijos klasių išsilavinimo, ginkluotas SVT ir TT pistoletu;
9. **Garnelis Edvardas-Šarkiukas** iš Dvirėžių k., ginkl. rusišku automatu ir TT pistoletu;
10. **Vainauskas Jonas-Jaska**, g. 1922 m. Obelių vlsč., Miškininkų k., ginkl. prancūzišku kulkosvaidžiu ir TT pistoletu;
11. **Bieliauskas Jonas, Prano**, g. 1917 m. Samanių k., ginkl. vokišku šautuvu ir TT pistoletu;
12. **Žaržojus Mykolas, Kazio**, g. 1927 m. (kitur – g. 1920 m.) Antanašės k., ginkluotas SVT;
13. **Kligys Stasys-Ažuolas**, g. 1928 m. (kitur – g. 1924 m.) Antanašės k., ginkluotas SVT ir pistoletu;
14. **Baltušis Leonas**, g. 1917 m. Kubiliškio k., ginkl. vokišku šautuvu ir TT pistoletu;
15. **Vartibavičius Antanas, Kazio-Tėvas, Piršlys**, g. 1900 m. (kitur – g. 1919 m.), iš Niaukių k., ginkl. SVT ir vokišku pistoletu.

Agentas **Veter** 1947 08 14 pranešė, jog prie savo namų naktį pamatė „banditą“ Vincą Vaičėną ir kitą slaplyv. *Bundela* (Alejūnas Romualdas), buv. kepėją iš Obelių. Vaičėnas papasakojo, jog dabar labai sunku gyventi, buvo jie 1947 07 20 Oklių miške su Bislio „gauja“ iš viso 16 vyrų, o paskui atvažiavo daug kariuomenės ir akiniuotas majoras vaikščiojo miško pakraščiu. Jau partizanai buvo pasiruošę šaudyt, bet kariuomenė

į mišką nėjo ir atsitraukė. Tada visu būriu pasitraukė į Latviją, kur turėjo susirėmimą ir reikėjo vėl trauktis į Lietuvą. Baliui Bisliui su dešimties partizanų grupe atsiskyrus, atėjo į Obelių vlsč., Aleksandravėlės apylinkes.

Agentūrinė byla „Zaoziornyje“

Dirba agentūra **Viktor** ir **Igla**. Išaiškinti 6 „banditų“ ryšininkai ir rėmėjai. Štai **Viktor** pranešė, jog 1947 09 27 buvo užėjęs Vaičėnas, kuris nuogastavo, kad suimtos Kulytė Valė ir Tumėnaitė (Onutė), o jos daug žino, ypač Tumėnaitė. Apie kitą ryšininkę – *Aldoną*–Jankauskaitę Felią agentas **Viktor** praneša: „1947 09 25 Jonavos k. gyventojas Šeškus Jonas malimo metu susitiko su Jankauskaite Felia, kuri pasakojo, jog neseniai suimta Kulytė Valė–*Kurpalis*, kuri, jei prabilėtų, padarytų daug bėdos“.

Igla pranešė, jog kalbėjosi su Felios Jankauskaitės motina, kuri skundėsi, kad suimta dukra ir kad namuose po grindim rado bunkerį.

LSSR valst. saugumo ministru drg. Jefimovui. Iš informatoriaus **Belyj** gauta žinių, jog nori registruotis Vaičėno „gaujos“ narys Žaržojus Mykolas. Tuo tikslu iškviesta į Juodupės MGB sk. „bandito“ motina, sesuo ir žmona, kurioms liepta iki spalio 7 d. legalizuoti „banditą“. Nustatytą dieną jis atėjo į Juodupės MGB sk. ir atidavė revolverį „Nagan“ su 8 šoviniais.

Pagal agentūrinę bylą „Baltalietuviai“. Ataskaitiniame mėnesyje pavyko likviduoti vadeivą Kazį Ramanauską, Mykolo–*Barzdą*, g. 1917 m., kilusį iš buožių, dirbusį Smetonos laikais policijoje eiliniu policininku.

1941 m. prasidėjus karui, įstojo į policiją, kurioje dirbo iki 1944 m. „išvaduojant“ Lietuvą iš vokiškų okupantų.

1944 m. jis perėjo į nelegalią padėtį, organizavo 40 asm. „gaują“ iš buvusių „baudėjų“ ir asmenų, susikompromitavusių prieš sovietų valdžią. Būdamas „gaujos“ vadeiva, Ramanauskas įvykdė daug sunkių nusikaltimų prieš sovietinį aktyvą ir „varguomenę“. Vykdamas daug operatyvinių veiksmų, likviduota iki 10 šios „gaujos“ „banditų“, o kiti legalizavosi. „Gaujos“ likučiai – 6 asm., vadovaujami Ramanausko Kazio, toliau terorizavo gyventojus Aleksandravėlės, Obelių, Antazavės vlsč. bei Latvijos SSR Ilūkštės apskr.

1947 m. Ramanauskas nukautas Aleksandravėlės vlsč. „liaudies gynėjų“ tokiomis aplinkybėmis: 1947 12 19, vykdamas rinkimų organizavimo priemones, iš Samanių k., Aleksandravėlės vlsč. važiavo valsčiaus MGB „liaudies gynėjų“ grupė – 4 asm., vadovaujami skyriaus vado Michailovo. Apie 17.30 val., tikrindami vietovę, Michailov ir „liaudies gynėjas“ Mikas, eidami keliu, pamatė 6 „banditus“, važiuojančius vežimu per Samanių kaimą. Neprivažiavus 10 metrų, „banditai“ su Ramanausku į raginimą stoti (stoj!) reagavo šokdami iš vežimo į šalikelę. „Liaudies gynėjai“ Michailovas ir Mikas taip pat, sugriuvę į šalikelę, pradėjo šaudyti į „banditus“. Susišaudymo metu nušautas „gynėjas“ Mikas. Matydami, kad „gynėjų“ ugnis susilpnėjo, „banditai“ pradėjo intensyviau šaudyti į Michailovą, bandydami jį apsupti. Michailovas metė į „banditus“ granatą, po to antrą, ir neprisileido jų arčiau ir nustūmė juos iki 20–30 m. „Banditai“ šaudė vis smarkiau, o Michailovui baigėsi šoviniai. Tada jis nepasimetė ir paėmė žuvusiojo Miko automatą su šovinių rageliais, vieną granatą ir toliau tęsė kovą. Maždaug po 20 min. Ramanauskas sušuko atakon ir pats pirmasis metėsi ant Michailovo, kuris automato šu-

viais paguldė „banditą“. Likusieji „banditai“ šliauždami bandė pasiimti nušautąjį, tačiau Michailovas metė trečią granatą ir, šaudydamas iš automato, priverstė „banditus“ bėgti. Tuo metu Michailovui į pagalbą atėjo du likusieji „liaudies gynėjai“ ir „banditai“ buvo priversti slėptis miške.

Pasiūsta kovinė grupė „banditų“ nesurado, nustatyta tik, jog jie vežimu pasitraukė į Antazavės vlsč. Drąsiai ir ryžtingai veikiant Michailovui, nukautas „gaujos“ vadeiva Ramanauskas ir paimti trofėjai: SVT šautuvas, TT pistoletas, šautuvo ir automato šovinių – 53, užrašų knygelė, kurioje užfiksuoti kariuomenės ir „liaudies gynėjų“ pasirodymai ir kitas susirašinėjimas. Pats Ramanauskas buvo apsirengęs kariška uniforma su Baltijos jūros laivyno jūrininko antpečiais, turėjo medalį už šaunų darbą 1941–1945 m. Taip pat paimtas „banditų“ vežimas, kur radome duonos, lašinių, mėsos ir portfelių su baltiniais, taip pat automato spyną.

Šiuo metu vykdome priemones surasti likusius Ramanausko „gaujos“ narius Kublicką ir Pipinį. Kadangi gaujos likę tik du „banditai“, tai agentūrinę bylą nutraukiame, sudarydami likusiems „banditams“ bylas-formuliarus.

Pagal agentūrinę bylą Nr. 1490 „Zaoziornyje“. „Gaujos“ vadas Vaičėnas turi ryšių su Ramanausko ir *Dobilo* gaujomis, neseniai „banditų“ susirinkime jis kalbėjo, jog „greitai Lietuvą išlaisvins anglai ir amerikonai, tada pagyvensim gerai. Kas slepiasi miškuose, žemės nears – jie bus ponais“. Vaičėno būrys turi gerą rėmėjų tinklą, kuris aprūpina maistu, drabužiais ir teikia žvalgybinius duomenis. Apie tai agentas *Uosis* praneša:

„Vaičėno Balio-Amerikono „gauja“, kuri 1947 05 09 įvykdė teroro akciją prieš aktyvisto Šakalio šeimą, po šio išėjo į Latvijos teritoriją ir ten išbuvo iki 1947 07, po to sugrįžo į Obelių valsčių, kur turi daug rėmėjų. Per „banditą“ Garnelį man žinomi šie „banditų“ rėmėjai:

1. **Mezginas Marinas**, gyv. Mičiūnų k., teikia „banditams“ maistą, o dukterė yra Vinco Vaičėno simpatija;

2. **Mezginas Petras** iš Mičiūnų k., teikia „banditams“ maistą;

3. **Klišonienė** – felčerio žmona, duoda „banditams“ vaistų, maisto produktų;

4. **Dručkutė** – Obeliuose mokytoja, su seserim ateina į „gaujos“ stovyklas, ji yra Jono Juozėno meilužė;

5. **Šeškus** – Rokiškio vlsč. Jonavos k. gyventojas, pas jį dažnai ateina „banditai“;

6. **Jočys Izidorius**, iš Keležerių k., pas jį ateina „banditai“;

7. **Padolskas Zigmantas**, dirba Obeliuose pieninėj mašinistu, dirba kaip ryšininkas, dažnai atvažiuoja į Kraštų dvarą susitikti su Vaičėnu.

1947 08 17 agentas *Veter* pranešė: „Jūsų nurodymu aplankiau Vaičėno rėmėją Staškevičiūtę Emiliją, gyv. Bagdonišio k., ji man papasakojo, jog pas ją buvo atėjęs Kulys Stasys. Jam išėjus, išėjo ir „banditai“ link Aleksandravėlės, tačiau netrukus, beeidami su kažkuo susisaudė. Toliau ji papasakojo, kad „banditai“ išėjo iš Pakenės miško todėl, jog ten yra didelių kariuomenės ir sribų persekiojimų, o Aleksandravėlės apylinkėse jiems gerai.

Toliau tęsdama pokalbį, Staškevičiūtė pasigyrė, jog pas ją buvo atėję du „banditai“, o pas Kulį (Bagdonišio k.) buvo penkiese, jie peršasi Kulio dukteriai Kulytei Valei. Ji Staškevičiūtei pasakojusi, kad 1947 08 21 pas ją buvo atėjęs pirštis „banditas“ Vainauskas

Albertas, jis anksčiau turėjo daug žemės. Pasak Kulytės, „banditas“ ją smarkiai įsimylėjęs, todėl tikrai paims į žmonas.

Įdomią informaciją pateikia mūsų suimta dviveidė agentė **Saulytė**, kuri būdama užverbuota, užsiiminėjo provokacijomis, jos namuose vykdavo slapti „banditų“ susitikimai, o pas pačią agentę po pečiumi (krosnimi – *red. past.*) buvo padarytas bunkeris. 1947 09 30 tardyme **Saulytė** papasakojo, jog tarp **Dobilo**-Jurevičiaus Kazio būrio ir **Amerikono** būrio vyko pasitarimas. Ji pasakojo: „1946 m. spalio ar lapkričio mėnesį mūsų namuose vyko „banditų“ susitikimas ir pasitarimas, kuriame dalyvavo iš Rokiškio vlsč. **Dobilo** „gaujos“ „banditai“: **Perkūnas**, **Bijūnas**, **Sakalas** ir **Doleris**. Iš Obelių vlsč. „banditų“ dalyvavo **Vaičėnas Vincas**, **Juožėnas Jonas**, **Vaičėnas Edvardas** ir **Balys Bislys**. **Sakalas** pasakė kalbą, kur iškėlė klausimą, jog reikia pasidalyti ribas kokiuose kaimuose veikia kuris būrys, kad rokiškėnai ir obeliečiai netrukdytų vieni kitiems. Jis kalbėjo: „Į šitą pasitarimą mus atsiuntė **Dobilas**, kuris liepė obeliečiams perduoti, kad jie neitų į Kriaunų, Pakriaunio, Bagdonišio ir Jonavos kaimus, nes tie kaimai priklauso **Dobilo** būrio veikimo rajonui.“ Pasitarime kilo ginčas dėl teritorijų ir „banditai“ nieko konkretaus nesutarė. Iš obeliečių pusės pasisakė „banditai“ **Vaičėnai** ir **Juožėnas** pareiškė, kad mes neišeisim iš Jonavos kaimo, nes ten turime bunkerį. **Saulytė** tardyme pasakė, kad tai ji, gyvendama Jonavos k. savo namuose laikė bunkerį.

Pagal agentūrinę bylą „Zaoziornyje“. Vykdomė agentūros įvedimo į **Vaičėno-Amerikono** būrį operaciją. Mūsų sugalvota kombinacija ir sumaniai veikiant agentui, mums per agentą **Uosį** pavyko nustatyti ryšius su **Amerikono** „gauja“. Agento įvedimas vyko tokiu būdu: 1947 09 iš dalies šalutinės agentūros dirbančios šioje byloje buvo gauta duomenų apie tai, jog vienas iš **Amerikono** „gaujos“ ryšininkų – **Garnelis**, kurio brolis yra būryje, gavo užduotį iš „bandito“ **Vainausko** gauti jo broliui šaudmenų. Išnaudojant šiuos duomenis, mes **Garneliui** pasiuntėme agentą **Uosį**. Jį **Garnelis** pažįsta kaip praeityje buvusį **Amerikono** „gaujos“ narį. **Garnelis** agentą širdingai priėmė ir pasisakė, ko iš jo prašė „banditai“, būtent šaudmenų. Paprašė agento pagalbos.

Po šio mes agentui davėm šovinių, 1947 09 21 šitų šovinių pasiimt atėjo „banditai“. Per **Garnelį** iškviėtė agentą, apie ką šis papasakojo 1947 09 24 susitikime su mūsų darbuotojais: „1947 09 21 naktį pas mane atėjo **Garnelis Albertas**, gyv. Jovydių k. Jo brolis yra miške **Vaičėno** būryje. **Garnelis** man pasakė, kad pas jį namuose laukia 4 „banditai“, kurie kviečia (šaltinį) ateiti pokalbio ir prašo atsinešti gautus šovinius.“ Šaltinis išėjo kartu su **Garneliu** pas jį į vienkiemį ir surado ten 4 „banditus“, tarp kurių buvo **Jonas Vainauskas**, ginkluotas kulkosvaidžiu, o kitų „banditų“ **Uosis** nepažino. Padavus šovinius, **Vainauskas** padėkojo, bet pasakė, kad mažai – reikia daugiau. Pasakė, jog gavus daugiau šovinių, pranešt **Garneliui**, o jis perduos kam reikia. Taip pat prašė suveikti automalui ragelį arba diską. Šaltinis paklausė **Vainausko**, kodėl vaikšto tokia maža grupė, į tai **Vainauskas** atsakė, jog susipyko su **Vaičėnu** dėl to, kad neduoda vado pareigų ir neima su savimi į plėšikavimus. Po šio šaltinis atsargiai pasisiūlė, kad gal ir jį priimtų būrin? Į tai **Vainauskas** atsakė: „Tau dar nėra reikalo eit būrin, o jei reikės, mes patys tave mobilizuosim. Tuo atveju, jei tau grės pavojus, tai pasidaryk bunkerį, gal ir mums jis pravers...“

Planuojame agentą **Uosį** per **Vainauską** įvesti į „gaują“, tam rengiama kombinaci-

ja. Jeigu Vainauskas artimiausiu metu agento nepriims būrin, tuomet agentui duosime ginklą, kad jis, nutaikęs proga, Vainauską sulikviduotų. Agentas tą padaryti sutiko, jis ir anksčiau kartą mūsų buvo panaudotas kaip „bojevikas“ ir tai davė gerų rezultatų.

Tuo pat metu, įvertinant, kad Garnelis dirba samdiniu, o jo brolis yra „gaujoje“, mes planuojame slaptaį Garnelį sulaikyti ir demaskuoti jo ryšius su „banditiniu“ pagrindžiu (kaip ryšininką). Per jį ketiname iškviesti slaptam susitikimui jo brolį, jį užverbuoti ir kartu abu brolius, kaip sudvejintus agentus, įvesti į *Amerikono* būrį, kad sudarytų sąlygas šiam būriui likviduoti.

Pažymime, jog per pastarąjį mėnesį buvo padarytas didelis darbas nustatant *Amerikono* būrio ryšininkų ir rėmėjų bazę. Agentai **Viktor** ir **Igla** nustatė daug būrio ryšininkų ir rėmėjų. Mes areštavome 6 ryšininkus ir rėmėjus, be to dar 7 sekame, tokiu būdu šio būrio rėmėjų bazę likviduota visiškai, tai neabejotinai turės įtakos ir greitesniam būrio likvidavimui. Agentas **Viktor** praneša banditų nuotaikas dėl jų rėmėjų bazės likvidavimo. „1947 09 21 mano namus aplankė „banditai“ broliai Vaičėnai ir su jais dar 4 „banditai“. Pokalbyje Vaičėnas apgailestavo, kad suimtos Kulytė Valė ir Tumėnaitė, dabar jos gali daug ką tardomos išduoti. Jiems (partizanams) dabar teks ieškoti naujo rėmėjų rato, nes apie rėmėjų ratą daug kas žinojo, ypač Tumėnaitė, kuri žinojo rėmėjus Aleksandravėlės ir Keležerių k. apylinkėse.“

Per ataskaitinį mėnesį **Viktor** davė daug vertingos medžiagos apie Kulytę Valę slapyvardžiu *Kurpalis*, kuri sistemingai lankėsi „banditų“ stovyklose ir buvo vieno iš „banditų“ simpatija, o jos namuose „banditai“ sistemingai išgėrinėdavo.

Apie kitą ryšininkę Jankauskaitę slapyv. *Aldona*, **Viktor** praneša: „1947 09 25 per malimą pas Šeškų Joną Jonavos k. susitikau su Jankauskaite Felia, ji man papasakojo, kad neseniai suimta Kulytė Valė, kuri gali daug ką išduoti. Ji žinanti, kad pas ją (Jankauskaitę) ateidavo miškiniai, kad ateidavo ir pas Krasauską, pas kurį apsistodavo kelioms dienoms. Felia kalbėjo, kad „jei tik mane areštuos, aš išduosiu visus, kas susijęs su miškiniais“.

Kas liečia Jankauskaitę, **Igla** praneša: „1947 09 29 kalbėjausi su suimtosios Jankauskaitės Felios motina, ji papasakojo, jog 1947 09 27 kratos metu kareiviai po pečiumi rado bunkerį ir už tai suėmė dukterį. Jankauskienė pasakojo, kad bunkerį „banditai“ pasidarė praėjusiais metais, bunkeris buvo gerai užmaskuotas, tik štai padarėm klaidą neišvalę šiukšlių ir kareiviai surado. Kareiviai palindo po grindimis ir surado bunkerį. Toliau Jankauskienė pareiškė, kad po kelių teroro aktų, kareiviams suradus Jonavos k. daug bunkerių, „banditai“ išsigando, kad bus išaiškinti ir išėjo į Latviją. Mano duktė išėjo kartu su jais į mišką, paskleidusi gandą, kad neva išvažiavo mokytis. Paskui kartu su „banditais“ grįžo savo kraštan ir mūsų namuose įsirengė bunkerį, kur „banditai“ pragyveno apie mėnesį laiko“.

Turėdami tokią informaciją apie „banditų“ rėmėjus, mes nutarėme likviduoti rėmėjų bazę ir pirmiausia areštavome Kulytę, kuri tardymo metu davė plačius parodymus apie savo kenkėjišką veiklą ir ryšius su „banditais“, taip pat papasakojo apie kitus ryšininkus ir rėmėjus.

Kulytė papasakojo: „Nusikalstamus ryšius su „banditais“ aš užmezgiau 1947 06 tokiomis aplinkybėmis: pas mane nakčia atėjo pažįstamas „banditas“ Vainauskas, kuris

pasiūlė kartu su Staškevičiūte eiti su juo į Kumšos mišką. Atėjus į mišką, ten palapinėse radome 13 „banditų“. „Gaujos“ vadas Vaičenas Balys-Amerikonas davė man slapyvardį *Kurpalis*, ten dalyvavo ir Staškevičiūtė. *Amerikonas* pareikalavo, kad aš prisiekčiau, jog dirbsiu „banditų“ naudai ir neišduosiu man patikėtų paslapčių. „Banditai“ mane paklupdė ir klūpomis daviau priesaiką. Tokią pat priesaiką davė ir Staškevičiūtė Emilija. Būdama „banditų“ ryšininkė – ne kartą pranešiau jiems žvalgybinius duomenis, kaip antai kartą, Bagdoniškin atvažiavus kareiviams, buvo pradėtos pamiškės namų kratos. Tuo metu pas mane atėjo Jonavos k. gyventoja Šeškutė Stasė, kuri pasakė, kad reikia skubiai pranešti miškiniams apie kareivius. Tada aš skubiai susiradau Staškevičiūtę, kuriai pasakiau bėgti į Kumšos mišką ir susirast miškinius. Tą ji ir padarė. Taip pat miškiniams paramą teikė Jankauskaitė, Staškevičius ir Jonas Šeškus.“

Po Kulytės arešto mes dar areštavome:

1. **Jankauskaitė Feliją, Bernardo-Aldoną**, g. 1931 m. Jonavos k., būrio ryšininkė, pati kokį tai laiką buvo būryje;
2. **Staškevičių Petrą, Antano**, g. 1926 m. Bagdoniško k., būrio ryšininką;
3. **Staškevičiūtę Emiliją, Antano**, g. 1922 m. Norkūnų k., 4 klasių išsilavinimo, būrio ryšininkę;
4. **Šeškų Joną, Igno**, g. 1921 m. Jūžintų vlsč., Kulių k., gyvenantį Bagdoniško k., „banditų“ rėmėją ir ryšininką;
5. **Šeškutę Stasę, Jono**, g. 1925 m., kilusią iš buožių, „gaujos“ ryšininkę.

Visi čia išvardyti asmenys prisipažino bendrininkavę *Amerikono* būrio „banditams“ ir davė parodymus prieš kitus, kuriuos ketiname areštuoti.

Pagal agentūrinę bylą „Zaoziornyje“. Pagal šią agentūrinę bylą sekamas *Amerikono* būrys, kuris save vadina pulku ir veikia Obelių vlsč. teritorijoje. Praėjusį mėnesį mūsų veikla vyko dviem kryptimis, būtent, įvedant į būrį mūsų agentūrą ir areštuojant aktyvius „banditų“ talkininkus.

Spalio mėnesį areštuotos:

1. **Šeškutė Stasė, Jono**, gim. 1925 m., iš Jonavos k., Rokiškio valsč.;
2. **Tumėnaitė Ona, Jono**, iš Paveisėjo k., Obelių valsč.

Tumėnaitė ir Šeškutė buvo *Amerikono* būrio talkininkės, teikė jiems žvalgybinę informaciją apie kariuomenės judėjimą, taip pat sanguliavo su „banditais“. Šeškutės ir Tumėnaitės nusikalstamą veiką patvirtino anksčiau suimtos Kulytė, Staškevičiūtė ir kt. Tą pripažįsta ir suimtosios.

Per praėjusį mėnesį vykdėm priemones, kad būtų įterptas į *Amerikono* būrį agentas **Uosis**. Pastaruoju metu iš jo gautais duomenimis agentas ir toliau susitikinėja su „banditais“, tačiau pastarieji jį kol kas tikrina ir nesiryžta priimt pas save.

Vykdant agentūrines priemones, nustatyta, jog Kumpuoliškio k. gyventojas „A“ nuo 1946 m. palaiko ryšius su „banditais“, teikia jiems maistą, o jo namuose „banditai“ susitikinėja su ryšininkais. Turint tokią informaciją, mes jį sulaikėme, demaskavome ir užverbavome agentu **Žaibas**. Jis pasižadėjo per mėnesį – pusantro išpirkt savo kaltę ir „pakišt „banditus“ po operatyviniu smūgiu“. Apie savo veiklą jis štai ką papasakojo: „Su „banditais“ susirišau 1946 m. pavasarį, naktį pas mane atėjo trise ir paprašė maisto, tai buvo Vaičenas Edvardas, Vaičenas Vincas ir Garnelis. Aš daviau jiems pavalgyt, nuo

to laiko jie pradėjo pas mane vaikščiot, per 1947 m. buvo atėję gal 4–5 kartus. Dažnai ateidavo ir vadas Balys Vaičėnas, kuris man pasakodavo, jog greit ateisį anglai su amerikonaais ir visus išvaduosią. Aš pritariau jų nuomonei. Kad nesukelt valdžios įtarimo, aš jiems pasakiau, kas jie ateitų pas mane labai slapta. Tada jie pasakė, kad atsiųs savo ryšininkę Andriuškevičiūtę Teklę, Donato, 24 metų amžiaus iš Kumpuoliškio k.“

LYA (KGB arch.), f. K-41, ap.1, b. 1478. Rokiškio NKVD skyrius apie ag. Moskva
Pranešimas apie operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su „banditizmu“ ir antisovietiniu pogrindžiu Rokiškio apskr. 1945 m. rugpjūčio 22–29 d.

1945 09 25 apie 22.00 val. Pakriaunio k., Obelių vlsč. penki ginkluoti „gaujos“ nariai įsiveržė į Skvarnavičiūtės Onos namus, padarė kratą ir smarkiai sumušė visą šeimą. Iš „banditų“ atpažintas Musteikis Petras iš Pakriaunio k. – Bislio „gaujos“ narys.

Pasiųsta kovinė grupė iš 12-ojo pasienio pulko 3-io bataliono karių, vietoje nušovė vieną „banditą“, paėmė šautuvą su 120 šovinių.

Atliekant operaciją Juodupės vlsč. 1945 09 23 buvo išblaškyta „banditų“ grupė ir atėjo legalizuotis „gaujos“ vadas Lūža Alfonsas, Vladislavos k. gyventojas, kuris pridavė automatą, 5 šautuvus ir 100 šovinių. Jis apklausos metu papasakojo, jog buvo 5 asm. „gaujos“ nariu, dabar atėjo penkiese legalizuotis, iki to laiko gyveno Staponių miške. „Gauja“ politinių tikslų nekėlė, o tik slapstėsi bijodami arešto dėl vengimo eiti į kariuomenę. Turėjo ryšių su „gaujos“ vadu Petru Deksnium, kur atnešdavo antisovietinės spaudos. Deksnio būryje buvo 12 asm.

Pagal operatyvinius duomenis, Lūža Alfonsas buvo Juodupės vlsč. LLA štabo nariu ir turėjo ryšių su Biržų krašto LLA pogrindžio vadu kapitonu Čerka, iš kurio gaudavo veiklos dokumentus. Kadangi Lūža tai nusišė, jis paimtas agentūriniam sekimui.

Paieškant „gaujos“ vado Bislio, 1945 09 18 iš Pauliuko Antano sužinota, kad Salių k. pas pil. Savlinę (taip tekste) slapstosi aktyvaus Bislio „gaujos“ nario Turkevičiaus Jurgio žmona Paulina, ją sistemingai lanko Bislys Balys-Tarzanas, Tūzas su Turkevičiumi (jos vyras).

LYA (KGB arch.), f. K-41, ap. 1, b. 1479 Rokiškio apskr. MGB skyrius (1946 m.)

Ramanausko „gaujos“ paieškai į Latviją ir Antazavės vlsč. teritoriją atsiųsta agentūra *Vanagas, Muravskij, Chainovkij*, nustatyta, jog Noreikių k. gyvena Katkauskas, kuris yra Ramanausko Kazimiero-Barzdos „gaujos“ informatorius.

Kumpicko „gaujos“ likvidavimui agentui **Gondoras** (Lūža Alfonsas) duota užduotis 1946 07 21 padaryti balių „banditams“. Tam tikslui *Gondorui* išduota 8 litrai samagono. Agentas užtikrino, kad operacija yra perspektyvi.

Jei ši kombinacija nebus sėkminga, tai agentui nurodyta asmeniškai nušauti „gaujos“ vadą.

Situacija 1946 m. liepos 5–15 d. Per ataskaitinį laikotarpį „banditai“ įvykdė du išpuolius, iš kurių vieną pačiame Rokiškyje. 1946 m. liepos 9–10 d. naktį maždaug 00.30 val. du nepažįstami asmenys miesto ligoninėje šūviais iš pistoleto nužudė ligoninėje gydomą MGB sargybinių (vachtiorą) Isajų Balaboskiną, g. 1926 m., VLKJS narį, vokiečių okupacijos metais buvusį raudonuoju partizanų. 1944 m. jis įstojo dirbti į Rokiškio apskr. MGB.

Pažymėtina, jog į namus, kur gyveno Isajus Balaboskinas su patėviu Trifonu, taip

pat raudonuoju partizanų, 1946 m. gegužės 23 d. buvo įmestos 4 granatos, bet aukų išvengta. Užpuolėjai nerasti.

Tyrimo metu nustatyta, jog Trifonas Balaboskinas, atėjus sovietų valdžiai, aktyviai talkino MVD–MGB organams išaiškinant tėvynės išdavikus. Paskutinį kartą 1945 m. spalio mėn. jo pagalba sulaikytas vokiečių talkininkas Diržys, kurio žmonos broliai yra „gaujoje“. 1946 m. pavasarį konvojavimo metu Balaboskinas nušovė bandantį pabėgti Bulovą, kurio du broliai taip pat yra „gaujoje“.

Įtariam, jog teroro aktą įvykdė asmenys, kurie gerai žinojo Balaboskino veiklą, t. y. iš Diržio arba Bulovo aplinkos. Įtariama, jog prie to prisidėjo med. seselė Čepukaitė (prtz. ryš. Čepukaitė Kazimiera-*Lakštingala*), kuri dingo ir kurios negalima surasti.

LYA (KGB arch.), f.K-1, ap. 3, b. 1417. LSSR Rokiškio apskr. MGB skyrius.

Spec. pranešimas. Juodupės vlsč. iš Žukausko „gaujos“ išėjo „banditas“ Bekeris Algirdas, Vinco-*Kelmas*, g. 1924 m. Onušio k., Juodupės vlsč. Jis nurodė, kur yra „banditai“ ir (1945?) 11 27 pagal jo parodymus nukauti du „banditai“, bet po šio jisai perėjo į nelegalią padėtį, neva bijodamas „banditų“ keršto (jis buvo surastas ir, išsiaiškinus padėtį, užverbuotas).

Agentūrinis pranešimas: ag. Šukys – 1946 09 03: Atėjo Kurklietis Matas, jo „gauja“ ginkluota: 2 rankiniai kulkosvaidžiai, 18 žmonių. Selinio (Silinš'o) „gaujoje“ – 5 žmonės, lietuviai tik Antanas ir Jonas Šinkūnai.

Spec. pranešimas dėl priemonių įgyvendinimo pagal agentūrinę bylą „Lesnyje“.

1947 02 24 ag. *Gondoras* „pakišo po operatyviniu smūgiu“ Deksnio būrį Juodupės vlsč. Užmušti 4 žmonės Zaborsko Kosto namuose.

Agentūrinis pranešimas: ag. Šukys – 1946 09 05: 1946 09 04 pas agentą atėjo Čalkis, o Kurklietis su kitais liko lauke. Jie trumpai pasikalbėjo ir po to jie išėjo į Kirkūnų kaimą, kur pakeliui laukė pasala. Nuo agento namų už 500 m prasidėjo šaudymas ir atbėgo į dešinę koją sužeistas Čalkis. Jis paprašė, kad perrištų ir greitai išbėgo. Dar spėjo pasakyti, kad žuvo Kurklietis ir dabar vadovaus Vaičėnas Balys. „Mano draugas“ nepasakė, kur jisai gydysis, sakė, kad pasiūs žmogų, kuris ir praneš.

„Gauja“ slepiasi Gerbalių miške, yra 16 žmonių: Vaičėnas, Čalkis, broliai Daminauskai, Žukauskas Juozas, Stakėnas ir Kurklietis Juozas. Ag. **Šukys** (Krasauskas Petras) sakė, kad įtaria išdavystę Stepą Laucių iš Kirkūnų, jisai netoli gyvena. Silinš'o „gauja“ yra Trakų miške.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 232. LSSR MGB SG ag. smogikų asmeninė sudėtis:

Vikonis Vladas, Juozo-*Uosis*, g. 1906 m. Rokiškio apskr., bylos Nr. 34617;

Molokov Dmitrij, Makejevič-*Molčianov*, g. 1928 m. Zarasų apskr., bylos Nr. 28242;

Šaltis Alfonsas, Kazio-*Šalyj*, g. 1927 m. Zarasų apskr., bylos Nr. 22013.

SG struktūra: Specialioji grupė: Šalna, Gegutė, Karklas, Uosis, Ažuolas, Serben-tas, Sakalas, Klevas.

Dengiančioji (priedangos) grupė: Aušrelė, Molčianovas, Junak, Šalyj, Kerštas.

Ypatingojo 2N v-bos būrio sudėtis: Tarp jų yra Stankevičius Vincas, Jono (rašoma, jog reikia išduoti karinius bilietus visiems būrio nariams).

**Ap.3, b. 237. L.57. LSSR MGB SG narių asmens bylų perdavimo–priėmimo žinia-
raštis:**

Agento slapyvardis	Pavardė, vardas, tėvo vardas
<i>Kruk</i>	Žaba Michail Fiodorovič;
<i>Junak</i>	Lapušniak Vasilij Petrovič;
<i>Karosas</i>	Jonaitis Petras, Mykolo;
<i>Beržas</i>	Vilkauskas Aleksandras, Mato;
<i>Čiornyj</i>	Čečenikov Nikolaj;
<i>Liūtas</i>	Grinevičius Viktoras, Prano;
<i>Dobilas</i>	Vilkauskas Vladas, Mato;
<i>Žutkij</i>	Žukov Maksim, Ivanovič;
<i>Molčianov</i>	Molochov Dmitrij, Makejevič;
<i>Šalyj</i>	Šaltis Alfonsas, Kazio;
<i>Veter</i>	Presniakov Sevastjan, Jefstignejevič;
<i>Vorona</i>	Grigorjev Fiodor, Vasiljevič;
<i>Ugorj</i>	Biveinis Stanislovas, Antano;
<i>Klevas</i>	Minčinas (ar Minginas?) Vladas, Antano;
<i>Smelyj</i>	Starkov Filip, Ivanovič;
<i>Tauras</i>	Novikas Mykolas, Jono;
<i>Lesnoj</i>	Kisieliūs Gaudentas, Mato;
<i>Panin</i>	Pojarkov Jefim, Jefstignejevič;
<i>Antanas</i>	Grabauskas Antanas, Kazio;
<i>Vorobej</i>	Ivanov Leontij, Jefimovič;
<i>Šernas</i>	Stonys Juozas;
<i>Audra</i>	Bielinytė Alma, Leono;
<i>Barsuk</i>	Pankevičius Pranas, Prano;
<i>Lobov</i>	Labeikis Antanas, Simono (orig. Semionovič);
<i>Aist</i>	Kezys Julius, Alfonso;
<i>Vilnius</i>	Alantjev Michail, Alchimovič (?);
<i>Sova</i>	Savickas Valerijonas, Adolfo;
<i>Somov</i>	Skromov Sergej, Timofejevič;
<i>Kelmas</i>	Makejev Jurij, Saveljevič;
<i>Volk</i>	Frankonis Steponas, Jono;
<i>Lisa</i>	Romančiukaitė Juzė, Kastanto;
<i>Komov</i>	Kudriašov Vasilij, Vladislavovič;
<i>Bitė</i>	Menčinskaitė – Šali Regina, Mykolo;
<i>Miša</i>	Mickūnas Petras, Toliaus;
<i>Kuzmin</i>	Karilaitis Jonas, Prano;
<i>Vilkas</i>	Simonas – Dačkus Mečislovas, Kazio.

Pasirašo: LSSR MVD 3sk.(žvalgybos) vrš. kap. Gnedin.

Konspiracinio buto adresas: Aguonų g. 15-26.

Nr.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	G. m.	Gimimo vieta	Slapyvardis	Pavardė, kuria pasirašyta paskola
1	Vilkas Jonas, Jono	1908	Mažeikių apskr.	<i>Barzda</i>	Sinkevičius J. J.
2	Monstys Pranas, Prano	1928	Telšių apskr.	<i>Serbentas</i>	Kalvaitis P. P.
3	Chainauskas Antanas, Leopoldo	1922	Biržų apskr.	<i>Tarzanas</i>	Lopačinskas A. L.
4	Molokov Dmitrij, Makejevič	1928	Zarasų apskr.	<i>Molčianov</i>	Andrejev D. M.
5	Šaltis Alfonsas, Kazio	1927	Zarasų apskr.	<i>Šalyj</i>	Čiuprinskas A. k.
6	Vikonis Vladas, Juozo	1906	Rokiškio apskr.	<i>Uosis</i>	Kasperavičius V.
7	Uzela Vilius, Broniaus	1926	Joniškio apskr.	<i>Karklas</i>	Adomavičius V. P.
8	Jakutis Petras, Zigmo	1925	Panevėžio apskr.	<i>Gegutė</i>	Žemaitis P.
9	Lopušniak Vasilij, Petrovič	1927	Tarnopolio r.	<i>Junak</i>	Loginov V. I.
10	Kervingė (?) Julius, Roberto	1921	Marijampolės apskr.	<i>Kerštas</i>	Vinčaitis (?) J.
11	Žaba Michail, Fiodorovič	1918	Užkarpė, Ukraina	<i>Kruk</i>	Kornejev M. F.
12	Januševičius Jurgis, Stasio	1912	Leningradas	<i>Sakalas</i>	Romanaitis J. S.
13	Vaitkus Kazys, Jurgio	1924	Panevėžio apskr.	<i>Aušrelė</i>	Mirkevičius k.
14	Kišiūnas (?) Benadas, Juozo	1919	Kauno apskr.	<i>Bijūnas</i>	Lobačiauskas B.
15	Ostinas Rudolfas	1924	Saaras, Vokietija	<i>Kirvis</i>	Kleinas R. B.
16	Balita Juozas, Vlado	1920	Marijampolės apskr.	<i>Ažuolas</i>	Lobačiauskas J. V.
17	Veniger Klaus, Makso	1920	Heidelberg, Baden, Vokietija	<i>Perkūnas</i>	
18	Danilevičius Stasys, Antano	1923	Prienai	<i>Žaibas</i>	
19	Grigaliūnas Kazys, Kasparo	1924	Liukaičiai Radviliškio r.	<i>Valys</i>	
20	Janušaitis Jonas, Juozo	1921	Butiškių k., Šakių r.	<i>Matrosas</i>	Lozoraitis Z.
21	Begeilein Vitoldas			<i>Klevas</i>	Ivanov A. S.

LTSR Spec. grupės viršininkui. Drg. majorui Sokolovui.

Pranešimas darbuotojo Šarūno.

Iš pasikalbėjimo su darb. *Aidu* dėl paskutinės kelionės ir darbo, kuris buvo prarastas 1947 m. birželio 20 d. iki birželio 24 d. man paaiškėja žemiau išvardyti dalykai, apie kuriuos neabejodamas turiu pranešti Jums.

Spec. grupė, vadovaujama vyr. ltn. Sokolovo, išvažiavo dirbti į Kupiškio apskr., Viešintų–Šimonių valsčius, kuriuose veikia *Eskimo* (prtz. Gudas Teofilis-*Eskimas*) „banditiškoji“ grupė, priklausanti Šarūno rinktinei, Vyčio apygardai, kuriai vadovauja ltn. Vaitelis. Žinoma, kad gretima Šarūno rinktinei yra *Plieno* rinktinė, priklausanti Didžiosios Kovos (*Žaliojo Velnio*) apygardai, *Plieno* rinktinei vadovauja ltn. *Plienas* (prtz. Morkūnas Alfonsas-*Plienas*).

Mūsų spec. grupė iškart neteisingai, neleistinai ir dargi žalingai pasirinko legendą, būk tai ji esanti iš *Plieno* rinktinės. Legendą yra lengvai patikrinama ir išaiškinama,

kadangi *Šarūno* ir *Plieno* rinktinės, nors ir yra skirtingų apygardų, tačiau yra gretimos, kaimynės ir tokio atsitiktinumo gyvenime negali būti, kad gretimų rinktinių grupės, gyvendamos ir vaikščiodamos trečius metus, neturi tarpusavyje ryšio. Gali neturėti kokia nors tolimesnė grupė, gyvenanti toliau nuo *Plieno* rinktinės ribų, tačiau kitos *Šarūno* rinktinės grupės, be abejo su *Plieno* rinktinės grupėmis ryšį turi ir apie tai, kad pasirodė nauja *Plieno* rinktinės grupė, bus plačiai kalbama ir jos ieškoma ir tai labai greitai išaiškės. Išaiškės dar ir todėl, kad iš pasikalbėjimų mūsų spec. grupės vyrų su *Eskimo* „gauja“ matyti, jog „banditai“ laikosi labai atsargiai – rezervuotai ir sakė, kad reikalą dėl ryšių perduos pačiam rinktinės vadui *Šarūnui*.

Jeigu *Eskimo* „gauja“, dėl menkų ryšių turėjimo su *Plienu* ir patikėjo ta legenda, kad spec. grupė yra iš *Plieno* rinktinės, tai pats vadas *Šarūnas*, kuris kaip toks, apie ryšius išmano geriau, ta legenda niekuomet nepatikės ir net neabejos, bet iš karto supras kuo kvepia.

Spec. grupė, išvykdama iš Šimonių–Viešintų rajono pas *Eskimo* „gaują“, pasiuntė rinktinės vadui *Šarūnui* (prtz. Slučka Antanas-*Šarūnas*) laišką, kuris yra didžiausias šios operacijos „pravalas“. Laiško turinys neblogas, tačiau pasirašymas *Plieno* rinktinės vardu – labai blogas. Laiškas buvo pasirašytas lt. *Miškinio* – *Plieno* rinktinės vado. Tas pasirašymas ir yra operacijos finalas, tik, žinoma, nelaimingas finalas. Pirmiausia – daug kam, nes ne tame darbe dirbančiam yra žinoma, kad *Plieno* rinktinei vadovauja lt. *Plienas*. Jei jau reikėjo pasirašyti lt. *Miškiniu*, tai nereikėjo užsidėti rinktinės vado titulo, dargi gretimos.

Teigiu – nėra atsitikimų, kad gretimų rinktinių vadai, nors ir pogrindyje, nežinotų apie vienas kito egzistavimą. Be to, negalima kova. Jeigu būtų pasirašytas laiškas kokios nors grupės, veikiančios *Plieno* sudėtyje vardu, tai tas juos galbūt sumaišytų, bet čia buvo minimas per daug didelės, žinomos ir ryškios figūros, kurios šešėliuose nepasilieka.

Antra. Laiškas daiktinis įrodymas. Pasirašytas juodu ant balto. Pas *Šarūną* atsitiktinai gali būti *Plieno* rinktinės vado rankraštis, o čia visai kitas rankraštis. Išvada – laiškas kompromitacija.

Labai įtartina galėjo būti „gauja“ ir tas per kelis žmones ryšio ieškojimas, per sutiktą pilietį Trumpicką Povilą, per Jankauskaitę Stasę ir Vildžiūną Alfonsą. Susidarė įspūdis, kad „gauja“ yra labai ieškoma kažkokiam nežinomam ryšiui.

Spec. grupė, užėjusi pas Jankauskaitę, parodė suimtąjį ryšininką Indriūną Stepą, o pokalbiuose su „gauja“, jo jau jiems nerodė. Tas viskas, ką spec. grupė pasakojo Jankauskaičiai apie mokytoją iš Vilniaus ir t. t., maždaug po 48 val. bus žinoma „gaujai“ ir ji puikiai supras, kas ja buvo ruošama.

Jeigu operacija vienokiu ar kitokiu būdu būtų buvusi baigta, kad ir ne taip sėkmingai, tai nebūtų taip žalinga mūsų konspiracijai, kaip dabar padarė žalos atviras to klausimo palikimas. Nesvarbu, kad nebuvo arešto ir operacijų, tačiau trejų metų praktika „banditams“ parodė daug veikimo variantų. Žodžiu, šiuo metu, mano nuomone, *Eskimo* „gauja“ jau turi supratimą, kad jų ryšininkas buvo kur nors suimtas ir atvedė persirengusius MGB operatyvininkus naikinti „gaują“. Tas jiems paaiškės iš ryšininko kalbos su Jankauskaite ir tolimesnio jo nebuvimo susitikimo su „gauja“ metu.

Spec. grupė bendrai aiškino, kad ji dėl operacijos pasitraukė iš savo rajono, tačiau labai neįtikėtina, kad kartu su manevruojančia, pavojuje esančia grupe vaikščiotų „Lietuvos išlaisvinimo komiteto“ narys, toks aukštas pagrindyje žmogus. Jis pasistengtų pirmu atveju išvažiuoti, jei jam susidarytų pavojus, tačiau praktiškai nežinoma, kad tokie žmonės lakstytų iš miško į mišką su grupe. Tvirtinu, tokiu atveju toks žmogus gintųsi dokumentais. Šioje vietoje legenda spec. grupės taip pat neišlaiko kritikos.

Spec. grupės silpnoji pusė – buvo dar ir ta, kad ji buvo silpna, sąstatas netinkamas, nemokantis orientuotis, nesuprantas „banditiškos“ laikysenos, neturįs elementarių informacijų (apie tai buvo daug rašyta ir prašyta ir kur tik yra trūkumų, ten kalta informacijos stoka, prašau dar kartą majoro atkreipti į tai dėmesį). Dėl informacijų trūkumo, nežinojimo aplinkinių veikiančių „banditinių“ grupių, padarė tai, kad buvo veikiamas *Plieno* rinktinės vardu, kad gali paskubinti išsišifravimą. Sąstato silpnoji pusė padarė tai, kad reikėjo imti su savimi kariuomenę, kuri turėtų tik išimtinu atveju dalyvauti operacijoje. Kariuomenei buvo parodyta grupė, o kareiviai apie tai gali paskleisti kalbas. Kraštutiniu atveju kareiviams galima parodyti vieną–du spec. grupės kovotojus, tačiau ne visą grupę.

Jokios galimybės toliau tame pačiame rajone tęsti darbą nėra. Operaciją laikau – taip yra ir tikrumoje, labai labai nepavykusia. Operacijos pasėkos gali būti tik grupės išsišifravimas.

Šarūnas. 1947 m. birželio 24 d.

Pažyma: nustatyti ag. Šarūnas agentūrinio pranešimo originalą nėra galimybės. LSSR MVD 4 valdybos 3 sk. vyr. oper. įgaliotinis _____ 1954 03 16.

LVOA, f. 331, ap. 3, b. 5. LKP(b) Rokiškio apskr. komitetas.

Pažyma apie visuomenės nuotaikas ir pasisakymus apie įvykdytas priemones ištremiant „banditų“ ir „banditų“ rėmėjų šeimas Rokiškio apskrityje. Laikotarpiu nuo 1947 12 27 iki 1948 01 02 Rokiškio apskr. užregistruota daug neigiamų pasisakymų apie „banditinių“ šeimų išvežimą. Pavyzdžiui, Rokiškio m. gyventoja Striogienė (?) Vera 1947 12 31 žmonių grupėje kalbėjo: „Kur šituos žmones išveža? Ar mėsai? Jeigu apie tai sužinotų amerikantai ir anglai, tai šitie išvežimai pasibaigtų. Durni žmonės, kad nebėga miškan, jei taip mane – bėgčiau ir tada pjaučiau visus, kurie dalyvauja išvežimuose“.

Rokiškio m. Dariaus ir Girėno g. gyventoja Lukoševičienė 1947 12 30 tarp žmonių kalbėjo: „Pradėjo vežti – tai jau karo požymis, o kai prasidės karas, tai jiems akis išbaidysime“.

Rokiškio vlsč. Abridoriškių k. (gal Abromišio k. ?) gyventojas Strumskis 1947 12 30 kalbėjosi su Sėlynės k. gyventoju Lašu, pastarasis pareiškė: „Pradėjo vežti, tai reiškia – bus karas, o antras požymis, tai kad atšaukia kortelių sistemą“. Į tai Strumskis atsakė: „Mane irgi išveš, nes mano sūnus partizanas ir palaikau su juo ryšius“. Į tai Lašas pasiūlė Strumskiui periodiškai išeiti iš namų, kad nepakliūtų į rankas, kada ateis išvežti.

Rokiškio m. Kęstučio g. gyventoja Malevičiūtė 1947 12 29, būdama šešių asm. grupėje, kalbėjo: „Matot, jau pradeda žmones vežti, vadinasi, tuoj prasidės karas. 1941 m., kai tik žmones pradėjo vežti, tai tuoj prasidėjo karas. Taip bus ir dabar. Kas dabar 2–3 mėn. ištvers, tas gyvens gerai, nes amerikantai tikrai neveš“.

Be čia išvardytų pasisakymų, būta ir daug analogiškų. Tačiau, be neigiamų pasisakymų, būta ir palaikančių „banditinių“ šeimų išvežimą, kaip antai: „Pagaliau atėjo laikas atsiskaityti su priešais, kurie trukdė mums gyventi ramiai ir laisvai, tik gaila, kad dar per mažai išvežė, o išvežt dar yra ką“.

Pasirašo: Rokiškio apskr. MGB sk. vrš. pavad. pplk. Syčev. 1948 01 02.

Rokiškio apskr. sekretoriui drg. Paradauskui. Specialus pranešimas apie Vasiljevo Anikiejaus Parfionovičiaus sužeidimą, įvykusį 1948 01 24.

1948 01 23 Vasiljev A. P. kartu su pil. Troku Jonu, Adomo, gyv. Šeduikių k., Kamajų vlsč., būdami labai girti, pastote nuvažiavo į Panemunėlio vlsč., Legišio k. ir pradėjo laužtis į pil. Stepanovos Agafijos Ivanovnos namus. Išdaužęs namų langus, Vasiljevas jau ketino išeiti.

Stepanova pamanė juos esant „banditais“ ir nusprendė gintis. Paėmusi jos bute esančią šautuvą ir išmušusi langą, iššoko į gatvę. Išėjusi į gatvę, pamatė tolyn nuo jos namų einantį žmogų, į kurį ji šovė iš turimo ginklo. Nepažįstamasis nukrito.

Stepanova, apžiūrėjusi lavoną, nusprendė, kad jis visiškai negyvas, po to paėmė iš jo visus dokumentus: partinį bilietą, pasą ir kt. Nurengė nuo jo viršutinius rūbus, batus ir visa tai atsinešė į savo namus. Vasiljevas liko gulėti pirminėje vietoje, bet po pusantros–dviejų valandų atsikėlė ir pasislėpė šalia buvusios daržinės šiene. Ryte jį vežimu parvežė į jo namus Rokiškyje.

1948 01 25 Vasiljevas su Stepanovos giminaičiu Karnašnikovu Radionu, gyv. Rokiškyje, atvažiavo pas Stepanovą, kur sugėrė du litrus samagono. Išgėrimo metu susitarė, kad Stepanova apie įvykį niekam nepasakos, nes Vasiljevas bijo partinės atsakomybės. Sutvirtinti susitarimui, dalyvaujant liudininkams, Vasiljevas ir Stepanovas pasirašė susitaikymo sutartį, o Karnašnikovas pasirašė kaip liudininkas. Tada Stepanova atidavė Vasiljevui partinį bilietą, pasą ir drabužius.

Vasiljevas ilgą laiką gydėsi pas vietinės ligoninės gyd. Alkesejenko, pastarasis pagal darbo pobūdį turėjo nedelsiant pranešti MVD organams apie Vasiljevo sužeidimą, tačiau to nepadarė.

Pasirašo: Rokiškio MVD sk. vrš. pplk. Orlov

Spec. pranešimas apie kai kuriuos gyventojų reagavimus į kolektyvizaciją.

<...> Gyventojai parodė didelį susidomėjimą kolektyvizacija, ypač varguomenė, kuri išreiškė viltį, kad sąžiningu darbu galės statyti kolektyvinį gyvenimą. Naujakuris Pipikas iš Panemunėlio vlsč. Vebrių k. kalbėjo: „Aš atiduosiu savo ūkį ir savanoriškai išeisiu į kolūkį. Kolūkyje sąžiningai dirbsiu, nes praėjo tie laikai, kai lenkiau nugarą buožės ūkyje.“

Buožės ir turtingesni ūkininkai, tuo tarpu, aiškina, jog kolektyvizacija esanti valstiečiams pražūtinga. Štai Panemunėlio vlsč. Jurkupių k. gyv. Nakutis Pranas savo kaimynams sakė: „Gyventi kolūkyje negalėsime, nes mūsų tauta nuo amžių pripratusi turėti savo nuosavybę. Dar bent metus išsilaikyti ir tada nebeteks jau stot, tuoj prasidės karas ir sovietams nebe tas rūpės“. Jis pats, kalbėdamas apie buožių priėmimą į kolūkį, aiškino: „Tai bent! Kur dabar dės kulokus? Gal muilą iš jų virs ar išveš į Sibirą?“

Pandėlio vlsč. Valiuliškių k. gyventojas Jonas Grigas pareiškė: „Kolchozuose gyventi bus blogai, nes gyvulių mažai, o kas išaugs be mėšlo?“

Bitinienė Adelė, gyv. Ropiškio k., Panemunėlio vlsč., kurios vyras areštuotas, kalbėdama su kaimynais, skundėsi: „Štai, vežu vyrui gal paskutinį siuntinį, greit padarys kolchozus ir patiems jau nebus ką valgyti“.

Juodupės vlsč. Patilčių k. gyv. Raupys Pranas pareiškė: „Savanoriškai į kolochozą neisiu, kol manęs neprivers jėga“.

Rokiškio pirmųjų dirbtuvių vedėjas Masiulis skundėsi: „Greitai gyvi į grabą lysime, nes pradeda kurti kolchozus ir paliksim ubagais. Kai bus kolchozai, tai turguje nieko nenusipirksi, ir valstiečiams ir miestui nebus ką valgyti. Rusai nori padaryti lietuvius basus ir nuogus, todėl ir kuria kolchozus.“

Buožė Skeirys Balys iš Jūžintų vlsč. pareiškė: „Į kolchozą savanoriškai neisiu, o jei kas eis savo noru, tai tuos nušaus“.

Rokiškio vlsč. gyventojas Jurgis Jasinevičius pilietei B. kalbėjo: „Kaimuose greitai bus susirinkimai dėl kolchozų steigimo, jei būsi susirinkime, jokių būdu neduok sutikimo stoti į kolchozą“.

Panašūs pareiškimai užfiksuoti ir Kamajų, Ragelių, Aleksandravėlės ir Panemunėlio valsčiuose. Pasirašo: Rokiškio apskr. MGB vrš. mjr. Župikov 1948 04 16.

LVOA, f. 331, ap. 331–3, b. 5. LKP (b) Rokiškio apskr. komiteto dokumentai.

Pranešimas apie ginkluotų paramos grupių, kovai su „banditizmu“, veikla LSSR Rokiškio apskrityje 1948 m. I-ame pusmetyje. 1948 m. liepos 1 d. apskrityje buvo 44 ginkluotos paramos grupės su 417 asmenų ir 22 pavieniai asmenys. Obelių vlsč. „Gegužės 1-osios“ kolūkyje yra ant garažo stogo „fara“, kurią, esant reikalui, uždega, o jei užpuola kolchozą – šviesa duoda signalą rinktis aktyvui. Zarinkiškėse yra plytinė, kuri turi sireną. Pavojaus atveju aktyvas duoda tris švilpukus, kas reiškia pavojaus signalą.

1948 m. sausio 30 d. Kamajų vlsč., Kariūnų k. nuginkluotas pil. Dručkus. Kada jis buvo pirtyje, atėjo „banditai“ ir paėmė šautuvą.

Vasario 23 d. Čivilių k., Jūžintų vlsč. iš Gudonio namų paėmė automatą tada, kai jis buvo nuėjęs pas kaimynus.

Specialus pranešimas apie gyventojų reakciją individualių valstiečių ūkių kolektyvizavimo klausimu. Valiuliškių kaimo gyventojas Jonas Grigas kalbėjo: „Kolūkiuose nebus gyvenimo, nebus duonos, nes gyvulių maža, kas gi be mėšlo gali užaugti?“

Rokiškio siuvelykloj Masiulis kalbėjo: „Greitai reikės gyvam į grabą lįsti, nes jau pradeda kurti kolūkius, tai reiškia, kad teks tapti elgetom.“ Šitie rusai nori padaryt lietuvius plikais ir alkanais, todėl ir kuria kolūkius.

Informacija apie LKP (b) CK biuro 1947 m. gruodžio 12 d. nutarimo „Dėl kovos su nacionalistiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis gaujomis sustiprinimo“ vykdymą. 1947 m. gruodžio 1 d. – 1948 m. vasario 1 d. įvykdyti 5 teroro aktai: nukauti du aktyvo žmonės, valstiečių ir jų šeimų narių – 11 žmonių.

Komjaunimo organizacijos ir visi įtraukti į aktyvią kovą su „banditizmu“ nesukūrė ginkluotų grupių kovai su „banditizmu“. Aktyvas ginkluojamas pasyviai. Gavęs ginklus, aktyvas paliktas likimo valiai ir neapmokomas elgtis su ginklais. Apskrities MGB skyrius blogai dirba su gyventojais, ryšio beveik nėra. Operatyvinis darbas neefektyvus.

Apginkluoto aktyvo skaičius: Rokiškio vlsč. ir mieste – 161, iš kurių mieste ir pavie-

niai periferijoje – 103; Obelių vlsč. – 50; Panemunėlio – 31; Pandėlio – 44; Panemunio – 33; Juodupės – 40; Kamajų – 42; Jūžintų – 17; Ragelių – 4; Aleksandravėlės vlsč. – 33, iš kurių: Kamariškių „sovchozo“ 1 grupė – 3, vadovaujama Ivanovo; Kriovinių „sovchozo“ grupė – 10 asm., vadovauja Ivanovas; Aleksandravėlės miestelio – 5 asm., vadovauja Bučys. Apginkluota pavienių – 15. 37 ginkluotos grupės – 258 žmonės, plius – 197 pavieniai. Iš viso 455 žmonės. 7 atvejais žmonės atsisakė ginklo.

Suimta rėmėjų ir kitų antisovietinių elementų – 19, legalių „banditų“ – 5, kitų – 7 žmonės. „Liaudies gynėjų“ reikia 230, tiek jų ir yra. Išvežtos 59 „banditų“ šeimos.

<...> Jasiukėnas iš Jūžintų vlsč. valstiečių susirinkime kalbėjo: „Kai mano dukra norėjo tekėti už buožės Kvedaro sūnaus, sakiau jai: „Netekėk už to kraugerio!“ Ji manęs nepaklausė ir tarybų valdžia labai teisingai padarė, kad išvežė ją su ta šeima.“ To paties valsčiaus gyventojai pasakojo, jog Jūžintų vlsč. Minkūnų kaimo gyventojas Jonas Lesmanavičius slėpė grafo Tiškevičiaus archyvą ir klerikaliųjų leidinių biblioteką, šis buožė pas save surinkęs valstiečius vedė kontrrevoliucinį darbą. Pagal gyventojų skundą, archyvas ir biblioteka iš Lesmanavičiaus paimti ir saugomi LKP (b) partijos komitete iki atskiuro nurodymo.

Pas Rokiškio vlsč. gyventoją buožę Gužą surasti Aleksandro II ir Nikolajaus II portretai ir kitos antisovietinės nuotraukos. Pas ištremtą Svobiškio k. gyventoją Makutėną (Aleksandravėlės vlsč.) konfiskuota 12 tonų grūdų, 6 tonos bulvių, o visam turtui išvežti reikėjo 120 pastočių. Sovietinės valdžios priemonės teisingai suprato Aleksandravėlės gyventojas Lapinskas, pasakęs gyventojams pabaigti su kraugeriais, nes tarybų valdžia gerų žmonių neišveža, o veža tik tuos, kurie žudo arba žudynes organizuoja.

Pažyma apie agentūrinius-operatyvinius LSSR MGB Rokiškio apskrities planus 1947 05 20:

Agentūrinė byla „Vragi“. „Banditinė formuotė“, vadovaujama *Dobilo*, yra Vytauto LLA apygardos *Šarūno* rinktinės antra kuopa. Personaliai nustatyti 32 nariai, kurie veikia Rokiškio, Kamajų, Jūžintų ir Obelių vlsč. „Bandformuotės“ likvidavimo darbą dirbo agentūra: *Varnas, Matulevičius, Serbentas, Vanda* ir *Galinis*. Pastarasis įvestas į „gaują“ kaip vidaus agentas, ten nuo „gaujos“ gavo slapyvardį *Tigras*.

Agentūrinė byla „Tartiufai“. Petronio vadovaujama „banditinė formuotė“ įeina į LLA Vytauto apygardos pirmąją rinktinę. Personaliai nustatyti 14 asmenų, bazuojasi Biržų apskr., Papilio vlsč., veikia Pandėlio ir Panemunėlio vlsč. „Gaujos“ likvidavimo planą ruošia agentai: *Genia, Varna, Matulevičius*. *Genia* vėl užverbuota konspirac. buto šeimininke ir agentas *Uosis*, kuris yra gavęs iš „gaujos“ pasiūlymą įeiti į jos sudėtį. Mūsų sukurtas planas – įvesti jį į „gaują“ kaip vidaus agentą.

Agentūrinė byla „Liesnyje“. „Banditinė formuotė“, anksčiau vadovauta Blėkos (Blėka žuvo 1946 08, o dabartinėje vadovybėje nenustatyta), sudėtyje turi iki 20 žmonių, bazuojasi ir veikia Panemunio vlsč., užaina ir į Juodupę, Pandėlio, Rokiškio vlsč. „Gaujos“ likvidavimo darbą dirba agentai: *Emilija, Gondoras, Žilvytė*, kuri pasiūsta į būrį kaip vidaus agentė, nes turi galimybę įeiti į būrį, nes ten yra ir jos sesuo. Vėl užverbuotas ir pasiūstas į „gaują“ kaip vidaus agentas *Raktas*, anksčiau – šios „gaujos“ narys.

Agentūrinė byla „Šakalai“. „Banditinė formuotė“, vadovaujama Jasiūno. Personaliai nustatyti 8 nariai. Veikia Panemunio vlsč. „Gaujos“ demaskavimo darbą dirba agentai:

Vilis, Kartashev ir **Meškinis**, išnaudojant pastarojo galimybę patekti į būrį kaip vidaus agentui.

Agentūrinė byla „Belolitovcy“. „Banditinė formuotė“, vadovaujama Ramanausko, personaliai nustatyta 14 asmenų, daugiausia bazuojasi Latvijos TSR Ilūkstės apskr., veikia Rokiškio apskr., Obelių vlsč. Pagrindinis rėmėjų tinklas Latvijoje. Su „gauja“ dirba agentūra: **Vanagas, Murovskis, Chainovskis, Čižiūnas** – Ramanausko „gaujos“ narys, šių metų kovo mėnesį buvo linkęs į neviešą susitikimą, kur buvo užverbuotas kaip vidaus agentas.

Agentas **Šarka**, nukreiptas į „gaujos“ pėdsakų paiešką, nustatė ryšius su aktyviais parankiniais, per kuriuos turi galimybę įstoti į „gaują“.

Pranešimas apie LSSR MGB Rokiškio apskr. sk. operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1948 02. Ag. **Šukys** pranešė, jog *Amerikono* būrio narys Vedeika pasiūlė kartu plėsti 1948 02 13 Sniegių k. Vedeika slapstosi vienas, todėl **Šukį** panaudoti kaip patyrusį agentą. Jis kartu su Vedeika buvo vienam būry.

1948 02 18 agentui duotas pistoletas ir jis-**Šukys** 1948 02 20, einant plėšikauti, Vedeiką nušovė. Pas Vedeiką paimta granata – 1, šautuvas ir 5 šoviniai. Užšifravimui inscenuota karinė-čekistinė operacija Rokiškio vlsč.

SSSR MVD Vidaus kariuomenės 4-os divizijos vadui gen. mjr. Vetrovui. (Apie kariuomenės nusikaltimus Rokiškio apskr.).

1948 01 09–10 dešimties kareivių grupė su MGB a/s. darbuotojais Ragelių vlsč. Kovelį k. vaikščiojo per žmones, reikalavo degtinės, maisto ir pinigų.

Pranešimas apie LSSR MGB Rokiškio apskr. sk. operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1948 06. Per agentūrą **Žaibas** ir **Šarka** nustatyta, jog „banditai“ laikosi Deksnės miške prie Kumpoliškio k. pas Pauliukienę Rozaliją.

Paruošta karinė operacija, kuri dėl Aleksandravėlės MGB vrš. ltn. Krasko kaltės sužlugo. Pagal agento **Uosio** duomenis į „gaują“ rengiasi eiti „banditų“ ryšininkas Juočys Izidorius. Pasistengti, kad su juo į „gaują“ įsiliėtų ir agentas **Uosis**.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1419. LSSR MGB Rokiškio apskrities skyrius.

Operatyvinė suvestinė 1948 03 11. Obelių vlsč., Aleksandravėlės apyl., Navikų k. operatyvinė grupė apsupo Vainausko „gaujos“ dalyvio Petro Mikšėno, Mato, g. 1907 m., namus. Buvo pasipriešinimas. Mikšėnas ir jo žmona nušauti, o Vainauskas sužeistas pabėgo. Lengvai sužeistas j. ltn. Karpavičius.

Pagal agentūrinę bylą „Zaoziornyje“. *Amerikono* būriui sekti 1948 07 08 numatyta verbuoti žuvusio Vainausko meilužę – agento **Žaibo** dukterį, kadangi ji yra seserų Andriuškevičiumų draugė. Viena Anriuškevičiūtė rengiasi išeiti iš būrio, jai sekti užverbuota Vainausko meilužė-agentas **Glaz**.

Agentas **Uosis** turi ryšininkės Jurevičiūtės pasitikėjimą.

Ieškota maršrutininko, kuris susirištų su Andriuškevičiūtėmis, numatyta Andriuškevičiūtę Anelę slapta paimti ir užverbuoti.

Uosis bandė per Gruodį įeiti į „gaują“, bet negali – pats Gruodis ryšio neturi. Agentas **Ju** pranešė, kad 1948 07 03 Vaičėnai buvo Pakriaunio miške. Liepos mėnesį per agentą

Žukas (Žinka) pavyko pasikviesti į susitikimą jo tikrą brolių Žinką-Šalną. Šalna anksčiau įėjo į *Katino* būrį, 1944 m. veikusį Marijampolės apskr. 1948 07 išėjo iš būrio dėl sužeidimo ir gyveno Kamajų vlsč. pas savo giminaitį. Šalna užverbuotas *Dobilo* būrio paieškoms.

Žukovo-Sukauskio Adolfo „gaujai“ likviduoti įjungtas patyręs agentas **Gondoras**. Numatyta per šią „gaują“ nueiti iki brigados štabo, kuriam vadovauja *Blinda* (Antanas Starkus), su kuriuo agentas yra gerai pažįstamas. Tačiau agento nieks į būrį nepriima, nors iš *Žukovo* ir yra gavęs veikimo rajoną.

Agentas **Gondoras**, perėjęs į nelegalią padėtį, tapo agentu **Maskva** (Moskva).

Gondoras – buvęs „gaujos“ narys, legalizavosi 1945 m. Jis 1948 08 03 susitiko su Tinkūnu, Juknevičium ir Šeškausku. Pokalbyje Tinkūnas išsakė savo abejones, jog **Gondoras** galbūt būtų Panemunėlio NKVD viršininko Butovo agentas. Esą taip įtaria Čėdasų krašto žmonės. Agentui pavyko išsklaidyti įtarimus, tada „banditai“ jam pasiūlė parašyti prašymą stoti į partizanus.

Žukovui-Sukauskui Adolfui likviduoti paskirtas agentas **Bystryj** (**Greitas**). **Greitas** su užduotimi eina ir į Biržų miškus.

Pranešimas apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1948 08.

„**Zaoziornyje**“ – Algimanto apygardos „gauja“, kurioje yra apie 11 dalyvių. Po tam tikrų priemonių **Maskva** priimtas į Tinkūno būrį.

Maskva pasakojo, kad jam Kalpokas pasakojęs, jog partizanai nepatenkinti *Blindos* vadovavimu „R“ (sričiai?), nes mažai informuoja apie padėtį. Esą yra du kandidatai į „R“ vado vietą: *Blinda* ir *Dėdė*.

1948 09. *Amerikono* būriui likviduoti „tamsiai“ panaudoti rezervistų *Bitės* grupę. *Bitė* pasakojo, jog su *Amerikonu* ėjo į Latviją pas Dambarą (Daubarą?) ir ten turėjo reikalų. Su *Bite* dirba ag. **Glaz**.

Ag. **Maskva** praneša apie rinktinės sukūrimą Rokiškio apskr. Sukurti rinktinę reikalavo Kalpokas Alfonsas, prieš pasisakė Šereika, Šeškauskas, Tinkūnas ir Juknevičius. **Maskva** „tamsoje“ naudojo „banditų“ rėmėją Meržinską Alfonsą, gyv. Kurkliečių k., Panemunėlio vlsč.

1948 10. Vaičėno būrys Aleksandravėlės vlsč., Samaniuose įvykdė teroristinį aktą prieš Michailovą.

Sinkiškių k. gyventoja Ruzgutė pasisakė informatoriui **Chainovskiui** (**Chainauskas**), kad pas ją yra bunkeris. Pagal tuos duomenis kratos metu rastas 8 žmonių bunkeris, kuriame rastas tik 1 žmogus, tai Macijauskas Jurgis Povilo, g. 1903 m., miške nuo 1945 m. Pasipriešinus buvo nušautas. Ruzgutė buvo suimta.

1948 11. 1948 11 09 **Maskva** pranešė, jog 1948 11 11 arba 13 d. Panemunio vlsč., Baublių k. pas Joną Lūžą ateis „banditai“. Pagal duomenis paruošta operacija. 1948 11 12 apie 8 val. vakaro 15 karių grupė, vadovaujama Rokiškio apskr. MGB sk. viršininko pavadootojo Serebrenikovo, blokavo Lūžos namus ir nušovė *Vyžūno* būrio vadą Kalpoką Alfonsą ir „banditą“ Juknevičių. Kiti neatėjo, nes buvo šviežiai iškritęs sniegas.

Žuvus Kalpokui, *Vyžūno*-Kanopos Juozo būryje koloritinė figūra liko **Maskva-Alfonsas Lūža**. Jam pavesta įeiti į *Margio* štabo aplinką. Per Deksnį, gyv. Rokiškio vlsč. Šeškiniškio k., pasiekti Bulovus ir per juos įvesti agentą į *Margio* štabą.

1948 11 17 Juodupės MGB kovinė grupė Trukšnio namuose nukovė Gedimino kuopos vadą Varną Joną-*Radvilą*.

Suimta ryšininkė Trukšnytė Bronė, Jono, g. 1925 m. Sodelių k., Juodupės vlsč.

1948 12. Pagal agentūrinę bylą „*Zaoziornyje*“ iššifruotas agentas *Klevas*, gyv. Gažerių k. 1948 08 pas jį atėjo Basturis Albinas, kuris nuvedė agentą į mišką, kur agento jau laukė Edvardas Vaičėnas, kuris agentą apkaltino išdavystėmis.

Įvestas vidinis agentas *Starkus*, kuris papildė agentų *Soroka* ir *Podsniežnik* duomenis. Pagal juos Šeduikių k. prie Dobriagos Jono namų pasiūsta kovinė grupė pastebėjo „banditus“ – 15 žm. grupę. Apšaudžius nukauta:

1. **Karosas Vladas-Vilkas** – Mindaugo kuopos vadas;
2. **Bočiulis Jonas-Dragūnas** – Žvalgybos ir tiekimo skyriaus viršininkas;
3. **Indrelė Kazys-Strausas** – Skyriaus vadas;
4. **Dilys Albinas-Barsukas** – *Dobilo*-Kazimiero Jurevičiaus būrio eilinis;
5. **Vaikutis Stasys, Juozo** – *Dobilo* būrio eilinis;
6. **Ivanauskas Vladas, Tado-Koltas** – Vaineikių kaimo gyventojas.

Pagal agentūrinę bylą „Zaoziornyje“. Praėjusiame ataskaitiniame mėnesyje pranešėme, kad įvykdžius sėkmingą operaciją buvo slapta likviduotas Šarūno būrio vadas *Edzka*. Po šios operacijos mes areštavome šio „banditų“ būrio ryšininkus Bakutį, Bakutytę, Tamoliūną ir kt.

Pas Bakutytę kratos metu radome Vytauto apygardos 5-os Lokio rinktinės štabo įsakymus, iš kurių matyti, jog *Amerikono* „gauja“ yra vadinamoji Vyties kuopa, kuriai vadovauja Vaičėnas Balys-*Liubartas*. Kuopą sudaro 5 būriai, tai patvirtina Lokio rinkt. vado 1949 01 18 d. įsakymas Nr. 2, kuriame rašoma, jog nuo 1949 01 18 Vyties kuopa padalijama į būrius: 1-as – Birutės, 2-as – Vyties, 3 – Margio, 4-as – Šarūno, 5-as – Gintaro.

Apie tai, kad Vyties kuopai vadovauja *Liubartas*, liudija šis raštas: 4-o Šarūno būrio vadui *Edzkai*: „Prie 1948 11 30 nurodymų pranešu, kad mūsų kuopa padalyta į būrius ir veikimo rajonus. Būriai, kurie dabar veikia, sudaro pagrindą būriams. Kad būriai būtų pilnai suformuoti, reikia verbuoti visus buvusius partizanus arba patikimus lietuvius į veikiančias grupes, kad jie, laikui atėjus, galėtų įsijungti į partizaninę kovą. Kuopos vadas *Liubartas*“.

Iš pradžių mums nebuvo žinoma, kas yra Vyties kuopos vadas *Liubartas*, tačiau tyrimo procese suimtoji Bakutytė Antanina pasakė vieną iš *Liubarto* ryšininkų, kurią mes neviešai sulaikėme, demaskavome ir užverbavome kaip agentą slapyvardžiu *Valia*.

Apklausiama *Valia* 1949 03 07 parodė:

„Nusikalstamus“ ryšius su partizanais užmezgiau tokiu būdu: 1948 m. vasarą pas mane į Vaičėnų k. atvažiavo dviračiu trys jauni vyrai, man iš jų buvo pažįstamas Albinas Bakutis, jį pažinojau per mano brolių Vytautą, žinojau, kad jis palaiko ryšius su partizanais, nes mano brolis sakė, kad kelis kartus su kitais partizanais svečiavosi pas Bakutį Albina. Bakutis pasivedęs mane į šalį pasakė, kad šie vyrai nori pasikalbėti su Vaičėnu Baliu ir, nedavęs man tarti nė žodžio, toliau kalbėjo, jog tai esą labai patikimi vyrai, Balio draugai ir aš turinti juos suvesti su Baliu. Jis pats nuvestų, bet nežino kur yra

Balys. Tada aš nuvedžiau juos į krūmus netoli mūsų vienkiemio, kur tuo metu slėpėsi Balys Vaičėnas, mano brolis Vytautas ir kiti partizanai. Visi trys pabuvo kelias valandas kartu, o tie atvažiavusieji, kaip vėliau sužinojau, buvo broliai Vincas ir Petras Araminai. Petras gyvena Papilių kaime, o Vincas – Utenos apskr. Tauragnų miestelyje.

Būdama būrio ryšininke, turėjau slapyvardį *Nijolė* ir iš būrio vado Vaičėno slapyvardžiu *Liubartas*, perduodavau paketus partizanų būrių vadams, būtent *Edzkai*, taip pat perduodavau ryšininkei Stočkutei slapyvardžiu *Birutė*, kuri perduodavo *Stumbrui*, *Pėperiui*, *Seniūnui* – visi jie užėmė kažkokias pareigas Vaičėno būryje. Betarpiškai ryši su būrio štabu palaikė Jaraminas slapyvardžiu *Šermukšnis*, kuris 1948 11 18 naktį išvedė visą būrį į Zarasų apskritį.“

Tokiu būdu mes nustatėme šiuos Vyties „gaujos“ ryšininkus:

1. **Jaraminas Vincas, Vinco-Šermukšnis**, g. 1922 m. Papilių k., Obelių vlsč., su viduriniu išsilavinimu, betarpiškai susijęs su „gaujos“ vadu *Liubartu*;

2. **Jaraminas Petras, Vinco-Varnas**, g. 1919 m. Papilių k., Obelių vlsč., dirba savo ūkyje, per savo brolių palaiko ryšius tarp būrių;

3. **Stočkutė Teklė, Kosto-Birutė**, g. 1922 m., iš Bučiūnų k., Obelių vlsč., kilusi iš vidutinių valstiečių, per ją būrių vadams buvo perduodami *Liubarto* raštai.

Visi šie asmenys yra paimti į agentūrinį stebėjimą ir per juos ketiname į Vyties kuopą įterpti savo agentūrą. Per agentą *Valia* aiškinamės „banditų“ gyvenimo vietas, ruošiamės operacijai juos likviduoti...

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1922. LSSR KGB Rokiškio rajono skyrius (senas arch. Nr. 64/14).

Spec. pranešimas apie Ažuolo būrio vado Tijūnėlio likvidavimą:

1952 10 17 Kauno srities MGB agentas **Tiesa** pranešė, jog ganant kartu su tėvu arklis 1952 10 15 Šilelio miške sutiko tris „banditus“, vieną iš jų – Mackų pažino. „Banditai“ įspėjo, kad 1952 10 18 ateit į tą pačią vietą – reikia pakalbėt.

Agentui duota užduotis išaiškinti jų slapstymosi vietą. „Banditai“ papasakojo, jog jie gyvena eigulio Čipo daržinėje, bet ruošiasi išeit ir Šilely išsikast bunkerį.

Pagal šias žinias, 1952 10 20 mesta 440 kareivių perkošti Šileliui. To košimo metu nukautas Tijūnėlis Antanas-*Liepa*, o kitas „banditas“ pabėgo. Persekiojimas vyko ir 1952 10 21, bet nerasta.

Agento **Dalgis** charakteristika: Agentas **Dalgis**-Tarvydas Jonas, Jono, g. 1906 m. Minkniūnų k., Kamajų vlsč., Rokiškio r. Jisai 1947 m. užverbuotas MGB, per tą laiką tris kartus „pakišo „gaują“ po smūgiu“, vieną kartą netgi savo namuose. Pagal jo duomenis, užmušti 7 „banditai“, suimta daug kitokio antisovietinio elemento.

1951 08 21 jisai už miško grobstymą nuteistas 10 m. lagerio, bet prašoma atsižvelgti į jo nuopelnus ir dalį bausmės dovanoti.

Pakelti iš archyvo bylą Nr. 2029 agentui **Dalgiui** ir pajungti jį Streikaus „gaujos“ paieškai. 1953 11 28.

Agentas **Varnas** – byla Nr. 1748, jis-Puzinkevičius Petras, Jono.

Spec. pranešimas draugui Liaudžiui: Stumbro „gaujoje“ nuo 1949 m. buvo Giriūnas Vladas, Igno-*Genys*, g. 1922 m. Rudelių k. Rokiškio r. 1953 03 jisai suimtas, užverbuotas pseudonimu **Neiris** ir pasiūstas Streikaus „gaujon“, bet išėjęs pradingo. Turint omeny, jog jisai „gaujoje“ nebuvo aktyvus, tai imtasi veiksmų jį legalizuoti, į tai pritraukiant jo

gimines ir Anykščių r. gyvenančią jo meilužę Oną Černiūtę. Apdorotas ir Žeidys, kur *Genys* gyveno 1951–1952 m. Kad jis legalizuotųsi, buvo dirbama su jo giminėmis ir pažįstamais, lankyti jo tėvai ir sesuo Varnienė, buvo dirbama su jo sugyventine Černiūte Ona. Jinai 1954 08 23 atėjo pas mus ir pasakė, jog Giriūnas nori registruotis. Tada 1954 08 24 jisai legalizavosi, pridudamas šautuvą su 5 šoviniais. Pokalbio metu jisai pasakė, jog nori pasiduot Talutytė, Žaržojus ir Knezys. Imtasi priemonių paveikti jų gimines. Giriūnui išduoti dokumentai ir nusiųstas dirbti kolūkin pagal tėvų gyvenamą vietą.

LSSR KGB prie MT 4 valdybos 2 skyriaus vrš. kapitonas Martusevičius – Rokiškio r. KGB įgaliotiniui lt. Šakaliui. 1954 09 01 Atsakymas į Nr. 870, nuo 1954 08 25.

Būtina sustiprinti darbą legalizuojant Knežį ir Talutytę, tam reikia panaudoti legalizuotą „banditą“ Giriūną Vladą. Taip pat vykdyti bendras su Obelių r. KGB priemonės Streikaus „gaujai“ likviduoti.

Martusevičius – einančiam Rokiškio r. KGB įgaliotinio pareigas Poliušiniui. Į Nr. 1127 ir 1128 nuo 1954 11 30. Atsakymas 1954 12 15.

Pranešame, jog agentūrinė *Kiečio* grupė, kurią sudaro agentas *Kietis*, smogikai *Žilvitis* ir *Aušra*, lankėsi pas Andriuškevičiūtę Anelę tikrai 1954 08 11. Agentūrinė grupė naudoja (Punciškių k.?) gyventoją Balį Čepukonį, bet užduoties rinkti šovinius automatiniam ginklui jam nebuvo davę.

OBELIŲ vlsč.

LYA, f. K-30, ap. 1, b. 1405. Agentūrinė byla „Čiornyje Vorony“.

Raportas Valstybės saugumo liaudies komisarui Guzevičiui.

1944 m. lapkričio 26 d. 16.00 val. apklausos metu pro antrojo aukšto langą išsoko agentūrinės bylos „Čiornyje Vorony“ objektas Pupelis Grigas, Jono, g. 1905 m., iš Mielonų k., Obelių vlsč., iš buožių, buvęs šaulys, buvęs būrio vadas. Jis vokiečių okupacijos metais dalyvavo gaudant ir tardant sovietinius žmones, buvo Tomo Sabaliausko sukilėlių būrio nariu. Tardymą vedė operatyvinio įgaliotinio padėjėjas drg. Kiseliauskas, iš kurio kabineto, išmušęs lango rėmą su visu stiklu, išsoko tardomasis. Išsokęs į gatvę, greitai atsistojo ir nubėgo į miško pusę. Tačiau, nubėgus apie 350 m buvo pasivytas ir nušautas. Jis nereagavo į pakartotinius raginimus sustoti, bet, pakėlęs nuo gatvės dvi plytas, bandė gintis. Tardymo metu jokios informacijos nedavė, tik buvo užrašyti jo asmeniniai duomenys.

Agentūrinis pranešimas 1944 09 24. Praneša Chitryj.

1944 09 24 pranešėjas pranešė, jog Sabaliauskas Tomas-*Kerštas*, Ilčiukas ir trečias „banditas“, kurio pranešėjas nepažįsta, bet jis yra vokiečių kariuomenės savanoris, dabar gyvena apie 2 km nuo Kriaunų miestelio, Pakriaunio miške. Šiame miške yra sodyba, gyvena žmogus sužalota ranka, jis užsiima samagono varymu, tą samagoną perduoda „banditams“. Visi trys ir gyvena pas tą žmogų. Taip pat buvo Ilčiuko namuose. Netoliese Ilčiuko gyvena ir batsiuovys Butkus, kuris pastebėjo, jog Ilčiukas Povilas-*Pilėnas* kelis kartus savaitėje ateina naktimis į namus. Sabaliauskas su Ilčiuku ginkluoti automatais ir granatomis, jie kol kas vaikšto tik trise, o daugiau nieko pas save nepriima, bet patys palaiko ryšius su kitomis „gaujomis“.

Sabaliauskas šauktinius ragina slapstytis, rinktis miškuose į kuo didesnes grupes ir užpuldinėti sovietinius karius ir pavienius sovietinius darbuotojus.

Būna jie ir pas buv. Lietuvos kariuomenės karininką Pupelį Grigą, kuris gyvena 1 km nuo Juozapavos k., Obelių vlsč. Jis gyvena pusiau legaliai: būna namuose, bet jei ką nors pamato – bėga slėptis. Turi daug ginklų, jo namuose dirba vengiantys mobilizacijos, o jis pats visai nieko nedirba. Pupelis prie Smetonos buvo seniūnu, valdo 60 ha žemės. Anksčiau palaikė ryšius su Kraliku, Augaičiu ir kitais, dalyvaudavo Sabaliausko „gaujos“ aktyvo susirinkimuose. Pas Pupelį slapstosi Juozapavos k. du broliai Idai, Kavaliauskas, kuris taip pat tarnavo vokiečių kariuomenėje, kuris turi du šautuvus. Vakaraais prie šios sodybos girdėti šaudymai krūmuose.

Su Idu ir Kavaliausku bendrauja šauktinis Zablackas iš Juozapavos k., ginkluotas, bet jis pas Pupelį nebūna. Be to, **šaltiniui** žinoma, jog iš šios grupės slapstosi Niaukių k. „policajai“ Vartibavičius, Vaičenas Juozas, Lokikas Bronius, pastarasis yra iš Bajorų k., jis ginkluotas granatomis. Turi pas Vartibavičių pasidaręs po šieną slėptuvę, jis į mišką neina. 1944 09 23 visi buvojo pas kaimyną Vartibavičių.

Prieš kelias dienas milicija darė kratą, bet jų nerado, nes tupėjo šiene. Pasak jų, net bobos juokėsi, kad milicininkai viską iškratė, tik į šieną daržinėje nežiūrėjo.

Trečia „banditų“ grupė iš Mažeikių k., tai Bislys Balys-*Tūzas*, buvęs aktyvus „baudėjas“, Turkevičius Jurgis, buvęs baltasis partizanas ir „baudėjas“, jo brolis Turkevičius Ksaveras-*Bagdonas*, taip pat dalyvavęs šaudymuose, Jukna iš Papilių k. ir Augaičio sūnus. Ši penkių asm. grupė slapstosi maždaug 1,5 km nuo Obelių, Samavičiaus miške. Turi vieną rankinį kulkosvaidį, automatų ir šautuvų. Ateina, pagąsdina valstiečius, kad nušaus, jei juos kas išduos. Šiai grupei vadovauja Bislys, kuris turi ryšį su Sabaliausku.

Ketvirtoji grupė iš Antanašės k.; ten slapstosi **pranešėjo** svainis Mackevičius Balys iš Antanašės k., Paukštys Steponas, Paukštys Mečislovas, Paukštys (kurio vardo pranešėjas nežino), Lapienis (vardo nežino), Petkūnas (kurio vardo nežino), Astrauskas (irgi vardo nežino). Paukštys Steponas buvęs baltasis partizanas. Visi jie slapstosi nuo šaukimo ir gyvena Šlapelių miške. Mackevičius kalba, jog bolševikai jo nepaims, geriausiu atveju paims tik jo kaulus. Slapstosi ginkluoti, apšaudo einančius sunkvežimius. Mackevičiaus žmona vaikščiojo po Obelių ir ieškojo paauglių, kurie turėtų vokiškų šovinių šautuvui. Ši grupė su Sabaliausko grupe nesueina.

Praneša Čestnyj, 1944 m. rugpjūčio 10 d. Aplankiau Kraliko Juozo namus (jis pats suimtas), ten suradau aktyvų „baudėją“ Ilčiuką Povilą. Jis pasakojo, jog visi buvę partizanai gyvena nelegaliai arba pusiau legaliai, pas gimines, užaina ir pas save į namus, slapstosi daug kur tik ne nuolatinėse vietose. Jokių gynybinių planų ir gynybinių įrenginių neturi. Apie kulkosvaidžius taip pat negirdėti, kad turi. Kas turi pistoletą, kas šautuvą, turi kelias granatas.

Daugiau apie „gaujų“ narius jis nieko nežino, nors nuoširdžiai patikėjo mano legenda, neva ieškau aš šautuvo, kurį prižadėjau atiduoti sovietų valdžiai (per registraciją). Ilčiukas pasakė, kad turėjo šautuvą, bet atidavė Jonui Juozėnui, pats pasiliko pistoletą.

Nakvojau Baršėnuose pas Kralikienę. Kitą dieną nuėjau pas Petrą Katkauską į Pakriaunio k., jį radau namuose, jis papasakojo, jog jis nesislapsto, bet visą laiką būna namuose – kas būsią, tas ir bus. Jis turi šautuvą. Iš jo nuėjau pas partizanų tardytoją

Augaitį, jam 40 m., jo sūnus apie 20 m. amžiaus, jis tarnavo vokiečių kariuomenėje, bet dabar ginklo neturi. Jo tėvas turi pistoletą.

Nuėjau pas Prascienių, kuris tarnavo „policajumi“ apie 3 mėn., jam 21 m. Jis 1941 m. buvo baltuoju partizanų, pas jį namuose suradau Joną Bislį. Jis pasakė, kad irgi slapstosi.

Iš Prascieniaus eidamas susitikau Ignatijų Jegorovą, kuris papasakojo man, kad Juozas Baukys iš Kriugiškių k. serga namuose. Dar papasakojo, jog 1941 m. Jurgis Prascienius Astravo k. nušovė kažkokį rusą.

Pažyma apie agentūrinės bylos Nr. 29 „Čiornyje vorony“

Eil.	Pavardė ir vardas	b. f.	Agentūrinio sekimo rezultatai
1.	Turkevičius Jurgis, Juozo	941	Karinės-čekistinės operacijos metu Obelių vlsč. 1946 07 02 nušautas.
2.	Kurklietis Mataušas	939	Karinės-čekistinės operacijos metu Rokiškio vlsč. 1946 07 02 nušautas.
3.	Pupelis Grigas, Jono		Nukautas Rokiškio apskr. MGB sk. vykdant karinę-čekistinę operaciją.
4.	Repšys Antanas	945	Nukautas vykdant karinę-čekistinę operaciją.
5.	Sabaliauskas Tomas, Tado		1945 m. balandžio mėn. suimtas
6.	Adamonis Liudvikas, Antano		Suimtas Rokiškio apskr. NKGB 1944 m. lapkričio mėn.
7.	Ilčiukas Povilas		Suimtas 1945 04 21
8.	Zablockas Juozas	934	Įtrauktas per klaidą
9.	Stankevičius Adolfas	943	Įtrauktas per klaidą
10.	Katkauskas Petras		1945 m. rugsėjo mėn. Obelių vlsč. MGB legalizavosi, gyvena Vilniuje.
11.	Kušleika Julius, Klemenso	947	Įtrauktas per klaidą
12.	Vartibavičius Petras, Justino	935	Įtrauktas per klaidą
13.	Stašelis Jonas	942	Įtrauktas per klaidą
14.	Bislys Balys	936	Veikiančioje <i>Dobilo</i> „gaujoje“, atskirtas ir agentūrinė medžiaga įtraukta į agentūrinę bylą „Vragi“
15.	Turkevičius Ksaveras, Juozo	940	Veikiančioje <i>Dobilo</i> „gaujoje“, atskirtas ir agentūrinė medžiaga įtraukta į agentūrinę bylą „Vragi“
16.	Žaržojus Mykolas, Kazio	937	Yra nelegalioje padėtyje, b/f. persiųsta Rokiškio apskr. MGB dėl įforminimo paieškos ir arešto.

Pasirašo: Obelių vlsč. MGB sk. vrš. MGB lt. Lučnikov

Čestnyj – agentūrinis pranešimas 1944 11 03. Praneša, jog 1944 10 31 lankėsi pas Vladą Vaicekaską. Kai pas juos pradėjo baladotis ir atėjo kaimynas Ragauskas Pranas. Atidarius duris, kartu atėjo Bislys Balys, Sabaliauskas Tomas, Bislys Jonas. Jie ieškojo ūkio valdytojo Bražionio.

Girčys – agentūrinis pranešimas 1945 07 06. 1945 07 01 pas jį naktį atėję pradėjo belstis. Atidarius duris, atėjo Bislys Balys, ginkluotas automatu, broliai Jonas ir Augustas Medikiai, kurie gyveno vieniemyje tarp Dručkų k. ir Niaukių k. Jie buvo be ginklų. Pareikalavo pieno, duonos, dešrų ir lašinių. Kadangi jie gerokai rėkavo, kad ne iš kar-

to juos įleidau, tai jiems daviau apie 1 kg lašinių, dešros, pusę kepalą duonos ir pieno. Jie pieną sugėrė vietoje, o visa kita išsinešė. Išeidamas B. Bislys pasakė: „Jums nereikia mūsų bijoti. Tuoju gyvensime laisvai ir nieko mes neliesime ateityje, bet šiuo metu mums reikia kažkaip gyventi“. Pranešėjo manymu, jie gyvena Pakriaunio miške.

Rokiškio apskr. MGB sk. vrš. drg. Župikovui į 1946 09 13 paklausimą. Pranešama, jog Bislys Balys, g. 1914 m. Pakriaunio k., nušautas karinės operacijos metu 1946 m. vasario 16 d.

Apklausa Kraliko Juozo, Jono, 1944 08 22.

Klausimas: Ar prisipažįstate, kad buvote Sabaliausko vadovaujamos baltalietuvių „gaujos“ nariu?

Atsakymas: Taip, prisipažįstu, kad aš buvau šauliu ir buvusios buržuazinės Lietuvos vyriausybės, vadovaujamos Smetonos šalininkas, todėl nuo pat pirmos sovietų valdžios įvedimo dienos šios valdžios neužkentėme ir laukėme galimybės kovoti prieš ją su ginklu rankose. Pasinaudoję Vokietijos užpuolimu ir sukeltu karu, sudarėme ginkluotą partizanų būrį ir pradėjome susidorojimą su sovietiniais piliečiais. Karas prasidėjo man esant kalėjime, iš kurio pabėgęs sugrįžau į Kriaunas, kur tuo metu pašto viršininku buvo mano svainis Sabaliauskas Tomas. Mes tada nusprendėme teikti pagalbą vokiečiams ir su Sabaliausku sudarėm patikimų asmenų sąrašą. Paskirstėm vadovavimą: Kriaunų partizanų būrio vadas – Tomas Sabaliauskas; vado pavaduotojas – aš, Kralikas; aš taip pat ir teismo narys; taip pat vado pavaduotojas buvo Ilčiukas Povilas; tardymus vedė Juozas Šeškus, jis gyveno Pakriaunio k., teismo pirmininkais buvo Sabaliauskas ir Ilčiukas. Tardytojas – Stankevičius Adolfas. Dar teisėjais buvo Vincas Augaitis; Pupelis Jonas; Balys Palivonas; Matulis (Obelių vargonininkas). Telefonistu buvo Kušleika, Juozas Jankauskas – atsakingas už rikiuotės reikalus.

Klausimas: Kaip vadinosi jūsų būrys ir kam buvo pavaldus?

Atsakymas: Vadinosi tiesiog Kriaunų partizanų būriu ir jis buvo pavaldus Obelių kuopos vadui Kurkliečiui.

Klausimas: Papasakokite plačiau, kokius „nusikaltimus“ Jūs padarėte?

Atsakymas: Per mūsų būrio veikimo laikotarpį 1941 m. areštavome maždaug 100 žmonių, iš kurių daugelis negrįžo iš Rokiškio m., kur mes juos buvome išsiuntę. Visi suimtieji buvo siunčiami į Rokiškį pridėdant detalius jų tardymo protokolus. Mūsų teismas prie štabo nepriiminėjo kitokių sprendimų tik kaip „paleisti“ arba „pasiųsti į Rokiškį“. Aš pats asmeniškai dalyvavau piliečių Sinicos ir Briuso, kuriuos įtarėme ryšiais su komunistais, areštuose, taip pat mano nurodymu dar buvo areštuota keletas žmonių. 1941 m. areštavom Timofejų Amosejevą, kurį tardė Pupelis, Sabaliauskas, Zakarevičius ir Zablockas. Reikalavom, kad Amosejevas paduotų mums savo sūnų komjaunuolį. Paguldę mušėm gumine lazda, o kada jį paleidom iš kalėjimo sumuštą, tai kažkuris iš partizanų jam nukirpo pusę barzdos. Tokie dalykai tada buvo įprasti, nes kankinimais ir pasityčiojimais norėta išgauti iš sulaikytų asmenų informaciją apie pasislėpusius komunistus ir aktyvą.

1941 m. liepos mėn. partizanų štabo išvietėje buvo pakabintas vieno iš sovietinės vyriausybės vadų portretas, išteptas žmogaus išmatomis, tada baltieji partizanai vesdavo sulaikytus sovietinius žmones ir versdavo bučiuoti tuos išteptus portretus.

Tą patį mėnesį areštavau Turkevičienę iš Kriaunų k., kurios sūnus buvo komunistas, jo negalėjome pagauti. Tyčiodamiesi iš Turkevičienės, liepėm jai bučiuoti Hitlerio portretą, ką ji ir darė, mūsų vėrčiama.

Rokiškio apskr. MGB sk. vrš. drg. Župikovui, į 1946 09 13 paklausimą.

Pranešame, jog Kurklietis Mataušas, g. 1912 m., Obelių vlsč. gyventojas, įskaitomas kaip „banditas“, jis 1946 09 04 nušautas; Repšys Antanas, g. 1908 m., Obelių vlsč. gyventojas, įskaitomas kaip „banditas“, nušautas 1946 m. rugsėjo mėn.; Turkevičius Jurgis, Juozo, g. 1911 m., Obelių vlsč. gyventojas, įskaitomas kaip „banditas“, nušautas 1945 m. rugsėjo mėn.

Ag. Teisingas – agentūrinis pranešimas 1944 m. spalio ... 1944 10 22 įvykdytas teroro aktas prieš Raudonosios armijos leitenantą, vadovaujantį Pakriaunio malūnui. Apie tai pranešėjui pasakojo Novikas Jonas iš Baršėnų k. Pasak jo, apie 50 „banditų“ apsupo malūną ir į jį šaudė, iš malūno atsišaudė leitenantas. Tarp užpuolikų buvo Augaitis, Turkevičius Ksaveras, Turkevičius Jurgis, Bislys Balys, Bislys Jonas, Lokcikas Bronius (Bajorų k.), Ilčiukas Povilas (Kriaunose), Sabaliauskas Tomas. Kada pradėjo šaudyti į malūną, Augaičio sūnus pradėjo šaukti: „Paliaukit šaudę, išgąsdinsite vaikus ir nekaltus žmones!“ Į tai jam atsakė: „Tegul atiduoda leitenantą, tada paliausim šaudę. O jei neaukituosite, tada mums nesvarbūs ir jūs, ir jūsų vaikai“. Jie toliau laužėsi į malūno vidų, bet jiems vis tiek nepasisėkė įlįsti ir paimti leitenantą. Tai pasakojo Kazanavičienė Ona ir Sinkevičiūtė Ona.

Ag. Teisingas – agentūrinis pranešimas 1944 10 27. 1944 10 25 Baršėnų k. pas Verslovą susirinko apie 50 „banditų“, tarp kurių buvo broliai Bisliai, Turkevičiai, Lokcikas. Sabaliausko, Ilčiuko nematė ar buvo, jie vengia viešo pasirodymo. Turėjo visokių ginklų, tarp kurių – 4 kulkosvaidžiai. Narbutas Petras pasakojo, jog šitie „banditai“ turi ryšių su Antazavės ir Dusetų partizanais.

Aktas 1947 m. spalio 5 d. Antazavė. Toliau pasirašę Antazavės vlsč. MGB sk. vrš., Obelių vlsč. MGB sk. vrš., dalyvaujant Obelių vlsč. „liaudies gynėjui“ Semionovui, sudarėme šį aktą, kad siekiant realizuoti agentūrinius duomenis, Zarasų apskr. „liaudies gynėjų“ grupė, veikdama kartu su Obelių garnizono kovotojais, įvykdė operaciją Bradesių k. likviduoti Balio Bislio vadovaujamą būrį.

Operacijos rezultatas – buvo likviduoti „banditai“, tarp kurių atpažinti šie:

1. Bislys Balys, Pakriaunio k. gyventojas;
2. Turkevičius Ksaveras, Juozo, Mažeikių k. gyventojas;
3. Juozėnas Jonas, Kriaunų k. gyventojas;
4. Prascienius Jonas, Samanių k. gyventojas;
- 5–6. du broliai – „banditai“ slapyvardžiais *Lokys* ir *Tūzas* (Bislys Balys).

Paimta pas „banditus“: du kulkosvaidžiai, 2 automatai, 2 šautuvai, trys pistoletai, 500 šovinių, apie ką ir sudarytas šis aktas.

Pasirašo Antazavės vlsč. MGB sk. vrš. j. ltn. Renkauskas;

Obelių vlsč. MGB sk. vrš. ltn. Lučnikov;

„Liaudies gynėjų“ būrio narys Semionov.

LYA, f. K-30, ap. 1, b. 1422. Adolfo Isodo agentūrinio sekimo byla.

Agentūrinis pranešimas. Šaltinis *Šarkas*. Priėmė Lučnikov, 1947 09 05.

Šaltinis papasakojo, jog 1947 09 03 iš savo motinos sužinojo, kad 1947 09 01 „liaudies gynėją“ Vilkauską Aleksandrą nužudė Ramanausko „gaujos banditai“. Apie tai „bandito“ Bieliausko sesuo Siniauskienė papasakojo: „Pas mane į Kubiliškių k. atėjo brolis Pranas Bieliauskas ir su juo trys „banditai“, kurie tarpusavyje kalbėjo, kad kažką reikia nužudyti. Tarp „banditų“ buvo: Pupelis Vincas iš Kubiliškio k.; Pupelis Petras iš Kubiliškio k.; Isodas iš Jučių k. „Banditai“ pabuvo apie pusę valandos ir išėjo, o kitą dieną sužinojom, kad nužudytas „liaudies gynėjas“ Vilkauskas.

Agentūrinis pranešimas. Šarkas – Krasko 1948 11 05: Kada šaltinis dar 1945 m. buvo „gaujos“ nariu, Ramanausko „gaujoje“ buvo šie „banditai“:

1. Pauliukas Antanas iš Jučių k., nešiojo barzdą, turėjo rusišką automatinį šautuvą, granatą F-1, mažą granatą ir rusišką granatą su rankenėle. Nuolat vaikščiojo su Ramanausku ir „banditai“ jo klausė taip pat kaip ir vado.

2. Isodas Adolfas iš Jučių k., ginkluotas rusišku šautuvu ir dviem rusiškoms granatomis. Pas jį 1945 m. pradžioj buvo bunkeris, kuriame gyveno jis pats ir Pauliukas Antanas, Pupelis Vincas, Pupelis Jonas (dabar jau nukautas). 1945 m. žiemos pradž. juos surado Obelių „l. g.“, bet „banditai“ „gynėjus“ išvaikė, sužeidė kulkosvaidininką, pasiėmė jo kulkosvaidį, kurį vėliau nešiojo Pupelis Vincas. Kulkosvaidininką ištardė kas jų bunkerį išdavė. Tas, bijodamas mirties, pasakė, tada „banditai“ nuėję sušaudė Klemensą Vilkauską.

„Gaujoje“ taip pat buvo tada Maciulevičius Antanas iš Agurkiškio k., turėjo šautuvą ir dažnai saugodavo „banditų“ stovyklą. Jonas Navickas iš Samanių k. nuolat siuvo, nešiojosi siuvimo mašiną, buvo ginkluotas. Baltušis Valerijonas-*Valiukas* iš Rapališkių k. – ginkluotas šautuvu.

Šiuo metu šaltinis susitinka su Ruzgyte Emilija, kuri papasakojo, jog labai serga reumatizmu Vincas Pupelis-*Seniūnas*, jis dabar Latvijoje, o Isodas neva legalizavosi Dvinske, gavo dokumentus kita pavarde ir gyvena, bet kur – ji nežinanti.

Užduotis: Ruzgytei papasakoti, kad neva anksčiau su Pupeliais draugavo, o dabar ryšių nėra. O padėt galėtų, gali pas apskrities daktarą Rokiškyje gauti vaistų nuo reumato. Reikia tik asmeniškai susitikt su Pupeliais. O kalbant apie Isodą – pagirti, kad esąs protingas vyras, jei moka rusiškai dokumentus užpildyt. Iš Ruzgytės sužinoti dabartinę Isodo pavardę ar bent inicialus.

Agentūrinis pranešimas. Šarkas – Krasko 1948 11: Vykdydamas užduotį, šaltinis bandė sužinoti Isodo Adolfo, g. 1920–1921 m., dabartinę buvimo vietą. Susitiko su Siniauskiene Ona iš Sinkiškio k., ji papasakojo, jog su Ruzgyte Emilija 1947 m. rudenį būdama Rygoje, susitiko Pupelį Petrą-*Piepelį*, bet ji dabartinės Pupelio pavardės nežinanti. Apie Pauliuką Antaną ji pasakė tik tiek, kad jis legalizacijos metu išėjo iš būrio ir dabar dirba Vilniuje šoferiu. O apie Pupelį Vincą ji nieko nežino.

1948 10 šaltinis kalbėjosi su Marija Maciulevičiene, kuri pasakė, jog jos sūnus Jurgis anksčiau buvo Ruzgio būryje, o dabar esą Vaičėno Balio būryje. Ji kalbėjo: „Mano sūnus ne toks piktas, jis nieko nežudys, o štai Vaičėnas ir Makutėnas nužudys bet kurį pasitaičiusį, jie dabar gyvena Juodupės krašte“.

Užduotis: toliau bendrauti su Siniauskiene ir aiškintis dabartinę Pupelių buvimo vietą. Anksčiau šaltinis su Pupeliais buvo vienoje „gaujoje“, todėl domėjimasis nebus įtartinas.

Latvijos SSR Dvinsko apskr. MGB vrš., Jekabpils apskr. MGB vrš., Ilūkstės apskr. MGB viršininkui, 1948 11 19, Nr. 9/3066: Ieškomas nacionalistinio pogrindžio narys Isodas Adolfas, Mykolo, g. 1921–1922 m. Jučių k., Aleksandravėlės vlsč. Mūsų duomenimis, jis 1945–1946 m. legalizavosi Dvinsko mieste ir gavo dokumentus, su kuriais gyveno Slatės miestelyje, kur dirbo „sovchoze“, vėliau vedė rusų tautybės mergaitę, su kuria gyveno vienkiemyje netoli Slatės. Mums žinoma, jog Isodas turi dokumentus Maskaliovo Fiodoro ar Maskalenko Fiodoro pavarde, kitų duomenų neturime.

Prašome Dvinsko apskr. MGB sk. vrš. patikslinti ar tikrai A. Isodas legalizavosi ir suteikti kitus jo asmens duomenis dokumentams gauti.

Ilūkstės ir Jekabpils apskr. MGB skyrių prašome pranešti ar Maskaliov – Maskalenko Fiodoras dirbo Slatėje „sovchoze“, kur jis yra šiuo metu ir, jei žinoma, pateikti jį kompromituojančią medžiagą.

Rokiškio apskr. MGB sk. vrš. majoras Župikov.

Ilūkstės MGB skyrius 1949 01 25 informavo, jog Isodas Adolfas, gyvenantis galimai Maskaliov – Maskalenko Fiodor pavarde, apskrityje negyvena.

Jekabpils apskr. MGB skyrius 1949 01 05 pranešė, jog Slatės vlsč. arklių ir mašinų nuomos punkte dirba Maskaliov Fiodor Petrovič, g. 1929 m., bet mes nežinom ar tai yra Jūsų ieškomas „banditas“ Adolfas Isodas. Kompromituojančios medžiagos prieš jį neturime.

Nutartis apie daiktinių įkalčių pridėjimą 1949 03 17. 1949 01 30 Rokiškio apskr. MGB sk. areštavo ir patraukė atsakomybėn Isodą Adolfą, kuris vokiečių okupacijos metais tarnavo vokiečių kariuomenėje, buvo fronte ir dalyvavo kovose prieš sovietinę armiją. Po Lietuvos „išvadavimo“ pasislėpė ir įstojo į „gaują“, buvo ginkluotas. 1945 m. rudenį iš „gaujos“ išėjo ir pasidarė dokumentus Fiodoro Petrovičiaus Maskalenkos pavarde ir iki arešto gyveno Latvijos SSR.

Atsižvelgiant į šiuo motyvus, nutarta fiktyvų pasą Nr. 02500, šauktinio pažymėjimą Nr. 385 ir profsąjungos bilietą Nr. 156 ir pažymas iš darbovietės pridėti prie bylos kaip daiktinius įkalčius.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1878 Obelių rajono MGB-KGB literinė byla (senas Nr. 63/31) 2-as skyriaus 4 valdybos KGB prie LSSR MT vrš. Martusevičiui.

Ieškomas „gaujos“ narys Pauliukas Antanas, Vinco, g. 1902 Jučių kaime, Kumpuolių apyl., Obelių r. Pauliukas 1944 m. išėjo į Ramanausko „gaują“, turėjo šautuvą, automatą ir granatų. 1945 03 „liaudies gynėjams“ suradus bunkerį, Pauliukas ir kiti „banditai“, išsiverždami iš bunkerio, sunkiai sužeidė du „liaudies gynėjus“, nušovė vežėją Kličytę Oną, Antano, ir su „banditu“ Pupeliu tą pačią dieną įvykdė teroro aktą prieš Strazdiškės kaimo gyventoją Vilkauską Klementą (gal Klemeną?), Antano.

1945 05 ta pati „gauja“ nužudė Obelių r. Portovkos k. (gal Parokiškės k.?) gyventoją Vasilijų Veselovą. 1945 m. su Ramanausko „gauja“ apiplėšė Ažukriaunio k. gyventoją Šakalį. Nuo 1946 m. Pauliukas pasitraukė ir nežinia kur slapstosi. Vilniuje gyveno jo sesuo Pauliukaitė-Sadauskienė, siekiant išaiškinti brolio slapstymosi vietą, tikrinama visa jai ateinanti ir išeinanti korespondencija.

Sadauskas R. A. – Vilniaus KGB agentas *Digelis* iš aparato išjungtas 1952 03 15, Nr. 34007; ag. *Grigas*-Žygienė S. V. išjungta 1950 02 17, Nr. 28351.

Byla-formuliaras Bražiui S. V. Jisai 1944 m. išėjo „gaujon“, o 1945 m. legalizavosi.

Abariūtei L. I. užvestas formuliaras 1951 05. Jinai 1946 m. buvo suimta Zarasų MGB kaip aktyvi „banditų“ rėmėja, bet dėl sveikatos išleista – sirgo atvira TBC forma.

Nuo 1949 iki 1951 m. vėl turėjo ryšių su „banditais“, 1950 10 buvo paimta tardymams. Kadangi nesitaiso, tai, jei sveika, – įkalinti, o jei dar serga atvira TBC – ištremti, nes paskutinis panešimas gautas tik 1951 08.

1953 07 07 užverbuotas agentas *Neris*, o 1952 07 11 jis paleistas ieškoti Streikaus „gaujos“. Legenda – neva yra du „banditai“ – *Ponas* ir *Vapsva*, kurie ieško ryšio su Streikumu, agento užduotis – suvesti su „gauja“.

1953 07 13 gautas raštelis, kad nuėjo susitikti su Streikumu Paduobio miškan.

1953 07 20 gautas laiškėlis, jog Streikaus grupė susidomėjo tariamais *Ponu* ir *Vapsva*, bet prieš tai nori susitikti su Černiute Ona.

1953 07 28 pareikalauta pasimatymo su Černiute 1-mą val. nakties Rokiškio miške. Rašoma, jog „banditai“ pradėjo nepasitikėti *Nerim*, nes tariamasis Kurkietis (KGB agentas *Žvirblis*) mūsų nurodytu adresu negyvena. „Banditai“ nori būtinai pamatyti Černiutę, nes, neišpildžius tos sąlygos, „banditai“ Žaržojus ir Knezys jį išsives Latvijon, Andrikavo miškuos.

Išvada: 1. „Banditai“ tikrai nepasitiki agentu ir nori išsiaiškinti reikalą susitikime su Černiute;

2. Agentas gudrauja, ieško progos naktį išvest Černiutę atgal į „gaują“. Todėl nutarta nerizikuoti ir ryšio punkte palikti pasalą, kuri sučiups arba nukaus atėjusius „banditus“.

Prie ryšio punkto palikta pasala iš 2 SG agentų bei 2 operatyvininkų. Kurį laiką nieko nepastebėta, tiksliai paskui pamatė ateinant 50–55 m. moterį, kuri norėjo patikrinti slėptuvę, bet, pamačius mūsų žmones, pasitraukė. Nustatyta, jog tai – Giriūno motina.

LYA, f. K-1, ap. 16, b. 1098. Pranešimas už 1951 m. sausio mėnesį apie agentūrinių-operatyvinių priemonių planą likviduoti „banditines“ Vytauto apygardos Lokio rinktinės kuopos Vytis narius, sekamus pagal agentūrinės bylos Nr. 604 „Zaoziornyje“ liniją.

Šiuo metu Vyties kuopoje priskaičiuojama iki 13 „banditų“, kurie daugiausia veikia Obelių r. ir Latvijos SSR Ilūkstės ir Aknystės rajonuose.

1950 m. gruodžio mėn., panaudojant „tamsoje“ „banditų“ rėmėją Bogužienę, panaudojant jos ketinimą aplankyti gimines Dusetų r., bandyta išsiaiškinti „bandito“ Streikaus slapstymosi vietą. Informatorius *Juodinis* paprašė Bogužienės, kuri važiavo į Kulių kaimą, kad iš giminaičių sužinotų kur slapstosi „banditas“ Streikus. Bogužienė *Juodiniui* papasakojo, jog Streikus gyvena Čivilių k. pas Joną Gylį ir Joną Vengelį, bet iš ten išėjo neva dėl to, kad nuolat maišosi ten kareiviai. Siekiant dar kartą patikrinti Bogužienę, pas ją pasiųstas agentas *Uosis*, tačiau jam Bogužienė nieko nepasakė.

Sekti „banditų“ rėmėjai Bogužienei 1950 12 Obelių MGB sk. užverbavo informatorių *Lionė*, ji užverbuota patriotiniais motyvais (pati pareiškė norą mums dirbti).

Agento *Dobilas* duomenimis nustatyta, jog Bučiūnų k. gyventoja Janušauskienė yra aktyvi Vyties kuopos „banditų“ (Daminausko ir kt.) rėmėja. „Banditai“ sistemingai lanko Janušauskienę, kuri duoda jiems maisto.

Siekiant išsiaiškinti „banditų“ slapstymosi vietas, planuojame šį mėnesį Janušauskienę užverbuoti.

Agentūrine linija buvo peržiūrėtas agento **Rūta** veikimo planas, jai pasiūlyta per „banditų“ rėmėjus atsargiai pasiūlyti pas save įrengti „banditišką“ bunkerį, kad pas ją ateitų žiemoti. Davus tokią užduotį **Rūtai**, ji 1950 m. lapkričio ir gruodžio mėn. kelis kartus susitiko su „banditais“ Daminauskais, pagal kurių kalbas jie esą dabar slapstosi Latvijoje ir **Rūtos** paslaugų jiems nereikia.

1950 11 agentai **Žaibas** ir **Uosis** pranešė, jog Rūmiškių k. gyvenanti Sabaliauskiene yra Streikaus „gaujos“ bendrininkė. 1950 11 04 Sabaliauskiene perdavė mūsų operatyviniam darbuotojui kvitą, kurį ji neva surado kaime. Kvito turinys byloja, jog to paties kaimo gyv. Rašalienė (taip tekste) davė „banditams“ 150 rublių. Atidžiai apžiūrėjus kvitą, radome, kad jis išduotas Sabaliauskienei, kuri savo pavardę ištaisė į Rašalienės. Tokiu būdu ji turėjo savanaudiškų – piktavališkų ketinimų. Kvitą pasiuntėme grafologinei ekspertizei, kuri patvirtino, jog braižas – Sabaliauskiene. Po šio Obelių MGB skyrius ją slapta sulaikė ir demaskavo padarius kvitą. Sabaliauskiene prisipažino turėjusi ryšių su „banditais“. Pasak jos, pradėjo su „banditais“ bendrauti 1950 m. vasarą, duodavo maisto ir pinigų. Jos prisipažinimo pagrindu mes ją užverbavome MGB bendradarbe **Beržas** ir pasiuntėme sekti Vyties kuopos „banditams“. Jos dėka buvo nustatyti nauji mums nežinomi iki tol Vyties kuopos „banditų“ rėmėjai.

Plane buvo numatyta verbuoti „bandito“ Krasausko žmoną Krasauskienę Roliją (taip tekste), kuri gyveno nelegaliai. Mes nustatėm jos buvimo vietą ir slapta sulaikėme. Ji papasakojo, jog, bijodama atsakomybės dėl savo vyro „bandito“, 1945 m. iš miestelio išvažiavo ir gyveno pusiau legaliai su mergautine pavarde, dažnai susitikdavo su savo vyru, kuris jai visaip padėjo. Įvertinant jos galimybes, mes ją užverbavome kaip informatorę **Gegužė**. Verbavimui sustiprinti panaudojome faktą, kad ji augina 12 m. bendrą su Krasausku dukrą, o pats Krasauskas, agentūros duomenimis, sugyvena su „bandite“ Krapyte Lione. Kad įtikintume Krasauskienę, mes parodėm fotografiją, kur jos vyras nusipaveikslavęs su Krapyte. Ši aplinkybė labai suerzino **Gegužę** ir ji pasakė, kad pasinaudodama savo ryšiais su vyru, jį pakiš į pasalą.

Agentas **Kosa**, pagal mūsų nustatytą planą, turėjo per „banditų“ rėmėją Bražinską išaiškinti kas „banditams“ duoda maisto ir pastogę. 1950 12 02 **Kosa** susitiko su Bražinsku Broniumi, gyv. Dundiškių k., ir iš jo sužinojo, jog Pupelis su kitais Vyties „gaujos“ nariais renka maistą žiemai, apmokestindami kolchozus. Toliau Bražinskas kalbėjo, kad su „banditais“ bendrauja Jurevičius Jonas iš Girelės kaimo, kuris žino jų slapstymosi vietas.

Patikrinti ag. **Kosa** informacijai Bražinskui ir Jurevičiui patikrinti pasiūstas patikimas agentas **Žaibas**.

Obelių r. MGB sk. agentūrinių-operatyvinių priemonių planas įgyvendinant LSSR MGB direktyvą Nr. 4 ryšium su rinkimais į LSSR AT, kurie vyks 1951 02 18.

1. Kadangi yra gauti pirminiai agentūriniai duomenys apie nusikalstamą „banditų“ talkininkų Girčytės (Girčytė Adelė, Kazio, g. 1923 m., b. 23058/3), gyv. Baršėnų k., ir Verslovienės, gyv. Ščiurio k., veiklą, gauti sankcijas jų areštui ir jas areštuoti;

2. Pasiųsti agentūrą išaiškinti antisovietinių lapelių ir kt. propagandos skleidėjus. Šiuo laikotarpiu sutankinti agentūros priėmimo grafikus, kad tokiu būdu išaiškinti „banditų“ slapstymosi vietas;

4. Agentams **Poddubnikov** ir **Žaibas** skirti užduotį nuvykti į Latviją ir per „banditų“ rėmėją Sveikotą nustatyti „banditų“ gyvenimo vietas;

5. Agentą **Idas** pasiūsti pas žinomą rėmėją Čičinskienę ir ją, naudojant „tamsoje“, sužinoti „banditų“ Pupelio ir Streikaus žiemos stovyklavietes;

6. Buvusią „bandito“ Vartibavičiaus meilužę **Rūtą** ir „gaujos“ ryšininką ag. **Dobilą** pasiūsti Gintaro būrio paieškoms. **Rūta** praeityje aptarnavo „banditų“ ryšininkus Pauliuką ir Pupelį, o ag. **Dobilas** siunčiamas pas „banditų“ ryšininką Kundelį Albertą, Igno (g. 1934 m., b. 23557/3, P-19180).

7. 1951 02 13 slapta sulaikyti „banditų“ rėmėją Ališauską, gyv. Lukštynių k., kuri ištardyti ir priversti duoti duomenis apie „banditų“ slapstymosi vietas. Kraštutiniu atveju jį užverbuoti ir pasiūsti ieškoti „gaujos“;

8. 1951 02 08 sudaryti grupes rinkimų apylinkių apsaugai, o laisvą kontingentą panaudoti 02 14 vienkiemiams ir sodyboms, kuriose gali slėptis „banditai“, prašukuoti;

9. Ypatingą dėmesį skirti Lukštų, Bagdonišio apylinkių apsaugai rinkimų metu, ten palikti užmaskuotas ČVG.

Obelių r. MGB sk. agentūrinių-operatyvinių priemonių, skirtų pasiruošti gegužės 1 d. šventėms, planas laikotarpiui 1951 04 25–1951 05 05.

Numatoma raštiškai užfiksuoti „banditų“ rėmėjų Marcinkevičiaus Stepą, gyv. Baršėnuose, Dieninio Broniaus, Izidoriaus (g. 1920 m., b. 23507/3, P-17254) – Dervinių k.; Bražio Balio – Bradesių k. ir Girčytės Adelės – Baršėnų k., pasiruošti suminti šiuos asmenis.

Užfiksuoti nusikalstamą veiklą buvusių baudėjų būrio narių: Antano Dainio iš Bugų k. (gal Dainys Antanas, Norberto, g. 1909 m., b. 23051/3?), Edvardo k... ir Žideliūno Jono (gal Žigeliūnas Jonas, Juozo, g. 1914 m., b. 23657/3?), gyv. Aknystės r., ir Laužadžio Kazio (Laužadis Kazys, Izidoriaus, g. 1922 m., b. 23006/3, P-19935), gyv. Šileikių k., Obelių r. Gauti sankcijas šių asmenų areštui.

Papildomai rasti liudininkus dėl Savėnų k. gyv. Burunovo Nikolajaus teroristinės veiklos, šiam tikslui pasiūsti ag. **Isakovas**.

Padidinti agentūrinį sekimą anglų žvalgybos agentui Andriui Ališauskui, kuris gyv. Kuprių k.

Iš agento **Kriaunas** gauta informacija, kad jį ir jo gimines lanko „banditai“ Dami-nauskai. Bendradarbiaujant su Aknystės r. MGB sk., duoti užduotį suartėti su „banditais“ ir per agentą **Kriaunas** atlikti spec. priemones. Jeigu tai nepavyktų, tai pas agentą **Kriaunas** palikti pasala „banditams“ Daminauskams suimti ir **Kriauno** pagalba sučiup-ti likusius „gaujos“ narius. Agentas **Kriaunas** dirba su Aknystės MGB sk.

Iš **Dobilo** žinome, jog „banditai“ balandžio 25 d. Aknystės r., kapinėse prie Baltmui-žos ketina padaryt pasitarimą. Numatoma toje vietoje palikti pasalas.

Ag. **Kriaunas** duomenimis, Vyties „gauja“ slepiasi Latvijos SSR, Eglainės miške, ne-toli tos vietos gyvena agento **Daina** teta. Susitarus su Rokiškio MGB, pasiūsti **Dainą** į tą rajoną ieškoti savo vyro „bandito“ ir per jį išsiaiškinti kitų „banditų“ slapstymosi vietas. Įvesti **Dainą** vidaus agentu, kad sudarytų sąlygas „gaujai“ likviduoti.

Agentui **Dobilas** duoti užduotį per ryšininkus (Albertą?) Kundelį ir Pauliuką nusta-tyti „banditų“ pasirodymo vietas ir ten atlikti likvidavimo operacijas.

Per ag. **Dobilą** ir **Rūtą** išaiškinti Pašilių k. gyventojų Butėno ryšius ar jis nebendrauja su Vyties „gaujos“ nariais.

Iš ag. **Kazbek** žinome, jog Pakriaunio k. Ruzgas susitinka su „banditais“. Spręsti klausimą dėl jo arešto arba verbavimo.

Rinkimų laikotarpiui skirti papildomą apsaugą objektų itin „banditų“ lankomoms vietoms apsaugoti: Obelių MTS, pieninei, „Kalinino“ ir „Mičiurino“ kolūkiams skirti papildomą apsaugą ištisą parą. Užtikrinti LSSR AT deputato Jakelevičienės, rajkomo sekretoriaus ir vykd. k-to pirmininko apsaugą, jų gyvenamosiose vietose palikti apsaugą ir „sekreto“, kad būtų išvengta teroro aktų.

1951 iš 04 30 į 05 01 pasiųsti ČVG maršrutu:

Obelių būrys. (atsakingas j. ltn. Ruočkus): Gumbiškis – Bučiūnai – Tumasonys – Kaireliai – Obeliai.

Aleksandrovėlės būrys (atsakingas j. ltn. Blikertas): Kumpuoliškis – Špuliai – Švoiškis – Ažušiliai.

Antazavės būrys (atsakingas vyr. ltn. Povzeniuk): Derviniai – Būgai – Kumpuoliai – Antazavė.

Organizuoti sklandų demonstracijų organizavimą, užkirsti kelią galimiems „banditų“ išpuoliams.

Pranešimas už 1951 04. 1951 04 24 areštuota aktyvi Ažuolo būrio ryšininkė Girčytė Adelė, Kazio, g. 1923 m. Baršėnų k. Agentūriniu keliu nustatyta, jog ji 1945–1946 m. palaikė ryšius su Ažuolo būriu, kuriame veikė jos pusbrolis (p. s. kitur jau rašoma, kad brolis) Jonas Girčys, kuris 1946 m. registravosi, bet ryšių su „gauja“ nenutraukė, už ką 1949 m. suimtas. Tada Girčytė ir vėl užmezgė ryšius su Ažuolo „gaujos“ nariais, kuriuos slėpė savo namuose, davė jiems maisto ir pranešdavo žinias. 1950 12 Girčytės namuose buvo sulaikyta ir areštuota „gaujos“ narė Stukaitė (Liutikienė) Alvina, Povilo-Julio, Dainė, g. 1930 m. (b. 25447/3, P-15341), kuri iki arešto su „banditais“ *Šturmu*-Kublicku Jonu ir *Tarzanu*-Trimbeliu Juozu slėpėsi Girčytės namuose. Pirminio tardymo metu Girčytė prisipažino, ji išvežta etapu į Kupiškio r. MGB toliau tardyti.

Ataskaitiniame mėnesyje agentas **Dobilas** kovo 29 d. pranešė, jog Janušauskas Jonas, gyv. Aknystės r. ir Obelių r. sankirtoje, yra Vyties kuopos „banditų“ rėmėjas. Iki 1949 m. jis maistu rėmė „banditę“ Macijauskaitę (dabar suimta, nuteista), iki šiol laiko paliktus „banditų“ daiktus. 1951 03 27 Janušauskas **Dobilui** pasakė, jog 1950 m. rudenį buvo susitikęs su „banditais“, kurie davė jam 20 rub., jie kalbėjo, kad ateis pas jį pavasarį, o per žiemą niekur nevaikščios.

1951 04 01 agentas **Dobilas** papasakojo, jog pagal Aknystės r. gyventojų Rutkausko Jono kalbas, banditų rėmėja yra Subotienė. Pas ją „banditai“ Daminauskai neva paliko žiemai du paltus ir odas siūti batams. Atėjus pavasariui, kai nebeliks pėdų sniege, pasiimsią. Rutkauskas pažadėjo suvesti šaltinį su „banditais“.

1951 04 07 Janušauskas pasakė **Dobilui** kaip paslaptį, jog iš svainio Juozo sužinojo, jog „banditai“ Daminauskai kviečia jį ateiti 1951 04 22 į Baltmuižės kapines. Neva bendras „banditų“ Vyties kuopos susirinkimas planuojamas pirtyje prie Baltmuižės kapinių 1951 04 25.

Kada mes rengėme operacijos planą, pertikrinus informaciją su Aknystės r. MGB,

paaiškėjo, jog „banditai“ mus aplenkė – susitikimą organizavo anksčiau ir dabar vaikšto jau vienu būriu, o ne mažom grupėm. Todėl operaciją prie Baltmuizės kapinių atšaukėme.

1951 04 08 agentas **Kriaunas**, su kuriuo dirba Aknystės MGB, pranešė, jog pas jį buvo atėję Daminauskai, kurie papasakojo kaip praleido žiemą, kalbėjo, jog pragyveno peržiem bunkeryje netoli kažkokio vienkiemio. Išeidami davė 25 rub. cigaretėms, kurių ateis pasiimti 1951 04 11 ar 12 d.

1951 04 16 ag. **Kriaunas** pranešė, jog 1951 04 11 atėjęs Daminauskas Vladas pasiėmė už 19 rub. nupirktas cigaretes, paėmė 2 kibirus bulvių ir po 30–40 min. išėjo į netoliese esantį mišką. Pasakė, kad tegul šaltinis ir už likusius 6 rub. nuperka cigarečių, kurių jis ateis pasiimti (kada – nesakė).

Turėdama tokią informaciją, Aknystės r. MGB nesiėmė priemonių „banditams“ su-laikyti, nes neva gali triukšmas iššifruoti vertingą agentą. Pasak Aknystės MGB sk., rei-kia išlaukti, kada ateis kuo daugiau „gaujos“ narių, tada visus ir likviduoti, tačiau man primygtinai siūlant, sutarta panaudoti spec. priemones paimti „banditus“ Daminauskus gyvus. Su šiuo pasiūlymu sutarta kreiptis į Latvijos SSR MGB.

1951 04 11 agentas **Dobilas** pranešė, jog atėjęs „banditų“ ryšininkas Kundelis Al-bertas iš Tumasonių k. sakė, jog jį 1951 04 08 lankė „banditai“ Daminauskai. Paprašė iš šaltinio (**Dobilo**) paimti pinigų laikrodžio remontui, arba perduoti laikrodį **Dobilui**, kad anas nuneštų sutaisyti. Sakė, kad tokiu atveju paimti iš **Dobilo** raštelį. Daminauskai Kundeliui užsiminė, jog gyveno per žiemą bunkeryje Pašilių miške, Obelių r., netoli nuo Lasicko (sunkiai įskaitoma), kilusio iš Armonių k. vienkiemio.

Pagal šią informaciją Lasicką arba verbuosime, arba suimsime.

Dobilas pranešė, jog Kundelis jam kalbėjęs, jog turi mergaitę Butėnaitę, pas kurios tėvus ateina „banditai“. 1951 04 18 d. Kundeliui ta mergaitė papasakojo, jog buvo atėję Daminauskai, visi suvargę ir šlapai. Paklausti, kodėl taip blogai atrodantys, atsakė, jog ėjo iš Pašilių miško ir ten labai sušlapo, nes išlindo iš po žemės ir gyvena palapinėje. Kundelis atidavė Daminauskams šaltinio pataisytą laikrodį, tada Daminauskas davė 25 rub. ir paprašė nupirkt cigarečių ir peilių. Pasiėmė iš Butėnaitės maisto, pasidžiovino rūbus ir vėl išėjo miškan.

Pagal **Dobilo** duomenis galima susidaryti įspūdį, jog Kundelis ir Butėnaitė yra „ban-ditų“ Daminauskų patikėtiniai, todėl tikslinga spręsti klausimą dėl šių asmenų arešto arba verbavimo.

Pagal agentūrinius duomenis Vyties kuopos ryšininkėmis yra Vaičėnaitė Emilija ir Vaičėnienė Ona. Abi jos gyvena pusiau legaliai ir periodiškai susitikinėja su „bandi-tais“.

1951 04 06 informatoriai **Miškas** ir **Gruodis** pranešė, jog buv. Aleksandravėlės gy-ventoja Vasiliauskaitė Genė yra Vyties kuopos „banditų“ rėmėja, perduoda visokias ži-nias ir duoda pavalgyt. Ji mus domino 1947 m., kai buvo likviduojamas Vyties „gaujos“ rėmėjų tinklas, bet tada ji perėjo į nelegalią padėtį, turėjom žinių, jog gyvena pusiau le-galiai Vilniuje (su pasu, bet neprisiregistravusi), turi ryšį su tėvais. Numatome užklausti Vilniaus MVD, kad duotų informaciją, kur jos galima būtų ieškoti.

Ataskaitiniame mėnesyje užvesti 2N valdybos formuliariai „banditų“ rėmėjams:

1. Žideliūnui Jonui, Antano, g. 1914 m. Beržiniškio k., Obelių r., kuris dalyvavo 1941 m. sukilime, o 1944 m. buvo įstojęs į Ramanausko būrį. Ramanausko būrį suimušus, jis pasitraukė į nelegalią padėtį ir dabar gyvena kažkur Latvijoje su padirbtais dokumentais. Jo demaskavimui pasiūstas agentas **Glaz**.

2. Marcinkevičiui Stepui, Veronikos, g. 1921 m., gyv. Baršėnų k., Obelių r., kuris taip pat 1941 m. buvo „baudėju“ ir dalyvavo sovietinių piliečių areštuose, vėliau buvo „gaujos“ nariu, o dabar tebebalaiko ryšius su „banditais“. Jį seka agentūra: **Tumelis, Didelis** ir **Arlas**.

3. (Išpjauta vieta, matyt, rašoma apie tam tikro asmens, galimai Lašaitės, verbavimą).

Lašaitė Lionė _____ (išpjauta) esanti „banditų“ būrio Ažuolas ryšininkė **Vaidilutė** (iš Sėlynės k.). Ji teikė „banditams“ maistą, pranešdavo naujienas, pas ją 1950 m. slėpėsi Stukaitė Alvina, su kuria lankydavosi „banditų“ stovyklose.

Pagal agentūrinius duomenis, Verslovaitė esanti Vlado Krasausko-*Kukučio* meilužė, ji dar „banditams“ duoda pavalgyt, praneša naujienas. Ji 1950 m. pasiuvo „banditams“ dvejas kelnes ir du kitelius, kuriuos asmeniškai atidavė „banditams“. Verslovaitę seka agentūra: **Vyšnia, Pero** ir **Teklė**.

Ataskaitiniame mėnesyje panaudojant agentą **Dobilas** ir agentą **Kriaunas**, kuris užverbuotas mūsų duomenimis Aknystės r. MGB sk., buvo atliktos priemonės suimti arba likviduoti Vyties „gaujos“ narius. 1951 05 14, atlikus spec. priemones pas agentą **Kriaunas**, buvo suimti „banditai“ Daminauskas Pranas ir Daminauskas Vladas, kurie nuvežti į Aknystės MGB sk. prisipažino, jog jų būrys priklauso Vytauto apygardos Lokio rinktinei, o kuopoje yra 13 „banditų“, iš kurių 4 asm. veikia Obelių r., Aknystės ir Ilūkstės r. ribose. Kiekviena „gauja“ turi savo veikimo rajoną.

R. K. p a s t a b a: MGB ag. **Kriaunas**-Janis Ruzgas, buvęs prtz. ryšininkas, kuris Latvijoje gyvenęs prie Klimbalos miško 1951 m. apnuodytomis cigaretėmis savo namuose užmigdė brolius partizanus Daminauskus Vladą ir Praną ir atidavė juos čekistams. Apie tai plačiau aprašyta knygoje „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ III dalis, psl. 581, Vlado Daminausko-*Virėjo* 1997 09 05 užrašytuose prisiminimuose.

Birutės būrys (3 asm.) veikia Ilūkstės ir Aknystės r.

Algimanto būrys (3 asm.) – jo vadas Pupelis Petras, veikia su Latvija.

Ataskaita už 1951 m. birželio mėnesį. Darbas su agentūrinėmis bylomis, užvestomis „banditiniam-nacionalistiniam“ pogrindžiui.

Pagal agentūrinę bylą „Zaoziornyje“.

1951 m. gegužės pabaigoje susitikimo metu mūsų agentas **Kosa** pranešė, jog Streikaus vadovaujama „banditinė“ grupė iš 4–5 „banditų“ pasirodė Narkūnėlių, Navikų ir Dundiškių k. apylinkėse, kur lankėsi pas „banditų“ bendrininkus ir ryšininkus.

Nustatyti „gaujos“ veikimo vietai į Navikų k. buvo pasiūstas informatorius **Vyšnia**, kuris eilinio susitikimo metu mums pranešė, jog 1951 06 05 pokalbyje su savo drauge ji papasakojo, jog 1951 06 04 vakare pas ją atėjo maisto „banditas“ Petras Pupelis, kuris paėmė maisto iš jos tėvų ir išėjo į Navikų mišką, link Latvijos pusės.

Susisiekius su Ilūkstės r. MGB skyriumi ir realizuojant agentūrinius duomenis, buvo

nutarta vykdyti „banditų“ paieškos operacijas vienu metu Obelių ir Ilūkstės rajonuose. Paieškos metu Eglainės miške, Ilūkstės r. rasta „banditų“ stovykla, kurią detalai apžiūrėjęs, po medžių rastas raštelis, parašytas Streikaus Juozapo. Raštelis buvo parašytas broliui Izidoriui Streikui ir Petrui Pupeliui, kuriame rašoma, jog *„dėl neaiškios jūsų padėties išiname jūsų ieškoti. Orientyras bus kalnelis, kur gyveno Vincas ir Petras. Grįšime kuo greičiau, čia ramu ir saugu“*. Pasirašė Streikus Juozapas 1951 05 30.

Gavę papildomų duomenų, nurodytų „bandito“ raštelyje, pasitarę su Ilūkstės r. MGB skyriumi, Eglainės miške galimose „banditų“ pasirodymo vietose įrengėme dvi pasalas, kurios, pasirodžius „banditams“, juos likviduotų arba sulaikytų. Tuo pačiu metu ir Obelių r. galimose „banditų“ pasirodymo vietose palikti 4 „sekretai“, kuriems duota užduotis „banditus“ fiziškai sunaikinti arba paimti gyvus.

Naktį iš birželio 15 į 16 d. trijų asmenų „banditinė“ grupė užėjo ant Ilūkstės MGB skyriaus karių parengto „sekreto“, kurio ugnimi buvo nušautas Vyties kuopos vado pavaduotojas Dručkus Albinas, Prano-Sūnus, g. 1924 m. Niaukių k., Obelių r., pogrindyje nuo 1946 m. Buvo ginkluotas PPŠ automatu ir pistoletu.

Nušautojo „bandito“ Dručkaus Albino lavonas buvo atpažintas pil. Simaškos Kazio ir Šinkūnaitės Stėfos. Likusieji du „banditai“, pasinaudodami patamsiu, pasislėpė nuo Ilūkstės r. MGB „sekreto“.

Realizuojant iš suimtų „banditų“ Vlodo ir Prano Daminauskų gautą informaciją, buvo suimtas Gintaro „gaujos“ ryšininkas Kundelis Albertas.

Apie padėtį Obelių r. MGB sk. „liaudies gynėjų“ kuopoje (1951 01 30 padėtis).

Turi būti pagal etatų sk. – 80 kovotojų;

Yra faktiškai – 65

Trūksta (nesukomplektuota) – 15.

Štabas:

1. Štabo viršininko pavaduotojas – 1;
2. Kadro inspektorius – nėra;
3. Inspektorius ginkluotei – nėra;
4. Būrių kuopoje – 3;
5. Būrio vado pavaduotojų – 3 (patvirtintas – 1);
6. Politrukų – nėra;
7. Skyrininkų – 3.

Darbai su asmenine kuopos sudėtimi skirtas operatyvinis įgaliotinis Petraitis, taip pat jam priskirtos 4 apylinkės ir 5 skyriaus linijos aptarnavimas. Kuopos štabo darbas neorganizuojamas, į būrius Petraitis nevažinėja, aiškina, kad esąs užimtas darbu 5 skyriaus linija.

Kovinė ir politinė padėtis: daugiausia dirba būrių vadai ir vadų pavaduotojai, o operatyvininkai su kovotojais nedirba. Dauguma užsiėmimų vyksta apie ginklų sudėtį ir aptarnavimą, tik 1951 01 Aleksandravėlės būryje vyko 11 val. mokymų ginklo priežiūrai.

Politinis masinis darbas vykdomas nepatenkinamai (yra ypač žemo lygio). Pokalbiai politinėmis temomis, laikraščių skaitymas ir politinės informacijos vyksta tik retkar-

čiais ir tai daro tik būrių vadai. 1951 01 Obelių būrio užsiėmimų sąrašo temos „Didžio-
sios komunizmo statybos“ – nėra nė vieno užsiėmimo.

Pokalbyje su Aleksandravėlės būrio nariais nustatyta, jog kovotojai nežino už ką bal-
suos LSSR AT 1951 02 18 rinkimuose, dar blogiau, kad operatyvinis įgaliotinis Karpavi-
čius pats nežino už ką balsuos rinkimuose.

Disciplinos padėtis: disciplinos lygis nėra aukštas. 1950 12 kovotojas Pavlovas, ku-
ris išvartytas iš būrio, kuris iš milicijos skyriaus įgaliotinio Jovaišos kabineto pavogė
konfiskuotą samagoną ir su būrio kovotojais operatyvinių budėtojų patalpose surengė
kolektyvines išgertuves.

Sisteningai girtauja Krivilavičius, kuris yra mūsų informatorius. Sukėlė bereikalin-
gą šaudymą kovotojas Jermolajev, du atvejai chuliganizmo Antazavės būryje (pašalinti
iš būrio). Obelių būrio kovotojas Lapuzov 1951 01 07, būdamas girtas, įžeidė rajono pro-
kurorą.

Sisteningai girtauja Šaplauskas, 1951 01 24 prisigėrė iki girtumo ir sudavė būrio
vado pavaduotojui Zaicevui. Jis (Šaplauskas) anksčiau dirbo milicijoje, iš kur atleistas
už girtavimą ir iš karto buvo priimtas į „liaudies gynėjų“ būrį.

Operatyvinė-tarnybinė veikla: asmeninė „liaudies gynėjų“ kuopos sudėtis nepakan-
kamai išnaudojama. Mažai naudojami (kovinėse operacijose) kovojant su „banditiz-
mu“.

1951 01 Aleksandravėlės būrio kovotojai buvo siunčiami į RPG tik 4 kartus, kur da-
lyvavo 24 kovotojai. Būrio nariai daugiausia užsiima savisauga. Per sausio mėnesį 11
dienų būrio kovotojai jokiuose patruliuose (kovinėse grupėse) nedalyvavo ir buvo nau-
dojami tik išimtinai savisaugai. Tokia pat padėtis ir Obelių būryje, kur kasdien tarnyba
užimti nuo 5 iki 13 kovotojų, nors būryje jų yra 26. Veiklos rezultatai (nuo
rajo sudarymo):

Nušauta „banditų“ – 2, sulaikyta „banditų“ rėmėjų ir jų ryšininkų – 23.

Štabo darbuotojai nekontroliuoja kaip kovotojai naudojami kovinėse operacijose ko-
vojant su „banditizmu“.

Čekistiniam būrių aptarnavimui yra 8 slapsti **pranešėjai**: Obelių būryje – 4, Aleksan-
dravėlės – 1, Antazavės būryje – 3.

Šaltinis **Subota** užverbuotas 1950 09 05, jo asmens byloje yra tik 2 pranešimai, abu
priimti 1950 10 27, bet ir tie ne apie būrio kovotojus.

Šaltinis **Groza**, užverbuotas 1948 12 03, nuo 1950 01 09 iki 1951 01 09 nedavė nė
vieno pranešimo.

Šaltinis **Zvezda** 1951 01 15 pranešė, jog Aleksandravėlės būrio narys Jermolajev,
girtas būdamas, grasino smurtu kovotojui Šaraninui, taip pat grasino valst. Jurevičiui.
Priemonių prieš Jermolajevą nebuvo imtasi.

Neteikia pranešimų pranešėjas **Isakov**, šaltinis **Bakutis**, kuris užverbuotas 1951 10
11, pranešimų taip pat nedavė.

Iš inf. **Ucho** gauta informacija, jog kovotojas Valovič (Velavičius? – L. A.) tarnavo
vokiečių armijoje. Asmeninėje Obelių vlsč. kovotojo byloje yra pranešimo protokolo iš-
rašas, kad Golubeckas 1941 m. buvo sukilėliu. Pranešimas gautas 1949 08 13, bet infor-
macija nepatikrinta. Kovotojų asmens bylos nesutvarkytos.

R. K. p a s t a b a : pirmiau suminėti šaltiniai-slapti pranešėjai – užverbuoti iš pačių „l. g.“ tarpo, kurie įpareigoti sekti savus ir, pastebėjus bet koki kolegą nusižengimą, privalėjo informuoti atitinkamą padėtį MGB hierarchijoje užimančią pareigūną. Tai parodo, jog okupantai akivaizdžiai nepasitikėjo ir vietiniais kovotojais, kurie kovojo jų pusėje. Kaimiečiams patys rusų kareiviai pašiepiantys pasakydavo: „Vaši sribuki...“

DUSETŲ vlsč.

LYA, f. K-1, ap. 45, b. 1612. Agentūrinė sekimo byla objektui FANATIK.

Charakteristika, parašyta Antalieptės valsčiaus VK-to 1945 09 27: Zavadskas Juozas, Teodoro, g. 1908 m. Fašistams užpuolus Sovietų Sąjungą, buvo baltalietuvių būrio vadu Baltriškių bažnytkaimyje, Zarasų r. Jis suiminėjo, varinėjo ir kankino sovietinius žmones ir dalyvavo keletą jų sušaudyme. Smetonos valdymo laikais jis buvo tautiškos Šaulių organizacijos būrio vadu. Žemės turėjo bendram valdyme su broliu 31 ha, šeimos sudėtis:

Žmona – Zavadskienė Kostė, Zigmo, g. 1905 m.;

Duktė – Zavadskaitė Lilija, g. 1936 m.;

Sūnus – Zavadskas Algimantas, g. 1938 m.

Dėl ryšių su objektais, einančiais pagal agentūrinės sekimo bylas FANATIK ir NOVYJ.

Juozas Zavadskas turi ryšių su Kunotų k. gyventojais Paliūniene, Šileikiu, kurie gyvena netoli Gudelių k., ir Grubliausku, kuris gyvena Baltriškėse, Degučių valsčiuje – Žilėnas, kuris gyvena Kumpuolių kaime. Zavadsko buvimo vietą dar gali žinoti Puodžiukaitė.

Praneša agentas Kuzma 1949 11 15: Susitikau su Juškėnu Lionginu, gyv. Eglytės kaime, Dusetų vlsč. Jis mane pažadėjo nuvesti pas vieną žmogų ir supažindinti su kai kuo. Nuėjom į Kunotų kaimą Paliūnienės (ar Mėlynienės?) namus – ji atvedė vyrą, kuris pasivadino *Adomuku*. Iš tikrųjų tai buvo Juozas Zavadskas. Pradėjom kalbėtis su juo, kalba ėjo apie tai, kad daug yra komunistų pataikūnų, kuriuos reikia verst iš koto – gal tada kiti bijos ir nebendradarbiaus. Iš pokalbio supratau, jog *Adomukas* gyvena pas Paliūnienę (Mėlynienę?).

Jis buvo be ginklo. Kai aš pastebėjau, kad gali būt pagautas, kalbėjo, jog gyvas nepasiduos – ištraukė parodyt didelį lenktinį peilį. Pasakė – pats pasipjausiąs. Kalbant apie kitus partizanus, jis paminėjo, jog Antalieptės valsčiaus miškuose yra matęs einant nežinomų partizanų grupę. Neišsidavė, kad mato juos, nes galėjo būt ne vietiniai, o gal net ir provokatoriai.

Mažeika Bronius, Vinco, g. 1904 m., gyv. Sadūnų k., Sadūnų apyl., Dusetų r., apklauiamas parodė, jog nuo 1950 m. balandžio yra slaptas MGB bendradarbis *Sunkladas*, ir toliau išvardija ką jisai sekė ir kokius duomenis apie ką yra pateikęs...

„Brangus mano broli“ – Leokadijos Rabliauskienės, gyv. Staponiškių k., laiškas broliui Stasiui Šablinskiui, Petro, tarnaujančiam sovietų armijoje Turkmėnistane, Berak – li, k./dalinyje 73575, rašytas (ir dėl cenzūros nepraleistas) 1952 03 13: Laiške rašoma, jog registravosi tėvo – Petro Šablinsko žudikas Juozas Zavadskas, kuris vaikšto „galvą aukštai iškėlęs“ viešose vietose. Dusetų univermage Nikitinas „davė į snukį“ Zavadskui,

bet pribėgęs milicininkas išskyrė – nebeleido mušt. Keliose laiško vietose skundžiamasi kokia neteisybė, kad toks „žudikas laisvas vaikšto“, o tėvo jau nebėr gyvo, bei skundžiamasi kolūkinio gyvenimo sunkumais: „*Kolūky vyksta ta pati betvarkė ir girtavimas, karvės sunkiai keliasi, vieną jau papjovė ir pardavė. Kiaulės irgi atrodo menkai, paršiukai stimpą. Visko trūksta ir rūpintis nėra kam ir Antanas ruošiasi atsisakyti fermos vedėjo pareigų*“ (Laiškas sulaikytas ir prisegtas prie bylos).

LYA, f. K-1, ap. 16, b. 136 (buv. b. 39/17, t. 1) LSSR Dusetų r. MGB skyrius. Pažyma.

Žukauskas Balys-Žaibas, g. 1917 m. Dusetų r., Kišūnų k;

Ažuolo būrys – apsauginis rinktinės štabo būrys. Jam vadovauja Antanas Tijūnėlis-Liepa, g. 1908 m.

Agentas **Putinas** – užverbuotas 1945 10 24 Dusetų MGB agentu, tai Ramelis Antanas, Simono, g. 1906 Dusetų r., Maneičių kaime.

LYA, f. K-1, ap. 16, b. 139 (buv. b. 39/17, t. 4) LSSR Dusetų r. MGB skyrius.

LSSR Dusetų rajono MGB skyriaus agentūrinės-operatyvinės veiklos kovojant su nacionaliniu pagrindžiu ir jo ginkluotais būriais, ataskaita už 1952 metus. 1952 m. Dusetų r. nukauti 5 partizanai, paimta gyvų 4, legalizavosi 6. Suimti 6 vadai. Visiškai sunaikintas Ažuolo būrys.

Pranešimas apie Ažuolo būrio likvidavimą.

1952 10 21, agento **Kaimynas** žiniomis, miške ties Rokiškio r., Skrebiškių kaimu nukautas Antanas Tijūnėlis-Liepa.

1952 11 buvo suimtas Kunigaikščio Margio rinktinės vado adjutantas Bronius Žukauskas, Juozo-Žaibas.

Agentas **Kaimynas**-Žitkevičius. Jo pagalba suimtas Dilys ir V. Nemeikšis.

1952 12 12 Jackevičiūtė pasikvietė agentą **Kaimyną** susitikti su „banditais“ Viliu Nemeikšiu ir Diliu. Agentas pageidavo su jais pasimatyti ir buvo įgavęs „banditų“ pasitikėjimą. Šiuo tikslu atsinešė MGB duotos 0,5 l degtinės paruoštos su spec. preparatu „Neptūn“. Susitikimo metu agentas pavaišino degtine abu partizanus ir šeiminingę su jos motina.

Suimti gyvi: Dilys Antanas, Mato-Litas, g. 1919 m., partizanas nuo 1947 m., ir Nemeikšis Vilius, Balio-Šeškus, partizanas nuo 1948 m.

Taip pat apgirdytos: namų šeiminingė Jackevičiūtė Janina, gyv. Čivilių k., bei jos motina.

1952 12 14 Rokiškio rajone, Kuosų kaime Julijos Tarvydaitės namuose likviduotas Ažuolo būrio partizanų vadas Mackus Jonas, Antano-Vėjas, *Donkichotas*, g. 1919 m. Ragielių k. Jį nukovus, Ažuolo būrys likviduotas visiškai.

Janina Diržienė – Mackaus-Vėjo užverbuota 1950 m. 1952 12 MGB perverbuota, kaip agentas **Neužmirštuolė**. Padėjo nustatyti partizanų slapstymosi vietą ir sudarė sąlygas agentui **Kaimynui** išeiti ant ryšininkės Jackevičiūtės.

LYA, f. K-1, ap. 16, b. 140 (buv. b. 39/17, t. 5) LSSR MGB Dusetų r. skyrius.

Abelinskaitė – agentė **Vanda**, pajungta *Streikaus*-Svilo Alfonso ir *Narsučio*-Kazakevičiaus Antano paieškai.

Nuo 1952 11 Degėsių kaimo malūnininku (malūno viršininku) dirba MGB agentas **Aras** (Miežis Juozas). Pradžioje jis buvo „gaujos“ nariu, vėliau – agentu. 1952 m. jis buvo

agentu-smogiku ir su SG ieškojo partizanų Ramygalos rajone. Jam padedant ir asmeniškai dalyvaujant, sunaikinta apie 30 partizanų. Jam duota užduotis – įgauti Ažuolo būrio ryšininkų pasitikėjimą.

1952 12. Suimtą *Žaibą*-Žukauską Balį bandė panaudoti ryšiui su *Streikumi* ir *Narsučiu*.

1952 12. Motiejaus Paškonio paieškai pas Davainių kaimo gyventoją Masiulienę pakiltos pasalos.

ZARASŲ apskr.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1695 (4/18). NKGB Zarasų apskrities sk. literinė byla. II dalis. Informacinė medžiaga. 1944 08 15 pranešė Boronenko, kuris matė pas Altaną 7 asm. *Baravyko* gaują, kurie perspėjo Boronenką, kad jis čia nevaikščiotų ir apie „banditus“ nekalbėtų. Esą *Baravyko* „gauja“ veikia pasienyje su Latvija.

Stelmužės apylinkėse veikia Radzevičiaus vadovaujama „gauja“. Į „gaują“ įeina: Vaeleinis, Semėnas, Andreičikas (?), Beleikis (?), Banasas (?) ir kt.

Tiltiškių k. trys broliai Šileikiai: Pranas, Albinas ir Vytautas iš Kamariškių k. Turi 3 šautuvus, kulkosvaidį, automatą. Veikia 20 asm. „banditinėje“ grupėje ir turi tikslą kovoti su sovietų valdžia.

1944 08 10 išpuolis Imbrado pieninėje: „banditai“ susprogdino pieninės įrenginius.

Gražutės miške 1944 08 13 „banditai“ apšaudė važiuojantį valsčiaus VK pirmininką Ovčinkovą.

Naktį iš rugpjūčio 5 į 6 d. grupė su vokiečių kareiviais pasirodė Žagarinės k. ribose, taip pat prie Švento ežero užfiksuoti vokiečių kareiviai.

Ažvinčių k. apšaudyta grupė – du kareiviai ir dvi mergaitės – kurie vykdė mobilizacinius surašymus. Vienas kareivis nušautas, o kitas – sužeistas.

Prie Nariūnų k. slapstosi „gauja“ iki 25 asm. Šią „gaują“ palaiko vietos gyventojai. Vadovauja kažkoks Bronius.

Ties Bikėnų k. susprogdinta mašina, vežusi sužeistus karius.

Prie Salako slapstosi „gauja“, kuriai maistą nešioja kažkokia Maceikienė.

Zarasų kalėjimo pavaduotojai.

1944 08 21 duomenimis, kalėjime buvo laikomi 84 asm. Kalėjimo aplinkoje daug netvarkos, yra namų griuvėsių ir brūzgynų (заросли), yra dešimt žmonių, įskaitant visus sargus ir budėtojus.

Organizuoto maitinimo sulaikytiems asmenims nėra, jie yra įkalinti visokių instancijų (NKVD, NKGB), neaišku kas už ką pasodintas.

Siūlome:

1. Surašyti visus areštantus, nurodant vardą, pavardę, tėvo vardą, kada ir už ką įkalintas, kada buvo paskutinė apklausa, ar yra prokuroro sankcija;

2. 50 metrų aplink kalėjimą teritoriją išvalyti nuo griuvėsių, išlyginti visus griovius ir duobes, įrengti dvi eiles vielų užtvaros;

3. Atsisakyti priimti į kalėjimą asmenis, kuriems nenustatyta tapatybė, be prokuroro sankcijos, be tinkamai įformintų dokumentų, sulig RTFSR BPK 100 str.;

4. (minimas KPZ vrš. Savičėnas);

5. Paruošti kalėjimo apsaugos planą ir apmokyti personalą, kaip gintis užpuolimo atvejais.

Operatyvinė padėtis Zarasų apskrityje. Dūkšte „banditai“ padegamomis kulkomis apšaudė miestelį, dėl ko sudegė linų kombinatas, 25 namai ir 2 kariniai sandėliai, „banditai“ pasislėpė.

Salako, Antazavės, Imbrado, Dūkšto, Dusetų vlsč. baltieji „banditai“ ginkluoti automatiniais ginklais, apšaudė sovietų valdžios atstovus, kariškius ir karinį transportą.

Salako vlsč. veikia stambios „gaujos“. 1944 08 13 dėl keršto nužudytos dvi moterys ir mergaitė, nužudytos kirviu.

Salako vlsč. 1944 08 23 dienos metu „banditai“ padegamomis kulkomis apšaudė kaimą: uždegė dvi klėtis su javais ir vieną gyvenamąjį namą. Lietuviai atsisakė gesinti gaisrą.

1944 08 23 Smalvų vlsč. „banditai“ du kartus iš automatų apšaudė valsčiaus milicijos pastatą. Šaudė maždaug 15 min. Aukų išvengta.

1944 08 25 RPG (žvalgybinė paieškos grupė) Salako vlsč. tikrindama Aželių k. pastebėjo bėgantį asmenį, kuris neklausė perspėjimų ir raginimų sustoti. Šūviais bėglys buvo nušautas, tapatybė aiškinama.

1944 08 26 pagal agentūros duomenis, Antazavės vlsč. koncentruojasi didelės „banditų“ gaujos.

1944 08 23 Bileišių k. trys ginkluoti „banditai“ atėjo į pil. Šuto namus ir numetė jam 300 vnt. „vojenkomato“ šaukimų, kurie buvo įteikti šaukiamiesiems, ir pasakė: „Pasiimk savo šaukimus ir daugiau jų nebenešio, antraip mes tave gerai pakratysime. Mes nieko nebijome ir tarnaut kariuomenėn neisime.“

1944 08 19 „banditų“ grupė 15 asm. užpuolė Antalieptės milicijos bendrąją.

1944 08 11 mobilizuotų asmenų grupė važiavo Zarasai–Utena, Degučių vlsč., juos apšaudė iš miško. Aukų nėra.

1944 08 20 Dusetų vlsč., Davainių k. Paškonio „gaujos“ nariai apšaudė valsčiaus komsorgą, bet nepataikė.

Prie Nariūnų k. slapstosi 25 asm. „gauja“, su kuria palaiko ryšius Bronius Slavinskas.

Buvo gauti duomenys, jog Savėnų k. apylinkėse slapstosi Streikaus „gauja“ iki 80 asm. 1944 08 28 apie 16.00 val. RPG, grįždama iš operatyvinės užduoties, buvo apšaudyta iš trijų pusių tarp kaimų Lygalaukiai–Maniuliškės. Kilo 20 min. trukmės mūšis, yra aukų iš abiejų pusių.

LSSR NKVD OBB sk. vrš. drg. Slepniovui. Pranešimas apie atliktą agentūrinį-operatyvinį darbą Zarasų apskr. NKVD sk. už 1944 m. rugpjūčio mėn.

„Išvadavus“ Zarasų apskr. nuo vokiečių iš nusikalstamo elemento ir buvusių vokiečių parankinių – baltųjų partizanų, „policajų“, šaulių – bijančių atsakomybės už padarytus nusikaltimus, susikūrė ginkluotos „gaujos“, kurių nariai organizuotai veikė miškuose arba pavieniui. Šios „gaujos“ dirba agitacinį darbą su šauktiniais, kad jie nestotų į Raudonąją armiją. Šių „gaujų“ nariai išeina į miškus, ginkluojasi ir, esant reikalui, jungiasi į „gaujas“, kad ginklu priešintųsi iki sugrįš vokiečiai, arba bus atkurta sena nepriklausoma smetoniška Lietuva.

Visuomenė į susiformavusias „gaujas“ ir atskirus dezertyrus žvelgia su užuojauta (с сочувствием), teikia jiems paramą maistu, slapsto juos nuo valdžios organų ir kt. To rezultatas – Zarasų apskr. susikūrė penkios „gaujos“, kuriose daugiau kaip 100 žm., kurioms vadovavo Emanuelis Šlepetys – Salako vlsč., Savickas Jonas, Stasio – Dusetų vlsč., Šutas Vytautas – Antalieptės vlsč., Streikus Antanas – Antazavės vlsč., Šiožinys Mykolas – Imbrado vlsč. „Gaujos“ ginkluotos rankiniais kulkosvaidžiais, automatais, šautuvais, granatomis, minomis, turi radijo imtuvų ir daug šaudmenų.

Agentūriniam darbui vykdyti veikia 5 agentai, vienas vidinis agentas, 1 maršrutininkas ir 15 informatorių. Panaudojant agentūrą, rugsėjo 6–7 d. naktį, dalyvaujant karinio dalinio kariams ir milicijai, vadovaujant VS vyr. ltn. Tiuganovui ir VS vyr. ltn. Šmerkin, buvo pilnai likviduota E. Šlepečio „banditinė“ grupė.

Nustatyta, jog Dusetų vlsč. veikia 30–35 asm. Savicko Jono „gauja“, kuri 1944 09 30, dalyvaujant karinio dalinio Nr. 31300 kariams, vadovaujant Zarasų apskr. OBB vy. oper. įgaliotiniui j. ltn. Sergadajevui likviduota. Vadas Savickas nukautas.

1944 09 26 Antalieptės vlsč. dalinio 31 300 karių, vadovaujant Zarasų NKVD sk. milicijos vrš. pavaduotojui ltn. Devajevui, sulaikė 23 asmenis, tarp jų vieną Šuto „gaujos“ narį – Praną Pamakštį, o pats „gaujos“ vadas pasislėpė.

Veiksams prieš Streikaus „gaują“ vadovavo VS karininkai Tiuganov ir Šmerkin, kurie sulaikė 18 asm., o pats Streikus pasislėpė.

Šiožinio „gaujai“ likviduoti sudarytas planas, kurį 1944 10 08 vykdydys dalinio Nr. 31300 kariai, vadovaujami Devajevo.

Per rugsėjo mėn. iš viso nukauta 17 „banditų“, sužeista – 12, o paimta gyvų „banditų“ – 27.

Paimta ginkluotės: kulkosvaidžių – 1, šautuvų – 17, automatų – 5, revolverių – 4, granatų – 60, minų – 4, šovinių – 12 000.

Mūsų nuostoliai rugsėjo mėn.: žuvo 5 žm., iš kurių 2 kariai, du milicininkai, vienas iš milicijos istrebitelių (Smirnov), sužeista – 4, iš kurių du kariai ir du milicijos darbuotojai (Konyšev ir Burov).

Už ginklo laikymą sulaikyti: Merkys Petras, Petro (slėpė šautuvą), Katinas Antanas, Konstantino (vokiškas automatas, lygiavamzdis ir mažakalibris šautuvai), Velička Juozas, Juozo, g. 1917 m., slėpė šautuvą.

LSSR vidaus reikalų liaudies komisarui drg. Bartašiūnui. Spec. pranešimas apie atskleidimą antisovietinės grupės Mikiškių k., Antalieptės vlsč. Zarasų apskr.

Antalieptės vlsč. NKVD įgaliotinis Agejus Larinas 1944 10 24 gavo agentūrinį pranešimą iš slapto pranešėjo *Alkės*, jog Mikiškių k. slepiasi 10 asmenų „banditinė“ grupė, kuri turi du kulkosvaidžius, šautuvų, dieną ginklus slepia miške ir kluonuose aplink Mikiškių k., po to jie 12 val. nakties ateina pasiimti ginklų. „Gaujai“ vadovauja „banditai“ Zabulis ir Šablinskas.

Gavęs tokius duomenis, Larinas pasiėmė 10 asm. istrebitelių ir apie 22.00 val. paliko pasalą prie Zabulio ir Šablinsko namų, kur buvo susirinkę „banditai“, ir neišleido jų į vietą, kur buvo laikomi jų ginklai, visus juos areštuodami. Tokiu būdu buvo suimti 6 asm., tai:

Zabulis Antanas, Stepono, g. 1894 m. Mikiškių k., „gaujos“ vadas (B. 27849/3);

Zabulis Vincas, Antano, g. 1922 m. Mikiškių k., „banditas“ (B. 27849/3);

Šablinskas Pranas, Antano, g. 1908 m. Mikiškių k., „gaujos“ vadas (B. 27849/3);

Latėnas Antanas, Antano, g. 1923 m. Mikiškių k., „banditas“ (B. 27849/3);

Zabulis Jonas, Antano, g. 1921 m. Mikiškių k., eilinis „banditas“ (B. 27849/3);

Šablinskas Alfonsas, Antano, g. 1918 m. Mikiškių k., „banditas“ (B. 27849/3).

Paimta: sunkusis kulkosvaidis – 1, rankinis kulkosvaidis – 1, vokiškų šautuvų – 5, pistoletas TT – 1, minos – 5, šovinių – 400.

Pranešimas apie agentūrinio tyrimo darbo rezultatus Zarasų apskrityje 1944 10 25–31.

1944 10 25 Mumeliškių k., Antalieptės vlsč., pas Matulį Antaną namuose sulaikyti 4 „banditai“, tai: Vadišius Petras, Vadišius Leonas, iš Navikų k., ir Matulio broliai Jonas ir Stasys Matuliai iš Kruopeliškės k. Konvojavimo metu „vadeiva“ Vadišius Petras ištraukė pas jį buvusį naganą ir pradėjo šaudyti į milicininkus, Matulis Stasys pabėgo, o Vadišius Petras nušautas.

Pristatyti į NKVD sulaikytieji prisipažino, jog jų „gaujos“ vadu buvo Vadišius Petras, grupę sudarė 5 asm., dar vienas buvo vokiečių kareivis. Turėjo ginklų: 3 šautuvus, automatą ir naganą, „gauja“ visą laiką buvo miške prie Navikų k.

Sulaikytas Trimbelis Antanas, Alfonso, parodė jog jis dirba Dusetų šilo eiguliu dar nuo vokiečių laikų, o esantieji eiguliai turi ryšį su „gaujomis“ ir jiems padeda kovoti prieš sovietų valdžią. Pavyzdžiui, Špūras Antanas – eigulys, dar 1941 m. gaudė komjaunuolius ir aktyvistus.

Pranešimas apie agentūrinio tyrimo darbo rezultatus Zarasų apskrityje 1944 11 05–10.

Iš viso per šį laiką sulaikytas 101 asmuo, iš kurių: „banditų“ – 9, „policajų“ – 1, baltųjų partizanų – 8, policijos agentų – 1, vengiančių mobilizacijos – 58, įtariamų ryšiais su „gaujomis“ – 24.

Paimtas Lapinskas Juozas, g. 1921 m. (gal Lapinskas Juozas, Motiejaus, g. 1924 m., b. 1941/3 ?), Didžiadvario k., kuris 1941 m. dar buvo komjaunuoliu, paskui tapo policijos agentu, o štai dabar buvo „gaujos“ nariu.

Suimtas Vaitonis Balys (b. 31584/3), Imbrado vlsč., Piliakalnio k., buvęs 1941 m. sukilimo dalyviu, apšaudė sovietinę automašiną ir suėmė papulkininkį.

Gauti duomenys apie „gaujas“, veikiančias Ilgamiškyje, Lūžų, Baraukos ir Šilo miške. Ilgamiškyje neva veikia Bikūnų k. būrys, vad. Zamelecko (gal Zemlicko?) Jono. „Gauja“ slepiasi 1,5 km nuo Bikūnų k., Viskūnų ež. pakrantėje, miške. Kita „gauja“ iš Jakunčių k. vyrų veikia vadovaujama Zavadsko Juozo, yra 14 asm. Gyvena miške po 2 žmones, o naktim ateina į namus. Pažemio ir Lūžų miškuose veikia 12 asm. „gauja“, kurios sudėtis nenustatyta.

Dirbti su Antalieptės vlsč. „gaujomis“ pasiūsta operatyvinė-kovinė grupė, vadovaujama VS vyr. lt. Kazancevo.

Iš Urbano Stasio, Benedikto (b. 3369/3), 1944 12 13 apklausos protokolo:

Klausimas: Koku būdu tapote „gaujos“ nariu?

Atsakymas: 1944 m. spalio pradžioje buvau sugautas ir nusiųstas į Zarasų karinį komisariatą tolimesniam siuntimui į armiją. Pabuvęs dvi dienas, aš pabėgau drauge su Eivenių k. gyventojais Jusiu Jonu, Jono, ir Jusiu Antanu, Jono. Eidami iš Zarasų, Baraukos miš-

ke mes sutikome netoli Eivenių k. miško pakraštyje sėdinčius prie laužo Praną Bertašių iš Dusetų, Markelį Antaną, Markelį Alfonsą, Markelį Vytautą, Markelį Joną, Šurą Antaną, visi jie buvo ginkluoti šautuvais. Bertašius ir Markelis Antanas dar turėjo granatų.

Mes prisėdome prie laužo, tada Bertašius ir kiti pradėjo klausinėti kaip mes gyvename. Pasakėme, kad nenorime eit tarnauti į sovietų kariuomenę. Jie pradėjo kalbinti, kad eitume su jais į būrį, mes sutikome.

Klausimas: Kas vadovavo jūsų būriui?

Atsakymas: Iki mano įstojimo į būrį vadu buvo Bertašius Pranas, o po dviejų dienų, man įstojus, Bertašius išėjo į Jūžintų vlsč. Jis išeidamas pasakė, kad turi surasti Pelenį Alfonsą ir Tumėną Stasį iš Brogiškių k., su kuriais išeisias į Jūžintų vlsč., kur yra geresnės galimybės slėptis. Jis išėjo ir daugiau negrįžo. Tada mūsų vadu tapo Markelis Antanas, apie 37–38 m. amž., buvęs baltasis partizanas. Maždaug lapkričio 23 d. iš būrio, veikiančio Ignališkio (?) miške, buvo atsiųstas Kazlauskas Balys, iš Garmuliškio k., buvęs baltasis partizanas. Kazlauskas, vos atėjęs į būrį, surinko visus mūsų narius ir paaiškino, jog jį atsiuntė vadovauti mūsų būriui. Po to jis ėmėsi vadovavimo.

Klausimas: Kas dalyvavo jūsų susirinkime?

Atsakymas: Dalyvavo šie asmenys:

1. Kazlauskas Balys, apie 28 m., Garmuliškio k., Antalieptės vlsč.;
2. Petrašiūnas Petras, apie 28–29 m. amž., Voversių k., Dusetų vlsč., jis atėjo jau stojus vadovauti Kazlauskui, jį atsiuntė Kazlauskas kvietimu per Barzdą Vytautą;
3. Markelis Antanas, 38 m. amž., iš Eivenių k.;
4. aš – Urbanas Stasys, Benedikto;
5. Markelis Vytautas, Antano, 27 m., iš Eivenių k.;
6. Markelis Jonas, Jono, 24 m., iš Eivenių k.;
7. Barzda Vytautas, 22 m., iš Skineikių k.;
8. Bratiška Povilas, Juozo, 25 m., iš Eivenių k.;
9. Jusys Antanas, Igno, 28–29 m., iš Eivenių k.;
10. Šura Antanas, apie 48 m. (mokytojas), iš Eivenių k.;
11. Šura Lionginas, Antano, apie 15 m. amž., iš Eivenių k.;
12. Markelis Alfonsas, Izidoriaus, 22 m. amž., iš Eivenių k.;
13. Šura Jonas, Antano, iš Eivenių k.;
14. Palionis Adolfas, 37 m. amž., iš Didžiadvario k.;
15. Markelis Antanas, Jono, iš Eivenių k.

Klausimas: Kas buvo kalbama tame susirinkime?

Atsakymas: Kazlauskas perskaitė mašinėlę rašytą instrukciją ir populiariai paaiškino mūsų veiklos tikslus ir organizavimą: lietuviai Raudonojoje armijoje netarnauja. Reikia organizuoti į partizanų būrius, kurie bus įkurti visur Lietuvoje. Partizaninės grupės organizuojamos po 30 žm., tikslas – kovoti su sovietų valdžia dėl nepriklausomos Lietuvos atkūrimo.

Atėjo Markelis Jeronimas, Petro (b. 3369/3), 21 m. amž. Kazlauskas papasakojo jam apie reikalavimus ir veiklos tikslus. Jeronimas sutiko ir tapo mūsų būrio nariu.

1944 11 24 vakare pas mus atėjo dar Palionis Adolfas, apie 37 m. amž., iš Didžiadvario k., jį pasikvietė Kazlauskas Balys.

Šeštadienį 1944 11 25 vakare prie būrio prisijungė Jusys Jonas, Jono (b. 3369/3), 34 m. amž., iš Eivenių k., ir Markelis Leonas, 24 m. amž., iš Eivenių k. Jie atėjo pas mane į namus, kur tuo metu buvo susirinkęs visas būrys.

1944 m. gruodžio mėn. visiškai likviduotos šios „banditinės gaujos“:

1. Bertašiaus Prano, g. 1912 m. Dusetose, vadovaujama „gauja“, kurią sudarė 21 asm., veikė daugiausia Dusetų vlsč., gyveno daugiau Baraukos ir Trakelio miškuose. Buvo įvesta vidaus agentūra **Bersi** (?) ir **Kučinskas**. 1944 12 08 atlikta operacija, kurios metu rasti du bunkeriai su juose buvusiais „banditais“. Operacijos metu nukauti 6 „banditai“, Markelis Antanas, 28 m. amž., Jusys Antanas, 32 m. amž., Šura ..., 17 m. amž., Slapšinskas (?) Jonas, 32 m. amž. ir kt. Paimtas gyvas Pravezevičius Vincas (b. 3369/3), iš Dusetų mstl. Paimti 8 šautuvai, 1 automatas, 700 šovinių ir kt.

„Gaujos“ vadas Bertašius nušautas 1944 11 29 susišaudyme su operatyvininkų grupe prie Eivenių k.

Pagal vidinio agento **Kučinsko** duomenis sužinota, jog likusieji šios „gaujos“ nariai, vadovaujami Kazlausko, gyvena Trakelio miške. Naktį į gruodžio 18 d. Trakelio miške atlikta karinė operacija, kurios metu rasti du bunkeriai, kuriuos blokovome. „Banditams“ pasiūlyta pasiduoti, tačiau jie pradėjo šaudyti. Mūsų atsakomąja ugnimi nukauti 5 „banditai“, tai: Čiegis Bronius, 22 m. amž., Pūras Norba, 29 m. amž., Martinėnas Juozas, 36 m. amž., Pūras Antanas, 36 m. amž., Martinėnas Kazys, 25 m. amž. Paimti gyvi 6 „banditai“, tai: Markelis (tekste – Melkauskas) Petras (b. 3369/3), Markelis Vincas (b. 3369/3) ir kt. Visi šie „banditai“ vokiečių okupacijos laikais buvo aktyvūs baudėjai ir policininkai. Paimta rankinių kulkosvaidžių – 1, automatų – 1, šautuvų – 8, šovinių – 1200, granatų – 13, žiūronų – 1, „raketnica“ – 1, raketų – 20 ir radijo imtuvus.

„Banditinė“ grupė, vadovaujama Alfonso Slapšinsko, g. 1919 m. Bikūnų k., Antalieptės vlsč. Jis buvo Lietuvos kariuomenės kareivis, o vokiečių laikais dalyvavo baudžiamosiose operacijose. Jo „banditinė“ grupė susidarė iš 24 asm., veikė Antalieptės vlsč. vadinamajame Česnaviškių miške. Gruodžio 3 d. „gaujos“ slapstymosi vietoje Česnaviškių miške atlikta operacija, „gauja“ surasta, susirėmimo metu nušauti 6 „banditai“, tarp jų ir „gaujos“ vadas Slapšinskas Alfonsas. Paimta gyvų 11 „banditų“, o 5–6 pabėgo, tačiau dalis iš jų vėliau vis dėlto sugauti. Paimta trofėjų: kulkosvaidžiai – 2, šautuvų – 8, granatų – 20, šovinių – 800.

2. Vaclovo Grikinsko, g. 1921 m. Čeberakų k., Rimšės vlsč., vadovaujama „banditinė“ grupė. Grupę sudarė 25 asm., visi aktyvūs vokiečių rėmėjai, talkininkai ir „baudėjai“, taip pat vengiantys mobilizacijos; tokie kaip Adolfas Gedziun, Vladas Vasiliauskas – Karly, Čeberakų, Varniškių ir kt. kaimų gyventojai.

Gruodžio 1 d. gauti agentūriniai duomenys, jog Grikinsko „gaujos“ nariai išėjo iš miško į namus pasiimti produktų ir išsiprausti pirtyse. Naktį į gruodžio 3 d. Karlos, Čeberakai, Varniškių apsupti ir pradėtas tikrinimas. Tokiu būdu sulaikytas „gaujos“ narys Grikinskas ir dar 23 asm., tarp kurių – „banditai“: Grikinskas Silvestras, Grikinskas Fabijonas, Grikinskas Chozer (Kazys?), Lapinskas Jonas ir kt. Dar sugauta 16 vengiančių karo prievolės. Operacijos metu paimti 2 kulkosvaidžiai, 11 šautuvų, 2 automatai, apie 1000 šovinių. Iš netikėtumo, kad buvo surasti nuosavuose namuose, „banditai“ neparodė jokio ginkluoto pasipriešinimo;

3. Petro Šakalio, g. 1918 m. (b. 31437/3) Cibulynės k., vadovaujama „banditinė“ grupė veikė Imbrado vlsč., sudarė būrį 20 asm., ateidavo ir į Antazavės vlsč., turėjo ginkluotėje šautuvų, granatų, automatinių ginklų. Organizavo išpuolius į kaimus ir vienkiemius, plėšikavo. Ragino neiti į sovietinę kariuomenę ir neduoti valstybei pyliavų. 1944 12 08 pasaloje prie „gaujos“ vado namų sugautas „gaujos“ vadas Šakalys ir trys jo būrio nariai, tardomas Šakalys parodė: „Išvadavus Lietuvą iš vokiečių, aš ir mano būrio nariai pradėjome slapstytis, agituoti gyventojus, kad neitų į kariuomenę, bet prisijungtų prie mūsų. Aš buvau būrio vadu, o mano pavaduotoju buvo Cibulskas.“

Pagal Šakalio parodymus naktį į gruodžio 16 d. „gaujos“ slapstymosi vietose padarėme operaciją, kurios metu sulaikėme 5 „banditus“, o gruodžio 25 d. naktį prie jų giminių namų pasaloje sulaikėme dar 7 „banditus“. Vienas iš sulaikytųjų – (Vrubinas?) paleistas, kad išvestų kitus „gaujos“ narius, todėl gruodžio 26 d. savanoriškai atvyko ir pridavė ginklus Vaitieka Kazys, Stunžėnas Bolis, Arulis Jonas, Vaitonis (?) Kazys. Savanoriškai atvykusiems duota viena diena, kad prisistatytų į karinį komisariatą eiti kariuomenėn. „Gaujos“ likvidacijos metu paimtas automatas, šautuvų – 9, revolveris – 1, šovinių – 420. Iš aktyvių „gaujos“ narių sulaikyti: Cibulskas Mykolas, Jono, g. 1922 m. Cibulynės k.; Cibulskas Albinas, Jono, g. 1916 m. Cibulynės k.; Cibulskas Povilas, Vinco, g. Cibulynės k.; (Geovičius?) Viktoras, Prano, g. 1922 m. Cibulynės k.

Gruodžio 25 d. į Dūkšto vlsč. miliciją kreipėsi Ožionių k. gyv. Račinskienė Veronika, jog pas ją nakties laike į gruodžio 25 d. atėję trys su raudonarmiečių apranga asmenys, grasindami ginklu, atėmė maistą ir drabužius. Gruodžio 26 d. analogiškai kreipėsi pil. Klimašauskas ir Kanišauskas, gyv. Aliejūnų k., Dūkšto vlsč. NKVD ėmėsi tirti reikalą ir nustatė, jog šiuos nusikaltimus įvykdė trys raudonarmiečiai iš dalinio Nr. 824602, kurie buvo palikti miške saugoti du tankus dar 1944 m. rugpjūčio mėnesį. Nesant bent kokios kontrolės, jie sistemingai plėšikaudami girtavo, dengdamiesi „gaujos“ (lietuviškų partizanų) vardu.

Šios gaujos nariais buvo:

1. Maslenkov Vladimir Michailovič, g. 1913 m., iš Jaroslavlio sr., 1 tankų korpuso serž.;
2. Kuprin Aleksej, Pavlovič, g. 1920 m., iš Tambovo sr., 1 tankų korpuso serž.;
3. Popov Vasilij, Vladimirovič, g. 1923 m., iš Sverdlovsko sr., 1 tankų korpuso serž.

Gruodžio 27 d. visi šie asmenys buvo sulaikyti, sulaikymo metu iš jų atimtas 1 automatas, 1 šautuvas, daug priplėšto turto, kurį atidavėme nukentėjusiems. Sulaikytieji mūsų areštuoti, tyrimą vykdo Zarasų NKVD.

Be čia aprašytų, dar įvykdytos šios priemonės:

1944 m. gruodžio 17–18 d. atlikta operacija Salako vlsč. miškuose, kada nukauti 4 „banditai“ iš Juodkos grupės, pavyzdžiui, Šileikis Juris (?), Jono, g. 1918 m. Grybiškių k.

Gruodžio 26 d. dar atlikta operacija Tolimėnų–Vyželių k. apylinkėse, kurios metu sugauti 4 „banditai“ iš Juodkos būrio, tai: Juodka Petras, Juozo, g. 1924 m., Strazdas (?) Jonas, Juozo, g. 1910 m. (b. 16618/3), Macijauskas Nikodemus, Jono, g. 1916 m. (b. 2772/3), ... Petras, Alekso, g. 1925 m., jie visi iš Baltabiržio k. Pas sulaikytuosius rasti 7 šautuvai, 6 granatos ir 276 šoviniai.

Taigi, dėl šių mūsų veiksmų Juodkos „gauja“, kurioje anksčiau buvo 60 asm., dabar turi iki 25 asm., likusieji jos dalyviai lapkričio–gruodžio mėn. iš dalies užmušti, iš dalies pasitraukę į Švenčionių apskr. miškus.

Naktį į gruodžio 18 d. įvykdyta operacija Jūžintų miške, kuris ribojasi su Dusetų vlsč., buvo ieškoma Mato Paškonio „gaujos“ stovyklos. Pagal ag. duomenis turėjome žinių, jog „gauja“ ten įsirengusi blindadžus. Operacijos metu miške rastas blindadžas, bet iki prieinant kareiviams, „banditai“ pastebėjo ir pradėjo iš jo bėgti. „Banditų“ persekiojimui vadovavęs vadas Kebtalo (NKVD kariuomenės 36 ŠP 2 batal.) nesiėmė priemonių, todėl dauguma „banditų“ pabėgo, tik nušautas Klibas Jonas, Paindrės k. gyventojas, paimti gyvi Bareika (?) Stasys, Vlado, g. 1908 m., Kardamavičius (?) Steponas (?), Prano (Broniaus?), g. 1907 m., Kuprių k., Vienažindis Bronius, g. 1909 m. Visi Jūžintų vlsč. gyventojai, jie Rokiškio apskr. NKVD reikalavimu perduoti jiems.

1944 12 28 Antazavės vlsč. OBB grupės įgaliotinis Jasinskas į Antazavės šilą pasiuntė karinių žvalgų grupę – 15 istrebitelių. Kartu ėjo ir kovinė grupė – 35 kariai iš NKVD vadaus kariuomenės 36 ŠP 2-o bataliono kuopos, vadovaujami leitenanto Ivkino. Prieš šią operaciją parengtos 3 pasalos su kulkosvaidžių lizdais. Apie 11.00 val. karinė žvalgyba, maždaug 3 km nuo Antazavės, surado bunkerius, kuriuose slapstėsi „banditai“. Pajutę pavojų, „banditai“ organizavo žiedinę gynybą ir stojo į kovą su mūsų žvalgiais. Kuopos vadas, užuot puolęs į ataką ir sunaikinęs įsitvirtinusius „banditus“, organizavo gynybą. Kovinei operacijai vadovavęs leitenantas Ivkin pasiuntė kurjerį į Antazavę, kad pakviestų iš Zarasų pagalbą bent 20 žmonių.

Sulaukta pastiprinimo 18 žmonių, o kuopos vadas drg. Naivyšnikovas su kuopa atvyko tik 15-tą valandą. Sulaukta tik 18 žmonių, nes kiti buvo kitose operacijose. Tačiau ir gavus pastiprinimą, nepereita į ataką, mat bijota patirti aukų, nes „banditai“ atidengė labai stiprią ugnį ir kareivių neprisileido.

Tada pasiųstas pasiuntinys pas bataliono vadą į Dusetas, kad atsiųstų minosvaidžių. Minosvaidžius pristatė tiktai 17 valandą, kartu atvyko ir tuomet Dusetose buvęs 4 NKVD divizijos vado pavaduotojas pulkininkas Solomatin ir 4 NKVD divizijos „operas“ pulkininkas Kraskov, kurie priėmė vadovavimą operacijai.

Atvykus ryšininkui (ir minosvaidžiams) į sutartą vietą, nei Naivyšnikovo, nei Ivkino nebuvo vietoje ir jiems susisiekti reikėjo laiko virš valandos. Atvykus vadams, imtasi žvalgybos ir vėl prarastas laikas.

Išaiškinus situaciją, jų įsakymu apie 20.00 val. pradėtas puolimas likviduoti „banditų“ pasipriešinimą. „Banditų“ stovykla paimta be mūšio, nes jinai jau buvo tuščia. „Banditai“, gerai žinodami vietovės ypatybes ir, naudodamiesi mūsų neryžtingumu, iš stovyklos pasitraukė. Paėmus bunkerius, rasta rašomoji mašinėlė, radijas ir virš 1000 št. šovinių, vienas šautuvas ir užmuštas „banditas“. Operacijos metu žuvo vienas istrebitelis ir sužeistas vienas kareivis.

Dėl operacijos sužlugdymo (правал), dėl neryžtingumo ir neorganizuotumo apsupant „gaują“, kalti tik leitenantai Naivyšnikov ir Ivkin, nes užuot puolę „banditų“ stovyklą, siuntinėjo prašymus pagalbos ir tokiu būdu uždelsė laiką iki nakties, sudarydami galimybę „banditams“ pasitraukti.

1944 12 29–30 „banditų“ persekiojimas buvo nerezultatyvus, jų pėdsakai pamesti riboje su Rokiškio apskritimi. NKVD 4-os divizijos vado pavaduotojas plk. Solomatin operacijos trūkumus aptarė su bataliono karininkais ir *smarkiai įspėjo (крепко предупредил) už prastą (бездеятельный) šios operacijos įvykdymą.*

Nustatyta, jog kautynėse dalyvavo „gauja“ iki 43 „banditų“, buvo trys kulkosvaidžiai, 10 automatų ir iki 30 šautuvų. „Gaujai“ vadovavo Lietuvos kariuomenės kapitonas Kazanas.

Po šios operacijos pasalose pradedama gaudyti pavienius „banditus“, tokiu būdu 5 užmušti ir pasalose prie namų paimta apie 40 „banditų“.

Kazano „banditinė gauja“ 1944 12 28 perėjo į Rokiškio apskr., jai persekioti pasiųstas ag. **Kučinskas**, kuriam duota užduotis nustatyti „banditų“ naujas stovyklas.

Paškonio Mato-Donkichoto, g. 1919 m., iš Davainių k., grupė slapstosi Jūžintų ir Rokiškio apskr. miškuose, bet ateina ir į Dusetų miškus, daugiau prie Davainių k.

Juodkos Antano „gauja“, dabar joje 25 asm., turi automatinių ginklų, gyvena miškuose aplink Baltabiržį. Po sumušimo gruodžio mėnesį perėjo į Švenčionių apskr. Jos persekiojimui užverbuotas agentas **Gurkšnys**;

4. Blažiūno Vlado iš Tolimėnų k. „gauja“ susideda iš 15 asm., veikia miškuose aplink Tolimėnus, „gaujai“ sekti užverbuotas agentas **Juodka**;

5. Žemaičio Petro, Mykolo, g. 1905 m., 11 asm. būrys veikia aplink Šalinėnus. 1944 12 08 sugauti 5 „banditai“, tarp kurių ir Žemaitis Bronius, Mykolo, g. 1916 m., Kukutis A...., Kazio, g. 1894 m., Kukutis Vladas, Juozo, g. 1895 m., Kukutis Bronius, Balio, g. 1925 m., Jasinskas (?) Jonas, g. 1895 m. 1945 01 01 šioje „gaujoje“ belikę tik 6 žm. Gyvena daugiausia Česnaviškių miške;

6. Zavadsko „banditinė gauja“, kuriai vadovauja Zavadskas Juozas, Teodoro, g. 1908 m., praeityje 1941 m. buvo „baudėjų“ būrio vadu. 1944 m. gruodžio mėn. nušautas šios „gaujos“ narys Broknus (Burokas?) Jonas ir sugautas vokiečių armijos karys – austras Pael Ivan, Ivanovič, g. 1921 m. Gyvena „gauja“ Česnaviškių miške, Purvynės k. ir Staškūnų k. vienkiemiuose. Veikia užverbuoti du agentai;

7. Mačiūno Petro, iš Braslaviškio k. (?), būrys veikia Salako apyl. Vadas 1941 m. dalyvavo areštuojant sovietinius žmones. „Gaują“ sudaro 20 žm., turi kulkosvaidį, automatų ir kt. ginklų. Veikia Salako ir Dūkšto vlsč.;

8. Dudoriaus Jono, g. 1910 m. Raudinės k., „gauja“ iš 17 asm., veikia aplink Raudinę ir pereina į Latviją. Jos nusikaltimų neužfiksuota, „gaujoje“ yra vidinis agentas;

9. Gruodžio Balio iš Zarasų, kuris vokiečių okupacijos metais buvo kriminalinės policijos vrš. pavaduotoju, būrys veikia Degučių vlsč., Gražutės miške;

10. Šlepečio Broniaus, g. 1920 m. Baibių k., „gauja“ veikia Gražutės miškuose, yra 12 narių. 1944 12 23 šios „gaujos banditai“ nušovė istrebitelį Samochvalovą. Veikia agentas **Audronytė**. Sausio 4–5 d. bus atliktos likvidavimo priemonės, dabar žinom, jog „gauja“ laikosi Trinkuškių miške.

Tardymo darbas. 1945 01 01 NKVD linija užvesta 31 byla 67-iems asm., NKGB linija – 21 byla 57-iems asm. Be to, areštuota bet dar nesutvarkyti dokumentai 54-iems asm., paruošti dokumentai dar 28-iems asm. areštui. Tyrimo-tardymo darbas labai prastas, nes daugiausia operatyvininkai yra mažaraščiai, nesugeba užpildyti net pirminių sulaiikymo dokumentų. KPZ taip perpildyta, kad jau nebėra kur sodinti kalinių, o transporto jiems pervežti į kitus kalėjimus nėra.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1695 (4/18). Zarasų apskrities NKGB skyriaus literinė byla.

Pažyma apie Zarasų apskr. Apskr. plotas 1890 km². Miškai sudaro 450 ha, ežerai – 182 ha, ariama žemė – 600 ha, pievos ir ganyklos – 340 ha, nenaudojama žemė – keliai,

pelkės – 318 ha.

Nacių okupacijos pradžioje apskrityje veikė 24 partizanų-sukilėlių būriai su 950 partizanų ir 22 policijos nuovados su 589 policininkais ir dar 200 žmonių buvo sukarintose gaisrinėse. Rimšės ir Smalvų valsčiuose veikė apie 200 lenkų partizanų būrys.

Gyventojų skaičiaus kaita:

Valsčius	1941 metai	1944 metai
Zarasų miestas	4534	3084
Smalvų vlsč.	10762	6334
Antazavės vlsč.	5100	4072
Dusetų vlsč.	8752	5607
Antalieptės vlsč.	6065	3492
Degučių vlsč.	6219	5395
Salako vlsč.	9854	6841
Dūkšto vlsč.	10625	4298
Imbrado vlsč.	5956	4931
Rimšės	?	8423
Iš viso:	67 867	52 477

Gyventojų sudėtis: lietuvių – 57,4 %, lenkų – 22 %, rusų – 19,81 %, kitų – 0,89 %.

1940 m. buvo 1 gimnazija, 1 progimnazija ir 87 kaimo pradinės m-klos;

1943 m. buvo 1 gimnazija, 1 progimnazija ir 85 kaimo pradinės;

1945 m. – 2 gimnazijos (Dusetose – 346 mokiniai, Zarasuose – 417 mokinių), 6 progimnazijos (mokosi 634 mokiniai) ir 92 pradinės mokyklos su 5597 mokiniais.

Pažyma. Šuminas Juozas, Antano, iš Jakėnų kaimo, g. 1900, buvo šauliu Imbrado vlsč. 1929–1939 m. Vokiečių okupacijos metais gaudė pavienius rusų kareivius, dirbo konvojumi. 1944 m. išėjo į „gaują“, 1945 07 02 iš „gaujos“ išėjo ir atidavė šautuvą.

Penkiadienė operatyvinės veiklos ataskaita 1944 08 20: Naktį iš 1944 08 15–16 į Zarasus atėjo grupė „banditų“, įvyko išpuolis, kurio tikslas sunaikinti buvusį partizanų štabą – dabar milicijos bendrabutį. Buvo apie 15 „banditų“ ginkluotų granatomis, šautuvais ir automatais, norėjo išmušt miliciją, o paskui išlaisvint suimtus kalinius.

Pirmiausia pasirodė 3 „gaujos“ nariai-žvalgai, kurie pradėjo šaudyti į milicijos sargybinių. Milicininkai atsimušė, vienas „banditas“ buvo sužeistas ir, palikęs vokišką automatą, pabėgo.

Tokių užpuolimų galimybė išlieka, nes mieste labai mažai milicijos – vos 25 žmonės.

Pasirašė: NKVD–NKGB brigados atstovas plk. Galkin.

Pranešimas apie veikiantį antisovietinį „banditinį“ elementą ir kovą su juo 1944 11 19–28.

	Antazavės	Salako	Dusetų	Antalieptės	Imbrado	Dūkšto	Rimšės	Smalvų	Degučių	Iš viso
„Gaujų“	1	2	5	4	1	–	2	–	–	15
„Banditų“ jose	28	70	80	62	40	–	30	–	–	310
Vengiančių tarnybos	47	140	60	270	14	20	36	21	35	739

1944 11 12–13 naktį „banditai“ nušovė Salako vlsč. apylinkės t-bos pirmininką Kažankovą. Imbrado vlsč. ir Antazavės vlsč. „gaujai“ vadovauja Burokas. Jo „gaujai“ užvesta agentūrinė byla „**Burakosovcy**“.

Pranešimas apie operatyvinį-agentūrinį darbą 1944 m. gruodžio mėn.:

Degučių vlsč. 1944 12 23 užmuštas istrebitelis Samochvalov Safron.

Per mėnesį iš viso suimti 152 žmonės, 105 suimti „banditai“, 36 „banditai“ užmušti. Sulaikyti 148 vengiantys tarnybos kariuomenėje, iš jų vienas užmuštas ir 7 suimti.

Apie politinę situaciją Zarasų apskrityje. Bertašiaus Prano, g. 1912 m. Dusetose, vadovaujama „gauja“ jungia 21 žmogų. Numatyta į „gaują“ įvesti agentus **Kučinskas** ir **Bersy** (gal **Berniun?**).

Informacinė suvestinė apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1945 m. sausio mėn. Likviduota organizacija PODZEMNA POLSKA, suimta 80 žmonių ir du užmušti. Paimti 2 minosvaidžiai, sunkusis kulkosvaidis – 1, 10 automatų, 27 šautuvai, 5 rankiniai kulkosvaidžiai, 17 000 šovinių. Tarp suimtųjų yra PODZEMNA POLSKA Zarasų apskrities vado pavad. Tadeuš Bališevič (orig. Bališskij), Stanislovo, g. 1888 m.

Dusetų vlsč. veikia 15-os žmonių Paškonio „gauja“.

Dusetų vlsč. nuo 1944 09 veikia buvusio plechavičiuko Jono Savicko, Stasio, grupė. Pagal agento **Grom** duomenis, 1944 09 30 Savickas ir du „banditai“ užmušti, o 25 pasidavė – registravosi.

Iš agento **Bobkov** gauti duomenys, jog Dusetų vlsč. Lileika Povilas, Pranas Bertašius, Paškonis Matas ir Ruzgus Antanas kuria „gaują“. Per trumpą laiką suimta 30 „banditų“, o Bertašius užmuštas.

Pažyma apie operatyvinį-agentūrinį darbą iki 1945 03 10. Agentas **Berniun** pranešė, jog Dusetų vlsč., Baraukos miške Petrašiūnas sudarė būrį ir pasiūlė agentui į jį stoti. 1944 12 08 pagal agentūrinius duomenis įvykdyta operacija ir nukauti 6 Kazlauskos „gaujos“ „banditai“ ir du paimti gyvi. Šios operacijos metu paimtas ir užverbuotas **Kučinskas**, kuriam pavesta „gaują“ likviduoti, jisai taip ir padarė. Per šias operacijas 12 užmušta, paimti 8 ir sunkiai sužeistas vienas „banditas“.

1945 01 05 informatorius **Jemes** iš Šablinsko, gyv. Berniūnų kaime, sužinojo, jog veikia lenkų organizacija PODZEMNA POLSKA. Pagal šiuos duomenis, Šablinskas paimtas tardymui.

Realizuojant tardymo ir agentūrinę medžiagą, 1945 01 08 paimta „bandito“ Kardelio grupė, iš bunkerio paimti ir suimti du organizacijos vadovai, tai Remiga Aleksas, Jano ir Raginskij Polikarp Konstantinovič.

Agentas **Stankevičius** pranešė, jog jie turi ryšių su stambia „banditų“ grupuote. Sulaikytieji tai neigė. Po to jie pradėti intensyviai tardyti, pajungiant tam ir kameros agentūrą. Pagal tai jie parodė, jog priklauso organizacijai PODZEMNA POLSKA Rimšės vlsč. – organizacijai kodiniu pavadinimu OD-24.

1945 01 11–17 karinės operacijos metu suimti 85 žmonės ir likviduotos organizacijos štabas, bandant suimti, štabo viršininkas **Bopelj** nusišovė, paimti gyvi štabo nariai ir du iš Vilniaus atvykę ryšininkai.

Operacijos metu Antazavės šile nukautas vienas „banditas“ ir 6 sužeisti, tarp jų ir Kazanas.

Pranešimas apie „banditines gaujas“ ir „banditų“ veiksmus Zarasų apskrityje. Kazano ir Streikaus „gaujoje“ buvo iki 100 žmonių, o paskutiniu metu (gegužės pabaigoje) išaugo iki 350, jie turi minosvaidį, kulkosvaidį ir granatsvaidžių. Šovinių taip pat trūkumo nėra, tai parodė 1945 05 28 susišaudymas. Palaiko ryšius su kitomis „gaujomis“ net iš Rokiškio apskr.

Juodkos „gauja“ išaugo nuo 60 iki 170 žmonių, veikia Salako ir Dūkšto valsčiuose. Agentas **Romelis** pranešė, jog nuo gegužės mėnesio vadovauja nebe Juodka, o Kaladinskas Kazys, kuris yra pavaldus štabui už 40 km, kuriam vadovauja iš Vilniaus skirtas kapitonas.

Kaladinsko Kazio-*Erškėčio*, Šarkos „gauja“ pasižymi žvėriškumu. 1945 m. per pirmus penkis mėnesius užmušė 14 žmonių iš aktyvo. „Banditų“ taktika tobulėja, antai Kazano „gauja“ neparodė mums visų savo pajėgų, bet įviliojo į miško gilumą, apsupo ir 1945 05 28 tokiu būdu nukovė 5 istrebitelius.

Raportas apie operatyvinį-agentūrinį darbą 1945 m. birželio mėn.: Paimtas Lašo būrio ryšininkas Urbanas Petras, Juozo, g. 1929 m. Jo tardymo ir agento **Prometėjo** daviniais 1945 06 27 likviduotas galutinai Lašo būrys, paimti gyvi: Lašas Jonas, Jono-*Tugaudas*, g. 1918 m. Padustėlio k., ir Juozas Šakalys, Prano-*Kęstutis*, g. 1907 m. Dikmonių k.

Kazano „gauja“ 1945 06 04, 30-ties asmenų grupė užpuolė Stelmužės apylinkės pirminko Konečno namus ir jį sužeidė krūtinėn. 1945 06 04–05 ta pati „gauja“ Imbrado vlsč. užpuolė kooperatyvo vedėjo Kiseliovo namus ir jį sumušė.

Lukošiūnas Lionginas, Antano, g. 1928 m.

Nukovus Kazaną, paimta: 2 rank. kulkosvaidžiai, trys šautuvai ir toliau nuo jų likvidavimo vietos dar 5 tūkstančiai šovinių.

Pranešimas apie operatyvinį-agentūrinį darbą 1945 m. rugsėjo mėn. Orlovas-Jeronimas Budrys iš Volungių k., Antazavės vlsč. yra vidinis agentas Streikaus „gaujoje“.

Agentas **Orlovas** užverbuotas 1945 08. Karo pradžioje jisai gyveno Utenos apskrity ir ten buvo sukilėlių būryje, ėjo vadinamojo „partizanų teismo nario“ pareigas. 1945 12 jisai susitiko su 5 Streikaus „gaujos“ „banditais“ ir išsiaiškino, jog jie nori legalizuotis. Gruodžio mėnesį agentui **Orlovui** įteikta dovanų – vyriškas kostiumas už Streikaus „gaujos“ likvidavimą.

R. K. p a s t a b a : apie vidinį ag. **Orlovą**-Jeronimą Budrį plačiau aprašyta knygoje „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ VI dalis, psl. 870. Išleista Vilniuje 2008 m.

Agentui **Stankevičiui** už Dusetų gimnazijos mokinių antisovietinės kuopelės sekimą ir Kazano išdavimą įteikta dovanų – 650 rublių ir 12 metrų manufaktūros.

Agentas **Leleikienė** už Dusetų kunigų Laurenčiko ir Jurgaičio sekimą paskatinta 400 rub.

1945 10 08–09 naktį 7 „banditai“ įsiveržė į Dervinių kaimo gyventojų Skindaravičiaus namus. Skindaravičiui Adolfui ir jo tėvui Aleksui jie liepė gultis kniūbstiems ant grindų ir tokioje padėtyje abudu nušovė. Išsinešę nukautųjų mantą „banditai“ pasišalino.

Tą pačią naktį jie nuėjo pas to paties kaimo gyventoją Pužą, liepė šeimai sustoti veidu į sieną ir taip stovėti iki ryto, o tuo metu patys išsinešė šeiminkų turtą.

Ta pati grupė nuėjo į Zirnųjų apylinkės pirmininko Jakučio namus ir atėmė iš jo dalį drabužių („nosilnych veščėj“).

Kaip įtariamą Skindaravičių nužudymu, suimtas Jonas Skindaravičius, to paties kaimo gyventojas, užsilegalizavęs „banditas“. Įtarimo pagrindu laikome tai, jog Adolfas Skindaravičius yra NKVD pranešęs, jog legalizacijos metu Jonas Skindaravičius pridavė ne visus turimus ginklus. Kratos metu pas jį surastas šautuvas ir granatų, todėl Jonas Skindaravičius yra prasitaręs, jog keršysiąs. Manoma, jog Skindaravičių nužudymas įvykdytas jo iniciatyva.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1696. Zarasų NKVD–NKGB skyriaus literinė byla 6/1.

LSSR NKVD OBB viršininkui pplk. Slepniovui – LSSR NKVD OK oper. įgalio-tinio j. ltn. Savičenko raportas. Vykdant mobilizaciją, „vokiečių statytiniai“ išbėgo į miškus. Jiems vadovauja kapitonas Kazanovas (Kazanas), buvęs caro karininkas ir bal-tagvardietis. Apskrities valsčiuose kuriasi „gaujos“, 1944 08 15 „banditai“ iš keturių pu-sių atakavo Zarasų miestą.

Ataskaita apie vykdomą darbą pagal Zarasų apskr. NKVD OBB liniją už 1944 08 3–15.

Per tą laiką suimta 13 „banditų“ bei vokiečių talkininkų. Miškai nekošiami dėl jėgų stygiaus. Per tą patį laiką rasta miškuose bei atimta iš „banditų“: 10 kulkosvaidžių (iš jų du sunkieji „Maksimai“), 4 lengvieji kulkosvaidžiai „Degtiariovo“ – visi neveikiantys, 39 šautuvai, 2 automatai (geri). Prašom atsiųsti labiau tinkamą darbuotoją OBB linija.

Pasirašo: Zarasų apskr. NKVD viršininkas, milic. ltn. Liutkus ir oper. įgaliotinis NKVD OBB ltn. Jasinskas.

Zarasų apskr. NKVD viršininkas Liutkus – LSSR NKVD plk. Bartašiūnui.

1944 08 16–17 2.00 val. nakties „banditai“ puolė Zarasų miliciją ir NKVD bendrabu-tį. Sužeistas vienas „banditas“, kuris pabėgo metęs vokišką automatą.

08 15 12.00 val. Dūkšto vlsč. iš miško „banditai“ apšaudė miestelį padegamomis kul-komis. Užsidedę linų kombinatas ir sudegė 25 namai – „banditai“ pabėgo.

Salako, Antazavės, Imbrado, Dusetų, Dūkšto vlsč. miškai pilni „banditų“.

1944 08 13 Salako vlsč., Kulakino (Kukiškio?) kaime užmušta Pipirienė, Bubinienė ir sunkiai sužeista Pipirytė.

Pranešimas: 1944 08 13 Salako vlsč. kerštauja kirviu nužudytos 2 moterys.

Slepniovas-Bartašiūnui. 1944 08 23. Zarasų apskrity slapstosi 7 „gaujos“ su 150 „banditų“. Zarasų puolimui vadovavo Kazanovas (Kazanas).

1944 08 21 Zarasuose patrulis nakties metu sulaukė Dudorio „gaujos“ ryšininką Daudžvardį, kuris dėl konspiracijos buvo apsivilkęs moters rūbais.

Apie 1.00 val. nakties jisai davė parodymus ir sutiko parodyti „gaujos“ slaptymo-si vietą Imbrado vlsč., 20 km nuo Zarasų. Pasiųsta operatyvinė grupė, vadovaujama j. ltn. Gladčenko. Miške rasta „gauja“, kuri buvo išstačius sargybas. Apie 5.00 val. ryto operatyvinė grupė susišaudė su sargyba ir „gauja“ pasitraukė. Paimtas gyvas „banditas“ Kazanavičius.

Renku kandidatus iš sulaukytųjų į agentus Dudorio grupei. Užverbuoti 4 agentai. Prašome atsiųsti bent 3 operatyvinius darbuotojus.

Šifrograma Nr. 7. Slepniovas-Bartašiūnui – 1944 08 27: NKVD apskrities virši-

ninkas Liutkus operatyviniu darbu neužsiima, nesidomi, visiškai neraštingas, Zarasų apskrity dirbt nenori. Prašom jį atšaukti ir pasiųsti tinkamesnį. Prašau pratęst ltn. Gladčenko grupės buvimą Zarasų apskr.

Šifrograma Nr. 8. Slepniovas-Bartašiūnui: 1944 08 23 Imbrado vlsč. pasiųsti du agentai ir Šelkownikovo grupė iš 7 žmonių. 1944 08 23 Salako vlsč. dienos metu „banditai“ apšaudė padegamom kulkom namus ir dvi klėtis. Pasiųsta RPG, vadovaujama seržanto Ovčnikovo ir oper. įgaliotinio Kolesnikovo, rado, kad lietuviai nedavė kibirų gaisrui gesinti.

Šifrograma Nr. 9. Slepniovas-Bartašiūnui:

1944 08 22–23 sulaikyta 15 žmonių. Naktį į 08 22 Smalvų vlsč. „banditai“ apšaudė milicijos pastatą. Šaudymas truko apie 15 min., aukų nėra. „Banditai“ pasitraukė, bet dėl jėgos trūkumo persekiojimas neorganizuotas.

1944 08 25 tikrinant Ažėnų kaimą, pastebėtas miško link einantis žmogus. Pašauktas nesustojo, todėl taikliu šūviu nušautas. Kol kas neatpažintas.

Pagal agentų duomenis, *Baravyko*-Lapinsko Petro ir *Dudorio* „gaujos“ iš Imbrado vlsč. išėjo į Latvijos miškus. Pasiųsti du agentai: **Kuzakov** ir **Nazarenko**.

Šifrograma Nr. 13. Slepniovas-Bartašiūnui: 1944 08 25 Painsdrės kaime sulaikytas Paškonio „gaujos“ „banditas“ Klibas Ignas.

Šifrograma Nr. 14. Slepniovas-Bartašiūnui 1944 08 29: Gavau penkių šaltinių duomenis apie „gaują“ Antazavės vlsč. ribose. Važiuoju patikrinti. Kazanovo (Kazano) „gaujai“ sekti užverbuoti 2 agentai, tarp jų jo meilužės draugė, kuri nešė gėles prie Kazanovo (Kazano) brolio Igorio kapo.

Šifrograma Nr. 16. Slepniovas-Bartašiūnui: Smalvų vlsč., Varniškių kaime 1944 08 27 sulaikyti buvę „baudėjai“: tėvas ir sūnus Mileriai. Turmante pagautas baudėjas Vasilevskij, o Rusteikių kaime – Staleronok, buvęs baltalietuvių bataliono „banditas“. Jisai suimtas.

Susitikimų su agentais ir informatoriais grafikas:

Agentai: **Leonidas** – vidaus agentas Imbrade prie bažnyčios; Rybakova Olia Antazavės vlsč. Taip pat užverbuoti Dainys, Vladas Semėnas, Dudoris Osip, Velainis Josif, Soženis, Burokas Ivan (Jonas, jo trys sūnūs „gaujoj“), Burokas Feliksas.

Šifrograma – Slepniovas-Bartašiūnui:

1944 08 27 gauta žinia, jog Čičirio ežero saloje yra grupė 5 asmenų nelegalų. Patikrinus paimti 6 žmonės, iš jų du buvę policininkai, o kiti – jų artimieji. Policininkai išvežti į Zarasus, o jų giminės užverbuoti ir paleisti.

Į Zarasus atvyko dr. grupė, jam pridodu reikalus ir rytoj, 1944 08 30, išvažiuoju Vilniun.

Dūkšto valsčiuje: 1944 08 13 sudegė 18 namų. Slapstosi Mikulėnas Vladislav iš Ratkūniškės – baltalietuvių partizanas, Gasparovič Julijan iš Driškūnų, Imbrasas iš Dūkšto – buvęs teisėjas.

1944 08 24 Imbrado vlsč. sulaikyti Semėnas ir Radzevičius, o 1944 08 29 sudegė klojimas. 1944 08 29 Antazavėje sulaikyti 4 asmenys: du Burokai, Dūdėnas (?) Ivan, Janušakis (Janušonis) Kazys – šaulys, Stasys Žideliūnas – vengiantis šaukimo.

Kriaunėnų ir Milgedžių k. rajone slapstosi „gauja“ iki 150 žm. 1944 08 15 Antazavės vlsč. „banditai“ nužudė einantį į mobilizacijos punktą asmenį.

Stelmužės apylinkėse slapstosi Radzevičiaus „gauja“: Velainis, Semėnas, Andrečnikas (Andreičikas?), Beleikis, Banasas, Mickevičius ir kt., iš viso – 11.

Talatiškių kaime trys broliai Šileikiai: Pranas, Albinas ir Vytas, iš Kamariškių k., turi 3 šautuvus, kulkosvaidį ir granatų ir įeina į 20 asmenų „gaują“, kuri 1944 08 10 užpuolė pieninę ir susprogdino mašiną (?).

Ažvinčių kaime dvi merginos ir du kariai sudarinėjo mobilizuojamųjų sąrašus ir surašinėjo turtą. Vienas karys nušautas, kitas sužeistas (įvyko iki 1944 08 19).

Prie Nariūnų kaimo yra apie 25 asmenų „gauja“.

LSSR Valstybės saugumo OBB sk. viršininkui pplk. Slepniovui. Raportas. 1944 08 31 Antazavės vlsč. sulaikytas Jonas Naprys iš Kumpuolių, buvęs baltalietuvių partizanų būrio vadas ir policininkas. Jis buvo perduotas konvojui, kuris vežė į Zarasų ligoninę sužeistus raudonarmiečius. Nuvažiavus 5 km nuo Antazavės, Naprį nušovė, neva jis bandė bėgti, nors jo rankos ir buvo surištos. Jo lavoną išmetė pakeliui ir pasiaiškino, neva tas bandė bėgti. Konvojui vadovavo NKVD 4-os diviz. 25-to pulko raudonarmietis Razgujev.

Raudonarmiečio Razgujevo raportas 1944 09 02: Apie 24.00 val. 1944 08 31 vežėm suimtą Naprį į Zarasus ir pakeliui, jam bandant pabėgti, mane lydėjęs „partizanas“ (raudonasis prtz.) jį nušovė.

Zarasų apskr. NKVD viršininkas – NKVD Bartašiūnui. Raportas.

1944 08 28 10 asmenų RPG ir milicininkai lankėsi Savėnuose ir sužinojo, jog netoli yra 80 asmenų Streikaus „gauja“.

1944 08 29 RPG sulaikė 8 vengiančius tarnauti sovietinėje kariuomenėje, kuriuos nusiuntė Antazavėn, o paskui Zarasuos į komisariatą. Vieną iš sulaikytų – Feliksą Buroką Slepniovas paleido su užduotim.

Milgedžių kaime apsupta daržinė, kurioje buvo apie 10 vengiančių. Jaska Valskys puolė ant milicininko Borunovo Avdiejaus, norėdamas atimti iš jo ginklą, bet šis kulkosvaidžio serija Valskį užmušė.

1944 08 31 RPG 6 iš asmenų (4 milicininkai ir 2 kareiviai) vežė Admince kaime paimtą Cibulską, pas kurį paimtas 1 šautuvas, 2 granatos, taip pat vežė besislapsčiusį nuo tarnybos Timofejų (pavardė neišaiškinta). Apie 16.00 val. tarp Maniuliškių ir Lygalaukių šilėly juos apšaudė iš 3 pusių 30–40 asmenų „banditų“ grupė. RPG užėmė gynybą žiedu, o paskui perėjo puoliman, bet „banditų“ neberado. Susišaudymas truko apie 20 minučių.

Mūsų nuostoliai: milicijos įgaliotiniui Antazavės vlsč. Timofejevui Piotrui Michailovičiui sunkus sužeidimas į dešinį petį, dešinę ranką ir į dešinę krūtinės pusę, žemiau raktikaulio. Burunovui Stepanui pataikyta į kaktą, dešinian skruostan ir į kairę ranką. Raudonarmiečiui Detočkin peršauta dešinės kojos blauzda ir kairys „pach“ (paslėpsnis, kirkšnis). Lengvai sužeistas Razgojev Alik – dešinėn rankon kliuvo granatos skeveldra. Jam gydymo nereikia.

„Banditų“ nuostoliai: sunkiai sužeisti 2 „banditai“, vienas iš jų pilvan, o kitas – krūtinėn. Sužeistas kairėn rankon Cibulskas išbėgo, o Timofejus nušautas. RPG tarp „banditų“ atpažino Feliksą Buroką.

Sužeistiems kariams pagalbą suteikė sanitarijos instruktorius Demčenko. Jie nuvežti į Zarasus, o paskui – Ukmergės ligoninėn.

Pagal agento *Lesnoj* duomenis, Čigoniškių miške veikia Emanuelio Šlepečio 20 žm. būrys. Šlepetys yra iš Biržūnų k.

Dūkšte 1944 08 30–31 karo komendanto pavaduotojas 6.00 val. ryto sunkiai sužeidė į kaklą postus apeinantį milicininką Matuševą. Kaltininkas pasodintas daboklėn.

1944 09 04 Savėnų ir Lygalaukių miškuos pasiūsta 45 karių grupė paieškai Streikaus „gaujos“. Likviduoti Šlepečio „banditus“ į Čigoniškių mišką pasiūsta 30 kareivių.

SSSR NKVD Valstybės saugumo II-o rango komisaro pavaduotojui drg. Sierovui ir LSSR BD Valstybės narkomo pavad. saugumo plk. Kapralovui: Šlepečio „gaujon“ įvestas vidinis agentas *Lesnoj*. Pagalbon kovinei-operatyvinei grupei pasiūsti 3 asmenų Tiuganovo, kuris tęsia Slepniovo darbą, OBB grupė.

1944 09 07, 5.00 val. ryto bunkeris apsuptas, susirėmimo metu 8 užmušti, paimti gyvi 4, trys iš jų sužeisti. Operacijos naktį nebuvo 6 „banditų“, vieną iš jų – Pumputį Bronių suėmėm. Paimti trofėjai: šautuvų – 10, automatų – 4, rank. kulkosvaidžių – 1, granatų – 30, šovinių – 11 000, durtuvų – 4, baltinių įvairių – 30, batų – 8 poros, 7 pilotės ir 3 apsiaustai-palpinės.

Pažyma. 1944 09 15 NKVD RPG Didėjos kaime sulaikė Buroką Steponą, dalyvavusį pasaloje 1944 08 31 ir sužeistą rankon „banditą“ Buroką Feliksą. 1944 08 29 jisai buvo sulaikytas ir išleistas su laišku ir saugumo užduotimi, bet nuėjo pas „banditus“ ir dalyvavo apšaudant milicininkus ir kareivius 1944 08 31.

1944 09 16 Duburaičio kaime sulaikytas vokietis Pado Adolf.

Zarasų apskr. NKVD viršininkui Valstybės saugumo majorui Michailovui: Dusetų apylinkėse 1944 10 01 137 NKVD ŠP RPG, vadovaujama lt. Samsonovo, likvidavo 17 žm. „gaują“. Nukauti 2 – tarp jų ir „gaujos“ vadas Savickas, sužeistas – 1 ir paimti 14 „banditų“.

Savicko „gauja“ likviduota agento *Lesnoj* duomenimis.

Ataskaita. 1944 09 03 iš Zarasų atsiūsta 20 karių grupė. Iš Zenkovos Agafijos Ivanovnos, Savėnų k. sužinota, jog Maniuliškių kaime yra „banditai“ broliai Streikai, kurie nieko nebijo, slepia kulkosvaidį ir tris automatus. Ji pranešė, jog Ajočių kaime slepiasi 20 asmenų „gauja“, kurioje yra Varna Juozas, Čečys, Urvinis. Dar yra „gauja“ Pailgio ežero saloje.

1944 09 03 iš Bareikaitės Apolonijos Maniuliškių k. sužinota, jog 1944 08 07–08 jinaiėjo uogauti į Pailgio ežero salą, ten atrado daug „banditų“, darančių žeminę. Ją sulaikė Streikus Antanas, kuris ją saloje išlaikė nuo ryto lig vakaro, o išleisdamas pasakė: „Jeigu kam prasitarsi, tai išmušim visą jūsų giminę!“

Guogis (originale – Gogis – L. A.) Jonas, 28 m. amž., iš Maniuliškių, ir Mikyta Antanas slepiasi Šelavės miške. Streikus Antanas vaikšto Raudonosios armijos leitenanto uniforma. „Gauja“ turi minosvaidį, kulkosvaidžių. „Gaujoje“ yra apie 300 „banditų“ (padaryta pastaba). 1944 08 31 Bareikaitė matė, kaip po apšaudymo Šelavė, „banditai“ėjo link Pailgio ežero. Salon kasdien ateina apie 10 moterų, neša valgyti, keičia rūbus.

1944 09 03 pasiūsta trys RPG iš 25-to ŠP krėsti Pailgių apylinkių, o ketvirta grupė pasiūsta Savėnų kaiman.

Schema: RPG Nr.3., vadovaujama j. lt. Denisovo apie 12.00 val. atėjo prie pietinės ežero pakrantės, ten ją apšaudė „banditų“ sargyba. RPG nušovė Dieninį Albina, pas jį

rasta brauningas su 8 šoviniais, šautuvas vokiškas su 6 šoviniais ir granata vokiška. Per susišaudymą į apatinį žandikaulį sužeistas Konišev Jerofej, kuris pristatytas gydymo punktan.

Grupė Nr. 4 buvo pasaloje iki 10.00 val. ryto, bet nieko nepamatė.

1944 09 04 ryte 6.00 val. pasiūsta 25 asmenų grupė, vadovaujama 25 ŠP kuopos vado ltn. Maslovo.

Rezervinė grupė Šelavės miško rajone buvo apšaudyta nežinomų asmenų, grupė atidengė ugnį, sužeistas „banditas“ pabėgo.

Tuo tarpu grupė Nr. 1 sulaukė Ledų (gal Liaudėnų k.?) kaimo gyventoją Turkų Antaną – vengiantį tarnybos, Turkų Joną – „gaujos“ ryšininką, Pobinis (?) Bronius – turįs ginklą.

1944 09 05 pasiūstos trys grupės pasalomis į Šelavės mišką. 1 gr. – palei kelią Antazavėn, kur buvo susišaudyta, 2 gr. – į Šiaurės rytus, o 3 gr. – priešingoje pusėje. Grupė Nr. 3 sulaukė Zidarą Abarių, kurio namuose buvo susišaudymas ir užmuštas Dieninis. Zidas Abarius ir dabar norėjo pranešti „gaujai“ apie mūsų pasalas. Pasalos be didesnių rezultatų nuimtos 12:30.

Grįžtant Antazavėn, Butiškių kaime padaryta „ablava“, jos metu, bandant bėgti, į abi kojas peršautas Vasiliauskas Alfa, Butiškių kaimo gyventojas, o jo brolis Povilas, peršautas į ranką, išbėgo. Pas Vasiliauską Alfą paimtas naganas su 7 šoviniais.

1944 09 05 Antazavėn atvyko 36 NKVD pulko batalionas.

1944 09 05 informatoriumi užverbuotas Volungių kaimo gyv. Vasiliauskas Petras, Antano-**Sosnovyj**. Iš jo gautas pranešimas, jog 1944 09 03 Deksnės miškan po 2–3 grupelėmis suėjo 30–50 „banditų“. Jis girdėjo, jog Volungių kaime slapstosi Dieninio Alfonso brolis Dieninis Vladas. Volungių kaimo gyventojas Kairevičius prasarė, kad jam peršauta koja.

1944 09 06 informatoriumi užverbuotas Turkus Jonas, Jono iš Ledų kaimo, Antazavės vlsč. gyventojas.

Perkošti Deksnės, Šelavės miškai, Volungių, Butiškių, Sviliškių kaimai ir apylinkės. 1944 09 07 paimti du vokiečiai, gaudant sužeisti: Bauer Villi, 28 m. unterofizier (puskarininkis) ir Paul Praja, 25 m. eilinis. Paimti „banditai“ ir baltalietuviai Mikyta Petras ir iš Rokiškio ligoninės sužeistas Vasiliauskas Povilas, g. 1915 m.

1944 09 06–07 sulaukyta 18 žmonių, iš jų po filtracijos 12 paleista.

1944 09 08 Pailgių ežero saloje rastas blindazas 40-čiai žmonių ir apkasai.

1944 09 08 iš informatorės **Marija** gauti duomenys, jog slapstosi du Cibulsko Broniaus sūnūs. Anksčiau veikė Balčiūniškių k. rajone ir vadovavę Šakalys, Bernotas ir Gočys, dabar perėjo į Antazavės valsčių, kur slapstosi vado **Tamošiaus**-Antano Streikaus ir jo sūnų „gauja“.

Bandoma išaiškinti, kur yra Kazano sūnus. Į Zarasus reikia pasiųsti informatorių.

Filipovo vadovaujama RPG kaime ryčiau nuo Pailgio ežero sulaukė:

Daudžvardį Janį, Jurijaus, g. 1924 m.;

Kozlovskį Michail, g. 1920 m.;

Kišūną Adolfą, g. 1922 m.;

Paurį Antaną, g. 1922 m.;

Streikų Antaną,	g. 1886 m.;
Lukošiūną Franc (Praną),	g. 1877 m.;
Lesmanavičių Povilą,	g. 1906 m.;
Vainių D.,	g. 1880 m.;
Paulauską Antaną, Antano,	g. 1883 m.

Pranešimas apie NKGB Zarasų apskrities skyriaus agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus už 1944 12.

Veikia šios „gaujos“: Alf. Kazano (iš Kauno) – 43 žm.

Streikaus – 3 rank. kulkosvaidžiai, 10 automatų, 30 šautuvų.

Paškonio Mato – 15 žm., 1 kulkosv., 1 automatas, 10 šautuvų.

Juodkos Antano, g. 1919 m. Baltaberžės kaime, – 25 žm., iš dalies sumušus „gaują“ 1944 12 išėjo į Utenos apskritį. Yra vidinis agentas *Gurkliai* (!?).

Blažūno Vlado – 15 žm. Veikia Salako vlsč. Įjungtas vidinis agentas *Jutoka*.

Žemaičio Petro, Mykolo, g. 1905 m. Gruodžio pradžioje buvo 11 žmonių, 5 suimti, tarp jų ir Žemaitis.

„Gauja“, kuriai vadovauja Zavadskas Juozas, Teodoro, g. 1908 m. 12 01 buvo 21 žmogus, veikia Antalietės vlsč.

„Gauja“, kuriai vadovauja Magūnas Petras, Braslaviškio kaime, Salako vlsč. Veikia Salako vlsč., 20 žm., 1 rank. kulkosvaidis, 2 automatai.

Juozo Dudorio – 17 žm. „gauja“, veikia Imbrado vlsč., Raudinės apyl.

Pažyma apie NKVD–NKGB Zarasų skyriaus operatyvinę-agentūrinę veiklą kovojant su ginkluotu pogrindžiu 1944 09: Rašoma, jog sulaikyta Zarasų apskr., Antazavės valsčiuje, Maniuliškių kaime Bareikaitė Apolonija.

1944 09 10 slaptos informatorės *Marijos* duomenims patikrinti pasiūsta grupė slap-tai sulaikyti Cibulską Praną iš Balčiūniškio k. Cibulskas buvo išvogtas, bet pasirodė, jog jisai yra 72 m. amž. senis, aklas ir kurčias, taigi, agentūriniai duomenys nepasitvirtino.

Košiant Pailgių salą, sulaikytas „banditas“ Streikus Petras, Osipovič, g. 1906 m., ku-ris stebėjo kariuomenės judėjimą. Pas jį kišenėje rastas padegamas šoviny.

1944 09 11 agento *Marijos* 1944 09 08 duotais duomenimis, perkoštas Antazavės miškas ir 6.00 val. ryto sulaikyti tarnybos vengiantys: Kurila Stanislovas ir Kazenauskas (ar Kaženauskas, Kazanavičius?) Juozapas, Augusto, g. 1920 m. Be to, Filipovo grupė La-tvijoje sulaikė „banditus“ Limanovič Jakub Michailovič, g. 1925 m., ir Limanovič Alfons Michailovič, g. 1922 m. (gal Lesmanavičiai?).

1944 09 11 agentu užverbuotas Arulis Albinas, Ivano (Jono), iš Didėjos k., kuris ver-bavimo metu papasakojo: 1944 09 10 mano pusbrolis Tripanas Viktoras, Antano, iš Du-buraičio k., papasakojo, kad 09 07 iš Ransovo Michailo, gyv. Legiškių kaime, Rokiškio apskr., atsinešė automatą savigynai. Be to, pas Ransovą daržinėje yra padarytas rūsys, kur paslėpta apie 200 šautuvų, granatų ir radijo imtuvai. Tai atvežta iš Zarasų apskr. ir laikoma „banditams“. Taip pat daug sukaupta kariškos raudonarmiečių aprangos.

Triponas (Tripanas?) Viktoras turi apie 2000 šovinių, rankinį kulkosvaidį, tris vamz-džius šaunamo ginklo ir 5 granatas. Triponas dalyvavo 1944 08 31 susišaudyme.

1944 09 12 Duburaičio kaiman pasiūsta RPG sulaikė Triponą (žr. duomenis agento

Orlov bylai nuo 1944 09 11), pas jį surasta: vokiška granata su kotu – 1, šautuvo šovinių rusiškų – 42, šautuvo šovinių vokiškų – 346, radijo imtuvas VE 301B2 be baterijų, sunk. kulkosvaidžių vamzdžiai – 4, vokiškas šalmas – 1 ir prieštankinių minų sprogdikliai – 2.

Antra grupė, vadovaujama 25 ŠP j. ltn. Denisovo, pasiūsta suimti „banditui“ Zakšauskui Leonikui (gal Leonui, Lionginui?), bet jo nerasta.

Trečia grupė pasiūsta Volungių kaiman sulaikyti Vladui Dieniniui. Jo nerasta, bet sulaikyti trys asmenys, tai: Baltonis (gal Vaitonis?) Albinas, Viktoro, patikrinus, jog jisai gimęs 1928 m. – paleistas, Burokas Vladas, Stanislovo, g. 1916 m. – „banditas“, dalyvavo 1944 08 31 susišaudyme ir Vaira – „banditų“ vado Vairoso tėvas, paimtas kaip įkaitas.

1944 09 13 užverbuotas ir išleistas į Legiškių kaimą Triponas Viktoras, išaiškinti ar tikrai pas Ransovą yra mundurų ir ginklų sandėlis. Be to, dar dvi grupės pasiūstos į Kumpuolių apylinkes, sulaikyti „banditų“ mokytoją Tamulionį Praną ir pasiūsta grupė į Bradesius sulaikyti pavieniams „banditams“.

Sulaikytas Tamulionis Pranas buvo įtariamasis, jog yra idėjinis „banditų“ vadas, bet apklausiamas jis parodė, jog karo metais teikė pagalbą sovietiniams partizanams. Buvę partizanai – dabar partiniai darbuotojai tai patvirtino, todėl Tamulionį paleidom.

Bradesiuose sulaikytas Gruodis Adolfas, Jono, g. 1926 m. Bradesiuose, ir Gruodis Dominykas, Jono, g. 1923 m., abu vengiantys tarnybos, išleisti pasirašę pasižadėjimą 09 15 atvykti į Zarasus naujokų komisijon.

Sulaikytas Kligys Jonas, g. 1911 m., vengiantis mobilizacijos.

1944 09 13 36 motorizuotas šaulių batalionas atšauktas iš Antazavės valsčiaus, nes valsčius nuo „banditizmo“ apraiškų išvalytas ir jų judėjimas nepastebėtas.

1944 09 14 pasiūstos dvi RPG „ablavoms“ (siautimams) Pakačinės, Bradesių, Zaduojos, Pazaduojos ir Malatiškių kaimuose. Sulaikyti: Žideliūnas Zidas, g. 1901 m., kaip įkaitas, nes jo sūnus Žideliūnas Vytautas, g. 1926 m., milicijos duomenimis, turi šautuvą ir slapstosi. Sulaikytas Kariniauskas Tadas, g. 1910 m., kaip vengiantis mobilizacijos, taip pat Venslovas Julius, g. 1922 m. Velikuškių k., vengiantis šaukimo, taip pat trys broliai Kazakevičiai – Pavel, Julius ir Piotras, kurie 1941 m. šaudė raudonarmiečius...

Sulaikyta Kazakevičienė, Povilo Kazakevičiaus žmona.

Apie padėtį Imbrado valsčiuje. Vidinis agentas **Lesnoj** 1944 08 28 pranešė, jog Kamariškių kaime karo metais gyveno pas Šileikius. Trys jo sūnūs Albinas, Pranas ir Vytautas yra „banditai“, pirkto ginklus iš latvių nacionalistų ir agitavo jaunimą burtis į „gaują“. Užėjus rusams, visi išėjo „gaujon“ ir dalyvavo užpuolant Zarasų kalėjimą. Kitą dieną po apšaudymo, Šileikis-tėvas buvo Tiltiškių malūne ir agentui papasakojo, jog Zarasus apšaudė jo sūnūs, turėjo tikslą paleist kalinius, jie dabar yra Imbrado miške. Šileikių „gaują“ sudaro apie 400 žm., bet jie nori suskilti į grupes.

Vidinis agentas **Lesnoj** buvo pasiūstas į Šlapecio „gaują“, o į Šileikio „gaują“ jam įeit nepasisekė.

1944 08 29 Stelmužė sulaikytas Vladas Semėnas. Jis pasiūstas „gaujon“ su papulkininkio Slepniovo laišku.

1944 08 30 RPG sulaikė tris asmenis... 1944 08 31 sulaikytas „banditas“ Zibert Vytautas, kuris užverbuotas ir paleistas. Jo duomenimis, sulaikyti: Vigiapov Jurgis, 54 m., iš Rovdine (gal Raudinės?), kuris irgi užverbuotas ir paleistas sekti „banditus“. Taip pat

suimtas Zinkievič Viktor, kuris 1941 m. dalyvavo sušaudant tris sovietų lakūnus. Galvydis Konstantas, g. 1908 m., iš Knipiškių k., buvęs baltaraištis. Tą faktą tardomas jis prisipažino, todėl užverbuotas ir paleistas Dudorio „gaujos“ sekimui.

1944 09 03–04 RPG pasiūsta Zablatiškės kaiman, kur sulaikė du brolius Dabrovskius, dar sulaikyti du baltalietuvių partizanai.

1944 09 05 RPG pasiūsta Mukulių kaiman suimt 4 „banditams“, bet jų nerasta.

1944 09 07 Čizeliškių kaimo rajone milicininką Aksiutovą Isają Zakarovičių apšaudė iš miško. Paleista apie 20 šūvių, bet „banditas“ pabėgo nenubaustas.

Alksniškių kaimo Aršvila Antanas pastebėjo „gaują“. Garnizono viršininkas Aršvilą pasiuntė „gaujon“, bet jį demaskavo, prilupo ir paleido. 1944 09 08 šiai 6 asmenų „gaujai“ surasti įvykdyta operacija, bet „banditai“ nerasti.

1944 09 07–18 RPG ir milicija sulaikė 22 asmenis, 9 kaip „banditai“, o 13 – vengiantys tarnybos.

Informacija apie suimtųjų skaičių 1944 08 28 – 1944 09 17: Sulaikyta „banditų“ – 20, vengiančių – 168. Iš sulaikytųjų: 56 areštuoti, 7 perduoti NKGB, operatyviai naudojami – 9, perduoti „vojenkomatui“ – 131, į lagerius pasiūsta – 4, paleista – 30.

Per tą laiką užverbuoti: agentais – 7, informatoriais – 15 asmenų.

Nušauta „banditų“ – 12, sužeista – 10, numirė ligoninėje nuo sužeidimų – 2. Mūsų nuostoliai: sužeisti 2 milicininkai ir 2 kareiviai.

Pranešimas už 1944 09: Zarasų apskrityje organizavosi 5 „banditų“ grupės su maždaug 100 „banditų“. Tai Šlapečio Emanuelio – Salako vlsč.; Savicko Jono, Stasio – Dusetų vlsč.; Šuto Vyto – Antalieptės vlsč.; Streikaus Antano – Antazavės vlsč.; Šiožinio Mykolo – Imbrado vlsč.

Antalieptės vlsč. 1944 09 26 NKVD VV dalinio Nr. 31300 kariai, vadovaujami milicijos ltn. Devajevo, sulaikė 23 asmenis, tarp jų „banditą“ Pamakštį Praną, o „gaujos“ vadui Šutui pavyko pabėgti.

Iš agentūros žinoma, jog Antazavės vlsč. slepiasi Streikaus 40 asmenų „gauja“. Pasiūstos vyr. ltn. Tiuganovo ir vyr. ltn. Šmerkino grupės, kurios sulaikė 18 „banditų“.

Mūsų nuostoliai rugsėjo mėnesį: 5 žmonės – du kariai (pavardės neišaiškintos) ir du milicininkai sužeisti, o vienas istrebitelių padalinio kovotojas Smirnov užmuštas. „Banditų“ paieškai pasiūsta agentūra *Orlov* ir *Lesnoj*.

Šlepečio „gaujos“ narių pavardės:

Vadas – Šlepetys Emanuelis, Justo – sužeistas ir paimtas;

Bikulčius B. P. – sužeistas ir paimtas;

Bikulčius G. P. – sužeistas ir paimtas;

Gaidamavičius P. k.;

Biveinis Mykolas – užmuštas;

Mažeika (Vedevne ?) – užmuštas,

Jakutis Balys – užmuštas;

Jakutis Henrikas – užmuštas;

Dicevičius Jonas – užmuštas;

Dicevičius Vladas – užmuštas;

Alekna Bronius – užmuštas;

Dicevičius Stasys – užmuštas.

Likę aštuoni Šlepečio „gaujos“ „banditai“ pasidavė NKVD.

Prie Bileišių, Dusetų vlsč. veikia Savicko Prano „gauja“ – seka agentas **Lesnoj**.

Antalieptės vlsč. – Šuto Vyto 7 asmenų „gauja“ – seka agentas **Lesnoj**.

Antazavės vlsč. – Streikaus Antano 16 asmenų „gauja“ – seka ag. **Lesnoj**.

LSSR NKVD draugui Bartašiūnui:

1944 10 25 Antalieptės vlsč., Mikiškių k. suimti ir nuginkluoti 6 „banditai“, kuriems vadovauja Latėnas Antanas, g. 1923 m., ir jo pavaduotojas Šablinskas Alfonsas, g. 1918 m. (abu suimti).

Nustatyta, jog Latėno „gauja“ iš 14 asmenų sudaryta 1944 08. Suimti 6 „banditai“, o 1944 10 25 Mumeliškių k. suimti Vadišius Petras, Vadišius Leonas – abu iš Navikų k., Dusetų vlsč. ir Matuliai – Jonas ir Stasys iš Kruopeliškio k., Antazavės vlsč. Konvojavimo metu „gaujos“ vadas Vadišius Petras išsitraukė naganą ir pradėjo šaudyti į konvojavusių milicininką, bet atsakomąja ugnimi nukautas. Tuo metu Matulis Stasys pabėgo.

Matulis Jonas ir Vadišius parodė, jog Vadišiaus Petro „gaują“ 1944 10 sudarė iš penkių asmenų, dar buvo vienas vokiečių kareivis. Minimas kažkoks Jusys Leonardas?

Antalieptės vlsč., Purvynės k. rastas antisovietinio turinio rankraštinis atsišaukimas.

Pranešimas apie LSSR Zarasų apskrities „užsikrėtimą“ antisovietiniais „banditiniais“ elementais bei kovą su jais. 1944 11 19. Paškonio Motiejaus 8 asmenų „gauja“ 1944 11 15 atėjo pas Namarjaną Dusetų apyl. pirmininką, apiplėšė jo namus ir išeinant pasakė: „Tegul atsisako einamų pareigų, kitaip bus blogai!“

1944 11 09 ta pati „gauja“ įmetė granatą į aktyvisto Šimarovskio namus ir užmušė Šimarovskio sūnų.

1944 11 03 ta pati „gauja“ apšaudė Dusetų vlsč. milicijos poskyrio įgaliotinio Rudkovskio namus.

1944 11 03 apie 22.00 val. Dusetų vlsč., Vosgėlių k. pas mokytoją Antonovą atėjo „banditai“ 10–12 žm. Šeši įėjo vidun, o kiti liko lauke. Sumušė šeimininką Sidorą Antonovą ir jo žmoną ir liepė atsisakyt sovietų duotos žemės.

Namarjanas skundžia Kilių Joną, kad anas nenori vežt pyliavų.

1944 11 12 sulaikytas „gaujos“ narys Streikus Petras – „gaujos“ vado A. Streikaus sūnus. Jisai parodė, jog jo tėvo „gaują“ sudaro 36 žm. Pasakė, jog žmonės juos remia ir išvardijo 17 ūkių, kurie teikia pagalbą.

P. Streikus kalbėjo, jog mūsų „gaujos“ uždaviniai – kovoti su bolševikais, kol ateis amerikoniai. Apie „gaujos“ veiklos tikslus žinojo ir rėmėjai.

Antazavės VK sekretoriumi dirba Paurys Juozas, kuris vokiečių okupacijos pradžioje dirbo valsčiaus tardytoju. Jo brolis Paurys Ignotas buvo baltalietuvius.

1944 11 iš šios „gaujos“ narių suimti: Streikus Antanas, Jono, ir Streikus Petras – „gaujos“ vado sūnūs; Vasiliauskas Povilas; Burokas Vladas; Burokas Feliksas; Mikita Petras;

Burokas Steponas ir Vasiliauskas sulaikant užmušti.

Gauti duomenys apie aktyvius baltalietuvius, tai Vaitonis Balys, Antano, g. 1912 m.

Imbrado vlsč., Piliakalnio k., ir Vaitonis Jeronimas, Antano, g. 1904 m. Abu jie sulaikyti 1944 11 11.

Pagal agentūrinius duomenis sulaikyti: Urbanas Stasys, Jono, g. 1921 m. Salinių k.; Paurys Ignas, Petro, g. 1922 m. Butiškių k.; Urbanas Vinca, Jono, g. 1925 m. Sulaikant paimtas pusautomatis, 3 granatos ir 140 šovinių.

1944 11 Salako vlsč. sulaikytas Juškys (ar Juršys?) Vincas iš Gulbinės k. 1944 02 jisai išaiškino raudonųjų partizanų bazę ir apie tai pranešė vokiečiams, kurie tą bazę visiškai sunaikino. 1944 03 jisai išdavė Rusecką Aleksandrą, kuris slėpė karo belaisvius. Už tai vokiečiai sudegino Rusecko trobesius, žmoną ir vieną dukterį sudegino gyvas, o kitus šeimos narius kažin kur išvežė. 1943 m. išdavė Matuševą, kuris už ryšius su partizanais (raudonaisiais) sušaudytas.

Juodkos „gaujos“ „banditas“ Kavoliukas Leonardas 1944 11 07 sulaikant užmuštas. 1944 11 11–12 naktį Juodkos „gauja“ nušovė Agurjaną Kožankovą.

Agentūrinis pranešimas: perdavė ag. Stankevičius – priėmė Truchačiovas 1944 11 18. Pas pranešėją atėjo Paulauskas Juozas iš Dusetų ir pasakė, kad nenakvotų namuose – gali ateit Kazanas keršyti, nes prieš kurį laiką jie buvo atėję apiplėšt, bet šaltinis juos išvaikė su plyta rankoje. Kartu vaikšto du Galvonai, Kazanas, Gražys ir Dubinskas. Paulauskas pasakė, kad šaltinis nenakvotų namuose, nes 1944 11 20 bus Dusetose sukilimas, data priklauso nuo vokiečių desantų, kurie išmesti (Škugi?) miške. Kurį laiką jie gyveno Dusetų girioje, o dabar vėl išėjo (Škugi?) miškan, kurio šaltinis nežino. Šaltiniui pasakė, kad pasisaugotų Pr. Bertašiaus grupės, nes norį jį užmušt. Išeidamas Paulauskas pasiūlė susitikt po dviejų dienų, pirmadienį, Ilgašilio miške.

Paulauskas pareiškė norą išeit iš „gaujos“ ir paprašė šaltinio pakalbėt su Stimberiu, kurį jis, Paulauskas, vokiečių laikais užstojo prieš Tamošiūną. Paulauskas pasakė, kad iš tos grupės reikia tris išduot sulikvidavimui – vienas Gražys, nes yra turtingas ir dar per žmones plėšikauja, o kt. pavardžių nepasakė. Šaltinis pareiškė, jog gali atsivest milicininkus jiems sučiupt, į tai Paulauskas pasakė pagalvosias.

Miškan išbėgo Kesyliis Petras. Buvo iškviestas Zarasuos, ilgai laukė priėmimo, išsigando, kad suims, tai dabar išbėgo miškan.

Agentas **Stankevičius** užverbuotas 1941 m. Jis prie vokiečių tris mėnesius laikytas kalėjime ir gavo 15 rykščių. Stambus buožė, autoritetingas „kulokas“. Kesyliis 1941 m. užverbuotas, dabar vėl, bet mus išdavė – nedirba, dar turi ryšių su miškiniais.

Pranešimas už periodą nuo 1944 11 19 iki 28. Suimtas Kavoliukas Petras, g. 1908 m., parodė, jog Juodkos „gauja“ slapstosi Baltabiržės kaimo vienkiemiuose. Pagal tokius duomenis, naktį į 1944 11 27 atlikta operacija, kurioje dalyvavo 60 kareivių ir 12 istrebitelių, suimta: Sitei...(neiškaitoma pavardė) Kozla (?), g. 1914 m. Brinkliškių k., Tauragnų vlsč., Macijauskas Petras, Vinco, g. 1906 m., Salako vlsč. – vengiantis mobilizacijos; Kurpis Mykolas, Liudo, g. 1922 m. Baltabiržės k. – vengiantis mobilizacijos; Antukas (gal Aidukas?) Petras, Vinco, g. 1910 m. Baltabiržės k. – vengiantis mobilizacijos; Matuliauskas Antanas, Kosto, g. 1908 m. Baltabiržės k., buvo pabėgęs Vokietijon, 1944 10 grįžo ir įstojo Juodkos „gaujon“; Macijauskas Kazys, Vinco, g. 1927 m. Baltabiržės k. – Juodkos „gaujoje“; Macijauskas Jurgis, Kosto, g. 1900 m. Baltabiržės k. – buožė, rėmėjas.

Pas Siteitanovičių (?) paimtas šautuvas, pas Macijauską 2 vokiškos granatos ir 20 vokiškų šautuvo šovinių. Pasakė, jog Juodkos „gauja“ turi 30 žm., 5 rankinius kulkosvaidžius, 15 šautuvų, 10 automatų ir iki 70 granatų, slepiasi miške prie Baltabiržės k.

Baltabiržės k. suimti „banditų“ slėpėjai: Macijauskas Nikodemus, g. 1896 m.; Tuljaica Jonas, 49 m. amž.; Tuljaica (?) Juozas, g. 1894 m.; Macijauskas Vincas, Vinco, g. 1885 m.; Aidukas Vincas, 75 m. amž.

1944 11 26 užmuštas „gaujos“ vadas Bertašius Pranas, Norbos, g. 1902 m.

Pranešimas už periodą nuo 1944 11 29 iki 1944 12 04.

Gauti duomenys apie Juodkos būrio koncentraciją. Operacijai vadovavo Salako vlsč. NKVD Čiulkovas ir milicijos viršininkas Ivanov, dalyvavo 45 NKVD kariai ir 10 istrebitelių. Suimtas 21 žm. ir vienas užmuštas: ...ičkas (neaišku kas parašyta) Petras, g. 1922 m. Paimta kareiviška virtuvė, arklys, 5 granatos, 2 šautuvai. Po šio sutriuškinimo Juodka liko tik su 7–8 žmonėmis.

Antazavės valsčiuje suimti 4 „banditai“, o Dusetų vlsč. – 8. Iš viso paimti 27 šautuvai, 12 granatų, 1 pistoletas.

Pranešimas SSSR NKVD Valstybės saugumo VČ pavaduotojui II-o rango komisarui drg. Kruglovui: 1944 12 13 vykdomos karinės-čekistinės operacijos metu Utenos ir Švenčionių apskrityse areštuotas Tukas, kuris parodė, jog Alantos vlsč. prieš dvi savaites vokiečiai išmėtė 6-ių asmenų desantą. Du nuskendo ežere, o 4 prisijungė prie vietinių „banditų“, kurie juos nuvedė Šimonių girion, Panevežio apskr. Jiems išmesta ir ginkluotė.

Spec. pranešimas: Naktį iš 1944 11 30 į 1944 12 01 Antazavės vlsč., Duburailio kaime į Marfos Rybakovos namus atėjo 4 „banditai“, kurie iš lauko pusės užlipo ant aukšto, iš visų pusių padegė namus ir, šaudydami į duris ir langus, neleido išeit žmonėms. Antazavėje buvusi grupė, vadov. OBB Zarasų apskr. j. ltn. Sergadejevo, su 20 kareivių atvyko įvykio vieton persekiot „banditų“, bet „banditų“ nerasta, palikta 4 asmenų pasala: du kareiviai ir du istrebiteliai, tai Borunov Stepan ir Konišev Jerofej. Ant namo durų rastas ranka rašytas antisovietinio turinio raštelis.

Iš Putrimo Juozo, gyv. Midolkų k., Antazavės vlsč., ir Ribakovos Fetimijos gautas pranešimas, jog 1944 12 02 Antazavės vlsč. „banditai“ – 15 asmenų, Gojaus miške sulaukė du vežimus su 100 kg sviesto. Nusivarė arklius miškan, ten iškrovė sviestą ir paliko kvitą. Paskui abu vežėjus paleido.

Pranešimas apie kovos su antisovietiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ rezultatus Zarasų apskrityje 1944 m. gruodžio 3–13 d.

Užregistruota veikiančių 14 grupių, kuriose nuo 10 iki 30 žm. Be to, dar ateina plėšikauti „gaujos“ iš Švenčionių apskr. bei į Antalieptės vlsč. ateina „gaujos“ iš Rokiškio apskr., slapstosi nuo mobilizacijos apie 170 žm., kurie iš dalies prisideda prie „gaujų“, bet daugiausia slepiasi po 2–3 žm. miškuose ir vienkiemiuose.

Pranešame apie „banditų“ išpuolius: 1944 12 08–09 naktį Dūkšto vlsč. „banditai“ apiplėšė tris rusų ūkius.

Paminėsime svarbesnes „banditų“ likvidavimo operacijas:

1944 12 03 bendromis Utenos ir Zarasų apskr. pajėgomis atlikta miško ir vietovių šukavimo operacija Bikūnų k. rajone, kur veikė „bandito“ Slapšinsko Adolfo „gauja“.

Tikrinant vietą prie „bandito“ Jakimavičiaus vienkiemio netoli Ilgamiškio k. užklupta „gauja“, susirėmimo metu nukauti 6 „banditai“, tarp kurių buvo ir „gaujos“ vadas Slapšinskas ir dar 11 „banditų“ sulaikėme. Likusieji 10–12 „banditų“ išsilakstė ir, mūsų duomenimis, prisijungė prie kitų „gaujų“, veikiančių Baraukos ir Girios miškuose.

1944 12 07–08 naktį netoli Pašilių ir Eivenių k. Baraukos miške atlikta karinė operacija likviduoti Kazlausko Balio vadovaujamą „gaują“. Nustatėme, jog 12 asm. Kazlausko „gauja“ gyvena blindaže netoli „gaujos“ nario Šuros Antano sodybos, taip pat nustatėm, jog netoliese nuo Kazlausko „gaujos“ blindaže gyvena 4 „banditai“ iš likviduotos bikūniečių „gaujos“, kuriai vadovavo dabar jau nukautas „banditas“ Adolfas Slapšinskas.

Agentūriniai duomenys liudijo, jog „banditai“ nakčiai iš bunkerių ateina į savo namus arba pas gimines. Pagal tai, mes pradėjome tikrinti Eivenių k., Vasaknų ir Pašilės kaimų vienkiemius. Tokiu būdu sugavome du „banditus“, o šukuojant Baraukos mišką, suradome Kazlausko ir Slapšinsko „gaujos“ blindažus. „Banditai“ pasipriešino ginklų, mes nukovėme iš viso 6 „banditus“, t. y. 4 iš Kazlausko grupės, o 2 – iš Slapšinsko, tarp kurių buvo nušautas ir pats Slapšinskas. Pagavome du „banditus“ iš Kazlausko „gaujos“. Taigi iš viso operacijos metu nukovėm 6 „banditus“ ir paėmėm gyvus 4. Operaciją vykdė NKVD vidaus kariuomenės dalys ir istrebitelių bataliono kariai.

Gaują likviduojant paėmėme: 9 šautuvus, 1 automatą, 26 granatas, raketinį pistoletą, raketą, žiūronus ir 600 šovinių. Mūšio metu sudegė „bandito“ Šuros daržinė, kur sudegė daug šovinių ir granatų.

Po operacijos buvo sulaikyta „bandito“ Šuros duktė, kuri mokosi gimnazijos 6 kl., su ja nemažai padirbėjome, kad ji palenktų tėvą legalizuotis. Ji sutiko ir gruodžio 11 d. „banditas“ Šuras atvyko pas mus pasikalbėti. Iš jo sužinojome žvalgybinius duomenis apie „gaują“ ir jis buvo mūsų užverbuotas ir pasiūstas atgal į „gaują“ su mūsų užduotimi pražudyti būrio narius. Kad geriau būtų užverbuotas agentas, mes jo anksčiau sulaikytos žmonos nepaleidome, šiuo metu jis vykdo mūsų užduotį.

1944 m. gruodžio 7 d. Imbrado vlsč. operatyvinės grupės vadovas Gusevas gavo informaciją, jog Gaidiškių k. (Kočenavičiaus namuose?) slapstosi „gaujos“ vadas Šakalys Petras, Antano, praeityje aršus „baudėjas“. Pagal šiuos duomenis naktį į gruodžio 8 d. istrebitelių bataliono jėgomis patikrinom vienkiemį ir sulaikėm Šakalį ir jo bendrinius: Guogį (Gočį?) Vaclovą, Šenavičių (Kšenavičių?) ir Troką (Proką?) Praną. Paėmėm iš jų 3 šautuvus ir daug šovinių. Paaiškėjo, jog užkirtom kelią „gaujai“ susikurti, nes dar vyko kūrimasis ir „gaujos“ vadas Šakalys į mišką kvietė šaukiamo amžiaus vyrus. Šakalio agitacija, kad greit sovietų valdžios nebūsią, patikėjo ir nelegalion padėtin pasitraukė apie 20 Cibulinės ir kt. kaimų vyrų.

Šakalys tuo tarpu savo ryšius su „gaujomis“ neigė. Mes, panaudodami turimus duomenis, gruodžio 11 d. (120 vidaus kariuomenės karių ir 10 istrebitelių pajėgomis) peršukavom Cibulinės k. ir jo apylinkes, operacijos metu sugavom 5 „banditus“ ir 12 vengiančių mobilizacijos.

Tačiau operacija nedavė geresnių rezultatų, nes kareiviai, priartėję prie gyvenamųjų punktų, pradėdavo nekontroliuojamai šaudyti kur papuola, tokiu būdu išgąsdindami „banditus“ ir sudarydami sąlygas jiems pasislėpti. Tai yra didelis aplaidumas ir apie tai aš pranešiu pulko vadui raportu.

Iš Antazavės grupės vadovo Sergadajevo gavau duomenis, jog pas Joną Skukauską Šišponiškių k. gyvena vokiečiai. Ten radom vokiečių Klassik Paul, Paulo, dar paaiškėjo, jog Skukauskas pasikeitęs metrikus į 1908 m. gimimo, nors gimęs 1915 m., o jo brolis Kazimieras, nors gimęs 1926 m., užsirašęs – 1928 m.

Dar sulaikyti gretimuose vienkiemiuose 7 „banditai“, tai Gučius Juozas ir Lukošius Povilas (iš Streikaus „gaujos“), o kiti penki – pavieniai, neorganizuoti „banditai“. Paimtas 1 kulkosvaidis, automatas ir 3 šautuvai.

Pasirašo NKVD–NKGB oper. grupės vadas mjr. FIGURIN.

Pranešimas iš Račinsko (Rakausko) Broniaus, Kazio, gyv. Geibų k., Salako vlsč.

Mano vyresnysis brolis Račinskas Pranas, Kazio, g. 1922 m., 1941 m. dalyvavo Biržiniškių k. baltalietuvių būryje, kuriam vadovavo Matiukas Petras iš Biržiniškio k., kuris dabar slapstosi.

Račkauskas Pranas, atėjus Raudonajai armijai, pasitraukė į pagrindį ir dabar slepiasi su būriu Ažvinčių miške, netoli Prūsijos (dabartinis Želmeniškės k.) kaimo. Būrį sudaro:

1. **Rūkas Jonas** iš Prūsijos k., buvęs baltalietuvių partizanas;
2. **Kaladinskas** iš Prūsijos k., buvęs baltalietuvių partizanas;
3. **Beinorius Jonas** iš Ažėnų k., buvęs baltalietuvių partizanas;
4. **Beinorius Bronius** iš Ažėnų k., buvęs baltalietuvių partizanas;
5. **Barauskas**, buvęs baltalietuvių partizanas;
6. **Šulskus Petras** iš Ažėnų k., buvęs baltalietuvių partizanas;
7. **Čižikas Petras** iš Trūdų k., buvęs baltalietuvių partizanas;
8. **Valskys Povilas** iš Pažieviškių k., buvęs baltalietuvių partizanas;
9. **Valskys Justinas** iš Sarališkių k., buvęs baltalietuvių partizanas.

Mano brolis ginkluotas rusišku automatu apvaliu disku, o kiti partizanai ginkluoti automatais, šautuvais, dar turi sunkųjį kulkosvaidį.

Brolis į namus ateina maisto, buvo atėjęs lapkričio 17 d., paskui išėjo Ažvinčių miškan. Manęs brolis bijosi, daugiau kalba su tėvu ir motina, o aš tik pasiklausau ką jis kalba. Girdėjau, kad Minčios miške yra didelis būrys, iki 300 prtz., dar yra apie 10 vokiečių, kurie turi gerų ginklų, savo lauko virtuvę ir gyvena atskirai žeminėje. Kada aš šiandienėjau į miliciją, tai motina liepė nei žodžio nepasakyt apie brolių, o tėvas man pasakė: „Jei sugalvosi eiti į kariuomenę, tai tau net valgyti neduosim.“

Pranešimas apie politinę padėtį Zarasų apskr., kovos su „banditizmu“ rezultatus 1944 m. gruodžio mėn. Ataskaitiniame mėnesyje užfiksuotas vienas sovietinio aktyvisto nužudymas. 1944 12 23 apie 5.00 val. vakaro maždaug 13 „banditų gauja“ atėjo į Degučių vlsč. Palšinės k. gyv.-aktyvisto Alfono Marketovo namus. Jie pradėjo belstis reikalaudami įsileisti. Tuo metu pas Marketovą buvo du Degučių vlsč. istrebiteliai – Marketovas (Alfono sūnus) ir Samochvalovas. Istrebiteliai pradėjo šaudyti ir „banditai“ atsakė tuo pačiu, nukaudami Samochvalovą Saroną Abramovičių, g. 1924 m., iš Palšinės k., ir lengvai sužeidė Marketovą. Istrebiteliai taip pat nukovė vieną „banditą“, kurio niekas neatpažino. „Banditai“ pasitraukė, palikę nukautąjį, prie kurio rastas automatas su 150 šovinių. Daugiau „banditų“ išpuolių per ataskaitinį laikotarpį nebuvo.

Jaunimas kariuomenėn neina, klastoja dokumentus, sendinasi ir jauninasi, specialiai apsikrečia niežais ir tokių vengiančių sąskaita auga „gaujos“ – rašo NKVD–NKGB oper.

grupės viršininkas Figurinas. Zarasų NKVD sulaukė Šurą Antaną, g. 1898 m. Eivenių k., kuris parodė, jog yra Kazlauskio „gaujos“ narys, „gaujon“ įeina virš 13-os kovotojų.

1944 11 26–27 „gauja“ kovojo su milicija, pildosi tik iš savanorių. Ilgašilio miške veikia Adolfo Slapšinsko (jis užmuštas) „gauja“. Ją sudaro:

1. **Slapšinskas Adolfas** iš Mikūnų k.;
2. **Slapšinskas Jonas** iš Mikūnų k.;
3. **Urbanas** iš Mikūnų k.;
4. **Jakštas** iš Mikūnų k.;
5. **Mieliauskas** iš Padusčio k.;
6. **Grižauskas** iš Bikūnų k.

Kazlauskio „gauja“ palaikė ryšius su Antalieptės vlsč. Šile veikusia „gauja“. Gruodžio pradžioje visos trys „gaujos“ iš dalies likviduotos, o Kazlauskio „gaujos“ dalys perėjo į Girią iš Šuros būrio užmušti: Šura Lionginas, Markelis Antanas ir paimtas gyvas Prozevičius Vincas.

Urbano Stasio, Balio, tardymo protokolai 1944 12 13.

<...> Būrin įstojau 1944 10 13, išbėgęs iš „vojenkomato“. Būriui vadovavo Bertašius Pranas, apie 1944 10 15 jis išėjo Jūžintų valsčiuon, kur partizanavo jo pažįstami. Tada vadovauti pradėjo Markelis Antanas, 37–38 m. amž., buvęs baltalietuvis. Paskutinėmis lapkričio dienomis atėjo Kazlauskas Balys iš Garmuliškių k., kuris sušaukė būrio susirinkimą ir prisistatė kaip siųstas vadovauti. Kazlauskas Balys perskaitė instrukciją dėl būrių organizavimo, o taip pat pranešė, kad bus gaunami iš štabo laikraščiai ir atsišaukimai. Savo kalboje Kazlauskas pasakė, jog tas štabas yra kažkur apie Uteną. Po susirinkimo atėjo būrin Markelis Jeronimas, Petro, o 1944 11 24 vakare atėjo Palionis Adolfas iš Didžiadvario, 1944 11 25 prisijungė Jusys Jonas ir Leonas Markelis.

1944 12 25 naktį organizuotose pasalose suimti 7 „banditai“, o 1944 12 16 – 5 „banditai“: sulaikyti Cibulinės kaimo gyventojai – Cibulskas Mykolas, Cibulskas Albinas ir Cibulskas Povilas.

LYA (KGB arch.), f. K-21, ap. 1, b. 55 Zarasų operatyvinės veiklos rezultatai.

Apklauskos protokolas Novikovo Ivano Vasiljevičiaus, g. 1915 m., kandidatas į VKP(b) narius, rusas, nevedęs, 7 klasių išsilavinimo, nuo 1945 m. balandžio mėn. dirba Salako vlsč. NKVD sk. viršininku.

Klausimas: Papasakokite kokiais duomenimis remiantis organizavote „banditų“ likvidavimo operaciją 1945 m. lapkričio 3–4 d. naktį?

Atsakymas: Lapkričio 1 d. aš sulaikiau „bandito“ Biveinio Jono iš Pūslių k. šeimą iš trijų žmonių. Sulaikyti – tėvas, motina ir „bandito“ sesuo. Mūsų tikslas buvo surasti „banditų“ bunkerį, priversti parodyti jį šeimos narius. Apklauskos metu motina pasakė, jog ji gali organizuoti susitikimą su jos sūnumi, nes sūnus gyvena „gaujoje“, bet periodiškai lankosi namuose.

1945 m. lapkričio 2 d. naktį susitikimas įvyko. „Banditas“ Biveinis papasakojo, jog gyvena „gaujoje“ iš 5-ių asmenų, ginkluotėje turi kulkosvaidį, šautuvą SVT, vokišką automatą ir 6 granatas.

Susitikimo metu „banditas“ Biveinis Jonas mūsų užverbuotas kaip NKVD vidinis agentas *Uosis*, o jo motina buvo užverbuota ryšiui su juo.

Biveinio mes nepaleidome ir laikėme atskirame kambaryje valsčiaus NKVD sk. Lapkričio 3 d. Biveinis pats pasisiūlė būti mums vedliu iki bunkerio, nes jo motina atvedė iki NKVD valsčiaus skyriaus. Aš, bijodamas, kad nebūtų mūsų priemonės iškonspiruotos ir kad motina gali sužlugdyti priemonę, nutariau „gaujos“ likvidavimą atlikti lapkričio 3–4 d. naktį.

Klausimas: Kaip buvo parengtas „gaujos“ likvidavimas?

Atsakymas: Lapkričio 3 d. 17.00 val. aš pasikviečiau oper. įgaliotinį Tiganovą (?) ir mano pavaduotoją j. ltn. Bagaičiuk į kambarį, kur buvo *Uosis* ir milicijos vertėjas Michailovas. Buvo parengtas operacijos planas, kurio esmė tokia: kadangi Salake kariuomenės kontingento nebuvo, aš pasirūpinau Salako istrebitelių būrio pajėgomis: 22 asm. padalyti į 4-ias grupes.

1-os grupės (5 asm.), vadov. – j. ltn. Kozlovcevas, užduotis – uždaryti „banditams“ išėjimą iš bunkerio. Tam tikslui duotas 1 rankinis kulkosvaidis, trys automatai, šautuvas ir 4 granatos.

2-os grupė (6 asm.) vadas – j. ltn. Ganičev, užduotis – užkirsti kelią „banditų“ pasitraukimui į dešinę pusę nuo bunkerio.

3-ios grupės (milicininkas Rybakovas, 5 žm.), užduotis – užkirsti kelią pasitraukimui į kairę pusę;

4-os grupės (6 asm., vadas būrio vadas serž. Ivanovas) užduotis – turėjo užtikrinti bunkerio dalies priedangą.

Į operacijos vietą išėjome iš Salako naktį 24.00 val., kelionės buvo 10 km, kad būtume vietoje apie 3.00 val. nakties. Prieš išeinant, buvo instruktuotos grupės ir jų vadovai, perspėti išlaikyti tylą ir maskavimąsi. Palaikyti regimąjį ryšį ir iki ryto nieko nesiimti. Jei „banditai“ norėtų išeiti iš bunkerio, pirmajai grupei organizuoti jų sunaikinimą taip, kad nesužeistų savųjų. Nustatyta parolė – „7“. Agentas *Uosis* bus pasiūstas į bunkerį patikrinti ar ten yra „banditų“, jam duotas papirosas, kurį (jei yra „banditų“) išlipdamas iš bunkerio prisidegs ir kiek kartų užtrauks dūmą, tiek žinosim yra bunkeryje „banditų“. Po to, išlipęs iš bunkerio, ag. *Uosis* turėjo prisijungti prie pirmosios grupės.

Klausimas: Kaip jūsėjote ir judėjote mišku ir kaip buvo užtikrinamas vadovavimas grupėms apsupant bunkerį?

Atsakymas: Aš judėjau su įvairiomis grupėmis, kelionės metu jas instruktuoamas, o kada pirmoji ir antroji grupės užėmė pozicijas, aš nuėjau apie 500 m ir prisijungiau prie trečiosios grupės.

Man nesant, pirmoji grupė savavališkai, nelaukdama 3–4 grupių išsidėstymo, pradėjo operaciją. Milicininkas Michailovas savavališkai, negavęs komandos, pradėjo šaudyti į bunkerį ir metė į vidų keturias granatas, kurios nespėjo sprogti. Tokiu būdu jis pažeidė mano nurodymus ir parengtą operacijos planą.

Išgirdęs šaudymą, aš puoliau bėgti link bunkerio, mano vedliu buvo Vasilijus Kudriašovas, kuris gerai žinojo vietovę. Atbėgęs vieton pamačiau, kad pirmoji grupė sugulusi 25–30 m nuo bunkerio, o Michailovas guli prie bunkerio landos. Nebūdamas tikras, kad „banditai“ iš bunkerio išėjo, aš liepiau ltn. Ganičevui „uždaryti“ landą į bunkerį, kas ir buvo padaryta. Tada mes į bunkerį įleidome „šaltinį“, kuris išlindęs laukan pasakė, kad bunkeris tuščias ir „banditai“ pabėgo.

Viduje radom du puskailinius, adijalą, porą batų, pagalvę, vieną granatą.

Klausimas: Kokiomis aplinkybėmis „banditai“ išėjo iš bunkerio?

Atsakymas: Manau, kad „banditai“ iš bunkerio išėjo kaip tik tuo metu, kada jie nušovė Michailovą, po to dviejų grupių kovinė sudėtis pabėgo nuo bunkerio šalin 25–30 m. Naudodamiesi tuo, „banditai“ išsoko iš bunkerio. Negalima buvo įžiūrėti net už 10 žingsnių, nes naktis buvo tamsi. Buvo maždaug 3.30 val. nakties.

Klausimas: Kai prieinant prie bunkerio jūs koki girdėjote šaudymą?

Atsakymas: Pirma, ką aš girdėjau būdamas maždaug už 500 m nuo įvykio vietos, tai buvo automatinio ginklo serija, po to dar keletą automatinio ginklo serijų ir keletą pavienių šautuvo šūvių. Šaudymas buvo netvarkingas, padrikas.

Klausimas: Kas kaltas dėl milicininko Michailovo mirties?

Atsakymas: Michailovas buvo pas mane vertėju, jis dalyvavo kuriant visą operacijos planą ir viską žinojo, jis buvo drąsus, tačiau, pažeisdamas visas instrukcijas, pirmasis priėjo prie pat bunkerio ir pradėjo šaudyti į bunkerio angą. „Banditai“ iš bunkerio vidaus šūviais jį nukovė. Apie tai gali konkrečiai papasakoti kulkosvaidininkas Semionovas, kuris buvo visai šalia.

Klausimas: Kodėl jūs pats kartu su šaltiniu *Uosiu* nėjote prie bunkerio, o patikėjote Michailovui?

Atsakymas: Šaltinio *Uosio* aš niekam nepatikėjau. Eidamas su juo, klausinėjau, kiek kelio liko iki bunkerio. Jis man atsakydavo sulig priartėjimu: liko 1 km, liko 400 m ir t.t. Kada liko keli šimtai metrų, man pasirodė, kad per daug triukšmo ir aš atsilikau sudrausminti, kad eitų tyliau, nes bunkeris visai nebetoli. Tuo metu šaltinis ėjo kartu su Michailovu ir aš nuo jo atsilikau tamsoje.

Klausimas: Pasakykite, kur buvo įrengtas bunkeris?

Atsakymas: Buvo įrengtas nedidelėje salelėje, tankiame eglyne, tarp praeinamos pelkės, naktis buvo tamsi.

Apklausa. 1945 m. lapkričio 5 d. **Bašev Nestor, Ivanovič**, g. 1927 m. Tetervinių k., Salako vlsč., mažaraštis, neteistas, „liaudies gynėjų“ būrio narys.

Klausimas: Papasakokite kokiomis aplinkybėmis buvo nušautas milicininkas Michailovas?

Atsakymas: Michailovas prie bunkerio priėjo kartu su vedliu. Jis įėjo į bunkerį, kuriame prabuvo apie 20 minučių. Paskui išėjo iš bunkerio ir pagal sutartą signalą keturis kartus užtraukė cigaretę. Tai reiškė, kad bunkeryje yra keturi „banditai“.

Aš, būdamas nuo bunkerio per 4–5 metrus, išgirdau, kaip vedlys sako Michailovui, kad „banditams“ leist užmigti, o kada „banditai“ užmigs, tai vedlys išneš iš bunkerio kulkosvaidį ir automatus. Tačiau Michailovas pasakė, kad nėra ko laukti, mes juos paimsime ir taip gyvus. Aš pasakiau, kad drg. Novikovo nurodymus reikia pildyti tiksliai, juo labiau, kad pats vedlys pažada išnešti ginklus. Tačiau ir dabar Michailovas mane pertraukė, sakydamas, kad nėra ko laukti, nes naktis tamsi ir šalta, o kai ateis Novikovas jau viskas bus baigta. Tada jis metė į bunkerį dvi granatas, kurios nesprogo, po to kirto iš automato į bunkerio landą ir sušuko mums, kad šaudytume.

Tuo metu kilo padrikas šaudymas, tada dar Semionovas ir Pčalin metė po granatą, tačiau ir jos nesprogo. Tuo metu, kai Michailovas parodė kur šaudyti, iš bunkerio vidaus

kirto seriją, kuria sunkiai sužeidė Michailovą. Jis sušuko nesavu balsu, o visi mūsiškiai išsilakstė toliau nuo bunkerio, aš su Semionovu atšokom šalin, atsigulėm truputį toliau nuo bunkerio, tačiau, tuo pasinaudodami, „banditai“ jau buvo išbėgę.

Klausimas: Kur tuo metu buvo leitenantai Kozlovcev ir Ganičev?

Atsakymas: Jie buvo toliau, už mūsų, su kitais kovotojais.

Klausimas: Kaip buvo palaikomas ryšys su kitomis grupėmis?

Atsakymas: 1-a ir 2-a grupės buvo šalia bunkerio, o su 3-a ir 4-a grupėmis ryšys buvo nutrūkęs.

Klausimas: Ar Michailovas veikė sulig lt. Kozlovcevo įsakymu?

Atsakymas: Aš to nežinau.

Klausimas: Kurios grupės nariai labiausiai pasidavė panikai ir išsilakstė?

Atsakymas: Kad kažkas būtų sušukęs atsitraukti – to nebuvo, tačiau manau, kad sužeistas Michailovas suriko, kad mums reikia trauktis ir sugulti. O panikai pasidavė daugiau antros grupės kovotojai.

Apklausa. Pčalin Makarij Aksentjevič, g. 1921 m. Valentiškių k., Salako vlsč.

Jis paliudijo iš esmės tą patį kaip ir Baševas.

Klausimas: Kodėl nesprogo granatos?

Atsakymas: Aš to nežinau, man pirmą kartą pasitaiko, kad granata nesprogsta.

Klausimas: Iš kur šios granatos buvo paimtos?

Atsakymas: Man tai nežinoma, bet man atrodo, kad naudojome iš „banditų“ atimtas granatas.

Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės veiklos rezultatus, kovojant su lietuvių nacionalistiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ laikotarpiu 1945 m. spalio 30 – lapkričio 4 d.

Per šį laiką operacijų – 12, pasalų – 30, sulaikyta 38 asm., iš kurių 8 areštuoti.

Vykdam operaciją, 1945 m. lapkričio 4 d. žuvo milicininkas Michailov Ivan Agejevič tokiomis aplinkybėmis: 1945 11 03 MGB informatorius **Uosis** pranešė, jog „gauja“ iš 4-ių asm., vadovaujama **Preibio**, narių: **Vadeišos Jurgio** iš Kiškelių k. ir **Stasio Panavo** iš Salako, **Puslio Jono** iš Pūslių k., slepiasi miške netoli Pūslių k., Salako vlsč. **Uosis** pažadėjo parodyti bunkerį.

Pagal šiuos duomenis, Salako vlsč. NKVD sk. vrš. lt. Novikov parengė planą, pagal kurį paėmė 20 istrebitelių ir, suskirstęs juos į tris grupes, išėjo į operaciją.

Pirmai grupei vadovavo apylinkės įgaliotinis j. lt. Kozlovcev, antrai grupei, kurioje buvo ir **Uosis**, vadovavo oper. įgaliotinis Ganyčev, o trečiai – būrio vadas Ivanov.

Visai operacijai vadovavo Novikovas, bet jis nėjo su **Uosiu** į bunkerį ir asmeniškai nevadovavo operacijai, pernelyg pasitikėdamas grupių vadovais.

Lapkričio 4 d. pirmoji grupė iš 6 asm. priėjo bunkerį, kur buvo 4 „banditai“ ir metė į bunkerį 4 granatas, iš kurių nei viena nesprogo. Michailovas, visu ūgiu stovėdamas, kirto seriją į bunkerio vidų, tačiau „banditų“ šūviais iš bunkerio vidaus buvo nukautas. Dar sušuko: „Aš žūstu, sunkus sužeidimas!“ O tuo metu antroji grupė priėjusi, užuot ėmusi veiksmų likviduoti „banditus“ – išsibėgiojo, o Kozlovcev ir Ganičev patys parodė bailumą ir nesustabdė savo pavaldinių. „Banditai“ išėjo iš bunkerio nenubausti.

Spalio 31 d. Degučių vlsč., Trinkuškių k. atlikta operacija, kuriai vadovavo kap. Riabinin, rasti 4 „banditai“ bunkeryje po medžio šaknimis. Susišaudyta, bet „banditai“, metę ginklus, suskubo pabėgt. Paimtas pistoletas, šoviniai ir kailinukai.

Ataskaitiniu laiku užverbuotas NKVD bendradarbis **Meškis** (tėvas – Jonas Juodka), kuris yra „bandito“ Juodkos Kazio, vadovaujančio 5 asm. „gaujai“, tėvas.

1945 m. lapkričio 1 d. susitiko su **Meškiu** jo bute ir sužinojo, jog sūnus nori derėtis dėl legalizacijos. Juodka Kazys nori legalizuotis ir nori susitikt su valsčiaus NKVD vrš. Novikovu. Paskirtas susitikimas lapkričio 5 d., tarp 24.00–3.00 val. su derama apsauga. Be to, **Meškis** sako, jog Juodka Kazys pažada nukauti Preibį, kuris organizavo Portnovos šeimos nužudymą ir likvidavo dvi moteris spalio 23 d.

Biveinis Jonas yra Preibio būryje, mes areštavom jo motiną ir seserį, apklausoje Biveinienė Marijona pasakojo, kad sūnus ateina į namus. Mes Biveinienę Marijoną užverbavome. Ji pažadėjo sūnui iškūrenti pirtį ir tada mums pranešti. Tik esą nieko nesakyti jos vyrui ir dukrai – ne taip supras.

Dūkšto valsčiuje sulaukytas vienišius „banditas“ Varna Nikodemas, kuris buvo vokiečių talkininkas, jis gerai žino Kamarauską ir Kaladinską, tačiau esą dabar jų „keliai nesueina“. Užverbavome Varną 1945 m. lapkričio 3 d. ir pasiuntėme į Abisiniją ieškoti „banditų“.

Čiegis Antanas, g. 1920 m. Dusetose, 1945 m. spalio mėn. grįžo iš Vokietijos, mes jį slapta sulaukėm ir užverbavom pseudonimu **Lesnoj**. Pasiuntėm į Antazavės vlsč. ieškoti Streikaus būrio likučių (MGB ag. **Lesnoj**–Čiegis Antanas).

1945 m. gruodžio 10–19 d. Pranešimas apie Zarasų apskr. pasiruošimą rinkimams į SSSR Aukščiausiąją Tarybą

Agitatoriai pasiruošę blogai, agentas **Ragelis** gruodžio 10 d. praneša, jog agitatorius Andriūnas Jonas – Zarasų gimnazijos mokytojas – pareiškė: šie rinkimai visai nesiskiria nuo tų, kurie buvo prie Smetonos: tada buvo gatavi kandidatai ir dabar tokie pat.

Informatorius Novickij praneša: „Kalbėjau su agitatore Dambrovskiene Natalija Anisimovna, ji sakė – mano teritorijoje užtvirtinta 30 rinkėjų, trijuose užsiėmimuose, kuriuos vedžiau, dalyvavo po 8–10 žm. ir nebuvo nei vieno klausimo“.

Agentas Ragelis praneša: „Andriūno ratelyje yra 18 namų šeimininkių, bet lankomumas žemas. Pirmame dalyvavo 9, antrame dalyvavo tik 1, todėl užsiėmimas neįvyko. Andriūnas bandė kalbėtis su lankytojais gąsdindamas, neva skūsis partijos komitetui.“

Butkelių k. gyventojas **Jonas Raugas, Jono**, g. 1910 m., šaltiniui **Jodaugiečiui** kalbėjo: „Aš prieš tarybų valdžią ir prieš rusus. Kad ir kas mane kviestų į rinkimus – vis tiek neisiu. Jie jėga verčia balsuoti ne už tą, už ką balsuočiau aš“.

Šaltinis Turkus praneša: „Ajočių k. buožė Streikus Antanas, dalyvaujant Ramanauskui Povilui ir Jakučiui Antanui, pasakė: „Lietuvoje greit nebebus sovietų valdžios, todėl nereikia eiti ir už juos balsuoti.“

1945 12 09 NKVD agentas **Prometėjas** aplankė Zarasų bažnyčią ir kunigo Gobio per išpažintį paklausė ar tikintieji turi eiti į rinkimus. Gobis atsakė: „Ši valdžia ne nuo Dievo ir Dievo ji nepripažįsta. Ji čia ne amžina ir, kas eitų balsuoti, tas išduotų ir Dievą, ir save.“

Už antisovietinę agitaciją, nukreiptą prieš rinkimus į SSSR AT areštuoti trys žmonės.

Jonas Abarius, Norbo, g. 1898 m. Maniuliškių k., Antazavės vlsč., SSSR pilietis, nepartinis, iš buožių, buvęs organizacijos „Jaunoji Lietuva“ vadovas. 1941 m. dalyvavo sukilėlių būryje, dalyvavo sovietinių piliečių areštuose. Apie jo vykdytą antisovietinę agitaciją liudija Benzanavičius Petras, Vlado: „1945 m. gruodžio 2 ar 3 dieną užėjau į Didėjos k. gyventoją Milkovskio Jono, Jono, namus, kur radau Joną Abarių. Užsimezgė pokalbis apie rinkimus, tas pokalbis peraugo į ginčą, kaip rinkimai vyks, kaip kels kandidatus. Į tai Abarius Jonas atsakė: „Jeigu mes patys kelsime kandidatus, tai mes į SSSR AT išrinksime savą žmogų, o jei mums kandidatus paskirs – tada neisime balsuoti, nes kandidatas bus komunistas“.

Šitas Abariaus Jono kalbas girdėjo ir kt. liudininkai.

LYA, f. K-1, ap. 15, b. 3801. Zarasų apskrities NKGB skyriaus byla (1945 metai). Pranešimas apie Zarasų apskr. NKGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį darbą 1945 03 10.

Pasipriešinimas sovietams Zarasų apskr. prasidėjo jau 1941 06 22, susikūrė sukilėlių būriai, iš viso buvo 24 būriai su 950 asmenų.

Prie vokiečių buvo sudarytos 22 policijos nuovados, kuriose dirbo 589 policininkai. Taip pat, kaip parodė vienos grupinės bylos tyrimas, vokiečiai verbavo antisovietinius elementus per priešgaisrines komandas, kurių nariais apskrityje buvo apie 200 asm.

Apskrityje taip pat buvo 400 „buržuazinių“ partijų narių-tautininkų ir kitų.

Taip pat apskrityje veikia Armijos Krajovos lenkų pagrindis, kuris paklusnus emigracinei Artiuševskio vyriausybei.

Apskrityje NKVD–NKGB–MGB bendradarbių aparatą sudaro 105 asmenys, iš kurių 12 agentų, 5 agentai – maršrutininkai ir 88 informatoriai.

1. Pirminis Savicko „banditinės“ grupės tyrimas. 1944 09 pabaigoje iš agento **Grom** gauta informacija, kad, dar iki atsitraukiant vokiečiams iš Kauno, atvyko Plechavičiaus armijos karininkas Savickas Jonas, Stasio. Jis, būdamas nelegalioj padėty, kuria būrį ginkluotai kovai su sovietų valdžia. Tolimesnio tyrimo metu nustatyta būrio asmeninė sudėtis ir slapstymosi vieta.

1944 09 30, padedant kariniam daliniui, atlikta operacija, kurios metu „gaujos“ vadas leitenantas Savickas nušautas, nukauti ir 2 jo būrio „banditai“, o 25 paimti gyvi. Tyrimo metu nustatyta, jog Savicką į Zarasų apskr. atsiuntė Kauno pagrindžio štabas.

2. Agentūrinis tyrimas Tėvynės išdavikų grupei „Ostrovitane“. 1944 11 iš maršrutinio agento **Bobkov** gauti duomenys, jog Dusetų valsčiaus miškuose veikia buvę sukilėlių būrio vadai Povilas Leleika, Juozo; Paškonis Matas, Kipro; Bertašius Pranas, Norbo; Rasibirskas Vincas, Vinco; Ruzgas Antanas, Vinco ir kt., kurie aplink save buria buvusius sukilėlius, vykdo teroro aktus prieš sovietų aktyvistus.

Agento **Bobkov** duomenis patvirtino kiti šaltiniai. Derinant visus duomenis su tardymo organų veikla, suimta per 30 aktyvių „banditų“ ir tų, kurie talkininkavo vokiečiams bei šaudė žydus. Operacijos metu vienas iš vadų – Bertašius – nušautas, o Leleika ir Paškonis pabėgo. Kiti buvo suimti. Pirminis tyrimas Kazlauskio „banditinei“ grupei 1944 m. gruodžio pradžioje iš agento-maršrutininko **Bernen** gautas pranešimas, jog jam pavyko susisiekti su Baraukos miške veikusio būrio „banditu“ Petrašiūnu Petru, kuris šaltiniui pasiūlė stoti į būrį. Į tai buvo agentui liepta sutikti, kad jis „gaujos“ viduje būtų

vida agentu. Kito susitikimo su Petrašiūnu metu jis buvo priimtas, apie ką mums ir pranešė. Jis pranešė, jog jau dalyvavo viename iš „banditinių“ susirinkimų, kur vadas perskaitė organizacijos tikslus ir įstatus. Tame susirinkime visi „banditai“ iš vado Kazlausko gavo numerius (konspiracijai) ir prisiekė kovai su bolševikais.

Agentas **Bernen** nustatė „gaujos“ asmeninę sudėtį, ginkluotę bei stovyklą Baraukos miške. Pagal tuos duomenis 1944 12 08 Baraukos miške atlikta operacija, kurios metu Kazlausko „gauja“ iš dalies likviduota. Nukauti 6, paimti gyvi 2, o kitiems su pačiu vadu Kazlausku pasisekė pasislėpti.

Operacijos metu iš „gaujos“ narių buvo užverbuotas vidinis agentas **Kučinskas**, kuriam pavesta nustatyti likusių „banditų“ slapstymosi vietą. **Kučinskas** užduotį įvykdė ir „pakišo Kazlausko „gaują“ po operatyviniu smūgiu“. Galutinis operacijų rezultatas: nušauta 12, sunkiai sužeistas 1, paimta gyvų 8. Paimta ginklų: rankinių kulkosvaidžių – 1, automatų – 2, šautuvų – 18, granatų – 30, žiūronų – 2, „raketnicų“ su raketomis – 2, šovinių – apie 2000 vnt.

„Banditinė“ Paškonio grupė, veikusi Dusetų valsčiuje, pagal informatorių **Jaša** ir **Klever** duomenis iš dalies sunaikinta; 6 sulaikyti ir 3 nušauti.

„Banditinė“ Buroko grupė, veikianti Imbrado valsčiuje, per agentūrą 1945 01 išaiškinta jos slapstymosi vieta ir ji, kariuomenei veikiant, buvo visiškai sunaikinta. Pabėgo tik vadas, o paimta gyvų 10 „banditų“.

„Banditinė“ Juodkos grupė, veikianti Salako valsčiuje. Informatoriaus **Aigulys** duomenimis 1945 01 atlikta karinė operacija, kurios metu likviduota Juodkos „gauja“; 5 nušauti ir 6 paimti gyvi.

Iš viso, veikiant NKGB organams, per apskaitinį periodą iš viso sulaikyta daugiau kaip 500 aktyvių „banditų“, „baudėjų“, „banditų“ rėmėjų, vengiančių kariuomenės. Iš sulaikytųjų suimti 300 asmenų, o likusieji nukreipti į komisariatų.

Iš 500 sulaikytų „išdavikų“ areštuota 306 asm.; iš jų – „tėvynės išdavikų“ – 139, lietuvių ir lenkų „gaujų“ narių – 106, vokiečių žvalgybos agentų – 18, „gaujų“ narių – 43 asm., 194 asmenys perduoti kariniams komisariatams. Pagal tautybę suimtieji: lietuviai – 211, lenkai – 88, rusai – 6, baltarusiai – 1.

LSSR NKGB komisarui Guzevičiui. Raportas apie Zarasų apskr. NKGB sk. darbą 1945 06: „Gaujoms“ vadovauja buvęs Zarasų policijos vrš. Tamošiūnas Vincas-Kęstutis, kuris slapstosi Antalieptės vlsč. ir turi 50 asm. „banditinę“ grupę.

Minčios miške, Tauragnų vlsč. veikia LLA štabas, kuriam vadovauja Tamošiūnas ir kitoms „gaujoms“, iš ten gaunama nelegali literatūra, kuri platinama į Antalieptės ir Dusetų valsčius. Likviduojant Varpo būrį, paimti 5 šautuvai, 1 pistoletas, 460 šovinių, 10 granatų, pistoleto šovinių – 14. Lašo vadovaujamas būrys vadinosi Varpas. Iš dalies sunaikinus „gaują“, likusieji pradėjo ateiti pasiduoti. Iki 1945 06 30 d. atėjo legalizuotis 13 asmenų iš jo būrio, pridavė: 8 šautuvus, 2 automatus, 10 granatų, 1 pistoletą ir 700 šovinių.

Per ataskaitinį laikotarpį užverbuoti 3 agentai, tai – **Jadovgivcev, Juozas, Karlovič**. Užverbuoti ir 6 informatoriai.

1945 06 04 30 asmenų grupė, vadovaujama Kazano, užpuolė Stelmužės apylinkės tarybos pirmininko Konečno namus, išpuolio metu jis sunkiai sužeistas į krūtinę. „Ban-

ditai“, įvykdę išpuolį, pasislėpė „Amerikono“ miške, Imbrado vlsč. Tą pačią naktį, iš 06 04 į 05 d. ta pati „banditinė“ grupė užpuolė kooperatyvo vedėjo Kiseliovo, gyv. Bikūnų k., Antalieptės vlsč., namus. Kiseliova „banditai“ sumušė. Nukentėjęs tarp užpuolikų atpažino Mykolą Kazaną-*Mutką*.

1945 06 16 vakare „banditai“ Davainių k. primušė to paties kaimo gyventoją Šarapovą Vladimirą, Fiodorovičių.

1945 06 16 d. 6-ių asmenų „banditinė“ grupė atėjo į Rimšės vlsč., Rebinia (gal Grybie-nų?) k. pas gyventoją Pakalką (orig. Pacholki), atėmė iš jo 6 kg lašinių, 2 kumpius ir kt. produktų. Pagrasino: jeigu praneš milicijai – sudeginsim namus ir iššaudysim šeimą.

Naktį į 06 19 d. 5-ių asmenų „gauja“ Imbrado vlsč., Bendriškių k. apiplėšė Vainiu-kienę Leonorą.

1945 06 22 naktį Ajočių k., Antazavės vlsč. „banditai“ apiplėšė Joną Butkų.

1945 06 26 d. 13 asmenų „banditinė“ grupė užpuolė Antalieptės pieninę, įsikūru-sią pas Urbaną. „Banditai“ apšaudė iš kulkosvaidžio ir į langus metė granatą. Urbanas, kaip aktyvistas, turėjęs šautuvą, išsoko laukan ir keliais šūviais nuvijo užpuolikus: vieną „banditą“ nušovė, o kiti pabėgo.

LSSR NKGB komisarui Guzevičiui. Pranešimas apie „banditines“ grupes ir jų veikimą Zarasų apskrityje. 1945 m. per pirmus 5 mėnesius apskrityje „banditai“ įvyk-dė 28 teroro aktus, 47 išpuolius ir gyventojų sumušimus ir plėšimus, tai iš šio skaičiaus gegužės mėnesiui tenka 14 ter. aktų ir 26 išpuoliai.

Suaktyvėjimas reiškia, jog „banditai“ telkia jėgas, jų skaičius auga, pasipildo perbė-gėliais iš kitų apskričių bei iš vengiančių karo tarnybos asmenų. Jei 1945 05 01 apskrityje veikė 3 grupės su 170 asmenų, ginkluotų daugiausia šautuvais, automatais ir rankiniais kulkosvaidžiais, tai šiuo metu jų skaičius išaugo ir ginkluotė sustiprėjo.

Kazano ir Streikaus „banditinė“ grupė, veikianti Antazavės valsčiuje, priskaičiavu-si ~100 narių, ginkluota šautuvais, automatais ir rankiniais kulkosvaidžiais. Gegužės pabaigoje joje buvo iki 350 asmenų, ginkluotų minosvaidžiais, sunkiaisiais kulkosvai-džiais ir granatsvaidžiais. Įvykęs 05 28 d. šios „gaujos“ susidūrimas su mūsų istrebite-liais, parodė, jog „gauja“ šovinių nestokoja.

„Gauja“ nustatė ryšius su Rokiškio apskr. „gaujomis“, gauna iš jų paramą. Taip pat „banditai“ veda agitacinį darbą, trukdydami legalizuotis „banditams“ ir nelegalams, lei-džia ir platina laikraštį.

Salako ir Dūkšto vlsč. veikianti Juodkos „gauja“ priskaičiavusi 60 asm., ginkluota šautuvais ir automatais, gegužės mėnesį išaugo iki 170 asm., o ginkluotėje atsirado ran-kinių ir sunkiųjų kulkosvaidžių.

Vidinis agentas *Romelis* pranešė, jog „gauja“ reorganizuota, jai vadovauja Kaladins-kas, kuris pavaldus štabui, esančiam už 40 km, kuriam vadovauja buvęs Lietuvos ka-riuomenės kapitonas, atsiųstas iš Vilniaus LLA štabo.

Juodkos ir Kaladinsko „gauja“ pasižymi žvėriškumu ir aktyvumu. Per 5 mėnesius ši „gauja“ nužudė 14 asmenų iš aktyvo ir stribų tarpo. Taip pat ši „gauja“ aktyviai plėšikau-ja, gegužės mėnesį jie perėmė 25 iš Prūsijos varomus arklius.

Paskutinių mėnesių įvykiai rodo, jog „gaujos“ ne tik auga ir ginkluojasi, bet geriau organizuojamos ir pasirenge karinėms operacijoms. Jeigu 1944–1945 m. pradž. susidūrė

su mūsų operatyvinėmis grupėmis „gaujos“ stengdavosi pabėgti, tai nuo gegužės mėnesio pastebima, kad jos nevengia stoti į mūšį ir netgi padaro mums nuostolių, kaip tai įvyko 1945 05 28, kai Kazano vadovaujama „gauja“ nuo mūsų dalinių nuslėpė tikrą savo „gaujos“ narių skaičių, įviliojo į mišką ir nukovė 5 mūsų kovotojus.

Be to, „banditai“ skleidžia provokacinius gandus, kad gegužės mėnesį vakaruose prasidėjo karas dėl Lenkijos ir Lietuvos, kalbama, kad sovietų valdžiai liko suskaičiuotos savaitės, kad į pagalbą „banditams“ eina lietuvių armija, vadovaujama gen. Raštikio, kad artimiausiu metu Lietuva vėl bus nepriklausoma. Sovietinius tarnautojus „banditai“ įspėja: jei neatsisakysite darbo, tai su jumis susidorosime kaip su komunistais.

Būna taip, kad kai kuriuose valsčiuose (Dūkšto) gyventojai nebekontroliuojami sovietų valdžios. Valstiečiai atvirai boikotuoja pyliavas, o atskiri sovietų valdžios tarnautojai atvirai atsisako važiuoti į valsčius ir apylinkes atlikti savo pareigų, įtvirtinant sovietų valdžią.

Jėga, kurią mes galime mesti įtvirtinti sovietų valdžiai apskrityje, yra nedidelė – nežymi, tai pirmiausia 350 naikintojų būrių narių, kurie dislokuoti 10-yje valsčių. Jie yra prastai ginkluoti, trūksta granatų, automatų, šautuvų, automatams – šovinių. Kokių nors pagalbinių karinių kontingentų mūsų apskrityje nėra. Dažnai pasitaiko, kad ir turėdami aiškius agentūrinius duomenis, jų negalime realizuoti dėl jėgos trūkumo.

Iš viso to, kas pasakyta, aišku, kad „banditizmo“ nuslopinimas yra užduotis Nr. 1 ir tam tikslui prašome skirti ne mažiau kaip 2–3 batalionus kariuomenės, tada mes, veikdami kartu su kitomis apskritimis, galėsime įveikti šitą blogį.

Pasirašo: Zarasų apskr. NKVD vrš. mjr. Michailov 1945 06 02.

Pasirašo: Zarasų apskr. NKGB vrš. kap. Grigorjev

LSSR NKGB komisarui Guzevičiui. Raportas apie Zarasų apskr. skyriaus NKGB sk. darbą 1945 07. Spec. pranešimas Zarasų apskr. NKGB sk. vrš. Valstybės saugumo kap. Grigorjevui. 1945 07 03 ir 1945 07 04 iš informatorių *Vytautas* ir *Damas* gauti duomenys, jog Daugailių vlsč. valstiečių miške ir Antalieptės vlsč. Lūžų miške atsirado „banditinė“ 10-ies asm. grupė, ginkluota šautuvais ir automatais. Pagal šiuos duomenis, naktį iš 07 04 į 05 d. pasiruošta operacijai ir šukavimo metu rasta 5-ių asmenų „gauja“, iš kurių paimti gyvi:

Aidukas Bronius, Juozo, g. 1926 m. Žadavainių k., slapyvardžiu *Arešis* (*Erelis*, *Ešerys*?);

Dumbrava Petras, Alekso, g. 1914 m. Bukelių k., Degučių vlsč., slapyvardžiu *Klajūnas*;

Šileikis Juozas, Silvos, g. 1916 m. Drobų k., Degučių vlsč., slapyvardžiu *Akmenis*.

Albinas Venclovas, g. 1917 m. Baibių k. gyventojas, bandė pabėgti, bet persekiojant pasipriešino ir buvo nušautas.

Sulaikytus „banditus“ aš vietoje apklausiau, jie davė parodymus, jog priklausė Medinio būriui, kuris veikė Daugailių vlsč. Būriui priklausė 70 asm., o 1945 07 01 ši „gauja“ buvo užklupta ir iš dalies sunaikinta. Anksčiau ši „gauja“ buvo LLA kuopa, o paskutiniu metu persivadino LPS kuopa.

Sulaikytas Aidukas davė parodymus apie kitus „banditus“, besislapstančius Lūžų miške. Pagal jo duomenis surasti ir sulaikyti „banditai“...

1945 08 10, 30-ties asmenų „banditų“ grupė užpuolė Akmeniškių k., Dūkšto vlsč. ir išsivedė du sovietų tarnautojus, tai agronomą Klimašauską Bronių ir komjaunuolę Makarovą Pelagiją. Makarovą, parai praėjus, paleido, o Klimašausko likimas nežinomas. Makarovos paleidimas yra įtartinas, galimas dalykas, kad ji buvo užverbuota. Reikia patikrinti.

Naktį į 08 12 Dūkšto valsčiaus (Griganėlių k.?) „banditai“ padarė išpuolį į galvijų aptvarą (rypr ckota), kur buvo laikomi iš Vokietijos varomi galvijai. „Banditai“ atėmė 8 karves ir 1 arklį bei pagrobė „gurtovščikų“ turtą.

1945 08 07 „banditai“ nušovė pilietį Paulauską Henriką, Aleksandro, iš Rimšės vlsč., Pupinių k. ir pasislėpė.

1945 08 16 naktį į 17 d. iki 40 asm. „banditų“ grupė užpuolė rusišką Kudriašovkos (?) kaimą, Salako vlsč. „Banditai“ apšaudė kaimą iš kulkosvaidžių ir šautuvų, atėmė tris karves, rūbus, maistą ir pasislėpė.

1945 08 20 du „banditai“ sulaukė pilietį Vainauską Lionginą, Jono, iš Knipiškių k. (?), Imbrado vlsč. gyventoją, kuris vežė į pieninę grietinėlę. Atėmė iš jo 32 kg grietinės ir su grobiu pasislėpė. Persekiojimas rezultatų nedavė.

1945 08 21 d. apie 22.00 val. nakties 8 asmenų grupė „banditų“ užpuolė Degučių valsčiaus Baibių apyl. pirmininko pavaduotojo Marcinkevičiaus Kazio, Jono, namus. Tuo metu Marcinkevičiaus klojime buvo to paties kaimo gyventojas Arsenijus Strelcovas.

Strelcovas pasiūlė Marcinkevičiui pasipriešinti „banditams“ (abudu buvo ginkluoti šautuvais), tačiau Marcinkevičius atsisakė. Strelcovas šovė iš savo šautuvo ir vieną „banditą“ nukovė, o vėliau jo šautuvus užsikirto. Tuo tarpu Marcinkevičius nuėjo pasiduoti „banditams“ ir buvo vietoje nušautas. Įvykdę teraktą, „banditai“ pasitraukė į Daugailių valsčių.

LSSR NKGB komisarui gen. mjr. Jefimovui. Raportas apie Zarasų apskr. skyriaus NKGB sk. darbą 1945 09: Gerai dirba agentūra *Stankevičius, Orlovas* (dirba su Streikaus „gauja“), *Puškinas* – su lankais, tikrina AK veiklą, *Prometėjas*, kurio duomenimis sudaryta keletas bylų-formuliarių, ir *Matas*, kuris seka dvasininkus.

Tiriant antisovietinę gimnazistų grupę, išaiškinta, jog jie skaito ir platina nelegalią spaudą. Sulaikytas ag. *Orlovo* sūnus. Tėvui prašant sūnų paleisti (sūnus Budrys A. J. – ag. *Petraitis*), buvo iškelta sąlyga: „pakišti po operatyviniu smūgiu“ dabar aktyviai veikiančią Streikaus „gaują“. Agentas *Orlovas* (ag. *Orlovas*-Budrys Jeronimas iš Volungių kaimo, Antazavės vlsč.) sutiko, tam tikslui mes suvedėm jį su vienu tos „gaujos“ ryšininku. *Orlovas* greit surado bendrą kalbą ir išėjo prie paties Streikaus Antano – „gaujos“ vado. *Orlovas* nusiskundė apie jo šeimą ištikusią nelaimę – sūnaus areštą ir pažadėjo „gaujai“ teikti visokeriopą pagalbą. Antram susitikimui parengėme dezinformaciją, po kurios Streikus įtikėjo *Orlovu* ir užverbavo jį savo rėmėju. Tokiu būdu mums tapo žinoma visa situacija Streikaus „gaujoje“: asmeninė sudėtis, ginkluotė ir ryšiai. Ruošiamės „gaujos“ likvidavimui.

Rugsėjo mėnesį buvo gauti duomenys, jog Panevėžio mieste slapstosi aktyvūs vokiečių talkininkai, karo metais aktyviai veikę mūsų apskrityje, tarp kurių ir Butkus Venclovas, Alfonso – buvęs LLA apskr. štabo viršininkas. Pagal šiuos duomenis į Panevėžį nusiuntėme mūsų operatyvinį darbuotoją ir ag. *Mikrofoną*. Komandiruotės rezultatai dar nežinomi, nes iš ten dar *Mikrofonas* negrįžo.

Į valsčius kelis kartus siuntėme mūsų agentą-maršrutininką **Prometėją**, kuris užmezgė ryšius su Antazavės valsčiuje veikiančia antisovietine grupe, įtaria ją turint ryšius su ginkluotu pagrindžiu.

Užverbavome **Puškiną** kompromituojančios medžiagos pagrindu, jis – buvęs baltai-lietuvis, karo laike buvo patekęs į Vokietiją, o kai grįžo, bandė registruotis kaip repara-triantas. Mes jį demaskavome ir pasiūlėme išpirkti kaltę. Į tai jis atsakė teigiamai. Dabar jį naudojame Smalvų valsčiuje išaiškinant AK bazę, jis suartėjo su buvusio AK štabo viršininko seserim Muravskaja Ledia (Lidija, Liolia?), per kurią renka duomenis apie AK šalininkus bei ginklų slėptuves. Iš jos gavo duomenis apie Švenčionėliuose veikiančią AK grupę ir ginklų saugotojus.

Iš agentūros pašalinti mūsų agentai: **Žilvytis**, kuris suimtas kaip vokiečių talkinin-kas ir Kazano būrio bendrininkas (jis mūsų užverbuotas dar 1940 m.), **Ažuolas** – kaip išvykęs į kariuomenę. Informatoriai **Lesnik** ir **Poleni** – areštuoti už dezinformaciją. Taip pat įrodytas jų ryšys su vokiečiais 1941 m. ir dabartinis ryšys su „gaujomis“.

Užverbavome pagal kompromitacinius duomenis Cibulską Aleksandrą, Petro, kuris dirbo vokiečiams. Tikėjomės iš jo naudos, bet pirmame susitikime jis atsisakė bendra-darbiauti, už ką jį areštavome.

1945 09 24 „gauja“ iš 7 asmenų užpuolė Poliankos k., nušovė Funikovą Amplėjų, 65 m., jo žmoną Funikovą Akuliną, 55 m., ir pasitraukė, „banditų“ nesuradom.

1945 09 28 Neveronių k., Rimšės vlsč. „banditai“ įvykdė teroro aktą prieš Kožemia-kinų šeimą, nužudė 4 žmones (3 moterys, 1 vyras).

1945 09 28 d. Dūkšto valsčiaus VK darbuotojai saugomi 8 stribų vykdė turto apra-šymus. Grįždami apie 19.00 val. ties Kazlupiškės k. pateko į pasalą, „banditai“ nušovė vieną stribą, o kitą sužeidė. Persekiojimas nebuvo sėkmingas, areštavom 11 „banditų“ rėmėjų.

1945 09 05 nežinoma „gauja“ užpuolė Baliulio Justino namus Narkūnų k., Salako vlsč., atėmė maistą ir rūbus ir išeidami sunkiai sužeidė Baliulienę.

Be to, per ataskaitinį mėnesį įvyko 7 plėšimai, daugiausia sovietinio aktyvo.

LSSR NKGB komisarui gen. mjr. Jefimovui. Raportas apie Zarasų apskr. NKGB sk. darbą 1945 10. Gera dirba ag. **Stankevičius**-Markelis Juozas, buvęs tautininkų par-tijos narys, nuo 1940 m. – mūsų informatorius. Nacių okupacijos pradžioje buvo suim-tas, bet davė vokiečiams pasižadėjimą bendradarbiauti. Patikrinus radom, kad vokie-čiams jis nepasitarnavo, išdavysčių nepadarė, todėl mes jį 1945 m. vėl užverbavome kaip agentą. Iki 1945 10 jis uoliai dirbo demaskuojant „gaujas“, jo duomenimis (jo vienkie-myje) 1945 m. nukautas „gaujos“ vadas Kazanas Mykolas o spalio mėnesį davė vertingus duomenis apie buvusius katalikiškos Pavasarininkų organizacijos narius. Pagal agento duomenis tai yra:

1. **Šeikus Izidorius** – Gasių k. gyventojas, šiuo metu skaito ir platina antisovietinius laikraštėlius;

2. **Repšytė Bronė** – Imbrado vlsč. gyv., platina nelegalią spaudą;

3. **Girčys** – buvęs Dusetų vlsč. agronomas, saugo ir platina nelegalią spaudą;

4. **Kesilytė Anelė** – Ilgašilio k. gyventoja, suimtojo Kesylio Petro žmona;

5. **Bilienė** – Ilgašilio k. gyventoja, nelegalios spaudos platintoja.

Agentas praneša, jog nelegalią spaudą gauna iš Rokiškio kunigo Bulikos ir Šeikaus Izidoriaus. **Stankevičiaus** informaciją patvirtina **Prometėjas** ir **Pupeikienė**.

Gera dirba ir **Prometėjas**, kuris mūsų užverbuotas 1945 01 pradž. pagal kompromituojančius duomenis, kadangi jis 1941 m. dalyvavo baltalietuvių būryje ir dalyvavo suiminėjant sovietinius žmones. Jis 1944 m. perėjo į nelegalią padėtį, bet 1945 m. sausio mėn. per mūsų agentūrą iškviestas į slaptą susitikimą ir užverbuotas mūsų agentu. Jis turi vidurinį išsilavinimą, 10 metų dirbo įvairių smetoniško režimo laikraščių korespondentu. Jis suteikė daug informacijos apie LLA narius, ypač vertinga – apie Kecorių.

Charakteringos verbuotės: agentas **Kelpša**-Kuzma Juozas, Antano, g. 1927 m. Kalniškių k., Dusetų vlsč., baigęs 7 klases Dusetų gimnazijos. Mes jį sulaikėme, remiantis 10–20 d. **Kuzmos** parodymais, kad praeityje **Kuzma**-Čiegis Vytautas, Adolfo (g. 1924 m. Jadaugių k., Dusetų vlsč.) buvo Kazano „gaujos“ rėmėju slapyvardžiu **Jokūbas**, jog platinio antisovietinę spaudą Dusetų vlsč. Tardomas **Kelpša** parodė, jog rėmė Kazano „gaują“ ginklais, maistu ir vaistais, kas patvirtina **Kuzmos** informaciją.

Užverbuota **Jermolajeva**-Baščiarilova Valentina Zacharovna, g. 1923 m., gyv. Zarasuose, remiantis tuo, kad ji vokiečių laikais buvo vokiečių teismo sekretorė. Ji naudojama sekti Veselkaitei Elenai, Igno, kuri įtariama bendraujanti su pogrindžiu.

Ag. **Petraitis**-Budrys Algimantas Jonas, Jeronimo, g. 1928 m., lietuvis, užverbuotas kompromituojančiais pagrindais, kad dalyvavo antisovietinėje veikloje. Jo tėvas – ag. **Orlovas** mums išdavė Streikaus „gaują“, kurios narių nukauta 17 (4 nariai nukauti vėliau, tarp jų ir „gaujos“ vadas Streikus Antanas). Kad pateisintų **Petraičio** paleidimą, jo tėvui liepta surinkti 30 parašų, liudijančių sūnaus „nekaltumą“. Tai jis ir padarė. **Petraitis** po verbavimo pasiūstas sekti jo aplinką Zarasų gimnazijoje.

Agentūra: Išbraukiamas agentas **Ryga**, kuris mūsų užverbuotas 1945 04 ir įterptas į Streikaus „gaują“ vidiniu agentu. Jis nuo bendradarbiavimo su mūsų organais vengė, ryšių su mumis nepalaikė ir 1945 09 28 operacijos metu prieš Streikaus „gaują“ **Ryga** buvo nukautas kaip „banditas“.

„Banditiniai“ išpuoliai.

Spalio 10 d. Salako valsčiaus istrebiteliai ėjo į operatyvinę užduotį, bet ties Puslių k. buvo apšaudyti – nušautas skyriaus įgaliotinis Ivanovas Averjanas Lifantjevičius.

1945 10 14, apie 21.00 val., maždaug 20 asmenų „banditinė“ grupė, ginkluota šautuvais ir automatais, užpuolė Ažėnų k. naujakurio Karlauskos Stasio, g. 1907 m., namus. Nušovę Karlauską, pasiėmė jo arklių ir išvažiavo. Persekiojant „gaują“, ji buvo pavyta ir iš dalies sunaikinta: nušauti 5 „banditai“ ir 1 suimtas. Paimti 6 šautuvai, sulaikyti 9 „banditų“ rėmėjai. Po šio smūgio Salako valsčiuje pradėjo demoralizuotis Kaladinsko „gauja“: iki 1945 10 27 imtinai legalizavosi 17 „banditų“, kurie pridavė 2 automatus, 13 šautuvų, 2 pistoletus ir daug šovinių.

1945 10 23 d. apie 21.00 val. 1-ame Aukštakalnio k. „banditai“ nužudė dvi moteris: Bikulčienę Elžbietą, Silvos, g. 1895 m., ir Šlepetytę Teresę, Silvos, g. 1905 m. Nustatyta, jog nužudymas įvykdytas dėl apiplėšimo, nes Bikulčienės sūnus tarnavo vokiečių kariuomenėje ir dabar slapstosi. Paimti įvairūs daiktai ir 7000 rub. pinigų.

LYA, f. K-1, ap. 15, b. 3804. Zarasų NKGB–MGB sk. byla LSSR Valstybės saugumo komisarui gen. mjr. Jefimovui apie apskrities NKGB skyriaus agentūrinį-operatyvi-

nį ir tardymo darbą 1946 01. 1946 01 apskrities NKGB slaptą aparatą sudarė 5 rezidentai, 26 agentai, 240 informatorių ir 1 konspiratorius. Apskrities operatyvinis aparatas priėmė 217 asmenų, rezidentai – 22.

Agentūra Zarasų mieste daugiausia priimama dviejuose butuose, agentūros priėmimui naudojamas agento **Umariskij** butas, taip pat priimami vakarais NKGB darbuotojų butuose. Valsčiuose su agentūra susitinkama sutartose vietose, dažniausiai už kaimų ribų, ne gyvenvietėse, tamsiu paros metu. Su kai kuriais informatoriais operatyviniai darbuotojai susitinka pagal jų gyvenamąsias vietas, netoli vienkemių.

Pagal agentūrinę bylą „**Krotj**“, užvestą 1945 11, Marcinkevičiui, Gudui, Kuzmickui, Marčiukaičiui, Andriuliui, Puošliui, įtariamiesiems priklausant LLA organizacijai, šiuo metu yra suimti trys: Gudas Kazys, Antano; Marcinkevičius Stasys, Eduardo, ir Juozapavičiūtė Valentina, Petro.

Tardomas Gudas 1945 12 29 parodė, jog Zarasų apskr. užverbavo į LLA šiuos asmenis:

1. **Alaunę Justiną** – Zarasų banko kasininką, kuris karo metu nežinia kur išvyko;
2. **Čiegi** – Zarasų gimnazijos mokytoją;
3. **Cicėną Vladą** – Zarasų apskr. „kortelių skyriaus“ darbuotoją;
4. **Kochanką Dominyką**, kuris dirbo „arbeitsamte“, jis pasitraukė su vokiečiais;
5. **Venclovą Julijų**, kuris dirbo Zarasų gimnazijoje;
6. **Šeduikį Antaną** – valstietį iš Imbrado valsčiaus;
7. **Gaidį** – Zarasų mokyklų inspektorių;
8. **Rastenytę Elena** – Zarasų gimnazijos mokytoją;
9. **Rukšą Jurgį** – mokytoją, kuris suimtas už ryšius su pogrindžiu;
10. **Juozapavičiūtę Valentiną** – ji suimta;
11. **Marcinkevičių Stasį** – Zarasų pašto viršininką (areštuotas);
12. **Narbutaitę Stasę** – Švietimo skyriaus sekretorę;
13. **Jakubauską** – areštuotas už antisovietinį veikimą;
14. **Narbutą** – Zarasų, Vilniaus g. Nr. 1, gyventoją;
15. **Šileikį Joną** – buvusį burmistro sekretorių (pabėgo į Klaipėdą).

Apie apskrities NKGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1946 03. Apie agentūrinį tyrimą „**Podsobniki**“ („bendrininkai“). 1946 03 14 vadovaujantis gen. mjr. drg. Tkačenko nurodymu, kartu su apskrities MVD skyriumi sudarėme 10 asmenų operatyvinę grupę, legenduojamą kaip „banditinę“, kuri buvo nukreipta į numanomų „banditų“ talkininkų ūkius. Operatyvinis vadovavimas grupei pavestas apskrities MGB skyriaus operatyviniam įgaliotiniui Valiukui, kuris grupėje veikė slapyvardžiu **Mikas**. Pagal mūsų numatytą priemonių planą, operatyvinė grupė aplankė Šileikio Alfonso sodybą, bendravo su juo, su jo žmona Šileikiene Adele ir dukterim Ona Šileikyte. Pokalbio metu nustatė, jog šie „banditų“ talkininkai teikia „banditams“ praktinę paramą suteikdami pastogę, ginklus ir maistą.

Grupės vadas **Mikas** apie priėmimą „banditų“ talkininkų namuose pranešė savo 1946 03 18 raporte: „Iš karto, kada užėjome į Šileikio namus, jo žmona Šileikienė Adelė ir duktė Šileikytė Ona išsigando, nes mus palaikė milicininkais. Šileikienė Adelė gulėjo lovoje ir kalbėjo, kad greitai numirs, nes sunkiai serga. Duktė – Šileikytė – bandė su mu-

mis kalbėtis rusiškai, bet, kai niekas iš mūsų grupės rusiškai jai neatsakė, o tik kalbėjo lietuviškai. Greitai pradėjus švisti, Šileikytė Ona pamatė ant mūsų partizanų skiriamuosius ženklus. Šileikienė Adelė pareiškė: „Mielieji, atleiskite – buvo tamsu ir aš palaikiau jus už milicininkus, o dabar matau, kad pas mus atėjo mūsų gelbėtojai – partizanai. Galvojau, kad atėjo prakeikti lietuvių tautos istrebiteliai, komunistai“. Po šių žodžių Šileikienė Adelė pašoko iš lovos, jau visai sveika ir net atjaunėjusi 10 metų, kai pamatė jos gelbėtojus – „partizanus“. Aš pasakiau, jog iš savo žmonių sužinojom, kad esat „mūsų žmonės“ ir nutarėme su grupe pailsėti. Šileikienė į tai atsakė: „Mano mieli, prašau, aš labai laiminga, kad pas mane atėjo tokie svečiai, galit pas mus būti 4–5 dienas ir būsite saugūs. Turim atskirą kambarį, ten galėsit pailsėt, maisto jums duosiu, mes turim ir lašinių ir sviesto, tik slepiam nuo prakeiktų bolševikų, nes kai tik randa – viską išneša. Kol ilsėsitės, iškūrensim jums pirtį, jei turit purvinų baltinių – duokite išskalbsim, galim ir duoti 2–3 poras baltinių. Man partizanams nieko negaila, atiduodu jums paskutinį, kad tik muštumėte tuos svolačius bolševikus.“

Apie minėtos šeimos antisovietines nuotaikas ir ryšius su „gaujomis“ **Mikas** pranešė: „Vakarop atvyko pats šeimos galva Šileikis Alfonsas, kurį sutikusi dukra pasakė, kad namuose lankosi partizanai. Šileikis Alfonsas, įėjęs į trobą, pasisveikino su manim ir iš karto pradėjo burnoti ant sovietų valdžios, partijos ir vyriausybės vadovų, dergdamas juos necenzūriniais žodžiais. Po to pasakė: „Štai ir aš šiandien vežioju svolačius komunistus, jie konfiskavo nekaltų mūsų žmonių turtą, o kitus areštuotus vežė į Salaką – girdėjau, kad ištremė į Sibirą. Gaila žmonių, vežu juos ir galvoju: sėdi štai šalia manęs svolačius, o mano širdis taip ir verda, kad ištraukus peilį perleist per gerklę, užpjaut nors du išgamas. Bet pagalvoju – dar ne laikas, dar reikia truputį pakentėti, greit prasidės karas ir pjausim bolševikus be gailėsčio. Pagalvoju: jei atvažiuotų mane konfiskuoti, tai du–tris kirviu užkirsčiau, paskui uždegčiau savo trobesius ir – į mišką, pas partizanus. Manęs išgamos bolševikai lengvai nepaimtų, jei mane iškonfiskuotų arba areštuotų – lengvai jiems nesibaigtų, vis tiek nors vienam komunistui nurėžčiau galvą. Mūsų giminės kraujas karštas, nors man jau apie 60 m., bet dar 3–4 jaunus pergalėčiau. Mano sūnus Kazys tarnavo vokiečių kariuomenėje ir, kai atvažiavo atostogų, kalbėjo: žiūrėk, tėve, jei ateis svolačiai komunistai – uždek savo namus, o patys išeikite miškan, todėl, kad bolševikai ilgai Lietuvoje nešeimininkaus.“

Vargšas mano sūnus, nežinau kur jis, gavau žinutę, kad jis Švedijoje, ten gi dabar generolas Raštikis ir gen. Černius organizuoja Lietuvai vaduoti kariuomenę – 20 000 vyrų. O mūsų kariuomenę ginklais ir įranga aprūpins Anglija ir Amerika. Tai va, greit prasidės karas su Sovietų Sąjunga, tada mūsų kariuomenę desantu atsiųs iš Švedijos. Tada jums, partizanai, bus gerai, turėsit ginklų ir šovinių pakankamai...“

Į **Miko** pastabą, kad jis tai žino ir į klausimą, iš kur Šileikis taip gerai informuotas, pastarasis atsakė: „Mes gi gaunam pasiskaityt nelegalių laikraštėlių, štai kad ir šiandien geras žmogus pasakė, kad Čerčilis pasakė kalbą, kad stoja į karą su Sovietų Sąjunga. Tas pats žmogus man sakė, kad artimiausiu metu surašys arklius ir vežimus. Ką tai reiškia? Ogi tai, kad Sovietų Sąjunga rengiasi karui. Mes, ūkininkai, gerus arklius ir vežimus nusišlėpsime, pakišim po mėšlu, žemėn užkasim, o rusams parodysim tik sukiužusius vežimus ir šlubus arklius. O kai tik prasidės karas su gerais arkliais ir vežimais išeisim į miškus iki sulauksim savųjų.“

(....) Visi pasaulio politikai kalba, kad reikia kariauti su Sovietų Sąjunga, o Čerčilis ne toks žmogus, kad mėtytų žodžius pavėjui. Mes visa šeima – žmonės geri ir mes visi – už Lietuvą. Kitas mano sūnus – Petras – vokiečių laikais buvo apylinkės seniūnu. Dabar jam bolševikai neduoda ramybės, šiuo metu išvažiavo Kaunan į 3 mėn. buhalterių kursus, jis dar ką nors gero nuveiks partizanų labui. Bet kodėl aš jums taip išsipasakojau, net nežinau kas tokie jūs? Esam perspėti, kad dabar NKVD rengia tokias grupes, kurie, prisimėdami partizanus, vaikšto po kaimus ir tikrina, kas remia partizanus. Jei žinočiau, kad jūs tokie – kirviu iškirsčiau arba palydėčiau tokion vieton, kur iš jūsų neliktų ir šlapios vietos.

Mikas perklausė ar tikrai tokie dalykai yra buvę ir patikino: mūsų partizanų galit nebijoti, nes atstovaujam „Vyriausiajam Lietuvos išvadavimo komitetui“, siekiant sujungti visus partizanus. Į tai Šileikis atsakė: „Aš pats matau, kad žmonės esat neprasti, matau pagal ginklus, jūsų ginklai geri. Mane apgaut sunku: aš pakalbu su žmogum ir matau kas per žmogus. Matau, kad jūs – mūsų žmogus. Todėl jus ir perspėjau: saugokitės NKVD agentų, kurie gali būti prisimetę partizanus“.

Kai aš Šileikį nuraminau, pasakiau, kad mes žinom kaip tokiomis situacijomis elgtis, tik pasakėm nežinantys, kad gali būti tokie NKVD būriai, vaizduojantys partizanus. Paklausiau: koks būrys jūsų krašte yra stipriausias? Į tai Šileikis bandė sužinoti iš kur mes, ar vietiniai? Atsakiau, kad atėjom iš toli, esam ne vietiniai, bet iš kur atėjom – negalim sakyti, nes patys nežinom ar su patikimais žmonėm kalbam. Tai esą didelė paslaptis, už kurios paviešinimą gali ir galva nulėkti. Šileikis atsakė: „Aš žinau, kad teisingai elgiatės slėpdami iš kur atėjote, aš jus tik norėjau patikrint. Dabar matau, kad esat tikri partizanai ir aš jums pasitikiu. Pasakysiu, kad stipriausias būrys yra tas, kuriam vadovauja Preibus (Preibys – L. A.). Ar girdėjote tokią pavardę?“ Aš atsakiau, kad truputį esu girdėjęs, bet apie to būrio „partizanų“ veiklą nežinau.

Toliau Šileikis pasakojo: „Preibus partizanų būrys yra didžiausias ir veikia kaip reikiant: kur tik prisisuka – visur susitvarko su tautos išgamomis, pasiima ką jiems reikia ir iš karto dingsta taip, kad jų ir pėdsakų nelieka. Ne veltui Preibus turi kapitono laipsnį. Pas mus partizanai suskirstyti būriais: prie Vajasiškio apylinkių, kuriose gyvenam, priskirtas 3-ias būrys, o prie Jakėnų kaimo – 4-as būrys. Kitų būrių aš nežinau“.

Man pabandžius sužinoti, iš kur Šileikis tiek gerai informuotas, iš kur jis gauna negalimą spaudą, Šileikis atsakė: „Negi nesuprantate, kad tai yra paslaptis, kodėl manęs tad to klausinėjate?“

Į **Miko** prašymą ar Šileikis galėtų padėti ginklais (jo duktė ir žmona yra sakišios, kad turi šovinių ir šautuvą), Šileikis atsakė: „Gera, tuoj atnešiu“.

Išėjęs į lauką, greitai sugrįžo ir, duodamas man rankinę anglišką granatą, pasakė: „Žiūrėk man, kad pataikytum storapilviui komunistui“. Aš atsakiau, kad pasistengsiu. Toliau Šileikis kalbėjo: „Šautuvo jums dabar negaliu duoti, aš jį paslėpiau į pečių, kur degam kalkes, ten pakliuvo vanduo, dabar įšalo kartu su šoviniais. Kai ledas ištirps – ištrauksiu“.

Kai operatyvinė grupė susiruošė išvažiuoti, **Mikas** paprašė Šileikio, kad padėtų parvažiuoti. Šileikis atsakė: „Gera, aš jums viską padarysiu, nors arklukas ir nusivaręs po komunistų vežiojimo, bet jums aš nieko nepagailėsiu, jei reiks – iš viso atiduosiu savo arklį

partizanams. Nueisiu pas savo kaimynus ir 12-ai valandai trejetu pastočių jus pamesim, ten kur išgamų komunistų kelyje nesutiktumėt.“

Į **Miko** klausimą kas per žmonės vadėlios pastotes, ar jie patikimi, neišduos ir neišplepės kam nereikia? – Šileikis atsakė: „Jūs dar abejojate manim? Aš žinau, kurie žmonės patikimi. Štai kad ir geras ir patikimas žmogus – kaimynas iš Kiemionių kaimo Titenis, turtingas ir gerbiamas žmogus. Kai neseniai rinkom partizanams maistą, tai jis man apie tai pranešė, o ir pats paaukojo partizanams daugiau už visus. Jis stipriai padeda partizanams, daug apie juos žino. Negi tokiam žmogui nepatikėsi?“

Toliau Šileikis kalbėjo apie antrą žmogų, kurs mus paveš, pavardės nesakė – tik vardą: „Va ir Jurgis – geras žmogus. Juo aš pasitikiu, tik štai bailokas – va kur bėda“.

Į **Miko** bandymą kartu su Šileikiu pasiūsti pas kaimynus ir 3 savo kovotojus, Šileikis įsižeidė: „Kodėl jūs manim netikite? Aš jums savo širdį atiduodu, kam man reikalinga palyda – dar kas nors pastebės“.

Šileikiui išėjus pas kaimynus tartis dėl arklių, **Mikas** paprašė Šileikytės Onos bintų ir jodo, ji į tai atsakė: „Bintų ir vatos aš turiu, bet jodo – nėra“. Atnešė 4 švarius bintus, vatos ir baltą nosinaitę, kurią padovanojo prisiminimui. Paskui surinko iš kovotojų purvinas nosines, išskalbė jas, išlygino ir visiems grąžino. Tuo metu motina Adelė Šileikienė atnešė 10 dėžučių degtukų, naminio muilo gabalą ir atidavė mums. Kai aš pasakiau, kad išrašysiu raštelį kiek jie mums paaukojo, Šileikienė kategoriškai atsisakė, pasakiusi, kad jokių lapelių ji iš mūsų neims.

Prieš išvažiuojant iš namų, Šileikio šeima pasirašė pažadą, kad išlaikys paslapyje mūsų apsilankymą, pasirašiusi Šileikienė Adelė **Mikui** pasakė: „Žinau aš jus – partizanus, kad renkate pasižadėjimus. Štai visai neseniai Užuraisčio (?) kaime buvo apsistojęs didelis būrys su savo arkliais. Kaip tik tada tame kaime pas savo uošvį lankėsi mano sūnus, o tuose namuose kaip tik stovėjo štabo būrys. Sugrįžęs į namus sūnus Petras pasakojo, kad partizanai buvo užėmę visą kaimą, neišleido nė vieno žmogaus, o užėjusius visus sulaikydavo. Tame kaime būrys stovėjo 2 paras, Petras daug kalbėjosi su vadu, kuriam pasirašė ant kažkokio lapo. Petras man sakė, kad aš niekam apie tai nekalbėčiau, tai esą didelė paslaptis. Dar Petras kalbėjo, kad partizanų vadas jam nušvietė kelią, dabar jis žinosiąs kaip reikia elgtis, kaip kovoti prieš bolševikus. Bet ir prieš tai Petras daug padėjo partizanams, davė daug šovinių. Išvažiuodamas į Kauną perspėjo mane, kad padėčiau partizanams kuo tik galėdama, esą greitai bus karas – ateis laikas ir visi nuo seno iki mažo vysim iš Lietuvos rusus. Aš savo sūnumi tikiu, jis visa tai sužinojo iš partizanų vado.“

Atiduodama pasirašytą pasižadėjimą tylėti, Šileikienė pasakė: „Jei kada pakliūsime į prakeiktos NKVD nagus, tai mes (šeima – L. A.) esam susitarę, kad nepasakysim nė žodžio, tegul užmuša ar sušaudo – daro su mumis ką nori, bet išdavikais nebūsime. Mus jau perspėjo, kad per tardymus pasakius teisybę būna dar blogiau. Nusprendėm taip: jeigu jau pakliūt – tai geriau numirt didvyriui, nei tapti išdaviku“.

Išlydėdama operatyvinę grupę, Šileikienė **Mikui** prasitarė: „Žinote, ką jums pasakysiu: Avinuotos kaime gyvena prie pat miško geras pažįstamas Kraujalis Alfonsas, kuris jau buvo areštuotas NKVD ir ten jį, vargšelį, smarkiai sumušė, bet nieko iš jo neišgavo ir paleido iš kalėjimo. Jis gal ką nors ir žino apie partizanus. Jo žmona daug žino: praėjusiais

metais vasarą ir rudenį su ja kelis kartus susitikau, ji kalbėjo, kad prie Avinuotos yra partizanų ginklų sandėlis, iš kur jie, reikalui iškilus, pasiima ginklų ir šovinių. Praėjusį rudenį Kraujalienė man sakė, kad pas juos dažnai ateina partizanai ir dienoja jų klojime, ji pati kelis kartus padėjo maisto produktais, jaučiu, kad pas ją ir dabar ateina partizanai, o aš su ja kelis mėnesius nesusitikau.“

Į **Miko** klausimą, ar Kraujalienė tiksliau nenurodė ginklų slėptuvės vietos, Šileikienė atsakė: „Jūs gi patys žinote, kad tai paslaptis. Kas gi pasakos tokias smulkmenas? Tai laikoma paslapyje ir ji man tai pasakė kaip gera draugė...“

Tuo metu atėjusi Šileikytė Ona nutraukė mūsų pokalbį. Atsisukusi į **Miką**, Ona pasakė: „Ponas vade, aš pasakysiu, kur labai lengvai galite gauti vieną šautuvą. Užuraisčio kaime gyvena rusas – aktyvistas Fadiejus Grimailo. Jis gyvena vienas, turi šautuvą. Nu-
kepkite jį ir turėsite šautuvą“.

Šileikio namuose operatyvinę grupę prabuvo 17 valandų, per tą laiką visi šeimos nariai, be čia papasakotų faktų apie jų antisovietinę veiklą, sistemingai skleidė paskalas apie sovietų valdžią, komunistus ir apie aktyvą. Davė pačius įvairiausių duomenis apie tai, kaip ginkluoti aktyvistai, kokiais keliais juda operatyvinės grupės.

„Banditų“ rėmėjai Titenis ir Jurgis, vežę pastotėmis operatyvinės grupės narius, taip pat keikė sovietų valdžią, sovietinės vyriausybės ir partijos vadovus, prisiekinėjo savo paramą partizanams, kovojant su sovietų valdžia. Apie susitikimus su „banditais“ šie asmenys nekalbėjo.

Šileikiui Alfonsui, Šileikienei Adelei, Šileikytei Onai, Kraujaliui Alfonsui, Kraujalienei, Titeniui užvesta pirminė agentūrinė byla „**Podsobniki**“ („Bendrininkai“).

Pirminė agentūrinė byla „Minčiancai“.

Operatyvinę grupę, vadovaujama MGB įgaliotinio ltn. Valiuko, vykdydama jai paskirtą užduotį, vyko į Salako valsčiaus gilumą ir 1946 03 15 apsisistojo dienojimui Jakėnų kaime pas „banditų“ rėmėją Dūdėną Balį, kurį už ryšius su pagrindžiu esame kelis kartus sulaikę.

Dūdėnas operatyvininkus sutiko kaip tikrus partizanus, priėmė labai svetingai, suteikė prieglobstį namuose, pamaitino ir suteikė žinių apie padėtį bei asmenis, palaikančius „banditus“.

Į **Miko** klausimą, kaip gyventojai žiūri į partizanus, Dūdėnas atsakė: „Buvo keli niekšai, bet su jais partizanai atsiskaitė ir dabar jau tokių nėra – sušaudė kaip šunis. Dabar ateikite pas bet kurį mūsų kaimo žmogų – kiekvienas priims partizanus, pamaitins kuo turi ir neišduos. Pas mus į kaimą net dienomis ateina partizanai iš Minčios miškų ir niekada NKVD neišdavė. Ne taip seniai buvo didelis būrys, stovyklavo mūsų kaime. Buvo su savo arkliais, pabuvo per dieną ir vakare išvažiavo. Kaimynas Juodka, kur gyvena Minčios pamiškėje, visą laiką išlaiko tris partizanus, du iš jų – Juodkos iš Baltabiržės kaimo, o trečio pavardės nežinau. Kai kada jie pas mane užėina, duodu jiems duonos, tabako, bet kai aš duonos turiu mažai, tai pas mane retai ir užėina. Kai kada užėina, paskaitom nelegalių laikraščių (...).“

Toliau Dūdėnas pasakojo: „Mano kaimynas Juodka, apie kurį kalbėjau, kelis kartus kaip ir aš buvo sulaikytas NKVD, jį sumušė, bet jis šaunuolis – partizanų neišdavė. NKVD keletą dienų jį rūsyje palaikė, paskui paleido. O jei būtų prisipažinęs – būtų galas,

tada iš kalėjimo nebūt paleidę. Mane irgi kelis kartus už partizanus buvo suėmę, bet ir aš tardymuose neprisipažinau. Palaikė keletą dienų ir paleido į namus. Buvo liepta kas antra diena ateiti į NKVD registruotis, pradžioje taip ir dariau, o paskui man Juodka sako: „nebūk durnium, nevaikščiotsi ir pamirš tavo“. Aš taip ir padariau: nebėjau į NKVD ir daugiau manęs nebekvietinėjo.“

Miko Dūdėnas paklausė: ar bus karas? Į **Miko** atsakymą, kad karo galimybė mažai tikėtina, Dūdėnas pareiškė: „Kaipgi jūs nežinote? Dabar ir žmonės, ir partizanai kalba, kad karas tarp bolševikų bei Anglijos ir Amerikos busias labai greit. Kalbėjo per radiją Čerčilis, kuris pasakė, kad reikia sumušti Sovietų Sąjungą. O jei jau Čerčilis pasakė – jis nejuokaus. Dabar valstiečiai kalba: ne veltui dabar rusai taip skubina iškirsti ir išvežti mišką. Bolševikai jaučia, kad karas bus greit, o žmonės, tai suprasdami, neveža miško. Aš irgi neskubu: man duota norma išvežti 10 kub. metrų, 2 metrus išvežiau, o su kitais dar neskubu, tempiu laiką...“ Dūdėnas ir jo žmona visą dieną keikė sovietų valdžią ir bolševikus, išreiškė norus, kad karas greičiau prasidėtų, kad išsivaduočiau nuo sovietų valdžios.

Iš Dūdėno operatyvinė grupė persikraustė pas buvusią dvarininkę Samienę, kuri irgi sutiko geranoriškai ir **Mikui** išreiškė savo neapykantą sovietų santvarkai. Apie save Samienė kalbėjo: „Neduok Dieve, tuoj mus uždusins bolševikai, mano vyrą dar 1940 m. išvežė į Sibirą. Turėjom 75 ha žemės, bolševikai visą ūkį iškonfiskavo, o dabar visus gimines baigia išvežti į lagerius, į Sibiro tremtis...“

Samienė visą laiką keikė sovietų valdžią ir **Miko** paklausė, ar jis neturi nelegalių laikraštėlių – ji seniai neskaiciusi. **Miko** paklausta, iš kur ją pasiekia nelegalūs laikraščiai, Samienė atsakiusi, kad gauna „per savus žmones“.

Į **Miko** abejones dėl greito karo, Samienė paprieštaravo: „Negi jūs nežinot, kad Čerčilis griežtai pasisakė prieš bolševikus, o jei jis taip atvirai pasakė, vadinasi greitai prasidės karas ir lietuvių tauta bus išgelbėta nuo sunaikinimo. Jei greit karas neprasidės, vadinasi, mums bus galas. O dabar blogai, yra šnipų, kurių reikia pasisaugot, net tarp lietuvių yra šunų, kuriuos reikia naikinti.“

1945 m. gruodžio mėn. užvesta agentūrinė byla „**Kroty**“ („Kurmiai“) Kuzmickui, Guobiui, Marčiukaičiui, Puošliui, Indriuliui, kurie įtariamai esant priklausančiais LLA.

Ataskaitiniame mėnesyje užfiksuota kenkėjiška veikla Marčiukaičio Stasio, Motiejaus, kuris panaudodamas savo padėtį, išrašinėjo sovietiniam aktyvui vaistus, nuo kurių jie mirdavo.

1946 03 09 informatorius **Dušin** pranešė: „Pranešėjo žmona apsirgo sausu pleuritu, todėl suteikti jai pagalbą šaltinis pasikvietė gyd. Marčiukaitį. Jis išrašė receptą ir pasakė, kad vaistus gausime vaistinėje. Kada nuėjom į vaistinę, vaistininkas pasakė, kad vaistų neduos, nes ten išrašyti nuodai“. Šiuos parodymus patvirtina pareiškėjas Butkus, kurio žodžiais Marčiukaičio išrašyti vaistai tapo jo tėvo mirties priežastimi. 1946 03 11 Butkus paliudijo: „1945 m. gruodžio mėn. mano tėvas Butkus Jonas, Alekso, susirgo ir atvažiavo į Zarasus. Aš pakviečiau gydytoją Marčiukaitį, kuris tėvui nustatė inkstų ligą. Kada mano tėvui tapo blogiau, Marčiukaitis išrašė vaistų, kuriuos paėmė iš vaistinės mano žmona. Pavartojus vaistus, mano tėvui pasidarė dar blogiau, o tėvas pasakė, kad Marčiukaičio nurodymu jis pavartojo trigubą vaistų dozę. Kada aš nuėjęs paklausiau, kodėl išrašė tokius vaistus ir nepasakė kaip vartoti, Marčiukaitis pasimetė ir pasakė, kad

jis pamiršo pasakyt, kaip vartoti vaistus. Po šio mano tėvo sveikata pablogėjo ir jis vasario 7 d. mirė. Gydytojas Geimanas mano paklaustas apie tėvo vartotus vaistus pasakė, kad mano tėvui gydyti būtų pakakę vienos dozės vietoje trigubos.“

Dudėnui Baliui, Juodkai ir Samienei yra užvesta pirminė agentūrinė sekimo byla „Minčiancy“.

Antisovietiniai išpuoliai: 1946 02 25–26 naktį apie pusiaunaktį, 00.15 val., 30–35 „banditų“ grupė, automatais, šautuvais ir kulkosvaidžiais ginkluota, atvyko vežimais iš Daugailių valsčiaus į Antalieptės vlsč., Kruopelių kaimą. Atėjo į 86 m. amžiaus Kolesnikovo Mirono Polikarpovičiaus namus, iš jo atėmė rūbus ir maistą. Tuo metu aktyvistas Jefstafiejus Trofimovas, Grigorjevičius, g. 1888 m., gyvenęs 200–300 m nuo Kolesnikovo, išgirdo šunų lojimą. Išėjęs laukan du kartus šovė Kolesnikovo pusėn. Jis pasiuntė savo sūnų, kad pažadintų apylinkės pirmininką Sobakovą Ivaną Grigorjevičių, g. 1888 m. Sobakovas, atėjęs į kiemą, prisijungė ir kartu su Trofimovu šaudė link „banditų“.

„Banditai“, grasindami ginklais, nusiuntė pas juos Kolesnikovą Pelagiją Parfionovną, liepdami abiem aktyvistams baigti šaudyti. Pelagija pasakė, kad yra daug „banditų“ ir kad šie nustotų šaudę. Išklausę jos, Trofimovas ir Sobakovas atsisakė nutraukti šaudymą ir toliau šaudė link „banditų“. Tada „banditai“ šturmu paėmė Sobakovo namus: išvedė į lauką žmoną Sobakovą Zinaidą, g. 1889 m., dukterį Aną, g. 1940 m., sūnų Ilarioną, g. 1942 m., ir Jefrosiniją, g. 1945 m., ir visus kieme sušaudė. Iš Kolesnikovo pagrobto turto „banditai“ neišsivežė, paliko vežime.

Šaudymo metu iš Antalieptės atvyko MVD karinė grupė, vadovaujama vyr. lt. Kulikovo, kuri persekiojo „banditus“. Maždaug 300–400 m nuo Sobakovo namų lt. Kulikov davė baltą raketą, kad iššifravo kovinę grupę ir „banditai“, nelaukdami, skubiai atsitraukė į Daugailių valsčių. Jų pėdsakai pamesti.

Naktį iš vasario 25 į 26 d. „banditinė“ grupė įsiveržė į Pažemiškio k. gyventoją Alberto Gražulio, Kazio, g. 1910 m., namus. „Banditai“ nuvedė jį į lauką 400–500 m nuo namų ir, nukirtę jo abiejų rankų pirštus, paliko jį sunkioje būklėje sužalotą. Gražulis sunkioje būklėje nuvežtas į Vilnių.

Naktį į kovo 6 d. Dusetų vlsč., Avižių k. Namajūnas Jonas, Igno, 45 m., iš Brogiškių k. ir demobilizuotas karys Lingė Jonas, Vinco, iš vargingųjų valstiečių atėjo į Kairionių k. į vestuves pas Indrašių Joną, kur esant, įsiveržė trys ginkluoti „banditai“, kurie išsivedė Namajūną su Linge ir, nuvedę 200 m nuo namų, abudu nušovė. Lavonai, kurie subadyti ir sukapotį rasti tik kovo 9 d. Atžalyno miške. Įtariama, jog prie to prisidėjo Indrašius Jonas ir Indrašius Povilas.

Apie apskrities NKGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1946 04.

Informatorius **Roščenko**-Streikus Augustas, Juozo, g. 1919 m. Maniuliškių k., Antazavės vlsč., kilęs iš vidutinių valstiečių, neteistas. Buvo užverbuotas 1945 11 05 panaudojant kompromituojančią medžiagą, kad vokiečių laikais buvo nacionalistų būrio nariu, o išvadavus Antazavės vlsč. nuo vokiečių – pasitraukė į nelegalią padėtį ir slapstėsi, vėliau legalizavosi.

Buvo užverbuotas operatyvinio įgaliotinio Popovo, kai atėjo legalizuotis į valsčiaus

NKVD. Bendradarbiaudamas su mūsų organais, **Roščenko** davė duomenis apie gyventojų antisovietinius pasisakymus.

1946 04 22 iš mūsų informatoriaus **Varnas** gauti duomenys, jog šalia **Roščenkos** namų yra bunkeris, kuriame slapstosi baltalietuvis Mickus. Pagal šiuos duomenis įvykdyta operacija, kurios metu Mickus pasipriešino ir buvo nukautas. Pas žuvusį rastas šautuvas ir 70 vnt. šovinių.

Po šio, **Roščenka**, kuris žinojo apie Mickaus slaptavietę ir mums nepranešė, be to, teikė jam paramą, mūsų suimtas kaip išdavikas.

Tenka konstatuoti, kad visiškai nėra sąlygų KPZ dirbti vidaus agentūrai. Iš viso yra 5 kameros, kuriose vienu metu laikoma iki 30 asmenų. Jie nuteisti arba kaltinami įvairiais BK straipsniais, tarp jų yra kriminalinių, yra politinių, yra tokių, kuriems jau bylos užbaigtos ir netgi yra jau nuteistų. Kai kurie kalėjimo darbuotojai turi tendenciją atpažinti vidinius agentus, apie ką praneša tardomiesiems. Pavyzdžiui 1946 04 12 mūsų informatorius **Jurgis**, kuris tiria tardymo objektą Diržį, pranešė, jog kalėjimo darbuotojas Ovčnikovas vienam suimtųjų (Isačenko) rytinio pasivaikščiojimo metu patarė pasisaugoti pokalbyje Juozėno (mūsų agento **Jurgis**), nes esą jo byla jau seniai užbaigta.

Agentas **Puškinas** balandžio mėnesį mums du kartus pranešė, jog suimtas Kasperavičius iš kalėjimo sargų gauna šviežius laikraščius ir du kartus per dieną perduoda laiškėlius savo žmonai.

Antisovietinė veikla. 1946 04 05–06 naktį apie 23.30 val. 5-ių asmenų „gauja“ atėjo prie Dervinių k. gyventojo Jakučio Izidoriaus, Tado, g. 1884 m., namų. Prisistatė užklydusiais partizanais, beldėsi į duris, prašė valgyti. Jakučiui atsakius atidaryti duris, atvykėliai kalbėjo esantys Lietuvos išvaduotojais, pradėjo griežtai reikalauti įsileisti, grasindami antraip padegsią namus. Po šio, „banditai“ šovė į kambarį ir lengvai sužeidė Jakutį, du kartus šovė į stogą padegamomis kulkomis ir sukėlė gaisrą.

Kambaryje buvusiems Jakučiui Izidoriui, jo žmonai, jo sūnui Izidoriui, g. 1915 m., sūnaus žmonai pasisėkė pabėgti iš degančio namo. „Banditai“ kelias serijas iššovė bėgančių pusėn, bet sužeistų nebuvo.

Dėl šio įvykio įtariamai ir sulaikyti Gigelevičius Vladas, Justino, g. 1897 m., Gigelevičius Bronius, Justino, g. 1908 m., Gigelevičius Vladas, Vlado, g. 1928 m., Vainauskas Jonas, Jono, g. 1921 m. (jis su pastaraisiais giminaitis), Tička Antanas, Antano. Pas šiuos asmenis lankėsi Jakutis Izidorius, kaip apylinkės sekretorius, ieškojo pavogtos tilto remontui skirtos medienos.

1946 04 19 naktį, apie 2.00 val. 10–12 „banditų“, atėjusių iš Tauragnų vlsč., atėjo į Pašarinės k. gyventojo Latvelio Alfonso, Mykolo, g. 1909 m., namus. Latvelio brolis tarnauja Utenoje milicininku. „Banditai“ paprašė atidaryti duris. Kai Latvelis atsakė, tai „banditai“ duris išlaužė ir įėjo vidun. Liepė Latveliui kinkyt arklių, į vežimą sukrovė daiktus ir grūdus. Išėdami pastatė Latvelį prie sienos ir pasakė, – „tu esi išdavikas, šunie, tau atėjo galas“ – serija iš automato Latvelį nušovė. Paskui nuvažiavo Tauragnų pusėn.

Apie apskrities NKGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1946 06. 1945 m. rugsėjo pabaigoje per mūsų agentą **Orlovas** buvo paruošta ir įvykdyta operacija, kuria iš dalies sunaikinta aktyviai Zarasų apskr. veikusi „gauja“, vadovaujama

Streikaus Antano, Tomo. Tuo metu „gaujoje“ buvo 35 žmonės. Operacijos metu nukauta 17 „banditų“, tarp kurių ir „gaujos“ vadas Streikus, tačiau žymi „banditų“ dalis (apie 15 asmenų) pasitraukė. Vėliau iš jų 5 legalizavosi.

Įvykdžius veiksmus dėl **Orlovo** užšifravimo, nustačius, kad „banditai“ jo neįtaria, pastarasis buvo mūsų instrukuotas ir nukreiptas tolimesnei „gaujos“ likvidacijai. „Banditinės“ grupės sekimas vykdomas **Orlovui** pasitelkiant „banditų“ ryšininkus, kurie nebuvo suimti, nes naudojami **Orlovo** ryšiui.

Pagal **Orlovo**, taip pat panaudojant anksčiau suimtų „banditų“ tardymo duomenis, šiuo metu „gaujoje“ vis dar yra iki 15 „banditų“, kai kurie iš jų nustatyti personaliai:

1. **Ramanauskas Kazys**, 35–38 m. amž., iš Obelių vlsč., buvęs atsargos karininkas (Командир запаса). Iki 1945 07–08 turėjo 20–25 asmenų „banditinę“ grupę, kuri periodiškai jungėsi su Mykolo Kazano „gauja“. Vėliau Ramanauskas legalizavosi, tačiau, kadangi jo šeima buvo tuo metu išstremta iš Lietuvos – jis vėl pasitraukė į pagrindį ir įstojo į Antano Streikaus „gaują“. Šiuo metu yra šios „gaujos“ vadu;

2. **Streikus Juozas, Antano**, g. 1923 m., kilęs iš Lygalaukių kaimo, Antazavės vlsč., nepartinis, kilęs iš vidutinių valstiečių – Antano Streikaus sūnus, raštingas, karo metu tarnavo SS daliniuose, „gaujoje“ nuo 1944 m.;

3. **Streikus Izidorius, Antano**, g. 1927 m. Lygalaukių k., Antano Streikaus sūnus;

4. **Varna Izidorius, Antano**, g. 1925 m. Zirnajų k., lietuvis, kilęs iš buožių, vokiečių okupacijos metais buvo aktyvus baltalietuvis, dalyvavo sovietinių piliečių areštuose ir žudymuose, „gaujoje“ nuo 1944 m.;

5. **Abarius Antanas, Juliaus**, g. 1923 m. Ajočių k., kilęs iš vidutinių valstiečių, vokiečių okupacijos metais buvo sukilėliu, „gaujoje“ nuo 1944 m.;

6. **Abarius Adolfas, Juliaus**, g. 1925 m. Ajočių k. (Antano brolis), „gaujoje“ nuo 1944 09.

Po 1945 09 „gaujos“ nariai buvo išsklaidyti, neturėjo bendro vadovavimo ir kokių nors teroro veiksmų nevykdė. Tik 1945 12 agentui **Orlovui** per jo ryšininkus pasisėkė nustatyti, jog likusieji „banditai“ grupėmis po 2–3 žmones slapstosi Latvijos miškuose, apie ką šaltinis 1945 12 16 pranešė: 1945 12 13 rytą pas šaltinį atėjo jo ryšininkas Abarius Viktoras, kuris papasakojo, jog 1945 12 12 atėjo partizanai Abarius Antanas, jo brolis Adolfas, Kublickas ir Ramanauskas Kazys. Pastarieji du yra iš Rokiškio apskr. ir šaltiniui mažai pažįstami. Abarius Viktoras papasakojo, jog partizanai paliko jam ranka rašytą atsišaukimą: „Piliečiai! Laikas atneša mums laisvę – būkite supratingesni. Padarykite galą sekėjams, šnipams ir žydų raudonajam elementui. Tegyvuoja patriotai, kovojantys už Lietuvos laisvę! LLA“. Kitoje pusėje parašyta: „Kas to neįvykdys, laikysime komunistų šunim“.

Tęsdamas Abarius pasakojo: „Partizanai man sakė, kad ilgai taip nebus, greitai vėl sulauksime laisvės.“ Toliau pasakojo, jog būrio likučiai dabar slapstosi mažomis grupelėmis Latvijoje, į Lietuvą ateina drabužių ir maisto, o nuolat gyvena Krauklių miške (Latvijoje). Partizanai buvo ginkluoti šautuvais. 1945 12 pabaigoje „banditai“ apiplėšė vieną iš Antazavės vlsč. malūnų, į vietą buvo atsiųsta operatyvinė grupė, kuri sekama pėdsakais, atėjo į Latviją, Kalna-Kareli vienkiemį, kuriame gyvena Veženic. Apklausias dėl surastų grūdų, Veženic prisipažino, jog yra šio „banditų“ išpuolio bendrininkas

ir parodė: „Belkovskio malūną apiplėšė Ramanausko būrys, kuriame dalyvavo ir Vilius Daudžvardis. Po operacijos Raudinės miške Ramanausko būrys atėjo į šias apylinkes ir gyveno netoli šio vienkiemio.

Iš Ramanausko „gaujos“ nustatyti „banditai“: Daudžvardis Vilius, Streikus Juozas, Streikus Izidorius, Varna Marinas, Abarius Antanas, Abarius Adolfas, Ramanauskas Kazys, Kraukis Robertas ir jo brolis Vilius.

Orlovo duomenimis sulaikytos Veženic parodymais 1946 01 pradžioje buvo surengta operacija, bet „banditų“ nerasta ir mūsų apskrityje iki 1946 06 šios „gaujos“ nariai neužfiksuoti.

1946 06 02 **Orlovas** iš savo ryšininkės Budrienės sužinojo, jog į Ajočių kaimą atėjo Kazys Ramanauskas su 4 „banditais“ ir nori susitikti su šaltiniu. 06 02 vakare **Orlovas** atėjo į Ajočius, iš kur ryšininkas jį nuvedė į „banditų“ stovyklą.

Jis praneša: 1946 06 02, šeštadienį, atėjusi dukterėčia papasakojo, jog prie Ajočių kaimo yra partizanų grupė, kuri nori susitikti su šaltiniu. Kadangi šaltinis tuo metu buvo Zarasuose ir į namus grįžo vėlai, tai į Ajočius nuėjo tik vėlai vakare, ten apsistojo pas savo seserį. Sesers sūnus – nepilnametis piemuo pasakė šaltiniui, kur yra partizanai, ir šaltinis nuėjo jų ieškoti. Jau vėlai vakare šaltinis krūmuose prie Ajočių kaimo susitiko partizanus, tai buvo Ramanausko grupė – 4 vyrai: Abarius Antanas, Juliaus, 25 m. amž.; Abarius Adolfas, Juliaus, 22 m. amž.; Varna (vardo šaltinis nežino), g. 1926 m.; Pamarys (vardo šaltinis nežino), apie 22 m. amž., iš Obelių vlsč.

Kada šaltinis prie jų priėjo, tai pamatė, jog jie turėjo du rankinius kulkosvaidžius su apvaliais diskais iš viršaus, du šautuvus ir vieną granatą.

Ramanauskas ir jo „banditai“ šaltinį sutiko šiltai, pasveikino ir kvietė sėstis. Pakalbėjus bendromis temomis, šneka pasuko link įvykių Raudinės miške 1945 m. rudenį. Kalbėta apie abiejų pusių nuostolius. Ramanauskas pasakojo, jog prieš užpuolimą jis ne kartą Streikui Antanui siūlė išeiti iš Raudinės miško, bet Streikus vis atidėliojo. Ramanauskas sakė, kad prieš operaciją su 10 žmonių išėjo iš Raudinės į Aleksandravėlės apylinkes, o Streikus su 20 žmonių liko Raudinėje.

Ramanauskas padarė tokią išvadą: „Jei būtų gyvas tėvukas (батька) Streikus ir Vasiliauskas, tai ten mūsų žmonių būtų žuvę mažai, užtat jų (rusų – L. A.) nuostoliai būtų buvę dideli.“

Į šaltinio pastabą, kad partizanų žuvo 13, o žuvusių rusų į Zarasus neatvežė, Ramanauskas atsakė: „Mūsų žmonių žuvo ne daugiau kaip 4, o kiti – ne mūsų žmonės. Rusai savo žuvusius vežė mašinomis ne į Zarasus, o į Latviją.“

Į šaltinio klausimą, ar liko gyvas Streikus Antanas, Ramanauskas nieko negalėjo atsakyti.

Toliau kalbėta apie tai, kaip Ramanausko būrys gyvens toliau. Ramanauskas pasakė, jog kol kas jie liks kaip yra, bet greitai busių permainų. „Mes, – sakė Ramanauskas – gyvenam ramiai, nieko nekliudom ir nesiruošiam kliudyti, ko reikia – paprašom, o jei reikia ir paimam duonos ar lašinių gabaliuką. Aš prieš tai, kad kankint žmones.“

Apie savo buvimo vietą Ramanauskas pasakė tik tiek, jog gyvena netoli Krauklio vienkiemio, vietas keičia ir kartais išeina į Latviją – Ilūkstės kraštą.

Toliau Ramanauskas pasakojo, jog Latvijos partizanai gavo įsakymą išeiti į Latgaliją ir esą, gali būti, kad ir jiems ten reiks kraustyti.

Į šaltinio klausimą, kur juos būtų galima rasti, Ramanauskas atsakė, jog iki 06 09 jie būsią Raudinės miške ir galima juos rasti per latvę Kuolinę, kuri gyvenanti miške netoli Raudinės.

Šaltinis Kuolinę lankė prieš operaciją miške 1945 m. rudenį, paskui ji dar 1945 m. žiemą, šaltiniui užėjus, pasakojo, jog pas ją užaina broliai Streikai.

Išsiskiriant šaltinis pažadėjo 1946 06 09 ateiti pas Kuolinę. Ramanauskas tuo tarpu paprašė surinkti kai kuriuos duomenis apie valdžios veiksmus šiame krašte.

1946 06 09 šaltinis važiavo į Latviją, bet pataikė ant stribų, kurie valė Medinų mišką, todėl jis toliau nebevyko ir su Kuoline nesusitiko.

Pagal pirmiau išdėstytus faktus galim spręsti, jog tie „banditai“ sudaro LLA grupę, todėl jiems bus užvesta agentūrinė byla „Oskolki“.

Antisovietiniai išpuoliai: 1946 06 06 apie 19.00 val. 137 ŠP 4-os kuopos žvalgai, veikę Dūkšto vlsč., Dvarykščiaus kaime, apie 0,5 km nuo kaimo, surado Ivanovo Alfimo, g. 1882 m., lavoną. Jis neturtingas valstietis iš Poliankos kaimo. Apžiūrėjęs lavoną, rasta, jog Ivanovas nušautas pistoleto šūviu į galvą. Tyrimo metu nustatyta, jog Ivanovas 1946 06 05 išėjo žvejoti į Tesniščės ežerą, prie kurio ir buvo nušautas. Žudikai nerasti.

1946 06 24 apie 1.00 nakties 7 „banditai“ Rimšės vlsč., Tolutiškės k. įsiveržė į Vanago Alekso, Felikso, g. 1918 m., namus. Paėmė jį iš namų ir, nusivedę apie 1 km, nušovė.

1946 06 24 apie 11.00 val. rastas jo lavonas. Operatyvinė persekiojimo grupė „banditų“ nesurado.

Apie apskrities NKGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1946 07. 1946 07 10 iki 13 d. Rimšės MVD vrš. išleido trumpų atostogų stribą Jakovlevą Fiodorą Jefstafijevičių, g. 1918 m. ir gyvenantį Kulokynės kaime, Salako valsčiuje. 1946 07 11 apie 16.00 val. Jakovlevas nuėjo pas savo kaimyną Gilbinską Antaną, pas kurį pabuvo iki 22.00 val., paskui išėjo į namus. Kelio tarp jų apie 1 kilometras. Ėjo ne keliu, bet mišku, pakeliui pateko į „banditų“ pasalą ir buvo nušautas. Jakovlevas turėjo su savim šautuvą, gynėsi (apie ką liudija apie 10 rastų gilzių). Jakovlevas buvo nušautas, ginklas paimtas, o batai – nuauti.

Teroro aktą įvykdė Kaladinsko „gauja“. Tai žinoma ir todėl, jog pas Gilbinską buvo užėję 3 „banditai“, kurie pasisakė nušovę Jakovlevą. Gilbiskas atpažino Kaladinską Kazį. Be to, „banditai“ buvo užėję ir pas mūsų informatorių **Moriak**, kuris gerai pažįsta Kaladinską.

Apie apskrities NKGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1946 08. Per ataskaitinį mėnesį apskrities teritorijoje įvykdyti 2 teroro aktai, tai:

1. 1946 08 09 apie 22.00 val. Kuitenių k., Antalieptės vlsč., 100 metrų nuo namų Dūdėną Baltrų, Juozo, gim. 1895 m., netikėtai sustabdė 7 „banditai“, iš kurių 3 buvo ginkluoti automatais, vienas – rankiniu kulkosvaidžiu, o kitų ginkluotės Dūdėnas neįsidėmėjo. Visi buvo apsirengę vokiškomis žaliomis palapinsiaustėmis. Kada „banditai“ klausinėjo Dūdėną kas jis toks, iš namų atėjo jo sūnus Jonas Dūdėnas, g. 1922 m., VLKJS narys, pagalvojęs, jog tėvą sulaikė kareiviai. Pamatę jį, „banditai“ paliko tėvą ir nuėjo prie Jono. Tuo metu tėvas išbėgo į Antalieptės MVD pranešti apie „banditus“. Kai operatyvinė grupė atėjo į vietą, Jono Dūdėno ten neberado, pasirodo, kad jį nusivedė nuo kaimo 2, 5 km ir ten nužudė. „Banditai“ nerasti.

2. 1946 08 23 d. į Salako MVD gauti duomenys, jog Rainių kaime, Salako vlsč. „banditai“ nužudė Stamkauską Petrą, Kajetono, g. 1890 m., kuris dirbo kaimo dešimtininku. Atvykusi įvykio vieton, operatyvinė grupė nustatė, jog Stamkauską nužudė Skunčiko (Skunčikas Antanas-*Kaltas*) vadovaujama grupė, dalyvaujant Cicėnui, Milašiui, Butrimui ir kitiems dviem nenustatytiems „banditams“. Operatyvinei grupei atvykus, nustatyta, jog šita „banditinė“ grupė nužudė ir Radompolio k. gyventojus: Artimavičių Ivaną, g. 1920 m., rusą, nepartinį, atvykusį į Zarasų apskr. iš Krasnodaro krašto, ir Baševą Jevgeniją Ivanovną, g. 1924 m., nepartinę. Skunčiko „gaujos“ buvimo vieta nenustatyta.

Be to, 1946 08 13 Pošerinės k. iš pil. Melkovos Marijos Kornilovnos, g. 1895 m., vargingos valstietės, „banditai“ paėmė arklį, karvę ir 40 pūdų rugių. „Banditų“ persekiojimas nebuvo sėkmingas.

Apie apskrities NKGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1946 09. 1946 09 02 apie 17.00 val. iš turgaus Smalvose grįžinėjo Čepuliškių k. gyventojai Kudriašov Vladimir Jemeljanovič, g. 1891 m., rusas, nepartinis, biedniokas; Kudriašovas Agurjanas Feoktistovičius, 1910 m.; Kudriašova Irina, Fiodorovna, g. 1924 m., ir Galiniškių k. gyventoja Novikova Varvara Feontjevna, g. 1924 m.

Miške netoli Drobiškių k. šiuos asmenis sulaikė 3 „banditai“, vienas iš „banditų“ Kudriašovui liepė sukt arklį atgal. Ir tuo metu Kudriašovas Feoktistas šoko į krūmus ir, apšaudomas „banditų“, pabėgo. Jis apie 18.00 val. atbėgo į Salaką ir papasakojo apie įvykį. Pagal signalą išvažiavusi operatyvinė grupė, netoli Drobiškių kaimo surado Kudriašovo Agurjano lavoną, o 200 m nuo jo rasti Vladimiro Kudriašovo, Kudriašovos Irinos ir Novikovas Varvaros lavonai.

Pakeliant lavonus, vienas buvo užminuotas. Įvyko sprogdymas, kurio metu kontūzintas Salako valsčiaus „gynėjas“ Podriadčikov Lazerius Jefimovičius ir lengvai sužeistas kovotojas Pachomovas Jemeljanas, Ankinirovičius.

Priemonės, vykdytos 09 02–04 dienomis, nebuvo rezultatyvios.

1946 09 18 MVD kariuomenės 137 ŠP vado pavaduotojas majoras Jeršovas Daugailių vlsč. Gutaučių–Jakštų–Imbradiškių k. apylinkėse (riboje su Antalieptės valsčiumi) su I-ojo šaulių bataliono, pulko mokyklos ir minosvaidininkų kuopos pajėgomis vykdė Kardamavičiaus „gaujos“, veikusios Antalieptės valsčiuje, paiešką.

Operacijos metu minosvaidžių kuopos kariai pamatė tris „banditus“, kuriuos apšaudė, bet „banditai“ sugebėjo pasitraukti be nuostolių. Jie užėjo į Šarkiškių k. pas Lapinį, paėmė iš jo arklį, pasodino vadelioti vieną „banditą“ ir išvažiavo. Tame pat kaime užėjo pas Kilienę Stefą, g. 1909 m., išgėrė vandens ir liepė parodyti artimiausią kelią. Jai atsakius, „banditas“ šūviu iš pistoleto ją nukovė.

Bėgdami toliau, prie Pagirių kaimo, prie tilto per Šventąją, „banditai“ nušovė dviračiu važiuosį Igną Riboką, g. 1919 m., Padusčio k. gyventoją, VKP (b) narį, 1946 05 demobilizuotą karį.

Toliau persekiojant, „banditai“ du kartus pateko į apšaudymo zoną, bet be nuostolių pasitraukė.

1946 09 21–22 d. nežinoma „gauja“ Dusetų vlsč., Davainių k. užpuolė Akimovą Morisą Akimovičių, 65 m., rusą, atvykusį iš Rusijos. „Banditai“ įsiveržė į jo namus, nušovė Akimovą, jo žmoną Matroną Akimovą, 70 m. amžiaus, ir dukterį Akimovą

Klaudiją Borisovną, g. 1921 m. „Banditai“ pasitraukė, jų persekiojimas nebuvo sėkmingas.

1946 09 25 d. į Bukiškių k., Smalvų vlsč., 19.00 val. atėjo 6 asmenų ginkluota Kalandinsko grupė. Jie iškrėtė Denico ir Vasilijaus Grigorjevų namus, paėmė šiltus rūbus, batus ir pinigus, taip pat paėmė 2 sovietų valdžios savigynai išduotus šautuvus. Kilus triukšmui, atbėgo kaimynas Kožanovas Fedotas Isajevičius. Prie Grigorjevų namų sargyboje stovėjęs „banditas“ pradėjo šaudyti į Kožanovą ir pataikė sprogstama kulka į krūtinę. Kožanovas mirė nukraujavęs. „Banditų“ persekiojimas nebuvo sėkmingas.

1946 09 30 apie 20.00 val. 10–12 „banditų“ grupė atėjo į Vajasiškio kaimą pas Ivaną Kostygovą Pachomovičių, kilusį iš valstiečių-buožių. „Banditai“ Ivano pradėjo klausinėti brolio Ivos, kaltindami jį esant sovietų aktyvistu. Brolio Ivos neradę, „banditai“ sušaudė Ivaną Kostygovą. Pažymime, jog broliai Kostygovai – stambūs buožės – mūsų aktyvistais nebuvo. Mūsų pasiūsta kovinė grupė nustatė, jog į Vajasiškį „banditai“ atėjo iš Paberžės, tuo pat keliu jie ir grįžo. Persekiojimas nerezultatyvus.

1946 09 27 20.40 val. apskrities MVD sk. operatyvinis įgaliotinis Andrašiusas Zarasuose ant laikraščių kiosko pamatė vinute prismeigtą antisovietinio turinio atsišaukimą, rašytą ranka spausdintinėmis raidėmis. Apžiūrint kitas žmonių susibūrimo vietas, rasti dar du lapeliai, šmeižiantys sovietinę santvarką ir SSSR didvyrę M. Melnikaitę. Vienas antisovietinis lapelis rastas ir ant jos kapo. Lapelių autorius nerastas, vyksta tyrimas.

Apie apskrities NKGB skyriaus agentūrinių-operatyvinių ir tardymo darbą 1946
11. Pagal agentūrinę bylą „Oskolki“, užvestą 1946 09 Antazavės valsčiuje veikiančiai 9 asmenų grupei, tiriami Ramanausko „gaujos“ nariai.

Agentui **Orlovui**, siekiant „nepaleisti“ „gaujos“ iš stebėjimo lauko, sukurta legenda, neva Zarasuose nustatyti ryšiai su asmeniu, galinčiu aprūpinti fiktyviais dokumentais, o norintiems legalizuotis – galintis gauti garantinius raštus. Tokios legendavimo priemonės davė rezultatų: dalis „banditų“ susidomėjo **Orlovo** pasiūlymu ir Ramanausko „gaujoje“ prasidėjo irimas. Agentas **Orlovas** su „banditais“ susitiko 1946 10 27, apie ką mums pranešė taip: „Nuvykęs į sutartą vietą radau daržinėje Ramanauską ir du brolius Abarius, atviro pokalbio metu sužinojau, jog ryšio su Streikaus grupe jie neturi, nežino kur jie yra. Broliai Abariai pokalbio metu pareiškė sutinkantys legalizuotis, o Ramanauskas išliko ankstesnės nuomonės, esą jis geriau gautų fiktyvius metrikus ir gyventų nelegaliai, nes sovietų valdžia jam nedovanos. Pasakė, kad nuo patarimų susilaiko, bet ir pats nesilegalizuos.“

1946 10 28 agentas **Orlovas** iš „vojenkomato“ atnešė „banditams“ Abariams – Antanui ir Adolfui, sūnums Juliaus, garantinius raštus vyksti netrukdomai iki „vojenkomato“. 1946 10 29 jie atvyko į „vojenkomatą“ ir iš ten buvo pristatyti į apskrities MVD skyrių. Legalizuodamiesi broliai Abariai pridavė rusišką pusautomatį, vokišką karabiną ir 75 vnt. šovinių, legalizacijos metu jie nuodugniai papasakojo apie savo veiklą vokiečių laikais ir esant „gaujoje“.

Štai Abarius Antanas papasakojo: „Iki 1946 m. pavasario aš ir mano brolis Adolfas gyvenom Latvijoje pas valstiečius. Nuo 1946 m. pavasario pas mus pradėjo ateidinėti kitų „gaujų“ nariai: Streikus Juozas, ginkluotas rusišku automatu, jo brolis Izidorius, ginkluotas rusišku pusautomačiu, Varna Adolfas, ginkluotas rusišku pusautomačiu,

Kublickas Stasys, ginkluotas vokišku automatu, Zmarys Jonas, ginkluotas rusišku kulkosvaidžiu, Grunda Mykolas – vokišku karabinu, Krapas Steponas – rusišku šautuvu, Proška – rusas iš Juodenių kaimo, Obelių vlsč., ginkluotas vokišku karabinu, ir Ašaka Nervaldas – latvis, kuris ginkluotas rusišku kulkosvaidžiu. Dabar Ašaka suimtas. Šiam būriui vadovavo Ramanauskas Kazys, Mykolo-*Barzda* iš Žaliūnų kaimo, ginkluotas rusišku šautuvu ir 50 šovinių“. Šiuos parodymus patvirtino ir Antano brolis Adolfas Abarius-*Katalikas*.

Penktą dieną po brolių Abarių legalizacijos, atėjo registruotis ir aktyvi šios „gaujos“ ryšininė Abariūtė (Erslovienė) Leokadija, Juliaus-*Saulutė*, kuri nelegaliai gyveno nuo 1945 m. sausio mėnesio ir periodiškai įsiliedavo į „gaujas“.

LYA (KGB arch.), f. K-41, ap.1, b. 1964. Zarasų apskr. MGB skyrius

Pažyma apie agentę *Dama*.

MGB agentė *Dama* užverbuota 1944 m. rugsėjo mėn. Kauno MGB skyriuje.

Nuo 1944 m. rugsėjo iki 1945 m. ji buvo ryšyje su Kauno apskr. MGB skyriumi, dirbo Kaune bibliotekos vedėja, paskui dėl ligos ji išvažiavo pas savo brolių – kunigą, dirbusį Joscainių miestelyje, kur pragyveno du mėnesius, o paskui, ją pakėlus pereigose, išvažiavo dirbti mokytoja į Raseinių apskr., Girkalnio vlsč., Juodkėnų pradžios mokyklą. Dirbdama mokytoja, buvo ryšyje su Raseinių apskr. MGB skyriumi ir per tą laiką jos pagalba buvo legalizuotas „banditas“ Požėla, o vėliau – dar penki „banditai“.

1946–1947 m. vasaros atostogų metu, gyvendama pas brolių kunigą Kėdainių apskr., Joscainių miestelyje, ji buvo ryšyje su Kėdainių apskr. MGB skyriumi.

R. K. p a s t a b a : 1946–1951 m. Joscainių (Kėdainių r.) Visų Šventųjų parapijos klebonas ir, kaip Kėdainių dekanas, 1949 m. pavasarį perėmęs Lančiūnavos bažnyčią – kng. ANTANAS TVARIJANAVIČIUS (Tvarijonavičius), g. 1886 04 28 Baisogalos parapijoje, Radviliškio r. (kitų šaltinių duomenimis – g. 1887 04 27). Mirė 1951 05 02 Joscainiuose. Palaidotas Joscainių bažnyčios šventoriuje.

Dėl „bandito“ Požėlos ir kt. legalizacijos, agentė prarado pasitikėjimą tarp antisovietinio elemento, todėl pervažiavo dirbti mokytoja į Šiaulių apskr., Šiaulių vlsč., Švendrės pradžios mokyklą. Čia jos duomenimis buvo likviduoti du „banditai“ ir rastas „banditų“ bunkeris.

Dėl to, kad jos duomenimis buvo likviduoti du „banditai“, ji buvo priversta pervažiuoti, t. y. keisti gyvenamąją ir darbo vietą.

Nuo 1948 m. pradžios agentė pervažiavo gyventi į Utenos apskritį, o Švenčionių apskr. ji dirba iki šio laiko.

Dirbdama taip pat mokytoja Norvaišių pradž. mokykloje, o vėliau Švenčionių apskr., Joniškio vlsč. Pašulniškių pradž. mokykloje ji buvo ryšyje su Švenčionių apskr. MGB sk. vrš.

Pastaba: agentės brolis dirba Kėdainių apskr. Joscainių bažnyčios klebonu.

Pasirašo: LSSR 2N v-bos 1-o sk., 2-o posk. įgaliotinis j. ltn. Maranda, 1948 08 07.

R. K. p a s t a b a : knygoje „Laisvės kovotojų prisiminimai“ X dalis, psl. 403–404 pažymėta, jog MGB ag. *Dama*-Antanina Vabalaitė, kilusi nuo Jurbarko, 1948 m. dirbo Švenčionių apskr., Joniškio vlsč., Pašulniškių pradžios m-klos mokytoja.

LSSR MGB 2N valdybos vrš. pavaduotojui pplk. dr. POČKAJ

Pasiaiškinimas

Agentė **Dama** – Joniškio vlsč. Pašulniškių mokyklos mokytoja, kuri anksčiau bendradarbiavo su Raseinių MGB, kaip agentė **Dama**. Ji žino Joniškio MGB vrš. Pečininą, nors ryšio su juo nepalaiko.

Jos žodžiais, vasaros atostogų metu ji važiavo Dūkštan pas savo pažįstamą Biveinį Stanislovą. Pas jį pernakvojo, grįžtant atgal, jisai pasiūlė ją palydėti iki Švenčionėlių. Jos žodžiais, jis, važiuodamas traukiniu, vaidino „banditą“ – esą be dokumentų, todėl negalįs gauti bilieto. Palydovas – Gudelevičius į tai pareiškė užuojautą ir pasakė, kad yra asmenų, galinčių aprūpinti fiktyviais dokumentais ir nurodė pavardes, esą paslaugos kainuos 500 rub.

Atvykus į Švenčionėlius, Biveinis prasitarė, kad dirbęs MGB naudai, tą patį prisipažino ir **Dama** ir jie nusprendė pasitarnaut saugumui, išaiškinant fiktyvių dokumentų klastotojus. Prisistatė MGB, ji-Vabalaitė Antanina-**Dama** ir Biveinis Stanislovas, dirbęs Utenos apskr. Inturkės instruktorium ir bendradarbiavęs su MGB. 1946 m. dalyvavęs majoro Sokolovo grupėje ir su jo grupe dalyvavęs nukaunant 4 „banditus“ vienoje iš apskričių. Kaip įrodymą apie savo veiklą, jis papasakojo epizodą, kad iš Švenčionių apskrities grupėje buvusi agentė **Lapė**.

Patikrinus nustatyta, jog tikrai 1946 m. antroje pusėje buvusi agentė **Lapė**, kuri 1946 12 sugrįžo dirbti į Švenčionių apskr. Ji taip pat pasakojusi epizodą apie 4 partizanų nušovimą ir iki šiol yra ryšyje su mumis.

Biveinis sakė, jog SG dirbo iki išformavimo, o dabar to dirbti negali, nes iššifruotas ir Utenos, ir Zarasų apskrityse. Todėl šiuo atveju su Vabalaitė jisai sutiko, nes tokį darbą mėgsta, kadangi tai jam sekasi ir patinka.

Iš smulkaus pokalbio su Vabalaitė ir Biveiniu, padariau išvadą, kad jie sukūrė pasakojimą, siekdami įgyti lėšų savanaudiškiems tikslams. Nustatyta, jog jų minėti asmenys, t. y. Vilniuje gyvenančio Vaiškūno dukterys yra išgalvoti asmenys, taigi, čia primeluota. Jie abu dirbo MGB, bet degradavo ir, siekdami pinigų, nesirenka priemonių. Negalėdami jų įsigyti sąžiningai dirbdami, meluoja ir netgi šmeižia („oklevetajet“) MGB darbuotojus, ypač Vabalaitė, kurią ir pats Biveinis apibūdino kaip visišką girtuoklę („otjavle-nuju pjanicu“).

Pasirašo: Švenčionių MGB a/sk. vrš. pavaduotojas, pplk. CARENKO.

Agentūrinis pranešimas: siunčia **Dama** – priima POČKAJ, 1948 08 02.

Aš nuo 1944 08 dirbu MGB: Kauno apskrityje – 1944, Raseinių – 1945–1946 m., Kėdainių – 1946–1947m., Šiaulių – 1946–1947 m. Mano žiniomis, Šiaulių apskrityje pas Gailevičių surastas bunkeris ir nukauti du „banditai“. Raseinių apskrityje išvedžiau į legalizaciją „banditą“, už tai man grėsė pavojus, todėl turėjau keisti gyvenamąją vietą.

1948 05 susipažinau su Biveiniu St. ir iš jo sužinojau, jog jisai dirbęs MGB SG, kaip agentas **Ramelis (Romelis?)**, sugalvojom kartu pakeist gyvenamąją vietą ir dirbti saugumui.

Nuėjom su Biveiniu (vaizdavo „banditą“) į Garnių kaimą pas Staškūną ir sutarėm, kad jisai ten gyvens kaip nelegalas, bus sudarytos jam sąlygos susisiekti su „banditais“.

Už apgyvendinimą Staškūnui davėm 100 rublių. Staškūnas prasitarė, kad turįs ryšių su „gauja“ ir MGB.

Po kurio laiko, atvykusi, radau jį jau nušautą.

Nušovė Biveinį milicija, miško pakrašty, prie Garnių kaimo.

Pažyma. 1948 08 02 tikrinant dokumentus, Švenčionių vlsč. Aučinių kaimo teritorijoj kriminalinės paieškos tarnybos j. ltn. Skrobovas sulaikė be dokumentų asmenį, kuris prisistatė Biveiniu Stanislovu, Antano, iš Dūkšto, Zarasų apskr. Jis buvo pristatytas į poskyrį, kur po pokalbio paleistas, esą kaip vykdančias užduotį. Paskui neaiškiomis aplinkybėmis nušautas, lyg tai bandė kažką sakyti sulaikančiam milicininkui, lyg bandė kažką traukti iš kišenės....

Pažyma. Vaiškūnas Vladas, Vlado, g. 1927 m. Mielagėnų vlsč., yra mūsų darbuotojas „Uvečestnyj“, užverbuotas 1945 04 15.

Nušauto Biveinio nuotraukos.

Vabalaitė Antanina, Jeronimo, g. 1922 m. Paantvardžių k., Jurbarko vlsč.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1952 (seni numeriai – LYA, f. K-1, ap. 3, b. 7/102, ap. 3, 1697)

Zarasų apskr. NKVD skyriaus 1945 m. byla.

Išrašas. Rimšės vlsč. pirmininku dirba Barkauskas, kuris 1940 m. tarnavo lenkų kariuomenėje savanoriu-instruktorium. Bandant suimti, pasipriešino ginklu ir pabėgo Latvijon, o vokiečių okupacijos metu dirbo vokiečių įstaigose ir turėjo ryšių su gestapu. Ir dabar sueina su buožėmis.

Antazavės vlsč. sekretorius Paurys Juozas prie vokiečių dirbo valsčiaus policijoje, o jo brolis Ignas buvo baltalietuviu ir dabar slapstosi.

Spec. pranešimas LSSR vidaus reikalų liaudies komisarui Valstybės saugumo pplk. drg. Kapralovui. 1945 01 03, 6.00 val. ryte Imbrado vlsč. milicijos vrš. Gusev telefonu pranešė, jog nenustatyta grupė automatais apšaudė Imbrado vlsč. milicijos būstinę ir paštą. Atvykusi mūsų grupė, „banditų“ jau neberado, tačiau nustatė, jog šaudyta iš 200 m nuo būstinės, rastos 63 gilzės. Rasta, jog sužeista į dubenį pašto vedėjo žmona Skindaravičienė Adelė, o pašto pastate rasta 17 kiaurybinių skylių nuo šūvių.

Nustačius aplinkybes ir faktus, mūsų kovinė grupė, vadovaujama apskr. NKVD vyr. įgaliotinio Sergadajevo, pradėjo „gaujos“ persekiojimą ir maždaug už 12 km nuo Imbrado, Suvieko k. apylinkėse, užklupo „gaują“ ir likvidavo. „Gaujos“ vadas yra Šeštokas Juozas iš Kiviškių k., kuris nušautas, o du „gaujos“ nariai – Stundžėnas Steponas, Petro, g. 1921 m. (B. 31466/3) Novinkų k., ir Smalinskas Julius, Prano, g. 1921 m. (B. 31466/3) Vebriškių k., Obelių vlsč., paimti gyvi. Paimti 4 šautuvai, iš kurių du vokiški ir vienas rusiškas „dešimtukas“, 5 granatos, 485 šoviniai.

Dalyvavo likviduojant „gaują“ j. ltn. Sergadajev Stepan Ivanovič, NKGB vyr. oper. įgaliotinis Popov Stanislav, istrebitelių būrio vadas Atajev Vasilij, milicininkas Ovčinnikov Fedula ir 5 asm. iš istrebitelių bataliono.

Abu sulaikytieji apklausiami prisipažino, jog Šeštokui vadovaujant, sausio 3 d. išėjo terorizuoti gyventojų, būtent Nedožinkos k. atėję išdaužė Prano Petrausko langus ir šaudė vidun pro juos. Taip pat išdaužė langus Smėlių k. gyventojų Jasiūno namuose ir

sumušė Jasiūnienę. Tada nuėjo į Mazuliuočiznos k., kur atėmė iš Jasnikevičiaus Kosto maistą, alų ir papirosus. Tada jie atėjo iki Imbrado, kur sugalvojo apšaudyti paštą ir miliciją.

„Gauja“ slapstėsi pas Petrą Cibulską Suvieke, kur ir buvo užklupta ir likviduota.

Pasižymėjo likviduojant „gaują“: Sergadajev Stepan, Atajev Vasilij, Popov Stanislav ir Ovčnikov Fedula, prašome juos pristatyti valstybiniam apdovanojimui.

Pasirašo: Zarasų apskr. NKVD sk. vrš. Michailov.

LSSR vidaus reikalų komisaro Guzevičiaus raštas drg. Bartašiūnui. 1944 11 03 Zarasų NKVD už antisovietinę-„banditinę“ veiklą suėmė arkivyskupo Reinio sūnėną Reinį Antaną. Jį pasiūsim spec. konvojumi į LSSR NKGB.

Pranešimas apie politinę padėtį Zarasų apskrityje ir apskrities NKVD–NKGB skyriaus darbo rezultatus, kovojant su „nacionalistiniu-banditiniu“ pagrindžiu 1945 m. sausio mėnesį. Apskrityje partinėse organizacijose 1945 01 01 yra 47 partijos nariai ir 2 kandidatai. Mažai kandidatų paaiškiname tuo, nes tik 7 asm. gali duoti rekomendacijas, o jie gyvena Zarasų apskr. mažiau nei metai ir mažai ką pažįsta.

Komjaunimo organizacijoje 1945 01 01 yra iš viso 62 komjaunuoliai, o dar sausio mėn. įstojo naujai – 12. Mažas skaičius komjaunuolių paaiškinamas tuo, nes politinis ir aiškinamasis darbas vyksta tik Zarasuose, o valsčiuose – labai menkai išvystytas. Jis valsčiuose iš viso nevykdomas, tarp daugelio jaunimo pastebimi labai stiprūs tautiniai jausmai, religingumas ir fanatizmas, kurį kursto kunigai ir antisovietiniai elementai.

Aktyvo mažai, ypač iš nacionalinių kadro, bando patekti į valdžios organus buvę vokiečių parankiniai, pavyzdžiui, Salako vlsč. VK pirmininkas Barkauskas, kuris yra „bandito“ brolis.

Antalieptės vlsč. VK sekretorius Vincas Čičelis 1941 m. buvo baltalietuvių sukilėliu.

Apskrities VK pirmininkas Einorius kadro atranka valsčiuose mažai domisi ir politinio darbo su jais nedarba.

Pyliavos valstybei įvykdomos: grūdų – 87 proc., bulvių – 90 proc., mėsos – 103 proc., pieno – 82 proc. ir pašarų – 96 proc.

Mobilizacijos eiga. Sausio mėn. turėjo būti pašaukti 469 asmenys, iš kurių atvyko į šaukimo punktus 434, pasislėpė – 35 asm., per tą patį periodą iš anksčiau vengusių mobilizacijos ir paieškomų dezertyrų atvyko į mobilizacijos punktus 102 ir dar į NKVD atvyko 31 asmuo.

Tai reiškia, jog, palyginti su praėjusiu laiku, mobilizacija vyksta normaliai. Tačiau mobilizacinėse komisijose pastebimas labai didelis procentas netinkamų mobilizuoti asmenų skaičiaus, pasitaiko, kad atleidžia nuo šaukimo už kyšius. Tai reikia išnaikinti, pasitelkiant tikrai gerus ir sąžiningus specialistus.

Sulaikytas Kazano „gaujos“ narys Andriūnas Stasys, g. 1923 m., (B. 29776), parodė, jog Kazano „gauja“ šiuo metu turi 100–110 asm., iš kurių nustatyti tik 32 asm. „Gauja“ po susišaudymo 1944 12 27 persikėlė gyventi į Rokiškio apskr., Juodenų miško bunkeriui, turi ginkluotėje 6 kulkosvaidžius, apie 30 automatų, 60 šautuvų ir granatų. „Gaujai“ duotas įsakymas tausoti jėgas ir šaudmenis ir ruoštis kovoms su kariais ir milicija dėl išvadavimo suimtųjų, kuriuos mes esame areštavę ir išvežamas „banditų“ šeimas.

Beveik analogiškus parodymus apie „gaujos“ sudėtį davė antrasis sulaikytas „gaujos“

narys Barauskas Vladas, Kazio, g. 1924 m. (B. 29776), kuris sakė, jog Kazano ir Streikaus „gaujos“ bazuojasi Šilo miške. Agentūriniai duomenys sako, jog „gauja“ persikėlė į Minčios miškus.

Antroji „banditinė“ grupė, kuriai vadovauja buvęs Plechavičiaus armijos karininkas, įjungė pas save sunaikintos iš dalies Juodkos iš Baltabiržio k. „gaujos“ narius. Vadas nenustatytas, „gauja“ turi 4 kulkosvaidžius, 10 automatų ir iki 30 šautuvų. „Gauja“ gyvena bunkeriuose.

1945 01 28 sugautas šios „gaujos“ narys Dieninis Silva-Žilvitis iš Vyželių k., kuris prisipažino, jog šiame būryje yra jo draugai Garbšys Antanas-Gaidys ir Rakita Petras-Arklys, jog būryje yra 4 kulkosvaidžiai. Dieninis prisipažino, jog „banditams“ atidavė kulkosvaidį. Mes jį užverbavome, paliepę nustatyti kur slapstosi „gauja“, pranešti mums, kad intumėmės priemonių jai likviduoti.

Dieninis noriai sutiko verbuotis (на вербовку пошел охотно), pažadėjęs įvykdyti jam iškeltą užduotį, mums palikęs įkaitu (под залог) savo ūkį ir 4 šeimos narius. Jo ūkis yra stambus: 22 ha žemės, 2 arkliai, 3 karvės, 4 kiaulės.

Paškonio „gaujoje“ yra 15 „banditų“, veikia Dusetų ir Jūžintų vlsč., gyvena vienkiesiuose po 2–3 žm. Turi automatinių ginklų, bet daugiausia yra ginkluoti šautuvais. Sausio mėn. iš šios „gaujos“ sugauti 2 asm.

Dar žinoma 15 asm. „gauja“, kuriai vadovauja buvęs aktyvus baudėjas Zavadskas, tačiau daugiau apie „gaujos“ sudėtį žinių neturime.

Dusetų vlsč. miškuose riboje su Utenos apskr. veikia Zolubo Jono iš Voversių k. vadovaujamas būrys, kuris 1945 01 16 buvo užklyptas 134 ŠP karių pelkėtose vietose Utenos apskr. Nukauti iš viso 23 „banditai“, „gauja“ likviduota visiškai.

1945 01 20 agento *Lesnoj* duomenimis surasta Salako vlsč., Varniškių k. dezertyrų ir buvusių vokiečių statytinių grupė, kuriai vadovauja (Lieka?) Stasys, buvęs RA serž., dezertyravęs 1944 12 16 iš 50-osios šaulių divizijos. Jis užverbavo 5 asm., tai Jasiūną Kazį, Širbinską Balį (B. 31266/3), Šimkūną Antaną. 1945 01 20 Širbinsko namuose buvo įvykdyta karinė operacija, kurios metu (Lieka?) pasipriešino ginklų ir buvo nušautas, o kiti 5 jo „gaujos“ nariai paimti gyvi. Paimta trofėjų: rankinis kulkosvaidis, 3 šautuvai, 1 automatas, 500 vnt. šovinių.

Pažyma apie Zarasų NKVD–NKGB skyriaus kovos su „banditizmu“ rezultatus nuo „išvadavimo“ 1944 m. iki 1945 01 01 ir 1945 m. sausio mėnesį.

LSSR OBB skyriaus viršininkui Valstybės saugumo plk. Gusevui, raportas apie darbo rezultatus 1945 03 12–23.

Streikaus Antano „gauja“ susijungė su Afanasijaus Kazano „gauja“, jungtinės „gaujos“ vadu yra LK kapitonas Afanasijus Kazanas. „Gaują“ sudaro lietuviai iš Dusetų ir Antazavės vlsč. žmonių. Pagal 1945 01 19 sugautų „banditų“ parodymus, „gauja“ perėjo į Juodupės miškus, Rokiškio apskr. Nuo gruodžio mėn. Zarasų apskr. aktyvumo nerodė. Turi ginkluotėje sunkųjį (станковый) kulkosvaidį, iki 8 rankinių kulkosvaidžių, 30 automatų ir apie 100 šautuvų, 4 pistoletus, iki 150 granatų ir 10 dėžių šovinių.

Užvesta agentūrinė byla „**Vragi**“. Juodktos Antano-Sakalo (MGB ag. *Vanagai-1*) „gauja“ – 50 asm., veikia Salako vlsč., Ažvinčių miške. Pagal 1945 03 21 agentūros duomenis „gauja“ turi bunkerius Ažvinčių miško 15 ir 16 kvartaluose. Sausio–vasario mėn.

„gauja“ išpuolių nevykdė, tačiau kovo mėn. įvykdė 4 teroro aktus, kurių metu nužudė 11 aktyvo žmonių, tarp kurių apylinkės pirmininką Maksim Trofimov. Nužudė Salako apyl. VK pirm. Barkauską.

1945 03 18 užverbuotas vidiniu agentu **Ramelis**, maršrutiniu agentu – **Roza**, 1945 03 20 kaip pranešėjas užverbuotas eigulys **Ptica**, jam pavesta prižiūrėti 15 ir 16 Ažvinčių miško kvartalus.

Per sausio mėnesį nušauti 2 Paškonio būrio „banditai“, o 6 sugauti, dabartiniais duomenimis būrys išėjo į Rokiškio apskr. Užvesta agent. byla „**Paškovcy**“.

Iš Juodkos „gaujos“ 1945 03 07 sugauti du ryšininkai, tai Kaladinskas ir Ivanauskas, kuriuos 1945 03 10 apklausė vietoje ne operatyvininkai, bet mūsų agentas **Lesnoj** (Zakrevskij, kitur – Zakrevskis Leonidas Petrovičius – MGB ag. **Koršun, Lesnoj**), o į apskr. NKVD jie buvo pristatyti tik 03 13 d. Pagal jų apklausos duomenis Ažvinčių miške atlikta operacija, kurios metu rastas bunkeris, o bunkeryje – karstas su nušautu banditu – pačių „banditų“ jau neberasta.

Apskirtyje užvestos 3 agentūrinės bylos 143 „banditams“, išskyrus Antalieptės ir Salako valsčiuose, agentūrinis darbas suprastėjęs.

Vidinis agentas **Girlist** nušautas operacijos metu Ažvinčių girioje, **Lesnoj** pervestas į legalią padėtį, **Ptička** šiuo metu yra Juodkos būryje. Pasirašo: NKVD OBB 1-o sk. vyr. įgaliotinis kap. Pivčenko.

Charakteringas „banditų“ išpuolis įvyko 1945 03 01, kada „banditai“ užpuolė vyksantį į sovietinio aktyvo susirinkimą. To rezultatas – nušautas apylinkės pirmininkas Trofimovas ir aktyvo 5 asmenys.

Pažyma apie likviduotas „banditines“ grupes Zarasų apskr. per 1945 m. I-ąjį kvartalą.

Daugiausia iš Šalinėnų k. gyventojų sudaryta Petro Žemaičio „gauja“ iš 15 asm. 1944 11 09 padarė išpuolį prieš sovietinius aktyvistus Sobakovą, Finogejevą ir kt. Likviduojant Žemaičio būrį, paimti 9 šautuvai, 1 pistoletas, per 300 šovinių, 25 kg parako ir kt.

Būrio sudėtis:

1. **Petras Žemaitis, Mykolo**, g. 1917 m. (B. 39337/3), 7 klasių išsilavinimo, mokėsi dvasinėje seminarijoje – būrio vadas;

2. **Stoškus Antanas, Jono**, g. 1908 m. (B. 39337/3);

3. **Kukutis Vladas, Juozo**, g. 1902 m. (B. 39337/3);

4. **Kukutis Bronius, Balio**, g. 1905 m. (B. 39337/3);

5. **Kukutis Adomas, Juozo**, g. 1897 m. (B. 39337/3);

6. **Jasiūnas Jonas, Alekso**, g. 1902 m. (B. 39337/3);

7. **Dičiūnas Juozas, Leono**, g. 1918 m. (B. 39337/3);

8. **Ramanauskas Kazys, Vlado**, g. 1895 m. (nėra b.);

9. **Sinica Antanas, Jono**, g. 1907 m. (B. 39337/3);

10. **Kirša Aleksas, Petro**, g. 1921 m. (B. 39337/3);

11. **Kirša Juozas, Povilo**, g. 1927 m.;

12. **Žemaitis Bronius, Mykolo**, g. 1914 m., (B. 28030/3);

13. **Žemaitis Jonas, Mykolo**, g. 1923 m. (nėra b.);

14. **Ribokas Jaroslavas, Norbo**, g. 1895 m. (nėra b.);

15. **Kvedaras Antanas, Jono**, g. 1897 m.;

Visi būrio vyrai kilę iš Šalinėnų k.

Adolfo Slapšinsko būrys – 27 asm., terorizavo Driskių Fegą ir kt. rusus. Iš šios „gaujos“ nukauti 9 asm., tarp jų ir „gaujos“ vadas. Suimti:

1. **Jakštas Balys, Justino**, g. 1907 m. (B. 42625);
2. **Jakštas Kazys, Justino**, g. 1914 m. (B. 6283/3);
3. **Petrulionis Vaclovas, Alekso**, g. 1912 m. (B. 42625);
4. **Kavolis Juozas, Antano**, g. 1910 m. (B. 42625);
5. **Nenėnas Petras, Norbo**, g. 1921 m. (B. 42625);
6. **Kanapeckas Antanas, Prano**, 1921 m. (nėra b.);
7. **Remeikis Juozas (?)**, **Jono**, g. 1920 m. (nėra b.).

Spec. pranešimas LSSR OBB sk. vrš. plk. Gusevui.

1945 04 07 Davainių k., Sadūnų „selsoviete“, pas Antaną Kuzmą, Dusetų vlsč. istrebiteliai rado pasislėpusius „banditus“. Nušauti Pranckūnas Kazys, Zidaro, g. 1917 m., ir sužeistas Kazakevičius Petras, Vinco, g. 1920 m. (B. 21785/3) iš Padustėlio k. Du kiti „banditai“ pasislėpė.

Kokie buvo kiti „banditai“ – negalim sužinoti, nes suimtas „banditas“ sužeistas į gerklę ir apklausti jį nėra galimybių. „Banditų“ rėmėjas Kuzma Antanas suimtas.

Spec. pranešimas LSSR NKVD liaudies komisarui drg. Bartašiūnui.

1945 05 25 Antazavės vlsč. NKVD iš pil. Albino Bakučio, gyv. Krioviškių k., apie tai, kad Škugų miške slepiasi nenustatyto dydžio „banditinė“ grupė. Zarasų NKVD OBB vyr. lt. Malinin organizavo operatyvinę grupę iš Antazavės ir Imbrado „istrebitelių“ (20 žm.) ir 6 val. ryto, vadovaujami Antazavės vlsč. NKVD sk. oper. įgaliotinio Konoševo, prie Škugų miško paliko pasalas 5-iose vietose, o likusioji dalis pradėjo šukuoti mišką. Operacijos metu 2 „banditai“ nušauti, o 2 sulaikyti, vienas sužeistas pabėgo. Nušauti:

1. **Krivicikas Vladas**, 40 m. amž., Dusetų mstl. gyventojas, kuris vokiečių okupacijos metais dirbo šoferiu policijoje, o 1945 05 pradž. pasislėpė;

2. **Braukyla Jonas, Izidoriaus**, g. 1907 m., Dusetų mstl., buvęs 1941 m. lietuvių sukilėlis.

Sulaikyti Škugų miške: **Žemaitis Jonas, Silvos**, g. 1898 m. (B. 39328/3); **Labuckas Romualdas**, g. 1913 m., Jovydių k. (nėra b.).

Pažyma 1945 05 31. Rašoma, jog buvo užmuštas Trofimovas ir 5 aktyvistai, taip pat buvo užmuštas Barkauskas ir jo tėvas... 1945 05 03 partizanai nušovė Juodką, jo žmoną ir dukterį už tai, kad Juodkai gavo buožės žemės. 1945 05 07 Rimšės vlsč., Kolni (gal Kalninės k.?) kaime Kazano būrio partizanai nukovė milicininką Susojevą ir tris istrebitelius, o Susojovo lavoną sudegino lauže.

Spec. pranešimas. Vedant per Ignalinos vlsč. iš Rytų Prūsijos arklių koloną Nr. 404, prisistatė apie 12 asmenų ginkluota grupė, kuri iš kolonos konvojaus atėmė 25 geriausius arklius.

LSSR OBB skyriaus viršininkas pulkininkas Gusev – Zarasų apskr. NKVD vrš. Michailov. Antazavės valsčiuje „banditams“ nukovus 5 istrebitelius, reikia imtis prie-

monių palaužti „banditų“ ekonominę bazę. Kuo skubiau išaiškinti tame dalyvavusius asmenis ir jų šeimas bei „banditų“ rėmėjus suimti.

Lietuvos SSR NKVD kovos su „banditizmu“ skyriaus vrš. Valstybės saugumo plk. drg. Gusevui. Pranešimas apie Zarasų apskr. NKVD sk. veiklos rezultatus, kovojant su „banditizmu“ ir antisovietiniu pagrindžiu 1945 m. I-ame kvartale.

Organizuota iš viso 700 susirinkimų ir susitikimų su gyventojais, perskaityti 63 kvalifikuoti pranešimai, kuriuos išklause per 12 000 gyventojų.

Valstybinės paruošos viršijamos, grūdų – 104 proc., bulvių – 100 proc., mėsos – 153 proc., pieno 87 proc., vilnos – 122 proc., šieno – 76 proc., šiaudų – 64 proc., odų – 60 proc., avižų – 70 proc., o kiaušinių – net 1161 proc.

Dusetų girioje ir Antazavės vlsč. veikia Streikaus ir Kazano „gauja“, kurioje yra per 100 „banditų“. Vasario–kovo mėnesiais aktyvumo neparodė.

Antisovietiniai pasisakymai. Kazakevičius Jonas, Juozo, g. 1897 m. (nėra b.), kurio sūnus yra „gaujoje“, Bikūnų k., girdint Angelei Urbanavičiūtei, Urbanui Norbui, pareiškė: „Greit Sovietų Sąjungos nebeliks, pavasariui jau tikrai, sugriaudės mūsų miško brolių ginklai ir Amerika su Anglija padės kovoje su bolševikais“.

Stasiulionis Antanas iš Bikūnų k., Slapšinsko Telesforo namuose kalbėjo: „Sovietai 1940–1941 m. naikino lietuvius, sunaikino geriausią tautos dalį. Ir dabar toliau dirba naikinimo darbą“.

Morkūnienė Elena, g. 1894 m. (nėra b.), kurios sūnus nužudytas 1945 02 22, pasipriešinęs atiduodant ginklą, pareiškė: „Mes kovojam už savo tautą, už savo kraują, už mūsų sūnus ir vyrus. Ateis laikas, kai kiekvienas krūmas bus nudažytas komunistų krauju“.

Kanapeckas Pranas, Jono, g. 1895 m. Vosgėlių k., 1945 03 20, dalyvaujant pranešėjui ir Elžbietai Kanapeckienei, pareiškė: „Mano vieną sūnų nužudė, kitą – areštavo, jie geria mūsų kraują, bet ateis laikas, kada jiems bus su kaupu atlyginta“.

Kita gauja veikia Salako vlsč., kuri įvykdė keletą ginkluotų išpuolių.

Naktį iš vasario 28 d. į kovo 1 d. nužudė apylinkės pirmininką Trofimovą ir 4 aktyvistus, kurie Trofimovo namuose tuo metu vedė susirinkimą.

Nustatyta, jog teroro aktų vykdymo rajone – Niaukių k. gyvena aktyvūs „banditų“ rėmėjai, tai Jonas Vartibavičius ir jo žmona Vincė Vartibavičienė. Du Vartibavičiaus broliai yra „bandos“ nariai, o Jonas su žmona Vince 1946–1947 m. nustatė nusikalstamą ryšį su *Amerikono* būrio nariais, teikė jiems maistą ir perduodavo žvalgybines žinias. Įtariam, jog Vartibavičiaus nurodymu 1947 11 12 *Amerikono* „bandos“ nariai nušovė aktyvistą Trofimovą. Apie tai 1947 11 13 apklausoje papasakojo pas Vartibavičių dirbęs samdinytis Petukauskas, taip pat liudininkė Vaičėnaitė ir liudininkė Trofimova, kurios vyras buvo nužudytas. 1947 11 27 mes Vartibavičių ir Vartibavičienę suėmėm, jie apklausoje parodė, kad Trofimovą nušovė Vaičėnas Vincas ir jo brolis.

Naktį iš kovo 3 d. į kovo 4 d. „banditai“ atėjo į Salako vlsč. VK pirmininko Barkausko Stasio, Vlodo, g. 1910 m., namus, kur tada gyveno ir Milinčiūnas Antanas, apie 50 m. amžiaus. „Banditai“ uždegė namus, o kada Barkauskas su Milinčiūnu išsoko lauk – abu nušovė.

Tą pačią naktį „banditai“ atėjo į Ažvinčių k., į istrebitelio Nevedomskio Broniaus namus, kuriuos uždegė, nušovė laukam išbėgusius istrebitelio tėvą ir motiną. Nepaisant to, Nevidomskis Bronius stoji į kovą, nors „banditų“ buvo 12. Didvyriškai kovodamas,

nušovė „banditą“ Ivanauską (prtz. Ivanauskas Bronius-*Pavietrius, Raimokas, Ramunis*), o dar vieną sunkiai sužeidė, o pats atsišaudydamas pasitraukė. Nevidomskį mes pristatėme gauti valstybiniam apdovanojimui.

Naktį iš kovo 5 į kovo 6 d. Žagarinės k. į istrebitelio Natalčenkos namus trimis rogėmis atvažiavo 9 „banditai“, kurie sumetė į kambario vidų granatas ir šaudė į kambarį. Natalčenka neišsigando ir, stojęs į kovą, privertė „banditus“ trauktis, kurie išsigandę pabėgo. Sprogimo metu į koją lengvai sužeista istrebitelio Natalčenkos motina.

Sodžiūnų k. į pil. Daškevičiaus namus pasibeldė „banditai“. Jie prisistatė Dūkšto milicija, esą atėję daryti kratos. Iškratę namus ir nieko neradę, pasiėmė maisto ir išsivedė Daškevičių, kuris dabar nežinia kur.

1945 m. sausio mėn. buvo užverbuotas agentas **Ochotnik**, kuris tapo Zavadsko būrio vidiniu agentu. Jis pranešė, jog iš „gaujos“ išėjo vokiečių kareivis pas Liesį Antaną (nėra b.), kad organizuotų susitikimą pas Kanapecką Vincą (nėra b.) Padbuožės k. (1959 m. teritorinio suskirstymo žinyne – Podbžežės k.) Pagal šiuos duomenis parengta pasala ir sugautas vokiečių Puol Ivan Ivanovič (nėra b), kuris prisipažino, jog pas Kanapecką Vincą turėjo įvykti 18 „banditų“ susirinkimas ir svarstomi klausimai dėl „banditų“ perėjimo į Minčios miškus.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu pagrindžiu rezultatus, už 1945 antrą kvartalą. 1945 m. liepos 27 d. Salako vlsč. istrebiteliai važiavo tarp Ažvinčių ir Sungardų. Pakliuvo pasalon, tada užmušė Nevidomską ir Leonovą, o Loginovas pabėgo. Atvažiavo Salako NKVD, bet nieko nerado.

Lietuvos SSR NKVD kovos su „banditizmu“ skyriaus vrš. valstybės saugumo plk. drg. Gusevui. Pranešimas apie Zarasų apskr. NKVD sk. veiklos rezultatus, kovojant su „banditizmu“ ir antisovietiniu pagrindžiu 1945 m. III-ame kvartale. Labiausiai charakteringa verbuotė yra agento **Šutas**, kuris liepos 7 d. pranešė, jog į pil. Markelio Juozo (MGB ag. **Stankevičius**) namus atėjo keturi „banditai“, tarp kurių ir „gaujos“ vadas Kazanas. Operatyvinėmis priemonėmis „gauja“ buvo likviduota.

1945 07 02 Antazavės vlsč. buvo sulaikyti 7 „banditų“ rėmėjai, tarp kurių – Macijauskas Stasys, Vlodo, g. 1892 m. (nėra b.), iš Bikūnų k., Obelių vlsč., kuris palaikė ryšius su Pupeikio Jono „gauja“ ir, kad ji slepiasi Girelės miške. Pagal šiuos duomenis 1945 07 03 atlikta kovinė operacija, kurios metu likviduoti 5 „gaujos“ nariai, tarp kurių ir vadas Pupeikis Jonas iš Kubiliškių k., Obelių vlsč., o gyvi paimti: Pitrėnas Petras, Justino, g. 1919 m. (B. 29689/3); Pitrėnas Jonas, Justino, g. 1917 m. (B. 29689/3), Strazdiškių k.; Garnelis Petras, Jono, g. 1926 m. (nėra b.), Strazdiškių k.

Per ataskaitinį laikotarpį paimta iš „banditų“ ir gyventojų: kulkosvaidžių – 12; minosvaidžių – 1, automatų – 16, šautuvų – 93, pistoletų-revolverių – 7, granatų – 63, šovinių – 12 667.

Per čekistines-kovines operacijas nukauta „banditų“ – 64, o paimta gyvų – 2.

Užbaigtos bylos 1945 08 28 Pitrėnui Jonui ir Pitrėnui Petru. Petras nuteistas – 10 m., o Jonas – 15 m.

Cibulskis Adolfas, Prano, g. 1921 m. (B. 27995/3) Balčiūniškių k., kurį mes sulaikėm 1945 07 07 Garbūnališkio miške, prisipažino, jog jis 1944 08 buvo paimtas į kariuomenę, iš kurios pabėgo 1944 12. Jis 1945 08 28 nuteistas 10 metų lagerio.

Tyrimas Rybakovui Andrejui Artemjevičiui, g. 1911 m., iš Duburaičio k., kuris 1945 09 06 areštuotas, įtariant jog jis vokiečių laikais pasirašė gestapui kaip *Ėglis* (orig. *Aglis*) ir išdavinėjo aktyvo narius, tokius kaip Rybakovą Grigorijų, Rybakovą Terentijų ir Bronių (?) Savelijų, Antazavės vlsč. gyventojus.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1955. Zarasų apskr. NKGB skyrius 1944–1945 m. 1944 08 21 Zarasuose sulaikytas Daudžvardis V. A., g. 1923 m., iš Miškinių k., Imbrado vlsč., kuris iki 1941 m. priklausė komjaunimui, vienas jo brolis išvežtas į Vokietiją, o kitas – pabėgo su vokiečiais. Jis papasakojo, jog 1943–1944 m. tarnavo Zarasuose policijoje. Jis papasakojo, jog buvo „gaujoje“, kurią sudarė:

1. **Dudorius Juozas** (?), 28–29 m. amž., buvęs baltalietuvių partizanas iš Raudinės k., ginkluotas vokišku šautuvu ir granatomis;

2. **Adomavičius Stasys**, 28–29 m. amž., buvęs baltalietuvių partizanas iš Tertelių k.;

3. **Gudukas Vincas**, 22–23 m. amž., iš Raudinės k., ginkluotas šautuvu ir pistoletu;

4. **Gudukas Antanas**, 23–24 m. amž., buvęs baltalietuvių partizanas iš Raudinės k., ginkluotas TT pistoletu;

5. **Vaitonis Petras**, 24 m. amž., Tiltinės k. gyventojas,

6. **Limanavičius (?) Antanas**, 22 m. amž., Patiltinės k. gyventojas, ginkluotas šautuvu ir granatomis;

7. **Pitrėnas Juozas**, 22 m. amž., Miškinių k. gyventojas, buvęs baltalietuvių partizanas, ginkluotas šautuvu ir granatomis;

8. **Kazanavičius Bronius**, 22 m. amž., Migdoliškių k. gyventojas;

9. (?) g. 1922 m., Purviškių k. gyventojas, be ginklo.

Rašoma, jog 1944 08 13 sulaikytas šios „gaujos“ „banditas“, kuris davė nuodugnius parodymus ir buvo užverbuotas agentu.

1944 m. rugpjūčio 13 d. sulaikytas buvęs policininkas, iš kurio paimtas naganas, jis prisipažino ir buvo užverbuotas 1944 08 23 agentu ir pasiūstas ieškoti „gaujos“...

Pažyma pagal agentūrinę bylą „Ostrovitiane“ „banditinei grupei, vadovaujamai Leleikos, veikiančiai Dusetų vlsč. Karui prasidėjus, 1941 06 23 sukilėliai užgrobė valdžią Dusetose ir pradėjo žiaurius susidorojimus su komunistais, komjaunuoliais, sovietiniu aktyvu. Buvo sušaudyta daug komunistų, komjaunuolių ir aktyvistų: Blaževičius, Gylys, Broga, Budrys, Markelis, Drogelis (?), komjaunuoliai Bikas, Meikė ir kt. Sukilėliams vadovavo Ubeika Balys, Juozo; Žukauskas; Lingė Jonas; Leleika Povilas, Juozo, sukilėlių būrį sudarė iki 200 asm.

„Išlaisvinus“ Dusetų vlsč. iš vokiečių, buvusieji sukilėliai pasitraukė į pogrindį ir pradėjo sudarinėti antisovietines „gaujas“. Mūsų žiniomis, šiuo metu „gaujoms“ vadovauja Povilas Leleika, Juozo, kuris buvo Dusetų mstl. sukilėlių vadas, Paškonis Motiejus, kuris buvo baltųjų partizanų vadu Aviliuose, Bertašius Pranas, Norbo, kuris taip pat buvo aktyviu baltuoju partizanu. Pagal agentūros duomenis iš Kauno atvyko buvęs Plechavičiaus armijos karininkas Jonas Savickas, kuris sudarė būrį iš 50 aktyvių „banditų“. Pagal šiuos duomenis yra užvesta agent. byla „**Ostrovitiane**“. Pagrindinės agentūrinės bylos figūros yra šie asmenys:

1. **Leleika Povilas, Juozo**, g. 1899 m. Pačiaunės k., Dusetų vlsč., vidutinis valstietis, 3-jų skyrių išsilavinimo, iki vokiečių okupacijos turėjęs manufaktūros krautuvėlę;

2. **Paškonis Motiejus, Kipro**, g. 1919 m. Davainių k. – iš buožių, baigęs pradžios mokyklos tris skyrius, buvo žemdirbiu, iki vokiečių okupacijos buvo slaptu NKGB informatoriumi **Grybas**. Vokiečių okupacijos metais vadovavo Avilių k. sukilėlių grupei, dalyvavo baudžiamosiose akcijose prieš sovietinius žmones;

3. **Bertašius Pranas, Norbo**, g. 1902 m. – iš Dusetų mstl., 3-jų skyrių išsilavinimo, nevedęs, iš vidut. valstiečių, vokiečių okupacijos metais buvo aktyviu baudėju ir būrio vadu. Dalyvavo suimant ir šaudant sovietinius piliečius;

4. **Barzda Povilas**, g. 1900 m. Bileišių k. – iš vidutinių valstiečių, mažaraštis, vedęs, karo pradž. buvo Bileišių k. sukilėlių grupės vadu, asmeniškai dalyvavo areštuojant, mušant, šaudant sovietinius žmones. Vokiečiams pasitraukus, perėjo į nelegalią padėtį ir aktyviai dalyvavo Savicko Jono būryje. Dabar suimtas;

5. **Beinerovičius Vilius, Izidoriaus**, g. 1913 m. Dusetų vlsč. – iš vargingųjų, 5-ių skyrių išsilavinimo, 1941 m. dalyvavo areštuose ir šaudymuose, 1941 m. būrį išformavus iki 1943 m. dirbo siuvimo fabrike Kaune. Nuo 1943 07, iki ateinant sovietinei kariuomenei, gyveno be aiškaus užsiėmimo Berniūnų k., netoli Dusetų. Areštuotas;

6. **Ruzgas Antanas, Vinco**, g. 1907 m. Bileišių k., 3-jų skyrių išsilavinimo, iš vidutinių valstiečių. Dabar suimtas.

7. **Rasiborskas Vincas, Vinco**, g. 1909 m. Bileišių k. – iš vidutinių valstiečių, „baudėjas“, 1944 m. dalyvavo Savicko Jono „gaujoje“, suėmimo metu bandė priešintis, todėl peršautas į koją ir suimtas.

Tirti buvusius „baudėjus“ pasiūstas NKGB agentas **Bobkov**, kuris aplankęs buvusį sukilėlį Zolubą Joną, gyv. Voversių k., sužinojo, jog visi buvę sukilėliai dar gyvena aplink namus, esą jie ir toliau taip gyvens, kol ramu, bet štai, jei prispirs – visi išeis į miškus, nes ginklų turima pakankamai.

Toliau Zolubas pasakojo, jog niekas iš mūsų nesiruošia eiti komisijon, visi sėdi namuose. Štai Liesis iš Dikmonių k., buvęs aktyvus sukilėlis, – turi automatą, vakarais dažnai pašaudo ir dainuoja bjaurias dainas (pochabnyje pesni).

Ag. **Zaicev** aplankė 1944 09 16 Avižių k. Joną Kilių, kuris pasipiktino dėl pyliavų, esą alkanos armijos, jei neišmaitino Amerika – neišmaitins ir Lietuva. O jei jau labai reikia – tegul ateina patys rusai ir pasiima visą jo duoną, bet pats nevešias prievolės.

Zaicev sužinojo iš Eivenių k. gyventojų Urbano Stasio, jog pas Markelį Antaną ateina „banditai“, kurie paskui eina į Baraukos mišką.

Eivenių k. Bertašienė agentui skundėsi, kad Baraukos miške nuolat vyksta šaudymai.

1944 09 22 agentas **Bobkov** susitiko Zolubą, kuris pasakė, kad jau tapo neberamu ir jie namuose nebenakvoja. Namus aplanko tik pasiimt maisto ir pavalgyti. Zolubas minėjo, jog kartu slapstosi Voversių Golubinskas Petras, Petras Petrošiūnas, Matiukas Henrikas. Visi eina į Girelės mišką. Zolubas buvo optimistiškai nusiteikęs, neva sovietų partizanai tupėjo miške trejus metus ir niekas jų nerado, neras ir mūsų, nes Girelės miške yra gerų vietų pasislėpti.

Zarasų NKGB duomenimis, nuo „išvadavimo“ iki šio laiko Dusetų vlsč. buvo areštuoti tik 4 asmenys iš antisovietinio elemento, o likęs „banditinis“ elementas (pagal oficialius duomenis apie 200 žm.) nerepresuotas. Aktyviausia dalis yra buvę sukilėlių

„gaujų“ nariai, buvę policininkai, kurie perėjo į pusiau legalią padėtį. Kada rugsėjo pradžioje Dusetų milicijos darbuotojai pabandė suimti keletą antisovietinių elementų, tai tarp „banditų“ prasidėjo judėjimas ir jie, sulindę į miškus, suaktyvino savo antisovietinę veiklą.

1944 09 24 agentas **Grom** pranešė, jog jo 12 m. amžiaus duktė valgė pas Davainį Ksaverą, Jono, kuri pasakojo, jog Davainį lanko Plechavičiaus armijos karininkas Savickas Jonas (atvykęs iš Kauno, jį atvežė Bileišių k. gyventojas Barzda Povilas) ir buvęs sukilėlių vadas Leleika Povilas. Pasak agento dukros, pas Davainį vyksta pasitarimai, kur dalyvauja Savickas. Šiaip Savickas dar vaikšto po kaimus ir agituoja neiti į kariuomenę. Jis esą net per jėgą verčia stoti į jo būrį, kaip tai privertė Petrą Budrį. Jis vengė mobilizacijos, slapstėsi aplink namus ir į būrį eiti nenorėjo, už tai Savickas jį primušė ir užrašė į savo būrį.

1944 10 01 vykdant kovinę operaciją prieš Bileišių k. apylinkėse veikiančias Savicko Jono ir Leleikos „gaujas“, pas Bileišių k. gyventoją Davainį Ksaverą, Jono, padarytos kratos, kurių metu sugautas Alfonsas Savickas, Stasio – jis yra Jono Savicko brolis. Savickas Jonas su kitais „gaujos“ dalyviais pasipriešino ir buvo sunkiai sužeistas, greitai nuo sužeidimų mirė. Taip pat suimti jo brolis Alfonsas Savickas ir Rasiborskas Vincas, o Leleikai Povilui ir kt. pasisėkė išbėgti.

Sulaikytas „gaujos“ narys Alfonsas Savickas, gimęs 1926 m., Kaune, 1941 m. baigė 4 gimnazijos klases, jis buvo dar skautų organizacijos nariu. Jis 1943 m. pavasarį įstojo į Plechavičiaus kariuomenę, baigė karininkų mokyklą. Kada Plechavičiaus kariuomenė „buvo sumušta“, jis perėjo į nelegalią padėtį ir iš Kauno atvažiavo į Bileišių k., pas buvusį baltąjį partizaną Barzdą Povilą ir pas jį gyveno, užsiimdamas „gaujų“ organizavimo darbu.

Pasak tardomo Alf. Savicko, jo brolis aiškino, jog būsią sudaryti 10–15 žm. būriai, kuriems vadovausią buvę Lietuvos kariuomenės seržantai. Taip pat esą ryšiai su Biržų ir Rokiškio apskr. būriais, iš kur gauta ginkluotės du kulkosvaidžiai, keletas šautuvų ir šovinių.

Agentas **Bernen** pranešė, jog Baraukos miške veikia „gauja“, kuriai vadovauja Pranas Bertašius. 1944 09 26 jis (**Bernen**) su buvusiu policininku Petrošiūnu atėjo į Skineikių k. pas Barzdą Vytautą, kur rado tik jo brolį Aloyzą, kuris nuvedė į Baraukos mišką. Visą dieną pralaukus, į tą vietą atėjo Pranas Bertašius, Leonas Markelis iš Pašilės k., Markelis Alfonsas iš Eivenių k., broliai Vytautas ir Jonas Markeliai iš Eivenių k.

Bertašius pasakė, kad jis į didelius būrius nesidės, o laikysis maža grupe su savo kaimo vyrais. Jų iš viso yra 11 žm., be čia esančių dar 3 yra Vasaknose. Bertašius pasakojo – buvo Antažiegės miške sutikęs vokiečių desantininką, kuris turėjo užduotį sudaryti būrį partizanų ir kvietė į tą būrį Bertašių, bet Bertašius nėjo. Apie save Bertašius taip kalbėjo: „Palauksiu kol pasibaigs karas – kada pasibaigs – aš pats nueisiu, pasiduosiu. Tegul teisia, jei ras už ką. Pasėdėsiu kalėjime kelis metus ir vėl gyvensiu sau, o kol dar karas vyksta – aš nepasiduosiu“.

Bernen pastebėjo, jog visi būrio nariai turi ginklų, bet ne visi vaikšto ginkluoti. Automatinį ginklą – rusišką PPŠ matė tik pas Barzdą Vytautą. Vytautas ir Jonas Markeliai turi voikiškus šautuvus, o Alfonsas Markelis – rusišką šautuvą. Jusys ir Bertašius vaikšto be ginklo,

laiko paslėpę. Bertašiaus „gaujos“ nariai į namus ateina dienos metu tik trumpam, pavalgo ir vėl eina į mišką. Bertašius kalbėjo, kad jie išsiklas bunkerį savo „gaujos“ nariams.

Praneša **Zaicev**: Antažiegės miške matė „banditą“ Matą Paškonį. „Banditus“ matė taip pat Giparas Petras, Balio. **Zaicev** pranešė, jog 1944 09 28 apie 9.00 val. ryto užėjo pas Drageliškių k. gyventoją Šatkų Stasį, kuris jam papasakojo, jog eidamas ryte perkelti karvės, matė einant 5 ginkluotus „banditus“.

Spalio mėnesį „banditai“ suaktyvėjo ir pradėjo grasinti aktyvui ir kariams. Taip spalio pabaigoje jie apšaudė iš Baraukos miško karinio dalinio automobilį ir sužeidė vieną karį, o 1944 10 22 naktį apšaudė Davainių k. valsčiaus NKVD įgaliotinio Rutkovskio Petro Nikolajevičiaus namus, o 1944 11 03 Davainių k. įmetė granatą į Grigaliūno Petro namus. Lapkričio 3–4 d. naktį Vosgelių k. įsiveržė į Antonovo Sidorio namus, sumušė šeimą, atėmė rūbus ir maistą.

1944 11 03 „gauja“ atėjo į Avižių k. „selsovieto“ pirmininko Namajūno Jono, Jono, namus. Šeimininko namie nebuvo, tai tik prigąsdino šeimą.

1944 11 09 atėjo į Davainių k., apšaudė Jono Grigaliūno namus, tuo metu šeimininko sūnus Petras su Šamarovskiu Andrejum iš Davainių k., išgirdę lojant šunis, išbėgo laukan ir spėjo pasislėpti. Čia veikė Mato Paškonio „gauja“. Tą pačią naktį „banditai“ įmetė granatą į Šamarovskio namus ir tokiu būdu užmušė jo 8 m. sūnų. Kitą dieną prie namo rastas Igno Klibo šalikas.

Veikianti agentūra:

1. Agentas **Bernen**, g. 1912 m. Rygoje, bežemis, dirbo visą laiką samdiniu, nuo 1943 m. vasario dirbo policijoje – Dusetose, Rimšėje, Degučiuose. 1944 m., „išvadavus“ apskritį, išėjo slapstytis, kur buvo iki sulaikymo. Sulaikytas davė nuoširdžius parodymus, užverbuotas 1944 09 20. Dirba su dideliu noru, iniciatyvus, disciplinuotas, davė daug naudingos medžiagos apie veikiančius „banditus“ ir vengiančius mobilizacijos;

2. Informatorius **Zaicev**, g. 1896 m. Avižių k., šiuo metu dirba Avižių apylinkės pirmininku. Užverbuotas 1944 09 12;

3. Inf. **Grom** užverbuotas 1944 09 12, dirba Dusetų VK žemės komisijos nariu, jis g. 1881 m.;

4. Inf. **Žuk** – Kalbutiškių k. gyventojas, g. 1893 m., žemdirbys, neraštingas, užverbuotas 1944 09 22 sekti „banditams“ Girelės miške. Be to, jis yra žvejys ir plaukioja laiveliu po Sartų ežerą, turi galimybes stebėti pakrantes;

Turėdami iš agentūros duomenis, jog Dusetų vlsč. yra daug antisovietinio elemento, mes spalio 1 d. organizavome NKVD kariuomenės pasienio pulko pajėgas, kurios organizavo piliečių patikrinimus ir antisovietinių elementų areštus. Tokiu būdu buvo sulaikyta 200 asm., iš kurių 98 asm. buvo perduoti į šaukimo – mobilizacinius punktus, o 38 asm. perduoti NKVD filtracijai, iš kurių 26 paaiškėjo esantys antisovietinis elementas, todėl patraukti baudž. atsakomybėn, tai:

1. Barzda Povilas, Juozo;
2. Beinoravičius Vilius, Izidoriaus;
3. Rasiborskas Vincas, Vinco;
4. Pochomov Luka Ankudinovičius;

5. Navickas Juozas, Norbo;
6. Ruzgas Antanas, Vinco;
7. Guntulis Juozas, Balio;
8. Guntulis Petras, Vinco;
9. Pranskūnas Adolfas, Juozo;
10. Grikinis Juozas, Cipro;
11. Markevičius Petras, Petro;
12. Makarskas Petras, Petro;
13. Baltrukaitis Antanas, Kazio;
14. Girčys Juozas, Juozo;
15. Broga Mečislovas, Norbo;
16. Barzda Jonas, Jono;
17. Kuzma Antanas, Adolfo;
18. Trimbelis Petras, Alfonso;
19. Dieninis Petras, Alfonso;
20. Dieninis Jonas, Petro;
21. Lapinskas Juozas, Motiejaus;
22. Trimbelis Adolfas, Alfonso;
23. Byla Petras;
24. Jurevičius Juozas;
25. Stimberis (?) Alfonsas, Tomo;
26. Davainis Ksaveras, Igno.

Pranešimas apie antisovietinį „banditinį“ elementą ir kovą su juo LSSR Zarasų apskr. 1944 m. lapkričio 19–28 d. Apskrityje yra 15 „gaujų“, iš kurių daugiausia: Antalietės vlsč. – 4 (62 „banditai“), Dusetų – 3 (80 „banditų“), Salako – 2 (70 „banditų“). Iš viso apskrityje esą 300 „banditų“, 633 vengiantys karo tarnybos ir yra 34 „banditų“ rėmėjai.

Vyželių k. nušautas pil. Juodka Bronius, Jono, g. 1917 m., kurį „banditai“ įtarė esant NKVD–NKGB bendradarbiu. Tikrovėje jis ryšio su mūsų organais neturėjo, netgi nebuvo sovietų valdžiai lojaliu žmogumi.

Apie Baltabiržio k. partizanus. „Banditai“ vaikšto grupėmis po 10–15 asm., plėšikauja, atima maistą ir drabužius, žiemos laikotarpiui darosi atsargas maisto ir šiltų drabužių. Daugiausia plėšia rusus.

1944 11 26 sugauti 6 „banditai“ iš Juodkos Jono būrio. Apklausiamas Steponavičius Kazys (?), Alekso, g. 1914 m. Brinkliškių k., Tauragnų vlsč., prisipažino: „Mūsų ginkluotasis būrys turėjo tikslą nuversti sovietų valdžią Lietuvoje ir atkurti nepriklausomybę. Dėl to mes turėjome sulaukti karinio konflikto tarp SSSR ir Anglijos su Amerika, mes turėjome vykdyti tokią veiklą:

1. Agituoti gyventojus, kad neitų į kariuomenę;
2. Naikinti aktyvistus ir aktyvius sovietų valdžios rėmėjus;
3. Užpuldinėti ir naikinti NKVD–NKGB darbuotojus ir sukelti tarp jų baimę, kad nustotų mus persekioję.“

Kitas suimtas „gaujos“ narys – Macijauskas Petras, Vinco, g. 1926 m. Baltabiržės k., patvirtino Steponavičiaus parodymus ir papasakojo: „Baltabiržės k. partizanų būrio steigėju buvo mokytojas Sirevičius, kuris vedė agitaciją, kad neitume į kariuomenę, nes greitai ateisianti Vakarų šalių pagalba. Sirevičius, suorganizavęs būrį, jo vadovavimą perdavė Juodkai ir pats iš būrio išėjo“.

Apskirtyje sklindo gandai, jog lapkričio 20 d. būsiąs nuleistas desantas ir prasidėsiantis sukilimas prieš sovietų valdžią. Kalbos sklinda Antalieptės vlsč. aplink Bikūnus. Lapkričio 18 d. iš agento gautas pranešimas, jog „banditai“, kurie gyvena miškuose, dabar laukia sukilimo, kuris prasidės Lietuvoje lapkričio 20 d., laukiama vokiečių pagalbos. Be to, rengiasi pulti miestelius.

Dusetų vlsč. yra Girios miškas, kuriame veikia didelė „gauja“, tačiau mūsų priemonės „gaujai“ likviduoti buvo nesėkmingos. Tada mes įtarėme dirbančius eigulius Jurevičių, Trimbelį ir Šeikų (? – netiksliai), nustatėme, jog jie visi 1941 m. buvo aktyviais baltalietuviais.

Pagal tai areštuoti: Trimbelis Antanas, Alfonso, g. 1904 m. Jūzintuose, dirbo Girios miško eiguliu; Jurevičius Juozas, Jurgio, g. 1891 m., kilęs iš Daugėliškio – šaulys, gyveno iki arešto Didžiadvario k., dirbo eiguliu; Šeikus Antanas, Juozo, g. 1914 m. Dusetų vlsč., iki arešto gyveno Jurkiškių k., Antalieptės vlsč. Tardomi visi jie prisipažino buvę baltaraiščiais, be to, jie padėjo „banditams“ teikdami jiems informaciją, dėl ko jų daviniais buvo atliktos „banditų“ paieškos operacijos.

NKGB organai nustatė, jog priešo žvalgybai dirba Šutas Antanas, gyv. miško sargybos namelyje (v lesnoj storožke), jam suimti buvo pasiūsta 11 asm. grupė, ginkluota kulkosvaidžiu, automatais ir šautuvais. Prieinant prie vietos, kovinė grupė smarkiai apšaudė, šaudymas truko apie 20 min., dėl ko buvo sunkiai sužeistas ir paimtas gyvas „gaujos“ narys Pošiūnas (?), Adolfo, g. 1921 m. Antažiegės k., o 1944 11 27 partyje rastas miręs nuo sužeidimų „gaujos“ vadas Bertašius Pranas, kurį „banditai“ paliko partyje, o patys pasitraukė. Eigulys Šutas pabėgo su „banditais“, o jo žmona mūsų suimta. Mes nuostolių neturėjome.

Naktį lapkričio 12–13 d. nužudytas apylinkės pirmininkas Kožankovas. Tai padarė Juodkos būrys. Teroro aktą tiesiogiai įvykdė broliai Kavoliukai iš Jurgiškių k., kurie turėjo pyktį ant Kožankovo, kadangi jis skundė „banditus“ NKVD organams, nes dėl jo įskundimo buvo nušautas vienas iš brolių Kavoliukų.

Pagal agentūrinius duomenis buvo atlikta kovinė operacija, kurios metu sulaikytas 1944 m. lapkričio 25 d. Kavoliukas Petras, g. 1908 m., kuris tardomas prisipažino dalyvavęs nužudant Kožankovą. Jis parodė: „Spalio 30 d. pas mus į namus atėjo pilietė Umbrasienė iš And...(?) k., kuri pasakė esanti pasiūsta apylinkės pirmininko A. Kožankovo pavaduotojo Pumpučio Andriaus, gyv. Aželių k. Ji pasakė, jog visa šeima turim slėptis iš mūsų kaimo, nes Kožankovas mus paskundė milicijai. Umbrasienė išėjo iš mūsų, o pas mus buvę partizanai išėjo į mišką. Po kurio laiko pas mus į namus atėjo milicija, aš su broliu Leopoldu buvome namuose. Bandėme išbėgti į mišką, tačiau brolis buvo nušautas, o aš pabėgau. Po šio įvykio mes nusprendėme sulikviduoti Kožankovą, tam tikslui buvo paskirti partizanai: aš, Kavoliukas Povilas, Kavoliukas Jonas, Šileikis Jonas. Lapkričio 5 d. mes visi susirinkome mūsų namuose ir, dalyvaujant sesei Genei Kavoliu-

kaitei, susitarėme lapkričio 12 d. vakare eit ir nužudyti Kožankovą. Sutartą dieną mes pasiėmėm po dvi granatas, o Šileikis – automatą ir nuėjom į Kožankovo namus. Apie 23–24 val. atėjom prie jo namų ir pradėjom belstis. Kožankovas paklausė kas beldžiasi, į tai Šileikis atsakė, kad „Salako milicijai reikia padvados“. Kada jis atidarė duris, aš šoviau į Kožankovą, šovė ir kiti. Nušovę jį, mes išėjom iš namų, išeinant dar mano brolis Povilas metė per langą granatą į kambarį.“

Į klausimą, kur dabar Juodkos būrys, Kavoliukas atsakė, kad jis slapstosi vieniemiuose prie Baltabiržio. Pagal šiuos duomenis lapkričio 27 d. – organizuota operacija, kurioje dalyvavo 60 karių iš NKVD ir 12 istrebitelių. Operacijos metu buvo sulaikyti šie asmenys:

1. **Steponavičius Kazys, Alekso**, g. 1914 m. Brinkliškių k., Tauragnų vlsč., tarnavęs vokiečių kariuomenėje;

2. **Macijauskas Petras, Vinco**, g. 1926 m. Baltabiržio k., Salako vlsč., vengiantis mobilizacijos;

3. **Kurpė Mykolas, Liudo**, g. 1922 m. Baltabiržio k., vengiantis mobilizacijos;

4. **Aidukas Petras, Vinco**, g. 1910 m. Baltabiržio k., vengiantis mobilizacijos;

5. **Macijauskas (?) Antanas, Kosto (?)**, g. 1908 m. Baltabiržio k., gyveno Vokietijoje, iš kurios grįžo 1944 m. spalio mėn.;

6. **Macijauskas Kazys, Vinco**, g. 1927 m. Baltabiržio k., „gaujoje“ buvo kartu su broliais;

7. **Macijauskas Jurgis, Kosto**, g. 1900 m. Baltabiržio k.

Apklausus sulaikytuosius, išaiškinta, jog Juodkos „gauja“ turi iki 30 kovotojų, ginkluoti 5-iais kulkosvaidžiais, 10 automatų ir 15 šautuvų bei apie 70 granatų.

Apylinkės pirmininko pavaduotoją Andrių Pumputį mes taip pat 1944 11 27, pagal suimtojo Kavoliuko parodymus, areštavome.

„Gaujai“, veikiančiai Imbrado vlsč., kuriai vadovauja Burokas, užvesta agentūrinė byla „**Burokosovcy**“. „Gauja“ vykdo išpuolius į vieniemių, grobsto gyventojus, išveda karves, avis. Sekimui vadovauja NKVD sk. vrš. Gusevas.

Rimšės vlsč. Gaidės k. apylinkėse veikia 28 asm. „gauja“, kuriai vadovauja buvęs baltietuvis iš Iliškių k., Turmanto vlsč. Užvesta agentūrinė byla „**Sladovcy**“.

Gauti duomenys, jog Dūkšto vlsč. kuriasi iki 30 asm. „gauja“, apie kurią daugiau duomenų nėra. Patikrinti duomenims pasiūsta 1944 11 28 operatyvinė grupė.

Labai didelė problema yra autotransportas. NKVD visoje apskrityje turi tik vieną mašiną, bet neturi nei kiek degalų.

Pranešimas apie antisovietinį „banditinį“ elementą ir kovą su juo LSSR Zarasų apskr. 1944 m. lapkričio 29 – gruodžio 4 d. Naktį 1944 11 27–28 Michališkių k. pas vargingą valstietį Šekį Mykolą, Jono, 48 m. amžiaus, atėjo „banditai“, kurie prisistatė milicijos darbuotojais. Nužudytas už tai, kad aktyviai rėmė sovietų valdžios vykdomas priemones.

1944 11 20–21 „banditai“ Vyželių k. nužudė Ubravą (Umbrasą?) Bronių iš Vyželių k. Jis anksčiau buvo ginkluotos „gaujos“ nariu, tačiau iš jos išėjo ir norėjo savanoriškai registruotis NKVD.

1944 11 29 nežinomi „banditai“ apšaudė Ažvinčių k. gyventoją Laurinčiaus namus.

1944 11 30 Antazavės vlsč. „banditai“ nupjovė 4 telefono stulpus, o Antazavės–Dusetų kelyje išklįjavo lietuvių kalba lapelius, raginančius neatiduoti ginklų, neiti į kariuomenę.

Gruodžio 1 d. gauti duomenys, jog didelė grupė iš Juodkos „gaujos“ atėjo į Tiltiškių k., kur apsisėjo per 4 ūkininkus. Pagal tai buvo išmesta kovinė grupė, kuriai vadovavo Salako vlsč. kovinės grupės vadas Čiulkov ir milicijos įgaliotinis Ivanov. Dalyvavo 45 NKVD kariai ir 10 istrebitelių.

Operacijos metu sulaikytas 21 „banditas“, pasipriešinant nušautas Silickas Petras, g. 1922 m., paimta trofėjų: lauko virtuvė, 2 šautuvai, 5 granatos, pakinkytas arklys. Operacijos metu vado Juodkos nebuvo. Tokiu būdu Juodkos „gauja“ dar kartą iš dalies likviduota ir joje dabar galėjo likti tik 7–8 „banditai“.

Nedidelių operacijų metu Dusetų vlsč. sugauti 8 „banditai“, o Antazavės vlsč. – 4 „banditai“.

Tikrinant Šekio nužudymo aplinkybes, Dūkšto miestelyje pas Čeponį kratos metu suimtas Kardelis Edvardas, Alfonso, iš Kazimieravo k., kuris vokiečių laikais buvo baltuoju partizanų ir dalyvavo areštuose ir šaudymuose.

Apklauskos metu ir per kameros agentūrą išaiškinta, jog tai jis dalyvavo nužudant Šekį, kaip raudonųjų gurguolių organizatorių.

LSSR NKGB liaudies komisariui drg. Guzevičiui. Politinė padėtis Zarasų apskr. su kiekviena diena sudėtingėja. Jei spalio mėnesį buvo tik pavienių „banditų“ išpuolių, kurie nekėlė didelės grėsmės, tai jau lapkričio 15 d. turime pavojingus „banditų“ išpuolius. Nuo grasinimų ir bauginimų pereita prie tiesioginio teroro prieš partinį-sovietinį aktyvą.

Pavyzdžiui, likvidavus Šlepečio būrį Salako vlsč., spalio pabaigoje žvėriškai nužudytas istrebitelis.

Lapkričio pradžioje be žinios dingo Antalieptės vlsč. apylinkės tarybos pirmininkas Lekonis. 1944 11 11 Paškonio „gaujos“ nariai sudegino visus Dusetų milicijos įgaliotinio Rutkovskio trobesius. Dabar jis jau gyvena Dusetose.

Leleikio „gaujos“ nariai nusiaubė Dusetų vlsč. apyl. pirmininko Namajūno trobesius, o lapkričio 12 d. po ne visai sėkmingos operacijos nukautas apylinkės tarybos pirmininkas Kožankovas, jo tėvą ir sūnų sužeidė granatos skeveldros. Tėvas nuo sužeidimo po dviejų dienų mirė.

Pranešimas apie kovą su antisovietiniu elementu LSSR Zarasų apskrityje 1944 m. gruodžio 3–13. 1944 12 03 Antazavės vlsč. Rybakova ir kt. asmenys vežė priduoti valstybei sviestą. Pakeliui juos sustabdė „banditai“, kurie atėmė apie 100 kg sviesto ir nusinešė į mišką.

1944 12 08–09 naktį apie 20 „banditų“ grupė apiplėšė 3 rusų šeimas Kuroniškio k. Paėmė maistą ir rūbus. Atpažinti Matiukas Petras iš Biržiniškės k., Juodka Petras, Vitėnas Leonas iš Rainių k. Tai yra Petro Matiuko „gaujos“ darbas.

Į šaukimo punktus eina vangiai. Tarkim, jei kviečiama į šaukimo punktus 60 žmonių, o ateina 50 proc., t. y. 30, tai jiems pasiruošti į kariuomenę skiriamos 6–7 dienos. Užuoat laiku prisistatę į šaukimo punktus, nemaža dalis vėl pasislepia ir net išeina į „gaujas“. Jei yra sergančių, tai jiems skiriamas gydymas, bet pastarieji specialiai nesigydo. Reikia skirti jiems priverstinį gydymą.

1944 m. gruodžio 3 d. bendromis Zarasų ir Utenos garnizonų pajėgomis miške netoli Bikūnų k. atlikta operacija prieš Adolfo Slapšinsko būrį. Šukuojant mišką, netoli „bandito“ Jakimavičiaus namų (Ilgamiškio miške) nušauti 6 „banditai“, tarp kurių ir „gaujos“ vadas Slapšinskas, sulaukta 11 gyvų „banditų“, o 10–12 „banditų“ išsibėgiojo kur kas ir prisidėjo prie kitų „gaujų“, veikiančių Baraukos ir Girelės miške.

Gauti duomenys, jog „banditai“ naktimis išeina ir lankosi savo ir giminių namuose, pagal tai padarytos pasalos Pašilės, Eivenių ir kt. kaimuose, iš kurių miške buvo „banditų“. Tikrinant mišką, rastas bendras Kazlausko ir Slapšinsko „gaujų“ blindažas, „banditai“ pasipriešino ir buvo nukauti 2 iš Slapšinsko (tarp kurių ir Adolfas Slapšinskas) ir 4 iš Kazlausko „gaujos“. Paimti du gyvi „banditai“ iš Kazlausko „gaujos“. Kazlauskas su dviem „banditais“ pasislėpė, kalta aplinkybė, kad operaciją vykdė mažos jėgos: 40 vidaus kariuomenės karių ir 6 istrebiteliai. Paimti 9 šautuvai, 1 automatas, 26 granatos, „raketnica“ su raketomis ir apie 600 šovinių. Sudegė Šūros Antano sodyba, kurioje buvo daug šovinių ir granatų.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1956. Zarasų apskr. MGB skyrius. Ataskaita apie apskrities MGB skyriaus agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus 1946 m. rugsėjo 15–24.

Ataskaitiniu laikotarpiu apskrities MGB neviešame aparate buvo 8 rezidentai, 19 agentų, 291 informatorius ir 1 konspiratorius. Agentūra miesto ribose priimama trijuose konspiraciniuose butuose, o kaimo vietovėse priimami sutartose vietose, arčiau vieniškių.

Informatorius *Perkūnas* pasiūstas stebėti Dudoriaus šeimą.

Naktį į rugsėjo 20 d. Kamarausko „gauja“ apie 20 asm. atėjo į Mažėnų k. ir išsivedė iš namų apylinkės sekretorių Matkevičių Mykolą, Mykolo. Įsiveržė į jo namus išlaužę duris, šaukdami: „Mes tau parodysim kaip daryt raudonuosius abozus!“. Išsivedė iš namų ir liepė vesti Poliankos k. pas Popovą Makarijų. Tas neįsileido „banditų“, o kai „banditas“ buože išmušė langą, tuomet iš vidaus Popovas šovė ir sužeidė vieną iš „banditų“ į pilvą. Pasinaudodamas sumaištim, Matkevičius pabėgo ir liko gyvas.

Ataskaitiniu laiku užfiksuotos 3 „banditinės“ grupės, tai:

1. Kaladinsko „gauja“ – 15 asm., kurie veikia Salako vlsč.;
2. Kardamavičiaus „gauja“ – 14 asm., kurie veikia Daugailių ir Antalieptės vlsč.;
3. Ramanausko „gauja“, kurioje yra 12 asm., veikia Obelių vlsč. ir Latvijos teritorijoje.

Be to, dar apskrities teritorijoje veikia pereinančios Medinio ir Kamarausko „gaujos“.

Pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį darbą laikotarpiu 1946 m. rugsėjo 24–29. Rugsėjo 25 d. Bukiškių k., Smalvų vlsč. 19.00 val. užėjo 6 asm. ginkluota grupė pas Grigorjevą Denisą ir Grigorjevą Vasilijų, atėmė šiltus rūbus, batus ir pinigus. Atėmė ir du jiems duotus šautuvus. Į kilusį triukšmą atbėgo kaimynas Kožanovas Fedotas Isajevičius. Banditas, esantis sargyboje, jį apšaudė ir pataikė į krūtinę sprogstama kulka, nuo sužeidimo Kožanovas mirė. Yra versija, jog tai vokiečių, atėjusių iš Latvijos miškų, darbas.

Per ataskaitinį laikotarpį areštuotas Markelis Juozas, Morkaus, g. 1897 m. Jaskoniškių k., kuriam 1946 05 07 paskelbta paieška kaip SD agentui. Buvo gauti iš *Leleikienės*

duomenys, jog Markelis dirbo saugumui. 1941 m. liepos mėn. jis buvo areštuotas ir demaskuotas kaip buvęs MGB agentas.

1946 m. sausio mėn. užvesta agentūrinė byla „**Sviazniki**“ asmenų grupei, įtariamai antisovietine veikla, tai:

1. **Galvonienė Birutė, Kosto**, g. 1894 m. – Liuliškių (taip tekste) pradžios mokyklos mokytoja;

2. **Novikas Juozas**, g. 1907 m. Avilių k.;

3. **Diržys Petras, Jono**, g. 1906 m. Juškėnų k. – vidutinis valstietis;

4. **Matulytė Bronislava**, g. 1921 m. Juškėnų k., Imbrado vlsč.

Buvo sekama agento **Gyls** informacija, o 1946 01 31 slapta sulaikytas Novikas Juozas, kurį aktyviai apklausė ir apstatė kameros agentūra. Pradžioje Novikas kaltę norėjo suversti mūsų agentui **Gyliui**, tačiau vėliau prisipažino, jog nuo 1945 m. gegužės palaikė ryšius su „banditais“, susitikdamas Petrausko Antano lauke, Dusetų vlsč., Meldučių k. Jis prisipažino, jog tai buvo „banditai“: Vaikutis iš Gudelių k.; Juozas Dumbrasas iš Eglytės k.; Mazūra iš Gudelių k., kurie pasakojosi, jog pabėgo iš armijos ir kad priklauso partizanų būriui. Duodavo jiems pavalgyti. Maždaug 1945 m. rugpjūčio mėn. nustatė ryšius su „banditais“ Pūsliu iš Antazavės vlsč. ir Pupeikiu Igno iš Petkūnų k. Juos taip pat sutiko Petrausko lauke – krūmuose. Jie gyveno netoli esančioje pelkėje. Tardomas Novikas prisipažino, jog „banditams“ talkina Diržys Petras iš Juškėnų k., Galvonienė Birutė – mokytoja.

1946 02 07 mūsų kameros agentui **Jurgis** Novikas prisipažino: „Aš – durnius, labai blogai padariau, kad prisipažinau, jog palaikiau „banditą“ Pūslių. Jei būčiau pasakęs, kad daugailiečius – dabar būčiau ramus. Pas mus dar „banditus“ palaikė Galvonienė ir Diržys – aš to nepasakiau, o juk mūsų su „banditais“ net parolis buvo sutartas.“

Grįžęs iš paskutinio tardymo Novikas buvo labai susijaudinęs, sakė: „Aš prisipažinau, kad palaikiau „gaujos“ vadą Pūslių ir kad daviau jam valgyti ir kad davė Galvonienė Birutė ir Diržys, ir Petrauskas.“

Vasario 22 d. buvo suimtas legalizuotas „banditas“ Mazūra Antanas, Eduardo-*Ažuolas*, kuris prisipažino: „Iki 1945 m. birželio buvau Lašo būryje, o liepos pradžioje legalizavausi. 1945 m. rugsėjo mėn. pas mane atėjo partizanas Mazūra (pusbrolis) ir Antanas-*Ažuolas*. Jie paprašė valgyti ir aš nešdavau jiems maistą į pelkes prie Žandariškių k. Kartu su manim partizanams padėjo maistu:

1. **Novikas Juozas**, Liuliškių k. gyventojas;

2. **Galvonienė Birutė**, Liuliškių k. gyventoja, mokytoja;

3. **Stankevičius**, iš Liuliškių k., Dusetų vlsč.;

4. **Diržys Petras**, iš Juškėnų k., Imbrado vlsč.

Padėjo „banditams“ iki šalčių, o paskui Mazūra ir Antanas išėjo gyventi į Pasiėkų mišką, netoli Gudelių k., kur pasistatė apšiltintą bunkerį ir gyveno.“

Apklausiamas Novikas parodė, jog Galvonienė Birutė ir jos vyras Lionginas (jau miręs) vedė antisovietinę propagandą ir skaitė tokio pobūdžio spaudą. Laikraščius iš Utenos apskr. atveždavo Petrauskas Antanas, kurio namuose buvo įrengta pieninė.

„Grįžęs iš tardymo Novikas gaudinosi: „Štai aš padariau labai blogai, kad išdaviau tardytojui, kas atveždavo pogrindžio spaudą. Bet aš negalėjau to nepasakyti, nes tar-

dytojas labai gerai informuotas apie mūsų veiklą ir labai griežtai reikalavo apie viską prisipažinti. Bet man vis tiek nereikėjo pasakoti apie pagrindžio laikraščius – kiek aš žmonių suėdžiau, juos dabar areštuos ir jie mane prakeiks, už tai kad išdaviau“. Į šaltinio klausimą, ką jis išdavė, jis atsakė: „Išdaviau savo kaimyną Petrauską ir mokytoją Galvonienę, aš tardytojui pasakiau, kad Petrauskas atveždavo laikraščius iš Utenos apskr., o Galvonienę – kad juos skaitydavo. Bijau, kad jos nesuimtų – tada visi pražuvę. Ji yra boba – ne vyras ir tikrai neišlaikiusi tardymų viską papasakos.“

Dar šaltiniui Novikas papasakojo, jog iki arešto bendravo su „banditais“ iš kitų „gaujų“, būtent Juškėnais iš Zablotiškių k., kuriems padėdavo maistu ir kuriuos slėpdavo.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 18, b. 47. Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės kovos su nacionaliniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ rezultatus Zarasų apskrityje 1946 01 04/09. Sulaikyta antisovietinių elementų – 22 asm., iš kurių 7 areštuoti. Pagal agentūrinius pranešėjos **Uršulės** duomenis, Palivarko k., Degučių vlsč. su-
laikyta 7 asm. ginkluota grupė, kuri plėšikavo. Grupę sudaro:

1. Sorokin Olimpij, Michailovič, g. 1904 m. Palivarko k.;
2. Samochvalov Makar, Fianovič, g. 1899 m. Palivarko k.;
3. Portnov Falamej, Ivanovič, g. 1906 m. Palivarko k.;
4. Gubanov Nikita, Vasiljevič, g. 1924 m. Palivarko k.;
5. Samochvalov Ivan, Lukjanovič, g. 1927 m. Palivarko k.;
6. Kolesnikov Kori (?), Nikiforovič, g. 1922 m. Palivarko k.;
7. Kolesnikov Andrej Nikanorovič, g. 1923 m. Palivarko k.

Tyrimo metu išaiškinta, jog Sorokin, Portnov, Samochvalov Makar 1945 m. iš tarybų valdžios gavo ginklų kaip aktyvistai, šiuos ginklus jie panaudojo plėšdami iš žmonių galvijus, arklius, kiaules, avis ir kitokį turtą. Mes šią grupę areštavome ir patraukėme atsakomybėn.

F. K-1, ap. 3, b. 228. Nurodymai dėl SG veikimo

SG gali vykdyti šias užduotis:

1. Likviduoti arba suimti centrų ir grupių vadovus bei „bandformuočių“ aktyvą;
2. Likviduoti mažas grupes ir vienišius „banditus“;
3. „Pakišti“ jas po kariuomenės operatyviniu smūgiu;
4. Likviduoti arba suardyti ryšių punktus, sulaikyti arba likviduoti ryšininkus;
5. Rinkti žvalgybines žinias apie štabavietes, „gaujų“ štabus, jų veikimo charakterį ir ryšius;
6. Išaiškinti štabams priklausančius asmenis, taip pat išaiškinti ginklų, šaudmenų, mundiruotės sandėlius ir atsargas;
7. Įsiskverbti į „gaujas“ ir jų vadovybę.

(labai vertinga medž. – toliau dėl legendavimo, ekipiravimo ir t. t.)

Pasirašo: Sokolov – 2N v-bos, 2 sk. 3 posk. vrš.

Figurin – 2 N v-bos, 2 sk. vrš.

Nuo agentų Nr. 1 ir Nr. 2 raštas Zarasų MVD vrš. Cit: „Mūsų darbo vaisiai matosi: likviduotas k. A., surinkta keliolika šimtų šovinių, keli šautuvai ir granatos, kelis kartus išduota visa k. k. (Kazio Kaladinsko) „gauja“, bet neaišku ar dėl didelio nepasisekimo ar saugumo organų apsileidimo tam niekšui su visa „gauja“ pasisekė pasprukti“.

Rašo, jog veikdami svetimame regione, rizikuoja įkliūti ir partizanams, ir kareiviams, bijosi dėl šeimų, todėl prašosi arba aprenkti kareivio uniforma ir siųsti su užduotim į kitus rajonus, arba išleisti į miestą, kur nors į Vilnių, į Kauną arba kitus miestus, kur „banditų“ yra daugiau, kaip miške, kur jie gyvena su dokumentais ir vis tiek dirba valstybės ardomąjį darbą, kur randasi dokumentų padirbėjai ir tariamieji „banditų“ štabai ir t. t.

Pažyma. Kapralovas įsakė: Figuriniui iškviesti Vilniun agentą *Vanagai-3* ir jį išstardyti apie *Vanagai-1* ir *Vanagai-2* veiklą ir jo parodymų pagrindu organizuoti tolimesnį darbą su šiais agentais.

1947 05 04 Juodka Juozas-*Vanagai-2* atėjo į susitikimą su operatyviniu darbuotoju ir atnešė 150 vokiškų šovinių. Paklaustas, kodėl vienas, pasakytą, jog Juodka Antanas-*Vanagai-1* serga ir guli bunkery. Pasakė, jog Sėlos kaime susitiko su *Ažuolo, Pavietriaus* ir *Kero* būriais ir rengiasi su jais kartu eit susitikti su *Kaladinsku*.

Kitur naudojamų agentų-smogikų sąrašas: (1947 03 26) Iš Zarasų apskr: 10. Savickas V.; 11. (?); 12. Bivenis S. A.; 13. Starkov F. I.; 14. Muskūnas P.T.; 15. Kudriašov V. V.; 16. Ivanov L. E (išvyko); 18. Pojarkov V.

Pažyma. Smogikų ekipiravimas: Rankinis kulkosvaidis – 1; desantinis kulkosvaidis – 1; vokiški automatai – 2; PPS – 1; SVT –1, vokiškas šautuvas – 1. Kiekvienas turi po pistoletą, po dvi granatas. Ir vienas raketinis grupėi.

Priedangos grupei: Raudonosios armijos kariai aprenkti ryšių dalių uniformomis su atskyrimo ženklais, turi telefono laidus ir ragelį. Ginkluoti: SVT – 2, rankinis kulkosvaidis – 1, PPŠ – 1, pistoletai ir granatos.

Provokacinės-legendinės „Romuvos“ brigados karių ekipiruotė: „banditinė“ uniforma, vadams (štabo viršininkui – Smetonos laikų karininko uniforma su atskyrimo ženklais, ordinais ir medaliais). Provokacinio-legendinio „Romuvos“ štabo dokumentai.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1806. Pranešimas apie kovos su nac. pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ rezultatus Zarasų apskr. 1947 m. balandžio mėn. Balandžio mėn. Zarasų apskr. MGB sudaryta operatyvinė grupė, vadovaujama MGB apskr. sk. vrš. pplk. Mažajevu. Operatyvinei grupei iškeltas tikslas – likviduoti Kaladinsko grupę, kurioje dabar yra 14 asm. ir kuri veikia Salako vlsč. pietinėje dalyje, Utenos apskr., Tauragnų vlsč. ir Švenčionių apskr., Saldutiškio vlsč. Per ataskaitinį mėnesį nei vieno „bandito“ ne-likviduota, išskyrus vieno sulaikyto ir trijų asm. ginkluotos „gaujos“, veikusios Zarasų apskr., Salako vlsč.

Sulaikytas Ragauskas Alfonsas, Antano, užverbuotas kaip vidinis agentas *Chodok* ir jam skirta užduotis įsiskverbti į „gaują“, taip pat pajungti darbui agentai *Vanagai-1* ir *Vanagai-2*.

Pirmiau minėtos „gaujos“, kuriai priklausė Ragauskas Alf., nariai – Vilimas Juozas, Nikodemo, g. 1931 m., turi automata, o Vilimas Vladas, Nikodemo, g. 1933 m., turi šautuvą. 1947 04 25 Dūkšto vlsč., Rudiškių k. apiplėšti ir nužudyti Topylia Gasparavičienė, Anupro ir jos sūnus Gasparovič Vaclovas. Nužudytoji yra lenkų tautybės, kilusi iš buožių. Ji rūpinosi išvažiavimu į Ameriką.

Minėtai „banditinei“ grupei užvesta agentūrinė byla „Vschody“.

1947 04 užvesta agentūrinė byla Podonki, kuri seka šiuos asmenis:

1. **Paškonis Motiejus, Kipro**, 32 m. amž., iš Davainių k., Dusetų vlsč., lietuvis, pradžioje karo buvo baltalietuvių;

2. **Paškonis Juozas, Kipro** (Motiejaus brolis), 26 m. amžiaus, iš Davainių k., Dusetų vlsč., lietuvis, karo pradžioje buvo baltalietuvių;

3. **Namajuška Pranas**, 32 m. amž., iš Žaibiškių k., Užpalių vlsč.;

4. **Jurkėnas Jonas**, iš Padusčio k., Dusetų vlsč.

1944 m. M. Paškonis organizavo Dusetų vlsč. „gaują“, kuriai iki šiol vadovauja. 1945 m. „gaujoje“ buvo daugiau kaip 40 asm. 1945–1946 m. dauguma „banditų“ legalizavosi, dalis nukauta kovinių operacijų metu, o praeinantys pagal agentūrinę bylą ir toliau terorizuoja žmones. Minėtą grupę seka agentai **Podruga, Mavžinskij**, iš kurių gavom informaciją apie asmenis, kuriuos galimai verbuosime. Planuojamas suimti Ūdras Bronislovas.

1947 04 01 duomenimis, Zarasų apskr. veikia dvi „banditinės“ grupės, susikūrusios dar 1944 m. Tai Streikaus „gauja“, kurioje yra 4 asm. ir kuriai užvesta agent. byla „**Oskolki**“, ir Kaladinsko „gauja“, kurioje yra 14–16 partizanų ir užvesta agent. byla „**Povstancy**“. Labiausiai paveikti „banditizmo“ yra Dūkšto, Salako vlsč., nors „banditai“ čia nuolat ir nebūna.

Išaiškinta apskrityje: Baltalietuvių – 143; tarnavusių vokiečių armijoje – 22; tarnavusių Plechavičiaus armijoje – 17; vokiečių statytinių – 15; tarnavusių vokiečių policijoje – 47; legalizuotų „banditinės gaujos“ narių – 100; kitokių legalizuotų „banditų“ – 284.

Ataskaitiniu laikotarpiu pagal agent. bylą „**Oskolki**“, informatorė **Valia** pranešė, jog Streikaus „gauja“ slapstosi Latvijoje, o Zarasų apskr. pastaruoju metu nepasirodo.

Praneša agentas **Orlov** 1947 04 30: Trumpa Mykolas ir Zamarys Juozas legalizavosi Rokiškio apskr., Kublickas legalizavosi Latvijoje, ten gavo užduotį „pakišti būrį po operatyviniu smūgiu“, bet laiku nesugebėjo ir dabar vėl pasislėpė.

Dabar iš Streikaus būrio žinomi: Streikus Juozas, Streikus Izidorius, Kazys Ramanauskas ir Krapas Steponas gyvena Latvijoje. Mūsų ag. **Orlov** buvo susitikęs su Streikaus „gaujos“ ryšininke Abariute, kuri sakė, jog Streikai gyvena Latvijoje. Į Zarasų apskr. nebeatėis, nes ten atsirado daug „svolačių“, pasirengusių išduoti.

Prieš Kaladinsko būrį dirba agentūra **Peilis, Goršanov, Vanda, Bronius, Mingaila**.

1947 04 14 Kaladinsko būriui likviduoti pasiųstas agentas **Malinin**, kuris iš mūsų agento **Vandos** sužinojo, jog 1947 04 23 partizanų 12-os asmenų grupė vaikščiojo aplink Ripelėlaukio k. pas Lisauskienę. Ten atėjo 4 partizanai ir kvietėsi žmones, aiškino jiems, kad nedirbtų valdžiai ir t. t. Buvo pas Lisauskienę 4, o 8 aplink saugojo.

Per ataskaitinį mėnesį įvykdyta viena operacija, kurios metu pagautas vienas „banditas“, kuris užverbuotas kaip vidinis agentas **Chodok** ir paleistas atgal į „gaują“.

Per balandžio mėn. iš gyventojų surinkta: 2 automatai, 5 šautuvai, nupjautavamzdžiai – 5, revolveriai – 1, vokiškas „parabelis“ – 1; šautuvui šovinių – 350, automatui šovinių – 164, žiūronų – 1.

Spec. pranešimas: Salako vlsč. Pratkūnų kaime 1947 04 24 9-ių asmenų partizanų grupė nužudė Daugelienę Uršulę, Vinco, g. 1896 m., Skairienę-Daugelytę Adelę, g. 1926 m., ir Skairį Antaną, Justino, g. 1922 m. Tą patį vakarą jie, prisistatę milicininkais,

paėmė Širinsko Kazio arkli ir išvažiavę pasislėpė miške. Mes gavom žinią tiktai kitą dieną.

Pratkūnų kaime iš Igno Milašiaus atėmė kelnės, septynias sukneles, dvi poras moteriškų chromo batelių, mėsą, lašinius ir arkli. Tą pačią dieną partizanai sunaikino Pratkūnų pieninę.

Spec. pranešimas: 1947 04 25 Dūkšto vlsč., Rūdiškės kaime pas Gasparavičienę Teofiliją užėjo du nepažįstami ginkluoti ir prisistatė milicininkais. Nužudė Gasparavičienę Teofiliją, Anupro, g. 1890 m., ir jos sūnų Vaclovą, Mykolo, g. 1931 m. Gyventojai atpažino, jog tai padarė Vilimas Juozas, Nikodemo, g. 1931 m., ir jo brolis Vaclovas, g. 1933 m. – abu iš Radeikiškės kaimo.

Pažyma: Mameniškis Stasys, Jurgio, g. 1928 m., ir jo tėvas Jurgis palaiko ryšį su Liūto rinktinės būriais. Stasys yra Antalgės pradžios mokyklos mokytojas.

Pranešimas apie kovos su nac. pogrindžiu rezultatus Švenčionių apskr. 1947 05 13–18.

Pagal agento *Ivanovo* duomenis nustatyta, jog Rubelninkų–Pamiliškės k. rajone, Mielagėnų vlsč. bunkeryje slepiasi „banditų“ gauja. 1947 05 13 įvykdyta operacija, kurios metu rastas bunkeris ir rasti trys „banditai“ ir vieno „bandito“ žmona – paimti gyvi:

1. **Rastenis Petras, Juliaus-Neris**, anksčiau vadinosi *Tigras*;
2. **Kaukėnas Kazys, Mykolo-Želmenas**, anksčiau vadinosi *Lazdynas*;
3. **Bukauskas Anupras, Adomo-Balandis**;
4. **Rastenienė Aldona, Antano**, slapyvardžio neturi, „bandito“ Rastenio Petro žmona.

Pas suimtuosius rasta visokios korespondencijos iš Vytauto apygardos štabo bei raštai anksčiau gauti iš *Juodalksnio*, Matuliausko, kad jie būtų perduoti *Rokui*. Visi pirmiau minėti asmenys, išskyrus „bandito“ Rastenio žmoną – areštuoti.

Be to, agento *Ptica* duomenimis Mielagėnų vlsč., Purvėnų k. rajone tikėtinoje „banditų“ pasirodymo vietoje surasta „banditų“ grupė, kuri visiškai sunaikinta, tai:

1. **Močian (Mačėnas?) Vitas, Ksavero-Lapund**;
2. **Apyvala Jeronimas, Antano-Pugač (Siaubas?)**;
3. **Vanagas Adomas, Stanislovo-Papūga**;
4. **Malikėnas Bronius, Stanislovo**.

Šie „banditai“ – tai dalis *Karijoto* būrio, kuris sunaikintas 1946 m.

Realizuojant sulaikytojo Rastenio duomenis, Kazėnų miške rastas *Roko* būrio bunkeris ir stovykla, stovykloje rasti trijų „banditų“, kuriuos *Rokas* nužudė 1947 04 02, laivonai.

Nustatyta, jog nužudytieji yra Bukauskas Teus ir Bukauskas Bronius ir „gaujos“ narys Dubaka. Juos Rokas nužudė už ketinimą legalizuotis. Šių „banditų“ legalizavimo darbą dirbo mūsų agentūra *Berman* ir *Kūmas*, kurie yra nužudyti Bukauskų giminaičiai.

Per ataskaitinį laiką sulaikytas Žaunierius Vytautas, buvęs Zubrio būrio partizanas, pas kurį rastas šautuvas.

Pagal suimto „bandito“ Rastenio duomenis, nustatyta *Roko* būrio rėmėja Kazlauskienė, kuri gyvena prie Platerių miško, pas ją gyveno *Roko* uošvė ir vaikai. Juos dažnai lanko *Rokas* su žmona. Pas Kazlauskienę 1947 05 17 palikta pasala 3 dienoms.

Dėstoma apie agento **Malinin** infiltravimo į Ivaškos būrį subtilybes:

1947 05 09 atėjo pas Čiomaną, ten jį pasitiko Čiomo sūnus, kuris pasiūlė pirkti pistoletus, mokant už vienetą po 1000 rublių. O kol kas **Malinin** galis pagyventi keletą dienų jų namuose. Naktį gegužės 9–10 d. atėjo „banditai“, kurie susipažino su agentu. Domėjosi jo praeitim, klausė ar gali gauti ginklų. Vienas iš „banditų“ pasakojo, jog kar-tais jie vaikšto apsirengę sribais, pasitaikydavo, kad susišaudydavo su MGB kareiviais. Kaip antai, balandžio mėn. Ilūkstės apskrity nušovė leitenantą, paėmė jo automatą ir pistoletą, o iš pieninės pagrobė apie 3 pūdus sviesto.

Pasakė, kad gal agentą pasiimtų su savim, jie planuoja ateiti į Ilūkstės apskr. pas Rūkštelę gegužės 22–25 dienomis arba pas Čiomaną. Agentas jiems pasakė, jog neva dar 1943 m. pas vieną žmogų paliko gerą radijo imtuvą, bet dabar negali paimti, nes nenori rodytis šeimininkui. Į tai „banditai“ labai susidomėjo, sakė – tu nuvesk mus iki to vien-kiemio, o paskui mes jau patys reikalą atliksime.

Penkiadienė ataskaita 1947 05 20–25. Agento **Žemaitis** ir kt. agentūros duomeni-mis, nustatyta, jog Imbrado vlsč. veikia antisovietinė organizacija, vadovaujama vals-čiaus liaudies švietimo inspektorius Janaudžio. Organizacija susijusi su neseniai išaiš-kinta susikūrusia 9 asm. grupe, kuri veikia Latvijoje.

Ataskaita už 1947 05 18–25. Suimtas partizanas (Tikriausiai *Juodalksnis* kameros agentui? – L. A.) papasakojo: „Mes turime apygardą Staniuliškių k., už Kirdeikių, kur gyvena toks Bulka. Gyvena turingai. Jo namuose periodiškai renkasi visi „gaujų“ vadai ir rajonų viršininkai. Šio Bulkos jaunesnysis brolis Jeronimas slapyvardžiu *Pakasas* yra „gaujoje“. Žilėnas Balys-Naras yra stambus ryšininkas, jam pavaldi visa žvalgyba. Jis yra apygardinio komiteto narys. Kalviasalio kaime yra ryšininkai Ganatauskas Jonas ir Kajetonas. Dar yra ryšininku kaimynas Zakarauskas. Saldutiškio vlsč., Baldoniškės k. gyvena kažkoks Kėkštas, turi 2 dukteris ir 1 sūnų. Jis yra MGB ar MVD agentu, apie ką pats pasakojo. Jis gerai pridengė savo ryšius su „gauja“, pas jį „banditai“ tankiai būna.

Erškėčio būrys turi laikytis apie Baldoniškę ir Aukštąglynį. 1941 m., traukiantis RA, važiavo pilna mašina amunicijos. Ties Kazliškių kaimu ją sulaikė sukilėliai ir Grubiškės kaimo gyventojas Čičelis Jonas iškrovė ir paslėpė ginklus. Buvo ir vienas sunkusis kul-kosvaidis. Su kaimynu iš Trakų kaimo įsirengė bunkerį Ažvinčių girioje ir viską paslė-pė, dabar turi *Leopardo* (Čičelis Jonas) slapyvardę ir tupi bunkeryje. Bunkeris įrengtas gudriai, apie 3 km nuo jo namų, miškas kuriame yra bunkeris, padalytas į kvartalus, per kelią ant linijos yra nugriautas medis, tai Čičelis eina tuo medžiu, kurio gale yra įlindi-mas į bunkerį. Jo bunkerį žino tik *Kaltas*-Skunčikas Antanas.

Kai vadu tapo Kaladinskas, jis atėjo pas Čičelį ir liepė priduoti partizanams ginklus ir šaudmenis. Čičelis atsakė, kad neduos sandėlio, nes jūs tąsydami iš vietos į vietą save išduosite. Duosiu jums 500 šovinių kulkosvaidžiui ir po 300 šautuvui ir, kai baigsite, duosiu dar, o dėl priesaikos priėmimo pasakė: „Prisiečiau jau du kartus, kaip šaulys ir jei išsaugojau sandėlį nuo 1941 m., tai ir toliau išsaugosiu.“

Šimkūnaitė Genė, Juozo, g. 1930 m., 1944–1945m. buvo Vytauto apygardos štabo viršininko *Gailiaus*-Gaidelio Kazimiero ryšininkė. 1945–1946 m. buvo ryšininkė tarp *Daučiaus*-Dūdėno Alberto ir *Vaidilos*-Povilo Butrimo būrio. Jos duomenimis (apkalti-nus jai) nušauti Denys ir Rūkas. Jos brolis Juozas šiuo metu yra būryje.

Ag. **Vanda** pranešė, jog 1947 05 03 atėjo 12 „banditų“, iš kurių kalbų ji suprato, kad jie laukia pakol sumažės Salako garnizonas ir tada pulsią miestelį.

Vanagai 1947 05 12 susitiko Tauragnų vlsč. su *Saku*-Ivonių Pranu, kuris yra Vytauto apygardos štabo narys, ir gavo iš jo laikraštį „Aukštaičių Kova“ Nr. 1 (1947 04 15) ir 1947 05 20–22 susitiko su *Ėgliaus*-Gaivenio Kazio grupe ir iš jų gavo „Aukštaičių Kova“ Nr. 2 (1947 05 13). *Ėglius* pasakojo, jog Kaladinskas laikosi aplink Vaišniūnus, o *Sakas* ir kiti trys partizanai – Kirdeikių ir Šeimaties kaimuose.

Sakas pasakojo, jog turi radiją, šapirografą ir spausdinimo mašinėlę. Laikraščiai, kuriuos **Vanagai** gavo ir perdavė į MGB, yra spausdinti rotatoriumi.

Ag. **Malinin**, veikdamas Salako valsčiuje, įgavo įdomių ryšių, dėl kurių nustatė ryšius su Ivaškos grupe (agentūrinės bylos „**Oskolki**“ objektais): Ivaška, Burokas, Ramanauskas ir Petrauskas. Realizuojant agentūrinės bylos „**Zakat**“ duomenis, ruošiamės „pakišti „gaują“ po operatyviniu smūgiu“. Tuo pačiu metu per agentą **Malinin** mes ruošiame į „gaują“ įterpti smogiką („bojevik“).

Mūsų užduotimi **Padruga** lankėsi Vaiskūnų k., pas gyv. Žvironį Justą, pas kurį apie 15:00 val. užėjo du ginkluoti automatais „banditai“, vienas iš jų – Paškonis Matas. Buvo vokiškais rūbais, ant rankovių trispalviai antsiuvai. Paklaustas agento, ar jiems nenusibodo dar vaikščiot, Paškonis atsakė: „Nieko tokio, pakentėsim.“ Paskui paaiškėjo, kad lauke dar laukia apie 10 „banditų“.

Išeidami „banditai“ išsivedė namie buvusį Puteikį Juozą, kuris grįžo tik kitą dieną. Pasakojo, jog „banditai“ visą naktį jo klausinėjo apie apylinkės žmones.

Jam esant pas Žvironį, užėjo Povilas Stukas-*Tėvukas*, kuris paklausė šaltinio: „Kur dabar Galvonas Petras?“ Šaltinis į tai atsakė, jog slapstosi Jurbarko rajone, o Stukas atsakė: „Reiks tau nuvažiuot ir išsiaiškint kaip jis (Petras Galvonas) gyvena. Jei blogai – atsivešim į būrį, o jei gerai – tegul sau gyvena ten.“

Galvonas yra sekamas pagal agent. bylą „**Oskolki**“, kaip Streikaus „gaujos“ narys. Šaltiniui **Padruga** reikia duot užduotį važiuoti į Jurbarką pas Galvoną ir per jį užmegzti ryšius su kitų kraštų „banditais“.

Iš Žilėno Boleslovo, Antano, apklausos 1947 05 27:

Klausimas: Kur yra paslėpti Jūsų „gaujos“ ginklai?

Atsakymas: „Banditas“ Maciulevičius Antanas turėjo automatą, bet kur padėjo jį – nežinau.

Klausimas: Jūs anksčiau tardymui melavote, dabar pasakokite detaliau apie savo „banditišką“ veiklą.

Atsakymas: Taip, pripažįstu, kad nesakiau visos tiesos. Anksčiau mūsų būrio – apygardos vadu buvo *Dobilas*. Kas dabar yra vadu – nežinau, o propagandos viršininku yra *Sakas*. Kirdeikių k. pas Genę Šimkūnaitę daržinėje, įėjus pro duris po kairei, Butrimas Povilas-*Vaidila* ir Vitėnas Bronius-*Lapė* turėjo daržinėje po šienų bunkerį, įėjimas padarytas nuo sienos. Turėjo bunkery rašomąją mašinėlę. Bunkeris buvo įrengtas anksčiau, tačiau jie atėjo ten 1947 m. sausio mėnesį. Mano sulaikymo momentu pas Blažį aš turėjau daug antisovietinių lapelių, tačiau, prieš mane sulaikant, aš spėjau juos įmest į krosnį ir sudeginti. Paskutinį sykį man davė lapelius Maciulevičius Antanas, bet anksčiau jų gaudavau iš *Vaidilos*, *Kalvio*, taip pat gaudavau antisovietinių laikraščių. Gaudavau

spaudą per ryšininkę Oną Gimžauskaitę-*Herbą* iš Mineiškiemio k. Kartą, man esant pas Šimkūnaite, atėjo *Herbas* ir atnešė korespondenciją.

Gimžauskaitė Ona atnešdavo lapelių ir būrio vadui *Daučiui* į Strokinių k., atnešdavo į Maciulevičiaus Antano vienkiemį, kur buvo po šienų bunkeris, o šiene paslėptas automatas ir naganas. Man tai sakė ir rodė pats Maciulevičius.

Traukiantis rusams, Albinas Gaižutis ir kiti 1941 m. sulaikė mašiną su ginklais. Gaižutis juos paslėpė ir paskui aprūpino partizanus. Pradžioje jis slapstėsi, o dabar išvažiavo į Vilnių.

Alfonsas Ruzgas-*Salda* paslėpė savo ginklą kažkur.

Vieno susirinkimo metu *Sakas* pasakė, jog yra sukurti partizanų pagalbos komitetai, mane jis 1946 09 paskyrė partizanų rėmimo komiteto nariu. Nariais buvo ir Šimkūnas Pranas ir Kaminskas Justas iš Kirdeikių. Mūsų užduotis buvo rinkti iš gyventojų maistą *Erškėčio* ir *Juodalksnio* partizanams.

Juozo Šimkūno šeima padėjo partizanams, jo duktė Genė buvo ryšininkė, jos slapyvardžio aš nežinau. Kirdeikiuose Kaminskas Justas turi šautuvą su durtuvu ir dar pistoletą.

Partizanams paramos komitetą kūrėm 1946 09, kada būrio vadas *Erškėtis* ateidavo pas Šimkūną Juozą, tai jo duktė Genė pranešdavo man. Jis visada prašydavo maisto, man padėdavo maistą surinkti paaugliai Pranas Šimkūnas ir Kaminskas Justas. Kartu su jais aš 1946 12 ėjau pas kunigą Komarą, kuris davė mums 50 kg rugių ir 30 kg kviečių. Pervežti šiam Juozas Šimkūnas, Mykolas, davė mums vežimą, be to, savo namuose kepė partizanams duoną ir varė samagoną. Tuo tarpu *Vaidila* buvo vyresniuoju mano ir Perkūno būriuose.

1947 01 *Vaidila* pasakė, jog mums dabar bus geriau, nes kunigas Komaras paskirtas žvalgybos viršininku. 1947 01 Šimkūno Juozo namuose susirinko Kirdeikių parapijos klebonas Komaras, vargonininkas, psalmininkas (giedorius?), kurių pavardžių nežinau, o iš partizanų buvo *Vaidila*, *Lapė*, *Ūdras*, Kaminskas Julius-*Lakūnas*, aš-Žilėnas Boleslovas-*Naras* ir Šimkūno Juozo šeima.

Susirinkom dėl to, nes tuo metu klebonas kalendravojo ir nebuvo dėl to įtarimo. Mes tarėmės pas ką eiti rinkti maisto, kurie žmonės esą patikimi ir t. t.

1946 m. rugsėjo mėn. Alžutėnų k., brolių Balčiūnų namuose, vadovaujant *Sakui*, įvyko susirinkimas, kuriame dalyvavo *Ažuolas*, abu broliai Balčiūnai, Ona Grašytė, Vincas Grašys, Maciulevičius Antanas, *Erelis* ir aš-*Naras*. Buvo tariamasi dėl partizanų paramos komitetų kūrimo.

Šiame susirinkime aš buvau laikinai išrinktas eiti pirmininko pareigas, o kiekvienas asmuo turėjo savo rajone iš patikimų žmonių sudaryti savo komitetą. Asmeniškai aš užverbavau:

1. **Kaminską Justą** (senį);
2. Jo sūnų **Kaminską Justą**;
3. **Šimkūnaite Genę**, Juozo;
4. **Šimkūną Praną**, Juozo – Genės brolių iš Kirdeikių k.;
5. **Maciulevičienę Antaniną**, Antano iš Strokinių k.

Ruzgas Alfonsas-*Salda* rinko maistą Sėloje, ten verbavo ir žmones, Kazys Balčiūnas

iš Alžutėnų užverbavo Grašytę Veroniką (ar Oną?) ir Ryliški Joną. Kirdeikiuose kng. Komaras užverbavo Justą Paukštę ir Paukštę, turintį vilnos karšyklą.

Vėliau man *Vaidila* sakė, jog apygardos štabo įsakymu kng. Komaras paskirtas komiteto pirmininku ir žvalgybos viršininku. Aš tuo metu likau partizanų rėmimo komiteto pirmininku ir žvalgybos vrš. savo rajono veikimo ribose.

Klausimas: Kokius teroro aktus padarėte?

Atsakymas: Asmeniškai aš nei viename teroro akte nedalyvavau, o štai apie 1945 m. Velykas Maciulevičius Antanas ir Maciulevičius Jurgis netoli Šiliniškių malūno pasigavo du partinius darbuotojus, kuriuos abu nužudė.

1946 m. *Erškėčio* būrys Kirdeikiuose nužudė 7 žmones, bet aš tame nedalyvavau.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1954. LSSR MGB Zarasų apskr. skyriaus byla (senas arch. Nr. 20/126). Ataskaita už 1946 06: Ag. *Vanagai* bando įsiliet į Kaladinsko būrį.

Ag. *Beržis* praneša: Kaladinsko būrys laikosi ties Ažvinčiais ir Jakėnais 9, 10, 17 ir 27 kvartaluose. 1946 06 27–28. 80 kareivių košė Ažvinčių mišką, rado stovyklą, ten paliktus puodus, šaukštus, rūbus ir palapines. Partizanai pabėgo visa pametę Minčios miškan, Tauragnų vlsč. Paimta trofėjų: 1 kulkosvaidis, 110 šovinių jam, 1 „raketnica“, 1315 šovinių, 1 pistoletas ir 2 granatos.

Informacinė suvestinė Nr. 28: Degučių miške pagauti iš lagerio Nr. 292 pabėgę vokiečiai: Nunc German, Fridricho, g. 1922 m., Preller Fonagenrich, Adorovič, g. 1921, iš Chemnico, Chaas Fritz Alberto, g. 1920 m., Giunter Berknufer, Fridricho, g. 1922 m.

Informacinė suvestinė Nr. 29: Suimtas Šakalys Vincas, g. 1918 m. Pazirnajo k. Buvo paimtas SA, bet dezertyravo, stojo vokiečių kariuomenėn ir joje tarnavo iki kapituliacijos 1945 m.

Informacinė suvestinė Nr. 30: Sulaikyti iš Dnepropetrovsko srities Aleksandrovkos lagerio pabėgę belaisviai: Prant Kustov Pulevič, g. 1914 m. Brandeburge, ir Berks Helmut Axtu, g. 1920 m.

Informacinė suvestinė Nr. 31, 1946 07 01–15: Pas Medunecką Pimeną Chopovkos k. paimtas 1 vokiškas šautuvas ir 20 šovinių.

Informacinė suvestinė Nr. 34, 1946 07 26–31: Suimtas Šileikis Jonas, Jono, g. 1913 m., iš Streikaus „gaujos“ rėmėjų tarpo. 1945 12 22 legalizavosi, bet ryšių su būriu nenutraukė. Taip pat suimtas Žilėnas Alfonsas, Silvos, g. 1891 m., iš Miškiniškių k., kaltinamas sabotazu.

Informacinė suvestinė Nr. 35, 1946 08 01–05: Suimti: Abarius Petras, Jono, g. 1920 m. Maniuliškių k. – Streikaus būrio rėmėjas, buvęs „banditas“, 1945 10 legalizavosi;

Abarius Jonas, Kazimiero, g. 1892 m. Ajočių k. – ryšiai su „gauja“;

Abariūtė Leonora, Jono, g. 1928 m. Maniuliškių k. – ryšiai su „gauja“;

Kuilienė Anelė, Sebastijono, iš Salako vlsč.;

Streikutė Ona, Dominyko, g. 1928 m. Maniuliškių k. – ryšiai su „gauja“.

Pažyma. Rauduvė Petras, Mato, g. 1901 m. Panevėžio apskr., Girsūdų k. – Degučių klebonas. Jis smetoninis šaulys, vokiečių okupacijos metais bendradarbiavo suimant sovietinius piliečius, vedė antisovietinę agitaciją. 1946 01 06 jis savo bute surengė vakarėlį, į kurį nieko pašalinių neįleido. Su juo buvo: Salako klebonas Kleišys, Baltriškių klebo-

nas Vaišnoras, Zarasų kunigas Kuzmickas. Pas Rauduvę periodiškai užaina: Sinica Jurgis, Subotiškių k. buožė; Rūkštelė Jurgis iš Degučių – jo sūnus baltalietuvis; Tureikis iš Šiuksčių k., Degučių vlsč. – vokiečių laikų seniūnas; Juodvalkis Povilas iš Degučių k. – vokiečių parankinis. Jį seka ag. **Bestužev**, kuriuo nelabai pasitikima – dirba „volispolkome“ (valsčiaus vykdomasis komitetas). Ieškom agentūros kunigo aplinkoje.

Informacinė suvestinė Nr. 31: **Vanagai** 1946 07 10–15 surinko 1 granatą ir 150 šovinių.

1946 07 11 užmuštas Rimšės vlsč. „l. g.“ Jakovlev Fiodor Jefstignejevič, g. 1918 m. Iš jo paimtas šautuvas ir dokumentai.

Informacinė suvestinė Nr. 32: Suimti: Taločka Vaclovas, Antano, g. 1912 m., kuris gyv. Rimšės vlsč., Vilkuočių k. – baltalietuvis; Vavilovič Kazys, Juozo, g. 1907 m. Avilių k. – baltalietuvis;

Iš Antalieptės vlsč., (Daibelio k.?) Jermalavičiaus Vinco, Balio, g. 1890 m., šulinio paimta 1200 vokiškų šautuvo šovinių.

Kruopelių k., Dusetų vlsč. pas Finogenovą Levą Ivanovičių paimtas naganas.

Informacinė suvestinė Nr. 33, 1946 07 20–25: Suimtas baltalietuvis, šaudęs žydus Vasiliauskas Jonas, Izidoriaus, g. 1905 m. Matiukų k., Dusetų vlsč. – Dusetų bažnyčios zvaninykas.

Informacinė suvestinė Nr. 34: Šlepečių k. bunkery rastas vokiškas šautuvas SVT, pistoletas ir 200 šovinių – tai Medinio „gaujos“ atsargos.

Streikaus ir Pupeikio būry yra 18–20 žmonių, iš jų 14 Antazavės vlsč.

Kaladinsko būry – 18 žmonių.

Rezidentų – 3, vidinių agentų – 7, maršrutinių agentų – 26, informatorių – 268.

Vanagai–Juodka per **Meškį** (tėvas – Jonas Juodka-**Meškis**) praneša: Susitikau ties Ivoniškių k. su 50 asmenų būriu Tauragnų vlsč. Iš kaimo nieko neišleidžia, labai susikrimtę pasakojo, jog 1946 07 17 neteko 3-jų žuvusių partizanų. Informatorius **Ivan** pasakoja: Šlepečių k., Daugailių vlsč. daržinėje pas Leipuvienę yra bunkeris, kuriame gyvena Antanas Rūkštelė, Albinas ir Albertas Kazickai (abu iš Baibių k.) ir Jonas (pavardės nežino).

Antanas Rūkštelė pasakojo, jog Vališkių k. pas Vincą Bielinską daržinėje yra bunkeris, kuriame gyvena 6 „banditai“. 1946 07 19 pagal tai įvyko operacija: **Vanagų** nurodytoje vietoje „banditų“ nerasta, o 1946 07 26, 137 ŠP 2-o bataliono kariai, vadovaujami kap. Gordijevskio, blokavo Leipuvienės namus. Iš daržinės išbėgo „banditai“, palikę rūbus. Rasta: šautuvų – 2, šovinių – 150, 1 periskopas, 3 granatos, 1 pistoletas, patalynė ir grožinė literatūra.

Iš žmonių surinkta: 1 automatas, 3 pistoletai, 1 granata, 1554 šoviniai.

Informacinė suvestinė Nr. 37, 1946 08 10–15:

Suimti iš Kaladinsko rėmėjų bazės: Kaladinskas Justinas, Mykolo, g. 1895 m. Ažvinčių k. – jis ryšininkavo broliui Kaziui-*Erškėčiui*;

Mačiulskas (Mačiulis) Juozas, Balio, g. 1884 m. Kamisoriškės k., Salako vlsč.;

Mačiulskienė (Mačiulienė) Emilija, Liudo, g. 1899 m.;

Matulienė Bronė, Vinco, g. 1921 m. Kiškių k., Linkmenų vlsč. Palaikė ryšius su *Erškėčiu*;

1946 08 09 „gauja“ išsivedė Dūdėną Joną, Baltraus, g. 1929 m. Kuitenių k., Antalieptės vlsč.

Spec. pranešimas. Dūdėnas Jonas, Baltraus, 1946 08 12 rastas surištom rankom ir kojom ir šautine žaizda krūtinėje Šventosios upėje 2,5 km nuo Kuitenių k. Jį išsivedė 7 „banditai“ su žalsvom vokiškom palapinsiaustėm, ginkluoti rankiniu kulkosvaidžiu.

Informacinė suvestinė Nr. 39, 1946 08 20–25: Vainiūnų k. pas Dačinską Joną paimtas rusiškas šautuvas ir 2 šov. Pas Bakutį Lionginą, g. 1924 m. Avilių k., paimtos 2 granatos F-1, 50 vokiškų šovinių.

1946 08 23 šeši „banditai“, vadovaujami Skunčiko (Cicėnas, Milašius, Butrimas ir dar du), Salako vlsč., Radompolio k. nušovė Artimovičių Ivaną Andrejevičių, g. 1920, ir jo žmoną Baševą Jevgeniją Ivanovną. Paskui Rainių k. nušovė Stamkauską Petrą, Kajetono, g. 1890 m. – dešimtkiemio įgaliotinį. Prie visų nukautųjų namų durų prikalti Vytauto apyg. štabo kaltinamieji aktai.

Spec. pranešimas. 1946 08 04 legalizuotas „banditas“ Petkelis Antanas, Anupro, iš Gedžiūnų k., g. 1927 m., nušovė Malinauskienę Marcelę, Kazio, g. 1859 m. Nustatyta, jog Petkelis, būdamas neblaivus, apie 16 val. atėjo vakaruškon pas Panavą Mykolą. Petkelis pradėjo visa versti ir grasinti šautuvu. Kai suprato, kad nušovė žmogų, pasislėpė.

Tada mes paspaudėm jo tėvą, kuriam liepėm surasti sūnų. Sūnus atnešė į tėvo namus šautuvą, o pats pasislėpė. Petkelis – buvęs „gaujos“ narys, legalizavosi 1946 03, pridavė šautuvą, bet vieno dar buvo nepridavęs.

Pažyma. 1946 03 legalizavosi Gudziukas Vincas, Mykolo, g. 1922 m., ir Cibulskas Juozas, Petro, g. 1921 m., abu iš Streikaus būrio.

Užvesta apskaitos bylų legalizuotiems 80, juos seka 63 agentūros asmenys. Nustatyta, jog antisovietinę agitaciją tęsia registrantai: Šileikis Jonas, Jono, 1913 m., Abarius Petras, Jono, g. 1920 m.

Informacinė suvestinė Nr. 46, 1946 09 01–05: Legalizavosi Budrys Alfonsas, Balio, g. 1907 m. Pagirių k., Leliūnų vlsč., slapstėsi Vajasišky nuo šaukimo Raudonojon armijon. Slapstėsi be ginklo savo namuose.

1946 09 02, grįžtant iš Salako turgaus, Čepuliškių k. gyventojus sulaikė trys „banditai“. Feoktistas Kudriašovas šoko į krūmus ir pabėgo, o kitus nusivedė.

F. Kudriašovas pabėgo Salakan ir pranešė „liaudies gynėjams“. Ant kelio rastas nušautas Agurjanas Kudriašovas, o kiti rasti tik kitos dienos 7 val. ryto 200 m nuo kelio, miške. Rasti lavonai: Kudriašovo Vladimiro Ameljanovičiaus, g. 1891 m., Kudriašovos Irinos Fiodorovnos, g. 1924 m. (Agurjano žmonos), ir Novikovos Varvaros Feontjevnos, g. 1924 m.

Imant lavonus, vienas moters lavonas buvo užminuotas, sprogu užtaisui, kontūzinti „liaudies gynėjai“. Podriadčikov Lazar, Jefimovič, g. 1928 m., ir Pochomov Ameljan Ankimirovič, g. 1906 m. – abu iš Salako. Manoma, jog teroro aktą įvykdė Milašius, Skunčikas ir Cicėnas.

Informacinė suvestinė Nr. 36, 1946 08 05–10:

Iš Juozo Mickaus, Mataušo, g. 1885 m., paimtas PPŠ ir 835 šoviniai ir 2 granatos.

Per giminaičius ir agentą *Kazim* legalizavosi Gudziukas Vincas iš Raudinės k., pridavė vokišką šautuvą ir 25 šovinius.

Areštuoti 8 žmonės, tai: Kazickienė Zosė, Liudviko, g. 1898 m., iš Baibių k. – ryšiai su Medinio būriu; Žygas Edvardas, Anupro g. 1927 m. Pažuclinės k. (?), Tauragnų vlsč. – ryšiai su Kaladinsko būriu; Valskys Juozas, Mykolo, g. 1886 m. Zalionkos k., Salako vlsč. – ryšiai su Kaladinsko būriu; Valskienė Ona, Juozo, g. 1920 m. Zalionkos k. – ryšiai su Kaladinsko būriu; Cicėnas Alfonsas, Antano, g. 1921 m. Daubariškės k., Daugėlišio vlsč. – ryšiai su Kaladinsku; Gasparavičius Juozas, Juozo, g. 1895 m. Jurgėnų k., Salako vlsč. – ryšiai su Kaladinsku; Gasparavičienė Vanda, Mykolo, g. 1917 m. Jurgėnų k. – ryšiai su Kaladinsku; Lingienė Pulcherija, Nikodemo, g. 1914 m. Jurgėnų k. – ryšiai su Kaladinsku.

Iš **Kazickienės Zosės, Liudviko**, g. 1898 m. Baibių k., tardymo protokolo 1946 08 06. Apklausia Zarasų MVD sk. j. ltn. Renkauskas:

<...> Sūnus Albertas Kazickas, Felikso, 22 m. amž. – būry nuo 1944 m., sūnus Albinas, g. 1928 m. – būry nuo 1946 05. Vyresnysis sūnus iki ūkio konfiskacijos slapstėsi bunkery daržinėje, o sūnus Albinas tada tarnavo kariuomenėje. Atvykęs jis pradėjo slapstytis su Antanu Rūkštele pas Leipuvienę Elžbietą Šlepečių kaime.

1946 m. pirmame kvartale suimtas Klimašauskas Bronius, Juozo, g. 1921 m. – buvęs *Mingailos* būrio narys. Jis buvęs Dūkšto BUK agronomas.

Pranešimas apie Zarasų MVD–MGB apskrities skyriaus kovos su „banditizmu“ rezultatus už 1946 08. Legalizavosi vengiantys mobilizacijos – Krasauskas Kazys, Prano, g. 1922 m. Galilaukio k., Imbrado vlsč., ir Gaidamavičius Stasys, Alekso, g. 1921 m. Salako vlsč.

Pažyma apie „bandgruپی“ likvidavimą 1946 m. Zarasų apskrityje.

1946 01 15 agentūros duomenimis Prūsų k. (Želmeniškės k.) apylinkėse operacijos metu užmušti 23 „banditai“ ir paimti gyvi 2, tarp užmuštų – LK leitenantas Kostas Padvaiskas.

Paimta trofėjų: rankinių kulkosvaidžių – 3, automatų – 4, šautuvų – 15, pistoletų – 2, šovinių – 2500 vienetų.

1946 05 Gerveniškių k. rajone sužeistas Aleksas Gruodis. Persekiojant nukauti 5 Miškinio būrio nariai. Šis būrys susidarė 1944 m. pabaigoje ir buvo įvykdęs jau 10 teroro akcijų.

„Banditinių“ grupių, esančių apskaitoje 1946 08 01: Pupeikio Balio grupė – iki 20 „banditų“ – seka agentai: *Danilin, Vorobej, Valia, Kazim.*

Kaladinsko būrį (iki 18 „banditų“) seka: *Vanagai – 1, Vanagai – 2, Vanagai – 3, Beržis, Ptička, Gulbinas, Vanda, Zosė.*

Pranešimas apie Zarasų MVD–MGB apskrities skyriaus kovos su „banditizmu“ rezultatus už 1946 09. 1946 09 18 Daugailių vlsč., bėgantis nuo persekiojimo, „banditai“ nušovė Šarkiškių k. Kilienę S., o ant tilto prie Pagirių k. – Riboką J.

1946 09 22 Davainių k. Dusetų vlsč. sudeginta pirtis, kurioje gyveno iš Leningrado kilę „biežancai“. Visi sudegė, tai: Akimov B. A., jo žmona Akimova M. P. ir duktė Akimova k. B.

Pranešimas apie Zarasų MVD–MGB apskrities skyriaus kovos su „banditizmu“ rezultatus už 1946 10: Per vidinį agentą *Krauklys* legalizuoti Streikaus „gaujos“ nariai: Abarius Antanas, Juliaus, ir Abarius Adolfas, Juliaus. Pridavė 2 šautuvus, 1 pistoletą ir 60 šovinių.

Tarnybinis pranešimas (d. z.) drg. Kapralovui. Apie vietinių valdžios organų užterštumą priešišku elementu. 1946 04 15.

Salako valsčiaus VK sekretore dirba Janina Arlauskaitė, stambaus buožės duktė. Jos tėvai turėjo 300 ha žemės, o jos brolis Vladas buvo „gaujoje“ ir 1945 07 suimtas Švenčionių apskr.

Garbšių apylinkės sekretorium dirba Jonas Kaladinskas – legalizuotas „banditas“.

Antazavės vlsč. VK pirmininku dirba Propopovičius, kuris 1941 m. Dvinske gaudė ir persekiojo atsitraukiančius raudonarmiečius.

Antazavės vlsč. VK sekretorium dirba Namajūnas, kuris tarnavęs vokiečių kariuomenėje.

Antazavės komsorgas Butkus – buvęs šaulys, vokiečių okupacijos metais dirbo Zirnajų malūne. Po karo pats vengė mobilizacijos ir slapstėsi gal du mėnesius.

Antazavės vlsč. raštininkas Radkievičius – pats buvo stambus prekybininkas, turėjo 4 parduotuves.

Spec. pranešimas. 1946 09 25 Povilo Stuko-*Tėvuko* žemėje rastas bunkeris, kuriame paslėpti vokiški šoviniai.

Spec. pranešimas apie teroro aktą prieš pil. Jakutį. Nustatyta, jog Jakutis, dirbantis miško paruošose, nustatė pjautos miško medžiagos grobimo faktą. Kitą dieną jisai vaikščiojo po miško darbininkų namus ir, radęs vogtą miško medžiagą, privertė ją pristatyti vieton. Todėl 1946 04 06 naktį prisistatę keli asmenys, šaukdami, jog esą partizanai, padegamom kulkom apšaudė Jakučio namus ir patį Jakutį lengvai sužeidė, sužeisdami minkštuosius audinius, be gilesnių sužeidimų.

Bonifacas Žūsinas nukautas Žagarinės miške kirstiniu smūgiu į galvą. Paimtas šautuvas su šoviniais.

Pranešimas apie Zarasų MVD–MGB apskrities skyriaus kovos su „banditizmu“ rezultatus už 1946 12. 1946 12 01 *Vanda* praneša: 1946 12 01 tarp Miškininkų ir Rukšteliškio k. Kaladinsko būrys turi du bunkerius, kur gyvena dviem grupėmis. Tai patvirtina ir mūsų informatorius *Beržis*. 1946 12 03–04 Salako ir Tauragnų vlsč. riboje, 1,5 km nuo Rukšteliškio k., rasti du kapitaliai įrengti bunkeriai su maisto atsargomis ir rūbais. Išaiškinta, jog Kaladinsko būrys neseniai perėjo į Saldutiškio valsčių. Būrį įspėjo apylinkėse gyvenantys ryšininkai.

Vanda praneša, jog Kaladinskas kuria ryšių tinklą.

Iš to rajono sulaikyta 13 asmenų, kurie ištardyti. 5 iš jų visiškai prisipažino ir buvo užverbuoti informatoriais.

Praneša Peilis: Atėjo Kaladinsko ryšininkas ir pasakė, kad aš paruoščiau 3 m³ lentų bunkerio statybai. Taip pat pareikalavo sumalti 300 km ruginių miltų – tai esą štabo reikalam.

Spec. pranešimas: 1946 08 29 Nariūnų kaime partizanai apšaudė ir sudegino Justino Baliulio, g. 1874 m., namus. 1945 m. vasarą šitie namai jau buvo užpulti, apšaudyti ir sužeista motina. Jų sūnus Bronius Baliulis dirba LSSR MVD.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1947. Zarasų apskr. MGB sk. byla.

Pranešimas apie Zarasų MGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1947 01. Pasiųstas maršrutinis agentas *Vladas* susitiko Joną Petroką iš Dundulių k., ku-

ris įtariamas kaip priešiška nusiteikęs VKP(b) atžvilgiu. Susitikęs su agentu, jis kalbėjo (agentūrinis pranešimas 1947 01 17): „Kaip gali žmonės mylėti tokią valdžią, kuri taip kankina žmones? Visiškai nieko neduoda, o tik plėšia iš paskutiniųjų. Kaip gali išlaikyti valdžią tokie žmonės, kurie moka tik plėšti ir vogti: iš valstiečių atima duoną iki paskutinio grūdo. Visa žemė liks neužsėta. Ką daryt pavasarį, kai reikės sėti? Jie dar kalba, kad atveš mums gerų sėklų. O iš kur? Gal iš Rusijos, kuri dabar badauja?“ Ir dar Petrokas pridūrė: „Negi Amerika ir Anglija leis, kad tokie barbarai valdytų visą pasaulį?“

Zarasų apskr. gyvena sentikių šventikas Nikitinas, kuris taip pat yra Lietuvos centrinio sentikių sinodo narys ir Visuotinio centrinio sentikių teismo narys. Norėdami kontroliuoti per agentūrą šių struktūrų darbą, Nikitinas 01 15 buvo mūsų verbuojamas agentu. Jis labai spaudžiamas „под большим давлением“ davė mums kai kuriuos įsipareigojimus. Tačiau 01 17 Nikitinas atėjo į MGB skyrių ir kategoriškai atsisakė su mumis bendradarbiauti. Savo atsisakymą jis motyvavo tuo, kad kaip dvasininkas negali kištis į valstybinius ir politinius reikalus.

Šį mėnesį iš agentūros – informatorių tinklo išbraukti 9 informatoriai, iš kurių vienas – **Pečius (Печь)** nušautas. Tai įvyko tokiomis aplinkybėmis: 1947 01 02 **Pečius** su žmona išvažiavo į Dvinsko (Daugpilio) turgų, pakeliui pernakojo pas gimines Raudinės vlsč., Zemtkaunes k. Išvažiavęs 01 03 ryte, netoli nakvojimo vietos, buvo sustabdytas 6 „banditų“ ir nušautas.

Apskirtyje užvestos dvi agentūrinės bylos, tai „**Oskolki**“ ir „**Abisincy**“. Byla „**Oskolki**“ užvesta 9-ių asmenų „banditinei“ grupei, veikiančiai Antazavės vlsč. Legalizavus „banditams“ Adolfui ir Antanui Abariams, 1946 m. spalio mėn. likusieji „gaujos“ nariai pasidalijo į nedideles grupes ir pasitraukė į Latvijos gilumą ir nuo to laiko mūsų apskirtyje neužfiksuoti. Apie Ramanausko „gaujos“ narius agentūrinių pranešimų negauta. Mes ieškome tinkamo kandidato maršrutininkui-agentui į Latvijos SSR.

Pagal agent. bylą „**Abisincy**“, užvestą 1946 m. rugsėjo mėn. Bielinytei Almai, Bielinytei Pulcherijai, Bolušytei (gal Baltušytei?) Eleonorai, Bielinui Marijonui, dėl ryšio su „gaujomis“ Rimšės–Dūkšto vlsč. (1947 m.) sausio mėnesį MGB apskrities skyrius gavo duomenis, jog Zablatiškės k., Degučių vlsč. vienkiemiuose slapstosi „gauja“ iš 9 asm. Atlikus karinę-čekistinę operaciją netoli Dambrauskaitės Paulinos vienkiemio, buvo rastas bunkeris, kuriame slapstėsi „banditai“ Juškėnas Romualdas ir Juškėnas Adolfas, abu iš Zablatiškės k. „Banditai“ pasipriešino ir buvo nušauti. Pas nukautuosius rasta šautuvų su amunicija. Imtasi priemonių nustatyti kitus „gaujos“ narius.

Pranešimas apie Zarasų MGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1947 02.

Gera dirbo informatorius **Sadovaja**, kuri yra sekimo objekto Nr. 5832 Šiožinio Mykolo, Jono, giminaitė. **Sadovaja** per gimines sužinojo, jog Šiožinys kartu su „banditu“ Bonasu Juozu slapstosi netoli savo namų, o Bonasas turi ketinimą legalizuotis. Priklausomai nuo jo legalizacijos sėkmės, paskui legalizuotųsi ir Šiožinys Mykolas.

Vasario mėnesį Bonasas legalizavosi, pridudamas vokišką šautuvą ir 40 šovinių.

Pasidavus Bonasui, **Sadovaja** dar kartą aplankė Šiožinio giminių namus, ten ją patikino, jog Šiožinys artimiausiomis dienomis legalizuosis.

Informatorius **Žemaitis** pasiūstas pas Vyšniauską, dirbantį Smalvų vlsč., Lupenkos

mokykloje. Apie Vyšniauską yra tokie duomenys, jog jis palaiko ryšius su mokytoju Bugeliu Pranu (Bugelis Bronius, Mykolo, g. 1928 m., Ambrasas Julius, Kristupo, g. 1928 m., b. 7685/3) ir Ambrasu Juliumi, kurie 1946 12 08 Turmanto progimnazijoje suplėšė vadų portretus ir lozungus, apiplėšė aktyvistus ir išėjo į „gaują“. **Žemaitis** mūsų užduotį įvykdė ir sužinojo, jog mūsų duomenys apie Vyšniauską yra teisingi.

Kompromituojančios medžiagos pagrindu užverbuotas **Zarasietis**. Jis buvo Kaladinsko „gaujos“ narys, bet legalizacijos metu neatidavė šautuvo. Tuo pagrindu slapta sulaikytas, apklaustas, prisipažino, jog neatidavė rusiško šautuvo su 40 šovininių. Išpirkti kaltei jis sutiko duoti parodymus apie jam žinomus antisovietinius elementus. Verbavo jį Salako vlsč. MGB skyriaus vyr. oper. įgaliotinis MGB j. ltn. Baliulis, kuris jau gavo iš agento du pranešimus.

Sekamas Avilių k. kunigas Puriuškis, kuris 1946 m. pradžioje atvyko į Avilius ir jau pasižymėjo antisovietiniais pasisakymais. Pasak agento **Viktoro**, jis 1946 02 24 pamokslu metu kalbėjo: „Melskitės, kad Lietuva būtų laisva.“ 1946 03 17 sakė: „Greitai sulauksite to, ko jūsų širdys taip geidžia ir laukia“, o 1946 05 26 per pamokslą sakė: „Melskitės už tuos, kurie trokšta žmonėms laisvės ir, kad Lietuva būtų laisva, melskitės ir laukite – vis viena tai ateis“. O 1946 09 15 pamokslavo: „Broliai lietuviai, neįdavinėkite vienas kito, jūs patys matote, kas darosi baltame pasaulyje: lietuvius muša žemėje, iš jų tyčiojasi, bet jiems už viską teks atsiskaityti“.

Viktoro duomenis patvirtina ir kita agentūra. 1946 07 26 Imbrado bažnyčioje Puriuškis taip pamokslavo: „Dabar žmonės pradėjo pamiršti Dievą, kai kurie tikintieji pametė kryžius ir užsikabino medalius. Eina, pasikabinę medalį ir į žmogų nežiūrį, o tik į savo medalį“.

1946 m. kalėdiniame pamoksle kng. Puriuškis kvietė melstis už visus kalinčius Sibire ir kitus, nekaltai nukentėjusius.

Avilių bažnyčioje 1946 m. lapkričio 10 d. jis kalbėjo: „Šio mėnesio 11 d. pradėsiu kalėdojimą. Žmonės, duokite man kiek išgalite, aš nereikalauju kaip valdžia, kuri su šautuvu išmuša paskutinį duonos kąsnį, nežiūrėdama kiek liko žmogui, jiems tik atiduok. Sakau jums: duokite tiek, kiek išgalite“.

1947 01 19 ag. **Viktoras** nuėjo pas Puriuškę išpažinties ir paklausė ar reikia eiti balsuoti? Kunigas atsakė: „Rinkimai nieko gero neduos, kada eisite balsuoti – elkitės atsargiai, nes komisija įtartinus žmones seks. Kai eisite balsuoti, pasiimkite pieštuką ir subraukykite biuletenį“.

Šlepečių, Kalandiškių, Vajasiškio k. apylinkėse buvo išbarstyti lapeliai, kad tuoj ateis anglai su amerikonais ir „raus raudonas gėles“, suprask – partizanai žudys komunistus.

1947 01 29 ag. **Vladas** kalbėjosi su Jonu Petroka, kuris pasakė: „Žinau vieną vietinį partizaną iš Trinkuškių k., tai Dūdėną Joną. Kiek aplink mus buvo kokių nužudymų – niekur neapsiėjo be Dūdėno“.

Ataskaitiniu laikotarpiu nustatyti ir areštuoti 4 asmenys, iš jų tarpo: Alejūnas Albertas, Antano, g. 1919 m. (b. 6387/3; P-9990) Šileikiškių k., Smalvų vlsč., kilęs iš vidutinių valstiečių, iki arešto buvo nelegalioje padėtyje. Agentūrinė paieškos byla Nr. 5523, užvesta 1946 07, turint duomenis, jog Alejūnas 1941 m. gegužės mėn. stojo tarnauti į pasienio MVD dalinius, 1941 m. birželio mėn. kartu su sovietų kariuomene atsitraukė į

SSSR gilumą, kur buvo įtrauktas į 16-os divizijos sudėtį, iš kurios dezertyravo ir perėjo į priešą pusę. Būdamas vokiečių kariuomenėje, Alejūnas kovose prieš sovietinę kariuomenę buvo sužeistas ir už narsumą du kartus apdovanotas.

1946 m. lapkričio mėn. Alejūnas kaip repatriantas grįžo į savo tėviškę, bet išvengė filtracijos ir pradėjo slapstytis. 1946 m. rugpjūčio mėn. jis buvo areštuotas, bet pabėgo ir toliau slapstėsi. Per agentūrą **Sadovaja** ir **Ivan** buvo nustatyta, jog slapstosi pas savo gimines Smalvų ir Degučių vlsč.

1947 02 10 Alejūnas sulaikytas ir areštas įformintas pagal RTFSR BK 58–1a str.

Suimti Ignalinos vlsč.:

Bugelis Bronislovas, g. 1928 m. Ropienos k., Ignalinos vlsč., vidurinio išsilavinimo, iki 1946 m. gruodžio dirbo Smalvų vlsč. liaudies švietimo skyriaus vedėju;

Ambrasas Julius, Krišto, g. 1928 m. Vardžiukiemio k., Dūkšto vlsč., 4 gimnazijos klasių išsilavinimo, iki 1946 m. gruodžio mėn. dirbo Turmanto progimnazijos direktoriumi.

1946 m. gruodžio mėn. Bugelis ir Ambrasas sukėlė progimnazijoje pogromą, išdaužė sovietinių vadų nuotraukas ir su ginklu rankose pareiškė aplinkiniams, kad „išeina į partizanus“. Abu sugauti Ignalinos vlsč., areštuoti pagal RTFSR BK 58–1a ir 58–11 str.

Ataskaitiniu mėn. nustatyta keletas išplatavimo atsišaukimų atvejų. 1947 02 04, vykstant susitikimui su kandidatu į deputatus Garbšių apyl., patrulis surado ir nuplėšė nuo daržinės, priklausančios kng. Gurauskui, spausdintą lapelį 9 x 14 cm, kuriame buvo grasinama mirtimi tiems, kurie ateis balsuoti. Lapelis datuojamas 1947 01 20, pasirašo PARTIZANAI.

1947 m. vasario 8 d. nuplėštas lapelis ant negyvenamojo namo Paberžės k.

1947 m. vasario 9 d. 8.00 val. ryto operatyvinis MGB darbuotojas nuplėšė 4 lapelius Ažvinčių k.

Vasario 9 d. 8.00 val. ryto rastas lapelis ant rinkimų apylinkės Salako vlsč., Bajorų k.

1947 m. vasario 9 d. 12.00 val. rasti 4 lapeliai ant medžių Sungardų k.

Vasario 9 d. 10.00 val. ryte ant kelio, vedančio į Sviliškių k., Dūkšto vlsč, rasti 2 lapeliai. Visi pastarieji yra pusės sąsiuvinio lapo dydžio, 14 x 21 cm, spausdinti rotatoriumi, antisovietinio turinio. Pasirašo: LLA Vytauto štabas.

1947 02 11 kandidatė į LSSR AT Meleševičienė B. k. paštu gavo laišką, kuriame buvo lapas gedulingame apvade, siųstas 02 08 iš Zarasų. Viduje cheminiu pieštuku prirašyta visokių grasinimų ir kaltinimų.

Pranešimas apie Zarasų MGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1947 m. kovo mėnesį. 1947 m. pradžioje pradedamos agentūrinės priemonės su objektu **Bobkov**.

L. A. p a s t a b a : pagal toje pat vietoje esančią informaciją apie užvedamą bylą-formuliarą (lapas 67–68), tikėtina, jog tai yra **Kuzmickas Petras, Vinco**, g. 1909 m. (b. 36197/3) Voversių k., Dusetų vlsč., gyv. Imbrado vlsč., Liaudiškių k.

Pastarasis vokiečių laikais tarnavo kalėjimo prižiūrėtoju ir „policajumi“. Jis buvo mūsų užverbuotas kaip agentas, tačiau nedavė medžiagos ir pasislėpė iki 1946 m. rugsėjo mėnesio. 1946 09 legalizavosi, ryšis su juo atnaujintas, bet jis vengia duoti duomenis.

Pasiuntėme pas jį agentą **Šakaliuk**, kuris sužinojo, jog **Bobkov** aršiai nusistatęs valdžios atžvilgiu, kad turi revolverį ir kad žino kur gauti kulkosvaidžius. Jis su malonumu padėtų apsiginkluoti „banditams“.

Numatytos priemonės panaudoti **Bobkovą** „tamsoje“: **Šakaliukas** supažindina **Bobkovą** su savo pažįstamu „pogrindžio darbuotoju“ **Akmuo** (kuris yra operatyvininkas), kuris prašo paaugoti ginklų pogrindžiui. Po to, kai **Akmuo** įgauna **Bobkovo** pasitikėjimą, jis prašo rinkti ginklus ir suvesti su nelegalais, neva reikia sudaryti „pogrindžio rezervą“. Tuo atveju, jei **Bobkovas** bandys tikrinti **Akmenį**, tai duoti jam adresus Salako vlsč. agentų **Vandos** ir **Liepos**, pas kuriuos neva **Bobkovas** gali pasiūsti besislapstančius asmenis. **Akmuo** savo ruožtu paruošia agentus **Vandą** ir **Liepą**.

Siekiant įjungti į **Erškėčio** kuopą agentą **Gabrys**, jį apgyvendinti bute pas **Bobkovą**. **Bobkovas** juo pasitiki, nes karo laike **Gabrys** buvo jo viršininkas. **Bobkovo** bute agentas **Akmuo** susipažįsta su **Gabriu** ir pasiūlo jį apgyvendinti pas **Vandą**, kur tankiai ateina **Erškėtis**.

Planas įgyvendinamas, **Akmuo** du kartus susitiko su **Bobkovu**, pastarasis parodė revolverį „Nagan“ ir ieško daugiau ginklų. **Gabrys** su **Bobkovu** susitiko du kartus, o **Bobkovas** davė **Erškėčio** nacionalistinės „gaujos“ talkininko adresą.

Agentas **Stankevičius** (Markelis Juozas) dirba kameros agentūroje, jis dirba su areštuotu nelegalu Stankevičiumi, kuris pradeda išsipasakoti, jog neva žino kontaktą Vilniuje, kur galima gauti dokumentus nelegaliam išvažiavimui į Lenkiją. Kada mes **Stankevičių** „išvadavome“, jis, turėdamas rekomendacinius laiškus, nuvažiavo į Salako vlsč. pas Stankevičiaus gimines. Nustatyta, jog Stankevičius, būdamas nelegalu, gamino nelegalią literatūrą, kurią per Ambrasą perduodavo „gaujos“ nariams. Tačiau dar ryšys tarp ag. **Stankevičiaus** ir Ambraso nenustatytas.

Kovo mėnesį agentas **Sadovaja** pasiūsta į maršrutą į Latvijos SSR. Ji nustatė kur gyvena aktyvus vokiečių okupantų talkininkas. Kadangi jo ryšiai turi operatyvinę reikšmę, numatyta jį užverbuoti. Siekiant paruošti nelegalų susitikimą tinkamą verbavimui, **Sadovaja** dar kartą pasiūsta į Latviją organizuoti konspiratyvų susitikimą. Susitikimo metu nelegalas užverbuotas slapyvardžiu **Malinin**.

Agento **Gabrio** verbavimas. Buvo Zarasų kalėjimo viršininku, 1944 m. vasarą išėjo į nelegalią padėtį, 1947 m. kovo pradž. informatorius **Skorodumov-Staryj** pastebėjo, jog **Gabrio** šeimos nariai labai vengia pašalinių žmonių savo namuose. Informatoriui pasisekė slapta, kada namie buvo tik vaikai, ateiti į namus ir rasti ten nepažįstamą žmogų. 1947 03 13 MGB grupė, vad. vyr ltn. Morgunovo, padarė kratą ir rado namo rūsyje bunkerį, kuriame slapstėsi. Vietoje buvo apklaustas ir sutiko būti informatoriumi. Jis prisipažino, jog žino Kaladinską, su kuriuo prieš 15 m. kartu dirbo policijoje. Užverbavo jį Farafonov, ryšys palaikomas per **Gabrio** žmoną.

Agentas **Malininas** (Daubaras Adolfas) kilęs iš buožių, vokiečių okupacijos metais buvo sukilėliu, paskui tarnavo policijoje, o 1944 metais perėjo į nelegalią padėtį ir mūsų paieškomas pagal agentūrinę sekimo bylą.

R. K. p a s t a b a : iš **LYA**, f. K-1, ap. 58, b. P-17368. Ūdro Broniaus, Kazio baudžiamosios bylos. <...> Krašte, kur veikė mūsų būrys, žydų nebuvo, tačiau, kada žydus suvežė į Smalvas, tai aš skyriau 10 žmonių konvojui į sušaudymo vietą. Paskyriau šiuos asmenis: Bitėną Antaną, Bitėną Balį, **Daubarą Alfonsą**,

Vilčinską Joną, Rukštelę Vladą, Rukštelę Petrą, Nastajų Juozą, Šukevičių Antaną, Slabavičių ir Leipų Adomą. Jie dalyvavo išvarant apie 500 žmonių, kurie buvo sušaudyti netoli Baltriškių k. Iš mano būrio žydus šaudant dalyvavo **Daubaras Adolfas**, o kiti nedalyvavo, nes šaudymas žydų buvo savanoriškas dalykas. Kiek žinau, pasak dalyvių, prie Baltriškių sušaudyta virš 2000 žmonių...

Knygų serijoje „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ – minimas MGB SG agentas smogikas **Daubaras Adolfas, Adolfo-Kuzma, Malinin || Malininas, Vanagas**, ag. SG VI 273, 435, 835–837, 866–868, 870 VII (1) 408, 409, 413 VII (2) 355, 358, 360, 366, 367, 370, 374 VIII 568–574, 577, 578, 580–582, nuotr. 125.

Kovo mėnesį **Sadovaja** gavo žinių, jog **Malininas** nori legalizuotis. **Sadovaja** mūsų pavedimu ištyrė jo ryšius, dėl ko jis mums operatyviai gali būti įdomus. Per **Sadovaja** įvyko slaptas susitikimas su **Malininu**, kur jis patvirtino mūsų turimus kompromituojančius duomenis apie jį, papasakojo savo ryšius Zarasų apskr., jog pažįsta būrio vadą Kaladinską, ryšininką Rukštelę ir daug kitų.

Malininas mums davė konkrečius įsipareigojimus, būtent: veikdamas, kaip nelegalas, nustatyti pirmiau minėtų nusikaltėlių buvimo vietą ir įsilieti į veikiančius būrius kaip vidinis agentas.

Nustatyta, jog **Erškėčio** „gauja“ slapstosi rajone: Ripelialaukis, Papliaušė, Puziniškis ir kt. kaimai, Saldutiškio vlsč. Periodiškai ateina į Salako vlsč. Veikia mūsų agentūra: **Vanda, Peilis**, informatoriai – **Veronika, Stuburas, Zosė**, taip pat vidinis agentas **Vanagai-2**, bet jo į savo grupę Kaladinskas neįsileidžia. Agentas-maršrutininkas **Vanda** pranešė, jog kovo 19 d. lankėsi Ripelialaukio k. pas Vincą Skudutį, kur susitiko 3 „banditus“, tarp kurių buvo Bronius Ivanauskas-**Pavietrius** ir **Keras-Musteikis** Balys. Abu iš Sėlos k. Iš viso „banditų“ buvo 9, visi jie persirengę rusiškais kareiviais, pilki šineliai su raudonais antpečiais, kepurės kailinės su žvaigždėmis ir baltais maskavimosi chalatais (naminės gamybos). „Banditai“ kalbėjo, jog turi 6 arklius, kuriems ieško pirkėjo už 3000 rub. Be to, jie pažadėjo, jog Velykų proga bus balius – visa tai **Vandai** papasakojo Genė Šimkūnaitė. Patvirtina duomenis ir agentas **Peilis** (Nasevičius Juozas).

Tardymo sritis. Vedama operatyviai įdomi byla, kurioje kaltinama yra Petraškaite Vanda, Juozapo, g. 1923 m. Tripuckų k., kuri 1945 m. lapkričio mėn. įstojo į **Mingailos** būrį, buvo ginkluota šautuvu, vado pavedimu ne kartą vyko į Vilnių, kur pirkė medikamentus ir spausd. mašinėlę. Būdama Vilniuje, ji per Kondratavičiūtę Leokadiją ir jos seserį Oną, kurios tuo metu gyveno Vilniuje, Filaretų g. 3, gaudavo antisovietinius lapelius. Ji paminėjo keletą „banditų“ rėmėjų, tai:

1. **Raginytė Virgilija**, g. 1925 m. Dūkšto vlsč.;
2. **Trankūnaitė** (?), Dūdų k.,
3. **Luneckaitė Emilija**, Juodlaukio k., Dūkšto vlsč.;
4. **Milašiūtė Virgilija**, g. 1922 m., (b. 12512/3; P-14886), gyv. Vilniuje;
5. **Aidukaitė Janina, Bonifaco**, g. 1925 m., (b. 12512/3; P-14886), gyv. Rūkiškės k.,

Dūkšto vlsč.

Ataskaitiniu laikotarpiu 1947 03 07 „gauja“ iš 6 asm. nužudė aktyvistą – dešimtkieimininką Kliuką Matą, Mato, g. 1900 m., Dusetų vlsč., Anapolio k. gyventoją. Paėmė šautuvą, 50 kg rugių, 70 kg miežių, 40 kg lašinių ir mėsos. Pas Kliuką gyvena naujakuris Repšys Juozas, kurį „banditai“ taip pat apiplėšė.

Dar Plytnyčios k., Dusetų vlsč. apiplėšė Novikovą Sevastijaną, iš kurio atėmė du šautuvus. Agentūros būdu išaiškinta, jog dalyvavo Rokiškio apskr. „gauja“. Apklaustas liudininkas Veselovas Nikolajus atpažino Vartibavičių iš Niaukių k. ir Vaičėnų Vincą iš Vaičėnų k.

Iš užvestų operatyvinių bylų ypatingą susidomėjimą sudaro ši (išpjauta) Janaudis, kuris 1945 m. gruodžio mėn. buvo užverbuotas apskr. MGB skyriaus, kaip slaptas informatorius **Petrov**, tačiau jis nedavė nei vienos medžiagos ir nenurodė nei vieno antisovietišškai nusistačiusio asmens. Ištirti jo nuotaikoms pasiūstas apskr. MGB sk. informatorius **Žemaitis**, kuris pagal tarnybines pareigas susijęs su Janaudžiu. Iš Žemaičio gautos žinios, jog Janaudis yra antisovietišškai nusistatęs ir bendrauja su tokiais pat asmenimis bei esančiais nelegalioje padėtyje. 1947 01 14 Janaudis paprašė **Žemaičio**, kad šis parūpintų knygą apie fotografavimą, bet perspėjo, jog knyga pateks ten, iš kur ji jau nebegriš... Paaikškino, jog jo mokyklos laikų draugas Ivaška, tarnavęs vokiečių kariuomenėje ir papuolęs į nelaisvę, atsiuntė per kažkokią moterį laišką, kurioje prašo gauti reikalingą knygą.

Apie Janaudžio nuotaikas **Žemaitis** praneša: „Dabar aš gyvenu tik savaitėmis, nes kimba MGB, reikalauja visokių duomenų. Jeigu pasakyčiau ką kalba, pavyzdžiui, Chmieliauskas arba Šeduikytė – tuoj juos areštuotų. Aš to negaliu padaryti, o jei jau lemta nukentėti – geriau nukentėsiu aš vienas.“

1947 01 31 jis pasisakė **Žemaičiui**, kad pasakė Chmieliauskui, jog esąs užverbuotas MGB. Duomenų patikrinimui pasiūstas agentas **Kuzma**, kuris taip pranešė, jog Janaudis esąs antisovietiško nusistatymo. Dar Janaudis **Žemaičiui** kalbėjo, jog ieško sau pistoleto. Iš viso to **Žemaitis** padarė išvadą, jog Janaudis kaupia ginklus ir yra susijęs su Imbrado vlsč. veikiančia „banditų“ grupe.

Vieno iš susitikimų metu **Žemaitis** mestelėjo mintį, jog vienas geras pažįstamas turi parduoti pistoletą. Janaudis už to užsikabino ir padėjo prašyti parduoti. 1947 04 23 apie tai **Žemaitis** praneša: „1947 04 23 atėjęs į įstaigą, radau Meidutę, kuri perdavė man raštelį. Ji paaikškino, jog išvakarėse apie 8.00 val. vakaro atbėgęs Janaudis ieškojo pranešėjo, bet nerado. Raštelyje buvo parašyta, kad „kuo greičiau nupirkite ką žadėjote, mokėčiau grynaisiais. Labai skubus reikalas“. Kitą dieną Janaudis paskambino telefonu ir prašė gauti kuo daugiau, gal 4–5 vnt. Kuo daugiau...

Kitą dieną Janaudis atėjo asmeniškai ir pradėjo maldauti kuo greičiau gauti pistoletų. Į tai šaltinis atsakė: ar supranti pats, koks tai rimtas reikalas? Jei ginklai papuls į nepatikimų žmonių rankas, tuomet bus blogai ir tau, ir man, nes mus išduos. Į tai Janaudis atsakė, kad nėra abejonių, nes žmonės patikimi – tikri kovotojai, kai kurie iš jų yra sužeisti kovose, o vieną iš to septyneto tu pats tikrai žinai – pabaigė Janaudis. Tai yra Ivaška. Jo brolis ir svainis jau žuvę, o pats Ivaška kelis kartus sužeistas, o jie dabar gyvena Latvijoje, nes taip yra patogiaus.

Siekiant aktyvinti darbą su Janaudžiu ir nustatyti jo ryšius, įvestas agentas **Kaminskij** ir numatytas dar įjungti agentas **Gabrys**. Apie susitikimą su Janaudžiu agentas **Kaminskij** praneša 1947 m. balandžio 28 d.: „Susitikau su nurodytu žmogumi ir nuėjau už miesto link Imbrado. Nuėjus nuo vieškelio apie 1 km, pamatėm ateinant Janaudį. Už manęs ėjęs žmogus susipažino su Janaudžiu ir pasakė: „Štai žmogus, kuris turi ginklą.“ Janaudis atsakė, jog gerai žino šaltinį ir paklausė: „Ar turit šiandien ginklą?“ Šaltinis

atsakė, jog ginklo prie savęs neturi, bet turės parduoti, nes Janaudis turėtų žinoti, kaip šaltinis blogai gyvena. Janaudis pasakė: „Man reikia kuo daugiau pistolečių, o jei yra – ir kulkosvaidį nupirktų“. Šaltinis į tai atsakė, jog žino gerą žmogų, kuris pas juos anksčiau gyveno, jis dabar priverstas slapstytis, bet ginklų turi. Tada Janaudis pažadėjo atsiųsti patikimus žmones su lapeliu „pirkti dviratį“, tai esą kalba eina apie ginklus.“

1947 m. balandžio 29 d. pas **Kaminskį** atvažiavo du jaunuoliai ir atvežė Janaudžio raštelį. Jie paklausė ar gali šiandien viską paaimti ir pasakė, kad Janaudis to „patikimo“ žmogaus lauks pas save balandžio 28 d. Šaltinis savo ruožtu paklausė: „Kam jums reikalingi ginklai?“ Jaunuoliai atsakė, kad būsiąs greit valdžios perversmas, tai prireiksia...

Ataskaita už 1947 m. gegužės mėnesį.

Gera dirbo agentas **Malinin**, kuris buvo įvestas dirbti su agentūrinio sekimo objektu „Partner“, per kurį įsijungė į „banditinę“ grupę ir ruošia „pakišti „gaują“ po operatyviniu smūgiu“. **Malinino** teikiami duomenys sudaro pagrindą manyti, jog Imbrado vlsč. veikia antisovietinė „gauja“, kuriai ataskaitiniame mėnesyje užvesta agentūrinė byla „**Zakat**“. Taip pat **Malininas** davė duomenų apie keletą *Erškėčio* „gaujos“ rėmėjų bei buvusį baltalietuvių „gaujos“ vadą Ūdrą Bronislovą, kuris 1947 05 mūsų suimtas.

Gera dirbo **Žemaitis**, kuris užverbuotas 1946 08 pagal įsitikinimus. Pagal jo duomenis užvesta agentūrinė byla „**Zakat**“.

Gera dirbo **Kaminskij**, kuris užverbuotas 1946 04 kaip lojalus santvarkai žmogus, kurio duomenimis areštuoti 3 asm., kuris buvo per **Žemaitį** įvestas į agent. bylos „**Zakat**“ objektų sekimą, davė daug naudingos medžiagos, jam išmokėta premija 500 rub.

Taip pat gerai dirbo agentas **Šakaliuk**, kuris toliau sekė Petrą Kuzmicką, Vinco, per kurį nustatė ryšius su Imbrado vlsč. veikiančia „gauja“.

Gegužės pradž. pagal agent. bylos „**Zakat**“ planą įvestas kvalifikuotas agentas **Malinin**, kuris įvestas vietoje numatyto agento **Gabrys**. Įvedimas vyko tokiu būdu: inf. **Kaminskij**, į kurį kreipėsi sekimo objektas „Sviaznik“, prašydamas gauti ginklų. **Kaminskas** rekomendavo savo „gerą pažįstamą“, kuris slapstosi ir turi ginklų. 1947 04 29 „Sviaznik“ atsiuntė pas **Kaminską** „Partnerį“ ir jo pusbrolių vesti deryboms dėl ginklų pirkimo. Į tai **Kaminskij** paprašė duoti tikslų adresą kaip „jo žmogus“ turėtų ateiti ir kur ateiti. Pagal tą adresą mes pasiuntėme 1947 05 09 mūsų agentą **Malininą**.

Susitikęs **Malininą** „Partneris“ pradėjo prašyti neriboto kiekio ginklų, nes esą Imbrado vlsč. yra žmonių, kurie renka ginklus partizanams. Tarp tų žmonių paminėjo „Sviazniką“ ir „Staršį“, pastarasis esąs surištas su *Erškėčio* „gauja“.

Vėliau „Partneris“ suvedė **Malininą** su 5 asm. „gauja“, kurie sutiko priimti **Malininą** pas save, tik prašė pririnkti kuo daugiau ginklų. **Malininas** atsakė, jog ginklus paslėpė pakeliui pas juo, o pats turėjo mūsų duotą automatą, su kuriuo jis buvo priimtas į „gaują“.

Atsižvelgiant į tai, jog **Malininas** jau pelnęs pasitikėjimą, planuojama, kad jis sudarys prielaidas operatyvinio darbuotojo įvedimui į „gaują“, neva kaip „gaujos“ nario. **Malininą** mes instruktavome, kaip „pakišti „gaują“ po operatyviniu smūgiu“, o ryšiui su juo skirtas agentas **Kurcumskij**, pas kurį ateina ir „banditai“ ir **Sadovaja**.

Agentūrinės bylos „**Zakat**“ veikėjai:

1. **Janaudis Lionginas, Adomo**, iš Bebrinės k., Degučių vlsč., g. 1927 m., mokytojas, dirba Imbrado vlsč. liaudies švietimo inspektoriumi – objektas „Sviaznik“;

2. **Chmieliauskas Aleksas, Liudo**, g. 1919 m., Smalvų vlsč., Pakalniškių k., dirba Stelmužės pradž. m-los vedėju, gyvena Stelmužėje – objektas „Staršyj“;

3. **Ivaška Antanas, Juozo**, g. 1921 m., Piliakalnio k. – objektas „Nedobityj“;

4. **Čiomanas Steponas, Vinco**, g. 1928 m., Rudagalvių k., Imbrado vlsč. gyventojas – objektas „Partneris“;

5. **Chmieliauskas Leonas, Liudo**, g. 1922 m., dirba Smalvų vlsč. liaudies švietimo inspektoriumi, gyv. Pakalniškių k., Smalvų vlsč. – objektas „Izvrascenec“;

6. **Matveikytė Leonora, Petro**, g. 1924 m., kilusi iš Zarasų, dirba Turmanto progimnazijos direktore, kur ir gyvena – objektas „Součiasnica“.

1947 m. gegužės 10 d. „Partneris“ supažindino **Malininą** su „gaujos“ nariais: Ivaška Antanu; jo broliu Ivaška Jonu; Šiožiniu Mykolu; Ramanausku Kaziu; Mieliūnu Juozu; Petrausku Juozu; Barausku (Smalvų vlsč.) ir Šeštoku iš Imbrado vlsč.

Pranešimas apie Zarasų MGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1947 05. Pranešimas apie agentūrinės bylos „**Zakat**“ (Saulėlydis) vykdymą. Byloje praeina: (visi 6 objektai aukščiau paminėti – R. K.)

Gegužės mėnesį buvo užvestas formuliaras Janaudžiui Lionginui, kaip įtariamam ryšiais su „gauja“. Gauti duomenys, jog jis gauna ir parūpina ginklus. Į informatorių **Žemaitį** jis kreipėsi sakydamas, jog jam reikia didelio kiekio ginklų, automatų ir pistoletų, už kuriuos jis **Žemaičiui** sumokės grynaisiais. Siekiant aktyvinti sekamąjį darbą, įvestas per **Žemaitį** informatorius **Kaminskij**, kurį **Žemaitis** rekomendavo kaip patikimą ir ryšių turintį žmogų, galintį gauti ginklų.

Janaudis sutiko bendradarbiauti ir pasiuntė pas **Kaminskį** savo žmones – „Partnerį“ ir jo pusbrolių, su kuriais Janaudis palaiko ryšius. Per „Partnerį“ o vėliau ir per „Sviazniką“ **Kaminskij** nustatė, jog ginklus kaupia ne tik „banditams“, bet ir nelegalams, kurie dalyvaus nuverčiant sovietų valdžią.

Per **Kaminskij** duotą parolį į „Partnerio“ aplinką įvestas **Malinin**, kuris neva yra nelegalas. Jo įvedimas yra konspiratyvus, įvestas „tamsoje“ (**Kaminskij** nežinant kas jis toks). **Malininui** „Partneris“ papasakojo, jog jis, „Sviaznik“ ir „Staršyj“ kaupia ginklus partizanų būriams, o per „Staršyj“ palaiko ryšius su **Erškėčiu**.

1947 05 10 „Partneris“ supažindino **Malininą** su 7 „banditais“, ginkluotais automatais, pistoletais ir granatomis, tai: Ivaška Antanas, Juozo, jo brolis Ivaška Jonas; Šiožins Mykolas, Jono; Ramanauskas Kazys iš Obelių vlsč.; Mieliūnas Juozas, Antano, iš Dusetų vlsč.; Petrauskas Juozas iš Dusetų; Barauskas iš Smalvų vlsč. ir... iš Imbrado valsčiaus. Kitų pavardžių nežino. Šio susitikimo metu agentas **Malinin** priimtas į būrį.

Vykdoma byla-formuliaras prieš Budrį Juozą, Jono, g. 1907 m. Sakališkių k., Dusetų vlsč., apie kurį iš agentų **Prometėjo** ir **Lileikienės** gauti duomenys, jog dirbdamas karo prievolės apskaitos įgaliotiniu Dusetose, Budrys palaiko ryšius su priešišku elementu.

Kadangi **Lileikienė** ir **Prometėjas** iš Zarasų apskr. išvyko, tai tyrimas buvo sustojęs, dabar atsirado galimybė jį kompromituoti įvedus į jo aplinką informatorę **Taniną**. 1947 05 12 ji pranešė, jog Budrys kalbėjosi su ja, kad reikia fiktyvių dokumentų, o valsčiaus pirmininkas Šutas ja nepasitiki kaip nauju žmogumi. Pasiūlė biznį: daryti fiktyvius metrikus ir už tai imti ne mažiau kaip 6000 rublių, kuriuos esą reikia pasidalyti į tris dalis.

Kuzma yra mūsų agentas **Jablokov**, užverbuotas 1945 04 10, bet per tą laiką naudingos informacijos nesuteikė.

Pranešimas apie Zarasų MGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą 1947 06. Mūsų užverbuotas agentas **Malinin** – aktyvus baudėjas. 1944 m. pasislėpė ir buvo nelegalu. 1947 03 per agentūrą nustatyti su juo ryšiai, jis palenktas susitikimui ir buvo mūsų slapta užverbuotas. Po verbavimo jis aktyviai ėmėsi darbo ir nustatė ryšius su *Erškėčio* būriu bei nustatė buvusio Smalvų valsčiaus sukilėlių vado Ūdro (Ūdras Bronius, Kazio, g. 1905 m., b. 8038/3; P-17368) slapstymosi vietą, pagal šiuos duomenis jis 1947 05 suimtas. **Malininas** įvestas į „Partnerio“ aplinką, per kurį pateko į Antano Ivaškos būrį. Davė daug naudingos medžiagos apie būrį. Atskaitiniame mėnesyje jis pranešė, kad Ivaškos būrys išėjo į ilgalaikį žvalgybinį žygį per Latvijos miškus ir dabar yra netoli su Baltarusijos siena. Agentui **Malininui** duota užduotis fiziškai likviduoti „gaujos“ narius, ką jis ir padarė 1947 06 14 (žr. pranešimą Nr. 69, 1947 06 15). **Malininui** paskatinti skirta premija 1000 rublių.

Praneša **Pivonija**: 1945 m. balandžio mėn. Puslytė Veronika, Nikodemo, g. 1900 m. (b. 16129/3, P-15561), man pasakojo, jog pas ją bunkeryje slapstosi „banditas“ Byla ir parodė jį šaltiniui. Paskui ji pasakojo, jog pas Degučių valsčiaus kasos buhalterį Petroką, gyv. Dundulių k., ateina į pirtį praustis „banditai“. Kitą dieną Gruodis pasikvietė Puslytę ir, dalyvaujant mokytojui Dūdėnui Pranui, išbarė ją, kad kalba apie jų ryšius su „banditais“. Pasakė, jei toliau plepės, tai bus išvaryta iš darbo ir apie tai sužinos „banditai“.

Į apskaitą paimti du asmenys, tai Mielūnas Juozas-Šarūnas, g. 1922 m., kuris yra buvęs Dusetų sukilėlių būrio nariu, ir Ivaška Juozas, Juozo, g. 1927 m. Piliakalnio k., 6-ųjų gimnazijos klasių išsilavinimo, kuris tarnavo vokiečių armijoje, buvo paimtas į nelaisvę ir, grįžęs po lagerio, įsiliejo į būrio sudėtį.

Agentūrinė byla „**Zakat**“ užvesta 1947 m. gegužės mėn. Per atskaitinį mėnesį agentas **Malininas** sėkmingai įsiliejo į Ivaškos „gaują“. Būdamas „gaujoje“, **Malininas** nustatė, jog Ivaškos būrys veikia savarankiškai, tačiau turi ryšį su kitomis „gaujomis“, būtent – su Streikaus būriu (tiriamas pagal agentūrinę bylą „**Oskolki**“), veikiančiu Ilūkstės rajone, Latvijoje.

1947 05 30 **Malininas** pranešė, jog būdamas su būriu, 1947 05 26–29 dienomis išaiškino, jog numatytas susitikimas su Streikaus būriu Steponių k. (taip tekste), Ilūkstės apskr. 1947 m. liepos 1 d. Ivaška kartu su savo būriu dabar išeina į Baraukos mišką (Latvija), o Streikus su savo būriu ten ateis. Streikaus būryje yra apie 20 žmonių.

1947 06 12 gauta iš agento informacija, jog Ivaška Antanas, jo brolis Juozas ir Mielūnas išėjo žvalgybon į Baraukos mišką, kad parengtų sąlygas ir vietą Zarasų, Rokiškio apskr. ir Latvijos pasienyje veikiančių būrių persikėlimui į Latviją. **Malininui** duotas nurodymas likviduoti „banditus“ fiziškai. Jis tai ir padarė 1947 06 14.

Atsižvelgiant į tai, jog, įvykdžius fizinio sunaikinimo operaciją, **Malininas** gali išsisifruoti prieš likusius operacijos „**Zakat**“ narius, laikinai iš šios operacijos jis nušalintas. Iš kitos agentūros, dirbančios bylos „**Zakat**“ linija, gauta informacija apie „banditų“ ryšininkus Janaudį ir Chmieliauską. Tuo tarpu **Žemaitis** intensyviai dirba su Janaudžiu dėl ginklų pirkimo pagrindžio nariams.

Susitikime 1947 05 27 Janaudis kreipėsi į **Žemaitį** ar matėsi jis su Umbrasu? Išgirdęs

neigiamą atsakymą, kalbėjo: „Pasakyk jam, kad gautų bent vieną pistoletą.“ Šaltinis užsiminė, jog žino vietą, kur nuskandintas sunkusis kulkosvaidis, bet esą jis niekam netinkamas, nes šovinių reikia jam labai daug. Į tai Janaudis atsakė: nepergyvent, šovinių mes turim kelias dėžes.

Artimiausiu metu į bylos realizavimą bus įtrauktas agentas **Bitinas**, liepos mėnesį planuojama bylą „**Zakat**“ užbaigti.

Pagal agentūrinius duomenis Kuzmickas su Juškėnu Baliu (gal Juškėnas Balys, Ki-pro, g. 1906 m., b. 36176/3 ?) iš Aleksandrovkos k., Smalvų vlsč., perdavė Ivaškos būriui kulkosvaidį, du šautuvus ir keletą granatų.

Realizuojant agentūrinę bylą „**Zakat**“, likviduoti: Ivaška Antanas, Jono, g. 1921 m. Imbrado vlsč., Piliakalnio k.; Ivaška Jonas, Jono, g. 1927 m.; Mielėnų Juozas, Antano, g. 1922 m. Jasų k., Dusetų vlsč. Nušautųjų lavonai, operatyvinei grupei apžiūrėjus, užkasti operacijos vietoje. Minėtieji „banditai“ 1945 m. įėjo į Streikaus būrį, 1946 m. – į Ramanausko būrį, o 1947 m. grupei vadovavo Antanas Ivaška. Iš nušautų „banditų“ paimita: vokiškas šautuvas; rusiškas šautuvas; 1 automatas PPS; 1 automatas PPS; penkios granatos, pistoletas TT, pistoletas „Walther“ ir 500 kovinių šovinių.

Už 1947 m. liepos mėnesį. 1947 07 29 mums agentas **Malininas** pranešė: „Liepos 15 d. pas pranešėją į „bazę“ naktį pabeldė „banditas“ Burokas Pranas. Pro langą pamatė, jog yra dar vienas asmuo. Pakviestas Burokas įėjo į vidų, o antrasis pasiliko lauke. Burokas paklausė šaltinio ką žino apie Ivaškas? Šaltinis atsakė, kad nieko nežino, tuomet Burokas pareiškė, kad kažkokia patikima moteris sakė, jog jie „kažkur papuolė“. Burokas paaiškino: mes einame, kad išsiaiškintume visas aplinkybes. Pasiūlymo pernakti atsisakė. Pasakė, kad ateis dar kartą liepos 22 d. Į šaltinio klausimą, kas atėjo su juo, atsakė, jog tai esąs „banditas“ *Baravykas*. Paprašė šaltinio, kad priimtų saugoti kulkosvaidį, jis sutiko ir paslėpė tvarte. Liepos 29 d., kaip buvo numatyta, **Malininas** nužudė „banditą“ Buroką Praną, Domininko.

Operatyvinių bylų likvidavimas. Ataskaitiniu mėnesiu nužudytas „banditas“ Burokas Pranas. Iš veikiančios „**Zakat**“ linija agentūros liepos mėnesį gauti duomenys, jog Kuzmickas Petras mūsų dviveidžiam agentui **Gabriui** pasisakė esąs užverbuotas, o pastarasis, savo ruožtu, pasisakė taip pat, jog užverbuotas. Taigi, agentai vienas kitą išsišifravo. **Gabrys**, tiesa, vengia atlikti mūsų užduotis, tačiau Kuzmickas gerokai sunerimo ir pasakė mūsų agentūrai, kad **Gabrys** gali jį išduoti.

Gavus tokius duomenis, 1947 07 17 vienu metu buvo suimti Kuzmickas Petras ir **Gabrys**-Amulevičius Stasys, Liudviko (g. 1901 m., b. 8285/3). Amulevičius tardymo metu davė parodymus prieš Kuzmicką, tokiu būdu mūsų agentūra liko paslapytyje.

Pranešimas apie Zarasų MGB skyriaus agentūrinį-operatyvinių ir tardymo darbą 1947 08. Operatyvus bylų likvidavimas. Ataskaitiniame mėnesyje likviduota agentūrinė byla „**Zakat**“. Operacijos metu likviduotas tyrimo objektas – aktyvus „banditas“ Burokas Pranas, Domininko.

Likvidavus tris Ivaškos būrio „banditus“, tarp jų ir vadą, **Malininas** gavo užduotį nustatyti ir likviduoti likusius būrio narius. Pasalaudamas „bazėje“, jis 1947 06 29 suėmė atvykusio „bandito“ Buroko Prano ir jį likvidavo.

Burokas Pranas, g. 1924 m. Didėjos k., Antazavės vlsč., kilęs iš vidutinių valstiečių,

buvo sukilėlis, paskui Plechavičiaus kariuomenės narys, būryje nuo 1944 08. Jis asmeniškai dalyvavo nušaudant Ilūkstės apskr. MVD sk. vrš. Sokolovą 1947 04 ir leitenantą Usovą 1947 06. Paimtas iš jo prancūziškas kulkosvaidis, du diskai su šoviniais ir pistoletas. Nušautojo Buroko Prano lavonas naktį išvežtas iš operacijos vietos ir užkastas miške.

Suimtas Petras Kuzmickas, Vinco, g. 1909 m. Dusetų vlsč., Voversių k., gyv. Liaudiškių k., Imbrado vlsč. Byla jam užvesta pagal agentūros **Šakaliuk** ir **Akmuo** informaciją. Kuzmickas karo metu buvo sukilėliu, paskui kalėjimo sargu, mūsų 1944 08 23 sulaikytas ir užverbuotas, bet informacijos neteikė, apie savo verbavimą pranešė priešui. Slaps-tėsi nuo 1944 10 iki 1946 09 13, su mumis ryšius atnaujinio, bet naudingos informacijos nesuteikė. Tai yra aršus valdžios priešin.

1945 09 28 Streikaus būrio dislokacijos vietą nurodė agentas **Orlovas**, kurio sūnus praėjo pagal agentūrinę bylą „Gimnazistai“.

Ataskaita už 1947 m. spalio mėnesį. Pagal pirminę agentūrinę bylą „Lesoviki“ dirba agentas **Klevas**, kuris spalio 5 d. „pakišo po operatyviniu smūgiu“ „gaują“ iš 6 asm., ir ta „gauja“ buvo likviduota.

Siekiant **Klevą** įvesti į veikiančią „gaują“, jis pervestas į nelegalią padėtį, iš kur pranešė mums, jog po dalinio „gaujos“ likvidavimo, likusieji Vaičėno „gaujos“ nariai pasidali-jo į dvi grupes: vienai vadovauja Vaičėnas, o antrai 4 asm. grupei vadovauja Vainauskas Jonas. Pastarasis dažnai lankosi Sviliškių k. pas Legienę, apie ką ji pati pasakojo agentui. Pasak jos, pas ją kai kada „banditai“ slapstosi.

Klevui pavesta per Legienę susiršti su Vainausko grupe ir sudaryti sąlygas jai likvi-duoti. Apskrities MGB vadovybė turi ryšyje su „banditais“ dirbančią agentūrą: MGB vrš. pavad. pplk. Mažajev turi ryšyje 3 agentus, tai sudvejinti agentai **Vanagai** ir agentas **Vytautas**. Per mėnesį du kartus susitiktą su **Vanagais** ir vieną kartą su **Vytautu**, kuris davė operatyviai naudingą informaciją. Iš **Vanagų** nieko gero nesužinota, paskutiniai susitikimai jie neatėjo, neaišku kodėl. Dar Mažajev vyko į Salaką, kur susitiko su **Vero-nika**, **Gediminu** ir, jam vadovaujant, Salako vlsč. sulaikyti du buvę gimnazistai, kurie turėjo paslėpę du šautuvus ir pistoletą, įgytus kovai prieš sovietų valdžią.

Apskrities MGB skyrius dėl „banditinės“ grupės likvidavimo Antazavės vlsč. iš Du-setų, Antazavės ir Imbrado vlsč. „l. g.“ sukūrė keturias smogiamąsias grupes, iš kurių dviem vadovavo pplk. Možajev. Kitoms dviem grupėms vadovavo apskrities MGB sk. vrš. pplk. Pirogov. Rezultatas – likviduota 6 asm. „gauja“ ir asmeniškai instruktuotas agentas **Klevas**, kuris dabar vaizduoja nelegalą, siekdamas įstoti į Vaičėno „gaują“.

Antalieptės vlsč. veikia agentas **Bitinas**, kuriam duotas uždavinys – susirasti „gaują“ ir į ją įsiliesti.

Apskirtyje yra 200 legalizuotų „banditų“, iš kurių informatorių tinkle yra 30 žm. Aktyviai dirbama su legalizuotu „banditu“ Dumbrausku, kuriam užvesta byla-formuliaras ir kuriam sekti pasiūstas **Bitinas**, kuris yra pervestas į nelegalią padėtį. Dumbras-kas mielai priėmė agentą ir pažadėjo suvesti su „banditais“ Petrauskais, kurie pas jį, neva, tankiai ateina.

Už 1947 m. lapkričio mėn. Užvesta byla-formuliaras objektui „Lesnoj“, tai Vasi-liauskas Vaclovas, Jono, g. 1924 m. Pašventės k., Smalvų vlsč. Apie jį šaltinis **Ivan** pa-

sakojo, jog pastarasis laukia karo, turi paslėpęs šautuvą. Pasak „Lesnoj“, netoli jo namų buvo 1946 m. *Erškėčio* būrio bunkeris, „banditus“ jis priimdavo pas save į namus. Patikrinti turimiems duomenims pasiūstas **Romelis**, kuris patvirtino, jog „Lesnojus“ turi kulkosvaidį ir šautuvą.

B/f (Byla-formuliaras) „Medička“ – Kirdeikytė Valė, Antano, g. 1927 m., dirbanti miesto ligoninėje, kuri teikia „banditams“ vaistus ir platina antisovietinę spaudą. Įvestas ag. **Matas** patvirtino, jog ji palaikė ryšius su LLA štabu ir *Giriniu*, o štabą likvidavus ir ji prarado ryšį. „Medička“ perdavė agentui partizanams skirtus vaistus: rivanolį, ichtiolą, bintus, Višnevskio tepalus.

B/f Nr. 5685 „**Chameleon**“ užvesta Dumbrauskui Juozui, Jono, g. 1926 m. Eglytės k., kuris gyvena Baibių k. ir dirba žemės ūkyje. Spalio mėn. gauta žinia iš **Bitino**, jog Dumbrasukas slepia ginklus, o lapkričio mėn. **Bitinas** supažindino Dumbrasuką su agentu **Malininu**, kuris 1947 11 27 mums pranešė, jog pastarasis pasiuntė jį pas Dumbrasuko motiną į Eglytės k. ir pasiūlė pas ją pasidaryti bunkerį, net vietą parodė. Šaltinis atsisakė, sakydamas, kad nesą reikalo, nes netoliese turi bunkerį. Tada „**Chameleonas**“ pasiūlė **Malininui** sudaryti „gaują“ ir veikti. Į „gaują“ pasiūlė įtraukti brolius Petrauskus, kurie dabar slepiasi pas Gražutės miško eigulį Viktorą Sinkevičių ir Mateiką, legalizuotą „banditą“ iš Sadūnų k. Čia pat Dumbrasukas **Malininui** davė 4 granatas ir šovinių. Taip pat Dumbrasukas pasakė, jog MGB pas jį siuntė šnipus, tai Baibių k. gyventojus Dūdėną Albiną ir Juozą Biveinį.

Antazavės vlsč. MGB sk. vrš. Renkauskas gavo anoniminių laišką (pasirašo „Žiniuo-nis“), kuriame apeliuojama į jo tautybę (esąs lietuvis), tai turėtų susiprasti ir pamatyti, kas vyksta pasaulyje. „Nevaryk nekaltų žmonių į mišką, nes, užuot legalizavęsi, jau daug ir senų žmonių renkasi krūvon“. Apeliuojama į gausius ir nereikalingus areštus ir gąsdinimus Sibiro, „kuris yra baisėnis už mišką“. Rašoma, kad imtų pavyzdį iš Panfilkino, kurio visi gailisi, nes jis „nuleisdavo senas ir nesvarbias bylas“. Jei taip elgsiesi, gailėsimės ir tavęs... „kaip galima mažiau kelti paniką tarp žmonių, tada išgelbėsi save ir nekaltus savo apylinkės žmones – lietuvius. Tik taip elgdamasis būsi laimingas“.

Praneša agentas **Vanagai**: „1947 m. lapkričio 3 d. buvau Joniškio k. pas Kazlą, kur susitikau su dviem nepažįstamais, kurie vadinosi lietuviškais partizanais. Nei vardų, nei slapyvardžių nesužinojau. Tada sumaniau eiti į kitą vietą, kur gali būti „banditų“, tai Nečėnų k. **Vanagai-1** pasiliko su tais „banditais“, o **Vanagai-2** nuėjo į Paminčios k. gauti samagono.

Atėjus į Paminčios k., ten susitiko apie 38 „banditų“ „gaują“ iš 4-ių būrių, tai: *Erškėčio*, *Paparčio*, *Ėgliaus* ir *Voveriuko*. Jie buvo susijungę į vieną „gaują“. Nuėjęs į vieną namų, šaltinis rado ten susirinkusius vadus, tarp kurių buvo ir Kaladinskas. Pamatęs šaltinį, Kaladinskas nutraukė pasitarimą, padavė šaltiniui stiklinę samagono, sakydamas: „Tu man būsi reikalingas, o dabar eik į gretimą namą.“ Kitame name šaltinis rado daug „banditų“, iš kurių kalbų suprato, jog jie susijungė kažkokiai akcijai. Lapkričio 4 d., apie 8.00 val. vakaro Kaladinskas įsakė visai grupei žygiuoti į Paberžę, Salako vlsč., kurios nepasiekus, kuopa sustojo poilsui ir buvo padalyta į dvi grupes: viena nuėjo į Paberžę, o kita – į Gatelius. Naktį į lapkričio 5 d., apie 1.00 val. nakties, Kaladinskas visus, buvusius Gateliuose, pakėlė ir liepė ruoštis žygiui. Paklausė šaltinio: „Ar eisi su mumis?“

Šaltinis pasiliko, iš „banditų“ jis girdėjo, neva eina į Šeimaties k. Tik vėliau jis sužinojo, jog lapkričio 5 d. Kaladinsko vadovaujama „gauja“ Tauragnų vlsč. sudegino Stapšenų k.

Pažyma: kada šaltinis Gatelių k. atsiliko nuo „gaujos“, jis iš karto pranešė Salako MGB sk. Gavus duomenis, jog Kaladinsko „gauja“ nuėjo į Šeimati, ši informacija nedelsiant buvo perduota Utenos apskr. MGB sk.

Praneša agentas **Vytautas**: 1947 m. lapkričio 6 d. Kaladinsko „gauja“ iš 8 asm. buvojo Ažėnų k. pas Račinską Mykolą, o paskui nuėjo pas Tuziką Bronių. Lapkričio 9 d. šaltinis iš Tuziko sužinojo, jog Kaladinskas davė du lapelius, kuriuos reikia išklijuoti: vieną – Didžiasalio k., o kitą – Salake.

1947 m. lapkričio 17 d. praneša **Veronikas**, jog lapkričio 13 d. pas jį atvažiavo Bajorų k. gyventojas Treigys Juozas, kuris pasakė, jog kaime lankėsi „banditai“ ir liepė rinkti rūbus ir vežti javus į Laukstenius, o lapkričio 24 d. šaltinio žmona buvo Salako turguje ir kažkoks žmogus priėjęs kalbėjo, jog reikia surasti Narauską Bonifotą ir jam pranešti, jog keletas Kaladinsko „gaujos“ sužeistų „banditų“ yra Gateliuose, o pati „gauja“ esanti sumušta.

1947 m. lapkričio 25 d. **Vytautas** praneša, jog Ažėnų k. pas Narauską Mykolą vyrai lošė kortomis iš pinigų, tada atėjo Narauskas Bonifotas, kuris irgi prisijungė lošti. Iš jo kišenės iškrito antisovietinis lapelis, kurį Vytautas perdavė saugumui.

Užduotys:

1. **Vytautui** susidraugauti su Narausku ir pasakyti, jog labai gailisi, kad sunaikintas Kaladinsko būrys;

2. Į Ažėnų k. pasiųsti **Maliną**, kad nustatytų „banditų“ rėmėjus;

3. **Veronikas** (kuris yra eiguly) turi vykti į Laukstenius ir išsiaiškinti pas ką „banditai“ kaupia atsargas.

Pagal agentūrinę bylą „**Lesoviki**“ dirba **Klevas**, **Valia**, **Zibilytė**. Pastaroji iki lapkričio 30 d. nedavė jokios medžiagos, nes slapstėsi. Ji gyvena Latvijoje ir yra susijusi su Vainausko „gauja“. 1947 11 10 ji sugauta, apklausta, demaskuota, pasižadėjo teikti duomenis.

Agentas-maršrutininkas **Valia** praneša: „1947 m. lapkričio 6–7 d. lankiausi Bradesių k. pas Juozą Gruodį, pastarasis sakė, jog „banditai“ pažadėjo sudeginti Bradesiuose 4 namus.“ Jam tai sakė Adolfas Gruodis. **Klevas** prašėsi suvesti su „banditais“, bet esą – nėra ryšio. Dar Juozas Gruodis pasakė, kad reikia nušauti Šakalį Igną, kurio sūnūs tarnauja sribais ir kurį „banditai“ įtaria juos išdavus.

Pažyma: Šakalys Ignas yra Bradesių k. gyventojas, jo sūnus yra istrebitelis ir „banditai“ galvoja, jog tai jis išdavė „banditus“, kurie žuvo.

Klevas dar į Vaičėno „gaują“ neįsiliejo, nes nėra ryšių su „gauja“.

Apie Imbrado vlsč. įvykusį VK pirmininko Berdinsko nužudymą iš inf. **Kalniškis** gauta tokia informacija. 1947 11 22 lankėsi pas Pužą Voverinkos k., kuris papasakojo, jog dalyvavo ne visa „gauja“, bet tik keli žmonės. Bijojo „banditai“, jog gali ateiti istrebiteliai. „Banditams“ informaciją teikė „savi žmonės“, kurie viską sekė ir parinko momentą likvidavimui. Pagailėjo suimtos Veronikos Milaševičienės, nes ji esanti „mūsų žmogus“.

Už 1947 m. gruodžio mėn. Ryšium su areštu daugelio operatyvinės bylos „Zakat“ objektų, likusieji laisvėje „Staršij“ ir „Vozvraščenec“ susilaiko nuo antisovietinės veiklos. Taip 1947 12 10 inf. **Žemaitis** kalbėjosi su „Vozvraščenec“, klausinėjo ar jo neiškviatė į Janaudžio apklausas, mat žino, kad „Vozvraščenec“ jam padėjo. Į tai pastarasis atsakė, jog Janaudžiui jis nepadėjo, netgi atvirkščiai, bandė sulaukyti nuo tokios veiklos. „Janaudis labai visur lindo, tai ir pražuvo žmogus. O su miškiniais – kalbėjo „Vozvraščenec“ – reikia būti atsargiems. Kada juos pačius pagauna, tada viską išduota. Geriau su jais neturėti visai jokių reikalų“.

Užvesta b/f Dumbrauskui Juozui, Jono, g. 1926 m. Degučių vlsč., gyv. Baibių k. Užvesta b/f 1946 08, turint duomenis, jog jis 1944 m. buvo įstojęs į Lašo Juozo būrį, 1945 07 legalizavosi, bet ryšių su pagrindžiu nenutraukė. Dabar palaiko ryšius su „gauja“.

1947 12 24 apie obj. „Chameleonas“ veiklą informuoja **Malininas**, jog 1947 m. lapkričio mėn., įsiliejęs į Ramanausko būrį, jis papasakojo „banditams“ apie „Chameleoną“. Pasirodė, jog Ramanauskas jį gerai žino ir ketina jį aplankyti. 1947 12 18 Ramanausko „banditinė“ grupė, kurioje buvo ir šaltinis, aplankė „Chameleoną“ ir prabuvo pas jį visą parą. Pastarasis labai šiltai sutiko „banditus“. 1947 12 19–20 d. naktį „Chameleonas“ pasiūlė apiplėšt gretimą vienkiemį, kam Ramanauskas pritarė ir kartu visi išėjo plėšti, o pavogtų daiktų dalį atidavė „Chameleonui“.

Iš agento **Vytautas** gauta 1947 m. gruodžio 2 d. informacija, jog 6 asm. Kaladinsko „gauja“ lankėsi Ažėnų k. Atlikta paieškos operacija, bet „banditų“ nerasta.

1947 m. gruodžio 14 d. **Karvelis** pranešė, jog tą pačią dieną pas ją namuose lankėsi 5 „banditai“ – Račinskas, Cicėnas, Čičelis. Cicėnas vaikšto su sovietinio leitenanto uniforma, o Račinskas – žalia miline. Visi jie kalba apie karą, su savim turėjo antisovietinės spaudos.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1706. LSSR Zarasų apskrities literinė byla (senas arch. Nr. 20/128).

Spec. pranešimas apie „banditų“ išpuolį Zarasų apskr., Dūkšto vlsč.

1948 01 19 apie 23.00 val. ties Grybėnų k., ant Dysnų ežero neaiški „gauja“ sušaudė Dūkšto vlsč. „liaudies gynėjų“ būrio vadą Kolesnikovą Jermolajų Artiomjevičių ir lengvai sužeidė „gynėjus“ Frolov Terentij Filipovič, Starkov Filip Ivanovič ir vežėją Šalną Vincą, Juozo. Šita grupė buvo išvažiavusi į Bajorų k., nes buvo neaiškumų rinkėjų dokumentuose.

Vlsč. MGB sk. viršininkas siūlė apsaugai aštuonis kareivius, bet Kolesnikovas atsisakė. Ant Dysnų ežero tamsoje susidūrė su trimis rogėmis. Į gynėjų šūksnį „stot!“ iš rogių atsakė ugnimi. Vežikas ir sužeisti „gynėjai“ išbėgo nepasipriešinę, o rogėse liko Kolesnikovo kūnas. Pagal aliarmą atskubėję iš Dūkšto kareiviai ir Salako, Dūkšto ir Rimšės „gynėjai“ „banditų“ nerado. Nustatyta, jog po šio 12–14 asmenų „gauja“ raudonarmiečių rūbais buvo Abisinijos k. pusiasaly ir apiplėšė kooperatyvo direktorių Gaidamavičių. Paskui nuėjo pas Meškėną, kad anas parodytų „vasaros kelią“ ne per ežerą. Pastarasis palydėjo „gaują“ iki Pagurbės, paskui jį paleido.

Pranešimas apie darbo rezultatus 1948 01. Blogai dirba agentas **Jablokov**. Užverbuotas 1945 m. kaip turįs ryšių su Kazano „gauja“. Kadangi blogai dirba, šis „dvurušnikas“ rengiamas represavimui (ištrėmimui).

Agentai: **Vanagai-1**, **Vanagai-2** užverbuoti kompromituojančiu pagrindu. **Vanagai-3** 1945 11 sutiko dirbti ir vadovavo dviem, taip pat sutikusiems bendradarbiauti, dėl ligos legalizavosi ir dabar naudojamas ryšiui.

Agentas **Malinin** užverbuotas 1947 04 kompromato pagrindu, kad prie vokiečių dirbo policijoje. 1944 m. jis pabėgo iš Zarasų apskrities ir buvo nelegalu. 1947 04 buvo išaiškintas ir palenkta slaptam susitikimui. Užverbuotas. 1947 06–07 jis likvidavo 4 asmenų Ivaškos „gaują“, o 1947 12 jo duomenimis likviduotas k. Ramanauskas ir du jo „gaujos“ „banditai“. **Malinin** nustatė ryšius su Vytauto apygardos štabo nario motina.

Ag. **Vanda** – *Erškėčio* ryšininkė ir meilužė. Jos duomenimis suareštuota daug ryšininkų ir rėmėjų.

Išjungtas iš tinklo informatorius **Rybnikov** – jisai eidavo į svečius pas Dūkšto MGB operatyvinį įgaliotinį Chramcovą, su juo girtavo ir išsišifravo.

Grumbinas Steponas, g. 1912 m. Juozapavos k., Smalvų vlsč., yra Vytauto apyg. štabo atstovas. Trys jo seserys yra „gaujoje“. Janė užmušta, o Valė ir Stasė – nuteistos.

St. Grumbinas važinėja į Vilnių „banditų“ reikalais, turi dokumentus Šumino Petro vardu.

Vanagai-2 skundžia: 1947 12 27 Baltaberžėj pas Macijauską buvo „banditai“. Laikiniškai vadovauja *Papartis*, nes Račinskas sužeistas į kairį šoną ir ranką aukščiau alkūnės. Jau baigia sveikt, jodinėja baltu arkliu.

Grumbinaitė Zosė – 1946 12 suimta kaip *Erškėčio* ryšininkė. Baranauskaitė Zosė, Vetrikaitė Stasė – ryšininkės. 1946 12 12 Kaladinsko „gauja“ laikėsi prie Balteles. Tada Čičelis pasakojo, jog partizanai apsistoja Rakėnuose pas Joną Čičelį, Tolimėnuose – pas Mardosus, Ažėnuose – pas Tuziką, Narauską Bonifotą.

Kuzma Antanas – buožė, mūsų agentas **Jablokovas**, užverbuotas 1945 m. Zarasų MVD. Šiuo metu – „dvurušnikas“ (dviveidis).

Partizanų pasitarime Minčios malūne *Audra* paskelbė, kad trukdysią trėmimams.

Spec. pranešimas. 1948 01 29 apie 20.00 val. Guberancų kaime, Imbrado vlsč. tryš „banditai“ nušovė Klasinską Vilių, Prano, g. 1929 m. – komjaunuolį ir Klasinską Vladą, Prano, g. 1930 m. – komjaunuolį. „Banditus“ atvedė Navickas Steponas, kurį „banditai“ privertė parodyti jų namus. Jis pats ir pranešė milicijai. Į vietą atvyko Antazavės, Zarasų ir Imbrado „gynėjai“, MVD vrš. pavaduotojas papulkininkis Mažajev ir 7 asmenų MGB grupė.

Tėvas-Klasinskas Pranas išbėgo pro langą. Iš kalbos suprato, kad ieškojo būtent jo. Paskui paklausė Klasinskų motinos, ką jie nušovė, liepė jai ir Navickui kinkyt arklių ir išvažiavo. Manoma, kad prie šio prisidėjęs ir Navickas, nes išvakarėse Pranas Klasinskas liudijo prieš jį muštynių byloje.

Spec. pranešimas 1948 02 21. Agentas **Vanda** – mūsų darbuotoja, su Kaladinsku turėjo intymių ryšių, dabar „dvurušnikė“. Mums sugadino operaciją – į apygardos štabą įvesti mūsų agentą **Malinin** – išsišifravo prieš *Audros* motiną. Ji pranešė, jog pas Lechavičių yra bunkeris, bet ten jo nerasta.

LSSR Valstybės saugumo ministro pavad. plk. dr. Leonovui nuo Zarasų apskr. MGB vrš. ppplk. Pirogov. 1947 04 Zarų MGB palenkė slaptam susitikimui **Malininą**. Dirbdamas su mumis, jis nukovė 7 „banditus-teroristus“ ir pagal jo pateiktą medžiagą

suipta 12 asmenų. Jis neturi dokumentų, todėl jam kyla sunkumų dirbti už apskrities ribų. Prašom išduoti dokumentus Zelinskio Eduardo, Vaclovo, g. 1910 m., iš Daugpilio, vardu. Tautybę nurodyti – lenkas.

1948 02 14 iš agentūrinio darbo išjungti agentą *Vanagai-1*, paimti iš jo ginklą ir kita.

Informatorius *Šeštokas* 1945 m. legalizavosi, pagal jo duomenis iš dalies likviduota „gauja“.

Antazavės vlsč. MGB viršininkas Borisov. Kaladinskienė pabėgo iš tremties Molotovo srity prieš 4 mėnesius. Ji dabar turi pasą Blaževičiūtės pavarde, dokumentus parūpino Račinskas.

1947 11 Antazavės vlsč. MGB viršininkas Renkauskas gavo anoniminį grasinančio pobūdžio laišką. Išaiškinimui pasiųstas agentas *Klevas* (Jonas Ragulis) nustatė, jog greičiausiai tai mokytojo Nagulevičiaus darbas.

Naruskas Bonifotas – rėmėjas. Pas jį 1948 02 buvo atėję „banditai“ Burauskas ir Cicėnas, apsilikę sovietų vidaus kariuomenės kareivių uniformomis su raudonais antpečiais.

Agentas *Peilis* Minčios malūne pas Trinkūną matė *Audrą*.

Informatorius *Strazdas*: 1948 02 07 Gruodis Antanas man pasakojo, jog 1948 01 18 pas jį buvo 4 „banditai“: Vainauskas Jonas, Puslys Juozas ir du Vaičėnai. Jie atėjo užmušti Mikucko Juozo, kurį įtaria išdavus Bislio „gaują“. Gruodžio motina atkalbėjo nuo tokio sumanymo, bet jie dar galvoja nudobti Šakalį Igną iš Bradesių.

Pastaba: Mikuckas yra „banditų“ rėmėjas, bet kažkodėl jį įtaria dėl 1947 10 05 Bislio „gaujos“ likvidavimo, o Šakalys Ignas yra mūsų aktyvistas, reikia jį perkelti gyventi Antazavėn.

Vėl užverbuotas informatorius *Draugelis* (Karla), šį mėnesį praneša – „Vainausko „gaują“ sudaro penki žmonės, tai: Vainauskas Jonas-*Jaska*; Jonas Karla, Petro (šaltinio brolis), „po kličke *Bundelis* (tikriausiai – *Bundela*)“; (?) 40 m. amž., ginkluotas rusišku SVT, slapyvardžiu *Nemunėlis*; (?) 25 m. amž., ginkluotas kulkosvaidžiu: *Draugelis*, 18–20 m. amž., ginkluotas rusišku SVT. Su „gauja“ ryšius palaiko Pupeikių šeima, gyv. Miškinų (gal Miškinų k.) kaime, kuri kelis kartus slėpė „banditus“.

Pažyma: Vainausko „gauja“ įeina į Vaičėno būrį.

Ypač vertingas informatoriaus *Draugelio* verbavimas. *Draugelis* paminėjo „banditų“ pavardes ir pažadėjo palenkti brolių į slaptą susitikimą.

Spec. pranešimas: 1948 03 25 du „banditai“ apšaudė Čiegio Juozo, Jono, g. 1902 m., gyv. Kleviškių k., Degučių vlsč., namus.

Pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį darbą 1948 03.

1948 03 19 agentas *Peilis* savo namuose surengė vardadienio progai skirtas vaišes į kurias atvyko ir dokumentų patikrinimo pretekstu sulaikytas objektas „Rukovoditelj“-Grumbinas Steponas.

Įtariama, jog Vaičiūnaitės Tėklės, gyv. Kubilių k., Daugailių vlsč., ieško *Ažuolo* „gaujos“ „banditai“, nori atkeršyti neva už išdavimą.

1948 02 19 Dugnas užverbuotas kaip informatorius *Kepšas*. Nedirba, rengiamas represuoti.

1948 03 17 iš Švedriškės k. gyventojų Jono Strazdo, g. 1900 m., „banditai“ atėmė 26 000 rub.

Zinkevičius iš Minčios pasakojo, jog Čičelis susipyko su kitais miškiniais, nuo jų atsiskyrė ir gyvena vienas.

Vainauskas ir Garneliai buvo apsupti, Edvardas Garnelis sužeistas į petį ir kažkur apie Obelius gydomi.

Pokalbio metu L. Gruodžiui Vaičėnai išreiškė viltį, jog agentą **Klevą** gali priimti į būrį. Mes įsakėm **Klevui** Šile išsikasti bunkerį (1948 03 19), periodiškai aplankyti L. Gruodį ir įsilioti į Vaičėno „gaują“.

Praneša informatorius **Meldas**: „Man Zosė Matijoškaitė pasakojo, jog jai Vainauskas Jonas pasakojo, kad **Lavra**-Karla sugadino visą reikalą pas Malinovską (Malinauską), ten galėjom išmušti visus. Kada stojom šaudyti prie langų, kad šaudyt kryžmiškai, tai mums pradėjus šaudyt, Karla uždelsė – užgesus šviesai jis jau šaudė tamson. Šita Zosė gyvena Makovčiznoj.“

Pranešimas. Kely Zarasai–Utena 23 km 1948 04 20, užvažiuavęs ant prieštankinės minos, sprogo traktorius BTZ-U2. Visiškai sugadintas traktorius, traktoristas Juškevičius Stepas sunkiai sužeistas.

1948 04 22 Degučių vlsč., Dundulių k. nužudyta Puslienė Bronė, Kosto, g. 1921 m. Atėjo neatpažintas vyras su kauke ir ilga barzda ir pareikalavo atiduoti 2000 rub., nes žinojo, jog vakar Pusliai buvo pardavę jautį už 1900 rub. Šeimininkas tuo laiku buvo Utenoje. Išsivedę moterį į lauką, ten buvo antras su kauke, ilgais kailiniais banditas, reikalavo pinigų. Moteris siūlė imti ką nors kita iš gyvulių ar daiktų, bet jie, negavę pinigų, ją nušovė ir pabėgo. Manoma, jog tai padarė kaimynai Juodkos, patikrinimui pasiųstas agentas **Kuzma**.

Smalvų klebonas Gily Jonas, Petro, suimtas 1947 10 03.

Pranešimas apie agentūrinį–operatyvinį darbą 1948 04: Kaladinskienė gyvena pas objektą „Chameleoną“ (šis pseudonimas čekistų duotas žmogui, pagal kurį jie jį seka – R. K.)

Agentas **Stankevičius** – „dvurušnikas“, tai nustatė agentas **Petrauskas**.

Antroje balandžio mėn. pusėje rasta 18 antisovietinių atsišaukimų. „Bolšoje Selo“ (Didžiasalyje), Salako vlsč. 6 lapeliai prie Vajasiškio bažnyčios, Dumbrava Ladzius (Vladas), Antano, iš Drobų k., Degučių vlsč. į Degučių MGB pristatė 3 lapelius. Lapeliai yra trijų rūšių dauginti rotatorium, pasirašyti Vytauto apyg. LLA štabo. Pirmą rūšį – „Doloy Kolchozy!“ Antra rūšis – 8 x 15 cm Vytauto apygardos vado įsakymas Nr. 1, kuriame liepiama nestoti į kolchozus, įstojusiems grasinama mirtimi. Trečia rūšis – kalbama apie artėjantį karą ir raginama neiti kariuomenėn.

Antazavės valsčiuon nusiųstas apskr. MGB vrš. pavaduotojas papulkininkis Mažajev.

1948 04 07 informatorius **Magneto** pranešė, jog Aleksandravėlės vlsč. Keležeriuose pas Krasauską 1948 04 21 turi ateiti Vainausko „gaują“. Parengta pasala – jie neatėjo.

Dusetų vlsč. kuriasi „gauja“ iš praeity užsilegalizavusių „banditų“, tai:

Gudelis Jonas, Antano, g. 1923 m. 1944–1945 buvo M. Paškonio būry;

Kibirštas Antanas, Leono, g. 1925 m. Bilaišių k., 1945 m. legalizavosi;

Gudelis Pranas, Antano, g. 1925 m. Bilaišių k., 1945 m. legalizavosi;

Svilas Juozas, g. 1925 m. Drageliškių k., buvo „gaujoje“, legalizavosi;

Galvydis Jonas, g. 1910 m. Berniūnų k.;

Kuzma Jonas;

Stasiulionis Alfonsas.

1948 05 04–05 banditai apiplėšė Rimšės vlsč., Blatniškės k. gyventoją Taškūną Osipą, Antano, g. 1906 m. (lenką), ir Pachalko Stefaniją Petrovną, g. 1903 m.

Zarasų apskr. MGB agentūrinės grupės „Zelionyje“ panaudojimo planas: Kadan-gi **Vanda** prieš *Audros* gimines iššifravo agentą **Kuzmą**, tai reikia ją demaskuoti kaip mūsų darbuotoją.

Agentui **Klevui** reikia išduoti fiktyvius dokumentus. Siunčiami fiktyvūs dokumen-tai agentui **Klevui**, prašoma sugalvot legendą, kad užšifruotų prieš „banditus“. Figuri-nas – Pirogovui.

Pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį darbą 1948 05: Dūkšto vlsč., Pagurbio k. gyventojui Abaravičiui apiplėšdami „banditai“ davė paskaityti „Laisvės šauklio“ Nr. 8, datuotą 1948 02 24.

Aršvilai iš Antazavės atsiųstas paštu laiškas, kuriame rasti 4 atsišaukimai, datuojami 1948 03 28 ir pasirašyti Rytų Lietuvos srities vadovybės. Spausdinti rotatorium, matyt, pasiūsti iš Dusetų.

Pažyma apie „gaujos“ vadą Dobilą: Jurevičius Kazys-Dobilas 1947 05 21 sužeistas kojon ir dabar sunkiai vaikšto.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1709. LSSR MGB–MVD Zarasų byla (senas arch. Nr. 41/45).

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu po-grindžiu rezultatus, už 1949 02:

Agentų **Goršanov** ir **Čičelis** duomenimis, nustatyta, jog Ažvinčių miške 18 kvartale yra „banditų“ bunkeriai. Ieškant surasti, bet, matyt, jau seniai apleisti, be „banditų“ gy-venimo požymių.

Agentas **Vanagai** perduoda laišką: *Sakalo* būrio vadui *Tarzanui* – *Žaibas*: Siunčia-me Jums vieną laikraštį „Laisvės šauklys“ ir 15 atsišaukimų „nebalsuok!“. Apygardos nurodymu reikėjo juos išplatinti 1949 01 05, bet mes gavom vėliau, tai įsakau išplatinti artimiausiu laiku. 1949 02 15 reikia iškabinti gedulo kaspinu perrištas trispalves. Apie įsakymo įvykdymą pranešti man raštu-raportu. Pasirašo: Palangos Šilelis 1949 01 08.

Praneša **Vanagai**: Lokio rinktinė išsiplėtė iki šių ribų: Vyžiai, Ripelialaukis, Paba-luošė (1554 m. kaimas minimas kaip Pabaluošė. Vėliau kaimas vadinosi Smaldiškės, Smalgiškės, Užubaluošė. XX a. pradžioje kaimui prigijo Šuminų vardas – R. K.), Stri-peikiai, todėl, kad tame rajone anksčiau veikė pavieniai *Lizdeika* ir *Sakalas*, o dabar jie paskirti būrių vadais ir sudarė „Laisvės“ kuopą. Iš „Laisvės“ kuopos žinomi tiktai jie, o kiti – nežinomi, matyt, jie yra rezervistai.

Spec. pranešimas. 1947 06 Švenčionių MGB *Pavasario* būrio sekimui užverbavo Strakšiškių k. (Daugėlišio vlsč.) gyventoją Juozą Bulką. Jis yra vargingasis valstietis – mūsų agentas **Ugnis**. Pas jį iki 1948 05 gyveno Ūso žmona. Dirbo blogai, duomenų ne-teikė. Sulaikius Mielagėnų vlsč. 1-o OS vadą Teofilijų Cibulską, nustatyta, jog lapelius iš Tigro rinktinės jisai gaudavo iš Bulkos. Vadinasi, reikia imtis radikalių priemonių: arba demaskuoti ir priversti, arba areštuoti ir teisti.

I Būrius atėjo Paukštė, Rukšėnas ir Kiškis, kurie nuo ištrėmimo išbėgo 1948 05.

Dičiūnas Vladas, g. 1923 m. Paluodės k., Salako vlsč. Jis areštuotas pagal RSFSR BK 58–1a, 58–10, 58–11 straipsnius. 1944 m. perėjo nelegalion padėtin, o 1945 m. legalizavosi. Užmezgė ryšius su partizanu Dumbrausku, kuris jį 1948 05 užverbavo kaip veikėją *Minija*. Pagal Dumbrausko prašymą, jisai pagamino antspaudą nelegaliems dokumentams, rašė antisovietinio turinio eiles. Kartu su Dumbrausku padarė nelegalius dokumentus Kaladinskienei. Jį sulaikant, paimiti antisovietinio turinio lapeliai, antisovietinio pobūdžio eilės ir ginklas.

Nukautas Kardamavičius Jonas iš Kaniukų kaimo, Antalieptės vlsč. – buvusio Audros būrio partizanas. Jis nuo 1944 m. buvo Ilčiuko būry, 1946 m. asmeniškai nužudė komjaunuolį Dūdėną.

Vilimas Kostas, Kosto-Beržinis iš Kaniukų kaimo, Antalieptės vlsč. ir *Stumbras*. Pas juos rasta Dariaus ir Girėno kuopos Audros būrio vado *Smūgio*-Stasiškio Felikso pasirašyti dokumentai. (Apie tokią kuopą girdim pirmą kartą).

Aplinkybės: agentas **Kuzma** nustatė, jog Imbrado–Dusetų vlsč. sankirtoje laikosi nuo operacijos „Vesna“ pabėgusi Kardamavičiaus žmona. Jisai įėjo į jos pasitikėjimą ir pradėjo iš toliau sekti abu partizanus. Kadangi **Kuzma** neturėjo galimybės įeiti į būrio sudėtį, tai nutarta likviduoti. Tada norėta paimiti juos gyvus, bet vienas susisprogdino granata, o kitas nukautas, kai bandė pabėgti.

Pranešimas drg. Figurinui apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nac. pagrindžiu rezultatus, už laikotarpį nuo 1949 04 11–20:

Bronius Rukšėnas-Gediminas, g. 1923 m., „gaujoje“ nuo 1944 m.

1949 04 21 Minčios miške įvykdyta operacija, kurioje dalyvavo 150 kareivių ir 85 „liaudies gynėjai“. Jos metu 200 m prie Minčioje gyvenančio Jurgio Zinkevičiaus (g. 1878 m., dirbo Minčioje eiguliu) namų rastas bunkeris dvylikai žmonių, kuriame rastas ir paimitas čekiškas rankinis kulkosvaidis, 3 automatai PPŠ, medžiokliniai šautuvai – 3 (jie 1948 m. atimti iš Vilniaus medžiotojų), topografiniai žemėlapiai, šoviniai ir susirašinėjimas. Bunkerio rajone sulaikyta „banditų“ rėmėja Zinkevičiūtė Felicija, Jurgio-Laimė, g. 1929 m. Toliau tiriant vietą (originaliai jos tardymais), rastas dar vienas užmaskuotas bunkeris 20-čiai žmonių. Jame rasti partizanų dokumentai, neturį operatyvinio intereso, bei paruoštas maistas.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nac. pagrindžiu rezultatus, už 1949 04.

1949 04 21 Partizanų bunkeriai buvo rasti kvartaluose Nr. 98 ir 102.

Netoli kvartalo Nr.102 bunkerio rastas šviežiai nukankintos moters lavonas, manoma, jog tai Medinienė iš Šeimaties kaimo.

Ag. **Aras** praneša: Medinienė buvo Kaladinsko meilužė, bet kai žuvo Kaladinskas, ją pradėtą įtarti. Tie partizanai ją pasikvietė pas save ir jau nebeišleido... Račinskas nori likviduoti Nariūnų kolūkį. Račinskas perdavė pluoštelį įspėjimų ir pasakė – jeigu jie nepadės, tai bus kraujo... Račinskas sakė, jog Velykoms turėjo 17 litrų samagono, bet jau nebėra – visas išgertas, tai jis mielai sutiko eiti su **Aru** pagert.

Spec. pranešimas. 1949 04 26–27 naktį Tolimėnų kaime nužudytas Blažūnas Vladas, Justino, 37 m. amžiaus. Jisai 1941 m. aktyviai dalyvavo sukilėlių būry, o paskui tarnavo

policininku. 1944–1945 m. buvo *Mingailos* „gaujoje“, 1945 10 25 legalizavosi, bet ginklo neatidavė. Jo du broliai irgi buvo „gaujoje“, legalizavosi (dabar abu Vorkutoje). Jo žmonos pusbrolis yra Jonas Čičelis – jis dabar „gaujoje“. Iki 1948 10 Blažūnas dirbo eiguliu, ten kur 04 21 rasti du bunkeriai. Manoma, jog partizanai galvojo, kad Blažūno išduota...

Persekioti partizanams pasiūsta 4 RPG, bet nieko...

Balinių kaime 1949 07 13 sužeistas Grybiškių apylinkės sekretorius Bulka Jonas ir nušautas jo sūnus Vytautas Bulka, g. 1929 m.

LSSR MGB ministro pavaduotojas kadrums pplk. Gailevičius – saugumo ministrui drg. generolui mjr. Kapralovui: Visas Zarasų MGB darbas stovi tikrai ant vieno agento *Aras*, kuris yra „dvurušnikas“, nes per ilgą laiką „nepakišo „gaujos“ po operatyviniu smūgiu“. Prieš gyventojus jisai jau seniai išsišifravęs, Utenos apskrity buvo sulaikytas už plėšikavimus.

LYA (KGB arch.), f. K-19, ap. 1, b. 353. Zarasų rajono MGB skyrius (už 1951 03).

<...> Tardymo metu Budrys davė operatyviai vertingus parodymus. 1951 03 20 jis papasakojo, kad aktyvūs Dūdėno Jono-Vyno rėmėjai yra jo artimieji, būtent:

1. Motina **Dūdėnienė Uršulė**, apie 60 m. amž., gyv. Vilniuje, ją išlaiko sūnus Petras. Kada pas ją gyveno Dūdėnas, tai motina buvo atėjusi gal 4 kartus aplankyti sūnaus;

2. Brolis **Dūdėnas Petras**, g. 1908 m., gyv. Vilniuje, dirba cukraus fabrike, jis tai pat palaiko ryšius su broliu;

3. Sesuo **Dūdėnaitė Adelė**, kuriai 25–26 m., ji gyvena Vilniuje ir dirba vaistinėje. Ji perdavė broliui vaistų nuo reumatizmo.

Apklausiamas dėl Dūdėno būrio gyvenimo žiemą, **Byla** paaiškino, kad Dūdėno būrys savo žieminių bunkerių neturi ir gyvena jie kartu su Račinsko vyrais. O kada žuvo Račinskas, Dūdėnas pradėjo vaikščioti atskirai Tauragnų vlsč. (Juknėnai, Antilgė, Brinkliškiai).

Bylienė Ona pasakojo, kad Dūdėno „gauja“ visą 1950 m. vasarą gyveno prie Antilgės k., miškelyje prie kolūkio pirmininko Kurlavičiaus namų.

Bylienė pasakojo, kad 1950 m. per Jonines atėjo pas ją į namus Dūdėnas ir slapta prikalė vainiką jos sūnaus Jono gimimo progai. Tuo laiku Tauragnų skrebai pasalavo už jos daržinės, bet Dūdėną pražiopsojo.

MGB skyriaus išvada: smūgis Dūdėno „gaujai“ gali būti suduotas tik bendromis Utenos, Zarasų ir Dusetų r. pajėgomis. Operatyvinis koordinavimas ir kontaktavimas gali būti užtikrintas tik aktyviai įsikišus Vilniaus sr. MGB sk.

Spec. pranešimas. 1951 10 19 į Zarasų r. MGB skyrių atvyko legalizuotis Puslys Juozas, Petro, g. 1912 m. Duburių k., Antazavės vlsč., 4 sk. išsilavinimo. Dalyvavęs Šaulių sąjungoje, 1941 m. buvo Antazavės sukilėlių būrio nariu. 1943–1944 m. buvo Antazavės valsčiaus viršaičiu, atėjus sovietų valdžiai – slapstėsi. Pirmiau slapstėsi pas Juozą Andriūną, Zakaro, g. 1907 m. (b. 12826/3), jo namuose, o 1944 12 įstojo į Mykolo Kazano-*Mutkos* būrį, kur dalyvavo mūšyje, po kurio pabėgo ir gyveno slapstydamasis nelegaliai. 1945 m. jo šeima išvežta Sibiran.

Tada perėjo gyventi pas buožę Juozą Girčį į Duburių k., žiemos laike trobesiuose, o vasaros laike – miškelyje prie jo namų. 1951 10 02 buožė Girčys buvo išvežtas ir „banditui“, nelikus maitintojo, jis buvo priverstas registruotis.

Pasak jo, jis buvo Kazano „gaujoje“ prie kulkosvaidžio „antru numeriu“, ginklą paliko išeidamas iš „gaujos“, todėl ginklo neprisidavė.

Šaltinis *Ažuolas* 1951 10 23 praneša, jog kalbėjosi su Tamošiūniene Julija, gyv. Žadavainių k. Ji pasakojo, jog „banditai“ iki spalio 1 d. užeidavo, bet dabar nebeateina. „Banditai“ prašė šovinių ir labai reikalingas naganas. Jie gerai apsirengę, turi uniformas, „plėšikauja“ ir laukia amerikonų.

Toliau J. Tamošiūnienė kalbėjo – manęs Geimanienė prašė padėti jai susirišti su „gauja“ ir ji neva galinti pasitarnauti jų naudai. Žadėjo dar kai ką sužinoti iš savo vyro, kas domintų „banditus“. Ji-Tamošiūnienė, susitikusi „banditus“, tai aptarė, į tai Dūdėnas atsakė: „Iš tokio žmogaus – Geimanienės – jokios pagalbos mums nereikia. Jos šeima išvežta, o ji puikiausiai gyvena, bet tegul ateina laikai, kada ir ji raudos“. O apie kitus žmones, išskyrus Geimanienę, Dūdėnas pasakė: „Iš tokių žmonių pagalbą galima priimt.“

Geimanienė yra mūsų šaltinis **Audra** (Geimanienė Janina) ir buvo siunčiama pas Tamošiūnienę bandyti susirišti su „banditais“.

Agento Ažuolas-Sultanbekov pranešimas 1950 08 03. 1950 07 28 buvau pakviestas pas Geimaną Ilją, Aleksejevičių į jo namus, Melnikaitės g. 31, Zarasuose. Mano akivaizdoje Geimanas pradėjo keikti savo žmoną Janiną Geimanienę, Jono, kad ji esanti lengvo elgesio ir kad palaiko ryšius su ištremtais tėvais ir artimaisiais. Geimanas žmonai šaukė: „Aš perskaičiau laiškus, kuriuos „banditai“ tau parašė iš Sibiro, ir dabar man aišku, kad palaikai ryšius su antisovietiškais elementais, pasiruošusiais bet kurią minutę mane nužudyti! Tu siunti pinigų, kuriuos aš kraujuotu prakaitu uždirbu – po šito aš su tavim nebegyvensiu! Dėl tavęs manęs nepriėmė partijon, todėl aš tvirtai nusprendžiau mesti tave!“

Geimanas kreipėsi į šaltinį, sakydamas, kad jis būsiąs liudininkas, o Geimanienė raudodama žadėjo nutraukti visus ryšius su „banditais“ ir nebetiekti jiems jokios pagalbos. Tada šaltinis, pasijutęs nepatogiai tokiame barnyje, išėjo lauk.

Po kurio laiko pas jį atėjo susijaudinusi Geimanienė, kuri verkdamą pradėjo prašyti padėti išduoti Račinsko būrį, ji sakė: „Aš noriu išduoti Račinską už tai, kad jis norėjo mane nužudyti“. Toliau ji kalbėjo: „Kada mano brolis buvo Kaladinsko „gaujoje“, o pavaduotoju buvo Račinskas, jie davė užduotį mano broliui iškviesti mane į susitikimą su juo ir nužudyti, už tai, kad aš išteklėjusi už žydo. Mano brolis sutiko, kad mane nužudytų, bet mane įspėjo vienas žmogus ir aš nėjau susitikti su broliu, kur manęs laukė mirtis. Štai dėl ko aš noriu išduoti Račinską“.

Toliau Geimanienė kalbėjo: „Aš žinau kaip pagauti Račinską. Š. m. 07 27 susitikau Smalvose su Vitalija Mardosaite, kuri gyv. Smalvų vlsč., Jurgene, ji yra Račinsko ryšininkė. Ji manęs paklausė ar aš žinau, kur dabar yra kunigas Petras Rauduvė, atsakiau, kad nežinau. Mardosaitė atsakė, jog žmonės jį matė suimtą Turmante. Aš pasakiau, kad negali to būti – jis laisvas. Tada Mardosaitė sudėjo rankas ir kalbėjo: „Ačiū Dievui, jis nebus bolševikų vergu ir mes, broliai ir seserys, turim jam ir visiems kenčiantiems kunigams padėti“.

Toliau Mardosaitė kalbėjo, kad ji iš Zarasų klebono gauna maisto, kurį siunčia į Sibirą kunigams, ji bijanti, kad jos nesusektų, todėl siunčia per kitas vienuoles – davatkėles.

Dar Geimanienė kalbėjo, kad pas Mardosaitę 1941 m. gyveno Zarasų klebonas, kuris slapstėsi, kol atėjo vokiečiai.

1950 08 02 šaltiniui esant pas Geimanienę, pas ją atėjo Vitalija Mardosaitė, kuri parodė kokius tai iš Sibiro siųstus laiškus ir pasakė, jog ji renka pagalbą ištremtiems kunigams: maistą, pinigus ir kt. Pasakė, jog palaiko ryšį su ištremtais Tilžės ir Smalvų kunigais. Jie domisi, kaip sekasi „banditams“, esą tai užšifruota laiške „atsiųsk bulkučių (bandelių – *red. past.*) su grybais ir uogomis“.

Toliau Mardosaitė kalbėjo, kad ji palaiko ryšius su Račinsko „gauja“, kad dar ryšį palaiko: Račkauskas Balys iš Mikalavo (Smalvų vlsč.), Juozapavičių šeima (Juozapava, Smalvų vlsč.), Sinicaite Adelė, kuri gyvena pas savo dėdę Antanaušką Zarasuose.

Dar Mardosaitė kalbėjo, kad ji palaiko ryšius su kelių apskr. „banditais“, o štabas esąs Pajuosčio k., Panevėžio krašte. Artimiausiu metu ji atveš paketą, skirtą Račinskui ir visam Zarasų kraštui...

Dar Mardosaitė kalbėjo, jog ji nebijo persekiojimų, mat jau buvo kartą suareštuota, kada kvietė akistaton su Zose Grumbinaite (Zosė Grumbinaite, Jono, g. 1928 m., b. 36859/3).

Ji dar sakė, jog gavo iš Zarasų klebono ostijų, o iš gyventojų už surinktus pinigus nupirko vyno, kuriuos siųs į Sibirą kunigams, kad galėtų mišias laikyti. Ji grįšianti iš Panevėžio 08 13, kada Zarasuose bus Žolinė, kad galėtų tarp savų paplatinti pagrindžio medžiagą.

Išėjus Mardosaitei, Geimanienė pasakė šaltiniui: „Va matai, kaip ji surišta su „banditais“ ir kunigais, o mes imkime ir išduokime visą šitą šaiką saugumui. Eičiau pati, bet galvoju, kad manęs neleis arba nepatikės. Gal gali per pažįstamus perduot saugumo viršininkui viską, ką čia girdėjai?“. Šaltinis atsakė, kad žino „vachtiorą“ Vorobjovą, juo pasitiki ir per jį perduos...

Pagal Geimanienės duomenis „pračina“:

1. Brolis Janinos Geimanienės-Račkauskaitės, Jono, g. 1924 m., tai Račkauskas Leonas, Jono-Ramunis, kuris 1945 m. dalyvavo Kaladinsko Kazio būryje, 1946 m. nušautas. Geimanienės artimieji 1945 m. išvežti į tolimuosius SSSR rajonus. Kitos kompr. medžiagos apie Geimanienę nėra.

2. Mardosaitė Vitalija, Juozo, g. 1893 m., gimusi ir gyv. Jurgenavo k., Smalvų vlsč., sekama kaip „banditų“ rėmėja;

4. Kunigas Petras Rauduvė, buvęs Degučių klebonas, dabar pasislėpęs ir nuo 1948 m. paieškomas;

5. Buvę kunigai Smalvų: Gyls Jonas, Petro (g. 1906 m., b. 36733/3), suimtas 1947 10, Tilžės parapijos kng. Šukys – Čepulionis Pranas, Jono (yra Šukys Pranas, Jono, g. 1893 m., b. 36068/3 – L. A.), suimtas 1947 09.

R. K. p a s t a b a : <...> Kunigas Pranas Šukys, Gerdašių parapijos įkūrėjas. Kunigas P. Šukys vieną 1947 m. gegužės dieną, paskubom išslapstęs vertingus bažnyčios atributus, pasiėmė tik būtiniausius asmeninius daiktus ir dingo nežinia kur. Kai kas kai ką žinojo, bet niekam neprasitarė.

Kunigas buvo suimtas 1947 m. gruodžio mėnesį Zarasų rajone jau ne kaip Pranas Šukys, o kaip Tilžės

klebonas Čepulionis. Viskas prasidėjo taip: 1946 m. sausį kunigas buvo iškviestas į NKVD ir jam pateikti kaltinimai dėl bendradarbiavimo su partizanais. Buvo nenuginčijamų liudytojų parodymų, kad jisai padeda partizanams maistu, pas jį nuolat lankosi *Liepa*, *Kadugys*, *Šturmas*. Tačiau jis išsigynė pažįstamą partizaną *Varną*, kuris neva ir perdavė visas šias žinias. Įspraustas į kampą, kunigas sutiko bendradarbiauti ir tapo MGB agentu **Laikrodis**. Matyt, tikėjosi kaip nors išsisukt, išlaviruot. Beje, taip galvojo dauguma užverbuotųjų, tarp jų buvo ir daugiau kunigų (Lelešius), net pats Dainavos partizanų vadas A. Ramanauskas-*Vanagas*. Keletą žinučių **Laikrodis** savo šeimininkams perdavė, bet, jausdamas sąžinės graužatį, nuvyko pas Vilniaus vyskupą M. Reinį, gal atgailos, gal patarimo. Prasitarė ir savo padėjėjui Uoslių Stasiui, kuris parūpino fiktyvų pasą Čepulionio pavarde. Tik visa bėda, kad šis buvo ne kunigas, o valstietis. Toliau jau viskas vyko, matyt, su vyskupo žinia – Smalvų klebonas Gylis leido Čepulioniui be kunigo esančioje Tilžės bažnyčioje ant Drūkšių ežero kranto aptarnauti tikinčiuosius. Tuo metu jau ir pats vyskupas buvo NKVD taikiklyje, todėl jo ryšys neliko nepastebėtas. Kunigo sesuo vienuolė net padėjo padaryti įrašą pase, kad Čepulionis yra dvasiškis. Visi šie veiksmai, įvykiai buvo užfiksuoti visa matančio NKVD ir kunigas 1947 m. gruodį buvo suimtas (Juožas Prapiestis, www.aidai.lt 2012 03 05 21:20).

6. Dabartiniam Smalvų parap. klebonui Jaskelėnui (?) Vytautui, Benedikto, g. 1913 m., iš Miškonių k., Skapiškio vlsč., atliekamas sekimas;

7. Salako klebonas Morkvėnas Jonas, Kazio, g. 1907 m. – sekamas pagal b/f (byla-formuliaras);

8. Dūkšto klebonas – jėzuitas Petronis Alfonsas, Romualdo, g. 1909 m., sekamas pagal b/f;

9. Zarasų klebonas Kristinaitis Stanislovas, Augusto, g. 1912 m., sekamas pagal b/f;

10. Zarasų kunigas Balandis Antanas, Marcelio, g. 1922 m.

11. Aušros vartų klebonas Paberžis Ignas, g. 1912 m. Rokiškio parap., Pužonių k. – jokių duomenų nėra.

Priemonių planas – esmė, kad dirbti Kazancevui tiesiogiai su Geimaniene, bet ne saugume, o Kazancevo bute, nedaryti jai spaudimo ir nieko nesakyti Geimanienės vyriui, kad jis neišplepėtų. Mardosaitę sekti, aiškintis jos ryšius...

1950 08 23 agentūrinis pranešimas: Audra – Gerasimovui. 1950 08 22 *Audra* susitiko su Mardosaite Jurgenavoje, klausinėjo kaip sekėsi kelionė, ar atvežė pagrindžio spaudos. Į tai ji apsimetė nesuprantanti apie ką eina kalba, jokios spaudos ji nežadėjo, jokio štabo nežino, o Pajuostėje yra ne „banditų“ štabas, o aerodromas.

Šaltinis neva net apsisverkė iš nevilties, nes „kokia aš esu nelaiminga, kada net ir savieji manimi nepasitiki?“. Tuomet Mardosaitė paklausė: „Ar buvai susitikusi su broliu (partizanų – L. A.)?“

Audra atsakė, kad tada negalėjo, o vėliau jau nebuvo jo gyvo.

Tuomet Mardosaitė atsakė jai: „Aš rūpinuosi vargstančiais kunigais, o su partizanais ryšio neturiu. Kai juos pamatysiu – tau būtinai perduosiu kur jie.“

1951 10 10 LSSR Vilniaus sr. MGB vrš. pavaduotojas pplk. Figurin – Zarasų r. MGB vrš. mjr. Sultanbekovui (rezoliucija: atvykus Gerasimovui duoti ir žodiniai nurodymai).

1951 09 ataskaitoje pranešėte, kad agentas **Audra** jūsų nurodymu ne kartą lankė „banditų“ rėmėją „T“ (Tamošiūnienė), per kurią perdavė „banditams“ 1,5 kg vatos. Po to „T“ prašė gauti „banditams“ automatui šovinių arba ginklą, į ką **Audra** atsakė teigiamai.

Siekiant kompromituoti „T“ prieš MGB organus ir ateityje ją verbuoti, reikia atlikti šias priemones:

Legenduoti, kad **Audra** neva gavo šovinių, bet pati perduoti bijo, lai „T“ atvyksta pasiimti. Kada „T“ atvyks pasiimti, atgal grįžtančią ją logišku pretekstu sulaikyti, ištardyti ir bandyti verbuoti. Šaltinį įspėti, kad nepersistengtų bendraudama su „T“ ir kad nespaustų pasakoti apie „banditus“.

Pažyma: apie kompromituojančią medžiagą Bogdanavičiui Stasiui, Vaclovo, g. 1928 m. Minčios k., Tauragnų vlsč., iš vidutinių valstiečių, dirbantį instruktoriumi-buhalteriu, gyv. Bernotiškių k., Zarasų rajone.

1948 03 nežinomi asmenys užpuolė ir nuginklavo Salako pieninės sargą Pachomovą, atėmė iš jo šautuvą. 1948 04 trys nežinomi asmenys apiplėšė Antaną Juodką, nužudė jo kaimynę Pūslienę Bronę, Dundulių k. Nusikaltėliai buvo kaukėti.

1948 05 iš pasalų ties Dundulių k. nušautas Degučių vlsč. VK instruktorius Vasiljevas, tačiau nei jo turėti pinigai, nei dokumentai, ginklas „Parabellum“ nepaimti. 1948 06 pabaigoje nežinomi banditai nužudė dešimtkiemnininko dukterį Deveinytę Adelę iš Ažuraisčio k.

Norint išaiškinti, buvo pasiųstas agentas nelegalas **Vanagas**. Jis 1948 07 09 pranešė, jog buvo susitikęs su Jonu Dūdėnu, buv. Medinio būrio nariu, kuris pasakė, jog šitame rajone jau seniai nėra „tikrų partizanų“. Yra tik viena grupė, paties Jono Dūdėno sukurta iš Salako gimnazijos 6–7 klasių mokinių, kurie ir nušovė Pūslienę, Vasiljevą ir Deveinytę.

Šie mokiniai, kaip sakė Dūdėnas, rašo valstiečiams anoniminius laiškelius, reikalauja pinigų ir maisto, o jei ne – grasina mirtim. Pokalbio metu Dūdėnas paminėjo **Vanagui** Vytautą Miškinį iš Trinkuškių k. Apie save Dūdėnas tepasakė, kad jis gyvena kaip klajoklis.

1948 08 09 agentas **Vanagas** pranešė, jog 1948 08 07 lankėsi pas Bogdanavičių Stasį ir kalbino jį apie galimybę padėti „banditams“. Į tai Stasys atsakė, kad jie jau padeda partizanams ir ateityje dar padės. Į **Vanago** klausimą, kaip ta pagalba reiškiasi, Stasys atsakė: „Aš-Vytautas Miškinis ir dar vienas Miškinis (vardo nepasakė), kuris yra legalizuotas partizanas, atėmėm šautuvą iš ruso senio, aš pats jam gerai pagaliu įkirtau. Norėjau jį nušauti, bet V. Miškinis neleido, neva bus daug triukšmo. Norėjom dar nušauti mokytoją Salako gimnazijos, atėjom po jos langu ir šovėm, bet naganas užsikirto, nes šoviniai buvo savadarbiai. Nieko baisaus, šiomet ją tikrai nukirsime“.

Toliau Stasys pasakojo, kai po rinkimų pas milicininką Samkovą buvo vakaruška, kur susirinko visa valsčiaus valdžia, norėjo susprogdinti juos vietoje, bet per visą Salaką nerado granatos. Tada bent jau gerokai išgąsdino, kai šveitė į vidų kambario bulvę (iš tikrųjų toks dalykas buvo).

Be to, sakė Stasys Bogdanavičius, mes būtinai nušausim leitenantą Baliulį, kai tik prasidės mokslo metai.

Siekiant pertikrinti duomenis, mes pasiuntėm pas Vytautą Miškinį agentūrinę grupę **Bitiną** ir **Kuzmą**, kurią Miškiniui pristatė mūsų agentas **Gaidžiukas**.

1948 08 11 miškan atėjo Vytautas Miškinis ir **Gaidžiukas**. Pamatęs **Kuzmą**, Miškinis pasakė, jog jį kažkur matęs, tik neprisimena kur. Kiek pabuvęs, V. Miškinis nieko

nekalbėjo ir kartu su **Gaidžiuku** išėjo. Antrąsyk atėjęs vėl mažai kalbėjo ir paklausė **Kuzmos** ar ten, iš kur jis atėjęs, yra „normalių“ partizanų. Į tai **Kuzma** atsakė, kad ten partizanų nėra ir, esant reikalui, pasitelkia pagalbon jaunimą.

Tada Miškinis pražvalėjo, pradėjo kalbėti, kad „ir čia tokių esti“. Mes štai kovo 6 d. atėmėm iš senio šautuvą, o prieš trėmimus nupylėm vieną leitenantą, kuris buvo atėjęs matuoti kolchozui žemės. Į šaltinių klausimą ar pasiėmė nušautojo ginklą, Miškinis atsakė, kad nepasiėmė: šovė iš toli, bene 50 m, o žemė minkšta, smėlėta ir būtų atsekę pėdomis.

Inf. **Erelis** mums 1948 12 18 pranešime patvirtino, kad Bagdonavičius Stasys jam pasakojo, jog kartu su „gimnazistu Miškiniuku“ atėmė iš Salako pieninės sargo šautuvą.

1949 11 05 sunaikinus Vytauto apygardos štabo bunkerį, rasta Lokio rinkt. vado suvestinė nusikaltimų nuo 1944 m. iki 1949 m. sausio. Tarp jų paminėti šie: 1948 03 06 užpulta Salako pieninė, iš sargo atimtas šautuvas, dalyvavo **Viesulas**, **Ažuolas** ir **Žilvitis**;

1948 04 29 Dundulių k. likviduota išdavikė Pūslienė, vadovaujant **Viesului**, dalyvaujant **Ažuolui** ir **Žilvičiui**. Iš to galima spręsti, jog **Ažuolas** yra Bogdanavičius Stasys, Vaclovo.

LYA, f. K-1, ap.16, b. 354. LSSR MGB Zarasų rajono skyrius (literinė, senas arch. Nr. 39/1.t. 2.). Pranešimas už 1952 01. Miškinis ir Pošius Trinkuškių, Varniškių, Pakerniškių kaimuose turi artimųjų, su kuriais palaiko ryšius. Lukošius yra Obelių rajono gyventojas.

Gedimino grupė šiuo metu aktyviai nesireiškia, bet tiktai demoralizuojančiai veikia gyventojų nuotaikas „Mičiurino“, „Pažangos“ ir „Už taiką“ kolūkiuose.

1952 01 09 šaltinis **Juodinis** praneša. Lankėm Adelę Musteikienę, pas ją tuo metu buvo Miškinienė Uršulė – „bandito“ **Viesulo**-Miškinio Vytauto Kazimiero motina. Musteikienė paklausė kas girdėt apie vaikus, į tai Miškinienė atsakė: „Kai šaudėsi Šožėnų miške, tai sakė, kad nušovė mano vaikus, bet tai netiesa – turi ramią vietą ir tupi...“

Šaltinis **Juodinis** pasisiūlė pas save priimti partizanus, nes galima sutaisyti bunkerį, kur gyventa Dūdėno. Į tai Miškinienė atsakė: „Kur dabar rasi žmogų, kuris juos galėtų priimt? Dabar tokių pilna, kad tiktai juos išduot, kiti net pavydi išdavėjui... Sunku jiems, kai vasarą buvau sutikusi Vytą, tai sakė, kad kartais sočiai pavalgo, o kitąkart po kelias dienas nieko burnoje neturi...“

Pabaigus pokalbį, **Juodinis** su Miškiniene ėjo namo, pakeliui užėjo Dundulių kaiman pas Miškinį Petrą. Miškinienė paklausė, gal jis ką žino apie sūnus, į tai jis atsakė: „Apie tavo – nieko negirdėjau, tik tiek, kad gyvi ir sveiki, šitom dienom turi būti apie Juknėnus ir Kubilius.“

Agentūros duomenimis, Uršulė Miškinienė palaiko ryšius su „banditais“ ir teikia jiems materialinę pagalbą. Šaltiniui **Juodiniui** ir toliau pavesta palaikyti ryšius su Miškiniene ir siūlyti savo paslaugas – priimti gyvent partizanus.

Praneša šaltinis **Dūdėnas**. 1952 01 14 Paberžės kaime aplankiau Musteikienę Adelę, jinai man pasakė, kad Šožėnų miške užmušė du – tai Dumbravą ir Juodvalką, o kitus keturis paėmė gyvus, tarp jų ir Dūdėną. Musteikienė išgyvena – Dumbrava Alfonsas-**Aidas** – tikras jos brolis.

Kai juos paėmė, tai per žmones pradėjo vedžiot Aleksą Miškinį-**Dobilą** ir Vytautą

Rusakevičių. Davė jiems sugadintų ginklų ir vaikščiojo su persirengusiais milicininkais. Miškinį Aleksą vedžiojo neilgai, nes jis prastai atrodė – nelinksmas, nieko nevalgė ir nekalbėjo – buvo matyt, kad kažkas ne taip. Dabar vedžioja vieną Vytautą Rusakevičių-*Tigrą*, verčia jį kalbėt tikrai garsiai, o kai įeina vidun ir atsisėda, tai vienas milicininkas po stalu ranką pasikišęs užrašinėja, ką žmonės kalba. Kai visus jų būrio rėmėjus surašys – visus išveš Sibirą.

Musteikienė kalbėjo, jog Rusakevičių vedžiojo pas Šožėnų k. Volienę (jos vyras kartu su Knyva suimtas kaip būrio rėmėjas), paskutinį kartą vedžiojo 1952 01 13. Visus šiuos dalykus Musteikienei papasakojo Knyvienė, Musteikienė pasišovusi perspėt Antalgės kaimo gyventojus Marcelę Miškinienę, Kurlavičių, Ramelienę, kad netikėtų apsišaukėliais, neišileistų vidun ir neduotų valgyti.

1952 01 18 *Dūdėnas* dar kartą buvo pas Musteikienę, bet rado tikrai jos vyrą Albertą. Jisai nieko naujo nepasakė, tikrai kad juos išdavė Kazys Juodvalkis iš Polekniškės. Pasakojo, kad juos užmigdė, o kai bandė suimt, tai Juodvalkis ir Dumbrava pabudo – juos nušovė. Kaziui Juodvalkiui šitame dalyke padėjo Musteikis iš Šožėnų ir Leipuvienė iš Šlepečių kaimo. Po šitai išdavystei, Juodvalkis išvažiavo Vilniun, bet slapta buvo du kartus atvažiavęs pas Leipuvienę ir atsargiai klausinėjo kas girdėt per žmones apie jo išdavystę. Gavo iš valdžios 20 000 rublių.

Musteikis Albertas labai keikė k. Juodvalkį, sakė, kad jam dabar nebe gyvenimas, o Leipuvienę partizanai vis tiek pakars pasigavę...

Dūdėnui pavesta artimiau bendrauti su Alb. Musteikiu ir išsiaiškinti, iš kur jisai tiek daug žino.

Praneša šaltinis *Petras*. 1952 01 24 lankiausi pas Juodkienę Valę Skiemonių kaime. Jinai papasakojo, kad juos paėmė miegančius ir nusivežė Utenon. Juodkieniui tai papasakojo jos švogrius Ignas Gimžauskas. Juodkienės Valios vyras 1950 m. suimtas kaip aktyvus „banditų“ rėmėjas.

1952 01 26 Juodkienė Valė pasakojo, kad ėjo kartu į namus su Petro Pošiaus seserim Pošyte. Jinai pasakojo, jog 1951 12 24 buvo atėjęs brolis Petras su dviem draugais į Varniškių kaimą. Pabuvo per Kalėdas ir išėjo tikrai 1951 12 27. Pošytė sprendžia, kad jie slepiasi Pakerniškių–Nečeskų kaimų apylinkėse.

Informatoriui *Gaidžiukui* pavesta sekti Gedimino grupę. *Gaidžiukas* – tai buvęs Lašo Juozo „gaujos“ narys, legalizuotas „banditas“. Jisai anksčiau draugavo su Vytautu Miškiniu.

Barankiškių kaimo gyventojas Bagdonavičius Stasys anksčiau turėjo ryšių su Vytautu Miškiniu. Kadangi jie kartu, norėdami gaut ginklų, buvo užpuolę Salako pieninę, tai jis turi „banditų“ pasitikėjimą. Sekti Bagdonavičiui reikia užverbuoti Kukalį Antaną.

„Gaujos“ paieškai reikia bandyti verbuoti ir pervesti nelegalion padėtin Damauską.

Agentūrą paskirstyti taip: informatorių *Dūdėną* įpareigoti dirbti prieš Musteikienę Adelę, Knyvienę ir Tumėnienę. Informatorių *Juodinį* naudoti Vytauto Miškinio giminių sekimui.

Juodvalkis Antanas iš Kloviškių buvo aktyvus Medinio Mečislovo būrio narys. 1946 m. legalizavosi, atidavė ginklą ir pusiau legaliai gyveno Ukmergės apskrity. Nepatikrintais duomenimis, jisai dirbo MGB tinkle. Mūsų numatyta jį sulaukyti, verbuoti ir

priversti dirbti prieš Gedimino grupę. Praneša informatorius **Petras**: „1952 02 03 susitikau Juodkienės Valios pusbrolių Meidų Albiną, kuris gyvena Kubilių kaime. Buvau pas jį su Valia Juodkiene, pas juos gerėm ir likau nakvoti. Ryte Meidus begeriant sako – jie gyvena per dvi vietas, *Gediminas* ir *Žilvitis* – per du kilometrus nuo čia (mostelėjo ranka Stačiūnų kaimo pusėn, o kiti du – dar už vieno kilometro... Jeigu nori su jais susitikti, tai pasilik nakvoti – vakare ateis, kartu pagersit“. Šaltinis nesutiko – reikia grįžti į namus. Meidus neprieštaravo, pasakė, kad kitą savaitę susitiksią – Meidus atvažiuos į malūną susimalt.

Mūsų informatorius instrukuotas, kad susitikus Meidų paprašytų, kad jisai išvartų pas save samagono, nes jis **Petras** bijas, kad kas nepastebėtų, tada pasklis kalbos, jog jis vagia grūdus. Jeigu Meidus sutiktų, tai šaltinis užsimins, kad norėtų kur nors toliau nuo savo namų paulioti – vietoje nepatogu. Reikia tikėtis, kad Meidus pasiūlys baliavoti pas jį namuose ir ta proga atsives pas save partizanus.

Susitikus su Meidum, šaltinis dirbo pagal mūsų planą. Kaip ir reikėjo tikėtis, Meidus sutiko išvartyti samagono ir pasikvietė **Petrą** ir Juodkienę Valę pas save girtauti. **Petras** pasiūlė maišą miltų, bet Meidus nepaėmė – padarys samagono iš savo grūdų.

1952 02 23 **Petras** ir Juodkienė Valė nuvažiavo pas Meidų. Jis gyvena su dviem našlėmis: viena kaip „kvartirantė“, o Kilbauskienė (ji kilusi iš Kubilių kaimo ir jos namai sudegė, kai buvo likviduojamas ten buvęs bunkeris) jam kaip sugyventinė ir šeimnininkė.

Vakare pradėjo išgėrinėt, o apie 9.00 val. vakaro kažkas atvažiavo su slidėmis. Pasi-girdo stiprus daužymas į duris, laukan išėjo Kilbauskienė, o sugrįžusi pasakė, kad atvažiavo partizanai. Ji dar kartą išėjo laukan ir pasakė, kad laukan išėitų Juodkienė Valė. Vidun įėjo su partizanu, apie 25 m. amžiaus, buvo matyti, jog važiuojęs ne iš toli, truputį išgėręs, gal kokius 100 gr. Apsirengęs juodom galifė kelnėm, apsauginės spalvos karišku kiteliu ir „furažke“. Įėjęs pasuko prie **Petro**, pareikalavo dokumentų ir paklausė: „Tu ne komunistas?“ Šeimnininkas Meidus pradėjo raminti – tai savas žmogus. Tada partizanas paprašė **Petrą**, kad jisai sumaltų grūdus vienam giminaičiui. Šaltinis sutiko, tik paprašė, kad tam žmogui įduotų raštelį. Jis sutiko parašyti.

Partizanas atsisėdo, išgėrė vieną taurelę ir pradėjo keikti Juodkienę, kad jinai pamiršusi už partizanų rėmimą pasodintą lagerin vyrą ir dabar valkiojasi su **Petru**.

Juodkienei pasidarė labai nepatogu, ji pradėjo raminti, kreipdamasi vardu – Povilai, kalbėjo kad čia visi – savi žmonės ir užsikvietė partizanus į svečius. Į tai Povilas pasakė: „Mums naujų pažinčių nereikia, nes dabar yra tokių, kurie tik ir taikosi mus išduoti. Mūsų liko tiktai trys, mums gerai ir tarp senų pažįstamų, kurie mums visa praneša, kas dedasi aplink Kubilius.“

Dar truputį pakalbėjo apie politiką, sakė, kad padėtis ne tokia jau bloga ir – „tikimės sulaukti laisvės“. Dabar jie būsią labai atsargūs, nes keturi suimti ir du užmušti – pasimokė, kad ne visais galima pasitikėt. Povilas visą laiką buvo labai įsitempęs, ant kelių laikė paruoštą automatą. Namuose jisai prabuvo apie dvi valandas, gėrė mažai. Išėidamas pasakė: „Vajasiškį pravažiuokit nesustodami (ten yra kariuomenės garnizonas), niekam nekalbėkit apie mus – bus blogai tiktai Meidui. Mūsų nepaimsit, šiandien čia, o rytoj per dešimt kilometrų. Mes viską žinom – yra patikimų žmonių, kurie mums visa praneša ir neišduos. Pas Meidų daugiau nevažinėti, nesitrinti po Kubilius ir Juknėnus – bus kaip Šileikienei ir Berniūnui (1948 m. partizanų sušaudyti).“

Jis išvažiavo, o jie baigė girtaut ir kitą dieną važiavo namo. Šaltiniui užsiminus, kad Povilas ją keiksnojo, Juodkienė labai supyko ir pasakė: „Jau daugumą sugaudė, liko keli ir tuos sugaus, va tada bus ramu!“

Šaltinis **Dūdėnas** praneša: „1952 02 20–21 buvau Lukošiuų kaime, Tauragnų vlsč. Užėjau pas kolūkio pirmininką Antaną Petravičių, kuris sakė, kad buvo užėję partizanai.“ Šaltinis prisiminė savo giminaitį („plemianiką“) Vytautą Miškinį ir paklausė apie jo buvimo vietą. Petravičius atsakė, kad jie yra netoli – mostelėjo ranka Rukšėnų kaimo pusėn, Utenos r.

1952 02 22 **Dūdėnas** nuėjo pas Grauzinį Juozą, gyv. Pikčiūnų kaime. Šeimininkas pavaišino samagonu. Grauzinis pasakė, kad Pikčiūnuose vienam name gyvena Kunčius ir Avižienis, jų tvarte po karve yra bunkeris, kurio viršus užverstas akmeniu. Ten yra padėti Dūdėno daiktai ir maisto atsargos žiemojimui.

Mūsų planas – legalizuoti „banditą“ Miškinį Vytautą. Jo tėvai suvesti su užsiregistravusiu Dusetų rajono „gaujos“ vadu *Siaubu*. *Viesulo* giminėms duotas laiškas, kad perduotų sūnui. Pokalbio su mumis metu V. Miškinio motina pasisakė norinti, kad sūnus legalizuotųsi, bet paskui kažkas ją perkalbėjo.

1952 02 20 šaltinis **Juodinis** praneša: Uršulė Miškinienė pasakė – jei pasiduos, tai juos apgaus ir sušaudys, tai geriau tegul žūsta miške. Kai legalizavosi „banditas“ Zavadskas, kurį laiką kartu veikęs su Dūdėno būriu ir pačiu Vytautu Miškiniu, tai Uršulė Miškinienė važiavo pas jį pasitart. Po šito apsilankymo jinai vėl nori, kad sūnus užsiregistruotų.

Vilniaus srities 2N valdybos viršininkas pplk. Kerin – Vilniaus srities Zarasų r. MGB sk. vrš. mjr. Sultanbekovui: 1952 03 11 nustatyta, jog Utenos r., Kubilių kaimo apylinkėse slapstosi Dūdėno „gaujos“ likučiai. Artimiausiu metu imtis priemonių jų likvidavimui.

Pranešimas apie Zarasų MGB kovą su „banditizmu“ nuo 1952 03 01–05: Kilbauskienė yra buvusios Dūdėno „gaujos“ ryšininkė ir rėmėja. Jos sekimą pavesti agentui **Kiškiui**. Taip pat nustatyta, jog jos sūnus Kilbauskas Balys yra Dusetų r. MGB skyriaus agentūriniam tinkle ir turi galimybių susiristi su būriu. Pagal šiuos duomenis, Kilbauską Dusetų r. MGB sk. pasiuntė į Kubilius susitikti su motina ir *Gedimino* „gauja“.

Vėl sustojo „bandito“ Miškinio legalizavimo darbas. Jo artimieji bijo, kad gali apgaut, todėl neskatina sūnaus legalizavimo.

1952 03 04 Dūkšto rajono MGB pajėgos Zarasų rajono teritorijoje Rudakiškių II k. (200 m nuo Dūkšto r. ribos) krėtė Černiauskienės namus. Kažkas tuo metu pradėjo šaudyti ir sužeidė vieną „liaudies gynėją“.

Petras Miškinis, Liudviko, g. 1890 m., gyvenantis Dundulių kaime yra Dūdėno „gaujos“ ryšininkas.

Zarasų rajono MGB vrš. Sultanbekovo pranešimas Vilniaus srities MGB valdybos sk. vrš. papulkininkui Figurinui.

Reikia paimti kontrolėn visą Rusakevičiūtės Jadvygos, g. 1929 m. Zarasuose, gyvenančios Zarasuose, Malūno g. 17, susirašinėjimą. Ji dirba Zarasų I-oje mokykloje mokytoja. Rusakevičiūtė susirašinėja su Stankute Danute, kurios veiklą tiria 2N valdyba.

Spec. pranešimas. Ukmergės rajone surastas ir sulaikytas buvęs Mečio Medinio-

Pypkės, Šarūno, Pinkės „gaujos“ narys Juodvalkis Antanas, Alekso, g. 1913 m. Kloviškių kaime. Karo metais jisai buvo „policajumi“, paskui – „gaujoje“, 1945 12 05 registravosi, bet ginklo neatidavė.

Spec. pranešimas. Naktį į 1952 05 23–24 Vajasiškio „liaudies gynėjai“, vadovaujami Zarasų rajono MGB sk. vyr. operatyvinio įgaliotinio j. ltn. Teresovo, (Bretiškių?), Bikėnų ir Vitkuškių kaimų rajone ieškojo „banditų“. Buvusio „bandito“ Šileikio Petro, Kazio (žuvęs), sodyboje prie pečiaus atrastas bunkeris, kuriame paimtas Romualdas Šileikis, Kazio, g. 1907 m. Vitkuškių k. Sulaikant iš jo atimtas fotoaparatas. Jis buvęs praeity aktyvus šaulys, 1938–1940 m. dirbo vairuotoju Ukmergės policijoje, vokiečių laikais baigė policijos kursus, dirbo policininku ir vairuotoju.

Pažyma buvusiam agentui **Legas** (bylos Nr. 48117). Mikyta Antanas, g. 1918 m. Maniuliškių k., gyvenantis Vilniuje, Naugarduko g. 98–6, dirba kroviku konservų fabrike „Baltika“. Kilęs iš buožių, tėvai turėjo 47 ha žemės. 1944–1945 07 07 jisai buvo Mykolo Kazano „gaujoje“, legalizavosi nepriduodamas ginklo. Jo brolis Petras 1945 m. užmuštas kaip „gaujos“ narys, o kitas brolis – Bronius buvo areštuotas dar 1941 m., bet, prasidedant karui, išbėgo.

Mikyta Antanas verbuotas 1949 11 02, tardant pasakė, jog brolis Bronius dirba mokytoju Zirnųjų kaime, o brolis Petras 1945 m. suimtas ir nuteistas 10 m. PDL.

Mikyta Bronius 1950 m. buvo areštuotas kaip aktyvus Ateitininkų sąjungos narys.

Pranešimas. 1952 07 10 Gedimino „gauja“ domisi kolūkio pirmininku Deiniu, nori sužinot, kokį ginklą jisai turi.

Agentūra praneša: Pošiui ir Miškiniui labai nepatinka, kad Aštrakalio k. gyventoja Budrienė Zosė teisme liudijo prieš Dūdėną. Labai tikėtina, jog norės su ja susidoroti, tai pas Budrienę namuose paliktas „sekretas“.

Medžiaga, liečianti Sofiją Čičelytę, Jono, g. 1926 m. Rokėnų kaime, Salako vlsč. Šiuo metu gyvena Gorkio g. 36–17 ir dirba „Vito“ kailių fabrike.

Vilniaus srities 2N valdybos vrš. 1952 08 14. Siunčiama pažyma dėl peržiūrėjimo agentūrinės bylos „**Vyrodkis**“ Nr. 35, bei tris bylas-formuliarus: Lukošiuui Povilui – Nr. 1981, Miškiniui Vytautui – Nr. 1979 ir Petrui Pošiui – Nr. 4580.

Agentūrinis pranešimas. Gražina-Kovalec kalbėjosi su Vytauto Miškinio giminaičiu Radzevičiumi, kuris papasakojo, jog praeity V. Miškinis buvo didelis chuliganas, kelis kartus išmestas iš mokyklos, o paskutinį kartą – visam laikui. Radzevičius pasakė, jog V. Miškino čia jau nebėr – tikriausiai bus išvažiavęs Vilniun ar Šiauliuos. Radzevičiaus šeimos sudėtis: tėvas – Balys, motina – Antanina, sūnus – Aleksas, dukterys – Zosė, Vanda, Anelė.

Sprendimas 1952 09 16 (Nutarimas). Tilžės apylinkės tarybos pirmininką 1950 m. nužudė recidyvistai broliai Novikovai iš Latvijos, Gryvos.

Spec. pranešimas: 1952 11 15 Daneikių kaime nepažįstami asmenys nušovė Kostygovą Salomandrą Moisejevną. Paimta 4500 rub., kuriuos jos sūnus – finansų agentas buvo surinkęs iš žmonių. Tyrimo metu nustatyta, jog tai netyčia iššovė sūnaus Finagento Kostygovo Michailo šautuvas. Kai nušovė motiną, tai tarpusavy slapta sutarė pinigų paslėpti, o paskui suvartot namų reikalus.

Pranešimas apie Zarasų apskr. MGB skyriaus darbo rezultatus 1952 metais. An-

tanas Juodvalkis sulaikytas, bet duomenų apie savo praeity nusikalstamą veiklą nedavė, nieko nepapasakojo ir apie kitus, todėl atsisakyta jo verbuotės ir operatyvaus naudojimo. Todėl jį reikia suimt.

Per šį laiką ištremti iš Lietuvos ribų „bandito“ *Viesulo* tėvai: Miškinis Kazimieras, Alekso, g. 1902 m., ir Miškinienė Uršulė.

Gedimino grupės demaskavimo darbą dirba *Šileikytė*.

Iš agentūrinio tinklo išjungti 7 agentai, šeši iš jų – pagal įsakymą Nr. 0015 ir agentas *Gaidžiukas* – dar 1948 m. iššifruotas SG. Šiuo metu rajone yra 5 agentai. Anksčiau blogai dirbęs mūsų agentas *Liaksa* dabar pareiškė norą tapti nelegalu ir ieškoti *Gedimino* ir *Viesulo*. Jis tam turi galimybių.

Agentas *Juodinis* iki 1952 10 dirbo blogai, jo pranešimuose pasitaikydavo dezinformacijos. Mūsų darbuotojas *Dūdėnas* išaiškino jo apgavystes ir *Juodinis* prisipažino bei pažadėjo dirbti sąžiningai. Dabar jisai dirba gerai.

1952 01 01 rajone buvo 56 „liaudies gynėjai“, o dabar – 1952 12 25 liko tik 34. Per metus organizuotas pasalų ir „sekrečių“ – 432, juose dalyvavo karių – 1482, pasiūsta RPG – 471, jose dalyvavo – 3116 karių.

Numatyta: išvesti nelegalion padėtin agentą *Liaksą* ir agentą *Mirtą*.

Imamasi priemonių, kad *Dūdėnas* suartėtų su užsiregistravusiu „banditu“ Miškiniu Bronium, kuris yra *Viesulo* giminaitis.

Agentas *Vilkas*-Alejūnas Albertas 1953 01 16 etapu persiūstas kalėti į SSSR MVD Kargapolagą.

Sprendimas apie nuteistojo Alejūno Alberto persiuntimą etapu į Zarasų rajoną. Jis uždarytas 1951 01 12 parodė, jog Šaulių kaime Jono Miškinio namuose yra bunkeris, kur paslėpta RK, du vokiški šautuvai, dėžė šovinių ir granatų. Miškinų šuliny – paslėptas šautuvas, o Stulgio Antano šuliny – du vokiški šautuvai. Šileikiškių kaime prie Broniaus ir Vacio Alejūnų užkastas vokiškas šautuvas ir du PPŠ, o Alejūno Petro klojime – vokiškas šautuvas ir PPŠ. Dar Jono Skvarčinsko daržinė – vokiškas šautuvas ir 300 šovinių, Apirėčių kaime – dėžė granatų, Pavaisinės k. Stasio Račkausko namuose – vokiškas kulkosvaidis ir 4 juostos šovinių. Lapiškių kaime pas Nastajų Petrą – 2 prancūziški šautuvai. Visi šie ginklai paslėpti Smalvų vlsč.

Agentūrinis pranešimas: siunčia *Juodinis* – priima Gerasimov:

Gėnė Dumbravaitė iš Vilniaus gaudavo vaistų ir Dūdėnienė Uršulė vežė vaistus *Vynui* gydyti kojoms ir maistą jų būriui. Adelė Dudėnaitė sakė, jog vaistus perdavė Miškinienei Uršulei, bet jinai skundėsi, kad sunku perduoti vaistus. Nežino ar tikrai tuos, kur reikia, vaistus perka, gal netinka? Perka nuo reumato.

Kai atvažiavo Dudėnaitė (ar Dudėnienė? – L. A.), Miškinienė Uršulė patarė kreiptis į Kazį Juodvalkį iš Antalgės kaimo, jisai Smetonos laikais buvo felčeriu, turi vaistuose nusimanyt (tai vyko 1951 m. rugsėjo mėn.).

Pas mūsų agentą *Dūdėną* ilgą laiką slapstėsi Bronius Miškinis – tikras *Viesulo* pusbrolis. Jisai slapstėsi nuo to laiko, kai Klaipėdoje atrado, kad jo pase padirbti antspaudai. *Dūdėnas* nuramino Br. Miškinį – galima gaut „gerai padirbtus“ dokumentus. Kurį laiką Br. Miškinis gyveno ramiai, dabar nori keist vietą ir spaudžia mūsų agentą, kad greičiau gautų dokumentus.

Yra tikslinga Broniui Miškiniui išduoti fiktyvų pasą, nes apie tai sužinos „banditai“ ir ieškos ryšių su mūsų agentu *Dūdėnu*, norėdami įsigyt fiktyvius pasus (priemonė numatyta 1953 06 02).

Archyvinė medžiaga, liečianti Čičelytę Sofiją ir Ragauskaitę Anelę (LYA, Operatyvinių bylų fondas K-1, apyr. 16, byla 354). Nutartis pagal bylą-formuliarą Nr. 28677 Ragauskaitei A. A.

Aš LTSR MGB Vilniaus srities 2N valdybos oper. įgaliotinis ltn. Žadanovskis, peržiūrėjęs bylos-formuliaro Ragauskaitei Anelei, Anupro, g. 1927 m. Bajorų k., buv. Salako vlsč., Dūkšto r., gyv. Vilniuje, Stiklių g. 10–3, dirbančiai siuvimo fabrike „Lelija“, medžiagą, RADAU – Ragauskaitė A. A. buvo Račinsko „gaujos“ nario Čičelio Jono meiluzė, periodiškai atvykdamas pas tėvus, gyv. Dūkšto rajone, susitikinėdavo su minėtu Jonu Čičeliu ir kitais „gaujos“ nariais, teikė jiems materialinę ir medicininę pagalbą. Su Jonu Čičeliu palaikė ryšius per „gaujos“ bendrininkus ir Račinsko ryšininkus.

Likvidavus Joną Čičelį 1950 m., medžiagos apie Ragauskaitės ryšius su „gauja“ nebegauname.

Vadovaujantis SSSR MGB įsaku Nr. 0022, nuo 1952 01 10 konstatuoju: Tolimesnį Ragauskaitės sekimą tęsti netikslinga, jį užbaigti ir bylą-formuliarą Nr. 28677 perduoti LSSR MGB Vilniaus srities A skyriui archyviniam saugojimui.

Pažyma bylai-formuliarui Nr. 28676. Byla-formuliaras užvestas LSSR MGB N valdybos linija 1950 02, sekama: Čičelytė Sofija, Jono, g. 1926 m. Rokėnų k., Dūkšto r., nepartinė, lietuviė, kilusi iš buožių, SSSR pilietė, šiuo metu gyvenanti Vilniuje, Gorkio g. 36–17, dirbanti „Vito“ kailių fabrike cecho vedėja.

Čičelytės Sofijos tėvai Jonas Čičelis, Mykolas ir Čičelienė Sofija, Petro, 1949 03 kaip buožės išvežti ir apgyvendinti už Lietuvos teritorijos ribų, o brolis Jonas nuo išvežimo pabėgo ir, įstojęs į ginkluotą „nacionalistinę gaują“, veikė kaip „banditas“, 1950 02 26 užmuštas.

Pati Čičelytė Sofija, ištremiant tėvus, gyveno Vilniuje ir mokėsi Valstybiniame universitete.

Brolio buvimo „gaujoje“ laikotarpiu Čičelytė su juo periodiškai susitikinėdavo, teikdama visokeriopą paramą maistu ir medikamentais. 1949 11 sužeidus Joną Čičelį, ji teikė medicininę pagalbą.

1949 11 16 Čičelytė Salako vlsč. milicijos patrulių suimta, kratos metu pas ją rastas „banditams“ reikalingų vaistų sąrašas. Tai leidžia daryti prielaidą, kad ji vyko susitikti su broliu.

Būdama sulaikyta Salako MGB, Čičelytė ryšius su „gauja“ neigė, parodymų nedavė ir, palikusi pasą, nuotraukas ir kt. dokumentus iš valsčiaus MGB skyriaus pasišalino.

Vilniuje Čičelytė palaikė draugiškus ryšius su Ragauskaite A. A., dirbančia „Lelijos“ fabriko siuvėja. Pastaroji esanti Jono Čičelio meiluzė.

1950 m. pavasarį Čičelytė išvaryta iš universiteto, kad nusišalintų savo socialinę kilmę ir praeitį, po to ji nuėjo dirbti į „Vito“ kailių fabriką.

Sprendžiant pagal bylos medžiagą, Čičelytė agentūra neapstatyta ir jos praktinė antitsovietinė veikla šiuo metu mums nežinoma. Likvidavus jos brolių „banditą“, jos ryšių su „gauja“ neužfiksuota.

Atsižvelgdamas į tai, kas čia išdėstyta, konstatuoju: tikslinga Čičelytę Sofiją, Jono, išsiųsti į tėvų tremties vietą.

Pasirašo: LSSR MGB Vilniaus sr. 2N valdybos oper. įgaliotinis lt. Žadanovskis
Sutinku – LSSR MGB Vilniaus sr. 2N valdybos vrš. ppulk. Galibin
„_____“ birželio 1952 m.

Sofijos Čičelytės giminaičiai: Macijauskas Jonas, Petro, gyv. Rokėnų kaime – dėdė, Macijauskas Vincas, Petro, gyv. Rokėnų kaime.

Agentas **Tank** (ryšyje su LSSR MGB 2N valdybos 7 skyriaus operatyviniu įgaliotiniu mjr. Michailov) dirba kartu su Čičelyte (agentūrinis pranešimas nuo 1951 08 20).

Išvada: Likvidavus Čičelį Joną, medžiagos apie Čičelytės Sofijos antisovietinę veiklą negauname, todėl medžiagos jos areštui yra per mažai. Todėl, remiantis SSSR MGB Nr. 0022 įsaku, konstatuoju: Tolimesnį Čičelytės tyrimą ir sekimą nutraukti, ją išsiųsti pagal tėvų gyvenamąją vietą. Bylą-formuliarą Nr. 28676 nutraukti ir perduoti Vilniaus srities A valdybai saugojimui archyve.

Voko aprašymas: Gana daug nuotraukų (Zosei – Jonas, 1948 09 04, Baradinskaitės Stefanijos fotografijos ir kt.), gyd. Petro Baublio priėmimo lapelis, studento asmens liudijimas, lapelis su vaistų sąrašu (žaizdoms, nuo kraujo užkrėtimo, gemetogenas kraujui atstatyti), Vilniaus miesto DŽDT atskaitinė kortelė, profsąjungos nario bilietas, pasas II-TЭ Nr. 672118, išduotas 1945 07 09 ir užrašų knygutė su trumpom pastabom mokslo klausimais, siuvinių modeliais ir t. t. Jokio dienoraščio, jokių eilių nėra!

DŪKŠTO rajono

LYA (KGB arch.), f. K-19, ap. 1, b. 150. Pažymos apie Dūkšto r. MGB sk. operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su nacionalistiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“. 1951 m. gegužės mėn.

Šiuo metu Dūkšto rajone iš Lokio rinktinės likęs tik vienas partizanas Jurgis Rūkas, Jono, g. 1926 m. Rokėnų k., įstojo į būrį 1950 m. pavasarį, kada buvo represuoti jo artimieji, turi slapyvardžius – *Ilgakaklis, Juodvarnis, Varnas*.

1951 m. kovo–balandžio mėnesiais vykdėme „bandito“ Rūko kompromitavimo darbą, tai buvo daroma per inf. **Ragauską** ir kitą patikrintą agentūrą. 1951 m. gegužės pradž. gauti duomenys, jog mūsų inf. **Ragauskas** tarpininkavo kolūkio grūdus atiduoti „banditams“. Tada mes jį demaskavome ir apklausėme ir jis pažadėjo mums nebemeluoti ir padėti sulikviduoti „banditą“ Rūką.

Sukurta legenda – kreiptis į Rūko motiną, kad neva šaltinis **Ragauskas**, važiuodamas miške į Ignaliną, buvo sulaikytas „banditų“, kurie perdavė jam laišką dėl perdavimo „banditui“ Rūkui. Visą tą istoriją pasakojant Rūko motinai parodyti tariamai iš „banditų“ gautą laišką.

Kaip sutarta, **Ragauskas** lankėsi pas Rūkienę 1951 05 27, ji papasakojo, jog jos sūnus slapstosi Tauragnų vlsč. pas tolimus giminaičius. Pasiūlė **Ragauskui** ateiti 1951 06 10 sekmadienį, tada gal bus atėjęs Jurgis.

Planuojant tolimesnę susitikimo su Rūku veiklą, numatyti du variantai:

1. Jei ateina Rūkas tik vienas, tai pabandyti gauti iš Rūko kuo daugiau duomenų apie „banditus“, o paskui likviduoti. Likvidavus nedelsiant mums pranešti, kad surengtume papildomas priemones agentui užmaskuoti.

2. Jei Rūkas ateis ne vienas, tuomet paduoti jam laišką neva nuo *Roko-V. Žaliaduonio* ir būtinai susitikus aptarti, kaip palaikyti ryšius ateityje. Esą, kadangi reikia parašyt *Rokui* atsakymą, tai susitart dėl tikslaus susitikimo laiko.

Pirmo varianto atveju likviduoja Rūką raktu ar kitu sunkiu geležiniu daiktu. Tą daiktą nešiosis su savim, o atėjus pas Rūko motiną pasakys, kad surado tą raktą netoli namų ir jis esąs reikalingas ūkyje.

1951 05 23 inf. **Katrė** pranešė, kad 1951 05 13 buvo pas Jurgėnų malūno vrš. Padvaiską Kazį, kur išgėrinėjo. Tada pasiūlė eiti į Tarlokiškės miškelį. Nuėjo kartu su Regina Padvaiskaite ir jos tėvu Kaziu Padvaisku. Apie 20.00 val. beeinant, Kazys paklausė ar negalėsiu padėt vienam žmogui surast kulkosvaidį, į tai šaltinis atsakė, jei reikės – padės.

Nuėjus į vietą, rado žmogų, ginkluotą tik pistoletu, su kariška kepure, bet civiliais rūbais. Šlubas – jo viena koja trumpesnė. Prie medžio gulėjo milinė ir maišelis. Priėjęs Padvaiskas pasakė, jog aš esu tas žmogus, kuris padėsiu surasti jam kulkosvaidį.

Pasakė, kad prie Baltešės, kur žiemą buvo sunaikintas bunkeris, yra paslėptas kulkosvaidis ir reikia jį paimiti. Neieškojo, nusprendė, kad galėjo paimiti kiti partizanai. Po to nuėjo pas Padvaiską, kur toliau išgėrinėjo. Kada šaltinis gerokai apgirtęs jau nuėjo miegoti, pabudęs nepažįstamojo jau nerado.

Mes patarėme, kad šaltinis nueitų pas Padvaiską ir pasakytų, jog jis pasirengęs padėti „banditui“ surast kulkosvaidį. Po to, kai ateis Rūkas, tai nueiti į to bunkerio apylinkes ir užmušti jį pirmu pasitaikiusiu miške kuolu.

1951 04 užverbuoti inf. **Klevas** ir **Žodis**, kurie yra suporinti „bandito“ Rūko paieškai. **Klevas** informavo, jog apie 1951 05 10 susitiko Rūką, kuris ėjo su tokiau Trapiku iš Rokėnų k. **Klevas** pasiteiravo ko Rūkas neateina, nes apylinkėse esą ramu. Rūkas pažadėjo apsilankyti. Dabar mes ketiname palikti pasalas prie šaltinio namų.

Sklando gandai, jog iš Strazdų k. (po prtz. sušaudymo) liko gyvi Čičelis Jonas ir Vladas Juozapavičius, žmonės kažkodėl tuo tiki.

Pažyma. 1951 m. birželio mėn. 1951 06 18 d. miške prie Jurgėnų k. karinės operacijos metu Jurgis Rūkas buvo nukautas. Kartu su juo buvo mums nežinomas „banditas“, kuris pabėgo. Agentūriniu keliu jo tapatybė nenustatyta, tačiau šiuo metu suimtas Jurgėnų malūnininkas Padvaiskas Kazys, kurį dabar apklausinėjame. Jis papasakojo, jog Rūkas jį vadino Juliumi, atseit, esąs kilęs iš Utenos apskr., gyvenęs Vilniuje ir iš ten išvažiavęs pasislėpt nuo arešto, padarius kokį tai nusikaltimą.

Rūką likvidavus, rastas dienoraštis, kuriame autorius aprašo savo įspūdžius (pradėtas rašyt nuo birželio 9 d.), kur jis aprašo išsiskyrimą su tėvais ir susipažinimą su Rūku. Pagal „banditiško“ dienoraščio turinį pastebėjom, jog autorius yra svajingo charakterio ir nėra linkęs tęsti kovą.

Sulaikius Labucką, išaiškinta „banditų“ ryšininkė *Rita-Rameliene* Marijona, iš Giritiškių k., apie 70 m. amž.

Apie Jurgio Rūko likvidavimą. Per Ragauską gautas Jurgio Rūko motinos pažadas,

kad sūnus ateis susitikti. Paskyrė pasimatymą kelių sankryžoje iš Trakų k. į Užsienio k., arba 1951 06 17, arba 1951 06 21.

1951 06 17 į numatomą susitikimo vietą buvo atsiųsta pasala, bet Rūkas neatėjo. Užtat 1951 06 14 Rūkas apsilankė su nežinomu „banditu“ pas mūsų inf. **Klevą**. Juos **Klevas** apkirpo ir nuskuto. „Banditai“ išeidami pažadėjo ateiti 1951 06 24 pas **Klevą** per jo var-dines, todėl mes ten ruošiamės palikti pasalą.

1951 06 18 rajono MGB skyriui Tarlokiškės k. gyventojas Jefimas Malinovskis (bal-tarusis) pranešė, kad naktį į jo namus laužėsi du nežinomi asmenys, bet jis neįsileido. Durų neatidarė, pats užlipo ant aukšto ir per palėpę iš kitos pusės pabėgęs iš namų, nu-bėgo pranešt organams. Iš tolo matė, kaip nuo jo namų link Jurgėnų nuėjo dviese: vienas ginkluotas, o kitas raišas ir be ginklo.

Iš šaltinių **Katrė**, **Čičelis** ir **Goršanova** žinojom, kad Rūkas lankosi pas Padvaiską Kazį, padarėm išvadą, kad „banditai“ gyvena miške netoli Jurgėnų malūno. Paskirta operacija, kuriai skirta 10 asm., vadovaujamų rajono MGB 2N sk. vrš. pavaduotojo ltn. Vasiniovo.

Tikrinant miško masyvą, maždaug 100 m nuo malūno, buvo pastebėti du „banditai“, kurie atsišaudydami bandė bėgti į skirtingas puses. Vieno iš „banditų“ persekiojimu užsiėmė Rybakovas ir Kudriašovas, kurie jį ir nušovė. Kitas „banditas“ greitai atsiplėšė nuo persekiojimo ir, pasiekęs Ažvinčių mišką, jame pasislėpė.

Nušautas pasirodė esąs Rūkas Jurgis, Jono, g. 1926 m., turėjęs slapyvardžius *Ilgaka-klis*, *Varnas*, *Juodvarnis*. Stovyklavietėje rasta maisto likučių, indų ir milinė, priklausanti Padvaiskui Kaziui, Antano, g. 1904 m. Jis apklausiamas parodė, jog „banditai“ atėjo pas jį į namus ir liepė duot maisto ir rūbų. 1951 06 20 inf. **Čičelis** paskundė, jog Padvaiskas nori trauktis į pogrindį, pagal tai nutarta Padvaiską Kazį sulaikyti 1951 06 22 ir apkaltinti pagal RSFSR BK. 58–1–17, „a“ str.

Apklausiamas Padvaiskas parodė, jog su Rūku susipažino 1951 05, jam prašant supa-žindino su Vilimu Stasiu iš Žeimių k., kurio Rūkas prašė surast „banditų“ numestą kul-kosvaidį. Padvaiskas susitiko su Rūku, atėjo su dukterim Irena, atnešė maisto, milinę ir instrumentus batams taisyti. Jis parėjo į namus prieš pat operacijos pradžią.

Pažyma. 1951 m. spalio mėn. Iš ag. **Aras** gauti duomenys, jog Antanas Adomėnas esąs pogrindžio narys ir turi tris „banditiškas“ slapyvardes. Mes Adomėną sulaikėme, demaskavome ir užverbavome ag. pseudonimu **Žaibas**. Jis verbavimo metu davė pa-rodymus, jog anksčiau buvo Račinsko grupės ryšininku slapyvardžiais *Nemunas*, *Šer-mukšnis*, *Vilius*. Pradžiai mes davėme jam užduotį aplankyti suimtojo Kazio Padvaisko dukterį Ireną, su kuria pasiaiškinti, kas gi išdavė „banditą“ Rūką ir kas buvo antrasis „banditas“, kuris pabėgo?

1951 10 24 informatorius **Čičelis** papasakojo, jog pas jį buvo užėjusi Padvaiskaitė Rėnia, kuri pasakė, jog pas ją buvo atėjęs Adomėnas ir paliko jai raštelį susitikti. Ji labai apsidžiaugė, manydama, kad tai ryšys su partizanais ir jie galintys jai padėti materia-liai, nes ji labai vargsta. Ji galinti pasitikėti Adomėnu, nes mano, kad jis gerai sutaria su miškiniais.

1951 10 25 **Žaibas** pranešė, jog susitiko su Padvaiskaite. Apie Rūko žūties priežastis ji sako, kad dėl visko kalti Tarlokiškių k. gyventojai Malinovskis ir Varkavičius ir prašė,

kada Adomėnas susitiksias su partizana, kad perduotų palinkėjimą likviduoti Malinovskį. Į klausimą kas buvo antras „banditas“, Irena atsakė nežinanti, jis esąs iš Degučių vlsč.

Žaibas pranešė, jog pas jį 1951 10 21 d. lankėsi Sadauskas Vincas ir Paalmajos k., kuris papasakojo, jog žmonės pradėjo gyventi visai gerai, kada sulikvidavo Račinsko „gaują“. Dabar, kai apvogė Ažvinčių girininkiją ir paėmė 7000 rub, tai pradėjo „banditai“ nuolat užeidinėti. „Gauja“ esanti iš 27 asmenų, baigia suvalgyt visą maistą. Iš pažįstamų tik Bulka (buv. Ripaičių k. gyv.) ir barzdotas (matyt esąs Juozapavičius) sudaužė kelis samagono aparatus, nes esą daugumą „banditų“ likviduoja neblaivūs.

Pažyma. 1951 m. lapkričio mėn. Įtariama, jog su Rūku galėjo būti „banditas“ Gimžauskas iš Tolimėnų k., kurio šeima 1948 m. turėjo būti ištremta, bet jis pasislėpė. 1951 11 24 d. mūsų informatorius **Žaibas** susitiko su Šuminų k. gyventoju Antanu Šuminu, kuris papasakojo, jog antrasis „banditas“ tada buvo sužeistas, pasiekė Ginučius, kur ilgą laiką sirgo, bet mirė ir buvo palaidotas Ginučių kapinėse. Tai esąs iš Tolimėnų k. Gimžauskas Jonas, Antano, g. 1910 m., kurio brolis Mykolas Gimžauskas buvęs šaulių būrio vadu.

Pažyma. 1951 m. gruodžio mėn. Manoma, jog su Rūku gyveno „banditas“ Gimžauskas Jonas, kuris numirė ir palaidotas Ginučių kapinėse. Jo palaidojimas nepatvirtintas, tačiau Gimžauskas ir dabar ieškomas kaip nelegalas. 1951 m. gruodžio mėn. Karklienė iš Bajorų k. važiuo į Dusetų r. ieškoti Dūdėno būrio, kad jos sūnui palaikytų kompaniją slapstytis.

Žinoma, jog Karklienės dukra Aldona esanti Račinsko „gaujos“ ryšininkė. Jos tėvas yra nušautas „banditų“ 1949 m.

Žaibas pranešė iš žmonos sužinojęs, jog pas Karklienę gyvena kokia tai moteris iš Obelių r., kurios sūnus gyvena Galinių k., išvežto Juodkos Mykolo namuose. Ta moteris be dokumentų, tai per ją Karklienė ieško ryšių su Dūdėno „gauja“. Sklando gandai, jog Karklienės vyrą nušovė ne „banditai“, o Kazlauskas Stasys, pačios dukters Aldonos prašymu, nes Karklui buvo nusibodęs „banditų“ vaikščiojimas ir ketino jau pranešti...

Dėl Juozo Karklo pasitraukimo į pagrindį priežasties žinoma tik tiek, jog jis buvo su laikytas už vagystę ir, vengdamas nemalonumų, pabėgo. Mes numanome, jog pas Karklienę besislapstanti moteris esanti Dūdėno „gaujos“ nario Lukošiuo motina.

Pažyma pagal MGB 2N liniją. 1952 m. sausio 10–15 d. 1952 01 09 apiplėštas kolchozo „Kelias į komunizmą“ kasininkas Gabrusevičius ir paimta 3120 rub. Neva tai padarė Tigro rinkt. partizanai.

Per inf. **Janiną** sužinojome, kad Padvaiskaitė Zosė, gyv. Žeimių k., sakiusi, jog 1952 01 16 naktį buvo atėję „banditai“ pas Joną Čiriką (kol. brigadininką) ir Šeduikį Joną, iš kurių norėjo sužinoti, kada pjovė kolūkis kiaules ir pan.

Antakmenės k. gyventoja Švilpaitė Elžbieta pasakojo mūsų informatorei **Šileikytei**, kad naktį atėjo „banditai“ ir ją sumušė, tai esąs Gaidelis iš Navikų k., kiti esą iš Kalviasalio ir Diediškės k. Galvoja, kad čia Gaidelis keršija, nes ji anksčiau apšaukė banditka Gaidelio seserį Bukienę.

Išsiaiškinome, jog pas Karklienę gyvena Lukošiuonienė. Jos sūnus esąs raišas, jis sutaria gerai su Naubėnų k. gyventoju Petru Puzinu. Kadangi tai esąs valdžiai lojalus žmogus, mes pasikvietėm jį slaptam pokalbiui 1952 01 12 į Salako vlsč. MGB sk.

Jis papasakojo, jog su Lukošiu Zidaru (Izidoriumi) susipažino 1951 m. vasarą, jis nuolatinės gyvenamosios vietos neturi. Pradžioje jis gyveno pas Karklienę Zosę Bajoruose, paskui Galiniuose pas Juodkienę Zosę, o dabar gyvena Rokėnų k., pas Klimienę Zosę. Kartu gyvena jo motina Lukošienė, o Zidas Lukošius yra batsiuovys.

Pats Lukošius pasakojo Puzinui, jog 1951 m. pavasarį buvo iškviestas į Dusetų MGB, smarkiai primuštas, reikalaujama paduoti „banditaujantį“ brolių. Kada jis davė žodį surasti brolių, jį išleido ir nuo to laiko jis pabėgo iš Dusetų rajono ir gyvena su motina Dūkšto rajone. Jis papasakojo, kad kitas jų brolis Zonius (Zenonas?) Lukošius už plėšikavimą nuteistas 10 metų. Apie brolių Povilą sakė mažai, jis esąs „gaujoje“, dabar nesusitinka, anksčiau sueidavo dažnai. Kalbėdamas apie gyvenimą pas Karklienę, jis papasakojo, jog tankiai susitikdavo su jos sūnumi Juozu, kuris turi rusišką karabiną.

Pažyma pagal MGB 2N liniją. 1952 m. sausio mėn. Čia jau rašoma, neva aplankęs Švilpaitę, „banditas“ Gaidelis nušautas dar 1950 07 10. Anksčiau iki 1949 m. „gaujoje“ buvo toks Gudėnas Albertas iš Diediškės k., bet dabar apie jį žinių jau nėra.

Toliau Lukošius pasakojo, jog Karklas Juozas 1949 m. buvo sulaikytas už dviračio vogimą ir, kaip nepilnametis (g. 1933 m.), išvežtas į Vilniaus vaikų koloniją, iš kur pabėgo ir dabar „banditauja“.

Petras Puzinas mūsų užverbuotas kaip inf. **Beržas**. Jis toliau susitikinėjo su Izidoriumi Lukošiu, papasakojo, jog jis susipyko su Juozu Karklu. Karklo motina davė jam medžiagos kostiumui, už ką jis, Lukošius, turėjo pasiūti jos sūnui batus. Susitarė, kad batus siūs Naubėnų k., Antaninos Bulkienės namuose. Tuo tarpu Karklienė reikalavo, kad siūtų jos namuose, o jis nenori, nes jaučia širdis, kad gali būti susišaudymas ir nesinorėtų nemalonumų dėl J. Karklo. O pats J. Karklas namie būna beveik kasdien, jis slapstosi nuo kariuomenės...

Iš pokalbio su savo žmona, šaltinis sužinojo, kad kalbėjosi su Ona Lukošiene, ji pasakė, jog Karklienė kelis kartus įkyriai bandė prisikviesti partizanus, todėl jau nebeprisitiki ja, matyt, Zosė Karklienė norinti išduoti partizanus. O jos sūnus „jei būtų tikras partizanas tai vienas negyventų“.

Susitikęs su šaltiniu, Lukošius pasakė, jog dabar jis tikrai įsitikino Karklo išdavystėmis: tai jo motina specialiai ieško susitikimo su partizanais, kad juos pas save atsivestų ir išduotų.

Apie tariamą Karklo ryšį su MGB praneša ir mūsų šaltinis **Žodis**, pasak jo taip galvoja daugelis Bajorų k. žmonių, kad jis – Karklas išdavė Rūką Jurgį.

Informatoriaus **Beržo** žmona, kuri anksčiau buvo mūsų informatorė, papasakojo, jog Lukošienė 1951 m. ėjo kažkur į Vajasiškį ieškoti sūnaus, bet jo nerado, o dabar net nežino kurion pusėn ir eiti jo ieškoti...

Mūsų informatorius apibūdino Karklą: „Draugų jis neturi, labai tylus ir užsidaręs, vidutinio ūgio, blondinas, blyškus, silpnos sveikatos, su merginomis nedraugauja“.

Planas agentūrinės-operatyvinės medžiagos ir priemonių surasti ir likviduoti „banditui“ Karklui Juozui ir Dūdėno „gaujai“. 1952 m. kovo–balandžio mėn.

Per agentūrą išaiškinta, jog Karklas Juozas, g. 1931 m., vengdamas tarnybos kariuomenėje, 1951 m. pasitraukė į nelegalią padėtį ir kurį laiką vaikščiojo su „banditu“ Jurgiu Rūku. Jam žuvus, dabar vaikšto vienas, ginkluotas šautuvu. Žinome, jog Karklo motina

ieško būdų sūnų pasiūsti į kokią nors „gaują“, dėl to ji su „bandito“ motina Ona Lukošienė ėjo ieškoti Dūdėno „gaujos“ ir ketino ją pasikviesti žiemojimui su jos sūnumi.

Išaiškinta, kad, ilgą laiką gyvendama pas Karklienę, Lukošienė Ona palaikė santykius su mūsų ag. **Rūta**, o 1952 02 10 Lukošienė išvažiavo į Dusetų r. ieškoti ryšių su sūnumi. Apie tai, kaip seksis, ji pažadėjo pranešti **Rūtai**. Tą reikia išnaudoti „gaujos“ likvidavimui. Su Lukošienės sūnumi Izidoriumi palaiko santykius mūsų ag. **Beržas**. Per mūsų agentūrą išaiškinta, kad Pošius, Miškinis ir Lukošius 1951 12 25/27 buvojo pas Pošiaus giminaitę Emiliją Asminavičienę, gyv. Varniškių k., Zarasų r. Su ja gerai pažįstamas mūsų ag. **Krylov**.

Karklų šeima su kaimynais mažai bendrauja, tik su kaimynu Petru Ragausku, kuris prieš savaitę pasiūvo batus Karklui Juozui, o iš suimtojo Stasio Čičelio žinome, kad Ragauskas palaikė ryšius su Račinsko būriu. Šiuo pagrindu reikia Ragauską slapta iškviesti ir užverbuoti.

Taip pat turim žinių, jog Karklienė pasakė mūsų ag. **Pivonijai** parūpinsianti sūnui fiktyvų pasą už 3000 rublių. Taip pat žinome, kad pinigus šiam reikalui pažadėjo duoti Salako klebonas Morkvėnas, pas kurį vaikšto Aldona Karklaitė. Kada ji gavo mūsų laišką siūlant Juozui Karklui legalizuotis, ji nubėgo pas kunigą patarimo. Dar žinom, kad Karklienė paskundė vieną savo kaimynę, kuri draudžia savo vyrui per dažnai vaikščioti bažnyčion. Kunigas pažadėjo pabart per pamokslą, tada toji moteris ruošėsi eiti į Salako MGB pranešti apie kunigo ryšius su „banditais“, tik esą sulaikė kaimynai – nereikia pyktis su kunigu.

Per ag. **Ažuolą** išaiškinom, jog toji kaimynė esanti Blaževičienė Jadvyga, kurios vyrą dėl religingumo vadina davatka. Be to, iš Vabalninko gautas anoniminis laiškas prieš Morkvėną, kad pas jį į kleboniją ateina moterimis persirengę „banditai“, kuriuos kunigas „spavėdoja“.

Kunigą Morkvėną seksime per ag. **Kalvį** ir „tamsoje“ naudojamą Luneckienę, iš kurios mūsų ag. **Pivonija** gauna kai kurią informaciją.

Numanome, jog anoniminių laišką parašė kunigo dukterėčia Davinskaitė, kuri lankėsi 1951 m. vasarą su savo vyru. Jie gyvena Vabalninke ir abu jie dirba mokesčių agentais.

Agentūrai **Rūtai**, **Pivonijai** ir **Garneliui** pavesta stebėti kleboniją, ar neateina „banditai“.

Paskleisti gandus, kad kunigas pamoksle barė Blaževičienę ir tada siekti ją apklausti apie kunigo antisovietinę veiklą.

Spec. pranešimas Vilniaus sr. MGB vrš. pplk. Jakovlevui.

Siekiant sugauti „banditą“ Karklą Juozą, Juozo, 1952 04 03 pas jo motiną pasiūstas agentas **Suk**, kuris nešė neva Dūdėno „gaujos“ narių laišką, kuriame jie kvietė jos sūnų susitikimui 1952 04 06. Perskaičiusi laišką, Karklienė pasakė, kad perduos sūnui, jei jis sugalvos eiti į tą „gaują“ – jis ateis susitikimui.

Sutartoje vietoje 1952 04 06 padaryta pasala, bet J. Karklas neatėjo. Karklienės pareiškimus patikslino agentūriniai duomenys, jog Juozas Karklas gyvena Pratkūnų ir Galinių k. vienkiemiuose, nuolatinės slapstymosi vietos jis neturi. Todėl nutarta organizuoti J. Karklo paiešką šiuose kaimuose.

Balandžio 11 d., patikrinus vienkiemį Pratkūnų k., pereinant į kitą vietą, miške Dūkšto r. milicijos oper. įgaliotinis milicijos serž. Matušėvas ir „liaudies gynėjų“ būrio narys Jermolajev pamatė miško gilumon einantį žmogų. Milicininkai pradėjo sekti žmogų ir jie pastebėjo, jog jis eina, kur nutirpęs sniegas, t. y. vengia palikti pėdsakus, todėl padarė išvadą, jog eina „banditas“.

Į šūksnius „stoj“ jis nereagavo, bet dar spartesniu žingsniu brovėsi miško gilumon.

Tada „l. g.“ Jermolajevas kelis kartus šovė į jo pusę iš SVT šautuvo ir jį sužeidė. Sužeistas pasirodė Karklas Juozas, g. 1931 m., buvęs Bajorų k. gyventojas. Pas jį rasta grana RGĐ-33 ir durtuvas nuo vokiško šautuvo. Nuvežtas į Salako ambulatoriją dėl sunkaus sužeidimo, po valandos ten mirė.

Apklausiamas, kur padėjo šautuvą, jis pasakė, jog paslėpė miške prie Kalviškių k., Dūkšto r. Mūsų duomenimis jis turėjo dar ir pistoletą, bet tai paneigė. Pas jį rastas dienoraštis, kuriame rašoma, kad turėjo jis ir bunkerį, kuriame slapstėsi dieną, o naktis leido pas pažįstamus žmones. Galimas dalykas, kad tame bunkeryje jis ir paliko šautuvą, arba numetė jį kada buvo persekiojamas. Bunkerio ieškome.

Už parodytą ryžtingumą persekiojant „banditą“, prašau paskatinti Dūkšto r. milicijos oper. įgaliotinį – milicijos serž. Akinfą Danilovičių Matušovą ir „liaudies gynėjų“ būrio narį Filipą Fiodorovičių Jermolajevą.

LYA, f. K-19, ap. 1, b. 151. Dūkšto rajono MGB skyrius.

Spec. pranešimas Vilniaus srities 2N v-bos viršininkui pplk. Bodrovui 1952 03 01. Pranešama, jog su Karklų šeima susijusi Raudonojo Kryžiaus ligoninės vyr. sesuo Marytė turi gerą butą, kuriame gyvena su savo 17 m. amžiaus dukterim. Jos vyras areštuotas 1944 m., ji pati slapstėsi 1944–1945 m. pas Karklienę Bajorų k. ir dabar Karklienė rengiasi į Vilnių išsiųsti dukterį Aldoną. Kyla įtarimas, jog ruošiamasi paties Juozo Karklo slaptam išvykimui į Vilnių.

Pranešimas apie Dūkšto rajono MGB sk. veiklą 2N linija. 1952 m. vasario mėn. Dėl „bandito“ Karklo – jo motina visus įtikinėja, kad jos sūnus gyvena Vilniuje ir dirba statybose. Pas Karklienę 1951 m. spalio–lapkričio mėn. slapstėsi „bandito“ motina Ona Lukošūnienė su sūnumi Izidoriumi. Dabar jos susipyko ir Lukošūnienė išėjo. Jai gyvenant pas Karklienę, sūnus ateidavo į namus vienas ir ginkluotas. Ateina ryte anksti, o išeina vėlai vakare. Maudosi namų pirtyje. Su Lukošūniene kalbėjosi MGB agentas *Rūta*, o su jos sūnumi – inf. *Beržas*.

Mūsų agento *Ažuolo* brolis, kuris yra Karklienės giminaitis, pasiuvo jam batus, už pasiuvimą neatsiskaitė. *Ažuolas* 1952 02 14 lankėsi pas Karklus, kalbėjosi su Aldona, kuri pasakojo, kad brolis gyvena Vilniuje, kur ji neseniai lankėsi ir atvežė brolio duotą atraižą kostiumui. Nustatyta, jog Karklienė pirtį kūrena kas antrą šeštadienį. Paskutinį kartą tai buvo vasario 2 d.

Vasario 16 d. buvom palikę pasalą, bet niekas nepasirodė. Taip pat – krata Rokėnų k. pas Macijauskienę Karoliną, nes jis ten lankydavosi, kai dar vaikščiojo su „banditu“ Rūku. Paliktos dvi pasalos po tris kareivius.

Tikrinant Karklų namus, rasti du negatyvai 6x6, kuriuose nufotografuotas Juozas Karklas su ginklu, rastas fotoaparatas „Komsamolec“, priklausantis Aldonai Karklaitei. Taip pat rasti Juozo Karklo dienoraščiai ir sąsiuvinis su dainomis.

Vasario 16 d. Karklaitė Aldona, Juozo, g. 1931 m. suimta, ji nedavė jokių informatyvių parodymų. Į klausimus, iš kur pas ją antisovietinių dainų sąsiuvinis ir minėtieji negatyvai, ji neatsakė. Pas juos rastas Juozo Karklo dienoraštis. Karklaitė meluoja, sakosi, jog dienoraštį jai atidavė brolis, su kuriuo ji buvo susitikusi Vilniuje vasario 1 d. Tuo tarpu pagal orų parodymus iš dienoraščio supratome, jog paskutiniai įrašai daryti vasario 11–12 d. Tada ją tikrinom per kameros agentūrą **Pivonija**, kuriai ji pasakė tiek, kad tikrai neprisipažins: „*Jei neprisipažinsiu man nieko nebus, blogiausiu atveju gausiu 7 metus, o jei prisipažinsiu – visus 25. Tegul mane nors pjausto į gabalus – neprisipažinsiu, tegul žino, kad yra lietuvių – didvyrių*“. Ir dar papasakojo, jog ją labai palaikė Salako klebonas Morkvėnas, pagyręs, kad labai narsiai laikosi. Ji papasakojo, jog pažinojusi Račinską ir kt. „gaujos“ narius.

Į **Pivonijos** klausimą, ar ji perdavė broliui saugumiečių duotą laišką legalizuotis, ji atsakė, kad neperdavė ir nelinkusi, kad brolis pasiduotų. Prieš išleisdami Karklaitę, davėme jai laišką broliui, kad jis ateitų legalizuotis.

Kadangi per kameros agentūrą išaiškinta, jog Aldona bijanti, kad neišlaikys jos suimta motina, nors abi susitarė nieko neprisipažinti. Mes vasario 18 d. suėmėme jos motiną Zosę Karklienę, Krisiaus, g. 1907 m. Pastaroji tardoma tris paras nedavė parodymų.

Po tardymų Karklienei į kameralą įleista **Pivonija**, kuri labai pagyrė motinai Aldoną, kad toji laikėsi kietai ir nieko neišdavė. Į tai Karklienė kai ką papasakojo agentei, kad jos sūnus slapstosi, ateina į namus, kad kaimynas Ragauskas pasiuvo jam batus. Kur dabar Juozas – žino Aldona.

Dėl sūnaus legalizavimo Karklienė atsakė, jog greitai būsias karas ir sūnui nėra reikalo legalizuotis. Geriau suveiks jam fiktyvius dokumentus, nes Kaune yra gera dukros pažįstama Emilija, kuri gyvena viename bute su karininku, kuris už 3 tūkst. rublių padarys bet kokią pasą. Jei pinigų trūks – duos kunigas. O, be to, ji galvojanti, kad ir dukteriai reikėtų pasidaryt fiktyvius dokumentus ir išvažiuot į Vilnių, kur gyvena kažkokia Marytė, dirbanti Raud. Kryžiaus ligoninėje. Jos vyras karo laike buvo Jūžintų policijos viršininku.

Su „bandito“ Lukošiuo motina dirba mūsų agentūra: **Rūta** ir **Beržas**. Pasak jų, Lukošiuonienė vasario 10 d. išvyko ieškoti sūnaus. Ji norėtų, kad sūnus registruotųsi, bet bijo, jog gali būti suimtas... Gal reikėtų perduoti jai laišką sūnui, bet nežinom kaip tai padaryt, nes ji mūsų rajone neregistruota.

„Bandito“ Pošiaus paieškai pasiūstas inf. **Krylovas**, jis nuvyko į Varniškių ir Rudoniškių k. Rudoniškių k. gyvena tokia Juodkienė Valė.

Dūdėno Jono-Vyno „gaujos“ paieškos planas 1951 m. liepos–rugpjūčio mėnesiams.

Iš tardomo Budrio sužinota, jog su Dūdėno „gauja“ palaiko ryšius Bajorėlių k. gyventojas Žilinskas Jonas, Justino. Įtariama, jog tai jis, nes pasak Budrio, jis yra „Žilinskas su ūsais“, reikia nufotografuoti visus ūsuotus Žilinskus ir duoti Budriui atpažinti.

Iš inf. **Leono** gauti duomenys, jog kaimuose aplink Pašvintės ežerą pasirodo „banditai“, tarp kurių yra **Aras**. Įtariama, jog jų „gaujos“ ryšininke yra Gerutiškių k. gyventoja Romelienė Marijona, Jono, g. 1881 m. Suimtas Labuckas prisipažino, jog Račinskui pavedus, nešdavo korespondenciją *sesei Rūtai* – Romelienei. Per ją ėjo korespondencija *Br. Smalvai*, bet kas jis toks, Labuckas nežino.

Iš apklausiamo Čičelio Stasio-*Pėstininko* gauti duomenys, jog ryšius su „gauja“ palaiko Damošius Antanas – Jakėnų k. gyventojas. Su Damošium eidavo į susitikimus su „banditais“ ir Juodka Petras, Jakėnų k. gyventojas.

Įtariama, jog su Rūku vaikščiojo Zaguriškės k. gyventojas Bronius Gimžauskas, Stasio, g. 1931 m., kuris neva mokėsi iki tol Švenčionių gimnazijoje.

Pranešimas. 1952 05 14 areštuotos ir perduotos Utenos MGB Karklaitė Aldona, Juozo-Ramunė ir Černiauskaitė Ona, Alekso, g. 1927 m., iš Salos k., Zarasų r. Nustatyta, jog Karklaitė palaikė ryšius su Račinsko būriu. Nušovus Rūką, pas jį rasti dokumentai, pasirašyti *Ramunės*, tai esanti Karklaitės slapyvardė. 1950 m. „banditiškame“ įsakyme Nr. 1 rasta, jog *Ramunė* esanti ryšininkė, kuri dirba nuo 1949 m. Jos bendrininkavimą įrodė Čičelio Antano, Čičelio Alfredo ir Čičelienės Uršulės parodymai, nes ji rinko „banditams“ produktus. Net po J. Karklo žūties ji nenurimo ir į Kauną Špuraitei Emilijai parašė, jog „11 balandžio žuvo vienas lietuvis“. Pati Karklaitė per tardymus kol kas tyli.

Černiauskaitė Ona suimta tuo pagrindu, kadangi 1952 02 23 sribai Makejev ir Kožankov, užėję pasišildyti į Tarlokiškių k. gyventojos Jadvygos Bulkienės namus, pas ją rado laišką. Kada norėjo pažiūrėti – šeiminkė nedavė, tada jie jėga atėmė ir surado, jog jis – antisovietinio turinio, sveikinimas su vasario 16-ąja.

J. Bulkienė buvo suimta ir 1952 03 03 mūsų agentei **Rozai** prasarė, jei ją (**Rozą**) išleistų anksčiau, kad ji praneštų J. Bulkienės motinai ir seseriai Onai Černiauskaitei, kad šios namuose „degintų visus popierius“. Pagal šią informaciją tą pačią dieną padarėm kratą, kurios metu buvo rastas „banditas“, kuris apšaudė ir sužeidė sribą Semionovą. Pasirodo ten nuo 1951 m. rudens gyveno „banditas“ Petras Daščioras-*Perkūnas* iš Obelių rajono. Tai jis ir parašė tą laišką, Daščioras likviduotas Obelių rajone 1952 03 18.

R. K. p a s t a b a : knygoje „Laisvės kovotojų prisiminimai“ VIII dalis, išleistoje 2014 m. Vilniuje, 110 psl. pažymėta: 1951 m. nušautas kaip dezertyras **Petras Daščioras**, neįvykdęs sovietų kariuomenės vadovybės užduoties. Jis tarnavo rusų kariuomenėje Ukrainoje, iš ten buvo paleistas su legenda kaip dezertyras ir turėjo įsiterpti į Lietuvos vietinių partizanų būrį, neva kaip pabėgęs iš kariuomenės, apsisistojo pas Bakanavičių Pakriaunio k., bet su vietiniais partizanais ryšio neužmezgė, nevykdė čekistų nurodymų ir už tai buvo sunaikintas.

Dūkšto r. MGB agentūrinių-operatyvinių priemonių, dirbant su bylos-formulario Nr. 5197 objektu, planas. 1952 07 11. Karklienė Zosė, Krisiaus, g. 1907 m. Bajorų k., lietuvė, mažaraštė, dirba kolūkyje „Raudonasis partizanas“. B/f Karklienei užvestas 1952 m. vasario mėn. pagrindu, yra suimtųjų: S. Čičelio, A. Čičelio, A. Pipiro, agentūros **Gulbė, Pivonija, Beržas** ir **Žaibas** duomenys.

Nustatyta, jog Karklienė palaikė ryšius su Račinsko būriu ir į „banditišką“ veiklą įtraukė savo vaikus: Aldoną ir Juozą. Nuo 1951 m. pavasario savo namuose slapstė sūnų nelegalų Juozą Karklą ir „banditą“ Rūką Jurgį-*Juodvarnį*. Be to, slapstė veikiančio „bandito“ P. Lukošiuono motiną Oną ir „bandito“ brolių Izidorių, per kuriuos bandė susiršti su Dūdėno „gauja“, siekdama perduoti „banditams“ savo sūnų Juozą.

„Banditas“ Rūkas nušautas 1951 06, o Karklas – 1952 04 11. Duktė Rūkaitė Aldona suimta ir nuteista, kaip „banditų“ rėmėja *Ramunė*. Karklienės atžvilgiu buvo renkama medžiaga jos areštui, bet ji buvo nepakankama įrodyti jos nusikaltimus.

Šiuo metu numatoma pasiūsti ag. *Pivoniją*, siekiant sužinoti, kur paslėptas jos sūnaus Juozo šautuvas, kuris nerastas jį likviduojant. Sukurti legendą, jog neva kreipėsi vienas pažįstamas, kuris ieško ginklo, nes esąs dezertyras ir nori išeiti į būrį. Tas dezertyras neva susitarė su „banditais“, jį priimtų bet tik su savo šautuvu.

Per ag. *Rūtą* nustatyti Karklienės politines pažiūras, ar ji vykdo antisovietinę veiklą ir ar neturi slaptų ketinimų kenkt kolchozui.

Išvada pagal b/f. Nr. 2178, 1952 03 02. B/f Vytėnui Broniui, Juozo-*Lapei*, g. 1924 m. Ažvinčių k., užvesta Zarasų apskr. MGB sk. 1947 02 23, nagrinėjama kaip ag/b. Nr. 40 „**Povstancy**“ objektas, kaip „gaujos“ narys. Iki 1942 m. gyveno savo ūkyje, paskui tarnavo vokiečių kariuomenėje. 1944 m. įstojo į „gaują“, kuriai vadovavo Kaladinskas Kazys. Pogrindyje turėjo slapyvardį *Lapé*. Jo buvimą „gaujos“ nariu patvirtino agentūra – *Peilis* ir *Vanda*, taip pat sulaikytas „banditas“ Milašius Aleksas. Nuo 1947 m. duomenų apie jį nebegaunama, iš paimtų „banditų“ dokumentų nežinoma apie jo legalizaciją ar žūtį. Duoti užklausimai į Uteną, Kauną, Mažeikių r.

Vytėno šeima 1948 m. represuota, kiti giminystės ryšiai neišaiškinti.

Dūkšto r. MGB agentūrinių-operatyvinių priemonių, dirbant su bylos-formuliario Nr. 2178 objektu, planas. 1952 07 24. (Kažkodėl rašoma, jog jo brolis Vytėnas Albertas, g. 1920 m., gyv. Tauragnų mstl., praeina kaip sulaikytas „banditas“?). Jo brolis Albertas 1948 04 19 sulaikytas Utenos apskr. MGB sk. kaip „gaujos“ narys ir davė parodymus apie brolio buvimą „gaujoje“, jis užverbuotas kaip *Ažėnas* (Albertas Vytėnas) ir pasiūstas brolio paieškai. Numatome kreiptis į Utenos r. MGB išsiaiškinti, kur dabar yra ag. *Ažėnas*, kas jam žinoma apie brolį bei paieškomus „banditus“: Vegelą Joną, Vinco; Milašių Antaną, Nikodemo ir Panavą Stasį, Juliaus.

Taip pat Tauragnuose gyvena paieškomo Vytėno brolis Antanas. Reikia jį apklausti, ką jis žino apie brolio buvimo vietą. Taip pat kreiptis į Mažeikių r. MGB, kad atsiųstų nuotrauką pas Vytėno seserį Veroniką Ūdrienę gyvenančio Kairiūno, kuris išoriškai panašus į Br. Vytėną. Taip pat apklausti buvusį „banditą“ *Skrajūną* (Bulka Juozas), kuris šiuo metu yra užverbuotas kaip LSSR MGB 2N v-bos agentas.

Pažyma apie kompromituojančius duomenis pagal b/f Nr. 2222. Garbšys Juozas, Juozo, g. 1917 m. Vyželių k., 4 sk. išsilavinimo, kilęs iš buožių, dirba kolūkiečiu „Julės Žemaitės“ kolūkyje. B/f užvesta Zarasų apskr. MGB sk. 1949 10 12 pagal agentūrinius duomenis, jog Garbšys nuo 1945 m. pradžios buvo Juodkos Antano-*Sakalo* būryje, buvo ginkluotas šautuvu. Dalyvavo teroristiniuose aktuose, 1945 12 registravosi, ginklo ne pridavė, o jį pasiliko sau. Palaikė toliau ryšius su „gauja“.

Garbšio Juozo du broliai Antanas ir Balys buvo baltalietuviais (1941–1944 m.), o 1945 m. įstojo į *Sakalo* „gaują“ ir joje veikdami, 1945 m. buvo nušauti.

Juozas Garbšys 1948 m. buvo užverbuotas slaptu informatoriumi *Zarasietis*, bet vertingos informacijos nesuteikė ir 1951 m. iš agentūrinio tinklo išbrauktas kaip „banditas“.

Planas priemonių pagal b/f Nr. 2222. Apie Garbšio nusikalstamą veiklą liudija agentūra *Jarockas*, ag. *Aras*, liudininkai – Kemeklis Petras, Žiliukas Pranas, Žiliukas Juozas ir kt.

Artimuose santykiuose su Garbšiu yra Korsakas Alfonsas, gyv. Vilniuje, kuris yra

MGB Vilniaus sr. v-bos agentu. Duoti užklausimą Vilniaus sr. 2N Vilniaus v-bai per Korsaką nustatyti praktinę Garbšio veiklą po jo legalizavimosi ir pabandyti išaiškinti, ar jis turi šautuvą. Pasiųsti Korsaką maršrutu Juozo Garbšio demaskavimui. Jei Korsakas iš tinklo išbrauktas, tai jį apklausti kaip liudininką. Agentui *Vėjas* duoti užduotį nuolat stebėti Garbšį, ar tik jis neužiima antisovietine veikla, nukreipta į kolchozo griovimą.

Išvada pagal b/f Nr. 2179, 1952 03 24. Milašiui Antanui, Nikodemo, g. 1918 m. Pratkūnų k. B/f užvesta 1947 02 23 pagal agent. bylą „*Povstancy*“. 1941 m. A. Milašius įstojo į Bajorų k. baltalietuvių būrį, areštavo sovietinius piliečius. 1944 m. įstojo į k. Kaladinsko būrį, dalyvavo teroristiniuose aktuose. Jo slapyvardis buvo *Eglaitis* (Milašius Antanas, Nikodemo). Pagal Salako vlsč. NKVD vrš. Novikovo 1945 12 13 raportą Zarasų apskr. OBB sk. vrš. vyr. lt. Malininui, pagal ag. *Beržo* 1945 12 08 duomenis – Milašius nušautas Daugailių vlsč. ar areštuotas Utenos NKVD. Tačiau šios informacijos nepatvirtino nei Utenos apskr. MGB (1947 09 13, Nr. 6/1195), nei Vilniaus sr. MGB (pažyma, 1951 04 24). Ag. *Vanagai* 1946 08 22 pranešė, jog 1946 07 Ivainišio kaime, Utenos apskr. buvo likviduojama 40 asm. „gauja“, į kurią neseniai buvo įstoję Kazys ir Antanas Milašiai iš Pratkūnų k. Tuosyk jie buvo sužeisti. Tie patys *Vanagai* 1947 05 14 pranešė, jog prieš savaitę 4 „banditai“ nužudė pil. Norkūną Galinių kaime, tarp „banditų“ buvo Antanas Milašius.

Milašiaus šeima (tėvas, motina ir sesuo) 1948 m. ištremti iš Lietuvos, kitų giminių rajono ribose neturi.

Ag. *Beržis* (Alfonsas Korsakas?) šiuo metu gyvena Vilniuje ir yra LSSR Vilniaus sr. 2N v-bos agentu.

IGNALINOS rajono

LYA, f. K-19, ap. 1, b. 173. Ignalinos rajono MGB skyriaus byla. Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su nac. pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ 1951 m. rugpjūčio mėn. 1951 m. rugpjūčio 21 d. nušauti kolūkio „Petras Cvirka“ kolūkiečiai Romelienė Leokadija, Petro, g. 1896 m. Grigališkės k., ir Jurgelėnas Romelis, Motiejaus, g. 1902 m.

Maždaug 21.00 val. „banditų“ – 7-ių asm. grupė, tarp kurių buvo *Mikasiukas, Rokas, Seklys, Grigas, Galinis* (mūsų agentas-„dvurušnikas“), apsupo Romelienės namus, kur tuo metu buvo Jurgelėnas, atėjęs pagalėti kirvio.

Pasikvietę į virtuvę Jurgelėną, „banditas“ *Seklys* pareiškė: „Ar ilgai dar išdavinėsi MGB?“ Kirto jam du kartus pistoleto rankena ir liepė gulti ant žemės veidu žemyn. Jurgelėnas pradėjo teisintis, kad jis nieko nėra išdavęs, tačiau *Seklys* šūviu į galvą Jurgelėną nužudė.

Po to jis pakvietė į virtuvę šeimnininkę, kurią, taip pat paguldęs ant žemės, šūviu į galvą nužudė. Po to dar „banditai“ norėjo nužudyti kolūkio brigadininką Gurską Petrą, bet nerado jo namuose.

Grįždami iš teroro akto, „banditai“ pateko apie 22.30 val. į mūsų pasalą, bet nieko nesužeidėm ir nenušovėm. Nustatyta, jog teroro aktą sukurstė aktyvūs *Roko* „gaujos“ rėmėjai tai: Jurgelen Alfonsas ir Jurgelevičius Petras, kurie ne kartą grasino žuvusiems, neva už jų artimųjų areštą.

Ataskaitiniu laikotarpiu užverbuota inf. **Roza**, kurios verbavimui tapo pretekstas, kad palaiko ryšius su **Voldemaro** gaujos ryšininke Cibulskiene Elena, Kazio, iš Juodagalvių k. Cibulskienė esą dabar ieško vietos **Voldemaro** bunkeriu ir tai pasidalijo su **Roza**.

Dirbama su agentu **Darius**, kuriuo „banditai“ pasitiki. Planuojama pasiųsti iš kariuomenės komisariato šauktinių kvietimą. Išsiųsta visai eilei asmenų, tarp kurių yra ir **Darius**. Kadangi **Darius** „banditams“ yra sakęs, jog neis į sovietų kariuomenę, tai pildydamas savo pažadą, jis perėjo į nelegalią padėtį ir pradėjo slapstytis Svilų k. arti Saplio Jeronimo gyvenamosios vietos, kuris yra aktyvus **Roko** „gaujos“ rėmėjas.

Turint mintyje, kad **Roko** „gauja“ gyvena daugiausia Antanų miške ir, kad ryšys su agentu gali būti problemiškas, nes **Rokas** draudžia lankyti artimuosius, agentui buvo duota užduotis: jei įstos į „gaują“, pereiti į **Voldemaro** grupę, kuri šiuo metu slapstosi atskirai. Kaip mes nustatėme, **Voldemaro** „gauja“ sistemingai aplanko **Roko** „gaują“, taip pat ji lanko agento artimuosius, pas kuriuos apsistoja pakeliui einant į **Roko** „gaujos“ stovyklas.

Taip pat, esant **Voldemaro** „gaujoje“, agentui atsiranda galimybė sužinoti **Šilo**-Jono Makauskio „gaujos“ slaptavietes, nes ši „gauja“ bendrauja su **Voldemaro** „gauja“. Ryšį **Darius** su mumis palaikys per agentą **Kudriavyj**, kuris yra jo brolis, taip pat bus „tamsoje“ naudojami **Dariaus** artimieji, taip pat **Kudriavyj** žmona, kuriai, esant reikalui, **Darius** paliks užšifruotus laiškelius, kuriuos ji turėsianti perduoti savo vyrui **Kudriavyj**. Taip pat įrengtos penkios slaptavietės, kurios paliktos tikėtinoje „banditų“ lankymosi vietoje.

Pereidamas į nelegalią padėtį, **Darius** įsipareigojo, esant pirmai galimybei, likviduoti **Roką** ir kartu su juo esančius „banditus“. **Darius** yra instrukuotas, kaip elgtis esant „gaujoje“, kaip bendrauti su „banditais“, kaip elgtis esant susidūrimams su kareiviais ir „liaudies gynėjais“, kaip užmegzti ryšius su „gaujos“ rėmėjais ir ryšininkais. Taip pat duota užduotis išaiškinti **Roko** ryšius su vadinamąja LLA vyriausiąja vadovybe.

Išaiškinta, jog **Roko** sūnus yra auginamas Bobėnų k. pas Gylį, kuris jau bijo laikyti vaiką, vengdamas arešto pasekmių. Agentui **Rimar** davėme užduotį, neva jo sūnus draugauja su **Roko** sūnumi, tai tuo pagrindu paimti jį auginti pas save. Po **Rimar** pokalbio su Gyliu, pas **Rimar** atėjo Basienė Petronėlė, kuri kalbėjo, jog pas Gylį auga jos anūkas, kurio motina dabar esanti kalinimo vietoje, tačiau nieko nepasakė dėl anūko perdavimo auginti **Rimar**. Dabar, deja, **Roko** sūnaus perdavimo **Rimar** klausimas atidėtas, nes **Rimar** sunkiai susirgo ir iki 1951 08 25 gydėsi Vilniaus ligoninėje.

Atvykęs iš Vilniaus, 1951 08 25 **Rimar** pranešė, jog **Roko** vaikas vis dar auga pas Gylį, todėl mes esame numatę priemonės vaiką pervesti gyventi pas **Rimar**.

1951 08 užverbuotas inf. **Sibiriak**, g. 1929 m. Rimaldiškės k., kurio sūnėnas (inf. **Jonas** ir **Varnas** duomenimis) pasakė, kur yra bunkeris 10-čiai „banditų“. Sūnėnas dar nepilnametis piemenukas. Mes, iškvotę **Sibiriaką**, išaiškinome, jog tikrai jo sūnėnas 1951 05 surado Pupienos miške bunkerį apie dešimčiai „banditų“, o rugpjūčio 3 d. **Sibiriak** pats buvo tame bunkeryje. Mes bunkerį radome, bet tuščią.

Iš Vydžių r. MGB gautas dokumentas „K“ siunčiamas Basienės Petronėlės, kuri rašė savo dukrai Matuliauskienei Teklei, esančiai Krasnojarsko krašte, kuri yra „bandito“ **Voldemaro** žmona. 1951 07 15 laiške Basienė rašo, jog **Rokas** su vaikais negyvena, ji pati

nuolatinės gyvenimo vietos neturi, o nuo gegužės mėnesio su Klemensu Basiu („banditu“ *Bajoru*) nesimatė. Parašė, kad pasiuntė maisto ir pinigų, atsakymą rašyti adresu: Gruzdienei Bronei, Vosiūnų k., Kazėnų „selsovietas“, Vydžių rajonas. Perspėjo, jog šituo adresu ilgai negyvens. Taip pat voke rasta 4-ių ginkluotų „banditų“ nuotrauka.

Numatoma paimti Gruzdienės rašto pavyzdį, nes Basienė esanti neraštinga.

Pagal agent. bylą „*Krotų*“ persekiojama *Voldemaro* „gauja“, kurios aktyvus rėmėjas – Cicėnas Juozas, Justino, palaiko ryšius su „gauja“. Jo areštui išduota prokuroro sankcija.

Siekiant smogti operatyvinį smūgį „gaujai“, numatyta slapta suimti Cicėną ir sulai-kymo metu jį bandyti verbuoti, pateikiant prokuroro sankciją, grasinant, jei artimiausiu metu jis nepakis *Voldemaro* „gaujos“, tai bus suimtas.

Inf. *Roza* seka Cibulskienę Eleną, Kazio, kuri turėjo užduotį parengti bunkerį „banditams“. Be to, Cibulskienė pakvietė *Roza* į Ceikinių „fiestą“ 1951 09 09, iš kur Cibulskienė (Cibulskienė Elena, Kazio, g. 1920 m., Juodagalvių k.) ją nuves į „banditų“ stovyklą, kur vyks baliukas su „banditais“ ir jų rėmėjais.

Inf. *Misiūn* seka savo tolimą giminaitį Karolį Tarasevičių, pas kurį ateina *Voldemaro* „gaujos“ „banditai“. *Pinavija* praneša, jog Baltūniškės k. gyventojas Cicėnas Juozas, Kazio, 1941 m. buvo sukilėlių būryje.

Inf. *Beržas* seka aktyvų *Šilo* „gaujos“ rėmėją Butrimą Stasį, Motiejaus, pas kurį susitinka su *Šilu* savo namuose. Numatyta slapta sulaikyti Butrimą, tikintis iš jo išgauti nuodugną prisipažinimą. Gal ir užverbuoti agentu, kad vėliau likviduotų *Šilo* būrį.

Pagal *Kalvelio* duomenis *Šilo* „gaujos“ narys *Dysnaitis* (Aškinis (Oškinis) Jonas-*Bolševikas*, *Dysnaitis*) gyvena Čebatorių miške ir palaiko ryšius su Veronika Matkevičiene, Mykolu Jankūnu ir jo žmona Felicija, su kuriais susitinka krūmuose prie Čebatorių k.

Užvestas formuliaras Umbražūnui Kostui, Juozo, g. 1905 m. – Senosios Katinautiškės k. gyventojas, kuris dirba „Jaunosios gvardijos“ kolūkyje. Jis palaiko ryšius su *Roko* „gauja“.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su nacionalistiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ 1951 m. rugsėjo mėn.

1951 09 20 Rubelninkų k. *Voldemaro* būrio nušauti:

1. Vieštartas Konstantinas, Nikodemo, g. 1923 m., Švenčionių r., Masliškės k. gyventojas, VKP(b) narys, dirba „Naujųjų Rubelninkų“ kolūkio pirmininku;

2. Lipatov Merkurij Anfinogenovič, g. 1924 m., Švenčionių r., Kazanovkos k. gyventojas.

Dalyvavo nušaukiant Zenonas Cicėnas, jis ir nušovė Vieštartą.

Dalyvavęs tame (buvęs „banditų“ sulaikytas) Šajev Nifonij už bailumą išbrauktas iš partijos, nustatyta, jog jis 1951 09 12 buvo užvažiuavęs pas finansų agentą Joną Gaidelį, Leono, gyv. Paringyje, kurį tą pačią dieną apiplėšę „banditai“, paėmė iš jo daugiau kaip 4000 rublių.

1951 08 25 Rasčiūnų k. *Roko* „gaujos“ nariai nužudė Goršelatovą Timofejų, Afanasijaus, g. 1924 m. – Popovkos k. gyventoją, komjaunuolį, rajono finansų sk. darbuotoją. Nušovė „banditai“ atėję iš Antanų miško.

1951 09 rajono MGB skyriui tapo žinoma, jog *Roko* „gaujos“ narys slapyvardžiu *Dun-*

dulis slapstosi 6 km nuo Tverėčiaus, miške. Realizuojant šiuos duomenis, buvęs stribas Petrov pasiūstas į tą mišką. Jis atidžiai instruktuotas ir legenduotas kaip medžiotojas, atėjo į miško vietą, kur galėjo slėptis *Dundulis*. Pagal tai, jis 1951 09 30 netoli pelkės miške pamatė palapinę, kurioje, pamatęs „banditą“, sukomandavo kelt rankas. Tokiu būdu jis areštavo „banditą“ *Dundulį* ir atvarė iki Tverėčiaus. Pas jį rastas rusiškas šautuvas su 50 šovinijų. Tai esąs Bernotas Romualdas, Kazimiero, g. 1901 m. Dysnos k., Ignalinos r. Tardomas jis parodė, jog iki 1950 01 buvo „gaujos“ rėmėju, paskui perėjo į nelegalią padėtį, kur susitiko su *Roko* „gaujos“ nariais, kurie priėmė iš jo priesaiką ir davė ginklą. Dabar jis perėjo gyvent vienas arčiau giminaičių. Duomenų apie *Roko* „gaujos“ slapstymosi vietas Bernotas Romualdas-*Dundulis* neduoda.

1951 09 23 gauti duomenys iš informatoriaus *Liudviko*, jog *Šilas* kartu su Tekle Pilinskaite buvo užėję pas Anuprą Juodagalvį, gyv. Poviliškės k. Jie kalbėjo, jog gal reiks mirti badu, nes pas jį kojose atsivėrė žaizdos ir pasakė, jog ateis greitai laiku pas Mačiulį (kuris yra mūsų inf. *Liudvikas*-Mačiulis) prašyti duonos. *Liudviką* mes instruktavome, kad, atėjus „banditams“, pasiūlyti jiems pas jį kurį laiką pagyventi ir, jei *Šilas* sutiks, tuomet apgyvendinti juos daržinėje, apie ką nedelsiant mums pranešti.

1951 09 25 ag. *Kalvelis* pranešė, jog 1951 09 22 vakare su Gudoniū Juozu nuėjo į Daugėlišio miško laukymę, kur dieną Matkevičienė Veronika su *Dysnaitiu*-Aškiniu Jonu varė samagoną. Kartu samagoną varė ir Jankūnas Mykolas. Paskui įvyko balius, kur *Kalvelis*, Jankūnienė Felicija (Antano žmona), Matkevičienė ir *Dysnaitis* gerė samagoną. Matkevičienė kelis kartus griebė už rankos *Dysnaitį*, kad jis negertų per daug. *Kalveliui* duota užduotis panaudoti „preparatą-22“ prieš *Šilo* „gaujos“ narius.

1951 09 30 šaltinis *Vilenskij* pranešė, jog 1951 09 28 ganydamas karves, pamiškėje susitiko Pilinskaitę ir Makauską, su kuriais išgėrė iš Mikalinės k. atsineštą samagoną. Geriant paklausė Makausko, kur dabar yra *Dysnaitis*? Šis atsakė, jog su *Dysnaitiu* dabar nesutaria, jis gyvena aplink Čebatorius ir varo ten samagoną.

Inf. *Vilenskij* duota užduotis, susitikus Makauską, atsargiai jį pasikviesti į svečius ir apie tai per savo giminaičius nedelsiant informuoti mus.

Kalvelis praneša, jog 1951 10 03 Aškinis buvo atėjęs per bulviakasą į Čebatorius pas Albertą Matkevičių, Domininko, kuris dėl ligos 6 mėn. atleistas iš kariuomenės, su kuriuo 2 val. kalbėjosi.

1951 10 05 naktį Aškinis atėjo į svečius pas *Kalvelį*, bet greitai išėjo. *Kalveliui* duota ta pati užduotis, t. y. nugirdyti Aškinį.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus, kovojant su nac. po-grindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ 1951 m. lapkričio mėn. Sulaikyta lapkričio 6 d. Noreikaitė Brigita, kuri davė parodymus prieš šiuos „banditų“ rėmėjus, tai: Berdikšliai (du broliai), gyv. Smilginiškių k., Šalna Jonas, Ožionių k., pas kurį ji (Noreikaitė) gyveno molinėje daržinėje, jos sesuo Šalnaitė Stasė, kuri atnešdavo valgyti; Stasė ir Genė Taluntytės iš Viktorinės k., pas kurias „banditai“ slėpė savo daiktus, Šiaudinis iš Dysnos k., kuris perkėlinėja „banditus“ per Dysnos upę.

Legalizuota 1951 10 30 buvusi *Šilo* „gaujos“ narė Pilinskaitė Teklė išvardijo šiuos *Šilo* „gaujos“ rėmėjus: Matkevičienę Veroniką, Silvos, iš Čebatorių, ir Malinovskį Petrą, Nikodemo, iš Azos k. Pas jį tankiai užeidavo *Šilas*, jam paliko auginti ir savo vaiką.

Pastaruoju metu turėjom planą panaudoti **Darių**, bet žuvus *Romeliui*, *Bieliniui*, *Beinoriui* ir *Žilvičiui*, jis prarado galimybę įsijungti į „gaujos“ sudėtį. Šiuo metu **Darius** nelegaliai gyvena pas *Voldemaro* „gaujos“ rėmėją Pošiūną tam, kad pavyktų įsijungti į *Voldemaro* „gaują“. Jam išduotas preparatas „47“, kurį jis galėtų panaudoti prieš „banditus“ arba fiziškai juos sunaikinti.

Lapkričio 21 d. šaltinis **Kudriavyj** pranešė, jog 1951 m. lapkričio 19 d. pas Pošiūną susitiko su **Dariumi**. Pošiūnienė kalbėjo, jog **Dariui** nieko netrūksta, jis yra saugus, jį prižiūri, „banditai“ žadėjo ateiti 1951 11 15, bet neatėjo. Pošiūnas kalbėjo, jog *Volde-maras* – patyręs partizanas ir geras žmogus, jis esą miške jau 8 metus ir su juo **Darius** neprapulsias... Pošiūno dukra Jadzė, esą gerai stebi padėtį, nors netoli gyvena stribas, bet vieta rami ir būsią viskas gerai.

Siekiant kuo greitesnio **Dariaus** įsiliejimo į „gaują“, numatoma jį apgyvendinti pas aktyvesnius *Voldemaro* „gaujos“ ryšininkus.

Pagal vidinio agento **Ungurio** duomenis, *Roko* „gauja“ numato žiemoti Ignalinos rajone, *Voldemaro* „gaujos“ veikimo rajone. Siekiant išaiškinti jų slapstymosi vietas, 1951 11 04 organizuotas Šulgų miško patikrinimas, bet be rezultatų.

Mūsų agentas **Misiūnas** „banditui“ Martinkėnui pasakė, jog pas save namuose turi iškasęs bunkerį, kuriame gyventi norėjo Kluonis, bet jis žuvo ir bunkeris stovi tuščias, nors esąs labai geras. Bandome „banditus“ sudominti, kad jie ateitų gyventi...

LYA, f. K-19, ap. 1, b. 174 (senas 39/14), Ignalinos rajono MGB skyrius 1952 m.

Vilniaus srities MGB v-bos vrš. pplk. Jakovlevui. Pranešimas apie Ignalinos r. MGB skyriaus darbą 2N linija 1952 m. sausio 15–20 d. Rašoma, jog 1952 01 17 d. į šaltinio **Kudriavyj** namus atėjo *Voldemaro* vadovaujama partizanų grupė susitikti su ten gyvenančiu MGB agentu **Dariumi**, kuris turi MGB užduotį išeiti į būrį kaip vidinis agentas.

(...) **Pranešėjas** pasiūlė „banditams“ išgerti, tačiau „banditai“, nuduodami kuklius, atsisakinėjo, kad negers. *Voldemaras* net nuėjo už spintos, tačiau po pakartotinių **Dariaus** ir pranešėjo prašymų atsisėdo prie stalo. *Voldemaras*, *Mikasiukas*, *Makulis* sėdo už stalo, o **Darius** kreipėsi į sėdinčius ant pečiaus: „Na, *Sekly* ir *Bajorai*, lipkite žemyn“. *Voldemaras* už juos atsakė, kad jie negeriantys, bet susipažinimo proga esą reikia išgerti. Tie du nulipo nuo krosnies ir sėdo gerti.

Voldemaras kalbėjo, jog jis gėręs visokią degtinę ir net „kaukazietišką vyną“, kurį jam pataisė rusai, po šio jis pametė automatą ir pats vos iššliaužė. Po to *Bajoras* papasakojo, jog antrą Kalėdų dieną turėjo 7 litrus samagono ir visą jį išgėrė keturiese. Į tai *Voldemaras* atsakė, kad jie geria tik ten, kur juos saugo visi kaimo žmonės. Išgėrę jie pradėjo rengtis milines, bet pamatė pro langą kažką einant. „Banditai“ sukluso, tada **pranešėjas** nuramino, jog eina „mūsų Poviliokas“, t. y. pusbrolis. Tačiau „banditai“ pasislėpė ant pečiaus.

Po to šaltinio tėvas greitai nurinko stalą, kad nebūtų panašu į didelės kompanijos apsilankymą, paskui dar pamatė pro langą einant kaimyną Alfonsą Misiūną, bet jis neužėjo į namus. Tada šaltinis paprašė tėvo dar atnešti degtinės, tačiau tėvas nėjo, o „banditai“ patys atkalbėjo, esą mes patys nueisime ir atsinešime.

Darius pradėjo prieštarauti, jog tuoj visas kaimas žinos, kad jie buvo atėję, bet *Vol-*

demaras nuramino: „Mes žinome kur vaikščioti ir pas ką vaikščioti.“ Jiems bekalbant, ginklai (šautuvai ir automatai) buvo palikti ant krosnies, o jie prie savęs turėjo tik pistoletus ir granatas.

Toliau gėrė uždegtą užuolaidas ir viduje uždegę lempą. *Voldemaras* ištraukė tris grupines nuotraukas. Šaltinis pasakė, jog nuotraukoje esąs Martinėnas Juozas-*Galiūnas* – yra bailys. *Mikasiukas*-Galatiltis Vytautas su Zenuku nusijuokė ir pasakė, kad buvo bailys, bet kai rusai gerokai pavaikė, tai priprato. Toliau *Voldemaras* parodė į žmogų esantį nuotraukoje ir paklausė: „Ar žinai šitą studentą?“ Šaltinis atsakė, kad nežino, mat ne jo amžiaus, tada kažkuris „banditų“ pasakė, jog jis esąs iš Davaisių k. Kiek šaltinis suprato, „banditai“ apie „studentą“ esą neblogos nuomonės.

Voldemaras paklaustas, kaip pagamina nuotraukas, atsakė, jog fotografuoja patys, o juostelę duoda išryškint ir padaryt nuotraukas. Kam duoda – nesakė.

Po to „banditai“ išėjo ir kažkur porą valandų vaikščiojo. Vėliau sugrįžę pasakė, kad gavo dar samagono ir maisto. Begeriant šaltinis užsveikino į *Voldemarą*, šis atsakė: „Štai jau aštuntus metų vaikštai partizanuose ir dar pasiruošęs 20 metų vaikščioti, bet tik, kad gyvam nepasiduoti.“

Voldemaras išgėrimo metu pasakė, jog gyvenimas visai neblogas, bet rusai siaučia, o dar ne visai gerai, kad *Darius* (šaltinio brolis) su jais kartu, jis galėjo kur nors kitur peržiemoti, o pavasariui turėsią jam gerą vietą. Į tai *Mikasiukas* ir *Bajoras* pradėjo prieštaraut, esą labai gerai, kad *Darius* su jais kartu gyvena. *Voldemaras* atsakė, jog jis nieko prieš, kad *Darius* kartu su jais, bet reikėjo viską labai gerai apgalvoti.

Darius su Zenuku grįžo be degtinės, jie išgėrė viską ir to kas buvo likę. Tada šaltinis pasisiūlė nueiti į Žardeliškę dar degtinės, nes jis turėjo mintį „banditus“ nugirdyti ir nuosavuose namuose visus sulikviduoti. Tačiau šaltinio tėvas nebeleido eit ieškoti degtinės ir viskas taip liko. Tuo tarpu *Voldemaras* kalbėjo, jog rusai slapta miestuose kuria pagrindžio organizacijas ir ruošia planus, kaip užmegzti ryšius su miškiniais, bet mes visa tai žinom – kalbėjo *Voldemaras*.

Toliau jis sakė, jog yra daug užverbuotų žmonių, kurie patys viską jiems (partizams) pasisako kokias užduotis gavę iš saugumiečių. Toliau pradėjo kalbėti apie Dakтариūną iš Svirkių k. Toliau *Voldemaras* kalbėjo, jog Dakтариūnaitę slapyvardžiu *Viltis* išdavė Dietkauščiznos k. Izidorius Cicėnas, kuris buvo ryšininku ir jis perduodavo MGB atplėšinėti paketus.

Apie 23.00 val. *Voldemaras* liepė „banditams“ keltis ir eiti į žygį. Pasakė, kad kelias tolimes, reikės eit apie 20 km, todėl paliko mėsą ir lašinius. „Šito viso ir pas save turim“, – pasakė – nenorim tąsytis svorio“. Po to *Darius* kreipėsi į „banditus“, kad gal dar neis dabar kartu su jais, į tai šaltinis pasakė: „Paliauk bijotis, būk vyras“. „Banditai“ kai kurie taip pat pritarė, esą einame kartu su mumis. Tada *Darius* apsirengė ir pradėjo atsisveikinti su tėvu, abudu net apsisverkė.

Atsisveikindamas *Darius* šaltiniui pasakė, jog jie eina už Apso, ateisią gal po mėnesio, o per tą laiką tegul paruošia kompasą, pamainą baltinių ir „batareiką“ (prožektorių).

Šaltinis pranešė, jog atėję „banditai“ dvi dienas pamainomis miegodavo ant pečiaus arba ant dviejų lovų, nenusiavę ir nenusirengę, ginklų į šalį nepadėdavo. Valgė atsineštus

lašinius, pieną gėrė nesibijodami, o štai degtinę – kaip išaina; gali gert, o gali ir negert.

Šaltinis davė *Dariui* užduotį: jei nepavyks susitikti asmeniškai, tai bent jau pažymėti kvartalą, kuriame yra jų bunkeris ir perduoti per... (toliau neaiškus tekstas)

1952 01 19 pagal šaltinio *Šimkūnas* duomenis, Kelpučių k. pas Romualdą Čijunčiką, Gabrio, sugauta *Roko* „gaujos“ „banditė“ Galatiltytė Janina, Leono-*Lakštutė*, *Kregždutė*, *Žibutė*, g. 1924 m. Antanų k.

Vilniaus srities MGB v-bos vrš. pplk. Jakovlevui. Pranešimas apie Ignalinos r. MGB skyriaus darbą 2N linija 1952 m. sausio 25–30 dienomis. Nustatyta, jog agentas *Darius* 1952 01 17 buvo priimtas į *Voldemaro* būrį ir per Rimaldiškės k. išėjo į Baltarusijos Vydžių r. Siekiant likviduoti *Voldemaro* gaują, 1952 01 27 mūsų agentas *Kudriavij* pasiūstas pas savo tėvus į Kėriškės k., ginkluotas automatu ir pistoletu, kur laukia brolio, kad kartu veikdami su *Dariumi*, atėjus „banditams“, juos fiziškai likviduotų.

1952 01 28 inf. *Mikštaitė* pranešė, jog 1952 01 25 pas ją buvo atėjęs Valentas Cibulskas nuo Mačėnaitės Genės iš Juodagalvių k. *Mikštaitė* mūsų pavedimu perdavė laikraščius „Kelias į komunizmą“, į tai atsakė, jog Mačėnaitė Genė laukia šaltinio savo namuose.

Pas šaltinį atėjo Mačėnaitė, kuri paėmė knygų, kurios skirtos „banditams“ Kaukėnui ir mokytojui, kuris „banditauja“ kartu su juo. Tai esąs Martinėnas.

Pranešimas apie Ignalinos r. MGB skyriaus darbą 2N linija 1952 m. sausio mėn. 1952 01 19 sulaikyta Janina Galatiltytė duomenų apie „banditų“ slapstymosi vietas nedavė.

Inf. *Misiūnas* pranešė, jog pas jį lankėsi Martinėnas, kuris esą buvo duoneliauti: Bielinis Jonas iš Kurtiškės davė lašinių, apylinkės sekretorė Adelė Gilytė davė 200 rub., Smilginiškės k. Janutėnas Aleksandras davė duonos ir du litrus samagono, Daubokas Aleksandras davė tris pūdus kvietinių miltų, o jo duktė Melanija – 100 rub., 50 rub. davė ir Bielinytė Apolonija Smilginiškės k.

Martinėnas paklausė šaltinio *Misiūno* ar dar neužverstas bunkeris jo namuose? Šaltinis atsakė, kad bunkeris dar sveikas, tuomet Martinėnas pasakė: „Pasitarsime su vadu, jei leis – gal pas Jus apsigyvensim.“ Po kurio laiko pas jį atėjo *Rokas*, kuris domėjosi bunkeriu. *Misiūnas* paaiškino, kad bunkeris buvo paruoštas Kluoniui ir *Dunduliui*, bet dabar jų jau nebėra...

Atsisveikinant Martinėnas pasakė, jog esant reikalui, galės susiršti per Pivoriūnaite Marytę, Veikšų k., ir apylinkės sekretorę Gilytę Adelę.

Misiūnui mes išdavėme pistoletą TT, kad esant galimybei, sulikviduotų „banditus“.

Agentas *Darius* pagal mūsų užduotį nuo 1951 12 28 iki 1952 01 03 gyveno pas savo tėvą. Gautą iš mūsų automatą ištepė druskos skiediniu, nuo ko jis patapo panašus lyg gulėjęs žemėje. Jis automato spyną gerai sutepė solidolu, į vamzdžio vidų pripylė mašininės alyvos ir gerai užkimšęs, suvyniojęs į medžiagą, pakasė daržinėje ir ant jos uždėjo labai pikto šuns būdą.

1952 01 03 Pošiūnas ir jo žmona pasakojo, jog Matuliauskas ir Basys pas juos lankėsi ir domėjosi kaip sekasi *Dariui*. Matuliauskas pasakė, kad jie pasirengę priimti šaltinį 1952 m. sausio 13 d. ir kad jis būtų namuose. Pošiūnas atsakė, jog nelabai patogiu, nes tada būsiąs mokytojas Cibulskas, į ką Matuliauskas atsakė: „Nebijok, nieko jis mums nepadarys.“

Pagal Pošiūno, kuriam „banditas“ *Seklys* esąs pusbrolis, žodžius, Matuliauskas ir Basys kažkur turi bunkerį ir tą bunkerį žino Lepšių k. Adolfas Šimėnas. Be to, pasak Pošiūno, bunkeris turėtų būti pas Papinigį Juodiškės k.

Mes šaltiniui **Dariui** davėme uždavinį:

1. Įstojus į „gaują“, pirmiausia panaudoti spec. priemonę, o likusius, nepanaudojusius spec. priemonės, „banditus“ likviduoti iš ginklo, o apsvaigusius nuginkluoti, paslėpti jų ginklus, surišti ir pranešti mums.

2. Jeigu spec. priemonės koku nors būdu nepavyks panaudoti, tuomet likviduoti „banditus“ ginklu, tačiau būtinai likviduoti „banditų“ vadus *Roką* ir *Voldemarą*.

3. Susitikus sausio 13 d. *Voldemarą*, tartis dėl priėmimo į būrį. Jei jis nesutiks priimti arba net neduos ryšio linijos, dėl priėmimo į būrį, tuomet *Voldemarą*-Matuliauską Adolfą likviduoti, o toliau veikti pagal mūsų nurodymus.

Pranešimas. Apie Ignalinos r. MGB sk. agentūrinį-operatyvinį darbą, kovojant su nacionalistiniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ 1952 m. vasario mėn.

(...) išeinant „banditams“ **Osipovič** paklausė: „Ką daryti su bunkeriu?“ Į tai Martinėnas atsakė, kad kol kas nereikia jo sugriauti, tegul dar pabus 3–4 savaites, kol bus mažai sniego, tai „banditai“ gyvens miške, o jei bus daug – tai gal du gyvens namų bunkeryje. Pagal **Osipovič** žodžius, ten gali gyventi *Rokas* ir *Galiūnas*.

Šaltiniui **Misiūnui** duota užduotis važiuoti sausio 25 d. į Pastavus (Pastovius), tačiau kompasas ir žiūronų nepirkti. *Roko-Dijakomo* „gaujos“ sekimui atliktas toks darbas: 1952 m. vasario 2 d. šaltinis **Misiūnas** pranešė, jog sausio 25 d. aplankė Vaikščių k. gyventoją Pivoriūnaite Marytę, Juozo, kuri pasakojo šaltiniui, jog „banditai“ ją aplankė. Ji perdavė „banditų“ pageidavimą, jog jie užeis pas Latinį. Bet „banditai“ nebuvo atėję... Pasirodo, jog visgi buvo atėję, bet **Misiūno** namuose nerado, rado tik **Osipovič**, prašė nuvažiuoti į Pastovius ir nupirkti kompasą ir žiūronus...

Numatyta paskleisti žinią, jog **Osipovič** bus vežamas gydyti į Dvinską arba Vilnių ir kad tai per ryšininkus sužinotų „banditai“. Kada „banditai“ ateis, jei ateis, juos likviduoti ginklu.

Per šaltinį **Juraitę** pertikrinti duomenis ir pasitvirtinus sudaryti agentūrinę grupę *Roko* „gaujai“ likviduoti. Vasario 6 d. **Roza** pranešė, jog sausio 26 d. lankė pažįstamą Romelytę Melaniją, Rimaldiškės k., su kuria ėjo į vakarušką. Romelytė Melanija po vakaruškos papasakojo, jog pas ją sausio 19 d. lankėsi *Mikasiukas*-Galatiltis Vytautas; *Bajoras*-Basys Klemensas; *Zenukas*; *Bukauskas* Kazimieras-*Seklys* (MGB ag. **Gudas**) ir *Žalgiris*-Girdziušas Česlovas (MGB ag. **Darius**). Pasak Romelytės Melanijos, jie atėjo į vakarušką iš Pijaus Romelio, Rimaldiškės k., pas kurį baliavojo...

Vasario 21 d. šaltinis **Lapė** mums pranešė, jog lankėsi vasario 19 d. pas Bronę Bagdonaitę, Ryžiškių k., kuri pasikvietė pranešėją vasario 23 d. pas Melaniją Romelytę, neva per ją galima susitikti su Jurgelėnu Alfonsu iš Surmų k., netoli Rimaldiškės k. Jis gali suvesti su *Bajoru* ir *Voldemaru*. Mes nurodėme: vykti į susitikimą su Jurgelėnu ir tartis dėl kitų susitikimų, gal ir „banditai“ ateis (dalis informacijos bylos lape išpjauta – L. A.).

Šaltinio **Karklelio** vasario 25 d. žiniomis, nustatytas *Roko* „gaujos“ rėmėjas – Juodupio k. gyventojas Spiečius Vitoldas, kuris turi ryšių su „banditų“ rėmėjais iš Lazinkų k. Jonu Papšiumi ir Teofiliumi Papšiumi. Anksčiau Grigališkės k. gyventojas Gurskas Petras

pranešėjui pasakojo, jog Spiečius Vitoldas ir Jonas Papšys neva pasakojo, jog „banditai“ kėsinaisi nušauti Grigeliškės k. gyventoją Leokadiją Romelienę, kuri vėliau tikrai (1951 m. liepos mėn.) buvo „banditų“ nušauta.

To paties pranešėjo sausio 20 d. duomenimis *Roko* ir *Voldemaro* būrių nariai paros laike slapstėsi pas Spiečių Vitoldą Pupienos k., o pastarasis ėjo į Lazinkas pas Papšį Joną, iš kurio nusipirko 3 litrus samagono „banditams“.

Anksčiau, pranešėjo *Karklelio* duomenimis, 1951 m. vasarą jam Kostas Steponėnas iš Lazinkų pasakojo, jog miške tarp „banditų“ matė ir Vitoldą Spiečių. Norėjo Steponėną sumušti kaip aktyvistą, bet užstojo Spiečius, neva esą giminaičiai.

Užduotis: slapta apklausti Steponėną apie Spiečių Vitoldą ir, gavus informaciją, rengti priemones „gaujai“ likviduoti.

Dėl *Voldemaro* „gaujos“ likvidavimo atlikti šie darbai: vasario 5 d. pranešėja *Mikš-taitė* pranešė, jog vasario 3 d. susitiko su Juodagalvių k. gyventoją Mačėnaitę Gene, kuri pasakė, jog iš pranešėjos gautų knygų ir laikraščių dar neperdavė. Mačėnaitė taip pat parodė „bandito“ Kaukėno Jeronimo-*Ūso* rašytą laiškėlį. Vasario 7 d. dar kartą susitikus, Mačėnaitė papasakojo, jog Kaukėnas Jeronimas-*Ūsas* su mokytoju *Galiūnu*-Martinkėnu Juozu gyvena Ceikinių vlsč., Šiaudinių k. bunkeryje, o pas ką konkrečiai – ji nežino. Tik Mačėnaitė pasakojo, jog pas tą žmogų jau milicija darė kratą įtardama bunkerio laikymu, bet laimei nieko nerado...

Į šaltinio pasiūlymą eiti susitikti su „banditais“, Mačėnaitė atsakė, kad to daryti negalima, nes esą labai seka...

Mes davėm pranešėjai užduotį pasiimti naujų knygų ir laikraščių ir įkalbėti Mačėnaitę eiti susitikti su „banditais“...

Vasario 10 d. pranešėjas *Vartis* pranešė, jog sausio 28 d. Maksimonių k. netoli Grušniaus Aleksandro namų susitiko „banditus“ Matuliauską ir Cicėną, kurie jį sustabdė šūksniu: „Stot! Kas eina?“ Matuliauskas domėjosi kaip sekasi šaltiniui paleistam iš kalėjimo? Kuo užsiima? Pokalbis vyko einant link Matuliausko brolių Kazio ir Petro namų... Matuliauskas prašė: „Jei būsite Vilniuje, nupirkite prožektoriumi baterijas.“ Pasidomėjęs, kur pranešėjas vaikšto, *Voldemaras* pasakė, kad nevaikščiotų po Maksimonis ir iš viso, kad mažiau vaikščiotų naktimis (dalis informacijos bylos lape išpjauta – L. A.).

Vasario 14 d. agentas *Kudriavyj* pranešė, kad užėjo pas Pošiūnus pasiteirauti ar nebuvo „banditų“. Į tai Pošiūnienė atsakė, jog buvo išvakarėse *Darius* su *Voldemaru*, kad *Darius* batai visai sunėšioti... Nakvoti atsisakė, nes neva sribų buvo aplink pilna...

Dėl *Šilo* „gaujos“ likučių. Pranešėjas *Kalvelis* pranešė, jog „banditas“ Aškinis Jonas-*Dysnaitis* du kartu buvo pas jo seserį Lazauskienę Zosę, Adomo, Maksimonių k. Ji gyvenanti apie 1,5 km nuo Aškinio „meilės“ Matkevičienės Veronikos namų.

Bandysime *Dysnaičio*-Aškinio Jono suėmimui naudoti Teklę Pilinskaitę ir suimsime Veroniką Matkevičienę, kuri, pasak Pilinskaitės, žino, kur gyvena Aškinis. Jo ieškosime su SG pagalba.

Vasario 25 d. pranešėjas *Michail*, kuris yra bažnyčios klebonas (nastojatel), pranešė, jog mūsų paliepimu vasario mėn. lankė Maldanėnų k. gyventoją Šimkūniene, kuri esanti bažnyčios komiteto narė. Ji papasakojo, jog 1951 m. rudenį lankėsi pas ją jos sūnus – „banditas“, o dabar esą ryšio neturi... Ji pasidomėjo – ar yra garantijos legalizuotis?

Pranešėjas atsakė, kad žinoma, reikėtų legalizuotis, nes vienas („bandito“) brolis ligonis, o antras slapstosi, tad nesą kam dirbti. Reikia legalizuotis...

Pagal **Dariaus** ir **Marijonos** duomenis ieškota Lepšių k. rajone **Voldemaro** būrio bunkerių. Vasario 5 d. rasti keli, kurie negyvenami. Tačiau tikras bunkeris nerastas, jis esąs Lepšių k., nes ten gyveno **Darius** su **Voldemaru**. Bunkerių ieškome per agentūrą **Mikštaitė** ir **Kudriavyj**.

LSSR Vilniaus srities MGB 2 sk. vrš. mjr. Safronovui. Raportas. Šiuo pranešama, jog esant komandiruotėje Ignalinos rajone, buvo atlikti šie darbai: Pagal agentūrinę bylą „**Grabiteli**“ **Roko** vadovaujamai kuopai buvo sudarytas visų „gaujos“ ryšių, Ignalinos r. ir BSSR Vydžių r., planas. Kalėdų laikotarpiu 3 paras palikta pasala Viktorinės k. pas aktyvias **Voldemaro** „gaujos“ ryšininkes Stasę ir Genę Taluntytes. Naujųjų Metų laike pasala 5 dienas palikta Mikalavo k. pas agento **Samana**, kurio duomenimis 1951 11 likviduotas „banditas“ **Šilas**-Makauskas Jonas, tėvus. Gauta informacija, jog „banditai“ **Samana** įtaria išdavus „banditą“ **Šilą** ir gali kėsintis nužudyti agento tėvus.

Kartu su Ignalinos r. MGB sk. darbuotojais lt. Semionovu ir kap. Školniku priimti 48 agentai ir informatoriai, iš agentūros **Mikštaitė** ir **Nina** gauti duomenys apie galimą **Uso** „gaujos“ dislokaciją. Sudarytas planas „gaujos“ vado **Roko**-Vincio Žaliaduonio likvidavimui, panaudojant agentą **Misiūnas**, taip pat apklausta „banditė“ Galatiltytė Janina.

Pasirašo: Vilniaus sr. MGB 2 sk. 1 posk. vyr. oper. įgaliotinis vyr. lt. Nikulin.

Vilniaus srities MGB v-bos vrš. pplk. Jakovlevui. Pranešimas apie Ignalinos r. MGB sk. VKP(b) direktyvos Nr. 879 iš 1951 10 28 dėl visiško „banditizmo“ likvidavimo įgyvendinimą.

1951 m. rugsėjo mėnesį buvo gauti duomenys apie tai, kad **Roko** „gaujos“ narys **Za-bulis** su ginklu slapstosi Ignalinos r., Vaicekavo k. apylinkėse. Vykdam agentūrines ir čekistines priemones, 1951 m. rugsėjo 30 d. **Zabulis**-Romualdas Bernotas, Kazio (g. 1901 m., b. 24095/3), sugautas su ginklu – rusišku šautuvu.

Likviduoti **Šilo** „gaujos“ likučiams buvo parinkti kandidatai verbavimui – tai agentas **Samana**, kurio duomenimis 1951 10 28 buvo nušautas **Šilo** „gaujos“ vadas – Jonas Makauskas, Jono-**Šilas**. Po šio 1951 10 30 legalizavosi šios „gaujos“ narė Teklė Pilinskaitė, Kazio.

Ignalinos r. MGB sk. ryšyje yra agentas **Darius**-Girdziušas Česlovas, kurį mes užverbavome turėdami kompromituojančių duomenų, jog jis ir jo brolis (mūsų užverbuotas agentu **Kudriavyj**-Girdziušas) palaiko ryšius su **Roko** „gaujos“ „banditu“ Gaideliu.

Verbavimo metu **Darius** papasakojo, jog jis palaiko ryšius su Gaideliu ir išvardijo daug jam žinomų **Roko** „gaujos“ ryšininkų, kuriems sekti jis buvo pasiūstas po užverbavimo.

1951 m. kovo mėn. **Dariaus** duomenimis buvo suimta aktyvi **Roko** „gaujos“ ryšininkė Žemaitytė Cecilija, (Žemaitytė Cecilija, g. 1918 m., b. 40571/3), kurią tardydami išgavome duomenis ir areštavome **Roko** „gaujos“ narę Romelytę Liutgardą (g. 1930 m., b. 40571/3) ir 11 **Roko** „gaujos“ ryšininkų ir rėmėjų. Visi šie areštai padėjo užtvirtinti agentą **Darių**.

Likvidavus „banditą“ Gaidelį (1950 m. gruodžio mėn.), **Darius** iki 1951 05 ryšių su „banditais“ neturėjo. 1951 05 per ryšininką Saplį Jeronimą **Darius** susitiko su **Roko**

„gaujos“ nariais – *Grigu, Mikasiuku, Žilvičiu* ir „gaujos“ vadu *Voldemaru*. To susitikimo metu *Grigas, Mikasiukas* ir *Žilvitis*, kurie pažinojo agentą *Darių* nuo vaikystės, pasiūlė jam neiti į sovietinę kariuomenę, bet prisidėti prie jų „gaujos“. Šiam pritarė ir „gaujos“ vadas *Voldemaras*.

Darius tuo metu nebuvo gavęs iš mūsų užduoties, todėl motyvuodamas, jog „dar iki šaukimo toli“ į „gaują“ stoti atsisakė, tačiau pažadėjo, jei gaus šaukimą – išeisias į „gaują“.

Žinodami, jog „banditai“ pasirengę priimti *Darių* į „gaują“, mes parengėme tokį planą: jam pasiūstas šaukimas į karinį komisariatą, jog jis šaukiamas į kariuomenę. Gavęs šaukimą, agentas, lyg vengdamas mobilizacijos, pradeda slapstytis pas jam žinomus *Roko* „gaujos“ ryšininkus ir rėmėjus – *Saplą* ir *Umbražiūną*.

Ryšiui su *Dariumi* panaudojamas jo brolis agentas *Kudriavyj*. Tačiau, slapstantis pas „banditų“ ryšininkus, *Dariui* ilgą laiką nebuvo galimybės susisiekti su „gaujos“ nariais. Siekiant agentą kuo skubiau prakišti į veikiančią „gaują“, 1951 10 13 atlikta inscenizacija „*Sužeidimas*“, t. y. susišaudymas tarp *Dariaus* ir MGB karių.

Operacijos esmė: Sutartą dieną *Darius* maždaug 24.00 val. buvo „banditų“ rėmėjo *Saplio* namuose, Ignalinos r., Svilonių k., kur išgėrimo metu parodė jam ginklą – vokišką šautuvą nupjautu vamzdžiu. Eidamas iš *Saplio*, agentas kito kaimo ribose susitinka su operatyv. darbuotojais, tarp kurių yra MGB kareivių. Susidūrimo metu *Darius* 2–3 kartus iššauna ir po to bėga pas *Saplą* slėptis.

Atėjęs pas *Saplą*, jis pasakoja, jog prie Gilūtų k. jį norėjo sugauti kareiviai, bet jis kelis kartus iššovė ir pabėgo. Paprašė *Saplą* paslėpti, tačiau pastarasis pasakė, jog čia esą labai arti, todėl jis pasiūlė eiti slapstytis pas *Lekaravičių* į *Zelenkavo* kaimą. Agentas taip ir padarė.

Atėjus į įvykio vietą, MGB kareiviai „organizavo persekiojimą“, o „sužeistas“ kareivis buvo pristatytas į vieną iš namų, kur jam atliktas perrišimas. Jis, lydimas dviejų kareivių, buvo pastote išvežtas į Mielagėnų medicinos punktą, o iš ten mašina – į Vilnių.

Siekiant sukurti nusikaltėlio paieškos vaizdą, buvo organizuotas persekiojimas, tam pasitelkiant ir visą mūsų agentūrą.

Slapstantis pas „banditų“ talkininkus *Saplą*, *Umbražiūną* ir *Lekaravičių*, agentui *Dariui* ilgą laiką nepavyko susisiekti su „banditais“.

1951 m. lapkričio mėnesį, likvidavus keturis *Roko* „gaujos“ „banditus“, agentui *Dariui* įsiskverbti į *Roko* „gaują“ tapo sudėtinga, todėl nuspręsta įvesti jį į *Voldemaro* „gaują“, turint mintyje ankstyvesnį jo pakvietimą.

Mums rekomendavus, *Darius* perėjo slapstytis pas *Voldemaro* „gaujos“ rėmėją *Pošiūną*, gyv. *Tatariškių* k., Ignalinos r., kuris buvo Tigro rinktinės štabo nario *Seklio* giminitis.

Kadangi agentas *Darius* pareiškė norą asmeniškai likviduoti *Roką* ir *Voldemarą*, jam buvo įduotas automatas, legenduojant neva tas automatas likęs nuo jo brolio, kuris mūsų areštuotas 1947 m.

1951 m. gruodžio mėn. per *Pošiūną* agentas nustatė ryšį su „gaujos“ vadu *Voldemaru* ir asmeniškai su juo susitiko. *Voldemaras* domėjosi, kodėl agentas slapstosi, į tai *Darius* atsakė, jog slapstėsi nenorėdamas eiti į kariuomenę ir dar jis rudenį „nušovė“ kareivį,

kuris norėjo jį sulaikyti. *Voldemaras* paklausė, kas gali žinoti apie „nušautą kareivį“. Išgirdęs atsakymą, *Voldemaras* pasakė: „Greitai mes ten būsim ir patikrinsime, o tavęs pasiimti ateisime sausio 5 d.“

Susitikimo su mumis metu 1952 01 18 agentas *Kudriavyj* pranešė, jog 1952 01 17 jis ėjo pas savo tėvą, kur susitiko su agentu *Dariumi*, kartu su juo buvo „banditai“ *Bajoras*, *Mikasiukas*, *Makulis* ir *Seklys*. Pabuvę agento tėvo namuose, „banditai“ išėjo, išsivesdami kartu ir agentą *Darių*.

1952 02 18 *Kudriavyj* pranešė, jog vasario 15 d. jis aplankė „banditų“ ryšininką Pošiūną, kurio žmona papasakojo, jog vasario 13 d. pas juos buvo atėjęs *Darius*, kartu su „banditais“ *Voldemaru*, *Bajoru*. *Darius*, pasikeitęs batus, išėjo kartu su „banditais“.

Iki kovo 7 d. su *Dariumi* nebuvo jokio ryšio, jis pats kovo 7 d. atėjo į susitikimą ir pasakė, kad apie 21.00 val. Ignalinos r., Bėčionių k. rajone jis pats asmeniškai nušovė vadeivą *Voldemarą*-Adolfą Matuliuską, Gabrio ir *Bajorą*-Basį Klemensą, Justino.

Siekiant agentą užšifruoti prieš „banditus“, „banditų“ talkininkus, ryšininkus ir vietinius gyventojus, „banditų“ likvidavimo rajone mes išmetėme dvi kovines-čekistines grupes iš „liaudies gynėjų“ ir vieną grupę iš operatyvininkų.

Operatyvinės sudėties grupė „banditų“ likvidavimo vietoje inscenizavo „banditų“ likvidavimą, kurios metu vienas „banditas“ nušautas, o du pabėgo, iš kurių vienas – sužeistas.

„Banditas“ *Bajoras* buvo pristatytas į Ignaliną, o *Voldemaras* buvo nuvežtas į Mikalavo mišką, kur kovo 8 d. apie 10.00 val. ryto pakartotinai inscenizuotas susirėmimas ir „bandito“ *Voldemaro* lavonas buvo nuvežtas į Naujojo Daugėlišio operatyvinį punktą.

1952 m. kovo 8 d. apie 22.00 val. agentas *Darius* buvo paleistas prie „banditų“ rėmėjo Pošiūno namų, neva ieškoti ryšio su *Voldemaru* ir *Bajoru*. Pošiūnui ir tuo metu jo namuose buvusiam mokytojui Cibulskui, kuris buvo mūsų agentas *Želabovskij*. *Darius* pagal mūsų legendą papasakojo, jog jie buvo netoli Ignalinos, kur pateko į pasalą, jis su *Voldemaru* pradžioje bėgo kartu, o paskui išsiskyrė ir dabar visai nieko nežino apie jo likimą.

Likvidavus *Bajorą* ir *Voldemarą*, mūsų agentas pasisiūlė pats susirasti *Roką* ir jį nužudyti. Šiuo tikslu 1952 m. kovo 9 d. *Darius* buvo nuvežtas ir išleistas prie „gaujos“ ryšininkų namų, tai Petrašiūnų k. pas Genę Žalnierūnaitę ir ryšininką, gyvenantį Kiinių k. (pavardė ryšininko nenustatyta).

Kaip mums pranešė *Darius*, jis su „banditais“ *Sekliu*, *Mikasiuku* ir *Makuliu* gali susitikti Petrašiūnų k. per ryšininkę Žalnierūnaitę Genę. *Darius* pranešė, jog „banditai“ šią žiemą gyveno grupelėmis vienkiemiuose. Štai *Rokas* su *Erškėčiu* gyveno Jakelių k., Švenčionių rajone. „Banditai“ *Galiūnas* ir *Ūsas* – gyveno Kalviškių ar Kalveliškių k., Ignalinos r., šeimininkų šeimoje yra suaugusi dukra, kuri esanti „bandito“ *Galiūno* simpatija. „Banditai“ *Seklys*, *Mikasiukas* ir *Makulis* gyvena Buckūnų, Deksnės ir Jurgeliškės k., tai yra Ignalinos ir Švenčionių r. sandūroje. „Banditai“ *Gabriukas* ir *Kipšiukas* slepiasi Švenčionių r., riboje su Pastovių rajonu.

Realizuojant šiuos iš agento *Dariaus* gautus duomenis, atliktos karinės operacijos galimose „banditų“ slapstymosi vietose. 1952 m. kovo 25 d. Ropiškėlės k., Butavičiaus sodyboje likviduoti du „banditai“, tai – *Ūsas*-Kaukėnas Jeronimas, Kazio ir *Galiūnas*-

Martinėnas Juozas, Felikso. Likviduojant „banditus“, paimti du vokiški šautuvai su 30 šovinių, vienas TT pistoletas su 7 šoviniais jam.

1952 m. kovo 27 d. Bujutiškės vnk., Švenčionių r. likviduoti du „banditai“:

1. Tigro rinktinės vadas Žaliaduonis Vincas, Jono-Rokas, *Dijakomas*;
2. Eilinis „banditas“ Cicėnas Mykolas, Adomo-*Erškėtis*.

Likvidavus „banditus“, paimta trofėjų: vokiški šautuvai – 2, pistoletas TT – 1, „revoliucinis naganas“ – 1, šovinių šautuvui – 40, šovinių TT pistoletui – 9.

Ryšiui su *Roko* ir *Voldemaro* „gaujų“ likučiais **Darius** ir toliau lankė aktyvią „banditų“ ryšininkę Genę Žalnieriūnaite, gyv. Petrašiūnų k., per kurią pasiuntė laiškėlį *Sekliui*, *Mikasiukui* ir *Makuliui*, laiškelyje prašė paskirti vietą susitikimui.

Palikus laiškėlį, po keleto dienų – 1952 06 05 aplankęs Genę Žalnieriūnaite, **Darius** sužinojo, jog lankėsi pas ją minėti „banditai“, kurie pasiėmė laiškėlį ir *Makulis* parašė atsakymą.

Laiškelyje buvo parašyta, jog jie su **Dariumi** galės susitikti 1952 m. birželio 16 d. pas Genę Žalnieriūnaite, jos namuose.

R. K. p a s t a b a: Pokalbio metu su Gene Žalnieriūnaite-Martinėniene 2005 06 18 Didžiasalyje, ji prisiminė ir partizaną **Žalgirį-Girdzių Česlovą**, Mielagėnų vlsč., Budriškių k. mokytoją, kuris vėliau buvo užverbuotas MGB ag. pseudonimu **Darius**.

Agentas **Darius**, gavęs atsakymą apie susitikimą, buvo nusiųstas į Vilniaus srities MGB, kur perduotas LSSR 2N v-bos kompetencijon, kur buvo sudaryta spec. grupė (SG), kuri pasiūsta į Ignalinos r.

SG 1952 m. birželio 18 d., susitikusi su „banditais“, *Mikasiuką*-Galatiltį Vytautą, Aleksandro ir *Makulį*-Cicėną Zenoną, Prano, nužudė, o *Seklį*-Bukauską Kazį, Kazio, paėmė gyvą. Jį dabar (operatyviai) naudoja SG (Bukauskas Kazys buvo užverbuotas MGB ag. pseudonimu **Gudas**).

Toliau panaudojant agentą **Darių**, siekiama nustatyti ryšius su *Gabriuko* ir *Barzdėno* grupėmis, apie visus nustatytus ryšius (su „banditais“) buvo informuojamas SG vadovas – drg. Raslanas.

Ryšininkės Genė ir Stasė Taluntytės sekamos pagal bylas-formuliarus, buvo panaudotos iškvietimui su SG „bandito“ *Dysnaičio*-Jono Aškinio, Mykolo, kuris sugautas 1952 07 08.

Per ryšininką Pelanį Stasį buvo organizuotas „banditų“ iškvietimas iš Molodečno srities Pastovių r. Tai *Paparčio*-Gabriuko grupė iš 4 asm., kuri į Ignalinos r. atvyko 1952 m. liepos 17 d., o 1952 m. liepos 18 d. Šukėniškės miške buvo nužudyti:

1. *Papartis*-Gabrys (Gabriukas) Kirdeika;
2. *Kipšiukas*-Šimkūnas Leonas, Juozo;
3. *Indėnas*-Pundys Pranciškus, Povilo;
4. *Dagilis*-Kliukas Julius, Mykolo.

1951 m. lapkričio 2 d. kartu su Švenčionių r. MGB sk. buvo atlikta čekistinė-karinė operacija, kurios metu likviduoti 4 asm. iš *Roko* „gaujos“, tai:

1. *Žilvitis*-Bielinis Kazys, Jono;
2. *Budrys*-Beinoras Balys, Zigmanto;

3. **Karosas-Bielinis Adolfas, Mykolas;**

4. **Grigas-Romelis Alfonsas, Petro.**

Be to, agentūrinių priemonių metu dar sulaikyti trys *Roko* „gaujos“ nariai.

1. 1951 m. liepos 8 d. sugautas „banditas-teroristas“ Gruzdis Povilas, Kazio, kurį perdavėme Polocko sr. Vydžių rajono MGB, nes Gruzdis daugiausia ten vykdė teroristinę veiklą;

2. 1951 m. lapkričio 4 d. pagauta *Roko* „gaujos“ narė Noreikaitė Brigita, Antano (g. 1930, b. 24203/3);

3. 1952 m. sausio 18 d. sugauta „banditė“ *Lakštutė*-Galatiltytė Janina, Leono.

Tokiu būdu Ignalinos r. MGB sk., padedant LSSR MGB 2N v-bai, nuo 1951 m. liepos iki 1952 m. liepos mėn. likvidavo 18 „banditų“. Paėmė gyvų – 6, legalizavo – 1, t. y. iš viso 25 „banditus“.

1952 m. liepos 20 d. duomenimis Ignalinos rajone „banditizmas“ visiškai likviduotas, kuo sukurtos sąlygos kaimuose sėkmingai dirbti partiniams-sovietiniams organams ir vykdyti partijos ir sovietinės vyriausybės priemones kaimuose.

Pasirašo: Ignalinos r. MGB sk. vrš. mjr. Jeriomin.

LYA, K-1, ap. 3, b. 1753. Ignalinos r. MGB sk. Pranešimas apie Ignalinos r. MGB sk. agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu pogrindžiu rezultatus, už 1952 m.

1952 m. likviduotos 2 „banditinės“ grupės su 12 „banditų“, o 3 paimti gyvi.

Voldemaro būriui likviduoti 1952 01 užverbuotas agentas „bojevikas“ (SG) *Lunev*-Girdziušas Roman Feliksovič, g. 1925 m. Meliancų k. (Derviniškės k.), Ignalinos rajone, lietuvis, išsilavinimas 2 kl. Jis parodė, jog, 1951 09 gyvendamas Kaliningrado srity, susipažino su Ragaišyte Malvina, Vinco iš Daniūnų k., Ignalinos r., su kuria kartu dirba buvusi *Roko* būrio „banditka“ Noreikaitė Brigita, Antano, g. 1930 m. (B. 24203/3). Jis susekė Noreikaitės gyvenamąją vietą ir 1951 11 01 pranešė MGB, pagal tai ji buvo suimta ir nuteista 15 metų PDL (pataisos darbų lageriu). Jis susigyveno su Ragaišyte ir iš jos sužinojo, jog *Roko*-Vincio Žaliaduonio būrys tankiai būna Daniūnų kaime.

Mūsų agentas *Darius* (MGB infiltruotas kaip prtz. *Švyturys* (kitur – *Žalgiris*)-Girdziušas Česlovas iš Kėriškės k., Mielagėnų parapijos – G. Ž.) palaiko ryšius su partizanais, jo duomenimis 1951 03 suimta *Roko* būrio rėmėja Žemaitytė Cecilija. Ją tardant išaiškinta *Roko* būrio narė Romelytė Liudgercija, Petro, g. 1930 m. (B. 40571/3), ir 11 ryšininkų bei rėmėjų.

Likvidavus Gaidelio būrį, *Darius* ryšiai su *Roko* partizanais iki 1951 05 nutrūko. Dabar *Darius* vėl dirba, jo brolis yra mūsų agentas *Kudriavyj*. 1951 05 per ryšininką Saplį Jeronimą susitiko su *Grigu*-Romeliu Alfonsu, *Mikasiuku*-Galatilčiu Vytautu, *Žilvičiu*-Bieliniu Kaziu ir *Voldemaru*-Matuliausku Adolfu. Jie, žinodami *Darių* nuo vaikystės, pasiūlė jam stoti būrin, bet anas, neturėdamas aiškos veikimo linijos, atsakė, kad būrin stos tik tai tada, jeigu pašauks kariuomenė. Tada mes pasiuntėme jam šaukimą ir jis, pildydamas savo pažadą, perėjo nelegalion padėtin, slapstėsi pas *Roko* ryšininkus Lekeravičių, Saplį ir Umbražiūną. Paskui nuėjo pas *Voldemaro* rėmėją Pošiūną, gyv. Tatariškių k., Ignalinos r. Jam-*Dariui* mes davėm automatą, neva tai atlikęs nuo brolio, kuris suimtas 1947 m.

1951 12 per Pošiūną buvo atstatyti **Darius** ryšiai su **Voldemaru**. Susitiko, tada agentas pasisakė, kad negali kitaip, nušovęs norėjusį jį sulaikyt kareivį, dabar tiktai būrin. **Voldemaras** pasakė, kad patikrins jo pasakojimą, ateis 1952 01 05, tada visa pasakys. Agentas **Kudriavyj** pranešė, jog 1952 01 17 pas tėvus buvo atėjęs **Voldemaras**-Matuliaskas Adolfas, **Bajoras**-Basys Klemensa, **Mikasiukas** ir **Seklys**-Bukauskas Kazimieras (MGB ag. **Gudas**), kurie išsivedė **Darių** pas save.

Iki 1953 03 07 žinių apie jį nebuvo, tiktai 03 07 jisai atėjo ir pasakė, kad apie 21.00 valandą Biečionių kaimo rajone asmeniškai likvidavo Matuliaską Adofą, **Gabrio-Voldemarą** ir Basį Klemensą, Justino-**Bajorą**. Jų likvidavimo rajone išmestos dvi čekistinės grupės ir inscenizuotas susišaudymas: neva vienas „banditas“ užmuštas, o du pabėgo, vienas iš jų sužeistas. „Banditas“ **Bajoras** nuvežtas Ignalinon, o **Voldemaras** – Mikalavo miškan, kur 10.00 val. ryto 1952 03 08 vėl inscenizuotas susišaudymas ir jis „nušautas“. Lavonas nuvežtas į Naująjį Daugėliškį.

1952 03 08 apie 22.00 val. **Darius** išmestas prie Pošiūno namų, neva ieškot **Voldemaro** ir **Bajoro**. Pošiūnui ir mokytojui Cibulskui (jis yra mūsų agentas **Želiabovskij**) papasakojo, jog ties Ignalina pakliuvo pasalon. **Voldemaras** bėgo kartu, bet dabar pasimetė – vienas kito neranda. Po šios priemonės **Darius** pasisiūlė asmeniškai likviduoti **Roką**.

Darius pasiūstas pas Žalnieriūnaite Genę, Petrašiūnų kaiman, Ignalinos r. ir Kiniūnų kaiman pas ryšininką.

Pagal tai, jisai išaiškino, jog „banditai“ žiemoja grupėmis. **Seklį**, **Mikasiuką** ir **Makulį**-Cicėną Zenoną galima rasti per Genę Žalnieriūnaite, **Rokas** ir **Erškėtis** laikosi Jakelių kaimo apylinkėse, **Galiūnas** ir **Ūsas** – Kalveliškių k., Ignalinos r., o **Gabriukas**-Kirdeika Gabrielius ir **Kipšiukas**-Šinkūnas Leonas laikosi ant ribos tarp Švenčionių ir Postavų r. BSSR. **Dysnaitis**-Oškinis Jonas yra pavienis, su juo sunkiau – nėra žinių.

Pagal tuos duomenis, buvo imtasi plataus masto „banditų“ paieškos ir 1952 03 25 Ropiškės kaimo rajone, Butavičiaus namuose rastas bunkeris, kuriame nukauti:

Kaukėnas Jeronimas-**Ūsas**, Martinėnas Juozas-**Galiūnas**. Paimti 2 vokiški šautuvai, 30 šovinių, TT pistoletas ir 7 šoviniai jam.

1952 03 37 Bajutiškių vnk. nukauti: Žaliaduonis Vincas-**Rokas**, **Dijakomas** ir Cicėnas Mykolas, Adomo-**Erškėtis**. Paimta trofėjų: vokiškų šautuvų – 2, pistoletas TT – 1, naganas – 1, šovinių šautuvui – 40 ir šovinių TT pistoletui – 9.

Ryšiui su kitais partizanais ag. **Darius** aktyviai naudoja Genę Žalnieriūnaite, per kurią pasiuntė laišką **Sekliui**.

1952 01 sulaikyta ir suimta „banditė“ Galatiltytė Janina.

Likviduojant **Ūsą** ir **Galiūną**, užmušta **Galiūno** „meilužė“ Bukauskaitė Ulijona.

1952 12 25 Ignalinos rajone yra 39 istrebiteliai, „banditizmas“ likviduotas galutinai.

ŠVENČIONIŲ apskr.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1650. Švenčionių apskrities NKVD–NKGB.

Pranešimas SSSR Valstybės saugumo II rango komisarui drg. Serovui.

Remiantis Jūsų pavedimu, nuo 1944 07 20 pradėjau vykdyti darbą Švenčionių mieste

ir apskrityje, nes iki šio laiko agentūriniu darbu niekas neužsiėmė, apsiribojant priėmimu karo belaisvių ir sulaikytųjų. Jokių agentūros sąrašų neturim, iš narkomato dar negavom. Dabar renkam duomenis iš pareiškėjų ir nukentėjusių nuo vokiečių.

Iš apskaitinio elemento daug išvežtų Vokietijon ar nušautų. Pavyzdžiui, Švenčionių mieste iš 27 nustatytas ryšys su 9, iš kurių 5 kelia didelių įtarimų ir reikės juos tikrinti. Vienas mūsų agentas sušaudytas, 5 išvežti, o 12 nežinia kur. Pabradės vlsč. iš 15 asm. nustatyti tik 4, iš kurių 2 kelia įtarimų, o 5 sušaudyti.

1944 07 20 operatyvinė sudėtis išsiuntinėta po 6 valsčius po 2 žm., duota užduotis nustatyti antisovietinių formuočių narius. Švenčionėliuose 1944 07 10 lenkų nacionalistai (20 asm. gauja), vadov. Bžezeckio, užgrobė valdžią į savo rankas, sudarė savo komitetą iš 16 asm., kuriam vadovauja Michailovskis (komitetas veikia ir dabar), o Janas Sirvydas vadovauja jų įsteigta milicijai. Sekretorius Timofejevas mūsų slapta sulaikytas ir ištardytas.

Planuojame Michailovskį ir Sirvydą slapta suimti, o Bžezeckį išsikviesime į Pabradę ir suimsime ten.

Pirminiai agentūriniai duomenys yra apie lietuvių nacionalistų formuotes, jos pildosi iš žandarmerijos, buvusių aktyvių šaulių ir asmenų, kurie dalyvavo represijose prieš vietos gyventojus ir plechavičiukų. 1944 07 22 gavom žinių, jog Švenčionėlių ir Pabradės vlsč. slapstosi žudynių organizatorius LK kap. Kurpis ir Cicėnas. Kurpis organizuoja „gaują“ iš buvusių savo parankinių.

Liudininkas Zaicev pranešė, jog Kurpio nurodymu miške susirinko Kliukas Antanas iš Rudzianų k., Cibulskas iš Veikūnų k. ir Blažys iš Pašaminės, jiems Kurpis davė ginklų.

Yra ir kitų panašių pranešimų, kurie leidžia daryti išvadą, jog pasitraukdami vokiečiai paliko Kurpiui daug ginklų, kuriuos panaudos „gaujoms“ apginkluoti ir siekti į savo rankas perimti valdžią.

Suimtas Gulbinas, kuris vokiečių laikais sakė kalbas ir ragino kovoti su bolševikais, apklausiamas parodė, jog su policijos vachmistru Dubovskiu jie planavo, kad vokiečiams silpstant reikia naudotis proga ir užimti valdžią. Miškuose yra Plechavičiaus armija su kulkosvaidžiais ir patrankomis, todėl reikia laikytis arčiau jų. Dubovskis turėjo ryšį su Plechavičiaus štabu ir garantavo visos policijos perėjimą į Plechavičiaus armiją.

Vokiečių kareivių vis dar yra, pavyzdžiui, liepos 23–24 d. vokiečių kareivių grupė iki 150 asm., važiuodami vežimais, užpuolė 37 art. brigados karius. Susišaudė ir sužeidė vieną karį, vokiečiai nuvažiavo į Kamajų miškų pusę. Vaikšto grupėmis po 6–10 asm.

Per ataskaitinį laiką areštuota: 4 vokiečių žvalgybos agentai, lietuvių žvalgybos agentai – 3, lietuvių „policajai“ – 14, šaudymų dalyviai – 6, vokiečių talkininkai – 5.

24–25 d. sulaikyta vokiečių belaisvių – 27, lietuvių belaisvių – 1, iš lagerių pabėgusių rusų karo belaisvių – 72. Mūsų belaisviai pasiūsti į PFL, iš kur bus siunčiami į bausmės kuopas.

Per ataskaitinį laikotarpį paimta: sunkiųjų kulkosvaidžių – 3, rankinių kulkosvaidžių – 18, šautuvų – 110, granatų – 20, šovinių – 5000. Yra ginklų pas žmones, bet slepia, ypač automatinius, kasa į žemę.

Spec. pranešimas už 1944 11 20–25 laikotarpį.

1944 11 24 apie 4.00 val. ryto į Dotenėnų „selsovieto“ pirmininko namus iš Švenčionėlių vlsč. atėjo apie 30 „banditų“ būrys, kalbėjo vokiškai, gąsdino, kad jeigu toliau dirbs sovietams – nušaus.

1944 11 24 naktį ties Izabelina Daugėlišio vlsč. „banditai“ nupjovė 24 telefono stulpus, ties Rokiškio k., Milicijos duomenimis, pelkėje sėdi apie 50 dezertyrų, kurie per naktis šaudė ir miške mėto granatas.

1944 11 24 naktį apie 30 asm. „gauja“ užpuolė Tverėčiaus „selsovieto“ pirmininką ir sekretorių, pirmininką sužeidė. 1944 11 25 „banditai“ ketino pulti Tverėčiaus miestelį, todėl 1,5 km linijoje nupjaustė telefono ryšį.

Iš Švenčionių – drg. Bartašiūnui ir drg. Vetrovui.

1945 02 06 apie 24.00 val. 25 ŠP I-mo bataliono serž. Pachomenko su 3 raudonarmiečiais Švenčionyse atėjo į pil. Kozlovskajos namus, išsivedė iš namų sūnų, g. 1929 m., mokinių, lenką, kurį pasivedę netoli namų nušovė, pareiškė, kad jis norėjo pabėgti. Aš daviau nurodymą Šaburovui Pachomenką suimti.

NKGB informatorius *Čiornyj* kalbėjosi su Ripaičių k. gyv. Maceika Juozu, kuris sakė, jog šiais metais bus didelių politinių permainų, pavasarį sukils visos Lietuvos tautos (taip rusiškai tekste), o komunistų greit neliksių.

Maceiką planuojame suimti. Dėl artėjančios Vasario 16 d. tikimasi didelio nacionalistų aktyvumo, išpuolių, vėliavų iškabinimo ir lapelių platinimo, todėl NKGB ir NKVD instrukuoti aktyvinti darbą.

Pranešimas apie Švenčionių apskr. NKGB skyriaus darbą 1944 m. lapkričio mėn.

Lapkričio pabaigoje buvo areštuoti Tverėčiaus vlsč. gyventojai Saplys J. P., Kėkštas J. B., Kulikovskij R. K., Bernotas A. V., Rudinskas V. V. ir Telyčėnas M. V., kurie prisipažino, jog Tverėčiaus vlsč. yra didelė „gauja“, kuriai vadovauja Kluonis, buvęs Tverėčiaus pašto vrš.

Pranskaus Boleslovo, Juozo, g. 1919 m. Kūrinių k., Kaltanėnų vlsč., apklausa, 1944 11 25.

<...> Maždaug 1944 11 13–14 lankiausi Vasiuliškės kaime pas panelę Virvičiūtę Oną, kur susitikau Antaną Krinicką, vaikstantį su kažkokiu Kazimieru. Krinickas Lietuvos laikais tarnavo kariuomenėje puskarininkiu. Su juo vaikščiojo Lipinskas Leonas ir Virvičius Mykolas, abu iš Vasiuliškės k., gimę 1927–1928 m., tačiau gyvena be dokumentų, todėl bijo būti pagauti kariuomenėn, nes jau suaugę bernai.

Krinickas visus pakvietė į mišką netoli Lipinsko namų, jis ten pasakė, jog visiems lietuviams, kurie slapstosi, reikia rinktis miške prie Palabažio k., kur jis perskaitys dokumentus kažkokios susikūrusios partijos. Rinktis prie Lamausko Andriaus namų.

Nustatytu laiku susirinko 24 asm., atėjo ir Krinickas su Kazimieru. Atėjo į susirinkimą: Šalna Antanas, aš-Pranskus, Virvičius Mykolas, Lipinskas Leonas, Aidukas Adolfas, Mažusevičius Augustas – visi iš Vasiuliškės k. Iš Berniūnų k. atėjo (juos atvedė skyrininkas Šalna Bronius): Veikutis Jonas, Šilininkas Albertas. Kuklių k. grupę atvedė grupės vadas Bronius Pranskus, o eiliniaus buvo Radziulis Jonas, Baraniūnas Bronius. Krivasalio grupę (10 asm.) atvedė pats Krinickas, tai buvo: Terleckas Kazimieras, su kuriuo jis anksčiau vaikščiojo, ir dar 8 asm., kurių pavardėmis aš nežinau.

Klausimas: Kada visi susirinko, kas įvyko?

Atsakymas: Krinickas kalbėjo: „Aš esu įgaliotas Lietuvos laisvės armijos štabo, man pavesta organizuoti lietuvių būrius ginkluotai kovai prieš sovietų valdžią“. Aiškino, jog pavienė kova neduos naudos, o tik aukas, kad tie, kurie dabar nenori stoti į LLA, tie vėliau nebus priimti ir dėl to gailės. Po to jis dar perskaitė tekstą LLA ir kada daugelis buvusiųjų pareiškė norą būti LLA nariais, Krinickas pakėlė dešiniąją ranką ir pradėjo skaityti priesaiką, o kiti kartojo iš paskos. Taip nelegalaus susirinkimo dalyviai buvo prisaikdinti.

Krinickas kalbėjo, kad ginklus susirinksime kovodami, dabar reikia ieškoti ginkluotės, o paskui pradėti tvarkytis su NKVD ir milicijos darbuotojais, be to, reikšią naikinti sovietinį aktyvą.

Kiekvienai grupei buvo duoti pavadinimai: pavyzdžiui, grupei, kurios vado pavaduotoju aš buvau, pavadinimas buvo KARKLYNAS; Bronislovo Šalnų grupės pavadinimas buvo BERŽYNAS, Prunskaus Bronislovo grupės pavadinimas buvo AŽUOLAS, o Krinicko vadovaujama grupė vadinosi jo slapyvardžiu – ROMELIO.

Klausimas: Ar ką nuveikėte antivalstybiško? Jūsų užrašuose yra surašyti vadinami „išdavikai“, paaiškinkite ką ketinate daryti?

Atsakymas: Antivalstybiško mes nieko nenuveikėme, nes buvome blogai ginkluoti ir neryžtingi, tačiau sudarėm sąrašą žmonių, kurie skleidė gandus apie mūsų veiklą, tai: Barkonis Ignas iš Kurinių k., jis neva mus skundė; Barzda Antanas – taip pat skundė; Brukštienė Agota iš Kurinių k. – skleidė gandus; jos duktė – taip pat; Mačiulienė Emilija iš Žvirbliškės ir Veronika Virvičienė iš Vasiuliškės k. – kaip nelaikančios liežuvio, o paskutinė Radziulienė Ona. Šiuos žmones mes norėjome tik įspėti, pirmą pradžią, kad liautųsi mums kenkė.

Raportas apie Švenčionių apskr. NKVD–NKGB skyriaus atliktą agentūrinį operatyvinį darbą 1945 m. kovo mėn. Sulaikytas Galgatavičius Pranas, Petro, g. 1902 m. Paeiseties k., kuris pagal paimitus „gaujos“ dokumentus buvo užverbuotas. Saldutiškio vlsč. kovo mėn. sudaryta pirminė sekimo byla Saldutiškio vlsč. veikiantiems 48 pagrindžio dalyviams.

Kovo mėn. 137 ŠP ir 25 ŠP 1 bataliono pajėgomis įvykdyta operacija, 25 ŠP pajėgos rado tris bunkerius, kuriuose buvo iki 150 „banditų“, mūsų metu 83 „banditai“ nukauti ir 2 paimti gyvi.

Kovo 21 d., pagal suimto „bandito“ Viškevičiaus Edvardo, g. 1925 m., parodymus, atlikta operacija Labanoro girioje, kurios metu rasti 7 bunkeriai, iš viso gyventa 250–300 žm., tačiau „gauja“ maždaug prieš 2 dienas buvo išėjusi. Turimais agent. duomenimis, išėjo nedidelėmis grupėmis nakties metu Baltarusijos pusėn.

„Gaujų“ veikla.

1. 1945 03 04–05 naktį 6 asm. „banditinė“ grupė atėjo į Švenčionėlių vlsč., Ateštianų (gal Antaviešos k. ?) k., pas pašto darbuotoją Stelmach Mykolą, kurį, išvedę iš namų, nušovė.

2. 1945 03 03–04 naktį Pabradės vlsč. „banditinė“ grupė, eidama per Blužnėnų k., paėmė su savim Pabradės VK sekretorių Višneuskį Josifą, Josifo, g. 1895 m., ir leitenantą Černovą, atvažiuosį dėl miško paruošų. Višneuskį po dviejų dienų paleido, o Černovas rastas nušautas.

3. 1945 03 06 naktį Modžiūnų k. „banditai“ apšaudė finansų agento Kokoško Viktoro namus ir nušovė jo tėvą Kokošką Vladimirą, 65 m. amž. Reaguojant buvo suimtas „gaujos“ narys Zigmas Petkūnas, Mykolo, kuris parodė, jog „gaujai“ vadovauja Beloveckis Janas.

4. Naktį į kovo 8 d. Ceikiniuose nupjautas telefono stulpas ir pašte sunaikinti dokumentai.

5. Kovo 29 d. apie 7.00 ryto „gauja“ iš 30 asm. važiuodama per Daugėlišio vlsč., Degutiškės k. išsivedė ANP vedėją Čiutiną. Jo likimo nežinom.

Iš Žebrovskio Bronislovo, Jano, apklausos protokolo 1945 02 17.

Klausimas: Kodėl nėjote į sovietinę kariuomenę?

Atsakymas: Aš vengiau mobilizacijos, nes buvau priešiškas sovietų valdžiai ir nenorėjau už ją kovoti, todėl 1944 12 15 dezertyravau.

Klausimas: Kuo užsiėmėte po 1944 12 15?

Atsakymas: Aš su savo broliu Edvardu atėjom į Ceikiškės k. pas Papinigį Bronių, pasakui apie 1945 m. sausio pradž. susirinkom pas Obolevičių Praną šie asm.: Obolevič Marianas, Obolevič Pranas, aš ir mano brolis Edvardas, Bronius Papinigis ir Obolevič Irina, Bužinskas Leonas, evakuantas iš Polocko srities vardu Valentinas ir mes sutarėme organizuoti „gaują“. Atimti ginklus iš tų, kurie juos turi, ir patiems geriau apsiginkluoti.

Nuėjom į Giriniškės vnk. pas Panavą, kurį apiplėšėme; paėmėm du patefonus, siuvinimo mašiną, apatinius ir viršutinius rūbus, dviratį, sieninį ir kišeninį laikrodį, pistoletą „Parabellum“, audinius, kailinius ir samagoną. Pagrobtą turtą pasidalijom.

Mus ragino plėšikauti ir Obolevič motina, sakydama, kad jei jau gėrėt (mano) degtinę, tai eikite ir ką atneškite.

Antrą kartą plėšėme Mažulonių k., Daugėlišio vlsč., dalyvavo be išvardytų dar Bartasiūnas Alfonsas, Šukys Antanas, o Obolevič Irina nešiodavo mums diskus su šovininiais. Apiplėšėm iš viso 5 namus, paėmėm baltinius, kiaulieną, 20 l samagono, pastatomą laikrodį ir rūbus. Aš paėmiau iš to 4 kg kiaulienos ir 4 l samagono.

Trečią kartą plėšėm Sabališkės k., 7 km nuo Ceikiškės vnk. Paėmėm avikailius, mėsos apie 20 kg, miltų apie 2 pūdus, patefoną, smuiką, vilnas. Man teko patefonas ir 4 avikailiai.

Apie pirminį agentūrinį sekimą Saldutiškio vlsč. 1945 03 30. Saldutiškio vlsč. veikia nelegali organizacija LLA, kuri kelia tikslą kovoti su sovietų valdžia. Vadovauja Vilniaus štabas, apskrities štabui vadovauja kažkoks *Dėdė*, kuris siunčia ryšiui kurjerius.

Suimtas 1945 m. organizacijos narys Juozas Maceika tarymo metu parodė, jog rajoninis LLA štabas yra Ripaičių k., štabą sudaro: Vilutis Mykolas – vadas (nušautas) ir *Dėdė* (štabo viršininkas), apie 40 m. amž., kuris atvažiavo iš Vilniaus. Jo pavaduotoju yra *Kostas*, vidutinio ūgio, blondinas; Dervinis Vincas, 27–28 m. amž. – štabo ryšininkas.

Suimtasis Maceika parodė, kad valsčiuje veikia keletas ginkluotų būrių. Antai 1944 m. gruodžio mėn. Vanagų būrio vadas Mičiūnas Petras sušaukė apie 10 asm. susirinkimą, kuris vyko miške apie 3 km nuo Ripaičių. Mičiūnas informavo, jog mūsų būrys dabar esąs rezervinis, t. y. šiuo metu mes jokių veiksmų prieš sovietus nesiimame, gyvename legaliai ir taip laikomės iki atskiro įsakymo. Mes dalyvausime sukilime prieš sovietų valdžią, kuris prasidės karo pabaigoje.

Suimtas LLA narys Juršys Viktoras, Kazio, tardymo metu parodė, jog 1944 m. rugsėjo gale, šeštadienį, pas jo brolių Juršį Apolinarą atėjo Mykolas Vilutis, Kirka Augustas, Guiga Edvardas. Mykolas Vilutis pradėjo kalbėti, jog jis organizuosiąs LLA būrį, į kurį turį registruotis visi lietuvių kilmės vyrai. Pavasariui ateinant, sovietai būsią sumušti ir mums šiame reikale padėsią vokiečiai ginklais ir desantais. Tie lietuviai, kurie šiuo metu neužsirašys į būrį, būsią mobilizuoti sukilimo metu, o tie, kurie iš viso atsisakys mobilizuotis, bus sušaudyti.

Po šio pokalbio Vilutis užrašė į būrį mane-Juršį Viktorą, mano brolių Apolinarą, Kirką Augustą ir Guigą Edvardą. Kito susitikimo metu iš mūsų priėmė priesaiką.

1945 01 10 pas mus į butą atėjo Vytautas (ar Vilutis?) ir Rušėnas (Rukšėnas?), Vytautas pasakė nuvežti pas Kazį Kuzelį į Šiškinius – jam apie 50 m. Mums nuvykus, Kuzelis padavė man du dokumentus LLA, kuriuos pasakė perduoti Maceikienei, ji esą sena moteris ir niekas jos neįtars esant ryšininke. Šie du rašteliai paimti iš Juršio sulaikymo momentu. Iš viso agentūriniu būdu išaiškinti 48 pagrindžio dalyviai.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1646. LSSR NKVD–NKGB Švenčionių apskr. sk. byla. LSSR NKVD narkomo pavaduotojui saugumo plk. Kapralovui 1945 01 18. Siunčiame Jums Pivoriūno Alfonso, buvusio milicininko, stojusio tarnauti priešui vadinamajame Kluonio būryje, parodymus.

Imtasi priemonių nustatyti ir areštuoti Saplį. „Banditas“ Kluonis slapstosi, jo žmona suimta, per ją pasiųstas laiškelis Kluoniui, kad ateitų į slaptą susitikimą, bet jis į susitikimą dar neina.

Burokas Konstantinas areštuotas, kol kas jokių duomenų apie Kluonio „gaują“ dar negauta.

Spiečius Aleksandras patvirtino Pivoriūno žodžius, kad jį užverbavo Saplys.

Likusieji, minimi Pivoriūno parodymuose, mūsų likviduoti 1944 12 31.

Pivoriūno teiginiai, kad jis atėjo į NKVD savanoriškai, yra teisingi, nes legalizuotis jį palenkė motina, kurią mes buvome du kartus sulaukę ir paleisdavome, kad ji palenktų legalizuotis Alfonsą Pivoriūną.

Pridedame apklausos protokolą. 1945 01 05 aš, Švenčionių apskr. operatyvinės grupės viršininko pavaduotojas majoras Borovikovas, apklausiau Pivoriūną Alfonsą, Jokymo, g. 1925 m., nevedęs, 4 skyrių išsilavinimo, iš Erzvėto kaimo, Tverčiaus vlsč., Švenčionių apskr., turi motiną Agotą, 53 m. amž. ir seseris Adolį (taip rusiškam tekste), g. 1923 m., Klesią (taip rusiškam tekste), g. 1928 m., abi gyvena Erzvėto kaime. Turi 13,5 ha žemės, vieną arklį ir 2 karves.

Klausimas: Kuo užsiėmėte vokiečių okupacijos metais?

Atsakymas: Visą laiką gyvenau Erzvėto kaime, 1943 m. rugpjūčio mėn. mane norėjo išvežti darbams Vokietijon, dėl ko aš pradėjau slapstytis ir taip gyvenau iki 1944 06 25. Paskui išėjau pas raudonuosius (sovietinius) partizanus.

Klausimas: Kiek laiko jūs buvote „Vilniaus“ sovietinių partizanų būryje?

Atsakymas: Aš buvau tik 2 savaites, nes po to Švenčionių apskr. buvo „išvadauta“ nuo vokiečių.

Klausimas: Jūsų būrys buvo išformuotas?

Atsakymas: Taip, būrys buvo išformuotas, kai kurie išėjo į kariuomenę, o aš likau

vietoje ir įstojau į miliciją, buvau pasiūstas į Kaltanėnų valsčių, kur dirbau pusantro mėnesio. Paskui buvau perkeltas į Švenčionių apskr. NKVD skyrių.

Klausimas: Ar būdamas milicininku turėjot ryšių su „banditais“?

Atsakymas: Su „banditais“ ryšio neturėjau.

Klausimas: Kaip patekote į „gaują“ Tverčiaus valsčiuje?

Atsakymas: Milicininku buvau iki 1944 09 16, tada trims dienoms gavau atostogų ir nuvažiavau į Tverčiaus valsčių, būdamas ginkluotas man išduotu tarnybiniu PPŠ automatu. Į tarnybą nebegrįžau, nes buvau užverbuotas į „gaują“.

Klausimas: Kas jus užverbavo į būrį?

Atsakymas: 1944 09 19 aš nuėjau pas savo dėdę Aleksandrą Spiečių, gyv. Svirkų k. Man esant, užėjo kaimynas Spiečius Petras, 45–48 m. amžiaus, su kuriuo kartu varėm samagoną. Pokalbio metu Spiečius Petras man pasakojo, kad štai greitai Lietuva bus išvaduota, todėl reikia stoti į kovą prieš sovietų valdžią. Spiečius man kalbėjo, kad dabar visur kuriasi būriai, kurie ginkluojasi vokiškais ginklais, o anglai ir amerikonaai rengia desantininkus padėti lietuviams jų kovoje. Kas būriams vadovauja, Spiečius nesakė. Dar Spiečius man pasakojo, kad kare vyksta persilaužimas, kad rusai pasitraukė iš Kauno ir Panevėžio. Spiečiaus verbavimas man padarė įspūdį, aš atsakiau, kad sutinku stoti į būrį ir pažadėjau eiti trumpam į namus ir sugrįžti čia 1944 09 24. Kaip ir buvo sutarta, 1944 09 24 aš atėjau į Spiečiaus namus Svirkų kaiman, ginkluotas PPŠ su 18 šovinių. Tą pačią dieną atėjo 3 ginkluoti lietuviai ir 3 vokiečiai, kurie paėmė mano automatą ir nusivedė į bunkerį 4 km nuo Svirkų, prie Kudabiškės kaimo.

Klausimas: Kokios tų „banditų“ pavardės?

Atsakymas: Tai buvo Kluonis Jonas iš Kudabiškės k., Taluntis Vaclovas, jis yra bežemis iš Vaicekavo k., trečias – Juozukas slapyvardžiu *Munda* iš Zelenkavo k., Tverčiaus vlsč.

Klausimas: Kuo dabar užsiima Spiečius Petras?

Atsakymas: Jis dirba Tverčiaus vlsč. Bobėnų „selsovieto“ pirmininku.

Klausimas: Ar jūsų „banditai“ ko nors klausinėjo (darė apklausą)?

Atsakymas: Taip, Kluonis Jonas mane tardė, kiek yra Švenčionių NKVD darbuotojų, kiek yra kalėjimo apsaugos, klausė ar šaudomi suimtieji, kaip saugomas KPZ ir kitų dalykų.

Klausimas: Ar jūs sakėte tiesą?

Atsakymas: Taip, pripažįstu, kad aš jiems išdaviau tarnybinės žinias, kurios man, kaip NKVD darbuotojui, buvo žinomos.

Klausimas: Kiek asmenų jus tardė?

Atsakymas: Pirmiau išvardytas trejetas (Kluonis, Taluntis ir Juozukas), daugiau nieko nebuvo. Apklausęs mane, Kluonis atėmė mano milicininko „gimnastiorką“ ir uniforminę kepurę ir davė civilį rūbą, paliko milinę, bet vietoj rusiškų antpečių davė geltonus j. ltn. antpečius.

Klausimas: Išvardykite būrio sudėtį...

Atsakymas: 1944 09 būryje iš viso buvo iki 150 žmonių, bet vėliau kai kurie legalizavosi ir gruodžio viduryje buvo likę iki 70 žmonių. Būriui vadovavo man nepažįstamas – nevietinis karininkas, kuris tarnavęs vokiečių kariuomenėje, į jį mes kreipdavomės tiesiog „vade“. Jo pavaduotoju buvo Kluonis Jonas, o eiliniai:

Taluntis Vaclovas iš Vaicekavo k.,

Juozukas (vardas)-Munda iš Zelenkavo k.;

Kiškis Albertas iš Didžiasalio k., nušautas 1944 11 24;

Kiškis, sūnus Adomo, iš Didžiasalio k., slapstosi;

Cicėnas Izidorius iš Astraviškių k., Tverčiaus vlsč.;

Vardu **Petras** iš Navikų k., Tverčiaus vlsč., g. 1917 m., pabėgęs iš armijos;

Vardu **Adolfas** iš Šakeliškės (?) k., Tverčiaus vlsč., apie 22 m. amž., 1944 12 30, šeštą dieną, aš jį mačiau Mielagėnuose, einant į šaukimo punktą.

Kiti buvo kilę iš Adutiškio vlsč. ir aš jų nežinau.

Klausimas: Kiek jūsų būryje buvo vokiečių?

Atsakymas: Vokiečių buvo 12, bet aš mačiau tik tris. Jie buvo Kluonio patikėtiniai, Kluonis vaikščiojo jų palydoje. Vienas buvo karininkas (antpečiai su dviem „kubikais“), o kitas gyveno prieš karą Rusijoje ir mokėjo rusų bei lenkų kalbas. Manau, kad aš juos pamatęs atpažiniau.

Klausimas: Papasakokite kur „gauja“ turėjo bunkerius?

Atsakymas: „Gauja“ turėjo bunkerius, tačiau daliai esant vietiniais žmonėmis, nemažai išeidavo pas savo gimines, bunkeriai buvo prie Kudabiškės k. (Tverčiaus vlsč.) ir Medūnų k. (gal Medžiuškių k. ?) (Adutiškio vlsč.). Šie bunkeriai buvo pastatyti dar vokiečių, be to, keletas pačių „banditų“ statytų bunkerių buvo dar Antanų miške.

Klausimas: Papasakokite smulkiai apie bunkerius ir ar galite juos parodyti?

Atsakymas: Be Antanų miško, aš žinojau 5 bunkerius, trijuose gyveno „banditai“ ir du buvo mažučiai. Vienas gyvenamas bunkeris buvo miške prie Kudabiškės k., o 4 bunkeriai netoli Medūnų k., Adutiškio vlsč. Visi šie bunkeriai man žinomi ir galiu juos parodyti. Be to, man žinomas didelis bunkeris Antanų miške, kurį 1944 12 31 sunaikino Raudonoji armija. Taip pat buvo keli atsarginiai bunkeriai, kuriuose „banditai“ negyveno, jie buvo palikti atsargai, jei pagrindinius surastų NKVD. Šių bunkerių aš nežinau, juos žino Burak (Burokas) Konstantinas iš Medūnų k.

Klausimas: Kas tas Burak Konstantinas ir kokie jo santykiai su „gaujomis“?

Atsakymas: Jis nėra „gaujos“ narys, ginklo neturi, jis yra ryšininkas, juo pasitiki Kluonis ir vadas. Jis atnešdavo vadui arba Kluoniui laiškus, taip pat paimdavo iš jų laiškus, kuriuos paskui nunešdavo į kitus bunkerius. Žodžiu, buvo vado ir pavaduotojo Kluonio patikėtinis.

Klausimas: Kaip buvo suskirstyta jūsų „gauja“?

Atsakymas: Iš „gaujos“ aš išėjau ir joje nebuvo nuo 1944 12 07, bet vadas ketino suskirstyti į būrius ir skyrius. Prie manęs tas realiai nebuvo atlikta.

Klausimas: Papasakokite kuo dar užsiėmė jūsų „gauja“? Ar buvo rengiamas kovinis mokymas, ar buvo priesaika ir kt.?

Atsakymas: Priesaika nebuvo priimama, kovinis rengimas nebuvo vykdomas, ginklų nenagrinėjom, tik Cicėnas Izidorius atnešdavo kelis numerius antisovietinio laikraščio, rašyto ranka, kviečiančio kovai su tarybų valdžia. Buvo rašoma laikraščio viršuje „Smertis sovietiniams ir vokiškiems okupantams“, buvo dar rašoma, kad reikia kovoti su lenkais, kad jie nesumanytų prisijungti Vilniaus krašto. Buvo pasirašytas Vyriausiojo partizanų štabo „**Geležinio Vilko žalias miškas**“. Cicėnas kalbėjo, kad štabas yra Žemaitijoje, bet neva ketinama jį perkelti į Vilniaus kraštą.

Klausimas: Kur dabar yra Cicėnas? Ar jis nukautas?

Atsakymas: Ne, 1944 12 31 jis nežuvo, girdėjau, kad jis ketina legalizuotis.

Klausimas: Kokius išpuolius yra padariusi Kluonio „gauja“?

Atsakymas: Žinau, kad 1944 11 24, žuvus Kiškiui ir suėmus 6 jo grupės narius, vadas ir Kluonis ketino užpulti Tverėčių ir išlaisvinti ten laikomus suimtuosius. Šis planas nebuvo įvykdytas tik todėl, kad buvo gauti duomenys apie kariuomenės dalinio atvykimą į Tverėčių. 1944 m. spalio mėn. Kluonis, Taluntis ir kt. Pakalniškių k. sulaukė NKGB darbuotoją, išsirengė jį nuogai ir norėjo sušaudyti, bet kai kuriems žmonėms iš Pakalniškių k. užstojus, jį paliko gyvą. Einant atgal į bunkerį tada, perpjovė laidus (telefono?) ir sumušė eigulį Kostą Vytėną iš Tšakunės (taip rusiškam tekste) (gal Čepeliškės k.?) kaimo.

Klausimas: Tardymas turi duomenų, kad jūs vadovavote grupei ir nužudėte vieną ir nuginklavote vieną kariškį? Sakykite tiesą.

Atsakymas: Aš grupei nevadovavau, kariškį spalio mėn. nukovė 9 asmenų grupė. Pagal kitų „gaujos“ narių kalbas kariškį nužudė Juozukas (kulkosvaidininkas). Aš nuo 1944 12 07 ryšio su „gauja“ neturiu, išėjęs iš jos gyvenau per kaimynus ir 1945 01 01 nuėjau į Tverėčiaus vykd. komitetą pas pirmininką Boleslovą Seliuką, kad NKVD praneštų mano ketinimą legalizuotis. 1945 01 02 atėjau į NKVD, kur ir buvau sulaikytas.

Pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį apskr. NKVD–NKGB skyriaus darbą 1945 02 01–10. Charakteringas verbavimas šaltinio „U“, gyvenančio viename Mielagėnų vlsč. kaime, kurio verbavimui panaudoti agento **Golub** duomenys, kuriuose pranešame, jog mobilizacijos vengiantis „U“ žino „gaujų“ dalyvius ir jų bunkerius. Agentui **Golub** duota užduotis palenkti legalizuotis „U“, ką jis ir padarė. Apklausiamas jis parodė, jog žino 12 asmenų Juchnevičiaus Jegoro, Kazio „gaują“ ir Bulkos Stanislovo 20 asm. gaują. Jis parodė, jog žino bunkerių vietą. Pagal tai „U“ užverbuotas kaip **Čertanov**.

Vykdamas agentūrinį darbą per dešimt dienų visiškai likviduotos 5 grupės ir 2 iš dalių. Likviduotos šios grupės:

1944 11 pagal NKVD agentas **Beržas** davė duomenis apie Lapėno Antano 15 asmenų būrį. Pagal šiuos duomenis užvesta agentūrinė bylą „**Lesnyje**“. Vadas Lapėnas yra baigęs 8 gimnazijos klases, pagal agento žodžius yra gudrus ir piktas sovietų valdžios priešas. Agentui liepta, esant galimybei, fiziškai likviduoti Lapėną, tačiau tai nepavyksta, nes Lapėnas vienas nevaikšto. Paskutinį kartą lankėsi šaltinio namus 1944 12 07 kartu su pavaduotoju Urbanu ir įteikė šaltiniui LLA įsakymą Nr. 1. Lapėno buvimo vieta nežinoma, bet šaltinis žino, kur gyvena jo būrio „banditai“.

1945 01 31 šaltinis atėjo į bunkerį, kuriame buvo 5 „banditai“ ir iš jų sužinojo, jog Lapėnas su 9 „banditais“ išvyko rogėmis kažkur...

1945 02 02 Dubenino (gal Dauboriškės vnk.?) vienkiemio, Švenčionėlių vlsč. šeimininkė pranešė, jog naktį pas ją trejomis rogėmis atvyko 11 „banditų“, kurie pas ją apsiėjo. Ginkluoti kulkosvaidžiais ir šautuvais. Pasiūsta kovinė grupė netoli vienkiemio pastebėjo „banditus“ ir juos apšaudė. Nušauti 7 „banditai“, paimtas 1, pabėgo 3, pabėgėlius persekiojo 4 raudonarmiečiai, kurie pėdomis nusekė iki bunkerio, kur nušovė dar vieną, o du pabėgo, vienas iš jų buvo sunkiai sužeistas ir surastas savo tėvo namuose, paslėptas duobėje. Jį nušovė raudonarmietis, kuris „banditą“ persekiojo 4 km, ir į kurį minėtasis „banditas“ – Jakštas Marijonas metė dvi granatas.

Tiriant Dubenino vnk. sunaikintos „gaujos“ aplinkybes, nustatyta, kad tai buvo Lapėno „gauja“, kuri vyko iš plėšimų. Dauboriškės (tekste rusiškam – Dubenino vnk.) vnk. nukautas vadas ir jo pavaduotojas Urbanas. Pas Lapėną rastas antisovietinis laikraštis, nacionalinė vėliava, paimti trys kulkosvaidžiai, iš jų vienas sunkusis – „stankovij“, 5 šautuvai ir šoviniai.

Lapėno „gauja“ 1945 01 23 Popiškių k. užpuolė draudimo finansų inspektorių Rysevą ir sribą Paramoną, kurie surašinėjo „banditų“ turtą, atėmė dokumentus ir du šautuvus.

1945 02 09 iš agento **Čertanov** gautais duomenimis areštuota Bulkos Stanislovo „gauja“, veikusi Mielagėnų vlsč., suimti iš viso 9 asmenys, tarp kurių ir Bulkos pavaduotojas Želanec (taip rusiškam tekste) Piotr. Kelios dienos prieš tai suimti 3 šios „gaujos“ nariai, taigi iš viso suimta 12 asmenų. To paties agento duomenimis karinė grupė 1945 02 10 nušovė būrio vadą Juchnevič Jegorą, kuris kartu su „banditu“ Urbonavičiumi 1944 11 apšaudė grupę asmenų. Komjaunuoliui Semerikovui iš Mielagėnų pasisėkė pabėgti, pilietis Paukštė buvo sužeistas, o kartu buvęs paauglys – nušautas.

1945 02 10 Saldutiškio vlsč. nustatytas trijų „banditų“ bunkeris. Pasiųsti Saldutiškio sribai, vadovaujami NKGB kap. Tarasovo. Nušauti buvęs policininkas Simonas (gal Samsonas ? – L. A.) Kazys iš Kimiškių (gal Kemešio k.?) ir buvęs policininkas Kaminskas iš Ignalinos vlsč., abu jie mums žinomi iš dalies sunaikintos Krinicko „gaujos“.

1945 02 02 į Švenčionių apskr. NKGB atvyko pil. Antanas Baranauskas, Adomo, iš Daugėliškių vlsč. iš Matulanų k. (gal Matusonių k.?), kur pareiškė, kad 1944 12 pabaigoje asmenys, apsirengę NKVD uniformomis, padarė namie kratą ir pasiėmė vertingus daiktus.

Tą pačią dieną apklaustas pareiškėjas Bukėnas Jonas iš Busilų k., Mielagėnų vlsč., kuris pareiškė, jog 1945 01 16 iš NKVD prisistatę nepažįstami žmonės, grasindami ginklu, apiplėšė.

Naktį į vasario 8 dieną, gaudant vengiančius mobilizacijos, Ceikinėlių k. Vaicechovičienės Jadvygos namuose buvo sulaikyti vengiantys mobilizacijos: Žebrauskas Pranas, Žebrauskas Edvardas, Obolevičius Pranas, Papinigis Bronius ir Vaicechovičienė Jadvyga, kurie tardymo metu pasakė turį ryšių su „banditine“ grupe ir išvardijo jos dalyvius:

1. **Papinigis Bronius, Juozo**, g. 1913 m., iš Ceikiškės kaimo;
2. **Žebrauskas Bronius, Jono**, g. 1916 m. – Griunvaldo vnk. gyventojas;
3. **Žebrauskas Edvardas** – Broniaus brolis;
4. **Vaicechovičienė Jadvyga Osipovna**, g. 1919 m. Paceikinės k.;
5. **Obolevič Marijonas, Danilevičius**, g. 1926 m. Paceikinės k.;
6. **Bartasiūnas Alfonsas, Kazio**, g. 1923 m. Zatišiaus k.

Minėta grupė buvo ginkluota kulkosvaidžiu, trimis šautuvais, automatu ir dviem pistoletais. Visi nariai sulaikyti. Konvojuojant į KPZ, Edvardas Žebrauskas bandė bėgti, bet buvo nušautas.

1944 12 gauti duomenys iš agentūros **Šimkus** ir **Svoj**, jog Mielagėnų vlsč., Garnių k. veikia Garnių k. gyventojas Cicėno Mykolas, Adomo, būrys. Būrį sudaro Garnių k. gyventojai:

1. **Pundys Pranas, Povilo**, g. 1919 m.;

2. **Kliukas Julius, Mykolo**, g. 1919 m.;
3. **Mazurkevičius Valentas, Stanislovo**, g. 1917 m.;
4. **Kliukas Zigmas, Kazio**, g. 1922 m.;
5. **Kliukas Vladas, Mykolo**, g. 1926 m.;
6. **Pupys Bronislovas, Mykolo**, 1926 m.;
7. **Kliukas Augustinas, Stasio**, g. 1926 m.;
8. **Cicėnas Mykolas, Andriaus**, g. 1915 m.;
9. **Skundikas Bronius, Nocento**, iš Bieliūnų dvaro;
10. **Klevas Kazimieras** iš Staniūnų k.;
11. **Cicėnas A.** iš Šileikiškių k.

Pagal šiuos duomenis 1945 01 05 užvesta agentūrinio sekimo byla „**Šakalai**“. Nustatyta, jog visi čia išvardyti asmenys 1941 m. buvo sukilėliais, gaudė aktyvistus ir raudonarmiečius ir dalyvavo naikinant sovietinius piliečius.

Agentūriniu keliu nustatyta papildomai būrio sudėtis:

1. **Medeišis Mykolas, Kazio**, Rinkūnų k.;
2. **Vaiškūnas Vladas, Vlodo**, Bojotiškių k.;
3. **Kliukas Juozapas, Stasio**, iš Garnių k.;
4. **Čičiurka Antanas** iš Nalivaikų k.;
5. **Čičiurka Jonas** iš Nalivaikų k.;
6. **Maciulevičius Kazys**, Jaurų k.;
7. **Gudelis Stasys**, Munčelių k.;
8. **Gudelis Vytautas**, Munčelių k.;
9. **Bukėnas Antanas, Petro**, Busilų k.;
10. **Juršėnas Edvardas, Liudviko**, Busilų k.;
11. **Sloboda Pranas**, Vaikučių k.

Nustatyta, kad šio būrio nariai naktimis ateina į Busilų ir Vaikučių k. ir būna pas žmones po 5–6 asm. 1945 02 04 operacijos, kurią vykdė NKVD kariuomenė, metu „gauja“ likviduota, 19 asmenų nušauta ir 2 sulaikyti.

Likviduojant Cicėno „gaują“, buvo nušautas bėgantis iš Vaikučių k. Stasio Bulkos būrio narys Vitkovskij Osip (Vitkauskas Juozas? – L. A.). Žmonės dėkojo, kad išvadavome nuo „baisiojo Osipo“, kai kurie netikėjo, kol savo akimis nepamatė jo lavono.

1945 02 04 25 ŠP I-ojo bataliono kovinė 9 asmenų grupė, vadovaujama KpV pavaduotojo ltn. Jurjevo ir, dalyvaujant BB įgaliotiniui Semionovui, vyko iš Pabradės į Rautiškių k. (to paties Pabradės vlsč.). 17.20 val. Jurjevo grupę apšaudė iš kulkosvaidžių apie 40 asmenų „gauja“. Mūšio metu žuvo Jurjev, Semionov ir 3 raudonarmiečiai, sužeisti 4, o „banditų“ nušauta 13. Nustatyta, jog čia tikriausiai veikė lenkų nacionalistinė „gauja“. Neva žuvo lenkų „gaujos“ vadas, jo pavaduotojas, bet visus lavonus „banditai“ išsivežė ir nėra ką parodyti.

Iš viso per 10 dienų įvykdyta 20 operacijų, NKVD linija likviduota 3 grupės, nukauta „banditų“ – 42, suimta – 25, „banditų“ rėmėjų – 2, vokiečių statytinių – 14.

NKGB linija likviduotos 2 grupės, nukauta – 19, suimta – 16, „banditų“ rėmėjų – 4.

Iš viso nukauta – 61, suimta – 42.

„Banditų“ išpuoliai:

1. 1945 02 03 Kozlovkos k., Ignalinos vlsč. apiplėšė rusą Kozlovą ir jį su žmona sužeidė peiliais (supjaustė veidą ir kt.);

2. 1945 02 07 šešiese užpuolė Gaveikėnų malūną ir pasiėmė miltų;

3. 1945 02 09 40 asmenų „gauja“ Kairiškės k., Ignalinos vlsč. sumušė Ignalinos „sel-sovieto“ pirmininką Teterikovą ir jo pavaduotoją Traščenko, paėmė dokumentus ir liepė mesti darbą;

4. 1945 02 10 Zuikiškės kaime apiplėšė tris rusų šeimas.

Pastebėtas „banditų“ migravimas. 1945 02 10 „gauja“ iš Rėkučių kaimo (Kaltanėnų vlsč.) išžygiavo į Baltarusiją ir dabar ją persekioja Vydžių NKVD.

1945 02 08 užfiksuota Joniškio vlsč., Švenčionėlių vlsč. „banditų“ judėjimas į Utenos apskr.

LSSR vidaus reikalų liaudies komisarui drg. Bartašiūnui.

Specialus pranešimas apie Kaziuko (Kazimiero Kaladinsko – L. A.) „gaują“.

1945 02 15 į Ignalinos valsčiaus NKVD skyrių atėjo duomenys, jog 17 km nuo Ignalinos, Zarasų apskr., Salako vlsč., miške prie Žeimių k. susirinko iki 50 asmenų „gauja“. Valsčiaus NKVD ir NKGB darbuotojai, nieko nepranešę į apskritį, surinko 25 stribus ir išvyko likviduoti „gaujos“. Vasario 15 d. dienos metu mūsų grupė nustatė „gaujos“ vietą ir, priėjusi iš arti, atidengė netvarkingą ugnį – tris „banditus“ nušovė, o vieną paėmė gyvą. „Banditai“ panikoje pasitraukė į Zarasų apskr., Salako valsčių. Vietoje, kur „banditai“ buvo susirinkę, paimta ginklų ir amunicijos: 2 kulkosvaidžiai, 4 šautuvai, 1 automatas, pistoletas ir 2000 šovinių, medikamentai, drabužiai ir 2 pakinkyti arkliai. Netoliese rastas bunkeris, kur galėjo gyventi dalis „gaujos“.

Nustatytas sulaikytas „banditas“, tai esąs Orlovskis Vladimiras Vladimirovičius, gimęs 1924 m., lenkas, iš Breslavo. Tardomas jis pasakė, jog 1945 m. vasario 12 d. neva atvyko iš Šiaulių apskr. į Sungardų k. Kitą dieną, t. y. 1945 02 14 atėjusi nepažįstama mergaitė pasakė, jog Norkūnas Juozas nori jį sutikti prie Žeimių „majako“. Atėjęs į nurodytą vietą, Orlovskis surado didelį būrį ir jo laukiantį Norkūną. Jis pasakė, kad vadas – Kaziukas domisi padėtim Šiaulių apskr. Tikrai vadas klausinėjo apie partizanus, bet Orlovskis nieko negalėjo papasakoti, nes su Šiaulių partizanais ryšio neturįs. Orlovskis parodė, kad Kaziukas neva vedė susirinkimą, skirtą 1945 m. Vasario 16-osios šventei. Vyko „banditų“ susirinkimas, kur buvo kalbama, kad reikia iškabinti vėliavas įvairiose apskrities vietose, skirtas Vasario 16 d. Daugiau Orlovskis „banditų“ nepasakė, reikalingas jo nuodugnus apklausimas.

Stovyklavietėje rasta keli seni vokiečių laikų laikraščiai, neturintys operatyvinės vertės. Nustatyta, kad „banditų“ likvidavimo operaciją sužlugdė dėl valsčiaus NKVD sk. vrš. Vasilkovo ir NKGB oper. įgaliotinio Moskalenko kaltės.

NKVD–NKGB operatyvinės grupės vyresnysis tardytojas valstybės saugumo kapi-tonas Fominych apklausė 1945 02 17 Orlovskį Vladimirą Vladimirovičių, g. 1924 m. Breslaujos mieste, Lenkijoje, gyvenantį Sungardų k., Salako vlsč. Duoda parodymus rusų kalba, nes gerai ją moka.

<...> Gimiau Breslaujoje, mano tėvas užsiėmė žemės ūkiu, turėjome 9 ha žemės, namą. 1932 m. tėvai išsiskyrė ir aš išvažiavau į Sungardų dvarą pas savo senelę. 1943 m. mirė motina, o aš likau senelės auklėjamas. Bobutė turėjo 40 ha žemės, 3 darbinius arklius, 7 karves, 5–6 kiaules ir laikė samdinius.

Klausimas: Kaip jūs patapote „gaujos“ nariu?

Atsakymas: Mane pakvietė į susitikimą Norkūnas Jonas, kuris mane nusivedė apie 300 m nuo Žeimių „majako“, kur buvo gauja vadovaujama kažkokio Kaziuko. Kai mes pasikalbėjome, Kaziukas man pasiūlė pasilikti „gaujoje“, į ką aš atsakiau teigiamai.

Klausimas: Išvardykite „gaujos“ narius?

Atsakymas:

1. **Norkūnas Juozas**, apie 23 m. amž., iš Salako vlsč., Želmeniškės k.;
2. (**Blošūnas?**) **Albinas**, apie 22 m. amž., iš Ažvinčių k.;
3. **Andriušis Pulgis**, apie 35 m. amž., tikriausiai iš Trinkuškių k., Daugailių vlsč.;
4. **Rūkas Petras**, apie 26 m. amž., Želmeniškės k., Salako vlsč.;
5. **Rūkas Antanas**, apie 25 m. amž., Želmeniškės k., Salako vlsč.;
6. **Alaunis Jonas**, apie 26 m. amž., Trinkuškių k., Daugailių vlsč.

Klausimas: Ar jūsų „gaujoje“ buvo vokiečių?

Atsakymas: Buvo vienas, dėvintis vokišką formą, bet jis gerai kalbėjo lietuviškai.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1651. Švenčionių apskr. NKGB–MGB. Pranešimas apie LSSR Švenčionių apskr. NKGB skyriaus agentūrinį-operatyvinį ir tiriamąjį darbą 1946 m. vasario mėn. Situacija 1946 02 25 apskrities NKGB skyriaus tinkle yra: agentų – 27; rezidentų – 11; konspiracinių butų laikytojų – 6, informatorių – 438. Įvyko 704 susitikimai su agentūra, gauti 474 pranešimai, iš kurių 56 – vertingi.

Švenčionėlių operatyvinis NKGB punktas 1946 01 20 gavo pranešimą iš inf. **Kapeika**, jog jam per Kaltanėnų vlsč. pilietį tapo žinoma, jog yra „banditų“ gyvenamas bunkeris, kurį surado mišku einantys paaugliai. Informacija perduota Kaltanėnų NKGB skyriui, kuris organizavo atatinamą operaciją. 1946 01 29 operatyvinis NKVD–NKGB sk. kartu su „liaudies gynėjais“ atliko operaciją „gaujai“ likviduoti. Buvo rastas bunkeris, kuriame buvo rasti ir nušauti 2 „banditai“. Pas vieną „banditą“ rasta vokiška granata, pistoletas „Mauzer M-1“ ir vokiškas šautuvas, pas kitą „banditą“ – vokiškas rankinis kulkosvaidis ir revolveris „Nagan“. Dar rastas dokumentas: Ukmergės amatų mokyklos pažymėjimas Meidaus Petro vardu.

Bunkerio viduje rasta: sugadintas rusiškas PD kulkosvaidis; atsarginis vamzdis vokiškam kulkosvaidžiui; vokiškų šovinių – 200 vnt.; „Aukštaičių kovos“ (Vytauto apyg. organo) laikraštis datuojamas 1946 01 09. Laikraštis „Tiesa“ datuojamas 1945 12 01.

Šukuojant mišką, rasti keturių žmonių pėdsakai, išeinantys Verugiškių ežero kryptim. Tačiau pasitraukusios „gaujos“ narių nerasta.

1946 01 30 Saldutiškio vlsč. MGB skyrius slapta sulaukė NKGB agentą **Lapę**, kuris buvo užverbuotas 1945 06 ir pasiūstas į Gimžausko „gaują“, siekiant nustatyti ryšį su „gauja“. Apklausias **Lapė** papasakojo, jog Kirdeikių ir Strokinių k. teritorijoje dislokuojasi Daučiaus (Doič) vadovaujama „gauja“, kuri palaiko ryšius ir slapstosi netoli Kirdeikių k. Karnickaitės Genės, kuri yra *Daučiaus (Doič)* meilužė, vieniemyje.

„Gaują“ sudaro:

1. **Vaickus Jonas** – Kirdeikių k.;
2. **Maciulevičius Antanas** – Strokinių k.;
3. **Maciulevičius, Justo** – Strokinių k.;

4. **Žilėnas Balys, Antano** – Strokinų k.;
5. **Kaminskas Algirdas** – Kirdeikių k.;
6. **Buivydis Antanas** – Strokinų k.

Du pastarieji „banditai“ gyvena atskirai ir legaliai. Be to, **Lapė** papasakojo, jog 1945 12 25 pas Genę Karnickaitę namuose buvo vakaruška, kur dalyvavo minėtieji „banditai“ ir jų artimieji, tai:

Rastenys Jonas su žmona – Kirdeikių k.; Kaminskas Justas – Kirdeikių k.; Mačiulis Liudas su žmona; Tėvas Karnickas ir trys jo dukterys; Karnicko sūnus Antanas, kuris mokosi Utenos gimnazijoje. Taip pat Veronika Gaižutytė, Liudviko, iš Lobinių k., su ja vyras vardu Stepas, apie 23 m. amž., lieknas, didele nosim. Pačiam vakarėlyje dalyvavo ir ag. **Lapė**.

Agentas **Lapė** demaskuotas kaip dezinformatorius, todėl prašėsi, kad leistume išpirkti savo kaltę. 1946 01 31 vakare jis buvo išleistas į namus, kad nustatytų kur slepiasi Gimžausko „gauja“ ir nustatytų su ja ryšius. 1946 02 01 apie 5.00 val. ryto su **Lapės** pagalba buvo atliktas **Daučiaus** grupės likvidavimas, kurio metu paimti gyvi:

1. „Gaujos“ vadas **Doič, Daučius-Dūdėnas Albertas, Jono**, g. 1923 m., paimtas Karnickaitės namuose, pas kurį buvo paimta: čekiškas kulkosvaidis – 1, pistoletas parabelum – 1, SVT šautuvas, PPŠ automatas, karabinas – 1, granatų – 2 vnt., žiūronai, apvalus antspaudas su užrašu „Gailiaus (?) apylinkė“, stampukas „būrio vadas“ ir mastikinė pagalvėlė, Šarūno rinktinės slaptažodžių sąrašai 1945 m. gruodžio mėn., instrukcijos Nr. 38 (4 vnt.), antisovietinė literatūra ir kt.

Taip pat kituose namuose suimti:

1. **Vaickus Jonas** (paimtas pistoletas ir 39 šoviniai);
2. **Algirdas Kaminskas**;
3. **Buivydis Antanas**;
4. **Karnickaitė Genė**, pas kurią gyveno **Daučius** ir slėpė ginklus;
5. „Bandito“ **Žilėno Balio** tėvai.

Daugėlišio NKVD–NKGB 1946 01 27 iš ag. **Milžino** (Kamarauskas Mykolas) gavo informaciją, jog **Mingaila**-Laurinėnas Mamertas sužeistas į koją į pilvą ir kažkur gydosi. Kur – nežino. Agentas parodė asmeninę iniciatyvą ir pats jau kitą dieną atvyko pranešti, jog **Mingailos** namiškiai sunerimę ir patys jau nori jį priduoti NKVD–NKGB. Tačiau, jei **Mingaila** nepanorėsiąs legalizuotis, tuomet **Mingailos** šeima prašė surasti ramią vietą, kur galėtų jis ramiai gydytis.

1946 02 04 Daugėlišio vlsč. NKGB operatyviniame punkte kap. Skotnikovo priimtas **Milžinas** pranešė, jog **Mingaila** visgi sužeistas į kairės kojos kelį, kad jis gydosi Jonavos k., Rimšės vlsč. pas Kazį Juršą (Jurša Kazimieras, Kristoforo, g. 1873, b.7440), klojime. Šaltinis pranešė, jog kaime visi gyventojai yra **Mingailos** artimieji. **Milžinas** dar pasakė, jog jis pats išvakarėse (vasario 3 d.) nešė **Mingailai** maistą.

Pagal šiuos duomenis buvo parengta operacija NKGB–NKVD jėgomis ir nurodytoje vietoje rastas **Mingaila**, kuris nepasipriešino, prie jo rastas pistoletas TT.

Suimti Jonavos k. gyventojai Jurša Kazys ir Juršėnas Krištopas (Jurša Kristoforas, b. 7440).

Iš ag. **Žukas** gauta informacija, jog iš Jakelių k. Rakauskaitė Bernadeta, Motiejaus (g.

1925 m., b. 3032), nusiteikusi antisovietškai. Jos brolis Povilas suimtas 1945 m., o sesuo Laimutė 1945 m. pasislėpė.

Mes Bernadetą sulaikėm 1946 02 16, prieš jai išvažiuojant į Vilnių ir ji prisipažino, jog ji per Antanų k. gyventoją Untanaitę Antaniną (Untanaitė Antanina, Klemenso, g. 1927 m., b. 24692/3, P-16329) palaikė ryšius su „gauja“, o Vilniuje bendravo su mok. Bujanausku Juozu, kuriam dalijo antisovietines „Partizanų dainas“, kurias jai Švietimo liaudies komisariate atspausdino Semėnaitė Genė.

Ruošiamas verbavimui Šutinys Jonas, Petro, g. 1924 m., iš Tauragnų, kuris svetima pavarde gydėsi sužeidimą Utenos ligoninėje. Paimtas iš ligoninės, išstardytas, ruošiamas verbavimui. Jam skirtas agento slapyvardis **Kietis**.

Taip pat Gimžėnas Kazys, Vinco, g. 1915 m. Kaltanėnų vlsč., Maksiūnų k., siuvėjas, kuris buvo surištas su *Dobilo* „gauja“. Jam parinktas agentūrinis slapyvardis **Taistas** (gal **Faustas** – L. A.).

Suimtas kaip dviveidis, blogai dirbantis inf. **Karys**, tai Skrebutėnas Aleksas, Alekso, g. 1911 m. Tverėčiaus vlsč., Petraniškių k. daug kartų susitikinėję su „banditais“, bet tai slėpė nuo mūsų.

Sulaikytas Buivydis Antanas, g. 1928 m., parodė 1946 02 06, jog Gumauskas Vincas-*Gailius* įkalbėjo jį tapti būrio nariu, sakydamas: „Tu, nors ir esi 1928 m. gimimo, bet esi stambaus sudėjimo, todėl rusai tave gali sugauti ir užmušti. Stojant į būrį davė *Uosio* slapyvardį.“ Tada, „gaujon“ stodamas, jis buvo 23 m. partizanas. Parodymų metu davė duomenis apie visus „gaujos“ narius ir 5 ryšininkus.

Kaminskas Algirdas, g. 1928 m. Kirdeikių k., parodė, jog Dūdėno Alberto būryje buvo nuo 1945 06, kad būrį sudarė 13–15 „banditų“ ir 11 ryšininkų. Jis iš viso 6 kartus pranešė apie kareivių pasirodymus. Palaikė ryšius su *Dobilo* štabu, kuris veikė Vaišniūnų apylinkėse. *Dobilo* „gaujos“ ryšininkės buvo Blažytė Bronė, kurios dvi sesės taip pat ryšininkauja, Gimžauskaitė Ona iš Mineiškiemio k., Ona Bulkaitė iš Staniuliškių k. pasakė, jog Šarūno štabas yra Daugailių vlsč., Daubių (gal Dauboriškės k.?) kaime.

Vaickus Jonas, Kazio, g. 1920 m. Kirdeikių k., tardymuose 1946 02 01 parodė:

1942 m. savanoriškai įstojo į statybinę organizaciją TOT, kurioje iš viso buvo 9 mėnesius. 1944 m. pavasarį buvo vokiečių mobilizuotas į gynybos įrenginių statybinius darbus, iki 1945 m. rugpjūčio mėn. slapstėsi aplink namus, po to įstojo į Gimžausko-*Aušros* būrį. Jis kilęs iš Kirdeikių k., priėmė iš manęs priesaiką ir davė slapyvardį *Grynas*.

<...> Lapkričio mėn. Gimžauskas kažkur dingo ir būrio vadu tapo Dūdėnas-*Gintaras*. Buvo iki 15 „banditų“ ir buvom pavaldūs tiesiogiai *Dobilo*-Jono Kimšto štabui. Mūsų bazavimosi vieta Strokinių k., ryšys su *Dobilu* palaikomas per Oną Bulkaitę, Anupro, iš Staniuliškių k. Apie *Dobilo* štabą žinoma tai, kad jis negyvena vienoje vietoje, bet juda, ir vienu metu vienoje vietoje štabo nariai nebūna. Dalis štabo yra Ažugirių kaime (šifruotas pavadinimas), o tikras pavadinimas – Kazokiškis. Dalis štabo Kuktiškių vlsč., Pavarlio k. Susitikimo vieta pas Kemešio k. girininką Petkevičių, kur ateina *Kalvis*-Zinkevičius Bronius. 1945 m., man girdint, *Kalvis* sakė, kad štabas yra Pavarlio k., o ryšių punktas Sudalaukio k. pas Petkevičių. Iš Kaminsko Justo man žinoma, jog po 1946 01 15 operacijos *Dobilo* štabas pakeitė dislokaciją, kad štabas 7 rogėmis išvažiavo iš Kemešio k., sustojo Sarakalnyje ir pasiekė Saldutiškio vlsč., Antalksnės k. *Dobilo* štabo sudėties žinau šiuos asmenis:

1. **Kliukas Vladas-Ožys**, apie 30–35 m. amž., iš Mineiškiemio k., tarnavo vokiečių policijoje, parašiutininkas;

2. **Zinkevičius Bronius-Kalvis**, kurį mačiau susitikimuose su „gaujos“ vadu *Gintaru*;

3. **Kurlavičius Juozas-Kelmas, Šermukšnis** iš Pašiekštės ar Paeisetės k., bet tuo nesu tikras (gyv. Klykių k., Tauragnų vlsč. – R. K.).

Gruodžio mėnesį aš kartu su Dūdėnu-*Gintaru* ėjome į Ginučius, kur rinkome aukas partizanų labui, paaukojo šie žmonės:

1. Malūno vedėjas davė 80 rub.;
2. Rūkas Antanas, Antano, davė 5 rub.;
3. Gaižutis Vincas – 10 rub.;
4. Rūkas – 10 rub.;
5. Valiukas Juozas – 100 rub.

Visa tai buvo užšifruota slapyvardžiais ir mes laikraštyje paskelbėme aukotojų sąrašą ir pareiškėm padėką.

1945 12 kartu su *Gintaru* išvažiavom į Aernino (gal Stirninės?) kaimą, Saldutiškio vlsč., kur stovėjo „gauja“ apie 40 žm., kuri buvo apsistojusi Šinkūno namuose ir dar kitoje sodybose. Antrą kartą į susitikimą su šiuo būriu važiavau 1946 01 20 į Kulinių k., kur buvom apsistoję pas Bernardą Kindurį, Mykolą Kindurį ir Rūką. Šio būrio vadu buvo *Mazgelis* ar *Skrajojantis*, nes visą laiką keliavo ir nebuvo vienoje vietoje. Kokiu maršrutu juda – man tai nežinoma. Dar pasakysiu, jog *Dobilo* štabas 1945 12 20 su būrio vadu *Gintaru* išvažiavo į Sudalaukio k. pas Kemešio miško eigulį Petkevičių, kur gavome iš *Kalvio* laikraščią. Susitikę *Kalvis* su *Gintaru* kalbėjosi apie dvi valandas, apie ką kalbėjo nežinau.

Dar 1946 01 kartu su *Gintaru* važiavom į Sudalaukio k., kur susitikom *Kalvį* ir jis davė mums laikraščią. *Kalvis* žadėjo greitas permainas, kad ateis amerikantai ir anglai. O 1946 01 20 Kaminskas Justas man sakė, kad *Dobilo* štabas pervaziavo iš Sudalaukio k. į Ignalinos valsčių.

Areštuotas „banditas“ Žilėnas Julius, Antano-*Gyls*, 1946 02 21 prisipažino, jog 1945 m. gegužės gale ar birželio pradžioje pas juos į namus atėjo *Gailius* ir Juliaus brolis *Naras*, užverbavo ir davė jam slapyvardį *Gyls*. Paskui nuėjo į bunkerį, kuris buvo įrengtas 20–25 žmonėms, ginkluotėje turėjo kulkosvaidžių ir šautuvų. Dalyvaujant būryje, 1945 m. birželio mėn. užpuolė NKVD kareivius, tada žuvo 5 „banditai“, o kareivių žuvo 1.

Apklaustas „gaujos“ vadas Ryliškis Edvardas, Antano, g. 1908 m. (b. 3053), gimęs Leningrade, gyv. Saldutiškyje. Apklaustas 1946 02 15 parodė:

<...> 1944 m. gruodžio pradž. pas mane atėjo du broliai Trunksus (Prunksūs?) ir pakvietė mane į „gaują“. Atėjau į bunkerį tarp Paluknio ir Rušiškės k. (Saldutiškio vlsč.) ir ten radau 8 ginkluotus vyrus, jų vadu buvo *Šarūnas*. Gruodžio gale pas mus atvyko 9 parašiutininkai (atvykę 1944 12 24 į Linkmenų vlsč. – R. K.), atsiųsti iš Vokietijos, kurie man žinomi:

Paberžis-Grigonis Adolfas,

Putinas-Basys Jonas,

Rakštelis-Sabulis Julius,
Kovarskas-Bilkis Antanas,
Mikimauzė-Čeponis Juozas,
Miškinis-Lapienis Bronius,
Popinigis-Šilinis Juozas,
Senis-Urbonavičius Edvardas,
Sakalas-Paukštė Bronius (kitur – Antanas).

Pas juos buvo rusiška žieminė apranga, su veltiniais, ginklai visokie; nuo kulkosvaidžių iki SVT šautuvų. Jie iš karto pradėjo verbuoti vietinius žmones ir surinko greit „gaują“ 250–300 žm., vadu tapo *Dobilas*, kuris atvyko 1945 m. vasario mėn.

1945 03 12 du *Romelio*-Krinicko Antano „bunkeriai“ buvo sumušti kariuomenės, žuvo iki 72 „banditų“, kurių lavonai buvo nuvežti į Švenčionis. Mūsų pagalba buvo ne-rezultatyvi, todėl mes atsitraukėm miškais Švenčionėlių pusėn.

Tigro štabe, kuriam vadovavo *Dobilas* ir veikė Saldutiškio vlsč. ir Labanoro miškuose, buvo šie „banditai“: *Gaidukas* (nušautas); *Putinas* (parašiotininkas); *Dobilas*, kuopos vadas, štabo vrš.; *Rokas*, kuopos vadas, Lietuvos armijos; *Ūdras* (nušautas); *Senis* – Lietuvos armijos kap. (žuvęs) Barzda.

Tigro rinktinės štabo stovyklą sudarė 7 bunkeriai, kuriems vadovavo: Lašinskas Kazimieras-*Liūtas*, *Artojas*; 2. *Lakūnas* (žuvęs); 3. *Čerčilis*-Calkauskas Feliksas; 4. *Erelis*; 5. *Paberžis*-Grigonis Adolfas (parašiotininkų bunkeris); 6. Tigro štabinis bunkeris – vadas *Dobilas*-Kimštas Jonas; 7. Krinickas Antanas-*Romelis*.

Suimtas taip pat Saulis Julius, Liudo (g. 1910 m., b. 3045/3), iš Kaltanėnų vlsč., Makiūnų k. 1946 02 12 tardomas parodė, kad būdamas nepatenkintas sovietų kariuomenės atėjimu į Lietuvą, 1944 07 02 pasitraukė su vokiečiais, už Šiaulių įstojo į LLA, priėmė priesaiką.

<...> Mūsų 12 žm. pareiškė norą važiuoti į Vokietiją ruošti diversinei veiklai. Buvom Kanin mieste žvalgybos mokykloje. Kursus baigėm per tris mėn. Asmeniškai aš baigiau šifruotojų kursus, Grigonis – radisto, o likusieji 10 asm. – diversantų. 1944 12 pabaigoje mūsų grupė 12 asm. ir kita grupė 16 asm. buvom lėktuvu pristatyti į Lietuvą. Mūsų grupė 12 asm. buvom nuleisti Saldutiškio vlsč., o kita grupė – prie Panevėžio. Gavom iš vokiečių štabo, kuris tada buvo Lenčicoje, nurodymą, kad pakliuvę į vietą per siųstuvą nustatysim ryšį su vokiečiais ir pranešim apie mūsų diversines akcijas, būtent, traukinių ir tiltų sprogdinimą, apie antisovietinių „gaujų“ sudarymą ir veiklą. Vasario mėn. buvo sudarytas Tigro štabas, kurio vadovu buvo *Dobilas*. Aš vokiečių štabui pranešiau, kad Saldutiškio vlsč. partizanų formuotės yra sukurtos ir kad reikia ginklų ir aprangos, tačiau iš vokiečių atsakymo negavau. Sprogdinti tiltus ir geležinkelius Tigro štabas uždraudė. Teigiamų rezultatų iš vokiečių štabo aš nesulaukiau. Partizanų būriai tada buvo išsidėstę ant upės kranto Labanoro miške, kur buvo 7 bunkeriai, kuriuose gyveno 250–300 prtz., kurių štabo viršininku buvo *Dobilas*. Iš bunkerių vadovybės man žinomi šie:

Bunkeris Nr. 1, kurio vadas buvo *Šarūnas*;
Bunkeris Nr. 26, kurio vadas – *Paberžis*,
Bunkeris Nr. 75, kurio vadas – *Erelis*;
Bunkeris Nr. 83, kurio vadas – *Lakūnas*;

Bunkeris Nr. 105, kurio vadas – Čerčilis;

Bunkeris be numerio, kurio vadas – Dobilas.

Be šių dar buvo 2 bunkeriai, kuriems vadovavo Romelis-Antanas Krinickas.

Mūsų diversinę grupę sudarė: Grupės vadas – Basys Jonas-Putinas, vėliau Tigro štabo narys; Bilkis Antanas-Kovarskas; Šilinas Juozas-Popinigis (areštuotas); Kliukas Vladas-Ožys, būrio vadas; Baraniūnas-Šakalys; Grigonis Adolfas-Paberžis; Urbonavičius Edvardas-Senis; Vinciūnas Teofilis-Kalnelis; Lapėnas Bronius-Miškinis; Paukštė Bronius-Sakalas; Čeponis-Mikimauzė; aš – Saulis Julius-Rakštelis.

Tigro štabą sudarė: Dobilas (štabo viršininkas); Senis, jis taip pat Giedra, štabo vrš. pavaduotojas; Rokas-Vincas Žaliadonis; Putinas-Basys Jonas (Leonas); Ūdras-Staričėna Vytautas; Barzda-Trinkūnas Jurgis; Kregždutė-Alesė Mikulėnaitė (med. sesuo).

Areštuotas parašiutininkas Šilinis Juozas, Justino-Popinigis, g. 1909 m. Kaltanėnų vlsč., Grikiapelių k.

Pagal agentūrinius agento **Liepa** duomenis 1946 01 30 sulaikytas **Dobilo** „gaujos“ narys Vladas Gimžauskas, kuris pasakė, kad žino 12 desantininkų grupę ir išvardijo ją vardais.

1946 02 08 NKGB operatyvininkai sulaikė du parašiutininkus: Saulį Julijų, Liudviko, g. 1910 m. Kaltanėnų vlsč., Nemaniūnų (?) k., kuris 1945 12 24 buvo nuleistas parašytu, ir Šilinišką Juozą, Justo, g. 1909 m. Grikiapelės k., Saldutiškio vlsč.

Užverbuotas agentu **Kaunas**-Gimžauskas Vladas, kuris nuo 1945 01 iki 1945 09 buvo **Dobilo** „gaujos“ nariu, 1945 m. kovo–gegužės mėn. dirbo **Dobilo** štabe, 1945 09 registravosi ir pridavė ginklą. 1945 02 05 pagal „bandito“ Kaminsko parodymus areštuotas kaip štabo narys, apklausiamas davė parodymus prieš parašiutininkų grupę, iš kurios du suimti.

Agentu **Kietis** užverbuotas Šutinsys, g. 1921 m. Utenos apskr., Žalvarių k., gyvena nelegalioje padėtyje, kuris parodė, jog 1945 m. nuo gegužės mėn. buvo Gimžausko „gaujoje“, jis išvardijo „gaujos“ sudėtį, dar paminėjo „gaujos“ ryšininką Bulką.

Užverbuotas slaptas informatorius **Žvirblis**, tai Giedraitis Aleksandras, Juozo, apie kurį duomenis davė agentas **Juožaitis**, kad Giedraitis esąs **Grafo** būrio ryšininkas. Giedraitis mūsų apklausiamas paminėjo „gaujos“ narius ir pažadėjo išpirkti savo kaltę.

Areštuotas buvęs mūsų inf. Bukauskas Klemensas, Nikodemo, g. 1916 m. (b. 557/3; P-3179), legalizuotas „banditas“, kuris pasižadėjo mums dirbti, bet jokios informacijos neteikė.

Pranešimas apie agentūrinį-tiriamąjį darbą Švenčionių apskr. MGB skyriaus nuo 1945 04 15–20. Per ataskaitinį laiką areštuoti 4 asmenys, tarp kurių Baranauskas Jonas, Igno-Šakalys, g. 1929 m. (b.3045/3) Šakališkės k., Kaltanėnų vlsč., baigęs 3 skyrius, buvęs nelegalioje padėtyje. Jis prisipažino, kad mokėsi diversantų mokykloje ir kartu su kitais (iš viso 12 diversantų) buvo nuleistas parašytu organizuoti diversinę veiklą.

Jis prisipažino, jog 1944 m. liepos mėn., traukiantis vokiečiams, nuėjo gandai, kad rusai žudys visus lietuvius, tada aš su draugais – Vilučiu Kaziu, Igno, g. 1923 m., ir Jonu Bilkiu, Antano, g. 1921–1923 m., savanoriškai bėgom su vokiečiais. Pakeliui mūsų susidarė iki 15 asm. grupė. Kartu pasiekėme vokiečių dar užimtus Telšius. Vienas iš mūsų, mokytojas slapyv. **Putinas**, mus suagitavo užsirašyti į vokiečių parašiutininkų

mokyklą, taip mes ir pasielgėme. Manęs pradžioje, kaip nepilnamečio, neužrašė, tačiau aš įsiprašiau vokiečių karininką ir jis sutiko. Užsirašius mokyklon, mes dar pabuvom Telšiuose apie 2–3 savaites, visi užsirašę gavom batus, sudarė komandą iš 50 žmonių, kuriai vadovavo buv. Lietuvos kariuomenės leitenantas. 1944 m. rugpjūčio mėn. mus išvežė Vokietijon, kur Štargardo mieste, apie 40 km nuo Dancigo, buvo desantininkų mokykla. Ten mes mokėmės iki 1944 12 22, po to buvome nuleisti parašiutais Krivassalio k. apylinkėse (...).

Jono Baranausko-Šakalio parodymai.

<...> Mums mokantis Štargardo diversinėje mokykloje, buvo tik du dėstytojai, tai rusai: vienas majoras, apie 36–38 m., o kitas leitenantas apie 30 m. Buvo du vertėjai lietuviai, buvę Lietuvos kariuomenės leitenantai. Mūsų grupėje mokėsi 12 lietuvių...

Mes visi kartu buvome nuleisti parašiutais 1944 12 22, apie 1,5–2 km nuo Krivassalio k., be to, mums buvo nuleista: rusiškas „Degtiariovo“ kulkosvaidis, 4 automatai, 7 pusautomatai, 3 pistoletai, 40 šovinių kiekvienam ir pusmaišis palaidų, didelė dėžė sprogmenų ir maisto 10-čiai dienų.

Vokiečiai mums buvo davę diversinio pobūdžio užduočių, būtent; sprogdinti tiltus, bėgius, pranešti apie kariuomenės susikaupimo vietas, kad jie galėtų siųsti bombardavimo aviaciją.

Pranešimas apie MGB Švenčionių apskr. skyriaus agentūrinį tyrimo darbą 1946 05 09–18. 1946 05 09–10 Ignalinos vlsč., Mikalinės k. stovyklavo *Karijoto* „gauja“ iki 40 asm. Turėjo ginkluotėje 6 kulkosvaidžius, keletą automatų ir šautuvų. Turi ir spausdinimo mašinėlę, su kuria dirba mergaitė. Su šia „gauja“ pasitraukė ir mūsų agentas **Vilkas**, užverbuotas 1945 m. rugsėjo mėn. Mes su juo susitikom 1946 04 30 Ignalinoje ir davėm užduotį susisiekti su „gauja“. Numatytas buvo susitikimas Švenčionyse 1946 05 12, bet jis išėjo su „gauja“, pasakęs vietos žmonėms: po dviejų dienų praneškite į valsčių, kad išėjau su „gauja“, nes gyvent namuose jau nebeįmanoma.

1946 05 11 dienos metu Dotinėnų k. atėję „banditai“ išsivedė iš namų Aleksą Nalivaiką, g. 1929 m., kur dabar jis yra – nežinom.

Kovo mėn. Švenčionių vlsč. MVD vrš. vyr. lt. Vinogradov organizavo melagingą gaują, kuri dėl blogo vadovavimo visai išsišifravo. Ji naudojo Nalivaiką kaip vežėją, o paskui vedžiojosi, kaip suimtąjį, kuris rodė legalizuotų „banditų“ namus. Lankydami legalizuotus „banditus“, melaginga gauja taikė fizinio poveikio priemones asmenims Papinigiui, Vinciūnui, Gudoniui, dėl tokių jų veiksmų 1946 03 19 į „gaują“ išėjo legalizuotas „banditas“ Vinciūnas Kostas, Adomo, kurį melaginga gauja smarkiai sumušė. Jis buvo mūsų apskr. MGB sk. informatoriumi **Bajarūnas**, o dabar ir jo šeima, metusi ūkį, kažkur pasislėpė.

Užvestos bylos formuliariai Šiliniui Broniui, Justino, g. 1928 m, Kaltanėnų vlsč., Antalkenų (?) k. (gal Antalėdės k.?), buvęs gaujos narys, legalizavosi be ginklo; Prašmuntas Ipolitas, Ksaverio, g. 1924 m., dezertyras, 1945 m. NKVD buvo sulaikytas, bet paleistas; Čibiras Antanas, Mykolo, g. 1925 m. Tverėčiaus vlsč., Sekonų k.; Skrebutėnas Antanas, Kazimiero, g. 1904 m. Tverėčiaus vlsč., Kuktiškių k., kuris dirbo prie vokiečių; Čekutis Zenonas, Fiodorovičius, g. 1911 m. Saplių k., kuris karo laike išdavė pas jį pasislėpusį rusų politruką.

Duomenys apie užvestas bylas:

Pelasis Jonas, Jono-Vijūnas, kaltinamas, kad 1944 m. perėjo į nelegalią padėtį, o 1945 03 įstojo į *Dobilo* būrį slapyvardžiu *Vijūnas*. Buvo ginkluotas šautuvu. 1945 m. kovo–balandžio mėn. „plėšikavo“ su būriu; 1945 04 dalyvavo susišaudant su MVD vidaus kariuomenės kariais Kirdeikių–Ginučių apylinkėse, kur iš abiejų pusių buvo aukų; 1945 04 *Dobilo* pavedimu iš „gaujos“ išėjo su padirbtais dokumentais, tačiau ir toliau teikė informaciją „banditams“.

Burkšnys (Gurkšnys, Brukštus?) Juozas, Petro, kaltinamas tuo, kad 1944 m. įstojo į Cicėno „gaują“, veikusią Ignalinos–Saldutiškio apyl., davė priesaiką, turėjo šautuvą, 1944 m. rugsėjo mėn. kasė bunkerį prie Puziniškio k., 1944 11 Kaltanėnų ir Ignalinos vlsč. dalyvavo apšaudant kareivius, 1944 11 Kaltanėnų vlsč., Aučynų k. dalyvavo nušaukiant aktyvistus Tomiliną ir Sokolovą. 1945 m. registravosi, bet ginklo neatidavė.

Suimti 1946 07 22–25 kaip Kazio Zinkevičiaus, Jurgio-Saldaičio būrio partizanai:

1. **Leleiva Antanas, Antano**, g. 1926 m, Šarkių k., Saldutiškio vlsč. (b. 8776);

2. **Rakauskas Alfonsas, Augustino**, g. 1907 m. Tauragnų vlsč., Bernotiškio k. (b. 8776);

3. **Rakauskas Petras, Petro**, g. 1924 m. Tauragnų vlsč., Bernotiškio k. (b. 8776);

4. **Vaiškūnas Vincas, Jono**, g. 1926 m. Šarkių k. (b. 8776);

5. **Petkevičius Mykolas, Kazio**, g. 1915 m. Šarkių k. (b. 8776).

1946 07 19 apklausiamas **Leleiva Antanas** parodė:

<...> 1944 m. liepos mėn. mūsų iniciatyvinė grupė, susidedanti iš manęs, mano brolio Balio Leleivos, Mykolo Petkevičiaus, brolių Antano ir Vinco Vaiškūnų, pasirinko vietą susitikimams pas Sudnienę Ceciliją, Šarkių k. Pradžioje ten mes slapstėmės nuo mobilizacijos, o paskui nusprendėme organizuoti būrį kovoti su sovietų valdžia ir komunistais už nepriklausomos Lietuvos atkūrimą. Mums besant pas Ceciliją, pas mus užeidavo broliai Kazys ir Bronius Zinkevičiai, kurie tapo mūsų organizatoriais.

Bronius Zinkevičius, g. 1921 m., pasižymėjo iškaltumu, mes į jį kreipdavomės iškilus klausimų. Tada Zinkevičiai turėjo po rusišką šautuvą, kuriuos iš Švenčionių atvežė Kazys, dirbęs vokiečių laikais geležinkelio policijoje. Rugsėjo pradžioje sužinojau, jog kai kurie partizanai, Zinkevičiui Br. reikalaujant, priėmė priesaikas. Tuo laiku prisiekė mano brolis Balys, M. Petkevičius, Antanas ir Vincas Vaiškūnai. Paskui ir aš, Jonas Petkevičius, Kazio, Bronius Klimašauskas, Anupro. Priesaikos tekstas sakė, kad pasižadame kovoti už nepriklausomą Lietuvą, nors ir mirtis grėstų, taip pat nieko neišduoti. Prisiekėme pakėlę dešinę ranką.

Rugsėjo mėn. įrengėme bunkerį, rugsėjo gale susidarė toks mūsų būrys: Kazys Zinkevičius, Bronius Zinkevičius, Leleiva Antanas, Leleiva Balys, Petkevičius Mykolas, Vaiškūnas Antanas, Vaiškūnas Vincas, Jauniškis Juozas, Petkevičius Jonas, Vaišnoras Antanas, Sudnius Augustinas, Klimašauskas Bronius, Rakauskas Jonas, Rakauskas Jurgis, Rakauskas Petras, Rakauskas Alfonsas ir dar vienas Rakauskas, kurio vardo neatsimenu, Juška Jonas.

Įrengėme bunkerį, vadu buvo paskirtas Kazys Zinkevičius, būrys buvo suskirstytas į skyrius: Petkevičiaus Mykolo ir Rakausko Jurgio. Aš buvau Petkevičiaus Mykolo skyriuje.

Iš žmonių rinkome ginklus ir tempėm į bunkerį, tokiu būdu surinkom: 1 kulkosvaidį, 3 automatus, 15 šautuvų ir vieną pistoletą.

1944 m. rugsėjo mėn. Bronius Zinkevičius pranešė, kad buvo už akių KL teismas, dalyvaujant Kirdeikių klebonui Liutkui, kurio metu svarstytas Bulkos Juozo šeimos likimas. Nutarta juos (jį?) likviduoti. Motyvai buvo tokie, kad simpatizuoja sovietams, gyvena netoli mūsų bunkerio ir gali mus išduoti. Tokiu būdu buvo nužudyta Bulkos Juozo šeima, tai: jis pats, jo žmona, duktė Anelė, 12–13 m., sūnus Vytautas, apie 11 m. Nuosprendį vykdė mano brolis Leleiva Balys ir Rakauskas Alfonsas, o Petkevičius Mykolas, Petkevičius Jonas ir Zinkevičius Kazys stovėjo sargyboje prie Bulkos namų. Išėdami namus uždegė. Paskui visi jie sugrįžo į bunkerį. Ryte apie 7–8 val. atbėgo mano sesuo Leleivaitė Apolonija, kuri pasakė, kad Bulkos berniukas Vytautas tik peršautas, jis išbėgo iš degančio namo ir atėjo į Antalamiestės k., pas Klimašauską Anuprą. Tada Kazys Zinkevičius pakvietė mano brolių Balį ir įsakė: „Greičiau eik ir suradęs užmušk tą vaikigalį, tu pradėjai – tu ir pabaik“. Tada mano brolis Balys su Rakausku Petru nuėjo pas Anuprą Klimašauską, pasiėmė tą vaiką ir, nusivedę į mišką, nušovė.

1945 m. vasarą du kartus susišaudėm su Saldutiškio stribais, paskui Veikūnų, Buitūnų kaimuose nušovėm lauke dvi mums nežinomas moteris iš Tauragnų. 1945 m. pavasarį Plaučiškių k. aš su kitu partizanu nušovėme moterį Čėčienę, už tai, kad jos vyras 1941 m. dirbo sovietų valdžiai. Taip pat Kavoliūnų k., Saldutiškio vlsč. sumušėm du valstiečius.

Mūsų būrio ryšininkai:

1. **Mintaučkaitė Valentina, Adolfo-Žvaigždutė**, g. 1928 m., gyv. Juodiškių k., Kuktiškių vlsč. (b. 29382);
2. **Katinaitė Ona, Vinco-Mirta**, g. 1929 m. Aviliškių k. (b. 30090/3, P-16516);
3. **Žaunieriūtė Anelė – Žibutė** iš Aviniškių k. (b. 30090/3, P-16516);
4. **Zinkevičiūtė Ona, Jurgio-Našlaitė** iš Sudlaukio k. (nėra bylos);
5. **Deveikytė Veronika-Ramunėlė** iš Kemešio k. (nėra bylos);
6. **Guobytė Vanda** iš Kleviškio k. (nėra bylos);
7. **Petkevičius Jonas, Kazio-Šiaudinis**, g. 1929 m. Sudlaukio k. Suimtas 1946 m. pradžioje (b. 30323/3, P-15431).

Suimtas **Rakauskas Petras, Petro**, g. 1901 m. (b. 4681/3; P-4295), prisipažino 1946 06 25, jog 1944 m. rugsėjo mėn. dalyvavo nužudant naujakurio Bulkos Juozo sūnų Vytautą, kuris, sušaudžius jo šeimą, atbėgo slėptis į „banditišką“ Klimašausko Anupro šeimą (bylos nėra).

Ataskaita už 1946 m. rugpjūčio mėn.

Pagal agentūrinę bylą „**Teroristai**“ paieškoma **Roko** (Vincio Žaliaduonio) „gauja“. Jos sekimui buvo užverbuotas ag. **Vilkas**-Vilhelmas Gaidelis, Juliaus, g. 1920 m. (b. 36933), buvęs „gaujos“ narys, kuris legalizavosi. Jis pasižadėjo mums padėti, bet 1946 05 išėjo į „gaują“, ryšius su mumis nutraukė ir asmeniškai **Rokui** papasakojo, jog buvęs užverbuotas MGB. Būryje buvo kulkosvaidininku. 1946 08 16 **Roko** „gauja“ – 7 asm. buvo apšaudyti MVD kareivių, Paringio „selsoviete“ Vilhelmas Gaidelis atsiliko nuo kitų ir pasislėpė. Buvo paieškomas ir 08 19 agento **Naumov** (kurio sūnus yra **Roko** „gaujoje“) žiniomis, Gaidelis surastas pasislėpęs Gaidelienės Agotos namuose, Grigiškių k. Pasidavė, nors turėjo DP kulkosvaidį su disku ir 42 šoviniiais.

Apklausoje metu Gaidelis Vilhelmas prisipažino, kad mus išdavė, nes jautė nuoskau-
dą sovietų valdžiai už konfiskuotą turtą, be to, netikėjo, kad sovietų valdžia ilgai išsi-
laikys.

Pagal V. Gaidelio parodymus aiškėja situacija *Roko* būryje: bazė esanti Antanų miš-
ke, taip pat ketina pereiti į Baltarusijos Postavų rajoną. Visai Švenčionių apskr. parti-
zanų organizacijai bando vadovauti *Karijotas*-Kamarauskas Jonas, kuris „gaujoje“ turi
25–30 asm. ir kurie paskirstyti grupėmis po 6–7 žm., turi portatyvinę rašomąją maši-
nėlę, leidžia atsišaukimus su *Žaliojo Velnio* parašu, vadina save visos Švenčionių apskr.
partizanų vadu. Bet *Rokas* nenori jam paklusti. Pasak Gaidelio, *Rokas* laikosi gyvosios
jėgos išsaugojimo taktikos, kad gyvi sulauktų aktyvių veiksmų iš Anglijos ir Amerikos,
o karo *Rokas* tikisi artimiausiu laiku. *Karijotas* gi – priešingai, skatina partizanus ak-
tyviems teroro veiksams, visus jam pavaldžius prtz. priverstė dėvėti karišką uniformą
su skiriamaisiais laipsnių ženklais ir antsiuvais ant rankovių LLA. Jei kurie prtz. nepa-
stovūs, svyruojantys, tiems taiko fizinės bausmės, net iki sušaudymo. Taip rugpjūčio
pradžioje jis sušaudė iš kulkosvaidžio du prtz., kurie neva ketino registruotis.

Turėdami tokius duomenis iš suimtojo, apie santykius tarp *Roko* ir *Karijoto*, mes
svarstome galimybes supriešinti šias „gaujas“ iki jų tarpusavio susinaikinimo.

**Pranešimas apie LSSR MGB Švenčionių apskr. skyriaus agentūrinį-operatyvinį
darbą 1946 m. gruodžio mėn.**

Nustatyta, jog Saldutiškio vlsč. veikia „gauja“, vadovaujama Juozo Buivydyčio, Vlodo,
g. 1924 m., slapyvardžiu *Grafas*, kilusio iš Antakalnio k., Saldutiškio vlsč. „Gaują“ suda-
ro asmenys, praeityje buvę vokiečių policininkais, šauliais ir kt. antisovietiniu elementu,
iš viso 10 asm.:

1. Juozas Buivydis, Vlodo-*Grafas*, „gaujos“ vadas;
2. Krinickas Antanas, Antano-*Romelis*, g. 1918 m., vado pavaduotojas;
3. Meidus Jonas-*Strausas* iš Piršteliškės k., Saldutiškio vlsč.;
4. Šiožinys Juozas, Vlodo, g. 1923 m. Pliauškéčių k.;
5. Zaptorius Dominykas-*Tigras* iš Labanoro mstl.;
6. Giedraitis Aleksandras (Aleksas), Juozo-*Genys*, g. 1929 m. Akmeniškio k., Sal-
dutiškio vlsč.;
7. Kurlavičius Juozas, Silvo-*Kelmas*, Šermukšnis, g. 1923 m. Saldutiškio k.;
8. Žala Stasys iš Labanoro;
9. Šiožinytė Juzė, Pliauškéčių k., Saldutiškio vlsč.;
10. Žala Vincas, Stasio-*Dobilas*.

„Gauja“ susikūrė 1945 m. pradžioje, veikė iki 1946 m. lapkričio mėn., ne kartą buvo
iš dalies sunaikinta. 1946 m. gruodžio mėn., gavus duomenis apie „gaują“, 4 „banditai“
nušauti, o vienas sugautas. Šiuo metu iš „gaujos“ yra likę anksčiau sumuštų „gaujų“ va-
dai: Krinickas ir Meidus. Šiuo metu „gaujos“ likučiams likviduoti esame sukūrę infor-
matorių agentūrinį tinklą:

1. inf. *Polevoj* yra vieno iš *Grafo* „gaujos“ narių giminaitis;
2. inf. *Paltauskas* yra vieno iš *Grafo* „gaujos“ narių tolimas giminaitis;
3. inf. *Eidvilas* palaiko artimus ryšius su ryšininke Šiožinyte;
4. inf. *Romelis* – Krinicko „gaujos“ legalizuotas „banditas“;

5. inf. **Viktoras** gyvena greta Krinicko namų;

6. maršrutinis agentas **Bijūnas**.

Suimtas Lašinskas Julius, Jono, g. 1926 m. Laukagalių k., Saldutiškio vlsč., pradžios mokyklos 5 kl. išsilavinimo (b. 5356, P-19898). Iki arešto buvo „gaujos“ nariu. Suimtas 1946 12 11 pagal agentūrinius duomenis. Kaltinamas, jog, būdamas Labanoro „selsovieto“ pirmininku, 1946 06 nustatė ryšius su *Grafo* „gauja“, vėliau perėjo į nelegalią padėtį ir tapo „gaujos“ nariu slapyvardžiu *Žandaras*. 1946 08 15 kartu su šia „gauja“ Labanoro miške kankino ir paskui nužudė Saldutiškio vlsč. Žemės komisijos p-ką, VKP(b) narį Baušį Kazį. Tardymo metu parodė, jog „gaujos“ nariu tapo 1946 12 02, o 1946 12 04 pas juos į „gaują“ atėjo „banditų“ ryšininkė Treinytė Ona, kuri pranešė, jog pilna kariuomenės. „Mes persigrupavom į Trako mišką, kur mus 1947 12 07 užpuolė, žuvo 4 partizanai, o aš buvau paimtas gyvas. Mane surado Stirnių k., Molėtų vlsč. pas žmogų pasislėpusį ant aukšto (palėpėje).

Areštuota Treinytė Ona, Adomo, g. 1921 m. Joniškio vlsč., Vilkasalos k., 3-jų skyrių išsilavinimo (Treinytė Ona – b. 5356, P-19898). Kaltinama, jog 1945 m. pradž. nustatė ryšius su Krinicko ir Tarakavičiaus „gauja“. 1946 11 pradėjo dirbti *Grafo* būriui, apie ką tardymo metu prisipažino.

1946 m. gruodžio pradž. iš agentūros **Baltauskas** ir **Polevoj** gauti duomenys, jog *Grafo* „gauja“ slapstosi Labanoro miške. Organizuota operacija MVD trečio bataliono jėgomis, vykdyta 1946 12 05–09.

1946 12 07 piečiau Vilkasalos k., Labanoro miške rastos 5 „banditų“ palapinės. Pradėjus persekioti, 4 „banditai“ nušauti, o vienas paimtas gyvas. Atpažinti nušauti: Deveikis Kazys, Deveikis Albertas (broliai), Pilypavičius Bronius ir Adomas Paznėkas. Paimtas gyvas „banditas“ Lašinskas Julius. Iš nušautų ir bėgančių „banditų“ paimti trofėjai: du rankiniai kulkosvaidžiai (Degteriovo), su trimis diskais, vokiškas šautuvas, du pistoletai, 150 šautuvo šovinių, krepšys su vaistais ir tvarsliava. Sulaikyti „banditų“ ryšininkai ir rėmėjai:

1. **Treinytė Ona, Adomo**, g. 1921 m. Vilkasalos k. (areštuota);

2. **Treinytė Zosė**, g. 1924 m. Vilkasalos k. (apklausus paleista);

3. **Martinkėnas** ir **Žilėnas**, kurie apklausus paleisti.

Po „gaujos“ sumušimo ir gretimo būrio vado *Zubro*-Petraškos Leono žūties, „banditai“ pradėjo eiti registruotis, taip 1946 12 21 atėjo registruotis:

1. Žala Vincas – eilinis „banditas“, g. 1919 m., gyv. Paprūdės k., Saldutiškio vlsč., atidavė šautuvą ir 25 šov.;

3. Žaunierius Vytautas, Jono, g. 1925 m. Aviniškių k., Kuktiškių vlsč., iš *Zubro* būrio, atidavė šautuvą ir 20 šovinių.

Abu pasižadėjo atvesti kitus *Zubro* būrio narius. Taip Žala Vincas 1946 12 28 atvedė registruotis savo motiną ir tėvą – Žalą Stasį, g. 1891 m., anksčiau buv. *Grafo* „gaujos“ narį, kuris atidavė šautuvą; motina – Žalienė Veronika, Vinco, g. 1896 m., gyv. nelegaliai.

1946 12 21 pas Saldutiškio MGB operat. įgaliotinį Vaičiulį atėjo Trinkūnaitė Zosė (bylos nėra), kurios slapyvardis *Šešupė* (*Gegutė?*), kuri pradėjo prašyti, kad jis ateitų į Sarakalnio k. tartis su „banditais“ dėl legalizacijos. Vaičiulis taip ir padarė; nuėjo tartis dėl legalizacijos ir kitą dieną – 1946 12 23 atėjo registruotis:

1. Trinkūnas Antanas, Anupro, g. 1913 m. Sarakalnio k., atidavė šautuvą ir 35 šovinius;

2. Trinkūnas Kajetonas, Jono, g. 1912 m. Serlėdiškio k., atidavė šautuvą ir 20 šovinių;

3. Čipinys Petras, Adolfo, g. 1914 m. Gatakiemio k., atidavė rusišką šautuvą ir 20 šovinių;

4. Stundžia Juozas, g. 1918 m. Pagaigalio k.

1946 12 10 gauti duomenys iš pranešėjų Pumpučio Juozo ir Paukštienės šeimos. Duomenys patikrinti 1946 12 18 per informatorių *Šilas*, kad „banditai“ rengiasi mažomis grupelėmis eiti švesti Kalėdų.

Papildomas Kazitiškio partizanų skyriaus sąrašas:

Vardas, pavardė, tėvo vardas	Gimimo metai	Gyvenamoji vieta	Kada įstojo
Umbrasas Jonas, Mykolo	1920	Sabališkės k.	1941 07 15
Švilpa Kazys, Antano	1910	Antakmenės k.	1941 07 20
Dimbelis Jonas, Jurgio	1919	Kazitiškio k.	1941 07 15
Čirikas Kazys, Kazio	1896	Rupinskų k.	1941 07 20
Čirikas Antanas, Jono	1904	Rupinskų k.	1941 07 20
Noreikis Petras, Krišto	1897	Rupinskų k.	1941 07 20
Noreikis Jonas, Krišto	1903	Rupinskų k.	1941 07 20
Čirikas Silva, Kazio	1920	Rupinskų k.	1941 07 20
Alekna Mikas, Jurgio	1923	Sabališkių k.	1941 07 20
Užbalis Vladas, Juozo	1921	Bajorų k.	1941 06 26
Vitavičius Petras, Petro	1919	Sabališkių k.	1941 07 15

Pažyma dėl šifr. telegramos Nr. 183, iš 1946 09 07.

Pagal agent. bylą Nr. 317 „*Posledyšy*“, užvestą Kluonio (Kluonis Jonas-Navikas, *Gintautas, Jakutis*) „gaujai“, veikiančiai Antanų miškuose, kurioje veikia iki 18 asm., 1946 07 mūsų šaltinis *Ptica*-Gelytė Lionė, Adomo, g. 1926 m., nustatė ryšius su „gauja“, jos tėvas ir brolis represuoti, o agentas *Svajūnas* nuo 1945 08 yra „gaujos“ narys, jis mus išdavė ir ryšis su juo prarastas.

Spec. pranešimas apie „banditinius“ veiksmus Kirdeikiuose, Ginučiuose, Saldutiškio vlsč. 1946 07 25 nužudė 6 asm. Kirdeikių k., „banditai“ atėjo į Ginučių k., kur nužudė Rūką Antaną, Antano, g. 1903 m., kurio reikalavo išduoti „banditams“ jo brolių, kuris dirba „selsovieta“ sekretoriumi. Nušautas vienu šūviu į galvą.

Atvyko vieton Saldutiškio vlsč. MGB vrš. vyr. lt. Timinskas. Suimti: Guobis Benediktas (bylos nėra), kuris prisipažino bendrininkavęs, ir Vanagas Jonas (malūno vedėjas), kuris „banditams“ duoda grūdų. Atlikta krata Ginučiuose pas Žilėnienę, kur rastas portfelis su LLA *Sakalo* dokumentais. Kratos metu taip pat rasta Žilėnienės Marijonos (bylos nėra) namuose rusiška radijo stotis be lempų, vokiško tanko kulkosvaidis (netvarkoje) ir trys diskai jam, dalys kulkosvaidžiams ir šautuvams, parako, trys dėžės nuo šovinių, šovinių apkabomis ir palaidų, du rusiški šalmai, kelios dešimtys laiškų.

Marijonos namie nebuvo, tik 30 metų aklas sūnus ir 10 m. berniukas. Kiti pabėgo.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1657. LSSR Švenčionių apskr. MGB skyrius.

Pranešimas apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus už 1948 01: suėmėme 5 antisovietinės organizacijos VYTIS dalyvius – Švenčionių gimnazijos mokinius: Šubką, Umbražiūną, Gintautaitę, Juchno ir Subočiūtę. Organizacijos vadu yra Šubka Stanislovas. Sukurti tokią organizaciją jam pasiūlė Žukas Vytautas, Mykolo, gyvenantis Vilniuje, jis yra dainų ir šokių ansamblio dalyvis.

Gaidelis Kostas atvažiavo iš Vilniaus ir *Gylio*-Matuliausko būriui atvežė baterijų.

Suimtas – Grūslys Antanas, Anupro, g. 1908 m. Užsienio k., Salako vlsč., kuris 1944–1945 10 dalyvavo *Erškėčio* būryje. Priėmęs priesaiką ir turėjęs slapyvardę *Klajūnas*. Jis legalizavosi, bet ryšių su būriu nenutraukė, ryšininkavo jiems, platino lapelius ir šelpė maistu.

Agentui pavesta sekti Švenčionių gimnazijos jaunimą. Užverbuotas ag. **Trickėnas**-Grigėnas Henrikas, Aleksandro, g. 1930 m., Švenčionėlių gyventojas, 7 klasės gimnazijos mokinys, kuris pats dalyvavo antisovietinėje organizacijoje, priremtas prisipažino ir davė duomenis prieš mokytoją Šerėną.

Medvedev-Naldžiūnas (ar Maldžiūnas ?) Liudas, g. 1928 m., Mielagėnų vlsč., Kriaukės k. gyventojas, kuris buvo Vilniaus LLA štabo ryšininkas Mielagėnų vlsč.

Studentas yra Krasauskas, **Butkūnas**-Ribokas Jonas, Gabrio, g. 1928 m., Vidiškių bažnyčios vargonininko mokinys. Pas jį rastas pistoletas.

1948 01 15 iš agento **Arklys** gauta žinia, kad turi ateiti pas jį Bajorų kaiman *Erškėčio* kuopa. Buvo palikta pasala.

Praneša ag. **Germanas** 1948 01 23: Daugėliščio vlsč., Kiniūnų kaime pas Mačkinį yra bunkeris, kuriame slepiasi *Roko* kuopos partizanai Jonas Beinoras iš Grigiškių k. (Daugėliščio vlsč.), Misiūnas Steponas iš Ožionių k. Nieko nerasta.

1948 01 14 Tverėčiaus vlsč., Dysnos kaime „liaudies gynėjai“ susidūrė su penkių partizanų grupe, kurie pabėgo Vydžių rajonan, Germanovičių kaiman.

Roko grupei sekti užverbuotas informatorius **Gudaitis**. Jis parneša, jog 1947 12 23 partizanai buvo pas Vosiūnų kleboną Budrecką. Klebonui demaskuoti pasiųstas agentas **Dysna**, kuris turi artimų ryšių.

Praneša informatorius **Kirdeikis**, jog Bielinis Kazys ir Romančiukas Kostas slepiasi Šulgų miške, Tverėčiaus vlsč. Nustatyta – nusinešti pas Bielinį Antaną, Dvarkščiaus k., Tverėčiaus vlsč. gyventoją samagono ir padaryti išgertuves.

Praneša **Naumov**: 1948 01 02 išaiškinta, jog Beinorytė Albertina iš Grigiškių k. nešiojo partizanams produktus pas Mačkinį, kuris prie vokiečių buvo seniūnu.

Pivoriūnas Alfonsas davė *Rokui* 1947 12 17 arklių, kurį paskui paliko Rakitų kaime. Jie gyvena Pastuškose.

Pavasario būrys – 10 žm., įeina ir *Voldemaro* grupė: septyniems vadovauja *Pavasaris*, o trims – *Voldemaras*. Šita grupė 1948 01 12 aplankė Paukštės Mamerto-*Genio* „švogrių“ Skudutį Leoną iš Rizgūnų.

Agentas **Nežimis** seka Šimkūnaitę Haleną.

1948 01 25 pas *Nežimį* buvo *Voldemaras*, Malikėnas Kostas-*Erelis* ir Paukštė Mameratas-*Genys*. Atšliaužė slidėmis nuo *Roko* ir davė antisovietinio turinio lapelių. Prašė 1948 01 31 iškūrenti pirtį. Agentas atsisakė.

Minimi agentai **Ogoniok** ir **Žūsinas**.

Iš sulaukytų Matuliausko būrio narių Šriubėno ir Lelertavičiaus išaiškinta, jog partizanus remia Daugėliškio vlsč., Mažulonių k. gyventojas Laurikėnas Anupras.

1947 m. pabaigoje išaiškinta, jog *Pavasario* būrio vietą žino partizano *Baravyko* tėvas Juchnevičius Stasys, gyv. Munčelių k., Mielagėnų vlsč.

Reikia pas jį pasiūsti legendinę grupę, neva „nuo *Roko*“. *Gailiaus* būrio sekimui veikia agentūra **Muravėj, Glaz, Koiro, Leokadija**. Antanų k. gyventojas Galatiltis Juozas palaiko ryšius su *Gailiaus* būrio nariu *Mikasiuku* ir vadu *Briedžiu*. *Briedis* yra būrio vado pavaduotojas, palaiko ryšius su Ožionių k. gyventoju Untanu Francu, kuris dirba „objezdniku“ (apeiginiu) Antanų miškuose. Dar dirba agentūra **Lechovič** ir **Burak**.

Sekti *Šilo* būriui veikia agentūra: **Staniulis, Margis, Blažys, Šarka**.

Erškėčio būrį seka **Zosė**: 1948 01 02 pranešė, jog 1948 12 27–28 Salako vlsč. pas Tijųnėlį lankėsi Račinskas, Cicėnas ir Burauskas – atvažiavo baltu arkliu. **Ragauskas** pranešė, jog 1947 m. lapkričio 15 d. buvo sužeistas vienas partizanas, kurį Šuminas Antanas, Kazio, nuvezė į Salako vlsč., Jurgeliškės k.

Apskirtyje yra 596 vengiantys tarnybos, dezertyrų – 120, užsiregistravusių „banditų“ – 208.

Agentas **Margis** praneša, jog užsiregistravęs Grušnius Albertas. Kartais vaikšto per Balteniškės ir Kylatrakio k. rinkdamas maistą suimtam *Juodalksniui*, kuris yra kalėjime.

Gruslys Antanas, Anupro-Klajūnas, g. 1908 m., iš Usilės k., dabar – ryšininkas *Patentas*.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu po grindžiu rezultatus už 1948 02:

1948 m. vasario 15 d. paimtas gyvas beviltiškai sužeistas *Briedis*, kuris parodė, kad užeidinėdavo pas Žemaitytę. Ji, tardyta nakties metu, pasakė, jog nunešė paketą Garuolytei Vitalijai, kad perduotų *Rokui*. Ji mūsų užverbuota kaip **Misiūnaitė** ir numatyta kaip maršrutinis agentas.

Pagal agentūrinius duomenis ir legalizuoto „banditų“ Pošiūno bei Galatilčio parodymus, sunaikinti: *Briedis*, štabo ryšininkė *Gegutė* ir septyni „banditai“. Paimti ginklai, medikamentai ir dokumentai.

Šį mėnesį sulaikyta Sipavičiūtė Aldona, Jono, g. 1926 m. Kaimynėlių k., Musninkų vlsč., Ukmergės apskr. Iki arešto ji gyveno Armonaitienės Kunigundos, Motiejaus, g. 1928 m. pavarde ir dokumentais. Dirbo Vilniaus apskr. Nemenčinės vlsč. Šventininkų mokyklos mokytoja.

Už „banditų“ slėpimą ji 1944 12 suimta ir laikyta Ukmergėje iki 1945 02 16. Išleista 1946 02 18 išėjo nelegalion padėtin ir nuėjo dirbti *Vilko* štaban (Ukmergės apskr.), kur buvo organizacinio sk. viršininke, mašininke ir laikraščio „Tiesos keliu“ autore. Sunaikinus *Vilko* štabą, iki 1945 08 dirbo *Žaliojo Velnio* štabe. 1945 08–1946 10 iki arešto buvo pagrindine ryšininke tarp Vilniaus apygardos štabo ir Tigro rinktinės, turėjo *Miglovaros* ir *Indyros* slapyvardžius. *Miglovara* suimta 1948 02 27.

1947 10 per Vilniaus LLA štabo viršininką *Uosį* gavo fiktyvius dokumentus, tuo pačiu pasilikdama ryšininke tarp Vilniaus ir Tigro rinkt. vadų *Roko* ir *Gailiaus*.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu po- grindžiu rezultatus, už 1948 02.

1948 02 03 Lazinkų kaime 9.00 val. vakaro atvyko pas Pivoriūnienę j. ltn. Mikutavičiaus vadovaujama grupė. Rastas prie namų pririštas arklys. Užėjus leitenantui vidun, „banditai“ jį šūviais nukovė, bet vidun atidengė ugnį prie durų buvęs „liaudies gynėjas“ Bujėvič ir nukovė du „banditus“, o trečias pabėgo. Nukauti:

Antanas Gaidelis, Jono-Poškus, g. 1926 m. Galatilių k. (lenkų vadintas Nuogašiknių kaimu – R. K.) gyventojas. Du jo broliai yra „gaujoje“, vienas pas *Gailių*.

Antrasis – **Vileita Kazimieras-Naujalis**, g. 1927 m. Lekavičių k., Adutiškio vlsč. gyventojas. Abu buvo *Gailiaus* būrio partizanai. Paimta trofėjų: SVT, PPŠ, medaliai „Už kovinius nuopelnus“ ir „Už pergalę prieš Vokietiją“.

Žinant, kad paprastai partizanai suaktyvėja prieš 02 16 šventę, Adutiškio vlsč. MGB vrš. vyr. leitenanto Bočiarovo grupė prie Antanų miško Šalčio Stepono vienkiemio, realizuodami agentų *Leokadijos* ir *Sidorčiuk* duomenis, vykdė „banditų“ paieškos operaciją.

Iš namo išbėgo trys partizanai, kurie, šaudydami iš rankinio kulkosvaidžio, užmušė liaudies gynėją Žukian Julijan Petrovič ir sužeidė Stasiun. Mūšio metu buvo sužeisti du partizanai, kurie pabėgo, o persekiojant apie 200 m nuo namų, rastas sužeistas *Gailiaus* būrio vado pavaduotojas Jonas Galatiltis, Aleksandro-*Briedis*, kuris buvo paimtas tardymui, bet nuo sunkaus sužeidimo 02 16 mirė. Apie 11.00 val. dienos atvyko pastiprinimas iš Mielagėnų, kuriam vadovavo garnizono leitenantas Rogov. Buvo toliau persekiojama Antanų miško gilumoje.

1946 02 16 apie 19.00 val. 5–6 km nuo Antanų kaimo rasti du partizanai ir abu nukauti, tai:

Semėnas Benediktas, Benedikto-*Pilypavičius*, g. 1905 m. Reketiškės k. (buvęs būrio vadas), ir Vileita Juozas, Kazimiero-*Uralas*, g. 1891 m., iš Lekavičių k., Adutiškio vlsč. Paimtas prancūziškas kulkosvaidis, rusiškas šautuvas, du pistoletai, kompasas, žiūronai ir 32 šoviniai.

Iš dalies likvidavus *Gailiaus* būrį, 1948 02 22 legalizavosi Pošiūnas Povilas, Krišto-*po-Pilypas*, g. 1898 m., iš Adutiškio, kuris pasakė, kur yra *Gailiaus* būrio bunkeris. Ton vieton pasiūstas Mielagėnų garnizonas, vadovaujamas leitenanto Rogovo ir Adutiškio – vadov. Bočiarovo.

1948 02 24 apie 8.00 val. ryto operatyvinė grupė su Pošiūnu atvyko vieton ir susidūrė su partizanų sargybiniu. Jo perspėti, partizanai iššoko iš bunkerio ir pradėjo šaudydami trauktis miško gilumon. Per keletą metrų nuo bunkerio buvo nukauti trys partizanai, o kiti pabėgo.

Nukauti: **Untanas Bronislovas, Romano-Liūtas** iš Untanų kaimo;

Danuk Ramelis (ar Romelis?), Kazimiero-Sakalas iš Starčiūnų k. (?), Adutiškio vlsč.;

Galatiltytė Marija, Leono-Gegutė.

Paimta: 2 automatai, du pistoletai, vienas naganas, 3 granatos, 3 žiūronai ir 138 šoviniai. Mūsų nuostoliai: užmuštas eilinis Šiškin Ilja, Michailovičius.

Pavasario būrys veikia Ceikinių, Mielagėnų, Daugėlišio ir Švenčionių vlsč.

1947 10 suimtas *Pavasario* būrio narys Lelertavičius-Žalgiris, pasakė kameros agentui **Tolkovyj**, jog netoli nuo Švenčionių yra *Pavasario* būrio ginklų sandėlis.

Žemaitytė Cecilija, Jono, iš Gilūtų kaimo ją seka.

Siniaus Zigmo-Šeškaus būrys veikia Švenčionių ir Švenčionėlių vlsč. sandūroje. Gražulių k. gyventojas Sloboda Leonas, regis, juos slepia. Agentūra informuoja, jog vaikšto apsivilkę kariškom vokiškom uniformom.

Erškėčio būriui: praneša inf. **Paukštė**, jog 1948 02 18 partizanai buvo apsistoję Saldutiškio vlsč., Akmeniškės k. pas Strakšį Igną, taip pat pas Godą Vincą, Jono. Reikia sekti *Audrą*, tam veikia agentūra: **Rukšėnas** ir **Rublis**.

Saldutiškio vlsč. MGB viršininkas Kicenka pagal agentų pranešimus – neva *Audra* laikosi Utenoje, važiuo Utenon jo suimti.

Pagojės kaime, Kuktiškių vlsč. pas Pelakauską Jurgį lankosi Krinickas. Buvo 1948 02 15. 1948 02 22 ag. **Vaniūša** pranešė, kad 1948 02 05 atėjo Zaptorius Dominykas-*Tigras* ir Kušeliauskas (Kaušyla) Julius-*Kelmas* ir suklupdė agento šeimą ant kelių. Klausinėjo, kas „po smūgiu pakišo“ *Grafą*. Tada nuėjo pas Godą, prilupo jo žmoną ir, nuėjęs Pašiekščio kaiman, kur prilupo Meiduvienę ir mokytoją Graužinytę.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu po-grindžiu rezultatus, už 1948 03:

Į *Pavasario* būrį įstojo: Mazurkievič Valentas, Stasio-*Dobiliukas*, g. 1917 m. Merkmenų k., Ceikinių vlsč.; Vinciūnas Teofilus-*Kalnelis*, g. 1925 m. Mielagėnų vlsč.; Gobys Klemensas, Vinco-*Klevas*, g. 1921 m. Antanavo k., Ceikinių vlsč.; Cicėnas Mykolas, Adomo-*Erškėtis*, g. 1904 m. Garnių k., Ceikinių vlsč.; Kliukas Julijonas, Mykolo-*Dagilis*, g. 1919 m. Garnių k.; Pundys Franc (Pranas), Povilo-*Indėnas*, g. 1919 m. Garnių k.

1948 03 5–6 Baltarusijoje košti Pleterių miškai. Dalyvavo Tverečiaus, Mielagėnų, Adutiškio ir Vydžių MGB, bet *Roko* būrio nerasta.

8-ių valsčių „I. g.“ ir garnizonai košė miškus Mielagėnų Ceikinių ir Švenčionių valsčių sankirtoje.

1948 03 15 Sakališkių kaimo gyventojas Kožemiakinas atėjo į MVD skyrių ir pasiskundė, jog pas jį ką tik atėjo „gauja“, kuri pasiėmė jo radijo imtuvą ir maistą. Atvykusi operatyvinė grupė „gaujos“ neberado, todėl organizuotas persekiojimas. Nueita 7 km iki Krašonos kaimo, prie kurio, agento *Ivanovos* duomenimis, yra „banditų“ bunkeris. Ieškant rasta, jog iš pelkės ateina pėdsakas, kuris dingsta prie pušelės. Patraukus tą pušelę, rastas įėjimas vidun. Tada, pakėlus dangtį, pasiūlyta pasiduoti, bet anie nepasidavė, o atsišaudė. Įmesta vidun granatų, paskui rasta ventiliacijos anga – ir ten mesta granatų. Tada vidun šoko seržantas Kuznecov, kuris vidun bunkerio iššaudė visą pistoleto apkaibą, bet atsakomąja ugnimi nukautas ir liko bunkery.

Tada atvežėm „bandito“ Juchnevičiaus tėvą, ragino pasiduoti. Panaudojus visas priemones, paimti gyvus, 1948 03 16 bunkeris išsprogdintas.

Nukauti:

1. **Bajoriūnas Antanas, Alfonso-Bakutis**, g. 1917 m. Dubiškės k., Mielagėnų vlsč., bunkerio ir grupės vadas;

2. **Mačėnas (Močianas) Vytautas, Ksavero-Lakūnas**, g. 1922 m. Juodgalvių k., Mielagėnų vlsč.;

3. **Apyvala Jeronimas, Antano-Papūga**, g. 1925 m. Šriubų k., Mielagėnų vlsč.;

4. **Malikėnas Bronius, Stasio-Ešerys**, g. 1925 m. Molykų k., Mielagėnų vlsč.

Paimta: šautuvų – 5, automatų – 5, pistoletų – 4, granatų – 4, žiūronų –1, šovinių –100. Bunkeris buvo įrengtas Karklelytės Akvilės, Kosto, Kurniškės k. gyventojos žemėje. Pas ją gyvena „bandito“ Bakučio sesuo Bajariūnaitė Vilhelmina, o Bakučio motina gyvena pas buvusį „selsovieto“ pirmininką Petrą Karklelį. Visi jie bunkerį žinojo. Karklelis Petras kasdien „banditams“ nešdavo valgyt ir girtavo, „darė vakarones“, tame dalyvavo ir broliai Leonas ir Adomas Slobodos, gyv. Gražulių k., Švenčionių vlsč. Visi jie suimti, o *Pavasario* „gaujos“ ir ryšininkų ieškoma toliau.

Iš likviduoto bunkerio paimta: du sudaužyti radijo imtuvai, įvairus susirašinėjimas ir antisovietinio turinio lapeliai.

Roko būrys laikosi Pleterių miške, Vydžių r. 1948 03 05–06 Vydžių r. MGB, Tverėčiaus „I. g.“ ir Mielagėnų bei Švenčionių garnizonai košė Pleterių miškus, o Tverėčiaus ir Adutiškio valsčius tuo metu blokavo Mielagėnų ir Adutiškio „liaudies gynėjai“. Nieko nerasta.

Agentas **Gudaitis** praneša: 1948 03 07 pas Tverėčiaus vlsč. Vosiūnų kaimo gyv. Lukšėną Petrą atėjo trys partizanai, tai: Basys Juozas, Viktoro-Šarūnas, iš Mažulionių k., Ceikinių vlsč. Jisai ilgai kalbėjosi su šeimininko dukra Lukšėnaite Lione.

Tardant sužeistą *Briedį*, paaiškėjo, jog partizanai užaina pas Rimaldiškės k. gyventoją Genką. Išaiškinom, jog tai mūsų agentas **Gudaitis**. Vadinasi, *Briedis* melavo.

Kažkodėl rašoma, kad tai ne Lukšėnaitė, o Rukšėnaitė?

Nustatyta, jog *Pavasario* būry yra ne 10, o 16 asmenų. Būry buvo trys skyriai: Bajoriūno Antano-Bakučio skyrius (jau sulikviduotas).

Po bunkerio sulikvidavimo buvo suimta keletas asmenų, juos tardant operatyviai vertingus duomenis davė Bajoriūnaitė Vilhelmina. Pasakojo, jog bunkerį padarė 1946 m. pavasarį ir partizanai visą laiką ten gyveno. Karklelytė Akvilė ir Karklelis statybai davė kirvių ir pjūklų.

Bakučio grupė kas mėnesį susitikdavo su *Pavasariu*, iš kurio parsinešdavo dokumentų su Tigro rinktinės parašais. Paprastai susitikdavo Švenčionių vlsč., Čiulanų k. pas Petrą, kurį vietoje vadina *Muzikantu*. Taip pat ir *Kalnelis* ir *Dagilis* susitikdavo Kairienės Paulinos namuose, Švenčionių vlsč., Vosiūnų k. Ji yra *Kalnelio* sugyventinė. Dar susitinka pas Slobodą Vincą, kuris yra mūsų agentas **Solovėj**, bet kurį laiką vertingų duomenų nedavė.

„Banditus“ knygomis aprūpindavo Marytė Klipčiutė iš Čiulėnų kaimo, Švenčionių vlsč. Numatyta: paimti ir, gerai ištardžius **Solovėj**, priversti gerai dirbti.

Praneša agentas **Ivanov**: 1948 03 17 buvo užėjusi Malikėnienė Marijona, kuri sakė, jog surado tik vieną bunkerį, o šalia buvo kitas bunkeris aštuoniems „banditams“, bet jo nerado. 1948 03 27 man Bajoriūnienė Ona sakė, jog iš Malikėnienės žino, jog kiti „banditai“ sėdi bunkery Paversmio kaime. Tai nesunku patikrinti, nes ten tik du namai.

Praneša ag. **Jautis**: 1948 03 13 Matuliausko „gauja“ buvo Rizgūnų kaime ir prašė padaryt samagono Velykų proga. 1948 03 28–29 ties jo namais padaryta pasala, bet niekas nepasirodė.

Praneša ag. **Laužalis**: „Buvau pas Untanaitę Apoloniją, Antanų kaime. Ji sakė, jog

Gailiaus būrio partizanai yra buvusiam partizano *Narkaičio* bunkery.“ Tai jai pasakojo Apolonija Kugulievič.

Nustatyta, jog *Narkaitis* – tai Šriubėnas Marijonas, kuris su *Svajūno* būriu buvo Antanų miškuose 1945 m. Jis su trimis partizanais iš Tverėčiaus vlsč., Vasevičių (?) kaimo išsivedė miškan 8 žmones. Septynis sušaudė ir pakasė miške, o berniukas pabėgo. Dabar Šriubėnas suimtas.

Praneša ag. **Zaredkaitė**: Gaidelis Kazys-*Gailius* su broliais buvo vakaruškoj Galatilčių k. Skundėsi, kad sunku gyventi, jei pavasarį nebus karo, tai reikės legalizuotis.

Praneša ag. **Rakovskij**: nori legalizuotis Vaclovas Vaitiekėnas-*Barzdėnas* iš Lekavičių k., Adutiškio vlsč. Pagal tokius duomenis, mes parašėm laišką ir palikom pas jo „švo-gerį“ (svainį – *red. past.*) Aviną, o *Rakovskij* duota užduotis dirbti su *Barzdėno* tėvu.

Taip pat mes laiškus parašėm Leonui Galatilčiui-*Pušiniui* ir Viliui Volodkai-*Tigrui*.

Šilo būrys laikosi Ignalinos vlsč. Gaidelis, Aškinis ir Makauskas ateina Seniškin, Balteniškėn Ignalinos vlsč. Pagal informatoriaus **Samanio** duomenis perkoštas Balteniškės miškas, bet nieko nerasta. Šiaip Siniaus būrys labai konspiratyvus – nieko negirdėt.

Strūnaičio vlsč. Akvieriškės kaimo gyv. Bureika Adolfas palaiko ryšius su Siniaus būriu, jo duktė – „bandito“ Guigos sugyventinė.

Siniaus „gaujon“ nuėjo buvęs policininkas Meilus Mečys iš Tverėčiaus vlsč., Kalviškių k. Veikiant mūsų agentui **Chrabryj**, Strūnaičio gyventoja Krūmelytė Pranė išvedė savo vyrą Meilų legalizacijon. Jisai slapstėsi nuo 1944 m., bet dalyvavimo „gaujoje“ mes negalim įrodyti.

Priemonės *Romelio* būriui. Praneša ag. **Labanoras**: „Pas mano motiną atėjo Deveikis Juozas iš Plaučiškių k., Saldutiškio vlsč. Jisai labai verkė, nes nori išeiti iš „gaujos“, o *Romelis* neleidžia – už tai sušaudys šeimą.

Deveikis vaikšto žvalgybon, nes ten gyvena jo sesuo Deveikienė Uršulė. *Labanorui* nurodyta per motiną sueit su Deveikiu, gerai jį prigirdyt ir išaiškint.

Nustatyta, jog 4 asm. Krinicko būrys vaikšto Joniškio vlsč., Baluošo k. Antanas Krinickas-*Romelis* karo laike buvo policininku Pabradėje.

Agentūrinis pranešimas: praneša **Labanoras**, priima vyr. ltn. Barkov: Deveikio Juozo broliai Julius, Vladas ir Pranas dirba Saldutiškio lentpjūvėje. Prieš mėnesį (t. y. apie 1948 02 13) jie buvo Gatakiemio k. pas Čeponį Juozą suvažiąvę 6 rogėm. Visi nauji, nematyti.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nac. pagrindžiu rezultatus už 1948 03. Kožemiakin Ivan Ivanovič išdavė partizanus. 1948 03 07–08 Buviliškės k. 4 partizanai mušė apylinkės pirmininką Neverauską, reikalaudami parodyt kur sūnus. Išeidami pametė „Laisvės šauklio“ numerį – Vytauto apygardos organą Nr. 7, už 1948 01 27.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nac. pagrindžiu rezultatus už 1948 04. Ceikinių, Daugėliško, Mielagėnų vlsč. „liaudies gynėjai“ Paversmio k. 1948 04 02–03 ieškojo bunkerio, bet nerado, taip pat 04 22–24 Ceikinių ir Mielagėnų vlsč. ieškojo *Pavasario* būrio. Be rezultatų.

Kluonis Jonas, Mykolo-*Gintautas* atsiskyrė nuo *Roko* ir laikosi Antanų miške netoli nuo Kudabiškės kaimo, 622 kvartale. Informatoriui **Kotov** pavesta sekti tą kvartalą.

Informatorius **Konj** ir **Kazys** pranešė, jog Umbražiūnas Petras valtimi per Dysną perkėlė „banditus“ iš Tverečiaus vlsč. į Vydžių rajoną ir atgal.

1948 03 suimti penki *Pavasario* būrio talkininkai. 1948 04 23 paimtas tardymui Sloboda, bet ryšius su „gauja“ jisai kategoriškai neigia. Tiktai suvestas akistaton su suimtaisiais palūžo.

Nustatyta, jog ryšius su *Pavasario* „gauja“ palaiko Šukelis Stasys ir Kirdeika Gabrys iš Švenčionių vlsč., Stūglių k. Norėta juos suimti, bet jie pasislėpė.

Šilo būrys, tarp jų ir *Jovaras*, vaikšto Dūdų k. pas Deveikį, Mudinį ir Gasparavičių, vaikščiojo po Kukoriškės k., Ignalinos vlsč.

Grumbinas Steponas, Jono, jau suimtas. 1948 m. balandžio 19 d. Kirdeikių k. Rastenio Kazio namuose Saldutiškio MGB sulaukė Joną Vėgėlę-*Herbą*, g. 1924 m. Salako vlsč., Pašerinės k. Jis neigia dalyvavimą „gaujoje“.

1948 m. balandžio mėn. suimtas Alekna Antanas, Justino, g. 1910 m., iš Linkmenų k. Saldutiškio vlsč. Jisai nuo 1946 m. vasaros buvo ryšininku tarp Vytauto apygardos vado *Dobilo* ir *Sako – Herbo – Pakaso* (jis ir *Titnagas*) su Krinicko ir *Erškėčio* būriais.

Rašoma, jog suimtas Vėgėlė Jonas, Juozo, buvo ryšininku, o dar suimtas nelegalas Aškinis Antanas.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nac. pagrindžiu rezultatus už 1948 05. Švenčionių garnizonas ir 24 ŠP batalionas bei Saldutiškio vlsč. „I. g.“ gegužės 12–14 d. košė Labanoro miškus, o gegužės 16 ir 17 d. Mielagėnų MGB garnizonas košė Antanų miškus.

Pažyma. 1947 m. lapkričio 1 d. – 1948 m. gegužės 1 d. Švenčionių apskr. suimta „banditų“ – 7, užmušta – 19, paimta – 57 vamzdžiai šaunamųjų ginklų. Likviduotos 5 partizanų grupės. Per tą laiką buvo 2 „banditų“ pasireiškimai, kurių metu nukauti 7 žmonės.

Šiuo metu dar veikia 7 grupės su 51 partizanu.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nac. pagrindžiu rezultatus už 1948 06. Ag. *Solovėj* teikia duomenis, jog apylinkės pirmininko Žemaičio Nikodemo brolis buvo užmuštas kaip „banditas“ 1944 m. Neva pas jį ateina persirengę civiliais Lietuvos karininkai ir kapitonas Balsio Povilo pavarde.

Rašoma, jog į nelegalią padėtį perėjo Nasevičius Juozas, o sulaikyta Gaižutienė (Gaižutytytė?) Veronika, kuri buvo ryšininkė tarp *Erškėčio* ir *Audros*. Gaunamus paketus perduodavo Baltešės k. gyventojui Nasevičiui Juozui. Agentams *Šilui* ir *Margiui* pavesta sekti Nasevičių.

Iš partizanų arch. Vytauto apygardos štabas. Nr. 164, Naujatelis 1948 05 25. Instrukcija Nr. 7, dėl lietuvių, besislapstančių nuo išvežimo.

1. Ginklų gali nešioti tik tie, kurie tvirtai apsisprendę kovoti;
 2. Nenorintys ir negalintys kovoti partizanų būryje yra partizanų globojami;
 3. Partizanai padeda apsigyventi besislapstantiems;
 4. Atsisakę suteikti prieglobstį, bus baudžiami dalies ar viso turto konfiskavimu.
- Kaip pavyzdį galima kokią bailį iš viso išvyti iš namų.
5. OS apylinkių vadai organizuoja produktų ir drabužių rinkimą;
 6. Be partizanų leidimo uždrausta plėšti ar nuo valdžios pirkti ištremtųjų turtą;
 7. Tremtinių turtas priklauso partizanams;

8. Visus prisidėjusius prie trėmimo naikinti be gailėsčio;
 9. Būrių vadai praneša, kiek jų teritorijoje yra besislapstančių;
 10. Ne vėliau kaip per 10 dienų pranešti apie kiekvieną naujai įstojusį apygardos vadui.
- 1948 06 25.

Laiškas. (prasideda „mielas *Romeli*“...) *Miškinis* 1948 06 09: Pranešama, jog jau ir seniai nori eiti legalizuotis – blogos nuotaikos. Raginama, susidėjus į 3–4 asmenų grupes, rengti pasalas ir keršyti driskiams už trėmimus. Likviduoti klubus, bibliotekas ir kolchozų užuomazgas.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nac. pagrindžiu rezultatus, už 1948 07. 1948 m. liepos 17 d. *Roko* būrio 7 partizanai Daugėlišio vlsč., Deniūnų kaime nužudė Laurinėnienę Bronę, g. 1914 m. Jos vyras priklausė ginkluotai paramos grupei. 1948 m. liepos 17 d. Matuliausko 4–5 asmenų grupė Ceikinių vlsč., Maskoliškės k. nukovė Janušauską Joną, Juozo, g. 1921 m., lenką ir sumušė jo motiną. 1948 m. liepos 20 d. *Šilo* būrio partizanai Balteniškės kaime nušovė pieno supirkimo punkto vedėją Bimbiraitę Julę ir sužeidė skaityklos vedėją Krasauską Silvą. Tai padarė Aškinis ir Gaidelis. Į Krasauską šovė pats Gaidelis-*Jovaras*.

1948 m. liepos 23 d. Ceikinių vlsč., prie Antanavo vnk. rastas bunkeris 3–4 žmoniems. Ten „banditų“ nerasta, bet paimtas 1 vokiškas automatas, 2 milinės, 2 „frenčiai“ ir švieži produktai.

1948 m. liepos 30 d. Ceikinių „l. g.“ (7 asmenys) Čiulėnų kaimo rajone rado 4–5 asmenims skirtą bunkerį. Šaudantis vienas „banditas“ nukautas, o kiti pabėgo. Paimta trofėjų: 2 automatai PPŠ, 1 „abriezas“, šautuvo vamzdis, 450 šovinių, 1 „raketnica“, 2 žiūronai, 2 radijo imtuvai ir būrio veiklos dokumentai. Iš paimto dienoraščio matyti, jog čia slapstėsi 4 *Pavasario* būrio partizanai.

Minimas *Gailiaus* būrio partizanas Untanas Bronislovas-*Liūtas*.

Švenčionių apskr. yra 596 vengiantys karinės tarnybos.

Pažyma už 1948 07. Paruoštas infiltravimui vidinis agentas *Sakalas* (Gaidelis). Informatoriumi jisai užverbuotas po legalizacijos 1945 m., tačiau nieko gero nepranešė, tik tai informaciją apie du buožes, kuriuos 1948 m. išvežėm. Pagal tai, kad jisai nuo mūsų nuslėpė dalyvavimą „gaujoje“ (legalizavosi kaip vengiantis tarnybos) ir tarnybą policijoje, mes jį paėmėm intensyviai apdorojimui. Jisai sutiko bet kuria kaina išpirkti kaltę. Paimtas jo ranka rašytas prašymas VR ministro vardu. Jisai sutiko būti įvedamas *Pavasario* „gaujon“ per ag. *Sakalo* sesers vyrą Nemeiką ir pažįstamą Rakštelį, kurio giminės yra būryje.

Žinom, jog ryšius su *Pavasario* būriu palaiko mokytojas Juchnevičius. Jam ir Aglinskui demaskuoti pasiūšime mūsų maršrutininką, kuris neva neš laišką *Pavasariui* nuo *Roko*.

Pažyma. Kaltanėnų vlsč. MGB ltn. Žemčiugovui, kur rašoma, jog už *Sakalo* užverbavimą jam reikia skirti premiją. O pačiam *Sakalui* išmokėta 300 rub., paimant raštelį, jog tai už dviejų „kulokų“ išvežimą.

Ryšiui su *Sakalu* užverbuota jo žmona kaip agentas *Mikštas* (Gaidelienė). Noriai sutiko.

Pažyma, kad siūlomas apdovanojimui premija Saldutiškio vlsč. MGB vrš. kapitonas Kicenka už Krinicko kompromitavimą ir sulikvidavimą.

Pažyma už 1948 06 01. Gera dirba agentas *Ivanov*, užverbuotas 1946 12. Jisai buvęs *Svajūno* būrio ryšininkas, jo duomenimis šiais metais kovo mėnesį likviduoti 3 *Pavasario* būrio partizanai.

1948 08 02 planas dėl vidinio agento įvedimo *Pavasario* būrin. *Sakalas* yra veikęs *Dobilo* būryje 1945 m. kovo–rugpjūčio mėnesiais. Jis partizanavęs kartu su *Kalneliu*, *Ūsu*, *Ereliu*, kurie ir dabar yra būry.

Aktas. Atkastas *Romelis*. Tai šviežias kapas Labanoro kapinėse, be kryžiaus ir paminklo. Atkastas neužkaltas karstas iš neobliuotų lentų, kuriame buvo jau pradėjęs gesti lavonas. Jisai buvo juodos spalvos kelnėmis, su marškiniais, kepurė uniforminė įmesta karstan. Matyti šūvio žymė iš nugaros, o kita pakaušyje. Karstas per trumpas, tai galva pasukta šonan, o kojos prilenktos. Kišenėje rastas lenktinis peilis ir laiškas, pasirašytas *Sakalo*.

Apklauso protokolais Venslovienės Konstancijos, g. 1891 m. Pašiekščio kaime: „Pas mus atėjo „banditas“ Antanas Krinickas. Pavalgė, mums būnant, ateina kiti – reikia pakalbėt. Kaip tik tai jisai išėjo laukan, pasigirdo šaudymas už daržinės. Paskui jie atėjo ir pasakė, kad paliktas nušautas – reikia palaidoti. Sakau, kad neužteks jėgų, tada man pažadėjo, kad atsiųs vyrų, kurie pasiims. Kitą dieną atėjo Žala iš Labanoro, Jonas Goda iš Pagaigalio k. ir Lašinskas Alfonsas. Mano klojime jie padarė karstą. Vakare atėjo A. Krinicko sesuo, kuri su vyrais Lašinsko arkliu išvežė lavoną. Po palaidojimo jie pas mane nebeatėjo.“

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nac. pagrindžiu rezultatus, už 1948 09. 1948 09 11 *Voldemaro* grupė Ignalinos vlsč., Zuikiškės k. nužudė Kozlovą Jevgeniją Naumovną, g. 1884 m., ir „liaudies gynėjo“ seserį Jakovlevą Tatjaną, Makaro, 45 m. amžiaus. Paskui jie išėjo Salako vlsč. pusėn. 1948 09 12 *Zaptoriaus-Tigro* grupė 1,5 km nuo Saldutiškio nužudė milicininką Kavaliauską Praną, Jono, g. 1914 m., ir sunkiai sužeidė Salako MVD įgaliotinį j. ltn. Subačių Joną, Mykolo, g. 1926 m.

1948 09 13 4-rių asmenų grupė Ignalinos vlsč., Maksimonių k. nužudė Malinauską Kazį, Nikodemo, g. 1900 m., ir sužeidė jo dukterį Malinauskaitę Gėnę, Kazio, g. 1925 m. „Banditai“ veikė Ignalinos milicijos vardu (prisistatė milicininkais).

1948 09 14 *Voveraičio* grupė nužudė Akmeniškių k. gyventoją Stasį Strakšį, Andriaus, g. 1907 m.

1948 09 20 *Zaptoriaus* 8 asm. grupė Pagaigalio k. nužudė Labanoro „selsovieta“ pirmininką Narušį Leoną, Petro, g. 1923 m.

Agentas *Ivanov* susitiko su *Kalneliu* apylinkės pirmininko daržinėje. Gėrė degtinę, bet kai šaltinis pasakė, kad reikia išgert daugiau, *Kalnelis* atsisakė: „Tie, kurie daug gėrė – jau kape.“ Išsiskiriant su šaltiniu, vertė žegnotis ir pasižadėt, kad niekam nesakys.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu pagrindžiu rezultatus, už 1948 11. Agentūriniais duomenimis, Bulka Antanas, Vinco, g. 1931 m. Ripaičių k., Saldutiškio vlsč., iki 1948 10 22 gyveno legaliai, paskui kartu su broliu Juozu Bulka pasislėpė. Jis yra Vytauto apygardos vado ryšininkas *Dainius*, palaiiko ryšius su *Miškiniu* ir *Laisvūnu*.

Pagrindui taip manyti yra mūsų agento *Anties* gautas laiškas, kurį jisai paėmė iš girtaujančių „banditų“: vadui *Drugiui* rašoma pristatyti duomenis apie veiksmus rinktinės veikimo rajone. Turi atsispindėti visi partizanų kovos veiksmai, pagal kuriuos galėsi-

me nustatyti, kuris dalinys pirmaus... Rašyti apybraižą apie mūšius, diversijas, viską kruopščiai. Ryšius palaikom per *Bėgiką – Rožę – Svajūną*. Pasirašo: *Dainius*, Žaliasis kaimas, 1947 12 19.

1948 m. rugsėjo 19 d. šitą laišką *Antis* pavogė ir pristatė į MGB 1948 m. spalio 10 d., o spalio 15 d. Juozas Bulka parodė, jog *Dainius* – tai jo brolis Antanas.

Paskui Bulka buvo paleistas ir užverbuotas, tačiau pasislėpė – neva nusiskandino. Tačiau 1948 m. spalio 26 d. Saldutiškio vlsč. Pakiaunio k., apiplėšus malūną, vėl išlindo jo pėdsakai. Grūdus partizanai nuvežė Mineiškiemio kaiman pas Sideravičių. Tame dalyvavo Sideravičius Juozas, partizanai *Ramūnas* ir *Vincukas*, Antanas ir Juozas Bulkai ir Blažys Algirdas. Pastarasis 1948 m. buvo ištremtas, bet iš tremties vietos pabėgo.

Užvestos agentūrinio sekimo bylos:

Lisauskui Baliui, Antano, g. 1928 m. Mineiškiemio k.;

Kindurytei Adelei, Albino, g. 1931 m. Antalgės k.;

Kliukaitei Emilijai, Juozo, g. 1932 m. Linkmenyse;

Bagdonaitei Stefai, Prano, g. 1928 m. Saldutiškio vlsč., Serebiškių k.;

Liepinytei Vandai, Kazio, g. 1930 m. Meironių k., Ignalinos vlsč.;

Spersenytei (Sperskaitei?) Vandai, Petro, g. 1932 m. Gramackų k., Švenčionių vlsč.;

Kardeliui Vincui, Vlado, g. 1929 m. Linkmenyse, Kaltanėnų vlsč.

Apie juos pranešė inf. *Zvezda*, jog šie moksleiviai agituoja prieš komjaunimą. Grupei vadovauja Lisauskas Balys, o Liepinytė aprūpina antisovietinėmis knygomis.

Užvesta byla-formuliaras Kaukėnaitei Elžbietai, Jono, iš Rizgūnų k. Įtariama, jog jį jina yra Tigro štabo ryšininkė *Lelija*, su kuria ryšius palaikė Juozas Bulka. Juozui Bulkai užvesta byla formuliaras Nr. 18883.

1948 m. lapkričio 5 d. Ceikinių ir Daugėlišio vlsč. sankirtoje „liaudies gynėjas“ Pakalka susidūrė su partizanu. Pakalka uždelsė, nors buvo ginkluotas, nepradėjo šaudyti, todėl anas pabėgo. Atėjęs pastiprinimas perkošė vietovę ir rado bunkerį atviru liuku, kuriame buvo: radijas, žiūronai, keturi šineliai ir maistas.

Ag. *Sakalas* veikia *Roko* ir *Švyturio* būryje, kuriame yra 18 asmenų. Turi rašomąją mašinėlę, radiją ir rotatorių. Išaiškinta, jog *Rokas* ateina Tverėčiaus vlsč., Biečiūnų kaiman, kur gyvena jo uošvė Basienė Petrutė (orig. Petrulė) ir jo žmona Žaliaduonienė-Basytė Jadvyga, Justino. Žaliaduonienė išvažiavo Vilniun, o senelė su dukterim – Paringio II-an kaiman. Šiuo metu Biečiūnuose yra 5-erių metų *Roko* sūnus, kuris gyvena pas Noreikaite Grigiškių k. Jinai yra pabėgusi nuo 1948 05 22 ištrėmimo, o jos brolis Noreika Jeronimas yra *Roko* būryje. Reikia aplink jos gyvenamąją vietą palikti „sekretus“, tikimės, kad gali ateiti *Rokas*.

Nustatyti *Roko* ryšininkai: Lukšėnaitė Lionė, Alfonsas Romelis iš Grigališkės k., Tverėčiaus vlsč. ir Sevriuk Ana iš Vydžių r., Petriškių k. – praneša ag. *Gudaitis*.

1948 11 12 ag. *Sakalas* išėjo pas mokytoją Juknevičių į Purvėnų k., Ceikinių vlsč. ir negrįžo. Žmonai Juknevičius pasakė, jog 1948 m. lapkričio 14 d. nuvedė Valėnų kaiman, Ceikinių vlsč., kur jį pasiėmė Matuliauskas ir Paukštė Alfonsas. Ag. *Sakalas* praneša, jog lapkričio pradžioje *Rokui* teko palikti bunkerį dėl stribų užpuolimo, nuo to laiko *Erelis*-Malikėnas Kostas ir dar vienas atsiskyrė ir vaikšto atskirai.

Kaukėnas Jeronimas-Ūsas 1948 10 09 sunkiai sužeistas ir tikriausiai nebegyvas. Buvo pas Survilą Mykolą Šaltupės kaime, Daugėlišio vlsč., o dabar nežinia kur...

Rokas savo veikimo rajone sukūrė rezervinę grupę, paskyrė vadus. Turi radiją, bet blogą. Prašė Matuliausko gauti rašomąją mašinėlę ir rotatorių.

Rokas įspėjo Erelį, kad daugiau nerinktų duoklių iš žmonių – bus sušaudytas. Teisti tiktai kaltus, o šeimų nekliudyti. Dar Baltarusijoje yra antras bunkeris, kur vyresnis yra Gailius, jie turi maisto atsargų 2 mėn. Ignalinos vlsč. Pipiriškės k. rajone yra 4 asmenų grupės bunkeris, ten vyresnis Miškis (turi būt Šilas – L. A.) – tai ag. **Sakalui** pasakojo Voldemaras.

Ag. **Sakalui** bevaikštant su Matuliausku, 1948 11 22 ties Viktorinės kaimu susitiko su Genio grupe ir prašėsi vedami pas Roką. Genys atsakė, jog Rokas neleidžia jokių būdu vestis pašalinių, o ypač naujų partizanų. Matuliauskas pasakė, kad **Sakalo** kartu paimt negali, bet apie tai klaus Roko. 1948 11 24 išvedė „S“ į kelią, pabučiavo ir nuėjo, o **Sakalas** nuėjo pas žmoną.

Nurodymas **Sakalui**: laukti vėl Matuliausko ir palaikyti ryšius su Juknevičiumi. Tuo tarpu Juknevičius, pamatęs ateinant **Sakalą**, pradėjo keiktis, kad jo nepamė. Jis, Juknevičius, pirmą kartą turėjo reikalų su „banditais“, daugiau turėt nenori, o jeigu kas jį išduos – tai tiktai **Sakalas**. Juknevičiaus kliudyt nereikia.

Praneša **Nežimis**: Survila Adolfas pasiuvo Paukštei Alfonsui „frenčių“, o **Skudučio** sūnus Zigmas nunešė.

Praneša **Karklas**: Bunkeris, sunaikintas lapkričio pradžioje, buvo pastatytas 1945 m. Ceikinių vlsč. Palukiškės k. gyventojų Talundžio Anupro ir Dalecko Juozo iš Rizgūnų k. Paskui abu registravosi. Malikėno Kosto-Erelio prašymu bunkerį remontavo Rizgūnų kaimo gyventojas Žižmaras, kuris važinėja „gaujos“ reikalais Vilniun.

Gailiaus būrin paruoštas įvesti vidinis agentas **Kliukas**. Su **Kliuku** ryšys trūko, bet neatmetam galimybės, kad jisai jau būryje. Nustatyta, jog būry yra Galatiltytė Janė, Leono, ir Bielinytė Apolonija. Mes Leonui Galatiltčiui palikom laišką pas jo meilužę Kugulievič Apoloniją.

Ag. **Antis** lenda pas Račinską gauti fiktyvų pasą. **Drugys** pasakė, kad tai kainuoja auksą, bet šaltiniui pasakius, jog gali tik pinigais, tai **Drugys** pasakė, kad iš apygardos štabo kainuos 450 rub. Liepė pasidaryt 2 nuotraukas ir su pinigais perduos Nasevičiui Juozui.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1499. LSSR Švenčionių apskrities MGB skyriaus pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį darbą 1948 06.

Agentūrinės bylos užvestos šioms „gaujoms“:

Būrys ir agent. bylos pavadinimas	Prtz.	Ryš.	Rėm.
„Grabiteli“ – 1946 05 20, Cezaris, Dijakomas, Rokas-Žaliaduonis Vincas	12	3	6
„Kroty“ – 1946 08 18, Pavasaris-Basys Leonardas	12	2	5
„Brodiagi“ – 1946 05 15, Gailius-Gaidelis Kazys	10	4	7
„Šakaly“ – 1947 09 25, Šilas-Makauskas Jonas	4	2	4
„Dotyniancy“ – 1946 01 12, Šeškus-Sinius Zigmas	3	–	3
„Zaicys“, 1946 08 10 – Erškėčio būrys – Račinskas Pranas-Drugys	6	3	3
„Piraty“, 1947 01 05 – Keršto būrys – Krinickas Antanas-Romelis		2	4

Naktį į 1948 05 03 A. Matuliausko „gauja“, įeinanti į *Pavasario* „gaują“, nužudė Paringio apyl. tarybos pirmininką Paulavičių Romualdą, Krišto. Girtas Paulavičius pasiėmė automatą ir išėjo iš savo namų Grigiškių k. į už 0,5 km esantį vienkiemį. Išėjęs laukan, pradėjo šaudyti iš automato. Šaudė ir apie 23.00 val., po to išėjo į savo vienkiemį. Nuėjus apie 100 m nuo vienkiemio, iš už daržinės kampo nušautas „banditų“. Nuavė batus, pasiėmė jo automatą. Ryte apie įvykį pranešė šeimininkas, atradęs lavoną. Mielagėnų MGB garnizono organizuota paieška, bet „banditai“ nerasti.

Naktį į 05 20 penki Matuliausko „banditai“ išvedė Vinciūną Juozą, Krišto, g. 1924 m., iš Mielagėnų. Jį išvedė iš Kuriškių k. (gal Kutiškių k.), kur buvo pas savo meilužę Paukštienę Marijoną, Augusto, už tai, kad 1945 m. buvo „liaudies gynėju“.

1948 05 12–14 agentų *Pava* ir *Zina*, informatorių *Vaniušą* ir *Popovą* duomenimis Labanoro miške ieškota A. Krinico „gaujos“.

1948 05 16–17 Mielagėnų MGB garnizonas ir 24 ŠP batalionas Tverečiaus ir Adutiškio vlsč. „l. g.“ Antanų miške ieškojo *Gailiaus* „gaujos“.

Roko „gauja“ laikosi Vydžių rajone, Kazėnų miškuose. Agentas *Nežimis* 05 03 praneša, kad Michailovsko (Mykolinės ?) miške, Daugėliščio vlsč. buvo atėję „banditai“ broliai Kazys ir Klemensas Basiai iš Paringio II k. ir „banditas“ Noreika Geronimas iš Grigiškių k., Daugėliščio vlsč. Jie visi yra iš *Roko* „gaujos“.

Tverečiaus vlsč., Vosiūnų k. gyventojas Lukšėnas palaiko ryšius su *Roko* „gauja“, o dukterė Lukšėnaitė Lenia (Lionė?) perduoda *Rokui* iš *Gailiaus* gautus paketus. Lukšėno tyrimui pasiūstas informatorius *Gudaitis*. Jis turi įgyti dukros Lukšėnaitės pasitikėjimą ir pasistengti, kad per ją galėtų pereiti vidiniu agentu į *Gailiaus* „gaują“. Tam pasitarnaus operacija VESNA. Inf. *Gudaitis* vaizduos, neva bijo ištėrimo ir bandys įtikinti ir Lukšėno šeimą ar dalį jos narių – pereiti nelegalion padėtin. Jeigu šeima pereis slapstytis, tai inscenizuoti jo namuose kratą ir šeimos paiešką, įtikinant, kad grėsė rimtas pavojus iš MGB pusės.

Iš *Gudaičio* paimti raštišką pritvirtinimą, už gautus pinigus už informatoriaus pareigas.

Pavasario „gaujos“ 7–8 „banditai“ bazuojasi Švenčionių, Ceikinių, Mielagėnų vlsč. sankirtoje apie Čiulėnų, Kurniškių, Garnių, Merkmėnų, Dainių k. 4–5 asmenų *Gylio* grupė veikia Daugėliščio ir Ceikinių vlsč. sandūroje aplink kaimus: Saulių, Rizgūnų, Strakšiškės, Paversmės, Viktorinės, Mažulonis, Paringį.

Inf. *Zelenov* 05 31 pranešė, jog 1948 05 14 pas Kaukėnienę Rozaliją prie Rizgūnų miško lankėsi „banditai“ – Matuliauskas, Malikėnas ir Paukštė.

Inf. *Jadvyga* pranešė, kad netoli Vaikuti...(gal Vaikučių ar Vaikutėnų k.?) kaimo yra bunkeris. Juo rūpinasi to paties kaimo gyventojas Latakaitė.

„Banditas“ *Pavasaris* yra iš Dainių kaimo. Numatytos priemonės prieš dviveidį Slobodą Vincą iš Vaikuti...(?) kaimo.

Gailiaus būrys laikosi Antanų miške, Adutiškio vlsč., pereinantis į Baltarusiją, Postavų r.

Ag. Lapė – jos brolis yra *Gailiaus* „gaujoje“ – praneša, kad ryšį turi mergaitė Bronė, gyv. prie Ryžiškių, prie Šulginų miško. Bronė sakė, jog sutiko 8 partizanus, jie ateina pas našlę Apoloniją, kuri su vienu partizanu turi romaną. Antanų kaime yra kažkoks Algirdas, kuris parūpina „banditams“ dokumentus.

Bronė klausė ar tiesa, kad agentė nori tekėti už Ulozo Prano iš Strakšiškių. Jei tai tiesa, tai tegul pasisaugo – brolis grasina Ulozą nušaut, nes jis komunistas. **Lapė** prašė suvesti su broliu, kad aptartų tą reikalą.

Ag. Misiūnaitė praneša, jog 1948 05 25 prie Kovališkių k. pamatė tris „banditus“, vienas iš jų – Misiūnas Bronius-*Gaidys* iš Keriškių k., Mielagėnų vlsč.

Kugulievič Apolonija sakė, jog buvo atėjusi Leono Galatilčio sesuo Gailius Marija ir atnešė jam laišką nuo MGB. *Gailiaus* „gaujos“ narys Mikasiukas kalbėjo, jog rusai išvežė Untaną Romaną – „bandito“ *Liūto* tėvą.

Inf. Okunj praneša, jog *Šilo* „gauja“ laikosi Ignalinos r., Čebatorių kaime. Tam kaime gyvena Jono Makausko motina Adelė, kuri gerai sugyvena su agentu. Reikia paruošti operaciją, kuria jisai nulsėps nuo trėmimo Makauskienę, o jinaį padės jam įeiti į „gaują“ vidiniu agentu.

Tam tikslui panaudoti operacijos VESNA priemonės, nes būk tai, grupei atvykus į kaimą, jisai pas save paslėps Makauskienę, o kareiviai kratys jos namus. Paskui neva dėl baimės už jos slėpimą, jisai turės išeit į neleg. padėtį (toliau rašoma, kad priemonė neįvyko – Makauskienė kažkur išvažiavo).

Apskrity yra 209 užsiregistravę, 120 buvusių RA dezertyrų, vengiančių šaukimo – 596 žmonės.

Pažyma apie darbo su nacionalistiniu pagrindžiu rezultatus.

Rinktinės vadas – Žaliaduonis Vincas, Jono-*Cezaris*, *Rokas*, *Dijakomas*, g. 1906 m., iš Kalviškių k., Lietuvos kariuomenės leitenantas, vokiečių parašutinininkas;

Propagandos, agitacijos ir OS viršininkas Basys Leonardas, *Mykolo-Pavasaris*, g. 1916 m. Dainių k. Mielagėnų vlsč.;

Pavasario „gauja“ veikia Mielagėnų ir Daugėlišio vlsč.;

Gailiaus „gauja“ veikia Adutiškio, Mielagėnų ir Tverečiaus vlsč.;

Šilo – Ignalinos vlsč.;

Šeško-Siniaus Zigmo – Švenčionių ir Švenčionėlių vlsč.

1948 01–06 „banditai“ nužudė 2 asmenis, o jų nukauta 12, tarp jų – 3 vadai. Suimta tik tai vienas.

1948 02 15 piliečio Šaltis vienkiemyje agentų duomenimis įvykdyta operacija, kurios metu sužeisti du „banditai“. Vienas pabėgo, o kitas sulaikytas. Tai Jonas Galatiltis-*Briedis* – *Gailiaus* būrio vado pavaduotojas. Vejantis dar du partizanai nukauti, tai buvęs „gaujos“ vadas Semėnas Benediktas, Benedikto-*Pilypavičius*, g. 1905 m., ir eilinis Valenta Juozas-*Uralas*.

Po šio 1948 02 22 legalizavosi Pošiūnas Povilas-*Pilypas*, kuris parodė gyvenamą „banditų“ bunkerį, kuriame nukauti 3 „banditai“ iš *Gailiaus* „gaujos“. Tokiu būdu *Gailiaus* „gauja“ žymia dalimi likviduota.

Agentų *Ivanov* ir *Nežimis* duomenimis, nustatyta, jog pelkėje prie Krašonos kaimo, Švenčionių vlsč. yra bunkeris. Pagal tai 1948 03 15 operatyvinė grupė surado gerai užmaskuotą bunkerį, kuriame nukovė 4 „banditus“.

„Banditų“ rinktinės tyrime dirba agentūra: **Malinin**, užverbuotas Zarasų MGB 1947 04. Dirbdamas su mumis, jis asmeniškai nukovė 7 „banditus“, pagal jo duomenis suimti 23 ryšininkai ir „banditų“ rėmėjai. Pastaruoju metu per užsilegalizavusį „banditą“

užmezgę ryšius su apygardos štabo atstovu. Įjungti jį į rinktinės štabą padeda agentai **Bitinas** ir **Vasiljev**, be to, **Malinin** važiavo Molotovo sritin, kur tremty yra štabo narių giminės ir gavo iš jų reikalingus laiškus.

Agentas **Ivanov** užverbuotas 1946 12 – buvęs *Svajūno* „gaujos“ ryšininkas, turi giminių iš žmonos pusės *Gailiaus* „gaujoje“. Jo duomenimis likviduoti 4 *Pavasario* „gaujos“ nariai.

Šiuo metu yra 6 agentai-smogikai, agentų – 20, rezidentų – 5, informatorių – 331.

Informatorius **Jautis** praneša, jog 1948 06 12 matėsi su Skudučiu Leonu iš Paringio ir klausė, kodėl jis nebuvo Paringio „fieste“. Tas sakė, kad Zigmo Rastenio vienkiemis (jis „selsovieto“ pirmininkas) atėjo A. Matuliauskas, Kostas Malikėnas, Mamertas Paukštė, broliai Klemensas ir Kazys Basiai iš Paringio, Basys Jonas iš Mažulonių k., Ceikinių vlsč. ir dar vienas „banditas“. Dar buvo Paukštės brolis Alfonsas.

1948 06 23 agentas **Kūmas** pranešė, jog pas jį 1948 06 12 dviračiais atvažiavo „banditai“ iš *Roko* „gaujos“ – Noreiko Geronimas ir Belenis Kazys.

Gaidelytė Elvyra pagal mūsų duomenis yra *Roko* ryšininkė. Gyvena Daugėlišio vlsč., Kiniūnų k., jai išaiškinti pasiūstas agentas **Ptica**.

Agentas **Ivanov** praneša: gegužės pabaigoje Česlovas Šriubėnas iš Rubelninkų pasakojo, kad Matuliauskas, Kostas Malikėnas ir dar du nueina Rubelninkų kaiman pas Dirvinytę. Jie dabar bunkeriuos negyvena, vaikšto per žmones.

Agentas **Ivanov** pasakoja: „Susitikau Bajoriūnaitę Franciską (prie Kurniškių užmušto „bandito“ Bajoriūno Antano seserį), ji sakė, kad *Pavasaris* ir *Baravykas* laikosi netoli sunaikinto bunkerio, o *Pavasario* „gaujos“ narys Vinciušas Teofilis-*Kalnelis* vaikšto su kažkokiu seniu.

Inf. **Jautis** praneša: „1948 06 24 kalbėjausi su Raginyte iš Viktorinės, kuri sakė, kad beveik kasdien ateina Matuliauskas, Malikėnas ir Paukštė.“

Skudutį Leoną reikia slapta sulaikyti ir MGB ag. skyriuje smulkiai apklaust, jei pasiseks – verbuoti. Įvykdyti jo sūnaus Zigmo verbuotę, numatant jo įjungimą vidaus agentu *Pavasario* „gaujon“, tai atlikti per „bandito“ Paukšės gimines – prisieina Skudučiui giminės.

Ag. **Koira** praneša: Vilniuje susitikau su legalizuotu „banditu“ iš *Gailiaus* būrio – Pošiūnu Povilu, Krišto-*Pušiniu*, kuris sakė, kad trys „gaujos“ nariai gyvena bunkery prie Vosiūnų. Vietą žino Pošiūnienė Gėlėna. Vienas „banditas“ – Povelanas Feliks, Jono, iš Vosiūnų k.

Reikia Pošiūnienę sulaikyti samagono varymo pretekstu. „Banditai“ vaikšto pas Kugulievič Apoloniją.

Ryšį su *Gailiaus* būriu palaiko Galatiltis Juozas-*Pinčiukas* iš Antanų k. zas(?), kuris yra mūsų agentas **Liūtas**. Jam yra duota užduotis palenkti susitikimui brolių *Mikasiuką* ir užverbuoti jį vidaus agentu.

Ag. **Liūtas** praneša: *Mikasiukas*-Galatiltis Vytautas neužaina, o mums per kitą agentūrą aišku, kad jisai ateina, taigi **Liūtas** – arba „dvurušnikas“, arba bijo. Reikia priversti jį dirbti, kompromituojant, kad jisai išdavė ryšininkę *Miglovą*-Sipavičiūtę Aldoną, **Liūtą** reikia „pritvirtinti“. Jeigu **Liūtas** mūsų užduotį atliks, bet *Mikasiukas* nenorės dirbti mums, tuomet pagal aplinkybes naudosim „tamsoje“ arba tik *Mikasiuką* (per **Liūtą**), arba abu.

1948 06 04 iš inf. **Sestrisimova** gauta žinia, jog Mielagėnų vlsč., Gilūtų vnk. pas Slidz-

neviskį slepiasi „banditas“. Operacijos metu sulaikytas Černiauskas Vytautas, Vlodo, g. 1931 m., nelegalion padėtin perėjęs – *Gailiaus* „gaujos“ ryšininkas. Paimtas šautuvas.

Sulaikytas Anykščių r. buvęs *Gailiaus* „gaujos“ „banditas“ Subačius Edvardas, Gabriolio, g. 1913 m., iš Adutiškio vlsč., Piršteliškės k., kuris 1946 m., išėjęs iš „gaujos“, nesilegalizavo, o gyveno svetima pavarde.

Ag. **Šilas** 1948 06 17 pranešė, jog Puziniškių kaime pas Lukoševičių slepiasi legalizuotas „banditas“ Kaminskas Justas ir Lisauskas Algirdas iš Kirdeikių.

Kaminskas buvo davęs šaltiniui neveikiantį automatą, prašė jį pataisyti ir dar gauti šautuvą medžioti šernams („dlia ochoty dikich svinej“). Abu – Kaminskas ir Lisauskas buvo linkę kartu slapstytis ir prašė *Šilo* iškasti jiems bunkerį.

Pranešimas apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1948 07:

1948 07 17 *Roko* „gauja“ Daugėlišio valsčiuje, Doniūnų kaime nužudė Laurinienę Bronę, Viktoro, g. 1914 m. Vyras buvo paramos grupės narys, jį išpėjo. Atpažintas „banditas“ – Beinoras Balys, Zigmo-*Budrys*, g. 1922, Grigiškės k.

1948 07 17 A. Matuliausko „gauja“ Maskoliškės k., Ceikinių vlsč. nužudė Janušauską Joną, Juozapo (orig. – Ivaną Josifo), g. 1921 m. Primušė ir paskui nušovė jo motiną Eleną Janušauskienę.

1948 07 20 *Šilo* „gauja“ Balteniškės k., Ignalinos vlsč. nužudė pieno surinkimo punkto vedėją Bimbiraitę Julę, Silvos, g. 1921 m., sužeidė Balteniškės skaityklos vedėją Krausauską Mykolą, Silvos, g. 1903 m. Atpažinti „banditai“ – Aškinis Antanas ir Gaidelis Vilhelmas-*Margis*, *Rimantas*.

1948 07 23 Ceikinių vlsč. „l. g.“ grupė, vadovaujama įgaliotinio Nesterovo, Antanų miško rajone, Antanavo vnk. rado bunkerį 3–4 žmonėms, kur paimta: 1 vokiškas automatas, 2 milinės, 2 „frenčiai“ ir šviežias maistas.

1948 07 30 7-ių asmenų „l. g.“ grupė, vadovaujama valsčiaus MVD vrš. Vagaicevo, Ceikinių vlsč., Čilėnų k. rajone, miške, rado bunkerį 4–5 asmenims, kuriame buvęs 1 „banditas“ nukautas, o kiti pabėgo. Tai *Pavasario* „gaujos“ buveinė. Paimta: 2 PPŠ su 3 diskais ir 2 rageliais, 2 „raketnicos“, 2 žiūronai, 1 „abriezas“, 1 šaut. vamzdis, 450 šovinių, 2 radijo imtuvai, antisovietiniai laikraščiai, lapeliai ir dokumentai.

Sulaikytas Lisauskas Algirdas, Jono, g. 1927 m. Pabaltės k., Saldutiškio vlsč., perduotas prokuratūrai. Buvo aiškinamasi dėl neteisėto ginklo laikymo.

Pranešimas apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1948 08.

Ag. **Zina** susitinka Streižio žmoną.

Ag. **Langas** asmeniškai pažįsta Streižių šeimą, jis gyvena Nemeikščių k., Utenos vlsč. Areštuotas Kaminskas Justas, 1948 08 23 parodė, jog 1947 m., būdamas *Vaidilos* (užmuštas) būryje, ne kartą susitiko su Pakštu Vytautu-*Vaidotu*, šiuo metu apygardos vado pavaduotoju, taip pat su Deveikyte Natalija Kasčiukų k. ir Simončiu Jonu-*Girėnu*, Panevėžio k., Kuktiškių vlsč. gyventoju.

1948 08 26–27 Kaminskas, aprengtas „banditiškais“ rūbais, apginkluotas neveikiančiu ginklu ir pasiūstas pas Simončio-*Girėno* žmoną. Ji pasakė, jog partizanai išėję į Tau-ragnų vlsč., kur susijungė su (...gliaus?) būriu.

Anksčiau turėjom žinių, jog *Vaidotas* 1947 m. ilgai gyveno apie Kirdeikius ir Labanorą. Ten nusiųsti agentai **Šilas** ir **Viktorija**.

Inf. **Ažuolas** pranešė, jog pas Noviką, Katinų kaime, Kuktiškių vlsč. yra bunkeris, kur laikosi 7 „banditai“, tarp jų ir *Voveraitis*.

Ažuolui nurodyta išaiškinti ar turį ryšį *Voveraitis* su Bulka Jeronimu ir Sideravičium Juozu.

1948 08 28 inf. **Ažuolas** parodė, kad jie vaikšto su *Voveraičio* grupe ir bunkeris yra šlaite prie Staniuliškių k., Saldutiškio vlsč., paskui *Voveraitis* su „gauja“ išėjo į Tauragnų vlsč.

Inf. **Ažuolas** sakė, jog *Voveraitis* atimtus gyvulius varo pas savo tetą Paukštienę į Kirdeikius.

Bulkos Jeronimo-*Titnago* bunkerio vieta gerai žinoma.

Bronius Malikėnas-Ešerys. Paruoštos priemonės įjungti į *Gailiaus* „gaują“ vidinį agentą **Kliuką**, kuris užverbuotas 1948 07. Ag. **Kliuko** brolis 1945–1946 m. buvo „gaujoje“, paskui gyveno pagal fiktyvius dokumentus, šeima išvežta.

Suimta Malikėnaitė Stefanija, Stasio, g. 1923 m. Molykų k., Mielagėnų vlsč. Jos brolis Bronius Malikėnas, Stasio, žuvęs 1948 03 16. Jinai „gaujos“ reikalais važinėdavusi Vilniun, atsiveždavo antisovietinio pobūdžio dainų, duodavo pažįstamiems pasiskaityt. Paimtas toks sąsiuvinis.

Pagrindinis Vytauto apygardos štabo ryšininkas yra Bulka Jeronimas-*Titnagas*, *Pakasas*.

Ag. **Kaunas** praneša: *Titnagas* su Sideravičium slapstosi Mineiškiemio k. ir Staniuliškių k. pas P. Jankevičių. Produktus jiems neša Juozas Bulka, Liudo. Blažys Vladas iš Mineiškiemio atnešė jiems 10 kg lašinių, 5 kg mėsos ir apie 30 kg duonos. Tai pasiėmė Bulka Jeronimas, Sideravičius ir Vėžiukas su Ramuniu.

Ag. **Zina** praneša: Bulka Jeronimas užaina pas Paukštienę Barborą, Mykolo iš Kirdeikių.

Naktį į 08 17 Daugėlišio vlsč., Čepuliškės k. nušautas Jonas Paukštė, g. 1921 m. Motyvas – apiplėšimas, namai sudeginti.

1948 08 18 Ignalinos vlsč., Laukstenių k. rajone „banditai“ apšaudė aktyvo grupę. Nušauti Čalna Stasys – VKP(b) kandidatas ir Bronius Juodgalvis – VKP(b) kandidatas.

Naktį į 08 27 Saldutiškio vlsč. Kirdeikiuose 10 asmenų „gauja“ (įtariama, kad Račinsko) nužudė Paukštę Edvardą, Antano, g. 1892 m., ir Paukštę Nikodemą, Jono, g. 1930 m.

1948 08 17 Ceikinių vlsč. „I. g.“ Kaceniškės k. rajone ieškojo *Pavasario* „gaujos“ pėdsakų. Rasta slėptuvė, kur buvo dokumentai ir „banditų“ dienoraščiai. 1948 08 19 tame pačiame rajone rastas kitas bunkeris, kur buvo milinė, pilotė ir kt.

Išaiškinta, jog *Roko* žmona Jadvyga Žaliaduonienė, Justino, slapstosi Basytės pavarde Polocko srities Vydžių rajone pas kažkokį baltarusį, padeda kaip siuvėja. Išaiškinta, kad to baltarusio brolis Beinorovič Julijan gyvena Rimšės vlsč., Smilginiškės k.

Pavasario „gaujon“ numatyta įvesti vidinį agentą **Sakalą**. Jis „banditavo“, 1945 m. registravosi ir buvo užverbuotas. Dirbo blogai, geros medžiagos nedavė, tiksliai „ant dviejų“ buožių, kurie buvo išvežti. Dabar išaiškinta, jog vokiečių laikais jis buvo „policajumi“ ir suiminėjo sovietinius žmones, todėl jį reikia paimti apdorojimui ir demaskavimui.

Po šių priemonių ag. **Sakalas** sutiko sąžiningai dirbti ir klausė kuo gali išpirkti kaltes. Iš jo paimtas rašytinis pasižadėjimas MGB ministrui, kad jisai dirba ir teikia žinias.

Sudarytas įėjimo planas per jo sesers vyrą Nemeiką ir Rakštelį.

1948 07 iš ag. **Lapės** gauta žinių, jog *Gailiaus* „gaujos“ ryšininkė Bagdonaitė Bronė, Prano, iš Rižiškės k., Tverečiaus vlsč. žinias „banditams“ perduoda per Untanaitę Antaniną iš Antanų k., Adutiškio vlsč. Jos brolis Algirdas gyvena Vilniuje ir palaiko ryšius su partizanais. Tai žinoma iš *Miglovaros*. Tas pats Algirdas yra mūsų informatorius **Svajūnas**, bet žinių jis neteikia.

1948 07 13 ag. **Svajūnas** atvažiavo ir susitiko su mūsų žmogumi. Jis prisipažino, jog susitinka su mūsų žmogumi. Papasakojo, jog Vilniuje mato buvusią *Gailiaus* „gaujos“ dalyvę Skirelytę Geleną (Eleną?), Prano-*Aušrą*. Iš Jakelių kaimo, Adutiškio vlsč. Ji gyvena Vilniuje, Pilies g. 11-15, ryšį palaiko su drauge Rakauskaite Laima.

1948 08 19 Rakauskaitė sulaikyta, ji parodė, jog Skirelytė slapta gyvena pas Povilą Tarasievičių, Molodečno srityje. Rakauskaitė mūsų užverbuota ir pasiūsta ieškoti draugės.

Ag. **Svajūno** verbuotę užtvirtinti ir panaudoti jo ryšius susisiekti su *Gailiaus* „gaujos“ „banditais“, neva jis galįs pagaminti jiems dokumentus.

Pranešimas apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1948 09.

Iš Krinicko paimtuose popieriuose yra daug laiškų su parašu Juozas, *Svajūnas*. Iš valsčiaus VK pridengta forma gavome Bulkos Juozo rašto pavyzdį ir nustatėme identikumą. Rengiam priemonės.

Nustatyta, jog atskiri *Gailiaus* būrio „banditai“ pasirodo Kudabiškės kaime, Tverečiaus vlsč. 1948 09 01 Onoprienko grupė sutiko einančius keliu tris nepažįstamus. Į įspėjimą sustot jie atidengė ugnį ir vienas nušautas, o kiti, pasinaudodami tamsa, išbėgo. Nušautas Romančiukas Kostas, Kosto-*Ažuolas*. Paimta SVT, parabelis, binoklis, kompasas ir 100 šovinių.

Per Semėną Juozą reikia įvesti į *Gailiaus* „gaują“ agentę Rakauskaitę.

Partizanas Jonas Meidus-*Liepa* iš *Keršo* būrio 1948 m. pradžioje išėjo ir apsigyveno Kaune.

Ag. **Ragauskas** kalbėjo su Šuminiu Vincu, Kazio. Jisai sakė, kad Račinsko „gauja“ už 300–400 m Ažvinčių girioje prie Samanykščio pelkės stovyklauja. Prisitiesę eglių šakų ir šiaudų, turi šunį Sargį.

Pranešimas apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1948 06.

Agentas **Viktorija** 1948 05 pranešė, jog Tauragnų vlsč., Baltelės k. gyvenantis Nasevičius Juozas, po to, kai jo namuose buvo suimtas *Audra*, perėjo į nelegalią padėtį. *Audros* žmona Gaižutienė Veronika parodė, jog buvo ryšininkė tarp Lokio ir Vytauto apygardos, palaikyti ryšiui *Erškėtis-Miškinis*. Pas Nasevičius buvo paketų persiuntimo punktas. Kadangi Nasevičius yra vienas iš pagrindinių ryšininkų, pasiūsti **Viktoriją** išaiškinti jo ryšius.

Praneša ag. **Šilas**: Nasevičius gyvena savo namuose, bet yra labai atsargus.

Raistenis Juozas iš Stagalėnų k., Kaltanėnų vlsč. savo namuose slėpė prtz. štabo narį *Dagilį*.

Ankėnas Antanas-*Šernas* (byla formularas Nr. 5371) buržuazijos metais dirbo Vilniaus policijoje, „Ryto“ draugijoje, „Šv. Kazimiero draugijoje“, buvo Švenčionių apskr. Švietimo ir kultūros komiteto pirmininku. Baltalietuvis (baltaraištis), areštavo ir kon-

vojavo sovietinius piliečius, 1944–1945 m. buvo *Dobilo* būryje, turėjo *Šerno* slapyvardę ir buvo asmeniniu *Dobilo* patikėtiniu. Pagal Sipavičiūtės Aldonos-Miglovaros parodymus *Šernas* 1945–1946 m. buvo vienu iš Vytauto apygardos štabo pareigūnų.

1945 m. jis legalizavosi, kaip vengiantis tarnybos, šiuo metu yra mūsų informatoriumi, bet vertingų duomenų neteikia.

1948 05 Adutiškio vlsč., Starčiunskije Lugi vietovėje rastas antisovietinio turinio raštelis, nukreiptas prieš kolūkius, spausdintas mašinėle. Įtariama, jog tai Adutiškio vlsč. mokytojo Meškėlos Zenono Pavlovičiaus darbas.

1948 06 13 inf. **Pava** nuplėšė du rotatoriumi spausdintus raštelius nuo stulpų palei kelią iš Ripaičių į Kirdeikius. Tai – 1948 05 23 Vytauto apygardos vado įsakymas Nr. 2, kur sakoma, kad žmonės suteiktų pastogę pabėgusiems nuo trėmimo, o pranešusiems apie besislapstančius, grasinama mirtimi. Antras lapelis – Vytauto apygardos vado įsakymas nuo 1948 05 30, raginantis priešintis sovietų valdžiai ir padėti nuo trėmimo pabėgusiems asmenims.

Informatorė **Pava** sakė, jog pas Jurašienę (jos vyras ir sūnus suimti 1947 m.) Šiškinų k. matė spausdinimo mašinėlei būdingus spaudinius ant stalo.

Išvada: manome, jog tai buvusio Saldutiškio viršaičio Kuzelio dukterys paslėpė mašinėlę karo pabaigoje ir dabar pas Jurašienę spausdina atsišaukimus.

1948 03 14–15 Švenčionių vlsč., nukovus 4 „banditus“, pas „banditą“ Žygą surastas raštelis, – „kad greičiau skaitytų knygą“, reikia atiduot kunigui, raštelį pasirašo kažkokia Antanina. Patikrinus nustatyta, jog tai Švenčionių gimnazijos moksleivė Antanina Karklelytė. Ją slapta sulaikėm, apklausėm ir užverbavom sekti kunigą.

Skundžia **ag. Ragauskas** Nasevičių Juozą, 35 m. amž., Apkartų k., Salako vlsč., kurio namuose buvo sulaikytas Grumbinas Steponas-Audra. Po šio Nasevičius slapstėsi, dabar ir vėl gyvena ir dirba „špalų“ (pabėgių) ruošimo brigadininku. Du jo broliai Pranas ir Povilas yra suimti. Juozą Nasevičių du kartus 1947 m. yra sulaikę Zarasų MGB, paskutinį kartą 1947 m. rudenį po Zosės Grumbinaitės suėmimo. Tada jį savaitę laiko pralaikė Salake. **Ag. Ragauskui** Šuminas Kazys sakė, jog Nasevičius neseniai baliovojo su „banditais“.

Per J. N. eina paketai *Miškiniui*, *Titnagai*, *Erškėčiui* ir *Drugui*.

Ceikinių vlsč. bunkery rasta literatūros: Vytauto apygardos vado įsakymų Nr. 1 – 80 vnt., Dėmesio! – 66 vnt., Šalin Kolchozus! – 45 vnt., Nuosprendžių – 2 vnt., Kreipimaisi į partizanus – 10 vnt., laikraščiai – „Rytų Lietuva“ – 3 vnt. ir „Aukštaičių kova“ – 1 vnt.

2 skyriaus 2 N v-bos viršininkui pplk. Figurinui.

Ceikinių vlsč. 1948 10 22 prie Viktorinės miško atvyko 11 asmenų SG su radistu. Trys SG nariai (ag. smogikai) – *Serbentas*, *Gegutė* ir *Matrosas* eina pas pil. Laurinską ir palieka tenai „sužeistą“. Tikimasi, kad apie tai sužinoję, ateis miškiniai, o jiems jau paruošta pasala.

Paskui nuėjo pas Murmą, kuris nepamatęs pažįstamų, net valgyt nedavė, tiktai leido nueit į daržinę. Jo žmona kažkur išėjo, paskui sužinojom, jog jinai nuėjo į Ceikinių vlsč. MGB ir pasakė, kad pas juos daržinėj sėdi trys „banditai“. Ceikinių vlsč. MGB vrš. norėjo pasiųst operatyvinę grupę, bet Carenka leidimo nedavė.

„Banditų“ ryšininkai labai protingi, o mūsų šikniai išsišifruoja, nes nėra vietinių.

Pranešimas apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus 1948 10.

Po operatyvinių priemonių slapta sulaikytas Bulka Juozas. Jis tris dienas tardytas (1948 10 13–15), parodė, jog žuvus *Sakui* (Pr. Ivoniui) tapo centriniu ryšininku tarp Vytauto apygardos štabo ir Lokio, Liūto bei Tigro rinktinių. Nuo *Žalgirio* korespondencija ėjo per *Ramunėlę*.

Bulka 1948 10 15 nuvežtas Vilniun, kur jisai perduotas Figurinui, kuris jį užverbavo kaip agentą *Vincą* ir paleido. 1948 10 25 Saldutiškio VO MGB vrš. gavo iš pašto Bulkos laišką, jog jisai kartu su broliu nusiskandins ežere prie Kirdeikių. Du laiškai rasti pašte prie Kirdeikių, o trečias – Bulkos kailinukų kišenėje prie ežero. Įtariama, jog jie išėjo kokion „gaujon“. Jeigu pavyks Bulką surasti, tai suimt jį ir visus, kuriuos jisai nurodė.

Nasevičius suvedė ag. *Antį* su Račinsku. Račinskas atėjo su *Tarzanu*, *Leopardu*, *Kadugiu*, *Klajūnu*. *Antis* nori paso, Račinskas sakė, kad kainuos 450 rub.

Antis išgėrimo metu pavogė iš Račinsko planšetės dalį dokumentų, tuo laiku kai *Drugys* su *Kadugiu* ėjo degtinės. Dokumentai – tai 1947 12 19 *Dainiaus* rašytas laiškas, kad jam pavesta rašyti Vytauto apygardos istoriją ir klausiama žinių apie Lokio rinktinę. Be to, *Antis* pavogė tris dienoraščius ir rinktinės veiklos aprašymą.

VOSTOK 1948 m. LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1663. Švenčionių apskr. MGB skyrius. Valsčiaus MGB sk. vrš. nuo 1948 07 dirba vyr. ltn. Onoprijenko, kuris asmeniškai nukovė vieną „banditą“, verbavimų nevykdė. Užuoat dirbęs operatyvinį darbą, jis nuolat girtauja.

1948 08 24 Onoprijenko sutvarkyti telefono ryšiui iš Vydžių r. pasikvietė telefonistą Dudarevą. Kada darbas buvo baigtas, Onoprijenko savo bute sukėlė išgertuves, kur be svečio dar dalyvavo istrebitelis Sokolov. Po šio Dudarevas, būdams girtas, lydimas „liaudies gynėjų“ Martinkėno ir Sokolovo, vežimu išvažiavo į Vydžius, bet pakeliui nuo „gynėjų“ atsiskyrė ir nuėjo sau – paskendo Dysnos upėje, o lavonas buvo rastas tik po trijų dienų. Pagal šį faktą buvo pradėtas tyrimas, bet ministerijon nepranešta.

Tverečiaus med. punkto vedėju dirba Malafejev Vasilij, kurio du broliai areštuoti kaip antisovietiniai veikėjai. Trečias brolis 1941 m. suimtas, bet pagal amnestiją išlaisvintas, po to pabėgo ir lyg ir dabar Paryžiuje. Onoprijenko, užuoat organizavęs Malafejevo priežiūrą, nuolat su juo ir jo svainiu girtauja savo bute. Svainis esąs pagal specialybę gydytojas, jo tėvas – šventikas, atvažiuoja iš Vilniaus. Antrą kartą girtavo jau dalyvaujant vyr. ltn. Boroborko ir j. ltn. Kirjanovui.

1949 01 07 per Kalėdas Malafejevas pas save bute iškėlė balių, kuriame dalyvavo Boroborko, Kirjanovas ir Onoprijenko (su savo žmonomis).

1948 m. rugsėjo gale Tverečiuje pas Mykolą Pivoriūną buvo vestuvės, atėjo Onoprijenko, Kirjanov ir būrio vado pavaduotojas Lazarev. Jie pareikalavo duoti degtinės ir čia pat pasidarė balių. Būdami neblaivūs, liepė kovotojui Sokolovui kinkyt arklių ir visi išvažiavo į Būkliškes pas Pivoriūno nuotaką, kurios namuose girtavo per naktį.

Dar yra keletas atvejų, kai Onoprijenko girtavo su jam pavaldžiais kariais, ypač būrio vado pavaduotoju Lazarevu ir kariu Sokolovu.

MGB vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. Boroborko tankiai išgeria ir toks ateina į darbą. Dalyvavo išgėrimuose kartu su Onoprijenko ir Malafejevu. Yra keletas atvejų, kada girtaudavo savo bute su Kelpučių ir kt. kaimų gyventojais.

Tverečiuje viename name gyvena dvi moterys Nina Vladimirova ir Niziuškina Olga, kurios vokiečių atvartys iš rytinių Baltarusijos rajonų. Boroborko, būdamas girtas, tas moteris kelis kartus lenkė lytiniam santykiavimui. 1947 12 19 Boroborko sūnus – Boroborko Viktoras, g. 1937 m., ir Vladimirovos Anos sūnus Aleksandras, g. 1937 m., būdami Boroborko bute, iš smalsumo paėmė ant sienos kabėjusį užtaisytą automatą PPŠ, nuėmė saugiklį ir pradėjo taikytis į Vladimirovą. Rezultatas – iššaudė 13 šovinių, kuriais Vladimirovas Aleksandras buvo nušautas.

Ginklą – PPŠ automatą – Boroborko laikydavo nelegaliai savo namuose, pakabintą ant sienos ir užtaisytą, tuo metu jo kartais nebūdavo namuose. Apie šį įvykį į ministeriją nepranešta.

Kirjanov agentūriniu-operatyviniu darbu neužsiima, aplaidžiai žiūri į darbą, girtauja ne tik su gyventojais, bet ir su savo informatoriais. Štai 1948 08 17 9-ųjų asm. grupė, vadovaujama Kirjanovo, ieškojo „banditų“ Spijetiškos k., susidūrė su 4-iais „banditais“. Dėl Kirjanovo neryžtingumo ir pasyvumo „banditai“ pasitraukė.

1948 09 21–23 d. Kirjanovo vadovaujami 8 kovotojai išėjo trims paroms į „banditų“ paieškos operaciją, 5-ias valandas buvo pasaloje. Likusį laiką, apie 60 val., praleido tuščiai vaikščiodami, o viskas baigėsi kolektyviniu išgėrimu su samogono varytoju.

Būdamas su grupe gynėjų nuo sausio 13 iki 17 d. Guntauninkų k. išėjo saugoti rinkimų punkto. Kirjanov sausio 14 d. girtavo Trilusčių k. pas Valentinę Vaicechovską, be Kirjanovo dar girtavo informatorius *Savas*, to paties kaimo gyventojas Bielinis Romas ir „l. gynėjas“ Girdziušas. Sausio 15 d. Kirjanovas su Girdziušu girtavo dar Rasčiūnų k. pas Cibulską B. M., kuris sausio 16 d. buvo sugautas platinant antisovietinius atsišaukimus. Šiame baliuje be Kirjanovo dalyvavo taip pat informatorius *Kisieliūs*. Kirjanovas taip pat Cibulsko namuose priėmė informatorių *Noviką*.

Sausio 15 d. vakare Kirjanovas kartu su Tverečiaus valsčiaus VK pirmininku ir apylinkės pirmininku važiavo į Zelenkavo k., kur girtavo pas Petrą Bielinį, paskui nuvažiavo į Guntauninkų k., kur tęsė balius pas Joną Šimonėlį.

Užsiimdamas girtavimais, Kirjanovas visai neužtikrina rinkimų punkto apsaugos, tiek kovine jėga, tiek agentūriniu stebėjimu.

Sausio 16 d. name, kur buvo apsistoję kovotojai, vyko masinis išgėrimas, kuriame dalyvavo ir „gynėjai“, ir įvairūs piliečiai. Po šio koridoriuje rasti 9 antisovietiniai lapeliai, o dar 30 rasta pas Cibulskį, su kuriuo Kirjanovas išvakarėse girtuokliavo.

Situacija „liaudies gynėjų“ būryje: iš viso 22 nariai, iš kurių būrio vado pavaduotojas – 1, skyrininkas – 1, politrukų – nėra, VKP(b) narių ir kandidatų – nėra, komjaunuočių – 16. Komjaunimo organizacijos sekretoriumi yra Lazarev.

Pagal tautinę sudėtį: lietuvių – 6, rusų – 10, baltarusių – 4, ukrainiečių – 2.

Iš kitų respublikų atvykusių – 11 asm. Yra būryje vidinis informatorius *Osipovič* ir *Trenkov*, kurie nieko gero nepranešė.

Būryje yra 4 asm. iš repatriantų; labiausiai įtartinas Petrov Josif Fiodorovič iš Apšutės k., g. 1911 m., kuris buvo išvežtas Vokietijon, be to, jis yra medžiotojas, vaikšto vienas su ginklu. Būryje nuo 1945 m. rudens.

Lazarev Fiodor, g. 1927 m., iš Popovkos k., būryje nuo 1945 09 20, jo tėvas Jefreimas Lazarevas vokiečių laikais buvo kaimo seniūnu. Jo dėdė Semion Lazarev buvo

vokiečių Braslavo komendantu ir dalyvavo kovoje su sovietiniais (raudonaisiais) partizanais.

Kovotojo Šmuilovo Jegoro, g. 1929 m., tėvui Ignatijui užvesta Velikije Luki MGB byla kaip gestapo agentui.

„Liaudies gynėjų“ būrio štabo vrš. yra ltn. Čchindžerija, kuris visai nedirba auklėjamojo-politinio darbo.

Disciplina būryje pusėtina, tačiau skyrininkas Ignatovskij, būrio vado pavad. Lazarev, kovotojai Garšalatov, Girdziušas, Guiga, Sokolov periodiškai girtuokliauja.

Operatyvinis darbas dažniausiai vykdomas šabloniškai, vadovaujantis tik formaliais planais, be jokių taktinių sumanymų, pasibaigia betiksliau vaikščiojimu po kaimus ir vienkiemius ir neretai išgertuvėmis.

MGB sk. vrš. Onoprijenko į „banditų“ paiešką išvyko 1948 m. rugsėjo 21–23 d., dalyvavo 9 kovotojai, vadovaujami MGB valsčiaus oper. įgaliotinio j. ltn. Kirjanovo.

Atėję į Petruškų k., Kirjanovas su kovotojais buvo pasaloje nuo rugsėjo 21 d. 21.00 val. iki rugsėjo 22 d. 2.00 val. nakties, po to per Kudabiškės k. atėjo į Svirką k., kur su kovotojais iki 9.00 val. ryto miegojo. Paskui nuėjo į Katinautiškės k., kur pasiskirstę po namus, nuėjo valgyti. Kirjanovas su Girdziūšu ir Petrovičiumi nuėjo valgyt pas Umbražiūną, pas kurį sugėrė litrą samagono.

Atėję į Guntauninkus, Kirjanovas su kovotojais atsigulė pakelėje ir gulėjo 3 val., paskui atėjo į Trilusčių k.

Atėjus pas Vaicekovską, Kirjanovas, nedavęs jokių nurodymų ką daryti, toliau atsigulė į žolę, o 4 kovotojai be jokių nurodymų pradėjo be sistemos tikrinti namus. Svilų k. daržinėje surado Petrovskį, kuris tuo metu varė samagoną.

Petrovskis pradėjo kovotojus vaišinti samagonu ir jie su skyrininko leidimu eidavo prie aparato „įkalti“ samagono. Kirjanovas, kuriam buvo pranešta apie „samogonsčiką“, priemonių nutraukti kolektyvines išgertuves nesiėmė – priešingai, išleisdavo po tris žmones pavalgyti ir kiekvienai (einančiai valgyti) grupei davė po pusę litro samagono.

Kirjanovas, likęs kartu su dviem kariais, Vaicekovskajos namuose kartu su „samogonsčiku“ sukėlė išgertuves.

Po išgertuvių Kirjanovas kartu su kovotojais 1949 09 22 atėjo į Katinautiškes, kur per naktį pramiegoję, rugsėjo 23 d. grįžo į Tverečių. Tokiu būdu per trijų dienų žygį pasaloje būta tik 5 val. o visą kitą laiką praleido tuščiai vaikščiodami, kol galiausiai organizavo kolektyvines išgertuves.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1662. Švenčionių apskr. MGB skyrius. Pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį darbą, kovojant su nacionaliniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ LSSR Švenčionių apskrityje 1949 m. rugsėjo mėn.

Pas Pivoriūnaitę Marytę, Saplį Petrą, Svirką k., Tverečiaus vlsč., ir Seliuką Bronių, kuris dirba Dietkaučiznos skaityklos vedėju, pasiūsti agentai *Ptica* ir *Merkys*.

Ptica 1949 09 14 buvo Tverečiuje „fieste“ (atlaiduose), kur susitiko su Pivoriūnaitę Maryte, kuri papasakojo, jog „banditai“ apiplėšė Koncypole parduotuvę. „Banditų“ dabar čia nesą, išėję į Lietuvą, iš kur *Gailius*-Gumauskas Vincas jau nebegriš – žuvo Saldutiškio vlsč.

Ptica klausinėjo laikraštėlių, bet Marytė pasakė – neturinti. Pasakė, jog *Švyturys*

prašė paieškoti gero ryšininko tarp jos – Paringio ryšininkės. **Ptica** pati pasisiūlė ryšininkauti, su Maryte sutarta 1949 09 15 ateiti į Bobėnų k., pas šaltinio (**Pticos**) vyro seserį, kur supažindins su ryšininke iš Paringio.

Sutartu laiku nuvažiavo į Bobėnus pas vyro (inf. **Merkys**) seserį, kur susitiko su mergaite vardu Valė. Pokalbio metu dalyvavo ir **Merkys**. Sutarta 1949 10 02 susitikti Paringyje su Rastenyte iš Daniūnų k., o su Vale šaltinis susitikinėsiąs Tverėčiuje. Jie visi esą dirbsią **Švyturiui** – reikia dirbti labai konspiratyviai.

Po šio pokalbio, vyro sesuo griežtai pasakė, jog neturėti reikalų su Vale ir Maryte, nes būsią nemalonumų ir daugiau jos namuose tokių susitikimų nedaryti. Vadinasi ji supranta, kuo užsiima šios merginos.

Pas Bronę Bagdonaitę, Prano, g. 1924 m. Ryžiškių k., Tverėčiaus vlsč., pasiūsta agentūra: **Lapė**, **Misiūnaitė** ir **Adomaitis**. Susitikinėja Mielagėnuose prie bažnyčios.

Kada 1949 m. rugpjūčio mėnesį Saldutiškio vlsč. nukautas **Gailius**, gauta informacija iš ag. **Sakalas** apie tai, jog dar sužeisti du „banditai“, vienas esąs dar nukautas, tai **Dobylas-Mazurkevičius** Valentas, Stasio, iš Jaurų k., Ceikinių vlsč.

1949 09 09 pagal ag. **Kalvelis** duomenis ieškota **Šilo** būrio Čebatorių k. rajone. 1949 09 11 pasaloje pagautas Pilinskas Romualdas, Kazio-Lapaitis, g. 1927 m. (b. 16127/3) Čebatorių k., kuris „gaujoje“ nuo 1949 08, iki tol gyveno Vilniuje ir dirbo Operos ir baleto teatre scenos darbininku. Pas jį paimtas pistoletas „Browning“, automatas PPŠ ir 40 šovinių.

1949 09 09 buvo vakaruška Sabališkių k., kur operatyvinė grupė susidūrė su „gauja“ iki 10 „banditų“, susišaudyta, bet be abipusių aukų.

Agentas **Sakalas** dabar **Voldemaro**-Matuliausko Adolfo būryje per ag. **Mikštas** perduoda žinias apie **Švyturio** veiklą Saldutiškio vlsč. Praneša, kad **Rokas**-Vincas Žaliaduonis ieško vietos bunkerui Antanų miške. Duota **Mikštui** užduotis: išaiškinti per **Sakalą**, kas palaiko ryšį tarp **Švyturio** ir **Roko**.

Mikštas praneša, jog **Voldemaro** būryje esanti įtampa: broliai Paukštės – **Genys** ir **Alfukas** susimušė su **Voldemaru**, pastarasis rengiasi žiemai išeit pas **Roką**. „Banditai“ parą prabuvo netoli **Mikšto** namų, valgė ir gėrė. **Mikštas** siūlė ilgiau pagyventi, bet **Voldemaras** atsakė: „Nepasitikiu tavim, kad nepadarytum to, ką padarė **Erelio** žmona.“ Neva **Sakalas** sakė nevaikščioti pas **Mikštą**, o iškviesti per gerus žmones, bet tokių nesą...

Anksčiau **Voldemaro** grupei sekti pasiūsta **Vladia** (Bukauskaitė) mus išdavė ir pasislėpė, ji yra „gaujoje“ su „banditu“ Malikėnu, panašu, jog turi bunkerį. Kita agentūra praneša, jog Malikėnas **Kostas-Strazdas**, **Erelis** laikosi su **Baravyku**-Juknevičiumi Stasiu ir sėdi bunkeryje kartu su **Vladia**.

Ieškoti **Vladios** pasiūsta agentūra: **Pinavija**, **Karklytė** ir **Raginis**.

1949 09 21 **Pinavija** pranešė, jog 1949 09 19 buvo atėjusi **Karklytė** (Bukauskaitė), kuri pasakė, jog niekur negali rasti **Vladios**, o **Pinavija** praneša, kad **Vladia** gyvena bunkeryje su Malikėnu Kostu.

Pinavija pranešė, jog buvo atėjusi pas Dimbelienę, kuri liepė nesišlaistyt, bet slėptis, nes tuoj būsiąs karas. Dar Dimbelienė pasakė, jog buvo atėjęs Malikėnas ir klausinėjo apie **Karklytę**.

Įtaria, jog Malikėnas gyvena pas tolimą giminaitę Felminą (Kaukėnienė Felicija, b. 16125/3), Molykų k., kuri anksčiau gyveno labai biednai, o štai dabar jau turi viską.

1949 09 29 agentas **Pinavija** praneša: „1949 09 27 pas mane atėjo **Karklytė** ir pasakė, jog **Vladios** nerado, po to pasiėmė paliktus saugoti grūdus (slėpė nuo išvežimo), pakrovė į vežimą ir išvažiavo. Paklausus kur važiuoja, **Karklytė** atsisakė pasakyti. Užvažiavo į Akmeniškę, kur prabuvo ligi vakaro, paskui nuvažiavo į Rubelninkus, bet ten esą negyvens. Greičiausiai gyvens Molykuose, kur pas Felminą pastatuose esantis bunkeris, kuriame sėdi Malikėnas ir **Vladia**.“

Pinavija galvoja, jog **Vladia** esanti Malikėno sugyventinė, nes ji niekur nedirba, o **Karklytė** greičiausiai irgi viską žino, bet slepia. Kada **Pinavija** priminė, kad 1949 10 15 **Karklytė** turėtų su ja susitikti, tai pastaroji atsakė neigiamai.

Raginis 1949 09 29 praneša, jog kalbėjosi su **Vladios** seserim **Karklyte** ir klausinėjo kur sesuo. Toji atsakė, jog sėdinti bunkeryje, kurio sienos apdėtos šiaudais, o viršus iš lentų, užsidaro dėže (kibiru) ir esą būtų sunkiai surandamas MGB. Kada šaltinis pradėjo teirautis kur, toji atsakė, kad neva Kančiogine, o paskui pasakė: nesakysiu, nes tu visiems išplepėsi.

Visai agentūrai duota užduotis sekti **Karklytę** ir rasti **Vladią**.

MGB LSSR ministrui generolui majorui Kapralovui. Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo būklę, kovojant su nacionaliniu pagrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ LSSR Švenčionių apskrityje 1949 m. birželio–rugpjūčio mėn.

Per 1949 m. sausį–gegužę nukauti 9 „banditai“, areštuoti 36 asm., per birželį–rugpjūtį nukauti 3 „banditai“, areštuoti 6 asm. Per 1949 m. sausį–gegužę nukauti trys piliečiai, o per birželį–rugpjūtį – 6 asm., tarp jų: demonstratyviai pakartas kolūkio brigadininkas, nušautas apylinkės pirmininkas – mūsų agentas ir agento žmona. Apgrobtas kolūkis (10 karvių pavogta) ir sudegintas 1 vienkiemis.

Per paskutinius tris mėnesius „gaujos“ nuostolių nepatyrė, išskyrus tik 1949 08, kada atsitiktinai susidūrus su „l. g.“, nukautas „gaujos“ vadas **Gailius**-Gaidelis Kazys ir dar du „banditai“ taip pat nukauti atsitiktinai, o ne pagal agentūrinius duomenis. Vienas iš nukautų net nebuvo operatyvinėje įskaitoje.

Mūsų užverbuotas **Janas** yra **Roko** „gaujos“ centrinis ryšininkas, o jis ryšį palaiko per savo tetą, kuri yra mūsų agentas **Misiūnaitė**, kurią „banditai“ įtaria. **Janui** duota užduotis pačiam atplėšinėti paštą, ką jis ir daro, o reikėjo, kad tai atliktų specialistai, kurie fotografuotų. **Janas**, kad išvengtų šito nereikalingo darbo, kurio jis nemoka, iš viso pradėjo vengti mums pranešti, kad paštą jis gavo.

Agentas **Gudaitis** pranešė, jog jį periodiškai lanko „banditai“, jam buvo duota 150 rublių baterijoms nupirkti, bet šiuos pinigus jis panaudojo savo reikalams.

Inf. **Merkys** mums kelis kartus pranešė, kad Seliukas, kuris yra skaityklos vedėjas, jam duoda paskaityt „banditiškų“ laikraščių. Apskrities MGB šiuos laikraščius fotografuodavo ir grąžindavo **Merkiui**. Užuoat nutaikius momentą pagauti Seliuką su įkalčiais, pas jį padaryta krata, kurios metu nieko nerasta. Dabar Seliukas įtaria **Merķį**.

1949 m. birželio mėnesį gauta informacija apie **Roko** būrio veiklos vietas, apie ką be reikalo buvo pasakyta „liaudies gynėjams“. Šie susiruošė į žygį pėsčiomis ir pakeliui kaimuose skelbėsi, kad „eina mušti **Roko**“. Suprantama, jog „banditai“ tai sužinojo ir pakeitė dislokacijos vietas.

Su **Pušinio** „gauja“ dirba agentas **Gailius**, kurį lanko „banditas“ **Liūtas**-Untanas Bro-

nus. Užuoat davus jam užduotį sudaryti sąlygas *Liūto* konspiratyviam sulaikymui, **Gai-liui** nurodyta palenkti *Liūtą* legalizuotis, dėl ko **Gailius** prarado *Liūto* pasitikėjimą. Jį netgi „banditai“ sumušė.

Buvo ruošiamasi infiltravimui vidinis agentas **Čeponytė**, kuris prašėsi, kad jo legendą užtvirtintų atlikdami namuose kratą. Adutiškio MGB nepasirūpino atlikti kratą tuo metu, kada agento nebus namuose, bet padarė jam esant ir, nesant ką daryti – suėmė (dėl akių), po to neužsifravę – paleido. Rezultatas – „banditams“ kilo įtarimų ir jie **Čeponytę** kartu su ryšio agentu **Timofejevu** nužudė.

Taip pat agentas **Lauželis**, kurį 1948 m. viešai sulaikė, o paskui užverbavę paleido, „banditams“ kilo įtarimų ir jie net norėjo jį sušaudyti.

Perspektyvus agentas **Kliukas**, kurį ketinta padaryti vidiniu, dėl netinkamo legendavimo nepakliuvo į būrį, „banditai“ atsakė, neva neturi jam dabar ginklo. Tačiau realiai jie laukia ir stebi agentą, o viskas dėl to, kad jam netinkamai parinkta legenda (neva slepiasi nuo ištėrimo, o jokių veiksmų tam patvirtinti nebuvo padaryta).

Pagal agentūrinę bylą „**Kroty**“ yra vidinis agentas **Sakalas**, su kuriuo neįrengta pašto dėžutė, ryšys tik per jo žmoną (ag. **Mikštas**), **Sakalo** „banditai“ iš būrio vieno neišleidžia.

Voldemaro būryje yra mūsų agentas **Vladia**, kurio buvimo **Sakalas** nepatvirtina. **Vladios** ryšininkės – jos seserys **Karklytė** ir **Pinavija** nepatikrintos.

1949 m. balandžio mėn. „bandito“ Malikėno žmona pranešė apie „banditų“ pasirodymą, motyvuodama tuo, jog „banditai“ jai jau nusibodo“. MGB sužlugdė operaciją ir išsifravo pareiškėja, tačiau vis tiek 1949 05 ją verbavo kaip informatorę **Šilokaite**. Jos vyras atėjo pas ją po verbuotės ir pareiškė, kad „tu mane pardavei – aš tai atleidžiu, bet kiti partizanai – neatleis“.

Agentūrinė byla „**Zaicys**“ užvesta Lokio rinktinės 20 asm. „gaujai“ – visai užmesta, niekam nepriskirta, per tris mėnesius nei vienos priemonės, tik gautas formalus vienas 1949 06 02 **Ragausko** pranešimas. Dirbama su byla formaliai.

Iš viso apskrityje su periodiškai pasirodančiais „banditais“ yra 55, nors apskrities MGB specialiai mažina skaičių iki 42, iš veikiančių „banditų“ net 17 turi apskrityje gyvenančias šeimas (virš 40 narių), su kuriais nedirbama.

Inf. **Leonov** ir **Svajukas** apie jų verbavimą pasisakė „banditams“.

Lapė ateidavo į priėmimą pas MGB vrš. į jo butą, už ką išsiviešino, jos tyrimo objektas pareiškė: „Man gaila tavo vaiko, antraip aš tave užmuščiau“.

Strūnaičio vlsč. MGB sk. vrš. dirba Onoprienko, kuris pašalintas iš Tverėčiaus vlsč. MGB vrš. pareigų, tačiau jis visai nepasitaisė ir toliau aplaidžiai dirba. Pasitaiko, kad net informatoriai į susitikimus kviečiami kartu, kaip kad atsitiko 1949 08 30, iškviečiant inf. **Kimašius**.

Pasirašo: LSSR MGB inspekcijos vrš. pavad. pplk. Čaplai.

Pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį darbą, kovojant su nacionaliniu pagrindu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ LSSR Švenčionių apskrityje 1949 m. spalio mėn. Per spalio mėnesį atliktos dvi operacijos ir daug kitų operatyvinių-čekistinių priemonių. Rugsėjo mėnesį pranešėme, kad iš agentūros **Pinavija** ir **Raginis** gauti duomenys, jog Kaukėnienės Felminos (Felicijos?, Vilhelminos?), Karolio, gyv. Molykų k. vienkiemyje

yra bunkeris, kuriame slapstosi *Voldemaro* „gaujos“ nariai Malikėnas ir Juchnevičius. Be to, iš agentūros sužinojome, jog ten slapstosi tai pat mūsų agentas *Vladia*, kurią mes siuntėme į *Voldemaro* „gaują“, kaip vidaus agentą ir agentą-ryšininką *Karklytė*, kurios mus išdavė ir jokių duomenų nepranešė, nors turėjo galimybių.

Realizuojant *Pinavija* ir *Raginis* duomenis, mes spalio 1 d. Mielagėnų vlsč. MGB skyriaus jėgomis, vadovaujant apskrities 2N posk. vrš. MGB mjr. Laptev, atlikome operaciją, kurios metu suradome bunkerį po namu, apsupome ir likvidavome šiuos *Volde-maro* „gaujos“ narius:

1. **Malikėną Kostą, Stasio-Erelį**, g. 1911 m. Strakšiškės k., Daugėlišio vlsč., buvusį policininką;

2. **Juknevičių Stasį, Stasio-Baravyką**, g. 1924 m. Ceikinių vlsč., Bruktiškės k.;

3. **Bukauskaitę Marytę, Adomo**, g. 1928 m. Akmeniškės k., Daugėlišio vlsč., kuri pabėgo iš trėmimo;

4. **Bukauskaitę Janiną, Adomo**, g. 1931 m. (Marytės sesuo), pabėgusi nuo trėmimo.

Seserys Bukauskaitės buvo mūsų agentais slapyvardžiais *Vladia* ir *Karklytė*. Mūšio metu sudegė namas ir lengvai sužeista šeimininkė Felmina Kaukėnienė, Karolio, kurią areštavome kaip „banditų“ talkininkę.

Paimta trofėjų: 2 automatai, 2 pistoletai, 2 žiūronai, 100 įvairių šovinių ir „banditiškas“ susirašinėjimas.

Rugsėjo mėn. iš pranešėjo *Korsakovskij* sužinojome, jog medžiotojas Antanas Jurevičius netoli upės (Sorka?) matė „banditą“. Pagal šiuos duomenis, taip pat pagal suimto „bandito“ Činčiko duomenis, spalio 13–15 d. ieškota *Paberžio*-Grigonio Adolfo grupės bunkerių, dalyvavo: Švenčionių, Švenčionėlių, Strūnaičio, Pabradės vlsč. MGB pajėgos.

Pabradės būrys surado netoli geležinkelio 3 negyvenamus bunkerius-slėptuves ir maždaug už 70 m pamatė ginkluotą vyrą, kuris apšaudomas pasislėpė.

1949 10 07 Kaltanėnų vlsč. 4-ių asm. „liaudies gynėjų“ grupė, vadovaujama kovotojo Nalivaikos, grįždama iš „sekreto“, netoli Kurinių k., Kaltanėnų vlsč., susidūrė su dviem „banditais“, kuriuos apšaudė. Vienas buvo nukautas, o antrasis, metęs ginklą, pabėgo.

Nustatyta, jog nušautas yra Lokio rinktinės narys Radzevičius Alfonsas, Alekso-*Tar-zanas*, iki pasitraukiant į gaują, gyvenęs Vasiuliškių k., Saldutiškio vlsč. (ne Radzevičius Alfonsas-*Tarzan*as čia buvo nušautas, suklydo atpažintojai – R. K.)

1949 10 14 Kaltanėnų vlsč. MGB iš agento *Juodis* gavo duomenų, jog pas jį atėję du „banditai“ prašė gauti jiems šovinių ir žadėjo greitai ateiti. Pagal tai palikta 4 asm. pasala, kuriai vadovavo būrio vado pavad. Gorielkinas. 1949 10 21 apie 20.00 val. „liaudies gynėjai“, buvę pasaloje Antaliedės k., pamatė tris „banditus“ iš Lokio rinktinės ir susišaudė. Paėmė peršautą „banditą“ Garlą Kazį, Antano-*Laisvūną*, g. 1928 m. Vejinės k., Švenčionėlių vlsč. Paimta: 1 vokiškas rankinis kulkosvaidis, 2 rusiški šautuvai, pistoletas ir 170 šovinių.

Operacijos metu nušautas Kaltanėnų vlsč. „liaudies gynėjas“ Nalivaika.

Spec. pranešimas apie atliktą čekistinę-karinę operaciją prieš Žalgirio „gaują“ Švenčionių apskr., Saldutiškio vlsč.

Turėdami duomenis apie *Žalgirio*-Petro Cicėno „gaujos“ pasirodymą Ignalinos-Saldutiškio vlsč. ir Zarasų apskr. Salako vlsč. sankirtoje prieššventiniu laikotarpiu,

1949 11 05 pasiųsta operatyvinė grupė iš Ignalinos vlsč. MGB ir dvi grupės iš Saldutiškio vlsč. MGB.

Ignalinos vlsč. operatyv. grupės pagal parengtą planą ieškojo „banditų“ gyvenamuose punktuose Sabališkė – Lauksteniai – Vaišniūnai – Mikalinė – Kazitiškis, kur anksčiau ne kartą pasirodė *Žalgirio* grupė ir kur rugsėjo mėn. turėjome susirėmimą su jais.

Saldutiškio vlsč. MGB operatyvinės grupės, sudarytos iš 137 ŠP karių, vadovaujamos Saldutiškio vlsč. MGB sk. vyr. oper. įgaliotinio j. ltn. Stoko, ir antroji, vadovaujama Saldutiškio vlsč. „liaudies gynėjų“ būrio vado Stepino, ieškojo „banditų“ Saldutiškio vlsč. gyvenvietėse: Kirdeikiai – Kalčiškės – Strokiniai – Kaboriškė – Stripeikiai – Ripelėlaukis – Šiliniškės – Ginučiai – Šimaniškė – Trainiškis – Puziniškis, t. y. kur anksčiau ne kartą yra pasirodžiusi „gauja“.

1949 11 06 ryte j. ltn. Stoko grupė atėjo šiauriau Stripeikių k., kad patikrintų mišką tarp ežerų Pakasas – Almas, link Šiliniškės k. pusės. Tuo metu Stepino grupė saugojo susirinkimą Ginučių apylinkėje pagal nustatytą planą ir 1949 11 06 ryte 9.00 val. turėjo ateiti prie Šiliniškės k. iš pietų pusės ir sudaryti priedangą (zaslon) kitai grupei tikrinant mišką.

Atvykus 9.00 val. prie Šiliniškės k. miške šiauriau kaimo pamatė rūkstant dūmus ir nusprendė patikrinti vietovę, einant grandine. Tikrindami mišką, dešinys flangas, kuriame buvo „gynėjai“ Nemirov ir Skobolev, pakilę ant aukštumos (sopka), netyčia susidūrė su *Žalgirio* „gauja“ iš maždaug 10 „banditų“. „Banditai“ buvo maždaug 10–15 m atstumu, jie taip pat pamatė kovotojus, tačiau kovotojai parodė drąsą ir pirmieji pradėjo šaudyti iš automatų ir stovykloje nukovė du „banditus“, o likusieji „banditai“, panikoje metę ginklus, greitai pasislėpė miške.

Atskubėję į vietą likusieji kovotojai organizavo „banditų“ persekiojimą, tačiau nesėkmingai. „Banditai“, bėgdami dauba, sumėtė pėdsakus ir pasislėpė Tauragnų vlsč.

Atpažinti šie nukauti „banditai“:

1. **Araminas Vincas, Vinco-Šermukšnis**, g. 1922 m., Rokiškio apskr. gyventojas, kuris buvo Lokio rinktinės organizacinio sk. vrš.;

2. **Blaževičius Kazys-Perkūnas**, gimęs ir gyvenęs Gubavėlės k., Salako vlsč., eilinis „banditas“.

Operacijos vietoje ir sekant bėgančius „banditus“, paimta trofėjų: vokiškas sunkusis kulkosvaidis su diskais; du rusiški lengvieji kulkosvaidžiai; 4 diskai jiems; penki automatiniai šautuvai su dėtuvėmis; PPD automatas; revolveris „Nagan“, užsieninis pistoletas; 6 granatos; 3 žiūronai; 870 šovinių, drabužiai; „banditiški“ dokumentai ir fotografijos.

Likviduojant „banditus“, pasižymėjusius drąsa ir ryžtingumu, Saldutiškio vlsč. „liaudies gynėjai“ Nemirov ir Sobolev, manau, esant vertus paskatinimo, apie tai prašau jūsų tarpininkavimo prieš LSSR MGB ministrą gen. mjr. Kapralovą.

Pasirašo Švenčionių apskr. MGB vrš. plk. Malanjin.

Pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį darbą, kovojant su nacionaliniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis „gaujomis“ LSSR Švenčionių apskrityje 1949 m. lapkričio mėn. Spalio mėn. pas pagautą „banditą“ Garlą buvo paimtas *Skrajūno*-Bulkos Juozo pasirašytas laiškas. Apklausias Garla parodė, jog jis su savo draugu Bagdonu susitiki-

nėdavo su *Skrajūnu*-Bulka Juozu ir *Dainiumi*-Bulka Antanu, iš kurių gaudavo nelegalią spaudą ir kuriems davė „banditišką“ priesaiką.

Kameroje prie Garlos pritvirtintas agentas išaiškino, jog jis nori parašyti laiškėlį savo seseriai, per kurią susisiektų su „banditu“ Bagdonu. Šį faktą reikėtų panaudoti susirišti su „banditu“ *Skrajūnu*. Tam tikslui parinkome agentūrą „K“ ir „M“, per kuriuos jau pasiųsti Garlos laiškai seseriai.

Dirba 2N v-bos agentūra. 1949 11 06 paimti štabo bunkeryje dokumentai, kurie charakterizuoja esant Kiaunės rajoną, kuriame veikia 9 AOS, kuriuose yra iki 50 narių ir Laisvės kuopa, iš 6-ių „banditų“, kurie padalyti į du būrius. Rajonas turi sukomplektuotą štabą.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1663. Švenčionių apskr. MGB skyrius. Pranešimas apie Švenčionių apskr. Tverėčiaus valsčiaus agentūrinį-operatyvinį darbą (situacija – 1949 02 01). Pagal jūsų nurodymą, 2N posk. vrš. pavaduotojas vyr. ltn. Sinicyn ir 2N v-bos 2 skyriaus vyr. įgaliotinis mjr. Kolesnikov nuo 1949 01 23 iki 1949 02 01 tikrino agentūrinį-operatyvinį darbą Tverėčiaus valsčiuje.

Tikrinimo metu nustatyta: Tverėčiaus valsčiuje veikia 3 Vytauto apygardos Tigro rinktinės štabas, vadovaujamas „bandito“ Žaliaduonio slapyvardžiu *Rokas*, ir štabinė *Pavasario* gauja, iš viso iki 18 „banditų“. Brigados (rinktinės) ir „gaujos“ štabas dislokuotas Vydžių rajone, Kazėnų miškuose, Polocko sr. Be to, dar Antanų miške, sankirtoje su Adutiškio vlsč. veikia *Gailiaus* „gauja“, iš viso 12 „banditų“, kurie pavaldūs Tigro štabui. ***Gailiaus-Vinco Gumausko*** „gauja“ veikia maždaug 26–27 miško kvartaluose.

Iš Tverėčiaus vlsč. gyventojų *Roko* „gaujoje“ veikia:

1. **Bielinis Kazys, Jono-Žilvitis**, g. 1915 m. Astraviškių k., būryje nuo 1944 m.

Gailiaus „gaujos“ nariai:

2. **Kluonis Jonas, Klimo-Gintautas**, g. 1922 m. Kudabiškės k., būryje nuo 1944 m.;

2. **Kėkšta Ričardas, Broniaus-Karklas**, g. 1928 m. Didžiasalio k., būryje nuo 1948 05 22, į operatyvinę įskaitą neįtrauktas;

3. **Bielinytė Apolonija, Gabrio-Augė**, g. 1911 m. Kelpučių k., būryje nuo 1944 m., yra b/f.

Būrys turi šiuos ryšininkus ir pagalbininkus Tverėčiaus valsčiuje, tai:

1. **Lukšėnaitė Elena, Petro**, g. 1925 m. Vasevičių k., kuri yra ryšininkė tarp Tigro štabo ir *Gailiaus*. Paštą ji gauna iš ryšininko Romelio ir tiesiogiai perduoda į *Roko* būrį;

2. **Romelis Albinas, Alekso**, 26 m. amž., iš Rimaldiškių k., *Gailiaus* būrio ryšininkas;

3. **Sekonas Alfonsas** iš Vasiulių k., ryšininkas nuo 1946 m., duoda „banditams“ maisto ir degtinės.

Vydžių rajono teritorijoje veikia šie rėmėjai:

1. **Serviuk Anna Ignatjevna**, 30 m. amž., Vydžių r., Petriškės st. Gyvena nelegaliai, tiesiogiai bendrauja su štabu;

2. **Rutkovskij Povel Petrovič** – „banditų“ ryšininkas, g. 1900 m. Pasternakų k., dirba kalkių fabrike, turi tiesioginį ryšį su „gauja“;

3. **Lesnikov Fiodor Ignatjevič**, g. 1894 m. Obraziškių k. (gal Ambraziškių k.), rusas, valstietis, kviečia „banditus“ į svečius, kelia jiems balius ir slepia juos;

4. **Sevriuk Ignatij Klementjevič**, g. 1877 m. Petriškių st., Vydžių r., buožė, maitina ir girdo partizanus;

5. **Jainovič Večeslav**, 50 m. amž., iš Bučenų k., Vydžių r., 1948 08–09 pas jį gyveno *Roko* uošvė ir ryšininkė Noreikaitė Genoefa, iš Grigiškių k., kurios brolis yra *Roko* kuopos partizanas;

6. **Kozlovskaja Ana Michailovna**, g. 1900 m. Pastušų k., Tverčiaus vlsč., gyv. Kucharovkos vnk., Kazėnų „selsoviete“, nuo 1947 m. palaiko ryšius su *Roku*, yra *Roko* „meilužė“, 1947 m. slėpė *Roko* žmoną ir du vaikus.

LYA (KGB arch.), f. K-41, ap. 1, b. 1664 Švenčionių apskr. MGB skyrius.

Išvada: 1950 03 15.

Aš, LSSR Švenčionių apskr. MGB sk. 2N posk. vrš. pavad. mjr. Laptev, atlikau tyrimą dėl drausmės pažeidimų ir amoralaus elgesio tarp Daugėliščio vlsč. „liaudies gynėjų“. Nustaciau, jog 1950 m. vasario pabaigoje „liaudies gynėjai“, vad. operatyvinio įgaliotinio ltn. Nesterovo, paskirti saugoti Paringio rinkimų apylinkę. Būdami rinkimų apylinkėje, „gynėjai“ Kutepov ir Sobolev 03 03 buvo išleisti vykti į Daugėliškį, kur pas Kutepovą bute išgėrė, paskui važiavo į Izabelinę, kur tęsė girtavimą, po kurio į Paringį Sobolevas atvyko tik naktį į kovo 4 d., o Kutepovas – tik baigiantis kovo 4 d. – vakare.

1950 03 04 „liaudies gynėjas“ Sukovas Denisas prisigėrė ir pareikalavo Nesterovo, kad jį paleistų į Šiulėnų k. Kadangi jam buvo atsakyta, jis savavališkai išvažiavo į Šiulėnus, iš kur grįžo gerokai girtas ir jau negalėjo tęsti tarnybos.

1950 03 05 leitenantas Nesterovas pasiuntė gynėjus Kutepovą, Sporną, Jevtišą ir Sukovą Denisą pas dešimtkieminius, kad juos sukviestų į susirinkimą Grigiškėse. Prieš išvykstant, t. y. 12.00 val. dienos, kovo 5 d., Kutepov, Sukov, Spornų, Sobolev kartu su Paringio vargonininku sugėrė litrą samagono.

Lankant valstiečius, aktyvus „banditų“ rėmėjas Paulavičius Jeronimas perdavė Sukovui, kad Daubariškėlės kaime yra nežinomų ginkluotų asmenų. Kutepovas pasiūlė nepranešti ltn. Nesterovui, o patiems važiuoti į Daubariškėlę padaryti tvarką.

Kutepovas ir Spornas liko lauke, o Sukovas įpuolė į kambarį šaukdamas: „Rankas aukšty!“

Kambaryje, pasirodo, buvo j. ltn. Šakinis ir milicininkas Šalkin, kurie gėrė samagoną su šeimininku Braziuliu. Supratęs, kad čia yra savų, Kutepovas, Spornas ir Sukovas prisijungė prie samagono išgėrimo. Pasibaigus atsargoms pas Braziulį, visi kartu nuėjo pas to paties kaimo gyventoją Lunecką, kur pratęsė girtavimą iki nakties, kada girti išvažiavo į Paringio pusę. Neprivažiavus Izabelinės, paašikėjo, jog dingo „gynėjo“ Sobolevo automato spyna. Kutepovas, Spornas ir Sukovas pernakojo Izabelinėje, o ryte visi vėl atvažiavo į Daubariškėlės pas Lunecką, kur dar išgėrė degtinės. Visi girti nuvažiavo į Ožionis pas Šakinį pasiimti automato spynos.

Būdami Ožionyse elgėsi nederamai; Šakinui grasino susidorojimu ir išvadino nepadoriais žodžiais. Iš Ožionių išvažiavo į Daugėliškį, į MGB skyrių neužėjo ir nepranešė apie automato dalies dingimą ir nepasisakė, kad jau daugiau kaip para, kada jie išvažiavo iš Paringio rinkiminės apylinkės. Jie nuėjo į parduotuvę ir, nusipirkę pusę litro degtinės, ją išgėrė. Vėl būdami girti, nuvažiavo į Mikalavą, kur Sukovas atėjo į rinkimų

apylinkę ir keikėsi valstiečių akivaizdoje. Paskui visi Mikalave nuėjo pas pil. Šajevą, kur užmigo ir miegojo, iki atvažiavo valsčiaus MGB sk. vrš. Tujinovas.

Be viso to pasakytina, kad jie ištisą parą važinėjo arklių punkto paimtu arkliu, kuriam sužalota galinė koja (iš dalies atkrito pasaga). Pamestą automato spyną ant kelio prie Izabelinės k. rado koks tai pilietis, kuris perdavė 1950 03 06 MGB skyriun.

Panašius veiksmus Kutepovas ir Spornas Jevtišas jau yra leidę praeityje.

Remiantis tuo, kas čia išdėstyta, manau, jog už savavališką palikimą be priežiūros rinkimų apylinkės, vykstant pasirengimui SSSR AT rinkimams, KUTEPOVĄ Valentinę Andrejevičių, SPORNĄ Jevtišą Zinovjevičių ir SUKOVĄ Denisą Artemjevičių atleisti iš „liaudies gynėjų“ būrio.

„Laidies gynėjams“ SOBOLEVUI Lifanui Jakovlevičiui už girtavimą rinkimų apylinkėje skirti 5 d. arešto.

Pasirašo: Laptev

LSSR vidaus reikalų ministrui gen. mjr. Kapralovui.

Prašome imtis priemonių dėl Daugėliščio vlsč. MGB sk. vrš. kap. Tujinovo, kuris kasdien girtauja iki sąmonės netekimo, paskutinis kartas buvo rinkimų į SSSR AT dieną 1950 03 12, kada kap. Tujinov girtas voliojosi be sąmonės Mikalavo k. 24.00 val. nakties ir girtas miegojo kieme. Pilietės Ščejeva Nefka ir Rogova Ulijana išnešė jį iš Lunecko Anufrijaus Ivanovičiaus namų, kur buvo balsavimas. Šitaip kap. Tujinov kieme (ar rogėse? – L. A.) pragulėjo iki 5.00 val. ryto, apsaugos iš balsavimo apylinkės neatšaukė. Apie tai žino ir jūsų atstovas mjr. Belousov, kurį norėjau su grupe siųsti kap. Tujinovo paieškoms. Kitą dieną, 1950 03 13, Tujinovas visas girtas dar šlitinėjo po Daugėliščio miestelį, jo žmona jį vos nusivedė į namus. O kovo 14 d. iš paties ryto kap. Tujinovas organizavo išgertuves su pavaldiniais ir vakare pil. Sukovas Agurijanas iš Izabelinės išvedė iš „liaudies gynėjų“ būrio vado Stepanino namų ir be sąmonės kap. Tujinovą parvežė į jo butą, o jo operatyvinis įgaliotinis ltn. Nesterovas savo kojomis vos nuėjo iki namų.

Pirmas faktas: 1950 01 „liaudies gynėjai“ pas Sobolevą Lifaną savo namuose Izabelinės k. varė samagoną, juos ten pagavo milicijos įgaliotinis Sizov. Tada „l. gynėjai“ Sizovą išvijo, o samagoną nusivežė pas kap. Tujinovą ir kartu jį išgėrė. Jei netikite, paklauskite vyr. įgaliotinį Sizovą.

Antras faktas: 1950 m. sausio mėnesį Daugėliščio vlsč. instruktorius Kuprijaškin ir kt. valsčiaus darbuotojai pagavo nusikaltimo vietoj varant samagoną „liaudies gynėjus“ Kutepovą ir Juršą Ožionių k., kurie užsipuolė su ginklu instruktorių, o samagoną nusivežė pas Tujinovą ir kartu per naktį išgėrė. O taip pat įgaliotinis Sizov surado „samagonščiką“ Daugėliščio vlsč. Pustoškos k. pas pil. Gabrusėną. Sudarė 1950 01 26 aktą ir tos pačios dienos vakare Gabrusėnas atvažiavo pas Tujinovą, su kuriuo per naktį gėrė. Kaltojo atsakomybėn nepatraukė.

Yra dar daug kitų faktų, apie kuriuos nepranešu, būtent dėl chuliganiško operatyvinio įgaliotinio Nesterovo elgesio, kaip antai, kada jis 1949 m. per Spalio revoliucijos šventes prie parduotuvės išmušė dantis „liaudies gynėjui“ Spornui Sevastėjui.

MGB ltn. Nesterovas sumušė du žmones, kuriems prakirto galvas pistoleto rankena kelyje Daugėliškis–Ignalina, tai pil. Kliausui ir kokiam tai seniui iš Izabelinės k., apie tai yra daktarų išrašyta pažyma. Pasirašo: Isakova.

1. Vytauto apyg. prtz. **Barzda Petras**, g. 1924 m. Bekinčių k., Užpalių vlsč. Žuvo 1945 09 12 prie Karkažiškių k., Užpalių vlsč.

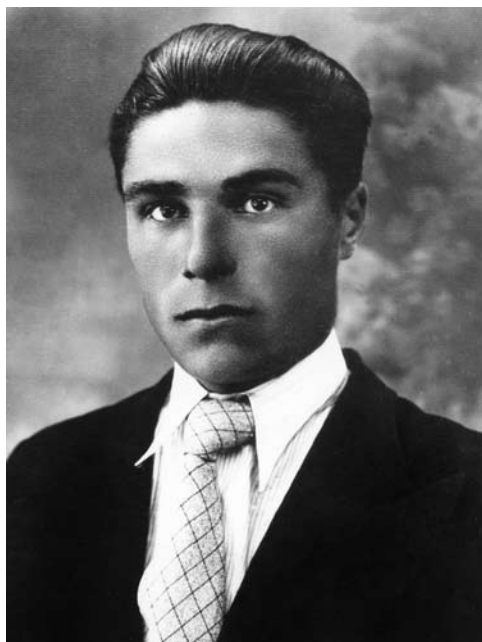
2. Vytauto apyg. prtz. **Černius Petras, Juozo-Tigras, Laisvūnas**, g. 1924 m. Nemaniūnų k. Žuvo 1949 11 02 Drobčiūnų miške bunkeryje prie Svėdasų.

3. Vytauto apyg. ryš. Gimbutis **Gasparas, Mykolas-Degasparis**.

4. Vytauto apyg. ryš. Gimbutis **Rapolas, Mykolas-Balandis**.

5. Algimanto apyg. prtz. **Gimbutis Stasys, Rapolo-Taržanas** iš Liepagirių k., Anykščių r. Suimtas 1949 02 01.

6. Vytauto apyg. prtz. **Gimbutis Stasys-Rūkas**, g. 1921 m. Narbučių k., Anykščių r. Žuvo 1949 11 02 Drobčiūnų miške.

7. Algimanto apyg. prtz. **Gudelis Bronius-Lapėkas (Lapinas)**, g. 1925 m. Mikėnų k., Užpalių vlsč. Žuvo 1947 10 29.

8. Algimanto apyg. ryš. **Indrašius Stasys-Drąsutis**, g. 1927 05 04 Drobčiūnų k., Utenos r.

9. Algimanto, Vytauto apyg. prtz. **Kemeklis Juozas-Augustinaitis, Granitas, Pikuolis, Rimtutis, Rokas**, g. 1918 m. Šarkių k., Užpalių sen. Žuvo 1951 12 22.

10. Vytauto apyg. štabo viršininkas nuo 1951 m. prtz. **Kemeklis Juozas-Rokas**. Fotografuota 1938 12 19.

11. Algimanto apyg. Kng. Margio rnkt. apsaugos būrio vadas **Kemeklis Pranas, Jono-Tėvas**, g. 1908 m. Šarkių k. Žuvo 1949 06 16.

12. Vytauto apyg. prtz. **Masiulis Juozas-Žaibas**, g. Jociškių k., Užpalių vlsč. Žuvo 1945 07 26.

13. Vytauto apyg. prtz. **Masiulis Pranas-Lokys**, g. Jociškių k., Užpalių vlsč. Žuvo 1945 07 26.

14. Vytauto apyg. prtz. rėmėja **Mirklienė Marytė**, jos dukra Onutė buvo prtz. ryšininkė.

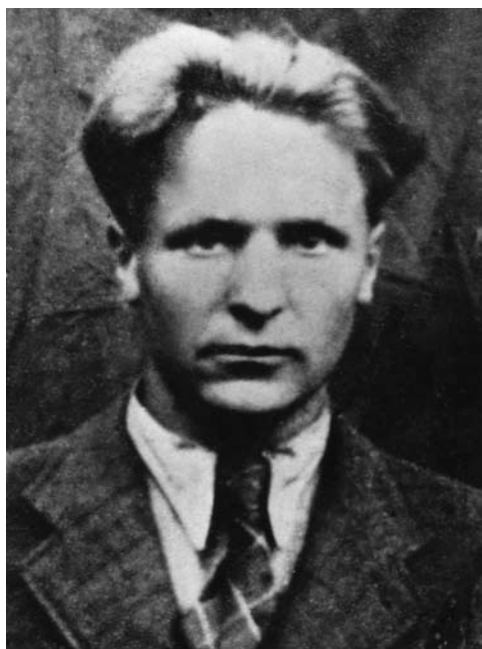
15. Algimanto apyg. prtz. **Mockus Jonas-Vėjas**, *Donkichotas*, g. 1923 m. Rageliuose, Rokiškio r. Žuvo 1952 12 12.

16. Algimanto apyg. prtz. **Nakutis Albertas, Antano-Viesulas**, g. 1914 m. Malaiškų k., Svėdasų vlsč. Žuvo 1949 11 02.

17. Algimanto apyg. ryš., prtz. spaudos redaktorė **Pajarskaitė Verutė, Stepono**, g. Jotkonių k., Svėdasų apyl. Fotografuota 1950 m.

18. Algimanto apyg. prtz. **Pajarskas Jonas-Rugelis**, g. 1925 m. Drobčiūnų k., Svėdasų apyl. Suimtas 1948 01 06.

19. Algimanto apyg. prtz. **Palskys Kazys, Antano-Gintaras, Ažuolas**, g. 1918 m. Tadauskų k., Svėdasų vlsč. Žuvo 1949 11 02.

20. Algimanto apyg. prtz. rėmėja **Petrylaitė Bronė**, g. 1927 m. Verksnionių k., Kamajų vlsč. Fotografuota 1953 m.

21. Algimanto apyg. ryš. **Petrylaitė Elena, Juozo**, g. 1926 m. Verksnionių k. Fotografuota 1951 m.

22. Algimanto apyg. prtz. rėmėja **Petrylienė Teresė, Juozo** iš Verksnionių k. Fotografuota 1956 m.

23. Vytauto apyg. prtz. **Navickas Romualdas-Jaunutis**, g. 1929 11 21 Avižių k., Dusėtų vlsč.

24. 1919 m. Lietuvos kariuomenės savanoris, Laimono Abariaus senelis **Abarius Jonas, Norbo**, g. 1898 m. Maniuliškių k., Zarasų r. (B-1131)

25. Kazachstane Kengyro lageryje apie 1955 m. Priekyje trečias iš kairės – **Navickas Romualdas-Jaunutis**. Stovi: 1. **Beita Stasys** (nuo Telšių); 5. **Vyšniauskas Algirdas**; 6. **Kemeklis Petras-Piščikas** (Vytauto apyg. ryšininkas). (00-305)

26. Kazachstane Kengyro lageryje 1956 06: Asijavičius Juozas ir Navickas Romualdas-Jaunutis. (00-304)

27. Vytauto apyg. prtz. Navickas Romualdas, Juozo-Jaunutis, g. 1929 11 21 Avižių k., Dusetų vlsč. (CD-1092)

28. Vytauto apyg. Audros b. prtz. Priekyje sėdi antras – Navickas R.-Jaunutis. Stovi: 1. Sirutis Boleslovas-Granitas; 2. Kazakevičius Antanas-Narsutis. (CD-1104)

29. Vytauto apyg. Audros b. ryš. ir rėmėjas Kuolinis Vytautas, g. 1931 m. Drąsėnų k., Daugailių vlsč. (CD-1097)

30. Vytauto apyg. Audros b. prtz.: **Svilas Bronius-Aidas** ir **Svilas Alfonsas-Streikus**. (CD-1094)

31. Vytauto apyg. Audros b. prtz. **Svilas Alfonsas-Streikus**, g. 1928 m. Drageliškių k., Dusetų vlsč. Nušautas MGB agentų-smogikų 1953 02 28. (CD-1093)

32. Algimanto apyg. Troškūnų apyl. prtz. 1947 m. Priekyje: 1. **Vildžiūnas Alfonsas-Vijoklis**; 2. **Slučka Antanas-Šarūnas**; 3. **Starkus Antanas-Montė**; 4. **Stanevičius Jonas-Dėdė Vaitkus**. Stovi trečias – **Griška Albinas-Darius**. (CD-785)

33. Zarasų r. Polivarko k. rusai-sentikiai apie 1930 m. po pamaldų. Moterys ant rankų pasikabinusios laiko vadinamuosius **čiotki** (rožančius). Nuotr. iš Pavelo Popovo kolekcijos. (CD-1114)

34. Utenos r. Tauragnų vlsč. Politiškių k. rusai-sentikiai 1935 10 20 po žemės reformos į viensėdžius. Nuotr. iš Arūno Stikloriaus kolekcijos. (CD-1115)

35. Vytauto apyg. prtz. **Kviklys Teodoras-Klajūnas**, 1950 01 26 (CD-1123)

36. Utenos r., Kušlių miške prie Kėpių ežero partizanų bunkeris, kuriame 1951 04 21 žuvo Vytauto apyg. Liūto rnk. Rambyno r. Šmėklos b. prtz.: **Morkūnas Bronius-Strausas**, **Tylaitė Zofija-Gulbė**, **Baronas Gasparas-Balandis**, **Mikėnas Ferdinandas-Ežys**.

37. Anykščių r. Trumbatiškio gelež. stoties pastatas 2018 m. 1945 11 23 grupė prtz. užpuolė Trumbatiškio gelež. stotyje stovėjusį vagoną-parduotuvę, išvaikė sargybą... 1946 06 18 prtz. surengė pasalą prie Trumbatiškio kaimo ir nušovė Leliūnų vlsč. komunistų partijos sekretorių Dominyką Sunklodą. 1952 04 29 netoli Trumbatiškio žuvo paskutiniai Debeikių krašto partizanai **Vytautas Guobužas-Viesulas**, **Bronius Mozūra-Kunotas**, **Bronius Morkūnas-Diemedis**.

38. Vytauto apyg. Audros b. prtz.: **Stukas Povilas-Tėvukas** ir **Morkūnas Antanas-Diemedis**. (CD-1098)

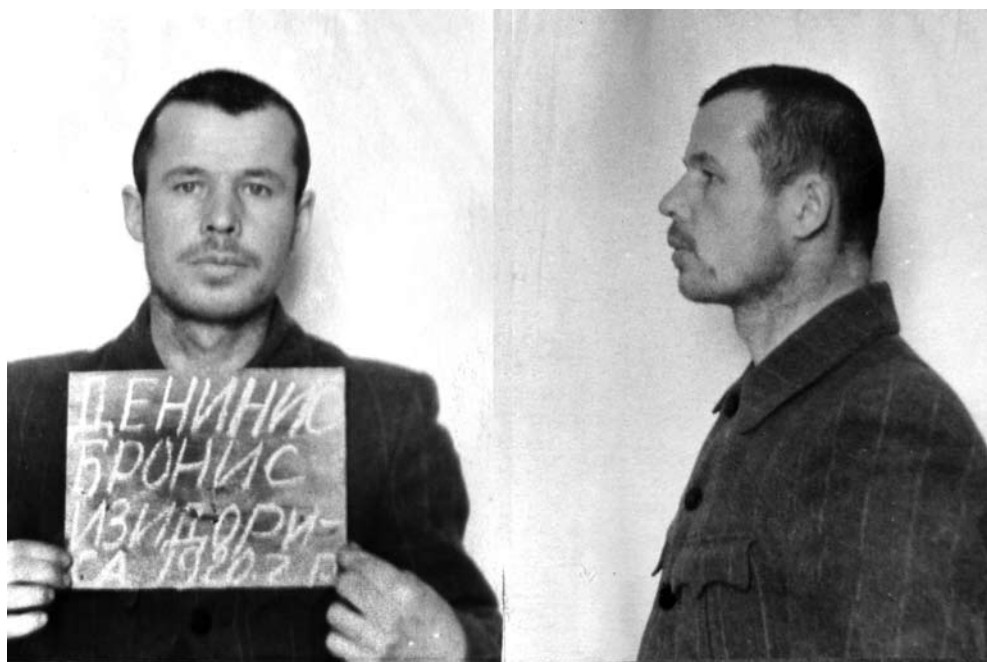
39. Vytauto apyg. prtz.: 1. **Ruškulis Henrikas-Liūtas**; 2. **Kraujelis Antanas-Siaubūnas**; 3. **Bružas Danielius-Atlantas**. (CD-1124)

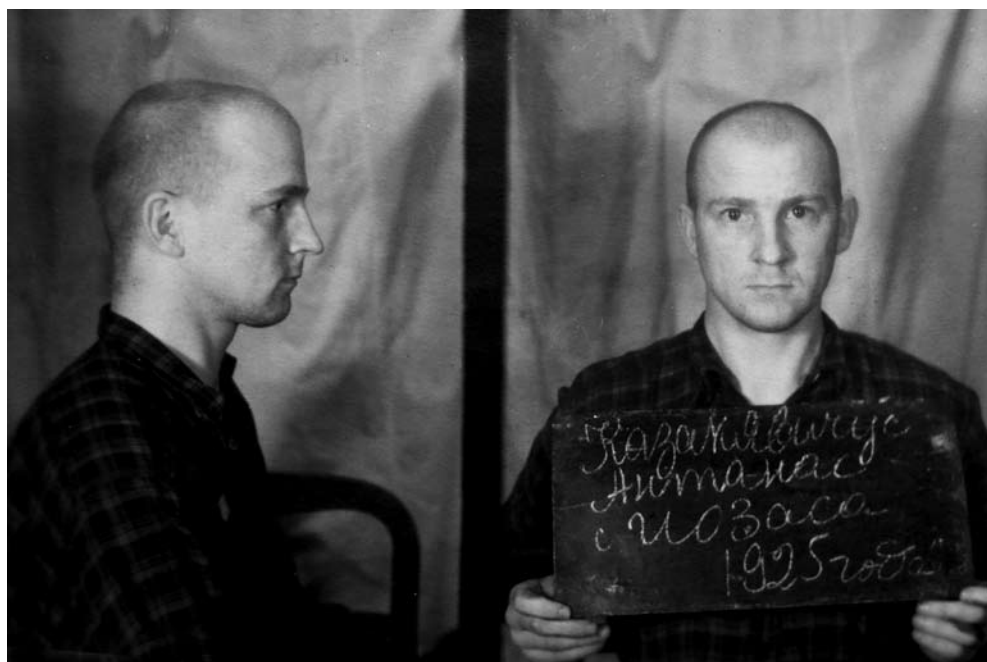
40. Vytauto apyg. Margio rinkt. Ažuolo b. prtz. **Sirutis Boleslovas-Granitas**, g. 1929 m. Likančių k.

41. Vytauto apyg. Streikaus ir Kazano vadovaujamų būrių prtz. **Dieninis Bronius**, g. 1920 m. Legalizavosi 1945 07, vėliau suimtas. (CD-1132)

42. Vytauto apyg. prtz. **Dieninis Bronius** (suimtas). (CD-1133)

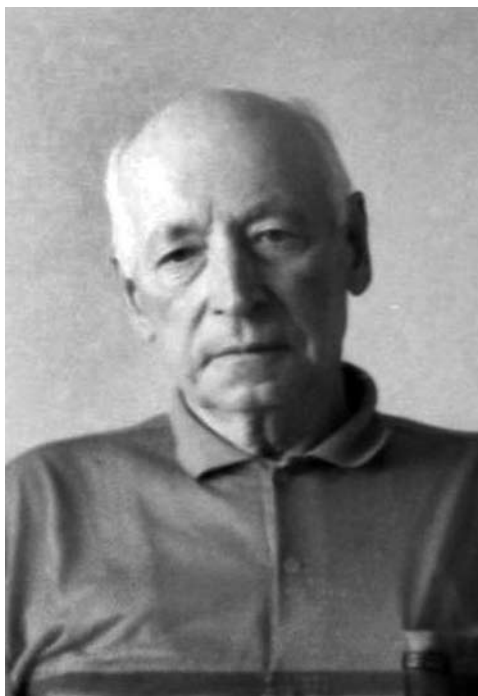
43. Vytauto apyg. Audros b. prtz. **Kazakevičius Antanas-Narsutis, Viesulas**, g. 1925 m. Bikūnų k., Utenos r. Suimtas 1953 02 28, nuteistas 25 m. lagerio. Mirė 2015 m.

44. Rytų Lietuvos srities (Kalnų sr.) prtz. vadas, I-asis Vytauto apyg. vadas **Kimštas Jonas, Juozo-Dėdė, Dobilas, Žalgiris, Mindaugas**, g. 1911 01 09 Vilniaus m. Suimtas 1952 08 16 ir užverbuotas MGB ag. *Jurginas*. Mirė 1974 03 22.

45. Vytauto apyg. prtz. iš Krinicko Antano-Romelio būrio **Kubiliūnas Stasys-Krūminis** iš Saldutiškio vlsč.

46. Vytauto apyg., Kazano būrio prtz. **Namajūnas Pranas**, g. 1921 m. Pakačinės k., Antazavės vlsč.

47. Biržų r. Suostų apyl. prtz. **Dilys Adolfas-Adalpēlis**. Žuvo išduotas Šiluose pas Rastauskus 1948 m. (1262)

48. Vytauto apyg. Lokio rnkt. M. Kazano-*Mutkos* b. prtz. **Stankevičius Petras**, g. 1917 m. Samaroje, Rusijoje, su žmona **Liucija Stankevičiene-Pravazevičiūte**. Nuotr. gauta iš V. Striužo, 1997 m.

49. Vytauto apyg. Vyno b. prtz. ginklai paimti 1951 11 23, kada MGB provokatoriaus Kazimiero Juodvalkio Polekniškio k., Daugailių vlsč. buvo apnuodyti ir paimti gyvi: **Aleksas Miškinis-Dobilas**; **Jonas Dūdėnas-Vynas, Dagys**; **Edvardas Juodvalkis-Aras**; **Zigmas Tumėnas-Kęstutis**; **Vytautas Rusakevičius-Tigras**. (1267)

50. Vytauto apyg. prtz. **Kaladinskas Kazys-Erškėtis** 1947 08 su nušauto Salako vlsč. čekisto Juodagalvio rusiška kariška uniforma. (B-1101)

51. DK apyg. **Žvirblis-Mickevičiaus Jono b. prtz. Survila Justinas, Jono-Karklas**, g. 1909 m. Degučių k., Zarasų apskr. Suimtas 1945 12 06. Mirė 1967 09 21 po lagerio. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse.

52. Algimanto apyg. prtz. ryšininkas **Skardžius Bronius, Vinco-Baroniukas**, g. 1928 09 10 Virpuškių k., Debeikių vlsč., Utenos r.

53. Vytauto apyg. Lokio rnkt. *Erškėčio* kuopos prtz.: **Juozas Stanevičius Stanėnas-Lizdeika**; **Vladas Juozapavičius-Partis**; **Vaclovas Mikalaičiukas-Sakalas**.

54. Vytauto apyg. *Mutkos-Kazano* Mykolo b. prtz. **Stankevičius Petras, Jono-Nr.3**, g. 1917 m. Samaroje, Rusijoje.

55. 240RK. 2016 09 17 Banionių k. (anksčiau – Padvariečių k.), Pumpėnų vlsč. prie paminklo partizano Broniaus Stasio-*Lapės* žuvimo vietoje: 1. Deivydas Kubiūnas; 2. Kamilė Baladziedaitė; 3. Marija Danilevičiūtė; 4. Adomas Vokietaitis; 5. Mindaugas Morkevičius; 6. Algimantas Stalionis; 7. Danutė Liukpetrienė; 8. Elvyra Malejeva; 9. Stefanija Palionienė; 10. Marija Danutė Kažukauskienė; 11. Eugenija Kondratavičienė; 12. Aldona Dalmantienė; 13. Giedra Dyšienė; 14. Vysk. emeritas Jonas Kauneckas; 15. Erika Gasaitytė; 16. Rikardas Gasaitis; 17. Rūta Kuodienė; 18. Apolonia Stasevičienė; 19. Birutė Vaicvėnienė; 20. Janina Stašytė; 21. Vitalija Buožienė; 22. Pumpėnų klebonas Domingo Avillaneda; 23. Birutė Melaikienė; 24. Loreta Petkevičienė; 25. Paulius Petkevičius; 26. ?; 27. Antanas Meskauskas; 28. Bronislovas Pažemeckas; 29. Zofija Pažemeckienė; 30. Jonas Ūsas; 31. Algis Kalvenas; 32. Romualdas Rinkūnas; 33. Aldona Trečiokienė; 34. Zenonas Kuodis; 35. Augustinas Kuodis; 36. Janina Šernienė; 37. Valentina Orlienė; 38. ?; 39. Petras Šimeliūnas (diplomatas); 40. Kazimieras Melaika; 41. ?; 42. Juozas Beniulis; 43. Donatas Malinauskas; 44. Laimis Arlauskas; 45. Jonas Matušauskas; 46. Ona Striškienė; 47. Juozas Braidokas; 48. Ona Urbonavičiūtė; 49. Romualda Brencienė; 50. Vytautas Nevulis; 51. Genovaitė Kažukauskienė; 52. Vytautas Jasutis; 53. Violeta Jasutienė; 54. Lukas Traskėvičius; 55. Buvusi tremtinė iš Pasvalio; 56. Jonas Stanevičius; 57. Kęstutis Mitkus; 58. Stasė Paužuolienė; 59. Nijolė Mitkienė; 60. Evaldas Vaicvėnas; 61. Genovaitė Radėnienė; 62. Genovaitė Šakalienė; 63. Kazimieras Tamulionis; 64. ?; 65. Zita Tamulionienė; 66. ?; 67. Vilma Vosylienė; 68. Milda Stankūnienė; 69. Algina Dalmantienė; 70. Irena Tamulionytė; 71. Laima Katilienė; 72. Audronė Lazdynienė; 73. Rita Aleksandravičienė; 74. Stanislovas Aleksandravičius; 75. ?; 76. Tomas Rinkūnas

56. Utenos apskr. šauliai tarpukario metais (nuotr. gauta 2013 03 12 iš KGB kap. Petro Lagucko archyvo). (CD-787)

57. Vytauto apyg., Margio rnk., Audros b. prtz. Priekyje: 1. Morkūnas Bronius-Diemedis; 2. Zavadskas Juozas-Paukštis; 3. Morkūnas Antanas-Jaunutis; 4. Kazakevičius Antanas-Narsutis; 5. Svilas Alfonsas-Streikus; 6. Stukas Povilas-Tėvas. Stovi 9: 1. Varnas Algirdas-Gaidelis; 2. Abukauskas Vytautas, Prano-Laisvutis; 3. Nakutis Albertas-Viesulas; 4. (?); 5. Abukauskas Vytautas, Balio-Žiedas; 6. (?); 7. Sirutis Julius-Eimutis; 8. Paškonis Motiejus-Donkichotas; 9. Abukauskas Jonas, Prano-Siaubas, Vytenis. (074-GV)

58. Algimanto apyg. prtz.: 1. **Gimbutis Stasys, Mykolo-Rūkas**, g. 1921 m. Narbučių k., Svėdasų vlsč. Žuvo 1949 11 02; 2. **Kemeklis Juozas, Juozo-Rokas, Rimtutis**, g. Šarkių k., Jūžintų vlsč. Žuvo 1951 12 22. (084-GV)

59. Algimanto apyg. Jauniaus b. prtz.: 1. **Vilutis Vytautas, Jono-Perkūnas**, g. Kunigiškių k., Vyžuonų vlsč. Žuvo 1948 10; 2. (?). (129-GV)

60. Algimanto apyg. Jauniaus b. prtz.: 1. **Budreika Alfonsas-Bukšys**, g. 1923 Gykių k., Svėdasų vlsč. Žuvo 1948 m.; 2. **Žilys**; 3. **Vilutis Vytautas-Perkūnas**. (134-GV)

61. Algimanto apyg. prtz. 1948 05 29: 1. **Valonis Juozas, Jono-Merkys**, g. 1921 m. Jovarų k., Subačiaus vlsč. Žuvo 1952 01 22; 2. **Puodžiūnas Bronius, Petro-Garsas**, g. 1920 m. Smalinos k., Andrioniškio vlsč. Žuvo (paskendo) 1952 m.; 3. **Budreika Povilas, Antano-Debesis**, g. 1921 m. Ramaškonių k., Anykščių vlsč. Sužeistas mirė Lukiškių kalėjime 1951 04 14. (141-GV)

62. Vyčio apyg. *Kuprio*-Antano Aliuko b. prtz. broliai **Dailidėnai**, **s. Jurgio**, g. Laukagalių (gyv. Girelės k.) k., Traupio vlsč.: **Antanas-Prancūzas**, žuvo 1948 06 11; **Simonas-Miesčionis**, g. 1917 m. Žuvo 1949 06 12; **Jurgis**, g. 1929 m. Žuvo 1952 05 23; **Bronius-Ramunė**, g. 1918 m. Žuvo 1947 10 30. (205-GV)

63. Algimanto apyg. ryšininkė **Janina Valonytė Švarlienė** ir Karklo b. prtz. **Tvaskus Petras-Špokas**, *Liepa* iš Viešintų vlsč. (218-GV)

64. Algimanto apyg. Jauniaus b. prtz. **Vilutis Vytautas, Jono-Perkūnas** su sakalais. (257-GV)

65. Algimanto apyg. Šarūno rinkt. Margio b. prtz.:
1. **Kirdeikis Vytautas, Juozo-Papartis**, g. 1924 m. Ertėjų k., Svėdasų vlsč. Žuvo 1949 11 02 Šimonių girioje; 2. (?). (305-GV)

66. Algimanto apyg. partizanai. (314-GV)

67. Algimanto apyg. Lengvenio b. prtz.: 1. **Strolė Bronislovas, Julijono-Audra, Vėtra**, g. 1924 m. Pienagalio k., Troškūnų vlsč. Žuvo 1950 09 30 Margavonių k., Troškūnų vlsč.; 2. (?). (335-GV)

68. Algimanto apyg. Perkūno b. prtz. **Magyla Vytautas-Vairas, Sakalas**, g. 1924 m. Mogylų k., Andrioniškio vlsč. Žuvo 1950 03 16. (371-GV)

69. Vytauto apyg. Lokio rnk. Laisvės kuopos prtz.: 1. **Juodka Jonas-Vėžys**, 1926 m. Avižieniškio k., Tauragnų vlsč. Žuvo 1951 04 14 Tautiškių k. išduotas Juozo Bulkos; 2. (?); 3. (?); 4. (?). (488-GV)

70. Vytauto apyg. prtz. **Antanas Kraujelis-Pabaisa**, *Siaubūnas*, g. 1928 m. Kaniūkų k., Alantos vlsč. (persirengęs moteriškais drabužiais). Žuvo 1965 03 17 (nuotr. gauta iš KGB kap. P. Lagucko archyvo). (514-GV)

71. Algimanto apyg. Žalgirio b. prtz.: 1. **Galvydis Pranas-Valteris**, g. 1912 m. Svėdasų vnk. Žuvo 1949 11 01; 2. **Baronas Povilas-Briedis**, g. 1910 m. Butėnų k., Svėdasų vlsč. Mirė susižeidęs 1948 08 31. (520GV)

72. Algimanto apyg. prtz. **Burneika Julius, Fabijono-Tardytojas**, g. 1918 m. Mikniūnų k., Skapiškio vlsč. Žuvo 1949 11 01 Šimonių girioje. Fotografuota 1948 08 23 Viržynėje. (530-GV)

73. Vyčio apyg. *Algio-Narkevičiaus Beniaus b. prtz.* pietauja. Kairėje stalo pusėje: 1. **Žižminskas Kazys-Vaidila** (nususikęs, su šaukštu dubeny); 2. ? (atsisukęs, iš kairės skruostas užstotas Žižminsko galvos). Aukščiau iš kairės: 1. **Gžimaila Leonas-Dziadas**; 2. **Ivaškevičius Ipolitas-Rickus**; 3. **Bureika Adolfas-Hitleris** (laiko rankoje šaukštą); 4. ? (veidą užstoja ranka); 5. ? (žemai pasilenkęs valgo); 6. ? (kairė pusė veido uždengta); 7. **Narkevičius Benius-Algis**; 8. ? (galva virš rankos). Aukščiau dešinėje stalo pusėje: 1. **Belickas Liudas-Jaunutis** (su šovinių juostomis); 2. **Žižminskaitė Liuda**; 3. ? (už ketvirto); 4. **Belickas Julius-Klevas**. Fotografavo ryš. **Jelinskaitė-Kluonienė Janina-Audra** 1947 m. (1238)

74. Vyčio apyg. *Algio-Narkevičiaus Beniaus b. prtz.*: 1. **Pinkevičius Vytautas-Pavariukas**, g 1924 m. Kačėniškių k. Žuvo 1947 09 20; 2. **Augūnas Edvardas-Klajūnas**, g. 1925 m. Šiliūnų k., Siesikų vlsč. Sušaudytas KLT nuosprendžiu už prtz. statuto pažeidimus. (1227)

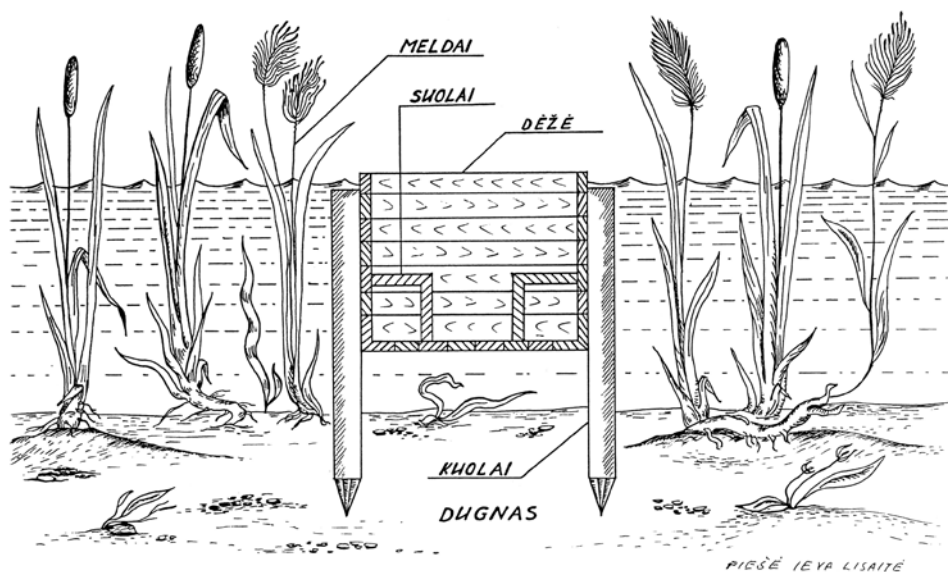

75. Vytauto apyg. b. vado Jono Kemeklio-*Tauro* tėvas **Juozas Kemeklis**. Nušautas Debeikių sribų prie savo namų Leliūnų k., Debeikių vlsč. Fotografuota Baranovičiuose tarpukario metais. (806-GV)

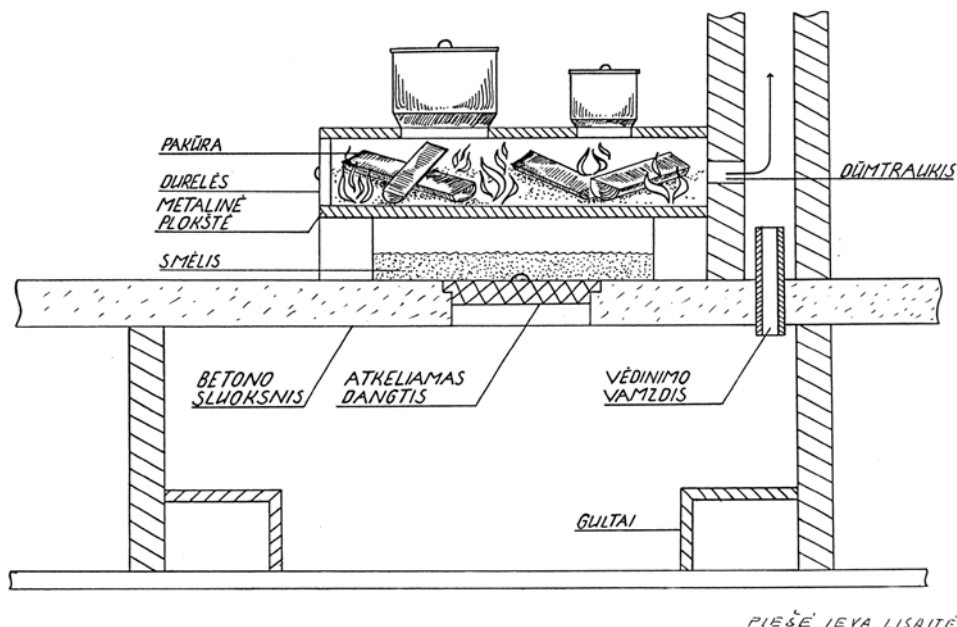
76. Svėdasų apyl. jaunimas. Pirmoje eilėje pirmas iš kairės sėdi (abi rankas sudėjęs ant kelių) prtz. **Meškauskas Antanas-Caras** iš Svėdasų vnk. Žuvo Drobčiūnų miške. Antroje eilėje penktas prtz. **Gimbutis Stasys-Tarzanas** iš Liepagirių k. Suimtas 1949 02 01. (820-GV)

LAIKINA SLĖPTUVĖ VANDENYJE TARP MELDŲ 1-2 ASMENIMS

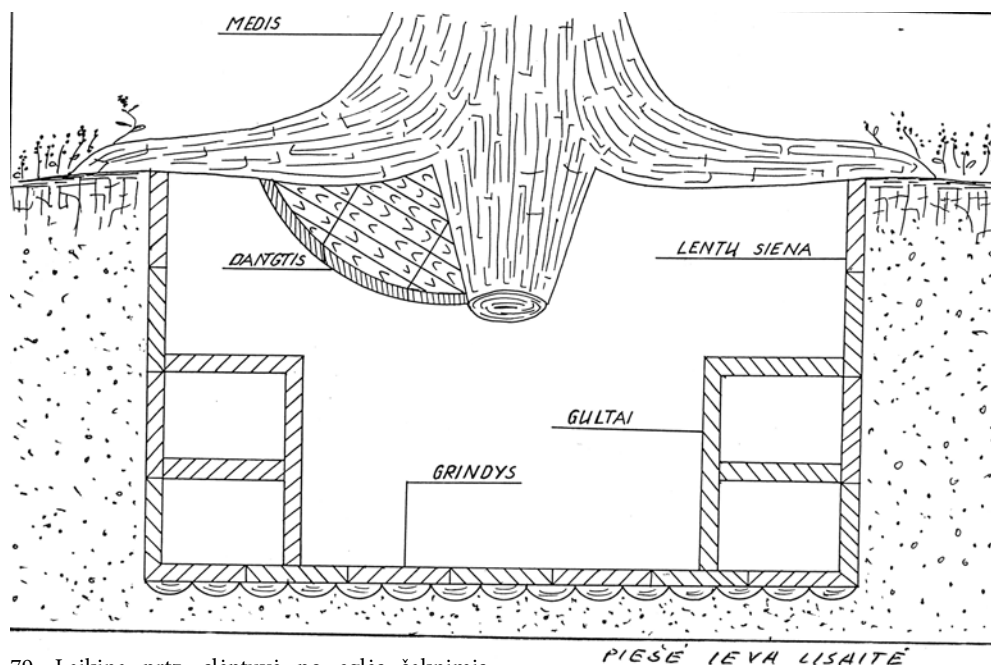

77. Vytauto apyg. Ažuolo b. laikina slėptuvė vandenyje tarp meldų 1-2 asmenims. Tokioje dėžėje įleistoje į vandenį ežere, slėpėsi prtz. Matas Paškonis-Donkichotas Dusetų vlsč., Davainių k. (piešė Ieva Lisaitė)

SLĖPTUVĖ PO KROSNIMI 5-7 ASMENIMS

78. Vytauto apyg. Ažuolo b. slėptuvė po krosnimi 5-7 asmenims. Tokia buvo įrengta Zarasų apskr., Dusetų vlsč., Davainių k. prtz. Mato Paškonio-Donkichoto gyvenamajame name. (piešė Ieva Lisaitė)

79. Laikina prtz. slėptuvė po eglės šaknimis Apaščios upės pakrantėje 1946 m. Rokiškio r., Pandėlio vlsč., Buivydžių k. Atažalynės miške. Ji buvo naudojama pasislėpti prtz. atsitraukiant užpuolimų metu.

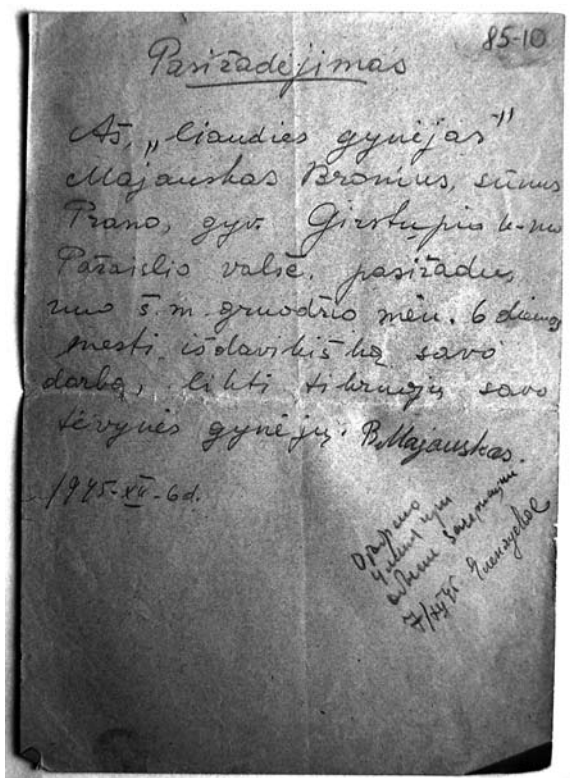
PIEŠĖ IEVA LISAITĖ

80. Sovietų MGB SG vadas mjr. Aleksejus Sokolovas Lietuvoje 1946–1950 m. vadovavo vienai iš smogikų grupių. Jo vadovaujami agentai smogikai nužudė ir sulaikė apie 150 partizanų. Mirė jis 1973 m. Maskvoje turėdamas papulkininkio laipsnį.

81. Teisiamieji buvę sovietinio KGB pareigūnai 2013 m. Kraujelio byloje: 1. Marijonas Misiukonis – KGB j. ltn.; 2. Sergej Tichomirov – KGB pplk.; 3. Petras Laguckas – KGB kap.; 4. Rimantas Kublickas – KGB j. seržantas (pareigūnų kariniai laipsniai 1965 m.).

82. Girstupio k. gyventojas, Pažaislio vlsč. sūrio **Majausko Broniaus**, patekusio į partizanų rankas, pasižadėjimas, rastas KGB arch. b. b. Nr. 27671/3.

83. Subačiaus vlsč. sovietinis aktyvas (sribai) 1945 05 17. Nuotr. gauta iš Panevėžio kraštotyros muziejaus archyvo.

LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1934. Švenčionių rajono MGB skyrius.

Likviduotas „banditas“ *Karosas*-Bielinis Adolfas (kitur – Alfonsas), kuris, iki išeinant į „gaują“, buvo Tigro rinktinės 5 OS Rj viršininko pavaduotoju. OS narių arešto metu, kad būtų užšifruotas jo perėjimas į nelegalią padėtį ir būtų įvestas į „gaują“ agentas *Kęstutis*, mes *Karoso* neareštavome. Kaip tapo žinoma, stodamas į „gaują“, *Kęstutis* apie jo užverbavimą papasakojo „banditams“ *Pušiniui*-Leonui Galatilčiui ir *Rokui*. Šiuo metu *Kęstutis* yra tiesiogiai su *Roku* ir jo slapyvardis yra *Galiūnas*-Martinėnas Juozas (iš Eržvėto k., Tverėčiaus vlsč.).

Siekiant užšifruoti *Ungurį*, po jo atlikto „banditų“ likvidavimo, jis aplankė keletą ryšininkų, kur parodė jo lengvą sužeidimą, kurį gavo neva po susidūrimo su kareiviais prie jų stovyklos.

Kartu per kitą agentūrą paskleisti gandai, jog, 1951 10 30 likviduojant „banditus“ *Budrį* ir *Grigą*, trečiam „banditui“ pasisėkė pabėgti. Tuo atveju, jei *Ungurys* išliks neįtariamasis, tuomet reikia jį pasiūsti į *Roko* ir *Voldemaro* „gaują“.

Ungurio likviduoti „banditai“ padarė šiuos nusikaltimus:

1. 1951 m. rugpjūčio 21 d. jie nužudė Jurgelevičių Romualdą iš Surmos k., Ignalinos r. ir Romelienę Leokadiją iš Grigališkių k., Ignalinos r.;
2. 1951 m. rugsėjo mėn. nušautas Ignalinos rajono VK finansų agentas Garšelatov.

Pagal agentūrinę bylą „Zakat“ Dūdėno būriui. Agentas *Kliševičius* pranešė, jog juo yra pasitikima, kad visuomenė pasitiki juo ir pasirengusi padėti jam slapstytis ir žada jam padėti susitikti su „bandito“ *Tarzano* dėde. Ryšiui su agentu *Kliševičiumi* vykdomos priemonės, iš jo aplinkos artimųjų surasti bent 1–2 kandidatus į ryšininkus su agentu. Agentui pavesta susirasti vietą bunkeriu, kad į jį galėtų priimti nelegalą – „bandito“ *Tarzano* dėdę. Per jį ketinama rasti ryšių su *Tarzanu*-Guiga Stasiu ir *Barzdėnu*-Vaitiekėnu Vaclovu ir nustatyti jų slapstymosi vietą.

1951 m. lapkričio mėn. iš LSSR MGB 4 sk. agento *Tikras* (MGB ag. *Tikras*-Kazimieras Juodvalkis) gauti duomenys, jog pas jį lankėsi Dūdėno „gaujos“ nariai. Naudodamasis ankstesnėmis asmeninėmis pažintimis, Dūdėnas agentui davė keletą pavedimų, kuriuos agentas sutiko atlikti.

Naudodamas kontaktus su Dūdėno „gauja“, agentui pasiūlyta panaudoti spec. priemonę, kuria bus galima paimti „banditus“. Agentas sutiko tai padaryti ir todėl jam išduoti preparatai Nr... Preparatų išdavimas motyvuotas tuo, jog agentas tiksliai nežino kiek „banditų“ pas jį gali ateiti į namus.

Tuo laiku, kada „banditai“ apsilankys agento namuose, netoli jo vienkiemio palikti du koviniai „sekretai“, vadovaujami 2N Vilniaus srities valdybos skyriaus viršininko pavaduotojo papulkininkio Bodrovo.

Pagal *Roko* „gaujai“ skirtą agentūrinę bylą „Grabiteli“.

Praėjusioje ataskaitoje pranešėme, jog agentas *Misiūnas* įrengė slėptuvę-gaudyklę, apie kurią žinoma *Roko* „gaujos“ nariui *Galiūnui*-Martinėnui Juozui. 1951 12 10 agentas susitiko su *Roku* ir *Galiūnu*, kurie vėl domėjosi bunkeriu. *Rokas* liepė agentui bunkerio neišardyti, nes žadėjo pats jį apžiūrėti.

Galiūnas pasakė agentui, – jei jis būtų reikalingas – galima jį susirasti per Pošiūnaite Marytę, Veikščių k., arba Gylytę Adelę, kuri dirba Sekonų apylinkės sekretore.

Apygardos štabui pagal agentūrinę bylą „**Zakat**“.

Pagal agentūrinius duomenis nustatyta, jog apygardos štabas negyvena vienoje vietoje, bet slapstosi įvairiose gaujose.

Vykdydamas mūsų užduotį, ag. **Kęstutis** 1950 m. liepos mėn. parašė laišką *Dijakomui* (Vincui Žaliaduoniui), laiške prašė asmeninio susitikimo sprendžiant iškilusius OS 5 Rj klausimus.

1950 07 30 jis perdavė iš *Dijakomo* ryšininkų gautą rinktinės laikraštį „Rytų Lietuva“, spausdintą mašinėle, taip pat pranešė, kad *Dijakomas* šiomis dienomis su kitais partizaniais turėtų aplankyti Kelpučių k. gyvenančią ryšininkę *Dainavą*-Bronę Kudabaitę, ten ketina atspausdinti eilinį laikraščio numerį bei atsišaukimus, kuriuos perduos jam, kaip OS 5 Rj viršininkui.

Tą pačią dieną mūsų agentas *Dainavos* bute susitiko su *Dijakomu*, pastarasis ilgai kalbėti negalėjo, neva dėl to, nes skubinosi eiti į apygardos štabo susirinkimą, tačiau pažadėjo, jog grįždamas pakeliui, maždaug po 2 savaitių, užeis aptarti OS 5 Rj reikalų.

Patikrinti **Kęstučio** duodamiems parodymams, ketiname perverbuoti agentą **Šulcą**, pas kurį yra partizaniški dokumentai, kaip pas tarpinį ryšininką tarp *Dijakomo* ir „banditinės“ apygardos nario *Skrajūno*.

Patikrinus praktiškame darbe agentą **Kęstutį**, ketiname parengti planą sulaikyti *Dijakomą*. Siekiant toliau nustatyti vietas, kur yra štabo bunkeris ir apygardos vadas *Siaubas*-Bronius Kalytis, nustatėme, jog likvidavus bunkerį Balteniškės k. pas Tylą Bronių, *Siaubas* kartu su „banditais“ *Sakalu*-Limba Teofilium (Aušros „gaujos“ vadas) ir *Viesulu*-Guobužu Vytautu slapstosi Leliūnų k. rajone. Išnaudodami agento **Marijonos** artimus ryšius su „banditu“ *Viesulu*, ketiname vykdyti štabo narių paieškas, panaudojant „tamsoje“ *Viesulą*.

Iš agento **Juško**, kuris seka Aušros „gaują“, gauti duomenys, jog *Siaubas* ir *Sakalas* slapstosi Sabelkų, Pagirių ir Stabulankių k., buv. Leliūnų vlsč. Tokias išvadas padarėm todėl, kad gaujos vadas *Balandis* uždraudė ryšininkams ir „banditams“ rinkti produktus šiuose kaimuose.

Išnaudojant artimus ryšius tarp agento **Vienutės** ir „banditų“ *Vaidūno*-Putrimo Baliaio ir *Briedžio*-Pakalnio Prano, kuriems agentas teikia pagalbą, planuojamos literinės priemonės *Vaidūnui* ir *Briedžiui* sugauti arba likviduoti.

Pagal agentūrinę bylą „**Zakat**“.

Igyvendinant agentūrinių-operatyvinių priemonių planą apygardos štabo narių išaiškinimui ir paieškai, per ataskaitinį mėnesį atlikti šie darbai.

Ataskaitiniame mėnesyje pranešėme, kad buvo užverbuotas agentas **Kęstutis**, kuris numatomas mūsų panaudoti apygardos štabo viršininko *Dijakomo* paieškai. Ag. **Kęstutis** per OS 5 Rj vadą *Aušrūną*-Žemaitį Mykolą nustatė, jog *Dijakomas* savo žiemos štabą pasirengęs įrengti Rudkovskio Nikolajaus Aleksandrovičiaus, g. 1916 m., gyv. Pastarnokų k., Vydžių r., namuose, kur jau nuvežtas „priplėštas“ „banditų“ turtas ir pastatytas radijo imtuvas.

Dijakomo ryšininkais yra ir Rudkovskio sesuo Rudkovskaja Alma, g. 1926 m., ir brolis Rudkovskis Vitoldas, gyv. Pošiūnų k., Ignalinos rajone.

Per agentą **Kęstutis** taip pat nustatyta, jog 1950 m. rugpjūčio pabaigoje iš Vilniaus

susitikti su *Roku* buvo atvažiavusi jo žmona Jadvyga Žaliaduonienė, kuri atvežė drabužių ir pinigų. Su *Dijakomu* ji susitiko *Aušrūno* namuose.

Liepos mėn. areštuotas *Šarūnas* parodė, jog *Dijakomo* ryšininkė yra Žvyriniškės k. gyventoja *Čigonė-Černiauskaitė Marytė*, kurios tikra sesuo yra taip pat ryšininkė, ji 1949 m. ištekojo ir gyvena Treibšos kaime, Baltarusijoje. Išvykos į Baltarusiją metu nustatyta, jog Treibšos kaime gyvena Gervelo-Černiauskaitė Salomėja, Liudviko, g. 1928 m., kilusi iš Žvyriniškės k., kuri 1949 m. ištekojo už Gervelo Mečislovo, Jeronimo.

Užvesta agentūrinė byla „**Ozernyje**“.

MGB 2N valdybos duomenimis, rinktinės štabo viršininkas *Švyturys* (nukautas 1950 05) sudarė vadinamąjį OS 5 Rj, kurį sudaro:

1. OS Rj viršininko pavaduotojas **Bielinis Adolfas, Mykolo-Karosas**, g. 1907 m. Erzveto k.;

2. OS Rj štabo viršininkas **Žemaitis Mykolas, Juozo-Aušrūnas** iš Kelpučių k.;

3. OS Rj Žvalgybos sk. vrš. **Pautienius Albertas-Siaubas**, g. 1928 m., kuris dirbo Tverečiaus progimnazijos mokytoju.

OS 5Rj apylinkių viršininkai:

1. **Motiejūnas Kazys, Vinco-Švieskalis**, g. 1913 m. Pošiūnų k., Ignalinos r.;

2. **Vytėnas Alfonsas, Petro-Aukštuolis**, g. 1923 m. Pošiūnų k.;

3. **Lazinka Alfonsas, Gabrio-Laumūnas**, g. 1916 m. Pošiūnų k., dirba kolūkio pirmininku;

4. **Telyčėnas Leonas, Gabrio-Lakūnas**, g. 1915 m. Pošiūnų k.

LYA (KGB arch.), f. K-41, ap. 1, b. 1667 Švenčionių rajono MGB sk. 1952 m.

Pranešimas apie Švenčionių r. MGB skyriaus darbo 1952 m. rezultatus 2N linija.

Pagal 1952 01 01 duomenis rajone buvo 8 veikiantys „banditai“, kurie kilę arba gyveno Švenčionių r. Iš jų per metus fiziškai likviduoti 5 „banditai“:

1. „Gaujos“ vadas – **Grigonis Adolfas, Vinco-Paberžis**, g. 1916 m. Kasčiukų k., buvęs parašutininkas-žvalgas, „gaujoje“ nuo 1944 m., nušautas 1952 m. vasario mėn.;

2. **Grigonis Pranas, Vinco-Narbutas**, g. 1925 m., Kasčiukų k. gyventojas, dezertyras iš sovietų kariuomenės, „gaujoje“ nuo 1947 m., nušautas 1952 02 11;

3. **Laurukėnas Bronius, Stasio-Uosis**, g. 1916 m. Kasčiukų k., dezertyras iš kariuomenės.

Visi šie „banditai“ yra persekiojami pagal agentūrinę bylą Nr. 29 „**Dotyniancy**“, kuri dabar perduota archyvan.

Paberžio „gauja“ 1951 m. spalio mėn. Pabradės r. „apiplėšė“ Gelednės geležinkelio stotį, kur nušovė tris žmones ir „pagrobė“ (rekvizavo) 86 tūkst. rublių ir revolverį „Nagan“.

1951 m. lapkričio mėn. Švenčionėlių r. „apiplėšė“ (rekvizavo) kolūkio fermą ir išsiveždė 4 raguočius.

1952 m. Švenčionių rajono MGB sk. užvesta nauja agentūrinė byla Nr. 25 „**Antonovcy**“, kurioje nagrinėjami:

1. **Vaitiekėnas Vaclovas, Mataušo-Barzdėnas**, g. 1911 m. Liachovičių k., Švenčionių r., „gaujoje“ nuo 1944 m.;

2. **Puzonas Zenonas, Mykolo-Tarzanas**, g. 1929 m. Liachovičių k., dezertyras iš sovietų kariuomenės, „gaujoje“ nuo 1951 04;

3. **Bielinytė Apolonija, Gabrio-Augė**, g. 1911 m. Kelpučių k., „gaujoje“ yra nuo 1944 m.

Ši „gauja“ slapstosi Ignalinos ir Švenčionių r. sankirtoje ir Postavų (lietuviškai – Pastovijų) r. miškuose, kurie ribojasi su Antanų miškais.

Pastaraisiais metais areštuota: **Laurukėnaitė Ona, Stasio**, g. 1926 m., Peršukščio k. gyventoja. Ji buvo *Paberžio* sugyventinė ir „bandito“ *Uosio* tikra sesuo. Šiuo metu gydoma kaip nepakaltinama. Ji apklausima parodė, jog duodavo „gaujai“ maisto ir pranešdavo visokius duomenis, kaip „gaujos“ vado meilužė gavo 15 tūkst. rublių, iš kurių dalį išleido pirkti auksiniams dirbiniais.

Kratos metu pas Laurukėnaitę rasta: 9000,0 rublių; auksinių žiedų – 2 vnt., rusiškų auksinių monetų – už 25 rublius.

Aiškinantis galimybes įvesti į „gaują“ agentę **Oną** (su Ona Laurukėnaite MGB panaudojo spec. priemonės – R. K.), išaiškinta, jog ji palaiko ryšius su jau dabar nušauto „gaujos“ vado *Roko* (prt. Vincas Žaliaduonis-*Rokas, Dijakomas, Cezaris*) ryšininke Kudabaite Agota, kuri gyvena Kelpučių k., Ignalinos r. ir, pagal vyrą, turi gimines Maldanėnų k., kurie gyvena kaip „bandito“ *Kipšo* motinos ir brolio kaimynai (prt. *Kipšas, Kipšiukas*-Šimkūnas Leonas, Martyno, g. 1914 m. Maldavėnų k., Mielagėnų sen. Žuvo 1952 07 18 Šukėniškės miške).

Siekiant nustatyti ryšius su paskutiniaisiais nušautojo „vadeivos“ *Roko* „gaujos“ nariais, mes numatėme **Oną** pervesti į nelegalią padėtį pagal šią legendą:

Susitarus su **Ona**, sutartoje jos ūkio vietoje paslėpti du ginklai – šautuvas ir revolveris. Tam tikslui pagamintos specialios dėžės. Kitoje vietoje paslėptas litras samagono.

Nustatytą dieną keletas kovotojų, vadovaujami valstybės saugumo vrš. ltn. Pečinino, daro kratą Onos namuose, dalyvaujant 2–3 kviestiniams. Nuodugnios kratos metu „randa“ paslėptus ginklus ir tą samagoną.

Pabaigus kratą, vrš. ltn. Pečinin, dalyvaujant kviestiniams, sudaro protokolą ir surašo aktą. Sudarytuose dokumentuose duoda pasirašyti kviestiniams ir **Onai** ir pareiškia, jog jinais sulaikoma. Jai pasakoma paimti maisto, o kviestiniams sakoma eiti į klubą, kuris yra 30 m nuo **Onos** namų, kad jie ten lauktų, nes esą reikėsį dar duoti parodymus.

Dar iki išeinant kviestiniams, **Ona** pareiškia, jog ginklai, kurie buvo pas ją rasti, priklauso jos vyrui, kuris suimtas ir nuteistas už ryšius su „banditais“. Apie ginklus jinais žinojo, bet bijojo pranešti, o samagonas įsigytas jos asmeniniams reikalams, ji pati samagono nevaro, pirkto jį Adučiškyje turguje...

Po to Pečininas su **Ona** eina į klubą-skaityklą, kur apklausia liudininkus. Apklausos metu **Ona** kreipiasi į Pečininą, prašydama leisti nueiti į namus ir pasiimti pakaitalą baltinių, rankšluostį ir muilą, tas jai leidžiama. Atėjusi į namus, **Ona** prašo kareivio išeiti iš kambario, nes ji norinti persirengti apatinius rūbus. Kada kovotojas išeina iš kambario, **Ona** išbėga atsidariusi langą ir pradeda slapstytis viename netolimų vienkiemų. Tą vietą žino Pečininas.

Po to, kada „pastebimas **Onos** pabėgimas“, Pečininas apšaukia kovotoją ir organizuoja **Onos** paieškas. Siekiant, kad viskas būtų labai panašu į tikras paieškas, paliekami kaime trys kovotojai, kurie paryčiui tikrina agento sodybą.

Po šių priemonių, **Ona** apsireiškia pas A. Kudabaite ir pasakoja, kaip visa tai nutiko.

Prašo ją paslėpti Kelpučių kaime, kur slapstosi „banditka“ Apolonija Bielinytė-Augė. Tokiu būdu planuojama per agentą **Ona** naudoti „tamsoje“ Kudabaitę ir, galbūt, Bielinytę, kurių dėka rasti ryšius su „gauja“.

Susitikus su „banditka“ *Augė*, nuosekliai papasakoti, kaip jina dar 1951 m. vasarą surado krepšį su slaptais dokumentais ir per Kudabaitę perdavė *Rokui*, už ką *Rokas* jai dėkavojo. Po to prašyti *Augės* pagalbos surandant vietą pasislėpti. Jei kartais *Augė* pasiūlytų stoti į „gaują“, tai sutikti, bet nedrąsiai, esą reikia dar kaip nors ateiti į namus ir paslėpti savo daiktelius...

Šios priemonės, panaudojant „tamsoje“ A. Kudabaitę, nepavyko įgyvendinti, nes ši atsisakė slapstyti **Oną** savo namuose, pareiškusi, jog esą nuolat vaikšto Ignalinos milicija, dėl to vietos žmonės labai išsigandę ir jos čia niekas nepriims gyventi... Patarė eiti slapstytis į kitus kaimus.

Tokiu būdu **Ona** buvo pasiūsta į Maldanėnų k. (su ta pačia legenda). Jai besislapstant Maldanėnuose, ji užmezgė ryšius su „bandito“ *Kipšiuko* motina Šimkūniene, kuri patarė agentei **Onai** stoti į „gaują“, ji pakalbėsianti apie tai, kada ateis jos sūnus „banditas“. Buvo sutarta vieta, kur Šimkūnienė susitiks su sūnumi, tai pasirodo, susitinka pas Šriubėną, taip pat išaiškinta dar keletas ryšininkų.

Iki galo įvykdyti šią užduotį agentui **Onai** nepavyko, nes kartu su agentu tuo pačiu metu, tame pačiame rajone dirbo SG grupė, kuri daugiau kaip mėnesį negalėjo susirišti su minėta „gauja“, nes toji buvo Postavų rajone. O kada SG iškviėtė minėtąją „banditinę“ grupę ryšiui, tai pirmojo susitikimo metu, pirmai progai pasitaikius, ją fiziškai sunaikino, visus 4 „banditus“, tarp kurių buvo ir *Kipšiukas*.

Likvidavus *Kipšo* grupę, agentė **Ona** buvo permesta į tikėtiną *Barzdėno* „gaujos“ buvimo vietą, tačiau ten nepavyko užmegzti ryšio, todėl **Ona** mūsų legalizuota.

1952 02 05 užverbuotas ag. **Bielinis**, kurio verbavimo parengimo procese išaiškinta, jog jį lankydavo *Paberžio* „gauja“, kuri siūlė jam stoti į „gaują“ ir domėjosi jo broliu, tarnaujančiu sovietų kariuomenėje. Esą, kada jis grįš atostogų, „banditai“ norėtų su juo susitikti.

Verbavimo metu **Bielinis** prisipažino, jog iš tikrųjų pas jį du kartus buvo „banditai“, kurie iš jo reikalavo pinigų. **Bielinis** buvo mūsų užverbuotas ir pasiūstas *Paberžio* būrio persekiojimui, tačiau šios užduoties neįvykdė, nes 1952 02 11 Molodečno srities Postavų rajone *Paberžio* „gauja“ trijų asm. buvo fiziškai likviduota. Todėl mes agentą **Bielinį** pasiuntėme sekti „figūrantą“ Mamertą Gaidelį.

1952 06 20 mūsų užverbuotas agentas **Gediminas**, remiantis jį kompromituojančia medžiaga, nes buvo sugautas varantis „samagoną“. Jis mūsų buvo numatytas įvesti į Gabrieliaus Kirdeikos-*Paparčio* „gaują“, kad šią fiziškai likviduotų. Tačiau dabar ši „gauja“ jau likviduota, ir **Gediminas** pasiūstas sekti repatriantą Rakucką.

Ag. **Bučelis** užverbuotas 1952 01 09 remiantis informacija, jog pas jį 1950–1951 m. žiemą gyveno du „banditai“ iš *Paberžio* būrio. Jis verbavimo metu patvirtino mūsų duomenis, jog pas jį gyveno „banditai“ ir dar pasakė, jog pas jį „banditai“ paliko kai kuriuos daiktelius. Pažadėjo „pakišti „gaują“ po smūgiu“, kada tie vėl ateis pas jį gyventi.

Jau po verbuotės jis pranešė, jog buvo atėjęs „banditas“ *Tarzanas*, kuris pasiėmė pinigus ir milinę ir pažadėjo ateiti balandžio mėnesį. Tačiau 1952 02 11 „gauja“ buvo li-

kviduota ir dabar ryšys su *Tarzanu* nutrūkęs. Dabar dar išlaikom ag. **Bučelį** nelegalioje padėtyje, nes pas jį yra bunkeris-gaudyklė.

Per ataskaitinius metus Švenčionių rajone nebuvo nei vieno „banditų“ išpuolio (tero akto, plėšimų ir kt.). Išaiškinti šie anksčiau padaryti nusikaltimai:

1. 1951 m. spalio mėn. *Paberžio* „gauja“ Pabradės r. apiplėšė Vakarų geležinkelių Ge-liadnės stoties kasininką, buvo nušauti trys žmonės, pagrobta 86 000 rublių, rev. „Na-gan“ Nr. 52613. Likvidavus 1952 02 11 „gaują“, iš „banditų“ paimta 17 755 rublių ir rev. „Nagan“ Nr. 52613;

2. 1951 m. lapkričio mėn. *Paberžio* „gauja“ Švenčionėlių r. apiplėšė kolchozo fermą, išsivarė 4 raguočius. Likviduojant „gaują“, netoli „banditų“ bunkerio buvo rastos 2 kar-vių odos ir statinė su karvių mėsa;

3. 1949 12 18 *Paberžio* „gauja“ Miežionėlių k. nužudė 5-ių asmenų valstiečio Karlos šeimą: Karlą Juozą, Justino; Karlienę Oną, Adolfo; dukterį Genę; dukterį Vladislavą; dukterį Juzę;

4. 1946 08 21 Vidutinės k. *Paberžio* „gauja“ nužudė pil. Maslianikovą Zosę Andre-jevną;

5. 1945 09 ta pati „gauja“ išvedė iš namų ir nužudė Švenčionių vartotojų sąjungos pagalbinio ūkio vedėją, kandidatą į VKP(b) narius, Maslianikovą;

6. 1945 10 ta pati „gauja“ nužudė Dotinėnų k. Dotinėnų „selsovieta“ pirmininką Na-livaiką;

Visi šie nusikaltimai yra padaryti *Paberžio* „gaujos“;

7. 1950 01 Stuglių vnk. Švenčionių vlsč. *Paberžio* „gaujos“ narys Kirdeika Gabrys, Gabrio-*Papartis*, g. 1915 m., su kitais „gaujos“ nariais apiplėšė ir nužudė Babinskio šei-mą. Nužudyti:

Babinskij Vladimir Vikentjevič, g. 1887 m.; jo žmona Babinskaja Stanislava Kazi-mirovna, g. 1896 m.; sūnus Mečislovas Vladimirovičius Babinskij, g. 1933 m., ir sūnus Romaldas Vladimirovičius, g. 1935 m.

1952 07 15 per langą įlįsta ir apiplėšta Švenčionių r., Gataukų k. gyventojų Beinerovič Marijos Nikolajevnos namai. Pagrobti namų apyvokos daiktai. Suėmus **plėšiką Kudria-šovą ir septynis jo bendrininkus**, nusikaltimas laikomas ištirtu. Nustatyta, jog ta gauja padarė ir kitus nusikaltimus:

1. 1950 06 Kackonių k. Kudriašovo plėšikų gauja apiplėšė kolūkietį Jasiulį, pagrobė namų apyvokos daiktus ir kitą turtą;

2. 1950 08 Ramaniūnų k. Kudriašovo plėšikų gauja užpuolė pil. Kliševič Antano na-mus. Kadangi Kliševič pasipriešino, tai namai nebuvo apiplėšti, tačiau namų šeiminin-kas buvo sunkiai sužeistas plėšikų ir po dviejų dienų mirė.

3. 1950 m. lapkričio mėn. ta pati Kudriašovo plėšikų gauja apiplėšė Kackonių k. ko-lūkiečio Meškėlos Petro namus, pagrobė maistą ir visokius rūbus.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1974. LSSR Švenčionių rajono MGB skyrius.

Pažyma 1952 05 28. Švenčionių rajone veikia 4 asmenų *Barzdėno* „gauja“: 7 „bandi-tai“ iš buvusio *Roko* būrio ir 4 asmenų Kirdeikos grupė. *Barzdėno*-Vaitiekėno Vaclovo grupės likvidacijos darbą dirba agentas **Ona**. Agentams **Turlo** (Buračas Albinas) ir **Mi-kasiukui** prieš du mėnesius duoti ginklai, bet jie nesusitvarko...

Rajone nėra geros agentūros. 1952 05 18 Postavų rajone „banditai“ nušovė iš tarnybos savavališkai išėjusį „liaudies gynėją“ Žmurkievičių, kuris buvo išėjęs „pauliot“.

Spec. pranešimas 1952 10 04. Turlo suporintas su **Mikasiuku** (ginkluotas tik pistoletu). **Barzdėnas**, **Tarzanas** ir **Augė** vaikšto Antanų miške.

1952 09 18 **Turlo** lankėsi Postavų rajone pas Vileitų k. gyv. Joną Jurgelevičių, klausinėjo **Barzdėno**, sužinojo, jog jis vaikščiojo su **Tarzanu**-Puzanu Zenonu.

Pažyma. Vaitiekėnas Vaclovas, Mato-**Barzdėnas**, g. 1911 m., „gaujoje“ – nuo 1944 m.; Puzonas Zenonas, Mykolo-**Tarzanas**, g. 1930 m.; Bielinytė Apolonija-**Augė**, g. Kelpučių k. – nuo 1945 m. Visi jie iki 1951 07 laikėsi su **Roku**, po to atsiskyrė.

1953 01 26. Agentūrinis pranešimas. Šaltinis **Gudas** (Bukauskas Kazimieras): sausio 14 d. aplankė Pauliną Žalnieriūnaitę. Ji gerai priėmė, klausė kur **Mikasiukas**-Galatiltis Vytautas, **Gudas** atsakė, jog jis gyvas ir gyvena prie Labanoro, kur jam labai patinka. Tada Žalnieriūnaitė pasakė girdėjusi, jog paimti gyvi 7 partizanai, tarp jų – **Dysnaitis**-Aškinis Jonas ir **Skrajūnas**-Bulka Juozas. **Gudas** į tai atsakė, jog **Dysnaitis** paimtas, kiti gyvi ir sveiki. Perdavė linkėjimus **Mikasiuko** motinai, neva nuo **Mikasiuko**.

Gudas Paulinos prašė suvesti su **Barzdėnu**. Ji sutiko pasikviesti **Augės** seserį Bronę Bielinytę. Agentas davė Paulei 100 rub. kelionei į Postavų rajoną Jelniko kaimą, kur gyvena Bronė. Labai paprašyt Bronės, kad suvestų su seserim. Žalnieriūnaitė pasakojo, jog 1952 12 22–23 Kačenovčižnos kaime **Barzdėnas** rinko maistą ir rūbus, buvo girtas ir grubiai elgėsi. Lankė ryšio punktus pas Murmą (Gudelių k.) ir Kovaltiškiuose, bet negavo atsakymo nuo **Barzdėno**, atsakymų negavo ir Postavų rajone Galatilčių bei Vileikių k. SG siautėjo Jakenskije Lugi kaime pas Trečioką, šitas pagalvojo, jog pas jį atėjo „liaudies gynėjai“, tad **Gudas** ir **Jūra** (Preikšaitis Pranas) pradėjo reikalauti maisto, ieškojo daiktų „partizanams“ ir už bausmę įsakė iki kito karto paruošti 400 rublių. Tada vaikščiojo agentai **Jūra**, **Gudas**, **Aidas**, **Putinas**.

Planas. Į **Turlo** grupę numatyta įjungti ir jo sūnų, **Turlo** jau tam yra davęs savo sutikimą. MGB nurodymu 1951 05 **Turlo** nustatė ryšį su Grigemonu Jeronimu, gyv. Ignalinos r., Kudabiškių k. Jis suvedė **Turlo** su Jakučiu Juliumi-Slapuku ir **Barzdėnu** ir rekomendavo kaip gerą draugą. Jakutis ir **Barzdėnas** perdavė **Turlo** remontuoti batus ir pinigų cigaretėms. **Turlo** „pakišo Jakutį po operatyviniu smūgiu“ ir 1951 08 jis nušautas, o **Barzdėnas** niekuo **Turlo** neįtaria.

Turlo nebuvo susitikęs su Grigemonu, nes jis metus laiko kalėjo už naminės degtinės varamą, dabar, jį paleidus, **Turlo** vėl ieško būdų su juo susitikti, neva reikia miškiniams perduoti batus ir cigaretes.

Agento **Putinas** 1953 02 14 pranešimas: 1953 02 04 SG buvo Galatilčių k., paskui pas Trečioką, kur inscenizuotas susišaudymas su skrebaus, kad žmonėms kiltų kuo mažiau įtarimų.

Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo bylų rezultatų patikrinimą. **Ona** užverbuota 1950 m. ryšiui su **Roko** būriu. Už ryšius su miškiniais areštuoti jos sesuo ir vyras. Agentas **Kliukas** užverbuotas 1948 m. kaip **Pušyno**-Galatilčio Leono ryšininkas, jo duomenimis nušauti 2 ir paimtas 1 „banditas“. Jam rekomendavus, 1951 m. užverbuotas ir įjungtas į **Roko** „gaują“ agentas **Ungurys**. 1952 m. agentas **Kliukas** su „banditais“ nebuvo susitikęs.

1952 12 24 agentūrinis pranešimas ag. *Moskvička*: Agentas lankėsi pas Tamošių Murmą ir klausinėjo pašto *Sekliui*-Bukauskui Kazimierui. Nuėjo, parolis buvo „ar jūs parduodat juodą karvę?“, atsakymas į parolį – „aš pats noriu tokią pirkti“. Murma tuo laiku varė samagoną ir prašė pasikviest *Seklį* į svečius.

1953 02 12 agentūrinis pranešimas ag. *Gudas – Aleksandrovui*. „Partizanai“ (partizanais apsimetę MGB agentai-smogikai – R. K.) parašė griežtą laišką Trečiokui Jonui ir pareikalavo, kad paruoštų jiems 400 rub. ir nuneštų Ramelytei Janei. Trečiokas laišką nunešė į Adučiškio MGB. Prie jo namų kareiviai paliko „pasalą“ ir susišaudė su „partizanais“. Vaizduojant bėgančius, *Aidas* bėgo su arkliu, kuris jam užmynė ant kojos, todėl *Aidas* vaidino sužeistą ir vaikščiojo apsiavęs vyža. Po keleto dienų jie nuėjo pas Trečioką. Surado jį prie stalo su vaiku ant rankų. Pamatęs šaltinį, jisai išsigando – aš paklausiau, kodėl jisai pranešė saugumui. Trečiokas gynėsi, neva laiško niekam nedavęs, o sudeginęs. Tada šaltinis pasikvietė jį griežto pokalbio, jisai labai persigando, o žmona pradėjo verkti.

Pradėjus kalbėtis sakau: „Tu turi būt mūsų žmogus, o tarnauji rusams“. Jisai sako: „Nieko neturiu, tai gal man atsisakyt kolchozo sąskaitininko darbo?“. Atsakiau, kad tai nebūtina ir išeinant pasakiau, jog ateity už išdavystę jis dar būsiąs nubaustas.

1953 04 17 praneša agentas *Gudas*: Agentūrinė grupė 1953 04 17 Gudelių kaime pas Murmą gavo *Barzdėno* laišką. Laiškas rašytas 1952 12 05, o paliktas 1953 03 15. *Barzdėnas* nurodė susitikimo vietą – stovyklą, iš kurios pabėgo 1951 m. baltarusis partizanas. Tas dalykas turėjo būti žinomas tiktai *Sekliui*, todėl jokios išdavystės negalėjo ir būti. Nurodytos susitikimo dienos – balandžio 9 ir 14, o paskui – kas penkios dienos, 12.00 val. dienos, per du mėnesius. Šitą laišką Murmai perdavė Adučiškyje prie bažnyčios Vi-leika Aleksandras.

1953 04 19 praneša agentas *Gudas*: 1953 04 18, apie 24.00 val. SG iš mašinos išmesta netoli Antanų kaimo. Netolimam vienkiemy jie pavalgė, tada buvo 2 valandos nakties, kada išėjo iš namų ir netoli miško esančioj daržinėj pradėjo laukti *Barzdėno*. Ryte nuėjo į stovyklą ir pradėjo laukti – laukė su didele įtampa. Apie 3.00 val. po pietų *Barzdėno* dar nebuvo ir šaltinis atsigulė, nes per naktį buvo nemiegojęs. Greitai, gal po 5 min., pranešė, jog kažkas eina. Pasirodė, jog tai *Barzdėnas*. Šaltinis nuėjo jo pasitikti, *Barzdėnas*, pamatęs šaltinį, nusišypsojo. Priėjo, pasisveikino, pasibučiavo. *Barzdėnas* labai jaudinosi, drebėjo iš baimės ar jaudulio.

Šaltinis pasiūlė sėstis ir paklausė kaip *Barzdėnas* praleido žiemą, tas atsakė, jog buvo labai sunku. Jie žiemojo sodybose, kur netoliese dažnai lankydavosi šaltinio grupė. Apie tai pasakodavo žmonės, aplink buvo labai neramu. Šaltinis apgailestavo, neva jeigu būtų žinoję, tai nebūtų vaikščioję po jų rajoną.

Šaltinis turėjo truputį samagono. „Išgėrėme aš (*Gudas*), *Barzdėnas* ir ag. *Borisas*. Šis dar pradėjo siūlyt *Tarzanui*, bet anas visiškai negeriantis. Pasiūlė išgert už pirmą pažintį ir tas išgėrė į Juozo sveikatą. Šaltinis pradėjo pasakoti, jog žiemą Jakelių kaime pas Trečioką susišaudė, *Barzdėnas* atsakė, jog apie tai girdėjęs iš žmonių. Tada šaltinis paklausė: „Kur Augė?“ *Barzdėnas* atsakė, jog ji žiemojo atskirai ir dar neatsirado. Ateis vėliau. Tada dar *Barzdėnas* pradėjo klausinėti apie draugus, kur kiti, kas žuvo ir t. t. Šaltinis sėdėjo su *Barzdėnu*, o *Tarzanas* – nuošaliau ir klausė. Jo kulkosvaidis buvo nukreiptas į

šaltinį ir Juozą. Juozas atsisėdo, o **Borisas** atsistojo priešais jį. **Borisas** paklausė, kokios sistemos *Barzdėno* pistoletas. *Barzdėnas* parodė, tada **Borisas** davė jam šovinių, nes pas *Barzdėną* šoviniai buvo savos gamybos, tuo *Barzdėnas* labai apsidžiaugė ir iškart pradėjo užtaisinėti pistoletą. Tada **Borisas** patrynė „furažkės“ kokardą – tai buvo sutartas ženklas ir aš tai iš karto pastebėjau. Mano ir Juozo AVT buvo užtaisyti, reikėjo tik nuimt nuo saugiklio. **Borisas**, davęs ženklą, bandė šaut, bet automatas užsikirto. Juozas šovė į *Tarzaną* ir jį vietoj užmušė.

Borisas vėl bandė šauti ir vėl ginklas užsikirto. Tuomet šaltinis atšoko nuo *Barzdėno*, kuris suprato mūsų planus, ir šovė visą seriją. Tuo metu ištaisęs automatą, šovė ir **Borisas** su Juozu. *Barzdėną* užmušė vietoj mirtinai. Šaudymas buvo trumpas – tik keturios serijos. *Barzdėnas* buvo ginkluotas rusišku automatu ir vokišku pistoletu, o *Tarzanas* rusišku kulkosvaidžiu. Paimta trofėjų: pistoletas „Walther“, automatas ir kulkosvaidis su pilnais diskais šovinių.

Po operacijos šaltinis, persivilkęs civiliais rūbais, nubėgo perspėti kareivių, buvusių už 2 km nuo operacijos vietos, kurie po to ėmėsi operacijos legendavimo.

„Banditų“ lavonai perduoti sk. vrš. dr. Snakinui, kuris vykdo specialias priemones Ramygalos rajone.

1953 05 12. Visiškai slapta. Serija „OK“. Prašoma patikrinti faktą, ar tikrai 1953 04 19 *Barzdėnas* ir *Tarzanas* pasakojo, jog Semėnas Jonas ir Trečiokas Viktoras surišti su MGB ir iš kur *Barzdėnas* ir *Tarzanas* tai sužinojo.

Trečiokas Viktoras yra specialus agentas *Tichonov*, o **Semėnas Jonas** – spec. agentas *Aukštaitis* (jie abu yra iš Jakelių kaimo). Sprendžiamas klausimas dėl jų išjungimo iš SG.

Paskui nustatyta, jog išsišifravo ne tie, o agentas *Turlo*. Pasirašė: Aleksandrov.

Švenčionių rajono MVD sk. vrš. Kovalenkovi. Nesutinkame, kad agentas *Aidas* (SG ag. *Aidas*-Bulatovas Markizas) būtų išjungtas iš agentų. Operatyviniai darbuotojai jį vertina kaip sąžiningą ir perspektyvų. Agentas *Aidas* yra apdovanotas garbės raštu ir 1953 m. gavo virš 1000 rub. premijų. Pasirašė: MVD 4 valdybos 3-io skyriaus vrš. vyr. lt. Staškevičius.

Į Nr. 3/ 1343 nuo 28 05 1953, Vilniaus sr. MVD 4-os valdybos sk. vrš. pplk. Kerinui. Agentūrinė byla „Antonovcai“ Nr. 25 *Barzdėno* grupei uždaryta ir perduota archyvan.

Pasirašė: Švenčionių MVD vrš. Kovalenkov.

Agentas *Meškelo*-Bučelis A. A., agentas *Aras*-Rimša A. L., agentas *Puška*-Rimša A.P.

1954 09 10. Agentūrinis pranešimas *Lisa*: „1954 07 28 Vilniuje buvau pas Jankovičių Alfonsą, sūnų Mykolo, kuris papasakojo, jog 1953 12 25 matė *Barzdėną* pas Vaitiekėną Adolį ir net su juo kalbėjosi. Vaitiekėnas dėl to susinervino ir, vengdamas viešumos, net persikėlė į kitą butą. Siekiant patikrinti tą faktą, *Lisa* net užėjo pas Vaitiekėno seserį, gyv. Baravykinės kaime, Bystricko apylinkėje, Ostrovecko rajone. Pas ją paklausė Adolio adreso, neva jai reikia pernaktuoti Vilniuje, bet jina adreso nedavė ir pasakė, jog nėra ten ko vaikščioti.

Pažyma.

Zarys Julius, Gabrio, g. 1924 m., yra Švenčionių apskr. MGB agentūriniame informatorių tinkle.

ŠVENČIONĖLIŲ rajonas

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1787. LSSR Ukmergės rajono MGB–MVD skyrius. Kubiliūnas Stasys, Mykolo, g. 1905 m. Beržijos kaime, Švenčionėlių rajone. Dabar dirba ir gyvena Lukinių „sovchoze“, Ukmergės apskrityje. Jis buvo *Romelio* būrio partizanų iki 1945 12 20, paskui legalizavosi, pridavė šautuvą ir liko toliau *Romelio* būrio rėmėju. Jis nuo 1949 m. gyvena Ukmergės apskr.

1951 04 23 persekiojamas asmuo pametė portfelį netoli Ripaičių kaimo. Asmuo su-spėjo pasislėpti, o portfelyje rasti partizaniniai dokumentai – susirašinėjimas. Pagal do-kumentus nustatytas partizanų ryšininkas – *Naminis*, kuris pasirodė esąs Kubiliūnas Stasys. Grafologinė ekspertizė tai patvirtino.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1642. LSSR Švenčionėlių rajono MGB skyrius.

Pažyma apie MVD Švenčionėlių rajono skyriaus darbą 4 valdybos linija 1953 m. birželio mėnesį.

<...> Lietuviai yra pikti ant atvykėlių iš rytinių rajonų ir pasisako prieš juos. Pavyz-džiui, „Greičiau išvažiuokit, kas čia jus kvietė?“ Taip pat lietuviai atsisako su rytinių rajonų gyventojais kalbėti rusiškai.

„Černiachovskio“ kolūkio partinės organizacijos sekretorė Ulozienė pastebėjusi, jog partijos rajkomo sargas – komunistas Ažušilis knygą „Toli nuo Maskvos“ skaito rusų kalba, jį sugėdino sakydama: „Kam skaitai rusišką knygą? Reikia skaityti lietuvišką“.

Rajkomo skyrius visokiais būdais veda aiškinamąjį darbą, kad tokių apraiškų būtų kuo mažiau.

1952 02 Baltarusijos SSR teritorijoje, likviduojant *Paberžio*-Grigonio Adolfo būrį, pabėgo „banditas“ Guiga Stasys-*Tarzan*as. Nustatyta, jog jis apšalo ir ilgai gydėsi pas savo gimines Švenčionių rajone. Liepos–rugpjūčio mėnesiais jis pasirodė mūsų rajone, persivilkio sportiniu kostiumu ir pasislėpė. Besislapstančio *Tarzano* paieškai dirba agen-tai *Grybas*, *Kurmis*, *Berioza* ir MVD 4-os vald. agentas *Mažietis*, tik nepasiekta jokių rezultatų. *Tarzano* paieškas vykdom kartu su Švenčionių r. MVD sk.

Darbas su katalikų dvasininkija.

1950 03 30 užvesta byla-formuliaras Nr. 192 prieš Urbaną B. D., g. 1925 m., kuris anksčiau buvo mūsų verbuojamas į agentūrinį tinklą kaip *Oriol*, bet bendradarbiauti vengė. Jam sekti paskirtas ag. *Obuolys* – vargonininkas. Kompromatų prieš kunigą dar negauta.

1949 03 26 užvestas formuliaras kunigui Leonsavičiui A. J., g. 1920 m., baigusiam Kauno kunigų seminariją. Jis okupacijos metais buvo vertėju iš vok. kalbos, įtartas an-tisovietine veikla. 1946 m. užverbuotas Kauno MGB kaip ag. *Jonas*, bet nedirbo saugu-mui. Leonsavičių seka kunigo ekonomė *Varia* (Balč. Marija) ir zakristijonas *Ažuolas* (Jurgelevičius J.). Gauta vertingų žinių.

1953 06 19 *Varia* pranešė apie Tauragnų kunigo Čiuččio ryšius su kunigu nelegalu ir Panevėžio m. gyventoja Zavadskiene. Kng. Čiučkis Paulius yra Vilniaus MVD 4-os valdybos agentas.

Antisovietinių atsišaukimų platinimas.

1952 09 01 maždaug 200 m nuo Saldutiškio mokyklos buvo nuimti 2 antisovietinio turinio lapeliai, parašyti mašinėlė:

1. „Mokiny, mūsų tėvynė sukaustyta komunistų grandinėmis, kurios mus vis labiau veržia. Komunistai visokiais būdais naikina mūsų tėvynę. Bet mes, lietuviai, neturime nusileisti ir visur, kur galime, turime įsijungti į kovą su bolševizmu. Nepasiduokim jų melagingai propagandai, negausinkime išdavikų skaičiaus, o juos naikinkime.

Mokiniai, neparduokite savo Tėvynės, nestokite į komjaunimą – jie padarys jus tėvynės išdavikais.

Mirtis tėvynės išdavikams ir tiems, kurie nuėjo tarnauti priešui. Mokiniai, žinokite, jog stodami į komjaunimą, parduodate save priešui. Stenkitės sulaukti laisvės, išlikdami ištikimi savo tėvynei, kad vėliau galėtute laisvi joje gyventi ir džiaugtis laisve. Nė vienas nestokite į komjaunimą, nes krauju išpirktoje Tėvynėje išdavikams vietos nebus.

Kovok už Lietuvos laisvę!“

2. „Mokiniai, nuo rugsėjo 1 dienos prasideda nauji mokslo metai. Nuo pirmos dienos jus, mokiniai, agituos, bandys perauklėti, kad eitumėte Stalino keliu (originale – nurodytas vieno iš partinių veikėjų vardas – L. A.), bet žinokite, jog tai – tik komunistinių lozungų priedanga. Jie nori jus apgauti savo gražiais žodžiais, kad pritrauktų į savo pusę kuo daugiau žmonių, kad atsilauktų pažangių pasaulio šalių spaudimui. Jie nori užkariauti visą pasaulį, auklėti laisvės nežinančius žmones. Jie nori priirti mus savo raudonomis grandinėmis, bet pasaulis pažįsta jų „laisvės“ ir „laimingo gyvenimo“ propagandą.

Komunizmo baigtis jau ne už kalnų, gana jau nužudyta mūsų brolių, kiek jų kankinasi kalėjimuose, kiek jų žuvo Sibire, kiek verkia motinų, netekusių sūnų nuo raudonųjų kraugerių rankos. Kiek vaikų, nesulaukiančių savo tėvų – visus juos sunaikino bolševikai ir mūsų tėvynės išdavikai. Atėjo paskutinės dienos – mirtis komunizmui.

Mokiny – Lietuvos jaunime, jei tavo gyslomis teka lietuviškas kraujas, netikėk bolševikų melu, kovok kuo galėdamas, kad greičiau pasiektum laisvę, išlaisvinimo savo brolių. Mokiniai, būkite ištikimi savo tėvynei – Lietuvai, nestokite į komsomolus – tėvynės išdavikų eiles.

Už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę!“

Tęsiant šių atsišaukimų autorių paiešką, tikrinant mokytojus ir vyresniųjų klasių Saldutiškio vid. mokyklos mokinius, nustatyta daug X ir XI klasių mokinių, prieš kuriuos surinkti rimti kompromatai, o tarp jų pastebimi draugiški ryšiai arba kitokios sąsajos. Iš tokių pažymėtina:

1. BULKA ANTANAS, Vinco, g. 1933 m., Pučkoriškių k. gyventojas, XI klasės mokinys, priešišškai nusistatęs prieš sovietinę santvarką. Jo bute gyvena:

2. GIMŽAUSKAS JUOZAS, g. 1933 m. (nors nurodo, kad gimęs 1935 m.), Utenos r., Pilkenių k. gyventojas. Du jo broliai buvo „gaujoje“ (nušauti), trečias yra suimtas, o šeima pripažinta „banditine“ ir numatyta ištremti, jis nuo trėmimo pasislėpė, nuolatinės gyvenamosios vietos neturi;

3. RYLIŠKIS KAZYS, Antano, g. 1933 m. Plaučiškių k., Kirdeikių apyl., Švenčionėlių r., Saldutiškio mokyklos XI klasės mokinys, jo brolis 1951 m. nuteistas 15 m. už ryšius su „gauja“;

4. GAIVENIS VYTAUTAS, Kazio, pagal kaimišką pašaukimą Dragūnas, g. 1933 m.

Švenčionėlių r., Sarakalnio k., iš buožių. Šeima 1949, 1951, 1952 m. numatyta tremti, bet išsislapstė. 1949 m. Gaivenio ūkis iškonfiskuotas, o šeima gyveno pusiau legaliai.

Charakteringa, jog Gaivenis ir Gimžauskas gyvena Bulkos namuose.

Nustatyta, jog visa ši kompanija neigiamai elgėsi ir Stalino laidotuvių metu.

Toliau vykdant agentūrinį tyrimą per Švenčionėlių r. MVD agentūrą bei ypač per Jūsų agentą **Bimbą** (Juozas Bulka), nustatyta, jog čia turime reikalą su antisovietine jaunimo grupe, vadovaujama Bulkos. Ši grupė turi rašomąją mašinėlę, kuria ir spausdino antisovietinio turinio atsišaukimus, kuriuos platino.

Grupė ieško ryšių su „banditais“. Šiuo metu LSSR MVD 4-a valdyba su Švenčionėlių MVD skyriumi rengiasi operacijai sulaukyti šiuos nusikaltėlius su įkalčiais.

Pasirašo: LSSR Švenčionėlių rajono MVD skyriaus vrš. lt. Lazukin. 1953 07 06.

LSSR MVD 4-os valdybos viršininkui mjr. Raslanovui. Pažyma apie Švenčionėlių r. MVD agentūrinį-operatyvinį darbą 1953 07. Nacionalistinio pogrindžio, legaliizuotų „banditų“ ir antisovietinių ryšių su spec. gyvenviečių (trėmimo – L. A.) gyventojais išaiškinimas.

Pagal bylas-formulirius tiriami legaliizuoti „banditai“ trys broliai:

1. Lapinskas Petras, Kazio, g. 1918 m.;

2. Lapinskas Stasys, Kazio, g. 1926 m.;

3. Lapinskas Leonas, Kazio, g. 1929 m. Visi – Labanoro „selsovieta“ Padumblio k. gyventojai. Lapinskas Petras buvo būrio vadas slapyvardžiu *Baravykas*, o jo broliai buvo eiliniaisiais būrio nariais. „Gauja“ veikė Saldutiškio valsčiuje, 1946 10 27 čekistinės operacijos metu buvo iš dalies sunaikinta ir visi trys broliai legalizavosi ir pridavė ginklus.

Ištirti Lapinskų veiklai pasiūsti užverbuoti buvę to paties būrio partizanai – agentūra: **Gaidys** ir **Juodis**, bet jie nieko nepranešė apie brolių antisovietines nuotaikas.

Pagal bylą-formuliarą Nr. 1158 sekamas 1941 m. sukilėlis ir legaliizuotas „banditas“ Miškinis Kazys, Kazio, g. 1914 m., Dotinėnų k., Švenčionėlių r., 7 klasių išsilavinimo, dirba buhalteriu Švenčionėlių eiguvoje. Jam sekti pasiūstas ag. **Markonis**, bet nieko gero nesužinojo.

Nustatyti brolių Lapinskų ir Miškinio antisovietinę veiklą užverbuotas 1953 07 13 agentas **Augustinas**, tai – Aidietis Leonas, Juozo, g. 1924 m. Paminėlio k., 6-ių klasių išsilavinimo, neteistas, dirba Januliškių eiguvoje, Švenčionėlių r. Užverbuotas patriotiniais sumetimais, verbavimo metu **Augustinas** buvo atviras, papasakojo, jog tarp jo pažįstamų yra Lapinskai ir Miškinis, su jais susitinka dažnai ir jie juo pasitiki. Tačiau po to su ag. **Augustinu** tik kartą susitikta ir operatyviai naudingų duomenų jis nedavė. Ateityje jam bus duota konkreti užduotis, kuri leis suaktyvinti šių Lapinskų ir Miškinio veiklos tyrimą.

Pagal bylą-formuliarą Nr. 1376 tiriamas „bandito“ **Tarzano** rėmėjas Laboga Antanas, Liudo, g. 1891 m. Mėžionėlių k., Švenčionėlių r., 4-ių skyrių išsilavinimo, dirbantis Dotinėnų kolūkyje. Nustatyta, jog 1946 m. jis užmezgė ryšius su *Paberžio*-Grigonio Adolfo būriu, o konkrečiai su broliais Juozu ir Stasiu Guigomis, kuriems teikė šovinius ir maistą. Guiga Juozas 1951 m. buvo suimtas, o Stasys lig šiolei slapstosi. Iki 1953 m. žiemos Laboga palaikė ryšius su St. Guiga, apie ką jis rašė Guigos artimiesiems į tremtį, siuntė jiems pinigus ir produktus. Su Laboga dirba agentūra: **Kurmis** ir **Grybas**, bet apie Guigą nieko negauta.

Siekiant išgauti Stasio Guigos-Tarzano slėptuves, numatoma verbuoti Guigos ryšininkę Jutelytę Renią, Florijono, g. 1926 m., gyv. Švenčionėliuose.

Pagal bylą-formuliarą Nr. 385 tiriamas būrio narys Guiga Stasys, Prano, g. 1920 m. Mežionėlių k., Švenčionėlių r., yra nelegalas slapyvardžiu *Tarzanas*. *Tarzanas* priklausė *Paberžio* būriui, kuris veikė Švenčionėlių, Švenčionių, Pabradės rajonuose ir BSSR Postavų rajone. 1952 02 būrys sunaikintas, o *Tarzanas* pasislėpė. 1952 m. vasaros pabaigoje užfiksuota, jog jisai lankėsi pas savo gimines ir gavo iš jų pagalbos (civilį kostiumą), bet daugiau jo pėdsakų nėra. Jo ieško agentai: *Grybas*, *Kurmis* ir *Berioza*, tačiau be rezultatų. Siekiant aktyvinti jo paieškas, numatyta verbuoti...(iškirpta).

Jutelytė, būdama ryšininkė, 1951 m. susitikinėjo su *Paberžio* būriu ir paėmė iš *Tarzano* 600 rub. radijo aparatui pirkti. Šiuo metu ieškomi ryšiai su *Tarzanu*, neva jam grąžinti pinigai.

R. K. p a s t a b a : knygoje „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“, VI d., psl. 671, publikuoti Onos Činčikaitės prisiminimai, užrašyti Švenčionių r., Činčikų k. 2004 09 04, kur gana plačiai papasakota apie partizano *Stasio Guigos-Tarzano* likimą, kuris pas Činčikus nuo 1953 m. slapstėsi iki mirties – 1987 m. sausio 7 d.

Paieška anoniminių dokumentų ir antisovietinės literatūros autorių.

1952 02 „Pergalės“ redakcija iš Kirdeikių pašto gavo tokio turinio anoniminių dokumentą. **Kreipimasis:** „*Daug lietuvių mylinčių laisvę, daug narsių širdžių kovoja už nepriklausomybę, daug Lietuvos kaimuose yra karžygių, daug yra sesių lietuvaikių, liejančių ašaras, daug kitų tautų balsų, raginančių nuversti engėjų valdžią ir grąžinti Lietuvai nepriklausomybę. Aš tikiu, kad ateis laikas ir dangų nušvies nauji gaisrai ir būsime laimingi. Siunčiu jums keletą eilėraščių, o vėliau, jei atspausdinsite mano tekstą, atsiųsiu daugiau. Jei neatspausdinsite, tai tvirtai žinosiu, kad žodžio laisvės nėra ir sieksiu savo tikslo visais kitais būdais. Ir prašau manęs nesmerkite ir nelaikykite psichiniu ligoniu, nes labai suklysite.*“

Ieškant anoniminių rašinių autoriaus, 1953 06 iš ag. **Bimbos** gauti duomenys, jog pagal visus požymius, tai galys būti Katiniškių k. gyventojas Strazdas, kurį **Bimba** apibūdina kaip turintį literatūrinį talentą ir siekiantį tapti rašytoju. Duomenys apie Strazdą perduoti LSSR 4-os valdybos 2 skyriui.

1953 04 01 Saldutiškio mokyklos mokiniams Guobiui, Vasiuliui ir Grabštutei atsiųsti trys anoniminiai laiškeliai, grasinantys už tai, kad įstojo į komjaunimą.

Guobiui Eimučiui: „*Gerbiamasai, pranešu tau didelę naujieną, greitai į Saldutiškį atvyks didelis viršininkas iš CK, labai didis partinis. Siūlom tau uoliau lankyti fizikultūros pamokas, išmokyti lankstyti, nes kai viršininkas priims, visi Saldutiškio komsomolcai turėsit nusilenkt iki žemės ir nulaižyti jo batus (...)* Eimuti, kur tavo galva? Tu esi komsomolcas – išdavikas, nepamiršk, kad už savo darbą dar turėsi atsakyti. Tada tau atgailos ašaros nepadės (...) Mirtis išdavikams komsomolcams. Jūsų dienos jau suskaičiuotos.“

X b. klasės mokiniui Vasiuliui Zenonui: „*Sveikiname tave, uolus komsomolce, linkim tau nelaimės tolimesniame išdaviko darbe. Faktai rodo, kad daug yra tokių apkvaillantų, kurie parduoda dūšią ir kūną okupantui už ...geležies gabalą ir raudoną bilietėlį. Zenonai, Ką tu galvoji? Negi viskas taip ir praeis? Bet ateis graži diena, kuri tau tikrai*

nebus graži, teks tada atsakyti už visą savo darbą. Tada tikrai tavęs niekas nepagailės (...). Šito laiško nebandyk kam nors parodyti.“

Grabštutei Eugenijai, IX b klasė mokinei: „Tau, mergaite, tikriausiai patiko suplyšusios komsorgo kelnės, kad įstojai į komsomolą. O mes tau sakom tiesą – esi išdavikė, valkata. Nepamiršk, kad Kremliaus pony, batlaižių ir šūdvežių dienos jau suskaitytos, jums reikės atsakyti už savo darbą. Tėvynė ir tauta sunaikins visus valkatas, tėvynei nereikalingi išdavikai. Niekas tada tau nepadės, nei ašaros, nei prašymai. Kiek mūsų brolių žuvo nuo jūsų – valkatų rankos? O jūs okupantui tarnaujate... Už ką? Už gelžgalį, raudoną bilietą ir šuns vardą.“

Ieškant šių raštelių autorių, agentūros pagalba nustatyta, jog tai gali būti X klasės mokinė Kaušylaitė Vilhelmina. Gautas Kaušylaitės rašto pavyzdys ir vyksta grafologinė ekspertizė, rasta sutapimų, tačiau yra ir kai kurių skirtumų, todėl prašoma atlikti ekspertizę iš naujo.

Tirti Kaušylaitėi pasiūsta užverbuota mokinė ag. **Plaštakė**, kuri yra Kaušylaitės draugė.

LSSR MVD 4-os valdybos viršininkui mjr. Raslanovui. Pažyma apie Švenčionėlių r. MVD sk. agentūrinį-operatyvinį darbą 1953 08.

Agentas *Bimba* įtaria, jog į „Pergalės“ laikraštį anoniminių straipsnelių ir eiles atsiuntė Strazdas Valentinas, g. 1933 m. Pasiūsta tirti ag. **Plaštakė** pranešė, kad išvarytas iš Saldutiškio mokyklos Strazdas kažkur mokosi neakivaizdžiai ir dirba Vilniuje vienoje iš redakcijų. **Plaštakai** pavesta tirti Kaušylaitę, kaip įtariamą 1953 04 01 atsiuntus komjaunuoliams grasinančius laiškelius, tačiau, kadangi 1953 08 Kaušylaitė buvo Maskvoje šachmatų turnyre, tai **Plaštakė** jokios informacijos negalėjo gauti.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1644. LSSR Švenčionėlių rajono MVD skyrius.

Nacionalinio pogrindžio persekiojimas, legalizuotų „banditų“, ginkluotų „gaujų“ ir antisovietinių ryšių su spec. gyvenvietėmis sekimas.

Šiuo metu Antanas Laboga išsako antisovietines nuotaikas, apie ką yra pranešimų:

1953 08 13 agentas **Kurmis** praneša: 08 09 pokalbyje su Laboga pastarasis kalbėjo: „Matote, kai numirė Stalinas ir jo vieton stojo Malenkovas – visai kas kita, greitai sulauksime paliaubų Korėjos kare“. Kai pokalbis pasisuko Berijos tema, Laboga kalbėjo: „Būtų Berija – būtų visai kitaip, gautume žemės ir nebeliktų kolchozų. Dabar Lietuvos nebepavadinsi Lietuva, nes visur sėdi rusai, nueini į kokią nors įstaigą ir sako: „Kalbėkite rusiškai. Va tau ir Lietuva“. Kas liečia *Tarzaną*, tai Laboga pasakė tik tiek, kad jis gudrus ir nepavyks jo pagauti.

Pagal bylą-formuliarą tiriamas Rastenis Justas, Tomo, g. 1900 m. Kirdeikių k., kuris pagal agentūrinius duomenis palaikė ryšius su „banditais“ ir esąs „navodčikas“ (užvedėjas) – jo informacija „banditai“ aplink Kirdeikius nužudė kelis asmenis. Apklausti keli žmonės, bet jie nieko naudingo nepasakė, todėl reikia papildomai rinkti Rasteni kompromituojančią medžiagą.

Pagal formuliarą Nr. 208 persekiojamas Pelikša Vladas, Antano, g. 1911 m. Medinių k., dirba Švenčionėlių melioracijoje darbininku. Nustatyta, jog jis 1940 m. dirbo seniūnu, o 1941 m. dalyvavo baltaraiščių būryje, vokiečių okupacijos metais dirbo Saldutiškio vlsč. sekretoriumi, pokario metais iki 1951 m. palaikė ryšius su pogrindžiu.

Pelikšai ištirti pasiųstas agentas **Vėželis**, 1953 08 26 pranešė, jog Pelikšos pažįstamas Bilaišis Antanas, Jurgio, prašė gauti pistoleto šovinių ir nupirkti šautuvą. Pistoletą jie esą turi. Bilaišis šaltiniui pasakojo, jog jis, Pelikša, ir nušauto „bandito“ Kušeliausko brolis turi po pistoletą, vieną šautuvą ir šovinių jam. Jie ruošiasi Linkmenyse „atlikti vieną darbą“. Pranešimas papildomai tiriamas.

Pagal bylą-formuliarą Nr. 708 tiriamas Buivydys Vaclovas, Vlodo, g. 1911 m. Pasodės k., Švenčionėlių r., kuris yra *Grafo*-Vlodo Buivydžio (nušautas) brolis, buvo šios „gaujos“ rėmėju. Jis mūsų agentui **Vanagui** 1953 08 pradžioje papasakojo, jog kartu su Deveikiu Leonu 1946 m. pavogė iš Saldutiškio valsčiaus darbuotojo Baltakio šautuvą ir jį perdavė broliui *Grafui*.

Minėtas Buivydys yra charakterizuojamas kaip nepilnaprotis, linkęs į fantazijas, bet kitų šaltinių patikrinti jo kompromatui mes neturime.

Utenos r. MVD sk. vrš. vyr. lt. Misiūnui, Švenčionėlių r. MVD sk. vrš. lt. Lazutkinui. Pranešimas.

LSSR MVD 4 valdyba gavo duomenis, jog Sarakalnio k., kuris netoli Ripaičių k. ir Utenos r., Alžutėnų k. ribose, pasirodo nelegalas, vidutinio ūgio, blyškaus veido, neskusta barzda, vengiantis žmonių. Šitas asmuo yra panašus į Alžutėnų k. gyventoją Petravičių, kaimiškai vadinamą Atkočiumi, kuris vokiečių okupacijos metais tarnavo SS daliniuose, o paskui neva svetima pavarde apsigyveno Vilniuje. Orientuojantis į tai, kas čia pirmiau išdėstyta, prašome imtis priemonių nelegalo paieškai ir sulaikymui.

LSSR MVD 4-os valdybos 2 sk. vrš. kapitonas Martusevičius.

AGENTAI-SMOGIKAI

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 231. LSSR MGB Ypatingojo būrio priemonių dokumentai. 1946 05 22 – 1946 12 24 (senas archyv. – Nr. 22/4)

LSSR MGB 1-jo skyriaus vrš. pplk. Vasiljevui.

Darbas, likviduojant ginkluotas „gaujas“, vykdomas ypač nepatenkinamai. Kaip apskrityse, taip ir valsčiuose nevykdomos operatyvinės kombinacijos likviduoti ginkluotas „gaujas“ ir likviduoti kontrrevoliucinį pagrindį. Vykdomos daugiausia karinės čekistinės operacijos, kurios be agentūrinio parengimo – neefektyvios, nes „banditai“ dalijasi į grupes po 3–20 asm. ir veikia teroro būdu, gąsdinant ir žudant sovietinį-partinį aktyvą.

Siekiant aktyvinti darbą su pagrindžiu, reikia vykdyti operatyvines-agentūrines kombinacijas, panaudojant kovos su „banditizmu“ grupes. Grupę sudaryti iš 25–30 asm., sudaryti iš lietuvių, kalbančių ir rusiškai, iš buvusių „banditų“ ir iš konspiruotos agentūros. Vengti įtraukti legalizuotus „banditus“, kurie yra dviveidžiai (išdavikai), geriau yra imti sugautus „banditus“, kurie tardomi davė išsamius parodymus ir kuriais galima pasitikėti. Taip pat į grupę reikia įtraukti keletą istrebitelių iš lietuvių tarpo, kurie kalba rusiškai, jie bendroje grupėje nebus labai pastebimi, bet susidūrimo su „banditais“ metu sudarys patikrintą kovinį branduolį.

Santykinau didelę grupę yra tam reikalinga, kad būtų išvengta kariuomenės pridenimo, nes operacijos metu kareiviai dažniausiai grupę iškonspiruoja.

Spec. grupė veiks pagal „gaujos“ štabo legendą kokio nors didelio junginio, pavyzdžiui, apygardos štabo.

LSSR MVD ministro pavaduotojui generolui majorui Kapralovui. Spec. pranešimas. Apie specialiosios grupės veiklą 1946 06 29 pranešu taip: (buvo pasiūsta operatyvinė grupė, ekipiruota, kaip kariniai geodezininkai). Permesti į miško vienkiemius Kuktiškių vlsč. – buvo nustatyta vieta, kuri nurodyta Žaunieriaus (Žaunierius Bronius-Kiškis iš Aviniškio k., Kuktiškių vlsč. – R. K.).

Mes, pereidami iš vienkiemio į vienkiemį, nustatėme Ivonio vienkiemį ir ryšininę *Mirtą*-Oną Katinaitę, gyv. Aviniškio k., Kuktiškių vlsč.

Charakteringa pažymėti, jog senis Ivonis mūsų darbuotojams neteisingai pasakė savo vienkiemio pavadinimą, kitaip negu orientuodavo kaimynai. Taip pat ir Katinaitė Ona, vos tik pamačiusi kariškius, iš karto išbėgo iš namų ir pasislėpė pas kaimynus. Tik po to, kai įsitikino, jog kareiviai nieko kito nedaro, išskyrus tik kad apmatuoja žemes, ji nusiramino ir sugrįžo į namus.

Buvo nutarta po dienos paimti *Mirtą*, senio Ivonio sūnų ir jo seserį. Dėl to nustatyta, jog ji buvo anksčiau MGB areštuojama ir kad buvo areštuojamas ir jaunesnysis Ivonio sūnus.

Mirtą apklausinėjo tardytojas Stolevičius (?), o Ivonį – Koršunas. Ivonis iš karto papasakojo, kad jis buvo trečios apygardos ryšininku ir nurodė kitus ryšininkus, tai *Mirtą*, savo seserį ir *Dainavą*, *Audrą* ir kt. Papasakojo, jog štabas yra miške, netoli vienkiemio ir jo brolis Pranas slapyvardžiu *Sakas* ten spausdina visokius dokumentus. Dokumentų ateidavo kažkokia ryšininke. O po jo (Ivonio) arešto štabas persikėlė į kitą vietą, arčiau Kuktiškių. *Sakas* broliui pasakė, kad su juo ir kitais ryšininkais kokioms dviem savaitėms nutraukia ryšį, nes esą MGB dar visus stebi. Jis sutinka parašyti raštą dėl bendradarbiavimo su „*Kazimieraičio* štabu“ (sukurtas kaip MGB legendinis štabas – R. K.). Dabar „gaujų“ čia arti nėra, jos išėjo į didesnius miškus ir ten bus iki naktys nebus ilgesnės.

Apklausiant *Mirtą*, kurią apklausinėjo Nagevičius, ji iš karto pasakė, jog esanti MGB agentė ir pasakė savo slapyvardį, bet apie „banditus“ nieko nepasakė – atvirksčiai, teigė, jog su „banditais“ visai jokių ryšių ji neturinti ir padarė pastabą Nagevičiui, kad jis esantis rusas, tai ji jam ir atsakinės kaip rusui.

Tardymas buvo nutrauktas, *Mirta* raudonarmiečių „išmušta“ iš bunkerio ir perduota Čiurakovui. Po to ji buvo išvežta į Uteną, o mes užmaskavome bunkerį ir nuėjome prie mašinos, kuri mūsų laukė sutartoje vietoje.

„Kazimieraičio štabo“ atstovui raportuoja vadas Liūtas (čia *Liūtas* – MGB agentas, vaidinantis tikrąjį partizanų vadą – R. K.). 1946 06 22 aš, vadas *Liūtas*, su 8 „partizalais“, eidamas link Senojo Daugėlišio, apie 7.00 val. vakaro ilsėjomės miške maždaug 50 m nuo vieškelio. Po pusės valandos aš pamačiau atvažiuojantį vežimą, kuriame buvo 3 enkevedistai, kartu vežantys mergaitę. Tuo metu aš nutariau juos apšaudyti. Apšaudymo metu buvo „nušautas“ vienas enkevedistas ir paimta šita mergaitė (pagal MGB sukurtą legendą 8 čekistai, apsimetę partizanais, paruošia pasalą ir „išvaduoja“ suimtą ryšininę Bronę Blažytę-*Dainavą*, ji šiems „partizanams“ rašo pasiaiškinimus, o *Liūtas* jos akyse rašo raportą vadinamajam „*Kazimieraičio štabui*“ – R. K.).

Paimtoji mūsų mergaitė papasakojo, jog 1946 m. birželio 21 d. enkavedistai ją suėmė ir vežė į Daugėliškių akistatai, o 1946 06 22 vežė į Švenčionis. Ji papasakojo: „Aš esu 3-ios apygardos (Vytauto) ryšininkė, mano slapyvardis – *Dainava*. Nuo 1945 08 03 aš slapsčiausi nuo NKVD organų, paskui „**Vytauto štabas**“ (MGB legendinis štabas – R. K.) padarė pasą. Aš dažnai vaikščiodavau į „**Vytauto štabą**“ literatūros ir atnešdavau šitą literatūrą *Karijoto* ir *Pavasario* būriams.“ Pasirašo: Skyriaus vadas *Liūtas*.

„**Kazimieraičio štabo**“ viršininkui. Aš, Blažytė Bronė, Vinco, g. 1924 m. Mineiškiemio k., Saldutiškio vlsč., iki 1945 m. gyvenau namuose, po to, kai išėjau iš namų, tada gyvenau Mielagėnų vlsč., Dundiškių k. 1946 05 28 mane sulaikė Dundiškių k.

Kai 1944 m. atėjo bolševikai, aš įstojau į LLA organizaciją, turėjau *Žibutės* slapyvardį. 1946 m., kad nebūčiau iškonspiruota, aš pasikeičiau slapyvardį į *Dainavos*. Šituo slapyvardžiu aš dirbau Vytauto apygardos štabui, gaudavau iš jo leidinį „Aukštaičių kova“, kurį nunešdavau partizanų būriams ir ryšininkams: *Kovui*, *Audrai*, *Dilgei* ir *Paberžiui*. Ryšininkai gaudavo literatūrą, kurią atnešdavau iš Vytauto apygardos štabo. Perduodavau *Karijoto*, *Pavasario* ir *Roko* būriams. Ryšininkas *Kovas* perduodavo literatūrą Švenčionims, bet pavardės nežinau, jo slapyvardis *Tetervinas*. Jis yra iš Dotinėnų k., Švenčionių vlsč., palaiko ryšius su 3-ios apygardos štabu.

Kada aš buvau sulaikyta NKVD, tai tada nei vieno man žinomo ryšininko neišdaviau, išskyrus ryšininkę *Audrą*, kuri davė apie mane parodymus ir kurios parodymais aš buvau suimta. Kada mane tardė kalėjime, tai tardytojas man perskaitė *Audros* parodymus ir tuose protokoluose buvo parašyta, jog aš esu 3-ios apygardos ryšininkė. Tada aš prisipažinau, jog esu apygardos štabo ryšininkė ir tada pradėjo mane griežtai apklausinėti ir pasodino mane į karcerį, bet vis tiek aš neišdaviau tai, ką žinojau.

3-ios apygardos štabas tuo metu buvo netoli Ivonio namų, Šmuliškių k., Tauragnų vlsč. Ivonio sūnus yra 3-ios apygardos štabo narys slapyvardžiu *Sakas*.

Man buvo žinoma 3-ios apygardos ryšininkė *Našlaitė*, kuri suimta 1945 m. gruodžio mėn. Ji anksčiau gyveno Sudalaukio k., jos pavardė – Zinkevičiūtė. Ji tuo metu gyveno legaliai ir aš jos neišdaviau. Kada aš gyvenau Mineiškiemio k., Saldutiškio vlsč., taip pat žinojau 3-ios apygardos ryšininkus: Bulką Jeronimą-*Pakasą*, Staniuliškių k.; Deiveikytę Verutę-*Ramunę* iš Kemėšio k., Saldutiškio vlsč. *Dainava* visus juos žinojo ir neišdavė.

1-os apygardos štabo viršininkui „plk. Kazimieraičiui“, Nr. 031 (1-oji apyg. ir štabo vrs. „plk. Kazimieraitis“ – MGB legendiniai – R. K.)

Tardymo parodymai: *Lakštingala* žinojo ir neišdavė šių ryšininkų – Bulkos Jeronimo-*Pakaso*, 26–27 m. amžiaus, kuris gyvena Staniuliškių k., jis mane priėmė dirbti į 1944 m. Vytauto apygardos štabą. Jam daviau priesaiką. *Pakaso* namuose gyvena jo tėvas ir jo vyresnysis brolis. *Pakasas* gyvena nelegaliai.

Zinkevičius Bronius, 23–24 m., kurio slapyvardis – *Kalvis*, gyv. Sudalaukio k., dirba apygardos štabe. Aš čia anksčiau būdavau. Pradžioje jo namuose buvo apygardos štabas, dažnai atvažiuodavo iš Kauno ryšininkas dėl jo darbo reikalų. 1946 m. vasario 10 d. iš Kauno LLA centro buvo atvažiavęs leitenantas, kuris Kaune dirba NKVD organuose, jis davė nurodymus kaip organizuoti leidybinį darbą, artėjant vasario 16 d. Apie tai man pasakojo *Kalvis*.

Kalvio sesuo dirba taip pat LLA štabe, slapyvardis – *Našlaitė*. Jai maždaug 18 m. ir ji

pagal užsiėmimą yra siuvėja, *Kalvį* aš susitikau 1946 m. kovo mėn. pas Ivonį Stasį. *Kalvis* padarė man fiktyvius dokumentus, *Kalvio* tėvas yra išvartytas iš namų.

Deveikytė *Verutė-Ramunė*, 22–23 m., Kemešio k., yra apygardos štabo ryšininkė. Susitikdavau su ja pas *Pakasą*, tačiau nuo 1945 m. liepos mėn. jos nebemačiau.

Ivonis Stasys, apie 20 m. amžiaus, Šmuiliškių k., jis buvo apygardos štabo ryšininkas, 1946 m. sausio–kovo mėn. gaudavau iš jo antisovietinę literatūrą. Man atrodo jis slapyvardžio neturėjo, bet niekuomet nebūtų ir išdavęs.

1946 m. balandžio mėn. man *Kalvis* liepė pas Ivonį nesilankyti, kad jis nežinotų apie štabą. 1946 m. balandžio mėn. literatūrą gaudavau iš *Kovo*.

Gera žinau 3-ios apygardos ryšininkę *Aušrelę*, Strakšiškės k., Mielagėnų vlsč. Ji anksčiau dirbo *Pavasario* būriui. *Aušrelė* dabar sulaikyta, ji gerai žinojo *Kovą*.

Mano gera draugė buvo *Audra*, kuri paskutiniu laiku mane išdavė.

Aš apie 3 savaites buvau *Karijoto* būryje, kuriame buvo 12 kovotojų. Kartą mes ėjome į Ukmergės apskr. ir maždaug 1945 m. spalio mėn. susidūrėm su 8-iais enkavedistais ir juos nušovėme. Netekome vieno mūsiškio. Tada paėmėm 2 kulkosvaidžius ir kelis šautuvus. Į Ukmergės vlsč. ėjome susitikti su *Žaliojo Velnio* štabu, bet štabo neradome ir sugrįžome atgal. Aš visą laiką dirbau tik nepriklausomai Lietuvai.

Katinaitės Onos pasižadėjimas dirbti „Kazimieraičio štabui“ 1946 07 04.

Pasižadama dirbti *Aguonos* slapyvardžiu.

Ponui viršininkui „*Kazimieraičiui*“ (*Mirta*-Katinaitė Ona nesupranta, kad ji – čekistų naguose ir šitiems apsišaukėliams rašo pasiaiškinimą – R. K.).

<...> Dirbdama partizanams, turėjau *Mirtos* slapyvardį, iš ryšininkės *Žvaigždutės* gautus laiškus perduodavau *Kalviui*. Drauge su *Žvaigždute* gydėme sužeistus partizanus, tai Grimanauskas (Grišanauskas? – L. A.) Stasys-*Lokys* ir Vilūnas Antanas-*Vilkas*.

Stasio Ivonio-Kovo prisipažinimai „Kazimieraičio štabui“ 1946 07 03.

Paminėjo ryšininkės Zinkevičiūtė Oną-*Našlaitę* ir Oną Vitkutę-*Nijolę*. *Kovas* ryšininkauja nuo 1946 03, platino „Aukštaičių kovą“.

Grupės vyr. ltn. Sutkus sušaudė 4 partizanus, neva bandant ginklus, kada jie atsigulė ir taikėsi. Sušaudė Vaičiulį Bonifacą – būrio vadą, Vaičiulį Zenoną, Dečiuntį Antaną ir Balzytį Valentą.

Pažyma apie SG organizavimą ir jos darbą 1946 04 25. Iš viso Lietuvoje yra 11 SG grupių ir 89 agentai. Utenos apskr. – 1 grupė ir 10 agentų, Zarasų apskr. – 1 grupė ir 10 agentų, Švenčionių apskr. – 4 grupės ir 31 agentas, Panevėžio apskr. – 1 grupė ir 16 agentų ir t. t.

Švenčionių apskr. SG sukurta 1946 03, nuo 1946 03 08 veikia Adutiškio MVD oper. įgaliotinio Murtilovo sukurta grupė, o bendrai apskrities mastu SG vadovauja Adutiškio MVD viršininkas Bočiarov. Grupės veikia gana laisvai, išsišifruoja.

1946 03 iš operatyvinių darbuotojų ir „liaudies gynėjų“ sukurta SG Zarasų apskrityje. 1946 03 13–17 jinai nustatė daug aktyvių partizanų ryšininkų, tačiau dėl blogos konspiracijos išsišifravo. 1946 03 15 SG ilsintis buvo apšaudyta „banditų“ ir nušautas tuo metu buvęs sargyboje SG narys Kazakevičius.

SG veikia ir Utenos apskrity, tenai jinai sulaikė vieną Gedimino kuopos „banditą“.

MGB SG agentai-smogikai:

Molochov Dmitrij Makejevič – rusas, g. 1928 08 06 Degučių vlsč., Lesniškio kaime;

Motišov Gerasim Trofimovič, g. 1927 03 17 Salako vlsč. (Krakov?) kaime, jo giminės yra Blinovai: Aleksandr – 4 m. amžiaus; Gerasim Blinov – 4 m. amž.

Romančiukaitė Juzė, Kostanto-Lisa, g. 1922 08 Bukliškės k., Tverečiaus vlsč., Švenčionių apskr. Artimų giminių turi tik brolių Romančiuką Kastantą, Kastanto (31 ar 36 m. amž. – L. A.).

Kudriašov Vasilij Vladislavovič-Komov – rusas, g. 1929 08 16 Čepeliškių k., Turmanto vlsč. Šeima sudaryta iš 7-ių asmenų. Tėvas – Kudriašov Vladimir, 74 m.; Kudriašov Chrestja, 76 m.; Kudriašov Evdokija, 12 m.; Kudriašov Marija, 10 m.; Kudriašov Anna, 7 m.; Kudriašov Fiodor, 8 m.; Kudriašov Demicijan, 21 m. Šeima gyvena Čiželiškių k., Turmanto vlsč. Kudriašov Vasilij buvo raudonųjų partizanų ryšininkas, brolis buvo raudonųjų partizanų būryje, keletą metų tarnavo istrebiteliumi.

Starkov Filip Ivanovič-Smelyj – rusas, g. 1927 12 27 Žagarinės k., Salako vlsč. Pažymima, kad šeimą sušaudė „banditai“, šiuo metu jis yra istrebitelis-kulkosvaidininkas.

Zakrevskij Leonid Petrovič-Koršun, Lesnoj, g. 1918 m. BSSR, gyvena Salake, šeima yra iš 5-ių asmenų: motina – Zakrevskaja Feodora Fiodorovna 58 m.; sesuo – Zakrevskaja Tatjana Petrovna, g. 1926 m.; brolis – Zakrevskij Sergej Petrovič, g. 1927 m.; sesuo – Zakrevskaja Tamara, Petrovna, g. 1931 m., sesuo – Zakrevskaja Liudmila, Petrovna, g. 1933 m.

Biveinis Stanislovas, Antano-Ugorj, g. 1926 03 08 Salako vlsč., Michališkių kaime. Šeimos sudėtis: Kazimieras Biveinis, 26 m.; Anėlė Biveinytė, 24 m., Sidaravičiūtė Zina, 24 m. Motiną nužudė (pajovė) „banditai“, jis pats buvo išvežtas darbams į Vokietiją. Į „gaują“ ėjo mūsų nurodymu (kaip vidinis agentas – L. A.).

Sulaikyto Kovo parodymai. Kaltanėnų progimnazijos mokytoja Smetonienė 1946 m. vasario 16 d. buvo išklijavusi antibolševikiškus atsišaukimus.

Kazakėnas Zidas, gyv. Kaltanėnų vlsč., yra surištas su *Karijoto* būrio partizanais.

Kaltanėnų bažnytkaimio kunigas yra surištas su *Karijoto* būrio partizanais. *Karijotas* pas jį asmeniškai lankosi. Aš, *Kovas*, asmeniškai nešdavau kunigui atsišaukimus.

Naujos Šaminės k. aktyvistas Julius Martinkėnas įgaliotas *Karijoto* būriui teikti maistą ir žinias.

Kaltanėnų vlsč. Kretonių k. seniūnijos pirmininkas Tijūnėlis Pranas praneša *Karijoto* būriui visokias žinias.

Kaltanėnų vlsč. Murmų k. mokytojas Nemeika Julius turi ryšių su *Karijoto* būriu. Platina spaudą.

Murmų k. du broliai Vincas ir Andrius Norkūnai teikdavo *Karijoto* būriui šaudmenis ir maistą.

Murmų k. Paukštė Vincas teikdavo *Karijotui* šaudmenis ir žinias, jo sūnūs yra *Karijoto* grupėje, o dukterė Paukštyte būk tai – ryšininkė.

Pašaminės k. pas Ažušilienės dukras Aldoną ir Rožę lankosi *Karijotas*.

Kretonių k. pas brolius Antaną ir Kazį Čeponus yra pistoletų, vienas – 7-to kalibro.

Pašaminės k. pas Ažušilių Antaną yra vokiškas šautuvas.

Parašyta 1946 06 09.

Majoro A. Sokolovo raportas LSSR MVD ministro pavaduotojui P. Kapralovui apie specialiosios grupės smogikų darbo tobulinimą. Vilnius. 1946 m. gruodžio 24 d.

Dirbant su specialiąja grupe (SG) LSSR apskrityse jau 7 mėnesius, pastebima: „banditai“ keičia pasireiškimų, teroro aktų, diversijų, antpuolių metodiką, būtent: šiuo metu, žiemą, „banditai“ nesislapsto miškuose, dažniau gyvena pusiau legaliai vienkiesiuose mažomis grupelėmis – nuo dviejų iki penkių žmonių, ne daugiau. Dieną, paslėpę ginklus, jie paprastai darbuojasi „banditų“ rėmėjų ūkiuose, o naktį, jei reikia, susirenka su savo vadeivomis, kurie dažniausiai gyvena legaliai, į grupes po 10–15 žmonių, atlieka teroro aktus, diversijas. Po to vėl išsivaikšto pas ryšininkus, slepia ginklus, tampa taisiais kaimiečiais.

Taip gyvena ir „gaujos“, įsitvirtinusios savo veiklos rajonuose, kur kiekvienas „banditas“, išskyrus organizuotus ryšininkus ir rėmėjus, turi giminystės ryšių. Dėl to „banditus“ sunkiau sugauti, ir kariuomenės veikla prieš tokias „gaujas“ be išankstinio agentūrinio įsiskverbimo būna mažai rezultatyvi. Taip pat ir specialioji grupė be kombinacijų – „gaujos“ pasireiškimų (sovietinio-partinio aktyvo represijos, kareivių apšaudymas ir pan.) negali greitai įgyti „banditų“ pasitikėjimo, vadinasi, ir likviduoti „gaujas“. „Banditų“ nepasitikėjimą specialiąja grupe, kaip „gauja“, didina ne kartą pasitaikę specialiųjų grupių išsišifravimai; tai išmokė „banditus“ ir jų vadeivas nepasitikėti visais naujai atsiradusiais „banditais“.

Todėl aš manau, kad specialiųjų grupių darbą irgi reikia keisti, pereiti prie darbo mažomis teroristinėmis grupėmis metodikos – nuo trijų iki penkių žmonių, ne daugiau. Tokio darbo kryptis – fiziškai sunaikinti „banditų“ vadeivas, o jei būtų įmanoma – ir sučiupti juos gyvus. Bet ir šitą darbą – mūsų smogikų – teroristų įsiterpimą į „gaujų“ ryšius – reikia dirbti su atitinkamomis kombinacijomis.

Pavyzdžiui, daugelis ryšininkų ir „gaujų“ rėmėjų, tarp jų „Rinktinės“ štabo ryšininkės Baranauskaitė Sofija-Rūta ir Jazdauskaitė Genė-Žvaigždutė, specialiosios grupės smogikams pasakojo, kad patekti į „banditų“ štabą arba susisiekti su „gauja“ ir jos vadeiva galima tik per legaliai gyvenančius ryšininkus ir „gaujų“ rėmėjus, kurie yra lyg koks atsiradusių naujų nepažįstamų „banditų“ tikrinimo filtrai.

Tokiais atvejais mes darom taip: tose vietose, kur veikia pačios aktyviausios ir nesugaunamos štabų „gaujos“, išmetame apsimesusias „gaujas“ su legenda – mūsų specialiąją grupę (ne mažiau kaip 10 ir ne daugiau kaip 19 žmonių), turinčią užduotį tik užmegzti ryšius su legaliai gyvenančiais ryšininkais bei „gaujų“ rėmėjais ir įgyti jų visišką pasitikėjimą kaip „banditais“; tam tikslui atlikti keletą „banditinių“ akcijų, pavyzdžiui, specialiai parengtą plėšimą arba susišaudymą su mūsų pačių bendradarbiais. Po šitokių „gaujos“ pasireiškimų, kai ryšininkai jau bus visiškai įsitikinę, kad specialioji grupė – tikri „banditai“ ir siūlys specialiosios grupės smogikams užmegzti ryšį su vietos „banditais“, grupė ryšio su „banditais“ atsisako, apsimesdama, kad vietos „banditais“ mes nesidomim, mes tik einam maršrutu, vykdydami savo užduotį.

Po šito specialioji grupė, susitarusi su ryšininkais dėl abipusės paramos ir perdavusi per juos „banditams“ sveikinimus ir linkėjimus „sėkmės kovojant su priešais“, pasitraukia. Po kiek laiko iš specialiosios grupės mes paskiriam tris–penkis žmones, atsižvelg-

dami į reikalą, siunčiam juos su legenda pas pažįstamus ryšininkus, t. y. ten, kur mūsų specialioji grupė turi autoritetą kaip „gaują“. Jie sako: „Mūsų „gaują“ sumušė, mes nuo jos atitrūkom ir dabar turim slapstytis, laukdami, kada mūsų „gaują“ eis šitomis vietomis, kad vėl prisijungtume.“

Dėl užduoties. Palaipsniui per ryšininkus suartėti su vietos „gauja“, pasitaikius patogia progai, likviduoti jos vadeivas arba visą „gaują“ „pakišti po operatyviniu kariuomenės smūgiu“.

Tose vietose, kur pagal mūsų duomenis slapstosi „banditų“ štabai, įvykdyti užduotį gali būti lengviau, jeigu teroristinė grupė atliks rizikingesnes kombinacijas.

Kaip sudaryti operacijos išpūdį? Suimti mūsų operatyvinėje įskaitoje esančius štabų ryšininkus, po to pakeliui į valščiaus centrą juos specialioji grupė, kaip „gaują“, atmuša, nusiveda kur nors į vienkiemį. Ten apklausinėdami mūsų agentai-smogikai su jais susipažįsta, paskui paleidžia, susitarę dėl ryšio, ir, kaip nurodyta pirmiau, po kiek laiko pas juos pasiunčiama teroristinė grupė su užduotimi sunaikinti štabą.

Tokios priemonės „banditai“ nežino, ir ji bus sėkminga, jei bus išlaikyta griežta konspiracija. Todėl pats MGB apskrities viršininkas ar jo pavaduotojas privalo tiesiogiai rengti operatyvinę grupę tokiai užduočiai ir jos veiksmų metu pats tiesiogiai palaikyti ryšį su grupe, jokių būdu šio ryšio nepatikėti valsčių poskyrių viršininkams. Apskritai geriau, kada MVD valsčių poskyriai nežino apie vykdomas panašias priemones.

Kad būtų išlaikyta konspiracija, teroristinė grupę parengti ir pasiųsti tik per mūsų specialiąją grupę. Apskirtyse tik parinkinėti mums reikalingą kontingentą, analogišką, kaip į specialiąsias grupes.

Pasirašo: mjr. Sokolovas, 1946 m. gruodžio 24 d.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 45, b. 406. Agentūrinė byla VOSTOK, Nr. 21. Tomas 13.

Planas: dėl Kiečio SG ryšio nustatymo su Stumbro grupe.

1954 02 08 *Kietis* (MGB SG ag. *Kietis-Čepukonis Vaclovas*, buvęs prtz. *Tigras*) įvairiais ryšio kanalais pasiuntė tris laiškus *Stumbrui* (prtz. *Stumbras-Streikus Juozas*).

1954 02 11 apsimesdami, kaip paklydę pūgos metu ir nerandą kelio, SG nariai ap-lankė netoli Skapiškio, Obelių (Pandėlio r.?) r. gyvenantį MVD agentą *Kauną* (MVD ag. *Kaunas*-Meilutis Ipolitas), kurio namuose, kaip darbininkė, gyvena *Stumbro* būrio partizanės Emilijos Talutytės-Žiezirbos sesuo.

Numatyta: *Kietį* ir SG ag. smogiką *Žilvitį* (MGB SG ag. *Žilvitis*-Mikliušis Julius, Vinco) išmesti Rokiškio r., Kalvių k. apylinkėse. Aplankyti ryšininką Praną Stuką ir Antaną Mikulėną, gyv. Taraldžių k., Čepukonį Balį, gyvenantį Kupiškio r., Punkiškių k., ir iš jų sužinoti dėl *Stumbrui* siųstų laiškų. Taip pat patikrinti ryšių punktą su Pilėnų tėvūnija pas Kupiškio rajono Galsiškių k. gyventoją Dauką.

Tatkonį kaime, Kupiškio r. aplankyti Čepukonio žentą Limbartą, per kurį eina ryšys su Talutyte. Numatyta pasikviesti Talutytę ir perduoti jai laišką *Stumbrui*, tame laiške rašoma, kad norima perduoti paketą iš Lokio rinktinės.

Pranešimas dr. Lunevui.

Kazys Riauba-Kazokas, Rimgaudas, Žemčiūgas – buvęs Gedimino rnk., Gintaro rajono vadas.

1953 02 16 jo pagalba paimti Kazys Janionis, Mykolo-Šnektis, g. 1920 m., „gaujoje“ nuo 1946 m., turėjo slapyvardes – *Kariūnas*, *Šnektis* ir dar paimtas su juo *Šnekučio* būrio ryšininkas Povilas Meilūnas, Julijono, g. 1927 m. Jotainių k., Ramygalos r.

1953 12 12 Meilūnas buvo paleistas ir užverbuotas MGB agentu **Klajoklis**.

Riauba mūsų yra užverbuotas MGB agentu **Zigmas**, o Janionis – MGB agentu **Nemunas**.

Prašome Janionį, Riaubą ir Meilūną atleisti nuo atsakomybės, nes savo kaltę jie jau išpirko.

Raportas. 1954 06 22 Vabalninko rajone Didžprūdžio kaimo gyventojas MGB ag. **Vladas**-Černius Aloyzas naudojamas „bandito“ Langos paieškai.

MGB ag. **Beržas**-Vogulis Vytautas (MGB SG ag. **Dobilas**-Vogulis Vytautas, buvęs prtz. slapyvardžiais *Dagilis*, *Drapokas*, *Šeškas*, *Vytautas*) yra naudojamas Pilėnų tėvūnijos „banditų“ paieškai.

MGB ag. **Nemunas**-Janionis Kazimieras (buvęs prtz. Janionis Kazimieras-*Kariūnas*, *Pijokas*, *Šnektis*) užverbuotas 1953 05 24.

R. K. p a s t a b a : prtz. Kalytis (Veter) Bronius-*Siaubas*, *Liutauras* suimtas ir užverbuotas MGB agentu pseudonimais **Ramojus** ir **Serapinas**, MGB SG legenduotas prtz. **Šiaurys**.

Praneša šaltinis **Ramojus**: pokalbiuose su agentais paaiškėja kai kurių agentų charakterio savybės. Agentas **Tomas**-Kazys Kregždė (buvęs prtz. *Hitleris*, *Sausis*-Kregždė Kazys) draugauja su agentu **Keru**-Tautvilium Vaitiekūnu (buvęs prtz. *Vėjas*, *Zubrys*-Vaitiekūnas Tautvilis Alfredas, Kazio).

Agentas **Mažytis**-Petravičius Stasys (buvęs prtz. *Klajūnas*-Petravičius Stasys) per Viburytę ieškojo ryšio su *Siaubūnu* (prtz. *Siaubūnas*-Kraujelis Antanas).

2N sk., 4-os valdybos agentas **Bimba**-Bulka Juozas – legalizuotas 1954 m. pradžioje (buvęs prtz. *Skrajūnas*-Bulka Juozas).

MGB SG agentas **Tarzanas**-Antanas Chainauskas, Leopoldo (buvęs prtz. *Šalna*-Antanas Chainauskas, Leopoldo).

Pagal AKTĄ, 1953 09 27 išmokėtos premijos šiems MGB SG agentams:

Alfai (Radzevičius Alfonsas) – 1000 rub./mėn.;

Mažyčiui (Petravičius Stasys) – 1000 rub./mėn.;

Gudui (Bukauskas Kazimieras) – 800 rub./mėn.;

Mokytojui (Puodžiūnas Povilas) – 1000 rub./mėn.;

Žemaičiui (Navalinskas Juozas) – 1000 rub./mėn.;

Zigmui (Riauba Kazys) – 1000 rub./mėn.;

Kiečiui (Čepukonis Vaclovas) – 1000 rub./mėn.;

Nemunui (Kraujelis Kazimieras) – 1000 rub./mėn.;

Tomui (Kregždė Kazys) – 1000 rub./mėn.;

Šimoniui (Šinkūnas Bronius) – 800 rub./mėn.

Realizuojant agentūrinius duomenis, Troškūnų MVD „liaudies gynėjų“ 6-ių asmenų grupė, vadovaujama vyr. leitenanto Stepino, Šapio kaime Jono Dailidėno namuose apie 23.40 val. nušovė pabėgusį iš MVD prtz. Mykolą Janulį-*Tautvilį*.

Pažyma. 1953 09 16 sulaikytas Antanaitis Alfonsas, Kazio, g. 1922 m. Ramygalos r.,

Orelių k. Atsisakė dirbti, vėliau sutiko parašyti laiškus. Susitikimo metu įspėjo ryšininkus, kad dirba saugumui.

Drauge suimtas – Povilauskas Matas, Juozo, g. 1906 m., kuris taip pat kategoriškai atsisakė bendradarbiauti.

Kupiškio r. vis dar slapstosi buv. Blėkos būrio prtz. Kunčius Motiejus-Starkus. Jis 1951 m. priklausė Gedimino rajonui.

MVD 4-os valdybos 3-io skyriaus 1-o poskyrio specialiųjų agentų, kurie gauna atlyginimus (nachodiaščichsia na soderžanii) sąrašas.

Padėtis – 1954 03. Išmokėti atlyginimus MGB SG agentams:

Jurginui (Kimštas Jonas) – 1200 rub./mėn.;

Ramojui (Kalytis Bronius) – 1000 rub./mėn.;

Titnagui (Pakaušis-Lukenskas Vytautas) – 1000 rub./mėn.;

Kerui (Vaitiekūnas Tautvilis) 1000 rub./mėn.;

Dobilui (Vogulis Vytautas) – 1000 rub./mėn.

1953 m. STRIBŲ skaičiai Aukštaitijoje

LYA (KGB arch.), f. K-41, ap.1, b. 476. Pažyma apie stribų amoralius poelgius ir disciplinos pažeidimus LSSR „liaudies gynėjų“ gretose 1953 m. IV kvartalui

Sudarė LSSR MVD 4-os valdybos 3 sk. 4 posk. vrš. vyr. lt. Petraitis 1954 01 16.

Nusižengimo pavadinimas	Spalis	Lapkritis	Gruodis	Iš viso	Paiškinimas
Nusikaltimai	1	0	0	1	Pinigų pamestimas, Anykščiuose
Sovietinio teisėtumo pažeidimai	1	0	0	1	Šaudymas, Panevėžyje
Girtavimas tarnyboje	39	25	17	81	
Miegojimas poste	2	2	1	5	
Įsakymų nevykdymas	5	1	1	7	
Ginklo arba šaudmenų pamestimas	0	1	0	1	Ramygalos r. Pamestas naganas
Savavališkas pasitraukimas iš tarnybos	3	4	0	7	
Kiti nusižengimai	0	0	3	3	
Iš viso	49	33	22	108	

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 481. SSSR vidaus reikalų ministro pavaduotojui drg. Lunevui. Pranešimas apie specialiųjų agentų-smogikų grupių sumažinimą Lietuvos SSR.

Kovojant su „banditizmu“, Lietuvos SSR MVD ilgą laiką aktyviai naudojo kovai su pagrindžiu ir užsienio valstybių agentūra specialiai, sutinkamai su SSSR MVD sankcijomis, sukurtas agentų-smogikų grupes iš „liaudies gynėjų“, patikrintos agentūros ir perverbuotų ginkluotų „gaujų“ narių. Iš viso daugiau kaip 90 asmenų.

Nuo agentūrinių spec. grupių organizavimo pradžios agentai-smogikai atliko daugybę sudėtingų kombinacijų, kurių metu likviduotas nacionalistinio pagrindžio vadovaujantysis aparatas, diversinės-teroristinės grupės ir atsijusta iš užsienio kontržvalgyba.

Turint mintyje, kad LSSR liko mažai ginkluoto pagrindžio dalyvių ir nebetikslinga naudoti didesnių agentų-smogikų grupių, 1953 m. spalio–gruodžio mėn. likviduotos Kauno, Šiaulių ir Klaipėdos GO MVD (gal sričių grupės?), kuriose iš viso buvo 48 agentai-smogikai. Per tą patį laiką iš LSSR MVD 4-os v-bos SG atleisti 9 smogikai. Atleisti iš darbo smogikai įdarbinami įmonėse: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje, su jais per agentūrą palaikomi ryšiai, kaip su mūsų agentais. SG nariai, kurie iki patenkant į SG anksčiau buvo „gaujose“, stebimi.

Vykdyti tolimesnėms priemonėms likviduoti vis dar esančius gaujų narius ir šnipų diversines grupes prie LSSR MVD 4 v-bos palikti 35 agentai-smogikai. Šioje spec. grupėje palikti tik tie agentai, kurie pagal savo asmenines ir darbinės savybes charakterizuojami vien tik teigiamai.

Pagal planą, 4 v-bos spec. agentai yra dislokuojami dviejose spec. bazėse Vilniaus miesto apylinkėse, kaip techninės paskirties dalinys. Visos išlaidos, susijusios su apmokėjimu, nuoma ir kt., atliekamos sulig 9 str. grynais, per kombanką „karinės dalies 34373 vardu“.

Su smogikais vyksta užsiėmimai, imtasi priemonių, kad iš esančių komunistų ir komjaunuolių būtų sudarytos pirminės organizacijos.

Tikrinami patys agentai, jiems sekti panaudojama labiausiai kvalifikuota agentūra iš pačių smogikų tarpo. Visi MVD 4-os v-bos agentai šiuo metu pajungti „gaujų“ likučiams likviduoti.

Giedriko Stepono 10 „banditų“, veikiančių Pandėlio, Vabalninko ir Biržų r., likvidavimui veikia dvi grupės (pagal du kanalus), tai: agentai-smogikai: **Žvaigždė, Aleksas, Aušra, Aštrus, Ungurys, Drąsuolis** ir **Mikas**;

Streikaus „gaujai“ (7 „banditai“), kuri veikia Obelių ir Rokiškio r., likvidavimui veikia **Tarzanas, Aidas** ir **Orlov**.

Ignatavičiaus ir Purlio „gaujas“ ir pavienius „banditus“ Šmočiuką ir Milkevičių, kurie veikia Ukmergės, Smėlių ir Širvintų r., seka agentai-smogikai **Vasaris, Žvaigždė** ir **Globus**;

Palinausko „gaują“ (3 „banditai“), kurie veikia Kėdainių, Jonavos ir Ramygalos r., seka **Beržas** ir **Briedis**;

Labanauską bei kartu su juo veikiančius Kybartus, iš viso 4 „banditus“, seka smogikai **Aras** ir **Drąsuolis**;

Bagdono „gaują“, 4 asm., kurie veikia Varnių, Telšių ir Užvenčio r., seka agentai **Kirvis, Liūtas, Žilvitis, Aras** ir **Zvezda**.

Prieš Žukausko 3 asm. „gaują“, kuri veikia Jonavos r., naudojami smogikai **Petryla** ir **Kazėnas**.

Prieš „banditus“ Petkevičių, Ulecką, Daunorą, kurie slepiasi Prienų ir Panemunės r., bei „banditų“ vadeivą Ramanauską naudojama agentūra **Petryla** ir **Smelyj**.

Spec. grupių pasirodymas „gaujų“ veikimo rajone apsiriboja lankymu žmonių, su kuriais „banditai“ palaiko ryšius, siekiant, kad ateityje būtų išskiesti veikiančių „gaujų“ nariai. Į rajonus, kur „banditai“ nesilanko, SG nėra siunčiamos. „Banditus“ sunaikinus, pagal mūsų parengtą planą rajone veikiantys SG nariai yra legalizuojami.

Likviduojant „gaujas“, agentų smogikų skaičius bus palaipsniui mažinamas.

Pasirašo: LSSR vidaus reikalų ministras Kazimieras Liaudis, 1954 01 16.

LSSR vidaus reikalų ministrui į Nr. C/109 iš 1954 01 16.

SSSR MVD pritaria Jūsų priemonėms, mažinant agentų smogikų skaičių. Taip pat prašau Jūsų nustatyti asmeninę kontrolę likusioms dar spec. grupėms: kategoriškai uždrausti anksčiau praktikuotus vadinamuosius „apdorojimus“ spec. grupėje – „banditų“ talkininkus ir ryšininkus, kada agentai, apsimetę „banditais“, tardo sulaikytus asmenis, naudodami nusikalstamus metodus.

Taip pat reikalinga griežtai apriboti legendines priemones, naudojant agentus-smogikus, ypač tiriant antisovietines jaunimo grupes, nes nevykęs tokios priemonės įgyvendinimas gali tik suaktyvinti tų grupių veiklą ir kai kurių atskirų asmenų antisovietinį veikimą.

Pasirašo: SSSR MVD ministro pavad. k. Lunev, 1954 03 31.

LSSR Valstybės saugumo komiteto prie LSSR MT pirmininkui drg. Liaudžiui, 1954 04 22. Pažymėtini atvejai, kada agentai-smogikai, dėl operatyvinių darbuotojų aplaidumo ar kontrolės stokos, laiko savo gyvenamuose butuose ginklus ir naudojami jais nusikalstamais tikslais.

Taip Latvijos SSR MVD agentas smogikas **Orlov** laikė pas save privačiame bute automatą ir pistoletą, dar 1953 m. gegužės mėn. jam išduotą operatyviniais tikslais. Pasinaudodamas kontrolės stoka, **Orlov** sistemingai girtaudavo, moraliai puolė, susirišo su nusikalstamais elementais ir dalyvavo plėšimuose bei iš jam priklausančio ginklo nušovė fabriko darbininką Bukauską.

Siūlau patikrinti ir paimti iš agentų-smogikų jų laikomus bute ginklus, o ginklus jiems išduoti tik vykstant į operacijas likviduoti „gaujas“. Operacijai pasibaigus, ginklai turi būti iš jų paimti ir saugomi nustatyta tvarka.

Agentų smogikų elgesį griežtai kontroliuoti ir laiku užkirsti kelią jų nusikalstamoms užmačioms.

Pasirašo: k. Lunev

Pažyma apie padėtį specialiose agentų grupėse. Daugybę metų LSSR MVD likviduoti „banditizmui“ aktyviai naudojo agentų-smogikų grupes, sudarytas iš patikrintos agentūros, „liaudies gynėjų“ ir perverbuotų ginkluotų „gaujų“ narių. Sausio 1 d. duomenimis spec. grupė susidarė iš 35 smogikų, apgyvendintų vienoje bazėje. Vykdydami KGB prie SSSR MT nurodymus ir atsižvelgdami į tai, kad respublikoje liko mažai „gaujų“ ir „banditų“, agentų smogikų skaičių sumažinome iki 23. Iš likusių smogikų 4 yra KPSS nariai, 4 komjaunuoliai, grupės sudėtyje yra 5 smogikai, kurie praeityje buvo „gaujų“ nariais. Atleisti smogikai įdarbinami, artimiausiu metu jų skaičių sumažinsime iki 20.

Pasirašo: KGB prie LSSR MT 4-os v-bos laikinai e. vrš. pareigas pplk. Vukolov Nikolaj Pavlovič. 1954 06 04.

LYA (KGB arch.), f. K-11, ap. 1, b. 2784. LSSR MGB ministro pavaduotojui gen. mjr. drg. Kapralovui. Informatorius **Beržas** pranešė, jog Jūžintų vlsč. „liaudies gynėjas“ Baltakis Petras, Jono, 1947 m., iki įstojant į būrį, palaikė ryšius su „banditais“. Agentas **Moskvič** tai patvirtina, jog Baltakis Petras 1948 m. pavasarį įspėjo trėmimui paruoštą šeimą, kuri pasislėpė ir nebuvo ištremta.

Pagal šiuos duomenis Baltakis buvo demaskuotas ir prisipažino, tačiau turimų duomenų jo areštui neužteko, todėl jis tik išvytas iš „liaudies gynėjų“ ir perduotas Jūžintų vlsč. MGB skyriaus žinion.

Kamajų būrio kovotojas Krišiušas Alfonsas, Mato, g. 1928 m. Panemunėlio vlsč., Bažnytkaimio k. 1949 03 26, būdamas girtas, paliko tarnybą. 1949 03 27 paskirtas į postą valsčiaus MGB, ten užmigo. Jis apsvarstytas komjaunimo posėdyje, nubaustas papeikimu ir trimis paromis karcerio.

Tinkamas pavyzdys: naktį į kovo 3 d. pagal Kamajų vlsč. MGB sk. vrš. duomenis buvo pasiūsta 15 kareivių ir 4 „l. g.“ grupė, vedliu buvo „l. g.“ Didžgalvis, kuris, sumaniai veikdamas, nuvedė grupę į Kalvių k. iš miško pusės ir tokiu būdu blokavo namus, kuriuose buvo „banditas“. Tokiu būdu jam atsitraukimas buvo atkirstas, „banditas“ nušautas.

Naktį į kovo 10 d. Juodupės vlsč., MGB duomenimis, pasiūsta 7 asm. paieškos grupė, vadovaujama būrio vado pavaduotojo Žeizio, kuris Tartališkio k. apylinkėse sulaikė nepažįstamą žmogų. Paaiškėjo, jog tai Gradatskas Jonas, Edvardo, kuris ilgą laiką buvo pusiau legalioje padėtyje. Jis areštuotas kaip vokiečių okupacijos laikų baudėjas.

Pasiūymė „liaudies gynėjai“ ir organizuojant operaciją PRIBOJ (PRIBOJ – žmonių trėmimo į Sibirą kodo pavadinimas – R. K.), kada būrių sudėtis buvo panaudota, kaip jėga apylinkių blokavimui, jie žinojo vienkiemius, taip pat jų asmeninę sudėtį, kas padėjo veiksmingai blokuoti sodybas, užtikrinti asmenų sulaikymą, jų konvojavimą ir pakrovimą į transportą.

Pranešimas apie Rokiškio apskr. MGB „l. g.“ padėtį ir veiklą 1949 m. gegužės mėn.

Per ataskaitinį laikotarpį 3 nariai atleisti iš būrio. Panemunėlio vlsč. būrio narys Skruodis Petras, Vinco, g. 1929 m., 1949 05 24 buvo išleistas dviem dienoms su teise išvažiuoti į kitą valsčių. Pakeliui jis užėjo į vienkiemį, iš kur pagrobė dviratį (веломашину), tada, užvažiavęs pas pažįstamus, prisigėrė iki sąmonės netekimo ir buvo surastas girtas griovyje Pandėlio valsčiaus „liaudies gynėjų“. Dviratis grąžintas savininkui, Skruodis nubaustas dešimčia parų griežto arešto ir išbrauktas iš būrio sąrašų.

„Liaudies gynėjų“ Obelių būrio narys Andrijanov Jefim Anisimovič, g. 1909 m., iš Streipeikių k., Obelių vlsč., būryje tarnauja nuo 1946 m. vasario mėn. 1949 m. gegužės 18 d., būdamas poste – „dežurkoje“, jam buvo pavesta saugoti sulaikytą pilietę. Andrijanovui užmigus, Talutytė pabėgo. Įvertinant ilgą ir nepriekaištingą Andrijanovo tarnybą, jam skirta nuobauda 10 parų arešto.

Pranešimas 2N v-bos vrš. MGB plk. Počkaj, informacija apie padėtį „liaudies gynėjų“ būryje 1949 06 15–1949 07 15.

Operatyviniam aptarnavimui Juodupės būryje užverbuotas informatorius **Potapov**, g. 1928 m., kilęs iš vargingųjų, rusas, gerai moka lietuvių kalbą, komjaunuolis. Verbavo 1949 07 08 Juodupės vlsč. MGB vrš. kap. Nikolajev.

1949 07 08 informatorius **Aras** praneša, jog Kamajų būrio narys (stribas) Daminauskas Pranas jam pasakojo, jog vokiečių okupacijos metais jis tarnavo iki 1944 m. Obelių policijoje. Duomenys pasitvirtino ir Daminauskas perduotas agentūriniam sekimui.

1949 07 10 informatorius **Kurmis** pranešė, jog Ragelių valsčiaus būrio narys Michailovas pasakoja apie padėtį būrio viduje ir apie MGB sulaikytus asmenis. Duomenims

patikslinti pasiūstas inf. **Karvelis**, kuris išaiškino, kad Michailovas plepa visas būrio paslaptis, žemina „l. g.“ autoritetą, o ypač tuo pasižymėjusi jo žmona Kvedaravičiūtė-Michailova, kuri nešioja gandas.

Ag. **Lisa** praneša, jog Aleksandravėlės būrio narys (stribas) Antanas Gudonis vokiečių laikais padėjo išvežti Vokietijon sovietinius žmones, o Smetonos „režimo“ metais buvo šauliu. Gudonis iš būrio sąrašų išbrauktas.

Panemunėlio būrio narys (stribas) Mickus Julius vokiečių laikais buvo išėjęs savanorių į vokiečių kariuomenę, kur išbuvo metus ir du mėnesius. Duomenys pasitvirtino, iš būrio išvartytas.

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministrui generolui majorui drg. Jefimovui.

MGB ZARASŲ APSKRITIES SKYRIAUS SPECIALUS PRANEŠIMAS APIE VAINAUSKO „TERORISTINĖS-BANDITINĖS“ GRUPĖS LIKVIDAVIMĄ.

1948 m. gegužės 1 d. agentas **Klevas** pranešė, jog jis iš „banditų“ rėmėjo Gruodžio sužinojo, kad iš Rokiškio apskrities į Antazavės valsčių atėjo „banditai-teroristai“ Vainauskas ir antrasis, kuris žinomas tik slapyvardžiu *Nemunėlis*.

Agentas **Klevas** (MGB ag. **Klevas**-Jonas Ragulis iš Lukštinių k., Antazavės vlsč.) ir Vainauskas pažįstami nuo tų laikų, kada dar kartu buvo „gaujoje“. Nuo 1947 m. spalio mėnesio, kada **Klevas** sudarė sąlygas Bislio „gaujai“ sunaikinti, mes jį pervedėme į nelegalią padėtį, nuo to laiko jis su „banditais“ nebuvo susitikęs.

„Banditai“ Gruodžio teiravosi, kokiomis aplinkybėmis agento **Klevo** namuose buvo likviduota Bislio „gauja“, taip pat domėjosi agento **Klevo** elgesiu po minėtos „gaujos“ likvidavimo. Taip pat Vainauskas išreiškė norą asmeniškai susitikti su agentu **Klevu** ir išsiaiškinti keletą jį dominančių klausimų.

Mes agentą instruktavome susitikti su „banditais“ ir sužinoti jų ketinimus, išsiaiškinti jų ryšius ir, jei pasiseks, įsilieti į jų „gaują“ toliau šiai „gaujai“ sekti ir likviduoti. Jei „banditai“ juo nepasitikės, tuomet juos likviduoti.

Klevas gegužės 1 d. vakare Šile susitiko su minėtais „banditais“, kurie domėjosi Bislio „gaujos“ sunaikinimo aplinkybėmis, klausinėjo agentą apie jo ir jo šeimos elgesį ir t. t.

Toliau „banditai“ pareiškė norą įsirengti sau Šile bunkerį ir sukurti Antazavės valsčiuje bazę persikelti kitiems „banditams“ iš Rokiškio apskrities.

Agentas **Klevas** pagelbėjo Vainauskui ir *Nemunėliui* bunkerio statyboje. Gegužės 3 d. „banditai“ iš Šilo išėjo, agentui nepasakę nei kur eina, nei galutinio kelionės tikslo. Išeidami pasakė, jog greitai grįšią. **Klevui** bandant prisijungti prie grupės, Vainauskas atsakė: „Kadangi esi įtariamasis išdavęs MGB organams Bislio būrį, tai iki galutinio patikrinimo su mumis nevaikšiosi“.

Gegužės 11 d. Vainauskas ir *Nemunėlis* vėl atėjo į Šilą, prieš tai užsukę į Antazavės vlsč. Bradesių kaimą. Tą pačią dieną, susitikę su agentu, Vainauskas jam papasakojo, kad jo grupė nuo paskutinio susitikimo (1947 m. rudenį) nužudė 24 asmenis, tarp jų jis pats susekė ir nušovė Zarasų apskr. Imbrado vlsč. vykdomojo komiteto pirmininką Mišiūną, taip pat Rokiškio apskr. Aleksandravėlės valsč. vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoją ir daugybę kitų.

Kitą dieną, jiems esant bunkeryje, išgėrinėjant, Vainauskas papasakojo **Klevui**, kad artimiausiu laiku jie, t. y. „banditai“ yra numatę Antazavės valsč. likviduoti šias šeimas:

Šakalio – Antazavės vlsč. „liaudies gynėjų“, Mikucką, kurį įtaria bendradarbiavimu su MGB organais, „liaudies gynėjų“ būrio vado Kurakino ir dar vieną šeimą, kurios pavardės nepaminėjo. Vėliau Vainauskas pradėjo grasinti sušaudyti agentą *Klevą*, nes „banditai“ jį įtaria bendradarbiavimu su mūsų organais.

Esant tokioms aplinkybėms tame pat bunkeryje agentas *Klevas* nužudė „banditus“ Vainauską ir *Nemunėlį* jų pačių ginklais.

Mums atvykus į vietą, tarp užmuštųjų atpažinome Vainauską Joną, Stasio sūnų, kilusį iš Miškinų kaimo, Aleksandravėlės vlsč., o antrasis „banditas“ neatpažintas. Pagal agento *Klevo* žodžius, antrasis „banditas“ yra slapyvardžiu *Nemunėlis*, vardu Petras (kai kada „banditai“ jį vadino *Klieriku*), kilęs jis iš Rokiškio apskr., Ragelių valsčiaus (žuvusysis *Nemunėlis*-Petras Kuzma iš Kulių k., Jūžintų vlsč. – R. K.). Abudu „banditai“ apsirengę senos prieškarinės Lietuvos kariuomenės uniformomis, kiekvienas turėjo po sovietinį automatą su šoviniais, po vieną granatą ir po vieną pistoletą. Be to, iš nušautų „banditų“ paimti dveji žiūronai, fotoaparatas, medalis „Už narsumą“ Nr. 3150479, Kng. Margio raštas – kreipimasis į „banditus“, datuojamas 1948 03 30, „bandito“ *Tarzanėlio* laiškas, atsisaukimas, kuris vadinasi „Šalin kolchozus“, datuojamas 1948 04 10 d. ir įvairus susirašinėjimas.

Siekiant išsaugoti agento *Klevo* konspiraciją, „banditų“ lavonai pašaliniais asmenims nebuvo rodomi atpažinti, bet užkasti Šile, t. y. jų likvidavimo vietoje.

Pasirašo: LSSR MGB Zarasų apskr. viršininkas papulkininkis Pirogov.

R. K. p a s t a b a : šis laiškas-skundas, rašytas „Drg. Kapitonui“, buvo gautas iš vieno buvusio Pumpėnų stribo apie 1994 m. Laiško gale yra ir rašiusiojo parašas (neišskaitomas), bet tai akivaizdu, kad šis pilietis tikrai buvo lojalus sovietinei valdžiai ir dirbo okupantams. Rašto kalba netaisyta.

Drg. Kapitonui.

Mūsų kolūkio nariai, kurie patarnauja „banditams“ ir teikia jiems medžiaginę paramą: Ignas Palionis, Lelys Juozas, Brazdžionis Kazys, Brazdžionis Jonas, Feliksas Palionis, Purauskienė Marijona ir Gusevas su Palioniu Petru. 1951 m. iš kolūkio Lelio Juozo banditams buvo duota įvairių kultūrų: grūdų ir cukraus. Šie produktai buvo paimti iš kolūkio Lelio ir Palionio ir atvežti pas Igną Palionį, iš kurio pasiėmė „banditai“. Brazdžionis Jonas yra kolūkio išdininkas, kuris teikia „banditams“ piniginę paramą. Brazdžionis Kazys taip pat teikia „banditams“ medžiaginę paramą.

Pas Palionį Feliksą „banditai“ baliavojo per Kalėdas, kuris ir dabar palaiko juos. Purauskienė Marijona yra Šomkos pana, kuri – geriausias pataikūnas „banditams“. Ką ji pasako, tą „banditai“ daro. Per Kalėdas pas ją, kuri gyvena kartu su Palioniu Ignu, buvo balius. Tuo momentu pas juos buvo „banditai“, kurie baisiai sumušė brolių, ieškojo ir manęs nužudyti. Be to, iš mūsų paėmė karvę ir dar mušė motiną.

Gusevas Mikalojus ir Palionis Petras 1946 m., kai buvo kaimynystėje pas Palionį Juozą „banditai“, Gusevas taisydavo „banditams“ batus, o Palionis Petras duodavo alų ir lašinius. Aš pas jį ganiau ir tikrai žinau.

Bendrai, minėtieji asmenys vis grobsto kolūkio gėrybes sau ir „banditams“, yra tikri sovietinės valdžios priešai ir būtiniausiai šią kompaniją reikia išskirti.

Už pateiktas žinias atsakau: parašas

Baisioji diena

(užrašė Adomonytė-Šimeliūnienė)

1945 m. liepos 20 d. Panevėžio apskr., Raguvos vlsč., Naujų Levaniškių ir Šapio kaimuose užplūdo rusų ir stribų armija. Visi kalbėjo rusiškai.

Adomonis Kostas, Domo, g. 1911 m. – žemdirbys, turėjo 12 ha žemės. Tą dieną jis buvo išėjęs pas kalvį Laurenčiką Bronių į Šapio k. kaustyti arklio. Užplūdę kariškiai, pasiėmė minėtąjį Adomonį Kostą ir vedėsi į Raguvą. Kiek pasivedę, pradėjo jį mušti, liepė gultis, keltis ir taip kankino. Prie Šapio kapelių Adomonis ištrūkęs ėmė bėgti ir tada jį nušovė. Tą dieną iš namų paėmė nušovė Vareiką Joną, Dailidėną Kostą, Jono, Rišką J., Prano, Mincę Juozą, Antano, iš Mickūniškių kaimo – Janulį... Prieš mėnesį jie jau buvo nušovę (Sanį?) Mykolą ir Savicką Bronių pravarde Simuliokas.

IŠ RYŠININKO STASIO INDRAŠIAUS - DRĄSUČIO UŽRAŠŲ

Užrašyta Utenoje
1992 m.

R. K. p a s t a b a : Šiuos užrašus, kuriuos sudaro 262 psl., autorius man įteikė apie 1994-uosius metus su prašymu, kad juos, kažkiek „kultūringiau“ apdorojės, sudėčiau į savo leidžiamas knygas. Jo prisiminimus buvau jau užrašęs 1990 07 18 ir jie buvo publikuoti mano sudarytoje knygoje „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ II-oje dalyje 2-oje knygoje, psl. 464. Šiuose užrašuose kai kas iš dalies jau ir kartojasi, bet tai stengiausi praleisti, publikuoti dar nepaminėtus ir neaprašytus įvykius, taip pat čia sudėtus ir kitų autorių trumpus prisiminimus apie pokario laikotarpį. Autorius pradžioje maždaug tokiais žodžiais kreipiasi į skaitytoją:

<...> Mano gimtasis Drobčiūnų kaimas, kuriame gimiau ir augau, praleidau vaikystę ir jaunystės dienas, buvo Rokiškio rajone – vietoje rubežnavos su Kupiškio ir Utenos rajonais.

Visi čia aprašomi įvykiai siejasi ne tik su Rokiškio, bet ir su gretimų rajonų vietovėmis bei ten veikusiomis partizanų grupėmis ir padaliniais.

Pagrindinė partizanų globėja, laikytoja ir maitintoja buvo mano motina (Pranė Indrašienė-Urbonavičiūtė, g. 1902 m. Linsko k., Užpalių vlsč.). Ji buvo našlė, namų galva, šeimininkė. Aš tuomet buvau jaunas paauglys, todėl buvau visiškai pavaldus motinai, jos visus nurodymus pildžiau kaip šventą pareigą savo tėvynei. Mačiau savo motinos didį pasišventimą dirbti Lietuvos laisvės kovai. Jos didi patriotinė dvasia ir gili tautos mintis, bebaimis charakteris įkvėpė ir mane atsiduoti šiai šventai pareigai, eiti partizaninės kovos keliu, būti ryšininku.

Su pagarba ir meile tenka prisiminti labai geros širdies ryšininkę Onutę Vanagaite, iš atminties praleista dar buvę ryšininkai: Rapolas Gimbutis-Balandis, Gasparas Gimbutis-Degasparis ir Vladas Tursa-Daukantas.

Taip pat nuotraukose ne visi partizanai atpažinti, ne visų žinomos pavardės, pati nuotraukų kokybė yra kiek apgedusi, nes jos buvo paslėptos ir tik po daugelio metų surastos.

Aš daugiau stengiausi užrašyti tik pačius svarbiausius partizaninės veiklos epizodus, pagrindinius kovų momentus paprasta sodietiška kalba, nesigilindamas į esmę, neturėdamas literatūrinių gabumų, būdamas menko išsilavinimo... Manau – už tai man bus atleista.

Visa tai, ką čia užrašiau, turėjau vienintelį tikslą, kad iš Tautos atminties neišnyktų mūsų Tėvynės sūnų ir dukrų sudėtos aukos savo gyvybių kaina dėl Lietuvos laisvės, kad ateinančios kartos, mums išėjus, žinotų visa tai, kaip kovota ir kentėta vardan Lietuvos vardo išlikimo.

1992 m. rugsėjo 27 d. Stasys Indrašius

<...> Gerai atsimenu, kai 1941 m. vokiečiai vijo rusus. Tuomet labai įtemptai klausėmės radijo. Pas mane ateidavo kaimynai pasiklausti žinių, nes tais laikais mažai kas turėjo radiją. Kai vokiečiai užėmė Kauną, jie žmones perspėjo, jog bėgdama rusų ka-

riuomenė daugelyje vietų užnuodijo šulinius, vandentiekius ir net upes. Liepdavo iš nežinomų šaltinių nenaudoti vandens, negirdyti gyvulių, būti budriems ir atsargiems.

Kada 1944 m. užėjo rusų kariuomenė, kareiviai pareikalavo atiduoti radiją. Jie paėmė iš manęs aparatą ir kieme sudaužė, bet ir po to jie užeidavo pas mus ir reikalaudavo atiduoti radiją, mat matydavo iškeltą anteną tarp dviejų aukštų stulpų. Aš surinkau sudaužyto radijo imtuvo dalis ir parodydavau jiems tas nuolaužas, bet jie kaskart vis reikalavo gero aparato. Supratau, kad kitaip neapsiginsiu, nupjoviau tuos stulpus ir tada jau mane paliko ramybėje.

Frontui praėjus, viskas aprimo, aš pas žmones radau gerą radijo aparatą, bet jie bijojo juo naudotis, nes tuo laiku klausytis radijo buvo uždrausta. Stribai su enkavedistais tokius prietaisus atimdavo.

Aš išėmiau iš to aparato vidurius ir perdėjau į iš faneros sukaltą dėžę, prijungiau ausines ir tokiu būdu klausydavausi žinių. Buvo reikalaujama pašte registruoti radijo imtuvus ir kas mėnesį už juos mokėti mokestį. Pas mane ateidavo artimieji kaimynai pasiklausti žinių.

1944 m. birželio 9 d. buvo ankstyvas šeštadienio rytas, kai atvažiavo Antanas Matiušas su Zlatkumi iš Naujasodžio k., Rokiškio r. ir pranešė, kad nebetoli rusų kariuomenė. Užiminėjami miestai ir kaimai. Artėja frontas. Jie patarė ruošti slėptuvę. Su mano motina apėjo visus trobesius, apžiūrėjo mūsų sodybą. Sodyba buvo apsodinta įvairiais medžiais, iš šiaurės pusės buvo tankiai susodintos eglutės. Jie nutarė, kad slėptuvei įrengti tinkamiausia vieta yra už tvarto. Pasikinkę arklių, pradėjo kasti duobę. Žemę krovė į vežimą ir vertė į netoliese esančią balą. Duobę iškasė 250 x 150 cm, gylis buvo 150 cm. Virš duobės uždėjo keletą balkių, uždengė lentomis, šiaudais ir užpylė žemėmis. Tarp eglučių po šakomis padarė išėjimo angą. Į vidų primetė šiaudų, o ant viršaus užpiltas žemes sulygino ir apvelėnavo. Netoliese buvo krūva šakų, kurias perkrovė ant slėptuvės.

Tolumoje jau buvo matyti gaisrai ir girdėti patrankų trenksmas. Mano dėdė Matiušas išvažiavo už penkių kilometrų į Utenos r., Linskio kaimą. Ten buvo jo uošvija. Aš nuėjau pas kaimyną Pajarską pasikalbėti. Ten radau daugiau kaimynų. Jie klausėsi radijo. Sužinojau, kad rusai jau užėmė Tauragnus, Uteną, Daugpilį. Rytąjaus dieną sužinojome, kad užimti Užpaliai ir Butiškės. Tai buvo sekmadienis. Apie pietus kaimynai išsiskirstė. Pajarskai išardė radiją ir paslėpė. Parėjęs namo pamačiau, kad tame pačiame kaime – Drobčiūnų dvare vokiečiai kirto šakas ir krovė ant tankų, juos maskavo.

Aš su motina apsitvarkiau namuose ir išėjome į Narbučių kaimą. To kaimo gyventojai Gimbučiai savo sodyboje įsirengė gerą slėptuvę, ji buvo tvirtai padaryta: ant viršaus buvo uždėta trys eilės medžių, slėptuvė buvo didelė, tilpo trys šeimos. Prie išlindimo angos buvo didelis griovys – atsarginis išėjimas.

Mums bėeinant per lauką, vokiečiai pamatė rusų kareivius ir atidengė į juos ugnį, mes patekome į susišaudymą ir tai truko apie porą valandų. Kadangi mus užklupo plyname lauke, nespėjome nubėgti į Gimbučių slėptuvę. Susišaudymui pasibaigus, visą naktį praleidome pas Gimbučius, o ryte ėjome į namus karvės melžti, kiaulių pašerti. Arklių slėpėme krūmuose, kad nerekvizuotų. Pamenu, kaip vienas rusų kareivis pastebėjo mane bėseriant arklių, patarė gyvulį saugoti.

Užėjus rusams, teko vežti šaudmenis fronto pusėn. Važiavome pro Pakalynę, Me-

laišius. Pakelėje mačiau gulinčius užmuštus arklius ir vokiečių lavonus. Keliai buvo subombarduoti, žmonių ir arklių lavonai smarkiai dvokė, mat buvo karšta vasara. Keliu į fronto pusę žygiavo lauko kariuomenė. Bevažiuojant užskrido vokiečių lėktuvai. Arklius sustabdė, sugulėme grioviuose. Daug kartų teko slėptis nuo vokiečių lėktuvų antskrydžių. Važiovome iki Skapiškio. Pavakary mus paleido į namus, išdavę raštelius, kad mūsų daugiau nebevartų į gurguolę.

Labai sunku buvo grįžti, nes keliu žygiavo kariuomenė, buvo sunku prasilenkti. Apie vidurnaktį laimingai sugrįžau į namus. Motina nekantriai laukė manęs sugrįžtančio. Po šitos kelionės buvau atsargesnis ir labai saugojau arklį nuo pašalinių akių.

Gimbučių slėptuvėje glaudėmės apie savaitę. Eidavome pašerti gyvulių. Kartą, sugrįžę į namus, neberadome vieno bekono, o auginome tada tris. Kieme telkšojo kraujo klanas – nežinia kas jį paskerdė.

Su slėptuvės šeimininku Rapolu Gimbučiu nutarėme išsimaudyti, nes buvome labai paišini. Nuėję prie ežero, radome labai daug rusų kareivių. Nusirengėme ir pradėjome maudytis. Net nepastebėjome, kaip išniro vokiečių lėktuvas ir pradėjo šaudyti iš kulkosvaidžio. Panėrėme į vandenį, bet buvo nesaugu. Netoliese buvo pirtis, nubėgome į ją, bet ir ten buvo nesaugu, tada sukišome galvas į krosnį. Gal po pusvalandžio viskas nutilo. Skubėjome grįžti į namus ir daugiau, kol ėjo frontas, nedrįsime maudytis.

Kai frontas nutolo, maždaug po dviejų savaičių grįžome į namus. Apie Biržus, Pasvalį dar girdėjosi patrankų garsai ir kariuomenės dar buvo visur, jie traukė į Vakarus.

Po slapstymosi sutikome savo kaimo moterį, jinai parodė, kad iš rusų kareivių nebrangiai pirkusi suknelę, bet įtarusi, jog ji, ko gero, yra mano motinos ir drabužių grąžino motinai.

Grįžę į namus, daug ko neradome. Mūsų žemėje rusai buvo prikasę daug apkasų, ten suradau savo antklodę ir pagaltę.

Frontui artėjant, geresnius rūbus buvau sudėjęs į dėžę ir užkasęs klojime. Retkarčiais nueidavau į klojimą pasižiūrėti ar mūsų drabužiai dar nerasti. Vienu metu klojime gulėjo kažkoks aukšto laipsnio rusų kariškis, su juo kartu buvo ir moterų. Viena atsinešė vandens ir plovė to karininko kojas, paskui paėmė rankšluostį ir nušluostė, po to padžiovė. Į tai aš atkreipiau dėmesį, nes rankšluostis buvo lininis, diminis (diminis audeklas – su stikleliais iš peršokamų siūlų) ir išsiuvinėtas, ant jo buvo užrašas „Labas Rytas“. Mūsų kaime prie šulinio prausėsi ir kiti kariškiai ir šluostėsi lietuviškais lininiais rankšluosčiais išsiuvinėtais monogramomis. Aš manau, kad tai buvo iš žmonių paimti daiktai, nors kaimynai nesiskundė, kad jiems būtų kas dingę, bet tai, matyt, iš toliau buvo atsinešti tie rankšluosčiai.

Apolinaras Vilutis su žmona Natalija iš gretimo Narbučių kaimo 1944 m. vasarą padėjo mums pjauti rugius. Tais metais rugiai labai užderėjo. Aš vienas nepajėgiau tokio derliaus nuimti. Aš nešiojau pėdus ir stačiau į gubas. Mums bedirbant, rusų kariuomenė traukė į Vakarus. Ėjo ne tik gerais keliais, bet ir vieškeliukais. Mums ne kartą teko bėgti į krūmelius ir slėptis nuo lėktuvų antskrydžių. Kai pradeda šaudyti, tai net medžių lapai krinta. Kitą kartą slėpėmės keturiese po tilteliu, einančiu per griovį...

<...> 1944 m. spalio 29 d. atėjo skrebai su rusų kareiviais į Apolinaro Vilučio namus, sumušę jį smarkiai ir nušovė. Visai nekaltas žmogus žuvo. Apolinaro žmona Natalija

verkdama pasakojo, kad jos vyrą nušovė ryte. Jis buvo su vestuviniu žiedu ant rankos. Skrebai ir kareiviai vakare užėjo į kambarį, kur buvo pašarvotas velionis. Jie bandė velioniui numauti nuo piršto žiedą, bet ranka buvo sutinusi, niekaip negalėjo jo numauti. Žmona, pamačiusi kas darosi, sukliko, ėmė balsu šaukti. Į laidotuves buvo suėję žmonės, stribai, matyt, jų pabūgo, viską metę, išėjo laukan. Lauke bandė erzilą išsivesti, galiausiai, apsvaigę nuo samagono, kėsinosi namą padegti, bet rinkosi žmonės į šermenis, neliko ką jiems daryti, kol pagaliau paslaminėjo, pasiautėjo pykčiu ir kerštu degdami, galiausiai išvažiavo.

<...> Steponas Pajarskas buvo tardomas Kupiškyje. Iškentėjo žmogus žiaurios enkavedistų kankinimus, bandė, prisiartinęs prie lango, iššokti iš antro aukšto ir nusižudyti.

<...> 1945 m. motina priėmė į namus slapstytis jaunos vyrus. Beveik visi buvo artimi kaimynai, tik vienas buvo iš toliau – Albertas Nakutis-Viesulas. Iš visos grupės aš buvau jauniausias, apie politiką negalvojau ir jos nelabai supratau. Kaip man motina liepdavo, taip ir darydavau. Aš jos nurodymus pildydavau ir taip mane įtraukė į tą veiklą. Laikui bėgant, su vyrais draugaujant, jie mane tokia dvasia išauklėjo, nuteikė, jog reikia kovoti už nepriklausomą Lietuvą.

Kai dabar prisimenu tų laikų epizodus, tai mane pradeda baimė imti, sunku net įsivaizduoti, kaip tuokart rizikavau. Buvau jaunas ir apie pavojus negalvojau...

<...> 1946 m. mūsų bendroje šeimoje buvome trys Stasiai. Mūsų vardadieniai buvo minimi pavasari, t. y. gegužės mėnesį, 7-tą dieną. Tada buvo toks paprotys: vardo dienos išvakarėse draugai, kaimynai ateidavo, atnešdavo nupynę vainiką ir prie durų, pro kurias vaikštoma, prikaldavo. Vainikuotojai pasirašo, kad Stasys galėtų į vaišes pakviesti, žinotų kas dalyvavo vainiko uždėjime. Savieji, kurie žinojo, kad mūsų šeimoje yra trys Stasiai, o kiti žinojo, jog aš tik vienas švenčiu Stasines, bet tada duris vainikavo tik tie, kurie žinojo. Tada pas mus gyveno Jonas, Vladas, Albertas. Jų namiškiai gyveno netoliese, ateidami atsinešdavo gėrimų ir maisto ir tada švęsdavome vardadienius.

Visai netoli nuo savo gimtųjų namų – brolių, seserų ir tėvų buvo *Rugelis*-Jonas Pajarskas ir *Rūkas*-Stasys Gimbutis. Vieno į Svėdasų mokyklą ėjo sesutė, o kito – broliukas. Į mokyklą jiems buvo netoli, apie šešis kilometrus. Man jie daug padėdavo. Eidami į mokyklą jie matydavo kur rusų kareiviai, kur skrebai... Ar svetimieji išėjo, ar atėjo, iš kurios pusės atėjo, pavakary mato į kurią pusę nuėjo. Besislapstančiųjų artimieji žinojo, rinko žinias ir jas perduodavo mums. Kai vaikai sugrįžta iš mokyklos, aš nueinu pas juos ir sužinau, o parėjęs savo partizanams perduodu kas aplinkui dedasi. Nueidavau ir į tolimesnius kaimus susižinoti apie padėtį.

Kai apylinkėje ramu ir gamtos sąlygos tinkamos, kai žiemą keliai praminti ar pusto, tai tada ir partizanai iš slėptuvės išeina tvarkyti savo reikalų.

Partizanai klausydavosi „Amerikos balso“, kuris skelbė apie graitą išlaisvinimą, net datos buvo nurodomos ir vėl nukeliamos tolyn. Tai dešimto, tai dvidešimto, tai po Naujųjų Metų, tai Vasario 16-tai... Pradžioje vyrai tuo tikėjo, tikėjo Amerikos pagalba išlaisvinant Lietuvą, bet po keleto metų tos šalies pažadais ir gražiais žodžiais buvo nusivilta. Kiek daug jaunų žmonių pražudė „Amerikos balsas“ – mulkino savo pažadais, suvedžiojo...

R. K. p a s t a b a : maždaug nuo 1952 m. dažnai teko ir man paklausti „Amerikos balso“. Pamenu, labai įdomiai kalbėdavo komentatorius Urvikis, gerokai su humoru pasišaipydavo iš sovietinės valdžios, o ypač prieš didžiąsias šventes, kaskart vis pakartodavo: „Tikėkime, kad kitas Kalėdas švėsime laisvoje Lietuvoje...“ Man neteko girdėti tokių žodžių, jog „...tuoj po Naujųjų Metų arba po Vasario 16-osios būsim išlaisvinti...“ Tik teko girdėti, kaip suaugusieji kalbėdavo savame rate, kad va tas ar kitas mokytesnis žmogus sakė, girdėjęs per radiją, jog netrukus Amerika mus išvaduos... Greičiau tai buvo eilinė propaganda, skleidžiama pačių vietinių žmonių, kurie lindėdami drėgnuose bunkeriuose po žeme tegyveno viena viltimi, jog bus išvaduoti, nes „Amerikos balsas“ dažnai primindavo, jog sovietinė okupacija amžinai nesitęs, ragino neprarasti vilties.

Be to, reiktų atminti, kad „Amerikos balso“ radijas atstovavo ne vien Lietuvai, jo transliuojamos laidos buvo įvairiomis kalbomis. Gal nereiktų taip sakyti, kad „Amerikos balsas“ „...mulkino savo pažadais, suvedžiojo...“ – greičiau tai patys žmonės save „mulkino“, patys nežinodami kuo tikėti ir kuo ne. O galėjo būti ir iš tų pačių okupantų skleidžiama propaganda – „laukit, kentėkit, ateisim, išvaduosim“, kad kaip ilgiau užsitęstų jų požiūriu „betikslė“ kova, kad galėtų kaip daugiau išnaikinti besipriešinančių „nacionalistų“. Kad taip bus, jie jau seniai buvo numatę tokią baigtį.

Radijo laidos lietuvių kalba pradėtos rengti 1951 m. vasario 16 d. iš Niujorko. Jas transliavo Kazys Grinius ir Povilas Julius Labanauskas. Laikinai joms vadovavo Juozas Bronius Laučka, nuo 1951 m. rugpjūčio 2 d. tas pareigas perėmė Konstantinas Rudaminas Jurgėla. Iš pradžių lietuviškai programai skirta 15 min., 1952 m. gegužės 15 d. lietuvių padalinys ėmė transliuoti ir 15 min. laidas iš Europos, ten dirbo k. Grinius ir J. B. Laučka.

Ilgą laiką redakcijai vadovavo Romas Sakadolskis, nuo 1995 m. – Linas Rimkus. Lietuviškas laidas rengė Jurgis Bradūnas, A. Černeckis, Vytautas Dambrava, Antanas Dambriūnas, Konstantinas Jurgėla, Romas Kasparas, Alfonsas Petrutis, Jolanta Raslavičiūtė, Antanas Vaičiulaitis, Virginija Vengrienė, Rimantas Kanapienis ir kiti.

Buvo išleista sovietinio saugumo direktyva, kad tie partizanai, kurie pasiduos, prisi pažins, jiems bus dovanota, buvo agituojama registruotis. Keletas vyrų paklausė, bet tas įstatymas negarantavo vyrų saugumo. Ne visus paleido, kurie nuėjo registruotis, o kitus vėliau iš namų paėmė, nuteisė ar sušaudė. Būdavo gauname visokių žinių. Daugelis iš pagrindžio nesitraukė, nes netikėjo sovietinio saugumo garantijomis ir pažadais.

Rugelio-Jono Pajarsko brolis parūpino dokumentus ir tas išėjo gyventi legaliai, bet taip jam neilgai teko pagyventi. Jį saugumas surado ir 1950 m. sausio 6 d. Skiemonyse areštavo. Nuteisė 25-eriems metams lagerio. Kalėjo Karagandos lageriuose, atsėdėjo septynerius metus, buvo amnestuotas ir paleistas. Kai sugrįžo į Lietuvą, reikėjo kilnotis iš vienos vietos į kitą, nes sunkiai gaudavo darbą. Už dokumentų suklastojimą buvo nuteistas ir *Rugelio* brolis.

<...> 1946 m. vasarą mūsų namuose sugedo vėju varoma dinamą, tiekianti elektrą. Stulpe jos nebuvo įmanoma sutvarkyti, reikėjo variklį iš stulpo iškelti, nuleisti ant žemės ir tada remontuoti. Variklis buvo sunkus, stulpas aukštas, apie 18 metrų. Aš tuo laiku buvau jaunas, tiek jėgos neturėjau, kad dinamą iškelčiau ir sutvarkyčiau. Paprašiau *Rugelį*, jis sutiko padėti.

Iškėlus dinamą, gedimus pašalinau per kelias dienas. Tada vėl paprašiau *Rugelio* pagalbos. Kai jis ėlipa į stulpą ir ten užsitraukė dinamą, pastebėjo, kad rusas Mickus, kuris dirbo žemę prie mūsų sodybos (jo du sūnūs buvo stribai), sekė pasislėpęs tarp medžių. Rusas buvo priėjęs prie stulpo, galvą atmetęs pastovėjo, o paskui nuėjo prie šulinio. Tuo metu mano motina sėmė vandenį iš šulinio ir pradėjo su juo šnekėtis, o Jonas tuo metu

iš stulpo išlipo ir pasislėpė. Prie stulpo likau vienas ir pradėjau apie jį vaikščioti. Jonas tuo kartu buvo apsirengęs rusų kareivio drabužiais, aš irgi taip pat panašiais drabužiais vilkėjau. Nuėjau prie šulinio, rusas mane ėmė klausinėti, ar nebijau taip aukštai lipti. Pasidžiaugiau – kai buvau dar jaunesnis, miške nebuvo tokio medžio, į kurį nebūčiau įlipęs... Rusas taip ir nesuprato, kas į tą stulpą buvo įlipęs.

Tais laikais labai sunku buvo gauti akumuliatorių, kurie buvo labai reikalingi. Be akumulatoriaus neturėsi šviesos. Akumulatorius buvo toks daiktas, su kuriuo galėjai sukaupti el. srovės atsargą, bet per ilgą laiką akumulatorius sugenda ir nebepalaiko srovės.

1946 m. rudenį sužinojau, jog akumuliatorių turi vieno partizano brolis, kuris gyveno už septynių kilometrų nuo mūsų namų – Utenos r., Abromišio k. Tai buvo Baronas, pas jį teko nueiti. Tame pačiame kaime gyveno *Tarzano*-Stasio Gimbučio sesuo Stefa Paškonienė. Pirmiausia teko praeiti pro Paškonienės kiemą, o kiek paėjus, buvo Barono namai.

Praeidamas pro Paškonienės namus, galvą pasukau į jos namo langų pusę, ji ranka mostelėjo, kad pas ją neužeičiau. Buvo maždaug 10-ta val. dienos. Nuėjau pas Baroną, nusipirkau akumuliatorių, įsidėjau į maišą ir pailsėdamas nešiausi. Akumulatorius, nors ir be rūgšties, bet labai sunkus. Po valandos priėjau Paškonienės namus ir nutariau, kad akumuliatorių reiktų pas ją palikti, o kitą dieną atvažiuosiu su arkliu ir parsivešiu.

Tik atidariau duris ir mane pasitiko rusų kareiviai su atkištais automatais. Čia pat paklausė ką aš taip sunkiai nešu ir ką aš veiksiu su šituo daiktu. Paaiškinau, jog noriu panaudoti šviesos gamybai, o užėjimo tikslą pasakiau, kad noriu pasiskolinti arklį ir parsivežti akumuliatorių.

Kareiviai patikrino mano dokumentus ir liepė sėstis. Ir taip jie mane nuo 11-tos val. išlaikė iki sutemų. Nei patys iš kambario ėjo, nei manęs paleido. Kai atidariau kito kambario duris, ant grindų pamačiau paklota šiaudų ir gulintį kareivį. Kai ėjo į lauką, apsi-vilklo šeimnininko lietpaltį. Tą patį lietpaltį vilkosi ir kiti eidami į lauką.

Aš ten ne vien dėl akumulatoriaus buvau užėjęs. Stasys Gimbutis man buvo pavedęs sutvarkyt kai kuriuos reikalus. S. Paškonienės namai buvo visai prie Kušlių miško, todėl čia kareiviai užsimaskavę laukė ateinant partizanų, o labiausiai S. Gimbučio.

Gyvenome netoli miško vadinamo „Priedėliu“ – mes tą mišką vadinom „Pridotkais“. Miškas buvo nedidelis, daugiausia lapuočiai. Prie miško glaudėsi *Rugelio*, *Drąsučio*, ryšinininko *Rūko* ir kaimyno Banio Barono žemė. Baronų buvo gausi šeima. Visi artimesni kaimynai gerai sugyvenome. Vasarą, kai ateina partizanai, apsigyvena tame miške. Visi kaimynai juos remia, vieni kitų nesisaugo, neša maistą. Jei kas ką bloga sužino, tuoj pat praneša. Kartais pas partizanus sueidavo net keli kaimynai.

Barono vaikai tame miške karves ganydavo, buvo balsingi, nuo ryto iki vakaro skambėdavo jų dainos. Jei Barono vaikai kurią nors dieną nedainuoja – tikriausiai apylinkėje neramu. Toks buvo mūsų sutartinis ženklas.

Tėvas Banys Baronas iš Narbučių kaimo buvo geras kaimynas. Turėdavo gero tikro miežinio alaus, mes jį „Žaldoku“ vadinom, o kartais ir naminukės išvarydavo iš rugio grūdo. Pasikviesdavo gimines, artimesnius kaimynus ir vaišindavo. Susirinkę padainuodavo, gražiai laiką praleisdavo, aptardavo savo bėdas ir negandas. Būdavo, kad at-

eidavo ir nekviesti – ateidavo ne pasilinksminti, o paklaustyti kas ką šneka, gal kas iš susirinkusiųjų apie politiką ar partizanus prasitars: pas ką buvo užėję, kas juos remia... Buvo kaime ir tokių žmonių ir be jų išgertuvės, pobūviai nepraeidavo. Baronas Banys mirė 1962 m., o Baronienė – 1987 m.

<...> 1951 m. Narbučių k. pasitraukusių nuo tremties Ziberkų namuose įsikūrė kolūkio pirmininkė Gasparavičiūtė. Ji ten gyveno, o sribai ją saugojo. Mano artima kaimynė kolūkio kontoroje dirbo ir mane skundė, nes ji apie mane kai ką žinojo.

Pirmininkę namuose ir kelyje saugojo sribai. Kur tik pirmininkė važiuoja, iš paskos sribai seka. Ją lydėdavo dieną ir naktį. Pirmininkė ar tai nusipirko, ar kas jai dovanavo seną radijo imtuvą „Philips“. Gal kas pasakė, kad aš domiuosi radijo aparatais. Pirmininkė mane pasikvietė, kad aš jai įrengčiau tą radiją. Jos prašymą išpildžiau. Anteną ištiesiau, baterijas ir akumuliatorių pajungiau. Kai viską sutvarkiau, aparatas grojo. Tada ji paprašė, kad aš parodyčiau, kaip pasiklaudyti tolimų stočių – iš Amerikos, bet aš išsigyniau, pasakiau, jog nemoku, tokio radijo aparato neturėjęs ir nežinau kaip tai padaryti. Už darbą ji man pastatė samagono butelį, bet aš jai pasakiau, kad negeriu.

Pas pirmininkę buvo kažkoks vyriškis. Gal jos simpatija? Gal giminaitis? Aš to nežinojau. Tą butelį bendrai visi sugėrėme, ji atnešė antrą, po to pirmininkė man ėmė pasakoti, jog apie mane jai žmonės yra visko pripasakoję, kad mūsų namuose yra „banditų“ lizdas. Kai jinai važiuojanti pro mūsų namus, labai bijanti... Ji prikalbėjo visokių nesąmonių. Aš tada pasidomėjau, kas taip apie mane prikalbėjo. Pirmininkė atsakė, jog tai daranti mano artima kaimynė. Ta moteris pati bijodavo savo namuose nakvoti, ateidavo pas pirmininkę.

Kai aš pas pirmininkę butelį gėriau po radijo imtuvo taisymo, kitame kambaryje sėdėjo sribai. Prie išgertuvių stalo ji sribų nekvietė, man tyliai į ausį tarstelėjo, jog ne viską savo saugotojams pasakanti.

<...> Kolūkis mūsų krašte buvo jau anksčiau susikūręs, bet visuomeninių pastatų tuo laiku neturėjo, kolūkio gyvulius laikė pas žmones tvartuose. Tuo laiku mūsų tvarte irgi buvo kolūkio kiaulės, kurias prižiūrėjo mano žmona. Ji kiaules gerai prižiūrėjo, jai už gerą darbą skyrė apdovanojimus. Žmona gavo dovanėlę – nuotraukų albumą, kurį skyrė rajono valdžia. Po apdovanojimo atvažiavo kolūkio pirmininkas Stasys Baranauskas su draugais „aplaistyti“ dovanos. Jie buvo išgėrę ir reikalavo, kad mes juos vaišintume. Ant stalo padėjome degtinės butelį ir dešros užkandai, o Baranauskas įsileido vilkšunį ir nuo stalo ima ir mėto tam šuniui dešros gabalus. Visą dešrą sušėrė ir, daužydamas kumščiu stalan, reikalavo daugiau dešros ir degtinės. Kai gerokai išgėrė, pradėjo triukšmauti ir kumščiu stalan daužyti, reikalauti susitikimo su „banditų“ vadu. Jis bėgiojo po kambarius su revolveriu ir ieškojo „banditų“ vado, mane vadino „banditų“ ryšininku ir reikalavo parodyti „banditų“ vadą.

Tada partizanai pas mus jau nebegyveno, bet Stasys Baranauskas grasino man revolveriu ir vis reikalavo susitikimo su „banditais“, nes turįs su jais daug reikalų aptarti.

Po visų skandalų aš išėjau ieškoti partizanų vado, o kai grįžau namo, pirmininkas su savo draugeliais jau buvo išvažiavę. St. Baranauskas buvo ne vietinis, jis buvo atsiųstas iš rajono centro į mūsų kolūkį. Jis apie mane negalėjo žinoti, bet tarp gyventojų buvo vietinių padlaižių, kurie jam žinias teikdavo. Kai jį susitikdavau blaivų, netgi tada jis mane

vadino „banditų“ gaujos pakaliku. Aš vis bandydavau jį įtikinti, jog esu savas, ne joks „banditų“ pakalikas, bet jis manimi vis vien netikėjo. Jis mane vadino gaujos ryšininku ir globėju ir grasino ištremti į Sibirą, izoliuosiant nuo visuomenės.

Su Margio rinktinės vadu Juozu Kemekliu-*Roku* pasitarėme ką daryti, kad mane pirmininkas persekioja. Jis man patarė maskuotis, bet vargu ar tai padės? Buvo gerų žmonių mūsų apylinkėje, bet buvo ir blogų. Tokie žmonės galėjo įduoti ir parduoti, kad ir neturėdami konkrečių įrodymų, bet vadovaudamiesi nuojauta.

<...> 1950–1951 m. rinktinės vadas *Rokas* ir Balys Žukauskas-*Žaibas* prašėsi, kad juos priimčiau žiemai, nes jie žinojo, jog pas mane anksčiau gyveno jų draugai, kadangi žiemojimui reikia iš anksto ruošti – maskuotis. Pas mus būtų saugiau gyventi ir nuo vietinių skundikų saugiau.

1951 m. rudenį mūsų apylinkėje vyko raudonųjų valymas – žudynės. Po to pradėjo labiau kratyti ir mane pradėjo terorizuoti, visai užgaulioti, įtarinėti. Gal dėl to pabūgo, kad mūsų partizanai žuvo nelietę žmonių – svetimi, atėję iš kitur taip elgėsi.

1952 m. mūsų miške vis dar lankydavosi partizanai, bet jau mažai man pažįstami.

<...> 1965 m. dirbau laiškininku „Aušros“ kolūkyje. Vieną dieną atnešiau laišką kolūkio pirmininkui Pūgžliui. Pirmininkas perskaitė tą laišką ir įmetė į šiukšlių dėžę. Jam išėjus, aš tą laišką pasiėmiau iš šiukšlių dėžės. Ant laiško buvo pašto antspaudas ir data: 1965 m. kovo 18 d. Laišką perskaičiau, jis buvo be autoriaus parašo. Ilgai ieškojau taikydamas žmonių rašysenas, kas mane ir kaimynus skundžia. Kadangi laiške paminėtas ir Balaišis, perdaviau tą laišką jam. Balaišis buvo labai susirūpinęs, nes buvo suklautojęs savo gimimo metus, kad nereiktų į rusų armiją eiti, todėl dėjo visas pastangas skundikui surasti ir po ilgų ieškojimų surado. Pasirodo, skundikas – tai to paties kaimo gyventojas Jonas Meginis. Vėliau tapo aišku, kad tas Meginis ir saugumiečiams tokius laiškus rašo. Tada supratau kieno dėka saugumiečiai mano namuose tokią nuodugnią kratą darė, net grindis laužė. Nieko pavojingo neradę, pažadėjo visą sodybą sudeginti, bet tuo metu niekas nežinojo, kad Meginis skundžia savo kaimynus, nes visiems gerą draugą vaidino, su visais draugiškai kortomis lošė. Tik 1966 m. Mykolas Balaišis skundiką išaiškino.

<...> **Jonas Pajarskas, Augusto**, g. 1925 m. Drobčiūnų k., Svėdasų vlsč., Rokiškio apskr. Dirbo ir gyveno Utenoje. 1943 m. stojo į gen. Povilo Plechavičiaus armiją, jam teko kariauti su lenkų Armijos Krajovos partizaniais. Tuoj po karo žuvusiuosius atvežė į Uteną, kai kurių kūnai buvo labai sudarkyti, nebuvo galima atpažinti. Artimieji galvojo, jog ir Jonas jau žuvęs, jam jau ir šv. Mišios buvo užsakytos. Namiškiai apgailėjo, apverkė ir paminklą pastatė, kaip ir visiems jo draugams, bet po septynių savaičių jis sugrįžo į namus. Nieks nebesitikėjo, kad jis gyvas. Jie šešiese pakliuvo gyvi į lenkų nelaisvę. Iš vietinių sužinojo, jog juos sušaudys.

Juos laikė uždare klėtyje ir tvora buvo aptverta stačiomis lentomis. Ant grindų buvo pamesta šiaudų ir jie taip gulėdavo. Jie tuos šiaudus atskleisdavo ir grindis su peiliu ėmė pjauti. Kadangi varydavo į darbą, tai po vieną vis apsimesdavo, jog serga ir taip tas „sergantis“ užrakintas klėtyje pjaustė grindis. Jie taip dirbo dieną ir naktį, kol išpjovė lentas ir visi šeši laimingai pabėgo, po to grįžo į darbą Utenoje.

Kai rusai okupavo Lietuvą, Jonas į kariuomenę nestojo, o sugrįžo į gimtinę ir ten pradžioje slapstėsi savo namuose, po to įstojo į partizanų gretas, turėjo *Rugelio* slapyvardį.

Su kitais partizanais slapstėsi mano (St. Indrašiaus) sodyboje. Kai mano sodybą labai kratė, tai laikinai slėpėsi miške.

<...> **Joną Žilį atsimenant.** 1993 m. gruodžio 19 d. Naujikų kaime, Svėdasų vlsč., Anykščių r. savo namuose buvo žiauriai nužudytas Jonas Žilys. Ši žinia labai giliai sukrėtė mane, kaip netekusį jaunystės dienų geriausio draugo, bendradarbio, pokario rezistencijos kovoje daug padėjusio partizanams.

Pamenu anas dienas, kai mano tėviškėje buvo partizanų bunkeris. Jie mane dažniausiai siųsdavo pas Žilį, duodami nunešti ginklų, jų detalių ar radijo aparatą, kad šis pataisytų. Žmogus buvo visų galų meistras-auksarankis; sugebėjo meistriškai atlikti staliaus, statybininko ir šaltkalvio darbus, mokėjo bendrauti su žmonėmis kasdieniniame gyvenime – nieko neužgauti, neįžeisti ar kuo nors nuskriausti, mokėjo išlaikyti bet kokią paslaptį.

Atsimenu keliones su juo partizaninės kovos reikalais – dėl reikalingų dalių radijo aparatui arba rašomojo popieriaus. Kartą anksti ryte išsiruošėme dviračiais važiuoti į Daugpilį, o tai ilga kelionė – 80 kilometrų. Pavargom, bet patenkinti. Jau saulutei sėdant, sugrįžome į namus apsirūpinę kuo reikalinga, tik labai bijojome, kad neįkliūtume į rankas stribams ar rusų NKVD-istams.

Kitą kartą turėjome keliauti į Vilnių. Važiavome abu su mano motociklu. Jis turėjo teises – vairavo. Kad padengtume kelionės išlaidas, nusipirkome prekių. Prekes parduodamas, Jonas neuždėdavo antkainio, parduodavo ta pačia kaina. Tai rodė jį esant teisingu, negobšiu žmogumi.

Jei kada gaudavo partizaninės spaudos, visuomet pasidalydavome abu. Aš žinojau jo uždarą būdą, mokėjimą tvirtai išlaikyti paslaptį.

Partizanas Juozas Kemeklis-Rokas, Rimutis keletą kartų pas jį taisė radijo aparatą. Įvertindamas Žilio nuopelnus, buvo išdavęs jam partizaninio judėjimo pažymėjimą, deja, jis buvo tiek kuklus ir užsidaręs, jog niekam apie tai nesigyrė ir to pažymėjimo nerodė.

<...> Galiu paminėti mūsų partizaninės kovos dar vieną draugą – Juozą Čeponį iš Pamalaišio kaimo, Svėdasų vlsč. Čeponis taip pat buvo gabus žmogus. Galėjo atlikti kalvystės, tekintojo, suvirintojo darbus. Tokie žmonės partizanams buvo labai reikalingi. Už ginklų taisymą apie 1945–1946 m. vargšas Juozas pateko į saugumo rankas, buvo nuteistas dešimčiai metų lagerio. Iš ten sugrįžo iškankintas, be sveikatos. Dar pagyveno keliolika metų ir mirė. Taip netekau dar vieno savo geriausio draugo, anų žiaurių kovos su bolševikais dienų bendražygio.

* * *

<...> Partizanės **Elenos Uoksienės-Valevičiūtės-Nidos** laiškas, rašytas Audrutei 1991 m. gruodžio 10 d.

...Miela Audrute, šiandien gavau Jūsų netikėtą laišką. Kai perskaičiau, supratau kas rašo ir susitvarkius sėdu rašyti atsakymą. Aš su jūsų dėde Stasiu Gimbučiu-Tarzanu gyvenau pusantrų metų sykiu nuo 1948 m. gegužės mėn. iki 1949 m. lapkričio 1 d. Aš buvau išbėgusi iš Kupiškio kalėjimo ir kito kelio man nebuvo – tik miškas, bunkeris arba šiaurė... Buvau partizanų ryšininkė nuo 1946 m. Registrantas išdavė. Mano tėviš-

kė – prie Šimonių girios, prie Šventosios upės, o girioje buvo daug partizanų, daug bunkerių, tai ir ryši palaikyt reikėjo.

Aš iš sykio atėjau pas Antaną Starkų-*Montę*. Jis buvo rinktinės vadas. Ten buvo mano sesuo Janina-*Astra*. Ji mokytojavo, ją irgi išdavė, kad turi ryši su partizanais. Ją areštavo, užverbavo ir išleido, bet ji nuėjo pas partizanus, jie ją priėmė.

Kai aš atėjau, partizanai nutarė, kad sesės nebūtų sykiu nelaimės atveju ir mane pasiskyrė pas Stasį Gimbutį. Jis buvo būrio vadas ir taip aš perėjau į jo bunkerį. Ten buvo mano kaimynas, kurį laidojom 9-tą dieną, pusbrolis Kriaučiūnas. Ten buvo šeši vyrai ir aš. Taip ir pradėjom kryžių kelius.

Viskas buvo gerai, gyvenom kaip viena šeima. Susitikdavau su sesute kasdien stovykloje. Vyrai buvo geri, ne taip kaip su kavalieriais, gyvenom kaip broliai ir seserys. Virėm valgyt, palaikėm švarą, tvarką, ryši su ryšininkais, platinom partizaninius laikraščius. Jei tas nelaimingas lapkričio pirmosios rytas, sudužo mūsų visų svajonės sulaukt laisvos Lietuvos.

Prie Andrioniškio buvo paimtas Algimanto apygardos vado Šarūno būrio vienas gyvas sužeistas partizanas, o rytojaus dieną jis rusus atvedė pas mus. Tai žinojo ir parodė mūsų bunkerį *Mantas* ir *Piršlys*. Kai aš pamačiau tą partizaną Kauno saugume (turėjau akistatą), tegu jam Dievas atleidžia už jo kaltes. Jis buvo visas apdegintas ir iškankintas. Jis neiškentėjo ir parodė mūsų tris bunkerius, o pradžią padarė Kučys (MGB ag. Kučys Vytautas-*Mikas*). Gal jau skaitėt, buvo rašyta?

Dabar apie Jūsų dėdę. Kauno saugume išbuvaui iki kovo pradžios. Tardymai baisūs. Aš turėjau akistatą su jūsų dėde, tai jis sakė – jei žinai, tai parodyk, kur sesuo... Tada supratau, kad jis neparodė sesers bunkerio. Ten buvo šeši žmonės. Ir man davė Dievas stiprybės: vienas žodis – nežinau... Kai atgavau sąmonę, jau buvau surišta, gulėjau kniūbsčia prie bunkerio. Atėjo gydytojas su baltu chalatu, subintavo galvą, ranką ir koją kairėje pusėje ir netoli mačiau, kaip jūsų dėdė Stasį Kriaučiūną-*Liutaurą*, Feliksą Niaurą-*Ciprą*, Vladą Karosą-*Vilką* irgi rišo bintais. Jie visi buvo sužeisti, kruvini, o trys buvo negyvi.

Kai grįžau pirmą sykį į Lietuvą, sutikau pažįstamą Svėdasų kapinėse. Pasakojo apie jūsų dėdę, kad jis buvo atvežtas Svėdasuose ir kareivių varomas, po to jį išvežė į Utenos kalėjimą. Ten buvo teismas ir nuteisė jį mirties bausme – sušaudyti. Ta moteris pati nebuvo teisme, ten buvo jos pažįstama ir viską matė ir girdėjo. Po teismo jūsų dėdę išvedė į kiemą su grandinėmis ant rankų ir ant kojų. Tai turbūt kur nors prie Utenos sušaudė ir užkasė? Ta moteris, kuri man apie tai pasakojo, ji iš Aulelių kaimo, bet jau mirusi, iš jos šeimos nieko nelikę.

Tai tiek tam sykiui, ką aš žinojau apie Jūsų dėdę. Jei būsite Panevėžyje, prašom užsukti pas mane. Beržų g. 49-31.

* * *

Algimanto apyg. Kng. Margio rinktinės paskutiniųjų partizanų žūtis

Užrašė St. Indrašius
1995 m.

Kamajų vlsč., Kuosų k. pas Žalalienę ant upelio kranto slėptuvėje buvo prisiglaudę Dobilo būrio vadas Jonas Mockus-*Donkichotas*, Vėjas iš Ragelių bažnytkaimio, Antanas Dilys-*Litas* iš Čivilių k., Jūzintų vlsč. ir Vilius Nemeikšis-*Šeškus* iš Užpalių k., Jūzintų vlsč.

Tą naktį jie gal ir nesitikėjo, kad skiriasi visam laikui. Slėptuvėje liko J. Mockus-Vėjas, o *Litas* ir *Šeškus* patraukė į savo kaimą – Čivilius. Juk ne už kalnų šv. Kalėdos. Janina Jackevičiūtė, vėliau Nemeikšienė – *Šeškaus* žmona iš Čivilių k. pasakojo apie tolimesnius įvykius:

– 1952 m. gruodžio mėn. 12 d. 12.00 val. nakties pas mus atėjo A. Dilys-*Litas* ir V. Nemeikšis-*Šeškus*. *Litas* paprašė pakviesti Stasį Žitkevičių (jis dirbo kolūkio sandėlininku ir partizanams padėdavo maistu). Kai pas jį užėjusi pasakiau ko atėjau, jis pasišnibždėjo su žmona, pasikniso spintoje ir išėjome pas partizanus. *Litas* ir *Šeškus* pakalnėje prie žilvičiais apaugusios kūdros mūsų laukė. S. Žitkevičius pripylė po stiklinę *Litui* ir *Šeškui* degtinės. Aš paragavau iš *Šeškaus* stiklinės ir nusipurčiau, o S. Žitkevičius nusijuokė, kad tai savos gamybos ir nuėjo su *Litu*. *Šeškus* tuoj pat pasiskundė, kad jam kerta kojas ir pargriuvo. S. Žitkevičius, parėjęs namo, sėdo ant arklio ir nujojo į Gečionių dvarą, kur stovėjo rusų garnizonas ir stribai ir jiems apie mus pranešė. Netrukus budeliai jau beldė į duris ir langus ir sugriuvo į vidų. Kai pradėjau šaukti, Dručenko man trenkė buože ir aš nugriuvau. Atsipeikėjau tik Dusetose. Sėdėdama kampe mačiau, kaip pro šalį nunešė *Litą* ir *Šešką*. Atrodė, tarsi baisų sapną sapnuočiau. Vežant iš Dusetų, mus aplenkiančiame vežime pamačiau už nugaros surištomis rankomis V. Nemeikšį-*Šešką*. Mane nuvežė prie mašinos, su kuria kalinius vežioja, ir išvežė į Vilnių. Ten mane nuvedė į saugumo pastato antrą aukštą ir ten tris paras dieną ir naktį tardė, po to nuvedė į kamerą. Prasi-dėjo kalinės gyvenimo dienos – kankinimai ir pažeminimas. Vėliau perkėlė į Lukiškių kalėjimą. Nuteisė 25 metams lagerio ir 5 metams be teisių. 1953 m. liepos mėn. mūsų ešelonas pajudėjo į Archangelsko lagerius. Taip pat buvo nuteisti mano tėtis ir *Šeškus* su *Litu*, o Stasys Žitkevičius, sako, buvo stribų saugomas dieną ir naktį, kol jį išgabeno į Klaipėdą. Ten jam buvo suteiktas butas, piniginė premija ir dar medalis užkabintas.

Su Jonu Mockumi-*Donkichotu*, *Vėju* jiems taip susidoroti nepavyko. Suėmus bendražygius, apsuptas keliais saugumo kariuomenės žiedais, jis vienas gal prieš šimtą laikėsi ištisą dieną. Tų namų šeimninę Žalalienę kareiviai kelis kartus varė raginti, kad partizanas pasiduotų, bet kol turėjo šovinių, jis atsisaukė, sunaikino dokumentus, supjaus-tė savo aulinius batus, odinę striukę, kad geri daiktai neatitektų stribams, o tada pats užgulė ant granatos... Taip žuvo Dobilo būrio vadas, 1948 m. kovo mėn. 18 d. perėmęs vadovavimą būriui. Taip pat išdaviko auka tapo prieš tai vadovavęs būriui Kazimieras Jurevičius-*Dobilas*.

R. K. p a s t a b a : Kazimieras Jurevičius-*Dobilas*, g. 1924 m. Kovelų k., Rokiškio r. (tarp Sėlynės ir Laibgalių), žuvo išduotas MGB agento *Dalgio*-Jono Tervydžio 1949 m. Plačiau apie tai aprašyta Juozo Vytauto Uzdilos monografijoje „Rokiškėnų Gandis“, išleistoje 2007 m.

Prtz. **Vilius Nemeikšis-Šeškus** po lagerio grįžo į Latviją ir ten mirė, palaidotas Jūžintų kapinėse.

Prtz. **Jonas Mockus** (kitur – **Mackus**)-*Donkichotas, Vėjas*, g. 1923 m. Ragelių bažnytkaimyje, žuvo 1952 m. gruodžio 12 d. Kuosių k.

Knygoje „Laisvės kovotojų prisiminimai“ VII d. 1-a knyga. 584 psl. pažymėta: 1952 10 21 kažkoks Žitkevičius, užverbuotas kaip agentas *Kaimynas*, išdavė Ažuolo būrio vadą A. Tijūnėlį-*Liepq*, o gruodžio 12 d. „Neptūnu“ apsvaigino ir perdavė saugumui ryšininkę Jackevičiūtę bei Ažuolo būrio partizanus V. Nemeikšį-*Šeškų* ir A. Dilį-*Litq*. Kažkuris iš suimtųjų tardymo metu nurodė būrio ir Aušros tėvūnijos vado slėptuvę.

IŠ ELENOS PETRYLAITĖS-INDRAŠIENĖS atsiminimų

Užrašyta 1991 m. vasario mėn.

Utenoje, P. Vilūno g. 19 (dabartinė – Sėlių g. 19)

Esu gimusi 1926 m. birželio 22 d. Rokiškio apskrityje, Kamajų vlsč., Verksnionių kaime. Mano tėvai buvo ūkininkai, turėjo 16 ha žemės. Šeimoje mes buvome penki vaikai, aš buvau vyriausia. Trys buvome gimę pamečiui. Kol buvome maži, tėvas samdydavo padienius ir reikėdavo daug pinigų išmokėti jiems už darbą, mamai užteko darbo su vaikais bei gyvulių ruoša. Mūsų du maži broliukai mirė dar maži, iš viso būtume buvę septyni vaikai.

Turėdama 8 metus, o sesutė Bronė septynerius, jau eidavome rugių ir kviečių iš po dalgio imti. Vos spėdavome suimti, bet rišti jau ne. Paskui su tėvu visi rišdavome ir statydavome į gubas eilėmis, po 10 pėdų į gubą. Augome visada užimtos darbu.

Kada turėjau 16 metų, o sesuo – 15, tai abi sunkiai dirbome: mėšlą mėždavome, o tėvas varydavo vieną vežimą į lauką, o kitą primėždavome. Kai kelią žvyruodavome, tai mes savoje žvyruobėje pildavome žvyrą į vežimus. Abi su sese gerai mokėjome pjauti dalgėmis javus, šieną ir dobilus. Privalėjome ir norėjome visus darbus dirbti.

Kada tėvai kėlėsi iš ūlyčios, pasiėmė iš banko paskolą ir negalėjo atiduoti iki mes paugome. Kai pradėjome dirbti savo ūkyje, padienių darbininkų samdyti nebereikėjo.

Kai užėjo vokiečiai, tada skolas lengvai išsimokėjome ir jau atrodė, kad gerai bus gyventi – darbo rankų jau buvo savų. Paskutiniaisiais metais prie vokiečių pasirodė, jog mūsų šeimoje daug darbingų ir seniūnas užrašė darbams į Vokietiją. Ką tada daryti?

Sutiko tėvai mane išleisti pas ūkininką, kuris turėjo 40 ha žemės. Nuvažiavome su šeimininku į Rokiškio žandarmeriją ir mane priregistravo kaip tarnaitę. Taip buvau pas juos iki atėjo rusai. Neteko išbūti visų metų: kovo pirmą dieną stojau tarnauti, o spalio mėnesį jau namo sugrįžau. Kam betarnauti, kada gali savo namuose pragyventi ir čia labai reikalingos darbo rankos. Aš tarnavau Kamajų vlsč., Urlių kaime.

Kada rusai pradėjo vyrus rinkti ir šaudyti, kurie tik jiems nepatiko, tada ta šeima – du broliai – pasitraukė iš namų į mišką. Visus gyvulius išsivarė, pašarą išsivežė, nes jie prie miško gyveno. Tas miškas vadinosi Salagiris. Jų šeimoje buvo du broliai, sesuo, senutė motina. Antanas buvo vyriausias, antras – Aloyzas, sesuo Pranutė, o pavardė – Balaišiai.

Karas baigėsi, vis buvo žadama, kad ateis amerikoniai, ilgai nereikės miške būti. Kai pagalvoji, koks buvo vyrų protas – taip akiai tikėti tuo Amerikos balsu. Pas Balaišius

buvo toks užkampis. Kai karas ėjo, žygiavo kariuomenė, bet susišaudymų nebuvo. Indus, rūbus – viską buvo suslėpę. Grūdus buvo užkasę į duobes skryniose. Namai liko apytuščiai. Abu brolius žiemą miške apsupo, seserį sušaudė, paėmę labai kankino, ta išprotėjo, o sena motina iš sielvarto pas kitą dukrą mirė prie Jūžintų kokiame tai kaime.

Balaišiai man buvo labai geri, nes mane visi gerbė ir man labai piršosi vyresnis Antanas, bet aš gi buvau jauna ir man tokio seno berno nereikėjo. Jam buvo 44 metai, o man – 18. Jie manęs nelaikė tarnaitė ir sakydavo, jog aš esanti ūkininko duktė, lygindavo su savimi.

Mano gimtajame Verksnionių kaime, kada ėjo karas, mama buvo prikepusi duonos ir džiovino džiovėsius. Mūsų vienkiemis buvo prie ežero labai gražioje vietoje, buvo padaryta duobė, sudėtos lubos ir nuo ežero pusės įėjimas. Visa mūsų žemė, paežerė buvo apaugusi medžiais. Buvo čia ir iš anos Kamajų pusės atbėgusių žmonių – iš Rudžių, Kraupių, Roblių kaimo. Žmonės bėgo nuo karo ir čia apsistojo. Mūsų tėvai buvo labai geri nelaimės ištiktiems. Pabėgėliai čia išbuvo tris savaites. Tėvai juos maitino karvės pienu – turėjome keturias karves. Tėvai turėjo mėsos ir turėjo kuo žmones maitinti. Mūsų kaimo ir apylinkių karas nepalietė, nesudegė nei viena sodyba, tik vieną jauną arklį vokiečiai išsivarė, o kitą arklį rusai paėmė, bet už tai liko sveiki trobesiai. Dauguma žmonių, kurie slapstėsi mūsų žemėje, liko kaip stovi. Sudegusios sodybos, apkasai, medžiai – kaip nupjauti...

Kamajų valsčius buvo baisiai ištrupintas. Kamajų bažnyčios aukšti bokštai buvo nu-mušti, nes keturis kartus vokiečiai buvo užėmę miestelį ir keturis kartus traukėsi. Taip prasidėjo gyvenimas prie rusų.

Pradėjo lietuvius imti į kariuomenę. Kiti pradėjo slapstyti. Aš įsidarbinau Kamajų pašte ir savo apylinkėje nešiodavau laikraščius ir juos prenumeruodavau. Sesuo Bronė pasimokė laborante ir dirbo Salų pieninėje. Ji gyveno kaimynystėje pas tėvo pusbrolių. Tas pusbrolis vis pykdavo, kad jo mažai žemės, nes turėjo tik 6 ha. Prieškario Lietuvos laikais jis su žmona išsiskyrė. Perėjo, kaip žmonės sakydavo, bumbizų tikajiman, pamynė rožančių po kojom, o paskui gyveno su keletu žmonių, paskutinė buvo rusė. Pradėjo ateiti iš miško partizanai ir jį perspėjo, kad šita rusė paliktų jo namus. Žinoma, partizanams jis tada pasakė, kaip vėliau sužinojau, jog mes su seserim esame šnipės ir mus reikia pašalinti, kad mes nebešnipinėtume nei viena, nei kita.

Tada atėjo pas mus partizanai ir perspėjo, kad teks miestuose dirbti. Atsitraukė-me, nors mes ir nebuvo blogi žmonės. Pas mus lankydavosi apylinkės seniūnas. Jis buvo žinomas komunistas, užvažiuodavo pavalgyti visokie valsčiaus pareigūnai. Tėvas nebuvo girtuoklis, bet vaišindavo. Tada buvo labai madinga daryti samagoną, visuose kaimuose jį darė ir niekas iš žmonių negalvojo, jog tai blogas daiktas, samagonu svečią pavaišindavo.

Atėjo žiema. Miškuose darėsi šalta. Pradėjo partizanai kas kur pas žmones glaustis ir pas mus atėjo du vyrai ir paprašė tėvą, kad tasai padarytų klojime bunkerį. Minėjo tėvui, jog pas mus lankosi visokie valdininkai, tai niekas ir neįtars, kaip mes gyvename.

Tada, vyrų padedamas, tėvas įrengė bunkerį klojime. Klojimas buvo toliau nuo gryčios. Duris laikydavo atidarytas, kad nebūtų įtarimo. Vyrų, būdavo, apsirengia mūsų kailiniais, užsideda ant pečių pašarui balantinę ir taip eina. Taip, būdavo, ir tėvas daro,

kada reikia nunešt valgyti. Per šalčius tankiai vyrai būdavo gryčioje. Namo viduryje buvo kamara, ten buvo pečius, mes ten negyvenome, o kada partizanai būdavo, pakūrendavo pečių, tai šiltai miegodavo. Ten mes tik duoną kepdavome. Taip jie žiemą ir praleido. Ateidavo draugai ir jie išeidavo pas kitus.

Mes eidavome į Kamajus, visada ką nors sužinodavome: kur skrebai siaučia, ką jau suėmė ar nušovė. Taip ir prabėgo žiema. Atėjo vasara. Partizanai pas mus vasarą nebegyveno, tik užeidavo. Pas mus gyveno Valius Andrijauskas ir Bronius Misiūnas. Abu vėliau žuvo, kaip ir daugelis...

Buvo 1946 m. rugsėjo 7 diena. Kada pas mus užvažiavo viršaitis Cvirka ir leitenantas Bušujevas. Jie čia išgėrė, pavalgė ir išvažiavo, o partizanų būta paežerėje. Visur medžiai, patogu vasarą pasislėpti. Jie gal už vieno kilometro nuo mūsų namų keliu važiuojančius Cvirką su Bušujevu nušovė. Tada jie bėgo pro mus, užbėgę pasakė, kad abu pareigūnus nušovė.

„Geras“ kaimynas valsčiuje tuoj pasakė, kad tai mes tikriausiai juos buvome priglau-dę – tuos partizanus. Tada ir prasidėjo. Verksnionyse siautė kariuomenė, o aš dažnai einu į Gučiūnus, ten gyveno tėvo pusseserė. Ji prašydavo padėti jiems darbus nudirbti. Ir tada, kai įvyko ta nelaimė, aš, nieko nelaukusi, išėjau ir negrįžau dvi dienas. Kada sužinojau, jog suimtas tėvas, tada parėjau namo. Tai buvo rugsėjo 10-tą dieną. Aš pasi-kinkiau arklį ir nuvažiavau į Kamajus daboklėn, nuvežiau tėvui valgyti. Užėjau ir mane sulaikė, liepė palaukti. Pasirodo, kad tėvai ir sesuo Bronė išvežti į Rokiškį. Netrukus ir mane išvežė, nors aš sakiau, kad retai būnu namuose, kad aš pas tetą daugiau gyvenu.

Nuvežė į Rokiškį, uždarė po laiptais, čia radau seserį, motiną. Mus saugojo kažkoks skrebas, kad nešnekėtume, paskui išskyrė. Atskirai tardydavo ir visą laiką naktimis. Kitoje kameroje buvo tėvas. Per tardymus mamą apgavo. Žinoma, gražiai jai pašnekėjo majoras, jog jie tik mūsų tėvą pasiims, o mus visas paleis. Aiškino, jog mes esančios nekaltos. Mama patikėjo ir prisipažino. Už tai per tardymus tėvą užmušė. Seserį labai mušė, kankino. Manęs nemušė, nes aš per visą tardymo laiką sakiau tą patį, kad aš nebuvau namuose ir nieko nežinau kada įvyko tas šaudymas.

Aš kalbėjau, kai ateina su šautuvu, kaip nemegsi kojinių, pirštinių, kaip neduosi val-gyti? Tardytojui pasakiau, jog ginkluoti vyrai greitai teisia ir gali nušauti kaip šunį.

Kol vyko tardymas, mus veždavo kas mėnesį ar kas dešimt dienų į Panevėžį. Tėvą paskutinį kartą mačiau, kai varė į geležinkelio stotį. Buvo baisus – vieni kaulai ir oda. Vėliau vyrai pasakė, kad tėvo nebėra. Pasakojo, jog po tardymo įmetė į kamerą ir jis susmuko vietoje. Mes nežinome kokiam krūme jį numetė...

Mums tik per teismą teisėjas pasakė, jog tėvo nebėra... Dabar motinai teko didžiausia kaltė. Panevėžio kalėjime išbuvome panašiai iki rugpjūčio. Ten būdavo politiniams kali-niams prieš teismą neduoda jokio darbo, o po teismo, kai aš mažiau teista, po baltinimo kalkėmis davė plauti kameras.

Kada budėdavo tokia bjauri rusė, tai jinai, kada pro skylutę pažiūri ir pamato, kad mes meldžiamės, tuoj į duris beldžia raktais. O mes, būdavo, visada ryte vieną rožan-čiaus dalį sukalbame, per pietus – kitą, vakare – trečią. Gegužės mėnesį mojavą giedo-davome. Į pirtį varydavo kas penkias dienas, bet blakių tai nepriveikėme išnaikinti.

Kameroje gyvenome 90 moterų ir merginų iš įvairių Lietuvos vietų, daugiausia jau-

nos, visos po teismo. Kada perkėlė į mažą kamerą, ten buvome 35-ios. Tik už adatą teko karceryje sėdėti 5 paras. Pamatė per tą langiuką kameros duryse ir tuojau išvedė, o karceryje duoda duonos 300 gramų ir vandens. Kameroje tik lentos žemai ant betoninių grindų plikos ir dar tave retkarčiais stebi, kad nesėdėtum ant tų lentų. Ir kameroje, kur gyvenome, negalima buvo gulėti ant narų, turi vaikščioti arba prie ilgo stalo sėdėti. Gal mus, kaip politinius, labai persekiojo. Maistas – ryte vanduo virintas ir vakare tas pats vanduo, pietums – 70 gramų sūdytos žuvies. Žiemą – tokios mažytės bulvės, mes tai jas kiaulinėmis vadinome. Vanduo juodas, nes bulvės neskustos, jokio riebalų nedavė. Prie vandens truputį cukraus duodavo. Duonos norma dienai – 500 gramų.

Mūsų namuose nieko neliko, tai šventėms džiūvėsių tėvo sesuo atsiuntė. Kol buvome kalėjime, buvo dar mažas broliukas Linas, jį paėmė auginti ta teta.

Kalėjime mes išbuvome 11 mėnesių. Pas politinius kalinius būdavo ramu. Niekas nevogė, nesimušė, neverkė, o kur buvo kameros apačioje po mumis, visą laiką būdavo triukšmas. Kalbėdavo, jog vieni nuo kitų vagia. Kurie patenka į kalėjimą už išeikvojimus, tai baisus būna tarp vagių gyvenimas.

Atėjo laikas mus išvežti. Visus su terbomis išvarė į lauką, sustatė ir liepė žiūrėti į sieną, rankas laikyti už nugaros. Taip visada buvome įpratę, kaip baisūs galvažudžiai. Kai pagalvoji, koks politinis kalinys, jeigu apie tą politiką nei trupučio nenusimanai? Tada iškratė visus ir sargyba su šunimis apstoje, kareivis prie kareivio, išvarė į geležinkelio stotį. Sugrūdo į vagonus su grotomis ir išvežė į Vilnių, į „peresilką“. Ten buvome sukištos į vieną kamerą su kriminalinėmis. Labai daug visokių vagilkų (vagilių – *red. past.*), daug ką apvogė, iš po pagalvės ištraukė. Sesuo turėjo gerą suknutę, nes buvome taip apsisivilkę, kai paėmė. Paltus žieminius tai atvežė į kalėjimą. Buvo žiema, o aš buvau tik su suknute, o reikėjo taip verstis: po galva terba, paltu apsikloji. Vilniuje buvome 5 dienas. Kai sudarė 38 vagonus iš Lietuvos žmonių, tada jau ruošė vežti. Vėl padarė kratą, kas turėjo mažutę pagalvėlę, buvo tokių tarp mūsų, visas supjaustė, atėmė, nes kaliniams nereikia ir tokių „patogumų“.

Tarp mūsų buvo ir mokintų moterų bei merginų. Vilniuje suskirstė pagal kategorijas. Mes su sesute buvome pirmos kategorijos, mamą atskyrė. Kol buvome lageryje, nieko apie ją nežinojome. Ji buvo nuvežta Sibiran – Krasnojarskan. Pasakojo, kada grįžo iš ten, juos po darbo nakčiai užrakindavo barake, tai vadinosi griežto režimo lageriai.

Iš Vilniaus pajudėjome vielomis išpintais langais gyvuliniuose vagonuose. Meldėmės, raudojome, galvojome – daugiau nematysime savo Tėvynės. Mūsų vagone buvo 75-ios moterys. Vyrus vežė atskirai kituose vagonuose. Kada sustodavo traukinys, jie mums valgyti truputį permesdavo. Kelyje duodavo karšto vandens, o dieną žuvies po gabaliuką apie 500 gr, duonos ir taip važiavome gal kokią savaitę. Tualetas – vagono grindyse skylė šone ir toks latakas ir, kai traukinys važiuoja, gali atlikti gamtinius reikalus, o kada sustoja, reikia laukti, nesvarbu kiek stovės, tai visko būdavo ir vagone atlikdavom mažesnius reikalus, nes šiaudų buvo primesta atsigulti, kad nebūtų plikos grindys. Vietos daug nebuvo, daugiausia reikėjo sėdėti.

Po savaitės pasiekėme savo pirmą bazavimosi vietą. Tai buvo stotis pavadinimu Kačkoma. Kai važiavome, retkarčiais šmėkštelėdavo miškai ir geležinkelio šonais uolos, akmenys. Stotyje buvo matyti daug sunkvežimių ir pradėjo mus iš vagonų šaukti

pavardėmis. Susodino į tuos sunkvežimius kiek tilpo ir visus vežė 100 km į vadinamąją „peresilką“. Su mumis buvo 12 latvių moterų, mūsų lietuvių buvo 42. Vėliau tai buvo mūsų – „fašistų“ brigada.

Kada mus vežė į tą „peresilką“, nusigandome, nes mes gyvenime dar nebuvome matę tokios baisios tvarkos. Ten išlaikė 5 dienas ir vėl ruošė kur ką išvežti. Mes ten visos latvės ir lietuvės laikėmės daugiau kartu, ten buvo tarp mūsų ir dailininkė iš Zarasų M. Banaitienė: aukšta, liekna moteris, buvo latvė aktorė, ją vadindavo „Ponia Sala“.

Mums atvažiavus, į mus pradėjo dairytis aktyviausi vagys, nes tarp mūsų buvo tokių, kurios turėjo geresnį rūbėlį įsidėję, lašinių, ypač latvės visko turėjo. Pirmą naktį visos lietuvės sugulėme po narais, nes rusės užėmė vietas ant narų. Ten buvo suvežta iš kitų lagerių, ten skirstė kur ką išvežti. Buvo ir tokių, kurios po 18 metų sėdi, joms lageris tapo gimtais namais. Gal kas laisvėje gyvena blogiau, reikia dirbti, o čia „peresilkoje“ vis nauji žmonės. Tai batai geri, tai rūbas geras... Ten buvo visi bendrai toje pačioje „peresilkoje“ ir vyrai vaikščiojo, nes ten ir viršininkai su jais bendravo.

Kada visos sugulėm, taip ir atėjo į mūsų baraką blatniokai (apsukruoliai – *red. past.*) vagys. Čia mūsų barake atsirado ir daugiau jų „žmonių“, „draugių“, nes rusai į tą šeimą žiūri visai kitaip: jei sugula, tai ir „apsiženią“ – toks ten gyvenimas būna.

Ir pradėjo mus iš eiles kratyti. Mes nieko gero neturėjome, tik muilo ir džiovėsių. Jiems to nereikia. Priėjo prie narų ir liepia išlįst iš po narų ir iškratyt terbą. Tas, kuris liepia, laiko ilgą peilį, ašmenys blizga, pas mus kiaules tokiais peiliais skerdžia. Neklausysi, duos peiliu į pašonę... Ir taip viską susirinko ką kas geresnio turėjo. Išėjo ir jų panelės, su jais kartu išėjo. Jie gi išvien vagia. Kitomis naktimis jau nebeatėjo, nes žinojo, jog čia jau nieko nebėra. Tai buvo baisiausia vieta ten.

Kuriamė lageryje yra šitų blatnų (apsukrių – *red. past.*) vagių, ten ir maistas labai blogas, nes jie patys nedirba ir jų bobšės nedirba, lūpas išsidažę vaikšto, o valgo gerai, ne su brigada. Jie ateina, patys pasiima iš virtuvės. Ten visada jiems duoda ko nori ir kiek reikia.

Po to mus sunkvežimiais išvežė miškais. Kur eina kelias – nėra griovių, miške tas kelias smėlėtas. Kol vežė, jokio namo, jokios gyvenvietės. Mus vežė 55 kilometrus nuo „peresilkos“, iki geležinkelio apie 150 kilometrų. Išlaipino prie Ladogos ežero. Ten jau buvo trys barakai. Iš viso ten nuvežė virš 200 moterų. Kitos buvo visokios vagilkos, vienu žodžiu – visos rusės, tik mes lietuvės ir latvės buvome politinės. Mums davė atskirą baraką, pastatytą iš apvalių rąstų, tik be žievės. Karo metu ten buvę arklidės. Jos buvo toliau miške. Buvo ten ir vyrų politinių kalinių, atvežtų jau anksčiau. Jie griovė arklides, patys sunėšė medžius ir pastatė jau kelis šituos barakus. Barake buvo vienos durys, trys langai, kaip senoviniame tvarte. Vidury barako stovėjo metalinė krosnelė su kaminu, barakas su grindimis, nebuvo tik pirties ir klubo, kuriuos vėliau pastatė.

Miške arklidžių buvo dar daugiau, tai trys vyrai jas griaudavo, o mes, kada eidavome iš darbo, nusidirbusios per visą dieną, nevalgiusios, turėdavome tuos išardytus sienojus imti ir nešti 7 kilometrus į zoną. Ten ir atgal – 14 kilometrų.

Darbe privalėjai padaryti normą. Buvo eigulys, jis nurodydavo ir paskirstydavo darbą, o mūsų brigadininkė buvo Elzytė – jauna lietuvė kalinė, sava moteris. Mes ten gal būtume iš bado numirę, jei ne uogos, kurių žiemos metu, atkasus sniegą, kai pjauna medį, rasdavome daug sušalusių bruknių ir jas valgydavome. Vasarą buvo daug mėly-

nių. Kai gauni sau miško ruožą, tai valgome tas uogas jei jų yra, tada dirbame. Padarome normą, kokia nurodyta, būdavo darome ir „španį“ ir 4,5 metro. Tai popieriaus, celiuliozės fabrikams. Eidavo plukdymui ir po 9 metrus ir daugiau. Ten augo gražios pušys, amžini miškai. O kada padarydavome normą, tada prašydavome sargybinių, kad leistų truputį toliau pauogauti, pavalgyti mėlynų. Vienas sargybinis rusas buvo geras, jis mums patikėdavo, su mūsų brigadininke Elzyte jie šnekėdavo apie Lietuvą. Ta aiškino, jog mes ne tokios pavojingos esame, kaip jie įsivaizduoja. Visi jie mus vadindavo fašistais. Net ir kalinės rusės sakydavo, kad mes bjaurūs žmonės esame, atseit, mes rusus šaudėme ir jų nekenčiame.

Mes eidavome uogauti padarę normas, o rusės – jos visada dirbti tingi, kai nuveda į mišką ir eina uogauti. Joms konvojai leidžia ir todėl jos nedirba užduoto darbo. Tada jas apskundžia eigulys – vietinis seniokas – lagerio viršininkui. Tada pradeda ir mus prie „vachtos“ kratyti. Prie vartų stovi statinė, pas ką randa nešantis, jon ir supila tas uogas. Jei netelpa į statinę, patiesia apklotą. Vieną dieną visas keturias brigadas taip iškratė kiek buvo mūsų, daugiau uogų nebeteiko atsinešti į baraką. Kada jų rasdavome mums skirtose „deliankoje“, nieko nelaukę išuogaudavome prieš pradedant darbą.

Buvo įsakyta konvojams mūsų nebeišleisti iš darbo vietos, nes galime pabėgti, bet kur ten bėgsi, jeigu aplinkui ežerai, miškai ir dangus, nieko daugiau nematėme. Po to prasidėjo grybai, o žmonių ten labai mažai gyvena, tik lagerio valdžia ir eigulys su dviem vaikais. Jis priimdavo darbą vakare ir reikėdavo, kad šakos būtų sudegintos ir medžio kelmas būtų paliktas 12-kos centimetrų, ne aukštesnis. Mes su sesute abi visada padarydavome normą, o per balandžio mėnesį paskaičiavo mums už vieną dieną tris dienas, už tai truputį anksčiau išleido namo. Ten dar maišėsi karelės (karelių suomės), jos veždavo medžius. Veždavo tuos medžius, kurie prie upės buvo štabeliuojami. Vėliau teko ir mums juos versti į upę. Karelės vilkėdavo ružavais (rožiniais – *red. past.*) kliošavais (apačion platėjančiais – *red. past.*) sijonais, vatinėmis kelnėmis ir vatinukais apsirengę. Jos veždavo medžius ant tokių šliužių. Teko ir man su seserimi tokį darbą dirbti kelias dienas. Arkliai būdavo geri, ten juos prižiūrėjo lietuviai.

Mūsų darbas buvo toks: pasiėmę arklius, jojome į mišką kartu su brigada ir sargybiniais. Arklys tik su pavalkais ir valkčiumi. Ten – miške buvo tokie šliužiai, juos prikabindavome prie arklių ir tempia, tik pavažos medinės, be geležies, yra toks skersinis. Užritiname pora medžių, grandine pririšame ir vežame prie upės. Kitos medžius štabeliuoja (deda į rietuves – *red. past.*). Tokį darbą dirbome tada, kada nebegalima medžių pjauti, kada iš jų sunkiasi ir teka smala.

Teko eiti plukdyti sienojų vakare, kur buvo per žiemą suvežti prie upės. Nedaug naktų taip dirbome, kokias dvi savaites. Bet kokios gražios naktys, kaip šviesu naktį... Gali laisvai skaityti knygą, gerai matosi. Tai vadindavo „baltosiomis naktimis“. Tetervinai burbuliuoja, gegutė kukuoja, atrodo tarsi savo tėviškėje Lietuvoje esame.

Kada prasidėjo grybai, mes pradėjome grybus nešti. Sargybiniai vėl nerimauja. Eidamos iš darbo, turėdavome sienojus nešti statybai. Ten rasdavome visokių nuo karo vokiečių kareiviškų katiliukų. Juos parsinešę į zoną, turėjome kur virti grybus. Įpilame vandens, sudedame grybus, kai užverda, kada turime miltų, truputį įdedame, kad tirščiau būtų, druskos.

Siuntinių mažai gaudavome, nes likusiems vaikams nebuvo iš kur jų paimti. Džiaugėsi, kad patys kur prisiglaudė, pelnėsi nors duonos kąsnį. Kai augome šeimoje, visi iš mažens žinojome duonos vertę. Nemėtėme duonos, kaip ją vaikai mėto dabar.

Mes – lietuvės, latvės valgėme grybus ir nei viena iš mūsų nesirgo, o rusės nežinia kaip juos virė, kad pradėjo sirgti maliarija. Visos suviduriavo, valdžia atėmė ir iš mūsų grybus.

Mirė badu trys vokietės – motina ir dvi dukros. Mūsų brigadoje ten nei viena nemirė, o iš rusių kriminalinių mirė ten, net nežinau kiek, todėl jas pradėjo kur tai išvežti. Pabaigoje mūsų tame lageryje liko visai nedaug moterų.

Žiemą reikėdavo apsirūpinti malkomis. Kada einame iš miško namo, tai visos turime po pliauską nešti, o buvome 54-ios. Susidarydavo krūvelė. Elektros ten nebuvo, šviesdavomės balanomis, ilgai neturėjome pirties, labai užplūdo utėlės, glindų visos siūlės pilnos, nors peiliu gramdyk. Todėl daug laiko, skirto poilsiui, eikvodavome utelėms gaudyti. Vienos šviesdavome, kitos utėliaudavome nusivilkusios rūbus. Pavasarį būdavo ir miške nusivelkame prie laužo paltus, užsigaubiame, jeigu normą padarome greičiau, tai dar ir apsivalome didumą tų utelių.

Jau vėliau, kai buvo pastatyta pirtis, klubas, daugiau pristatė barakų, tai duodavo po pakelį machorkos. Rusės ją rūkydavo, tai mes su jomis mainikaudavome. Pakelį rūkalų nusinešdavome į valgyklą ir ten keisdavomės į 0,5 kg duonos.

Duonos normą gaudavome visi, gaudavome ryte, tik, žinoma, tie, kurie dirbo. Kas sirgo, tam 360 gramų duonos per dieną duodavo, vieną košės porciją ir sriubos bliūdėlį, o mes, kadangi dirbome ir visada tuos procentus dar viršydavome, tai košės gaudavome dvi porcijas ir duonos 1 kg, bet išbadėjęs gali lengvai tą kilogramą suvalgyti iš karto, nes iš ryto duoda vieną porciją košės, o vakare – kitą. Per dieną nuo tamsos iki tamsos dirbęs, labai lengvai sutvarkai. Jei pasidedi duonos gabaliuką, tai ir galvoji, kaip čia, ar tik dabar nereiktų jo suvalgyti. Būdavo, kai atvaro iš miško (kada jau klubas buvo), tai neduodavo valgyti, bet visus varo žiūrėti filmo, kuris mums visai neįdomus ir nesvarbu buvo, o buvo svarbu pavalgyti. Jaunos buvome ir viską iškentėjome, nes dar iš vaikystės buvom sočiai pavalgiusios, gerai atrodėme, ne kokios išstypėlės, tai buvo ir miško darbai nebaisūs. Bet kai pagyvenome šiame lageryje, per tą laiką taip pasikeitė mūsų figūros, kad jau ir liemenukai nebebuvo reikalingi. Žinoma, ne visoms taip buvo. Jei kurių tėvai liko Lietuvoje, tai tos gaudavo gerus siuntinius iš Lietuvos. Tai tada kai kurios atiduodavo savo košę, jeigu pačios nevalgydavo, o buvo ir tokių, kaip Kajeckaitė, kuri buvo 10 metų teista, o brolis vyrų zonoje. Jis dirbo ten, kur galanda peilius ir kirvius, dirbo su Cibulskiu, nežinau iš kokios vietos jis buvo... Šita pana buvo pagyvenusi, ji gaudavo labai gerus siuntinius, bet jau niekam nei gabaliuko nėra davusi, pati suvalgydavo. Būdavo valgykloje duoda valgyti, tai tą valdišką maistą suvalgo, o gautą iš namų deda į dėžę ir didele spyňa užrakina. Per žiemą krovė, o pavasarį, kai viskas pasmirdo, tai tada, pasiprašiusi brolių, išvilko iš barako ir išvertė. Brolių leisdavo per „vachtą“ įeiti pas seserį.

Atėjo diena mums išvykti iš to lagerio. Tai buvo 1948 metais. Surikiavo, kiek mūsų ten buvo, apie 80 žmonių ir išvarė į „peresilką“, kur buvome laikomos prieš atvykstant. Varė pėsčias. Per dieną nenuėjome, miške su sargyba ilsėjomės. Apsnigo, nes ten anksti pasirodo sniegas – trumpa vasara.

Kada mus varė, vežė mašinas, pilnas žmonių, į mūsų lagerius. Sargybiniai kalbėjo, jog veža fašistus iš Lietuvos ir iš Latvijos. Kalbėjo, jog jie čia bus laisvi ir dirbs miško darbus.

Rytojaus dieną mes atėjom į „peresilką“ ir čia pat iškart sodino į sunkvežimius ir vežė 100 km į Kačkomą. Ten jau eina traukiniai nuo Murmansko, ten buvo Belomoro kanalas. Tada mus jau nebesodino į prekinius vagonus grotuotais langais, o sodino ant platformų, kuriomis gabeno medieną į Sigiežą. Sargybiniai kartu sėdo ant medžių, dar vienas griežė armonika ir taip atvažiavome į Sigiežą. Tai miestas, kuriame yra celiuliozės fabrikas. Miestas didelis, buvo matyti fabrikai ir iš aukštai einantys transporteriai, kuriais medžiai, sieliais atplukdyti iš mūsų lagerio, patenka čia. Juos ten aukštai pjausto ir jie krinta į aukštą krūvą. Paskui iš tos krūvos juos neša žmonės rankomis. Jie yra šlapi, jų taip paprastai nepaimsi, žievė dar gliti nuo vandens. Tai mes ten ėmėme dviese su tam tikrais kabliais ir nešėme į tokį, kaip gilus lovys, kurio šonai ir dugnas iš lentų. Medžiai tuo „upeliu“ plaukia į fabriką.

Kada mes atvažiavome į lagerį, nustebome pamatę. Čia mums davė mažą kambarelį, bet jame gyvenome trise: Stefa Monstaitė, aš ir sesuo. Čia mums tuojau išmokėjo už pirmus metus – jau atidirbtus. Pirmą kartą turėjome pinigų ir galėjome nusipirkti duonos. Čia buvo namai, išstatyti vokiečių belaisvių, mūriniai, raudonų plytų. Mums atrodė kaip miestas. Visi buvo dviejų aukštų, visur švara. Tada iš čia ką tik buvo išleisti tie vokiečių belaisviai. Lauke visur grįsta akmenimis, apsodinta medeliais ir valgykla didelė, yra valgykla parduotuvėje. Tuoj prisipirkome duonos ir dar baltos. Iš lagerio čia mes patekome kaip į Ameriką, labai džiaugėmės. O pirtis nuostabiai atrodė – didelė, dviejų aukštų, visur dušai, rūbus degino-dezinfekavo vadinamojoje „pražarkėje“. Kas penkta diena eidavome į pirtį. Kai tik nedirbi, gali eiti kur nori ir kada nori. Vienu žodžiu, čia buvo švara ir tvarka. Mūsų, moterų, zonoje buvo 1500 moterų ir vyrų lygiai toks pat lageris šalimais.

Laiškus pirmame lageryje leido siųsti tik du kartus per mėnesį ir tik rusiškai buvo galima rašyti, o Sagiežoje jau galima buvo pasiųsti daug laiškų, nes čia buvo daug žmonių nepolitinių. Jiems leido dirbti be konvojų. Jie krovė baržas, tai atnešdavo bulvių. Pirkome jas, kol pinigų turėjome. Juos paprašius, jie nunešdavo laiškus, į darbą eidami ir lietuviškai rašytus.

Čia mūsų brigadą sudarė jau nebe vienos lietuvių. Čia buvo rusė – sena brigadininkė. Į darbą reikėdavo eiti pamainomis ir niekada neteko pėsčiomis, visada vežė fabriko mašina. Čia prie „vachtos“ surinkdavo po 8 brigadas. Tiek jų dirbo vienoje pamainoje. Vienoje brigadoje dirbo 40 moterų. Buvo dvi čigonės, rusės, ukrainietės, mes trys lietuvių – aš, sesuo ir Stefa Monstaitė. Visą brigadą iškirstydavo darbams. Kai ateina laikas eiti į darbą, duoda signalą – mušdavo į kokią tai geležį kūju, tas garsas gerai girdisi visoje zonoje. Tada renkasi brigados. Rusės labai mėgdavo dainuoti, o mūsų brigada susirinkdavo tyliai. Ukrainietės visos buvo politinės kalinės.

Teko mums ir kitokio darbo, bet buvo dirbama tik 8 valandas. Teko dirbti ir ceche, kur gamina tokį rudą popierių, iš jo siuva maišus. To popieriaus matėme plačius rietimus. Kita to popieriaus pusė buvo marga. Mes pasiėmėme šito popieriaus ir parsinešėme, išpuošėme sienas prie narų – visur, kur tik tiko. Pirmame lageryje buvo maišas,

pagalvėje kokį skudurą turėjai, o paltas buvo – į darbą ir užsikloti, į pašonę skiedrų, jokios paklodės. Kojas audavome senais kareivių veltiniais su prisiūtais padais, vasarą nešiodavome „kerzavus“ (kerzinius – *red. past.*) burlečius, o čia davė ilgus kailinius paltus, kailines pirštines, vatines kelnės. Tokios aprangos turėjo ir pirmame lageryje, nes ten šalčio iki –50°. Žiema būdavo sausa, oras be jokių atodrekių.

Pas mus buvo tokia rusė, ji labai tingėjo dirbti. Kada dirbdavome naktinėje pamainoje, užlįsdavo kur ir pramiegodavo, o kita buvo ne tokia, kaip visos, toji švęsdavo visų šventųjų vardus ir dienų dienas neidavo į darbą. Kada ateidavo viršininkas, ji sakydavo, jog šiandien šventė ir jos religija neleidžia jai dirbti. Už tai jos nebausdavo, bet brigadininkė duonos duodavo.

Čia gyvenome patenkinamai, maistas buvo geresnis, duonos visą laiką gaudavome iki 900 gramų, buvome gerokai sotesnės. Praėjus 9-iems mėnesiams, vieną dieną visiems įsakė su daiktais rinktis prie „vachtos“. Susirinkome, tada atėjo viršininkai ir visiems išmokėjo pinigų. Ten maistas buvo geras, bet pinigų mokėjo mažai, po keturis rublius per mėnesį. Tada visus pradėjo sodinti į mašinas ir mašinomis daug mūsų moterų nuvežė prie Onegos miesto – prie Baltosios jūros pakrantės. Ten jau reikėjo dirbti statybose betonuotojomis, brigadininkė buvo sena rusė. Mūsų lietuvės, kada vežė iš Sigiežos, kurios buvo teistos 10 metų, tos buvo anksčiau atskirtos ir išvežtos kitur. Čia irgi buvo mūsų brigada, bet mes tik trys lietuvės, o šiaip – visos rusės kriminalinės, kurios labai norėjo su mumis gyventi ir ukrainietės – politinės. Pas mus visada buvo ramu, žmonės ramūs, vagių nebuvo. Tiesa, dar ketvirtą lietuvių atvedė į mūsų baraką, bet ji buvo ne politinė, buvo dvi lenkės.

Čia buvo drėgnesnis klimatas, nes aplink labai tokios balotos vietos. Pirmą kartą pamatėme juodmargę karvę, kaip kokį stebuklą. Čia nebuvo miškų, tik visur, kur tik važiuoji ir zonoj ir už jos visur lentų keliai. Čia buvo ir blatniokų, kurie daugiau kalėjime, ne namuose, laiko praleidžia. Jie buvo labai sulyšę... Rusės moterys atsivesdavo į mūsų baraką tuos „savo“ vyrus, pačios išsidažiusios vaikščiodavo, jos sunkiai nedirbo, kaip mes.

Kada buvome Sigiežoje, kur siuvo maišus, ten nukirpdavo popieriaus galus su siūlais, o jis išeina trilinkas, tai mes parsinešdavome namo, išardydavome ir megzdavome skareles, kojines, bliuskutes, turėjome ir čia atsivežę. Gavę naują adijalą, galą nukerpame, siūlai minkšti, tinka kojinioms megzti, o plonus metmenis pritaikydavome siuvimui. O kai reikėjo ten priduoti, niekas netikrino – visas adijalas ar be galo. Kada pavasarį reikėdavo priduoti vatines kelnės, tai joms viršų nuardome, o vatą su pamušalu atiduodame, tik išvertusios – irgi būna gerai. Iš to viršaus vasarai pasidarydavome į darbą kelnės ir nevaikščiodavome nuogomis blauzdomis.

Čia buvo kažin kada seniai pradėta statyba, buvo pradėti lieti pamatai spirito varyklai, bet kada mus atvežė, stojo viena brigada ardyti tuos senus pamatus, vyrai kasė gilius griovius (katlavanus), vėl dirbo medinės formas, o mūsų brigada vežėme su medinėmis „tačkomis“ (karučiais) betoną ir vertėme į tuos klojinius. 10 moterų vežiojome tą betoną visą dieną, kitos dvi stovi ir mums pakrauna šito skiedinio, o dar kitos pastato viduje, ten kur supiltas smėlis, žvyras, cementas – supila viską į maišytuvą ir maišo. Mes visą dieną vežame ir užpildome tas padarytas formas, brigadininkė prižiūri. Buvo senis dešimtininkas, tai jis buvo mūsų Frosios kavalierius. Jis irgi kalinys, bet mažai teistas ir

dirbo dešimtininku, tai mūsų brigadai užrašydavo gerus procentus ir mes gaudavome bent dvi porcijas košės ir duonos po 850 gramų.

Kada mes dar buvome Sigiežoje, ten buvo visur labai elektrifikuota ir keliai iki fabriko buvo apšviesti. Taip pat ir čia Onegoje, jau nebereikėjo balanų deginti, visur buvo elektra. Kitų brigadų žmonės jau čia statė namus. Statė, kaip ir pas mus, medinius ir dviejų aukštų. Čia, darbo zonoje, šalimai buvo vyrų zona, o rusių kraujas gana karštas ir buvo, kaip ir visur, vielos spygliuotos, tvoros spygliuotos tiek nuo laisvės, tiek nuo vyrų zonos, visur aplink sargybos bokšteliai, bet tos bobšės vis vien perlįsdavo pas vyrus per tvorų apačią ir ten linksmindavosi. Kurios zonoje neturėjo kur susitikti, nedirbo moterų brigadose, būdavo vedžiojasi brigadininkai su brigadininkėmis... Vienu žodžiu, toks mūsų moterų ir vyrų ištvirtimas, tiesiog baisu... Pasisako, kad namuose šeimas turi, o čia su svetimais vyrais gyvena. Mes tiek prisižiūrėjome to palaido gyvenimo...

Mums po stogeliu, kur jau baigėme formas užlieti, buvo šilta. Ten kūrendavo metalinę krosnį, kad greičiau džiūtų betono skiedinys, o visoje zonoje žiemą nebuvo šiltų vietų. Užbaigus lieti, vyrai tuoj padaro tokį stogą, betoną apdengia iš viršaus, kad neišaltų, dargi veltiniais apdengia.

Mes buvome trys lietuvės: Stefa Monstaitė-žemaitė ir mes su seserim. Tai būdavo iš rusių pasijuokiams, kad jos tokios ištvirtusios. Jos sakydavo: „Ko čia laukti? Senatvės, kai niekam nebereikės? Mes visą laiką tikėjome Dievą ir pagalvodavome: kam gi reikalinga tokia moteris ar mergina, kuri tokį gyvenimą gyvena? O rusės, žinoma, ne eilinės – brigadininkės, atsiveda tuos „savo“ vyrus, pasiprašo mūsų brigadininkas, kad leistų užėti į šiltą pastogę ir linksminasi. Išsidažiusios lūpas vaikšto tarsi kokios ponios, o mes sakydavome – kaip avį pas aviną atveda ir sukerčia.

Mūsų brigadininkė irgi tokia pat buvo. Nors ir sena, bet turėjo tą senį, nes kurie sėdi už vagystės, iš kalėjimo tik trumpam išeina, jie lageryje geriau gyvena negu laisvėje. Tai pačios būdavo pasakoja, kad išėjęs tuoj pat grįš, nes apsigovs ir vėl jį teis. Mes visada sakydavome: jei sugrįšime į Lietuvą, tai nors bulvės ir su lupenom teks valgyti, ir tai būsime labai laimingos savo tėvynėje.

Kai buvojom lageriuose, nei pirmoje, nei antroje vietoje, niekas mums nesakė, kad mus paleis neatsėdėjus ketverių metų. Buvome kalinės, bet laisvės visada troškome, atrodė, jog ir sauja juodos žemės iš savo gimtinės – nepaprastai brangi.

Kada iš lagerio išėjimo dieną į baraką atėjo viršininkas ir perskaitė mano pavardę, net šiurpuliai per kūną perėjo, liepė pasiimti savo daiktus ir eiti kartu. Nors buvome mišri brigada, bet visos lydėjo mane per zoną iki „vachtos“ ir visos bučiavo, kalbėjo, kokia aš esu laiminga, kad jau išeinu į laisvę.

Man išdavė maisto penkioms dienoms, nors koks ten maistas: gabalas margarino ir davins duonos, kokį gaudavome lageryje, dar cukraus atsverė penkioms dienoms... Sesuo Bronė dar liko tame lageryje.

Turėjau tokį popierinį čemodanėlį, buvo vyrai padarę. Kalinės, kurioms laikas baigiasi, visos turėjo tokius čemodanėlius. Aš galvojau, kad rudenį grįšiu į Lietuvą, o grįžau gegužės mėnesį. Dar dvi dienas buvau už zonos, nes buvo traukinių eismo grafiko pakeitimas ir nedavė bilieta, reikėjo laukti. Gavau pasą ir kelionei davė dar 5 rublius. Nesuprato kaip paskaičiuoti, paskaičiavo iki Vilniaus, o aš važiauvau į Rokiškį.

Išvažiavau iš Onegos, Petrozavodske reikėjo persėsti į kitą traukinį, kuris važiuoja maršrutu Murmanskas–Leningradas. Kokie gražūs vagonai, savo gyvenime dar nebuvau mačiusi tokių grožybių. Iki Petrozavodsko važiavome su kita kaline karele, jos vardas – Fenė, labai draugiška, mes gerai išsikalbėjome. Jinai buvo iš kitos brigados ir taip kelyje abi draugavome, abi pernakt stotyje laukėme traukinio, po to išsiskyrėme. Aš išvažiavau į Leningradą, o jinai – dabar nepamenu kur.

Tuo traukiniu, kuriuo teko važiuoti, važiavo vien rusų karininkai su šeimomis, su tėvais. Taip tyliai traukinys važiavo, tiesiog šliaužte šliaužė. Visur veidrodžiai, viskas žvilga, ponios vaikšto su vaikais ir aš tarp jų lagerišku sijonėliu, pasiūtu iš juodo korto medžiagos. Turėjau dar baltą bliuskutę nusimezgusi iš siūlų galų, kur Sigiežoje būnant karpėme popierinių maišų galus.

Taip apsirengusi parvažiavau, nors tuščias čemodanas, bet vežiausi visokių smulkmenų, valgyti turėjau. Leningradan atvažiavo tokia daktarė rusė, labai maloni moteris. Ji man parodė, kur turiu sėsti į traukinį, kuris važiuos į Daugpilį. Ji važiavo į Rygą vasaroti.

Kada išvažiavau į Daugpilį, čia jau buvo labai blogas traukinys; kratė, braškėjo. Daugpilio stotyje sutikau savo buvusią kaimynę. Taip ir parvykome į Rokiškį beveik po ketverių metų.

Parvažiavau į namus, iš gimtinės pastatų nieko nebebuvo likę, tik molinio tvarto sienos, nes viskas buvo konfiskuota ir nugriauta. Buvome nuteisti kaip partizanų ryšininkai, taip mums pasakė per teismą, nors tada mums atrodė, argi galima bausti ir teisti, jeigu savam lietuviui, savam žmogui valgyti davėme, mezgėme kojines, pirštines, atrodė, prie ko čia ta politika, mes jos nesupratome. Dabar nužudo žmogų ir tai taip nebaudžia...

Tėvų šeimoje mes buvome penki vaikai ir nei vienas neišklydome iš kelio: nei rūkėme, nei gėrėme, Dievo nepamiršome, nes nuo pat mažens buvome auklėjami dorai ir sąžiningai.

Kada grįžau, tvėrėsi kolūkiai, įsidarbinau Čelkių durpyne, nes reikėjo iš ko gyventi. Ten neilgai išbuvau, nelabai man tiko tas darbas. Tada pusbrolis pasikvietė į Kauną. Jis buvo vedęs ir jam reikėjo tarnaitės, bet man mieste irgi netiko. Savaitę pabuvusi išvažiavau. Tada ėjau pas tėvo pusseserę, nors ji man pasakė, kad manęs ji į kolūkį neleis, o prašė gyventi pas ją. Bet taip atsitiko, kad atėjo moteris našlė ir pradėjo mane kalbinti eiti pas ją gyventi ir karves melžti, duosianti valgyti, aš turėsiu našlei padėti vaikus auginti. Ji turėjo keturių mėnesių mergaitę, kitas vaikas buvo didesnis, bet vienai sunku ir tada nuėjau pas ją karvių melžti ir jai visus kitus darbus dirbti. Abi gražiai sugyvenome ir pradėjo jinai man piršti savo sesers sūnų. Man, žinoma, jis labai patiko.

Mano mama tebebuvo Sibire. Apsivedėme 1951 m. Ir taip pasitaikė sueiti į porą: abu tokie pat, jis tik į kalėjimą nepateko, o jei būtų paėmęs, tai jis daugiau būtų gavęs. Taip gražiai ir sutarėme gyvenime, nes jis, laisvėje būdamas, dar daugiau kentėjo už mus. Kaip aš dabar pagalvoju: jo mama mirė, labai buvo išvargusi per tą laiką, greičiausiai nuo nervų pristojų ligos, visad jie gyveno baimėje, nes taip pat buvo partizanų ryšininkai.

Dabar turime dukrą ir sūnų, du anūkus ir taip baigiame savo amžių laimingai. Prieš septynerius metus sūnus norėjo išeiti iš kolūkio – neišleido. Tada jis norėjo stot dirbti

į miliciją vairuotoju, bet jam liepė palaukti. Po to greitai surinko žinias Rokiškyje ir pasakė, kad tavo mama buvusi politinė kalinė, teista pagal RSFSR BK 58 straipsnio 12-ą dalį, atseit, visa jūsų šeima tokia, priimti negali. Taip ir baigėsi, nors po to sūnų kvietė, prašė, kad eitų, pasakė, jog praeitis jau panaikinta, bet jis atsiskakė.

* * *

Išrašas iš Lietuvos ypatingojo archyvo

E. Indrašienei, Sėlių g. 19. Utena 1998 07 15 Nr. 1562–1

Lietuvos SSR Valstybės saugumo komiteto (KGB) nepilnai išlikusiame archyviniam fonde yra Petrylos Juozo, Juozo, g. 1896 m. Rokiškio apskr., baudžiamoji byla Nr. 15557–P

Arešto nutarime konstatuojama, kad Petryla Juozas, Juozo, g. 1896 m., buvo suimtas 1946 09 14 MVD Rokiškio apskr. skyriaus.

1946 09 28 nutarime apkaltinti nurodoma, kad Petryla Juozas, Juozo, g. 1896 m., kaltinamas pagal RTFSR BK 17–58– 1, a“ str.

Petryla Juozas, Juozo, g. 1896 m., mirė 1946 11 10 MVD Rokiškio areštinėje.

* * *

Stribų žiaurumai nepamatuojami

Pateikė A. Kavaliauskas

Užrašė St. Indrašius

1992 m.

Kas įvyko Marijonos Danilevičienės vienkiemyje Kumšų kaime 1950 m. rugsėjo naktį iš 23-osios į 24-ąją, žinojo daugelis gretimo Bagdoniško kaimo gyventojų. Tačiau tais laikais sakyti teisybę buvo pavojinga.

Marijonos sesuo Zofija Kavaliauskienė, paėmusi į savo šeimą sesers sūnų našlaitį Algirdą, bandė ieškoti teisybės, bet buvo iškviesta į Obelių MGB sk. ir pagrasinta kartoti tik oficialią, pareigūnų skleidžiamą versiją: Marijona Danilevičienė mirusi nuo širdies ligos, antraip, neišsauginsianti ne tik našlaičio, bet ir savo vaikų.

Buvusiame KGB archyve Vilniuje dabar tapo prieinama Jono Tūbelio, minimų seserų brolio, baudžiamoji byla Nr. 24438/3. Remiantis joje surinktais dokumentais bei sesers Zofijos Kavaliauskienės ir vyresniojo sūnaus Mindaugo Smalinsko prisiminimais, galime atkurti tos rugsėjo nakties įvykius.

Ažuolo grupės vyrai *Liepa*-Antanas Tijūnėlis, *Vyturys*-Apolinaras Dilys, *Šeškus*-Vilius Nemeikšis, *Ešerys*-Pranas Vaira, *Litas*-Antanas Dilys ir kt. savo slėptuvę-bunkerį įsirengė nuošaliame Marijonos Danilevičienės vienkiemyje Kumšų kaime. Ne tik vieta buvo palanki – nuošali ir miškinga. Vyrai visiškai pasitikėjo vienkiemio šeimininke. Jos namuose išbūdavo po keletą dienų: pailsėdavo, susitvarkydavo apavą, apgydydavo žaizdas, Marijona išplaudavo ir sulopydavo jų rūbus, rūpinosi maistu, medikamentais, rinko reikalingą informaciją.

Partizanams esant vienkiemyje, Marijonos sūnai Mindaugas ir Algirdas Smalinskai lauke saugodavo namus. Vaikai vaikščiodavo po apylinkę, neva užsukdami pas draugus į gretimas sodybas ir dabodavo atokiau nuo namų besiganančius galvijus. Kartais, motinai

leidus, pasikinkydavo arklį ir važinėdavo po apylinkę, sugalvoję kokių nors reikalų. Žiemą broliai su slidėmis slidinėdavo atidžiai stebėdami aplinką: vienas toliau, kitas artėliau namų, kad pastebėjęs brolio pavojaus ženklą, laiku suspėtų pranešti esantiems gryčioje.

Vienkiemyje ilgą laiką slapstėsi aktyvi antisovietinio pagrindžio dalyvė Irena Diržytė, kurią Marijona smalsiems pareigūnams pristatydavo kaip sirguliuojančią giminaitę, pagal išgales padedančią jai, našlei, ūkyje.

1950 m. rugsėjo 23-osios vakare, vedami *Liepos*, atėjo keturiose (kitais duomenimis – penkiese ar net šešiese – A. k.). Džiovinosi rūbus, vakarieniavo. Broliai Mindaugas ir Algirdas stebėjo į namus vedančius keliukus, kurių net penketas susibėgo vienkiemyje.

Nors mėnulis, dengiamas sunkių rudeninių debesų, pastoviai apšvietė žemę, bet Mindaugas dar iš tolo pastebėjo link klojimo slenkančias pilkas žmogystas. Įpuolęs trobon sušuko:

– Vyrai, skrebokai!

Partizanai, viską metę, griebėsi už ginklų ir – laukan. Atsivėrė pragaras – pliekė kulkosvaidis ir automatai, aplinką apšvietė raketos, nuo kulų pažiuro langų stiklai – pradėjo šaudyti į kambarius. Moterys krito ant grindų, vaikai sulindo į pečių. Toliau Mindaugas pasakoja: „Kai nutilo šaudymas, išgirdome lauke komandą:

– Išeikit visi! Uždegsim...“

Laukan išėjome mes abu broliai, motina ir Diržytė. Skrebai, sueidami vidun, įsivedė ir mus kartu, kaip kokius įkaitus. Čia pat, įėję į vidų, pradėjo šaudyti į grindis. Gal manė ten esant bunkerį? Mes su broliu sėdėjome ant lovos krašto. Aš brolių perspėjau, kad pakeltų kojas, nes peršaus. Tada vienas skrebas, kaip supratau, už kalbas, man naganą rankena kirto į dantis. Po to įnešė į kambarį kulų suvarpytą vieną partizaną ir numetė ant grindų. Tuo pat du skrebai susiginčijo, kuriam iš jų priklausė nušautojo partizano naganas. Abu tvirtino pirmieji į jį šovę, bet jų ginčą išsprendė vyresnysis: vienam atidavė ginklą, o kitam nukautojo partizano batus, kuriuos čia pat nutraukė nuo kojų.“

iš Obelių rajono MGB sk. oper. įgaliotinio Ročkaus ir kt. 1950 m. rugsėjo 24 d. akto matyti, jog M. Danilevičienės vienkiemyje buvo rasti du PPŠ automatai su šoviniais, užsieninės markės pistoletas su šoviniais ir dvi užsieninės markės granatos ir kt.

Prasidėjęs Marijonos Danilevičienės tardymas buvo klaikus. Manydami, kad vaikai gali nežinoti partizanų slėptuvės, kadangi jie gynėsi (iš minėtos baudžiamosios bylos matyti, jog vaikai žinojo slėptuvę, nes į ją atvesdavo partizanams reikalingus žmones), visas baudėjų dėmesys buvo sukoncentruotas į motiną. Vaikai buvo uždaryti už sienos kitame kambaryje. Sūnus iš pradžių girdėjo motinos ir vyrų balsus, paskui motinos klyksmą ir vyrų keiksmus lietuvių ir rusų kalbomis. Kažkas už sienos krito, dunksėjo, paskui girdėjosi motinos aimanos, kurios paryčiais nutilo...“

M. Danilevičienė buvo nužudyta kankinant (bylos lapai – 103–107); moters galva sušaldyta kietu daiktu; rauti plaukai; „galva sukiojasi aplink kaklą“; dešinė ranka sulaužyta; riešas sutraiškytas kietu daiktu; dešinysis šonas nuo sumušimų visas juodas; kai-rioji koja aukščiau kelio nusėta vandeningomis pūslėmis – moteris kankinta verdančiu vandeniu ir t. t. Argi viską čia išvardysi, nes sunku aprašyti visus kankinimo metodus, kaip ir apibūdinti patį žmogaus žiaurumą, nekontroliuojamą, grįstą nežabota klasine neapykanta, skatinamą žiauriausių jausmų.

POKARIO LAIKŲ PRISIMINIMAI

Užrašė Bronius Maigys
1999 03 30 Utenos r., Atkotiškės k.

Ištrauka iš VIKIPEDIJOS – laisvosios enciklopedijos. Bronius Maigys (g. 1937 m.) – lietuvis, 1985 m. Sankt Peterburgo Ermitaže apgadinęs Rembranto paveikslą „Danaja“.

Maigys baigė keturias mokyklos klases. Septynerius metus prieš išpuolį Ermitaže niekur nedirbo, dvejus metus gyveno neturėdamas registracijos, ko reikalavo tarybiniai įstatymai.

1985 m. birželio 15 d. rytą Maigys atvyko į Ermitažo muziejų su savimi turėdamas peilį, stiklainį sieros rūgšties, prie kojų po drabužiais prisitvirtinęs savadarbių sprogmenų. Rembranto darbų ekspozicijų salėje jis niekieno nepastebėtas perpjovė „Danają“ saugojusį aptvarą (pagal kitą šaltinį – peržengė, dešine ranka du kartus peiliu perrėžė paveikslą, kaire iš stiklainio apipylė jį sieros rūgštimi). Užpuoliką sulaukė tuo metu salėje budėjęs milicininkas I. Žosanas. Po išpuolio paaiškėjo, kad Maigys kišenėje turėjo dar ir elektros bateriją.

Po išpuolio Maigys buvo pripažintas psichikos ligoniu. Šešerius metus praleido Černiachovsko (Kaliningrado sritis) psichiatrijos ligoninėje. Po Nepriklausomybės atkūrimo buvo perkeltas į Lietuvą, Vilniaus respublikinę psichiatrijos ligoninę, vėliau atsidūrė Utenos pensione. 2006 m. Maigys rusų kalba parašė 300 puslapių knygą, kurioje išdėstė savą įvykių versiją. Pagal knygos rankraštį skaičiusius rusų žurnalistus, autorius siekia už Lietuvos laisvę kovojusio kankinio įvaizdžio, nesigaili savo poelgio ir be sąžinės graužaties lygiai taip pat vėl pasielgtų.

Maigio istoriją, kaip politinį protestą-meninį aktą greta Antano Kraujelio ir Romo Kalantos, savo instaliacijoje „Muziejus“ pateikė Lietuvos menininkas Dainius Liškevičius. 2015 m. ši instaliacija buvo pristatyta nacionaliniame Lietuvos paviljone 56-tojoje Venecijos bienalėje.

Kadangi aš 1940 metais tebuvaу 4 metų amžiaus, svarbiausius tų metų įvykius kaip per sapną prisimenu. Karo metus jau daug geriau pamenu. Na, o pokario metai visam gyvenimui atmintin įstrigo.

1944 m. gruodžio 5 dieną Utenos NKVD Alnės kaime, esančiame Kuktiškių valsčiuje, areštavo ten esančius septynis vyrus ir, pasitarę bei pasivarę apie 3 kilometrus prie Kraujalių kaimo, sušaudė 5 vyrus, tarp jų ir mano tėvą. Tai yra – Antaną, Joną, Julijų, Rapolą Maigius ir Sabaliauską, o Adolfą Maigį ir Fabijoną Ramanauską, palikę gyvus, nuteisė įvairų laikotarpi kalėti. Atseit, už tai, kad nestojo į sovietinę armiją kariauti prieš vokiečius. Įdomu pažymėti, jog kartu su enkavedistais sušaudyme dalyvavo gretimo Budriškių kaimo gyventojas sribas Smalakys. Kadangi to stribo tėvas kaime gyveno, tai mūsų kaimo gyventojams jis nuolat primindavo: „Jei mano tėvui kas nors atsitiks, alniškiai atsakys.“

Po metų laiko nuo to įvykio Kuktiškių sribai sušaudytųjų vyrų žmonoms prasarė,

kad esą alniškiai nekaltai per nesusipratimą žuvo. Bet nuo tos jų „užuojautos“ niekam lengviau nebuvo, nes likusios moterys su mažamečiais vaikais daug vargo patyrė.

Mano tėvai tais laikais pasiturinčiai gyveno, tėvas turimus pinigus ne banke laikė ir ne žemes pirkto, kaip kiti tai darė, o kaip nujausdamas artinantis blogus laikus, litus įvairiems žmonėms išskolino. Nors po karo esantys vekseliai juridiskai negaliojo, bet kadangi skolininkai buvo sąžiningi žmonės, tas skolas įvairiais būdais grąžino, tad motinai su trimis mažamečiais vaikais (sūnumis) tai buvo nebloga parama.

Kad be šeimos maitintojo likome, tai dar pusė bėdos būtų buvę, bet blogai tai, kad dar apie 10 metų tęsėsi valdžios pareigūnų-stribų plėšikavimai. Nors jie save vadindavo „liaudies gynėjais“, bet iš tikrųjų buvo ne liaudies gynėjai, o engėjai ir išlaikytiniai. Ne tik stribus, bet ir jų šeimas reikėdavo išlaikyti kaimo gyventojams. Kiekvieną kartą atėję spintose, spintelėse, stalčiuose, stalčiuokuose ieškodavo „banditų“. Ir visada po kratos ką nors vertinga nugvelbdavo ir matant šeiminkams nesidrovėdavo paimti vertingų dalykų. Antai, būdavo paima visas mėsos atsargas ir dar motinai prikiša: „Tavo vyras buvo banditas ir tu esi banditka“. Ypač mėgėjas buvo plėšikauti išėjęs į stribus tarnauti kaimynystėje gyvenęs rusas Stigniejevas (gal Jevstigniejavas? – R. K.). Žinoma, ne visi tokie uolūs valdžios tarnai buvo, tačiau tokių pasitaikydavo vienetai.

Mūsų kaimynystėje Stirnių dvare gyveno po 1863 metų sukilimo į Lietuvą atvežti rusų kolonistai Karpovai. 1944 metais, sovietams atėjus į Lietuvą, tų Karpovų sūnus Vania išėjo stribynan tarnauti. Nors jis buvo rusas, tačiau kaip stribas pareigingumu nepasižymėjo. Drąsiai į kaimą vienas atvažiuodavo ir miškiniai jo neliesdavo, mat jis miškiniams šovinių parūpindavo, o miškiniai jam obuoliais atsilygindavo. Atostogas gavęs, praleisdavo kaime pas tėvus, todėl stribai įtarė, kad jis turi ryšį su mišku ir iš stribyno atleido.

Gera dar, kad iki 1950–1953 metų vyko partizaninės pasipriešinimo kovos Lietuvoje, tad stribai negalėjo laisvai apiplėšinėti kaimo gyventojų, be to, buvo pristabdomas Rusijos gyventojų skverbimasis į Lietuvą.

Kadangi mes tarp miškų gyvenome, tai partizanai ne reti svečiai būdavo mūsų kaime. Reikia pasakyti, kad mums, vaikams, jie gerą įspūdį sužadindavo darniai dainuodami patriotines dainas. Iki šiol pamenu jų dainuojamos dainos žodžius: „Užtrauksim broliai linksmą dainą plačia galinga krūtine, kaip ošia girios mūsų Tėvynėj ir vilnys laisvam Nemune...“ Deja, gaila, kad jie nesulaukė šių dienų laisvos Lietuvos.

Ilgesnį laiką išlikusių gyvais slapyvardžius dar pamenu. Tankiausiai pas mus ateidavo Čižikas-Juodis Stasys; Uosis-Graužinis Balys, Tarzanas-Gimbutis Stasys; Labanoro gyventojas Tigras-Zaptorius Dominykas; gretimo kaimo gyventoja Stasė Daškevičiūtė-Ziedas; Dagilis; Aušra-Jakučionis Steponas; Vaidotas-Pakštas Vytautas su žmona Vaidilute-Deveikyte Natalija. Vaidotas buvo su nedidele barzdele, inteligentiškos išvaizdos vyras. Vaidilutė taip pat graži, simpatiška moteris, apsirengusi karišku kostiumėliu su diržu ir portupėja per petį, prie diržo dėklas su revolveriu.

Visi gyventojai jiems simpatizavo ir visokeriopai rėmė. Jie visada buvo tvarkingi ir mandagūs. Maisto atsargų, nei drabužių iš gyventojų neatiminėjo. Bent mūsų krašte to nebuvo girdėti, išskyrus tuos atvejus, kai nedori žmonės jų vardu bandydavo pasipelninti. Antai mūsų kaimynystėj Padumblės kaime, vieno tokio partizano-apsišaukėlio senu-

kai Grigoniai buvo apiplėšti. Jų namas stovėjo kaimo pakrašty prie pat kelio. Tariamasis geradaris, užėjęs pas juos, sako: „Aš renku aukas dėl Lietuvos partizanų, gal malonėsit kiek nors paaukoti?“ Jei reikia, tai reikia. Grigoniai žmonės patriotai, niekada neatsisakys. Senis, iš papečio piniginę paėmęs, priėjo prie jo ir klausia: „Tai kiek čia dabar tau duot?“ Tas capt už piniginės, spruko lauk, sėdo ant dviračio ir nuvažiavo. Po kiek laiko netoli Molėtų žuliką milicija sugavo ir jis prisipažino ką apiplėšęs ir kai kuriems pinigų grąžino, tačiau partizanų vardui buvo pakenkta.

Buvo ir tokių, kuriems partizanai nepatikdavo, kad sušaudydavo informatorius. Bet ir partizanus reikia suprasti, nes pas kiekvieną yra savisaugos instinktas, tad savo gyvybei gresiantį pavojų stengiasi pašalinti. Jeigu ką nors nepagrįstai nubausdavo, tai dėl to, kad neturėjo sąlygų tą reikalą gerai ištirti, bet, kiek leisdavo sąlygos, visa tai gerai ištirdavo ir tik tada priimdavo atitinkamą nuosprendį. Gal kai kada perlenkdavo lazda ir jie, bet jau tokie žiaurūs nebuvo, kaip kai kas galvoja, net pavienių rusų kareivių, pakliuvusių jiems į rankas, nešaudydavo.

Per 1946 m. sovietinius rinkimus mūsų apylinkėje pirmininkavo Pelakauskas iš Briedinių kaimo. Apylinkės pirmininko sodyboje buvo toks įvykis. Gretimo Žvaigždakalnio kaimo gyventojas Juozas Maigys su balsadėže ir dviem apsaugos kareiviais važinėjo po kaimus, rinko „balsus“. Dienos pabaigai užsuko į apylinkės pirmininko sodybą. Kaip tik tuo metu toje sodyboje buvo penki partizanai. Pamatę, kad į kiemą įvažiavo pilnos rogės vyrų, išėjo į lauką pažiūrėti. Kartu su partizanais išėjęs pirmininkas be niekur nieko sušuko: „Maigy, bėk!“ O tas, panikos apimtas, leidosi bėgti. Partizanai šaudydami, jį ėmė vytis. Pasivijęs *Uosiukas* žiūri, kad čia gerai pažįstamas žmogus, pas kurį daug kartų būta svečiuose. Jie jam priekaištavo, kodėl būdamas nekaltas, bėgo. Mat jis pamanė, jog gali būti susišaudymas, bet kareiviai nesipriešino, tad susišaudymo neįvyko. Balsadėžę partizanai sudaužė, joje esančius popierius sudegino, o kareivius nuginklavę paleido. Bet su tais, kurie pasirašinėdavo stribams apie tai, kur jie stovyklauja, tokiems nuolaidų nedarydavo.

Apie 3 kilometrus nuo mūsų kaimo Pagojėlių kaimelyje buvo toks įvykis. Vienoje dviejų galų troboje gyveno Stasė Daškevičiūtė su jaunaisiais savo broliais ir Bernardas Lipeika su šeima, o kitoje troboje Daškevičienė su dviem suaugusiomis dukromis ir nebyliu sūnumi. nors Lipeika su Daškevičiūte Daškevičienei buvo šokie tokie giminės, tačiau Daškevičienė su savo kaimynais labai nesugyveno. Pas Daškevičiūtę ir Lipeiką (jis tuo metu buvo apylinkės pirmininkas) ateidavo miškiniai, o Daškevičienė, norėdama savo kaimynams pakenkti, juos skųsdavo saugumui, kad pas juos lankosi miškiniai.

1947 m. žiemą nakties metu kareiviai apsupo tą kaimelį ir pas Lipeiką ir Daškevičiūtę esančius du partizanus nušovė, o po to po apylinkę pasklido kalbos, kad tai Daškevičienė įskundusi. Bet kaip ten buvo tikrai, tai niekas gerai nežinojo.

Kitą vasarą į tą kaimelį atėjo būrys „stribų“ tikrinti dokumentų, ar laiku atiduodama valstybiniai mokesčiai. Daškevičiūtės buvo vėluojama pagal terminą sumokėti mokesčius, tad „stribai“ aprašė jos turtą ir per 10 dienų įsakė apmokėti. Užėję pas Daškevičienę, tikrindami dokumentus, tarp kitko paklausė: „Ar niekas jūsų neskriaudžia, ar banditai neateina?“ „Pas Lipeiką ir Daškevičiūtę ateina, – sako Daškevičienė. Praeitą žiemą du nušovė ir vis vien vilkstinėmis pas juos eina ir eina“. O, pasirodo, patys miškiniai stribais apsitausę. Tą kartą nieko nedarė, išėjo. Bet, sulaukę nakties, atėjo ir Daškevičienę bei

jos abi dukras sušaudė, nebylį sūnų ir žentą, kuris iš kito krašto buvo atvažiavęs į uošviją paviešėti, paliko gyvus. Tas žentas ir pasakojo, kas dėl ko įvyko. Kai jis pasakojo, juos sribais apsitaisiusius kai kuriuos atpažinęs, o Daškevičiūtė su Lipeika nė vieno neatpažino, nors ir pas juos tankiai jie lankydavosi. Matyt, svečiai buvo iš kito krašto, svetimi tą reikalą ištirti buvo atėję. Po to apie dvi savaites po mūsų apylinkę naršė kareiviai.

Po Daškevičienės šeimos sušaudymo, Stasė Daškevičiūtė vėl pradėjo po tardymus tampyti. Bijodama, kad neįkalintų, pasitraukė į mišką pas partizanus.

Kadangi mūsų kaimas buvo tarp miškų, tai NKVD gerai žinojo, kad gali miškiniai ateiti, todėl 1948 m. pavasari naktį buvo surengę pasalas.

Mūsų motina buvo išvažiavusi į Molėtus turgun, o mes, mažamečiai, likome namuose ir tą dieną į mūsų kaimą atėjo didelis būrys kareivių. Mes iš vidaus užsisklendėme duris ir nenorėjome įsileisti kareivių, bet jie išdaužė lango stiklus ir juos teko įsileisti į vidų. Apieškojo visus kambarius, tamsius kampus, apžiūrėjo kas yra spintose ir stalčiuose, dauguma jų išėjo, o 8 kareiviai pasiliko troboje, niekur iš trobos neišidami ir mūsų neišleisdami, kažko laukė. Kiti kaimo gyventojai nenujautė, kad mūsų troboje yra pasilikusių kareivių.

Vakarop motina, parvažiavusi iš turgaus su pirkiniais, įėjo į vidų, o išeiti jau nebeleidžia. Tik su dideliu prašymu leido išeiti, kad iškinkius arklių, galima būtų jį pašerti. Tuo metu viršininkas per langą stebėjo, kad ji niekur nenueitų ir niekam nieko nepraneštų.

Priemenėje įvairius ūkio dalykus motina tvarko, už durų stovi kareivis ir saugo. Motina, pamačiusi, kad takeliu kaimynė Elzbieta beateinanti, jai sušuko: „Eik namo! Ko čia ateini? Mes rengiamės eit miegoti.“ „Nejaugi uždrausi penkioms minutėms užeiti?“ – paprieštaravo toji, bežengdama per slenkstį ir, pamačiusi už durų stovintį kareivį, spruko atgal, bet kareivis ją sulaikė ir pakvietė užeiti į vidų. Ir taip po vieną, po vieną visi kaimelio gyventojai mūsų trobon kaip į bučių sulindo. Kareiviai, pasikloję viduaslyje šiaudų pėdus, miegojo, o kiti prie langų visą naktį sėdėdami stebėjo, ar kas nors į kaimą neateis. Tačiau tą naktį, nieko nesulaukę, ryte išėjo.

Bet vis dėlto 1949 m. vieną vasaros sekmadienį mūsų kaime įvyko susišaudymas. Tą sekmadienio rytą pas Elzbietą Maigienę kortomis žaidė partizanai Čižikas ir Tarzanas. Maigienė, pamačiusi, kad prieš pat duris už 50 metrų beateinąs rusų būrys, sušuko – rusai, partizanai metė kortas ir griebėsi už ginklų. Čižikas iš tarpdurio paleido seriją šūvių ir, užbėgęs už namo, spruko į už 150 metrų esantį mišką, o kareiviai, kol sugulė ant žemės, kol paruošė ginklus, pašaudė į namą, įsitikino, jog ten nieko nėra. Užbėgę už namo, jau nieko negalėjo padaryti, kadangi partizanai jau buvo sulindę į mišką. Tai tą kartą nė vienoje pusėje aukų nebuvo.

Ne tik mūsų kaime, bet ir kituose kaimuose apščiai susišaudymų įvykdavo. Gerai pamenu, kai 1947 m. netoli mūsų kaimelio Kraujelių kaime, įvykus susišaudymui, žuvo du partizanai. To kaimo pakraštyje, netoli miško esančioje troboje partizano Gancos-Ryliškio žmona Vilė gyveno. Ryliškis su savo draugu atėjo savo žmonos aplankyti ir netikėtai juos užklupo kareiviai. Nors jų namas buvo prie pat miško, tačiau nė vienam nepavyko pabėgti. Beje, netoli jų namų 1944 m. rusų NKVD kareiviai sušaudė mūsų kaimo vyrus. Nušauto partizano žmona, nenorėdama, kad tampytų į tardymus, apie mėnesį laiko pas mus slapstėsi. Neseniai jie buvo susituokę ir neilgai kartu pagyvenus, jos vyras išėjo

partizanauti. Jam žuvus, ji labai sunkiai išgyveno šią netektį. Būdavo nueis už sodo į skardį ir pradeda balsu verkti. Motina nuėjusi ją paguosdavo, nuramindavo ir aprimusią parsivesdavo į trobą, o kitą dieną, žiūrėk, ir vėl ten nuėjusi duoda valią ašaroms. Labai gaila buvo jaunos moteriškės. Po 15-os metų ir ji tragiškai žuvo.

Berods, 1946 m. netoli to Kraujelių kaimo prie Žičkų kaimo vasarą buvo sušaudyta daug partizanų. Mat, visi jie ežere maudėsi ir juos užklupo sribai, tada mažai kam pavyko išsigelbėti. Tarp išsigelbėjusių buvo ir mano tetos būsimo vyras Petras Sakalauskas. Po to įvykio jis atėjo į Utenos NKVD registruotis ir, gavęs dokumentus, gyveno legalų gyvenimą.

Mūsų krašte partizanavo nuo Saldutiškio kilęs partizanas Antanas Krivickas. Jis buvo jų vadu ir pasižymėjo drąsa. Vienas kur nors į viešumą išlįsdavo ir, susidarius pavojingai padėčiai, staigiai dingdavo. Net kiti partizanai pradėjo juo nepasitikėti, kodėl jam taip sekasi sėkmingai pasprukti, todėl jį nušalino nuo vado pareigų.

1946 m. per Sekmines mes su motina buvome nuėję į Labanoro bažnyčią. Vienas Krivickas išdidžiai vaikšto po miestelį. Priešais bažnyčią aikštėje įvairūs prekybininkai ant staliukų susidėlioję rūkalus ir savo gamybos saldinius pardavinėja. Prie vieno tokio prekybininko Krivickas priėjęs ir klausia: „Ar turite leidimą čia prekiauti?“ Tas, žinoma, jokie leidimo neturėjo. Tada Krivickas iš jo dokumentų pareikalavo, tačiau ir dokumentų jis su savimi neturėjo. „Tai gal jūs esate „banditas“, kad neturite dokumentų? – sako jam Krivickas. – Aš turiu teisę jus sulaikyti ir į miliciją pristatyti“, – šmaikštauja Krivickas. Po pamaldų bažnyčioje, mums beeinant į namus, pilnas sunkvežimis sribų iš Saldutiškio atvažiavo. Matyt, kažkas pranešė, kad čia pats Krivickas atlaiduose dalyvauja. Bet jis jau buvo dingęs.

Netoli Labanoro yra Laukagalio kaimas. Tai 1945 m. vasarą Krivickas, užsiauginęs didelę barzdą ir apsitašęs elgetiškais drabužiais, po tą kaimą kažko tai slampinėjo. Beplatindami valstybinės paskolos obligacijas, į tą kaimą sribai atvažiavo. Kadangi Krivickas sribams jokių dokumentų negalėjo pateikti, jie nutarė jį sulaikyti ir vežtis į Saldutiškį asmenybei nustatyti. Vienas sribas vardu Karolis, pasisodinęs jį į ratus, grįžo į Saldutiškį, o kiti sribai tęsė savo darbą. Apie 3 kilometrus pavažiavus už kaimo, Krivickas sribui trenkė per galvą ir iššokęs iš vežimo nuėjo savo keliais.

Nuo mūsų kaimo apie 3–4 kilometrus į Labanoro pusę yra Šnieriškių kaimas. Vieną vasaros naktį ten vyko jaunimo šokiai ir tuose šokiuose vienas miškinis dalyvavo. Netikėtai į tuos šokius būrys sribų atsibastė. Suėmė tą miškinį, paėmė merginų skarutes, nurišo jam rankas bei kojas ir paguldė užpečkyje į lovą, o patys su merginomis tęsė šokius. Belaisvis, gulėdamas muistėsi muistėsi ir atsipalaidavo. Pagriebė prie sienos pastatytą stribo šautuvą, šautuvo buože smogė į artimiausio lango stiklus ir, iššokęs per langą, dingo tamsoje. Sribai pyko ir keikėsi, kad per žioplumą belaisvį paleido ir dar šautuvo neteko.

Pokario metais pasitaikydavo įdomių dalykų rasti, kuriuos atiduodavau partizanams. 1946 m. Patumsių miške beganydamas gyvulių bandą, ant pušies šakų pastebėjau bekybanti kažkokį objektą. Įlipęs į pušį, vargais negalais išnarpliojau įstrigusius šakose laidus ir visa tai nuleidau ant žemės. Pasirodo, ten buvo iš lėktuvo nuleistas radijo siųstuvas, kurį taip pat atidaviau partizanams.

1947 m. begrybaudamas miške, po pusiau nusvirusia egle radau rusišką PPŠ automatą. Atsinešęs arčiau kaimo, miško pakrašty paslėpiau. Kai į kaimą atėjo partizanai, jiems ir atidaviau. Už tai jie man davė gerą vokiečių gamybos lūpinę armonikėlę „Weltmeister“.

Kitais metais pagavau pažemę skrendantį balioną, prie kurio buvo pritvirtintas ryšulys su knygomis. Kadangi jos buvo spausdintos lenkų kalba, o mūsų kaime lenkiškai niekas nemokėjo, tai jos taip ir nusimėtė. Tik po daugelio metų, gyvendamas Kaune, kai susipažinau su nelegaliai iš užsienio gaunama literatūra, atsiminęs tų kaime rastų knygų iliustracijas, supratau, jog ten buvo anglų rašytojo Džordžo Orvelo antisocialistinio turinio knyga „Gyvulių ūkis“.

R. K. p a s t a b a : šį kartą galėčiau paantrinti Broniui Maigiui apie minėtą balioną. 1955 m. panašus balionas buvo atskridęs ir į Eidžionių kaimą, Pandėlio vlsč. Mano kaimynas Julius Peldžius tuo metu ten svečiavosi pas gimines ir pamatė, kaip laukuose nusileido balionas (didžiulė pūslė) su koku tai kroviniu. Tris kartus prisilietė prie žemės, išmetė tą krovinį ir nuskrido. Visi mačiusieji, smalsumo pagauti, bėgo žiūrėt ką ten tas balionas numetė. Kai pribėgo, ant žemės gulėjo ne per didelis ryšulys ir šalia jo buvo prikabinatas odinis portfelis. Išardę ryšulį, jame rado visą lustą lenkiškų knygučių su Vatikano popiežiaus nuotraukomis ir pagal visa tai atrodo, jog tos knygtės buvo religinio turinio. Keletą jų ir man padovanojo. Visa tai, matyt, iš Vakarų buvo skirta Lenkijos teritorijai, bet balionas, pasirodo, ją perskrido ir nusileido Lietuvoje. Tarp kitko, portfelis tuščias, vadinasi, turint minty, kad, radęs šitas knygtes, galėtų susidėti į portfelį ir keliauti toliau be jokio įtarimo.

Tais neramiais pokario laikais kaimiško gyvenimo ramybę tankiai drumstė po kaimus besiblaškantys ginkluoti rusų kareiviai ir vietiniai sribai. Ypač sribai bjaurūs buvo. Kas antras, trečias žodis buvo palydimas rusišku keiksmažodžiu. Jie tik taip ir ieškodavo priežasties dėl ko nors prikibti. Ne tik mes vaikai, bet ir suaugusieji jų prisibijodavo.

Sribai ir partizanai pas mus ateidavo, tačiau skirtumas tarp jų buvo didelis. Nors kaip vieni, taip ir kiti – lietuviai. Jeigu vieni su ginklu rankose kovojo už savo krašto laisvę, už tėvus, brolius ir seseris, tai antri, būdami daugiausia padugnių „luomo“ žmonės, ištikimai tarnavo okupantų valdžiai vien už tai, kad jiems davė visišką savivalę. Jie tuo naudodamiesi plėšikaudavo ir vagiliaudavo, kas ką nugriebdami. Ne tik sribai, bet ir rusų garnizono kareiviai buvo ne mažesni grabštukai, tik juos šiočia tokia drausmė prilaikė.

Vieną kartą po kareivių kratos iš stalo stalčiaus dingo 65 rubliai. Motina jų viršininkui pasiskundė, jis jai atsakė: „Aš negaliu nustatyti kas jūsų tuos pinigus paėmė, atiduosiu savus.“ – Išsiėmė iš kišenės ir atidavė motinai pinigus. Motina pastebėjo, jog tie patys banknotai, kurie dingo iš mūsų stalčiaus. Tai ką galima buvo pasakyti apie to viršininko sąžiningumą?

1948–1949 m. netoli mūsų kaimo Patumsių miške žiemojo 4 partizanai: *Uosis*, *Čižikas* ir dar du, kurių slapyvardžių nežinojau. Tankiame eglynėlyje pasistatė iš rąstų neaukštą namuką ir ramiai iki pavasario pragyveno. 1949 m. vasario 16-ąją kai kuriuos kaimo gyventojus pasikvietė į savo būstinę paminėti Nepriklausomybės šventės. Sulaukę 1949 m. pavasario, partizanai iškeliavo į kitus kraštus, o tas namukas buvo likęs be priežiūros. Mes, beganydami bandą, į tą namuką užeidavome, ten buvo paliktas patefonas ir keletas plokštelių, tai jas leisdavom, net eglynėlis skambėdavo.

1950–1951 m. žiemą taip pat netoli mūsų kaimelio miške buvo partizanų bunkeris. Juos globojo minėto Pagojėlių kaimelio gyventojai, tai Stasės Daškevičiūtės broliai ir Lipeikų šeima. Kitų būrių partizanai tą būrį vadindavo „Bobinčiaus“ būriu, kadangi tame būryje buvo trys moterys. Tik neaišku, kodėl jie, nesulaukę pavasario, tą bunkerį apleido, net ne visus savo daiktus pasiėmė. Gal pajuto pavojų ar dėl kitų kokių nors priežasčių persikėlė į kitą mišką prie Šnieriškių kaimo. Bet ir ten neišvengė savo lemties. 1951 m. kovo 19–20 d. naktį visus bunkeryje esančius partizanus rusų NKVD kareiviai iššaudė. Tik viena moteris, kurios tuo metu bunkeryje nebuvo, išliko gyva.

Kaip tik tais 1951 m. kovo mėnesį per Kazimiero šventę buvome į Labanorą nuvažiavę. Begrižtant mums į namus per Labanoro girią, Labuškes, mus pasivijo ketverios rogės prisėdusių kareivių su baltomis maskuotėmis. Jie mus aplenkė ir nuvažiavo į Šnieriškių kaimo pusę. Tą naktį Šnieriškių kaimo pusėje buvo girdėti šūvių tratėjimas ir matyti įvairiaspalvių raketų švytėjimas. Už poros dienų ir Napriūnų pusėje vyko smarkus susišaudymas, kur žuvo visi bunkeryje esantys partizanai.

Po visų susišaudymų daugiau pas mus partizanai nebeateidavo. Matyt, gudrus provokatorius į jų tarpą buvo infiltruotas, kad jam pasisekė visas jų žiemos stovyklavietes iššniukštinti ir išduoti, nors jie konspiracijos sumetimais vieni nuo kitų savo žiemos stovyklavietes slėpdavo, tačiau kažkokiam judašiui buvo žinoma. Dargi tas bunkeris netoli mūsų kaimo, kuris pirma laiko buvo paliktas, kareiviams buvo užrodytas, nes kaimo gyventojai ten rado irgi kareivių pėdsakus.

Kartu su partizanais vaikščiojo kunigų seminarijos nebaigęs klierikas. Jis visą laiką propagavo blaivybę, nekaltybę, vaikams dalydavo paveikslėlius su šventųjų atvaizdais. Kaime žmonės kalbėjo, neva tas klierikas rusams partizanų bunkerius užrodydavo. Jeigu gerai nepatikrinę į savo gretas priėmė išdaviką, todėl ir patys nukentėjo. Ne kiekvienu, turinčiu gražias akis ir baltus dantis, galima pasitikėti, nes už jų gali slypėti baisus judas.

1947 ar 1948 m. vasarą į mūsų kaimą atėjo niekam nepažįstamas jaunas vyras ir prisistatė esąs partizano *Uosiuko* brolis. Labai prašė, kad jam pasakytų kur surasti *Uosiuką*, bet gyventojai, prisibijodami, jog tai gali būti provokatorius, išsigynė, kad nežino tokio partizano.

Ir taip nuo 1951 m. pavasario daugiau pas mus partizanai nebeateidavo. Nuo to laiko mūsų krašte ginkluotas pasipriešinimas užgeso. Dabar sribai visai laisvai galėjo po kaimus landžioti. Tuoj pat gyventojus į kolūkius suvarė, o kolūkiuose už tuščius darbadienius dirbti buvo beprasmiška, todėl žmonės pradėjo girtuokliauti ir iš kolūkių vagiliauti. Sumažėjo žmonių tautinė savimonė ir dvasinių vertybių siekimas. Viskas buvo pinigais vertinama. Dar 1970 m., kai dirbau Kauno popieriaus fabrike, mūsų brigadoje dirbo toks Karpavičius, kuris vaidino didžiausią patriotą. Atrodo, paduok jam į rankas Lietuvos priešą, jis į miltus jį sutrins, tačiau, kaip vėliau įsitikinau, jo kalbos neatitiko tikrovės.

Gal po 10-ies metų, kaip buvęs jo bendradarbis, į jo namus užėjau. Radau sode vaisius, uogas betvarkantį. Tuoj mane kirmėnuotais obuoliais pavaišino ir tik gyrėsi, jog obuolius pardavęs, nemažai uždirbęs ir t. t. Nuo šitų jo pagyrų man koku pasidarė. Paprašiau jo, kad neribotą laiką savo namuose draudžiamos literatūros palaikytų, bet jis į tai atsakė: „Oi ne. Negaliu. Sužinos, tai iš manęs namą atims ir griežtai atsakė. Paskui klausia: „Ar daug tau už tai moka, kad su ta literatūra užsiiminėji?“ Aš net nustėrau nuo tokio jo klausimo. Nusispyjęs iš jo namų išėjau ir jį užmiršau.

Kai žmogus užsikrečia materializmo bacila, tai nuo tokio bėk kuo toliausiai. Tad ir dabar pas mus daug tokių „patriotų“, žiūrinčių pro auksinę skylutę. Dar ir dabar daugelis Lietuvos žmonių gyvena ilgėdamiesi senų „gerų“ laikų, dejuodami ironizuoja „štai tau nepriklausoma Lietuva – anksčiau ir vogėme, ir gėrėme ir visko turėjome...“ Žmogeliai nesusimąsto, kad taip tęstis ilgai negalėjo, gyvenant į skolą...

Iš BALIO JUODZEVIČIAUS užrašytų Utenos krašto žmonių prisiminimų

Užrašyta 1993 m.

Šių įvykių pradžią prisimena ELVYRA ŠIMONĖLYTĖ-PETRULIONIENĖ:

<...> Pamačiau vieną pavakarę (1948 m. rudenį – B. J.) arkliu atvažiuojant du žmones. Pamaniau, kad inspektoriai tikrina gyvulius. O mūsų gyvuliai buvo susivesti namo. Einu nuo klojimo, žiūriu – atvažiuojęs dėdė Liudvikas Šimonėlis, Smetonos laikų husarų pulkininkas.

Įsivedžiau svečią kambarin, užklausu kaip liko nepakliuvęs. Sako, gyvenu svetima pavarde, slapstausi. Užklausė apie miškinius, ar čia jų yra, ar užaina. Pasakiau, kad užaina, bet kad gyvena – nesakiau.

Tik paklojau lovą, paguldžiau – ogi langan tik bar bar bar... Jaučiu, kad ne sribai – daužo sutarton vieton. Miškiniai. Aš jiems pasakiau, kad yra svečias. Sako, mes labai norėtume su juo susitikt, pakalbėt. Nuėjau pas dėdę ir sakau: „Dėdė, su tavim nori pasimatyt...“ O jis klausia: „O jie man nieko nedarys?“

– Nedarys, – raminu.

Įėjo, pasisveikino. Ką jie ten kalbėjo, nežinau. Paskui pradėjo daryt pasimatymus – vieną, kitą... Dėdė pažadėjo parūpint ginklų, uniformas.

Pats Liudvikas Šimonėlis buvo kilęs iš Nolėnų k. Jo tėvas buvo Petras, motina – Cecilija Zyzaitė iš Joniškėlio, iš turtingos šeimos. Jų duktė ištekėjo už Nolėnų Jono Šimonėlio. Pas ją ir motina gyveno, kol dar gyva buvo.

Su Liudviku Šimonėliu mes anksčiau labai sueidavom – mamos gi brolis, dėdė, o dabar turtingas – Kaune, Aukštojoj Panemunėj turėjo namą.. Mama laikė motiną, kadangi jo žmona jos nenorėjo laikyti, tai dar kokį litą mamai numesdavo. Po karo pažintys kaip ir nutrūko, bet, matot, atsiminė, neužmiršo...

Pateko Nolėnų partizanams skrebų arklys. Norėjo parduot, prasimanyt pinigų, bet tada buvo tokie arklių pasai. Partizanai ir šiaip mėgina, ir taip – neišeina, o dėdė – vienas du ir padarė.

Po vieno kito atvažiavimo vyrai Liudvikui Šimonėliui ir bunkerį parodė. Įsivedė vidun, bet jis ten neilgai pabuvo, nepagyrė bunkerio: ir tvanku, ir kito atsarginio išėjimo nėra. Sako, užtiks jus kada ir susems kaip bites. Išbraižė jis pats popieriaus lape bunkerio planą su keliais urvais – išėjimais, kad būtų galima apsuptiems pasprukti. Bet kas gi taip padarys? Ir dar naktimis, kad kas nepamatytų... Taip ir liko, kaip buvo.

Namo antrame gale palei visą sieną buvo padarytas aruodas grūdams pilti. Aruodo dugne buvo įtaisytos drelės. Kai vyrai sulįsdavo į bunkerį, namiškiei ant tų drelėlių užpildavo grūdų ir niekas neužtiko, nors ir su šunimis ieškodavo.

Apie pulkininką vyrai pranešė ir apygardos vadui *Miškiniui*. Susipažino. Atsirado bendrų pažįstamų, atsirado ir kalbos ir įvairių reikalų: ėjo gandai apie artėjantį žmonių vežimą į Sibirą. Prasidėjo žmonių varymas į kolchozus, vis sunkesnis darėsi partizanų gyvenimas – trūko maisto, medikamentų, šlijo drausmė, atsirado partizanų vardu plėšikaujančių...

Susitarė dar kartą susitikti antradienį, kovo 22 d.

Sutartą dieną pulkininkas jau buvo Nolėnuose. Kalbėjo, jog tuoj bus žmonių vežimas, kad ir jam neramu... Tą dieną, nesulaukęs *Miškinio*, trečiadienio rytą išvažiavo Utenon. Jį pavėžėjo Antano Šimonėlio sūnus Algimantas. Paskui jis man pasakoja, kad nuvažiavęs dėdė stotin, išsigando: jį tuoj pat apsupo enkavedistai, bet nieko jam nedarė, kalbėjosi draugiškai.

Miškinis į susitikimą su pulkininku atvyko tik trečiadienį vakare. Jį atlydėjo *Šamas*. Sužinojęs, kad dėdė išvažiavo, labai apgailestavo, bet nieko nepadarysi. Liepė arklį nuvaryti savininkui, apygardos vadas pasiliko nakčiai su vyrais.

Užsnūdau tik – sapnuoju, pradėjo duris daužyt. Supratau, kad jau viskas – išduoti. Žvilgtelėjau į klojimo pusę – kariuomenės net juoda.

– Otkrivaj dvėri! – šaukia.

Atidariau, bet niekas neina. Tada pati pastūmiau virtuvės duris, paskui koridoriaus ir visi suėjo eilės tvarka.

Priėjo vienas prie tėtės ir sako:

– Bunkeris tai va. Kiek „banditų“ yra?

Tėtė lyg žado neteko, nepasakė nė žodžio. Pradėjo jie plėst langus, duris. Matau, kad viskas. Mane, seserį Ireną ir tėvą Joną Šimonėlį išvarė suklupdė prie pušynėlio. Išgirdom rėkiant:

– Ar pasiduodat, ar ne?!

Pasigirdo šūvis, paskui sprogo granata ir iškart šoko ugnis, pusę namo apėmė liepsnos.

Sodyba dar iš vakaro buvo trimis žiedais apsupta NKVD-istų (137-o NKVD pulko kareivių – *B. J.*) ir vietos skreby. Palaukė ryto, kol prašvis. Partizanams kito kelio nebuvo – suliepsnojus namui, beliko bėgimas į mirtį.

Napalys Valančiūnas-*Elnias* nespėjo net iš pirkios išsokti. Kulų pakirstas beveik sudegė. Ryšininkas Domas Sirutis-*Baltasis Vergas* sukniubo kieme. Gal kokių 50 metrų pabėgęs, ištaškytomis smegenimis ant Vlado Bertašiaus ežios krito Bronius Bivainis, ne kiek tenubėgo ir jo brolis Alfonsas – suklupo automato kulų supapota krūtine. Tik Vincas Kaulinis-*Miškinis* perbėgo pievą. Jį pačiam pušynėlio pakrašty pasivijo kulka. Panašus likimas ištiko ir Albertą Guobužą-*Šamą* bei Vytautą Pakalnį.

<...> Saugumas, matyt, turėjo nemažai informatorių, bet minėta generolo leitenanto Gorlinskio ataskaita nėra tiksli. Nors Nolėnų bunkery surado nuotraukų, gal ir šiokių tokių dokumentų, bet be reikalo apsidžiaugė, kad sunaikino Vytauto apygardos štabą. O gal tai buvo sąmoningai pameluota, tikintis didesnio apdovanojimo? Apygardos štabą saugumui pavyko užtikti tik lapkričio pradžioje, bet ir tada tuščia.

Atrodo, jog saugumo specialistai apsiriko ir dėl apygardos adjutanto. V. Kaulinį-*Miškinį* atlydėjo į susitikimą Albertas Guobužas-*Šamas*, o ne Pakalnis. Matyt, *Šamas* ir

buvo vado adjutantas, nes Vytautas Pakalnis neseniai buvo atbėgęs iš Vilniaus, tik porą mėnesių pabuvo šitame bunkeryje ir adjutantu negalėjo būti, kai štabas buvo kitur.

<...> Alfonsas ir Bronius Bivainiai buvo iš Luknių k. Alfonsas išėjo į mišką jau pirmą okupacijos rudenį ir pasirinko *Klimašausko* slapyvardį. Granata nutraukė rankos plaštaką. Slapstydamasis vedė Bronę Marganavičiūtę. Jono Abukausko, milicijos viršininko prikalbintas, atsiklausęs V. Kaulinio, 1945 09 29 legalizavosi (buvo užverbuotas kaip MGB ag. **Zorkij** – R. K.). Grįžęs prietemoj į uošviją, sėdo vakarieniauti.

Pasakoją Apolinija Marganavičiūtė-Jonuškienė: Prie stalo buvo Jonas Marganavičius, aš ir tėvas. Bronė greta su Alfonsu nugarom į langą susėdo. Pavalgėm, išsiėmė rodyt dokumentus, o mama sako: „Vaikai, – rytoj... Einam gulti.“ Tėvukas išėjo priemenėn, mama ir aš rinkom nuo stalo indus. Staiga – sprogimas. Tėtė priemenėj iš išgąščio ir suklupo. Ištarusi kelis žodžius, Bronė susileido ant vyro rankų. Alfonsas buvo sužeistas, veidas privarytas skeveldrų. Pusantro mėnesio Alfonsas gydėsi. Ilgainiui paaiškėjo ir žudikai. V. Kaulinis dar norėjo juos nubausti, bet argi krauju kraują nuplausi? Pasveikęs Alfonsas vėl išėjo į mišką. Tėvus išvežus, neturėdamas kur dėtis, į partizanus išėjo ir brolis Bronius.

Iš LYA (KGB arch.) Utenos apskr. MVD literinė byla (nuo 1945 06 18 iki 1946 02 01), arch. Nr. 7/104, t. 2, L. 180: ...rugsėjo 29 d. užverbuotas vidinis agentas **ZORKIJ**, buvęs V. Kaulinio būrio narys. Legalizavęsis išvardijo 50 „banditų“. Sugrįžus tą pačią dieną jam į namus, per langą buvo įmesta granata, jis (Alf. Bivainis) sunkiai sužalotas (nutraukta rankos plaštaka), žmona užmušta.

Byloje F. K-1, ap. 3, b. 1609, L. 21 yra pažymėtos šių partizanų pavardės, kuriuos 1946 08 27 už plėšikavimą sušaudė *Žaibo*-Prano Pašilio būrys: Buroką Joną, Galvydį Joną, Beržantą Juozą ir Lykovą Valentinę (atsibastęs iš Baltarusijos).

<...> B. Juodzevičiaus turimais duomenimis buvo dar keletas savivaliaujančių partizanų, kurie nepakluso partizanų apygardos vadovybei, nesilaikė duotos priesaikos, veikė ne pagal partizanų statutą, šaudė jiems neįtikusius žmones: Šarkis Jonas iš Rudupio k. (gyveno Starkų k.) su Ramonu važiavo pro Kirklius ir ten juos nušovė; Ilčiukai Juozas ir Povilas – juos apie 1946 m. stribai suėmė, varėsi per Kirklius ir pakely sušaudė; Jankauską Joną sušaudė patys partizanai.

Nereiktų stebėtis, kad per tokius savivaliautojus kentėjo ir patys tikrieji partizanai, kurie teisėtai kovojo su okupantais, per juos daugelį kartų buvo apkaltinti tikrieji partizanai neva už beprasmes nekaltų žmonių žudynes. Pagal B. Juodzevičių, pasikėsintojai į Alf. Bivainį buvo iš tų pačių partizanų, kurie nepakluso teisėtai partizanų vadovybei ir sužinoję, jog Alf. Bivainis užverbuotas MGB agentu, be partizanų vadovybės leidimo, savavališkai jį bandė sunaikinti. Deja, žuvo visai niekuo dėta Bivainio žmona.

Guobužas Albertas-*Šamas* irgi buvo vyžuoniškis, iš Gaspariškių k. Šeimoje jų buvo 5 broliai ir 3 seserys. Prie jų sodybos per susišaudymą žuvo vienas enkavedistas, kitas buvo sužeistas. 1944 m. gruodžio 14 d. rusų kareiviai jų namus sudegino, o tėvą Kazimierą Guobužą nušovė, keturi sūnūs – Albertas-*Šamas*, Jonas-*Girėnas*, Mykolas-*Šaulys* ir Vytautas-*Viesulas* išėjo į partizanus ir visi paguldė galvas už Tėvynę.

Pakalnis Vytautas-*Pagirys* buvo kilęs iš Kirklių k. Kiek pasislapstęs, stojo mokytis į Vilniaus technikumą. Saugumas norėjo jį užverbuoti agentu, jo akyse žvėriškai kankino suimtą mergaitę, norėdami įbauginti ir tokiu būdu palaužti ir Vytautą, bet paleistas persigalvojo ir pasirinko mišką. Slapstėsi apie namus, bet nesibaigiančios kratos ir pasalos privertė pasitraukti toliau. Kai 1949 m. sausio 24 d. prie Nolėnų žuvo Bronius Bertašius-

Kerštas, Bronius Bivainis pas Joną Šimonėlį į bunkerį atsiviliojo Vytautą Pakalnį, bet čia jį pasitiko mirtis.

Valančiūnas Napalys-*Elnias* buvo pašto tarnautojo sūnus. Tėvui mirus, grįžo į Galalius pas močiutę. Dirbo ir savarankiškai mokėsi. Praėjus frontui, įstojo į Utenos gimnazijos VII-ą klasę. Išduodant pasus, buvo pripažintas vyresniu, sulaikytas ir vežamas su naujokais į apmokymą. Iš Vilniaus pabėgo, slapstėsi Galaliuose.

Pasimokiusį ir tvarkingą vaikinuką partizanai mėgina įtraukti į savo veiklą. Apgyvendina Biliūnų kaime pas Z. Motiejūniene, duoda užduočių, bet 1946 m. pavasarį jį čia užtinka Vyžuonėlių garnizono kareiviai. Napalys bėga. Sužeistą nuvaro į Galalių kaimą. Močiutės namuose išverčia visus kampus, išbado stogą, išardo klėties grindis – ieško bunkerio. Nieko neradę, nugabena į Utenos ligoninę. Nors buvo pastatyta sargyba, bet partizanams ir mokslo draugams pavyksta Napolį išvogti. Belieka vienas kelias – į partizanus.

Napalys kritiškai žiūrėjo į kai kuriuos draugų poelgius, smerkė žudynes, kerštavimą. Jam atrodė, jog kerštas ir neapykanta neveda į laisvę. Augęs religingoje šeimoje, buvo pamaldus, vengė partizanų naktinių žygių. Draugų net davatka buvo vadinamas. Kartais pasijuokdami iš jo sakydavo: jam reikėjo į kunigus eit ir maldomis gelbėt Lietuvą.

1949 05 12 partizanų kuopos vadas atsiuntė tokią užuojautą a. a. Napalio šeimai:

„Su giliu liūdesiu širdyse lenkiam galvas prieš žuvusius Tautos didvyrius. Laiminga motina pagimdžiusi tokį sūnų, kuris nenuklydo šunkeliais, bet pasirinko nors ir erškėčiais klotą, bet garbingą kelią. Laiminga tauta, turėdama tokių didvyrių.

Tamstos netekote brangaus sūnaus, sesės mylimo brolio, mes netekome mielo brolio.“

Labiausiai enkavedistai apsidžiaugė nušovę Vincą Kaulinį-*Miškinį*, kilusį iš Biliūnų k. Jo tėvas dar rusų caro laikais dirbo policininku. Vincas, baigęs Utenos gimnaziją, tarnavo kariuomenėje. Paskui baigė aukštąją policijos mokyklą ir 1939 m. rudenį pradėjo dirbti Vilniaus policijoje.

1941 m. birželio mėn. sudarė Vyžuonose sukilėlių būrį ir jam vadovavo. Kaip žmogus jis buvo ramus, taktiškas, draugiškas.

Marijona Motiejūnienė prisimena: <...> Vincą Kaulinį labai gerai pažinau. Buvo aukso žmogus. Viršininku būdamas, rinko mokesčius (Vilniaus krašte – B. J.). Nueina, sako, kažkur – vaikai, kaip gardinėly, ant šiaudų. Ir mokesčiai neapmokėti, ir vaikams valgyt nėra. Tai užmokėjo jis pats mokesčius ir pinigų jų močiai davė. O Vinco močia pyksta: „Tai kam tu gyveni?! Tai eisi per žmones ir už jų vaikus mokesčius mokėsi?“ Jis buvo labai geras žmogus. Kai buvo partizanu, man jo neteko sutikti, bet negirdėjau, kad kam bloga būtų padaręs.

Tą patį tvirtina ir Albinas Vaškelis: <...> Man yra pasakoję, jeigu partizanas ką nors negerai padarydavo, tai Kaulinis išbardavo, mokė su žmonėmis gražiai sugyvent.

Emilija Tumienė, išgirdusi apie partizanus negražių kalbų, pabėdojo V. Kauliniui, kad gal ir jos broliui ką bloga daro? V. Kaulinis nuramino moteriškę. Girdi, tikriems partizanams nereikia nei turtų, nei aukštų kėdžių. Jie tenori išsaugot gyvybę ir sulaukt laisvos Lietuvos. Plėšikavimų, girdi, pasitaiko, bet sunku įvest tvarką, kai baisu ir nosį iš

bunkerio iškišt. *Miškinis* nuo 1946 m. vadovavo Vytauto apygardos partizanams, taigi jam priklausė apie 40 partizanų būrių. Reikėjo ir maisto, ir autuvo, ir drabužių, ir ginklų, o čia dar nuolatinė nervų įtampa, sužeidimai, ligos... Daktaro neprisišauksi, ligoninė nepaguldysi, vaistų nėra... O reikėjo palaikyti viltį ir tikėjimą net žvelgiant mirčiai į akis. *Miškinis* ir buvo toks žmogus. Gal todėl Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos Rytų Lietuvos sekcijos narių posėdyje, įvykusiame 1952 m. birželio 8–9 dienomis, nutarta surinkti medžiagą apie *Miškinį* Garbės Karžygio vardui gauti. Deja, pats Sąjūdis gyveno paskutines dienas. Į buvusios Vytauto apyg. vadus įlindo sovietų saugumo agentas, kuris sulikvidavo paskutinius bunkerius ir galutinai pasmaugė partizanų sąjūdį.

Negeros kalbos pasklido ir apie bunkerį laikiusius Šimonėlius. Žmonėms buvo keista, kad sunaikinus bunkerį, niekas iš Šimonėlių nepateko į kalėjimą. Enkavedistai gi „liaudies priešų“ negailėdavo. Partizanams irgi dėl to buvo likę abejonių. Pati E. Šimonėlytė pasakojo, jog partizanai net sudraudę vieną liežuvautoją: girdi, mes žinom, kur jos. Gerai, mes jas sušaudysim, bet ar tu jas prikelsi, jeigu paaiškės, kad tai ne jų darbas?

Jos manymu, bunkerį išdavė dėdė – Liudvikas Šimonėlis.

R. K. p a s t a b a: partizanų DK apygardos štabo viršininkas, vienas iš vadovaujančių partizanų apygardos pareigūnų Benediktas Trakimas-Genelis, yra pasakęs: <...> Šį garbingą mūsų Tautos istorijos lapą savo krauju parašė pokario metų Lietuvos jaunimas, daugiausia kaimo jaunimas, daugelį metų ryžtingai kovojęs, negailėjęs nei sveikatos, nei gyvybės. Tuos didvyrius komunistiniai budeliai apdėgė, apjuodino ir išvadino šlykščiausiais vardais, bet kartu liūdna ir gėda prisiminti tokius, kaip kunigas Trakinskas, prof. Juozas Markulis, karininkai – V. Pečiūra, Stasiulionis, Tadas Chodakauskas, **Liudas Šimonėlis** ir kt. panašūs į juos. Kiek daug tauta iš tų žmonių tikėjosi ir vylėsi tos baisios nelaisvės metu, o jie, pasirodo, tapo niekšais ir išdavikais, skęstančią tautą pastūmė dar į gilesnę duobę.

B. Juodzevičiaus knygoje „LAISVĖS KAINA“, išleistoje 2003 m. Utenoje, psl. 63: <...> Lietuvos kariuomenės pulkininkas **Liudvikas Šimonėlis** buvo užverbuotas saugumo agentu ir turėjo slapyvardį **Šilaitis**. Saugumo nurodymu, L. Šimonėlis per gimines užmezgė ryšius su prtz. būrio vadu Alf. Bivainiu, o šis suvedė su srities vado pavaduotoju, apygardos vadu V. Kauliniu-*Miškiniu*. Sovietų spaudos tariamai sukompromituotas L. Šimonėlis pradėjo „slapstyti“, į susitikimą pasikvietė minėtą vadą *Miškinį* ir 1949 03 24 agento *Šilaičio* išduoti Nolėnų kaime žuvo 6 partizanai ir apygardos vadas.

IŠ NARBUTO VYTAUTO APKLAUSOS PROTOKOLŲ

LYA, f. K-1, ap. 45, b. 540

Agentūrinė byla „Sbornyje“ Nr. 6115 (tomas 3)

Iš rusų kalbos vertė L. Abarius

Adaptuoti protokolų variantai

Pažyma 1951 08 30. Balys Žukauskas – rinktinės ginklų skyriaus viršininkas, Tijų-nėlis – Ažuolo būrio vadas, Masiulis – Ažuolo būrio vado pavaduotojas.

Kunigaikščio Margio rinktinė:

1. Dariaus ir Girėno kuopa,
2. Vaižganto kuopa,
3. Gedimino kuopa.

1948 10 Narbutas paskirtas Kunigaikščio Margio rinktinės organizacinio ir informacijos skyriaus viršininku. J. Kemeklis nuo 1949 m. – pavaduotojas Algimanto apyg., Visuomeninės d. vrš. – *Pikuolis*.

Agentūrinis pranešimas: pranešėjas – *Tiesa*. Priėmė Rokiškio r. MGB sk. vrš. mjr. RYKOV, 1952 11 08.

Pagal mūsų užduotį, pranešėjas lapkričio 5 d. užėjo pas Žilį Kazį iš Vainiūnų k., ten surado besiuvant batus Žilį Kazį, jo seserį Anelę ir motiną. Pokalbyje pranešėjas pasakė, kad atėjo atsisveikinti, nes išeina kariuomenė, o visi pradėjo jam reikšti užuojautą. Pranešėjas atsakė, kad vis tiek kada nors reikės tarnaut kariuomenėj, tai geriau anksčiau, nei kad vėliau. Paskui prasidėjo kalba apie „banditus“. Kazys Žilys papasakojo, jog Šilelio miške nušovė tris „banditus“, vieną sužeistą paėmė gyvą ir išvežė Kaunan. Į tai pranešėjas atsakė, jog nušovė tik vieną Tijųnėlį iš Minkūnų k., o likusieji keturi pabėgo.

Po to pranešėjas pasakė, jog iš Galvydytės Genės girdėjęs, kad visi „banditai“ pabėgo be ginklų. Žilys atsakė, kad gaus ginklus iš draugų, nes anksčiau turėjo jie ginklų sandėlį. Gaila, bet daug jau surūdijo, tai dabar ginklai pernešti sausesnėn vieton. Žilys pasakė, jog dabar jau mažiau sužino naujienų, nes patikimų mažai belikę... Pranešėjas pradėjo klausinėti, kur dabar slepiasi *Donkichotas*-Mackus Jonas, tačiau Kazys atsakė nežinantis... Žilys paklausė, ar atidavė Pročkus Pranas iš Bajoriškių k. 4 centnerius grūdų? Pranešėjas atsakė, jog Pročkus neatidavė skolos, bet ir neims, nes dabar Pročkus maitina „banditus“...

Įsiterpusi į pokalbį, Anelė Žilytė pasakė, kad *Donkichotas* tikriausiai slapstosi pas Pročką.

Rezoliucija: lapkričio 9 d. 9.00 val. pas Pročką Praną padaryti bunkerio paieškos operaciją.

Rinktinės ŠV – pradžioje buvo Baltrūnas-*Uoselis*, vėliau – Jurevičius Kazys-*Dobilas*, *Darnutis*, vėliau – vėl Vytautas Baltrūnas-*Strazdelis*, kuris žuvo 1949 08. Po jo Stasys Gimbutis-*Rūkas*, kuris žuvo 1949 m. pabaigoje. Po jo Bronius Stasiškis-*Sukūrys*.

Rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas – Dilys Petras-*Eimutis*, *Rustenis* žuvo 1949 11.

Rinktinės ūkio skyriaus vrš. – Urbonavičius Pranas-*Dėdė*, vėliau – Bronius Stasiškis-*Sukūrys*, o nuo 1949 11 – vėl *Dėdė*. Rinktinės ginklų sk. vrš. – Balys Žukauskas-*Komendantas*, *Princas*.

Narbuto Broniaus (suimtas 1950 03–04) **OS schema:**

1. Dariaus ir Girėno kuopa: a) Šventosios–Jūžintų vlsč., vadas – Petras Dilys-*Eimutis*, vėliau – Antanas Dilys-*Litas*; b) Upytės–Užpalių vlsč., vadas – Feliksas Stasiškis-*Smūgis*; c) Nemunėlio–Ragelių vlsč., vadas – Jonas Mackus-*Vėjas*, *Donkichotas*;

2. Vaižganto kuopa: a) Puntuko–Svėdasų vlsč., vadas – Albertas Nakutis-*Viesulas*; b) Kalnapilio–Kamajų vlsč., vadas Urbonavičius Pranas-*Dėdė*.

3. Gedimino kuopa: a) Pilies.

Iš Narbuto Vytauto, Jono, g. 1918 m., apklausos protokolo 1950 04 18. Instituto 4-ių kursų išsilavinimo, apklausia Rokiškio apskr. MGB 2N posk. vrš. pavad. vyr. ltn. BUTOV.

Klausimas: Kada ir kokiomis aplinkybėmis tapote „gaujos“ nariu?

Atsakymas: 1945 05, bijodamas patekti į sovietų kariuomenę ir atsakomybės už dokumentų padirbinėjimą, aš pradėjau slapstytis. Taip gyvenau iki 1946 02, kada buvau sugautas ir patalpintas Kamajuose į laikino sulaikymo kamerą. Iš ten po dviejų dienų pabėgau ir vėl gyvenau nelegaliai. Gyvenau miške, kur mane 1946 m. birželio mėn. netoli Kamajėlių sutiko prtz. Petras Černius-*Tigras* ir Nakas Vladas-*Žilvitis*. Jie mane pasiėmė su savimi ir mes atėjome į Narbučių k. pas Sirvydienę Kastę (suimta 1947 m.), pas kurią gyvenom daržinėje iki 1946 m. rugpjūčio, padėdami jai dirbti ūkio darbus.

1946 m. rugpjūčio mėn. atsiskyriau nuo jų ir nuėjau į Kamajėlius pas Stasį Starkų, pas kurį gavau maisto, tada nuėjau pas Pakluonių k. (Jūžintų vlsč.) Mierkį Aloyzą, pas kurį apsigyvenau daržinėje. Po 2–3 savaičių pas jį gyvendamas, susitikau prtz. Mackų Joną-*Donkichotą*, Vairą Praną-*Ešerį* ir Vairą Juozą-*Klevą*, kurie aplankė Mierkį, kaip savo giminaitį. Jie pasakė, jog *Tigras* ir *Žilvitis* ir toliau gyvena pas Sirvydienę ir pasiūlė ją aplankyti.

Mums ten esant, *Donkichotas* pranešė, jog prie Norkūnų k., Ragelių vlsč. įvyks prtz. susirinkimas ir mums ten reikia nueiti. Aš išėjau su *Klevu*, *Ešeriu* ir *Donkichotu* į Norkūnus. Pakeliui užėjome pas Peišį (?), kur per naktį girtavome ir išėjome į Meldučius pas *Klevo* giminaitį Seibutį, pas kurį radome *Panterą*, *Bijūną*, *Siaubą* ir *Dolerį*. Pabuvę parą, nuėjome į partizanišką susirinkimą, kuris vyko pas Mickį Norkūnuose.

Ten dalyvavo daugiau kaip 25 prtz., iš kurių prisimenu Jurevičių Kazį-*Dobilą*, Bekintį-*Uloną*, Indrelę Kazį-*Strausą*, Černių Petrą-*Tigrą*, Dilį Petrą-*Eimutį*, Beleišį-*Perkūną*, Baukį Antaną-*Sakalą*, Pipinį Antaną-*Rublį* ir kt.

Susirinkime Jurevičius pasiūlė organizuoti naujus būrius, nes buvusieji jau esą likviduoti, o gyvieji vaikšto kur kas sugalvoja, todėl bendram veiklos organizavimui buvo sudarytas Žalgirio būrys, kurio vadu išrinktas *Dobilas*, o pavaduotoju – *Sakalas*. Po susirinkimo būrys buvo padalytas į mažas grupes po 3–4 žmones ir kiekvienai grupei duotas atskiras veikimo rajonas. Aš tada buvau priskirtas *Klevo* grupei, bet po susirinkimo, kuris vyko 2–3 dienas, išėjau su *Tigru* ir kitais į Narbučių k. pas Sirvydienę Kastę. Pakeliui, būdami aštuoniese, užėjome į Kremesiškio k., kur apsistojome pas Vigelį Antaną. Pas jį pabuvome naktį ir dieną, o išeinant *Dobilas* pasiūlė sulikviduoti Aleksejaus

šeimą, nes neva Aleksejus skundžia partizanus. Po šio mes išėjom į Ažubalius, Jūžintų vlsč., bet pakeliui ties Kulių k. susišaudėm. Bet mūsų – apsirikta, istrebiteliais palaikėm *Donkichotą, Klevą* ir *Ešerį*. Aukų išvengėm, tai tada visi vėl grįžom į Ragelių vlsč. – Norkūnus. Ten pasidalijom į tris grupes: *Tigras, Perkūnas* ir *Strausas* bei aš vėl apsigyvenom pas Mickį, kur gyvenom bunkeryje po grindimis dvi savaites. *Eimutis, Barsukas, Rublis* ir *Robinzonas* apsigyveno pas to paties kaimo gyv. Mickį, kuris turėjo slapv. *Seržantas* ir turėjo bunkerį pas save daržinėje. *Donkichotas, Ešerys* ir *Klevas* išėjo į Petrosiškio k.

Po dviejų savačių, atėjus *Klevo* grupei, aš su *Tigru* išėjau pas Sirvydienę Kastę, o bunkery liko tik *Perkūnas* ir *Strausas*. Jie paskui perėjo į Totoriškių k., pas Zavadskienę, iš kur aš išėjau ir iki 1948 m. pavasario gyvenau vienas pas skirtingus žmones. Daugiausia pas dėdę Tervydžių k., Jūžintų vlsč., pas Narbutą Izidorių, taip pat pas Starkų Stasį Kamajėliuose, Nakaitę Genę, kuri laikė bunkerį Purpiškio miške. Paskui Dauliūnuose pas Narbutaitę Anelę, Narbutą Juozą, Trakų k., Gudonį Juozą, Gudoniškių k., Diržį Aloyzą iš Girelės k., kurie man duodavo valgyti.

1948 m. gegužės gale pas Izidorių Narbutą atėjo *Ešerys* ir *Klevas* su *Donkichotu*, su kuriais išėjau į Bausiškės mišką, kur kartu gyvenom dvi savaites. Paskui pradėjom periodiškai gyventi pas Stasį Starkų Kamajėlių k., pas Izidorių Narbutą Tervydžių k., Aloyzą Merkį Paklonės k. ir kt.

Liepos mėn. į krūmus prie Izidoriaus Narbuto namų atėjo *Tėvas-Pranas Kemeklis, Sakalas-Antanas Baukys, Tigras-Petras Černius* ir kt. Čia *Tėvas* mums paskelbė, kad dabar kuriama Kunigaikščio Margio rinktinė, po šio aš per *Tigrą* gavau *Roko-Juozo Kemeklio* laiškėlį, kuriame jis siūlė man pareigas, dalyvaujant rinktinės štabe. Aš sutikau, ir 1949 m. pradžioje buvau paskirtas rinktinės informacinio ir organizacinio skyriaus viršininku. Vykdydamas šias pareigas, dirbau organizacinį darbą, organizavau OS sektorius, rašiau straipsnelius apie tarptautinę padėtį į laikraštį „Partizanų kova“. Be to, 1949 07 dalyvavau sušaudant Šipų k. Narbuto Petro, Purpiškių k. Leono Daščio šeimą, tada buvo nužudyti iš viso 5 žmonės, o Narbuto šeima sudeginta su visu namu. Tame dalyvavo: aš – Narbutas, Černius Petras-*Tigras*, Petras Dilys-*Eimutis*, Vytautas Baltrūnas-*Strazdelis*, Kondraška Antanas-*Aras*, Šukys Jonas-*Liūtas* ir Balys Žukauskas-*Žaibas*.

Po to, kai 1949 m. rudenį štabas ir dauguma partizanų buvo sunaikinti, aš praradau ryšius su štabu, tik periodiškai susitikdavau su *Vėju, Ešeriu, Liubasu (Liūtu?)* ir *Aru*.

Klausimas: Kur dabar gyvena *Vėjas* ir *Ešerys*?

Atsakymas: Bunkeris, kuriame slėpiausi aš su partizanais ir kur jie gali slėptis, aš jau parodžiau. Kai aš nuo jų išėjau vasario mėn., *Ešerys* man pasakė, kad jei būčiau jiems reikalingas ir nerasčiau jų bunkeryje, tai reiktų jų ieškoti per Kazį Jakubonį Tervydžių k. Manau, kad jų gyvenamąją vietą žino Jakubonis.

Iš Narbuto Broniaus, Jono, g. 1918 m., apklausos protokolo. 1950 04 21.

Klausimas: Laiške, kurį rašėte rinktinės vadui 1950 04 10, nurodėte, kad nenorite naudotis ryšio punktais, kuriuos žino *Ešerys* ir *Vėjas*. Pasakykite kokie tai ryšio punktai?

Atsakymas: Turimas mintyje ryšio punktas – pas Jakubonį Kazį Tervydžių k. Jakubonis buvo OS narys ir ryšininkas. Per jį susirašinėjau su Ažuolo būrio vadu Tijūnėliu-

Liepa ir iš jo gavau tuo pačiu keliu atsakymą. Tačiau, kadangi pastaruoju metu ryšio punktą pradėjo kontroliuoti *Ešerys*, aš šį ryšį nutraukiau, nes *Ešerys*, kurį įtariau ryšiais su MGB, galėjo mano laiškus slapta skaityti.

Ešerys buvo Dariaus ir Girėno kuopos ryšininkas su Kng. Margio rinktine. Be to, laiške *Rokui* prašiau susitikimo su juo, nurodydamas susitikimo vietą pas Kurkulį Nečiūniškių k., pas kurį aš 1949 m. liepą–rugpjūtį palikinėjau laiškus *Rokui*. Šį ryšio punktą man parodė *Ponas* [...].

Klausimas: Pas ką klausydavotės radijo?

Atsakymas: Klausydavau radiją pas eigulį Kriukelį Kazį, gyv. Ramoniškio k., Kamajų vlsč. 1949 m. gegužės mėn. Aš pas jį lankiausi su *Ešeriu*, *Vėju*, *Klevu*;

Klausimas: Išvardykite žmones, kurie palaiko ryšius su „banditais“?

Atsakymas: Išvardysiu visus, kurie teikė pagalbą ir buvo ryšininkais:

1. Starkus Stasys, Kamajėlių k., 1949 03 ištremtas. Jis mums duodavo maisto, jis man davė automatą, kurį aš paslėpiau stoge pas Klemką Kazį, kur automatas yra iki šiol. Klemka suimtas 1949 m. rudenį;

2. Geldutienė, Nečiūniškio k., pas ją buvo ryšio punktas, pas ją 1949 m. du kartus palikau laiškus *Rokui*. Ji 1949 m. suimta, pas ją anksčiau gyveno *Eimutis* ir *Tigras*;

3. Servdytė Kazė-Ramunė – ryšininkė iš Kremesiškio k. 1948 m. areštuota, bet pabėgo. Jos tėvas Petras Sirvydis dirba eiguliu Salagiryje;

4. Baukytė Kostė (Kostancija) iš Zanapolio k., Jūžintų vlsč., buvo mano simpatija, ji 1948 03 pasislėpė nuo trėmimo ir daugiau jos nemačiau;

5. Šatkus Antanas iš Skeirių k., Kamajų vlsč., 1949 m. areštuotas, per jį vieną kartą gavau laišką nuo *Tigro*. Turi sūnų Joną, kurį žinau asmeniškai;

6. Petrulis Kazys iš Ramoniškio k., Kamajų vlsč. Jį lankiau kelis kartus, davė man pavalgyti;

7. Narbutas Antanas iš Neliubiškio k., Jūžintų vlsč. Lankiau 1949 m. du kartus, duodavo pinigų;

8. Baltrukėnas Jonas iš Skrobiškio k., Ragelių vlsč. 1949 m. tris kartus lankiausi jo daržinėje su prtz. *Liutu*, *Vėju*, *Ešeriu*, *Aru*. Duodavo maisto, kartą pranešė apie kareivių pasirodymą ir spėjom pabėgti į Rokiškėlio mišką;

9. Baukys Juozas iš Skrobiškio k., Ragelių vlsč. Su juo susipažinau gyvendamas pas Kaškevičiūtes, jis yra *Sakalo* brolis. Kai gyvenom prie Baltrukėno, tai Baukys atnešdavo mums pavalgyti;

10. Kaškevičiūtė Elena ir jos sesuo **Ona**, gyvenančios Skrobiškio k., jas lankydavau 1948–1949 m., pasakydavo kokia padėtis apylinkėse. Kai 1949 m. sušaudėm Narbuto ir Daščioro šeimas, mes atėjom pas jas į daržinę ir parą slapstėmės. Pas jas ateidavo *Klevas*, *Ešerys*, *Vėjas* ir kt.

11. Jagminas Mečys iš Geisčių k., Kamajų vlsč. 1949 m. davė man dvi poras naujų batų;

12. Pajeda, Sidoriškių k., man atidavė žiūronus;

13. Narbutaitė Anelė iš Dauliūnų k., Jūžintų vlsč. Pas ją 1947 m. daržinėje gyvenau tris savaites.

Iš Narbuto Broniaus, Jono, kvotos protokolo. 1950 m. balandžio 26 d.

Klausimas: Praeitame tardyme kalbėjote apie ryšius su Kaziu Jakuboniu, pasakykite per ką perduodavote laišką „banditui“ *Liepai*?

Atsakymas: 1949 m. liepos mėn. perdaviau Tijūnėliui-*Liepai* laišką per Jakubonį Kazį, tuo metu Tijūnėlis Antanas ir Vilius Nemeikšis-*Šeškus* buvo mano pagalbininkai Kng. Margio rinktinės štabo informacijos skyriuje. Jakubonis nuvežė laišką Navikui Jonui į Čivilių k., tas perdavė laišką ir po savaitės gavau atsakymą iš *Šeškaus*. Buvo susitarta susitikti pas Kastę Dapkuvienę, bet jie neatėjo.

Klausimas: Kaip palaikomas ryšys su Radžionių k. gyventojais – „banditais“ Vytautu Matuliausku, Jonu Matuliausku, Bronium Matuliausku ir Klemensa Matuliauskaite?

Atsakymas: Jonas ir Bronius Matuliauskai yra broliai, o Klemensa yra jų sesuo. Visi gyvena viename name Radžionių k., o Vytautas Matuliauskas yra jų pusbrolis, kuris 1949 m. pabėgo nuo išvežimo į Sibirą ir pas juos slapstėsi. Nustaciau ryšius su jais 1949 m. balandžio–gegužės mėn., kada gyvenant pas Servydienę Stasę Kremesiškių k. sužinojau, kad Matuliauskai pardavė arklį ir turi daug pinigų. Nusprendžiau nueiti pas juos tų pinigų. Ten susitikau visus mano čia minėtus Matuliauskus. Jie davė man 100 rublių, o Klema pažadėjo man išausti medžiagą kelnėms.

Nuo to laiko pradėjau pas juos užeidinėti, o kitų partizanų pas juos niekada nemačiau. Vasarą pagyvendavau miške netoli Matuliauskų namų, Klema man atnešdavo maisto, o Vytautas Matuliauskas net žinojo mano bunkerį Samanio miške, Jūžintų vlsč., kuriame slapčiausi 1949 m., nes abudu su Vytautu iškasėm tą bunkerį 1949 m. gruodžio mėn.

1949 m. rudenį aš prikalbinau, kad Vytautas Matuliauskas padėtų man pasirūpinti maistu prasimaitinimui man ir mano ligotam broliui Vytautui Narbutui. 1949 m. lapkričio mėn. su Vytautu nuėjom į Tytelių k., Kamajų vlsč. pas Ketvirtį, iš kurio paėmėm 150 rub., aš jam negrasinau, jis davė savo gera valia, o Vytautas tuo laiku stovėjo lauke sargyboje. Lapkričio gale Matuliauskas Vyt. pasakė man, kad Minčiūnų k., Kamajų vlsč. Leonas Lapinskas pardavė arklį ir turi pinigų. Iš jo paėmėm 200 rub.

Nuėjė pas Iganauskienę į Špokiškių k., Kamajų vlsč., pagrobėm vieną apie 80 kg svaro kiaulę, kurią nusišovėm ir nusivežėm pas Joną Bernotą į Radžionių k. Bernotas iki tol neturėjo jokių ryšių su prtz., mes pas jį atvažiavom Vytautui pasiūlius, tik dėl to, kad Bernotas gyvena ramioje vietoje, tarp miškų... Mes nusvilinom kiaulę, išdarinėjom ir pas jį palikom mėsą, ateidavom pas jį, kada mums reikia. Dalį mėsos jis mums išrūkė ir ateidavau pas jį iki 1950 m. kovo.

1949 m. lapkričio ar gruodžio mėn. kartu su Vyt. Matuliausku apiplėšėm Gudiškių k., Kamajų vlsč. Garnelį, Grakauską, Vanagą ir Jasaitį, iš kurių paėmėm po 50 kg rugių ir miežių, kuriuos Matuliauskas Bronius sumalė ir mums kepė duoną.

Buvo ir kitų apiplėšimų, dalyvaujant Vyt. Matuliauskui, tačiau visada jis stovėdavo sargyboje ir žmonėms į akis nesirodė. 1950 m., maždaug vasario–kovo mėn., mums esant pas Matuliauskus, jie papasakojo, kad Vilkaitis Kazys, Radžionių k., būdamas neblaivus pasakė, kad Matuliauskų šeima palaiko „banditus“. Todėl Matuliauskai bijojo, kad Vilkaitis neišduotų ir prašė manęs su Vilkaičiu susidoroti, nes neva jis teikia žinias Kamajų MGB.

Pagal jų prašymą, aš tik nuėjau pas Vilkaitį ir perspėjau jį, kad taip nesielgtų.

Klema Matuliauskaitė manęs prašė sulikviduoti rusaitę Lidą, kuri gyvena Radžio-

nių k., ištremto Jankausko namuose, taip pat prašė nušauti anksčiau skrebu dirbusį Šinkūną Antaną, Kamajų vlsč., Kariūnų k.

Vyt. Matuliauskas asmeninių ginklų neturėjo, eidami į plėšimus, turėdavome mano šautuvą ir pistoletą.

Maždaug 1949 m. birželio mėn., esant pas Kandrašką Vytautą, Dauliūnų k., Jūžintų vlsč., kur jis dirbo pradž. mokyklos mokytoju, pokalbyje su juo ir jo žmona jie prašė nušauti Dauliūnų k. Narbutienę Emiliją, kuri neva skundžia MGB ir dėl jos skundų buvo sulaikyta Kandraškos žmona. Apie tai Kandraška neva net rašė raštą rinktinės vadui *Rokui*. Pas Kandrašką 1949 m. buvau du kartus su Kandraškos broliu – partizanu Antanu Kandraška, kurį nušovė 1950 m. balandžio mėn.

Klausimas: Kokiu tikslu palaikėt ryšius su Stase Servydiene, Kremesiškių k.?

Atsakymas: Nustačiau ryšius maždaug 1949 m. sausio mėn., kada jos vyras buvo nušautas partizanų. Ji žinojo mane ir anksčiau, aš pas ją atėjau, prašydamas leisti kiek pagyventi. Pas ją gyvenau apie 4 mėn. name ir daržinėje, o kada pasidarė šilčiau – krūmuose prie jos namų. Ji man davė pavalgyti, mane su ja siejo intymūs santykiai. Su kitais partizanais ji reikalų neturėjo.

Iš Narbuto Broniaus, Jono, apklausos protokolo. 1950 05 06.

Apklausa vykdo Rokiškio apskr. MGB sk. vyr. lt. BATAJEV.

Klausimas: Papasakokite kokius teroro aktus įvykdė Kng. Margio rinktinės „banditai“ ir kas juos įvykdė?

Atsakymas: Kng. Margio rinktinės „banditai“ ir kt. „gaujų“ nariai, žinau, įvykdė šiuos teroro aktus:

1. 1944 m. vasarą prtz. Černius Petras ir jo brolis (abu nušauti) sušaudė pil. Vaičiulį, kurio vardo nežinau, Nemaniūnų k. Apie tai man pasakojo pats Černius. Neva Vaičiulis pirma slapstėsi kartu su Černiais, o paskui pradėjo gyventi legaliai ir periodiškai ateidavo pas juos. Černius pabijojo, kad išduos ir sulikvidavo;

2. 1944 m. rudenį nušautas Puriuškis, Kamajų vlsč. gyventojas. Kas nužudė – nežinau;

3. 1944 m. rudenį Jūžintuose nušautas VK pirmininkas. Tada prtz. apšaudė Jūžintus. Kas padarė – nežinau.

4. 1945 gegužės–birželio mėn. nušautas Balčys Antanas Lukštų k., Jūžintų vlsč., kas nužudė – nežinau;

5. 1945 m. panašiu laiku Neliubiškio miške Jūžintų vlsč. nušautas Melaikių k. gyventojas Kairys, kas nužudė – nežinau;

6. 1945 m. pavasarį Čivilių k., Jūžintų vlsč. nušautas istrebitelis Beliūnas, bet kas nušovė – nežinau;

7. 1945 m. gegužės–birželio mėn. miške netoli Kuokšių k., Kamajų vlsč. nužudyti du liaudies gynėjai – Smalskys Jonas iš Jūžintų ir Žalalis iš Minkūnų k., kas nužudė – nežinau;

8. 1945 m. pavasarį kelyje į Jūžintus nužudytas Pajeda, kas nužudė – nežinau;

9. 1945 m. rudenį kaimuose aplink Salų k. prtz. nužudė 25 žmones, kas nužudė – nežinau.

10. 1946 m. pavasarį savo namuose nužudytas Gegelis, kurio vardo nežinau, Melai-

kių k., Jūžintų vlsč. Tai padarė: Indrelė Kazys, Narbutas Pranas, Puriuškis Matas. Apie tai man pasakojo Indrelė Kazys. Nužudė neva už tai, kad skundė partizanus;

11. 1946 m. vasarą nužudytas Pračkus Antanas, jo žmona ir sūnus, Kamajų vlsč., Totoriškių k. gyventojai. Kas nužudė – nežinau.

Laikas, kada jau aš buvau būrio nariu:

12. 1946 m. rudenį Kremesiškių k., Kamajų vlsč. sušaudyti Aleksejus (vardo nežinau), jo žmona ir duktė. Sušaudė Indrelė Kazys, Černius Petras, Baleišis Bronius, Dilys Petras, Dilys Albinas, Pipinis Augustas ir aš. Sušaudytas kaip sovietinis aktyvistas.

13. Tą pačią naktį sušaudėm Pankevičių Radžionių k., Kamajų vlsč., jo motiną ir seserį, kaip sovietų aktyvistus;

14. Tą pačią naktį dar sušaudėm Kriaučiūną Stasį Kamajėlių k. ir jo žmoną, už tai kad čekistams išdavė partizanų stovyklą;

15. 1946 m. rudenį prtz. *Pantera*-Vaikutis Leonas sušaudė pil. Kazlauską Andrių Meldučių k., apie tai man pasakojo pats Vaikutis;

16. 1946 m. rudenį Mičiūnų k., Jūžintų vlsč. sušaudytas Rudokas ir jo 6 asm. šeima, dalyvavo Vaikutis Leonas, o kitų nežinau;

17. 1946 m. vasarą nužudytas Pernavas iš Kamajų vlsč., kas nužudė – nežinau;

18. 1947 m. kovo mėn. Totoriškių k., Kamajų vlsč. sušaudytas savo namuose Kašponas ir jo šeima, iš viso 8 žm., kas nužudė – nežinau;

19. 1947 m. kovo mėn. Gražiškių k., Jūžintų vlsč. sušaudyti Trimbelis Balys, jo sesuo, jo brolio žmona, taip pat Kiukis, gyv. Dusetų vlsč., kas nužudė – nežinau;

20. 1946 m. pavasarį nužudytas Bardinavičius, jo vardo nežinau, gyv. Beičių k., už tai, kad išėjo iš būrio ir legalizavosi. Kas nužudė – nežinau;

21. 1947 m. pavasarį per vieną naktį Petrašiūnų k. nušauta Vaicekauskienė ir dar septyni žmonės Petrašiūnų, Norkūnų ir Lašų kaimuose, kas sušaudė – nežinau;

22. 1947 m. rudenį Ratkūnių k., Jūžintų vlsč. man nežinomi partizanai nužudė Servydį ir jo žmoną;

23. 1947 m. pradž. Kraupių k., Kamajų vlsč. nužudytas Kilas ir jo žmona. Kas nužudė – nežinau;

24. 1948 m. rudenį banditas Černius Petras su Diliu Petru sušaudė Tumelėną (?) ir jo sūnų, Kisielienę – Tarnavos k. Apie tai man pasakojo pats Černius;

25. 1948 m. rudenį nežinomi prtz. nužudė Kriaučiukonį, gyv. Skrobiškio k.;

26. 1949 m. liepos mėn. prtz. Černius Petras su Diliu Petru, Baltrūnu Vytautu ir manimi sušaudė: Narbutą Petrą, jo motiną ir seserį – Šipų k., Daščiorą Leoną, jo žmoną, gyv. Budriškių k., Kamajų vlsč., kaip sovietų aktyvistus;

27. 1948 m. rudenį Radžionių k., Kamajų vlsč. nužudyti Ganceras Anupras ir Narbutas Juozas, Dauliūnų k.

28. 1949 m. rudenį nežinomi prtz. nušovė Nagurką, jo žmoną ir dukterį, gyv. Nečiūniškių k., Kamajų vlsč., kurie neva dirbo sovietų valdžiai;

29. Tą pačią naktį Nečionių k., Kamajų vlsč. nužudytas Šukys;

30. 1948 m. rudenį prtz. Vaikutis Leonas ir Nemeikšis Vilius netoli Rokiškio nušovė Maticką ir paguldė jį ant geležinkelio bėgių. Iš kur tas Matickas – nežinau.

31. 1949 m. pradž. Štaronių k., Jūžintų vlsč. sušaudyta Kondročių k. gyventoja Petry-

laitė, sušaudė Leonas Vaikutis.

32. 1947 m. pradž. Mičiūnų k. sušaudyti du broliai Čeponiai, kas juos sušaudė – nežinau;

33. 1948 m. rudenį Vaikutis Leonas Ažubalių k., Jūžintų vlsč. nušovė vieną istrebitelį pavarde Buika. Pats Vaikutis man sakė, kad Buiką nušovė poste.

34. 1948 m. rudenį Paškonių k., Jūžintų vlsč., mokyklos vakarėlyje sušaudyti 6 žmonės, tai: Jūžintų vlsč. komsorgas Vaikutis, vlsč. VK paruošų agentas Repšys, o kitų nežinau. Kas sušaudė – nežinau;

35. 1947 m. žiemą Kalvių k., Kamajų vlsč. nužudyti trys asmenys, kurių pavardės man nežinomos;

36. 1948 m. rudenį Kamajėlių k. sušaudyta „sovchozo“ pirmininko žmona Mučinskienė. Sušaudė Leonas Vaikutis, Kublickas (vardo nežinau), Jonas Masiulis;

37. 1946 m. rudenį kažkokie „banditai“, bet tarp jų buvo ir L. Vaikutis, nušovė Vigeliene, gyv. Girelės k., Jūžintų vlsč.;

38. 1949 m. rudenį Štaronių k. sušaudyti Ališauskas, Tumonis iš Dvirėžių k. ir jo žmona;

39. 1945 m. kokie tai „banditai“ nušovė apylinkės pirmininką Matiuką;

40. 1947 m. kovo mėn. nušautas Servydis Juozas, Kremesiškių k.;

41. 1948 m. rudenį Jūžintų vlsč. nušauti Meliūnas ir jo žmona, o kas nušovė tai nežinau.

42. 1948 m. kovo mėn. Kariūnų k., Kamajų vlsč. nušautas Šinkūnas ir jo žmona, kas nužudė – nežinau;

43. 1948 m. pavasarį prie Kamajų Petras Černius nušovė Kamajų vlsč. VK partorą Baroną Aloyzą;

44. 1948 m. rudenį Vaikutis Leonas su kažkuo nužudė Lašų k. Sinicą Petrą ir jo žmoną, apie tai man sakė pats Vaikutis.

Klausimas: Kas apiplėšė kooperacijos „selchozą“ Panemunėlyje 1948 m.?

Atsakymas: Nežinau, tik girdėjau, būk tai Mackus Jonas tame dalyvavo.

Klausimas: Kas apiplėšė Lašų pieninę ir pagrobė iš jos pinigų 1949 m.?

Atsakymas: Apiplėšė Leonas Vaikutis ir Kublickas, pagrobė apie 800 rublių.

Iš Šerno-Broniaus Narbuto laiško J. Kemekliui-Rokui

1949 m. gegužės mėn., eidamas su *Tigru*, *Eimučiu* ir *Aru*, susitikau *Klevą* ir *Ešerį*, kurie po barnio manęs ko ne primušė, apie tai, kad aš pasakiau apie jų elgesį [...]. Jie ant manęs supyko, kad *Tėvas*-Pranas Kemeklis jiems parašė laišką susitvarkyti savo elgesį su manim. 1949 m. *Klevas* man pareiškė, kad *Tėvas* jam atrodo piemu. Dar paminėsiu vieną atvejį su *Strazdeliu*.

Pavasariį SD štabo viršininkas *Strazdelis* ir kiti partizanai, tarp kurių buvo ir *Ponas*, pakliuvo į nuolatinę *Klevo* dislokacijos vietą, kur vietiniai jiems papasakojo, kad *Ešeris* ir *Klevas* prisigeria iki sąmonės netekimo ir, metę ginklus, guli it negyvi. *Strazdelis* prašė gyventojų neduoti jiems tiek samagono, apie tai sužinojęs *Klevas* norėjo *Strazdelį* primušti. Man jis sakė, kad susitikęs *Strazdelį* primuš, kad daugiau tvarkos neįvedinėtų. Tačiau *Strazdelio* jie bijo.

Ar kada girdėta, kad vienos šeimos broliai taip muštųsi. Tai matyt dabar jums aišku,

kas per žmonės *Klevas* su *Ešeriu*. Abu jie kalba, kad partizanų organizacija esanti piemenų gauja: vadai ir viršininkai esą tik rinkti nario mokesčiams, kad paskui tai pragerti, atsišaukimai ir spauda esą irgi piemenų darbas. Kada aš kartą pakalbėjau apie brošiūrą „Kas bus nugalėtojai būsime kare“, tai *Klevas* man pasakė: „jūsų brošiūrą parašė neraštingas piemengalys“, lyg nežinotų kas ją iš tikrųjų parašė. Sakau, kad *Ešeris* daug blogesnis už *Klevą*, nes *Klevas* ką galvoja tą ir kalba, o *Ešeris* laiko paslapyje ir dirba [juodą darbą].

Kai pražuvo *Tigras*, *Rūkas* ir kt., *Ešeris* su šypsena pasakė: „Neturėdami vadų, dabar gyvensim žymiai geriau“, o *Vėjas* pakartojo – „taip taip, nes bus galimybė pakilt pareigose“. Štai jo didžioji mintis [tikslas]. O partizaniška spauda esanti „piemenų darbas“, nes spausdina netiesą ir mus apgaudinėja. Esą jie [štabo nariai] jokio radijo neklauso, o ką išgalvoja savo galvoje – tą ir užrašo.

Kai žuvo *Klevas*, jie (*Ešeris* ir *Vėjas*) mane pasikvietė pas save gyventi. Kai pas mane atsirado parazitų (per vieną kartą sugaudžiau net 40), tai jie nedavė man pakaitinių baltinių, nors turėjo ant dviejų keturias poras ir dar medžiagos dviem poroms baltinių.

Kai susirgau inkstų uždegimu, tai *Vėjas* pasiūlė man valgyti sūriai ir miegoti šaltoje ir drėgnoje vietoje. Aš pasijutau esąs tarp perėjų, kurie nori man ne padėti, bet gyvą paguldyti į žemę.

Po mūsų susitikimo 1949 m. gegužės 1 d. aš pasakiau *Ešeriui*, kad *Tėvas* įsižeidė ant *Panteros* ir ketina jį nubausti. *Ešeris* ir *Klevas*, neturėdami akies ant *Tėvo* ir kitų, kurie žudo partizanus ir užsiima piemenų darbu, išpėjo *Panterą* apie jam gresiantį pavojų ir patys parengė planą kaip sulikviduoti pagrindinius rinktinės durnius...

LLKS 1950 11 25 įsakymas Nr. 9

Rikiuotės dalis

- \$ 2. Didžiosios kovos ir Algimanto apyg., kaip atskirą vienetą, likviduoti.
- \$ 3. RP-1 ir PY DKA prijungiama prie Vyčio ap.
- \$ 4. Algimanto ap. k. Margio ir Šarūno rinktinė – prie Vytauto.
- \$ 5. Šarūno rinktinės vadu skiriamas **Kastantas**.
- \$ 6. Buvusių apygardų DKA ir Algimanto pareigūnai iš einamų pareigų atleidžiami.

VIO KV *Liutauras*

Už ŠV – *Gintvytis*

ATSIMINIMAI IŠ LUKŠTŲ KRAŠTO POKARIO ISTORIJOS (netektys ir praradimai)

R. K. p a s t a b a: užrašų sąsiuvinį pavadinimu „Lukštų krašto 1940–1953 m. pokario istorija“ man įteikė Rokiškio krašto kraštotyrininkas Pranas Motuza 2014 04 11 su pageidavimu, kad šie prisiminimai būtų publikuoti mano sudaromose knygos. Sąsiuvinyje pažymėta, jog žmonių biografijas daugiausia aprašė partizanas Feliksas Mažeikis (miręs 2014 06 06). Pradžioje įklijuotos Lukštų krašto topografinių žemėlapių kopijos, visą sąsiuvinį sudaro netvarkingai sudėlioti 85 lapai, dalis jų neįsegti, netvarkingai surašyti eiliškumo numeriai, sudėtinga atrinkti kuris lapas kam priklauso, nors rankos raštas gana aiškiai įskaitomas. Tai tik dalinis Lukštų krašto žmonių sąrašas ir jų trumpos biografijos, likimai, kurie pokario metais žuvo, buvo ištremti į tolimuosius Rusijos šiaurės, Sibiro rajonus ar nekalantai nukankinti bei nužudyti bolševikų okupantų.

Informaciją papildė: Feliksas Mažeikis, Petras Sadaunykas, Algirdas Meilus ir kt.

Žuvusių partizanų bei eilinių civilių gyventojų pavardes surinko ir paskelbė Lukštų bažnyčioje kng. Leonardas Tamašauskas.

Iš prisiminimų apie partizaną ČELKĮ ALFONŠĄ ir kitus

Čelkys Alfonsas g. Kirkūnų k., Rokiškio rajone. 1941 m. dalyvavo Lukštų sukilėlių būryje. 1944 m., grįžus rusų Raudonajai armijai, išėjo į mišką. Tada Gerbalių miške ruošėsi žiemoti apie trys šimtai (300) partizanų, kasėsi bunkerius.

1945 m. sausio 5 d. naktį apie 200 partizanų perėjo į Paduobio mišką. Po 7-os dienos kautynių su rusų NKVD garnizonu, likę gyvi, prasiveržę iš apsupimo, išsiskirstė.

Balandžio pradžioje kūrėsi Juozo Kuveikio grupė, prie kurios prisijungė kirkūniečiai. Vienapavardžių čia buvo po kelis.

Rugpjūčio 4 d. vakare Alfonsas Čelkis, Feliksas Deksnys, Vladas Varnas išėjo aplankyti savo šeimų. Grįždami atgal į J. Kuveikio būrį, užsuko pas Varno uošvius Šilinės kaime, kur buvo Varno žmona su mažu sūneliu ir apsinakvojo daržinėje ant šieno. Pasiliko ir šeštadienį, nes sekmadienį Lukštų parapijos bažnyčioje švenčiami Parcinkulio atlaidai. Vienkiemis netoli kelio. Gal kas pastebėjo svetimus žmones? Neva dviračiu važiavo stribas Milaševičius iš Gediškių kaimo, galėjo žinoti Petras Krasauskas, Alf. Čelkio žmonos brolis.

Ankstyvą 1945 m. rugpjūčio 6-os dienos rytą vienkiemį apsupo Vabolių stribai ir rusų kariuomenės garnizonas. Įėję į kambarį, čia pat užklausė, kur „banditai“? Vadinasi, jau žinojo... Apžiūrėjo kambarius, rado tik šeimnininką Juozą Vaičiulį (g. Šilinės k. apie 1890 m.), žmoną ir dukras. Juozą išsivarė į kiemą, apžiūrėjo klėtį, tvartą, užėjo į klojimą ir iš ten pasigirdo šūvis. Iš klojimo išbėgo Feliksas Deksnys, bet bėgantį jį čia pat nušovė, nušovė ir Juozą Vaičiulį kieme. Iš klojimo, pakėlę rankas, išėjo V. Varnas ir Alf. Čelkis. Varną čia pat nušovė, o Čelkį stribai iš kaimyninio Vabalių kaimo, dar varėsi, bet ir tas buvo sumuštas ir nušautas.

Stribai atsivedė Steponą Vaičiulį, gyvenantį už kilometro, ir liepė uždegti klojimą. Nevykdžius stribų nurodymo, Steponą irgi nušovė, o klojimą padegė.

Keliu važiuojančius sulaikė ir liepė nušautuosius vežti į Obelius. Stribai išsivežė dalį ir audinių, nes merginos buvo prisiaudę dėl kraičio.

Nušautieji Obeliuose buvo išniekinti ant gatvės rugpjūčio 7 d. Stepono žmona ir Palmyra Vaičiulytė nuvažiavo į Obelius prašyti, kad leistų pasiimti tėvą. Steponą Vaičiulį ir Vladą Varną atidavė, šie palaidoti Lukštų kapinėse. Atidavė ir Čelkį, irgi Lukštų kapinėse palaidotas, tik toliau.

Nors P. Krasauskas ginasi – nieko nežinąs, atseit, žmonės melą skleidžia. F. Deksnio brolis, kuris gyvena Moškėnuose, pasakojo, jog kalbant su P. Krasausku, šis ginasi.

Petras Krasauskas 1940–1941 m. buvo komjaunuolis, vienoje šventėje sėdėjo už stalo prezidiume su komunistais. Gal jis ir miške buvo užverbuotas?

1946 m. rudenį Kostas Raišys ir Kurkietis paprašė P. Krasauską, kad nuvežtų į Jurbarką pas gimines. Šis sutiko. Sutartą dieną ryte atvažiavo į sutartą vietą, įsodino į automašinos kėbulą. Privažiavus Obelius, liepė jiems atsigulti, kad nematytų Obelių stribai. Nuvažiavus už Keležerių kaimo, pušynėlyje ant posūkio, žiūri – kareiviai su kulkovaidžiu. Rankas aukštyn, išsodino į savo dengtą „voronoką“ ir nuvežė ne į Rokiškį, o į Kupiškį, kad niekas nežinotų, jog areštuoti, bet P. Krasausko tai neareštavo. Vadinasi, jis dirbo su saugumo žinia.

Buvę partizanai, kurie legalizavosi, vėliau visi buvo areštuoti ar ištremti, o jo nelietė. Rugpjūčio 6-tą norėjo ir Emiliją Varnienę išvežti su 5-ių mėnesių sūneliu, bet stribas iš Vabolių liepė palikti, nes jie kažkada mokėsi vienoje klasėje

Lukštų kapinėse, įėjus pro vartus, dešinėje pusėje pirmoje eilėje palaidoti: P. Gudas, Vaičiuliai, Žindulis, toliau Alf. Čelkis.

1948 05 22 Vaičiulienė su dviem dukterimis ištremtos į Krasnojarsko kraštą. Liko neištremta tik Bronislava Miškinienė-Vaičiulytė, gyv. Tytuvėnuose, Durpyno g. 4-2, Kelmės r.

Praėjo treji metai, Bronislava mokėsi Rokiškio mergaičių gimnazijoje. 1948 m. gegužės 22 d. naktį Bronislavą paėmė iš buto ir pasakė, kad jos šeima tremiama į Sibirą, o ryte ji turėjo laikyti istorijos egzaminą.

Rokiškio gel. stotyje traukinio ešeloną formavo dvi dienas. Gamtinius reikalus atlikti išleisdavo ten pat prie vagonų kartu vyrus, moteris, mergaites šalia vienas kito, o aplink stovėjo ginkluoti kareiviai.

Pagaliau pajudėjo vagonai ir kančių traukinys į nežinią. Naujojoje Vilnioje jaunesnius vyrus nuo šeimų atskyrė ir patalpino į kitus vagonus. Kelionė buvo ilga ir varginanti. Vagonuose karšta, tvanku... Ypač sunku buvo motinoms su mažais vaikais. Vaikai klykė, motinos verkė... Apstojo utėlės... Kelionė tęsėsi tris savaites... Per tą laiką šešiš kartus maitino sriuba, jei galima būtų sriuba ją pavadinti, vandens irgi ne kasdien. Atvežė į Krasnojarską, pervežė į uostą, pakrovė į baržą ir išplukdė į šiaurę. Toliau Bronislava pasakoja – trečią dieną, iškentę triumuose, kur trūko netgi oro, prisišvartavome prie kranto. Tai buvo Juozajevkos gyvenvietė. Čia išlaipino 64-ias šeimas, kitus nuplukdė dar toliau į šiaurę. Mus apgyvendino ką kur: garažuose, sandėliuose, pas gyventojus... Teko darytis dviaukščius gultus.

Čia jau buvo anksčiau atvežtų šeimų. Jie buvo tarp kelmų prasikasę žemės, pasisodinę bulvių, mes birželio pabaigoje jau nebespėjome – badas, vargas sunkiame fiziniame darbe.

Pradėjo varyt į darbą. Darbas sunkus, vyriškas: medžių kirtimas, šakų genėjimas, rąstų tempimas prie privažiavimo. Mes, moterys, nepratę dirbti tokio darbo. Privažiavimo kelias iš suguldytų medžių, kaip koks tiltas. Apavas greit suplyšo, ėjome basos. Uodų, „maškaros“ spiečiai...

Baigėsi mūsų maisto atsargos. Laimė – miškuose gausybė uogų, grybų, laukinių česnakų (čeremčia). Sunkiausia tai buvo tiems, kurių šeimose buvo mažų vaikų, nedarbingų senelių – tos šeimos badavo.

Mus rėmė likusi sesuo Lietuvoje, siuntė duonos džiovėsių, kruopų, šiek tiek riebalų. Kadangi dar viena sesuo buvo spėjusi ištekti, tai jos mus rėmė, gelbėjo nuo bado mirties. Žiemai prisirauginome, prisidžiovinome grybų.

Praėjo ilgi dešimt metų. Kirtome mišką, plukdėme medžius, dirbome lentpjūvėje. 1958 m. kovo mėn. gavome leidimą grįžti į Lietuvą. Nors Lietuvoje per daug nebuvome laukiami, tik savieji džiaugėsi, kad sugrįžome.

* * *

SAVICKAS ANTANAS 1940–1941 m. Lietuvą okupavus bolševikams, buvo jiems prijauciantis, o kada atėjo vokiečiai, lietuviai sukilėliai jį suėmė ir 1941 m. birželio mėn. atvedino į sukilėlių štabą Lukštų mokykloje (dvare). Buvo apklaustas ir paleistas. Daugiau jo niekas netrukde, karo metu dirbo savo ūkyje Šikšnių kaime.

1945 m. sausio mėn. 7 d., grįžus rusų Raudonajai armijai, jis buvo namuose ir ūkininkavo. Neaiškiomis aplinkybėmis rusų kareivių buvo nušautas, bet kūnas rastas tik kovo mėnesį ir atpažintas iš drabužių, nes po žiemos buvo laukinių gyvūnų apgraužtas ir šiaip apiręs.

* * *

MIKALKĖNAS IGNAS pravarde Angeliapas, nes motinos vardas buvo Angelija. Ignas gimęs 1916 m. Rubikių kaime. Turėjo nedidelį vienišą prielaidą prie Vabolių balos. Ignas buvo talentingas humoristas ir labai kūrybingas... Ką nors pamatęs ar išgirdęs, čia pat sukurdamas eilėraščių ar dainelę, grojo armonika, kartais po kelias dienas svečiuose užsibūdavo. Gyveno su motina, kuri gulėdavo ant duonkepės krosnies. Tuo laiku kiekviena šeima turėjo duonkepę krosnį iš plūkto molio, kurioje kepėdavo duoną, kartais net ir valgyti virdavo, nes joje ilgainiui išsilaikydavo šiltas maistas.

Kartą Ignas, grįžęs po savaitės (gal uždarbiavo?), rado motiną mirusią ant tos pačios duonkepės krosnies...

1940–1941 m., bolševikų okupacijos metais, Ignas nepritapo prie raudonųjų, mėgo sukurti humoristines eiles pajuokiančias komjaunuolius. Jis buvo baigęs tik pradžios mokyklą, tarnavęs Lietuvos kariuomenėje, pasakojo, jog kažkada jam „Kario“ žurnalas siūlęs darbą redakcijoje.

Vokiečiams okupavus Lietuvą, Ignas pasiunčiamas darbams į Vokietiją. Kartu su juo išvažiavo P. Kriukelis, E. Kazlėnaitė iš Gediškių. Ignas Vokietijoje dirbo karinėje gamykloje. Kriukelis ir Kazlėnaitė grįžo, o Ignas, atseit, karo metu miręs Vokietijoje.

* * *

TAMOŠIŪNAS STEPONAS, g. 1914 m. Rubikių k., Obelių vlsč., Rokiškio apskr., mokėsi Lukštų mokykloje, dirbo tėvų ūkyje, buvo Lietuvos 10-os rinktinės, 5-to šaulių

būrio narys. 1941 m., karui prasidėjus, įsijungė į Lukštų P. Gudo sukilėlių būrį, atsinešė išsaugotą pistoletą, buvo aktyvus veikėjas sulaikant besitraukiančius raudonarmiečius ir bėgančius sovietinius aktyvistus. Vokiečių okupacijos metais išrinktas Obelių vlsč., Rubikių seniūnijos seniūnu.

1943 m. rugpjūčio pirmomis dienomis svečiuodamasis Bučiūnų kaime Mainelių šeimoje su Kreščionių seniūnijos seniūnu Mykolu Adomoniū, einant į kitą vienkiemį, susitiko nepažįstamą vyrą apie 25-erių metų amžiaus. Steponas paprašė dokumentų, o šis išsitraukė iš švarko vidinės kišenės ne dokumentus, o parodė nagano vamzdį ir vėl įsikišo atgal į kišenę. Tamošiūnas išvis buvo karšto būdo. Šūktelėjo „bėk“ ir dar pavartojo necenzūrinį žodį. Kada sutiktasis pradėjo tolintis, tada Tamošiūnas išsitraukė pistoletą ir šovė nesitaikydamas į tą vyriškį, tiesiog į viršų. Tas vyriškis apsisukdamas krito ant žemės, iš nagano ėmė šaudyti į Tamošiūną ir tris kulkas jam suvarė į vidurius.

Tamošiūnas irgi krito ant žemės. Kadangi jokios pagalbos nebuvo, nei telefono paskambint – iškviest greitajai pagalbai ir taip Tamošiūnas mirė vietoje, o tas vyriškis, priėjęs prie merdėjančio Tamošiūno, pasiėmė jo pistoletą ir nuėjo savo keliu. Steponas Tamošiūnas palaidotas Lukštų kapinėse.

Pasirodo, tas nepažįstamasis buvo rusų belaisvis iš vokiečių belaisvių stovyklos Daugpilyje. Kada ūkininkams leido imti karo belaisvius laukų darbams, šis (jo vardas – Genadijus-Gena) buvo paimtas Latvijos ūkininko Ašakos, gyvenusio netoli Garsenės Kapostų vienkiemyje. Patį šeimnininką vadindavo Kapuostiniu.

Kada Daugpilio karo belaisvių stovyklos administracija pareikalavo pristatyti belaisvius į stovyklą, Gena atsisakė ten vykti, ėmė slapstytis, palaikė ryšį su Ašakiene ir Ašakaite ir ši kartais su Gena apsigyvendavo kieno nors daržinėje.

Gena pradėjo plėšikauti, plėšti ūkininkų bičių avilius. 1942 m. rudenį Latvijos šauliai (aizsargai) pradėjo ieškoti Genos, nors pas senuosius šeimnininkus jis užeidavo. 1942 m. rudenį aizsargai aptiko Geną Tumasonių miške tvarkant medų. Bandė jį sulaikyti, bet jis atsisaukdamas pabėgo net nesužeistas.

Aizsargų spaudžiamas, Ašaka buvo priverstas pakviesti Geną pas save. 1943 m. vieną vėlų rudens vakarą Ašakaitė Geną pasitiko už vienkiemio trobesių, einant į gyvenamąjį namą. Ašakaitę jis pasiuntė pirma, matyt, bijodamas netikėtumo.

Įėjus į kambarį, Ašakienė padengė stalą vakarienei. Gena atsisėdo už stalo, bet staiga pliūptelėjo šūviai, Gena nespėjo net ginklo pakelti ir nuvirto pastalėn.

Nušautas Gena buvo nuvežtas šalia Garsinės prie Rudupės vienkiemio ir numestas į griovį, kad nebūtų įtarimų Ašakai.

Apie St. Tamošiūno žūtį 1943 m. rugpjūčio 2 d. papasakojo sykiu buvęs Mykolas Adomonis.

* * *

TAMOŠIŪNAS ANTANAS su žmona Valija 1948 m. gegužės 22 d. ištremtas į Krasnojarsko kraštą, Kazačinsko rajoną, Bielokapitovkos gyvenvietę. Sibire dirbo ką sugėbėjo pagal amžių. Jo dukra iškėlė už osetino Garagi. Tėvas buvo labai nepatenkintas svetimos tautybės žentu ir, žmonai mirus, Tamošiūnas atvažiavo pas dukrą į Panevėžį, bet žentas jo nepriėmė, tada jis vėl grįžo į Sibirą, į Kazačinsko rajoną, Mamontovo gyvenvietę, kur gyveno sūnus Juozas. Mirė Mamontove.

MAŽEIKIS KOSTAS, g. 1883 m. Tumasonių k. Šeimoje užaugo trys broliai ir keturios seserys. Vyriausias – Stasys įsikūrė Latvijoje.

Kostas prieš Pirmąją pasaulinę karą gyveno Saratove, namuose savo raštvedybą vedė rusų kalba, nors skaitė ir galėjo rašyti lietuvių kalba. Nepriklausomybės metais prunuodavo „Ūkininko patarėją“.

Su broliu Jonu pasidalijo tėvo likusį pusę valako (1 valakas = 21,38 ha) žemės, šališkai kaime pasistatė trobesius. Kostas pasistatė tvarkingesnius, pilnai įrengė trobą, kaip buvo mada – su seklyčia, tvartą su diendaržiu, ko nebaigė statydamas Jonas.

Kaip buvo įprasta, kaimuose kibirai, kubilai, užtakai – mediniai, savo gamybos. Kostas – savamokslis kalvis, gamindavo viską savo reikalams. Buvo darbštus, reiklus, versdavo vaikus iš mažens dirbti. Užaugino tris sūnus ir dvi dukras.

Sūnai buvo šauliai, didžiavosi savo sūnais. Jam patikdavo, kada jie užsivilkdavo uniformas, nes kaime daugiau šaulių nebuvo, užtai kaime buvo daug raudonųjų pagrindžio komjaunuolių.

Kostas turėjo didelę, arkliais sukamą kuliąmąją mašiną, arpą, rudenį kuldavo ūkininkams. 1924 m. pasistatė jaują, įsigijo linams minti mašiną, kokios kitos apylinkėje nebuvo, o linus sėdavo, tai jauja veikė visą žiemą.

1931 m. pasigamino skiedroms drožti mašiną irgi pirmas apylinkėje. Pavasariais važinėdavo po apylinkes žmonėms droždamas skiedras, nes šiaudais jau stogų nebedengdavo. Sėdavo linus pas Bučiūnų rusus, jų žemėje žiemą juos braukdavo.

1925 m. atidarius Tumasonių sienos perėjimo punktą, atsiveždavo medienos iš Latvijos, droždavo skiedras ir veždavo parduoti. Vyresnysis sūnus dirbo Rygoje, antras išsimokino siuvėju.

1935 m. nusipirko motorinę kuliąmąją mašiną, daug kas kviesdavo rudenį iškulti javus, nusipirko papildomai dar porą hektarų žemės. Vyresni sukūrė šeimas, išėjo į žentus, sesuo 1935 m. ištekėjo, pasiliko jauniausi.

1937 m. kaimą baigė skirstyti į vienkiemius, teko skubiai statyti triobesius, nes jauniausi sūnai turėjo išeiti atlikti privalomosios karinės tarnybos.

Karo metu šeima gyveno ramiai savo vienkiemyje. 1944 m. rugpjūčio pradžioje raudonieji pradėjo šnairuoti, nes du sūnai pasitraukė į mišką.

Prasidėjo kratos. Jau rugsėjo mėnesį sribai išsivežė du dviračius, dalį drabužių, o po sūnaus Felikso sužeidimo kautynių metu, patekus jam svetima pavarde į ligoninę ir pabėgus iš jos, sribai išvis pasiuto, nedavė ramybės.

1945 m. vasario 6 d. suvažiavo ginkluoti likvidatoriai, suvarė kaimynus, išvežė lentas, apipjautą medieną, pašarą, grūdus, išsivarė gyvulius, net iš palovio išsitraukė batus išsinešė. Įtarė, jog po grindimis gali būti bunkeris: išplėšė seklyčios grindis, bet ten nieko nerado. Kai atvažiavo kitą kartą, vėl draskė tas pačias grindis, nors jos jau kartą buvo išplėštos.

1948 m. gegužės 22 d. anksti ryte atsibeldė sribai su rusų kareiviais. Duktė slapstėsi, bet sužinojo kur ji – paėmė ir ją. Kas dar buvo neišgabenta, susirinko ir išsivežė.

Ištrėmė į Krasnojarsko kraštą – Belokapitovką. Dukrą varė į darbus prie miško kir-

timo. Vasariniai bateliai greit suplyšo. Tėvas pynė vyžas, bet jos miške ilgai neišsilaikydavo.

K. Mažeikis buvo jau pensinio amžiaus, į darbą nevarė, pynė įvairius krepšius (skalines). Kas bulvių duodavo, kas kapeiką... Prisdžiovinę grybų, laukinių česnakų.

Sunkiai peržiemoję, pavasarį Kostas pradėjo degti degutą, nes beržinės žievės buvo pilna nuo kelmų atšokusios, be to, pamiškėje rietuvės medžių buvo ir tošių pilna. Vietiniai pirmą kartą pamatė, kaip tas degutas gaunamas. „Sovchozas“ ratų netepdavo, ašis medinė, netepta per kelias dienas nudyla.

Vėliau šeimą perkėlė į rajono centrą – Kazačinską. Dukra dirbo prie statybos, motina kūreno krosnis mokykloje, valydavo. Šeima pasistatė namelį, vėliau tvartelį su pašiūre pašarui, įsigijo ožką, užsiaugindavo paršėlį.

Kostas Mažeikis mirė 1958 m. spalio 8 d. Palaidotas Kazačinsko kapinėse.

Mažeikių šeimą ištremus, 1948 m. liepos mėn. seniūno iniciatyva vienkiemis buvo sunaikintas, tik gyvenamasis namas buvo perstatytas, jame įsikūrė kolūkio kontora, biblioteka.

Seniūnijoje tuo metu buvo sunaikintos dvi didelės sodybos. Antra – Antano Tamošiūno Rubikių kaime.

Dukra Liuda po brolio Felikso pabėgimo iš ligoninės pasitraukė į Latviją. 1945 m. buvo aktyvi partizanų rėmėja, žinių partizanamams tiekėja. 1948 05 22 su tėvais ištremta į Sibirą. 1954 m. iškėję už to paties likimo tremtinio, užaugino tris dukras – Zitą, Liuciją, Danutę. Sūnus Jonukas po sunkios operacijos mirė Krasnojarsko ligoninėje, palaidotas prie senelio Kazačinsko kapinėse.

Šeima Kazačinske pasistatė namą, 2003 m. gegužės 26 d. gaisro metu sudegė visas turtas, dokumentai, šeima liko kaip stovi. Tuo metu svečiuose buvusios dvi dukros vos spėjo išnešti paralyžiuotą vyrą.

Gaisras kilo neaišku nuo ko. Pradėjo degti kaimyno namas ir sudegė 57 namai – visas kvartalas privačių namų.

Motina (Kosto Mažeikio žmona) Elena Mažeikienė-Tenešytė, g. 1885 m. Čedasų apylinkėje, Trakinio vienkiemyje. 1967 m. susirgo ir dvejus metus išgulėjo paralyžiuota. Mirė 1969 11 12. Palaidota šalia vyro ir anūko Jonuko, mirusio, ketverių metų amž., po sunkios operacijos.

Iš partizano FELIKSO MAŽEIKIO, KOSTO-Kardo prisiminimų

R. K. p a s t a b a : partizano Felikso Mažeikio-Kardo prisiminimai publikuoti mano sudarytoje knygoje „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ VI d., psl. 872, išleistoje 2008 m. Čia pateikiama medžiaga iš minėto sąsiuvinio daugiau apibendrinta bei papildyta anuose prisiminimuose nepaminėtais faktais.

Gimiau 1917 12 08 Tumasonių kaime, Obelių valsčiuje. Šeimoje augome trys broliai ir dvi seserys.

1934 m. įstojau į Lukštų jaunalietuvių skyrių, o 1936 m. į Lietuvos 10-os rinktinės 35-tą šaulių būrį. 1935 m. birželio mėn. dalyvavau jaunalietuvių sporto šventėje Kaune. 1938 m. Lietuvos nepriklausomybės ir Šaulių sąjungos 20-mečio minėjime visi unifor-

muoti su kariškais šautuvais. Abu kartus apgyvendino gimnazijos patalpose Vytauto D. g., maitino iš karo lauko virtuvės.

Šauliams tekdavo patruliuoti apylinkėse prieš gegužės 1-ąją ir lapkričio 7-tą, nes po grindyje būdami komunistai, Maskvos inspiruoti, medžiuose stengdavosi iškelti raudonas vėliavas.

Atliekant karinę tarnybą LDK Gedimino I-ame pulke, buvau paskirtas į mokomąją kuopą. Karinę tarnybą atlikau I-oje kulkosvaidžių kuopoje. 1939 m. spalio 29 d. mūsų pulkas Ukmergės gatve įžygiavome į Vilnių ir apsistojome buvusiose lenkų kareivinėse Šnipiškėse.

Karui prasidėjus, 1941 m. birželį prisijungiau prie Lukštų sukilėlių būrio. Rugpjūčio mėn., jį paleidus, naktimis po 3–4 ginkluoti vyrai patruliuodavo po apylinkę, nes buvo likę nepasitraukusių sovietinių aktyvistų, pasilikusių pavienių sovietinių rusų karių.

Kurį laiką buvo pertrauka, o 1943 m. vėl pradėjome patruliuoti, nes jautėsi judėjimas, į miškus buvo metami rusų desantininkai.

1944 m. grįžus rusų kariuomenei, rugpjūčio pradžioje prasidėjo slapstymaisi, naktį namuose nenakvodavau, o prasidėjus šaukimui į kariuomenę, išėjau į mišką.

Ginklų turėjome pakankamai, aš asmeniškai turėjau prancūzišką kulkosvaidį. 1941 m. buvo atvežta šautuvų, šaudmenų ir malkinėje po malkomis iškasta duobė, į kurią buvo sutepti ir sudėti ginklai, užpilti žemėmis ir apkrauti malkomis. Taip pat daug ginklų buvo pas Juozą Karalių.

Į mišką pradėjo ateidinėti vyrai, slėpdamiesi nuo mobilizacijos. Aš vienas tebuvaui tarnavęs kariuomenėje, todėl man teko supažindinti vyrus kaip naudotis granatomis, kulkosvaidžiu, pusautomatais, šautuvais.

Susibūrė 23 vyrai, bet mėnesio pabaigoje Juozo Pipiko buvome išduoti ir užpulti rusų NKVD garnizono. Mano laimė, kad aš anksti ryte išėjau į pamiškę ant aukštumos ir per žiūronus pastebėjau pamiške vorele einančius ginkluotus vyrus. Maniau, kad ateina Kosto Daščio grupė. Grįžęs į stovyklą, pasakiau, kad ateina Kosto grupė. Tada mes su Alfredu Krankaliu nutarėm juos pasitikti. Aš užsimečiau lengvąjį kulkosvaidį, jis pasiėmė pusautomatį. Išėję į palaukę, pamatėme stovinčius ir išsiskleidusius tarp medžių rusų kareivius. Jie galėjo mus prisileisti visai arti, nes mes ginklus nešėmės pasikabinę ant pečių.

Kada jie atidengė ugnį į mus, supratome, jog tai ne draugai. Pasirodo, ir iš šono pradėjo šaudyti, bet mūsų vyrai stvėrė ginklus, užpuolikai nesitikėjo, jog mes taip gerai ginkluoti. Atidengus ugnį, jie suabejojo savo jėgomis, nes jų tikslas buvo išstumti mus iš miško. Buvo sužeistas Jonas Savickas – nukraujavęs ligoninėje mirė. Drąsiai gynėsi Vincas Pipikas, Bronius Kundelis, Pranas Grigalavičius, Alfredas Krankalis, P. Dambrauskas.

Po pirmojo kovinio krikšto mūsų grupė išsiskirstė, dalis perėjo į Petro Gudo būrį Gerbalių miške, kurie laikėsi, ėmė slapstytis nuo mobilizacijos – mes keturi perėjome į Plinbalių mišką ir prisijungėme prie latvių Simono Struopo grupės.

Tuo metu buvome labai neatsargūs, mus pastebėjo kur mes apsistoję. Spalio 13-os ankstyvą rytą mus apsupo Daugpilio garnizonas ir vietiniai sribai. Kautynių metu penki žuvo – mes du buvome sužeisti: Dambrauskas į ranką, aš į krūtinę ir į vidurius, bet

manęs nepaėmė. Krankalis, pačiupęs iš manęs kulkosvaidį, palaikė mano pasitraukimą ir jie mūsų nebepersekiavo. Nuėjome pas Deksnį, kur man perrišo žaizdas, po to šieno vežime pervežė į Gediškių kaimą pas A. Savicką, o naktį pernešė pas Juozą Kazlėną, ten iškvietė seną felčerį Gaudžę, bet jis man nieko negalėjo pagelbėti, nes kulka perėjo per visą kūną. Tada buvo susisiepta su Rokiškio ligonine, patekau į Chirurgijos skyrių Antano Butėno pavarde. Chirurgijos skyriaus vedėjas Vytautas Barkauskas surežisavo ligos istoriją, apžiūrėjęs per rentgeno aparatą, nustebo: kaip galėjo kulka pereiti per kūną nepažeisdama vidaus organų?

Buvo sudarytos visos sąlygos, kaip mane išgydyt ir apsaugoti nuo čekistų. Po mėnesio saugumietis Jonas Alasevičius tikrino palatas sužeistųjų atpažinimui. Mes sužeisti partizanai buvome patalpinti į 3-ią palatą. Dėl visa ko, kad būtų patikimiau, į palatą buvo įkeltas šnipas Stočkus iš Bučiūnų kaimo, Alasevičiaus kaimynas, bet chirurgas mus įspėjo, jog tai saugumo šnipas.

Bėgo laikas, chirurgas sunerimo – per daug saugumas pradėjo mumis domėtis, prasidėjo pasiruošimas pabėgimui.

Krankalių šeima buvo akyiai stebima – trys jauni nesirašo į komjaunuolius, Alfredas miške, Alma Krankalytė-Rūta perėjo į ligoninę kaip sanitarė. Sargyba neįtarė. Ji su kibiru ir mazgote įeina į palatą, kas reikia pasako ar paklausia. Vieną dieną Alma išėjo į Kriaunas pranešt namiškiams, kad paruoštų konspiracinę pastogę, jeigu pavyks pabėgti.

Pagaliau viskas paruošta, atėjo lemiamoji diena, plane numatyta lapkričio 23-ios dienos vakaras. Nerimas med. personalui ir Almai. Apie 21-ą val. šnipas saldžiai knarkia, svarbiausia – nuviliot sargybinių, o buvo vienas iš tokių nebudrių. Jis pakviečiamas į pirmą aukštą prie telefono pokalbio, ryšininkas jau laukia ant laiptų pranešt. Telefono ragelyje tik pypt pypt pypt... Merginos dar užkalbino, mes trise, apsigaubę antklodėmis, tik su šlepetėmis, tarnybiniu išėjimu, kuris buvo atidarytas, išbėgome į ligoninės kiemą ieškoti atplėštų lentų išlindimui. Juozas nusileido į apačią, o sargybinis tuo metu kėlėsi į viršų. Juozas Almai ištare: „Mauk greičiau, jų nebėra.“

Man paruošta vieta buvo Bajoruose. Kitą naktį atėjo Alfredas Krankalis ir Juozas Kuveikis, atnešė automatų ir pajudėjome į savo kraštą. Rubikių pamiškėje pas Joną Lasinską buvo paruošta slėptuvė. Po savaitės perėjau pas A. Savicką. Tvarte buvo iškastas bunkeris, bet ten labai sunkus oras, didžioji žaizda pradėjo pūliuoti, teko išeiti į mišką – atvedė į štabo bunkerį. Čia, išlindus iš bunkerio, galima buvo grynų oru pakvėpuoti.

Sausio 5 d. mūsų ryšininkė pranešė, jog suvežta kariuomenė. Jai pasiūlyta eiti į Latviją. Paskelbtas pavojus, sušaukti iš visų bunkerių vyrai, sutarta susijungti su juodupėnais, jų buvo 86 vyrai.

Paduobio miške dalis išsivaikščiojo slėptis pavieniui, mūsų apie du šimtai vyrų perėjome į Paduobio mišką, dvi naktis be poilsio ir dieną po atviru dangumi, gerai kad nespigino šaltis.

Sausio 7 d. ryte prasidėjo šturmas: automatų tratėjimas, šauksmai „ūra“... Partizanai prieš kariuomenę bejėgiai. Prie kulkosvaidžio žuvo vadas Petras Gudas, daug partizanų... Mes turime taupyti šaudmenis, pas mane vos trys dėtuvės ir koks šimtas šovinių dar maišelyje. Dėtuvę išvaro greitai, o ją pripildyti ne taip jau greitai. Čia kautynės,

ne vaikų žaidimas. Daug žuvo, išseko šoviniai, pradėjome veržtis iš apsupimo kas kaip sugebėjome... Trečia diena be miego. Susitikome Kuveikio grupelę – tris vyrus. Pasitarę vakare, nutarėme eiti ir žiemą praleisti kas kaip sugebėsime.

Išsiskirstėme. Mes trise atėjome į Krankalio sodybą, skubiai atmetėme kiaulių mėšlą, šeimininkas ruošė luboms lentas. Iškasėme kokio metro gylio, du ilgio ir tiek pat pločio duobę, sumetėme molį ant lubų, atgal mėšlą.

Po pirmo šeimininko arešto mes iš šito bunkerio išėjome, pabijojome, jog gali neatlaikyt žmogus kankinimų. Šeimininkas buvo ir antrą kartą areštuotas, sumuštas, bet atlaikė, neišdavė mūsų. Tada grįžome atgal į bunkerį.

Pavasariėjant ėmė burtis Kuveikio grupė, vasarą susirinkdavo iki 80 vyrų ir mūsų vargšės dvi moterys – Aldona Vartibavičienė ir Alma Krankalytė, bet jos neprarado humoro jausmo. Daug kartų teko susidurti su čekistais, daug praradome bendražygių. Toks jau partizanų gyvenimas. Daug pasalų mes darėme, daug jų ir prieš mus buvo, bet aš tik vienas iš senesnių tarsi per stebuklą išlikau gyvas.

1947 m. žiemą įsikūrėme drąsiai Krankalio sodyboje. Dar buvo paruoštas antras bunkeris, kur nelaimės atveju galima žiemą pasislėpti 10-čiai partizanų.

1947 m. sausio mėn. sužinojome, jog galima gauti dokumentus už 350 červonų. Taip apsirūpinome dokumentais ir išsklidome po Latviją. Pasirodo, mes buvome išduoti buvusio partizano Petro Krasausko (MGB ag. *Šukys*), kuris 1945 m. rudenį legalizavosi ir buvo saugumo užverbuotas. Per jį daug žuvo, nes jis žinojo, kur slėpėsi partizanai.

Tuos, kurie gavo dokumentus, visi buvo susemti. Mes buvome labai pasitikintys, už tai daug pražuvo. Vėliau P. Krasauskas dirbo milicijoje (nepatvirtintais duomenimis P. Krasauskas dirbo saugume ar tai milicijoje Kretingoje – R. K.). Praėjo žiaurus tardymas. Laimė, kaip buvome susitarę, jeigu pateksime į saugumo rankas...

1948 m. gegužės 19 d. patekau į Norilską. Tai šalčiausias pasaulyje miestas, o 1948 m. rudenį patekau prie Šiaurės ledjūrio į 21-ąją statybą – kokius tai požemius kasė, kirtome amžiną įšalą, bet vėliau politkalinius grąžino į Norilską, suvežė kriminalinius.

Norilske šaltis, badas, sunkus fizinis darbas guldė šimtus kalinių. Atėjo 1953 metai, gegužės antroje pusėje Kaerkane sustreikavo drausmės lageris, 16-os valandos pamaina atsisakė išeiti į darbą, o anglies kasykloje pamaina atsisakė dirbti, reikalavo komisijos iš Maskvos, bet atvažiavo vietinė komisija. Streikuotojai nesutiko, privertė, kad atvyktų iš Maskvos.

Kaerkane į zoną nešaudė, ryšys buvo palaikomas per laisvus darbuotojus. Sukilo Norilsko lageriai: moterų 6000 kalinių lageris. Sukilo ir Vorkutos, Karagandos lageriai. Mes laimėjome. Nuėmė nuo langų grotas, nuo durų štabas, leido rašyti laiškus, nors jie ir buvo tikrinami.

Mieste daug kalinių žuvo, tiesiog į zoną šaudė. 1954 m. pradėjo sudarinėti iš kalinių komitetus, kurie rinko žinias apie kalinių drausmę, elgesį, pradėjo už atidirbtą dieną priskaičiuoti tris.

1955 m. pradžioje iš Krasnojarsko atvažiavo juridinė komisija: du vyrai ir moteris. Peržiūrėjo paruoštas bylas ir paleido 56 kalinius. Antrą kartą atvažiavo – paleido apie 170 kalinių. Gegužės 4 d. komisija paleido 280 kalinių.

Komisijos klausimas buvo vienas: „Už ką teistas?“ Jeigu pasakai – buvau baltuoju

partizanų, liepė eit į baraką ir pagalvot. Kuris atsakė, jog buvo nacionaliniame dalinyje, tam pasakė: „Jūs laisvas. Rytoj ateik paliuosavimo pažymos.“

Patekęs į laisvę, atvažiavau į miestą, apsistoti turėjau pažįstamą, gavau pasą, nors įrašas jame man buvo ir nepalankus, bet teko su tuo susitaikyti. Gavau darbą, o 1958 m. išvykau atostogų pagal komendanto išrašytą maršrutinį lapą į Kazačinską dviem mėnesiams, bet ne daugiau.

Taip praėjo mano gyvenimas Šiaurėje. Gavęs pensiją, išvykau į Lietuvą. Rokiškio komunistų valdžia nepriėmė. Kreipiausi į Vidaus reikalų ministeriją, ta irgi atsakė, kadangi pase buvo įrašas, jog į Lietuvą grįžti neturiu teisės. Priėmė Latvija.

1989 m. įsijungiau į Latvijos Tautos Frontą (lygu mūsų Sąjūdžiui). Latvijoje susikūrus lietuvių bendrijai, buvau išrinktas jos pirmininko pavaduotoju, sukūriau lietuvių tremtinių skyrių.

1990 m. buvau reabilituotas, o 1992 m. Rokiškyje man buvo paskirtas butas. Grįžus į Rokiškį, čia Sąjūdis mielai pasitiko ir pajungė į visuomeninį darbą. Grįžau į Šaulių sąjungos eiles. Buvau išrinktas į šaulių Rokiškio kuopos garbės teismą. 1994 10 08 buvau apdovanotas, suteikiant LŠS garbės šaulio vardą ir ženklą. 1994 01 31 LPKTS Rokiškio skyrius įgaliojo atstovauti Lietuvos Respublikos visuomeniniame teisme Kaune su atsakovu LR Vyriausybę, ginant pensininkų bei invalidų teises.

LPKT sąjunga apdovanojo II-ojo laipsnio medaliu už nuopelnus Lietuvai.

Apdovanotas – už nuopelnus kuriant ir stiprinant Lietuvos krašto apsaugą, Lietuvos Kūrėjų Savanorių medaliu, Lietuvos Respublikos prezidento dekretu Nr. 841.

Už nuopelnus, aktyvią veiklą, saugant ir puoselėjant prieš 15 metų apgintą Lietuvos Nepriklausomybę – Padėkos raštu.

Padėka už gyvosios istorijos paliudijimą mūsų įnašas ateities kartoms, priminęs Lietuvos išgyventas kančias ir dvasinį atsparumą. Tautos Fondas, Niujorkas, JAV 1996 m.

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio dalyvio pažymėjimas Nr. 435.

Pripažintas kariu savanoriu. Paskirta Lietuvos Respublikos pirmojo laipsnio valstybinė pensija.

Lietuvos Nepriklausomybės gynimo Sausio 13-osios Brolijos tarybos narys.

LPKTS Rokiškio filialo tarybos narys.

Tėvynės Sąjungos (Lietuvos konservatorių) tarybos narys.

* * *

ŠEDYS KAZIMIERAS, g. 1913 m. Beliuniškio k., Rokiškio r. (čia gyveno tik trys Šedžių šeimos). Kazimieras išsimokino kalvio amato Latvijoje Garsinėj pas kalvį, įsigijo kalvystės įrankius, parsivežė malkų iš Garsinės, bet kalvio amatu neilgai užsiėmė – išvažiavo į Radviliškį ir Linkaičiuose dirbo ginklų dirbtuvėse.

1941 m. k. Šedys aktyviai prisidėjo gaudant bėgančius rusų raudonarmiečius ir juos nuginkluojant. Kareivius paleisdavo, o sovietinius aktyvistus sulaikydavo. Karo metu dirbo Radviliškyje.

1944 m., rusams okupavus Lietuvą antrą kartą, grįžo į Beliuniškį pas brolių Antaną. 1945 m. balandžio mėn., susikūrus Juozo Kuveikio partizanų grupei, Kazimieras prisijungė prie būrio. Buvo drąsus, aktyvus partizanas, mėgstantis palaikyti ryšius su kitais partizanų būriais, organizavo pasalas.

1945 m. lapkričio 7 d. septyni Kuveikio būrio partizanai išėjo į Kamajų pusę ieškodami ryšio su kitais partizanais. Grįžtant namo per Bučiūnų kaimo laukus, dvelkiant įkyriam rudens lietuvi, praeidami Latvijos teritorijoje pamiškėje pievoje rado ūkininko daržinę, kurioje šienapjūtės metu sukraudavo šieną, o žiemą parsiveždavo į namus. Įsitikinę, jog niekas jų nepastebėjo, grupė nutarė permiegoti toje daržinėje ant šieno. Kada išsimiegoję atsikėlė, lietus nenustojė. Nutarė pasilikti per dieną, o vakare pasiliko vėl nakčiai. Ryte atsikėlę, nutarė grįžti į būrį, bet nespėjo įeiti į mišką ir buvo užpulti rusų. Susišaudymo metu trims pavyko įbėgti į mišką, o keturi žuvo, tarp jų ir Kazimieras Šedys.

Mes (toliau pasakoja F. Mažeikis) būryje išgirdę šaudymą, pasičiupe ginklus, šaudmenis, pasiruošę netikėtumui, bet enkavedistai į mišką nelindo. Žuvusieji mūsiškiai buvo nuvežti į Subatės miestelio aikštę ir ten išniekinti, o po to nuvežti į žvyrduobes ir ten užkasti (jų kūnai nerasti).

2005 m. rugpjūčio mėn. toje žvyrduobių vietoje Latvijos Genocido tyrimo centro aktyvaus darbuotojo Gunaro Bluzmos iniciatyva pastatytas 5-ių metrų aukščio metalinis, baltai nudažytas kryžius ir granitinė plokštė su žuvusių Latvijos ir Lietuvos partizanų pavardėmis.

* * *

KVEDARAS JUOZAS, g. 1920 m. Garsenės valsčiuje, Latvijoje, bežemio šeimoje. Tėvai pusininkaudavo Latvijoje. 1943–1944 m. tarnavo pas ūkininką Juozą Kundelį Tumasonių k.

1944 m., rusams paskelbus mobilizaciją, Juozas išėjo į mišką ir prisijungė prie partizanų. 1945 m. susikūrus Juozo Kuveikio būriui, J. Kvedaras prisijungė prie jų. Buvo drąsus partizanas, dalyvaudavo pasalose, kautynėse su rusų okupantais, vietos sribais.

1945 m. rudenį keturi vyrai iš Kuveikio būrio iš Plimbalių miško išėjo pas žinomus žmones rinkti informacijos ir maisto produktų. Ryte, grįžtant į stovyklą, nepastebėjo, jog žolėje liko pėdsakai, nes iš nakties buvo didelė šalna. Praeinant Juodelių sodybą, smarkiai lojo šuo. Rusai buvo atėję į Plimbalių mišką ir supo J. Kuveikio būrio stovyklą, bet, išgirdę smarkų šuns lojimą, atkreipė į tai dėmesį ir už upelio jauname tankiame eglynėlyje suruošė pasalą. O partizanai, gal eidami garsiai kalbėjo, nes per upelį buvo permestas vieno rąsto lieptelis. Trims užėjus ant lieptelio, J. Kvedaras – paskutinis, dar buvo ant žemės kai iš eglynėlio prapliupo automatų serijos. Trys buvę ant lieptelio, sukritę į upelį, o Juozas sužeistas grįžo atgal į Juodelio sodybą. Prie tvarto stovėjo Pranas Juodelis, o J. Kvedaras pamanė, jog tai sribas, pasuko į pietryčius, išbėgo ant Antano Pipiko lauko ir taip, vejamas ir apšaudomas rusų kareivių, nusišovė. Ant lieptelio žuvo Jonas Mikulėnas, Juozas Repšys – trečio pavardė nežinoma.

Prie eigulio Petro Kalniečio eiguvos rusai išlaipino kareivius ir jie nuėjo į rytų pusę, į Plimbalių pusę, o kiti du sunkvežimiai nuvažiavo į Garsinę – į Rudupę. Čia išlaipinti kareiviai suėjo į mišką. Vadinasi, partizanų stovyklą supo iš dviejų pusių. Buvę stovykloje, išgirdę automatų tratėjimą, pasitraukė į rytų pusę. Šių keturių partizanų žūtis išgelbėjo visą būrį. Radę stovyklą, rusai ją sudegino.

* * *

SAVICKAS JONAS, g. 1909 m. Rubikių k., gausioje šeimoje. Išmoko siuvėjo amato, vaikščiojo po apylinkes siūdamas. Tada daugiausia žmonės siuvosi namų gamybos drabužius.

1944 m. rugpjūčio pabaigoje Tumasonių kaime prie Petro Deksnio sodybos buvo rusų NKVD-istų sunkiai sužeistas, nukraujavęs ligoninėje mirė. Žuvo kaip atsitiktinė auka.

* * *

ŽINDULIS ALFONSAS, g. Gediškių k. Vedė Grigalavičiūtę – brolio svainio padedamas, prieškario metais priimtas į miesto valdybos policijos padalinį. Jo pareigos buvo prižiūrėti mieste tvarką. Į jo pareigas taip pat įėjo: Rokiškyje vykstančiuose turguose, pirmadienį ir penktadienį Respublikos aikštėje prižiūrėti tvarką.

A. Žindulis gyveno Upės tako g. 1941 m., rusų bolševikų, šeima buvo ištremta, Alfonsas areštuotas mirė lageryje, po Stalino mirties žmona ir dukra Birutė grįžo iš tremties.

* * *

GRIGALAVIČIUS JUOZAS iš Gediškių kaimo, buvo baigęs Pedagoginį institutą, kažkiek mokytojavo, vėliau dirbo Panevėžio Pieno centre. 1941 m. rusų bolševikų ištremtas. Mirė tremtyje.

* * *

ŠINKŪNAS ANTANAS slapstėsi nuo sovietinės armijos Latvijoje. Neaiškiomis aplinkybėmis buvo nušautas latvių. Laidotas naktį Armonių kapinėse. Kažkam išdavus, laidotuvių dalyviai buvo apsupti ir išsibėgiojo. Velionio kūną sribai nusivežė į Juodupę. Palaidojimo vieta nežinoma.

Brolis Petras buvo teistas 25-eriems metams lagerio. Grįžęs gyveno Rokiškyje. Tautodailininkas-medžio drožėjas. Mirė 2004 m. Palaidotas Rokiškio senosiose kapinėse.

* * *

LEIKUS MOTIEJUS (MATAS), g. 1912 m. Pakapinės k., Lukštų apyl. 1935 m. priklausė Lukštų jaunaliuvių organizacijai. Areštuotas 1944 m. gruodį. 1945 m. sausio mėn. nukankintas Rokiškio NKVD-istų. Palaidojimo vieta nežinoma.

* * *

SAKALAUSKAS JONAS, g. Laužadžių k. (buvo su kuprele). Išsimokinęs siuvėjo amato, vaikščiojo po kaimus siūdamas, buvo mėgėjas konstruoti radijo aparatus. 1941 m., prasidėjus karui, prisijungė prie Lukštų sukilėlių būrio. Areštuotas 1945 m. pradžioje ir nukankintas Rokiškio NKVD-istų. Kur užkasti palaikai – nežinoma.

* * *

TAMOŠIŪNAS JUOZAS, g. 1912 m. Rubikių k. Baigęs Lukštų mokyklą – 6 skyrius, dirbo tėvų ūkyje, padėjo statyti vienkiemį, nes buvo išmokęs staliaus amato. Atitarnavęs kariuomenėje artilerijos dalinyje, įgijo vairuotojo specialybę, dirbo Panevėžyje.

1941 m. žiemą grįžo į Rubikius, gegužės mėn. slapstėsi nuo ištrėmimo. Prasidėjus

karui, įsijungė į Lukštų sukilėlių būrį. Kaip šaulys buvo aktyvus šios organizacijos narys. Turėdamas vairuotojo įgūdžių, 1941 m. birželio 25 d. du kartus su priekaba parvežė daug ginklų, įvairios kariškos amunicijos iš subombarduotos rusų kolonos sunkvežimių prie Pakriaunių kaimo, o kartu ir pabūkliuką su sviediniais.

Liepos pabaigoje, prisikabinęs prie sunkvežimio pabūkliuką, pasiėmęs sviedinių, nuvažiavo prie Povilavičiaus (vadino Čyvu) sodybos ir iš pabūkliuko paleido keletą sviedinių į Vabolių kaimą, kuriame gyveno vien rusų tautybės, caro laikais atitremti „raskolnikai“. 1940 m. rusų bolševikams okupavus Lietuvą, minėti rusai pasijuto Rusais, nors Lietuvoje jų niekas neskriaudė, buvo lygūs Lietuvos piliečiai. Šis apšaudymas sukėlė didelį sąmyšį kaime, nors jų jaunimas kartu su bėgančiais bolševikais buvo pasitraukęs į Rusijos gilumą.

Vokiečių administracijai paleidus Lukštų sukilėlių būrį, prieš tai pareikalavus pristatyti ginklus į Rokiškį. Kadangi ginklai buvo neužpajamuoti – kiek pristatė, tiek užteko. Dalis jų buvo paslėpta pas Juozą Karalių, dalis – Tumasonių kaime.

1942 m. sausio pirmomis dienomis Juozas Tamošiūnas išvyko į frontą. 1945 m. pavasarį prie Klaipėdos pasidavė į rusų nelaisvę, motyvuodamas, jog jį vokiečių daliniai prievarta 1942 m. sausio mėn. paėmė į kariuomenę. Tada rusai jį aprenė rusiška uniforma ir pajungė kovai prieš vokiečius, nors jam taip ir neteko prieš vokiečius kovoti, nes vokiečiams kapituliavus, Tamošiūną ir kitus išvežė į Rytus kovai prieš japonus. Kol jie ten nuvažiavo, rugpjūčio 6 d., amerikiečiams numetus atomines bombas, japonai kapituliavo.

Juozas pateko į Mandžiuriją, į Karbino miestą. 1947 m. buvo demobilizuotas, gavo dokumentus ir grįžo į Rubikius. Grįžo vengdamas susitikti su savo krašto žmonėmis.

Jo sesuo Valė dirbo Juodupės fabrike. Naktį atskubėjo į tėviškę pas brolių ir pasakė jam: „Juozai, visa Juodupė žino, jog tu grįžai.“ Tuomet tėvas pasikinkė arklių ir Juozą nuvežė į Panemunėlio gel. stotį, o iš ten Juozas saugiai išvažiavo į Kauną ir įsidarbino vairuotoju Kaišiadorių tarybiniame ūkyje. Niekas jo neieško, nieks jį nekreipia dėmesio – demobilizuotas „frontavikas“, bet, būdamas karšto būdo, susiginčijo su milicijos pareigūnu ir stuktėlėjo jam į ausį. Šis pasiskundė savo valdžiai ir Juozą areštavo, o teismas nuteisė dviem metams kalėjimo.

Kaip nepolitinis kalinys jis paliekamas Vilniuje persiuntimo punkte ir, kaip nuteistasis pagal paprastą kriminalinį straipsnį, turintis vairuotojo pažymėjimą, jam nuimama sargyba ir jis paimamas vairuotoju vežioti kalinių persiuntimo punkto viršininką. Nakvodavo jis tame pačiame persiuntimo punkte ir čia jį pamatė ruskelis Mikorius pravarde Kuročkinas. Pranešė prižiūrėtoji, jog šis vairuotojas Kuročkiną dar 1941 m. rudenį sučiupo ir nuvarė į Lukštų sukilėlių štabą. Kad nepabėgtų, liepė atsisėgti kelnes ir laikyti.

Kuročkinas pokario metais buvo nuteistas 5-eriems metams už vagystę. Tamošiūnui laimė nusišypsojo, kad jį atvežė ne į Rokiškį, o į Kupiškį, bet po tardymo Karo tribunolas pagal RSFSR BK 58–1, „a“ str. jį nuteisė 10 metų lagerio.

1952 m. rugsėjo mėn. J. Tamošiūnas buvo atvežtas į Norilską Kajerkano gyvenvietę – drausmės lagerį.

1955 m. liepos mėn. pradžioje J. Tamošiūnas patenka į ketvirtą grupę politinių kalinių po 1953 m. sukilimo peržiūrimų bylų teismo išvažiuojamoje sesijoje. J. Tamošiūnas

paliuosuojamas, bet laikinai pasilieka Norilske, dirba staliumi tame pačiame lageryje, kaip laisvas, o 1957 m. išvažiuoja į Kazačinsko r. Belokopitovką pas ištremtus tėvus, įsidarbina miško pramonės gamykloje vairuotoju. Susidraugauja su tremtine – medicinos sesele Ona Bugaite, ištremta iš Pažiogės, Zarasų r. Augino sūnų ir dukrą. Į Lietuvą sugrįžo 1979 m. Prie Druskininkų vienkiemyje nusipirko namuką ir jame gyveno.

Nors Juozas ilgėjosi savo tėviškės, bet joje pasirodyti nedrįso, net laiškų giminėms nerašė. Pirmą kartą pasirodė po Atgimimo, kai jau valdžia buvo kita, Lietuva nepriklausoma, aplankė Juozas savo gimtąją sodybą, bet joje tebuvo likusi tik vieniša ieva prie rūsio.

Gyvendamas Baltašiškėse, Atgimimo metais J. Tamošiūnas, kaip buvęs šaulys, kai Druskininkuose buvo steigiamą šaulių organizacija, Juozas visokeriopai rėmė ją. 1991 m. lankydamasis pirmą kartą savo gimtinėje, aplankė ir savo brolio kapą Lukštų kapinėse, žuvusio nuo okupantų kulkos.

1993 m. Juozas Tamošiūnas iškeliavo į Amžinybę. Ona Tamošiūnienė-Bugaitė po tremtyje pakirstos sveikatos, po vyro mirties tapo invalide. Šiuo metu jau miręs jų sūnus ir motina.

* * *

KRANKALIS ALFREDAS, g. 1920 m. rugpjūčio 7 d. Gediškių k., Obelių vlsč. Baigė Staseliškių pradžios mokyklą, dirbo tėvų ūkyje, savarankiškai išmoko staliaus amato, gamino langus, duris, spintas, grojo armonika, smuiku, klarnetu, buvo viskam gabus jaunuolis.

1940 m. rusams okupavus Lietuvą ir įvedus sovietinę valdžią, nors ir buvo verčiamas, bet į komjaunimą neįsirašė, tai nepalankiai į jį žiūrėjo vietiniai komjaunuoliai.

1941 m. gegužės pradžioje seniūnas įteikė siuntimą vykti į Panevėžį į aerodromo statybą. Pasitaręs su draugais, į Panevėžį nevyko, o išėjo į mišką, ten susitiko ir daugiau, apie 20 tokio pat likimo vyrų ir, ten būdami, sulaukė karo pradžios.

Birželio 24–25 dienomis Lukštų bažnytkaimin atvyko lukštietis ltn. Petras Gudas ir suorganizavo sukilėlių būrį iš buvusių jaunalietuvių, šaulių, tik trūko ginklų, nes iš šaulių ginklai buvo atimti. Alfredas atsinešė tėvo išsaugotą nuo Pirmojo pasaulinio karo ilgavamzdį šautuvą ir keletą šovinių. Steponas Tamošiūnas turėjo pistoletą ir taip per vieną dieną Lukštuose susirinko apie 50 vyrų. Kitą dieną Jonas Puriuskis iš MTS-o atvažiavo su traktoriumi ir atvežė keletą šautuvų ir šovinių, nes bėgdami sovietiniai aktyvistai juos buvo palikę.

Rugpjūčio mėn., vokiečiams išformavus sukilėlių būrį, Alfredas patruliuodavo apylinkėje, karo metu dirbo savo tėvų ūkyje.

1944 m. rugpjūčio pradžioje, rusų Raudonajai armijai antrą kartą okupavus Lietuvą, Alfredas prisijungė prie susibūrusios partizanų grupės Tumasonių miške. Rugpjūčio pabaigoje, išduoti Juozo Pipiko, partizanai buvo užpulti ir taip po pirmojo kruvino krikšto partizanų grupė išsiskirstė: vieni perėjo į Gerbalių mišką ir prisijungė prie Petro Gudo būrio – Alfr. Krankalis, F. Mažeikis, Vincas Pipikas, Petras Dambrauskas prisijungė prie Simo Struopo grupės Latvijoje, Plimbalių miške. Ten juos spalio 13 d. apsupo iš Daugpilio atvykęs rusų NKVD kariuomenės garnizonas bei vietiniai sribai. Tai buvo

antros kautynės, kuriose žuvo penki partizanai. P. Dambrauskas buvo sužeistas į ranką, F. Krankalis į krūtinę ir į vidurius, o Alfredas, pačiupęs Mažeikio lengvąjį kulkosvaidį, pradėjo dengti atsitraukimą. Po to jis perėjo į Gerbalių mišką.

Kada Mažeikiui ir dar dviem partizanams lapkričio pabaigoje buvo suorganizuotas pabėgimas iš Rokiškio ligoninės, Alfredas suorganizavo Mažeikio perkėlimą iš Bajorų kaimo į Rubikių kaimą, kur buvo jam paruošta slėptuvė.

Alfredas Krankalis 1945 m. sausio 5 d. naktį su P. Gudo būriu, apie 200 partizanų, perėjo į Paduobio mišką, kur sausio 7-os dienos rytą buvo kariuomenės apsupti. Aršiose kautynėse, žuvus ltn. P. Gudui ir daug partizanų, išsekus šaudmenims, Alfredas prasi-veržė į Latvijos teritoriją.

Sausio 8-tos dienos vakare NKVD-istai pėdsakais atsekė partizanus Kalniečio miške (Latvijoje) – Krasausko grupę, bet spėjo pasitraukti ir, išbėgus iš miško, trobesių priedanga spėjo įbėgti į Plimbalių mišką. Temstant kareiviai į mišką nelindo. Pasitarę, kaip praleisti žiemą, nutarė – kaip kas sugebėsime.

Alfr. Krankalis, F. Mažeikis, A. Bliūdžius, atėję naktį į R. Krankalio sodybą, tvartę po kiaulių gardą išsikasė bunkerį, kurio vėliau čekistai labai atidžiai ieškojo, badė virbais mėšlą, bet nerado. Čia žiemojo ir Alma Krankalytė, kuri organizavo partizanų pabėgimą iš Rokiškio ligoninės.

Kovo pabaigoje Alfredas Krankalis įsijungė į Juozo Kuveikio būrį, kuriame vasaros metu buvo 80 vyrų ir dvi moterys.

1945 m. liepos mėn. sykiu su latvio Alfono Dumbrio partizanaus Susėjos miestelyje Latvijoje nukovė sribą.

Alfredas dalyvavo pasaloje, kur buvo nukautas sribas Jeselnikas, Juodupės sribas Timofejevas.

1945 m. rugpjūčio mėn. Paduobio miške susišaudymo metu su čekistais Alfredas buvo sužeistas, o Sesevičius žuvo.

1947 m. kovo mėn. areštavus žmoną, tėvus, vėliau ir seserį Almą Krankalytę, juos gelbėdamas, Alfredas legalizavosi.

Tėvus, žmoną, seserį rusų Karo tribunolas nuteisė, Alfredą 1949 m. kovo mėn. ištrėmė į Sibirą – Badaibo rajoną. Nelaimingo atsitiktinumo darbe metu vos nežuvo, tapo invalidu, buvo paralyžiuota visa dešinė kūno pusė, prarado kalbą ir atmintį.

Motina, grįžusi iš lagerio, sūnų susirado Taišeto invalidų namuose, parsivežė į Gediškius. Motinai mirus, 1966 m. Alfredas patalpinamas į Strėvininkų, vėliau į Avilių invalidų namus. Mirė 1978 m. sausio 27 d. Palaidotas Lukštų kapinėse šalia motinos.

* * *

KRANKALYTĖ ALMA, g. 1923 m. rugsėjo 23 d. Gediškių k., Obelių vlsč., dirbo tėvų ūkyje. Jau 1940 m. komjaunuoliai šnairavo, kodėl nei brolis, nei metai vyresnė sesuo nenori būti komjaunuoliais...

Karui praūžus, 1944 m. rugpjūčio mėn. brolis išėjo partizanauti. Sribai nedavė ramybės, areštavo tėvą, bet po dviejų savaičių paleido, o jo brolį namuose peršovė.

Alma, vengdama būti namuose, palaikė ryšį su partizanaus. Miške merginai, o dar tokio jauno amžiaus – 19-metė nebuvę lengva. Susirišo su Rokiškio medikais ir prisi-

glaudė ligoninėje dirbti sanitare. Kaip tik tuo metu buvo sužeisti partizanai, bet chirurgas į ligos istoriją įrašė kitokio pobūdžio sužeidimus. Dirbdama ligoninėje, kaip sanitarė, palaikė ryšį tarp partizanų ir namiškių, kadangi partizanai į ligoninę pateko svetimomis pavardėmis.

Vėliau – po mėnesio, palatose tikrinant sužeistuosius dėl atpažinimo, visus perkėlė į 3-ią palatą, pastatė sargybą, tik Juozą Muloką paliko senoje palatoje, kuris mirė po kojos amputacijos.

Palatą čekistai saugojo ypač griežtai, bet Alma Krankalytė-*Rūta* įeidavo į palatą, sargybiniai ją įleisdavo kaip sanitarę. Netrukus į palatą buvo įkeltas saugumiečių šnipas. Chirurgas išpėjo ir liepė jo saugotis, nes jis buvo paguldytas saugumo parėdymu. Tai Stočkus iš Bučiūnų kaimo. Sunkiai sužeistas buvo F. Mažeikis, kuris čia buvo gydomas Antano Butėno pavarde, Juozas Musteikis iš Kriaunų apylinkės, Vytautas Vibrickas iš Leliūnų... Gal jų kai kurių pavardės buvo ir netikros?

Antroje lapkričio pusėje saugumas pradėjo rūpintis, kodėl taip ilgai gydomi „banditai“. Chirurgas Vytautas Barkauskas išpėjo, jog saugumiečiai gali netrukus visus sužeistuosius suimti ir patarė bėgti iš ligoninės. Med. seselės Zaborskienės Stasės ir slaugės A. Krankalytės dėka buvo paruoštas pabėgimo planas – viskas numatyta, beliko laukt vieno iš sargybinių budėjimo, kuris buvo lengviau apgaunamas. Planas buvo visiškai realizuotas: šnipas knarkė, sargybinis pakviestas prie telefono į pirmąjį aukštą, nors, pakėlęs ragelį, jis išgirdo tik pypsėjimą, o prie to merginos dar jį užkalbino. Buvo duotas signalas ir trys vyrai, apsigobę antklodėmis, apsiavę šlepetėmis, paliko palatą.

Kada sargybinis lipo į antrą aukštą, ryšininkas Juozas Almai pasakė: „Bėk greičiau, jų jau nebėra...“ Išbėgę iš ligoninės, išsiskyrė kiekvienas sau į iš anksto paruoštas konspiracines vietas.

Taip Alma Krankalytė pasitraukė į pogrindį. Čekistai jos daugiau ieškojo negu brolio. Žiemą ji slapstėsi bunkeryje – pavasarį išėjo į mišką su ginklu rankoje. Juozo Kuveikio būryje jos buvo dviese su Aldona Vartibavičiene. 1945 m. rudenį Plimbalių miške Latvijoje Alma buvo sužeista. Per pažįstamus Subatėje ji gaudavo vaistų, tvarščių. 1947 m. sausio mėn. įsigijo nelegalius dokumentus ir apsistojo Latvijos teritorijoje Jaunjelgavoje. Ruošiantis važiuoti į Rygą, Skryverių geležinkelio stotyje ją areštavo. Buvo atvežta į Rokiškį tardymams, buvo norėta sužinoti, kas organizavo partizanų pabėgimą iš ligoninės.

Alma Krankalytė buvo nuteista ir išvežta į Rusijos šiaurę, į Taimyro pusiasalį Dudinkoje. Dirbo ypač sunkius priverstinius darbus, krovė iš baržų medieną, cementą. Vėliau buvo pervežta į Norilską, ten dirbo plytų fabrike, prie statybų, kirto „katlavanus“ amžino įšalo žemėje. 1953 m. dalyvavo kalinių sukilime, buvo sužeista. Atlikusi bausmę lageryje, buvo išsiųsta tremtin su įrašu pase „razriešajietsa proživati toliko v predelach Norilška“ (leidžiama gyventi tik Norilsko miesto ribose) ir kas mėnuo atsižymėti pas komendantą.

Gavusi pensiją, 1976 m. Alma grįžo į Lietuvą, bet tuoj pat buvo priversta išvykti iš Lietuvos. Apsigyveno Latvijoje. 1989 m. įsijungė į Latvijos Tautos Frontą. Neišsipildė jos svajonė numirt Lietuvoje, už kurią ji tiek daug aukojosi. Amžinam poilsiui atgulė Jelgavos Beržų kapinėse. Po mirties jai pripažintas kario savanorio statusas. Reabilituota nepriklausomos Lietuvos Vyriausybės 1990 metais.

* * *

KUNDELIS ALFONSAS-PUODŽIUS, g. 1921 11 01 Tumasonių k., Obelių vlsč.

1941 m. prasidėjus karui, Lukštuose susibūrus Petro Gudo sukilėlių būriui, Alfonsas prisijungė prie sukilėlių, o jį vokiečiams išformavus, Alfonsas patruliavo apylinkėje.

1944 m. rugpjūčio mėn. prisijungė prie Felikso Mažeikio partizanų būrio. Tumasonių miške, būrį užpuolus rusų NKVD kariuomenei, po pirmojo kovinio krikšto Alfonsas perėjo į Gerbalių mišką ir prisijungė prie P. Gudo vadovaujamo partizanų būrio.

1945 01 06 naktį sykiu perėjo į Paduobio mišką, kur sausio 7 d. dalyvavo kautynėse su generolo Vetrovo divizija. Prasiveržęs iš apsupties, žiemą Alfonsas praleido bunkeryje. Pavasarį, susibūrus Juozo Kuveikio būriui, dalyvavo jo veikloje. Liepos 7 d. Latvijoje dalyvavo apsupant Susėjos gyvenvietę. Vėlų rudenį J. Kuveikio būrys Plimbalių miške įsirengė bunkerį žiemai. 1946 m. sausio 29 d. ryte bunkeris buvo apsuptas rusų NKVD kariuomenės garnizono, žuvo Juozas Kuveikis, Izidorius Navikas, Vladas Vartibavičius ir dar du. Aldonos vyras Antanas Vartibavičius ir kiti prasiveržė iš apsupimo. Antanas žuvo 1950 m. liepos mėn. Degučių kautynėse. Alfonsas Kundelis taip pat prasiveržė iš apsupimo. Žiemą praleido kaip kur sugebėjo. 1946 m. vasarą praleido daugiausia Alfonso Dumbrio būryje Latvijoje.

1946 m. legalizavosi, o 1947 m. gegužės 17 d. buvo suimtas ir nuteistas 5-eriems metams lagerio. Tardymo metu išsiginė, kad partizanavo, bet buvo priverstas atiduoti ginklą. Jis iš kūdros ištraukė šautuvą ir atidavė čekistams. Atkalėjęs 5 metus, grįžo į namus, dirbo kolūkyje. Atkūrus nepriklausomybę, įsijungė į visuomeninę veiklą. Pablogėjus sveikatai, o paskutiniaisiais gyvenimo metais iš savo sodybos jau niekur nebeišeidavo.

Pripažintas LLKS partizanu, apdovanotas Lietuvos kariuomenės Kūrėjo savanorio medaliu, paskirta pirmo laipsnio Valstybinė pensija.

Alfonso tėvas Ignas Kundelis 1947 m. buvo nukankintas Lukiškių kalėjime.

Sesuo Elena Kundelytė-Pupelienė pripažinta Laisvės Kovų dalyve, jai paskirta II-o laipsnio valstybinė pensija.

* * *

KIŠŪNAS JULIUS, g. 1903 m. Baniuškių kaime, valstiečių šeimoje, vėliau persikėlė į Norkūnų kaimą. Tėvų šeimoje augo 7 vaikai. Julius mokėsi Ragelių pradžios mokykloje, Rokiškio gimnazijoje ir Marijampolės mokytojų seminarijoje. Mokytojauti buvo paskirtas į Lukštų mokyklą, kurioje buvo ir mokyklos vedėju. Mokykloje suorganizavo jaunųjų ūkininkų ratelį, organizavo suaugusiųjų švietimą, sukūrė jaunalietuvių skyrių, Rokiškio 10-os rinktinės 5-tą šaulių būrį, buvo jų vadu.

1932 m. Elena Poškaitytė, baigusi mergaičių mokytojų seminariją, buvo paskirta mokytojauti į Lukštus. Čia pat ji įsijungė į visuomeninę veiklą, dalyvavo vaidinimuose, šaulių organizaciniame darbe, jaunalietuvių organizacijoje.

1933 m. Julius Kišūnas su Elena-Genovaite Poškaite sukūrė šeimą. Iki 1940 m. rusų bolševikų okupacijos dirbo Lukštuose, augino tris sūnus, vienas iš jų dar vaikystėje mirė, palaidotas Lukštų kapinėse.

Užėjus sovietams, Kišūnų šeima buvo perkelta į Duokiškio pradžios mokyklą. Mokytojas J. Kišūnas 1941 m. birželio 14 d. buvo Rokiškyje. Sužinojęs, jog šeima tremiama,

patys atėjo į Rokiškio geležinkelio stotį ir su šeima viename vagone nuvažiavo tik iki Naujosios Vilnios. Čia Julijų Kišūną rusų čekistai nuo šeimos atskyrė ir perkėlė į kitą vagoną, kuriame buvo suvaryti ir kiti vyrai, atskirti nuo savo šeimų. Ir taip Julius Kišūnas atsidūrė Rusijoje, Krasnojarsko srityje, Rešiotų lageryje. Tai mirties lageris – kalinių mėsmalė. J. Kišūnas nuo sunkaus, nepakeliamo darbo ir bado mirė 1943 m. vasario 8 d. Šiame lageryje badu buvo numarinta apie trys tūkstančiai lietuvių.

* * *

KIŠŪNIENĖ-POŠKAITĖ ELENA GENOVAITĖ, Petro, g. 1910 m. Jelgavoje, Latvijoje, tarnautojo šeimoje, tėvas dirbo buhalteriu. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, šeima pasitraukė į Rusiją, gyveno Rostove prie Dunojaus. Po Rusijos revoliucijos grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Kupiškyje. Tėvui anksti mirus, motina viena augino tris vaikus.

Genovaitė mokėsi ir baigė Kupiškio gimnaziją. Parapijos ir Noriūnų dvarininko remiama, mokėsi Kauno lietuvių moterų Kultūros draugijos mergaičių mokytojų seminarijoje. Baigusi buvo paskirta į Lukštų pagrindinę mokyklą.

1941 m. birželio 14 d. su dviem mažais vaikais (Skirmantas – 5 m., Gediminas – 2 m.) buvo ištremta į Barnaulą – Altajaus kraštą, kur tremtiniai buvo apgyvendinti nebaigtuose statyti barakuose.

Jaunylis sūnus Gediminas (g. 1939 m.) susirgo plaučių uždegimu, medicininės pagalbos iš niekur negalima buvo prisišaukti ir 1941 m. rugpjūčio 31 d. mirė. Buvo palaidotas Barnaulo kapinėse, kur dabar stovi gamyklos korpusai.

1941 m. rudenį mokytoja Kišūnienė su vyresniu sūnumi Skirmantu buvo perkelta į taigą Altajaus krašte, Kosichos rajoną, Kontošinsko miško transporto ūkio Južno miško punktą. Tai buvo laikina gyvenvietė taigoje su galine geležinkelio atšaka. Gyvenvietėje buvo lentpjūvė ir siaurasis geležinkelukas, kuriuo iš taigos buvo gabenama mediena. Čia gyveno rusų ir lenkų tremtiniai, kurie vėliau išvažiavo. Vienu metu buvo atvežta daug kalmukų tremtinių, o į karo pabaigą buvo atgabenta daugiau tremtinių su vaikais.

Gyvenvietėje lietuvių tremtinių rūpesčiu vienu metu buvo pradėta dėstyti lietuvių kalbą, kurią mokė senyvo amžiaus mokytojas tremtinys Bobinas. Kai pasikeitė gyvenvietės viršininkas, lietuvių kalbos pamokas uždraudė.

Kišūnienei teko dirbti miško kirtimo darbuose: su paprastu rankiniu pjūkle dviese pjauti ir versti medžius. Vėliau jai pavyko įsidarbinti lentpjūvėje, kur dirbo įvairių vyrišką darbą. Begyvendama Južne, sužinojo, jog vyras Julius Kišūnas kalinamas labai sunkiomis sąlygomis Rešiotų lageryje ir netrukus iš ten kalėjusio rokiškėno gydytojo Sipavičiaus atėjo žinia, jog Julius Kišūnas mirė 1943 m. vasario 8 d.

Karui pasibaigus, jau buvo galima susirašinėti su Lietuvoje gyvenančiais artimaisiais. Ateidavo laišakai, siuntiniai su maistu, lietuviškomis knygomis. Apie 1947 m. jau pradėta kalbėti, jog yra galimybė slaptai grįžti į Lietuvą.

Baigiantis 1947 m. žiemai, Kišūnienė išsiprašė atostogų. Pasiėmė būtiniausius daiktus ir su rogutėmis per taigą kartu su sūnumi iškeliavo už 15-os kilometrų esantį Kontošinską, kad toliau galėtų keliauti traukiniu į Barnaulą, o iš ten į Lietuvą. Južne irgi buvo geležinkelis, bet traukinys retai atvažiuodavo, tik išvežti medienos.

Barnaule jai lietuviai parūpino bilietus iki Maskvos su persėdimu Novosibirske ir taip sėkmingai jai pasisėkė pasiekti Novosibirską. O ten vargiais negalais pavyko persėsti į prekinį traukinį, vykstantį į Maskvą. Šis kelionės etapas nebuvo toks sėkmingas, nes Sverdlovske, išlipant iš vagono, ji susižalojo koją. Jokios rimtesnės medicininės pagalbos niekas negalėjo suteikti, nes reikėjo važiuoti į Lietuvą – širdis jau buvo tenai... Be to, ir tikrų dokumentų neturėjo, tik vietinį atostogų pažymėjimą, su kuriuo patikrinimo metu bet kada galėjo grąžinti atgal į taigą.

Atvykus į Maskvą, stotyje belaukiant ir besirūpinant, kaip gauti bilietus į Lietuvą, Kišūnienė netikėtai išgirdo lietuviškai kalbančius kareivius, grįžtančius iš karo tarnybos Krasnojarske. Jie pasisiūlė ją priimti į savo vagoną. Taip iš Maskvos į Lietuvą buvo keliaujama prekinio traukiniu kartu su kareiviais.

Pakeliui vienoje stotyje milicininkai atėjo tikrinti dokumentų, bet kareiviai jų neįsileido, sakydami – čia karinis vagonas ir milicijai čia nėra ką veikti.

Taip 1947 m. pavasarį jai pavyko pasiekti Kauną, kur Žemės ūkio akademijoje mokėsi ir gyveno bendrabutyje motinos sesuo Birutė. Su skolinčiu pasu, sesers draugų pagalba pavyko patekti į ligoninę, kur sutvarkė ir sugipsavo koją. Teko aiškintis, meluoti, kodėl taip ilgai nesikreipė į medikus. Kurį laiką jai teko gyventi keičiant gyvenamąją vietą, kol motinai Kupiškyje pavyko nelegaliai gauti pasą Poškaičės pavarde. Tada prasi-dėjo pusiau legalus gyvenimas Lietuvoje.

Kadangi pokario metais labai trūko mokytojų, 1947 m. rudenį Kišūnienė įsidarbino Panevėžio rajone Upytės pradinėje mokykloje. Darbas sekėsi gerai, visur labai stengėsi, kad tik niekam neužkliūtų.

Šalia mokyklos buvo malūnas, kuriame dažnai naktimis lankydavosi partizanai. Jiems pasisakė, jog jinai esanti tremtinė ir kaip pateko į Lietuvą, todėl partizanai ją paliko ramybėje. Už gerą darbą buvo apdovanota medaliu, o 1950 m. buvo pasiūlyta kandidatė į deputatus. Pagaliau nusiramino, jog už gerą darbą jos niekas neįtars ir nelies, bet vieną dieną pamokos metu į mokyklą įsiveržė keli čekistai ir vaikų akivaizdoje pasakė – jūs areštuota. Išsivedė iš klasės, atsivežė į Panevėžį ir uždarė į kalėjimą, kur teko pabuvoti net karceryje, matyt kokiai tai prižiūrėtojai neįtiko.

Vyko tardymai, buvo atvežta net į Rokiškį. Genovaitė Kišūnienė buvo nuteista trims metams lagerio už pabėgimą iš tremties vietos ir išvežta į Archangelsko kalėjimą, o 1953 m. vėl ištremta į Altajaus kraštą, Kosycho rajoną. Čia jai pavyko įsidarbinti siuvėja, kur ir atidirbo iki 1956 m.

1956 m., kaip turinti vyriausybinių apdovanojimų, gavo leidimą grįžti iš tremties, bet be teisės gyventi Lietuvoje. Kišūnienė vėl atvažiuoja į Lietuvą, vėl nelegaliai įsigyja dokumentus ir prisiregistruoja Šiauliuose, o vėliau persikelia gyventi į Kupiškį, į tėvų namus. Bet darbo gauti nei mokykloje, nei kitur taip ir nepavyko. Todėl vertėsi kaip išmąnydama, ką nors pasiūdavo, pamegzdavo vis pažvelgdama į langą, ar neateina finansininkai.

Nuo 1963 m. apsigyveno Vilniuje pas sūnų. Čia sulaukė pensinio amžiaus, pradėjo gauti minimalią pensiją, bet saugumiečiai jos dar ilgai neužmiršo, vis ateidavo patikrinti, primindami senus „nusikaltimus“. Ji visada buvo didelė optimistė, visiems gera linkinti ir su visais noriai bendraujanti.

Elena-Genovaitė Kišūnienė mirė eidama 73-ius metus – 1983 m. kovo 30 d. Palaidota Vilniaus Karveliškių kapinėse.

Sūnus Skirmantas Kišūnas, Juliaus, g. 1935 m. 1947 m. su motina pabėgęs iš Sibiro į Lietuvą, gyveno Vilniuje. Apie Kišūnus buvo rašyta leidinyje „Gimtinė“ 1995 m. gruodžio 1–31.

* * *

GDAS PETRAS, Petro (sūnus), g. 1919 m. Lukštuose, miškininko šeimoje (tėvas buvo miško žvalgas). Mokėsi Lukštų pradžios mokykloje. Baigęs Rokiškio gimnaziją, atliko karinę tarnybą karo mokykloje. Atitarnavęs metus, demobilizuotas atsargos j. ltn. laipsniu.

1941 m., vokiečiams užpuolus Sovietų Sąjungą, birželio 24–25 dienomis Lukštų bažnytkaimyje sušaukė vietos jaunalietuvių, šaulių ir organizavo Lukštų bažnytkaimio patruliavimą. Sulaikinėjo pavienius bėgančius rusų Raudonosios armijos kareivius, juos nuginkluodavo ir paleisdavo, o bėgančius pavienius sovietinius aktyvistus sulaikydavo ir pristatydavo į štabą, kuris buvo įsikūręs mokykloje – vadinamame dvare. Čia daugiausia buvo sulaikyti vietiniai komjaunuoliai, jie apklausiami, surašomi apklausos protokolai.

Lukštuose vieną naktį buvo bandomas sulaikyti Staseliškių kaimo vietinis rusas pauglys Vasilijus Trastaščenkovas, kuris sulaikymo metu bandė atsisąudyti, buvo sužeistas, bet pabėgo pakalne į Rubikių šilą. Turimomis žiniomis, atėjo iki Rubikių kaimo pas Joną Žemaitį, kuris jį nuvežė į Staseliškius ir po kurio laiko ten mirė.

Lukštų buvusios mokyklos patalpose buvo apklausiami ir vietos gyventojai, surašomi protokolai, dalis paleidžiami atgal į namus.

Rokiškyje vokiečių komendantūroje atsirado vokiškai kalbantis, iš Obelių kilęs, Pitrėnas. 1940–1941 m. dirbo Kaune. Tai buvęs pagrindininkas, kuris, prasidėjus karui, nepasitraukė į Rusijos gilumą, o atvyko į Obelius, kaip mokantis vokiečių kalbą, vokiečiai jį palaikė savu.

Kartą jis atvažiavo į Lukštus į sukilėlių štabą ir tikrino sulaikytųjų sąrašus. Jo parėdymu vieni buvo paleisti, kiti persiųsti į Rokiškį. Tik po to paaiškėjo, kada vokiečių Rokiškio komendantūra jį išaiškino, jis buvo sušaudytas.

Mes irgi supratome: tie, kurie buvo pagrindžio komjaunuoliai, buvo paleisti, o tie, kurie ką nors liežuviu pamalė, Pitrėno parėdymu buvo pristatyti į vokiečių štabą Rokiškyje. Ten pateko iš Tumasonių kaimo Lionginas Paškevičius, o iš ten į Kupiškį, kur buvo sušaudytas.

Tie, kurie buvo pagrindžio veikėjai, jie ir toliau dirbo pagrindyje, o toks, kaip Paškevičius – ne pagrindininkas, nors jo tėvas Jonas Paškevičius ir buvo bolševikinės dvasios žmogus, buvo sušaudytas.

1941 m. birželio 24–25 d. sužinojome, jog tarp Obelių ir Subatės, ties Pakriaunių kaimu subombarduota besitraukiančių rusų bolševikų kolona. Kadangi birželio 24 ar 25 dienomis į Lukštų sukilėlių štabą atvažiavo su traktoriais Jonas Puriuškis iš MTS-o, atvežė kelis šautuvus ir šovinių, kuriuos bėgdami raudonieji aktyvistai išmėtė. Tai sužinoję, kas dviračiais, Puriuškis su traktoriais prisikabinęs priekabą, lėkė ten. O

rusų kareiviai, apšaudyti vokiečių desantininkų nuo kalnelio iš Varniškių vienkio Latvijos teritorijoje ir iš lėktuvo, bėgo viską palikę.

Mes ten radome nejudančią koloną, automašinas su ginklais, šaudmenimis bei sauso maisto daiktus. Mums svarbiausia buvo ne maistas, o ginklai ir šaudmenys. Kas netiko mums, paskubomis išmetėme, o pasikrovėme ginklų, šaudmenų, lietuviškos mėsos konservų. Juozas Tamošiūnas, buvęs vairuotojas, rado dar tebeveikiančią mašiną, į kėbulą ir priekabą pasikrovė ginklų, sauso daikto, patrankėles sviedinių, prie priekabos prisikabino patrankėlę, atvažiavo į Lukštus, viską iškrovė ir vėl važiavo į Pakriaunius.

Rugpjūčio mėn. šis sukilėlių būrys buvo paleistas, bet apylinkėse vis dar naktimis buvo patruliuojama. Petras Gudas pradėjo dirbti Rokiškyje.

1945 m. liepos mėn. pabaigoje iš Rokiškio pasitraukę vokiečių kariniai daliniai į Onušio pusę. P. Gudas pasirodė savo tėviškėje Lukštuose. Gerbalių miške ėmė burtis partizanų grupė. Paskelbus mobilizaciją, jauni vyrai traukėsi į miškus jau su ginklais, o rudenį ėmė kasti bunkerius. Gruodžio pabaigoje susidarė apie 300 ginkluotų vyrų būrys.

1945 m. sausio 5 d. vakare ryšininkė Alma Krankalytė pranešė, jog prie Gediškių malūno miškelyje ir Tumasonių kaime suvežta kariuomenės. Buvo paskelbtas pavojaus signalas, sušaukti visų bunkerio vyrų ir buvo sutarta pereiti į Paduobio mišką, o ten susijungti su juodupiečių būriu, kuriame buvo 86 kovotojai.

Dalis iš Gerbalių miško išsivaikščiojo ir slapstėsi pavieniui. Mes (prisimena F. Mažeikis) apie 200 vyrų perėjome į Paduobį. Čia po atviru dangumi prabuvome dvi naktis, nes bunkerius turėjo tik juodupiečiai.

Sausio 7-os dienos ryte išgirdome šūvį. Gal tai buvo pamiškėje mūsų esamo žvalgo signalas, bet jis pas mus negrižo.

Apie 9-tą val. miške žvalgai pastebėjo rusų kareivius, prasidėjo uraganinė automatų ugnis. Mes taip ištiesai šaudyti negalėjome, nes mums buvo ribotas šaudmenų kiekis.

P. Gudas su lengvuju rusišku kulkosvaidžiu atsišaudė, o aš su prancūzišku kulkosvaidžiu. Pas mane tebuvo tik trys dėtuvės ir dar kažkiek kišenėse. P. Gudui netikėtai užsikirto kulkosvaidis, o gal ir šoviniai baigėsi? Čekistų kulkos pakirstas krito ir pats Gudas. Daug vyrų žuvo. Kitomis žiniomis, nenorėdamas gyvas pasiduoti, Gudas neva nusišovė.

Mes ėmėm trauktis, nes su kariuomene ilgai nepakariausi. Nei ginklų, nei šaudmenų mums niekas neatnešė, o be to, mes jų ir negalėjome su savimi turėti dėžėmis. Kareiviams pagal pareikalavimą pristatomi šaudmenys, papildoma gyvoji jėga, o partizanams kautynių metu nėra iš ko tikėtis pagalbos. Likę gyvi traukėmės kas grupelėmis, kas pavieniui.

GDAS PETRAS, Simono (tėvas), g. 1882 m., gyv. Lukštų k., Rokiškio r. Tremtis 1945 06 24 Kadžeromas, Kožvos r., Komija. Ten mirė 194 11 12.

GDINĖ KAROLINA, Aleksandro (žmona), g. 1884 m. Iš tremties paleista 1957 08 23. Grįžo į Lietuvą. Mirė 1960 m. Palaidota Lukštų kapinėse. Paskutiniu metu gyveno Skėmų pensionate.

* * *

KARALIUS JUOZAS buvo aktyvus šaulys, jo iniciatyva buvo išaiškinta bolševikų pagrindžio medžiaga nepriklausomos Lietuvos metais – apie 1935 m.

Pas ūkininką Kostą Garšką Lukštuose samdiniu dirbo iš Kirkūnų tūlas (kažkoks – *red. past.*) Kurkietis. Jis, šeimnininkui nežinant, tvarte po arklio ėdžiomis buvo paslėpęs raudoną bolševikų vėliavą, o name etažerėje tarp knygų paslėpti atsišaukimai. Saugumas buvo įtaręs, jog šis samdinys užsiima nelegalia komunistine veikla. Atvažiavę saugumiečiai paviršutiniškai apžiūrėjo ūkinius pastatus, gryčią, bet nieko nerado.

Juozas Karalius tuo metu pas k. Garšką dirbo langus statomam namui. Kurkietis neryškiai prasarė Karaliui apie baimę. Tada Karalius nuėjo pas vargonininką Keliacį, pas kurį buvo laidinis telefonas ir paskambino į saugumą. Pasakė, jog etažerėje yra komunistiniai atsišaukimai. Atvažiavo saugumiečiai ir rado atsišaukimus ir vėliavą. J. Kurkietis buvo areštuotas ir nuteistas dvejiems metams kalėjimo.

1941 m., prasidėjus karui, J. Karalius aktyviai įsijungė į sukilėlių būrį. 1944 m. rugpjūčio mėn. įsijungė į P. Gudo vadovaujamą būrį Gerbalių miške, buvo štabo bunkeryje.

1945 m. sausio 4 d. iš štabo bunkerio parėjo namo, užsibuvo ir sausio 5 d. vakare ar 6-os d. ryte buvo sučiuptas ir bolševikų Karo tribunolo nuteistas 10-čiai metų lagerio. Kalėjo Norilske, kur ir mirė. Jo palaikai ilsisi amžino įšalo žemėje.

Pas Juozą Karalių buvo paslėpta 1941 m., atvežti iš subombarduotos rusų kolonos tarp Obelių ir Subatės, šautuvai, šaudmenys, kurie nebuvo užpajamuoti, o rugsėjo mėn., vokiečiams pareikalavus, dalis jų buvo pristatyta į Rokiškį. Kiek pristatė, tiek užteko – likusius 1944 m., susibūrus partizanų būriui Gerbalių miške, išsidalijo partizanai.

* * *

KARALIUS JONAS-BARZDA. Susikūrus Lukštų šaulių būriui, buvo aktyvus šaulys. Karui prasidėjus, įsijungė į Lukštų sukilėlių būrį, sulaikinėjo besitraukiančius sovietų karius, kurie buvo vietoje nuginkluojami ir paleidžiami, taip pat sulaikinėjo sovietinius aktyvistus, besitraukiančius į Rusijos gilumą.

1944 m. rugpjūčio mėn. Jonas Karalius įstojo į P. Gudo vadovaujamą partizanų būrį. Prasidėjo ginkluota kova prieš okupantus. Grįžę sovietiniai aktyvistai iš Rusijos, kurie 1941 m. buvo pasitraukę, ėmė aktyviai tikrinti, kas kiek turi gyvulių, ėmė raginti jaunuolius stoti į sovietų armiją, nes buvo paskelbta mobilizacija.

Jonas Karalius vienas iš pirmųjų ėmėsi ginklo. Ginkluoti partizanai pradėjo drąsiau pasirodyti apylinkėje, sukeldami baimę prijauciantiems okupantams. Susibūrę sribai Rokiškyje, vengė rodytis kaimuose. Tai menkino prievolių pristatymo vykdymą.

1946 m. sausio 29 d. bunkeryje Plimbalių (Klimbalos) miške žuvo: Juozas Kuveikis, **Jonas Karalius-Barzda**, Izidorius Navikas-*Viršila* (iš Armonių k.), Ona Vartibavičienė, Antanas Vartibavičius-*Piršlys* (išbėgo), Vaičėnas (iš Vaičėnų k. – Balio pusbrolis) (žuvo Degsniai du iš Sodelių k.?).

* * *

VARTIBAVIČIUS ANTANAS, Kazio-*Tėvas*, *Piršlys*, g. 1919 m. Kaločių k. (kitur – Niaukių k.), Obelių vlsč.

Prie vokiečių tarnavo policijoje, buvo vedęs Aldoną Černiauskaitę. Turėjo sūnų, kuri užaugino giminės (mirė būdamas 17-os metų).

1944 m., grįžus rusų armijai, Antanas įsijungė į partizaninį judėjimą. 1945 m. vasarą prisijungė prie Juozo Kuveikio vadovaujamo būrio. Žmona Aldona, pajutusi arešto grėsmę, pasitraukė irgi į mišką pas partizanus, retai kada pareidavo į namus pas tėvus.

1945 m. gruodžio mėn. Plimbalių miške įsirengė bunkerį, kuriame apsigyveno broliai Antanas, Vladas Vartibavičiai ir Antano žmona Aldona.

1946 m. sausio 6 d. (kitur – sausio 29 d.) bunkeris buvo išduotas ir apsuptas rusų NKVD kariuomenės garnizono, kuriame žuvo 6 partizanai, tarp jų ir Aldona Vartibavičienė-Alyva, jos vyras Antanas išbėgo.

1946 09 14, apsupus bunkerį Gylių k. pas Stainį Igną, buvo nukautas prtz. Stainys Ksaveras, Igno, o Antanas Vartibavičius išbėgo – žuvo 1950 07 01 Niaukių k., prie Degučių ežero, Maslausko baloje.

* * *

VARTIBAVIČIENĖ-ČERNIAUSKAITĖ ALDONA-ALYVA, g. 1922 m. Girelės k., Jūžintų vlsč., gyveno Niaukių k. Ištekėjo už Antano Vartibavičiaus. Kada vyras Antanas 1944 m. išėjo į partizanų būrį, Aldoną pradėjo šaukinėti Obelių NKVD-istai. Pajutusi, jog gali būti areštuota, prisijungė prie partizanų – Juozo Kuveikio būrio. Jos sūnų Broniuką augino seneliai. Sūnaus ilgesys Aldoną kankino ir ji retkarčiais apsilankydavo pas savo tėvus, kuriems ji aiškindavo, jog gyvena pas gerus žmones Latvijoje, nesakė, kad gyvena miške bunkeryje su partizanais. Tame būryje buvo dvi moterys: Aldona Vartibavičienė ir Alma Krankalytė. Abi išgyveno sunkią partizanų dalią su daug netikėtumų. Partizanų gyvenimas buvo ne moterims, bet taip likimas lėmė.

1945 m. gruodžio mėn. Plimbalių balos saloje išsikasė bunkerį, bet Alma Krankalytė ten nebuvo, jos abi laikinai išsiskyrė. Kada 1946 m. sausio 6 d. (kitur – sausio 29 d.) bunkeris buvo apsuptas, Aldona, pirmoji išlindusi iš bunkerio, spėjo sušukti „ruskiai“ ir krito pakirsta kulkų. Vyras griebėsi už ginklų, spėjo išlįsti iš bunkerio, bet visi penki žuvo, o kartu ir Aldona. Jos vyrui Antanui pasisekė išbėgti.

* * *

KUMPICKAS POVILAS buvo narsus 86-ių partizanų būrio vadas. Jam ne kartą teko susikauti su čekistais. 1945 m. sausio pradžioje po Paduobio kautynių buvo apsuptas vyr. ltn. P. Kumpicko būrys. Kautynių metu žuvo 32 partizanai.

Kai Kumpicko sesuo buvo areštuota, P. Kumpickas pasirodė Kukių rusų sentikių kaimelyje ir įspėjo: „Jeigu sesuo nebus paleista, Kukių kaime neliks nė vieno...“ Saugumiečiai seserį tuoj pat paleido.

P. Kumpicko grupė pasirodydavo Armonių, Apūniškio miške, išplatindavo raginimus nesilegalizuoti partizanams, ūkininkams – nevežti pyliavų.

P. Kumpicko ryšininkas buvo areštuotas. Matyt, kankinamas prisipažino, jog palaikęs ryšį su Kumpicko būriu ir taip išdavė Kumpicko būrio partizanus bei ryšininkus ir Juodupės areštinėje pasikorė.

P. Kumpickas žuvo neaiškiomis aplinkybėmis. J. V. Uzdilos knygoje „Rokiškėnų

Gandis“, 69 psl., Vlado Deksnytės-Griškėnienės žodžiais, Povilas Kumpickas išprotėjo ir patys partizanai jį sušaudė, o palaikus su karstu išsivežė jo seserys į Lukštus.

* * *

Ruzgų k., Lukštų apylinkėje gyveno du broliai Dambrauskai – Petras ir Juozas su motina. Savo žemės jie turėjo tik 1,5 ha, uždarbiaudavo pas ūkininkus. 1944 m., antrą kartą rusams okupavus Lietuvą, Petras su Juozu išėjo partizanauti.

Petras įsirengė bunkerį namuose po duonkepe krosnimi. Bunkerį žinojo Petras Krauskauskas. Jų namelis vieną rytą buvo apsuptas. Čekistai namiškių paklausė, kur „banditai“, bet jie neprisipažino, jog yra bunkeris. Čekistai ėmė šaudyti į bunkerį ir taip 1947 01 27 DAMBRAUSKAS PETRAS, Petro, g. 1922 m., žuvo su JUOZU NASTEIKA, Juozo, g. 1911 m., iš Saulių kaimo.

DAMBRAUSKAS JUOZAS, Petro, g. 1925 m. Žuvo 1945 m. vasarą Ignotiško miške.

Dukra Zofija Dambrauskaitė-Vabolienė, g. 1916 m., buvo areštuota ir nuteista 10 metų lagerio ir 5-eriems metams tremties. Kalėjo Vorkutoje. Grįžusi ištekojo už Vabolio, gyvenančio vienkiemyje prie Lukštų kapinių. Mirė apie 1995 m.

Dukra Anelė Dambrauskaitė-Bacionienė, g. 1911 m. Mirė 1994 m.

Tėvai: Petras Dambrauskas – 1887–1933 m.; Modesta Dambrauskienė – 1889–1946 m.

* * *

ŠIDLAUSKAS KAZIMIERAS, g. Pakapinės-Cipriškio k., iš molio susikrėtė gyvenamąjį namą ir tvartą. 1944 m. grįžus rusams, slapstėsi nuo mobilizacijos, gyveno Šikšnių kaime. 1945 m. rudenį stribai nušovė prie savo namų, kur gyveno.

* * *

LIAUDANSKAS VACLOVAS ir STASYS RINKEVIČIUS, gimę Strepeikių k. (Kirkūnų k.?), rusų Vetrovo divizijos siautėjimo metu 1944 m. gruodžio pabaigoje buvo Gerbalių miške. 1945 m. sausio 5 d. vakare pranešta, jog Tumasonių kaime ir prie Gediškių malūno privežta kareivių. Buvo paskelbtas pavojus, dalis vyrų išsivaikščiojo ir slapstėsi pavieniui.

V. Liaudanskas su S. Rinkevičiumi apsistojo savo namuose ir iki 1945 m. gruodžio 5 d. slapstėsi klojime. Tą dieną juos pastebėjo namus apieškodami stribai. Šie ėmė bėgti į mišką, bet buvo nušauti, jų kūnai buvo išniekinti Obeliuose, o po to užkasti šalia kapinių.

Kitų pasakojimu, V. Liaudanskas, šokdamas iš palėpės, susilaužė koją ir buvo nušautas vietoje. O S. Rinkevičius sėkmingai pabėgo, bet vienas iš stribų pasičiupo ūkininko arklių ir raitas jį pavijęs nušovė.

* * *

IŠ ANDREJAUS ZELEVO ARCHYVŲ

Autobiografija

Aš, Andrejus Zelevas, gimiau 1961 m. Utenoje, Lietuvos rusų sentikių (proprosene-liai į Lietuvą atsikėlė jau daugiau kaip prieš 300 m.) šeimoje. Tėvas – Michailas Zelevas, tuometinės milicijos vyr. leitenantas, dirbo Utenos r. Vidaus reikalų skyriaus kome-dantu, mama – Nina Zeleva dirbo siuvykloje, siuvėja. Kartu su broliu dvyniu 1968 m. pradėjau lankyti tuometinę Utenos I-ąją vidurinę mokyklą (dabar „Saulės“ gimnazija). Tėvui žuvus tarnyboje, kartu su broliu išvykau mokytis į Zarasus. Pašauktas į sovietinę kariuomenę, tarnavau oro desantinėse pajėgose. Po kariuomenės pradėjau dirbti Utenos milicijos patrulinėje tarnyboje. Neakivaizdiniu būdu baigiau Kauno milicijos mokyklą, kylant karjeros laiptais, gavau karininko laipsnį, paskirtas į operatyvaus valdymo sky-riaus budėtojo pareigas.

1991 m., keičiantis visai vidaus reikalų sistemai, pervestas į kriminalinę policiją. Tar-nybą pradėjau eidamas inspektoriaus pareigas. Tyriau plėšimų, vagysčių bei kitas bylas. Teko tirti ir didelio rezonanso visuomenėje sulaukiančius nusikaltimus. Pasirinkau kri-minalisto kelią, nes – žmogus azartiškas, tačiau ne ta prasme, kur siejama su lošimais, o ta, kad mano azartas – atskleisti, atrasti, pritaikyti kažką naujo, be to, ši sritis buvo gero-kai platesnė ir reikalavo kur kas daugiau loginio bei kūrybinio mąstymo. Kriminalisto profesijoje nepaprastai daug psichologijos, teisės, be to, analitinis mąstymas ir gebėjimas bendrauti – neatsiejami charakterio bruožai. Šį darbą dirbantiems pareigūnams reikia išmanyti ne tik operatyvinio darbo gudrybes, bet ir perprasti nusikaltėlių žargoną. Tik pareigūno profesionalumas lemia ar pavyks suvokti ką koduota kalba šneka įtariamieji.

Tuo pat metu, siekdamas tobulėti, neakivaizdiniu būdu įstojau mokytis į Lietuvos policijos akademiją (dabartinis Mykolo Romerio universitetas). Sėkmingai baigiau stu-dijas, suteiktas teisės bakalauro laipsnis. 1999 m. perėjau dirbti į tuometinį Tardymo skyrių – ypač svarbių bylų tardytoju. Skyrių reformavus, dirbau Nusikaltimų tyrimo skyriuje vyresnioju tyrėju, vėliau paskirtas viršininku.

Tarnybos metu buvau daug kartų skatintas, apdovanotas policijos pasižymėjimo ženklais – „Angelas Sargas“, „Už nepriekaištingą tarnybą“, suteiktas vyresniojo komisa-ro laipsnis. Pradirbęs sistemoje 27 metus, 2011 m. išėjau į atsargą. Šiuo metu renku me-džiagą apie Aukštaitijoje gyvenančius sentikius, rašau straipsnius apie pokario Lietuvos partizanų bei sovietinių represinių struktūrų veiklą, užsiimu fotografija.

Apie pasalą pasibaigusią skambiu mūšiu

Paruošė A. Zelevas
2016 m.

Černaučiznos (Černaučiznos k. vienu metu buvo vadintas Černių k. – R. K.) kaime 1923 m. buvo 25 sodybos – 114 gyventojų. 1932 m. kaimas išskirstytas į vienkiemius, tuomet turėjo 255,68 ha žemės, priklausė Vyžuonų (Utenos r.) parapijai. Senosios kai-mo kapinės – nenaudojamos, tik likę laidojimo ženklai. Kaimas ribojosi su Adampolio,

Aušros, Barkuškių ir Duobinių kaimu, kuriame gyveno rusai, mokėję lietuviškai. Juos vadino „starovierais“ (liet. – sentikiai). Nors šeimos sentikių buvo ir daugiavaikės, buvo nelabai pasiturintys, tačiau partizanus rėmė. Visokių istorijų tada apie juos pasakojo žmonės, bet teisinga buvo tik viena – sentikiai didžiai gerbė savo seną tikėjimą.

Duobiniuose gyveno: Marko Nazarovo (užaugo dvi dukters); Feono Nazarovo (užaugo sūnus su dukra); didelė Jakovo Nazarovo šeima (5 sūnūs ir 4 dukros); Filatovai: Sidasas, buvo raštingas, mokėjo senovinį bažnytinį raštą, dirbo zakristijonu Stalnioniškyje, jo brolio šeimoje (vardas nežinomas, anksti mirė, buvęs turtingas) užaugo 3 sūnūs.

Kaimas laikėsi senųjų tradicijų. Žmonės šiltai bendravo su kaimynais lietuviais, buvo pagarbūs ir vaišingi. Vyrai buvo puikūs staliai, dažnai kviečiami dirbti kaime vyksiant statyboms. Pokario metais ir čia vyko svarbūs partizanų judėjimui įvykiai, nuo čia prasidėjo pasipriešinimo istorija. Iš partizano Povilo Jankausko-*Alksnio* prisiminimų – 1944 m. rudenį Černaučiznoj visi, kurie slapstėsi nuo sovietų, pradėjo rinktis pas Kazį Putrimą, kuris buvo labai nepalankus naujai valdžiai (jo tėvas buvęs šaulys – mokytojas, Antanas Putrimas ištremtas 1941 m.). Ten labai patogi vieta, tarp krūmų, nėra jokių keliukų. Putrimas pats visiems pasakė, kad pas jį žada susirinkti vyrai, besislapstantys nuo rusų bolševikų, ateisias Jakštonis (Leidinyje „Laisvės kovos Anykščių krašte 1944–1954 m.“ – Jakštonis Juozas, Juozo, g. 1916 m. Šilaikių k., Vyžuonų vlsč. – šaulys, Butageidžio kuopos, Tigro būrio partizanas. Žuvo 1944 m. gruodžio 20 d. NKVD pasaloje Guobužų sodyboje, Gaspariškių k., Vyžuonų vlsč. Palaidotas Vyžuonų mstl. kapinėse).

Pas Putrimą susirinko apie 20 vyrų iš Čenaučiznos, Šileikių, Aušros ir kitų kaimų. Kai kurie turėjo jau ir ginklų. Putrimas ėmė aiškinti, kad reikia kurt partizaninę organizaciją, apsiginkluot, rengt pasalas prie kelių, be reikalo niekur nešaudyt, vengt bet kokių išsišokimų, kur nereikia. Kai šitaip visus „apšvietė“, priėmė priesaiką. Priesaikos tekstas buvo trumpas. Visiems atsistojus, Putrimas paskaitė maldą. Po viso to išsiskirstė.

Išsiskiriant buvo duotas nurodymas dienos metu nejudėti, kad nebūtų jokių įtariamų, slapstytis pavieniui. Partizaninio judėjimo pradžioje, ypač 1944–1945 m., kovotojai veikdavo junginiuose, dažnai net nesusiskirsčiusiuose į būrius. Eiliniai partizanai dažnai net nežinodavo, kokiam daliniui priklauso. Pagal kitus šaltinius – Aušros kaimo būriui vadovavo *Vilkas*-Stasiulionis Povilas, Prano, g. 1921 m. Lipšio k., Debeikių vlsč., ūkininkų šeimoje, tėvai turėjo 10 ha žemės, Liūto rinktinės Aro būrio vadas. Žuvo 1945 m. rugsėjo 10 d. prie Kirdeikių k., Debeikių vlsč. Palaidotas Debeikių mstl. kapinėse. Jo pavaduotoju buvo Vincas Laucius-*Kirvis*. Savo grupę turėjo ir Morkūnas Kazimieras-*Ąžuolas*, g. 1912 m. Barkuškių k., Vyžuonų vlsč. partizanas, būrio vadas ir t. t.

Kaip matome, pradžioje vieningo vadovavimo nebuvo – iš kiekvieno kaimo ateidavo grupė vyrų, kuri turėjo savo vadą ir visus sprendimus priimdavo balsų dauguma.

1945 03 17 apie 10.00 val. ryto į Černaučiznos kaimą, Vyžuonų vlsč. milicijos įgalioatinio Juozo Gruodžio nurodymu atvyko skrebai: Pranas Bekintis, Jonas Valiukas ir dar du, kurie turėjo pristatyti iš k. Putrimo ūkio į Vyžuonų valsčių pastotę frontui.

1945 m. žiemą partizanų būriai pradėjo sparčiai didėti, ir saviems pradėjo trūkti maisto. Be to, atsirado daugybė benamių, elgetų. Ūkininkai net norėdami nelabai galėjo ką sušelpiti, duonos kąsnis buvo labai brangus. Iš aplinkinių kaimų – Aušros, Barkuškių, net Šileikių ateidavo vyrai pasirinkti maisto. Tokių jau susidarė virš 30 ir visus reikėjo

pamaitinti. Pradžioje dar buvo prašoma ir kaimiečiai duodavo kiek galėjo. Vėliau jau iš jų pradėjo reikalaut, o kartais iškratydavo visus užkampius ir pasiimdavo ką norėdavo. Prie viso to atsirado ir visiškai nepažįstamų partizanų, buvo ir plėšikautojų, kurie partizanų vardu terorizavo žmones. Černaučiznos kaime gyveno toks seniokas Pranas Žvironas. Mėgdavo jis vaikščioti pas kaimynus, naujienų pasirinkiot, apsilankydavo ir Duobiniuose. Būdavo gryčios kampe atsisėda, susisuka naminės tabokos suktinę ir apie politiką tauzija. Moterys labai pyko ant jo, neleisdavo namuose rūkyti. Sakydavo, kad taboka smirdi, į tai Žvironas su pašaipą atsakydavo: „Česnakas tai smirda, o taboka – kvepia“. Pradžioje jis kaip ir visi kaimo žmonės rėmė partizanus, net buvo jų ryšininkas, bet paskui susidėjo su skrebais – labai dažnai jau buvo jų lankomas. Kaip pasakojo Mirapija Nazarova – Feono Nazarovo dukra, partizanai už tai Žvironą stipriai prilupo. Vėliau apklaustas P. Žvironas parodė: „1945 03 15 apie 9.00 val. vakaro į jo namus pradėjo belstis. Černaučiznos kaime, jam atidarius duris, į vidų įėjo 3 ginkluoti automatais ir granatomis vyrai. Pažiūrėjęs pro langą, kieme pamatė dar apie 20 žmonių, kurie buvo atvykę 6–7 pastotėmis. Atvykėliai pareikalavo iš jo pastotės, tada jis nenorom padavė jiems pavalkus, už tai jį dar palupo. Iš 3-jų dalyvavusių, jis nepažino nei vieno, tik vieną vokiečių okupacijos laikais matė Utenoje buvus tarp baltųjų partizanų. Atvykėliai apie 10.00 val. vakaro 7-iomis pastotėmis išvažiavo Debeikių pusėn. Jam buvo liepta niekur iš namų neiti dvi valandas.

Išvykus partizanams, jis norėjo vykti ir pranešti apie įvykį Vyžuonų milicijai, tačiau žmona jį atkalbėjo, sakydama, kad jį gali sekti. Ir išties, išėjęs kitą dieną į kiemą, rado klojime dviejų partizanų gulėjimo vietą. Kitos dienos antrojoje pusėje į namus grįžo jo arklys. 1945 03 17 anksti ryte, atvykęs į Vyžuonas, pranešė apie užpuolimą ir perspėjo milicijos viršininką, kad reikia siųsti ne mažiau kaip 15–20 žmonių. Tada jam ir pasiūlė kraustyti į miestelį. Vyžuonose buvo nemažai ištuštėjusių namų – dalis gyventojų buvo pasitraukusių į Vakarus, likę tušti sušaudytų žydų namai. 1945 03 17 apie 10.00 val. ryto į Černaučiznos kaimą atvyko trys skrebai, kurie turėjo iškraustyti Žvironą su šeima. Kadangi turto susidarė nemažai, surinko tik 6 padvadas, skrebai nutarė konfiskuoti dar ir iš Kazio Putrimo ūkio arklius su pastotėmis (štai iš kur atsirado tas keistas vietinių pasakymas, kad skrebai atvyko į Černaučizną konfiskuoti arklių). k. Putrimas tuo metu jau slapstėsi, namus prižiūrėjo žmona, todėl visa ši „operacija“ atrodė nepavojinga.

Užėjus skrebams į klojimą, ten netikėtai susidūrė su dviem partizanais. Nieko nelaukdamas, Kazys Putrimas-*Karžygis* iš automato nušovė du skrebus, o kartu buvęs Ignas Vitonis iš žuvusiųjų paėmė automatą ir rusišką šautuvą, nes pats ginklo neturėjo. Skrebai Valiukas su Bekinčiu pabėgo į Vyžuonas ir ten sukėlė aliarmą.

Kaip tyčia į Vyžuonas buvo atvažiavę Utenos partijos komiteto instruktorius, kartu einantis ir naikintojų bataliono komisaro pareigas, buvęs raudonasis partizanas Antanas Zabulionis, karinio komisariato darbuotojas Stasys Marganavičius ir organizacijos „Armijai, aviacijai ir laivynui remti“ (Osoviachimo) instruktorius Pranas Sunklodos.

A. Zabulionis, susėdęs su skrebais į tą patį apskrities kompartijai priklausančią pusantratonį sunkvežimį, pažadėjo atvežt „banditų“ prišaudęs. Stasį Marganavičių nuo važiavimo atkalbino pusbrolis. Iš paskos, pasikinkę Vyžuonų milicijai priklausančią arklių, nudardėjo ir likusieji skrebai. Iš viso išvažiavo 14 žmonių.

K. Putrimas gi, nieko nelaukdamas, kartu su Vitoniu nuskubėjo į šalia esantį, maždaug už 2 km, Šileikių kaimą. Ten, Juozo Zabulionio vienkiemyje, dienoti buvo apsistoję partizanai iš aplinkinių sodžių.

Zabulionis Juozas-*Katinas*, g. 1918 m. Šileikių k., Vyžuonų vlsč., buvo vedęs Zenoną Morkutę nuo Ariogalos, augino kokių 3–4 m. dukrelę. Dirbo Juozas Zabulionis NKVD šoferiu, važinėjo „Opeliu“, vežiojo NKVD viršininką Česnokovą, parūpindavo jam mėsos ir kitų maisto produktų. Sužinojęs apie čekistų rengiamas operacijas, įspėdavo žmones. Palaikė ryšius su partizanais, parūpindavo jiems ginklų. Tik ne visi tai žinojo ir net grasino jį sutvarkysią. Kaip pasakojo Genovaitė Skardžiūtė-Dubauskienė, po 1945 metų, jai dirbant Utenos ligoninės Chirurgijos skyriuje, čekistai atvežė sušaudytą žydų šeimą: 3 negyvi, kiti sužeisti. Jų sūnus dirbo Utenos MGB skyriuje, savo šeimą čia atsikvietė iš Maskvos. Tie žmonės traukiniu atvažiavo iki Daugpilio, o sūnus čekistas su sunkvežimiu, vairuojamo MGB vairuotojo, nuvažiavo į Daugpilį jų atsivežti. Visą kelią laimingai važiavo, o prie pat Utenos, iš šalia kelio esančių krūmelių pasipylė šūviai.

Buvo ir daugiau tokių atvejų – žuvusių rusų enkavedistų visai prie pat miesto. Čekistai pradėjo įtarinėti J. Zabulionį-*Katiną* – partizanų ryšininką. Vilniaus sektoriaus NKGB darbuotojai, net neinformavę Utenos apskrities NKVD viršininko Česnokovo, išsikvietė J. Zabulionį apklausai. Pamatęs, kad nebeįsisuks, tardytojui išėjus, išsmuko iš jo kabineto, parlėkė namo. Atsivijusius čekistus pasitiko šūviais. Negalėdami jo suimti, namą padegė. 1947 07 žuvo visa šeima. Nušauti neva 6 kareiviai, buvo sužeistų, Zabulionis užkastas Dauniškio kalnely.

J. Zabulionis pasakodavo, jog kartais jis nesusėdavo pranešt per kitus, tai važiuodavo pats ir padėdavo pabėgti. Domas Jakštonis iš Šileikių kaimo priekaištaudavo: „Rizikuoji pats ir pavojun statai savo ir mano šeimą!“ – o jis tik nusijuokdavo: „Rizika – muzika!“

Ryšius jis daugiausia palaikė su Šiaudinių kaimo partizanais. Vietiniai partizanai J. Zabulionį labai sumušė ir jau norėjo nušaut, bet Juozas išsiprašė, kad nuvestų jį pas tokį Kemešių ir su juo išsiaiškintų. Tik tada sužinojo, kad Juozas Zabulionis nuveždavo daktarą Balį Kunigėlį pas sužeistus ar sergančius partizanus, kad daug kam parūpindavo dokumentus, pranešdavo partizanams apie ruošiamas gaudynes.

Vienam būriui vadovavo Vincas Kaulinis-*Miškinis*, g. 1912 m. Biliūnų kaime, Utenos apskr., 1937 m. baigęs policijos mokyklą, buvo policijos vachmistras, 1941 m. sukilimo dalyvis, vokiečių okupacijos metais dirbo Vilniaus rajono policijoje, o nuo 1944 m. rudens – *Dėdės Vaitkaus* būrio partizanas. Būryje buvo 32 vyrai, kurie turėjo kulkosvaidį ir daug kitokių ginklų.

Dėdė Vaitkus-Stanevičius Jonas, Jurgio, g. 1914 m. Pašilių k., Subačiaus vlsč., gyveno Nevėžininkų k., Troškūnų vlsč., šaulys – 1942–1944 m. Troškūnų mstl. policininkas, pokariu Gražinos kuopos vadas, 1945 m. *Šarūno* adjutantas, 1947–1948 m. Algimanto apygardos štabo žvalgybos skyriaus viršininkas. Suimtas 1948 m. lapkričio 23 d. Nušautas 25 m. ir 5 m. tremties. Kalėjo Vorkutoje. Grįžo į Lietuvą. Gyveno Marijampolės r. Mirė 1982 m.

Reikia pasakyti, kad *Dėdės Vaitkaus* tuo metu būryje nebuvo – buvo pasiėmęs „išėginę“, nes sumanė nuvažiuot ir pasirodyt savo tėviškėje Troškūnuose. Išvažiavo trise, ge-

rai ginkluoti, turėjo automatinius ginklus, nemažai šovinių įsidėjo. Ten dieną pabuvo ir vakare vėl grįžo. Kadangi vado nebuvo, vyrai irgi buvo atsipalaidavę, jautėsi saugūs. Tik vežimui priartėjus, pamatė, kad jame – Putrimas su Vitoniu. Putrimas pasakė: „Puola, skrebai, Čenaučiznoj renka arklius.“

Ignotas Vitonis slapstėsi pas Putrimą, o Putrimas turėjo desantininkų automata. Iš Putrimo pasakojimo tapo aišku, kad jie su Vitoniu stovėjo klojime, kai pamatė ateinant klojiman skrebus, su savimi dar atsivedant arklių iš tvarto pasiėmę. Kai tik darė klojimo duris, Putrimas iš automato ir davė skrebui, skrebas krisdamas tik spėjo ištart „job ...“ Kitas skrebas buvo šiek tiek toliau nuo klojimo, bet ir tą Putrimas tuoj nukirto.

Kadangi Vitonis neturėjo šautuvo, jis iškart pasigriebė to skrebo „dešimtuką“ – SVT ir abu atlėkė į šitą vienkiemį pas Zabulionį. Putrimas atsiskaičiuoja 10 vyrų, pasiėmė kulkosvaidį ir patraukė link savo namų.

Reikėjo skubėti, nes iki Vyžuonų miestelio nuo Černaučiznos apie 5 km kelio, todėl pasiruošimui turėjo valandą–dvi. Apie pusiaudienį, būriui dar nepriėjus Putrimo namų, skrebai pradėjo šaudyti.

Buvo sutarta kulkosvaidžio griebtis tik paskutiniu atveju, iš šautuvų tik po kartą iššaut. Vietą pasalai išsirinko netoli kapinių, idealiai tinkančią tokiam reikalui – kelio posūkis, įkalnė, pakalnėje vinguriuoja Varnupio upelis. Tačiau šlaite, nespėjus užimti pozicijų, prasidėjo susišaudymas.

Likusieji 20 vyrų persiskyrė per pusę: vieni pajudėjo vakarų pusėn, kiti iš šiaurės rytų pusės išsidėstė palei Putrimo vienkiemį. Skrebų, pasirodo, daugiau būta ne vakarinėje – Debeikių pusėje, o Vyžuonų – šiaurės rytų pusėje. Pradžioje šaudė vienas ar du vyrai, o kai dešinysis sparnas pasuko iš šono skrebams, tada visi į juos atidengė stiprią ugnį, į darbą paleido ir kulkosvaidį. Skrebai norėjo supt iš Debeikių pusės, tačiau Putrimui su kitais pradėjus šaudyti jų pusėn, skrebai apsisuko ir sugrįžo atgal Vyžuonų pusėn. Pamatė, kad jų per mažai tokiam manevrui.

Mūšis prasidėjo vidurdienį ir truko gana ilgai, į pagalbą skubėjo penketas Debeikių skrebų, tačiau iš sutiktų išsigandusių spekuliantų sužinojė, kad buvo ir vermachto uniformą apsirengusių karių, išsigando ir grįžo atgal į miestelį.

Putrimo sodybos centre buvo išsidėstę devyni partizanai, kadangi žiūronų neturėjo, tai tik iš tolo matė, kaip iš šono į juos kažkas šaudė. Tik negalėjo suprast savi ar svetimi?

Tądien buvo laba šlapia, grioviai pilni vandens, ūkininkų arimai suarti. Skrebai kaip užėjo arimais prieš tokį kalniuką, tai vos begalėjo pajudėt, vis tik keletas skrebų kartu su A. Zabulioniu, užsiėmę pozicijas, dar atsišaudė.

Susišaudymas truko ilgai, apie dvi valandas, kulkos skriejo toli. Stalėriškio kaime, apie 2 km atstumu, keliukuėjusiam Rapolui Jankauskui prazvimbusi kulka peršovė kepurę. Duobinių kaime kulkos pradėjo varpyti žemę, smigo į pastatų sienas, gyventojai pasislėpę namuose laukė atomazgos. Į nelaisvę skrebų neėmė, nes neturėjo kur dėti, vietoj sušaudė, o jų ginklus susirinko, nuo 6 skrebų nuavė batus ir paėmė asmeninius dokumentus. Skrebų šautuvai užkimšti moliu, be šovinių. Vieną iš Starkų kaimo sribuką dar pasivijo *Ažuolas*-Kazys Morkūnas ir iš automato nušovė. A. Zabulionį ir dar du skrebus paėmė gyvus. Pavarę į Stasio Kiliaus sodybos pusę, pievoje nušovė.

Tada žuvo 6 Vyžuonų skrebai, du milicininkai ir du sovietiniai veikėjai – Utenos apskrities partkomo darbuotojas, sovietų desantininkas, partijos rajono komiteto sekretoriaus, Petro Kutkos bendražygis Antanas Zabulionis ir Vyžuonų valsčiaus partorgas Jeronimas Šileikis. Partizanams atiteko 1 automatas, 9 karabinai, 150 šovinių. Visi skrebai priklausė Vyžuonų valsčiui, todėl po šių kautynių Vyžuonos liko be skrebų.

Galutinai nuvargę per tą pusdienį, partizanai atsitraukė Šileikių kaiman, kur aptarė kautynių rezultatus. Visi sveiki ir gyvi, net mažiausiai sužeisto nebuvo. Visai kautynių eigai vadovavo k. Putrimas (K. Putrimas apie 40 metų amžiaus, tarnavęs tarpukario Lietuvos kariuomenėje). Mašiną, paliktą prie Sidaro Filatovo namų, padegė.

Iš to pulko gyvi liko tik milicininkai broliai Gruodžiai, Jonas Valiukas ir Pranas Bekintis. Valiukas su Bekinčiu įlindo į Kiliaus klojimą. Ieškojo jų partizanai, bet nerado.

Kai viskas aprimo, o partizanai pasitraukė, slapukai suėjo vidun. Bekintis buvo basas (batus buvo pametęs bebėgdamas), tai nuavė Kiliaus sūnų Petrą, apsiavė, išmušė trobos langą ir iššokę nubėgo į Duobinių pusę. Rytą užplūdo kariuomenė, surinko nušautuosius, paklausinėjo, kiek buvo partizanų, kokiais ginklais buvo ginkluoti.

Kitos dienos ryte Šileikiuose, D. Jakštonio sodyboje, troboje ant grindų buvo paklota šiaudų ir sugulę daugybė vyrų, o kiti susėdę kortom lošė. Ant sienos kabojuo Juozo Zabulionio automatas, jis ką tik buvo grįžęs iš tarnybos. Vienas partizanas nukabino automatą, priėjo prie Zabulionių lovos ir sako: „Kelkis, skrebe, gana su žmona gulėt!“ O Juozas sako: „Aš mažiau už jus miegojęs.“ Atsikėlė Zabulionis ir užleido jam vietą.

Pradėjo ruošti vyrams valgyti. Tamošiūnai ir dar kas išėjo žvalgybon. Kažkur toliau buvo girdėti šaudymas. Po kiek laiko pamatė, kad kažkokie vyrai atvažiavo pas kaimyną ir, pastatę arklių, ateina pas juos. Pamanė, kad skrebai. Juozas kitoj pusėj išėmė langą, vyrai išsoko laukan ir sugulė už namo, o Zabulionis pasiėmė automatą ir išėjo pasitikt svečių. Paaikšėjo, kad tai grįžta „žvalgai“, o arklių paliko išvaikyti skrebai. Dabar buvo aišku, kad reikia iš čia trauktis, nes iš Vyžuonų ir kitų miestelių sulėks skrebai ir kariuomenė. Partizanai vorele išėjo, o tėvukas, pasikinkęs arklių, pervažiavo su šiaudais, kad neliktų pėdsakų.

Juozas Zabulionis Utenoje pranešė, kad „banditai“ buvo jį užpuolę, kad vijosi. Sulėkė iš Vyžuonų, iš Anykščių, iš kitur kareiviai, bet vyrai jau buvo pasitraukę.

Šio mūšio esmė yra ta, kad tai buvo pirmas rimtas susidūrimas su Vyžuonų skrebais, pasibaigęs partizanų absoliučia pergale. Naujokai gavo kovos krikštą. Išryškėjo partizanai, turintys vadų savybes. Kovoje dalyvavo būsimi vadai: Vincas Kaulinis-*Miškinis* – būsimas Vytauto apygardos vadas ir Dominykas Bagočiūnas-*Briedis* (vėliau žuvęs), Povilas Jankauskas-*Alksnis* – būsimas Aro būrio vadas ir kt.

Po šių kautynių vadai suprato, kad vienoje vietoje likti pavojinga dėl kariuomenės veiksmų – būtina keisti vietovę. Tokiu būdu atsirado nauja formuotė – „skrajojantys“ būriai.

Be to, tai buvos svarbu, kaip dabar sakoma, propagandos tikslais – platinami partizanų gandai, kad kautynėse dalyvavo apie 150 partizanų, specialiai padidintas žmonių skaičius, kad sukeltų priešą baimę, buvo paleisti du skrebai, kad kuo daugiau įviliotų į pasalą, taip buvo didinamas partizanų autoritetas ir sudaromas įspūdis apie gerą partizanų žvalgybą, vadų sumanumą. Garsas apie šį mūšį greitai pasklido po apylinkes, ap-

augo gandai ir legendomis, kas, be abejo, buvo svarbu visam partizaniniam judėjimui Utenos krašte, pakėlė partizanų kovinę dvasią.

Kautynėse žuvusių stribų sąrašas

Savickas Juozapas, Karolio, 42 m., Vyžuonų skrebas, liko žmona ir 5 vaikai;
Šileikis Jeronimas, Vinco, 47 m., Vyžuonų vlsč. partorgas;
Zabulionis Juozas, Antano, 42 m., Vyžuonų skrebas, liko žmona ir sūnus;
Zabulionis Antanas, 26 m., LKP Utenos apskr. komiteto instruktorius;
Sunklodas Jonas, Tomo, 42 m., Vyžuonų skrebas, liko žmona ir dvi dukterys;
Sunklodas Pranas, Tomo, 27 m., Vyžuonų skrebas, „osoviachimo“ instruktorius;
Neliubšis Stasys, Alekso, 16 m., Vyžuonų skrebas;
Matiukas Balys, Jono, 37 m., skrebas, liko keturi vaikai;
Frolovas Kirilas, 50 m., skrebas iš Vyžuonų mstl.;
Frolovas Leonas, 52 m., skrebas iš Vyžuonų mstl.

* * *

PANAUDOTA LITERATŪRA: B. Juodzevičius. „Laisvės kaina“. Utena, 2003.

Aldona Karkauskienė. „Gimtinė: mirę kaimai ir žmonių likimai: biografinė (genealoginė) apybraiža, 1700–2014 metai.“

B. Juodzevičius „Dejavo žemė ir žmonės“. Utena, 2004.

R. Kaunietis „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ II dalis, 2 knyga. Vilnius, 2000.

LYA, f. K-41, ap.1, b. 1791

LYA f. K-41, ap.1, b. 4065

* * *

Iš pokario rezistencijos judėjimo Utenos apskr., Vyžuonų vlsč.

Partizano – būrio vado, Vytauto apygardos štabo Žvalgybos skyriaus viršininko Teodoro Kvyklio-*Klajūno*, gimusio 1926 m., Pagojės dvarely, netoli Leliūnų, šeima Vyžuonose gyveno nuo 1936 m.

T. Kvyklys mokėsi su broliu Jonu, g. 1924 m., Utenos gimnazijoje, baigė 6 skyrius. Iš amžininkų prisiminimų – tėvas Kazys Kvyklys turėjo didelius, vešlius ūsus. Tai patiko visiems vyrams ir jie pradėjo auginti patys, bet daugiau niekam tokie vešlūs neaugo. T. Kvyklio tėvai savo žemės neturėjo, tai imdavo iš pusės – nuomodavo. Kvykliai turėjo mašiną vilnoms karšti ir kulią, kurią žmonės vadino dampe, mat ji jau kuldama atskirdavo grūdus nuo pelų. O suko tą jų kulią nedidukas motoras „Blackstone“. Jie greit pritapo prie senbuvių.

Vyresnysis sūnus Teodoras, kurį vietiniai vadino Taunka, ir jaunesnis Jonas greitai susidraugavo su vietos jaunimu. Jie prižiūrėjo kulią ir vilnakeršę. Rudenį jiems prasidėdavo pačios juodžiausios darbo dienos. Kulią į ūkius traukdavo net keturi arkliai, o variklį – du. Būdavo šaukiamos didžiulės talkos, apie dvidešimt žmonių ne-skaitant kūrėjų, dar ir kelios virėjos.

Kad visiems užtektų maisto, būdavo skerdžiamas bekonas, pjaunamas avinas. Darbas prasidėdavo anksti ryte ir baigdavosi vakare jau su žibintais. Vyrams kliūdavo pats sunkiausias darbas, o moterys daugiausia būdavo šiaudų mynėjos, padavėjos, iškultų šiaudų ir pelų atkasėjos. Talka dirbdavo tol, kol viską išskuldavo, o po kelių dienų eidavo pas kitus.

Pasibaigus kūlei, dar bernai griėbdavo merginas ir griūdavo į šiaudus pakamuoti. Nors ir pavargę, bet būdavo linksmi. 1940 m. birželio mėn. SSRS okupavus Lietuvą, sovietinė propaganda juodino ir smerkė nepriklausomos Lietuvos santvarką, liaupsino socialistinį gyvenimą. Bežemiams ir mažžemiams jie skelbė, kad duosią žemės darbininkams, kad žymiai būsianti pagerinta jų būklė, kad jie būsia išvaduoti iš kapitalistų jungo, žemesniems tarnautojams būsiančios pagerintos jų darbo sąlygos ir pakeltas atlyginimas, kareiviams, kad karininkai jų nebegalėsia neteisingai bausti ir t. t. Žodžiu, kiekvienam jie turėjo atitinkamą pažadą, kad tik priviliotų į savo gretas. Patikėjęs tuo, Jonas Kvyklys 1940 m. buvo įstojęs į komjaunimą. Tačiau netrukus prasidėjo karas ir tėvas – k. Kvyklys prisidėjo prie sukilėlių. Vyžuonų šile, už kapinių susirinkę vyrai sudarė sukilėlių būrį, o jam vadovauti ėmėsi buvęs mokytojas, Šaulių būrio vadas, atsargos vyr. leitenantas Juozas Marcinkevičius, g. 1904 m. Iš viso susibūrė daugiau nei 100 sukilėlių. Būrio vyrai (daugiausia buvę šauliai) turėjo 25 šautuvus, 3 kulkosvaidžius, 200 šovinių. Ginklų visiems neužteko, bet sukilėliai tikėjosi jų įsigyti užpuolę mažesnes raudonarmiečių grupeles. Prie svarbesnių objektų, tiltų, kelių sankryžų buvo pastatyti sargybiniai, kurie turėjo sulaikyti bėgančius komunistus ir kitus sovietų pareigūnus. Susirėmimų metų buvo žuvusiųjų ir sužeistų. Maždaug po savaitės į miestelį atvažiavo vokiečių karininkas ruda uniforma ir įsakė suvaryti visus žydus į sinagogą, taip pat, kad jie prisisiūtų baltas šešiakampes žvaigždes. Sukilėliai taip ir padarė, bet toliau vykdyti okupantų nurodymus atsisakė. Tada iš jų tarpo atsirado apie penkiolika savanorių, kurie toliau vykdė vokiečių nurodymus, kiti išsiskirstė.

Kai generolas P. Plechavičius pašaukė Lietuvos vyrus ginti tėvynę nuo bolševikų, į Vietinę rinktinę stojo ne tik Jonas su Teodoru, bet ir jų tėvas Kazys Kvyklys. Sako, generolas pasidžiaugė, kad dar yra tokių patriotų ir panoro su Kvykliais nusifotografuoti...

Utenos apskrityje buvo suorganizuotos dvi savanorių kuopos (apie 350 vyrų). Savanoriais buvo užsirašę daugiau, bet trūko apavo, aprangos, ginklų, patalpų. Naujokus mokė vietiniai karininkai ir puskarininkiai. Didžioji dalis Utenos gimnazijos vyresniųjų klasių berniukų išvyko mokytis į Marijampolės karo mokyklą. Uteniškiai sudarė 308 bataliono trečią ir ketvirtą kuopas.

Du mėnesius pasimokę, 1944 05 02 su ukmergiškių (I ir II) kuopomis jie išvyko į Ašmenos apylinkes, kur siautėjo lenkų Armijos Krajovos partizanai. Lenkų partizanai buvo įspėti apie žygiuojančius lietuvių savanorius ir surengė pasalą. 1944 05 06 mūšyje su Armija Krajova prie Graužiniškių miestelio žuvo 21 Utenos plechavičiukas, iš jų penki savanoriai nuo Vyžuonų.

Jų laidotuvės buvo labai iškilmingos, suėjo daug žmonių, tarsi per atlaidus. Palaidojo pagal visus kariuomenės statutus. Laidotuvėse dalyvavo daug bendražygių iš žuvusiųjų dalinio. Dar trys plechavičiukai buvo neatpažinti, nes lenkai atvežė nukapotomis galvomis. Per kautynes daug plechavičiukų buvo sužeista, nemažai pateko lenkams į nelaisvę.

Išsityčioję, nurengę uniformas, belaisvius paleido namo, kitus karius, grįžusius į kareivines, vokiečiai nuginklavo ir išvežė į Vokietiją. Dalis karių, sužinoję apie vokiečių klastą, pabėgo arba, vadų su ginklais išvesti iš kareivinių, grįžo namo, tarp jų ir Kvykliai.

1944 m. pavasarį visiems jau buvo aišku, kad vokiečiai karą pralaimės, Lietuvoje bus sovietai ir kad reikės kovoti už Lietuvos laisvę. J. Marcinkevičius vėl telkė vyrus partizaninei kovai – birželio mėn. pabaigoje įvyko susirinkimas, kuriame dalyvavo apie 120 žmonių, svarstyta, kaip toliau elgtis. Atsižvelgiant į besikeičiančią politinę padėtį, buvo siūloma veikti nedidelėmis 3–5 žmonių grupelėmis, paslėpti ginklus, nesivelti į kautynes su Raudonąja armija, paskelbus mobilizaciją, nepaklusti ir slapstytis, atsiradus išdavikams, juos griežtai bausti. Sulaukus dienos „X“, stoti į kovą su sovietiniais okupantais (numatytas 1941 m. scenarijus), tačiau buvo ir kitų nuomonių. Susirinkimo metu norėjo numatyti tolesnį pasipriešinimo planą, tačiau, kilus rietenoms, visi išsiskirstė nieko nepešę.

Vyžuonų patriotai turėjo paslėpę daug kovinių ginklų, apie kuriuos žinojo tik nedidelis žmonių ratas. Galimybę įsigyti ginklų pagrindininkai tikrai turėjo, nes beveik visi tuometinės valdžios atstovai buvo Kėstučio pagrindžio organizacijos nariais – karo komendantas pulkininkas Petras Murnikas, Utenos apskrities viršininkas Bronius Stasiūnas, policijos viršininkas Šlenys. Be to, Utenos apskrities saugumo ir kriminalinės policijos viršininku dirbo vyžioniškis Vincas Lankauskas. Iš partizanų pasakojimų teko girdėti, kad jie eidavo kažkur į Svėdasų–Viešintų pusę parsinešti ginklų. O iš kur ten jie gaudavo, neaišku, spėjama, kad nuo karo buvo likę kokie nors ginklų sandėliai.

Tolimesni įvykiai rutuliojosi labai greitai – jau 1944 m. liepos 10 d., užėję sovietai, užėmė Uteną ir Vyžuonų miestelį. Šalia miestelio, prie Sprakšių kaimo, išlyginę lauką, padarė aerodromą, kur leisdavosi lengvieji lėktuvai AN-2, kuriuos žmonės vadindavo kukurūzninkais.

Kitą aerodromą, kur leisdavosi naikintuvai ir bombonešiai, įrengė prie Vilkabrukių. Aplinkui zujo NKVD–NKGB ir pasieniečiai. Ant kalnelių buvo išstatytos priešlėktuvinės patrankos, iškasti ir užmaskuoti apkasai. Tiesa, vieną naktį užskrido daug vokiečių lėktuvų, jie skraidė taip žemai, kad dangaus fone buvo matyti jų siluetai. Sovietinės kariuomenės apsauga iškentėjo neiššovusi nė šūvio ir vokiečiai nuskrido. Rytojaus dieną vėl pasipylė į laukus – zujo po krūmus, paupiais, virš upės skraidė kukurūzninkai, ieškodami pasislėpusių žvalgų. Į miestelį žmonės leido tik su specialiais leidimais.

Vos pasirodžius sovietams, atsirado ir valdžios atstovai. Tai tie žmonės, iš kurių niekas nelaukė, kad jie gali būti komunistai. Šeimose, kur visi – katalikai, vienas švogerys buvo partizanas, kitas sribas. Prasidėjo 1941 m. sukilėlių persekiojimas ir J. Marcinkevičius tapo pirmąja antrosios bolševikinės okupacijos auka Vyžuonų krašte. Jį suėmė, išdavikui įskundus, 1944 m. liepos 31 d. raudonųjų pasieniečių būrys, smarkiai sumušė ir išvežė į Uteną. Nėgana to, NKVD darbuotojai Utenoje, buvusio gestapo patalpose, suranda Utenos apskrities 1941 m. sukilėlių sąrašus, kuriuose 484 pavardės, bei sąrašus buvusių policininkų, seniūnų, viršaičių, kitų tarnautojų. Tuose sąrašuose dar 586 pavardės. Prasidėjo areštai ir verbavimas. Be to, 1944 m. rugpjūčio 1 dieną, kai buvo okupuota dar tik pusė Lietuvos, sovietai paskelbia 1908–1926 metais gimusių vyrų mobilizaciją. Iš

kai kurių valsčių tikėtasi sumobilizuoti po kelis šimtus vyrų. Bet vyrai neskubėjo: nėjo tarnauti vokiečiams, nenorėjo lieti kraujo ir už sovietus. Pakluso okupantui tik maža dalis uteniškių. Iš Debeikių tikėtasi 600 vyrų, o pasirodė tik 20, o tinkamų karo tarnybai tebuvo du. Iš Leliūnų laukta 700 vyrų, atvyko 65, tinkamų buvo tik 10. Neįvykdė plano ir vyžuoniškiai.

Buvo dar šiokių tokių būdų išsisukti nuo kariuomenės, įsidarbinus mokytojais, geležinkelyje, stojus į miliciją, istrebitelius, į vieną kitą valstybei ypač reikalingą specialybę. Bet tokių specialistų pareikalavimas buvo labai ribotas. Utenos Švietimo skyriaus vedėju paskirtas vyžuoniškis Balys Stasiulionis daug pareiškimų patenkindavo. Pažįstamiems, rekomenduotiems asmenims patardavo pareiškimus rašyti ankstesne data ir pats įsakymą apie priėmimą rašydavo atgaline data, kad asmenys, pradėję dirbti mokytojais būtų rezervuojami. Tokius rezervavimus turėjo Bronius Kalytis-*Siaubas*, Jurgis Vasiljevas-*Viesulas*, Vytautas Pakštas-*Vaidila*, *Naras* ir kt.

Nuo 1944 08 03 iki spalio 1 d. į Raudonąją armiją (toliau – RA) apmokymui buvo paimtas 661 vyras, o išsiųsta į kariuomenę 130 žmonių. Sovietams niekas nenorėjo tarnauti, todėl ieškojo įvairiausių būdų išsisukti – Utenos apskrities karinio komisariato darbuotojus turtingesni ūkininkai papirkinėdavo samagonu, miltais, kitomis gėrybėmis. Na o tie, kurie negalėjo išsisukti, pradėjo slapstytis. Broliai Kvykliai taip pat buvo šaukiamojo amžiaus, slapstėsi apie namus, prancūziškų šautuvų, gautų Vietinėje rinktinėje, neatidavė. Vyresniųjų buvo duotas nurodymas dienos metu nejudėti, kad nebūtų jokių įtarimų, slapstytis pavieniui. Tai tęsėsi iki valsčiuose buvo suorganizuoti stribų būriai.

1944 m. rudenį Utenos apskrities NKGB neturėjo aiškaus vykstančio pasipriešinimo vaizdo, jo neatspindi dokumentika. Tik pradėjus vykdyti areštus, plečiant informatorių tinklą bei kaupiant ir centralizuojant medžiagą apie pagrindinę veiklą, informacijos daugėjo. Tikslinę informaciją apie pasipriešinimą rinko NKGB, glaudžiai bendradarbiaujant su karine kontržvalgyba SMERŠ bei frontų užnugario apsaugos NKVD vidaus bei pasienio kariuomenės štabų žvalgybos skyriais. Iš Rusijos gilumos atvykę čekistai nepažino nei apylinkių, nei žmonių, nemokėjo kalbos. Dokumentuose buvo beviltiškai iškraipomos pavardės ir vietovardžiai.

Iš karinės-operatyvinės NKVD–NKGB brigados vadovo saugumo pulkininko Galijec ataskaitos 1944 08 05 matyti, kad iš senosios NKGB agentūros, kurių buvo Utenos apskrityje virš 100 asmenų, dabar likę tik 12, kiti išvežti darbams į Vokietiją, sušaudyti arba mirę, dalis pasitraukę į SSRS gilumą. Iš milicijos agentūros sąrašai neišlikę, agentai nežinomi, išskyrus du atvejus, kai buvę agentai prisistatė patys. Dėl vykdomos mobilizacijos į sovietinę kariuomenę, NKVD organams duotas nurodymas verbuoti vyrus vyresnio amžiaus ir moteris.

Pagal NKVD–NKGB užpildytus etatus Utenos apskrityje dirbo viršininkas, pavaduotojas milicijai – 1 (nepatvirtintas), operatyviniai darbuotojai kriminalinei paieškai – 2, KSNG (kovais su socialistinės nuosavybės grobstytojais) – 2, kovai su banditizmu – 2, SMERŠ – 1, apylinkių inspektorių – 13 (10 iš jų buvo patvirtinti laikinai iš buvusiųjų raudonųjų partizanų), eilinių milicininkų – 55, priešgaisrinės inspektorius – 1, apskrities kalėjimo darbuotojų – 6, iš viso – 84.

NKGB: dirba 9 žmonės: viršininkas su pavaduotoju, 4 operatyvininkai ir 3 operatyvininkų padėjėjai.

Turint omenyje, kad Utenos apskrčiai priklausė 12 valsčių – Alantos, Anykščių, Daugailių, Debeikių, Kuktiškių, Leliūnų, Molėtų, Skiemonių, Tauragnų, Utenos, Užpalių ir Vyžuonų, kuriuose pagal 1942 m. surašymą gyveno virš 90 tūkstančių, tai etatų „darbininkų“ valdžia tikrai pagailėjo. Iš to skaičiaus Vyžuonos gavo 5 milicininkus kartu su viršininku ir pradėtas formuoti sribų būrys, valsčiuje tuo metu galėjo gyventi apie 6 tūkstančius gyventojų. 1944 m. rugpjūčio 30 d. buvo priimtas įstatymas: „Dėl vokiečių okupacijos padarinių likvidavimo“. Šis įstatymas panaikino visus vokiečių valdžios potvarkius dėl žemės valdymo.

Pokarinis žemės ūkio pertvarkymas kaimo žmonėms buvo gana sunkus, sudarytos žemės komisijos sprendė žemės dalijimo klausimus, turėdavo rekvizuoti ir išdalyti gyvulius, žemės ūkio inventorių, ūkinius pastatus. Sovietų valdžia sudarė sąrašą ūkių, iš kurių vyrai buvo išėję partizanauti, ir davė įsakymą juos konfiskuoti.

Vyžuonų valsčiaus partizanai, kurių ūkiai 1944–1945 m. buvo konfiskuoti

(L Y A, f. K-1, ap. 15, b. 3389. L. 11–13)

Keblys Petras, g. 1881 m., Vyžuonų mstl.;
Zabulionis Bronius, g. 1915 m., Šiaudinių k.;
Jakštonis Juozas, g. 1910 m., Šileikių k.;
Ruzgas Bronius, g. 1917 m., Šiaudinių k.;
Maslauskas Bronius, g. 1917 m., Kunigiškių k.;
Maslauskas Kazys, g. 1912 m., Kunigiškių k.;
Pelionis Bronius, g. 1915 m., Kunigiškių k.;
Pelionis Albinas, g. 1919 m., Kunigiškių k.;
Pelionis Juozas, g. 1931 m., Kunigiškių k.;
Morkūnas Stasys, g. 1906 m., Kunigiškių k.;
Morkūnas Jonas, g. 1921 m., Kunigiškių k. (broliai);
Juozelskis Vincas, g. 1902 m., Šventupio k.;
Juozelskis Jonas, g. 1916 m., Šventupio k.;
Juozelskis Domas, g. 1919 m., Šventupio k.;
Gražys Kazys, g. 1882 m., Varniškių k.;
Skardžius Bronius, g. 1919 m., Kunigiškių k.;
Rašimas Adomas, g. 1908 m., Vyžuonų mstl.;
Daugilis Balys, g. 1894 m., Kunigiškių k.;
Jakštonis Domas, g. 1902 m., Černaučiznos k.;
Kikinas Vytautas, g. 1922 m., Starkų k.;
Kilius Napalys, g. 1906 m., Starkų k.;
Kutka Albinas, g. 1901 m., Luknių k.;
Kutka Bronius, g. 1912 m., Luknių k.;
Kutka Anicentas, g. 1904 m., Luknių k.;
Masionis Vincas, g. 1922 m., Kaliekių k.;

Masionis Vincas, g. 1912 m., Kaliekių k.;
Kaulinis Vincas, g. 1912 m., Biliūnų k. (žemės 8,5 ha);
Kaulinis Leonas, g. 1925 m., Biliūnų k. (brolis);
Kunčina Pranas, 1919 m., Luknių k.;
Putrimas Kazys, g. 1920 m., Pauliukiškių k.;
Putrimas Balys, 1925 m., Pauliukiškių k.;
Putrimas Bronius, g. 1927 m., Pauliukiškių k. (visi 3 broliai).

Šiuo laikotarpiu valstiečiai buvo verčiami vykdyti prievoles. Prievolių dydis priklausė nuo karvių skaičiaus ir turimo žemės ploto. Naktimis ginkluoti partizanai grasindavo bausmėmis, jeigu jie uoliai tas prievoles vykdys. Taip valstiečiai atsidūrė tarp dviejų ugnių. Už prievolių ir mokesčių nevykdymą iš valdžios pusės irgi grėsė griežtos bausmės, tarp jų ir kalėjimas. Nors ne geresnė padėtis slėgė valstiečius ir prie vokiečio. Vokiečiai buvo įvedę griežtą pasėlių ploto, gyvulių, naminių paukščių, bičių avilių, sėklos atsargų ir žemės ūkio inventoriaus apskaitą. Ūkio kortelėse sužymėdavo visas valstiečių atsargas ir ūkio pajėgumą. Pieno prievolės norma sudarė 400–900 kg pieno nuo karvės per metus, nuo kiekvienos vištos reikėjo atiduoti 50 kiaušinių, nuo avies – 1,5 kg, nuo ėriuko – 0,75 kg vilnos. Kiaulienos reikėjo pristatyti po 10 kg nuo hektaro. Duoninius javus (rugius, kviečius) ūkininkai privalėjo atiduoti visus, palikdami tiktai sėklą ir badmirišką normą šeimai. Tiesa, nors ir labai mažomis kainomis, vokiečiai už pristatytas prievoles valstiečiams mokėjo, o bolševikai stengėsi visus „nubuožinti“.

Reikia pasakyti, kad žemės ūkio produktų privalomi pristatymai vyko toli gražu ne taip sklandžiai, kaip jie tikėjosi. Dauguma valstiečių sąmoningai „sabotavo“ prievolių vykdymą: slėpė turimų gyvulių ir paukščių skaičių, užrašydavo mažesnę pasėlių plotą. Buvo ir atvirų raginimų netiekti sovietams maisto, skleidžiami gandai, kad prie Panevėžio išmestas stiprus vokiečių desantas ir jie greitai pereis į kontrpuolimą. Rugsėjo mėnesį buvo platinami pogrindininkų atsisaukimai, sovietų saugumui jau pakliuvo ir keli numeriai laikraštėlių „Laisvės keliais“, nesnaudė ir NKVD. Spalio mėn. iš informatoriaus *Žqsino* gaunamas pranešimas, jog Vyžuonų malūne jo sutiktas Skardžius Vincas iš Šventupio pasakojo, kad iš vokiečių kariuomenės pasitraukęs sūnus Skardžius Bronius slapstosi apie namus. Sužinojęs apie tai, Jakštonis Jonas iš Šiaudinių (vokiečių okupacijos laikais dirbęs žemės ūkio paruošose, šiuo metu dirbantis mokytoju) davė jam šautuvą ir liepė slėptis nuo mobilizacijos. Į pastabą, kad sūnus gali pakliūti, Skardžius juokdamasis atsakė: „Baik tu, Vyžuonų milicija, pamačiusi juos tris ateinančius, ne tik jų nelietė, bet prašė neliesti jų šeimos narių, nedeginti namų, tai ir jie jų nelies“.

NKVD jau žinomos 3 „gaujos“, veikiančios Vyžuonų valsčiuje – Vlodo Buitvydo, 40 m. amžiaus, Vilkabrukių kaimo gyventojo, praeityje buvusio baltaraiščio, kurio sudėtyje yra 10 žmonių iš aplinkinių kaimų, ginkluoti šautuvais, automatais ir granatomis. Antrajai „gaujai“ vadovauja Morkūnas Jonas iš Kunigiškių kaimo, vokiečių okupacijos laikais buvęs „baudėjas“, jo „gaujoje“ žinomi Jakštonis Jonas, Kunčina iš Luknių kaimo ir kiti, trečiajai vadovauja Neliubšis Domas, jos sudėtyje yra Kvyklys, 20 m. amž., iš Vyžuonų. Slapstosi Gaižiūnų, Sprakšių, Pilvelių kaimų apylinkėse.

Utenos apskrityje administracinės valdžios struktūros formavosi labai sunkiai –

vietiniams valdymo organams trūko žmonių: bijodami partizanų, kai kurie net proso-vietišškai nusiteikę gyventojai atsisakydavo siūlomų pareigų. Iš pokario metų bolševikų veikėjų minėtinas Petras Kutka, kuris, pagal amžininkų prisiminimus, buvo žiaurus, ypač savo vyžuoniškiams.

Petras Kutka gimė 1910 11 20 gretimame Užpalių valsčiaus Bartašiūnų kaime, buvo bolševikų revoliucinio judėjimo veikėjas. 1942 m. Kutka ir jo grupė raudonųjų partizanų buvo nuleisti iš Rusijos į Vyžuonų mišką ir veikė Vyžuonų, Užpalių valsčiuose. 1937–1938 P. Kutka – LKP Utenos apskr. komiteto sekretorius, 1938–1939 – LKP CK instruktorius Šiaurės Rytų Lietuvai, 1940–1941 – LKP Utenos aps. komiteto sekretorius, vykdomojo komiteto pirmininkas, LKP (b) V suvažiavimo (1941 m.) delegatas. 1941 m., prasidėjus karui, evakavosi į Jaroslavlį sritį, po pagreitinto paruošimo 1942 m. permes-tas į Lietuvą. 1942–1944 buvo LKP (b) Utenos apskr. pagrindinio komiteto sekretoriumi, 1942 08–1943 09 – Audros raudonųjų partizanų būrio vadu, 1944–1959 – Utenos aps. rajono komiteto I sekretoriumi, 1947–1948 mokėsi kursuose Maskvoje. 1939–1941 P. Kutka – LKP CK narys, 1949–1960 – LKP Revizijos komisijos narys, 1941–1946 TSRS AT, 1947–1959 LTSR AT deputatas, Utenos miesto garbės pilietis (1967). Parašė atsimi-nimų knygą „Girioje aidi šūviai“ (V., 1958). Buvo idėjinis bolševikas, turėjo gerą iškal-bą, mokėjo įkalbinėti ir numatė žmones, kurie prie sovietų norėjo padaryti karjerą. Tai jo dėka ir asmeninio autoriteto įtaka žmonės buvo įtraukiami į valdžios aparatą. Kaip pasakojo vyžuoniškis S. L., jo tėvas su broliu slapstėsi, o jų seserys – viena partizanų ry-šininkė, kitos vyras – Vyžuonų valsčiaus milicijos viršininkas. Kadangi jis norėjo pada-ryti milicijoje karjerą, žmonos brolių slapstymasis jam labai trukdė. Atėjęs su skrebais daryti kratos, ne tik mušdavo uošvį, bet ir raudavo jam ūsus. Kita sesuo nešė jam nuo partizanų išpėjamuosius laiškus, kuriuos žmona perduodavo keistu būdu – išėjęs laukan jis rasdavo laišką ant gonkų suolo. Tai jį tramdė nuo didelių išsišokimų. Nors partizanai ir perspėdavo pareigūnus netarnauti okupantams, o nepaklususius baudavo mirtimi, vis tik norinčių pasitaikydavo. Apie tai liudija ne vienas išlikęs okupacinės valdžios do-kumentas.

1944 m. spalio 10 d. Antakalnių kaime, Vyžuonų vlsč. 6 ginkluoti partizanai įsibrovė į valstiečio Putrimo namus, šiam išbėgus per kitas duris į lauką, sargyboje stovėjusio partizano dviem šūviais buvo sužeistas į kairę koją. 1944 m. spalio 14 d. nužudytas apy-linkės pirmininko pavaduotojas Pranas Raugas iš Krunkiškio kaimo, Leliūnų vlsč.

1944 m. spalio 15 d. Vyžuonų vlsč., Vilkabrukių kaime padegamosiomis kulkomis buvo apšaudytas skrebo Buitvydo gyvenamasis namas su ūkiniais pastatais, visi pastatai sudegė, žmonės nenukentėjo.

1944 m. spalio 20 d. apie 23.00 val. Debeikių apylinkės Palipšės kaime į apylinkės vykdomojo komiteto sekretoriaus Antano Gražio sodybą įsibrovė 5 ginkluoti asmenys. Antanas automato šūviais nušovė vieną iš užpuolikų, du sužeidė. Kaip vėliau paaiškėjo, nušautas – Juozelskis Vincas, Jono, g. 1902 m. Šventupio k., 1941 m. sukilimo dalyvis.

1944 m. lapkričio 20 d. Vyžuonų valsčiaus NKGB agentas **Gaidukas** čekistui leite-nantui Trofimovui pranešė: „1944 11 15 apie 8 valandą vakaro į mano namus Vilka-brukių kaime įsiveržė 15 „banditų“ (partizanų). Įsiveržę į vidų, jie liepė uždegti šviesą, 3 kartus šovė į lubas ir liepė abiem su žmona gultis ant grindų. Jiems vadovavo Vladas

Buitvydas, kuris liepė vienam iš savo „banditų“ (partizanų) įkirsti man ir mano žmonai po 15 smūgių šampalu (įnagis šautuvo vamzdžiui valyti). Vienas iš įsiveržėlių sumušė mano žmoną Konstanciją Pabedinskienę. Kai atskaitė 15 kartų, pats Buitvydas dar pridėjo žmonai 5 smūgius šampalu, pareiškęs, kad čia tau boba pridėdam už Staliną. Paskui liepė laikyti liežuvį už dantų“. Bet agentas **Gaidukas** įspėjimo nepaklausė ir po poros mėnesių buvo išvestas į mišką ir iš ten nebesugrįžo.

1944 m. lapkričio 21 d. nužudytas aktyvus sovietų valdžios rėmėjas Boleslovas Guobužas iš Šiaudinių k.

1944 m. lapkričio 25 d. Vyžuonų valsčiaus Bėdžių kaime nenustatyta grupė partizanų įsibrovė į milicininko Stanislavovo tėvų namus ir šampalais palupo tėvą, motiną ir seserį.

Tai tik maža dalis to, kas vyko apskrityje. Neapsikentęs su tuo, 1944 m. lapkričio 30 d. Utenos apskrities vykdomojo komiteto pirmininkas Jonas Palšis LTSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo pirmininkui J. Paleckiui rašo pranešimą apie susidariusią padėtį apskrityje dėl padaugėjusių „banditizmo“ atvejų:

„Su kiekviena diena padėtis apskrityje darosi vis rimtesnė, kol valsčiuose buvo apsistojusi kariuomenė, tamsiosios jėgos pasireiškėdavo tik atskirais atvejais. Po to, kai kariuomenė buvo atšaukta iš valsčių, banditai pradėjo drąsiai rodytis dienos metu grupėmis po 10–30 žmonių. Užpildami aktyvistų butus, grasina, reikalauja vykdyti jų reikalavimus (atsisakyti pareigų, žemės ir t. t.) – savo grasinimus daugeliu atveju įgyvendina.“

Toliau pateikiami pavyzdžiai: 1944 10 05 Kuktiškių valsčiaus gyventojas Aniukštis buvo įspėtas, kad atsisakytų jam skirtos žemės, priešingu atveju bus nužudytas. Aniukštis į grasinimus nekreipė dėmesio ir skirtą žemę paėmė, dėl to spalio 7 d. buvo nužudytas... ir t. t. Tokių atvejų paminėta apie 10 ir užbaigiama Alantos puolimu: kai 1944 11 29 antrą val. nakties apie 40 partizanų užėmė Alantos centrą, sušaudė apylinkės pirmininką Naviką, milicininką, jo šeimos narius, iš viso 14 žmonių, tarp jų ir 4 vaikus. Be to, sunaikino valsčiaus įstaigos dokumentus, padegė areštinę, pasiėmė kooperatyvo prekių ir 300 kg sviesto iš pieninės. Prieš tai į „banditų“ pusę perbėgo komsorgas. Pabaigoje J. Palšis skundžiasi, kad NKVD organai nesuteikė pagalbos ir nieko nedaro, kad būtų ištirti šie įvykiai. J. Paleckio raštas nuleistas į NKVD, o ten jau prasidėjo grandininė reakcija – visi viršininkai gauna „pylos“, rašomos ataskaitos apie nuveiktus darbus, kuriams papildomi planai, nors jau spalio mėn. NKVD buvo pasirašytas įsakymas Nr. 0170 stiprinti kovą su „banditizmu“ Aukštaitijoje.

Operatyvin priemonėmis nustačius apie Vyžuonų apylinkėse veikiančią Buitvydo ir Šimučio (tikriausiai Antano Eimučio, g. 1904 m., buvusio policininko ir 1941 m. sukilimo dalyvio) „gaują“, 1944 m. gruodžio 2 d. NKGB pradėta agentūrinė byla „Vragi“ (Priešai), jų buvimo vietai nustatyti užverbuoti du informatoriai – **Gaidukas** ir **Koska**.

Negana to, 1944 m. gruodžio 3 d. naktį apie 40 partizanų puolė Skiemonių miestelį, tačiau ten buvę stribai su keturiais 25-ojo pasienio pulko kariais puolimą atrėmė, sužėstas vienas karys, partizanai atsitraukė.

1944 m. gruodžio 6 d. Debeikių vlsč., Ažuolinės kaime sušaudytas apylinkės pirmininkas Čepoka Antanas. 1944 m. gruodžio 9 d. apie 15.30 val. Sėlos kaime, Tauragnų valsčiuje į pasalą papuolė KSNG vyresnysis operatyvinis įgaliotinis vyžuoniškis Ruzgas Albertas g. 1913 m., už gerus darbo rezultatus jau apdovanotas ordinu bei 3 kartus ska-

tintas (jo dėka išaiškintas raguočių grobimas, apatinių baltinių grobstymas iš karinių dalinių), kandidatas į VKP(b) ir oper. įgaliotinis Depcov S. S., g. 1923 m., kandidatas į VKP(b). Čia jau Kutka pasiuto, A. Ruzgas buvo jo geras pažįstamas dar iš pagrindžio laikų, todėl buvo mestos didelės pajėgos Sėlos link, į įvykio vietą išvyko pats operatyvinės karinės NKVD–NKGB grupės viršininkas, saugumo pulkininkas Ivanovas. Keršto pasekmės buvo baisios – sudegintos 3 sodybos (gaisro metu sproginėjo sodybose paslėpti šaudmenys, degė žmonės), pagal ataskaitas nušauta 12 „banditų“, tarp jų vadas Rakauskas iš Derviniškių k., suimti 6 „banditai“, dar 15 įtariamai „banditizmu“, ir 3 partizanų rėmėjai.

1944 m. gruodžio 12 d. šiaurės rytų kryptimi nuo Vyžuonų (v rajone Maloj Rošči) buvo atlikta karinė operacija, kurios metu nušauti 5, iš jų Buitvydas Albertas, Vlado, g. 1927 m., Buitvydas Vladas, Jono, g. 1905 m., kiti nenustatyti, suimti 36, nors rašoma, kad tai Vl. Buitvydo „gaujos“ dalyviai, bet greičiausiai tai buvo vengiantys karinės tarnybos asmenys.

1944 m. gruodžio 14 d. partizanų būrys slapstėsi Gaspariškių kaime, pamiškėje esančioje Kazimiero Guobužo sodyboje. Kareiviams pradėjus daryti kratą, partizanai nukovė leitenantą ir du kareivius. Prasidėjus susišaudymui, nuo padegamųjų kulkų užliepsnojo sodybos pastatai. Tą vakarą žuvo Guobužas Kazys, Mykolo, g. 1894 m.; Kutka Kazys, g. 1921 m.; Jakštonis Juozas, g. 1917 m.; Kalytis Vytautas, g. 1929 m., per susišaudymą buvo sužeistas ir po dviejų dienų mirė Utenos ligoninėje. Artėjo pilnos nerimo Kalėdų šventės...

1945 m. sausis... Frontas ritosi į vakarus, o NKVD toliau tęsė valymus užfrontėje. Vyžuonų apylinkėse, be žuvusių partizanų, nemažai buvo ir kitų smurtinių mirčių. Didžioji jų dalis užregistruota Vyžuonų parapijos mirčių registracijos knygoje.

Čia surašyti sovietų kareivių nušauti žmonės, įrašyta keletas nušautų partizanų (1945 m. juos registruoti buvo uždrausta), daugiau kaip dvidešimt skrebų, keliolika sovietinių pareigūnų bei saugumo pranešėjų... Žuvusius registravo ir valsčiaus (apylinkės) pareigūnai ir apskrities sovietinio saugumo darbuotojai. Deja, į sąrašus pateko ne visi žuvę partizanai, nepaminti ir operacijose žuvę kareiviai.

Žuvusiųjų sąrašas sudarytas iš trijų šaltinių, papildytas amžininkų prisiminimais, bet dar liko daug neaiškumų. Tuo metu NKVD buvo privaloma 10 (dešimtadienių) atsiskaitymo forma apie nuveiktus darbus apskrityje. Ten buvo aprašomos karinės-čekistinės operacijos, jų skaičius, nušautų, sužeistų, paimtų ir nelaisvę partizanų skaičius, nurodomi suimtų ir užverbuotų asmenų duomenys ir t. t., t. y. apie viską, kas buvo padaroma per dešimtadienį, informuojami vadovai Vilniuje, o tie atitinkamai informuodavo Maskvą. Apie ypatingus atvejus būdavo nedelsiant pranešama VČ (vysokočastotnaja) aukšto dažnio ryšio telefonu.

Utenos apskrities dokumentuose matyti, kad vien nuo 1944 m. gruodžio 31 d. iki 1945 m. sausio mėn. 10 d. Utenos apskr. areštuota 80 žmonių, pagal NKGB liniją – 67. Tai yra, už kriminalinius nusikaltimus (vagystes, plėšimus) buvo suimta 13 asmenų, kiti gi – buvę 1941 m. sukilimo dalyviai, šauliai, policininkai.

NKGB Utenos apskričiai tada vadovavo senas bolševikas, pagrindininkas Jonas Povilaitis. Nežinau, kaip kitose apskrityse, bet J. Povilaicio vykdoma veikla šiek tiek sky-

rėsi nuo bendros politikos, gal todėl ir buvo „išstremtas“, t. y. pervestas 1945 m. rudenį į Varėną.

Rusijos čekistai kirto iš peties – gaudė ne tik partizanus, šaulius, bet ir bent kiek įtar-
tinus asmenis, buvusius tarnautojus. Visus be gailesčio suiminėdavo, o jau karo lauko
teismai taikydavo kam 10, kam 15, o kam ir 20 metų katorgos į Sibirą. J. Povilaičio
tikslas buvo tas pats – atsikratyti „liaudies priešų“, bet prieš tai daug kam siūlydavo ben-
dradarbiauti, verbuodavo, tuo pačiu suteikdavo šansą ištrūkti ir į laisvę.

Vyžuonų valsčiuje jau buvo suimti: Pranas Keblys – Vyžuonų seniūnas; Jonas Balčiū-
nas – pašto viršininkas, buvęs sukilėlių būrio vado pavaduotojas; Jonas Kažukauskas –
būrio sekretorius; Aleksandras Verslovas iš Vainiūnų kaimo (vertėjas, vėliau režimo
kaltintas suagitavęs pasiduoti į nelaisvę daugiau nei šešiasdešimt sovietinių kareivių,
agitavęs prieš sovietų valdžią); 1945 01 02 suimtas Vincas Marganavičius, g. 1903 m. –
pareigūnas; 1945 01 05 suimtas Antanas Varnas, g. 1897 m.

Kaip pasakojo Valdas Ilčiukas, jo senelį Liutaurą Ilčiuką-*Liudą* iš Vainiūnų kaimo
paskundė kaimynas Š., dviračiu numynęs į Vyžuonas. Atvažiavę kareiviai apsupo na-
mus, liepė pasiduoti, bet pastarasis bandė pasislėpti užlipęs ant aukšto. Kadangi vyras
buvo nemenkas, jam einant, lingavo lubos. Dar, iššokęs per langą, bandė bėgti, bet buvo
kareivių pargriautas ir sulaikytas. Čekistas, įsiutęs ant Ilčiukienės, kad pastaroji nepri-
sipažino apie besislapstantį vyrą, paleido seriją iš automato jai po kojomis, tačiau viena
kulka kliudė šalia stovėjusi kareivį. Įtūžę kareiviai išlėkė į Uteną.

Buvo ir tokių, kurie netikėjo sovietų valdžios nežmonišku kerštingumu, tarp kurių
pasitaikė ir Kostas Rašymas-*Debesėlis*, 1941 m. sukilėlis. Žmonės jam sakė – slėpkis,
jis – aš niekam blogo nepadariau, už ką mane gali persekioti? Jam, aišku, buvo gaila
palikti jauną žmoną ir vos metukų sūnų. NKGB surinko keliolika vyžuoniškių, 1941 m.
sukilėlių, tarp kurių pateko ir Kostas ir kartu teisė už grupinį nusikaltimą. Iš lagerio
grįžo vos vienas kitas. k. Rašymas žuvo dirbdamas anglies kasimo šachtoje Vorkutoje
1945 m. Jo jauna graži žmona ištekojo už sovietinio karininko ir, palikusi vyro naujai
pastatytus namus, išvažiavo, kartu pasiimdama ir mažąjį sūnelį.

Paleista karuselė jau nesustojo – Utenos apskrityje nuo sausio 10 iki 20 d. suim-
tas dar 101 asmuo, iš jų 80 asmenų pagal NKGB liniją. Be viso to, dar buvo vykdomos
karinės operacijos, miškų košimai, gaudomi jaunuoliai, besislapstantys nuo kariuome-
nės. Kartais bėgantys, net ir beginkliai, buvo šaudomi. Žmonės išsigandę tokio mąsto
siautėjimo ir pabūgę dėl jaunuolių gyvybių, geriau siūlė eiti jiems į kariuomenę nei žūti
besislapstantiems. NKVD pažymoje tai neliko nepažymėta – po kariuomenės siautimų
į karinį komisariatą registracijai atvyko daugiau kaip 500 šauktinių.

Netrukdė NKVD planams ir tai, kad jiems katastrofiškai trūko žmonių, operaty-
vininkai ir tardytojai nespėjo dirbti su įtariamaisiais, areštinės ir kalėjimas buvo per-
pildyti. 1945 m. pradžioje Utenos kalėjime Nr. 10 buvo kalinama apie 200 asmenų, kai
pagal vietas buvo galima tik 150. Palyginimui: prie Smetonos per metus pabuvodavo
apie šimtą su viršum kalinių (1933 m. – 115, 1939 m. – 111 žm.).

Utenos kalėjimas žymus dar ir tuo, kad 1936 m. jame kalėjo Lietuvos Respublikos
premjeras A. Voldemaras. Pažymėtina, kad arešto namuose buvusi gera ūkinė veikla: iš
9 ha žemės gauto derliaus kalinių maitinimui pakakdavo visiems metams, gryno pelno

gaudavo 1300 Lt. Išsinuomotame durpyne pasigamintų 5000 Lt durpių užtekdamo ne tik kūrenimui, bet ir pardavimui. Buvo stalių dirbtuvės ir kalvė. Vieno kalinio išlaikymui pakakdavo 50–60 ct. 1940 m. rugpjūčio mėnesį Utenos apskrities arešto namai buvo likviduoti ir pradėtas kurti Utenos sovietų kalėjimas Nr. 10. Kalėjimo viršininku buvo paskirtas A. Čipkus. Senieji tarnautojai atleisti, o naujai į kalėjimą priimtų skaičius išaugo iki 35.

Praėjus frontui, Utenos kalėjimas prieškarinius arešto namus kalinių skaičiumi viršydavo net kelis kartus: 1945 08 01 kalėjime Nr. 10 buvo 293; 1946 12 01 – 348; 1947 05 01 – 439 kaliniai. Rekordai pasiekti 1947 07 01 – 452, o 08 01 – net 500 kalinių. Kalinių kankinimas, smurtas ir patyčios, kartais privedančios net iki savižudybių, o kamerų šnipai ir utėlės tapo kalėjimo kasdienybe, norma.

1945 m. sausio 20 d. NKVD J. Bartašiūno įsakymu Nr. 005, Utenos apskrityje buvo dislokuotos 137 NKVD pulko kareivių įgulos (liaudyje vadinamos garnizonais). 3-ias šaulių batalionas su štabu dislokuotas Utenos mieste (apie 160 karių), Tauragnuose – 9 šaulių kuopa, Molėtuose – 2 šaulių batalionas, iš kurio 2 šaulių kuopa – Alantoje ir 4 šaulių kuopa – Kuktiškėse (kuopose buvo apytiksliai apie 60–70 kareivių ir karininkų).

1945 m. sausio mėn. minėtame pulke buvo apie 1000 žmonių: apie 130 karininkų, 300 seržantų ir virš 600 eilinių. Pulkas turėjo 50 automašinų, 10–12 kinkomų arklių, kavaleristų, kulkosvaidininkų, pionierių, artileristų ir kt. kuopas. 137-ajam šaulių pulkui buvo priskirta Utenos, Švenčionių, Zarasų ir Kupiškio apskritys. Esant operatyviniam būtinumui, pulko kariai buvo „mėtomi“ iš vienos apskrities į kitą. Pagrindinės jų funkcijos buvo užfrontėje palaikyti tvarką – kovoti su diversantais, užsilikusiais vokiečių kareiviais, marodieriais, dezertyrais ir aišku – partizanais.

Iš įvairių šaltinių matyti, kad 1944 m. lapkričio 18 d. viena diversinė grupė buvo išmesta į Panevėžio apylinkes ties Įstricos ir Ūtos kaimais. Grupėje, kuriai vadovavo Antanas Šilas-Kovas, buvo 12 žmonių. 1944 m. lapkričio 22 d. išmesti parašutininkai, iš kurių – buvęs Vilniaus apygardos LLA štabo viršininkas Kubilius ir buvęs Vilniaus LLA štabo organizacinio skyriaus viršininkas Algis Šertvytis bei kiti, kurie buvo baigę prie Karaliaučiaus žvalgų diversantų mokyklą. Jie turėjo 4 radijo siųstuvus, daug fiktyvių dokumentų, blankų. Rinko šnipinėjimo medžiagą ir ją perdavė siųstuvu vokiečiams (apie 40 pranešimų).

Gruodžio mėnesį į Švenčionių apskrities miškus iš lėktuvo buvo nuleistas 12 vyrų desantas, gerai ginkluoti, paruošti Gdanskio regione veikusioje Abvero žvalgų mokykloje.

1944 m. gruodžio 22 d. nuleista Vlado Juozoko-Petraičio grupė. V. Juozokas anksčiau tarnavo P. Plechavičiaus organizuotoje Vietinėje rinktinėje, jis atkūrė partizanų būrius, daug prisidėjo aprūpinant ginklais, nes žinojo vokiečių paslėptus ginklų sandėlius.

1945 m. sausio 21 d. nuleistos 5 grupės į Smilgių, Subačiaus, Šeduvos, Šimonių apylinkes. Grupėje kartu su 8 desantininkais, parašiotu buvo nuleistas ir Antanas Starkus, būsimasis Algimanto apygardos partizanų vadas. Jis baigė pagreitintus keturių mėnesių paruošimo kursų Abvero žvalgybos mokykloje Nr. 203, dislokuotoje Rytų Prūsijoje, netoli Šlezbergo miesto.

Sausio 22 d. ši grupė susidūrė su NKVD daliniu. Per susišaudymą sužeistas ir suim-

tas desantininkų grupės vadas Antanas Gogelis (fiktyvi pavardė – *Jonas Laukaitis*), o jo pavaduotojas Antanas Starkus (fiktyvi pavardė – *Antanas Rickus*) sėkmingai pasiekė gimtinę, kur suorganizavo partizanų būrį. Į Smilgių apylinkes išmesta 6 žmonių grupė, vadovaujama Vlado Želnio. Diversinių grupių nariai buvo ginkluoti automatais, rankiniais kulkosvaidžiais, šautuvais, pistoletais, turėjo radijo siųstuvus, medikamentų ir pinigų.

Savo vėlesniuose parodymuose Benediktas Kaletka taip pat tvirtina, kad 1945 m. sausį Tigro rinktinės partizanams buvo nuleisti 11 parašutinininkų su ginkluote ir 12 kg sprogmenų. NKVD sulaikytas Pranas Stukas pasakojo, jog Utenos valsčiuje sutiko 4 desantininkus raudonarmiečių uniformomis, ginkluotus pistoletais, automatais ir kulkosvaidžiu, kuriuos nuvedęs į susitikimą su partizanais.

Verta dėmesio situacija kaimyniniame Svėdasų valsčiuje, besiribojančio su Vyžuonų valsčiumi. Štai ką rašo 1945 01 02 dienos savo pranešime vadovybei į Vilnių Rokiškio apskrities NKVD viršininkas kapitonas S. Kiselis:

*„Svėdasų, Panemunio ir Skapiškio valsčiuose įvažiavimas ir išvažiavimas į valsčių centrus uždarytas. Niekas negali pravažiuoti neapšaudytas. Daugelį gyvenamųjų vietų kontroliuoja partizanai. Svėdasų valsčiaus partizanai tiek sujūlėjo, kad net pradėjo savo žemės reformą. Atima žemę iš tų, kuriems davė tarybų valdžia ir perduoda ją savo rėmėjams. Kai kuriose vietose partizanai paskelbė vyrų mobilizaciją, Svėdasų valsčiaus vykdomojo kabineto pirmininkas Baltuška nušautas, kiti vykdomojo komiteto darbuotojai, bijodami dėl savo gyvybės, ruošiasi išvykti į Rokiškį. 1944 12 21 prie Svėdasų apšaudytos 8 karinės mašinos, važiavusios į Daugpilį. Svėdasų valsčiuje nėra operatyvinių darbuotojų, dirbančių kovos su banditizmu linija. Valsčiaus NKVD viršininkas leitenantas Djakovas nužudė raudonarmietį, todėl patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Operatyviniai darbuotojai sėdi valsčiaus centre ir retai iš jo išvyksta į kaimus ir vienkiemius, nesusitinka su agentais, netgi nežino savo valsčiaus kelių, todėl operatyvinis darbas labai silpnas. Milicijos viršininkas smarkiai panikuoja, kartais prie kitų piliečių šneka antisovietškai. Valsčiaus NKVD skyrius turi tris agentus: **Dalgį, Kliną ir Subotą**, jie dirba pagal bylas „Teroristai“, užvestą A. Paškevičiaus būriui, ir „Pogromininkai“, užvestą A. Nakučio būriui. Valsčiuje žudomi sovietiniai partiniai aktyvistai, plėšiamas ir naikinamas valstybinių įmonių, „sovchozų“ turtas. Vykdoma aktyvi propaganda tarp valstiečių, jie kviečiami stoti į partizanus, draudžiama naujakuriams dirbti žemę. Ruošiamasi Svėdasų užėmimui. Didžiausią pavojų kelia Šimonių giria. Dėl karinės operacijos šioje girioje reikalinga solidi jėga, todėl prašau į tai atsižvelgti. Šiuo metu turimo kontingento 261 NKVD pulko 60 karių, kurie pridengia Svėdasų valsčių, neužtenka, nes partizanai daug juda iš vieno valsčiaus į kitą.“*

Nedelsiant į Rokiškio apskritį buvo įvestas NKVD 137-ojo pulko batalionas ir dar kelios baudėjų kuopos. 1945 m. sausio 5–6 d. Juodupės vlsč. žuvo 23 Povilo Kumpicko būrio partizanai, buvo sudegintos 9 sodybos.

1945 m. sausio 8–12 d. Skapiškio valsčiuje karinės čekistų operacijos metu Skapagirio miške buvo nukauti 52 partizanai. Likviduojant partizanų junginį, viename iš 8 bunkerių buvo štabo bunkeris, jame paimta 15 000 egz. antisovietinių lapelių, atspaus-

dintų rašomąją mašinėlę. Žuvo partizanų junginio vadas Algimantas Šaltis.

1945 m. sausio 21 d. Žaliojoje girioje organizuotos karinės čekistų operacijos metu likviduota 16 partizanų. Pas 4 nukautuosius partizanus rasti fiktyvūs dokumentai, pažymėjimai išduoti SSRS NKVD Vyriausiosios milicijos valdybos, patvirtinantys, kad jie yra slapti milicijos organų agentai. Fiktyvūs dokumentai pasirašyti saugumo pulkininko Chravčenkos. Kautynių metu žuvo Antanas Šilas-Kovas, Antanas Balčiūnas-Bukys, Vincas Navickas-Dobilas, Antanas Skupas-Bartulis ir kiti partizanai. Po dviejų savaičių vadovybei raportavo, kad

„pravedus karines čekistines operacijas ir masinį aiškinamąjį darbą (...) visuose valsčiuose buvo įvesta atitinkama tvarka, sukurtos normalios sąlygos sovietinei valdžiai vietose ir užtikrintas sovietiniam partiniam aktyvui laisvas įvažiavimas į visas gyvenamąsias vietas“.

Per baudžiamąją operaciją NKVD–NKGB nužudė 98 partizanus, sudegino 10 gyvenamųjų pastatų ir 12 darbinių, sulaikė 107 „banditus“, 28 partizanų rėmėjus, 10 dezer tyrų, 191 vengiantį mobilizacijos vyrą ir 222 „įtartinus“ žmones. Baudėjai konfiskavo 147 šaunamuosius ginklus.

Negalima sakyti, kad tuo metu nieko nevyko Vyžuonų valsčiuje – Sirutiškio kaimo gyventojas Antanas Kybartas suorganizavo Vytauto partizanų būrį, Vincas Laucius-Kirvis, praėjus frontui, suorganizavo Aušros partizanų būrį ir jam vadovavo, Petras Dubrava-Stumbras, buvo Meldučių kaimo partizanų būrio vadas. Taip pat ir tie, kas nenorėjo pasitraukti į Vakarus ar slapstėsi nuo kariuomenės, ieškojo ryšių, būrėsi į grupes. Neapsieita be kraujo praliejimo ir Vyžuonų valsčiuje. 1945 m. sausio 16 d. Meldučių kaime partizanams patekus į pasalą buvo nušauti: Dainauskas Vladas, Aniceto, 24 m., nevedęs, ir tėvas Dainauskas Anicetas, Jono, 49 m., Vyžuonų vlsč. žemės ūkio komisijos pirmininkas (įtariama, jog neva tai buvo saugumo informatorius), vedęs, liko 3 vaikai.

Tačiau būta ir praradimų: 1945 01 31 Vyžuonų skrebas Buitvydas Šileikių kaime nušovė Stanislovą Kutką, 22 m., Aitvaro būrio partizaną nuo 1944 m. rudens. Na ir aišku, kad tiek kariuomenės, tiek partizanų veiksmus koregavo oro sąlygos. 1945 m. sausio pabaigoje Utenos apskrityje vietomis buvo fiksuotas –30 laipsnių šaltis.

Po santykinai ramaus sausio, 1945 m. vasario mėn. Vyžuonų valsčiuje būta pilna įvykių, toliau vykdomos karinės-operatyvinės paieškos operacijos: miškų šukavimas, gyventojų sodybų ir butų kratos, gaudynės. Vasario 6 d., kaip 1941 m. sukilimo dalyvis, sulaikomas Petras Šileikis, g. 1901 m. Vyžuonose. 1926–1939 m. tarnavo pasienio policijoje.

Pagal vietinių pasakojimus, P. Šileikis jau nuo 1944 m. rudens vadovavo partizanų būriui, jo nurodymu Vyžuonų apylinkėse buvo kasami bunkeriai, ruošiamos slėptuvės ir verbuojami ryšininkai. Jis taip pat palaikė ryšius ir su aplinkinių būrių partizanų vadais. NKGB nebuvo apie tai žinoma, o jei ir žinoma, tai jiems vis tiek tikslinga buvo jį užverbuoti.

P. Šileikiui sutikus bendradarbiauti, gavo **Vilko** pseudonimą ir užduotį – rinkti duomenis apie partizanus. Apie tikrąją jo veiklą žinojo nedaugelis, tik labai patikimų asmenų ratas, todėl paleistas iš saugumo iškart išėjo partizanaut, buvo būrio vadas.

Būryje jau buvo keliolika žmonių, daugiausia vyžuoniškiai: Kostas Jurelevičius, Jonas Zabulis-*Diemedis*, Stasys Garunkštis, Bronius Puodžius, Jonas Kvyklys, Stasys Zabulis iš Vyžuonų, Stasys Inčirauskas, Kostas Rėza ir kiti.

1945 m. vasario 9 d. Zablūdavos kaime nušautas Marcinkevičius Rapolas, Kazimiero, 44 m., vedęs, buvo Vyžuonų vykdomojo komiteto pirm. pavaduotojas. NKGB pranešime rašoma, kad tai įvykdė Jono Kvyklio (Teodoro Kvyklio brolio) „gaujos“ nariai, nors J. Kvyklys P. Šileikio būryje buvo eilinis partizanas. Čia taip ir liko neaišku, ar norėta nusišauti, kad užverbuotas agentas „pabėgo“ ir yra jį nekontroliuojamas, ar tiesiog aplinkybių nežinojimas.

Tuo tarpu apylinkėse partizanų veikla įsibėgėja. 1945 02 10 Trumbatiškio apylinkėje buvo sunaikintas NKVD darbuotojas, iš kurio atimtas rusiškas karabinas. Dalyvavo *Žaibas* ir *Kotas*.

1945 m. vasario 15 d. nakties metu Debeikių valsčiuje, Čekonių kaime „apiplėštas“ Klimašauskas Balys, Karolio.

Reikia pasakyti, kad jau pavasarį į partizanų būrius įsiliejo daugiau žmonių, prie namų slapstytis vieniems buvo nesaugu, todėl jie rinkosi mišką, o ten reikėjo kažkokiu būdu apsirūpinti maistu. Ypač sunku būdavo miestelių gyventojams ir gyveno palyginus neturtingai ir į namus pareiti ne visada galėjo. Daugelis gyventojų, žinodami tokią padėtį, rėmė partizanus ir tai darė savanoriškai, kiti gi buvo prigrasinti, jei praneš – bus sunaikinti, todėl valdžia skundų sulaukdavo labai retai.

1945 m. į vasario 17 d. naktį Vyžuonų vlsč. Šventupio kaime, partizanai įvykdė išpuolį prieš pil. Zubovą. Ją šampalais sumušė už tai, kad liudijo NKVD byloje, dėl žydų naikinimo karo pradžioje. Zubovos vyras ir jos sūnus komjaunuolis 1941 m. taip pat buvo sušaudyti partizanų.

1945 02 19 Spragučio apylinkėje Aušros būrio partizanų buvo nušautas NKVD darbuotojas ir atimtas rusiškas karabinas. 1945 02 20 d. nakties metu Vyžuonėlių mašinų-arklių nuomos punkte (MANP) apsilankę grupė nenustatytų partizanų, kurie prigrasinę sargui Vincui Saladžiui, liepė jam eiti namo ir niekam nepranešti, o patys, pagrobę du geriausius žirgus ir dvejas roges, pasikinkę išvažiavo nežinoma kryptimi.

NKGB taip pat nesnaudžia. 1945 m. vasario 22 d. suimtas Slapšys Stasys, Jono, g. 1890 m., gyv. Sprakšių k., Vyžuonų vlsč., mokytojas, partizanų rėmėjas, nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties.

1945 metų vasario 16 dienos proga išleistas 13-tas numeris „Laisvės keliais“ – po grindžio laikraštėlis. Aišku, laikraštėliu jį galima pavadinti tik simboliškai, iš tikrųjų tai standartinis popieriaus lapas su mašinėle atspausdintu tekstu. Tačiau istorine prasme – šviečiamąja, politine, tai be jokios abejonės reikšmingas dalykas. Jame buvo skelbiamos pagrindinės žinios iš viso pasaulio, aprašomos Lietuvos aktualijos, pranešimai iš fronto, spausdinami tremtinių laišakai. Žinios būdavo gaunamos iš demokratinio pasaulio, jaunuoliai gerai mokėjo užsienio kalbas, todėl klausėsi BBC, Švedijos ar kitų šalių radijo, o ne vien bolševikų skelbiamos propagandos. Tokie laikraštėliai ypač buvo mėgiami partizanų, kėlė jų kovinę dvasią, neleido prarasti vilties kovoje su bolševikais. Tačiau antisovietiniai laikraštėliai, kaip ir atsišaukimai, buvo labai nepageidaujami naujos valdžios, už juos grėse didelė atsakomybė, todėl jie buvo platinami per gerai pažįstamus ar patikimus žmones.

Veikiant pogrindyje visko numatyti neįmanoma, todėl būtina laikytis konspiracijos. Utenos gimnazijoje suburtas NKGB informatorių tinklas. Būtent iš ten gaunamas pranešimas apie 7 klasės moksleivės Verutės Valytės galimus ryšius su pagrindine LLA (Lietuvos laisvės armija).

Vasario 22 d., sulaikoma Veronika Valytė, Adolfo, g. 1928 m. Ančėnų k., Alantos vlsč., kuri tuo metu gyveno pas Teodoros Patumsytės tėvus „ant buto“. Kratos metu pas ją rasti 4 vnt. „Laisvės keliais“ laikraštėlių. Negana to, Veronikos knygoje dar rado Teodoros Patumsytės rašytą raštelį, kad nueitų pas Puslį „kai ko paimti“. Nors ir su įkalčiais sulaikyta, V. Valytė pradžioje laikėsi tvirtai, visa kaltę prisiėmė sau ir neketino nieko išduoti. Tačiau saugumiečiai nesiceremonijo: „Tave pasodinsim, tu jau užsidirbai, bet pagalvok apie tėvus, jei spyršiesi, juos irgi ištremsim į Sibirą“. Neišlaikė septyniolikmetės merginos širdis, pagailo tėvų ir pasakė, kad Puslys Gediminas dirba gimnazijoje pavaduotoju mokymo daliai ir dėsto lotynų kalbą. Iš jo jinai gaunanti pagrindinę spaudą, kurią toliau perduodavo Teodorai, ir taip pasklisdavo „Laisvės keliais“ laikraštėlis po Vyžuonų, Užpalių kaimus. Tą pačią dieną suimama ir T. Patumsytė, g. 1924 m., nuo 1944 m. spalio mėnesio pradėjusi mokytojauti Vyžuonų mokykloje. Kadangi visi pėdsakai vedė pas Puslį Gediminą, g. 1923 m., gyv. Utenoje, Kęstučio organizacijos narį, pagrindžio spaudos organizatorių ir leidėją, tai neįtikėtina lengvai, paprastai saugumas visus tris ir suėmė.

G. Puslys suimtas buvo apklausinėjamas daugiau nei 10 kartų, jam sankcionuotos fizinio poveikio priemonės, tačiau apklausų metu pasakojo tik tai, kas jau anksčiau buvo žinoma. Tada saugumiečiai padaro vadinamąją operatyvinę kombinaciją – į kamerą „pasodina“ agentą.

Kameroje tada buvo laikomi 28 asmenys, tarp jų pasodina ir G. Puslio pažįstamą mokytoją Juodvalkį iš Kuktiškių (greičiausiai tai Juodvalkis Juozas, Prano, g. 1922 m., gyv. Polekniškio k., Daugailių vlsč. Suimtas 1945 03 07. Byla 1945 07 11 nutraukta ir jis paleistas). Jaunuoliai gal apie tokius dalykus ir buvo girdėję, tačiau tikrai tam nebuvo pasiruošę – šalia jų įsitaisto NKGB agentas *Maratas*.

Štai tada ir pradėjo lįsti visi „galai“ – jaunuoliai atvirai tarp savęs išsikalbėjo, įvardijo Kęstučio organizacijos štabo narius. Paminėtas Vaivada Bronius-Akmuo, Vilkas, g. 1900 m. Žadeikių k., Vabalninko vlsč., Biržų apskr. Baigė Strasbūro universitete geografijos ir matematikos fakultetą, turėjo atsargos majoro laipsnį. Apdovanotas Klaipėdos vadavimo medaliu, Plieno sparnų garbės ženklu, Gedimino ordinu. Dirbo mokytoju Panevėžio, o nuo vokiečių okupacijos – Utenos gimnazijoje. Su kitais aktyvistais Utenos apskrityje įkūrė Kęstučio organizaciją ir buvo jos štabo viršininkas. Organizavo nelegalių laikraštėlių „Prošvaistė“, „Laisvės keliais“ leidimą. Štai čia jau saugumiečiams buvo savotiškas šokas – jie rinko duomenis apie LLA, buvo ieškomi organizacijos vadai, o kad Utenos apskrityje veikia dar viena pagrindžio organizacija, tai jiems buvo staigmena.

Utenoje buvęs apskrities viršininkas Br. Stasiūnas, kunigas kanauninkas P. Rauda, aviacijos majoras Br. Vaivada sudarė tautinio pasipriešinimo branduolį, kuris 1942 metų vasarą įgavo solidų mastą ir organizuotą pobūdį – įkurtas apskrities Kęstučio skyrius. Br. Stasiūno vadovaujami Vytautas Pakštas, Kazys Tamošiūnas, Stasys Žibėnas leido laikraštį „Prošvaistė“, vėliau – „Laisvės keliais“. Organizacijai 1943 m. priklausė apie 350 žmonių.

Sugrįžus sovietams, Kęstutėnų veikla buvo atgaivinta. Tarp Kęstučio organizacijos ir ypač aktyvios ir kovingos Lietuvos laisvės armijos (LLA) vadovų kilo nesutarimų. Kai 1945 m. žiemą LLA perviliojo iš Kęstutėnų keletą aktyvių jos veikėjų. Supykę Kęstutėnai su savo archyvu ir spausdinimo įranga persikėlė į Užpalių apylinkes. Ten buvo sudaryta Lietuvos partizanų sąjungos (LPS) Gedimino rinktinė.

Iš Gedimino Puslio prisiminimų: „Prabėgo vos keli mėnesiai ir paaiškėjo, kad mes nebuvome tinkamai pasiruošę dirbti konspiracinį darbą bolševikinio režimo sąlygomis. Vokiečių laikais, žinia, policijoj, saugume buvo daugiausia savi žmonės. Pagrindinės spaudos leidimas, platinimas tais laikais didelių rūpesčių nesudarė ir pati konspiracija buvo labai jau, švelniai tariant, paviršutiniška, neprofesionali“.

Pirmoji auka – Tamošiūnas Kazys, Juozo, g. 1922 m., gyv. Avižienių k., Utenos vlsč., mokytojas, palaikė ryšius ir su LLA partizanais. k. Tamošiūną suėmė kaip bendradarbiavusį su vokiečiais, už darbą Arbeitsamte. 1944 11 27 suimtas, kratos metu surasta rašomoji mašinėlė, vaškuotės, antisovietinių lapelių, šapirografas. Gruodžio mėnesį, prieš Kalėdas, saugumiečiai pasikvietė Vytautą Pakštą pokalbio, teiravosi, kur jo brolis Mykolas (tarnavo policijoj), kokios nuotaikos tarp vyresnių klasių mokinių. Porą valandų pašnekėję, atsiprašė už sutrukdyimą ir paleido. Vytautas po viešnagės saugume nerimavo (G. Puslys).

Vytautas Pakštas (žinomas slapyvardžiais *Naras* bei *Vaidotas*) gimė 1922 m. Rokišio apskr., Obelių miestelyje. 1941 m. baigęs Utenos gimnaziją, dirbo spaustuvėje. 1944 m. gen. P. Plechavičiaus vadovaujamos Vietinės rinktinės Marijampolės mokyklos kursantas. 1944 m. rudenį Utenos „Saulės“ gimnazijoje mokė lotynų kalbos. NKGB kapitono Chazovo verčiamas dirbti agentu sutiko, bet 1945 m. vasario mėn. išėjo pas partizanus. V. Pakštas vienas pirmųjų organizavo LLA Šarūno rinktinę. 1945 m. birželio 15 d. paskirtas jos štabo viršininku. 1945 m. gruodžio 1 d., žuvus rinktinės vadui Vladui Mikulėnui-*Lubinui*, tapo jos vadu. Dėl didelių nuostolių, išformavus Šarūno rinktinę ir 1946 m. liepos mėn. įkūrus Liūto rinktinę, paskirtas jos vadu. 1946 m. gegužės 25 d. jis paskirtas ir Vytauto apygardos vado pavaduotoju, štabo viršininku. 1950 m. liepos mėn., atkūrus Šiaurės rytų (Kalnų) Lietuvos partizanų srities štabą, paskirtas štabo viršininku ir apygardos visuomeninio skyriaus viršininku. 1945 m. spalio – 1952 m. rugsėjo mėn. redagavo apygardos laikraštį „Aukštaičių kova“. 1951 m. kovo 19 d., išduotas MGB agento, žuvo Alguvos kaime kartu su žmona Natalija Deveikyte-*Vaidilute* ir dar aštuoniais partizanais.

Žibėnas Stasys-*Aušrys*, g. 1922 m. Biliakiemyje, Utenos vlsč., baigė Utenos gimnaziją. Vokiečių okupacijos metais priklausė Kęstučio organizacijai, prisidėjo prie nelegalių laikraščių „Prošvaistė“ ir „Laisvės keliais“ leidimo, mėgino kurti Vieningos Lietuvos sąjūdį (VLS) su dviem skyriais – Lietuvos partizanų sąjunga (LPS) ir Lietuvos savišalpa (LS). 1945 m. pradžioje su B. Vaivada, V. Petravičiumi buvo parengę įstatus. Kilus nesutarimams dėl kovos su okupantu taktikos, S. Žibėnas spausdinimo priemonės ir „redakciją“ perkelia į Užpalių valsčių, kur veikė LPS Gedimino rinktinė. Persirengęs moteriškais rūbais, įsidėjęs grūdų, lyg važiuotų į malūną, važiavo per Užpalius. Skrebai mėgino jį sulaikyti. S. Žibėnas bėgo ir buvo 1945 03 01 nušautas. Radę kišenėje V. Pakšto dokumentus, manė nušovę Pakštą. Išsiaiškino tik po pusmečio.

Vytautas Petravičius-Benius, g. 1923 m. Daugailių vlsč., Juknėnų k. Po trejų metų tėvai persikėlė gyventi į Inkartų k., 1941 m. baigė Utenos gimnaziją. Vokiečių okupacijos metais buvo paimtas į darbus Vokietijoje. Grįžo po 1,5 m. ir dirbo Utenos policijoje vertėju. Sužinojęs apie ruošiamas gaudynes, pranešdavo žmonėms. Praėjus frontui, buvo suimtas, bet pavyko pabėgti. Pradėjo slapstytis. Bendradarbiavo leidžiant antisovietinį laikraštėlį „Laisvės keliais“. Žuvo 1945 06 17 Biliakiemyje, ten ir palaidotas.

Tačiau užbaikim G. Puslio pasakojimą: „Pertraukus metu mokytojų kambaryje pasirodė du saugumiečiai. Jų lydimas, išėjau į kiemą. Kieme rogės. Važiavome vakarėjančio miesto gatvėmis. Saugumas buvo plk. P. Murniko name, Maironio gatvėje. Dabar šis namas labai pasikeitęs. Nepažinti. Priestatas visą P. Murniko namą apžiojęs. Tik rūšys likęs tas pats ir langelis. Naktys tardytojų kabinetuose, dienos rūsyje – žmogus prie žmogaus, tardomieji visi „glostyti“, vieni daugiau, kiti mažiau. Oro trūkumas, ir tas pats pikantiškais kvapais prisotintas. Į lauką neišleidžia. Kampe kibiras, visada pilnas, prie kibiro šlapia, pažliugę. Visa tai pajvairina, o gal užbaigia, jau minėtas Barboriukas ir jo draugelis – aukštesnis, tamsaus, juodo gymio. Abu ekstra klasės sadistai: savaitę pabuvęs, žmogus šlapalu ir šūdeliu kiaurai pasmiršta. Smirdalas po tardytojo kabinetą sklando, tardytojo darbinę nuotaiką smukdo ir parankiniai be didelio entuziazmo prie tavęs, vargšelio, prisiliečia“.

Nereikia suprasti „prisilietimo“ tiesiogiai, G. Puslys taip apibūdina sulaikytųjų kančias ir mušimą. Sunku buvo kalėjimuose, bet ir ne ką lengviau partizanams miškuose. NKVD-istai, pasitelkę į pagalbą vietinius stribus, toliau vykdė savo operacijas.

1945 m. vasario 23 d. Vyžuonų šile karinės operacijos metu, netoli Pašilių kaimo, buvo aptiktas partizanų bunkeris. Kautynės buvo žiaurios – nespėję pasitraukti, partizanai buvo užmėtyti granatomis bunkeryje. Žuvo partizanai: Kybartas Antanas iš Sirutiškio k., partizanų būrio vadas; Riauba Antanas, g. 1907 m. Sprakšių k., Vyžuonų vlsč. Nepriklausomybės metais tarnavo pasienio policininku; Valančiūnas Dominykas, g. 1923 m. Galelių k., Vyžuonų vlsč.; Augutis Stasys, g. 1923 m. Šeimyniškių k. ir Pašilys Julius, Jono, 16 metų.

Prie mokyklos, šalia buvusių valsčiaus namų, trijų susisprogdinusių partizanų nuogi kūnai buvo išniekinti. Veidai granatų išplėšyti, vaizdas buvo klaikus, kai kurie tai matę vaikai dar ilgai naktimis per miegus krūpčiojo. Vėliau partizanai buvo užkasti netoli Vyžuonų, prie Kartuvių kalno, paskui slapta perkelti į Vyžuonų kapines.

NKVD ataskaitoje rašoma, kad operacijos metu žuvo 4 partizanai, o 2 paimti į nelaisvę. Matyt, dar kažkuris nuo patirtų sužalojimų neišgyveno, gyvas čekistams pateko tik Kvyklys Antanas, Kazio, g. 1919 m. (Teodoro Kvyklio brolis), gyv. Vyžuonose, nužudytas 15 m. lagerių. Mirė 1945 10 29 Vorkutlage.

1945 m. vasario 25 d. NKVD dar suimtas Namajuška Vytautas, Jono, g. 1929 m. Aknystėlėse, Leliūnų vlsč., Utenos gimnazijos mokinys. Už ryšius su partizanais nužudytas 10 m. lagerio. 1945 02 25 nakties metu pas Kažukauską Juozapą, Antano, 33 m., Varniškių k., Vyžuonų sen., apsilankė apie 20 ginkluotų partizanų, kurie liepė jam susiruošti dviem mėnesiams darbei į mišką, pasiimti maisto, kirvį ir pjūklą. Vėliau rastas nušautas, liko žmona ir duktė.

Requiem močiutei Jefrosinijai Trifanovnai

(iš A. Zelevo prisiminimų)

Mano močiutė buvo kilusi iš Paežerių, prie Viešintų, Anykščių rajone. Nuo 1715 m. ir iki pat šių laikų ten gyvuoja stipri sentikių bendruomenė. Šeimos būdavo gausios, žemės visiems ir po nedidelį lopinėlį nepakako, tad rusai uoliai dirbo sunkiausius darbus – kirto mišką, kasė griovius, rankiniais pjūklais pjovė lentas, gamino ratus, kubilus, lenkė lankus, skaldė ir tašė akmenis. Moterys ne tik šeiminkavo, bet surasdavo ir kitokio uždarbio – kantriai keliaudavo net po kelis kilometrus į didesnius miškus – rinkdavo ir parduodavo uogas.

Proseneliai Trifonas ir Kapitolina Zeliovai buvo iš labiau pasiturinčių, turėjo žemės ir savo verslą. Tik nelabai jiems sekėsi su vaikais, turėjo vieną vienintelę dukrą, todėl buvo palepinta, nereikėjo jai sunkių darbų dirbti, patys nudirbdavo. Paežeriuose, ar kaip vadindavo juos „starovierai“ – Paaziorcy, kasmet rugpjūčio mėn. būdavo švenčiami atlaidai, mergelės Marijos dangun žengimo šventė. Tuomet visi linksmi ir susikaupe, kai kurios moterys senoviškai pasipuošusios. Tik ir girdisi „S prazdnikom, s prazdnikom...“.

Prieangyje pardavinėjamos plonytės gyno vaško žvakelės. Jas pirkęs perduoda partarnautojui, kuris uždegęs pastatydavo ant ikonų rėmų kraštelį. Šventiko kartais visai nebūdavo – patys atgieda, atskaito maldas, vis „Gospodi pomiluj“ įterpdami.

Sulig tais palaimos žodžiais visi skubiai po tris kartus žegnojasi ir iki žemės lenkiasi. Ekstazė ir jokios pašalinės minties. Vyrai nuo moterų atskirti, idant savo žemiškumu dangiškų minčių neblaškytų. „Tikėk, prašyk ir visada Dievas padės“, „Mūsų tikyba už viską senesnė ir stipresnė“, „Jei tikėjimo nesilaikysi – visas gyvenimas veltui...“, – tai vis sentikių išminties žodžiai.

Susirinkdavo čia ir iš aplinkinių kaimų sentikiai, vykdavo kermošiai. Proseneliai Fedotovai Pirmojo pasaulinio karo metu, 1915 m. persikėlė į Rusiją, o savo sūnų Ivonką, taip vadino senelį, paliko kartu su dėde Fiodoru Lietuvoje, Stalnioniškio kaime. Senelis buvo gimęs 1905 m., tai jau buvo pusbernis, o likęs be tėvų ir visai švelnumo bei tėviškos meilės nepatyrė. Fiodoras turėjo savo verslą – lenkdavo lankus, ratus, darydavo rogėms pavažas. Samdiniai tais laikais brangiai kainavo, tai išnaudojo sūnėną kiek galėdamas.

Apie 1930 m., Ivonkai jau atitarnavus smetoninėje kariuomenėje, Fiodoras nusprendė, kad sūnėną jau laikas apženyt. Per vieną tokį kermošių Paežeriuose ir nužiūrėjo jam nuotaką – Zeliovų dukrą Jefrosiniją, kuriai tada tebuvo apie 19 metų.

Pasakyta – padaryta, apženijo ir atsigabeno jauną žmoną į Stalnioniškį. Čia išlepin-tai merginai atsivėrė neregėtos „perspektyvos“. Kadangi kartu gyveno ir dėdė Fiodoras, reikėjo skalbti abiejų vyrų drabužius, gaminti valgyti, prižiūrėti gyvulius, tvarkytis apie namus. Negana to, pajėgus ir ištroškęs meilės, Ivonka norėjo vaikų, tai ir pasipylė – 1933 m. pagimdė pirmąją – Niną, 1935 m. – Jevdokiją, 1936 m. – Agripiną, 1939 m. – Anną, 1945 m. – Nadieždą, 1947 m. – Tatjaną, 1949 m. – Fivoniją, kol 1951 m. pagimdė jam sūnų – Joną.

Ivonka labai norėjo sūnaus, verslo ir turto perėmėjo, todėl stengėsi, kiek išgalėdamas. Nors senelė gimdė pamečiui, du ar trys vaikai neišgyveno, mirė dar būdami maži.

Na, toks įsimintinas atvejis, kai pagimdžius eilinę dukrą į Vyžuonas registruoti metrikus eidavo senelis.

Kas ten jam atsitiko, bet pamiršo naują dukros vardą, tai metrikuos užrašė – Jevdokija, nors tokiu vardu dukra jau buvo. Tačiau pastaroji buvo silpnos sveikatos ir, dar būdama kūdikiu, mirė.

Apie močiutę prisiminimai buvo nekokie – prastai gamindavo valgyt, namuose trūko tvarkos, vaikai vaikščiodavo bele kaip apsirengę. Mergaitėms paaugus, nepasidalydavo skanesnio kąsnio, padoresnio rūbo, kildavo baisus triukšmas, kartais net peštynės. Į tai močiutė tik sakydavo, nesipykit, gyvenkit draugiškai, jos posakis būdavo „razaidiotės, kak voda razaljiotės“ (išsivaikščiotsite, kaip vanduo išsiliesite).

Vaikų auklėjimas, namų ruoša, viskas buvo palikta jai, nes Fiodoras kartu su seneliu turėjo daug darbo su medžiu. Reikėdavo apvažiuoti apylinkes, kad surastum tinkamo medžio – žilvičio lankams, uosio – rogių pavažoms, per naktis reikėdavo kūrenti „parilkas“, kur buvo šutinas medis. Daug sveikatos reikėjo ir prie stovų, kol reikiamą formą išlenkdavo iš šutinto medžio. Sunkus fizinis darbas reikalavo ir gero maitinimo, kadangi jie buvo pagrindiniai šeimos maitintojai, tai jiems – viskas kas geriausia, o jau vaikams kas liko.

Atvažiavusi motina Kapitolina ir, pamačiusi kas beliko iš jos vienturtėlės, apsiverkė, ne iš laimės aišku. Kadangi jau pati buvo ne kokios sveikatos, miręs vyras, tai pardavė Viešintose žemes, persikraustė pas dukrą.

Ir vėl suveikė tas amžinas „starovierų“ taupumas. Vietoje to, kad leistų sau geriau pagyvent, nusipirko dar Stalnioniškiuose žemės apie 20 ha. Iš žemės ten tik pavadinimas – kemsynai ir krūmai. Keliai rudenį, pavasarį nepravažiuojami. Taip užsitraukė vargelį, nors aplinkinių kaimiečių jau buvo vadinami „bagotais“, turėjo apie 30 ha. Atėjo 1940-ieji, bolševikai pradėjo nubuožinimus ir t. t. Dauguma sentikių buvo jais labai nepatenkinti, nors buvo ir tokių, kurie stoji į komjaunuolių ir kitas organizacijas.

Prasidėjus karui, vokiečius sutiko kaip išvaduotojus, bet ir jais teko nusivilti. Valstiečiams uždėjo dideles prievoles, biedniokus, didžiašeimius vežė į Vokietiją darbams. Paaugusias vyresnes dukras reikėjo leisti į mokyklą, tačiau neturėdavo kuo aprengti, apaut, todėl mokyklą lankė retai, vyresnioji tesugebėjo baigti 3 klases. Jau nuo 7 metų pradėjo ganyti gyvulius, kad gyvuliai neitų į pasėlius ir daržus. Dažnai, ganant pamiškėse, gyvuliai išsivaikščiiodavo kas sau ir vaikai jų nematydavo, verkdavo. Ypač buvo baisu, kai vasarą telyčios puolamos bimbaly, imdavo zylioti. Vyresnioji Nina mėgdavo paerzinti Dunią, palikusi ją vieną, pati uogaudavo ir į jaunesnės šaukimą neatsiliepdavo.

Aprėngdavo dukras šiuurkščiom pakulinėm suknelėm ir tik basom ganydavo. Kiekvieną rytą braidydavo po rasą, pakulos draskydavo blauzdas ir vaikščiojo mergaitės suskirdusiom kojom, sutrūkinėjusia oda, iš kurios tryško maži kraujo lašeliai. Šviežiu, nesūdytu sviestu, arba pasmetonių patepdavo kruvinas sutrūkinėjusias blauzdytes (jei turėdavo), o dažniausiai pokostu. Nudegintos žaizdos baisiai skaudėdavo, vėliau dar ir supūliuodavo. Skausmui nurimus, dukros užmigdavo ir matydavo motina, koks saldus tas vaikiškas miegas, kaip sunku praplėšti akis, tačiau rytais tekdavo ir stipriau papurtyti. Kai būdavo šalta, kojomis įlipdavo į ką tik karvės sudėtą „blyną“, nors tokiu būdu pasišildydavo.

Vienais metais, ar kad namuose trūko švaros, ar dėl nuovargio, vaikai apėjo utėlėmis. Jų priviso visur – pakuliniuose marškiniuose, pataluose, plaukai buvo balti nuo glindų. Prasidėjo jų naikinimas – šukavimas tankiom šukom, išplautus plaukus tepdavo žibalu šiaip ne taip išnaikino. Negalėdami išlaikyti vaikų, tėvai vyresnes dukras buvo atidavę giminaičiams, Nina vaikus prižiūrėjo kažkur prie Maskvos, nors tos Maskvos ir nematė, o Dunia pas gimines prie Zarasų. Pastarąją žadėjo leisti į mokslus, garantavo pilną išlaikymą, tačiau senelis, nuvažiavęs ir pamatęs, kad dukra mergos vietoje, tik ūkio darbui naudojama, parsivežė ją atgal.

Vaikai be vaikystės, paaugusios jau dirbo visus darbus – ir šienavo, ir medžius pjovė, ir malkas kapojo. Kartais iš tos pagalbos būdavo daugiau žalos nei naudos, tačiau tas išnaudojimas nesibaigdavo. Pasakojo tokį atvejį, kai Nina su seneliu nuvažiavo Kamajuos baronų pikt, bet čia žinoma juokais, vežė parduoti lankus. Kadangi kelias tolimas, apie 30 km nuo Stalnioniškio, keltis reikėjo anksti, kad suspėtų anksčiau į turgų. Prekyba sekėsi, pardavė viską, tai senelis sugalvojo nusipirkti chromavus aulinius batus. Tuo metu kaina jų buvo didelė, tai dar pasiskolino iš pažįstamo „staroviero“ ir nurėžė tuos batus. Palikęs batus dukrai, nuėjo aplaistyti tą reikalą ir dar nupirkti tų nelemtų baronų – „gastinčiaus“ vaikams. Priėjęs prie Ninos vyrukas pasakė, kad tėvas jam liepė pasiimti batus atgal, nes persigalvojęs ir pinigų atsiėmęs. Toliau manau, jau pasakot nebereikia, tik sugrįžus į Stalnioniškį, tėvas paklausė apie batus, o kai sužinojo, kad juos pasiėmė sukčius, jo pasipiktinimui nebuvo galo ir, aišku, labiausiai nuo to kentėjo dukra.

Antrą kartą sovietams okupavus Lietuvą, atėjo sunkūs laikai. Nors senelio mobilizacija nelietė, tačiau valdžia didino prievoles, ūkininkai buvo įtraukiami į buožių sąrašus. Į miškus prigužėjo daug jaunų vyrų, kurie nenorėjo stoti į sovietinę armiją ar miestelių skrebių gretas. Prasidėjo naktiniai lankymaisi. Paimdavo maistą, geresnius drabužius, vėl nukentėjo senelis – nespėjo laiku paslėpti kostiumo su batais, pasiėmė ir šituos.

Nuo 1944 m. iki pat 1951 m. kartą ar du per savaitę ateidavo vadinamieji „miškiniai“ maisto ir tik vieną kartą kažkoks susipratęs išėjo nieko nepaėmęs. Tada jie gyveno sunkiai, neturėjo net ko valgyti, pamatęs apiplyšusius vaikus alkanom akim, miškinis išėjo. Dienomis ateidavo sribai ir vėl ta pati melodija – valgyt ir, jei turit, išgert. Prasivarydavo kartais senelis to vadinamo samagono, bet ir tas ne visada gelbėdavo.

1945 m. lapkričio pradžioje kaimyniniame Bėdžių kaime kažkas mįslingai nušovė Jemeljeną Skorochođovą, 33 m. amžiaus, įtarimas krito ir ant senelio. Atėję sribai namuose sukėlė tikrą audrą, statė visus prie sienos, o vienas sribas net pykstelėjo pro pat senelio ausis. Dar ir dabar galima rasti likusią skylutę nuo kulcos. Tada senelį išsivedė į Vyžuonų miliciją ir pralaukė ten tris paras.

Sugrįžo jis nei šioks, nei toks. Anksčiau dar būdavo ir kandesnį žodį prieš naują valdžią pasakydavo, o po to tik galvą pakraipydavo, padūsaudavo ir nieko nesakęs nueidavo. Kartą dingo iš ganyklos avis su ėriukais. Nuėjo senelis į Vyžuonų miliciją skųstis, bet netoli skrebarnios rado numestą savo lenciūgą ir suprato koks čia reikalas. Apie senelio lenciūgus sklandė legendos – net ir didžiausi buliai buvo rišami ant plonyčių sudilusių grandinių, o sutraukiotose vietose buvo suraišiojamos virvutėmis, todėl savo „prietaisus“ senelis labai gerai pažinojo.

Kadangi senelis buvo vėtytas ir mėtytas, tai visus svečius dažniausiai priiminėjo mo-

čiutė, o tas eidavo miegoti į klojimą, pačiai liepdavęs svečiam pasakyti, kad išvykęs.

1948 m. pavasarį buvo sudaromi buožių sąrašai trėmimui ir senelis su visa šeimyna buvo įtrauktas į tuos sąrašus. Sąrašus sudarinėjo remdamiesi ir kaimynų parodymais. Senelis, apie tremtį sužinojęs, tuoj numovė į Vyžuonas ir dideliam viršininkui suorganizavo kyšį. Tas dar jam pataręs atsisakyti kitų kaimiečių naudai perteklinės žemės, namų Stalnioniškio kaime. Senelis taip ir padarė, aprašė dalį žemės kaimynui ir persikėlė gyventi į Fiodoro vienkiemį.

Tačiau tuo dar bėdos nesibaigė. Kadangi senelis buvo apsigimęs verslininkas, tai kiaulienos skerdieną veždavo traukiniu į Leningradą. Ten gaudavo gerus pinigus, nusipirkdavo muilo, kitų deficitinių prekių, ko tuo metu trūkdavo Lietuvoj. Keletą kartų nuvažiavęs, patikėjo sėkme, tačiau 1952 m. OBCHS-o buvo sulaikytas ir už spekuliaciją nuteistas 5 metams realiai. Likusi su mažais vaikais senelė labai vargo, vaikai elgetavo. Nadežda su savo artistiniais gebėjimais, nuėjusi elgetaut, dar sugebėdavo kaimiečius ir prajuokint – įėjusi į gryčią prašydavo kumpio ar „kindziuko“, kurie kartais atpjaudavo surūdijusių lašinių, o dažniausiai duodavo tik nesijotų grūdų su vykiais ir kitom priemonėm. Kiti, matydami linksną Nadiuchos būdą, pasiūlydavo ateitį rudenį, kai pjaus kiaulius.

Tokį be galo sunkų gyvenimą nugyvenus, išauginusi krūvą vaikų, ši tauri moteris sunkiai susirgo ir mirė būdama 52 metų, 1965 m. sausio mėn. pradžioje.

Apie Šventupio kaimą – truputis istorijos

Šventupio kaimas yra už 5 km į vakarus nuo Vyžuonų miestelio. Tai buvo sena gyvenvietė, įsikūrusi prie Šventosios upės pakrantės. Priklauso Vyžuonų parapijai, anksčiau priklausė ir Vyžuonų valsčiui, todėl Šventupio kaimo žmonės save laiko vyžuoniškiais. Šventupys (*Świętorzec*) minimas Ukmergės apskrities seniūnijų 1765 m. inventoriuose. Priklausė Lietuvos didžiajam kunigaikščiui, buvo seniūnijos centras. Kaimas turėjo 16 valakų (1 valakas – 21,38 ha) žemės, kuriame gyveno 28 šeimos. Vėliau gyvenvietė persikėlė virš upės, ant kalno. Pagal Algirdo Vyžinto užrašytus prisiminimus spėjama, kad po 1831 m. sukilimo į šį kaimą ir atsikraustė pirmieji sentikiai. Tačiau tai verčia abejoti, nes žinoma, kad 1756 m. Šventupyje gimė Juozapas Aleksejus Jelenskis (Иосиф Михайлович Еленский), kilęs iš Lietuvos bajorų, krikštytas pagal sentikių apeigas, o tai buvo galima padaryti tik Paežerių cerkvėje, netoli Viešintų, kuri pastatyta 1715 m. J. Jelenskis žinomas kaip utopistas, politinių ir socialinių reformų projektų autorius. Iki 1786 m. gyveno Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, vėliau persikėlė į Rusiją, nuo 1790 m. gyveno Peterburge. Dirbo dvaruose ekonomu, matininku. Buvo susijęs su religinės (sentikių) opozicijos caro valdžiai radikaliausiais elementais. 1794 m., Lietuvoje ir Lenkijoje prasidėjus sukilimui, parašė ir platino per valstiečius tariamai Lenkijos karaliaus parašytą manifestą dėl respublikos įvedimo, baudžios ir dvarininkų žemėvaldos, luominių privilegijų panaikinimo. Svarbiausias jo veikalas parašytas 1794 m. – „Gera žinia Rusijos Izraeliui, tai yra sentikiams, ištikimiems Dievui“. Jame reiškė laisvės, brolybės ir lygybės idėjas, dėstė absoliutinės feodalinės santvarkos panaikinimo ir neklasinės visuomenės sukūrimo Rusijoje programą. 1794–1801 m. kalintas Solovkų kalėjime,

nuo 1804 m. Suzdalės vienuolyne, mirė 1813 03 23 Suzdalėje.

Sentikiai Lietuvoje atsidūrė keliomis bangomis. Patys pirmieji atsikėlė dar Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais, kai XVIII a. pradžioje Rusijoje po Petro I vykdytų religinių reformų suskilo stačiatikių bažnyčia ir atskalūnais virtusius sentikius Rusijos valdžia nežmoniškai žiauriai persekiojo, dažnai baudė ir mirtimi. Lietuvos valstybėje, pasižymėjusioje tolerancija, sentikiai ieškojo išsigelbėjimo. Tačiau daugiausia jų į Lietuvą buvo atgabenta pačios Rusijos valdžios pastangomis po 1831 m. ir 1863 m. sukilimų, kai ištisi kaimai buvo ištremti į Rusiją. Į ištremtųjų vietą dažniausiai ir buvo atkeliami rusai sentikiai. Be abejo, į atėjūnus kolonizatorius vietiniai žmonės žiūrėjo įtariai ir net priešiskai. Negana to, Vyžuonų apylinkėse prasidėjo arklių vagystės, kurie buvo išvaromi parduoti į Rusiją. Kaime jau buvo pavogti keli arkliai, todėl norėdami sugauti arkliavagius, pas vieną valstietį, turėjusį geresnį arklį, penki valstiečiai padarė pasalą. Du arkliavagiai atėję pradėjo rakinėti geležinius pančius, tada juos ir sučiupo. Užlaužę rankas, surišo ir, užkimšę burnas, atsivedė pas vieną valstietį pasitarti, ką daryti. Paleisi – vėl vogs, primušį – kerštaudami gali ir kaimą sudeginti. Paduosi teisman – rusai teisėjai savų neteisdavo, o užmuši – atsakys prieš Dievą. Tada vienas gudrus kaimietis sugalvojo – nustumti nuo Žaliosios tilto surištomis rankomis. Sakė, didelės nuodėmės nebus – mes tik nustūmėme, o prigėrė tai patys. Kaip tarė, taip ir padarė – naktį surištomis rankomis nustūmė nuo tilto, nuo to laiko arklių vagystės baigėsi.

Baudžiosios laikais Šventupio kaimo valstiečiai lažą ėjo Janonių dvare, dvaro savininkas buvo Jaugelis. Baudžiauninkai dvarininką minėjo tik blogu žodžiu, nes šis tyčiojosi iš jų, skriausdavo. Panaikinus baudžiąvą, Jaugelis buvusius baudžiauninkus jau turėjo samdyti. Vienos rugiapjūtės metu nužiūrėjo Jaugelis gražią mergą. Grįžęs ir sako: „Pasirodys Ievos kostiumu, duosiu rublį“. Tada už visą darbo dieną – nuo saulės patekėjimo iki nusileidimo mokėjo pusę rublio. Mergina pagalvojusi pasakė: „Ne, bet už tris rublius galiu“. Pavaikštinėjęs ponas po dirvą sutiko mokėti 3 rublius. Paėmusi pinigų moteris iki kaklo pakėlusį ilgus marškinius ir ilgą suknelę. Kelnaitės tik vėliau atėjo į madą iš miesto moterų. Pastovėjusi kokią minutę nuogu priekiu, paklausė pono: „Ar jau viską ponas matei?“ Po to pasakiusi, kad dabar parodys ir kitą pusę, už kurią nereikės mokėti, atsuko ponui nuogą užpakalį. Deja, šiame pasakojime neįvardyta mergos tautybė, tačiau sprendžiant iš to, kad būta gražios ir ūmaus būdo, galėjo būti iš sentikių. Senesnės moters smerkė tokį poelgį, sakė, kad tai moterystės pažeminimas, bet jaunesnės kalbėjo, kad už 3 rublius ir jos tą padarytų.

Senuose Šventupio kaimo inventoriuose dar XVII–XVIII amžiuje rusus ne kaip kitai, o tiesiog „maskoliais“ vadino. Atvykėliai turėjo laisvų žmonių statusą. Ypač šią imigraciją toleravo caro valdžia, nes tai stiprino krašto rusifikaciją. Po baudžiosios panaikinimo Šventupio kaimo žemė valstiečiams buvo išdalyta rėžiais. O žemė valstiečiui – pragyvenimo šaltinis, gyvenimo būdas ir prasmė. Žemė prie upės vėl turi savo specifiką – pavasarį pievos užliejamos, dirbti jos negali, šlapia, bet vasarą tai puikiausios ganyklos, pašaras žiemai garantuotas. Tiems, kas augina gyvulius, tai išsigelbėjimas, kas augina grūdus – prapultis. Žemės klausimas čia buvo ypač aštrus, nes nuo to priklausė gyvenimo gerovė, todėl ir dažni pykčiai būdavo su giminėmis ir su kaimynais, o jei dar kaimynai „maskoliai“... Buvę čia jų kelios šeimos, gal net kelios dešimtys sielų, kurioms

ir šventiko, ir cerkvės reikėjo. Todėl kaime buvo ir nepatenkintų – kaimelis nedidelis, o dvejų kapinės ir dar cerkvė. Tačiau sentikiai buvo kitos nuomonės. Iki artimiausios Paežerių cerkvės – 27 km, kitos cerkvės – net už Utenos, Šeimaty arba Girelėjų, prie Kavarsko.

Tuo metu bendruomenė augo, plėtėsi, o žmonės labai laikėsi tikėjimo, todėl krikštynom, pakasynoms ir kitoms apeigoms būdavo reikalingas popas. Iki šios dienos kaimo gyventojai prisimena istoriją su vaiko krikštynom, pasibaigusiom tragedija. Pagal nusistovėjusias tradicijas, vaikus krikšto metu panerdavo tris kartus į vandenį šalia cerkvės esančioje kūdroje. Kadangi popas jau buvo metuose, vaiko neišlaikė ir jį paleido, vaikutis nuskendo. Po šios tragedijos savų meistrų buvo padaryta ažuolinė bačka ir nuo to laiko apylinkės sentikių vaikai jau buvo krikštijami bačkoje. Be to, kartą per metus reikėdavo eiti išpažinties, per didžiąsias šventes buvo privalu pasirodyti cerkvėje. Vieta parinkta labai patogi, netoli pagrindinis kelias Utena–Rokiškis, šalia nemenkos bendruomenės Liepagirių, Stalnioniškio, Vainiūnų kaimuose. Pagal atliktą surašymą, XX amžiaus pradžioje Stalnioniškio parapijai priklausė virš 2000 sentikių. Todėl galime teigti, kad nedideliame Šventosios pakrančių kaime katalikų ir sentikių bendrystė buvo labai trapi.

Išsidalijus žemes, taip susikūrė antroji Šventupio gyvenvietė, nuo upės nutolusi apie 250 metrų. Štai antroje gyvenvietėje ir buvo pastatyta sentikių cerkvė. Nepatiko kažkam cerkvės varpų skambesiai, barzdotų ir skarotų sentikių susibūrimai per šventes ir įvyko baisus dalykas – gaisras. Jis prasidėjo nuo cerkvės, kadangi buvo padegta naktį, o namai mediniai ir visas, kupeta stūksojęs, sentikių kaimelis supleškėjo. Dar ilgai buvusios cerkvės rūsyje rasdavo ornamentuotų, glazūruotų molinių plokščių. Rūsysis liko žemės sklype, priklausančiam Vyžintui, kuriame jis pasistatė klojimą. Po gaisro Šventupyje tik kapinaitės tepaliko, dar ir dabar per Sekmines susirenka sentikiai, už čia palaidotus meldžiasi, retais susitikimais džiaugiasi.

Po gaisro buvo kuriama jau trečioji kaimo gyvenvietė, kuri išlikusi iki šių dienų. Tačiau gyvenimas nestovėjo vietoje – 1910 m. pagal Stolypino reformą kaimas buvo išdalytas į vienkiemius-viensėdžius. Pačiame kaime liko tik 6 ūkininkai, kuriems ir paliktas valakas žemės. Išsikėlusiems į galulaukes, valakas buvo padidintas keliais hektarais, rėžių sistema buvo panaikinta. Šeimos būdavo gausios, žemės visiems ir po nedidelį lopinėlį nepakako, tad rusai uoliai dirbo sunkiausius darbus – kirto mišką, kasė griovius, rankiniais pjūklais pjovė lentas, gamino ratus, kubilus, lenkė lankus, skaldė ir tašė akmenis. Neapsieita kaime ir be nuotykių. 1905 m. Rusijoje buvo revoliucinės nuotakos, reikalaujama pagerinti sąlygas darbininkams. Ten juos vadino socialistais, kaime paprasčiau – cicilikais. Šventupio kaime pas vieną ūkininką tarnavo samdiny, vadinamas bernas, pas kitą – pusbernis. Abudu pasivadino cicilikais ir ėjo gerinti svieto. Vieną naktį pasibeldė į šalia esančios Žaliosios kaime karčemos duris, priklausančias žydui. Žydas iš už durų klausia:

- Kas čia?
- Mes cicilikai, svieto gerintojai, daryk duris.
- Kam atidaryt? Aš tave girdžiu, tu mane girdi ir galim kalbėt.
- Pas tave tarnauja tarnaitė?

– Tarnauja.

– Tai klausyk: ją kelti ne anksčiau kaip 5 valandą ryto. Pusryčiams turi būti blynai su bulviniu padažu, pietums viralas uždarytas (su riebalais). Per savaitę duoti penkis kartus mėsos, vakarienei – zacirka užbalinta.

– Ui, jeigu taip reikia, tai taip ir bus, – atsakė žydas.

Paskatinti tokios sėkmės, nuėjo cicilikai pas ūkininką, pas kurį tarnavo bernas. Įtūžęs ūkininkas, kad cicilikai neduoda naktį ramiai miegoti ir dar kelia kvailus reikalavimus, apkūlė juos nasčiais. Išsiveidę cicilikai skolingi neliko – išdaužė ūkininko namų langus. Kitą dieną ūkininkas nuvažiavo į Vyžuonas ir atsivežė urėdą. Urėdas apskaičiavo nuostolius ir pasirodo, kad padaryta žala (stiklas tada buvo brangus) tokia, koks pusbernio atlyginimas tarnaujant visus metus. Urėdas prisakė pusbernio šeimininkui mokėti ne pusberniui, o ūkininkui, kurio buvo išdaužyti langai. Sužinojęs apie tai, pusbernio tėvas, nors ir būdamas invalidas, ramentais gerokai aptalžė sūnų, taip žiauriai nuslopindamas revoliucines idėjas ir cicilikų judėjimą Šventupyje.

Kalbant apie Šventupio kaimą, negalima nepaminėti šalia esančio (maždaug už 200 m) Žaliosios kaimo, kadangi kaimai tarpiai susieti įvairiausiais ryšiais. Kaimas nedidelis – buvo 11 sodybų ir apie 50 gyventojų. Tačiau Žaliojoje buvo malūnas, įvairių prekių parduotuvė, ten buvo paštas ir gyveno felčeris Kilius, pas kurį susirgus kreipdavosi pirmiausiai. Žaliosios kaimo pavadinimas kilęs nuo karčiamos, kurios durys buvo nudažytos žaliais dažais. Karčemą prieš Pirmąjį pasaulinį karą laikė žydas. Kadangi Šventupio vyrai per dažnai lankydavosi karčemoje, tai kaip pasakoja seni žmonės, kaimo moterys slapta karčemą padegė ir daugiau ji neatsidarė. Praėjus karo negandoms, Nepriklausomybės kovoms, krašto gyvenimas stabilizavosi. Šventupio kaimas didėjo, plėtėsi, 1923 m. kaime jau buvo 39 sodybos – 196 gyventojai, nemenka dalis jų – rusų tautybės – „starovierai“.

Nepriklausomoje Lietuvoje 1926 m. buvo įgyvendinta dar viena žemės reforma – atvykęs „kamarnikas“ (taip vadinamas matininkas) paskirstė žemę. Tiems, kurie neturėjo natūralių pievų ar gyveno vienkiemiuose, Šventosios upės kilpoje paskyrė plotus. Aišku, buvo ir nepatenkintų, kažkam atiteko ir nederlingos, smėlingos žemės plotai, tačiau su tuo jau norom nenorom reikėjo taikytis. Buvo paskirti ir plotai žvyru, moliui kasti, kritusių gyvulių laidojimui. Reikia pažymėti, kad vis tik tarpukario Lietuvoje kaimo žmonės gyveno ramiai, taikiai, niekas nerakindavo savo namų. Buvo ir naujovių – krašto kelyje, Utena–Kupiškis per Šventąją, ties Žaliosios kaimu 1938–1939 m. buvo pastatytas 54 m ilgio ir 8 m pločio gelžbetoninis tiltas. Tiltą statyboje dalyvavo daug meistrų iš aplinkinių kaimų, todėl tai buvo ne tik gera žinia vietiniams, bet ir papildomas uždarbis.

Prasidėjus pirmajai 1940 m. okupacijai, Vyžuonų valsčiuje buvo daug simpatizuojančių sovietų Rusijai ir ne tik tarp žydų. Dauguma, kurie mokėjo rusų kalbą, greit pritapo prie sovietų okupantų – tapo vedėjais, instruktoriais, dirbo kitose struktūrose. Buvo net įstojusių į komjaunimą, tarp tokių – Kėblys Bronius-Ūsas, vėliau tapęs partizanu, Aušro būrio ir Beržo kuopos vadas, g. 1919 m., iš Galelių k., žuvo 1949 07 01 Narkiškio vnk.; Kvyklys Jonas – partizanas, g. 1924 m., žuvo Vyžuonose 1945 05 12, prie Balčio ežero; iš Šventupio buvo toks Jegoras Zubovas.

Prasidėjus karui, Šventupyje irgi susidarė partizanų grupė – jie rinkosi pas Zabarkų

Joną. Sukilėliai budėjo keliuose, saugojo tiltus per Šventąją ir Vyžuoną, nuginkluodavo pakrikusius raudonarmiečių grupes ir pavienius karius... Vyžuonose sukilėliams vadovavo mokytojas Juozas Marcinkevičius, tas grupes buvo sujungęs į kuopą. Štabo viršininku buvo paskirtas iš bolševikinio 29 korpuso pabėgęs Kazys Tuskenis. Štabe dirbo patyrę policininkai Antanas Eimutis ir Petras Kazickas. Daug kur žmonės patys rodė iniciatyvą. Stasys Kažukauskas, Vincas Kažukauskas, Vincas, Juozas ir Jonas Juzelskiai 1941 m. nuginklavo 5 raudonarmiečius bei suėmė ir sušaudė Jevdokimą Zubovą ir jo sūnų komjaunuolį Jegorą Zubovą. Antanas Žvirblis (g. 1907 m.) iš Šventupio kaimo savo iniciatyva nuginklavo 6 raudonarmiečius, po to atvarė dar 13 rusų kareivių. Ne viskas taip sklandžiai vyko – kartais kareiviai pasipriešindavo. Štai Juozas Radzevičius (g. 1906 m.) iš Varkujų kaimo Šventupyje mėgino sulaikyti 8 raudonarmiečius, tačiau kilus susišaudymui, sukilėlis Napalys Juška buvo nušautas, Juozas Radzevičius ir dar du partizanai bei vienas raudonarmietis sužeisti. Kiti kareiviai pabėgo. Rusų kalbą gerai mokėjęs sentikis Aleksas Verslovas iš Vainiūnų kaimo sulaikė ir prikalbino pasiduoti net 60 raudonarmiečių. Susirėmimuose su raudonarmiečiais, be jau minėto Napalio Juškos, dar žuvo Stasys Danauskas, Stasys Juozelskis, Juozapas Kutka, Antanas Marganavičius, Petras Vasarevičius, buvo sužeisti – Domas Jakštonis, Jonas Vaiginis.

Šventupio kaimui liko ir juoda dėmė – keturi jo vyrai dalyvavo šaudant žydus. Vyžuonose tuo metu gyveno 49 žydų šeimos. 1941 m. rugpjūčio vienos dienos popietę dalis žydų buvo suvaryti į Kažukausko Juozo klotimą, o daiktus liepė palikti, nes jie čia bus neva apnakvindinti. Po kokių dviejų valandų pasigirdo šūvių papliūpos. Vakare jau žmonės kalbėjo, kad Vyžuonų miestelio žydai buvo suskirstyti į dvi grupes – vienus sušaudė Janonių miške, pakeliui į Janonių dvarą, kitą grupę – Vilkabrukių miške, upelio, kuris vadinasi Krioklys, slėnyje.

Po sušaudymo žydšaudžiai išvarė Žaliosios kaimo vietinius rusus, kad lavonus užkastų. Daiktus išsidalijo budeliai. Moterų ir vaikų klyksmas, ašaros, maldavimai paleisti, pasmerktųjų prakeiskimai lydėjo žudikus ne tik prie šaudymo duobių. Juos smerkė kaimynai, giminės, kunigai. Vyžuonų kunigas Ignas Ragauskas 1941-ųjų liepos mėnesio vidury mišių metu kreipėsi į dalyvavusius vietos žydų žudynėse: „Broliai, lietuviai! Ką jūs darote? Skęstate nekaltų žmonių kraujo balose. Ateinate melstis, tačiau kodėl nesilaikote įsakymo – nežudyk! Jūs paminate pagrindinius žmonių įstatymus! Kviečiu jus sustoti!“. Dėl tokio viešo pasisakymo ir dėl to, kad buvo priglaudęs ir slėpė kelias žydes, dvasininkas buvo įskųstas, suimtas ir įkalintas Utenos kalėjime. 1941 m. rugpjūčio 7 d. Rašės miške šalia Utenos buvo sušaudytas kartu su žydais už viešą žydų žudynėse dalyvavusių lietuvių pasmerkimą. Palaidotas bendroje holokausto aukų kapavietėje. 1944 m. lapkritį palaikai buvo ekshumuoti ir perlaidoti Utenos senosiose kapinėse. Kapą ženklina geležinis kryžius su skardos lentele ir įrašu: „A+A / Kunigas Ignas / Ragauskas / 1891–1941 / Tragiškai žuvęs.“ Kunigo I. Ragausko pavardė ir gimimo bei mirties metai iškalti ir Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčios šventoriuje kunigų memoriale. I. Ragauskas apdovanotas Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi (po mirties, 2015 m.).

1941 m. gruodžio mėn. ūkininkams buvo dalijami vokiečių paimti rusų karo belaisviai. Belaisviai buvo atvežti į turgaus aikštę ir kiekvienas ūkininkas laisvai galėjo pasirinkti. Ūkininkai belaisvius ėmė ne tikėdamiesi kokios nors naudos, o norėdami jiems

padėti. Sekmadieniais belaisviai susirinkdavo pas kurį nors ūkininką ir dainuodavo ilgesingas rusiškas dainas. Pas Antaną Vyžintą buvęs belaisvis Ivanas stebino savo darbštumu, kruopštumu ir sąžiningumu, jis prižiūrėjo nemenką ūkį – šėrė ir melžė 6 karves, šėrė 3 arklius, 4 kiaules, 3 avis ir 2 telyčias, pasikūrendavo krosnį ir pasigamindavo valgyt. Kada belaisviai atsigavo, pasveiko, buvo įsakyta visus belaisvius suvežti į Uteną ir jie paskui buvo išvežti į Vokietiją darbams. Vokiečių okupacijos metais buvo uždėtos duoklės: nuo karvės per metus reikėjo duoti 400 kg pieno, grūdų ir mėsos. Dauguma žmonių kaime buvo sotūs, nes užrašydavo tik dalį turimų gyvulių. Aišku, tai priklausė ir nuo vietinės valdžios – seniūnų, policijos valdininkų, o Šventupio policijos viršininku tuo metu buvo Kažukauskas Jonas. Kaip žmonės pasakojo, dėl neaiškos karo baigties, niekas nieko nestatė, nieko nekūrė, o iš neturėjimo ką veikti, varė „samagoną“ ir gėrė, o gėrė visi – jauni ir seni. 1944 m. pavasarį generolui Plechavičiui kuriant vietinę rinktinę, į ją buvo įstoję ir keli Šventupio kaimo gyventojai, o Bronius Žvirblis gegužės 6 d. žuvo kovoje su Armija Krajova, palaidotas Vyžuonose.

Kuo gi šis kaimas toks svarbus sentikių istorijoje? Nebuvo iš to kaimo garsių mokslininkų, aktorių ar visuomenės veikėjų. Tai buvo paprasti žmonės, kurie šventai laikėsi savo tikėjimo, gyveno pagal nusistovėjusius bendruomenėje papročius. To kaimo kapinaitėse palaidoti ir mūsų proseneliai. Kažkada močiutė Feodora rodė dėdei Kirilui jų kapus. Mirę jie seniai, dar prieš karą, tačiau užmiršo ir jis tąką. Pasirinkę ši kaimą gyvenimui daugiau kaip prieš 200 metų, jos nariai bandė čia įsitvirtinti, sukurti normalias sąlygas gyvenimui ir darbui. Viskas buvo daroma vardan tikėjimo. Deja, niekas nenorėjo gilintis į tikėjimo „atskalūnų“ problemas, visais laikais blaškomi, terorizuojami, kartais net žudomi taip ir liko „svetimi tarp savų – savi tarp svetimų“. Tame kaime liko vienintelė iš sentikių – senutė Irina, kiti gi išblaškyti po visą pasaulį. Istorija moko, kaip svarbu yra sugyventi su kaimynais, būti tolerantiškiems, kaip sako patarlė: „Geras kaimynas ir už giminę artimesnis“.

Šventupio apylinkėse pokariu irgi buvo daug kraujo pralietą, visur kaimynų dalyvauta arba pašnibždėta, paprašyta. 1944 m. vasarą, sugrįžus sovietams, prasidėjo „baltųjų“ (vokiečių okupacijos laikotarpio – R. K.) partizanų areštai. Daugelis pradėjo slapstytis, jungėsi į partizanų grupes. Viena tokia grupė 1944 10 20 vakarą brovėsi į Antano Gražio vykdomojo komiteto pirmininko namus Palipšės k. (prie Debeikių). Pastarasis neišsigando 5 užpuolikų ir, turėdamas automatą, pradėjo šaudyti. Tada buvo nušautas Juozelskis Vincas, g. 1902 m., iš Šventupio k., 1941 m. sukilimo dalyvis, dar du sužeidus, kiti atsitraukė.

Juozelskis Domas, 21 m. – nevedęs, slapstėsi nuo sovietų kariuomenės ir 1944 12 14 Šventupio kaime buvo nušautas. 1945 m. vasario 17 d. naktį partizanai šampalais sumušė Jevasią Zubovą už tai, kad liudijo byloje dėl Stasio Podkačimo (Paskočimo?) žydų naikinimo karo pradžioje. J. Zubovos vyras ir jos sūnus komjaunuolis 1941 m. sušaudyti partizanų. Žaliosios kaime vyrai buvo suorganizavę 6 ginkluotų vyrų grupę, kuri, būdama kareivinėse, turėjo saugoti kaimą. 1945 m. lapkričio 2 d. nakties metu grupė partizanų atėjo į kareivines ir sušaudė 3 tos grupės narius: Vaiginį Petrą, Domo, 44 m., Purkiną Akimpą, Karpo, 28 m., Zubovą Gauriką, Rudokimo, 14 m. ir paėmė visų ginklus. Čekistai aiškino, jog ginkluoti aktyvistai nesipriešino todėl, kad su partizanais

buvo susitaręs grupės vyresnysis J. Skardžius, kurio nurodymu sargybos poste stovėjo su juo bendradarbiavęs Žvirblis. Abu su partizaniais išėjo į mišką. Atvykęs iš Utenos NKVD viršininkas Česnokovas to nepaliko be atsako – suplanuota karinė-čekistinė operacija, atliktas Žaliosios miško košimas. Jos metu 1945 11 06 Skardžius Jonas, gimęs Žaliojoje, priklausė Vilkų būriui, žuvo Žaliamišky su k. Vanagu ir dar 4 partizaniais. Užkastas pušyne, prie Svėdasų koplytėlės.

Apie patriotizmą be pompastikos, paprastai...

Šventupio kaime gyveno du broliai Žvirbliai – Kazys ir Povilas. Tai buvo neturtinčiausi kaimo gyventojai, turėjo tik po pusę hektaro žemės ir po grytelę. Kazys Žvirblis gyveno dūminėje grytelėje. Ją kūrenant, dūmai kildavo į pastogę ir per plyšius išeidavo į aplinką. Vietoje grindų buvo plūkto molio asla. Šeimoje augo 3 sūnūs: Antanas, Bronius ir Jonukas. Motina mirė tik pagimdžiusi Jonuką. Kaimo žmonės k. Žvirblio namą buvo praminę „Baltaisiais rūmais“. Tas, turėdamas humoro jausmą, dėl to neapyko. Buvo darbštus, ramus, sąžiningas ir susitakęs su tokia buitimi.

Kadangi kaime darbai būdavo sezoniniai, tai žiemos metu darbų tekdavo pasieškoti toliau. Dirbdavo malūne Debeikiuose, o tai 9 km, todėl namo grįždavo tik savaitgaliais. Vaikai tvarkėsi vieni. Baigę Šventupio pradžios mokyklos keturias klases, Antanas ir Bronius eidavo pas ūkininkus ganyti karvių. 1944 m. Bronius, įstojęs į generolo Plechavičiaus vietinę rinktinę, gegužės 6 d. žuvo kovoje su Armija Krajova. Sugrįžus sovietams, Kazys su sūnumi Antanu išėjo į partizanus – priklausė Liūto rinktinės Aro ir Šmėklos būriams. Kazys pasirinko *Radvilos* slapyvardį, Antanas – *Bartuko*.

Partizaninio judėjimo pradžioje, ypač 1944–1945 m., kovotojai gan dažnai pereidavo iš vieno būrio į kitą. Jiems daug kartų teko kovoti su sribais ir sovietinės kariuomenės daliniais – naikinti išdavikus. Antanas, nors ir būdamas ne visai sveikas, buvo su kuprele, tačiau ištverme ir drąsa nenusileisdavo kitiems vyrams. Štai tik keletas pavyzdžių: 1945 07 27 prie Vilkabrukių kaimo Šmėklos būrio partizanai suruošė pasala Vyžuonų sribams. Jos metu nušovė penkis sribus, vieną sužeidė, partizanas nei vienas nenukentejo.

1947 06 24 kareiviams netikėtai užpuolus partizanų stovyklą Žaliamiškyje (dėl kariuomenės vykdytų miškų košimų, Šmėklos būrio partizanai buvo atsitraukę apie 20 km nuo savo bunkerių), A. Žvirblis, pasiėmęs kulkosvaidį, dengė partizanų atsitraukimą. Po jo šaudymo nė vienas partizanas nebežuvo, visi suspėjo išbėgti, nes taiklia kulkosvaidžio ugnimi neleido kareiviams pajudėti. Tačiau, mūšio lauke liko 6 nušauti partizanai.

Po kiek laiko būrį pasivijo ir pats A. Žvirblis kulkosvaidžiu nešinas. Tada Teodorui Kvikliui-*Klajūnui* peršovė šlaunį, o Šmėklos būrio vado brolis Stasys Morkūnas žuvo.

1948 m. rugsėjo mėn. pradžioje Aro būrio partizanų buvo įvykdyta sėkminga operacija, Anykščių r., šalia Kalvelių kaimo, Girele vadinamame miške. Partizanai iš vakaro buvo apsistoję pas patikimą žmogų, o kitą dieną tas žmogus, suguldęs visus į vežėčias, apdėjo šieną ir nuvežė iki miškelio. Tam miškely šešiese – *Alksnis*, *Rytas*, *Ažuolas*, *Vanagas*, *Klajūnas* ir A. Žvirblis-*Bartukas* įsitaisė pasaloje. Privažiavus mašinai, pradėjo šaudyti į mašinos ratus ir variklį, bet atšokusi kulka kliudė ir žmogų, žuvo aukštas pareigas einantis Anykščių rajono finansų darbuotojas. Kasininkė su vairuotoju buvo paleisti,

mašina sudeginta, partizanai paėmė virš 70 000 rublių. Aišku, kad to sovietų valdžia pakęsti negalėjo. Prasidėjo kariuomenės ir čekistų siautimas.

Aro būrio partizanų keli bunkeriai buvo įrengti Janonių miške, tarp Varkujų ir Šventupio kaimų. Bunkeriuose sėdėdavo po šešis, kituose buvo po keturis, po penkis. Vieni turėjo išsikasę bunkeruką po šaknimis (tokius bunkerius vadino raustiniais: paprastai iškasamas šulinėlis ir iš jo rausiamas urvas į šoną po šaknimis). Tokiame tikrai būdavo liūdna – žemės iš viršaus krenta, vanduo bėga ant galvų, o į viršų išeiti negalima. Pamiškėje gyveno žmogus, be kurio žinios į paviršių niekada nelįsdavo, todėl kariuomenė šių bunkerių ir nerado.

Kelis kartus kariuomenė gan stipriai siautė Janonių miškelį, o būryje buvo apie 18 vyrų, tačiau viskas baigėsi laimingai. Kartą pasitaikė stipri perkūnija, lietus pylė kaip iš kibiro, perlijo net bunkerį, visi šlapi sėdėjo po žeme. Gal todėl ne vienam dėl to pakriko nervai. Nuolatinė įtampa, baimė, stresinės situacijos, antisanitarinės sąlygos...

Slapstymasis drėgnuose ir tamsiuose bunkeriuose kartais būdavo baisesnis už kalėjimą. Gyvenimą trumpino ir nenormali mityba, ligos, sužeidimai. Tai atsiliepė ir jaunojo Antano Žvirblio (g. 1923 m.) sveikatai, o jis jau sirgo kaulų džiova, todėl buvo būtinas gydymas stacionare.

1949 m. pradžioje Teodoras Kvyklys-Klajūnas išrūpino dokumentus *Bartukui* svetimu vardu, o į Vilnių nuvežė mašina toks Niaura iš Varkujų kaimo su kitu kaimynu. Vėliau buvo pranešta, kad A. Žvirblis-Bartukas, teturėdamas 26 metus, ligoninėje mirė.

Už protą ir drąsą buvo gerbiamas ir partizanas Kazys Žvirblis-Radvila, su jo nuomone skaitėsi partizanų vadai. Be to, jis mokėjo labai gražiai kaligrafiškai rašyti, net mokėjo spausdinti rašomąją mašinėlę. Kadangi dar ir labai gražius eilėraščius kurdavo, tai jis tuo rašymu dažniausiai ir užsiimdavo.

1949 10 04 prie Vilkabrukių kaimo *Radvila* pateko į kareivių pasalą ir žuvo kartu su Juozu Pelioniu-Šturmu ir Šmėklos būrio vadu Antanu Grižu-Liepsna. Kazio Žvirblio sūnus Jonas 12 m. buvo ištremtas į Sibirą, ten jį įsivaikino rusų šeima, vėliau vedė rusę moterį, turi du vaikus. Kazio Žvirblio brolis – Povilas Žvirblis, 44 m., buvo visų amatų meistras – geras stalius, akmenskaldys, mūrininkas, kadangi kaime tokių darbų nebuvo, gyveno skurdžiai. Sugrįžus sovietams, valsčiaus valdžia prikalbėjo būti seniūnu. Buvo nepiktybinis, formaliai vykdė valdžios nurodymus, tačiau 1945 06 15 partizanų buvo nužudytas Janonių miške. Liko 2 mažametės dukros ir dar mažas sūnus.

Vėliau žmona persikėlė su šeima į Vyžuonas. 1947 04 06 *Klajūnas*, *Vanagas* ir Šmėklos būrio partizanai gretimame Bėdžių kaime sušaudė rusų sentikių šeimą, nes Šventupio gyventojas Antanas Žvirblis, tada jau partizanas – *Bartukas*, turėjo ant jų pyktį. Iš vietinių pasakojimų, rado juos visus nušautus gulinčius pataluose („na poduškach“). Prieš tai, tėvas pamatęs ateinančius „miškinius“, nustūmė mažąjį Ignacijų papečkin. Pastarasis buvo nors ir 17 metų, bet neaukštas, smulkaus kūno sudėjimo. Palindęs po plačia rusiška krosnim, dar prisidengė malkomis. Partizanas, pasišvietęs rankiniu prožektoriumi, jo nepastebėjo, todėl ir liko gyvas.

Tą vakarą buvo nušauti: Stanislavovas Andronas, Silantjevo, 70 m. amž., iš Bėdžių k. (stalius), Stanislavova Irina, Vasilijaus, 55 m. amž., Stanislavova Jevgenija, Andrijono, 29 m. amž., Stanislavova Feodora, Andrijono, 25 m. amž. Tačiau tuo sentikių bėdos

dar nesibaigė: 1949 08 16 d. vėl vakarą Šmėklos būrio partizanai brovėsi į J. Zubovos namus, tačiau tąsyk moterys buvo ryžtingos – užsisklendė ir durų nedarė. Partizanai nesiceremonijo – įmetė į namo vidų granatą. Jai sprogus, žuvo Zubova Urbonienė, 23 m. amž.; Zubova Jakaterina, 46 m. amž.; Zubova Stepanija, 35 m. amž.; Zubovaitė Kazė, 40 m. amž.; Urbonaitė Danguolė, Juozo, g. 1946 04 04; Ašurko Nikolajus, g. 1948 09 06; Sužeistos: Zubova Jekaterina, Jevdokimo, 30 m. amž., ir Zubova Jevasia, Michailo, 52 m. amž. Dar viena moteris buvo sunkiai sužeista, kadangi kaimo vyrai bijojo suteikti jai pagalbą, tai Juzelskienė arkliniu vėžimu nuvežė moterį į Utenos ligoninę.

Po daugelio metų tos moters anūkas atvažiavo iš Vilniaus ir padėjo moteriai už išgelbėtą gyvybę. Kai namas baigė degti, netoliese, šalia gėlyno suguldyti tarsi parodai tenai gyvenusių 4 moterų ir 2 vaikų lavonai. Kūnai tvarkingai aprengti, neišdaryti, matėsi tik per žolę nukrėstos rasos brydė. Prie gaisravietės žmonės kalbėjo, kad sribai vis ragino šitą šeimą keltis į Vyžuonų miestelį, bet jie nesikėlė. NKGB dokumentuose parašyta, kad tai įvykdė Šmėklos būrio partizanai, kurie 1949 10 04 žuvo prie Vilkabrukių kaimo: Juozas Pelionis, Antanas Grižas-*Liepsna* ir kartu buvęs Žvirblis Kazys-*Radvila*, g. 1905 m. Šventupio k. Tuo tarpu iš pačių partizanų aiškėja, kad granatą vis tik metė *Strausas*-Morkūnas Bronius, g. 1919 m. Kunigiškių k., Vyžuonų vlsč. Praėjus frontui, partizanaut išėjo trys broliai Morkūnai – Bronius, Jonas ir Stasys. Sesuo Emilija tapo ryšininke. Bronius partizanavo Vyžuonų ir Užpalių apylinkėse. Buvo Šmėklos būrio vadas. Bunkeris, buvęs Kušlių miške (prie Kėpių k., Užpalių vlsč.), buvo išduotas, gal tai likimo ironija, tačiau juos įskundė sentikis Gladkinas iš Gyliškių kaimo ir 1951 04 12 jame žuvo B. Morkūnas, Gasparas Baronas, Ferdinandas Mikėnas ir Zosė Tylaitė. Pavyko pabėgti tik Antanui Morkūnui-*Jaunučiui*.

Panaudota literatūra: R. Kaunietis „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ II dalis, 2 knyga; B. Juodzevičius „Dejavo žemė ir žmonės“; „Laisvės kaina“; „Vyžuonos: kraštas ir žmonės“;

LYA, f. K-41, ap.1, b. 1791; LYA, f. K-11, ap.1, b.4082.

Bunkeriai

2017 m. Partizanai buvo įrengę dešimtis bunkerių, tačiau šiandien dauguma tai tiesiog miškuose likusios nelabai ryškios duobės. Buvusios slėptuvės nepažymėtos jokiais ženklais, kartais net vietiniai gyventojai nežino jų buvimo vietos ar istorijos. Užtikus tokį bunkerį, negali nesižavėti partizanų praktiškumu pagal įrengimo vietą – netoli gyvenviečių, bet tuo pačiu ir nuošalios vietos, o tai greitas susisiekimas su ryšininkais, apsirūpinimas maistu ir vandeniu. Be to, slėptuvės įrengiamos sausose vietose taip, kad puikiai susilieja su gamta, jas sunkiai surasdavo net paruošti enkavedistai, ir prie viso to, viduje dar įrengiami pečiukai, tualetai ir išvedami ortakiai. Dėkui draugams (nuoširdus ačiū Rimui Kunigėliui), su kurių pagalba Utenos r., Kušlių miške aptikau partizanų bunkerį. 1951 04 12 šiame bunkeryje žuvo Liūto rinktinės partizanai – Bronius Morkūnas-*Strausas*, g. 1919 m. Kunigiškių k., Vyžuonų vlsč., buvo Šmėklos būrio vadas, kartu žuvo Gasparas Baronas, Ferdinandas Mikėnas-*Ežys* ir Zosė Tylaitė-*Gulbė*. Pavyko pabėgti tik Antanui Morkūnui-*Jaunučiui*.

Kas į bylą nesudėta... Apie Trumbatiškio geležinkelį...

Čia koordinatės plus minus 5–10 metrų, kadangi likę tik stoties pastatų pamatiniai akmenys

GPS 55 30'47.7"N 25 24'29.3" E

Trumbatiškio kaimas įsikūręs į šiaurę nuo buvusios siaurojo geležinkelio Panevėžys–Utena linijos. Ribojasi su Katlėriškių, Ivonių, Kilėvos ir Gaidamiškių kaimais, Surdegio viensėdžiu. Šiauriniu kaimo pakraščiu teka upelis Kilėva – Aknystos kairysis intakas. Šalia Trumbatiškio kaimo 1952 m. balandį žuvo paskutiniai Vyžuonų–Debeikių krašto arba kitaip Granito rajono partizanai: Bronius Morkūnas–*Diemedis*, g. 1932 m., iš Barkuškių kaimo; Bronius Mozūra–*Kunotas*, g. 1929 m., iš Barkuškių kaimo; Vytautas Guobužas–*Viesulas*, g. 1929 m., iš Gaspariškių kaimo. Ten 1952 04 29, dabar jau prie apleistos, krūmynais apaugusios geležinkelio stoties, ant perono buvo paguldyti jų kūnai. Ši trijulė, nuolat persekiojama, tikėjosi sulaukti sužaliuojant miškus, tuomet būtų buvę lengviau slėptis bei išgyventi. Tačiau MGB agentei *Liepai* nurodžius, sovietams pavyko susekti, kur slapstosi partizanai. Daugiau negu du šimtai sovietinių kareivių ir skrebių apsupo nemažą miško plotą tarp Dobilynės ir Trumbatiškio. Pasitelkė ir pėdsekius šunis, kurie netrukus surado pėdsakus. Kaip pasakojo vietiniai gyventojai, iš Trumbatiškio kaimo gyventojų pasiskolinę patalynę, partizanai miegojo Dobilynės miškelyje, nes bunkerio jau neturėjo. Prasidėjus miško košimui, *Viesulas*, ginkluotas vien pistoletu, bėgo Gaidamiškių miško link, bet enkavedistas jį raitas pasitiko iš priešingos pusės – partizanas žuvo. *Diemedis* žuvo prieš Trumbatiškį, prie geležinkelio, *Kunotas* pašautas, nespėjęs pasiekti miško. Žmogus girdė arklius, *Kunotas* dar sušukęs: „Dėde, gelbėk!“, bet valstietis jau nieko nebegalėjęs padėti, sužeistas *Kunotas* nuo pervazos nuvirto į krūmus. Jį puolė šuo, jis šunį nušauna. Kai jį atitempė į peroną, buvo dar gyvas. Čekistai buvo įsiutę, kad nušovė šunį, tai jį mėtė aukštyn, badė durtuvais. Tačiau tai ne vienintelis įvykis su partizanais, kuriuos mena Trumbatiškio gyventojai.

1945 11 23 apie 23.00 val. 12 partizanų, apsirengusių Lietuvos karininkų uniformomis, užpuolė Trumbatiškio (dabar Anykščių r.) geležinkelio stotelę. Iškart buvo nugincluotas sargybinis, iš kurio atimtas rusiškas šautuvas. Kiti pakeltomis rankomis buvo apieškoti. Nutraukę telefono laidus, stoties viršininkui liepė atrakinti seifą. Ten rado tik pažymą ir maisto korteles geležinkelio darbuotojams gruodžio mėnesiui. Visa tai sunaikinę, nuėjo prie ant bėgių stovinčio vagono-parduotuvės. Viduje esančiam pardavėjui Bykovui liepė atidaryti duris, tačiau tas nepakluso. Tada, trims partizanams iš automatų paleidus trumpas serijas vagono pusėn, durys atsidarė. Susikrovę į dvi pastotes sovietiniam aktyvui bei kareiviams skirtų prekių: 300 kg miltų, 110 kg cukraus, 100 kg druskos, 12 kg sausainių, 170 gabalų muilo, 2200 pakelių degtukų, 8000 červoncų ir kt., partizanai pasitraukė.

Iš Debeikių atvykusiems milicininkams ir kareivių garnizonui nieko surasti nepavyko.

Iš Aušros būrio ataskaitos matyti, jog šioje žaibiškai atliktoje operacijoje dalyvavo *Šaulys*, *Miškinis*, *Kirvis*, *Sakalas*, *Uosis*. Vadovavo *Kirvis*. Kiti partizanai nepaminti.

Jau nuo 1944 m. rugpjūčio Lietuvoje veikė NKGB geležinkelio valdybos Panevėžio

stoties poskyris. Pastarasis užsiėmė geležinkelio ruožuose kontržvalgyba, antisovietinio pasipriešinimo dalyvių areštais. Todėl ir šiam įvykiui ištirti iš Panevėžio atvyko NKGB operatyvininkas j. ltn. Kuzavenko. Nereikia apsigauti, dėl saugumo j. leitenanto, tai nebuvo visiškai naujokas, jo laipsnis buvo tolygus kariuomenės kapitonui. Jis išmanė savo darbą, buvo nuožmus čekistas. Susipažinęs su įvykio aplinkybėmis, apklausė geležinkelio stotelėje dirbančius darbuotojus, aplinkinių kaimų žmones. Po kelių dienų įtempto darbo sužinojo, jog šiame išpuolyje dalyvavo vietiniams nepažįstami partizanai, tačiau vienas iš jų buvo ir Trumbatiškio gyventojas – Kairys Antanas, kuris vadovavo savo „gaujai“.

A. Z. p a s t a b a : Kairys Antanas-*Tigras*, g. 1918 m., buvęs šaulys, tėvai buvo Trumbatiškio dvaro savininkai. Okupaciją pradžioje studijavo Vilniaus universitete ekonomiką. Universitetą uždarius (1943 m.), dirbo Švenčionėlių prekybos mokyklos, paskui Vilniaus ekonomikos mokyklos dėstytoju. 1944 m. rudenį pradėjo slapstytis, tapo partizanu.

Tąsyk, daugiau nieko nepešęs, tačiau Trumbatiškyje jau palikęs užverbuotą agentą, Kuzavenko grįžo į Panevėžį. Tačiau enkavedistų automatrixa vis dažniau ir dažniau pasirodo Trumbatiškyje, toliau intensyviai buvo ieškoma partizanų, rėmėjų, paties A. Kairio. Netrukus buvo gauta informacija apie vieną atvykėlį iš Žemaitijos, gyvenantį pas giminaičius, atvirai keikiantį sovietų valdžią, kartais kažkur išvykstantį ir atsivežantį kažkokius ryšulius. Kuzavenko sulauko tą atvykėlį iš Žemaitijos. Štai tada ir paaiškėjo, kad atvykėlis, prisistatantis Stankumi Ignu, visai ne Stankus, o besislapstantis Zavadskas Stasys, Alekso, g. 1914 m., buvęs šaulys, Lietuvos kariuomenės karininkas. 1941 m., prasidėjus karui, kolaboravęs su naciais, lapkričio mėn. buvęs paskirtas Telšių kalėjimo viršininku. Vokiečiams traukiantis, Šiaulių apskrityje suorganizavęs partizanų būrį ir jam vadovavęs. Po karinės operacijos, 1944 m. gruodį, būrys buvo išblaškytas. Vėliau jis, įsigijęs suklastotus dokumentus ir atvykęs į Trumbatiškį, gyveno pas giminaitį J. Mikalauską. Buvo užmezgęs ryšius su būrio vadu A. Kairiu, kitais pagrindžio dalyviais, gaudavo laikraštėlių „Aukštaičių kova“. Stankui-Zavadskui, pradėjus duoti parodymus, suimti partizanų rėmėjai Jonas Mikalauskas, Edmundas Raginis, Bronius Sklierius.

Tačiau Kuzavenko ties tuo nesustojo, toliau ieškojo partizanų vado A. Kairio. Iš agento sužinojęs, kad pas Juozą Zabulionį, g. 1898 m., gyv. Surdegio kaime, buvo bunkeris, 1946 02 14 jį suėmė. Galima tik spėlioti, kas vyko su J. Zabulioniu apklausų metu. Pradžioje jis sakė, kad jokių „banditų“ nežino ir niekam nepadeda. Tačiau tardytojas teigė, kad jiems yra žinoma, jog Zabulionio namuose yra įrengtas bunkeris, kuriame slapstėsi sūnus Jonas, „gaujos“ vadeiva Kairys ir kiti. Vėliau jau Zabulionis neprieštaravo ir patvirtino, kad tikrai pas jį namuose yra bunkeris, kuriame slapstėsi įvardyti asmenys. Bunkeris įrengtas 1945 m. rudenį, apie 500 m atstumu nuo jo namų. Dabar šie asmenys slapstosi kitame bunkeryje – pas Jakštonienę Marijoną, Kileviškių kaime, tai 1,5 km atstumu nuo Trumbatiškio. Bunkeris įrengtas klojime, o įėjimą jis gali parodyti.

Apklauskos protokole valandos nenurodytos, tačiau šią egzekuciją J. Zabulioniui reikėjo ištverti ne vieną dieną. 1946 02 25 kareiviai, apsupę M. Jakštonienės sodybą, surado net du bunkerius: vieną dūminėje trobelėje po grindimis, kitą kieme. Tada, nuėjus prie klojimo, tėvas pašaukė sūnų Joną: „Jonuk, išlįsk“. Iš bunkerio išlindusius Antaną

Jakštonį ir Zabulionio sūnų Joną kareiviai pradėjo kratyti. Jonas, ištrūkęs iš kareivių, vienmarškinis, dar nubėgo apie 300 metrų, bet buvo nušautas tėvo akyse.

Surašytame 1946 m. vasario 25 d. akte matome, kad Trumbatiškio geležinkelio stoties rajone, Kileviškių kaime aptiktame bunkeryje norėta paimti gyvus ten besislapstančius. Vitonis Ignas ir Radzevičius Kazys susisprogdino granata, o Zabulionis Jonas bandė pabėgti, tačiau buvo iš pistoleto nušautas NKVD seržanto Aninkejevo. Nušautuosius atpažino dalyvaujantys: Jakštonis Juozas, g. 1928 m., iš Kileviškių k., sulaikytas „banditas“; Zabulionis Juozas, g. 1889 m. Dusynių k. Vyžuonų vlsč., suimtas kaip bendrininkas; Jakštonienė Marijona, g. 1895 m., gyv. Kileviškių k., Leliūnų vlsč.; Jakštonis Antanas, g. 1925 m. – sulaikytas „banditas“. Sulaikymo metu paimta: šautuvas AVT Nr. 1343, šovinių 160 vnt., rusiškas karabinas su 3 šoviniais spynoje, pistoletas „Mauzer“ su 5 šoviniais, 1 granata F-1.

Aktą surašė: NKGB j. ltn. Kuzavenko, pasirašo: oper. grupės viršininkas j. ltn. Černogolovan (4 ŠB 211 NKVD ŠP) ir pirmiau išvardyti asmenys. (LYA, f. K-1, ap. 58, b. 5250/3. L. 94).

Didžiausiam Kuzavenkos nusivylimui, Antano Kairio-*Tigro* bunkeryje nebuvo. Tą dieną Stalieriškių sodžiaus valstietis Vincas Žemaitis važiavo keliuku pro M. Jakštonienės sodybą į Gečionių mišką malkų. Čia jį sustabdė sribai, sukrovė žuvusius partizanus ir liepė nuvežti į Trumbatiškį. Valstietis įsakymą įvykdė. Tris jaunų partizanų kūnus enkavedistai numetė prie geležinkelio stoties pastato. Vėliau partizanų artimieji visus tris palaidojo Kileviškių k. kapinėse.

Sulaikytas Jakštonis Antanas, Jono, g. 1925 m., gyv. Kileviškių k., pristatytas į Panevėžio NKGB, tardomas parodė (adaptuotas vertimas), jog nuo 1945 m. sausio tarnavo Leliūnų vlsč., NKVD naikintojų būryje. Tų pačių metų birželio 10 d. jis su ginklu pabėgo iš tarnybos ir įstojo į Antano Kairio partizanų būrį. Iš sribų pabėgo todėl, kad taip jam liepė motina ir brolis Juozas. Motina, būdama našlė (vyras nuskendo), viena augino tris sūnus: 20-metį Antaną, 17-os Juozą ir 15 m. Povilą. Ji vaikams kalbėjo, kad, sugrįžus senai valdžiai, juos visus „praris“ už Antano sribystę. Jeigu Antanas neatsisakys tos tarnybos, tai motina žadėjo jo neremti ir neduoti valgyti (tuo metu sribams atlyginimų nemokėjo, tik nuo 1945 m. rugsėjo 1 d. jiems pradėdama mokėti pastovius atlyginimus, kokius gaudavo kaimų milicininkai – A. Z.). Motinai pritarė ir brolis Juozas.

Motinos nerimas nebuvo be pagrindo. Partizanams stiprėjant ir vis labiau puolant okupantų valdžios struktūras, tarnyba sribuose pasidarė pavojinga. Sribai dalyvavo visose NKVD karinėse operacijose, juos naudojo dažniausiai ne kaip kovotojus, o kaip vedlius ir vertėjus. Todėl ir negailėjo partizanai nei sribų, nei jų artimųjų. Štai tik keletas pavyzdžių, kas vyko aplink Leliūnus:

1945 m. kovo 17 d. Černaučiznos kaime partizanai surengė pasalą Vyžuonų sribams. Tada buvo nušauti 8 Vyžuonų valsčiaus sribai bei du sovietiniai aktyvistai.

1945 m. kovo 21 d. Vyžuonų vlsč., Pagrundų kaime apiplėšti ir užmušti Rutkauskas Jakovas, g. 1873 m., ir jo žmona Rutkauskienė Natalija, g. 1885 m. (du sūnūs dirbo Utenos kalėjime prižiūrėtojais).

1945 m. balandžio 8 d. Skiemonių vlsč., Ažuraisčių kaime apsistojo apie 40 partizanų. Daugiausia tai buvo Medvėgalio būrio partizanai, kuriems vadovavo Petras Banė-

nas-Šalna. Kartu su jais buvo apsistojęs ir Vinco Šapokos-Valterio „skrajojantis“ būrys nuo Leliūnų, kuriame buvo apie 15 žmonių. Ankstyvą rytą namų šeimininkės pastebėjo, jog artinasi NKVD kareiviai su stribais ir perspėjo partizanus. Partizanai atsišaudydami pradėjo trauktis. Verždamiesi iš apsupimo žuvo 9 partizanai.

1945 m. balandžio 22 d. Leliūnų vlsč., Buivydų k. kautynėse su NKVD kareiviais ir stribais prie Smulkio ežero žuvo Tyla Jonas – partizanų būrio vadas kartu su dar 3 partizanais.

1945 m. balandžio 26 d. Skiemonių vlsč., prie Gurapolio kaimo du milicininkai ir 4 stribai – Giedraitis Antanas, g. 1926 m., Traškus Jonas, g. 1916 m., Matuškevičius Kazys, g. 1917 m. ir Nargėla Vladas, g. 1923 m., pateko į partizanų pasalą ir visi buvo sušaudyti.

1945 m. gegužės 11 d. gretimame Alantos vlsč., Kaniūkų k. partizanai sušaudė vyrą su žmona Ramsevičius (gali būti netiksliai pavardė – R. K.) bei Vidžiūną už tai, kad jų sūnūs buvo skrebais. Po kelių dienų, gegužės 18 d. Alantos vlsč., Spulių k. nužudytas Atkočius Alfonsas, 45 m. amž. – skrebo tėvas.

1945 m. gegužės 23 d. Leliūnų vlsč. naikintojų būrio stribas Malinauskas Pranas, g. 1921 m., su vadovybės žinia (dėl suaktyvėjusių partizanų veiksmų stribai nuo gegužės mėn. buvo apgyvendinti kareivinėse) išvyko į Stabulankių kaimą pas tėvus sodinti bulvių. Tą pačią dieną jis ten buvo nušautas, paimtas jo šautuvas ir 35 šoviniai. Dalyvavo partizanai Ūsas-Keblys Bronius ir Bunkeris-Limba Antanas. Vadovavo Bunkeris.

Leliūnų stribai kartu su NKVD 137 pulko vyriausybinių ryšio kuopos kariais, vykdydami partizanų, nužudžiusių P. Malinauską, paiešką, Liveikių kaime apsupo Prano Kepalo sodybą. P. Kepalo du sūnūs – Antanas ir Edmundas partizanavo. Stribams tai buvo gerai žinoma. Kilusio susišaudymo metu sodyba buvo padegta, P. Kepalas sužeistas ir paimtas į nelaisvę. Į susišaudymo vietą skubiai atvykus gausesnėms partizanų pajėgoms, stribus privertė bėgti, palikus sužeistą P. Kepalą.

1946 m. balandžio 18 d. partizanai surengė pasalą prie Trumbatiškio kaimo ir nušovė Leliūnų valsčiaus komunistų partijos sekretorių Dominyką Sunklodą.

1947 01 13 Trumbatiškio apylinkėje nušautas skrebas, kitas sužeistas. Dalyvavo: Vaidila, Dobilas ir Lūšis.

1948 03 08 Trumbatiškio stotelėje sunaikintas išdavikas Juozas Brazauskas. Dalyvavo: Ūsas, Siaubas, Šaulys.

1949 02 23 Aknystėlių k, Trumbatiškio apylinkėje sunaikinta komunistinė skaitykla. Dalyvavo: Saulius, Sakalas, Plienai ir Viesulas.

Partizanų kerštas buvo žiaurus. Vyties būrio partizanai, vadovaujami Jono Karvelio-Klajūno, Šilo, kitos dienos naktį Aukštagirių k., Leliūnų vlsč., kur gyveno rusų sentikių šeimos, sudegino 7 vienkiemius. Sudegė ir stribų – Fiodorovų, Šiktorovų, Siniakovo namai. Kartu su pastatais sudegė ne tik namų apyvokos daiktai, bet ir gyvuliai, grūdai, padargai.

Stribai taip pat neliko skolingi. Kitą dieną sudegino A. Limbos-Bunkerio tėviškę. Atokiau nuo namų stovėjo pirtis, o joje buvo įrengta slėptuvė. Tūnodami slėptuvėje, partizanai girdėjo, kaip pleška trobos ir su nerimu laukė, kada užsidegs pirtis. Tą sykį nelaimė praėjo pro šalį, pirtis išliko. Tiesa, vėliau ir pirtis virto pelenais, tik jau be žmonių aukų, nes vyrai buvo pasitraukę.

A. Z. p a s t a b a : Limba Antanas-*Bunkeris*, g. 1924 m. Padborkos k., Leliūnųvlsč., partizanas nuo 1944 m. rudens. Bebaimis, negailestingas, turėdamas Gedimino kuopos vado V. Kaulinio-*Miškinio* (motina buvo V. Kaulinio pusseserė) palaikymą, buvo tikras siaubas stribams ir sovietų aktyvistams.

Prasidėjus tokiai „pasiutpolkei“ su krauju ir ugnimi, jau reikėjo pasirinkti kurią nors vieną pusę. Pasitarę daugelis jaunų vyrų nutarė išeiti iš stribų ir prisijungti prie partizanų. Šios akcijos iniciatorius buvo Paradauskas Bronius iš Gečionių k., kuris, pasiėmęs su savimi du šautuvus su šoviniais, išsivedė dar 8 vyrus. Su juo išėjo:

1. **Paradauskas Pranas**, g. 1926 m. (Broniaus pusbrolis), iš Gečionių k., išsinešė šautuvą su šoviniais, vėliau legalizavosi;

2. **Šapoka Antanas**, 30 m. amž., iš Gečionių k., išsinešė šautuvą su šoviniais, legalizavosi;

3. **Laucius Stasys**, g. 1926 m., iš Kilėviškių k., išsinešė prancūzišką šautuvą su šoviniais, vėliau buvo nušautas;

4. **Šimonėlis Antanas**, 36 m. amž., iš Nolėnų k., Leliūnų vlsč., išsinešė vokišką šautuvą su šoviniais, nušautas;

5. **Sabalys Jonas**, 33 m. amž., išsinešė rusišką šautuvą su šoviniais, legalizavosi;

6. **Laučius Pranas**, g. 1921 m., iš Subačiaus k., išsinešė automatą su 100 šovinių, nušautas;

7. **Tamošiūnas Antanas**, g. 1916 m., iš Čyviškių k., išsinešė rusišką šautuvą, vėliau legalizavosi.

Kartu su jais, pasiėmęs šautuvą, pasitraukė ir A. Jakštonis. Leliūnuose liko vos keli stribai.

Toliau iš baudžiamojoje byloje Nr. 667 surinktos medžiagos matyti, jog Antanas Jakštonis slapstėsi namuose vienas. Rudenį atėję partizanai Ignas Vitonis-*Strazdas* su Kaziu Radzevičiumi-*Ilgūnu* paprašė jo leidimo prie namų išsikasti bunkerį. Motinai sutikus, jie klojime įsirengė bunkerį. Bunkeryje slapstėsi keturiese: Ignas Vitonis, Kazys Radzevičius, Jonas Zabulionis ir jis. Naktimis jie kartais išeidavo pasirinkti maisto. Bunkerį dažnai aplankydavo būrio vadas Antanas Kairys. Atėjęs domėjosi, kaip jie gyvena, pasakojo paskutines pasaulio naujienas.

Kuzavenkos išaiškinta antisovietinė grupė: Zavadskas–Stankus, spekuliantas Sklierius Bronius ir būsto savininkas Jonas Mikalauskas. Jų visa kaltė ta, kad keikė sovietų valdžią, paremdavo maistu A. Kairio partizanus. 1946 02 25 sunaikinus bunkerį su 3 partizanais, byla papildė dar 3 suimtaisiais. Tačiau šie nežinojo nei kas apiplėšė Trumbatiškyje vagoną-parduotuvę, nei kur jie slapstosi. Ryšininkų neturėjo, apylinkėse, pasirodžius kareiviams, juos įspėdavo A. Jakštonio motina arba broliai. Tris kartus apie atvykusius kareivius į Trumbatiškį buvo atėjęs įspėti prie geležinkelio dirbantis Antanas Jakštonis (pusbrolis). Pastarasis buvo suimtas.

O dabar apie tai, kas į bylą nesudėta. Kuzavenko kovo mėn. pradžioje gavo agento pranešimą, jog kovo 19 dienai partizanai pas Vincą Samavičių užsisakė samagono. Neaišku, ką jie ruošėsi švęsti, tačiau žadėjo susirinkti nemažas būrys, tarp kurių bus ir Antanas Kairys. Kuzavenko pradėjo ruošti sulaikymo operaciją. Paaiškėjus, kokio lygio tai buvo kovotojai (tiek V. Kaulinis, tiek kiti, iš pasalų jau ne kartą buvo išsiveržę), todėl

numatė, jog galimas aršus pasipriešinimas ir civilių žūtys. Operacija buvo derinama su NKGB vadovybe, todėl neaišku, kam gimė ši idėja panaudoti spec. preparatą Neptun (Neptun 22 ar 47, dėl skaičių nesu tikras – A. Z.). Šis spec. preparatas galėjo būti maišomas su įvairiais maisto produktais ar skysčiais: degtine, vandeniu, pienu, įmaišomas į karštą sriubą. Asmuo, prieš kurį tai būdavo panaudota, po 7–8 min. netekdavo nuovokos ir negalėdavo nuspausti net ginklo gaiduko, pradėdavo „plaukioti“, o dar po 5–7 min. „atsijungdavo“ 2–3 val. Atsigavęs žmogus negalėdavo savęs visiškai kontroliuoti ir noriai atsakinėdavo į užduodamus klausimus.

Štai tada ir buvo suplanuota operatyvinė kombinacija – per agentūrą partizanams pristatyti apnuodytą alkoholį. Šiems apsvaigus, panaudoti sulaikymo grupę (группы захвата). Sutartu laiku Vincui Samavičiui buvo perduota užnuodyta naminė degtinė, slapta atgabenta sulaikymo grupė.

1946 m. kovo 19 d., antradienio pavakare, pas geležinkelio darbininką Vincą Samavičių užvažiavo 8 partizanai: Balys Jakštonis-*Trockis*, Mykolas Guobužas-*Šaulys*, Jonas Šerėnas-*Čerčilis*, Vincas Laucius-*Kirvis*, Vincas Kaulinis-*Miškinis*, Antanas Kairys-*Tigras*, Juozas Tamošiūnas-*Bijūnas* ir Emanuelis Vyšniauskas-*Žaibas*. Tąsyk V. Samavičius vyrus sutiko draugiškai, ragino sėst už stalo, atnešė buteliuką, tik šie kažkur skubėjo.

Pavažiavę porą kilometrų, vyrai užsuko į Aknystėlių kaimo Dominyko Kutkos sodybą. Devyni vyrai išgėrinėjo (dar prisijungė D. Kutkos sūnus ir žentas), tik Balys Jakštonis-*Trockis* ir šeimininkas nepanoro tos smarvės. Paskui išgėrusius suėmė blogumas, pradėjo dusti, iš skausmo jie neturėjo kur dėtis. *Šaulys* pasiblaškęs nuvirto viduasly. Eidamas laukan, nuvirto Jonas Šerėnas-*Čerčilis*. Sujudo neramus ir Vincas Laucius-*Kirvis*. Sako, čia kas su gėrimu yra, paties akys stulpu atsistojo, galva palinko ir „užmigo“. Pamatęs, kad čia kažkas blogai darosi, Balys Jakštonis atsivarė vežimą, sutempė pastirusius J. Šerėną ir Antaną Kairį į važį ir išvežė. Buvo jau vidurnaktis, kai Balys Jakštonis pervežė vyrus per Aknystėlio ežerą ir pasuko pas V. Samavičių. J. Šerėnas jam giminė, ten ir paliko, kol „išsipagirios“. Antaną Kairį-*Tigrą* nutarė užvežt pas Juozą Ruzgą. O čia ir gretimoje sodyboje jau laukė enkavedistai. Jiems buvo duota komanda paimti partizanus gyvus, tačiau kareiviai pirmiausia nieko nežinojo apie tokios spec. priemonės egzistavimą, o antra, operacijos pradžioje buvo blogai instrukuoti. Todėl, stabdant B. Jakštonį, pastarasis nestojo, o sukirtęs arkliui, spruko tolyn. Kareiviai, nieko nelaukdami, pradėjo šaudyti į rogėse buvusius partizanus. B. Jakštonis buvo sužeistas, tačiau pasiekė mišką ir išsigelbėjo. Antanas Kairys, manoma, kad taip ir neatgavęs sąmonės, iškrito iš rogių. Jam besivartant pakelėje, buvo kareivių sušaudytas. Jo kūnas buvo nuvežtas ir išniekintas Trumbatiškyje ant perono. Neišsisuko nuo enkavedistų ir J. Šerėnas. Jį be sąmonės pasiėmė iš V. Samavičiaus, buvo suimtas, kalintas Vorkutos lageriuos iki 1956 04 03. Atlėkęs pas D. Kutką Albinas Vaškelis su rogėmis, sutempė į jas M. Guobužą-*Šaulį*, V. Laucį-*Kirvį* ir V. Kaulinį-*Miškinį*, nubogino juos į nuošalų Kiškio (Petro Lauciaus) klotimą ir apmetė šienų. Sugrįžęs sutempė į roges dar likusius Juozą Tamošiūną-*Bijūną* ir Emanuelį Vyšniauską-*Žaibą*, kuriuos nuvežė į Namajuškos jaują, tąsyk jie išsigelbėjo. Liko Dominyko Kutkos sodyboje dar du apkiautėliai. Joną Stasiulionį su žmona ir kūdikiu, Ona Kutkaite skubiausiai išvežė į Černaužizną, kad tik Kuzavenka neužtikytų. O šeimininkų sūnus Jonas daužosi, blaškosi ir nuramint negalima. Vaikšto kaip kvailas

po gryčią, ranką kyšt į priekį, lyg kažką ima. Vagi, sako, kiek obuolių ant obels. Paėmęs lyg purtina „obelį“. Užsimanė laukan, eina basas per pusnis, per marką. Tik kitos dienos pavakare pradėjo kaip ir atsitokėt, bet ir tai dar vaikšto kaip be orientacijos: viena koja basa, kita apauta...

Albinas Vaškėlis prisimena: „Namajuškos Antanas ir aš nuėjom pažiūrėt jaujoj paliktų vyrų. Gerai, kad niekas neužėjo linų mint, buvo kaip ir kokia pertrauka. Žiūrim, vyrų lūpos apkepusios, o *Žaibas* krūtinę vis trina ir trina. Antanas net juoktis iš jo pradėjo. Tik pavakare vyrams sugrįžo protas. Atsitokėję džiaugėsi, kad Samavičius jų pas save, namie nenugirdė. Tada būtų visus susėmę. M. Jakštonienės sūnūs buvo nuteisti: Antanas Jakštonis, Juozo sūnus, atlikęs bausmę lageriuose, liko gyventi Rusijoje, jo brolis Juozas Jakštonis, išleistas iš lagerio, dingo be žinios. Suimtas ir įkalintas Antanas Jakštonis, Karolio sūnus, žuvo lageryje. Marijona Jakštonienė su sūnumi Povilu 1948 m. buvo ištremti į Sibirą. Sibire žiemos laiku ji išėjo paieškot bulvių ir paklydo. Taigoje rado terbelę su keliais kilogramais bulvių ir sušalusį lavoną. Į Lietuvą grįžo tik sūnus Povilas.

Bunkerio ANGLIJA beieškant

1950 04 05 13.30 val. Leliūnų vlsč., Vasiliškių k. MGB kariuomenės 137 pulko 1-os kuopos RPG (razvedpoiskovaja gruppa) iš 20 karių, vadovaujama vyr. lt. Zubkovo, apsupo A. Sriubo namą, kuriame po krosnimi buvo įrengtas VA štabo bunkeris, pavadintas ANGLIJA.

Kilus įnirtingam susišaudymui, kareiviai padegė namus. Žuvo Rambyno rajono vadas – Beržo kuopos Aušros būrio vadas Jonas Bartašius-*Saulius*, *Laimutis* ir jo žmona Zosė Girniūtė-*Nendrė* – abu nusišovė bunkeryje. Vytauto apyg. ūkio sk. viršininkas Vincas Laucius-*Kirvis* ištrūko iš bunkerio, jį sužeistą mėgino paimti gyvą, tačiau partizanas šoko į degantį klojimą ir žuvo liepsnose. Liūto rinktinės rikiuotės sk. viršininkas ir VA štabo sekretorius Antanas Zabulionis-*Plienias*, *Dragūnas* iš apsupties veržėsi priešinga kryptimi, bet, nepasiekiant miškelį, pakirto priešo kulkos.

Šeimininkas Sriubas Antanas, Domo, g. 1893 m., suimtas, nuteistas 10 m. lagerio, išsiųstas į Ozemą, iš lagerio sugrįžo invalidas – amputuotos abi kojos. Mirė 1972 m.

Sriubienė Janina, Fausto, g. 1908 m., suimta, kalinta Vorkutoje, Abežėje, Intoje, Kazachijoje. Paleido 1957 m. Mirė 1989 m.

MGB pranešime rašoma, jog tai padaryta ne tik realizuojant iš MGB agentų *Maša*, *Vilkas* ir *Marijona* gautą informaciją, bet ir pasinaudojant suimto partizanų rezervo OS grupės nario Beivydo slapyvardžiu *Beržas* parodymais. Pasirodo, kad Girniūtė Zofija, Jono-*Nendrė*, g. 1928 12 18 Šiaudinių k., Vyžuonų vlsč. 1930 m. persikėlusį į Anykščius, baigė gimnaziją.

Vilniaus universiteto Medicinos fakultete tebaigė du kursus. Nuo 1948 m. pradėjo dirbti pradžios mokyklose mokytoja. Dirbo Gečionyse, Stabulankiuose... Gyveno pas savo dėdę Kazį Beivydą Vasyliškio k., kur ir susipažino su partizanais. Saugumui pradėjus tardyti, šaukinėti, Z. Girniūtė pradėjo slapstytis ir 1949 09 15 įstojo į partizanų būrį. 1950 metų žiemą su Jonu Bartašiumi slapta susituokė. Pagal turimus duomenis,

Beivydas Kazys, Vinco-Beržas, g. 1891 m. Vasyliškio vnk., Leliūnų vlsč. – Liūto rinktinės ryšininkas, suimtas tik 1950 m. rugsėjo 9 d. Nuteistas 10 m. Kalėjo Vorkutoje. Grįžo į Lietuvą 1957 m. Gyveno Utenos r. Mirė 1985 m.

IŠ ONUTĖS BUTRIMAITĖS PRISIMINIMŲ

(Iš Laimono Abariaus užrašų)

<...> Gal po savaitės mus išvežė į Utenos kalėjimą. Ten buvo didelė kamera ir nemažai merginų ir moterų, jos visos irgi buvo kalinamos už ryšius su partizanais, visoms bylos buvo užbaigtos. Jos visos buvo iš Utenos rajono ir viena kitą pažinojo. Kada mane įvedė į kamerą, jos labai nieko nekalbėjo, į mane žiūrėjo atsargiai, bijojo, kad nebūčiau šnipė. Aš jų irgi nekalbinau, bet įsitikinę, kas esu tokia, pradėjo mane kalbinti ir mes susipažinom. Tai buvo Vita Puodžiūnienė iš Aknystėlių kaimo, Janina Sriubienė iš Vasyliškio k., Elytė Zarankaitė, Emilija Vengeliauskienė, Zosė Grigonytė, Genutė Vaiginytė ir kitos, kurių pavardžių neprisimenu.

<...> Janina Sriubienė ir Vita Puodžiūnienė buvo vienoje byloje, nes pas Sriubienę buvo bunkeris, o Vita Puodžiūnienė buvo ryšininkė. Janina Sriubienė pasakojo, kad pas juos atėjo trys partizanai ir prašė leisti jiems išsikasti bunkerį jų namuose, kad galėtų slapstytis. „Mes pasitarėm su vyru ir leidom apsigyventi partizanams mūsų namuose“, – pasakojo Sriubienė. „Naktimis kasė bunkerį po krosnim, kasti padėjo ir vyras Antanas Sriubas, labai gerai įrengė ir įslaptinę bunkerį, jame apsigyveno trys partizanai: vadas Jonas Bertašius-Saulius, Vincas Laucius-Kirvis, Antanas Zabulionis-Plienas.

Gyveno jie bunkeryje, bet jeigu būdavo aplinkui tylu, ramu, nesiautėjo kariuomenė ir sribai, tai išlisdavo iš bunkerio ir būdavo kambaryje. Mes jiems iškūrendavom pirtį, jie nakčia eidavo praustis. Kartais nakčia išeidavo pas kitus partizanus. Ir atrodė viskas gerai, jie ruošėsi žiemoti 1949–1950 metų žiemą.

Vieną sekmadienio dieną partizanai kambaryje pavalgė pietus, o mes nepastebėjom, kaip atėjo pas mus dvi kaimynės – Vita Puodžiūnienė ir Zosė Girniūtė. Jas pamatę, partizanai sutriko ir mes jautėmės nepatogiai. Nors jos ir buvo geros kaimynės, bet per daug pasitikėti būtų naivu, geriausia, kad niekas nežinotų.

Partizanai pakvietė jas prie stalo ir besikalbėdami nutarė paprašyti jas būti ryšininkėmis. Abi, be jokių abejonių, sutiko padėti partizanams. Priėmus priesaiką, jos gavo slapyvardes: mokytoja Zosė Girniūtė-Nendrė, o Vita Puodžiūnienė-Varna. Partizanai įspėjo apie tai niekam nė žodžio neprasitarti, net ir namiškiams.

Pavardei neegzistuojant, ateidavo Nendrė ir Varna, vykdė partizanų užduotis. Ir taip Saulius ir Nendrė pamilo viens kitą ir nutarė susituokti bažnyčioje.

Dabar jau ruošėmės vestuvėms. Išleidę jaunuosius į Leliūnų bažnyčią, mes pynėm vainikus ir papuošėm bunkerio angą, sutikom su duona ir druska, jau kaip vyrą ir žmoną. Taip savotiškai atšventėm jų vestuves, o bunkeryje gyveno jau keturi partizanai: Saulius, Nendrė, Kirvis ir Plienas. O aš viena sau galvojau ir planavau, jeigu kada nors Nendrė lauktųsi kūdikio, o mes su vyru neturim vaikų, tada aš pradėčiau rengtis taip, kad atrodyčiau esanti nėščia, o „pagimdžiusi“ auginčiau vaikėlį ir taip nebūtų niekam

įtarimo. Mes pamilom partizanus ir mums buvo smagu, atrodė, kad esam viena šeima, o apie pavojus net negalvojom arba nenorėjom galvoti. Man kartais atrodydavo įtartinau tai, kad kartais koks tai šešėlis staiga pasitraukė nuo namų, bet pagalvojau sau, kad man pasivaideno.

Ir štai 1950 04 05, anksti rytą, kariuomenė apsupo mūsų sodybą. Mano vyras klojime kažką darbavosi, o kareiviai ir sribai, apsupę namus, viduje darė kratą, sakydami: „Pas jus yra bunkeris! Tą patį sako ir jūsų vyras!“ Nuėję kalbėjo tą patį vyrui, jog žmona sakiusi, kad namuose yra bunkeris. Tokia buvo enkavedistų taktika, norint išprovokuoti, bet mes su vyru, nors buvom atskirai, neprisipažinom, gynėmės. Krata buvo tokia nuosekli, kad visur išbadė su durtuvu, nes jie vis tiek žinojo, kad bunkeris tikrai yra, todėl taip kruopščiai ir ieškojo. Jau atrodė, kad neras. Visur ieškojo, bet nerado, nes bunkerio anga buvo labai gerai užmaskuota po krosnim, visai, neįtartinau.

Pagaliau vėl iš naujo pradėjo ieškoti, badyt su durtuvais ir dabar jau pataikė į bunkerio angos akmenį ir pagal garsą suprato, kad pataikė. Išvarė mane į kiemą ir patys išbėgė padegė namus. Tiesa, prieš padegant namus, bunkeryje pasigirdo du šūviai.

Apsupę namus, kareiviai iš visų pusių šaudė į degančius namus, kulkos zvimbė pro mane, o aš taip norėjau, kad ir mane nušautų, vis pasisukdama tai į vieną pusę, tai į kitą, kur daugiausia buvo šaudoma. Viena kulka nuderškė nuo nosies odą, o antra lietė megztuko rankovę. Aš likau gyva. Tais dviem šūviais bunkeryje nusišovė *Saulius* su žmona, o *Plienias* ir *Kirvis* bandė bėgti. Išbėgę į kiemą iš karto buvo nušauti, žaibo greitumu išrengti, gulėjo vien apatiniais drabužiais (baltiniais).

Sudegus namui, buvo ištraukti iš bunkerio *Sauliaus* ir jo žmonos kūnai ir dar rasti nespėję sudegti archyviniai dokumentai, kuriuos padegė *Saulius*. Ir tuose dokumentuose saugumiečiai iššifravo ryšininkų Vitos Puodžiūnienės ir Zosės Grigonytės pavardes.

J. Sriubienė pasakojo, kad bunkerį bus išdavęs jų kaimynas Beivydas, tą patį kartojo ir Vita Puodžiūnienė. Žuvusiųjų kūnai buvo išniekinti Utenos mieste, o šeimnininkus ir ryšininkus areštavo.

Vita Puodžiūnienė pasakojo, kad kiekvieną vakarą ją vesdavo prie gulinčių ant gatvės partizanų ir liepdavo juos nuprausti, o jie būdavo apipilti mase iš tualetų. Nuplovus veidus, kitą vakarą vėl rasdavo aplietus ir vėl reikėjo prausti, taip tyčiojosi, kol lavonus užkasė.

Keista, kad šie prisiminimai, mano užrašyti pirmąsyk dar 1996 m., labai sutampa su bylų medžiaga...

Dvarašilio bunkeriai

(pagal Andrejaus Zelevo atliktus tyrimus 2017 m.)

Paaikšėjus naujoms aplinkybėms, besidomintiems pokario metų istorija, niekada neprasprūsta pro akis kraštiečių prisiminimai. Sudomino vyžuoniško Algirdo Rašimo pasakojimas: „1945 m. balandžio pabaigoje į pavakarį, šviečiant saulei, staiga Balčio ežero pusėje pasigirdo šaudymas. Tėvas pasakė, kad užpulti Petro Šileikio partizanai. Susišaudymas buvo labai trumpas. Rytojaus dieną prie sribyno gulėjo išdarkyti, išrengti Petro Šileikio, Kosto Jurelevičiaus ir Jono Kvyklio kūnai. Pavakary pas tėvą atėjo Teodo-

ras Kvyklis-*Klajūnas*, Bronius Morkūnas-*Šiaurys* ir dar du, kurių aš nepažinojau. Tėvui pasakė: „Kaziuk, imk kastuvą ir einam laidoti tų, kurių skrebai nerado.“ O nerado Stasio Garunkščio ir Broniaus Puodžiaus palaikų. Ant Vyžuonų kapų, kur palaidoti Stasys Garunkštis ir Bronius Puodžius, šalia plechavičiukų, eilėje į upės pusę stovi vienas kareivio kryžius ir du antkapiai. Kuris iš jų kurioje duobėje palaidotas, tėvas negalėjo pasakyti.

A. Rašimo tėvas – Rašimas Kazys, Jono, g. 1908 m., gyv. Vyžuonų mstl. Suimtas 1945 07 19, kalintas Archangelsko sr. lageriuos iki 1948 04 12.

Pasirodo, A. Rašimas klydo, paaiškėjo, kad nors S. Garunkštis ir priklausė P. Šileikio būriui, tačiau tąsyk jo kartu nebuvo arba jam pavyko pasprukti. Po tų įvykių S. Garunkštis prisijungė prie Jono Morkūno vadovaujamo partizanų būrio. Morkūnas Jonas, Jono-*Viesulas*, *Šiaurys*, gim. 1918 m. Kunigiškių k., Vyžuonų vlsč. – Šmėklos būrio vadas, vėliau Liūto rinktinės vadas. Žuvo 1949 m. rugsėjo 28 d. Tačiau ką tada palaidojo su Br. Puodžium, taip ir liko neaišku.

Iš partizano Juozo Inčirausko prisiminimų B. Juodzevičiaus knygoje „Žadėjom laisvę tau parnešti“: „...Persikraustėm į Dvarašilį. Tenai buvo visas mūsų būrys. Būrį suorganizavo ir jo vadas buvo Jonas Morkūnas iš Kunigiškių. Išsikasėm šile bunkerius. Vieni kitų bunkerių nežinojom, kad pakliuvę neišduotume. Bunkeriuos būdavom po 3, po 5 ir daugiau. Jono Morkūno būrys buvo apie 50 vyrų. Buvo ne vien vyžuoniškiai ir tolimesnių buvo. Partizanai turėjo pasirinkę slapyvardžius; vadinosi visokių žvėrių, paukščių, medžių vardais – tai *Meška*, tai *Strausas*. Aš – Juozas Inčirauskas turėjau slapyvardį *Lokys*. Morkūnas buvo *Viesulas*. Pagal J. Morkūno slapyvardį ir visas būrys vadinosi *Viesulo* būriu. Mūsų bunkery buvo mano svainis Buitvydas, Antanas Daugilis, Antanas Budreika, dar ar Kvyklis. Stasys Žvirbliukas iš Vyžuonų neprigirdėdavo, tai patarėm jam likt vietoje, mūsų bunkery. Palikom vieną. Užsidegęs gazelį, jis skaitydavo knygas. Paryčiais mes ir parėjom. Užsimanė jis grįžt savan bunkerin. Sudraudėm: sakom, jau rytas, aušta, dar kas pamatys, o jis tik ranka numojo. Bunkeris už kelių metrų, netruks perbėgti. Buvo jis su baltais apatiniais drabužiais. Į kitą bunkerį įsmuko, bet netoliese būta rusų sargybos. Iš kur tas S. Žvirblis išlindo, sargybinis nepastebėjo, bet kur įlindo – pamatė. Rytą kilo triukšmas: po žeme gerai girdisi. Ant mūsų bunkerio landos pasistatė kulkosvaidį ir tratina į tą bunkerį. Netrukus išgirdom sprogimą. Nutilo. Sakom, jau gatava. Buvo ten Jonas Zabulis, Stasys Garunkštis ir Stasys Žvirblis. Zabuliuko pasikišta po galva granata ir visi žuvo.“

NKVD pažymoje apie užregistruotus „banditų“ išpuolius Utenos apskrityje už 1945 m. rugsėjo mėn. rašoma, kad 1945 09 14 „banditinė“ grupė iš 5 asmenų Kušnieriūnų kaime sušaudė A. Kozlovo šeimą, 1943 m. vokiečių evakuotą iš Kalinino srities, tada buvo nužudyti:

1. Kozlov Aleksandr Afanasjevič, g. 1891 m.;
2. Jefremova Nina Aleksandrovna, g. 1915 m.;
3. Marti Kozlova Pelagėja Aleksejevna, g. 1915 m.;
4. Kūdikis, 3 mėn. amžiaus.

Į įvykio vietą buvo skubiai išsiųsta karinė-čekistinė grupė, vadovaujama Utenos NKVD skyriaus viršininko majoro Česnokovo. Priimtomis paieškos priemonėmis grupė aptikta Dvarašilio miške (tai maždaug už 6 km nuo Kušnieriūnų k.) ir visiškai su-

naikinta. Nušauta „banditų“ – 5, paimta kulkosvaidžių – 1, šautuvų – 2, pistoletų – 1, granatų – 1, žiūronų – 1, šovinių – 200.

Tada ir vėl lieka neaišku, kur dingo dar 2 „banditai“, nes į Vyžuonas buvo atvežti 3 partizanų kūnai ir išniekinti prie NKVD pastato, o vėliau užkasti prie Kartuvių kalno.

Partizanų žūties vietą maloniai sutiko parodyti Alvydas Malinauskas, kuris yra ir komiteto, rengiančio įamžinti partizanų žūties vietas Vyžuonų seniūnijoje, narys. O pastarajam apie bunkerius Dvarašilyje [55.613722 ŠP (šiaurės platumos); 25.503500 RI (rytų ilgumos)] pasakojo ir vietas parodė partizanas a. a. Jurelevičius Stasys-*Stasiulis*, 1948 m. legalizavęsis.

Stapšėnai, Sirvydžiai ir kt.

(paruošta spaudai 2017 m.)

Truputis istorijos

Šiomet (2017 m.) sukanka 70 metų, kai Lietuvos partizanai sudegino Tauragnų valsčiaus Stapšėnų kaimą. Kodėl taip buvo padaryta ir už ką gyventojai užsitraukė tokią partizanų nemalonę? Šiame kaime gyveno rusų tautybės žmonės – sentikiai, kurie kaimą vadindavo savaip – Stapcy. Tauragnų apylinkėse „maskolių“ (taip jie vadinami 1792 m. balandžio 23 d. Tauragnų dvaro inventoriuje) atsirado jau XVIII a. antrojoje pusėje, o Lietuvoje gerokai anksčiau.

Sentikių migracijos į Lietuvą pagrindinės priežastys buvo dvi – viena politinė, tiksliau bažnytinė, kita ekonominė. Artimas carui Aleksejui Michailovičiui (Rusijos caras (1645–1676) Rusijos stačiatikių bažnyčios patriarchas Nikonas 1653 m. ėmėsi reformos. Jis suvienodino Rusijos stačiatikių pamaldų apeigas su Bizantijos graikų, įvedė žegnojimąsi trimis pirštais, pamokslų sakymą, daugiabalsį giedojimą. Iš šių dienų žiūrint, tos pertvarkos kai kam gali pasirodyti ne esminės, gal net juokingos, tačiau griežta Nikono reforma sukėlė atkaklų dalies dvasininkų, ypač žemesniųjų, priešinimąsi. Jie uoliai, tiesiog fanatiškai gynė „senąją tikėjimą“, todėl 1656 m. Nikonas senųjų apeigų gynėjus (sentikius) atskyrė nuo Bažnyčios ir prakeikė. Prasidėjo Rusijos stačiatikių bažnyčios skilimas kuris dar tęsiasi iki šių dienų.

Kita, ne mažiau svarbi – migracijos – priežastis buvo dar 1649 m. Rusijoje priimtas Teisynas, kuris įtvirtino XV a. pabaigoje pradėtą Rusijos valstiečių įbaudžiavinimą, nes galutinai „pririšo“ juos prie žemės ir jos savininkų. Valstietis, jo turtas ir darbo vaisiai pasidarė žemvaldžio paveldima nuosavybe. Ir ne tik valstietis, bet ir visa jo šeima. Teisynas reglamentavo žemėvaldą (tėvonijų ir dvarų), miestų posados gyvenimą, teiseną. Jis suteikė bajorams teisę paveldėti dvarus, keisti juos į tėvonijas. Teisyno nustatyta Rusijos valdymo sistema įgalino valstybę plėtoti ūkį ir sutelkti visus šalies išteklius, taip pat numatė sunkias bausmes už nusikaltimus Bažnyčiai ir valstybei. Ištisi sentikių kaimai, valsčiai, miestų posados, vengdami valdžios ir Pravoslavų bažnyčios vyresnybės persekiojimų, bėgo į vakarus, šiaurę ar už Volgos ir ten kūrė savo bendruomenes. Sentikius rėmė kai kurie bojarinai, nes jie laikė Nikono reformą caro vienvaldystės stiprinimo įrankiu.

Negalėdami sentikių įveikti jau galiojančiais įstatymais, caraitė Sofija 1684 m. išleido dar nežmoniškesnį įsaką, nukreiptą prieš sentikystę, jame skelbiama: „Tie atskalūnai

(sentikiai), kurie nepriima tikrojo tikėjimo ir tam priešinasi, namus sudeginti, o pelenus paleisti vėjais“. Vienur kitur sentikiai patys „krikštijosi ugnimi“ – protestuodami prieš persekiojimus susidegindavo.

1689 m. septyniolikmečiui Petru I vedus ir, tų laikų supratimu, pasidarius pilnamečiu, turėjo baigtis caraitės Sofijos regentystė (regentystė [↑ regentas], monarchinėse valstybėse – laikinas vieno arba kelių asmenų valdymas, vietoj monarcho, kol jis serga, yra išvykęs, yra nepilnametis arba dėl kitų priežasčių negali eiti savo pareigų). Padidėjus prieštaravimams tarp Petro I ir valdovės titulą pasisavinusios Sofijos, kilo ginkluotas konfliktas. Sofija, naudodamasi šaulių nepasitenkinimu, surengė sąmokslą. Petrą I nuo sąmokslininkų gynė du jo pulkai, likę ištikimi šauliai bei bajorai. Sofija buvo nušalinta nuo valdžios ir uždaryta į vienuolyną. Tačiau Petru I išvykus į užsienį, Maskvoje vėl kilo šaulių maištas. Sugrįžęs Petras I žiauriai susidorojo su šauliais ir daugybę jų nubaudė mirtimi. Prasidėjusioms Petro I reformoms įgyvendinti valstybės išdui reikėjo papildomų lėšų, todėl buvo įvestas pagalvės mokestis, kuris imamas nuo kiekvieno mokesčius mokančių luomų vyro (iki tol mokesčiai buvo imami nuo kiemo). Tvarkant valstybės finansus, buvo sumažintas sidabrinės monetos svoris, jos sidabro praba, smulkūs sidabriniai pinigai pakeisti variniais. Bet visų monetų nominalinė vertė liko ankstesnė. Petras I įvedė mokesčius už druską, svaigalus, naujus mokesčius pirkliams ir bajorams ir dar „legendinį“ mokestį už barzdas – po 30 rublių, o tais laikais tai buvo dideli pinigai. Valstiečius dar vargino transporto ir statybos prievolė.

Pakeitus kariuomenės telkimo tvarką ir įvedus rekrutų prievolę, 1705 m. carinės Rusijos kariuomenėje reikėjo tarnauti 25 metus, nuo 1834 m. tarnybos laikas buvo sutrumpintas iki 20, tik nuo 1874 m. rekrutų prievolė buvo pakeista visuotine karine prievole. Rekrutai buvo renkami iš valstiečių kasmet lapkričio mėnesį įprasta tvarka po 5–7 žmones nuo 1000 „revizinių sielų“. Karo ar nepaprastosiomis sąlygomis rekrutų buvo imama daugiau. Kurį vyrą atiduoti į rekrutus galutinai nusprendavo dvarininkas. Nuo 1847 m. visi rekrutinio amžiaus vyrai turėjo traukti burtus. Pirmiau traukdavo iš tų šeimų, kuriose būdavo 3 ar daugiau vyrų, paskiausiai iš tų, kur šeimoje buvo tik vienas vyras. Surinkus pakankamą skaičių rekrutų pirmu ar antru traukimu, trečiąkart, t. y. iš šeimų su vienu vyru, burtų netraukdavo. Tačiau vis tik buvo labai dažnų atvejų, kai atrinktieji į rekrutus slapstėsi, o juos gaudė.

Esant tokioms gyvenimo sąlygoms Rusijoje, pirmasis migracijos etapas į Lietuvą prasidėjo jau 1653 m. ir tęsėsi iki trečiojo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos Karalystės padalijimo 1795 m. 1705 m. sentikiai susibūrė į pirmąją Girelės bendruomenę (jos 300-osios metinės pažymėtos 2005 m.). Tuo metu susiformavo sentikių bendruomenės ir Paežerių kaime (Anykščių r.), Rokiškio krašte – Stirniškių, Bobriškio kaimuose apsigyveno Pskovo tarmės atstovai, kurių tėvynė tarp Velikije Luki ir Tarapeco, Degučių (Zarasų r.), Dūkštų (Ignalinos r.) kaimuose, kurie ir tapo traukos centrais imigrantams iš Rusijos.

Pirmieji sentikių maldos namai Lietuvoje buvo pastatyti Rokiškio rajone, Sartų ežero pusiasalyje, kiek vėliau, 1710 m. – Girelėje, 1735 m. – Zarasų r., Samanių kaime, 1755 m. – Degučiuose, apie 1763 m. – netoli Salako. Cerkvės buvo medinės, nedidelės su svogūno formos varpinės bokštu (kartais ir be jo), su kryžiumi. Varpus turėjo ne visos cerkvės. Neturint, jiems atstovavo medinis ar geležinis muštuvai. Sentikių migraciją į

Lietuvos valstybę skatino religinis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų pakantumas, lengvatos žemdirbiams, piliečių teisių, t. y. laisvų žmonių statuso, suteikimas.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dvarininkai, neslėpdami savo tikslų, viliojo rusus į savo žemes, nes trūko darbo jėgos. Praėję karai, maras nuo XVII a. vidurio iki XVIII a. antrojo ketvirčio nusinešė daug gyvybių, žmonių sumažėjo 46 %. Manoma, kad 1791 m. Lietuvos ir Lenkijos valstybėje galėjo gyventi virš 100 tūkstančių sentikių, tai sudarė 1,1 % visų krašto gyventojų. Dalis sentikių apsigyveno miestuose, kiti kaimuose. Susidarė trys socialinės grupės: valstiečiai, miestelėnai ir pirkliai. Atsirado stambių žemės nuomininkų. Panevėžio apskrityje kai kurie ūkiai turėjo 57 dešimtines žemės, o vidutinis ūkis sudarė 17–25 dešimtines. Nesėslūs sentikiai vertėsi prekyba, įvairiais verslais – stalininkyste, miško ruošimu, žvejyba, prekiaavo javais, daržovėmis, linais. Prekes veždavo parduoti net į Rygą.

Antruju migracijos etapu laikomas laikotarpis nuo 1795 iki 1863 m. sukilimo. Tuo laiku imigracija dėl vykusio sukilimo iš išorės sumažėjo, tačiau vyko vidinė migracija į miestus – Vilnių, Kauną, kitus miestelius bei kaimus. Apie tai, kad kaimuose buvo nesaugu, liudija toks pavyzdys: 1863 m. rugpjūčio 5 d. 50 žmonių sukilėlių būrio sudėtyje, vadovaujant kunigui Piotrowicz, užpuolė Ibėnų apylinkės (Kauno gubernija) gyventojus sentikius ir, suėmę 11 žmonių, visus juos pakorė jų giminių ir kitų liudytojų aki-vaizdoje. Sentikių žudymą lydėjo išskirtinis žiaurumas – prieš pakardami, kai kuriuos sunkiai kankino ir mušė. Tokių atvejų būta ir daugiau. Už minėtus nusikaltimus bajorai Wilkiewicz, Szablewicz ir Proniewicz, pagal karo lauko teismo nuosprendį, buvo nuteisti mirties bausme, kuri 1864 m. birželio 5 dieną 10.00 valandą ryto įvykdyta pakariant juos nusikaltimo vietoje – buvusiam Ibėnų kaime.

Trečiasis migracijos etapas prasidėjo po 1864 m. sukilimo numalšinimo ir iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios – 1914 m. Sentikių pagausėjimą rodo ir augantis maldos namų skaičius – jei 1863 m. Lietuvoje veikė 27 sentikių maldos namai, tai XX a. pradžioje jų būta jau 45. Po 1863–1864 m. sukilimo rusų valstiečiams buvo leista keltis į valstybines ir iš sukilėlių rekvizuotas žemes, be to, buvo suteikta ir mokesčių lengvatų – trejiems metams atleisti nuo mokesčio už žemę ir nuo visų kitų piniginių ir natūrinių rinkliavų, rekrutų prievolės. 1864 m. pabaigoje Kauno gubernijoje buvo paduota per tris tūkstančius pareiškimų žemei gauti. Nuo 1866 m. šiomis lengvatomis galėjo naudotis visi rusai. Vadinamajame Šiaurės vakarų krašte buvo išdalyta 814 ūkių iš valstybės žemės fondo. Kauno gubernijoje įsikūrė 165 rusų gyvenvietės. Jose gyveno 1205 šeimos, kurioms teko 18 738 dešimtinių žemės, buvo suteikta 109 825 rublių piniginių pašalpa, paskirta miško. 1873 m. šis įkurdinimo planas buvo nutrauktas.

XIX a. viduryje buvo sukurta bendruomenių savivalda (taryba, jos pirmininkas, šventikas), kurios centras buvo Vilniuje, o sentikystė tapo susitelkusia religine organizacija. Sentikių bažnyčia Lietuvoje turėjo visas juridines asmens teises, o bendruomenės buvo nepriklausomos ir savarankiškos. Religinė bendruomenė nuolat gaudavo iš valstybės finansinę paramą religinei, švietėjiškai veiklai. Pati bendruomenė irgi susirinkdavo lėšų už krikštynas, santuokos registraciją. Sentikių padėties pagerėjimas sietinas su ministro Stolypino valdymo laikotarpiu (1862–1911). Ministras Lietuvoje pastatė net maldos namus. Tai darė neatsitiktinai, nes Lietuvoje – Kalnaberžėje ir kitose vietose Stolypinas turėjo dvarų.

Pirmasis rašytiniuose šaltiniuose paminėtas sentikis Zarasų krašte – Trofimas Ivanovas, buvęs caro šaulių dešimtininkas, dalyvavęs Solovkų vienuolyno sunaikinime, po to, pasibaisėjęs įvykusi susidorojimu, atsikėlęs į Lietuvą su šeimyna 1679 m. Novgorodo bojarinai skundėsi carui, kad buvęs šaulys ištisais kaimais išsiveda žmones. Tačiau didysis sentikių kraustymasis į Zarasų kraštą prasidėjo apie 1755 m., kai buvo uždarytas Gudiškių vienuolynas (nuo 1728 iki 1755 m. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvęs sentikių vienuolynas dabartiniame Ignalinos rajone, netoli Kazitiškio). „Degučių metraštyje“ rašoma, kad nuo XVIII a. pradžios iki XIX a. pirmosios pusės Degučių kaime vyko intensyvi Lietuvos sentikių bendruomenių veikla: buvo tapomos ikonos, spausdinama religinė literatūra, vykdomas švietėjiškas darbas. 1756–1851 m. veikė įžymusis Degučių vienuolynas – Baltijos šalių sentikių dvasinis centras. Kadaise ten sueidavo tūkstančiai maldininkų, vykdavo susirinkimai (soborai), čia buvo įrengtos ištaigingos patalpos maldoms, senelių prieglauda, viešbutis keliautojams, vienuolių celės. Vienuolyną supo didžiulis sodas ir parkas, jam priklausė daug žemės.

1819 m. Degučių šventikui Avtonomui Myšniakovui atiteko „Bendro senųjų stačiatikių krikščionių Lietuvoje ir Kurše ganytojo“ vardas. Šventiko didelis autoritetas leido jam žengti drąsų žingsnį: 1822 m. Degučiuose pirmą kartą buvo sudaryta santuokos apeigų tvarka, o po metų priimtos metrikų knygos (krikšto, santuokos, mirties). Tačiau Rusijos caro Nikolajaus I valdymo laikais (1825–1855 m.) vėl sustiprėjo sentikių persekiojimas – buvo siekiama juos atversti į „valstybinį“ stačiatikių tikėjimą. 1840 m. Degučių šventovė uždaryta. 1844 m. iš šventiko buvo atimtos metrikų knygos, netrukus išplėsti ir maldos namai. 1851 m. likviduota vietos sentikių bendruomenė, tų pačių metų gruodį Degučių vienuolynas uždarytas, o jau anksčiau užantspauduota šventykla perduota stačiatikiams. Nors Lietuvoje sentikiai nebuvo taip žiauriai persekiojami kaip Rusijoje, tačiau saugumo sumetimais jų bendruomenės dažniausiai kūrėsi atokesniuose kaimuose, sunkiau pasiekiamose vietose, tarp miškų. Po kelerių metų dalis buvusios Degučių bendruomenės atgimė Raistiniškių kaime, kita dalis sentikių išsibarsė po apylinkes, o apie 1859 m. sentikiai turėjo maldos namus ir Sirvydžių kaime. Didžioji šio krašto dalis nuo 1836 m. iki 1918 m., tiksliau, visi šie kaimai buvo Novoaleksandrovsko (dabartinio Zarasų r.) apskrities teritorijoje, o nuo 1919 m. jau priklausė Tauragnų valsčiui, Utenos apskrčiai.

Sirvydžių dvaras XIX a. buvo Tauragnų dvarininkų Puslovskių nuosavybė. Dvare buvo degtinės varykla. Puslovskiams priklausė ir čia esantys Minčios miškai su Minčios palivarku, malūnu, indų liejykla, Narutiškio ir Minčiakampio palivarkai. Minčioje vandeniui keturiais ratais varomą malūną statę meistrai Samavičiai, įrangai vadovavęs meistras iš Rygos, o XIX a. viduryje malūną perstatė žydas Ragovinas. Čia spausdavo aliejų, darydavo terpentinę, buvo milo vėlykla. Vandens rato kilnojamas vario kalyklos kūjis iškaldavo lakštą, jį įdėdavo į medžio formas, darydavo indus. Be to, kaldavo noragus, pjautuvus, dalges, žirkles, o ginklakalys – ir ginklus. Kaustydavo ratus, skrynias, darydavo pasagas, gripus, spynas. Buvo čia ir lentpjūvė, ir tekinimo staklės. Iš kelmų duobėse tirpindavo terpentinę, iš beržo tošių virdavo degutą. Dirbdavo apie 30–40 žmonių, apyskaitas ponui veždavo dusyk per metus, vasario ir lapkričio mėnesiais. Nors Puslovskiai valdė nemažai kaimų, jų valstiečiai ėjo dirbti į dvarą, o už gautą žemę dar ir primokėdavo, tačiau ūkininkauti jiems nesisekė. Grafas Puslovskis mėgęs plačiai

gyventi ir dažnai užsienin važinėti, tiek įsiskolinęs, jog prieš pat 1861 m. jo dvaras Sirvydžiuose su visais jo kaimais patekęs į tarybos globą ir Sirvydžių dvaras buvo išdalytas sentikiams „poselencams“. Pats Puslauskis buvo pagarsėjęs kaip humaniščiausias plačioje apylinkėje. Niekas, sako, niekuomet neatmena, kad būtų su kuo žiauriai pasielgęs ar negailestingas. Labai mėgęs gerus, darbščius baudžiauninkus ir nė vieno tokio neatidavęs į rekrūtus. Su savo gausia palyda ir su kaimynais ponais mėgdavęs medžioti. Per dideles medžiokles (Juknėnai ir aplinkiniai kaimai labai garsėjo daugybe kiškių) pietaudavęs Miškinio didžiuliame klojime. Iš anksto liepdavęs padėti ant kaladžių lentas, sustatyti improvizuotus stalus ir apkrauti juos kaimiškais paprastais valgiais – medumi, mėsa, obuoliais... Kaip rašė Jurgis Tilvytis-Žalvarnis savo eilėraštyje –

*Švytuoja Sirvydžių jau rėsvas miškelis:
Kur alksnis atlikęs, kur kreivas berželis...*

— — —

*Čia buvę Paslausko dvarai ir miškeliai,
Kur ėję „dvarystėn“ dar mūsų tėveliai.
Dabar čia maskoliai sentikiai gyvena,
Juos kraštui maskolint valdžia atgabeno.*

1859 m. Tauragnų miestelyje buvo 25 dūmai (namai, sodybos), gyveno 263 žmonės, dvaras irgi priklausė Puslovskiems. Dvarui dar priklausė nemažai palivarkų (Paakmenės, Musteikių, Jauniškių ir kt.). Bajorų globa jo dvarą pavedė tvarkyti administratoriams lenkams, kurie ėmė žemę nuomoti, pardavinėti, engė ir, turėdami smuklių, girdė baudžiauninkus. Pačiame Tauragnų dvare tuo metu irgi buvo didelių spirito ir alaus „bravorų“. Karčemos, malūnai buvo valstiečių suvažiavimo vietos. Čia būdavo mainiama, pardavinėjamos visokios prekės. Atvažiuodavo ir iš kitų miestelių prekeiviai. 1861 m. sukilimas neaplenkė ir Tauragnų krašto – valstiečiai ištisais kaimais dėjosi prie sukilėlių. Juos numalšino rusų raitelių eskadronas, o po to sekė trėmimai. Pagal senolių pasakojimus, daugelį sukilėlių iš Lietuvos kartu su šeimomis ištrėmė į Pavolgį ar net į Sibirą, o jų vieton atvežti rusų valstiečiai – irgi tremtiniai – iš Pskovo, Novgorodo ir Tvėrės gubernijų. Nemaža dalis sentikių gyveno ir pačiame miestelyje, tačiau pagrindinis traukos centras buvo Šeimaties kaimas, kur po 1863 m. buvo pastatyta cerkvė.

Apie 1880 m. Tauragnų dvarą nupirko iš Anykščių krašto kilęs Karolis Gineitis, Petro sūnus, prieš tai įsigijęs Paakmenės palivarką (100 dešimtinių). Jam mirus, dvarą paveldėjo jo sūnūs Antanas ir Panciškus. Abiejų brolių gyvenamieji pastatai buvo atskiri, mediniai, lietuviškos architektūros. Tik ūkiniai pastatai buvo išlikę dar iš Puslovskio laikų. Tuo metu Tauragnų dvaras buvęs užpirtas rusų sentikių. Jų įgaliojimas išmokėti bankui buvo paliktas Puslovskio ūkvedžiui. Karolis padaręs gudriau – pats pasiekęs Puslovskį ir jam sumokėjęs grynaisiais. Tik iš kur tie grynietį tokiam dvarui pirkti, kai kiti lietuviai valstiečiai įsiskolindavo bankams visam gyvenimui? Į Tauragnų dvarą prieš Gineitį jau buvo susigabenę rusai, kurie nenorėjo iš ten išeiti, neklausė nė paties pono,

pardavusio Tauragnus Karoliui. Tada Karolis kreipėsi į miestelėnus, nupirko jiems tris gorčius degtinės ir paprašė: „Vyriokai, išdulkinkit maskolius.“ Nuėjo tie į dvarą, išpilstė atėjūnų statines su pienu ir varškėm, pasišvaistė „palociuos“. Ruseliai persigando: „Bra-liukai, palikit gyvus, išeinam...“ Ir išrūko.

Po baudžiosios panaikinimo gatvinių kaimų ūkiai, tarp kurių buvo ir sentikių ap-gyvendinti Stapšėnai, Nečėnai ir kt., labai susmulkėjo (pradėti dalytis tarp įpėdinių). Vienam valstiečiui dažnai priklausė tik 3–5 ha ariamos žemės. Tai trukdė našiai ūki-ninkauti. Kaimų skirstymo į vienkiemius procesas prasidėjo po 1906 metų P. Stolypino priimtą žemės reformą ir buvo tęsiama jau nepriklausomoje Lietuvoje. Iki 1939 m. praktiškai visi kaimai buvo perdalyti, tačiau apie trečdalis sodybų paliktos išretėjusiose kaimavietėse. Kaip rašoma to meto prisiminimuose, dirvos šiose vietovėse nelabai tiko žemdirbystei, todėl dauguma valstiečių gyvenę skurdžiai, batus kas trečias, ketvirtas nešiojęs. Moterys dėvėjo šerokus, vaikai trinyčiokus. Dauguma žemės darbų pusiau na-tūriniuose ūkeliuose buvo dirbami rankomis. Laukuose karaliavo linai, grikliai ir žir-niai. Nemažai pajamų buvo gaunama iš prekybos mišku ar žvejybos. Klestėjo amatai. XVIII a. kaip eksportas į Prūsiją dideliais kiekiais gamintas degutas, derva, pelenai, anglis. Tauragnų krašte gausu ežerų ir miškų, kas džiugina akį, tačiau daug ir pelkynų, kalvų. Ūkininkai, turėdami net ir po 50 ha tokios žemės, sunkiai tegalėjo išlaikyti vieną arklį ir dvi karves. Tokių žemių ūkininkai neskurdo, jie buvo geri amatininkai, dirbo važius, „lineikas“, buvo geri kalviai, statybininkai. Vasarai jaunieji išvažiuodavo uždar-biauti prie tiesiamų plentų, tiltų statybos. Sentikiai garsėjo kaip geri žuvautojai, moterys rinkdavo miškuose uogas, grybus, kuriuos džiovino. Šiuose kraštuose ir tarp sentikių atsirado savų turčių – Kondrašovai, Levčenkos, Kudriašovai ir kt., kurie jau turėjo po 40 ir daugiau hektarų žemės.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Tauragnų kraštas gerokai ištuštėjo – nors be vietinių lietuvių, čia dar gyveno rusų ir apie 120 žydų šeimų, buvo čia ir sinagoga, vei-kė mokyklos. Traukdamiesi nuo artėjančių vokiečių, daugelis paliko namus ir atsidūrė Rusijoje, sentikiai traukėsi į atokesnes gubernijas – Tambovo, Samaros, Voronežo. Jauni vyrai buvo mobilizuoti į caro kariuomenę. Tada daug žmonių išmirė nuo šiltinės epide-mijos, siautėjusios 1914 m. Per dvejus vokiečių okupacijos metus ir šiaip jau neturtingas Tauragnų kraštas buvo visai nualintas.

Tarpukariu Tauragnai ir aplinkinių kaimų gyventojai vis tik atsigavo, suklestėjo. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę 1918 m., Tauragnuose veikė kredito draugija, ma-lūnas, lėntpjūvė, sveikatos punktas, vaistinė, paštas, įkurti visuomeninių organizacijų (jaunųjų ūkininkų, pavasarininkų, šaulių, jaunalietuvių) skyriai. Sentikiai, gyvenda-mi uždaro tipo bendruomenėse, vis tik turėjo integruotis į Lietuvos gyvenimą – vyko žemės, švietimo reformos, todėl reikėjo taikytis prie naujų aplinkybių. Jų vaikai pagal galimybes (vasarą ganydavo gyvulius, dirbo ūkio darbus namuose arba buvo samdomi turtingųjų, todėl mokytis galėdavo tik žiemą) mokėsi lietuviškose mokyklose, šaukia-mojo amžiaus jaunuoliai tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Suaugusieji dirbo savo ūkyje arba plėtojo verslus, kaip antai, Tauragnuose, šalia žydų krautuvėlių buvo ir sentikio Žeunerovo krautuvėlė, kurioje prekiaavo rūkytais mėsos gaminiais, o smaližiams vasarą turėdavo net ledų, Šeimatyje Semionovas taip pat laikė įvairių prekių krautuvėlę.

Apie tuos laikus štai ką pasakojo gretimo kaimo gyventojas Bronislavas Tumėnas: „Netoli mūsų buvo Sirvydžių kaimas, kuriame gyveno vien rusai sentikiai – „starovierai“. Iki karo mes labai gražiai sugyvenome. Mes pas juos, jie pas mus lankydavosi, vakaruškas kartu rengdavome, buvome geri draugai. Bet, kai 1940 m. užėjo rusų bolševikai, mūsų santykiai visiškai pasikeitė. Daugelis jų tuoj pat įsirašė į komjaunimą, iškart prisiplakė prie atėjūnų valdžios. Kilus karui, vieni pasitraukė su tais pačiais atėjūnais, kiti išėjo į mišką ir tapo raudonaisiais partizanais. Prie vokiečių dažnai matydavome juos su ginklais ant pečių pro mus keliuku praeinančius, bet mes jų niekada vokiečiams neskundėme“.

Apie pirmąją okupaciją ir karo laikotarpį

Kaip matome, sentikiai jau buvo tapę beveik „savais“ tarp „svetimų“, tačiau atėjo tie nelemti 1940-ieji. Daugumai Lietuvos gyventojų tai buvo didžių sukrėtimų metai. Utenos Šaulių namų balkone pasirodė nauji, nematyti veidai lietuviškomis, žydiškomis, rusiškomis pavardėmis. Visi jie komunistinio pagrindo veikėjai: Kutka, Gruodis, Šaparauskas, Ozeras, Bermanas, Bulatovas mosikavo, iškeltais kumščiais kažkam grūmojo, šūkavo – tegyvuoja tas, tegyvuoja anas. Prasidėjo visuomenės skaldymas, žmonės pradėjo skirstyti į „buožes“ ir „proletarus“, nemažai buvo ir tokių, kurie pasidavė agitacijai ir stojo į komjaunimą, bolševikų partiją,ėjo dirbti į sovietines įstaigas. Daug ką suklaidino atėjūnų propaganda ir melas – buvo nemažai kairiųjų, platinusių atsišaukimus, kuriuose rašyta apie gyvenimo rojų SSRS, apie jos turtus, kuriuos atveš ir į Lietuvą. Rusai net ant vagonų su „makuka“ – kombinuotais pašarais gyvuliams, ar Stalino žirniais – maistu žmonėms, siunčiamais į Lietuvą, rašydavo „Dlia golodajuščej Litvy“ („Badaujančiai Lietuvai“).

Bolševikai intensyviai dirbo savo darbą – net tokiame kaimelyje kaip Juknėnai, netoli Sirvydžių, kuriuose gyveno apie 60 žmonių, mokykloje organizavo pionierius: įrašė tris ar keturis vaikus, sugebėjo komjaunimo organizaciją įkurti. Pasakoja Valentinas Miškinis g. 1931 m.:

„Į komjaunuolius buvo įstojęs Maniušis Bronius (žuvo partizanaudamas), Kilbauskas, Govedas – atrodo, organizacijoj buvo šeši. Govedas Jonas kilęs iš biedniokų, turėjo tik 5 ha žemės. Užėję pirmieji rusai jam iš Maniušio Pranciškaus atrėžė 10 ha. Prie vokiečių prabuvo kaip pelė po šluota, o užėjus rusams, vėl pakėlė galvą. Kitas Govedas – Balys, irgi iš Juknėnų, buvo raudonasis partizanas, enkavedistas, didelis viršininkas. Tai ne žmogus, o šėtonas, karo metu sovietų išmestas desantu. Po karo kurį laiką buvo Utenoj, pradėjo dirbt tardytoju, vėliau jis buvo nušautas.

Gaidelis – Smetonos laikų komunistas, viena koja šlubas. 1940 m. buvo suorganizuota kolona, atrodo, „spalinėm“ (spalio revoliucijos švenčių proga) pereit per Juknėnus. Gaidelis ant lentos prisitaisė Staliną ir eidamas griuvo su šituo Stalinu ir visiškai susilaužė koją. Užėjus vokiečiams, slapstėsi. Kartą vokiečiai, rusų partizanus prie Pikčiūnų apsupę, kelis nušovė, kiti išbėgo. Šlubis įbėgo išvietėn, būtų taip ir likęs, bet policininkas užėjo „ant savo reikalo“ ir jį suėmė. Daboklėj pasikorė“.

Stapšėnuose ir Sirvydžiuose taip pat atsirado komjaunuolių, tarybų valdžios rėmėjų (jų susidarė apie 20 aktyvistų) ir sentikių tradicijos čia jau nieko negalėjo padaryti –

nauja mada ėmė viršų. Žemė buvo nacionalizuojama ir išdalijama bežemiams bei mažžemiams. Cerkvės įtaka buvo mažinama iki minimumo, popai pjudomi, pagrindinis sentikių valdymo organas – Sentikių centro taryba (toliau – SCT) įsikūrusi Kaune, 1940 m. rugsėjį po kratų, kurių metu buvo paimitos bylos, nutraukė savo veiklą. SCT narys Metodijus Udalovas (Методий Удалов) tuo metu buvo suimtas, už „antisovietinę agitaciją“ išsiųstas 5 metams į Vorkutos lagerį, vicepirmininkas Agejus Volkovas (Аррей Волков), vengdamas suėmimo, 1941 m. pradžioje apsigyveno Vilniuje ir įsidarbino vienoje lentpjūvių, SCT pirmininkas Ivanas Prozorovas (Иван Прокопоров) 1941 m. birželio 15 d. buvo ištremtas į Sibirą. Vokiečių okupacijos pradžioje Lietuvos bažnyčioms atkuriant iki sovietmečio buvusį gyvenimą, sentikių dvasinė valdžia susiformavo negreitai, tik 1942 m. vasario–kovo mėn.

1941 m. birželio 14 d. visoje Lietuvoje prasidėjo masinis žmonių vežimas–trėmimas. 1941 m. ištremtųjų sąrašuose randame rusiškų ir žydiškų pavardžių, iš Degučių valsčiaus bolševikai ištremė į Sibirą 52 žmones, iš Salako valsčiaus – 40 lietuvių ir 33 iš Lenkijos pabėgusius žydų rabinus. Iš Tauragnų išvežė Stundžios (vėliau partizano) šeimą. Jis su broliu pabėgo. Išvežė mokytoją Mikšį, pašto viršininką Vaitulevičių, Vaškelį, Laurinavičių šeimą – 4 brolius ir seserį. Tauragnų inteligentus vežė su pirmu Romanovo ir Ruzgo parašu. Romanovas buvo žydas daktaras. Reikėdavo trijų parašų. Trečias parašas buvo Petravičiaus iš Žiezdrų kaimo.

Tuoju prasidėjus karui, ir Tauragnų krašte susiorganizavo sukilėliai, vadinamieji „baltaraiščiai“. Tauragnų apylinkėse veikė sukilėlių būriai – daugiau kaip 50 vyrų, o partizanų grupės susikūrė net kaimuose – Sėloje, Šeimatyje, Gateliuose. Birželio 25 d. Tauragnų sukilėliai užėmė valsčiaus vykdomąjį komitetą, kitas įstaigas. Kazio Žiedo vadovaujamas partizanų (taip vadino sukilėlius) būrys surengė pasalą: apšaudė dviem lengvosiomis mašinomis sprunkančius Raudonosios armijos vadus. Politvadovas buvo nukautas, o majoras buvo sužeistas ir pateko į nelaisvę. Buvo suimtas ir uždarytas į vaistinininko Šimkūno rūšį ir Tauragnų sovietinis aktyvas. Į Sirvydžius taip pat atvyko sukilėlių būrys, kuriame buvo ir iš kaimyninio Bajorų kaimo – Sirgedas Juozas, Žičkus Kazys, Rudėnas Povilas, Linka Jonas ir kiti, iš viso apie 25 vyrus. Jie pradėjo suiminėti prijauciančius sovietų valdžiai – Borisovą, Semionovus, Rybakovą, Loginovą, Gutkiną Jerofeją, brolius Denisovus ir kitus, iš viso suėmė 14 asmenų. Kitiems pavyko pabėgti. Sukilėliai namuose darė kratas, konfiskavo kelis dviračius bei radijo imtuvus. Apie sukilėlių veiksmus kažkas pranešė čekistams. Atskubėję baudėjai ir išleidę iš rūsio suimtą sovietinį aktyvą, pradėjo ieškoti sukilėlių. Medicinos punkte, užtikę sužeistą Joną Stundžią, užbadė jį durtuvais. Šeimaties kaime susišaudymo metu su sukilėliais, kurie buvo įsitaisę cerkvės varpinėje, žuvo Vaišnora Albinas, Šuminas Petras ir kartu buvęs sentikių popas Leonidas Potapovas. Šalia esančiame Vaišnoriškės k. vokiečių žvalgybinis dalinys užkirto kelią besitraukiantiems bolševikams. Apie porą valandų vyko kautynės, susišaudymo metu buvo nušauti 5 civiliai, žuvo ir 8 vokiečių kareiviai. 1941 m. birželio 27–28 dienomis, susišaudymų metų, Tauragnų apylinkėse žuvo apie dvidešimt žmonių.

Sovietams atsitraukus, buvo atstatyta lietuviška tvarka – paskirti viršaičiai, sudaryta vietos policija. Apie 500 žydų, Tauragnų miestelio gyventojų, buvo sušaudyti Rašės šile.

Neramūs laikai atėjo ir „starovierams“. Kadangi Utenos apskrities ir Tauragnų valsčiaus duomenų gauti nepavyko, palyginimui pateiksiu Zarasų apskrities kaimyninių valsčių sąrašus asmenų, sušaudytų ir išvežtų darbams į Vokietiją (toliau pateikiamas Salako vlsč. vokiečių okupacijos metais sušaudytų asmenų sąrašas, kurį 1944 08 15 sudarė Salako vlsč. vykđ. komiteto sekretorė Rūkštelytė).

	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Amžius	Gyvenamoji vieta
1.	Semionovas Mykolas		Valentiškės k.
2.	Semionovas Avdiejus		Valentiškės k.
3.	Rybakovas Fiodoras		Valentiškės k.
4.	Pčalinas Andronas (orig. Antropas)		Valentiškės k.
5.	Pčalinas Mykolas		Valentiškės k.
6.	Kožankovas Antanas		Valentiškės k.
7.	Michailovas Mykolas		Valentiškės k.
8.	Pachomovas Erastas	17	Biržiniškės k.
9.	Pachomovas Fedotas	23	Biržiniškės k.
10.	Pachomovas Andriejus	15	Biržiniškės k.
11.	Pachomovas Silvestras	17	Biržiniškės k.
12.	Pachomovas Erastas	17	Biržiniškės k.
13.	Pachomovas Semionas	30	Biržiniškės k.
14.	Pachomovas Fedula	19	Biržiniškės k.
15.	Bugelis Kazimieras	40	Tarlokiškių k.
16.	Borisovas Jonas		Žagarinės k.
17.	Semionovas Steponas		Žagarinės k.
18.	Matušovaitė Ona		Žagarinės k.
19.	Diakonas (?) Meira		Didžiasalio k.
20.	Aronienė Rocka		Didžiasalio k.
21.	Aronas Šajus		Didžiasalio k.
22.	Jo žmona (Šajienė)		Didžiasalio k.
23.	Jų duktė (Šajaitė)		Didžiasalio k.
24.	Dolotovas Mykolas	22	Paskardiškės k.
25.	Matušovas Parfėjus	45	Paskardiškės k.
26.	Bikulčius Petras	20	Klementiškės k.
27.	Kuznecovas Larijonas	57	Tiliuniškės k.
28.	Ruzeckienė	53	Žaliumas k.
29.	Blynovas Jonas		Avinuostos k.
30.	Čistiakovas Fiodoras		Avinuostos k.
31.	Šliapkinaitė Nastė		Avinuostos k.
32.	Aksionovas Mefodijus		Avinuostos k.
33.	Skačkovas		Tolimėnų k.
34.	Skačkovaitė		Tolimėnų k.
35.	Čekanauskas Petras	39	Vilkiškės k.
36.	Melkovas		Pošerinės k.
37.	Četkauskas Kazys	41	Švedriškės k.

Degučių apyl. nužudytųjų 1941 m. asmenų sąrašas

	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Gyv. vieta	Gimimo data	Tautybė
1.	Tepliakovas Jonas, Naumo	Liminių k.	1901	
2.	Cariovas Fiodoras, Dovydo	Degučių k.	1919	
3.	Kolesnikovas Savelius, Vasilio	Degučių k.	1920	
4.	Lizinovas Fiodoras, Vavilo	Raistiniškių k.	1907	
5.	Kuznecovas Savelius, Jurgio	Zarkiškių k.	1901	
6.	Sapnovas Vasilius, Jono	Zarkiškių k.	1907	
7.	Ivanauskas Makiejus, Sidaro	Zarkiškių k.	1894	
8.	Ivanauskas Makaras, Sidaro	Zarkiškių k.	1891	
9.	Michailovas Jaumenas, Jurgio	Zarkiškių k.	1907	
10.	Sapnovas Kondratas, Falamiejaus	Zarkiškių k.	1891	

Degučių apyl. išvežtų Vokietijon 1942 m. sąrašas

	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Gyv. vieta	Gimimo metai	Tautybė
1.	Drozdovaitė Frosė, Jokūbo	Raistiniškių k.	1926	rusų tautybės
2	Partnovienė Dusia, Jono	Raistiniškių k.	1919	rusų tautybės
3	Blinovas Jonas, Trofimo	Raistiniškių k.	1923	rusų tautybės
4	Blinovaitė Fedora, Jono	Raistiniškių k.	1924	rusų tautybės
5	Blinovaitė Slamonida, Jurgio	Raistiniškių k.	1926	rusų tautybės
6	Krasnovaitė Irina, Kondrato	Zarkiškių k.	1924	rusų tautybės
7	Samochvalovas Grigas, Grigo	Liminių k.	1925	rusų tautybės
8	Ignatėvaitė Prosė (Frosė?), Jono	Pažemio k.	1925	rusų tautybės
9	Kolesnikovaitė Ripa, Jono	Pažemio k.	1925	rusų tautybės
10	Ivanauskas Dimitras	Zarkiškių k.	1924	rusų tautybės
11	Ivanauskas Demidas	Zarkiškių k.	1910	rusų tautybės
12	Ivanauskas Trofimas	Zarkiškių k.	1923	rusų tautybės
13	Ivanauskas Matvejus, Logino	Zarkiškių k.	1912	rusų tautybės
14	Kosokauskas Sergejus	Raisteniškių k.	1907	rusų tautybės
15	Ignatėvaitė Zina, Nikito	Pažemio k.	1925	rusų tautybės
16	Ignatijus Savelius, Nikito	Pažemio k.	1922	rusų tautybės
17	Ignatijus Romas, Nikito	Pažemio k.	1910	rusų tautybės

Trinkuškių apyl. išvežtųjų Vokietijon žmonių sąrašas

	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Kaimas	Išvežimo metai
1	Gudkovas Malafiejus, Stepono	Polivarko k.	1942
2	Portnovaitė Katerina, Nistiforo	Polivarko k.	1942
3	Sinicinas Jefstafiejus, Jefremo	Polivarko k.	1943
4	Kolesnikovas Jonas, Trofimo	Polivarko k.	1943
5	Ivanovas Terentijus, Fiodoro	Polivarko k.	1943
6	Ivanovskij Timofejus, Andrejo	Polivarko k.	1943
7	Krasnovaitė Aleksandra, Jepistimo	Polivarko k.	1943
8	Iberžanovas Karpa, Lazario	Polivarko k.	1943
9	Iberžanovaitė Ulijana, Lazario	Polivarko k.	1942

10	Gubanovaitė Marfa, Vasilio	Polivarko k.	1942
11	Samochvalovas Savelius, Filimono	Polivarko k.	1942
12	Stručinskaitė Afimija, Jermolajaus	Polivarko k.	1942
13	Bobkovaitė Lepistinija, Stepono	Polivarko k.	1942

Trinkuškių apyl. nužudytųjų 1941 m. asmenų sąrašas

	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Kaimas	Žuvimo metai
1	Kolesnikovas Trofimas	Polivarko k.	1941
2	Rogozinas Jonas, Leonido	Polivarko k.	1941
3	Portnovas Ustinas, Jono	Polivarko k.	1941
4	Portnovas Nistiforas, Jono	Polivarko k.	1941
5	Portnovas Agapas, Feodoro	Polivarko k.	1941
6	Nosarevas Mykolas, Matvejo	Polivarko k.	1941
7	Krasnovas Elipsimas, Galaktiono	Polivarko k.	1941
8	Samochvalovas Polifejus, Artemijo	Polivarko k.	1941
9	Kolesnikovas Nikiforas	Polivarko k.	1942
10	Aksionovas Jonas, Jakovo	Polivarko k.	1941
11	Šikailovas Jeliferijus, Jono	Polivarko k.	1941
12	Nosorevas Jurgis, Feodoro	Polivarko k.	1941
13	Aksionovas Jurgis, Jono	Polivarko k.	1941
14	Amosovas Feodoras, Maksimo	Polivarko k.	1941
15	Iberžanovas Kirila, Lazario	Polivarko k.	1941
16	Bolbatunovas Feodotas, Jono	Polivarko k.	1941
17	Trifonovas Limijonas, Vlaso	Polivarko k.	1941
18	Samochvalovas Gavrilas, Fijono	Polivarko k.	1944
19	Samochvalovienė Natalija, Jefremo	Polivarko k.	1944
20	Levonovaitė Anna, Jesfstafijaus	Polivarko k.	1944
21	Dolotovas Kalina	Daubariškės k.	1941

Iš pateiktų sąrašų matyti, kokias aukas atskiri kaimai patyrė 1941 m., todėl rusų nuoskaudos buvo visai pagrįstos. Tik iš vieno Zarasų apskr. Palivarko k. 1941 m. buvo sušaudytas 21 „starovieras“, o išvežta Vokietijon 1942–1943 m. 13; Salako valsčiuje 1941 m. sušaudyti 37 asmenys kaip aktyvistai, iš kurių 33 „starovierai“, tarp jų 4 asmenys, 15–17 m. amžiaus.

1941 m. užėjus vokiečiams, netoli Daneikių kaimo iš miško išlindo rusai ir pradėjo apšaudyti vokiečių kariuomenės ešelonus, važiuojančius plentu. Žuvo trys vokiečiai, keletas buvo sužeistų. Po to įvykio privažiavo daug vokiečių kariuomenės, tuojau tuos ruselius susėmė ir sušaudė vietoje. Netrukus iš Zarasų atvažiavo dar du sunkvežimiai esesininkų. Tada labai siautė rusų kaimus – Kruopelių kaimą, kuriame gyveno apie 60 rusų šeimų, už pusės kilometro Daneikių kaimą – gyveno apie 80 rusų šeimų, už dviejų kilometrų Polivarko kaimas – 105 rusų šeimos ir dar cerkvė... Ypač nukentėjo Daneikiai, nes šiame kaime buvo nušauti tie vokiečiai. Apie 70 įvairaus amžiaus žmonių išpleškino. Ką tik sutiko, tą ir šovė vietoje. Sušaudę paliko, o vasara buvo šilta, praėjo diena kita, lavonai ėmė dvokti, likusieji bijojo ir prieiti prie žuvusiųjų. Kažkas nuvažiavo į Zarasus

ir pasakė, kad reiktų lavonus sutvarkyti, nebegalima kentėt smarvės. Tai vėl atvažiavo esesininkai ir dar septynis žmones nušovė. Tos žudynės sukėlė didelį pasipiktinimą ne vien vokiečiais, bet ir lietuviais. Mat su tais esesininkais kažkas pastebėjo kartu atvažiavusius ir kelis lietuvius.

Utenos apskrities valsčiuose, kur buvo sentikių bendruomenės – Tauragnų, Vyžuonų, Leliūnų, pagrindiniais kandidatais darbams į Vokietiją irgi buvo sentikiai. Lietuviai, kuriems sueidavo aštuoniolika ir iškildavo grėsmė būti išvežtiems darbams į Vokietiją, nuo šios nelaimės gelbėjosi kaip kas išmanė. Populiariausias būdas, kaip ir vėliau, pokariu, buvo gimimo metų dokumentuose korekcija – su chlorkalkėmis išėsdinant nereikalingą gimimo metų vieną skaičiuką ir parašant reikalingą. Dar nuo reichs darbų padėdavo išsisukti vietos viršaičiai lietuviai, išduodami pažymas, kad neva šaukiamasis nuomoja ir dirba žemę. Tokių vokiečiai pradžioje į reichą nevežė. Tuomet lietuvius palaiškė lietuvį, vienas kitam padėjo, sentikiai gi užtarėjų neturėjo.

Karo metu, vokiečiams įvedus griežtą pasėlių ploto, gyvulių, naminių paukščių, bičių avių, sėklos atsargų ir žemės ūkio inventoriaus apskaitą, ūkio kortelėse sužymėdavo visas valstiečių atsargas ir ūkio pajėgumą. Visa kontrolė buvo pavesta vietiniams viršaičiams ir, aišku, vėl labiausiai kentėjo ne savi. Pieno prievolės norma sudarė 400–900 kg pieno nuo karvės per metus, nuo kiekvienos vištos reikėjo atiduoti 50 kiaušinių, nuo avies – 1,5 kg, nuo ėriuko – 0,75 kg vilnos. Kiaulienos reikėjo pristatyti po 10 kg nuo hektaro. Duoninius javus (rugius, kviečius) ūkininkai privalėjo atiduoti visus, palikdami tiksliai sėklą ir badmirišką normą šeimai. Tiesa, nors ir labai mažomis kainomis, vokiečiai už pristatytas prievoles valstiečiams mokėjo.

1942 m. rugpjūčio 7 d. Tauragnų sukilėliai, apie 60 žmonių, tarp kurių buvo ir 10 policininkų, vėl apsupo Sirvydžių kaimą ir areštavo kelis asmenis – buvusį komsorgą Šiktorovą Avdejų, kurį čia pat sušaudė, o jo tėvą su motina suėmė. Taip pat sušaudė Trofimą Morozovą. Kiti kaimo gyventojai išbėgiojo ir pradėjo slapstytis. Atsirado dalis ir tokių, kurie ėjo per žmones ir plėšikavo. Moteris iš Juknėnų kaimo pasakoja:

„Nuo mūsų netoli buvo Sirvydžiai, didelis ir bjaurus ruskynas. Pradėjo jie žmones „rabavot“ (apvoginėti, plėšikauti). Vokiečių laikais kaime pusiau legaliai, pusiau nelegaliai buvo susikūrusi saviisauga ir jos brolis turėjo šautuvą. Jiems buvo pasakyta, kad nuo vokiečių šautuvus slėptų, o savo policijos nebijot. Savisaugininkai buvo ginkluoti, po du ėmė mūsų kaime budėti. Sirvydiškiai pradėjo mažiau „rabavot“. Jie nekreipdavo dėmesio, kalbas žmogus ar ne, jiems svarbiausia buvo apsirūpinti lašiniiais, medžiagom. Daug žmonių jie mūsų krašte apiplėšė.“

Plėšikavimas – nepateisinamas dalykas, tačiau nereikėtų stebėtis, kad tęsiantis tokiai suirutei, atsirado norinčių pasipelnyti lengvos duonos.

1942 m. rugpjūčio 21 d. SCT popams išsiuntinėjo aplinkraštį, kuriuo sentikiai paraginti:

„Įvertinti vokiečių valdžios elgseną ir atsakyti jai vieninga parama ir sąžiningai vykdančiant visus vyresnybės nurodymus, demaskuojant visus mūsų bendrų priešų – bolševikų arba jų pakalikų – rėmimo ar slėpimo atvejus ir visokeriopai remiant valdžią savo darbu ir savo aktyvia pagalba kovoje su krikščioniškų tautų priešu – bolševizmu.“

Tokia tai buvo valdžios pozicija, o sentikių bendruomenė neturėjo priežasčių ypač simpatizuoti nei vokiečių, nei sovietų valdžiai, tačiau buvo nepaprastai įbauginta. Masinis prievartinis jų tautiečių iškėlimas iš Suvalkų srities ir antras iškraustymas iš gautų Lietuvoje ūkių 1942 m. kėlė gandus, kad panašus likimas laukia ir vietos sentikių, jie būsią apgyvendinti specialiuose lageriuose, išvežti į darbus Vokietijoje. Gandus stiprino komplikuoti santykiai su lietuviais, jų savivalda. Pastarieji į rusus žiūrėjo įtariai, kaltino juos sovietinių partizanų rėmimu, simpatizuojant bolševikams. Sentikiai nuolat skundėsi, kad vietos administracija priešiška jų bendruomenei, nesilaiko proporcijos siunčiant žmones į darbus Vokietijoje, atsakomybę už sovietinių partizanų, parašiutininkų nusikaltimus verčianti rusams gyventojams ir t. t.

1943 m. kovą Kaune vokiečiai įsteigė Patikėtinio rusų gyventojų reikalams, kuriam vadovavo Aleksejus Stavrovskis (Алексей Ставровский). Biuras turėjo palaikyti ryšį su rusų tautybės gyventojais, kontroliuoti jų nuotaikas. Patikėtinio sukurtame Biuro įgaliotinių apskrityse ir valsčiuose tinkle dirbo daug sentikių ir stačiatikių dvasininkų, kuriems patikėtinis tiesiog įgaliodavo SCT ir stačiatikių arkivyskupijos kanceliarijas išsiuntinėti savo nurodymus parapijoms. Pavyzdžiui, vienas pirmųjų buvo 1943 m. kovo 16 d. patikėtinio nurodymas Verbų sekmadienį surengti cerkvėse rinkliavą, skirtą Vokietijos armijos gretose kovojantiems rusų kariams. Tačiau buvo ir kitokių pavyzdžių; antai Raistiniškių parapijiečiai popo paraginti teikė produktus netoli kaimo įrengtai rusų karo belaisvių stovyklai, taip pat kalintiems Zarasuose; Zarasų popas A. Volkovas taip pat ne kartą rinko ir perdavė maistą kalėjime buvusiems karo belaisviams ir kaliniams.

Tačiau toks sentikių dvasiškių įtraukimas į Patikėtinio rusų gyventojų reikalams biuro padalinių veiklą turėjo labai negatyvių pasekmių visai jų bendruomenei po karo. Sovietų valdžia pradėjo represijas prieš dvasiškius, maždaug 20-čiai jų buvo inkriminuotas „bendradarbiavimas su naciais“, „Tėvynės išdavimas“. Buvo represuoti ir Biuro skyriuose dirbę „buožės“, jų šeimų nariai, be to, lageriuose atsidūrė arba buvo nuteisti mirties bausme nemažai sentikių jaunimo, taip pat ir perkeltų iš Suvalkų srities, kuriuos vokiečiai mobilizavo į apsaugos policijos būrius ir po apmokymų Rygoje pasiuntė į Pravieniškių bei kitas stovyklas sargybiniais, į baudžiamąsias akcijas.

1943 m. kovą po nepavykusios lietuvių jaunimo mobilizacijos okupacinė valdžia planavo sukurti prie apsaugos policijos specialų Lietuvoje gyvenusių rusų būrį. Po pralaimėjimų fronte net ir rusų vyrai tapo labai reikalingi. Iki gegužės pabaigos į jį turėjo būti pašaukta ne mažiau kaip tūkstantis 18–45 metų amžiaus vyrų. Patikėtinio rusų gyventojų reikalams biuras tiesiog nustatė, kiek žmonių pašaukti atskirose sentikių ir stačiatikių parapijose ir balandžio 7 d. išsiuntinėjo į parapijas šaukimo lapelius. Popai buvo įpareigoti savo nuožiūra įrašyti šauktinių pavardes ir išdalyti šaukimus.

„Atsisakius vykdyti šį nurodymą, ne laiku įteikus šaukimus ar įtraukus netinkamus tarnybai ar politiškai susikompromitavusius asmenis, bus griežtai nubausti visi parapijų Tarybų nariai, net nedelsiant išsiunčiant į koncentracijos stovyklą“,

– nurodė patikėtinis, grasindamas griežtomis bausmėmis tiek neatvykusiems šauktiniams, tiek ir jų parapijoms. Savo ir sentikių dvasiškių vardu SCT išleido specialų

„Kreipimasi į visus Lietuvos generalinės srities sentikius“, kuriuo paragino juos stoti į armijos gretas: „Kiekvienas iš mūsų turi suprasti, kad vokiečių kariuomenė vaduoja mus iš žydų–komunistinio jungo ir todėl mūsų šventa pareiga padėti vokiečių kariuomenei sunaikinti žydų–komunizmą, grasinantį krikščioniškajam pasauliui ateizmu“,

– rašyta „Kreipimesi“. Mobilizacijai nepavykus (Ivano Romanovo duomenimis, į apsaugos policijos būrį įstojo apie 300 vyrų, kurių dalis vėliau dezertyravo), generalinis komisaras siekė, kad nepaklusnios parapijos būtų nubaustos.

Na ir dar vienas akibrokštas – 1943 m. spalio 13 d. vokiečiai sudegino Miliūnų kaimą, kuriame prieglobstį rasdavo sovietiniai partizanai. Buvo sudegintos 67 kaimo sodybos (iš jų 64 – sentikių), žuvo 4 žmonės, tarp jų ir Miliūnų sentikių popas Jefimas Fitingovas (Ефим Фитингов). Nežinia, ar jis buvo susijęs su sovietiniais partizanais, tačiau dėl tokios smulkmenos niekas nesiaiškino. Įtampa ypač padidėjo, kai baudėjai sudegino keletą sentikių kaimų. Po partizanų išpuolių pirmiausia nukentėdavo vietos gyventojai: vieni įtariamieji būdavo sušaudomi, kiti išgabenami į darbus. Tai vertė žmones slapstyti, jaunesnius – išeiti pas raudonuosius partizanus. Daugelio veiksmus lėmė ne kokie nors politiniai įsitikinimai, o pastangos išsigelbėti patiems ar išgelbėti artimuosius. Na, žinoma, ir lietuvių vietos policija jų už tai neglostė, priešiškus dar labiau didėjo.

Bene paskutinis lojalumo vokiečiams pareiškimas buvo 1944 m. birželio 15 d. paskelbtas SAT pirmininko B. Pimonovo kreipimasis į sentikių jaunimą.

„Mes neabejojame, kad laisvų Europos tautų, vadovaujamų Vokietijos armijos, kovojančių už tiesų reikalą, už sunaikinimą pasaulinio blogio ir melo, koks yra nusikalstamas, bedieviškas ir kovingas žydų – bolševikinis internacionalas, pergalė jau arti“,

– rašė B. Pimonovas. Jo įsitikinimu, bolševikų pergalė reikštų ir sentikystės sunaikinimą, tad ragino jaunimą vieningai atsilipti į naują šaukimą ir kovoti dėl pergalės.

1944 m. vasarą labiausiai nuo gaujų kenčiančiose vietovėse ima masiškai steigtis nelegalūs lietuvių savigynos būriai, turintys tikslą apsaugoti kaimų ir miestelių gyventojų gyvybę bei turtą. Legalizuoti savigyną, tiksliau, gražiuoju susigražinti pabėgusius plechavičius, bandė generalinių tarėjų įstaiga, pažadėdama iš grįžusių vyrų prie kiekvienos komendantūros sudaryti specialius apsaugos būrius, kurių tiesioginė pareiga būtų kovoti su banditais (raudonieji partizanai irgi buvo vadinami banditais). 1944 m. birželio 24 d. spaudoje buvo paskelbtas pirmojo generalinio tarėjo Petro Kubiliūno pareiškimas, kad savisaugos sumetimais prie apskričių vietos komendantūrų sudaromos būrio dydžio (30–40 vyrų) apsaugos komandos iš *„kareivių ir karininkų vadovaujamos“*. Jos turėjo *„kovoti su banditais ir palaikyti tvarką savoje apskrityje“*, o tarnyba jose kiekvienam lietuviui turėjo tapti garbės reikalu, nes jis stovės *„savo šeimos, savo turto ir savo sodybos sargyboje“*. Kaip pažymi istorikai, ši generalinio tarėjo iniciatyva buvo „skubota“, nes oficialaus leidimo tokiai apsaugai kurti iš Berlyno nebuvo gauta.

Tačiau frontas jau ritosi į vakarus, ir 1944 m. liepos pradžioje, tik įžengus Raudonajai armijai (toliau – RA) į Lietuvos teritoriją, Sirvydžių maskoliokai (taip juos vadindavo aplinkinių kaimų gyventojai) iškart ėmė daryti „tvarką“ – dar be jokios valdžios palaiminimo. Prasidėjo keršto akcijos už išvežtus, areštuotus gimines, pradėjo ieškoti vyrų, kurie vokiečių okupacijos metais tarnavo policijoje, savisaugos daliniuose, 1941 m. su-

kilimo dalyvių. Stribų tada dar nebuvo. Vienus pagavę nuvarydavo į Sirvydžius, uždarydavo daržinę ir lupdavo, reikalaujavo kitus išduoti. Pradėjo į namus ateidinėti ir ieškoti „*prasikaltusių*“, tiems namuose jau nebuvo vietos, bėgdavo į krūmus slėptis. Tokį Zigmą Tumėną iš Vilkablauzdės k. paėmė iš namų, taip ir dingo žmogus be pėdsakų. Tačiau tai tęsėsi neilgai, nes jau liepos 24 d., Tauragnuose buvo suburta milicija iš 5 asmenų, pradėtas formuoti istrebitelių būrys.

Apie mobilizaciją į Raudonąją armiją

Tuo metu buvo paskelbta ir 1908–1926 m. gimusių vyrų mobilizacija į RA. Kurį laiką vyrai dar neturėjo pasiruošę slėptuvių, tad, prasidėjus gaudynėms, slėpėsi trobose arba, kol medžiai buvo su lapais, bėgo į artimiausius krūmus. Vyrai, kaip išmanė, vyniojosi nuo kariuomenės: vieni dokumentuose sendinosi, kiti dar bandė nuslėpti metus, nes atrodė jaunesni, bet nieko iš to neišėjo: valsčiuje rado sąrašus pagal korteles, vokiečių išduodamas muilui, žibalui ir kt., o treči ejo į mišką ir tapo partizanais. Dar kai kuriems pavykdavo gauti „broniruotę“ – mokytojams, geležinkeliečiams, dar keletui retesnių profesijų atstovų na ir, aišku, milicininkams bei istrebiteliams. Čia jau „starovierai“ atsidūrė kryžkelėje – arba į karą, arba pas istrebitelius. Į mišką jie kvietimo negavo....

Iš Utenos apskrities karinio komisaro ataskaitos matyti, kad iki 1944 m. pabaigos iš 7500 šauktinių į armiją išėjo tik kiek daugiau nei 2500. „Starovierų“ vyrai irgi slapstėsi, vengė mobilizacijos, tačiau savo artimųjų įkalbėti ir valdžios prigąsdinti vis tikėjo į kariuomenę arba pasidavė į istrebitelius. Fronte daug jų žuvo, yra ir dingusių be žinios, nemažai buvo sužeista. Visi kaip vienas skundėsi prastu kariuomenės maistu, blogu aprūpinimu.

Foka Kondrašovas iš Stapšėnų pasakojo, kad po mobilizacijos ir „pagreitinio“ karių paruošimo kurso, jiems tik prieš pat pereinant Vokietijos sieną, buvo išduota RA uniforma. Pats mobilizacijos procesas buvo absurdiškas ir šiek tiek priminė baudžiavos laikais vykusias rekrūtų gaudynes: kiekvienas vyriškosios lyties asmuo, bolševikų nuomone, turėjo kariauti fronte ir, ten nesantis, turėjo būti tuojau suimamas ir nukreipiamas į mobilizuotųjų sutelkimo punktus. Čia neturėjo reikšmės, ar mobilizuotasis buvo gavęs šaukimą, žinojo apie paskelbtą mobilizaciją, ar ne. Sovietai ignoravo paprasčiausias užimtojo Lietuvos krašto buvusios santvarkos ypatybes, pavyzdžiui, į kariuomenę buvo mobilizuojami jaunuoliai nuo aštuoniolikos metų, kai tuo tarpu tokio amžiaus vaikinai ir net vyresni (dėl karo sutrukdyimų) dar mokėsi paskutinėse gimnazijos klasėse. Tačiau, nežiūrint į nieką, frontui reikėjo žmonių ir jau nuo 1944 m. rudens vyrams gaudyti į RA buvo pasitelkti istrebiteliai. Čia jau buvo vietos savivalei – istrebiteliai galėjo elgtis kaip tinkami, kiek leido jų moralė – nepastebėti, paleisti arba net nužudyti. Kiekvienas be ginklo ar su ginklu besislapstantis vyras buvo paskelbtas „banditu“, o jų šeimos – „banditų šeimomis“. Jiems buvo taikomas RSFSR BK 58 straipsnis, kuriuo formaliai įteisinta „liaudies priešo“ sąvoka. Pagal 58-o straipsnio 1-ą punktą buvo laikomi išdavikais, pagal 14-ą punktą – sabotажininkais.

58-1. Kontrrevoliucinės veiklos apibrėžimas.

58-1a. Tėvynės išdavimas.

58-1b. Kariškio įvykdytas tėvynės išdavimas.

58-1v. Nepranešimas valdžiai apie šeimos nario – kariškio ruošiamą tėvynės išdavimą.

58-1g. Kariškio įvykdytas nepranešimas valdžiai apie ruošiamą ar įvykdytą tėvynės išdavimą.

58-2. Ginkluotas sukilimas, bandymas užgrobti valdžią.

58-3. Pagalba užsienio valstybei.

58-4. Pagalba tarptautinei buržuazijai nuversti komunizmą.

58-5. Užsienio valstybės skatinimas veiklai prieš SSRS.

58-6. Šnipinėjimas kapitalistų naudai.

58-7. Sabotažas kapitalistų naudai.

58-8. Teroristiniai aktai prieš sovietų valdžią.

58-9. Komunikacijų gadinimas kontrrevoliuciniais tikslais.

58-10. Antisovietinė propaganda ir agitacija.

58-11. Dalyvavimas antisovietinėse organizacijose.

58-12. Nepranešimas valdžiai apie kontrrevoliucinius veiksmus.

58-13. Veikla prieš darbininkų klasę caro ir pilietinio karo laikais.

58-14. Kontrrevoliucinis sabotažas.

Rusijos (RSFSR BK) baudžiamasis kodeksas ir jo 58 straipsnis galiojo Lietuvoje iki 1961 m., kai buvo priimtas Lietuvos SSR baudžiamasis kodeksas. Tai universalus straipsnis, kurį buvo galima pritaikyti bet kuriam šeimos nariui, užtekdamo tik besislapstančiam nunešti pavalgyti ir Sibiras – garantuotas. Tuo pačiu tai buvo baisus ginklas strībų rankose – visi besislapstantys ir bebėgantys buvo už įstatymo ribų, o juos galima arba gaudyti, arba šaudyti. Štai vienas tų kraupių įvykių liudininko pasakojimas:

„1944 m. gruodžio 8 d. ryte penki Tauragnų skrebai apsupo kaimyno namus ir sulaukė A. Rakauską iš Bernotiškio, kuris su savimi neturėjo paso. Žmonai net prie Vajelių kaimo kryžiaus juos pasivijus ir parodžius pasą, skrebai net nesileido į kalbas. Pakeliui dar užėjo į A. Gylio namus. Tas saugojo neseniai gimusį sūnų, pamatęs skrebus, išoko bulvių duobėn. Skrebai radę paėmė ir jį. Antalamėstėj išsivarė pastotis vežt Tauragnuos, bet prie Kemešio ežero kažkas pašaudė, ten subėgę slėpėsi vyrai nuo kariuomenės. Tai skrebai abu žiauriai subadė ir pakrūmų, pagirų paliko. Subadyti buvo baisiai, net ir liežuvis, negalėjo net rūbais apvilkti. Naktį užėjo skrebai, kūnas gulėjo ant lentos, tai pakratė už kojos: „Bandit zdies.“

Tai buvo pats pirmasis strībų siautimas tuose kraštuose. Dar vienas pasakojimas „buvo toks vietinis raišas ruskelis iš Sirvydžių kaimo, visi jį Šlubiu vadino. Tai tas Šlubis vedžiojo rusų kareivius po kaimus ir rodė, ką paimt, ką nušaut. Jisai Rukšėnuose nušovė tokį Karklinį, besislapstantį jaunuolį. Pamatęs ateinant Šlubį su kareiviais, Karklinis šoko bėgti ir buvo nušautas. Labai bjaurus buvo Šlubis ir taikliai šaudydavo. Areštuotą Norkūną Liudą iš Duobulės kaimo (slapstėsi nuo armijos) bemušdamas užmušė“.

NORKŪNAS LIUDVIKAS, g. 1925 m. Duobulės k., Tauragnų vlsč. Slapstėsi nuo kariuomenės namie, bet 1945 m. buvo surastas. Sumušę ir pririšę prie arklio, čekistai jį tempė į Sirvydžių kaimo pusę. Pakeliui jis ir mirė (B. Juodzevičius „Laisvės kaina“).

* * *

Taip kad besislapstantiems nuo RA reikėjo arba labai gerai mokėti slėptis, arba greit bėgioti, bet koku atveju, tai buvo rizikingas dalykas tiek pačiam besislapstančiam, tiek artimiesiems, kurie jį globojo.

Tik faktai, kurie nieko nekaltina

Kad susidarytų bendras vaizdas, kas vyko Tauragnų krašte 1944 m. ir vėliau, pateiksiu keletą pavyzdžių:

1944 11 03 nakties metu 6 ginkluoti partizanai atėjo į Tauragnų vlsč. pirmininko pavaduotojo Petro Kanišausko namus Skaistulės kaime. Kai kur rašoma, kad P. Kanišauskas buvo žemės skirstymo komisijos pirmininkas, kitur – valsčiaus pirmininko pavaduotoju. Jo neradę namuose, artimuosius įspėjo, kad Petras atsisakytų šio darbo. Prie vokiečių P. Kanišauskas buvo išvežtas darbams į Vokietiją, sugrįžęs jis pradėjo dirbti sovietams valsčiuje. Kiekvieną dieną po darbo sugrįždavo į namus, o ryte vėl išeidavo į Tauragnus. Gavęs iš partizanų kelis perspėjimus, namuose nenakvodavo – slėpdavosi laukuose, klojimuose, kartais eidavo pas kaimynus, bet rytais visada sugrįždavo. 1944 11 08 rytą partizanai surengė pasalą jo namuose ir ten jį nušovė.

Pažymėtina, kad į kraujo praliejimą partizanai žiūrėjo kaip į kraštutinę priemonę. Neaišku kokio būrio partizanai tai padarė, tačiau jie jau vadovavosi Lietuvos laisvės armijos (LLA) Karo lauko teismo nuostatais – prieš likvidaciją kolaborantas būdavo įspėjamas.

1944 11 09 naktį, apie 24.00 val., į Annos Novikovos, g. 1907 m., namus Jovainiškių kaime, Tauragnų vlsč. pradėjo belstis, nepažįstami vyriški balsai reikalavo atidaryti trobos duris. Ji tuo metu miegojo ant krosnies, o lovoje tame pačiame kambaryje miegojo jos vaikai – Aleksandras, 10 m., Georgijus, 8 m. ir dar metukų neturinti dukrelė Livija. Kitame kambaryje miegojo jos posūnis Nikiforas Semionovas, 16 m. amž. Iš atėjūnų nieko gero nesitikėdama, durų nedarė. Tada, nušovę šunį, pradėjo šaudyti į namą, dūžtant stiklams per vieną langą į vidų įkrito granata. Nuaidėjo kurtinantis sprogimas. Posūnis išvirto iš lovos, granatos skeveldros jo net nesužeidė. Pašaukusi išsigandusius vaikus ir pasiėmusi dukrelę ant rankų, sulindo į dar nuo karo įrengtą slėptuvę kambaryje po grindimis. Atėjūnai, išlaužę durys ir įėję į vidų, liepė visiems išlipti, kitaip pradės šaudyti. Išlindę iš slėptuvės kambaryje, pamatė 5 ginkluotus vyrus, kurie reikalavo išduoti kitą posūnį – Ivaną Semionovą, tuo metu dirbusį Utenos apskrities milicijoje. Jai atsakius, kad pastarojo nėra namuose, žibintuvėliu apšvietę Nikiforą, pareikalavo iš jo automato. Tam atsakius, kad jokio automato neturi, jį jau norėjo čia pat sušaudyti, tačiau Anna puolė krūtine pirmyn ir pasakė: „Jei šausit, tai nušaukit visus“. Partizanams apieškojus namus ir neradus Ivano, jiems vadovavęs apie 30 metų vyriškis pasakė: „Džiaukis, kad Ivanas ne tavo tikras sūnus, tada būtume pasielgę kitaip“ (suprask – visa šeima būtų sušaudyta) ir išėjo. Iš 5-ių užėjusių Anna pažino du anksčiau buvusius kaimynus iš Antilgės kaimo Stasiulius – Valentiną ir Joną. Valentinas Stasiulis dar pasiūlė padegti namus, tačiau vyresnysis nesutiko.

Iki 1934 m. Anna pas tėvus gyveno Antilgės kaime. Vėliau, jau ištekėjusi už Trofimo Semionovo, persikėlė į Jovainiškių kaimą, maždaug už 3 km, tėvus dažnai lankydavo, todėl kaimynus Stasiulius ir jų vaikus gerai pažinojo. Pirmoji Semionovo žmona pasiligojusi anksti mirė, jis liko našlys su trimis sūnumis. Vaikams reikėjo motiniškos priežiūros ir namų ūkiui trūko moteriškų rankų. Kaip tais laikais ir dera, supiršo juos svotai, Annos tėvas kraitį pridėjo ir kuklias vestuves iškėlė. Jiems gimė 3 vaikai, kurie nešiojo motinos – Novikovos pavardę.

1944 m., prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, Trofimo Semionovo sūnų Fiodorą, g. 1924 m., mobilizavo į sovietų armiją, Ivanas, g. 1919 m., išėjo dirbti į miliciją, o pats Trofimas buvo paskirtas Gatelių, Jovainiškių ir Antilgės kaimų seniūnu. Tą pačią vasarą jis miškinį ir buvo nušautas. Po tėvo laidotuvių Ivanas tik vieną kartą buvo atvažiavęs į namus ir su savimi turėjo automatą PPS. Kažkas iš kaimynų tai matė.

Prasidėjus tardymui, Anna papasakojo, kaip viskas buvo, tačiau po kurio laiko pas ją atėjo Jonas Stasiulis, kuris prašė jos neliudyti, kad jisai buvo tą naktį, nes dar jaunas, nori mokytis ir t. t. Tuo metu jam buvo 16 m. Netrukus broliai Stasiuliai buvo suimti, sudaryta byla. Tauragnų čekistai labai stengėsi – į vieną bylą buvo „suplakti“ Ščervianino nužudymas, Borisovo apšaudymas, Semionovos namo užpuolimas, dar „prikabino“ dviejų NKVD-istų nužudymą ir sudarė „gaują“ iš 10 žmonių. Kaip ir buvo žadėta, teismo metu Anna ištesėjo savo žodį ir neįvardijo, kad užpuolant jos namą dalyvavo Jonas Stasiulis, kuris Karo tribunolo buvo išteisintas ir čia pat paleistas, o Valentinas nuteistas 10 m. lagerio ir kalintas Vorkutoje iki 1955 08 06. Paleistas 1956 05 29. Grįžo į Lietuvą 1961 m.

Tačiau kartais partizanams reikėdavo veikti gudrumu, ypač su aktyviais kolaborantais-tribais. Partizanų grupė 1944 m. lapkričio 14 d. vakare, atėjusi į Tauragnų vlsč., Musteikių kaimą, susirado vietinį gyventoją. Kadangi nelabai žinojo, kur gyvena stribai, paprašė parodyti kelią prie Ivano Nazarovo namų. Reikia pasakyti, kad jau tada partizanų žvalgai (kartais tam tikslui naudojo ir vaikus) rinko informaciją apie kolaborantus – komjaunuolius, stribus, aktyvistus, kuriuos sovietų valdžia buvo apginklavusi. Gyventojui atvedus prie reikiamo namo, liepė pabelsti į langą ir paprašyti atidaryti duris. Perspėjo, kad, jeigu sugalvos šaukti ar kitaip perspės ten buvusius, bus nušautas. Duris atidarė Grigorijus Mesojedovas, tada trise įėjo į vidų, o dar trys liko lauke. Jie prisistatė iš NKVD ir pasakė, kad atvažiavo gaudyti „banditų“. Paliepę pateikti patikrinimui šautuvus, išėmė šovinius, ginklus grąžino. Po to išsitraukė stribų ir komjaunuolių sąrašus, prie jų skaitė, tikslino pavardes. Paskui pasiūlė eiti kartu gaudyti „banditų“. G. Mesojedovui ir I. Nazarovui susiruošus, vietinį vaikiną paleido, o patys pasuko link Antano Jučiaus namų. Jo erdviose dviejų galų namuose buvo apgyvendintas valstietis – biedniokas Ilarionas Ščervianinas su šeima, negana to, jam dar buvo atrėžta ir 10 ha iš A. Jučiaus nacionalizuotos žemės. Partizanams pasibeldus, duris atidarė namo šeimininkas Antanas Jučius, kuris svečius palydėjo į I. Ščervianino pusę. Čia jau I. Ščervianino žmona pasitiko ginkluotus vyrus – kaimynus G. Mesojedovą su I. Nazarovu bei dar 3 nepažįstamus. Vienas iš nepažįstamų prisistatė NKVD darbuotoju ir pareikalavo iš I. Ščervianino dokumentų bei parodyti ginklą. Tačiau I. Ščervianinas dokumentų nerodė, o ginklo neturėjo. Tada vienas iš atėjusių A. Jučiui liepė pakinkyti arklį, o G. Mesojedovą, I. Nazarovą ir I. Šaraniną pastatė prie sienos. Paaiškinę, kas jie ir kokių tikslų juos čia surinko, vienas pradėjo į juos šaudyti. Šeimos narių ir ten likusios nakvoti merginos nelietė. Partizanams išėjus, netrukus I. Nazarovas su G. Mesojedovu atsigaavo, jiems buvo suteikta pirmoji pagalba, I. Nazarovas po sužeidimų išgyveno. Vėliau apklaustas NKVD darbuotojų vietinis gyventojas tarp partizanų atpažino Linką (vardo nežinojo) iš Bajorų kaimo.

Greičiausiai tai galėjo būti Antanas Linka, g. 1919 m. Bajorų k., Tauragnų vlsč. Var-

gingai gyvendamas, baigė Utenos gimnaziją. Dar prieš karą su delegacija iš Lietuvos važiavo į Maskvą (kaip tada sakydavo, buvo palinkęs į socializmą). Tuo metu studijavo Vilniaus universitete Humanitarinių mokslų fakultete, gerai mokėjo rusų kalbą. Norėdamas įsitikinti kaip gyvena žmonės kolchozuose, su dviem draugais nuvažiavo 50 km už Maskvos. Ten moterys su ašaromis pasakė, kokia yra ta socialistinė realybė. Pamatęs Rusijos skurdą, suprato apgaulę. Baigiantis karui, pasiėmė ginklą ir išėjo miškan. A. Linka 1946 09 14 žuvo prie Rukšėnų kaimo. Nepraėjus ir savaitei, jo broliai Jonas ir Kazys Linkos, taip pat ir Antanas Jučius buvo suimti, kalinti lageriuose, paleisti 1954 m.

1944 11 20 vykdamas į darbą, buvo apšaudytas ir sunkiai sužeistas Tauragnų vykdomojo komiteto pirmininkas Borisovas. Sužeista ir kartu vykusį komjaunuolė Semionova bei persautas arklis.

1944 12 06 (nakties metu) Tauragnų vlsč. į istrebitelio Dolotovo namus brovėsi „banditai“ tam, kad įvykdytų teroristinį aktą. Dolotovui pasipriešinus ginklu, „banditai“ atsitraukė, tačiau sužeidė kieme paliktą žirgą.

1945 04 22 Šeimaties k. Tauragnų vlsč. apiplėštas stribas Michailovas.

1945 05 18 Tauragnų vlsč., Šeimaties k. užpultas rusiškos cerkvės dvasininkas Prusakovas Nikolajus Anisimovičius, g. 1910 m., kuris atsišaudė apie 17 valandų. „Banditams“ atsitraukus, vienas prišliaužė prie namo ir per langą įmetė 4 granatas, dėl ko skeveldromis sunkiai sužeidė Prusakovą į dubenį.

1945 06 05 Šeimaties k., Tauragnų vlsč. grupė „banditų“, apie 20 asmenų, šaudė į naujakurės Aleksejevos sodybą, kurioje tuo metu talkininkavo stribai. Šiems užėmus gynybą, partizanai atsitraukė ir, nuėję prie Tauragno ežero, esančio maždaug už 0,5 km, sprogdino žuvį.

1945 08 13 apie 1.00 val. nakties Pilkenių k., Tauragnų vlsč. buvo užpultas to paties valsčiaus Stučių apylinkės pirmininko Milašiaus Mykolo, Mykolo, g. 1905 m., gyvenamasis namas. Jo žmona agitavo, kad vyrai eitų į frontą – bus geriau. Kitoms motinoms tai nepatiko. Tai jo šeimą partizanai sušaudė. Įmestoms granatoms susprogus, namas užsidegė, besigelbėdami iš jo išbėgo ir buvo žvėriškai sušaudyti:

1. žmona Teofilė, 38 m.;
2. duktė Janina, 16 m.;
3. duktė Magdalena, 15 m.;
4. sūnus Petras, 7 m.;
5. duktė Ona, 4 m.;
6. duktė Julainė, 1,5 m.;
7. sūnus Antanas, 13 m.

Išsigelbėjo sužeista į abi kojas duktė Anelė ir M. Milašius, kuriam pavyko pasislėpti. Iš užpuolikų atpažintas Musteikis Vytautas, kurio šeima buvo ištremta 1945 08 01.

1945 08 23 anksti ryte Tauragnų vlsč. žemės komisijos narys Jermolajus Dolotov, 65 m. kartu su dukra Fenja, 25 m. vyko į Utenos m., šalia Vijeikų k., 3-jų „banditų“ buvo apšaudytas, dėl ko jis buvo sunkiai sužeistas ir nušautas arklis.

1945 08 30 apie 7.00 val. ryto iš Sirvydžių k. grįžtančius į Uteną NKVD skyriaus „vachtiorus“ netoli Spitrenų k. apšaudė „banditai“, nušautas Kudriašov Filip, sužeisti – Novikov Vasilij Saveljevič ir Rogozin Konstantin.

1946 04 25 Tauragnų vlsč., Sirvydžių k. 9 gyventojai važiavo iš Utenos turgaus. Dičiūnų miške kelią pastojų 4 „banditai“, kurie, patikrinę visų dokumentus, išsivedė 3 asmenis ir nužudė:

1. Rybakovą Nazarijų Aleksandrovičių, 68 m.;
2. Lavrenovą (pavardės iškraipytos, kitur – Lavreniovas) Michailą Aleksandrovičių, 60 m.;

3. žmoną Lavreniovą Iriną Nikolajevną, 50 m.

1946 08 20 Tauragnų vlsč. Šeimaties k. savo namuose užpulti ir nužudyti:

1. Dolotov Fiodor Antipovič, kuris po sunkaus sužeidimo mirė Utenos ligoninėje;
2. Dolotova Feodosija Aleksandrovna, 48 m., nužudyta;
3. Dolotova Kristina Fiodorovna, 13 m., peiliu perpjautas kaklas;
4. Dolotov Agei Fiodorovič, 16 m., nudurtas į krūtinę durtuvu. Nužudyti už tai, kad giminės tarnauja sovietų valdžiai, o viena iš Dolotovo dukterų ištejęsusi už istrebitelio. Taip pat į jų namus atvežtos ir nužudytos:

5. Kaminskaitė Genė, 16 m., papjauta;

6. Kaminskienė Uršulė, 56 m.

Be to, savo namuose rasti nužudyti:

7. Vaškūnas Juozas, 56 m.;

8. Vaškūnienė Leona (Leonora?), Anupro, 53 m. (Vaškūno J. žmona). Pastarieji gavo nacionalizuotos žemės, anksčiau priklaususios „banditų vadeivai“ k. Žiedui, kuris MVD areštuotas;

9. Pakalnis Petras, Juozo, 46 m., kuris buvo atvykęs iš Rygos atostogų į Šeimaties kaimą.

1946 11 13 partizanų būrys iš 8 asmenų Tauragnų vlsč., Nečėnų ir Gatelių k. nužudė:

1. Leonovą Malechijų Saveljevičių, g. 1918 m.;

2. žmoną Leonovą Eleną Kazimirovą;

3. Šulskienę Emiliją, Jono g. 1901 m.

1946 11 20 Dičiūnų k., savo namuose nužudytas Bogačiovas Piotras Fedorovičius, 60 m., žmona Bogačiova Matriona Martivjenovna, 45 m.;

1946 12 30 Musteikių k. Tauragnų vlsč. nužudyti:

1. Dapšys Juozas, Dominyko, g. 1928 m.;

2. Dapšys Povilas, Dominyko, g. 1918 m.;

3. Dapšytė Barbora, Dominyko, g. 1921 m.;

4. jos sūnus Dapšys Antanas, Barboros, g. 1942 m. – tik 3-ejų metų amžiaus;

5. motina Dapšienė Marytė, Luko, 66 m. amžiaus, turėjo 16 ha žemės.

1947 03 31 *Voveraičio* būrio nariai iš namų išsivedė Babachiną Jeleną Osipovną, g. 1928 m. Utenos r. (buv. Tauragnų vlsč.) Stapšėnų k. Neaišku, ką reikėjo iškentėti 19 metų merginai, lavonas nerastas.

Apie istrebitelius (liaudyje vadinamais stribais, Aukštaitijoje – skrebais)

Štai kaip to meto laikotarpį nupasakoja buvęs istrebitelis:

„Į miestelį atbėgdavo pergąsdinti, išblyškę kaimų gyventojai, kurie drebančiomis lūpomis šnibždėdavo, jog „banditai“ išpjovė, iššaudė dar vieną šeimą. Kad ir koks būdavo kelias, skubėdavome į nelaimės vietą. Gal dar galima ką išgelbėti, aptikti „banditų“ pėd-

sakus. Geriausiu atveju pasikinkydavome arklį arba gaudavome vienintelę ant valsčiaus pusantratonę („palutorkę“), o dažniausiai ne vieną kilometrą bėgdavome tekini. Dažnai grįždavome į būstinę vakare arba naktį, pavargę, bet išgirdę apie naują nelaimę, vėl skubėdavome ten nė negalvodami, kad patys galime pakliūti į pasalą.“

Aišku, kad tai gražus noras parodyti koks buvo pasiaukojimas, kokie pasišventę žmonės buvo šiam darbui. Tikrovėje viskas buvo daug baisiau. Ne taip jau lengvai tie sribynai formavosi. Apie 60–65 % sribų buvo mažažemiai ir samdiniai, anksčiau patyrę tikrų ar tariamų socialinių skriaudų; 1944–1945 m. į sribus vyrai daugiausia stojo vengdami būti pašaukti į SSRS kariuomenę, apie 85 % sribų vis tik buvo Lietuvos gyventojai (apie 80 % lietuviai), kiti atvyko iš SSRS, jiems vadovavo beveik vien rusai. Į sribus niekas nėjo dėl blogų materialinių sąlygų: negaudavo batų, aprangos, pinigų. Turint omenyje, kad į sribus stojo daugiausia neturtėliai, tai buvo nemenkas veiksnys. Be to, ne kiekvienas galėjo dirbti tokį darbą, ypač pirmaisiais pokario metais, kai beveik kasdien matydavo nužudytus žmones. Trūkstant kadrų, į naikinamuosius būrius buvo priimami nepilnamečiai bei moterys. Tauragnų sribais 1944 m. rudenį buvo (sąrašas ne visas):

1. Novikov Vasilij Saveljevič, 17 m., iš Antilgės k., raštingas;
2. Ščervenin Maksim Savinovič, 15 m., iš Sirvydžių k., 3 kl. išsilavinimo;
3. Denisov Trofim Petrovič, 20 m., iš Varniškių k., 1 kl. išsilavinimo, Sirvydžių

VLKSM sekretorius;

4. Mesojedov Grigorij, apie 20 m., iš Musteikių k., sužeistas 1944 11 14, po sužeidimų neišgyveno;

5. Nazarov Ivan iš Musteikių k., apie 50 m., sužeistas 1944 11 14.

Į sribų būrius pateko ir nesubrendę asmenys, žmonės su kriminaline praeitimi ir nusikalstamais polinkiais. Kitas dalykas – tarp pačių sribų buvo daug užverbuotų, kurie partizanams perduodavo žinias. Dokumentuose apie sribų patiriamus nuostolius, taip pat apie sribų perėjimą į partizanų pusę, iš Lietuvos yra toks pavyzdys: 1945 m. balandžio 24 d. pas partizanus perėjo vienas Šiaulių apskrities Kruopių valsčiaus sribas. Jį po kurio laiko suėmus, išaiškėjo, kad dar 3 to būrio sribai palaikė ryšį su partizanais, perduodavo jiems žvalgybinius duomenis. NKVD apskričių skyriai ir valsčių poskyriai, vadovaudamiesi Lietuvos SSR NKVD nurodymais, atliko nemažą darbą, tikrindami sribų būrių asmeninę sudėtį ir švarindami ją nuo nusikalstamų ir abejotinių elementų. Tačiau „liaudies gynėjų“ būriuose vis dar būna neteisėtų kratų vykdymo, turto paėmimo ir pasisavinimo, girtavimo, chuliganiškų veiksmų bei drausmės pažeidimų; šitaip elgiasi kai kurie „liaudies gynėjų“ būrių kariai. Antai Utenos „liaudies gynėjų“ būrio Skiemonių valsčiaus kovotojai: Palubinskas, Semėnas, Tursa ir Serapinas 1945 12 14, darydami kratą Valundiškių kaime, piliečio Kiršos namuose, pavogė: rankinį laikrodį, 6 kg dešros, 2 kg sviesto ir 3610 rub. Tokių ir panašių faktų bei išdavysčių buvo ir Vyžuonų, Debeikių, Leliūnų valsčiuose. Todėl nieko keisto, kad po kelias dienas trunkančios pasalos neduodavo jokių rezultatų. Nėgana to, sribams partizanai patys organizuodavo pasalas, dėl ko pastarieji pirmaisiais metais turėjo didelių nuostolių. Partizanai negailėjo ir sribų šeimos narių – išžudydavo net vaikus. Todėl be sribų, sovietinio aktyvo, dar buvo apginkluojami ir vadinamieji savigynos grupės nariai – analogas lietuviškiems

savisaugos būriams. Vyžuonų valsčiaus Žaliosios kaime vyrai buvo suorganizavę 6-ių ginkluotų vyrų savigynos grupę, kuri, būdama malūno patalpose, turėjo saugoti kaimą. 1945 m. lapkričio 2 d. nakties metu grupė partizanų atėjo į kareivines ir sušaudė 3 tos grupės narius: Petrą Vaiginį, 44 m., Akimpą Purkiną, 28 m., ir Gauriką Zubovą, 14 m., bei paėmė visų ginklus. Ginkluoti aktyvistai nepasipriešino todėl, kad miegojo, o su partizanais buvo susitaręs grupės vyresnysis J. Skardžius, kurio nurodymu sargybos poste stovėjo su juo bendradarbiavęs Žvirblis. Po to abu su partizanais išėjo į mišką.

Kadangi 1945 m. retas stribas buvo suimamas už kriminalinius nusikaltimus (už tai juos pradėta suiminėti vėliau, maždaug nuo 1947 m.), tai galima manyti, jog dauguma jų buvo suimti už ryšius su partizanais. Be to, 57 Marijampolės apskr., 33 Tauragės apskr. ir 7 Utenos apskr. stribai „savavališkai metė tarnybą“, t. y. paliko tarnybą bei ginklus ir išsikurstė į namus. Taip jie pasielgė tikriausiai paveikti partizanų propagandos arba dėl savo įsitikinimų, o gal ir dėl grasinimų jų šeimoms. Nemažai stribų į savo tarnybą žiūrėjo kaip į tarnavimą RA, tad, jų manymu, pasibaigus karui, baigėsi ir jų tarnavimas. Dokumentuose ar žmonių prisiminimuose niekur neužkliuvo, kad tarp Tauragnų stribų būtų kas nors partizanų užverbuotas. Pasitaikydavo, kad išsišnekėdavo girti, bet kad palaikytų ryšius su po grindžiu ir teiktų žvalgybinio pobūdžio informacija – tokių nebuvo. Greičiausiai tai todėl, kad tame pačiame būryje dauguma narių buvo iš sentikių kaimų, jie patys ar jų artimieji buvo nukentėję nuo partizanų, todėl buvo vieningi ir patikimi žmonės. Jų nebuvo galima įbauginti, nupirkti ar sugraudinti. Visa tai labai erzino partizanus ir jų rėmėjus, apie juos kūrė eilėraščius, dainuškas, tyčiojosi už akių, nekętė ir bijojo. Žmonės sakydavo: „Jeigu patekai Tauragnų skrebynan, geriau jau nusižudyk, nes kankina be sąžinės ir gailėsčio“.

Pasakoja Paulina Gaidelytė: Mes sukūrėm tokią dainušką ir nusiuntėm Tauragnų stribams pasiskaityti, –

*Pirmas gegužis, kai mus „išvadavo“, pavergti lietuviai verkė ir dejavo,
O driskių gauja prisikonfiskavę, prisigėrę, prisiriję per Tauragnus žygiavo.
Ėjo Jarmoška ruskis, kaip tikras valsčiaus ciuckis, ėjo Šereika, Šlubis ir Jackūnas kitas,
Tik Štaro nebuvo, nes vilkų surytas.
Ėjo Juška – vokiečių policininkas, ėjo Milašius – Pilkenių išdavikas.
Jie abu ėjo ir liūdnei dejavo, kad Lakmitkėnas, išdavikas, kartu nežygiavo.
Ėjo Sidabraitė ir linksmai džiugavo, kad dvi svetimas karvytes ir kumelytę gavo.
Ėjo Borisovas, kleckais sušaudytais, ėjo Michailovas, utėles gliaudydamas.
Šita driskių gauja jau trumpoka buvo, nes jų partizanams labai daug pakliuvo.*

Jau nuo 1944 m. sovietų buvo vykdoma vadinamoji „žemės ūkio reforma“. Vykdamą šią „reformą“, daugeliui ūkininkų žemė buvo sumažinta nuo 30 iki 20 ha, o ūkių, kurių savininkai neva talkino vokiečiams, buvo atimta beveik visa žemė, palikta tik po 5 ha. Be to, okupacinė valdžia kaimą terorizavo mokesčiais ir pyliavomis. Už pyliavų neatidavimą buvo areštuojami žmonės.

Susidorojimas su politiškai nepatikimais asmenimis, juos apkraunant nepakeliamomis pyliavomis ir mokesčiais, buvo dažnas reiškinys. Prievolių dydis priklausė nuo karvių skaičiaus ir turimo žemės ploto. Naktimis ginkluoti partizanai jiems grasindavo bausmėmis, jeigu uoliai tas prievoles vykdys.

Taip valstiečiai atsidūrė tarp girnų, už prievolių ir mokesčių nevykdymą iš valdžios pusės irgi grėsė griežtos bausmės, tarp jų ir kalėjimas. Dauguma valstiečių sąmoningai sabotavo prievolių vykdymą: slėpė turimų gyvulių ir paukščių skaičius, užrašydavo mažesnę pasėlių plotą. Prievolių vykdymas irgi buvo pavestas sribams, o tada jau kaip kam pasiseks. Ir kaip čia neįterpsi vieno istrebitelio prisiminimų:

„Eidami per kaimus, valgyti niekada neimdavom. Įeini gryčion, iškart kreipiesi į šeiminką: „Chozein, dai požrati“ (šeimininke, duok paėst), – ir šeiminkas neša kumpius, dešras ant stalo. O jei dar ką paburba nepatenkintas, pasiūlai Sibirą, tada ir naminės butelis atsiranda ant stalo, ir keptos kiaušininės, ir šypsena veiduots atsiranda... Liudininkų mums nereikėjo, bet ką galėjome apšaukt bendradarbiavimu su banditais, bet ką galėjome nušaut, primuš, bet ką atimt, eilinis kaimo žmogelis niekam nepasiskųs, o jei pasiskųs, dar daugiau kentės. Einant į operacijas, šautuvui duodavo 125 šovinius, automatui tris atsarginius ragelius ir ketvirtas automate (ragelyje 32 šoviniai), o jei automatas su disku, gauni du diskus (diske 70 šovinių) ir po dvi granatas.“

Štai taip, ginkluoti ir labai pavojingi ir tai tęsėsi iki 1947 m. vasario mėn., paskui sribai priskirti MGB žinybai.

Partizanams vis labiau puolant okupantų valdžios struktūras, kilo didelė grėsmė daugumai valsčių centrų. J. Bartašiūnas 1945 m. balandžio 30 d. kreipėsi į A. Sniečkų ir gavo leidimą 6 apskrityse sribus perkelti į kareivines. Tuo metu Utenos apskrities valsčiuose buvo sribų:

Eil. Nr.	Valsčius	Skaičius
1.	Alantos	30
2.	Anykščių	40
3.	Daugailių	22
4.	Debeikių	25
5.	Kuktiškių	40
6.	Leliūnų	23
7.	Molėtų	30
8.	Skiemonių	20
9.	Tauragnų	25
10.	Užpalių	27
11.	Vyžuonų	23
12.	Utenos miestas	51

Be to, LSSR NKVD komisaro J. Bartašiūno įsakymu nurodoma žuvusių partizanų lavonus vežti į NKVD būstines jų atpažinimui. Čekistai ir sribai, matyt, su aukščiausios vadovybės pritarimu tą „atpažinimą“ išplėtė ir kartais rengė makabriškus spektaklius su lavonais.

Visai išdaryti, apnuoginti partizanų kūnai buvo naudojami ne tik atpažinimui (prie numestų lavonų stovintys šnipai stebėdavo, kaip žmonės reaguoja į matomą vaizdą), bet ir įbauginimui. Visa tai buvo pavesta tvarkyti sribams, kurie dar ir partizanų kūnus užkasdavo, dažniausiai suversdami į durpynus, duobes.

Prie viso to, sribai dar buvo aktyviai naudojami mobilizuojant gyventojus. 1945 m. vasario 23 d. Lietuvos SSR Liaudies komisarų taryba ir LKP (b) Centro komitetas priėmė

nutarimą „Dėl Vilniaus miesto apgyvendinimo, ryšium su lenkų repatriacija ir miesto įmonių bei įstaigų aprūpinimo kadrais“, numačiusį perkelti į Vilnių 30 tūkst. darbingo amžiaus asmenų: 4,6 tūkst. kitų Lietuvos vietovių įmonių ir įstaigų darbuotojų, 5,3 tūkst. mokyklų absolventų, o daugiausia – 20 tūkst. buvo mobilizacine tvarka surinkti šalies miestuose, miesteliuose ir kaimuose. Kiekvienai Lietuvos apskrčiai buvo nurodytas konkretus mobilizuotinų asmenų skaičius. Aiškėjant, kad šio nutarimo nepavyks įgyvendinti, 1945 m. balandžio 26 d. valdžia priėmė nutarimą: „Apie miestų dirbančiųjų ir kaimų gyventojų mobilizaciją darbams į Vilniaus miesto komisariatų ir žinybos įmones“, pagal kurį turėjo būti mobilizuota 11,9 tūkst. asmenų, t. y. gerokai mažiau, negu buvo numatyta prieš du mėnesius. Gedvilas prašė Staliną, kad leistų į Vilnijoje palikti 8 tūkst. žemės ūkių atkeldinti valstiečius iš kitų Lietuvos apskričių, bet leidimo negavo.

1945 m. valdžios atstovai, net aukšti pareigūnai važinėjo po Lietuvą ir ragino gyventojus keltis gyventi į Vilnių. Vien agitacija nebuvo apsiribojama. 1945 m. gegužės 23 d. Utenos apskrities vykdomasis komitetas nutarė: birželio ir liepos mėnesiais iš Utenos miesto nedarbančių ir apskrities kaimo gyventojų mobilizuoti 800 žmonių darbui Vilniaus įmonėse; įpareigoti apskrities miestų ir valsčių vykdomųjų komitetų pirmininkus sudaryti bylas vengiantiems mobilizacijos asmenims ir perduoti jas Utenos apskrities prokurorui; prašyti apskrities prokurorą nedelsiant traukti teismo atsakomybėn visus asmenis, vengiančius mobilizacijos. Priešasčių, kodėl Lietuvos kaimiečiai nenorėjo gyventi sostinėje, buvo daug. Tuo metu lietuviai, ypač kaimiečiai, Vilniuje jautėsi atsidūrę svetimame mieste: svetima kalba, svetima, net priešiška aplinka. Pasak liudytojų, dažnas lenkas 1945 m. pavasarį „atvykėliams“ lietuviams tėkšdavo į akis: „Be reikalo jūs čia atvažiavote. Jūsų tėvynė čia niekada nebus. Jūs galvojate, kad atėjo rusas, tai ir viskas. Prisiminkite – mūsų ranka stipri. Mes čia dar ateisime, tada jūs mums bučiuosite rankas ir kojas.“

1945 m. vasarą į Lietuvą buvo deleguotas SSRS valstybės saugumo liaudies komisaro (L. Berijos) pavaduotojas A. Kobulovas, jam netiko tai, kaip buvo kariaujama su partizanais, buvo duoti atitinkami nurodymai.

* * *

Kobulovo raštas Nr. 23, 1945 06 08 LTSR NKVD–NKGB aparato darbuotojams apie agentūrinio operatyvinio darbo stiprinimą.

Visiškai slaptai

Liet. SSR NKVD–NKGB operatyvinių sektorių viršininkams
Liet. SSR NKVD–NKGB valsčių skyrių viršininkams
NKVD vidaus kariuomenės NKVD pulkų vadams
NKVD pasienio būrių viršininkams

4-osios NKVD vidaus armijos vadui

Paskutinėmis dienomis daugelyje valsčių pastebėti aktyvūs banditų veiksmai. Jie vykdo teroristinius aktus prieš žemesnįjį partinį aktyvą, neturtinguosius valstiečius, mūsų organų darbuotojus, užpuldinėja tarybines įstaigas ir įmones. Tačiau banditų veiksmai dažniausiai lieka nenubausti. Po išpuolių banditai ir teroristai nepersekiojami,

banditų pagalbininkai neareštuojami. NKVD daliniai, pašaukti kovoti su banditais, nerodo reikiamo aktyvumo. Toliau taip tęstis negali.

Siūlau:

Maksimaliai sustiprinti agentūrinį operatyvinį darbą kovoje su banditizmu, aktyvinti NKVD dalinių ir naikinimo būrių, skirtų persekioti ir likviduoti banditus, kovinį aktyvumą. **Nė vieno banditų pasireiškimo nepalikti be atsako. Banditus, kurie atliko teroristini aktą arba su ginklu užpuolė tarybines įstaigas, įmones ir tarybinius piliečius, persekioti ir naikinti, o asmenis, kurie padeda banditams, areštuoti.** Tyrimo metu turi būti išaiškinti banditų ryšiai, konspiraciniai butai ir slapstymosi vietos, būtina atlikti reikiamus verbavimus, agentūrines kombinacijas likviduojant būrius ir pagrindines nacionalistines organizacijas.

Operatyviniuose pranešimuose turi būti išdėstytas ne tik banditų veiksmų pobūdis, bet taip pat nurodyta, kokių konkrečiai priemonių imtasi likviduojant būrį, kas vado-vauja operacijai, ir kiekvienos operacijos rezultatai.

Perspėju apie asmeninę operatyvinių sektorių vadovų, NKVD–NKGB valsčių skyrių viršininkų pulkų vadų, batalionų vadų ir NKVD pasienio armijos būrių viršininkų atsakomybę už kiekvieną banditų išpuolį arba sužlugus persekiojimo operacijai.

Viena aišku, kad 1945 m. darbas suaktyvėjo, tiek iš partizanų, tiek ir iš kariuomenės ir stribų pusės. Kraujas upeliais tekėjo. Pasakoja viena moteris:

„Tauragnų skrebai Antano Jackūno tėvą „iškonfiskavo“, ir gurguolę vežė turtą. Stasiu-liai ir kiti partizanai susiorganizavo ir tą gurguolę užpuolė Pagrabėse 1945 05 22. Paskui juos skrebai vijos. Su peršauta koja vienas partizanas nugriuvo pakriūtėn, o A. Jackūną nušovė mūsų lauke. Iš tikrųjų jam galvos kiaušą skrebai kirviu atkirto (dar buvo gyvas), o batus nuavė.“

Tarpukariu Tauragnų vlsč., Politiškių kaime gyveno kelios rusų sentikių šeimos. Apie ruselius per daug nieko blogo kaimynai negalėjo pasakyti – gerai sugyveno. Kažkada vėliau gerai žinomam stribui Jermolajui Dolotovui, vadinamam *Jarmoška*, Šireikos buvo paskolinę pinigų ir šiaip neretai šelpdavo daržovėmis, kartu žvejodavo ir naminukės išgerdavo. Kaip giminačiai pasakojo, kad ne vienas vaikas jam ant kelių sėdėjęs, o šis ne kartą ir saldinais pavaišinęs. Kai kurie ir dabar mano, kad nuo Sibiro juos išgelbėjo būtent ruseliai, nors jų giminės partizanai dalyvavo *Jarmoškos* pasaloje, per kurią jis buvo sužeistas ir po to mirė.

Kalbama, kad dar Smetonos laikais J. Dolotovo giminės – pusbroliai buvo komunistai, dalyvavo pagrindinėje veikloje. Pirmosios sovietų okupacijos metu buvo aktyvūs sovietų valdžios talkininkai. Prasidėjus karui, kai kurie iš jų pasitraukė į Sovietų Sąjungos gilumą, o vėliau buvo permesti į Lietuvą, kaip raudonieji partizanai.

1944 m. liepos mėn. prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, J. Dolotovas, būdamas jau 65 metų amžiaus, pradėjo dirbti Tauragnų valsčiuje žemės skirstymo komisijoje, sūnus – Nikita tapo stribų vadu. Paties J. Dolotovo veikla iš sovietinio aktyvo darbuotojų niekuo ypatingu neišsiskyrė – buvo apginkluotas ir vykdė sovietinę žemės „reformą“. Tai truko neilgai, iki 1944 m. lapkričio 23 dienos. Tą dieną jis kreipėsi į Utenos apskrities

NKVD su pareiškimu. Jo pasipiktinimui nebuvo ribų, kai sužinojęs, kad Vilkablauzdės kaime prieš kelias dienas (lapkričio 19 d.) „banditai“ įsibrovė į jo sūnėno Ivano Dolotovo, g. 1928 m., namus. Berniuką sumušė ir apiplėšė, paėmė 5 kg lašinių ir 3 kg dešrų. Pareiškime nurodo, kad tai su bendrais padarė Norkūnas Pranas iš Vidžiūnų kaimo, apie 40 m. amžiaus, kuris sėdėjo ilgą laiką kalėjime (nuo rudens), ir kalbos eina, kad kažkokiu „įtartinu keliu“ spalio mėnesį buvo paleistas, o dabar ginkluotas išėjo į „gaują“. Tos pačios dienos ryte J. Dolotovas, vykdamas į Utenos NKVD, susitiko su Medenių kaimo seniūnu, iš kurio sužinojo, kad apie 40 partizanų Vilučio vienkiemyje, kuriame įrengta pradinė mokykla, partizanai klausinėjo vaikų apie sovietinius pareigūnus, tačiau šie išsigandę išsilakstė. Paskui partizanai išėjo Katlėrių kaimo link ir slapstosi pas vietinius gyventojus. Jo manymu, jei kaimą dabar apsupus, visus būtų galima sulaikyti.

Be to, jis pareiškė, kad jo kaimynai iš Politiškių kaimo – Bitkevičius Bronius sėdi kalėjime, o jo brolis Bitkevičius Jonas, prieš tai irgi buvęs kalėjime, kažkokiu tai būdu išleistas. Sugrįžęs iš kalėjimo su ginklu išėjo į mišką ir jau 3 dienas kaip namuose nesirodo. Norkūnas ir broliai Bitkevičiai prie vokiečių buvo aktyvūs baltieji partizanai, dalyvavo egzekucijose prieš žydų tautybės žmones ir sovietinius pareigūnus. Jis asmeniškai matė, kaip Bitkevičius Jonas nušovė Dolotovą Astafijų ir jo brolių Feofaną – sovietinius parašutininkus. Dabar jisai laisvėje, o Politiškio kaimo gyventojai jo bijo ir vengia miegoti namuose.

Dolotov Ivan, g. 1928 m., 1944 11 23 pareiškė, kad lapkričio 19 d. apie 7.00 val. vakaro pas jį į namus, Vilkabrukių kaime, atėjo „banditai“ Norkūnas Pranas, apie 40 m. amžiaus, iš Vidžiūnų kaimo, Jakštonis Aleksas, apie 30 m. amžiaus, iš Musteikių kaimo ir Šireika Povilas, apie 22–23 m. amžiaus, Politiškių kaimo gyventojas. Visi buvo ginkluoti vokiškais automatais. Su jais dar buvo 9 nepažįstami „banditai“. Jį mušė botagu, reikalavo automato ir kaltino skundžiant NKVD. Po egzekucijos partizanai paėmė 5 kg lašinių, 3 kg dešrų ir išėjo nežinoma kryptimi. Anksčiau jis matęs, kad partizanai slapstosi Rakausko Antano klojime, Vilkabrukių kaime.

Iš NKVD suvestinių nesimato, kad čekistai imtųsi kokių nors priemonių – tą ir kitą dienas į Katlėrių kaimą nebuvo išsiųstas joks karinis dalinys. Dėl to *Jarmoška* labai nusivylė sovietų valdžia – kaipgi taip, – juk tarybinių žmonių žudikai laisvėje, kur tas sovietinis „teisingumas“ ir nepakantumas liaudies priešams? Štai nuo tada *Jarmoška* pradeda siautėti. Pagal vietinių žmonių pasakojimus, kaimynystėje gyveno toks Ryliškis Jonas, labai neturtingas batsiuovys. Pas jį užvažiavo įpykęs stribas *Jarmoška*, jį apdaužė ir išėjo. Kiek pavaikščiojęs grįžo atgal, bet Jono jau nerado. Iškart pakėlė triukšmą, kur pasislėpė „banditas“... Užlipo ant pečiaus ir ten rado gulintį. Nutraukė žemėn ir nušovė motinos akivaizdoje. Liepė seseriai pakinkyti arklį, Jono lavoną įmetė į vežėčias, motiną pririšo prie vienos ienos, seserį prie kitos ir varė per kaimą botagu mušdamas.

Partizanų būrys, tada dar suburtas Kęstutėnų – Petravičiaus Vytauto ir Žibėno Stasio, 1944 12 06 d. vakare, nusprendė užėti pas *Jarmošką* ir jį pagąsdinti bei pagrasinti, kad bus sunaikintas, jeigu nesiliaus skundęs (dėl jo visi kaimo vyrai turėjo išeiti iš savo namų), be to, atimti iš jo ginklą. Gyveno jis vienkiemy. Šioje akcijoje dalyvavo broliai Petravičiai – Vytautas ir Albertas, Žibėnas Stasys, Vitkus Pranas, Daunys Alfonsas, Augutis Pranas iš Šeduikių ir dar keletas vyrų. Priėjus prie durų, partizanai pradėjo

belstis, tačiau iš vidaus ėmė šaudyti ir Augutį sužeidė. Triukšmą išgirdo Klykių kaime dislokuoto rusų garnizono kariai. Šiems atskubėjus į pagalbą, partizanai atsišaudydami atsitraukė, sužeisdami kieme paliktą Dolotovo žirgą. Gal viskas būtų pavykę sėkmingai ir *Jarmošką* būtų išsivedę, tačiau reikėjo skubiai gelbėti sužeistąjį. Nunešę jį į Kačiūnų kaimą pas Šapoką į pirtį, ją pakūrė. S. Žibėno sesuo atsinešė vaistų, bintų, sužeistąjį perrišo. Vėliau nuvežė į Utenos ligoninę, ten prabuvo kelias dienas. Apie tai, sužinojo *Jarmoška*. Seselės ir sanitarės, gavusios žinią, kad *Jarmoška* ruošiasi P. Augutį pasiimti iš ligoninės, jį virvėmis nuleido iš antro aukšto ir išvežė. Naktį Šidlauskas Augutį išsivežė Šeduikiuos, kur jis ir mirė. Ryte anksti į ligoninę atėjęs *Jarmoška* su stribais norėjo Augutį pasiimti, bet jau neberado. Tai buvo pirmoji Kęstučio organizacijos auka.

A. Z. p a s t a b a : Augutis Pranciškus, Jurgio, g. 1917 m. Šeduikių k., Tauragnų vlsč., mirė 1944 12 15. Palaidotas Biliakiemyje.

Po *Jarmoškos* užpuolimo prasidėjo Tauragnų sribų keršto „akcijos“: 1944 12 12, atėję į Liegavietės vienkiemį, pakrūmėje rado Vladą Bitkevičių, g. 1922 m. Nečioniškio k., Tauragnų vlsč., ir Joną Jankūną, g. 1925 m., pšovusius malkas. Šie, praėjus frontui, slapstėsi be ginklo. Skrebai juos ėmė mušti, kankinti. Iškankino ir pribaižė. Jankūno namą sudegino. Abu palaidoti Inkartų kapeliuose.

Antrą kartą bausti *Jarmoškos* ėjo jau 13 Laisvės būrio partizanų, tai buvo 1945 08 23. Tuomet Alių–Vijeikių raisto pusėje – pakalnėje partizanai, pasidaliję į dvi grupes, laukė *Jarmoškos*. Arkliniu vežimu jiems važiuojant su dukra, partizanai ėmė šaudyti. *Jarmoška* išsoko iš vežimo ir sukľupo. Partizanas *Pyragaitis* pagalvojęs, kad jį sužeidė, stojosi ir ėjo link *Jarmoškos*, tačiau tas paleido seriją iš automato – sužeidė *Pyragaitį* ir *Sakalaitį*–Joną Bitkevičių. *Jarmoška* irgi buvo sužeistas, tai nušliaužė raistan. *Jarmoškos* duktė, tėvui iššokus iš vežimo, apsukusi arklį, nuvažiavo Utenon. Partizanai pasitraukė. Užėję pas Kerą Joną kľojiman, pasiėmė kopėčias ir *Pyragaitį* nunešė pas Bikų Puodžių kaiman. *Jarmoška*, nušliaužęs raistan, pradėjo šauktis pagalbos. *Jazgevičius* plovė avižas, išgirdęs šauksmą, su dukra Antute priėjęs rado jį visą kruviną. *Jarmoška* buvo sužeistas tarp kojų ir į vidurius. Po kiek laiko iš Utenos atľėkė kelios kariuomenės mašinos. Atvažiavę pasiėmė *Jarmošką* ir nuvežė Utenos ligoninę, jis ten ir mirė 1945 09 15.

Tada suėmė Kerą Joną. Grįžo visas sutinęs, buvo atkrėstos kepenys, pagyvenęs keletą mėnesių, mirė. Jį kaltino, kad iš jo išėjo partizanai, o iš tikrųjų partizanai buvo kľojime pas jo broľį, bet išeinančių niekas nematė.

Partizanas *Pyragaitis*–Šireika Jonas, g. Politiškių k., Tauragnų vlsč. Slapstėsi Katlėrių apylinkėse. Jo giminaičiai pasakojo, kad Jonas žavėjosi garsiu, nevienareikšmiškai vertinamo tarpukario karininku Jonu Pyragiu. Todėl ir pasivadino tokiu slapyvardžiu. Beje, kai kurios ryšininkės savo atsiminimuose ir vadina jį Pyragiu. Kartą partizanams, sėdint sodyboje, netoli Politiškių (gal po kokio sėkmingesnio įvykio) kažkuris jam pasakė: „Dabar esi tikras Pyragius“. Į ką Jonas atsakė: „Koks aš Pyragius, tiktai Pyragaitis palyginus...“ Nuo tada taip jį ir vadindavo.

Jonas Šireika buvo įsirašęs į savisaugos batalioną, kariavo, su vokiečiais buvo pasitraukęs į Vakarus. Papuolė į nelaisvę amerikiečiams, bet, rusų įtikintas būsimu gražiu gyvenimu Lietuvoje, sugrįžo. Iškart buvo pradėtas persekioti, tad, ilgai nelaukęs, išėjo

pas brolių miškan. Atėjo kartą Jonas per sodą pas seserį (tada ištekėjusi gyveno netoli Politiškių). Sesuo pamačiusi tik suaimanavo: „Ką tu, Joneli, padarei? Sugrįžai į tikrą mirtį, kodėl?“ Į ką šis nusišypsojęs tik atsakė: „Aš, sesut, priesaiką daviau, negaliu kitaip“. Vėliau giminės vis dėlto juos bandė perkalbėti, kalbino legalizuotis. Tai štai likimo ironija: artimieji siūlėsi broliams legalizuotis su *Jarmoškos* pagalba, bet šie liko ištikimi priesaikai, o būtent *Pyragaitis* su draugais ir sunaikino *Jarmošką*. *Pyragaitis* buvo sužeistas net kelis kartus, bet išgydavo. 1947 m., prieš pat Šv. Velykas, prie Kiburių kaimo per susišaudymą *Pyragaitis* vėl buvo sunkiai sužeistas, gulėjo pas Raudonius Klykiuose, reikėjo skubiai ieškoti daktaro. Utenoje dirbo gydytojas Kunigėlis, bet pas Raudonius ryšininkai jo vežti nenorėjo, kad šie geri žmonės nenukentėtų, todėl pervežė *Pyragaitį* pas Grunskus – šie palaikydavo ryšį ir su stribais, todėl galvota, kad čia tikrai niekas neieškos. *Pyragaitį* vėl pervežė nepamainomos ryšininkės – *Lietuvaitė* ir *Našlaitės* sesuo Natalija. Jos ir gydytoją turėjusi atvežti Janina Keraitė-*Neužmirštuolė* įnešė *Pyragaitį* į kambarį ir paguldė į lovą. Bet partizanas suvaitojo ir mirė, gydytojo atvežti nebesuspėjo. Antanas Vijeikis Aliuose Kerų klojime padarė karstą, vakare Juozas Keras jį nugabeno pas Gurskus ir, parvežė *Pyragaitį* į Katlėrius, palaidojo kapinaitėse ant ežero kranoto. Taigi toks laikas, tokia žiauri draugystė ir kaimynystė buvo...

Nuo rugsėjo 1 d. stribams bendru CK ir MT nutarimu pradedama mokėti pastovius atlyginimus, kokius gaudavo kaimų milicininkai. Tuoj po to priimamas nutarimas stribus pavadinti „liaudies gynėjais“, tačiau darbo pobūdis nepasikeitė. Be kovos su partizanais, sovietinio aktyvo narių apsaugos, stribams dar buvo pavesta gaudyti ir plėšikaujančius asmenis, o tokių irgi būta nemažai.

Partizanų būrio vadas *Skambutis* savo ryšininkei yra pasakojęs, kaip jis kartą užėjęs pas vieną kaimyną. Tas kaimynas, matyt, buvo supykęs ant kito kaimyno, ėmė prašyt partizanų, kad primuštų kaimyną. Partizanai juokaudami sako: „Tai gal visai užmušt?“. Tas sako: „Tai galit ir visai užmušt“.

Buvo ir tokių, kurie dirbo juodus darbus partizanų vardu, plėšikavo, po to kaltę suversdavo partizanams. Plėšikaudami nužudė Kristiną Vijeikienę. Ji ką tik buvo paskerdusi kiaulę, turėjo grūdų, atvažiavo trise kaukes užsidėję, o vienam nukrito kaukė. Ta jį iškart pažino, o kaip paslėpt nusikaltimo pėdsakus? Išsivedė moterį laukan ir akėčių branktu užmušė. Susikrovė vežiman skerdieną, prisipylė grūdų ir išvažiavo. Kaime iškart pasklido kalbos, kad Vijeikienę partizanai apiplėšė ir nužudė. Bet partizanai labai greit išaiškino plėšikus ir žmogžudžius. Tai buvo trys jaunuoliai, pabėgę iš rusų kariuomenės: Jonas Dzikavičius iš Alių k. ir Spitrėnų k. gyventojai Norkūnas ir Vilūnas. Juos partizanai už tai klupdė ir lupo, bet vėliau Jonas Dzikavičius po atgailos ir priesaikos buvo priimtas į partizanų būrį, turėjo *Lazdyno* slapyvardį.

Pasakoja moteris iš Trečialaukio kaimo:

„*Apie Trečialaukį irgi buvo atsiradę plėšikų. Tokį Pavozbio kaimo Bareišį ir kitą (ar Treinį) sušaudė partizanai už plėšikavimą. Buvo perspėti, nesiliovė, tai ir sušaudė. Tau-ragniškiuos mano kaimynės tėvą irgi sušaudė Voveraitis. To plėšiko pavardė – Sprakšys, kilimo ar nuo Kirdeikių. Voveraitis negailestingas buvo. Gal ką ir nekaltai nuskriaudė...*“

1945 10 26 Stasys Juodka-Klajūnas iš Avižieniškio kaimo, Jonas Juodka-Rugys iš

Skaistulės k., ūkininkas Jonas Gaivenis iš Rugeniškio k. ir Antanas Grigaravičius-Zarius, kilęs iš Šerninės k., Mariampolės apskr., kasė bunkerį netoli Rugeniškio kaimo. Netikėtai juos užklupo Tauragnų skrebai, vadovaujami seržanto Rybakovo. Neaišku, kiek tos teisybės, bet partizanai vėliau kalbėjo, kad vyrus išdavė ūkininkas Jonas Gaivenis. Jiems miške kasant bunkerį, Gaivenis grėbė lapus ir sekė partizanus, bet, matyt, susišaudymo metu buvo nušautas ir jis. Vienas partizanas tuomet pabėgo.

Literatūroje dažnai aptinkami 1946 m. sribų sąrašai buvusiuose Utenos apskrities Tauragnų ir Leliūnų valsčiuose. Vėlgi traukiama viskas iš konteksto – sudaryti įspūdžiui, kad sribais tarnavo tik rusai, nors tai tik du valsčiai iš 12-os ir gyventojų nemenką dalį ten sudarė rusai, be to, sribų būrių sudėtis nuolat keitėsi – vieni žūdavo, kiti kilo pareigose, treči keisdavo darbą.

1946 06 25 sudarytas Tauragnų valsčiaus skrebių sąrašas:

1. Dolotov Nikita Jermalajevič;
2. Petrov Vasilij Petrovič;
3. Ivanov Polist. Fiodorovič;
4. Ivanov Agej Fiodorovič;
5. Ščajev Savostjan Aninkevič;
6. Andriejev Jakim Grigorjevič;
7. Semionov Grigorij Vasiljevič;
8. Lavrenov Pavel Gerasimovič;
9. Rogozin Konstantin Kesarevič;
10. Lavrenov Josif;
11. Rožkov Potap Grigorjevič;
12. Trofimov Parfenij Aleksiejevič;
13. Michailov Pavel Stepanovič;
14. Rybakov Login Aleksandrovič;
15. Uljanov Pankratij Tarasovič;
16. Balsys Kazys Kazisovič;
17. Musteikis Adomas, Josifo;
18. Nazarova Anna.

O dabar keletas ištraukų iš prisiminimų. Paulina Gaidelytė, Jono, g. 1926 m., gyv. Papirčių k., Tauragnų vlsč.::

„Gyvenom Papirčių kaime, Tauragnų valsčiuje. Žemės turėjom 42 hektarus, bet augom 9 vaikai – 5 broliai ir 4 seserys. Brolį Joną 1944 metų rudenį sugavo ir išvežė į frontą. Jis 1945 04 23 prie Berlyno žuvo. 1945 09 19 mūsų ūkį iškonfiskavo, tėvą Tauragnų skrebai Rudėnas, Lobakinas, Ramoška namie labai sumušė. Po to mūsų šeima pakriko.“

Pasakoja kitas kaimo gyventojas: „Iš Kubilių k. tik Jonas Kurmis, g. 1915 m., buvo išėjęs skrebaut. Kurmių sodyba buvo kiek už kaimo. Gyveno vidutiniškai – nebuvo nei biedni, nei bagoti. Jonas po kiek laiko skrebystę metė ir įstojo į partizanų būrį. Vieną naktį pabarškino į langą Tilvytytė. Sako, Antanai, tave šaukia vyriokai. Nueinu pas Petrą Tilvytį. Prie stalo sėdi partizanas Albertas Norkūnas, o šalia žemėj guli koks žmogus. Pagalvojau, kad girtas. Matai, Antanai, kas pas mus atsitiko, sako Albertas. Matau, sakau: gal girtas. Ne, sako, ne

girtas. Jis nebeatsikels – nušoviau. Sako, kad aš jo nenušovęs, jis būtų mane nušovęs. Jie abu buvo atėję pas Tilvyčiotės, pas panas. Kurmiokas kažko supyko ir norėjo prie panų šauti į Norkūną, o tas už ginklo ir prie durų. Nuo durų šovė ir Joną Kurmį paklojo. Mane pašaukė kaip liudininką, kad galėtų paaiškinti būrio vadui, kaip čia atsitiko. Apie Joną Kurmį ėjo ne kokios kalbos: įtarinėjo, kad jis saugumo atsiūstas. Buvo nedrausmingas, plėšikavo. Būrio vadas Antanas Mintautiškis buvo žmogus doras, draudė savivaliaut, tai Kurmis pritykojo ir jo paties kieme, einant į bunkerį, (1947 06 27) vadą nušovė.“

Daug istorijų būta apie „Šliubį“. 1946 03 13 Juknėnuose pas Kazį Kilbauską buvo partizanų bunkeris. Skrebai jį apsupo vidury baltos dienos ir ėmė atakuoti. Bunkeryje tuo metu buvo trys partizanai, tarp jų buvo labai smarkus ir drąsus vyras iš Garnių kaimo Norbertas Kilbauskas-Lapas. „Šliubis“, norėdamas pasirodyti didvyris esąs, su grana-ta rankoje lindo per langą. Kilbauskas nusitaikė ir varė automato seriją, kulkos tiesiog perrėžė „Šliubį“ per pusę. Tada basam (su plonom kojinių) salakiškiui Panavui pavyko pabėgti, o buvo –18 laipsnių. Kad būtų bėgęs iki kokio žmogaus, bet pasislėpė negyvenamaj gryčioj. Ji buvo net be langų ir sušalo. Kentėjo didelius skausmus. Dar vienas bunkeris buvo pas Vaitiekūnienę, tai kojas jis pas ją gydėsi, bet mirė. Taip pat pabėgo ir Kilbauskas. Bunkeris buvo po grindimis, jame sudegė partizanas B. Kvedaras iš Gatelių ir A. Pūslys, šeimininkai Kilbauskai išsilakstė kas kur.

Antanas Vaškelis, Prano, g. 1908 m., gyv. Kubilių k., Daugailių vlsč., pasakoja:

„Skrido kalbos, kad Jurgis Jackūnas išdavęs slėptuvę Juknėnų Kilbausko sodyboj. Gal bausdami partizanai paėmė iš jo kiaulę. Po kiek laiko mane ir Klemensą Stundžių kokie valdininkai (NKVD darbuotojai) pašaukė į jų namus. Radom Jackūną ir jo žmoną nušautus – vienas gulėjo kluone, kitas kambary. Sunešėm svirnan ir paguldėm abu, paskui palaidojom.“

KVEDARAS BRONIUS-Žilvitis, g. 1920 m. Gatelių k., Tauragnų vlsč. Vokiečių okupacijos metais dirbo policijoje. Prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, slapstėsi apie Juknėnus. Bunkeris buvo netoli Alfonso ir Broniaus Pūslių sodybos. 1946 03 13 partizanus užtiko Juknėnų k. pas Kazį Kilbauską. Žuvo B. Kvedaras, S. Panavas ir A. Pūslys. B. Kvedaras palaidotas Juknėnų kapinėse. B. Kilbauskas, k. Govėdienė; LYA, f. K-I, ap. 58, b. 8603. L.6,8,9.

PANAVAS STASYS – nuo Salako. 1946 03 13 su keliais partizanais buvo užtiktas Juknėnų k. Kazio Kilbausko sodyboje. Per susišaudymą buvo uždegtas namas. S. Panavas buvo nušautas ant laiptų, dar žuvo Antanas Pūslys.

PŪSLYS ANTANAS, g. 1917 m. ir gyveno Salako mstl. Buvo įstojęs į Lietuvos vietinę rinktinę. Prasidėjus vyrų gaudymui į frontą, slapstėsi Juknėnų k., Daugailių vlsč. Žuvo Kazio Kilbausko sodyboje 1946 03 13.

Archyvuose yra ir toks įrašas: „Pas Kilbauską (Juknėnuose) skrebai užtiko 5 partizanus. Įvyko susišaudymas, nušovė Tauragnų skrebą Balsioką, dar du sužeidė. Partizanus nušovė du, trečias labai nušalo kojas. Balsiokas – tai galėjo būti Balsys, archyvuose iškraipyta pavardė, parašyta Balčys ar Balčius iš Juknėnų – LYA, f. 3377, ap. 55, b. 81. L. 49. Štai tau ir Šliubis iš Sirvydžių.

Apie Stapšėnų ir Sirvydžių kaimų puldinėjimus

Kad geriau suprasti to meto peripetijas, pridėdu dar vienos moters pasakojimą:

„Mūsų apylinkėse Stundžia buvo labai pagarsėjęs, skrebai bijojo į kaimus ir koją įkelti. Tada Stapšėnų, Sirvydžių kaimų vietiniai rusai suorganizavo sribų būrį. Juos čekistai gerai apginklavo, jie įsidrąsino ir ėmė siaust po kaimus, plėšikaut ir šaudyt mūsų žmones. 1944 12 16, eidami iš Utenos, Mockėnų kaime jie nušovė Antaną Leipų, tą pačią dieną, atėję į Alius, nušovė Stasį Degulį ir Petrą Vijeikį. Po nekaltų žmonių šaudymų ir kankinimų, Stundžia suorganizavo vyrus ir ėjo, kaip jie tada sakė, „verst Kremliaus“. Sirvydžius ir Stapšėnus tada žmonės vadino „Kremliumi“. Kai pirmą kartą pagąsdino, tada čekistai apginklavo „Kremliaus“ vaikus ir bobas.“

Ką reiškia pagąsdino? Aišku, kad nepersirengė kokiais Užgavėnių kostiumais ir nėjo „gąsdinti“ savo išvaizda – kaimas tiesiog buvo intensyviai apšaudytas. Į patį kaimą partizanai įėję nebuvo, nes buvo atsišaudoma. Aišku, tai nebuvo organizuota gynyba, nebuvo tarp namų apkasų ir tranšėjų, tiesiog papyškinta iš namų. Žinoma, gyventojams baimės įvarė. Reikia pasakyti, kad 1944 metų liepos 9–10 dienomis po kruvinų ir įnirtingų mūsų Duobulės, Lukošūnų, Sirvydžių apylinkėse labai nukentėję, apdegę Tauragnai vėl pateko į sovietų valdžią. Tų mūsų metu Plochotnui buvo suteiktas Tarybų Sąjungos didvyrio vardas, miškuose ir laukuose buvo palikta gausybė ginklų, todėl čekistams nereikėjo stengtis apginkluoti vaikų ir bobų, jie apsiginklavo patys.

Sutapimas ar ne, bet po pirmojo Stapšėnų apšaudymo 1944 12 27–28 dienomis buvo vykdoma karinė-čekistinė operacija, vadovaujama NKGB operatyvinio įgaliotinio j. ltn. Telegino ir 137 šaulių pulko (toliau – ŠP) štabo viršininko pavaduotojo vyr. ltn. Gvozдовskio. Žiemos metu užпустytais keliais kariai partizanus Tauragnų valsčiuje persekiojo apie 30 km – per Stuglių, Bajorų, Kaboriškės ir Musteikių kaimus. Persekiojamas Jono Stundžios būrys 1944 12 27–28 naktį ketino apsistoti Miškiniškių kaime. Kariuomenės grupė apsupo sodybą ir pareikalavo partizanų pasiduoti, į tai jie atsakė kulkosvaidžių šūviais. Nuo padegamųjų kulų užsidegus namui, keli partizanai išsoko laukan, vieni buvo nukauti, keliems pavyko pabėgti, kiti 12 sudegė sodyboje.

Stundžia Jonas-Skrajūnas, Kļajūnas, g. 1907 m. Pilkenių k., Tauragnų vlsč., buvęs policijos vachmistras. 1941 m. jo žmoną su 6-iais mažamečiais vaikais bolševikai ištrėmė į Sibirą. Sugrįžus į Lietuvą sovietams, jis sudarė partizanų būrį. Čekistų persekiojamas būrys traukėsi į Minčios miškus, bet 1944 12 25–31 buvo išblaškytas. Po šios nesėkmės vadas prarado autoritetą, likę gyvi kovotojai perėjo į kitus būrius. J. Stundžia 1945 m. vasarą per klaidą (prašnekus rusų kalba) savų sužeistas mirė nuo žaizdų Krašunos pelkėse 1945 m. liepos mėn. Palaidotas Kačiūnų k. kapinėse.

Po to dar keletą kartų Stapšėnai buvo apšaudomi, tačiau žmonės buvo pasirengę jau kur kas geriau – įrengtos šaudymo vietos, slėptuvės, buvo pasiruošta ilgai apgulčiai.

1945 m. vasarą į Lietuvą atvykęs A. Kobulovas aiškino:

„Kas dėl apylinkių tarybinio-partinio aktyvo apginklavimo, aš galvoju, šiam reikalui dabar suteikti platų užmojį yra netikslinga. Jūs patys esate kai kuriose mūsų žemiausios grandies aktyvo išdavikų išaiškinimo liudininkais. Išdavikams mes negalime duoti ginklų.“

Su tokiu A. Kobulovo aiškinimu visiškai nesutiko A. Sniečkus. Tarsi nebūtų L. Berijos pasiuntinio salėje, A. Sniečkus kalbėjo:

„Tokią padėtį kai kas bando pateisinti tuo, jog štai rizikinga ginkluoti pačius gyventojų sluoksnius. Toks požiūris turi būti atmestas. Kalbėti, kad rizikinga ginkluoti kaimo aktyvą, susidedantį iš naujakurių, bežemių ir mažžemių valstiečių, reiškia netikėti šia jėga, kuri sudaro tarybų valdžios atramą kaime, reiškia pakliūti į buržuazinės-nacionalistinės ideologijos nelaisvę, kuri tvirtina, jog visas kaimas nusiteikęs prieš tarybų valdžią.“

Ką tai reiškia išvertus į paprastų žmonių kalbą? Centrinė valdžia nenorėjo apginkluoti gyventojų, bijodama, kad ginklai atiteks „banditams“, o tvarką užtikrinti turėjo vietinė valdžia. A. Sniečkus gerai išmanė vietinių žmonių padėtį, žinojo milicijos ir stribų galimybes – tai nors tokiu būdu galėjo parodyti sovietų valdžios rūpestį naujakuriams ir bežemiams. Ir kaip rodo vėlesnė istorija, ten kur buvo aktyvas apginkluotas, aukų buvo gerokai mažiau. Taip kad Stapšėnų gyventojai toliau intensyviai ginklavosi ir pagalbos iš išorės nesitikėjo.

Po *Skrajūno* mirties jo pareigas perėmė *Girinis*-Vytautas Baltušis. Po to *Girinis* vėl suorganizavo partizanus ir antrą kartą ėjo „Kremliaus“ verst. 1946 m. rugsėjo 29 d. partizanai puolė Sirvydžių kaimą. Tada pasižymėjo 72 metų Maslobojevas, kuris išsitraukė kulkosvaidį, pasišaukė dar du šautuvais ginkluotus anūkus ir neleido partizanams įsiveržti į kaimą. Atsitraukdami partizanai padegė kelias sodybas. Sudegė Šaranino 6 asmenų šeima. Puolimas vėl buvo sėkmingai atmuštas, tada kažkuriam išsprūdo: „*Mūsų kaimas – tvirtovė, antra Maskva. Mes nebijom jokių banditų, niekur nežadam iš čia išvažiuoti.*“

Baltušis Vytautas, Juozo-*Girinis*, g. 1924 m. Panevėžyje, gyveno Anykščiuose. Dirbo mokytoju. 1945 01 01 buvo paskirtas Pušynėlės (Medenių) pradinės mokyklos vedėju, bet po kelių mėnesių išėjo partizanauti. Buvo paskirtas Liūto rinktinės Uosio kuopos vadu ir veikė į rytus nuo Utenos, daugiausia Daugailių vlsč. Žuvo 1946 10 04 prie Juknėnų k., nenorėdamas pasiduoti, susisprogdino.

Tačiau tuo kaimo bėdos nesibaigė. Už poros savaičių vėl miškinių vizitas. Pasakoja partizanas Steponas Grumbinas-*Audra*:

„Tarp Tauragnų ir Daunorių buvo Stapšėnų ir Sirvydžių kaimai, kuriuose gyveno vieni maskoliai. Juos pirmiausia ir apginklavo tarybinė kariuomenė, okupavusi Rytų Lietuvos žemes. Davė ginklų ir nukreipė veiklai prieš partizanus. 1946-ųjų rudenį Kaladinskas-Erškėtis su savo 40 vyrų nuėjo į Stapšėnus ir, apsupęs kaimą, nuginklavo maskolius. Kai kurie, beje, kuo skubiausiai išsislapstė, savo ginklus palikę žmonoms saugoti. Susišaukė Kaladinskas kaimo moteris ir pasakė: „Su moterimis ir vaikais nekariaujam. Sudėkit krūvon ginklus, kuriuos vyrai namuose paliko iš strioko ir... sudiev!“ Moterys pačios sunešė visus kaime turėtus ginklus ir šaudmenis. Tuo baigėsi žygis. Gerai, kad be aukų ir kraujo.“

Tačiau čia reikėtų patikslinti, kad su Kaladinsku sentikiai buvo sudarę paliaubas, nes artėjo didžiosios šventės – Šventosios Mergelės užtarėjos atlidai (Покров Пресвятой Богородицы), todėl niekas nenorėjo kraujo. Partizanams prisižadėjus jų kaimuose nerinkti maisto ir drabužių, jie sutiko geranoriškai atiduoti ginklus. Deja, tai tęsėsi neilgai, nes pasitikėjimo vieni kitais nebuvo. Negalėdami kaimo užimti, partizanai pasalavo prie kelių, apšaudydavo iš tolo, kaimo gyventojams buvo nuolat grasinama.

Pagaliau išaušo ta nelemtoji diena. 1947 m. spalio 30 d. (ketvirtadienis, turgaus diena) pavakare, apie 17 val., prasidėjo didelis šaudymas iš kulkosvaidžių. Pora kaime buvusių vyrų pradėjo atsišaudyti, tačiau, partizanams artėjant, išbaigė šovinius ir pabėgo. Operacija partizanų buvo tinkamai suplanuota – turėjo savų žvalgų kaime, kurie žinojo, kad dauguma kaimo vyrų su ginklais išvykę į Utenos turgų, kiti buvo darbe. Praktiškai kaimo be dviejų vyrų nebuvo kam ginti, tačiau partizanai apsidraudė – atokiau pasistatė du kulkosvaidžius, operacijai buvo pasitelkta apie 30 vyrų. Partizanai, pribėgę prie gyvenamųjų namų, laistė juos žibalu ir padeginėjo. Iš viso kaime sudeginta 17 trobų su ūkiniais pastatais, ir viskas sudegė maždaug per vieną valandą. Užsidegus namui, viena moteris bėgo paimti vaikų ir buvo sužeista kojon. Kita 80-metė moteris, neaišku, tyčia ar per atsitiktinumą buvo nušauta. Partizanai dar ilgai juokėsi iš vieno tokio ruskelio vardu Vanka, kuris užrodė partizanus, o pats, kad jo saviškiai neįtartų išdavystę, išoko į išdžiūvusį šulinį. Kai jį ištraukė iš šulinio, Vanka šaukė, kad jį „banditai“ įmetė į šulinį.

Dar vienas žinomas puolime dalyvavęs „starovieras“ – Zykovas Lionius iš Gatelių kaimo, kuris neva tai stovėjo sargyboje.

Zykovas Loginas, g. 1913 m. Gatelių k., Tauragnų vlsč. 1948 08 09 suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio. 1956 m. paleistas pas ištremtą šeimą. Grįžo 1958 m.

Iš liudininkės Andrejevos Valantinos, gyv. Stapšėnų kaime, 1949 04 05 parodymų:

„1947 m. spalio mėnesį apie 19 val. prasidėjo šaudymas iš kulkosvaidžių. Pamačiau bėgančius apie 25 banditus, kurie, pribėgę prie gyvenamųjų namų, laistė juos žibalu ir padeginėjo. Tokiu būdu sudegino apie 15 namų su ūkiniais pastatais, buvo užmušta viena senutė ir viena sužeista. Kiek žinau, iš Stapšėnų kaimo vyrų buvo dauguma ginkluotų, už tai ir sudegino kaimą. Dauguma kaimo vyrų tuo metu buvo Utenos turguje, atsišaudė tikrai Babachinas Nikolajus.“

Iš liudininkės Kondrašovos Renės, Osipovnos, 1949 05 03 parodymų: *„1947 10 30 apie 17–18 val. prasidėjo didelis šaudymas iš kulkosvaidžių. Mano vyras Kondrašovas Foka dar atsišaudė, bet, banditams artėjant, jis pabaigė šovinius ir pabėgo. Kai užsidegė mūsų namai, tai išbėgau paimti vaikų. Išbėgant iš namų, buvau sužeista kojon. Iš viso sudeginta kaime 16 trobų su ūkiniais pastatais. Viskas sudegė maždaug per vieną valandą.*

Liudininkas Babachinas Nikolajus parodė analogiškai.

Vietoje epilogo

Iš KGB archyvų: *„1947 10 30 Tauragnų vlsč., Stapšėnų k., gaujai užpuolus kaimą, nušauta 80 m. moteris.“* Ir viskas. Iš suvestinės visiškai nesimato realaus vaizdo. Sudeginta 17 sodybų, apie 60 žmonių liko be pastogės, sudegė vertingi daiktai, nuotraukos. 3 metus kaimas gynėsi kaip išmanė, iš valdžios nesulaukdamas jokios realios paramos, tik maždaug – *„laikykites jūs ten“*. Žmonės apėmė baisus nusivylimas sovietų valdžia, žemė ir miškai buvo nacionalizuoti, žmonės nuskurdinti, o ant nosies žiema, ir tada žmonės patraukė, kas į Tauragnus, kas į Uteną. Ir nebėgo jie, kaip viena sakė – *„neatsigręždami“*, o ėjo pilnomis ašarų akimis.

Netapo jiems Stapšėnai antrąją Tėvyne, nors čia jau buvo pragyvenę 70 metų, čia buvo gimę jų vaikai, o netoliese esančiose Šeimaties kapinaitėse buvo laidojami tėvai. Po to sudeginimo Stapšėnai jau nebuvo atstatyti. Sumažėjus bendruomenės narių skaičiui, Šeimaties maldos namai sovietmečiu buvo paversti kultūros namais, o vėliau sandėliu. 1949 m. Sirvydžių parapijoje dar buvo apie 250 parapijiečių, tačiau netrukus maldos namai buvo nugriauti, o medžiagos panaudotos Bajorų kaime mokyklos remontui.

1947 05 26 TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku panaikinta mirties bausmė, pakeičiant ją laisvės atėmimu 25 metams. Berods, ta priemonė davė atvirkštinį efektą – pagausėjo masinių žmonių žudymų. Ačiū Kaladinskui, kad neišžudė sentikių vaikų ir moterų, kurie tada buvo kaime. Antai, Kantaučių kaime (Plungės r.), 1947 m. spalio 20 d. per vieną naktį iš miško atėję partizanai sušaudė dvylika kaimo sentikių – buvo ir vaikų su moterimis, vieną lietuvę, visų namus sudegino. Pagyvenusi moteris Barbora Lukšienė buvo nušauta už tai, kad gyvendama netoli popo Lifanovo, jos santykiai su rusais buvo geri, išgirdusi šūvius išėjo pažiūrėti kas šaudo ir už tai nukentėjo. Lavrionov Grigorij nušautas su kirviu rankoje, nes ginklo, priešingai nei Stapšėnų kaimo rusai, savignynai neturėjo.

Dar didesnė tragedija įvyko 1947 m. iš lapkričio 15 į 16-ąją Vilkaviškio rajone, Opšrūtų kaime. Partizanai Tauro apygardos vadovybės įsakymu (vadovavo Žalgirio rinktinės vadas Vincas Štrimas-*Šturmas*) atakavo rusų kolonistus (tai buvo sentikiai atkelti iš Suvalkų). Nužudyti 36 kolonistai, o likę buvo taip išgąsdinti, kad tuoj visiems laikams apleido kaimą. Per puolimą buvo nužudytas 31 žmogus (8 vyrai, 9 moterys ir 14 vaikų), sužeista – 13, iš jų 2 vyrai ir 11 vaikų. Vėliau dar nuo sužeidimų mirė 5. Tuo metu partizanai nepatyrė reikšmingesnių nuostolių.

Stapšėnų kaimo likvidavimo operaciją organizavo ir įgyvendino Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis*, *Šarka*, Vytauto apygardos Lokio rinktinės vadas, kuris gimė 1903 m. Želmeniškės k. (Kazitiškio sen.). Žuvo 1947 m. lapkričio 15 d. Puziniškio k. (Linkmenų sen.). Tarpukariu buvo Salako šaulių kuopos narys, iki 1939 m. – Didžiasalio pasienio posto policininkas, puskarininkis. Dalyvavo 1941 m. sukilime. 1944 m. pasitraukė į po grindį, organizavo pasipriešinimą Sodžiūnų, Plavėjų kaimų apylinkėse. Nuo 1944 m. lapkričio iki 1945 m. spalio vadovavo 120 partizanų kuopai Ažvinčių girioje. 1946 m. sausio 20 d. Vytauto apygardos vado J. Kimšto paskirtas Lokio rinktinės vadu. 1946 m. gruodį dėl sudėtingų kovos sąlygų su kuopos likučiais pasitraukė į Saldutiškio ir Tauragnų miškus. 1947 m. vadovavo išpuoliams prieš sovietinių aktyvistų Stapšėnų ir Sirvydžių kaimus (Tauragnų valsčius). 1947 m. lapkričio 15 d. Puziniškio kaime partizanai – Kazys Kaladinskas-*Erškėtis*, Antanas Skunčikas-*Kaltas*, Petras Cicėnas-*Žalgiris*, Pranas Račinskas-*Drugelis*, Kazys Milašius-*Signalas*, Jonas Čičelis-*Leopardas*, Kazys Bubulis-*Algimantas* ir dar du apsistojo Edvardo Rukšėno sodyboje. Pas Rukšėnus užeidavo gan dažnai – ten buvo Genė, Levutė, Malvina, kurios partizanus ir apskalbdavo, ir aplopydavo, ir maistu skanesniu palepindavo. Taip jau sutapo, kad tą dieną pas Rukšėnus buvo kūlimo talka. Atvažiavo iš Antalksnės kaimo Veronikos Rukšėnienės brolis Justinas Šilinas – jaunas, gražus, linksmas vyras. Po kūlimo visi susirinko vidun, gryčioje vakarieniavo, vaišinosi alumi. Kaimynas Jonas Šilinas tą dieną kūreno pirtį. Tuo metu nuo Ginučių pusės važiuovės Jono Šilino sūnus Juozas pamatė atvažiuojant

sunkvežimį kareivių. Lėkdamas per kaimą, susitiko berniokėlį Praną Alekną (jo dėdė buvo Petras Cicėnas-Žalgiris) ir liepė jam, kad bėgtų pas Rukšėnus ir įspėtų partizanus, bet čekistai Pranuką sugavo.

MGB kariuomenės 137-ojo šaulių pulko kareiviai ir Saldutiškio valsčiaus poskyrio sribai jau buvo bebaigią apsupti Rukšėno sodybą, kai *Erškėtis*, išėjęs į lauką, juos pastebėjo. Dar spėjo sušukti, kai prasidėjo šaudymas, partizanai, buvę troboje, šoko per langą. Lauke juos užpuolė čekistų šuo. Šokdami vyrai spėjo nušauti tą šunį ir vieną sribą. Jiems leidžiantis žemyn šlaitu, į juos kirtो iš kulkosvaidžio. Šlaitas buvo atviras, tad pasitraukti nebuvo lengva. *Erškėtis* ir *Signalas* krito maždaug toje pačioje vietoje, kiek tolėliau – *Kaltas*, o toliau – *Algimantas*. Pastarasis prašėsi nušaukiamas. Į koją sužeidė *Drugelį*, kaulo nekludė, kulka užkabino kojos raumenį. Justinas Šilinnikas puolė prie kluono, kur buvo pririštas arklys, bet čia jį pasivijo kulkosvaidžio kulkos – nukirto koją.

Šaudymui pasibaigus, sribai pamatė, kad pašautas pašalinis žmogus, tai nunešė jį į pirkelę ir bandė stabdyti kraujavimą, bet buvo sunkiai sužeistas, tik vaitojo ir gėrė vandenį, o rytą ir numirė. Čekistai, atpažinę partizano giminaitį Praną Alekną, privertė atitempt prie Rukšėno namų nušautus partizanus, jį patį kankino visokiais būdais, kad išduotų, rodytų bunkerius ir t. t. Sribai dar nuėjo į tvartą ir nušovė kiaulę. Viskas čia buvo susimaišę: degė ugnis, trobesiai, liejosi žmonių ir kiaulės kraujas... Priešui atiteko automatas, 3 šautuvai, pistoletas, 8 granatos ir 300 šovinių. Žuvusių partizanų palaikai buvo užkasti prie Ginučių kapinių. Po kelių dienų atkasti, nufotografuoti ir atvežti į Saldutiškį.

Kaimo žmonės nelabai norėjo tikėti, kad partizanus išdavė Jonas Lukoševičius, kuris buvo E. Rukšėno pusbrolis. Po kurio laiko į kaimą užėjo *Žalgiris* ir paklausė, ar likviduoti visą šeimą, ar tik Joną. Kaimynai pasakė, kad šeimos nereikia kliudyti, tai už šią išdavystę nušautas buvo tik J. Lukoševičius.

Remiantis MGB suvestinėmis, 1944–1947 m. k. Kaladinskas-*Erškėtis*, *Šarka* su savo vyrais įvykdė 23 kovines operacijas, nukovė 41 ir sužeidė 4 sovietinius aktyvistus bei baudėjus. k. Kaladinską pažinojusių žmonių atmintyje vadas išliko kaip narsus, sumanus, veiklus žmogus. Jis buvo griežtas, reikalavo absoliučios drausmės, bausdavo už plėšikavimus ir girtavimus. Savo kovotojus, kurių daugelis neturėjo jokio karinio pasirengimo ir supratimo apie konspiraciją, mokė atsargumo, tramdė nuo neapgalvotų poelgių. Žmona Veronika Blaževičiūtė-Kaladinskienė, jos motina Ieva, vaikai Danutė ir Kęstutis 1945 07 17 ištremti į Molotovo (dabar Permės) sritį, Jusvos r. Tremtyje, mirus žmonos motinai, Veronika Kaladinskienė su vaikais 1947 m. spalį pabėgo iš tremties ir nelegaliai grįžo į Lietuvą, slapstėsi Vilniuje, Baibių k. (Zarasų r.). 1949 03 09 pakartotinai suimti ir ištremti. Į Lietuvą grįžo 1959 m.

K. Kaladinskui talkino su savo vyrais Gaivenis Kazys-*Ėglius*, g. 1914 m. Rugeniškio k., Tauragnų vlsč., būrio, paskui *Klevo* kuopos vadas. 1948 02 15 užkluptas Dotinėnų kaime, Adolfo Braškaus sodyboje. Žuvo k. Gaivenis ir 5 partizanai – Antanas Graužinis, B. Bikus, D. Stundžia, Jonas Šinkūnas ir Jonas Pelėda. Nuo čekistų kulku krito ir sodybos šeimininkas bei jo dukrelė Aldutė g. 1929 m.

Panaudota literatūra bei archyvinė medžiaga:

„Žadėjom laisvę Tau parnešti“, Utenos partizanų, rėmėjų ir ryšininkų atsiminimai. **Parengė Balys Juodzevičius**. 2007 m., Utena

„Dejavo žemė ir žmonės“. **Parengė Balys Juodzevičius**. 2004 m., Utena

Liudas Truska „Ilgas kelias į Vilnių“.

Juozas Starkauskas „Stribai“, 2001 m., Vilnius.

Romas Kaunietis „Laisvės kovotojų prisiminimai“ VII dalis 1 ir 2 knygos,

„Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ 6 knyga.

Kęstutis Kasparas „Lietuvos karas“. Monografija, 1999 m., Kaunas.

Romas Kaunietis „Laisvės kovų ir netekčių metai.“ Leidykla „Margi raštai“, 2016 m., Vilnius.

LYA Baudžiamoji byla Nr. 1625

LYA Baudžiamoji byla Nr. 15675

LYA, f. K-41, ap.1, b. 1799

LYA, f. K-1, ap.3, b. 1792

LYA, f. K-11, ap.1, b. 4058

„Utenos diena“ Tauragnų dvaras: istorija nenutyli faktų... 2015 rugsėjo 14, **parengė Jurgita Pavilionienė**

„Gimtasis Rokiškis“ Sentikiai: mūsų kraštui ypatingas jubiliejus 2010 gegužės 10, **parengė Reda Milaknienė**

<http://gid.lt/istorija/sentikiai>.

Arūno Stikloriaus užrašyti prisiminimai.

PASAKOJA ADOLFAS RASTENIS - KUKALIS

Užrašė: Valdas Striužas
1989 m. Degutinės kaime

Adolfas Rastenis-Kukalis, g. 1919 m. Degutinėje, Saldutiškio vlsč., Utenos aps., dab. Utenos r. LLA Tigro rinktinės Apolinaro Juršio-Vytenio būrio partizanas.

Atsiminimai apie A. Juršio-Vytenio būrio partizanus, Labanoro girios mūšį ir kt.

Būrys susidarė 1944 m. rudenį. Būrio vadas buvo Vytenis-Apolinaras Juršys, gimęs 1914 m., turėjo puskarininkio laipsnį. Jis vadovavo ne tiek daug laiko. Organizavo visi vietiniai. Dėl ko žmonės ėjo į būrius, į mišką? Rusų kareiviai gaudė ir juos pačius buvo sugavę kaip rekrūtus, bet jie išsibėgiojo, o kaimynus du paėmė ir šiandien nėra: Praną Juršį su broliu, Antaną Dervinį, visi iš Šiškinių kaimo.

Apolinarą Juršį ir jo brolių sugavo, bet jiems proga buvo ir pabėgo. Rusai čia siautė šitam ruože – iki Kirdeikių. Į Kirdeikius nuėjo Juozas Kliukiukas ir pasakė: „Vyrai, slapytykitės, jau nuo Šiškinių gaudo, kariuomenė atslinksta – generolo Karvelio armija.“

R. K. p a s t a b a : Generolas Karvelis Vladas, g. 1902 m. Šiauliuose. 1919 m. baigęs Kauno karo mokyklą, tarnavo tarpukario Lietuvos kariuomenėje. 1929 m. baigė aukštąją karo mokyklą. Nuo 1938 m. brigados generolas. 1940 06–08 (sovietams okupavus) vadinamos Lietuvos liaudies kariuomenės, 2-osios pėstininkų divizijos vadas ir Kauno įgulos viršininkas. 1943–1944 Raudonosios armijos 16-osios Lietuviškosios divizijos vadas. 1944–1945 m. šaulių korpuso vado pavaduotojas (iš LMTE, išleista 1968 m. Vilniuje, psl. 74).

Tada namuos būdavom, vakarais sueidavom. Na ir vienąkart Obelų kalne pradėjo daryt pasalas. Buvo vadas Mykolas Vilutis-Klevas iš Derviniškės, vėliau Šiškiniuos žuvo. Mineiškiemyje, Derviniškėj vyrų būry buvo maždaug septyni, aštuoni, gal dešimt...

1945 m. spalio–lapkričio mėnesį susiorganizavo. Pirmas mūšis ir buvo Obelų kalne su Kaltanėnų skrebija, bet ten buvo ir rusų kareivių. Pusę dienos ten pleškinomės. Aš pats buvau tam būry. Kai netarnavęs kariuomenėj – esi asilas, durnelis. Nakties sulaukėm ir turėjom atsitraukt. Ant vieškelio paguldė skrebiją tų kaltanėniškių, o mūsiškiai tokiam slėny, visas Klevo būrys. Jeigu mes būtume neužbėgę, ugnies neprilaikę, jie būtų pasikloję. Kai mes nuo kalno palaikėm ugnį, nedavėm pasikelt, tada tie atsitraukė atgal, kokias tris valandas šaudėmės.

Buvo žiemos laikas, gal gruodžio mėnuo... Mūsiškių virš dvidešimt buvo, jų 8–9, dabar tiksliai negaliu pasakyt. Vakare sutemus, Krinickas, išgirdęs šūvius, Derviniškėn prisistatė. Mes skrebiją užvijom kalnan. Paskui atlėkė toks Guigiukas, tarnavęs kariuomenėj. Anas nepartizanavo. Jo du broliai dalyvavo mūšyje. Raitas atlėkė ant arklio: „Vyrai, traukitės, nieko nebus!“ Du sužeidė: Juozą Dervinį – per krūtinę, plaučius kulka perėjo. Jį išgydė, bet Kiaunelišky bunkery antrąkart žuvo. Ir Brukštų Joną sužeidė į ranką tokiam alksnyne. Rizikavo, stačias šaudė, šautuvą pasidėjęs ant atramos. Palaikė ugnį, kad skrebija neapsuptų, per kelią neperbėgtų.

Kai aš dabar užvažiuoju nuo Linkmenų, žinau kurion vieton, tai man ima šaltis,

kiekvieną dieną, kai pravažiuoju. Matai, tada šita skrebija važiavo. *Klevo* būrys – šitas Mykolas Vilutis pasitiko ir rėžė vežiman. Arklys ant kelio sukľupo ir jie iš vežimo pasi-
pylė. Arklių nušovė vietoj. Kiek skrebų žuvo – niekas nežino. Vienas kitas ir jų žuvo. Pas
tokią Aleknienę buvo įnešę kambarin, apraišiojo sužeistą.

Paskui ten jojo ant arklio toks Guigiukas, jo slapyvardė buvo *Gusaras*. „Ziuno bruno“
vokišku kulkosvaidžiu brūkštelėjo ir nuo arklio virto. Jis norėjo duot žinių Linkmenims.

Dar buvo žiaurus mūsų 1945 m. kovo 4-tą. Mes ten buvom išvažiavę ekspedicijon
atsivežti maisto ir ten Paramos k., Molėtų rajone užvažiavom ant pasalų. Tauragnų skre-
bija saugojo Aisetų ažerą. Gal buvo ten koks judėjimas? O mes jiems už nugaros užvažia-
vom. Jie buvo kambarin tokian suėję. Kaimo pavadinimas – I Paramos.

Važiavam virš 20 partizanų, penkiais arkliais, paprastais šautuvėliais ginkluoti. Vie-
ną kulkosvaidį turėjom. Na ir automatai 3 ar 4. Skrebai padegė kľojimą ir tada šaudė.
Mes kambarin, jie iš kambario bėgdami atsišaudė. Kľojimas dega, apšvietė tą visą kai-
melį.

Vytautas Blažiūnas-*Baublys* – kulkosvaidininkas žuvo. Tada aš kulkosvaidį ištrau-
kiau, išvadavau iš ugnies ir šliaužiau gal kokius 5–6 metrus pakalnėn, apšviestas. Šaudė
į mane, bet aš kulkosvaidį pasiėmiau, o savo šautuvą praradau. Ir *Ūso*-Adolfo Guigos
automatas užsikirto. Tada *Ūsas* nusitvėrė šautuvą ir ėmė šaudyt, o skrebas slinko pa-
klunėn, tai tą skrebą už krūtinės nusitvėrė *Ulonas*-Pranas Brukštus, abu susiėmė, nei
vienas, nei kitas negalėjo šauti, o *Sakalas* nušovė. *Ulonas* pažino iš veido, kad ne savas
žmogus, o *Sakalas*-Alfonsas Kliukas pribėgo ir skrebą nušovė. Pasiėmė šautuvą ir diržą
nusiųsė su penkiolika šovinių.

Tada mes atsitraukėm ligi pamiškės. Mūsiškių tuomet nušovė Gubertą Pelanį-*Žilvitį*.
Jį vėliau nuvežė prie Cirkliškės. I-mo skyriaus skyrininką *Ūsą*-Adolfą Guigą parsivežėm
sužeistą. Prašė nušaut, bet vežant mirė. Buvo palaidotas miške prie bunkerio. Aš dar
pats karstą padirbau. Vėliau jo švogeris kalbėjo, kad iškasė. Sakė – paėmėm Adolfą, o jo
brolis sakė – palaikų nerado. Na, matai, tais laikais niekas nereklamavo. Paėmė naktį,
kas tau pasakys... Brolis broliui nieko nesakė. Paramoj žuvo trys mūsiškiai ir Vytautas
Blažiūnas-*Baublys* (*Budrys*? – V. S.). Jis buvo I-mo būrio būrininkas – vadas, bet jis buvo
ne vietinis; kuktiškėniškis ar molėtiškis, pagyvenęs diedas.

Buvo būrys, buvo būrių vadai – būrininkai, 4 skyriai. Visam būriui vadovav Apoli-
naris Juršys-*Vytenis*. I-mo būrio būrininkas – Vytautas Blažiūnas-*Baublys* (?), II-o būrio
būrininkas – *Gulbė*, nuo Alytaus. I-mo būrio I-mo skyriaus skyrininkas – Adolfas Gui-
ga-*Ūsas*, I-mo būrio II-o skyriaus skyrininkas – Kazys Paukštė-*Kardas* iš Šiškinių, II-o
būrio I-mo skyriaus skyrininkas – Vincas Mačiulis-*Genelis* iš Ripaičių, II-o būrio 2-o
skyriaus skyrininkas...? (nepamena – V. S.).

Mūšyje sužeidė *Perkūną*-Juozą Mažeiką. Tą naktį tik vieną *Ūsą* pasiėmėm, *Baublys*
liko ir Blažiūniukas. *Baublį* – senioką 60-ties metų, pasiėmė žmona. Pelanių pasiėmė
dar prieš 11-tą kovo. Apsupimą darė iš toliau. Niekas gal jų ir nesaugojo? Gal mums davė
pasiimt? Matė, o ką juos žino, atsargiai paėmėm.

Paramoj buvo tik dvi gryčios. Už Paramos mūsų gavau jaunesniojo puskarininkio
laipsnį ir jau turėjau kulkosvaidį. (A. Rastenis sukľdo: I-ose Paramos kautynėse V. Bla-
žiūnas-*Budrys* nežuvo, žuvo nežinomas partizanas sl. *Baublys*, iš Kuktiškių – V. S.).

Tą vakarą (1945 m. kovo 10 d. iš Paluknės (rinktinės štabo – V. S.) atvažiavo rinktinės vadas *Kirvis*. Atvažiavo ryšininkas *Lokys*-Juozas Murmulis iš Jovarauciškės. Na, tai, sako, – menkniekis, jeigu ir apsups. Buvo išdėstyti patruliai, ryšininkai tikrint apylinkę...

Vosiuliškėj telefonistai apsinakvojo. Atėjo *Ažuoliukas*, *Čizikas* ir pranašavo... Mes keturiese išvažiavam, apie 11–12 val. nakties. Buvom susiruošę visi atsitraukt: *Gulbė*, *Aviliukas*, *Guzikas* ir aš. Pats *Kukalis* nenorėjo važiuot, bet mane būrio vadas *Vytenis* privertė. Skelbdavo tuoj ekspedicijos savanoriais ir iškart atsirasdavo savanorių.

Mes važiavom palei Uteną. Ten buvo padaryta tokia ekspedicija – nušaut seniūnas... Kai susirengėm paduot rankas, pasakyt sudiev, tai tada būrio vadas *Vytenis* pasakė: „Žiūrėk, *Kukali*, nepadaryk išsišokimų. Jeigu vietiniai ant akto nesirąšys – nešaudykit.

Tada išvažiavom geru arkliu. Išsivežėm dar *Skambutį* tauragniškį – ryšininką, Jau-niškiokas koks tai iš Smilgiškių. Nuvažiavom prie Utenos, apsinakvojom netoli to seniūno, Biliakiemio kaime.

Vietiniai papasakojo apie seniūną. Jis iš karto veikė, dabar patarnauja, padeda žmonėms, geron pusėn linksta tas seniūnas. *Gulbė* jau niršta, vainasi, ne būrininkui duoda įsakymą, bet duoda paprastam eiliniui. Kas čia, rokuojas, yr, koks čia blatas? Jis gal koks mokintas žmogus buvo, gal vokiečių laikais kokiam saugume dirbo? Nežinau, toks „učainas“ vyras. Tai kaip čia yr? Nu, sakau, aš nieko nežinau. Man davė vadovaut ekspedicijai.

Kai nuvažiavom, prisikėlėm ūkinyką, o kaip, nesilais ūkinykas. Nežinau pas koki ūkinyką apsistojom ir gatava. Ant pečiaus gulėjom visi keturi. Valgyt davė. Valgis nėjo tais laikais. *Gulbė* vežėsi automatą – *Aviliukas*, *Guzikas* ir aš – paprastus šautuvus, Linkaičių darbo (Radviliškio r. Linkaičiuose tarpukario metais buvo ginklų gamykla – R. K.).

Tas *Gulbė* ir sako: „Ir aik pas tą seniūną, ir jį ti pribaik, ar ką...“ Sakau, jeigu šeiminykams geras, gal un ji ti išsigandis buvo? Tai tada nei mes ėjom, nei ką pas tą seniūną. A griausmas ten žino, kokia seniūno pavardė. Na, tada moterys mums sako atėję iš bažnyčios: „Un Kuktiškes jau slinksta su šunim, su viskuo – kariuomenė slinksta iš Utenos, apsupimą daro.“

Buvo sutarta, kad Šarkių kaime mus pasitiks ryšininkas *Skambutis*, bet ryšininkas pasitiko anksčiau – kitoje vietoje, neatėjo iki Šarkių kaimo, nes Kiauneliškis apsuptas... Tada ir pasipylam. *Aviliukas* vadina eit pas jį į namus. *Gulbė* vienu arkliu grįžo pagal Uteną tenai, *Aviliukas* su *Guziku* grįžta namo ir mane kalbina važiuot kartu Kuktiškių kryptin, bet aš ne. Aš tada namo slinkau. Slinkau, slinkau namo.

Mus patiko nakties metu. Išvažiavom sutemus nuo Utenos. Arklys geras buvo, ne-trukom atvažiuot per kelias valandas. Buvo sekmadienio vakaras. Prie namų negalėjau prislinkt. Pusiaukely apsinakvojau klojime. Visą dieną praleidau klojime be ūkinyko žinios ir taip, sulaukęs juodos nakties, išėjau.

Prie namų dar neatėjau – atėjau pas tokį kaimyną, geras pažįstamas. Tada kaimynai davė žinią motinai, broliam, kad aš gyvas randuos. O tada, kai klojime nakvojau, šuvių buvo, sprogimų, žūsta draugai – pirmadienio diena. Aš tada bijojau savų. Vieni nukalbėjo – gyvas, kiti – negyvas.

Kaip tardymas eis, jeigu aš būčiau išsireklamavęs, kad buvau Šiškinių bunkeryje – 25-erius metus būčiau gavęs.

Kai stojau prisiregistruot, tada klausė: „Ar buvai Šiškinių bunkery? Ar ką pažinojai iš bunkerio?“ Kaip nepažinojau – kartu mokyklon eidavom, kuokinėjom. Jeigu aš buč buvęs tam bunkery kur anys... Išsigyniau, man gera atsispiet buvo. Buvo tokių, kurie sakė, jog aš su Kuktiškių partizanais veikiu, o aš net nematęs Šarūno rinktinės... Čia pirma miškuos buvo Tigro rinktinės vadas *Senis* (Lietuvos kariuomenės kapitonas Benediktas Kaletka – R. K.), bet aš nemačiau nei to *Senio*. Jis buvo aukštos kilmės žmogus. Čia Kiauneliškio miškuos buvo Tigro rinktinė – štabas Palukny.

Tardyme buvau po kelis kartus ir Saldutišky tardė, ir Švenčionėliuos. Saldutišky Petrovas tardė. Anas rusas – nieko. Nežiaurus diedas buvo. Švenčionėliuos vėliau, penkiasdešimt antrais metais, už pasirašymą pasveikinimas man buvo paduotas. Ant pasveikinimo buvau pasirašęs kitą slapyvardį – *Papartis*. Švenčionėliuos buvau nukviestas. Tada pasmakrėn davė krumpliais kapitonas Bogdanovas iš vieno šono, iš kito, stvėrė už ausų, kad nepargriūtum... Nu ir viskas. Toks tas tardymas.

Anksčiau nebuvau jokion partijon įsirašęs, nei šauliu buvau, nei prie žydų šaudymo dalyvavau. Niekas neapkalmino, tik tai kad išėjau partizanuos, šitan Paluknio miškan į būrį – 110-am bunkery. Šiškinių bunkerio visiškai neprisiėmiau.

Mes būry buvom 64 žmonės. Prieš mūsų, kovo 10 d., du atvažiavo iš štabo, o mes keturiose tam vakare išvažiavom. Liko *Margio* bunkery apie 62 partizanus. *Gusariukas* buvo iš Kazėnų miškų atėjęs, su *Ožiu*, būrio vadu, buvo kartu desantininkas. Desantininkų būrio vadas buvo *Dobilas*. Kiti – *Bulbienis*, *Ožys-Vladas* Kliukas iš Mineiškiemio.

Desantininkus 1944 m. metė Krivasalin per Kūčias, gruodžio 24 dieną. Jie slapstėsi po du, po vieną. *Vytenio* būrio ir tas veikimas..., ir tas pats *Vytenis* per susparą būtų lindęs.

Iš Vokietijos 6 desantininkai nusileido. Kitus 6 nunešė kur tai link Svėdasų. Desantininkai nedelsiant ėmė veikt, sukėlė ugnį... Antanas Krinickas-*Romelis* čia pradėjo 1944–1945 m. smarkiai veikt dar iki Kiauneliškio bunkerio, jis neturėjo kitos išeities.

Būrin iš Paluknės štabo atvažiuodavo 2 ar 3. Vienas buvo propagandos viršininkas *Barzda* (jaunas) nuo Panevėžio. Jis apie rašymą laikrašty ėmė sakyti: „Reikia pameluot“. Laikraštis vadinosi „Partizanas“. Rašydavo propagandai. Gyvenime vienaip, o laikrašty rašydavo kitaip. Iš pradžių padėjo žmonės, paskui pamatė, kad niekai ir nebepadėjo.

R. K. p a s t a b a : *Barzda, Barzdyla, Ažuolas, Abstinentas-Švilpa Pranas*, g. 1920 m. Labeikių k., Leliūnų vlsč. Aktyviai dalyvavo kuriant Tigro rinktinę, buvo rinktinės štabo narys, propagandos skyriaus viršininkas. Pasirūpinęs dokumentus A. Stankevičiaus-Stankaus pavarde, nuo 1945 m. rugsėjo dirbo Šeduvos suaugusiųjų progimnazijos, paskui gimnazijos direktoriumi. 1947 m. liepos mėn. buvo suimtas ir užverbuotas, bet medžiagos, kaip agentas, neteikė. Nuo 1948 07 iki 1952 10 18 slapstėsi. 1953 05 16–17 įvyko teismas. Pabaltijo karinės apygardos Karo tribunolas paskelbė mirties nuosprendį. 1953 09 30 nuosprendis įvykdytas (iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“, psl. 150. Knyga išleista 2003 m. Utenoje)

Būrio pavadinimas buvo Margis – LLA vanagai. Margio bunkery vadas – *Vytenis*.

Jonas Čiastas iš Krivasalio, toks pasakorius, nereikėjo jam eit miškan. Kodėl jo nepriėmė Krinickas? Savo kaimo žmogus... Gal ten jis prasikaltęs buvo? Ale, jis „zbitkų“ miškan ėjo daryt... Pasakas jis per ištisas naktis sakydavo.

Partizanas Edvardas Makaveckas-*Vilkas* gyvas dar turi būt. Buvo sužeistas, tuo laiku jį gydė štabe, per blauzdą buvo peršauta. Dabar jis daugiausia gyvena Švenčionėliuos. 1955-ais metais pradėjo reklamuotis. Jie pirma nedalyvavo jokiuos mūšiuos. Ten..., sau-gu ir gera, o kad neturėjo kur dėtis, tai nors lišk karvės subinėn, tiktai ten vieta buvo, daugiau niekur nebuvo vietos.

1944-ais anys per Kalėdas žuvo (pasakoja apie ankstenį būrį – V. S.). Anys čia nedaug Mineiškiemy buvo. Jonas Dervinis Rygoj gyvena, irgi buvęs partizanas. Anas dokumen-tus pasidarė. Juozas Kliukas Rosijoje gyvena. Suėmė – išvežė...

Sidaravičius kitur žuvo, ne bunkery. Jų būrys buvo nedidelis, gal kokie 8–9 žmonės. Mykolas Vilutis ir Edvardas Kirka (mirė vėliau) priklausė, jis jau buvo suaugęs vyras. Leonas Kliukas, Jonas Ringelevičius suėmė jį ir nušovė namuose, Saldutišky prie kapi-nių skrebija apikase. Iš Vilučio būrio nieko nebėr.

Partizanai visi prie žemės dirbo, visi – žemdirbiai. Kur Linkmenyse gražus kryžius – Lietuvos–Lenkijos rubežius buvo.

Sušilę dirbom karstą partizanui Adolfui Guigai, o šeštadienio vakare (kovo 10 d.) aš išvažiavau. Sekmadienį pragulėjom pas tą ūkininką prie Utenas – sekmadienį vakare grįžom. Kačiūnuos radom kuokinėjant, dar kuokinį išpylėm, mergos pro langus išsoki-nėjo. *Aviliukas* nėjo kambarin, nes jį pažįsta. Vėliau jis partizanavo apie Uteną, susirado kitą būrį. Jojo ant arklio ir skrebai į jį pradėjo šaudyt. Arklių peršovė, o jis gyvas liko, bet jį vis tiek pagriebė skrebija. Rosijoje sėdėjo – iš Rosijos gyvas grįžo.

Tokios žinios buvo, kad grįžo ir tas *Gulbė*. Tai jo čia, sako, žmona buvo uteniškė. Ar anas čia pirma buvo apsivedęs partizanaudamas, ar paskiau, aš nežinau. Tai jis dabar vėl pasitraukė link Alytaus.

Pirmo būrio būrininkas *Aviliukas* (*Avilys*)-Vytautas Vadišius iš Buitūnų. Rinktinės vadas *Kirvis* sakė: „Vyrai, nieko čia dabar neišeina, reikia užpilt bunkerį ir skirstytis po vieną, po du. Slapstyti namuose. Tiktai turėt ryšį kaip sueit, kam kur nueit, sekt kas kur yra... Mes neatsilaikysim, per didelė masė. Kas turit pažįstamų – rašytis partijon. Būk partijoje, bet dirbk partizanų naudai.“ Vienas toks partizanas Juozas Bulka išėjo ir dirba skrebijos naudai, o vaizdavo partizaną, dabar kunigu tarnauja Baltarusijoje.

Kas išdavė bunkerius? Sako – apylinkės pirmininkas Jakutis, kiti – Dubauskas. Tiems bėda krito. *Vytenis* mums sakydavo: „Palikim tėvynės teismui, tėvynė tegu teisia... Mes išsišokimų nepadarykim.“

Apie Kuktiškes veikė Šarūno rinktinė (rinkt. vadas – *Liepa*-Vladas Mikulėnas – R. K.), nesu jo matęs, ten veikė ir toks *Uosiukas*, tai atseit, tas rinktinės vadas sakydavęs: geriau devynis įtartinus sušaudyt, negu vieną kaltą. Tada tik kaltininką mes pamatom, kai paplūsta kraujuos ir ašarose. Kiekvienas savaip vadovavo. O kur jis pasilaikė, kur jo vieta – nežinau.

Kai Kiauneliškį papyla, Tigro rinktinė tada susidarė, o apie Kuktiškes – Šarūno rinktinė. Pirmo būrio būrininkas buvo *Baublys*, Paramoj žuvo. Ten buvo ir *Senis*. Mes po 23–24 metus turėjom. *Baublį* palaidojo žmona, jis – nuo Kuktiškių.

Pelanio sesuo buvo ryšininkė, žuvo po kokių metų eidama nuo jų. Bulkaitė tokia buvo ryšininkė iš Staniuliškių k., Kazio Bulkos sesuo. Ją išvežė, žuvo Sibire.

Čia buvo štabas. Kuktiškėniškis mokytojas slapyvarde *Sakas* (Ivonis Pranas) leido

pogrindinę spaudą ir čia daugiau laikėsi. Jis buvo mokytas žmogus, matininko mokslus baigęs, jį aptarnavo ryšininkė Bulkaitė. Sakas žuvo Strokinuose. Pagulėjo dar Saldutišky ant aikštės.

Kliuką Steponiuką, ne partizaną, paprastą žmogų nušovė. Vaiką supo įsitvėręs lopšio ir nušovė. Atsivežė žmona ir palaidojo ant Kirdeikių kapinių.

Guigiuką Albiną nušovė Šiškinuos prie Rukšėnų, už Šiškinų kaimo. Juos skrebija pavežiojo po kaimus vežime. Nors aš tada jų nemačiau savo akimis, buvau pasislėpęs, bet yra seserų, yra žuvusiųjų giminių, kurie matė.

Trečio bunkerio – 8–9 vyrų būrio vadas Mykolas Vilutis iš Derviniškės k. žuvo 1945 m. sausio mėn.

1945 m. kovo 11 d. žuvo Šiškinų kaimo Margio bunkerio partizanai: rinktinės štabo viršininkas *Kirvis*; vadas Apolinaras *Juršys-Vytenis*, g. 1914 m.; Juozas *Dervinis*, g. 1921 m.; Kazys *Paukštė-Kardas*, g. 1918 m.; Ignas *Rastenis-Papartis*, g. 1920 m.; Vaclovas *Guiga-Vyšniauskas*, g. 1921 m.; Vincas *Rastenis-Pantera*, g. 1916–1917 m.; Pranas *Brukštus-Dragūnas (Ulanas)*, g. 1920 m.; Juozas *Pelanis-Molotovas*, g. 1920 m.; Advertas (Edvardas) *Guiga-Gusaras*, g. 1923 m.; Antanas *Guiga-Žibintas*, g. ?; Juozas *Šidla-Paukštys*, g. 1919 m.; Kazys *Bivainis-Girėnas*, g. 1910 (?); Gubertas *Pelanis-Žilvitis*, g. 1921 m.; Vytautas *Blažiūnas-Budrys*, g. ?; Juozas *Čiaponas-Pimpė*, g. 1920 m.; Jonas *Bulka-Čižikas*, g. 1912 (1913 ?) m. Staniuliškių k.; Kazys *Bulka-Bulbienis*, g. 1921–1920 m. Staniuliškių k.; Jonas *Maniušis-Drugelis*, g. 1920 m. Ripaičių k.; Vincas *Mačiulis-Genelis*, g. 1916 m. Ripaičių k.; Juozas *Mačiulis-Lakūnas*, g. 1919 m. Ripaičių k.; Adomas *Mačiulis-Ožys*, g. 1916 (?) m. Ripaičių k.; Juozas *Mažeika-Perkūnas*, g. 1921 m. Ripaičių k.; Jonas *Čiastas*, g. 1909 (1908) m. Krivasalio k.; Valentinas *Brukštus-Kęstukas*, g. 1921 m. Medinose; Gubertas *Dailydė-Erodas*, g. Lamėsto k.; Vincas *Gimžauskas-Beržas* iš Plaučiškių k.; Jonas *Šerėnas-Ažuolas*, g. 1920 m. Linkmenų mstl.; Jonas *Kuprėnas-Locmanas*, g. 1919 m. Pažiezdrio k.; Vytautas *Rukšėnas-Vėjelis*, g. 1921 m.; Jonas *Rukšėnas-Debesys*, g. 1915 (1916 ?) m. Pažiezdrio k.; Antanas *Strazdas-Rugienis*, g. 1915 (1916 ?) m. Katiniškės k.; Kazys *Galgatavičius*, 50 m. amž., g. Žiezdrėlio k.; Antanas *Kliukas-Sakalas*, g. 1923 m. Mineiškiemio k.; Kazys *Mizeikis-Patrimpas* iš Paramos k.; Alfonsas *Mizeikis-Pikuolis* iš Paramos k., ryšininkas Antanas *Murmulis-Meška* iš Jovaraučiškės k.

PARTIZANO DIENORAŠTIS

Švenčionių apskr. Didžiojo Lietuvos kunig. Gedimino vardo partizanų būrys

Iš LYA (KGB arch.), f. K-21, ap. 1, b. 44. Utenos operatyvinis sektorius.

Gražiomis 1944 m. birželio dienomis antrą kartą per šį karą, vydama vokiečius, Lietuvą užplūdo Raudonoji armija. Nepaisant to, kad vokiečių okupacija mums visai nieko nedavė, kur kas labiau lietuvių tautą gąsdina raudonieji banditai. Nuo pirmos sovietų valdžios dienos prasidėjo vyrų mobilizavimas į Raudonąją armiją. Dalis vyrų, būdami gerokai prigąsdinti, paklausė šaukimo ir čia pat išvažiavo. Tačiau daugelis liko slapstytis. Prasidėjo žvėriška medžioklė. Šimtai vyrų, kurie galėjo būti reikalingi ateityje atkuriamajam darbui, pakliuvo į kapus.

Visada prisimenu 1944 m. Kalėdas, kurios buvo baisiausios, kiek tik galiu prisiminti. O tai buvo ankstų rytą, kada dar žmonės ėjo į bažnyčią prašyti Dievo pagalbos, mūsų kaimą apsupo raudonieji banditai, kiti darė kratas, ieškodami vyrų, kuriuos galima išsiųsti į armiją. Ir aš, sėdėdamas slėptuvėje, išgirdau kad žuvo mūsų jaunas draugas. Man jo buvo taip gaila, kad sunku apsaityti. Širdis prisipildė neapykantos už nekalto lietuivio mirtį. Jaučiau, kad ir likusieji mano tėvynės draugai galvoja taip pat...

Nuo Kalėdų imta gerokai rimčiau sėdėti bunkeriuose, nes žinojo, kad reikia saugoti gyvybę ir, esant reikalui, mes ją paaukosime už mūsų tautos interesus.

1945 m. sausio 22 d.

D. kaime prasidėjo ūkių likvidavimas. Buvo likviduojami ūkiai buvusių baltalietuvių ir policininkų. Mūsų kaime tai buvo padaryta su visu žiaurumu ir dėl to mes turim būti „dėkingi“ buvusiems pirmininkams Bečeliui ir Izelai ir kitiems niekšams, kurie neišvengs atpildo. Nuo to laiko mes turėjome palikti savo namus ir trauktis į miškus. Gyvenome bunkeriuose, nekantriai laukdami pavasario. Ir čia antroji tragedija – valkataujanti niekšė – rusė kovo 16 d. išdavė mūsų bunkerį. Labai gerai prisimenu tą skausmingą rytą.

Grįžau iš tarnybos, papusryčiauvau ir, nuplovęs šaukštą, pamačiau link bunkerio bėgant sargybinį. Pajutau, kad atsitiko kažkas blogo. Ir neapsirikau. Šita boba atvedė Švenčionių enkavedistus mus likviduoti. Greitai čiupau ginklus, aprangą ir pabandžiau sustabdyti jų veržimąsi. Mūsų keletas smūgių padarė savo – bailoki raudonieji piemenys sugulė į sniegą. Tuo pasinaudodami, mes pabėgėjome į artimiausią mišką. Mus iš karto pastebėjo, o mūsų jau tik trys – vieno trūksta. Kilo abejonės – nušautas ar visgi pabėgo?

Kitą dieną atėjome į sudeginto bunkerio vietą, ieškojome dingusio draugo žymių, tačiau visai nieko nesuradome. Galvojome, kad jis kaip ir mes išbėgome, tačiau taip nebuvo. Po 10 dienų, t. y. Verbų sekmadienį, pamatėm gretimo kaimo vyrus, vežančius lavoną. Nereikėjo jau ir klausti, mes patys supratome, kad mūsų draugo jau nebėra tarp gyvųjų. Juk taip skaudu žūti pačiam jėgų žydėjime... Tos dienos vakare su juo paskutinį kartą pasimatėme, paskutinį kartą pasakyti: iki susitikimo, mielas drauge. Ko jis nespėjo padaryti, jaučiame pareigą padaryti už jį.

Prasidėjo kitas gyvenimas. Bastomės kaip benamiai šunys ir beveik suprantame, kad

tokia padėtis negali amžinai tęstis. Reikia galvoti apie organizaciją. Girdėjome, kad kai kuriose vietose susikongregavo nemaži partizanų būriai. Ir mes jaučiame pareigą prisijungti prie šio darbo. Ir vieno žmogaus dėka greitai po Velykų sulaukėm mums taip reikalingo žmogaus. Atvyko LKS įgaliotasis asmuo Švenčionių apskrityje organizuoti būrį iš besislapstančių vyrų. Mums teko pirmiems apskrityje sulaukti tos minutės, kada mes jau būsime organizuoti, o ne šiaip sau besislapstantys nuo mobilizacijos.

Balandžio 7 d., šeštadienis.

Rytas šaltas, kaip įprasta šitam pavasariui. Pamiegoję daržinėje dar su tamsa išeiname į sutartą vietą, kur turi atvykti LPS atstovas. Laukiame. Vienas iš mūsų prie laužo jau ima snausti, aš laikiu. Smalsu pamatyti šį žmogų ir dar smalsiau sužinoti šito reikalo smulkmenas. Atėjęs jis pradeda pasakoti apie organizacijos tikslus, apie narių pareigas. Ketvirtadienį priimame priesaiką ir jau esame nebe tokie, kokiais buvome iki šiol. Dabar turime daug kuo domėtis, mums keliamas didelis tikslas – sulaukti momento ir savo jėgomis atkovoti nepriklausomybę, nes šiaip sau jos mums niekas neatiduos. Kitą dieną einame dviese į M. kaimą, kur viską papasakojame mūsų draugui, gyvenusiam su mumis viename bunkeryje. Jis taip pat sutinka prisidėti.

Pirmadienį, t. y. balandžio 9 d. susirenkame šešiese. Po to dar atėjo du vyrai iš mūsų kaimo, po pietų einame sutikti mūsų vado ir grįžtame prie mūsų būrio branduolio. Vakare vadas su vienu iš mūsų draugų išsina verbuoti naujų vyrų.

1945 m. balandžio 11 d.

Sutartu laiku miške sutikome 12 vyrų, kaip įprasta, kad per trumpą laiką atsiranda daug vyrų. Tariamės apie pirmą žygį, mums aktualūs maisto, drabužių ir apavo klausimai. Mes juk esame tikri ir teisėti šios apskrities šeimininkai. Turime teisę imti maistą ir drabužius, nes tai mūsų dienomis partizanams labai daug reiškia. Mes žinome, kad mūsų apylinkėse yra daug tautiečių ir lenkų, kurie ruošiasi šį turtą išsivežti į Lenkiją, o juk tai – mūsų turtas. Smulkiai aptariame planą ir dėl neatsargumo atsitinka nemalonus su vienu rusu ir dėl to turime palikti šią vietą. Greitai einame tos vietos kryptimi, kur dar vakar planavome surinkti maistą.

Mes visi šlapi nuo prakaito, nes einame labai greitai. Pagaliau sustojame miške pailsėti. Atsiskyrę nuo kitų, per lauką pereiname Mal. kaimą ir artėjame prie mūsų numatyto kaimo. Duodami paskutiniai nurodymai, aš gaunu užduotį būti sargybos viršininku. Apsupame namus, gauname kažką iš rūbų ir maisto produktų, nes lenkai labai nenorėjo viso to palikti. Tuo pačiu tikslu aplankome dar du valstiečius, o paskui jau grįžtame. Čia patenkame tarp dviejų kaimų, todėl arklį privalome grąžinti atgal, o patys su kroviniu einame į mišką, kur ir apsinakvojame.

Balandžio 12 d., ketvirtadienis.

Rytas šaltas, o vieni vyrai dar miega, kiti sušalę laksto kaip pikti šunys. Kadangi vieta stovyklai nepatogi, tai einame į kitą, patogesnę vietą. Pastatome sargybas. *Kiškis* paskiriamas sargybų viršininku, o man tenka gaminti pusryčius. Išgeriame po stiklėlį, tiksliau po konservų dėžutę, gauto šnapso (degtinės – *red. past.*) ir išsirenkame komisiją pasidalyti vakarykščiame grobiui. Į šią komisiją įėjo: vadas, aš, *Tigras* ir *Vanagas*. Po pietų vadas su keletu vyrų išėjo į užduotį, o 6 žmonės išėjo ta pačia kryptimi. Kitą dieną

sutartu laiku susitiksime. Vakaro sulaukę, atsargiai nuėjome į A. vienkiemio daržinę ir užmigome saldžiu miegu.

Apsistojome pasirinktoje žeminėje. Dieną, kaip įprasta, šalta, o 12 val., kaip sutarta, su *Kiškiu* išėjau pasitikti vado. Bet, pasirodo, susitarimas buvo ne visai tikslus, nors galų gale visgi surandame vieni kitus. Nutarėme ir tą pačią dieną atlikti žygį pasirinkti maisto ir drabužių.

Tylutėliai einame numatyta kryptimi, vietovei iširti pasiunčiame du žvalgus. Keliaujame vieškeliu Š-u iki vakaro ir, sulaukę žvalgų, sėkmingai pereiname kelią ir, detalai viską aptarę, apsupame numatytą namą. Man pavesta išstatyti sargybas. Pas šeimininką lenką randame daug kariško turto, kariškų drabužių ir maisto. Tai mums labai svarbu. Neilgai galvoję, mes atsitraukiame į artimiausią mišką, nešini maišais. Tamsa – nors durk į akį. Prieiname prie upės, per kurią siauras tiltelis. Bandome eiti, kai kuriems geriau pavyksta, o aš su sunkiu lašinių prikimštu maišu negaliu pereiti ir krentu, bet kapstausi į krantą, tempdamas sunkų maišą. Įlėję į mišką, sustojame poilsiui, nes visi nuvargę ir šlapi. Gauname truputį medaus, atsigeriame pieno ir einame toliau. Kadangi labai tamsu, o vietos mums nežinomos, tenka klaidžioti ir pagaliau apsistojame miške – lyje nakvynei. Visi labai pavargę, bet patenkinti žygio rezultatais.

Balandžio 14 d., šeštadienis.

Auštant tęsiame žygį, nes visai netoli nuo mūsų vietos vyksta kratos. Visi dreba – nuo šalčio, dar daug sniego. Einame ieškoti vietos žemei. Sustojome, drebia šaltas sniegas, šiaip taip sukūrę laužą pusryčiaujame, dalijamės paimtą pelną. Taip ir prabėga diena, be kokio ypatingo darbo ir visai nekeista, kad visi vakarop jau skundžiasi poilsio. Vakare aš, vadas ir *Šeškas* einame į S. vienkiemį atsinešti šovinių kulkosvaidžiui. Ten ir nakvojame, o ryte po karštų pusryčių grįžtame stovyklon prie savo darbų.

Balandžio 15 d., sekmadienis.

Po nakties prasideda jau tikra žiema, galvojau, kad mūsų vyrai visai sušals. Po karštų pusryčių sugrįžtame į žeminę. Kiek paklajoję, randame juos prie ugnies pusryčiaujant, o po to valome ginklus. Vadas pasikviečia mane, *Briedį* ir *Tigrą* pasitarti dėl vietos pakeitimo. Nusprendėme keletui dienų sugrįžti į mūsų pagrindinę vietą. Po pietų sutvarkome žeminę ir išeiname, parėję vieškelį tikriname ginklus. Kulkosvaidis apgavo, bet čia kalas valymas. Kadangi aš su vadu turim reikalą kaime, tai atsiskiriame nuo kitų, paskyrę susitikimo vietą. Sutvarkę reikalą, einame pas *Ažuolą* ir verbuojame pasyvų partizaną *Alksnį*. Po to einame ant šieno.

Balandžio 16 d., pirmadienis.

Ryte einame sutarton vieton, kur turi mūsų laukti *Liepa* su *Beržu* ir naujais vyrais. Jie neapgavo, radom juos su keturiais naujokais ir dar vieną naujoką atsivedė *Tigras*. Puiku, mūsų būrys vis auga ir jau turime 17 vyrų. Vadas paaiškina atvykusiems padėtį, vyrai duoda priesaiką ir dabar jau kartu su mumis pusryčiauja. Vakare ateina mūsų žvalgai, kurie išsiveda naujokus, o mudu su vadu vėl išeiname parsivesti būriui naujokų. Einame pas *Ažuolą*, paskui einame į kaimą B., kur dėl ligos vienas mūsų numatytas vyras negali su mumis eiti. Po to dar į kaimą M., kur užverbavome vieną pasyvų vyriškį *Gandrą*. Reiškia, kad auga ne tik tikrų partizanų skaičius, bet ir daugėja pasyvių žmonių. Po šio einame truputį numigti.

Balandžio 17 d., antradienis.

Ryte atėjome prie mūsų sugriautojo bunkerio. Čia ateina ir trys nauji vyrai. Jau turime 30 aktyvių partizanų, su jais kartu einame į žeminę. Po pietų vadas padalijo mus į dvi grupes, paskyrė kiekvienai grupei vyresnįjį, jo pavaduotoją ir apsaugos viršininką visai savaitei.

Šiandien mudu su vadu 17.00 val. išėjome susitikti su naujokais. Susitikome su keletu vyrų iš kitos organizacijos. Truputį pakalbėjome ir jie išėjo. Man net pasidarė keista, kad tokiu kritišku Lietuvai momentu yra kelios organizacijos, nors mūsų tikslai – vienodi. Būtų geriau, jei būtų viena organizacija. Su ta organizacija susitarėme dėl ryšio palaikymo.

Dalijamės asmeniniais išgyvenimais ir einame į žeminę, o ten jau vyrai susiruošę žygin. Aš truputį sirguliuoju, vakare pasidarė dar blogiau, tai keletui dienų „gaunu atostogų“. Einu į namus, o jie dar pasilieka.

Balandžio 20 d., penktadienis.

Naktį ateina *Ūdrys* pasiimti manęs ir dar dviejų vyrų, kurie jau ketino nuo mūsų atsiskirti. Vakare einame į kaimą M., sulaukiame *Tigro* ir visi kartu einame į žeminę. Surandame vadą ir pirmojo būrio vadą, kurie buvo išėję į viršų. Vakare pereiname į kitą vietą. Čia, visai niekam nieko nepasakę, išeina *Meška*, *Briedis* ir *Kėkštas*. Šis atvejis visus labai neigiamai paveikia. Manau, kad daugiau tokių nebus. Vakare vyrai eina ieškoti maisto, o aš su *Toniu* pasiliekame žeminėje.

Balandžio 21 d., šeštadienis.

Apie 4.00 val. grįžta pavargę draugai. Lyja lietus. Vieni pusryčiauja, kiti eina sargybon arba miegoti. Auštant grįžta vadas, atnešė šautuvus ir šovinių. Mūsų būrys praturtėjo. Kadangi dauguma reiškia nepasitenkinimą, tai vadas kalba, bandydamas aiškintis nepasitenkinimo priežastis. Kiekvienas pareiškia savo nuomonę, matyti, kad nepatenkintų dauguma. Arba mažai disciplinos, arba mažai supratingumo, bet jaučiasi, kad būryje negeros nuotaikos. Vadas griežtai kalba apie tris pabėgėlius ir pažada, kad ateityje tokius dezertyrus trauks atsakomybėn. Man pasirodė, kad prasidėjęs balaganas nepasibaigs, bet kaip bus – parodys ateitis. Tiesa, dar dedam viltis į naujus vyrus, kurie žada ateiti, tada gal pripras prie tvarkos, nes ir man toks chaosas nepatinka. Visgi, galvoju, kad tai susitvarkys.

Šį vakarą kartu su vadu turime eiti į D. kaimą. Išeiname apie 18.00 val., žeminę paliekame *Liūto* vadovavimui. Dėl to, kad gerai nežinome kelių, tenka eiti žymiai daugiau, vis dėl to 20.00 val. sušalę ir šlapi pasiekiamė vietą. Po vakarienės užeinam pas *Alksnį* pailsėti.

Sekmadienį, kadangi ledas ir jaučiamės pavargę, pasiliekame vietoje ir miegame visą dieną. Vakare pavalgome, nusiprausiamė ir vėl einame į daržinę. Čia netikėtai sutinkame dezertyrus *Briedį* ir *Mešką*, kurių pareikalaujame nedelsiant grąžinti gautus rūbus. Jie pažada, bet neišpildo. Manau, kad jie visgi tai turi padaryti.

Balandžio 23 d., pirmadienis.

Ryte lyja. Išeiname į mišką, bet ir ten mus pasiveja lietus, kuris regisi nenustos visą dieną. Per visą balandžio mėnesį nebuvo nei vienos geros, šiltos dienos. Mūsų vadas nusprendė eiti į Švenčionėlius. Nors tai pavojinga, bet yra svarbi priežastis – mūsų draugo areštas. Norime daugiau apie tai sužinoti. Lydžiu jį iki galo, susitariame dėl susitikimo.

Jis, palinkėjęs mums sėkmės, išeina. Sėdėdamas po egle rašau šias eilutes. Po pietų grįžta vadas ir atneša dovanų. Grįžtame į namus.

Balandžio 24 d., antradienis.

Ryte einame į susitikimo su *Tigru* vietą. Jo nerandame. Po pusryčių einu į M. kaimą pasidomėti kaip ten reikalai, sužinau, kad *Tigras* nebuvo į namus užėjęs. Eidamas atgal susitinku mergaites, kurios kviečia mane užvalgyti ir išgerti. Atsakyti sunku, gerai būtų pašnekučiuoti, bet kadangi laukia vadas, tai tenka skubėti. Parūkau, pakalbu ir prižadėjęs, kad aplankysiu kitą kartą, grįžtu į mišką, kur surandu *Tigrą*. Su juo grįžtu į žeminę. Saulutė šildo, visų nuotaika gera. Džiūsta sumirkę nuo lietaus rūbai, vyrai valo ginklus. Vakare vadas su *Tigru* išeina duonos, o mes liekame šešiese [...].

Balandžio 25 d., trečiadienis.

Šiandien rengiamės žygiui į Striūnaičio malūną paimti valdiškų grūdų duonai. Visą smulkiai aptarę vakare išeiname. Paslėpę nereikalingą balastą, nuėjome į vienkiemį, kur randame malūnininką. Kadangi miltų nėra, tai liepiu jam greičiau malti ir gaunu įsakymą būti malūne. Malūno vedėjas lietuvis, malonus žmogus. Pradeda darbą, tenka jam padėti, nešioti maišus ir kt. *Tigras* atnešė papirosų, kurie pas mus – retenybė. Malūno vedėjas atnešė litrą, mes išgėrėm po stiklinaitę. Pagaliau atvažiuoja užsakytos pastotės, į kurias pakrauname 4 maišus miltų ir du maišus grūdų. Prie pastotės randu mergaitę, kuri, pasirodo, mane pažįsta, bet pažada laikyti tai paslapytyje. Tikiu. Pristatau grobį į sutartą vietą, grįžtu į mišką pas savo tėvus. Apsistojame. Naktį vadas *Šeškas* nori grąžinti pastotes kitiems reikalams. Po viso žygio užmiegu kietu miegu.

Balandžio 26 d., ketvirtadienį, visą dieną ilsimės, nieko neveikiame, vakare trise einame į kaimą, iš kurio grįžtame tik naktį.

Balandžio 27 d., penktadienis.

Ryte grįžo vadas ir *Šeškas*, atnešė automatus, pasakojo naujienas. Pusryčiaujant paaiškėja labai nemalonus faktas, tai lašinių vagystė. Vis dėlto kaltieji prisipažįsta. Aptariam šitas klaidas paskutiniame žygyje. Kadangi geras oras, visi vyrai prausiasi ir skutasi. Vakare nusprendėme eiti pas lenkus į vakarušką. Vakare išeidami žeminėje paliekame tik *Lakštingalą*. Numatytoje vietoje kyla skandalas, pradeda skambinti varpais, mes atsišaudydami pasitraukiame. Pakeliui gauname vakarienę.

Balandžio 28 d., šeštadienis.

Visą dieną guliu be darbo, vakare su kuopos vadu einame į D. kaimą. Pakeliui užeiname į M. kaimą pas mergaitę. Jos namuose vakarienėjame ir toliau einame į Švenčionių miesto pusę. Kadangi šiandien sekmadienis, vadas turi eiti į miestelį.

Balandžio 29 d., sekmadienis

Graži diena, didelis vėjas, lydžiu vadą. Pats pasilieku miške, vakare einame vakarienauti į tą pusę, kur mūsų ryte turi laukti *Tigras*. Vadas liko miegoti miške. Aš išeinu į M. kaimą pas mergaites, kur praleidžiu keletą valandų. Auštant išeiname į žeminę.

Balandžio 30 d., pirmadienis.

Po pietų prasideda lietus, bet jis neatbaido mūsų nuo žygio į Dot. ir V., kur esam numatę pasirinkti maisto. Aš su *Liūtu* einu į šį kaimą. Grįžtame į D. kaimą, kur randame mūsų vyrus. Išeiname į Pakarinsko mišką, lietus nepaliauja, visi esam šlapį. Jaučiamės pavargę.

Gegužės 1 d., antradienis.

Darbininkų šventė – vyrai papusryčiaus valo ginklus. Vakare pereiname į kitą vietą. Vadas *Liūtas* ir *Tigras* eina pas ryšininkus.

Gegužės 3 d., ketvirtadienis.

Iki pietų ilsimės, po pietų pradeda lyti. Nusprendėme eiti į apylinkes, eina *Šeškas*, *Vanagas*, *Lakštingala* ir veda *Karklas*. Ateiname į Popeliškių k., gyvena lenkai, žmonės geri, pasikalbame, gauname valgyti, parūkome. Gauname tabako, duonos, pieno. Kitame vienkiemyje randame muzikantą, jis pastato litrinę, groja cimbalais, atrodo, kad gyvenimas daug geresnis. Iš ten einame per upelį pas mergaites, vienoje troboje randame dvi geras merginas lenkaites. Tėvas – muzikantas, motina – lietuvė.

Gegužės 4 d., penktadienis.

Lietus pila visą dieną, nors miegojau žeminėje, vis tiek peršlapau. Ryte nusprendžiau eiti į daržinę netoli eiguvos, ten būname iki pietų. O lietus stiprėja. Išėjome į mišką, apsistojome prie upelio. Vadas su dviem vyrais išeina į kelionę, o paskui – į Vilniaus miestą. Visi susirinkę prie laužo, jis kalba paskutiniuosius žodžius. Mūsų būrys gauna LDK Gedimino vardą.

Linki mums viso geriausio, o aš su *Vingaru* (*Tigru* – ?) ir *Šeškumi*, kuris dabar pasilieka už vadą, turime pasitikti juos sekmadienio naktį sutartoje vietoje. Išeiname į žygį vienkiemin, kur gauname vakarienę. Iš ten einame į Laukių k. Kaime yra 19 sodybų, gyvena lietuviai, bet tarpusavy kalba lenkiškai. Gyvena blogai, todėl ir maisto gauname mažai. Prieš rytą grįžtame į žeminę. Surandame vieną naujoką.

Gegužės 5 d., šeštadienis.

Po pusryčių vyrai ilsisi, valo ginklus. Sulaikome senį – buvusį vokiečių šnipą, dabar jis slapstosi. Jį paleidžiame tik nutolę nuo mūsų žeminės. Aš su *Lapu* einu į namus ir štai po pusantros valandos – jau namuose. Einu į pirtį ir po to grįžtu į mišką laukti sekmadienio. Po pietų pradeda lyti, guliu po egle, labai nuobodu. Pagaliau, sulaukus vakaro, einu pas MeKe. Surandu susirinkusį jaunimą, pakalbame, mergaitės dainuoja. Prieš rytą einu „po eglutę“, kur turiu sulaukti vado. Vietoje nieko nerandu, bet greitai sulaukiu *Šeško* ir *Vanago*.

Pagaliau sulaukiame vado. Pasirodo, jis verbavo naujokus, jo surastųjų mes laukiame visą dieną, bet, pasirodo, juos išvaikė ir jie tikriausiai pasiklydo. Vakare *Šeškas* ir *Vanagas* išeina į Str. (Strūnaitį), mes liekame iki vakaro. Pakalbame, gal paskutinį kartą, apie mūsų darbą, duoda man paskutinius nurodymus, įsako pranešti, kad *Šeškui* paveda naujokų verbavimą man ir *Vanagui*. Namuose mes surenkame bagažą ir atsisveikindami linkime vienas kitam laimės. Gal jau visiems laikams, gali būti, kad mes žūsime arba įkliūsime, bet, aš manau, kad tai atsitiks greitai. Tikiu, kad susitiksim nepriklausomoje Lietuvoje.

Išeinu iš miško, bet reikia sulaukti ryto, kitaip pasiklyščiau. Juokinga, bet taip yra. Praradęs kryptį, atsigulu prie keliuko. Gyvenimas visgi įdomus. Dieną praleidžiu vienas, vakare einu į Uk. kaimą, kur susirandu *Vanagą* ir *Šešką*, o kitą dieną norėjau susitikti su broliais. Guliu ant kalvelės, diena labai graži, laukuose dirba žmonės. Aš irgi norėčiau dirbti, tik ne priešui. Dar reikia sulaukti vakaro, einu į Uk. kaimą, naktį ateina draugai, užėję pas gerus pažįstamus išgeriame, pakalbėję einame į miškelį, kur gera moteris duoda mums valgyti.

Ketvirtadienį sužinome, kad pasibaigė karas, įdomu kaip bus toliau? Guliu su *Šešku* ir *Kumpiu*, vakare susitinkame *Vanagą*. Gaila jo, nes sunkiai serga, todėl pasilieka čia.

Naktį aplankome simpatingą mergaitę.

Gegužės 11 d., penktadienis.

Nutarėme atlikti žygį į Aku. kaimą, siekiant pamokyti agentus, kurie tikrina knyges, galvijus ir plėšia žmones. Šituos agentus mes gerai pamokėme, už ką visas kaimas mums dėkoja. Paėmę produktus ir rūbus, grįžtame pastote. Jau rytas. Šeštadienis.

Gegužės 12 d., šeštadienis.

Su *Šeškum*, *Liūtu*, *Tigru* ir *Ūdriu* Str. Naktį buvome Mež., išgėrėme, pakalbėjome. Gyvenimas labai įdomus.

Gegužės 13 d., sekmadienis.

Auštant paliekame Miež. (Miežionėlių k.) kaimą, norisi miego. Miške miegame iki pietų, paskui tvarkomės, nes mus žadėjo aplankyti gražioji lytis. Bet tai nepasisekė, išsiaiškinti tam reikalui siunčiu vyrus. Nesulaukę jų, su *Liūtu* einame pas gerą mergaitę, kuri su savo broliu mus vaišina. Pakalbėję grįžtame į mišką, kur jau randame sugrįžusius vyrus. Merginos jau pasislėpę nuo uodų, kurių čia daugybė, nuotaika pakili. Jaučiu, kad mūsų padėtis turi keistis į gera. Atsisveikinęs su draugais, bėgu pas draugus, su kuriais žadėjome eiti į Str. (Strūnaitį). Išgėrėm pieno ir, sužinoję, kad yra vakarėlis, išėjome. Ten suradom sribitelių, kuris, mus pamatęs, pabėgo. Randame daug pažįstamų mergaičių, vieną iš gimnazijos. Paskui einame į kaimą. Mūsų tikslas – susirasti ir pasiimti su savim žmogų, kurį rusai stipriai persekioja. Dar perspėjame (apylinkės – L. A.) pirmininko tėvus. Einame pas *Liūto* simpatiją.

Nors jau netoli rytas, bet dar matom namuose degant šviesą. Užėję randame dar keletą vakarėlio dalyvių, šeimnininkas mus gerai priima. Pašokę einame į mišką.

Gegužės 14 d., pirmadienis.

Einame pro Strūnos dvarą. Norime čia užėti, ieškome valdytojo, kuris čia žinomas kaip didelis svolaičius. Mes jo nerandame, visiems daržininkams įsakome nedelsiant iš-eiti iš šito dvaro, tą patį įsakome ir rusams, kurie čia gyvena kaip vokiečių evakuoti. Jie privalo vykti ten, iš kur atvyko, tegul mūsų kraštuose parazitų nebus.

Nuėję į dvaro malūną, surandame malūnininką ir perspėjame, kad su žmonėmis elgtųsi žmoniškai. Pakeliui užėiname į Vidutinės kaimą, lietuviai mus sveikina rusiškai, nors ir džiaugiasi mūsų pasirodymu. Pasirodo čia pirmą kartą apsilankė lietuvių partizanai. Gauname pieno, truputį maisto. Pavalgę grįžtame į mišką ir pasiekiame žeminę. Visa savaitė praeina vienodai, apie tai nėra net ką rašyti. Taip ilgai negali tęstis, tikiu, kad greitai grįšime į legalią padėtį.

Gegužės 20 d., sekmadienis

Ryte *Šeškas* sugrįžo į žeminę. Po pietų nuėjome į Mž. (Miežionėlius?), kur aš turiu susitikti su draugais, su kuriais turėjau konfliktą.

Gegužės 21 d., pirmadienis.

Ryte mus pažadino šūviai, pereiname į kitą vietą. Po pietų sužinome, kad kaime buvo enkavedistai. Pagal šūvius supratome, kad jie ėjo link Paulinavos k., iš kur jie sugrįš. Einame jų sutikti prie kelio, bet jie nepasirodė. Einame pas Laukaitę ir Motiejų į miestelį.

Gegužės 23 d., trečiadienis.

Po sunkios ligos, kiek pasveikęs, sugrįžo žeminėn *Vanagas*, o su juo ir *Ūdra*. Vakare einame pas pirmininką Užlį. Paimam visus dokumentus, visą jo kanceliariją, liepiame jam būti žmogumi, baudžiame už blogus darbus. Aplankome Bagutiškių kaimą, kur gauname maisto. Iš čia dar užeiname pas lenkus Čechovičius, kurie yra dideli lietuvių priešai. Gaila, bet neradę namuose vyrų, prieš aušrą grįžtame atgal į mišką. O nuo ryto žeminėje kyla didelis konfliktas, kurį labai sunkiai pasiseka nuslopinti. Galbūt dėl to kaltos geros „marytės“, kurios pro mūsų žeminę varo karves. Bet čia pirmasis pasirodo *Šeškas*.

Vakare bandom ginklus ir per vieškelį pereiname į Str. (Strūnaičio) pusę. Yra žinių, kad nuo Vilniaus rusai kaip trofėjus gena karves ir arklius, mūsų tikslas – visus šiuos tabūnus išvaikyti. Naudodamiesi tuo, aplankome „selsovietą“ ir pienines. Reikia sutvarkyti šitas sritis, nes ten daug išdavikų. Penktadienį turim tikslą aplankyti Str., sunaikinti visas pirmininko bylas, pieninės aparatus ir kartu apsirūpinti produktais.

Pirmas reikalas – imamės pirmininko, jis „gauna porciją“ ir pasižada būti geru žmonėms. Po to girdime smūgius, tai mūsų vyrai daužo statines, kuriomis rusai ubagai veža pieną. Pati pieninės vedėja, regis, tuo patenkinta. Po šio einame į D. Str. (Didysis Strūnaitis), čia gauname daug maisto, kariškų rūbų, apavo ir netgi vieną šautuvą. Kaime – beveik vieni lenkai, kurie anksčiau norėjo važiuoti į Lenkiją, bet dabar jau to nebenori.

Auštant apsistojame miške netoli Ksa. kaimo. Produktus pasidalijame, jo turėtų užtekti kelioms savaitėms, todėl dabar galime pasidomėti kitais mūsų krašto reikalais. Tegul mūsų jėgą pajaučia išdavikai, o gyventojai tuo pasidžiaugia. Mes turime būti vyresniaisiais, paralyžiuoti rusų vykdomas akcijas.

Gegužės 27 d., sekmadienis.

Šilta, bet šaltas rytas. Žeminė visai netoli vieškelio. *Šeškas* su *Vanagu* grįžta iš svečių. Po pietų kartu su *Šeškum* turiu eiti į Všk. parsinešti ginklų, aplankyti vieną labai gerą studentą. Po pietų išeiname, einame mišku iki Mdž. (Modžiūnų) eiguvos, ten apsistojame miške ant kalniuko, iš kur labai gerai matyti vieškelis, eigulio namai ir sodžialka. Paskui išgirstame lietuviškas dainas, tai vietinis jaunimas ateina pažaisti. Iš tolo jau atpažįstu B., kuo apsidžiaugiu. Susitikau su viena mergaite, su kuria paėjome į šalį pasikalbėti. O pakalbėti apie ką yra, nes jau beveik metai, kaip nesimatėme. Kviečia naktį ateiti pas ją, pažadu. Dar šviesu, stebim vieškelį, skubame užbaigti savo reikalus. Sužinau daug gerų naujienų. Sužinojom, kad atsitiko nelaimingas įvykis, atimant iš vagies stribteliaus šautuvą. Vakare ieškome to šautuvo, *Šeškas* nuogas neria į sodžialką ir suranda. Iš ten einame į Mdž. (Modžiūnus). Mergaitė laukia mūsų, keletą valandų pasisvečiavę, grįžtame atgal. Išeiname ant vieškelio ir taip einame 6 kilometrus.

Gegužės 28 d.

Žeminėje nieko nerandame, kad kažką surastume, tenka nemažai pavaikščioti. Norisi valgyti, o duonos nėra, tai tenka alkaniems laukti vakaro. Vakare šešiese eina į Ksc. (Kasciukų k., Strūnaičio apyl., Švenčionių r. – R. K.) kaimą atsinešti duonos. Vakare sugrįžta su duona ir pienu. Visi gerai pavalgome.

Gegužės 29 d., antradienis.

Po pietų su *Liūtu* išeiname Šilinės link pas *Vilką* sužinoti apie bolševikų judėjimą

palei Strūnaičio dvarą ir bendrai ištirti padėtį. Kita grupė tą pačią naktį patvarko piešinę Vaišk. (Vaiškūnų) kaime, pirmininko popierius. Tą patį padaro Mežionių ir Narasodės kaimuose. Pastariesiems dar įsakome paimiti vieną bobą viskam sužinoti. Tuo pačiu išpėju vieną pilietį, kuris mums nesimpatiškas ir gyvena šiame kaime. Šis pasižada ištaisyti savo kaltes. Mūsų *Kėkštas* grįžta labai patenkintas, nes iš pokalbio matyti, kad pasisekė pajuokauti su mergina. Apie tai jis tik ir kalbėjo žeminėje.

Gegužės 30 d., trečiadienis.

Iki vakaro žeminėje nieko nėra, visi miega. Vakare ruošiamės eiti naujan žygin į Šilinę. Ten randame žmones dar besimeldžiant. Pasibaigus maldoms, dainuojame. Žmonės labai giria mūsų dainas, paskui einame vakarieniauti. Kaimas geras, bet žmonės labai tamsūs. *Šeškas* gauna smuiką, šokame, taip praeina vakaras ir išeiname tik paryčiui.

Gegužės 31 d., ketvirtadienis.

Po pietų nusprendėme nusimaudyti. Einame prie upės, kur maudomės, paskui, užėję į gretimą vienkiemį, gauname pieno ir skanios duonos. Vakare išsivaikštome. Aš su *Ūdra* vakare einu į Mž. kaimą. Ten nedaug išgeriame, pavakarieniavę einame per mergaites. Paryčiais su *Ūdra* išeiname ir iki pietų ilsimės. Po pietų išeiname į kelią Šv. Mž. Mūsų laimei, sutinkame gerą gimnazistę, kuri parūpina mums alaus. Taip pasistiprinę, einame Meč. kryptim, noriu aplankyti seną gerą draugę. Vakare ateiname į jos namus. Čia linksmi pašnekučiuojame, gaunu knygų ir degtukų. Auštant einame atgal į mišką.

Birželio 2 d., šeštadienis.

Šis vakaras turėjo būti gerai praleistas, nes aš turiu būtinai būti pas mamą.

Birželio 3 d., sekmadienis.

Auštant su *Ūdra* ateiname iš Dot. Jau randame *Šešką*, *Vanagą* ir tris buvusius dezerterus, kurie vėl nori prisijungti prie mūsų. Pasakojame praėjusių dienų pergyvenimus. Visi patenkinti, nes po pusryčių girdime linksmas merginų dainas. Tai jos gano arklius, einame pas jas ir praleidžiame laiką iki pietų. Vakare einame į Dot. Pereiname su *Vanagu* ir *Alksniu* dėl „propagandos“ per kaimą, sužinome, kad čia mums reikia sulaukti iš sostinės grįžtančio vado. Labai apsidžiaugiamo, kad jis mūsų nepamiršo. Susitariame su *Alksniu* susitikti antradienio naktį, kad eitume pasitikti tą patį arba naująjį vadą. Apie 24.00 val. einame į žeminę.

Birželio 4 d., pirmadienis.

Žeminę randame tvarkingą, joje jau yra 22 žmonės. Labai gera, kad mes visi vėl vietoje, kad vėl su *Briedžiu* galiu kalbėtis apie merginas. Vakare kai kurie išeina ieškoti „samagonščikų“, suradę atneša pas mus. Vakare padarome išpuolį prieš mūsų didelius priešus Drar. kaime.

Birželio 6 d., trečiadienis.

Šią naktį buvome pas *Liepą* pasitikti vadą, tačiau jo neradome, todėl nuėjome į Dot. kaimą išsiaiškinti priežasties. Ryte sesuo atneša man blynų, papusryčiavę randam gerų merginų, kurios gano arklius. Taip praleidžiame visą dieną. Ši diena prabėga labai gerai, vakare einame pas *Alksnį*, kur susitariame dėl vieno klausimo ir grįžtame į namus. Pakeliui gauname žinių apie Mielagėnų eiguvą, kurią reikia sutvarkyti. Tegul okupantai neeksploatuoja mūsų miškų.

Birželio 7 d., ketvirtadienis.

Žeminėje – nieko naujo. Vyrai be mūsų padarė žygį į Druž. kaimą. Šį vakarą renkamės Antasarės k. Eidami šia kryptimi atliekame darbą, kuris būtinas ir svarbus kiekvienam iš mūsų. Vietoje gauname maisto ir kariškų rūbų. Auštant sugrįžtame į žeminę.

Birželio 8 d., penktadienis.

Po pietų susiruošiamo eiti į Laukius, likviduoti girininkijos dokumentus ir vietoje įspėti tarnautojus dėl jų elgesio. Vakarieniaujame vietoje, apie 100 m nuo geležinkelio. Po šio apsupame visą namą. Girininkijoje randame keletą vyrų, tarp paskirtų girininkų randu bendrakursį. Girininko pavaduotojas senas lenkas. Peržiūrimė kanceliariją, sunaikiname visus dokumentus, po to grįžtame. Kai kurie iš mūsų eina pasirinkti maisto produktų.

Birželio 9 d., šeštadienis.

Nuo ryto keletas vyrų eina „išlaisvinti“ miško paruošose dirbusių medkirčių, nes jau prasidėjo akcija dėl karinio transporto. Žmonės laimingi, kad nereikia dirbti.

Birželio 10 d., sekmadienis.

Su *Vanagu* sukūrėme įspėjamą girininkijos administracijai ir vietiniams gyventojams miško paruošų klausimu. Du egzempliorius iškabiname šiame rajone prie kelių. Vakare einame Dot. kryptimi, nes reikia ir čia tą patį padaryti. Naktį sužinojome, kad Ž. kaime yra daug mūsų, kurie laukia atvykstant vado iš Vilniaus.

Birželio 12 d., antradienis

Vakare keturiose einame į Ž. kaimą, pusę pirmos pasiekiamo tikslą, vyrai išėjo į kaimyninį kaimą. Prieš rytą išeiname į mišką, kur truputį pailsime, o 9.00 val. sulaukiame vadą, kuris mums daug ką papasakoja. Komitetas yra, sanitarinė pagalba – taip pat. Nuotaika labai gera, birželio 14 d. turime susitikti su kaimyniniu būriu. Su nekantrumu laukėme šio momento, tačiau dėl kai kurių aplinkybių tas būrys neateis. Tą pačią naktį išeiname iš mūsų žeminės ir ilsimės.

Pradedu lyti, nuotaika bloga. Vakare išeiname susitikti, pradedu darbą, kurį man pavedė *Vilkas*. Stengiuosi dirbti komiteto pavestą darbą tiek, kiek leis aplinkybės, išeiti iš stovyklos darbo tikslais nebus jokių kliūčių.

Birželio 16 d., šeštadienis

Žeminėje likusius vyrus išbaidė tolimi šūviai iš Mž. kaimo. Aš perspėjau tuos šaudytojus. Neatėjo. Kiti nariai *Liepa*, *Kėkštas*, *Klevas*, kurie padarė gėdą būriui. Geriau tegul bus mažiau, bet gerų vyrų.

Iš lietuvių kalbos į rusų kalbą vertė NKVD Švenčionių apskr. sk. OBCHSS operatyvinis įgaliotinis milicijos j. ltn. Maksimovas. Į lietuvių kalbą iš rusų kalbos perversė L. Abarius.

LLA Tigro rinktinės Dotenėnų-DLK Gedimino partizanų būrys

(Tikslino Valdas Striužas, 2017 m. sausio 22 d.)

Partizano Kazio Miškinio (Gajausko) dienoraštyje (įvykiai – 1945 m. sausis – 1945 m. birželio 16 d.) rašoma apie Dotenėnų būrį, kitaip – *Vanago*-Kazio Miškinio partizanų būrį, susibūrusį 1944 m. rudenį – 1945 m.

Žiemą, pradėjus rusų okupacinei valdžiai gaudyti lietuvius Raudonajai armijai, taip pat likviduojant 1941 m. birželio sukilėlių, policininkų ūkius. 1945 m. gegužės mėn. būrys pavadintas DLK Gedimino vardu (priklausė LLA Tigro rinketinei).

Vadas Kazys Miškinis-*Vanagas*, iš Dotenėnų kaimo. Būryje – apie 30 partizanų, iš Dotenėnų, Mėžionėlių k. – Švenčionėlių vlsč., Mėžionių k., Vaiškūnų k. – dab. Cirkliškio sen., Kasčiukų k. – Strūnaičio vlsč. Dotenėnų būrio bunkeriai buvo Kasčiukų, Mėžionių, Melagėnų, Grybų miškuose. Iš Lietuvos partizanų sąjungos (LPS) 1945 m. pavasarį (balandį) atėjo įgalioti vadai organizuoti partizaninio pasipriešinimo: iš Vilniaus, neišaiškintas, slapyvardžiu *Vilkas*. Jam po poros savaitių išėjus, gegužės pabaigoje – birželio pradžioje atėjo kitas, neišaiškintas, slapyvardžiu *Rytas*. Kitais duomenimis, atvirkščiai, pirmasis vadas buvo *Rytas*, antrasis *Vilkas*.

Iš dienoraščio aprašomų kautynių, veiklos, kartais nuobodokos kasdienybės regime pusiau laisvą 1945-ųjų pirmo pusmečio vos ne romantiškai atrodantį partizanišką gyvenimą.

Partizanai lankosi aplinkiniuose kaimuose, parsineša ginklų, maisto, įsigyja drabužių ir kitų reikalingų daiktų. Vėlyvais vakarais, naktimis aplanko pažįstamas, mylimas merginas, draugus, kartais net šoka, dainuoja vakaronėse. Kartu, gyvenant miške, kenčiamas šaltis, alkis, persekioja ligos, tyko enkavėdistai. Vėlgi drausminami, perspėjami, baudžiami uolūs sovietiniai aktyvistai, kitokie priešai, įsakoma nešdintis rusams kolonistams. Partizanai sunaikino kai kurių eiguvų (Melagėnų), Laukių girininkijos, Vaiškūnų, Mėžionių, Naujasodės pieninių, Strūnaičio „selsovieto“ dokumentus. Partizanų svarbios politinės nuostatos (dienoraščio ištraukos): „*Mes juk esame tikri ir teisėti šios apskrities šeimininkai*“, „*Mes turime būti vyresniaisiais, paralyžiuoti rusų vykdomas akcijas*“.

Dienoraštyje minimos 1945 m. kovo 16 d. kautynės su Švenčionių enkavėdistais (Švenčionių įgula), išdavus apsimetusiai valkata NKVD agentei, rusei Charčenko (kitais duomenimis, Briliova) iš Sudotos kaimo, įvyko Mėžionių kaimo lauke, vėliau, veržiantis iš apsupimo, kautasi Papinigių apylinkėje, Barsukynėje, miške, balose. Partizanas Adolfas Saulis, traukęsis per Bogutiškės piliakalnį, sunkiai sužeistas, susisprogdino granata. Palaidotas Mėžionių senosiose kapinėse.

1945 m. birželio 20-os kautynėse Kasčiukų miške, išdavus P. V. Grigoniams iš Kasčiukų k., apsupus Švenčionių NKVD įgulos kareiviams (40-ties kareivių grupė, vad. ltn. Pelevino) ir Švenčionių skrebams (vadovaujamiems ltn. Romelio), žuvo: būrio vadas slapyvardžiu *Rytas* (kitais duomenimis, *Vilkas*, neišaiškintas, vienais duomenimis, kilęs iš Linkmenų). Palaidotas Kasčiukų miške (yra kryžius), būrio vado pavaduotojas, šaulys, ats. ltn. Vaclovas Leišys (g. 1917 m. Kuktiškėse, palaidotas N. Strūnaičio kapinėse, yra kryžius) ir minėto dienoraščio autorius Kazys Miškinis (Gajauskas), palaidotas Švenčionėlių kapinėse, nėra (?) paminklo). Į nugarą ir pilvą sužeistas Antanas Petrikas išsišlapstė, pagijo.

Nuo 1945 m. vasaros būriui vadovavo vėl k. Miškinis-*Vanagas*.

1946 m. Mėžionių kaime, kaudamasis su Švenčionių skrebais, vadovaujamais ltn. Romelio, žuvo partizanas Algirdas Gudonis (palaidotas Mėžionių senosiose kapinėse, yra kryžius) ir neseniai registravęsis partizanas Salva Jurkuvėnas iš Mėžionių k. (kapas nežinomas).

K. Miškinio (Gajausko) dienoraščio pradžioje minimas 1944 m. per Kalėdas žuvęs jaunas draugas, tai partizanas Juozas Grybauskas (g. 1920 m. Dotenėnų k.). 1944 m. gruodžio 25 d. per Kalėdas parėjusį namo, Dotenėnuose, nušovė Švenčionių NKVD viršininko Roščenkos vadovaujami pasalavę enkavėdistai (partizanas palaidotas Švenčionių kapinėse, yra paminklas).

Būrio vadas Kazys Miškinis-*Vanagas*, kiti partizanai registravosi 1947 m. rudenį. Emgėbistai, klastingai apsimetę partizanais, atėjo pas užsiregistravusį k. Miškinį ir jį stipriai sumušė, atseit, kam registravosi. k. Miškinis suprato, kad jie enkavėdistai, skrebai, nes išgirdo tarpusavy kalbant rusiškai. k. Miškinis vėl išėjo į mišką, kartu partizanavo, slėpėsi ir jo žmona. 1948 m. pavasarį vėl registravosi. Bet po to sumušimo susirgo, pradėjo džiūti ir mirė (palaidotas Švenčionių kapinėse, yra kryžius).

Išaiškinti DLK Gedimino būrio partizanų slapyvardžiai, kaimų paaiškinimai:

Vanagas-Kazys Miškinis, g. 1914 m. Dotenėnuose, Švenčionių vlsč., Švenčionių apskr. Partizanų būrio, vėliau pavadinto DLK Gedimino vardu, įkūrėjas, vienas vadų. Prisiregistravus 1947 m. stipriai sumušė partizanais persirengę emgėbistai (agentai-smogikai), dėl to sunkiai sirgo ir 1948 m. numirė.

Kiškis-Povilas Gudonis, g. 1919 m. Ceikiniuose, Ceikinių vlsč., nuo 1921 m. gyveno Dotenėnuose, Švenčionių vlsč. Kazio Miškinio-*Vanago* – DLK Gedimino būrio partizanas. Atsiminimus 1991 m. užrašė V. Striužas.

Klevas-Bronius Markauskas, g. 1923 m. Mėžionyse, Švenčionių (?) vlsč., dab. Cirkliškio sen., gyv. Švenčionyse. k. Miškinio-*Vanago* – DLK Gedimino būrio partizanas. Atsiminimus 2000 01 12 užrašė V. Striužas. B. Markauskas mirė 2000 m. vasarį.

Šeškas, Šeškus, Šermukšnis-Zigmantas Sinius, g. 1915 m. Vaiškūnuose, Švenčionių apskr. k. Miškinio-*Vanago* – DLK Gedimino būrio partizanas nuo 1944 m. Būrio vado pavaduotojas. 1945 m. vasarą perėjo į atskirą *Paberžio*-Adolfo Grigonio būrį. 1952 m. spalio pabaigoje provokatoriaus-agento apnuodytas Poguliankos vnk. Gudijoje (?), MGB suimtas, vežamas į Švenčionis dėl didelės nuodų dozės mirė. Spėjama, pakastas Švenčionių-Cirkliškio paribų, dabar Labanoro mūšio partizanų kapai.

Kazys Miškinis (Gajauskas), Antano, g. 1922 (1920 ?) m., gyv. Dotenėnuose, Švenčionių vlsč., Švenčionių apskr. Miškininkas, LLA Tigro rinktinės k. Miškinio-*Vanago* – DLK Gedimino būrio partizanas. 1945 sausį – 1945 06 16 rašęs dienoraštį, po žūties surastą enkavėdistų. Žuvo 1945 m. birželio 20 d. kautynėse su enkavėdistais Kasčiukų miške.

Kaimai: Akv. [Akvieriškė]; B. [spėtina: Bogutiškė]; D. [spėtina: Dotenėnai, Daulimai, Dvilonys, Drūstėnai]; Dot. [Dotenėnai]; Druž. [Družulėnai]; Dvar. [Dvarčiškiai]; Ksa. [spėtina, Konstantinavas]; M. [spėtina: Mėžionys, Modžiūnai, Melagėnai, Mėžionėliai]; Mž. [Mėžionys; Mėžionėliai]; Mdž. [Modžiūnai]; Nariasodė, tai – Naujasodis; S. vnk. [spėtina, Salomenkos arba Sarių vnk.]; Str.[Strūnaitis]; D. Str. [turėtų būti: Senas Strūnaitis]; Vaišk/ Všk.[Vaiškūnai]; vieškeliai Š-u [spėtina, Šutų; Švenčionių vieškeliai].

IŠ PRISIMINIMŲ APIE LIETUVOS PARTIZANĄ ANTANĄ KRAUJELĮ-SIAUBŪNĄ

Iš sovietinio KGB pareigūno PETRO LAGUCKO prisiminimų

Užrašyta Panevėžyje

2000 02 29

R. K. p a s t a b a : Su buvusiu sovietinio saugumo kapitonu Petru Lagucku susipažinome visai atsitiktinai. Kadangi tuo metu komunistinė vyriausybė, vadovaujama Brazausko, grasino sunaikinti visas išlikusias KGB archyvuose buvusių politinių kalinių, tremtinių bylas, pastarieji tam pasipriešino ir Vilniuje KGB rūmuose įvedė nuolatinį budėjimą. Žmonės važiavo iš visos Lietuvos ir pasikeisdami saugojo, kad komunistai nepadarytų ir nebandytų sunaikinti archyvo. Kadangi net paties Brazausko buvo užsiminta, jog ten visas bylas reikėtų sudeginti.

Iš Panevėžio tada vienu metu KGB archyve budėjo buvusi partizanų ryšininkė, politkalinė Antanina Valeikienė. Jos budėjimo metu atėjo minėtas KGB saugumietis P. Laguckas ir jie kažkaip įsikalbėjo. Pastarasis tarsi gerindamasis ėmė aiškinti, jog dabar neturįs darbo, ar tremtiniai negalėtų patarpininkauti. A. Valeikienė iškart jam pasiūlė atvirai kur nors per spaudą paviesti prisiminimus apie savo veiklą dirbant KGB struktūrose ir čia pat ji prisiminė mane, kaip besidomintį ir užrašinėjantį partizanų prisiminimus. Tada ji ir pasiūlė jam susitikti su manimi ir pasiūlyti, tuo labiau, kad P. Laguckas irgi gyveno Panevėžyje. Užrašė jo telefoną ir, kada grįžo iš Vilniaus, man paskambino ir pasiūlė susitikti su šitu saugumiečiu.

Telefoninis pokalbis su P. Lagucku buvo trumpas ir konkretus. Jis be užuolankų pasiūlė man apsilankyti pas jį bute Žemaičių g. 4-22 ir geranoriškai sutiko pasiūlyti.

Apsilankiau, aptarėm pokalbio temą, perspėjau, kad pokalbį įrašysiu į diktofoną, paaiškinau priežastį – dėl tolimesnio jo prisiminimų publikavimo sudaromose knygose apie pokarį.

P. Laguckas tam neprieštaravo, tik paprašė, kol jis gyvas, to pokalbio niekur nepublikuoti, nes kol kas iš Rusijos gaunantis pareigūno pensiją, kad visa tai jam nepakenktų. Aš pažadėjau ir užtikrinau, jog be jo sutikimo tikrai to nedarysiu, viskas bus ruošama ateičiai. Tuo pačiu pasiteiravau, ar jis pas save neturi kokių nors dokumentų, partizanų nuotraukų pasilikęs ir čia pat atnešė apie dešimt partizano Antano Kraujelio-Siaubūno originalių nuotraukų ir dar pažadėjo ateityje parodyti kokią tai savo archyvą, bet čia namuose dabar jis jo neturįs. Pokalbis užsitęsė apie tris valandas.

Ketverius metus laikia neiššifruotas garso kasetes. Molėtuose gyveno mano bendramintis Algis Šiukščius, kuris taip pat užrašinėjo ir publikavo ano krašto partizanų prisiminimus, mes su juo susitikdavome, pasiūlydavome, prasitariau, jog turiu buvusio KGB darbuotojo P. Lagucko prisiminimų garso įrašus, bet jie dar neiššifruoti. Algis, norėdamas man palengvinti darbo krūvį, pasiūlė juos perrašyti rašomąja mašinėle, aš ir sutikau. Atvežiau jam rašomąją mašinėlą, garso kasetes su P. Lagucko pasakojimo įrašu ir taip maždaug po pusmečio aš iš jo atsiėmiau tuos prisiminimus jau popieriniame variante. Čia pat Algį perspėjau, kad šitų prisiminimų neplatintų ir niekam neduotų netgi paskaityti, nes aš P. Laguckui pažadėjęs, kol jis gyvas, jų nepublikuoti, kadangi jis man dar yra pasiūlęs ateityje parodyti savo turimą kažkokį tai archyvą, kas mane labai suintrigavo.

Algis man pažadėjo visa tai laikyti paslapyje, bet išėjo taip, kaip visada. Aš kaltas, kad pasitikėjau juo, o jis pasitikėjo jau trečiu asmeniu ir paslapties neliko. Pasirodo, žmogus ne visai įsigilinęs į konspiracinius dalykus, geranoriškai pasitikėdamas partizano A. Kraujelio-Siaubūno seserim Janina Kraujelyte-Šyvokiene, minėtus P. Lagucko prisiminimus davė jai pasiskaityti, o pastaroji nepasikuklino ir juos nusikopijavo ir 2006 m. šie prisiminimai buvo atspausdinti jos sudarytoje knygoje „Gyvenimą paaukojęs Tėvynei“. Ne tik be mano, bet ir be paties P. Lagucko sutikimo. Žodžiu, iš jos pusės man buvo pakišta „kiaulė“.

Vieną dieną paskambinau P. Laguckui ir pasakiau, kad norėčiau su juo susitikti. Jis mielai sutiko, bet tik ne būte, o kur nors kitur. Susitikome mano automobilyje. Aš iškart užvedžiau kalbą apie minėtą archyvą, kurį jis man žadėjo parodyti ir čia P. Laguckas pasirodė jau ne tas... Jis labai apgailestaudamas man pasakė: „Sutarėm, kad anas pokalbis nebus paviešintas, kol aš gyvas, o va, žiūrėk“, – ir čia pat iš kišenės išsitraukė keletą popierinių kopijų, kuriose buvo atspausdinti jo prisiminimai. Pasirodo, tai iš tos pačios J. Šyvokienės knygos.

Bandžiau jam aiškintis, kad aš čia niekuo dėtas, bet P. Laguckas pasakė: „Jokios kalbos – apie jokių archyvus... Aš pasirašęs apie savo darbą niekada niekam nepasakoti. Kuo aš garantuotas, kad Rusija man nenutrauks pensijos, juk aš dar ir šiandien nuo jos socialiai priklausomas...“ Tuo ir baigėsi mano geri norai...

Labiausiai krimtausi dėl tų P. Lagucko žadėtų archyvų, vis tikėjau si juos kaip nors iš jo išpešti, bet, deja, už tai dabar galime padėkoti gerb. Janinai Šyvokienei. Gal ten kas nors dar vertingo galėjo būti mūsų pokario istorijai? Ar negalėjo ten būti ir apie patį partizaną A. Kraujelį, kas nebuvo pasakyta ir nusišėpta vėliau P. Lagucko teisme 2014 m.? Jeigu saugumietis kažką pasiliko pas save, neįdėjo į bylą, neviešino, įtariu – ten galėjo būti kokia nors juos pačius kompromituojanti informacija, apie ką šiandien mes nežinome ir galbūt jau niekada nesužinosime.

Netrukus telefonu susisiečiau su p. J. Šyvokiene ir paklausiau jos, kas jai leido publikuoti saugumiečio P. Lagucko prisiminimus. Pastaroji trumpai atsakė – P. Laguckas. Buvau šokiruotas.

Tuomet dar kartą paskambinau P. Laguckui ir paaiškinu, jog kalbėjau su ponija J. Šyvokiene, kuri pasakė, jog prisiminimus jai leido publikuoti pats autorius. P. Laguckas tiesiog nusistebėjo, iš kur tokios nesąmonės... Jis užtikrino, kad su jokia Šyvokiene jis nebuvęs nei susitikęs, nei telefonu kalbėjęs, ta ponija esanti melagė...

Šiandien (2017 m.) P. Laguckas jau iškeliavęs į Anapilį, todėl šį kartą, jau be jo leidimo, kaip buvo sutarta jam dar gyvam esant, nutariau čia pakartoti 2000 m. mano užrašytus jo prisiminimus.

Gimiau 1931 m. liepos 6 d. Šeimoje buvome du vaikai – sesuo ir aš. Tėvukai vargo, žemės turėjo 10 ha prasto žvyro. Pokariu tėvukas buvo dešimtininkas (kaimo seniūno padėjėjas, turėjęs teisę iš 10 sodybų skirti pastotes miško ir kelių tiesimo darbams) ir tai kai kam labai nepatiko. Buvo tokie iš Krasauskų, kuriems nepatiko, kad varo į pastotes, vykdo seniūno nurodymus, todėl įskundė miškiniams.

Aš buvau mokinukas ir ne ką tesupratau. Tėvas pasakojo, kad naktį atėjo miškiniai ir pasakė, kad netrukus išvysime „raudoną gaidį“ (sudegins). „Ką turit geresnio, meskit pro langą“, – liepė miškiniai.

Aš rūpinausi, kad nesudegtų knygos, ir mečiau jas laukan. Tėvuką parklupdė, taip stipriai sudaužė buožėm, kad jis vos nurėpliojo lovon. Paskui jis ilgai sirgo. Tėvukas jų nepažinojo, nes buvo ne vietiniai. Taip pasireiškė „klasių kova“ tarp kaimynų. Įskundė ir anie iš kažkur atėjo.

Kai išmetėm daiktus, pasakė, kad jiems mano knygų nereikia, galiu nemesti. Atsirinko drabužių, batų ir juos po kiek laiko pamatėm pas kaimyną, kuris gal ir paskundė, bet bijojom ką nors sakyti.

Kai jau mokiausi vidurinėje mokykloje, rinko kandidatus į saugumiečių mokyklą Vilniuje. Agitatoriai sako: „Tavo tėvą pridaužė miškiniai – stok į šią mokyklą“. Rinko Rokiškio KGB skyrius. Priminė, kad buvau nuskriaustas.

O man patiko, kad uniforma kariška, su antpečiais. Prišnekino ir kitus iš neturtin-gesnių. Iš mano klasės dar vieną prikalbino. Tai buvo gal 1951–1952 m.

Surinko mus ir išvažiavome į Vilnių. Čia buvo sustiprintas rusų kalbos mokymas.

Porą metų mokėmės T. Kosciuškos gatvėje esančioje vidurinės sudėties KGB mokykloje (technikumo lygio).

Baigus, paskirstė po rajonus, prieš tai Kaune atlikus praktiką, mane paskyrė į Šiaulių sritį. Kadangi jaunas, tai stenografavau, rašiau visokius raštus (stenografijos mokykloje mokė). Panaikinus sritis, nebebuvo ko stenografuoti, tai paskirstė po rajonus. Seniau buvo Dotnuvos rajonas, tai mane ten ir paskyrė. Kaip jauną specialistą priskyrė prie ruso karininko.

Tuomet MGB pervardijo į KGB. Mums buvo priskirtas rajonas kaime, reikėdavo važiuot tikrinti, kadangi mūsų agentų jau buvo kaimuose. Operacijų ten buvo labai daug, kadangi kraštas prie Krakių. Iš ten buvo kilęs *Lapė*, bet jis nepriklausė prie aktyvesnių. Buvo Noreikos, Lenartavičius...

Viršininko pavaduotojas Demičevas rūpinosi nacionalistinių „gaujų“ gaudymu, vietos agentų parinkimu. Jis rengdavo operacijų planus, jam padėjo ir partiniai darbuotojai. Iš Leningrado (dab. Sankt Peterburgas) atvažiavo Zolota (lietuvis, ten parengtas „nacionalinis“ kadras). Pertvarkant kitus paliuosavo, tik Demičevą paliko.

Ten mano uošvija. Buvo toks ilgas namas – saugumo pastatas. Viename namo gale buvo įsikūrę „liaudies gynėjai“, kurie čia maitindavosi, atsinešdavo iš kaimo lašinių. Jų vadas buvo karininkas Kūginis. Kai reikėdavo vykdyti operaciją, jie eidavo pirmieji ir atlikdavo juodą darbą. Karininkas vadovaudavo, sudarydavo planą, numatydavo, kaip eit, kokį būrį kur nusiųsti. Kartais atveždavo nušautus.

Miškinų buvo Kėdainių pusėje, bet daugiausia į Ariogalos ir Krakių pusę. Ten miškuose veikė Lenartavičius.

R. K. p a s t a b a : prtz. **Zenonas Lenartavičius-Audra** kilęs iš Dratkalnio k., Čekiškės apyl. Žuvo 1960 m. Kėdainių apskr., Grajauskų k., Gaižausko sodyboje. Nužudytas KGB agento. Plačiau apie tai rašoma knygoje „Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai“ V d., psl. 244–245, išleista 2006 m. Vilniuje.

Grįžę karininkai papasakodavo apie operacijas, bet aš jose nedalyvavau, nes buvau dar jaunas.

„Liaudies gynėjų“ buvo įvairių: tikrų idėjinių, kiti buvo prisišlieję, kad tik nedirbtų, lašinių pasiimt ar pavogt ką nors. Dar kiti nenorėjo eiti į armiją. Ne visi vienodai į juos žiūrėdavo. „Pagrasai būdavo kokiam seniui – nešk lašinių, kiaušinieneš pakepk!“

Mes daugiausia aptarnavome kaimo rajonus. Kaimo žmonės bijodavo – naktį ateina miškiniai, dieną skrebai, tai žmogelis nežino, kas tu toks, tik mato, kad su šautuvu. O tam žmoguiui reikia gyventi... Labai įtaką darė susipykimas su kaimynais.

Dirbdamas Dotnuvoje, pradėjau studijuoti neakivaizdiniu būdu teisę. Būdavo ir atleidimų už prasižengimus.

Per rinkimus mus siųsdavo saugoti rinkiminės būstinės. Turi pistoletą, vaikštai, nueini pietauti, išgeri... Man kartą Šlapaberžėj ištraukė pistoletą. Buvo iš redakcijos toks vienas – norėjo pajuokauti. Tuo metu buvau jaunesnysis leitenantas. Gavęs baudmės tris paras, buvau atleistas.

Po atleidimo dirbau Dotnuvoje apylinkės pirmininku. Neakivaizdiniu būdu buvau baigęs du teisės kursus.

Po kiek laiko šaukia į Vilnių. Ten pasakiau, jog Dotnuvoje nebenoriu pasilikti, noriu į Kupiškį. Sako, dėl buto ten susitarsi vietoje, per partkomą. Pažadėjo, kad laipsnį grąžins per Maskvą. Sutikau, tiek to.

Atvažiavau į Kupiškį vienas. Apsigyvenau privačiai. Buvo čia toks Januškevičius, buvęs komjaunimo darbuotojas. Jis pasakė: „Pagyvenk privačiai, vėliau surasim butą.“ Susiradau pas tokį gaisrininką.

Turėjau gal penkis agentus. Apie 1960-uosius aktyvaus pogrindžio jau nebuvo. Teko dalyvauti vieną suimant kažkur prie Šimonių. Jis buvo nelegalas, nesiregistravo, o mus bausdavo ir už tai. Jis naktį dirbdavo darže ar kitur, o dieną slapstydavosi troboj, užpečky. Jei aktyviai neveikia, tai saugumas nelabai kreipia dėmesio. Kada nušauna ką ar panašiai, tada ieško, nes iš Vilniaus duoda velnių pagal gautus signalus.

Gavome signalų, kad jis naktį pasirodo, o dieną mes jo nerasdavom, nors sužinojome sodybą. Surengėme pasalą, atvažiavo operatyvinė grupė. Jis buvo suimtas. Atvežė jį į Kupiškį sunkvežimiu.

Kupišky atsirado viršininkas, buvo vėl etatų mažinimas. „Kur važiuosi?“ Pasiprašiau į Rokiškį, o kitas į Panevėžį. Aš irgi ten norėjau, bet Jurkevičiui mylimesnę paėmė ir man liko Rokiškis. Ten viršininkas buvo Baliulis. Prisistačiau jam. Senas veteranas, tarnavęs 16-oje divizijoje. Tada buvau jau vyr. leitenantas. Pas mus kas treji metai keldavo laipsnius.

Kai po savaitės ten nuvažiavau, mane dar apibarė: „Ko nesirodai?“ Iš viso nežinau, kam tada buvo reikalingi tie saugumiečiai? Paskirsto teritorijas, duoda kolūkius, bet ten ne taip jau prieš tarybų valdžią nusiteikę. Nors būdavo ir tada kai kas užsispyrę, kažkokią veiklą rodydavo. Tai pakalba prieš valdžią, tai lapelius šventinius išplatina.

Man paskyrė kuruot Pandėlio rajoną. Rajonas nedidelis, važinėdavau motociklu. Reikdavo aptarnaut ir inteligentiją – mokytojus ar išaiškinti organizacijas, veikiančias pogrindyje. Tuos dalykus atlikdavo viršininkas.

Padirbėjus porą metų, iškviatė į Vilnių, į kadrų skyrių. Prieš tai jau kalbėjo, jog nori mane paimt į Uteną. Buvo prieš tai atsitikę, kad atsisakiau važiuot ten. Baliulis sako: „Aš tau parašiau atestaciją pakelti kapitonu.“ O šiaip nenorėdavo laikyt ten kur gimęs ir augęs: gali nuolaidžiaut ir panašiai. Dėl manęs buvo padaryta klaida, kad iš Kupiškio perkėlė Rokiškin.

R. K. p a s t a b a : **Matulaitis Jonas**, g. 1912 m. Marijampolėje. KGB v/s mjr., nebaigtas vidurinis išsilavinimas. Iki 1940 06: už dalyvavimą komunistinėje veikloje 1943 m. nuteistas 8 metus kalėti. 1940 07–1941 06 VSD Ypatingojo skyriaus darbuotojas. Vėliau dirbo įvairiuose sovietinio saugumo skyriuose: Rusijoje Astrachanės kalėjimo vyr. prižiūrėtoju, Smolensko srityje NKVD–NKGB operatyviniu įgaliotiniu. Nuo 1944 08 grįžo į Lietuvą ir dirbo Kaune NKGB operatyviniu įgaliotiniu, Kupiškyje MGB sk. viršininku, Šiaulių MGB valdyboje. Iki 1972 05 dirbo LSSR MVD–KGB (Iš knygos „Sovietinis saugumas Lietuvoje 1940–1953“, išleista 1999 m. Vilniuje)

Vilniuje saugume dirbo toks Matulaitis. Jis mane pradėjo spausti prie sienos: „Reikia važiuoti į Uteną, ten vienas darbuotojas išsikėlė“. Ten buvo Kirvelis – jį pažinojau, nes mokėmės kartu. Jo žmona buvo ukrainietė nacionalistė, nemokėjo lietuviškai, todėl iš ten ir išsikėlė.

Matulaitis sako: „Eik į Profsąjungų rūmus, ten vyksta suvažiavimas (dėl apsaugos

būdavo ir mūsiškiai, kad nekiltų koks incidentas), kalbėk su Petkevičium. Jis ten yra, vadovauja mūsiškiams“ (Petkevičius Juozas, Juozo, g. 1924 02 18 Kėdainių apskr., Šėtos vlsč., Eivilių k. 1983 05 05 – generolas-leitenantas – R. K.). Petkevičius tada buvo pavaduotojas. „Jei nesutiks – paliuosuosim.“

Nuėjau, pakol suradau, iš karto nepatogu lįst. „Netrukdyk man čia dirbti. Žinai kabinetą – ten palauksi.“

Vėl grįžtu pas Matulaitį. „Nieko nebus. Rašyk pareiškimą, tave paliuosuosim kaip netinkamą.“ Galvoju – velnias, tiek metų išbuvęs... „Gavai kapitono laipsnį, tave pristačėm, o tu neklausai.“

Sutikau vykti į Uteną, kur mano karjera ir baigėsi. Ten irgi pasiskirstę zonomis. Man skyrė Užpalių zoną – kokį trečdalį rajono. Persikrausčiau į Kirvelio butą.

Tichomirovas sako: „Tu nenusimink, gerai, kad čia atvažiavai. Aš medžiotojas, duosiu tau medžioklinį šautuvą“. Fatijus Loginovas (mirė įtartinomis aplinkybėmis apie 2011 m.) prižiūrėjo miestą ir įstaigas. Tichomirovas tada dirbo viršininku, geros širdies žmogus. Jo žmona iš Krekenavos – Rudytė. Jis operatyvinį darbą gerai išmanė. Vadindavom jį starovieru. Jis Lietuvos rusas, kilęs nuo Zarasų. Daug kas tokių praėjo visokius rajonus, susikompromitavo, o jis ne, negerdavo. Tichomirovas ilgai gyveno Utenoje – iki išėjimo į pensiją.

Mano švogeris Utenoj (dabar jau miręs), aš ten ir vėliau nuvažiuodavau, pasiklausiu kaip jis ten – Sergėj Kirijanovič laikosi... Jis taip ir pasiliko Utenoje, juk visi viršininkai palaikydavo kontaktus su partkomais. Jei su jais palaikysi ryšį, tai gyvensi. Su rajkomo valdžia visuomet reikia sugyventi, jų nurodymus vykdyti aktyviai.

Partizano A. Kraujelio gaudynėms vadovavo Tichomirovas, jis vedė tą bylą. Kraujelis buvo labai gudrus vyras, jį vadindavo paskutiniu mohikanu. O jį įtraukė į pagrindį, kai gretos pradėjo mažėti. Teko matyt pažymas ir jo biografiją studijuot. Jis vidurinėje mokykloje mokėsi, tai kaime susitikdavo su tais paskutiniais (partizanais). Jam davė užduotį nušaut per langą švietimo skyriaus vedėją. Neprisimenu, ar tą nušovė, ar sužeidė, bet tokia užduotis buvo duota. Tokiu būdu jis metė mokyklą ir, bijodamas Sibiro, arba kad kalėjiman pasodins, išėjo pas partizanus. Kuo toliau, tuo giliau. Kai vedė agentūrinę bylą, jis, pasirodo, būdamas miške, padarė ar devynis teroristinius aktus: kažkokią komjaunuolę nušovė, kitam vėl padarė ką nors, nutarkuodavo, taip sakant, ką nors iš komunistų, bet pats buvo gimęs po laimingą žvaigždę, todėl vis nepakliūdavo mums, nors tie, kurie slapstėsi ar veikė drauge su juo, buvo sunaikinti arba pasodinti.

Kai liko vienas, buvo sunku dirbti ir jo ieškoti. Kraujelis nepasakydavo niekam, kur bus ar eis. Jei bendrininkų būdavo daugiau, tai stengdavomės užverbuoti kurį nors iš jų. Žmogus palūždavo ir sutikdavo padėti. Tuomet jis eidavo į tą „gaują“, vėl vaikščiodavo kartu su miškiniais, bet jau suteikdavo informaciją operatyviniam darbuotojui. Tada saugumiečiai surengdavo pasalą ir paimdavo partizaną gyvą arba jį nušaudavo, o Kraujelis vis išsisukdavo. Teko skaityti medžiagą apie jį, tačiau konkrečiai atsakingas už jo suėmimą buvo Tichomirovas.

Prie Pakalnių esančiame kolūkyje Kraujelis ateidavo pas vieną kitą žmogų. Mūsų agentūra pranešdavo, kad buvo, tačiau kaip išėjo ir kur – neaišku. Pasakydavo, kaip atrodė, kad ilgais plaukais ir panašiai, tačiau ir viskas. Gavę šią informaciją, saugumiečiai siųsdavo darbuotojus, bet jie nieko nerasdavo.

Išsiaiškinome, kad jis turi sugyventinę, tokią Janiną Snukiškytę. Žinodavome, kad jis ateina pas ją, laukdavome ir naktimis netikėtai nuvažiuodavome, bet jo nerasdavome.

Buvome informuoti, kad jis veikia trijuose rajonuose: Utenos, Molėtų ir Anykščių. Šiuose trijuose rajonuose jo ir ieškojome, padėdavo komunistai ir aktyvistai, kurie suteikdavo mums žinių. Būdavo tokių, kurie praneša ir mums, ir Kraujeliui. Iš kurgi jis žinodavo mūsų darbo metodus?!

Mūsų darbuotojai Kraujeliui nesuteikdavo informacijos, bet iš mūsų agentų atsirasdavo tokių, kurie suteikdavo ir jam. Duodavome užduotį agentui, girdi, taip ir taip padaryk, su tuo ir tuo pakalbėk, nes pas jį gali Kraujelis ateiti, o Kraujelis dažnai apie tai jau žinodavo.

Jis daug negerdavo. Išgerdavo tik su labai patikimais žmonėmis ir nedaug. Išgeria 100 gramų dėl apetito ir ilgai neužsisėdi. Kartą buvo paruoštas butelis degtinės su migdomaisiais, o agentui nurodyta apsimesti, kad jis negalys gerti. Tikėtasi, kad migdomieji staigiai suveiks, per pusvalandį Kraujelis užmigs, tada bus duotas signalas mums, o mes atvažiavę jį suimsime. Viskas būdavo apgalvota, tada jau nebuvo „liaudies gynėjų“, buvo tik operatyviniai darbuotojai.

Jis sau vaikšto po tris rajonus tai vienur, tai kitur, o mes, jei reikia atlikti kokį darbą, pirma rašome ant popieriaus kiekvienas savo planą. Tuomet peržiūri viršininkas, jei sutinka, galime atlikti operaciją. O Kraujeliui reikėjo, kad Anykščių ar Molėtų saugumas žinotų, kad jis tuose rajonuose yra. Jis sakydavo: „Nors aš vienas, bet turiu savų žmonių tarp saugumiečių, kurie man viską praneša, todėl vaikštau kur noriu ir niekas manęs nesuima. Aš žinau jų agentus, bet man jų gaila“. Girdėdami šias partizano kalbas, daugelis vengdavo užsiverbuoti, nes jo bijojo.

Sykį Kraujelis buvo prie Pakalnių miško pas vieną ūkininką (paskui mes sužinojome, pas kurį) ir sako: „Aš pažįstu saugumiečius“, – ir vardija jų pavardes. „Juk tai ne paslaptis! Turiu žmonių, kurie man viską praneša apie juos, todėl manęs nesugauna. Nori, aš tau įrodysiu. Tokią ir tokią dieną nuo 12-os iki 15-os valandos atvažiuos mašina ir stovės ant kalniuko“.

Taip ir padarė. Kraujelis parašė mums laišką (mes žinojome, koks jo rašto braižas), kuriame išdėstė, kad jis nori legalizuotis. Laiške buvo rašoma, kad nėra garantijų, jog jis nebus sušaudytas. Liepė atvažiuoti pamiškėn ir pastatyti savo mašiną su operatyviniu darbuotoju, nurodė, jog būtų geriau, kad tas darbuotojas būtų su uniforma.

Laiškas buvo gautas maždaug prieš savaitę, buvo galima pagalvoti, pasitarti. Apie tai buvo pranešta žmonėms ir rašyta laikraštyje. Buvo paskelbta; jei Kraujelis legalizuosis, jam nebus skirta mirties bausmė ar kalėjimas. Susėdom, tarėmės – nieko nepralošim.

Aš vairavau mašiną. Buvo organizuota apsauga, jei Kraujelis norėtų mane nušauti. Prieš tai patikrinome tą vietą, kad jo nebūtų.

Turėdamas pistoletą, sėdau į mašiną, atvažiavau, sustojau ir sėdžiu. Na ir nieko! Prabėgo trys valandos ir nei sveikas, nei sudie. Praėjo du žmonės kolūkiečiai, labai įdėmiai pasižiūrėjo į mašiną ir nuėjo. Gal reikėjo patikrinti juos? Vėliau viršininkas klausė, kodėl tų žmonių nesustabdžiau. Atsakiau, kad tokios užduoties nebuvo, man buvo liepta tik sėdėti. O Kraujelis įrodė „kolūkiečiams“, kad pas jį atvažiavo „savi“ saugumiečiai. Žmonėms jis leido suprasti, kad tikrai turi ryšį su saugumu.

Tuo ir pasibaigė mūsų operacija. Mes tik norėjome paauklėti Kraujelį, įtikinti, kad jis pats pasiduotų. Žinojome, kad jį suimti bus labai sunku.

Vėliau žmonės nesileisdavo užverbuojami. Jie sakydavo: „Sklinda kalbos, kad jis turi ryšį su saugumu, nenorim, nesutinkam.“ Aiškini, kiek jis pridaręs, nereikia, kad jis „vaikščiotų“. Atsako: „Manęs jis nekliudo, neskriaudžia, ką aš čia kišiuos“.

Partijos komitetas vis klausdavo: „Kaip čia jūs dirbate, jei nėra rezultatų?“ Kraujelis tais laikais rinko „duoklę“. Daugiausia iš brigadininkų, fermų vedėjų. Ateina ir pasako: „Paruošk man tiek ir tiek. Paruošęs padėk ten ir ten“, bet nepasako, kada ateis. Liepia tik paruošti, kad atėjus nesakytų, jog nieko neturi.

Niekaip negalėjom jo susekti. Dirbome toliau, laiškus rašėme maždaug ten, kur jis ateina. Mes žinojome, kur jis ateina, pasakydavo mums, bet: „Buvo, išėjo, nežinia kur“. Liepiam: „Jeigu dar ateis, atiduok jam laišką.“ Sukuriame laišką, kad legalizuotųsi, kad yra Vyriausybės garantiniai laiškai, kuriuose nurodoma, kad už praeitį nebus baudžiamas, nors patys nežinojom, ar jam dovanotų... Gal mirties bausmės netaikytų, bet vis tiek... Tačiau šie garantiniai laiškai jo neįtikino. Jis nekvailas vyras buvo. Jautėme šokią tokią pagarbą jam. Ne šiaip pagarbą, bet kad nepakliūva, kad neįtraukiam jį ten.

Buvo bandyta jį užmigdyt ir su migdomaisiais, bet ar jis neatėjo, ar negėrė... Jis išgerdavo tik su labai patikimais žmonėmis ir nedaug. Išgeria 100 g dėl apetito, ilgai neužsisėdi. Kadangi žinojo šitą metodą, tai ir bijodavo.

Aš tada dar nedirbau Utenoje, bet pagal bylos medžiagą žinau, kad buvo užverbuotas jo tikras pusbrolis, jam buvo duotas net pistoletas. Su pusbroliu tai ir Kraujelis daugiau išgėrė, bet pusbrolis labiau pasigėrė negu Kraujelis. Išeinant jam pro duris, girtas pusbrolis šovė ir nepataikė. Neprisimenu, ar sužeidė Kraujelį, bet jis liko gyvas. Po šio įvykio Kraujelis labai pasipiktino ir pradėjo nepasitikėti savo artimais giminaičiais ir pažįstamais.

Kad moterimi apsirengdavo, tikrai taip buvo. Dienos metu taip net viešai pasivaikščiodavo. Net artimieji, kurie jį pažinojo ir mums pranešdavo apie jį, neatpažindavo, sakydavo: „Kaip aš jo nepažinau?“ Kraujelis sakydavo: „Mačiau, kaip praėjai, ir tu manęs nepažinai.“ – „Tai kad ten kokia boba ėjo!“ O jis buvo taip pakumpęs, susirietęs. „Taigi aš ėjau“, – sakydavo Kraujelis.

Todėl jo žmonės ir neišdavė, nes jis jų neskriausdavo. „Tegul jis dėl manęs šimtą metų vaikšto“, – sakydavo jie.

Būdavo operacijų, kai reikėdavo patikrinti agentūros nurodytą žmogaus sodybą, į kurią gali ateiti Kraujelis. Pasalose pastatydavom po vieną karininką. M. Misiukonis tada Anykščiuose dirbo, jaunas dar buvo. Sakydavo: „Nusibodo man čia sėdėti, noriu į Vilnių išvažiuoti.“

Būdavo, kieme pastato pasalą, vieną, kitą, trečią ir laukia, kol Kraujelis užeis, o kiti būna viduje. Tokia buvo M. Misiukonio veikla.

Kraujelis paskirtu laiku neateidavo. Jis ateidavo anksčiau arba vėliau.

Dabar apie paskutinę operaciją. Jis buvo su Snukiškyte susirašęs (susituokęs bažnyčioje). Mes ją pasikviesdavome pasikalbėti – gal kaip nors įtikinsim tą jo sugyventinę. Ji ir sūnų pagimdė jam. Norėjom išsiaiškinti – sėdim ir kalbam. Tichomirovas pašneka, man leidžia pašnekėt. Nusibosta ir kalbėti nuo ryto iki vakaro. Ji sėdi, raudonuoja, ma-

tosi, kad jaudinasi. Aiškini, kad toks gyvenimas, mes žinom, kad yra sūnus...

„Nežinau, girdėjau, kad toks Kraujelis yra, ką žinau, kur jis yra“, – atsakydavo Snukiškytė. Snukiškytė turėjo tetą. Ši teta apsijuosė pagalvę, lyg lauktųsi. Ji jau gerokai vyresnė buvo. Žmonės ėmė kalbėti: „Iš kur čia seniai susigavo vaiką?“ Snukiškytė (tikroji motina) gyveno pas seserį, pasislapstė tą laiką, kol pagimdė. Snukiškytės sūnus gavo tetos pavardę. Teta ir užaugino tą vaiką savo pavarde.

Pas Snukiškytės tetą buvo rengiamos pasalos, bet rezultatų nebuvo. Jei pavojaus nebūdavo, namiškiai norėdami įspėti pas Snukiškytę ateinantį Kraujelį, sutartoje vietoje pakabindavo kibirą.

Pasalos būdavo rengiamos ir pas Snukiškytę – Kraujelio sugyventinę. O to Kraujelio vis nėra. Ką ten sulauksi, jei ji nuneša kibirą, pastato, o jis ateidamas mato, kad yra pasala.

Taip prasėdi ir nieko nepeši. Būdavo, atvažiuoja saugumiečiai iš Vilniaus, iš kitų rajonų ir nieko, jokių rezultatų.

Sužinojome tiksliai, kad jis yra vienoje vietoje. Reikėjo sutelkti dideles pajėgas operacijai atlikti, todėl atvažiavo ir Dušanskis iš Vilniaus. Organizavo trijų rajonų pajėgas – jų buvo nemažai, ginkluotos PPŠ automatais. Buvo prokuroro sankcija – pagal viską, kaip reikiant.

Kadangi bylą vedė Tichomirovas. Kai vykdavo operacija, tai aplink išstatydavo operatyvinius darbuotojus, nes galėdavo įvykti susišaudymas. Kas stovėdavo už tvarto, kas – pas kaimyną, dar pas kitą kaimyną iš kitos pusės. Bet aš tada niekur nedalyvavau, nes buvau susižeidęs – po autoavarijos buvau operuotas, galėjau šaudyti tik kaire ranka.

Krata vyko nuo ryto. Dušanskis vaikšto, vadovauja. „Kaip čia gali būti, kad jo nėra?“ Snukiškytė stovi prie pečiaus visa raudona, matosi, kad jaudinasi, atrodo, kad jis yra, bet nieko nesako. Sakom: „Mes išversim viską, bus susišaudymas“. O ji neina, stovi prie pečiaus ir visas.

Sesers vaikus išvedėme pas kaimynus. Kai vyko paieška, su sesers vyru visi pakalbėjome: „Pasakyk, kam reikia aukų?! Mes rasim, mums gi žinoma, kad jis čia yra. Tavo namuose yra bunkeris, mums tai aišku.“ Tas vyras nieko nesako. Troboj liko tik Snukiškytė ir jos švogėris.

Tariasi visi: ir Tichomirovas, ir kiti. „Kaip čia gali būti, perkūnas, gal eit tvartan pažiūrėti?!“ Ten irgi nieko nėra. Daržinėje pradėjome laužti, ieškoti – nieko nėra.

Vėl tariaisi Dušanskis: „Kaip čia gali būti, gal blogas signalas?“ Gal apsirikta – kyla abejonių. O prieš mums įeinant į vidų, vyrai sakė, kad iš gonko pusės kibirai barškėjo...

Kaip gudriai buvo padarytas tas bunkeris! Iš vienos krosnies pusės buvo prieangiuokas, o iš kitos kūreno ugnį.

Šiuos kibirus nuėmėme nuo suoliuko priemenėj. Kaip ten buvo, ar Dušanskis, ar kas sako: „Atitrauk tą suolą!“ O jo atitraukti negalima – prikaltas prie sienos. Reikia jį plėsti. Rodos, iš Molėtų milicininkas (buvo milicininkų ir iš kitur), kurį paskui sužeidė, atplėšė jėga tą suoliuką, matom – perpjauta, yra išpjova. Kad užmaskuotą tą lentą, pastatytas suoliukas. Aišku, kad čia išėjimas-anga.

Dušanskis sako namo šeimininkui: „Sakyk, sakyk Kraujeliui, kad jis išlįstų iš ten.“

Mes – į šoną, į šoną, juk surastas jis pradės šaudyti. Šeimininkas sako: „Niek ten nėra, nežinau, ir viskas.“ Tą pačią giesmę gieda: „Ko čia ieškot, kam čia verčiat viską?“

O Dušanskis sako: „Stokis čia, bet, jei jis pradės šaudyti, tu pirmas žūsi. Sakyk, sakyk, kurioj vietoj, kur įėjimas, mes gi kitoje pusėje, o jis šaudys čia – tavo pirmą nušaus. Kitur pečius, nėra kur šaudyt, tik čia jam pilt.“ Dušanskis davė jam laužtuvą ir liepė laužti.

„Ką aš išlaušiu?“ – klausia lauždamas. Paskui kažkuris vyrų paėmė tą laužtuvą, o šeimininkas stovi prieky pastatytas. Belaužiant – plykst, iš vidaus pradėjo šaudyti. Mes visi išbėgome. Man pagal planą buvo numatyta vieta prie tos sodybos, nes buvo spėjama, kad jis gali laukti sutemos ir bus sunku jį sulaikyti. Kai driokstelėjo, tai stovintį šeimininką sužeidė. Snukiškytė liko viduje.

Iš Vilniaus buvo tardytojas Vytė (Vytė – žydas, negi kiš galvą po kulka). Vyko susišaudymas. Stogo balanos (gontai) tik krito. Vienas operatyvininkas išgirdo, kad kažkas lipa ant gryčios. Užlipa viršun – pašaudo, nulipęs pašaudo per langą. Kaip vėliau pasakojo Snukiškytė, Kraujelio planas buvo sužeisti mūsų darbuotoją ir šunį, kad būtų lengviau pabėgti persirengus moteriškais drabužiais.

Laikas slinko, jau artėjo prieblanda, o vis šaudėsi. Tichomirovas buvo ginkluotas tik pistoletu. Dalyvavo iš Anykščių KGB darbuotojas Čikiliovas (Čikiliov Vasilij, g. 1928 12 20). Jis buvo labai aktyvus. Už tvarto gulėdamas šaudė per stogą. Paskui gyrėsi, kad tik jo dėka Kraujelis „pasikėlė pastogėn“. O Vytė pasišalino už tvarto.

Jau temo, atrodo, Tichomirovas ar Dušanskis nutarė: „Reikia perduoti raštelį Snukiškytei, kad nieko nebus, vis tiek mes jo nepaleisim, bus padegta gryčia ir jis pats išrūks.“

Parašėme raštelį. Ją iškvietėme už tvarto, kur mes buvome, ir jį padavėme. Ji nusinėšė raštelį į vidų, o po kiek laiko viskas nutilo. Per tą laiką jokios reakcijos. Neprisimenu, ar jis parašė atsakymą.

Kaip vėliau pasakojo Snukiškytė, jis laukė nakties. Jo tikslas buvo sulaukti tamsos ir pabėgti. Ten dar slidės buvo, sakė, jomis važiuosiąs. Bet pirmiausia norėjo sužeisti, nušauti ką nors, kad panika apimtų saugumiečius. Tada jis savus gelbėtų ir pats bėgtų. Kraujelis sužeidė tik milicininką iš Molėtų, dar, tiesa, šunį nušovė.

Raštelis nepaveikė, vyko susišaudymas, vis šaudė tas Anykščių Čikiliovas (jis buvęs kare, ar kur, kad buvo toks aktyvus).

Kai Kraujelis užlipo į pastogę, jį sužeidė. Kai sužeidė, suprato, kad jau niekur nepabėgs. Jis padavė savo pistoletą Snukiškytei prašydamas perduoti sūnui kaip atminimą.

Kraujelis turėjo keletą ginklų. Pistoletą per tą sumaištį išnešė į tvartą, paskui suradome. Jis buvo įdėtas į kibirą, kad nebūtų įtarimo.

Kraujelis atsisveikino su Snukiškytė: „Žiūrėk, gyvenk, saugok sūnų, augink!“ (sūnus jau buvo paaugęs). Po to jis įsiremė sau automatai ir nusišovė.

Bet mums neaišku – ar sužeistas, ar ne, o Snukiškytė, išėjusi į kiemą, pasakė: „Nebėra jau, nebėr!“

Mes dar netikim. Dušanskis sako: „Kam mums rizikuoti, kam kišti galvą, jei dar šaus iš vidaus. Pasakyk, ar jis tikrai nušautas, kaip ten yra?“ – „Jis tikrai nebegyvas... guli nusišovęs, atsisveikino.“

Po kiek laiko visi suėjome į vidų ir radome pastogėje nuvirtusį aukštiełninką. Sti-

presni paėmė jį ir nutraukė žemyn. Surinkome ginklus, Vytė, tardytojas iš Vilniaus, surašė protokolus, kaip čia viskas įvyko, ir ruošėmės išvažiuoti.

Švoгерio žaidžą sutvarstė ir jam dar moralus skaitė: „Tu matai ką tau padarė, mes gi sakėme, kad gali būti susišaudymas – ir tau kliuvo.“

Juos abu kartu su Molėtų sužeistu milicininku nuvežė į Utenos ligoninę. Paskui Kraujelį nuvežėme sunkvežimiu. Snukiškytę klausėme: „Tai kodėl nešnekėjai, nesakei tiesos?“ – „Man gi jis tai vyras.“ – „Tai koks tau vyras, tavo pavardė kita, ar tu su juo gyvenai?“ – „Bet man dūšioj vyras, aš turiu sūnų nuo jo, kaip aš galėjau jums pranešt.“ – „Kodėl tuo rašteliu jis nepatikėjo?“ – „Aš nepasiduosiu gyvas!“ – sakė Antanas.

Vėliau lavoną atvežė į tą garažą Utenoje. Čia atėjo dar iš vietinės valdžios pasižiūrėti Kraujelio. Viską tvarkė vilniečiai, mes ten nieko... Jį išvežė, mes nežinojome kur. Po visų procedūrų (lavono apžiūros, skrodimo ir kitų formalumų) neaiškino nieko... Koks tikslas į Vilnių? Negi vežė ten, kur buvo masiškai šaudomi? Užkasė kur nors pakeliui, ir viskas.

Švoгерis buvo sunkiai sužeistas. Jei būtų gyvas likęs, vis tiek būtų gavęs kalėjimo už slėpimą. Jį vežėm į Vilnių, bet jis ten ir mirė.

Išvadoje galima pasakyti, kad kai Kraujelis buvo prisimenamas, kalbėjo, kad tai nacionalinis didvyris, reikia kryžių pastatyti ir niekas nieko. Nors, kaip sakiau, jis irgi atėmė gyvybių. Mes su vyrais susitikdami pakalbėdavom, kad kryžiaus nestato dėl to, kad būdamas pogrindy, ne tokį jau garbingą darbą dirbo. Kadangi padaręs teroristinių aktų, už tai nieko nesiėmė dabartinė valdžia...

Misiukonis vėliau baigė tą mokyklą. Mačiau, kad ir jis tada stovėjo apsaugoj. Jis, kaip ir aš, aktyviai nedalyvavo operacijoje.

Ilgai Kraujelis išsilaikė, kad jau tada buvo nebe tie laikai, kad durtuvais būtų galima badyti kiekvienoj vietoje. Mes tada net nenorėjom laužti grindų, net to nenorėjom, kad paskui neturėtume nemalonių. Jei rasi, tai gerai, o jei ne... Visgi buvo žiūrima į teisėtumą, kad nebūtų leista kokių klaidų, kad paskui nereikėtų atsakyti.

Vėliau, man dirbant, dar buvo tokie nedideli patikrinimai. Tada buvo partsektorius Tvarijonas. Kadangi aptarnavau Užpalių kraštą, man buvo pasakyta patikrinti vieną iškeltą iš to krašto moterį – kandidatę į Aukščiausiąją Tarybą. Reikėjo patikrinti ar giminės lojalūs, ar nebuvo išvežti, ar neteisti.

Mane įpareigojo nuvažiuot į Užpalius, pakalbėt su vietiniais, su fermos vedėju. Bu-vau nuvažiavęs, pakalbėjau su vienu, kitu. Sako: nieko nežinom, regis, ji buvo ne vietinė. O rajonas labai norėjo, kad ją iškeltų deputate.

Parvažiuoju namo, o Tvarijonas buvo mėgėjas kreipt dėmesį į moteris, komplimentą pasakyt ar panašiai. Tai toks atvejis buvo ir ten Užpaliuose. Parvažiuoju, sakau, viskas gerai, kaip niekur nieko. Pasakiau Tichomirovui...

Atidavė dokumentus tos fermos vedėjos, paruošė rekomendacijas – visa kita į Vilnių. Paskui pasirodė, kad ji iš išvežtųjų šeimos, ne vietinė, tai niekas ir nežinojo to.

Pas mus Vilniuje irgi kartoteka yra ir ten suranda, kad buvo išvežta. Tai ...matj, o būdavo, kad sąrašus kandidatų dar siųsdavo į Vilnių patikrint, bet čia nepasiuntė – atidavė tiesiai į CK.

Taigi, reikėjo ieškoti atpirkimo ožio ir aš ten pakliuvau. Kas vedė patikrinimą, kai buvo? Nepatikrinta, neparuošta ir būtų patekus jau į deputatus.

Tvarijoną laužia Kairelis, kaipgi čia ...matj, tas Tichomirovui. Kas važiavo ten? Kas tikrino? Važiavo, sako, Laguckas. Tai kodėl nieko nerado? Tai pas jus irgi yra gal medžiaga, kad būtų galima patikrint? Pasirodo, aš nepažiūrėjau, kad pas mus irgi kortelė vedama ir pas mus rodo, kad ji buvo išvežta. Va, ...matj, kad dar nebūtų užkliuvę Tvarijonui, tai dar nieko, tas privertė Tichomirovą rašyt, kad liuosuojamas. Tichomirovas dar „gumą“ tempė tempė, o dar tokia avarija, negi laikys invalidą. „Jei jo nevarai, tai žiūrėsim su tavim, ar galėsi čia toliau dirbt...“ Tichomirovas tuo metu gal jau buvo papulkininkis. Iššaukė į Vilnių – medicininė komisija... Tik tiek, kad dar invalidumą davė visus metus. Kaip kapitonui mokėjo 70 rublių, o paskui paliosavo, atrodo, 1967 metais.

A. Šiukščiaus p a s t a b a : redagavau tik iki Kraujelio. Toliau palikau maždaug taip, kaip pasakota. Kai kur labai neaiškios vietos... Biesas žino, kas norėta pasakyt. Ypač nesuprantama Petronienės-Snukiškytės – Kraujelio istorija ir šiaip yra netikslumų, nors iš esmės panašiai ir buvęs Utenos KGB vrš. Tichomirovas yra pasakojęs (A. Šiukščius bandė šnekinti ir Tichomirovą – R. K.)

Iš partizano ANTANO KRAUJELIO-SIAUBŪNO, PABAISOS biografijos

(pagal: Vikipedija – Laisvoji enciklopedija)

Antanas Kraujelis g. 1928 m. spalio 25 d. Kaniūkų kaime, Aluntos valsčiuje, Utenos apskrityje. Žuvo 1965 m. kovo 17 d. – kovotojas už Lietuvos laisvę, paskutinis Aukštaitijos partizanas.

Mokėsi Aluntos progimnazijoje, kurią baigė jau prasidėjus antrajai bolševikų okupacijai. 1946–1947 m. A. Kraujelis veikė kaip partizanų ryšininkas, turėjo ginklą. Tačiau dėl nuolatinio persekiojimo, siūlymų tapti agentu ir išdavinėti partizanus A. Kraujelis nebegalėjo ilgiau pasilikti namuose, todėl 1948 m. rudenį išėjo į mišką. Pasirinkęs *Pabaisos* slapyvardį, buvo Vytauto apygardai priklausiusiam Mykolo Urbono-*Liepos* būryje. 1949–1950 m., kaip Rytų Aukštaitijos atstovas, vyko į pasitarimus pas dzūkų partizanus dėl ryšių užmezgimo. 1950 m. A. Kraujelis perėjo į Žėručio rajono Henriko Ruškulio-*Liūto* būrį, veikusį Utenos, Molėtų ir Anykščių rajonų sandūroje. Tapo rajono štabo nariu ir pasivadino *Siaubūnu*.

1952 m. būriui buvo tragiški – daug jų žuvo, buvo suimtas būrio vadas. 1954 m. A. Kraujelis-*Siaubūnas* liko vienas. Gyveno Papiškių kaime, Utenos rajone, svainio Antano Pinkevičiaus gyvenamajame name, po krosnimi įrengtoje slėptuvėje.

1965 m. kovo 17 d. per kariuomenės operaciją, kuriai vadovavo KGB majoras Nachmanas Dušanskis, Antano Pinkevičiaus name A. Kraujelis nusišovė, prieš tai sunaikinęs dokumentus. Jo kūną išvežė į Uteną. Atpažinimo aktą pasirašė KGB jaunesnysis leitenantas Marijonas Misiukonis. Kur paslėpti palaikai, iki šiol nežinoma.

A. Kraujelis turėjo šešias seseris. Dvi iš jų buvo partizanų ryšininkėmis. Dėl A. Kraujelio veiklos buvo tardomi ir persekiojami jo šeimos nariai. Jo tėvai, seserys du kartus buvo ištremti.

1955 m. vedė ir susilaukė sūnaus. Žmona – Janina Snukiškytė. Dėl vyro veiklos dalį gyvenimo praleido kalėjime. Tuo metu sūnus Antanas augo vaikų namuose. Grįžusi iš kalėjimo per teismus susigrąžino teisę į sūnaus globą.

Apdovanojimai. 1992 m. birželio 13 d. Utenos politinių kalinių ir tremtinių skyriaus

iniciatyva prie namo, kur žuvo A. Kraujelis, buvo iškilmingai atidengtas ir pašventintas paminklinis akmuo su V. Giedraičio iškaltu įrašu.

1997 m. gruodžio 17 d. A. Kraujelis pripažintas kariu savanoriu.

1998 m. birželio 10 d. jam suteiktas vyresniojo leitenanto laipsnis.

1998 m. gegužės 22 d. jis apdovanotas Vyčio kryžiaus III-iojo laipsnio ordinu.

Nuo 2006 metų Utenoje organizuojamas tarptautinis jaunučių beisbolo turnyras A. Kraujeliui atminti.

Kontraversijos. Sovietų KGB A. Kraujeliui 1964 m. užvestoje byloje buvo kaltinimai dėl plėšimų ir 11 asmenų nužudymo arba dalyvavimo juos nužudant. Kai kurių iš šių nužudymų faktiškumas yra neabejotinas, pavyzdžiui, 1949 m. lapkričio 5 d. Molėtų rajone, Papiškių kaime A. Kraujelis ir M. Urbonas, įtarus, kad partizanų rėmėjai Pranas ir Leokadija Gečiai išdavė MGB darbuotojams partizanų slėptuvę, nušovė Gečius jų nepilnamečių vaikų akivaizdoje.

Šie ir kiti kaltinimai A. Kraujeliui buvo plačiai išviešinti Lietuvos žiniasklaidoje Vandos Zaborskaitės, Aloyzo Sakalo, Jurgio Jurgelio straipsniuose po to, kai Panevėžio apygardos teismui 2009 m. pabaigoje buvo perduota byla dėl A. Kraujelio nužudymo, kurioje kaltinimai genocidu keliami keturiems A. Kraujelio suėmimo operacijoje dalyvavusiems buvusiems LTSR milicijos ir KGB pareigūnams, tarp jų ir Marijonui Misiukoniui.

Kontroversijas išsamiai išnagrinėjo ir įvertino Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, kuris atliko išsamų archyvinių ir kitokių duomenų ištyrimą bei pateikė išvadą, kad nėra jokių įrodymų, kad A. Kraujelis yra žudęs taikius gyventojus.

IŠ LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO NUTARTIES

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2016 m. vasario 25 d. Vilnius

<...> 1965 m. kovo 17 d. Utenos r., Papiškių k. (maždaug iš penkiolikos saugumiečių ir milicininkų būrio, apsupusio A. Kraujelio sodybą – R. K.), kartu su VSK prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 2 valdybos 2 skyriaus viršininku papulkininkiu **Nachmanu Dušanskiu**, vyresnioju operatyviniu įgaliotiniu majoru **Sergejumi Vesiolovu**, Tardymo skyriaus vyresnioju tardytoju kapitonu **Vaclovu Vyte**, VSK prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos aparato Molėtų rajone jaunesnioju seržantu **Rimantu Kublicku**, vyresnioju operatyviniu įgaliotiniu Utenos rajone kapitonu **Petru Lagucku**, įgaliotiniu Anykščių rajone majoru **Vytautas Ročka** (g. 1928 01 02 Ariogalos r., Gėluvos k. Mirė 1969 11 30 – R. K.), įgaliotiniu Utenos rajone papulkininkiu **Sergejumi Tichomirovu**, Lietuvos TSR viešosios tvarkos apsaugos ministerijos Anykščių rajono milicijos skyriaus vyresnioju milicijos seržantu **Vytu Žukevičiumi**, Molėtų rajono vyresnioju operatyviniu įgaliotiniu **Česlovu Ivoškevičiumi** bei kitais ikiteisminio tyrimo metu nenustatytais Lietuvos TSR Valstybės saugumo komiteto ir milicijos darbuotojais atvykęs į A. ir O. Pinkevičių sodybą Utenos r., Papiškių k., turėdami 1965 m. kovo 16 d. Lietuvos TSR prokuroro valstybinio II klasės justicijos patarėjo **V. Galinaičio** sankcionuotą sprendimą kratai daryti, turint tikslą surasti pasipriešinimo sovietų okupacinei valdžiai dalyvį – Lietuvos

partizaną A. Kraujelį, dalyvavo Lietuvos TSR Valstybės saugumo komiteto (KGB) operacijoje, kurios metu nustačius ir radus nukentėjusiojo Lietuvos partizano A. Kraujelio bunkerio buvimo vietą po A. ir O. Pinkevičių gyvenamajame name esančia krosnimi, ši gyvenamąją namą apsupus ginkluotiems operacijos dalyviams bei ikiteisminio tyrimo metu nenustatytiems asmenims ir iš nenustatytų ginklų apšaudant, šio aktyvaus ginkluoto puolimo metu, žinodamas ir suprasdamas, kad Lietuvos partizanas A. Kraujelis bus nužudytas arba paimtas į nelaisvę, po to kankinamas ir teisiamas kaip „tėvynės išdavikas“, jam realiai grės nuteisimas mirties bausme ir taip jis bus sunaikintas kaip atskiros politinės grupės – pasipriešinimo sovietų okupacijai ir okupaciniam režimui – narys Lietuvos partizanas, tyčia to siekdamas, tačiau A. Kraujeliui, esant tokioms sąlygoms, nusprendus gyvam nepasiduoti ir nusišovus iš vokiško automato Nr. 6726 a, tai lėmė jo žūtį, dalyvavo fiziškai sunaikinant Lietuvos partizaną A. Kraujelį.

.....

Iš Janinos Šyvokienės knygos „Gyvenimą paaukojęs Tėvynei“

(Antano Kraujelio sesers ir artimųjų prisiminimai, Vilnius, 2006, p. 53–57)

Nedidelę, bet lemtingą klaidą Antanas padarė 1965 m. kovo 16 d. vakare. Jis paprašė žmonos atnešti slides, kurios buvo paslėptos po sniegu kitapus kelio prie versmės, iš kurios Pinkevičiai atsinešdavo vandens. Versmė buvo prieš trijų greta stovinčių namų langus, per kuriuos saugumiečiai galėjo stebėti Pinkevičių sodybą. Slidės išdavė...

– Tik spėjom pavalgyt, pamatėm, kad ginkluoti kareiviai supa sodybą, trobesių pušėn bėga saugumiečiai. Jie iškrėtė daržinę, tvartą, visur durtuvais ir virbais išbadė. Gal manė, kad yra koks slaptas išėjimas iš trobos. Po to gryčion įėjo Sergejus Tichomirovas, kiti pradėjo plėšti grindis iš visų krosnies pusių. Jie numanė, kur turi būti slėptuvė, tik gal abejojo, ar Antanas ten yra. Nepaliesta liko koridoriaus sienutė ir pati krosnis. Ėmė aiškintis, kas gali būti po ja, ir pastebėjo, kad krosnies pamatas kitoks. Tuomet pradėjo ardyti sienutę, kuri buvo ne ištisinė, o dirbtinai sudurstyta iš medelių. Užkišo kirvį į plyšį ir atplėšė. Tada iš Antano slėptuvės pasigirdo šūviai. Mane tuo metu virtuvėje saugojo kareivis ir nežinau, kaip iš tikrųjų viskas ten buvo. Tik pamačiau, kad Antaną Pinkevičių išnešė kruviną be sąmonės, – atsidūsta Antano žmona Janina.

O iš tiesų buvo taip: aptikę slėptuvę, šeimininkui Antanui Pinkevičiui saugumiečiai liepė atidaryti ją, o tuo metu Antanas iš slėptuvės paleido automato seriją. Pataikė į šeimininką, kuriam kliuvo pirmosios kulkos.

Dar buvo lengvai sužeisti vyresnysis seržantas Vytas Žukevičius bei jaunesnysis seržantas Rimas Kublickas. Antanas metė granatą, bet ji nesprogo. Išsigandę granatos visi šoko iš trobos į lauką. Buvo skubiai paprašyta iš Vilniaus specialistų su dujomis.

Kagėbistai nusprendė, jog reikia bandyti apsvaiginti Antaną ir paimti gyvą. Tuo pasinaudojęs Antanas iššoko iš bunkerio. Jis padavė žmonai dokumentų pluoštą ir liepė juos sudeginti krosnyje, kad nepatektų saugumiečiams. Pats dar pamaišė, pažarstė pelenus. Kas juose buvo rašoma, niekas nežino. Stribai per Oną Pinkevičienę perdavė Antanui Kraujeliui skirtą raštelį, kuriame jam buvo siūloma pasiduoti ir padėti ginklą,

jame buvo rašoma, kad Kraujelis bus atleistas nuo bausmės. Jis paėmė raštelį, perskaitė, šyptelėjo: „Tuoj, tuoj maskoliams pasiduosiu!“.

Su automatu jis užlipo ant aukšto. Girdėjosi žingsniai. Po to šūvis, lyg kažkas sunkauso krito ant lubų. Aš (žmona Janina) užlipau ten, o jis guli paplūdęs kraujuose nebegyvas. Dar už rankos pajudinau, pabučiavau, nuėmiau laikrodį, užsidėjau ant savosios rankos. Paėmiau pistoletą, kad nusišaučiau pati, pasidėjau po čiužiniu. Po to išėjau į lauką ir pasakiau: „Nešaudykit, jis jau nusišovė“.

Tada jie trise atstatė automatus, liepė eiti į kambarį, lipti ant aukšto ir atitempti jį iki laiptų krašto. Visą laiką lydėjo atstatę ginklus. Kai jį atitempiaui į nurodytą vietą, nulipau žemyn. Tada vienas, kad šveitė man į veidą, vos nenukritau. Nutraukę paklodę nuo lovos, Antaną nukėlė nuo aukšto.

Įvykio vietoje Antano kūno atpažinimo operacijai vadovavo VSK (Valstybės saugumo komiteto) prie LTSR Ministrų Tarybos (toliau LTSR MT) Anykščių r. operatyvinis įgaliotinis, jaunesnysis leitenantas Marijonas Misiukonis. Be jo, atliekant Antano Kraujelio apsupties operaciją, dalyvavo VSK prie LTSR MT įgaliotinis Utenos rajone papulkininkis Sergejus Tichomirovas, iš Vilniaus atvykę pareigūnai: VSK prie LTSR MT 2 valdybos 2 skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis majoras Sergejus Vesiolovas, VSK prie LTSR MT 2 valdybos skyriaus viršininkas papulkininkis Nachmanas Dušanskis, VSK prie LTSR MT tardymo skyriaus vyresnysis tardytojas kapitonas Vaclovas Vytė, VSK prie LTSR MT įgaliotinis Anykščių rajone majoras V. Ročka, VSK prie LTSR MT aparato Molėtų rajone jaunesnysis seržantas Rimas Kublickas ir daugybė kitų pareigūnų.

Operacijai vadovavo Nachmanas Dušanskis, kratai – Vaclovas Vytė. Saugumiečiai labai smulkiai ir kruopščiai viską užfiksavo kratos akte. Krata pradėta 9.00 val., o baigta 14.35 val. Detaliai surašyta, kas rasta Antano slėptuvėje ir kišenėse, nurodant net pieštuko ilgį. Akte rašoma, kad rastos šukos, nosinė ir senas kiauras guminis batas, šventas medaliukas su segtuku ir „skudurėlis su duonos trupiniais“. Tie „trupiniai“ – tai šv. Agotos duona. Be to, buvo konfiskuota: uniforminis kitelis, maskuotės komplektas, voikiškas automatas Nr. 6726a, automatas „PPŠ“ Nr. 13955, šovininė automato rageliams, karinis kompasas, kišeninis žibintuvėlis, savadarbis maišelis šoviniams nešioti, skardinės dėžutės, kuriose Antanas laikydavo paraką, medžioklinių šovinių šratai, granata RG 42, užsienio gamybos pistoletas, peiliukas, šakutė, fotoaparatas, paklodė, planšetė, nuotraukos (viena su Janina), ant uniformos rankovės prisiuvamas trispalvis ženklas su užrašu: „Mano darbas ir jėgos Tėvynės Lietuvos gerovei“.

Iš Algimanto Zolubo publikacijos „Apginti partizano garbę“

(LIETUVOS ŽINIOS 2015 01 12)

<...> Čekistai, siekdami A. Kraujelį suimti ir sunaikinti, kaltino dalyvavus kolarantų likvidavimo operacijose. Byloje apibūdinti likviduoti asmenys – komunistai, komjaunuoliai, sovietiniai ir kolchozų kaimo aktyvistai, o partizanai kaip tik ir kovojo prieš okupacinės valdžios pertvarkos vykdytojus. Daugelis jų buvo ginkluoti, nevykdė partizanų nurodymų ir perspėjimų. Sovietinei valdžiai nepavyko A. Kraujelio suimti, tardyti, kad teisme pripažintų ar paneigtų čekistų suformuluotus kaltinimus.

<...> Partizano kario savanorio sunaikinimo operacijoje dalyvavo atstovaujantys nusikalstamai organizacijai: **Marijonas Misiukonis**, **Sergej Tichonov**, **Petras Laguckas**, **Rimantas Kublickas**. Be abejo, šioje „medžioklėje“ neapsieita be KGB budelio **Nachmano Dušanskio**. Iš visų paminėtų, likęs vienas per 16 metų užsitęsusi bylos nagrinėjimą teismuose **Marijonas Misiukonis**. Per Lietuvos Nepriklausomybės metus KGB budeliams „leista“ pasitraukti iš Lietuvos. **N. Dušanskis** spruko į Izraelį, broliai **Slavinai – Aleksandras** ir **Julijus** turėjo du urvus – Vokietijoje ir Izraelyje, pabėgo iš Lietuvos Rainių ir kiti budeliai. Smogikų vadeiva **Sokolovas**, pražudęs tūkstančius nekaltų civilių gyventojų, sunaikinęs šimtus partizanų, ramiausiai ypatingoje priežiūroje mirė Vilniuje, gerontologijos centre. Nagrinėdami užsitęsusią kaltinamųjų bylą teismuose dėl A. Kraujelio žūties, kaltinamasis **M. Misiukonis**, jo gynėjai ir šalininkai bando paskelbti partizaną A. Kraujelį ne partizanu, o pavadinti jį naujadaru – nelegalu, o M. Misiukonį, dirbusį 28 metus represinėse KGB struktūrose, užsitarnavusį iki generolo laipsnio – vos ne tautos gelbėtoju. 2011 m. jis bandė teisme pasiekti A. Kraujelio **kario savanorio statuso** panaikinimo...

Iš prtz. ryšininkės Vitalijos Kraujelytės-Telksnienės-Saulutės prisiminimų

Užrašė Algirdas Šiuksčius
1993 m.

<...> Aš tada dirbau skaitykloje ir buvau namuos parsinešusi knygą skaityti. Antanas susitikdavo su Bružu, dažnai kilnodavo pistoletą, jį valydavo. Kartą jie pasielgė labai neatsargiai, palikdami knygon įdėtą tepaluotą virvutę. Saugumas darė namuose kratą ir ją surado. Aišku, kad tai partizanų palikta. Tai Lopatkinas (Skudutiškio saugumo viršininkas) ir sako: „Va, kam duodi knygą, banditams?“. Aš pasakiau: „Nemanau, kad „banditai“ šviestųsi iš tarybinių knygų“.

Kai taip pasakiau, mane stvėrė už krūtinės, trenkė į sieną, galvojau, kad galva truks. Susirinko tas knygas ir išsivežė Skudutiškin. Po to šaukė į Molėtus, ir pasakė, kad esu atleista. Aš ir darbo knygelės neėmiau – ji man nereikalinga buvo. Tai įvyko apie 1950–1951 m.

Po to pradėjo visaip terorizuoti, mat jiems jau buvo žinoma, kad Antanas miške.

Jis mokėsi Aluntoj, kur baigė 6 klases. Buvo visą laiką skrebių terorizuojamas. Kai grįžom Lietuvon 1959 m., mus iš karto iškviatė kažkoks „ministras“ (buvo atvažiavęs) ir įteikė visiems, kurie esame, popierius, kad Antanas ateitų registruotis.

Aš tada ir pasakiau, kad dėl Antano tėvai nekalti, kaltas saugumas. Lopatkinas Antaną nuolat persekiavo, žingsnio jam neduodavo praeiti, verbavo, kad surastų ir išduotų partizanus. Jiems buvo žinoma, kad mes palaikom ryšį su partizanais. Jis sukėsi, kol galėjo, paskui pamatė, kad nebeatsikratys ir išėjo miškan. Tada „ministras“ pasakė: „Gal mes tikrai klaidą padarėm?“. Sakau: „Motina alpo, žinojo koks gyvenimas visų laukia.“ O jis iš vaikystės šį kelią buvo pasirinkęs. Ir partizanų lavonus yra iškasęs prie Skudutiškio. Ten buvo užkasti nušauti partizanai Jonas Vyžintas-Svirplys iš Vyžuonų ir Jonas Steiblys-Marsas, buvęs mokytojas. Palaidojom juos slapta Kaniūkių kapinaitėse patys. Tada dalyvavo pusbrolis Jonas Kraujelis, Genė Kezytė iš Pakalnių, Antanas Kezys iš

Kaniūkų. Partizanai buvo išgulėję apie mėnesį ir juos Antanas iškasė su Danium Bružu. Jie, rodos, žuvo 1949 m. Davėm Steiblio tėvams ir seserims žinią, bet niekas neatsiliepė. Antanas vieno tik prašydavo: „Jei dar gyvi būsit, jei žinosit, kur mane padės, būkit geri, mano kaulus palaidokit. Kiek galėsiu, tiek dirbsiu Tėvynei.“

Į mišką jis išėjo tik 1948 m., bet partizanams dirbo daug anksčiau ir ginklą turėjo.

Kartą miegamajam pavakary sėdėjo jis su Bružu ir valė pistoletus. Aš tvarkiausi kambarį prieš sekmadienį. Girdžiu – kieme šuo loja. Pasižiūriu per langą – saugumiečiai. Aš jiems: „Vyrų, saugumas!“ Kaip jie spėjo tuos pistoletus paslėpt, tiesiog nesuprantu. Žiūriu, juokiasi abu knygas pasiėmę. Įeina Lopatkinas ir iš karto prie jų. Pasisveikino, neva, draugu prisitātė. Galvoja, išpeš ką nors. Pasišnekėjo ir viskas tuo pasibaigė. O galvojau, kad bus tikrai blogai.

Antanas, kai išėjo partizanaut, turėjo rusišką karišką uniformą. Būdavo, sugalvoja nuvažiuot Utenon uniformuotas kokiais nors reikalais. Jis buvo bebaimis žmogus, labai greitos orientacijos. Nešnekėdavo kas pakliūva, visada apgalvodavo ką sakyti. Partizanai, jauni ir nepatyrę, jo klausydavo. Drausdavo jis bet kokius išsišokimus, vis mokydavo, ko nereikia daryti.

Antanas buvo kartu su Mykolu Urbonu-*Liepa*. Jiems aš esu nešusi daug ginklų.

Vieną kartą netoli Utenos važiauvau su skrebo žmona, taip pat skaityklos vedėja, kaip ir aš. Inventorių paėmiau skaityklai, o apačion kulkosvaidį pasikroviau. Ji dirbo Skudutišky. Sakau jai: „Užvažiuokim va čia – į kaimą, pas pažįstamus“. Tai buvo tokie Pampuškos prie Utenos. Aš ją įsivedžiau vidun ir sakau: „Paruoškit ką nors šiltesnio valgyt, labai sušalom“. Kol valgėm, man viską sutvarkė ir kulkosvaidį pakišo po skaityklos inventoriumi. Du kartus kulkosvaidžius esu vežusi, vieną kartą su sese Jane iš Jasiulionio Prano.

Kentėjau aš kaip reikiant. Kartą aštuonias paras į rajoną išsišaukė laikė, buvo labai bjaurūs, mušė tardydami. Ir Sibire kankino, labai mušė. Išduota, skundžiama buvau, pasakyta, jog mano slapyvardis – *Saulutė*. Labai tada kankino, norėjo rožančiumi pasmaugt. Aš tik vėliau supratau, ko iš manęs nori. Buvo iš Lietuvos atvažiavęs Kalytis. Jis tada buvo kaip vertėjas. Kad būtų daugiau laiko pagalvot, apsimečiau, kad visai rusų kalbos nemoku, nors iš tikrųjų gerai kalbėjau ir supratau. Jis buvo atvažiavęs, kad padėtų užverbuoti mane dėl brolio. Pirmais metais (apie 1953 m.) atvažiavo, kai buvau areštuota. Aš žinojau, kad jis buvo suimtas gyvas, prieš tai esu mačiusi jį su *Liepa*. Žiūriu, matytas kažkur, bet kad čia *Siaubas*, kad Kalytis, niekada nebūtų toptelėję. Jis tada prisitātė Korsaku. Supratau, kad jis tiesiog vadovauja tardymui. Ne kaip vertėjas, o tiesiog pataria kaip ir ką daryti.

R. K. p a s t a b a : norėčiau suabejoti Vitalijos Kraujelytės teiginiu, jog ją tardė Br. Kalytis, pasivadinęs Korsaku. Didesnė tikimybė, jog tai buvo tas pats Kostas Korsakas – sovietinis rašytojas. Tuo labiau, jog Kostą Korsaką KGB saugumiečiai Trakimas, Česnavičius ir kiti čekistai atsiveždavo kaip ideologinį propagandistą į Mordovijos lagerius, kur buvo kalinami Lietuvos disidentai ir ten jis jiems aiškino apie laimingą tarybinių tautų draugystę bei saulėtą komunizmo rytą.

Tardė tardė, paskui: „Ji čia jau nieko nepadarys. Ką ji – ant geležinkelio traukinį apvers? Čia ne Lietuva.“ Susimerkia tik su buriatu kapitonu ir varo toliau: „Reikia dirbt, reikia

mums padėti.“ „Ne, – sakau, – brolio nevažiuosiu gaudyt.“ Jie tikėjosi, jog namuose darydami kratą, ras laiškus. Antanas rašydavo, bet perskaitę juos naikindavom. Rado tik mūsų nuotraukas ir spaudos. Dėl jos kelias mergaites, su kuriomis susirašinėdavau, areštavo.

Tas Korsakas klausia: „Kur Budrys, kas jis toks?“ Pastarasis buvo areštuotas. Sakau: „Švogeri“ – ko man gintis.“

Tris paras tada kankino, nei valgyt davė, nei miegot leido. Valgyt nesinorėjo, bet miego – nežmoniškai. Pasodino mažame kambarėly, kur labai šilta buvo, specialiai, kad nualint. Pamačiau, kad ir Bronė su Anele, dar visai vaikai, buvo atvežtos.

Kitą kartą, kai suėmė, vėl mušė. Vėliau su vynu prisistatė. Atnešė ir pastatė ant stalo. Prieš tai jau pasikart norėjau, tik prie manęs jie budėjo visą laiką. Nieko nenorėjau, toks beviltiškas gyvenimas atrodė, kad nenorėjau nė galvot. Jie tada man įpylė vyno. Sakau: „Aš nieko savo gyvenime negėriau, ir skonio nežinau.“ Bandė per prievartą supilt į burną, visą apliejo. „Ne, – sakau, – ne.“ Tada pradėjo kalbėt geruoju: „Pasižadėk, sudarysim sąlygas, galėsi į Lietuvą važiuot.“

O jie žinojo, gal buvo kur dokumentuose, kad aš su viduriniu išsilavinimu ir kad norėjau toliau mokytis. Labai gabi buvau, mokiausi vien penketais. Mano ir braižas neblogas buvo. „Sudarysim sąlygas mokytis dar galėsi. Važiuk, butą duosim, įdarbinsim.“ Sakau: „Žinot ką – viską galiu, bet išdavike tai nebūsiu, šito nepadarysit iš manęs. Duokit tik gyvent ramiai, atsikabinkit nuo manęs.“

Išėję pasitarė, tada įėjo tas Korsakas, pradėjo mane kalbint, atseit, jei gausim laiškus ar nuotraukas, kad jiems atneštume. „Gera, – sakau, – jei gausim, tai būtinai pristatysim.“ Dvejus metus mane taip kankino, bet pamatė, kad nieko neišeis.

Dirbau prie miško, buvo ten Paulius Drevinis, Prima Kurkytė, Stasė Vildžiūnaitė. Visos draugės buvom. Vienam barake su Žiūkais, Leišiais, Bytautais gyvenom.

Antanas apie Vildžiūną Dainių ir Lionginą Skurkį (Butlerį) blogai atsiliepdavo. Nuo jų buvau gavusi laišką tada, kai Antanas buvo Dzūkiją pasiekęs. Jame rašė, kad aš atsiskyčiau skaityklos vedėjos pareigų ir iš namų išvežtų tas knygas, o tai jie patys likviduos. Ir kaip tik Antano ilgai nebuvo, kažkur prie Merkinės buvo išvykęs, taip jaudinausi, taip jaudinausi, mat laiškelį buvo parašyta ir data iki kurio laiko reikia nutraukti darbą skaitykloje. Tiesiog vietos sau neradau. Atnešė tą raštelį Prima Skurkytė – Liongino sesuo, aš žinojau, kad tai jo darbas ir Vildžiūno. Naktį kaip tik atvažiuoja Antanas, labai susinervino ir sako: „Aš dabar važiuoju Anykščių rajonan susitikiman“, – bet tą laiškėlį pasiėmė.

Sugrįžęs pasakojo, kad vadas susodino visus partizanus, o jis perskaitė laiškėlį, ką mano šeimai rašo. Tie abu verkt pradėjo, pradėjo atsiprašinėti, o vadas pasakė: „Darykit ką norit, jie daug šunybių pridarys.“

Vildžiūnas tikrai buvo nerimtas, nors tėvai buvo geri, o motina labai suvargusi. Skurkių šeima labai gera buvo. Tik brolis gyveno Vileikoj su ruse susidėjęs, jo nemėgo net motina.

Antanui buvo saugumas nurodęs datą, iki kada turi surast partizanus ir juos išduoti. Kaipgi jis galėjo tai padaryti? Stasiulionį nušovė Danius Bružas, nes jį vertė stoti į komjaunimą, ir kiti buvo juo nepatenkinti. Danius Bružas mokėsi Utenoje, o vėliau išėjo iš gimnazijos.

Satkūnui buvo įsakyta peršauti Antaną, kad tas negalėtų bėgti, jį nuginkluoti ir pristatyti saugumiečiams. Vėjas pūtė į vieną pusę, be to, Satkūnas susijaudino, kulka tik lietė plaučius, bet nesužeidė taip, kad jis būtų negalėjęs bėgti.

Vėliau pasakojo Antanas: „Atsigrėžiau, supratau, kad kažkas perėjo per mane, galvojau, kad kareiviai šovė iš kažkur, žiūriu, jis tokiom baisiom akim į mane spokso, rankoje pistoletas. Tada, kaip laikiau automatą – ir pasukau į jį – tai rėkė ne savo, o gyvulio balsu ir krito.“

Jo žmona iš karto paliko namus, pasiėmė vaikus ir išėjo Skudutiškin pas kleboną. Ji pasakė, kad nori atpirkti vyro kaltę. Sakė, tarnausiu tik bažnyčiai, valysiu ją, kuni-gui valgyt ruošiu tik už vyro kaltes. Kaltas jis, labai kaltas. O kaip gražiai Antanas su Satkūnu bendravo! Abu labai mėgo skaityti knygas, pas juos buvo daug knygų. Abu dalindavosi jomis.

Kaip Antanas paskui sakė, jis naiviai pasitikėjęs Satkūnu. Tas sąskaitininkas, toks atrodė geras, toks nuoširdus. Iki šiol, kaip sakė Antanas, aš nebuvau klaidos padaręs.

Jis puikiai pažinojo žmones, jam tik reikdavo su jais kiek pabendraut ir tuoj nustatydavo žmogaus nuomonę. Satkūnas tiek užsimaskavęs buvo, kad jo negalėjo išaiškinti.

Teta Petronienė tai tikrai prikišo rankas prie jo žuvimo. Pats jis priimdavo ir patar-davo ką priimti į partizanus, per prievartą nė vieno neėmė. Ką galėjo, tą stengdavosi išsukti kaip nors kitaip. „Žiūrėkit, vyrai, – sakydavo, – čia reikia didelio pasiryžimo, einam juk į mirtį, o ne ko nors kito.“

Kad aš buvau ryšininkė, pasakė *Liūtas*-Henrikas Ruškulis, todėl ir Sibire mane daug tardė.

Bružą nušovė prie Skudutiškio, įvažiuojant iš Krantiškio. Nuėjo pas tokią pardavėją, kur gyveno kalnely, važiuojant į Uteną nuo Skudutiškio. Ji pasikvietė Bružą ir mūsų Antaną. Kai nuėjo pas ją, iš paskos sekė skrebai ir saugumas, juos apsupo. Antanas laimingai išbėgo, o tas tiesiai ant skrebų pakalnėj užbėgo. Antano tik švarką kulka lietė. Pas pardavėją gyveno jos brolis ir sekė juos.

Pas mus būdavo ir *Laimučio*-Juozo Petrausko seserys ir motina.

Kai jau partizanavo, Antanas eina nuo namų ir prašo: „Jūs dainuokit, kad aš eidamas ir toli girdėčiau jūsų dainas.“ Išeinam laukan visos trys: Anelė, Janė ir aš, ir būdavo palydim jį su daina. Ir jis pats garsiai dainuodavo. Labai mėgo dainą: „Nuskink rožės žiedą, prisiek jį prie širdies, karštai jį išbučiuoki ir bus pradžia vilties...“

Kai atsijungė nuo *Liūto*, Antanas vaikščiojo su Urbonu. Jis labai daug yra lankęsis Anykščių rajone, Utenos apylinkėse apie Antakalnį. Apie Vyžuonas turėjo labai gerą draugą, bet jo pavardės neatsimenu. Antanas buvo labai veiklus, būdavo, kad pasirodydavo ir Dzūkijoje, apie tai yra pasakojęs mano antras vyras Keršys. Saugumas vertė ant jo visokias nedorybes. Molėtų laikraštis rašė, kad jis avis vogė, žudė žmones.

Vieną kartą ant ežero susitiko su saugumo viršininku. Antanas buvo laively su kažkokia sermėga ir lietpalčius apsivilkęs, mat labai mėgo žvejoti. Lemežys ir kažkoks rusas saugumietis irgi plaukiojo laiveliu ir susitiko. Tie klausia: „Kaip laimikis? Šis – „Geras, viskas tvarkoj.“ Paskui jis ėmė ir parašė raštelį jiems, pasisakydamas, kas toks buvęs. Tie pasiuto, kaip galėjo nepažint Kraujelio! Jis saugumiečiais visokius laiškus rašydavo.

Statulevičius su Serioža Tichomirovu žvejo-davo ir Antaną susitikdavo. Tichomirovas taip pat labai mėgo žvejoti, dažnai būdavo dviese su Statulevičium.

Antanas turėjo savybę niekada nepasimesti, neišsigąsti. Pasakojo, kaip vieną kartą apsupo jį. Sako: „Nežinia kaip ten buvo, net nepajutau kaip užmigau rugiuose. Prabundu. Šunys iš visų pusių šliaužia prie manęs – norėjo gyvą paimti. Atsistoja – galvoju, – viskas, bet spėjau automatą pasičiupt, dabar jau viskas. Kaip sustaugiau vilko balsu ir, pasukdamas jį, paleidau seriją. Jie pasimetė, o aš kaip strėlė šoviau pakalnėn. Rėkė kaip gyvuliai lėkdami man iš paskos...“

Buvo kartą atsitikimas Smaltišky. Antanas tada buvo pas Ruzgų. Tik iš bunkerio įėjo gryčion – žiūri, kad skrebai jau atlekia. Pirmiausia juos pamatė Ruzgus. Antanas tik spėjo pistoletą pasičiupt, o automatas liko viduje. Jį Ruzgus spėjo išmest per langą ir tas pasičiupo bėgdamas. Skrebai rėkia: „Stok! Stok!“ – ir paleido serijas. Netoli buvo bala, apaugusi krūmokšniais, ten jam ir pasisėkė pasislėpt, o paskui pasiekė mišką.

Jis buvo gero charakterio, mokėjo bendrauti su žmonėmis. Buvo mandagus, taktiškas, geros valios žmonės jį tiesiog gerbė. Kai liko vienas, užverbuodavo kolūkių pirmininkus. Sako: „Jei reikia, pasiimu iš kolūkio pragyvenimui, parašau raštelį dar ir kelis kartus daugiau užrašau negu paėmiau. Duodu ir pirmininkui, sąskaitininkui ar brigadininkui pasinaudot ta pačia proga. Gerai žinau, jei aš imu, tai ir kitam žmogui reikia, kad ir jis gautų.“

Kai buvau iš Sibiro grįžusi, jis pasakojo, jog turi daug draugų, daug gerų žmonių, net ir saugumiečių, kurie jam perduoda žinias. Antanas mokėjo su žmonėmis bendrauti. Jis kažkaip iš mažens buvo taktiškas, nesistengdavo iš anksto daryti išvadų, kad neižleistų žmogaus. Netikiu, kad nekaltus žmones šaudė. Bet ką sakydamas pasverdavo kiekvieną savo žodį. Jei ką ir darė, tai ne be reikalo.

Kartą jis buvo namuose. Tada jo dar neieškojo saugumiečiai. Atvažiavo jie, mes paruošėm stalą. Antanas labai norėjo sužinoti ką nors daugiau iš jų. Kai išleidom, juokėsi, jog tie nežinojo, su kuo turi reikalą.

Automatas tada buvo paslėptas, jis jau išeidavo į mišką, bet dar negalutinai. Tuo metu saugumas dar nežinojo apie tai ir ilgai dar nežinojo. Galutinai į mišką išėjo, kiek pamenu, apie 1948-usiuos metus. Tada buvo žiema. O padėti partizanams pradėjo nuo 1946-ųjų metų. Pas mus buvo atėjęs ir Jonas Kimštas-*Dobilas*, *Žalgiris*, jį tada dar *Dėde* vadindavo. Jis prašė, kad Antanas dar palauktų, kad saugotųsi. Jis esąs partizanams brangus žmogus, daug jiems padeda.

Aš, kaip broliu, juo labai didžiuojuosi, labai jį gerbiu, nors ir pati, rodos, buvau bebaimė.

Einam kartą iš Utenos, nešam pistoletus – pasakė man, kad jie bus prie Antakalnio po vienos pušies šakomis, o ant jos bus kryžiuokas. Suradau tą medį, sudėjau pistoletus į portfelių.

Mano draugė Bronė Vilutytė mokėsi gimnazijoje (dabar dirba Molėtų banke). Aš ja labai pasitikėjau, buvo labai gera mergaitė ir mokėjo paslaptis išlaikyti. Taigi, einam abi namo, aš ir sakau, kad mane gali įtarti, jei susitiksime skrebus. Paprašiau ją, kad ginklus įsidėtų į savo portfelių tarp knygų. Einam abi ir kalbamės, kaip ir visos jaunos merginos. Eiti 18 kilometrų nuo Utenos, geras gabalas kelio.

Atėjom iki Pakalnių, žiūrim, kilnoja galvas kaip žalčiai skrebai. Sakau: „Tu tik nepasimesk.“ Aš visokius anekdotus kuriu, abi žvengiam, staiga iš griovio Gediminas: „Kur

čia dabar panelės vaikštote?“ Sakau: „Palaikykite ir jūs mums kompaniją.“ Paėmėm jį už parankės, tie skrebai dar palydėjo per Pakalnius, dar pamojavo rankomis: „Viso gero!“ Po to nepajutom nė pačios, kaip persižegnojom. Aš, kaip ir Antanas, niekada nepasimesdavau, gerai orientuodavausi.

Jokių Antano rašytų laiškų į Sibirą išlaikyti negalėjom, kadangi barake tankiai kraitydavo. Buvo atvažiavęs ir toks pusbrolis, bet jis buvo užverbuotas.

Kai 1959 m. pirmą kartą grįžom iš Sibiro, Antanas slapstėsi pas Ruzgų prie Skudutiškio. Jis gyveno prie Žibėčių, Labeikių link. Apie 1959–1960 m. ten gyveno mano vyro brolis. Kartą gavom iš Antano žinią, kad nori pas jį susitikti su mano vyru. Mano vyras Antanui patiko, tuoj abu susidraugavo.

Jam labai daug padėdavo žmonės. Vieną kartą ir mane buvo užsivedęs pas Katiną prie Smaltiškių. Jis iškentėjo 17 metų. Jei žmogus sugebėjo išsilaikyti tiek metų, tai tas daug ką pasako.

Ant rusės išdavikės namo (ji buvo išbėgusi miestan) kažkas Vasario 16-sios proga iškabino lietuvišką trispalvę vėliavą. Kimštas pamatė ją plevėsuojant: „Greit duokit kuo nors apsirengt.“ Tėvuko milinę sermėgą užsimetė, liepė vyrams lipt ant aukšto ir pasiruošti ginklus, jei kas nors atsitiktų. Išėjo ir atnešė tą vėliavą, visi ją saugojom, čiupinėjom savo rankomis.

Dievuliau tu mano, tokia graži. Kimštas pirmas atsiklaupęs ją pabučiavo ir pradėjo verkt. Bučiavo ją ir kiti partizanai. Giedojom „Lietuva, tėvynė mūsų...“ Labai gražus ir Kimšto balsas buvo. Jis, būdavo, dažnai dainuoja: „Į kovą aukštaičiai, į kovą žemaičiai, į kovą visa Lietuva.“ Sakydavo, jog dabar tai partizanų himnas...

Užrašyta 1999 m.

Mūsų kaime gyveno Andrijauskai, Vilutis, Niaura, Gaidukevičius. Rengdavom gegužines ant piliakalnio, dainuodavom. Kaimas buvo draugiškas ir vieningas kol neišmaišė dvi šeimos: Bisikirskas ir Marcinkevičius. Jie buvo grynai komunistai.

Popas buvo labai geras žmogus. Jis buvo įtrauktas į tremiamųjų sąrašą. Tai buvo tuoj pat po karo. Rusų sentikių apie mus buvo nemažai ir jie buvo neblogi. Iš Andrijauskų sūnus išėjo į skrebus per klaidą, jų sodybą sudegino.

Mūsų troba buvo ilga – gyvenom vienkiemyje. Stogas buvo šiaudinis. Kieme dar buvo klojimas ir tvartas. Buvo rūšys suplūktas iš molio. Tam rūsy, kadaėjo frontas, tai visas kaimo centras subėgo slėptis. Prieglaudos namai darėsi nuo tų laikų...

Kada vokiečius vijo rusai ir kai frontas praėjo, tada Antanas su Bružu glėbiais tempė namo ginklus. Buvo pasidarę slėptuvėlė krūme. Ten toks skardis buvo, apiplovė apie vieną medį tokį plotelį, kad ginklai galėtų tilpti. Pakelia jį su šaknimis ir ten deda ginklus. Mane sargyboje pastatydavo, liepdavo saugoti, kad niekas nematytų, kur jie neša ir slepia ginklus.

Apie 1946 m. Antanas su Levuku buvo suimtas skrebu ir labai sumuštas, slėpėsi, kad mama nepamatytų. Mūsų kaimą išprovokavo rusas Kolpakovas. Kai Kolpakovą nušovė, tuo metu degė Pakenio sodyba, Karaliaus sodybą sudegino... Macinavičius buvo išdavikas, jie sudorojo Karalių šeimą... Kairys buvo komjaunuolis, jis ateidavo į mokyklą ir agituodavo rašytis į pionierius, bet kadangi aš buvau mažesnė, tai mane į spaliukus.

Antano ieškojo *Siaubas*-Bronius Kalytis. Jis ateina vieną kartą apsimuturiavęs galvą

skuduru, išsitepliojęs dažais ar tai krauju, labai liūdnos nuotaikos ir sako, jog jį sužeidė, jam reikia Antano, bet mes pasakėm, jog šiuose kraštuose Antano nėra. Staiga žiūrim – ant kiemo jau saugumiečiai...

Iš Marytės Karalkevičienės-Lapašauskaitės prisiminimų

Užrašė A. Šiukščius

1999 m. Kirkiliškių k., Anykščių r.

<...> Vladas Petronis-Nemunas (legalizavosi 1954 m. pavasarį) su Antanu Kraujeliu-Siaubūnu atėjo, bet toliau jau niekur paeit nebegalėjo, nes Kraujelis persautas buvo.

Jų pragyvenimas buvo sunkus, jiems padėjo senas Kraujelio draugas – kolūkio pirmininko pavaduotojas Edmundas Satkūnas. Anas jiems kažkiek pinigų parūpindavo, kiek galėdavo iš kolūkio kasos paimt. Tada Kraujelis buvo nuėjęs pasiimt jam pažadėtų tų pinigų. Įėjo į kambarį, tas padavė jam pinigus, palydėjo truputį ir šovė į nugarą, bet kadangi Kraujelio automatas buvo užtaisytas, pastarasis iš skausmo staigiai atsisuko ir paleido seriją. Satkūnas krito vietoje.

Tada jie abu su Petroniu vaikščiojo. Tas kažkur toliau ant kelio laukė, abu kartu į vidų nėjo. Ir taip jie slinko pamažu, čia jau, matyt, sveikatos pristigo, per sniegą, kelias sunkus. Atėjo pas mus. Petronis sako:

– Ką norit, tą darykit... Arba išduokit, ar priimkit, nes Kraujelis toliau paeiti negali.

Mano vyras tada atsikėlė ir savo lovon Kraujelį paguldė. Kulka jam kažkur per nugarą, per krūtinę išėjo. Sunkiai, labai sunkiai buvo gydomas. Namuose – ne ligoninė, buvo didelių problemų...

Po to man davė adresą kažkur apie Molėtus, aš dabar pavardės to žmogaus nebepamenu, be to, ir nenorėjau tada prisimint, buvo tada sunkūs laikai...

<...> Kai tik praaušo aš ir išėjau. Nei aš to krašto žinojau, nei ką... Pakol pėsčia nuėjau, visai pavakarys buvo, žmonės iš darbų ėjo į namus. Man sakė, jog ten viena mergaitė bus. Aš ją pamačiau ant kiemo, pasisveikinau, pasibučiavom. Ten ir pernakvojau.

Ryte kaip anksčiau nuvažiuom į Molėtus pas daktarą vaistų. Pas tokį Vyšniauską. Tada jis pasakė, kad niekur mes čia vaistų neįsimtumėm, nes visur sekama. Vyšniauskas patarė juos imti Aluntoj.

Mano draugė nėjo, aš viena turėjau eiti. Ji dar pasakojo, kad Vyšniauskas, kaip rašė receptą, sužinojęs apie Kraujelio sužeidimą, jam parkeris taip ir iškrito iš rankų...

O kas žino, kas Aluntoj manęs laukia? Tada iš Molėtų pasiekiau Aluntą, o ten vaistinė jau stovi žmonių eilutė. Nei ką daryt. Vaistų vis tiek gi reikia.

Jau antra diena dėl jų vargstu ir kas žino, ar nepapulsiu... Paėmė vaistininkė receptus, ilgai ilgai galvojo kažką, bet, žiūriu, paskui paduoda man tvarsčius, švirksštą ir visokiam plovimui, tikrai daug tų vaistų.

Man net gera pasidarė, kai padavė tuos vaistus, visaip jais apsikamčiau ir einu sau kaip niekur nieko.

Parėjau jau saulei leidžiantis, o jis per tiek laiko be jokios pagalbos, sakė, kad vaitojo. Lauke apie mūsų namus pilna kariuomenės, bet gryčion neina nė vienas.

Tenai eidama visą laiką poteries kalbėjau, rožančių, kad tik Dievas apsaugotų nuo visų bėdų...

Tada padėjo pats Petronis: vaistus suleisdavo. Tada gi nei elektros, nei dujų, švirkštus reikia virint ir jis taip gydė, švariai tvarkė, bet man dar vieną kartą reikėjo eit tais pačiais keliais, nes vaistų buvo permaža, žaizda pradėjo pūliuoti, juk per krūtinę buvo peršauta.

Ir taip vis kartojosi, o reikėjo, kad niekas nenujaustų... Paskui tai nežinau kaip buvom sekami ir kratas darė, tik Dievas saugojo. Kartą labai didelę kratą darė, visur su smeigais badė. Dabar mūsų miegamajam ir pečius yra prie jo, o ten būdavo Kraujelis. Kai truputį sustiprėjo, gulėdavo tenai lovoje. O jei kas užeitų, tai nėra nei kur dėtis, jokios slėptuvės. Tai kol sustiprėjo, iškasė tenai kaip bunkerį koki, kad galėtų kaip nors pasislėpt. Kai darė kratą, visur su smeigais badė: tvarte, klojime, gryčioj... Ten, kur buvo bunkeris, vienas rusas užsimojo jau best su tuo durtuvu – kitas sako jam rusiškai: „Va gi tu Dievą, tu gi Dievą šitą sudaužyt gali.“ Tas toje vietoje ir sulaikė smeigą, nedūrė ir viskas baigėsi laimingai. Tai va dėl šito paveikslo Šventos Trejybės, mat toks paveikslas kabojo ant sienos.

Ne nuolat Kraujelis pas mus būdavo: išeina ir vėl pareina, dar kolei Petronis nebuvo išėjęs užsiregistruot, anas buvo labai nusilpęs. Petronis buvo geras žmogus, tik nuo Kraujelio labai jau nušmeižtas, kad esąs išdavikas. Ne, jis nieko neišdavė. Gydė Kraujelį, labai stengėsi jam padėt, kaip tikras sanitaras, labai geras žmogus buvo, tai mes galim paliudyti. Čia va parašyta, kad jis išdavikas, galvojo, kad Petronis išduos.

Užeidavo vėliau ir Kraujelis vienas. Užeina, užlipa kur ant tvarto ar ant gryčios ir pabūdavo podažniai. Paprašydavo žiemą išskalbt baltinius. Va, paliko jis mano tėvams ir broliui ir man tokį raštą.

Tėvas klausdavo, ar sulauksim kada nors laisvės. Tai anas pasakydavo, kad labai greit; gal po dvidešimties ar trisdešimties metų. Jis žmonėms nesakė, kad tai bus va čia tuoj jau greit: jis matė, kad čia nieko gera tuoj nebus.

Mūsų vienkiemį Baltišiuos žmonės nupirko. Kaimynai ten buvo ne kokie, tai jų Kraujelis ir mes bijodavom. Gydėsi jis gal daugiau kaip pusę metų, pakol sustiprėjo ir vaikščiojo.

Petronis sugalvojo vieną kartą, kad reikia prisiregistruot, sako, tik mes du likę Lietuvoj. O sveikata ir jo buvo ne kokia. Kai šilta, jie vaikščiodavo kaip lengviau apsiavę arba visai basi.

Gal Kraujelis truputį jautėsi prieš tėtį lyg ir kaltas, mat tėtės brolių nušovė. Anas buvo seniūnu, jam buvo trys perspėjimai, paskutinį perspėjimą parašė raštu, kad daugiau perspėjimų nebus – kaip nori... Tai tas sakė, kad juos pirma iššaudys, negu mane jie nušaus. Tai ir nušovė prisiteikę momentą. Tėtė sakydavo, kad daugiausia viskas buvo dėl brolienės, mat jis buvo toks nuolaidus, kaip ir tėtė.

Anas tada išėjo iš namų pas Petronį, kai jau čia buvau. O mano vyras protingas buvo. Kad kitas, tai gal visokių priekaištų būtų prisakęs. Čia gi atvažiuodavo kratyti, ieškodavo, kai Kraujelis dar slapstėsi...

Tai va, sako, tu išeini darban, o mano buvo maži vaikai. Klausia, o šitas Kraujelis ateina? Taigi, sakau, pasiimkit. Ko jūs žiūrit? Kai ateina, tai ir pasiimkit. Tai va, dar mama

sakydavo, kad ta Petronienė, kaip pradėjo ant manęs varyt visaip, kokia aš ten pasileidus buvau... Kraujelis tenai turėjo ir žmonių ir vaikų, bet jis tokios neteisybės būtų tikrai neprileidęs. Kai jo nėra ir aš jau niekam nieko nesakau – neįrodysi. Bet jos aš nemėgstu už tą neteisybę. Tai va, už tai nukentėjau, sako, prie žmonių rėkauja, visiems šneka nesąmonės... Tai iš pradžių dar dar, o paskui, kai paleido kakarinę kaip mat... ir čia toks fermos vedėjas buvo, dabar jau miręs, o mes dirbom fermoje. Už nieką mes kryžių nešėm: kitus už darbą pagiria, kitiems viską užrašo, o mus tik apkrauna darbais. Tokie laikai buvo, nieko nepadarysi.

Tai kol gyvas buvo Kraujelis, čia lankydavos ir lankydavos. Kai žuvo, tada jau buvo ramu. Tik Petronienė paloja paloja vietoje šuns. Kai pagalvoji dabar, kad jau nors atsiprašytų, bet, matyt, jos jau tokia širdis.

Iš Valiuko Algio prisiminimų

Užrašė A. Šiukščius

1999 m. Marcelinos k., Molėtų r.

Kraujelis Marcelinoj pas mus buvo du kartus. Aš labai norėjau susitikti ir sužinot, kas jis yra. Visokių mačiau: *Kotą, Gintarą, Laimutį, Klajūną, Bijūną...* Visi užeidavo, bet aš negalvojau, kad Petronis bus išdavikas, jis tokį balsą ant visų turėjo.

Buvo vakaras labai vėjuotas, bet šiltas – rudens link. Motina karves melžia, atėjo Kraujelis tokiu ilgu ploščium. Kai ilgai nešiojasi, tie ploščiai sukietėja. Man tada pasidarė aišku. Žinojau, kad tai jis, bet aš jo nebuvau matęs. Jo tėvai jau buvo ištremti, o jo bobutė pas mus slapstėsi.

Pasikalbėjo jis su motina. Motina sako:

- Antaniuk, reikia ko nors užvalgyt, – bet jis pieno tik išgėrė, sako:
- Skubu pas Bražėną.

Jis buvo su vokišku automatu, bet buvo basas, atsiraitęs kelnes. išsiėmė popieriaus lapuką, pieštuką ir parašė mano tėvukui, kad perduotų siuntinį prie Radutės kitiems ir išėjo patenkintas.

Antrą kartą susitikom po metų. Atėjo vėl su tuo pačiu ploščium, buvo jau kitos nuotaikos ir vėl laukė Valentino. Tada tik nerašė laiškelių. Ir vėl buvo basas, sakė – labai išalkęs. Tada mes kalbėjom apie darbą. Aš labai mėgau remontuoti radijus ir jis susidomėjo, norėjo turėti kokių nors ryšio priemonių, bet aš nieko jam neprižadėjau. Tada jis pavalgė, išgėrė čerkutę. Tai buvo paskutinis mūsų susitikimas. Aš nežinojau netgi tikslo, ko jis buvo pas mus atėjęs.

Vieną vakarą pas mus į namus arkliu atvažiavo du vyrai. Man jie buvo nematyti. Motina sako, jog tai pusseserės sūnus su draugu. Jis gyveno netoli Pakalnių kaimo, jo pavardė buvo Šovinis.

Atvažiavo tėvas iš Vastapų, atsivežė anys vyno, pradėjo išgėrinėti ir anys užsimanė nuvažiuot pas mergaites. Sako, gal mes nakvosim čia, gal ir ne... Mane irgi įsisodino, kad kelią geriau parodyčiau.

Nuvažiavom, ten buvo dvi mergaitės, išgėrėm vyno, po to grįžom atgal, jie mane paleido, o patys nebeužėjo, nuvažiavo toliau. Man pasidarė įdomu, kas čia tas kitas. Pa-

sirodo, jog tai bankininkas bankrutavęs iš Kauno – slapstosi.

Po kiek laiko, parvažiavęs į namus, matau, kad čia tas pats kadras su motina dirba, padeda jai, motina jį labai gerbia. Kai vienas buvau, mes pradėjom bendraut. Pasišnekam, duoda pinigų, nueinu dvaran, nuperku vyšnių vyno, konservų. Supratau, jog jis pinigų turėjo, bet manęs nieko neklausinėdavo. Man buvo smalsu, kas jis per vienas. Radau jo užrašų knygutę ir pasą. Perskaičiau, pagal pasą – Balevičius Jonas.

Mes abu miegodavom ant šieno. Kai grįžau kitą savaitgalį, jis mane Algučiu vadino, paprašė palydėti Alunton, pasakė, kad daugiau pas mus nenakvos. Aš jį nuvežiau, pasėdėjom karčemoj belaukdami autobuso. Kažkaip pagalvojau, kad jis labai rizikavo, nes Aluntoje veikė saugumas.

Po kiek laiko parvažiuoju ir vėl jie pas mus. Nuvedžiau aš jį pas tokią Liudą, ten radom geriant. Buvo naktis. Jonas bonką atsinešė. Liuda žinojo, kad pas mus toks gyvena.

Po savaitės sužinojau, kad iš Liudos jį išsivedė KGB agentas. Pasirodo, ten Antano Kraujelio būta, kai mes tada atėjom. Jis pro kitas duris išėjo, nors ten jį galėjo sutvarkyt kaip reikiant, bet jis galvojo, jog jis mūsų žmogus, nes žinojo, kad jis pas mus būna. Jis turėjo pistoletą, buvo treniruotas.

Po kiek laiko parvažiuoju namo, sako, šią savaitę buvo svečių. Sako, buvo Jonas su Utenos karinio komisariato viliuku, apsilikęs karišku kiteliu su majoro antpečiais, atsiprašė, pasikalbėjo.

Po kiek laiko aš jį sutikau Vilniuje prie Cvirkos paminklo. Ten netoli yra valgykla. Tada Jonas buvo apsilikęs civiliškais drabužiais. Užėjom valgyklon, pavalgėm, išgėrėm bonką. Supratau, kad jo tikslas buvo surasti Kraujelį, nes jis žinojo, jog Kraujelis pas mus lankosi, o kad būtų nusiėpta tiesa, čia buvo įpintas Šovinis, kaip giminaitis.

IŠ BRONIAUS SKARDŽIAUS - BARONIUKO PRISIMINIMŲ

Užrašyta 1991–1992 m.

Gimiau 1928 m. rugsėjo 10 d. Virpuškių k., Debeikių vlsč., Utenos r. Krikšto metu klebonas man davė Bronislovo vardą ir metrikuose užrašė, kad gimiau Varkujų kaime. Čia gal buvo tėvelio noras, nes jis irgi buvo gimęs Varkujų kaime?

Kai šiek tiek pramokau vaikščioti, tėvai mane išvežė į Sliepsiškio k., čia praėjo visa mano saulėtoji vaikystė ir dalis jaunystės. Sliepsiškis – Svėdasų vlsč., Rokiškio apskrityje.

Lankiau Svėdasų Juozo Tumo Vaižganto vardo pradžios mokyklą, vėliau tėvas norėjo mane padaryti gimnazistu, bet iš to nieko neišėjo. Visai susivartę laikai sumaišė kortas ir likau tėvo ūkyje. Vėliau suviliojo miškas ir iki 1950 m. dirbau miškų pramonės ūkyje.

Mano akys regėjo, kaip tirpo išlakios Žaliamiškio ir Šimonių girių pušys. Iš kadaise gražaus miško liko kelmai, plynės užverstos pūvančių šakų krūvomis. Mes puikiai matėme, kaip atėjūnai mūsų pačių rankomis naikina mūsų turtą, mūsų grožį, mūsų pasididžiavimą.

Tokia trumpa mano biografija iki išvykimo į sovietinę kariuomenę.

Utenos r., Vilučių paštas, Šernupio kaimas

<...> Po mano kojomis išsirangiusi augmenija. Ramiai sau čiurlena mūsų numylėtinė upė Jara, turtinga žuvų, vėžių ir kitokių vandens gyvūnų. Už jos, kiek užmatai, pievos, pievelės, mažyčiai miškeliai, beržynėliai. Toliau tęsiasi ilgas kalnas, o ant to kalno mano mylimasis kaimas Sliepsiškiu vadinamas, su visais jo geraširdžiais, draugiškais, šilta ir šalta mačiusiais gyventojais.

Dar per Pirmąjį pasaulinį karą, susipjovus dviem pasaulio galybėms, ir mano kaimas buvo paleistas dūmais ir griuvėsiais. Vėliau, praūžus tam uraganui ir Lietuvai atkovojus laisvę, tie nuostabūs mano kaimo žmonės nusikratė svetimųjų jungą ir vėl atsistojo ant kojų...

Prisimenu tėvelio pasakojimą, kaip jie jauni tą žemę gynė nuo įsibrovėlių, patys būdami alkani, purvini, suplyšę, ėjo šiai žemei laisvės parnešti...

Dvidešimt laimės metų praėjo kaip sapnas, kol vieną dieną kaimas pajuto, kad artėja pavojus, kad reikia kažką daryti, kad tas pavojus be didesnių bėdų praeitų pro šalį, bet taip nieko ir nesugalvota.

Mano kaimą, kaip ir visą Lietuvą, užplūdo nematyta, keistai apsirengusi, labai įtarinai ir nepatikliai į viską žiūrinti kariuomenė. Alkani veidai ir nepasitikintys žvilgsniai liudijo, kad jie pas mus atėjo ne kaip draugai.

Negaliu paaiškinti, kodėl mes, turėdami savo gerai apmokytą, gerai ginkluotą kariuomenę, pakėlėm rankas ir atidavėm savo kraštą priešui malonei?

Susvyravo žemė po kojomis, žmonės savuose namuose liko nebesaugūs, prigrūsti ešelonai dundėjo į Rytus, į vergiją...

Vėl kilo karas, vėl susipjovė dvi galybės, svetimo turto nepasidalijusios ir nusirito į Rytus. „Dranch nach Osten! Fraulein fahren mit uns nach Moskau!“ – linksmai šaukė vokiečių kareiviai. O po kiek laiko tos abi galybės ritosi atgal, palikdamos paskui save išraustą žemę, kraujo klanus ir nuodėgulių krūvas.

* * *

Tėtis buvo dar jaunas, kai jį pagavo bolševikai, tais laikais (1918 m.) siautėję Lietuvoje, ir norėjo kartu su kitais tokiais pat padaryti juos raudonaisiais kareiviais, kurie kovojo prieš mūsų tėvynę už tai, kad Lietuva būtų prijungta prie Baltarusijos ir pavadinta bendru vardu Litbelo Respublika, o pralaimėjimo atveju – pasitraukti į Rusiją, bet tėtis nesutiko su tokia bolševikų politika ir ėmė galvoti kaip iš jų ištrūkus. Progai pasitaikius, su tokiu kitu bendraminčiu iš Rokiškio geležinkelio stoties, kur jie jau buvo nuvaryti ir kur buvo formuojamas ešelonas, nėrė į krūmus ir patraukė namų link.

Ilgai keliavo, nes viešai rodytis buvo pavojinga, šen bei ten zujo bolševikų raiteliai, nesunku buvo ir antrą kartą pakliūti, o už dezertyravimą jie pripažino tik vieną bausmę. Todėl eidavo tik naktimis, kol parsirado į namus, į Varkujų kaimą. Įlindo į klojimą ir, įsikasęs į šiaudus, užmigo.

Rytojaus dieną pabudo abu nuo triukšmo kieme. Čia jau šeimininkavo raudonieji, ieškojo bėglių, viskas iš trobos ištempta. Tėtis suprato, kad blogai, čia pasilikti negalima. Jie girdėjo, kad Vilniuje susikūrė Lietuvos kariuomenė, dar kažkiek namuose pabuvę, abu patraukė į Vilnių.

Dabar jau sunku atpasakoti kaip jie pasiekė Vilnių, bet vis dėlto, nežiūrint visų pavojų, jie pasiekė tikslą ir tapo Lietuvos kareiviais.

Sunku ir net labai sunku buvo su maistu, drabužiais ir ginklais. Vėliau, po kelių laimėtų mūšių su bolševikais, pradėjo juos remti kitos šalys. Pasakoja, atsiųsdavo lašinių, kad paltys buvusios dviejų metrų ilgumo. Kas ten per kiaulės amerikoniškos buvo?

Tėtis tarnavo artilerijos pulke. Buvo pakliuvęs į lenkų nelaisvę. Lenkai iš jų šaipėsi, sakė „pšiakrėv litvin, dabar iškratysit amerikoniškus lašinius“. Pabuvęs dvi savaites belaisviu, tėtis suprato, kad blogai, reikia iš čia nešti kudašių. Pasitaikius progai, pabėgo, grįžo pas savuosius. Kautynių metu buvo sužeistas ir dar, krisdamas nuo arklio, susilaužė ranką.

Minėjo kautynes prie Radviliškio ir Giedraičių, kada jie nustatė, kur yra lenkų štabas. Lenkai, pamatę atslenkant lietuvius, pradėjo rėkti: „Palaukit litvinai, nepulkit, dar mūsų ponas aficierius tebemiega!“ Daug ten tada kraujo nutekėjo ir savo, ir svetimo, todėl ir kaimas, jau vėliau susikūręs, pasivadino Kraujalaidžiais.

Nugriaudėjo mūšiai, kariai grįžo prie takaus gyvenimo. Dabar jau laisvoj nepriklausomoje tėvynėje. Greit po to tėvas įsigijo žemės Debeikių valsčiuje esančiame dvare. Pasakojo – to dvaro savininkai pabėgo į Lenkiją, kadangi jie kovojo prieš Lietuvą, tarnavo lenkų kariuomenėje, o jų žemė atiteko mūsų valdžiai ir buvo išdalyta savanoriams.

Tėvai sukūrė šeimą ir aš buvau pirmas jų vaikas. Gyvenimas gerėjo, žemė buvo gera, tėvams tai davė nemažą pelną. Kartą atvažiavo jo uošvis – mano senelis ir pasiūlė persikelti gyventi į jo namus, o šituos atiduoti jo sūnui – tėvo svainiui iš pusės, mat jo sūnus nespėja tos žemės apdirbti, neturi laiko, jam mat labai rūpi kiti darbai, kurie labiau prie širdies. Todėl atsirado skolų. Tai rodė prastą ūkininkavimo būdą.

Susitarė. Ten žemė nors ir prastesnė, bet jos daugiau ir trobesiai didesni ir geresni. Taip tėvai ir atsisveikino su savo draugu ir kaimynu Patumsiu, su kuriuo kartu pirkto separatorių grietinei skirti, agitavo apylinkių ūkininkus, kad neštų pieną, kad didintų savo pajamas keldami pieno ūkį, sėtų linus, už kuriuos tada taip pat buvo brangiai mokama. Atnešdavo ir veltui dalydavo knygeles, kuriose rašė, kaip geriau ūkininkauti, kaip greičiau išbristi iš to skurdo, į kurį mūsų kraštą įstūmė Rytų ir Vakarų avantiūristai.

Atsikėlus į naują vietą – nauji rūpesčiai. Reikia apžiūrėti vietą, kur reiks gyventi, vizitai pas naujus kaimynus, su kuriais reikės palaikyti gerus draugiškus santykius. Tėvelio buvo visada toks devizas: kaimynas brangesnis už giminę. Ar nelaimė kokia, į pagalbą pirmas visada ateis kaimynas. Visą gyvenimą to laikėsi ir niekada nenusivylė. Nors, kaip nėra namų be dūmų, taip ir tarpusavio santykiuose būna įvairiausių vingių ir apsiniaukusių dienų. Svarbiausia, jeigu atsitiko koks nors nesusipratimas, turėk drąsos atsiprašyti.

Tėvelis buvo mėgėjas visokių susibūrimus lankyti. O kai ateidavo Šaulių sąjungos šventė, tai be jo niekada neapsieidavo. Mūsų kaimo vietovė kalnuota, čia buvo labai patogų pravesti šaudymo varžybas. Šaudymui būdavo prinešama velėnų, kad būtų ant ko šautuvą pasidėti ir patogiau šaudyti, aikštė išklota gūniomis, kad šauliai savo gražių uniformų nesuteptų.

Paskui būdavo bendra šaulių ir civilių žmonių vakarienė. Ūkininko Jono Gogelio miškelyje netoli upės Jaros tilto buvo gražiai paruoštas stalas. To miškelio viduryje, nedidelėje pievutėje iškastas apskritas griovelis atsisėsti ir griovelyje kojoms nuleisti. Priešingoje pusėje padarytas toks lyg tai takelis valgiams ir gėrimams pasidėti. To stalo viduryje iš įvairių spalvų samanų išdėliotas gražus Vytis, šonuose rusena laužai.

Ėjo laikas, gyvenom... Kaip jau minėjau, kai sirgo mūsų mamytė, nelengva buvo, nes pas mus už viską reikia mokėti, bet mes nelabai tai jutom ir niekuo nuo kitų neišsiskyrėm.

Tokių verkšlentojų, kurie anuose laikuose matė tik juoda, kad tada buvo viskas tik bloga, buvo ne taip jau mažai ir, juodindami savo kraštą, savo tėvynę, jie tikėjosi visokių lengvatų iš okupantų. Visada prie bet kokios valdžios atsiranda nepatenkintų arba kvailių. Tokiems galima būtų pasiūlyti palyginti tuos mūsų laikus su Rusija. Bet atėjo ir pas mus blogi laikai. Pasaulinis „vandenynas“ sujudo, jo devintoji banga pasiekė ir mūsų kraštą. Atplėšė Klaipėdą, Vilnius seniai nebe mūsų, išdidžioji Lenkija pareikalavo, kad mes be jo nurimtume.

Bet štai, kyla karas. Lenkiją užpuola iš vienos pusės Vokietija, iš kitos – jos draugė Sovietų Sąjunga. Vilnius atitenka sovietams, o šie savo ruožtu atiduoda jį mums, už tai pareikalaudami laikyti savo kariuomenę mūsų teritorijoje. Prasideda priekabių ieškojimas ir, galų gale, ko norėjo, tą ir gavo: okupavo mūsų kraštą ir dar visam pasauliui apskelbė, kad mes laisva valia ir sveiku protu atidavėm savo nepriklausomybę jų malonėn. Atidavėm, kad išžudytų mūsų mokslininkus, inteligentiją, dvasininkiją, karininkus ir visus kitus mūsų Tėvynės patriotus. Atsirado lietuvių kalbos žodyne iki šiol negirdėti žodžiai: liaudis, liaudies priešai, buožės, kulokai, sabotazninkai, banditai, buržujai, buržuazinis nacionalistas ir t. t. Tuoj pat suorganizavo rinkimus ir, o stebukle, pasirodo, mes visi tik ir laukėm, kad kas nors iš mūsų atimtų tą nepriklausomybę, nes nubalsavom 99,9 % už tai. Nors ne visai čia sueina galai...

Kai Gedvilas (Mečislovas Gedvilas – 1940 m. vadinamosios bolševikų Liaudies vyriausybės vidaus reikalų ministras – R. K.) pasiguodė, kad labai mažai balsavusių – apie 16 %, Justas Paleckis patikslino: „Na, jeigu geriau paskaičiavus, tai būtų gal koks 18 %.“ Bet čia Kremliaus statytinis Dekanozovas (1940 m. birželio 15 d. atvyko į Vilnių, kaip ypatingas Maskvos įgaliotinis. 1953 12 24 Maskvoje sušaudytas kartu su Berija – R. K.) trenkė kumščiu į stalą ir iškart atsirado skaičius 99,9 %.

Bet čia ir vėl galai nesueina. Jeigu būtų ir taip, tai kodėl tiek daug Lietuvoje „liaudies priešų“, kurie kliudo „liaudžiai“ gyventi ir žengti į „šviesų“ stalinizmo rytojų? Kodėl juos reikėjo naikinti Rainiuose, Pravieniškėse, Panevėžyje, Klepočiuose, Juodupėje, gabenami buvo į tolimąją šiaurę prie Laptevų jūros, Igarką, Norilską, kad ten dauguma jų rastų sau kapus? Caras savo priešininkų ten nedrįso ištremti, sakydamas, kad ten ne tik žmogui, bet ir žvėrimis neįmanoma gyventi. Stalinistai-komunistai ne tik vaikų nepagailėjo. Visa laimė (jeigu taip būtų galima sakyti), prasidėjo karas, užsibaigė tie trėmimai, o tai „liaudies priešų“ būtų buvę kur kas daugiau.

Bet, jeigu vieniems geriau, tai kitiems šis karas atnešė didelių nelaimių ir man dabar sunku pasakyti, keli Svėdasų miestelio žydai išsigelbėjo nuo mirties...

Vieną rytą, tai buvo ketvirta karo diena – ketvirtadienis. Vyrai, per naktį lindėję miške, suėjo į mūsų namus apsidžiovinti ir dar kiek pasnausti. Kai ant vieškelio nuo Šimonių pusės pasigirdo motorų ūžesys, tėvas, kaip šeimininkas, anksčiau pabudęs, išėjo į kiemą pasižiūrėti, kas čia važiuoja. Po kiek laiko Svėdasuose pasigirdo šaudymas. Įbėgęs į gryčią, suriko: „Vyrai, kelkitės! Šauda! Gal jau vokiečiai?“ Tie, iš miegų pašokę, nesuprato: „Ar jau veža?“ Čia tėvas pasakė: „Niekas neveža ir jau nebeveš...“ Tuomet visi nusiramino, suprato, kad jau didysis pavojus praėjo.

Vėliau, kaip yra žinoma, iš nakties į miestelį įvažiavo nedidelė grupė vokiečių kareivių. Apsistojo už šventoriaus mūro tvoros, ėmė praustis, skustis. Čia nuo Šimonių, nieko nežinodami, atvažiavo raudonųjų trys „polutarkos“ (pusantratoniai sunkvežimiai) kareivių ir viena lengvoji – senoviškas limuzinas. Vienas vokietis, iššokęs ant gatvės, norėjo juos sulaikyti, suriko „Halt“, kad pasiduotų, bet jie iššokinėjo iš mašinų ir kas kur ėmė slėptis. Tada vokiečiai atidengė ugnį. Suplėškėjo tos visos „polutarkos“, visa Šimonių gatvė pavirto nuodėgulių krūva. Vėliau žmonės kalbėjo, kad „nenugalimuosius“ sutvarkė septyni vokiečių motociklistai ir tankelis sulig stalu didumo.

Tai tik prisiminimų nuotrupos iš Nepriklausomybės kovų, iš pirmosios sovietų okupacijos, vokiečių atėjimo...

* * *

<...> Per Bajorų kaimą atėjau į girininkijos kontorą. Čia nieko neradau, tik girininko paliktą raštelį, kad man reikės budėti perdien prie telefono.

Sėdžiu už stalo atsirėmęs sienos, o ji dreba nuo sprogimų. Netoli kontoros vieškelis, matau, važiuoja miško link dengtos mašinos, veža prisikabinę patrankėles ir minosvaidžius, dar pravažiavo keletas išmargintų šarvuočių. Vėliau buvo matyti grįžtančios tos pačios mašinos. Netrukus atsirado ir daugiau žmonių, kurie papasakojo, kad miške surado partizanų bunkerius ir, kad ten dabar vyksta kautynės, yra aukų iš abiejų pusių.

Atbudėjęs valandas, skubinausi namo. Namuose radau visus labai susirūpinusius. Tėvelis sėdi ant lovos, traukia suktinę po suktinės, visi kaip ne savi. Nejauku namuose,

sakau, eisiu padabosiu gyvulius, nunešiu kokį glėbį pašaro, nes kiti bijo eit į pamiškę. Ryte, kaip nuvedė, taip jie ten ir tebėra.

Nespėjau prieit prie gyvulių, kaip iš miško iššokę keletas rusų kareivių rusiškai suriko:

– Ko čia atėjai?! Gal žinios banditams perduoti?

Paiškinau, kad čia mano gyvuliai, atėjau jų perkelti į kitą vietą, kad paėstų. Visgi nuvarė mane į mišką, už krūmo pastebėjau keletą gulinčių kareivių, vieno galva aptvarstyta, kito šonas perrištas, kiti guli, nežinau, ar jie miega, ar negyvi.

Pagalvojau, dabar tai jau man galas, bet kurią akimirką jie gali mane nušauti. Pajutau, kaip mirties šaltukas per nugarą perėjo, kai iš užpakalio užėjo jų karininkas, bet tik iškeikė ir liepė eiti namo.

Apie 1946-ųjų rudenį ganiau miške karves. Pavakare parėjau namo, o karvės vėliau atėjo. Jos visada, kai tik pajunta, kad artėja vakaras, grįžta į namus, bet vienos nebuvo, mat ji buvo pirktą ir visada laikydavosi nuošaliau, o dabar kažkur nuklydo, reikia eit ieškoti.

Buvo dar nesutemę, bet diena apniukusi, krapnojo lietus. Pasiėmiau kirvuką, gal sakau ta proga rasiu kokį botkotį nusikirsiu ir išėjau. Į mišką einant, reikia pereit kalną. Prie pat jo papėdės iš kažkur pasipylė šūviai, virš galvos suzvimbė kulkos. Sustojau, baigėsi ir šaudymas. Aplink iš visų pusių nedideli krūmokšniai, nieko daugiau nematyti. Pastovėjau kiek ir vėl einu ir vėl pradėjo šaudyti. Pagalvojau, gal reiktų atsigulti ant žemės, bet kad visur šlapia ir čia staiga pajutau kaip kažkas nudegino kairiąją ausį. Atrodė galva pasidarė didelė ir sunki, bet tai truko tik akimirką ir, nieko nelaukdamas, kiek kijos įkabina, nėriau į kalną ir įkritau į ten dar nuo Pirmojo pasaulinio karo užsilikusius apkasus. Tada pamačiau iš tolo atbėgančius kažkokius žmones: vienas, kitas, trečias, vis pritupia ir iššauna. Supratau, jog tai skrebai. Su jais juokų nėra, nupils ir baigta ir nieks neįrodys, kad ne „banditas“. Juk jiems reikia pasirodyti savo šeimininkams, kad ne veltui po kaimus šliaužioja. Nušautą numes Svėdasuose prie Trečioko mūrelio, kuriame įsikūrusi jų būstinė (Vikonių kaimo ūkininkas Trečiokas buvo pasistatęs gražų dviejų aukštų namą Svėdasų miestelio centre).

Tupiu apkase persigandęs. Nutariau prisileist juos kaip arčiau ir tada šokau kaip zūkis tiesiai į mišką. Tiek jie mane ir tematė. Sustojau užsiglaudęs už storos pušies, laukiau ar nesivys į mišką, bet tik pasirodė galvos ir davėsi atgal.

Kiek palaukęs, grįžau į namus. Apie karvės ieškojimą tą dieną jau nebebuvo ir kalbos. Ji atsirado kitą dieną pas gyventoją toli nuo mūsų namų nuklydusi.

Tie sribai dar buvo užėję pas mus, rado vieną Juzytę, klausinėjo kas ten nubėgo, tikriausiai „banditas“, dar apstumdė ir išsinešdino.

Praėjo kažkiek tai laiko ir viskas lyg tai aprimo. Vėl pradėjau eit į darbą, o mes naiiviai galvojome, kad, galbūt, tas juodas debesis praėjo. Bet vis pasigirsdavo – tai šen, tai ten vieną kitą areštavo, kai ką padaužę paleido, kai kas dingo be žinios ir po šiai dienai namiškiai nežino kur...

Vieną vakarą, parėjęs iš darbo, radau namuose visus nuliūdusius. Teta Juzytė ir sesutė Genė, springdamos ašaromis, pasakojo, jog buvo atėję tie pabaisos „liaudies gynėjai“ su rusų enkavedistais, viską išvertė, iškratė, išplėšė grindis, lubas, ieškojo ginklų, proklamacijų ir išsivedė tėvelį.

Tą dieną tėvelis buvo nuvažiavęs į Galvydžių malūną. Sugrįžęs pasakojo:

– Kad primaliau tai primaliau, tik gal valgyti neteks... Grįžtant iš malūno namo, kelią pastoję sunkvežimiais su enkavedistais. Pakėlė kažką virš borto, lyg tai žmogus, lyg tai koks gyvūnas, visas kruvinas, į žmogų nelabai panašus. Parodė į mane ir paklausė ar tai šitas? Pastarasis kažką numykė, po to dar pratarė – lyg tai šitas... Matyt, vežiojo kokią sugautą gyvą partizaną ir šis, neišlaikęs kankinimų, išdavinėjo savo geradarius.

Rytojaus dieną, išėjęs į mišką, atsisėdau nuošalioje vietoje ir daviau valią jausmams. Prisiminimai bėgo, kaip ekrane. Atmenu, antrą skyrių lankiau, kai po sunkios ir ilgos ligos paliko mus mūsų mamytė. Nelengva buvo, sesutė dar visai kūdikis. Labai pravertė tada mums Juzytė – mūsų mamytės sesuo ir mano krikšto mama. Jos likimas susiklostė taip, kad savos šeimos nesukūrė ir savų vaikų neturėjo, tai visą savo širdį ir jėgas atidavė mums, kad nors kiek palengvintų našlaičių dalią ir kad mes užaugtume dorais ir sąžiningais žmonėmis.

Miškas gyveno savo gyvenimą ir jam nelabai suprantamos buvo žmonių aimanos. Po keleto dienų, parėjęs iš darbo, radau vėl nusiminusius savo artimuosius. Pasakė, jog buvo atėję skrebai ir kažkokie kiti sovietiniai pareigūnai, surašė visą mūsų turtą ir griežtai perspėjo, kad niekas nedingtų, nes mūsų, kaip „banditų“, šeimos turtas bus konfiskuotas.

Nepaklusom mes tiems išgamoms. Pasitarę, tuoj vieną meitėlį paskerdėm, valgyt tai reikia. Nusprendėm dar ir vieną arklį parduot, karvę, o kitą turtą išvežiojom po kiemus pas kaimynus ir laukėm kas bus toliau...

Apie 1949-ųjų metų pradžią šaukia mane su sesute į Kupiškį sauguman. Galvojam, eiti ar neiti... O kur dėtis? Nuo likimo nepabėgsi. Pasikinkėm arklį ir išvažiavom.

Kupiškio saugume mus perskyrė. Mane uždarė į tokį „boksą“. Atrodo, kad dar ne kalėjimas, bet stovi sargybinis su šautuvu. Po kiek laiko nuvedė pas tardytoją. Iškart klausimai: pavardė, vardas, tėvo vardas, pasakyk ką žinai apie „banditus“, su kuriais palaikai ryšį... Tardytojas, turintis kapitono laipsnį, tardant nemušė, tik labai keikėsi. Rusai visi – baisūs keikūnai, nors jis vis dėl to karininkas ir taip elgtis jam neturėtų leisti munduro garbė, bet bolševikai, matyt, kitaip garbę supranta. Su juo kartu buvo ir vertėjas pavarde Sasnauskas ar Sasnovskis. Tas tai, iš visko matyti, labai mėgėjas kumščius palaidyti prieš bejėgius tardomuosius. Vis kaišioja panosėn kumštį ir grasina: „Sakyk! Jei nesakysi, žinai kas tau bus...“

Tris paras tardė, maniau, kad nebepaleis ir važiuosiu paskui tėvelį. Kai vis gyniausi, kad nieko nežinau, akistaton atvedė tėvelį. Sublogęs, akys rodos žiūri ir nieko nemato, jautėsi jog jis palaužtas jų žiaurumo. Čia tardytojas jo klausia: „Kodėl tavo sūnus toks užsispyręs? Ar tu nori, kad ir su juo būtų pasielgta, kaip su visais banditais?“ Bet tėtis gynė mane, pasakė, kad aš nieko nežinau apie „banditus“, kad jis mane paslėpdavęs, kai jie naktį ateidavo.

Išeidamas tėvelis man pasakė:

– Sakyk, jeigu ką žinai, vis tiek viskas jau pražuvo, jie (partizanai – R. K.) patys save ir mus išdavė...

Manyje po tų žodžių kažkas nutrūko. Nejaugi iš tikrųjų taip? Nejaugi, nejaugi tai tiesa? Nejaugi partizanas gali tapti išdaviku? Nors ką gali žinoti... Kai tokie tardymo

metodai, ne kiekvienas gali išlaikyti. Kita vertus, gali būti ir šnipų, apsimetusių partizanais...

Tėtį išvedė, o tardytojas vėl mane ėmė kamantinėti: „Sakyk, sakyk!“ – vis kartojo, o vertėjas Sasnauskas kaip pylė į nosį, iškart nuo smūgio parkritau ant grindų, dar koja kelis kartus spyrė, kraujas išsitaškė ant parketo. Tardytojas įsakė Sasnauskui mane išvest apsiprausti. Kai apsiprausiau, atvedė vėl į tą patį kabinetą ir vėl ėmė tęsti tardymą. Trečią parą jau galva ėmė nebedirbt, jau norėjau pasakyt, jog kartais ateidavo partizanai, rinkdavo maistą, bet labai supykau už tą Sasnausko smūgį į nosį ir užsisklendžiau savyje, mane pyktis nugalėjo ir aš tylėjau.

Baigiantis trečiai parai, atidavė dokumentus ir paleido į namus. Pasakė: „Drožk, kol dar kojas pavelki...“ Aš dar paprašiau, gal leistų su tėveliu pasimatyti, bet tam tardytojas kategoriškai užprotestavo ir dar pabrėžė, jog dabar naktis, tardomiesiems reikalingas poilsis. Nieko sau paguoda. Jiems naktimis tardyti tai poilsis tardomiesiems nereikalingas, o kai man – tada jiems reikalingas poilsis. Labai gražiai jis mane „paguodė“: „Pasi-matysit... Jis gi ne amžinai ten bus. Sakykim, gaus 25, dar kokius penkerius tremties ir po to pasimatysit...“ Pagalvojau, kad turiu reikalą su bepročiu ir, nieko nesakęs, išėjau į naktį.

Kol parėjau namo, išaušo. Sesuo jau ruošėsi važiuoti į Kupiškį, manė, jog aš suimtas ir dabar jau reikės vežioti maistą dviem, ją irgi paleido tą pačią dieną.

Atėjus pavasariui, sužinojome, kad Kupiškyje tėvelio nebėra, išvežtas į Panevėžio kalėjimą. Nuvažiavome ten ir sužinojome, kad jau išvežtas į Vilnių. Nuvažiuojame į Vilnių ir per didelius vargus tėvelį randame Lukiškių kalėjime. Perdavėm maisto ir po to jau, kaip į vandenį, jį išvežė į rytus.

O namuose kitos bėdos: gąsdinimai, grasinimai... Kiekvienas apsisnarglėjęs skrebas tave gali, kiek tinkamas, užgaulioti.

Atėjo 1950 m. gegužės mėnuo – gražiausias pavasario mėnuo. Gaunu šaukimą į sovietinę armiją. Skrebai ir jų pakalikai namuose lankėsi beveik kasdien ir vis su pagrasinimais: jeigu eisi į mišką, o ne į kariuomenę, nupilsim kaip šunį. Vakaraus šmirinėja pašaliais, žvilgčioja pro langus, seka, ką aš veikiu.

Į kariuomenęėjau gal labiau dėl to, kad likusioji šeima nenukentėtų. Kai dabar pagalvoju: koks naivumas buvo tikėtis malonės iš komunistų. Į mišką eiti nebegalvojau, nes ten dabar jau nebėra kas veikia.

Tų pačių metų gegužės 20-tą dieną atsisveikinau su savo brangiausiom – teta Juzyte ir seserim Genute, atsisveikinau su savo nameliais, su draugais, su ką tik pražydusia pirmąja meile, kurios iki šiol vis dar negaliu pamiršti, atsisveikinau su tėviškės kalneliais ir pievomis, Jaros pakrantėm ir iškeliavau į tamsų nežinios kelią...

Suvažiavom į Kupiškį, susodino į traukinį ir pajudėjom Vilniaus link. Ir ko tik nebuvo toje ilgoje kelionėje. Skambėjo liūdnos dainos, susirūpinę jaunų bernelių veidai, matėsi ir apgirtusių. Nuvažiavus į Vilnių, suvarė į tokias patalpas, chlorkalkių pripilta, slogus kvapas, nešvara, grubiai sukalti mediniai keturių aukštų narai, ant jų sugulę vyreliai, kaip malkos, laukia savo eilės. Aplink vaikštinėja karininkai rusai, pasipūtę, didelius viršinin-kus vaizduojantys. Mes juos tuoj pat praminėm kupčiais, mat jie buvo atsiųsti iš įvairių „plačiosios tėvynės“ vietų pasipildyti savo dalinius lietuviškų laukų berneliais.

Nuvarė į pirtį, drabužius pridavė dezinfekcijai, o paskui žiūrėm, kieno buvo geresni, nebėra, nušvilpė, kitų apdegino ir tie greit suplyšo. Nuo čia ir pasidėjo mūsų universitetai, o mes dar nežinojom, kad nereikia žiopsoti.

Trečią parą sudarė ir mūsų grupė. Šaukia po vieną į kabinetą. Įeinu, sėdi karininkas, klausia pavardės, iš kur, suranda mano bylą, pavarto, matyti kad aš ne tas, kurio jam reikia, sako, gali būti laisvas. Išeinu.

Vėliau patekau į kitą būrį. Nuvarė į geležinkelio stotį, sukišo į gyvulinius vagonus, kurie buvo paruošti žmonėms vežioti. Trijų aukštų narai, čia ir sargybinis kiekvienam vagone. Nors tie sargybiniai ir turėjo šautuvus, bet jie buvo tik dėl vaizdo. Pavyzdžiui, mūsų vagone sargybinis savo šautuvą buvo susivyniojęs į kažkokį ryzą ir pasidėjęs šalia savęs ant narų.

18-ą val. pajudėjome iš Vilniaus. Atrodo, kad labai sunkiai traukiamas mūsų ešelonas. Kelio vingyje iškišu galvą per langelį ir žiūriu: Dievulėliau tu mano brangus, ilgybė traukinio... Priekyje traukia du garvežiai, o iš galo dar vienas stumia. Kiek mūsų jaunimo išveža?! Betgi čia jau nebe pirmas ešelonas. Vienas buvo vasario mėnesį, kitas kovo ir dar vienas buvo po mūsų – birželį. Mano draugas, paimtas kovo mėnesį, tarnauja Liepojoj, o kitas į Tolimuosius Rytus nudundėjo.

Naktį traukinys sustojo, visi iššokom „savais reikalais“, vėliau sužinojom, kad kelio-liką į vagonus nebegrižo – pabėgo.

Anksti ryte buvome jau Minske, kur gavome karšto viralo. Reikia pasakyti, kad per visą kelionę iki pat galo maitino neblogai: geros porcijos sviesto, dešrų, amerikoniškų konservų ir dar kartą per parą pritaikydavo pamaitinti karštu maistu.

Niekas gerai nežinojo, kur mus veža, bet viena tikrai žinojome, kad į rytus. Saulė rytais tekėjo tai rytuose, tai pietuose, tai šiaurėje. Tai priklausė nuo to kokia kryptimi juda mūsų ešelonas.

Matydavome būrelius kareivių, labai jau ne kaip atrodančių. Argi ir mes tokie būsimė? Vietomis mus palydėdavo didžiulės ožkų kaimenės, kurios ganėsi netoli geležinkelio. Žmonės, kažkaip sužinoję, kad pro čia bus vežami naujokai iš Lietuvos, lūkuriuodavo stotelėse. Girdėjosi prašymai: salo, salo (lašinių, lašinių). Mes kiekvienas savo dėžutėse turėjome lašinių ir kitokio maisto įsidėję iš namų, bet kelionėje šis maistas, aklinai uždarytas, paduso, lyg tai su kvapeliu pasidarė ir mes jį noriai atiduodavom. Kai kas iš to net pramogų pasidarydavo. Atsinešė kartą vienas naujokas lašinių nemažą šmotą prie langelio ir užsimojo juo. Kaip duos tuo šmotu seniokui ir pataikė tiesiai į veidą. Tie lašiniai atšokę nukrito ant žemės, susivoliojo tarp šlako ir tepalų, bet tas žmogelis greit pagriebė tuos lašinius, kad kas neaplenktų, įsikišo į užantį ir dar, atsisukęs švytinčiu veidu, padėkojo tam nematomam geradariui: „Spasibo sinoček!“ (ačiū, sūneli).

Iš viso to galima buvo spręsti, kad tų gyventojų prasti reikalai su maistu. Ir ne tik su maistu, bet ir apranga. Gyveno žeminėse, visur daugiausia moterys ir vaikai ir tie vyrai, kurie karo metu buvo netinkami patrankoms maitinti.

Ką padarysi, Rusija toks kraštas, nuo amžių turbūt žmonės neišbrenda iš skurdo... Buvo caras, vėliau po revoliucijos – „piatiletkos“ ir vis ant to žmogelio galvos. O čia – baisus karas, tik penki metai kaip baigėsi.

Pravažiuom Maskvą. Priemiesčiai apgriauti. Tai praėjusio karo padariniai. Toliau jau

karo pėdsakų nematyti, bet vėl neaišku buvo. Kodėl tiek daug gražių namų apleista? Apgriu-
vę kadaise buvę gražios cerkvės, dvarų rūmai ir šiaip daug apgriuvusių senovinių statinių.

Nesuprato tada mūsų jaunos smegenys, kas dėl to kaltas. Tik mes savo tėvynėje to-
kių dalykų nelabai regėjome. Buvo ir pas mus karas, buvo ir sugriovimų, bet kad šitaip
apsileisti...

Na ir po ilgios kelionės atsidūrėme Kazanės mieste – Totorijos sostinėje. Čia vėl suva-
rė į kazematus, vėl sugulėme ant keliaaukščių narų ir vėl „kupčiai“ pradėjo rūšiuoti. Aš
patekau į artileristo karininko grupę. Gal tarnausiu artilerijoje, – pagalvojau.

Po to mus nuvarė į Volgos upės prieplauką, sukišo į garlaivį ir keletą dienų plukdė
ta upe.

Pirmą kartą gyvenime atsidūriau tokioje transporto priemonėje. Dairausi į Volgos
krantus, kai kur krantai apaugę miškais ir kitokia augmenija, vietomis lėkšti, o vietomis
statūs ir aukšti, kaip siena. Iš ko jie sudaryti, kad amžius stovi ir negriūna? Plati ta Volga,
ypač tose vietose, kur įteka kokia nors kita upė. Čia tai kaip jūra atrodo.

Kaip ir vagonuose, taip ir čia vartomės ant nuogų plačių suolų. Plaukė daug ir civi-
lių žmonių – moterų, merginų. Ne vienas iš mūsų paprastas kaimo bernelis naujokėlis
užmezgė pažintis su tomis tolimos ir mažai pažįstamos šalies merginomis. Tos rusaitės
labai jau skyrėsi nuo mūsų geltonkasių, paliktų rymoti ir laukti prie rūtų darželių...

Jos greit perprato, kad mes joms esame tiesiog atradimas. Kai kurios iš jų specialiai
važinėja po Rusiją ieškodamos meilės nuotykių ir, žinoma, bėdų. Gal iš dalies jas ir ga-
lima pateisinti. Praūžė baisus karas, nušlavęs to krašto vyrus.

– O tu ko snaudi į kepurę? – nutraukė mano mintis vienas mūsų šalis.

Ko snaudžiu? Man atrodo, kad nelabai gražu lakstyti paskui svetimus sijonus, pa-
miršti pirmąją meilę, likusią ten toli už girių, upių mėlynų, ir nuo kurios dar jautėsi ir
dabar pirmas, kad ir nelabai vykęs atsisveikinimo bučiny. Ir kad apie tai daugiau negal-
vočiau, apžiūrėčiau garlaivį. Keliauju juo pirmą kartą ir kurio, deja, visiškai nepažįstu.

Tai gana didelis statinys, prilygstantis didžiuliui namui. Nors caro laikų konstruk-
cijos, bet dar neblogai atrodantis, matyt, daug kartų remontuotas. Iš abiejų jo šonų puk-
šėjo du didžiuliai ratai-sparnai, kurie varė visą garlaivį. Viduryje žemai buvo matyti
motoras. Jo stambios alkūnės-švaistikliai, nežiūrint jų solidaus svorio, lengvai judėjo
pirmyn atgal. Į tą skyrių užėiti buvo griežtai draudžiama.

Kiek to garlaivio, panerto į vandenį, sunku pasakyti, bet viršuje gal kokie du aukštai,
neskaitant denio, ant kurio būreliais susėdę keliautojai. Kaip supratau iš jų kalbų, be-
ieškantys geresnio gyvenimo, ilgesnio rublio arba šiaip sau iš pripratimo vienoje vietoje
negalintys tvirti.

Po keleto dienų tokios kelionės pagaliau prisišvartavom Saratovo miesto prieplauko-
je. Čia mus išlaipino, surikiavo ir mes pajudėjom dar per tebemiegantį miestą. Atvarė
į geležinkelio stotį, susodino į traukinį, dabar jau keleivinį. Visur tik sėdimos vietos ir,
sprendžiant iš to, atrodo, kad važiuosime nebeilgai.

Pagaliau atvažiavome. Įsakymas išlipti, rikiuotis ir pranešė, kad dar kažkiek reiks
paėjėti pėsčiomis ir bus kelionės pabaiga.

Kiek paėjus, pamatėm palapinių miestą. Kur tik užmatai, visur pilna kariuomenės ir
kariškos technikos. Rai Tatiščevo kaimas.

Kelionė užtruko iki birželio 8-tos dienos. Gal ir todėl, kad traukiniai labai dažnai ir ilgai prastovėdavo. Susitikome ir lietuvių, čia atvežtų anksčiau. Visi įdege, kaip negrai, visų ausys, nosys apsilupę – netinkamas klimatas, labai sausas, nes toli jūra.

Nuvedė į pirtį, nusiprausėm po kelionės, perrengė kareiviškais drabužiais ir nebežinom kieno gi mes dabar kareiviai: Lietuvos ar ...?

Kol viską susitvarkėm, atėjo ir vidurnaktis. Parvedė, išdalijo po palapines ir užmigom kietu miegu. Nuo lentinių gultų kelionėje, čia atrodė kaip ant pūkų, nors kareiviškas patalas niekada nebuvo minkštas. Nepamatėm kaip praėjo likusioji nakties dalis ir signalas kelt. Atrodo, tik sudėjom bluostus... Mes dar ne visai supratom, kad šis signalas galioja ir mums. Įėjęs į palapinę, budintis karininkas paaiškino, be ceremonijų, nutraukdamas nuo mūsų atklodes.

– Greičiau! Greičiau! Ar norite be eilės prie darbų?

Atsikėlėme, bet žiūrime, jog iš mūsų palapinės du kareivėliai liko tik su apatiniais: nei kelnų, nei „gimnastiorkos“ (palaidinė), nei milinės – nušvilpė.

Surikiavo mus ir išvarė rytinei mankštai. Paskui praustis, patalai taisyt ir rikiuotis rytinei apžiūrai. Įėjęs į palapinę, karininkas apžiūrėjo ir išpeikė visų mūsų tvarką. Pasirodo, kad mes nemokam pakloti patalų. Mat kariuomenėje lovos paklojimas – gana keblus dalykas, bet karininkas pirmą kartą buvo atlaidus.

– Na, nieko baisaus. Aš jus per porą dienų padarysiu tikrais kareiviais.

Paskui nuvedė į valgyklą pusryčiaut. Čia jau nebematyt nei dešrų, nei sviesto, nei amerikoniškų konservų, kuriuos gaudavome kelionėje. Susodino po dešimt už stalo, atnešė katiliuką miežinės košės, pastatė vidury stalo, visi gavom po aliuminę lėkštelę, išdalijo tą košę į dešimtį porcijų; išėjo visiems po samtelį. Atnešė duonos normą, supjaustė į dešimtį dalių, padalijo visiems po vieną riekelę – valgykit, prašom. O kaip valgyti?

Mes gi nepratę valgyti košę su duona. Kad būtų pieno, bet, pasirodo, pienas mums pagal statutą nepriklauso. Dar atnešė cukraus gabalinio. Sutrupino, išdalijo į dešimtį porcijų – bus su arbata. Su arbata būtų gerai kokia bandelė, bet ne tik bandelės, bet ir duonos nebe pas visus beliko, suvalgėm su koše. Mažai, labai mažai...

Sėdim visi, kažko laukdami ir... Komanda:

– Stot! Išeik! Rikiuotis!

Einam pro stalus, žiūrim kur valgė seni kareiviai. Kai kur likę duonos gabalėlių, mes iškart tą duoną priglaudžiam į savo kišenes. Tada mums įsikalė mintis, jog seniems kareiviams daugiau duoda, todėl jie ir nesuvalgo, bet, pasirodo, klydom; normos visiems buvo vienodos, tik mūsų pilvai nebuvo įpratę tenkintis tokiu menku daviniu.

Nuvedė mus į nedidelę aikštelę, susodino ant žemės ir pradėjo kalti į mūsų dar nesusitupėjusias galvas kareivišką išmintį. Pasirodo, kad mes nemokame nei vaikščioti, nei pasisveikinti su vyresniaisiais pagal laipsnį, mes nežinome kas tai yra per sovietinė armija, kurios „šlovingose“ eilėse dabar esame.

Sveikintis ir vaikščioti per porą savaitių mus išmokė, visą kitą vėl per kiek tai laiko šiaip taip sukišo į mūsų smegenis. O dabar kitas ypač svarbus klausimas: mums būtinai reikėjo žinoti viską viską apie „mūsų didįjį draugą Staliną“.

Ilgai mums aiškino, kad „draugas Stalinas“ yra viso pasaulio proletariato vadas ir mokytojas ir net gimdytojas. Kiek mums tai kalė į galvas, mes vis tiek visko suprast ne-

galėjome. Pavyzdžiui, kaip jis gali būti gimdytojas, būdamas vyriškosios giminės? O gal pas jį yra kokia paslaptina ir mums nesuprantama jo veiklos sritis? Nes kitoje pamokoje, kurios tema buvo apie didįjį tėvynės karą 1941–1945 m., apie tuos dešimt „staliniškų smūgių“ į priešų armijos stuburą, pagal tai išeitų, kad vokiečiams taip riesta buvo po tų „smūgių“, kurie buvo išdėstyti taip gudriai, kad pirmas smūgis buvo suduotas kažkur šiaurės fronte ir vokiečiai nustumti labai toli, kitas – pietuose, trečias... Reiktų suprasti, kad, vokiečiams dar neatsigavus, buvo suduotas „antras smūgis“ visai kitoje vietoje ir t. t. Paskui buvo suduoti trys „baisūs smūgiai“, nuo kurių vokiečiai jau nebeatsigavo.

Nors ilgai apie tai buvo aiškinama, bet mes taip ir nesupratom, kodėl taip? Jeigu tie „smūgiai“ buvo tokie galingi, kodėl tada karas užsitęsė kelerius metus ir buvo užimta tokia didelė sovietų valdomos teritorijos dalis?

Kita pamoka buvo apie sovietinę armiją. Lektorius aiškino, kad Raudonoji armija neša viso pasaulio tautoms laisvę, kad ji yra taikos armija, kad ji nenori pavergti kitų valstybių ir čia būtinais reikia pridurti, kad kapitalistinė armija, kur tik įkelia koją, ten liejasi kraujas, vergija, badas... Kapitalistinė armija yra vergijų nešanti armija, jos vadai dieną naktį taip ir tyko kaip pavergti mūsų „laisvę mylinčią“ šalį.

Taip beplaukiant mūsų smegenis, praėjo pusė mėnesio. Tada mums pranešė, jog karantinas baigtas ir mes būsime išskirstyti po dalinius. Aš ir dar keli lietuviai patekome į tankistų būrį.

Būsi radistas – pasakė karininkas (mat aš neblogai mokėjau rusų kalbą). Prasidėjo karo mokslai. Pavežiojo tanku. Nelabai patiko tokia transporto priemonė. Viduje niūru, nepatogu, aplink metalas. Teko matyti pamušto vokiečių tanko vidų. Koks didelis skirtumas: vidus padengtas minkšta nedegia medžiaga, išdažyta akiai malonia spalva ir, sakyčiau, jų tankistas galėjo važinėti be tų „šliomų“ (tokios kepurės apsiūtos minkštomis juostomis, panašiomis į dešras).

Po poros mėnesių gaunu pranešimą, jog man reikia nuvykti į geležinkelio stotį ir prisistatyti komendantui. Čia radau ir daugiau kareivių, jaunų, tokių kaip aš ir vyresnių iš įvairių dalinių. Ką dar čia sugalvojo? Niekas nežino. Po kiek laiko komanda: „Į vagonus!“ – ir netrumpas ešelonas pajudėjo. Kur? Paslaptis. Reikia pasakyti, kad sovietinėje armijoje paslaptys kiekviename žingsnyje. Neturi teisės niekam sakyti, kada kareiviai keliai, kada valgo pusrytį, koku laiku vyksta užsiėmimai... Pasinaudojimas pirties ir tualetu paslaugomis irgi įeina į kariškų paslapčių sąrašą.

Taigi, važiuojame. Virš prekinų vagonų išlindę sargybos bokšteliai, kuriuose užėmę vietas senesni ir labiau patyrę kareiviai. Mums gi jaunesniems teko aptarnaujančio personalo pareigos.

Traukinys pukši vis tolyn ir tolyn į rytus. Pravažiuojam Baikalo ežerą. Tolumoje ant kalno keteros matyti uoloje iškaltas Stalino atvaizdas...

Pagaliau atsidūrėme netoli Korėjos sienos. Tas ešelonas liko ir mes grįžome atgal. Ką mes ten nuvežėme, sunku pasakyti, tik vėliau šiek tiek paaiškėjo, kad tai buvo ginklai – „broliška“ nesavanaudiška parama. Iškilus karui, šie ginklai buvo naudojami tarpusavio ginčams išspręsti. Tai buvo įdomi kelionė, per visą sovietiją išilgai.

Pravažiuojant buvo matyti ganantis pulkai avių su nepaprastai storomis uodegomis. Traukinys vietomis praeina, kaip pagal kokią sieną: iš vieno šono matyti tik kalnas ir

daugiau nieko, iš kitos – didžiausias slėnis. Kiek turėjo vergai darbo tokį geležinkelį nutiesti ir kiek čia žuvo jų, kas begali suskaičiuoti...

Grįžus iš tos komandiruotės atgal, po kurio laiko man buvo pranešta, kad aš pervedamas į artilerijos dalinį irgi radisto pareigoms ir turiu tuoj pat persikelti į ten. Artilerijos pulkas stovėjo čia pat ir aš nedelsiant prisistačiau savo naujiems viršininkams.

Čia vėl mokiausi visokių karo gudrybių: kaip sudarytas radijo siųstuvas, kaip su juo dirbti. Mokytiis reikėjo ne juokais, nes čia viskas ne taip paprasta, o radistai turėjo dar ir šiokių tokių privilegijų, nesinorėjo iš geresnio ir patogesnio gyvenimo pereiti į blogesnį.

Laikas bėgo, apsipratau ir maisto lyg tai pradėjo užtekti, buvo galima kentėti ir su kitais kareiviais sutariau.

Šitam mūsų artilerijos pulke buvo tikras internacionalas. Kokių tik tautybių kareivių čia nebuvo: pabaltiečiai, ukrainiečiai, baltarusiai, rusai, kaukaziečiai. Dar buvo daug tokių, kurie buvo jau uostę parako – kariavę. Tai buvo daugiausia seržantai, viršilos, vienas kitas eilinis ir karininkai.

Kai jugoslavų Tito valdžia susipyko su Stalino valdžia, jiems kelio atgal į tėvynę nebeliko. Mano būrio vadas irgi buvo jugoslavas, vyr. leitenantas Zečevičius. Tai vyrai mandagūs, pasitempę, balsingi, draugiški su kareiviais, ypač su lietuviais.

Vakarais, laisvu nuo tarnybos laiku, mes, lietuviai, susirinkdavom bendro pokalbio. Tėvynės ilgesys kankino kiekvieną. Skaitydavom vienas kitam gautus laiškus, aptarinėjom praeitį, būdavo girdėti ir tokių kalbų, už kurias galima buvo lengvai pakliūti už metalinių grotų. Kontržvalgyba dirbo be priekaištų ir daug nereikėjo, už mažiausią ne taip ištartą žodelį, galėjai dingti...

Dar tik atvažiavus ir pradėjus karišką gyvenimą, dingo du kareiviai lietuviai biržiečiai – pabėgo iš „šlovingosios“, sukėlė ant kojų visą pulką.

Kaip tai atsitiko? Nuvedė mus vakare į kiną. Tada aš dar pagalvojau: eisiu geriau į palapinę, pasnausiu, o paskui, baigiantis kinui, ateisiu ir po kino visi grįšime kartu. Bet atsitiko taip, kad pramigau. Visi jau sugrįžo ir atsigulė nusirengę miegoti, tik aš, kaip užvirtau ant patalo nenusirengęs, taip ir miegu. Tik jaučiu – kažkas mane budina. Pramerkiu akis, švytuoja su prožektoriumi ir klausia, kodėl miegu su drabužiais. Iš miegų aš nelabai ir supratau, ko jie iš manęs nori. Nusivedė į štabo palapinę, išklausinėjo ir aš viską pasakiau kaip buvo. Liepė eit miegot ir dar perspėjo, kad daugiau nekrėsčiau jokių šposų. Parėjęs nusirengiau ir atsiguliau.

Rytojaus dieną pasklido kalbos, kad pabėgo du lietuviai. Tai štai kodėl mane tampė, galvojo, jog ir aš norėjau su jais kartu bėgti, tik pramigau.

Po poros savaičių bėglius sugavo. Buvo nukeliavę apie šimtą kilometrų. Atvarė juos į valgyklą, pulko vado pavaduotojas politiniams reikalams, tiksliau – politrukas, pasakė graudulingą ir grėsmingą kalbą. Jis nežinąs tokių, kurie iš šito pulko, kaip ir iš visos sovietinės armijos, būtų kada nors bėgę. Vyko kova ir tada taip sunku buvo, bet nieks nebandė bėgti...

Aš tada ir pagalvojau: koks melagis vis dėlto tas politrukas. Karo metu oi kiek buvo dezertyrų, valkataujančių, plėšikaujančių rusų kareivių Lietuvos kaimuose. Kartą buvo užėję ir pas mus keletas apdriskusių rusų dezertyrų. Namuose tada buvome tik aš ir sesuo. Jie grasino mus išvaryti kažkur „prie darbų“, bet, jeigu duotume samagono, tai ne-

liestų. Nepavykus šitam triukui, pasigrobė čia pat buvusią odą batams, grasindami ginklais, išsinešdino. O dabar graudino mus toliau politrukas. Ko gi trūksta? Tik, manau, nesuprato šis senyvas žmogus, ar nenorėjo suprasti, kad mums kaip tik daug ko trūksta čia atvežtiems. Esame toli nuo savo tėvynės, tarnaujam svetimoje kariuomenėje ir, kilus karui, nežinia už ką turėtumėm galvas guldyti ar lieti savo kraują. Gal už tai, kad mūsų krašte žudomi jauni žmonės? Gal už tai, kad ešelonai užkaltais vagonais bildėjo į vergiją? Gal už tai, kad mūsų tėvai ir broliai kankinasi sovietiniuose Rusijos lageriuose apšaukti liaudies priešais, „tėvynės“ išdavikais, o gal ir už tai, kad daugelis bėgo nuo to raudonųjų teroro į Vakarus ir taip pat buvo vadinami išdavikais ir fašistais?

Po politinės pamokos vis dar primygtinai mums aiškino, kad pamirštume savo naciją, kad būtume atsidavę Sovietų Sąjungos patriotai ir jos gynėjai. Mus baugina ta tolybė, mes čia vieniši klajūnai svetimame krašte ir svetimųjų globoje. Kiekvienos čia esančios tautos kareiviai laisvu laiku buriasi su savaisiais, kalba sava kalba, nors tai ir buvo ignorojama iš rusų karininkų pusės.

Po kiek laiko sužinojome, kad bėgliai buvo nuteisti po keletą metų ir išvežti į priverčiamųjų darbų Rusijos lagerius. Gailėjom jų labai, bet garsiai tai pasakyti negalėjome.

Niekada nepamiršiu to, kada po priesaikos pirmą kartą stojau į sargybą ir taip jau išpuolė, kad mane paskyrė prie pulko vėliavos. Ryte, kai tik paleidžia radijo garsiakalbį, po žinių pasigirdo lietuviška daina „Šėriau šėriau sau žirgelį rytą vakarėlį...“

Ar kas gali suprasti, kas dėjosi mano sieloje? Norėjosi bėgti ir šaukti: „Žiūrėkite, aš juk esu Lietuvoje! Skamba lietuviška daina!“ Bet niūri tikrovė vėl pastatė į savo vietą.

Kaip jau yra, taip ir bus ir nieko nepakeisi tu mažas žmoguti, mažas sraigtelis... Aplink, kur tik užmatai, vien palapinės ir, jeigu palapinėje miega po dešimt kareivių, kiek jų gali būti iš viso? Rusiškos komandos, įsakymai „bėgte marš“, „platesniu žingsniu“, „nesidairyti į šalis“, „kas per šuniškos kalbos“, „ar norite be eilės“, „mes išrausim iš jūsų tą praeities raugą“...

Toliau matyti lygumos, kai kur kloniai, nedideli kalneliai ir giloki gamtos išrausti grioviai-rėvos, kur ne kur apaugę ne ką už žmogų aukštesniais ažuolynais ir karklais. Kitokių medžių arti nematyti. Klioniu vinguriavo neplati upė, Idolga vadinama. Už jos to paties pavadinimo kaimas, nemažas, tik jau labai nekaip atrodantis. Trobesių sienos iš medžių ar akmenų, ne visi turi stogus, kai kurių tik šiaudų kupetos viršuje. Dauguma gyvena žeminėse. Mačiau vienoje vietoje toks status kalnelis. Išrausia urvą, kaip urvinė kregždė, iš lauko kuo nors užtaiso, padaro duris, langą, štai tau ir namas. Nei stogo reikia, nei sienų. Antra vertus, ką gi darys žmonės? Baisus karas viską surijo, nors to visko irgi buvo labai nedaug. Sovietinė valdžia su žmonėmis niekada „nesiceremonijo“: atiduok, kas tau priklauso, o kas nepriklauso, pats supranti... Žmonės viską atiduodavo valdžiai, o tau, kad nemirtum badu, eik į laukus, prisirink, jeigu rasi, varpų... Bolševikai sakydavo – dabar karas, reikia viską atiduoti frontui, kariuomenei, kad greičiau sumuštų priešą. Bet ir iš surinktų varpų reikia dar dalį atiduoti. Jeigu šeima didelė, motina ir keletas vaikų, tai ir varpų pas juos didesnis maišelis, o jeigu esi viena moteriškė su mažu vaikučiu ar paliegusiais tėvais, ką tu prisirinksi – prasideda pavydas. Ko gi jai va toks maišas, o kaip man gyventi? Valdžia tada tuoj daro tvarką: pereina per trobeles ir pas ką daugiau randa, atima ir vėl dėl tos pačios „greitesnės“ pergalės.

Atrodo, armija turėtų būti soti, kai taip ja rūpinamasi, bet kur tau... Ir juos alkis kamuoja ir ten visko trūksta. Tik kai puolimo metu išguldo pusę bataliono, tada likę gyvi košės socialiai prisikerta.

Žemė čia labai gera, viskas auga; javai, kaip mūras, stori, kaip koks miškas. Nei jiems vėjai baisūs, nei lietūs priplaka. O kad taip mums tokios žemės! Neturėtumėm kur dėti grūdų, o jiems trūksta duonos. Ir kaipgi netruks, jeigu negerbia, kas užaugo. Pjauna kombainais, grūdų prikulia tiek, kad nespėja jų išvežti. Tai palygina ražieną ir supila ant žemės, kaip pas mus bulves. Ilgiausi kapčiai supilami. Nuo lietaus dengia brezentais, bet jų neužtenka, arba stiprūs vėjai juos nuneša. Paviršius suželia stora pluta, nuostoliai didžiausi. Blogiausia čia būna po lietaus. Tada nei mašinos nebepravažiuoja, nei pėsčias gali paeiti. Žemė, kaip molis, limpa prie ratų ir prie batų, o reikalavimai griežti, batai kareivių turi visada blizgėti, su purvinais nesirodyk, nukentėsi.

Atėjo ruduo, prasidėjo šalnos, gruodas sukaustė žemę. Palapinėje gyventi pasidarė jau nebeįmanoma. Šiaip taip susiruošę, pajudėjome į stotį. Pasikrovėm visą savo karinę mantą į vagonus ir išvykom. Kur?

Sunku pasakyti. Tai paslaptis. Sužinojom tik tada, kai atvažiavom. Tai Sierano (taip rankraštyje – R. K.) miestas. Senas ir nelabai gražus Kuibiševo srities miestas. Čia tebestovi labai senos, dar caro laikais statytos kareivinės, kuriose mus ir apgyvendino.

Žiemos metu kitos sąlygos, kita ir apmokymų programa. Daug laiko praleisdavom valydamis sniegą aikštelėse, kur sustatyta mūsų karinė technika, nesibaigiantys užsiėmimai, sargyba. Saugodavom įvairius karinius objektus. Pastatai žemi iš raudonų plytų sumūryti, sienos aprašinėtos. Manau, jog kareivis Smirnovas šiame pastate stovėjo 1895 m., arba 1900 m. „nešė“ sargybą kareivis Gromovas, kai šis arba kitas kareivis tarnavo eskadrone ulonų pulke, arba leibgvardiečių pulko divizione... Susiradęs aštrų daiktą, aš irgi įsiamžinau: „Bronius Skardžius nuo Žaliamiškio palaukės šiame pastate atliko savo pilietinę pareigą“. Daug kartų šiame poste teko „nešti“ sargybą, o kartą net incidentas kilo.

Buvo labai graži mėnesienos naktis. Vėlyvas ruduo. Sniego dar nėra, bet didelė šalna. Vaikštau nuo vieno prie kito sandėlio pasitempęs, budrus, kaip reikalauja statutas. Ginkluotas, puikuojuosi gražiomis pirštinėmis, neseniai gautomis iš ten, į kur dieną naktį lekia mintys... Tarp keleto sandėlių, kuriuos man reikia saugoti, buvo ir toks, kuriame nieko nebuvo, tik kažkoks senas aplūžęs kariškas vežimas, didžiulė medinė dėžė, o aplink pripilta senų apipuvusių ir kenkėjų sugriaužtų avių, gal nuo tų dar laikų, kada artilerija buvo arkliais traukiama ir čia buvo laikomas jų pašaras. Durys apkiužę, pro plyšius matyti visas vidus, bet svarbu, kad ant jų kabo pūdinė spyna, jos užantspauduotos ir reikia saugoti ne tiek tą sandėlį, kiek antspaudą. Gale to sandėlio augo didelis kaštonas, toliau už jo baigiasi sandėlių teritorija, aptverta spygliuota apirusia tvora. Už tos tvoros civilinė duonos kepykla, kur kepavo mūsų pulkui duoną. Taip bevaikštant, pasigirdo po tuo kaštonu šnarėjimas. Sandėlio šešėlis neleido matyti kas ten yra. Aš surikau: „Kas ten!“ – bet šnarėjimas nesustojo. Ką daryti? Palengva nusikabinau automatą... Baisoka. O gal tai koks išgėręs žmogelis ruošiasi nakvynei? Pro čia dažnai tokie praeidavo. Paleidau šūvį į viršų. Nereaguoja ir toliau daro savo. O gal man jau vaidenasi? Jeigu vaiduoklis, tai jo nenušausiu. Pagaliau tiesa mano pusėje, kitaip kaltas liks ir

paleidau seriją. Kaip subliovė ir išklibinkščiavo į apšviestą plotą kažkoks gyvas padaras. Tai buvo tos kepyklos asiliukas.

Kliuvo jam į koją ir greit sugijo, bet man ilgai buvo nesmagu, nors gavau padėką už gerą sargybos „nešimą“, bet kitais kartais, einant į sargybą, vyrai pasijuokdavo: „Žiūrėk, daugiau asilų nešaudyk.“

Buvo ir dar vienas nemalonumas. Tuo laiku buvau paskirtas prie naujokų apmoky-mo. Tai buvo jaunuoliai, daugiausia iš Kaukazo šalies. Šiaip neblogi vaikinai, tik kalbos rusiškos nelabai moka ir supratimas jų truputį ribotas. Juos ruošė tarnybai užsienyje, kur nors Vokietijoje ar kitur, bet po priesaikos dar paliko čia ir man su jais teko eiti į sargybą išvedžiojoju.

Išstatėm sargybinius ir su ta buvusia pamaina ruošėmės grįžti į sargybos būstinę. Nueidamas vienam nelabai patikusiam kareivėliui, dėl jo kvailoko būdo, pasakiau: „Žiūrėk, gerai saugok ir nieko neprisileisk.“ Praėjo dvi valandos ir tuos visus sargybi-nius reikia pakeisti. Visus postus pakeičiam, o kai prie jo priėjom – neprisileidžia, sako: „Moja budet streliat“ (mano šaus). Jie visada taip sako. Ne „aš šausiu“, bet „mano šaus“. Ne „aš eisiu“, o „mano eis“ ir kad nors tu ką... Kalbinam šiaip, kalbinam taip, niekas ne-gelbsti. Artintis baisoka, nupils ir ką tu jam. Ką daryti? Tegu pastovi dar dvi valandas, gal paskui bus sukalbamesnis.

Bet ir po to vis tiek savo tvirtina: „Moja budet streliat“. Ir vėl grįžom nieko nepešę. Pasitarėm su sargybos viršininku, jis patarė – tegu dar pastovi, o tada jau bandysim kaip nors nuimt gudrumu. Bet vis dėlto pasidavė. Kai vėliau paklausėm, kodėl taip padarė, juk žinai kaip tai daroma pagal statutą?

– Žinau, bet va, – jis rodo į mane, – sakė, kad stovėčiau ir nieko neprisileisčiau, tas man ir susuko galvą.

Atėję iš posto, turėdavom dvi valandas budėti sargybos būstinėje ir tik po to galima buvo dar dvi valandas pamiegoti. Taigi, parėję ginklus sustatom į kampą taip, kad kie-kvienu momentu būtų patogiau juos pačiupti. Sėdim kas kur ir savas godas godojam. Staiga išgirdom šaudant. Išbėgam į lauką. Čia vaikšto neramus mūsų būstinės sargybi-nis. Sako, šaudė, dabar nutilo. Po kiek laiko vėl pasigirdo šaudymas. Žinom, jog kiekvie-nas turim po 90 šovinių, o ar ilgam užteks, kai pila tokiom ilgom serijom.

Komanda – prie ginklų ir lekiam kiek kojos įkabina į tą vietą. Pribėgam, sargybinis guli nei gyvas, nei miręs. Kas yra? Kam tokį pragarą sukėlei?

– Va ten, – rodo į krūmelį, – kažkas taiko iš šautuvo tiesiai į mane.

– Ar nušovei?

– Nežinau. Nebeturiu šovinių. – Va, jis ten tebetupi...

Iš tikrųjų, kai gerai įsižiūri, slėnyje retuose krūmeliuose lyg tai kas tupi ir taiko iš šautuvo. Čia jau, matyt, akis dumia. Kas čia galėtų tupėti po tokios ugnies? Iš visų pusių prieinam arčiau ginklus atstatę ir matom – guli numesta pakrežusi statinė nuo tepalo ir viena jos lentutė kažkaip atsikišusi, o iš tolo atrodo, jog kažkas taikosi iš šautuvo.

Visas šitas „baisus“ nuotykis vyko ne tamsios nakties metu. Jam bevaikštant pasivai-deno, jog tikrai kažkas nori į jį pasikėsinti. Iki pamainos pakeitimo liko gal kokia valan-da, bet jis pradėjo maldauti, kad nebestovės, buvo labai išsigandęs, o ir šovinių nebeturi.

Na ką gi, už jį man teko ta dalia ir aš drąsiai stojau į jo vietą žinodamas, kad čia nieko baisaus nebuvo, o tik pasivaideno jaunuoliui.

Kartais piktumas apima, kai tie kaukaziečiai apsimeta kvailėliais ir iškrečia tokių pokštų, kad kitiems reikia už juos atsakyti.

* * *

Atėjo pavasaris ir pirmųjų kariško gyvenimo metų sukaktis. Kiekvienas gavome po tokį lapelį-pažymėjimą, kad mes esame „šlovingosios“ sovietinės armijos eilėse ir galime jį pasiųsti laišku savo namiškiams.

Po kiek laiko gaunu iš sesutės laišką, kad gavo iš manęs šį pažymėjimą, guodžiasi, gal dabar mūsų į Sibirą nebeveš, nes aš tarnauju Jiems. Gal atsižvelgs į tai?

Neramus gyvenimas nei čia nei ten. Kaip jai atsakyti, kai pats nieko tikra nežinai, išskyrus vieną – pasigailėjimo iš bolševikų nelauk mažas žmogau, nes esi tik mažas sraigtelis šitam viso pasaulio prakeiktam mechanizme.

Parašiau, kaip mokėjau, kad vis dėlto dėl viso pikto pasidžiovintų „sukorių“, nes tokia džiovinta duona ilgai negenda ir bet kokioje ilgesnėje kelionėje labai patogu griaužti užsigeriant „kipitoku“ (karštu vandeniu).

Po gegužės 1-osios karinio parado vėl išsikraustėme į Tatiščevo lagerius. Vieni išvažiom anksčiau, kad paremontuotume per žiemą apgriuvusius ten esančius „barakus“. Kiti išvažiavo vėliau ir iki rudens šalčių vėl visas nuo pradžių: užsiėmimai, užsiėmimai be galo. Sargyba prarydavo visą mūsų laiką ir jo vis dar maža. Vis bėgte, greičiau, vikčiau, platesniu žingsniu...

Atėjo diena, kai mums reikėjo pasirašyti obligacijas liaudies ūkiui, nukentėjusiam nuo karo, atkurti ir išvystyti. Nuvedė mus į nuošalią vietelę, susodino ant žemės ir vadai su politiniais vadovais, vienas kitą pralenkdami, aiškino mums tą obligacijų svarbą ir kad mes irgi prie to turime prisidėti. Po jų kalbų kalbėjo dar kai kurie kareiviai, paprašė žodžio ir vienas lietuvis komjaunuolis. Kad drožė, tai drožė. Jis kvietė mus visus pasekti jo pavyzdžiu ir pasirašyti – vieno mėnesio atlyginimą paaukoti „tėvynei“. Savo prakalbą baigė tokiais žodžiais:

– Esu didelis Sovietų Sąjungos patriotas, tikras sovietinis karys! Tokie ir mes turėtume būti! Nors tarp mūsų yra tokių, kurie neverti šito. Mano manymu, tarp mūsų lietuvių yra daug tokių, kuriems nepatinka sovietinė armija, sovietinė valdžia ir sovietinė Lietuva, – ir baigė savo kalbą, ne savo balsu surikdamas: „Tegyvuoja mūsų didysis vadas – viso pasaulio proletariato globėjas draugas Stalinas, kuris yra visų mūsų mokytojas, ugdytojas, gimdytojas..!“ – čia užsikosėjo ir mūsų nedėkingo kikenimo į sauja palydėtas nuėjo į savo vietą.

Pasirodo, sąrašai jau iš anksto buvo sudaryti ir mes norom nenorom visi pasirašėm trijų mėnesių atlyginimus paaukoti „mylimai tėvynei“. Net ir tuos varganus rublius gauname, kad galėtum nusipirkti kareiviškų niekučių, kokią bandelę ar saldainį, turėjome atiduoti į JŲ nepasotinamus nasrus. Tai buvo didžiausia gėda save taip išsigyrusiai komunistinei sistemai.

Neblogaiėjo tarnyba, kada dar buvo senų, nuo karo laikų užlaikytų kareivių, seržantų frontininkų ir jų visi seržantai, viršilos buvo tiesiogiai mūsų viršininkai. Pašaukti jie buvo karui baigiantis ir dabar dar nepaleisti, nors jau kokie šešeri metai praėjo, kaip

valgo šią košę ir kariškas gyvenimas jiems šuniu pasmirdo. Jie vengdavo visokių rytinių mankštų ir kitokių bereikalingų lakstymų, o ir mūsų per daug nevaikydavo.

Nėra kur skubėti, sakydavo. Kareivis miega – tarnyba eina. „Nebijokit, mes neturime ko prarasti – mūsų dienos, mūsų naktys. Aukščiau bambos neužšoksi, kad ir labai stengsies, tik draugus prajuokinsi“.

Tie ir panašūs pamokymai mums labai pravertė. Na, žinoma, galėjo būti ir kitaip. Kaip nesakysi, jie gi vis tiek parako uostę, kariavo, draugus laidojo, o mes kas – „salagos“... Galėjo mus ir pastumdėliais laikyti ir bausmių mums prigalvoti savo malonumui, ar dar ko nors, bet buvome visi lygūs. Neskirstė mūsų nei pagal tautybę, nei pagal ištarnautą laiką. Mano vadas vyresnysis seržantas kaip tik mane gerbė už sąžiningumą. Klausinėdavo, kaip ten Lietuvoje: „Ar jūs visi tokie?“ Įdomu jam buvo, kad pas mus nebuvo kolchozų, kad žemę buvo galima pirkti ir parduoti, vaikams dovanoti, ar kam tik nori.

– Ką tu sakai! – stebėjosi. – Tai gyvenimas!

Aš jam paaiškinau, jog dabar ir pas mus jau kolchozai ir viskas taip, kaip pas jus. Tuomet jis sako:

– Tai dabar ir pas jus „dosvidanija chleb“ (sudie, duona).

Penkiasdešimtųjų pavasarį išvažiuodamas kolchozą palikau dar tik popieriuje, bet jau ir vardas buvo jam sugalvotas – „Karolio Poželos“ ir sėjo dar kiekvienas savo laukus, o rudenį derlių ėmė jau bendrai, vogė irgi bendrai. Pasakoja, atvažiuodavo iš valsčiaus viršininkėliai, sribų lydimi, ir duodavo įsakymus kulti javus, nors dar bulvės nekastos, daržai nenuimti... Bet nepasiteisinsi, reikia su valstybe atsiskaityti, miesto žmonės duonos laukia. O iš tikrųjų tiek ir tematydavo tą duoną mūsų miestai, į Rusiją išveždavo, nemaža dalis supūdavo sandėliuose kiaurais stogais, o mūsų miestelėnai eidavo po kaimus, savo paskutinius daiktus mainikaudami į maistą.

Ką gi darys kaimo žmogeliai. Jeigu jau tapai pastumdėliu, tai ir nepurkštauk. Bet iš tokios komandos – šnipštas. Bulvės lieka nekastos, daržai irgi, javų nespėja nuimti. Laukai nearti, o čia ir žiema ne už kalnų. Žmonės, tokios tvarkos nematę, gūžčioja pečiais, bet nevalia kritikuoti sovietinės valdžios, nes tuoj pat gali išvažiuoti pas „baltąsias meškas“...

Dabar mes antrą pavasarį išvažiavome į lagerius jau be frontininkų. Juos, pagaliau, demobilizavo ir visi išvažinėjo kas kur, tik, žinoma, ne į kolchozus. O vienas grįžo atgal ir su ašaromis akyse maldavo, kad priimtų atgal virštarnybiniu. Priėmė.

Klausinėjome jį, kodėl grįžo, o taip džiaugėsi, kad paleidžia, kad kariškas gyvenimas šuniu pasmirdo...

– Oi, koks aš durnas buvau... Parvažiavau į kaimą pas tėvus, o šeima neturi ko valgyti. Pavaikščiojau po kaimą, aplankiau kaimynus, draugus, visi mane palaikė kokiu tai neiškepėliu. Kaip tu čia gyvensi? Gavau tokį darbą, žiūriu, kad nieko neuždirbau, tik dar už maistą skolingas likau. Spjoviau į viską ir atvažiavau vėl čia atgal.

Čia ne kas, bet nors aprūpintas daugmaž. Mat virštarnybiniai kariuomenėi gaudavo kariškus drabužius, kokį nors seržanto ar viršilos laipsnį, maistas nemokamai ir dar priedo 700 rublių ir darbą sandėlininko ar štabe kokiu nors raštininku – pagal sugebėjimą. Bet, jeigu esi baigęs kokį nors mokslą ir turi specialybę, tai kariuomenėi nepasiliksi. Tik be specialybės, kai civiliniame gyvenime niekur netinki, čia būsi geras.

Dabar mes turėjome seržantus ką tik „iškeptus“, kaip sakoma, iš kursų. Pakankamai privaikyti buvo, todėl ir mus griebdavo, nors mes dabar buvome jau nebe tokie naivūs pirmokėliai, jie su mumis vargo. Pritaikę momentą, ant galvos užmeta antklodę ir duoda į skūrą diržais kokiam aršesniui, kad daugiau išminties įgytų.

Aš ir toliau dirbau radistu, tekdavo talkininkauti telefonistams. Dabar jau turėjau patirties, tai ir kitus tekdavo pamokyti, tai ir ta jų griežta drausmė manęs nebepaliedavo. Tekdavo budėti pulko ryšių centre ir, be viso šito, kai tik būna laisvesnio laiko, vykdavo mokymai, radistų „sborais“ vadinami. Surenka mus iš viso pulko į vieną vietą ir gilina žinias, stuksendami raktais, mokomės perduoti šifruotas radiogramas, kaip galima greičiau, kol „priešas“ neužpelingavo. Mokėmės pataisyti smulkesnius gedimus.

Kartais užeidavo noras pasiausti. Susitariame palaikyti ryšį linija, kurios nežino saugumas ir stuksenam morzę. Žiūrėk, po kiek laiko pamatysi pulke vaikščiojant mėlynkepurius (saugumiečius). „Ar ne jūsų radistai išdykauja?“ Be jų žinios mes neturim teisės kitomis bangomis naudotis, tik tomis, kuriomis jie nurodo. Sugauti mus ne taip paprasta, o gal jie ne labai ir nori, bet prajuokina išgirdus, kad buvo išaiškintas šnipų tinklas, konfiskuotas radijo siųstuvas ir visi sugautieji – pikti priešai – gavo tai ko nusipelnė. Taip jau išeina, kad „duona valgoma ne veltui“.

Vėl atėjo ruduo. Kai jau šaltis pradėjo gnaibytis, sukrutome kraustyti į miestą, dabar jau į patį Kuibiševą. Apsigyvenome ką tik pastatytose kareivinėse, apšildymas centrinis, ne taip, kaip Sierane. Ten buvo senos apvalios kampuose pamūrytos krosnys, aprauktos skarda, „golankėmis“ vadinamos. Ten šilumos vis maža būdavo. Malkos šlapios, nenoriai dega.

Bet ir čia ne kas, nes katilinė dar neturi kamino, mums košę verda dujomis, kas tada dar buvo retenybė. O tas kaminas mums nedavė ramybės. Žiema čia pat, o be jo sušalim. Tiesa, kaminas pradėtas statyti, pastatyta kokie trys metrai, visas iš lauko pastoliais apkaltas. Žiūrim mes į jį ir kalbam, kadgi nereikia kaminui statyti pastolių, stato iš vidaus, tik nėra čia kam. Bet atsirado toks nedidukas kareivėlis ir apsiėmė pastatyti tą kaminą. Liepė nugriauti tuos visus pastolius, tas lėtas, jų visiškai nereikia. Paruošė gervę plytoms kelti, skiediniui paduoti kamino viduje, įsimūrijo keletą gelžgalių, kad būtų kur atsistot ir pradėjo darbą. Vis kilo ir kilo, o vadai vis klausinėjo, kada padarysi, o jis juos ramino: „Padarysiu, būkit ramūs, tik kad būtų pakankamai plytų ir skiedinio.“

Iki spalio švenčių ir pamūrijo. Už tai jam padovanojo vardinį laikrodį, davė dar kažkiek tai rublių ir dešimt parų atostogų. Na, o mes džiaugėmės, kad neberekėjo kinkas drebinti po plona kareiviška antklode.

Jau nuo pat persikraustymo į miestą prasidėjo komandiruotės. Tai traukinį kur nors užpustė, tai malkų kas nors pristigo, t. y. ne kas nors, o mūsų karininkai... Jie gi nekraustys, nedirbs tokio juodo darbo, todėl siunčia mus eilinius kareivėlius. Arba nuveža kur nors ir kask sniegą bent savaitę. Nuplyšom visi, tai davė kombinezonus, bet jau po laiko. O prie to sniego kasimo tai tikra bėda, kiek atkasam, tiek vėl užpusto.

Kartą nuvežė kažkur, davė po kirvį ir pristatė baslių tašyti, smailinti. Dirbom visą savaitę, bet paskui paaiškėjo, jog mes ne tą darbą dirbam. Tada nuvežė tvoros tvert. Kalėm baslius, prie jų tvirtinom spygliuotą vielą ir aptvėrėm kažkokius barakus.

Prie visų šitų darbų labai prastai maitino, vis ta pati kopūstų košė, „ragais“ (ragu)

vadinama. Kiek jos bevalgytum, vis alkanas ir alkanas. Šalta, nuplyšo pirštinės, daugelis apšalom rankas, kojas. Taip nualino šitie darbai, bet galu gale pasibaigė ta koronė ir vėl grįžome prie senų darbų kariniame dalinyje.

Kartą su vienu lietuviu komjaunuoliu gavom leidimą ir išėjome į miestą pasižvalgyti. Užėjom į tokią pusiau nelegalią užėigą, kuri gal buvo daugiau dėl kareivių skirta. Užsisakėm po stikliuką karčiosios („arklinės“) ir „lepiošką“ – toks mažas bulvinis blynelis. Tą sutvarkę, slampinėjom be tikslo. Neturim nei pažįstamų, nei kur nueiti, o tas mano draugelis pradėjo su manim kažkokią neaiškią kalbą. Apie tai, kad turime būti vieningi, mes lietuviai turime laikytis drauge... Gal ir gerai būtų, pagalvojau, bet kaip tai padaryti, nes visokių nuomonių yra. Jis sako:

– Reikia kurti sąjungą.

Aš jam pasakiau, ką čia su sąjunga, man svarbiausia – atitarnaut, grįžti į namus ir gyventi, kaip visi žmonės gyvena.

Prisiminiau šitą komjaunuolį, kaip jis režė kalbą, net springdamas, obligacijų pasirašymo vajaus metu apie gerovę draugo Stalino sukurtą... Apie kokią organizaciją dabar jis kalba? Ar tik nebus čia provokacija?

– Aš manau, kad mes turime susivienyti vardan vieno tikslo, dėl atgimstančios Lietuvos, – pridūrė jis.

Kieno tu pasiūstas esi, kad taip kalbi su manim, su tau visai nepažįstamu? Kvailas esi tu ir tavo viršininkai, kurie galvoja, jog tokiu štai būdu aš užkibsiu ant enkavedistų kabliuko, – pagalvojau.

– Ką tu man siūlai? Dar tau maža tų aukų, kurias Lietuva sudėjo ant tėvynės aukuro, tokių kaip tu dėka. Mažai tau dar kraujo pralietą? Nori, kad dar ir čia Rusijos gilumoje tai būtų pakartota? Ne ta gaida paėmei. Neieškok už save kvailesnių, – pasakiau jam garsiai.

Tuo šita kalba tarp mūsų ir baigėsi ir nuėjome kiekvienas savo keliu.

Sužinojau tėvelio adresą, kuriame lageryje jis yra ir pasiunčiau siuntinėlių rūkalų – rusiškos machorkos. Tai viskas, ką tada galėjau padaryti. Kai kurie kareiviai sužinoję, kad jų šeimos nariai represuoti, saugumo sumetimais vengė su jais palaikyti bet kokių ryši, bet aš maniau, kad toks poelgis negarbingas.

Nuvažė į Saratovo miesto prieplauką ir iš Volgos upės apie dvi savaites vilkome medžius. Vilkome savo jėgomis, nors čia pat, beveik be darbo, stovėjo du galingi traktoriai. Už tai nuvedė mus į zoologijos sodą ir parodė po medžius besikarstančias beždžiones.

* * *

Po kiek laiko gaunu žinių iš Lietuvos. 1951 m. rudenį į Sibirą ištremtos mano sesuo ir teta. Abi, kurios dar buvo likusios namuose po tėvelio ir manęs. Koks skausmas buvo... Kaip nesavas – smūgis po smūgio.

Štai ir išsipildė mintis, kad okupantai neatsižvelgs į mano tarnybą jų kariuomenėje, o dirbs savo darbą kaip jiems tinkama.

Pasikvietė mane pulko vado pavaduotojas politiniams reikalams (politrukas) ir pradėjo klausinėti apie mūsų šeimą, namus, už ką nuteistas tėvas, už ką ištremė likusius šeimos narius...

– Ką gi aš galėčiau atsakyti? Manau, jog čia yra didelė klaida. Ką gi gali padaryt tokie galingai Sovietų Sąjungai tos dvi silpnos moterys?

Į man užduotą klausimą atsakė jis pats.

– Viskas čia aišku ir teisinga, čia jokios klaidos nėra. Jūsų krašte yra daug Sovietų Sąjungos priešų. Priešus reikia sunaikinti arba ištremti. Kitos išeities nėra ir būti negali. Nepykit ant sovietinės valdžios, priešingu atveju ir tavęs laukia toks pat likimas. Aišku?

Kurgi čia nebus aišku. Aišku, jog sekimo mechanizmas užvestas ir dirbs tol, kol manęs čia nė kvapo neliks.

Turėjau draugą. Važiuom „električka“ į sargybą ir jam pasisakiau savo bėdas. Jis, atrodo, su užuojauta iš klausė mano skundą, mane slėgusio skausmo, o kai išlipome iš traukinio, pasivadino prie čia pat esančio kiosko ir pavaišino alaus bokalu.

– Žinai, broliuk, kaip man tavęs dabar gaila... Dabar žinai kam tarnauji, žinai už ką guldytum galvą esant reikalui.

– Na, ačiū už gerą širdį, – padėkojau aš jam.

1952 m. žiema man buvo niūri ir labai įtartina. Vis pasigirsdavo apie kareivių dingimą. Tiksliau, jie buvo suimami, o mums praneša, jog tai buvo dar vienas gudriai užsimaskavęs priešas ir mes jį sėkmingai padarėm nepavojingu.

Netikrumo dėl ateities jausmas, tarsi Damoklo kardas, visą laiką kybojo ore. Mus užvaldė baimė, net ir savo draugais pasitikėti nebegalėjome ir ne tik mes lietuviai, bet ir kitų tautybių kareiviai pradėjo šnairuoti vienas į kitą. Laiškus gaudavome cenzūros subraukytus. Per politines pamokas tik ir girdėdavome apie priešų naikinimą. Aiškino, jog amerikietiškieji ir angliškietiškieji imperialistai į mūsų taikią valstybę siunčia šnipus ir diversantus, kad jie iš kailio neriasi norėdami mums pakenkti, mus pavergti, jiems neduoda ramybės, kad mes „gerai“ gyvename, jie trokšta mus užkariauti ir paversti savo vergais. Todėl mums reikia, kaip niekada, išlikti budriems, saugotis, kad priešas mūsų neįviliotų į savo pinkles ir nepadarytų mūsų „tėvynės“ išdavikais, ką priešas labai gerai moka padaryti.

Man atrodo, kad taip kalbėdamas, politvadovas daugiausia žiūri į mane. Kaip visada, baimės akys didelės.

Paskyrė kartą mane ir dar vieną ruselį patruliuoti po miestą ir neklaužadas kareivius gaudyti. Pavaikščiojom po gatves iki 12-os nakties, aš jam sakau, gal jau važiuojam į kareivines, savo pareigą atlikom. Bet jis pasiūlė dar pabūti, nueiti kur nors pas mergaites. Jis, atseit, žino kur durys niekados nerakinamos. Užėjom, atsikėlė dvi, kitos pažiūrėjo, kas čia tokie užklydo ir, lyg niekur nieko, nulindo į savus kampus. Tas mano draugelis su viena tuoj dingo už marškų, o aš likau. Stoviu ir nežinau kaip šiuo atveju pasielgti, bet ji pati man pasiūlė:

– Sėdam už stalo, aš tau, kareivėli, kortom pabursiu, – ir pradėjo, kad manęs laukia valdiški namai...

Aš jai pasakiau, kad aš ir dabar esu valdiškuose namuose.

– Ne, čia kitaip kortos rodo ir dar va kortos rodo, jog tu du kartus buvai prie mirties slenksčio.

Išpūčiau akis. Tikrai ji tiesą sako. Jinai manęs nepažįsta ir negali žinoti mano praeities. Nejaugi tikrai kortos gali parodyti? Anksčiau juokdavomės iš čigonų, kurios per didelį kalbėjimą kartais atspėdavo žmogaus praeitį, o čia paprastai aiškiai pasakė, kad kortos rodo taip, o ji apie mane nieko nežino.

- Iš kur būsi, kareivėli, – kalbi ne visai taisyklingai? – pasiteiravo mano būrėja.
- Esu lietuvis, – atsakiau.

Ji nelabai įsivaizdavo kur ta Lietuva. Matyt čia aš pirmas lietuvis užklydęs į jų „apartamentus“?

* * *

Sunku pasidarė tarnauti. Matėme, jog į mus, lietuvius, šnairuoja tie politrukai ir tie iš kontržvalgybos. Ateina į pulką, šmirinėja, ieško „priešų“.

Tarnybaėjo toliau. Baigėsi žiema, atėjo pavasaris. Pradėjom ruošti Gegužės 1-osios „darbininkų ir viso pasaulio proletarų“ šventei ir demonstracijai, kariniam paradui. Čia tai reikėjo daug prakaito ir jėgų išlieti, kad išmoktum žygiuoti paradiniu žingsniu po aštuonis, po šešiolika eilėje tiesiai, kaip pagal stygą. Nelengvas tai darbas, nors sakyčiau, absurdiškesnio ir būti negali.

Pasišaukė mane būrio vadas ir pasiuntė budėti pulko štabe. Jo nuomone, čia bus atsakinga vieta ir jis pasirinkęs mane. Aš ir vėl tada pagalvojau, gal ir ne tokia jau liūdna mano dalia, gal tas įtarus nepasitikėjimas, kad esu iš represuotos šeimos, gal ir be pagrindo...

Taip samprotaudamas nuėjau į pulko štabą, priėmiau budėjimą ir pasiruošiau čia būti visą naktį. Šnektelėjau dar su sargybiniu, stovinčiu prie pulko vėliavos, nors su juo kalbėtis griežtai draudžiama, bet dabar jau vakaras, štabo karininkai išsivaikščiojo po namus, nieks nebeapreks, kad pažeidžiam statutą.

Naktis praėjo ramiai, dar ir nusenūdau kažkiek čia pat ant sofos. Išaušo rytas, pradėjo rinktis karininkai-štabistai. Pirmas atėjo štabo viršininkas. Atraportavau kaip priklausau. Tvirtu žingsniu žengiau porą trejetą žingsnių, stabtelėjau, pridėjau ranką prie kepurės, kita nuleista:

– Drauge papulkininke, mano budėjimo metu jokių įvykių nebuvo. Raportuoja budintis Skardžius.

Jis irgi, pridėjęs ranką prie kepurės, išklauso mano raportą, pasako „laisvai“, paklausia dar šio to ir nueina į savo kabinetą.

Noriu dar paaiškinti, jog štabe budėtojo pareigos – priimti visų štabo kabinetų raktus ir plombas, kuriomis po darbo užplombuojamos durys ir dabar, atėjus štabo viršininkui, po raporto padaviau raktą ir abu nuėję patikrinom jo durų plombą.

Antras karininkas – kontržvalgybos kapitonas, tankisto uniforma, atėjo vėliau. Permetė mane nieko gero nežadančiu žvilgsniu, dar paklausė, ar štabo viršininkas yra?

– Tikrai taip, drauge kapitone. Ką tik atėjo ir dabar yra savo kabinete, – atraportavau.

Nieko į tai neatsakęs, šis nuėjo į štabo viršininko kabinetą. Vėliau susirinko ir daugiau karininkų, atėjo ir pulko vadas ir visi suėjo į štabo viršininko kabinetą.

Ko gi tas kontržvalgybos kapitonas taip į mane šnairuoja? Ar tik neruošia man ža bangų? – pagalvojau. Ir vėl neramu ant širdies.

Po kiek laiko prasiveria štabo viršininko kabineto durys ir išeina pats štabo viršininkas, rankoje laikydamas kažkokį voką. Pasišaukia mane ir sako:

– Nueik, broliuk, į brigados štabą ir nunešk štai šitą depešą, – duodamas man į rankas nemažą voką su penkiais smaliniais antspaudais.

Tokius vokus ir anksčiau man teko nešioti, tai ir čia nieko įtartino nemačiau. Čia pat dar priminė:

– Paskiau pareik į kareivines ir apsivilk milinę... Paklausk manęs., – tarė maloniai, visai ne viršininkišku tonu.

Tik vėliau man atėjo mintis: O kam ta milinė? Juk nešalta, o ir brigados štabas ne per toliausiai, gal koks kilometras ne toliau. Paklausiau viršininko, apsirengiau ir išėjau į brigados štabą. Išėjau pasitikti savo likimo...

Antra dalis. Knygnešių – katorgininkų keliais

– Kas čia iš artileristų yra atvykęs?! – pravėręs kabineto duris į laukiamąjį, šūktelėjo brigados štabo karininkas.

– Aš, – atsakiau gyvai, pridėjęs ranką prie kepurės.

– Prašau užteiti, – kaip man pasirodė, nerūpestingai atsakė karininkas.

Įėjau laikydamas „depešą“ rankoje, atraportavau kaip priklausau, pasakiau, jog esu siųstas įteikti šį pranešimą brigados štabo viršininkui su parašu.

– Gerai gerai... Viskas bus savo laiku. – O dabar, o dabar, – pakartojo karininkas, matyt, ir jam nelabai maloni buvo ta kalba.

Atsistojo, priėjo arti prie manęs, paėmė už rankos aukščiau alkūnės ir tarė:

– Esi suimtas. Bandant priešintis ar bėgti, bus panaudotas ginklas. Ar supratai? Ir prašau atiduoti ginklą, juk tu jį turi kišenėje.

– Jokio ginklo aš neturiu, išskyrus mažą durtuvėlį prie diržo.

– Nemeluok! Žinom tokius! – jau griežčiau atsiliepė kitas karininkas.

– Nemeluojau. Iš kur aš tą ginklą galėčiau turėti? – atsakiau.

Apsidairiau. Už mano nugaros tarsi iš po žemių išdygę jau stovėjo du kareiviai su automatais rankose.

Dabar supratau, jog tai, kas buvo spėliojama, įvyko. Staiga pakeičiau gyvenimo būdą ir dabar nuo šios minutės jau esu nebe kareivis, o kalinys. Buvo įsakyta viską išsiimti iš kišenių ir sukrauti ant stalo. Tarp visokių kareiviškų daiktelių buvo ir mažytis gražus rožančiukas.

– Žiūrėk tu man, – kažkuris pasakė, – dar ir tikintis, – ir pažiūrėjo į mane su tokiu pasibjaurėjimu, tarsi aš būčiau kruvinas.

– Iš kur gavai? Kam jis tau reikalingas?

– Namiškiai išleisdami įdėjo. Jis man reikalingas, nes esu tikintis, – atsakiau.

Tik gerokai vėliau sužinojau, kad tikintis žmogus jiems labai pavojingas. Už dainą „Leiskit į Tėvynę...“, padainuotą Sibire tremtyje, galėjai gauti 10 metų lagerio, o už giesmę „Marija, Marija...“ galima buvo užsidirbti ir 25 metus. Niekšai suprato, kad tikintis žmogus nepalaužiamas.

Visus mano daiktus susuko į laikraštį ir liepė įsidėti į milinės kišenę.

– Dabar, – sako, – lipsim žemyn...

Įsodino į senos konstrukcijos automobilinį limuziną, tiesiog įstūmė ant užpakalinės sėdynės, iš šonų atsisėdo po „angelą sargą“, prie šoferio atsisėdo dar vienas ir pirmyn per Kuibiševo miestą.

Nuvežė į kontržvalgybą, išrengė visai nuogai, iš drabužių išpjaustė visus kabliukus ir sagas, mane patį visur labai atidžiai apžiūrėjo, ar neturiu kur nors paslėpęs ko nors pavojingo, galinčio pakenkti sovietinei santvarkai. Po to apstoję nuogą keliese klausinėjo: rėkė, klykė, reikalavo kaip greičiau atsakinėti į jų pateikiamus klausimus. Čia ir pats velnias nesusigaudys, kaip teisingai jiems atsakyti. Susimaišiau ir aš. Išėjo taip, kad esu gimes praeitame šimtmetyje, kad tėvo pavardė vienokia, mano kitokia. Nei šis, nei tas...

Po to liepė apsirengti, o čia vėl nei šis, nei tas; kelnes reikia prilaikyti rankomis, visi rūbai kabo kaip ant baslio.

Ir vėl į kelionę. Dabar įsodino į spec. mašiną kaliniams vežioti, vadinamąją „varonoką“, su apsauga nuvežė į kalėjimą, įkišo į vienutę iki vakaro, davė truputį siūlo, keletą nemetalinių sagų, šiaip taip susitvarkiau savo drabužius. Vakare pravėrė durys vadinamąją „karmušką“ (maitinimo langelis), tyliai pasakė „na bukvų S“ (iš raidės S). Tai reiškia, jog tavo pavardė prasideda raide „S“. Pasakiau taip pat tyliai savo pavardę, tada liepė išeiti į koridorių. Čia iškratė, išglostė, įsakė rankas sudėti už nugaros, išsivarė į kiemą, įgrūdo į tą patį „varonoką“ ir į kelionę... Važiuoju į nežinią. Nieko nematyti, tik mažytė lemputė virš galvos mirkčiodama dega.

Atvežė vėl į tą pačią kontržvalgybos būstinę, atvedė į tą patį kabinetą, kuriame buvo nuogai išrengė ir prasidėjo klausinėjimas. Prisistatė tardytojas majoro antpečiais – Oziminas.

– Aš būsiu tavo tardytojas. Manau, kad rasime bendrą kalbą. Kaip manai?

– Nežinau. Galbūt? – atsakiau.

– Na, štai ir susitarėm, – atsakė tardytojas.

Mat kaip lengvai kalba, – pagalvojau. Ko gi jis dabar norės iš manęs sužinoti? Mintys žaibais sukosi galvoje. Gal, kad prisipažinčiau turėjęs ryšių su mūsų partizanais, teikęs jiems žinias apie skrebų ir enkavedistų judėjimą, apie jų aprūpinimą medikamentais, rūkalais, maistu, drabužiais, avalyne? O gal jiems kas nors yra žinoma apie tai, kaip kartą mes trise, kaimo pramuštalviai, pokario metais Vasario 16-osios išvakarėse ant tilto į Anykščius iškėlėme trispalvę vėliavą? Gal jie ką nors nujaučia, kas samagono prisisiurbusiems skrebeliams į kišenes prikaišiodavo lapelių su grasinimais mesti tą judošišką darbą ir likti dorais žmonėmis, kaip visi kiti.

Iš tarnybos kariuomenėje ko nors kompromituojančio neturėtų būti, nors tada labai norėjosi žiebtį į dantis tam lietuviui, kuris, pametęs gėdą, liaupsino sovietinę santvarką.

Visą laiką kankino mintis: aš tarnauju jiems, nešioju prie kepurės prisisekęs tą nenekčiamą kruviną penkiakampę žvaigždę, ginu šią prievartą ir smurtu sukurtą valstybę, kai tuo tarpu mūsų tėvai, broliai ir seserys kankinasi lageriuose, Sibiro tremtyje arba, ištrūkė iš šio raudonojo aštuonkojo čiuptuvų, rado prieglobstį Vakaruose, bet vis tiek ilgisi savo tėvynės ir laukia nesulaukia tos dienos kada sugrius šis prievartos ir kančių kalėjimas.

Prasidėjo rimta apklausa: pavardė, vardas, tėvo vardas, gimimo metai, vieta, kur mokeisi, ką dirbai iki armijos, kas tavo tėvai, seneliai, šeimos sudėtis, ar neturi giminų užsienyje ir t. t.

Kai ši maldelė buvo baigta, majoras demonstratyviai pastūmė nuo savęs visus popierius, padėjo ant stalo rašymo priemonę, pasirėmė rankomis ir paaiškino:

– Esate kaltinamas „tėvynės“ išdavimu pagal RSFSR BK str. 58–1b, dar esate kaltinamas pagal str. 58–10, tai – antisovietinė agitacija ir dar pagal str. 58–7, tai – kenkimas ir dar pagal str. 58–11, tai – grupinis nusikaltimo padarymas.

Šis 58-tas str. su visais savo punktais suformuluotas taip, kad galima jį pritaikyti bet kam ir už bet ką. Šiurpas perėjo per visą kūną sužinojus, koks baisus esu nusikaltėlis. Apsidairiau aplink, tarsi ieškodamas užtarimo, nors žinojau, jog šitame pastate, šitame kabinete dar niekada niekas nieko nepasigailėjo. Aplink tik pilkos sienos, viename gale grotuotas langas, didžiulis stalas su mygtuku apsaugai pašaukti. Už stalo sėdi visagalys – tas, kurio „malonėje“ mano ateitis; pasipūtęs kaip povas – ponas majoras paauskuotais antpečiais... Sėdi ir vanago žvilgsniu žvelgia į savo auką.

Iš kito galo truputį kairiau durys, dešinėje taburetė ir aš, kairėje spinta, prikrauta bylų. Šalia to pono iš kairės – metalinė dėžė, parketo grindys, dešinėje pusėje ant sienos didžiulis SSSR žemėlapis. Taip maždaug atrodo šis tardymo kabinetas.

Tardytojas ir toliau uždavinėja man klausimus: už ką nuteistas tėvas, už ką ištremta šeima, kokius ryšius palaikai su „buržuaziniais nacionalistais“, bet aš jam atsakau, kad jokių ryšių nepalaikau su jokiais „nacionalistais“.

– Žinau. Palaikei. Čia iš pradžių visi taip sako, bet paskui viską prisipažįsta ir dar su kaupu... Kariuomenėje irgi buvai prieš sovietinę valdžią nusiteikęs, norėjai pabėgti, – kaip iš rašto man pylė tardytojas.

– Kam bėgti, jeigu buvo galima išvis nevažiuoti į ją? O dabar tik metai beliko ir taip būčiau išėjęs.

– Matai, jeigu atitarnavęs būtum išėjęs, tai būtum niekas, o jeigu būtum pabėgęs ir nuėjęs pas savo draugus „banditus“, tada būtum buvęs didvyris jų akyse, bet mes laiku užkirtom tau kelią.

– Gerai, draugas tardytojau. Jeigu jūs viską gerai žinote, tai kam dar klausinėjate, jeigu turite visus įrodymus?

– Žinai, – pertraukė jis mane. – Aš turiu jus įspėti, kad manęs draugu negalite vadinti. Su priešais mes ne draugai. Į mane gali kreiptis „piliėti tardytojau, piliėti majorė“, o klausinėju dėl to, kad noriu iš jūsų sąžiningo prisipažinimo, kas jums palengvins bausmę. O jeigu būsi nesukalbamas, bus įrodymai, tada kaltink pats save. Ir sėdėti ant taburetės bet kaip negalima. Turi sėdėti tiesiai, kojos nuleistos, rankos sudėtos ant kelių. Be to, įsidėmėk ir tai visam laikui, jog klausinėti čia turiu teisę tik aš ir klausinėsiu kada panorėsiu ir kaip norėsiu.

– Kas nulenkė haubicų dužiklius? Tavo darbas? Atsakyk! – su visais keiksmiais jis užsipuolė mane.

Karininkai keikėsi ir kariuomenėj, bet dar ne taip bjauriai, o čia dar nuo kabineto slenksčio tave pasitinka keiksmazodžių kruša.

Praėjo beveik visa naktis, taip „besikalbant“, kol galų gale nuvarė atgal į kalėjimo kambarą. Nespėjau atsigulti ir čia pat komanda „kelk“, o dienos metu miegoti griežtai draudžiama. Toks kalėjimo režimas ir pažeisti jo niekam nevalia. Kameroje gultai prirakinami prie sienos, sėdėti gali tik ant taburetės, daugiau jokių baldų čia nėra ir dar – sėdėti privaloma būtinai atsigręžus į duris, kuriose yra maža akutė (vilkelis) arba „volčiokas“ (rusiškai), pro kurį iš koridoriaus pusės visada tave turi matyti prižiūrėtojas.

Kalėjime maistas labai prastas – karštas vanduo arbata vadinamas, samtelis sriubos, irgi vanduo, tik spalva kitokia, duonos riekelė, pora šaukštų košės ir kai kada antpirščio didumo samtelis cukraus. Tai dienos norma.

Atėjus vakarui, vėl ta pati dainelė: „Ant raidės S“ ir šaukia. Nuveža į kontržvalgybos rūmus, tardytojo kabinetas ir „...davaj davaj pasakok“. O ką pasakoti? Klausinėja to paties, kaip Kupiškyje, su pagrasinimais, jog ir tai dar prisidės, esi nepataisomas...

Kuo tolyn, tuo tardymas stipryn. Jau ir į pašonę gavau, aš jam atgal...

– Ko mušies? Manęs niekas niekada nemušė.

Nubėgęs prie stalo, paspaudė mygtuką, įvрто pro duris dviese pamokyt, kad prieš vyresnį rankos nekelčiau. Nepajutau, kaip atsiradau ant grindų. Tardytojas išeidamas pasakė:

– Duokit į kaulus, tik kad neliktų žymės...

Pabudau, bet dar to neparodau savo kankintojams. Apipylė vandeniu, tai pridavė jėgų ir aš sujudėjau. Kaip suriks:

– Kelkis gyvate! Sėsk į vietą!

Įėjęs tardytojas šitiems budeliams mongoloidams liepė išeiti.

– Na, matai, kam gi šitaip? Pats kaltas... Turi būti drausmė, – tarsi apgailestavo tardytojas. – Dabar papasakok kaip ten buvo su haubicų dužikliais. Pats sugadinai? O gal ne vienas buvai? Su kuo? Prisimink.

Galvoju, gal tikrai kas nors nulenkę tuos dužiklius? Čia gi ne juokai... Jeigu būtų atsitikę taip, neišsivaizduoju kokį triukšmą būtų sukėlę. Aš dar ir dar kartą aiškinau, kad tikrai to nepadariau ir netgi negirdėjau, kad kas būtų tai padaręs. Užbaigiant šį klausimą, gavau dar vieną smūgį profilaktikai.

Dabar prasidėjo kamantinėjimai apie „buržuazinius nacionalistus“. Gal kokias penkias naktis vien apie tai su nesibaigiančiais keiksmiais. O aš vis savo: nemačiau, nežinau, negirdėjau. Tokie mano atsakymai tardytoją išvedė iš kantrybės. Tik pašoko, atidarė tą šalia savęs esančią metalinę dėžę, išsitraukė pistoletą ir suriko:

– Stok! Nusisuk į sieną! Prisipažįsti ar ne?!

– Ne, – atsakiau ir tuo momentu trenkė šūvis.

Apsidairiau, sienoje jokios skylutės, kad kur nors būtų įsmigusios kulkos žymė. Su-pratau, kad iš tuščio šovė, norėjo pagąsdinti, tik trumpai dvelktelejo mirties vėjelis. Tardytojas pistoletą įkišo į tą metalinę dėžę ir uždarė.

Kartą, atvestas į tardymą, radau liudininką. Tą patį Sasnauską, kuris Kupiškyje saugume kumštį į panosę kaišiojo. Aš jį kartą mačiau kariuomenėje Tatiščevo lageriuose, vėliau dar kartą jį teko matyti. Tada stovėjau sargyboje prie „hauptvachtos“ (daboklė), kur prasižengusius kareivėlius sukiša. Stovi „barakas“, aptvertas spygliuota viela. Žiūriu išveda nusikaltėlius be diržų ir nuvaro ravinėti žolių aplink „baraką“. Matau ir Sasnauską kartu su jais. Ė, galvoju, pasikeitė vaidmenimis. Paskui dar teko lydėti jį ir dar vieną nusikaltėlį į virtuvę atnešti košės ir sriubos į daboklę.

Tai šis niekšelis Sasnauskas dabar liudys prieš mane. Tardytojas paklausė, ar aš jį pažįstu. Atsakiau, kad ne. Tuomet tardytojas priminė, kad jis Kupiškyje saugume dalyvavo mano tardymo metu. Tardytojas, rodydamas į mane, jo paklausė ar jis mane atpažįsta. Sasnauskas atsakė teigiamai ir dar paaiškino, jog tada Kupiškio saugume aš viską prisi-pažinau ir tuo jo paliudijimas baigėsi.

Sasnauskui išėjus, tardytojas ir sako:

– Matai, tada viską prisipažinai, o dabar, kad įrodytume tavo kaltę, mes net iš Lenino grado kareivį iškvietėm, o tu vis tiek prisipažinti nenori.

Vėliau, būdamas kameroje, pagalvojau – visgi tas tardytojas melagis. Sasnauskas tar nauja čia pat, tame pačiame dalinyje.

Po to buvo dar du liudininkus atvedę; vieną totorį ir vieną ruskelį. Anie nieko blogo apie mane nepasakė, tik tai, kad jiems atrodė, jog aš tikrai ir kariuomenėje buvau nepatikimas ir dėl to vertas bausmės.

Dar vienas lietuvis raseiniškis buvo pakviestas kaip liudininkas. Tas pats, kuris tada, kai mano šeimą ištrėmė, užjausdamas pavaišino alaus bokalu. Dabar gi liudijo, kad reikia mane izoliuoti, kad aš tarnauti kariuomenėje negaliu, kad galiu pabėgti ir pridaryti daug žalos. Supratau, jis kartojo kažkieno pasakytus žodžius, buvo primokytas. Tardytojas tuomet kreipėsi į mane sakydamas:

– Na, ką tu dabar pasakysi? Tavo draugai irgi prieš tave. Jie tikri tarybiniai piliečiai.

Aš jam pasakiau, kad jis čia nieko naujo nepasakė, čia tik jo tokie samprotavimai. Argi galima apkaltinti žmogų už tai, kad jis gali kažkada kažką padaryti? Už tokius žodžius vėl gavau į kailį, ir tik dabar supratau, kad sėdžiu ant taburetės, prikaltos prie grindų. Kai jie mane pradėjo mušti, stumdyti, norėdamas kaip nors atsiginti, griebiau už tos pačios taburetės, bet ji nepasidavė pakeliama, atplėšiau tik vieną koją. O tie, supratę mano kėslus, užgulė ant manęs, bet tardytojas čia pat nutraukė tą kovą. Matyt, nekaip atrodžiau, kraujas pylėsi iš nosies, visas susikruvinau ir budelius iškruvinau. Netrukus iškvietė gydytoją, sustabdė kraujavimą, kažkokiu tepalu užtepė visus nubrozdinimus ir parvežė atgal į kamerą.

O čia irgi ramybės nėra, mat per patikrinimą milinės skvernuose rado du neišpjautus kabliukus. Tai jų pačių neapsižiūrėjimas, o apkaltino mane, neva aš susitaręs buvau, kad juos paliktų, gal norėjęs jais galą sau pasidaryti... Kol vyksta tardymas, keliauti į aną pasaulį neturi teisės, nes visas tardymo metu sugaištas laikas nueitų veltui, todėl jie taip ir stengėsi, kad tuo „malonumu“ negalėtum pasinaudoti.

Kitą kartą tardytojas staiga užklausė, ar aš nebuvo boksininkas? Na taip, – pamelavau. Tada paklausė kur mano pažymėjimas, juk čia kariuomenėje apie tai niekas nežino. Aš jam paaiškinau, kad aš ne kariuomenėj, o būdamas dar civiliniame gyvenime tuo užsiiminėjau. Tuo kalba ir baigėsi.

Pasirodo, kažkada radau pamestą boksininko ženklelį. Kadangi nebuvo to tvirtinimo varžtelių, kurio prisukamas prie drabužio, įsidėjau į kišenę ir nešiojau, o jie jį rado ir todėl susidomėjo mano sportiniais pasiekimais, apie ką aš žalio supratimo neturėjau. Be to, man šis pamelavimas nieko gero nedavė. Anksčiau į tardymus vedžiojo vienas „nadziratelis“, paėmęs už alkūnės, o dabar dviese iš abiejų šonų ir dar vienas eina iš paskos, uždėjęs ranką ant nugaros.

Per tardymus nebemušdavo, bet vis tiek per visą naktį reikėdavo išsėdėti ant taburetės. Kartais nuvirsdavau, bet greit „tarnai“ pakeldavo ir pasodindavo, miegas lipdė akis, nors dienos metu apie miegą net negalvok.

Jau praėjo beveik visas mėnuo. Suėmė balandžio 29 d., dabar jau gegužę baigiasi. Kada gi baigsis ta kankynė? Kuo gi aš jiems nusikaltau? Kur tai girdėta, kad šitaip be

niekur nieko žmogų kankintų... Baisu ir pagaltoti iki ko nusirito ta išsigirtoji sovietinė valstybė, jiems visur vaidenasi priešai.

Kai neišmušė mano prisipažinimų, nuvedė pas patį vyriausiąją kontržvalgybos viršininką. Tai buvo solidus vyras pulkininko antpečiais. Labai šnekus, apgailestavo, kad aš toks užsispyręs, nepataisomas „banditų“ ryšininkas ir pats „banditas“, nes naktimis su šautuvu kartu su jais vaikščiodavęs.

– Tu pavojingesnis ir už patį „banditą“. Tikrą „banditą“ mes pagausim ir nušausim. O kaip toks išaiškint, kada dienos metu vaikšto laisvai, iššniukštinėja ką veikia „liaudies gynėjai“ ir, ką nors sužinojęs, tuoj lekia į mišką su žiniomis. Tavo tėvas irgi toks pat „banditas“, žinojo jų bunkerius ir perduodavo žinias pavojaus metu. Bet dabar jis mums nebepavojingas, nes gavo tai, ko nusipelnė. Atsakyk, kodėl, kokiais tikslais įlindai į armiją? Ardyt ją iš vidaus? Kas tave siuntė? Norėjai keršyti už tėvą, už seserį? Atsakyk!

Po visos šitos užgaulingos ir žeminančios žodžių tirados aš jau nebeištvėriau ir atkirtau jam:

– Čia išprotėti galima. Duokit pačią didžiausią bausmę, tik nebekankinkit...

– Mes nebaudžiam be reikalo... Mes ir tardom tik dėl to, kad nubaustumė teisingai, pagal kaltę, nei daugiau, nei mažiau, – ėmė aiškinti pulkininkas.

Po to mane vėl grąžino atgal pas tą patį tardytoją Oziminą ir jo pavaduotoją papulkininkį Rasadiną. Jie abu buvo labai panašūs savo žiauria išvaizda ir savo žiauriu elgesiu su tardomuoju. Matyt, jie taip buvo ir išauklėti tos žiaurios santvarkos dar nuo mažų dienų, nes visur matė tik priešus.

Praėjo gal pora dienų, o į tardymą neveda. Galima ir pamiegoti, pamiegojęs visai kitaip jautiesi. O kaip norisi valgyti... Atrodo, kažin ką prarytum. Smarkiai sulysau. Kartais užaina toks silpnumas, jaučiu tarsi kažkur plaukiu. Pabarbenau į langelį duryse, atsидaro:

– Ko nori? – paklausia.

– Būk žmogus, duok nors plutelę iš šiukšliadėžės, daugiau nebegaliu kentėti, – mal-dauju.

Bet man atsako trumpai:

– Žinok, kad nepriklauso daugiau kiek duoda. Tardymo metu – jokių siuntinių.

Po kiek laiko atsидaro langelis, tiesiasi ranka su duona. Čiumpu pribėgęs, matau, dar taukais ar kokiais kitais riebalais patepta. Viešpatie, kaip skanu! Ilgai žiaumoju, laižau, kaip kažkada vaikystėje šokoladą dėdės iš Kauno atvežtą ir noriu kuo ilgiau jausti tą malonumą, o ta riekutė, kaip užkerėta tirpo, mažėjo, kol visiškai dingo burnoje. Prisi-miniau, kad pamiršau padėkoti. Vėl pabarbenau ir vėl tyliai prasivėrė langelis.

– Dėkoju dėkoju dėkoju, – ir nebesulaikiau ašarų, siekiau ranką pabučiuot, o jis...

– Na, ką tu? Nereikia. Daugiau aš niekuo negaliu tau padėti, tarnauju už algą, kalinių nemušu, – ir uždarė langelį.

Matyt, savo užkandį atidavė? Ačiū jam. Pasirodo, ir čia esama gerų žmonių... Svarbiausia, kas šiame pragare mane dar šiek tiek palaikė, tai tikėjimas ateitimi ir malda. Sukęs apsukęs mintimis nuklystu į Aukštybes: prisimink, Viešpatie, mane iš šios ašarų pakalnės... Tada labai norėjau išeit iš šio pasaulio. Kai „juodvarnis“ veža į tardymą ir kada kur nors kelio nelygumuose pasvyra, meldžiu: padaryk taip, Dieve, kad ištiktų

nelaimė ir nugarmėčiau su visu tuo „juodvarniu“ kur nors nuo kokio didelio tilto ar nuo kokio skardžio į prarają, kad viskas vienu metu pasibaigtų...

Bijojau tų tardymų, labai bijojau ne vien todėl, kad kankina, gąsdina baisiausiom bausmėm, bijojau, kad nepalūžčiau, neišduočiau savo seserų ir brolių tautiečių, kaimynų ir kitų kaimo gyventojų, apie kuriuos klausinėjo, kokie jų santykiai su „banditais“, kas iš jų yra ryšininkai, rėmėjai, kas iš jų šmeižia sovietinę santvarką, kas giria Vakarų pasaulį ar buvusį nepriklausomos Lietuvos gyvenimą, žadėdami už tai atsižvelgti teisme ir tolimesniame mano gyvenime. Jų žodžiais, aš turiu kaltinti tik save už slėpimą sovietų valdžios priešų, nebus jokių nuolaidų ir gyvenimas galės labai sutrumpėti.

Atėjo dar vienas vakaras ir aš vėl pas tardytoją. Sėdi abu: majoras ir papulkininkis. Ant stalo didžiulė knyga – mano byla.

– Jūsų tardymas baigtas, – pareiškia tardytojas. – Štai byla, ateik prie stalo ir skaityk. Susitarkim taip: greičiau perskaitysi, greičiau grįši atgal, daugiau galėsi pamiegoti, o mes imsime kitų bylų.

Vartau tą bylą, ant aplanko užrašas „saugoti amžinai“, bylos numeris, pavardė, vardas, tėvavardis, visi kaltinamieji straipsniai su visais punktais ir t. t. Skaitau toliau: „... Tėvas nuteistas už tamprų ryšį su „buržuaziniais nacionalistais“, už slėpimą bunkeriuose, šėlpimą maistu, transportu... Šeima represuota irgi už ryšį su „banditais“... Taip pat ir aš, kaip vienas iš tos šeimos narių, negaliu pasilikti laisvėje. Radau čia ir laužyta rusų kalba parašytą pareiškimą to savo „draugelio“ iš kariuomenės, kadaise mane užjautusio bokalu alaus, dabar kitaip pragydušio: „Prašau tarybinių teisingumo organų imtis priemonių izoliuoti liaudies priešą Skardžių Bronių.“ Data. Parašas.

Apie save galiu pasakyti, jog nesulaukė niekšai, nors ir labai stengėsi ir banditu, ir vagimi, ir žudiku padaryti, bet jiems nepasisėkė. Dievas mane saugojo visur: kalėjimuose, Norilsko lageriuose ir Sibire, kol galų gale atsistoja ant gimtinės žemės savo kojomis.

Tegu mūsų vaikai ir anūkai niekad nepamiršta to, ką iškentėjo mano karta. Tegu lydi amžinas prakeikimas mūsų tautos budelius ir išdavikus!

Pervertęs tą bylą, grąžinau atgal. Atėjo teismo diena. Pirmą kartą dėl kažko susiginčijo prokuroras su teisėju ir teismas neįvyko. Kitą kartą vėl kažkas sutrukdė pradėti bylos nagrinėjimą. Tik trečią kartą „teisingoji“ sovietinė Temidė tarė savo rūstų žodį.

Nedidelė salė, už stalo sėdi rūstūs teisėjai, už jų nugarų ant sienos pakabinti „angelai sargai“ – Lenino ir Stalino portretai. Kairėje sėdi prokuroras – dešinėje advokatė. Kitame tos salės gale aš užstumtas už tokios pertvaros, iš visų pusių gausi ginkluota sargyba.

Advokatė tik dėl akių. Ji daugiau teisinosi, negu gynė: „...Mano ginamasis teisiamas pagal RSFSR BK str. 48–1a, 58–10, 58–7 ir 58–11. Tai yra sunkūs nusikaltimai ir nieko paguodžiančio aš negaliu pasakyti... Va štai yra charakteristika iš dalinio, rašoma, kad teisiamasis buvo geras karys, todėl prašau teismą į tai atsižvelgti“, – ir po šios trumpos kalbos išėjo iš salės.

Toliau žodį tarė prokuroras: „...Aš turiu teisę! Aš galiu! Tiesa mano pusėje! Tai rodo įstatymas! Aš reikalauju griežčiausios bausmės! Jis yra didelis nusikaltėlis! Dar namuose būdamas broliavosi su „buržuaziniais nacionalistais“, buvo jų ryšininkas, turėjo žemės, buvo buožė. Pamanykit tik – turėjo kuliąją mašiną, laikė daug gyvulių... Tėvas irgi buvo sovie-

tų valdžios priešas, šeima ištremta, todėl reikalauju didžiausios bausmės – 25 metus laisvės atėmimo, 10 metų tremties ir dar penkerius metus be teisių. Ar prisipažįsti kaltu?

– Ne, jokių būdu, – atsakiau.

– Na, kaip nori, – atsakė prokuroras.

Paskutinio žodžio atsisakiau, nenorėjau veltui ir burnos aušinti, nes žinojau, kad vis vien man tas nieko nepadės.

Teismas išėjo pasitarti. Gal teisingiau būtų pasakius – parūkyti, nes jau viskas iš anksto jų buvo nutarta. O mano apsaugos kareiviai tik linkčiojo galvomis ir murmėjo: „Kažin kiek jam duos?“ Aš jiems pasakiau:

– Tu ką, pirmą kartą čia esi? Nežinai kiek kitiems duoda? Aišku kad 25.

Kitas, mane užjausdamas, patarė: „Reikėjo sakyti, kad esu mažaraštis.“

– O ką tai duos? – atsiliepė kuris tai iš sargybinių. – Kaltas ar nekaltas, bausmė – viena...

– Stot! Teismas eina!

Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos liaudies vardu ir t. t., – perskaitė visą tįradą straipsnių punktų punktelių... Kiekvienas punktas turi savo kalinimo metus: vienas – 10, kitas – 15 ar 25. Visada duodama didžiausio punkto bausmė. Tai ir man davė didžiausią – 25-erių metų bausmę. Po atbuvimo dar 10 metų tremties. Reiškia, dar kažkur nuvėsi ir ten gyvensiu kaip tremtinys, o grįžęs iš tremties vietos, dar 5 metus būsiu be teisių – neturėsiu teisės balsuoti ar būti kur nors išrinktu, gauti geresnį darbą ir t. t.

Po teismo išvedė į kiemą. Tarp dviejų eilių sargybinių, atstačiusių automatus, praėjau į „juodvarnį“ ir – atgal į kalėjimą ir vėl ta pati kamera.

Po dienos suvedė su kitu lietuviuku, irgi buvusiu kareiviu ir jau gavusiu tokią pat „porciją“. Nebe taip liūdna buvo, kaip vienam. Gaila tik, kad nebeprisimenu to kareivio nei vardo, nei pavardės. Pasikalbėdavom, nebebijojom nieko, buvom jau sijoti ir persijoti, mums niekas nieko blogiau jau nebegalėjo padaryti.

Dabar jau išleisdavo pusvalandžiui į kiemą. Toks aukštai užtvertas išasfaltuotas gardas. Viršuje to gardo vaikšto sargybinis, matyti tik dangus ir nieko daugiau. Mieste girdėti mašinų ūžesys, žmonių kalbos, merginų kvatojimas, o mes... Labai maža viltis, kad kada nors iš čia išeisime, nors buvom dar labai jauni, mažai pragyventa, o tas gyvenimas mums jau parodė savo iltis.

Mėnesį praleidus vienutėje, be galo pasiilgsti žmonių, žmogiško žodžio, todėl dviese dabar džiaugėmės vienas kitu.

Dar po dienos nuvedė mus abu į didesnę kamerą, kurioje radome visą sovietinių kalėjimų kalinių internacionalą, įvairių tautybių ir visi beveik už tą patį nusikaltimą – antisovietinę veiklą.

Sužinojom, kad kitoje kameroje vienutėje sėdi labai sumuštas ir alkanas žmogus. Tai sužinojom morzės pagalba, kuria man teko pasinaudoti stuksenant į apšildymo vamzdžius. Jis aiškino, kad jį mušti pradeda jau išsivedę iš kameros ir baigia, kai atveda į kamerą. Mes suklusome. Kaip tai gali būti? Juk taip mušant, galima ir negyvai užmušti, reikia protestuoti, apginti žmogų. Bet kaip? Jis dar prašė rūkalų nors truputį. Susitarėm – darysim siuntinėlių, nors patys nieko neturime, bet vis tik atsirado šio to. Traukėm burtus, kam eiti ir ši dalia teko man.

Kai vedė į tualetą, visi išsirikiavom vienas paskui kitą, aš atsistojaus viduryje tos eisenos ir, einant pro kameras, aš labai greit patraukiau skląstį ir, atidaręs „karmuškę“ langelį, įmečiau tą siuntinėį į kamerą. Taip pat vėl greit uždariau dureles ir jau norėjau nueit, bet prie manęs prišoko keli prižiūrėtojai, užlaužė rankas ir įstūmė į kamerą. Maniau, kad užmuš. Tiek davė, kol patys pavargo.

Nuvedė pas viršininką, apšaukė, apibarė ir „užfundijo“ tris paras karcerio. Nuvedė, įstūmė į tokį betoninį narvą, nei atsisėst, nei pavaikščiôt, tamsu, baisus dvokas, šalta, nors lauke vasara. Visur betonas, laša vanduo nuo lubų, bėga per sienas, ant grindų irgi vanduo. Pakliuvau.

Nežinau kiek prabuvau, atsidarė durys ir liepė išeit. Pasirodo, prabūta beveik para. Kameros draugams paskelbus bado streiką, mane išleido. Sakė, kad į bylą įrašys visas tris paras.

Kameroje pilna pelių, jos lenda prie mūsų vargano maisto atsargų ir prie mūsų pačių. Naktį miegant prisitaiko ir už ausies grybšteli ir į užantį bando įlįsti. Gaudėm jas įvairiausiais būdais, bet argi išgaudysi tokią daugybę. Už visas mums padarytas piktydarybes sugalvojom surengt joms viešą „sovietinį teismą“. Prišom vieną pelę prie taburetės, pastatėm sargybą, iš kitos pusės susėdo (sutūpė ant grindų) trys (trojka) teisėjai, iš vienos pusės „prokuroras“, iš kitos pusės „advokatas“.

„Prokuroras“ pritaikė straipsnių punktus už duonos ir kitų produktų vogimą, už „sovietinių“ žmonių skriaudimą ir pareikalavo aukščiausios bausmės.

„Advokatas“ ėmė ją teisinti, kad ji nėra jau tokia kalta, kad nubaust aukščiausia bausme. Jeigu jai būtų sudarytos atatinamos gyvenimo sąlygos, ji tikrai nevogtų. Juk visi vagia dėl to, kadangi iš algos niekas nepragyvena, todėl prašoma bausmę sušvelninti.

Teismas eina pasitarti. Po kiek laiko pasigirsta komanda „stot“. Visi sustojam, manėm, kad jau teismas iš pasitarimo ateina, bet tuo metu tyliai prasiveria kameros durys ir sugriūna keli prižiūrėtojai su pačiu kalėjimo viršininku, kuris čia pat paleidžia savo gerkle:

– Tai jūs šitaip išjuokiat tarybinį teismą, tarybinius įstatymus?! Fašistai! Permažai dar jums davė! – taip apšaukęs, viršininkas apsisuko ir išėjo iš kameros.

Mes dabar jau ne juokais išsigandome. Tik neseniai baigėsi nuotykis su maisto perdavimu, dabar vėl – pelės „teismas“... To tai jau per daug. Reikia prašyti viršininko atleido, kitaip galim gauti karcerio tiek, kad vargu ar išeisim iš ten sveiki...

Pasišaukėm prižiūrėtoją, prisiprašėm, kad leistų pas viršininką. Sutiko.

Rytojaus dieną visus po vieną kvietinėjo ir kalbino ponas viršininkas. Kalba buvo maždaug tokia:

– Na, ką pasakysi?

– Aš dėl pelės...

– Cha cha cha, dėl pelės... Na ir šposininkai. Ir sugalvok tu man surengti pelei teismą.

– Aš noriu atsiprašyti, pilieti viršininke.

– Gerai. Aš nepyksiu, nors jūsų kamera man neduoda ramybės. Na, bet tegu. Jus greit išveš iš čia, nebebus laiko ir bausmę atlikti.

Po to viršininkas priėjo prie didžiulio žemėlapių, kabančio ant sienos, ėmė rody-

ti man Sovietų Sąjungos užimamą didžiulį plotą ir aiškinti jos galybę, palygindamas Lietuvos užimamą teritoriją su Rusija ir t. t., be to, primindamas, kad iš amerikonių nesitikėtume jokios pagalbos, nes Amerika jų sąjungininkai ir dėl mūsų jie niekada nesisiaukos...

Etapas

Dar po keleto dienų pradėjo šaukinėti su daiktais į etapą. Etapas – siaubingas žodis. Rusiją jis lydi jau keli amžiai. Anksčiau varydavo pėsčius. Ant kojų geležinės grandinės, ant rankų irgi, dar ir tarp savęs surakinti. Eina žmonės-vergai į Rytus, žvangindami grandinėmis, neskubėdami – žino, kad bausmė jiems paskirta nuo suėmimo dienos ir nėra ko skubėti. Ar tu čia būsi, ar ten, koks skirtumas. Aplink koloną laksto raiti prižiūrėtojai kazokai...

...Kalinio tokia dalia: jeigu stengsies, tai greičiau į medinį „bušlatą“ atsigulsi. Dabar etapai kitokie. Veža traukiniais ar baržomis (baidokais), greičiau nuveža, bet skirtumas nedidelis, ir ten, ir čia vargas didžiausias. Eini pėsčias visų vėjų pučiamas, lietaus plaukamas, karščių kepinamas, šalčių kandžiojamas. Važiuoji važiuotas – vėl blogai. Sukiša, kaip silkes statinėje, dūsta kaliniai nuo karščio, nuo troškulio...

Iššaukė tą mano draugą kareivėlį, atsisveikinom (vėliau susitikom Norilske), o po kiek laiko ir mane. Atėjo kalėjimo viršininkas mūsų išleisti. Stovime įvaryti į kampą keliese: dvi moterys, du senukai ir aš.

– Tai išvažiuoji? – klausia viršininkas. – O kas užmokės už butą, už maistą?

Mat koks, pasirodo, aš dar ir skolingas jam likau. Gera jam taip juokauti turint tokį gurklį.

– Nuo jūsų maisto vos kojų nepakračiau, – atsakiau jam.

Aš ir tos dvi moterys išėjome sargybos apsupti, o kur tuos senukus dėjo – nežinau. Įkišo į „juodvarnį“ ir nugabeno į geležinkelio stotį. Žiūrim, stovi gražus žalias ekspresas. Nejaugi ir mus tokiu veš? Pasirodo, taip. Paskutinis vagonas, į kurį mus nuvarė, niekuo nuo kitų nesiskiria, langai su užuolaidomis. Bet kai įvarė į vidų, visa propaganda paaiškėjo. Vienu vagono šonu ilgas koridorius, kitoje pusėje kameros, grotuotos ir užstumiamos durys, žmonių prigrūsta. Suvarė mus visus tris į tuščią kamerą, užstūmė duris ir netrukus traukinys pajudėjo.

Sudie, Kuibiševė, nesvetingas! Amžinai tu likai mano akyse svetimas, niūrus, nepatrauklus ir net žiaurus mieste. Gal, kai vadinaisi senuoju Samaros vardu, nebuvai toks? Sudie ir tau nepažįstama mergaitė, šio miesto gyventoja. Tai štai kokius valdiškus namus išbūrė man tavo kortos...

Mūsų bendrakeleivės turėjo kiek tai maisto, pradėjo užkandžiauti, žinoma, ir manęs nepamiršo. Po to jaunesnioji, kažką pasišnabždėjusi su vyresniąja, pradėjo mane klausinėti iš kur aš esu, už ką nuteistas. Aš jas irgi paklausinėčiau šio to, nors man tai mažiausiai rūpėjo, klausinėčiau ne iš smalsumo, o iš reikalo, kad reikia kažką sakyti. Pamažu susidraugavom. Pasirodo, jos ukrainietės, pabėgusios iš tremties, pasibasčiusios kažkiek Rusijos platybėse, įkliuvo antrą kartą ir dabar jos pačios nežino, kur jas veža. Už pabėgimą gresia kalėjimas, o paskui lageris. Jos manęs paprašė, gal jaunesniajai galėčiau

padaryti vieną paslaugą? Senoji nususuko į duris, o jaunesnioji pradėjo šnabždėti man, jeigu ateityje ji turėtų „mažutį“, tai ją gal paleistų... Apie tai vėliau aš jau ir iš kitų sužinojau – moterys, kurios kaip nors pasigauna „mažutį“, jas paleisdavo namo ar į tremtį, tai visgi nebe lageris, bet tik tuo metu, o vėliau jau nebepaleisdavo, išveždavo į specialų lagerį. Duodavo joms lengvesnį darbą šiltose patalpose ir jos ten gyvendavo kartu su savo mažyliais.

Taigi, ji mane su tokiu prašymu užklupo labai netikėtai, bet aš jai ėmiau aiškinti, jog mes ne iš šio pasaulio ir buvome auklėjami dorai šiuo atžvilgiu, ne taip kaip jie. Kaipgi čia dabar prie trečio žmogaus... Šiaip ar taip esame žmonės, nors ir atsidūrę tokiomis nežmoniškomis sąlygomis. Kaip mokėdamas jai bandžiau tai paaiškinti, bet ji liko prie savo nuomonės. Jai tas pats, tegu čia būna nors ir pilna žmonių, šito neatsisakys.

Išsigelbėjimas atėjo nelauktai. Pašvietė prožektoriumi ir joms liepė išeiti į kitą kambarą. Susiruošimui laiko skyrė nedaug ir apie tą reikalą nebuvo kada net pagalvoti. Tik išeidama ji taip į mane pažiūrėjo, lyg aš būčiau pats didžiausias kaltininkas, kad ji čia atsidūrė.

Vėliau ir mane perkėlė į kitą kambarą. Tiesiog įgrūdo, atrodo, kad čia ir be manęs jau tiek visi susispaudę, net pajudėti nebebuvo vietos, kartu su kriminaliniais. Čia jie kaip žuvis vandeny. Kam kalėjimas – jiems namai. Eina, lipa per žmonių galvas, o jei kas ką pasako, tuoj pasigirsta „zadavliu suka“ (sutrypsiu, kale) ir taikosi dar, pirštus atkišęs, išdurti akis.

Užlipau į patį viršų, kur palubėje yra tokia lentyna, ant kurios tik gulom galima tilpti. Po kiek laiko užsikorė kažkoks tipas, matosi, kad iš tų kriminalinių ir pradėjo kalbinti, kas aš toks, iš kur ir kiša ranką į mano maišelį. Aš jam šiūpt per tą ranką. Kur lendi? O jis – patekai į mūsų pasaulį, tai būk caca.

– Aš ne nusikaltėlis, – pasakiau jam.

Žodis po žodžio įsikalbėjome, supratau, kad jam patinka griežtas charakteris. Daviau aš jam machorkos užsirūkyti, kurios turėjau dar iš kalėjimo dienų. Kaip užtraukė jis jos net užsikosėjo.

– Na ir stiprumėlis... Tai tu tokią rūkai? – pasidomėjo kriminalistas.

– Taip, – sakau. – O ką?

– Tai tu turėtum būti stiprus vyras, kad nuo tokios machorkos nenugeibsti.

– Na, gerai. Drožk savais keliais, – pasakiau jam ir jis nulipo žemyn.

Po kiek laiko užlipa kitas ir klausia:

– Ar tu esi mužičiok krepačiok?

Nuo to ir praminė mane „mužičiok krepačiok“ (vyrukas stiprukas). Nežinau kodėl jie mane taip „pakrikštijo“? Pastarasis perspėjo, sako, saugokis, tave taip pavadino tas, kuris čia buvo pirmas, jis neatstos, kol neapšvarins tavęs, jeigu kas, surik, mes tau padėsime. Aš jam padėjau ir pasakiau, kad man jokios pagalbos iš jų nereikia. Pavaišinau ir jį machorka ir dar kelis, kadangi su machorka čia buvo prasti reikalai, o aš nelabai rūkiau, tai jos nelabai ir vertinau.

Po kiek laiko vėl tas pirmas užlipa ir pradeda mokyti mane, kad aš esu negeras, kad taip spyriojantis galima ir galvą palydėti ir savo pilvą sugadinti ir be akių likti ir kitokių nuostolių apturėti. Aš jo paklausiau: „O tu gal man į mokytojus užsirašei?“

– Ne, aš tik patariu būti ramesniam, – ir parodė savo pilvą: visas randuotas ir kaklas, ir rankos vieni randai ir pagal jo kalbą tie visi randai padaryti ne kieno nors kito, o jo paties per ginčus su kitais tokiais pat, kaip jis, arba su lagerio valdžia.

Todėl, sako, aš jokios baimės neturiu, o tu, kaip matyti, prie viso šito esi nepratęs, tai geriau būk mažesnis ir jau norėjo visą mano machorką pasiimti, bet aš staiga spyriau jam kerziniu batu tiesiai į snukį, dar pridėjau kitą ir jis nusirito į apačią. Ten kilo baisus triukšmas, kiekvienas taikėsi jam dar papildomai uždėti. Kriminalistas ėmė rėkti jau ne juokais, kaip pjaunamas, o aš žiūriu iš savo aukštumos ir galvoju: štai ką daro vieningumas. Jeigu visi kiti būtų tylėję, tai man būtų buvę visai rieta, nes jis toks čia ne vienas.

Tuo pat prisistatė apsauga, mat jie visada užstoja kriminalistus. Vyras ėmė šaukti: „Nutilkit maitos! Išveskit va šituos, o tai užmušim!“ – ir sargybiniai tuoj pat išsivedė savo globojamuosius.

Po viso to pasidarė ramiau, visus pavaišinau machorka, susidraugavom. Viena bėda nuslinko, bet kita liko. Važiavom pačiu karščiausiu metu – birželio mėnesį. Tiesiog nėra kur dėtis nuo karščio. Ten viršuje ant lentynos vietos tik vienam, visą laiką turi gulėti, nes čia pat lubos, tai pasikeisdami su silpniesniais. Tik vėl bėda, silpnėsnis neužlipa, o užkelti ir mums jėgų jau stinga, siauri tarpai tarp tų aukštų, negalima užlįst iškart dviem.

Valgyt duoda labai sūrios žuvies, valgant druska net traška tarp dantų, o vandens nėra. Žinom, kad užvalgius tokios žuvies, bus kankynė, bet vis tiek valgom, nes nieko kito negausi. Ką daryti, kada nebegali susilaikyti iš to alkio? Rėkdavom, šaukdavom kiek galim: „Vandens! Vandens! Viršininke, vandens!“ – bet niekas negirdi arba sako, palaukit, tuoj atneš... Vakare, kai oras atvėsta, atneša kibirą.

– Gerkit fašistai. Anksčiau kraują gėrėt, dabar gerkit vandenį iš balos...

O mums nesvarbu iš kur tas vanduo, svarbu kad nors kiek nuramintų troškulį, bet tas vanduo tikrai kaip iš balos, šiltas ir tą troškulį mažai malšina.

Kad ir nedaug atsigėrus, prakaitas tik žliaugia per veidą, per kūną, pasijunti visas šlapias, kaip iš vandens ištrauktas, akis peršti. Dienos metu net nesvajok vandens gauti; kankinkitės fašistai, ne į kurortus važiuojate... Tie stolypinski vagonai, matyt, taip ir sukonstruoti, kad žmonės kankintųsi patys, be kitų pagalbos. Jei neilgai, dar galima būtų kentėti, betgi kelionė tęsiasi ne vieną parą ir silpniesiems, senesniems visa tai labai sunku pernešti, iškentėti, todėl ir daug mirčių būna kelionės metu. Jaunesnieji šiaip taip dar iškenčia, nors visą laiką tik ir girdėti maldos, dejonės, aimanos ir keiksmi.

Viešpatie! Viešpatie! Už ką gi? – klausdavau dažnai aš maldoje. Gal tikrai esu kaltas, kad taip reikia kentėti? O viskas dar tik prasideda... Kad tas Stolypinas šitų vagonų išradėjas per amžius su velniais smaloje virtų!

Išlaipino mus, kaip vėliau sužinojau, Čeliabinske. Kol gyvas prisiminsiu tą vietą ir sargybinių žiaurius veidus. Kai tik išlipom iš vagono, čia pat suklupdė visus ant žemės ir nė krust, pasakė, kad šaus be perspėjimo. Klūpojom ilgai, kol atvažiavo „juodvarniai“. Tiesiog kimšte sukimšo mus į juos, žmogus prie žmogaus. Taip ir atvežė leisgyvius į vadinamąją „peresilką“ (persiuntimo kalėjimas), trijų aukštų pastatą, aptvertą spygliuota viela. Surikiavo, davė išgerti maždaug po 50 dg kažkokio bjauraus dvokiančio skysčio, nuo kurio net žiaukčioti pradėjom. Paaiškino, jog tai vaistas nuo dizenterijos. Kas negeria, tam per galvą tvoja.

Įvedė į kamerą, ten irgi pilna žmonių, o ant suolo padėtas didelis dubuo žuvelių kilkių. Čiupau keletą tų žuvelių ir rydamas nubėgau slėptis po narais. Nespėjau visų praryt, kažkas suriko:

– Neliesk, sūneli! – ir čia pat įgriuvo keli prižiūrėtojai.

Pasipylė smūgiai. Nuo jų jau mokėjau apsisaugoti, bet vis tiek dozė kliuvo per didelė, kad savo kojomis atsistoti nebegalėjau.

– Bus tau vogti! Čia visiems, ne tau vienam! – ir paliko sumuštą.

Kiti kaliniai paėmė mane, nunešė ant narų ir paguldė. Vienas klausia: „Kam lietei?“

– Dėde, kad labai valgyti norėjau, – atsakiau jam.

– Sūneli, ir mes norime, bet čia tos žuvelės padėtos, kaip masalas. Kas prie jų prisiliečia, tas mušti gauna, – kalbėjo vienas žilaūsis ukrainietis slaugydamas mane, kaip tikrą savo sūnų.

Šiame kalėjime praleidome apie tris paras ir vėl į kelionę, ir vėl sugrūdo į „juodvarnius“, vėl aimanos, vėl toks pat vagonas ir tolyn į Rytus, į nežinią...

Traukinys sustojo Novosibirske. Čia sargyba jau nebe tokia griežta, su mumis elgėsi jau gana žmoniškai. Kai į „juodvarnį“ nebetilpom, pradėjom prašyti, kad užteks, daugiau nebegrūstų – nebėra vietos, tuomet paliko laisvesnės vietos, nebebuvo girdėti aimanų, šauksmų. Bet, kai nuvežė į kalėjimą, manėm, kad nebeištversim. Kokia čia buvo nešvara! Kamerose tokia smarvė, nemoku aprašyti. Iš kur taip? Paaikškėjo, kad nesutvarkytas tualetas, teka srutos, sunkiasi per sienas ir į kameras pakliūna.

Čia jau kita tvarka. Nebedavė tos porcijos išgerti, kaip Čeliabinske, nors čia buvo didesnis pavojus apsikrėsti dizenterija ir daugelis to neišvengė. Tuos tuoj atskirdavo ir mes jų daugiau jau nebeatėm.

Novosibirske palaikė ilgiau. Atvežė dar daug vokiečių, matyt, kokių tai buvusių valdininkų ar šiaip aukštos kilmės asmenų. Jie visi susirgo dizenterija ir buvo atskirti. Nepratusiam prie tokios tvarkos, neįmanoma prisitaikyti.

Ir vėl kelionė baisi, žodžiais nenusakoma...

Pagaliau mes Krasnojarske. Išlaipino mus jau nebe stotyje, o prie persiuntimo lagerio, kadangi čia buvo atvesta speciali geležinkelio atšaka ir iškart čia atvežė visą vagoną ir daugiau. Čia padaryta taip, kad matai tik tą vagoną, kuriuo atvažiavai, o kai vedė į zoną, matėsi daugybė kalinių.

Ką tik įėjus pro vartus, puolė mus kriminalistai. Puolė kaip vilkai avių bandą ir nebandyk priešintis, tuoj būsi šaltas... Viską, kas pas mus dar buvo šiek tiek geresnio, per akimirką buvo atimta ir mes likome kaip stovim, be geresnių drabužių, basi. Nors mano padėtis čia buvo kiek geresnė, mat aš buvau su kareiviškais drabužiais ir jie kažkodėl jiems netiko, todėl likau neapiplėštas, o daugiau nieko neturėjau, ta mano machorkė jau buvo išsibaigusi kelyje.

Kartu su manimi buvo vežamas vienas žydas pavarde Šapselbaumas. Jis buvo apsirėngęs, nors jau kiek patrintu, bet dar neblogai atrodančiu kostiumu, dar ir ryšuliuką nedidelį kokių tai drabužėlių turėjo, tai liko be nieko, su vienais apatiniais – taip žmogų apiplėšė. Ir svarbiausia, kad jiems nieks nesipriešino. Jie turėjo prisigaminę visokių peilių, smailai nugalastų geležčių, kaišiojo juos po kaklu ar į pašonę, pabandyk priešintis,

čia pat tave nudurs. Nors jie irgi kaliniai, bet tiesiog beprotiškai žiaurūs, visokie žmogžudžiai, prievartautojai. Faktiškai lagerio vadovybė privalėtų juos sutramdyti, bet kur tau. Pagal juos, mes esame pavojingesni negu jie, nes mes norime nuversti jų santvarką.

Nors mes politiniai, 58-as str. taikomas tik politiniams, bet pagal juos laikomi nu-teisti kaip kriminaliniai. Tuo norima parodyti pasauliui, kad Sovietų Sąjungoje politi-nių kalinių nėra.

Taip ir nulindom kas kur. Aš palindau po naraais, ten radau laisvesnę vietą, nusiaviau batus, pasidėjau po galva, o ryte pabudęs jų neberadau. Taip kietai mano buvo užmigta, kad nepajutau kaip ištraukė.

Vagys, plėšikai, žmogžudžiai čia yra visagaliai, nuo jų išsigelbėjimo nėra, niekam nepasikūsi, kad tave nuskriaudė. Viršininkai viską gerai mato ir žino, bet vagys jiems savi – tarybiniai žmonės, o mes baisūs jų priešai. Todėl mes ir turime nuo jų kentėti. Jei-gu kas pasipriešina, nesiduoda apvagiamas, tas būdavo tuoj pat užmušamas. Kiekvieną rytą pasigirsdavo – tai vieno, tai kito nebėra, rastas negyvas ir dar su labai žiaurių žudy-nių pėdsakais. Nuėjau kartą į tualetą, žiūriu, koja bekyšanti iš sрутų. Atbėgau su siaubu pas draugus, papasakojau ką mačiau... Viešpatie! Kur patekome!

Sugavo moterį, išprievartavo keliese, nužudė, sukapojo, išvirė ir suvalgė. Kai į jų na-gus pakliūna kalė, irgi visi ją prievartauja, paskui gyvai nudiria kailį, papjauna ir išver-da. Po to giriasi, kad skanesnės mėsos pasaulyje nėra už taip pagamintą.

Viršininkams nesvarbu, kad tave užmušė, jiems svarbu, kad nedingtum be pėdsako. Tada tai jau blogai. Gal pabėgai, gal šiaip kur nors pasislėpęs tūnai, o čia nurašei, užkasei tam tikroje vietoje ir reikalas baigtas.

Taip ir vargom. O kai pamatė, kad mes jau nieko nebeturim, paliko mus, laukė kitų...

Atvarė kartą daug nuteistų kariškių eilinių, karininkų iš Vokietijos. Juos taip pat puolė tie nužmogėję plėšikai, jų mat uniformos geresnės, bet kariškiai jiems parodė ką gali. Kilo baisus triukšmas, muštynės ir plėšikai buvo nugalėti. Keliolika tysojo užmuš-tų ar pusgyvių. Tada sukruto ir valdžia, kai pamatė, kad nebe ta pusė laimi. Per garsia-kalbius rėkė:

– Baikit savivaliaut! Už žudynes teks atsakyti savo galva!

Bet kas tau klausys. Prisidėjom prie jų dar ir mes. Gražu žiūrėti, kaip virš galvų švysčioja prožektoriai po zoną, iš bokštelių švilpia kulkos. Baisoka, bet nieks nelindo į kampą, šiaip ar taip galas, ką čia beišsislapstysi. Baisu koks lakstymas, rėkimas... Va-gims tiesiog nebeliko vietos, nebeliko jiems ir drąsos, kai pajuto, kad nebe jų viršus. Mat jie drąsūs tik tada, kai nieks nesipriešina. Ginkluoti kareiviai atkirto sienos kampą, ten jie visi ir subėgo, o paskui juos uždarė į barakus ir po kiek laiko kažkur išvedė.

Tada ir mes pasijutom laisviau, buvome visi vienodi. Tie kariškiai, pamatę, kad vaikštau basas, surado man šiokių tokių batus, kuriais aš labai apsidžiaugiau.

Plėtėsi pažintys tarp lietuvių. Atrodė, kad čia suvežta visa Lietuva. Iš kokio tik nori rajono rasi. Susiradau ir iš svėdasiškių, tai Alfonsas Mozūra. Susidraugavom ir ilgą laiką nesiskyrėm.

Dairėmės aplink, kur čia tas lageris yra. Iš vieno šono matyti ilga kalnų virtinė, ant kalno kažkoks mūrinis bokštelis ar koplyčia. Pakalnėje toks pat ilgas slėnis. Tolumoje

matyti judantys žmonių siluetai. Iš kitos lagerio pusės slėnis, bet ten jau nieko nesimatė, nes užstojo aukšta lentinė tvora.

Apaugom nežmoniškai, kad taip nusiskutus, pasiguodžiau vienam draugui, kasydamas barzdą, o jis parodė man surūdijusį vinį:

– Tu buvai kareivis. Gal sugalvosi ką nors? Kareivis yla barzdą skutasi, o čia vinis – dar geriau.

Kalėm kalėm akmeniu ant kito akmens pasidėję, išplojom, išgalandom, nušlifavom ir po poros dienų išėjo neblogas skustuvus. Gavom muilo ir teptuką pasidarėm, atsirado barzdaskutys ir pradėjom... Kartą brūkšteli ir po skustuvo, vėl reikia galąsti, o mes laiko ir kantrybės turim. Šiaip taip skutomės. Dar kažkas atsinešė peiliuką barzdai skusti. Per visus „šmonus“ (kratas) išsaugojo. Čia tai radinys! Įspraudėm į šakaliuką – puikiausias skustuvus.

Dabar čia yra įsteigta mūsų „kirpykla“ ir klientų netrūksta ir bankroto turbūt nebus, tik reikia būti labai atsargiems, kad bloga akis nenužiūrėtų ir neuždarytų mūsų „įmonės“, o mūsų pačių už nelegalią veiklą neįkištų į tamsų rūšį keletui parų.

Suvarė mus visus į vieną lagerio galą. Pradėjo šaukti pavardėmis ir varyti į kitą galą. Iš čia jau niekur nebeišeisi, apsupo sargyba. Kas dabar bus? Gal jau trauksim toliau?

Atsidūrėm prie upės. Didelė, plati, tokios mes dar nematėm – Janisiejus vadinasi. Suvarė į baržos-baidoko triumus žemai. Uždarė metalinėmis grotomis, pastatė sargybą ir...

Dabar prašykim Dievo, kad ta barža neprakiurtų ir kad neprigertume, nes išlipti nebus galimybės. Kiek vėliau teko girdėti, jog panašioje kalinių pripildytoje baržoje kilo gaisras, taip ir žuvo visi, nors gelbėti ir buvo galimybė.

Vadinasi, plaukiam į Šiaurę, bet nieko nematom, tik lopinėlių dangaus pro grotuotas duris. Maisto atneša ir nuleidžia per laiptus rėčką košės, o kitą sriubos. Toks tau ir maistas: košės po samtelį, o sriuba – vanduo ir žuvyčių kauleliai. Duona šlapia, suspaudus vanduo teka, bet mums ji už viską brangiausia. Tai gyvybė, tai gyvenimo pratęsimas.

Dairausi po baržos vidų, kažkur virš galvos teliuškuojasi vanduo, vadinasi, mes po vandeniu. Sienos išrašinėtos visokiais žodžiais; ką išvežė į Karagandos lagerius, ką nužudė, kas „stukačius“ (beldikas) ir ko reikia saugotis. Kalinių žvalgyba dirba puikiai. Randu dar tris pavardes, užrašytas lietuviškai: Vytautas Stukas, Vytautas Augulis, Jurkštas – visi svėdasiškiai. Manau ir jie šita pačia barža plaukė ir buvau įsitikinęs, kad susitiksime. Toliau radau užrašą: „Partizanų krauju ir Amerikos pagalba Lietuva bus išvaduota. Kraujo daug pralieta, o kiti va kur atsidūrėm.“

Amerikonai dėl mūsų galvos nesuka. Kai pasirausi istorijoje, Amerikos valdžia nebuvo mums labai palanki ir anksčiau, kada Lietuva kariavo dėl savo nepriklausomybės, nesiskubino mums į pagalbą, kad neužbėgus įvykiams už akių. O gal carizmas laimės, tada viskas ir liks kaip buvę ir tik kai pamatė, kad bolševikai ima viršų, pradėjo remti. Dabar irgi siūlė mums baigti beprotišką karą, nes ji negalinti padėti. O juk tada karo metu galima buvo priversti Staliną atsisakyti Pabaltijo, kai ant plauko kabojo sovietų likimas. Naivūs paprasti amerikiečiai vėliau po karo rinko aukas ir siuntė į Lietuvą kaip nukentėjusiems nuo fašizmo, bet tomis aukomis pasinaudojo, deja, ne lietuviai, o visoki plauko jų priešai skrebai ir kiti, kurie, apsiavę amerikoniškais „branavykais“, daužė

mums šonkaulius. Mes gerai žinome tų amerikoniškų „branavykų“ tvirtumą, nuo jų daugelis mūsų brolių NKVD tardymų kameroje spjaudė kraujais. O kad Lietuva tikrai bus laisva, tuo neabejojome, tik klausimas buvo: „Kada?“ Na, o kol kas plaukėme pasitikti savo ateities.

Vieną vakarą ilgai girdėjome malonią muziką, matyt, ji sklido iš prošal praplaukiančio garlaivio ar kokio nors kito keleivinio laivo. Laikas eina vienodai kankinančiai ir jo turime iki valiai, kelionė vyksta be nuotykių. Kartais ją pajvairiname pasakojimais iš zonų gyvenimo, kaip kas pateko į šią vergiją, dar kuris kokį anekdotą suriečia.

Pajutome, kad vėsta oras, naktimis jau ir visai šalta, dienomis taip pat, o mes neturime kuo ir šilčiau apsirengti. Tai jau blogai. Vieną rytą pamatėme, kad viršuje prie tų grotuotų, pusiau gulsčiai uždarytų durų stovi apsnigti sargybiniai. Dabar tikrai įsitikinom, jog barža plaukia į Šiaurę.

Galop po aštuoniolikos parų pasigirdo kalbos, kad mūsų kelionė baigėsi. Buvo nutiestas trapas ir pradėjo mus kelti į krantą.

Dievuli, mano brangus, kiek daug naujų vergų gaus ši nepasotinama žemė! Einame šiuo trapu skarmaluoti, išbadėję ir nežinome nei kur, nei ko...

Tai buvo rugpjūčio 10-ta diena – mano gimimo diena.

Išlipę dairomės, matyti didžiuliai laivai netoliese bestovį, kur tik akys užmato, visur vanduo... Kas čia? Gal jūra? Pasirodo, dar ne. Čia Jenisiejaus žiotys prie Dudinkos. Sako, jog šio vandenėlio plotis 60 kilometrų. Į Dudinkos uostą atplaukia ir didieji okeaniniai laivai.

Suvarė ir uždarė į tokį didelį baraką išdaužytais langais, be durų. Paskui pristūmė traukinį. Siaurojo geležinkelio prekiniai vagonai. Sulipom. Viduje jokių suolų, jokių narų. Prikišo, kiek tilpo stacių, ir važiuojam. Naktis šviesi, poliarinė. Dairomės pro plyšius, sniegas blizga, kur ne kur matyti krūmeliai. Geležinkelis vingiuotas, išvestas taip, kad kuo mažiau kliūtų kalnai.

Staiga riksmas, rusiški keiksmas ir miršančiojo dejonės. Žmogų papjovė. Nors čia visi politiniai, bet ir čia pjauna... Pasirodo, vienas atpažino savo buvusį kankintoją prokurorą, na ir atsilygino peiliu sovietiniam patriotui. Traukiniui sustojus, lavoną išmetė ir važiuojam toliau. Auštant pasiekėm kitą miestą, tai Norilskas – mūsų kelionės pabaiga.

Nuo Krasnojarsko iki Dudinkos, kalbama, trys tūkstančiai kilometrų ir dar priedo traukinuku šimtas, kaip koks prielipas.

Aplink didžiuliai kalnai. Greit išlaipino, surikiavo po penkis, suskaičiavo ir pirmyn. Ėjom visą dieną, vis į kalną spirale. Mums kelias atkastas, o vargšai sargybiniai puškojo šonuose per pusnis sukaitytę, net garuoja. Mes pasišaipom iš jų. Kiškio juokas...

Atvedė prie lagerio. Didžiuliai vartai. Pasitiko mus kažkoks linksimų plaučių viršininkėlis.

– Tai ką? Atvykote? Kiek gavote? „Ekaterinovską“? Vadinas, 25...

Tiek tada prie carienės Jekaterinos rekrutai tarnaudavo kariuomenėje. Pajuokavo viršininkėlis, paskui:

– Baigt kalbas! Išsirikiuot po penkis! Pirmas penketukas pirmyn pro atidarytus vartus. Toliau antras, trečias., – į „šmonovką“, – kur daroma krata.

Krata smulki.

– Nusirengt nuogai! – rėkia prižiūrėtojas.

– Juk šalta! – mes rėkiam.

– Niek, nesušalsit. Ne į kurortą atvažiuot...

Kaip nemalonu, kai tave liečia šalti prižiūrėtojo pirštai.

Patalpino į barakus. Kol nurodė vietas, kol ką, jau ir sutemo. Buvome labai pavargę. Visgi trylika kilometrų kelio ir vis į kalną. Tiesiog gal kokie keturi būtų, bet pabandyk į tokį kalną tiesiai...

Davė skurdžią vakarienę, kaip ir visur: pusė dubenėlio skysčio, sriuba vadinamo, kuriame plaukiojo pusės delno didumo kopūstlapis ir samtelis košės.

Pavalgėm. Ateina vienas ir sako: „Tavęs ieško, išeik į lauką.“ Kas čia manęs dabar galėtų ieškoti? Išeinu į lauką, žiūriu Stukas Vytautas iš Denionių kaimo.

– Sveikas, broleli. Štai kur susitikom. Aš žinojau, kad jūs čia, įrašą perskaičiau baržoje ant sienos.

– Mes anksčiau atvykome. Visi trys esame čia.

– Tai gerai. Vis truputį bus linksmiau...

Labai norisi miego, bet griežta komanda – išeit į koridorių patikrinimui, išsirikiuot, pirmas, antras... Paskui po kiek laiko antras patikrinimas ir tada užrakina baraką, o mes gulame ant plikų narų, pasikloję kuo buvome apsirengę ir užmiegam kietu kalinio miegu.

Staiga atsibundu nuo triukšmo. Vienas per miegus nesavu balsu rėkdamas šoko nuo narų ir vos nenusisuko sprando.

– Kas atsitiko? – klausiu.

Sako: „Sapnavau, jog apsupo mane būrys enkavedistų ir nori nušauti...“

Rytojaus dieną į darbą dar nevarė. Tuoj po tų varganų pusryčių atėjo dviese. Vienas mongoliško gymio, siaurom akim ir iškart prašneko viršininkišku tonu:

– Atvažiuot jūs čia, bet iš čia nebeišvažiuosite niekada, įsikalkit tai sau į galvas visam laikui. Baigsite bausmę, kitą pridės, o ir išėję į laisvę, namų nematysit, čia gyvensit ir nepergyvenkite, nieko čia baisaus, o kai numirsite, čia bus ir jūsų kapai. Dabar laidojam karstuose, ne taip, kaip anksčiau, o duobės paruoštos iš anksto, nes žiemos čia ilgos ir rūsčios, sunku iškasti, amžinas įšalas ir niekam nepasiskūsit: Maskva – toli, Dievas – aukštai, įstatymas – tundra, prokuroras – meška, viršininkas – aš, – taip užbaigė savo kalbą šis mongoloidas.

Aha, pamaniau, matai kaip, ir mirtis čia suplanuota. Kiek turi numirti – numirs.

Paskui atėjo kiti viršininkai. Klausinėjo, kas turi kokią specialybę. Vieni užsirašė, kiti juokiasi – duos tau darbą „pagal specialybę“, visi kasim sniegą, matot kiek čia jo priversta, arba su laužtuvais daužysime šį amžinąjį įšalą...

Šitas lageris vadinasi „Medvežij ručėj“ arba tiesiog „Medvėžka“. Tai atskira nikelio kasykla – atvira šachta. Iš pradžių išsprogdina ir nusemia kokį trijų–keturių metrų nereikalingą sluoksnį. Paskui vėl sprogdina ir jau tada kabina ir veža į malūną, pila į lydy-mo krosnis ir taip išgauna nikelį.

Užsirašiau dėl švento juoko, kad esu šaltkalvis, elektrikas, radistas ir patekau į elektros cechą. Senieji kaliniai pasakė, kad man labai pasisekė, nereiks dirbti šaltyje, tik reiks mokėt įtikti viršininkui.

Viršininkas ėmė klausinėti ką aš moku. Aš pasakiau, jog viską padarysiu, jei parodysit kaip.

– Jei parodysit? – pakartojo mano žodžius viršininkas. – Bet mums mokinių nereikia, yra pakankamai specialistų.

– Padarysiu, ko tik reikės, – ginu savo pozicijas.

– Na, gerai, – nusileido viršininkas (irgi iš kalinių, buvęs Vlasovo armijos karininkas). – Eikš čia, – privedė mane prie vieno to cecho darbininko ir sako:

– Duok jam darbo.

Sunku buvo iš pradžių, bet baimė, kad galiu būti išvartytas, padarė mane geru specialistu be jokių kursų ir universitetų.

Palengva įleidau šaknis, pradėjo su manim skaitytis, klausti patarimų, bet alkis ir neviltis, tie amžini kalinio palydovai, visą laiką stovėjo prieš akis. Išdavė mums kalinių drabužius: vatines kelnes, veltinius, vatinuką, „bušlatą“ – tokį sustriguotą puspaltį, dar davė kortinį švarkelį, kelnes ir kepurę, o ant visų šitų drabužių turi būti prisiūtas kalinio numeris: ant nugaros, šone, ant kepurės, ant kelnų dešinės kojos aukščiau kelio. Nuo šiol tu esi niekas, tavo vardas ir pavardė dabar bus X–053. Kai išgirsi viršininką šaukiant šį numerį, lėk prie jo be kvapo, sustok ne arčiau kaip penki metrai, staigiu rankos mostu nusitrauk nuo galvos kepurę ir vykdyk bet kokią jo paliepimą. Einant pro uniformuotą, prieš 10 metrų turi nusiimti kepurę ir, tiek pat praėjus, užsidėti. Jokių teisių. Laiškai tik du per metus, rašyti tik rusiškai ir tik, kad esu sveikas, gyvas ir gyvenu gerai. Niekuo nesiskųst, nes už tai gresia karceris. Laiškai tikrinami.

Jeigu gausi penkias paras karcerio su išvedimu į darbą – dar pusė bėdos, nes maistas bus toks pat, kaip kitiems, skirtumas tik toks, kad ten nėra kur atsigulti, šalta, sienos aplediję.

Blogiau bus, jeigu gausi dešimt parų be išvedimo. Manyk, kad tavęs nebėra, ruoškis į medinį „bušlatą“. Tada skysta sriuba kartą per parą, duonos retai kada būna ir arbata. Bet vanduo vis vanduo, kad ir arbata vadinamas. Jeigu kas ir atsėdėjo, liko invalidas.

Kiekvieną rytą barako radijo taškas skelbia, kada keltis, kada pusryčiauti, kada išeiti į koloną ir rikiuotis į darbą. Tik ir išgirsi – „kalba gornogo lagerio radijo mazgas...“. Kodėl „gornogo“? „Gornogo“ tai rusiškai – kalnai. Gal dėl to taip ir vadina, kad tarp kalnų, – pagalvojau, bet kada pasiteiravau senesnių kalinių, jie man viską išaiškino ką tai reiškia. Tai ne „kalnų“, o „gosudarstvennyj osobyj režim“ (valstybinis ypatingo režimo lageris). Vadinasi, mes ne paprasti kaliniai, o ypatingi.

Tolyn – žiema stipryn, dienos trumpyn, kol visai dingo, užgulė niūri poliarinė naktis. Visą parą spaudžia stiprus šaltis, kartais net iki –60°, atrodo, kaip čia ir begyventi... Sustojo technika, metalas tokiam šaltyje trupa kaip cukrus, tik žmogus privalo viską pernešti ir iškentėti.

Pažinojau vieną latvį, kuris privertė tą šaltį jam plaukus atauginti. Buvo plikas, vaikščiojo be kepurės, tik ausis ir kaklą saugojo. Po kiek laiko ant pakaušio pradėjo kaltis reti plaukai, kuriuos jis dažnai pašukuodavo minkštu šepetėliu, bet vėliau sužinojau, kad tas latvis vis dėl to mirė, persišaldė smegenis ir niekas nebegalėjo jam padėti.

Jeigu –40°, tai į lauko darbus žmonių nebevaro. Ne dėl to, kad kalinių jiems gaila, bet kad sargyba gali sušalti, tai tą laiką vadina „aktirovana pogoda“ (aktiruotas oras). Jeigu tą laiką prasėdėsi be darbo, tai tiek dienų nebus išeiginių, vis tiek viršininkai savo atsiima.

Stovi kaliniai („zekai“) kolonoje ir žingsnis po žingsnio artėja prie „vachtos“ (vartų sargybinė). Šaltis spaudžia. Apsiraišioję, apsimuturiavę kaip kas išmano, dūlina galvas nuleidę, savas mintis mintydami. Kolona ilga. Kol prieina vartus, visko atsitinka. „Pompobitai“, „nariadčikai“ – taip vadinami buitinininkai, darbų vykdytojai arba kalinių žargonu – pridurkai, chujasosai (tie, kurie nedirba fizinio darbo) laksto aplink, prižiūri tvarką, kad rikiuotė būtų lygi, po penkis ir, jeigu kuris nors ne taip stovi ar iš rikiuotės išėjęs, ar užsižiopsojęs į kitą penketuką įsispraudė, vargas tam. Pridurkai tam smūgių ir „gražių“ žodelių nepagaili, kad kitą kartą prisimintų. Visi tie nariadčikai, brigadininkai, pompolitai – iš tų pačių kalinių tarpo paskirti, o kanda pikčiau už šunį.

Praleido brigadas pro vartus. Čia, šiame Medvēžkos lageryje, tas gerai, kad paskui tave su šautuvu nesekioja. Išėjai pro vartus ir eik kur nori. Na, ne kur nori, bet į darbo vietę, o darbovietė – labai didelis aptvertas plotas, sargyba stovi tik prie tvoros pastatytuose bokšteliuose. Ir plūsta „zekai“, skuba pasiekti darbo vietas, kad kol išskirstys po darbus, nors kiek „baloke“ (tokia būda sukalta iš lentgalių) apšils. To „baloko“ viduje stovi metalinė statinė nuo benzino su išpjautu dugnu. Pakuria ją pririnkę lentgalių ir šildosi. Kiek vertingos medienos tokiose statinėse dūmais paleido, kai nėra elementariausios tvarkos, gal tik šventieji danguje težino. Kas dirba po stogu, šilumoje, tam gerai, o kiti... Pabandyk po 14 valandų išbūti lauke.

Atėjus pietų metui, toje būdoje-„baloke“ ir pavalgo. Atneša iš darbo zonoje esančios virtuvės maistą ir išdalija.

Po darbo, atėjus nustatytam laikui, vėl visi juda atgal. Vėl išsirikiuoja po penkis ir laukia prie vartų, bet dabar jau niekas nesiskubina įleisti. Prisilakstė, pribėgiojo ryte, kol išleido, mat į darbą privalo laiku išleisti, o iš darbo – galima ir palaukti, nedega. Prie vartų – namelis, iš kurio kamino be paliovos virsta dūmai. Šiltai gyvena prižiūrėtojai. Jie dabar labai neturi laiko, žaidžia domino ir, kol nebus baigta partija, būkit ramūs, netrukdykit ir laukit.

Nebeiškenčia „zekai“, pradeda šaukti, rėkti. Pakyla toks ištisinis kauksmas, nubanguoja per tundrą ir atsimuša aidu į tolumoje dunksančius kalnus. Tyku, labai tyku tundroje, nei vėjelio, tik nuo kalinių kojų trepsėjimo gurgžda sniegas. Danguje neišpasakyti dalykai dedasi, gražios įvairiaspalvės „marškos“ plevenasi, tarsi jas kas ant tvorų padžiovė ir vėjas plaiksto. Kartais švysteli aukštyn tūkstančiai spalvotų strėlių. Gražumas neapsakomas, bet tik šiaurėje tematomas.

Gėrėdavomės gėrėdavomės tais vaizdais, užmiršę savo karčią dalią, alkį ir beteisiškumą, kol pripratome ir laikėm tai įprastu reiškiniu.

Pagaliau atsidaro durys ir išeina įraudę prižiūrėtojai. Rankose fanerinė lenta, ten surašyta kiek ryte išėjo į darbą, tiek turi ir sugrįžti. Žmogus čia už auksą brangesnis. Truks bent vieno – save pridėsi. O, neduok Dieve, jei pabėgo! Tada kareivius taip užvaiko ir, kai sugauna tą bėglį, užmuša iš piktumo. Prie vartų matėme ne kartą gulinčius numetus negyvus ir niekas į juos nekreipia dėmesio, nors kiekvienam praeinančiam pro šalį dilgteli paširdžius. Žiūrėkit, matykit, bandysit bėgti ir jūsų laukia panašus likimas. Nors pabėgti praktiškai iš čia neįmanoma, bet vis dėlto kai kas bando. Laisvė už viską brangesnė ir tik tas ją supras, kas jos neteks.

– Pasitraukt nuo vartų! Išsirikiuot po penkis! – šūkauja prižiūrėtojai. – Pirmas penketas, antras... Marš į „šmonolauką“ (vieta, kur daroma krata).

Pasitinka kratytojai. Vienam liepia nusimauti veltinius, kitam – nusivilkti „bušlą“, dar kitam – nusimauti kelnės. Apglosto, apčiupinėja ir tingiai, tarsi gerai išmoktą maldelę, klausia:

– Duriančio, pjaunančio, mušančio įrankio nėra?

Kepurę nuima, per plaukus, kuriuos vėliau jau buvo leidžiama užsiauginti, ranka perbraukia.

Kartą darbovietėje kažkoks niekadėjas išprievartavo moterį. Tai čia ji stovėjo, kad atpažintų tą „nusidėjėlį“, bet tas irgi nekvailas, pasikeitė su kitu ir pasiliko antrai pamainai. O ta moterėlė, neradusi „savojo“, galėjo ant bet ko mesti tą kaltę – kalinys beteis, neišsigins.

Dabar, kai tu jau grįžai į gyvenamąją zoną, šitas laikas tavo, nebe valdiškas, tai ir rūpinamės tik savo reikalais. Reikia nubėgt patikrinti gal laiškas sąrašė tau yra, tavo draugui ar pažįstamam. Skaitau, viena pavardė sąrašė pažįstama. Negi čia ir tu mielas pusbroliuk esi kankinamas dar iš pokarinių laikų?

Laikas eina, čia pat ir vakarienė ir pirmas patikrinimas, po kiek laiko antras ir komanda – „gult“. Užrakina baraką, o tu klokis ką turi ant savęs ir miegok iki signalo – „keltis“. Bet taip, kad iki ryto išmiegotum, ne visada pavyksta. Dažnai naktį budina visą brigadą, reikia keltis ir eit pas tardytoją. Ten laukiam, kol visus 30 žmonių ištardys.

Įeinu ir aš. Pasiteirauja už ką nuteistas, kiek gavau, kur tėvai, šeima, gal kokių skundų turiu, gal nepatinka sovietų valdžia kam nors iš draugų ar pačiam ir – gali eiti. Tai va, atrodo, kad dėl šitokių niekų nereiktų vidurnaktį mus kelt, o pasirodo, reikia. Tarp mūsų yra vienas niekšelis-skundikas, vadinamasis „stukačius“, kad jis kaip ilgiau išliktų paslapyje, kelia visą brigadą. Tas labai vargina ir taip jau išsekusį organizmą, o pabandyk kam nors pasiskųsti, kad neišsimiegotai, kai darbe ant tavęs ima šaukt, kodėl snaudi.

Buvo toks kalinys lietuvis Jonas. Lietuviškai jis nekalbėjo, o vadino jį visi Ivan Ivanovič. Dirbo jis darbų vykdytoju, o jau niekšas, kokių reta. Kalinius daužydavo kumščiais, spardydamo kojomis, skųsdavo viršininkams. Bet kartą visgi priėjo liepto galą. Rado jį griovyje su perskelta galva kraujo klane, čia pat buvo numestas ir kirvis. Kaltininko nors ir ieškojo dėl bendro vaizdo, bet kaip ir visada – nerado.

Pasiliuosavo kartą toks skundikas, o jo iš Norilsko neišleidžia, kaip ir kitus palieka čia gyvent kaip tremtinį, tai jis su ašaromis maldavo: „...Aš jums padėjau, žinias teikiau, o jūs manęs iš čia neišleidžiat, užmuš čia mane...“ Bet viršininkai jam atsakė, kad su žmonėmis ir čia reikia sugyvent. Toks yra kiekvieno išdaviko kelias. Priešai pasinaudoja tavimi, o kai esi neberekalingas, išmeta kaip šilkverpį lauk.

„Darbas išlaisvina!“ – šaukė nacių konclagerių lozungai, o ant sovietinių lagerių vartų puikavosi niekuo nesiskiriantys nuo nacių taip pat rėksmingi šūkiai: „Tik sąžiningu darbu išpirksite savo kaltę!“

„Kareivi, atmink, kad tu saugai neprimuštus fašistus!“ – skelbė didžiulis plakatas pakabintas prie kareivinių sienos.

Visi pragarai vienodi, vienodai kankinasi čia patekę žmonės ir, galėčiau pasakyti,

kad šitas lageris, į kurį aš patekau, dar buvo ne pats baisiausias. Kaip vėliau sužinojau apie gyvenimą kituose sovietų lageriuose, kaip antai, Vorkutos, Kolymos, Intos, Pečioros, kur žmonės, išsekę nuo sunkaus darbo ir bado, krisdavo kaip musės, juos pribaidavo prižiūrėtojai.

Pasakojo man vienas kalinys. Jie dirbo prie tokios upės. Prižiūrėtojai susiginčio su vienu kaliniu dėl kažko tai. Suėmė jį, išrengė nuogai, surišo rankas už nugaros ir kojas, apiplovė apie bambutę, paskui užrišo virvutę, o kitą jos galą pririšo prie medžio. Dviese įsiūbavo ir nuo aukšto kranto metė į upę. Virvutė ištraukė visus vidurius. Kas girdėjo pasmerktojo priešmirtinį klyksmą, visą gyvenimą neužmirš.

Palyginti mūsų Norilsko lageriuose, tuose, kuriuose man teko būti: „Medvēžij ručej“, „Kajerkano“, „Nr. 4“, „Nadieždos“, „Srednij“, dar nebuvo taip blogai, čia lavonų iš bado nieks nevalgė, o jų ir buvo ne taip daug, bent tuo metu, kai aš buvau. O kiek visko prisiukliau iš kalinių lūpų, kraujas ir dabar stingsta gyslose, pagalvojus.

O vis tik bailiai buvo tie sovietiniai žudikai. Jie drąsūs buvo prieš mus beginklius, bejėgius – galėjo mus kankinti, naikinti, bet, jeigu kas nors išeina į laisvę, prigrasina, kad niekam nieko nepasakotum ką čia matei, kitaip tavęs laukia dideli nemalonumai, todėl visada duoda pasirašyt, kad liežuvį laikysi už dantų. Kai pagalvoji, o juk čia nėra beveik nei vieno nusikaltėlio. Ar kaltas tas kareivėlis, kuris Suomijos ir SSSR karo metu pateko į nelaisvę, arba sovietų ir vokiečių karo metu kiek buvo raudonarmiečių patekę į vokiečių nelaisvę... Kai vokiečiai kreipėsi į Staliną su klausimu, ką darysi su savo karo belaisviais, kurių pas mus yra labai daug, Stalinas atsakė, kad jo kariai į nelaisvę nepasiduoda, o jeigu ir yra kažkiek, tai tik „tėvynės“ išdavikai.

Pasibaigus karui, į amerikiečių zoną Vokietijoje atvažiavo sovietiniai generolai agituoti, kad belaisviai grįžtų namo, sakė – mes jums šokoladų nežadam, bet mes jums žadam daugiau, mes jums žadame tėvynę ir daugelis patikėjo tais „nuoširdžiais“ sovietų generolų pažadais. Buvo paduoti vagonai, orkestras groja, visur gėlės, vainikai, o kai per sieną pervežė, dingo tos gėlės ir vainikai, vietoje orkestro atsistojo ginkluota sargyba, užrakino vagonų duris ir tiesiai už Uralo, o ten teismai už pasidavimą priešui, už „tėvynės“ išdavimą 15 metų katorgos ir važiuok į šiaurės lagerius.

Lietuviai, kaip ir kiti pabaltiečiai, kentėjo už tai, kad norėjo laisvės ir nesutiko su okupanto savivale. Mus labai pamokė 1940-ieji, kada mus nuo kažko „išvadavo“. Prasi-dėjo masiniai areštai, trėmimai, žudynės. Visur tik girdėti – „liaudies priešai“, „sabotaž-nikai“, „liaudies išnaudotojai“ ir t. t.

Po karo vėl tas pats. Kurgi dėtis vargšui lietuviui, negi eisi į duobę... Išėjo jauni vyrai į miškus, pakilo į žūtbutinę kovą ir juos tuoj pat apšaukė banditais. Tik neteko girdėti, kad kas nors apie banditus dainas dainuotų, o mūsų jaunimas tokias dainas kūrė apie miško brolius ir dainavo... O prieš juos okupantai tuoj pat sulipdė būrius, vadina-mus „liaudies gynėjais“, į kuriuos subėgo daugiausia rusų tautybės vyrai ir šiaip visokie girtuokliai, mėgstantys įkišti rankas į svetimą kišenę. Okupantai pažadėjo jiems, kad nereiks tarnauti armijoje, nereikės kariauti, liksite čia tvarkai palaikyti, o iš tikrųjų, kad tarp savęs išsipjautų, kad reiktų mažiau vagonų Sibiran, anot Suslovo. Daug brolių buvo priguldyta ant gatvių grindinio ir, kai pamatydavau miestelio aikštėje numestus ir visai sumaitotus žuvusiųjų partizanų kūnus, mano, kaip ir visų mūsų žmonių, akyse

jie tapdavo didvyriais-kankiniais, kurie tautos istorijoje nebus pamiršti per amžius. Aš tvirtai tikėjau, kad vis tiek ateis ta diena, kada jiems bus statomi paminklai, jų vardais bus pavadintos gatvės, mokyklos...

Mes gerai pažįstame rusų tautą, pasauliui davusią daug įžymių žmonių – rašytojų, poetų, mokslininkų. Bet mes gerai žinome ir to niekad nepamiršime, kad iš tos pačios tautos, kuri save buvo pasivadinusį SSSR, išėjo daug blogio, kas ir privedė prie visų tautų, taip pat ir rusų persekiojimo ir naikinimo. O juk tiek nedaug tereikėjo pasakyti – išvadavome jus, ko lendate į miškus, eikit namo, kelkit sugriautą savo krašto ūkį, darbuokitės tėvynės labui, o mes išeinam, būsim geri kaimynai ir draugai.

Lenkai taip pat gynė savo kraštą nuo įsibrovėlių, o atsidūrę irgi Norilsko lageriuose ar kitur surado sau kapus...

Kiek ten buvo visokių tautybių žmonių ir visi pagal bylas – šnipai, diversantai, teroristai, banditai ar dar kaip nors kitaip „pakrikštyti“. Viršininkams labai ramu, kai yra „priešų“, yra su kuo kovojama. Kas saugoma, reiškia, jie veltui duonos negadina, o dirba labai reikalingą darbą.

Štai ir atėjo Šv. Kalėdos – pirmosios nelaisvėje, bet kaip nors atšvęsti nebandyk, laukia griežta bausmė. Todėl ir per šventes, kaip ir kiekvieną dienąėjome kolonoje į darbą. Einant pro vartus, kaip ir kiekvieną rytą, tarsi pasityčiodami iš mūsų, traukia melodiją „Amūro bangos“.

Naujieji – 1953-ieji. Sausis, vasaris – žiema turėtų lengvėti, bet čia siautėja visu smarkumu. Kai prasideda tos vadinamosios „purgos“ (sniego audros), žmonės neišsilaiko, pabira kaip žirniai nuo kelio. Švilpia, ūžia, šniokščia ir kartais atrodo, kad sniegas ne iš viršaus krenta, bet iš apačios į viršų. Kur buvo suneštos didžiulės pusnys, akimirksniu lieka tuščia, o tokia pat pusnis-sniego kalnas atsiranda visai kitoje vietoje.

Tos „purgos“ daug baimės įvarydavo viršininkams, kai užlygindavo spygliuotas tvoras, „zekai“ gali, apsidengę balta paklode, per viršų pabėgt. Dažniausiai per tokias didesnes audras suvaro į barakus ir užrakina.

Kartą sutikau žmogų, kuris pas mus neseniai buvo atvežtas. Jis vilkėjo namų darbo drabužiais ir man parūpo su juo artimiau susipažint. Pasirodo, jo gyventa Sibire tarp didžiulių miškų masyvų, labai toli nuo miestų ir jie – to kaimo ir aplinkinių kaimelių gyventojai visai nežinojo, kad nebėra caro, kad buvo didelis karas. Teisingiau,ėjo kalbos, kad senasis caras nuverstas, bet yra kitas ir jie už jį meldėsi ir jį garbino. Ėjo gandai ir apie karą, bet greit buvo pamiršta, nes tai jų nelietė, gyveno jie savo gyvenimą, visko turėjo – ir žemės, ir miškų iš savo rankų darbo. Bet kartą virš kaimų žmonės pamatė besisukiojantį lėktuvą (jis jį aeroplanu vadino). Lėktuvai ir anksčiau praskrisdavo ir tai buvo įprasta, bet šis suko ratus lyg kažko ieškodamas ir jie suprato, kad artinasi nelaimė. Subėgę į cerkvę, daug meldėsi prašydami Dievo atitolinti artėjančią nelaimę. Pagaliau lėktuvas nuskrido ir visi lengviau atsiduso. Bet, praslinkus kuriam laikui, kaimus užplūdo nematyta pikta kariuomenė, žmonės išsigandę pradėjo bėgti kas kur gali, o į juos šaudė iš kulkosvaidžių ir automatų. Daug žuvo, kitus suėmė ir teisė už slėpimąsi nuo sovietų valdžios ir tuo pačiu straipsniu visi buvo apkaltinti ir sugrūsti į lagerius.

Kitą kartą sutikau draugelį Ivaną Paršiną iš Voronežo, su kuriuo atapu atvažiavome į Norilską. Jis ir sako man:

– Tu žinai Bronka, „us zabolet“ (ūsas tai Stalinas – susirgo).

Aš jam sakau, kad tai netiesa, bet jis vis vien savo:

– „Na tebė krest“ (va tau kryžius), – pamataravo ranka apie kaktą, pečius, atseit tikrai. – Iš laisvųjų sužinojau, tik žiūrėk, daug neplepėk, o tai žinai kas gali būti...

Po kiek laiko tas visur suspėjantis Ivanas pribėgo prie manęs:

– Nu, Bronka! Ūso nebėra, „padoch“ (padvėsė)!

Nepajutau, kaip sugriebiau Ivaną į glėbį ir ėmėm suktis abu rateliu, kaip kokie padūkė berniūkščiai...

– Ivanai Ivanai, Vania, Vaniusa! Ar tu supranti, kokią svarbią naujieną man atnešei?!

Tą naktį turbūt nemiegojau. Nežinau, gal meldžiausi, bet mano malda buvo su priemaišom. Mintimis klajojau po visą pasaulį, o ilgiausiai užtrukdavau tėviškėje – Sliepsiškio palaukėje. Nejaugi nejaugi dar teks pamatyti tą brangų išsvajotą pasaulio kampelį. Iki šiol sunku tai buvo įsivaizduoti.

Rytojaus dieną, grįžus iš darbo, suvarė visus į baraką ir su giliu liūdesiu pranešė apie tą „didelę nelaimę“, ištikusią „laisvas“ Sovietų Sąjungos tautas, kad mes netekome „brangaus, protingo ir meilaus tėvo, mokytojo, viso pasaulio skriaudžiamųjų užtarėjo, draugo“ Stalino. Be to, dar pridūrė, kad ir jums, t. y. mums reikia labai jo gailėti, nes nežinia kaip dabar bus, nes jis ruošė didelę, didžiausią pasaulyje politinių kalinių amnestiją ir pikta mirtis jam tai sutrukdė.

Tai mat, kaip ruošė „didžiausią amnestiją“ pasaulyje. Čia tai gal ir tiesa? Kurgi kitur daugiau kalinių tiek bus, kaip Sovietų Sąjungoje, kad būtų suruošta didžiausia amnestija pasaulyje?

Kažkur esu skaitęs, kad ir tironai kartais leidžia sau tokį malonumą – pažaisti aukų likimu.

Buvo laidotuvės to „didžiojo tautų tėvo“, tiksliau – Tautų Budelio. Penkias minutes staugė prie mūsų angaro tam tikslui primontuota gaisrinė sirena ir garvežių švilpukai. Mums gi buvo įsakyta irgi penkias minutes stovėti ramiai ir tyliai.

Stovim, o šalia esantis draugelis pašnabždėjo man į ausį: „Dabar gal jau greit į namus važiuosim?“ Aš jam pritariau ir abu nusišypsojom.

Po tų penkių minučių, kai nutilo sirenos kauksmas, nepajutau, kaip buvau parmes-tas ant žemės, su kojomis spardomas ir su kumščiais mušamas. Žiūriu, kad ir tą mano draugelį daužo.

– Nesidžiaukit fašistai! Vis tiek supūsit čia, nebus jums dovanota! – šaukė prižiūrėtojai.

Kiti išbėgiojo išsigandę, kad ir jiems nekliūtų, o mus prisparde, paliko. Ojė kaip šonus atmušė prakeiktieji, bet jau galvoju, kad taip nebebus, kaip buvo. Griuvo jūsų dienos, nebeprikelsit...

Mes buvome tokie naivūs, nors ir nebe naujokai, kad nesupratome, jog tarp mūsų specialiai buvo infiltruota persirengusių enkavedistų.

Vakare, grįžus iš darbo, labai stropiai kratė, peržiūrinėjo kiekvieną raukšlėlę, ne-duok Dieve, kad kokio sraigtelio neatsineštum, o zonoje sujudimas: laksto prižiūrėtojai ir ieško tokių, kurie linksmesni ar šiaip geresnės nuotaikos, griebia, į „burą“ (rus. – barak usilennovo režima) kiša, bet tas nieko negelbsti, „bure“ vietos neužtenka ir vis tiek girdėti dainuojant: „Linksmą dieną mums nušvito...“, „Linksmi mes grįšim į tėvynę...“

Kalinių streikas

Ir štai, kaip perkūnas iš giedro dangaus trenkė. Vieną gegužės mėnesio dieną pasigirdo tiesiog su griausmu ištartas žodis – streikas. Sukilo vergai!

Kur tai matyta, kur tai girdėta, kad tokie dalykai dėtusi sovietiniuose konclageriuose? O prasidėjo jis „Medvėžkos“ lageryje maždaug taip: buvo išvežami į etapą kokie tai kaliniai iš šito lagerio į kitus lagerius. Keli draugai nenorėjo skirtis – iššoko iš vienos mašinos ir norėjo perbėginėti į kitą mašiną pas savo draugus, bet tuo momentu du kaliniai buvo peršauti.

Šaudydavo kalinius ir anksčiau ir tai buvo įprasta, bet šis šaudymas kalinius išvedė iš kantrybės. Rodos, bevežant juos, ar kaip ten, pasklido žinia apie šį incidentą po kitus lagerius ir šie nutraukė darbą. „Medvėžkoje“ taip pat sustojo darbai. Šis lageris pasidalijo į dvi dalis: viena pusė kalinių liko darbo zonoje – kita gyvenamojoje. Aš tuo metu likau gyvenamojoje.

Sujudo, sukruto visi, kaip paliestas skruzdėlynas. Buvo sudaryta streiko arba, kaip mes dar vadinom, sukilimo vadovybė, kurią daugiausia sudarė vakarų ukrainiečiai, pabaltiečiai ir kai kurie rusai. Vadovybė tuoj paėmė savo žinion maisto sandėlius, o vadovauti ėmėsi, sakyčiau, du žmonės. Vienas iš jų tai Frenkelis – senas kalinys, turėjęs aukštas pareigas dar revoliucijos metu sudarytoje vyriausybėje Maskvoje, bet ilgainiui nebesutarė su kitais vadovais, tai juo atsikratė, pasiųsdami į lagerius. Kur jo nebūta: ir Vorkutoj, ir Kolymoj, ir kitur lageriuose, prie to garsiojo Bielor kanalo statybos. Kokių baisių pripasakodavo jis iš lagerių gyvenimo, šurpu buvo klausantis. Baigia jis atsėdėti nustatytą laiką, tuoj kitą pridėda ir taip toliau. Tačiau žmogus nepalaužtas, pilnas energijos, nors nenusakomo vargo iškamutas, štai ir dabar ėmėsi atsakomybės vadovauti streikui, nors puikiausiai žinojo, kas jo laukia.

Viršininkai laksto, priekaištauja, kad nedirbame, kad pažeidžiame lagerio režimą. Visus žinomus „stukačius“ uždarėm, kad nesimaišytų. Jų labai nekėsdavom už jų ilgus liežuvius ir, jeigu kuris pakliūdavo mums į rankas, tam amen. Pakėlę trinkteli ant kieto grindinio pora kartų ir per kokią savaitę nusibaigia. Bet dabar kita situacija, juos reikia saugoti nuo galimo keršto, kad mūsų neapkalintų kaip kokių žudikų.

Per garsiakalbius prasidėjo gąsdinimai: „Nutraukite sabotажą! Priešingu atveju jūs save statote į nenaudingą jums visiems padėtį! Kam baigiasi bausmės laikas, išeikite!“ – plyšojo ruporas. Kai kurie pradėjo bėgti, kiti – neleisti. Jei kentėti, tai visiems, išimčių negalėjo būti. Vienoje vietoje aptikome kareivių prakirptas vielas. Mes ten tuoj atvykom. Žiūrim, ginkluoti viskam pasiruošę, kareiviai stovi aplink. Mes iš savo pusės tuoj išsirikiavom frontu kareivių pusėn, padarėm gyvą užtvarą – pabandykit lįsti.

– Atgal! Išsiskirstyt! – suriko jų vyriausiasis. – Jeigu ne, panaudosim ginklą, – ir atkišo šautuvus su užmautais durtuvais.

Mes net nesujudėjom.

– Šaudykite! Visų neiššaudysit! – šaukėme ir mes.

Negana to, žengėme pirmyn ir mūsų krūtinės beveik lietė durtuvus.

– Traukitės! O tai tuoj pat duodu komandą panaudoti ginklą! – vėl suriko vyresnysis.

Nei vienas net nesukrutėjo, tik didžiulė neapykanta veiduose rodė, kad nesitrauksi-
me, kad ir kas bebūtų.

Vienas iš mūsų prabilo:

– Kareiviai, pagalvokite, į ką šaudysite? Čia suvaryti kankinasi jūsų tėvai, giminės,
kaimynai. Tai į juos jums bus duotas įsakymas paleisti ugnį...

Buvo matyti, kad kareivių gretose atsirado kažkoks netikrumas, gretos susvyravo,
šautuvai nusviro žemyn, tai matydami, karininkai juos nuvedė. Paskui stebėjausi, kodėl
nei kiek nebaisu ir net nesuvirpo širdis, o juk nelaikiau savęs drąsuoju iki šio momen-
to.

Nors mes turėjome užėmę maisto sandėlius, bet ten nebuvo daug maisto produktų ir
jie greit išseko, o valdžia mums sumažino maisto normas kaip nedirbantiems. Tada pa-
skelbėm bado streiką ir tris paras išbuvome nieko nevalgę. Atvežė katilą košės, sriubos,
kas norit, prieikit, pavalgykit ir eikit į darbą, bet neatsirado tokių. Keletas priėjo, išvertė
viską ant žemės ir nešdinkitės...

Taip buvo keletą kartų, kol vėl atstatė buvusią normą ir dar pridėjo už tris dienas.

Dabar per garsiakalbį reikalavo sudaryti komisiją, kuri išdėstytų savo kalinių reika-
lavimus ir galėtų tartis su lagerio vadovybe. Suėję į klubą, išsirinkome komisiją su vado-
vu Frenkeliu. Bet vėl, kai sužinojo kokia komisija ir koks jos vadovas, užprotestavo.

– Su tokiais, kaip Frenkelis, mes nesikalbėsime, – plyšojo per garsiakalbius.

Virš zonos buvo iškelta juoda vėliava ir lozungai: „Mes už taiką!“ ir „Tegyvuoja nau-
joji vyriausybė!“

Atvyko iš Maskvos komisija su Kuznecovu priešakyje, kuris vilkėjo pulkininko ar
generolo uniformą. Mūsų komisija išdėstė savo reikalavimus. Iš jų kai kuriuos patenki-
no: 1. Nuimti grotas nuo langų; 2. Nakčia barakų nebeužrakinti; 3. Nuo drabužių nuimti
numerius; 4. Sutrumpinti darbo dieną ir už darbą mokėti. Pažadėjo, kad duos ir daugiau
lengvatų – kas atbuvo trečdalį bausmės ir, jeigu jų akimis žiūrint, nelabai didelis nusi-
kaltimas – paleisti. O kitų visų bus peržiūrėtos bylos, bet perspėjo, kad neskubės.

Po to visi kaliniai buvo išvesti už zonos į tundrą ir išrūšiuoti. Kas, jų akimis žiūrint,
aktyviai dalyvavo šiame streike–„sabotaže“, tą jau nebematėm. Baisių dalykų apie juos
kalbėjo. Kaip vėliau sužinojau, kai kurie iš jų atsidūrė net Magadane.

Taip aš netekau savo artimo draugo ir kaimyno Vytauto Stuko, kuris man daug vė-
liau ir papasakojo apie savo odisėją. Manęs kažkaip nepastebėjo (apsimečiau kvailėliu)
ir likau Medvēžkoje.

Taip baigėsi mūsų lagerio streikas-sukilimas. Jis praėjo be didesnių aukų. Kituose gi
lageriuose buvo blogiau. 5-ame lageryje daug žuvo ir buvo sužeistų.

4-ame lageryje, kai susitarė nutraukti streiką ir pažadėjo eiti į darbą, išvedė visus į
tundrą ir išrūšiavo. Tuo kaliniai labai pasipiktino, kad buvo apgauti, juk žadėjo nekeršy-
ti ir streikas įsiliepsnojo iš naujo: vieni liko statybos zonoje – kiti gyvenamojoje.

Kas ten darėsi... Išdraskė grotas nuo langų, nebeleido uždaryti barakų, o paskui juos
užpuolė kareiviai, bet kaliniai tiek buvo įsiutę, kad atėmė iš jų ginklus. Kadangi buvo
aišku; su keliais šautuvais ne ką tenuveiksi, tai permetė juos per tvorą ir turėjo pasiduoti,
grąžino ir belaisvius.

Ilgai išsilaikė streikas 5-ame vyrų katordininkų lageryje ir 6-ame moterų lageryje.

Moterys tai tikros didvyrės. Kas galėjo pagalvoti, kad šios trapios būtybės sugebės taip atkakliai pasipriešinti šitiems tironams. Bet ką tu beginklis padarysi prieš iki dantų apsiginklavusius kareivius. Įsiveržė į jų zoną, mušė, daužė kuo pakliuvo. Paleido iš priešgaisrinių mašinų stiprias vandens sroves, šlapias išvarė į tundrą, susodino ir paliko kurį laiką uodams ėsti. Paskui suvarė atgal, aktyvesnes sugrūdo į karcerį.

Medvėžkoje neilgai streikavome, apie mėnesį, kituose gal iki dviejų. Buvo daug aukų. Tai daug priklausė ir nuo lagerio vadovybės. Medvėžkos lagerio viršininkas majoras Neledovas, atrodo, dar nebuvo visai praradęs žmogiškojo veido ir neleido susidoroti su kaliniais. Kitaip ir čia nebūtų išvengta aukų. Poetas Antanas Miškinis tada rašė:

Mes apsakysim baisią odisėją Norilske, Uchtoj, Selikomske, Intoj,

Prie židinio susėdę šilumo, Mordovijos miškuos ir taip toliau...

Kokius mes kruvinus kelius tęsėjom Pasaulį visa juk praeina, kinta –

Vorkutoj, Karagandoj, Kolymoj. Kančias užmiršta tautos pagaliau.

Bus kas papasakoja be pagražinimų vaikams, anūkams, bet niekadoms niekam nepapasakos tie, kurie atgulė ten amžinam miegui sniegu užklotose tundros platybėse. Mes jų niekada nepamiršime, iš kartos į kartą eis tai, kas buvo lemta išgyventi mūsų kartai.

Mirusieji geriausiai saugo paslaptį. Stalinas žinojo ką sakė: „Yra žmogus – yra problema, nėra žmogaus – nėra problemos.“

Vėliau prasidėjo tardymai, klausinėjimai. Tardė kaip visada vidurnakčiais. Prikelia iš miego ir stovi visas barakas, kol kiekvieną išklausinėja. Jiems mat labai rūpėjo sužinoti, kodėl streikai prasidėjo vienu metu ne tik Norilsko lageriuose, bet ir Vorkutoje, Kolymoje, Pečioros baseine ir kitur. Daugelį per tardymus labai primušė, daugelis neteko dantų. Vėliau, aistroms kiek apimus, vėl ėjome į darbą ir vėl elgėsi su mumis kaip ne su žmonėmis, bet jau nebe visai taip, kaip prieš streiką. Gavome šiek tiek daugiau laisvės, galėjome jau ir paprieštarauti, nebijodami, kad būsime nubausti, nebeužrakindavo nakčiai barakų, vakariniai patikrinimai nebebuvo tokie griežti.

Atėjo gražiausias metų laikas – birželis. Saulė švietė dieną ir naktį. Pražydo daug įvairiaspalvių gėlių, kokių ir mūsų darželiuose nerasi.

Kartą sutikau vieną kalinį kilusį iš Debeikių. Jis buvo pas mus atvežtas iš kito lagerio. Tai jis ir papasakojo apie tas baisybes, kurios dėjosi kituose lageriuose streikų metu. Prasėdėjome su juo visą naktį už barako saulės atokaitoje besišildydami.

Netoliese prieš akis didžiulis kalnas, labai panašus į šieno kupetą, Šmidteku vadinamas. Kodėl jo toks pavadinimas, kas žino? Vieni sako, kad į tą kalną įsitrenkė lėktuvas ir žuvo šiaurės tyrinėtojas Šmidtas, kiti – kad čia apsigyveno pirmasis žmogus, atkeliavęs iš žemyno pavarde Šmidtas. Kalno viršuje matyti kažkoks stulpas ar paminklas, o Norilsko muziejuje yra to lėktuvo nuolaužos. Iš kalno „vidurių“ imama akmens anglis ir naudojama miesto elektrinei varyti, kurios du aukšti kaminais matyti netoliese. Kartais jų apie pusę ilgio dingsta debesyse, kadangi čia vieta gana aukšta. Norilsko miestas stovi daug žemiau. Atvažiuoja laisvieji darbininkai sunkvežimiais į darbą visi šlapi, sulyti, o pas mus giedras dangus, nei debesėlio, gražu žiūrėti kaip kyla mašinos kriokdamos į kalną iš debesų miglos.

Nuostabi Norilsko gamta, kaip ir pats Norilskas, vadinamas užpolerės brangakme-

niu. Aplinkui didžiuliai kalnai laiko savyje paslėptus nesusikaučiuojamus turtus, belaukiančius žmogaus rankos. Teko skaityti mokykliniame vadovėlyje, jog komjaunimas ir jaunimas, komunistų partijos kvietimu, važiavo iš visos Sovietų Sąjungos kampelių ir pastatė nuostabų miestą, atidarė „rūdnikus“ ir šachtas, pastatė metalurgijos kombinatą, metalų apdirbimo ir kitas įmones, kad prie Norilsko kasama anglis, kobaltas, nikelis, varis, kad Norilskas pradėtas statyti 1935 m.

O kaip iš tikrųjų buvo? Miestas ir visi jo fabrikai stovi ant kalinių kaulų. Kaliniai už varganą duonos plutą, samtelį liesos pliuurzos visa tai pastatė. Komjaunuoliai čia pradėjo važiuoti apie 1954 m., kada pradėjo trūkti darbo jėgos, nes daug kalinių žuvo, kitus paleido, o po Stalino mirties papildyti nebebuvo iš kur. Daug jų atvažiavo suvilioti sovietų valdžios propagandos, kad čia ilgas rublis ir, iš anksto gavę kompensacijas, užė „Taimyro“ restorane, kol neliko nei kapeikos. Iš jų nemaža dalis buvo vadinamieji „svieto perėjūnai“, kurie vienoje vietoje ilgai negali tverti. Praūžę pinigų, bandė iš čia nešti kudašių, bet tai buvo ne taip jau paprasta. Pasakojo, kad šeši buvę jūrininkai slidėmis bandė pasiekti žemyną, bet rado sušalusius pakeliui į Igarką.

Netoli Norilsko tyvuliuoja didžiulis, apie šimto kilometrų ilgio Lamos ežeras, prie kurio daug lietuvių karininkų surado sau kapus. Ten daugelį metų matėsi išmėtyti žmonių kaulai. Tai sovietinė tikrovė.

Dar vienas įvykis nuvilnijo per lagerius, kada „išaiškėjo“, kad Berija galvažudys, išdavikas, liaudies priešas ir „kalės“ vaikas... Nuteisiamas ir sušaudomas, o buvo Stalino dešinioji ranka.

Dabar, kai man buvo leidžiama daugiau laiškų rašyti, sužinojau savo sesers likimą. Ją atvežė į Krasnojarsko kraštą, įkišo į tokią skylę, kad tik nenumirė iš bado. Ką turėjo su savimi pasiėmusi, viską iškeitė į duoną ir druską. Liko kaip stovi ir turbūt ne geriau atrodė, kaip aš, bet pasitaikė proga ir iš ten pabėgo į Emeljanovą, ten gyvenimas šiek tiek geresnis, ten taip ir pasiliko.

Po daugelio metų nesimatymo susitikau su pusbroliuku Baliu L. Nelabai jauku buvo tokioje aplinkoje pradėti kalbą ir labai liūdną... Jis pasakė, kad žuvo brolis, kad jo mama lakstė, kaip užguita katė, iš kaimo į kaimą, kad kitas brolis, sugrįžęs iš tų vargo kelių, irgi gyveno, kur diena, kur naktis, kad dar vienas brolis Karagandoje neša kalinio dalį, griūna apleisti namai, o į juos doram pakeleiviui piktžolėmis užžėlęs takas.

Visi mes toliau egzistavome beveik po senovei, na, gal kiek ir geriau, jau nebebuvo ištinusių iš bado, nors visus labai kamavo skorbutas – ta nelemtoji cinga. Tai sunki liga, visą laiką jautiesi kaip labai pavargęs, kojose atsiveria žaizdos, kliba ir iškrenta dantys. Nuo jos gali išgelbėti tik daržovės, turinčios daug vitaminų. O kur jų gauti? Dar šiek tiek padeda spygliuočių medžių spyglių nuoviras. Gaudavom po puodelį to gėralo, bet tai buvo labai maža.

Praėjo vasara trumpa, bet maloni. Vėl užgriuvo žiema; sunki, ilga poliarinė žiema.

Sveiki sulaukę Šventų Kalėdų! – sveikinome vieni kitus. Susitarėm kaip nors atšvęsti Kūčias. Vakare po darbo susirinkome keletas lietuvių, pasikvietėm estų, latvių ir ukrainiečių. Sudėjom ant stalo savo varganą maistą. Kažkas gavo siuntinėlyje plotkelę, kurią išsaugojo iki šios dienos. Pasimeldėm, kaip mokėjom už tuos, kurių nebėra tarp mūsų,

ir už tuos, kurie žuvo už mūsų bendrą tikslą. Pasisveikinom vieni su kitais ta proga, pasikalbėjom šiek tiek ir išsiskirstėm, tarsi būtume stiprybės pasisėmę.

Atėjo Vasario 16-oji. Mums tai irgi didelė šventė. Ta proga tyliai sugiedojom Tautos himną, išgėrėm po puoduką arbatos.

Apie tai sužinojęs vienas senas kalinys, pradėjo mums prikaišioti, gąsdinti:

– Mažai dar jus daužė per tardymus, tai prašotės patys...

Mes gerai žinojome, kas mums būtų, jeigu lagerio valdžia sužinotų mus švenčiant šias šventes, bet negalėjome priešui nusileisti, norėjome pagal galimybes parodyti, kad mes dar nepalūžę.

Čia reiktų pasakyti, jog tie, kurie pateko į lagerius anksčiau ir baigia atpilti po dešimt metų, buvo labai viskam abejingi, be ūpo, nebetikėjo geresniu rytojumi. Ne visi, bet dauguma...

Skundikams atėjo sunkios dienos. Buvo perspėti, kad nustotų būti žmonės, kitaip – galas. Kartą naktį pradėjau barti vieną, ko tu užgriuvai ant manęs, pasitrauk, bet žiūriu, kad jis nebegyvas. Duota kokių tai daiktų per galvą ir viskas...

Mat kokia angis buvo tarp mūsų įsisukusi, o vaizdavo gerutį ir vis dėlto išlindo yla iš maišo. Tai dėl jo mums neduodavo naktimis miegoti, vis šaukdavo tardymams. Šuniui – šuniška ir mirtis.

Paklausinėjo, patardė visus, o daugiausia kliuvo man. Gal matė kas? O kas matys, jeigu aš greta miegodamas nieko nemačiau.

Nusprendė panaikinti Medvėžkos lagerį. Paliko tik tuos, kurie visai baigia atsėdėti savo bausmes, o mus visus išvežė į kitus lagerius. Patekau į 4-tą.

Medvėžkoje dirbau prie ekskavatorių montavimo ir remonto dirbtuvėse vadinamuose angaruose. Montuodavom naujus amerikoniškus ekskavatorius, gautus pagal lendlizą ir iš Uralo gamyklų atvežtus. Darbas ne toks jau sunkus, bet dar ir įdomus, geresnio tokiomis sąlygomis nenorėk.

Vėliau atsirado elektrovežiai, kurie ilgainiui turėjo pakeisti visus senutėlius iškli-busius garvežius. Buvau paskirtas net pamainos vyresniuojų, bet čia, 4-ame statybos lageryje, viskas vėl prasidėjo nuo pradžių. Suvarė į „katlavanus“ (duobes) ir kask iki dešimties metrų gilumo. Duodam duodam su trim pneumatiniiais plaktukais, o normos kaip nėr, taip nėr. Duobė labai didelė ir neįmanoma padaryti, kad ir labai norėtum, o mūsų norai aiškūs... Tik sveikatą palaidosi, todėl dirbom, kad tik dieną praleist. Už tai patekome į „burą“ dešimčiai parų su išvedimu į darbą.

Varydavo sniego kasti, ko nors pakrauti ar šiaip prie kokių darbų, už ką nieko nemo-kėjo. Kartą nuvarė laidoti mirusiųjų (o gal žuvusiųjų). Prie kelio apie 20 karstų padaryta iš žalių neobliuotų lentų, labai panašių į du suvožtus lovius. Lentos sušalę, kalant vinį, skyla, todėl karstai nepatvarūs, benešant išyra, lavonai iškrenta, tik baltiniais apatiniais aprengti, ant kojos nykščio prižišta lentelė („birka“). Ten visas jo adresas, iš kur, pagal kokį straipsnį teistas, mirties priežastis – nuo kokios ligos mirė, o matyti buvo ir nušau-tų, durtuvais subadytų, o vieno suknežinta galva, kitas buvo be kojų.

Vienas ruselis parodė mums: „Va, žiūrėkit, visų pakaušiai pramušti.“ Toks budelių įstatymas. Jeigu kalinys mirė, kad užtvirtintų tą faktą, jam dar pakaušį plaktuku pra-

kaldavo. Neduok Dieve, jeigu atgytų ir pabėgtų! Nesvarbu kaip jis mirė – buvo užmuštas ar nuo ligos kokios, vis tiek pakaušis turi būti prakaltas. Tas ruselis, be to, mums dar papasakojo, kai jis buvo kituose lageriuose, tai ten darydavo kitaip. Kai susidarydavo daug lavonų, ateidavo enkavedistas su šautuvu, ant kurio užmautas durklas ir visiems persmeigdavo krūtines.

Sunešėm vargšelius, o čia iškasta ilga tranšėja. Sudėjome karstus skersai, priglaudėme vieną prie kito, kad kuo mažiau vietos užimtų ir užmetėme grumstais dėl vaizdo, kad nesimatytų, nes kastuvų neturėjome, rankomis. Dabar, sakom, reiktų kryžiaus, bet kur jį gausi? Paėmėm lentgalį, perlaužėm pusiau, šiaip taip surišom tokį skersinį ir įbedėm. Sargybiniai tarsi nemato, bet, žiūrim, ateina žmogus labai jau į viršininką panašus, nusipenėjęs. Jo turbūt ir išsigando sargybiniai, kad šoks:

– Kas leido statyti kryžių?!

Ištraukė, numetė, mums dar šautuvų buožėmis į kupras užtrenkė ir greit nuvedė. Tos dienos darbas buvo baigtas ir mus nuvedė atgal į „burą“.

Baigėsi bausmės laikas ir mus vėl išleido į zoną. Išleisdami griežtai perspėjo: jeigu nedarbsim, vėl teks sugrįžti į „burą“. Ir vėl patekome prie duobių kasimo. Šios duobės buvo reikalingos namams statyti. Į jas įbetonuoja stulpus, viršų vėl užbetonuoja ir tada mūrija namą. Namai buvo statomi šešių aukštų ir daugiau, ilgio – apie pusę kilometro ir visai vingiuoti.

Paskyrė vietą ant narų. Apsitvarkęs žiūriu, vienas skaito lietuvišką knygą. Kažin iš kur ją gavo? Nes nei kariuomenėj, juo labiau čia lageriuose lietuviško spausdinto žodžio ir su žiburiu nerasi. O, nudžiugau, bus man kaimynas lietuvis, bus su kuo pasikalbėti. Mano kaimynas pirmas mane prakalbino.

– Matau, kad lietuvis esi. Gal galėtum išversti, kaip vadinasi rusiškai šis žodis?

Aš jam išverčiau, jis padėkojo ir skaito toliau. Dabar aš savo ruožtu jo paklausiau:

– Gal jau labai seniai iš Lietuvos esi išvarytas, kad ir kalbą primiršai?

– O, aš ne lietuvis, aš – ukrainietis ir Lietuvoje niekada nesu buvęs. Man patiko jūsų kalbos skambesys. Kai jūs kalbat – juokiatės. Ypač man patinka jūsų dainos, tokios malonios ir liūdnos, kaip ir mūsų ukrainiečių ir aš gėrėdavausi jomis, nors nei žodžio nesuprasdavau, todėl nusprendžiau išmokti šią kalbą.

Supratau, kad turiu reikalą su neeiliniu žmogumi, užsibrėžusiu tokiomis sąlygomis tobulai išmokti lietuviškai, kuri ne kiekvienam svetimtaučiuviui nėra taip jau lengvai įkandama kaip kitos kalbos. Aš jo paklausiau:

– Turbūt nelengva buvo perkąsti šį riešutėlį?

– Na, taip, – atsakė ukrainietis. – Reikia tik didelio noro, užsispyrimo ir kokią palaimą pajunti, kai iš šito viso chaoso, šito erzelio pradedi atskirti žodžius ir sakinius, pradedi suprasti ką reiškia visi iki šiol buvę paslaptingi garsai.

Neilgai man teko bendrauti su šiuo žmogumi. Sudarė etapą ir išvežė mane į kitą lagerį, kaip nepageidautiną, priešišškai nusistačiusį elementą.

Patekome į Kajerzano anglių šachtas. Šachta horizontali, eina tiesiai į kalną gilyn keletą kilometrų. Teko dirbti visokius darbus, leisti lynu medžius (sparmedžius), vėliau konduktoriumi prie traukinuko, vežiojančio anglis į kalną, dar vėliau to traukinuko mašinistu, elektros ceche, budėtoju pastotėje ir kitur.

Šachtose darbas gana pavojingas, nežiūrint į tai, kad tave papildomai visaip dar persekioja prižiūrėtojai, saugotis kad nepakliūtum į šachtos griūtį ar būti apnuodytas metano dujomis. Susižeidus rankas ar veidą, žaizda pridulka anglių dulkių ir užgijus lieka žalsvi randai. Tokių randuotų žmonių teko matyti labai daug.

Mūsų šachta – Nr. 18. Netoliese dar yra 16-ta šachta. Ten dirbo daug vokiečių belaisvių, įvyko baisus sprogitimas ir ten juos beveik visus palaidojo.

Sako, kad pasaulyje yra toks nerašytas moralinis įstatymas: jeigu nors vienas žmogus šachtoje žuvo ir jo neranda, tai tą šachtą uždaro ir nepradedą dirbti, kol suranda, o 16-toje sustojo darbai ne dėl to, kad daug žmonių žuvo, bet kad viskas buvo užversta ir viską reikėjo iš naujo atstatyti. Bet sovietai tokių moralinių įstatymų neturi ir nesilaiko.

Kartą ir aš vos nepatekau po griūtimi. Eidamas užsisvajojau, kažką norėjau prisiminti, sustojau, tik brakš brakš priekyje ir įgriuvo, neišlaikė sparmedžiai. Moviau atgal, kiek įkabindamas. Ar ne Apvaizda mane apsaugojo, – pagalvojau, o kiek gyvenime buvo pavojų ir vis pro šalį.

Kartą „lavoje“ (ta vieta, iš kur tiesiogiai imama anglis) įvyko sprogitimas. Sprogdintojai nepatikrino ar neliko metano dujų, sprogdinant anglis, sprogo metano dujos ir užvertė išėjimą. Likę ten 13 žmonių tiesiog užduso. Kai vėliau juos surado, atkasė kalnų gelbėtojai, baisiai atrodė: nusirovę plaukus, nusiplėšę drabužius... Kokia sunki mirtis. O vieną lietuvį iš šios grupės lydėjo laimė. Sprogimo bangos jis buvo nublokštas ant transporterio ir, be sąmonės iš tos vietos išneštas, vėliau atsigavo. Spoksojom į jį, kaip iš ano pasaulio sugrįžusį. Vieną rado sprogimo bangos tarp sparmedžių stačią išpraustą, žinoma, jau nebegyvą.

Atėjo Velykos. Vėl mums rūpestis, kaip jas paminėti? Susidarė nemažas būrys lietuvių, kitų pabaltiečių, keletas ukrainiečių bei rusų. Nužiūrėjom apleistą baraką, aptvarčėm – čia bus gerai. Sustatėm šiuokius tokius suolus, stalus, susinešėm šio to iš maisto, bet tuoj pat ir valdžia sužinojo, kad čia bus švenčiamos Šv. Velykos, o tai jau jų požiūriu – didelis nusikaltimas. Žinoma, dabar buvo jau nebe tie laikai, kada už tokius „nusikaltimus“ straipsnį pritaikydavo ir bausmę pailgindavo. Bet vis tiek sumanė visokiais būdais trukdyti.

Atėjo „kūmas“-NPPČ (načialnik po politčasti – politinės dalies viršininkas). Mes „zekai“ jį tiesiog „kūmu“ vadindavom. Na, ir pradėjo jis visaip mus gąsdinti, o mes stovim ir šypsomės. Neiškenčiau ir aš savo nepritejėjęs:

– Ką jau viršininke mes čia blogo padarysime? Koks gi čia nusikaltimas, jeigu bendrai pavalgysime? Pažiūrėkite, kokia graži diena, saulutė taip linksmi šviečia. Retai kada būna tokia diena metuose šiuose kraštuose, o mes negi būsim pikti?

– Na, gerai, – nusileido viršininkas. – Bet, žiūrėkit! Pasigersit ar uždainuosit miškinį – aš jums nepavydžiu...

Pastatė prie durų sargybinius, šie klausinėja pavardžių įeinančių ir išėinančių, krato kišenes, ieško priekabių. Mes puikiai suprantam jų užmačias ir žinom kaip elgtis tokiu atveju. Turėjom porą butelių spirito. Kaip juos įsinešti? Užsivirinom stiprios arbatos, sumerkėm į ją butelius – nesimato, taip ir įsinešėm.

Pasimeldėm, pasveikinom vienas kitą šia proga, palinkėjom vieni kitiems kantrybės

ir ištvermės nešti savo kryžių. Na, žinoma, išėjo ir po porą „burnelių“ atskiesto spirito. Buvo pas mus akordeonas ir „tulska“ armonika, surengėm nedidelį koncertėlį. Mes kartais treniruodavomės su šitais muzikos instrumentais dar ir mandolinai pritariant. Grojom, šokom, dar ir rateliu ėjom, žodžiu, linksminomės. Net ir sargybiniai žiopsojo pro duris ir langus galvas sukišę, nors jiems ir buvo griežtai draudžiama su mumis turėti bet kokių kontaktų, juk mes jiems buvome priešai, bjaurūs banditai, kuriems nieko nėra švento... Tik jiems nebuvo aišku, kodėl šitie „bjaurūs“ padarai tokie draugiški tarpusavyje, ne tokie, kokius jie įsivaizdavo.

Kokia gi šventė be dainos? Nusimetėm savo juodą dalią nuo pečių ir užtraukėm lie-tuvišką dainą, tegu išgirsta ją bekraštė tundra ir aukšti Norilsko kalnai...

<...> Kaip alkanas paukšti, kaip sužeistas aras

Po suodinus miestus plakuos...

Tik vieno maldauju: O Viešpatie geras!

Leisk numirt nors Tėvynės laukuos.

Tą dieną visi pasijutome tarsi broliai – vienos šeimos vaikai. Vis tik didelę jėgą turi gera daina. Ne vieno akyse mačiau skūpią kalinio ašarą.

Ukrainiečiai taip pat užtraukė savo liaudies dainą:

Ukraina ridnia mija,

Dobry dien divčina...

Mintyse sugrįžau į praeitį, kada skambėdavo dainos Tėvynės laukuose per šienapjūtes, per šventes. Ne veltui Lietuvą ateiviai vadino dainų ir miškų šalimi. Nenutilo (gal tik aptilo) jos priespaudos metais, niūriu pokario laikotarpiu, kada jaunimas blaškėsi nežinodamas kuriuo keliu pasukti. Dundėjo ešelonai iš Lietuvos, vieni į Sibirą, kiti į lagerius, dar kiti į sovietinę kariuomenę. Ir čia juos lydėjo daina, nors ir nebe tokia linksma ir pakili.

Šventė praėjo. Nors dar ilgai grupelėmis susiję šnekėjomės ir juokavom. Kažkur dingo ir mūsų apsauga, išsiskirstėm ir mes po barakus. Žinojom, kad dabar užvirėm košę. Nepraeis mums toks stačiokiškumas. Taip ir buvo. Visai nelauktai, kada manėm, gal viskas kaip nors susitupės ir taip.

Pradėjo šaukti po vieną pas tardytoją, grasinti bausmėmis, aiškino, jog esame nusikaltę bendram režimui. „Ne už tai būsite nubausti, kad šventėte. Velykos, tikyba pas mus „nevaržoma“, bet kad pažeidėte lagerio režimą, kai kurie neišėjote į darbą“, – aiškino man viršininkas. Aš jam paaiškinau:

– Viršininke, tokių nebuvo, turėjome išeigines.

Bet viršininkas nenusileido:

– Triukšmavote (turima galvoje dainos, muzika) ir to mes negalime leisti, patys esate kalti.

Sakė, kad mus išveš į drausmės kalėjimą, bet išėjo kitaip. Negaliu dabar pasakyti kokios buvo priežastys, bet lageryje vėl kilo streikas ir vėl, kaip ir tada, kaliniai reikalavo laisvės ir žmogiškesnių sąlygų. Laikėmės apie savaitę ar daugiau, kol sutraukė pakankamai kariuomenės. Ne per toliausiai stovėjo tanketės, grėsmingai į mus atsukusios savo patrankas.

Nutaikę momentą, mus puolė kareiviai. Perkirto lagerį per pusę, paskui dar per pusę ir dar... Padarė zoną suskirstytą į kvadratus. Nutaikę momentą, dar kartą puolė mus

perskirti. Mes dviese norėjome perbėgti į kitą pusę, kur mūsiškių buvo daugiau. Pasigir-do šūviai, šalia manęs bėgęs kalinys krito, o man užlaužė rankas, prispaudė prie žemės šaukdamas karininkas, prikišęs ginklą man prie smilkinio:

– Kur bėgi?! Stok! Užmušiu kaip šunį!

Išvedė visus į tundrą, ilgai lakė apstoję tyčia, kad uodai pagenėtų. Išrūšiavo ir aš kar-tu su kitais pasmerktaisiais patekau į drausmės lagerį, „Srednij“ vadinamą.

Tame lageryje mums buvo pranešta, kad mes esame nuteisiami už lagerio drausmės pažeidimus vieneriems metams. Pasirašyti, kad sutinkame su šiuo sprendimu, visi at-sisakėme.

Varydavo apie penkis kilometrus į miesto statybą. Ten kasdavome „katlavanus“, be-tonavome, lyginome žvyrą, smėlį, mūrydavome sienas. Darbas buvo pats sunkiausias ir prasčiausias, už jį nieko nemokėjo. Maistas labai blogas ir, jeigu ne draugų, kitų kalinių atsiunčiama per rankas parama, sunku būtų buvę išgyventi. Bet vis tik, kaip nebuvo blogai – kitiems kur kas blogiau, ypač tiems, kurie pakliuvo tuoj po karo ar kiek vėliau, kada žmonės iš bado krito kaip musės ir su jais kur kas žiauriau, palyginti kaip su mu-mis, elgdavosi prižiūrėtojai.

Kai kam ir šiame lageryje buvo gera. Buvo čia keletas babtistų, tai jie džiaugėsi, kad sunku, kad visko trūksta – toliau nuo pagundų, nuo nuodėmių. Reikia tik dėkoti Die-vui, kad čia esi, daugiau melstis ir kentėti dėl Jo švento vardo. Maždaug taip jie supranta laisvę. Prieidavo kartais net iki absurdiškumo; susiginčija tarp savęs, kieno tikėjimas stipresnis. O kaip įrodysi? Ir pradeda vienas kitą žegnoti. Tai tęsiasi gal kokį pusdienį, kol kuris nors laimi.

Nors ir aš esu tikintis, bet taip sudramatinti tikėjimą, man atrodė, šventvagiška.

Iškviatė mane kartą į lagerio kontoros štabą pas „kūmą“ ir pranešė, kad man su-mažinta bausmė. Iš tų 25-ių, kurie buvo iki šiol, paliko šešerius metus. Kariuomenėje primesti kaltinimai anuliuojami kaip absurdiški. Iš 58–1b straipsnio padarė 58–1a, ki-tus straipsnius nubraukė ir paliko kaltę tik už ryšį, kaip jie vadino, su „buržuaziniais nacionalistais“. Dar priminė, kokia yra teisinga sovietų valdžia.

Prasidėjo masiški bylų peržiūrėjimai, daugelis kalinių atgavo laisvę. Sudarė grupę, į kurią ir aš patekau. Nuvežė į miestą pas prokurorą. Kvietėsi po vieną į teismo kabinetą, svarstė ką palikti, ką paleisti: vieną į kairę, kitą į dešinę, o man pasakė, kad tau jau ir taip gerai padarėm, teks baigt sėdėt ir po to išleisim į laisvę. Nieko nepadarysi, jei sėdėt, tai reiks ir sėdėt, nedaug beliko, jeigu kojų nepakratysiu, išeisiu kada nors.

Šiame lageryje karcerį užsidirbt – vieni juokai. Už menkiausią nieką sodina. Pavyz-džiui, neįvykdei darbo normos – karceris. O kas ją įvykdo? Tai ir karcerių neužtenka, reikia laukti, o kol sulauki, kitą porciją užsidirbi. Dar viena bėda, kad daugiau kaip sep-tynias paras duoti kažkodėl negali, tai, jeigu daugiau gauni, tada nurašo. Taip ir tęsiasi, kaip mėsluota virvė, kad visą laiką būtum neramus, kad galvotum, kaip čia išsisukti.

Pagal jų visas taisykles karceryje atsėdėti – menki juokai, bet, kadangi čia griežto režimo lageris ir taip jau griežtas, tai ir karceriai šiek tiek „minkštesni“. Čia tik miegoti reikia ateit. Atėjai iš darbo ir drožk tiesiai, žiūrėk, nepavėluok. Pavėlavai – vėl kaltas, vėl bausmė. Tik čia buvo kažkiek žmoniškesni viršininkai.

Į darbą miesto statybose vasaros metu, kol buvo šilti orai, varydavo pėsčiomis. Suri-
kiuoja po penkis eilėje.

– Susikibt rankomis! – šaukia prižiūrėtojai.

Paskui skaičiuoja: pirmas penketas marš, antras, trečias ir t. t. Sargybiniai apsupa
apie du šimtus kalinių, paskaito iki kaulo smegenų įgrisusią maldelę:

– Dėmesio! Kaliniai! Jūs pereinate sargybos žinion. Įspėju – rikiuotėje nesikalbėt, iš
savo penketuko į kitą penketuką nepereidinėt, nerūkyt, rankas visada laikyti sudėtas už
nugaros, žingsnis į kairę, žingsnis į dešinę, bus laikoma kaip bandymas pabėgti ir sargy-
ba (konvojus) atidengs ugnį be perspėjimo. Viskas. Į darbą žengte marš...

Einame iki darbo vietos penkis kilometrus. Nėra mums kur skubėti, todėl vos ju-
dame. Kiek nerėkia ant mūsų sargybiniai, niekas nepadeda, nėra tokio įstatymo, kad
greičiau pavaryt. Kartais tiek įsiunta, kad suguldo mus ant žemės kniūbsčius, per viršų
paleidžia seriją iš automatų, net kulkos palei ausis švilpia. Tuoj pat vėl komanda stot
ir vėl žengte marš platesniu žingsniu, bet kaliniai, tarsi būtų susitarę, dar lėčiau eina.
Sargybiniai mus iškeikia, kaip tik moka. Vieną kitą išsitraukia iš rikiuotės, aptalžo, ap-
spardo:

– Ar eisi, maita, greičiau, o tai užmušiu vietoje?

Ką darys „zekas“, savas kailis už viską brangesnis.

– Eisiu, viršininke, nebemušk, – ir vėl įstumia į rikiuotę ir vėl tas pats ir taip visą
kelį, kol pagaliau pasiekiamas darbovietė.

Pasitaiko, kad kitos dienos sargyba būna protingesnė, nešūkauja, žino, kad tai nieko
nepadės: leidžia pasikalbėti, rūkyti, patys su kaliniais (nors tai griežčiausiai uždrausta)
nevengia vienu kitu žodeliu persimesti, pajuokauti, žiūrėk, kolona ir paspartina žingsnį.

O kartą, einant iš darbo, kelyje susidūrė dvi kalinių kolonos – mūsų politinių ir kri-
minaliųjų moterų. Kas tada dėjos, sunku apsaityti. Nematęs to, niekada nepagalvotum,
kad žmonės, vadinantys save gamtos karaliais, kažkada auklėti pagal dorovės ir moralės
principus, iki ko gali nusiristi.

Pametę protą, jie ir jos puolė vieni prie kitų, plėšė vieni nuo kitų drabužius, viešai
čia pat tenkino savo gyvuliškus instinktus, be jokio gėdos jausmo, spygavo, stūgavo
glostydami tam tikras kūno vietas, bučiuodami, laižydami, čiulpdami. Dešimtmečius
izoliuoti vieni nuo kitų, davė valią savo jausmams. Protas čia buvo užmirštas. Sargybi-
nių rėkavimai, šūviai liko be atgarsio. Jeigu kas dėl drovumo ar žmoniškumo traukėsi
atokiau, tą tuoj pagriebdavo ir įtraukdavo į šį pasiutusią įsisukusį kolektyvinės paleis-
tuvystės smagratį. Kas svarbiausia, kad šitoje situacijoje aktyviausios buvo gražiosios
lyties atstovės.

Kai pagaliau visi „pasisotino“, orgijos ėjo į pabaigą, sargyba vargais negalais surikia-
vo.

– Dabar, viršininke, gali mane nors ir sušaudyt, – tarė vienas kalinys, praplėšęs ant
krūtinės savo drabužius. Keturiolika metų nemačiau gyvos pydos ir ne aš čia kaltas.
Toku mane padarė sovietinė santvarka... Keturis metus apkasuose šliaužiojau, utėles
penėjau vokiečių nelaisvėje, žolę iš patvorių rijau, kad badu nepastipčiau. Gražių pažadų
suviliotas, grįžau į tėvynę, bet tik tiek ją ir temačiau ir dabar dešimt metų nežinia už
ką šiuose lageriuose privalau „sąžiningu darbu“ išpirkti savo nesamą kaltę... Visa mano

jaunystė ir sveikata nuėjo po velnių... Žmona manęs, kaip „liaudies priešo“, buvo priversta išsižadėti, kad ir jos nepasektų toks pat likimas, kaip ir mūsų nelaimingųjų rusų. Man vis tiek, ką su manim darysit.

Bet, kaip nekeista, už tai mums nieko nebuvo, tik skaudžiai nukentėjo abiejų kolonų sargyba, kuri, dabar atrodė, ne tokia jau ir bloga buvo ir jos daugiau mes nebematėm.

Motina lageryje pagimdo sūnelį. Pati miršta iš bado ar nuo prižiūrėtojų žiaurumo, o jos atžalą paima į vaikų „baraką“ ir jis ten, augdamas greta kitų tokių pat nelaimėlių, nežino nė kaip jis čia atsirado, nei kokia jo tautybė, nei kas jo tėvai. Užaugęs susideda su nusikaltėlių gauja, visokiomis padugnėmis, kišenvagiais, „špana“ vadinamais, ir jis kitokio gyvenimo neišsivaizduoja. Bastosi po visą sovietiją, darydamas nusikaltimą po nusikaltimo, kol atsiduria Lietuvoje ir čia už kitą blogą darbą atsiduria gal jau kelintą kartą už grotų ir žūsta dažniausiai nuo tokių, kaip jis pats, arba nuo prižiūrėtojų.

Norilske buvo irgi toks pat lageris, „Nadiežda“ vadinamas, į kurį tos mamytės su savo vaikučiais suvežamos iš kitų lagerių. Čia jos dirbo tokį darbą, kad galėtų būti su vaikais kartu. Bet tai buvo tik išimtis, priklausė nuo vietinių viršininkų malonės. Kartas nuo karto ši ir kitus moterų lagerius nusiaubdavo kareiviai, kurie šiek tiek paaugintus vaikus iš jų atima ir išveža nežinoma kryptimi. Kas tada dedasi, galima ir nemačius įsivaizduoti. Vienos, susitaikiusios su likimu, atiduoda ramiai, nors viduje plyšta širdis, kitos sukelia baisų triukšmą, siunčia sadistams prakeiksmus. Jos puola juos kaip liūtės, kad išgelbėtų savo mažylius, nesiskaitydamos su savo gyvybe ir dažnai krenta kulčių suvarpytos arba pridaužytos čia pat ant sniego nusibaigia. Beveik visada po tokių akcijų sniegas moterų lageryje likdavo raudonas.

Toks pat likimas buvo ir lietuvių moterų ryšininkų, partizanų, paimtų mūsų metu ir patekusių į lagerius.

Moterų kalinių gyvenimas lageriuose buvo sunkesnis negu vyrų, jų laukė didesnį pavojai. Jeigu vyrai mirdavo iš bado, nepakeliamo darbo ar nuo prižiūrėtojų savivalės, tai ir jos buvo ne išimtis. Jomis naudojosi prižiūrėtojai, kiti viršininkai. Už duonos plutą, už šiek tiek lengvesnį darbą išnaudodavo jas, kaip norėjo. Nesutiksi geruoju, paims jėga, nes tu ne žmogus, o „fašistė“, „liaudies priešininkė“ – beteisė vergė.

Buvo dar tam tikra dalis ir tokių, kurios pačios save siūlydavo viršininkams, kad palengvintų savo gyvenimą. Tokios ryždavosi bet kam. Jos buvo ypač pavojingos, nes iš jų tarpo buvo daug skundikių. Kad prisigerint viršininkams, pamynusios savo garbę ir orumą, skųsdavo savo likimo drauges, gyveno kitų sąskaita.

Daugelis jų gimdydavo dar ir dėl to, kad tokiu būdu tikėjosi atgauti prarastą laisvę. Jeigu valdžios akimis nusikaltimas menkas, paleisdavo, nes iš tokios geros komunizmo statytojos nebus, o dar juk galima parodyti pasauliui – žiūrėkit, stebėkitės, kokie mes humaniški. Tokiu būdu prarasta garbė atgaunama laisvė. Tik, varge tu mano, vargšės nežinojo, kad parvažiavusios nespės ir kojų apšilti, kaip vėl bus suimtos, sakys – mes apsirikome, tavęs negalima buvo išleisti, esi pavojinga nusikaltėlė ir privalai grįžti atgal, o vaiką gali palikti kur nors pas artimuosius ar pažįstamus.

Buvo kartą toks incidentas su kaliniu ruseliu. Neišėjo į darbą, tai atėjo jo paimtį į „burą“ už tai, o jis guli ant narų ir nė negalvoja klausyti. Norėjo jėga paimti, tai tik mos-

telėjo ranka ir prižiūrėtojai griebėsi už akių. Žiūrim, visiems iš akių raudonos ašaros teka ir išbėgo iš barako. Klausiam, ką tu jiems padarei?

– Aš dar jiems kalėms ne taip padarysiu...

Kiek pabuvus, atėjo daugiau prižiūrėtojų ir, kai pamatė, kad jų nebeįveiks, pakėlė ranką prie savo akių, suriko, jam irgi pradėjo tekėti raudonos ašaros. Suėmę jį išvedė, tiek mes jį ir tematėm.

Praėjo metai. Baigėsi bausmės laikas ir mus vėl grąžino į Kajerzano lagerį. Pamatęs mane, „kūmas“ pasveikino.

– Tai grįžai? Tavo laimė, kad nepatekai į drausmės kalėjimą, būtų iš tavęs likę tik skūra ir guzikai... Ar žinai už ką tave į drausmės lagerį įgrūdome? Už tai kad šventei Velykas. Pasakau tiesiai. Aš tave iš ten anksčiau norėjau ištraukti, bet, matai, yra aukštesnių už mane.

– Tai kodėl gi jūs toks geras? – pasiteiravau.

– Matai, man patinka atviri priešai, koks tu esi.

– Ačiū už atvirumą, man taip pat.

Vėl dirbau šachtoje, vežioju anglis į kalną. Darbas kaip darbas, bet kad tas vėjas labai iškankina. Kada važiuoji į pačią šachtą, dar nieko, bet kai atgal, pučia toks vėjas, kad košia iki kaulų, o elektrovežiukas visas kiauras. Nors kabina yra, bet kas iš to – nei langų, nei durų. Čia dar ir taip būna: dažnokai šiame atšiauriame krašte šaltis pagnaibo tai vieną, tai kitą vagoną. Apšalau ir aš ir ne bet ką, o visą „vyriškumą“ ir norom nenorom teko kreiptis į mediciną. Felčere dirbo žvaira, bet labai maloni moldavė. Pasisodino šalia savęs, paėmė tą daiktą į ranką ir pradėjo barti mane už neatsargumą:

– Argi galima šitaip? Juk čia gi daiktas, nepalyginamai vertesnis už kurį nors kitą. Išeisi į laisvę, kam tu būsi reikalingas be jo? – sėdžiu visas iškaitęs nuo jos šitų kalbų.

– Ko gi toks drovus? Iš kur būsi?

– Iš Lietuvos, – atsakiau.

– Suprantu, jūs ne tokie kaip kiti, kitaip išauklėti ir lagerio bjaurastis jūsų nepagadino. Turi merginą? – staiga bedirbdama savo darbą, paklausė. – Susirašinėjate? Laukia?

– Turėjau.

– Kodėl turėjau? O kur ji dabar?

– Nežinau. Neberašo, – atsakiau nuleidęs galvą.

– Graži buvo?

– Labai.

– Koks vardas?

– Julė... Ijul rusiškai – liepos mėnuo.

– O tavo?

– Bronius.

– Bronius? Bronia rusiškai – šarvas. Sakai – neberašo... Išsigando, kad ilgai reikės laukti. Na, nenusimink... Bus kita ir lik sveikas... Negaliu su tavim ilgai kalbėtis, kiti laukia su savo bėdomis ir būk ramus, greit praeis skausmas, tik žiūrėk, daugiau nebe-
nušalk, saugokis.

Vėjas šachtai labai reikalingas ventiliacijai. Stovi kalno viršuje galingi ventiliatoriai ir gena orą į šachtos vidų.

„Nariadčiku“ (darbų vykdytojas) dirbo toks Benjaminas Sakalauskas – užpalietis, irgi kalinys, buvęs partizanas. Nuėjau pas jį ir paprašiau, kad pervestų mane į elektros cechą. Pagalvojo ir ačiū jam, pervedė. Kitaip kaip ačiū atsidėkoti negalėjau, siuntinių iš niekur negaudavau. Elektros ceche atsigavau. Čia buvo šilta, ramu ir darbas nesunkus.

Paliekam Norilską

1956 m. pavasarį, kai tik atleido Jenisiejų ledai ir prasidėjo ta upe navigacija, sudarė mūsų kalinių didelę grupę ir išvežė iš Norilsko. Kažkada čia atvežė kaip į „pasiošką“ (kaimelį), o dabar išveža jau kaip iš miesto. Vėl sukišo į prekinius vagonus, bet dabar jau buvo platusis geležinkelis. Sako, kad po kiekvienu Šiaurės Sibiro geležinkelio pabėgiu guli kalinio lavonas, mirusio iš bado ar prižiūrėtojų užmušto, bedirbant prie to geležinkelio tiesimo.

Vėl Dudinkoje sulindome į tokią pat baržą, kaip ir atvažiuojant, ir vėl 18 parų teliuškavomės Jenisiejumi, tik nebebuvo to taip griežto režimo, virš mūsų galvų nebebuvo metalinių grotų, kartais išleisdavo ir į viršų pasidairyt. Kur nors baržai sustojus, atsidadydavo prekyba maisto produktais, daržovėmis tik, žinoma, ne mums. Mūsų palydovus karininkus užpuolė „linksmoji“. Nepratę prie šviežienos, jie užėmė eiles prie tualetų, o kai kas, netekęs kantrybės, išsigudrino ir tiesiai per turėklą paleisti čiurkšlę į Jenisiejų, pažeisdami ekologiją.

Žiopsome į Jenisiejų. Koks platus, kokie vietomis aukšti jo krantai, kaip daugiaaukščio namo siena. Matyti daug laivų laivelių plaukiojančių vandenyje. Plūduriuoja tokie trikapiai bokšteliai, „bokenais“ vadinami, naktį uždegami, jie rodo laivams kelią. Upės vingiuose krantuose kur ne kur matyti aukšti bokštai su nakties metu mirksinčiomis šviesomis, tai irgi rodyklės.

Iškraustė mus Krasnojarske ir toliau kelionę tęsėme traukiniu gyvuliniuose vagonuose. Kurgi dabar „statysim komunizmą“?

Po poros parų atvažiavome. Nuvarė į lagerius. Tai medžio apdirbimo kombinatas, sutrumpintai – DOK (derevo obdeločnyj kombinat). Buvo čia daug japonų, kinų, korėjiečių, iranėčių ir, žinoma, lietuvių. Jų visur pilna, kaip ir kitų pabaltijiečių.

Dabar mūsų adresas: Irkutsko sritis, Čunos gel. stotis, Sibiras.

Dirbome prie gaterių. Ritinėjome storus medžius, tampėme lentas... Po darbo, gavus kiek nors laisvesnio laiko, stengdavomės kiek nors pajvairinti kalinių gyvenimą, surengdavome koncertėlius, pagrodavom ką nors lietuviško, padainuodavom. Susirinkdavo žmonės klausytis. Kitataučiai sakydavo – lietuviai geri žmonės. Kartą išsikalbėjom su laisvaisiais, dirbusiais šiame kombine. Vienas prisipažino, jog pokario metais tarnavęs Lietuvoje vidaus (NKVD) kariuomenėje. Jis pasakoja:

– Gaudžiau aš tokius, kaip tu, ir gerai žinau, kad lietuviams sovietų valdžia labai „patinka“, bet va ateina toks, kaip tu, iš miško ginkluotas ir gąsdina – neklausykit valdžios, nebal-suokit, nevežkit pyliavų, o tai bus blogai. Dėl tokių daug nukentėjo, daug išvežė į Sibirą.

Tada aš jo paklausiau:

– Taigi, o dėl kokių gi vežė į Sibirą 1941-aisiais? Juk tada nebuvo nei tokių, kaip aš, miškuose ir niekas negąsdino.

Neturėjo tada kaip atsakyti mano pašnekovas, tik numojo ranka...

– Aš tada ten nebuvo ir nieko nežinau, – buvo atsakymas.

– Bet mes jus išvadavom, tai jūs turėtumėt būti mums dėkingi už tai.

– Jeigu jūs, kaip sakai, išvadavot, ačiū ir sėkmingos kelionės atgal... O jūs ką? Atėjo vokiečiai – išvadavo mus nuo jūsų, po to jūs mus – nuo vokiečių. Argi mums ne vis tiek, kas jos ant mūsų sprando?

– O tu, matosi, kad nepasitaisi ir kalbi kaip antisovietinis elementas, – pridūrė mano pašnekovas.

Vieną rytą išvežė mus keletą kalinių į taigą karčių prikirst. Važiuom gana toli. Sargybinis tik vienas ir tas labai geras pasitaikė. Jis sako:

– Eikit kur norit, tik nepabėkit, o tai man bus blogai.

Kur čia bėgsi, juk bausmė baigiasi ir argi iš čia kur išbėgsi?

Greit prikirtome pilną „polutorką“ karčių ir pasklidom po mišką. Gražu čia, oi kaip gražu. Kiek visokių uogų, tik kažin ar jos visos valgomos, tokių Lietuvoje neteko matyti, todėl rizikuoti neverta, reikia būti atsargiems. Taiga yra taiga, ji klaidų neatleidžia.

Pabuvom gamtoje, pasidžiaugėm, dar sustojom prie tokios gražios upelės, nusimau-dėm, krykštėm kaip vaikai. Sargybinis ir tas, pasidėjęs šautuvą, taškėsi.

Tai buvo laimingiausia diena per visą nelaisvės laiką. Grįžome pilni išpūdžių, prie lagerio vartų atsisveikinome su geruoju sargybinio. Ilgai dar minėjom tą iškylą. Kokia brangi yra laisvė ir tik tas gali ją suprasti, kas jos netenka.

„Gaila“ buvo palikti Norilską. Ten liko daug gerų draugų, kuriais buvo galima pasi-kliauti sunkiu metu, kurie parėmė bėdoje.

Norėčiau dar trumpai sugrįžti atgal ir prisiminti, kai buvome išvežti į drausmės la-gerį „Srednij“. Jeigu ne draugų parama likusių ten – geresnėmis sąlygomis, vargu ar būtume išlikę. Bet ir čia radome gerų draugų. Visur jų yra. Svarbiausia pačiam būti žmogumi.

Šitame lageryje buvo labai prasti barakai, sulindę į žemę. Čia visur smėlynai, viskas greit pūva, todėl grindys paklotos ant žemės, atrodo kaip sumesti lentgaliai, pamatai kiauri, žiemą blogai – apipila žemėmis, o pavasarį nukasa. Kaip ir visur, kankina blusos, blakės, joms naikinti naudoja „dustą“ – DDT miltelius. Pripila tiek, kad vietomis net balta, o mes miegam įbedę nosis į tą „dustą“, pučiam miegodami, net dulkės kyla.

Kalbėjausi su kinais, japonais. Už ką gi juos čia suvarė? Jie, pasirodo, buvo jūrinin-kai, gaudė žuvį, o rusai juos suėmė.

– Jie mus šnipais palaikė, apkaltino, kad mes pažeidėme jūrų sieną. Bet mes sienos pažeisti negalėjome. Tai visai netiesa. Mes gerai žinome, kad rusai moka prisikabinti ir visai be reikalo.

Dar Norilске būnant, kitų valstybių vyriausybės pradėjo rūpintis savo piliečių iš-laisvinimu iš sovietinių lagerių. Atvažiavo į Maskvą Adenaueris ir netrukus vokiečiai iš lagerių buvo paleisti. Ir man teko atsisveikinti su vienu draugu vokiečiu. Jis sakė buvęs feldmaršalo Fon Pauliaus adjutantu Rytų fronte. Tai majoras Garecki Anton. Atsisvei-kindamas jis man padovanojo gražų savos gamybos kandiklį.

Taip buvo ir su prancūzais, anglais, JAV piliečiais. Dabar, čia būnant, kėlė sparnelius japonai, kinai ir kt. Tik mumis nieks nesirūpino, nebuvome mes reikalingi nei Palec-

kiui, nei Sniečkui. Sniečkus net savo giminių vežamų į Sibirą neužstojo. Dvarininkėlis išsigimėlis. Jis iš savo pavaldinių reikalavė, kad visi kalbėtų tik rusiškai ir sporto aikštelėse sirgtų tik už rusų rinktines.

* * *

Na, štai ir sulaukiau Tos Dienos. 1956 m. spalio 29 d. pašaukė mane iš darbovietės. Reikia grįžti į gyvenamąją zoną ir pasiruošti laisvei.

Nei pradžiugau labai, nei nuliūdau. Gerai, labai gerai, kad paleidžia... Neturėjau kur važiuoti, nors leido į Lietuvą. Dabar kitos mintys galvoje. Kaipgi reikės pravažiuoti Krasnojarską – pro šeimą tremtyje? Kas iš tos mano laisvės, kai kiti nelaisvi?

Aplaksčiau visus viršininkus viršininkėlius, kurių čia devynios galybės. Vargais negalais surinkau iš jų parašus, kad aš jiems nesu skolingas, jie savo ruožtu paėmė iš manęs parašus, kad ką čia būdamas matei, girdėjai, laikysi didžiausioj paslapytė – priešingu atveju galim čia vėl susitikti. Viršininkas klausia:

– Tai kur dabar važiuosi?

– Nežinau. Gal į Kauną?

– Į Kauną tau negalima. Gali gyventi tik rajonuose ir tik kaime. Sutinki? Priešingu atveju, tau bus nurodyta vieta.

Tremtis, vadinasi... Sutikau.

Susitvarkiau dokumentus, tiksliau, jie sutvarkė. Palydėjo mane draugelis Antanas iki vartų. „Kepėju“ mes jį vadinome. Paprašiau atidaryti plačiuosius vartus.

– Kam gi tau jų prireikė? Gali ir pro siauruosius išeiti, – pasakė sargybinis.

– Matai, sako, kad į kalėjimą vartai platus – iš kalėjimo siauri.

Sargybinis šyptelėjo ir nusileido.

Nelaisvėje išbuvau nuo 1952 m. balandžio 29 d. iki 1956 m. spalio 29 d. – ketverius metus šešis mėnesius ir nulį dienų. Dėl prakilniųjų metų viena diena prisidėjo.

Kaip jau minėjau, buvau gavęs visą „katuškę“ (ritę) – 25 metus. Vėliau tą porciją sumažino, paliko 6 metus. Kurį laiką buvo skaičiuojama – už atbūtą dieną lageryje, dar tris dienas pridėdavo. Todėl vieneri metai ir šeši mėnesiai nusimetė. Čia turi būti apskaičiuota tiksliai matematiškai. Viršininkai negali leisti tokio baisaus dalyko, kad atbuvęs savo laiką kalinys neišeitų. Tik stalinizmo laikais buvo galima užlaikyti iki atskiro parėdymo ar bausmės pridėti.

Buvo toks kalinys – Liončiku jį visi vadino, tai jis priprato prie lagerinio gyvenimo. Pateko dar beveik vaikas būdamas. Kai tik sužino, kad jam bausmė baigiasi, ką nors padaro ir pabėga ar špygą viršininkui parodo – jam ir vėl prideda. O kai užsidirbo politinį straipsnį, tai pas mus atvarė ir dabar neseniai baigėsi jo sėdėjimo laikas, o naujo nebeužsidirbo, tai slėpėsi kelias dienas kol surado ir rėkiantį išgrūdo už zonos:

– Kur mane varote?! Kaip aš gyvensiu laisvėje?!

Išėjau pro vartus vienas be sargybos, jaučiu kad laisvėje nebemoku vaikščioti. Vis atsigręžiu, ar tikrai paskui mane niekas nebeseka atstatęs šautuvą?

Nakvojau geležinkelio stotyje. Čia, kaip ir visoje sovietijoje, pilna keliaujančių „varyšų“ (vagių). Keliauja žmonės su menkute savo manta prie didžiųjų statybų, medžioja „ilgus“ rublius, kurių niekada neturi. Ten, atlikę numatytus darbus, vėl keliasi į kitą vie-

tą. Taip ir eina gyvenimas. Stotyse rengiamos pažintys, kuriamos šeimos, stotyse gimsta vaikai, kurie neturi adreso, ir šita mažytė Čunos stotelė ne išimtis ir čia sugulę tiesiog ant grindų žmonės. Vieni veda pokalbius, kiti snūduriuoja arba užkandžiauja, dar kiti, kurių dauguma, linksminasi prie butelio. Šitoje srityje visi lygūs ir vyrai, ir moterys, jos nei kiek nenusileidžia vyrams.

– Palik ir man „djavole“ (velnias) tu raguotas! Neištryk visos! – šaukia jau įkaitusi rusė.

Sužinoję, kad esu ką tik paleistas iš lagerio, šiltai priėmė į savo tarpą, ėmė prašyt, kad palaikyčiau jų kompaniją:

– Važiuojam kartu. Gausi darbą, užsidirbsi daug pinigų, bobikę išpiršim... Matai kiek čia gražuolių...

– O jūs ar turite daug susitaupe, – pasiteiravau jų.

– Kam taupyti? Kai pradėsim dirbti, pinigai pasipils kaip iš gausybės rago...

– Ačiū už patarimą, už kvietimą, už vaišes, bet mano kitas kelias, – atsakiau jiems.

Ryte atėjo moteris, išdavė man bilietą iki Utenos, kiek tai pinigų maistui ir viso gero.

Paskutinį kartą pro vagono langą apžvelgiau šias nesvetingas vietas. Pasistengsiu kaip greičiau visa tai pamiršti, bet, kaip vėliau paaiškėjo, to pamiršti niekada nebus galima. Primins sapnai, primins paklusnūs sovietinės valdžios liokajai, primins ir kai kurie žmonės. Buvai teistas – lagerininkas, todėl tu turi būti tylus ir ramus, todėl tau viskas paskutiniam ir nepyk, pyktis tau didelis nusikaltimas, tolygus sovietų valdžios šmeižimui. Toks bus tavo likęs gyvenimas...

Traukinyje prie manęs prikibo išgėręs kareivis ir kviečia eit su juo dar išgert. Aš jam aiškinu, kad neturiu iš ko, o jis išsitraukė iš užančio pluoštą banknotų ir rodo man.

– Va, tarnavau „strojbate“ (statybos batalionas). Užsidirbau. Kai demobilizavo, atidavė.

Tai pasakęs, padėjo tą pluoštą pinigų ant stalelio ir išėjo. Sėdžiu prie tų svetimų pinigų ir bijau. Kas dabar būtų, jeigu kas užeitų? Ką reiktų daryti su tais pinigais?

Netrukus atbėga tas kareivėlis perbalęs...

– Kur mano pinigai? Pamečiau...

– Nesijaudink. Štai kur jie, – parodžiau ant stalo gulinčius pinigus.

Kareivėlis iškart pradžiugo, duoda man už pasitikėjimą keletą rublių, bet aš jam pasakiau:

– Nereikia man tavo sunkiai uždirbtų pinigų, geriau pavaišink korio medaus, va ten pardavinėja.

Kareivėlis tuoj pat nupirko ir atnešė man gabalą korio su medumi. Laižau medų, seniai jo skonio burnoj neturėjau. Turėjom ir mes bičių du avilius. Vienas buvo tėčio, kitas mano. Kai tėtį areštavo, išmirė jo bitės, o kai aš išėjau į kariuomenę, išmirė ir mano.

Atvažiavau į Krasnojarską, išlipau iš vagono. Dabar reikia sužinoti, kur yra tas Emeljanovas? Ten gyvena man brangios moterys: sesuo Genė ir teta Juzytė. Išėjau ant kelio, matau rodyklę rodo, kad šis kelias į Emeljanovą. Atvažiuoja „polutorka“. Sustabdžiau, paprašiau pavėžėti. Vairuotojas liepė sėst šalia jo. Privažiuojam Emeljanovą, paklausiau vairuotojo, kur čia lietuviai gyvena? Parodo, padėkoju, užėinu ir kaip patenku ten,

kur sesuo gyvena, bet jos dabar nėra, ji su drauge išvažiavo į Krasnojarską manęs pasitikt, kadangi siunčiau telegramą, bet prasilenkėm.

Koks jaudinantis susitikimas po daugelio metų! Bet ką dabar daryt? Ar čia pasilikti, ar namo važiuoti? Turiu 10 parų laiko. Per tą laiką reikia apsispręsti. Tėvelis paleistas anksčiau, jam ir namus šiaip taip grąžino, nors nebe visus.

Parašiau laišką ir gaunu atsakymą, kad Lietuvoje blogai; nėra duonos, važiuojam su maišu į Daugpilį, nusiperkam, tai šiaip taip gyvenam. Išgąsdino mane tėvelis su tais sunkumais ir pasilikau Sibire dar porai metų.

Čia buvo dar nemažai lietuvių, nors didelė dalis jau išvažinėjo į Lietuvą. O kurie pasijuto lenkiško kraujo beturį – į Lenkiją.

Emeljanovas – 25 km nuo Krasnojarsko prie vieškelio, vedančio į Novosibirską. Rajoninis miestas, bet labai panašus į didelį kaimą. „Derevnia“ (kaimu) visi jį ir vadina. Dar kiti jį vadina „Semiviorstka“ (Septynvarstė), nes yra septynių varstų ilgumo. Vars-tas – senovinis matas (1 km turi 0,937 varsto).

Pagrindinis užsiėmimas – žemės ūkis. Žemė, kaip ir visur Rusijoje ar Sibire, gana derlinga. Gerai dera kviečiai, miežiai, avižos. Rugių sėja labai mažai, jie sunkiai perneša žiemą. Daug javų ir čia nueina niekais dėl prastų kombainų ir prasto transporto orga-nizavimo. Supila lauke į krūvas, merkia lietus, suželia storiausia pluta. Nors lietus čia retai lyja, bet kai užaina – laikykis, pila kaip iš kibiro, išverčia užtvankas, nuneša tiltus, išplauna medžius. Pastatai mediniai, kadangi čia nėra akmenų pamatams, tai stato tie-siog ant žemės. Ilgainiui išsiklaipo, kuris nors namo galas susmenga į žemę, kitas lieka aukščiau. Tokių persikreipusių namų Emeljanove nemažai. Vaizdas nekoks. Prie gyve-namosios trobos – tvartelis karvei, teliukui, kai kas dar paršiuką laiko, bet nedaugelis, nes jam reikia maisto, beveik tokio, kokį žmonės valgo, todėl galvoja – geriau tą maistą patys suėsim. Prie tvartelio stirtelė šieno – karvės pašaras žiemai. Pašarinė – bereikalin-ga prabanga ir taip gerai.

Mėšlas jiems niekam nereikalingas. Išmėžia ir išveža į pakriūtę. Ten jis perilga „sude-ga“. Kažkiek pasilieka nebent daržovėms auginti. Apačioje prikrauna mėšlo, ant viršaus užpila žemių ir sodina kopūstus, agurkus, burokėlius. Mėšlas iš apačios kaista, duoda šilumą, kitaip nieko nebūtų – Sibiro gamta rūsti.

Vasaros metu karves gena į ganyklas, kaip caro laikais. Kerdžius vyriausias, turi dar pora pagalbininkų piemenų.

Anksti ryte, kol dar visi miega, kerdžius su trimitu, padarytu iš karvės rago, pereina gatve triūbuodamas, duoda signalą šeimininkėms. Tos vienmarškinės arba visai be nieko, įsikišusios kojas į veltinius, išvarinėja į gatvę savo karvutes: „Nuo!“ – ir būtinai pridėdamos tą rusiškąją banditišką žodelį „bleti“, kuris visur tinka – ar meilėje prisi-pažįstant, ar kūdikį maitinant, bet kokioj draugijoje, ar karves varinėjant... Vakare jos grįžta ir jau pačios susiranda savo kiemą.

Geras kerdžiaus darbas. Uždarbis nei kiek nemažesnis kaip kompartijos rajono se-kretoriaus. Emeljanovo centras, rajonas, iš šonų aplipęs kaimeliais: Ustanovo, Zaledėje-vo, naujesniu pavadinimu – Strojkontora, Emteeso, Ptičniko. Rajono centre aukštumėlėį puikuojausi kažkada buvusi graži cerkvė, dabar apsilupusiais šonais, be kryžių – klu-bas. Čia susirenka jaunimas pasižokti, pasižiūrėti kino. Po kino visada pasilieka didelis

šiukšlynas. Jie labai mėgsta saulėgražas. Merginos laukia kavalierių, o šie užkampiuose tuština bonkes ir, kai sunkiai bepastovi ant kojų, graibsto merginas:

– Einam, bleti, šokti kazoko! – ir prasideda kažkas panašaus į bambatrynį...

Dantyse suktinė machorkės, kepurė atsmaukta ant pakaušio (šaunumo ženklas), šimtasiulė atsegta. Merginos irgi išgėrusios ir jos neapsieina be to tautiško žodelio „bleti“, bet jos dar laikosi šiek tiek.

Kita „įžymi“ Emeljanovo vieta yra lyg tai užkandinė, lyg tai karčiama. Čia nėra kus atsisėsti. Stalėliai aukšti, tai atsirėmę alkūnėmis stovi ir geria. Gal dėl to ir pavadinta – „stojačka“ (stovėjimas stacionomis). O išgėrus, kaipgi nepasimušti. Pas juos tai būtinas ritualas. Koks gi „balius“, jeigu nei vieno nėra su nubalnota nosimi ar su „fanaru“ paaky ir nebus progos susitaikyti ir vėl išgerti. Mušasi dažniausiai tos „stojačkos“ pošalyje, viduje neduoda, kad stalelių neišvartytų, todėl ją dar praminė „mordaboika“, kaip čia pas mus lietuviškai – snukių daužykla.

Kaip ten bebūtų, bet čia jau nebe lageris ir gyvenimas kitoks. Tuo metu jau neblogai gyveno ir tremtiniai praėję visas golgotas. Net vietiniai skolindavosi iš jų pinigų, kurie dažniausiai skolose skėsdavo, nes, gavę algas, užsidaro ir kiauras dienas geria:

– Ech! Balevati tak balevati! Rėž poslednyj ogurec! (Ėch, baliavot, tai baliavot, pjauk paskutinį agurkėlį)...

O kai to agurkėlio nebelieka, šoka į darbą. Bet kol turi dar ko nors, neliesk. Kiek tada valdžia prilaksto, gąsdina visokiomis pragaro bausmėmis – niekas nepadeda, bet savo vis tiek atidirba ir naktį namo nebepareina.

Kaimynas mano buvo toks Oriėšnikovas. Geras žmogus – traktorininkas, žmona jo dirbo kažkokioj kontorėj, o pinigų kaip nēr, taip nēr – prabaliavoja. Ateina: „Paskolink „petoką“ (penkis rublius) bilietui, važiuoju į Krasnojarsko turgų, vežu bidoną pieno parduot, pardavęs pieną, atsiteisiu.“

Žiemos metu tą pieną veža maiše. Sušaldo tokiomis kaladėlėmis po kilogramą, dar koki šakalį įstato, kad patogiau būtų paimti ir gabena į turgų.

Vasaros metu pienas turi būti atšaldytas. O kaip tai padaryti, kai šilta? Išradimas labai paprastas. Įleidžia į indą su pienu vadinamąją „cholodušką“ (varlę) ar keletą, žiūrint, kokio didumo tas pieno indas, ir tvarka.

To pieno nėra kur dėti, nes Emeljanove nėra supirkimo punktų, o iš fermų išveža į Krasnojarską. Kai ateina spalinės (spalio revoliucijos šventės), būtinai visi turi dalyvauti demonstracijoje, padėkoti partijai ir vyriausybei už šioje žemėje sukurtą „rojų“.

Prie rajkomo pastato sukaltas toks pakilimas, aptiestas raudona marška – tribūna, iš kurios partijos sekretorius ir kiti šulai rėžia ugingas kalbas net sukaitę, kad niekur nėra geriau, kaip pas mus, kad niekas pasaulyje geriau už mus nemoka juoktis ir mylėt. Paskui visi žygiuoja šaukdami: „Uraaaa didžiajam spaliui!“ Iš tribūnas sušunka:

– Litovcy, davai pėsnų (lietuviai, užtraukit dainą)! – ir lietuviai užtraukia...

„Vėjas ūžia, propeleriai gaudžia, eskadrilė pakyla aukštai...“ Kiti dar prideda – „Aš nekenčiu vėliavos raudonos, penkiakampės žvaigždės kruvinos, aš tik myliu Lietuvą tėvynę ir trispalvę vėliavą tautos“ O ten iš tribūnos ploja: „Och, kak chorošo litovcy pojut (kaip gerai lietuviai dainuoja)! O, kad jie žinotų kokia tai daina? – pagalvojau. Bet kaip vėliau išaiškėjo, vis tik atsirado liežuvis, tik mat tada buvo jau nebe tie laikai ir

viskas praėjo tykiai be triukšmo. Priešingu atveju ir valdžios ponams už žioplumą būtų kliuvę. O kitais metais, kad vėl neliktų durniaus vietoje, lietuviškai dainuoti uždraudė. Dainuokit rusiškai.

Atėjo kartą į mūsų darbovietės raudonąją kampelį komjaunuoliai ir, pamatę, kad ant sienos kabo maršalo Žukovo portretas, norėjo nukabinti, bet šoko jo ginti vienas buvęs frontininkas.

– Snargliai jūs! Nepatinka jums Žukovas? Jei ne jis, mes nebūtume laimėję karo prieš vokiečius...

Tie įrodinėja, kad karą laimėjo sovietinė liaudis, „draugo“ Stalino vadovaujama. Susiginčijo, susimušė, dar ir mes palaikėme to frontininko pusę ir komjaunuoliai turėjo nešdintis su mėlynėmis. Vėliau tą frontininką Krotovą norėjo pasodinti paroms, bet nepavyko.

Nuvažiavom kartą į Krasnojarską atvežti mūsų darbovietai skirtą krovinį. Grįždami atgal, užėjome į vieną miesto valgyklą užvalgyti. Bevalgant, girdžiu kažkas už mano nugaros šaukia mane vardu. Atsigręžiu, o jurgutėliau, gi tas pats bernaitis sėdi draugų būryje, švariai apsirengęs, kuris Norilske Srednij lageryje tiek triukšmo su tais nelemtais stiklo milteliais (kai kruvinom ašarom verkė) pridarė.

– Na, sveikas! Kaip laikaisi? Akys sugijo?

– Oi kaip aš prisikentėjau, kol išvalė... Maniau apaksiu, bet, kaip matai, praėjo...

– O kurgi gyveni? Kur dirbi?

– Čia, Krasnojarske gyvenu. Neseniai pasiluiosavau. Gal ir tu eitum su manim į šią mano įstaigą? Ne kiekvieną priima, bet tau, kaip buvusiam likimo draugui, padarysim išimtį.

Padėkojau aš jam už kvietimą ir pasakiau, kad aš noriu dar savo tėvynę pamatyti, o toj „įstaigoje“ dirbant, nebematysi jos niekada...

– Su koku tipu ten kalbėjau? – važiuojant paklausė šoferis. – Man jis nepatiko...

– Vagis, todėl ir nepatiko... Kartu lageryje buvome, draugu dedasi, kvietė dirbt į savo kišenvagių „kontorą“.

Kartą pakvietė vienas rusas į talką.

– Padėk man pripjaut ir parvežti medžių. Noriu naują trobą pasistatyti.

Iš tikrųjų, jo troba buvo labai jau į žemę susmegusi. Nuvažiavom su miškovežiu į taigą, pripjovėm medžių, sukrovėm, laibgalius palikome. Nutarėm, kad sienoms pakaks, jie didelių trobų nestato. Važiuojant pro tą vietą, kur gyvenau, išlipau ir pažadėjau atvažiuoti su dviračiu vėliau, bet kažkiek užtrukau, nes rūpėjo paršiukas, kurį tada gyvendami su sesute įsigijome. Sprendžiau važiuot ar nevažiuot? Sesuo sako: „Važiuk, matau kad rūpi.“ Dar neprivažiavus, jau girdėjosi daina, vyrai buvo pačiame smagume. Tuoj pripylė ir man pilną stiklinę – gerk ir nemirskėk. Betgi aš taip nepratęs, nemoku po tiek. Priėjo tokia apystorė bobelė, užsivertė ir sukliukino visą stiklinę, tarsi tai būtų limonadas.

Po tokios intencijos nebebandyk atsisakyti, tu gi vyras. Šiaip taip išgėriau, tuoj atsirado kita, bet išsisukau, užteko pusės. Kada taip geria, kitas pagalvotų, kad jie yra stiprūs ir daug paneša, bet, pasirodo, viskas atvirkščiai – greit pasigeria, nuvirsta ir knarkia.

Ar vestuvės, ar krikštynos, ar pakasynos – be gėrimo neapsieina ir ilgiau kaip tris

valandas nebūna joks balius. Po to pabudę vėl sėda ir vėl viskas iš pradžių. Jeigu esi pakviestas tą valandą, tai turi ir ateiti laiku, pavėlavęs liksi nei šioks, nei toks. Vadinas, tu jų negerbi ir su tavim ateityje nebeturės reikalų. O koks tu buvai ir kaip čia patekai, jiems visiškai nesvarbu, svarbu, koks esi dabar. Jeigu draugiškas, atiduos dūšią ir kūną, priešingai – kaltink pats save.

Prasidėjo bulviakasis. Turėjom ir mes su sesute sklypelį žemės, su kastuvu buvome pasisodinę bulvių. O kad užaugo tokių didelių, kaip du kumščiai didumo, net rinkti nusibodo. Nešėm nešėm, prisipylėm pilną duobę, iškastą po gryčiute. Ta vasara buvo gera, nenušaldė žiedų, tai ir užaugo.

Susipažinau su mergaite užpaliete, netolima – nuo Svėdasų, tokia pat vargšė, kaip ir aš pats. Jos tėvą dar 1946 m. rusų enkavedistai nušovė todėl, kad bėgo iš savo namų. Toks jau buvo sutapimas: šeima ruošėsi poilsio ir užgesino šviesą, o jie tuo metu ėjo pro šalį ir jiems pasirodė įtartina. Priėję pradėjo daužyti į langus, į duris ir reikalavo šeiminko įsileisti į vidų. Tėvo nervai neišlaikė, šoko pro langą ir lauke krito vietoje nuo paleistų šūvių. Vėliau – 1951 m. rudenį visą šeimą išvežė į Sibirą. Kadangi tėvas buvo nušautas bėgant, atseit tikriausiai buvo kaltas? Tokiu būdu buvo sufabrikuota byla.

Sibire, neišlaikę rūstaus gyvenimo sąlygų, mirė jos brolis ir senelė. Na, o mes nuvažiavom į Krasnojarską ir ten kunigas, buvęs politkalinys, palaimino ir surišo mus bendram gyvenimui.

Dažnai tremtiniai gaudavo dokumentus ir išvažiuodavo. Taip išvažiavo ir mano sesutė su teta. Išvažiavo ir mano uošvė su sūnumi ir svainiu.

Gaunu laišką iš lagerio. Rašo alytiškis, likimo draugas Juozas Janulevičius, jog jį iš lagerio paleido, bet į Lietuvą neleidžia grįžti, nežino kur jam važiuot. Aš jam parašiau, kad važiuotų pas mane, gausim darbą. Atvažiavo ir liko visam gyvenimui. Susituokė su rusaite, užaugino vaikus... Ne kartą darė žygių, kad leistų grįžti į Lietuvą, bet atsakymą vis gaudavo neigiamą. Lietuvos komunistų valdžia buvo kurčia mūsų skausmui.

Atėjo laikas ir mums kelti sparnus Tėvynės link. Pardavėm namelius, susikrovėm savo mantą į kontainerį ir sudie, Sibire. Tu mums buvai daugiau žiaurus negu švelnus, tu mus daugiau baudei, negu glaudei. Sudie ir jums kaimynai ir kiti. Nebuvote jūs mums blogi. Ačiū jums, ačiū jums, kad nelaikėte mūsų kokiais tai priešais, kaip labai to norėjo sovietai...

Išvažiavom traukiniu Vladivostokas–Maskva. Kokia tolybė! Vietovės mažai apgyvendintos. Kur ne kur matyti geležinkeliečių nameliai, dunkso kaimai į krūvą susimetę, kaip didžiulis skruzdėlynas. Paskui vėl ilgai nieko nematyti, beribiai negyvenami plotai.

Kažin kiek rusų gyvena ne savo žemėse? Kažkas yra pasakęs, kad rusui ten tėvynė, kur pilnesnis lovyis ėdalo, arba Rusija panaši į vandenyną, kuri visas šiukšles išmeta į krantą. Dar Rusiją kai kas vadina didžiuliu teatru – pusė tautos artistai.

Ką gi, jų kaltė nedidelė, to jie išmoko iš tokios valdžios. Meluok, skųsk kitus, rėk daugiau už visus ir valdžiai būsi geras.

Traukiniais važiuoja žmonės su reikalais, važiuoja ir visokie parazitai, kurie gyvena iš kitų žmonių prakaito. Visą kelią iki pat Maskvos tik ir žiūrėk, kad kas nors nedingtų. Pilna vagių ir vagia, sakyčiau, tiesiog per akis. Kartą naktį sustojo traukinys kažkurioje

stotyje. Tuoj vagis išsoko iš vagono. Po kiek laiko žiūrime jis jau tempia per aikštelę la-gaminą į vagoną, bet niekaip neįkelia. Čia jį ir užgriuvo milicininkai. Kitas vėl atsinešė mažą lagaminėlį, atidaręs rado tik nešvarius baltinius ir kelias barankas. O kad supyko, kaip pradėjo keiktis, kad nepasisekė.

Man vis rūpėjo, kas mūsų laukia priešakyje, kokią Lietuvą rasim po tiek metų trem-ties? Ar teks klajūno dalia? Žinom, kad liko tie patys Kremliaus parsidavėliai ir tokiems, kaip mes, jie nebus palankūs. Jie nenori patikėti, kad visi tie ištremtieji – „liaudies prie-šai“ štai grįžta į Tėvynę. Vadinasi, jie ne visagaliai, kaip galvojo tada, kai grobė mūsų turtą, namus ir ką tik galėjo. Sesuo pasakojo, kad dar prie jų akių, kai atvažiavo išvežt, stribas nusikabino nuo sienos gražų senovinį laikrodį...

Sustojom Maskvoje, dairomės po tą didelį miestą. Norėjome pernaktuoti viešbutyje, bet kai pažiūrėjo į mūsų pasus, nususuko ir pasakė:

– Tokių nepriimam... Jums vieta tik stotyje.

Na, stotyje tai stotyje... Ką padarysi... Pripratome būti žeminami.

Aplinkui, apsikarstę medaliais, zujo karo veteranai, vieni be kojų, kiti be rankų, tupi ant tokių ratukų pririšti, rankomis pasispidami juda pirmyn, prašo išmaldos. Kuris praeina nieko nedavęs, tą iškeikia paskutiniais žodžiais. Daugiausia kliūna moterims, nes tos bėga nuo jų, kaip nuo raupsuotų. Milicininkai juos varo šalin, tie atsikerta:

– Pienburni! Kai aš kariavau, tu dar į kelnes darei... Dabar drįsti varinėti?! – ir mili-cininkas, atsiėmęs savo porciją, sliūkina šalin.

Kitas guli girtas kampe susirietęs, čia pat iš rankovės iškritusi guli numestas rankos protezas.

Sėdi du neregiai invalidai – vienas be dešinės, kitas be kairės rankos, kojos išklaipy-tos, veidai randuoti nuo nudegimų, apdriskusiom jūrininkų uniformom apsirengę, čia pat padėta murzina jūreiviška kepurė aukoms rinkti, traukia dainą net pamėlynavę:

*„Bivali dni vesiolyje,
Po deset dnej nejel,
Ne ot tovo čto nebylo,
A prosto nechotel...“*

Lietuviškai skambėtų maždaug taip:

*Buvo linksmos dienos,
Po dešimt dienų nevalgiau,
Ne todėl, kad nebuvo,
O paprasčiausiai nenorėjau.*

Ir nesuprasi, ar jie girti, ar tik vaizduoja? Žmonės laksto maišais apsikrovę, kažkur skuba, šūkauja, triukšmas, klegesys, vagims ir čia rugiapjūtė. Žiūrėk, kažkuris tik pri-snūdo, jo maišelio ir nebėr. Šaukia, klausinėja, ar kas nematė, kas nukniaukė. O kas tau matys, jeigu už tai gali ir akis palydėti. Brūkštels koku aštriu daiktu ir invalidas per amžius.

Turim dvi paras laiko. Vaikštom po Maskvą, žioplinėjam, žmona tempia į parduotu-ves akių papenėti. Aš jai sakau: „Žiūrėk, Kremliaus žvaigždės matyti... Gal einame ten?“ Tada jau leido visiems pasižiūrėti, kaipgi to Kremliaus vidus atrodo ilgus dešimtmečius laikytas paslaptįje.

Įsimaišėm tarp kitų žmonių ir einame. Staiga prie žmonos prišoko kažkokie žmonės ir traukia ją į šalį. Tuomet ir aš kartu: „Ką darot?“ Pasirodo, tai tvarkdariai su raudonais raiščiais ant rankovių, Perspėjo, jog rankinuką neštis rankoje – draudžiama. Ėmiau jiems aiškinti, kad norime apžiūrėti Kremliaus vidų, bet rankinuką liepė palikti saugojimo kameroje. Matyt, bijo, kad kokios bombos neįsineštume.

Prisilipdėm prie ekskursijos, klausomės ką gidė pasakoja, įdomu, bet laikas grįžti, nes padavė ir mūsų traukinį. Sulipome. Vis labiau artėjame prie Tėvynės. Kažkur pusiaukelėje nuo Maskvos per vagono radijo tašką pasigirdo lietuviška kalba: „Kalba Vilnius, dabar yra...“ Kiti neima galvon – taip ir turi būti, o mums tai kaip stebuklas. Tik pagalvokit, mes jau girdime lietuvišką kalbą, kurios tiek metų negirdėjome. Mums visada būdavo primenama, kad kalbėtumėm rusiškai, o tai kai kas gali pagalvoti, kad tu nori jį papjauti.

Pagaliau mes Lietuvoje išsvajotoje, išsapnuotoje. Rokiškio stotis. Traukinys sustojo trumpam. Žengiu pirmas iš vagono ir statau koją ant gimtosios žemės. Stovim, dairomės... Vietoje stoties tik apgriuvęs mūras. Neaišku. Tiek metų kaip karas baigėsi, o neremontuoja.

Ateina sesuo. Ji žinojo, kad parvažiuojam ir atvažiavo pasitikti. Pasisveikinom. O ką tėvelis?

– Jums pirtį kūrena. Kai sužinojo, kad netrukus susitiksime, vietos neranda...

Vėl važiuojam. Pro autobuso langus matyti apgriuvę pastatai, tvartai, klojimai, gyvenamieji namai, nuniokoti miškeliai, vietomis traktorių išrausta žemė.

Tėviške, tu mano, kas gi tave taip sudirbo?! Juk palikau ne tokią. Net ten Sibire dabar atrodė nebe taip baisu... O ir diena pasitaikė, kaip per užsakymą: ūkanota, apsiniaukusi, tai dar labiau daro niūresnį vaizdą.

Privąžiavom Svėdasus – čia gražesnis vaizdas. Varpinė iš tolo šviečia savo grakštumu, vis mat miestelis. Toliau Pauriškių stotelė, kur ir baigiasi ratuota mūsų kelionė. Viekonių plytinė smarkiai išsiplėtusi, daug didesnė kaip buvo. Upė Jara – mūsų numylėtinė, labai susiaurėjusi, buvo daug platesnė.

Einant per miškelį, susitikom kaimyną ir jaunystės draugą Vytą, anksčiau grįžusį, kerta sausuolius, ruošia kurą žiemai.

– Na, kaip? – klausia Vytas.

– Tai kad dar nežinau... Dar nespėjau kojų apšilti, bet manau, kad savo namuose neprapulsiu, jeigu ten neprapuoliau.

Jaudinantis susitikimas. Tėvelis vis kartojo: „Dešimt metų, dešimt metų...“

Po kelionės atsigaivinome pirtelėje. Vakare, kaip senais gerais laikais, visi susėdome vakarieniat prie to paties, per stebuklą išlikusio, stalo, tame pačiame, tik šiek tiek niūresniam kambarėlyje. Išgėrėm po taurelę iš ten atvežtos „arklinės“...

Ačiū Dievui – visi sugrįžome... Dar kartą ačiū, kad nei vieno iš mūsų kauleliai neliko ten, o juk labai nedaug tetrūko. Kai pagalvoji, kuo gi mes geresni už kitus?

Rytojaus dieną apžiūrinėjom namus. Nebėra klijimo – nugriovė, nuvežė į plytinę ir panaudojo, kaip malkas, plytoms degti. Tvarčio irgi toks pat likimas ir ne tik mūsų vienu griovė, bet ir kitų kur nebuvo šeimininkų. Prisiminimai bėgo kaip kino juostoje. Čia prabėgo nerūpestinga vaikystė, pro čia praėjo svetima kariuomenė viską aplinkui

grobdoma, nuvartytus arklius keisdama į mūsų gerus, alkana, apiplyšusi, pakrikusios moralės, o tai labai greit plinta tarp vietinių silpnavalių jaunuolių.

Prisimenu, kai pro mūsų namus 1941 m. važiavo gurguolės žmonių saugomų tos svetimos kariuomenės ginkluotų kareivių, į tremtį, į Sibirą ir vėliau niekada atgal jie nebegrižo ir niekas nežino kur jų kaulėliai rado amžiną poilsį.

Dar prisimenu, kaip siaubo iškreiptais veidais bėgo pro mūsų namus du jaunuoliai, o jiems iš paskos švilpė kulkos...

– Stokit, banditai! – šaukė besivejantieji.

Mačiau kaip vienas iš jų sukniubo kalno papėdėje, o antras vis dar bėgo „zigzagais“ pasilenkęs, o kulkos aplink jį kėlė sniegą-mirties šokį ir tada pirmą kartą pagalvojau, kad ne taip lengva pataikyti į žmogų. Bet vis dėl to ir tas jaunuolis pakėlė rankas, nors visai nebetoli buvo likę iki miško. Tada kaip maitvanagiai supuolė savo grobį. Pirmas užsimoję šautuvo buože, o paskui ir kiti ir ilgai dar mėgavosi savo „pergalę“.

Nors šitie jaunuoliai nebuvo nei banditai, nei partizanai, tik labai buvo išsigandę ir nebesuprato kaip jiems geriau pasielgti šiuo atveju.

Kitą kartą vėlų rudens vakarą rengėmės valgyti vakarienę. Mūsų Juzytė išvirė puodą neskustų bulvių, susėdė aplink stalą, laikėme staltiesės kampus iškėlę, kad, kai jas pila, neišsilakstytų. Viduryje stalo, praskleidus bulves, pastatė dubenį rūgštaus pieno ir, tik pradėjus valgyti, kažkas tyliai pabarbeno į langą.

– Kas? – tėtis paklausė.

– Savi, – tyliai atsakė.

Tėtis nuėjo atidaryti durų. Suėjo gal trys ar keturi miško broliai: suvargę, sulyti, alkani... Mačiau, kaip sublizgėjo jų akys, kai pamatė ant stalo garuojančias bulves.

– Sėskit vyrai, užteks visiems, – pakvietė juos tėvelis prie stalo.

– O, mums tai kaip naujiena... Retai kada tenka paragauti tokio skanėsto, – nudžiugo vyrai.

Ką tik susėdus už stalo, sulojo mūsų šunelis Margiukas. Tai buvo labai protingas šunelis. Kiekvieną gyvą sutvėrimą lodavo vis kitaip ir mes tai gerai žinojom. Vilką lodavo ilgai pratisai, skrebus, rusų NKVD kareivius lodavo lakstydamas aplink namus ir laukus, sukeldamas tokį triukšmą, kad visas kaimas tuoj pat sužinodavo, kas ateina. Partizanus lodavo trumpai ir tyliai, iš tolo stebėdavo ir jie tai žinojo. Išėję į palaukę, įsiklausydavo, ar neplyšoja Skardžiaus šuniukas. Jeigu tyli, galima drąsiai eiti į kaimą, pavojaus nėra.

Taip buvo ir šį kartą. Margiukas skalijo, tarytum kas jį pjautų, ir netrukus pasigirdo smarkus beldimas į duris. Visi sunerimom.

– Ar pastatėt sargybą? – paklausė tėvas.

– Tai kad ne, – vos pralemeno vienas iš jų.

– Tai žiopliai! Dabar laikykitės! – jau ne juokais sunerimo tėtis.

Teta greit užgesino „gazelį“ (žibalinė lempelė), tėtis atidarė langą ir...

– Šokit lauk po vieną, tik tykliai... Kas bus, tas bus, – ir jie dingo į naktį, o mes nei gyvi, nei mirę, laukiam kada kieme pasigirs šūviai.

Vėl uždarėm langą, uždegėm šviesą. Laimė – viskas praėjo gerai, išgelbėjo langų užtemdymas – langinės užsilikusios dar nuo senų laikų, per jas iš lauko šviesos nesimato,

o kareiviai nesusiprato apsuoti viso namo, be to, buvo labai tamsi naktis. Suvirto jie į vidų ir iškart:

– Na, šeimininke, parodyk kur banditus slepi? Žinom, kad buvo... Kodėl taip ilgai neišsileidai?

Bet čia vėl netikėtumas, kai pamačiau ant lovos galo užkabintą diržą su šovininiais, kurį per šį sumišimą partizanai pamiršo. Pasinaudojęs tuo šurmuliu, atsargiai nuslinkau prie lovos ir nubrukau kuo toliau po lova tą diržą.

– Ko čia ieškai? – paklausė vienas enkavedistas, pamatęs mane besirausiantį po palovį.

– Batų ieškau, – atsakiau.

Jų vyresnysis perspėjo, kad niekur iš trobos neitume ir pasakė, jog jie čia bus pernakt. Sugulė ant grindų, tik sargybinis nemiegojo. Ačiū Dievui, viskas laimingai baigėsi, o galėjo...

Daug nutikimų pokario metais matė mūsų namai, tik labai gaila, kad daugiau liūdnu nei linksmų.

Tėvelis papasakojo, kaip nelengva buvo atgauti ir tuos likusius namelius. Kaip, nuėjęs į Anykščius pas rajono vykdomojo komiteto pirmininką, prašė, kad leistų savo namuose gyventi. Jam atsakė:

– Tai ką? Gal ir vėl užsinorėjai pas banditus?

Taip ir išgujo iš kabineto, bet einant pasivijo kitas, kuris visa tai girdėjo, įsivedė į savo kabinetą ir pasakė:

– Nebijok, tėvuk. Rašyk į Vilnių. Rašyk, – ir įbruko į rankas plunksnakotį.

Po kiek laiko atėjo kvietimas į Anykščius. Tėvukas tada gyveno pas savo seserį. Išeidamas paprašė įdėti kiek nors duonos, lašinių bryzelį, gali nebepaleisti... O ten jau ir kėdę pristūmė, sėstis paprašė tas pats, kuris pas „baltąsias meškas“ siuntė. Pasirodo, atėjo raštas iš Vilniaus, kuriame buvo nurodyta mums grąžinti kas liko. Pareigūnas dar, tarsi pagąsdindamas, pridūrė:

– Ko nebėr, neieškok... Jeigu kas ten gyvena, tai tu neturi teisės iki gegužės pirmosios išvaryti... Užsispyręs esi seni...

Matėsi, kad labai pyksta, bet jau nieko nebegalėjo padaryti.

Pradėjau gyvent, prisiregistravau, bet ir vėl trukdymai. Žmonos neppuregistruoja, kad ne Vilnius iš Sibiro paleido, bet Maskva, todėl ji negali Lietuvoje gyventi. Parašiau į Vilnių ir gavau leidimą.

Dirbame kolūkyje: aš prie statybų, ji lauko darbuose. Šaukinėja į saugumą, klausinėja kaip patinka Lietuvoje? Gal kas ką prieš valdžią šneka, tai tu turi už tai, kad priėmėm čia gyvent, mums pranešti.

Pasakiau, kad nieko nežinau ir šunimi nenoriu būti. Ką norit, tą darykit.

– Tai mes dar pažiūrėsim, ar tu turi teisę Lietuvoje gyventi? – perspėjo kagėbistas.

Taip kelis kartus šaukėsi ir prašė, kad jiems dirbčiau. Saugumiečiai zuja po miestelį, persirengę civiliais drabužiais. Vieną atpažinęs, pasveikinau.

– Nepažįstu aš tavęs, – atšovė.

– Kaipgi nepažįsti? Esi gi leitenantas, reikalavai, kad šnipu būčiau...

Ir vėl šaukia mane į Anykščius, į saugumą. Perspėja, kad toks išpuolis daugiau nepasikartotų.

– Mes turime teisę bet kuo persirengti, jeigu to reikia tarybų valdžiai.

Kai atsirado proga, persikėlėm kitur. Kartą teko dalyvauti vestuvėse. Kaip giminė buvo pakviestas ir buvęs anų laikų partorgas. Atvažiavo jis vėlokai – mes jau buvome iš poveselio sugrįžę ir nežinau – tyčia ar netyčia susodino mus kartu. Atsisėdo dar keletas, kiti delsia kažko, svarsto...

Na, kaipgi, tam ir vestuvės, gal kokį pokštą ruošia, mes nelabai kreipiam dėmesio. Nejauku sėdėti tylint, pasiūliau išgert...

– Ar dar pažįstate mane? – pasiteiravau savo kaimyno.

– Tai gal iš Sliepsiškio būsi?

– Taip, dar nepamiršot, o jau daug metų praėjo... Neseniai grįžau iš ten, dabar vėl gyvenu Sliepsiškyje savo namuose.

– Matai, draugas, vyko klasių kova, kitos išeities nebuvo, banditų ryšininkus reikėjo ištremti. Bet jūs gi tik laikinai buvote išsiųstas, kol pasibaigs neramumai.

– Gal aš ir buvau kaltas, bet kuo gi nusikalto mano maža nepilnametė sesuo ir sena teta? Jas juk išvežėte paskutiniu vežimu, kada miškuose jau nieko nebebuvo.

– Taip. Vėliau išvežė mažiau, bet už nusikaltimus vis tiek reikia atsakyti.

– Na, gerai. O ką jūs pasakysit apie 1941-ųjų metų trėmimus? Tada miškuose nieko nebuvo ir niekas prieš jus nepakėlė rankos.

– Matai, tada irgi daug buvo nepatenkintų ir juos reikėjo izoliuoti.

– Sakote „daug buvo nepatenkintų“? O kaip rodė balsavimai? Visi patenkinti – 99,9 % buvo už. Tai gal balsavimai buvo suklastoti?

Gal dar daug būtume diskutavę, bet, žiūrim, prasiveria durys, išlenda kažkieno ranka su suraityta špyga ir suka ratą. Kuriam ji dabar skirta – man ar jam? Tai pamatęs, mano pašnekovas dar pasiūlė išgert ir pakilo iš užstalės. Po to greit apsėdo stalą vestuvininkai.

– Tai tu su šituo kurva kalbėjai, gėrei? Žinai, kad jis buvo aktyviausias trėmimų vykdytojas ir organizatorius? Jautėsi padaręs gerą darbą, išvalęs šį kraštą nuo buožių – „liaudies priešų“... Kažkada jis visiems viešai aiškino, kad išvežtieji tada sugrįš, kad gaidys kiaušinius pradės dėti, – paaiškino man žmogus, parodęs raudonajam komisarui špygą.

Nežinojau tada aš šito, daug ko nežinojau. Gal tik jaučiau, kad „ledas braška“ ir vergijos akmuo, užgulęs krūtinę, nebe taip slegia. Dar būnant Norilske tai jautėsi.

Prie didžiojo vario lydymo kombinato stovėjo didžiulis baltas Josifo Visarionovičiaus paminklas, ilga kareiviška miline aprengtas: vieną ranką laiko užantyje, kitą atkišęs į priekį mus „laimina“. Ant tos ištistos rankos užkabinta bačka rūksta, virsta iš jos juodi dūmai, kad to Gutalinčiko-Stalino visa krūtinė ir galva juoda, net blizga.

Stovi čia pat traktorius, „Stalinecu“ vadinamas, ir būrelis žmonių. Sako, – šis paminklas reikia versti pirmiausia, nes labai jau nekaip atrodo.

Mes šaukiam valio, trypiam kojomis, nekreipdami dėmesio į sargybinius, kurie irgi kikeną.

1940-aisiais, užėjus sovietams, mūsų vienas poetas pasiskubino apsidrausti: „Lietuvos senos nebėr – Lietuva el te es er... Vėliau tas pats poetas vėl prie kitų prisitaikė:

Stalinas nukaltas buvo iš granito tvirto,
O dabar šis dievas griuvo ir skalda pavirto...

Nesuprantu, kam kaitalioti savo nusistatymą? Tada žinojau tik viena, kad dar daug vandens nutekės, kolei mes atgausime laisvę.

Praėjo daug metų – buvo ir bloga, ir gera, tik gera buvo tiek mažai, o blogybės slankiojo iš paskos, kaip šešėliai. Vadovus keitė vadovai, vieni už kitą vis žadėdami didesnius aukso kalnus, nors visa tai buvo tik žodžiai, nieko verti plepalai. Paprastam eiliniam žmogui – jokios prošvaistės. Tik plėtėsi viršininkų viršininkėlių tinklas ir jie visi atsisėdo tam žmogeliui ant kupros, visi jie turėjo sukišę rankas į jo kišenę, o dirbo tik liežuviu, ką nors pasiglemžti buvo pirmieji...

Čia gyveno LAPIENIŲ ŠEIMA

Ten, kur vinguriuoja upė Jara, kur ramiai snaudžia miškas, Žaliamiškiu vadinamas, už Sliepsiškio kaimo žvyruobių gyveno Lapienių šeima – keturi broliai: Juozas, Kazys, Vladas, Balys ir jų motina Ona.

Po Pirmojo pasaulinio, susipjovus dviem pasaulio galiūnams, Sliepsiškio kaimas, esantis Svėdasų apylinkėje, buvo paleistas dūmais ir paverstas griuvėsiais.

Praūžus tam uraganui ir Lietuvai išsikovojus laisvę, kaimas nutarė eiti į viensėdijas, nes valdžia pažadėjo paremti. Lapieniams teko nemažas žemės plotas kaimo galulaukėje. Tėvai galvojo – sūnai auga, nedirvonuos laukai. Kilo į darbą kaisdami, tik tėvas neilgai džiaugėsi savo augančiais ąžuoliukais, teko pasitraukti iš gyvųjų tarpo ir visas rūpestis užgriuvo motinos pečius. Bet motina buvo ne iš tokių moterų, kurios, ištikus nelaimei, nuleidžia rankas. Nesugriuvo naujai pastatyti namai, gyvenimas ėjo sena vaga, suaugo vaikai.

Juozas – vyriausias. Jo pareiga – rūpintis šeimos gerove, priklausė šaulių organizacijai, mėgo draugijas.

Kazys – artojas. Jo suartas laukas iš tolo skyrėsi nuo kitų: vagų tiesumu, dirvos lygumu. Išėjus broliams į Balsagirio pievas šienauti, jo pradalgys buvo plačiausias. Vakaraus po darbo, užtraukus broliams dainą, jo balsas skambėdavo toliausiai.

Vladas – stalius. Jam paklusdavo bet koks medis, „nuliedavo“ puikiausias spintas, kuparus. Ne viena jaunamartė džiaugsmingai žvilgčiodavo į jo padarytą žvilgančią komodą ir nesuskaitysi, kiek jis įrengė gyvenamųjų namų, Svėdasų bažnyčioje praplatintos „viškos“ choristams. Tai ir jo rankų čia pridėta.

Balys – jaunėlis. Pasitarė su broliais ir motina ir nutarė, tegu mokinasi, paremsim. Gal tėvynei mokytas duos didesnę naudą? Jis irgi darbymečiu neatsilikdavo ir, kaip galėdamas, talkininkavo ūkyje.

Taip ir ėjo gyvenimas su savais džiaugsmais, rūpesčiais ir trūkumais, bet niekada tuose namuose nesigirdėjo kalbant pakeltu balsu, motinos žodis ten buvo įstatymas.

Bet štai atėjo 1940-ieji, susvyravo žemė po kojomis, žmonės savo namuose pasidarė nebesaugūs, žmonių prigrūsti ešelonai dundėjo į Rytus – į vergiją.

1941-aisiais kilo karas vėl, kaip ir tada 1914-aisiais, kai susirėmė dvi galybės, svetimo turto nepasidalijusios, ir nusirito toli į Rytus: „Mergaitės, važiuojam su mumis į Maskvą!“ – linksmai šaukė vokiečių kareiviai. Lengviau atsikvėpė tada ir Sliepsiškio gyven-

tojai – Sibiro baubas praslino pro šalį. Bet jeigu vieniems šis karas atnešė išsigelbėjimą, tai kitiems iškilo mirtinas pavojus ir sunku dabar pasakyti keli Svėdasų miestelio žydai išsigelbėjo nuo mirties...

Laikas bėgo. Nors aš tada buvau dar piemenukas, bet kartą eidami su Juozu kalbėjomės, jis mane laikė lygiu su savimi:

– Žinai Broniuk, aš labai norėčiau sulaukti tų dienų, kada išgersim šią karčią taurę iki dugno ir vėl tapsim laisvi... Kad taip bus – nėra abejonės, tik klausimas kada...

Prisimenu, pas juos atsirado žydaitė. Slapta pakrikštijo ją Svėdasų parapijos klebonas Survila, nes kitaip išgelbėti jos galbūt nebuvo įmanoma. Jinai pasirinko Reginos vardą, o mes ją vadinom tiesiog, Rėne. Frontui nusiritus į Vakarus, jinai išvyko į Uteną, vėliau gyveno Vilniuje.

Frontas ritosi atgal ir mūsų kraštui iškilo pavojus, kad viena okupacija bus pakeista kita. Gal atėjo laikas ir mums stoti ginti jos laisvę? – tokia mintis broliams Lapieniams nedavė ramybės. Irėjo tautos sūnūs mokyklose palikę neužverstas knygas, dirvose žaigres – ten, kur šaukė jų sąžinė...

Išsigando vokiečiai: „Mat kokie, kai mes prašėme padėti mums, nedaug atsirado, o dabar, kai kažkoks jų generolas pašaukė, va kiek prigužėjo... Ar neatsuks jie ginklų į mus?

1944 m. rudenį kūlė javus pyliavoms. Tuo metu atvežė visiems šaukimus į sovietinę armiją.

– Ką, broliai, galvojate? Ar eisime į tą mėsmaľę savo galvas guldyt už atėjūnus? – paklausė vyriausias Lapienių sūnus. – Ar eisime Tėvynės ginti? Jei žūsime, žinosime už ką žuvome.

Brolių nuomonė buvo viena. Sumetė šaukimus į kuliarnosios nasrus ir dirbo toliau.

Prasidėjo enkavedistų ir sribų siautėjimai. Namuose jau buvo nebesaugu ir nusprendė broliai eit į mišką. Motiną ir brolienę su vaikais (Juozas buvo vedęs) paslėpė pas patikimus žmones, namų turtą taip pat, miško glūdumoje už Priepodo ežero įsirengė slėptuvę, pasirūpino maisto, atsirado ginklų ir ten apsigyveno. Prasidėjo partizaninis gyvenimas.

Atėjo 1945 m. sausio 2-oji diena. Broliai dar buvo užėję pas vieną Stukų kaimo gyventoją. Snigo. Kai apšilę ir užvalgę ruošėsi išeiti, šeimnininkas jų nenorėjo tokiu oru išleisti, liepė eiti į daržinę, įsikasti į šieną ir pernaktoti, bet broliai jam paprieštaravo:

– Negalim. Nustos snigti, kai išeisim, liks pėdsakai ir jūs galite nukentėti... Ačiū už vakarienę, už šilumą, eisim geriau į savo „rūmus“...

Sumigo broliai, o tuo metu per ežerą ledu, prisidengę nakties tamsa, meldynais, baimingai dairydami, išdaviko vedami, jau sėlino enkavedistai.

Kazys, būdamas labai atsargus, išgirdo, kaip virš bunkerio kažkas vaikšto. Tyliai pabudino kitus, bet staiga atsidarė anga ir sušvito prožektorius.

– Nieko nėra, – pasigirdo išdaviko balsas.

– Pasitrauk! – suriko kitas rusiškai.

Sutratėjo kulkosvaidis, nutaikytas į angą. Nuo parako dūmų pasidarė trošku – slėptuvė maža, gintis nepritaikyta. Juozas nusprendė pasiduoti, manydamas tuo išgelbėti kitus: „Slėpkitės, aš pasakysiu, kad buvau vienas...“

– Pasiduodu! – suriko Juozas, bet vienas paskui kitą išlipo visi į enkavedistų apstotą ratą ir apšviestą stiprių prožektorių.

Kaip ten toliau buvo nei vienas dabar gerai nebeprisimena, bet Juozas šoko į šalį. Sutrato automatai ir nusivijo jį per mišką, bet sugrįžo be nieko.

Visus likusius suklupdė, surišo už nugarų rankas, dar kiek apdaužė ir nusivarė į Svėdasus.

Palydėjo juos nuliūdęs mėnulis – amžinas nakties žygių palydovas, palydėjo miškas, kuris visada priglausdavo į bėdą patekusį lietuvį.

Brolius uždarė pieninėje antrame aukšte, o Juozas, kiek pabėgėjęs, įkrito į didžiulės eglės išvartą, apibiro sniegu ir šakomis ir taip pasiliko.

Kai viskas nurimo, dar kiek patūnojęs toje išvartoje, Juozas išlindo iš jos ir patraukė savais keliais. Kad jis liko gyvas, sužinojome tik pavasarį. Nuo to laiko prasidėjo jo, kaip partizano, aktyvi veikla su visais pavojais ir pergalių džiaugsmiais. Žuvo jis 1949 m. lapkričio 1 d. per didįjį susišaudymą Žaliamiškyje. Ilgus dešimtmečius buvo paslaptis, kur užkasti jo palaikai. Tik 1991 m. po ilgų ieškojimų buvo surasti jo ir kitų dviejų partizanų kaulai ir perlaidoti į kapines 1991 m. rugpjūčio 9 d. Palaidojom Sliepsiškio palaukėje senose kaimo kapinaitėse prie kitų anksčiau palaidotų jo bendražygių. Miškas buvo jo gyvenimas, miškas buvo jo kovos laukas, miškas tapo ir jo amžino poilsio vieta.

Rytojaus dieną brolius Lapinius išvežė į Uteną. Prie miesto visus išlaipino ir varėsi pėscius, kiekvienam užkabinę po šautuvą. Štai, žiūrėkit, kokius baisius „banditus“ pagavom...

Vėliau juos teisė ta vadinamoji Maskvos „trojka“ – atseikėjo bausmes po 10, po 15 metų lagerio ir vieną išgrūdė į Norilską, kitą į Vorkutą, o trečią į Karagandą.

Tai sužinojusi, žydaitė Regina darė žygių, kad ištrauktų juos iš lagerių, bet raudonieji tironai jos net girdėti nenorėjo. O gal ir tu banditė, kad užtari banditus?

Už ką juos nuteisė? Kad norėjo savo tėvynę matyti laisvą ir laimingą, kad jos žemės nemindžiotų jokių okupantų batai.

Ateis laikas, kūnai pasitrauks iš gyvenimo – niekas su saule negyvena, bet jų darbai, kova bus minimi amžinai, jų vardai bus įrašyti greta kitų karžygių vardų, kurių Lietuva, deja, nestokojo.

Bėgo laikas, grįžo iš vergijos, perėję visas kančių golgotas, laisvės kariai, su dideliu vargu šiaip taip įsiliejo į gyvenimą, bet budri čekisto akis sekė kiekvieną jų žingsnį dar ilgus dešimtmečius.

Sunegalavo kartą Kazys ir teko atsigulti į Svėdasų ligoninę, o čia po dienos atvedė ir tą susirgusį išdaviką. Tas, nieko neįtardamas, pasisveikino:

– O, kiek čia klientų, nebus nuobodu...

– Tikrai nebus nuobodu, – atsakė jam kažkuris. – Čia yra ir „banditų“, dabar bus ir išdavikų (jo likimas niekam nebuvo paslaptis).

Nejaukiausiai pasijuto žmogelis ir per vizitaciją primygtinai prašė daktaro, kad išrašytų, nes jis esąs jau visiškai sveikas.

Mat, kokie geri vaistai! Išdavikas neturi nei tėvynės, nei garbės, nei sąžinės, jo negerbia net priešas. Pasinaudojo juo, o paskui išmetė, kaip skudurą, nes ir jis gerai suprato, kad toks žmogus gali tarnauti bet kam.

Mielas praeivi. Jei kada nors tau teks užklysti į Žaliamiškį, apsidairyk aplinkui, neįgudusi akis, išskyrus pušeles, čia daugiau nieko nepamatys, bet žinok, kad čia kažkada gyveno žmonės, kad čia buvo sodyba, kad ir čia klegėjo juokas ir daina... Čia gyveno partizanai Lapieniai.

1992 m. sausio mėn.

Tris dienas buvau partizanu

Karas ėjo į pabaigą, grįžo Raudonoji armija, buvo paskelbta visuotinė mobilizacija. Nuo 18 iki 55 metų visi vyrai privalo stoti į Raudonąją armiją ir „pribaigti žvėrį jo paties narve“. Bet tos mobilizacijos rezultatai labai menkai atrodė. Kol dar tavęs neliečia, negavai šaukimo lapelio, sėdi namuose, dirbi darbus ir galvoji kur čia įlipti, jeigu kas. Jeigu gavai šaukimą su pagrasinimu, kad už neatvykimą būsi griežtai baudžiamas pagal karo įstatymus, kas belieka – į mišką. Tegu tada gauda vėją laukuose, į mišką skrebas nedrįsdavo kojos kelti, o kariuomenė buvo užimta karu ir neturėjo laiko nuolat padėti skrebasms siausti miškus.

Sužinojome kartą, kad bus „ablavas“, gaudys vyrus. Į Svėdasus atvažiavo kariuomenės dalinys ir su vietos skrebaus šoko į „darbą“. Tėvas blaškėsi, kad tik suspėčiau, reikia dar duoti žinių kitiems ir išmovė iš trobos. Nors man dar nebuvo 18-kos, bet kaip tu jiems įrodysi, kad dar man ne laikas...

Ilgai nelaukęs, pasiėmiau maisto, susiradau dar senelio atsivežtą iš kariuomenės karišką durklą ir per aplinkinius pušynėlius pasiekiau didįjį mišką – Žaliamiškį. Buvo, berods, 1944-ųjų metų ruduo, oras gražus, bet gamta aplink rodė, kad žiema nebe už kalnų. Kiek paklaidžiojęs, užuodžiau laužo dūmelio kvapą, o netrukus pamačiau lauželį ir aplink jį sutūpusius kelis vyrus, besidžiovinančius savo drabužius.

Tuo metu žmonių, netekusių savo namų šilumos, miškuose buvo daug ir susirasti juos nebuvo sunku. Prisiartinau aš prie vyrų, pasisveikinau, bet vietoje malonaus sutikimo, jie labai rūščiai kreipėsi į mane:

– Kas tu toks ir ko čia valkiojies?

Paaiškinau, jog slapstausi nuo enkavedistų... Nuolat vyksta kratos, laužo grindis, verčia kuparus, ieško „banditų“... Vyrų susižvalgė ir nutarė vesti pas vadą išsiaiškinti, kas aš per paukštis. Užrišo akis, apsuko dar kelis kartus, paėmė už parankių ir nusivedė.

Atėjome, liepė lįst į kažkokią skylę, kai įlindom, atrišo akis ir prožektoriaus šviesoje pamačiau vingiuotą siaurą, nestorais mediniais rąsteliais išklotomis sienomis urvą, kuris vedė į didesnę patalpą, kurioje buvo dviaukščiai gultai, stalas, čia uždegė žibalinė lempa, bet buvo tuščia, žmonių nesimatė. Man liepė palaukti, o vienas nuėjo toliau į kitą patalpą ir ten ilgokai užsibuvo. Kada grįžo, pasakė, kad vado nėra, tik jo pavaduotojas, kuris dabar spausdina kažkokius atsišaukimus, o mano klausimu jis nekompetentingas ir nieko negalįs atsakyti. Todėl liepė pabūt čia, kol ateis vadas.

Vadas atėjo po trijų parų, ilgai kalbėjomės, bet jo patarimas buvo man grįžti į namus, kadangi esu dar per jaunas, kariuomenė negresia, o kaip bus toliau, laikas parodys ir taip aš grįžau į namus.

Po to su tais partizanaus susidraugavome, retkarčiais jie pas mus užeidavo, pavalgy-

dindavom, man pavesdavo kokią nors užduotį, parūpinti jiems rūkalų, vaistų, nunešti į miestelį ir skrebtį panosėje išmėtyti atsišaukimus.

Buvo antri niūraus pokario metai. Po kaimus siautėjo rusų NKVD kariuomenė. Ar-tėjo mūsų Nepriklausomybės diena – Vasario 16-oji ir mes kaimo pramušgalviai, ne kiek iš patriotizmo, bet, kad paerzintume skrebus ir tuos atėjūnus, nusprendėme ant tilto per Šventąją iškelti lietuvišką trispalvę. Žinojome, kad raudonieji to labai bijojo ir dėjo visas pastangas, kad tokių išsišokimų nebūtų. Jie visam pasauliui skalambijo, kad mes su džiaugsmu prisijungėme prie sovietų. Nors ta mūsų vėliava buvo mažytė, skarelės dydžio, bet tarp jų sukėlė sąmyšį. Rytojaus dieną po kaimus pasipylė kariuomenė su šunimis, ieškodama „nusikaltėlių“. Tada mane išgelbėjo, kad buvau užkluptas partyje, kurioje rūkėme mėsą ir jų šunims labiau rūpėjo tos rūkomos mėsos kvapas negu aš.

Kai pavojus praėjo ir tėveliui pasisakiau, ką vėlai vakare padarėme ir ko, mano manymu, jie ieškojo, jis mane pertraukė virvagaliu per pečius.

– Paršeli, pats lendi į kalėjimą? Ką tai jums duos?

Vėliau, iš kažkur atėjęs pagėręs, jau susigraudinęs kalbėjo:

– Dovanok man sūnau, kad taip su tavim pasielgiau. Mes gerai žinome, kas mūsų laukia nesėkmės atveju, bet privalome taip elgtis, kad atėjūnai ir jų tarnai ramybės neturėtų nei dieną, nei naktį. Suprask, kad man būtų labai skaudu, jeigu tau kas atsitiktų...

Nežinojau aš tada, kad ir tėvelis kovojo, buvo partizanų ryšininkas – jų akys ir ausys, užmaskuodavo bunkerius, suteikdavo pastogę savo namuose ir už tai gavo „nemokamą kelią“ į Mordovijos miškus.

Ta mergaitė, kuri mums pasiuvo vėliavą, po kiek laiko nebegalėjo kęsti persekiojimų, išėjo į mišką pas partizanus ir ten žuvo. Kadangi tą vėliavą mes kėlėme trise, taip pat žuvo miške ir vienas iš tų mano bendražygių, tik trečio likimas man nežinomas, nes tada tai buvo didelė paslaptis, niekas nesigyrė apie savo nuveiktus darbus. Išlikau tik aš vienas, praėjęs Norilsko ir kitus lagerius.

Pabaigai

Esu jau pagyvenęs. Pastaraisiais metais vis knietėjo aprašyti visa tai, kad išliktų ateičiai, kad žinotų mūsų vaikai, anūkai – ateinančios kartos, kokios baisios bėdos buvo užgriuvę mūsų mažytį kraštą ir jo žmones.

Nelabai man tai pavyko. Nesu nei koks rašytojas, nei turintis gabumų šioje srityje. Gyvenime man geriau sekėsi valdyti traktorių ir kitas mašinas negu plunksną.

Norėčiau patarti savo likimo draugams. Aprašykite savo išgyvenimus nelaisvėje. Jums gal geriau seksis negu man?

Manau, kad iš šių trupinėlių ateityje bus sudėta didžiulė knyga – mūsų istorija. Niekas neturėtų dingti, nueiti į užmarštį, nes mūsų gretos siaubingai mažėja, vis kas nors nueina į amžinybę, nusinešdamas su savimi visus savo išgyvenimus, patirtus ten nesve-tingoje amžinojo įšalo žemėje.

Broliai, sesės, linkiu jums viso ko geriausio jūsų gyvenime!

Norėčiau dar pareikšti nuoširdžiausią padėką tiems, kurie imsis (jeigu verta) išleisti šią mano knygelę.

Dar norėčiau visus, visą Lietuvą, jos piliečius ir visame pasaulyje išblaškytus lietuvius, visus, kurie to laukė, širdingai pasveikinti atkuriamos Lietuvos Nepriklausomybės proga.

* * *

IŠ SKARDŽIAUS BRONIAUS, VINCO, TARDYMO-BAUDŽIAMOSIOS BYLOS LYA (KGB ARCH.). NR. 46874/3; BYLA NR. 7717

Adaptuoti protokolų variantai

NUTARIMAS areštui ir kratai

Tvirtina: Pavolgio MGB karinės apygardos Kontržvalgybos sk. vrš. pvd. plk. Ryžkov
1952 m. balandžio 26 d.

Areštą sankcionuoja: kariuomenės prokuroras prie karinės apygardos, justic. plk.
Terevan

1952 m. balandžio 28 d.

Aš – vyriausiasis MGB kontržvalgybos oper. įgaliotinis, karinės dalies 05783 kap. Žukanin, peržiūrėjęs MGB kontržvalgybos gautą iš karinio dalinio 05783 medžiagą apie nusikalstamą karinio dalinio 22267 kareivio Skardžiaus Broniaus, s. Vinco, g. 1928 m. Varkujų k., Anykščių r., veiklą, nepartinio, lietuvių, 6-ųjų klasių išsilavinimo, sovietų armijoje tarnaujančio nuo 1950 m. gegužės mėn.

R A D A U

Skardžius Bronius, s. Vinco, iki tarnybos armijoje gyveno Sliepsiškių k., Lietuvos SSR. Žinodamas apie egzistuojančią ir veikiančią lietuvių nacionalistų „gaują“, buvo tamptariai susijęs su jais ir kartu su tėvu Skardžiumi Vincu, s. Karolio, „banditams“ teikė praktinę pagalbą.

Tarnaudamas sovietinėje armijoje ir būdamas priešiška nusiteikęs sovietų valdžiai bei jos įtvirtinimui SSRS, tarp tarnybos draugų skleidžia antisovietines, nacionalistines bei kenkėjiškas nuotaikas, taip pat ketina su ginklu rankose bėgti iš sovietų armijos gretų į nacionalistinę pogrindį ir kovoti prieš sovietų valdžią.

Tuo pačiu metu ketina įvykdyti diversinį aktą artilerijos sandėlyje. Be to, būdamas armijoje, palaikė nusikalstamą ryšį su Grabausku ir Rudminu, areštuotais už nacionalistinę antisovietinę veiklą.

Skardžiaus Broniaus nusikalstamą veiklą patvirtina areštuotieji Skardžius Vincas, s. Karolio, ir Grabauskas Algimantas, s. Jono, taip pat liudininkų – Volkaus V. A. parodymais ir paties Skardžiaus Br. tardymo kvotos protokolu.

N U T A R I A U

Eilinį Skardžių Bronių, s. Vinco, suimti ir atlikti jo kratą.

Pasirašo: karinio dalinio 05783 MGB Kontržvalgybos vyr. oper. įgaliotinis kap. Žukanin

Suderinta: k/d 05783 MGB Kontržvalgybos vrš. Ivanov

Iš Skardžiaus Broniaus, s. Vinco, kvotos protokolo. 1952 m. gegužės 6 d.

<...> Jokia antisovietinė veikla aš neužsiiminėjau, nei prieš išvykdamas į sovietinę armiją, nei būdamas joje.

Pas mane iškildavo nepasitenkinimų, kada mano tikrą seserį išsiuntė (ištrėmė į Sibirą – R. K.) už Lietuvos ribų į tolimuosius Sovietų Sąjungos rajonus. Vis dėlto nežinodamas tikrosios jos kaltės, aš išreiškiau nepasitenkinimą tuo.

<...> Aš nežinau dėl kokios priežasties ištrėmė seserį...

Iš Skardžiaus Broniaus, Vinco, apklausos protokolo. 1952 m. gegužės 9 d. 10 val. 30 min.

<...> Tuo metu, kada su kareiviu Grabausku buvo mūsų pokalbis apie tarnybą Sovietų Sąjungoje, jis aiškino, jog pradžioje armijoje tarnauti yra sunku, taip pat ir šiuo metu, palyginti su gyvenimu iki pašaukimo į tarnybą, gyvenimas armijoje – sunkesnis.

Aš pritariau tokioms Grabausko išvadoms, bet mes, galų gale, priėjom prie išvados, jog būtina dar kažkiek palaukti, bus demobilizacija ir mes vėl iš naujo gyvensim gerai.

<...> Pokalbiuose su Grabausku sovietinės tikrovės aš niekada nešmeižiau, neišsakyčiau jokių išdavikiškų ketinimų. Buvo atvejų, kada mes vienas kitam aiškinome, jog armijoje gyventi sunkiau negu namuose ir tokiu atveju priedavom prie išvados, jog liko nebedaug tarnauti, bus demobilizacija ir vėl gyvensime laisvai namuose.

Apie jokių kenkiamuosius veiksmus aš Grabauskui nekalbėjau.

Aš jokia antisovietinė veikla neužsiiminėjau.

(Į apklausą įvedamas pil. Grabauskas Algimantas, s. Jono, kuris įspėtas dėl klaidinančių parodymų davimo atsakomybe)

Grabauskas Algimantas, s. Jono, parodė:

...Pilietį, su kuriuo man duodama akistata, aš žinau nuo 1951 m. rudens. Tai karinio dalinio 22267 kareivis Skardžius. Santykiai su juo normalūs, asmeninių sąskaitų su juo nėra ir nebuvo.

Man žinoma, jog Skardžius yra antisovietinė asmenybė. 1951 m. rudenį pokalbiuose su manimi jis išsakė nepasitenkinimą tarnyba sovietų armijoje, šmeižė sovietinę tvarką Lietuvoje, o kada gavo laišką iš Tėvynės apie tai, jog jo artimieji išsiųsti į tolimuosius Sovietų Sąjungos rajonus, pareiškė, jog karo atveju jis Sovietų Sąjungos negins, o pereis į priešo pusę.

Be to, Skardžius pokalbiuose apie būsimą karą Sovietų Sąjungos su Amerika ir jos sąjungininkais pareiškė, jog šitame kare bus sutriuškinta be abejonės Sovietų Sąjunga, kad jam ją ginti nėra prasmės ir jis pirmu patogiu momentu karo metu pereis į priešo pusę.

Skardžius taip pat aiškino, jog stoti į „VLKJS“ (komjaunimo organizacija), reiškia išduoti lietuvių tautą. Grabauskas iš kvotos išvedamas.

Skardžius atsako: Jokios antisovietinės veiklos aš nevykdžiau. Kadangi Grabauskas parodė, jog aš pokalbiuose su juo išreiškiau nepasitenkinimą tarnyba sovietų armijoje, šmeižiau sovietinę tvarką Lietuvoje, taip pat išsakyčiau šmeižikišką bei išdavikišką nuostatą Sovietų Sąjungos ir jos satelitų užpuolimo atveju, tačiau jo parodymus aš neigiu.

Iš tikrųjų mes buvome pažįstami su Grabausku, susitikom su juo kariniame dalinyje 22267, kalbėjomės įvairiomis temomis, bet tokių pokalbių, apie ką jis čia kalbėjo, niekada tarp mūsų nebuvo.

<...> Jokios kenkėjiškos veiklos prieš sovietų valdžią aš nevykdžiau, sakau jums tiesą.

<...> Jokių išdavikiškų ketinimų aš neturėjau ir todėl pasakoti, kas buvo iš tikrųjų, tardymui aš neturiu ko.

R. K. p a s t a b a : Skardžiui Br. ir toliau daromas spaudimas iš tardytojų pusės. Reikalaujama dar kartą ir dar kartą atvirai prisipažinti, jog jis šmeižė sovietų valdžią ir nebuvo ja patenkintas. Kiekvieno tardymo metu jam užduodami vis tie patys jį kompromituojantys klausimai, kol pagaliau jie tiesiog jėga iš jo išplėšia tai, kas jiems reikalinga, kad bet koku atveju galėtų pritaikyti BK straipsnį.

Iš Skardžiaus Broniaus, Vinco, apklausos protokolo. 1952 m. gegužės 9 d.

21 val. 25 min.

Tardytojas pareiškia: tardymas ir vėl iš naujo priverstas jums pateikti klausimą, kad jūs pasakotumėt tiesą apie savo nusikaltimus.

* * *

<...> Atsižvelgiant į tolimesnį mano beprasmią pasipriešinimą tardymo organams, aš noriu apie savo nusikaltimus papasakoti visą tiesą.

Ankstesnėse apklausose aš jau parodžiau, jog 1948 m. lapkričio mėn. kaip partizanų rėmėjas MGB organų buvo suimtas mano tėvas, o 1951 m. spalio ar lapkričio mėn. iš Lietuvos į tolimuosius Sovietų Sąjungos rajonus buvo išvežtos mano sesuo Genė Skardžiūtė ir teta Juzė Jančytė, kuri buvo mano motinos sesuo ir visą savo gyvenimą paaukojo mūsų auklėjimui, nes mūsų motina buvo mirusi 1936 m.

Jeigu tėvo areštą kažkuriuo laipsniu aš laikiau ne taip jau reikšmingu, kadangi sovietinių organų atžvilgiu jis, sakykim, buvo areštuotas teisingai, tai sesers ir tetos ištrėtimas man sukėlė nepasitenkinimą. Aš įsitikinęs, jog su mano artimaisiais buvo pasielgta neteisingai. Nebuvo atsižvelgta į tai, jog aš tarnauju sovietinėje armijoje, o šį klausimą sovietinė valdžia nutarė išspręsti per tėvo nusikaltimus.

Šiuo pagrindu pokalbiuose su karinio dalinio 22267 kareiviu Grabausku aš išsakiau jam nepasitenkinimą sovietine tvarka Lietuvoje. Sakiau, jog anksčiau Lietuvos liaudis gyveno geriau negu dabar prie sovietų valdžios.

Pareiškiau ir apie tai, jog dabar man tarnyba sovietinėje armijoje bereikšmė ir, jeigu prasidės karas, kovoti sovietų armijos pusėje aš nesuinteresuotas.

Analogiškai aš kalbėjau ir su jaunesniuoju seržantu Volkumi Vladu, kuriam aš skundžiausi dėl savo likimo, jog tėvas mano areštuotas ir išsiųstas į vieną Sovietų Sąjungos kraštą (čia tardytojas akivaizdžiai stengiasi sužaisti švelnesniu žodžiu „išsiųstas“, o ne ištremtas į Sibirą ir uždarytas į darbo vergų lagerį – R. K.), o sesuo ir teta išvežtos į kitą kraštą, kad man dabar nėra jokio tikslo gyventi ir tarnauti sovietinėje armijoje.

1951–1952 m. žiemą, tiksliai nepamenu, su Volkumi Vladu, grįždamas iš kažkur tai į karinį dalinį, aš išsakiau jam savo ketinimą bėgti iš sovietinės armijos, bet po to šio savo sumanymo atsisakiau, pareiškęs, jog kitas gal taip ir padarytų, bet aš taip nepasielgsiu.

Tiesa, su j. seržantu Volkumi Vladu apie pabėgimą iš sovietinės armijos pokalbis buvo ne vienas.

Iš Skardžiaus Broniaus, Vinco, apklausos protokolo. 1952 m. gegužės 20 d.

21 val. 15 min. – 24 val.

<...> Aš prisipažįstu, jog iki šiol slėpiau nuo tardymo faktą apie tai, jog vykdžiau atskirą partizanų nurodymą. Retkarčiais, kada partizanai ateidavo pas mus į namus, tuomet prtz. būrio vado *Tarzano-Gimbučio* Stasio įsakymu aš stovėjau sargyboje. Aš privalėjau perspėti partizanus apie pašalinių asmenų pasirodymą prie mūsų namų.

Įvairiu metu nuo 1944 m. mūsų namuose lankydavosi prtz.: *Niaura Felikas-Citra*, *Burneika Julius-Tardytojas*, *Matelis Aleksas-Audenis* ir kt. Paprastai jie ateidavo grupėmis po du, tris ir keturis...

Paskutinį kartą *Tarzan* pas mus lankėsi 1949 m. Tada jis mane perspėjo, kad aš nesilankyčiau šokiuose. Tokį perspėjimą jis motyvavo tuo, jog jie kovoja už laisvę Lietuvos žmonių ir mes tuo metu neturėtume linksmintis.

Iš Skardžiaus Broniaus, Vinco, apklausos protokolo. 1952 m. gegužės 23 d.

10 val. 50 min.

<...> Tiesa, buvo atvejis 1944 m. vasarą po vokiečių pasitraukimo iš Lietuvos teritorijos. Toje vietoje, kur vyko kautynės, aš radau pistoletą „Mauzer“, paslėpiau jį miške netoli savo sodybos, bet po to pamiršau tą vietą, kurioje paslėpiau ir taip šiuo ginklu niekada nepasinaudojau.

Taip pat 1944 m. bendrose Sliepsiškio k. pievose radau granatą, kurią panaudojau sprogdinant žuvis. Daugiau jokio ginklo, iki atvykstant į sovietų armiją, savo rankose neturėjau.

PAREIŠKIMAS

Prašau priimti atatinamas priemones karinio dalinio 22267–„Ž“ kareiviui Skardžiui Broniui, s. Vinco, kuris pasiryžęs bėgti iš armijos, apie ką man žinoma iš radijo telegrafisto.

k/d 22267–„Ž“ j. seržantas VOLKUS

1952 m. kovo 14 d.

Iš apklausos protokolo, kuris surašytas 1952 m. kovo 14 d. Kuibiševo mieste

Aš, vyr. oper. įgaliotinis, MGB karinės kontržvalgybos karinio dalinio 05783 kap. Žukanin, kaip liudininką apklausiau k/d 22267 vyr. radijo telegrafistą j. seržantą Volkų Vladą, s. Adomo, g. 1929 m. Sujainių k., Raseinių r., išsilavinimo 6 klasės gimnazijos, nepartinis, lietuvis, sovietinėje armijoje nuo 1950 m.

Tardytojo klausimas: 1952 m. kovo 14 d. jūs MGB kontržvalgybos viršininkui perdavėte pareiškimą dėl k/d 22267–„Ž“ kareivio Skardžiaus Broniaus, s. Vinco, ketinimo dezertyruoti iš armijos. Papasakokite apie tai smulkiau.

Volkas Vlado parodymai:

... 1951 m. gruodžio mėn. aš, būdamas karinio dalinio asmeninėje sudėtyje, k/d 22267 2-ojo diviziono būryje, buvau sargybinėje Nr. 2. Nakties metu aš sėdėjau pamainos keitimo kambaryje. Taip pat ten buvo ir to paties dalinio kareivis Skardžius Bronius, s. Vinco. Skardžius ėmė man pasakoti, jog jo tėvą 1948 ar 1949 m. areštavo MGB organai, kaip pasakė Skardžius – „už politiką“, o 1951 m. į Sibirą ištrėmė jo seserį. Dėl to jis likęs vienas ir jam po demobilizacijos iš armijos nebūsią kur grįžti. Todėl, kaip pasakė Skardžius, „kada mane pradeda barti, aš pradėdu pykti ir tada va aš jau noriu bėgti iš armijos“.

Po to Skardžius ėmė kalbėti, jog jam kyla minčių bėgti iš sovietinės armijos dėl to, kad prasiskverbti į Lietuvos teritoriją ir ten pasislėpti. Tada jis pareiškė: „Šiaip paprastai pabėgti neįdomu, reikia padaryti taip, kad stovint sargyboje, pasiimt automatą arba pistoletą, pasiimt keletą apkabų su šoviniais, kad pakeliui negalėtų sulaikyti, o pabėgimo metu susprogdinti arba padegti artilerijos sandėlių.“

Aš jam ėmiau įrodinėti, jog jis negerai sugalvojo, jog jis – sovietinės armijos kareivis ir jam reikia tarnauti sąžiningai. Į tai Skardžius atsakė: „Kodėl man tarnauti armijoje, jeigu mano seserį ištrėmė į Sibirą“, t. y. jis nepritarė mano nuomonei. Tuo mūsų pokalbis ir baigėsi ir daugiau šia tema mes su juo nekalbėjome.

<...> Aš tiksliai nežinau kada ir koku keliu Skardžius pasirengęs bėgti iš sovietinės armijos, bet jis kalbėjo, jog žiemą bėgti negalima, būtina palaukti šiltesnių dienų, pasirūpinti pinigų arba produktų ir bėgti...

Jis taip pat kalbėjo, kada jis buvo Matiščevo kaime stovyklos remonto darbuose, ten buvusi patogi proga pabėgti, kadangi karininkai retai pasirodydavo padalinyje, kareiviai priklausė patys sau. Jis pareiškė: „Va, tada buvo gera proga pabėgti.“ Iš Skardžiaus aiškinimų netgi sekė ta mintis, jog po pabėgimo nereiktų stengtis iškart išvažiuoti kaip toliau, o būtina pasitraukti ne toliau kaip 15–20 kilometrų nuo dalinio, mėnesį pasislapstyti, nes tokiais atvejais paieškas vykdė toliau ir daugiausia tėvynėje, o arti dalinio niekam neateitų mintis ieškoti.

<...> Kur Skardžius tikisi gyventi ir kuo užsiimti po dezertyravimo iš armijos, jis nesakė, bet minėjo man – svarbiausia prisikast iki Lietuvos, o ten jis rasiąs kur gyventi ir kuo užsiimti.

<...> Ar Skardžius kaip nors ruošiasi pabėgimui iš armijos, man nežinoma, bet kaip aš mačiau, jis visuomet turi pinigų, ko ne visada turi kareivis, tuo labiau, kad piniginių perlaidų jis negauna.

Aš norėčiau pateikti tokį faktą, kad Skardžius ruošiasi pabėgti: sausio mėnesį seržantas Laptev pagavo Skardžių vagiant pinigus iš jefreitoriaus Mirazizovo. Jis iš Mirazizovo pavogė 40 rublių, bet buvo išaiškintas. Gali būti, kad pinigus jis ruošia kelionei.

<...> Kiek man teko stebėti, Skardžius dažnai lankė „bateriją“ AJR (rusiškos raidės), kur susitikinėjo su buvusiais kareiviais Grabausku Algimantu ir Rudminu ir apie kažką jie kalbėjosi. Pokalbiai buvo tarp jų asmeniniai. Man taip pat žinoma, jog Skardžių ne kartą lankė kareivis iš statybos bataliono brigados Mitras, kuris su juo kalbėjosi vienas prie vieno. Man žinoma iš Mitro žodžių, jog jo šeima ištrėmta iš Lietuvos į Sibirą, jie, t. y. Skardžius ir Mitras kartu tariasi rašyti skundą Lietuvos SSR Aukščiausajai Tarybai motyvuodami, jog jie yra sovietinės armijos kariai, o jų artimieji neįstatymiškai ištrėmti į Sibirą.

Skardžius taip pat gauna laiškus iš sesers iš Sibiro bei iš pažįstamos merginos iš Lietuvos.

<...> Po to, kada Skardžius man papasakojo apie tai, jog jam kilusi mintis bėgti iš armijos, aš vieną kartą būrio vadui vyr. lt. n. Zenėvičiui leidau suprasti, kad jis Skardžiaus nesiųstų į sargybą, bet Zenėvičius man atsakė: „O ką jis galėtų padaryti?“ Kada mane pasiuntė pokalbio su MGB organais, aš nutariau apie tai papasakoti.

Iš kaltinamojo Grabausko Algimanto, Jono, apklausos protokolo

1952 m. kovo 15 d. Kuibiševo miestas

<...> Karinio dalinio 22267 kareivį Skardžių Bronių, s. Vinco, aš pažįstu nuo 1951 m. rudens, kaip to paties dalinio kareivį. Skardžius tarnavo eiliniu kareiviu trečiame „divisione“. Man keletą kartų teko su juo susitikus kalbėtis ir jis save asmeniškai parodė kaip antisovietškai nusistačiusi asmenybė.

1951 m. rugsėjo mėn. „baterijos“ viršilos Zaicevo aš buvau pasiųstas į darbus prie dėžių ginklams gamybos. Kada atėjau į šią vietą, čia radau dirbantį lietuvių kareivį. Jis man pasisakė savo pavardę – Skardžius.

Vėliau Skardžius man papasakojo, jog iki armijos jis dirbo miškininku, jis gyveno gerai ir laisvai, turėjo daug pažįstamų ir užsiiminėjo išgertuvėmis.

Kada ėmė kalbėti apie tarnybą ir tvarką sovietų armijoje, pasakė priešingai. Skardžius kalbėjo, jog armijoje tarnauti sunku, nepernešama ir nėra prasmės jam joje tarnauti. Išsakė savo priešingą požiūrį apie sovietinę armiją, jis sakė, jog greitai laiku amerikiečiai ir jų sąjungininkai pradės karą prieš Sovietų Sąjungą ir SSSR bus sutriuškinta.

Su tokia Skardžiaus nuomone aš sutikau ir pats jam pritariau.

<...> Paskutiniųjų susitikimų metu, o jų buvo apie keturis ar penkis, Skardžius pokalbiuose su manimi išreiškė piktavališką požiūrį bei išdavikiškus ketinimus. Aš jį kalginau su ta mintimi ir visiškai jį palaikiau.

<...> Būtina pasakyti, jog Skardžius susitikinėjo su Rudminu ir jis man kalbėjo, jog Rudminas mūsų žmogus ir taip pat nepatenkintas sovietų valdžia. Be to, man teko stebėti ir matyti, kaip jie susitikinėja. Vienu metu mano susitikime su Skardžiumi jis pareiškė, jog jis matėsi su Rudminu, kuris jam pareiškė apie mano, neva siekį stoti į komjaunimą ir pasmerkę tokį mano elgesį. Čia aš užtikrinau Skardžių, jog į komjaunimą aš tikrai niekada nestosiu, matyt, čia užslėpta kokia tai klaida. Po to Skardžius griežtai pasisakė prieš komjaunimą ir išreiškė norą kovoti prieš sovietų valdžią.

Pasirašo Pavolgio MGB Kontržvalgybos sk. vyr. tardytojas mjr. VEDENIN

R. K. p a s t a b a : kvotos protokole, surašytame 1949 m. gruodžio 10 d. Kupiškio MGB ltn. Gusevo, kur kaip liudininkas apklausiamas Skardžius Bronius, s. Vinco, per vertėją Sasnauską (Sasnovskį?), kuriame pažymima, jog Skardžiaus Broniaus šeimą sudaro: tėvas Skardžius Vincas, s. Karolio; sesuo Skardžiutė Genė, g. 1934 m. ir teta (motinos sesuo) Jančytė Juzė, d. Juozo, kurie gyvena Sliepsiškių k., Svėdasų vlsč.

Šiame protokole Skardžius Bronius pripažįsta, jog jų namuose 1948–1949 m. periodiškai lankydavosi partizanai: Gimbutis Stasys-*Tarzan*as, Lapienis Jonas-*Jokeris*, Matelis Aleksas-*Audenis*, Niaura Feliksas-*Citra*, Niaura Alfonsas-*Tursa*.

Tardymo pradžioje Skardžius Bronius neigė tardymo organams, kad jų namuose lankydavosi partizanai, vėliau prisipažino, jog vengė išduoti savo tėvą Vincą Skardžių, kadangi buvo tėvo ir partizanų griežtai perspėtas.

Iš liudininko Skardžiaus Vinco, Karolio, g. 1894 m., gyv. Sliepsiškių k., apklausos protokolo, kuris surašytas 1949 m. lapkričio 29 d. Kupiškio MGB sk.

Apklausa vykdoma per vertėją Murnikovą Piotrą Michailovičių.

<...> Mano namuose ginkluotos „gaujos“ (čekistų žargonu partizanų būrį jie vadiną „gauja“ – R. K.) dalyviai pradėjo lankytis nuo 1944 m. rudens. Pirmą kartą lankėsi man nepažįstami „banditai“ (toliau „banditus“ vadinsiu partizanais arba sutrumpintai prtz. – R. K.), kurių pareikalavimu jiems daviau maisto produktų.

1948 m. lapkričio mėn. pas mus atėjo partizanas *Tarzanas* ir pasakė man, jog aš turėsiu jiems teikti pagalbą. Jiems pareikalavus, privalėsiu duoti pakinkytą arklį kaip transporto priemonę, lankysiu jų bunkerį, kuris yra Žaliamiškyje netoli Priepodo ežero, pristatinėsiu maisto produktus, taip pat išvežiosiu iš bunkerio šiukšles.

Po visų nurodymų, kuriuos man pateikė *Tarzanas*, aš sutikau jiems teikti visą paminėtą pagalbą. Čia pat *Tarzanas* man liepė atsiklaupyti ir duoti priesaiką, kuria turėjau prisiekti pildyti visus jo nurodymus ir mirties akivaizdoje neišduoti jų būrio kovotojų.

Po priesaikos priėmimo *Tarzanas* man suteikė slapyvardį *Dédé Vežikas*.

Mano praktinė pagalba partizanam buvo tokia, jog aš jiems duodavau savo arklį, pakinkytą persikėlimui į kitą rajoną, į jų bunkerį tiekiau maisto produktus, išvežiojau iš bunkerio šiukšles, taip pat naikinau pėdsakus, ką aš sąžiningai ir vykdžiau.

Tarzano būryje buvo apie 11–12 partizanų, iš kurių aš pažinojau: du brolius Žilius – Albertą-*Kęstutį* ir Aloyzą-*Žirną*; du brolius Niauras – Feliksą-*Citrą* ir Alfonsą-*Tursą*; Pajarską Albiną-*Bebą*; Burneiką Julijų-*Tardytoją*; Lapienį Juozą-*Darių*.

Apklausė: MVD karinio prokuroro pavaduotojas (LPO – rusiškos raidės), justic. mjr. SKORIKOV ir Kupiškio MGB sk. tardymo sk. vrš., kap. RUCHLOV

* * *

Iš partizano Gimbučio Stasio, Rapolo-Tarzano, g. 1916 m. Liepagirių k., Svėdasų vlsč., apklausos protokolo baudžiamojoje byloje Nr. 17478.

Apklausa pradėta 1950 m. sausio 23 d., 13 val. – baigta 23 val. 50 min.

Apklausą vykdo Kupiškio MGB sk. tardytojas lt. GUSEV

Vertėjas – Murnikov Piotr Michailovič (vietinis sentikis iš Bagdonių k., Kupiškio vlsč. – R. K.)

<...> Aš – Gimbutis Stasys-Tarzanas priklausau prtz. Algimanto apygardai, Šarūno rinktinei, kuriai vadovauja Starkus Antanas-Montė. Rinktinėje esu nuo 1944 m. rugsėjo mėn. – iki šios rinkt. sunaikinimo ir mano patekimo į nelaisvę 1949 m. lapkričio 1 d.

R. K. p a s t a b a : kaip nekeista, čia tardytojas nevartoja žodžių „nacionalistkaja banda“, rašo tiesiog rinktinė, o partizanas turimas mintyje kaip priešų kariuomenės kareivis – „paimamas į nelaisvę.“

<...> Partizanų būryje buvau ginkluotas rusišku šautuvu SVT, pistoletu „Mauzer“ ir dviem vokiškomis granatomis.

1948 m. Skardžiaus Vinco, gyv. Sliepsiškių k., namus lankėme šie partizanai: Lapienis Jonas-Jokeris, Niaura Feliksas-Citra, Niaura Alfonsas-Tursa, Pajarskas Albinas-Bebas, Žilys Albertas-Kęstutis, Žilys Aloyzas-Žirnis, Matelis Aleksas-Audenis, Valevičiūtė Elena-Nida.

Skardžius Vincas mums teikė maisto produktus, informavo apie kariuomenės ir „liaudies gynėjų“ (toliau – „l. g.“) judėjimą. 1948 m. lapkričio mėn. aš jį užverbavau ryšininku slapyvardžiu *Dédé Vežikas*. Būdamas mano asmeniniu ryšininku, Skardžius V. žinojo mano bunkerio vietą, ne kartą davė man ir kitiems partizanam savo arklį, iš savo namų mus nuveždavo su produktais į bunkerį, kuris buvo Šimonių girioje netoli Priepodo ežero, taip pat išvežiojo iš bunkerio šiukšles, teikė žinias apie MGB kariuomenės pasirodymą, pasakydavo kada mums galima išeiti iš bunkerio, davė mums savo maisto produktų.

Gečiūnas Jurgis, s. Alekso, gyvenantis Grikepelių k., Svėdasų vlsč., ryšį su mumis palaikė nuo 1947 m. vasaros iki mūsų būrio sunaikinimo 1949 m. lapkričio mėn.

Gečiūno Jurgio namuose ne kartą lankėmės: aš pats – Gimbutis Stasys-*Tarzan*as, Šukys Steponas-*Mauzeris*, Pajarskas Albinas-*Bebas*, Matelis Aleksas-*Audenis*, Lapienis Jonas-*Jokeris*, Lapienis Juozas-*Darius*, Lapienis Vytautas-*Uosis* ir kt.

Gečiūnas Jurgis mus maitino savo produktais, davė išsinešti savo produktų, vaišino samagonu 1947 ir 1949 m., kurį mes kartu gerėme jo namuose, pranešinėjo mums apie kareivių bei „l. g.“ pasirodymą Grikepelių kaime. Be to, Gečiūnas J. asmeniškai man pranešė, jog pirmininkas Butkevičius, Paršonienė ir Zabarskas palaiko ryšį su MGB organais ir, kada tik mes pasirodome jų kaime, jie tuoj pat bėga į miestelį ir praneša apie mus MGB organams, ką pastebėjo pats Gečiūnas asmeniškai. Paskutinį kartą Gečiūnas J. man apie tai pranešė 1948 m. gruodžio pradžioje. Be to, Gečiūnas J. pareiškė, jog šitie žmonės gali išduoti ir jį, nes mes pas jį užeinam ir prašė manęs dėl šių piliečių priimti atatinkamas priemones...

Maždaug 1948 m. lapkričio mėn. prtz. Matelis Aleksas-*Audenis* ir kiti nuėjo pas Zabarską ir pareikalavo iš jo pinigų, bet, kaip man žinoma, Zabarskas pinigų neparuošė.

1948 m. gruodžio 13 d. naktį Zabarskas Steponas, s. Vinco, 40 m. amž.; Paršonienė Marijona, d. Kazio, 56 m. amž.; Butkevičius Kazimieras, g. 1902 m. – apylinkės tarybos pirmininkas; Kilbauskas Antanas, s. Vinco, g. 1882 m.; Kilbauskienė Rozalija, d. Juozo, g. 1888 m.; Rubinas Edvardas, s. Antano; Rubinienė Stafanija, d. Antano, g. 1881 m., kuriuos mes įtarėme palaikančius ryšį su sovietų MGB, buvo sušaudyti. Šių asmenų sušaudyme dalyvavo apie 15 partizanų iš Margio ir Žalgirio būrių.

Kilbausko ir jo žmonos Kilbauskienės sušaudyme dalyvavo partizanai Čepukonis Vaclovas-*Tigras* ir Baltrūnas Jurgis-*Politrukas*. Kartu su minėtais partizanais dalyvavo Galvydis Pranas-*Valteris*, Namejūnas Mykolas-*Rimantas*, Žilys Albertas-*Kęstutis*, Niaura Feliksas-*Citra*, Niaura Alfonsas-*Tursa*, Lapienis Antanas-*Šermukšnis*...

Rubino ir jo žmonos Rubinienės sušaudyme dalyvavo prtz. Baltrūnas Jurgis-*Politrukas* ir Žilys Aloyzas-*Žirnis*.

Paršonienę sušaudė prtz. Jančys Antanas-*Žaibas*. Kartu buvau aš-*Tarzan*as, Čepukonis Vaclovas-*Tigras*, Baltrūnas Jurgis-*Politrukas* ir Žilys Aloyzas-*Žirnis*.

Zabarską sušaudė prtz. Baltrūnas Jurgis-*Politrukas*.

Asmeniškai aš-*Tarzan*as sušaudžiau Sliepsiškių k., Svėdasų vlsč. apylinkės tarybos pirmininką Butkevičių. Kartu su manimi buvo prtz. Žilys Aloyzas-*Žirnis* ir Jančys Antanas-*Žaibas*.

Apie tai, jog Kilbauskas su žmona ir Rubinas su žmona palaiko ryšį su MGB organais, kurie praneša apie mūsų pasirodymą Grikepelių k., mums pranešė Dundulis. Jo vardo nežinau, jis gyvena Grikepelių kaime.

<...> Mes atvažiuodavome pas Skardžių Vincą ir atveždavome pas jį maisto produktų Gogelio arkliu, kuris gyvena Sliepsiškio k., ir Ambrazo Prano arkliu, gyvenančio Vikių k., Svėdasų vlsč.

Gogelis ir Ambrazas kartu su mumis pas Skardžių nevažiuodavo. Mes jų arklius paleisdavome ir jie patys grįždavo namo.

Ambrazo Prano namuose partizanai lankydavosi 1946 m. gale ir 1947 m. pradžioje

iki mūsų būrio sunaikinimo 1949 m. lapkričio mėn. Kartu su manimi pas Ambrazą užeidavo prtz. Baronas Povilas-Briedis, Pajarskas Albinas-Bebas, Matelis Aleksas-Audenis, Lapienis Juozas-Darius, Lapienis Jonas-Jokeris, Galvydis Pranas-Valteris, Šukys Steponas-Mauzeris ir kt.

Ambrazas ne kartą mums davė maisto produktų: lašinių, mėsos, sviesto. 1947 m. gale ir 1948 m. gale du kartus man asmeniškai jis davė po centnerį rugių. 1949 m. spalio pradžioje aš kartu su prtz. *Dariumi*, *Citru*, *Mauzeriu* ir kt. buvome pas Ambrazą namuose. Tuomet mes pas jį atnešėme bidoną ir paprašėme nupirkti žibalo. Ambrazas pažadėjo nupirkti bidoną žibalo ir, be to, pranešė mums, jog Vikonių kaime pasirodė MGB kareiviai ir „l. g.“

<...> Alotų k., Šimonių vlsč. gyventojas Jančys Feliksas su partizanais pradėjo palaikyti ryšį nuo 1946 m. pabaigos. Pas jį ne kartą į namus buvau atėjęs aš-Gimbutis Stasys kartu su prtz. Pajarsku Albinu-Bebu, Čepukoniu Vaclovu-Tigru, būrio vadu Starkumi Antanu-Monte, Trečiuoju Jurgiu-Rytu, Lapieniu Jonu-Jokeriu ir kt.

Jančys Feliksas informuodavo mus apie MGB kareivių ir „l. g.“ pasirodymą Alotų kaime. Be to, 1949 m. spalio mėn. prtz. Pajarsko Albino-Bebo nurodymu Jančys F. iš Svėdasų iškviatė gydytoją pas būrio vadą *Montę* į bunkerį perrišti jam sužeistą koją. Pavardės ir vardo aš šito gydytojo nežinau, jį pas *Montę* iš Jančio namų arkliu atvežė *Bebas*, *Tarzanas* ir *Žirnis*. Į bunkerį gydytojas buvo atvestas užrištomis akimis. Gydytojas Starkui Antanui-Monte padarė perrišimą, partizanai jį pavaišino samagonu ir, užrišę vėl akis, išvedė iš bunkerio.

<...> Asmeniškai Jančys F. mano bunkerio nežinojo ir jame nesilankė, bet 1948 m. rugsėjo mėn. kartu su prtz. Lapieniu Juozu-Dariumi, Namejūnu Mykolu-Rimantu, Valevičiūte Elena-Nida, jos seserimi Valevičiūte Janina-Astra, Žiliu Aloyzu-Žirniu, jo broliu Žiliu Albertu-Kęstučiu buvau kuopos vado Čepukonio Vaclovo-Tigro bunkeryje. Tuo metu *Tigro* bunkeryje buvo daug samagono, kurį mes gėrėme nuo vakaro iki ryto.

Vakare, kada jau buvo tamsu, į *Tigro* bunkerį Šimonių girioje atėjo pats *Tigras*, Jančys Antanas-Žaibas ir kartu su jais atėjo Jančys Feliksas, kuris bunkeryje kartu su mumis gėrė samagoną iki ryto ir kartu su mumis dainavo antitarybines dainas.

<...> Asmeniškai aš Jančiui Povilui gauti šovinių per „l. g.“ Vaičių Vladą nedaviau nurodymo. Ar Jančys Vl. gavo tokį nurodymą iš prtz. *Jokerio*, aš nežinau. Kiek man žinoma, Jančys Povilas dalyvavo Strolis Vinco namuose Druskių k., Šimonių vlsč. perduodant *Jokeriui* šovinius. Ten kartu buvau ir aš-Gimbutis Stasys. Strolia tada *Jokeriui* perdavė apie 80 automato šovinių ir apie 50 šautuvo šovinių, kuriuos jis buvo gavęs iš „l. g.“ Vaičiaus Vlodo. Tai buvo 1947 m. sausio mėn.

<...> Vaičius Vladas, s. Juozo, g. 1919 m. Svėdasuose, dviejų klasių išsilavinimo. Iki arešto gyveno Šimonyse, dirbo MGB „liaudies gynėjų“ (stribų) skyriaus viršininku.

Dirbdamas „l. g.“ būryje, 1946 m. rudenį užmezgė ryšį su prtz. Algimanto apyg. Žvalgybos sk. viršininku Lapieniu Jonu, susitikinėjo su juo slaptavietėse ir perdavinėjo jam automatų ragelius (apkabas), šautuvų dėtuves bei kovinius šaudmenis, taip pat gaudavo iš jo laiškus. 1947 m. bendradarbiavo sulaikyto Strolės Vinco pabėgime.

<...> Dabregaitė Teresė, d. Kazio, gyvenanti Kušliuose, Svėdasų vlsč., su partizanais ryšį pradėjo palaikyti nuo 1948 m. rudens. Asmeniškai dėl manęs ir partizanų *Aude-*

nio-Matelio Alekso; Lapienio Antano-Šermukšnio; Valevičiūtės Elenos-Nidos; jos sesers Janinos-Astros; Kriaučiūno Stasio-Liutauro ir kt. Dabregaitė Teresė kūreno savo pirtį, kurioje mes ne kartą prausėmės. Be to, Dabregaitė mums skalbė baltinius, pranešinėjo apie MGB kareivių ir „l. g.“ pasirodymą Kušlių kaime.

1949 m. spalio mėn. Dabregaitė T. iš prtz. Valevičiūtės Elenos gavo partizanų nuotraukų saugojimui, kurių bunkeryje dėl drėgmės negalima buvo laikyti.

<...> Bekintis Vincas, gyv. Narbučių k., Svėdasų vlsč., ryšį su partizanais pradėjo palaikyti nuo 1948 m. pradžios. Pas Bekintį V. lankydavomės: Kęstutis, Karosas Vladas-Vilkas, Nakutis Albertas-Viesulas, Tumo Vaižganto kuopos vadas ir kt.

1948 m. sausio mėn. Bekintis Vincas asmeniškai man davė lentų bunkerio statybai. Taip pat man davė kariškas digenalo medžiagos kelnės mėlynos spalvos, o Kęstučiui davė vyriškus tuflius ir 80 rublių. Be to, Bekintis V. savo namuose mus maitino savo produktais ir informavo apie MGB kariuomenės ir „l. g.“ pasirodymą Narbučių k. Tankiausiai pas Bekintį V. lankydavosi prtz. Viesulas, Vilkas, Rūkas, Palskys Kazys-Amalas, Ažuolas...

<...> Apie Banytės Eugenijos, gyv. Druskių k., Svėdasų vlsč., ryšius su partizanais aš nieko nežinau.

<...> Lankantis mums Skardžiaus Vinco namuose, jo sūnų Bronių mes pasiuntėme prie namų stovėti sargyboje ir saugoti iki būsimės jo tėvų namuose. Skardžiui Broniui ginklo mes nedavėme. Jis privalėjo mus perspėti, jei pasirodytų kareiviai. Kitos pagalbos Skardžius Bronius mums neteikė.

<...> Nakutis Albertas-Viesulas buvo partizanų Tumo Vaižganto kuopos vadas, o Lapienis Jonas-Jokeris buvo Algimanto apyg. Žvalgybos sk. viršininkas.

Apklausą vykdė Kupiškio MGB sk. tardytojas ltn. GUSEV

* * *

Kaltinamojoje išvadoje pažymėta, jog Skardžius Bronius, s. Vinco, tardymo byloje Nr. 7717 kaltinamas pagal RSFSR BK straipsnius: 19–58–1 „b“; 58–10 d.1 ir 58–11.

Išvadą tvirtina Pavolgio MGB Kontržvalgybos sk. vrš. plk. KUZMIN. 1952 m. gegužės 30 d.

Kaltinamojoje išvadoje surašyti visi kaltinimai Br. Skardžiui, kuriuos pateikė MGB kontržvalgyba: užsiiminėjo kontrrevoliucine veikla, dalyvavo antisovietinėje grupėje tarnaudamas kariniame dalinyje 22267, išsakė išdavikiškus siekius bei kenkėjišką veiklą, jei kiltų karas tarp SSSR ir Amerikos, šmeižė sovietinę santvarką Lietuvoje, išreiškė nepasitenkinimą tarnyba sovietų armijoje, išreiškė norą dezertyruoti iš armijos ir įsijungti į Lietuvos nacionalistų būrį, prieš tai įvykdant diversinį aktą jo saugomame objekte, vykdė antisovietinę propagandą, šmeižė sovietinę santvarką Lietuvoje (čia net du kartus tai paminėta – R. K.).

Jam pateiktoje kaltinamojoje išvadoje Br. Skardžius pripažino save kaltu, nes visi jo nusikaltimai patvirtinti liudininkų parodymais. Čia pat pateikiamos ir jų pavardės:

1. Volkus Vladas, s. Adomo;
2. Zakenfels Eduard Eduardovič;
3. Muchametdinov Maksuta Nazmeevič;

4. Laptev Georgij Andreevič;
 5. Jančytė Juzė, d. Juozo;
Areštuoti pagal kitas bylas:
 6. Grabauskas Algimantas, s. Jono, laikomas suimtas Kuibiševo srities MGB kalėjime;
 7. Skardžius Vincas, s. Karolio;
 8. Gimbutis Stasys, s. Rapolo;
 9. Valevičiūtė Elena, d. Jurgio;
 10. Karosas Vladas, s. Klemenso.
- Liudininkai Volkus, Zakenfels, Muchametdinov, Laptev tarnauja kariuomenėje k/d 22267 2-oje diviziono valdyboje. Šiuo metu yra stovykloje Tatiščevo kaime, Saratovo srityje.

* * *

Teismo nuosprendis surašytas 1952 m. 26 d. Kuibiševo mieste, pirmininkaujant pulkininkui Kučerenko, papulkininkui Jakovlevui. Sekretoriauja kap. Rostova, kaltintojas – plk. Dončiuk, gynėja – Sokolova.

Remiantis pirmiau minėtais RSFSR BK str., Skardžius Bronius, s. Vinco, nuteisiamas 25 metams lageriu ir 5 m. be teisių (tremtis).

ŠIAURĖS RYTŲ LIETUVOS PARTIZANŲ, RYŠININKŲ, RĖMĖJŲ PRISIMINIMAI, SOVIETINIŲ AKTYVISTŲ LIUDIJIMAI, ĮAMŽINTI NKVD – NKGB – MGB – MVD TARDYTOJŲ PROTOKOLUOSE

LYA (KGB arch.) kaltinamojo SKARDŽIAUS VINCO, KAROLIO, g. 1894 m. Varkujų k., Viešintų vlsč., baudžiamoji byla Nr. 42921/3.

Dabregaitė Teresė, Kazio, g. 1929 m. Kušlių k., Svėdasų vlsč., Kupiškio apskr. Sulaikyta Svėdasų MGB sk. 1949 m. lapkričio 23 d.

Šeimos sudėtis:

tėvas Dabrega Kazys, Mato, g. 1895 m.,

brolis Dabrega Jonas, Kazio, g. 1925 m.,

sesuo Dabregaitė Marytė, Kazio, g. 1931 m.,

sesuo Dabregaitė Veronika, Kazio, g. 1936 m.

Iš Dabregaitės Teresės, Kazio, kvotos protokolo. 1949 m. lapkričio 23 d. Svėdasai.

Apklausą vykdo Svėdasų vlsč. MGB sk. vrš. vyr. lt. ZANIN per vertėją GIRASIMOVĄ LIPATĄ.

<...> 1948 m. rudenį pirmą kartą pas mane į namus atėjo prtz. *Tarzanas*-Gimbutis Stasys, *Nida*-Valevičiūtė Elena, buvusi Galvydžių k. gyventoja, ir kiti man nepažįstami partizanai. Vėliau jie taip pat užeidavo paprasčiausiai be jokio tikslo – atsigerti pieno, o vėliau jau užeidavo, kad gautų informacijos apie rusų kariuomenės ir „l. g.“ judėjimą, apie ką aš juos ir informuodavau.

1949 m. žiemą aš partizanams kūrenau savo pirtį, kurioje jie prausėsi, taip pat ir vasarą aš jiems keletą kartų kūrenau pirtį.

1949 m. vasarą rugpjūčio mėn. pradžioje paprašė jie manęs išskalbti baltinius ir aš sutikau. Jie man vieną kartą per mėnesį atnešdavo drabužius skalbti ir aš juos skalbdavau.

1949 m. rugsėjo mėn. pas mane atėjo *Tarzanas* su *Nida*, kuri man perdavė keletą nuotraukų, sakydama, jog bunkeryje drėgna, ten jos gali sugesti. Aš tas nuotraukas iš jos paėmiau, bet po to, kada aš jas peržiūrėjau, man pasidarė baisu, pagalvojau, jeigu jas pas mane kas pamatys ar ras, man bus blogai ir aš jas sudeginau.

Tiesa, aš nuo tardymo nuslėpiau keletą man pažįstamų partizanų, kurie lankėsi pas mane namuose, tai: Lapienis Juozas-*Darius* iš Sliepsiškio k., Svėdasų vlsč., Valevičiūtė Janina-*Astra* – Elenos sesuo ir Kriaučiūnas Stasys-*Liutauras*, *Jaunutis*.

Iš Dabregaitės Teresės, Kazio, kvotos protokolo. 1949 m. lapkričio 29 d. Kupiškyje.

Apklausą vykdo Pasienio apygardos MVD Karo prokuroras, justic. mjr. SKORIKOV per vertėją MURNIKOVĄ PIOTRĄ MICHAILOVIČIŲ.

<...> 1948 m. rudenį pas mane į namus atėjo prtz. Gimbutis Stasys ir Valevičiūtė Elena, kurie ėmė mane klausinėti, kodėl aš vaikštau į Svėdasų miestelį. Aš pasakiau, jog į Svėdasus einu į šokius. Po to jie man pasakė, kad aš ten daugiau nevaikščiočiau ir išėjo.

<...> Jokio slapyvardžio aš neturėjau ir priesaikos partizanams nedaviau, o sovietinės valdžios organams dėl to nepranešiau apie pas mane apsilankančius partizanus, kadangi bijojau – *Tarzanas* mane prigrasė mirtimi, jeigu aš apie juos kam nors praneščiau.

<...> Ryšį aš palaikiau su prtz. Stasiu Gimbučiu-*Tarzanu*, Elena Valevičiūte-*Nida*, Jonu Lapieniu-*Jokeriu*, Stasiu Kriaučiūnu-*Liutauru*, *Jaunučiu*...

Iš Dabregaitės Teresės, Kazio, kvotos protokolo. 1950 m. sausio 27 d. Kupiškis

Apklausą vykdo Kupiškio MGB sk. ltn. GUSEV per vertėją SASNOVSKĮ.

Tardytojas: Per akistatą 1950 01 26 su buvusiais nac. „gaujos“ nariais Gimbučiu Stasiu ir Karosu Vladu jūs patvirtinote jų parodymus apie jų susitikimą su jumis Šimonių girioje 1949 m. vasarą. Kodėl jūs nuslėpėt nuo tardymo per apklausas šiuos faktus?

<...> Apie šiuos faktus iki mano akistatos su Gimbučiu ir Karosu aš paprasčiausiai pamiršau pasakyti. Mano susitikimas 1949 m. vasarą su šiais prtz.: Gimbučiu, Karosu, Kriaučiūnu Stasiu, Valevičiūte Elena Šimonių girioje buvo atsitiktinis, kadangi aš tada uogavau, taip pat uogavo ir jie.

1949 m. rugsėjo mėn. aš prtz. Aleksui Mateliui-*Audeniui*, kaip aiškina Karosas, tikrai perdaviau 5 kg mėsos ir tiek pat rūkytų dešrų. Tą mėšą ir dešras aš paruošiau iš man atvežto paskersto teliuko, kurį prtz. prašymu aš priėmiau iš jų.

* * *

Iš Banytės Eugenijos, Jono, kvotos protokolo.

Apklausa pradėta: 1949 m. lapkričio 30 d., 10.00 val. – baigta: 17.10 val.

Apklausą vykdo: Kupiškio apskr. MGB vyr. oper. įgaliotinis, ltn. BOLŠAKOV per vertėją SOSNOVSKĮ.

Banytė E. g. 1921 m. Daujočių k., Svėdasų vlsč. Išsilavinimas – 4 kl. gimnazijos ir 2 m. buhalterių kursai. Dirba Svėdasų gimnazijoje sekretore ir buhalterė.

1941–1944 m. Banytė E. gyveno okupuotoje (vokiečių) Lietuvos SSR teritorijoje, dirbo Utenoje valstybės draudimo įstaigoje buhalterė.

<...> Mano tėvas – **Banys Jonas, Antano**, g. 1895 m., motina – **Banienė Marijona, Adomo**, 49 m. amž., sesuo – **Banytė Vitalija**, g. 1929 m. ir brolis – **Banys Algirdas**, g. 1923 m., 1941 m. buvo ištremti į tolimuosius Sovietų Sąjungos (Rusijos) rajonus.

Sesuo **Banytė Vanda**, g. 1925 m., mokosi Kauno valstybiniame medicinos universitete, Medicinos fakultete, gyvena Kaune, Kalniečių g. 31. (tardytojo nurodymu čia pat B. E. išvardija visus savo dėdes ir tetas, kur jie gyvena, ką dirba ir t. t., tardytojas dar klausia už ką tėvai buvo ištremti – R. K.).

<...> Tiksliai dabar pasakyti man sunku už ką mūsų šeima buvo ištremta 1941 m. Manau dėl to, kad tėvas prie Smetonos buvo valstybės tarnautojas-valdininkas, dirbo buhalteriu sviesto gamybos įmonėje... Be to, priklausė kažkokiai tai „buržuazinei“ partijai, bet kokiai, dabar pasakyti negaliu. Buvo nuotrauka, kurioje mano tėvas buvo nusi-fotografavęs prie Smetonos (valstybinės trispalvės) vėliavos.

<...> Tuo metu, kada trėmė mūsų šeimą, aš namuose nebuvau, gyvenau Dusetose, Zarasų apskr. Taip pat tuo pačiu metu pas mane svečiavosi mano sesuo Vanda Banytė, todėl mes ir likome neištremtos.

Kada aš asmeniškai sužinojau, kad mūsų šeima išvežta į Rokiškį trėmimui į Rusiją, aš pasirinkau maisto produktų ir išvažiavau į Rokiškį, siekdama perduoti juos savo artimiesiems, bet tuo metu jie jau buvo išvežti, apie ką man pranešė jau Rokiškyje, o manęs nieks nesulaikė ir aš grįžau į Dusetas.

Su seserimi Vanda aš susitikdavau 3–4 kartus per metus, be to, ji pas mane atostogavo. Paskutinį kartą su ja buvau susitikusi š. m. rugpjūčio mėn. Ji tuo metu Panevėžyje ligoninėje atlikinėjo praktiką ir iš Panevėžio buvo atvažiavusi pas mane dviem dienoms. Retkarčiais aš pati pas ją nuvažiuodavau į Kauną.

<...> Ryšį su ginkluoto pasipriešinimo būriu aš užmezgiau 1946 m. rudenį, jie pas mane į namus atėjo. Naktį pabeldė į langą, aš paklausiau „kas ten“, iš lauko man atsakė – „atidaryk, sužinosi“, – ir per langą parodė šautuvo vamzdį. Kada atidariau duris, į kambarį įėjo 4 partizanai ir dar keletas jų pasiliko lauke. Kiek jų ten buvo, aš nežinau. Įėjusių į kambarį, aš nepažinau. Jie paprašė mėsos, aš jiems atsakiau, jog mėsos neturiu, tada jie nuėjo ir patys pasiėmė maždaug 4 kg mėsos ir, pabuvę dar keletą minučių, išėjo. Tuo metu pas mane buvo atėjusi pilietė Puzėnienė Alina (netiksliai). Kur ji gyvena, aš nežinau, nes ji nei savo žemės, nei namų neturi, todėl padieniai gyvena pas įvairius žmones.

Po šio apsilankymo, prtz. mano namuose ėmė lankytis sistemingai. Atėję papoilsiaudavo po pusvalandį ir išeidavo:

1. Nakutis Albertas-*Viesulas*;
2. Karosas Vladas-*Vilkas*;
3. Bražiūnas Bronius, Rapolo;
4. Palskys Kazys-*Ažuolas*;
5. Šerelis (?);
6. Stasiukas (?).

1947 m. rudenį pas mane į namus atėjo ginkluoti partizanai: Bražiūnas Bronius, Stasiukas, ir Šerelis. Šerelis paprašė manęs vaistų – vandenilio peroksido žaizdų plovimui ir aš jam daviau flakonėlį to peroksido. Kitą kartą daviau binto žaizdoms perrišti.

1948 m. rudenį naktį pas mane atėjo prtz. *Vilkas*, *Ažuolas* ir Stasiukas. *Ažuolas* paprašė pinigų, bet aš pasakiau, kad pinigų neturiu. Tada paprašė nupirkti jiems du pakus papirosų po 100 vnt.

1949 m. vasario mėn. pas mane atėjo Nakutis Albertas, Karosas-*Vilkas* ir Stasiukas ir paprašė degtinės. Aš jiems pasakiau, jog degtinės neturiu. Tada jie paprašė duoti jiems gabaliuką juodos medžiagos kažkokios tai vėliavai įforminti. Aš jiems daviau juodos medžiagos gabaliuką ir maždaug po 15–20 min. jie iš mano namų išėjo. Be to, per kiekvieną jų apsilankymą aš juos pamaitindavau.

<...> Medikamentus partizanams aš daviau iš savo asmeninės vaistinėlės, kuriuos pirkau Svėdasuose, Kupiškyje ir Kaune.

* * *

Iš liudininko Jančio Povilo, Antano, kvotos protokolo. Gimęs 1919 m. Druskių k., Šimonių vlsč., Kupiškio apskr.

Apklausa pradėta: 1949 m. gruodžio 7 d., 10.15 val. – baigta: 23.05 val.

Apklausą vykdė: Kupiškio apskr. MGB Tardymo sk. vrš. kap. RUCHLOV per vertėją MURNIKOVĄ PIOTRĄ MICHAILOVIČIŲ.

Iš buvusių Kupiškio r. „liaudies gynėjų“ apdovanojimo SĄRAŠO

Murnikov Piotr Michailovič. Gimęs 1918 m. Vytebsko mieste, Baltarusijos SSR. Dirbo nuo 1945 04 iki 1954 09 15 visą laiką vertėju ir savo darbą atlikdavo gerai, taip pat daugelį kartų dalyvavo (l. g.) pravedamosiose operacijose.

Gyvena Kupiškio mieste, dirba banko sargu.

<...> Vaičių Vladą aš pažįstu daugiau kaip 10 metų, t. y. nuo tada, kai vedė mano tikrą seserį Julę Jančytę.

Taip nuo 1946 m. pavasario pas mus retkarčiais užeidavo partizanai:

1. **Lapienis Jonas, Juozo-Jokeris**, g. 1920 m. Vadonių k., Šimonių vlsč., Algimanto apyg. štabo Žvalgybos sk. vrš. (žuvo 1950 01 10 Puknių k., Šimonių vlsč.);

2. **Gimbutis Stasys, Rapolo-Tarzan**, g. 1916 m. Liepagirių k., Svėdasų vlsč., Kupiškio apskr. (Žalgirio būrio vadas, vėliau Šarūno rinkt. vadas. Suimtas 1949 11 01 Šimonių girioje prie Dienionių ežero. Nuteistas 25 m. PDL, vėliau pakeista mirties bausmė. Sušaudytas Rusijoje lageryje).

3. **Jančys Antanas, Juozo-Žaibas**, g. Puzionių k., Šimonių vlsč. (Šarūno rinkt., Margio būrio prtz. Žuvo 1949 11 02 Šimonių girioje prie Iženos upelio. Palaikai užkasti žuvimo vietoje);

4. **Kirdeikis Vytautas, Juozo-Papartis**, g. 1921 m. Ertėjų k., Svėdasų vlsč. (Šarūno rinkt. Margio būrio prtz. Žuvo 1949 11 02 Šimonių girioje prie Iženos upelio. Palaikai užkasti žuv. vietoje);

5. **Pajarskas Albinas, Stasio-Bebas**, g. 1923 m. Jotkonių k., Svėdasų vlsč. (Baigęs Rokiškio gimnaziją išėjo partizanauti. Žalgirio būrio prtz., Algimanto apygardos štabo vrš. Žuvo 1949 11 01 apsupus bunkerį prie Priepodo ežero Šimonių girioje. Palaikai buvo užkasti žuvimo vietoje, vėliau perlaidoti Adomynės mstl. kapinėse);

6. **Petkevičius Bronius, Andriaus** iš Miškinėlių k., Šimonių vlsč.

R. K. p a s t a b a : partizanų sąrašė papildoma informacija pateikta **skliaustuose** – iš G. Vaičiūno sudaryto partizanų pavardžių žinyno LAISVĖS KOVOS ANYKŠČIŲ KRAŠTE 1944–1954 m.

<...> 1946 m. pas mus prtz. buvo užėję 3–4 kartus, 1947 m. buvo užėję 10 kartų, 1948 m. buvo užėję 7–8 kartus, o 1949 m. – 3–4 kartus. Daugiausia užeidavo Lapienis Jonas, Kirdeikis Vytautas, Jančys Antanas, Pajarskas Albinas, o kartais kartu su jais ateidavo ir man nepažįstami prtz. Iš jų gaudavau pagrindinę užduotį – rasti jiems šovinių.

Praėjusiose apklausose aš slėpiau savo ryšį su partizanais, dabar nutariau tardymui papasakoti visą tiesą. Gyvenant Druskių k. savo tėvų namuose maždaug 1946 m. rugsėjo mėn. pas mus pirmiausia užėjo Lapėno Jono-Jokerio partizanai: Jančys Antanas-Žaibas, Kirdeikis Vytautas-Papartis ir, atrodo, Gimbutis Stasys-Tarzan. Paprašė maisto produktų, bet kadangi mes beveik nieko neturėjome, motina jiems davė duonos, bulvių ir sviesto.

Maždaug po 3-jų savaitių, 1946 m. lapkričio mėn., jie vėl pas mus atėjo ir davė man užduotį gauti 250 vnt. kovinių šovinių, o jei neišpildysiu šios užduoties, bus blogai – ateis sušaudys ir namus sudegins. Į mano klausimą, kur aš galėčiau gauti tokį kiekį šovinių, jie atsakė – „kur nori iš ten ir gauk“, patarė kreiptis į žentą Vaičių Vladą, dirbantį Šimonių vlsč. MVD „liaudies gynėju“.

Aš partizanams pažadėjau pasistengti gauti minėtų šovinių. Maždaug po 2–3 dienų Vaičius Vladas atėjo į mūsų kaimą su rusų kareiviais ar „l. g.“ ir užėjo pas mus. Aš tuo metu namuose nebuvau, buvau miške, bet kada grįžau į namus, man motina papasakojo, jog pas mus buvo užėjęs Vaičius ir ji su juo kalbėjosi ir dėl minėtų šovinių. Jis liepė man ateit pas jį į miestelį ir pažadėjo duoti šovinių.

Kitą dieną aš nuėjau pas kaimyną Strolią Vincą ir paprašiau jo važiuoti kartu su manimi pas Vaičių, nes prieš tai aš jau buvau kalbėjęs su Strolia, buvau jam sakęs, jog man partizanai davė užduotį gauti jiems 250–300 kovinių šovinių, kuris man taip pat patarė dėl jų kreiptis į Vaičių.

Atvykęs pas jį į butą su Strolia, išaiškinome jam situaciją ir jis mums davė 30 vnt. šautuvo šovinių ir 50 vnt. automato šovinių. Šovinius paėmė Strolia ir pasakė man, kada pas jį ateis partizanai, jis pasikvies mane pas save ir tada jiems perduosim tuos šovinius.

Tą pačią dieną pas mane atėjo Strolia ir pasikvietė mane pas save, pareiškęs, jog pas jį atėjo partizanai. Tada aš kartu su juo nuėjome susitikti su partizanais *Jokeriu*, *Žaibu* ir dviem kitais prtz. broliais Grabliais (Grabiais?) Kaziu ir Vladu, kuriems Strolia bute partizanui *Jokeriui* perdavė šovinius. Taip pat jis paklausė, kur mes tuos šovinius gavome. Mes su Strolia pasakėme jam, jog šovinius mums davė Vladas Vaičius. Tada *Jokeris* man pareiškė, jeigu aš gausiu tą kiekį, kurį jie man užsakė, tada po to galėsiu gyventi ramiai, nieks manęs nepalies. Įspėjęs mane, kad visiškai išpildyčiau jų užduotį, *Jokeris* man leido grįžti į namus.

Maždaug 1947 m. balandžio mėn. Strolia Vincas savo reikalais važiavo į Šimonis ir užsuko pas Vaičių, kuris jam davė dar 70 vnt. automato šovinių, o vakare jis užėjo pas mane ir apie tai papasakojo.

Po dviejų savaitių pas Strolią užėjo prtz. *Jokeris* ir du broliai Grabliai. Jis pakvietė mane ir mano akivaizdoje tuos šovinius perdavė *Jokeriui*. Tada *Jokeris* mūsų paprašė, kad mes iš Vaičiaus gautume automato diską arba ragelį. Vykdydami šią *Jokerio* užduotį, 1947 m. birželio ar liepos mėn. mes su Strolia važiavome pas Vaičių, bet tada mes iš jo ragelio negavome, pasakė, jog pasistengs gauti.

Po keleto dienų aš vėl važiavau pas Vaičių vienas ir jis tada man davė automato ragelį su šoviniais. Gavęs tą ragelį, aš apie tai pasakiau Strolei ir jis man pareiškė – kada tik ateis partizanai, mes jiems apie tai pranešim. Po dviejų dienų pas mus atėjo *Jokeris* ir *Tarzan*, kuriems aš ir perdaviau tą automato ragelį su šoviniais.

1947 m. rudenį Vaičius užėjo pas mane ir dar davė man 30 vnt. automato šovinių, kuriuos aš taip pat perdaviau *Jokeriui* ir *Tarzanui*.

Maždaug 1948 m. pradžioje Vaičius pas save bute man davė 20 vnt. automato šovinių, kuriuos aš perdaviau *Jokeriui*, *Tarzanui* ir trečias dar buvo kartu su jais. Gavęs iš manęs 20 šovinių, *Jokeris* pasakė, jog dabar jų užteks, bet davė man užduotį pakalbėti

su Vaičiumi, gal jis jiems galėtų padėti teikti informaciją apie kariuomenę: kur jie išeina, kas iš gyventojų lankosi MGB ir apie juos pranešinėja, taip pat, kad nesulaikintų jų artimųjų. Be to, *Jokeris* ir *Tarzan* pasakė – kada bus karas, jie jo (Vaičiaus) ir jo šeimos nelies.

Aš sutikau pakalbėti tuo klausimu su Vaičiumi. 1948 m. sausio ar vasario mėn. važiuavau pas Vaičių ir su juo apie tai kalbėjau, prašiau, kad jis padėtų partizanams – praneštų žodžiu arba raštu apie kareivius, kur jie vaikšto, išaiškinti asmenis, kurie pranešinėja valdžios organams apie partizanus ir, jeigu kur ką nors pastebės iš partizanų artimųjų, kad nesulaikytų. Pasakodamas apie tai Vaičiui, aš jam pasakiau, jog apie tai manęs prašė pakalbėti prtz. *Jokeris* ir *Tarzan*, kuris už tai jam pažadėjo, jeigu bus karas, neliesti jo ir jo šeimos. Vaičius dėl to sutiko ir pasakė, jog kur kareiviai išeina, jis nežino, nieks jam apie tai nepasako, o tų asmenų atžvilgiu, kurie lankosi MGB būstinėje ir pranešinėja apie partizanus, jis irgi negalės žinoti, kadangi užeidinėja daug žmonių, daugelis ateina pagal iškvietimus, bet dėl ko jie užėina, jam nežinoma.

Kada prtz. man davė užduotį pakalbėti su Vaičiumi, *Jokeris* tada man įteikė laišką užklijuotame voke perduoti Vaičiui ir, kada aš su juo kalbėjausi apie tai, tada perdaviau ir šitą laišką, bet kas tame laiške buvo parašyta, aš nežinau.

Be šios pagalbos šaudmenimis, partizanams teikiau dar ir pagalbą maisto produktais, vaišinau alumi, 1949 m. pavasarį partizanui *Jokeriui* perdaviau 300 rublių.

Jokio konspiracinio slapyvardžio aš neturėjau.

<...> Strolia Vincas, kiek man žinoma, 1947 m. rudenį buvo sulaikytas Šimonių vlsč. MGB, įvykdė pabėgimą ir buvo nušautas.

1947 m. rudenį Strolia gyveno ir dirbo pas mano tėvo seserį Jančytę Veroniką, gyv. Druskių k., Šimonių vlsč. Tada partizanų buvo nužudytas Pečiūra Bronius iš Vikonių k., Svėdasų vlsč. Po Pečiūros nužudymo sulaikymo tikslu pas Strolią atėjo „liaudies gynėjai“, tarp jų ir Vaičius Vladas, kuris užėjo pas mane ir papasakojo, jog jie atėjo suimti Strolios, bet jo nebuvo namuose. Tada jie perdavė Jančytei Veronikai, kad Strolia kitą dieną ateitų į Šimonių vlsč. MGB sk. Į mano klausimą, kodėl jis norėjo sulaikyti Strolią, Vaičius atsakė, jog, matyt, jį norėjo apklausti dėl Pečiūros nužudymo.

Vakare pas mane atėjo Strolia ir aš jam pasakiau, jog buvo atėję „l. g.“ jo sulaikyti, o ryte mes su Strolia atvykome į Šimonis pas Vaičių, kurio Strolia paklausė, kodėl jį norėjo sulaikyti. Vaičius atsakė – matyt, dėl Pečiūros nužudymo. Be to, jis Strolios paprašė, kad jis apklausos metu nepasakytų, jog iš jo mes partizanams gavome šovinių. Strolia Vaičių užtikrino ir pasakė, jog jo apie tai tikriausiai ir neklaus. Po to jis nuėjo į MGB sk. ir ten buvo sulaikytas.

Dėl to Vaičius man papasakojo, jog vakare Strolia įvykdė pabėgimą iš MGB sk., o ryte vėl atėjo į MGB, bet dieną ir vėl pakartotinai bandė bėgti, bet buvo nušautas.

Iš Vaičiaus žodžių man žinoma, jog abu kartus Strolia bėgo sargyboje stovint Ralickui, bet kas paskatino Strolią bėgti, Vaičius man nesakė. Antro pabėgimo metu persekiojant Strolią dalyvavo ir Vaičius, bet jį nušovė, atseit Ralickas.

Iš buvusių Kupiškio r. „liaudies gynėjų“ apdovanojimo SĄRAŠO

Ralickas Vytautas, Mykolo, g. 1929 m. Šilagalių k., Anykščių r., „liaudies gynėjų“ būryje dirbo nuo 1945 m. iki 1950 m. gegužės mėn.

Dalyvavo sumušant Gudo ir Starkaus „gaujas“, taip pat, asmeniškai jam dalyvaujant, užmušti du „banditai“: Lapienis ir Janulis. Parodė save kaip drąsų ir sumanų kovotoją, dalyvavo daugelyje operacijų ir susišaudymuose su „banditais“. Už aktyvų dalyvavimą naikinant „banditus“ apdovanotas LTSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo garbės raštu.

1981 m. gyvena Kupiškio m., Janonio g. 8/6. Dirba elektrinėje, charakterizuojamas gerai.

Iš Gimbučio Stasio, Rapolo, kvotos protokolo. 1949 m. lapkričio 9 d. Kaunas.

Apklauką vykdė Kauno apskr. MGB valdybos Tardymo sk. 1-o sk. vrs. mjr. FOMIN per Kauno MGB valdybos vertėją BERIOZOVĄ.

<...> 1948 m. kovo mėn. *Montės* (Antano Starkaus) nurodymu ir jam vadovaujant, aš kartu su *Jokerio*, *Uosio* ir *Bebo* būriais surengėm pasalą Butėnų miške netoli nuo Butėnų k., Svėdasų vlsč. Pro mus praėjo grupė „l. g.“, bet nušauti iš jų nepavyko nei vieno, kadangi buvo nekokybiški šoviniai. Mes tik vieną kartą į juos iššovėme ir jie spėjo pasislėpti.

Tą pačią dieną Pauriškių miške, netoli Pauriškių k., Svėdasų vlsč. atsitiktinai susidūrėme su milicijos darbuotojais. Susišaudymo metu buvo nušauti du milicininkai ir vienas sužeistas.

Maždaug 1948 m. gegužės mėn. viduryje Šimonių miške netoli Miškinėlių k., Šimonių vlsč. ant kelio padarėme pasalą, kurioje dalyvavau aš, *Montė*-Antanas Starkus, *Bebas*-Albinas Pajarskas, *Uosis*-Vytautas Lapienis, *Jokeris*-Jonas Lapienis, *Tigras*-Vaclovas Čepukonis ir kt. – iš viso 14 kovotojų. Į pro mus pravažiuojantį sunkvežimį su kareiviais, kurie buvo pasiūsti tremti žmonės, atidengėme ugnį ir nušovėme 7 kareivius.

1948 m. rugpjūčio mėn. Juodkalnio miške, netoli Liepagirių k., Svėdasų vlsč. surengėme pasalą, kurioje dalyvavo: *Montė*, *Bebas*, *Jokeris*, *Uosis* ir *Šernas*-Karvelis Juozas. Šioje pasaloje nušovėme du „liaudies gynėjus“.

1948 m. spalio mėn. aš, *Darius*-Juozas Lapienis ir *Žirnis*-Aloyzas Žilys, siekdami apiplėsti, įvykdėme Kuznecovo ūkio užpuolimą Liepagirių k., bet kadangi namų šeimininkas pasipriešino, nepasisekė jo apiplėšti, o atidengę ugnį, nušovėme dvi moteris. Aš asmeniškai nušoviau vieną moterį, o namų šeimininkę pabėgo.

1948 m. gruodžio 13 d. įvykdėme keletą teroro aktų Grikepių k., Svėdasų vlsč. Buvo sušaudyti įtariamieji, palaikantys ryšį su MGB organais.

1. Kilbauskas Antanas, Vinco, g. 1882 Grikepių k., ir jo žmona Rozalija, Juozo, g. 1888 m.;

2. Rubinas ir jo žmona;

3. Butkevičius Kazimieras, g. 1902 m., apyl. pirmininkas;

4. Paršonienė Marė, Kazio, g. 1911 m. Grikepių k.;

5. Zabarskas Steponas, Vinco, g. 1907 m. Vikonių k., Svėdasų vlsč.

Aš asmeniškai sušaudžiau apyl. pirmininką Butkevičių. Teroro aktuose dalyvavo MARGIO ir ŽALGIRO būrių partizanai, iš viso 15 kovotojų.

Apie tai, jog šie sušaudytieji palaikė ryšį su MGB organais ir pranešinėjo apie mus, mums pranešė:

1. **Dundulis**, 30 m. amž., gyv. Grikepių k. Jis mums padėdavo materialiai, pranešinėjo apie „l. g.“ ir kareivių pasirodymą kaime. Dundulis man pranešė, jog Kilbauskas

ir Rubinas palaiko ryšį su MGB organais. Kada tik mes pasirodome jų kaime, tada Kilbauskas ir Rubinas bėga į miestelį ir tuoj pat kaime pasirodo kareiviai.

2. **Gečiūnas Jurgis**, 40 m. amž., gyv. Grikeplių k., turi apie 20 ha žemės. Pas jį mes tankiai užėidavom, jis mus aprūpindavo maisto produktais ir pranešinėjo apie kariuomenės pasirodymą. Gečiūnas man pranešė, jog jų kaimo gyventojas – apyl. tarybos pirmininkas Butkevičius, Paršonienė ir Zaborskas palaiko ryšį su MGB ir, kai mes tik pasirodome, jie tuoj pat bėga į miestelį ir apie mus praneša. Gečiūnas man pareiškė, jog šie žmonės gali išduoti ir juos, ir mus, su jais reikia ką nors daryti.

3. **Budreika Bronius**, 27 m. amž., gyv. Grikeplių k., turi savo 30 ha žemės ūkį. Jo ūkyje taip pat laikosi partizanai, jis teikia prtz. materialinę pagalbą, praneša apie MGB kariuomenės pasirodymą. Budreika ne kartą man sakė, jog jų kaimo gyventojai Kilbauskas, Rubinas ir kiti mūsų sušaudytieji palaikė ryšį su MGB ir už tai juos reiktų sunaikinti.

1949 m. gegužės 1 d. Šimonių miestelio klube sprogdinimą įvykdė *Montė*. Su juo kartu buvo *Jokeris*, *Bebas* ir *Uosis*. *Montė* prie sprogmens primontavo minosvaidžio sviedinį, kurį per langą į klubą įmetė prtz. *Jokeris*. Kaip vėliau man pasakojo *Montė*, sprogdimo metu buvo užmušta daug žmonių susirinkusių klube.

1949 m. lapkričio 7 d. sovietinės revoliucijos švenčių proga Svėdasuose buvo numatyta susprogdinti pašto pastatą. Prusas Pranas, apie kurį aš jau pasakojau, mums pranešė, jog pastato pirmame ir antrame aukšte gyvena VKP/b valsčiaus sekretorius, vlsč. instruktorius ir keletas MGB darbuotojų. Mes nutarėme juos tame pastate susprogdinti. Sprogmenį paruošė *Montė*. Pas jį buvo 4-ios minos ir jis jas paruošė sprogdinti.

Montė buvo baigęs vokiečių diversinę mokyklą, buvo išmestas parašytu į sov. kariuomenės užnugarį, kaip diversantas, jis gerai nusimanė sprogdinimo reikaluose.

Sprogdinimas buvo numatytas 1949 m. lapkričio mėn. naktį iš 6-os į 7-ą d., betarpiškai vadovaujant *Montei* ir *Bebui*. Priedangai, kurie dalyvaus sprogdinime, buvo numatyti du partizanai prie Svėdasų ežero su kulkosvaidžiais.

Tuo atveju, jeigu nepasisiektų susprogdinti pastato, buvo numatyta surengti pasalą prie Butėnų miško ir susprogdinti vieškeliu važiuojantį sunkvežimį su kareiviais.

Aš žinau 4-ias minas, kurios buvo ruošiamos šiai diversijai, jos yra *Montės* bunkeryje, bet kur, aš nežinau.

Iš Karoso Vlado, Klemenso, kvotos protokolo 1949 m. lapkričio 11 d.

Apklausą vykdo Kauno MGB Valdybos vyr. tard. mjr. POLIŠČIUK per vertėją DUMBLIAUSKAITĘ.

<...> Kada aš buvau *Viesulo* būryje, kuris priklausė MARGIO rinkinei, iki 1948 m. birželio mėn. medikamentais mus aprūpino Banytė Eugenija, apie 30 m. amž., vidutinio ūgio, tamsiais plaukais, veidas ovalo formos, gyvena Daujočių k., Svėdasų vlsč., Kupiškio apskr. Jos tėvas ir motina 1941 m. ištremti į Rusiją kaip smetoninės valdžios valdininkai. Šiuo metu Eugenijos Banytės sesuo mokosi Kaune Medicinos fakultete, per kurią mes ir gauname medikamentus. Be to, Eugenija Banytė mus aprūpino ir maisto produktais, teikė mums informacinio pobūdžio medžiagą apie kariuomenės bei MGB darbuotojų pasirodymą jos kaime.

Kokį slapyvardį Eugenija turi, aš nežinau, bet pas ją daugiausia eidavo pats *Viesulas*-Albertas Nakutis. Ar jis jai suteikė kokį slapyvardį, man nėra žinoma. Kiek pamenu, Eugenijos seserį vadino *Elena* (Vanda Banytė).

Mums dar pagalbą teikė Bekintis Vincas, 33–34 m. amž., gyv. Narbučių k., Svėdasų vlsč. Jis mus daugiausia aprūpindavo mėsa ir lašiniaus. 1948 m. vasarą prtz. *Tarzanui* atidavė sovietinio kareivio kariškas kelnes, taip pat teikė žvalgybinio pobūdžio informaciją.

Iš KALTINAMOSIOS IŠVADOS pagal baudž. bylą Nr. 17478

Patvirtino: LSSR valst. saugumo ministro pavad. plk. LEONOV

1950 02 28

LSSR Kupiškio apskr. MGB sk. nuo 1949 m. lapkričio 30 d. iki 1949 m. gruodžio 8 d. už ginkluotos nac. „gaujos“ narių ryšį bei rėmimą areštuoti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn:

1. **Skardžius Vincas, Karolio**, g. 1894 m. Varkujų k., Vyžuonų vlsč. 1948 m. „gaujos“ vado *Tarzano* buvo užverbuotas jo ryšininku slapyvarde *Dėdė Vežikas*, priėmė priesaiką, lankėsi *Tarzano* bunkeryje, kur su kitais „banditais“ vežė prigrabtus maisto produktus, maskavo įėjimo takus į bunkerį, pranešinėjo jam apie išėjimo galimybes iš bunkerio ir pristatė savo arklį važiavimui. 1949 m. rugsėjo–spalio mėn. iš „bandito“ Lapienio Juozo *Dariaus* paėmė vilną jam megztiniui gaminti.

Ypatingajam pasitarimui siūloma nuteisti **25 metus** PDL.

2. **Dabregaitė Teresė, Kazio**, g. 1929 m. Kušlių k., Svėdasų vlsč. „Banditams“ *Tarzanui*, Valevičiūtei Elenai-*Nidai* ir kitiems prauštis kūreno savo pirtį, skalbė drabužius, o rudenį iš jai atvežto „bandito“ Alekso Matelio-*Audenio* teliuko paruošė jiems mėsą ir dešras. Iš *Nidos* paėmė 30 vnt. „banditinių“ nuotraukų saugoti.

Ypatingajam pasitarimui siūloma nuteisti **10 metų** PDL.

3. **Banytė Eugenija, Jono**, g. 1921 m. Daujočių k., Svėdasų vlsč. Sanguliavo su „banditu“ Meškausku Jonu-*Caru*, *Liepa*, kurį su kitais „banditais“ aprūpino medikamentais bei papirosais. 1949 m. „gaujos“ vadui Albertui Nakučiui-*Viesului* perdavė gabalėlį medžiagos juodos spalvos vėliavai įforminti.

Ypatingajam pasitarimui siūloma nuteisti **10 metų** PDL.

4. **Gečiūnas Jurgis, Alekso**, g. 1895 m. Griepelių k., Svėdasų vlsč. Nuo 1947 m. vasaros iki arešto dienos palaikė nusikalstamą ryšį su ginkluotos „gaujos“ dalyviu būrio vadu Stasiu Gimbučiu-*Tarzanu*, kurį ne kartą informavo apie asmenis, palaikančius ryšį su MGB organais, ir prašė jį imtis jų atžvilgiu atitinkamų priemonių. Teikė jam maisto produktus, spiritinius gėrimus, informavo apie kareivių bei „l. g.“ judėjimą.

Ypatingajam pasitarimui siūloma nuteisti **25 metus** PDL.

5. **Bekintis Vincas, Justino**, g. 1915 m. Narbučių k., Svėdasų vlsč. Nuo 1948 m. sausio mėn. iki arešto dienos palaikė nusikalstamą ryšį su nac. ginkluotos „gaujos“ dalyviais, priiminėjo juos savo namuose, aprūpino maisto produktais, drabužiais, pinigais, spiritiniais gėrimais, informavo „banditus“ apie kariuomenės, „l. g.“ ir milicijos judėjimą.

Ypatingajam pasitarimui siūloma nuteisti **10 metų** PDL.

6. **Jančys Feliksas, Jono**, g. 1905 m. Alotų k., Šimonių vlsč. Nuo 1946 m. palaikė ryšį

su nac. ginkluotos „gaujos“ dalyviais ir jų vadu Gimbučiu Stasiu-*Tarzanu*. „Banditų“ nurodymu iškviestą gydytoją med. pagalbai suteikti sužeistam „banditų“ vadui ir perdavė jam medikamentus, pranešinėjo apie kariuomenės ir „l. g.“ judėjimą.

Ypatingajam pasitarimui siūloma nuteisti **10 metų** PDL.

7. **Vaičius Vladas, Juozo**, g. 1919 m. Svėdasuose. Dirbo Šimonių vlsč. MGB sk. „liaudies gynėju“ (stribu). 1946 m. užmezgė nusikalstamą ryšį su ALGIMANTO apygardos Žvalgybos sk. vrš. Jonu Lapieniu-*Jokeriu*, susitikinėjo su juo slaptavietėse, per ryšininčius perdavinėjo jam automatų ragelius, šautuvų dėtuves bei kovinius šovinius, iš jo gaudavo laiškus. 1947 m. bendrininkavo sulaikytojo prtz. rėmėjo Strolios Vinco pabėgime iš po sargybos.

Ypatingajam pasitarimui siūloma nuteisti **10 metų** PDL.

8. **Jančys Povilas, Antano**, g. 1919 m. Druskių k., Šimonių vlsč. Nuo 1946 m. rudens iki arešto dienos palaikė nusikalstamą ryšį su ginkluotos nac. „gaujos“ vadu *Tarzanu* bei ALGIMANTO apyg. Žvalgybos sk. vrš. *Jokeriu*, kurio nurodymu buvo pritraukiami žmonės iš „l. g.“ tarpo teikti „banditams“ pagalbą. Gavo ir perdavinėjo „banditams“ automatų ragelius bei šovinius, vaišino juos spiritiniais gėrimais, maitino, informavo apie kareivių bei „l. g.“ judėjimą.

Ypatingajam pasitarimui siūloma nuteisti **10 metų** PDL.

Teismo išvada surašyta 1950 m. vasario 7 d. Kupiškyje.

Pasirašo: Kupiškio apskr. MGB sk. tard. lt. GUSEV

Kupiškio apskr. MGB Tard. sk. vrš. mjr. RUCHLOV

Sutinka: Kupiškio apskr. MGB sk. vrš. kap. MATULAITIS

LSSR Tardymo dalies vrš. pavad. plk. ZACHARO

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 8292/3. SABALIAUSKO TOMO, g. 1909 m., ir kt. baudžiamoji byla.

Sulaikymo protokolas 1945 02 27. Kratos metu slėptuvėje po šieno kūgiu surastas pasislėpęs Tomas Sabaliauskas, Tado, paimti ginklai.

Sabaliausko Tomo, Tado, g. 1909 m., 1945 02 27 Kriaunose, kratos protokolas. Dalyvauja Obelių vlsč. milicijos operatyvinis įgaliotinis Abramovas, dalyvaujant kvies-
tiniais Nestorui Petrovui ir Obelių milicijos įgaliotiniui Zaičėnkovui, atlikta krata. Paimti seni batai, maža pagalvėlė, seni kailiniai, sermėga, SVT šautuvas, dvi šovininės, 80 šovinių, 1 granata, 4 diskai šautuvui (gal apkabos?).

Aktas. Pranešama, jog sulaikant Tomą Sabaliauską, paimti taip pat seni kareiviškai siūti batai, maža pagalvėlė, seni kailiniai ir „kaftanas“, kurie perduoti istrebitelių būrio reikmėms kaip mažavertis turtas. O paimti ginklai apskaityti ir perduoti Obelių valsčiaus NKVD skyriaus žinion.

Tomo Sabaliausko 1945 03 14 tardymo protokolas.

<...> Iki 1944 m. lapkričio pradžios daugelis vyrų slapstėsi aplink savo namus, o „ablavų“ metu eidavom slapstyti į Pakriaunio mišką. 1944 10 susišaudėme su kareiviais Ratuokliškio miške, kur partizanai buvo sumanę atmušti sulaikytą ir gabenamą į mobilizacijos punktą Veršalį (Viršilą?) Balį. Kadangi jis jau buvo tuo metu sulaikytas ir vežamas, tai Kurlavičius Vytautas, Šlekas Petras, Idas Marijonas, Juozas Palivonas,

Juozas Stasiulionis, Kazys Kralikas parengė pasalą miške. Įvykusio susišaudymo metu Kurlavičius Vytautas nušovė sovietų kariuomenės kapitoną.

Taip pat, išvadavus Lietuvą nuo fašistinių okupantų, susikūrė partizanų grupė, kuriai vadovavo Balys Bislys iš Oklių kaimo. 1944 10 pabaigoje ši grupė (12 asmenų) apšaudė Pakriaunio malūną, kur buvo apsistoję raudonarmiečiai. Tame dalyvavo Jurgis Turkevičius, Za... (neįskaitoma) Izidorius, Tras... (neįsk.) Izidorius, Pipinis (Pupelis?) Jonas (buvęs policininkas), Antanas Kurlavičius, Arbreideris Jonas, Jonas Bislys, Vytautas Kurlavičius, Šlekas Petras, Palivonas Juozas, Katkauskas Petras.

1944 m. spalio mėnesį kariuomenė gaudė Baršėnų kaime šauktinius, aš-Tomas Sabaliauskas tuo metu slapščiausi šiame kaime su Juozu Palivonu ir Jonu Juozėnu. Šios „ablavos“ metu mūsų nesurado, bet gerokai išgąsdino šeiminingą Petrą Katkauską ir jis atsisakė mus toliau laikyti.

Tada mes nuėjome pas Kazį Kraliką, ten kelias dienas pagyvenus, atėjo Ona Ramelytė, duktė Norberto (tėvai turėjo 10–12 ha žemės), iš Baršėnų kaimo, apie 28 m. amžiaus. Ji pasakė, kad turi ryšių su Antazavės miškuose veikiančiu būriu.

Mes pasiprašėm jos pasidomėti tuo būriu, nes jautėme, kad ilgai tose pačiose vietose negalėsime slapstyti dėl kariuomenės ir istrebitelių vykdomų „ablavų“. Ramelytė pasakė, kad atsakymą duos po 2 dienų ir patarė laukti jos pas Kazį Kraliką (kur ir gyvenome).

Po kelių dienų (tai buvo 1944 m. lapkričio 3–4 d. naktį) atėjusi Ramelytė mus išvedė iš svetingo Baršėnų kaimo ir nusivedė prie ežero. Ten įsėdome į valtį ir persikėlėm per ežerą (Sartų? – L. A.). Nuėjome į Velikuškių kaimo pusę, ten apie 4.00 val. nakties išgirdom sutartą signalą – du trumpus švilpukus. Tai Antazavės partizanų atstovas atėjo mūsų pasitikti. Ramelytė Ona pasakiusi, kad savo darbą atlikusi, mūsų nebelydėjo ir valtele persikėlė atgal į Baršėnus.

Atėjęs vyriškis buvo Antanas Gražys iš Rokėnų kaimo, Antazavės valsčiaus. Mes – Tomas Sabaliauskas (iš Kriaunų mstl.), Jonas ir Balys Bisliai (broliai, abudu iš Oklių k.), Juozas Palivonas iš Baršėnų k. – išėjome į Antazavės šilą. Atėjome paryčiais: pamatėm stovyklą, išsidėsčiusią ant kalvos, netoli nuo Vinčežerio ežero. Atėję į „T“ raidės formos bunkerį, radome ten 15 partizanų, iš kurių atpažinau brolius Petrą ir Bronių Galvonus (iš Antazavės vlsč., Pupeikių k.), brolius Antaną ir Joną Gražius (iš Rokėnų k., Antazavės vlsč.), Leoną Dubinską (iš Girėnų k., Dusetų vlsč.), Joną Ragulį (iš Bradesių k. (iš tikrųjų Lukštinių k., Antazavės vlsč. – L. A.)). Kitų nepažinojome. Vadovavo Kazanas Mykolas, 19 metų amžiaus vyras, baigęs gimnaziją, P. Plechavičiaus vietinės rinktinės karo mokyklos kursantas leitenantas. Jis pasisakė, kad visa jų šeima nekenčia rusų, tėvas esąs Lietuvos kariuomenės kapitonas ir vadovauja dideliame partizanų daliniui Panevėžio apskr., Šimonių girioje, o jo brolis, buvęs vachmistras, žuvo karo metu kariaudamas su sovietiniais diversantais. Kazanas buvo ginkluotas vokišku šautuvu ir brauningu su Gedimino stulpais.

Tomo Sabaliausko 1945 03 16 tardymo protokolas.

<...> Apžiūrėję stovyklą, pradėjome jos įtvirtinimą: kasėme naujus bunkerius, iki 1944 12 20, iš viso buvo įrengti 5 bunkeriai, o šeštasis bunkeris buvo įrengtas jau po gruodžio 20 dienos. Būrin vis ateidavo nauji vyrai, todėl 1944 m. gale buvo jau apie 80 partizanų.

Mūsų būrys vadinosi LLA SAKALAI (соколы), šito pavadinimo mes nevartojom, kiek žinau jis buvo skirtas susisiekti tarp skirtingų būrių.

Visas mūsų dalinys buvo suskirstytas į **dešimt skyrių**:

1-as skyrius. Vadas – **Bronius Galvonas**, apie 28 m. amž., ginkluotas vokišku šautuvu;

2-as skyrius. Vadas – **Vladas Kuzma**, apie 32 m. amž., buvęs Daugailių (Utenos apskr.) paštininkas, jis – ir būrio radistas, ginkluotas rusišku šautuvu;

3-as skyrius. Vadas – **Girčys** (vardo nežinau), 38–40 m. amž., iš Velikuškių kaimo, ten jo gražus namas pastatytas, apie 12 metų dirbęs pasienio policininku, vienas iš svarbesnių Kazano patarėjų, ginkluotas rusišku automatu su diskais;

4-as skyrius. Vadas – **Petras Galvonas**, apie 32 m. amž., ginkluotas vokišku šautuvu;

5-as skyrius. Vadas – **aš-Tomas Sabaliauskas**;

6-as skyrius. Vadas – **Špūras Jaroslavas** iš Rokėnų kaimo, Antazavės vlsč., bežemis, kalvis, ginkluotas rusišku automatu, 31–32 m. amžiaus;

7-as skyrius. Vadas – **Gražys Antanas**, buvęs plechavičiukas, 9 mėn. buvo išvežtas į Reicho darbo tarnybą, iš ten pabėgęs, šeima turėjo 15 ha žemės, vienas jo brolis buvo būryje, o kitas – dar nepilnametis. A. Gražys buvo ginkluotas vokišku šautuvu;

8-as skyrius. Vadas – **Matiukas Jonas** iš Dusetų vlsč., ginkluotas rusišku šautuvu;

9-as skyrius. Vadas – **Atkočiūnas**, apie 25 metų amžiaus, buvęs plechavičiukas, ginkluotas rusišku šautuvu;

10-as skyrius. Vadas – **Juozas Puslys**, apie 32 m. amž., buvęs Antazavės valsčiaus viršaitis (ar seniūnas?), ginkluotas rusišku šautuvu. Jo pavaduotoju buvo **Klabys Izidorius** iš Baršėnų kaimo, apie 25 m. amž., buvęs plechavičiukas, ginkluotas ilgu 7 kalibro pistoletu ir rusišku karabinu.

Motiejus Kazanas turėjo keletą pagalbininkų, kuriais, be minėtojo Girčio, buvo Kuzma Vladas, kurio žinioje buvo iš Girčio atneštas radijas „Philips“, kuriuo klausydavo pasaulio žinias.

Buvo dar sukurta Žvalgybos grupė, kuriai vadovavo pats Kazanas. Grupę sudarė: broliai Jonas (žuvo 1944 12 24 Barzdos namuose, Dusetų valsčiuje) ir Balys Bisliai. Bisliai turėjo 14 ha žemės, gyveno Obelių vlsč., Oklių kaime. Balys vokiečių okupacijos metais dirbo policininku Obeliuose, o vėliau Vilniaus krašte.

Taip pat Žvalgybos grupėn įėjo ir Kazano patarėjai: Petras ir Bronius Galvonai iš Pupeikių k., Antazavės vlsč. bei Jonas Lukošius iš Salinių k., Antazavės vlsč., kuris karo metais dirbo policininku Dūkšte. Jis spausdino rašomąją mašinėlę, kurią parsinešė traukiantis vokiečiams iš Dūkšto. Lukošius taip pat priklausė žvalgų grupei.

Taip pat žvalgams priklausė: Leonas Dubinskas iš Gipėnų k. (jo brolis buvo agronomas, o pats Leonas Dubinskas, iki ateinant į būrį, dirbo pieninėje, buvo ginkluotas rusišku šautuvu), Puslys Antanas – Juozo brolis, buvęs plechavičiukas, puskarininkis (jis žuvo 1945 01), Vytautas Vaikutis iš Imbrado vlsč., jis 1944 12 dezertyravo iš sovietų kariuomenės, ginkluotas rusišku kulkosvaidžiu su diskais; Zakarauskas Jonas, apie 30 m. amž., buvęs plechavičiukas ir frontininkas – rytų savanoris, apie 30 m. amž.

Žvalgybos skyriaus paskirtis buvo rinkti duomenis apie kariuomenės, istrebitelių ju-

dėjimą, numatyti sąlygas visokioms akcijoms ir t. t. Ryšius su išore palaikydavom per Vytautą Girčį iš Velikuškių k., 17 metų jaunuolį (jo tėvas buvo Kazano patarėjas), kuris pats atėjo į būrį partizanų apie gruodžio 20 d. Taip pat mūsų ryšininku buvo Antazavės eigulys Buselis (Būgelis ?), 27–28 m. amžiaus. Brolių Gražių tėvas, gal kokius tris kartus į mūsų stovyklą atvežė bulvių.

Vienu iš Kazano ryšininkų buvo Paurys – Antazavės valsčiaus sekretorius, jis pats niekuomet neateidavo į mišką, tai žinau iš Broniaus Galvono, vokiečių okupacijos metais dirbusio Antazavės vlsč. raštininku. Iš Paurio gautais duomenimis, mūsų būrio partizanai (broliai Galvonai, broliai Gražiai ir Kuzma Vladas) 1944 11 perėmė iš Antazavės pieninės sovietų reikmėms vežamą sviestą.

Papildomas apklausos protokolas.

<...> LLA nariai ir sukilėliai (1941 metais vasarą): **Stelmokas (?) Antanas**, 38 metų amžiaus, Obelių–Kriaunų sukilėlių būrio vadas, vokiečių okupacijos metais LLA narys; **Musteikis Jonas**, 28 m. amž., iš Pakriaunio k., vado pavaduotojas; **Zablackas Antanas** iš Juozapavos k., dalyvavo sovietinių piliečių šaudymuose, suimtas 1944-08; **Ilčiūnas (?) Povilas** iš Kriaunų mstl., 1941 m. sukilėlis; **Šackus Juozas** iš Pakriaunio k., buvęs Antazavės policininkas, dalyvavęs sovietinių piliečių šaudymuose; **Pupelis Albinas** iš Mielonių k., dalyvavo 1941 m. šaudymuose; **Pupelis Jonas** iš Mielonių k., dalyvavo 1941 m. šaudymuose; **Zakarevičius Jonas** iš Pakriaunio k., suimtas 1944 08 09; **Kaupas Antanas** iš Baršėnų k., apie 45 m. amž., buvęs policininkas; **Lakickas Bronius** iš Bajorų k., jų būrio ryšininkas.

LLA nariai ir partizanai (nuo 1944 m. rudens): **Didžiokas Vladas** iš Audronių kaimo, 37 m. amž., 12 ha žemės, suimtas; **Kirstukas** (jo žmona iš Kuprių k.), LLA narys; **Tička Petras, Vlado**, iš Pakriaunio k., suimtas; **Palivonas Apolinaras, Vinco**, g. 1923 m., 1945 01 mobilizuotas į sovietų kariuomenę; **Katkauskas Petras** iš Pakriaunio k., **Sabaliauskas Tomas, Tado**, g. 1909 m., suimtas; **Zakarevičius Izidorius**, g. 1912 m., Pakriaunio k.; **Prostelis (?) Izidorius**, partizanas, žuvo Pakriaunio miške 1944 10; **Tamošiūnas Jonas** iš Bajorų k., g. 1924 m., pas jį karo metu gyveno prancūzų kilmės vokiečių kareivis, turėjęs 10 tūkstančių dolerių, Tamošiūnas kalbėjo, kad pirks automobilį; **Kralikas Kazys** iš Mielonių k., suimtas; **Šlekas Petras, Adomo**, g. 1915 m., turi 10–12 ha žemės, šiuo metu slapstosi pas Idą; **Palivonas Juozas**, slapstosi pas ... (neperskaitoma) Vincą Baršėnų k.; **Pupelis Grigas** iš Mielonių k., suimtas 1944 10; **Kurlavičius Vytautas, Marino**, iš Mielonių k., jis slapstosi pas Edvardą Idą iš Mielonių k.; **Idas Marinas** iš Milanų k., partizanas (gal mobilizuotas, o gal dar vis slapstosi?); **Stasiulionis Juozas** iš Bajorų k., 24–25 m. amž., slapstosi Baršėnų k., pas Žuklį (?), suimtas; **Balys Bislys**, slapstosi pas Arcimavičių arba pas Kišūną (ar Kišoną?); **Jurkevičius Jurgis**, apie 30 m. amž., slapstosi pas Kišūną (ar Kišoną ?) Vaclovą, kuris yra jo svainis ir gyvena Sinkiškių k.; **Pupelis Jonas** iš Baršėnų k., jis yra Antano Kurlavičiaus sesers vyras, jis slapstosi pas Kurlavičių ir slapstosi bunkeryje po šienų; **Kurlavičius Antanas**, ginkluotas šautuvu; **Abreideris Jonas** iš Baršėnų k., slapstosi pas Kurlavičių Antaną; **Bislys Jonas** – jau žuvęs; **Katkauskas Petras** iš Baršėnų k., suimtas 1944 12; **Ramelytė Ona**, 28 m. amž., iš Baršėnų k.; **Ramelis Petras** – partizanas, suimtas; **Jonas Gražys** – žuvęs; **Antanas Gražys** – žuvęs; **Petras Galvonas** ir **Bronius Galvonas** – jie gali slapstyti pas Petro

Galvono žmonos tėvą Survilą Ratuokliškio k.; **Dubinskas Leonas**, turi apie 20 ha ūkį, gali slapstytis namuose; **Ragulis Jonas**, jo tėvas yra siuvėjas, gyvena Bradesių kaime, jis dabar gali slapstytis namuose; **Sabaliauskaitė Barbora** (Tomo sesuo), apie 26 m. amž., ji yra Ido dukterų draugė, gali slapstytis Mielonių kaime pas Idą (drėbto molio sandėliuko kairėje pusėje yra įrengtas bunkeris); **Klabys Izidorius**, 25 m. amž., slapstosi namuose, arklidėse po ėdžiomis yra įrengta slėptuvė; **Girčys** – nežinia kur slapstosi, gal su Leonu Dubinsku...; **Paurys** – dirba Antazavėje; **Kazanas Motiejus** – gyvena Salinių kaime su Lukošiu Jonu namuose arba Lukošiu žemėje įrengtame bunkeryje; **Vaičėnas Balys**, 28 m. amž., jo slapstymosi vietą turėtų žinoti Miciūnų kaimo gyventojas Loktikas (Lakcikas?). Slėptuvė yra po grindimis, ant viršaus padėta geležinė lova; **Vainauskas Jonas** iš Imbrado vlsč., turi slapstytis aplink namus; **Bugelis** – Antazavės vlsč. eigulys, dirba miške.

Sabaliausko Tomo 1945 03 25 tardymas.

<...> Pas Katkauską Petrą susitikom su Vaičėnu, kuris pasakojo, kad Stasiūnų miške yra vyr. ltn. Skeivalo vadovaujamas būrys, o Skeivalas – buvęs Antanašės kaimo mokytojas.

Pagal Kazano žodžius, Dusetų valsčiuje 1944 11 veikė Tauro būrys. Šio būrio vadas dirbo Dusetų pašte. O 1944 10 Kūdrų miške veikė Vainausko Jono grupė. Kazanas pasakojo, kad jo tėvas vadovauja partizanų daliniui (kuopai ar būriui) jis yra vadu ar štabo viršininku.

Ivanovo Jefremo Prochorovičiaus, g. 1903 m. Stravų kaime, 1945 03 06 apklausa.

<...> 1941 m. vokiečiams okupavus Lietuvą, Kriaunų miestelyje susikūrė baltaraiščių būrys, kuris persekiojo sovietinius aktyvistus, šio būrio vadu buvo Kriaunų pašto tarnautojas Tomas Sabaliauskas. Jis su broliais Bisliais ir kt. būrio nariais areštavo sovietinius aktyvistus, tardė juos bei tyčiojosi iš jų. Jie suėmė:

1. Karpovą Safroną Grigorjevičių iš Stravų k., kuris 1941 08 sušaudytas Steponių miške;

2. Amosejevą Mironą Timofejevičių, kuris 1941 08 sušaudytas Steponių miške;

3. Ignatjevą Luką iš Stravų k.;

4. Ivanovą Nikolajų Nikolajevičių iš Stravų k.,

5. Sinicą Merkulijų Filimonovičių iš Stravų k.,

6. Karpovą Terentimą Timofejevičių iš Stravų k.,

7. Andrijevskį Henriką iš Kriaunų;

8. Sinicą Ivaną Lukučių iš Bobriškių k.;

9. Sinicą Ivaną Marjanovičių iš Bobriškių k.;

10. Sečėnkovą Maksimą Antonovičių;

11. Novikovą Archipą Kondratjevičių iš Bobriškių.

Dauguma iš čia išvardytų aktyvistų buvo sušaudyti Steponių miške.

Sabaliauskas, Katkauskas, Bislys Balys atnešė Stalino portretą, ištepė jį žmogaus išmatomis ir, sakydami „tai jūsų tėvas“, vertė aktyvistus bučiuoti. Apkaktą Stalino portretą bučiavo: Ivanov Jefrem, Ivanov Nikolaj, Sinica Merkulij, Karpov Safron ir Karpov Terentij.

Nuosprendis 1947 12 15/16. Rokiškis.

Sabaliauskas Tomas buvo partizanų būrio vadu slapyvardžiu *Volodka*, suimtas 1945 02 27 ir nuteistas 25 m. lagerio;

Lokcikas Bronius, Vinco, suimtas 1945 01 30, nuteistas 15 m. lagerio;

Ramelis Petras, Norbo, suimtas 1945 03 02, nuteistas 10 m. lagerio;

Stasiulionis Juozas, Alekso, suimtas 1945 03 13, nuteistas 10 m. lagerio;

Kralikas Kazys suimtas 1945 02 14, nuteistas 10 m. lagerio.

Tomo Sabaliausko 1945 03 02 tardymo protokolas.

<...> 1941 m. Kriaunų valsčiaus sukilėlių vadu buvo Antanas Stelmokas, Obelių mokyklos mokytojas, apie 35 metų amžiaus, buvęs Lietuvos kariuomenės atsargos karininkas. Jo pavaduotoju buvo Jonas Musteikis iš Pakriaunio kaimo. Stelmoko brolis, kuris buvo Obelių geležinkelio stoties viršininku ir Musteikis buvo vedęs seseris, taigi jie buvo kaip giminaičiai – svainiai.

Aš aktyviu partizanų buvau apie 2 mėn. ir paskui buvau pervestas į rezervą.

Kriaunų sukilėlių būrys iš viso yra sulaikęs apie 50 visokių sovietinių aktyvistų. Jie, pagal savo kaltės dydį, buvo skirstomi į kategorijas: patys pavojingiausi buvo pirmos kategorijos, jie buvo perduodami Rokiškio apskr. policijai, o trečios kategorijos asmenys buvo iš karto paleidžiami vietoje, t. y. išteisinami. Tokį skirstymą nustatė Obelių saugumo vrs.

Į kategorijas sulaikytuosius skirstė partizanų teismas: Antanas Zablackas iš Juozapavos k., Ilčiukas Povilas iš Kriaunų, Pupelis Albinas iš Milanų k.

Sušaudyta buvo iš viso apie 10 asmenų, iš kurių paminėčiau: Mukas (?) – tėvas ir sūnus, Amosejevas Jonas (taip tekste, panašu, kad ne Jonas – L. A.) – komjaunimo sekretorius, Karpovas Terentijus, Ivanovas Mykolas, Sinica Jonas iš Bobriškių kaimo.

Patiems Kriaunų partizanams dalyvaujant buvo sušaudyti tik 2 žmonės, tai Henrikas Andrijauskas – komjaunuolis iš Kriaunų, nušautas jį konvojuojant į Rokiškį. Jį nušovė Kušleika Julius, Klemenso. Dabar jis slapstosi nuo sovietų, o karo metu tarnavo vokiečių kariuomenėje, taip pat vokiečiams tarnavo ir jo brolis Antanas.

Kitą – Sinicą Merkulijų nušovė lauke prie Kriaunų kaimo Jankauskas Juozas ir Duklys (Dukelis?) Justinas iš Baršėnų kaimo. Abu šie vyrai tarnavo savisaugos batalione ir iš jo negrįžo. Taip pat savisaugoje tarnavo ir Astrauskas Vladas iš Keležerių kaimo.

Rokiškio policijos vado įsakymu buvom komandiruoti saugoti suimtųjų, tai: aš – Sabaliauskas Tomas, Pupelis Albinas ir jo brolis Jonas iš Mielonių kaimo, Jonas Zakarevičius iš Pakriaunio, Kaupas Antanas iš Baršėnų k., Šaškus Juozas iš Pakriaunio k., Lokcikas Bronius iš Bajorų kaimo ir Zablockas Antanas.

Tomo Sabaliausko 1945 03 12 tardymo protokolas.

Stelmokas Antanas mokytojavo Kriaunose, Rokiškyje, paskui Kaune, kur jis ir mirė (neaiškiai parašyta). 1944 m. kovo ar balandžio mėn. jo kvietimu apsilankiau pas jį, ten jis pasakė, kad man, kaip buvusiam partizanui, reikia užsirašyti į LLA, kurios tikslas esąs – laisva nuo vokiečių ir rusų Lietuva, o mums esą padės anglai, amerikonai ir švedai. Mūsų tikslas – nusilpus vokiečiams ir rusams, kovoti už Lietuvą.

Kai perskaičiau priesaiką, Stelmokas priesaikos lapelį suplėšė. Stelmoko pavaduotoju buvo Račys, kuris buvo Rokiškio apskr. vrs. pavaduotoju. Jis išėjo į Plechavičiaus kariuomenę, iš ten negrįžo. Man buvo pavesta surinkti Kriaunų apylinkių buv. partizanus, tik

patarė jiems nesakyti apie LLA organizaciją, tiesiog kalbėti, kad renkami savanoriai, kurie kaip ir 1918–1919 m. kovos už Lietuvą.

Su LLA nuspręsta santykius palaikyti ne per Stelmoką, bet per Kirstuką, kuris dirbo Rokiškyje tiekimo skyriuje. Jis informaciją gaudavo iš Pauliuko, kuris gyveno Kuprių k. apylinkėse, iš jo gaudavau laikraštėlį „Į laisvę“. Traukiantis vokiečiams, Kirstukas kažkur dingo, išsiskiriant jis liepė palaikyti ryšius su Vladu Didžioku iš Audros (?) kaimo.

Su Didžioku susitikau Lokciką Bronių, vėliau ryšiai su Didžioku trūko. Su LLA ryšiai buvo palaikomi per Lokciką ir Balį Vaičėną iš Vaičėnų kaimo...

Kraliko Juozo, Jono, 1944 08 22 tardymo protokolas.

<...> Karo pradžioje buvau kalinamas kalėjime, iš ten, karui prasidėjus, pabėgau į Kriaunas, kur mano svainis Sabaliauskas tuo metu kūrė partizanų-sukilėlių būrį. Buvo sudaromi aktyvistų sąrašai, norinčius tapti aktyvistais registravo Sabaliauskas, visus, kurie nepatikimi, išbraukdavo.

Būriui vadovavo Sabaliauskas, aš buvau jo pavaduotoju ir partizanų teismo nariu, taip pat jo pavaduotoju buvo Ilčiukas Povilas iš Kriaunų k., tardymuose dalyvaudavo Šeškus Juozas, kai kada – Stankevičius Adolfas, kuris Kriaunose tarnavo policijoje, taip pat teismo nariais buvo Augaitis Vincas, Pupelis Jonas iš Mielonių k., kuris dirbo seniūnu, Palivonas Balys, gyv. Mielonių k., taip pat Matulis – Obelių vargonininkas.

Kriaunų būrys priklausė Obelių partizanų kuopai, kuriai vadovavo Kurklietis.

Per visą laiką buvo sulaikyta apie 100 žmonių (sovietinių aktyvistų), 1941 07 buvo sulaikytas Timofėjus Amosejevas, kurį tardė Sabaliauskas, Pupelis, Zakarevičius ir jie vis reikalavo, kad anas pasakytų, kur yra sūnus ir daužė gumine lazda. Paskui partizanai pasityčiodami nupjovė jam barzdos galą.

1941 07 Kriaunose prie partizanų būstinės buvusiam tualete partizanai iškabino vieno iš SSSR vadų portretą ir ištepė jį išmatomis. Paskui varė aktyvistus, kad bučiuotų tą portretą.

Aš asmeniškai atvariau prie būstinės komunisto Turkevičiaus žmoną Turkevičienę iš Kriaunų ir liepiau jai bučiuoti Hitlerio portretą, ką ji ir padarė.

Kraliko Juozo, Jono, 1945 09 30 tardymo protokolas.

<...> 1941 m. vasario–kovo mėnesiais, dar iki karo, pas Sabaliauską susitikusios 3–4 asmenų grupės diskutavo apie politiką. Sabaliauskas mane užverbavo ir pasakė, kad reikia ieškoti patikimų žmonių. Aš pasiūliau ir užverbavau Petrą Vartibavičių, kurį 1941 06 sovietai ištrėmė į Rusiją, taip pat užverbavau Pupelį Albiną, Seibutį Alfonsą, Katkauską Petrą, Tičką Vaclovą.

1941 m. pavasarį kažkas mus išdavė ir Sabaliauskas pabėgo, o mane įkalino Rokiškio kalėjime už ginklų slėpimą, iš kur aš, karui prasidėjus, pabėgau.

Zakarevičiaus Jono, Mykolo, 1944 08 26 tardymo protokolas.

<...> Įstojau į partizanus 1941 07, kai į mūsų kaimą atėjo Sabaliauskas ir Stelmokas su sukilėliais. Aš šauliu buvau nuo 1923 iki 1930 m. Iš jų išėjau todėl, kad ūkyje turėjau daug darbo.

Mes su Baliu Malciumi sulaikėme Kazanavičių, kurį paleidome apklausę. Taip pat buvo sulaikyti Šilkūnas, Rebezgus (?). Po šio aš buvau paskirtas Bajorų, Mečionių, Pakriaunio, Vygarų, Kriaunų, Stravų (?), Norviliškės ir kt. kaimų seniūnu.

Zakarevičiaus Zidaro, Mykolo, 1944 12 11 tardymo protokolas.

Sabaliauskas ruošė užpulti Rokiškio kalėjimo KPZ, 1944 10 jis, būdamas pas Petrą Gogelį, sakė, kad reikia išlaisvinti kalinius, kurių tuo metu buvo daug. Sabaliauskas kalbėjo, kad reikia apie 50 partizanų. Sabaliausko Tomo pavedimu Turkevičius Jurgis ir Balys ... apžiūrėjo Rokiškio kalėjimo aplinką. Zakarevičius dirbo Vigarų malūne sąskaitininku, šiuo metu Zakarevičius ir jo sūnus išėjo į partizanus.

Liudija Ivanovas Jefremas, g. 1903, apklausa 1947 07 25.

<...> Kriaunų sukilėlių būryje buvo Jonas ir Balys Bisliai; Stelmokas; Sabaliauskas; Kralikas Jonas; Remelis Petras, Norbo, iš Baršėnų kaimo; Kralikas Kazys, Kazio iš Mieionių k.; Lokickas Bronius, Vinco iš Bajorų kaimo; Tička Petras, Vlado ir t. t.

Remelis Petras iš tremties paleistas tik 1962 08 26, gyv. Marijampolės r., Liudvinavo apyl., Netičkampio k.; Sabaliauskas Tomas, Tado, g. 1909 m., kalintas Irkutsko sr. iki 1960 07 11. Jis nuteistas 1947 12 15/16 teismo posėdyje. Jo žmona gyveno 1989 m. Zarasuose, Malūno g. 10.

* * *

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 8753/3. SKUNČIKIENĖS MELANIJOS baudžiamoji byla.

Areštuotosios anketa.

Skunčikienė Melanija, Jono, g. 1917 m. Garbšių k., Salako vlsč., namų šeimininkė, nepartinė, pradž. mokyklos 2 sk. išsilavinimo, neteista. Areštuota 1946 12 26 d., Zarasų apskr. MVD, j. ltn. RENKAUSKO.

Tėvas – Jonas Žilinskas, 80 m. amž.;

Motina – Žilinskienė Antosė (Antanina), 60 m. amž.;

Vyras – Skunčikas Antanas, Vinco, g. 1918 m., „gaujos“ narys;

Dukra – Skunčikaitė Lina, Antano, 3 m. amž.

Aktas. 1946 04 28, apie tai, kad Salako vlsč. MGB sk. viršininkas Novikovas – iš vienos pusės ir Žemės komisijos pirmininkas Pochomovas – iš kitos pusės perdavė ir perėmė palšą kumelį, paimtą iš Žilinsko Jono, Garbšių k. gyventojų, kurio žentas Skunčikas yra veikiančioje „gaujoje“.

Pažyma. Išduota apie pilietę Skunčikienę Melaniją, g. 1917 m. Garbšių k., kad jos tėvai turėjo 27 ha žemės, naujojo samdomą darbo jėgą, kad jos vyras įstojo 1941 m. į veikiančią baltalietuvių „gaują“, dalyvavo suimant ir šaudant sovietinius aktyvistus. 1944 m. Skunčikienės vyras ir brolis įstojo į veikiančią „gaują“, toliau žudė aktyvistus, kaip antai, 1945–1946 m. nužudė Garbšių–Ažvinčių apylinkės pirmininką Barkauską Stasį, istrebitelius Nevidomską ir Leonovą, taip pat Nevidomsko tėvą ir motiną.

Apklausa Melanijos Skunčikienės, Jono, 1947 01 04. Zarasai. Apklausia Zarasų vlsč. MVD sk. vrš. j. ltn. RENKAUSKAS.

Klausimas: Praėjusiose apklausose sakėte, kad susitikinėjote tik su vyru Skunčiku Antanu. Tardymas turi duomenų, kad susitikinėjote ir su kitais „banditais“, ar tai neigiate?

Atsakymas: Tiesa, aš tardymui nepasakiau, kad susitikinėjau su daugiau „banditų“. Kaip sakiau, 1946 m. birželio–liepos mėn. ašėjau į Ažvinčių mišką ieškoti savo vyro, kur radau ir savo vyrą, apsuptą kitų „banditų“, tarp kurių buvo: jo brolis Alfonsas-Nar-

sutis; Kaladinskas Kazys-*Erškėtis*; Čičelis Jonas iš Garbšių k.; Bubulis Kazys iš Trakų k.; Vytėnas, kurio vardo nežinau, iš Ažvinčių. Iš viso buvo ten 8–9 „banditai“.

Man kalbantis su vyru atėjo kažkokia mergina, kuri nuėjo tiesiai pas vadą ir su juo kalbėjosi. Kai paklausiau vyro kas tai per mergina, man atsakė, kad tai esanti ryšininkė, kuri atneša visas žinias.

Kalbėjausi su broliu apie valandą laiko, buvo priėjęs vyro brolis Alfonsas, per visą laiką aš kalbinau juos, kad vyras ir jo brolis eitų legalizuotis, jie man atsikalbinėjo, kad dar neisį iš miško, o vėliau pažiūrėsią kaip bus.

Maždaug už 2-jų savaitių aš vėl Ažvinčių pamiškėje susitikau su vyru ir kitais „banditais“, kurių buvo ši kartą mažiau, gal 5–6. Vos pamatęs mane, Kaladinskas paklausė ko aš atėjau. Man atsakius, kad susitikti su vyru, Kaladinskas paklausė: „Tai gal atėjai vyro išsivesti legalizuotis?“ Atsakiau, kad taip, tada Kaladinskas pasakė: „*Kaltai*, gal tavo žmona ir auksinė, o tavo vaikas sidabrinis – vis tiek registruotis tu neisi. Mano žmona ir vaikai buvo išvežti Rusijon, tai maža bėda, jei ir tavo šeimą ir vaikus išveš ten pat, bet mes vis tiek sulauksime laisvės ir laisvos Lietuvos. Bet jei tu, *Kaltai*, sugalvosi eiti legalizuotis, tai žinok: aš kaip pereisiu su savo vyrais, tai ne tik tavęs, bet ir iš visos tavo giminės liks tik šlapia vieta“. Atsakiau, kad ir taip jau daug mūsų pražudė, o jūs jau nieko nesulauksite, juk kiek jūsų žuvo ir taip prapuolė... Kaladinskas man atsakė: „Žiūrėk, Skunčikiene, jeigu tau iš čia išėjus sulauksime miško valymo ar dar ko – taip ir žinok... Žinau, kodėl tavo milicija paleido ir ko tu čia ieškai. Kaip man sakė keli žmonės, tai tu gali tik nelaimes atnešti į mūsų gretas...“

Po šio aš likau tik su vyru, o Kaladinskas nuėjo šalin, mūsų pokalbio kiti „banditai“ negirdėjo. Kad ir kiek aš kalbinau vyrą, kad išeitų iš miško, jis vis sakė, kad dar reikia palaukti.

Klausimas: Ar jums vyras paskirdavo susitikimo vietą?

Atsakymas: Taip buvo tik kartą, kada aš dar buvau būryje, o vėliau jis man tik pasakydavo, kad gyvena Ažvinčių miške ir kad, man atėjus į pamiškę, jie patys mane susiras.

Apklausa Skunčikienės Melanijos, 1947 01 24.

Klausimas: Kokiomis aplinkybėmis nustatėte ryšį su Kaladinsko „gauja“?

Atsakymas: „Gaujoje“ buvo mano vyras Antanas Skunčikas, 1946 02 10 aš nustačiau su juo ryšį ir nuo to laiko palaikiau, susitikdama tiek su juo, teik su kitais gaujos nariais, nes aš, kaip jo žmona, jį mylėjau ir norėjau matyti jį gyvą; pakalbėti kaip jis gyvena, ką ketina daryti ateityje. Kitų tikslų susitikti su Kaladinsko „gauja“ aš neturėjau.

Klausimas: Kokius davinius perdavinėjote Kaladinsko „gaujai“?

Atsakymas: Mano dviejų susitikimų su „gaujos“ nariais metu „banditai“ mane klausinėjo, kas girdėti, tačiau aš nieko jiems nepasakojau ir neturėjau kitų pokalbio tikslų, kaip tik įkalbėti legalizuotis vyrą.

Klausimas: Kaip konkrečiai jums padėjo „gauja“?

Atsakymas: 1946 m. pavasarį davė man arklį, o 1946 birželio–liepos mėn. vyras man davė vieną kartą 100 rublių, o antrą – 50 rublių vaikui „ant saldinių“. Daugiau man „gauja“ niekuo nepadėjo.

Kaltinamoji išvadas baudžiamojoje byloje Skunčikienei Melanijai, Jono, kaltinamai pagal RSFSR BK str. 58–1a ir 17. 1947 01 31.

Zarasų apskr. MVD gavus duomenis apie nusikalstamą veiklą, 1946 12 26 buvo suimtas ir areštuota Skunčikienė Melanija, Jono.

Tyrimo metu nustatyta, jog Skunčikienė Melanija, būdama priešiška nusiteikusi sovietų valdžiai, nuo 1946 m. pradžios nustatė glaudžius ryšius su Kaladinsko „gauja“, ryšius palaikė per savo vyrą – „banditą“ Skunčiką Antaną-*Kaltą*. Priimdavo iš „banditų“ jų pagrobtus galvijus, pinigus, kuriuos panaudodavo savo asmeniniams reikalams (bylos lapai 17, 18, 27, 28, 29, 30, 31, 32).

1946 m. vasarą Skunčikienė du kartus lankė „banditų“ stovyklą, buvo susitikusi su savo vyru ir susitarė ateityje su juo susitikinėti (bylos lapai 38,39).

Tardymo metu Skunčikienė galutinai prisipažino esanti kalta, be to, jos kaltę įrodė liudininkės Grumbinaitės parodymai (bylos lapai 34), Žilinsko J. J. (bylos lapai 22) ir akistatos su juo medžiaga (bylos lapai 35, 36).

Teismo posėdžio protokolai, 1947 03 21. Utena.

Skunčikienė Melanija prisipažino, kad nežino kuo 1941 m. vasarą užsiėmė jos vyras, nes ji ištėkėjo už jo 1941 m. rudenį ir ji nežino, ar jis buvo baltųjų „banditų“ būryje.

1944 m., atėjus sovietams, Skunčikas Antanas perėjo į nelegalią padėtį ir ryšio su juo iki 1946 m. nebuvo, 1946 03 jos vyras atvedė jai arklį, sakydamas paimti, nes šis arklys nesąs vogtas. Arklį išlaikė tik savaitę, po to milicija atėjusi atėmė.

1946 m. vasarą du kartus buvo susitikusi su vyru Ažvinčių girioje, kalbino jį legalizuotis, šis sakė, kad legalizuotis norėtų, bet bijo būti suimtas, pinigų iš vyro ir kitų „banditų“ ji neėmė.

Liudininkė Zosė Grumbinaitė, g. 1928 m., paliudijo, kad kartą su ja į mišką kartu atėjo ir Skunčiko žmona, kuri vyrą ragino legalizuotis, daugiau apie jos veiklą ji nežino.

Nuosprendis 1947 03 21. Utena.

LSSR MVD karinis tribunolas uždaramame posėdyje išnagrinėjo Skunčikienės Melanijos, Jono, bylą, kurioje ji kaltinama pagal RTFSR BK str. 58–1a ir 17, nuteisia ją 7 m. pataisos darbų lagerio su tolimesniu teisių apribojimu 3 metams.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 14398/3. JUOZO LAŠO, JUOZO ŠAKALIO ir PETRO VADIŠIAUS baudžiamoji byla.

Vadišiaus Petro 1945 06 30 tardymo protokolai.

<...> Nuo 1945 03 20 savo namuose slapščiausi ant aukšto, paskui išėjau daržinėlį į dobilus, kur buvau pasidaręs slėptuvę. Slapščiausi todėl, kad legalizuojantis pridaviau vieną automatinę ginklą, o reikalavo dar vieno, bet aš jo neturėjau ir pradėjau slapstyti.

1944 m. turėjom 9 asmenų būrį Navikų miške, tam būrys buvo ir austras **Paul Jopos**, kuris vėliau iš mūsų išėjo. Austras išėjo į Antalieptės valsčių, o mus pakvietė ateiti į Minčios miškus susitikti su būriais. Beeinant austrą pagavo Antalieptės miškuose.

1944 10 Antalieptės valsčiuje Mumeliškių k. penkiese buvom pas Matulį Antaną. Ten mus užpuolė milicija, tada keturi iš mūsų žuvo, o aš išbėgau tikrai su naganu.

Klausimas: Kas jus rėmė?

Atsakymas: Niekas mūsų nerėmė, tikrai maisto paimdavom iš Matulio Osvaldo.

Legalizuodamasis 1945 01 pabaigoje pridaviau vokišką šautuvą, o automatą pamečiau miške apie 200 m nuo Matulio namų.

Vadišiaus Petro 1945 08 21 tardymo protokolas.

„Pimpes kaimas“ – baltalietuvių vadu buvo Jonas Statulevičius, apie 38–40 m. amž. Man naganą atėmė milicija 1944 11 Degučių vlsč., Mumeliškių k.

1958 06 20 laiškas Pabaltijo apygardos Karo tribunolui nuo Vadišiaus Petro, kad nėra žinių apie sūnaus likimą. Aukšč. teismo pirmininkas A. KOVALĖLIS 1958 07 25 raštu atsakė, kad atsakymą galima gauti tikrai žodžiu aukšč. teisme.

Pažyma, kad Lašui ir Vadišiui nuosprendis patvirtintas visose instancijose. Pasirašo Administracinės tarnybos vrš. pavaduotojas vyr. lt. SAVENKOV, 1945 12 08.

Liudininko Leleikos Vlado, g. 1912 m., buvusio baltalietuvio, be pastovaus užsiėmimo parodymai

<...> 1941 06 mano brolis Povilas Leleika organizavo baltalietuvių būrį. Kartu su juo organizavo ir Žukauskas Klemensas. 1941 06 pabaigoje Langevičius Jonas, Petras Idas, Pelenis (?) Adolfas, Markelis Antanas, Pranas Bertašius ties Baraukos mišku apšaudė raudonarmiečius, kelis nušovė ir apie 10 paėmė gyvų.

Rusus gaudė: Stankevičius Vladas, Idas Petras, Langevičius Jonas, Kuzma Antanas, Markelis Antanas, Rapolis Antanas, Urbanas Mečys, Kesylis Justinas, Jonas Lašas, Lingė Jonas, Povilas Barzda iš Bareišių k., Ščiura Kazys, Lingė Ipolitas, Maskoliūnas Juozas.

Ties Ilgašiliu Kesylis Petras, Kesylis Justinas, Urbanas Menas, Urbanas Pranas, Kairys Jaroslavas iš Rokėnų k. užvertė tiltą medžiais. Ties didžiuoju tiltu už Dusetų buvo iškasta duobė – spąstai, juos kasė: Leleika Povilas – mano brolis, Klemensas Žukauskas, Antanas Markelis, Antanas Rapolis, Adolfas Palenis, Petras ir Jonas Dieniniai, Antanas ir Stasys Kuzmai, Ščiura Kazys.

Suiminėjo aktyvistus: P. Idas – suėmė Biką Balį iš Dusetų, kiti suimti: Vincas Broga iš Bilaišių k.; Dragelis iš Smilgių k.; Bogažavičius; Gylis iš Kavolių k., Broga Vladas – visi jie sušaudyti.

Šakalio Juozo 1945 07 15 tardymo protokolas.

<...> 1944 10 susitikau būrį, kuriame buvo Zoluba Jonas iš Veverių (?) kaimo (registravosi), Jonas ir Juozas Lašai, Liesys Vytautas (legalizavosi), Liesys Juozas (legalizavosi), Matiukas Vladas, Atkočiūnas Izidorius (žuvo), Kazakevičius Petras (žuvo), Ubeika Antanas, Pranskūnas Kazys (žuvo), Matiukas Henrikas (legaliz.). Mūsų būrio vadu buvo Juozas Lašas. 1944–1945 m. žiemą slapstėmės, o pavasarį mus prisaikdino Česnaviškių miške. Kiek man yra tekę girdėti, Tamošiūnas laikėsi Lūžų miške.

Kvotos protokolas Juozo Liesio, g. 1922 m. Dikmonių k.

<...> 1944 12 pradžioje susitikau su Vladu Matiuku, Petru Kazakevičiumi, Liesiu Vytautu, Juozėnu Albertu, Atkočiūnu Izidoriumi, Šeikum Viliu, Pranskūnu Kaziu (jis buvo ginkluotas kulkosvaidžiu). Mes nuėjom į Antazavės valsčių ir stojom į Kazano-Mutkos būrį. Tenai Kazanas mus prisaikdino, priesaiką skaitė pats Kazanas, o mes tiktai kartojom. Įstodami kiekvienas gavom savo eilės numerį, aš buvau Nr. 6. Tuo metu būryje buvo 68 žmonės ir gyveno Šile šešiuose bunkeriuose, darėm septintą.

1944 12 27 Antazavės Šile mūsų būrys stjo mūšin prieš kareivius ir gynėjus, žuvo vienas partizanas ir buvo sužeistas Kazanas. Po dienos mūsų, visa sudėtim išėjom iš miško ir išsivaikščiojom po namus. Aš su švogriumi Kazanavičiumi Juozu nuėjom slaptytis į namus ir slapstėmės po mėslių bunkeryje.

Nuo 1945 04 gyvenau ir su Pranskūnu Kaziu. 1945 04 Dikmonių kaime mus keturis užpuolė besiprausiant partys. Tada žuvo Pranskūnas, Kazanavičius sužeistas pakliuvo nelaisvėn, o aš su Liesiu Vytautu išbėgom Česnaviškių miškan, kur radom Lašo būrio partizanus. Lašas Juozas mus prisaikdino, pasakė, kad, jei nukrypsim nuo priesaikos, mus nušaus, o namus sudegins.

Liesio Vytauto, Justino, g. 1911 m., 1945 07 02 kvotos protokolas.

<...> Sabaliauskui iš Kriaunų rekomendavus, stojau į Kazano būrį 1944 12. Būrys būta iki 60 žmonių. Tada įstojo Vladas Matiukas, Vincas Matiukas ir kt. – iš viso 8. Per šilo mūšį žuvo Kairys iš Vainiūnų ir buvo sužeistas Kazanas. Paskui nuėjom į Bradesių kaimą pas Lukošūną ir iš ten išsivaikščiojom po namus.

Sulaikymo protokolas. 1945 m. birželio 27 d. Zarasų apskr. NKGB sk. oper. įgaliotinis valstybės saugumo j. lt. FARAFONOV, dalyvaujant Dusetų vlsč. NKVD vrš. KAZANCEVUI, sudarė aktą, jog, vykdant kovines-čekistines priemones istrebitelių bataliono pajėgomis, 1945 m. birželio 27 d. ties Dikmonių kaimu krūmuose surado „banditus“ – „gaujos“ vadą Juozą Lašą su „banditais“ Atkočiūnu, Juozėnu ir Umaru (?), kurie pasipriešino ir buvo nukauti. Paimtas gyvas Lašas Juozas, paimti ginklai: šautuvų – 5, granatų – 3, šovinių – 300.

Juozo Lašo 1945 06 27 tardymo protokolas, tardo NKGB apskr. sk. vrš. GRIGORJEV.

Klausimas: Papasakokite kokiomis aplinkybėmis ir kur buvote sulaikytas?

Atsakymas: 1945 m. birželio 27 d., anksti ryte, mums miegant, aš ir trys būrio nariai buvome raudonarmiečių užklupti krūmuose netoli Lungelių k. ir pristatyti į Dusetas. Kartu su manimi buvo sulaikyti Atkočiūnas Izidorius, Antano, g. 1922 ar 1923 m. Lungelių k., Juozėnas Albertas, g. 1922 ar 1923 m. Lungelių k., ir Urbanas Antanas, Balio, g. 1927 m. Liesiškių k. Iš mūsų sulaikymo metu buvo paimti 4 šautuvai, iš kurių 2 vokiški, 1 čekiškas, 1 rusiškas, apie 400 šovinių, 2 granatos ir apie 70 automato šovinių. Be to, turėjome krepšį su visokiais vaistais ir bintais.

Klausimas: Kodėl jūs lankėtės Lungeliuose ir ką ten veikėte?

Atsakymas: Aš buvau grupės vadas ir Lungelių krūmuose slapstėmės nuo valdžios organų.

Klausimas: Kada ir kokiomis aplinkybėmis tapote „gaujos“ nariu ir vadeiva?

Atsakymas: Iki 1945 m. gegužės mėn. aš su Urbanu Antanu slapstėmės bunkeryje prie Liesiškių kaimo Urbano Balio žemėje. Pradžioje slapstėsi ir Antano Urbano tėvas Balys, kuris paskui registravosi ir 1945 01 išvažiavo dirbti atstatymo darbų į Vilnių.

1945 m. gegužės pradž. aš ir Urbanas iš bunkerio išėjome ir Butkelių miške susitikome Guntulį Balį, Pimpių k. gyventoją ir Šakalį Juozą iš Dikmonių k. Mes visi nuėjom Česnaviškių miškan, kur radom besislapančius Veinį Joną iš Česnaviškių k., Pošiūną Antaną iš Česnaviškių k., Liesį Joną, Juozo, iš Dikmonių k. ir kt. Česnaviškių miške jie slapstėsi per visą žiemą ir turėjo 3 bunkerius. Šiuos bunkerius mes taip pat naudojome nakvynei. Suėję į vieną grupę, mes pastatėm dar vieną bunkerį 8 žmonėms.

1945 m. gegužės mėn., mums esant Česnaviškių miške, būrys pasipildė šiais nariais: Matulis Osvaldas iš Skineikių k.; Urbanas Antanas, Igno, iš Gasių k.; Atkočiūnas Izidorius, Antano, iš Lungelių k.; Juozėnas Albertas; Varatinskis Juozas iš Antalieptės vlsč.,

Lygalaukių k.; Vėbra Juozas iš Antalieptės vlsč.; jo brolis Antanas; Vaikutis Pranas iš Gudelių k.; Dumbrava Juozas iš Gudelių k.

Pasipildžius mūsų būriui naujais nariais, Česnaviškių miške 1945 m. gegužės mėn. įvyko susirinkimas, kurio metu buvau išrinktas būrio vadu.

Klausimas: Kiek laiko jūsų „gauja“ buvo Česnaviškių miške?

Atsakymas: Česnaviškių miške buvom iki kariuomenės sutraukimo į Dusetų ir Antalieptės vlsč. 1945 m. birželio 14 d. Tada suskilom į grupes po 2–3 žmones ir išėjom slapstytis į Lungelių, Dikmonių, Butkelių kaimus. Skirstytis 1945 06 13–14 nurodymą davė Vincas Tamošiūnas. Tamošiūnas Vincas vadovavo LLA, kuri Dusetų valsčiuje turi KĘSTUČIO organizaciją. Su Tamošiūnu susitikdavome Antalieptės valsčiuje ties Gaivenių–Stoškunų k. Pirmą kartą susitikom 1945 05 pabaigoje, kada Tamošiūnas paskyrė mane būrio vadu. Jis pasakė, kad vadovauja Šarūno būriui (apie 50 partizanų), o Varpo būrys esąs jam pavaldus. Šarūno būrys yra pavaldus tiesiogiai LLA štabui, kuris yra Minčioje, Tauragnų vlsč. Utenos apskr. Su Tamošiūnu suvedė partizanas Vėbra Juozas per Pimpytę. Paskutinį kartą susitikom 1945 06 10, kada Tamošiūnas patarė išeit grupėmis iš Česnaviškių, vengti susidūrimų ir saugoti žmones.

Mūsų būrio sudėtis: **Guntulis Balys** iš Pimpių k., įstojo į LLA vokiečių laikais; **Veinys Jonas**, **Matulis Osvaldas-Algirdas** iš Skineikių k.; **Pošiūnas Antanas-Mindaugas** iš Česnaviškių k.; **Liesys Juozas**; **Liesys Vytautas**; **Šakalys Juozas**; **Liesys Antanas**; **Atkočiūnas Izidorius-Vytautas** (žuvo); **Juozėnas Albertas-Perkūnas** (žuvo); **Vėbra Juozas-Šalmas**; **Astrauskas Balys-Mindaugas**, Jūžintų vlsč.; **Vaikutis**; **Purėnas**; **Urbanas Antanas**, Balio-Vytenis, g. 1927 m. (žuvo bėgant iš kalėjimo); **Urbanas Antanas** iš Gugių (?) k.; **Dumbrava Juozas** (į LLA neįformintas); **Varatinskas Jonas** (į LLA neįformintas); **Kamarauskas** (ar **Kavaliauskas**?) **Antanas** iš Degučių vlsč. (į LLA neįformintas); **Širvinskas Juozas** iš Jakunčių k. (į LLA neįformintas).

Su kitais būriais dalykinių susirašinėjimų nebuvo, tik tai gaudavom laikraštėlį „Laisvės keliais“, juos atnešdavo Vėbra ir Liesys.

Lašo Juozo, g. 1918 m., 1945 07 02 apklausa.

Klausimas: Papasakokite smulkiai savo biografiją.

Atsakymas: Aš esu gimęs 1918 m. Padustėlio k., vidutinio valstiečio šeimoje, iki 1926 m. dirbau tėvo namuose, bet 1926 m. tėvas mirė. 1926–1933 m. mokiausi pradžios mokykloje, baigiau 6 skyrius. Nuo 1936 m. dirbau kooperacijos mokykloje Dusetose. 1940 m. kovo–rugsėjo mėn. tarnavau Lietuvos kariuomenėje eiliniu.

Klausimas: Ką veikėte vokiečių okupacijos metais?

Atsakymas: Okupacijos metais gyvenau savo ūkyje, nuo 1942 m. iki sovietinės kariuomenės atėjimo dirbau kooperatyvo pirmininku Dusetose.

Klausimas: Ką iš šeimos narių jūs išlaikote?

Atsakymas: Išlaikytinių aš neturiu.

Klausimas: Kas iš jūsų giminaičių yra represuoti?

Atsakymas: Mano brolis Jonas Lašas, kuris areštuotas 1945 m. pradžioje.

Klausimas: Ar jūs buvote baltalietuvių „gaujos“ nariu?

Atsakymas: Taip, aš 1941 m. buvau Pimpių k. baltalietuvių būrio nariu.

Klausimas: Kas buvo Pimpių k. sukilėlių būrio organizatoriais?

Atsakymas: Buvo Jonas Statulevičius ir Kupanka (?) Juozas.

Klausimas: Kiek laiko buvote Pimpių k. sukilėlių būryje?

Atsakymas: Buvau daugiau kaip mėnesį.

Klausimas: Išvardykite baltalietuvių „gaujos“ narius.

Atsakymas: Buvo šie:

1. Šiaudinis (?) Kazys, Pimpių k., kuris vėliau buvo Degučių ir Turmanto policijos vrš.;
2. Guntulis Petras, Vinco, Pimpių k.;
3. Pimpė Jonas, Zidaro, Navikų k., areštuotas NKVD;
4. Garčys (?) Juozas, Juozo, Gasių k., suimtas NKVD;
5. Šeikus Vilius, Juozo, Gasių k., gyvena savo namuose;
6. Kupanka (?) Kazys, Mykolo iš Šaltamalkių k., Dusetų vlsč., suimtas NKVD.

Mūsų būrys 1941 06 Butkelių k. sulaukė 4 kareivius, kuriuos vėliau pristatė į Pimpių k. esantį mūsų štabą, kuriuos perdavėm vėliau į Dusetas. 1944 m., atėjus rusams, aš pasitraukiau į nelegalią padėtį.

Apklausa kaltinamojo Juozo Šakalio, Prano, g. 1907 m. Dikmonių k.

Klausimas: Kur ir kokiomis aplinkybėmis buvote sulaikytas?

Atsakymas: Buvau sulaikytas kariškių 1945 06 27 anksti ryte savo lauke, krūmais apaugusioje pelkėje, netoli Lungelių k., kur aš slapščiausi apie vieną parą laiko. Sulaukiant pas mane rado vokišką šautuvą su 50 šovinių, pistoletą 7,65 klb. su 14 šovinių ir vieną vokišką granatą.

Klausimas: Kiek laiko buvote nelegalioje padėtyje?

Atsakymas: Nelegalu buvau nuo 1944 m. rugsėjo iki sulaikymo dienos.

Klausimas: Papasakokite ką veikėte būdamas nelegalioje padėtyje.

Atsakymas: Patekęs į nelegalią padėtį, aš įstojau į Vadišiaus Petro, Navikų k. gyven-tojo, organizaciją, kurioje buvau iki 1945 11 15. Organizacijai priklausė šie asmenys:

1. Vadišius Petras iš Navikų k., ginkluotas vokišku automatu;
2. Guntulis Petras, Vinco, iš Pimpių k., ginkluotas rusišku šautuvu, jis 1944 m. ru-denį suimtas;
3. Guntulis Juozas, Balio, iš Pimpių k., be ginklo, 1944 m. rudenį suimtas;
4. Markevičius Albinas iš Pimpių k., ginkluotas 4 granatomis, 1944 m. išėjo į kariuo-menę;
5. Guntulis Balys, Antano, iš Pimpių k., ginkluotas vokišku šautuvu, dabar slapstosi,
6. Liesys Juozas iš Dikmonių k., ginkluotas vokišku šautuvu, dabar slapstosi;
7. Liesys Vytautas iš Dikmonių k., ginkluotas pistoletu, slapstosi;
8. Matiukas Vladas iš Dikmonių k., ginkluotas vokišku šautuvu, slapstosi.

Visa ši grupė gyveno miškuose aplink Dikmonių k., Sadūnų k., o šalčiams atėjus, išsiskirstė gyventi po bunkerius savo trobesiuose. Aš, Matiukas Vladas ir Lašas Jonas, Juozo, pradžioje gyvenom bunkeryje daržinėje pas Matiuką Vladą. Iš ten aš išėjau ir, pasidaręs sau bunkerį, savo tvarte gyvenau iki 1945 04 13, paskui išėjau ir gyvenau krūmuose aplink savo namus. Gyvenau taip apie savaitę, kai susitikau Juozą Lašą, Antaną Urbaną, Igno, iš Gugių k., Balį Guntulį, Antano, iš Pimpių k. ir Vaikutį Praną iš Gude-lių k. 1945 m. gegužės pradžioje mūsų grupė iš 6 asm. atėjom į Česnaviškių mišką, kur gyvenom iki atvyko kariuomenė. Mums gyvenant Česnaviškėse, būrys išaugo iki 21 žm.,

o vadu buvo Lašas Juozas. Pagal Lašo pasakojimą, jis gegužės viduryje ėjo į Antalieptės vlsč., kur neva susitiko su buvusiu Dusetų policijos vrs. Tamošiūnu, kuris jį paskyrė mūsų „gaujos“ vadu. Pasak Lašo, ten Tamošiūnas yra sudaręs būrį ir neva Tamošiūno nurodymu mūsų būrys vadinsis Varpo būriu, o mes turėsime priimti priesaikas.

Klausimas: Ar Lašas priiminėjo jūsų priesaikas?

Atsakymas: Taip, priesaikas priiminėjo Juozas Lašas, sugrįžęs iš Tamošiūno, jis mums davė slapyvardžius, aš vadinausi slapyvardžiu *Kęstutis*. Priesaikas priimdavome žodžiu, tai buvo Česnaviškių miške, kada visi būrio nariai susirinko, kartu skaitė priesaiką, kurią priėmė Juozas Lašas. Jos tekstas buvo maždaug toks: „Stodamas į partizanų būrį, pasižadu sąžiningai ir tvirtai kovoti prieš sovietų valdžią dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo. Jei būsiu sugautas milicijos, pasižadu neišduoti būrio vietos, jo narių bei neužsiimsiu išdavystėmis. Jei sulaužysiu šią priesaiką, būčiau sušaudytas“.

Klausimas: Kas buvo „gaujos“ nariais?

Atsakymas: (išvardija narius, be kitų dar pamini šiuos):

2. **Vėbra Pranas**, Antalieptės vlsč., į mūsų būrį atvyko iš Minčios miško, kur taip pat buvo būryje;

3. **Vėbra Juozas**, jis – Prano brolis, atėjo iš Minčios miško, kur buvo sužeistas į pilvą, pasakojo, kad jų būrys ten buvo apsuptas;

5. **Astrauskas** iš Jūžintų vlsč.;

7. **Mazūra** iš Gudelių k., ginkluotas vokišku šautuvu;

8. **Dumbrava** iš Gudelių k., ginkluotas rusišku šautuvu;

9. **Širvinskas Juozas** iš Jakunčių k., Antalieptės vlsč.;

16. **Matulis Osvaldas** iš Skineikių k., Dusetų vlsč., ginkluotas rusišku šautuvu ir kt.

Klausimas: Kam buvo pavaldi jūsų „gauja“?

Atsakymas: Tai buvo Lietuvos laisvės armijos būrys, pavaldus Tamošiūno vadovaujamam štabui. Apie tai man pasakojo Lašas ir Vėbra.

Klausimas: Kodėl jūsų „gauja“ paliko Česnaviškių mišką?

Atsakymas: Lašo įsakymu, nes padavė daug kariuomenės į Dusetų ir Antalieptės vlsč., mes išėjome maždaug birželio 14 d., kada atvyko kariai ir Lašas įsakė skirstytis į mažas grupes slapstymusi.

Kaltinamoji išvada grupinėje byloje Nr. 4170, kurioje kaltinami **Lašas Juozas, Juozo, Vadišius Petras, Petro ir Šakalys Juozas, Prano**, kaltinami nusikaltimais pagal RSFSR BK str. 58–1 „a“ ir 58–11.

1945 m. liepos 9 d. – rugpjūčio 22 d. Zarasų apskr. NKGB skyrius areštavo ir patraukė baudžiamojon atsakomybėn įtariamus tėvynės išdavimu Lašą Juozą, Vadišių Petrą ir Šakalį Juozą. Bylos tyrime nustatyta, kad Šakalys, Vadišius ir Lašas, prasidėjus karui tarp SSRS ir Vokietijos, 1941 m. birželio mėnesį įstojo į baltųjų sukilėlių būrį, sudarytą Pimpių k., Dusetų vlsč., organizuotai kovai prieš sovietų valdžią ir susidoroti su komunistais ir partiniu-sovietiniu aktyvu. Lašas, Vadišius ir Šakalys buvo baltalietuvių sukilėliais, aktyviai dalyvavo areštuojant ir šaudant sovietinius žmones.

Lašas Juozas, Juozo, būdamas baltalietuvių būrio nariu, organizavo pasalas 1941 m. birželio mėnesį prieš vieną iš Lietuvos SSR Vyriausybės narių, ketindamas jį sulaikyti. Tiesiogiai dalyvavo areštuojant ir nuginkluojant Raudonosios armijos karius ir karinin-

kus, atsilikusius nuo savo dalinių. 1941 m. birželio mėnesį kartu su kitais sukilėliais jis sulaikė ir nuginklavo keturis sovietinius karius, kuriuos pristatė į baltietuvių štabą. Jis taip pat saugojo štabą nuo galimų sovietinių partizanų išpuolių.

Paleidus sukilėlių būrį, jis savanoriškai įstojo į pagalbinę policiją, sukurtą vokiečių ir dirbo tame pačiame Dusetų valsčiuje. 1944 m. gegužės mėn., būdamas priešišškai nusiteikęs prieš sovietinę santvarką, įstojo į antisovietinę LLA organizaciją ir toje organizacijoje turėjo slapyvardį *Tugaudas*, bei pats verbavo naujus organizacijos narius.

1944 m. išvijus vokiečius jis, bijodamas atsakomybės už padarytus nusikaltimus, liepos mėn. perėjo į nelegalią padėtį, o 1945 m. gegužės mėn. organizavo būrį, pavadinimu VARPAS ir iki šio būrio sunaikinimo dienos vedė aktyvią kovą prieš sovietų valdžią. Jo vadovaujama „gauja“ 1945 m. gegužės–birželio mėn. apiplėšė pil. Raugą, Butkelių k., Joną Čiegį, Naršėnų k., Ežerinį Petrą ir Grigaliūną Juozą, Skineikių k., apiplėšimus palydėdamas mušimais.

Ši „gauja“ ketino įvykdyti teroro aktą prieš Butkelių apyl. pirmininką Praną Kairį, kurį jie sužeidė, taip pat ketino nužudyti Pekerį, Vencavų k.

Vadišius Petras, Petro, baltietuvių būryje užėmė smogiamosios grupės vado pareigas, jam buvo pavaldūs 12 labai aktyvių ir priešišškai sovietų valdžiai nusistačiusių sukilėlių. Su savo smogiamąja grupe Vadišius vykdė visas baudžiamąsias funkcijas, ta grupė 1941 m. vasarą iš viso sulaikė daugiau kaip 20 sovietų kareivių ir karininkų, kuriuos vėliau perdavė vokiečių komendantūrai Dusetose. Asmeniškai dalyvavo masiniuose žydų tautybės asmenų šaudymuose Vencavų dvare, Dusetų vlsč., kada buvo sušaudyta daugiau kaip 8000 sovietinių žmonių.

„Išvadavus“ Lietuvą, bijodamas atsakomybės už padarytus nusikaltimus, jis 1944 m. rugsėjo mėn. sudarė „gaują“ iš 9 asmenų, kėlė sau tikslą kovoti prieš sovietų valdžią. 1944 m. jo „gauja“ iš 4 asmenų buvo sulaikyta, tačiau pasipriešino NKVD darbuotojams ir Vadišiui pavyko pabėgti ir slapstytis iki sulaikymo dienos (byla, lapai: 51, 57, 59–63, 65–73, 132, 133).

Šakalys Juozas, Prano, būdamas baltietuvių būrio nariu, 1941 m. dalyvavo areštuojuojant sovietinius žmones, jis areštavo ir pristatė į sukilėlių štabą Vaitonį Algirdą. Dalyvavo šukuojant miškų masyvus, ieškant sovietinių (raudonųjų) partizanų. 1945 m. gegužės mėn. įstojo į „gaujos“ vado Juozo Lašo vadovaujamą VARPO būrį ir buvo jo nariu. Turėjo slapyvardį *Kęstutis*.

Liudininko Leleikos Vlodo, Juozo, g. 1912 m. Pačiaunės k., buvusio baltietuvio, tarnavusio Lietuvos kariuomenėje nuo 1933 m. lapkričio iki 1934 m. gegužės mėn., kvotos protokolas. Apklausia Zarasų apskr. NKGB sk. oper. įgaliotinis j. ltn. TRUCHAČIOV. 1945 02 27.

Šeimos sudėtis:

Žmona – Leleikienė Elena, Juozo, 27 m. amž.,

Duktė – Nijolė, 4 m. amž.

Klausimas: Pasakykite dėl ko pradėjote slapstytis nuo sovietų valdžios organų?

Atsakymas: Kadangi 1941 m. aš buvau įstojęs į baltietuvių būrį, todėl, vengdamas atsakomybės bei nenorėdamas tarnauti sovietinėje armijoje, 1944 m. rugpjūčio mėn. pradėjau slapstytis.

Klausimas: Kas jus paskatino stoti į baltalietuvių būrį?

Atsakymas: Kai tik prasidėjo karas, 1941 06 23 mano brolis Povilas Leleika organizavo baltalietuvių būrį, sakydamas, kad visi, kurie nenori būti areštuoti ar įtariamai baltalietuvių, kad vis į tą būrį stotų. Tą patį man kalbėjo ir Dusetų mstl. gyventojas Žukauskas Klemensas, kuris kartu su mano broliu organizavo baltalietuvius. Mano brolis mane privertė stoti į būrį, nes žinojo, kad dar 1938–1939 m. aš buvau MOPR narys. Bijodamas nemalonumų, aš 1941 06 23 įstojau į baltalietuvių būrį.

Klausimas: Kokius tikslus sau kėlė baltalietuvių būrys?

Atsakymas: Būrys buvo sudarytas kovoti su sovietų valdžia ir gaudyti besitraukiančius sovietinius karius.

Klausimas: Smulkiai papasakokite apie baltalietuvių veiklą ir išvardykite visus jūsų būrio narius.

Atsakymas: Baltųjų sukilėlių būryje buvo šie asmenys:

1. Žukauskas Klemensas, Dusetų	26. Šura Kazys, Kelpšiškių k.
2. Lingė Jonas, Dusetų	27. Kuzma Stasys, Marciūniškių k.
3. Langevičius Jonas, Dusetų	28. Suveizdis Adolfas, Jasų k.
4. Idas Petras, Dusetų	29. Meliūnas Juozas, Jasų k.
5. Leleika Povilas, Juozo, Dusetų	30. Mažiulis Vladas, Žukliškių k.
6. Staniulevičius Vladas, Dusetų	31. Lašas Jonas, Padustėlio k.
7. Braukyla Jonas, Dusetų	32. Lašas Juozas, Padustėlio k.
8. Kuzma Antanas, Dusetų	33. Šura Antanas, Eivenių k.
9. Ragaišis, Dusetų	34. Rapalis Antanas, Kundročių k.
10. Kuzmickas Aleksas, Dusetų	35. Urbanas Menas (Mečys?), Dumblynės
11. Girčys, Dusetų	36. Paliejus (?) Stasys, Dumblynės k.
12. Gaimošas (Gailiešius?) Pranas, Dusetų	37. Pachomov Luka, Raguvos k.
13. Bertašius Pranas, Dusetų	38. Valiukėnas Antanas, Kundročių k.
14. Pūras Antanas, Dusetų	39. Dieninis Jonas, Petro, Didžiadvorio k.
15. Ramanauskas Juozas, Dusetų	40. Palionis Adolfas, Didžiadvorio k.
16. Andrijauskas Izidorius, Dusetų	41. Dieninis Petras, Petro, Didžiadvorio k.
17. Pupeikis Jonas, Dusetų	42. Andrijauskas, Dumblynės k.
18. Galvydis Pranas, Dusetų	43. Lingė Jonas, Bileišių k.
19. Stauskas Povilas, Dusetų	44. Barzda Povilas, Bileišių k.
20. Stankūnas Jurgis, Dusetų	45. Lingė Ipolitas, Bileišių k.
21. Pupeikis Juozas, Dusetų	46. Moskaliūnas Juozas, Bileišių k.
22. Garkevičius Balys, Šlapių k.	47. Beinoravičius Vilius, Dusetų
23. Lašeskas Edvardas, Dusetų	48. Markelis (Merkelis) Antanas, Dusetų
24. Kesylis Justinas, Dusetų	49. Trimbana (Trinbelis?) Antanas, Jasų k.
25. Kesylis Petras, Ilgašilio k.	50.

Nuo pirmų okupacijos dienų „banditai“, ginkluoti pistoletais, šautuvais, medžiokliniais ginklais, pradėjo užpuldinėti sovietinius karius, nuginkluoti juos, daugelį ir nužudė.

1941 m. birželio pabaigoje Langevičius Jonas, Petras Idas, Pelenis (Paliūnis?) Adolfas, Markelis Antanas, Pranas Bertašius ties Baraukos mišku apšaudė raudonarmiečius,

kelis (regis, kad 2) nušovė ir apie 10 paėmė gyvų. Juos nuvedė į Dusetas ir pasodino daboklėn, o paskui su apsauga nusivarė į Zarasus. Man taip pat žinoma, kad kituose mūsų valsčiaus kaimuose 1941 m. birželio–liepos mėnesiais buvo gaudomi sovietiniai kareiviai, juos gaudė: Stankevičius Vladas, Idas Petras, Langevičius Jonas, Kuzma Antanas, Markelis Antanas, Rapolis Antanas, Urbanas Mečys, Kesylis Justinas, Jonas Lašas, Lingė Jonas, Povilas Barzda iš Barešių k., Ščiura Kazys, Lingė Ipolitas, Maskoliūnas Juozas.

Ties Ilgašiliu, kelyje Dusetos–Antazavė, sukilėliai Kesylis Petras, Kesylis Justinas, Urbanas Menas, Urbanas Pranas, Kairys Jaroslavas iš Rokėnų k. užvertė tiltą ir kelią užgriozdė medžiais. Ties didžiuoju tiltu už Dusetų buvo iškasta duobė – spąstai, juos kasė: Leleika Povilas – mano brolis, Klemensas Žukauskas, Antanas Markelis, Antanas Rapolis, Adolfas Pelenis, Petras ir Jonas Dieniniai, Antanas ir Stasys Kuzmai, Ščiura Kazys.

Nuo pat pirmųjų veikimo dienų pradėta gaudyti aktyvistus ir komunistus, suimtinėjo aktyvistus: P. Idas – suėmė Biką Balį iš Dusetų, kiti suimti: Vincas Broga iš Bilaišių k., Dragelis iš Smilgių k., Bogažavičius, Gylys iš Kavolių k., Broga Vladas – visi jie sušaudyti.

Juos sušaudant dalyvavo Vladas Stankevičius, Idas Petras, Langevičius Jonas, Leleika Povilas, Urbanas Minas, Kuzma Antanas ir kt.

Klausimas: Tardymas turi duomenų, kad dar iki ateinant vokiečiams jūs dalyvavote antisovietinėje organizacijoje. Sakykite tiesą.

Atsakymas: Taip, aš tikrai buvau antisovietinėje organizacijoje, į kurią mane įtraukė mano brolis Leleika Povilas, kuris buvo Dusetų vlsč. pogr. organizacijos vadu. Verbudavo narius į organizaciją savo bute Dusetose.

Klausimas: Su kuo jūs slapstėtės iki atvykote išpažinti kaltės į NKVD organus?

Atsakymas: Kai aš išėjau į nelegalią padėtį (1944 m. rugpj. mėn.), slapščiausi kartu su Zoluba Jonu, Juozo, Dusetų vlsč. Kol buvo šilta, aš slapščiausi miškelyje netoli Zolubos vnk. kartu su Henriku Matiuku, Ubeika Antanu, Padustėlio k., ...Albinu iš Kalniškių k., su Zolubos Jono broliu. 1944 m. gruodžio pradžioje Zolubos vnk. po šienų pasidarė bunkerį, kuriame gyvenome. Po to aš išėjau ir gyvenau pasidaręs duobę šiene Padusčio k. pas žmogų. Šioje daržinėje aš gyvenau iki savanoriškai atėjau registruotis į NKGB. Maistą man atnešdavo žmona Elena, Juozo.

Klausimas: Su kokia „gauja“ turėjote ryšių?

Atsakymas: Su „gaujomis“ ryšių mes neturėjome.

Klausimas: Kur dabar žmonės, kurie slapstėsi su jumis ir Zoluba Jonu?

Atsakymas: Zoluba Jonas ir Matiukas Henrikas pasidavė NKGB ir dabar gyvena savo namuose. Pranskūnas Albinas, taip pat registravosi NKGB, taip pat gyvena namuose. Petrašiūnas Petras areštuotas NKGB, Ubeika Antanas slapstosi Padustėlio k. pas Jureckienę. Zoluba Antanas slapstosi.

Klausimas: Kokius ginklus turėjote slapstydamiesi?

Atsakymas: Zoluba Jonas turėjo 5 šautuvus, 1 rusišką automatą, „Mauzer“ pistoletą, 20 granatų, o vieną rusišką šautuvą atidavė 1944 m. vasarą Henriku Matiukui. Rusišką pusautomatą atidavė savo broliui Zolubai Antanui. Zoluba man atidavė pistoletą vasario 27 d., jį atidaviau legalizacijos metu, 3 šautuvus atidavė registracijos metu.

Petrašiūnas turi pistoletą, prancūzišką šautuvą ir rusišką automatą, kurį jis pavogė iš Zolubos.

Zoluba Antanas turi rusišką pusautomatį, kurį davė jam brolis Zoluba Jonas.

Apklausė: Zarasų apskr. NKGB sk. oper. įgaliotinis j. ltn. TRUCHAČIOV.

Liudininko Guntulio Balio, Antano, g. 1900 m. Pimpių k. apklausa. 1945 06 30 Dusetos.

Klausimas: Iš kokios „gaujos“ jūs atėjote legalizuotis?

Atsakymas: Aš buvau Padustėlio k. gyventojas Lašo Juozo vadovaujamos „gaujos“ nariu.

Klausimas: Nuo kada buvote „gaujoje“ ir kas jus į ją užverbavo?

Atsakymas: „Gaujoje“ buvau nuo 1945 04 26, mane užverbavo Lašas Juozas. Aš jokio slapyvardžio ir nario numerio neturėjau, buvau eiliniu „gaujos“ nariu.

Klausimas: Išvardykite visus jūsų „gaujos“ narius.

Atsakymas: Mūsų būrio nariais buvo šie asmenys:

1. **Urbanas Antanas, Balio**, Liesiškių k. gyventojas, ginkluotas šautuvu;
2. **Šakalys Juozas**, ginkluotas šautuvu ir granata;
3. **Urbanas Antanas, Igno**, Gugių k., ginkluotas rusišku šautuvu;
4. **Atkočiūnas Zidas**, Lungelių k., ginkluotas vokišku šautuvu;
5. **Juozėnas Albertas**, Lungelių k., ginkluotas vokišku šautuvu ir granata;
6. **Mažiulis Osvaldas**, Skineikių k., ginkluotas rusišku šautuvu;
7. **Vaikutis Pranas**, ginkluotas rusišku šautuvu;
8. **Liesys Vytautas**, ginkluotas vokišku šautuvu;
9. **Liesys Juozas**, ginkluotas vokišku šautuvu ir granata;
10. **Pošiūnas Antanas**, ginkluotas vokišku šautuvu;
11. **Vainius Jonas, Jono**, Česnaviškių k., ginkluotas vokišku šautuvu;
12. **Širvinskas Juozas**, ginkluotas rusišku šautuvu;
13. **Vėbra Juozas**, ginkluotas vokišku automatu;
14. **Liesys Antanas**, Purvynės k. gyventojas, ginkluotas automatu;
15. **Vėbra** – Juozo brolis, Antalieptės vlsč., ginkluotas šautuvu;
16. **Liesys Antanas**, Purvynės k., ginkluotas automatu;
17. **Varatinskas Jonas**, Antalieptės vlsč. Galilaukės k. gyventojas, ginkluotas šautuvu;
18. aš, **Guntulis Balys, Antano**, ginkluotas prancūzišku šautuvu ir 10 šovinių.

Klausimas: Kur dabar slapstosi jūsų išvardytieji „gaujos“ nariai?

Atsakymas: „Gaujai“ duotas nurodymas skirstytis po 2–3 žmones ir slapstyti, o kur slapstosi aš nežinau. Aš bunkerio neturėjau, o kiti „gaujos“ nariai bunkerius turėjo, bet aš nežinau kur jie yra.

Klausimas: Kokius apiplėšimus įvykdė jūsų „gauja“?

Atsakymas: Gasių k. mūsų „gauja“ iš Urbanavičiaus Juozo atėmė lašinius ir mėsą, o Butkelių k. apiplėšė Raugą, Naršėnų k. pas Čiegį surado apylinkės pirmininką Kairį, kuriam sulaužė ranką, daugiau nežinau ką padarė.

Klausimas: Kodėl išėjote iš „gaujos“?

Atsakymas: Todėl, kad atvyko daug kariuomenės ir pabijojau, kad būsiu sunaikintas.

Apklauso protokolą liudininko Urbano Antano, Igno, g. 1921 m. Gugijų k., Dusetų vlsč., 1945 08 19.

Klausimas: Pasakykite kokiomis aplinkybėmis ir kada įstojote į Juozo Lašo „gaują“?

Atsakymas: 1944 m., kada Raudonoji armija atėjo į Lietuvą, mano amžiaus vyrai buvo imami kariuomenėn. Aš buvau pasiūstas į Vilnių, kur apie savaitę laiko dirbau aerodrome. Iš ten dezertyravau ir slapta sugrižau į namus, kur slapstčiausi iki 1945 m. gegužės mėn. Gegužės mėn. pas mane į namus atėjo Juozas Lašas, Šakalys Juozas iš Dikmonių k., Pranas Vaikutis iš Gudelių k. Lašas man pasiūlė stoti nariu į jo būrį, paaiškindamas, kad būrys kovoja už nepriklausomą Lietuvą. Stojant į būrį iš manęs priėmė žodinę LLA priesaiką, kurioje buvo kalbama, kad kiekvienas, sulaužęs priesaiką, būsias baudžiamas mirtimi, o jo šeima bus sunaikinta. Būryje būdamas turėjau rusišką šautuvą, kurį gavau iš Urbanavičiaus. Būryje aš buvau iki 1945 m. birželio 30 d., kada savanoriškai išėjau iš būrio ir pridaviau šautuvą.

Klausimas: Papasakokite apie „gaujos“ veiksmus prie sovietinius žmones.

Atsakymas: Būryje buvo apie 20 ginkluotų žmonių, mes kėlėm tikslą kovoti su sovietine santvarka: plėšdavome žmones. Pamenu, birželio mėn. pradž. apiplėšėm pilietį Juozą Raugą, Butkelių k., iš kurio atėmėm lašinius, mėsą, iš Raugo nuėjom pas Joną Čiegį, kurį taip pat apiplėšėme. Pas Čiegį suradome Butkelių apylinkės pirmininką Praną Kairį, kurį nuginklavoje ir primušėme, o kada jis puolė bėgti, mes apšaudėme. Tada buvome 18 asmenų. Aš stovėjau sargyboje, o į Čiegio namus vidun įėjo:

1. Liesys Juozas, Antano, Purvynės k.;
2. Vaikutis Pranas, Gudelių k.;
3. Šakalys Juozas;
4. Lašas Juozas.

Apiplėšus Čiegį, mes nuėjom į Česnaviškių mišką, kur man Liesys Juozas ir Liesys Antanas papasakojo, kad jie apšaudė apylinkės pirmininką Kairį ir kad Kairys pabėgo. Taip pat mūsų būrys apiplėšė Juozą Grigaliūną, Skineikių k., mes dar reikalavome iš jo ginklo, nes partizanas Mažiulis mums sakė, kad Grigaliūnas turi kulkosvaidį. Taip pat dar apiplėšėme Ešerį (?) Skineikių k. Lašas taip pat mus kurstė apšaudyti pravažiuojančias sovietinių karių mašinas, tačiau to nedarėme, nes nepasitikėjome savo jėgomis ir bijojome.

Juozo Lašo asmens byla (pradėta 1945 06 30 – baigta 1945 11 19).

Nutartis apie kalinimo būdo parinkimą:

Lašas Juozas, Juozo, g. 1918 m. Padustėlio k., 6-ųjų klasių išsilavinimas, nevedęs.

Utenos kalėjiman pristatytas 1945 10 29.

Nuosprendis. 1945 09 29 – Dusetose NKVD Karo tribunolo atviras teismas. Teismo sudėtis:

Teisti: Juozas Lašas; Vadišius Petras, Petro, g. 1913 m. Navikų k., Dusetų vlsč.; Šakalys Juozas, Prano, g. 1907 m., 3-jų kl. išsilavinimas, nevedęs. Teisti pagal RSFSR BK str. 58–1 ir 58–11.

1941 m. dalyvaujant Lašui, sulaikyti 4 raudonarmiečiai, o Vadišiaus ginkluota sukilėlių grupė sulaikė apie 20 raudonarmiečių, Vadišius pats šaudė žydus, Šakalys saugojo baltalietuvių štabą ir asmeniškai suėmė Vaitonį Algirdą.

Lašas 1944 05 įstojo į LLA slapyvardžiu *Tugaudas* ir, atėjęs sovietams, pradėjo slapstytis. 1945 05 sudarė 21 asmens VARPO būrį ir veikė Dusetų valsčiaus miškuose.

1945 05 11 Butkelių kaime partizanai užpuolė Raugą ir Naršėnų kaime Čiegį. 1945 m. Skineikių kaime – Ešerį ir Grigaliūną. Šiuos aktyvistus sumušė ir atėmė iš jų maistą, rūbus, o Ešerį nusivedė miškan, inscenizavo jų sušaudymą. Žemindami jo, kaip sovietinio žmogaus, orumą, privertė duoti žodinę priesaiką daugiau nedirbti sovietų valdžios naudai.

Užpuolus Čiegį, pas jį rado apylinkės pirmininką Kairį Praną, kurį Lašas asmeniškai sumušė. Kada Kairys bandė pabėgti, partizanai jį sužeidė, bet jisai sužeistas pabėgo.

Vadišius Petras 1944 09 sudarė 9 asmenų būrį. „Ablavos“ metu 4 jo būrio asmenys nukauti, o jis pats sužeistas išbėgo. Bėgdamas šaudė į milicininkus iš nagano, bet naganas užsikirto.

Šakalys 1945 05 stojo Lašo būrin ir turėjo slapyvardį *Kęstutis*, sulaikytas vokiška uniforma su antpečiais.

Teismo metu Lašas ir Vadišius pasakė, jog gerai suprato, kad jų veikla buvo nukreipta prieš sovietinę sistemą ir jie troško SSRS pralaimėjimo kare.

Lašą ir Vadišių nuteisti aukščiausia bausme – sušaudyti, o Šakalį – katorgos darbams 20 m. su teisių atėmimu 5 metams.

Byla Tomas 1. Teismo sudėtis: pirmininkas – justicijos vyr. lt. FIODOROVAS, nariai: milic. j. lt. BOLŠAKOV, milic. vyr. serž. SAVIČENKO, Zarasų apskr. prokuroras DOLGOV, advokatas JUODKA, vertėja BARANOVA.

Teisiamasis – Lašas Juozas, žinių apie šeimą nėra.

LR AT 1990 10 05 Šakalys reabilituotas, gyvena Kretingos r., Darbėnų apyl., Paser tupio k. Atliko bausmę Komijos ATSR Vorkutoj iki 1956 05 09.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 21244/3. ANTANO PUKAUSKO baudžiamoji byla

Aktas. 1945 11 02 Daugailių NKVD valsčiaus skyriaus viršininkas j. lt. DUDINOV ir to paties skyriaus įgaliotinis RYBAKOV surašė aktą, kad Daugailių valsčiaus Taukelio miške karinės operacijos metu buvo surastas bunkeris, kuriame buvę 4 partizanai pasipriešino. Trys iš jų buvo nukauti, o ketvirtas sužeistas paimtas gyvas. Tai yra Pukauskas Antanas, Nikodemo, kilęs iš Zarasų apskr., Salako valsčiaus, Jakėnų kaimo.

Operacijos metu paimta trofėjų: 1 vokiškas automatas, 1 vokiškas šautuvas, 1 rusiškas karabinas, 1 rusiškas šautuvas SVT bei pistoletas „Parabellum“. Taip pat 80 šovinių.

Antano Pukausko 1945 11 04 apklausos protokolas.

<...> Mano šeima turėjo 7 ha žemės, 2 karves. Dabar jau nieko nebeturi, nes ūkis likviduotas, o tėvas ir motina išvežti iš Lietuvos į Sibirą. Motina Mikalina Pukauskienė yra 56 metų, tėvas – Nikodemus Pukauskas – 62 metų, o sesuo Uršulė – 23 metų, šiuo metu gyvena Vilniuje, dirba papirosų fabrike.

Pukausko išsilavinimas 9 klasės, buhalterinis. Antanas Pukauskas 1941 01–06 dirbo Zarasų milicijoje buhalteriu, buvo komjaunuolis. Karo laikotarpiu, vokiečiams užėjus, kurį laiką slapstėsi, kad nebūtų persekiojamas dėl darbo sovietų įstaigoje. 1942–1944 m. dirbo žemės ūkyje.

1944 07–12 gyveno namuose, nuo 1945 m. sausio iki gegužės mėnesio slapstėsi, o vėliau įstojo į partizanų būrį, kuriame tuo metu buvo 28 partizanai.

<...> Į *Liūto* būrį perėjau 1945 10 27. Įstojau tokiomis aplinkybėmis. Tuo metu mūsų būrys laikėsi Minčios miškuose. Pas mus 1945 10 20 atėjo trys partizanai iš *Liūto* būrio, tai: Pranas Žalelis, Viliūnas Jurgis ir *Uosis* (pavardės nežinau). Šituos partizanus atvedė mums ryšininkė Bubulytė Janė iš Apkartų k. *Liūto* būrio partizanai domėjosi kokiomis aplinkybėmis mes gyvename, kiek turime bunkerių, maisto, kokios gyvenimo sąlygos. Mums pasiūlė persikelti į Daugailių valsčių, nes esą ten yra ramiau ir žmonės geresni ir turtingesni – bus daugiau maisto ir kt. Vadas Kaladinskas atsisakė kategoriškai, kad nepereis, tačiau 1945 10 24, vėl partizanas atėjus, jis leido man išeiti su tais partizanais žiemoti.

Nuėjome į Vinkšnos mišką, kur buvo susirinkę *Liūto* būrio partizanai. 1945 10 27 atėjo *Liūtas*, jisai pasakė, kad šalčiams prasidėjus, būrys (20 žmonių) pasidalins grupėmis po 3–4 žmones ir gyvens grupelėmis iki pavasario. 1945 10 31 ties Degulių kaimu įvyko paskutinis būrio susirinkimas, po kurio mes perėjome į šitą mišką, o vadas išėjo į Ruklių kaimą. Šiame miške jau buvo bunkeris, kurį partizanai buvo įsirengę dar vasarą ir trise gyveno. Partizanus atvedė Janė Bubulytė iš Apkartų kaimo, kuri palaikė ryšį su mūsų būriu, taip pat Labanoro miškų partizanais. *Liūto* būrys laikėsi Vinkšnos miške, 20 žmonių būrys, dabar jie yra suskilę 3–4 žmonių grupėmis.

Erškėčio kuopa buvo ginkluota 2 vokiškais kulkosvaidžiais, 10 automatų, o visi kiti ginklai – šautuvai. Šovinių turi šautuvams po 70 vnt. kiekvienas, o automatininkai – po 300–400 vnt. Taip pat *Erškėčio* kuopa turi akumuliatorinį radijo imtuvą ir patefoną.

Liūto būrys – 2 kulkosvaidžiai (vokiškas ir rusiškas), 4 automatai, visi likusieji – šautuvai. Pats *Liūto* būrio vadas ginkluotas pistoletu ir 4 granatomis.

Erškėčio kuopos sudėtis:

1. Kaldinskas Kazys-*Erškėtis*, *Šarka* – kuopos vadas;
2. Butrimas Povilas-*Strausas*;
3. Antanas Bražiūnas-*Ešerys*;
4. Rūkas Juozas -*Kiela* iš Ažvinčių k.;
5. Rūkas Antanas-*Jakiras* iš Želmeniškės k.;
6. Rūkas Petras-*Kurmis*, Antano brolis;
7. Prūsas Juozas-*Luobas* iš Ažvinčių k.;
8. Prūsas Antanas-*Eigulys* iš Ažvinčių k.;
9. Bubulis Kazys-*Algimantas*, ryšininkės brolis;
10. Blaževičius Jurgis, Vinco-*Karajiedas* iš Garbšių k.;
11. Bubulis Antanas-*Tigras* iš Garbšių k.;
12. Bubulis Pranas-*Pušaitis* iš Garbšių k.;
13. Biržinis Jurgis-*Mina*;
14. Narauskas Povilas-*Uosis*;
15. Beinorius Adolfas-*Senis*;
16. Čičelis Jonas-*Džiugas*, *Kęstutis*, *Leopardas*, *Šermukšnis*, *Tėvas*;
17. Čičelis Antanas-*Ūdras*, *Kokiris*;
18. Stoma Balys-*Balandis* iš Sungardų k.;

19. **Stoma Juozas-Juodasis**, Balio brolis;
20. **Lukošius-Erelis** iš Želmeniškės k.;
21. **Lukošius-Kalakutas** iš Želmeniškės;
22. **Norkūnas Antanas-Vaidilutis** iš Želmeniškės k.;
23. **Norkūnas Vincas-Garvežys** iš Rokėnų kaimo;
24. **Norkūnas Jonas** iš Rokėnų k., Vinco brolis;
25. **Jankus Povilas-Šapalas**, iš Naubėnų k.;
26. **Jankus Jonas-Genys**, Povilo brolis;
27. **Jankus Antanas** iš Naubėnų k., Povilo ir Jono brolis;
28. **Gruslys Antanas** iš Užsienio k.;
29. **Ubonis Vincas, Vinco** iš Tolimėnų k.;
30. **Ubonis Jonas, Vinco** iš Tolimėnų k.;
31. **Korsakas Alfonsas-Šarončius** iš Vyželių k.;
32. **Dieninis Silva-Atas** iš Vyželių k.;
33. **Gaidys** iš Laukstenių k.;
34. **Varnas** (pavardės nežinau) iš Kazitiškio.

Mūsų būrio išpuoliai:

<...> 1945 09 užpuolėme Aukštakalnių k.; atėmėme maisto produktus ir rūbus. Dalyvavo Biržinis, Beinorius, Narauskas, broliai Čičeliai, Antanas Bubulis.

1945 08 13 Ažėnų kaime nušautas „selsovieta“ pirmininkas ir jo pavaduotojas; dalyvavo Beinorius Adolfas, Povilas Narauskas, Antanas Čičelis ir *Varnas*.

Ažvinčių kaime rugpjūčio pradžioje nušauti du milicininkai, o vienas pabėgo. Tuo metu į mūsų stovyklą atbėgo partizanų Lukošių sesuo Lukošūtė Anelė (apie 20 m. amž., iš Želmeniškės k.), kuri mums pranešė, kad yra atvykę sribai. Mes padarėme netoli kaimo pasalas: dalyvavo vadas Kaladinskas, Antanas Norkūnas, Jonas ir Antanas Čičeliai, Vladas Blaževičius, Adolfas Beinorius, Kazys Bubulis, *Varnas* ir aš.

1945 03 nušauti Tolimėnų apylinkės pirmininkas ir jo pavaduotojas.

1945 09 13 iš Miškiniškių k. Žilėno Alfonso paėmėm karvę, iš Akriemių k. paėmėm karvę, iš Kazitiškio „sovchozo“ – 2 karves, iš Ignalinos vlsč. Bajorų k. – 1 karvę.

Nuosprendis – 1946 08 20. Antanas Pukauskas nuteistas 4 metams kalėjimo, todėl, kad veikdamas išvien su Stašinsku Vladu ir Čapoku Antanu, geležiniu strypu ir kumščiais užmušė už vagystę Juodsnukį. Kalėjo Pečioros lageriuose, tremtis Šitkino r., Šmelinyj k. Paleistas 1958 02 28.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 31144/3. KALADINSKO JUSTINO, MYKOLO, byla.

Kaladinskas Justinas, Mykolo, g. 1895 m. Želmeniškės k., gyv. Želmeniškės k.

Šeimos sudėtis: tėvas ir motina – mirę; žmona Umbrasaitė Adelė, Justino, 45 m. amž., kilusi iš Salako vlsč., Kalviškių k.; sūnus Antanas, g. 1930 m.; Stasys, g. 1931 m.; Lionginas ir Povilas, g. 1937 m.; Jurgis, g. 1936 m.; Ona, g. 1939 m.

Broliai: Kazys – 40 m. amž., kuris slapstosi; Krištopas – 65 m. amž., kuris suimtas; Nikodemas – 47 m. amž., gyvena Šaulių k., Zarasų apskr.

Kvotos protokolas 1946 08 10, Kaladinsko Justino. Apklausia Salako vlsč. oper. įgaliotinis j. ltn. LŪŽA.

Klausimas: Prisipažinkite, kiek kartų 1945–1946 m. esate sutikę savo brolių – „gaujos“ vadeivą Kaladinską Kazį?

Atsakymas: Nuo 1944 m., kada mano brolis pasitraukė su vokiečiais, jis nei karto nebuvo pas mane atėjęs ir kur jis yra aš nežinau.

Kvotos protokolas 1946 08 11, Kaladinsko Justino. Apklausia Salako vlsč. oper. įgaliotinis j. ltn. Lūža.

Justinas Kaladinskas – tardytas Degučių vlsč. MVD sk. ltn. VASINOVO: 1946 08 10 (lapas 10); 1946 08 11 (lapas 11); 1946 08 13 (lapas 12–12 ap); 1946 08 28 (lapas 14–14 ap); 1946 08 29 (lapas 15); 1946 09 03 (lapas 16–16 ap. Perskaitomi Petro Mardoso 1946 08 03 parodymai (šios bylos lapai – 22–23), kuriuose teigiama, jog J. Kaladinskas „banditams“ teikė žinias ir palikdavo ženklą, pagal kurį „banditai“ spėdavo ar kaime yra kareivių. Tai buvo atviri vartai (jei kareiviai yra ir uždari, jei jų nėra, taip pat paremta lenta prie daržinės sienos); 1946 09 10 (lapas 17);

1946 10 05 (lapas 18, VASINOVAS grasina, kad „tardymas Jūsų atsisakymą kalbėti vertina kaip Jūsų antisovietinę veiklą, kurią tęsiate, net būdamas suimtas“); tardomas Justino Kaladinsko sūnus Antanas, g. 1930 m. (lapai 26–27);

1946 08 29 tardoma Kaladinskaitė Julė, Krištapo, g. 1929 m. (lapai 28–29 ap); akistata tarp Justino Kaladinsko ir Albino Čiplio 1946 09 20 (lapai 31–32 ap); tarp Justino Kaladinsko ir Mardoso Petro 1946 09 26 (lapai 33–35). Nei viename tardyme ir akistatoje Justinas Kaladinskas neprisipažino palaikęs ryšių su partizanais ir neigė jam primatejamus kaltinimus buvus miškininku (Albino Čiplio, Petro Mardoso, Juozo Dičiūno, Antano Gruslio parodymai).

Albino Čiplio, Jono, g. 1925 m. Ažėnų k., 1946 08 05 kvotos protokolas.

Klausimas: Papasakokite apie „gaujos“ vado Kaladinsko Kazio ryšius su jo broliu Kaladinsku Justinu, Mykolo, gyv. Ažvinčių k.

Atsakymas: Taip, aš žinau, kad Kaladinskas Kazys vienas ir dažnai su 2–3 „banditais“ eidavo pas savo brolių Justiną, gyvenantį prie pat miško. Aš asmeniškai jį lydėjau gal kokius 5 kartus, pasilikdavau prie miško, o į namus pas brolių eidavo pats Kaladinskas. Dažniausiai Kaladinskas eidavo su savo sūnėnu Jonu, kuris dabar registravosi. Labiausiai Kaladinskui padėdavo jo dukterėčia Julija Kaladinskaitė, kuri visada pasakydavo, kur yra kariuomenė, ar yra kokių dar pavojų „banditams“. Kaladinskaitė Julija dabar augina vaiką nuo „bandito“ Milašiaus. Kaladinskas Justinas ir Kaladinskaitė Julija gyvena skirtinguose namuose, maždaug 50 m atstumu.

Gruslio Antano, Anupro, g. 1908 m. Užsienio k., 1946 08 07 kvota.

<...> Kaladinskui žinias daugiausia teikė jo dukterėčia Kaladinskaitė Julija, kuri, neva eidama į mišką uogauti, ateidavo pas „banditus“ ir pranešdavo naujienas.

Kaladinsko Kazio broliai Krištapas ir Justinas gyvena netoli vienas nuo kito, todėl nežinau pas ką ir dažniau užeidavo Kaladinskas Kazys.

Mardoso Petro, Jono, g. 1912 m. Plavėjų k., 1946 08 03 kvotos protokolas.

<...> Aš pats asmeniškai mačiau, kaip Kaladinskas Kazys bent 7 kartus ėjo pas brolių Justiną Kaladinską. Nežinau į katrą kaimą eidavo – Ažvinčius ar Prūsus, nes aš šitų

kaimų neskiriu, tiek jie arti vienas kito. Žinau, kad Kaladinskas Justinas vežiojo paštą ir kad Kazys („gaujos“ vadas) eidavo pas brolių laikraščius ir sužinoti naujienų. Kaladinskas Kazys broliui perduodavo antisovietinius lapelius, kad, naudodamasis proga, juos išklijuotų, ypač Švedriškėje prie bažnyčios arba Kazitiškyje. Daugiau susitikdavo broliai ne namuose, bet 200–300 m nuo Justino Kaladinsko namų. Be viso čia išvardyto, Kaladinskas Justinas naudojo sutartinius ženklus pranešt ar kaime ramu. Netoli nuo miško yra Justino Kaladinsko daržinė, atsidaranti dviveriais vartais: jei abi dalys uždarytos, tai reiškia kad kaime ramu, jei abi atviros – kaime yra milicija, o jei viena dalis vartų atvira – tada kaime yra kareivių. Dar buvo sutartinis ženklas: jei kaime būdavo ramu – pastatydavo lentą prie daržinės, jei lentos nėra – vadinasi, kaime yra kareivių arba milicija.

Klausimas: Kas klijuodavo lapelius, kuriuos Kaladinskas perduodavo savo broliui Justinui?

Atsakymas: Kas tai darė, tai man nežinoma, tačiau Kazitiškyje ir Švedriškėje buvo tokie lapeliai išklijuoti. Aš dar galiu pasakyti, kad Kaladinskas Justinas savo brolio prašė nežudyti žmonių jo kaimo apylinkėse, nes po to esą kariuomenė daro kratas ir žmones veža į Sibirą.

Dičiūno Juozo, Kazio, g. 1910 m. ir gyvenančio Atkočiškės k., 1946 08 02 kvota.

<...> Daugiausia Kaladinskas Kazys eidavo pas savo giminačius, kurie gyveno Prūsų ir Ažvinčių kaimuose. Dažnai Kaladinskas imdavo palydą (2–3 „banditus“) ir palikdavo juos saugoti iki namų likus 200–300 metrų. Grįžęs iš susitikimo pasakodavo „banditams“ naujienas. Aš pats Kaladinską lydėjau gal 10 kartų. Žinau, kad kažkuris gyventojas palikdavo ženklą – atviras daržinės duris, jei kaime būdavo milicija ar kareivių. Taip pat statydavo prie daržinės sienos lentą.

Klausimas: Duokite teisingus parodymus, kas iš gyventojų palikdavo šituos ženklus „banditams“ įspėti?

Atsakymas: Man atrodo, kad šituos ženklus palikdavo Kaladinskas Justinas, kuris gyvena netoli brolių Lukoševičių, kurie yra „banditai“, sodybos.

Išvada pagal archyvinę-tyrimo bylą, 1955 10 06.

LSSR MVD Karo tribunolo 1946 11 23 nuosprendžiu Kaladinskas Justinas, Mykolo, g. 1895 m. ir gyvenantis Želmeniškės k., pagal RSFSR BK str. 58–17 nuteistas 10 m. laisvės atėmimo. SSSR AT karo kolegijos nutartimi nuosprendis paliktas galioti.

Kaladinskas nuteistas už tai, kad jis palaikė ryšius su broliu – ginkluotos „gaujos“ vadu, savo kaltę pripažino iš dalies, prisipažinęs, kad 1944 m., atėjus Raudonajai armijai ir broliui pasitraukus į mišką, „brolis buvo pas mane kartą atėjęs ir aš daviau jam valgyti. Be mano brolio, tada dar buvo atėję „banditai“, kuriems taip pat daviau maisto“.

Kaladinsko Justino kaltę patvirtina ir Albinas Čiplys, paliudijęs, kad Kazys Kaladinskas eidavo pas brolių ir pats Justinas Kaladinskas ateidavo į „gaują“.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 31466/3 SMALINSKO JULIAUS, STUNŽĖNO STEPONO, CIBULSKO PETRO

Areštuotojo anketa. Smalinskas Julius, Prano, g. 1921 m. Vairiškių k., Obelių vlsč., tėvas – Smalinskas Pranas, 53 m. amž., motina – Smalinskienė Emilija, 42 m. amž.,

broliai: Jeronimas, 20 m. amž. (nežinia kur), Alfonsas, 18 m. amž., Alfredas, 9 m. amž., sesuo Genė, 15 m. amž., sesuo Alpuonia (?), 12 m. amž.

Areštuotojo anketa. Cibulskas Petras, Adomo, g. 1888 m. Suvieke – ūkininkas, mazažraštis. Tėvas ir motina – mirę, žmona – Cibulskienė Elžbieta, 55 m. amž., vaikai: Aleksandras, g. 1921 m., Elena, g. 1920 m., Valė, 10 m. amž.

Areštuotojo anketa. Stunžėnas Steponas, Petro, g. 1921 m. Navickų k., Imbrado vlsč., gyv. Antažiegės k., Dusetų vlsč. Dirba savo ūkyje. Tėvas – Petras, motina – mirusi, brolis – Mečislovas, g. 1927 m., gyv. Dusetose, Balys, 38 m., gyv. Imbrade, Edvardas pasitraukė į Vokietiją.

Sulaikymo protokolas – 1945 01 03.

Sudarė Zarasų apskr. sk. OBB oper. įgaliotinis j. ltn. SERGADAJEV, kad Suvieko kaime sugauti du ginkluoti asmenys, tai Stunžėnas Steponas ir Smalinskas Julius, iš kurių paimti 4 šautuvai, 5 granatos ir 485 šoviniai.

Sulaikymo protokolas – 1945 01 03. Pas Cibulską Petrą, Adomo, jo namuose likviduota ginkluota „banditinė“ grupė. Iki likvidavimo Cibulskas Petras kategoriškai neigė jo namuose esant „banditus“, tačiau kratos metu Papečkyje rastas „gaujos“ vadas Šeštokas, o daržinėje du „banditai“, tai Stunžėnas ir Smalinskas. Už minėtų „banditų“ slėpimą Cibulskas paimtas į areštinę.

Smalinsko Juliaus tardymas – 1945 01 04.

<...> Mano tėvai turėjo 24 ha žemės, 1942 m. aš išvažiavau į Vilnų, kur įsidarbinau pašte. Ten dirbau iki 1943 03, kada buvau paimtas į vokiečių kariuomenę. Tris mėnesius buvau mokymuose, tada pasiųstas į Rytų frontą, netoli Leningrado, tačiau netoli Čiudo ežero pabėgau ir, sugrįžęs į namus, slapstčiausi. Kada atėjo rusai 1944 m., daugelis mūsų krašto vyrų pradėjo slapstytis, pradėjau ir aš. Mes susidarėm grupę: aš, mano broliai Jeronimas ir Alfonsas, Pauliukas Petras (kuris dabar sovietų kariuomenėje), Petkūnas Petras, g. 1920 m., iš Antanašės k., kuris tarnavo Plechavičiaus armijoje jefreitoriumi.

Praėjus maždaug 3 mėn. nuo sovietų atėjimo, Petkūnas Petras sudarė būrį: jis – Petkūnas (vadas); Kligys Stasys, 22 m. amž., Antanašės k.; Žaržojus Juozas; Kligys Antanas, 22 m. amž., iš Stasiūnų k.; Šeštokas Juozas iš Imbrado vlsč.; aš ir mano broliai Jeronimas ir Alfonsas.

Mūsų būrys susirinkdavo Žaržojaus namuose, kurie buvo prie miško, ten per naktis keldavom vakaruškas ir išgėrimus, o dienomis slapstėmės po savo namus – daržinėse.

Gruodžio mėn. man Petkūnas pasakė, kad pas juos šile yra du bunkeriai, bet aš ten nebuvau, tačiau žinau kur jie yra ir galiu juos parodyti. Petkūnas sakė, kad dabar gyvena jie gerai.

Žaržojus, Kligiai Stasys ir Antanas ir kiti – iš viso 12 asm., aš dabar galiu su sargyba nuvažiuoti ir parodyti jų gyvenamus bunkerius. Petkūnas sakė, kad turi prancūzišką kulkosvaidį, automatų ir šautuvų, tačiau kokių – nežinau.

1944 12 25 Kalėdoms susirinkome pas mane namuose: aš, Šeštokas ir Stunžėnas. Šeštokas mums kalbėjo, kad į kariuomenę neisime, nes greit ateis amerikantai ir anglai. Turime kovoti dabar su sovietais.

1944 12 31 pas mane atėjo Šeštokas ir pasakė, kad laikas kovoti ir mes eisime į Imbrado valsčių. Išėjome,ėjome per visą naktį, tada eidami užėjome pas Stunžėną, jį pasiėmė-

me ir nuėjome į Šeštoko namus, kur jis paėmė šautuvą ir davė jį man. Paskui dar nuėjęs į sodą, iš obels drevės ištraukė kelis šautuvus ir maišą, kur buvo šovinių ir granatų. Man jis davė rusišką šautuvą, Stunžėnui – vokišką, o sau pasiliko rusišką automatą ir vokišką šautuvą. Davė man apie 50 šovinių.

Mes išėjome į žygį, bet nenuėjus ir kilometro, Šeštokas pasuko prie namų, kur jis buože pradėjo daužyti langus, iš viso iškūlė 4 langus. Tada mes dar pašaudėm į kambarį, nematydami kur, o Šeštokas pasakė: „Taip ir reikia, jie yra priešai, nes apie mane pranešinėja.“

Jis taip pat, nuėjęs apie 50–100 m, pradėjo daužyt langus kitam namui, tačiau aš prie to neprisidėjau.

Kada atėjom į Imbradą, tai Šeštokas, privedęs prie vieno namo, pasakė, kad čia gyvena siuvėja, kuri skundžia mus milicijai. Jis tai moteriai kelis kartus sudavė automato buože.

Tada jis nuvedė mus prie milicijos, pasakė: „Mes dabar juos užpulsime“, – ir sugulę į griovį pradėjom šaudyti iš turimų ginklų. Kada milicija iš vidaus atsakė šūviais, mes pabėgome, stengėmės eiti vienomis pėdomis, kad milicija mūsų nesektų. Pakeliui užėjom pas žmones ir jėga paėmėm pastotę, pavažiavom apie 3 km, pasiekėm Šeštoko dėdės namus, pavalgėm, apie 30 min. pasėdėjom, jis nulindo ant pečiaus, o mums pasiūlė eiti į daržinę ir lįsti į šiaudus, ką mes ir padarėm.

Apie 12.00 val. aš pabudau, kada kažkas man užlipo ant krūtinės, kada aš pasikėliau iš šiaudų, pamačiau prie manęs stovint milicininką su automatu ir aš pakėliau rankas ir pasidaviau. Pas mane rado šautuvą ir granatų.

Šeštokas buvo viduje, jis neišėjo iš vidaus, kada kilo šaudymas, jis žuvo.

Apklauso protokolą 1945 01 05 Stunžėno Stepono, g. 1921 m. Novinkos k., Imbrado vlsč., gyv. Antažiegės k., Dusetų vlsč.

<...> Mano tėvai turėjo 7 ha žemės, aš turiu brolių Mečį, gimusį 1928 m., kuris šiuo metu gyvena su tėvais. 1940 m. buvau pakviestas į sovietų kariuomenę, tarnavau Radviliškyje, kada 1941 m. prasidėjo karas, aš su sovietine kariuomene traukiausi link Minsko, kur pakliuvau į nelaisvę ir buvau atvežtas į Vilnių, kur buvau kalinamas apie 4 mėn. Po to man buvo pasiūlyta važiuoti į Vokietiją dirbti arba stoti į vokiečių kariuomenę. Aš pasirinkau tarnybą vokiečių kariuomenėje. Buvau nuvežtas į Baltarusiją, kur saugojau prie Minsko sandėlius, o 1942 m. dezertyravau ir gyvenau pas tėvus slapstydamasis.

Kada 1944 m. atėjo sovietai, aš pradėjau slapstytis nuo mobilizavimo. Būdamas miške, susipažinau su Šeštoku ir Smalinsku. 1945 01 01 aš atėjau į butą pas Smalinską, kur jį radau su Šeštoku. Šeštokas pasakė, kad čia nesaugu, eikime į Imbradą ir ten mums parodys gerą slėptuvę šiene ir niekas mūsų neras.

Susitarus Šeštokas kažkur išėjo, o aš su Smalinsku likome miške. 1945 01 02 vakare Šeštokas nuėjo prie senos obels, iš kurios drevės ištraukė maišą su ginklais, kur buvo du vokiški šautuvai, vokiškas karabinas, rusiškas pusautomatis ir keletas granatų. Jis davė man vokišką šautuvą, 1 granatą ir apie 100 šovinių.

Mes, eidami priėjom prie namo, kur Smalinskas ir Šeštokas iškūlė langus, paskui nuėjom pas Jasinkevičių, kur gavom maisto ir alaus, paskui dar nuėjom pas Podolskį, kur Šeštokas įsilaužė į vidų ir kelis kartus sudavė buože kažkokiai siuvėjai.

Tada nuėjom į Smėlynės k., kur ieškojo nušauti Aršvilos, bet jo nerado namuose, tai tik kelis kartus sudavė kokiai tai moteriai.

Tada mes išėjom į kelią ir Šeštokas pasiūlė užpulti miliciją. Mes sutikome. Kada priėjome vietą, atsigulėm į griovį ir pradėjome šaudyti, bet, kada pradėjo atsišaudyti milicija, mes pabėgome. Ėjome koja į koją, vienais pėdsakais, kad sumėtytume pėdsakus. Tada pakeliui užėjome pas Pukinską ir paėmėme pastotę, nuvažiavome apie 4 km. Atėjome pas Cibulską, kur mes gavome valgyti. Šeštokas nuėjo ant pečiaus miegoti, o aš su Smalinsku nulindome į daržinės šiaudus. Mus surado milicininkai, o Šeštokas buvo viduje, ilgai nepasidavė, nenorėjo išeiti, o kai pradėjo šaudyti, jis buvo nušautas.

Apklausa 1945 01 07 Cibulsko Petro, Adomo, g. 1888 m.

<...> Stunžėną Steponą pažįstu nuo mažumės, jis yra mano giminaitis – sūnėnas. Šeštoką pažįstu jau apie 7 metus, nes jis yra vedęs mano dukterėčią Stunžėnaitę Vilę. Šeštokas Juozas yra vedęs tikrą Stunžėno seserį.

Apie jų veiklą vokiečių laikais ir karui pasibaigus nieko negaliu pasakyti, nes nemačiau nuo to laiko, kai Stunžėnas buvo paimtas kariuomenėn. Susitikau juos po ilgo laiko tik 1945 01 03, kada jie pas mane atėjo slėptis.

1945 01 03 ryte, kai jau pašėriau gyvulius ir nešiau jiems gerti, atėjo pas mane į namus trys ginkluoti ir paprašė valgyti. Pabuvę viduje apie 20–30 min., jie dviese nuėjo daržinėn, o Šeštokas nusirengė, nusiavė ir atsigulė lovon. Aš išėjau laukan, nes bijojau, kad ko blogo neatsitiktų. Maždaug po valandos atėjo milicija ir pradėjo klausinėti ar yra kas, aš neigiau, sakiau, kad nieko nėra, tačiau tikriausiai mano duktė pasakė, kad yra du daržinėje. Ten nuėję milicininkai surado du „banditus“. O Šeštokas palindo po pečiumi ir nepasidavė, tačiau, kilus susišaudymui, jis buvo užmuštas.

Teismo posėdžio protokolai. Zarasai – 1945 01 29. Nuosprendis.

Cibulskas Petras nuteisiamas pagal RSFSR BK str. 58–1, „a“ ir 17, nuteisiamas 7 m. lagerio ir 3 m. su teisų apribojimu; **Stunžėną Steponą, Petro ir Smalinską Julijų, Prano**, nuteisti pagal RSFSR BK str. 58–1, „a“ aukščiausia bausme – sušaudyti, su turto konfiskavimu.

Pažyma. LSSR NKVD Karo tribunolo 1945 01 29 nuosprendis Smalinskui Juliiui, Prano, ir Stunžėnui Steponui, Petro, įvykdytas 1945 03 21.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 34697/3. PANAVOS ANTANO, DOMINYKO ir PADVAISKIENĖS MARCELĖS baudž. byla

Pažyma. Išduota, kad pilietis Padvaiskas Kostas, gyvenantis Salako vlsč., Jakėnų k., vokiečių okupacijos Lietuvoje metais (1941–1944) buvo aktyviu baltuoju sukilėliu, o atėjęs į Lietuvą Raudonajai armijai, Padvaiskas nuo sovietinių valdžios organų pasislėpė „gaujoje“ ir su ginklu kovojo prieš sovietų valdžią. 1946 01 15 vykdant „gaujos“ likvidavimo operaciją Prūsijos kaime, „banditas“ Padvaiskas Kostas suimtas.

Pasirašo: Salako vlsč. vykdomojo komiteto pirmininkas Voli.... (neįsk.), 1946 04 23.

Suimtojo anketa. Panavas Antanas, Dominyko, g. 1913 m. Mažėnų k., Rimšės vlsč., valstietis, 4 skyriai pradž. mokyklos išsilavinimo, lietuvis. Šeimos sudėtis: tėvas – Dominykas Panavas, Mykolo, g. 1878 m., gyv. Mažėnų k.; motina – Anastazija Panavienė, Karlovna, 55 m. amž., iš Grigiškių k., Daugėlišio vlsč.; žmona – Panavienė Liudvika,

Zigmo, g. 1921 m. Mažėnų k.; vaikai: sūnus – Panavas Laimutis, Antano, g. 1943 m., duktė – Milda Panavaitė, Antano, g. 1945 m. Mažėnų k.

Padvaiskienės Marcelės apklausa.

<...> Man esant namuose, pas mane atvažiavo su vežimu žmogus ir pasakė, kad manęs ieško mano vyras ir mes išvažiuom, tačiau prtz. būrio neradome numatytoje vietoje, nes jis jau buvo persikėlęs iš Jurgeliškės k. į Pratkūnų k., Salako vlsč. Šeiminkas man nepažįstamas, žinau tik, kad jis turėjo kalvę.

Su prtz. būriu aš vaikščiojau dvi dienas, o trečią dieną būrys visa sudėtimi buvo likviduotas Želmeniškės k. Mūsų būrys buvo suskirstytas į dalis, apie kurias aš nieko nesuprantu, tačiau ta dalis, kurioje buvo mano vyras, susidėjo iš 14 asm., kurie visi buvo nušauti. Todėl sakau, kad būrys buvo visiškai likviduotas, tik aš su Panavu Antanu išlikome gyvi ir buvome sulaikyti kareivių. Taip pat nušauta keletas kitų būrių dalyvių, kurie buvo apsistoję kituose namuose. Šeiminko, pas kurį stovyklavo būrys, pavardės aš nežinau, bet vadino jį „Amerikonu“.

Klausimas: Apie ką jūs kalbėjote su Jūsų vyru ir vadu *Mingaila*, jums esant „gaujos“ nariais?

Atsakymas: Savo vyrui aš siūliau legalizuotis, kad galėtume gyventi kaip normalūs žmonės, nes dabar mūsų ūkis iškonfiskuotas ir gyvename be vietos ir nežinodami ateities. Mano vyras atsakė, kad dabar nesilegalizuosią, geriau palauksią kaip bus po SSSR Aukšč. Tarybos rinkimų.

Klausimas: Išvardykite Jums žinomus *Mingailos* „gaujos“ narius.

Atsakymas: Man jų vardai ir pavardės nežinomos, aš tik vėliau sužinojau, kad su manim sulaikytas Panavas Antanas slapyvardžiu *Treniota*. Pagal slapyvardžius žinau: *Našlaitę*, kuri buvo atėjusi pas mus, *Olis...* – mergaitė taip pat iš „gaujos“.

Klausimas: Kokiai organizacijai LLA ar LPS priklausė Jūsų „gauja“?

Atsakymas: Aš to nežinau.

Klausimas: Mes turime duomenų, kad Jūs buvote „gaujoje“ tris mėnesius, periodiškai išeidama iš jos ir vėl ateidama. Ir jūs teigiate, kad nieko nežinote apie „gaujos“ veiklą, sakysite tiesą?

Atsakymas: Aš patvirtinu, kad „gaujoje“ buvau tik du kartus ir kalbėjausi su savo vyru apie šeimos reikalus ir apie „gaują“ nieko nežinau.

Apklausa Antano Panavos, Domicelės, g. 1913 m. Mažėnų k. 1946 01 16, Salakas. Tardo Zarasų apskr. NKVD vrš. mjr. LOŽEČNIKOV.

Klausimas: Kur ir kokiomis aplinkybėmis buvote sulaikytas?

Atsakymas: Sulaikytas esu 1946 m. sausio 15 d. apie 15.00 val. prie Želmeniškės (Prūsų k.) k. po mūšio su NKVD kariuomene. Mūšyje nušautas mano būrio vadas Padvaiskas Konstantinas, po to aš pakėliau rankas ir pasidaviau. Anksčiau pasiduoti negalėjau, nes būrio vadas grasino mirtimi visiems, kurie bus pasyvūs.

Klausimas: Patikslinkite kokios „gaujos“ nariu jūs buvote?

Atsakymas: Būrys, kuriame aš buvau, vadinosi *Mingailos* (Laurinėnas Mamertas), jo pavardės aš nežinau. Aš pats buvau Padvaisko būryje, kuriame buvo 14 žm., be šio, dar buvo du būriai, kurių vienam vadovavo Kaladinskas-*Erškėtis*, o kitam – pats *Mingaila*.

Kaladinsko būrys prisijungė prie *Mingailos* maždaug prieš mėnesį, pas jį buvo apie 15 partizanų. Trečiam būriui vadovavo pats *Mingaila* ir jo pavaduotojas *Kaltas*-Skunčikas Antanas. Iš viso „gaujoje“ buvo 48–50 partizanų. Vakarykščiame mūšyje nukauta iš mano būrio 13 asm., vadinasi, mano būrys likviduotas visiškai, o iš kito būrio nukauta 9, t. y. iš *Mingailos* ir Kaladinsko būrio. Pagal man parodytus lavonus aš visus atpažinsiu.

Klausimas: Kiek „banditų“ liko po šio mūšio?

Atsakymas: Liko apie 25–28 partizanai, tarp kurių yra viena mergina slapyvardžiu *Našlaitė*, ji yra iš Tripuckų k., Rimšės vlsč.

Klausimas: Kokia ginkluotė dar liko pas „banditus“?

Atsakymas: Liko du rankiniai kulkosvaidžiai, 8–10 automatų, po vieną granatą kiekvienam, be to, pas Kaladinsko būrio partizanus beveik pas visus SVT šautuvai.

Klausimas: Kur dabar yra likusieji gyvi „banditai“?

Atsakymas: Mūsų būrys neturėjo nuolatinių stovyklų, eidavo per kaimus. Kaladinsko kuopa Ažvinčių miške turėjo bunkerius, o kiti partizanai, galvoju, gali eiti į Daugėlišio ir Dūkšto vlsč. kaimus, kuriuose jau seniai stovyklavo.

Panavos Antano, Domininko, g. 1913 m. Mažėnų k. – 1946 01 23 apklausa.

Klausimas: Išvardykite *Mingailos* kuopos sudėtį.

Atsakymas: Išvardysiu kuriuos žinau:

1. Būrio vadas – **Laurinėnas Mamertas-Mingaila**, 25 m. amž., iš Mažviliškių k., buvo ginkluotas rusišku automatu, revolveriu, dėvėjo lietuvišką milinę be kokių nors ženklų;

2. Pavaduotojas – **Skunčikas Antanas-Kaltas**, 25–26 m. amž., iš Bajorų k., Dūkšto vlsč., buvęs smetoninės kariuomenės puskarininkis, turėjo automatą, revolverį, dėvėjo lietuvišką milinę su antpečiais (kokio laipsnio neprisimenu), ant krūtinės dėvėjo lietuvišką ženklą, kurį padarė *Erdvilas*;

3. Antrasis pavaduotojas – **Kaladinskas Kazys-Erškėtis**, taip pat būrio, į kurį įėjo 15 asm., vadas, dėvėjo lietuvišką milinę su antpečiais be laipsnio ženklų, buvo ginkluotas rusišku automatu, revolveriu, turėjo granatą, ant kairės krūtinės pusės dėvėjo kryžių;

4. Būrio vadas **Kostas Padvaiskas-Mazgelis**, 35–40 m. amž., ginkluotas vokišku rankiniu kulkosvaidžiu, revolveriu, turėjo granatą, dėvėjo lietuvišką milinę, ant munduro dėvėjo antpečius su viena žvaigždele, nešiojo vokišką sanitarinį kryželį, ant rankovės jokių ženklų neturėjo. Jis taip pat buvo būrio sanitaras;

5. **Skunčikas** – kulkosvaidininkas, apie 30 m. amž., iš Bajorų k., Salako vlsč., turėjo vokišką rankinį kulkosvaidį, revolverį, granatą, milinę be antpečių, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą (jis nušautas 1946 01 15);

6. **Skunčikas Alfonsas-Narsutis**, apie 18–19 m. amž., ginkluotas vokišku šautuvu, dėvėjo juodą milinę be antpečių, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

7. Eilinis – **Kandratavičius Antanas, Anupro-Liepa**, maždaug 23 m. amž., iš Padysnio k., ginkluotas vokišku šautuvu, viena granata, dėvėjo rusišką milinę be antpečių, ant kepurės nešiojo lietuvišką ženklą, neturėjo antrankovinio ženklo (nušautas 1946 01 15);

8. Eilinis – **Kandratavičius Kazimieras, Anupro-Žagrė**, maždaug 24–25 m. amž., iš Padysnio k., ginkluotas rusišku automatu, dėvėjo lietuvišką milinę, be jokių ženklų (nušautas 1946 01 15);

9. Eilinis – **Panavas Augustas-Vėžys** iš Vasiulių k., Daugėlišio vlsč., apie 30 m. amž.,

turi tėvą, ginkluotas rusišku šautuvu, vaikščiojo civiliai apsirengęs, jokių ženklų nedėvėjo (nušautas 1946 01 15);

10. Eilinis – **Panavas Vincas-Varna, Varnėnas** iš Vasiulių k., Daugėlišio vlsč., apie 28 m. amž., ginkluotas vokišku šautuvu, dėvėjo rusišką milinę, be ženklų (nušautas 1946 01 15);

11. Eilinis – **Panavas Juozas-Eglaitis** iš Vasiulių k., Daugėlišio vlsč., apie 26 m. amž., ginkluotas rusišku šautuvu, turėjo granatą, dėvėjo lietuvišką milinę ir kepurę su lietuvišku ženklu (nušautas 1946 01 15);

12. Eilinis – slapyvardžiu **Varna** iš Daugėlišio vlsč., apie 18 m. amž., ginkluotas rusišku šautuvu, apsirengęs kailiniais, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą (nušautas 1946 01 15);

13. Eilinis – slapyvardžiu **Žebenkštė** iš Daugėlišio vlsč., Janionių k., ginkluotas rusišku automatu, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą (nušautas 1946 01 15);

14. Eilinis – slapyvardžiu **Putinas**, apie 24 m. amž., iš Daugėlišio vlsč., ginkluotas vokišku šautuvu, dėvėjo kailinius, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą (nušautas 1946 01 15);

15. Eilinis – **Stanėnas Kazimieras-Pipiras**, apie 17–18 m. amž., iš Daugėlišio vlsč., Prisieginės k., ginklo neturėjo, nes buvo sužeistas, dėvėjo kailinius, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą (nušautas 1946 01 15);

16. Eilinis – **Stanėnas Juozas-Lizdeika**, apie 20 m. amž., *Pipiro* brolis, iš Prisieginės k., ginkluotas vokišku revolveriu, dėvėjo civilį palatą, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

17. Eilinis – **Panavas-Vijoklis**, apie 27–28 m. amž., iš Ignalinos, turėjo vokišką šautuvą, dėvėjo rusišką milinę, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

18. **Karla Juozas-Juodalksnis** – štabo darbuotojas iš Seniškio k., ginkluotas rusišku automatu, viena granata, dėvėjo lietuvių policininko uniformą su antpečiais, be skiriamųjų ženklų;

19. Eilinis – **Petrauskas Jonas-Paberžis**, apie 26–27 m. amž., iš Seniškio k., Daugėlišio vlsč., turėjo rusišką automatinį šautuvą, dėvėjo rusišką milinę, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

20. Eilinis – **Petrauskas Kazimieras-Gruodis**, jis yra *Paberžio* brolis iš Seniškio k., Daugėlišio vlsč., ginkluotas vokišku šautuvu, granata, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą (nušautas 1946 01 15);

21. Eilinis – slapyvardžiu **Tigras**, apie 22 m. amž., iš Mielagėnų vlsč., ginkluotas vokišku rankiniu kulkosvaide, viena granata, dėvėjo vokišką milinę su antpečiais, ant rankovės dėvėjo tautinių vėliavos spalvų ženklą, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

22. Eilinis – (vardas) **Aleksandras-Perkūnas**, apie 25 m. amžiaus, latvis, ginkluotas rusišku kulkosvaide, viena granata ir „Nagan“ sistemos revolveriu, dėvėjo civilį palatą, dėvėjo ant rankovės lietuviškų vėliavos spalvų ženklą be užrašų;

23. Eilinis – slapyvardžiu **Liūtas**, apie 19–20 m. amž., ginkluotas vokišku šautuvu, dėvėjo lietuvišką milinę be ženklų;

24. Eilinė – **Bubulytė Bronė-Našlaitė**, apie 22–23 m. amž., iš Tripuckų k., Rimšės vlsč., dėvėjo civilius rūbus, ginkluota vokišku šautuvu;

25. Eilinis – slapyvardžiu **Vyturys**, apie 18–19 m. amž., iš Navikų k., Daugėlišio vlsč., ginkluotas rusišku šautuvu, dėvėjo rusišką milinę, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

26. Eilinis – slapyvardžiu **Kepurė**, apie 24–25 m. amž., iš Miliaučiskės k., Dūkšto vlsč., ginkluotas vokišku šautuvu, dėvėjo vokišką milinę be antpečių, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

27. Eilinis – slapyvardžiu **Žalgiris**, apie 25 m. amž., iš Daubariškės k., Daugėlišio vlsč., ginkluotas rusišku automatiniu šautuvu, dėvėjo lietuvišką milinę su antpečiais, ant rankovės dėvėjo tautinių vėliavos spalvų ženklą;

27. Eilinis – slapyvardžiu **Šarka**, apie 25 m. amž., iš Daubariškėlių k., Daugėlišio vlsč., ginkluotas rusišku automatiniu šautuvu, viena granata, dėvėjo vokišką milinę be antpečių, ant krūtinės kairėje pusėje dėvėjo kryžių, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

28. Eilinis – slapyvardžiu **Žvejys**, apie 26 m. amž., iš Ožionių k., Daugėlišio vlsč., ginkluotas rusišku šautuvu, dėvėjo vokišką milinę, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą (nušautas 1946 01 15);

29. Eilinis – slapyvardžiu **Gintautas**, apie 22 m. amž., iš Ožionių k., Daugėlišio vlsč., ginkluotas rusišku šautuvu, civiliais drabužiais, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą (nušautas 1946 01 15);

30. Eilinis – slapyvardžiu **Topolis**, apie 19 m. amž., iš Ožionių k., ginkluotas rusišku automatu, viena granata, dėvėjo vokišką milinę, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

31. Eilinis – slapyvardžiu **Kareivis**, apie 24–25 m. amž., iš Ažėnų k., ginkluotas vokišku šautuvu, dėvėjo lenkišką milinę be antpečių, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

32. Eilinis – **Malinauskas-Medziotojas** iš Gedžiūnų k., apie 22 m. amž., ginkluotas vokišku šautuvu, civiliais rūbais, jokių ženklų nedėvėjo (nušautas 1946 01 15);

33. Eilinis – slapyvardžiu **Klevas**, 19 m. amž., iš Gedžiūnėlių k., ginkluotas vokišku šautuvu, dėvėjo vokišką šinelį, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

34. Eilinis – slapyvardžiu **Šarūnas**, apie 22 m. amž., iš Vyžių k., Tauragnų vlsč., ginkluotas rusišku šautuvu, dėvėjo civilius rūbus, ženklų jokių neturėjo;

35. Eilinis – slapyvardžiu **Karvelis**, apie 24 m. amž., iš Prisieginės k., Daugėlišio vlsč., ginkluotas rusišku šautuvu, apsirengęs kailiniais, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

36. Eilinis – slapyvardžiu **Ūdras**, apie 23 m. amž., iš Janionių k., dėvėjo civilius rūbus, ginkluotas rusišku šautuvu, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą, žuvo 1946 01 15;

37. Eilinis – slapyvardžiu **Erdvilas**, apie 20 m. amž., neaišku iš kur kilęs, ginkluotas rusišku automatiniu šautuvu, viena granata, dėvėjo vokišką milinę, ant krūtinės kryžius, ant rankovės trispalvis antsiuvas;

38. Eilinis – slapyvardžiu **Lakūnas**, maždaug 23 m. amž., nežinia iš kur kilęs, ginkluotas rusišku automatu ir viena granata, dėvėjo lietuvišką milinę, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą, žuvo 1946 01 15; (užrašas pieštuku – Pieviškis?)

39. Eilinis – slapyvardžiu **Naras**, maždaug 25–26 m. amž., nežinia iš kur kilęs, ginkluotas rusišku automatu ir viena granata, dėvėjo rusišką milinę, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą, žuvo 1946 01 15; (užrašas pieštuku – Pieviškis?);

40. Eilinis – slapyvardžiu **Klajūnas**, maždaug 26–27 m. amž., nežinia iš kur kilęs, ginkluotas vokišku šautuvu, dėvi vokišką milinę, ant kepurės dėvėjo lietuvišką ženklą;

41. Eilinis – slapyvardžiu **Danielius**, maždaug 23 m. amž., nežinia iš kur kilęs, ginkluotas vokišku šautuvu, dėvi lietuvišką milinę, ant rankovės dėvi lietuviškos vėliavos spalvų antsiuvą;

42. Eilinis – **Lunys Kazys-Garsys**, apie 21 m. amž., iš Rėksniškės k., ginkluotas rusišku automatiniu šautuvu, viena granata, apsirengęs kailiniais, ant kepurės ir rankovės dėvi lietuviškus ženklus (1946 01 15);

43. Eilinis – **Račinskas Pranas-Karajiedas**, apie 20 m., iš Salako vlsč., ginkluotas rusišku automatiniu šautuvu, apsvilkęs lietuviška miline, ant kepurės ir rankovės dėvi lietuviškų spalvų ženklus;

44. Eilinis – slapyvardžiu **Tigras**, apie 26 m. amž., iš Daugėlišio vlsč., ginkluotas vokišku šautuvu, viena granata, dėvėjo vokišką milinę su antpečiais, ant rankovės ir kepurės dėvi lietuviškus ženklus;

45. Eilinis – **Milašius Albertas-Pelūnas** iš Milašių k., Daugėlišio vlsč., ginkluotas rusišku automatiniu šautuvu, dėvi vokišką milinę, ant kepurės dėvi lietuvišką ženklą;

46. Eilinis – slapyvardžiu **Šarūnas**, apie 22 m. amž., iš Daugėlišio vlsč., ginkluotas vokišku šautuvu, dėvi vokišką milinę, ant kepurės dėvi lietuvišką ženklą;

47. Eilinis – slapyvardžiu **Genutis**, apie 26 m. amž., iš Salako vlsč., ginkluotas vokišku šautuvu, dėvi vokišką milinę, ant kepurės dėvi lietuvišką ženklą.

Daugiau partizanų neprisimenu, nepamėnėjau gal 1–2 prtz.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 35112/3. STOČKUTĖS TEKLĖS, KOSTO, baudžiamoji byla Aktas. 1949 12 22. Obelių vlsč. MGB sk. vrš. vyr. lt. LUČNIKOV sudarė aktą, kad apžiūrėjo Stočkutės Teklės, Kosto, g. 1922 m., gyvenamuosius namus ir nustatė, jog ji asmeninio turto neturi.

Dručkutės Anelės, Jono, g. 1929 m. Vaičėnų k., 1950 01 23 apklausa. Tardo ZELENSKAUSKAS.

Klausimas: Kada ir koku būdu užmezgėte ryšį su „gaujos“ nariais?

Atsakymas: 1945 m. balandžio mėn. mano brolis Vytautas Dručkus buvo pašauktas į sovietinę kariuomenę, iš kurios dezertyravo 1945 m. lapkričio mėn. ir grįžo į namus. Iki 1946 m. sausio mėn. jis gyveno namuose, daugumą laiko buvo už pečiaus, kur buvo mūsų pastatyta lova. Jis kartais pabūdavo kambaryje, tačiau, atėjus pašaliniais, visai nesirodė ir niekas apie jo buvimą pas mus nežinojo. Ginklo neturėjo.

Sausio pradž. pas mus atėjo aštuoni partizanai, tada namuose buvau aš, sesuo Emilija (kuri mirė 1947 m.) ir mažametė sesuo Elena. Atėjo pas mus Vaičėnas Balys, Norbo, Vaičėnas Edvardas, Prano ir Vaičėnas Vincas, Prano. Visi jie buvo mūsų kaimo gyventojai, o kiti man buvo nežinomi.

Jie pasakė, kad pašaukčiau brolių. Iš kur jie tai žinojo, neįsivaizduoju. Aš pašaukiau brolių iš užkrosnio, tada Vaičėnas Balys pradėjo jam aiškinti, kad nedera vienam slapytytis, nes gali būti sugautas ir pasiūlė broliui stoti į būrį. Mano brolis su tuo sutiko ir tą pačią naktį išėjo su jais į būrį. Išeidamas Balys Vaičėnas, pasakė, kad nežino, kada kitąsyk pas mus jie ateis.

Klausimas: Kokią užduotį jums davė „banditai“?

Atsakymas: Tada jokios užduoties negavau, nes net normaliai su jais nepakalbėjau, tik mano brolis išeidamas pasakė, kad jeigu jo nenušaus, tada dar pasimatysime.

Klausimas: Kada kitą kartą susitikote su „banditais“?

Atsakymas: Gal buvo 1946 m. gegužės mėnuo, krūmuose, maždaug 300 m nuo mūsų namų jie buvo apsistoję: mano brolis Vytautas, Vaičėnas Vincas, Vaičėnas Balys, Vaičėnas Bronius, o kitų nežinau. Brolis jau buvo ginkluotas šautuvu, jis manęs paklausė, ar yra paieškomas, atsakiau jam, kad dar niekas jo nieiško. Partizanų prašymu aš atnešiau jiems valgyti, tačiau jokių kitų nurodymų iš jų negavau. Tada jie prabuvo krūmuose visą dieną ir nešiau aš jiems du kartus valgyti, brolis mažai pasakojo apie save, tik pasakė, kad jie dabar eis į Latvijos teritoriją ir pasimatysime gal tik 1947 m. pavasarį.

Tik 1947 m. vasarą eidama melžt karvės aš pamačiau man mojančią iš krūmų ir, ten nuėjusi, suradau: Vaičėną Edvardą, Vaičėną Balį, brolių Vytautą, Vladą Krasauską, Juozą Žaržojų, dalies kitų iš viso nepažinau. Buvo jų 6–8 vyrai.

Tada jie paprašė manęs atnešti valgyti. Aš nuėjusi į namus, pasakiau motinai, o tėvui visai nieko nesakiau, nes pagalvojau – jo sveikata bloga, jei tardytų, jis iš karto viską pasakytų. Mano motina Albina Dručkienė irgi nuėjo su manimi į krūmus. Tą pačią dieną atvažiavo iš armijos mano brolis Petras, kuris tarnavo Vilniuje, važiavo iš komandiruočių iš Rygos ir užsuko į namus.

Brolis Petras nuėjo į krūmus ir kalbėjosi su Vytautu, pastarasis klausinėjo ar Vilniuje galėtų legalizuotis? Jis mat bijo legalizuotis Rokiškyje...

Dar kartą brolių mačiau 1947 m. gruodžio mėn., kai buvo atėję 5 partizanai, jie tada buvo visai neilgai, brolis tik pasakė, kad gyvens greičiausiai Latvijoje. Brolis pasakė, kad palaikysim ryšį per mergaitę Teklę, o susitikimo vieta bus pas fotografą Trajaną.

Apklauso protokolą Dručkutės Anelės, Jono, 1950 01 24. Rokiškis.

Apklausia MGB vyr. lt. BATAJEV per vertėją ZELENKAUSKĄ.

Klausimas: Kaip dažnai susitikinėdavote su Stočkute Tekle?

Atsakymas: Iki 1948 03 su partizanais nesusitikinėjau, ryšį palaikiau rašteliais per Teklę. Susitikdavome kiekvieną ketvirtadienį Obelių turguje. Aš susižinodavau ar gyvas mano brolis bei Vaičėnas Balys. Kur gyvena partizanai, man Teklė nesakė, o aš jos ir neklausinėjau. Viena raštelyje brolis Vytautas prašė susisiekti su broliu Petru, tarnaujančiu sovietų kariuomenėje, kad kai jis atvažiuos į tėviškę, kad kaip nors būtų galima susitikti. Susitikimui vietą Vytautas paskyrė Šinkų mišką Aleksandrovelės vlsč. Šis miškas yra nuo mūsų sodybos apie 0,5 km.

Sutartu laiku mano brolis Petras atvažiavo (1948 03) trumpoms atostogoms, aš susitikti su Vytautu nėjau į mišką, nes smarkiai sirgau. Pasakiau broliui Petru, kur ieškoti Vytauto miške. Išėjo brolis Petras vienas, grįžo po 2–3 valandų, pasakojo, jog miške susitiko su 7–8 partizanais, tarp kurių buvo brolis Vytautas ir Vaičėnas Balys. Aš pasmausavau apie ką kalbėjosi brolis Petras su Vytautu, man į tai Petras atsakė, kad Vytautas ketina legalizuotis, tik ne Rokiškyje, bet Vilniuje. Vytautas prašė padėti legalizuotis, o Petras tarsi pažadėjo pasistengti. Daugiau man nieko Petras nepasakojo, prabuvęs apie 10 d. brolis išvažiavo, o Vytautas liko būryje.

Klausimas: Kodėl jūsų brolis Vytautas nesiregistravo?

Atsakymas: Aš to tiksliai nežinau, tačiau kartą susitikus su partizanais, iš pokalbio supratau, jog jam draudė registruotis Vaičėnas Balys.

Nuo 1947 12 iki 1948 07 aš asmeniškai su partizanais nebuvau susitikusi ir ryšio su jais neturėjau, tik susirašinėjom per Stočkutę Teklę. 1948 07 naktį į mūsų namus atėjo partizanai. Tai buvo Vaičėnas Balys, brolis Vytautas, Juozas Žaržojus ir dar trys, kurių nepažinojau. Jie pasakė, kad bus per dieną krūmuose, paprašė manęs atnešti valgyti. Ryte aš nunešiau jiems valgyti, netrukus, man sugrįžus į namus, pas mus atvažiavo dvi-račiais trys vyrai. Vienas iš jų – Bakutis Albinas iš Obeliškių k. Aš Bakutį pažinojau, o kitų ne. Bakutis pradėjo manęs prašyti susitikimo su partizanais, įtikinėdamas mane, kad tie du yra geri, patikimi žmonės. Jis mane įtikino ir aš parodžiau Bakučiui kur sto-vyklavo partizanai. Jie pasibuvo kartu apie dvi valandas, vėliau išvažiavo.

Kaip aš vėliau sužinojau, tie du atvykėliai buvo broliai Araminai: Vincas, gyvenantis Švedriškės k., Zarasų apskr., ir Petras, gyvenantis Papilių k., Obelių valsč. Bakutis 1949 01 suimtas, o kur šiuo metu Araminai, to aš nežinau.

Klausimas: Kada paskutinį kartą susitikote su „banditais“?

Atsakymas: 1948 11 18 atėjo jie pas mane naktį, pabeldus į langą, aš išėjau laukan. Buvo keturiese: Vaičėnas Balys, brolis Vytautas, Dainys Antanas ir vienas man nežinomas. Jie klausinėjo ar nepasirodo kariuomenė ir tada klausė ar gali pas mane prabūti daržinėje. Pasakiau, kad kareivių nesą, bet garantuoti dėl saugumo negaliu. Jie nuėjo į daržinę, nunešiau valgyti. Iš pokalbio su broliu supratau, kad pas juos šiąnakt ateis žmogus.

Vakare jau sutemus atėjo Araminas Vincas ir jie ėmė ruošti. Išeinant brolis pasakė, kad jie pasitraukia į Zarasų apskr., ryšys su jais bus palaikomas per brolius Araminus Vincą arba Petrą, kilusius iš Papilių k. Tą pačią naktį Vincas Araminas išvedė parti-zanus į Zarasų apskritį. Nuo to laiko su partizanais neturėjau asmeninio kontakto, tik susirašinėjau laiškais.

Pirmą laišką gavau 1949 01 01 per Araminą Petrą, vienas laiškas buvo skirtas man, o kitas – *Edzkai* (Edvardui Vaičėnui). Parėjusi į namus atplėšiau man skirtą laiškėlį, ten buvo du rašteliai: vieną rašė mano brolis, o kitą – Balys Vaičėnas. Abudu rašė, kad pasiekė vietą laimingai, bet gyvenimas ten neramus, nes veikia kariuomenė, kuri gaudo partizanus. Taip pat rašė, kad žuvo *Barzda*-Dainys Antanas, tarp trijų partizanų. Taip pat Vaičėnas Balys rašė, jog suteikia man slapyvardį *Nijolė*, ir dar rašė, kad *Edzkai* skirtą laiškėlį aš turinti perduoti Antaninai Bakutytei į Obeliškių k. Taip aš ir padariau.

1949 01 25 aš per Araminą Vincą-*Šermukšnį* gavau vėl laiškėlius, iš viso 6. Araminas atvežė man juos į namus ir pasakė, kad aš perduočiau adresatams, tai: vienas buvo skir-tas man, kitas *Edzkai*, dar *Seniūnui*, *Stumbrui*, *Pieperiui* ir *Birutei*. Kada aš praplėšiau man skirtą laiškėlį, suradau nurodymus, kur reikia perduoti likusius laiškėlius. Vaičė-nas rašė perduoti Bakutytei laiškėlį, skirtą *Edzkai*, o likusius keturis perduoti *Birutei*-Stočkutei Teklei.

Aramino akivaizdoje aš parašiau laiškėlį partizanams, kad aš pasistengsiu atlikti jų pavedimus, kad esam gyvi ir sveiki. Netrukus padariau kas buvo liepta, t. y. perdaviau laiškėlius Stočkutei Teklei ir Bakutytei.

Daugiau laiškėlių iš partizanų negavau, 1949 02 23 mane sulaikė Rokiškio MGB ir aš viską papasakojau tardymuose.

Klausimas: Kodėl nepasakojate apie savo susitikimą su „banditais“ 1948 05?

Atsakymas: Taip, aš prisipažįstu, kad buvau su jais susitikusi. Mano brolis Vytautas buvo sakęs, kad jeigu kurį laiką aš negausiu iš jo žinios per Stočkutę, tai galėsiu gauti žinutę per Varnienę Mildą, gyvenančią Zemturs k., Bebrinės vlsč., Ilukstės rajone. Pas Mildą reikėjo važiuoti traukiniu iki Obelių vlsč., Šapelių stotelės, o paskui eiti apie 6 km iki jos vienkiemio.

1948 05 aš, nesulaukusi žinių iš brolio, pati nutariau nuvažiuot pas Varnienę. Pas ją nuvykusi sužinojau, kad kaip tik dabar netoli jie gyvena, ji mane nuvedė į mišką, kur radau 6 partizanus, tarp kurių man pažįstami buvo tik Balys Vaičėnas ir brolis.

Klausimas: Kur šiuo metu yra Varnienė Milda?

Atsakymas: Ji turėtų gyventi ten pat.

Klausimas: Kas yra „gaujos“ vadas, kurioje veikia jūsų brolis?

Atsakymas: Tai „gaujai“ vadovauja Balys Vaičėnas-Liubartas.

Klausimas: Išvardykite jums žinomus „banditus“.

Atsakymas: Iš partizanų, kuriuos teko man sutikti, man pažįstami:

1. **Vaičėnas Balys, Norbo-Liubartas** iš Vaičėnų k., Obelių vlsč., būrio vadas, ginkluotas automatu, kur yra jis dabar aš nežinau, ryšys su juo nutrūko 1949 01 25;
2. **Vaičėnas Bronius, Norbo-Sakalas**, žuvo 1946 m.;
3. **Vaičėnas Vincas, Prano-Centas** iš Vaičėnų k., nušautas 1947 m.;
4. **Vaičėnas Edvardas, Prano-Edska**, Vinco brolis, kur dabar nežinau, bet pagal žmonių kalbas jis nušautas 1949 m.;
5. **Krasauskas Vladas-Kukutis** iš Obelių k., kur dabar yra, nežinau;
6. **Žaržojus Juozas-Jazminas** iš Antanašės k., Obelių vlsč.;
7. **Dainys Antanas-Barzda** iš Kamajų vlsč., Žeinių k., nušautas 1948 m.;
8. **Dručkus Vytautas-Rudolfas** – mano brolis iš Vaičėnų k., su juo ryšis nutrūko 1949 01. Esu susitikusi ir su kitais partizanais, tačiau jų pavardžių ir slapyvardžių nežinau.

Charakteristika MGB agentui Aldona. Asmens byla Nr. 46709 LSSR MGB Rokiškio apskr. sk.

1949 08 22 Rokiškio apskr. MGB skyrius kaip agentą **Aldona** užverbavo Stočkutę Teklę, Kosto, g. 1922 m. Bučiūnų k., Obelių vlsč., iš vidutinių valstiečių, nepartinę, netekėjusią, neteistą.

Pagrindu **Aldonos** verbavimui buvo kompromituojančios žinios. Siekiama ją panaudoti sekti veikiančioms „gaujom“ ir „pavesti jas po operatyvinių smūgių“, išaiškinti „banditų“ rėmėjų bazę ir kt. antisovietinį elementą.

Būdama agentūriniame tinkle, **Aldona** davė medžiagą, neturinčią operatyvinės vertės. Darbe su mūsų organais **Aldona** elgėsi pasyviai. Pavestas užduotis vykdė labai delsdama ir neryžtingai, taip pat užfiksuota dviveidžiavimo atvejų. Dirbdama mūsų organams, MGB ag. **Aldona**-Stočkutė Teklė neateidavo į susitikimus, susitikusi su mūsų organais dezinformuodavo, o slapta palaikė ryšius su nacionalistų „gauja“.

Atsižvelgiant į tai, kad būdama mūsų agentu, **Aldona**, bendradarbiaudama su mūsų organais, slėpė savo nusikalstamus ryšius ir dviveidžiavo, todėl siūlome agentą **Aldona** iš tinklo išbraukti ir perduoti baudžiamojon atsakomybėn.

Pasirašo: Rokiškio apskr. MGB viršininko pavaduotojas pplk. SYČIOV 1949 12 19.

Pasižadėjimas (originalas rusų kalba).

Aš, Stočkutė Teklė, duktė Kosto, duodu šį pasižadėjimą būti MGB agentu, apie tai, kad šiandien pareiškiu norą savanoriškai slapta bendradarbiauti su MGB organais, išaiškinant antisovietišškai nusistačiusius asmenis, išaiškinant nelegalius ir gyvenančius legaliai „banditus“ ir pasižadu pranešti organams jų buvimo vietas. Pažadu elgtis sąžiningai ir nuo organų nieko nenuslėpti.

Konspiracijos sumetimais pasirenku pseudonimą **Aldona**, kuriuo pasirašysiu mano pranešimus MGB.

Apie savo neviešą bendradarbiavimą su MGB organais pažadu niekam nepasakoti.

Jei aš pažeisiu mano duotąjį pasižadėjimą ir paviešinsiu save kaip slaptą agentą, tai būsiu patraukta atsakomybėm teismine tvarka.

Pasirašo: Teklė Stočkutė-**Aldona** (Perskaityta per vertėją, toliau tekstas neįskaitomas)...

Apklausiamas Šinkūnas Vladas, Jono, g. 1927 m. Armonių k., Juodupės vlsč., Rokiškio apskr., nuo 1946 m. veikusio nac. „gaujoje“ VYTIS. 1949 12 09 Rokiškis.

Klausimas: Ar žinote Stočkutę Teklę iš Bučiūnų k.?

Atsakymas: Taip, žinau ją nuo 1948 10, susipažinau tokiomis aplinkybėmis: 1948 m. spalio pradž. mes gyvenome Plinbalų miške palapinėse šie partizanai: Pupelis Petras-Vadonis; Žukauskas Adolfas (nušautas 1948 m. rudenį); Žukauskas Jonas-Dėdė; Daminauskas Pranas, turįs slapyvardžius *Seniūnas*, *Dobilas* ir *Šaučius*; jo brolis Vladas Daminauskas-Labanoras ir *Blinov*; Bieliauskas Pranas-Komendantas (nušautas 1948 m. rudenį); Dručkus Albinas-Sūnus; Vartibavičius Antanas-Tėvas ir keturi latviai, tai: *Vol-dė*, jo brolis Julius, Janka ir Vanka.

Kartą, dienos metu, apie 13.00 val., partizanas Pupelis Petras pasiūlė man nueiti į susitikimą pas Stočkutę Teklę. Aš paėmiau šautuvą, Pupelis – automatą ir mes kartu nuėjom į Bučiūnų k. Neišeidami iš Plinbalų miško, sustojom prie vieno iš miško keliukų ir pradėjom laukti Stočkutės. Kaip paaiškino Pupelis, šitas „partizaninis takas“ buvo sutarta susitikimo vieta su Tekle. Jos laukėme ilgai, apie 2 valandas. Per tą laiką atėjo dar 3 mūsų būrio prtz., būtent Daminauskas Pranas ir latviai Janka ir Vanka. Pupelis Petras apie ją pasakė: „Tai mūsų mergina, ji yra patikima“.

Stočkutei atėjus, ji pasakė, kad apylinkėse ramu ir, kiek jai žinoma, Plinbalų miške „ablavų“ neturėtų būti. Perspėjo, jei sugalvotume aplankyti jos namus, tai reikėtų daryti labai atsargiai, nes jos namus naktimis seka kareiviai.

Mums bekalbant su Stočkute, atėjo kitas mūsų ryšininkas – Jonas Kviliūnas iš Bučiūnų k. Jis atėjo pasikalbėti su Daminausku Pranu. Po šio Pupelis Petras nebelaikė Stočkutės, paprašė jos ateiti po trijų dienų, paprašė atnešti kelnės, kurias buvo padavęs siuvėjui kažkur Bučiūnų apylinkėse.

Išleidę Stočkutę mes visi su Kviliūnu nuėjom į mūsų stovyklą, kur kartu prabuvo apie valandą. Kviliūnas atidavė Daminauskui nupirktą Rokiškyje žiebtuvėlį.

Po trijų dienų susitikti su Stočkute išėjo vienas Petras Pupelis, kuris prabuvo su ja visą dieną, atėjo vėlai, atsinešė pasiūtas kelnės.

Apie Stočkutę Dručkus Albinas yra pasakęs: „Tai yra bebaimė mergaitė, ji jau seniai padeda mūsų partizanams“.

1949 m. kovo ar balandžio mėn. pradžioje aš kartu su trimis partizanais – Alejūnu Romualdu, Daminausku Pranu ir jo broliu Vladu palikome bunkerį, kuris buvo įrengtas Pašilių k. pas Pauliuką Juozą, Juodupės vlsč. ir atėjome į Plinbalų mišką, kur radome partizanų stovyklą. Jie buvo kaip ir mes atėję į vasaros stovyklą. Ten suradome: Žukauską Juozą-*Spirginį*, jo žmoną Macijauskaitę Marytę ir prtz. Žukauską Joną. Susitikime Žukauskas Juozas perdavė paketą Daminauskui Pranui, kuris, jį atidaręs, pradėjo skaityti ir kreipėsi į Žukauską Juozą: „Iš kur šitas paketas?“. Žukauskas atsakė, kad paketą atnešė Stočkutė Teklė. Daminauskas Pranas paklausė Žukausko, ar buvo sutikęs Stočkutę? Į tai Juozas Žukauskas atsakė: „Aš buvau pas Kviliūną Joną, kur buvo atėjusi Stočkutė ir perdavė šį paketą Kviliūnui. Ant paketo buvo parašyta „Per *Varną* partizanui *Seniūnui*“.

Klausimas: Ar dažnai Stočkutė lankė jūsų stovyklą Plinbalose?

Atsakymas: Aš stovykloje jos niekuomet nemačiau. Kviliūnas, mums gyvenant Plinbalose, dažnai ateidavo į mūsų stovyklą ir perduodavo duomenis apie saugumą apylinkėse. Mes Kviliūnui dažnai duodavom pinigų visokioms smulkmenoms. 1948 m. ir 1949 m. žiemą pas Kviliūną namuose slapstėsi partizanas Žukauskas Jonas-*Dėdė*. Kaip man pasakojo Jonas Žukauskas, Kviliūno sodyboje buvo du bunkeriai: vienas name po pečiumi, o kitas daržinėje. Tuose bunkeriuose ir gyveno Žukauskas Jonas.

Klausimas: Patikslinkite savo parodymus apie bunkerius pas Pauliuką Juodupės vlsč., Pašilių k.

Atsakymas: Visą šiltą metų laiką 1948 m. mes gyvenome Plinbalų miške. 1948 11 prtz. Alejūnas Romualdas pasiūlė man eiti gyventi su juo pas Pauliuką Juozą Pašilių k. ir įrengti jo sodyboje bunkerį. Aš sutikau, tada pasikvietėm brolius Daminauskus ir Lukošiuoną Juozą-*Danuką*. Jis žuvo 1948 m. lapkričio gale Plinbalų miške.

Pas Pauliuką mus priėmė gerai, parodė vietą daržinėje, kur mes pasidarėm gerą bunkerį, ten pragyvenom visą žiemą. Visą tą laiką mums gamino maistą Pauliukienė (Juozo žmona), o atnešdavo pats šeimnininkas arba jo žmona.

Macijauskaitės Marytės, Jono, g. 1915 m. Bučiūnų k., Obelių vlsč., apklausa. Ištėkėjusi 1948 m. pavasarį, „gaujoje“ turėjo Rožytės slapyvardį.

1949 m. gruodžio 6 d. Rokiškis, apklausia Rokiškio vlsč. MGB oper. įgaliotinis ltn. CYGANKOV.

Klausimas: Papasakokite kokiuose „banditiškuose“ susirinkimuose dalyvavote ir kokie klausimai ten buvo aptariami?

Atsakymas: Pirmas „banditiškas“ susirinkimas įvyko 1949 m. rugsėjo mėn., jame dalyvavo: Žukauskas Juozas, Jokūbo; Šinkūnas Vladas; Daminauskas Pranas-*Dobilas*; Daminauskas Vladas. Susirinkimas vyko Gerbalių miške, Juodupės vlsč. Mums tada Daminauskas Pranas pasakė, kad Bakuriškio miške vyks „banditiškas“ susirinkimas ir mes išėjome į Bakuriškio mišką.

Ten radome atėjusius „banditus“ iš Aleksandravėlės ir Rokiškio vlsč., buvo ten: Bulovas Juozas-*Iksas*, Katelė Jonas-*Pukas*, Kirstukas Kazys-*Mukas*, Daminauskas Pranas-*Šaučius*. Obeliečius atstovavo: Daminauskai, Žukauskas Juozas-*Spirginys*, aš-*Rožytė*;

Vladas Šinkūnas, Antanas Vartibavičius-*Tėvas*, Streikutė Ona-*Rūta*, *Gėlė*, Alejūnas Romualdas-*Bundela*, Dručkus Albinas-*Sūnus*, Streikus Juozas-*Stumbras*, Streikus Izidorius-*Girėnas* ir partizanas Antanas iš Rokiškio vlsč.

Nors dalyvavau tame susirinkime, bet nesidomėjau, kas ten kalbama. Kiek supratau, buvo kalbama apie veikimo rajonus, kad ten kur yra vienos „gaujos“, kad kitos „gaujos“ nariai neateitų į tą patį veikimo rajoną. „Banditai“ susitarė 1950 m. pavasarį susitikti Paklimbalos miške. Daugiau nieko nežinau, kas buvo kalbama.

Klausimas: Ką veikė Ona Streikutė?

Atsakymas: Ji gamino „banditams“ maistą ir, pagaminusi, su jais apie kažką kalbėjosi. Kiek supratau, ji „gaujoje“ buvo nuo 1949 m. gegužės mėn.

Mes tame susirinkime prabuvome per dieną, o nakties metu vėl išėjome į savo vietą – Gerbalių mišką, o kiti liko Bakuriškyje.

Antras pasitarimas įvyko ten pat 1949 m. spalio mėn., dalyvavo tie patys, išskyrus Oną Streikutę-*Gėlę*, kuri, pasak Juozo Žukausko, tuo metu sirgo ir nesikėlė. Tame susirinkime aš buvau atsakinga už maisto gaminimą ir todėl visai jo eigos nesekiau, žinau tik tiek, kad buvo susitarta neplėsti nieko iš žmonių. Prabuvom per dieną ir vėl išėjom į Gerbalių mišką.

Klausimas: Ar žinote Stočkutę Teklę ir ką galite apie ją pasakyti?

Atsakymas: Stočkutę žinau gerai, nes abi kilusios iš to paties Bučiūnų k. Kada išėjau į „gaują“ ir gyvenau Paklimbalos miške, tada 1948 m. gyvenom palapinėje, tada pas mus ateidavo Stočkutė Teklė, kuri prie manęs atnešdavo paketus „gaujos“ vadui Streikui Juozui. Iš Juozo Žukausko esu girdėjusi, kad Stočkutė jau seniai palaiko ryšius su „gaujos“ nariais.

Klausimas: Praėjusiame tardyme jūs sakėte, kad išėjote į „gaują“ todėl, kad buvote nėščia nuo Žukausko ir tėvas nenorėjo jūsų laikyti namuose. Ar tai patvirtinate?

Atsakymas: Išėjau visai dėl kitų aplinkybių, nes išeinant į „gaują“ nebuvo nėščia. Iki išeinant į „gaują“ ilgą laiką bendravau su Juozu Žukausku-*Spirginiu*, su kuriuo susitikdavome pamiškėje prie Bučiūnų k.

1948 m. gegužės mėn. su Žukausku susitikau Paklimbalos miške, tada, mums ten esant, Žukauskas pakvietė mane į „gaują“ ir aš su tuo sutikau. Tada aš įstojau į Dami-nausko Prano-*Seniūno* arba *Dobilo* vadovaujamą būrį. Tokiu būdu aš tapau GINTARO būrio nare, kuria buvau iki sulaikymo dienos – 1949 m. gruodžio 3 d.

Reabilitacijos pažyma 1990 09 10, Nr. 13/3802-89, Teresei Repševičienei, Pasubatės k., Obelių apyl. Pažymima, kad **Stočkutė Teklė, Konstantino**, g. 1922 m. Rokiškio r. Bučiūnų k., kalėjo Mordovijoje, Javas k., 1949 12 22 – 1956 01 31, apie tremtį žinių nėra.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 35482/3. ALEKNOS PRANO, g. 1931 m., baudžiamoji byla

Aktas. 1947 11 15 Puziniškių k. Mes, pirmiau pasirašę Saldutiškio vlsč. MGB vrš. lt. MOSIJENKO, MGB kariuomenės 137 ŠP 3 šaulių bataliono 7 kuopos seržantas FIRSOV ir Saldutiškio vlsč. MGB „liaudies gynėjas“ V. E. MICHNIOV, šiandien sudarėme aktą, kad buvo įvykdyta operacija Puziniškio k. rajone, sunaikinti „banditinei“ „gaujai“, vadovaujamai Kaladinsko Kazimiero slapv. *Erškėtis*.

Aprašymas. 1947 11 15 kareivių grupė iš 17 asm. apsupo Puziniškio k. gyventoją Rukšėno Balio, Antano, namus. Prieinant kareiviams pil. Šilinas Justas, Benedikto, iš Antaliedės k., Kaltanėnų vlsč., stovėjęs sargyboje prie daržinės, davė ženklą „banditams“, buvusiems tuo metu Rukšėno Balio namuose.

„Banditai“ per langus ir pro duris pradėjo šaudyti į besiantinančius kareivius. Šaudymo metu Šilinas Justas buvo nušautas, o 100 m nuo namų nušauti 4 „banditai“:

1. „Gaujos“ vadas **Kaladinskas Kazys-Erškėtis**;

2. „Gaujos“ vado pavaduotojas **Skunčikas Antanas-Kaltas** iš Ignalinos vlsč., Bajorų k.;

3. Eilinis „banditas“ **Čičelis Antanas-Ūdras** iš (Gerničių k.?), Salako vlsč.;

4. Eilinis „banditas“ slapyvardžiu **Signalas**, kurio pavardė nenustatyta.

Prieinant Rukšėno namus ant kalvelės, miško pakrašty buvo sugautas „gaujos“ talkininkas (ryšininkas) **Alekna Pranas, Kazio**, g. 1931 m., kuris bėgo pranešti „banditams“ apie kariuomenės pasirodymą.

Operacijos metu buvo iš dalies sunaikinta *Erškėčio* „gauja“, paimta ginklų: automatų PPŠ – 1; šautuvų SVT – 3, pistoletas TT – 1, vokiškas pistoletas „Parabellum“ – 1; raketinis pistoletas – 1; įvairių šovinių – 300, vokiškų granatų – 3.

Apie tai ir sudarytas šis aktas. Pasirašo LSSR MGB Švenčionių apskr. vyr. tardytojas lt. TIUMKIN. 1948 01 05.

Sulaikymo protokol. Aš, Saldutiškio vlsč. MGB sk. vrš. MOSIJENKO, šiandien sulaikiau pil. Alekną Praną, Kazio, g. 1931 m. Sabališkių k., Ignalinos vlsč., kuris sulaikytas karinės operacijos metu apie 200 m nuo Rukšėno Balio, Antano, g. 1915 m., namų, kuriuose tuo metu buvo „gauja“ iki 10 asm. Alekna bėgo į namus, kad išpėtų apie karinę operaciją, bet buvo sulaikytas.

Apklausiamas Alekna prisipažino esąs „gaujos“ ryšininkas slapyvardžiu *Lazda* ir pasakė, kad miško pakrašty yra paslėptas rusiškas šautuvas. Pagal jo žodžius paimtas snaiperinis šautuvas, be „priboro“, bet tvarkingas, Nr. 7642.

Sulaikant, pas Alekną rastas tik gimimo liudijimas. Jį sulaikant, dalyvavo „liaudies gynėjas“ MICHNIOV ir Saldutiškio garnizono serž. FIRSOV.

Apklausa Aleknos Prano, g. 1931 m. Švenčionys. Apklausia Švenčionių 2N v-bos vrš. pavaduotojas MGB kap. LAPTEV. 1947 11 20 (apklausa vyksta rusų kalba, nes Alekna ją moka).

Klausimas: pasakykite savo šeimos sudėtį.

Atsakymas: mūsų šeima yra iš 10 žmonių, tai:

1. Tėvas – Alekna Kazys, Silvos, 55 m. amž., gyv. Sabališkės k.;

2. Motina – Aleknienė Anelė, Antano, 40 m. amž.;

3. Sesuo – Aleknaitė Stasė, g. 1933 m.;

4. Sesuo – Aleknaitė Ona, g. 1935 m.;

5. Sesuo – Aleknaitė Marytė, g. 1937 m.;

6. Sesuo – Aleknaitė Irena, g. 1940 m.;

7. Sesuo – Aleknaitė Emilija, g. 1942 m.;

8. Sesuo – Aleknaitė Danutė, g. 1947 m.;

9. Brolis – Alekna Jeronimas, g. 1945 m.

Visa šeima gyvena kartu su tėvais Sabališkės kaime.

Klausimas: Kaip tapote *Erškėčio* „gaujos“ ryšininku?

Atsakymas: 1946–1947 m. pas mus partizanai tankiai ateidavo pavalgyti. 1947 m. buvo atėję gal 4 kartus. Apie 1947 05 pas mus atėjo 8 partizanai, bet vidun užėjo tik *Erškėtis*, kuris pasiūlė man būti jų talkininku ir pranešti kur vaikšto kareiviai. Aš sutikau, priėmiau priesaiką, o man davė slapyvardį *Lazda*.

Klausimas: Kiek kartų susitikote su *Erškėčiu*?

Atsakymas: Du kartus savo namuose ir kartą pas Padavaiską Jona, Sabališkėse, kai vakaruškoje buvo atėję partizanai. Paprastai manęs klausinėjo ar nėra arti kareivių.

Klausimas: Kokias užduotis gaudavote?

Atsakymas: 1947 m., gal rugsėjo mėn., gavau iš Gruslio Antano 6 atsišaukimus, kuriuos jis liepė išplatinti. Aš vieną priklijavau prie bažnyčios, du numėčiau ant kelio ties Kazitiškiu, o du sudeginau.

Klausimas: Išvardykite jums žinomus *Erškėčio* „gaujos“ ryšininkus?

Atsakymas:

1. Gruslys Antanas, Tomo-*Patentas* iš Užsienio k., jis man davė atsišaukimus ir liepė juos išplatinti;

2. Padvaiskas Jonas, pas kurį ateidavo partizanai, bet daugiau apie jo veiklą aš nežinau;

3. Navarotskai iš Bajorų k., Ignalinos vlsč.;

4. Kazlauskas Vladas, Broniaus, iš Bajorų k., Ignalinos vlsč. Maždaug 1947 10 važiauvau į Rupinskių apyl. pas Čiriką dėl miško išvežimo ir susitikau partizanus, su kuriais buvo Nevarotskas ir Kazlauskas. Mano akivaizdoje jie paslėpė nelabai toli kelio spausdinimo mašinėlę ir Kaladinskas pasakė, kad kada bus liepta, jie tą mašinėlę žinos iš kur paimti. Šio mėn. pradž. bažnyčioje sutikau Nevarotską, kuris pasakė, kad mašinėlę parsinešė pas save į namus. Kitų partizanų talkininkų aš nežinau.

Klausimas: Išvardykite jums žinomus *Erškėčio* „gaujos“ narius.

Atsakymas:

1. *Erškėtis*-Kaladinskas Kazys, nušautas 1947 11 15 Puziniškėse, kilęs iš Ažvinių k.;

2. *Kaltas*-Skunčikas Antanas iš Bajorų k., nušautas 1947 11 15 Puziniškėse;

3. *Ūdras*-Čičelis Antanas iš Garbšių k., nušautas 1947 11 15 Puziniškėse;

4. *Kardas*-Bubulis iš Trakų k., ginkluotas automatu;

5. *Drugys*-Račinskas Pranas iš Geibų k.;

6. *Sakalas*-nežinau iš kur;

7. *Žalgiris*-Cicėnas Petras iš Daugėlišio vlsč.;

8. *Signalas*-Milašius Kazys, prieš 3 savaites atėjo į būrį, nušautas 1947 11 15;

9. *Tarzanas*-kas ir iš kur nežinau, kulkosvaidininkas.

Klausimas: Iš kur jūs paėmėte šautuvą?

Atsakymas: 1944 m., praėjus frontui, aš suradau du rusiškus šautuvus ir apie 25 šovinius, kuriuos paslėpiau. 1946 m. aš vieną šautuvą pardaviau už 200 rub. Padvaiskui Leonui, apie 25 m. amžiaus, kuris nuteistas 1947 m. birželio mėnesį. Kitą šautuvą aš turėjau sau, iš jo nešaudžiau.

Klausimas: Ar tavo tėvas žinojo, kad esi „gaujos“ ryšininkas?

Atsakymas: Niekas iš namiškių to nežinojo, nes aš su partizaniais kalbėdavausi vienumoje nuo šeimos narių.

Klausimas: Kaip atsidūrėte Puziniškio k. 1947 11 15?

Atsakymas: Prašant Lukoševičiui Antanui, lapkričio 10 d. atėjau padirbėti, kartu su Baltaduoniu iš Ginučių k. pjočiau dobilus ir ruošiau malkas, pats Lukoševičius nedirbo, nes jis yra senas. Šeštadienį, t. y. lapkričio 15 d. atbėgę vaikai pasakė, kad pas Rukšėną linksma, dainuoja dainas, aš nuėjau pažiūrėti ir, man beeinant, pamačiau kad kareiviai eina prie kaimo ir prasidėjo šaudymas. Pas Rukšėną buvo partizanai ir tuo metu mane sulaikė.

Klausimas: Kodėl nepranešėte, kad jūsų namus lanko „banditai“?

Atsakymas: Aš nepranešiau todėl, kad daviau priesaiką.

Aleknos Prano apklausa 1947 11 26.

<...> Pasakojo, kad apie 12.00 val. dienos kažkokie 6–7 m. vaikai pasakė, kad pas Rukšėnus ginkluoti vyrai geria samagoną ir dainuoja dainas. Aš nuėjau pažiūrėti ir pakeliui buvau sugautas kareivių. Buvau išlaikytas per naktį pas Rukšėnus, mačiau ant kiemo paguldytus 4 lavonus. Kitą dieną mane nusivedė į namus, kur aš parodžiau ir atidaviau mano slėptą šautuvą.

Pas Lukoševičių dirbau su Baltaduoniu Juozu, jis nematė tų vaikų ir negirdėjo, kad pas Rukšėnus yra.

Aleknos Prano apklausa 1947 12 02. Prisipažino, kad motinos brolis yra Cicėnas Petras-Žalgiris, kuriam atėjus duodavo valgyt, nešdavo maistą į lauką.

Aleknos Prano apklausa 1947 12 15.

Klausimas: Kokiu būdu jūs davėte priesaiką ir kokius žinote teroro aktus, įvykdytus *Erškėčio* „gaujos“?

Atsakymas: Noriu pasakyti, kad priesaiką daviau mušdamasis kumščiu į krūtinę ir kartodamas Kaladinsko sakomus žodžius, kad „priimdamas priesaiką pasižadu sąžiningai vykdyti visus man duodamus įsakymus“. Apie teroro aktus aš žinau, kad apie 1946 09 Kaladinsko būrio nariai, persirengę rusų kareiviai, atėjo į Kazitiškio „sovchozą“, kur nušovė pirmininką Meškėną ir sargą Lisicyną ir pasiėmė automatą ir šautuvą.

Aleknos Prano apklausa 1947 12 25. Prisipažino, kad jokie vaikai neišspėjo, kad ėjo ne pas Rukšėnus, bet į namus. Esą tai gali patvirtinti Lukoševičius Antanas, kuris jį sekmadieniui išleido į namus.

Prisipažino, kad apšmeižė Nevarauską ir Kazlauską, nes bijojo, kad jei nieko nepasakys, tai bus sumuštas. Istorija su spausdinimo mašinėle taip pat išgalvota.

Apklausa Neverausko Petro, Nikodemo, g. 1918 m. Ignalinos vlsč., Bajorų k., 1947 12 13.

Pasakė, kad Alekną žino, bet jokių ryšių su „gauja“ neturi, apie mašinėlę girdi pirmą kartą, t. y. to nebuvo. 1945 05 15 – 1945 07 14 jis slapstėsi nuo mobilizacijos į kariuomenę. Šiuo metu „gaujoje“ yra jo žmonos brolis Stanevičius Juozas.

Apklausa Kazlausko Broniaus, Domicelės, g. 1915 m. Pašvoginės k., 1947 11 16.

1944 11 – 1945 05 dirbo geležinkelyje Švenčionėliuose, o dėl mobilizavimo 1945 05 išėjo į *Erškėčio* būrį, kuriame buvo iki 1945 07 vidurio, realiai iš viso apie 20 dienų. Tu-

rėjo slapyvardį *Viesulas*. Šiuo metu „gaujoje“ yra mano žmonos brolis Zablackas Pranas, Petro-*Liūtas*, kurio buvimo vieta dabar man nežinoma.

Apklausa – 1947 12 19 liudininko **Rukšėno Balio, Antano**, g. 1915 m. Paukojės k., Saldutiškio vlsč., gyv. Puziniškio k.

Klausimas: Pasakykite, kas įvyko jūsų namuose 1947 11 15?

Atsakymas: Lapkričio 14 d. pas mane į namus atėjo dešimt man nežinomų „banditų“, kurie per naktį gėrė atsineštą samagoną ir valgė. Aš apie vidurdienį išbėgau į Saldutiškį pranešti apie „banditus“. Nubėgau jau link vakaro, kur susitiktiems karininkams pasakiau apie „banditus“. Jie atsakė man, kad kariuomenė išvyko jau prieš tris valandas. Aš, atėjus vakarui, nėjau į namus, o apsinakvojau Antalksnės k. Kitą dieną, grįžęs į namus, radau namuose sulaikytą žmogų ir „banditų“ lavonus.

Apklausa liudininko Alekno Kazio, Silvos, g. 1893 m. g. Pagavės k., Ignalinos vlsč. – 1947 01 18. Pasakė, kad „banditai“ užeidavo nuo 1945 m. pavasario, net iki 18 asm. vienu metu, kad jo sūnus kalbėdavosi su Kaladinsku ir *Žalgiriu*. *Žalgiris* esąs jo žmonos brolis.

Į klausimą apie represuotus giminaičius atsakė, kad nelojalūs valdžiai yra žmonos broliai Cicėnai:

1. **Cicėnas Petras-Žalgiris, Antano** – „gaujos“ narys;
2. **Cicėnas Karolis, Antano**, vokiečių okupac. metais buvo Švenčionėlių burmistru, dabar nežinia kur;
3. **Cicėnas Jeronimas, Antano**, dirbo Švenčionėliuose policijoje, dabar slapstosi;
4. **Cicėnas Edmundas**, vokiečių laikais tarnavo policijoje Vilniuje, dabar nežinia kur;
5. **Cicėnas Alfonsas** (B. 16026/3), už pagalbą broliui Petrui represuotas.

Pažyma. 1946 09 30 apie 23.00 val. Kazitiškio arklių nuomos punkte nušautas punkto vedėjas Meškėnas ir sargas Lisicynas. Iš nušautųjų ir darbininkų atimti 2 automatai, trys šautuvai, vienas arklys, 20 pūdų grūdų ir penkios avys.

Apklausa Alekno Prano 1948 03 11. Alekna Pranas papasakojo – kada jį sulaikant sustabdė MICHNIOVAS ir atkišęs automatą klausė: „Kur eini?“, – Alekna iš išgąščio atsakė, kad „einu pasiimt kirvio“, kurį neva palikęs miške. Tai sukėlė įtarimą, nes tai buvo akivaizdi netiesa. Ir jis buvo sulaikytas ir nuvestas į Rukšėnų namus. Toliau, kada jam pasiūlė atpažinti žuvusių lavonus ir jis atpažino, tai kareiviams susidarė įspūdis, kad jis esąs žymus ryšininkas.

Dar pasakė, kad vieną šautuvą pardavė už 200 rub. ne Leonui Padvaiskui, o Jonui Padvaiskui, Jono, davė jam ir 10 šovinių, su kuriais jis išėjo į „gaują“ ir netrukus žuvo. Savo šautuvą slėpė miške po nugriuvusiu medžiu, apibėręs lapais, apie 500 m nuo namų.

Dar sakė, kad kareiviai jį vedžiojo parodyti bunkerius: jis parodė iš viso 5 tuščius bunkerius, kuriuose nieko kareiviai nerado. Šiuo bunkerius jis surado ganydamas miške.

Jis mini tardyme partizaną Zarinską Julijų-*Baliulį*, kad ateidavo pavalgyti.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 35720/3. EGLINSKO ANTANO, Antano, baudžiamoji byla. Tomas 1.

Aktas. 1951 m. rugsėjo 5 d. LSSR MGB 2N v-bos I sk. viršininkas pplk. ZENIAKIN, to paties skyriaus posk. vrš. kap. SNAKIN, posk. vrš. pavaduotojas mjr. DMITRIJEV, operatyvinis įgaliotinis ltn. DOMBROVSKIJ ir Vidaus kariuomenės MGB karinio dalinio VČ 3201 būrio vadas vyr. ltn. JAKIMOV sudarė aktą, kad šiandien, atliekant karinę-čekistinę operaciją netoli Gaivenių k., Švenčionėlių r., sugautas Vytenio būrio vadas **Eglinskas Antanas**, pagrindžio slapyvardis – *Margis*.

Iš sulaikytojo paimta: revolveris „Nagan“ – 1, 7 šoviniai naganui, 53 šoviniai automatui ir įvairūs „banditiški“ dokumentai.

Areštuotojo anketa.

Eglinskas Antanas, Antano, g. 1927 m. Kalnelio k., Salantų vlsč., Klaipėdos apskr. Mokytojas. Paskutinė darbo vieta Saldutiškio gimnazija, buvo mokytoju.

Išsilavinimas – baigė Klaipėdos mokytojų institutą.

Šeimos sudėtis:

Tėvas – Eglinskas Antanas, Prano, g. 1901 m., gyv. Klaipėdoje ir dirba gimnazijos sargu;

Motina – Eglinskienė Barbora, Prano, g. 1906 m., namų šeimininkė;

Brolis – Eglinskas Povilas (?), g. 1938 m.;

Brolis – Eglinskas Algimantas, g. 1949 m.;

Sesuo – Eglinskaitė Birutė, g. 1944 m.

Ypatingos žymės – neveiksni dešinė ranka (nuo sužeidimų).

Sužeidimai: į dešinę ranką 5 sužeidimai, į dešinę koją 2 sužeidimai, gauti mūšiuose su kariuomene 1951 03 02.

Nuotraukos kalinio ir partizaniška uniforma.

Charakteristika buvusiam Saldutiškio vlsč. vidurinės mokyklos mokytojui Antanui Eglinskui, g. 1927 m. 1949 m. baigė Klaipėdos mokytojų institutą, nuo 1949 09 01 dirbo konstitucijos ir istorijos mokytoju. Dirbo iki 1950 08 16, tada išmestas, kaip negrįžęs iš atostogų. Kaip mokytojas patikrinimų metu pamokas vedė teisingas tiek metodškai, tiek ideologiškai išlaikytas. Dalyką išmanė teisingai, bet mokinių žinių patikrinimas parodė, kad jų žinios nepatenkinamai žemo lygio. Mokiniai istoriją suvokė kaip karalių ir valdžios raidą, bet ne kaip klasių kovą. Žinojo tikrai faktus, bet jų nesurišo į vientisą vaizdą. Užklasinėje ir užmokyklinėje veikloje nedalyvavo, būrelių neorganizavo. Kultūrinėse politinėse kampanijose nedalyvavo. Atsisakydavo atlikti VK ir valsčiaus partinių organizacijų nurodymus. Pasisakė prieš komjaunimą.

Pasirašo: Saldutiškio mokyklos direktorius Lazauskas 1951 12 18.

A. Eglinsko tėvai 1938 m. atvažiavo iš Amerikos ir Skuodo r., Užluobio kaime nusipirko 18 ha žemės. Prasidėjus kolchozinimui, metė žemę ir išėjo gyventi Klaipėdon.

Apklauso protokolai Antano Eglinsko 1951 09 06. Vilnius.

Apklausia 2N v-bos I skyriaus posk. vrš. pavaduotojas mjr. DMITRIJEV.

Klausimas: Kada ir kokiomis aplinkybėmis tapote „gaujos“ nariu?

Atsakymas: 1947 m. aš stojau mokytis į Klaipėdos mokytojų institutą, kur susipažinau su pirmo kurso studentu Žąsyčiu. Jis pasiūlė man stoti į pagrindžio organizaciją pavadinimu „Baltija“. Aš sutikau ir tapau tos organizacijos nariu.

1950 m. liepos mėn. aš sužinojau, kad apie mano dalyvavimą pagrindžio organizacijoje sužinojo MGB ir aš, vengdamas arešto, perėjau nelegalion padėtin. Gimnazistas Černiauskas (miręs), gyvenęs Saldutiškyje, pasisakė esąs partizanų ryšininkas. Jis supažindino mane su Jonu Limanasku, buvusiu Saldutiškio gimnazijos mokytoju, kuris dabar areštuotas. Limanaskas suvedė mane su Vėžio būriu Tauragnų vlsč. ir mane priėmė būrin. Ten buvau dvi dienas, paskui perėjau Kėkšto, tiksliau Vytenio būrin.

Klausimas: Ar esate davęs „banditišką“ priesaiką?

Atsakymas: Priesaiką 1950 m. rugpjūčio 5 d. priėmė iš manęs *Dainius* (nušautas), jis man davė *Margio* slapyvardį.

Klausimas: Kokias pareigasėjote būdamas „gaujos“ nariu?

Atsakymas: Nuo įstojimo 1950 m. rugpjūčio mėn. iki 1950 m. gruodžio buvau eiliniu, o 1950 m. gruodžio mėn. mane pakėlė į Vytenio būrio vado pareigas.

Klausimas: Kas sudarė jūsų „gaują“?

Atsakymas: Mūsų būrį sudarė:

1. **Aš-Antanas Eglinskas-Margis**, buvau ginkluotas pradžioje šautuvu, vėliau PPŠ automatu ir nuo 1951 m. gegužės mėn. – „Nagan“.

2. **Ryliškis Bonifacas-Kėkštas** (žuvęs), buvo ginkluotas „Mauzeriu“ ir šautuvu;

3. **Krukis Martynas (Juozas?)-Banga** (žuvęs), buvo ginkluotas vokišku automatu ir „Mauzeriu“;

4. **Bulka Antanas-Dainius** (žuvęs), buvo ginkluotas šautuvu;

5. **Kariūnas** (žuvęs), buvo ginkluotas „Mauzeriu“ ir šautuvu.

Klausimas: Papasakokite apie praktinę Vytenio „gaujos“ veiklą?

Atsakymas: Vedė ginkluotą kovą prieš sovietų valdžią, vykdė teroro aktus prieš sovietų valdžiai lojalius žmones ir vykdė antisovietinę agitaciją.

1950 m. lapkričio mėn. Vytenio būrio nariai, vadovaujami vadovo Lizdeikos, įvykdė du teroro aktus Kirdeikiuose, užmušdami Garbauską, Garbauskienę ir Paukštienę Oną. Garbauskus sušaudė asmeniškai Lizdeika, o aš stovėjau sargyboje prie namo durų ir saugojau, kad jie neišbėgtų. Kiti Vytenio „gaujos“ nariai buvo gatvėje ir saugojo lauką. Garbauskus nušovė už tai, kad jie 1949 m. pavasarį išdavė išvežti Kirdeikių kleboną.

Paukštienę sušaudė taip pat Lizdeika. Aš tuo metu buvau kitoje namo pusėje ir sargybą ėjo kiti „banditai“. Paukštienė buvo nušauta už tai, kad skundė MGB organams žmones, pas kuriuos užeidavo „banditai“. Garbauskų namus išeidami apiplėšė, paėmė dvi kiaules, karves ir rūbus.

Be to, naktį į 1951 m. kovo 2 d. Indubakių k. susidūrėme su kareiviais. Nušovėm vieną kareivį ir šunį, kas konkrečiai nušovė juos, nežinau, nes tada aš iš karto buvau sužeistas į dešinę ranką ir dabar ją sunkiai valdau.

Vytenio „gaujos banditai“ imdavo iš kolūkiečių pinigų, grūdus, kitus produktus. Tačiau kiek ir ko paėmė, nežinau.

Klausimas: Kur Vytenio „gauja“ slapstėsi?

Atsakymas: Tam tikslui turėjome du bunkerius: vieną prie Bubulių kaimo, Ignalinos r., jį surado MGB kareiviai 1951 m. sausio mėn., o kitą prie Vyžių kaimo, kuriame gyvenom 1950 m. lapkričio – 1951 m. sausio mėn. Ar jį kas surado, nežinau.

Apklauso protokolą Antano Eglinsko 1951 m. rugsėjo 7 d. Vilnius.

Klausimas: Parėjusiame tardyme jūs ne viską papasakojote apie savo „banditišką“ veiklą, duokite apie tai smulkesnius parodymus.

Atsakymas: Taip, pripažįstu, kad aš pasakiau ne viską. Pamiršau papasakoti apie tai, kaip aš su „banditu“ *Banga* pasikėsinome į Saldutiškio gimnazijos komsorgą Smelstorių.

1951 m. sausio pradžioje kuopos vadas *Lizdeika*-Stanėnas Juozas (nušautas) man pasakė, kad aš ir *Banga*, kaip naujokai, dėl pakėlimo mūsų autoriteto prieš patyrusius „gaujos“ narius, turėtume nudobti bent vieną komunistą. Jei to nepadarysime, tai kito „banditai“ mumis nepasitikės ir gali išvyti iš „gaujos“.

Aptardami šį reikalą, su *Banga*, aš pasiūliau nudobti Saldutiškio komsorgą Smelstorių. Šį pasiūlymą daviau todėl, kad gerai žinojau gimnaziją, kambarių išsidėstymą, taip pat žinojau, kad Smelstorius neturi ginklo.

Lizdeika su mūsų pasiūlymu sutiko. Po to sausio 15–16 d. naktį iš Tautiško k. gyventojų paėmėm arklį ir išvažiavom. Arklį palikom pas Rukšėną, gyv. vienkiemyje prieš Saldutiškį, patys pėsčiomis nuėjome į gimnaziją, Smelstoriaus butą. Nuėję jo namuose neradome, todėl apsižiūrėję nusprendėme jo palaukti.

Maždaug po 5 val. Smelstorius atėjo į butą, kur mes jį užpuolėme ir norėjome nušauti, bet pistoletas užsikirto du kartus, matyt, buvo blogi šoviniai. Tada aš išsitraukiau peilį ir kelis kartus dūriau Smelstoriui. Pastarasis priešinosi, išsiveržė iš mūsų rankų ir išsoko per langą, todėl jis ir liko gyvas. Po to mes išėjome iš namų, pas Rukšėną pasiėmėm arklį ir grįžom į savo slapstymosi vietą.

Klausimas: Ar jūs dalyvavote kolūkio apiplėšime?

Atsakymas: Taip, dalyvavau. Kitą dieną, man įstojus į *Vėžio* „gaują“, aš su kitais „gaujos“ nariaisėjau plėšti kolchozo, kuris buvo apie 2 km nuo Tauragnų. Tada iš kolchozo buvo pagrobta 10 karvių, iš kurių dalį pardavė, o kitas pasilikom maistui.

Klausimas: Jums pateiktas dienoraštis, rastas susidūrimo metu prie Strokinių k., 1950 m. rugsėjo 6 d. Ar tai jūsų sąsiuvinis?

Atsakymas: Taip, šis sąsiuvinis priklauso man.

Antano Eglinsko 1951 09 10 tardymo protokolas.

Klausimas: Papasakokite koku būdu susipažinote su „gaujos“ vadu *Vynu*-Dūdėnu Jonu?

Atsakymas: 1951 m. rugpjūčio mėn. viduryje gyvenome su Juozu Bulka Alžutėnų miške Švenčionėlių rajone. Tada Bulka man papasakojo, jog 100–200 m nuo Gaidžių kaimo krūmuose gyvena *Vyno* būrys. Juozas Bulka parašė laišką ir perdavė jį man, kad *Vynas*, vietoje žuvusio *Žaibo*-Račinsko Prano taptų Liūto arba Tigro rinktinės vadu.

Gavęs laišką, gal po dviejų dienų nuėjau pas Rudėną Kazį, gyv. Tauragnų vlsč., kuris mane palydėjo ligi Gaidžių kaimo, nes aš pats nežinojau, kur yra tas kaimas. Prieš išeinant, Bulka man pasakė pavardę žmogaus, prie kurio namų krūmuose gyvena *Vyno* būrys. Pavardę aš pamiršau.

Rudėnas bandė atsikalbinėti, kad jis manęs nelydėsiąs, tačiau pagrasinau, kad jei jis to nepadarys, jam baigsis blogai. Rudėnas mane palydėjo iki vietos, o Gaidžių kaime jis atsiskyrė ir sugrįžo į namus, o aš likau kaime. Kaime sutikau 10–12 m. mergaitę, kurios

paklausiau kur gyvena tas žmogus, ji man pasakė. Suradęs tą žmogų, pas jį atsigėriau vandens ir, tikrai, krūmuose suradau *Vyno* būrį.

Klausimas: Kiek laiko gyvenote pas *Vyną* ir kokius reikalus ten tvarkėte?

Atsakymas: Pas *Vyną* gyvenau 3–4 dienas, kalbėjome apie pasipriešinimo ateities planus. Kada kalba pasisuko apie vadovavimą, aš pradėjau kalbėti, kad *Vynas* turi didelę praktinės kovos patirtį, tačiau *Vynas* pasiūlymo būti Liūto rinktinės vadu atsisakė. Taigi mano užduotis liko neįvykdyta. Man išeinant iš *Vyno*, jis atrašė Bulkai laišką, su kuriuo aš sugrįžau į mūsų susitikimo su Bulka vietą – Alžutėnų mišką. Kada Bulka perskaitė gautą paketą, jis pasakė, kad *Vynas* parašė, jog rinktinės vadu skirtų mane.

Klausimas: Kas toks *Vynas*? Kaip jis atrodo? Kaip ginkluotas?

Atsakymas: Vardo, pavardės nežinau, su juo mačiausi tik vieną kartą ir aš jo ne-klausinėjau. Apie 35 m. amžiaus, vidutinio ūgio, blondinas, veidas apvalus, žydrų akių, stambaus sudėjimo, vaikšto apsirengęs Lietuvos karininko uniforma. Turėjo su savim vokišką automatą ir pistoletą „Walther“.

Klausimas: Kokie kartu buvo jo „gaujos“ nariai?

Atsakymas: Man ten esant, drauge buvo prtz.: *Viesulas, Gediminas, Dobilas*. Pasak *Vyno*, yra ir daugiau prtz., jų būrį sudaro 10 asm.

Klausimas: Kokiai rinktinei pavaldus *Vyno* būrys?

Atsakymas: Man tas nežinoma – pagal *Vyno* žodžius, iki 1951 02 27, kada buvo nušautas būrio vadas *Žaibas*, jie priklausė Liūto ar Tigro rinktinei, kuriai vadovavo *Žaibas*.

Klausimas: Kas toks yra Rudonis Kazys?

Atsakymas: Rudonis Kazys – apie 29 m. amž., gyvena Tauragnuose, 4 skyrių išsilavinimo, lietuvis, vedęs, kolūkietis. Ar jis palaiko ryšius su „gauja“, nežinau.

Klausimas: Ar Rudonis žinojo kokių tikslų einate į Gaidžių k.?

Atsakymas: Aš Rudoniui nesakiau, kas aš toks, tačiau jis pasakė, kad žino mane esant partizanui. Kokiu tikslu einu ir kodėl imu jį palydovu – nesakiau. Jis nežinojo ko eina ir kodėl mane veda.

Klausimas: Kas toks Juozas Bulka?

Atsakymas: Bulkai Juozui 28 m., Ripaičių k. gyventojas, įstojo būrin 1948 m., slapyvardis – *Skrajūnas*. Baigęs pradžios mokyklos 4 skyrius. Ginkluotas „Parabeliu“. Iki mano arešto dienos laikėsi su *Vytenio* „gauja“. Diena iki arešto su Bulka išgėrėm butelį vyno krūmuose, maždaug 200–300 m nuo Ripaičių kaimo. Po to aš užmigau ir neatsimenu kaip buvau sulaikytas. Kur dingo Juozas Bulka, nežinau (kadangi Bulka tuo metu jau buvo užverbuotas ir A. Eglinską užnuodytu vynu apgirdė – R. K.)

Antano Eglinsko 1951 m. rugsėjo 12 d. apklausos protokolas.

Klausimas: Kokiomis aplinkybėmis jūs susipažinote su Rudoniui?

Atsakymas: 1950 m. pavasarį, iki įstojant į prtz. būrį, dar man esant Saldutiškio gimnazijos mokytoju, aš kurį laiką gyvenau pas Rudonį bute. Tokiu būdu ir susipažino-me. Jis žinojo mano partizaninį slapyvardį ir tai, kad susišaudyme su kareiviais aš buvau sužeistas. Tai pasakiau aš pats.

Klausimas: Kiek laiko gyvenote pas Rudonį ir kas jums davė valgyti?

Atsakymas: Rudonio ūkyje aš gyvenau 3–4 dienas, tiksliau 100–150 m nuo jo ūkio

krūmuose. Jo uošvė Meškauskienė, apie 70 m. amž., man davė adijalą į krūmus, kuriuose aš slapščiausi. Pats Rudonis ir Meškauskienė du kartus per dieną į krūmus atnešdavo maisto, o kartais ir pieno, duonos, sūrio. Daugiau niekas man paramos neteikė.

Klausimas: Kaip pavardė žmogaus, per kurį susitikote su Vyno „gauja“?

Atsakymas: Pavardės nežinau, bet jo vyriausios duktės vardas yra Malvina.

Klausimas: Kada ir koku būdu susitarėte ateityje susitikinėti su Vyno „gauja“?

Atsakymas: Mes to neaptarėme, man taip pat nežinoma kur yra Vyno stovykla: jie gyvena įvairiose vietose (per miškus, krūmus, pas žmones) Utenos rajone.

Antano Eglinsko 1951 09 16 tardymo protokolas.

<...> 1950 05 į nelegalią veiklą įtraukiau mokytoją Limanauską Vytautą-Timą, su juo nuėjom Kemėšin, kur suvedė su Gimžausku. Pradėjom ieškoti partizanų, bet atsiliepė tik tai *Skrajūnas*.

Tada aš nusiunčiau laišką *Žuvėdrai*-Krukiui Martynui, antisovietinės organizacijos nariui. Nuvažiavau Klaipėdon, kur man papasakojo, kad įtaria Pileckį – mūsų antisovietinės organizacijos vadovą išdavystėm. Grėsė areštas. Sugrįžau į Saldutiškio vlsč., čia atvažiavo ir Krukis.

Tada Limanauskui pasakiau, kad organizacijos vadas yra provokatorius ir paprašiau mus paslėpti. Nuvedė mus pas Rudonį, kuris ties Strokinių k. mus suvedė su Bonifacu Ryliškiu-*Kėkštu*. Jam Limanauskas už mus raštiškai garantavo.

Susitikimą su Limanausku man organizavo Šinkūnaitė Jevgenija (gal Eugenija?) ir Stunžaitė Ona, g. 1928 m., iš Drižių k.

Antano Eglinsko 1951 09 20 tardymo protokolas.

<...> 1951 03 01–02 Indubakių k. buvom Livarauskiėnės namuose. Ten bebūvant, naktį atėjo kareiviai. Susišaudėm, užmušėm pėdsekį šunį ir vieną kareivį, žuvo *Kėkštas* ir *Banga*, o mes su *Kariūnu* išbėgom.

Atbėgau į Šarkių k. pas Balčiūną ir paprašiau rogių. Jis mane išvežė. Nuvežė mane į kažkokius namus už 3–4 km, kur praradau sąmonę. Tada mane atvežė Mineiškiemin, kur ištremto žmogaus arklidėje *Sakalas*-Sideravičius Juozas padarė man bunkerį, kuriame gyvenau ligi 1951 04 17. Manimi rūpinosi mergaitė Bronė, kurios du broliai buvo *Skrajūno* būrio partizanai ir abu žuvę... Bronė palaikė ryšius tarp *Tarzano*-Radzevičiaus Alfonso ir *Žaibo*-Račinsko Prano būrių.

Antano Eglinsko 1951 09 24 tardymo protokolas.

<...> Kai pasijutau geriau, tai Bronė pranešė, kad Laukagalių k. Molėtų r. ateina *Tarzano*-Radzevičiaus Alfonso būrys. 1951 04 17 ji vežimu mane nuvežė į Labanoro girią, maždaug 3 km nuo Laukagalių k. į *Tarzano* bunkerį. Tai buvo 2 m aukščio, 3 m pločio, 4 m ilgio bunkeris. *Tarzanas* vadovavo 6 asm. būriui. Jis – vadas, 1942 m. stojo vokiečių kariuomenėn, 1945 m. pakliuvo amerikiečių, o paskui rusų nelaisvėn. Pabėgo iš Narvos lagerio ir sugrįžo Lietuvon. Su juo paskutinį kartą susitikau 1951 05.

Su juo būryje buvo: *Lakūnas*, *Lubinas*, *Prapuolenis* (nuo Ukmergės vlsč.) Paskui mes palikom bunkerį ir gyvenom apie 2 km nuo Šnieriškių k. Žaizdos gijo, mane perrišinėjo pats *Tarzanas*.

Klausimas: Kas yra tas *Sakalas*?

Atsakymas: *Sakalas*-Sideravičius Juozas, po *Žaibo* žūties laikėsi vienas.

Nuosprendis. 1952 m. kovo 10 d.

Pabaltijos karinės apygardos Karo tribunolas uždarame posėdyje, vykusiame Vilniuje, išnagrinėjo bylą, kurioje kaltinamas **Eglinskas Antanas, Antano**, g. 1927 m. Kalnelių k., Salantų r., Klaipėdos sr., kuris kaltinamas įvykdęs nusikaltimus pagal RTFSR BK str. 58–1, „a“, 58–8, 58–10 ir 58–11. Teismo tyrimo metu nustatyta, kad teisiamasis Eglinskas, būdamas priešiška nusistatęs prieš sovietų valdžią, 1947 m. rudenį, mokdamasis Klaipėdos mokytojų institute, kartu su dabar jau nuteistu Sitniku ir išsiųstu į tolimas vietas (Rusijoje) Papreckiu ir dabar patrauktu baudž. atsakomybėn Vainoru, sudarė antisovietinę nacionalistinę organizaciją, kėlusią sau tikslu vesti ginkluotą kovą prieš sovietinę santvarką.

1947 m. gruodžio mėnesį Eglinskas kartu su dabar jau mirusiu Pociumi Kaziu išvažiavo į Daukšius, buv. Mosėdžio vlsč., kur susitiko su nacionalistinės „gaujos“ Audra nariais, iš kurių gavo ir nuvežė į Klaipėdą du pistoletus, skirtus atlikti teroro akciją.

Naktį į 1948 m. sausio 1 d. Eglinskas ir Papreckas, ginkluoti pistoletais, ketino vienoje iš Klaipėdos gatvių nušauti Klaipėdos universiteto marksizmo-leninizmo katedros vedėją Strekalovą, tačiau to nepadarė dėl ne nuo jų valios priklausančių priežasčių.

1948 m. Eglinskas instituto patalpose išklajavo antisovietinio turinio lapelius. Areštavus nacionalistinės organizacijos narį Sitniką, ištrėmus Paprecką ir išvykus iš Klaipėdos į kitą miestą Vainorui, Eglinskas surado kitų būdų vykdyti savo antisovietinei veiklai.

Vėliau, būdamas Saldutiškio mokykloje SSSR istorijos mokytoju, Eglinskas pradėjo verbuoti savo pažįstamus į antisovietinę veiklą, tokiu būdu 1950 m. gegužės mėn. užverbavo dabar jau nuteistą mokytoją Vytautą Limanauską, kurį naudojo ryšiu su „banditų“ rajono vadeiva Juozu Bulka slapyvardžiu *Skrajūnas*, šiuo metu besislapstančiu nuo teisėsaugos organų. Juozas Bulka Eglinską ir Limanauską įtraukė į „banditų“ rezervą, vadinamąjį organizacinį sektorių arba OS. Būdamas OS organizacijoje, Eglinskas palaikė raštiškus ryšius su Bulka ir teikė jam finansinę pagalbą.

1950 m. rugpjūčio 2 d., padedant Limanauskui, Eglinskas įstojo į „gaują“ ir buvo įtrauktas į būrį, vadovaujamą Bonifaco Rylišio-*Artojo*, *Kėkšto* (nušautas). Iki 1950 m. gruodžio 15 d. Eglinskas buvo eiliniu „banditu“, o po to – būrio vadu.

Būdamas pogrindyje, Eglinskas turėjo slapyvardį *Margis*, buvo ginkluotas šautuvu, automatu, revolveriu ir granatomis, su kitais „gaujos“ dalyviais dalyvavo „plėšikaviuose ir teroro“ akcijose. Taip 1950 m. rugpjūčio 3 d. Eglinskas su kt. „banditais“ dalyvavo (vykdė rekviziciją – R. K.) apiplėšiant Meldutiškio (Utenos r.) fermas ir pavogė iš ten 7 stambius raguočius.

1950 m. lapkričio 15 d. Eglinskas kartu su kitais „gaujos“ nariais: Krukiu Martynu-*Banga*, Sipaičiu ir kt. dalyvavo įvykdant teroro aktą Kirdeikių k. Garbauskui Justinui ir jo žmonai. Garbauskai buvo nužudyti dėl to, kad jų dukterė dirbo apylinkės tarybos sekretore. Nužudė Garbauskus, „banditai“ sunaikino namuose esančius apylinkės tarybos dokumentus.

Tame pačiame kaime naktį į 1950 m. lapkričio 16 d. „banditai“, dalyvaujant Eglinskui, nužudė Rastenienę – Paukštienę Oną, įtariamą ryšiais su valstybės saugumo organais.

1951 m. sausio 15 d. Eglinskas, būdamas jau būrio vadu, veikdamas kartu su „banditu“ Krukiu (nušautas), ginkluoti automatais, pistoletais ir granatomis, o Eglinskas – dar ir peiliu, pateko į Saldutiškio vlsč. komsorgo Smelstoriaus butą ir surengė ten pasalą su tikslu jį nužudyti.

Naktį, kada Smelstorius grįžo iš darbo, Eglinskas ir Krukis jį užpuolė, be to, Eglinskas jam dūrė peiliu tris kartus į galvos plotą, o Krukis du kartus bandė šauti iš pistoleto, tačiau abu kartus jis užsikirto. Pasinaudodamas ginklo užsikirtimais, Smelstorius per langą išsoko į lauką ir „banditams“ jų ketinimų nepavyko įgyvendinti. Tačiau Eglinskas sugebėjo Smelstorių sužeisti peiliu ir pagrobė jo komjaunimo bilietą.

1951 m. kovo 2 d. Indubakių k. Eglinsko vadovaujamas „banditų“ būrys susikovė su MGB kariuomenės kariais, tada buvo nušautas eilinis Temnov Nikolajus.

Teisiamasis Eglinskas prisipažino kaltu, kad jis, mokydamasis Klaipėdos mokytojų institute, saugojo ir užrašinėjo antisovietinio turinio eilėraščius, skaitė juos Sitnikui ir Papreckui, su jais kalbėjosi antisovietinėmis temomis, rašė „banditams“ laiškus, prašydamas ginklų, teroro veiksams vykdyti. Jis taip pat prisipažino, kad priklausė nacionalistų „gaujai“, dalyvavo plėšimuose ir teroro veiksmuose, kad platino antisovietinius lapelius. Jis neigia, kad buvo įsigiję pistoletus pasikėsinti prieš Strekalovą, motyvuodamas tuo, kad tardymo metu save apkalbėjo. Tačiau Eglinską demaskuoja jo paties rašyti užrašai, kuriuos jis vedė vykdydamas antisovietinę veiklą. Taip pat Eglinską demaskuoja ir Limanausko parodymai, kuriuose jis nurodo, jog Eglinskas, jį verbuodamas, aiškino, kad veikia įgaliotas nacionalistinės organizacijos, esančios Klaipėdoje.

Eglinsko kaltę patvirtina liudininkai Rolka ir Gimžauskas, taip pat nukentėjusysis Smelstorius, taip pat daiktiniai įrodymai, tai du neiššovę šoviniai nuo pistoleto „Parabellum“, rasti pasikėsینimo vietoje, „banditiškas“ susirašinėjimas, rastas pas teisiamąjį Eglinską.

Pagal čia išdėstytus, Karo tribunolas pripažįsta Eglinską Antaną kaltu, išdavus Tėvynę, įvykdžius teroro veiksmus, vykdydamą antisovietinės agitacijos ir priklausymą kontrrevoliucinei organizacijai, t. y. nusikaltimais, numatytais pagal RTFSR BK str. 58–1, „a“, 58–8, 58–10–1 dalis ir 58–11 str.

Vadovaujantis RSFSR BPK 319–320 str. Karo tribunolas nuteisia: Eglinską Antaną, Antano, pagal RSFSR BK str. 58–1, „a“ aukščiausia bausme – sušaudymu be turto konfiskavimo, kadangi tokio neturi, taip pat pagal RSFSR BK str. 58–8 su sankcija str. 58–2 aukščiausia bausme – sušaudymu, be turto konfiskavimo, tai pat pagal RSFSR BK str. 58–10 – 10 metų pataisos darbų lagerio su tolimesniu teisių apribojimu 5 m., o vadovaujantis RTFSR 49 str., apibendrinant, nustatyti galutinę bausmę, vadovaujantis BK 58–8 su sankcija į 58–2, nuteisti jį aukščiausia bausme – SUŠAUDYMU, be turto konfiskavimo, kadangi teisiamasis tokio neturi.

Iki nuosprendžio įsiteisėjimo Eglinskui Antanui taikyti kardomąją priemonę – kalinimą.

Vadovaujantis RSFSR BPK 469 str., nuosprendis kasacine tvarka neskundžiamas.

Pažyma: Pabaltijo karo apygardos tribunolo 1952 03 10 nuosprendis Eglinskui Antanui, s. Antano, g. 1927 m. Kalnelių k., Salantų vlsč., Klaipėdos sr.

Mirties bausmė įvykdyta 1952 m.

NUO BALTŲJŲ INSULOS RŪMŲ IKI MĖLYNŲJŲ IGNALINOS ŠILŲ

Prisiminimai apie paskutinįjį Lokio partizanų rinktinės vadą, Telšių kunigų seminarijos auklėtinį, vėliau mokytoją Antaną Eglinską-*Margirį*

Paruošė: Jonas Andriusevičius.

(Jono Žemaičio-*Beržo*) Lokio ir Žalgirio kuopos partizanai 1950 metų vasarą.

Nuo autoriaus.

Karštą 1951 metų liepos popietę Žalgirio (anksčiau ji ir kitaip dar vadinosi) kuopos vyrai, kartu su keliais legaliaisiais pagrindininkais, lūkuriavome viename nuošaliame Rytų Aukštaitijos kaimelyje. Nuo aukštos, tankiais alksniais apaugusios kalvos visa apylinkė buvo matyti kaip ant delno. Būrio vadas Jonas Dūdėnas-*Dagys*, *Vynas* nenuleido žiūronų nuo keliuko, žvalgė visą apylinkę. Visi labai nekantravome, nes mūsų laukiama pastotė jau senokai turėjo pasirodyti. Iš pat ankstauro ryto patikimas ūkininkas buvo išvažiuavęs į Kuktiškių pusę parvežti sužeisto, bet dabar jau šiek tiek pagijusio partizano *Margirio*. Būgštavome ne be reikalo – keleiviams dienos metu reikėjo važiuoti per Tauragnų miestelį, pro pačią sribų būstinę. Tai buvo drąsu ir rizikinga, bet kitos išeities nebuvo. Beje, vėliau šis epizodas žmonių pasakojimuose virto visa legenda – esą partizanai septyniais vežimais lydėję vadą. Iš tikrųjų jį vežė vienas vienintelis drąsus kaimietis. Pagaliau ir mūsų įtampa atslūgo – tolumoje pasirodė vežimas. Partizanai gyvai sukruto, pralinksmedėjo, ėmė gyvai tvarkytis uniformas, ginklus. Netrukus jie jau prilaikė iš vežimo belipantį svečią – kaimyninio būrio vadą *Margirį*. Tada jį pamačiau pirmą kartą – jaunas, po sužeidimo labai išbalęs, jis iš karto pasirodė esąs inteligentiškas ir nuoširdus vyras. Su ginklo broliu sveikinomės visi iš eilės pasibučiuodami. Rankas jis valdė gana sunkiai, vos judindamas. Ir pagaliau, kai susėdome pas ūkininką troboje, *Margiris* pasirodė dar esąs ir gana šnekus. Už stalo sėdėdamas, jis rodė kaip treniruoja sužeistas rankas, kaip didžiulėmis valios pastangomis kilnojo pieno stiklinę prie burnos, gėrė ir pasakojo, kad tik nugalėdamas skausmus ir kasdien treniruodamasis, jis vis laisviau pajudina rankas.

Tokia buvo pirmoji pažintis. Iki vasaros pabaigos Antanas Eglinskas-*Margiris* pasiliko J. Dūdėno-*Vyno* būryje, kuriame tuo metu buvo ir partizanai: *Gediminas*, *Viesulas*, *Aidas*, *Žilvitis*, *Kęstutis*, *Aras*, *Tigras*, *Dobilas*...

Po tos pirmosios susitikimo dienos mes su *Margiriu* susitikdavome beveik kas dieną. Įsikalbėjome. Pasirodė, kad mudu besą kolegos – abu mokytojai. Antanas jau dirbęs mokykloje, o aš dar tik su diplomu ir paskyrimu kišenėje. Vėliau paaiškėjo, kad net bendrų pažįstamų būta...

Paskutinį kartą su Antanu matėmės tą vakarą, kai būrio vyrai ir kaimo jaunimas surengė man, išvykstančiam dirbti į pirmąją savo mokyklą, išleistuves. Tada aš nė painiau-

siame sapne susapnuoti negalėjau, kad likimas išves mane klaidžiausiais gyvenimo takais, kad po ketverto dešimtmečių galėsiu surinkti šykščias žineles ir plačiau papasakosiu apie ištikimą Lietuvos karį – Antaną Eglinską, žinomą *Margirio* slapyvardžiu... (partizano Jono Andriusevičiaus-Beržo, t. y. Jono Žemaičio išsamūs prisiminimai publikuoti knygoje „Laisvės kovotojų prisiminimai“ VIII dalis, psl. 388, išleista 2014 m. Vilniuje).

Iš pažįstamos merginos prisiminimų

<...> Jį gerai pažinau, nes mokiausi kartu Skuodo gimnazijoje. Mes buvome geri bičiuliai ir bendros kovos draugai. Iš tremties grįžusi, jo ilgai ieškojau, kol...

Antanas gimė 1927 m. Skuodo rajone. Trejų metų su tėvais išvyko į Ameriką pas dėdę. Po penkerių metų grįžo į Skuodo rajono Užluobės kaimą, kur tėvai nusipirko ūkį. Antanas mokėsi Skuodo gimnazijoje. Grįžus antrą kartą okupantams, įstojo į Telšių kunigų seminariją. Ją uždarius, mokėsi vėl gimnazijoje, kurią baigė 1947 m.

Antanas tą 1947 m. rudenį įstojo į Klaipėdos mokytojų institutą. Po dvejų metų buvo paskirtas mokytojauti į Saldutiškio vidurinę mokyklą.

... Atgimimo metais kiekviename Lietuvos partizanų susirinkime, sąskrydyje ar mitinge klausinėjau žmonių, gal kas nors žino apie partizaną-mokytoją Antaną Eglinską. Niekas neatsiliepė... Bet žinokite, mielieji, kad Mosėdžio akmenų muziejaus teritorijoje, prie Bartuvos upės, yra pastatytas akmenis paminklas 73 žuvusiems Mosėdžio apylinkės partizanams. Jo atidengimo iškilmėse teko ir man dalyvauti. Kunigo pašventinto paminklo akmenyje yra iškalta ir Antano Eglinsko pavardė. Duok Dieve, kad tai būtų klaida. (Jadvyga Petkevičienė. „Po kraupia paslapties skraistė“. „Valstiečių laikraštis“, 1995 m. sausio 17 d. Nr. 5)

Ką Antanas Eglinskas papasakojo likusiam gyvam kameros draugui?

Aš (S. Sudnikas) buvau areštuotas 1951 m. vasario 1 d. ir įkalintas Saugumo ministerijos rūsyje, kameroje Nr. 18. Tų metų spalio mėnesį į kamerą pasodino tik ką suimtą A. Eglinską. Jis papasakojo, kad mokėsi Telšių kunigų seminarijoje, baigė pirmąjį kursą. Uždarius seminariją, perėjo mokytis į Klaipėdos mokytojų institutą. Baigiantis pirmiesiems mokslo metams, trijų studentų grupelė įsteigė pagrindinę organizaciją, surašė įsteigimo protokolą. Vienas iš studentų paėmė saugoti protokolą. Greitai visi išvyko atostogauti.

Naujuosius mokslo metus Antanas pradėjo tik vienas, nes antras draugas nuskendo besimaudydamas, o trečiąjį kartu su šeima bolševikai išvežė į Sibirą. Praėjus maždaug pusmečiui, A. Eglinską netikėtai pasikvietė Klaipėdos finansų skyriaus vedėjas Pileckis. Pokalbio metu jis Antanui parodė kadaise surašytą pagrindinės organizacijos įsteigimo protokolą. Nuramindamas pasakė: „Gera, kad šitas dokumentas pateko į patikimas rankas“.

Pileckis užverbavo jaunuolį į pagrindinę organizaciją, kuri (kaip vėliau paaiškėjo) pasirodė buvusi enkavedistų spąstai. Tuokart viskas buvo suvaidinta labai įtikinamai: Pileckis jį įsivedė į kitą kambarį šalia kabineto (ten ant stalo buvo patiesta trispalvė Lietuvos vėliava, o ant jos padėta maldaknygė) ir priėmė priesaiką.

Provokatorius Pileckis užduočių skirdavo mažai. Patarinėjo Eglinskui būti atsargiam ir sakė, kad jis būsiąs reikalingas ateityje. Baigęs Mokytojų institutą, Antanas Eglinskas turėjo išeiti tarnauti į sovietinę armiją. Tuo metu jį pasikvietė tas tariamas Pileckis ir pasakė, kad turįs pažįstamų kariniame komisariate ir sutvarkysiąs taip, jog mokytojui kariuomenėje

tarnauti nereikėsią. Dabar, anot Pileckio, atėjęs laikas veikti. Būsimasis mokytojas gausiąs paskyrimą dirbti Saldutiškio vidurinėje mokykloje, nes tose apylinkėse esą daug Lietuvos partizanų. Reikisią susisiekti su jais, sužinoti, kokia parama jiems reikalinga ir pan.

Atvykęs į paskyrimo vietą, A. Eglinskas nesiskubino vykdyti Klaipėdoje gautų nurodymų. Todėl netrukus, atvykę Pileckio ryšininkai ėmė grasinti, kad už priesaikos sulaužymą A. Eglinskas būsiąs nubaustas mirties bausme. Jie Antanui įteikė pistoletą ir pareikalavo likviduoti kažkokį veikėją. Tada jau mokytojas suprato, kad čia kažkas ne taip ir užduoties nevykdė. Pajuto, kad yra sekamas ir galutinai įsitikino, į kokią „pogrindinę organizaciją“ buvo patekęs.

1950 m. gegužės mėnesį Antanas per vieną patikimą žmogų (V. Limanuską) susisiektė su tikru partizanų būriu, vadovaujamu *Vėžio*, ir netrukus, vengdamas arešto, išėjo pas juos į mišką. Pradžioje buvo priimtas į V. Ryliškio-*Kėkšto* būrį, ten priėmė priesaiką. Kai *Kėkštas* žuvo, būrio vadu tapo Antanas Eglinskas-*Margiris*. (Buvęs politinis kalinys, kalėjęs KGB sklepų kameroje Nr. 18, Stasys Sudnikas iš Žiez marių. Laiškas rašytas 1990 05 10)

Dar iš autoriaus prisiminimų

Apie 1948–1949 m. Panevėžio mokytojų seminarijoje (kurioje tuo metu mokiausi) labai aktyviai reiškėsi toks vienas komjaunuolis pavarde Smelstoriūs. Nebaigęs viso seminarijos kurso, kažkokiu būdu atsidūrė Saldutiškio vidurinėje mokykloje. Vos ten pasirodęs, ėmė skelbti: „Atvykau pažiūrėti praktinės klasių kovos!..“ Smelstoriūs tapo komsorgu ir ėmė įskundinėti enkavedistams mokytojus bei mokinius. Štai ir atsirado bendras mūsų pažįstamas, kurį pažinojo (ir, ko gero, turėjo reikalų) ir buvęs Saldutiškio mokytojas Antanas Eglinskas, nūnai partizanas *Margiris* ir šių prisiminimų autorius...

Margiris susitikimuose man papasakojo, jog 1951 m. sausio mėnesį partizanai *Margiris* (jis dar vadintas ir *Margiu*) ir antras partizanas Krukis (*Banga*) surengė operaciją, norėdami parodyti uoliajam komsorgui „praktinę klasių kovą“. Smelstoriūs gyveno mokyklos dviaukščiame pastate. Visai netoli nuo mokyklos buvo įsikūrusi rusų kareivių įgula. Abu partizanai, gerai žinodami mokyklos patalpų išplanavimą, vėlų vakarą, apsirengę civiliais drabužiais ir ginkluoti tik pistoletais, atvyko į miestelį ir nesunkiai pateko mokyklos vidun. Lipdami į antrąjį mokyklos aukštą, jie susidūrė su žemyn besileidžiančiu komsorgu, kuris rankose nešėsi degančią žibalinę lempą. Pastarasis pamatęs ir pažinęs partizanus, suriko nesavu balsu ir metėsi bėgti atgal, tačiau buvo sugriebtas. Provokatoriūs grūmėsi iš visų jėgų. *Banga*, išsitraukęs pistoletą, norėjo iššauti, tačiau užsikirto šovinys. Neturėdami kitos išeities, partizanai keliais smūgiais nutildė garsiai rėkiantį veikėją ir skubiai pasišalino iš mokyklos. Po daugelio metų paaiškėjo, kad šis liko gyvas ir apie savo „didvyriškumą“ dažnai pasakodavo sovietinės spaudos atstovams. Bene ir „Tarybinis mokytojas“ rašė...

Be daugelio kautynių, pavojingų ir rizikingų atvejų, *Margiris* su didele gėla širdyje papasakojo ir apie savo būrio žuvimą ir jo paties sužeidimą. 1951 m. kovo 22 d. vienoje Salų kaimo sodyboje, netoli Datenių, *Margirio* būrį apsupo enkavedistai. Vado aki-vaizdoje žuvo keturi ar penki partizanai. Šaudydamas pro langą, *Margiris* girdėjo, kaip sužeistas *Banga* šaukė: „*Lietuvaite*, paduok man vandens!“ Jam nutilus, *Margiris* paskutinytis puolė pro duris ir, pliekdamas iš automato, pasileido per pavasarėjantį sniegą.

Automatas greitai iškrito, nes priešo kulkos sutrupino abi rankas, kliudė krūtinę, bet partizanas, griūdamas ir vėl keldamasis, vis bėgo ir bėgo tolyn, kol persekiojantys priešai jį visai pametė iš akių. Po to, netekdamas sąmonės, šliaužte šliaužė ir, pasiekęs nežinomą sodybą, įlindo į tvartą. Ten prisiglaudęs prie šiltos gulinčios karvės, galutinai prarado sąmonę. Ryto metą į tvartą įėjęs šeimininkas ties karvės kojomis pamatė kraujuose paplūdusį žmogų be jokių gyvybės ženklų. Grįžęs į trobą, šeimininkas pasikvietė sūnų ir abu pernešė nepažįstamąjį į kambarį. Čia sūnus, geriau išsižiūrėjęs į nepažįstamojo veidą, sušuko: „Tėte, čiagi mūsų istorijos ir fizinio lavinimo mokytojas!“ Mat vaikiną buvo Saldutiškio vidurinės mokyklos abiturientas. Ši gerų žmonių šeima išplėšė partizaną iš mirties nagų. Tačiau pasklido žinia, kad *Margiris* esąs žuven...

1951 m. vasarą jį susirado kitas būrys, veikęs Daugailių–Salako–Tauragnų vietovių trikampyje ir priėmė į savo tarpą. Deja, neilgam. Rudeniop enkavedistai labai suaktyvėjo ir vis smarkiau spaudė partizanus. Kaimuose pasirodyti darėsi vis pavojingiau. Vyrų beveik kasnakt keitė buvimo vietas, sukardavo dešimtis kilometrų. Atsirado provokatorių, dalis aukštesnių vadų buvo čekistų sugauti ir net perverbuoti. Partizanų būriai tirpo su kiekviena diena (Iš pokalbių su Antanu Eglinsku-*Margiriu* 1951 m.).

* * *

Po Strazdų kaimo tragedijos iš *Erškėčio* ir Laisvės kuopų beliko tik 4 partizanai: V. Mikolaičiukas-*Sakalas*, A. Eglinskas-*Margiris* (buvęs *Kėkšto* būrio vadas, 1951 03 22 sužeistas išėjo iš apsupimo), J. Karklas ir J. Rūkas... Sunaikinus Lokio rinktinės štabą (1951 m. pavasarį), Vytauto apygardos vadas (B. Kalytis-*Siaubas*, vėliau sugautas ir paleistas – perverbuotas) ieškojo būdų, kaip atkurti rinktinės organizaciją. Vado pareigoms buvo dvi kandidatūros: J. Dūdėno-*Dagio* ir J. Streikaus-*Stumbro*. Pasinaudodamas B. Kalyčio svarstymais, MGB nurodžius, J. Bulka (agentas *Vincas-Bimba*) per A. Eglinską-*Margį* pasiuntė Daguiui laišką, kuriame buvo kviečiamas į susitikimą paimti paskyrimo raštų. Įtardamas išdavystę, J. Dūdėnas-*Dagys* siūlomo posto atsisakė motyvuodamas patirties stoka, o rinktinės vadu pasiūlė skirti A. Eglinską-*Margį*.

Kas buvo paskutiniu metu Lokio rinktinės vadu, nėra žinių. Tikėtina, kad šias pareigas galėjo eiti A. Eglinskas-*Margis* (*Margiris*). *Skrajūno-Bimbos* bandymai „tamsoje“ panaudoti *Margį* MGB operatyviniuose žaidimuose rezultatų nedavė – J. Dūdėnas nesugebėjo užmegzti ryšių su J. Bulka. Išsisėmus panaudojimo „tamsoje“ galimybėms, A. Eglinskas-*Margis* buvo suimtas ir nuteistas.

(„Laisvės kovų archyvas“, Lietuvos partizanų Šiaurės-Rytų sritys 3-oji Vytauto apygarda (1945–1952)). Laimonas Abarius.

Iš brolio laiško

<...> Prisimenu, kai Antanas vieną kartą buvo atvažiavęs mūsų aplankyti ir kažkokių reikalų tvarkyti (tuomet šeima jau gyveno Klaipėdoje). Retkarčiais gaudavome laiškų ir gal tris nuotraukas karinėje uniformoje ir su ginklu rankose. Nei laiškų, nei nuotraukų, deja, neišliko. 1952 m. vasarą atėjo pas mus kagėbistai, darė namuose kratą ir davė pasirašyti kažkokius popierius, kad niekur neišvažiuotume. Antrą kartą atsilankė 1952 m. spalio mėnesį, vėl kratė, po to perskaitė Rygos karinio tribunolo sprendimą,

kad Antanas nuteistas mirties bausme ir sušaudytas (1952 07 17). Tuo pačiu paskelbė, kad mūsų šeima išvežama iš Lietuvos. Buvome visi išvežti į Kazachstaną, Karagandos sritį. Tremtyje išbūti teko labai neilgai. 1953 m., mirus Stalinui, buvome amnestuoti ir tų pačių metų liepos mėnesį grįžome į Klaipėdą. Aš su šeima 1968 m. persikėliau gyventi į Vilnių.

(Iš brolio Gerdo Eglinsko laiško, rašyto 1991 m.)

Iš uždarytos Telšių kunigų seminarijos nebepavyko įstoti į Kauno dvasinę mokyklą, o taip labai norėjo jo mama. Nors labai trumpam teko tapti kitos kilnios profesijos atstovu, tačiau pačią aukščiausią kainą Antanas Eglinskas sumokėjo už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, po tokio ilgo laiko atnešusiai Laisvės dieną.

Kol kas net nuotraukos neturime, tačiau lai šnara žemaitiškai Bartuvos vandenys per Mosėdžio nemirštantį akmenų muziejų! Guoskite šaltąjį akmens paminklą su amžiams įrašyta Jo pavarde, su kitų 73 Lietuvos gynėjų vardais!

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 35772/3 Račinsko Broniaus, Kazio, g. 1927 m. Geibų kaime, Salako vlsč., Zarasų apskr.

<...> Jo brolis Pranas yra partizanų būryje. Suimtas 1945 07 08 Švenčionių apskrityje. Tardymo metu nustatyta, kad jis priklausė *Žaliojo Velnio* būriui ir buvo vado be ginklo pasiūstas į žvalgybą. Nustatyta, kad jisai palaikė ryšius su partizanų būriu, priimdavo į savo namus partizanus, davė jiems 3 granatas ir 500 šovinių. Jo partizaniškas slapyvardis yra *Voverė*.

Nustatyta, kad jisai turėjo ginklus – šautuvą ir automatą ir pats, būdamas būryje, dalyvavo sušaudant 9 sovietinius aktyvistus ir „liaudies gynėjus“.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 36574/3. STASIO STOMOS, JONO RŪKO, ZUZANOS RŪ-KAITĖS, ONOS BUTRIMAITĖS IR KT. BAUDŽ. BYLA.

Suimtojo anketa. Stomas Stasys, Petro, g. 1908 m. Pratkūnų k., Salako vlsč., dailidė, lietuvis, nepartinis, savamokslis, neteistas. Šeimos sudėtis: motina – Cecilija Stomienė, Justino, 65 m., gyv. Sungarduose; žmona – Emilija Stomienė, Kazio, g. 1911 m.; vaikai: Stomas Vytautas, g. 1941 m.; Stomaitė Elena. Brolis – Stoma Jonas, Petro – išvežtas; sesuo – Stomaitė Julė, Petro, g. 1921 m., gyv. Sungarduose; sesuo – Valienė Emilija, Petro, 35 m., gyv. Ažvinčių k.

Apklauso protokolai – Stasio Stomos – 1950 02 03.

Prisipažino, kad žino šiuos pagrindinio ryšininkus, tai:

1. **Arlauskaitė Janina-Rūta**, Sungardų k. (1949 m. išvežta į Sibirą);
2. **Baubinaitė Julė-Žvaigždutė**, Moliakalnio k. (1949 m. išvežta į Sibirą);
3. **Aidukas Jonas-Aras**, iš Švedriškės k.;
4. **Sakalauskaitė Alina**, Sungardų k.;
5. **Rūkaitė Zuzana, Jono**, dabar suimta;
6. Ryšininkas slapyvardžiu **Ėglius**, gyvena Sodžiūnų k. pas Butrimą, turi vieną priekinį auksinį dantį.

Apklauso protokolą – Stomos Stasio, Petro, 1950 02 08. Zarasai, tardo SAVIKAS.

Klausimas: Ar prisipažįstate esąs kaltas pagal RTFSR BK str. 58–1 „a“ ir 58–11?

Atsakymas: Prisipažįstu, kad iki 1945 m. gegužės mėnesio slapčiausi nuo mobilizacijos, o nuo 1945 05 iki 1945 08 buvau Kaladinsko „gaujos“ eiliniu nariu. Turėjau slapyvardį *Svogūnas* ir buvau ginkluotas automatu. 1945 m. spalio mėnesį legalizavausi.

1948 m. lapkričio mėn. ėjau į savo mišką – Vilkiškes ir, pereinant Sungardų mišką, sutikau 6 partizanus, iš kurių atpažinau Cicėną Petrą-Žalgirį ir Praną Račinską. Mane Cicėnas pasivedėjo į šalį ir pradėjo kalbėti, kad aš, kaip buvęs būrio narys, turįs jiems padėti (priešingu atveju aš būsiąs nubaustas mirtimi) ir aš turėsiąs susitikinėti su jų ryšininke Janina Arlauskaite (ištremta 1949 m. kovo mėn.).

Apie gruodžio mėn. pas mane atėjo Arlauskaitė Janė, kuri padavė man paketą, kuriame buvo vokas su adresu *Ėgliui*, paaiškinusi, kad aš turiu nunešti jį į Sodžiūnų k. pas Butrimą, kur gyvena 30–35 m. amžiaus žmogus ir jam paduoti. Tai esąs *Ėglius*.

Man J. Arlauskaitė suteikė slapyvardį *Karklas* ir pasakė, kad aš, atėjęs į Sodžiūnus, turįs taip prisistatyti. Tokiu, jos nusakytu, būdu aš perdaviau du J. Arlauskaitės duotus paketus, o vieną, gautą 1949 m. pavasarį, aš perdaviau Julei Baubinaitei-Kregždutei.

Kada 1949 m. išvežė Arlauskaitę, jos vietoje ryšį su manimi palaikė Švedriškės k. gyventojas Jonas Aidukas-Aras. Jo pirmą paketą aš nešiau 1949 m. gegužės mėn., tam pačiam *Ėgliui*. Antrąsyk susitikus, jis man davė laikraštėlį „Aukštaičių kova“, dar du laiškus gavau *Ėgliui* perduoti 1949 m. rugpjūčio mėn., bet jų neperdaviau, jie buvo surasti arešto metu pas mane 1950 01 27.

Dar kartą su partizanaus susitikau 1949 m. vasarą Sungardų miške. Tada jie liepė man atvesti Būgą Vytautą ir atnešti samagono. Tada atsinešėm litrą samagono ir, man esant, Cicėnas pradėjo kalbinti Būgą, kad jis suvestų su jo švogeriu, dirbančiu milicijoje, kad jis gautų šovinių partizanams. Cicėnas man davė laiškėlį, skirtą *Ėgliui*, o iš jo gautą atsakymą liepė atiduoti Rūkaitei Zuzanai (į Rokėnų k.). Bet aš padariau kitaip – pas *Ėglių* nėjau ir laiškėlį duotąjį atidaviau Z. Rūkaitei.

1949 m. vasarą iš išvežtos J. Arlauskaitės gavau laišką, kuriame buvo įdėtas laiškėlis Cicėnui. Arlauskaitė prašė tą būtinai jam perduoti, ką aš ir padariau. Aš taip pat rašiau jai laiškėlius nuo savęs, pasirašinėdamas kaip *Karklas*.

Anketa. Aidukas Jonas, Jono, g. 1904 m. Aminėniškės k., gyv. Švedriškėje. Dirba eiguliu, nepartinis, 3 skyrių išsilavinimo, kilęs iš vargingųjų, šeimos sudėtis: tėvas miręs 1920 m., motina – Aidukienė Juzė, Juozapo; žmona – Jadvyga, g. 1915 m.; duktė – Janina, g. 1941 m., sūnus – Antanas, g. 1947 m., brolis – Mykolas, 50 m. amž., gyv. Apkartų k.

Kratos protokolą. Krata atlikta 1950 03 14. Apklausia Aiduko Jono 1950 03 09.

Apklausiamausias parodė, jog 1949 m. gegužės mėn., eidamas iš girininko pavaduotojo Žirmanto, Minčios miške sutiko „banditus“, tarp kurių buvo Ažvinčių girininkas Vincas Araminas, kuris paprašė padėti „banditams“. „Suteikė man slapyvardį *Aras* ir liepė perdavinėti laiškėlius Stasiui Stomai slapyvardžiu *Karklas*. Vieną kartą 1949 m. rugpjūčio mėn. pas jį į namus atėjo Jurgis Rūkas, kuris atnešė laiškėlį, kurį jis turėjo perduoti Stomai.

Anketa. Rūkaitė Zuzana, Jono, g. 1929 m. Rokėnų k., Salako vlsč., trijų skyrių išsilavinimo, tėvas – Rūkas Jonas, Jurgio (suimtas), motina – Rūkienė Zosė, Krišto, yra brolis Rūkas Jurgis, Jono, g. 1927 m.

Kratos protokolas. Kratos metu 1950 01 31 nieko nerasta ir nieko nepaimta.

Apklauso protokolas Zuzanos Rūkaitės 1949 11 21. Ryšius su partizanais užmezgiau apie 1949 m. gegužės mėn., tai: Račinskas Pranas-*Drugys*; Araminas Vincas-*Šermukšnis*; slapyvardžiais *Kadugys* ir *Trimitas*. Račinskas pradėjo kalbėti, jog jie nori išmanęs su tėvu palaikyti ryšį su Butrimaite Ona ir Stoma Stasiu. Butrimaitė Ona atneš partizanams svarbius paketus, o aš turėsiu atiduoti Stomai. Aš pradžioje nesutikau, tačiau jie mane įkalbėjo ir liepė prisiekti atsiklaupusį, Račinskas skaitė žodžius, o aš kartojau juos. Iš mano motinos ir ligoto brolio priesaikos nereikalavo.

Birželio mėn. pas mane atėjusi Butrimaitė atnešė laišką ir paketą, kurį pasakė perduoti kam reikia, t. y. Stasiui Stomai.

Taip pat birželio mėn. Butrimaitė man atnešė apie 2 kg rašomojo popieriaus, kurį turėjau perduoti Stomai Stasiui. Šito popieriaus negalėjau perduoti ir jis buvo atrastas pas mane namuose sulaikant mano tėvą 1949 11 16.

Į klausimą, kaip atsirado namuose rastas antisovietinių dainų sąsiuvinis, atsakė, kad paliko jį Račinskas Pranas, kuris buvo atėjęs 1949 m. birželio mėn. Priimti nenorėjau, eilėraščių neskaičiau, iš karto paslėpiau daržinėje po šieną, nes bijojau atsakomybės. Apie šitą sąsiuvinį žinojo tik mano tėvas.

Į klausimą, kam priklauso rasta palapinsiaustė, Z. Rūkaitė atsakė, kad priklauso broliui Jonui, kuris nušautas 1946–1947 m., neva jis (brolis), mokėjęs vokiškai, gavo ją iš vokiečių.

Rusams užėjus, brolis kažkodėl pradėjo slapstytis ir gyveno bunkeryje, kurį jis kartu su tėvu įsirengė šulinyje. Kad nepratekėtų į vidų vanduo, mano brolis duris į bunkerį užkišdavo šita palapine – apsiauste, kuri ir buvo rasta kratos metu pas mus 1949 11 16.

Kareiviams radus bunkerį, į jį buvo mesta granata, kurios skeveldros sudraskė tą palapinsiaustę ir ant jos dar buvo likę brolio kraujo. Motina savo žuvusio sūnaus atminimui pasidėjo šitą palapinsiaustę į spintą, kur ji ir buvo surasta kratos metu.

Į klausimą, ar žino Butrimaitės ir Stomos slapyvardžius, Z. Rūkaitė atsakė, kad jų slapyvardžių nežino. O jai Račinskas suteikė slapyvardį *Lelija*.

Apklausa Zuzanos Rūkaitės 1950 01 27. Zarasai. Pradėta 23.00 val., baigta 7.00 val.

Į klausimą, ar patvirtina savo 1949 11 21 parodymus, atsakė, kad nepatvirtina: ji niekada neturėjo reikalų su „banditais“, nebuvo ryšininke ir priesaikos nedavė. Esą pripažino, nes tokius parodymus davė jos tėvas, todėl ir ji, pagailėjusi tėvo, liudijo tą patį. Taip pat ji nežino iš kur atsirado antisovietinių dainų sąsiuvinis, o rašomasis popierius esą yra jos žuvusio brolio Jono, kurį jis įsigijo dar vokiečių laikais, kada dirbo mokytoju. Butrimaitė jokio popieriaus man neatnešė, tai esą išgalvota...

Zuzanos Rūkaitės 1950 01 29 parodymai. Vėl pripažino, jog esanti „banditų“ talkininkė, kad bendravo su Stoma ir Butrimaite. Į klausimą, kodėl 1950 01 27 tardyme tai neigė, atsakė: „Aš bijojau, kad jei būsiu paleista į laisvę, ateis į mano namus „banditai“ ir nužudys mane kaip išdavikę.“

Į klausimą, kam priklauso rastas popierius, vėl atsakė, kad tai jos brolio Jono vokiečių laikais gautas popierius.

Zuzanos Rūkaitės apklausa 1950 02 08.

<...> 1949 m. liepos mėn. pas mus atėjo Araminas, kuris paprašė pavalgyti. Mes neturėjom ką duoti, tada jis pasakė, kad netoli mūsų namų bus partizanų vakaruška. Ten, man nuėjus, buvo *Drugys*, *Trimitas* ir *Kadugys* bei dvi mergaitės, kurių nežinau. Mes kiek pašokom poroje su *Araminu* ir po trijų valandų *Šermukšnis* parvedė mane į namus, o merginos miške liko su partizanais.

1949 m. rugpjūčio 22 d., sekmadienį, pas mus atvažiavo svečiai: Meidus Adolfas iš Juknėnų k., Veličkaitė Julė iš Pupinių k. Rimšės vlsč. ir Vladas Čičelis iš Jakėnų k., kuris atsinešė armoniką.

Mano tėvas Jonas Rūkas turėjo samagono, mums bevakarojant apie 9.00 val. vakaro atėjo partizanai: Čičelis Jonas-*Ramūnas*, Araminas Vincas-*Šermukšnis*, Cicėnas Petras-*Žalgiris* ir Dručkus Vytautas-*Šernas*, kurie gėrė samagoną, o Čičeliui Vladui paliepė groti. Mudvi su Veličkaite šokdino, o po trijų valandų jie išėjo miškan. Daugiau partizanai mūsų namuose nesilankė ir aš jų nemačiau.

Buto kratos protokolas. Ignalina 1950 01 31. Aš, Salako vlsč. MGB sk. vrš. vyr. lt. VASINOV, dalyvaujant buto šeimininkui Strazdui Jonui, Vinco, gyv. Ignalinos mstl., kviestiniams Semionovai Anai ir Kotenkovui Ivanui, atlikau kratą kambaryje, kuriame gyvena **Butrimaitė Ona, Jono, g. 1929 m.** Kratos metu nieko nerasta, skundų iš šeimininko ir Butrimaitės Onos apie kokius nors pažeidimus negauta.

Jono Rūko tardymo protokolas 1949 11 20. Zarasai. Tardo Zarasų apskr. MGB sk. vrš. plk. OLŠEVSKIS.

Tardymo metu prisipažino, kad pas jį lankėsi „banditai“ Araminas, Blaževičius iš Gubavos k. (25–30 m. amžiaus, tvirto sudėjimo, ginkluotas kulkosvaidžiu, apsivilkęs LK eilinio uniforma), ketvirtas partizanas buvęs slapyvardžiu *Trimitas*-Butrimas Bronius.

Mus prisaikdino Račinskas, liepė mums klauptis ir kalbėti „Tėve mūsų“, pasibaigus maldai, mes turėjom pabučiuoti kryžių, kaip užtvirtinimą priesaikos.

Nutartis. 1944–1948 m. Ona Butrimaitė sistemingai susitikdavo su *Vaidila*-Butrimu Povilu, *Trimitu*-Butrimu Broniumi, *Klajūnu*-Šimkūnu Petru, *Sakalaičiu*-Bitkevičiumi Jonu ir duodavo jiems valgyti. 1949 m. vasarą iš ryšininkų perėmė du kartus paketus ir perdavė juos „banditų“ ryšininkams.

Stasys Butrimas 1948 m. pabaigoje atvažiavo Kalėdoms į Kazitiškį pas gimines, O. Butrimaitė susitiko su juo.

Kratos protokolas – 1949 11 16. Dalyvaujant Salako vlsč. MGB sk. vrš. vyr. lt. VASINIOVUI, dalyvaujant kviestiniams Narkūnui Juozui, Vinco, g. 1910 m., ir Ribokui Justui, Liudviko, g. 1927 m., atlikta krata Jono Rūko, g. 1881 m., namuose. Rasta:

1. Šiauduose prie daržinės rasta statinė su užraugta broga (raugalu; raugu – *red. past.*) samagonui, kurio dalis išpilta, o dalis paimta kaip įkaltis;
2. Kita statinė su broga rasta paslėpta tvarte (ji sunaikinta);
3. Daržinėj šiene rasta apie 10 l samagono, kuris sunaikintas;
4. Po šienų rasta kruvina palapinė-apsiaustė su kulkosvaidžio skylėmis ir antisovietinių dainų sąsiuvinis;

5. Namuose rasti 7 pakeliai rašomojo popieriaus.

Tomas 2. Sulaikymo ir kratos protokolas. Sodžiūnai 1950 03 08. MGB Zarasų apskr. sk. 2N posk. vrš. pavaduotojas lt. BALIULIS, dalyvaujant kviestiniams Milašui Vytautui ir Jarackui Silvai, atliko kratą Radzevičiaus Jono, gimusio Gražutės k., Degučių vlsč., gyv. Sodžiūnų k., bute. Kratos metu rasti asmens dokumentai ir 5 buržuazijos laikotarpio knygos lietuvių kalba.

Radzevičiaus Jono, Mykolo, g. 1909 m., apklausa 1950 03 08.

<...> Esu kilęs iš vidutinių valstiečių, su tėvu gyvenau iki 1930 m., turėjom 9 ha žemės, vieną arklį, karvę ir keletą smulkių raguočių. 1930–1932 m. tarnavau smetoniėje kariuomenėje, po kurios 1932 m. stojau tarnauti į pasienio tarnybą, kur tarnavau iki 1940 m. Dūkšto ir Rimšės valsčiuose. 1942–1944 m. balandžio mėn. tarnavau eiliniu policininku Naujojoje Vilnioje, 1944 m. dėl ligos atvažiavau į Sodžiūnus gydytis ir toliau į tarnybą nebegrižau, nes atėjo Raudonoji armija.

Į klausimą, kuo užsiėmė tarnaudamas N. Vilnioje, Radzevičius atsakė, kad daugiau ejo patrulio pareigas turguje, gatvėje, prižiūrėjo tvarką ir gaudė spekuliantus.

1944 08–1945 10 slapstėsi savo namuose, nes bijojo, kad bus nubaustas už tarnybą policijoje. Legalizacijos metu atidavė šautuvą, kurį turėjo nuo tarnybos policijoje laikų.

<...> Jokių represinių priemonių nei karo metu, nei po jo neatlikau, šautuvo nenaudojau ir niekam blogo nepadariau.

Apklausa Radzevičiaus Jono 1950 03 10. Prisipažino, kad visgi į policiją įstojo 1941 m. liepos mėn., Dūkšto valsčiuje.

Apklausa Radzevičiaus Jono 1950 03 16. Prisipažino, kad apie 1949 m. vasario mėn. pas jį atėjo žmogus, apie 45 m. amž., kuris jam padavė paketą nuo partizanų, kuris buvo mėlynos spalvos, be markutės, tik perrištas siūlu ir užteptas surgučiu. Buvo parašyta – *Ėgliui*. Voke radau numerį laikraščio „Sutemų keleivis“ ir išrašą iš Lokio rnk. štabo rašto, kur buvo parašyta, kad jam siunčiamas laikraštis, kurį perskaitęs, turi platinti kitiems.

<...> Su manim ryšį palaikysiąs *Karklas*-Stasys Stoma. Pasirašė *Žalgiris*-Petras Cicėnas. *Karklas* esąs žmogus, kuris atnešė man šį laišką. Man žinomi partizanai yra Pranas Račinskas-*Drugys*, *Karajiedas*, *Žaibas* ir Petras Cicėnas-*Žalgiris*, taip pat užsiregistravę būrio nariai Stasys Biržinis ir Petras Biržinis. Gautus dokumentus aš sudeginau, nes bijojau pas save laikyti. Kitą kartą *Karklas* jau atvažiavo rogėmis ir atnešė man voke 4 atsišaukimus, kuriuos aš turėjau išplatinti. Į mano klausimą, iš kur juos gauna, jis atsakė, kad gauna per ryšininkus. Dar *Karklas* buvo pas mane atvažiavęs liepos mėn., atvežė „Aukštaičių kova“ laikraštį, aš jo paklausiau, ar jis žino, kur yra partizanai, jis man atsakė, kad nežino, su jais nesusitinka, o viską gauna iš ryšininko. *Karklą* žinojau esant kaip Sungardų k. gyventoją, su juo paskutinį kartą susitikau pas tardytoją, kada jis buvo atvestas mane atpažinti – 1950 03 13.

Zarasų rajono, apskr. MGB sk. vrš. pplk. PŠENIČNIKOVUI 1949 08 24 Nr. 2522.

Pagal Jūsų užklausimą, mes nustatėme ir paėmėme į agentūrinį tyrimą Arlauskaitę Janiną, Samienę ir Baubinaitę. Išaiškinti Arlauskaitės ir Samienės ryšiai su „gaujos“ nariu Petru (matyt, Cicėnu Petru?). Be to, Cicėno vadovaujamoje „gaujoje“ yra „banditas“

Čičelis Jonas, Jono, kurio tėvas Čičelis Jonas, Mykolo, g. 1882 m., su savo šeima 1949 m. kovo mėn. ištremti į Irkutsko sritį, gyvena viename kaime su Arlauskaite ir Samiene ir palaiko tarpusavyje glaudžius ryšius.

Jono Čičelio sūnus Jonas karinės operacijos metu pabėgo ir įstojo į veikiančią „gaują“, kuris šiuo metu susirašinėja su savo tėvais. Viename iš laiškų jis nusiuntė nuotrauką, kur yra nusipaveikslavęs su „gaujos“ nariais, ryšys palaikomas per Čičelytę, kuri gyvena Vilniuje ir mokosi universitete, ir per giminingą Joną Macijauską (netiksliai), gyv. Rokėnų k. Viename iš laiškų J. Čičelis savo sūnų ragino likviduoti tuos lietuvius, kurie išvežė jo šeimą ir, įgyvendinant šį pavedimą, jo sūnus su kitais „banditais“ organizavo išpuolį į vieną ūkį. Per susirėmimą su MGB kareiviais, neva žuvo trys „banditai“, o Jonas Čičelis sužeistas.

Pagal agent. duomenis, Jonas Čičelis gavo laišką iš sesers, kuri rašė, neva, vežant vaistus broliui, buvo sulaikyta, bet sugebėjo išsiteisinti, kad veža vaistus šeimos nariams.

Kitame laiške Jonas Čičelis rašo, kad laiškus siųstų Aiduko Jono pavarde į Švedriškę, jis dirba su Rūkaite kartu eiguvoje. Aišku, kad šie asmenys visokeriopai padeda „banditams“ vaistais, maistu ir kt. Pagal agentūrinius duomenis aišku, kad ištremtos Samienės Stasės, g. 1902 m., namuose gyvena Sakalauskaitė Alina, kuri ruošiasi su kitais „banditais“ išvažiuoti į Lenkiją. Pagal tai jūsų prašome:

1. Informuoti apie šių čia paminėtų asmenų agentūrinio sekimo priemones;
2. Šiuos asmenis (Rūkaitę, Stomą, Aiduką) įtraukti į agentūrinį tyrimą;
3. Išaiškinti, ar buvo atvejis susijęs su sodybos užpuolimu ir Čičelio Jono sužeidimu, taip pat su vaistus vežančios Čičelytės sulaikymu;
4. Nuodugniai ir detaliai apklausti Feliciją Zinkevičiūtę apie Samienės, Baubinaitės ir Arlauskaitės veiklą;
5. Jei bus suimtas Jonas Čičelis ar jo sesuo, tuomet perimti jų turimą susirašinėjimą ir mus informuoti;

6. Atpažinti nuotraukoje esančius „banditus“;

7. Numatoma pagal Arlauskaitės ir Baubinaitės ryšius pasiųsti į veikiančią „gaują“ patyrusį agentą *Juožą*;

Medžiagą apie agentą *Juožą* mes artimiausiu laiku pasiųsime į Lietuvos SSR MGB.

Pasirašo: Irkutsko sr. MGB 2 sk. vrš. pplk. SMIRNOV.

Pažyma. Būga Vytautas iš Sungardų k. negali būti liudytoju Stomos Stasio byloje, nes jis yra slaptas Zarasų MGB informatorius *Stomas*. Gali susikompromituoti prieš gyventojus.

Rūkaitės Zuzanos apklausa. Buvau užverbuota 1949 11 22 Zarasų MGB informatore *Karvelis*, bet saugumo pavestų užduočių neįvykdžiau.

Pažyma išduota LSSR Utenos apskr. skyriaus apie tai, kad Tauragnų vlsč. veikė „banditinis“ LAISVĖS būrys, kuriam vadovavo Bitkevičius Jonas, Kazio-*Sakalaitis*, g. 1922 m. *Sakalaitis* – kilęs iš Politiškių k., Tauragnų vlsč. Jis nukautas 1948 m. gruodžio 20 d. kartu su kitais „gaujos“ nariais, vykdant karinę-čekistinę operaciją Tauragnų vlsč., Stuglių k. apylinkėse.

LAISVĖS būryje buvo 13 narių, tarp kurių taip pat buvo Butrimas Bronius, Jono-*Trimitas*, g. 1927 m., kuris nušautas kartu su *Sakalaičiu*. Per „banditinio“ būrio veikimo laiką, vadovaujant *Sakalaičiui*, įvykdyti 35 teroro aktai prieš vietinius gyventojus.

Pasirašo: Utenos apskr. MGB sk. vrš. plk. MALYCH

Stoma Stasys 1949 10 19 buvo užverbuotas kaip MGB informatorius *Kiaunė*.

Pšeničnikovo išvada. Zuzana Rūkaitė buvo tiesioginiame ryšyje su manimi, bet nedavė nė vieno agentūrinio pranešimo, jos asmens byla yra tuščia.

Pažyma kaltinamajam Rūkui Jonui, Jurgio, patrauktam kaltinamuoju pagal bylą Nr. 17772

Pagal Zarasų apskr. MGB sk. duomenis įskaitomas kaip „banditas“. Kaltinamojo Rūko Jono sūnus – Rūkas Jonas, g. 1922 m., kuris 1940–1941 m. buvo jaunimo kontr-revoliucinės organizacijos – ateitininkų vadovu, už ką 1941 m. areštuotas ir pasodintas į kalėjimą. Atėjus vokiečiams, buvo paleistas iš kalėjimo. 1944 m. perėjo į nelegalią padėtį ir slapstėsi tėvų namuose, o jo tėvas Jonas aktyviai padėjo sūnui įsirengti bunkerį. 1947 m. vasario 19 d., vykdant karinę operaciją, Rūkas Jonas buvo nušautas.

Antrasis sūnus Rūkas Jurgis buvo aktyviu Račinsko „gaujos“ ryšininku, turėjo slapyvardį Rožė.

Duktė Jono Rūko – Rūkaitė Zuzana, buvo aktyvi *Erškėčio* „gaujos“ ryšininkė slapyvardžiu *Lelija*, šiuo metu patraukta baudž. atsakomybėn.

Pats Jonas Rūkas, Jurgio, yra aktyvus Račinsko „gaujos“ rėmėjas, namuose priimdavo „banditus“, duodavo jiems maistą bei vaišindavo samagonu.

Pažyma – parengta pagal Zarasų apskr. MGB sk. operatyvinius duomenis.

Pasirašo: Zarasų apskr. MGB sk. vrš. pplk. PŠENIČNIKOV 1950 04 17

Pažyma. Pažymima, kad kap. KUTIAVIN VLADIMIR GRIGORJEVIČ, buvęs Zarasų r. MGB tardymo skyriaus vrš., LSSR MGB Nr. 262 nuo 1953 06 19 atleistas dėl etatų mažinimo.

Leitenantas SAVICKAS Juozas, Liudo, SSSR MGB įsakymu Nr. 4033, 1951 09 15 iš organų atleistas, nesant galimybės jį toliau naudoti.

LSSR KGB prie LSSR MT kadrų skyriaus 3 posk. vrš. kap. ŠEVACHAITĖ 1955 03 03

Pažyma. 1950 m. vasario mėn. Zarasų apskr. MGB sk. areštavo aktyvų „banditinės“ Lokio rinktinės, kuriai vadovavo Račinskas Pranas, rėmėją Aiduką Joną, Jono, gyv. Švedriškės k., Salako vlsč. Kadangi tuo metu aš dirbau Zarasų apskr. 2N poskyrio vrš., tai Aidukas buvo atvestas pas mane į kabinetą, išankstinei apklausai. Po šio Aidukas buvo perduotas tardytojui, kas vedė jo bylą, neprisimenu, tačiau man ne kartą teko užėti į tyrėjo dr. SAVICKO, vedusio tyrimus eilės asmenų, suimtų 2N linija, kabinetą, pasiteirauti kaip vyksta tyrimas ir kokius parodymus jie duoda.

Kiek prisimenu, tai man esant, Aiduko Jono, kaip ir kitų sulaikytųjų, mano akivaizdoje niekuomet niekas nemušė. Aiduko Jono skundas yra akivaizdus šmeižtas, kiek aš prisimenu Aidukas ir kiti šios bylos dalyviai byloje buvo atviri, nesispyriojo ir davinių neslėpė, todėl fizinio poveikio priemonių jiems taikyti ir nebuvo jokio reikalo.

Pasirašo: LSSR Kauno miesto KGB prie MT įgaliotinis kap. BALIULIS 1955 05 07

Memorandumas agentūrinių duomenų pagal b/f. 25980 Rūkui Jonui, Jurgio, g. 1881 m. Sudarytas 1950 04 20.

Pranešėjas **Aras** praneša 1949 09, kad Juknėnų k. gyventojas Meidus šaltiniui pasakojo, jog 1949 08 20–23 svečiavosi pas Rūką Joną, kur buvo vakaruškon atėję 5 „banditai“ ir Rūko duktė Zuzana per naktį su jais šoko.

Pranešėjas **Aras** praneša 1949 11 21: „Į mano kamerą 1949 11 20 atvedė Joną Rūką, kuris pasakojo, kad pas jį kratos metu surado sąsiuvinį su antisovietinėmis dainomis, kitais daiktais. Dar sakė, kad neseniai sužeidė du „banditus“, kurių vienas sunkiai sužeistas į kairį šoną ir jam dabar labai blogai.“

Pranešėjas **Aras** praneša 1950 03 03: Rūko Jono sūnus Jurgis, po tėvo arešto bijodamas būti suimtas, perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į Račinsko „gaują“.

Pranešėjas **Goršanov** praneša 1950 04 11, kad šiandien jam vietiniai gyventojai pasakojo, jog bijodamas arešto, Jurgis Rūkas išėjo į nacionalistinę „gaują“ pas Račinską Praną.

Informacija apie Kazio Kaladinsko būrį. 1949 m. kovo 16 d. prie Juozo Zavadsko namų partizanai nušovė milicijos jaunesnįjį leitenantą Loginovą ir sunkiai sužeidė milicininką Naumovą.

1949 m. balandžio mėn. Minčios miške prie bunkerio rastas nukankintos moters lavonas: jai išdurtos akys ir sudegintos rankos. 1949 m. liepos mėn. Lokio grupės partizanai nušovė Garbšių apylinkės sekretoriaus Jono Bulkos sūnų Bronių ir sužeidė tėvą Joną Bulką.

1949 m. gruodžio mėn. Gubavos kaime (Salako vlsč.) partizanai apšaudė švietimo inspektorių Mykolą Balčiūną ir jį nesunkiai sužeidė.

Pažyma. Išduota Zarasų apskr. MGB sk. apie tai, kad Butrimaitė Ona, Jono, iki arešto gyveno pusiau legaliai, o jos broliai Butrimas Povilas, Butrimas Bronius ir Butrimas Stasys buvo ginkluotos nacionalistinio pogrindžio „gaujos“ nariais.

Pirmas brolis **Butrimas Povilas-Berželis, Strausas, Vaidila** dalyvavo ginkluotoje Kaladinsko „gaujoje“ ir 1947 m. balandžio mėn. karinės-čekistinės operacijos metu Saldutiškio vlsč. nukautas.

Antrasis brolis **Butrimas Bronius-Trimitas** nuo 1948 m. gegužės mėn. iki 1948 m. gruodžio 20 d. buvo nacionalistinės „gaujos“, vadovaujamos Bitkevičiaus-Sakalaičio, nariu. 1948 m. gruodžio 20 d. vykdant karinę-čekistinę operaciją Tauragnų vlsč., Stuglių k. rajone, jis likviduotas.

Trečias jos brolis, **Stasys Butrimas-Žirnis, Kerštas**, buvo Račinsko-Drugio „gaujos“ nariu. 1950 m. kovo 9 d. Ignalinos vlsč. teritorijoje jis likviduotas kaip „banditas“.

Kartu su Butrimu Stasiu buvo likviduotas Lokio rinktinės (vado) adjutantas Cicėnas Petras-Žalگیرis, „banditai“ Čičelis Jonas, Vytėnas Albertas ir vienas, kurio pavardė nenustatyta.

Ketvirtas Onos Butrimaitės brolis – Butrimas Balys vokiečių okupacijos metais tarnavo policijoje Ignalinos mstl. ir 1944 m. pasitraukė su vokiečiais.

Pažyma sudaryta pagal Zarasų apskr. MGB oficialius ir operatyvinius dokumentus. Sudarė: Zarasų apskr. MGB sk. vrš. pplk. PŠENIČNIKOV 1950 04 17

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 36707/3. VALERIJA KULYTĖ, EMILIJA STAŠKEVIČIŪTĖ, FELICIJA JANKAUSKAITĖ ir kt.

Nutartis areštui. Rokiškis 1947 09 26. Kulytė Valerija, Kosto, g. 1928 m., Bagdoniškių k., Obelių vlsč., suimta įtariant, jog ji 1946 m. palaikė ryšius su Vaičėno slapyvardžiu *Amerikonas* būriu, ne kartą susitiko su „banditais“ Kumšos miške, kad ji buvo „banditų“ ryšininkė slapyvardžiu *Kurpalis*, vykdė žvalgybinio pobūdžio užduotis ir buvo Vainausko slapyvardžiu *Tigras* meilužė, kad jis davė Kulytei 400 rub. nusipirkti moteriškam kostiumėliui, pasiruošiant vestuvėms su „banditu“. Tai ji prisipažino 1947 09 23 ir tai prisipažino Ona Tumėnaitė 1947 09 24 tardymų metu, kad ji Vainausko prašymu ėjo kelis kartus atvesti Kulytę ir kad Vainauskas 1947 m. liepos mėn. davė 400 rub. nusipirkti moteriškam kostiumėliui.

Anketa. Tėvai: Kulyš Kostas, Antano, motina Kulienė Uršulė, brolis Kulyš Antanas, g. 1934 m.

Kulytės Valerijos 1947 09 19 apklausa.

Klausimas: Tardymui žinoma, kad pas jus ateidavo „banditai“, ar sakysite tiesą?

Atsakymas: Po ilgo neprisipažinimo aš prisipažįstu, kad 1946 m. rudenį pas mus į namus atėjo keli vyrai, kurie liepė mano motinai duoti maisto ir pinigų. Jie dar kalbėjo, kad vienam peršauta ranka ir turime jų pagailėti. Motina davė du ar tris červoncus, maisto ir jie išėjo. Tada aš su savo drauge Bieliūnyte Elena gulėjom ant grindų ir su tais vyrais nekalbėjom, nes nenorėjom nemalonumų.

Klausimas: Kodėl nepranešėt apie juos milicijai?

Atsakymas: Bijojom „banditų“ keršto.

Klausimas: Kokią dar pagalbą jūs ir jūsų artimieji teikė „banditams“? Prisipažinkite.

Atsakymas: Jokios pagalbos nei aš, nei mano šeima „banditams“ neteikė, o tuo sykiu mes manėm, kad atėjo paprasti plėšikai ir todėl manėm, kad geriau būsią, jei duosim, ko jie prašė. Visus ryšius su ginkluota „gauja“ neigiu.

Kulytės Valerijos 1947 09 24 apklausa. 1946 m. susipažinau su Miškinų k. gyventoju Vainausku Jonu, kuris man papasakojo, kad anksčiau buvo prtz. būryje, o dabar legalizavosi. Jis 1946 m. gyveno Subačiuje ir dirbo geležinkelyje, bet apie 1946 m. balandžio mėnesį darbą geležinkelyje metė ir grįžo į Miškinų k., kur jo tėvas turėjo 5 ha žemės, kur tuo metu su juo gyveno jo motina. Apie 1946 m. rudenį jis buvo sulaikytas Antazavės MGB, neva už plėšikavimą. Keletas dienų po jo arešto aš susitikau savo pusseserę Tumėnaitę Onutę, kuri pasakė, jog manęs ieško Vainauskas. Esą jis gyvas ir sveikas, o kažkas paleido kalbas, neva jį, bandant pabėgti nuo milicijos, nušovė miške. Aš nuėjau į vakarušką, kur susitikau su Vainauskaite Naste ir pakalbėjau apie Joną Vainauską.

1947 m. pavasarį aš nuėjau pas savo pusseserę Tumėnaitę į Paveisėjų k., kur susitikau su Vainausku ir jis man papasakojo, kaip pabėgo vežamas į Zarusus.

1947 m. birželio mėn. Vainauskas atėjo į mano namus Bagdoniškių k. ir pakvietė kartu su Staškevičiūte Emilija ateiti kitą dieną į Kumšos mišką. Mes sutartu laiku nuėjom į mišką ir radom ten tris partizanų palapines, kuriose gyveno 9 partizanai. Užėjus lietui, mes sulindom kartu su partizanais į palapines ir kalbėjomės. Kada pasakiau, kad su Staškevičiūte eisim į vakarušką Bagdoniškėse, Vainauskas pradėjo barti, kad „jūs tokiau

laiku šokate, kada daugybė brolių lietuvių nukankinta kaimuose ir miškuose – subarė mus, kad neitume į vakaruškas, nes šiais laikais į vakaruškas vaikšto tik komjaunuoliai. Paskui, man jau išsiskiriant, susipažinau su kitais partizanais, tai buvo:

1. **Vaičėnas Balys-Amerikonas;**
2. **Vaičėnas Vincas-Centas;**
3. **Alejūnas Romualdas-Bundela;**
4. **Turkevičius Ksaveras-Bagdonas;**
5. **Vainauskas Jonas-Tigras;**
6. **Medikis Jonas-Lokys;**
7. **Medikis Augustas-Aidas;**
8. **Bislis Balys-Tarzanas, Tūzas;**
9. **Juozėnas Jonas-Didysis Jonas;**
10. **Dručkus** (vardo ir slapyvardžio nežinau, 16–17 m. amž.);
11. **Garnelis Edvardas-Šarkiukas;**
12. **Vaičėnas Edvardas-Edzka.**

Kada mes išėjom iš miško, kartu su Vainausku ir Vaičėnu Baliu nuėjom į Staškevičiūtės namus, ją ten palikom, Vaičėnas išėjo savo keliais, o aš su Vainausku pasilikau ir kalbėjome mes apie meilę. Manęs Vainauskas neleido eit į vakaruškas, po kurio laiko jis atėjo į mano namus patikrinti ar aš laikausi žodžio. Kartu su Vainausku buvo atėjęs Meldučių k. gyventojas Valeinis Juozas.

Kitą dieną į Bagdonišio dvarą privažiavo daug kariuomenės ir pradėjo ieškoti „banditų“, pas mane užbėgo Šeškutė Stasė iš Janavo k., kuri man pasakė, kad reikia pranešti miške esantiems, kad čia ieškoma „banditų“. Aš nubėgau pas Staškevičiūtę, kuri man liepė likti jos namuose, o pati nubėgo miškan perspėti. Ji grįžusi pasakojo, jog surado partizanus ir kad jie jau matė per žiūronus kareivius. Tačiau kareiviai miško netikrino ir išvažiavo atgal Rokiškį, o partizanai iš miško išėjo.

Rugpjūčio mėnesį aš nuėjau pas savo giminaitę Tumėnaitę, kartu su ja nuėjom į Keležerio k. vakaruškon pas Baranauską, ten sutikom partizaną Valeinį Juozą.

Rugsėjo 12 d. pas mane į namus atėjo Vainauskas Jonas ir man nematytas partizanas vardu Jonas, kilęs iš Zarasų apskr., Imbrado vlsč. Pas mane prabuvo Vainauskas visą dieną, kaip su savo meiluže.

Klausimas: Kada ir kokiomis aplinkybėmis jums buvo duotas slapyvardis?

Atsakymas: Mums esant Kumšos miške, man būrio vadas Vaičėnas davė slapyvardį *Kurpalis*. Vaičėnas pasakė, kad man reikia duoti priesaiką, kad aš partizanų neišduosiu, tada aš atsiklaupiau ant kelių ir pasakiau: „Kaip Dievą myliu“, – ir tada laikė mane jau esant Balio Vaičėno vadovaujamo partizanų būrio ryšininke. Taip pat priesaiką davė ir Staškevičiūtė.

Pas partizanus buvo ir šuo, kurį vadino Sportu.

Klausimas: Kokiomis aplinkybėmis susipažinote su Kuzma (Kuzmiuku) Petru?

Atsakymas: Jį pažįstu nuo senų laikų, kada jis dar ateidavo į Bagdonišio k. pas savo giminaitį Joną Diržį, kurio žmona yra Kuzmiuko teta. Kuzma Petras partizanų tapo gana neseniai, gal 1947 m. birželio mėn. Kiek žinau, jis iki 1947 m. birželio mokėsi Kaune ir birželio gale atvažiavo pas savo motinos seserį Diržienę Nastę į Bagdonišio k.

Kuzmiuko giminaitis taip pat yra Jonas Šeškus, kuris gyvena Bagdonišio k. ir groja armonika.

1947 09 07 naktį pas mane atėjo Vainauskas Jonas, kuris pasakė, kad kartu atėjo ir Kuzmiukas, kuris nuėjo pas savo simpatiją Emiliją Blaževičiūtę, pas kurią praleido naktį. Aš ryte nunešiau pieną į pieninę, kur priiminėjo Blaževičiūtė ir radau ją apsimiegojusią. Pradėjau juoktis ir pasakiau, kad naktis buvo gera su kavalieriumi. Ji atsakė, kad tą patį gali pasakyti ir apie mane, nes pas ją buvo Kuzmiukas, o pas mane – Jonas Vainauskas.

Šeškus Jonas yra Kuzmiuko dėdė, jis apie partizanus žino daug, bet tyli ir mane subarė kartą, kad nieko nekalbėčiau apie partizanus, ypač prie Staškevičiūtės.

Klausimas: Ką žinote apie Felės Jankauskaitės ryšius su „banditais“?

Atsakymas: Iš Janavo kaimo kilusi, ją žinau nuo mokyklos laikų ir dar kartu dirbo me Bagdonišio dvare. Ji 1947 m. vasario mėn. buvo suimta, bet po kelių parų paleista iš Rokiškio. Grįždama iš kalėjimo, ji užvažiavo miškan, kur susirado prtz. *Bagdoną, Bundelę, Didijį Joną* ir Vincą Vaičėną. Ji dar man papasakojo, kad jos kavalierius Jonas Juozėnas-*Didysis Jonas*, kuris ilgą laiką gyveno jos namuose. Dar pasakojo, jog pas ją į namus ateidavo *Dobilas, Tarzanas, Tarzanėlis, Doleris, Perkūnas*.

Man Vainauskas Jonas pasako, jog pas Jankauskaitę po grindimis buvo bunkeris, kuriame 1946–1947 m. žiemą pragyveno Jonas Juozėnas, Vincas Vaičėnas ir galbūt Edvardas Vaičėnas.

Pati Jankauskaitė man nieko apie bunkerį nesakė. Ji man pasakojo, kad Bislio būrio partizanai tankiai užaina į Janavo k. pas kaimyną Juozą Krasauską, neva jie kurį laiką gyveno Krasausko daržinėje, kur prie Janavo miško.

Kulytės Valerijos tardymo tęsinys.

Klausimas: Ką žinote apie Šeškutę Stasę?

Atsakymas: Žinau ją ir esu girdėjusi apie jos ryšius su partizanais. Ji buvo Vincos Vaičėno simpatija. Ji pati man pasakojo, kad partizanams gyvenant pas Jankauskaitę, ji tankiai ateidavo susitikti su Vincu. Su Šeškute ir Tumėnaite buvom susitikę 1947 09 07 vakaruškoje Kurkliečių k. pas Lingę Juozą, kur mes kalbėjome apie partizanus. Taip pat, kai kareiviai supo Kumšos mišką, tai Šeškutė bėgo pranešti į mišką partizanams. Taip pat buvom susitikę aš, Jankauskaitė ir Šeškutė prie bažnyčios Kriaunose ir ten kalbėjome apie partizanus, o Staškevičiūtė tuo laiku meldėsi bažnyčioje.

Klausimas: Kokius slapyvardžius turėjo jūsų išvardytos merginos?

Atsakymas: Man yra žinoma, jog Felė Jankauskaitė turi slapyvardį *Aldona*, kurį ji gavo būdama būrio nare 1946 m.

Klausimas: Ką žinote apie Vaičėno vadovaujamos „gaujos“ sudėtį ir struktūrą?

Atsakymas: Sudėties ir „gaujos“ sandaros aš nežinau, tik mačiau, kad ant uniformų rankovių partizanai dėvėjo trispalvius ženkliukus su išsiūtu užrašu iš kraštų: „Kary, gink tėvų žemę“ ir trys raidės LLA. Žinau, kad tokius ženkliukus darė pats Vaičėnas Edvardas ir prašė tokius ženkliukus pagaminti Jonas Vainauskas.

Klausimas: Kas dar palaiko ryšius su „gauja“?

Atsakymas: Staškevičius Petras, kuris yra Emilijos tikras brolis ir nuo vaikystės draugavo su Petru Kuzmiuku ir Velainiu.

Klausimas: Ką Vainauskas pasakojo apie artimiausius „gaujos“ planus?

Atsakymas: 1947 09 07, kai buvo paskutinį kartą, jis man sakė, kad ketina sušaudyti:

1. Malčių Kazį iš Dunduriškių k.;
2. Malčių Antaną iš Malčiškės – Dunduriškių (Pelanių) k.;
3. Putrą Petrą iš Kamšos k.;
4. Nemicką Valentimą iš Bukiškių k.;
5. Meilų Juozą iš Bagdonišio k., kuris yra apylinkės tarybos pirmininkas.

Apklausa Staškevičiūtės Emilijos, Antano, g. 1926 m. Rokiškio vlsč., Norkūnų k., 4 skyrių išsilavinimo. Tardo CYGANKOVAS.

„Vokiečių okupacijos laikais aš iki 1943 m. dirbau Bagdonišio dvare pas Elvyrą Meškauskienę, po to dirbau pas Noviką ir Čaraucką Domą...“ Papasakojo, kaip Kumšos miške kartu su Kulyte buvo pakviestos ir buvo išbartos Jono Vainausko, kad eina į vakaruškas, nes esą tikri lietuviai dabar nevaikšto (toliau parodymai apie susitikimą Kumšos miške analogiškai Kulytės parodymams).

„Prisipažįstu, kad man Šeškus Jonas perdavė elektrinę batareiką, apie 100 vnt. papirosų ir keletą akmenėlių benzinkai. 1947 m. gegužės ar birželio mėn., man perrišant karvę, iš krūmų išlindo partizanas Vainauskas, kuris pradėjo prašyti, kad susitarčiau su Jonu Šeškum, kad ateitų pagroti. Aš atsakiau, kad mūsų namuose partizanai gali pasidaryt vakarušką, nes mano tėvų ir motinos namuose nebuvo. Aš pasiunčiau savo brolių Petrą pas Šeškų, kuris sutiko pagroti. Mūsų namuose susirinko 8 partizanai, o iš merginų – tik aš ir Kulytė Valė. Grojo Šeškus su Vainausku, o aš su Valerija šokom su partizanais. Kulytė man pasakojo, jog Vainauskas padovanojo jai rankinį laikrodėlį.

Klausimas: Kokius „banditus“ jūs pažinojote?

Atsakymas: Man žinomi šie partizanai: Vaičėnas Balys, Vainauskas Jonas, Kuzma Petras, Valeinis Juozas.

Apklausa 1947 03 03 Jankauskaitės Fėlės, Bernardo, g. 1931 m., gyv. Janavo k., Rokiškio vlsč.

Klausimas: Pasakykite kur yra bunkeriai ir „banditų“ bazės?

Atsakymas: Man tas nežinoma, tik pagal Garnelio, Juozėno žodžius žinau, kad Keležerių k., Baršėnuose yra daug gerų žmonių.

Klausimas: Išvardykite jums žinomus „banditų“ rėmėjus.

Atsakymas: Tai Juočys (arba Juodenis) Izidorius ir jo sesuo Adelė, pas kuriuos gyveno virš savaitės; Kralikas Juozas iš Liesiškių k., kur aš buvau sugauta; Kundelytė Julė, iš Rumiškių k., Baltrus Kazys, apie kurį domėjosi Balys Bislys.

Klausimas: Ar jums žinoma, kad jūsų namie yra bunkeris?

Atsakymas: Aš tai neigiu, bunkerio pas mus nėra.

Apklausa 1947 03 12 Jankauskaitės Fėlės, Bernardo, g. 1931 m., gyv. Janavo k., Rokiškio vlsč.

Klausimas: Praeitame tardyme davėte melagingus parodymus, dabar sakysite tiesą apie jūsų ryšius su „banditais“.

Atsakymas: Mūsų namus partizanai pradėjo lankyt 1946 m. birželio mėn., tai: Dilys Jonas iš Ragelių, Valeinis Albinas, Vaičėnas Edvardas, Vaičėnas Vincas, Vaičėnas Balys,

Bisllys Balys, Jonas Juozėnas, Juozas Pupelis, Jukna Alfonsas ir Petras, apie kurį žinau tiek, kad jis dabar suimtas. Jie ateidavo ieškodami saugumo, be to, Jonas Juozėnas buvo mano kavalierius. Jis ateidavo į mūsų namus su Vaičėnais ir Garneliu.

Vieną kartą mūsų namuose įvyko susitikimas, kada Dilys ir Velainis ir dabar areštuo-tas Petras susipyko su Bislio grupe (Vaičėnai, Garnelis), kad Bislio grupė nevaikšiotų į Janavo, Bagdonišio, Pakriaunių, Lašų, Mažeikių ir dar keleto pavadinimų kaimus, nes tai esą Dilio grupės teritorijos. Jis taip pat pasakė veiksias Kamajų ir Jūžintų valsčiuose.

Bisllys ir Juozėnas pradėjo įrodinėti, kad Kriaunų valsčius esąs jų veikimo rajonas ir tegul *Dobilo* (taigi ir Dilio) grupė čia nevaikšto. Partizanas Juozėnas juokdamasis Diliui drėbė: „Ne tu mums įsakinėsi kur mums vaikščioti, mes nueisim į Panevėžį ir jis bus mūsų“.

Po šio įvykio Dilio grupė pas mus nebevaikščiojo, o Bislio grupė pradėjo tankiai užeidinėti. Po Petro arešto 1946 12 23 aš išgirdau, kad jis išdavinėja, todėl man pasidarė baisu, kad neįkliūčiau ir išėjau iš namų į Pakriaunius pas savo dėdę Kavaliauską Balį, aš jam teisybės nesakiau kodėl išėjau, tik pamelavau, kad pas mus neramu. Prabuvau ten dvi savaites.

Iš dėdės išėjau pas giminaitę į Bajorų k. pas Petrošiūnienę Adelę, kur pragyvenau apie savaitę. Tiesa, išeidama iš namų, partizanus išpėjau, kad būsiu Pakriaunių k. Kada sugrįžau pas dėdę, aš sutikau pas jį atėjusius partizanus, tada pradėjau prašyti, kad jie rastų man kokį nors darbą, nes namie jau negaliu būti. Juozėnas man pasakė, kad greitai laiku negalės manęs įdarbinti, tad man nebeliko kito, kaip tik eiti kartu su jais. Nuėjom link Kriaunų, Baršėnuose kažkokiam klotime praleidom naktį šiene, šeimininkas neži-nojo. Paskui dar tris paras pragyvenom šiene: aš, Juozėnas ir Vincas Vaičėnas.

Mane nuvedė į Keležerius pas tokį Juočių Izidorių, dar buvo jo sesuo Adelė. Ten mane paliko, nors Juočiai pradžioje ir nenorėjo priimt, bet paskui sutiko, kai pažadėjo atnešt maisto (tą pačią naktį atnešė 5–6 kg mėsos ir duonos kepalą).

Pabuvus pas Juočių apie savaitę, vėl atėjo partizanai: Juozėnas, du Vaičėnai, Garnelis, kurie pradėjo šeimininkus prašyti, kad dar mane palaikytų, bet jie nesutiko ir likau be vietos. Bet nebuvo kur manęs deda, nusivedė Latvijon, kur pravaikščiojau su jais apie dvi savaites. Bet jie norėjo manim atsikratyti ir aš pati jau pavargau klajoti, todėl jie mane atvedė pas Juliją arčiau namų, o kareiviai mane sulaikė pas Kraliką namuose.

Klausimas: Iš kur pas jus atsirado milinė?

Atsakymas: Turėjau gerą paltuką, o Juozėnas pamatė, kad aš jį branginu, pasakė, kad gaila tokį rūbą trinti per daržines, jis pasiėmė paltuką sau ir pasakė, kad man atiduos, kai aš turėsiu darbą ir gyvensiu ramiai, vietoje to man davė šinelių, kurį atsinešė iš Latvijos.

Klausimas: Ar turėjote ginklą?

Atsakymas: Ginklo neturėjau.

Klausimas: Ar davėte priesaiką?

Atsakymas: Partizanai manim pasitikėjo ir be priesaikos.

Šeškutės Stasės, Jono, g. 1925 m. Janavo k., Rokiškio vlsč. apklausa 1947 10 06.
Šeimos sudėtis:

tėvas – Šeškus Jonas, Anupro;
motina – Šeškienė Nastė (Anastazija);
brolis – Šeškus Jonas, Jono, g. 1923 m., dirba tėvo ūkyje;
sesuo – Stefa Ališauskienė.

Klausimas: Nuo kada ir kokiomis aplinkybėmis susirišote su „banditais“?

Atsakymas: 1946 m. rugpjūčio mėn. Janavo k. iš miško netoli Vaičiulio Kazio namų išlindę „banditai“ pradėjo mane klausinėti – kokios naujienos? Pažinau esant Juozėną Joną ir Vaičėną Vincą. Kitą kartą susitikau „banditus“ 1946 m. rugsėjo mėnesį prie Serbentiškio kaimo, gyventojų Juozo Meilaus krūmuose, kur ašėjau prisipjauti žabų šluotai. Tai buvo Balio Bislio būrio nariai. Dar kelis kartus susitikau Felės Jankauskaitės namuose, Janavo kaime, kada susitikau pas ją Juozėną ir Vaičėną Vincą. Jie man pagrasino, kad būsią blogai, jei apie juos kam prasitarsiu.

Antrą kartą pas Felę susitikau jau keturis; buvo tie patys ir dar Edvardas Vaičėnas ir man nežinomas partizanas. Jie keturiese ardė seną krosnį. Paklausiau Felės, kodėl taip daro, ji atsakė, kad senoji labai rūksta, tai reikia perstatyti naujai. Tik po to sužinojau, kad jie po pečiumi pasidarė bunkerį ir gyveno keturiese: Jonas Juozėnas, Vincas Vaičėnas, Edvardas Vaičėnas ir dar vienas – vardu Edvardas (Garnelis).

Apie bunkerį aš sužinojau 1946 m. gruodžio mėn., kada pati Jankauskaitė man tai pasakė. Jie ten gyveno iki 1947 m. sausio, paskui išėjo, nes bijojo toliau pasilikti.

Paskutinį kartą susitikau tris Vaičėnus ir du man nepažįstamus, tai buvo jau po Kulytės arešto. Susitikau krūmuose netoli Krasausko Juozo namų, tačiau, kai pasakiau, kad Kulytė suimta ir gali grėsti areštas ir man, partizanai tik nusijuokė.

Pažyma. Krasauskas Juozas, Bleževičiūtė Emilija, Tumėnienė Petronėlė, Bagdonaitė Aldona, Jankauskas Juozas, Diržys Jonas, Kavaliauskas Balys, Petrušienė Anelė, Jočytė Adelė, Smalkauskas Jonas, Gruodis Petras, Abarius Vincas, Kundelytė Julija, Kralikas Juozas ir Kundelis Antanas yra Rokiškio apskr. operatyvinėje apskaitoje ir agentūriškai tiriamas jų ryšys su nacionalistinėmis „gaujomis“, todėl jų apklausa, kaip liudininkų, šioje byloje yra negalima.

Pasirašo: LSSR MGB vrš. pavaduotojas kap. SEREBRIANIKOV, 1947 10 26.

Pažyma. Rokiškio apskr. MGB agentas **Viktor**-Ališauskas Viktoras aktyviai seka nacionalistinės Vaičėno „gaujos“ narius, todėl jo apklausa liudininku pagal šią bylą yra negalima.

Pažyma – veikiančiai LLA „gaujai“, vadovaujamai Vaičėno Balio, Norbo, g. 1917 m. Vaičėnų k., Obelių vlsč., buvusio šaulio, 6 gimnazijos klasių išsilavinimo, kilusio iš buožių, vokiečių okupacijos metais vadovavusio Obelių policijos skyriui.

Pagal turimą bylos medžiagą ir agentūriniu keliu išaiškinta, jog Obelių vlsč. iš sumuštų grupių likučių LLA 3-ios apygardos 1-os Šarūno rinktinės vadovybės įsakymu sudaryta „gauja“, vadovaujama buv. policijos vachmistro Vaičėno Balio, susidedanti daugiausia iš buožių ir baltalietuvių partizanų. „Gaujoje“ yra 16 „banditų“, kurie daugiausia veikia Obelių vlsč. teritorijoje, turi ginkluotėje 3 kulkosvaidžius, 4 automatus, šautuvų ir pistoletų. 1947 m. gegužės mėn. įvykdė kelis teroro aktus prieš gyventojus.

1947 08 13 apklaustas liudininku legalizuotas Vaičėno „gaujos“ narys Leonas Širvys prisipažino: „Maždaug 1946 05 15 pas mane į Degučių k. atėję Vaičėno būrio nariai mane pasikvietė eiti į mišką, kur kelias dienas pragyvenom Liesiškių miške, bunkeryje, įrengtame 12–13 partizanų. Paskui išėjom į Latviją, į Lavydžių mišką, paskui vėl grįžome į Obelių valsčių, kur daugiausia gyvenom Ratuokliškio, Pagriaumalės, Kuprių miškuose ir Vaičėnų k. krūmuose.

Būrį sudarė:

1. **Vaičėnas Balys, Norbos-Nemunėlis** (kiti slapyvardžiai – *Amerikonas, Amerikonis, Liubartas, Pavasaris* – R. K.), g. 1918 m., iš Vaičėnų k., ginkluotas rusišku kulkosvaidžiu, palaikė ryšius su būrio vadu *Dobilu*;

2. **Vaičėnas Vincas-Centas**, 23 m. amž., ginkluotas SVT šautuvu ir pistoletu TT;

3. **Vaičėnas Edvardas-Edska** – Vinco brolis;

4. **Dručkus Vytautas-Šernas, Rudolfas**, 28 m. amž., iš Vaičėnų k.;

5. **Dručkus Albinas-Sūnus**, g. 1924 m., Niaukių k.;

6. **Krasauskas Vladas, Jono-Kukutis**, 30 m. amž., iš Papilių k.;

7. **Juozėnas Jonas-Didysis Jonas**, g. 1922 m., iš Kriaunų k., ginkluotas rus. kulkosvaidžiu;

8. **Tamoliūnas Jonas, Jono-Mažasis, Knygnešys**, g. 1923 m. Bajorų k., buv. policijos vachmistras, 6 klasių išsilavinimo, ginkluotas SVT ir TT pistoletu;

9. **Garnelis Edvardas-Šarkiukas** iš Dvirėžių k., iš vargingųjų, ginkluotas rusišku automatu ir pistoletu;

10. **Vainauskas Jonas-Jaska, Senukas**, g. 1922 m. Miškininkų k., ginkluotas prancūzišku kulkosvaidžiu ir TT pistoletu;

11. **Bieliauskas Jonas, Prano**, g. 1917 m. Samanių k., ginkluotas rusišku šautuvu ir TT pistoletu;

12. **Žaržojus Mykolas**, g. 1927 m. Antanašės k., ginkluotas SVT šautuvu;

13. **Kligys Stasys-Ažuolas**, g. 1928 m. (1924 m.), Antanašės k., ginkluotas SVT šautuvu ir pistoletu;

14. **Baltušis Leonas**, 30 m. amž., iš Kubiliškių k., ginkluotas vokišku šautuvu ir TT pistoletu;

15. **Vartibavičius Antanas-Piršlys, Tėvas**, 48 m. amž., iš Niaukių k., ginkluotas SVT šautuvu ir vokišku pistoletu.

<...> Palaikė ryšius su Ramanausko ir *Dobilo* būriais, būrys turėjo tikslą atstatyti Nepriklausomą Lietuvą. Vaičėnas būrio nariams kalbėjo: „Tuoį prasidės karas, Lietuvą užims anglai ir amerikoniai. Kurie slapstėsi miškuose – žemės nebedirbs, bus ponais“.

Vaičėno būrys turi gerą rėmėjų bazę, kuri teikia maisto produktus, drabužius bei perduoda žinias. Apie tai agentas *Uosis* praneša: Vaičėno „gauja“ 1947 05 09 dalyvavo nužudant Jono Šakalio „gaują“, po šio pasitraukė iš Obelių valsčiaus į Latviją, kur prabuvo iki liepos mėn. Paskui vėl grįžo į Obelių valsčių, kur turi ryšininkų ir rėmėjų (tai pagal „bandito“ Garnelio žodžius):

1. Mezginaitė, Marino, gyv. Mičiūnų k., ji yra Vaičėno Vinco meilužė;

2. Mezginas Petras, Mičiūnų k., jis teikia produktus partizanams;

3. Klišonienė – felčerio žmona, duoda vaistų ir maisto;

4. Dručkutė – mokytoja Obeliuose, kuri ateidavo į būrį su savo seserimis, ji yra partizano Juozėno Jono meilužė;

5. Šeškus – Rokiškio vlsč., Janavo k. gyventojas, pas kurį ateina tankiai partizanai;

6. Juočys – Keležerių k. gyventojas, pas jį ateina partizanai;

7. Topolskas Zigmas – Obelių pieninės mašinistas, dažnai atvažiuoja į Kraštų dvarą, kur susitinka su Vaičėnu.

Dirbantis su Vaičėno „gauja“ agentas **Veter** pranešė, jog 1947 04 13–14 buvo susitikęs Vaičėną ir „banditą“ *Bundelę*, kurie skundėsi, kad gyventi yra sunku miškuose, buvo apsistoję 1947 07 20 Oklių miške, į kurio pakraščius buvo sutraukta kariuomenė, kuriai vadovavo akiniuotas majoras. Pasitraukė į Latviją, kur irgi kariuomenė pradėjo persekioti, teko bėgti iš tų kraštų. Iš viso buvo 16 „banditų“, bet atsiskyrus Bislio (Bislų Balys-*Tarzanas, Tūzas* – R. K.) grupei, liko su Vaičėnu 10. Atėjom į Obelių valsčių, Aleksandravėlės apylinkes, o dabar atėjom į Pakenių mišką.

Dar agentas **Veter** praneša, kad vykdydamas saugumiečių pavedimą, 1947 08 17 atėjo pas Kulytę Valę, kuri papasakojo, jog buvo atėję „banditai“, bet jie dabar išėjo į Aleksandravėlės pusę. Po pusvalandžio kaip išėjo, su kažkuo susišaudė, bet kas ten buvo, ji neturi žinių.

Išvada pagal archyvinę bylą Nr. 36707/3, 1963 09 28.

1948 01 30 SSSR MGB Ypatingasis pasitarimas pagal RSFSR BK str. 58–1 „a“ ir 58–1 ir 17 nuteisė laisvės atėmimo bausmėmis:

8 metams – **Kulytę Valeriją, Kosto**, g. 1928 m. Šiuo metu gyvena Krasnojarsko kr., Norilske;

7 metams – **Staškevičiūtę Emiliją, Antano**, g. 1922 m. Šiuo metu gyvena Krasnojarsko kr., Karačinsko r., Zacharovkoje;

7 metams – **Staškevičių Petrą, Antano**, g. 1926 m. Šiuo metu gyvena Krasnojarsko kr., Karačinsko r., Jazajevkoje;

7 metams – **Šeškų Joną, Jono**, g. 1921 m. Šiuo metu gyvena Rokiškyje, Radutės priemiestyje;

7 metams – **Jankauskaitę (Sokienę) Felę, Bernabo**, g. 1931 m., kuri šiuo metu gyvena Rokiškyje, Jūžintų g. 40.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 42452/3, P-19639-Li. DRUČKUTĖS ANELĖS, JONO, BAUDŽIAMOJI BYLA.

Kvotos protokolas Anelės Dručkutės, Jono, 1949 03 07. Rokiškis. Apklausė Rokiškio apskr. MGB sk. vyr. lt. KOČETOV.

Klausimas: Paašikinkite ką reiškia užrašas „per Šermukšnij, Nijolė“, atspausdintas ant paketo su „banditiniais“ dokumentais?

Atsakymas: Šis užrašas paašikina, kad paketas yra siunčiamas per partizanų ryšininkus slapyvardžiais *Šermukšnis* ir *Nijolė*. *Šermukšnis* – tai štabo ryšininko slapyvardis, o tikra pavardė yra Vincas Jaraminas, apie kurį aš žinau tik iš Vaičėno Balio tik tai, kad jis gyvena Tauragnų valsčiuje, kunigo bute ir kad jis dirba girininku. *Nijolė* – tai mano slapyvardis, kurį man davė Vaičėnas Balys, kurią jis man davė 1949 m. sausio mė-

nesį. Apie suteikiamą slapyvardį jis man pranešė laiške, kurį aš gavau iš Vinco Jaramino per jo brolių Petrą Jaraminą, kurio slapyvardis yra *Varnas*.

Klausimas: Papasakokite detalai apie savo kaip „banditinės“ ryšininkės veiklą?

Atsakymas: Pagrindiniu ryšininku, per kurį Vaičėnas Balys palaiko ryšius su būrio nariais, yra Vincas Jaraminas ir aš, papasakosiu kokiomis aplinkybėmis aš su juo susipažinau. Pirmą kartą 1948 m. vasarą į mūsų vienkiemį Vaičėnų kaime atvažiavo dviračiu trys jauni vyrai, iš kurių man buvo pažįstamas tik Bakutis Albinas, kurį aš pažinojau per savo brolių Vytautą, kaip palaikantį ryšį su partizaniniu pogrindžiu. Anksčiau ne kartą mano brolis susitikdavo įvairiomis temomis pasikalbėti su Bakučiu. Bakutis pasikvietė mane atokiau ir pasakė, kad šie vyrai nori pasikalbėti su Vaičėnu Baliu. Neduodamas laiko man atsakyti, jis kalbėjo, jog anie atvykėliai yra geri Vaičėno draugai ir aš turinti būtinai juos su Baliu suvesti. Jie nežino, kur dabar B. Vaičėnas, todėl atėjo ieškoti pas mane ryšio.

Aš juos nuvedžiau pas Vaičėną Balį, kuris su mano broliu Vytautu ir kitais gyveno netolimuose krūmuose, prie mūsų vienkiemio.

Visi jie keletą valandų kalbėjosi (aš nedalyvavau), o paskui nuėjo į vienkiemį ir savo dviračiais pavieniui išvažiavo. Tiedu nepažįstami atvykėliai, kuriuos atlydėjo Bakutis Albinas, kaip vėliau sužinojau buvo broliai Vincas ir Petras Jaraminai, kilę iš Papilių kaimo.

Didesnę vasaros dalį partizanai gyveno mūsų vienkiemio apylinkėse, o žiemai artėjant, išėjo į Zarasų apskritį.

1948 11 16 į mūsų vienkiemį atėjo 4 partizanai ir apsistojo mūsų daržinėje. Tai buvo mano brolis Vytautas slapyvardžiu *Rudolfas*, Balys Vaičėnas-*Liubartas*, Dainys Antanas-*Barzda*, o ketvirtasis – man nepažįstamas. Visi keturiese gyveno dvi paras ir laukė ryšininko, kurs turėjo juos palydėti į Zarasų apskritį.

1948 11 18 vakare pas mus atėjo Vincas Jaraminas, kuris naktį išvedė Vaičėno Balio partizanus į Zarasų apskritį. Išeinant, mes trise – Vaičėnas, Jaraminas (kitur – Araminas) ir aš – susitarėm dėl ryšio palaikymo. Vaičėnas pasakė, kad jis pas mane atsiųs Vincą Jaraminą, kuris atveš paketus, laiškus ir kitką. Jis, Vaičėnas, pasirašinėsiąs kaip *Liubartas*, o mano brolis – kaip *Rudolfas*.

Liubartas toliau kalbėjo, kad norint parašyti jam laišką, aš turėčiau jį nunešti Vinco Jaramino broliui Petrui, kuris, esant galimybei, perduosiąs savo broliui Vincui. Tokiu pat būdu per Petrą aš gausiu ir atsakymą. O jei aš norėsianti su *Liubartu* susitikti, turiu vykti geležinkeliu iki Ignalinos arba Dūkšto ir tada keliauti į Tauragnus.

Tauragnuose turėčiau užėti pas kunigą, kur Vincas turi butą, o jei nerasianti namuose, tada paklausti girininko Jaramino.

Išeinant, *Liubartas* davė laiškėlį *Edzkai*, kurį pavedė man perduoti per Bakutytę Antaniną, laiškėlis buvo neskubus. Balys pasakė perduoti kada tik galėsianti. Perskaičius laiškėlį, sužinojau, kad *Edzkai* rašo kažkokia jo mergaitė Anelė, ji gyvenanti nelegaliai, labai vargsta, todėl prašo *Edzkos* sukombinuoti jai geresnius drabužius. Baliui ir broliui su draugais išeinant, širdingai atsisveikinom ir jie išėjo.

Pirmą laiškėlį gavau 1949 01 01. Nuėjusi į Obelius, susitikau ten Petrą Jaraminą, kurs pasakė turįs man žinių. Mes nuėjom nuošaliau, pasakė, kad turi man du laiškus, ku-

riuos čia pat įteikė susukęs į popierių. Tai buvo pirmieji laišakai, kuriuos aš gavau nuo partizanų. Abu laiškėliai buvo įdėti į žydros spalvos voką ir vieną siuntė *Liubartas*, o kitą *Rudolfas*. Laiškai buvo adresuoti *Nijolei*, o ant voko užrašas „per *Šermukšnį* ir *Varną*“.

Vaičėnas Balys rašė, kad kelias į Zarasų apskritį buvo geras, bet gyvent naujoje vietoje blogiau nei tikėjosi, nes ir ten MGB siautėja ir neduoda ramybės. 1948 12 19 nušautas jų draugas Dainys Antanas-*Barzda* ir dar trys, kurių nepaminėjo, nes ne mano krašto.

Toliau rašė, kad mano slapyvardis bus *Nijolė* ir perspėjo, jog netrukus iš *Šermukšnio* gausiu kelis paketus, kuriuos turėsiu perduoti pagal nurodytus adresus. Tačiau jis perspėjo, kad dalis adresatų man būsią nežinomi, todėl man bus skirtas atskiras laiškas, kuriame bus paaiškinta per ką aš turinti perduoti paketus. Parašė, kad paketams perduoti aš turėsiu susirasti Stočkutę Teklę, tačiau jos vardą ir pavardę aš turinti visiems laikams pamiršti – ji esanti *Birutė*.

Antrą laišką rašė man brolis, kuris apgailestavo, kad žuvo *Barzda* ir trys man nežinomi partizanai. Gyvena jie blogai. Atsisveikindamas prašė, kad šį tą parašyčiau apie save.

Sausio gale arkliu atvažiavo Vincas Jaraminas, kuris atvežė man 6 paketus, ant kurių dviejų buvo užrašai ranka, o ant likusių keturių – atspausdinta mašinėle. Vienas laiškas buvo skirtas *Nijolei*, o kitas – *Birutei*. Vienas laiškas, ant kurio buvo užrašas „per *Šermukšnį* ir *Nijolę*“, buvo skirtas *Edzkai*-Edvardui Vaičėnui, o kiti – *Stumbrui*, *Pieperui* ir *Seniūnui*. Laiškai turėjo būt perduoti per *Šermukšnį*, *Nijolę* ir *Birutę*.

Atidariau laišką skirtą man: ten *Liubartas* rašė, kaip aš turinti perduoti gautus paketus. Paminėta, kad *Birutė* žinos kaip laiškus perduoti adresatams, tačiau jei kartais *Birutė* negalės tai padaryti, ji turės paketus grąžinti man ir aš turiu juos saugoti iki atskiuro nurodymo.

Edzkai adresuotą laiškėlį aš perdaviau Bakutytei, o kitus kaip liepta perdaviau *Birutei*. Iš jos kalbų supratau, kad partizanų ji dar nesurado ir ji prašė man paketus pasiimti atgal.

Šermukšnio akivaizdoj aš parašiau du laiškėlius, viename rašiau, kad paketus gavau ir perduosiu pagal paskirtį, o kitame laiške broliui parašiau, kad valdžia, matyt, nežino, kad jis partizanų būryje, nes mūsų namuose nedaro kratų.

Daugiau 1949 m. aš jokių laiškų negavau, su partizanais ir jų ryšininkais reikalų neturėjau.

Klausimas: Apibūdinkite detaliau „banditų“ ryšininkus ir paminėkite jų pavardes ir kokios jų žymės?

Atsakymas: Jaraminas Vincas, su kuriuo buvau susitikusi 3 kartus, gimęs maždaug 1922–1923 m., vidutinio ūgio, plaukai tamsūs, akys pilkos, pagal profesiją – girininkas. Balio Vaičėno pasakojimu, jis dirba Zarasų apskrityje, o paties Vinco žodžiais, jis gyvena Tauragnuose pas kunigą.

Lapkričio 18 d. Vincas išvedė partizanus į Zarasų apskritį, link Tauragnų valsčiaus, kuris yra vidury tarp Utenos ir Zarasų apskričių. Apie Vinco gimines aš žinau tik tiek, kad jis turi brolių Petrą, gyvenantį Papilių k., Obelių vlsč., jo slapyvardis yra *Varnas*. Jis yra tvirto sudėjimo, už brolių vyresnis 2–3 metais.

Klausimas: Ar jūs nepainiojate jų pavardžių? Jaraminas ar Araminas?

Atsakymas: Tikros pavardės aš nežinau, bet girdėjau kad tarp savęs jie kalbėjo, kad Jaraminas.

Klausimas: Apibūdinkite Stočkutę Teklę.

Atsakymas: gyvena Deksnų k., Obelių vlsč., maždaug 25 metų, namuose negyvena, bet būna pas tetą Pudinę (taip tekste) Oną, maždaug 70 m., teta gyvena Ilukstės apskr., vienkiemy 3–4 km nuo Pruodės miestelio. Aš pas jąėjau 1948 m. vasarą, norėdama susitikti su broliu, bet tada su partizanais nesusitikau. Su Stočkute Tekle aš susipažinau brolio Vytauto dėka 1948 m. vasario mėnesį. Brolis man pasakė, kad būdama Obeliuose užėičiau pas fotografą, ten manęs lauks mergaitė vardu Teklė.

Aš taip ir padariau. Nuėjusi pas fotografą, suradau merginą, kuri prisistatė esanti Tekliutė, tai buvo sutartas parolis. Jau pirmam susitikime ji perdavė laiškėlį nuo brolio, po to dar kelis kartus aš su ja ten pat susitikau ir gaudavau laiškėlius nuo brolio ir *Liu-barto*.

Fotografas Trajanas (taip tekste – L. A.) ir jo žmona apie mūsų susitikimo tikslą nieko nežinojo.

Klausimas: Pasakykite vietas, kuriose slapstosi „banditai“?

Atsakymas: Jų bazė yra Zarasų apskrityje ir tikslios vietos aš nežinau, nes palaikau tik raštišką ryšį su jais. Rokiškio apskr. žinau tik senas partizanų stovyklavietes prie mūsų vienkiemio ir Bajorų k. Bakutytės Antaninos vienkiemio.

Latvijos teritorijoje partizanai bazuojasi Ilukstės apskr., Bebrinės vlsč., prie Zemturs vienkiemio, kuris priklauso Mildai Varnienei, kur aš susitikau su broliu ir kitais partizanais tokiomis aplinkybėmis: dar 1947 m. brolis man kalbėjo, kad galiu jį susirasti per Varnienę. 1948 m. pavasarį aš pas ją nuvažiavau, radau vienkiemį ir pasakiau kaip sutarta. Tada ji nuvedė mane į valdišką mišką, kur aš radau partizanų palapinę iš šakų, kur suradau ir brolių. Jų buvo 5, iš kurių man buvo pažįstamas tik brolis. Varnienė Milda gyvena tik su mažu sūneliu, o jos vyras tarnauja armijoje.

Klausimas: Ką norite dar pridėti prie savo parodymų?

Atsakymas: Kada pas mane lankėsi 1949 01 Vincas Jaraminas, jis pasakė, kad mano brolis pakeis slapyvardį iš *Rudolfo* į *Šerno*, bet šitokios žinios iš brolio aš negavau.

Kvotos protokolas Dručkutės Anelės, Jono, 1950 01 24. Rokiškis.

Klausimas: 1950 01 23 kvotos metu jūs sakėte, kad paskutinio susitikimo metu 1947 m. gruodžio mėnesį jums brolis pasiūlė palaikyti ryšį per Teklę. Papasakokite kaip užmezgėt ryšį ir kas tas fotografas Trajanas?

Atsakymas: Brolis man pasakė tik vardą, o išvaizdos neapibūdino, pasakęs tik, kad aš su Tekle galiu susitikti kiekvieną ketvirtadienį – turgaus dieną – pas fotografą Trajaną.

Mes susitikome ir susipažinome maždaug 1948 m. sausio mėnesį. Susitikinėjome paeiliui tris ketvirtadienius ir daug kalbėjomės apie partizanus. Teklė pasakojo, kad susitiko su mano broliu ir Vaičėnu. Apie partizanų gyvenamas vietas mes nekalbėjome, nes aš neklausinėjau. Per Teklę aš gaudavau raštėlius nuo brolio. Kadangi susitikimai kelskart toje pačioje vietoje galėjo sukelti įtarimą, po trečio susitikimo sutarėm susitikinėti ne pas Trajaną, o turguje. Su Trajanu apie partizanus niekada nekalbėjau ir manau, kad jis nežinojo kokių tikslu aš jo namuose susitikinėju su Tekle. Pasirinkom tokią vietą, nes

turgaus dienoje pas Trajaną ateidavo daug žmonių (fotografuotis) ir mūsų susitikimas neatrodė keistas.

Klausimas: Pasakykite merginos Teklės pavardę?

Atsakymas: Merginos Teklės, per kurią aš susiradau savo brolių Vytautą ir palaikiau su juo ryšį, pavardė yra Stočkutė. Tuo metu ji gyveno Latvijoje, Pruodės valsčiuje, Ilukstės apskr. Tuo metu ji gyveno pas savo tetą Rudėnienę Oną (netiksliai), Stočkutė šiuo metu yra suimta.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 45151/3. Tomas 1. KUBILIŪNO STASIO, Mykolo, baudž. byla.

Nutartis dėl kaltinimo pateikimo. Vilnius 1959 03 26.

Tyrimo medžiaga Stasį Kubiliūną demaskuoja buvus 1941 m. baltųjų partizanų būrio nariu ir kovojus su ginklu prieš sovietų valdžią, išvairius vokiečius, jis 1944 m. lapkričio mėn. įstojo į Krinicko Antano-Romelio „nacionalistų“ būrį, veikė Švenčionėlių rajone. Kubiliūnas priėmė LLA priesaiką, buvo vado Romelio pavaduotoju, buvo ginkluotas automatu ir pistoletu, veikė slapyvardžiu *Krūminis*.

Būdamas būrio vado pavaduotoju, Kubiliūnas, sužinojęs, kad Beržijos k. gyventoja Morkūnaitė Genė rengiasi išduoti „gaujos“ narius, Kubiliūnas kartu su A. Krinicku-Romeliu (nušautas 1948 m. rugpjūčio mėn.) ir su kitais „gaujos“ nariais, tarp kurių buvo Brukštus Hubertas, 1944 m. gruodžio mėn. nužudė Beržijos k. gyventojus Morkūną Vincą ir jo dukterį Morkūnaitę Genę, kuri dirbo Saldutiškio vlsč. VK sekretore. Kada Morkūnas ir Morkūnaitė buvo vedami sušaudymui, tai tada Kubiliūnas dar sumušė Morkūną.

1945 m. gegužės mėn. Kubiliūnas kartu su kitais Krinicko „gaujos“ nariais nužudė Palsodės k. gyventoją Meldeikį Antaną, kurį sušaudė už tai, kad neva išdavė „banditų“ bunkerį.

1945 m. naktį į birželio 2 d. Kubiliūnas Krinicko „gaujos“ sudėtyje užpuolė Saldutiškio miestelio centrą, sudaužė VK patalpas, sunaikino tarnybinius dokumentus, apiplėšė parduotuvę, iš kur paėmė produktus, sudaužė telefono stotį, nupjaustė laidus, tokiu būdu nukirpdami ryšį su kitomis stotimis. Apiplėšė kasą, iš kurios pagrobė 2416 rublių. Tuo metu Kubiliūnas su bendrininkais plėšė parduotuvę.

1945 12 20 Kubiliūnas Stasys legalizavosi, išeidamas iš „gaujos“, jis nepridavė turėtų pistoleto ir automato, pistoletą paslėpė namuose, o automatą paliko pas Krivasalio k. gyventoją Ramoną Vladą, kad perduotų ginklą į „gaują“, o sovietų valdžios organams pristatė surūdijusį šautuvą.

Po legalizacijos nenutraukė ryšių su Krinicku Antanu, susirašinėjo su juo antisovietiniais klausimais, gaudavo iš „gaujos“ antisovietinius lapelius, kuriuos išklijuodavo ant stulpų prie geležinkelio aplink Saldutiškio geležinkelio stotį.

1950 m. ištremtiems į Krasnojarsko kraštą Ramonieni Veronikai ir jos vyrui parašė antisovietinio turinio laišką, kuriame kelia viltis dėl sovietų valdžios nuvertimo.

1958 02 14 Kubiliūnui Stasiui pareikšti kaltinimai pagal RTFSR BK str. 58-1, „a“, 58-8, 58-10; 1 dalis ir 58-11.

Tomas 3. Apklausa Tarakavičiaus Antano, Juozo, g. 1919 m. Paežerių k., Joniškio vlsč., gyv. Tartoko k., Joniškio vlsč. 1945 07 11, parodymus duoda rusų kalba, o gimtoji esanti lenkų kalba.

Klausimas: Kokiu būdu buvot sulaikytas?

Atsakymas: Liepos 10 d. dienos metu mūsų 5 asm. grupė slėpėmės miške prie Mindūnų k., kada Rusteika Antanas pasakė, kad mato kareivius. Pasislėpėm pelkėtuose krūmuose, o aš nuėjau į Kučinsko, kuris 1945 m. žiemą nušautas kareivių, pirtį, po kuria buvo slėptuvė su požemine landa į mišką. Bandant išeiti, aš buvau sulaikytas.

Klausimas: Papasakokite kokiu būdu tapot „gaujos“ nariu?

Atsakymas: Kada Lietuva priklausė SSSR 1940–1941 m., aš buvau Joniškio vlsč., Lakajų „selsovieta“ pirmininko pavaduotojas. Karo pradžioje buvau trims savaitėms suimtas baltaraišių, paskui mane išleido ir davė šautuvą saugoti žydus Molėtų vlsč., Ruošos dvare. Ten apie mėnesį buvau Algirdo Petronio sukilėlių būrio nariu, paskui dirbau Švenčionėliuose kalviu. Paskui aš pasitraukiau ir sugrįžau į namus, kur gyvenau iki 1944 m., ateinant sovietams.

Kada pradėjo šaukti mobilizacijon, tada ašėjau į Lakajus (šaukimo punktan), pakeičiui susitikau Kaminską Albiną iš (Pakaruotės k.), Gerutskį Boleslovą (Padruošės k.), Šilkiną Vytautą (1945 m. nušautas), Jurgelevičių Juozą (Osip), kurie mane perkalbėjo neiti į mobilizacijos punktą.

Slapsčiausi namuose. 1945 m. iš sovietų kariuomenės pabėgo mano brolis Vincas su draugais ir mes visi penkiese slapstėmės, bet 1945 01 jie visi buvo sugauti.

Likęs vienas 1945 02 nuėjau į Vidugirių k., Saldutiškio vlsč., kur apsigyvenau su Antanu Rusteika bunkeryje, dar atėjo Kuliešius Bronius iš Žičikių k., gyvenom be ginklų iki 1945 m. kovo. 1945 03 mus surado Budrių k. gyventojas Snieška Pranas, Jono (dabar jau nušautas), kuris pasikvietė gyventi į jo žeminę Budrių k. Ten gyvenant, atėjo Krinickas ir pasikvietė mus į būrį.

Klausimas: Papasakokite apie jūsų „gaujos“ praktinę veiklą?

Atsakymas: Man esant Krinicko būryje ir man asmeniškai dalyvaujant – nušauti iki 22 asm. Aš pats nušoviau Mindūnų k. gyventoją Vyšniauską Praną, už tai, kad neatidavė turėto šautuvo. Pirmas į Vyšniauską šovė Petrauskas Juozas, iš Kiaulinčių k. ir Vyšniauską sužeidė, o aš jį, bėgantį iš namų, automato serija pribagiau. Tai buvo 1945 m. kovo mėn.

1944 m. pabaigoje Krinickas su Pyragium-*Bakanu* miške netoli Vilkasalės nušovė istrebitelį Kaušinį Leoną, Jono, iš Mindūnų k. To paties būrio nariai nušovė Molėtų vlsč. Alnės k. gyventojus brolius Blažius – istrebitelius. 1945 m. kovo mėn. pats Krinickas, mūsų būrio narės Matulevičienės Teresės iš Saldutiškio mslt. įskundimu, nušovė Palsodės k. gyventoją Tumanavičių Ciprą (Kiprą?). Tą patį mėnesį nušautas Mataušas Bieganskas iš Lakajų k., neva istrebitelis.

Maždaug 1945 m. balandžio mėn. mūsų būrio nariai, apie 25 žm., vadovaujami Barausko Kazio,ėjo į Krivasalį produktų, paskui grįžę pasakojo, kad nušovė kažkokį Žasą, kurio vardo nežinau ir nežinau už ką nušautas.

1945 m. balandžio mėn. Krinickas su Juozu Petrausku netoli Palsodės k. nušovė „selsovieta“ pirmininką, jo žmoną ir vaiką. Pavardės nežinau.

Maždaug balandžio mėn. Baranauskas Kazys nušovė Sidoriškių „sovchozo“ direktorių, kurio pavardės nežinau. Dabar Baranauskas (orig. Baranovskij) jau nušautas.

Maždaug balandžio mėn. Sakalauskas Antanas (orig. Sokolovskij Anton) nušovė kažkokį vyrą, už ką nušovė, nežinau.

Aš pats nušoviau Vyšniauską ir dalyvavau nušaudant Kaušinį ir Tumanauską.

Klausimas: Kokias pareigas ėjote Krinicko „gaujoje“?

Atsakymas: Nuo įstojimo momento iki 1945 m. balandžio buvau eiliniu, paskui buvau paskirtas Krinicko pavaduotoju. Mes buvom pažįstami nuo pat vaikystės, todėl Krinickas vertino mane ir vertino, kad aš gerai žinau miškus. 1945 m. gegužės mėn. į būrį atėjo toks Kubiliūnas, kuris buvo tarnavęs lenkų kariuomenėje puskarininkiu, bet paskui buvo lenkų areštuotas už darbą Lietuvos labui ir sėdėjo kalėjime. Jis kalėjime sėdėjo 9 metus. Tai jis tapo pirmuoju Krinicko pavaduotoju, o kai jo ir Krinicko nebūdavo, tada pavaduodavau – už vadą buvau aš. Tokia padėtis buvo iki mano arešto.

Klausimas: Išvardykite Jums žinomus Krinicko „gaujos“ narius?

Atsakymas: Krinickas Antanas, Antano, g. 1918 m., buvo policijos vachmistru Svyriuose, Vileikos apskr. Atėjus sovietams, išėjo į nelegalią padėtį ir slapstėsi aplink namus, paskui organizavo partizanų būrį, kuriame buvo iki 30 asm. Nuo 1945 m. parėjo į LLA pavaldumą, išplėtė būrį iki 50 asm., paskirstė jį skyriais. Dabar jis maždaug su 20 kovotojų laikosi aplink savo tėviškę.

Kubiliūnas, kurio vardo nežinau, slapyvardžiu *Krūminis*, 39 m., iš Krivasalio k., jis vokiečių laikais buvo Švenčionėlių maisto produktų bazės vedėju. Atėjo į Krinicko būrį, dalyvavo Saldutiškio puolime, Krivasalio miške kartu su Krinicku nušovė kokį tai žmogų. Dabar yra kartu su Krinicku, turi ginkluotę du pistoletus ir sovietinį automatą. Savanoriškai nepasiduos. Originalas byloje – 34370/3.

Apklausa Petrausko Juozo, Antano, g. 1910 m. Likiškių k., Molėtų vlsč., gyv. Zamokų k., Molėtų vlsč. 1945 m. spalio 1 d.

<...> 1932–1933 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje ir baigė puskarininkių mokyklą, seržanto laipsnyje. Po demobilizacijos išvažiavo į Latviją, kur dirbo samdiniu.

Klausimas: Kuo užsiėmėt nuo 1944 m. birželio iki sulaukymo momento 1945 09 17?

Atsakymas: Vengdamas nusikaltimų už dalyvavimą baltalietuvių būryje, pradėjau slapstytis, 1944 m. įstojau į Streižio būrį, kuriam netrukus perėmė vadovavimą Antanas Krinickas-Romelis iš Krivasalio k. 1945 m. gegužės ar birželio pradž. buvau paskirtas skyrininku ir ėjau šias pareigas ne daugiau kaip 10 dienų, paskui atsisakiau, nes nesutikau su Krinicko ir jo pavaduotojo Tarakavičiaus Antano veiksmais, kurie kėlė sau užduotį ne tik kovoti prieš sovietų valdžią, bet ir žudyti partinį aktyvą ir plėsti žmones. Dėl to man ne kartą grasino ir Krinickas, ir Tarakavičius, bet aš turėjau paramą tarp kai kurių partizanų ir laikiausi savo nuomonės.

Pabaigoje birželio ar liepos pradž. aš kartu su būrio nariais Jonu Petrausku, Zamoku Serafimu, Čiužu Anupru, Baranausku Juozu, Baranausku Klemensu atsiskyrėme nuo Krinicko būrio į atskirą grupę. Pabuvę apie parą laiko, išsivaikščiojom po namus, su tikslu legalizuotis.

Kurią tai dieną atėjęs į Molėtų NKVD, pridaviau ginklą, legalizavausi ir gavau „spravkę“ eiti į Uteną registruotis. Bet pakeliui, beedamas susitikau pažįstamus, kurie

mane nugąsdino, kad būsią man blogai ir apsigalvojęs pradėjau slapstytis namuose, kur buvau sugautas 1945 09 17.

Klausimas: Išvardykite Krinicko „gaujos“ sudėtį.

Atsakymas: Kriaušės būrio, ką išvertus į rusų kalbą, reiškia – „gruša“, vadu buvo Krinickas-Romelis, jo pirmuoju pavaduotoju buvo Tarakavičius Antanas, kuris dabar suimtas, antruoju pavaduotoju buvo Kubiliūnas, apie 35 m. amžiaus, kurio slapyvardis yra *Krūminis*. Jis dabar yra būryje.

Tiekimo viršininku yra Šerėnas Vladas-Beržas, maždaug 30 m. amž., kažkur nuo Krivasalio k. Jis dar buvo būryje.

I-mo skyriaus vadu buvo Vyšniauskas Rapolas, nušautas 1945 m. birželio mėn. Jo brolis Jonas taip pat buvo būryje, taip pat nušautas 1945 m. birželio mėn.;

II-o skyriaus vadu buvo Petrauskas Zigmas, Antano, g. 1912 m., slapyvardžiu *Liepa* (orig. Liepas), jis registravosi ir dabar gyvena Zamakų k., Molėtų vlsč.;

III-o skyriaus vadu buvo Juozas Kušeliauskas-Ramunis iš Kiauneliškio, dabar jis dar būryje;

IV-o skyriaus vadu buvau aš, iki manęs buvo Šalna Antanas-Griežtis, dabar kur jis yra, nežinau.

Laiškas. Antanai, gavau tavo paketą ir jame – laišką, už ką dėkoju. Prašau tavęs labai, nesunaikink manęs, nes dabar dirbu nuo 1948 01 01 lentpjūvės kontoroje ir, jei paimsite spausdinimo mašinėlę, man teks supūt kalėjime. Pagailėk mano mažo vaiko ir ligo-tos žmonos. Aš dirbu raštinėje ir, jei prapuls rašomoji mašinėlė, atsakyti teks man. Pas mane nieko gero, žmona gydos ligoninėje Vilniuje, buvo operuota, išėmė vieną šonkau-lį. Atsišaukimus pagal galimybes išklijuosiu. 1948 01 15.

Kiaunės rajono Operacinės veiklos žinios pagal BDPS Ginkluotųjų pajėgų štabų statutą. Rajonas. Bendros žinios. Iki šiol KRj-one operacinėje veikloje yra labai mažai nuveikta. PD mokymo programa iš aukštesnių vadovybių nebuvo gauta ir vietoje ne-buvo sudaryta, dėl ko PD mokymas nebuvo ir pradėtas. P karinio parengimo kontrolė tai pat nebuvo įvesta. Dėl vykusių tarpusavio nesutarimų P tarpe operacinių veiksmų vykdymas taip pat buvo mažame laipsnyje. Nuo šių metų balandžio mėnesio galutinai KRj partizanams susitarus ir susitaikius, tas veikimas žymiai suaktyvėjo. Reikia tikėtis, kad su laiku bus užpildyti visi trūkumai.

Visų LP bendrai sutartos 1949 02 16 demonstracijos vykdymas. Gavus praneši-mą iš Rinktinės, 1949 02 16 dienos demonstracija buvo įvykdyta taip: 1) Stravinaičio apys. OS Vrš. *Tauras* pagamino ir iškėlė 3 tautines vėliavas šiuose kaimuose: Ginučiuose, Strokiniuose ir Stripeikiuose. Visos šios vėliavos buvo iškeltos po 2 ar 3 dienas. Visas minėtas vėliavas nukabino ir išsivežė Saldutiškio istrebiteliai. 2) LAISVĖS kuopos vadui *Lizdeikai* vadovaujant, dalyvaujant Kiaunės Rj OS vrš. *Meldui*, buvo iškeltos dvi tautinės vėliavos ir du plakatai 1x1,5 pločio. Vytis trypia komunistų žvaigždę, apačioje plakato užrašas: „Šalin raudonasis teroras! Tegyvuoja laisva nepriklausoma Lietuva“.

Vienas toks plakatas ir viena tautinė vėliava iškelta Kirdeikių miestelyje, antras pla-katas – Kaiuneliškio stotelėje, antra tautinė vėliava iškelta Plaučiškių „majoke“ 50 m aukštumoje. Kiauneliškio stotelėje plakatą nukabino Panevėžio geležinkelio milicija vasario 16 dienos vakare, pravažiuojant traukiniui. Plaučiškių „majoke“ vėliavą nukabi-

no vasario 16 d. anksti ryte Saldutiškio istrebiteliai. 3) Kiaunės rajone ŽvSkVrš. *Laidas* pagamino ir iškėlė vieną tautinę vėliavą Ripaičių k., vėliava išbuvo iškelta per visą parą. Vakare vėliavą nukabino patsai *Laidas*. 4) Limano apylinkės OS Vrš. *Akmuo* iškėlė ir pagamino dvi tautines vėliavas: vieną Linkmenų miestely, antrą Krivasalio k. Abi vėliavos buvo nukabintos Saldutiškio istrebitelių anksti ryte. 5) Vaidulės apyl. OS Vrš. *Mindaugas* pakėlė vieną vėliavą Drobiškės k., kurią nuėmė Saldutiškio istrebiteliai; 6) vadovaujant Eiseto OS apylinkės Vrš. sėsei *Kaladytei*, buvo pagaminta ir iškelta viena tautinė vėliava Kiauneliškio stotelėje. Vėliavą nukabino Panevėžio geležinkelio milicija 1949 m. vasario 16 d. vakare, pravažiuojant pro šalį traukiniui; 7) OS Galuonies apyl. vrš. *Naminis* pagamino ir iškėlė tautinę vėliavą Saldutiškyje ir vieną sovietinę vėliavą, kurią iškėlė prie Saldutiškio geležinkelio stoties išvietės. Abi vėliavos nukabintos 1949 m. vasario 16 d. Stribiteliai ypač širdo dėl išniekintos sovietinės vėliavos. 8) Balto apyl. OSVrš. *Dalgis* pagamino ir iškėlė dvi tautines vėliavas: vieną Labanoro miestely, antrą Pašiekščio k., Abi vėliavas nukabino Saldutiškio skrebai.

Apygardos vado nurodymų vykdymas. 1949 06 04 buvo sulikviduota Kemėsio apyl. Plaučiškių k. klubas-skaitykla ir išblaškyta to paties kaimo kolchozo užuomazga. Priešui padaryta nuostolių: suplėšytos visos rastos knygos, plakatai ir paveikslai. Minėtuose veiksmuose dalyvavo KRj partizanai *Skrajūnas* ir *Lizdeika*. 1949 06 09 buvo išblaškyta Ripaičių k. kolchozo užuomazga, šiuose veiksmuose dalyvavo KRj partizanai *Skrajūnas* ir *Dainius*.

1949 07 03 buvo išblaškyta Katiniškės k. kolchozo užuomazga, šiuose veiksmuose dalyvavo KRj partizanai: *Aukštaitis*, *Skrajūnas*, *Putinas*, *Sakalas* ir *Deimantas*.

1949 07 14 buvo likviduotas Krivasalio k. klubas-skaitykla. Priešui padaryta nuostolių: suplėšytos visos rastos knygos, plakatai, paveikslai. Šiuose veiksmuose dalyvavo KRjP *Putinas*.

Susidūrimo su priešu kautynės. 1949 08 03 susidūrus su Saldutiškio skreba, kautynės įvyko Alžiutėnų k., Tauragnų vlsč. Kautynėse dalyvavo KRjV *Skrajūnas*, KRjŠV *Dainius*, KRjOpMobSkV *Deimantas*, RROrgSkV *Švyturys*, CR partizanai – *Gailius*, *Jovaras*, *Dobilas*, *Dagilis* ir kt. 2 CR partizanai. Partizanų nuostoliai: partizanas *Gailius* žuvo ir priešui teko jo vokiškas prieštankinis kulkosvaidis ir pistoletas. P. Jovaras sužeistas. Priešo nuostoliai: vienas istrebitelis sužeistas.

Šnipų likvidavimas. 1949 07 06 buvo likviduotas aktyvistas – NKVD šnipas, Saldutiškio kolchozo pirmininkas Kaušilas, gyv. Sėlišio k. Mirtis buvo įvykdyta pakariant. Šiuose veiksmuose dalyvavo KRjP-nai *Skrajūnas*, *Aukštaitis*, *Sakalas*, *Deimantas* ir *Putinas*. 1949 08 31, *Dainius* KRjŠV.

(suderinant su 134-7 (rusišku vertimo variantu)).

Vytauto apygarda, Lokio rinktinė, Kęstučio _____

Igaliojimo sutvarkyti organizacinius reikalus, 1948 11 23 raštas Nr. 2. Lokio rinktinės vadui.

Pranešimas Nr. 2. Remiantis Vytauto apygardos vado nutarimu, kuriame yra sakoma, kad Saldutiškio valsčius prie Lokio rinktinės (priskiriamas), tuo pačiu man padėti tvarkyti organizacinius reikalus tame rajone, pranešu, kad aktyviai/pasyviai yra tokia sudėtis:

- 1) aktyviai veikiantieji asmenys (vanagai)
 - a) Svajūnas, baigęs 4 gimnazijos klases;
 - b) Dainius, baigęs 7 gimnazijos klases;
 - c) Sakalas, baigęs 4 skyrius pradž. mokyklos;
 - d) Deimantas, baigęs 4 skyrius pradž. mokyklos;
 - e) Žvalgas, baigęs 4 skyrius pradž. mokyklos;
 - f) Laidas, baigęs 4 skyrius pradž. mokyklos.

2) Pasyviai remiantieji asmenys, ryšininkai, OS darbuotojai:

1.	Akmuo	13.		25.	Krūminis
2.	Putinas	14.	Tauras	26.	Dalgis
3.	Kaladytė	15.	Kalnas	27.	Mindaugas
4.	Judyta	16.	Lakštutė	28.	Laivas
5.	Klajūnas	17.	Žibutė	29.	Kirvis
6.	Ričardas	18.	Stalius	30.	Gražuolis
7.	Sigutė	19.	Karklas	31.	Drąsuolis
8.	Meldas	20.	Naras	32.	Lapas
9.	Daina	21.		33.	Ažuolas
10.	Gegutė	22.	Gegutė	34.	Našlaitė
11.	Naminis	23.	Grinius	35.	Vėžys
12.	Rūta	24.	Raktas	36.	Mėta
				37.	Šermys (Šiaurys?)

Iš minėtų asmenų galima bus sudaryti platų Saldutiškio vlsč. ribose organizacinio veikimo darbą, kovai dėl Lietuvos laisvės. **Svajūnas – apygardos vado įgaliotas.**

LYA, f. K-1, ap. 58. ŽILĖNAITĖS ELENOS, KAZIO, g. 1929 m.; ŽILĖNAITĖS JADVYGOS, g. 1930 m.; ŽILĖNIENĖS VERONIKOS, g. 1893 m., BAUDŽ. BYLA.

Žilėnaitės Elenos, g. 1929 m. Miškiniešių k., 1947 05 07 apklausos protokolas.

Klausimas: Apie ką kalbėdavote su „banditais“, ateinančiais į jūsų namus?

Atsakymas: Ypatingų pokalbių nebuvo, jie labai gailėdavo mano tėvo, kurį sudegino ugnyje, įvykus mūšiui tarp kareivių ir partizanų. 1944 12 29 Miškiniešių k. pastatuose, kurie priklausė Dijokui Kazimierui. Po to partizanai išėjo į Minčios mišką.

1945 05 pas mus atėjo Kaladinsko partizanai: Juozas Raimokas, Kaladinskas Kazys, Antanas Blažūnas, Taškūnas Antanas – iš viso buvo 4 asm. Tada Kaladinskas mus įspėjo, kad nieko nekalbėtume apie jų atsilankymą, mes davėme priesaiką, kad padėsime jiems. Pas mus ateidavusi Zosė Grumbinaitė sakė, jog Kaladinsko būry buvo iki 50 partizanų.

Klausimas: Ką iš Jums žinomų „banditų“ yra nušovę kareiviai?

Atsakymas:

1. Dieninį Antaną, Silvos, iš Salako vlsč.;
2. Dieninį Česlovą, Silvos, iš Gatelių k., Salako vlsč.;
3. Simoną Joną iš Jakėnų k.;
4. Gobį (Guobą) iš Tolimėnų k.;
5. Raimą Bronių iš Ažvinčių k.;
6. Skunciką Praną iš Bajorų k.;

7. Stanėną Petrą iš Bajorų k.;
8. Sauliūtę, kurios vardo nežinau, iš Liumpiškių k.;
9. Vaišnorą Povilą, Kazio, iš Jakėnų k.;
10. Gurkšniuką Povilą iš Jakėnų k.;
11. Žilėną Joną, Silvos, iš Miškinieškių k.;

12. Kavoliuką Povilą, Kavoliuką Joną, Kavoliuką Leopoldą ir Kavoliuką Praną – visi keturi broliai ir visi nušauti;

13. Kavarskiuką (vardo ir tėvavardžio nežinau) iš Pilkenių k., Tauragnų vlsč.

Klausimas: Kas iš „banditų“ lankė jūsų namus?

Atsakymas: Lankė Skuncikas Alfonsas iš Bajorų k., jis legalizavosi ir išvairavo Vilniun; Reimokas Juozas iš Ažvinčių k., kuris 1945 m. registravosi, kur dabar gyvena – nežinau; Blažūnas Antanas ir Taškūnas Antanas, kurie 1945 m. legalizavosi, kur gyvena nežinau.

Klausimas: Jūs sakote netiesą, kad neva su „banditais“ nesimatėte anksčiau, jūsų motinos parodymais jūs su „banditais“ susitikinėjote Dijoko Kazio namuose. Ar tai neigiate?

Atsakymas: Taip, tikrai, aš su partizanais esu susitikusi Kazio Dijoko namuose, kur jie tankiai ateidavo ir aš virdavau valgyti. Papasakosiu: 1944 m. gruodžio 28 d. aš buvau Dijoko namuose ir gaminau vakarienę, kada atėjo pas juos 17 partizanų, kuriems daviau valgyti sriubos. Partizanai visą naktį gėrė alkoholinius gėrimus. Nežinomai man būdu Dijoko namus apsupo kareiviai ir pradėjo šaudyti į juos. Sudegė iš viso 5–6 žmonės, tai mano tėvas Žilėnas Kazys, namo savininkas Dijokas Kazys ir 3–4 partizanai. Dar keletą partizanų kareiviai nušovė ir jų lavonai gulėjo kieme prie pastatų.

Aš suspėjau išbėgti iš degančio namo.

Klausimas: Išvardykite visus „banditus“, kurie tada buvo Dijoko Kazio namuose?

Atsakymas: Aš žinau tik šituos: Kavoliukas Povilas, Kavoliukas Jonas, Gurkšniukas Povilas, Kavarskiukas, kurio vardo nežinau, du vokiečiai, iš kurių vieno vardas – Radelis, o kito – Teodoras. Kitų vardų nežinau. Užpuolus kareiviams, mano tėvas, šeimininkas Dijokas Kazys žuvo mūsų metu, visi mano minėti sudegė gaisro metu, išbėgo tik vokiečiai Teodoras ir aš. Kurie nežuvo gaisre, tai žuvo ant kiemo ir jų lavonai gulėjo prie pastatų (kieme).

Klausimas: Kai atėjote pas „banditus“, ką iš jų matėte bunkeryje Minčios miške?

Atsakymas: Radau bunkeryje Musteikį Balį ir Ivanauską Bronių, o kitų nemačiau.

Nutartis dėl akto kopijos prijungimo prie bylos 1947 05 14. Zarasai.

Aš, Zarasų apskr. MGB sk. tardymo poskyrio viršininkas leitenantas, peržiūrėjau 1944 12 30 aktą 137 ŠP ir radau, kad:

1944 m. gruodžio 29–30 d. naktį kovinės operacijos, kurią vykdė MVD vidaus kariuomenės 137 ŠP 7 ŠK (šaulių kuopa), metu Salako vlsč., Miškinieškių k., Dijoko namuose buvo likviduota „banditinė“ grupė iš 17 asmenų. Savininko namai sudeginti, operacijos metu nužudyti „banditų“ bendrininkai: Žilėnas Kazys ir Dijokas bei sulaikyta „banditų“ ryšininkė Žilėnaitė Elena, Kazio.

Šis dokumentas demaskuoja Žilėnaitę Eleną, Kazio, kaip „banditų“ bendrininkę.

Aktas. 1944 m. gruodžio 30 d. Miškiniškės. Mes, toliau pasirašę, Utenos apskr. NKVD sk. operatyvinis įgaliotinis j. ltn. Telegin, pulko štabo viršininko pavaduotojas žvalgybai, vyr. ltn. Gvozдовskij, NKVD vidaus kariuomenės 137 ŠP 7 ŠK vadas ltn. Sidorič, sudarėme aktą, kad 1944 m. gruodžio 29 d. Salako vlsč., Miškiniškių k., piliečio Žilėno namuose buvo likviduota 17 asm. „gauja“, o šeimininko namai sudeginti. Iš degančio namo į gretimą vienkiemį išbėgo likviduotos „gaujos“ ryšininkė Žilėnaitė, bet šiame vienkiemyje ji suimta. Žilėno namai sudeginti, kilus mūšiui tarp kareivių ir „banditų“, apie ką sudarytas šis aktas.

Pažyma Nr. 695, Zarasų apskr., Salako vlsč. VK, 1947 05 12. Išduota dėl piliečio Žilėno Kazio, Silvos, g. 1897 m. ir gyvenusio Miškiniškių k., Salako vlsč., vidutinio valstiečio, kurio turtas 1944 m. konfiskuotas, kad jis 1944 m. gruodžio mėnesį nušautas kartu su „banditais“ Dijoko namuose.

Valsčiaus VK pirmininkas Ilgarūbis.

Pažyma Nr. 694, Zarasų apskr., Salako vlsč. VK, 1947 05 12. Išduota dėl pil. Dijoko Kazio, Kazio, g. 1898 m. ir gyvenusio Miškiniškių k., Salako vlsč., vidutinio valstiečio, kad jis 1944 m. gruodžio mėnesį sudegė savo paties namuose, vykstant mūšiui tarp kareivių ir „banditų“ metu.

Valsčiaus VK pirmininkas Ilgarūbis.

Išvada apie bylos Nr. 9226 nutraukimą, 1947 07 30. Zarasai.

Žilėnaitė Elena, Žilėnaitė Jadvyga, Žilėnaitė Veronika suimtos 1946 m. gruodžio mėnesį Zarasų apskr., MGB sk. įtariant, kad jos teikė paramą Kaladinsko „gaujai“, priiminėjo pas save „gaujos“ narius ir jiems talkino.

Ikteisminio tyrimo metu Žilėnaitė Elena, Žilėnaitė Jadvyga, Žilėnienė Veronika pripažino kaltos, kad jos tikrai palaikė ryšius su „gaujos“ vadu Kaladinsku, teikė materialinę pagalbą, priimdavo juos savo namuose. Be to, jos teikė žvalgybinę informaciją. Paskesniuose tardymuose jos savo parodymų išsigynė, motyvuodamos tuo, kad save apkalbėjo, nes buvo verčiamos liudyti prieš save, joms buvo taikomos prievartos priemonės tardymuose ir pareiškė, kad jokio ryšio su „gaujos“ vadu Kaladinsku neturėjo, paramos ir žvalgybos žinių neteikė. Tik viena Žilėnienė Veronika parodė, jog ji žinojo, kad 1944 m. gruodžio mėnesį jos vyras ir duktė Žilėnaitė Elena yra namuose pas Dijoką, kur buvo „banditai“, kuriuos surado sovietiniai kariai. Dijoko namai buvo sudeginti, sudegė ir jos vyras, o duktė suspėjo išbėgti. Kas buvo iš „banditų“ ir kodėl nuėjo ten vyras ir duktė, ji nežinanti.

Jų ryšius su nacionalistais patvirtina esanti byloje ištrauka iš Stasio Butrimo parodymų, kuris parodė, jog ryšius su „gauja“ užmezgė per Žilėnaitę Elena, kuri nuvedė jį į „gaujos“ stovyklą, o apie ką ji su „banditais“ kalbėjosi, jis negirdėjo.

Apklausiamas pagal šį faktą, Butrimas Stasys ankstesnių parodymų nepatvirtino, pareiškęs, jog jis klausinėjo Žilėnaitės apie brolių ir kitus „banditus“, bet ji atsakė nežinanti jų. Į „gaujos“ stovyklą Butrimą vedė kita mergaitė – Vaičiūnaitė Stasė.

Apklausiami pagal faktą liudininkai Semionovas Anikiejus, Jurgis Žilėnas, Jurgis Šuminas, Macijauskas Petras ir kiti du asmenys aiškių parodymų apie įtariamąsias nedavė, tik parodė, kad į Žilėnaitės namus ateidavo „banditai“, o jų tėvas sudegintas Dijoko namuose, kur sudeginta ir daug „banditų“. Taip pat vienareikšmiškų parodymų apie

kaltinamąsias nedavė ir liudininkės Melkova Zinaida, Šupakova Domna, Ruseckaitė Elena.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-3381. Areštuotojo anketa sudaryta 1946 09 24.

Markelis Juozas, Morkaus, g. 1897 m. Dusetose, gyv. Jaskoniškių k., Zarasų apskr. Užsiima kaip dailidė ir bitininkas, išsilavinimas 2 pradž. mokyklos klasės, 1939 m. buvo Smetonos „režimo“ tris mėnesius sulaikytas pagal politinius įsitikinimus. Žmona – Markelienė Bronė, Kazio, vaikai: duktė – Markelyte Filomena, 14 m. amž.; sūnus – Markelis Antanas, 9 m. amž. Broliai – Markelis Morkus, 56 m. amž., gyv. Kaune; Markelis Albertas, gyv. Dusetose.

Liudininko tardymo protokolas. 1944 09 19 Zarasai. Markelis Juozas, Morkaus. Apklausia MGB sk. vrš. kap. GRIGORJEV.

Markelis pasakoja: 1941 06 27 buvau areštuotas ir nuvestas į areštinę, kur buvau kaltinamas, jog neva pasirašiau dėl 30 asm. išvežimo ir neva išdaviau tokį Čiegį. Mane apklausinėjo partizanai, pamušdami, aš duomenų jokių nedaviau ir po keleto parų, maždaug 1941 07 07, baltalietuvių vadas Ubeika Boleslovas pasirūpino, kad mane išleistų. Man grįžus namo, turėjau slapstytis, nes naktį atėjo 4 baltalietuviai, kuriuos atvedė Kuzma Aleksas, jie norėjo mane nušauti.

Antrą kartą mane suėmė maždaug 1941 07 15–16. Tuomet mane tardė karininkas Žukauskas, kurį buvau įskundęs NKGB dar prieš karą. Jis buvo pasodintas areštinėn už baltalietuvių būrio kūrimą. Žukauskas mane įtarė, bet nieko neįrodė. Tada perdavė mane Zarasams, kur aš buvau kalėjime 29 dienas. Mane tardė Marašinskas Pranas (Marašinskij Franc). Jis man pakišinėjo mano paties rašytus pranešimus saugumui, buvo pasirašyta slapyvardžiu *Gudzikas* (netiksliai – L. A.). Marašinskas pažadėjo mane kaip kaimyną gelbėti, nors ir sakė, kad mano skundimas sovietams jiems nekelia abejonių.

Kitą dieną vyko teismas. Jis vyko teritorijoje už kalėjimo, dalyvavo vokiečiai. Leonavičius pasakė, kad vokiečio nuomone esu sovietų šnipas ir jis pažymėjo prie mano pavardės cheminiu paišeliu kryžių – sušaudyti. Tuomet Leonavičius pradėjo vokiečių įtikinėti, kad aš nesąs blogas žmogus ir išmėgdė man bausmę – 25 smūgius rykšte.

Kadangi neturėjo rykščių, mušė lazda, gavau kiek priklausau ir tada sugrąžino į kalėjimą. Buvom kalėjime iki 1941 10 18 su tokiu Čižausku iš Jūžintų vlsč. Policajus Šileikis mus nuvedė pas kriminalinės policijos vrš. Leonavičių. Leonavičius mus po vieną kvietėsi ir aiškino, kad mes turim dabar išpirkt kaltes būdami informatoriais. Sakė: be šito mes negalim jūsų išleisti. Aš pasispyriojau, bet pasirašiau, kadangi man Leonavičius pasakė, kad kitaip neišleis manęs.

Juozo Markelio tardymas 1946 09 26. „Nuo 1940 m. dirbau Valstybės (SSRS) saugumo komiteto informatoriumi, mano duomenimis, represuoti Žukauskas, Lungė (gal Lingė?), Pašilys ir Idas. Kai aš buvau suimtas, tai mano brolis Morkus Markelis atvažiavo iš Kauno, kur gyveno ir ėjo pas saugumo viršininką Leonavičių, jo pavaduotoją Marašinską, baltalietuvių bataliono vadą Žukauską, taip pat važiavo į Uteną pas karo komendantą. Taip pat, kaip ir man, buvo pakeista mirties bausmė kažkokiam Vazneliui, kuris sovietų laikais dirbo įstaigos vadovu. Kur dabar yra tas Vaznelis, nežinia, nes bausmės 3 mėn. kalėjimo ir 25 smūgių lazda jis galėjo nepakelti, nes buvo prastos sveikatos.“

Į tardytojo klausimą, kodėl J. Markelis neišsigynė 1940–1941 m., kad buvęs sovietų agentu, pastarasis paaiškino, jog jis gynėsi, kad nebuvęs, tačiau buvo atpažintas jo braižas, nes Leonavičius liepė Markeliui rašyti prašymą paleisti iš kalėjimo ir tada sulygino raštą ant prašymo ir sovietams rašytų skundų. Braižas buvo identiškas.

Kada Leonavičius išvyko iš Zarasų ir buvo paskirtas saugumo viršininku, į jo vietą paskirtas toks Maračinskas, kuris buvo Markelio kaimynas, taigi Dusetų vlsč. gyventojas. Jį gerai pažinojo mano žmonos pusbrolis Grikevičius.

1947 02 11. Aršvilienės-Galvonienės Marijos, Juozo, g. 1912 m. Rygoje, gyv. Dusetose, apklausa. Turi 3 vaikus nuo 9 mėn. iki 7 metų. Paliudijo, kad jos vyras Aršvila Juozas, Norbo, g. 1911 m., buvo VKPb Zarasų apskr. kadru skyriaus sekretoriumi. 1941 m. nespėjo pasitraukti, nuėjo į rusiškų partizanų būrį, veikė Švenčionių apskr., kur išblaškius būrį, atėjo į Dusetų apylinkes. Jaskoniškių k. buvo tokia Lidija Grimalaitė, kuri žinojo apie raudonųjų veiklą. Apsigyveno Aršvila pas Grimalaitę, bet paskui perėjo į Velikuškių k. pas Šakalienę Oną ir Raugą Antaną. Ten pagyveno 4–5 mėn. ir 1943 m. sausio mėnesį, vokiečiams užėjus, jis, nenorėdamas pasiduot gyvas, nusišovė būdamas ant pečiaus. Jį išdavė neva Petrauskas Alfonsas, kuris vėliau gyveno Kaune. Tą dieną, kai žuvo vyras, buvau suimta ir aš.

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro pavaduotojui plk. Leonovui.

Į Jūsų užduotus klausimus apie buvusio Zarasų apskr. MGB skyriaus agento veiklą atsakau iš esmės: pirmąsyk susitikau su Markeliu 1946 m. liepos mėnesį, man perimant bylas. Pokalbyje apie čekistinį darbą išaiškinant užsienio žvalgybų agentūrą bei vokiškai – lietuviškus nacionalistus, jis kreipėsi į mane leidimo jam pačiam verbuoti agentus savo paties nuožiūra. Per juos, kaip jis pasakė, „jums duosiu bylas“. Į mano atsisakymą ir paaiškinimą, kad tokia veikla gali užsiimti tik operatyviniai darbuotojai, Markelis man atsakė, kad „tie žmonės, kurie gali duoti bylas (ar duoti duomenis – orig. „davatj dela“), su jumis nedirbs, o aš juos sugebėsiu išnaudoti“. Taip pat jis pasakė, kad „ta agentūra, kuri jums dabar dirba, nieko gero jums neduoda, nes Banaitienė yra nenuoširdi, o Zalubai (taip tekste) nepasitikima ir t. t.“ Taip pat jis apibūdino (įvertino) dar keletą mūsų bendradarbių, pavadindamas juos ribotais (puskvailiais) arba „škurnikais“. Tuo metu agentūrinio aparato aš dar nežinojau, nebuvau perėmęs visų bylų, todėl buvau pastatytas į nesmagią padėtį. Į mano bandymus paneigti, kad tokie tai žmonės nėra mūsų bendradarbiais, Markelis atsakė, kad žino jis ir kitus MGB agentus ir „mato kas yra ko vertas“.

Į mano klausimus, iš kur visa tai sužinojo, Markelis nieko konkretaus neatsakė, tik pasakė, kad žino „dar kai ką ir kituose valsčiuose“. Jau po arešto, tyrimo metu, Markelis man ne kartą minėjo mūsų informatorius, bandydamas juos apjuodinti mano akyse, bandydamas mane įtikinti, kad tai jie jį skundė apskrities MGB skyriui. Į mano bandymus išsiaiškinti, iš kur jam žinomi mūsų bendradarbiai, Markelis atsisakė pasakyti, paaiškindamas, kad „durnių greitai perprasi“.

1946 m. rugsėjo mėn. aš areštavau „dvurušnikę“ ir pagrindžio organizacijos narę Banaitienę. Tardymo metu man pasakojo, kad Markelis keletą kartų bandė paveikti jos veiklą, aiškino ką ir kaip reikia MGB pranešti. Agentas *Jablokov*, kuris šiuo metu dirba MVD, taip pat pareiškė, kad Markelis jam tiesiai nurodinėdavo ką reikia pranešti MGB, o ką iki kurio laiko nutylėti.

Smulkiau apie Markelio asmenybę gali suteikt duomenų MGB vyr. tardytojas ltn. Ubeika. Markelio asmeninė ir darbo byla saugoma LSSR MGB archyvo „A“ skyriuje, bylą-formuliarą pridedame.

Traškinio Jakovo, g. 1922 m. Kalbutišio k., Dusetų valsč., gyv. Dusetose, 1947 02 11.

1944 m. balandžio mėn. aš įstojau į „Žemaičio“ vardo raudonųjų partizanų būrį, kuriam vadovavo *Dalgis*, kurio pavardė – Tranas, kuris dabar dirba Rokiškio apskr. VK, o komisarų buvo Radkevičius, kuris dabar dirba Zarasų MVD.

Klausimas: Ar žinote Markelį Juozą, Morkaus?

Atsakymas: Žinau, kaip Jaskoniškių k. gyventoją, su kuriuo nesutarimų neturime. Vokiečių okupacijos metais kuo užsiėmė nežinau, bet nuo 1943 m. palaikiau su juo ryšius, aš ir mano būrio vyrai užeidavom pas jį, jis kepė duoną ir pakūrendavo mums pirtį. Taip pat duodavo degtinės, pranešdavo apie „ablavas“ ir pan. Kai gerdavom degtinę, įspėdavo, kad gertume po truputį ir nepakliūtume į saugumo rankas. Su juo turėjom ryšį apie 4 mėn., per tą laiką jį aplankydavo Dusetų policijos vrš. Tamošiūnas, bet faktų, kad Markelis būtų ką išdavinėjęs, aš neturiu. Tačiau iš nuogirdų žinau, kad Markelis vokiečių laikais po 3000 RM siūlė fiktyvius dokumentus.

Nutartis dėl bylos tyrimo nutraukimo. 1947 03 06, pasirašo Zarasų apskr. MGB sk. vrš. Ilja Pirogov. Rašoma, kad Zarasų apskr. MGB sk. tardymo dalies sk. vrš. MGB ltn. Kutiavin, išnagrinėjęs bylą Nr. 8203, kurioje kaltinamas Markelis Juozas, Morkaus, nustatė, kad jis suimtas 1946 09 24 už tai, kad vokiečių okupacijos metais buvo užverbuotas ir dirbo agentu-provokatoriumi.

Tyrimo metu nustatyta, jog Markelis Juozas buvo užverbuotas Zarasų SD vrš. Leonavičiaus slapto agentu, tačiau Markelio išdavikiškų veiksmų tardymo organai nenustatė. Vokiečių okupacijos metais, gyvendamas vokiečių okupuotoje teritorijoje, Markelis 1943 m. susirišo su raudonaisiais partizanais ir teikė jiems materialinę pagalbą. Todėl, vadovaujantis RSFSR BPK 204 str., Markelio Juozo bylos tyrimą pagal RSFSR BK str. 58–1, „a“ nutraukti ir Markelį Juozą išleisti iš arešto.

L. A. p a s t a b a: Markelis prisitaikydavo prie bet kurios santvarkos, tačiau kažkodėl tai būdavo suimamas. Jis buvo areštuotas prie vokiečių, 1940 m. areštuotas sovietų, o ir prie Smetonos valdžios buvo areštuotas.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-8935-LI. STREIKUTĖS DOMICELĖS, PETRO, g. 1920 m.

Streikutės Domicelės, Petro, g. 1920 m. Maniuliškių k., Antazavės vlsč., šeimos su-dėtis: motina – Streikuvienė Barbora, Tomo, tėvas – Streikus Petras (miręs), yra brolis Streikus Ignas, Petro, kuris gyvena Raguvoje, Panevėžio apskr.

Kratos protokolas. Maniuliškės 1946 03 30.

Antazavės vlsč. MVD vrš. vyr. ltn. Panfilkin, dalyvaujant Kurakinui Kirilui Uljanovičiui ir Abariui Petriui, Jono, padarė kratą Streikutės Domicelės namuose. Maždaug 100–150 m nuo Streikutės namų, miške rastas tuščias bunkeris, kuriame kažkas anksčiau buvo. Dar paimta 10 lapelių su užrašais, bloknotas ir Streikutės pasas.

Išrašas iš Vežanc Apolonijos, Stanislovo, gyv. Mežoli vienkiemyje, Lašų vlsč., Ilūkstės apskr. Ji papasakojo, jog sumušus Pupeikio „gaują“, jos likučiai suskilo į menkas

grupeles ir gyveno Latvijoje. Viena iš tokių grupelių iš 7 žmonių, ginkluota šautuvais, lapkričio pradžioje gyveno Vežanc Apolonijos ir jos motinai Želkovskai Ledvigai (Liudivikai ar Jadvygai) priklausančiame vienkiemyje. Iš tų 7 „banditų“ jai žinomi Juozas ir Zidas Streikai, Daudžvardas ir vienas slapyvardžiu *Varna*, kitų nepažįsta.

Išrašas iš Lukošiuono Liongino apklausos protokolo 1946 01 03. Paliudijo, kad pas „gaujos“ narius ateidavo „banditų“ Streikų brolis, gyv. Maniuliškių k., ir dar Streikutė, kurios vardo nežinau, ji „gaujos“ vadui buvo lyg ir pusseserė.

Į tardytojo klausimą, ar jis žino Streikutę Damutę, Lukošiuonas atsakė, kad tai ir esanti „gaujos“ vado pusseserė, kuri ateidavo į „banditų“ stovyklą. Ji buvo atėjusi du kartus: pirmą kartą atėjo su broliu, atnešė duonos, o antrą kartą atėjo viena ir, nieko neatnešusi, pasikalbėjo su „gaujos“ vadu ir išėjo. Į klausimą, kas dar buvo atėję, Lukošiuonas atsakė, jog prisimena atėjusią „gaujos“ vado Streikaus dukterį, kur ji dabar, jis nežino.

Lukošiuono Liongino, Antano, g. 1928 m. Salinių k., Antazavės vlsč., trijų gimnazijos klasių išsilavinimo. Tardymo protokolas 1946 01 21.

Klausimas: Lukošiuonai, pasakykite, kada ir kokiomis aplinkybėmis įstojote į veikiančią „gaują“?

Atsakymas: Į prtz. būrį įstojau 1945 05, mūsų būrio vadu buvo Kazanas Mykolas, Afanasijaus sūnus slapyvardžiu *Mutka*, o jo pavaduotoju buvo Streikus Antanas slapyvardžiu Tumašiukas.

Klausimas: Išvardykite Kazano „gaujos“ narius?

Atsakymas: Iki man įstojant, kas buvo būrio nariais, aš nežinau, bet man įstojus, aš būryje radau šiuos partizanus:

1. **Kazanas Mykolas**, 22 m. amž., iš Zarasų miesto;
2. **Streikus Antanas**, Tomo, 45–50 m. amž., iš Maniuliškių k.;
3. **Aš, Lionginas Lukošiuonas, Antano;**
4. **Lukošiuonas Jonas, Antano**, g. 1921 m., iš Salinių k., jis yra mano brolis;
5. **Bražys Adolfas**, g. 1919 m., iš Bradesių k., jis kartu su mano broliu ir Kazanu Mykolu žuvo;
6. **Bražys Balys**, g. 1916 m., iš Bradesių k.;
7. **Bražys Stasys**, g. 1924 m., Bradesių k.;
8. **Abarius Antanas**, g. 1916 m., iš Suvieko k., Antazavės vlsč.;
9. **Abarius Adolfas**, g. 1925 m., iš Suvieko k., Antazavės vlsč.;
10. **Varnas Juozas**, g. 1923 m., iš Ajočių k.;
11. **Varnas Marinas**, g. 1921–1922 m., iš Ajočių k.;
12. **Lukošiuonas Juozas**, g. 1915 m., iš Lygalaukių k.;
13. **Lukošiuonas Viktoras**, g. 1917 m., iš Lygalaukių k.;
14. **Streikus Juozas, Antano**, g. 1923 m., iš Maniuliškių k.;
15. **Streikus Izidorius, Antano**, g. 1927 m., iš Maniuliškių k.;
16. **Ivaška Antanas**, g. 1917 m., iš Imbrado vlsč.;
17. **Pupeikis Balys**, g. 1915 m., iš Lygalaukių k.;
18. **Lukošiuonaitė Vlada, Antano**, g. 1925 m., tai yra mano sesuo.

Klausimas: Ką galite paminėti iš „banditus“ aptarnaujančių moterų, kurios buvo Kazano ir Streikaus „gaujos“ ryšininkėmis?

Atsakymas: be minėtos mano sesers, „gaujoje“ daugiau moterų nebuvo, bet ryšininėmis buvo Streikutė Damutė, maždaug 24–25 m. amžiaus, iš Maniuliškių k., ir Streikutė, kurios aš vardo nežinau, kuri yra vado Streikaus duktė.

Klausimas: Detaliai papasakokite kaip minėtos moterys padėjo „banditams“?

Atsakymas: Pas jas į namus tankiai eidavo partizanai, o Streikutė Damutė pati buvo pas mus atėjusi du kartus. Pirmą kartą atėjo su būrio vado broliu birželio mėnesį, atėjo į Maniuliškių mišką ir atnešė 2 kibirus sriubos. Kol mes valgėm sriubą, ji kalbėjo kažką su Streikumi Antanu. Ir antrą kartą birželio mėnesį Damutė atėjo pas mus vakare, tik šį kartą nieko neatsinešė, dabar ji kalbėjosi kažką su būrio vadu Kazanu. Labai greitai pakalbėjusi išėjo.

Klausimas: Ką dar galite pasakyti?

Atsakymas: Kai mūsų būrys susijungė su Pupeikio, Subotos ir Ramanausko būriais, tai mums esant Latvijoje, su mumis buvo dvi mergaitės – Pupeikytė Bronė ir Abariūtė, kurios vardo nežinau, taip pat ateidavo iš Latvijos mergaitės, kurių vardai ir pavardės man nežinomos.

Streikutės Domicelės 1946 01 11 tardymo protokolas.

Apklausia Zarasų apskr. NKVD vrš. mjr. LOŽEČNIKOV, vertėjas Smalvų vlsč. NKVD operatyvinis įgaliotinis j. ltn. RENKAUSKAS.

Klausimas: Papasakokite savo biografiją.

Atsakymas: Mano tėvas Streikus Petras, Juozo, mus paliko, kai man buvo 10 metų. Buvom neturtingi, tėvas išvažiavo į Latviją ir nuo to laiko dingo. Gyvenu kartu su motina Barbora Streikuviene ir broliu Ignu, kuris yra gimęs 1927 m., turime ūkio: namą, karvę, 1 ½ ha žemės. Nuo 7 m. amžiaus iki 1940 m. dirbau pas gaspadorius samdine. Kai Smetonos „režimą“ nuvertė, aš įstojau į komjaunimą ir aktyviai dalyvavau visuomeniniame gyvenime. Kai vokiečiai okupavo Lietuvą, bijojau, kad neišvežtų darbams, todėl sudeginau komjaunimo bilietą ir išvažiavau į Kupiškį, kur tarnavau pas gaspadorių. Kai vokiečius išvijo, sugrižau į Maniuliškes, dirbau Kumpuolių „selsovieta“ pirmininko padėjėja.

Klausimas: Tardymas turi informaciją, kad esate susijusi su buržuaziniu nacionalistiniu pagrindžiu, sakykite tiesą.

Atsakymas: Neatsimenu kada, bet tai galėjo būti kovo–balandžio mėnesiais. Pas mus į namus atėjo mano motinos brolis Streikus Antanas, kuris yra mano dėdė ir su juo du nepažįstami. Streikus mano motinai pradėjo priekaištauti, kodėl aš dirbu rusams (tada dirbau „selsovieta“), o reikia dirbti miškiniams. Dėdė man liepė eiti į lauką su juo. Aš taip ir pasielgiau. Lauke radau dar 5, o dėdė man liepė eiti kartu su jais į Šilelio mišką. Nuėję radom ten dar 12. Jie ten turėjo kažkokį bunkerį ar stovyklą, tačiau manęs toli nesivedė, bet paliko prie sargybinių. Po kurio laiko atėjo pas mane du nepažįstami žmonės, kurie pasisakė vienas esąs anglas, o kitas vokiečiai. Jie laužyta rusų kalba man kalbėjo, kad reikia jiems padėti, nes greitai būsim visi išvaduoti. Liepė man priimt priesaiką, kurios tekstas skambėjo maždaug taip: aš prisiekiu niekada nieko neišduoti NKVD ir milicijai ir padėti miškiniams. Prisiekinėjau atsiklaupusi, po to davė man bučiuoti šautuvą. Aš supratau, kad tai nebuvo nei anglas, nei vokiečiai, jie specialiai apsimetinėjo, kad aš jų neatpažinčiau.

Streikutės Domicėlės savarankiški parodymai raštu (maždaug 1946 07 11). Draugas Majore, dovanokit man, gal aš labai prisizengiau sovietų valdžiai, už tai dabar, ką žinau, parašysiu. Mane suklaidino Streikus Antanas, kurio klausiau, ką sakė ir baidė...

Dabar – kurie turėjo ryšius ir suteikė jiems maistą: Vasiliauskaitė, kuri suteikė jiems maistą ir visokias žinias, Obelių vlsč. Aleksandravėlės gyventoja; Tumašiūnienė, kuri taip pat suteikė žinias, gyvenanti Lygalaukių kaime, Antazavės vlsč.; Abarius – pusbro-
lis, gyv. Ajočių kaime, Antazavės vlsč., kuris suteikė jiems maistą ir ginklų; Vainytė, gyv. Didėjos kaime, Antazavės vlsč., suteikė maistą; Pupeikis Antanas, gyv. Lygalaukių k., Antazavės vlsč., suteikė maistą; Vasiliauskaitė iš Aleksandravėlės, Obelių vlsč., ji viską žinojo, kur gyveno Streikai Jonas ir Zidas; Bakšiukas Jonas... Gal buvo ir daugiau, bet man ji nesakė, tik ji man perduodavo linkėjimus ir sakydavo, kad Latvijoje pas kokius tai gimines slepiasi. Toliau – Širvys Leuonas (Leonas), jis stoji, bet sakė, kad aš turiu ryšių su „gauja“ ir žinias perduodu jiems, jis yra iš Degučių k., Obelių vlsč.

Streikutės Domicėlės kvotos protokolas 1946 07 14.

Širvį Leoną susitikau vakaruškoje 1946 m. sausio mėnesį. Jis man pasakė, kad jis legalizavosi, bet ryšių su „banditais“ nenutraukė, žino, kur jie gyvena.

Nutartis dėl tyrimo medžiagos atskyrimo. 1946 07 14 Zarasai.

Nutartyje rašoma, kad Streikutės D. byloje, kaip „gaujos“ bendrininkai praeina Abarius Petras, Streikutė Ona, Kaulienė, Streikuvienė, Vasiliauskaitė, Tamošiūnienė, Vairytė, Pupeikis Antanas ir Širvys Leonas. Atsižvelgiant į aplinkybę, kad šių asmenų nusikalstamai veiklai ištirti būtinas nuodugnus tyrimas, kuriam reikalingas laikas, o Streikutės D. bylos tyrimo laikas baigiasi, vadovaujantis RSFSR BPK 117 str. pirmiau minėtus asmenis išskirti į atskirą tyrimą (deloproizvodstvo).

1946 09 25 Utena. Nuosprendis. Streikutę Domicėlę nuteisti 10 m. laisvės atėmimo bausme ir 5 m. pilietinių teisių suvaržymo, taip pat konfiskuojant jai priklausantį turtą.

Dusetų liaudies teismo sprendimas 1947 05 10.

Rašte pažymėta, jog aprašytas visas šeimos iš trijų asm. turtas, kuris įvertintas 8485 rub.

Konfiskuota: karvė žalmargė, 2 metų, įvertinta 2500 rub.; kuparas melšvas – 300 rub.; lova raudona, vidutinė – 30 rub. Šis turtas paimtas valstybės naudai. Areštas nuimamas nuo šio turto: stalas nedažytas be stalčių – 40 rub.; laikrodis „budilnikas“ – 50 rub.; staklės medinės, nedažytos, paprastos; marška spalvota, gera – 40 rub.; „paduškos“ trys paprastos – 150 rub; skrynia gera, medinė – 50 rub.; avis balta su dviem ėriukais vertėje – 600 rub.; lentų 23 vnt. po 5 metrus – 115 rub.; važelis raudonas su mediniais stipiniais – 150 rub.; tvartas ir daržinė po vienu stogu vertėje – 1500 rub; gyvenamasis namas šiaudų stogu vertėje – 1800 rub.; bulvių 300 kg vertėje – 600 rub. Šis turtas paliekamas ieškovei Streikuvieni su kitais šeimos nariais.

Liudininkės Streikutės Domicėlės apklausa 1957 08 12. Apklausama KGB skyriuje.

Klausimas: Nuo kada palaikėte ryšius su „gauja“ ir koku būdu buvote įtraukta į antisovietinę veiklą?

Atsakymas: Niekada su jokia „gauja“ ryšių neturėjau ir antisovietinį veiklon nebuvau įtraukta.

Klausimas: Paaiškinkite, kodėl teismo posėdžio metu jūs prisipažinote palaikiusi ryšius su „gaujos“ vadu Antanu Streikumi?

Atsakymas: Ikiteisminiame tyrime aš jokių parodymų prieš save nedaviau, nes niekada nebuvau susijusi su „gauja“. Visus parodymus sufabrikavo tardytojai ir aš juos pasirašiau nepakeldama tardytojo **mušimų**. Tyrimas vyko maždaug metus, per šį laiką aš nuo mušimų tapau tokia abejinga savo likimui, kad galėjau pasirašyti po bet kokiais žodžiais (originale „galėjau pasirašyti po bet kuo“). Kas liečia teismo posėdį, tai aš jo iš viso neprisimenu, buvau nepakaltinamos būklės („dovadena pošti do nevmeniajemos-ti“) ir visai negalėjau blaiviai mąstyti. Aš prisiminiau kalinių man sakytus žodžius, kad teismas nesivadovauja detalėmis, bet remiasi ikiteisminio tyrimo medžiaga. Dar pasikartosiu, kad aš teismo posėdžio beveik neprisimenu.

Klausimas: Savo skunde rašote, kad tardymų metu buvote jums „neįprastose sąly-gose“. Ką tai reiškia?

Atsakymas: Skundą rašiau ne aš, bet vienas pažįstamas pavarde Savčiuk, todėl aš nesuprantu šios frazės. Aš ir tokio žodžio nevartoju, nes pati rašyti nemoku, esu baigusi tik du skyrius, aš net lietuviškai blogai rašau.

Liongino Lukošiuo, Antano, g. 1928 m. Salinių k., apklausa 1957 09 04.

Klausimas: Ar jūs pažįstate Streikutę Domicėlę, Petro?

Atsakymas: Domicėlės Streikutės aš nei pažįstu, nei anksčiau pažinojau, nes mūsų kaimus skiria bent 8 km, aš tik žinau, kad mums stovint ties Maniuliškių k., iš to kaimo atėjo mergina, kuri kažką kalbėjosi su seniu Streikumi, aš ją mačiau gal tik 5 min., paskui ji išėjo ir aš daugiau jos nemačiau. Kažkas iš prtz. būrio narių pasakė, kad ji esanti Streikutė, tačiau vardo nesakė. Kaip buvo iš tiesų, aš nežinau. Mano parodymuose yra parašyta, neva aš sakiau, jog Streikutė Domicėlė esanti „gaujos“ ryšininkė ir ji nešė mums maistą. Visa tai yra netiesa, aš to nesakiau, o kodėl tai įrašyta į mano apklausos protokolą, to nežinau.

Apžvalginė pažyma pagal b. b. 34953/3. Abarius Petras, Jono, g. 1920 m.

Streikutė Domicėlė 1946 06 10 tardyme parodė, kad Abariaus Petro, Jono, namuose slėpėsi kažkoks Vytautas. Jis esą prašė, kad Abarius Petras pakalbėtų su D. Streikute, kad ji pasitartų su „banditais“, kad šie priimtų Vytautą į savo „gaują“. Abarius Petras, suimtas 1950 08 31, patvirtino, kad jo namuose slėpėsi Skaudis Vytautas, tačiau paneigė faktą, neva Streikutės D. buvo prašoma pagalbos susirišti su „banditais“.

Abariaus Petro apklausa 1950 12 14.

Klausimas: Tardymas nustatė, kad jūs nuo 1944 iki 1945 08 buvote „gaujos“ nariu.

Atsakymas: Streikaus „gaujos“ nariu aš niekuomet nebuvau ir registravausi kaip vengiantis mobilizacijos, iki tol slapščiausi savo namuose.

Klausimas: Sakote netiesą. Pirminiuose tardymuose 1950 08 31 ir 1950 09 01 jūs sakėte, kad buvote „gaujos“ nariu. Tardymas reikalauja jūsų prisipažinimo.

Atsakymas: Aš dar kartą paneigiu, kad buvau „gaujos“ nariu. Aukščiau minėti 1950 08 31 ir 1950 09 01 kvotos parodymai yra neteisingi, nes jie buvo išgauti mane mušant, panaudojant fizinę jėgą.

Klausimas: Abarius Adolfas, Juliaus 1950 12 13 akistatoje jus demaskavo buvus „gaujos“ nariu (ginkluotas šautuvu) ir 1945 m. dalyvavus sumušant Kumpuolių k. Ramanaušką Petrą. Prisipažinsite?

Atsakymas: Akistatos duomenis neigiu, aš nebuvo „gaujos“ nariu, gal Abarius Adolfas tokiu ir buvo, man tas nežinoma.

Lukošiūnaitės Vlado, Antano, kvotos protokolas. Zarasai 1945 09 23.

Klausimas: Išvardykite Jums žinomus Kazano ir Streikaus „gaujos“ ryšininkus ir rėmėjus?

Atsakymas: Ryšininkais ir rėmėjais, kiek man žinoma, yra šie asmenys:

1. Bislys, maždaug 30 m. amž., Obelių vlsč. gyventojas;
2. Vaičėnas, vardo nežinau, Obelių vlsč. gyventojas;
3. Seserys Budrytės, kurių vienos vardas Valerija. Abi iš Šniukštų k., kurios ateidavo į „gaują“ su maistu ir žiniomis, taip pat pagal Streikaus žodžius, jis užeidavo pas Stašelienę Karoliną į Lygalaukius ir Damutę Streikutę į Maniuliškes. Ten taip pat gaudavo žinių apie padėtį apylinkėse.

Klausimas: Ar prisipažįstate esanti kalta?

Atsakymas: Prisipažįstu, kad tris savaites buvau „gaujos“ nare, bet ginklo neturėjau, nors ir dalyvavau 1945 05 28 operacijoje Kūdrų miške.

PAŽYMA. MGB Šiaulių srities Obelių rajono duomenimis pagal tyrimo bylą Nr. 102 yra nukauti šie „banditai“:

1. **Streikus Antanas, Tomo**, nukautas 1945 m. rugsėjo mėn.;
2. **Varna Juozas**, nukautas 1945 m. rugsėjo mėn.;
3. **Varna Marinas**, nukautas 1945 m. rugsėjo mėn.;
4. **Buičenka Bronius**, nukautas 1945 m. rugsėjo mėn.;
5. **Murauskas Jonas**, nukautas 1945 m. rugsėjo mėn.;
6. **Lukošiūnas Viktoras**, nukautas 1945 m. rugsėjo mėn.;
7. **Mickus Kazys**, nukautas 1946 m. pavasarį;
8. **Streikus Albinas**, nukautas 1945 m. rudenį;
9. **Bakšys Jonas**, nukautas 1949 m. gruodžio mėn.;
10. **Bernotavičius Vladas**, nukautas 1946 m.;
11. **Krapas Steponas**, nukautas 1949 m.;
12. **Vartibavičius Antanas** slapyvardžiu *Tėvas*, nukautas 1950 07 01;
13. **Dieninis Albinas**, nukautas 1944 m. rugsėjo mėn.

Kaulienės Anelės, Sebastijono, kvotos protokolas 1946 09 06.

1945 m. maždaug rugpjūčio vidury pas mane atėjo 4 ginkluoti asmenys, kurie prisistatė esą milicininkai. Klausinėjo kur yra mano vyras, kur yra „banditai“. Atsakiau, kad mano vyras suimtas kaip policajus, o „banditų“ aš nežinau.

Po kurio laiko (po savaitės?) atėjo jau trys, tie patys, tik kita apranga, jie man prisistatė esą lietuvių partizanai ir paprašė duot valgyt. Vyresnis amžiumi pasisakė esą Streikus ir pasakė, kad du jį atlydėję, tai jo sūnūs. Jie pas mane buvo atėję iš viso gal 5–6 kartus, vaikščiojo iki 1946 07, pati jiems neturėjau ką paduoti valgyt, tai paruošdavau iš jų atnešto maisto. Taip pat mano namuose vykdavo susitikimai su jų patikėtiniais, kaip antai, su Streikute Damute 1946 01.

Klausimas: Išvardykite Jums žinomus „banditus“ ir kas jiems vadovauja?

Atsakymas: Žinau, kad pradžioje būrys buvo didelis, o dabar, kaip sakė Juozas Streikus, jų likę gal tik 10. Žinau, kad yra Ivaška Antanas, kurį pažinojau, dar vokiečių laikais, Varnas, Ramanauskas, du Abariai, Zidas Streikus. Šiai grupei vadovauja Ivaška. Anksčiau būryje buvo moteris Bronė. 1945 m. būrys gyveno Raudinės miške, o kur dabar, man nežinoma.

Liudytojo tardymo protokolas. 1958 05 24. Traškin Anfilarij Alampejevič, g. 1911 m. Kalbutiškis, Dusetų vlsč. Dirba Zarasų statybos kontoroje kroviku.

Klausimas: Ar dirbote Zarasų rajono MVD organuose?

Atsakymas: Taip, nuo pirmų išlaisvinimo iš vokiškos okupacijos dienų iki 1953 m. aš dirbau Zarasų rajono MVD eiliniu milicininku. Savo darbo laiką aš dirbau vertėju tardant suimtus „banditus“ ir „banditų“ talkininkus.

Klausimas: Ar jums teko dalyvauti tardant Streikutę Damutę, Petro, ir, jei teko, prašom paaiškinti kaip vyko tardymas ir ar nebuvo taikomi jos atžvilgiu kokie nors neteisėti veiksmai?

Atsakymas: Kuriais tai buvo metais neprisimenu, tačiau tada Zarasų r. MVD vrš. buvo mjr. Ložečnikov. Man teko dalyvauti tardant Streikutę, kurios vardo neprisimenu, jos brolis ar kuris iš artimųjų buvo „gaujoje“. Ją tardė pats Ložečnikov, tardymas vyko ramioje aplinkoje, niekas ant jos nešaukė, negrasino ir nieks jos nemušė. Aš nematau, kad ir kt. asmenys, kurie galėjo ją tardyti, būtų taikę jai neteisėtus tardymo veiksmus, nes mano praktikoje niekuomet nesu susidūręs su tokiais atvejais.

Klausimas: Ar jums žinomi buvę Zarasų apskr. MVD darbuotojai Kozlovas, Prokopjevas, Spietinis, Renkauskas ir Michniovas? Jei taip, kur jie yra dabar?

Atsakymas: Visi išvardyti asmenys man buvo žinomi, kur jie yra dabar aš nežinau, išskyrus Spietinį, kuris žuvo nelaimingo atsitikimo metu, neatsargiai elgiantis su ginklu. Aš taip pat noriu pridurti, kad aš vertėjavau, kada Streikutę tardė Kozlov ir Prokopjev, kurie taip pat nenaudojo prieš ją neteisėtų tardymo veiksmų.

Liudytojo tardymo protokolas. Egupenkov Prochor Saveljevič, g. 1912 m., iš Astravo k., Zarasų rajono. 1944–1947 m. dirbo Zarasų KPZ budėtoju, taip pat vertėju. Streikutės pavardės neprisimena, tačiau pažymėjo, kad nei Kozlov, nei Prokopjev, nei kiti tardytojai neteisėtų tardymo priemonių netaikė. Per visą darbo KPZ laikotarpį nemačiau sumušto nei vieno suimtojo.

Liudytojo tardymo protokolas. Prokopjev Aleksandr Ignatjevič, g. 1924 m. Petrapavlovkos k., Bystro – Ustaisko rk., Altajaus kr., dirba „Valstiečių laikraščio“ korespondentu, gyv. Utenoje. 1958 05 25 Utena. Paaiškino, kad tokios Streikutės neatsimena, tardyti jam teko suimtuosius (1946 01–1947 07), tačiau visada tardė korektiškai, nenaudojant prievartos, kad ir kiti tardytojai būtų taikę prievartą, nėra girdėjęs. Tai gali patvirtinti ir Traškinas, dirbęs vertėju.

Paklaustas, ar žino tokį tardytoją Kozlovą, atsakė – gerai tokį pažinojo, taip pat nėra girdėjęs, kad jis būtų mušęs suimtuosius. Jo gyvenamoji vieta nežinoma, tačiau girdėjęs, kad kažkokioje geležinkelio stoty, būdamas visai girtas, šis Kozlovas nušovė sovietinės kariuomenės karininką.

Pasižadėjimas. Aš, Abarius, paleidžiamas iš arešto, pasižadu niekada ir niekam ir jokiomis aplinkybėmis neskleisti žinių apie kalėjimo režimą ir visa tai, kas man tapo

žinoma. Apie tai aš įspėtas ir galiu būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. 1947 10 23, neraštingas.

Streikutės Domicėlės 1946 04 01 apklausa.

<...> Paskutinį kartą su broliais Streikais ir jų draugu iš Imbrado vlsč. vardu Antanas susitikau dvi savaitės iki mano arešto. Gyveno jie Latvijoje, 2 km nuo Raudinės esančiame vienkiemy, kurio šeimininkė buvo Kaulenc. Jie manęs klausinėjo, kaip buvau pirmą kartą sulaikyta NKVD, ko manęs klausinėjo. Jie dar klausinėjo, kaip sekasi buvusiam partizanui Abariui Petru, Jono. Aš pasakiau, kad pas Abarių Petrą Maniuliškių k. slapstėsi tvarte padarytam bunkery kažkoks kariuomenės vengiantis Vytautas. Petras Abarius prašė Streikų jį pasiimti į būrį, nes tam Vytautui yra sunku vienam gyventi. Streikus Juozas pasakė, kad į būrį jo nepriimsim, nes tai galys būti šnipas. Aš dar paprašiau Juozapo, kad perduotų Onai Streikutei linkėjimus. Pas Kaulienę pernakvojau ir išėjau į namus.

Ryte grįžusi į Maniuliškes, užėjau pas Petrą Abarių ir persakiau, kad Streikai atsiskaito Vytautą pasiimt į būrį, nes gali būt šnipas.

Klausimas: Ar ilgai gyveno pas Petrą Abarių tas Vytautas ir kas dar žinojo apie jį?

Atsakymas: Apie tai žinojo Ona Streikutė iš Maniuliškių k., kuri manęs taip pat prašė įtaisyti tą Vytautą į būrį. Kadangi aš jo negalėjau įtaisyti į partizanus, tada Streikutė jį apgyvendino pas Abarių Petrą, apie tai žinojo ir Petro sesuo Levanora (Leonora).

Klausimas: Iš kur jūs žinote Kaulienę?

Atsakymas: Apie ją man papasakojo Petras Abarius, kuris ir pasakė kaip rasti jos namus.

Charakteristika žemės ūkio fermos darbuotojai Streikutei Domicelei. Streikutė Domicėlė, Petro, g. 1920 m., dirba Magadano sr., Olsko sovietiniame ūkyje kiaulininke prie paršelių nuo 1954 06 14 iki šio laiko. Rekomendavosi kaip pati sąžiningiausia darbuotoja, už gerą darbą įsakymu „sovchozo“ ne kartą jai buvo reiškiamas padėka su įrašymu į asmens bylą, o 1955 05 01 už aukštus gamybinės veiklos rezultatus ji buvo įtraukta į „sovchozo“ garbės lentą. Disciplinuota, atidi, tvarkinga ir pavyzdinga savo elgesiu.

Pasirašo: „sovchozo“ direktorius Mirošničenko.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-14886. AIDUKAITĖS ONOS, AIDUKO BONIFACO, ANDRIŪNO JONO, AIDUKAITĖS VLADOS baudžiamoji byla.

Apklausos protokolas. 1946 07 26 Ignalinos valsčiaus, MVD vrš. pavaduotojas lt. ABLEKIMOV apklausia sulaikytąjį Andriūną Joną, Antano, g. 1921 m. Rukiškės k., Dūkšto vlsč. Duoda parodymus rusų kalba.

Klausimas: Papasakokite apie save ką veikėt vokiečių okupacijos metais?

Atsakymas: Nuo 1941 m. rugpjūčio iki lapkričio mėnesio gyvenau ir dirbau Kazitiškio kaime, o nuo 1941 11 iki 1943 05 dirbau savo ūkyje Rukiškės k.

1943 05 gavau šaukimą į vokiečių kariuomenę. Iš Zarasų buvau išsiųstas į Panevėžio apskr., ten buvau du mėnesius. Vėliau buvau pervestas į Kauną, VII-o forto rajoną. Iš ten mes, 270 žmonių, buvom perkelti į Latviją, Liubavos rajoną. Iš ten 1944 01 buvom vėl perkelti į Panevėžį, kur dirbau aerodromo tvarkymo darbus. Iš ten buvau vėl perkeltas

į Latviją, į Rygą, paskui dar kartą perkeltas – dabar į Vokietiją, kur ir buvau iki karo pabaigos. Karas man baigėsi Gasiburgo mieste 1945 05 12, kai mus išvadavo anglų kariuomenė. 1945 m. grįžau į Lietuvą, savo tėviškėn.

Klausimas: Papasakokite, Andriūnai, kaip jūs susisiektė su „banditais“?

Atsakymas: 1946 01 mėnesį mūsų Rukiškės kaime stovėjo *Mingailos* kuopa 70 žmonių. Jie mane sulaikė ir paklausė kur einu, aš atsakiau, kad einu pasiimti rogių važiuoti išvežti miško paruošų. Jie mane apklausė ir uždarė, dar kartu uždarė ir Aiduką Bonifacą. Mus uždarytus išlaikė apie parą laiko ir paskui paleido, pasakė, jei kam nors prasitarsime, būsime negyvi.

Birželio 7 dieną, apie 11.00 val. vakaro aš buvau Dūdėno Vlado vestuvėse, Salako vlsč. Akriemių kaime, atėjo partizanai iš Skunčiko-*Kalto* būrio, o kiek jų buvo net nežinau. Iš pažįstamų buvo Skunčikas Alfonsas, Vinco-*Narsutis*. Ginkluoti partizanai buvo granatomis, vokišku automatu.

Partizanai prabuvo vestuvėse tą dieną ir kitą dieną išėjo iš Dūdėno Vlado namų link Dūdėno Alberto. Išvakarėse atėjo dvi mergaitės iš Tauragnų vlsč., Baltelės k., tų mergaičių pavardžių nežinau, bet jos daug kalbėjosi su partizanais. Jos išėjo kartu su partizanais link A. Dūdėno, manau, kad jis tas mergaites gerai žino. Tas Dūdėnas dirba lentpjūvėje Baltelėje.

Klausimas: Kada jūs susitikot su Kaladinsku-*Erškėčiu* ir kokias jo užduotis vykdėte?

Atsakymas: Apie 1945 10 aš buvau vakaruškose Žeimių k. pas Joną (pavardės nežinau). Ten apie 10.00 val. vakaro atėjo partizanai Kaladinskas-*Erškėtis* ir kitas partizanas – *Varna*, jis kilęs iš Bajorų k., Ignalinos vlsč. Trečiojo partizano pavardės ir slapyvardžio taip pat nežinau. Partizanai nuavė batus Tarasevičiui Mečislovui iš Tartoko k. ir Volokavičiui (?), Petro, iš Tartoko k. Vieną batų porą apsimovė Zarinskas-*Varna*, o antrąją porą – man nežinomas partizanas, laukęs duryse. Kaladinsko prtz. pabuvo apie valandą, o paskui visi išėjo.

Antrą kartą Kaladinską susitikau 1946 02 09 Rukiškės k. pas Aidukienę Oną, Anupro. Tą dieną su Jonu Aiduku, Aiduku Bonifacu žaidėm kortom pas Aidukienę Anelę, Anupro. Mums ten būnant, atvažiavo rogėmis Kaladinskas, Račinskas Pranas-*Karajiedas* ir Cicėnas Petras-*Žalgiris*. Jie išsikvietė į kiemą Aiduką Joną, paskui išėjau aš. Jų paprašytas palydėjau juos iki Aidukienės Onos namų. Kaladinskas man kalbėjo, jog tuoj valdžia pasikeis, jis parodė man pluoštą atsišaukimų, kuriuose buvo kalbama, esą nereikia balsuoti už sovietus. Paskui mes su jais važiovome į Lygūnų kaimą, pas ką jie ten užėjo, nežinau. Paskui važiovom į Vardžiukiemį, kur ant Imbraso Nikodemo namų išklįjavo lapelius. Paskui mes visi nuvažiovom į Kuroniškio kaimą, kur ant Cvetkovos Lukerijos užklįjavo atsišaukimus. Tada Kaladinskas su Zarinsku Juliumi-*Varna* ir kitais nuvažiavo atgal pas Aidukienę Oną, Anupro atgal į Rukiškės k.

Kitą dieną aš ėjau balsuoti į Meilūnų k., Dūkšto vlsč., iš ten ėjau į Kuronus, ten užėjau pas žmones ir dar, nuėjęs į Bajorų kaimą, gėriau samagoną.

Klausimas: Kokius išvardysite Kaladinsko ryšininkus?

Atsakymas: 1. Aidukas Bonifacas – Bonifaco sūnus, kuris darydavo išgėrimus partizanams, pranešdavo apie kariuomenės judėjimą ir kt.

2. Aidukienė Ona, Anupro, iš Rukiškės k., ji slepia partizanų vogtą turtą, veža jį išparduoti į Dvinską ir Vilnių ir už gautus pinigus perka jiems degtinę, o kitus pinigus atiduoda. Ji 1946 03–04 du kartus savo bute partizanams perdavė vaistus: jodą, bintus, kuriuos atvežė iš Vilniaus. Aš pats buvau pas Aidukienę, kai ten buvo partizanų išgėrimas. Tada gėriau ir aš, išgėrėm iš viso apie 8 litrus samagono. Buvo kalba, kad partizanai jai atvežė daug grūdų, kuriuos pardavus, turėtų gauti kelis tūkstančius rublių. Aidukienė kalbėjo, kad pardavinės Dūkšte. 1945 12 partizanai pas Aidukienę atvežė siuvamąją mašiną, kostiumą, gerus batus, manufaktūros keletą metrų, avikailius ir suknelę. Taip pat ir vasario pabaigoje atvežė dvi poras batų, kelis maišus rugių ir kt. Pas Aidukienę iš šių daiktų yra kojinė siuvimo mašina, sieninis laikrodis, auksinis žiedas, kurį Aidukienei davė Kaladinskas. Dar turėjo jai duotą arklį, bet šį kažkas 1945 m. rudenį iš jos pavogė.

3. Aidukaitė Vlada, Mykolo, Onos Aidukienės duktė. Ji yra Kaladinsko meilužė. Kai partizanai pas juos lankosi, ji seka vietovę. Lankė partizanų stovyklas Tauragnų valsčiuje.

4. Matiukas Petras iš Beržiniškės k., Salako vlsč. praneša apie kariuomenės ir strībų judėjimą, buvo anksčiau būryje ir šiuo laiku nenutraukė ryšių su partizanais;

5. Zarinskas Albinas, Gabrio – Bajorų k. gyventojas, jo brolis yra partizanų būryje. Albinas kelis kartus ėjo į Ažvinčių mišką susitikti su broliu Zarinsku Juliumi;

6. Dūdėnas Albertas iš Akriemių k., vaikščiojo kartu su partizanais, kada jie buvo atėję į šiuos kraštus, vadinas, turi su jais ryšį.

Klausimas: Pasakykite Kaladinsko būrio sudėtį?

Atsakymas: Dabar yra 13 žmonių:

1. **Kaladinskas Kazys-Erškėtis**, ginkluotas automatu ir vokišku pistoletu;

2. **Zarinskas Julius, Gabrio-Varna**, ginkluotas vok. automatu ir pistoletu;

3. **Račinskas Pranas-Karajiedas**, ginkluotas automatu ir pistoletu;

4. **Milašius-Danielius**, turi vok. automatą;

5. **Skunčikas Alfonsas, Vinco-Narsutis** iš Bajorų k., Ignalinos vlsč.;

6. **Ažubalis Pranas-Liūtas, Mikas** iš Bajorų k., turi automatą ir pistoletą;

7. **Borauskas Antanas-Kadagys, Karklinis**, turi šautuvą ir pistoletą;

8. **Aidukas Jonas-Beržas**, turi SVT šautuvą ir pistoletą.

Likusių 5 partizanų nepažįstu ir jų slapyvardžių nežinau.

Klausimas: Pasakykite kur šiuo metu gali būti Kaladinsko „gauja“?

Atsakymas: Negaliu pasakyti, nes jie dažnai keičia savo stovyklas. Dažniausiai būna Ažvinčių miškuose, bet užaina dažnai į Jurgėnų k., pas Gasparavičių Juozą, Gasparavičių V... (neįsk.). Į Kamisariškės k. – pas Mačiulį (?), į Vederinės kaimą – pas Kaladinską Petrą, pas Barkauską. Akriemių k. – pas Vilimą Nikodemą, Dūdėną Albertą, Rukiškės k. – pas Aidukienę Anelę, Vardžiukiemio kaime – pas ... (neįsk.) Mykolą, Umbrasą Petrą, Umbrasą Nikodemą. Grikiapelės k. – pas Aiduką Vincą, Aidukienę Salomėją (?). Ignalinos valsčiuje užaina į Bajorų k. pas Kazlauską Bronių, Šakį Julijų, Butrimą (?) Anuprą (?), Matišauskienę (?) Juzefą (?).

Klausimas: Pasakykite, Andriūnai, kas iš išvardytų kaimų gyventojų turi ginklus?

Atsakymas: Kalakovskas (?) Feliksas, gyv. Meilūnų k., turi rusišką šautuvą ir vokiš-

ką pistoletą, tai aš mačiau, kada dirbau pas pil. Sventicką (?) šių metų balandžio mėn.

Daugiau neturiu ką pridurti, mano parodymai man perskaityti ir surašyti teisingai pagal mano žodžius.

Apklauso protokolą Ivanovo Semiono Jerofejevičiaus, g. 1904 m. Kuronų k., Dūkšto vlsč. 1946 06 29.

Klausimas: Ką galite pasakyti apie Andriūno nusikalstamą veiklą?

Atsakymas: Aš prisimenu – 1946 02 10 apie 5.00 val. nakties išgirdau šunų lojimą. Atsikėliau ir, išėjęs laukan, pamačiau Andriūną, kuris ant Cvetkovos Lukrecijos namų sienos lipdė proklamacijas. Paskui jis nuėjo link Cvetkovo Grigorijaus namų. Aš atsiguliau miegoti, bet vėl netrukus atsikėliau, nes reikėjo eit balsuoti. Pas mane užėjo minėtasis Andriūnas Jonas, kuris pasakė, kad atėjo dėl rinkimų. Jam reikėjo eit į Vardžiukimio „selsovietą“ pas apylinkės pirmininką Rybakovą Matviejų ir jis išėjo. Kada aš nuėjau pas Cvetkovą Lukreciją, pamačiau ką iš tikrųjų naktį lipdė Andriūnas. Pamačiau mašinėlę rašytą lapelį, bet jo nenuėmiau, nes bijojau „banditų“ keršto. Apie lapelį aš pasisakiau tik piliečiui Pachomovui, bet kokiomis aplinkybėmis ir kas priklijavo to nesakiau.

Pachomovas apie tai pranešė į Salako NKVD. Kai aš grįžinėju apie 12.00 val. iš balsavimo, tai apie tą lapelį jau žinojo visas kaimas. Kur dėjo tą lapelį, nežinau.

Klausimas: Ką galite pasakyt apie Andriūno ryšius su „gauja“?

Atsakymas: Aš asmeniškai nemačiau, tačiau žinau, jog jis iš vokiečių kariuomenės grįžo apiplėšęs, bet dabar, nors ir niekur nedirba, turi gerus rūbus ir chrominius batus, be to, nuolat išgėrinėja. Retai būna namuose, vis vaikšto į Salako valsčiaus gilumą, vaikšto aplink Ažvinčius, Trakus, Geibas, kur yra „banditų“ pamėgtos vietos. Daugiau apie jo ryšius pasakyt nieko negaliu.

Klausimas: Kur buvo 1946 02 10 Andriūnas Jonas?

Atsakymas: Jis pas mane atėjo apie 7.30 val. ryte, paskui ėjo į Meilūnus balsuoti. Prabalsavęs išėjo kažkur į Salako valsčių. O kur, man nesakė.

Klausimas: Ką jūs, Ivanovai, žinote apie „banditų“ veikimą?

Atsakymas: Žinau, kad „banditams“ apiplėšus Jurgėnų malūną, „banditai“ atvežė grūdus pas Aidukienę Oną į Rukiškės k. Tai gali paliudyti mano kaimynė Cvetkova Lukrecija ir kiti mano kaimynai iš Kuroniškių k.

Ignalinos vlsč. MVD oper. įgaliotinis ABLEKIMOV apklausia įtariamąją Oną Aidukienę, Tomo, g. 1896 m., gyv. Rukiškės k., Salako vlsč. 1946 08 01.

Klausimas: Ar žinote Andriūną Joną?

Atsakymas: Taip, žinau, nes jis yra mūsų kaimynas, gyvena Kuroniškės k. 250–300 m nuo mūsų.

Klausimas: Papasakokite, Aidukiene, kokiomis aplinkybėmis Andriūnas susitiko su „banditais“?

Atsakymas: Maždaug 1946 02 09 naktį Andriūnas Jonas, Antano, atėjo pas mane su „banditais“ Račinsku Pranu iš Geibų k., Kaladinsku ir kt. atėjo į mano butą. Pakalbėję apie 30 min., jie kažkur išėjo.

Klausimas: Ar jie turėjo antisovietinius lapelius ir kur juos klijavo?

Atsakymas: Taip, Kaladinskas turėjo lapelius antisovietinio turinio, vieną iš jų mums perskaitė. Jis kalbėjo – neikite balsuoti. Paliko mums du lapelius, o paskui kartu

su Andriūnu kažkur išėjo, aš pabijojau šiuos lapelius laikyti pas save, todėl įmečiau į krosnį ir sudeginau.

Klausimas: Ar jūs kartu su „banditais“ kljavote lapelius?

Atsakymas: Ne, aš to nedariau, bet žinau, kad buvo priklijuoti prie Aiduko Bernardo namo sienos. Aš nežinau, kas kljavė lapelius, tik iš „banditų“ kalbos supratau, kad jie turi Andriūnui kažkokį „darbą“ Rukiškės, Vardžiukiemio, Kuronų ir Meilūnų kaimuose.

Klausimas: Kas davė „banditams“ samagoną ir užkandą?

Atsakymas: Aš jiems degtinės nedaviau, jie turėjo su savim, aš jiems daviau lašinių ir apie pusę kg dešros.

Klausimas: Ką jūs žinote iš „banditų“?

Atsakymas: Kaladinskas Kazys-*Erškėtis* kilęs iš Ažvinčių, gyvenęs Didžiasalio k., Pranas Račinskas-*Karajiedas* iš Geibų k., Zarinskas Julius-*Varnas* iš Bajorų k.

Apie 1946 m. balandžio mėnesį pas mane naktį atėjo „banditai“ švęsti Velykų, su savimi turėjo gal 5–6 l samagono, aš užkandai daviau virtos mėsos, lašinių, dešros, buvau iškepusi bulkučių. Su jais kartu gėrė Aidukas Danipotas, Danipoto ir mano duktė Aidukaitė Vlada, Mykolo, kaimynė Janė Aidukaitė bei kaimynas iš Kuroniškių k. Andriūnas Jonas. Tą kartą mes sėdėjom iki 3.30 val. nakties, paskui jie išėjo į mišką.

Klausimas: Apie ką kalbėjot išgėrimo metu?

Atsakymas: Jie sakė, kad sunku vaikščioti po miškus, kad juos persekioja, bet turi vilties, kad baigsis greit tas vargas ir Lietuva būsianti laisva. O kas „kovojo už Lietuvą“, būsiąs pagerbtas ir gaus „dideles pareigas“ naujoje Lietuvoje.

Paskutinį kartą pas mane atėjo „banditai“ 1946 06 26, tada aš jiems perdaviau apie 3, 5 l samagono, tušintos mėsos ir dešros užkandai. Jie gėrė mano namuose kartu su Aidukaite Jane, Danipoto dukterim, Aiduku Danipotu, Danipoto. Pabuvę apie 2 val., išėjo miškan.

Klausimas: Kaip jūs susisiekiate su „gauja“?

Atsakymas: Su „gauja“ ryšius palaikom per Aidukaitę Janiną ir mano dukterį Aidukaitę Vladą, Mykolo, kurios „banditus“ dažnai sutinka miške. Aidukaitė Janina kelis kartus susitiko su „banditais“ Tartoko miške, kuris yra netoli Rukiškės.

Klausimas: Iš kur ėmėte mėsą ir samagoną, kuriuo maitinot ir girdėt „banditus“?

Atsakymas: Maždaug 1946 04 pas mane atėjo Kaladinskas, Milašius-*Danielius*, Zarinskas-*Varnas*, Burauskas-*Karklinis*, Aidukas Adlfas-*Šeškus*, Račinskas-*Karajiedas*, kurie pasiūlė mums atvežti grūdų, iš kurių mes iškeptume jiems duonos ir padarytume samagono. Aš sutikau ir nuo to laiko pradėjo „banditai“ mums vežti grūdus ir visokius daiktus. Taip, aš prisipažįstu, kad „banditai“ vežė man maisto produktus, kurie buvo vogti. Iš Tarlokiškės malūno atvežė 2 maišus kvietinių miltų ir apie 4,5–5 pūdus ruginių miltų. 1945 07 iš Dūkšto valsčiaus atvežė po maišą ruginių ir kvietinių miltų. 1946 03 atvežė vėl iš Tartoko malūno du maišus. 1946 06 iš Minčios malūno atvežė du maišus miltų. 1945 04 kartu su miltais atvežė lašinių dvi paltis apie 1 pūdą svorio, mėsos apie 2 pūdus (kuri buvo atimta iš Gladkovo, Trudų k., Salako vlsč.). 1946 01 iš pil. Griežčio (?) Didžiasalio k., atvežė mėsos tris pūdus; 1946 04 iš Čižiko, Trudų k., atvežė mėsos ir lašinių – iš viso apie 2,5 pūdo. Dar atvežė iš Krištofo Černiausko (Ažėnų k.) atimtą mėsą. Be

to, 1945 m. vasarą Kaladinskas man davė arklį ryžą (rudą; rusvą – *red. past.*), apie 15 m. amžiaus, bet vėliau jį atidavėm Aidukui Vincui į Grikiapelės kaimą, kad jis parduotų Vydžiuose, ką jis ir padarė. Pinigus atidavė Račinskui. Be viso šito, jie man atvežė siuvimo mašiną, drabužių ir vyriškos ir moteriškos avalynės, tai pat gražų veidrodį, įvairių medžiagų. Žinau, jog šitą siuvimo mašiną „banditai“ atėmė iš Aukštakalnio rusų, bet pavardės iš ko, nežinau.

„Banditų“ duotus rūbus, avalynę ir medžiagas aš vežiau į Vilnių ir pardavinėjau už įvairias kainas. Pinigus atiduodavau „banditams“, sau pasilikdavau tik truputį.

Klausimas: Kas dar pardavinėjo „banditų“ daiktus?

Atsakymas: Aidukas Vincas iš Grikiapelės k., jis pardavė arklį ir siuvimo mašiną.

Klausimas: Iš kur jūs, Aidukiene, ėmėte vaistus „banditams“?

Atsakymas: Aš 1946 05, būdama Vilniuje, užėjau į Milašiaus sesers Virgilijos Mi-lašiūtės butą, ji gyvena Gėlių g. 18, dirba saldinių fabrike. Ji man perdavė apie 300 g miltelių pakelį, kad perduočiau jos broliui *Danieliui*, ką aš ir padariau.

Klausimas: Kokią slapyvardę jums davė „banditai“?

Atsakymas: Slapyvardžio aš neturėjau.

Klausimas: Kokius ryšius su „gauja“ turi Aidukas Danipotas?

Atsakymas: Jis su jais susitikęs išgėrinėja, žino kada ateina „banditai“, susitinka su jais. Daugiau apie jo ryšius su „gauja“ aš nežinau.

Akistatos protokolas tarp Andriūno Jono, Antano, ir Aidukaitės Vlosos, Mykolo. 1946 07 31.

Klausimas: Andriūnai Jonai, jūs 1946 07 26 tardyme teigėte, jog Jums esant Aidukai-tės Vlosos namuose, 1946 02 09 atėjo „banditai“ Kaladinskas, Račinskas, kurie Vlosos Aidukaitės ir jos motinos Aidukienės Onos akivaizdoje kalbėjo, kad platins antisovietinio turinio lapelius. Ar tai patvirtinate?

Atsakymas: Aš tai patvirtinu, buvo taip, kaip aš sakiau 1946 02 09 tardymo metu.

Klausimas: Vlada Aidukaite, ar pripažįstate J. Andriūno parodymus?

Atsakymas: Aš neigiu šiuos faktus. 1946 02 09 mūsų namuose „banditai“ nebuvo ir kitu laiku jie nebuvo.

Klausimas: Andriūnai, jūs 1946 07 26 tardyme pasakojote, kad 1946 04 21 Aidukai-tės Vlosos namuose lankėsi 15 „banditų“. Ar patvirtinate šiuos parodymus?

Atsakymas: Taip, patvirtinu, būtent taip ir buvo. Aidukaitės Vlosos namuose susiti-kau „banditus“ ir kartu su jais geriau degtinę.

Klausimas: Aidukaite Vlada, ar jūs patvirtinate tai, ką teigia Jonas Andriūnas?

Atsakymas: Aš neigiu jo parodymus, mūsų namuose „banditai“ nebuvo atėję ir deg-tinės su jais negėrėm.

Klausimas: Jonai Andriūnai, ar patvirtinate savo parodymus, kad „banditai“ neš-davo į jūsų namus pagrobtus daiktus, tokius kaip vyrišką kostiumą, batus, kelnes, mo-teriškus drabužius, 4 vnt. avikailių ir siuvimo mašiną? Ar tiesa, kad Aidukienė Vladė kepė „banditams“ duoną, o Aidukienė Ona, jos motina, pardavinėjo „banditų“ pavogtus daiktus?

Atsakymas: Aš visiškai patvirtinu savo ankstesnius parodymus.

Klausimas: Aidukaite Vlade, ar patvirtinate Jono Andriūno parodymus, kad „banditai“ veždavo į namus pavogtus daiktus, jūsų motina juos pardavinėjo turguje, o jūs kepti „banditams“ duoną?

Atsakymas: Aš tokių parodymų nepatvirtinu, o daiktai pas mus surasti kratos metu yra dar iš tų laikų, kai tėvas turėjo parduotuvę.

Aidukaitės Vlados apklausa 1946 07 31.

Klausimas: Kiek kartų Jūsų namuose lankėsi Kaladinskas?

Atsakymas: Su savo partizanais jis lankėsi 5 kartus; pirmą kartą 1946 02 10 – rinkimų naktį, kai pas mus buvo atėję jis-*Erškėtis*, *Karajiedas*, *Varna* ir *Žalgiris*. Tada pas mus lankėsi ir Andriūnas Pranas (mūsų kaimynas), kuris su jais aptarinėjo, kur gauti vinių ir kur geriau prikalts atsišaukimus. Pas mus namie prabuvo apie pusvalandį.

Antrą kartą lankėsi maždaug po 2 savaitių, tada prtz. *Varnos* nebuvo. Tada jie užėjo tik pasišildyti, jie nieko mums nedavė ir mes nieko jiems nedavėm. Prabuvo apie valandą.

Trečią kartą jie lankėsi 1946 04, atvežė 2 maišus miltų, buvo trise: Kaladinskas, Milašius ir *Karklinis*-Burauskas Antanas. Miltais aprūpino ir Aidukaite Janę. Kambarin nebuvo užėję, tik iškvė miltus ir išvažiavo.

Ketvirtą kartą buvo 1946 05 pradžioje. Buvo Kaladinskas, *Karajiedas*, *Žalgiris*, Milašius. Pabuvo trumpai ir išvažiavo Ažvinčių girios pusėn. Daugiau jie nebuvo užsukę.

Klausimas: Ar tiesa, kad pas jus „banditai“ veždavo pavogtus daiktus?

Atsakymas: Balandžio pradžioje Kaladinskas atvežė paliktus daiktus, nesakė kieno jie, tik sakė pasaugot. Buvo du vyriški kostiumai, vienas vyr. paltas, moteriški bateliai, kailinė liemenė.

Vasario pabaigoje pas mus buvo išgėrimas, dalyvavo Kaladinskas, Milašius, *Karajiedas*, *Karklinis*. Kaimynas Jonas Andriūnas atnešė du butelius degtinės, dalyvavo gėrime ir Aidukaite Janė ir jos brolis Aidukas Bonifacas ir aš. Išgėrinėjome apie 2 valandas, po to visi išsiskirstė.

Klausiamas: Ar tiesa, kad jūs parūpinote „banditams“ medikamentus ir tvarsčius?

Atsakymas: Ne, tai netiesa. Aš „banditams“ medikamentų neteikiau.

Klausimas: Išvardykite jums žinomus „banditų“ talkininkus?

Atsakymas:

1. Andriūnas Jonas, Antano, iš Rukiškės k., ne kartą su „banditais“ gėrė, žino apie juos;

2. Aidukaite Janė, Bonifaco, ji turi nuo Milašiaus vaiką, Milašius ne kartą jai vežė miltus ir kitus pagrobtus daiktus;

3. Aidukaite Ona, Anupro, iš Rukiškės k., ji yra „bandito“ *Karklinio* meilužė, turi nuo jo vaiką. Jie pažįstami nuo 1942 m., *Karklinis* ją sistemingai lanko. Taip pat Aidukaitės Onos brolis Aidukas Albertas vokiečių okupacijos metais tarnavo vokiečių policijoje Dūkšte.

Klausimas: Kas priima ir paskui parduoda „banditų“ priplėštą turtą?

Atsakymas: Tai Aidukas Vincas, apie 50 m. amž., gyv. Grikiapelės k., jis yra kaimo „vybornas“. Man tai pasakojo *Karajiedas* ir Milašius, kurie sakė, jog Aidukas pardavė „banditams“ už 6000 rub. siuvimo mašiną. „Banditams“ perka grūdus. Apie tai jis man pats sakė...

NUTARTIS – PALEISTI IŠ ĮKALINIMO VIETOS 1947 04 28

Aš, LSSR MGB Švenčionių apskr. skyriaus tardytojas ltn. Novikov, išnagrinėjęs tyrimo medžiagą suimtiesiems:

1. **Andriūnui Jonui, Antano**, g. 1921 m. Rukiškės k., Dūkšto vlsč., Zarasų apskr., gyv. Bajorų k., Ignalinos vlsč., Švenčionių apskr., 4 klasių išsilavinimo;

2. **Aidukienės Onos, Tomo**, g. 1888 m., Kaniukų k., Dūkšto vlsč., Zarasų apskr., gyv. Rukiškės k., Dūkšto vlsč., 3 skyrių išsilavinimo;

3. **Aidukaitės Vlado, Mykolo**, g. 1927 m., Rukiškės k., Dūkšto vlsč., 4 skyrių išsilavinimo, gyventojos;

4. **Aiduko Bonifoto (Bonifaco), Bonifoto (Bonifaco)**, g. 1929 m. ir gyv. Rukiškės k., Dūkšto vlsč. RADAU, kad šie asmenys buvo suimti įtariant padarius nusikaltimus pagal RSFSR BK 58 str. 17 dalį. Atlikus nuodugnų papildomą tyrimą, nustatyta, kad pirmiau minėti asmenys nusikaltimų nepadarė, todėl, remdamasis RSFSR UPK 204 b. str. nutariu:

Suimtuosius Andriūną Joną, Aidukienę Oną, Aidukaitę Vladą, Aiduką Bonifotą (Bonifacą), laikomus Švenčionių kalėjime Nr. 11, iš kalinimo vietos nedelsiant išleisti.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-15561. Apklausiamas liudininkas Kliukas Petras, Jurgio, g. 1898 m. iš Apkartų k., suimtas 1946 01 27. Apklausiamas Zarasuose 1946 03 29.

Klausimas: Ką galite pasakyti apie „gaują“, veikusią Pūslių k. apylinkėse?

Atsakymas: 1945 m. gegužės mėn. susipažinau su didelės „gaujos“ vadu Musteikiu, perduodavau jam žinias apie kareivių judėjimą ir kitas naujienas. Kada aš nuėjau pas Musteikį, ten susiradau ir „gaujos“ vadą Keperšą su savo „banditais“. Išvardysiu juos:

1. **Keperša Antanas-Preibys, Kartėlis** – būrio vadas;

2. **Pūslys Vytautas, Igno**, iš Pūslių k.;

3. **Raginskas Topylius, Jono**, iš Pūslių k.;

4. **Biveinis Jonas, Petro**, iš Pūslių k.;

5. **Pūslys Jonas, Jono**, iš Pūslių k.,

6. **Biveinis Jonas, Jono**, iš Aštrakalnio k.;

7. **Miškinis Justinas** iš Trinkuškių k.;

8. **Vadeiša Jurgis** iš Kiškelių k.;

9. **Andrijauskas** iš Pašilinės k., Salako vlsč.;

10. **Gaidamavičius Adolfas** iš Pašilinės k.;

11. **Vėgelas Juozas** iš Pašilinės k.;

12. **Vėgelas Jonas** iš Pašilinės k.;

13. **Panavas** iš Salako.

Kiti man – nepažįstami, iš viso jų buvo 25–30 žm.

1945 m. birželio mėnesį Musteikio „gauja“ Minčios miške buvo sumušta, o likusieji atėjo į Pūslių mišką. Iš sumuštos „gaujos“ būryje liko:

1. **Keperša Antanas-Preibys, Kartėlis** – būrio vadas;

2. **Pūslys Vytautas, Igno**;

3. **Raginskas Topylius, Jono**;

4. **Panavas**;

5. Miškinis Justinas;
6. Pūslys Jonas, Jono;
7. Biveinis Jonas, Jono;
8. Vadeiša Jurgis;
9. Biveinis Jonas, Jono.

1945 07 aš susitikau su Keperšos būriu Papiškių miške, netoli Pūslių k. Suradau ten susirinkusius visus partizanus pietaujant. Aš jiems pasiūliau eit registruotis, bet išskyrus Pūslį Joną ir Biveinį Joną visi atsisakė, pareiškė, jog geriau žus, negu pasiduos.

Tą patį 1945 m. liepos mėnesį Keperšos būrys Pašiškių miške buvo persekiojamas kariuomenės, bet partizanams pasisekė atsitraukti, nušovus vieną Salako NKVD milicininką. Po šio įvykio apie Keperšos būrį aš jau nieko negirdėjau.

Būrys buvo ginkluotas vienu kulkosvaidžiu, visi kiti turėjo šautuvus.

Klausimas: Ką žinote apie Keperšos būrio veiklą?

Atsakymas: Žinau, kad jie 1945 m. apiplėšė pilietį Gineitį, gyv. Gatelių kaime, iš kurio atėmė rūbus ir maistą. Dar, kad jie 1945 m. liepos mėnesį Papiškių miške nušovė milicininką, o daugiau nieko nežinau.

Klausimas: Ką galite pasakyti apie „gaujos“ narį Pūslį Vytautą?

Atsakymas: Jis vokiečių okupacijos metais dirbo policininku Vilniuje, atvažiudavo į namus. Paskui dingo. 1945 m. vasarą aš jį susitikau Musteikio būryje, o vėliau – Keperšos būryje, nešiojantis rusišką šautuvą.

Apklaustos protokolai 1946 m. gegužės 15 d. Zarasai. Apklausias Musteikis Antanas, Dominyko.

Klausimas: Pasakokite kada ir kokiomis aplinkybėmis įstojote į ginkluotą „gaują“?

Atsakymas: 1944 m. slapščiausi nuo mobilizacijos, gyvenau savo namuose. 1944 m. gruodžio mėnesį mane surado besislapstantį Tauragnų milicininkai (stribai), kurie mane pristatė į Utenos karinį komisariatą. Vežamas į Vilnių, aš pabėgau ir toliau – sugrįžęs nelegaliai slapščiausi iki 1945 m. gegužės mėn. Gegužės 7 dieną į mano namus atėjo Ūdras Bronius, Ūdras Napalys, Ūdras Petras ir dar vienas jų brolis ir Kazickas, kurio vardo nežinau, kurie slapstėsi nuo mobilizacijos Paberžės k., Daugailių vlsč. Pasiakalbėję sutarėm pereiti slapstyti į Pūslių mišką. 1945 05 09 mes šešiese – aš, Kazickas ir keturi broliai Ūdrai apsigyvenom Pūslių miške, kur susitikom Pūslį Vytautą, Raginską Topylių, Biveinį Joną – visi iš Pūslių k. Nuo to laiko pradėjome slapstyti Pūslių miške, bet atskiromis grupėmis. Pūslių k. grupei vadovavo Pūslys Vytautas.

Iš mūsų grupės ginklus turėjo tik Ūdras Bronius – vokišką šautuvą ir Kazickas – rusišką šautuvą, o kiti jokio ginklo neturėjome.

Pagyvenus keletą dienų pas mus, į mišką atėjo Keperšos būrys. Keperša pasiūlė mums stoti į jo būrį, davė mums ginklus. Aš gavau rusišką šautuvą ir tapau Keperšos būrio nariu.

Klausimas: Ar Pūslys Vytautas, Raginskas Topylius ir Biveinis Jonas taip pat įstoję į Keperšos „gaują“?

Atsakymas: Ne. Pūslys Vytautas, Raginskas Topylius ir Biveinis Jonas į Keperšos „gaują“ neįstoję, jie visą laiką gyveno atskirai.

Klausimas: Pasakykite, kas buvo jūsų vadu, kada jūs gyvenote šešiese?

Atsakymas: Mes tada tik slapstėmės, todėl vado nebuvome išsirinkę, visi buvome lygūs.

Klausimas: Išvardykite Keperšos „gaujos“ narius.

Atsakymas: „Gaujos“ nariais buvo:

1. **Keperša Antanas-Preibys, Kartėlis**, būrio vadas, kilęs iš Dūkšto;
2. **Šinkūnas Antanas-Beržas**, kilęs iš Šeimoties k., Tauragnų vlsč., buvo vado pavaduotoju;
3. **Kazickas Albinas-Beržas, Kirvis**, Baibių k. gyventojas, ginkluotas vokišku šautuvu;
4. **Ūdras Napalys**, Baibių k. gyventojas, ginklo neturėjo;
5. **Ūdras-Granitas**, Baibių k. gyventojas, ginklo neturėjo;
5. **Ūdras Bronius**, Baibių k. gyventojas, ginkluotas rusišku šautuvu;
6. **Vadeiša-Gailius**, kilęs iš Salako, Zarasų apskr., turėjo rusišką šautuvą;
7. **Medinis Petras** iš Paberžės k., Daugailių vlsč.;
8. **Maniušis Vaclovas-Kaupas, Kaunas, Vaidilos Ainis** iš Juknėnų k., turėjo vokišką automatą;
9. **Kunčius Albertas** iš Juknėnų k., turėjo vokišką automatą;
10. Aš, **Musteikis Antanas, Dominyko-Ažuolas**, ginkluotas rusišku šautuvu.

Likusių aš nebeatsimenu, bet mūsų buvo 12 asmenų.

Klausimas: Kokius ginklus turėjo jūsų „gauja“?

Atsakymas: Iš viso turėjom 7 šautuvus, 2 automatus ir 1 rankinį kulkosvaidį, 6–7 granatas.

Klausimas: Kokį sau uždavinį kėlė Jūsų būrys?

Atsakymas: Mūsų būrys kėlė sau uždavinį kovoti dėl Lietuvos nepriklausomybės.

Klausimas: Kokius aktyvius veiksmus įvykdė jūsų „gauja“?

Atsakymas: Kada aš buvau būrio narys, tai mes jokių akcijų nevykdėm, ar ką nors vykdė iki man ateinant į būrį, to aš negaliu pasakyti.

Klausimas: Jūs meluojate, mes turime duomenų, kad jūsų „gauja“ likvidavo apylinkės pirmininką Urbaną. Sakykite tiesą.

Atsakymas: Asmeniškai aš Urbano nežudžiau. Kiek žinau, tai buvo padaryta tada, kai aš dar slapsčiausi Antilgės kaime su Bikeliu Povilu, Jono, iš Stūglių k. ir dar nebuvau „gaujos“ nariu. Aš tik girdėjau, kad Urbanas nušautas, bet kas tai padarė, to nežinau.

Klausimas: Pasakokite kas buvo Jūsų „gaujos“ rėmėjais ir maitintojais?

Atsakymas: Mus rėmė Kliukas Petras, Jurgio, iš Pūslių k., kuris vasaros laike dažnai atnešdavo mums į mišką duonos, pieno, lašinių ir, pasirodžius kareiviams, ateidavo mums pranešti. Adelė Pūslytė, Jono, iš Pūslių k., ateidavo pas mus į mišką, ji buvo partizano Keperšos meilužė, ji pranešdavo apie kareivius ir stribus, atnešdavo maisto, o pas ją tankiai į Pūslius nueidavo Keperša, kurs nešdavo jai „prigrobtą“ turtą. Konkrečiai ką nunešė ir iš ko „pagrobtą“, to nežinau. Pas ką dar vaikščiojo partizanai, to nežinau, nes aš eidavau tik į savo namus.

Klausimas: Jūsų „gauja“ gaudavo antisovietinių laikraščių. Pasakykite, kas juos parūpindavo?

Atsakymas: Gegužės–liepos mėnesiais atnešdavo Maniušis Vaclovas iš Juknėnų k. Pasak jo, tą spaudą duodavo Utenos gimnazijos direktorius.

Musteikio Antano, g. 1913 m. Antilgės k., Tauragnų vlsč., kvotos protokolas 1946 02 08.

Kvotos metu Musteikis (prisistatęs Povilu) papasakojo, jog nuo sausio mėnesio gyveno Turmante ir dirbo Zarasų kelių remonto valdybos bare. Susipažino su kažkokiu rusų lakūnu, kuris taip pat ateidavo nakvoti į tą patį butą, tas lakūnas gyrėsi, kad žino daug viršininkų, kurie gali padaryti pasus. Paskui pas Musteikį atvažiavo jo žmona Bikelytė Anelė ir gyveno kartu su Musteikiu. Tada dar užeidavo Medinis Jonas, kuris neva demobilizuotas iš kariuomenės ir ieškojo darbo ir dar kažkoks Ūdras, kuriam irgi aktualiūs buvo dokumentai.

Periodiškai užeidavo tas lakūnas, kuris, Musteikio manymu, užsiiminėjo kažkokiomis spekuliacijom malkomis. Kartą tas lakūnas atsivedė į butą aukšto rango karininką ir Musteikiui pašnibždėjo, neva čia tas žmogus, kuris gali už pinigų suveikti pasus.

Tada atvažiavo Uršulė Kaušilaitė, kuri buvo Turmante milicijos sulaikyta ir davė parodymus. Kvotos pabaigoje Musteikis pasakė tiesą, esąs ne Povilas, bet Antanas ir jis kurį laiką tarnavęs 1942–1943 m. vokiečių kariuomenėje transporto daliniuose. (L. A. išvada: tas vadinamas lakūnas buvo NKGB informatorius)

Musteikio Antano, g. 1913 m. Antilgės k., Tauragnų vlsč., kvotos protokolas 1946 04 09.

Klausimas: Papasakokite savo biografiją.

Atsakymas: Iki šaukimo į kariuomenę 1935 m. aš gyvenau ir dirbau savo ūkyje Antilgės kaime. 1935 m. buvau pašauktas į karinę tarnybą ir tarnavau iki 1936 m. spalio mėn. Lietuvos kariuomenėje I-me pėst. pulke telefonisto pareigose. Nuo 1936 m. rudens dirbau kaip samdomas darbininkas, paskui nuo 1941 iki 1942 m. dirbau savo ūkyje. 1942 m. vokiečiai mane mobilizavo į (?) batalioną, kuriame aš tarnavau iki 1943 m. vasario mėnesio, paskui dirbau savo ūkyje ir dar samdomu darbininku. Užėjus sovietinei kariuomenei, slapčiausi namuose.

Klausimas: Kas gali patvirtinti, kad slapstėtės namuose?

Atsakymas: Gali patvirtinti Antilgės k. gyventojai Vaišnora Jonas ir Juodvalkis Antanas.

Klausimas: Kokias žinote „gaujas“ ir „gaujų“ narius, veikiančius Jūsų apylinkėse?

Atsakymas: Tokių aš nežinau.

Klausimas: Jūs sakote ne tiesą, sakykite tiesą.

Atsakymas: Dar kartą patvirtinu, kad slapčiausi namuose ir su „gaujomis“ ryšių neturėjau.

Klausimas: Ar pažįstate Pūslį Vytautą ir kokie santykiai tarp jūsų?

Atsakymas: Aš jį gerai pažįstu ir santykiai su juo normalūs.

Klausimas: Kur šiuo metu yra jūsų brolis Povilas?

Atsakymas: Mano brolis Povilas 1944 m. spalio mėnesį gavo dokumentus ir iki 1945 07 gyveno savo namuose. 1945 m. liepos mėnesį, vykstant susišaudymui tarp milicijos ir partizanų, brolis žuvavimo metu buvo netyčia nušautas ežere.

Klausimas: Kokiai „gaujai“ priklausė jūsų brolis Povilas?

Atsakymas: Jis nepriklausė „gaujai“, po to, kai gavo dokumentus, jis 1944 m. dirbo Utenos grūdų paruošose, o paskui gyveno ir dirbo savo ūkyje.

Klausimas: Kaip ilgai tarnavote vokiečių kariuomenėje ir kokį ginklą turėjote?

Atsakymas: Tarnavau nuo 1942 m. lapkričio iki 1943 m. vasario, turėjau rusišką šautuvą ir šovinius jam.

Pūslio Vytauto, Igno, g. 1903 m. Salako vlsč., Pūslių k., kvotos protokolas 1946 04 02.

<...> 1945 m. gegužės mėn. išėjau iš Jankausko būrio, veikusios Rudininkų girioje ir sugrižau į Zarasų apskr., Pūslių k. 1945 05 nakties metu Paberžės k., Daugailių vlsč. susitikau Keperšą Antaną su man nepažįstamu partizanų. Mane sulaikė, klausinėjo kas aš toks esu ir ką veikiu. Tada man pasakė, kad jo būryje yra du partizanai iš Pūslių k. Tada aš išėjau kartu su Keperša į Antilgės mišką, kur laukė 8 partizanai:

1. **Musteikis Antanas**, 40 m. amž., iš Antilgės k., Tauragnų vlsč.;
2. **Keperša**, maždaug 50 m. amž., iš Dūkšto vlsč.;
3. **Biveinis Jonas, Petro**, apie 27 m. amž., iš Pūslių k.;
4. **Raginskas Teofilis**, 37 m. amž., iš Pūslių k.

Ten, pabuvus parą, aš su Biveiniu Jonu ir Raginsku Topyliu perėjom į Pūslių mišką, kur mums buvo duota užduotis iškasti bunkerį. 1945 06 pas mus atėjo Keperša su Musteikiu ir visu būriu, kur buvo 25–30 žm. Atėjus į Pūslių mišką, vadais buvo Musteikis su Keperša, bet Keperša buvo laikytas vyresniu.

Būryje buvome:

1. Aš, **Pūslys Vytautas-Šaulys**;
2. **Šileikis** iš Daugailių vlsč.;
3. **Radzevičius** iš Šunelės k., netoli Zarasų;
4. **Vegelai** (du broliai) iš Pošerinės k., Salako vlsč.;
5. **Kvedaras Bonis (Balys ar Benius?)** iš Gatelių k.;
6. **Juodvalkis Antanas** iš Klovinių k., Degučių vlsč.;
7. **Juodvalkis Adolfas** iš Trinkuškių k. (nušautas 1945 m. rudenį);
8. **Juodiniai** (du broliai) iš Užėniškių k., Degučių vlsč.;
9. **Ūdrai** (du broliai – **Napalys ir Bronius**) iš Baibių k.;
10. **Dūdėnas Jonas** iš Trinkuškių k.;
11. **Daubaras Alfonsas** iš Pošerinės k., Salako vlsč.;
12. **Stoškus Petras** iš Šalinėnų ar Ažuolynės k., Degučių vlsč.;
13. **Pūslys Jonas** iš Pūslių k., suimtas 1945 m.;
14. **Biveinis Jonas** iš Aštrakalnio k., Salako vlsč.;
15. **Vadeiša Jurgis** iš Kiškių k., Salako vlsč.;
16. **Miškinis Justinas** iš Trinkuškių k., Degučių vlsč.;
17. **Lumpickai** (du broliai, vieno vardas **Petras**) iš Blusiškių k., Daugailių vlsč.;
18. **Andrijauskas Antanas** iš Pošerinės k., Salako vlsč.;
19. **Garbšys Juozas** iš Vyželių k., Salako vlsč.

Kitų nežinau, nes Keperšos būryje aš gyvenau mažai, daugiau gyvenom su Biveiniu ir Raginsku. Kada 1945 07 buvo sutraukta daug NKVD kariuomenės kovai su partizanais, tada Keperša padalijo mūsų būrį į keletą grupių. Aš kartu su Budriu Alfonsu,

Radzevičiumi, Raginsku Topylium, Šileikiu, Biveiniu Jonu, Kvedaru Baliu (?) ir Vadeiša Jurgiu atsiskyrėm nuo Keperšos ir nuėjom į „Čebis“ (taip tekste – L. A.) mišką, Salako vlsč., kur gyvenom kartu savaite. Mūsų grupės vyresniuoju buvo Alfonsas Budrys.

Kai pasibaigė šukavimai ir kariuomenė atsitraukė, mūsų grupė grįžo į Pūslių mišką, kur suradom tik vieną Keperšą. Likusieji partizanai susirinko vėliau. Keperša su savim išsivedė į kitą stovyklą Vadeišą Jurgį ir kitus partizanus ir išėjo iš mūsų stovyklos, o mes likome savo vietoje, tai: aš, Raginskas Topylius, A. Budrys, B. Kvedaras, du broliai Vegėlai, Petras Stoškus, Andrijauskas ir Gaidamavičius. Grupės vadu buvo Budrys. Keperša mus periodiškai aplankydamas.

Biveinio Jono, Jono, g. 1927 m. Aštrakalnio k., Salako vlsč., kvotos protokolas 1945 12 27. Vertėjas MATUŠOVAS GERASIMAS.

Klausimas: Ką žinote apie „gaują“, veikusią Pūslių k. apylinkėse?

Atsakymas: Apie šią „gaują“ man žinoma, jog joje veikė: Keperša Antanas – būrio vadas; Panavas Stasys – eilinis; Vadeiša Jurgis – eilinis. Maždaug tris mėnesius ir aš buvau to būrio nariu kartu su savo draugu Pūsliu Jonu iš Pūslių k. 1945 08 aš kartu su Pūsliu buvom prievarta Keperšos paimti į būrį.

Taip pat Keperša palaikė ryšius su kitu būriu, kuriame buvo: Pūslys Vytas; Raginskas Topylius; Biveinis Jonas, Petro iš Pūslių k. Iš šių partizanų aš su Pūsliu Jonu registravomės, Vadeiša Jurgis nušautas, o kiti slapstosi ir toliau.

Klausimas: Ką žinote apie Keperšos būrio veiklą?

Atsakymas: Apie Keperšos būrio veikimą galiu papasakot štai ką:

1. 1945 m. rugpjūčio mėnesį Keperšos būrys sudegino eigulio Juodvalkio, gyv. Užėniškių k., namus. Tada sudegė eigulio motina ir mažametis sūnus, o vyresnįjį sūnų partizanai išsivedė ir nužudė;

2. 1945 m. rugsėjo mėnesį partizanai tris kartus apiplėšė Nariūnų k. ir sunkiai sužeidė pilietę Baliulienę, kurios sūnus tarnauja NKVD organuose Vilniuje.

3. 1945 m. rugsėjo mėnesį ties Užėniškių k. apšaudė du aktyvistus ir nušovė jų arklius;

4. 1945 m. spalio mėnesį Pūslių miške nušovė apylinkės įgaliotinį Ivanovą;

5. 1945 m. spalio mėnesį Kiškelių kaime išžudė 4 asm. Portnovų šeimą;

6. 1945 m. lapkričio mėnesį Pūslių miške nužudė milicininką Michailovą.

Klausimas: Kas betarpiškai dalyvavo žudymuose ir plėšimuose?

Atsakymas: Tai darė prtz. Keperša Antanas, Vadeiša Jurgis iš Kiškelių k. ir Panavas Stasys.

Klausimas: Ar jūs asmeniškai matėte kaip buvo vykdomi jūsų minėti nusikaltimai?

Atsakymas: Asmeniškai aš to nemačiau, bet prtz., grįžę iš žygių, man su Pūsliu pasakodavo ką darė, kaip darė ir kas padarė minėtus nusikaltimus.

Klausimas: Kokius ryšius Keperšos „gauja“ turėjo su Pūslių k. gyventojais?

Atsakymas: Būrį labai rėmė ir palaikė šie Pūslių kaimo žmonės:

1. **Raginskaitė Ona** iš Pūslių k., dabar gyvenanti Salake, kuri maždaug 8 kartus buvo atėjusi stovyklon, atnešdavo maistą ir pranešdavo apie kareivių pasirodymą. Jos brolis Topylius Raginskas buvo mūsų būrio nariu, vokiečių okupacijos metais jis buvo baltalietuviu, pats mačiau kaip jis su Kliuku vaikščiojo ginkluoti šautuvais...;

2. **Kliukas** yra aktyviu partizanų pagalbininku, atnešdavo į Pūslių mišką partizanams maistą. Buvo atėjęs maždaug 4 kartus, atnešdavo pieno, duonos, bulvių. Be to, pranešdavo apie pavojus;

3. **Pūslytė Valė** iš Pūslių k., ji anksčiau draugavo su Panavu Stasiu, kuris nešdavo jai pavogtus daiktus. Aš pats mačiau, kaip Pūslys atnešė jai tris užvalkaliukus. Buvo pas mus atėjusi 6 kartus;

4. **Pūslytė Veronika**, maždaug 40 m. amž., ji tankiai atnešdavo maistą į Pūslių mišką. Ji labai dažnai mus drąsindavo, kad sovietų valdžia Lietuvoje bus neilgai, taip pat pranešdavo apie kareivių pasirodymą;

5. **Širbinskaitė Aldona** iš Pūslių k., apie 17 m. amž., ji buvo pas mus atėjusi 7–8 kartus, be to pranešdavo apie kareivių pasirodymą. Pas Širbinskaitę ateidavo Vadeiša Jurgis, su kuriuo ji „guliala“. Širbinskaitės brolis Petras Širbinskas vaikščiojo miške su šautuvu ir susitikdavo su Keperšos būriu. Pats Keperša „gulial“ su Pūslyte Adele iš Pūslių k., 25–26 m. amžiaus. Keperša nešdavo jai „pagrobtus“ daiktus, sakydavo mums, kad eina „nunešt dovanų Adelei“. Pats mačiau, kaip Keperša nešė Adelei suknelę. Taip pat nešdavo karvių odas ir avikailius, kuriuos Adelė parduodavo ir atiduodavo pinigų Keperšai. Adelė tankiai kūrendavo pirtį Keperšai, nešdavo maistą jam į mišką, aš pats mačiau apie 15 kartų, kaip ji pas mus buvo atėjusi. Atnešdavo ir samagono, kalbėdavo, kad nebeilgai kentėsime, greit Lietuva būsianti laisva... Pasakysiu dar, kad du Pūslytės broliai dabar sėdi kalėjime už ryšius su partizanais;

6. **Gikienė Elena** iš Paberžės k., maždaug 38 m. amž., jos vyras yra kažkoks nesveikas, todėl ji visą laiką „guliala“ su Keperša, o jis dažnai eidavo į Paberžės k. pas Gikienę. Visą 1944–1945 m. žiemą pragyveno pas ją, o 1945 m. vasarą irgi dažnai eidavo nakvoti į Paberžę. Aš žinau, kad Keperša davė jai kelnės ir puskailinius šviesius su juoda apykakle. Dar davė ir daug kitų daiktų, kurių negaliu tiksliai apsaityti;

7. **Raginskienė Emilija** (orig. Amilia) iš Pūslių k., maždaug 40 m. amž. Ji yra prtz. Raginsko žmona. Atnešdavo mums žinių, skųsdavo aktyvistus, kurie siuntė gyventojus į pastotes, kurie ragino pristatyt pyliavas. Po šio Keperša eidavo terorizuoti jos iškųstų žmonių, kai kuriuos net nužudydavo. Ji apskundė Kiemionių apyl. pirmininką Juodvalkį, kuris vėliau dirbo eiguliu, esą jis blogas „banditams“. Taip pat apskundė Budrį ir Budrienę Zosę, kad jie esantys komunistai. Tada nuėjęs Keperša labai smarkiai primušė Budrienę, net norėjo nušaut. Taip pat Raginskienė nešė maistą, pranešdavo apie pavojus, dažnai kurdavo pirtį. Ji buvo atėjusi apie 10 kartų. Dar pasakysiu, kad 1945 m. rudenį, atėjusi pas mus Pūslytė Veronika apskundė, kad yra du aktyvistai, kurie labai skriaudžia Pūslių k. žmones, verčia atiduot pyliavas. Tada Keperša su kitais partizanais Pūslių miške padarė pasalą, kad anuos nušauti, bet pasala nepasisėkė, nušovė tik arklį, o aktyvistai pabėgo.

Biveinio Jono, Jono, g. 1927 m. Aštrakalnio k., Salako vlsč., 1946 01 22 kvotos protokolas.

<...> Aš pažymiu, jog mano ankstesnės kvotos metu išvardytos partizanų talkininkės vedė antisovietinę agitaciją, skleidė apie sovietų valdžią prasimanymus ir gandus, taip pat pranešdavo mums apie kariuomenės ir „liaudies gynėjų“ pasirodymą Pūslių k. apylinkėse. Dažnai žinios būdavo perduodamos grandinėlės būdu.

Klausimas: Ar Keperšos „gauja“ gaudavo kokias nors spausdintas ar parašytas direktyvas ir kt. dokumentus veiklos klausimais ?

Atsakymas: Taip, Keperšos „gauja“ kiekvieną savaitę gaudavo tokius dokumentus, kurie būdavo spausdinti. Šiuos dokumentus atnešdavo Pūslys Vytautas, ryšininkės Širbinskaitė Aldona ir Raginskienė Emilija. Kur ėmė tuos lapelius aš nežinau, man to ne-sakė. Tuose lapeliuose buvo raginama „Broliai Lietuviai, nepasiduokite“ ir t. t. Kam tuos lapelius duodavo, nežinau, bet atnešdavo vienu kartu 115–120 vnt.

Apklauso protokolą Adelės Pūslytės, Jono, g. 1920 m. Pūslių k., Salako vlsč., kvotos protokolą 1946 02 02.

Klausimas: Ką žinote apie Pūslių k. apylinkėse veikiančią „gaują“?

Atsakymas: Žinau, kad Pūslių k. rajone veikia Keperšos „gauja“, kurią sudaro: Panavas Stasys iš Salako; Vadeiša Jurgis iš Kiškelių k.; Panavas Petras iš Salako, jis 1945 11 pradžioje registravosi ir dabar kažkur slapstosi; Šeduikis Jonas iš Pikčiūnų k., Daugailių vlsč.;

Be Keperšos „gaujos“ dar veikia Pūslių k. apylinkėse trijų asmenų „gauja“, kuriai vadovauja buvęs „policajus“ Pūslys Vytautas, Igno. „Gaują“ sudaro: Pūslys Vytautas, Igno; Raginskas Topylis; Biveinis Jonas, Petro iš Pūslių k.

Klausimas: Kokiu laiku minėta „gauja“ buvo Pūslių k. apylinkėse?

Atsakymas: 1945 09 jie pasirodė Papiškių miške, o spalio mėnesį išėjo, dėl to, kad buvo kariuomenės valymai.

Klausimas: Kas iš Jūsų kaimo žmonių palaiko ryšius su „gaujomis“?

Atsakymas: Palaiko ryšius:

1. **Kliukas Petras**, kuris nuo 1945 05 rinkdavo iš Pūslių k. gyventojų partizanams maistą ir nešdavo į Papiškių mišką, taip pat pranešdavo visas naujienas, kūrendavo prtz. pirtį;

2. **Pūslys Antanas**, kuris su Keperša palaikė ryšius nuo 1945 m. gegužės iki spalio mėn., taip pat nešė maistą, kūreno pirtį, o kai prtz. prausdavosi, stovėjo sargyboje, kad kas netikėtai neužeitų;

3. **Daubarienė Ona**, kuri duodavo partizanams maistą, ji prtz. prašymu 7–10 dienų gyvendavo Salake, kur iš milicininkų ir istrebitelių sužinodavo visokias naujienas, kada bus kratos ir panašiai. Ji vykdė tokias partizanų užduotis ir, gavusi kokias svarbias naujienas, nedelsiant grįždavo pranešti partizanams. Apie tai man, girdint Pūslytei Veronikai ir Pūslytei Valei, pasakojo pati Daubarienė. Daubarienės tikras brolis – Raginskas Topylius buvo būrio, kuriam vadovavo Pūslys Vytautas, narys. Jis iki spalio mėnesio ateidavo į mūsų kaimą ginkluotas šautuvu;

4. **Pūslytė Veronika** betarpiškai bendravo su Keperša, kuris dažnai lankėsi jos namuose, valgė jos maistą ir naudojosi namų turtu. Be to, aš pati mačiau, kaip Pūslytė Veronika ateidavo į būrį, atnešdavo maistą ir pranešdavo visokias naujienas. Kada 1945 m. spalio mėnesį į Pūslius atvažiavo sribiteliai, tai negalėdama nubėgti į mišką ir pranešti partizanams, paėmė du gelžgalius ir pradėjo vieną į kitą daužyti, tokiu būdu duodama ženklą, kad yra sribų. Dažnai jos pirtyje prausdavosi Panavas ir prtz. Vadeiša Jurgis, kuriems Pūslytė skalbė drabužius. Pūslytė aiškino: jeigu ją paimsianti milicija, tai tegul geriau sušaudo – ji vis tiek nieko nekalbėsianti.

Klausimas: Ką galite dar pasakyti apie Pūslytės Valės priklausymą nacionalistų „gaujai“?

Atsakymas: Pūslytė Valė bendravo su „banditu“ Panavu, kuris tankiai atnešdavo jai atimtą iš žmonių turtą, o ji duodavo maistą. Maskuodama savo ryšius su „banditais“, ji prie miško ganydavo karvę ir neva perkeldavo karvę iš vienos vietos į kitą.

Klausimas: Koku būdu jūs užmezgėt ryšius su Keperšos „gaujos“ nariais?

Atsakymas: Su „gauja“ susitikau 1945 m. gegužės mėnesį tokiomis aplinkybėmis: į mano namus atėjo Keperša, Vadeiša, Panavas ir Šeduikis. Keperša man pasiūlė būti jų būrio talkininke ir perspėjo, jei aš nesutiksiu, tada man nebus gyvenimo. Aš sutikau ir buvau sąryšyje su prtz. būriu iki 1945 m. spalio mėnesio. Spalio mėnesį prasidėjo didelės „ablavos“, čia privažiavo daug kareivių ir stribitelių, kurie krėtė miškus ir vienkiemius. Tada Keperšos būrys iš Papiškių miško išėjo į kitas apylinkes, bet kur, aš nežinau.

Kaltinamoji išvada.

Pūslys Vytautas, Igno, 1941 m. atėjus vokiečių okupantams, „išdavė tėvynę“ ir 1941 09 savanoriškai įstojo į pagalbinės policijos Zarasų apskr., Turmanto būrį, kur buvo ginkluotas šautuvu ir šovininiais ir saugojo įvairius objektus ir geležinkelio stotį. 1941 12 buvo pervestas į Vilnių vyr. policininko pareigoms, kur dirbo iki vokiškos okupacijos pabaigos 1944 06.

1944 06 įstojo į „vadeivos“ Jankausko būrį, veikusį Vilniaus apskr., turėjo šautuvą. 1945 05 įstojo į Musteikio būrį, o paskui – Keperšos. Ginkluotas šautuvu vykdė kovą prieš sovietų valdžią, dalyvaudamas sovietinių žmonių žudymuose. 1945 10 Keperšos „gaujos“ nariai, dalyvaujant ir Pūsliui, Kiškelių kaime nužudė 2 moteris ir 2 mergaites. Tą patį mėnesį „gauja“ apiplėšė Nariūnų k. gyventojus. Pūslys aktyviai kovojo prieš sovietų valdžią iki 1946 02 02, po to, nulėpęs ginklą, su padirbtais dokumentais gyveno iki arešto dienos.

Pūslys Antanas Povilas, Dominyko, būdamas priešiška nusiteikęs valdžios požiūriu, „išdavė tėvynę“ ir nuo 1941 09 įstojo į vokiečių kariuomenę. Atėjus Raudonajai armijai, nuo šaukimo slapstėsi ir 1945 05 organizavo „gaują“ iš 6 asmenų, kuriai pats ir vadovavo. Vėliau, priimant naujus „banditus“, „gauja“ išaugo iki 25 asmenų. Būdamas aktyviu „gaujos“ nariu, kovojo prieš sovietų valdžią ir asmeniškai nušovė Daugailių vlsč. apylinkės tarybos pirmininką Urbaną. 1945 06 iš „gaujos“ išėjo ir, pasinaudodamas nušauto brolio Povilo dokumentais, išvažiavo gyventi į Zarasų apskr., kur slapstėsi iki arešto dienos.

Kliukas Petras, Jurgio, būdamas priešiška nusiteikęs sovietų valdžios atžvilgiu, nuo pirmųjų okupacijos dienų įstojo į nacionalistų būrį, vadovaujamą Liudo Miškinio. Salako vlsč. kaimuose gaudė sovietų aktyvistus, sovietinius kareivius ir karininkus. 1945 m. Kliukas užmezgė ryšį su „banditais“ ir raštu pasižadėjo teikti paramą „bandito“ Musteikio „gaujai“, paskui užmezgė ryšius su Keperšos „gauja“, pranešdavo jiems apie apylinkėse pasirodžiusius kareivius, taip pat teikė visokeriopą paramą „banditams“.

Pūslytė Adelė, Jono; Pūslytė Valentina, Liudo; Pūslytė Veronika, Nikodemo; Pūslys Antanas, Juozo; Raginskienė Emilija, Kazio; Ona Daubarienė, Jono ir Gikienė Elena, Jono – būdamos priešiška nusiteikusios valdžios atžvilgiu, nuo 1945 07 užmezgė ryšius su Keperšos „gauja“, teikė jai produktus, pranešdavo žinias apie kareivių pasirodymą

„gaujos“ veikimo rajone, taip pat teikė kitas žvalgybines žinias, aptarnaudavo buitiškai „banditus“ bei slėpė juos.

Kaltinamieji Pūslys Vytas, Musteikis Antanas, Kliukas Petras, Pūslytė Adelė visiškai pripažino savo kaltę.

Pūslys Antanas, Pūslytė Valentina ir Gikienė E. prisipažino iš dalies, tačiau jas demaskavo liudininko Biveinio J. parodymai ir kaltinamųjų Kliuko P. ir Pūslytės A. parodymai bei akistatos.

Raginskienė E., Daubarienė O. ir Pūslytė Veronika, Nikodemo, kaltomis neprisipažino, tačiau jas visiškai demaskuoja liudininko Biveinio J. ir kaltinamųjų Kliuko P., Pūslytės A. parodymai bei akistatų medžiaga.

Kaltinamieji:

1. **Pūslys Vytautas, Igno**, g. 1903 m. Pūslių k., Salako vlsč., valstietis, nevedęs, nepartinis, neteistas;

2. **Musteikis Antanas Povilas, Dominyko**, g. 1907–1913 m. Untilgės k., Tauragnų vlsč., gyvenantis Turmante, Zarasų apskr., 4 sk. išsilavinimo, nepartinis, neteistas, vedęs;

3. **Kliukas Petras, Jurgio**, g. 1898 m. Apkartų k., Salako vlsč., gyvenantis Pūslių k., mažaraštis, vedęs, nepartinis, neteistas;

4. **Pūslytė Adelė, Jono**, g. 1920 m. ir gyvenantis Pūslių k., iš vidutinių valstiečių, 4 sk. išsilavinimo, nepartinė, netekėjusi, neteista;

5. **Pūslytė Valentina, Liudo**, g. 1928 m. ir gyvenanti Pūslių k., Salako vlsč., 4 sk. išsilavinimo, netekėjusi, neteista;

6. **Raginskienė Emilija, Kazimiero**, g. 1905 m. Paštų (?) k., Daugpilio apskr., 4 sk. išsilavinimo, gyvenanti Pūslių k., išteklėjusi, neteista;

7. **Pūslys Antanas, Juozo**, g. 1897 m. Baltabiržės k., Salako vlsč., gyvenantis Pūslių k., iš vargingų valstiečių, mažaraštis, vedęs, neteistas;

8. **Pūslytė Veronika, Nikodemo**, g. 1900 m. ir gyvenanti Pūslių k., iš vargingų valstiečių, mažaraštė, netekėjusi, neteista;

9. **Daubarienė Ona, Jono**, g. 1910 m., gyv. Pūslių k., iš vargingų valstiečių, mažaraštė, išteklėjusi, neteista;

10. **Gikienė Elena, Jono**, g. 1901 m., gyvenant Paberžės k., iš valstiečių, mažaraštė, nepartinė, išteklėjusi, neteista.

Išvada pagal archyvinę tyrimo bylą Nr. 16122/3; 1955 12 21. LSSR MVD kariuomenės Karo tribunolo 1946 08 17 d. nuosprendžiu, pareiškus kaltinimus pagal RSFSR BK str. 58–1, „a“ ir 58–11, nuteisti 10 metų laisvės atėmimu ir 5 metams pilietinių teisių suvaržymo su turto konfiskavimu Pūslys Vytautas, Musteikis Antanas, Kliukas Petras.

Šios bylos bendrabyliai: Pūslytė A. J., Pūslys A. J., Gikienė E., Pūslytė V. L. buvo nuteisti laisvės atėmimu nuo 6 mėn. iki 3 m. ir šiuo metu bausmės laiką jau išbuvę.

(toliau aiškinama, kad remiantis bylos medžiaga, Pūslio Vytauto, Musteikio Antano, Kliuko Petro kaltė esanti įrodyta, todėl sutinkama su 1946 08 17 Karo tribunolo sprendimu)

LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-15898-LI. KAZANIENĖS SOFIJOS, STANISLOVO, baudžiamoji byla.

Nutartis Nr. 0047/B.

SSSR Aukščiausiojo teismo kolegija, susidedanti iš pirmininko – justicijos generolo majoro Orlovo ir narių – justicijos papulkininkų Kostiuško ir Stasiulio, 1945 01 26 posėdyje išnagrinėjusi protestą dėl 1945 01 15 Karo tribunolo nuosprendžio pilietei Kazanienei Zofijai, Stanislovo, nuteistai už nusikaltimus, numatytus pagal RSFSR BK 58–1 str. – aukščiausiai bausmei – sušaudyti ir jai priklausančio turto konfiskavimu.

Proteste keliamas klausimas dėl S. Kazanienei skirto nuosprendžio – sušaudymo pakeitimo laisvės atėmimo bausme 10 metų ir apribojimo pilietinių teisių 5 metams ir, išklausus drg. Kostiuško pranešimą ir vyriausiojo karo prokuroro padėjėjo drg. Budarino, palaikančio protestą, išvadą. **Nusprendžia:** S. Kazanienės kaltė įrodyta tuo, kad ji pirmuoju vokiečių okupacijos laikotarpiu buvo Zarasų apskr. laikinojo komiteto nare ir vedė aršią antisovietinę propagandą, kviesdama susidoroti su sovietiniais piliečiais. Pripažįstant tai, byloje nėra žinių, kad Kazanienė būtų teikusi kokią nors pagalbą jos vyro Kazano ir dviejų sūnų, dalyvavusių baltalietuvių sukilėlių būryje ir dalyvavusių naikinant sovietinius žmones, vykdomiems nusikaltimams. Esant šioms aplinkybėms, nėra būtinybės nuteistajai S. Kazanienei skirti aukščiausią bausmę.

Iš to sekant, tikslinga vadovautis RSFSR Baudž. proceso kodekso 419 str. ir sutikti su SSSR prokuroro protestu. Karo tribunolo nuosprendį pakeisti. S. Kazanienei skirtą mirties bausmę sušaudant pakeisti laisvės atėmimu pataisos darbų lageryje 10 metų, po šio apribojant jos pilietines teises 5 metų laikotarpiui. Kitą nuosprendžio dalį palikti be pakeitimų.

Laisvės atėmimo laiką S. Kazanienei skaičiuoti nuo 1944 m. spalio mėnesio.

Tikra: SSSR Aukšč. teismo karo kolegijos vyr. inspektorius justicijos pulk. L. Kudriavcev

LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-17254. DIENINIO BRONIAUS, IZIDORIAUS, baudž. byla

Nutartis areštui. 1952 02 19. Dieninį Bronių patraukti atsakomybėn tuo pagrindu, kad jis 1941 m. įstojo į Kairevičiaus Antano vadovaujamą būrį, 1941 m. birželio mėn. kartu su broliu Vincu dalyvavo sulaikant sovietinius karius, buvo ginkluotas šautuvu. Jo veiklą demaskuoja liudininkų: Sasnausko A. A., Sasnauskienės B. M., Kairevičiaus J. T., Jakučio P. A., Kesylio B. A., Pužo A. V., Kuzmos T. A. parodymai.

Areštuotojo anketa.

Dieninis Bronius, Izidorius iš Dervinių k., Obelių r., g. 1920 m., batsiuovys-kalvis, dirba Nemuno kolūkyje eiliniu kolūkiečiu, 4 skyrių išsilavinimo, kilęs iš vidutinių valstiečių.

Šeimos sudėtis:

Tėvas – Dieninis Izidorius, Juozo, g. 1880 m. Dervinių k., mirė 1939 m.;

Motina – Dieninienė Karolina, Antano, g. 1885 m. Dervinių k., gyvena su šeima;

Žmona – Dieninienė Marija, g. 1929 m., iš Paliūnų k., Obelių r.;

Duktė – Valė Dieninytė, g. 1947 m.;

Duktė – Rėnė Dieninytė, g. 1949 m.;

Sūnus – Dieninis Albinas, g. 1948 m.;

Brolis – Dieninis Vincas, Izidoriaus, g. 1909 m., 1945 m. nušautas;
Brolis – Dieninis Vladas, g. 1912 m., suimtas 1944 m.;
Brolis – Dieninis Albinas, g. 1921 m., nušautas 1944 m. kaip „banditas“.

Broniaus Dieninio apklausos protokolas 1952 02 26.

Klausimas: Kur jūs buvote vokiečių okupacijos metais?

Atsakymas: Nuo okupacijos pradžios aš dirbau tėvų ūkyje, o 1943 m. buvau vokiečių mobilizuotas į darbo batalioną, kur dirbau Panevėžyje pusantr mėnesio, paskui sugrįžau į namus ir gyvenau iki „išvadavo“ Lietuvą nuo vokiečių.

Nuo 1944 m. liepos iki 1944 09 17 aš dirbau ūkyje, po to pradėjau slapstytis nuo mobilizacijos; pradžioje daržinėje, o paskui tvarte, avių garde, po mėslo pasidariau bunkerį, kuriame ir gyvenau.

1945 m. gegužės pradž. pas mane atėjo Datkūnienė, gyv. Barštinės vnk., kuri pasakė, kad jos sūnus Jonas Datkūnas slapstosi nuo sovietų valdžios Deksnės miške, netoli Butiškių k. ir kad jis kviečia mane kartu su juo gyventi.

Mes ten gyvenome apie tris savaites, paskui nuėjome į Kūdrų mišką, į Antano Streikaus būrį. Partizanų stovykla buvo Kūdrų miške. Streikus davė man šautuvą su šoviniiais. Po dviejų dienų mesėjome į Volungių k. apiplėšti Petrą Vasiliauską, sumušėme jį ir jo sūnų Joną.

Maždaug po savaitės Streikaus būrys jau nuėjo į Šniukštus, kur apiplėšė ir sumušė Vincą Budzilą, iš kurio atimtą maistą ir rūbus pristatė į būrio stovyklą.

Dar praėjus savaitei nuo apiplėšimo, Streikus būrio narius nuvedė vėl „plėšikauti“. Kada būrys grįžo atgal į stovyklą, sužinojo, jog seka „liaudies gynėjai“. Būrys juos apšaudė ir nukovė du sribus, o iš mūsų buvo peršautas tik Jonas Datkūnas.

Po šio Kazano ir Streikaus būrys skubiai paliko Kudrų mišką, išėjo į Agurkiškį, kur aš nuo būrio atsiskyrčiau ir, pasislapstęs kelias savaites, legalizavausi. Bijodamas, kad galiu būti tardomas, nuslėpiau buvęs prtz. būryje, o pasisakiau, kad slapsčiausi nuo karo tarnybos.

Dieninio Broniaus apklausos protokolas. Panevėžys 1952 03 23.

Klausimas: Dienini, papasakokite detalai koku būdu buvo sušaudyti Kūdrų miške „liaudies gynėjai“?

Atsakymas: Ankstesniuose kovo 3 d. ir kovo 4 d. parodymuose papasakojau, kaip dalyvavau susišaudyme su sovietiniais „liaudies gynėjais“. Viskas įvyko štai kaip. Po to, kai mes apiplėšėme Šniukštų kaime Budzilą, partizanai apsigyveno Kūdrų miške. Stovykla buvo įrengta miško aikštelėje. Gegužės pabaigoje mes pabaigėme maistą ir būrio vadas Streikus Antanas pradėjo kalbėti, kad reikia ką nors apiplėšti Šniukštuose ir tokiu būdu prasimanyti maisto. Tada jis sudarė grupę: Streikus Juozas, Streikus Izidorius, Lukošius Viktoras, Lukošius Jonas, Mickus Kazys, Abarius Petras, Datkūnas Jonas, Bernotavičius Vladas ir mes išėjome į Šniukštų kaimą. Žygiui vadovavo pats Ant. Streikus, o aš su vadu Kazanu likau stovykloje. Partizanams išėjus maisto, išėjau į namus ir aš, kur pavalgiau ir persirengiau ir nakties metu sugrįžau atgal į stovyklą.

Pradėjo švisti ir pas mus atėjo man nežinomas būrys, virš 10 asmenų, kurie visi mums buvo nepažįstami. Jie pradėjo klausinėti Streikaus Antano. Kazanas atsakė, kad

Streikus išėjęs, tuomet minėtieji prtz. pasiliko stovykloje laukti Streikaus. Kada jau prašvito, į stovyklą atvažiavo vežimas su partizanais, keletas ėjo paskui vežimą, tarp jų ir Streikus Antanas. Jis pasisveikino su nepažįstamaisiais, paskui liepė eiti į pamiškę ir išsidėstyti gynybai, pasiruošti kovai. Jis pasakė, kad grįžtant iš apiplėšimo, juos persekiojo „liaudies gynėjai“, kurie gali sekti iš paskos.

Kadangi turėjau mažai automato šovinių, tai Streikus man liepė į gynybą nestoti, o saugoti kelią, kuris ėjo netoli mūsų stovyklos, kad neįleisčiau į stovyklos vietą pašalinių žmonių.

Kada visi partizanai įsitaisė pamiškėje gynybai, tai po pusvalandžio aš išgirdau visokių ginklų šaudymą, kuris su pertraukomis tęsėsi apie tris valandas.

Po to prtz. sugrįžo į stovyklą, o per tą laiką, kada aš saugojau kelią, visiškai niekas iš pašalinių nebuvo praėjęs. Partizanams grįžus į stovyklą, jie pradėjo kalbėtis apie rezultatus. Sakė, kad nušauti 4 „liaudies gynėjai“, o iš mūsų tarpo peršautas Jonas Datkūnas.

Klausimas: Kiek tuo metu žmonių buvo Antano Streikaus „gaujoje“? Išvardykite juos visus.

Atsakymas: Išvardysiu, kuriuos prisimenu:

1. **Streikus Antanas**, nušautas;
2. **Streikus Juozas**, **Antano** sūnus, nežinau kur yra dabar;
3. **Streikus Izidorius**, **Antano** sūnus, nežinau kur yra dabar;
4. **Lukošiūnas Jonas** iš Salinių k., nušautas;
5. **Kazanas**, kurio vardo nežinau, nušautas 1945 m.;
6. **Lukošiūnas Viktoras** iš Meleikuškių k., nušautas 1945 m.;
7. **Bernotavičius Vladas**, 28 m. amž., iš Zirnajų k., nušautas 1945 m.;
8. **Mickus Kazys**, apie 45 m. amž., iš Bugų k., nušautas;
9. **Abarius Petras**, 25 m. amž., iš Maniuliškių k., suimtas 1950 m.;
10. **Datkūnas Jonas**, 35 m. amž., iš Butiškių k., Barkštinės vnk., nežinau kur dabar yra, 1945 m. legalizavosi.

Iš viso Streikaus būryje tada buvo 12 partizanų.

Pažyma – išduota Antazavės apyl. DŽDT 1951 12 21, kad Paurys Antanas, Petro, iš Butiškių k., 1947 m. nušautas kaip „banditas“.

Pažyma – išduota Obelių rajono VK, kad Jonas Datkūnas, Broniaus iš Butiškių k., 1947 m. iš savo gyvenamosios vietos išvyko ir nežinia kur yra.

Pažyma – išduota Obelių r. MGB sk. I. e. vrš. pareigas kap. Miasnikovo, kad Dieninis Albinas, Izidoriaus, g. 1924 m. ir Dieninis Vincas, Izidoriaus, g. 1922 m., 1944 m. nušauti kaip „gaujos“ nariai.

Pažyma – antisovietiniam Antano Streikaus būriui (sudarė Obelių r. MGB sk. I. e. vrš. pareigas kap. Miasnikov, 1952 03 27).

1944 m. buvo sudarytas būrys iš vengiančių mobilizacijos, aktyvių „baudėjų“ ir vokiečių talkininkų. „Gaują“ sudarė iki 15 asm., tarp kurių šie:

1. **Streikus Antanas** – Pailgių k. gyventojas, nušautas;
2. **Streikus Juozas**, **Antano** sūnus – Pailgių k. gyventojas „gaujoje“;

3. **Streikus Izidorius, Antano** sūnus – Pailgių k. gyventojas „gaujoje“;
4. **Lukošiūnas Jonas** iš Salinių k., 1945 m. nušautas;
5. **Kazanas**, nušautas 1945 m.;
6. **Lukošiūnas Viktoras** iš Mielaikiškių k., nušautas 1945 m.;
7. **Bernotavičius Vladas**, 28 m. amž., iš Zirnųjų k., nušautas 1945 m.;
8. **Mickus Kazys**, apie 45 m. amž., iš Bugų k., nušautas;
9. **Abarius Petras**, 25 m. amž., iš Maniuliškių k., suimtas 1950 m.;
10. **Datkūnas Jonas**, 35 m. amž., iš Butiškių k., Barkštinės vnk., 1945 m. legalizavosi, dabar slapstosi;
11. **Dieninis Bronius, Izidorius**, suimtas 1952 m.
Būrys įvykdė šiuos nusikaltimus:
1. 1945 05 apiplėšė Volungių k. gyventoją Vasiliauską ir Šniukštų k. gyventoją Budzilą;
2. 1945 05 Kūdrų miško rajone nužudė 5 Antazavės būrio „liaudies gynėjus“;
3. 1945 m. vasarą nužudė apylinkės pirmininką Markovą ir padarė kitus nusikaltimus.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-18298 (38519/3). URVINIS JONAS, PRANO, g. 1910 m.

Nutarimas apie kardomosios priemonės parinkimą 1945 02 10. Urvinis Jonas, Prano, g. 1910 m. Ajočių k., Antazavės vlsč., ūkininkas, šaulys, vedęs, turi žmoną ir du vaikus, gyv. Trumponių k., Obelių vlsč. Kaltinamas padaręs veikas pagal RSFSR BK str. 58-1, „a“.

Areštuotojo anketa. Urvinis Jonas, Prano, g. 1910 m. Ajočių k., 2 sk. išsilavinimo, tėvas – miręs 1931 m.; motina – Cecilija Urvinienė, 75 m. gyv. Ajočių k.; žmona – Urvinienė Teklė, g. 1921 m. Trumponių k.; duktė – Liucija Urvinytė, g. 1941 m.; duktė – Stasė, g. 1944 m. Broliai: Urvinis Povilas – 47 m. amž., gyv. Bugų k.; Urvinis Kazys – 39 m. amž., gyv. Panevėžyje; Urvinis Aleksas, g. 1914 m., gyv. Ajočių k., sesuo – Varnienė Vera (?), g. 1919 m. Bugų k.

Charakteristika. Urvinis Jonas, Prano, g. 1910 m. Ajočių k., gyvena Trumponių k. 1941 m. birželio mėn. „išdavė Tarybinę tėvynę“ ir, stojęs į priešų pusę, įstojo į baltųjų sukilėlių būrį, kovojo prieš sovietinę valdžią. Buvo aktyvus baltasis „banditas“, dalyvavo šaudant sovietinius karius, mušė ir tyčiojosi iš komunistų ir komjaunuolių... „Išdavavus“ Lietuvą iš vokiečių, jis perėjo į nelegalią padėtį ir pradėjo slapstyti, nustatė ryšius su „banditais“ ir pats tapo „gaujos“ nariu. Paskutiniu metu gyveno ir slapstėsi namuose, kur ir buvo pagautas.

Pasirašo: Antazavės vlsč. VK pirmininkas LEITONAS – 1945 02 01.

Liudija: Zenkov Ivan Klimentjevič, g. 1902 m. Savėnų k., rusas, mažaraštis, tarnauja istrebitelių batalione. 1945 03 01

Klausimas: Ką galite pasakyti apie Urvinio Jono kontrrevoliucinę veiklą?

Atsakymas: Man yra žinoma, jog Urvinis Jonas 1941 m. buvo Kumpuolių baltalietuvių „banditinio“ būrio nariu ir žvėriškai elgėsi su rusais, gaudė ir mušė sovietinius aktyvistus. 1941 m. birželio gale ar liepos pradž. atvažiavo dviračiais su savo „gaujos“

nariais į Savėnus, atėjo į mano namus ir tyčiojosi iš mano šeimos. Mane nusivarė į Kumpuolių dvarą ir uždarė į buvusią skalbyklą, kur pralaukė per dieną. Vakare atėję Urvinis su Jonu Dideliu mane išvedė į koridorių ir sumušė. Mane mušė ir lauke, šaukdami kodėl aš vaikščiojau su raudonomis vėliavomis ir t. t.

Paskui nusivedė į mokyklą ir dar sumušė, pasakė, kad mane ves sušaudyt. Kada nuvedė šaudyt, Urvinis paklausė ar šaudyt užrištomis akimis, ar ne. Nešaudė, juokdamasis pasakė, kad aš esąs geras žmogus. Kirto buože, paskui vėl atsivarė į štabą, kur sumušė buožėmis taip, kad praradau sąmonę, ir atsigavau tik tvartuke tarp purvo.

Kitą dieną išgirdau lauke kalbant moteris. Tai buvo atėję areštuotųjų asmenų giminės, atnešė maisto. Mane išvedus laukan, moterys pradėjo verkti, nes buvau labai sumuštas. Tada baltalietuviai moteris išvaikė ir pasakė, kad man maisto neduotų, kad aš turėčiau dvėsti kaip šuva. Šitai mane kankino savaitę, o paskui paleido.

Dar turiu pasakyti, kad Urvinio „banditai“ iš viso sušaudė 5 sovietinius karius ir tris lakūnus: du iš jų sušaudė prie upės (?) Kumpuoliuose, o vieną – Gerasimovkoje, Obelių vlsč.

Klausimas: Kokius dar žmones buvo areštavęs Urvinis Jonas ir jo „gaujos banditai“?

Atsakymas: Tai Borunovą Stepaną, Savėnų k. gyventoją, kuris dabar dirba Vilniuje NKVD; Jeršovą Jakovą, kuris šiuo metu dirba Antazavės istrebiteliu; Borunovą Nikolajų, kuris dabar kariuomenėje; Kudriašovą Radioną, kuris dabar kariuomenėje; Kudriašovą Afanasijų, kuris dabar kariuomenėje, o kitų neprisimenu, nes buvo ne mūsų kaimo...

Klausimas: Ar žinote, kur dabar yra Urvinis Jonas?

Atsakymas: Ką tik „išvadavus“ Lietuvą, Urvinis Jonas išėjo į *Tamošiaus-Streikaus* Antano „gaują“, bet buvo sugautas, kada atėjo į namus pasiimti maisto.

Jeršovo Jakovo Zinovjevičiaus, g. 1906 m. Savėnų k., apklausa.

Klausimas: Ką žinote apie Urvinį Joną ir jo veiklą?

Atsakymas: Urvinį Joną aš žinau, santykiai tarp mūsų normalūs, galiu pasakyti, jog jis vokiečių okupacijos laiku nuo pat pirmų dienų veikė Kumpuolių sukilėlių būryje. Pradžioje jis buvo eiliniu, tačiau vėliau buvo paskirtas vadu, vietoje nušalinto iš pareigų buvusio vado Jono Naprio. Jį nušalino nuo pareigų už tai, kad paleido aktyvistą Konoševą Jerofiejų.

Jonas Urvinis buvo Kumpuolių būrio vadu ligi būrio paleidimo, jis žiauriai elgėsi su rusų tautybės žmonėmis ir buvusiais aktyvistais. Areštavo Savėnų k. gyventojus: Kudriašovus – Radioną ir Afanasijų, kurie dabar kariuomenėje; Borunovą Nikolajų, kuris dabar kariuomenėje; Zenkovą Ivaną, kuris dabar istrebitelis; Kudriašovą Ivaną, kuris dabar dirba Elovkoje (Eglainėje?), Latvijoje; Borunovą Stepaną, kuris dabar Vilniuje NKVD kursuose; Borunovą Kuzmą, kuris žuvo būdamas kariuomenėje; brolius Ivą ir Grigorijų Lesnikovus.

Tada mus atvažiavę dviračiais Urvinio „gaujos“ nariai areštavo ir, nusivedę į Kumpuolių dvaro skalbyklą, uždarė. Smarkiai sumušė Ivaną Zenkovą, Borunovą Nikolajų, Radioną Kudriašovą, o Stepaną Borunovą sumušę išvarė laukan ir liepė bėgti. Jis atsisakė, sakydamas, jei bėgsiu – nušausit. Visgi jie persigalvojo ir bėgo, jį apšaudė, bet nepataikė.

Mus laikė savaitę, kaltino, kad vaikščiojom su vėliavomis ir padėjom sovietų valdžiai.

Jono Urvinio apklausa. 1945 01 31, Antazavė. Tardo NKGB oper. įgaliotinis STUPIN.

Klausimas: Kokias pareigas užėmėte sukilėlių būryje?

Atsakymas: Buvau Kumpuolių būrio vadu.

Klausimas: Kiek jūsų vadovaujamas būrys sulaukė ir sušaudė sovietinių žmonių ir karių?

Atsakymas: Mano įsakymu buvo areštuota apie 50 asmenų, o man dalyvaujant vokiečiai sušaudė du sovietinius karius.

Klausimas: Kur jūs buvote, „išvadavus“ Lietuvą nuo vokiečių?

Atsakymas: Aš slapščiausi namuose, nes bijojau būti pašauktas į kariuomenę.

Klausimas: Jūs meluojate, jūs buvote „gaujoje“. Sakysite tiesą.

Atsakymas: Aš dar kartą kartojau, kad slapščiausi namuose ir „gaujoje“ nebuvo.

Klausimas: Kuo jums vokiečiai atsilygino už jūsų darbą?

Atsakymas: Gavau dovanų palatą ir kostiumą už gerą vadovavimą būriui.

Klausimas: Kas dalyvavo šaudant sovietinius žmones?

Atsakymas: Žinau šiuos: 1. Streikų Petrą iš Maniuliškių k.; 2. Streikų Albiną iš Maniuliškių k.; 3. Mickų iš Lygalaukių k.; 4. Mikitą Petrą iš Maniuliškių k. ir 5. jo brolių Mikitą Antaną.

Jono Urvinio 1945 02 25 apklausa, Zarasuose.

Klausimas: Išvardykite Kumpuolių būrio organizatorius ir narius.

Atsakymas: Kumpuolių būrio organizatoriais buvo Kairevičius ir Streikus Antanas, o nariais buvo: 1. Mickus Kazys; 2. Streikus Petras iš Maniuliškių k.; 3. Naprys Jonas; 4. Streikus Albinas iš Maniuliškių k.; 5. Mikita Antanas iš Maniuliškių k.; 6. Streikus Antanas iš Maniuliškių k.; 7. Mikita Petras iš Maniuliškių k.; 8. Abarius Antanas iš Kukoriškių k.; 9. Dainys Balys iš Bugų k.; 10. Zakšauskas Alfas (gal Adolfas?) ir kiti, kurių neprisimenu.

Ginklus turėjome visokius. Man ginklą davė Bronius Masionis, kuris dirbo Antazavės milicijos vrš. Mūsų veiklos tikslai buvo: 1. Gaudyti ir nuginkluoti sovietinius karius; 2. Kovoti su raudonaisiais partizanais; 3. Naikinti žydų tautybės žmones.

Antazavės būryje aš buvau gal tik 2–3 dienas, paskui perkėlė mane į Kumpuolius. Perkėlė mane ir dar keletą mūsų būrio narių dėl to, kad Antazavėje nebuvo daug aktyvių sovietinių žmonių, o daugiau jų buvo valsčiaus pakraščiuose, dėl to mane ir keletą kitų perkėlė ten.

Klausimas: Kas buvo Kumpuolių sukilėlių vadu jums atvykstant?

Atsakymas: Pradžioje vadovavo Jonas Naprys, Jurgio, kuris vėliau perėjo į Suvieko būrį, o vietoje jo vadu tapau aš.

Klausimas: Išvardykite visus Kumpuolių „gaujos“ narius.

Atsakymas: 1. Mickus Kazys – ginkluotas šautuvu; 2. Streikus Petras, Norbo, iš Maniuliškių k.; 3. Streikus Albinas iš Maniuliškių k.; 4. Mikita Antanas iš Maniuliškių k.; 5. Streikus Antanas iš Maniuliškių k.; 6. Mikita Petras iš Maniuliškių k.; 7. Abarius Antanas iš Kukoriškės k.; 8. Dainys Balys iš Bugų k.; 9. Abarius Povilas iš Maniuliškių k.; 10. Varna Juozas iš Bugų k.; 11. Dainys Antanas iš Bugų k.; 12. Janušonis Kazys iš Bugų k.;

13. Čeičys Stasys iš Bugų k.; 14. Streikus iš Maniuliškių k.; 15. Vaira Albinas iš Didėjos k.; 16. Burokas Steponas iš Didėjos k.; 17. Burokas Feliksas iš Didėjos k.; 18. Zakšauskas Alfonsas iš Paliūnių k.; 19. Stundžia Juozas iš Rudakasų k. Visi turėjo šautuvus.

Klausimas: Papasakokite ką tokio nuveikė jūsų būrys jums vadovaujant?

Atsakymas: Per mano vadovavimo laiką buvo suareštuota apie 50 sovietinių piliečių ir karių; sulaikėm 5 karius ir 1 karinį lakūną, be to, dalyvavom šaudant žydų tautybės žmones.

Klausimas: Kas konkrečiai areštavo sovietinius karius?

Atsakymas: Tai padarė Streikus Antanas ir Streikus Albinas. Karius sušaudė vokiečiai netoli Kumpuolių kaimo. Kaip tai įvyko aš nežinau. Lakūną suareštavo prie Vienasėdžių k. Streikus Petras ir Burokas, bet detalių nežinau.

Klausimas: Liaukitės meluoti, jūs išsisukinėjate, sakykite tiesą, kas šaudė sovietinius karius?

Atsakymas: Aš tame nedalyvavau ir tiksliai jums negaliu pasakyti, kaip tai įvyko.

Klausimas: kas žudė žydus?

Atsakymas: Asmeniškai aš tame nedalyvavau, bet iš mano būrio žydus šaudė: Streikus Petras; Streikus Antanas; Mickus Kazys; Mikita Antanas; Mikita Petras; Alfa Zakšauskas.

Jono Urvinio 1945 03 10 apklausa.

Klausimas: Jūsų būrys sulaikė raudonarmiečius. Pasakykite kaip tai buvo ir ką su jais padarėte?

Atsakymas: Kaip esu sakęs, mūsų būrys sulaikė 5 raudonarmiečius ir vieną lakūną, iš kurių 5 raudonarmiečiai buvo nušauti, o lakūną pristatėm į Antazavę.

1941 m. birželio pabaigoje Antanas Streikus ir Albinas Streikus prie Maniuliškių k. pagavo du raudonarmiečius ir atvedė juos į Kumpuolius – į mūsų štabą. Mūsų vadu tada buvo Naprys, kuris jų net neapklausė ir liepė juos sušaudyti.

Klausimas: Kas sušaudė raudonarmiečius?

Atsakymas: Tuos raudonarmiečius nuvedėm apie 500 m nuo Kumpuolių ir sušaudėm aš-Urvinis su Streikumi Petru.

Klausimas: Kaip buvo su kitais trimis raudonarmiečiais, kas juos sulaikė?

Atsakymas: Kitus tris raudonarmiečius sugavo baltieji partizanai Vaira Albinas ir Burokas Steponas netoli Paliūnių k., juos taip pat atvedė į Kumpuolius.

Klausimas: Ką su jais padarėte?

Atsakymas: Taip pat tuos tris karius mūsų būrio nariai sušaudė.

Klausimas: Kas davė tokį įsakymą?

Atsakymas: To aš nežinau. Tuo metu vadu dar buvo Naprys Jonas. Tai jis, Kundelis Pranas ir Streikus Antanas juos sušaudė toje pat vietoje, kur buvo nušauti pirmieji du.

Klausimas: Ar buvo ginkluoti tie raudonarmiečiai ir kur dėjote jų ginklus?

Atsakymas: Aš to nežinau, nes ginklų pas juos nemačiau.

Klausimas: Kaip buvo paimtas sovietinis lakūnas ir koks jo likimas?

Atsakymas: Sovietinis lėktuvas nukrito prie Vienasėdžių k., ten atbėgo mūsų būrio nariai Streikus Petras, Streikus Albinas ir mūsų būrio vadas Naprys. Šį sovietinį lakūną prie Maniuliškių k. sušaudė mūsų būrio nariai: Mickus Kazys ir Burokas Feliksas.

Klausimas: Kokiu tikslu bandėte nusišėpti savo dalyvavimą, nužudant sovietinius karius?

Atsakymas: Turėjau tikslą nusišėpti, nes tikėjau išvengti atsakomybės už mano padarytus nusikaltimus.

Nuosprendis. 1945 06 25 Utena. Pagal RSFSR BK str. 58–1, „a“ nuteisti aukščiausia bausme – sušaudymu su asmeniškai jam priklausančio turto konfiskavimu.

Malonės prašymas AT pirmininkui Kalininui. 1945 06 28. L. Vasiliauskienei 1990 02 06, 13/2374-89. Skyriaus v. prokuroras 1 kl. teisininkas J. Jurkevičius. Reabilitavimo Urviniui Jonui, Prano taikyti negalime, nes jis hitlerinės okupacijos metais dalyvavo nužudant sovietinius piliečius.

Asmens byla. LSSR AT pirmininko einančiam pareigas drg. Deksniai. Jonui Urviniui, Prano, 1945 06 28 nuosprendis įvykdytas 1945 08 27.

LSSR Valstybės saugumo komiteto 1977 12 14 raštas Zarasų r. civilinės metrikacijos skyriui. Prašome įregistruoti mirtį Urvinio Jono, Prano, g. 1910 m. Ajočių k., Zarasų r., kuris, mūsų duomenis, mirė kalinimo vietoje **nuo kraujo išsiliejimo į smegenis** 1945 08 27.

Anksčiau mirties faktas nebuvo įregistruotas, tačiau dabar Urvinio J. P. mirties faktas registruojamas dėl jo giminačių poreikio gauti jo mirties liudijimą.

Tomas 2. LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-19201-LI. MILAŠIAUS ALEKSO ir PETRAŠ-KAITĖS VANDOS baudžiamoji byla.

Čiplio Albino, Jono, g. Ažėnų k. 1925 m. 1945 12 26 tardymo protokolas. Mano išsilavinimas – 4 klasės. 1944 10 15 buvau paimtas sovietinėn kariuomenėn ir buvom Ukmergėje. 1944 11 15 iš Ukmergės pabėgom: aš-Čiplys Albinas; Narauskas Stasys, Jono, g. 1924 m.; Beinoras Bronius, Vinco, g. 1924 m. Namu atvykom 1944 12 24 ir iki 1945 04 gyvenome namuose.

1945 04 įstojau į Kazimiero Kaladinsko-*Erškėčio* būrį ir jame buvau ligi legalizacijos 1945 09 23. Būrys buvo tuo laiku arti 70 partizanų. Man išėjus, būryje liko ir dar dabar yra:

1. Kaladinskas Kazys-*Erškėtis* – būrio vadas;
2. Butrimas Povilas-*Strausas*, ginkluotas vokišku šautuvu ir „Parabeliu“;
3. Bubulytė Bronė-*Liepa* (Bubulio Kazio sesuo), ryšininkė tarp prtz. būrių;
4. Bubulis Kazys-*Algimantas*, ginkluotas kulkosvaidžiu DP;
5. Aidukas Adolfas-*Šėškus* iš Sodžiūnų km., ginkluotas vokišku automatu;
6. Burauskas Antanas-*Karklinis* iš Ažėnų k., ginkluotas vokišku šautuvu;
7. Milašius Aleksas-*Danielius*, *Žanas*, ginkluotas rusišku ir vokišku automatais;
8. Milašius Antanas-*Eglaitis* (Kazio brolis iš Pratkūnų k.), ginkluotas vokišku kulkosvaidžiu;
9. Vytėnas Bronius-*Lapė* iš Ažvinčių k., ginkluotas vokišku šautuvu;
10. Milašius Kazys-*Signalas* iš Pratkūnų k., ginkluotas vokišku šautuvu;
11. Račinskas Pranas-*Karajiedas* iš Geibų k., ginkluotas rusišku šautuvu SVT;
12. Kotas iš Daugėlišio vlsč., ginkluotas rusišku šautuvu SVT.

Anksčiau būryje buvo, bet legalizavosi:

1. **Biržinis Petras-Pušaitis**, ginkluotas rusišku automatu;
2. **Biržinis Stasys-Mina**, ginkluotas rusišku automatu;
3. **Dičiūnas Juozas-Tankas** iš Atkotiškio k. (Paluodės k.?), ginkluotas rusišku automatu, vokišku kulkosvaidžiu ir 15 šuvių vok. pistoletu, kurį nusipirko iš Jono Beinoro už auksinį žiedą ir „Omega“ markės laikrodį;
4. **Švalkus Jonas-Šarvuotis** iš Atkotiškio k., ginkluotas šautuvu ir 7,65 pistoletu;
5. **Dūdėnas Jonas-Baravykas** iš Plavėjų k., ginkluotas rusišku šautuvu;
6. **Stalerėnas Stasys-Fikusas** iš Plavėjų k.,
7. **Mardosas Petras-Riešutas** iš Plavėjų k., ginkluotas rusišku šautuvu;
8. **Mardosas Antanas-Barsukas** iš Plavėjų k., ginkluotas vokišku šautuvu;
9. **Mardosas Kazys-Žilvitis**, ginkluotas rusišku šautuvu;
10. **Gruslys Antanas-Klajūnas** iš Ažvinčių k., ginkluotas rusišku šautuvu ir MM markės pistoletu;
11. **Kaladinskas Jonas-Tulpė** iš Ažvinčių k., ginkluotas, vokišku šautuvu;
12. **Barkauskas Antanas-Bijūnas**, ginkluotas rusišku šautuvu;
13. **Astrauskas Petras-Jurginas** iš Ažvinčių k., ginkluotas automatu;
14. **Aidukas Petras-Tranas** iš Ažvinčių k., ginkluotas rusišku šautuvu;
15. **Šimkūnas Povilas-Vėžys** iš Ažvinčių k., ginklo neturėjo, imdavo iš draugų;
16. **Šimkūnas Antanas-Kurmis** iš Ažvinčių k., ginkluotas rusišku šautuvu;
17. **Kazlauskas Alfonsas-Agurkas** iš Ažvinčių k., ginkluotas šautuvu;
18. **Lukoševičius Jonas-Vilkas**, Prūsijos k. (vėliau – Želmeniškės k.), ginkluotas šautuvu;
19. **Lukoševičius Antanas-Kralikas** iš Prūsijos k., ginkluotas šautuvu;
20. **Taškūnas Antanas-Putinas**, ginkluotas šautuvu;
21. **Blažūnas Antanas-Linelis**, iš Ažvinčių k., ginkluotas šautuvu;
22. **Blažūnas Petras-Kėkštas** iš Ažvinčių k., ginkluotas šautuvu;
23. **Čičelis Petras-Ešerys** iš Garbšių k., ginkluotas šautuvu;
24. **Šuminas Antanas-Luobas** iš Ažvinčių k., ginkluotas šautuvu;
25. **Ivanauskas Juozas-Kiela** iš Ažvinčių k., ginkluotas vokišku šautuvu;
26. **Ivanauskas Jonas-Kėkštas** iš Ažvinčių k., ginkluotas šautuvu;
27. **Rūkas Juozas-Grizas** iš Prūsijos k., ginkluotas šautuvu ir pistoletu;
28. **Vilemas Bronius-Lubinas** (brolis Albino ir Stasio) iš Žeimių k., ginkluotas šautuvu;
29. **Vilemas Albinas-Griežtis** (brolis Broniaus ir Stasio) iš Žeimių k., ginkluotas šautuvu;
30. **Vilemas Stasys-Karklas** (brolis Broniaus ir Albino) iš Žeimių k., ginkluotas šautuvu;
31. **Stasiukėnas Klimas-Žibutė** iš Žeimių k., ginkluotas vokišku šautuvu;
32. **Norkus Juozas** iš Prūsijos k. - Kalakutas, ginkluotas šautuvu;
33. **Korsakas Alfonsas-Šarončius** iš Vyželių k., ginkluotas rusišku šautuvu arba karabinu;
34. **Matiukas Petras-Juodvarnis** iš Biržuniškių km., ginkluotas šautuvu;
35. **Liūtas** (slapyvardė) iš Ignalinos vlsč., be ginklo;

36. **Puškinas** (slapyvardė) iš Ignalinos vlsč., be ginklo;
37. **Girna** (slapyvardė) iš Ignalinos vlsč., be ginklo;
38. **Varnas** iš Akriemių k. (ten gyvena jo brolis);
39. **Padvaiskas Kostas-Mazgelis** iš Janiškių k., išėjo „letučkon“;
40. **Šerėnas Antanas-Gandras** iš Pratkūnų k., ginkluotas šautuvu;
41. **Rakita Petras-Arklys** iš Vyželių k., ginkluotas 7,65 markės pistoletu;
42. **Karla Juozas-Alksnis** iš Gabrelių k., ginkluotas vokišku šautuvu;
43. **Karla Bronius (Stasys)-Žvirblis** iš Gabrelių k., ginkluotas vokišku šautuvu;
44. **Karla Petras-Šaltinis** iš Gabrelių k., ginkluotas vokišku šautuvu;
45. **Juotka (Juodka?)-Genys** iš Naubėnų k., ginkluotas vokišku šautuvu ir pistoletu;
46. **Juotka (Juodka?)-Garvežys**, ginkluotas šautuvu;
47. **Karklelis Vytautas, Jurgio-Šapalas** iš Bernotų k., ginkluotas rusišku karabinu;
48. **Stoma Jonas-Balandis** iš Sungardų k.;
49. **Stoma Stasys-Slapukas**, ginkluotas rusišku automatu;
50. **Viesulas** (slapyvardė) iš Ignalinos vlsč. (*Liūto* švogrius);
51. **Patentas** (slapyvardė) iš Užsienio k., ginkluotas karabinu;
52. **Klevas** (slapyvardė) iš Kuzminiškių k., ginkluotas rusišku karabinu;
53. **Ubonis Vincas-Jokeris**, ginkluotas šautuvu.

Be šių dar buvo nukauti:

54. **Bikulčius Antanas-Lydekis** iš Plavėjų k.;
55. **Narauškas Stasys-Uosis** iš Ažėnų k.;
56. **Bikulčius-Papartis** iš Plavėjų k.;
57. **Beinoras-Senis** iš Ažėnų k.;
58. **Beinorius Bronys, Vinco-Jurša** iš Ažėnų k.;
59. **Guobis Kazys-Gaidys** iš Užsienio k.;
60. **Šulskas Mykolas-Šerys** iš Ažėnų k.;
61. **Zarinskas Julius, Gabrio-Varnas** iš Ignalinos vlsč.;
62. **Ivanauskas Bronius-Ramunis**;
63. **Ražkovskas-Ramunis** (Račkauskas Leonas – L. A.) iš Smalvų vlsč.

Čiplio Albino, Jono, 1947 06 01 liudijimo protokolas. Būryje buvau nuo 1945 04 08 ligi 1945 09. Man partizanaujant, Šaukštelio Jono grupė likvidavo Pachomovą ir jo dukterį. Jį likviduojant dalyvavo Jonas Šaukštelis, Bronius Šaukštelis, Mykolas Šimkevičius, Pranas Račinskas.

Po Pachomovų nužudymo pradėjo krėsti Huberto grupės gyvenamąsias vietas. Tada Hubertas paprašė Kaladinsko atitraukti dėmesį. Tada puolė Avinuostos kaimą, tai buvo 1945 04. Įsiveržę į trobą, du žmones nušovė, vyrą ir moterį. Moterį nušovė pats Kaladinskas.

Tada aš su Milašium-Danielium stovėjau sargyboje prie kelio Avinuosta-Salakas, *Danielius* buvo ginkluotas rankiniu kulkosvaidžiu. Mums ten esant, atvarė du žmones, vieną nušoviau aš, o kitą Jonas Šaukštelis.

Milašiaus Aleksandro, Justino, 1947 02 18 tardymas.

Klausimas: Kam buvo pavaldi jūsų „gauja“?

Atsakymas: Mūsų „gaujai“ vadovavo Kaladinskas Kazys, ji įeina į Aukštaičių apygardą, kuriai vadovauja Lietuvos kariuomenės leitenantas *Žalgiris*.

Klausimas: Iš kur jums tai žinoma?

Atsakymas: 1946 m. pradžioje aš kartu su Kaladinsku ir kitais „gaujos“ nariais dalyvavau pasitarime vienkiemyje Kuktiškių vlsč. Ten *Žalgiris* susirinkusiems partizanams papasakojo, kad yra Aukštaičių apygardos vadu, apygarda jungia Utenos, Rokiškio, Švenčionių ir Zarasų apskrityse veikiančius partizanus. Neva kiekvienoje apskrityje yra po rinktinę. Kas dėl mūsų būrio vado Kazio Kaladinsko, tai apygardos vadas pasakė, kad Kaladinskas yra Lokio rinktinės, veikiančios Zarasų apskr., vadas. Kalbėjo, jog apygarda turi savo laikraštį „Aukštaičių kova“, kurį leidžia *Sakas*. Dar *Žalgiris* kalbėjo, kad laukiame anglų ir amerikonų pagalbos, kalbėjo, kad apygarda neturi ryšio su užsieniu, bet centrinis LLA štabas turi ryšį su užsieniu. Pirmutine užduotimi *Žalgiris* paminėjo kovą su MGB–MVD pagalbininkais, istrebiteliais ir sovietiniu-partiniu aktyvu.

Klausimas: Ar jūsų „gauja“ vykdė *Žalgirio* nurodymus?

Atsakymas: Taip, vykdė.

Agentūrinio sekimo byla. Nutarimas.

Sulaikant Milašių Aleksą, pas jį rastos dvi negaliojančios pažymos dėl paso pametimo. Patikrinus paaiškėjo, kad jos esančios padirbtos. Pradėjus tyrimą, Milašius parodė, kad jam yra žinomos Ažvinčių girioje *Erškėčio* kuopos ginklų ir amunicijos slaptavietės – specialiai įrengti bunkeriai laikyti ginklams. Pagal tai, 1947 07 15 (ar 06 15 – L. A.) buvo nurodytoje vietoje rastas bunkeris 25 žmonėms, kuriame rasta ir išimta: rusiškas šautuvas Nr. 2250, rusiškas šautuvas Nr. 6882 su šoviniais, vokiškas šautuvas Nr. 759, granata vokiška, šovinių šautuvui 166, vokiško kulkosvaidžio „magazinas“, vokiško kulkosvaidžio šovinių juosta, PPD „magazinas“, pjūklas, kirvis, kastuvas, replės, „Mak-simo“ šovinių juosta, žibintas, mina.

Pagal Milašiaus duomenis, atrasta ir kita slėptuvė, kurioje paimtas veikiantis vokiškas kulkosvaidis ir vienas „magazinas“ bei šovinių dėžė su 316 šovinių, tie ginklai priklausę Milašiui. Milašius parodė dar ir trečią slėptuvę, iš kurios paimtas geras veikiantis čekiškas kulkosvaidis.

Tomas I. Milašiaus Alekso 1947 04 11 tardymo protokolas. Iki 1945 03 slapčiausi pas save namuose ir kovo mėnesį išėjau Ažvinčių girion. Ten man esant, po trijų dienų sutikau Kazį Kaladinską-*Erškėtį* ir jo vyrus, kurie paklausė, kodėl aš slapstausi. Paaiškinęs, kad nenoriu eit kariuomenėn, jie pasiūlė man stoti būrin, į ką aš atsakiau teigiamai, ir įstojau *Erškėčio* būrin. Pradžioje mano slapyvardis buvo *Danielius*, o po to, kai keletas iš mūsų būrio legalizavosi, Kaladinskas pasiūlė keisti slapyvardį. Nuo to laiko buvo *Žanu*. Man partizanaujant, mūsų būryje buvo šie partizanai:

Aidukas Adolfas-Šeškus;

Čiplys Albinas-Traukinys;

Kazlauskas Alfonsas-Agurkas;

Aidukas Vladas-Tigras;

Karla Juozas-Alksnis;

Karla Petras-Šaltinis, kuris 1945 m. vasarą legalizavosi.

Milašiaus Alekso 1947 02 18 tardymo protokolas. Būryje dar buvo: Ažubalis Pranas-Liūtas, 24 m. amž., iš Bajorų k. Jis buvo išvežtas Vokietijon, grįžęs iš jos, 1945 m. išėjo partizanų būrin; Zarinskas Julius-Varnas, g. 1925–1926 m., giminių neturi; Rūkas Juozas-Grizas, 28–30 m. amž., iš Želmeniškės k. Dirbo policijoje ir saugume, būryje buvo 1944 m., rudenį ir 1945 m., šiuo metu gyvena Vilniuje ir dirba saldainių fabrike „Žibutė“; Romualdas iš Švenčionių apskr., 35 m. amž., ginkluotas rusišku automatu, gyvena Vilniuje, Subačiaus g. 6-19; Aidukas Petras-Tranas, buvo ginkluotas šautuvu, granatomis ir pistoletu, dabar gyvena Vilniuje, Aukštaičių g. 10-1, dirba sodininku; Petraškaite Vanda-Našlaitė, gyv. Užupio g. 5a, buvo būryje nuo 1945 m. rudens iki 1946 08, buvo ginkluota lenkišku šautuvu; Bubulis Kazimieras-Algimantas; Skunčikas Alfonsas-Narsutis, 21–22 m. amž. (Kalto brolis); Ūdras – būryje nuo 1946 m. žiemos.

Nutarimas. 1947 03 01 sulaikyta Petraškaite parodė, kad pasą Aleksui Milašiui už 8000 rub. nupirko jo sesuo Virginija Milašiūtė. 1946 09 jis išvyko iš būrio ir įsitaisė dirbti psichiatrinėje ligoninėje.

Agentūrinė sekimo byla Nr. 9033 Milašiui Aleksui. LSSR MGB „A“ skyriaus viršininkui 1951 09 06. Mums aktyviai tiriant kariškį Ivanauską Joną, Jono, g. 1924 m. Ažvinčių kaime, nustatyti šie asmenys, kurie „banditavo“ ir įvairiu laiku suimti:

Aidukas Vladas, Anupro, iš Garbšių k.;
Pukauskas Antanas, g. 1922 m., iš Jakėnų k.;
Panavas Antanas, Dominyko, g. 1913 m. Mažėnų k.;
Laurinėnas Mamertas iš Mažviliškių k., Ignalinos r.;
Milašius Aleksas;
Grumbinas Steponas;
Macijauskas Kazys, Vinco, g. 1927 m. Baltabiržės k.

Atsakymas į Nr. 3/2210 iš 1951 08 29.

Macijauskas Kazys, Vinco, Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 m. 1950 04 25 ITL ir etapuotas į Steplagą.

Grumbinas Steponas nuteistas ir etapuotas į Norlagą.

Panavas Antanas iš Mažėnų k. g. 1913 m., nuteistas VMN.

Pukauskas Antanas, Nikodemo, g. 1922 m., suimtas 1945 11 04 Utenos NKVD ir duomenų apie jį nėra;

Aidukas Vladas 1946 06 18 nuteistas 10 m. ITL ir yra Norlage.

Minimas – Arlauskas Vladas, Kazio.

Milašiaus Alekso 1947 05 26 tardymo protokolas.

<...> Aukštaičių apygardos štabas buvo Utenos vlsč., netoli Kuktiškių, apygardos vadas – Žalgiris. Buvome apygardos štabe 1946 m. sausio pabaigoje, kai mus išmušė iš Želmeniškės kaimo. Mums pasitraukus į Utenos apskritį, gavom žinią, jog netoliese esantis štabas. Nuvykome su būriu, bet su Žalgiriu kalbėjosi Erškėtis, Kaltas, Juodalksnis, kuris, sunaikinus Mingailos kuopą, buvo paskirtas rezervinio būrio vadu. Tada tame mūšyje daug žuvo iš Mingailos būrio, o Kaladinsko-Erškėčio būrys nuostolių neturėjo. Paskui, apsijungus, būryje buvo apie 40 partizanų. 1945 m. vasarą ties Sungardais mūsų būrio 10 partizanų, vadovaujami Kaladinsko, padarėm pasalas, kuriose buvo nukauti du stribai, o vienas pabėgo...

Milašiaus Alekso 1947 05 27 tardymo protokolas.

<...> 1945 04 Avinuostoj Kaladinskas asmeniškai sušaudė Ivanovą Vasilijų ir Ivanovą Genę. Čiplies Albinas-*Traukinys* nušovė Nazarovą Larioną, o Nazarovą Prokopijų nušovė partizanas iš Gatelių k., Jonas Šaukštelis prilupo bežmėnu Ivanovą. Tada aš su Čiplieriu Albinu ir Karla Juozu saugojom kelią tarp Avinuostos ir Salako.

<...> 1945 05 29 mūsų būrio aštuoni partizanai ties Lygūnais susišaudė su istrebiteliais, nušovė du Dūkšto milicininkus, iš mūsų žuvo du: Šimkevičius Mykolas ir Šaukštelis Bronius.

<...> 1945 m. vasarą su Račinsku ir Šaukšteliu sušaudė Dūkšto gyventoją Aleksandrą ir 13 metų jo dukterį. Važiavo jis su arkliu, pastojom jam kelią. Jis išlipo tada ir nušovė. Duktė šoko iš vežimo ir norėjo bėgti, tada netoli ir nubėgo...

<...> 1945 m. Račinskas, Cicėnas ir Burauskas Ažėnuose nušovė Karlauską. Jį nušovė Pranas Račinskas.

Milašiaus Alekso 1947 06 05 tardymo protokolas.

<...> Ginklų sandėlių k. Kaladinskas neturėjo, užtai įvairiose vietose yra užkasta ginklų. Kiek žinau, yra užkasti 7 kulkosvaidžiai ir 30 šautuvų, bet vienoje vietoje paslėpti ne daugiau kaip 3–4 šautuvai. 1946 m. vasarą aš pats Ažvinčių miške paslėpiau kulkosvaidį ir 500 šovinių, tai matė ir Kaladinskas bei Ažubalis-*Liūtas*. Kitus ginklus taip pat slėpė Kazys Kaladinskas ir Ažubalis-*Liūtas*. Dar yra 3–4 bunkeriai. Bunkeris, kuriame yra paslėpti ginklai, yra netoli kelio Akriemiai–Ažvinčiai, beveik vidury kelio. Charakteringas požymis: maždaug 50 m nepriejus tiltelio, reikia pasukti į kairę ir eiti apie 500 m. Ten miške yra bunkeris 20-čiai žmonių.

Petraškaitės Vandos 1947 02 18 tardymo protokolas.

<...> Gimusi 1923 m. Tripuckų kaime, Rimšės vlsč. Ji taip pat ir Čepulytė Elena, Liudviko, g. 1926 m. Tverėčiuje. Brolių neturėjau, mūsų buvo visos seserys. Mane su partizanais suvedė Raginytė Virginija-*Aguona* iš Juodlaukio. Kai aš gyvenau Vilniuje, jinai man pasakė, kad žuvo mano giminaitis Leonas Petraška. Jinai mane suvedė su dviem asmenimis – partizanais, tai Urbanavičium Albinu ir Kardeliu Edvardu, per kuriuos aš ir išėjau būrin.

Būryje buvo mano minėti asmenys, aš turėjau slapyvardes: *Našlaitė*, o paskui *Astra*.

1946 m. sausio mėnesį buvom Prūsijos kaime, kur susišaudėme su milicija. Ir aš šaudžiau iš šautuvo, bet nesitaikydama, o šiaip sau. Girdėjau, kad Prūsijos kaime buvo nušauta ir daug milicijos, o mūsų žuvo 23 partizanai. Būryje buvo 4 kulkosvaidžiai, paskui po mūsų liko tiksliai 1. Man išeinant iš būrio, liko tiksliai 20 partizanų.

Milašiūtė suvedė mane su Liudu, kuris paėmė iš manęs paso nuotrauką, o pasą aš turėjau paėmusi iš savo draugės Čepulytės Elenos.

Petraškaitės Vandos 1947 02 21 tardymo protokolas.

<...> Iš partizanų ryšininkų man yra žinomi Raginytė Virginija-*Aguona* ir kita slapyvardžiu *Birutė* iš Saldutiškio vlsč. Partizanams ryšininkavo ir rėmė dvi mergaitės iš Rūkiškių kaimo – viena vardu Janė, abiem maždaug po 20 m. amžiaus. Gyvendama Vilniuje, gyvenau Filaretų g. 17 (buhalterių kursų bendrabutyje).

Petraškaitės Vandos 1947 03 05 tardymo protokolas.

<...> Raginytė pas mane atvažiavo Vilniun.

Giminaitis Leonas Petraška žuvo 1945 03 Reškutėnuose, Daugėlišio vlsč.

Petraškaitės Vandos 1947 03 06 tardymo protokolas.

<...> Mingailos būrys buvo „skrajojantis“, o Kaladinsko – sėslesnis. Kaladinsko būrys turėjo 4 bunkerius. Pirmiau gyvenome du mėnesius „Vilniaus“ bunkeryje, paskui „Kauno“ bunkeryje, kuriame gyvenom apie 20 dienų. Paskui pastatėm „Laisvės“ bunkerį, kur gyvenom iki 1946 05 pradžios. Buvo dar vienas bunkeris, kuriame prišaudydavome ginklus.

Būryje buvo partizanai: *Erškėtis, Kaltas, Karajiedas, Strausas, Varnas, Ūdras, Lizdeika, Narsutis, Lapė, Antinas, Liūtas, Žanas, Naras, Karklinis* – ginkluotas rusišku karabinu, *Tarzanas* – ginkluotas vokišku automatu, *Leopardas* ir *aš-Našlaitė*. Mums ryšininkavo: Raginytė Virginija, *Žibuoklė* iš Daugėlišio vlsč., *Lelija* ir *Artojas*.

Petraškaitės Vandos 1947 03 11 tardymo protokolas.

Partizanų *Mingailos* būrio sąrašas: iš 12 asm., tarp jų devintas sąrašė – *Perkūnas* iš Latvijos, ginkluotas rankiniu kulkosvaidžiu.

<...> Mums *Mingailos* būry ryšininkavo Raginytė Virginija-*Aguona*, Paukštytė-*Žibuoklė*, Trinkūnaitė-*Lelija*, Luneckaitė Emilija-*Garsytė*.

Kaladinsko būrio ryšininkai: Milašiutė Virginija, g. 1922 m., dabar gyvena Vilniuje, Kęstučio g. 27, atvežė partizanų būrin 300 vnt. papirosų, o 1946 10 pradžioje atvežė savo broliui pasą; Aidukaitė Janė, 23 m. amž., iš Dūkšto, 1946 05 lankė partizanus Ažvinčių miške; Skunčikienė Melanija – partizano Antano Skunčiko-*Kalto* žmona. Dar mus rėmė žmonės, gyvenantys Baltešės kaime.

Petraškaitės Vandos 1947 05 06 tardymo protokolas.

<...> 1945 m, rudenį partizanai paėmė Klimašauską – Dūkšto agronomą ir komjaunuolę rusaitę. Klimašauskas prisiprašė būrin ir įstojo *Genučio* slapyvarde, bet kai sulikvidavo *Mingailos* būrį, jis kažkur išvyko. Tą rusaitę paėmė, pralaikė parą ir paleido kitą dieną.

Tomas 2. Salako vlsč. VK pirmininko Ilgarūbio pažyma 1947 06 01.

Bubulytė Bronė gyvena Salako vlsč., Trakų kaime, nuo 1946 m. ji valsčiaus ribose negyvena ir dabartinis jos adresas nežinomas.

Nuosprendis. 1947 09 12 MVD Karo tribunolo: Milašių nuteisti 25 m. PDL, o Vandą Petroškaitę – 10 m. PDL. **Milašiaus** ir **Petroškaitės** 1954 09 04 prašymą atmesti, nes nusikaltimus prieš sovietinę santvarką jie padarė sąmoningai ir būdami pilnamečiai.

Milašius 1956 07 14 paleistas...

LYA, f. K-1, ap. 48, b. 00000. Tomas 2. Išrašas iš apklausos protokolo 1947 12 17, Jekabpils. Apklausiamas **JERMALAVIČIUS ADOLFAS, PETRO**, g. 1924 m, Samanių k., Obelių vlsč., lietuvis, baigęs 4 skyrius, gyv. Menklaukių k., Kintų vlsč., Šilutės apskr.

Klausimas: Papasakokite savo biografiją.

Atsakymas: Aš, Jermalavičius Adolfas, Petro, g. 1924 m. Samanių k., Rokiškio apskr., nuo 8 metų pradėjau lankyti pradžios mokyklą, 1938 m. baigiau 4 skyrius ir pradėjau dirbti piemeniu pas ūkininką. Mano tėvai tada turėjo 5 ha žemės, kurią išvažiuodamas

Amerikon paliko mano senelis. 1940 m., sukūrus sovietų valdžią, mano tėvams buvo priskirta dar 4 ha žemės ir nuo to laiko dirbau jau tėvo žemę. 1941 m., vokiečiams atėjus, žemės 4 ha buvo atimta ir aš vėl turėjau dirbti svetimiams.

1942 m. mane kvietė stoti į vokiečių kariuomenę, tada aš išėjau į mišką ir ten slapstiausi su kitais, kurie nenorėjo tarnauti vokiečiams.

1944 m., atėjus sovietų kariuomenei, aš sugrįžau gyventi į namus, bet 1944 08 mane vėl norėjo paimiti frontan, todėl aš vėl pradėjau slapstytis. Pirmus tris mėnesius aš slapstiausi namuose, o paskui perėjau Latvijon į Ilūkstės apskr., Lašų vlsč. Tuo metu mano brolis Jermokas (Jermalavičius) Leonas jau slapstėsi taip pat Lašų vlsč., todėl aš nuėjau pas jį ir kartu gyvenome 6–7 mėnesius. Tame Lašų vlsč. susitikau partizanus, kurie pasiūlė eiti pas juos į būrį ir aš sutikau. Tokiu būdu 1945 m. nuo gegužės iki 1947 m. birželio aš dalyvavau ginkluotame Streikaus būryje, o 1947 06 savanoriškai išėjau registruotis. Išėjęs iš būrio aš apsigyvenau Slatės vlsč., Jekabpilio apskr., tačiau pasitaikydavo, kad palaikiau ryšius ir su partizanais, kuriuos susitikdavau.

Maždaug 1947 10 Janio Ruzgio būrys perdavė man 1900 rublių ir prašė nupirkti jiems 3 palapinsiaustes, žiūronus, kompasą, laikrodį ir portsigarą. Šituos partizanų pinigus aš panaudojau savo reikalams, o kai partizanai pradėjo manęs reikalauti sugrąžinti pinigus, aš su savo broliu Leonu Jarmoku ir Paozingiu Pranu išvažiavom iš Latvijos, Slatės vlsč. ir apsigyvenom Šilutės apskr., Kintų valsčiuje.

Klausimas: Papasakokite apie savo „banditišką“ veiklą, esant „gaujos“ nariu iki legalizacijos?

Atsakymas: 1945 m. gegužės mėn., gyvenant Lašų vlsč. Jaunšali kaime pas Babulį Jazepą, pas mus atėjo du ginkluoti partizanai, kurių pavardžių tada dar nežinojau. Jie pristatė man broliais Streikais Juozapu ir Dzidaru, kurie papasakojo, kad yra prtz. būrio nariais, o būriui vadovauja jų tėvas Antanas Streikus. Sakė, kad būryje yra 80 partizanų. Streikus pasiūlė man tapti jų būrio nariu, aš sutikau ir kartu su broliais Streikais išėjau. Būrio stovykla tada buvo Agurkiškio miške, Obelių vlsč. Ten radome maždaug 80 partizanų, daugiausia ginkluotų šautuvais, taip pat buvo keli su automatais ir maždaug 5 įvairių sistemų kulkosvaidžiai. Čia pragyvenome maždaug 2 savaites, paskui perėjome į Raudinės mišką, kur po kurio laiko dėl vadų nesutarimų mūsų būrys pasidalijo į tris atskiras grupes.

Klausimas: Kas pradėjo vadovauti toms grupėms ir kur jos tuo metu gyveno?

Atsakymas: Atsiskyrė Pupeikio Balio būrys, kuriame buvo apie 30 partizanų. Jie išėjo į Lietuvą, kur slapstėsi per vienkiemius ir sodžius.

Antrajam būriui vadovavo Streikus Antanas, buvo ten apie 20 prtz. Šis būrys taip pat išėjo į Lietuvą, bet netrukus vėl sugrįžo į Ilūkstės apskritį.

Trečiajai grupei vadovavo Ramanauskas Kazys. Jo būrys išėjo iš Raudinės miško į Lietuvą, kur netrukus registravosi ir Ramanauskas su Kublicku Stasiu.

Aš-Jermalavičius pasilikau su Pupeikio grupe. Patikslinsiu – ji pasiliko Raudinės miške, o Streikaus ir Ramanausko būriai išėjo į Lietuvą. Pupeikio būryje aš pragyvenau maždaug mėnesį laiko, paskui kartu su 6 to būrio nariais atsiskyrėm ir išėjom gyventi į Samanių apylinkes.

Klausimas: Kas sudarė jūsų „gaują“?

Atsakymas: Mūsų „gaują“ sudarė:

1. **Murauskas Juozas**, 40 m. amž., iš Samanių k., Obelių vlsč.;
2. **Zamarys Janis**, 25 m. amž., iš Samanių k.;
3. **Dainys Petras**, 23 m. amž., iš Samanių k.;
4. **Šuminas**, maždaug 19 m. amž., iš Zarasų apskr.;
5. **Knezys Povilas**, 21 m. amž., iš Obelių vlsč.,
6. **Aš-Jermalavičius Adolfas**, g. 1924 m., iš Samanių k.

Mums vadovavo Murauskas Juozas. Po keleto dienų iš mūsų išėjo Knezys Povilas ir Šuminas, kurie registravosi, o mes gyvenom keturiese. Vėliau atsiskyrė ir Janis Zamarys su Petru Dainiu, kurie išėjo gyventi į savo vienkiemius, o aš likau tik su Murausku. Pas-kui prie mūsų prisijungė Adolfas ir Antanas Abariai, su kuriais išėjom į Raudinės mišką ir ten suradom Streikaus Antano būrį. Tuo metu jame buvo apie 30 partizanų.

1945 m. rudenį prie Streikaus būrio prisijungė dar 20 partizanų, o netrukus atsiskyrė Ivaškos Antano būrys (maždaug 30 prtz.), kurie neišėjo iš Raudinės miško, bet gyveno atskirai.

1945 m. spalio mėnesį Streikaus ir Ivaškos būriai buvo sumušti, partizanai neteko 10 žm. žuvusiais, tame mūšyje buvau sužeistas ir aš, bet man pasisekė išbėgti. Aš išėjau gyventi į Jaunšali k., Lašų vlsč., kur gyvenau iki įeinant į būrį, gyvenau pas valstiečius Janį Babulį, Andrejų Pučką, Antaną Okmanį, Mielvardą Ašaką. Pridursiu, jog Mielvar-das Ašakas tuo metu slapstėsi.

Taip aš visą žiemą nuo 1946 m. slapsčiausi Lašų vlsč. vienkiemiuose. Kartu su ma-nimi slapstėsi mano brolis Jermokas Leonas. 1946 m. vasarą susitikdavome su Streikaus grupe ir kitais partizanaus.

Maždaug 1946 m. rugpjūčio mėn. susirinko mūsų grupė: aš, mano brolis Leonas Jermokas, Ašakas Mielvardas, Kublickas Stasys. Su Mielvardu ėjome atsinešti maisto, mus pastebėjo kareiviai, aš pabėgau, o Mielvardą Ašaką pagavo. Likome trise, išėjome į Ilūkstės miškus, kur susitikome su Streikaus grupe ir nuo to laiko gyvenome kartu su Streikaus vyrais.

Mums ateinant į Streikaus būrį, pas jį buvo apie 10 kovotojų, tačiau vėliau atsisky-rė ir išėjo atskirai gyventi Antanas Ivaška, jo brolis (vardo nežinau), Stasys Kublickas, Šarūnas ir Petrauskas. Likome 6-iese. Perėjome gyventi į Ilūkstės apskr., Pruodės vlsč. miškus, kur suradome Janį Žideliūną ir Janį Navicką, kurie gyveno atskirai, bet sutiko prisidėti prie mūsų būrio. Po kurio laiko aš su broliu Jermoku Leonu atsiskyrėme ir nuėjome gyventi atskirai į Pruodės vlsč. vienkiemius. Kartu su mumis išėjo ir Žideliū-nas Jonas. Pruodės valsčiuje mes pusantr mėnesio gyvenome pas Daudžvardienę (apie 65 m. amž. moteris), aš pas ją būdamas braukiau linus.

Maždaug 1946 11 pas mus į vienkiemį atėjo Streikaus būrys. Streikus man papasa-kojo, kad mums reikia iš čia išeiti, nes apie mūsų gyvenamąją vietą daug kam žinoma. Tą pačią naktį aš išėjau su Streikų būriu ir su jais gyvenau iki pat legalizavimosi.

Klausimas: Kur išėjote ir kur gyvenote su Streikaus „gauja“?

Atsakymas: Iš Daudžvardienės mes išėjome į Pruodės valsčių pas Artūrą Kerubin-šą – jų yra trys broliai, tai mes apsigyvenome pas vyresnįjį. Pas Kerubinšą pernakvojo-me daržinėje, ten atėjo Vytautas Ruzgis iš Slatės vlsč., Jekabpils apskr.

Klausimas: Kodėl Jums esant pas Kerubinšą atėjo Ruzgis?

Atsakymas: Kai mane sutiko, Streikus kalbėjo, jog jie ketina eiti gyventi į Slatės vlsč. ir Vytauts Ruzgis turėjo būti mūsų palydovu į Slatės vlsč.

Klausimas: Išvardykite Streikaus „gaujos“ narius.

Atsakymas: Būrį sudarė:

1. **Streikus Juozapas, Antano-Stumbras**, g. 1923 m. Zarasų apskr., Antazavės vlsč. Po jo tėvo Antano-Tamošiaus žūties tapo būrio vadu;

2. **Streikus Izidorius, Antano-Girėnas**, g. 1927 m. (Juozapo brolis);

3. **Bakšys Janis-Dėdė**, 27 m. amž., iš Obelių vlsč.;

4. **Baltušis Valerijonas-Peperis, Pieperis, Pėtris, Valiukas**, 30 m. amž., iš Obelių vlsč.;

5. **Pupelis Vincas-Seniūnas, Svotas, Viršaitis**, 30 m. amž., iš Obelių vlsč.;

6. **Varna Adolfas-Mažiukas**, g. 1926 m., iš Antazavės vlsč.;

7. **Vaičėnas Balys-Amerikonis, Liubartas, Pavasaris**, 33 m. amž., iš Obelių vlsč. Vokiečių okupacijos metais dirbo policininku;

8. **Vaičėnas Vytautas**, g. 1923 m., iš Obelių vlsč. (jis yra Balio giminaitis);

9. **Ruzgis Janis**, g. 1924 m. Slatės vlsč., Lucani vnk. gyventojas;

10. **Makutėnas Algirdas**, g. 1925 m., iš Obelių vlsč.;

11. **Pupelis Petras-Piepelis, Vadonis**, 28 m. amž., iš Obelių vlsč. (Vincos Pupelio brolis);

12. **Aš-Jermalavičius Adolfas, Petro**, g. 1924 m., iš Samanių k., Obelių vlsč.

Tokios sudėties Streikaus būrys slapstėsi iki 1947 m. balandžio, kada perėjo gyventi į Slatės valsčių.

Klausimas: Kas lankė jūsų bunkerį, gyvenant Lucani vienkiemyje?

Atsakymas: Kai tik apsigyvenome, jau kitą dieną pas mus atėjo Juris Maculevičius, gyv. Slatės vlsč., Skromi vnk. Jis yra giminaitis Pupeliams, nes vedęs jų seserį. Manau, kad apie mūsų apsigyvenimą papasakojo kažkas iš Ruzgio šeimos ir vėliau Maculevičius ateidavo pas mus į bunkerį ir dalyvavo išgėrinėjimuose. Be to, mus tankiai lankydavo Pupelių sesuo Pupelytė Elena, o iš Ruzgių šeimos lankydavo mus visi be išimties: Ruzgis Juris, jo žmona Emilija, Ruzgis Vytauts, Ruzgis Petras ir Ruzgis Valentina.

1946 m. prieš Kalėdas į mūsų bunkerį atėjo Pavuls su žmona Ana, kuri yra vyresnioji Jurio Ruzgis dukra, jie gyvena Jekabpils r., Zaske vlsč. Papildysiu, jog per Kalėdas buvo pas mus išgertuvės, tam tikslui Juris Ruzgis padarė alaus, kurį atnešė mums į bunkerį. Kartu su mumis baliavojo Ruzgis Juris, Ruzgis Petras, Ruzgis Vytauts, Ruzgis Emilija, Ruzgis Valentina, Maculevičius Juris, Pupelytė Elena ir Pavuls – Ruzgio Jurio svainis kartu su savo žmona Ana. Daugiau iš žmonių niekas pas mus nesilankė.

Klausimas: Pasakojote, kad per žiemą gyvenote pas Ruzgis, kur jūs ėmėte produktus?

Atsakymas: Maistą ėmėme ginkluotų apiplėšimų būdu iš gyventojų Susėjos, Slatės ir Rubenės valsčiuose. Iki apsigyvendami Lucani vienkiemyje, maistą imdavom iš rėmėjų Prodės vlsč.

Klausimas: Detaliau papasakokite koku būdu apiplėšinėjote valstiečius.

Atsakymas: Mums atėjus gyventi į Lucani vnk., iškilo klausimas, kur paimti maisto,

o Ruzgio šeimyna pati stokojo. Iš karto pasakė, kad mūsų neturės kuo maitinti. Tada Maculevičius Juris pasiūlė apiplėšti keletą valstiečių ūkių ir tokiu būdu išspręsti problemą. Maculevičius pridūrė, kad žino keletą tokių ūkių, kur yra apščiai maisto produktų. Jis nuvedė mus prie namų, ten padaužius į langą, mums atidarė, priėmė šeimnininkė, mes iš jų pasiėmėm apie 1 pūdą cukraus, apie 170 kg miltų, batus aulinius ir batelius 2 poras, dar apie 30 metrų audeklo ir kt. smulkių daiktų. Apiplėšę grįžome į Lucani, maistą paslėpėme bunkeryje ir dalimis duodavom Ruzgis Emilijai, kad gamintų mums valgyti. Dalyvavom plėšime: aš, broliai Streikai, Bakšys, Baltušis, Pupelis Vincas. Pavardę apiplėštųjų žino Ruzgiai. Iš apiplėšto turto Maculevičius sau pasiliko milo kostiumą, dalį cukraus ir mėsos.

1946 m. gruodžio pradžioje vėl, lydimi Maculevičiaus,ėjome apiplėšti Slatės vlsč. eigulio Iraids. Aš ir Valiukas Baltušis šitam apiplėšime nedalyvavom, nes savo šautuvus buvom atidavę Ruzgiui Vytauts ir Maculevičiui Juriui. Po apiplėšimo į bunkerį atnešė 3 pūdus kiaulienos, 12 kg dešrų, apie 150 kg miltų ir 16 kg kruopų.

Partizanai pasakojo, jog atėję beldėsi, bet Iraids jų neįsileido, kažkas pasakė, kad šeimnininkas ginkluotas, tada Streikus Juozas davė komandą ir visi pradėjo šaudyti. Kada partizanai namą apšaudė, tada šeimnininkė jau atidarė duris. Pasirodo, peršovė viduje buvusią Iraids dukterį, jai Bakšys perrišo koją, visi susirinko grobį ir išsinešė.

Paskui 1946 m. gruodžio mėn. ar 1947 m. sausio pradž. Streikus vedė partizanus į Rubenės ir Asarės valsčius, kur apiplėšė tris ūkius, bet pavardžių aš nežinau. Visuose apiplėšimuose aš dalyvavau, mus vedžiojo Kudlis Voldis (Voldemars), kilęs iš Asarės vlsč., žinau, kad jis dabar areštuotas.

1947 m. žiemą Streikaus būrys apiplėšė Skudrį, gyv. Pruodės vlsč., dalyvavo broliai Streikai, Vaičėnai – Vytautas ir Balys, Jonas Bakšys, Algirdas Makutėnas ir Adolfas Varna, o aš ir kt. būrio nariai tame nedalyvavome.

Apie Skudrio apiplėšimą man žinoma šit kas. Atėjus į Pruodės vlsč., susitiko Bieliausko Prano būrys, kuris ir patarė apiplėšti Skudrį. Kada atėjo į Skudrio vnk., pradėjo belstis, bet žmona atsakė, kad šeimnininko nėra namie. Tada Makutėnas kulkosvaidžio buože išdaužęs langą bandė lipt vidun, tada iš kambario kažkas šovė pistoletu. Makutėnas krito atbulas, bet nesužeistas. Tada visi partizanai sutartinai pradėjo šaudyti, nuo kulko namas užsidedė ir partizanai atsitraukė. Paskui jie kalbėjo, jog tada iššaudė apie 500 vnt. šovinių.

Pakeliui į Slatės vlsč. Streikaus būrys nušovė dvi kiaules, kurias atsivežė pastote į Lucani. Daugiau jokių apiplėšimų aš nežinau.

Klausimas: Jūs sakėte, jog apsigyvenus Lucani vienkiemyje, Slatės vlsč., pas jus vėliau atėjo keletas „banditų“. Papasakokite apie tai detaliau.

Atsakymas: Atėjus mums į Lucani, kitą dieną atėjo Pupelis Vincas. Galvojau, jog apie mus Pupeliui pranešė Ruzgai. Mums atėjus į Lucani, Balys Vaičėnas ir Vytautas Vaičėnas papasakojo, jog jie susirado mus per Pruodės vlsč. gyventoją Kerubiną, kuris juos ir pasiuntė į Slatės vlsč., į Lucani pas Ruzgius. Streikus Juozas bendravo su Bieliausko grupe, kuri tuo metu veikė Pruodės vlsč. miškuose. Kada Streikusėjo pas Bieliauską, grįžtant atgal, su juo atėjo Varna Adolfas. Taip pat per Ruzgių šeimą pas mus atėjo gyventi Algirdas Makutėnas ir Petras Pupelis.

Klausimas: Ar kiti „banditai“ lankėsi jūsų bunkeryje?

Atsakymas: Maždaug 1947 01 į Lucani atėjo Fričas Jazepas-*Jutis*. Jam išėjus, pas mus atėjo Ruzgis Emilija, kuri papasakojo apie jo apsilankymą. Tą vakarą, kai jis atėjo, Fričas paliko daržinėje savo automatą, o iš bunkerio išėjęs, Streikus pagalvojo, kad vienkiemin atėjo kažkas iš milicininkų.

Po trijų savačių į Lucani vėl atėjo Fričas ir su juo du partizanai – mums nepažįstami. Susitikti su Friču išėjo Pupelis Vincas ir Janis Ruzgis. Jie pakvietė Fričą gyventi kartu su lietuvių ir latvių partizanais, bet Fričas pasakė, kad savo draugų negalys palikti ir jie kol kas gyvens atskirai.

Klausimas: Kur gyvenote kai išėjot iš bunkerio?

Atsakymas: 1947 04 pradž., išėję iš bunkerio, apsigyvenom miškeliuose netoli Lucani. Tuo metu buvo mūsų 12 žmonių. Tame miške mes gyvenome maždaug iki 1947 m. žiemos vidurio (gal vasaros vidurio? – L. A.), paskui perėjom į Lukstų mišką, bet aš ten nebuvau, nes greitai išėjau registruotis į Ilūkstės MGB.

Klausimas: Ar Streikaus „gauja“ palaikė ryšius su kitomis „gaujomis“ Jekabpils ir Ilūkstės apskr.?

Atsakymas: Lucani apylinkėse mes ryšių su kitomis „gaujomis“ neturėjom, bet, perėjęs į Lukstų mišką, susitikom 4 asm. grupę, kurią sudarė Luškovkis, Klimanis, Baltmanis ir Kopytkova Ana. Susitikom visai netyčia, tuo metu kraustėmės iš vietos į vietą ir, rengiant stovyklą, pradėjom kirst medžius ir degint laužą. Išgirdę mūsų keliamą triukšmą, pas mus atėjo iš tos grupės miškiniai, nes jų stovykla buvo tik 200 m nuo mūsų. Po šio susitikimo Streikus įsakė mums apieiti šią vietą ir pereiti gyventi kitur.

Po kelių dienų atėjo pas mus Jazepas Fričas, kuris jau buvo pažįstamas su Ruzgiu Janiu ir Pupeliu Vincu. Mūsų stovyklą jis pats surado, nes prieš dvi dienas pastebėjo du mūsų būrio partizanus ir numanė kur mūsų ieškoti. Fričas slaptyvardžiu *Jutis* liko mūsų būryje ir po kelių dienų atsivedė Baltmanį, Klimansą, Kopytkovą, Grebklį ir dar 2 partizanus, kurių nepažinojau. Taip pat dar Streikus Juozas bendravo su 6 asmenų Bieliausko grupe, kuri gyveno Pruodės valsčiuje. Su jais Streikus nuolat palaikė ryšį. Tokiu būdu mūsų būrį 1947 m. birželio mėnesį sudarė iki 20 partizanų ir dar periodiškai ateidavo Prano Bieliausko grupė.

Klausimas: Išvardykite visus į Streikaus „gaują“ įstojusius „banditus“?

Atsakymas: Į Lukstų mišką atėjo Fričo-*Jutis* būrio nariai:

1. **Fričas Juzeps-*Jutis***;
2. **Cynia**, 27 m. amž., Miglani vnk., Slatės vlsč., Jekabpils apskr. gyventojas;
3. **Baltmanis**, 20 m. amž., iš Ilūkstės apskr., Lašų vlsč.;
4. **Kopytkova Anna**, 25 m. amž., iš Lašų vlsč.;
5. **Klimans Peteris**, 32 m. amž., iš Slatės vlsč.;
6. **Grabeklis**, 25 m. amž., iš Susėjos vlsč., vidutinio ūgio, stambaus sudėjimo, raudonplaukis;
7. (?) Pavardės nežinau, maždaug 33 m. amž., veidas liesas, plaukai šviesūs, atėjęs iš Dvitės vlsč, Ilūkstės apskr.;
8. (?) Pavardės nežinau, maždaug 18 m. amž., vidutinio ūgio, lieso sudėjimo, plaukai tamsūs, iš kur kilęs nežinau.

Jutis mums kalbėjo, jog jis gali surinkti 20–25 kovotojų būrį, sakė jog turi ryšių su būriais, kurie veikia kitapus Daugavos. Tame būryje esą 8 partizanai, kurių pavardžių neminėjo, todėl apie Fričo būrį, esantį anapus upės, man daugiau nieko nežinoma.

Klausimas: Kas vadovavo Jūsų būriui, kada prisijungė latviai?

Atsakymas: Atėjus Fričiui, būriui pradėjo vadovauti Fričas Juzeps-*Jutis* ir Streikus Juozapas. Turiu pasakyti, kad visiems išpuoliams ir plėšimams vadovavo *Jutis*. Iš karto, jam atėjus, Fričas pareiškė, jog „jūsų yra ginkluota jėga, bet veikiant čia reikalinga mano galva“. Streikus Juozas su tuo sutiko ir susitarė, kad visuose žygiuose vadovausiąs Fričas.

Klausimas: Papasakokite kokius išpuolius ir plėšimus padarėte vadovaujant Fričiui?

Atsakymas: Organizavo išpuolį į stotį Dignia, kur partizanai apiplėšė pieninę, paėmė grietinę ir sviestą. Tai buvo padaryta 1947 m. prieš pat Jonines. Po šio aš išėjau registruotis.

Klausimas: Kas lankė jus gyvenant Lukstų miškuose?

Atsakymas: Ateidavo Ruzgis Vytauts, Pupelytė Elena, Maculevičius Juris, kuris buvo atėjęs su Pupelyte Elena.

Apklausė: Jakabpils apskr. MGB 2N skyriaus pavaduotojas lt. MAMONTOV.

Tomas 5. Aktas, 1951 05 18.

Ilūkštės r. MGB skyriaus vrš. pplk. TROFIMOV, Lat. SSR MGB 2N valdybos 6 poskyrio vrš. vyr. lt. RUDUŠ, Ilūkštės r. MGB sk. virš. pavad. vyr. lt. KUKUŠKIN, to paties skyriaus operatyvinis įgaliotiniai lt. MASLOV ir LAZDINŠ sudarė aktą, jog Ilūkštės rajono MGB operatyvinė grupė Ilūkštės rajone, Pilskalnio „selovieto“ Lubani vnk. rajone vykdė operaciją likviduoti Streikaus Izidoriaus ir Vinco Pupelio „gaujai“. Operacija buvo nesėkminga, nes numanomoje vietoje „banditų“ nerasta. Šukuojant pelkėtą, apaugusią krūmais, vietovę, pastebėti du „banditai“, kurie, artėjant operatyvinei grupei, pradėjo bėgti. Į bėgančius „banditus“ pradėta šaudyti, bet šie, gerai orientuodamiesi vietovėje, pasislėpė. Organizuotos paieškos ir persekiojimas nebuvo sėkmingi. Susirėmimo su „banditais“ vietoje rasta „banditų“ stovykla – vasaros palapinė, kurioje surasti ginklai ir „banditiški“ daiktai:

šautuvas SVT EI Nr. 2125, 1941 m. laidos ir jam dvi apkabos (magazina);

vokiškas šautuvas Nr. 397, 1940 m. laidos;

pistoletas „Walther“, Nr. 1555 ir jam dvi apkabos;

šovinių rusiškam šautuvui – 95 vnt.;

šovinių vokiškam šautuvui – 100 vnt.;

šovinių pistoletui „Walther“ – 23 vnt.;

šovinių šoviniams – 2 vnt.;

„banditiški“ dokumentai pagal sąrašą.

Apie tai ir sudarytas šis aktas.

Pasirašo: Ilūkštės raj. MGB sk. viršininkas pplk. TROFIMOV

Aprašas dokumentų, surastų „banditiškoje“ stovykloje vykdant operaciją 1951 05 18:

1. Dokumentas Nr. 246, įsakymas B Nr.14, 1949 m., du egz. ant 2 lapų, atspausdinti mašinėle;

2. Dokumentas Nr. 229, įsakymas B Nr.1, atspausdintas mašinėle ant vieno lapo;

3. Dokumentas Nr. 232, nuo 1949 06 27, atspausdintas mašinėle ant vieno lapo;
 4. Dokumentas „nurodymai veiklai“, atspausdinti mašinėle ant 2 lapų;
 5. Laiškas iš „banditiškos“ rinktinės („Į miško brolius“), atspausdintas mašinėle ant vieno lapo;
 6. Dokumentas (ištrauka), atspausdintas mašinėle viename lape, patvirtintas apvaliu antspaudu;
 7. Pažymėjimas, atspausdintas mašinėle, skirtas *Svotui*, patvirtintas apvaliu antspaudu;
 8. Kvitai: Nr.431, 432, 435, 436, 443, 444 – iš viso 6 vnt.;
 9. Nuotraukos – 12 vnt.
 10. Laikraštis „Cinia“ su parašu pieštuku „B-2“
 11. Bloknotas nedidelis su „banditišku“ įrašu;
 12. Atvirukas – 1;
 13. Visoks susirašinėjimas ant 11 lapų;
 14. Bloknotas juodu aplankalu – 1;
 15. Receptai vaistams – 2.
- Pasirašo: Ilūkstės r. MGB operatyvinis įgaliotinis ltn. MASLOV

Aktas. 1951 09 23. Ilūkstės r., Bebrėnės „selsovieto“, Ušuli vnk. Mes, toliau pasirašę, Ilūkstės r. MGB sk. vrš. pplk. TROFIMOV, vyr. oper. įgaliotinis ltn. MASLOV, oper. įgaliotinis ltn. KUZNECOV, sudarėme aktą, gavus žinias, jog Ušuli vnk., Bebrėnės „selsoviete“, piliečio Vincento Kulinšo, Janio, daržinėje slepiasi sužeisti „banditinės“ Streikaus grupės nariai Pupelis Vincas ir Pupelienė Irena (tekste – Rėnia).

Siekiant minėtus „banditus“ likviduoti, naktį į 1951 09 23 istrebitelių bataliono jėgomis buvo atlikta karinė-čekistinė operacija.

Geraį apžiūrėjus vienkiemio trobesius, daržinėje ant aviųų šiaudų, dalyvaujant šeiminkui Kulinš Vincentui, surasta atraiža nuo sukruvintos moteriškos suknelės ir degtukų dėžutė, kurioje rasti į popierių susukti baltos spalvos milteliai.

Visi šie daiktai pristatyti į Ilūkstės MGB, apie ką sudarytas šis aktas.

Pasirašo: Ilūkstės rajono MGB skyriaus viršininkas pplk. TROFIMOV

Aktas. 1953 10 10. Mes, LSSR MVD atstovas pplk. KAPLUN (kastruotas gaidys – R. K.), Rokiškio rajono MVD sk. viršininkas ltn. ALEKSANDRAVIČIUS, Rokiškio r. MVD sk. operatyvinis įgaliotinis vyr. ltn. KRASKO, MVD kariuomenės vidaus tarnybos kariuomenės grupės vadas majoras KRIPAK, sudarėme aktą, kad: šiandien realizuojant sulaikytos *Stumbro* būrio „banditės“ Pupelienės Irenos, Prano, parodymus, kuri papasakojo, jog kartu su „banditais“ Pupeliu Vincu, Antanu ir Juozu Streikais, iš viso 6 „banditais“, 1951–1952 m. žiemą gyveno Rokiškio r., Paduobio miške.

Naudojant Pupelienę, kaip vedlę, išvykome į Paduobio mišką ieškoti nurodyto bunkerio. Atvykus į mišką, iš kairės miško pusės Pupelienė Irena parodė keliuką, kuriuo iš bunkerio eidavo į plėšimus ir tuo keliuku nuvedė kareivius į Paduobio miško gilumą.

Praėjus mišku apie 1700–1800 m, maždaug 50–70 m nuo miško keliuko Pupelienė Irena parodė bunkerio vietą. Bunkeris buvo įrengtas mišriame miške, kuriame auga uosiai, eglės, beržai ir drebulės. Bunkerio vieta buvo užmaskuota miško paklote.

Iėjimas į bunkerį įrengtas pietinėje bunkerio dalyje, anga uždengta dėže dydžio 60x60 cm, ji buvo dviem vyriais pritvirtinta prie bunkerio pagrindo. Į dėžę pripilta žemių ir paviršius apibertas lapais.

Atidarius bunkerio liuką, „banditų“ viduje nerasta, rasta, kad įrengtas rusiškos G (Г) raidės formos koridorius, maždaug 2 metrų ilgio, tunelis maždaug 1 m aukščio ir 1 m pločio. Priešais įėjimo liuką žemėje padaryta išvietė, kuri uždengiama lentiniu dangčiu. Bunkerio tunelis padengtas neapipjauto medžio rąsteliais, maždaug 7 cm skersmens. Už tunelio seka pats bunkeris, kurio dydis yra 4x4 m, aukštis iki perdangos 1,20 m bunkerio sienos vietomis sutvirtintos pagaliais ir lentomis, o perdanga padaryta iš 10–15 cm storio apvalaus medžio. Bunkerio asla vietoje grindų, kai kur paberta žabų ir šiaudų, narų gulėjimui viduje nėra, rasta besimėtančių lentų, kurios anksčiau sudarė stalą.

Iš rytinės ir vakarinės bunkerio dalies yra apie 1 kv. metro nišos laikyti maisto produktams. Virš bunkerio išpilta žemė, kuri užmaskuota žabais ir lapais. Viduje bunkerio gausu pelėsių, tai reiškia, kad bunkeris nevėdintas ir „banditų“ nenaudotas apie metus laiko. Apžiūrėjus bunkeris nesunaikintas, o užmaskuotas, kaip ir kad buvo paliktas „banditų“. Apie tai ir sudarytas šitas aktas.

Pasirašo: LSSR MVD atstovas pplk. KAPLUN

Pažyma. Obelių valsčiuje veikusiems „gaujų“ nariams.

1. „Gaujos“ vadas – **Ramanauskas Kazys, Mykolo-Barzda**, g. 1917 m. Žaliūnų k., Obelių r., nušautas kaip „gaujos“ narys 1947 m.;

2. **Kublickas Stasys, Justino** iš Juodinių k., Obelių r., nušautas kaip „gaujos“ narys 1949 m.;

3. **Kavoliūnas Pranas** iš Dundiškių k., Obelių r. gyventojas, nušautas kaip „gaujos“ narys 1945 m.;

4. „Gaujos“ vadas – **Kazanas Mykolas, Afanasijaus-Mutka, Siaubas**, g. 1923 m., nušautas kaip „banditas“ 1945 08 02;

5. **Bakšys Jonas, Jono**, g. 1921 m., iš Aleksandravėlės, nušautas kaip „banditas“ 1948 12 01;

6. **Varnas (Varna) Adolfas**, g. 1926 m. Kumpuoliškio k., nušautas kaip „banditas“ 1947 12 07;

7. **Bieliauskas Pranas, Igno**, g. 1917 m., Rakališkio k. gyventojas, nušautas kaip „banditas“ 1948 12 01;

8. **Navickas Jonas, Jono**, g. 1917 m. Samanių k., nušautas kaip „banditas“ 1948 12 01;

9. **Alejūnas Romualdas** (tekste Romas), g. 1923 m., slapyvardžiu **Bundela**, Obelių miesto gyventojas, nušautas 1950 03 02;

10. **Kundelis Pranas**, nušautas kaip „banditas“ 1947 m.

Pažyma išduota pridėti prie kaltinamojo Vinco Pupelio bylos.

Pasirašo: Obelių r. KGB skyriaus įgaliotinis vyr. lt. VISMINAS

* * *

Pažyma išduota 1954 10 30 apie tai, kad „banditai“:

1. **Vaičėnas Jonas, Norbo**, g. 1915 m. Vaičėnų k., Obelių r., nušautas kaip „banditas“ 1946 m.;

2. **Vaičėnas Vincas, Prano-Centas**, g. 1929 m., iš Vaičėnų k., Obelių r., nušautas kaip „banditas“ 1947 m.;

3. **Vaičėnas Edvardas, Prano-Edska**, g. 1920 m., iš Vaičėnų k., Obelių r., nušautas kaip „banditas“ 1949 m.;

4. **Žideliūnas Vincas, Jono**, 1950 m. nušautas kaip „banditas“;

5. **Subata Jonas**, nušautas kaip „banditas“ 1946 m.;

6. **Lukošiūnas Juozas-Danukas**, nušautas kaip „banditas“ 1948 m.;

7. **Varna Adolfas**, g. 1926 m., nušautas kaip „banditas“ 1948 12 07;

8. **Bražys Adolfas, Vinco**, iš Bradesių k., Obelių r., nušautas kaip „banditas“ 1945 m.;

9. **Varna Juozas**, nušautas kaip „banditas“ 1947 m.

Pažyma išduota pridėti prie kaltinamojo Vinco Pupelio bylos.

Pasirašo: Obelių raj. KGB skyriaus įgaliotinis vyr. lt. VISMINAS

Pažyma. 1954 10 01. „Gaujos“, veikusios Lat SSR buv. Ilūkstės apskr., vadas Fričs Jazeps slapyvardžiais *Jutis* ir *Cynia* 1947 09 09 nušautas pačių „gaujos“ narių.

Pasirašo: Lat. SST Ilūkstės r. KGB įgaliotinis vyr. lt. KAULINŠ

Aktas. 1948 03 09. Mes, toliau pasirašiusieji, Ilūkstės apskr. MGB sk. viršininko pavaduotojas vyr. lt. NIKOLAJEV, to paties skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis j. lt. MOSKALIOV, MGB kariuomenės 7-os šaulių kuopos vadas j. lt. MARKUŠ ir MGB kariuomenės j. serž. SMIRNOV, sudarėme aktą, kad šiandien nuo 7 iki 10 val. ryto šaulių kuopos jėgomis vykdėme operaciją, likviduojant Ruzgio „banditinę“ grupę, veikusią Pruodės valsčiuje.

Tikrindami mišką netoli Janio Bilturo sodybos, maždaug už 500 m suradome „banditinį“ bunkerį, kuriame slėpėsi Ruzgio Janio 4 asm. „gauja“. „Gauja“ pasipriešino ginklų ir buvo visiškai sunaikinta.

Nukauti:

1. „Gaujos“ vadas **Ruzgis Janis**, g. 1924 m. Jaunliucani (Lucani) vnk., Slatės vlsč., Jekabpils apskr.;

2. „Banditas“ **Ruzgis Vitauts, Jurio**, g. 1926 m., iš Jaunliucani vnk., Slatės vlsč.;

3. **Ruzgis Valentina, Jurio**, g. 1928 m. Jaunliucani vnk., Slatės vlsč.;

4. **Biltaurs Atis, Jano**, g. 1928 m., iš Valdras vnk., Pruodės vlsč., Ilūkstės apskr..

Paimta trofėjų: rankinis prancūziškas kulkosvaidis – 1; automatai PPŠ – 2, pistoletai – 2, granatos – 5, įvairūs šoviniai – 1000 vnt.

Šios operacijos metu buvo sunaikintas bunkeris, kuris buvo įrengtas šitaip: įrengtas aukštumėlėje netoli pušies, įėjimas į bunkerį iš viršaus, per liuką, nusileidžiama kopėčiomis. Dydis bunkerio maždaug – 2 kv. metrai, apačioje vanduo, iš šonų dvi nedidelės lentynėlės produktams ir drabužiams. Miegojimui narų nėra. Rasta viduje apie 1000 įvairių šovinių, 2 maskuojantys balti chalatai, keturi naminio audimo adijalai ir dvi poros senų vyriškų baltinių.

Šitas bunkeris „banditams“ buvo laikina slėptuvė.

Aktas. 1948 12 01. Mes, toliau pasirašę, Rygos miesto MGB skyriaus viršininko pav. mjr. GAVAR, Ilūkstės apskr. MGB sk. oper. įgaliotinis j. ltn. MASLOV ir MGB kariuomenės kuopos vado pavaduotojas ltn. TIMOFEJEV, sudarėme aktą, kad gavus duomenis apie tai, jog Ilūkstės apskr. Rubenės vlsč. esančiame Valaini vienkiemyje pas Kraševską Idą, Petro, slepiasi „banditai“.

Siekiant juos likviduoti, naktį į 1948 12 01 pasiųsta kovinė MGB grupė iš 12 kovotojų ir 2 karininkų, bendrai vadovaujant mjr. Gavar, 7 val. ryto Valaini sodyba buvo apsupta. Iš Kraševskos šeimos narių namuose surasti: motina – Krasovskaja Julija, 74 m. amž. ir Kraševskajos sūnus – Kraševskij Zimar, g. 1934 m., o pati šeimininkė buvo neva išvažiavusi arkliu į Daugpilį.

Pareikalavus parodyti kur yra bunkeris, Krasovskaja kategoriškai pareiškė, kad bunkerio nėra ir „banditų“ vienkiemyje taip pat nėra. Nuodugnai ieškant, virtuvėje po grindimis surasta landa į „banditišką“ bunkerį, pastatytą iš plytų. Įėjimas į bunkerį buvo uždengtas liuku, padarytu iš plytų, pritvirtintų viela prie medinio dangčio. Kai tik liuką atidarėm, iš bunkerio pradėjo šaudyti, tuo pat metu atidarytas antras liukas namo išorėje ir per jį „banditai“ metė granatą.

Kadangi „banditai“ ginklų pasipriešino, tai mes sumetėm į bunkerį 6 rankines granatas, tada šaudymas nutilo. Vienas „banditas“ pradėjo šaukti esąs sužeistas ir pasiduoda, o kiti „banditai“ negyvi.

Operacijos metu paimtas sužeistas „banditas“ Makutėnas Algirdas, g. 1925 m. Svobiškio k. Iš bunkerio išimti trys lavonai, kuriuos sulaikytasis Makutėnas pripažino kaip:

1. Navickas Jonas, Jono, g. 1917 m. Samanių k., Aleksandravėlės vlsč.;
2. Bakšys Jonas, Jono, g. 1921 m., iš Aleksandravėlės vlsč.;
3. Bieliauskas Pranas, Jono, g. 1917 m. Šipelių k., Aleksandravėlės vlsč.

Asmens dokumentų pas „banditus“ nerasta, iš bunkerio paėmėm šiuos ginklus: prancūzišką rankinį kulkosvaidį Nr. 78203, pagamintą 1924 m., ir 5 magazinus jam; prancūzišką šautuvą – 1, Nr. 23305, pagamintą 1931 m.; automatą PPŠ, tvarkingą su 2 apkabomis; vokišką pusautomatinį šautuvą, 8252, pagamintą 1943 m., tvarkingą; pistoletus TT – 2 vnt.; pistoletą „Walther“ Nr. 1372; prancūziškų šovinių – 239 vnt.; šovinių vokiškam šautuvui – 90 vnt.; šovinių vokiškam automatu – 22 vnt.; šovinių pistoletui „Walther“ – 50 vnt.

Nušautus „banditus“ užkasėme Asarės miške, o „banditas“ Makutėnas pristatytas į Ilūkstės apskr. MGB skyrių.

Kvotos protokolas. 1952 09 22 (turi būti 1951 09 22). Latvijos SSR MGB Ilūkstės r. skyriaus viršininkas pplk. TROFIMOV, Ilūkstės r. MGB sk. vyr. oper. įgaliotinis MGB ltn. MASLOV apklausė kaip liudininkę Mackutę (Mockutė, Mickutė) Eleną, Antano, g. 1926 m. Navikų k., Obelių r., nepartinę, raštingą, be nuolatinės gyvenamosios vietos, nuo 1948 04 gyvenančią nelegaliai.

Klausimas: Kokia kalba duosite parodymus?

Atsakymas: Laisvai kalbu rusiškai, todėl kalbėsiu rusiškai.

Klausimas: Kodėl sulaikymo metu 1951 09 22 jūs mėginote nusinuodyti, išgerdama su savim buteliuke turėtą nuodingą medžiagą?

Atsakymas: Aš esu Streikaus nacionalinės partizanų grupės narė ir, nenorėdama pasiduoti gyva, 1951 09 22 sulaikymo metu bandžiau nusižudyti išgerdama flakonėlyje turėtą ištirpintą muilo akmenį.

Klausimas: Nuo kurio laiko jūs, veikdama Streikaus „gaujoje“, slapstotės nuo tarybų valdžios organų?

Atsakymas: Partizanų būrio nare aš tapau nuo 1948 06 ir buvau būryje iki sulaikymo momento.

Klausimas: Išvardykite ginkluotos Streikaus „gaujos“ narius.

Atsakymas: Streikus Juozas, g. 1923 m., būrio vadas slapyvardžiu *Stumbras*, anksčiau vadinosi *Darius*, jis laikomas kuopos vadu, o jo kuopai yra pavaldus Pupelio Vinco partizanų būrys, kuriam vadovauja *Svotas*. Pupelis Vincas, Antano-*Svotas*, g. 1918 m., ginkluotas šautuvu ir pistoletu „Mauzer“.

Pupelienė Irena, Prano-*Eglė*, g. 1922 m., šiuo metu ginklo neturi, anksčiau turėjo „Mauzer“ pistoletą, kurį, bėgdama nuo kariuomenės, numetė.

Aš, Mackutė Elena, Antano, g. 1926 m., anksčiau turėjau pistoletą „Mauzer“, kurį atidaviau Pupeliui Vincui.

Dar *Svoto* būriui priklausė Pupelis Petras, kuris 1951 05 15, susidūrus su kariuomene, pradingo be žinios.

Krasausko būrys: Krasauskas Vladas-*Kukutis*, gimęs maždaug 1917–1918 m., ginkluotas automatu su apvaliu disku; Giparas Kazys, gimęs maždaug 1918 m., ginkluotas šautuvu; Krapytė Eleonora, gimusi maždaug 1928–1930 m., ginkluota šautuvu; Andriuškevičiūtė Teklė, Donato, gimusi maždaug 1923 m., ginkluota šautuvu.

Žaržojaus būrys susideda iš 4 asmenų, tarp kurių yra viena mergaitė, bet aš to būrio narių pavardžių nežinau. 1950 m. vasarą Žaržojus buvo atėjęs su savo grupe į Streikaus grupę ir pabuvo kelias dienas, po to išėjo gyventi į Obelių ir Rokiškio rajono miškus (tai girdėjau kalbant tarpusavy partizanus). Su Streikumi Juozu vaikšto jo brolis Izidorius, ginkluotas 15 šūvių pistoletu „Affen“.

Klausimas: Kur dabar slepiasi Jūsų išvardyti „banditai“?

Atsakymas: Žinau, kad Pupelis Vincas su Pupeliene Irena nuo 1951 08 30 ryto slapstosi vienkiemyje, maždaug 5–6 km nuo vietos, kur juos apšaudė naktį iš 08 29 į 30 d., maždaug 2 km nuo Jazepo Bružuke namų, gyvena jie daržinėje su avižiniais šiaudais. Šitoje daržinėje yra šiųmečių nekultų avižų, avižinių šiaudų, daržinės šeimininkas maždaug 50 m. amžiaus, vidutinio ar kiek aukštesnio negu vidutinis ūgio, šeimininkė maždaug 35–40 m. amžiaus, turi daugiau negu tris vaikus, namai jų seni. Šitame vienkiemyje 1951 08 30 dieną buvom apsistoję Juozas Streikus ir aš.

1951 09 01 Juozas Streikus išėjo ieškoti savo brolio Izidoriaus ir sesers Streikutės. Po kelių dienų atėjęs su broliu Izidorium, Juozas Streikus pasakė, kad jų sesuo Streikutė Valė daugiau su mumis nesislapstys. Bijosi, kad ją gali nušauti, todėl ją paliko vienkiemyje, o pas ką, Streikus neminėjo. Visi šitame klojime ant avižų šiaudų pragyvenome iki 1951 09 08, tada aš su broliais Streikais išėjau į Pruodės mišką, o Pupeliai pasiliko ten gyventi.

Juozas Streikus kalbėjo, kad iki 1951 07 Pruodės miške gyveno Krasauskas su savo grupe, todėl jis eisiąs jo ieškoti, gal susirasiąs. Atsiskiriant su Pupeliais, Streikus pasakė,

kad ateisiąs pas juos po 3–4 savaitių, o aš, jei nerasiu pas ką gyventi, tegul aš ateisiu jo (Streikaus) ieškoti į Pruodės mišką, ten jis mane susiras.

Klausimas: Patikslinkite vietą Pruodės miške, kur jūs susitarėte susitikti su Streikumi?

Atsakymas: Man atsiskiriant nuo Streikų, jie man kalbėjo, kad aš su jais galėsiu susitikti 1951 m. 10 20–22 d. Pruodės miške, netoli vnk. Ogas, kur šiuo metu gyvena eigulys Ališevskis (Ališauskas). Susitikimas turėtų įvykti taip: Streikai lauks manęs netoli tos vietos, stebės apylinkes, o aš nurodytoje vietoje turėsiąti vaikštinėti, kol jie patys mane pamatys ir pašauks.

Kvota nutraukta.

Daminausko Prano, Justino, g. 1913 m., kvotos protokolai. 1951 05 17 Aknystė.

Klausimas: Išvardykite visus Streikaus Juozapo nacionalistinės „gaujos“ talkininkus ir papasakokite, kaip pasireiškia jų parama nacionalistiniam pagrindžiui?

Atsakymas: Latvijos SSR nacionalistinę Streikaus „gaują“ remia: Macijevskij (Macijauskas), vardo nežinau, maždaug 50 m. amž., gyv. Pruodės vlsč., turi dvi dukteris, viena iš jų suimta ir nuteista už ryšius su partizanais. 1948 m. Macijevskio vnk. lankė Bieliausko būrio nariai, kurie čia gaudavo maisto. Ir aš čia kelis kartus 1948 m. gavau duonos, sviesto, pieno ir kt.

Uliuks – maždaug 50 m. amž., gyv. Pruodės vlsč., gyvena prie miško, jo dukrai yra maždaug 19–20 m., o sūnui – 24. Jo namai yra maždaug 10 km nuo Subatės, Ilūkstės kryptimi. Su Bieliausko grupe ryšius užmezgė maždaug 1947 m. rudenį, gaudavo ten maisto. 1947 m. kelis kartuėjau pas Uliuksą maisto, kartą vienas, kitą kartą su Krapu Steponu. Aš nuo 1947 m. pas jį nebuvau, bet pagal Vaičėno, Vartibavičiaus žodžius, jie pas Uliuksą ateidavo iki 1949 m. rudens.

Glumans Marija – maždaug 23–24 m. amž., iš Pruodės vlsč., netoli Baltmūžės miško. Jos namai yra maždaug 0,5 km nuo Baltmūžės dvaro. Gyvena su tėvu ir motina, kuriems maždaug 60 m. Turi nesantuokinį vaiką. Su Streikumi Juozu palaiko ryšius nuo 1947 m., jos vienkiemį lankė broliai Pupeliai, Adolfas Žukauskas, kuris yra jos meilužis, ir kiti. Gaudavome čia maisto, be to, pranešdavo žinias apie kareivius ir kt. Maždaug 1947 m. pavasarį aš kartu su Žukauskuėjau pas Glumans, prie namų likau sargyboje krūmuose. Maždaug po pusės valandos Žukauskas atsinešė apie 10 pak. cigarečių, pasakęs, kad gavo jas iš Glumans. 1948 m. Petras Pupelis ne kartą juokėsi iš A. Žukausko, kad palaikys kompaniją einant pas jo simpatiją Glumans. Tais pačiais metais, išeidami iš stovyklos, Petras Pupelis ir Žukauskas kalbėjo, jei kokie netikėtumai – eisią pas Glumans. 1948 m. Elena Mackutė susirašinėjo su savo artimaisiais per Glumans, pagal jos pasakojimą, Žukauskas nuneša laiškelius Glumans Marijai, o jinai pasiunčia į Sibirą Mackutės tėvams.

Dauburs – maždaug 22 m. amž., gyvena apie 200 m nuo Baltmūžės, Pruodės vlsč. Jo tėvas suimtas 1944 m. už veiklą vokiečių laikais. 1948 m. gegužės mėn. aš-Daminauskas Pranas ir broliai Žukauskai stovyklavome miške prie Baltmūžės, suradome Daubursą ariantį. Mes pakalbėjome apie karo galimybę, išsiskiriant Žukauskai davė Daubursui pinigų, kad nupirktų saldinių, cigarečių. Ne kartą Pupelis Petras 1948 m. lankė Dauburso Peterio namus ir atnešdavo iš ten papirosų.

Januševskis Juris – maždaug 45 m. amž., Baltmuižės miško eigulys, palaikė ryšius su Streikumi Juozu nuo 1947 m., 1948–1949 m. jo namus lankė Žukauskas Juozas su Macijauskaite Maryte, Januševskis duodavo jiems pavalgyti.

Volkauskas – maždaug 40 m. amž., gyvena Pruodės vlsč. Namai yra dešinėje pusėje prie kelio Aknystė–Subatė. Šitan vienkiemis jis atėjo užkuriu. Tuose namuose gyvena dar kažki kokia mergaitė. 1948–1949 m. Volkauską lankė partizanai Žukauskas Adolfas, Dručkus Vytautas, Pupelis Petras, aš su broliu, visada gaudavom pavalgyti. Paskutinį kartą buvau pas Volkauską 1949 m. rudenį, tada aš palaukiau lauke, o vidun nuėjo Pupelis Petras.

Brakovskis (Brakauskas?) Stanislovas – maždaug 45 m. amž., gyv. Pruodės vlsč., maždaug 2 km nuo Gulbenės dvaro ir 3–4 km nuo Baltmuižės dvaro. Su Vaičėno būriu pradėjo draugauti 1946 m., duodavo maisto, periodiškai paslėpdavo, 1946 m. rudenį aš su kitais būrio nariais iš Vaičėno būrio buvome atėję pas Brakovskį, kuris mus pamaitino ir dar davė kelionei duonos kepaluką. Tada mūsų buvo 12 partizanų. Dar kartą pas Brakauską buvome su broliu Vladu 1947 m. pavasarį. Mums paprašius, jis davė mums mėsos, duonos ir tabako. Su juo daugiau reikalų neturėjau, nes jo žodžiais pradėtas įtarti sovietų valdžios.

Gereišis – vardo nežinau, maždaug 30 m. amžiaus, gyvena Pruodės ar Eglainės apylinkėje kartu su savo motina. Palaikė ryšius su partizanais 1947 m., duodavo duonos, 1947 06 pradž. aš su broliu Vladu ir prtz. Krapu Steponu užėjome pas jį ir gavome duonos, mėsos ir lašinių. Pagal Dručkaus Albino žodžius, jis irgi palaiko ryšius su Gereišiu. Gereišis, anksčiau paminėtojo kaimynas, yra giminaitis. 1947 m. Juozas Streikus kalbėjo, kad pas jį galima visada užėiti ir jis duos pavalgyti.

Purens Milda – 35–38 m. amž., gyv. Garsenės vlsč., netoli nuo didelio kelio nuo Garsinės link Lietuvos. Šitame name kažkada buvo užėigos namai, nustatyti ryšiai su partizanais 1946 m., jiems duodavo duonos, lašinių, pieno, mėsos ir kt. Pagal prtz. Šinkūno žodžius, su kuriuo aš buvau kartu būryje, 1946–1947 m. Purens Milda kepė partizanams duoną ir sanguliavo su vienu iš partizanų, kurio slapyvardis yra *Garašis*. 1948 m. aš su broliu, Šinkūnu, Romualdu Alejūnuėjome pas Mildą, ji davė mums kelionei medaus, duonos, sviesto ir kt. Mus vedė Šinkūnas. Daugiau apie Purens Mildos ryšius su partizanais man nežinoma.

Subatėlis – maždaug 50 m., gyv. Komsomolskom (?) „selsoviete“, netoli Baltmuižės miško. Jo namas yra prie pat kelio Aknistė–Subatė, maždaug 7 km nuo Subatės. Kartu gyvena dvi suaugusios dukterys ir trys mažamečiai vaikai, iš kurių mažiausiam apie 7 m. Ryšius su partizanais užmezgė 1945 m. ir palaikė juos iki šio laiko. 1945 m. Subatėlį lankėme aš su broliu, Adolfu Žukausku. 1945 m. aš su broliu Vladu keletą dienų slėpėmės pas Subatėlį Liudvigą (moterį), ji žinojo, kad esam valdžios priešai. Bet po to aš su broliu nutraukėm ryšius su ja, nes labai neturtinga ir neturėjo mums ko duot valgyti, o Žukauskas Adolfas palaikė ryšius iki pat galo. 1949 m. atėjus gyventi į Baltmuižės mišką, aš su broliu vėl užmezgėm ryšius su Subatėliu, tarėmės, kad keptų mums duoną. Tam tikslui duodavom pinigų, kad pirktų miltus. Su Subatėliu palaikėm ryšius iki mūsų su laikymo dienos, t. y. iki 1951 05 14. Mūsų prašymu Subatėlis pirkdavo mums papirosus už mūsų pinigus. Paskutinį kartą pas Subatėlį buvom nuėję su broliu 1951 04, davėm 65

rublius ir užsakėm iškept mums duoną. Po dviejų dienų davė mums 4 kepalus, kuriuos nusinešėm miškan. Už mums padarytas paslaugas mes Subatėliui nupynėm ir atidavėm 4 krepšius.

Bernans – vardo nežinau, maždaug 55 m. amž., gyvena Komsomolskoje „selsoviete“, maždaug 200 m nuo senųjų Baltmūižos kapinių. Žinau, kad palaikė ryšius su prtz. Adolfu Žukausku, Petru Pupeliu ir Elena Mackute, apie tai jei patys man pasakojo. 1948 m. rudenį, pakvietus Žukauskui Adolfui, aš ėjau su juo pas Bernans. Aš kieme stovėjau sargyboje, o Žukauskas užėjo vidun.

Brakovskaja – maždaug 40 m. amž., augina sūnų 13–15 m. ir 9–10 m. dukterį. Gyvena netoli buv. Gulbinės dvaro, netoliese nuo Brakovskio Stanislovo. Palaiko ryšius su partizanais nuo 1946 m., lankėsi pas ją Dručkus Albinas, Vartibavičius ir kt. Duodavo maisto. Aš buvau pas ją vieną kartą 1946 m. kartu su Juozu Žukausku ir Vartibavičiumi. Tada mes prieš tai buvom užėję duoneliuoti pas Brakovskį Stanislovą.

Žinka – gyv. buvusiame Gulbinės dvare, Pruodės vlsč. 1948 ar 1949 m. prtz. Pupelis Petras pokalbyje apie rėmėjus papasakojo, kad pas Žinką galima užėiti, jis esąs patikimas žmogus ir pas jį gausi pavalgyt. Pasak Pupelio Petro, Žinka ne kartą jam davė pavalgyt.

Kantans – maždaug 50 m. amž., gyvena netoli buv. Gulbinės dvaro, Pruodės vlsč. 1950 m. rudenį aš su broliu Vladu, Krasausku ir Giparu ėjome nakties metu į Kantans vienkiemį, šeimnininkas davė mums miltų, kepalą duonos, kruopų, apie 5 kg mėsos ir kitokio maisto.

Klišans (ar Klimans?) – maždaug 50 m. amž., gyvena maždaug 2 km nuo Jaungulbene dvaro, buv. Pruodės vlsč., turi vieną mokyklinio amž. sūnų. Palaikė ryšius su Juozu Žukausku nuo 1946 m., apie 1949 m. renkant žiemai produktus, aš su broliu, Šinkūnu ir Žukausku Juozu buvome pas jį, davė duonos, lašinių, sviesto ir kt. maisto. Kiek žinau iš Pupelio Petro, jis 1951 04 lankėsi pas Klišans, bet ar gavo kokio maisto, nesakė.

Seškis – maždaug 50 m. amž., gyv. buv. Gulbinės dvare, Pruodės vlsč., 1946 m. rudenį pas jį lankėmės ir gavom maisto, vėliau, kiek žinau, pas jį lankydavosi Žukauskas Juozas.

Barkovskaja – gyv. buvusiame Pruodės vlsč., šalia Marinavo balos. 1947 m. Streikus Juozas slėpėsi prie šios pelkės, o jau paliekant tas apylinkes, prasitarė, kad esant bėdai, galima kreiptis į Barkovskają, ji esanti patikima moteris ir tikrai neišduos. Mes išėjome iš to rajono ir niekada į Barkovskają nesikreipėm pagalbos.

Asars – moteris, gyvenanti Pruodės vlsč., netoli Almos Ecytais vienkiemio. Nuo 1946 m. palaiko ryšius su Streikais ir Petru Pupeliu. Duodavo maisto, maždaug 1950 05 ar 06 aš Petro Pupelio pakvietimu kartu ėjome pas Asars. Pupelis nuėjo kalbėtis su šeimnininke, o aš likau sargyboje. Šio susitikimo metu Pupelis padavė pinigų už kelnų pasiuvimą ir gavo truputį maisto.

Silevič – moteris, 40–45 m. amž., gyvena Pruodės vlsč., vidury miško. Jos vyras sumintas už ryšius su miškiniais, išvežtas Sibirą. 1947 m. Streikus ir prtz. Navickas partizanui Bieliauskui kalbėjo, kad Silevič yra patikima moteris, kuri duos pavalgyt. Tais pačiais metais Streikus atnešė iš jos duonos, pieno, agurkų. 1948–1949 m. pas Silevič maisto eidavau aš, Pupelis Petras, Vartibavičius ir kt.

Moteris, kurios pavardės ir vardo nežinau, gyvena maždaug 50 m nuo Silevič namų.

Šumino Algimanto, g. 1929 m. Saldutiškio vlsč., Palabažio k., apklausa. 1945 10 09. Ukmergė. (žr. b. bylą: Šuminas Algimantas, Gizevičius Bronius, Adomo, g. 1921 m. ir kt., LYA, f. K-1, ap. 58., b. P-15282).

A. Šuminas mokosi Kauno dvasinėje seminarijoje, gyvena Kaune, Vilniaus g. 2.

<...> Esu gimęs 1929 03 28, Saldutiškio vlsč., Palabažio k., 1939 m. baigiau pradžios mokyklą ir įstojau į Utenos gimnaziją, kurioje mokiausi iki 1944 06 01, paskui įsijungiau į antisovietinę veiklą.

Į LLA įstojau 1943 12 besimokant 7-oje gimnazijos klasėje. Mane užverbavo fizinio mokytojas Vladas (ar Vaclovas?) Smalys. Jis priėmė mano priesaiką. Platinom laikraštį „Į laisvę“, iš Smalio gaudavau 15 egz. laikraštėlio. Aš perduodavau po 5 egz. mokiniams Palskiui Venonui (gal Benonui?), Pranui Vanagui, Janulioniui Jonui. Palskys platino Svėdasuose, Janulionis – Vyžuonose, o Vanagas – Užpalių vlsč. 1944 05 baigėm platinti, nes visi šie mokiniai išėjo į Plechavičiaus armiją, o Smalys išvažiavo gyventi į Kauną. Jis pažadėjo, kad mane perduos kažkokiam apskr. agronomo Juodėno kanceliarijos darbuotojui, bet kažkodėl taip neatsitiko (likau be ryšių).

1944 06 Saldutiškyje susitikau Leoną Vilitį, kuris mokėsi Vilniaus technikumė. Jis pasakė, kad iš Smalio žino apie mano veiklą ir davė man užduotį: iš nelegalios spaudos parinkti keletą aktualiausių straipsnelių ir per Saldutiškio vlsč. viršaitį Kuzelį perduoti jam. Aš perdaviau tris straipsnių rinkinėlius, kuriuos Vilitis perspausdino mašinėle ir platino tarp žmonių.

Vilitis 1944 m. liepos pabaigoje pasitraukė su vokiečiais į Žemaitiją, o aš, rusams atėjus, 1944 m. rugsėjo mėn. toliau tęsiau mokslus Utenos gimnazijoje. 1944 m. lapkričio mėn. atvykau į tėviškę aplankyti tėvų – čia mane susirado Leonas Vilitis. Jis priminė mano priesaiką ir pareikalavo, kad mesčiau mokslus ir prisidėčiau prie antisovietinės veiklos. Tada mes nieko nesusitarėm.

1944 m. lapkričio gale į mano namus Palabažio kaime atėjo Vilučio brolis Mykolas su draugais ir jie mane, grasindami ginklu, nusivarė į Derviniškės k., kur paaiškino: arba aš metu mokslus, arba jie likviduoja mane ir mano šeimą, kaip priesaikos laužytoją, ir aš sutikau jiems dirbti.

Vilitis mane paskyrė ryšininku tarp suformuoto Tigro štabo ir Vilniaus elektrotechnikumo studento Broniaus Zinkevičiaus, kuris tuo metu gyveno Sudalaukio k., slapyvardžiu *Kalvis-Skudutis*. Jis turėjo spausdinimo mašinėlę ir per mane gautus Vilučio dokumentus daugindavo ir išsiuntinėdavo po būrius. Dokumentai buvo visokie: kaip statyti bunkerius, kaip formuoti būrius, kaip rekvizuoti turtą ir pan., taip pat rekvizujamo turto apskaitos kvitai.

Gruodžio mėn. Vilitis mane suvedė su Tigro štabo viršininku *Gaiduku*, kuris pagal profesiją buvo geologas (iš Vilniaus). *Gaidukas* man pavedė surasti karininką, tinkamą vadovavimui ir surasti Utenos gimnazijos mokinių, kurie agituotų kitus mokinius stoti į Tigro junginį.

Klausimas: Kokias pareigas Tigro štabe ėjo Vilitis, ir kokias *Gaidukas*?

Atsakymas: Vilutis buvo žvalgybos ir ryšių skyriaus viršininkas, o *Gaidukas* – štabo viršininkas.

Klausimas: Ar jūs įvykdėte *Gaiduko* pavedimą?

Atsakymas: Taip, aš 1944 12 užverbavau gimnazistus Namajušką Vytautą, 8 kl. mokinį (Namajuška Vytautas, g. 1928 m. ir kt. LYA, f. K-1, ap. 58, b. 31177/3), kurį NKVD suėmė 1945 03; Palskį Venoną, 8 kl. mokinį, kuris po Namajuškos arešto pasislėpė; 7 kl. mokinį Ralkevičių Algirdą ir Mackevičių Voldemarą, 6 kl. mokinį. Verbavau juos jų butuose, kadangi Palskys ir Ralkevičius buvo užverbuoti jau vokiečių laikais, tai priesaikas priėmiau tik iš Namajuškos ir Mackevičiaus. Po verbavimo juos surinkau Utenoje, Birutės g. 10 (ar 12?) ir mes padarėm pasitarimą, jiems pavedžiau kuo daugiau užverbuoti LLA narių. 1945 01 ar 02 Namajuška man pasakė, jog užverbavo gimnazistus: Šapoką (7 kl.), Joną Rėzą, Narbutą Bronių (8 kl.), Liesį Petrą ir Katiną Jurgį (abu 8 kl.). Be to, Grybelių apylinkėje Palskys ir Mackevičius, pasak jų, užverbavo apie 30 asm. Minėtam būriui vadovauja *Aukštaitis*-Patumsis Vladas, kilęs iš Antakalnių k., buvęs puskarininkis, 25–30 m. amž.

Klausimas: Kiek iš viso užverbuota Utenos gimnazistų?

Atsakymas: Iš viso 15 asm., iš kurių 6 asm. pavardes aš pamiršau.

Klausimas: Kur dar vyko LLA narių verbavimas?

Atsakymas: Sudeikių apylinkėje Rimkevičius ir Tilindis Antanas-*Dilinis*, užverbavo 1945 m. sausio–vasario mėn. į LLA narius užverbavo 70 žmonių. Po šio buvo suformuota kuopa, kuriai vadovavo Tilindis. Jam žuvus, pradėjo vadovauti viršila slapyvardžiu *Bijūnėlis*, kuris gyveno šalia Sudeikių. Savo namų neturi, taip pat neturi tėvų ir šeimos, pagal profesiją radistas, Smetonos laikais dirbo kažkurioje ministerijoje. Apie 45 m. amžiaus. Visi asmenys yra veikiančiame būryje, niekas nesiregistravo. Susitikau *Bijūnėlį* netoli Šarkinių k., paskutinį kartą mačiau kovo mėn. *Bijūnėlis* vadovauja stambiam būriui, *Miškinis*-Vincas Kaulinis vadovauja kuopai, o *Briedis*-Bagočiūnas Dominykas vadovauja būriui.

Klausimas: Kas iš karininkų buvo Tigro rinktinės vadovybėje?

Atsakymas: Tai štabo viršininkas kap. Kaletka ir operatyvinio sk. viršininkas *Rokas*.

Klausimas: Ką žinote apie LLA susijungimą su Kęstučio organizacija?

Atsakymas: 1945 02 Kęstučio štabo redaktoriaus Žibėno bute Biliakiemio k. įvyko pasitarimas tarp LLA ir Kęstučio organizacijų vadovybės. Nuo Kęstučio dalyvavo Petravičius Vytautas, Stasys Žibėnas, LLA atstovavo Vilutis Leonas-*Bitinėlis* (Vilutis Leonas, Jono, g. 1920 m. LYA, f. K-1, ap. 58., b. P-14579), *Gaidukas*. Paskui sužinojau, jog Kęstučio organizacija perėjo į LPS ir išlaikė savarankiškumą nuo LLA. Pagal Vytauto Petravičiaus ir Žibėno pasakojimą, LPS štabas yra Užpalių vlsč. ir vadovauja mjr. Januškevičius. Mano-Šumino Algimanto slapyvardžiai yra *Kurkllys* arba *Vėjas*.

Algimanto Šumino-Kurklio, Vėjo 1945 10 15 apklausa:

Klausimas: Kokios jūsų politinės pažiūros?

Atsakymas: Esu priešiškas nusistatęs sovietų valdžiai. Pasiruošęs ginklu kovoti už nepriklausomos Lietuvos atkūrimą.

Klausimas: Paaiškinkite tokio jūsų požiūrio priežastis?

Atsakymas: Mano tokį požiūrį suformavo mokykla, spauda, bažnyčia. Mokantis gimnazijoje antisovietines nuotaikas platino klasės auklėtojas Pranas Gineitis, kuris 7 kl. pamokose aiškino, kaip bloga padėtis yra SSSR, kad žmonės daug dirba ir nieko neturi, kad šnipinėjimo sistema. Kad persekioja religingus žmones, bažnyčias verčia šokių salėmis. 1943–1944 m. mokytojas Sergedas (Sirgedas?) ugdymo pamokose kalbėdavo, kad vokiečiai teisingai daro naikindami sovietus, nes SSSR nėra teisingumo: 4 milijonai bolševikų ir NKVD-istų valdo 200 milijonus vergų. Sergedas dėstė kūno kultūrą. Kunigas Ragažinskas kalbėjo, kad Sovietų Sąjungoje nėra kultūros, žmonės morališkai smukę. Žmonės negalvoja laisvai, o tik taip, kaip liepia bolševikai. Taip pat į Utenos gimnaziją patekdavo pogrindžio spauda, kuri pagr. dėmesį skyrė kovai su SSSR.

Klausimas: Kiek asmeniškai jūs užverbavote žmonių į LLA?

Atsakymas: Asmeniškai aš užverbavau 50 asm., iš jų priėmiau priesaiką, o iš viso man vadovaujant ir man pavedus priimta į LLA apie 200 asm. Verbavimai vyko nuo 1944 m. gruodžio iki 1945 m. liepos su pertrauka kovo–balandžio mėnesiais. Daugiausia verbavom vengiančius karo tarnybos bei mokinius-gimnazistus. Mums buvo nesvarbu asmens turtinė padėtis ir socialinė kilmė, svarbu, kad jis nesimpatizuotų vokiečiams ar lenkams. Tigo rinktinėje aš vykdžiau ryšininko funkcijas, o Šarūno štabe buvau organizatoriumi ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininku. Tai buvo 15 dienų nuo 1945 08 10 iki 08 26 d.

Klausimas: Ar žinote apie Šarūno štabo egzistavimą?

Atsakymas: Taip, žinau.

Klausimas: Kieno iniciatyva jis buvo organizuotas?

Atsakymas: Organizuotas mano asmenine iniciatyva. 1945 06 organizuotas Biliakiemio k. Dar 1945 m. vasario mėnesį Tigo štabo viršininkas *Gaidukas* man pavedė sudaryti Utenos apskrįčiai naują LLA štabą. Tam tikslui aš parinkau keletą potencialių štabo narių ir paupės krūmuose prie Biliakiemio k. sušaukiau pasitarimą, kuriame dalyvavo: aš-Šuminas Algimantas, Vladas Mikulėnas, Vytautas Pakštas, Gizevičius Bronius (Gizevičius Bronius Adomo, g. 1921 m. ir kt. LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-15282), Bronius Zinkevičius. 1945 06 vykusiame pasitarime tartasi dėl pavadinimo ir pareigų pasiskirstymo. Štabą sutarta pavadinti Šarūno vardu, vadu paskirtas Vladas Mikulėnas slapyvardžiais *Lubinas* ir *Liepa*. Pirmas slapyvardis buvo naudojamas kaip rinktinės vado, o antrasis – kaip operatyvinio skyriaus viršininko, nes štabui kuriantis, jis vykdė dvejus pareigas. Pakštas Vytautas-*Vaidila* paskirtas štabo viršininku ir Propagandos sk. viršininku; Gizevičius Bronius-*Barzdyla* – Ūkio sk. viršininku; Ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininkas Bronius Zinkevičius-*Aitvaras*. Tik nebuvo paskirtas Mobilizacinio skyriaus viršininkas. Tuo mūsų posėdis ir baigėsi.

Klausimas: Kokios Šarūno štabo ribos?

Atsakymas: Veikla – Švenčionių, Utenos apskrityse ir, nesant organizuotos rinktinės, Zarasų apskrities teritorijoje.

Klausimas: Kokia Šarūno štabo struktūra?

Atsakymas: Yra junginio vadas, štabo viršininkas, Operatyvinis skyrius, Žvalgybos ir ryšių, Ūkio skyrius, Propagandos ir agitacijos, Mobilizacijos ir mašinistas. Yra 5 asmenys, atsakingi už ryšį, tai: Kaušyla Antanas-*Margis* (originaliame tekste – *Baku-*

la); Deveikis Balys-Šmėkla (kitur – Beržas); Deveikytė Natalija-Vaidilutė, iš Kačiūnų k.; slapyvardžiu *Raseinių Magdė*, apie 30 m., brunetė, gyv. Kačiūnų k.; Markauskaitė Ona, apie 28 m. amž., gyv. Kačiūnų k. Pirmieji du ryšininkai buvo nelegalai, o trys paskutiniai gyveno legaliai. Šarūno štabą saugojo 20 asm. būrys, kuriam vadovauja Kaušylas Antanas-Margis, apie 40 m. amž. vyras. Būrio nariai: Čižas Juozas-Jokeris; Grašys Pranas-Lapė; Kaušyla Petras-Kurmis; Bitkevičius Jonas-Sakalaitis; Šireika Jonas-Pyragaitis; jo brolis Šireika Povilas-Kariūnas; Juknevičius Juozas-Nykštukas; Juotka Stasys-Klajūnas; Gaidelis Juozas-Skambutis; Kunčiūnas Jonas-Mukas; Vadišius Vytautas-Avilys; Šinkūnas Balys-Papartis; Gimbutis Stasys-Tarzanas; Vaičiūnas Antanas-Kvietys; Ramonas Bronius-Baronas. Slapyvardžiais: *Gerutis*, *Liūtas*, o paskutinių dviejų slapyvardžių neatsimenu. Iš čia paminėtų, iš Kačiūnų k. yra Antanas Kaušyla, Čižas, Grašys, Kurmis, o iš Politiškių k. – Bitkevičius ir broliai Šereikos, iš Klykių k. – Juknevičius.

1945 09 01 Šarūno štabui buvo pavaldžios trys kuopos, veikiančios Utenos, Vyžuonų, Daugailių, Debeikių ir Leliūnų valsčiuose. Tuo tarpu Švenčionių apskrityje buvo organizacinė betvarkė. Į apskritį sutvarkyti organizacijai komandiruotas štabo viršininkas Mikulėnas ir žvalgybos sk. viršininkas Bronius Zinkevičius, kurie pargrįžę pasakojo, kad ten betvarkė, daug partizanų registravosi, daug žuvusių, o dalis klaidžioja po miškus mažomis grupelėmis. Per komandiruotę jie kažkiek sutvarkė padėtį. Jiems sugrįžus į ilgalaikę komandiruotę į Švenčionių apskr. Labanoro, Kirdeikių ir Saldutiškio miškus pasiūstas Bronius Zinkevičius, siekiant organizuoti kuopas ir būrius. Tvarkėsi rugpjūčio–rugsėjo mėn. Prieš man išvykstant, rugsėjo pradž. jis grįžęs raportavo, kad jo brolis Zinkevičius Kazimieras-Saldaitis sudarė Saldutiškio apylinkėse 15 žm. būrį, o kiti būriai jau kuriasi.

Toliau – turėtas tikslas organizuoti Zarasų apskr. kuopas ir būrius ir tam tikslui numatyta komandiruoti Zinkevičių, bet ar tai buvo padaryta, nežinau. Aš rugsėjo 10 d. išvykau iš štabo į Kauną, toliau mokytis kunigų seminarijoje.

Utenos apskrity veikė trys kuopos: pirmoji – Mindaugo, antroji – Gedimino ir trečioji – Vytauto. Mindaugo kuopa veikia Utenos ir Daugailių vlsč., Gedimino kuopa – Debeikių, Vyžuonų, Leliūnų vlsč., Vytauto kuopa – Utenos vlsč.

Mindaugo kuopą sudaro 4 būriai: Ažuolo (30 asm.), Siaubo (30 asm.), Perkūno ir Sakalo (20 asm.). Kuopos vadas – Jankauskas Jonas-Kadugys. Perkūno būrio vadas Jonas Žemaitis-Maumedis, kilęs iš Katlėrių k. *Siaubo* būrio vadas yra *Siaubas*, kilęs iš Pluپیų k., Daugailių vlsč., buv. LK eilinis, gyvena vienkiemy naujame name. Sakalo būrio vadas – Sargūnas Vytautas-Vytenis – LK puskarininkis, apie 35 m. amžiaus, iš Paulio ar Juškėnų k.

Gedimino kuopai vadovauja LK sanitarinės tarnybos puskarininkis *Miškinis*, vokiečių laikais gyveno Kaune. Susideda iš dviejų būrių, vienam kurių vadovauja *Bijūnėlis*.

Vytauto kuopai vadovauja Kalytis Bronius-Siaubas, kuris gyvena Utenos vlsč. – aukšto ūgio, lieknas, kalba greitai ir užsikerta. Pirmam būriui vadovauja *Aukštaitis*-Patumsis Vladas, apie 30–35 m. amžiaus, žemaūgis, plačiapetis, gyvena Antakalnio k., Utenos vlsč. Antram būriui vadovauja *Šamas*-Guobužas Albertas iš Gaspariškių k., Utenos vlsč.

Klausimas: Išvardykite eilinius Šarūno štabui pavaldžių „gaujų“ narius.

Atsakymas: Galiu išvardyti tik dalį, kurie priklauso Mindaugo kuopai, tai:

1. **Musteikis Bronius-Juraitis** iš Pilkenių k., Tauragnų vlsč., slapyvardis;

2. **Gelažauskas** iš Pilkenių k., Tauragnų vlsč.;

3. **Kecorius Jonas** iš Dičiūnų k.;

4. **Kecorius Anicetas-Gulbinas** iš Dičiūnų k.;

5. **Grimalauskas Stasys-Lokys**;

6. **Zazirskas Domas-Trimitas** iš Dičiūnų k.

Iš Vytauto kuopos – *Trimitas*, tai Pakalnis, kurio slapyvardis yra *Kardas*.

Kuopų ryšininkais yra: *Girinis*-Baltušis Vytautas – Pušinėlės pradž. mokyklos mokytojas. Jis yra Mindaugo kuopos vadas. Juknevičiūtė Janė, legaliai gyvena Klykių k., renka pinigus, vaistus, perduoda žinias.

Perkūno-Blaževičiaus Petro būrio ryšininkė Kecoriūtė (Kecorytė) Janė-*Daina* iš Dičiūnų k. Dar žinau, jog Katlierių k. gyvena ryšininkė *Lietuvaitė*-Juškaitė Stafutė, *Rugia-gėlė*-Vedrickaitė Stasė gyvena Plipų k. Kitoje šeimoje (Juškėnų k.) yra dvi seserys – viena Ona, kita Stasė – slapyvardžiai *Neužmirštuolė* ir *Sesutė*. Jos yra Salako būrio ryšininkės.

Gedimino kuopos organizatorius yra Jurgis Vasiljevas-*Viesulas*.

Klausimas: Kur šiuo metu yra Šarūno štabas?

Atsakymas: Yra krūmuose palei pelkę link Kačiūnų k., tarp Raistinių ir Kačiūnų kaimų. Štabas įsikūręs palapinėse Krašuonos pelkės (netiksliai) pakraštyje.

Klausimas: Iš kur imate maistą?

Atsakymas: Mums nereikia jokių atsargų, nes Raistinių kaimo gyventojai visi be išimties remia maistu. Be to, dar atima iš Tauragnų vlsč. rusiškų kaimų gyventojų. 1945 08 25 apsauginio būrio vyrai atvedė dvi iš rusų atimtas avis.

Sutartas ženklas su Kačiūnų ir Raistinių gyventojais, kad rusams pasirodžius išneštų baltas marškas. Tai bus signalas.

Ginklų štabas turi apie 20 šautuvų, du rankinius kulkosvaidžius, apie 10 automatų, apie 50 granatų, automatams turi po du diskus, o šovinių yra keletas tūkstančių. Ginklus surenka iš gyventojų, likusius po fronto.

Klausimas: Ar Šarūno štabas turi ligoninių?

Atsakymas: Tokių nėra, 1945 08 buvo sužeisti *Sakalaitis* ir *Pyragaitis*, tai jie abu gydėsi būryje. Štabo viršininkas Mikulėnas yra 4-o kurso medicinos studentas, tai jis teikia pagalbą. Dar yra sanitaras *Mukas*, kuris vokiečių kariuomenėje buvo sanitaru.

Klausimas: Kokie junginiai perėjo Tigro žinion, ir kurie tapo Šarūno junginio daliniais?

Atsakymas: Iš *Aukštaičio*, *Dilinio* ir *Kovo* grupių, kurios buvo pavaldžios Tigro štabui, suformuota Gedimino ir Vytauto kuopos. Jokio materialinio turto Tigro štabas Šarūno štabui neperdavė. Mano minėtos *Aukštaičio*, *Dilinio* ir *Kovo* kuopos perėjo Šarūno žinion mano iniciatyva su visais ginklais. Tai įvyko įvairiu laiku nuo 1945 07 15 iki 1945 08 15.

Klausimas: Ar Tigro štabas išlaikė savo savarankiškumą? Kur jis dabar yra?

Atsakymas: Tigro štabas liko savarankiškas, jis dabar turėtų būti Adutiškio-Lentupio-Švenčionių rajone. Tigro rinktinės vado slapyvardis – *Dobilas* (Kimštas Jonas).

Apie Tigro štabo veiklą sužinojau iš Broniaus Zinkevičiaus, o jis sužinojo iš ryšininkės, gyv. Šiškinų k., Pelenytės Veronikos-Kregždutės, kuri yra mokytoja, dirbusi Linkmenų progimnazijoje. Ji esanti *Dobilo* meilužė, gyvena pusiau legaliai, Šiškinų kaime yra jos tėvai. Iš Zinkevičiaus sužinojau, jog Vilniuje veikia LLA apygardinis štabas, iš kurio pas mus buvo atvykęs 1945 07 VU studentas Motiejūnas, inspektuoti Šarūno štabo.

Klausimas: Ar Šarūno štabo steigimo iniciatoriumi buvo LLA Vilniaus štabas?

Atsakymas: Ne, tai buvo *Gaiduko*-Vaitkevičiaus Vlodo ir *Kalvio*-Zinkevičiaus Broniaus iniciatyva.

Klausimas: Kur dabar *Gaidukas* (*Kirvis*)?

Atsakymas: Jis žuvo 1945 03 10 mūšyje su Raudonąja armija, kada bunkeriai buvo susprogdinti ir jis žuvo.

Klausimas: Tad kuo buvo paremtas poreikis kurti naują štabą?

Atsakymas: Kovos taktika parodė, jog efektyviausia veikla yra nedidelėmis grupėmis, o štabai efektyvesni, kada turi kuo mažesnius veikimo rajonus, o ne tokius gremėzdiškus gyvosios jėgos ir apimties prasme, kaip kad buvo Tigro štabas. Dėl savo grandioziškumo jis nesusitvarkė su savo iškeltomis užduotimis.

Klausimas: Koks yra Tigro rinktinės veikimo rajonas?

Atsakymas: Veikia Vilniaus ir Švenčionių apskrityse, tačiau centras yra Adutiškis.

Klausimas: Papasakokite apie pagrindžio spaudą.

Atsakymas: Šarūno štabas leidžia leidinį „Pagrindžio žodis“, apie 100 egz. tiražu. Taip pat nedideliais tiražais antisovietinius atsišaukimus. Dauginimo aparatų turi spausdinimo mašinėlę, šapirografą. Rotatoriaus neturi. Tiražai nedideli, nes trūksta popieriaus. Utenos moterų gimnazijos mokytoja Petronienė perdavė Pakštui apie 100 vnt. mokyklinių sąsiuvinų. Tai man pasakojo Pakštas 1945 06. Kiek man žinoma, tai spaudinius paima apsauginio būrio nariai, kurie perduoda tolimesniam platinimui.

Klausimas: Kur yra „banditų“ sąrašai? Turime duomenų, kad jie buvo užkasti į žemę?

Atsakymas: Tigro rinktinės partizanų sąrašai buvo sudėti į butelius ir užkasti į žemę, man tai sakė *Kalvis* 1945 05 pabaigoje. Šiuo metu Šarūno junginiui yra pavaldūs apie 400 ginkluotų asmenų.

Klausimas: Ką dar norite pasakyti tardymui?

Atsakymas: Asmeninė Mikulėno ryšininkė yra Ilčiukaitė, kuri gyvena Utenos vlsč., Kryželių k. Amžius apie 32 m., netekėjusi, blondinė.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, b. 1419. LSSR MGB Rokiškio apskrities skyrius.

Partizanų dokumentai rasti MGB kratų metu

Krinickaitės Janės laiškas Juozui Bulkai.

Gerasai Juozai! Nustebsite iš manęs gavęs kelis žodžius, kuriais noriu aprašyti skurdą ir skaudų gyvenimą. Juozai, laukiam pavasario, kaip ir visada jo laukia paukščiai giesmininkai, kada jie pradeda budinti gamtą, laukiu to, kuris jau dešimtas mėnuo kaip neaplanko mūsų gražiųjų (...).

Juozai, kaip skaudus mums šis pavasaris, pati savimi netikiu, rymodama po langu ilgas valandas to, kuris ištardavo paguodos žodžius. Sulaukiu, Juozai, tik jo draugus, kurie tik padidina kančias, tai man už Tėvynei dirbtus darbus tenka aplaistyti karčiomis ašaromis.

Užėję pas mus pagrasina, kad nepraneštum ir kad niekas nesužinotų. Užėję pas kaimynus perspėja, kad saugokitės Janės, nes ji „pasirašė“ skrebams dirbti ir dirba. Juozai, galiu pareikšti savo nuomonę, kad į „juodą knygą“ pasirašyčiau, bet Tėvynės išdaviku nenoriu būti ir gauti iš jų kruvinus pinigus.

Juozai, užtat jie sulauks tokio užmokesčio, kaip ir mums padarę širdy žaizdą, bet nesu tokia kerštinga, kad keršyti niekšingu darbu ir žinau tą, kad gailėstingasis Dievas mato mano ašaras be vieno tikslo ir išties jiems teisingumo ranką be (...).

Nors jums gal ir neįdomu Juozai mūsų gyvenimas, suprantat – kiekvienam savas skausmas ir pergyvenimas, ypač Jums. Netikėjau, kad dar teks rašyti Jums ir ne vieną maldą Viešpačiui (...) pasiunčiau pas Aukščiausią, bet kai sužinojau esant dar (...), trūksta žodžių išreikšti džiaugsmui.

Juozai, labai norėčiau susitikti su Jumis ir pašnekėti apie pergyvenimus, bet nežinau kur ir kaip Jums patogiau.

Juozai, būk toks geras, padarykite tvarką su *Kelmu*, čia aplink žmonės šaukia, nežinia kas bus toliau. Vaikšto Juozapas Kušeliauskas-*Kelmas* per žmones, renka aukas, o pririnkęs gerai išgeria ir eina ginkluotas žmones plėšti su dviem draugais iš mūsų kaimo, kurie nenori dirbti, o tik išgerti ir gerai pavalgyti.

Juozai, daug dar parašyčiau, tik Jums nusibos skaityti, geriau Jūs parašykite apie savo gyvenimą ir paskirkite pasimatymą. Rašykite AA, o aš iš jo gausiu. Lauksiu atsakymo.

Romelytė, 1949 06 14.

Prano Šustiko laiškas partizanams:

Brangūs kovos broliai, leiskite man Jus pasveikinti su Šventom Kalėdom, linkiu Jums daug daug laimės ir pasiekimo Tamstų gyvenime. Taip pat ir ateityje su Aukščiausiojo palaima ir ištverme iki galutinio taško.

Nepatogu būtų girtis, bet tikiuosi, kad suprasit mane. Buvau nepalaužiamas kietas kaip titnagas; narsus, drąsus kovotojas. Teko 1941 m., 1944 m. kelis kartus kautis su raudonųjų teroru ir ateityje pasiryžęs (kai sudrebės po kojų žemė). Tik, deja, sveikatos daug nustojau, jau antri metai kaip sergu širdies liga. Atleiskite man, kad aš Tamstoms skubiai atsakymo negalėjau duoti, nes smarkiai buvau susirgęs. Iš anksčiau prisiųstų man raštų buvau nesupratęs, kad esu paskirtas ABV pareigoms. Paskutinį raštą gavęs tiesiog nustebau, ar nebus per sunkios man pareigos? Kada ištiks reikalas ar sugebėsiu vadovauti BV veikloje? Bet šituo nenusimenu, nes tikiuosi iš Tamstų pamokų gauti. Surašiau raportus, bet nežinau ar bus gerai, jei kas negerai, prašau paaiškinti ir smulkiai išdėstyti, nes man jau ir kariuomenės dėsniai per tiek metų prisimiršo. Dėl aukų su mielu noru prisidedu, kiek leidžia aplinkybės.

O dėl parinkimo, tai pavojingas darbas. Pavyzdžiui, ir su kaimynais pasitikėjimo nėra, vienas kitas aukos, bet ir skrabienai gali pranešt, kad toks ir toks rinko.

Tuo kartu ir baigiu, linkiu pasisekimo Tamstų gyvenime ir laimingų Naujųjų Metų. O labiausiai sveikatos. *Kardas* ABV, 1949 12 25. //priedas: aukoju 50 rub. su *Guoba*//

N. B. R. KRjV 1949 07 10, Nr. 207. KRj įsakymas Nr. 6. Rikiuotės sritis

§.1. Dėl KRj performavimo Algirdo ir Kęstučio būriai sujungiami į vieną būrį – Al-

girdo ir nuo šios dienos būrio vadu skiriamas brolis *Kardas*. Pagrindas: ARjVK raportas iš 1949 06 10 ir paskyrimo lapas iš 1949 07 10, Nr. 206.

§.2. Į KRj GBRV pareigas skiriamas nuo 1949 07 11 brolis *Deimantas*. Pagrindas: BRV 1949 07 10 paskyrimo raštas Nr. 76 ir įsakymas BRV Nr. 9/225 iš 1949 06 18.

§.3. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę I BrV brolis *Deimantas* skiriamas KRj 1 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose. Pagrindas: paskyrimo raštas iš 1949 07 01, Nr. 4.

§.4. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę partizanas *Kelmas – Putinas* nuo 1949 07 01 skiriamas KRj 2 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose. Pagrindas: 1949 07 01 paskyrimo raštas Nr. 5.

§.5. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę brolis *Gediminas* nuo 1949 07 01 skiriamas KRj 3 žvalgybos agentu. Pagrindas: 1949 07 01 paskyrimo raštas Nr. 6.

§.6. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę OS Žiedro apylinkės viršininkas brolis *Stalius* nuo 1949 07 01 skiriamas KRj 4 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose. Pagrindas: ARjVK raportas Nr. 1 iš 1949 06 30 ir 1949 07 01 paskyrimo raštas Nr. 35.

§.7. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę PLVK brolis *Akmuo* nuo 1949 07 01 skiriamas KRj 5 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose. Pagrindas: ARjVK raportas Nr.2 iš 1949 06 30 ir 1949 07 01 paskyrimo raštas Nr. 36.

§.8. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę LKRRK brolis *Majoras* nuo 1949 07 01 skiriamas KRj 6 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose. Pagrindas: ARjVK raportas Nr.3 iš 1949 07 01 ir 1949 07 01 paskyrimo raštas Nr. 37.

§.9. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę brolis *Vėtra* (orig. *Vetras*) nuo 1949 07 01 skiriamas KRj 7 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose. Pagrindas: ARjVK raportas Nr. 6 iš 1949 07 03 ir 1949 07 03 paskyrimo raštas Nr. 71.

§.10. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę sesuo *Lapas* nuo 1949 07 01 skiriamas KRj 8 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose. Pagrindas: ARjVK raportas Nr. 8 iš 1949 07 03 ir 1949 07 03 paskyrimo raštas Nr. 70.

§.11. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę KLRK brolis *Mindaugas* nuo 1949 07 05 skiriamas KRj 9 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose. Pagrindas: ARjVK raportas Nr. 8 iš 1949 07 03 ir 1949 07 03 paskyrimo raštas Nr. 92.

§.12. Už ištvermę ir sumanumą kovojant už Lietuvos laisvę brolis *Putinas* nuo 1949 07 05 skiriamas KRj 10 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose. Pagrindas: ARjVK raportas Nr. 9 iš 1949 07 03 ir 1949 07 03 paskyrimo raštas Nr. 94.

§.13. Už ištvermę ir sąžiningą pavestų pareigų atlikimą PLVK pvd. sesuo *Kaladytė* nuo 1949 07 05 skiriamas KRj 11 žvalgybos agentu, paliekant ir einamose pareigose.

§.14. Šį įsakymą gauna ABrV – po 1 egz. ir 1 egz. paliekamas KRj štabo archyve.

§.15. Įsigalioja nuo jo paskelbimo dienos.

Pasirašo: KRjV *Svajūnas*, ARj(?)K *Dainius*

Pastaba: dokumentas paimtas Ripaičių k. 1951 04 23.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P-15554. AŠKINIO ANTANO, MATUSEVIČIAUS VINCO baudžiamoji byla.

Iš Aškinio Antano, Kajetono, kvotos protokolo. 1951 m. birželio 3–4 d.

<...> Esu gimęs 1914 m. Rygoje. Tėvas dirbo ten tramvajaus konduktoriumi, bet dar turėjo 4 ha žemės. 1916 m. tėvai grįžo į tėviškę, Krivasalio k. 1918 m. tėvas ir motina numirė ir likau atiduotas auklėti dėdei Silvai Aškiniui (Krivasalio k.). 1931–1932 m. dirbau statant geležinkelį Telšiai–Kretinga, paskui geležinkelius ir tiltus Žemaitijoje (Prienu, Raseinių apskr.).

Šeimos sudėtis: žmona Aškinienė Ona (?), g. 1918 m. Paeisetės k., vaikai – Antanas, Alvyra, Romusis, Valentinas ir Juozas.

Savo dalyvavimą pogrindyje patvirtinu. Turėjau slapyvardžius: *Dagilis*, *Akmuo*, *Skeptas*. Buvau *Skrajūno*–Juozo Bulkos ir *Dainiaus*–Antano Bulkos raštu paskirtas Kiaunės rajono ūkio skyriaus vrš. ir žvalgybos penketuko agentu.

Dar 1946 m. aš netoli Kiauneliškio trianguliacijos bokšto susitikau Antaną Krinicką, kuris paprašė manęs nueiti į Staniuliškes pas Bulką Alfonsą ir perduoti laišką jo broliui Jeronimui, kuris vadinosi slapyvardžiu *Deimantas*, o tuo metu vadinosi *Titnagas*.

Šitaip Krinicko pavedimu nešiau keletą kartų laiškelius *Titnagai*, o vieną kartą man Krinickas pasakė, kad mano slapyvardis esantis *Dagilis*.

<...> 1947–1948 m. pas mane atėjo Janė Vasiulytė, Juozo–*Kaladytė*, kuri atnešė laišką, skirtą perduoti į Stirninės k. Stasiui Petravičiui, kuris tuo metu vadinosi *Putinas*, o vėliau – *Klajūnas*. Paketas vadinosi *Beržas–Putinui*, tuo metu *Putinas* buvo Kušeliauskas Juozas, kuris nušautas 1951 m. balandžio mėn. Tokiu būdu buvo sudaryta ryšio grandinė: iš *Deimanto* paketaiėjo *Romeliui*–Antanui Krinickui per *Juditą*, *Dagilį* ir *Putiną* (*Judita* – tai Pelanytė Malvina, Kajetono, g. 1920 m., b. 24621/3, 1950 m. areštuota. *Dagilis* – tai aš, o *Putinas*–Stasys Petravičius). Paprastai – vienas paketas per mėnesį arba rečiau.

<...> *Skrajūnas* atsiuntė man paskyrimo raštą, o ką daryti – nepasakė. Tik 1949 m. rugsėjo mėn. aš gavau laišką, kad turiu surinkti pinigų „banditams“. Tada aš su *Klajūnu* surinkom 130 rublių, pinigų davė:

1. **Albertas Krinickas, Jono–Stukas** iš Krivasalio k. Jis pinigų nedavė, tačiau jis dovaną skolą, kurią jam buvau skolingas 15 rub., už tai kad vedžiau karvę pas Krinicko jautį. Jis sutiko tą skolą paaukoti partizanams;

2. **Matusevičius Vincas, Jono–Kardas**, Vasiuliškės k. gyventojas. Jis davė 20 ar 25 rublius;

3. **Šustikas Pranas–Guoba** iš Žvirbliškės k., jis davė 25 rublius;

4. Aš pats–**Aškinis Antanas–Dagilis** paaukojau savų 30 rub.;

5. **Petravičius Stasys–Klajūnas** iš kažkur atnešė 30–40 rublių, dar prašė parašyt, kad paaukojo *Papartis*–Vladas Juozapavičius 15 rub., *Kaladytė*–Janė Vasiulytė – 10 rub. ir pats *Klajūnas* – 15 rublių. Taip pat 1950 m. vasario mėn. vėl gavau *Skrajūno* laišką surinkti pinigų ir dovanų „banditams“. Aš surinkau 75 rublius, iš kurių 25 buvo mano, po 25 rublius davė **Guoba** ir **Kardas**.

Man yra žinomi šie ryšininkai:

1. **Vincas Matusevičius–Kardas**, Vasiuliškės k., kuris, kaip ir aš, dirba eiguliu Kiauneliškio miške, žinau, kad jis du kartus paaukojo „banditams“ pinigų;

2. **Šustikas Pranas-Guoba** iš Žvirbliškės k., kuris taip pat paaugojo „banditams“ pinigų du kartus;

3. **Kubiliūnas Stasys-Naminis**, kuris dirbo Saldutiškio lentpjūvės buhalteriu, pasikui persikėlė į Ukmergės rajoną. Jis dar 1945 m. buvo Krinicko būryje buvo neeilinis. Krinickas ir vėliau su juo palaikė ryšius, o *Skrajūnas* 1949 m. jam suteikė slapyvardį **Krūminis**.

4. **Krinickaitė Janė, Antano-Romelytė, Sigutė** yra (Krinickaitė Janina, Antano, g. 1923 m., b. 24259/3, P-15554 – L. A.) iš Krivasalio, kuri dabar gyvena Prūdiškių k., ji yra tikra būrio vado Antano Krinicko sesuo. Apie jos slapyvardį aš sužinojau iš Stasio Petravičiaus, kuris daugiau žino apie jos veiklą.

5. **Krinickas Albertas, Jono-Stukas** iš Krivasalio k., dirba „Petro Cvirkos“ kolchoze. Jis buvo būrio nariu, bet legalizavosi 1945–1946 m.

6. **Avižienis Bronius, Adolfo-Juodalksnis** – apie 30 m. amž., Krivasalio k. gyventojas. Ji 1945–1946 m. buvo būryje, apie jo veiklą man nieko nežinoma.

Pažyma. Krinickaitė Janė, Antano, kilusi iš vidutinių valstiečių, jos brolis Antanas Krinickas buvo „gaujos“ nariu. Krinickaitės šeima, kaip „banditiška“, buvo ištremta, o ji pati trėmimo metu pasislėpė, Krinickaitės ūkis konfiskuotas. Šiuo metu ji dirba Laka-jų k. kaimo klube-skaitykloje.

Iš Krinickaitės Janės, Antano, kvotos protokolo. 1951 m. birželio 30 d.

<...> Tėvai turėjo 7 ha žemės. Aš pati, baigusi pradžios mokyklą, įstojau į Utenos amatų mokyklą. Paskui iki 1950 m. dirbau Žeimenos miškų ūkyje sąskaitininke, nuo 1950 m. pradėjau dirbti skaityklos vedėja, o gyvenau Lakajų kaime.

Tėvas Antanas Krinickas mirė 1935 m., o motina 1948 m. gegužės mėn. išvežta į Sibirą. Brolis nuo 1944 m. buvo partizanų būryje, 1948 m. rugpjūčio mėn. nušautas. Pusbrolis Jonas Krinickas, Alekso, g. 1910 m., gyvena Krivasalio k., dirba Krivasalio „selsovieto“ (apylinkės tarybos) sekretoriumi. Sesuo Mičienė Juzė, 40 m. amž., gyvena Krivasalio k., ištėkėjusi, dirba kolchoze.

Taip, aš prisipažįstu, kad iš tikrųjų buvau prtz. ryšininke. Mano slapyvardžiai buvo *Romelytė* ir *Sigutė*. Buvau užverbuota tokiu būdu: 1949 m., eidama iš Krivasalio į namus, Paprūdžio kaime, Kiauneliškio miške susitikau kelis partizanus, kurie, sužinoję, kad esu Antano Krinicko sesuo, pradėjo mane kalbinti, kad būčiau jų ryšininkė. Jie mane prisaikdino slapyvardžiais *Romelytė* ir *Sigutė* ir aš turėjau raštu juos informuoti apie padėtį ir visa tai perduoti Janei Vasiulytei į Stirninės k. Jie man pažadėjo atsiųsti raštą, kad aš esanti jų talkininkė.

Tarp mane sutikusių partizanų buvo Juozas Bulka-*Svajūnas*, kuris mane verbavo; jis pasisakė esantis iš Ripaičių k., o kitų slapyvardžių aš nežinojau. Maždaug po dviejų savačių atėjo žadėtasis raštas, o aš jiems atrašiau, kad jie darytų tvarką su partizanu Juozu Kušeliausku-*Kelmu*, kuris kartu su Lazdausku Antanu ir Aldusevičiumi Antanu, kurie gyveno legaliai Krivasalio k., užsiima plėšimais. Apie tai, kad Lazdauskas ir Aldusevičiaus vaikšto drauge su Kušeliauku, man tapo žinoma iš vietinių žmonių. Baigdama laišką aš paprašiau, kad *Svajūnas* laikytų ryšį su manim per Aškinį Antaną, Krivasalio k. gyventoją, kuris dirbo miškininku. Jau verbavimo metu man *Svajūnas* sakė, kad aš ryšį palaikysiu per Antaną Aškinį ir Janę Vasiulytę.

Maždaug 1949 m. rugpjūčio ar rugsėjo mėn., eidama iš bažnyčios, užėjau pas Aškinį, kuris man perdavė užklijuotą laišką nuo *Svajūno*. Eidama į namus atplėšiau tą laišką, kuriame radau priesaikos tekstą, pagyrimo raštą, kuriuo *Skrajūnas* dėkavojo už aktyvų dalyvavimą nacionaliniam pogrindyje. Jis prašė, kad rašyčiau jam specialius raportus. Aš raportą parašiau ir po savaitės pasiunčiau per Janę Vasiulytę.

Kitą laišką perdavė nuo *Skrajūno* kažkokia moteris, kurią susitikau einant į Labano-ro bažnyčią. Aš pati per Aškinį pasiunčiau gal 3–4 raportus ir gavau du laiškus.

Prisipažįstu, kad partizanas Juozas – tai Bulka Juozas, Ripaičių k. gyventojas, kuris iki išeinant į būrį, dirbo Kirdeikių pašte. Aš su juo susipažinau dar 1948 m. rugpjūčio mėn. Kirdeikių k. per „fiestą“ (kermošių). Mus suvedė mergina Ramonaitė Teklė iš Kri-vasalio k.

Iš Matusėvičiaus Vinco, Jono, kvotos protokolo. 1951 m. gruodžio 3 d. Vilnius.

Klausimas: 1951 m. spalio 22 d. teismo posėdyje jūs pasakėte, kad palaikėte ryšius su MGB organais, kuriems padėjote kovoje su nacionalistiniu pogrindžiu. Papasakokite apie tai konkrečiau, kaip ta parama MGB organams pasireiškė?

Atsakymas: 1945 m. birželio mėn. Saldutiškio vlsč. MGB darbuotojas Maksimov mane iškviatė į savo kabinetą ir patraukė bendradarbiauti su MGB organais, paėmęs iš manęs rašytinį pasižadėjimą slapyvardžiu *Miškas*. Tuo aš išipareigojau, kaip dirbdamas eiguliu, jei kur pamatysiu „banditus“, tai pranešiu tam Maksimovui. Po to aš kiek tai laiko nedaviau žinių, nes „banditų“ nemačiau.

Po kurio laiko mane į Saldutiškį pasikvietė Timinskas, kuris perėmė mane iš Maksimovo, jis, pasikvietęs mane, kreipėsi į mane duotu slapyvardžiu *Miškas*. Ir su Timinsku kiek tai dirbdamas jam jokių žinių neteikiau. Tiesa, pranešiau, kad buv. Vasiuliškės k. gyventoją Prunskų Adolfą buvo iš namų išsivedę nepažįstami man „banditai“, kurie jį miške ir nužudė. Man tai papasakojo Prunskaus motina Juozapota, gyv. Vasiuliškės k.

Timinskui išvažiavus, mane perdavė ryšiui su Vaičiuliu. Su juo aš dirbau iki 1949 m., jam irgi žinių neteikiau, išskyrus tik tai, kad netoli Vasiuliškės k. kareiviai nušovė „banditą“ Aiduką Joną, buv. Vasiuliškės k. gyventoją. Tada dar buvo nušauti du man nežinomi „banditai“. Tada aš pats girdėjau šaudymą. Lavonai gulėjo Kaltanėnuose, tarp jų atpažinau tik Aiduką. Dar Vaičiuliui pranešiau, kad miške prie Kiauneliškio stotelės 1945 m. įvyko mūšis, kurio metu buvo sugriauti „banditų“ bunkeriai ir paimti gyvi „banditai“ Pumputis ir Jono Aiduko brolis. Tai pasakojo man žmonės.

Po to, po Vaičiulio, buvau ryšyje su MGB bendradarbiu Petrovu, kuriam pranešiau apie ant mano durų iškabintus atsišaukimus, kuriuos nuplėšiau. Pranešiau praėjus dviem savaitėms po įvykio. Tų atsišaukimų neatidaviau, nes Petrovas jų neprašė.

Toliau MGB užduočių nevykdžiau, nes Vaičiulis man liepė paimti ginklą ir nušauti bent vieną „banditą“, dabar jo pavardės neprisimenu. Aš kategoriškai atsakiau tai padaryti, motyvuodamas tuo, kad verbuojant MGB tokių užduočių nedavė, o tik rinkti duomenis apie miške pasirodančius „banditus“.

Tokiu būdu, nors buvau ryšyje su MGB, bet jokių užduočių nevykdžiau, nes „banditų“ nemačiau. 1950 m. rugsėjo mėn. Švenčionėlių r. MGB skyriaus darbuotojas Burneika mane išbraukė iš tinklo, iš manęs paimtas pasižadėjimas, kad neišduosiu paslapties apie bendradarbiavimą.

Po to 1950 m. gruodžio 26 d. pas mane į namus atėjo majoras, kuris vėliau dalyvavo tardant mane ir pradėjo reikalauti, kad parodyčiau „banditų“ slėptuves. Aš jam nieko nepasakojau. Aš tik jam pasakiau, kad dar 1949 m. nuplėšiau du atsišaukimus, iš kurių vieną suplėšiau, o antrą paslėpiau už durų. Majoras neprašė jo parodyti.

Išeidamas majoras man pagrasino: jeigu nerasiu „banditų“, tai jis pasodins mane kalėjiman. Nuo to laiko pas mane į namus iki pat arešto MGB darbuotojai nevaikščiojo.

Klausimas: Ką dar galite pridurti?

Atsakymas: 1951 m. birželio 26 d. pas mane atėjo į namus žmogus, kuris prisistatė „gaujos“ ryšininku. Jis perdavė man „banditišką“ laišką. Prisiminiau, jog iki arešto aš jį mačiau Kaltanėnų MTS-e, o po mano arešto mačiau jį Švenčionėlių MGB skyriuje.

Dar pridursiu, kad 1950 m. rudenį pas mane atėjo į namus MGB darbuotojas su „liaudies gynėju“, kuris liepė man susitikti su „banditais“, gauti jų pasitikėjimą ir sužinoti jų bunkerius. Aš atsisakiau tai daryti ir dabar galvoju, kad dėl to buvau pasodintas į kalėjimą.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, baudž. byla Nr. 35327/3. KĖKŠTAS RIČARDAS, DAKTARIŪNAITĖ BRONĖ, HORN JOSEPH.

<...> **Areštuotojo anketa.** Horn Joseph, sūnus Joseph, g. 1913 m. Vokietijoje, Bavarijoje, Rėgensburgo miesto provincijoje, Lepersdorf kaime. Vairuotojas. Kilęs iš darbininkų, nuo 1934 iki 1944 m. – veikiančioje armijoje.

Tėvas – Horn Joseph, g. 1889 m., iš darbininkų, dirba geležinkelyje, motina – Horn Margarita, g. 1888 m., sesuo Horn Margarita, g. 1926 m., dirba parduotuvėje.

Aktas. 1949 03 15 vykdant karinę-čekistinę operaciją Antanų miške, Adučiškio vlsč., 20 kvartale rastas bunkeris, iš kurio pasitraukė „banditai“. Organizuojant persekiojimą, sulaikytas su ginklu rankose Horn Josif Josifovičius (**Horn Joseph, sūnus Joseph slapyvardžiu Jupas**), pas kurį rastas vokiškas šautuvas Nr. 1877, pagamintas 1940 m., su 30 šovinių, revolveris „Nagan“ Nr. 504, pagamintas 1914 m., su šešiais šoviniais.

Kratos metus pas sulaikytąjį Horn Joseph rasta fotografija 6x9 cm, kurioje jis atvaizduotas kaip „nacionalistinės „gaujos“ narys.

Iš Horn Joseph, s. Joseph, g. 1913 m., kvotos protokolo. 1949 03 15.

<...> Vykstant karui tarp SSSR ir Vokietijos, aš 1944 m. birželio mėn. Vitebsko sr. patekau į apsupimą ir su grupe vokiečių kareivių pradėjau trauktis iš apsupimo ir tokiu būdu pasiekiau Lietuvą. 1944 m. rudenį Antanų miške susitikau su lietuvių prtz. būriu, kuriam vadovavo (*Bernatikas*?). Aš kartu su kitais vokiečiais įstojome į šį būrį.

1944 12 31 būrio vadas *Bernatikas* nušautas kareivių, po jo vadu tapo *Uršolis*, bet jis 1945 06 iš „gaujos“ išėjo ir vadu tapo *Karužis*-Griškėnas Alfonsas.

1945 m. rudenį prtz. *Karužis* buvo sugautas, tada vadu tapo *Svajūnas*-Aleksandravičius Edvardas, kuris 1946 m. žuvo. Po šio pradėjo vadovauti *Pušinis*-Galatiltis Leonas. Būrys pasiskirstė į dvi dalis: vienai toliau vadovavo *Pušinis* (kitur – *Pušynas*), o antrai grupei – *Gailius*-Gaidelis Kazys. Aš *Pušinio* „gaujoje“ buvau iki mano arešto 1949 03 15.

Nuo 1944 m. iki arešto aš buvau virėju ir prtz. gaminau maistą. Aš žinau, kad būrys, kurio nariu aš buvau, vykdė teroro veiksmus, tačiau asmeniškai aš nieko nežudžiau.

1949 03 18. Nuo 1919 iki 1927 m. mokiausi Leppersdorf mokykloje, paskui nuėjau mokytis į automechanikų mokyklą, kurią baigiau 1930 m. ir dirbau Rėgensburge pagal profesiją. 1934 m. įstojau į vokiečių kariuomenę, kur trejus metus buvau eiliniu pėstininku, po to įstojau į Potsdamo radistų-telefonistų mokyklą, kurioje mokiausi 6 mėn. 1937–1940 m. dirbau telegrafistu oro pajėgų ministerijoje Berlyne, turėjau jefreitoriaus laipsnį.

1940 m. buvau išsiųstas į Prancūzijos frontą, nuo 1940 m. rudens iki 1943 m. tarnavau Prancūzijoje ryšių daliniuose vairuotoju. 1943 03 mene išsiuntė į Rytų frontą, patekau tarnauti į pėstininkų dalinį prie Vitebsko miesto. Dirbau vairuotoju, dažniausiai teko vežti amuniciją į priešakines fronto linijas.

1944 m. birželio mėnesį, kada mūsų dalinys pateko į apsupimą, aš su keletu vokiečių kareivių išėjom iš apsupimo ir tokiu būdu pasiekėm Lietuvą. Politinių partijų nariu aš niekada nebuvau.

1949 03 30. Būryje virdavau maistą – mėsą ir bulves visiems būrio nariams. Pjau-davau mėsai karves, kurias partizanai atvarydavo iš gyventojų. Po to mėsą sudėdavau geldose, kad ją išsaugočiau maistui gaminti. Susišaudymuose su sovietiniais kariais ir „liaudies gynėjais“ dalyvavau du kartus. Pirmą kartą tai buvo 1946 m. spalio mėn., kada užpuolė MGB kareiviai ir žuvo mūsų vadas *Svajūnas*, antrą kartą tai buvo 1948 m. vasario mėn., kada žuvo prtz. *Briedis*-Galatiltis Jonas, *Tigras*-Untanas Aleksandras, *Sakalas*-Ramelis Danys ir *Gegutė*-Galatiltytė Marytė.

1949 04 07. 1949 03 15 mums esant Antanų miške, stovintis sargyboje prtz. *Gaidys*-Misiūnas Bronius, įėjęs į bunkerį, pasakė, kad kažkas vaikšto, viduje buvę prtz. greiti iššoko lauk, o aš tuo metu skatau bulves ir užtrukau. O kada pasiėmiau šautuvą ir išbėgau laukan, prtz. jau buvo dingę. Mane apsupo „liaudies gynėjai“ ir pasiūlė pasiduoti. Susišaudymo tą dieną tarp mūsų ir „l. g.“ nebuvo.

1949 04 14. Man yra žinomi šie būrio nariai:

1. Algirdas iš Antanų k., maždaug 20–22 m., kuris atvažiuodavo pas mus dviračiu, su juo labai bendravo Galatiltis Jonas-*Briedis*. Jis kartą atvežė mums 2 litrus samagono. Kartą Antanų k., vykstant vakaruškai, aš daviau savo šautuvą Algirdui ir jis sargybavo, kol mes buvome viduje.

2. Apolonija Kugelevičienė (kitur – Gugelevičienė) iš Antanų k., kuri turi tris vaikus. Su ja bendrauja *Pušinis*-Galatiltis Leonas, ji yra jo sugyventinė (Apolonija G. apnuodijo Leoną ir atidavė čekistams – R. K.).

3. Svirkų k. gyventojas, kuris dirba Tverečiaus vlsč. „liaudies gynėju“. Su juo ryšys buvo palaikomas per Kostą Romančiuką-*Ažuolą* ir *Mikasiuką*-Vytautą Galatiltį. 1948 05 šis „l. g.“ davė rusiškų šovinių šautuvui 3–4 kartonines dėžutes, 1948 06 davė 30 naujų šovinių rusiškam automatui, o 1948 07–08 perdavė dar 70 automatui šovinių. Šovinius atnešė *Gailius* ir *Mikasiukas*, kurie sakė, kad davė Tverečiaus „liaudies gynėjas“. 1949 02 dar davė granatą, šovinių rusiškam automatui ir apie 10 šovinių „Nagan“ revolveriui, kurį turėjo Dagilis. Granatą pasiėmė *Pipiras*-Bronius Gaidelis. Automatinius šovinius atidavė *Dobilui*-Mazurkevičiui Valentui.

Aš žinau, kad buvo siunčiami ir gaunami paketai *Rokui*-Vincui Žaliaduoniui per merginą Broneį, kuri gyvena kažkur netoli Svirkų k. ar Petrošiūnų k. Bronė Kudabaitė-

Dainava perduoda paštą *Gailiui*, jis į susitikimą su Brone eina lydimas *Dagilio*, *Mikasiuko* ir *Liūto*-Broniaus Untano. Aš pats ne kartą mačiau, kaip *Gailius* atsinešdavo paketus, skaitydavo juos, o paskui rašydavo atsakymus.

1949 06 17. Prasiveržę 1944 06 iš apsupimo, aš su vokiečių kareivių grupeėjome Vakarų link, kad pakliūčiau į namus, į Vokietiją. 1944 10 13 mums esant jau Lietuvoje, Antanų k., mums pasakė, kad Antanų miške esantis *Bernatiko* partizanų būrys, su kuriuo mes nuėjome susitikti ir taip aš su kitais vokiečių kareiviais tapau jos nariu. Stodamas į prtz. būrį aš pasirinkau sau *Jupo* slapyvardį, dar buvo vokiečių kareivis-artileristas Heler Heinz, kuris žuvo 1947 08 ir kurio ginklą „Nagan“ man atidavė partizanai. Kiti aštuoni prtz. taip pat buvo mūsų būryje, bet slapyvardžių jie neturėjo. Kaip pasakojo man *Pušinis*, 3 vokiečiai buvo paimti gyvi prie Medinų k., Adutiškio vlsč. 1945 01 01, o kiti 5 buvo taip pat paimti gyvi 1945 08 ten pat.

1949 06 21. Mūsų grupei vadovavęs vokiečių kariuomenės oberleitenantas, nuėjęs pasikalbėti pas partizanus (jis mokėjo lenkiškai), grįžęs mums pasakė, kad mes kol kas čia pasiliksime. Esą, būryje ten jau yra trys vokiečių kareiviai, kurių pavardžių nesakė. Iš mūsų grupės aš žinau tik šiuos: oberleitenantas Vinter Joseph (Vinter Josef, Pauliaus, g. 1915 m. ir Enke Aleks, g. 1922 m. – b. b. 27919/3) ir unterofizier Heller Heinz, kuris vėliau turėjo slapyvardį *Artileristas*. Jį 1947 08 nušovė prtz. *Barzdėnas*-Vaitiekėnas Valtrovas, bet už ką nušovė – nežinau, man tai sakė patys partizanai.

Stodamas į būrį 1944 10, aš turėjau vokišką šautuvą, kurį atsinešiau su savimi, o nuo 1947 08 turėjau dar ir žuvusio *Artileristo* revolverį, kurį man atidavė prtz. *Klevas*-Vilius Burokas.

Oberleitenantas Vinter Josef ir su juo buvęs unterofizier, kurio žinau tik vardą – Ilmund, buvo paimti į nelaisvę Antanų miške prie Medinų k., kiti buvę vokiečių kariai buvo sugauti gyvi 1945 m. Kaip jau minėjau, *Artileristas* buvo 1947 08 nušautas pačių partizanų.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 24610/3. LABUCKAS JONAS, ČIČELIS STASYS, STALERONKA STASYS, MACYS ALGIRDAS, DIČIŪNAS JUOZAS

Tomas I. Iš Čičelio Stasio, Jono, g. 1926 m., 1951 m. gegužės 14 d., kvotos protokolo.

<...> Maždaug 1950 m. liepos mėn. būrio vadas Račinskas Pranas-*Drugys* įteikė man paketą nunešti Sarakovkos k. gyventojui Šileikiui Petruui. Jo namuose neradau, palikau jo seseriai. Kada pasakiau tai Račinskui, jis pasakė, kad įvyko klaida, nes laiškas turėjo būti pristatytas Dičiūnui į Atkotiškio k. Tačiau, kai nuėjau pasiimti tų laiškų, radau, kad Šileikis jau praplėšė paketą, ten buvo keli vokai su užrašais *Dariui*, *Girėnui*, *Deniui*, *Daratai* ir kt. Nunešiau Dičiūnui ir radau namuose tik jį ir jo dukterį. Pradėjom kalbėtis, jis pasakojo, kad anksčiau buvo prtz. būryje, legalizuodamasis pridavė kokį tai blogą automatą, o gerą – vokišką pasiliko pas save. Legalizacijos metu davė prtz. pažadą padėti jiems net daugiau, negu kad esant būrio nariu.

Po poros mėnesių pas mane atėjo Damošius, kuris atnešė paštą *Liepos* vardu. Ant voko buvo parašyta „Br. Liepai nuo Augusto“. Tai esą perdavė Račinskas. Dar Damošius atnešė „Sutemų keleivį“. Kitą dieną visa tai nunešiau Dičiūnui. Pakete buvo keletas

mažesnių paketėlių, kurių vieną, skirtą *Liepai*, Dičiūnas atsiplėšė. Ten buvo gal 4 vnt. „Sutemų keleivio“. Dičiūnas papasakojo, kad netrukus išvarys samagono ir pakvies prtz. ir mane.

Mane susitikęs 1951 m. balandžio mėn. Dičiūnas pasakė, jog esą gandy, kad Račinsko prtz. sušaudyti Strazduose. Pažadėjo sužinoti smulkiau. Be to, jei esą Račinsko būrys sunaikintas, jis ieškos ryšių su Dūdėno-Vyno būriu.

Žeimys anksčiau buvęs Luodžių k. gyventojas. 1950 m. rudenį prtz. norėjo užėti į Bajorų k. pas mokytojas Slavinskaitę ir Žiliukaitę. Pažiūrėję per langą pamatė, kad ten daug žmonių pas jas, tarp jų ir Žeimys. Partizanai liepė jį iškviešti pokalbiui. Aš taip ir padariau. Girdėjau, kad Račinskas prašė jo prtz. reikalams paaukoti mėnesio atlyginimą. Jis pažadėjo, bet neva dabar pinigų neturi. Tada Račinskas pradėjo kalbinti gauti ginklų, jei gausias tai turįs perduoti man. Tada Račinskas parašė raštelį Žiliukaitei, prašydamas paaukoti lėšų partizanams ir paprašė Žeimio perduoti mokytojai. Ar daugiau Žeimys susitiko su prtz., nežinau.

1950 m. vasarą susitikau Bajorų k. gyventoją Juotkaitę Oną, kuri paprašė paimti 0,5 l degtinės, saldinių ir eiti su ja. Nuėjom pas ją į namus, pasiėmėm stiklinę ir, nuėję krūmuose prie jos namų, radome partizanus. Tarp jų (keturių asm.) buvo ir Račinskas Pranas. Išgėrinėję Račinskas man pasiūlė būti jų talkininku ir aš pasirinkau slapyvardį *Pėstininkas*. Račinskas paaiškino, kad gavęs paštą aš turėsiu jį perduoti pagal adresatus ir taip aš perduodavau paštą Dičiūnui, taip pat, suderinus su manim, prtz. apiplėšė Bajorų k. parduotuvę, kurios vedėju aš buvau. Susitikimo su prtz. metu Račinskas mane kaltino, kad pardavinėju milicininkams degtinę, kurie čia pat geria ir t. t. Kad galėčiau reabilituotis prieš prtz., turėčiau nunešti paketą Dičiūnui Juozui į Atkotiškį.

Iš Juozo Dičiūno, g. 1910 m. Salako vlsč., Atkotiškio k., 4-ųjų skyrių išsilavinimo, kilusio iš buožių, turinčio 28 ha žemės, dabar dirbančio „Mičiurino“ kolūkyje, kvotos protokolo.

Esu gimęs 1910 m., tėvai turėjo 28 ha žemės, 1923 m.ėjau į Paluodės pradž. mokyklą, kur baigiau 4 skyrius. 1933 m. įstojau į Šaulių organizaciją, kurioje buvau iki 1936 m., iš kurios buvau pašalintas 1936 m. už tai, kad sumušiau vieną policininką. Buvau nu-teistas 3 mėn. lygtinai. 1943 m. vokiečių laikais buvau dešimtkieminiu, o 1944 m. tapau Jakštiškių apylinkės sekretoriumi. O paskui paskyrė mane Sungardų dvare įkurtam ANP vedėju.

1944 m. rugsėjo mėn. pakliuvau į prtz. būrį. Rugsėjo mėn. prie manęs priėjo leitenantas Čiulkovas, kuris pradėjo man priekaištauti, kad aš pasidirbęs fiktyvius dokumentus. Mano dokumentai buvo išrašyti, neva aš gimęs ne 1910 m., kaip yra tikrovėje, bet 1907 m. Tada leitenantas Čiulkovas man pasiūlė pasirinkti: arba einu į kariuomenę, arba einu į prtz. būrį – sužinau „banditų“ bunkerius ir pranešu juos NKGB. Jis paėmė mano rašytinį pasižadėjimą ir aš sulig ta diena išėjau į namus neva slapstytis. Paskui nu-ėjau į Ažėnų k. ieškoti „banditų“, tačiau pabuvau dvi dienas ir „banditų“ neradau. Trečią dieną aš jau norėjau eiti pas „banditų“ gimines, kad jie mane suvestų su „banditais“, tačiau visai atsitiktinai susitikau pats „banditus“ iš Ažėnų k. Tai buvo du broliai Beinoriai ir Šulskas. Jie mane priėmė į „gaują“ ir vaikščiojau su jais.

Po trijų dienų jie nuvedė mane į Kaladinsko būrį, kuris tuo metu buvo Ažvinčių gi-

rioje. Mane pristatė vadui, po trijų dienų jis davė man šautuvą ir 20 šovinių. Pabuvus du mėnesius priėmėm priesaiką, jos teksto neprisimenu, tik pasižadėjimą, kad jei priesaiką sulaužysiu, tai manęs lauks žiauri bausmė. Man Kaladinskas davė slapyvardį *Tankas*.

Kada sužinojau kur yra partizanų bunkeriai, aš niekaip negalėjau pranešti, nes su manim niekas neturėjo ryšio, o išeiti iš būrio vienam nebuvo jokių galimybių. Išeinantiems iš būrio pavieniui buvo grasinama sušaudymu.

Produktų papildyti eidavom grupėmis po 10–15 asm., o tuo metu Kaladinsko būryje buvo 70–90 žmonių, vieni išeidavo, o kiti ateidavo. Kada aš niekaip negalėjau pranešti Čiulkovui, tai aš pradėjau bijoti NKGB ir tada aš pats likau būryje ir, tik sulaukus legalizacijos, išėjau iš būrio.

Legalizavausi iki 1945 m. lapkričio 2 d., atidaviau automatą ir pistoletą, niekuomet nedalyvavau plėšikavimuose ir žudymuose, žmonės maisto duodavo savanoriškai. Po legalizacijos su partizanais nesusitikinėjau.

Dičiūną Juozą 1951 m. gegužės 16 d. apklausia Dūkšto r. MGB sk. vrš. pavad. mjr. SARAJEV ir MGB 2N posk. vyr. įgaliotinis vyr. lt. BORISOV.

<...> Aš prisipažįstu, kad tikrai buvau užverbuotas būrio vado Račinsko. Tai buvo 1950 m. gegužės mėn. Tada Račinskas, lydimas penkių prtz., atėjo pas mane į namus ir pasiūlė man būti ryšininku, davė man slapyvardį *Liepa*. Paketus turėjau gauti iš Čičelio Stasio, o perduoti juos pagal paskirtį Staleronkai Stasiui, kuris gyv. Plavėjų k. Man sakė Račinskas, kad tuoj bus karas ir 1951 m. pavasarį Lietuvoje sovietų valdžios jau nebebus.

Mano gaunami paketai buvo pasirašyti ant voko „br. *Liepai* per *Šarvą*“. Manau, jog *Šarvas* – tai Stasys Čičelis. Ant kitų paketų buvo užrašyta „br. *Varguoliui* per *Liepą*“, tai šie buvo skirti Stasiui Staleronkai. Dar buvo paketai su užrašais „broliui *Topiliui* per *Varguolį*“ ir „br. *Meškininkas* per *Topilių*“. Dar penktas paketas buvo skirtas *Ritai*, bet per ką jis turėjo būti perduotas aš nežinau.

Taigi, pirmą kartą per mane praėjo 5 paketai, kuriuos perdaviau Staleronkai Stasiui. Kitą kartą (1950 08) gavau 4 paketus, kurie buvo skirti tiems patiems adresatams. Kartu su paketais gaudavau „Sutemų keleivio“ laikraštėlius. Paskutinį kartą korespondenciją gavom gal 1950 m. spalio mėn., vėl buvo „Sutemų keleivio“ keli numeriai ir perspėjimas, kad Juotka Juozas, anksčiau buvęs partizanu, dabar tapo išdaviku. Ant vieno paketo buvo užrašas skubiai, jis buvo perrištas virvute kryžmai ir užpiltas surgučiu ir užantspauduotas. Paskutinį ketvirtą kartą gavom paketus 1950 m. prieš pat Naujuosius Metus. Pakete buvo vėl „Sutemų keleivio“ numeriai, sveikinimai artėjančių 1951-ųjų Naujųjų Metų proga. Nors prtz. sakė, kad jų duodamus laikraščius reikia platinti per patikimus žmones, aš to nedariau: perskaitęs sudėgindavau juos krosnyje.

Pas mane lankėsi 4 prtz. 1950 m. lapkričio mėn., tarp pažįstamų buvo tik vienas Račinskas, kiti man nežinomi. Paprašė valgyt, paklausė ar nėra milicijos ir išėjo.

Paskutinį kartą atvažiavo pas mane arkliu 1950 m. lapkričio mėn., kartu buvo Čičelis Stasys, Račinskas ir *Šernas*. Man paklausus, kas pas juos naujo, atsakė, kad esą svarbiausia išvargti žiemą. Tada jie paprašė parodyti kelią į Tetervinius. Važiavo Stasio Čičelio arkliu.

Iš Juozo Dičiūno 1951 05 22 kvotos protokolo.

Apklausia Dūkšto rajono MGB 2N posk. vrš. pavad. vyr. lt. VASILJEV.

<...> 1950 m. pavasarį pas mane atėjo Račinskas ir paklausė, kur padėtas mano automatas? Aš jam atsakiau, kad pridaviau per legalizaciją. Tada Račinskas pasakė, kad taip yra blogai, nes sulaužyta priesaika ir teksią išpirkti kaltę. Ateis su paketais Stasys Čičelis, iš kurio turėsiu paketus perduoti *Varguoliui*-Stasiui Staleronkai į Plavėjus, esą patiems miškiniams į Plavėjus nepatogu vaikščioti, nes yra ežeras ir gali užspiesti pasaloje, nebus kur dingsta. Ir dar turėsiu nešti paketus *Ažuolui*-Stasys Čepuliui, gyv. Bikėnų k. prie Dūkšto. O *Girėnas*-Juodagalvis, kurio gyvenamąją vietą žino Čepulis, jis mane ir palydės iki Juodagalvio.

Maždaug po mėnesio, kaip sakyta, Stasys Čičelis atvežė dviračiu 4–5 paketus. Čičelis paklausė mano vardo ir pasakė mano slapyvardį ir tada padavė paketus. Buvo paketai man – *Liepai*, *Dariui*, *Girėnui*, *Ažuolui*, *Topiliui* ir *Ritai*.

Man skirtame laiške buvo parašyta, kad paketus *Varguoliui*, *Ritai*, *Topiliui* turiu perduoti Staleronkai Stasiui, *Ažuolui* skirtą paketą turiu perduoti Stasiui Čepuliui, o *Dariui* ir *Girėnui* skirtus paketus turiu perduoti Juodagalviui. *Topilis* tai Labuckas, kuris žino kaip rasti *Ritą*.

Nuėjus pas Čepulį pasakiau, kad yra paketas Juodagalviui, tada jis nusivedė mane į Dūkštą, kur geležinkeliečių parduotuvėje buvo patalpos, kuriose ir radome Juodagalvį-*Girėną*. Aš pas Juodagalvį buvau kelis kartus ir paėmiau iš jo akumulatorius, skirtus perduoti į būrį, kadangi 1950 m. rudenį Račinskas manęs prašė gauti akumulatorių, tuo tikslu aš nuvažiauvau pas Juodagalvį ir paprašiau nupirkti. Jis gal tik po ketvirto karto gavo, tai buvo labai sunkus, apie dviejų pūdų svorio akumulatorius. Po to aš išgirdau kad partizanai žuvo, todėl niekam nesakydamas, tą akumulatorių pardaviau už 150 rublių į Gubavą Šileikiui Liudvikui. Ta proga jis dar pastatė litrą samagono. Paskui aš pagalvojau, jei ne visi prtz. žuvę, tai gali būti nemalonumų, kai paprašys akumulatoriaus. Tada aš dar kartą pasakiau Juodagalviui, kad vėl prtz. prašo akumulatoriaus, jis man nupirko, bet kadangi prtz. neatėjo, o aš jį bijojau laikyti namuose, tai įmečiau į sodželką už kluono, kur jis ir dabar yra.

Į klausimą, kas yra *Darius*, atsakyti negaliu, tai žinojo tik *Girėnas*-Juodagalvis. Supratau tiek, kad jis kažkoks geležinkelio tarnautojas.

Antrą akumulatorių man atvežė pats Juodagalvis 1951 m. vasario mėn., kadangi iš Čičelio sužinojau, jog prtz. jau nebėra gyvų, tai pasiūliau vėl Šileikiui į Gubavą. Jis pasakė, kad jam antro akumulatoriaus nereikia, bet reikia Šuminui į Salako vaistinė. Už tą akumulatorių Šuminas sumokėjo 120 rub. ir davė seną bateriją, kurią laikiau namuose. Kada suėmė Čičelį Stasį, gerokai išsigandau tada ir tą bateriją nuskandinau sodželkoje.

Iš Stasio Čepulio, Grasildos, g. 1916 m. Bikėnų k., kvotos protokolo. 1951 m. gegužės 22 d.

<...> Karui prasidėjus 1941 m., aš tarnavau sovietų kariuomenėje Kaune, inžinerinių dalinių pirmame batalione. Vokiečiams Kauną apsupus, pasidavėm be mūšio, o visas mūsų batalionas buvo įtrauktas į vokiečių kariuomenę. Bazavomės Vilniuje, buvom naudojami objektų apsaugai. 1941 m. rudenį buvom permesti prie Minsko, kur taip pat saugojom įvairius objektus. Mano motinai prašant, kad nėra kam dirbt žemės, 1942 m.

mane išleido į namus ir aš dirbau namuose. Dar 1942 m., stokojant mums maisto, nuėjau dirbti į Dūkšto valsčių kaip mėsos paruošų agentas. Ten dirbau apie pusantrų metų.

Kada atėjo rusų kariuomenė, 1944 m. buvau mobilizuotas ir, esant ties Panevėžiu, dezertyravau ir pradėjau slapstytis aplink namus ir slapsčiausi nuo kariuomenės apie 6 mėn., paskui legalizavausi, pristatydamas dokumentus neva esu gimęs 1909 m., prtz. būryje nedalyvavau.

Buvau pažįstamas su Jule Baubinaite iš Moliakalnio k., kuri 1949 m. ištremta. Aš ketinau ją vesti, tačiau ji prisipažino, kad jos kavalieriumi yra Pranas Račinskas, todėl ji už manęs netekės, nebent tik Račinskas žūtų. Ji man pasiūlė būti prtz. talkininku, bet aš pasakiau, kad ne. Tada ji man pasakė – matyt, esu blogas žmogus. Po kurio laiko ji man perdavė Račinsko raštelį, kuriame jis kvietė mane ateiti į Sungardus pas Arlauskaite Janę. Maždaug 1948 m. vasarą aš nuėjau pas Arlauskaite, kuri nusivedė mane į mišką, kur sutikau Račinską. Jis pradžioje mane išbarė, kad nenorėjau jiems dirbti, o paskui pasiūlė būti jų talkininku ir aš sutikau. Pasakė, jog mano darbas bus platinti antisovietinę spaudą, o kilus karui, prisijungti prie jų. Suteikė man *Ąžuolo* slapyvardį. Ryšį turėjau palaikyti per Baubinaitę Julę slapyvardžiu *Kregždutė*.

Po mano užverbavimo pradėjau gauti laikraštį „Sutemų keleivis“ bei visokius lapelius. Pradžioje man visa tai perduodavo Baubinaitė, o kada ją ištremė, tada pradėjo man tai nešioti Sodžiūnų k. gyventojas Radzevičius slapyvardžiu *Eglė*. Su juo susitikau 1949 m. vasarą. Jis pasakė, jog jis pavaduos Baubinaitę Julę. Iš jo gavau du paketus, bet jis 1950 m. pavasarį buvo suimtas.

1950 m. rudenį, panašiai rugsėjo mėn., pas mane arkliu atvažiavo Salako vlsč. gyventojas Dičiūnas Juzas, kuris perdavė man *Ąžuolui* skirtą korespondenciją. Jis man dar du kartus atvežė paketus. Paskutinį kartą perdavė paketą 1950 m. gruodžio 1 d. Nuo to laiko jokio ryšio neturėjau. Visa mano gaunama korespondencija buvo atsišaukimai, kuriuos sudegindavau, nors faktiškai reikėdavo juos išplatinti ir laikraštį „Sutemų keleivis“, kurį skaitydavau pats ir duodavau paskaityti kaimynui Apanavičiui Stasiui iš Beržininkų k.

Kada gaudavau iš Radzevičiaus korespondenciją, pastebėjau, kad jo ir Juodagalvio iš Dūkšto bei Macio Algirdo iš Paltiškių k. santykiai yra geri. Man Radzevičius pasakė, jog jie abu yra pagrindžio talkininkai: Juodagalvis-*Girėnas*, o Macys-*Darius*.

1951 m. kažkuriuo metu man Dičiūnas sakė, jog Macys ir Juodagalvis parūpino partizanams akumuliatorius radijo imtuvui ir kad perdavė juos *Liepai*-Dičiūnui per Juodagalvio giminaitį Bikulčių iš Aukštakalnio k. Pats asmeniškai jokios korespondencijos nei Maciui, nei Juodagalviui neperduodavau, tai padarydavo pats Juozas Dičiūnas.

Tomas 2. Iš Labucko Jono, Juozo, g. 1903 m., gyv. Didžiasalio kaime, apklausos protokolo. 1951 m. gegužės 16 d. (apklausiamas kaip liudininkas). Apklausia Salake Dūkšto rajono MGB sk. vrš. pavad. mjr. SARAJEV.

Klausimas: Pasakykite apie savo ryšius su „gauja“?

Atsakymas: Ryšių su „gauja“ aš neturiu.

Klausimas: Nesispyriokite, o sakykite tiesą.

Atsakymas: Prisipažįstu, jog 1945 m. Plavėjų k. gyventojas Staleronka Jurgis, kuris

1947 m. išvežtas, papasakojo, kad „banditai“ ketina mane nužudyti. Po kurio laiko pas mane atėjo „banditai“ ir pradėjo klausinėti ar aš turiu ginklų. Suprasdamas, kad su mani mi nori susidoroti, aš, neva atnešdamas jiems maistą, iš namų išbėgau per kitas duris.

Maždaug po metų miške susitikau Račinską, kuris manęs paklausė, kodėl tada pabėgau. Jis pasakė, kad apie mane esantis geros nuomonės, todėl prašo jiems padėti. Aš sutikau ir Račinskas perskaitė priesaiką, o man liepė pakartoti. Aš pasakiau, kad į jų būrį neisiu, nes turiu žmoną ir vaiką. „Banditai“ nusijuokė ir pasakė, kad miškan man nereikšią išeiti, aš jiems turėsiu padėti būdamas namuose. Jie pasiūlė man pasirinkti gražų slapyvardį, aš atsakiau, kad tegul suteikia jie. Tada Račinskas paklausė, ar žinau Ramelienę iš Pašvintės k. Atsakiau, kad nežinau. Tada jis atsakė, kad tai Broniaus Romelio, kuris buvo policininku-baltaraiščiu, motina. Račinskas pasakė, kad aš turėčiau jai perduoti tai, ką jie man perduos. Maždaug po 2–3 mėn. ji pas mane atėjo, tai buvo senė apie 60 m. Ji pradėjo manęs klausinėti apie „banditus“, aš atsakiau, kad nieko nežinau apie juos. Tai įvyko, tiksliai nežinau, bet tada Kaladinskas jau buvo nušautas ir vadovauti ėmėsi Račinskas. Kaip dabar suvedu, tai buvau Račinsko užverbuotas 1948 m. pavasarį. Po 2–3 mėn. pas mane atėjo iš Aukštakalnio k. Bikulčiūtė Ona, apie 50 m., kurią visi vadino Grapyte. Jos sesuo ištėkėjusi už Giko, tame pačiame Aukštakalnių k. Ji atnešė man paketą. Ant jo buvo užrašyta „Slaptai. Topoliui“. Ant paketo buvo užrašyta ir per ką perduoti, bet tai buvo užbraukta cheminiu pieštuku. Tai buvo, matyt, parašyta Bikulčiūtės slapyvardis, bet ji nenorėjo, kad aš jį sužinočiau. Viduje buvo laiškelis: „Jonai, duodame tau slapyvardį *Topolis*, o šitą laišką perduoki *Ritai*, o apie kitką pakalbėsime susitikę“.

Po kelių dienų pas mane atėjo Ramelienė, kuriai atidaviau tą paketą, paslapčiomis nuo žmonos. Dar 2–3 kartus Bikulčiūtė atnešė man paketus, kuriuos perduodavau Ramelienei. Vienam pakete buvo nurodymas pasimelsti už žuvusius partizanus ir keli antisovietiniai lapeliai prieš rinkimus. Viename iš paketų buvo nurodymas vasario 16 d. iškabinti nacionalines vėliavas. Šito nurodymo neįvykdžiau, nes vėliavos neturėjau ir, be to, buvau išvykęs į Biržų apskr. Apie metus jokių užduočių negavau ir jų neįvykdžiau.

1950 m. vasarą pas mane atėjo Staleronka Stasys iš Plavėjų k. ir perdavė man tris paketus. Vienas buvo skirtas man, antras – *Ritai*, o trečias – *Miškiniui*. Atplėšęs man skirtą voką, radau parašyta, kad *Miškiniui* skirtą paketą turiu perduoti eiguliui Bagdonui į Balinių k. Radau ir vieną laikraštį „Sutemų keleivis“. Tokius laikraščius gaudavau ir per Bikulčiūtę. Kitąsyk Staleronka atnešė dar vieną paketą *Miškiniui*, kurį nunešiau Bagdonui. Jo paties namuose neradau, todėl padaviau jo sūnui. O jo tėvas tada buvo Zarasuose eigulių susirinkime.

Kadangi pas mane susikaupę buvo 3–4 paketai *Ritai*, tai aš pats nuvežiau juos, radau Romelienę namuose, pas ją dar buvo du nedideli vaikai.

Paskutinį kartą Staleronka man atnešė paketus 1950 m. gruodžio mėn., ant vieno iš laiškų buvo parašyta: „Broliui *Topoliui* per *Varguolį*“. Iš to darau išvadą, kad Staleronkos Stasio slapyvardis buvo *Varguolis*.

Iš Labucko Jono apklausos protokolo. 1951 m. gegužės 18 d. Apklausia Dūkšto r. MGB sk. 2N posk. vrš. vyr. lt. BORISOV.

Klausimas: Kokiomis aplinkybėmis buvote užverbuotas į Lietuvos laisvės kovotojų sąjungą?

Atsakymas: Verbuodamas mane, Račinskas man visai nieko nesakė apie organizaciją, tik jis priėmė iš manęs priesaiką. Man suteikė slapyvardį *Topolis*, aš paketus gaudavau iš Bikulčiūtės Jadvygos, kuri gyveno Aukštakalnio k. Perduodavau paketus Bikulčienei, kurios slapyvardis buvo *Rita*, ji gyveno Pašventės k. Dar perduodavau *Miškiniui*-Bagdonui į Balinių k., Zarasų r. Vėliau pradėjau gauti paketus iš Stasio Stalieronkos-*Varguolio*.

Iš Jono Juodagalvio, s. Jono, g. 1925 m. Ignalinos vlsč., Ažušilių k., dirba Dūkšto DSP, kvotos protokolo. 1951 m. gegužės 26 d. Apklausia Dūkšto r. MGB sk. 2N posk. vrš. pavad. vyr. lt. VASINIOV.

Klausimas: Esate sulaikytas, įtariant ryšiais su „gauja“. Duokite teisingus parodymus.

Atsakymas: Taip, aš buvau užverbuotas. Aš vedęs moterį iš Simaniškių k., kuris yra netoli Sodžiūnų k. ir buvome Radzevičiaus kaimynai. Jo sūnus tarnavo kariuomenėje Pabradėje, todėl jis tankiai ten važiuodavo. Taigi, Radzevičius atėjo pas mus į namus. Jis ateidavo pas mus palaukti traukinio, nes traukinys į Vilnių išvažiuoja 2.00 val. nakties.

1950 m. gegužės mėn. atėjo pas mus, mano žmona su vaikais tada buvo tėvų namuose. Radzevičius pradėjo pasakoti, kad turi ryšį su „banditais“, pradėjo kalbinti mane, nes esą aš, dirbdamas geležinkelyje, galiu būti naudingas ir taip jis mane įkalbino. Jis man pasakė, jog iš jo gausiu antisovietiską laikraštį, kurį skaityčiau ir perduočiau kitiems.

Maždaug po mėnesio jis atnešė man paketą melsvame voke, ant kurio buvo užrašyti penki žodžiai, iš kurių tik paskutinis buvo neužbrauktas – *Girėnui*. Radzevičius paaiškino, kad *Girėnas* esantis mano slapyvardis. Jis paaiškino: jei koku nors atveju paklius paketas į MGB ir būsianti ant jo mano pavardė, tai būčiau iš karto demaskuotas.

Voke aš radau kelis dokumentus, pasirašytus *Žaibo*, ir laikraštį „Sutemų keleivis“. Radzevičius paaiškino, jog korespondenciją nešios jis pats.

Radzevičius buvo areštuotas 1950 m. liepos ar rugpjūčio mėn., laukiau arešto ir aš, tačiau, matyt, Radzevičius manęs neišdavė. Praėjus 4–5 mėn. po Radzevičiaus arešto, aš jau maniau, kad ryšys su partizanais nutrauktas, tačiau pas mane į namus atėjo Stasys Čepulis iš Bikėnų k., kuris atsivedė man nepažįstamą žmogų. Kaip vėliau sužinojau, tai buvo Dičiūnas. Jis dabar bus mūsų tarpininkas. Aš norėjau atsisakyti, tačiau Čepulis perspėjo, jei atsisakysiu, tai mane gali sulikviduoti, o kas tai padarys – tokių atsiras.

Dabar man korespondenciją nešė Dičiūnas ir jis mano namuose susitikinėdavo su Stasiu Čepuliu. Jei kuris nors neateidavo, tada palikdavo paketą pas mane namuose.

1951 m. vasario mėn. pas mane atėjo Dičiūnas ir paprašė parūpinti radijui baterijas, tam tikslui davė 120 rublių. Aš nuvažiavau į Leningradą ir nupirkau baterijas už 80 rub., o Dičiūnui pasakiau, kad sumokėjau 120. Dar po dviejų mėn. jis vėl atnešė man 120 rublių, prašydamas baterijų. Tačiau jų Dūkšte negavau ir į Leningradą nebevažiavau, todėl pinigų jam atidaviau.

Klausimas: Kam jūs davėte skaityti nelegalią spaudą?

Atsakymas: Kartą pas mane atėjo traukinių kontrolierius Algirdas Macys, tai daviau jam paskaityti.

Iš Damošiaus Antano, Jono, g. 1926 m. Jakėnų k., kuris dirba „Vincio Kudirkos“ kolūkio pirmininku, kvotos protokolo. 1951 m. birželio 4 d.

1950 m. vasarą, Jakėnų k., netoli Daubaro Antano namų sutikau 4 partizanus. Tai buvo Račinskas, *Liepa*, *Šernas* ir *Papartis*. Su jais buvo Kurpė Antanas iš Jakėnų k. Buvo

parūpinti du buteliai samagono ir prtz. juos sugėrė mano namuose. Paryčiais jie išvažiavo Apkartų kaimo link.

Po šio karto susitikau partizanus dar kelis kartus ir buvau jų užverbuotas slapyvardžiu *Varnėnas*. Tai buvo 1950 m. spalio mėn. Ašėjau pas savo pažįstamą Rūką į Jakėnų k., pakeliui susitikau Taškūną Mykolą, Antano. Mums beeinant pas Rūką, prie Juodkos Petro namų susitikom partizanus: Račinską, *Šerną*, *Liepą* ir *Papartį*. Tada mums Račinskas pasakė, kad nuo dabar aš gausiu laiškus *Varnėno* vardu nuo Taškūno ir turėsiu juos perduoti Stasiui Čičeliui į Bajorų k.

Po maždaug trijų savaitių gavau man adresuotą Taškūno voką, kurį atplėšęs radau užrašą „broliui *Žaibui*“ ir perdaviau tą paketą Stasiui Čičeliui.

Taip pat esu perdavęs vieną laišką Kurpei į Jakėnus. Kokį slapyvardį turėjo Mykolas Taškūnas, aš nežinau. Mano akivaizdoje Taškūnas padavė Kurpei voką, ant kurio buvo parašyta „broliui *Žeručiui*“, tačiau to voko Kurpė neatplėšė ir pasidėjo į kišenę.

Taškūno namuose aš mačiau paketą su užrašu „broliui *Kiečiui*“. Kas jis toks, nežinau, tik žinau, kad su Taškūnu tankiai susitinka Šileikis Petras, kuris yra Švedriškės eigulio pavaduotojas.

Klausimas: Koks Stasio Čičelio slapyvardis?

Atsakymas: Aš galvoju, kad jo slapyvardis yra *Žaibas*. Žinau, kad jis 1950 m. vasarą parūpino partizanams baterijas imtuvui ir kelis kartus susitikinėjo su jais.

Iš Kurpės Antano, Kazio, g. 1929 m., gyv. Jakėnų k., kvotos protokolo. 1951 05 18, Dūkštas. Areštuotas 1951 m. kovo 1 d. už išėikvojimus.

Klausimas: Turime duomenų, kad iki arešto buvote „banditų“ rezervo organizacijos nariu. Prisipažinsite savo nusikaltimą?

Atsakymas: Taip, tikrai nuo 1949 m. rugsėjo iki 1951 m. sausio buvau „banditų“ „gaujos“, kuriai vadovavo Račinskas Pranas-*Drugys*, talkininku. Kelis kartus susitikau su „banditais“, su jais išgėrinėjau ir dalyvavau su jais vakaruškose.

Pirmą kartą su jais susitikau tokiomis aplinkybėmis: maždaug 1949 m. rugsėjo mėn. ašėjau į namus ir sankryžoje Salakas–Švedriškė–Jakėnai sutikau arkliu važiuojantį Damošių Antaną. Mes ten susiginčijome ir, mums ten esant, iš krūmų išlindo keturi „banditai“, kurie paklausė, ko čia ginčijamės. Buvo parūpinti du litrai samagono, kurį mes išgėrėme kartu su „banditais“ Damošiaus namuose.

Antrą kartą su Račinsko „gaujos“ nariais susitikau maždaug 1950 m. kovo mėn., kada aš kirtau malkas ir prie manęs priėjo vienas man nepažįstamas „banditas“. Jis nusivedė mane į pamiškę, kur radau apie 12 „banditų“ ir tarp jų Stasį Čičelį, Damošių Antaną ir jo žmoną Janiną. Jie gėrė samagoną, užkąsdami duona su sviestu, kurio turėjo iki 10 kg. Jų liepiamas, aš taip pat atsisėdau ir dalyvavau išgertuvėse. Kada samagonas jau buvo išgertas, „banditai“ liepė Damošiui dar atnešti ir jis, paėmęs tuščius butelius, netrukus vėl atnešė apie tris litrus samagono.

Tarp „banditų“ tada buvo: *Papartis*-Juozapavičius Vladas, *Drugys*-Račinskas Pranas, *Šernas*-Dručkus Vytautas, Čičelis Jonas-*Leopardas*, *Švyturys*-Purevičius Simonas, *Pavasaris*-Vaičėnas Balys ir kt., kurių slapyvardžių nežinau. Buvo ginkluoti dviem kulkosvaidžiais ir automatiniais ginklais.

Trečią kartą susitikau 1950 m., maždaug rugsėjo mėn. Tada atėjęs Damošius mane pakvietė, nusivedė į mišką netoli Jakėnų k., kur radom 9 „banditus“ ir merginas: Macijauskaitę Julę, Vinco ir Macijauskaitę Anelę, Vinco – abi iš Rokėnų k., Milašiūtę Janę ir Milašiūtę Stasę (abi dukterys Jurgio) ir Juodkaitę Adelę, Petro, iš Jakėnų k.

Kada tik sutemo, *Drugelis* pakvietė visus į Jurgio Milašiaus namus. Ten nuėjus, pradėjo prašyti muzikanto. Tada pakvietė Juodką Petrą iš Jakėnų k. Kada buvo pakviestas muzikantas su armonika, visi šoko maždaug iki 4 val. ryto. Mums esant pas Milašių, jau vidury nakties Račinskas iškvietė mane į kiemą ir pradėjo kalbėti, kad jis neva nori įsitikinti ar aš išsaugosiu pagrindžio paslaptis. Jis aiškino, kad tokie žmonės, kaip aš, reikalingi jų veikimui. Tada jis perskaitė priesaikos tekstą ir aš pakartočiau. Jis man pasiūlė pasirinkti slapyvardį, aš pasirinkau slapyvardį *Žvaigždė*. Tada jis man pasakė, kad aš neturėčiau dirbti komunistų labui. Viską išaiškinus, mes sugrįžom atgal į gryčią, kur vyko šokiai.

1950 m. spalio vidury, man esant pas Juodką Petrą, į jo namus atėjo maždaug 8 „banditai“, tarp kurių buvo Račinskas, *Švyturys*, *Pavasaris*, *Šernas*, *Čigonas*-Garnelis Alfredas, *Sakalas*-Mikalaičiukas Vaclovas. Paklausė ar kaime nėra kareivių. Po to dalis „banditų“ išėjo su Juodka, o man buvo liepta eiti kartu su Macijauskaitėmis į Rokėnus. Su mumis išėjo ir „gaujos“ vadas. Nuėjus pas Macijauskaites, *Švyturys* paprašė maisto. Mums davė duonos, sviesto ir apie 3 l samagono. Mes gėrėme, o paskui užmigom. Kada aš pabudau, tai „banditai“ jau buvo kažkur išėję, o Macijauskaitės seserys dar miegojo.

1951 m. sausio 1 d. apie 4.00 val. vakaro atėjau pas Damošių Antaną, kur išgėrėm apie 3 četvertinkas samagono. Po to atėjo Čičelis Stasys iš Bajorų k., tada Damošius pastatė dar litrą. Apie 10.00–11.00 val. vakaro pas Damošių atėjo į namus 12 „banditų“: *Sakalas 1*, *Sakalas 2*, *Drugys*, *Pavasaris*, *Švyturys*, *Šarkis*, Jonas Čičelis-Tėvas, *Leopardas*, Rūkas Jurgis-Varnas iš Rokėnų k. Atėjus „banditams“, Damošiai davė visokio maisto: kiaušininės, kotletų, sviesto, sausainių, samagono. Po to, kai buvo įgerta, *Drugys* pasiūlė man ir Jurgiui Rūkui eiti į kiemą ir sargybuoti. Kadangi aš jau buvau gerokai įgėręs, tai nuėjęs kieman, nugriuvau ir užsnūdau.

Išvada dėl sulaikymo laiko pratęsimo iki 1951 m. rugpjūčio 9 d. Tyrimo metu nustatyta, jog Šileikis Petras, Antano, g. 1927 m. Ažėnų (orig. Ažvinčių?) k., 1949 m. buvo užverbuotas kaip Račinsko „gaujos“ ryšininkas slapyvardžiu *Klėtis*, keletą kartų susitiko su „banditais“, platino nelegalią spaudą ir 1950 m. užverbavo į LLKS mokytoją Tylą.

Čičelis Stasys 1950 m. buvo užverbuotas ryšininku slapyvardžiu *Pėstininkas*, perduodavo „banditiškus“ paketus Dičiūnui, Šileikiui ir Mardosaitei.

Aidukas nuo 1950 m. rudens tapo Račinsko ryšininku slapyvardžiu *Bosiak*, susitikinėdavo su Čičeliu, iš kurio gaudavo paketus Račinskui. Be to, 1951 m. sausio 1 d. savo namuose vieną dieną priėmė „banditus“.

Mardosaitė 1950 m. spalio–lapkričio mėn. susitikinėjo su „banditais“, kuriems duodavo maistą ir iš kurių gaudavo antisovietinę literatūrą. 1950 m. gruodžio mėnesį per Stasį Čičelį gavo paketą iš Račinsko.

Pipiras nuo 1948 m. rudens rėmė „banditus“ grūdais, 1950 m. vasarą, Račinskui paprašius, pirkė jam degtinę. Be to, su Čičeliu Antanu rinko grūdus „banditų“ naudai iš „Ažuolo“ kolchozo narių. Čičelis Antanas nuo 1949 m. palaikė ryšius su „gauja“.

Dičiūnas 1944 m. įstojo į Kaladinsko „gaują“, kurioje buvo slapyvardžiu *Tankas*, paskui legalizavosi ir pridavė ginklą. „Gaują“ likvidavus, 1950 m. pavasarį tapo ryšininku *Liepa* ir, kaip ryšininkas, gaudavo paketus iš Stasio Čičelio, kuriuos perduodavo Čepuliui, Staleronkai ir Juodagalviui. Pirko „banditams“ akumuliatorius.

Staleronka 1945 m. balandžio mėn. buvo pašauktas kariuomenėn, tačiau, siunčiamas į karinį dalinį, dezertyravo, po to stojo į Kaladinsko „gaują“ ir buvo jos nariu slapyvardžiu *Fikusas* iki 1945 m. rugpjūčio mėn., paskui legalizavosi ir pridavė ginklą. 1950 m. jį užverbavo Dičiūnas ryšininku slapyvardžiu *Varguolis*, jis gaudavo paketus iš Dičiūno ir perduodavo juos Jonui Labuckui.

Čepulis Stasys, būdamas kariškiu, 1941 m. birželio mėn. išdavė Tėvynę, pasiduodamas priešui ir įstojo į savisaugos dalinius, saugojo vokiečių karinius objektus. 1944 m. buvo pašauktas kariuomenėn, tačiau, siunčiamas į frontą, dezertyravo, pradėjo slapytis, 1945 m. legalizavosi, 1948 m. „gaujos“ vado Račinsko užverbuotas slapyvardžiu *Ąžuolas*. 1948–1950 m. iš ryšininkų (Dičiūno ir kt.) gaudavo paketus su antisovietiniais laikraščiais, kuriuos perduodavo skaityti pažįstamiems.

Juodagalvis 1949 m. buvo užverbuotas Radzevičiaus, kaip ryšininkas *Girėnas*. Jis 1949–1951 m. iš Radzevičiaus ir Čepulio gaudavo paketus, taip pat juos perduodavo Maciui Algirdui, parūpino „banditams“ akumuliatorius.

Macys Algirdas, 1951 m. kovo mėn. užverbuotas Čepulio slapyvardžiu *Darius*, gavo „banditams“ akumuliatorius.

Kurpė 1949 m. pavasarį užmezgė ryšius su Račinsko „gauja“, turėjo slapyvardį *Žvaigždė*. Perduodavo „banditams“ paketus.

Pabaltijo karinės apygardos Karo tribunolo nuosprendis 1952 m. balandžio 25–26 d.

Teisiami:

1. **Čepulis Stasys, Grasildos**, g. 1916 m. Bikėnų k.;
2. **Staleronka Stasys, Justino**, g. 1920 m. Plavėjų k.;
3. **Dičiūnas Juozas, Kazimiero**, g. 1910 m. Atkotiškio k.;
4. **Labuckas Jonas, Juozo**, g. 1903 m. Didžiasalio k.;
5. **Damošius Antanas, Jono**, g. 1926 m. Jakėnų k.

Visus nuteisti pagal BK 58-1, „a“ str. po 25 m. pataisos darbų lagerio ir po 5 m. pilietinių teisių apribojimo (tremtis).

Tomas 3. MVD kolonijų valdybos Kuibyševo srities režimo ir operatyvinio darbo sk. viršininkui.

Rašoma, jog gautas SSSR AT raštas dėl **Labucko** bylos peržiūrėjimo, kur Labuckas rašo, jog esąs nekaltas, nes jo byla buvo ištirta neobjektyviai. Rašoma, kad „1951 m. gegužės mėn. mane areštavus, tardymo metu Salake mane sumušė ir grasino sušaudyti“.

Iš Labucko Jono, s. Juozo, apklausos 1955 m. rugsėjo 24 d.

<...> Tardant Salake 1951 05 17 dalyvavo 8 karininkai, o storas brunetas leitenantas pradėjo mane mušti kumščiais per galvą, tampydamas už plaukų, grasindamas atimti man sveikatą, jis vis tiek privers mane prisipažinti ryšiais su „gauja“. Jis mušė mane tol,

kol nukritau ant žemės, bet ir toliau mušė. Man buvo mėlynių ir kai kurie dantys net judėjo. Majoras padėjo man atsistoti ir jis geruoju pradėjo kalbinti, kad gausiu ne daugiau kaip 6 mėnesius, jei viską prisipažinsiu, todėl bijodamas, kad leitenantas vėl sugrįš, aš pradėjau pasakoti tai, ko iš manęs reikalauta“.

MVD kolonijų valdybos Kuibyševo srities režimo ir operatyvinio darbo sk. viršininkui.

Stasys Čepulis parodė, jog tardytojas jį pirmame tardyme smarkiai sumušė.

<...> Mušė majoras Sarajev. Pradžioje mušė per rankas ir galvą, paskui pasodino kambaryje prie atviro lango žiemą. Vilniuje taip pat mušė apklausų metu, tardytojo pavardės nežinau, buvo kapitono laipsnio. Vyr. lt. Lenskij mane taip pat grasino mušti. Mano parodymai buvo liudininko Dičiūno grubiais prasimanymais, tardymų metu aš buvau labai sumuštas ir man buvo taikomi metodai, kurie uždrausti sovietinės teisėsaugos ir aš buvau priverstas kalbėti tai, ką man liepė kalbėti tardytojai.

Iš Staleronkos Stasio apklausos 1955 10 13, Komi ASSR, Vorkuta. Apklausia vyr. lt. Vlasov

<...> 1951 05 16 buvau areštuotas Plavėjų k., savo namuose, maždaug gegužės 17–18 d. Mane Salake tardė vyr. leitenantas, kuris iš manęs reikalavo prisipažinimo. Jis man 2–3 kartus stipriai smogė į šoną ir pagrasino, jei neprisipažinsiu, jis mane visai užmuš. Tokiu būdu buvo surašytas neteisingas protokolas apie mano ryšius su Dičiūnu ir tai, kad aš neva perduodavau paketus Labuckui.

Vasiniovo Michailo Pavlovičiaus, kuris šiuo metu mokosi KGB mokykloje Gorkio mieste, paaiškinimas Gorkio sr. KGB ypatingajai inspekcijai.

Paaiškina, jog dalyvavo tiriant vadinamosios Lokio rinkt. ryšininkų bylą, kad tardymas vyko laikantis procedūrų ir jis nepastebėjo, kad būtų taikomos neleistinos apklausos formos. Jis pats du kartus asmeniškai apklausinėjo Juodagalvį, bet jėgos nenaudojo, nematė, kad jį būtų naudoję Krylov ir Sarajev. Po to, kai Juodagalvis teismo sprendimu buvo paleistas, jis vėl toliau dirbo Dūkšto DSP. Susitikęs mjr. Sarajev, jis pareiškė esąs mūsų slaptas informatorius ir gali mums teikti pagalbą. Aš pats kelis kartus susitikau Juodagalvį kaip mano vedamo polit. ratelio klausytoją, bet jis niekada man dėl tardymo jokių pretenzijų nepareiškė.

Pažyma pagal archyvinę bylą-formuliarą Čičeliui Stasiui, Jono

B. f. užvestas 1950 m. spalio 27 d. Nutarimą dėl užvedimo išdavė Dūkšto rajono MGB sk. vrš. pavad. majoras Sarajev. Pagrindas – gauti agentų *Svirnelis* ir *Mateika* duomenys, jog Čičeliui dirbant Bajorų k. parduotuvės vedėju, du kartus buvo apiplėšta Bajorų k. parduotuvė. Paskutinis apiplėšimas, įvykęs 1950 m. rugpjūčio 27 d., buvo organizuotas Čičeliui susitarus su „banditais“.

Be to, agentas *Ragauskas* 1950 10 18 pranešė, jog Čičelis, „banditams“ liepus, renka grūdus iš žmonių „banditų“ reikalams. *Svirnelis* 1950 09 11 pranešė, jog pakeliui vykdamas į Salaką, susitiko nepažįstamą vyrą iš Galinių k., kuris papasakojo, jog „banditams“

apiplėšus Bajorų k. parduotuvę, Čičelis Stasys tai iš anksto žinojo, jis ir paprašė apiplėšti, nes parduotuvėje buvo didelių išeikvojimų. Jis iš vakaro jau žinojo, todėl išėjo vakare pas merginą, su kuria baliavojo ir per naktį matė, kaip „banditai“ siaučia parduotuvėje.

Mateika 1951 09 24 pranešė, jog susitiko Čičelio simpatiją Aldoną Aidukaitę, kuri pasakė, kad dar prieš savaitę žinojo, jog parduotuvę apiplėš, nes trūko prekių ant už 5000 rublių.

Ragauskas 1950 10 18 mums pranešė, jog 1950 10 16 pas jį užėjo giminaitis Rastenis Nikodemas iš Asiūklių k. ir pasakojo, jog pas Čičelį buvo atėję 4 „banditai“, kurie liepė Čičeliui rinkti iš gyventojų grūdus. Čičelis, surinkęs grūdus, nuvežė į Užsienio k. ir paliko pas buvusį buožę Gruslį.

Garnelis 1950 12 08 pranešė, jog jam Bajorų k. mokytoja Zosė Žiliukaitė pasakoję, jog pagrindinis „gaujos“ vado Račinsko pagalbininkas Bajorų k. yra Stasys Čičelis. Žmonės labai bijo, kad dėl jo viso kaimo neišvežtų. Pipiras pasakojo, jog apiplėšimo išvakarėse „banditai“ pas Čičelį baliavojo. Čičelis tą dieną ketino atvežti į parduotuvę daug degtinės, bet buvo išeiginęs ir jam neišdavė.

Mateikai Aldona Aidukaitė pasakojo, jog Čičelis labai sunerimęs, nes labai lėtai tiria apiplėšimą. Kai pirmą kartą apiplėšė – labai greit ištyrė, o dabar matyt jį pradeda įtart...

Erelis 1951 02 15 pranešė, jog susitiko Bajorų k. gyventoją Mardosaitę Valę, kuri pasisakė, kad įsimylėjusi „gaujos“ vadą Račinską. Nori su juo susitikti, prašo Čičelio suvesti.

Toliau Mardosaitė pasakojo, kad prieš Kalėdas atnešė sveikinimą iš „banditų“, parašytą Račinsko. Tada ir ji parašiusi atsakymą ir perdavusi Čičeliui. Ji per Čičelį net pasiuntė dovanų savo laikrodėlį... **Erelis** 1951 03 13 pranešė, jog po Račinsko žūties Čičelis du kartus susitiko su „banditais“ ir domėjosi kaip ten atsitiko.

1951 m. balandžio 28 d. Sarajev sudarė bylos realizavimo planą, pagal kurį Čičelį numatyta suimti.

Paiškinimas KGB kap. Baliulio Broniaus, Justino, g. 1921 m. Vilnius 1955 12 27.

1948 m. iš keleto slaptų informatorių gavome duomenų, kad Atkotiškio k. gyventojas Dičiūnas palaiko ryšius su Lokio „gaujos“ nariais. Turėdamas šiuos duomenis, nutariau užverbuoti Dičiūną ir jo pagalba sulikviduoti „banditus“. Iškviestas jis jokių duomenų apie savo ryšius su „gauja“ nedavė, bet noriai sutiko verbuotis, aš paėmiau jo pasižadėjimą ir nurodžiau užduotį nustatyti „banditų“ dislokacijos vietas. Tačiau Dičiūnas į susitikimus su manimi neateidavo, o bandymas nustatyti periodinį ryšį nebuvo sėkmingas. Kokių nors užduočių verbuoti kitus asmenis jam nedaviau.

Kada aš jį verbavau, Dičiūnas man pasakojo, jog dar 1944 m. jis buvo užverbuotas ir įvestas į „gaują“ „banditų“ likvidavimo tikslu, bet užduoties neišpildė ir 1945 m. legalizavosi.

Iš liudininko Zavra Stepan, Matvejevič, g. 1920 m., iš Tumelinos k., apklausos 1956 01 06. Šiuo metu dirba kroviku Dūkšto geležinkelio stotyje, 1951–1952 m. dirbo stribu Dūkšto būryje.

<...> Man teko stovėti sargyboje prie Molčanovo ir Vasiniovo kabinetų, kada jie vykdė tardymus. Pamenu, kad radau Juodagalvį pastatytą prie sienos, o ltn. Molčanov nuėjo į kitą kabinetą, jis man liepė saugoti Juodagalvį ir neleisti jam nei sėsti, nei gulti. Tokiu būdu jis buvo laikomas stačias 2–3 valandas. Ar jį kas mušė, aš nežinau, nes to pats nemačiau.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 23473/3

Kratos protokolas

1951 07 03, Ripaičių k. Švenčionėlių MGB sk. operatyvinis įgaliotinis vyr. ltn. Golovanov, dalyvaujant „liaudies gynėjui“ Michnejevui ir kviestiniams Maniušui Juozui, Vinco, darė kratą **Maniušytei Jadvygai** priklausančiame gyvenamajame name, esančiame Ripaičių k. Rastas laiškas dviejuose lapuose, prasidedantis žodžiais „Edvardai“, daugiau nieko nerasta.

Pažyma – apie tai, kad Maniušytė Jadvyga, Jurgio, gim. 1929 m., kilusi ir gyvena Ripaičių k., šeima susideda iš 3-jų asmenų, o jos tėvas Jurgis Maniušis 1944 m. areštuotas MGB organų.

Apžvalga pagal bylą Nr. 15867

1951 02 05 MGB LSSR pagal RSFSR BK 58–1, „a“ ir 58–11 areštavo Valiukienę-Bulkienę Marijoną, Kazio, g. 1896 m. ir gyvenančią Ripaičių k., Kirdeikių apyl., Švenčionėlių r., mažaraštę, našlę, dirbančią kolūkyje „Naujas gyvenimas“, kuri yra patraukta baudžiamojon atsakomybėn.

Iš tyrimo medžiagos matyti, kad ji yra dviejų „banditų“ – **Juozo Bulkos-Skrajūno** ir **Antano Bulkos-Dainius** motina. Vienas iš jų motiną įtraukė į „banditų“ ryšininkės slapvardžiu *Daina* pareigas. Tai patvirtinta kitų suimtųjų Žilėno Antano ir Mačiulio Jono parodymais, kuriais Bulkienė demaskuota, kad per Bulkienę-Valiukienę iš „banditų“ gaudavo korespondenciją ir per ją perduodavo „banditams“ skirtą korespondenciją.

Iš perimtos „banditų“ korespondencijos matyti, jog ji yra „banditų“ ryšininkė *Daina*.

1951 02 05 Valiukienės-Bulkienės sodyboje atlikta krata, kurios metu po klėtimi rastas bunkeris slapstytis „nacionalistinės bandos“ nariams.

1951 02 12 Valiukienė-Bulkienė apklausama apie „bandos“ veiklą, apklausos metu nedavė parodymų apie savo ryšius su „banda“.

1951 02 14 Valiukienė-Bulkienė, bandydama pabėgti, susižalojo ir dėl to tyrimas buvo pristabdytas.

1951 09 15 Bulkienei pritaikyta teismo medicinos ekspertizė nustatė, kad jai po pasveikimo išsivystė reaktyvinė psichozė ir ji yra nepakaltinama, todėl ekspertizės išvada jai turi būti pritaikytas prievartinis gydymas ir izoliacija. Teismo medicinos ekspertizės išvada pridedama.

Pagal Valiukienės-Bulkienės tyrimo medžiagą areštuotosios Šinkūnaitė Genė ir Maniušytė Jadvyga „nepraeina“.

Iš Mačiulio Antano, Gabrio, g. 1908 m. Ripaičių k., kvotos protokolo 1951 03 06. 1949 04 pas mane į namus atėjo Bulkienė-Valiukienė Marijona, kuri atnešė nuo jos sūnaus Juozo Bulkos laišką, kuriame jis man priekaištavo, kad aš nepadedu partizanams,

tokius kaip aš šaudoma (kad padėdų tarybų valdžiai), tačiau jis manęs nelies, jei aš padėsiu „banditams“.

1949 05 aš per Marijoną Bulkienę gavau antrą laišką, kuriame pranešama, kad man suteikiamas slapyvardis *Gediminas*, tačiau jokių užduočių man nebuvo skirta. Tik birželio mėn. gavau laišką, kad esu paskirtas žvalgybos agentu Nr. 3. Man buvo pavesta sekti kariuomenės ir istrebitelių judėjimą, aiškintis kas dirba su MGB ir padeda kurti kolūkius. Aš jam pranešiau tris kartus: kad Kirdeikiuose susikūrė kolūkis, kad Saldutiškyje stotyje išsilaipino 20 kareivių ir kad kolūkio grūdus supylė mano brolio Mykolo Mačiulio klėtin. Visus laiškus perduodavau per Bulkienę Marijoną.

Dar 1949 m. rugsėjo mėn. Bulkienė atnešė man pataisyti spausdinimo mašinėlę, kuriai aš prilitavau dvi raides, o 1950 05 pas mane atėjo „banditas“ *Skrajūnas*, atnešė rotatoriaus schemą ir pasiūlė tokį pagaminti. Aš maždaug per mėnesį jį padariau ir per Bulkienę apie tai informavau *Skrajūną*.

Po savaitės atėjo *Skrajūnas* su man nepažįstamu barzdotu „banditu“, apžiūrėję paėmė, kad rotatorius geras ir jį išsinešė, o dar po mėnesio gavau *Dainiaus* ir *Skrajūno* parašytą padėką. Tuo laiku, kai *Skrajūnas* buvo atėjęs, jis atnešė nuo mašinėlės nuimtas raides ir paprašė manęs padaryti nedidelę tipografiją. Aš padariau nedidelį presą, o pagal pačias raides norėjau išlieti ant švino raidžių komplektus, bet tai man neišėjo. Presą ir raides *Skrajūnas* iš manęs pasiėmė 1951 m. sausio pradžioje.

Dar aš užsiėmiau naujų narių verbavimu, t. y. užverbavau 1950 07–08 Pumputytyje Adelę 25–26 m. amž. Plaučiškių k. gyventoją, kuri vadovavo skaityklai, daviau jai slapyvardį *Rožytė*, taip pat Salų k. gyvenantį mano brolių Mačiulį Gabrį, g. 1919 m., kurio slapyvardis *Aras*. Apie 1949 09 užverbavau Lamėsto k. gyventoją Brukštų Antaną-*Narą*, o 1950 04 užverbavau Ryliškį Antaną-*Šarūną*. 1949 10 užverbavau Paukojo k. gyventoją Rukšėną Albertą-*Liepą*, 28 m. amž. Mano pirmiau minėti partizanų talkininkai rėmė pinigais ir produktais, o *Liepa* padėjo montuoti pagrindžio tipografiją.

Aš iš viso gavau laiškus 12–13 kartų, tarp kurių pranešimą apie Kiaunės rajono likvidavimą, apie 15 lapelių atsišaukimų. 1949 10 buvau paskirtas Kiaunės rajono žvalgybos sk. vrš., o Kiaunės r. likvidavus, buvau paskirtas Saldutiškio vlsč. OS vrš., kuris sąlyginai vadinosi Kiaunės. Man buvo pavaldžios dvi OS apylinkės, vadovaujamos *Lapės* ir *Šarūno*.

Turėjau pistoletą, kurį radau apie 1948 m. vasarą pjaudamas dobilus, jis buvo stipriai surūdijęs, aš jį 1949 m. rudenį atidaviau *Skrajūnui*.

Aktas teismo medicinos ekspertizės areštuotajai Bulkienei M. k.

1951 11 15 teismo medicinos ekspertizės komisija prie MVD kalėjimų skyriaus, vadovaujant kalėjimo Nr. 1 sanitarinės dalies viršininko Vaisbroto G. S., psichiatrą Gutmano J. J. ir Andrienko L. k. buvo užfiksuojama kalinamos Valiukienės-Bulkienės Marijonos, Kazio, g. 1896 m., kaltinamos pagal 58–1, a ir 58–11 RSFSR BK.

Ekspertizė buvo paskirta LSSR MGB 2N valdybos 1 skyriaus vrš. kap. Snakino 1951 08 27 sprendimu, kadangi pas kaltinamąją Valiukienę buvo pastebimi psichinės ligos požymiai.

Valiukienė buvo 1951 02 14 pristatyta iš MGB vidaus kalėjimo į kalėjimo ligoninę dėl dubens kaulų lūžių ir dubenkaulio kaulų išnirimų. Ji buvo gydoma ten nuo 1951 02 14

iki 1951 07 16, gydymo metu pas ją buvo pastebima psichinės ligos požymių. Po gydymo sekus pagerėjimai, Bulkiene buvo pervesta į bendrą kamerą. Tačiau greitai, po išrašymo iš ligoninės, jai vėl pablogėjo sveikata ir ypač jos psichinė būseną, dėl ko ji 1951 10 20 vėl buvo hospitalizuota į kalėjimo ligoninę.

Šiuo metu jai konstatuoti prislopinti širdies tonai, apribotas judėjimas dubens kaulų sąnaryje ir ligonė gali vaikščioti tik remdamasi lazda. Iš nervų sistemos pusės kokių nors pažeidimų neišaiškinta. Iš psichinės savijautos pusės: ligonė negali pasakyti savo pavardės ir į šį klausimą tik sako vardą „Marijona“. Daugiau anketinių duomenų iš jos negalima išgauti. Pažymimas ligonės ekspantiškumas, pasyvumas. Nerodo jokių interesų nei aplinkai, nei savo asmeniniam likimui. Rišlus pokalbis su ja neįmanomas, nes ji atsako nerišliai. Sąmonė kuria garsines ir vaizdines haliucinacijas, taip pat kliesdėsiai apie ją supančius įvykius. Ji kalba apie velnius ir raganas, kurie lanko ją naktį, kažkokią fantastinį žmogų, kuris stovi prie jos palatos durų ir siunčia jai raganas ir velnius. Ji nežino kur gyvena iki arešto, už ką ją areštavo, kuo ji kaltinama. Ji visiškai nesiorientuoja erdvėje ir laike.

Išvada: ligonei Valiukienei nustatyta reaktyvinė psichozė – pseudodemencinė forma sannestinio sindromo. Kadangi ši būseną Bulkienei tęsiasi ne mažiau kaip nuo 1951m. vasario ir charakterizuojama kaip asmenybės destrukcija, derėtų ją konstatuoti kaip psichiškai nesveiką ir negalinčią atsakyti už savo veiksmus, t. y. NEPAKALTINAMĄ.

Tai patenka į RSFSR BK 11 str. normas ir sukelia medicininio pobūdžio socialinės gynos priemonės – priverstinį gydymą izoliacijoje – psichiatrinėje ligoninėje.

Pasirašo: Komisijos pirmininkas Vaisbrotas

Nariai: Gutmanas, Andrienko.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 12544/3. GRUSLYS ANTANAS, ANUPRO, ir kt. baudž. byla.

Nutarimas areštui 1948 01 06. Gruslys Antanas, Anupro, g. 1908 m. Salako vlsč., Užsienio k., vidutinis valstietis, 4-ių skyrių išsilavinimo, 1944 m. spalio mėn. įstojo į ginkluotą „gaują“, kurioje buvo iki 1945 10, dalyvavo nužudant 6 sovietinius rusų tautybės piliečius, buvo ginkluotas automatu, 1945 10 legalizavosi. Ryšių su „gauja“ nenutraukė ir veikė kaip „gaujos“ ryšininkas slapyvardžiu *Patentas*. 1947 07 ryšininkui Aleknai Pranui slapyvardžiu *Lazda* davė pundelį antisovietinių atsisaukimų, sistemingai susitikdavo su „gaujos“ vadu *Erškėčiu*, kuriam perduodavo visokias žinias.

Aktas turto aprašymo. Rastas toks A. Gruslio turtas: dviejų galų namas, daržinė – 1; 9 m. amžiaus arklys – 1; 8 metų juoda karvė, – 1; 1 metų telyčia – 1; 7 mėn. kiaulė – 1; 2 mėn. paršas – 1; 4 metų avis – 1; 8 mėn. avis – 1; višta – 1; rankinė siuvimo mašina – 1; medinės lovos – 3; mediniai stalai – 2; taburetės ir kėdės – po 1; paltas – 1; kostiumas – 1; vilnonis kostiumas – 1; plūgas – 1; šiaudų pjaustyklė – 1; rugių – 300 kg; avių – 100 kg; kviečių – 20 kg; miežių – 50 kg; žirnių – 20 kg.

Visas šis turtas paliktas pasirašytinai A. Gruslio žmonai Gruslienei Amiliai, pranešus, kad už tai ji neša atsakomybę. 1948 01 10.

Iš Gruslio Antano, g. 1908 m., kvotos protokolo. Tardymą vykdo Švenčionių MGB sk. tardymo sk. vrš. vyr. lt. BOBYŠEV, vertėjas j. lt. BUKYS, 1948 01 12.

Šeimos sudėtis: žmona Gruslienė Emilija, Jurgio; dukterys – Irena, Elena; motina Gruslienė Marcelė – visi gyvi. Užsienio k.

A. Gruslys nuo 1945 01 iki 1945 10 25 buvo „nacionalistinės „gaujos“ dalyvis.

<...> Esu gimęs Užsienio kaime, Salako vlsč. Kai man buvo 5 mėn., numirė mano tėvas. 1922–1925 m. mokiausi pradžios mokykloje Tauragnų vlsč., 1941 m. vedžiau Aleknaitej Emiliją, Jurgio, g. 1921 m., kuri gyveno Sabališkių k. Karo metu dirbau savo ūkyje iki 1945 01, kada man atnešė šaukimą į kariuomenę.

Nenorėdamas pakliūti į frontą, pradėjau slapstytis aplink savo namus. Turėjau automatą su 28 šoviniais, kurį radau Čičelio lauke (pievoje) apie 100 m nuo mano namų. Ginklą slėpiau šiene savo daržinėje.

1945 05 susitikau *Erškėtį* – prtz. būrio vadą, kuris pasiūlė ateiti į jo būrį. Aš sutikau, nes man buvo pasakyta, kad Lietuva greit bus nepriklausoma ir aš gausią gerą tarnybą, jei būsiu būrio nariu. Kitą dieną atėjau su automatu ir tapau būrio nariu. Būrys stovyklavo Ažvinčių miške, maždaug 3 km nuo mano namų. Stodamas gavau *Klajūno* slapyvardį ir daviau tokio turinio priesaiką: „**Aš, stodamas į partizanus, prisiekiu Dievui aktyviai kovoti su sovietų valdžia dėl nepriklausomos Lietuvos atkūrimo. Pasižadu nepasiduoti gyvas, neatiduoti be kovos ginklo ir be leidimo neišeiti iš partizanų būrio**“. Priesaikos metu laikiau dešinę ranką pakėlęs virš galvos.

Tokiu būdu aš tapau būrio nariu ir buvau joje iki 1945 10 25, kada legalizavausi. Jos metu pridaviau vokišką šautuvą su 36 šoviniais, o turėtą pistoletą pasiėmė būrio vadas Kaladinskas. Būdamas laisvas, toliau dirbau savo ūkyje ir 1945–1946 m. žiemą niekur neišvykdavau.

<...> Represuotas buvo Gruslys Kazys, Kazio (pusbrolis, tarnavęs policijoje karo metais); Pakerys Jonas (mano žmonos dėdė, represuotas kaip vokiečių talkininkas), Pakerys Jonas, Jono sūnus, nušautas kaip partizanas 1945 m.; Alekna Pranas, suimtas 1947 m.; Račinskas Petras, suimtas kaip partizanas ir 1945 m. išvežtas. Daugiau iš artimųjų būriuose šiuo metu neturiu.

Žinau šiuos būrio partizanus:

1. **Kaladinskas Kazys-Erškėtis**, nušautas 1947 m.;
2. **Butrimas Povilas-Strausas** iš Jakėnų k., ginkluotas automatu PPŠ, būrio vado pavaduotojas, nušautas 1947 m. vasarą;
3. **Bubulis Kazys-Algimantas** iš Trakų k., ginkluotas Degtiariovo tipo kulkosvaidžiu;
4. **Čičelis Jonas-Leopardas** iš Garbšių k., Salako vlsč., ginkluotas PPŠ automatu, dar gyvas ir yra būryje;
5. **Umbrasas Juozas-Patentas** iš Sabališkės k., Ignalinos vlsč., eilinis prtz., ginkluotas rusišku šautuvu, registravosi 1945 m. spalio mėn., gyvena Švenčionėliuose, dirba depe;
6. **Matiukas Petras-Juodvarnis** iš Biržiniškių k., eilinis, buvo ginkluotas rusišku šautuvu, legalizavosi kartu su manim, dabar gyvena savo kaime;
7. Du broliai **Lukošiai (Lukoševičiai): Jonas-Vilkas, Antanas-Kralikas** iš Želmeniškės k., eiliniai prtz., ginkluoti šautuvais;

8. **Kaladinskas Jonas-Tulpė** iš Želmeniškės k., eilinis, buvo ginkluotas vokišku šautuvu, registravosi, gyvena pagal gimimo vietą;

9. **Ivanauskas Jonas** iš Ažvinčių k., eilinis, turėjo šautuvą, registravosi 1945 m. rudenį, gyvena Ažvinčiuose;

10. **Guobys Kazys-Gaidys** iš Užsienio k., eilinis, ginkluotas užsieniniu šautuvu, nušautas 1945 m. rudenį netoli Baltelės, Tauragnų vlsč., Utenos apskr.;

Tada mūsų buvo 4 partizanai: aš – Gruslys, Matiuka Petras, **Račinskas Pranas-Česnakas, Drugys** ir Guobys Kazys-Gaidys. Tada Guobys buvo užmuštas, o Česnakas – pagautas.

11. **Cicėnas Petras-Žalgiris**, ginkluotas SVT šautuvu, šiuo metu dar būryje. Jis pas mane ateidavo tankiai 1946–1947 m. išsiaiškinti padėties ir aš juos teisingai informuodavau apie padėtį apylinkėse.

Iš Gruslio Antano kvotos protokolo 1948 01 13.

Atėjęs į būrį, pirmiausia buvau paskirtas sargyboms prie bunkerio. Produktų kiekvienas prtz. ėjo pas savo artimuosius, kiti ėjo į plėšimus. Bunkeriai buvo: vienas apie 3 km nuo mano namų, netoli Ažvinčių, o kitas tame pat miške tik 1, 5 km nuo Trakų k. ir Vederinių k. Mums esant bunkeryje, užpuolė kareiviai, susišaudėme, bet iš partizanų niekas nebuvo nušautas ar sužeistas. Po trijų dienų po šio įvykio prtz. susirinko miške apie 250 m nuo mūsų bunkerio ir čia buvo susitarta pasiskirstyti į nedideles grupes. Asmeniškai aš įėjau į grupelę, kurią sudarė 5 prtz.: Aš-Gruslys, Matiukas Petras, Guobys Kazys, Umbrasas Jonas ir Račinskas Petras. Susitarta su Kaladinsku susitikti 1–2 kartus per savaitę, tada Kaladinskas mus susitikimuose informuodavo apie tarptautinę padėtį, ragino mus laikyti būriuose ir neiti registruotis, nes sovietų Lietuvoje greitai nebūsią ir vėl būsianti nepriklausoma valstybė.

1945 m. vasarą aš Kaladinsko nurodymu savo automatą išmainiau į TT pistoletą ir vokišką šautuvą su Milašium slapyvardžiu *Danielius*. Maistą man parnešdavo iš namų arba jo pasiimdavau iš Užsienio k. gyventojų.

Rudenį aš, Guobys, Matiukas ir Račinskas ties Baltele buvom apšaudyti kareivių. Guobys Kazys nušautas, o Račinskas pagautas gyvas. Po šio įvykio aš kreipiausi į Kaladinską prašydamas registruotis, pirmiau jis mus iškoliojo, bet vėliau leido registruotis. Šautuvą leido pasilikti, o pistoletą TT atėmė. Tokiu būdu aš 1945 10 25 registravausi Salake, kartu su prtz. Matiuku Petru-Juodvarniu. Aš pridaviau vokišką šautuvą, o Matiukas – rusišką šautuvą.

Klausimas: Tardymas turi žinių, jog dalyvavote plėšiant ir žudant sovietinius žmones, sakykite tiesą. Jums perskaitomi buvusio *Erškėčio* būrio nario Juliaus Zario parodymai, kur jūs demaskuojamas dalyvavęs nužudant 5 sovietinius piliečius Avinuostos k. ir paėmus iš jų 6 šautuvus. Ar dabar prisipažinsite?

Atsakymas: Aš išklausiu Zario parodymus, tačiau tokio asmens aš nežinau ir Erškėčio būryje jo nemačiau. Aš jo parodymus neigiu, nes nedalyvavau nei nuginkluojant, nei žudant sovietinius žmones.

<...> Nuo 1946 m. pradž. vėl nustačiau ryšį su Kaladinsko būriu, tais metais aš partizanams gal 5 kartus kūrenau pirtį ir daviau pavalgyti. Tada ateidavo pas mane: Kaladinskas su savo vyrais: *Žalgiriu, Karajiedu* ir *Algimantu*.

1947 m. ateidavo Kaladinskas, *Žalgiris*, *Strausas* ir *Karajiedas*, kurie atnešdavo man skaityti antisovietinės literatūros, taip pat vykdė antirinkiminę agitaciją (kad žmonės neitų balsuoti). Paskutinį kartą lankėsi pas mane apie 1947 m. rudenį. Pasiėmė maisto ir išėjo, daugiau jų nebemačiau....

Klausimas: Ar turėjote „banditišką“ slapyvardį?

Atsakymas: Gal jie mane kaip nors ir vadino, tačiau man ryšininko slapyvardis nebuvo suteiktas.

Klausimas: Sakote netiesą, nes mes turime žinių, kad jūsų slapyvardis buvo *Patentas*.

Atsakymas: Pakartoju, kad man slapyvardis nebuvo skirtas, o kaip jie vadino mane už akių, to nežinau.

Klausimas: Iš kur gaudavote antisovietinius lapelius ir kam juos platinote?

Atsakymas: Lapelius man skaitydavo patys prtz. *Karajiedas* ir *Strausas*, o aš jų niekada nesu gavęs ir todėl niekam neplatinau. Daugiausia tai buvo lapeliai neiti į 1947 02 10 rinkimus ir nebalsuoti už kandidatus.

Klausimas: Sakote netiesą, jums perskaitome kaltinamojo Prano Aleknos tardymo medžiagą, kur jis liudija, jog 1947 07 gavo iš jūsų 6 lapelius, kuriuos liepėte jam išplatinti. Sakysite tiesą?

Atsakymas: Neigiu, aš jokių lapelių iš prtz. negavau ir todėl nedaviau Aleknai jų išplatinti.

Iš Gruslio Antano kvotos protokolo 1948 01 24.

Klausimas: Esate kaltinamas pagal RSFSR BK 58–17–1 „a“ straipsnį, ar prisipažįstate kaltas?

Atsakymas: Prisipažįstu, kad aš, 1945 01 15 gavęs šaukimą į „vojenkomatą“, nenorėdamas eiti į kariuomenę, perėjau į nelegalią padėtį ir slapsčiausi aplink namus. Turėjau automatą su 28 šoviniais, kurį radau Čičelio pievoje 1944 m. vasarą. 1945 m. gegužės mėn., man esant Ažvinčių miške, įstojau į Kaladinsko Kazio-*Erškėčio* vadovaujamą būrį. Daviau priesaiką ir gavau slapyvardį *Klajūnas*. Saugojau partizanų bunkerį, nedalyvavau plėšimuose ir teroro aktuose.

Gegužės pabaigoje mūsų stovyklą užpuolė kareiviai ir po šio įvykio susirinkome apie 4 km nuo mūsų bunkerio Ažvinčių girioje ir nutarėme skirstytis į veikimo grupes. Mūsų grupė buvo sudaryta iš 5-ių prtz.: Matiuko, Umbraso, Guobio, Račinsko Petro ir manęs. Maistu apsirūpindavome iš savo giminių arba paimdami jėga. 1945 m. rudenį mus ties Baltele užpuolė kareiviai, to susišaudymo metu buvo nušautas k. Guobys ir paimtas gyvas P. Račinskas. Trečią dieną po šio įvykio aš su Matiuku kreipėmės į Kaladinską, kad leistų mums registruotis. Pradžioje mums neleido, o paskui leido, paėmė iš manęs pistoletą, o šautuvą leido atiduoti registracijos metu.

1946–1947 m. apie penkis kartus kūrenau prtz. pirtį ir keletą kartų daviau maistą. Atėję prtz. skaitydavo man antisovietinius lapelius, o aš jiems pranešdavau įvairias naujienas.

Ignalinos vlsč. MGB vrš. mjr. BOGDANOV šiandien apklausė liudininką Alekną Praną, Kazio, g. 1931 m., 3-jų skyrių išsilavinimo, suimto (areštuoto) 1947 11 26, kaltinamo pagal RSFSR BK str. 58–17–1 „a“

Klausimas: Ar žinote Gruslį Antaną?

Atsakymas: Žinau gerai, nes jis vedęs mano tetą (t. y. vedęs mano tėvo brolio dukterį), santykiai mūsų normalūs.

Klausimas: Ką žinote apie Antaną Gruslį?

Atsakymas: Žinau, kad jis yra aktyvus *Erškėčio* būrio rėmėjas ir turi slapyvardį *Patentas*.

Klausimas: Iš kur tai žinote?

Atsakymas: Aš pats nuo 1947 03 esu *Erškėčio* kuopos ryšininkas *Lazda*. Aš 1947 m. spalio pradžioje sutikau tarp Laukstenių ir Sabališkių k. einančius *Kaltą, Erškėtį, Drugį, Tarzaną*, kurie klausinėjo kaip einasi *Patentui*. Atsakiau, kad gerai, tada *Erškėtis* papasakojo man, kad Gruslys taip pat yra ryšininkas. *Erškėtis* to nuo manęs neslėpė, nes Gruslys buvo man giminaitis.

Apie 1947 m. liepos mėn. susitikau Gruslį, kuris padavė man 6 antisovietinio turinio lapelius, spausdintus mašinėle, kuriuose buvo rašoma, kad „partizanai kovos, neis legalizuotis o jei kas apie juos praneš organams, susilauks bausmės“. Gautus lapelius aš išmėčiau kelyje tarp Kuzmiškės ir Kazitiškio.

Ignalinos vlsč. MGB sk. vrš. mjr. Bogdanov 1948 01 03 apklausė liudininku Zarį Julijų, Gabrio, g. 1924 m. Pašvoginės k., Ignalinos vlsč., kuris dabar gyvena Alžutėnų k., Tauragnų vlsč. ir dirba savo ūkyje. Parodymus duoda rusų kalba, nes ją moka.

Klausimas: Ar žinote Antaną Gruslį, kokie jūsų santykiai ir ką žinote apie jo „banditišką“ veiklą?

Atsakymas: Jį žinau, mūsų santykiai normalūs. Jis kartu su manimi buvo partizanų būryje, turėjo slapyvardį *Klajūnas*, buvo ginkluotas automatu, o paskui šautuvu ir pistoletu TT. Žinau, kad Gruslys su būriu dalyvavo nuginkluojant ir sušaudant sovietinius žmones Avinuostos k., kur buvo atimti 6 šautuvai ir nušauti 6 žmonės. Taip pat man žinoma, kad ties Baltelės k. susišaudė su kareiviais, buvo nušauti trys prtz.: *Gaidys* iš Užsienio k., vienas iš Vyžių k. ir dar vienas, kurio nežinau. Po šio susirėmimo Gruslys iš būrio išėjo, registravosi ir gyveno Užsienio k., bet ryšių su būriu nenutraukė: 1946 m. kovo–balandžio mėnesiais jis kelis kartus kūreno mums pirtį, prausėsi visi būrio nariai, be to, man žinoma, kad stovyklaujant Užsienio k. apylinkėse, pas jį ateidavo pasikalbėti prtz. *Erškėtis* ir *Žalgiris*. Apie ką jie kalbėjosi, nežinau, nes mane kaip eilinį palikdavo sargyboje arba išvis miške. Daugiau apie jo veiklą aš nieko nežinau, nes 1946 m. lapkričio mėnesį išėjau iš būrio ir registravausi.

Švenčionių apskr. MGB sk. tardymo sk. vrš. pavaduotojas vyr. lt. Bobbyšev 1948 01 21 apklausė liudininką Matiuką Petrą, Norbo, g. 1908 m. Bilaišių k., Zarasų apskr. Baigęs 4 gimnazijos klases Rokiškyje, gyv. Biržiniškių k., Salako vlsč. Šeimos sudėtis: žmona ir 6 vaikai. Nuo 1944 m. pabaigos iki 1945 10 25 buvo eiliniu „banditu“ *Erškėčio* „gaujoje“.

Klausimas: Kaip seniai pažįstate Antaną Gruslį, Anupro?

Atsakymas: Pažįstu jį nuo 1944 m. pabaigos, kada mes kartu įstojom į veikiantį *Erškėčio* būrį. 1944 m. gale jis įstojo į būrį ir davė priesaiką kovoti prieš tarybų valdžią, gavo slapyvardį *Klajūnas*, buvo ginkluotas PPŠ automatu, keletą dienų prieš legalizaciją Gruslys su kažkuo apsimainė ginklais ir pasiėmė vokišką šautuvą. 1945 m. pavasarį mus

užpuolė kareiviai ir po to mes penkiese (aš – Matiukas, Račinskas Pranas, Gruslys Antanas, Umbrasas Jonas, Guobys Kazys) atsiskyrėme ir gyvenome kaip savarankiška grupė. Grupės vyresnioju buvo Antanas Gruslys. Buvom atskaitingi Kaladinskui, produktus ėmėm iš artimųjų ir giminių.

Esant netoli Baltelės k., mus apšaudė kareiviai, buvo nušautas Guobys Kazys-Gaidys, o Račinskas-Česnakas buvo pagautas. Aš su Grusliu tada pabėgom ir greitai registravomės. Abu pridavėme turėtus šautuvus (aš atidaviau rusišką šautuvą su 40 šovinių). Nuo to laiko su Grusliu nesusitikinėjom, nes tarp mūsų kaimų yra apie 20 km.

Klausimas: Ką žinote apie Avinuostos kaimo užpuolimą ir ten nukautus sovietinius piliečius?

Atsakymas: Tikrai 1945 m. Avinuostos k. buvo nušauti 6 žmonės, bet aš tame nedalyvavau ir nežinau kas tai padarė. Gruslys Antanas taip pat tame nedalyvavo, nes tada mes gyvenom atskira grupė netoli Sabališkių k. miške.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 42774/3. Iš JUOZO DAMBRAUSKO ir JUOZO DIČIŪNO baudž. bylos

Iš liudininko Dambrausko Juozo, Jono, g. Veriugiškių k., gyv. Eglytės k., kvotos protokolų 1945 07 03.

R. K. p a s t a b a : **Dambrauskas** (kitur – **Dumbrasukas**) **Juozas, Jono, g. 1926 m. Veriugiškių k., Antalieptės vlsč., Zarasų apskr. Gyveno Baibių k. (kitur – Eglytė k.), Degučių vlsč., Zarasų apskr.**

<...> 1945 02 24 gavau mobilizacinį lapelį, tarnavau 6–8 km nuo Polocko, bet iš ten 1945 04 12 pabėgau ir, sugrįžęs į Lietuvą, slapčiausi.

Kada mūsų būrį išvarė kirst medžių, aš su savo draugu Vaikučiu Pranu atsiskyrėm ir pabėgom per mišką, atėjom į namus tik gegužės pradžioje. Mano draugas Mazūra Antanas (Edvardo, g. 1923 m., P-16428, 4858/3) pabėgo iš mobilizacinio centro Vilniuje.

Mums atėjus į namus, Vaikutis Pranas pasakė, kad eis į Dusetų vlsč. pas Atkočiūną ir kartu slapstysis. Jis pasiėmė šautuvą ir granatą ir išėjo. Maždaug po 2–3 dienų išėjus Vaikučiui, Mazūra buvo areštuotas Degučių strybų, bet paskui grįžo pas mane, sakė, kad išbėgo išlaužęs strybarnios duris. Mes gyvenom kartu, turėjom ginklų (aš rusišką šautuvą, Mazūra – vokišką, kiekvienas turėjom po 50 šovinių). Paskui, registracijos metu, aš ginklą atidaviau.

Vaikutis atėjo pas mus apie 1945 06 15, jis pasakojo, kad gyveno su prtz. bunkeryje. Paskui neva jų būrys iširo ir jie išėjo gyventi po 2–3 žmones.

1945 07 07. Kada Vaikutis išėjo pas dusetiškius, tai jis atėjo pas mus ir įkalbėjo eit į būrį. 1945 06 18 aš su Mazūra nuėjom į būrį, kuris slėpėsi Česnaviškių miške. Mūsiškių susidarė 9-ių asmenų būrys, mes jame buvome iki 1945 06 24. Paskui, pradėjus kariuomenei pult, mes iš būrio išėjom.

Mūsų būrio vadu tada buvo Lašas Juozas, kiek buvo iš viso narių, nežinau. Miške turėjom bunkerį, kuriame tilpo maždaug 10 žmonių, buvo gerai užmaskuotas, dūrelės paslėptos po samanom. Prisipažįstu, kad aš su Mazūra atėmėm šautuvą iš stribo Aznansko Vlodo. Daugiau nieko tokio nepadarėm.

Mano savarankiški parodymai: Po mano registravimų 1947 m. apie vasaros vidu-

rį užėjo pas mane partizanas Peškaitis Jonas, gyvenantis Jakunčių kaime, Antalieptės vlsč., kuris man liepė nepranešti milicijos organams. Po kurio laiko atėjo dviese su draugu, kurio pavardės man nesakė, galų gale man pasakė, kad jo pavardė Slabavičius, tikros jo pavardės aš nežinau. Ir jie ateidavo pas mane su draugais iki 7-ių asmenų. Pagaliau 1948 m., mėnesio ir dienos neatsimenu, Joniškienė Melanija man pasakė, kad pas ją yra prtz. vado žmona Kaladinskienė Veronika ir prašė, kad aš ją priimčiau pas save, be to, grasindama už pranešimą milicijos organams.

1948 m. mėnesio neatsimenu, Kaladinskienę priėmiau pas save. Po kurio laiko atvažiavo Kaladinskaitė Danutė, kuri sakė, jog atvežė kažkoks Daubaras. Iš kur aš nežinau ir atvažiavo pas Jauniškienę Melaniją.

Prabėgo keli mėnesiai ir Kaladinskienė pradėjo mane prašyti, kad aš jai gaučiau kur nors dokumentus ir išvežčiau ją kur nors miestan, nes kitokiu atveju ją suims, nes mano žmona nenorėjo, kad ji pas mane būtų ir manęs prašė, kad aš nueičiau pas jos gimines Narauską Danipotą Ažėnų kaime, Salako valsčiuje, pas kurį buvo palikti jos daiktai.

Man beeinant, ties Paluodės kaimu sutikau Dičiūną Juozą, kurį anksčiau buvau sutikęs Zarasuose karo komisariate, kur jis lipino Stalino ir Lenino portretus. Jis mane pakalbino ir nusivedė pas save. Su juo pradėjau kalbėti apie prtz. vado Kaladinsko žmoną, kuri buvo pas mane (toliau pasakojama, kaip iš Šileikytės Adelės gavo dokumentus – L. A.).

Pas Dičiūną Juozą tuo metu buvo kokia tai mergaitė – Govėdytė, ji papasakojo, kad iš jos kaimo mokytojauna Panevėžio amatų mokykloje Govėdytė, kuri tuo metu buvo atvažiavusi atostogų Juknėnų kaiman. Aš pas ją nuvažiavau rugpjūčio mėn. ir ji man pasakė, kokių dokumentų reikia stojant Panevėžio amatų mokyklon.

Aš atvažiavau namo ir nuvažiavau pas Juškėną Joną, Jono, gyv. Gudelių kaime, kuris, žinojau, turi savo metrikų blankes ir aš jam papasakojau, kad reikalingi mums metrikai dėl Kaladinskaitės Danutės. Jis sutiko duoti man metrikų blankes, tik kad tėvai nesusižinotų.

Tuo laiku, ten kur buvo Kaladinskaitė Danutė, buvo atvažiavęs Melanijos Joniškienės sūnus Joniškis Bronius – jos sūnus iš Vilniaus. Jis ir padarė Kaladinskaitei dokumentus, kuriuos jo brolis Edvardas Jauniškis ant rytojaus atnešė pas mane.

1948 m. rugpjūčio mėn. aš ją nuvežiau į Panevėžio amatų mokyklą ir, būdamas Panevėžyje, sužinojau, jog cukraus fabrike reikalingi darbininkai. Kaladinskienė pradėjo mane prašyti, kad vežčiau ją Panevėžin. 1948 m. apie rugsėjo 20 d. aš ją nuvežiau Panevėžin ir palikau.

Kai pas mane buvo Kaladinskienė, tai susitikdavom su partizanais. 1948 m. gegužės mėn., datos gerai neatmenu, aš užėjau pas Narkūną Juozą, Mato, gyv. Šiukščių k., kuris pastatė litrą samagono. Išsikalbėjom, pasakiau, kad pas mane gyvena Kaladinskienė Veronika ir kad pas mane užaina partizantai. 1948 m. liepos mėn. manęs nebuvo namuose, pas mane užėjo Juozas Narkūnas ir susipažino su Kaladinskiene. Man atvažiavus, ji pasakė, kad buvo Norkūnas. Po trijų dienų pas mane vėl atėjo Norkūnas, jis prašė, kad aš supažindinčiau jį su partizanais ir sakė, kad gal per juos gaus šapirografą ir galės gaminti pinigų banknotus. Norkūnas sakė, kad anksčiau laikęs partizanus ir prašęs jų gauti šapirografą.

Po kurio laiko Norkūnas vėl atėjo ir susitiko pas mane tuos pačius partizanus. Atnešė jiems parodyt tuos padarytus banknotus, kurie iš tikrųjų buvo labai panašūs į valstybinius pinigus.

1948 m. pas Dičiūną susitikau Norkūnaite iš Juknėnų k., kuri pasakė, kad yra jos brolis Vilniuje, kuris dirba ir gali gauti šapirografą. Aš prašiau sužinoti ir ji man pažadėjo. 1949 m. apie vasario mėn. pradžią atėjo Norkūnaite ir pasakė, kad atvažiavo jos brolis Norkūnas Antanas iš Vilniaus ir prašė mane nuvažiuoti pas juos. Mes nuvažiavome pas Norkūną Juozą į Šiukščių kaimą, kartu nuvažiavom su Juozu pas Antaną į Juknėnų k., nuvežėm litrą samagono. Iš Antano gavom antrašą Vilniuje (...).

Apie vasario 19 d. kartu su Dičiūnu Juozu mes dviese nuvažiavom į Vilnių, kelio nei pinigų 350 rub. mums davė Juozas Norkūnas. Vilniuje apsistojom pas vieną lenką, kurio pavardės nežinau, ant rytojaus nuėjom pas Dičiūną Antaną, kuris mums žadėjo šapirografą.

Norkūnas Antanas pasakė, kad neturi šapirografo ir negali gauti, bet gali padaryti, jeigu lauksim, bet kainuos 120 rub. ir taip mes laukėm visą savaitę, kol Norkūnas Antanas mums padarė šapirografą. Grįžome namo ir 1949 m. vasario apie 27 d. vakare atėjo pas mane Norkūnas Juozas su vienu partizanu, kurio pavardė, sakė, Slabavičius. Bet aš jam šapirografo neatidaviau, daviau jam mažą gabalėlį ir jie abu iš manęs išėjo.

1949 m. kovo mėn. apie 7 d. naktį pas mane atėjo partizanai. Kiek jų buvo aš nežinau, nes buvau girtas. Viduje buvo tik vienas, kuris atnešė antitarybišką proklamaciją ir vokišką šautuvą, kurį liepė man paslėpti. Bet, būdamas girtas, aš nepaslėpiau to šautuvo ir tą pačią naktį užėjo Degučių milicija, padarius kratą, pas mane tą viską rado ir mane suareštavo.

Dar pamiršau parašyti, kad partizanai buvo davę sutaisyti rašomąją mašinėlę, kurią Dičiūnas taisė apie pusantro mėnesio. Sutaisė ir spausdino antitarybiško turinio lapelius, kuriuos aš gražinau partizanams. (...) Norkūną partizanai vadindavo „be pirštų“.

1949 m. sausio mėn. pas mane atvažiavo Mazūra Pranas, gyv. Mukulių k., su koku tai žmogum, kurio pavardė buvo Kumelys ir prašė mane suvesti su partizanais, bet aš tuo laiku jų nežinojau (...).

Prieš išvažiuojant į Vilnių, susitikau su Norkūnaite, kuri prašė dėl jos gauti pistoletą, bet aš jo neturėjau ir nežinojau kur gauti (...).

1949 05 05. Po mano legalizacijos aš vėl nustačiau ryšį su partizanais. Tai buvo 1947 m. rudenį, kai pas mane į namus atėjo du partizanai – Peškaitis Jonas, ginkluotas revolveriu, ir Žilinskas-Slapšinskas, kurį vadino Jonu, ginkluotas pistoletu ir automatu. Jie pasakė, kad užėidinės pas mane į namus ir liepė man tylėti.

Po mėnesio jie vėl atėjo į mano namus ir pas mane ilsėjosi.

1948 m. kovo mėn. vėl Peškaitis ir Žilinskas atėjo. Jiems pasakiau, kad pas Jauniškienę Melaniją gyvena Kaladinskienė. Tada Žilinskas man liepė, kad priimčiau Kaladinskienę pas save gyventi ir jie išėjo. Aš Kaladinskienę priėmiau į namus pas save.

Dar po mėnesio jie atėjo jau septynios: Žilinskas, Peškaitis ir dar du atėjo į kambarį, o du ar trys liko kieme. Man jie pradėjo priekaištauti, kad aš neva noriu juos išduoti ir kelis kartus man kirto bizūnu. Pažadėjo sušaudyti, jei dirbsiu blogai ar juos išduosiu.

1948 05 aš savo iniciatyva užverbavau Dičiūną. Po kurio laiko Žilinskas man dvira-

čiu atvežė atremontuoti surūdijusią spausdinimo mašinėlę, kurią liepė pataisyti. Daviau Dičiūnui Juozui, jis per kurį laiką tai sutvarkė ir aš vėl atidaviau ją Žilinskui.

1948 m. rugpjūčio mėn. aš, Žilinskui liepus,ėjau atimti asmens dokumento iš Šileikytės Adelės.

1949 m. vasario mėn., Žilinskui paliepus, bei prašant Juozui Norkūnui, aš važiauvau su Dičiūnu į Vilnių gauti šapirografą. Pas Norkūną Antaną. Gavau tik popierių pini-gams gaminti, bet realiai to popieriaus nepanaudojome.

1949 02 man grįžus iš Vilniaus, Žilinskas-Slapšinskas man pasiūlė steigti pagrindžio organizaciją. Bet aš jos nesteigiau.

Tris šautuvus ir šovinius aš gavau tokiu būdu: vieną man davė Pranas Zabarauskas, antrą paėmiau iš Jauniškio Edvardo, o trečią šautuvą man 1949 03 07 į namus atnešė Žilinskas, apie 2.00 val. nakties. Liepė paslėpt, nes greit ateis pasiimti. Tada atnešė 45 šovinius ir dar antisovietinių lapelių.

Peškaitis Jonas iš Jakunčių k., gyvena 3–4 km nuo manęs. O Žilinskas – dar kitaip Slapšinskas arba **Daubaras** – nežinau iš kur.

Jauniškienei Melanijai neva rekomendavus, kad aš galiu apgyvendinti Kaladinskienę, Žilinskas manęs pradėjo reikalauti, kad priimčiau pas save gyvent Kaladinskienę. Žinojau, kad ji pabėgusi iš tremties, pas mane ateidavo ir jos duktė Danutė, kuri pasakojo man, kad ją iš tremties išvežė tas pats Daubaras, kuris dabar vadinasi Žilinsku ir ateina pas mane (MGB SG agentas Daubaras Adolfas, Adolfo, *Kuzma, Malinin, Malininas, Vanagas*).

Iš Dičiūno Juozo, Petro, g. 1923 m. Paluodės k., kvotos protokolo 1949 03 12.

1948 m. vasarą pas Dambrauską atsirado Veronika Kaladinskienė, kuri buvo išbėgusi iš tremties ir ją atvežė iš tremties kažkas iš buvusių Kubilių krašto *Sakalo* būrio narių. Mes padarėm Kaladinskienei dokumentus Šileikytės Adelės pavarde. Tikrus dokumentus atėmėm iš Šileikytės (Jakiškių k.), aš pataisiau datą iš 1927 m. į 1917 m., perklijavau nuotrauką ir padirbau šampus. Paskui, 1949 m. apie vasario 20 d., važiovom su Dambrausku į Vilnių, kur kelias dienas laukėm, kol mums pagamins šapirografą.

Dambrauskas man sakė, kad Juknėnų k. iš Norkūnaitės Genės gavo adresą Vilniuje, pas Norkūną Antaną (Vilnius, Filaretų g. 13), kuris mums parūpins šapirografą. Kai nuvažiovom, Norkūnas pasakojo, kad anksčiau dirbo technikume, tai gali pagaminti tą šapirografą. Mes apsigyvenom pas mano giminaitę Biržinytę Valentiną, Dzeržinskio g. 14. Tik šeštą dieną jis Dambrauskui įteikė šapirografą, už kurį davėm 200 rub., bet jis paėmė tik 70 rub. Aš tai tada dar spėjau nueit į Operos ir baleto teatrą.

Kitą dieną, kuomet mes jau susiruošėm į namus, Dambrauskas man pasakojo, kad Norkūnas jam patarė kurti antisovietinę organizaciją trejųkų principu, o paskui ryšio ieškot su Račinsku.

1949 03 09. Dičiūnas prisipažino štai ką: 1944–1945 09 slapstėsi nuo tarnybos armijoje, iki 1948 m. vasaros nusikalstama veikla neužsiėmė. 1948 m. gegužės mėn. susitiko Salako turguje Dambrauską, kuris sakė, kad reikia padėti Kaladinskienei gauti pasą. Susitikę pakalbėjo ir išsirinko sau slapyvardžius: Dičiūnas – *Minija*, o Dambrauskas – *Vanagas*. Paskui dviese nuėjo pas Šileikytę ir atėmė iš jos pasą. Į pasą įklįjavo atneštą Kaladinskienės nuotrauką. Dar tvarkė atneštą prtz. spausd. mašinėlę, kuriai reikėto įtaisyti lietuvišką šriftą.

1949 02 jis, Dičiūnas, kartu su Dambrausku vyko į Vilnių gauti prtz. šapirografą.

„Aš, Dičiūnas, savo namuose 1948 07–1949 01 slapčiau Uršulę Govėdaite, Jono, kuri kaip sakėsi, buvo įtarta ryšiais su prtz., todėl slapstėsi. Dabar ji jau legalizavosi ir gyvena Juknėnų k. Mano sulaikymo metu buvo paimta granata F-1, kurią radau 1944 m. ir norėjau atiduoti partizanams. O dar paimta 15 vnt. šovinių, kurie nežinia kaip atsirado, nes aš jų neslėpiau.“

Iš Kaladinskienės Veronikos, g. 1912 m., apklausos 1949 03 09. Papasakojo, kad pas Dambruską gyveno 1948 m. nuo gegužės iki rugpjūčio mėn., per tą laiką buvo užėję kelis kartus partizanai. Jų ji nematė, tačiau kartą užėjus vienišam partizanui, Dambruskas papasakojo, jog tai esąs prtz. Jonas Peškaitis.

Iš liudininkės Kaladinskaitės Danutės, g. 1933 m. Beliūniškių k., Smalvų vlsč., gyv. Panevėžyje, mokosi amatų mokykloje Nr. 3, apklausos 1949 03 10. Apklausta papasakojo, jog 1945 m. vasarą buvo išvežta kartu su motina Veronika ir senele Karliene Ieva (kuri mirė 1947 m.) į Molotovo sr., Jusvinsko r., Kuprijanovsko leschozą. Papasakojo, kad 1948 03 08 iš tremties pabėgo ir atvyko į Lietuvą.

„Motina mano palaikė ryšius su giminaičiu Jauniškiu Broniumi, kuris dirba Lietuvos rašytojų sąjungoje. Savo laiškuose jis prašė, kad mūsų šeima grįžtų į Lietuvą, jis esą mums padės. 1947 m. rudenį mano motina, veikiama Jauniškio pažadų, iš tremties pabėgo, o mane paliko su senele Ieva. Senelė po 2 mėnesių numirė, po jos mirties aš 1948 03 08 pabėgau iš trėmimo vietos ir atvažiavau į Baibių k. pas giminaitę Jauniškienę Melaniją, Petro, o pas kaimyną Dambruską tuo metu gyveno mano motina Veronika. Pas Melaniją Jauniškienę aš gyvenau iki 1948 08 pabaigos, kada mane Dumbruskas išvežė į Panevėžį ir įtaisė mokytis į amatų mokyklą. Aš turėjau fiktyvų gimimo liudijimą, kurį man parūpino Dambruskas. Mano motina gyveno Geležinkelio g. 5, pagal fiktyvius Šileikytės Adelės dokumentus.“

Iš liudininkės Šileikytės Adelės, g. 1927 m., gyv. Jakutiškių k., Salako vlsč., apklausos 1949 03 10. Paliudijo, jog 1948 08 pas ją atėjo Juozas Dičiūnas su nepažįstamu aukštu vyru ir liepė parodyti pasą. Ji tuo metu, laikydama ant rankų 5 mėn. sūnų Antaną, atsikėlė ir iš kuparo padavė pasą. „Tada Dambruskas man pasakė, kad pasą paims, nes jis reikalingas slapstyti Kaladinsko Kazio žmonai Veronikai. Esą, aš turiu pranešti milicijai, kad pasą pamečiau, kol jie ieškos, praeis 4–5 mėn., o paskui paso nebereikšią, nes prasidės karas ir nebebus sovietų valdžios. Jie pasakė, kad valdžia man skirs 100 rub. baudą už pametimą, o jie sumokės 1000 rub. Kai pasikeis valdžios, esą aš būsiu pagerbta. Aukštasis vyras man dar pagrasino, jei neduosiu geruoju, atims jėga ir aš atidaviau (atvedus Dambruską, ji prisipažino, jog tai esąs tas pats žmogus – aukštasis, kuris paėmė jos pasą).

Iš Marcinkevičienės Elenos, Petro, g. 1919 m. Sabalunkų k., apklausos 1949 04 02. Papasakojo, jog jos vyro J. Dambrausko namuose, Baibių k., kratos metu paimtas šautuvas ir vienas atsišaukimas. Ji pasakojo: apie vyro ryšius su „banditais“ nežino nieko, tačiau matė kaip į namus buvo užėję vyrai apsirengę kariškom-buržuazinėm milinėm, ginkluoti. Apie ką kalbėjosi, nežino. Tai buvo apie 1948 m. lapkričio mėn. Šautuvą Dambruskas atsinešė dvi valandos iki sulaikymo, atnešęs liepė pakišti po matracu – greit paims. Jos vyras Dumbruskas perspėjo, jei domėsis kuo nereikia, gali ilgai negyven-

ti, nes jos pirmas vyras Kazys Marcinkevičius, buvęs aktyvistas, nušautas 1945 08 21. Jai Dumbrasukas dažnai grasindavo, vadindamas ją komuniste. Jis dažnai nebūdavo namuose, sakydavo, kad važiuoja pas motiną Veroniką į Eglytės k., pas apylinkės pirmininką Zabarauską Kazį, kuris gyvena Murliškėse, arba į Salaką. Į klausimą, kas užeidavo pas jos vyrą, išvardijo: Kazį Zabarauską, Povilą Miškinį, Edvardą Jauniškį ir Juozą Daubarą iš Baibių k. „1948 m. pavasarį į mūsų namus atsivedė man nežinomą moterį, kuri prisistatė Adele Šileikyte, ji esanti Jauniškieinės Melanijos giminaitė. Aš įtariu, kad ji yra mano vyro meilužė, nes jie apie kažką slapta kalbėdavosi, o man nesakė. Tada aš ją iš namų išvijau, paskui sužinojau, kad ji išvažiavo į Panevėžį.“

Iš liudininko Vaikučio Prano, Juozo, g. 1921 m. Gudelių k., apklausos 1949 04 28. Papasakojo, jog kartu su Juozu Dambrausku 1945 02 gavo šaukimus į kariuomenę, buvo mobilizuoti, tarnybą atliko 8 km nuo Polocko miesto, 1945 04 dezertyravo kartu ir, sugrįžę į namus, pradėjo slapstytis miške prie Dambrausko namų. Prie jų prisijungė Antanas Mazūra (1946 m. suimtas). „1945 m. gegužės pradžioje aš įstojau į Juozo Lašo būrį, ten papasakojau apie man žinomus dezertyrus Mazūrą ir Dambrauską, juos atsivedžiau į būrį. Gyvenom Česnaviškių miške. Jie turėjo du šautuvus, kaip man papasakojo Dambrauskas Juozas, vieną šautuvą jie atėmė iš stribo Aznansko. Būryje gyvenom apie savaitę, gal kiek daugiau... Kai pradėjo persekiot ir sunaikino Lašo būrį, mes slapstėmės pavieniui, o 1945 07 registravomės, ginklus atidavėm registravimosi metu.

Iš liudininko Aznansko Alekso, g. 1895 m. Jušėnų k., Imbrado vlsč. apklausos 1949 10 30. Kalbėjo, kad Dambrauską pažįsta, kadangi jis iki 1947 m. gyveno Eglytės k., Degučių vlsč., kuris yra už 3 km nuo jo namų. „Apie jo veiklą aš galiu pasakyti, jog jis 1945 05, ginkluotas šautuvu, kartu su Mazūra Antanu (be ginklo) naktį įsilaužė į mano namus ir pradėjo reikalauti, kur mano sūnus Vladas Aznanskas, kuris dirbo Imbrade stribu. Tą naktį mano sūnus nakvojo pas Jachimovičių Vladą (kaimyną). Surado mūsų namuose Vlado šautuvą ir jį pasiėmė. Paskui atsivarė į mūsų namus Vladą, mušė ir grasino sušaudyti visą mūsų šeimą, jei Vladas neatiduos šovinių. Vladas atidavė šovinius ir Vladą jie išsivedė su savimi, o aš išbėgau pranešti milicijai. Paskui sužinojau, kad sūnus Vladas nuo „banditų“ pabėgo ir išėjo tarnybon į Imbradą. Kai mušė mus „banditai“, tai kelis kartus sudavė mano žmonai Marijonai, kuri po to apsirgo ir po trijų savaičių mirė.

Pažyma Zarasų apskr. MGB sk. vrš. drg. PŠENIČNIKOVUI 1949 03 11, Nr. 784.

Areštuotas Jūsų Dambrauskas Juozas, Jono, kartu su Dičiūnu Juozu tikrai 1949 02 25 buvo atvykę į Vilnių pas **Norkūną Antaną, kuris yra mūsų agentu.**

Agentas susipažino su Dambrausku per Govėdaitę Uršulę, kuri kilusi iš Juknėnų k., kada jie susitiko, agentui esant maršrutinėje komandiruotėje Utenos apskr. Susipažinus 1949 01 29 Dambrauskas kartu su mokytoju Jauniškiu Edvardu, 22 m. amž., aplankė šaltinį ir pradėjo prašyti pagalbos pagaminti arba gauti šapirografą. Šaltinis pasiūlė atvažiuoti į Vilnių. Tuo Dambrauskas sutiko ir pasakė savo slapyvardį, jog jis esąs *Vanagas*. Papasakojo, jog yra antisovietinė organizacija, kuriai priklauso 20 narių, paminėjo Mazūrą iš Klovinių k. pasakojo, kad visi suskirstyti į trejukes, jie esą pavaldūs Lokio štabui.

Pasak Dambrausko, jis pats atvežė Kaladinskienę iš tremties ir dabar ją patalpino į Panevėžį. Vilniuje, lankydamas šaltinį, Dambrauskas turėjo pistoletą, agentas jam ša-

pirografo nedavė, bet iš kur Dambrauskas jį gavo, nežino. Be to, Dambrauskas sakė, jog universitete veikia kažkokia studentų nacionalistinė organizacija. Pasirašo: LSSR 2N v-bos 2-sk. vrš. pplk. Figurin

Agentūrinis pranešimas – *Liepa*, 1949 04 25. Šaltinis praneša, kad iki pereidama į nelegalią padėtį ir pradėdama bendradarbiauti su MGB organais, ji nuo 1948 06 iki 1949 01 gyveno Paluodės k. pas pil. Dičiūną Juozą. Ji buvo perėjusi į nelegalią padėtį, sužinojusi, jog Tauragnų vlsč. nukauti 4 partizanai, su kuriais buvo pažįstama. Ji bijojo, kad bus sugauta ir tardoma. Dičiūnas jai leido gyventi savo namuose, kaip tolimai giminaitei.

Pažyma: Šaltinis *Liepa-Govėdaitė Uršulė*, užverbuota 1949 03, ji apie Dičiūno anti-sovietinę veiklą nieko nepasakė, nes esą Dičiūnas yra labai konspiratyvus (uždaras).

1949 05 24. Kaladinskienės Veronikos apklausa. Iš Kuprijavo miškų ūkio aš išbėgau 1947 11 tokiomis aplinkybėmis: susirašinėjau su tolimu giminaičiu Jauniškiu Broniumi, kuris laiškuose rašė, kad aš grįžčiau į Lietuvą, o jis man padėsias. Veikiama šitų laiškų, aš 1947 11 pabėgau iš Sibiro ir atvykau į Vilnių, kur mane priėmė Jauniškis Bronius, Felikso. Pas Jauniškį, Šv. Petro ir Povilo g. 2, gyvenau apie dvi savaites. Maždaug devintą dieną pas jį atėjo du nepažįstami vyrai, kviesti Jauniškio į vakarėlį. Jauniškis nėjo, paskui jis man sakė, kad tie vyrai esą patikimi, iš Utenos apskr., gyvena su fiktyviais dokumentais, vienas jų yra poetas (vardu Vytautas). Jauniškis man atnešė Labuckaitės Vlados vardu dokumentus ir pažymą, kad dirbau dramos teatre valytoja ir dar davė pažymą, jog esu komandiruojama į Zarasų apskr. Jis man liepė vykti į Degučių vlsč., Baibių k. ir gyventi pas jo motiną Jauniškienę Melaniją. Pas Jauniškienę gyvenau iki 1948 m. pavasario, paskui atėjau gyventi pas Dambrauską. Gyvenau maždaug nuo gegužės iki rugsėjo, paskui jis man padarė dokumentus Šileikytės Adelės vardu ir aš išvažiavau į Panevėžį, kur įsidarbinau cukraus fabrike. Mano dukra Kaladinskaitė Danutė turėjo dokumentus Juškėnaitės pavarde, iš kur juos gavo, nežinau. Kiek žinau, pagal kalbas, mano vyras nušautas 1947 m. pabaigoje.

LYA(KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 31907/3. KAZIO RŪKO, PUMPUČIO VINCO ir kt. baudžiamoji byla.

Iš Rūko Kazio, Juozo, g. 1919 m., kvotos protokolo 1945 12 09.

<...> Partizanų būryje iš mūsų kaimo buvo šie žmonės: Paukštė Povilas, Ivanauskas Fortūnatas, Gaižutis Povilas, Kazio, Ivanauskas Vincas, Mykolas ir kt.

Ryšininkais buvo Žilėno Vinco sesuo Žilėnaitė Julė, Mykolas, kuri eidavo ryšio reikalais į Saldutiškį, ji dabar areštuota Ignalinos vlsč. NKVD; kita ryšininkė atvykdavo su žiniomis iš Vilniaus, ji nušauta. Jos pavardės nežinau. Trečias ryšininkas buvo iš Lobinių k. – Gaižutis Albinas, kuris ryšio reikalais eidavo į Ginučius, Stripeikius, Kirdeikius, jis platindavo ir klijuodavo atsišaukimus, kad būsias karas, kad neitų niekas legalizuotis, kad tų, kurie legalizuosis, laukia bausmė. Jis dabar gyvena Lobinių k. Ketvirtas yra Lietuvos kariuomenės leitenantas Gimžauskas, kurio būrį sumušė, jis dabar gyvena Kirdeikiuose. Jis ir Žilėnaitė važiuodavo į Vilnių parvežti visokių duomenų.

Gimžausko būrio sudėties nežinau, o žuvus būrio vadui Palepšiui, dabar jo būriui vadovauja Papirtis Kazys, kuris gyvena su būriu Bubulių k., dažnai lankosi Bubulių k. pas Tijūnėlį. Būrio sudėtis: Papirtis Kazys, Tijūnėlis Jonas, Palepšis Julius iš Skroblų k.,

Gaižutis Albinas. Jie gaudavo iš Ginučių malūno malūnininkų Ivanausko Albino ir Žilėno Kazio miltų, jiems iš to darydavo samagoną Jono Ivanausko sūnus. 1945 m. šio būrio nariai Petravo k. apiplėšė Mudiną Kazį, paimdami siuvimo mašiną, moterišką palatą. Tįjūnėlio slapyvardis buvo *Beržis*, o Papirčio Kazio – *Kirvis*.

Būrys buvo ginkluotas. Turėjome: 1 vokišką kulkosvaidį, 3 automatus, kelis šautuvus, kažkiek amunicijos. Kiekvienam automatui turėjome po du diskus šovinių, o kiekvienam šautuvui – po 100 šovinių.

Mudino apiplėšimas buvo suderintas su Petravo k. gyventoju Čeponiu Kaziu, Stanislovo. Mūsų būrį sudarė:

1. **Palepšis Julius, Jono-Baravykas** iš Skroblų k.;
2. **Gaižutis** iš Beržaragio k.;
3. **Žilėnas Vincas, Mykolo-Zubrys**, nušautas prie Ginučių 1945 m. liepos mėn.;
4. **Paukštė Povilas-Žaibas** iš Ginučių k.;
5. **Pumputis Vincas, Kazio-Kuntaplis, Žilvytis**;
6. **Pumputis, s. Juozo**;
7. **Tįjūnėlis Antanas, Vinco-Kevė** iš Ginučių (?);
8. **Aidukas, Justino**;
9. **Palepšis Mykolas-Tarzanas** (žuvęs);
10. **Rūkas Mykolas, Antano** (būrio nariu nebuvo, tik pas mus atvažiuodavo);
11. **Palepšis Juozas-Kelmas**;
12. **Palepšis Jonas-Kokas, Meškerėnas**;
13. **Paukštė Povilas-Lazda**;
14. **Pumputis Vytautas, Juozo-Akmuo, Kepurė, Kurmis**;

Iš Rūkio Kazio, Juozo, g. 1919 m., kvotos protokolo 1945 12 14.

<...> Kada 1944 m. NKVD kariuomenė pradėjo daryti siautimus (ablavas), gaudant vengiančių tarnybos, mes pradėjome jungtis į grupes ir slapstyti miške. Gyvendamas netoli namų, susitikdavau pažįstamus, o 1945 m. sausio mėn. sužinojau iš Gaižučio Augusto, Šiliniškių k. gyventojų, jog Mineiškiemio k. yra dvi mergaitės, kurios padaro metrikus nemokamai. Aš, Gaižučio nupasakojimu, suradau tas mergaites, kurios man gimimo metrikuose ištaisė gimimo metus iš 1919 m. į 1908 m. Tokiu būdu aš galėjau legaliai gyventi namuose kaip neliečiamas mobilizacijos.

1945 m. vasario mėn. pas mane į namus atėjo Mykolas Palepšis, kuris pasakė, kad turėčiau eiti į mišką, nes sudaromas būrys ir visi lietuviai ten eina. Pradžioje aš nesutikau, bet vėliau, Palepšio Mykolo įkalbėtas, tapau būrio nariu slapyvardžiu *Mertizan*. Būrio nariu buvau iki sulaikymo.

Kada prasidėjo mobilizacija, aš kaip ir daugelis, pradėjome išsėdinti į mišką, rinkome ginklus, pradėjome daryti bunkerius. Jokių išpuolių ir nusikaltimų mes nedarėme. Organizatoriumi buvo Palepšis Mykolas iš Skroblų k., Tauragnų vlsč. Jis atnešė į bunkerį rankinį kulkosvaidį, tris automatus, du šautuvus ir dvi granatas. Pradžioje mūsų būrį sudarė:

1. **Palepšis Mykolas**;
2. Aš – **Rūkas Kazys** iš Ginučių k., vėliau būrio narys;

3. **Bubulis Jonas** iš Bubulių k., vėliau būrio narys;

4. **Palepšis Jonas** iš Skroblų k. ir kiti, daugiau kaip 20 asm.

Būrį buvo pradėta sudarinėti 1944 m. rugpjūčio mėnesį, kada Palepšis pradėjo telkti vengiančius mobilizacijos vyrus. Tada dar daug buvo linkusių slapstytis namuose arba padirbinėti dokumentus, kad būtų netinkami karo tarnybai. Tokius vyrus Palepšis baugino; esą neįmanoma, kad pakviestas komisijon būtų paleistas į namus – ima visus, bet valdžia Lietuvoje tuojau pasikeis, todėl neverta sėdėti namuose, reikia eiti į mišką. Tokiais įkalbinėjimais jis 1944 m. pabaigoje jau sudarė savo būrį iš atėjusių į mišką, kurie duodavo pasižadėjimą, gaudavo slapyvardį, kurį gan dažnai keisdavo.

1945 m. sausio mėn. Šiliniškių k. gyventojas Gaižutis Augustas patarė man kreiptis į Mineiškimio k. merginas, kurios nemokamai padaro metrikus. Jo patartas, kreipiausi ir jos man pataisė metrikus iš 1919 m. į 1908 m., jie buvo su Kirdeikių bažnyčios antspaudu ir kng. Breivos parašu. Kaip sakė merginos, jos padarė gal jau 500 metrikų, nes blankių turi daug. Kiek aš žinau, tokius fiktyvius metrikus pasidarė Gaižutis Augustas, Gaižutis Hubertas ir aš.

Palepšio būryje buvo 20 kovotojų. Man esant jo nariu, vienu metu buvo iki 30 asm. Turėjome vieną radijo imtuvą, kuriuo klausydavome žinių. Viena iš prtz. susitikimo vietų buvo pas Albertą Tijūnėlį Bubulių k.

Palepšio būrys dalijosi į du skyrius, tai: vienam vadovavo pats Mykolas Palepšis, o antram – jo pavaduotojas Albinas Gaižutis. Palepšio būrys buvo pavaldus Kirdeikių štabui, kuriam vadovavo LK leitenantas Gaižutis, gyv. Kirdeikiuose. Tai aš žinau iš paties Palepšio ir Jono Paukštės.

Būrio susirinkimas, kuriame dalyvavo asmeniškai ir pats Gaižutis, įvyko 1944 m. lapkričio mėn. Bubulių k. pas Albertą Tijūnėlį. Vyko nuo 16.00 iki 17.00 val. Aš asmeniškai jame nedalyvavau, nes stovėjau sargyboje. Susirinkimo apsauga stovėjo keturiuose postuose, ant visų kelių, vedančių į Bubulių k. pusę. Aš stovėjau nuo Ginučių pusės, Palepšis Julius stovėjo Beržaragyje, Jonas Tijūnėlis – prie savo namų. Kaip signalas buvo – susitartas šūvis, kas reiškė pavojų. Praėjimui buvo nustatytas parolis „Kelmas“, stengėmės, kad pašaliniai nepatektų į pasitarimo teritoriją.

Su Gaižučiu palaikė ryšį ryšininkas Paukštė Jonas, kuris atnešdavo iš Gaižučio visokius nurodymus ir laikraštį „Tegyvuoja Lietuva“. Pagal dydį – vieno mokyklinio sąsiuvinio lapo apimties. Turėjome šiuos laikraščius platinti viešose vietose. Juos gavome gal 1945 m. gegužės mėn.

L. A. p a s t a b a: ltn. Kazys Gaižutis (1907–2004) tuo metu jau buvo emigravęs, dėl to tikrai negalėjo organizuoti posėdžių <http://www.tv3.lt/naujiena/183758/istikimas-lietuvos-nepriklausomybes-gynejas/rubrika: naujienos-lietuva-regionai-aukštaitija>

1945 m. birželio mėn. Palepšis mums perskaitė nurodymą, kad mes turime išaiškinti aktyvistus, juos, kaip ir enkavedistus, gaudyti ir šaudyti vietoje. Tokių nužudytųjų lavonus buvo nurodyta slėpti.

Proklamacijas atveždavo Paukštei iš Vilniaus mergaitė, su ja kartu vyko ir Žilėnaitė Julė. Ji man pasakojo, jog teko kelis kartus važiuoti ir ne visada gaudavo tuos lapelius. Paskutinį kartą ji važiavo 1945 m. liepos mėn.

Atsišaukimus gaudavo mažame namelyje Aušros g. Vilniuje. Galiu parodyti kur. Tai buvo apie 30 m. vyras, brunetas, plaukus šukuojantis atgal, jį vadindavo tiesiog „redaktoriumi“. Gaudavo tą proklamacijų apie 300 vnt. Atvežtas perdavėm Gaižučiui, kurį radome jo paties namuose.

Gaižučio štabas buvo pas jį Kirdeikių k., bet mūsų susirinkimo vieta buvo Bubuliuose pas Tijūnėlį. Štabo sudėties nežinau, tačiau jo artimiausi žmonės buvo Paukštė iš Kirdeikių k., Julė Žilėnaitė ir mergaitė, kuri pristatydavo atsišaukimus iš Vilniaus.

Gaižutis palaikė ryšius su Antanu Ivanausku iš Ginučių, kuris aprūpindavo Gaižutį samagonu ir miltais iš malūno. Taip pat maistu rėmė Žilėnas Kazys.

Liudininko Paukštės Povilo, Jono, g. 1919 m. Ginučių k., apklausa 1946 03 08.

<...> Esu gimęs 1919 m. 1936 m. stojau dirbti į geležinkelį, kur dirbau iki 1940 m. Paskui nuėjau į miško kirtėjus ir miško plukdytojus, kur dirbau iki 1943 m. Tada gavau šaukimą į vokiečių kariuomenę, bet bijodamas būti užmuštas, nuėjau dirbti į Švenčionių kalėjimą, kur dirbau raštininku. 1943 m. balandžio mėn. tą darbą mečiau. 1944 m. spalio mėn. iškviėtė mane į šaukimo komisiją, bet aš slapstčiausi bulvių duobėje ir šiene ir tokiu būdu perėjau į nelegalią padėtį ir joje išbuvau iki 1945 m. sausio mėn., paskui registravausi Švenčionių „vojenkomate“.

Manęs į kariuomenę nepaėmė, bet pasiuntė dirbti į miško paruošas, kur dirbau iki 1945 m. balandžio mėn. Kai savo normą iškirčiau, vėl buvau pakviestas į kariuomenę, bet į šaukimo punktą nėjau. Mane pasiuntė važiuot dirbti į Vilnių, bet aš pradėjau slapstytis ir stojau į Palepšio Mykolo vadovaujamą būrį. 1945 07 11 registravausi, pridaviau vokišką šautuvą. Po savaitės gavau dokumentus ir išėjau dirbti į Saldutiškio lentpjūvę.

Man atėjus į Palepšio būrį, jį sudarė 10–11 žmonių, netrukus narių skaičius padidėjo iki 20. Turėjom vieną kulkosvaidį, automatų, šautuvų, granatų, kai kurie turėjo pistoletų. Daugiausia laikėmės 2–3 km nuo Ginučių, Bubulių miške. Kiek aš prisimenu, per tą laiką būrio kovotojai atliko tik 4 plėšimus, tai yra visa būrio veikla.

Mano atėjimo į būrį momentu Palepšio būrys palaikė ryšius su LK leitenanto Gailiaus-Vinco Gumausko būriu, o 1945 m. birželio pradžioje šie du būriai susijungė į vieną. Dar aiškiai nežinau, bet mūsų būrį lankė ltn. Gimžauskas, gyvenęs Kirdeikiuose, tačiau konkretaus jo veikimo nežinau. Taip pat mūsų būrį 5–6 kartus lankė ryšininkė Rūta, kuri atvykdavo iš Vilniaus. Būrį remdavo Palepšienė Uršulė, Vinco, kuri duodavo pavalgyti, Prunskas Petras atveždavo miltų iš malūnininko Ivanausko.

LYA(KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 22349/3.

Aktas. 1947 10 18 MVD karinė grupė, vadovaujama kuopos vado kap. ROGOV, Ščiurų k., Molėtų vlsč. apsupo piliečio Kavaliausko namus, kuriuose tuo metu buvo nenustatytas ginkluotas asmuo. Į reikalavimą pasiduoti jis nereagavo, iš namo nėjo, o du kartus šovė sau į galvą, tuo sunkiai save sužeisdamas. Paimtas apklausos metu prisistatė kaip partizanas Kurlavičius Juozas, Silvos sūnus. Paimtas šautuvas su 6-iais šoviniais ir pistoletas „Parabellum“ su dviem apkabomis šovinių, granata, dvi šovininės, du pasai Daškevičiaus pavarde.

Iš Kurlavičiaus Juozo, Silvos, g. 1923 m. Kiškių k., Tauragnų vlsč., kvotos protokolo 1947 11 02. Apklausa vykdo LSSR MGB geležinkelio kariuomenės valdybos I-mo skyriaus tardytojas.

<...> Aš, Kurlavičius Juozas, nuo 1946 06 buvau aktyviu prtz. būrio, vadovaujamo Kazio Zinkevičiaus-*Saldaičio*, nariu. Stodamas į būrį, iš *Saldaičio* gavau šautuvą, granatą ir *Šermukšnio* slapyvardį.

Buvau būrio ryšininku: palaikiau ryšį su *Grafo* grupe, Trinkūno-*Husaro* ir Alfonso Pelėdos-*Zubrio* grupėmis, taip pat su Algimanto apygardos štabui pavaldžiais būriais, su Zinkevičiumi Broniumi-*Kalviu*, *Artoju*. Aš per Zinkevičių Bronių perduodavau į būrius antisovietinę literatūrą: „Laisvės šauklį“, „Aukštaičių kovą“, taip pat paketus. Ryšius palaikiau tik su Broniumi Zinkevičiumi. 1947 05 *Saldaičio* būrys iširo, kai kurie žuvo, kai kurie legalizavosi, aš vieną mėnesį buvau ryšininku tarp *Zubrio* ir *Grafo* būrių, o paskui nustačiau ryšį su *Romelio* būriu.

1947 06 įstojau į *Balandžio* būrį, kuris savo ruožtu įėjo į *Romelio* būrį. Kaip vėliau sužinojau, *Romelis* vadovavo *Grafo*, *Zubrio*, *Husaro* ir *Balandžio* būriams. Aš buvau ginkluotas šautuvu, pistoletu ir granata. Dalyvavau šiose teroristiniuose išpuoliuose:

1947 08 nušovėm apylinkės pirmininką Rinkevičių, į kurį aš šoviau vieną kartą. Akcija įvyko *Romelio* iniciatyva, vykdėm aš, *Romelis*, *Tarzan*as, *Balandis*.

1947 07 *Romelio* ir Kunigėno-*Vytenio* iniciatyva sušaudėm Daškevičiaus Prano šeimą – 5 asmenis. Dalyvavom: *Romelis*, *Tigras* ir aš. Asmeniškai aš tris kartus šoviau į kampan suvartus žmones.

1947 09 tarp Saldutiškio ir Kiauneliškio prie Žiezdrų k. nušovėm rusų leitenantą. *Romelis* jį sužeidė, o aš į jį šoviau vieną kartą;

1946 Gaidelių k. nušovėm šeimą – tėvą, motiną ir dukterį, dalyvavom: *Saldaitis*, *Medinis*. Šį kartą aš stovėjau sargyboje ir nešaudžiau. Paėmėm dvi karves ir kiaulę.

Rugsėjo mėnesį Ginučių k. *Šaltekšnis* nužudė Rūką, (*Šaltekšnio* pavardės nežinau). Aš stovėjau sargyboje; grįždami iš Ginučių k., aš, *Romelis*, *Tigras*, *Šernas*, *Tarzan*as, *Vytenis* bei *Ramunė* sulaikėm žemės skirstymo tarybos narį, kurį *Tigras* dviem šūviais nukovė.

1947 10 aš dalyvavau susišaudyme su milicininkais (stribais).

Aš prisipažįstu, kad apie 20 kartų dalyvavau plėšiant gyventojus, iš kurių atimdavom maistą, lašinius, išsivarydavom gyvulius. Aš pats dalyvavau plėšimuose, kurių metu mušdavau žmones buože ir gumine lazda.

Pas mane rasti du pasai, tai mūsų nušautų Daškevičiaus Prano ir jo žmonos Antosės pasai. Kadangi tada iš viso buvo nušauti 5 žmonės, tai *Romelis* pasiėmė sau 3 pasus, o aš – 2.

Sulaikymo metu pas mane rastos ir paimtos baltos ir raudonos spalvos kortelės ir karikatūra. Karikatūra yra nukreipta prieš sovietinę amnestiją, kviečiančią legalizuotis, o korteles mes panaudodavome įvykdžius nuosprendį; vieną įdėdavom į ranką, o kitą palikdavom prie lavono, kur parašydavom už ką nužudytas.

Mane sulaikant paimtos nuotraukos. Aš pats jas fotografavau, o ryškindavo ir darydavo nuotraukas Vilniuje (tuo užsiėmė *Romelio* ir *Balandžio* žmonės). Nuotraukose *Balandžio* ir *Romelio* grupių partizanai ir jų vadai.

Iš Kurlavičiaus Juozo, Silvos, kvotos protokolo 1947 12 25.

<...> Šavelį Joną aš žinau gerai, kaip (neįsk.) kaimo gyventoją, Molėtų vlsč. Pas

jį dažnai užeidavo prtz. *Balandis, Šernas, Tarzanas, Vytenis, Romelis, Tigras, Grafas* ir aš – *Šermukšnis*. Šavelis Jonas yra Mateikos Juozo-Balandžio būrio ryšininkas. Taip pat ryšininkėmis buvo jo seserys Marija ir Janė. Todėl, lankydami jų namus, gaudavome mums reikalingą informaciją, taip pat maisto ir degtinės. Šavelio Jono slapyvardis yra *Bijūnas*. Aš slapyvardį žinau iš to, nes Mateika jį būtent taip vadino.

Iš Kurlavičiaus Juozo, Silvos, kvotos protokolo 1948 01 05, Vilnius.

Antano Krinicko-Romelio būrio, veikiančio Utenos ir Švenčionių apskr., man žinomi rėmėjai yra: **Mateika Juozas**, Urkių k. (tokio kaimo nerasta – R. K.), Molėtų vlsč. gyventojas, jo sūnus yra būrio vadas slapyvardžiu *Balandis*. Mateikos sodyboje buvo įrengti du bunkeriai; vienas iš jų gyvenamajame name po grindimis, po lova, kur iki 1947 m. pavasario slapstėsi *Balandis*, o antrasis bunkeris buvo iškastas po daržine, kuriame 1946–1947 m. žiemą gyvenom aš, *Balandis* ir *Vytenis*. 1947 m. mes šituos bunkerius užkasėme ir įrengėme 400–500 metrų nuo Mateikos namų miške du bunkerius. Šiuos bunkerius Mateika tankiai lankė, atnešdavo maistą, pranešdavo mums apie rusų judėjimą. Mateikos namai buvo mums kaip bazė, kurion mes pristatydavome nuo gyventojų surinktą turtą. Mes jam atvarėme tris karves, apie 10 avių. Iš ko jas paėmėme, jau neprisimenu. Paimant iš gyventojų gyvulius, taip pat dalyvavo *Balandis, Vytenis, Šernas* ir *Tarzanas* ir aš-*Šermukšnis*. Karštą maistą mums gamino Juozas Mateika. Jo namuose mes aptardavome ką ir kada sušaudyti, kaip susidoroti su aktyvu, šituose pokalbiuose dalyvavo ir pats Mateika. 1947 m. vasarą jis atėjo į bunkerį miške netoli jo namų ir pranešė, kad už Lakajų ežero stovi kariuomenė, tai esą mes turėtume būti budrūs.

Kitą kartą, gal po 2–3 savaitių nuo pirmojo atvejo, Mateika pranešė, jog Palakajų k., Molėtų vlsč. stovi kariuomenė ir stribai. Mateika žinojo bunkerį prie Juodųjų Lakajų ežero (įrengtas 1947 m. vasarą), taip pat žinojo ir bunkerį, kuris buvo įrengtas Kavaliausko Juozo kieme, Ščiurų kaime. Mateika, esant reikalui, ateidavo pas Kavaliauską ir viską perduodavo. Šiuo metu Juozas Mateika yra suimtas.

Mateika Petras – Mateikos Juozo sūnus. Jis žinojo mūsų bunkerius prie Juodųjų Lakajų, lankydavo juos, turėjo slapyvardį, tik neprisimenu kokį. Šiuo metu jis suimtas.

Mateikaitė Aleksandra – Juozo duktė. Skalbė mūsų rūbus, gamino maistą, perduodavo mums žinias, nes ji daugiau vaikščiojo – mokėsi Molėtuose gimnazijoje. Ji matydavo ką veikia kareiviai, o atėjusi į namus, perduodavo mums. Ji dabar suimta.

Kavaliauskas Juozas – Ščiurų k. gyventojas. Jis laikė du bunkerius. Viename iš jų – įrengtame kieme slapstėmės 1946 m. žiemą. Gyvenome – *Balandis, Vytenis* ir *Šermukšnis*. Gyvenome iki vidurio gruodžio, kada pasidarėme bunkerį Mateikos Juozo kieme. Gyvenome ten iki 1947 m. pavasario, paskui apie 400 metrų nuo jo – Kavaliausko namų prie Juodųjų Lakajų ežero, kur slapstėmės mes ir pats Kavaliauskas. Mums gyvenant pas jį, gaudavome maistą bei žinias apie kareivių judėjimą.

Į Kavaliausko ūkį pristatydavome mūsų rekvizuotus galvijas, kaip antai, jam atvarėme vieną karvę, dvi kiaules ir tris aveles, kurias Kavaliauskas papjovė ir panaudojo mūsų maitinimui. Jis buvo pažįstamas su Mateika ir jie aptardavo žvalgybinio turinio žinias. Kavaliauskas turėjo vokišką šautuvą, apie ką pats man pasakojo. Dabar jis suimtas.

Šavelytė Janė – Palakajų k. gyventoja, žinojo bunkerių vietas, teikė žinias. Aš pats

jai, esant Kavaliausko namuose, 1947 09 pradžioje suteikiau slapyvardį *Rūta* ir 1947 09 pabaigoje – *Našlaitėlė*. Pirmą kartą už tai, kad ji būriui paaukojo 10 rub., o kitą kartą – už tai, kad atnešė medikamentus iš Inturkės k. Kiekvieną kartą, aplankius Šavelytės namus, ji duodavo mums valgyti ir teikė žinias. Ji perrišinėjo peršautus *Šerną* ir *Tarzaną*, ji šiuo metu areštuota MGB.

Šavelytė Marytė yra Janinos pusseserė, gyvena tuose pačiuose namuose. Ji žino bunkerių vietą, ji buvo asmeninė *Balandžio* ryšininkė, pranešdavo kur juda kariuomenė, stribai. Ji 1946 m. žiemai numezgė *Balandžiui* megztinį, turėjo slapyvardį, tik neprisi-menu koki.

Šavelis Jonas – Janės tikras brolis, jį *Balandis* pavadino *Bijūnu*, tai, matyt, jis yra mūsų bendradarbis. Jis davė mums valgyti, pasaugodavo sargyboje. Ar žino bunkerių vietą, to nežinau. Šiuo metu jis yra suimtas.

Ryliškis – Palakajų k. gyventojas. Jo namuose ne kartą esam išgėrinėję, jo duktė Janė man numezgė megztinį, pranešdavo kas darosi apylinkėse.

Šavelis Bernardas – Palakajų k. gyventojas, 1947 m. vasarą pas jį užeidavome, val-gėme ir išgėrinėjome.

Rusteikaitė Leonora – Vidugirių k., Molėtų vlsč. gyventoja. Pas ją valgėme kelis kartus. Pasak *Balandžio*, ji turi slapyvardį *Jazminytė*. 1947 09 pabaigoje aš, *Tarzanas* ir *Šernas* užėjome pas Rusteikytę ir bevalgydami pamatėme važiuojančius vežime stribus. Tik mums išbėgus, prasidėjo susišaudymas, kurio metu *Šernas* ir *Tarzanas* buvo sužeis-ti, jie paliko rankinį kulkosvaidį ir automatą, o aš išbėgau nesužeistas. Šiuo metu ji yra suimta.

Paukštys Juozas iš Gačiakampio k., Joniškio vlsč., legalizuotas prtz. 1945 m. buvo *Varno* būryje. Jo namuose taip pat kaupėme maisto atsargas, atvedėme jam 4 aveles, jis gamindavo maistą ir atnešdavo jį mums į mišką. Jis teikdavo mums žinias, jo namuose aptardavome įvairius reikalus.

Iš Kurlavičiaus Juozo, Silvos, kvotos protokolo 1948 01 06, Vilnius.

Pas Juozą Kavaliauską bunkeris buvo įrengtas gyvenamojo namo tame gale, kuris link ežero, 1946 11. Šiame bunkeryje gyvenom aš, *Vytenis* ir *Balandis*. Gyvenom tik mė-nesį, paskui persikraustėm į Urkių k. pas Mateiką. Aš žinau tik tiek, kad Šavelytė Janė žinojo bunkerius prie Mateikos namų, miške. Pas Kavaliauską ji buvo atėjusi, atnešė vaistus, bet bunkerio jai nerodėme.

Iš Kurlavičiaus Juozo, Silvos, kvotos protokolo 1948 01 19, Vilnius.

Ščiurų k. gyventojas Kavaliauskas Juozas palaikė ryšius su Krinicko Antano būriu. 1946 10 jo kieme mes iškasėme bunkerį, kuriame slapstėmės iki gruodžio mėnesio. Tuo metu mes maitinomės pas Kavaliauską, pas jį skalbėmės rūbus ir maudėmės ir per jį gaudavome žvalgybines žinias. Lapkričio gale ar gruodžio mėnesį iškasėme bunkerį Mateikos kieme, kur irgi slapstėmės iki pavasario.

1947 06, padedant Kavaliauskui, iškasėme bunkerį prie Juodųjų Lakajų ežero. Šito bunkerio statybai Kavaliauskas davė mums kastuvą, pjūklą ir kirvį. Jo namuose keletą kartų vaišinomės, dalyvaujant ir pačiam Kavaliauskui.

Mes turėjome du fotoaparatus: vieną – pats Krinickas Antanas-Romelis, o kitą – aš. Man aparatą davė Krinickas. Mes su Krinicku esame padarę daug nuotraukų, fotogra-

favome savo būrio narius. 1947 m. vasarą aš du kartus fotografavau Mažeikaitę Aleksandrą su *Balandžio* būrio nariais. Asmeniškai aš fotografavausi su Šavelyte Janina prie Baltųjų Lakajų ežero, Palakesos kaime prie atstatytos Ryliškio pirties fotografavau Šavelytę Janiną ir *Romelį*.

Prie Mateikos Juozo namų fotografavau Šavelytes Mariją ir Janiną, tada nuotraukoje buvau su jomis ir aš. Prie Baltųjų Lakajų ežero fotografavau Kavaliauską Juozą su *Vytėnio* būrio nariais, tada nuotraukoje buvau iš aš. Nuotraukoms medžiagas man duodavo *Romelis*. Iš kur jis gaudavo, to nežinau. Padarytas nuotraukas aš atidaviau žmonėms, kuriuos fotografavau.

Iš Kurlavičiaus Juozo, Silvos, kvotos protokolo 1948 01 21, Vilnius.

1945 09 aš, būdamas Sudalaukio k. apylinkėse, Saldutiškio valsčiuje, iš tikrųjų įstojau į Liepos būrį, vadovaujamą Kazio Zinkevičiaus-*Saldaičio*. Priesaikos nedaviau, tik žodžiu sutikau stoti į būrį. Kazys Zinkevičius man davė Šermukšnio slapyvardį. Mūsų būrio tikslas buvo kovoti su sovietų valdžia už laisvos ir nepriklausomos Lietuvos atkūrimą. Mes taip pat kėlėme sau užduotį naikinti Sovietų Sąjungos karius, stribus, valdžiai prijauciančius piliečius, bausti juos vykdant rekvizicijas ir kt. Draudėme jiems dalyvauti rinkimuose, platinome nelegalų laikraštėlį „Aukštaičių kova“, „Laisvės šauklys“, atsišaukimus ir kt.

1945 09–1946 05 priklausiau Liepos būriui, o nuo 1946 05 iki 1946 11 buvau Keršto būrio, vadovaujamo *Grafo*-Juozo Buivydžio, nariu. 1946 11 iki 1947 07 buvau Ažuolo būryje, vadovaujamame Juozo Mateikos-*Balandžio*. Nuo 1947 07 iki 1947 10 (arešto) buvau Liepos būryje, kuris įėjo į *Romelio* vadovaujamą kuopą. Visa mūsų būrio veikla vyko Švenčionių apskr., Saldutiškio, Molėtų, Kaltanėnų valsčiuose, taip pat Labanoro girioje.

Švenčionių apskr. veikiantiems būriams vadovauja *Algimantas*-Kimštas Jonas. Štabo viršininku buvo *Šiaurys*, štabo viršininko pavaduotoju buvo *Liūtas*-Lašinskas Kazimieras. Šitas štabas vadovavo ir Utenos apskričiai. Man žinomi šie būriai:

1. **Klevo** – vadovaujamas *Romelio*-**Krinicko Antano** (3 žmonės);
2. **Keršto** – vadovaujamas *Grafo*-**Juozo Buivydžio** (4 žmonės);
3. **Ažuolo** – vadovaujamas *Balandžio*-**Juozo Mateikos** (5 žmonės).

Be šių, yra dar ir Utenos apskrityje veikiantys būriai:

1. **Zubrio** – vadovaujamas *Zubrio*-**Balio Pelėdos**;
2. **Stuobrio** – vadovaujamas *Stuobrio*-**Žilėno Jono** (8 žmonės);
3. **Erškėčio** – vadovaujamas *Lapo*-**Deveikio Jono** (12 žmonių);
4. **Juodalksnio** – vadovaujamas *Juodalksnio*-**Juozo Karlos** (10 žmonių);
5. **Voverytės** – vadovaujamas *Voveraičio*-**Balio Gaivenio** (10 žmonių);
6. **Ėgliaus** – vadovaujamas *Ėgliaus*-**Kazio Gaivenio** (10 žmonių).

Aš žinau tik tiek, jog *Saldaitis* 1946 m. vasarą pasidarė dokumentus Dzikavičiaus Antano vardu ir išvažiavo kažkur link Panevėžio. Iš *Grafo* girdėjau, kad Zinkevičius dirba geležinkelėje, kažkur Šiauliuose ar Panevėžyje.

Nuotraukose, kurios buvo iš manęs paimtos arešto metu, buvo su manimi kartu nufotografuoti: *Romelis*-Krinickas Antanas, *Tigras*-Zaptorius Domininkas, *Grafas*-Buivydis Juozas, *Tarzanas*-Radzevičius Alfonsas, *Šernas*-Radzevičius Aleksas, *Balandis*-Ma-

teika Juozas, Šalteškėnis-Žebrauskas Petras, Vytenis-Kunigėnas Stasys, Ramunė-Kaušylas Juozas, Genys-Giedraitis Aleksas. Daugiau partizanų šiose nuotraukose nebuvo. Fotografavome Krinickas ir aš. Būryje buvo du aparatai, išfotografuotas juostele atiduodavau Romeliui, jis atnešdavo jau gatavas nuotraukas. Romelis buvo paskirtas kuopos vadu ir šitą įsakymą pasirašė Algimantas.

<...> Daškevičiaus šeima buvo sušaudyta 1947 08, o ne 1947 06, šeima susidėjo iš Daškevičiaus Prano ir dviejų jo seserų: Teklės ir Antaninos.

Rūką iš Ginučių kaimo, Tauragnų vlsč. likvidavom 1947 09 – dalyvavo Romelis, Vytenis, Tigras, Tarzanas, Ramunė, Šernas, o asmeniškai Rūką nušovė Šalteškėnis.

MGB leitenantas buvo nušautas tokiomis aplinkybėmis: tai įvyko Žiezdrėlės kaime, Kaltanėnų vlsč., ne per toliausiai Kiauneliškio siaurojo geležinkelio stoties. Dalyvavom aš, Romelis ir Ramunė. Romelis šovė jam į krūtinę, o aš šoviau į nugarą. Nuo nukautojo numovėm batus, kelnės, kepurę. Man teko kelnės, Ramunė gavo batus, o visa kita pasiėmė Romelis.

Iš Kurlavičiaus Juozo, Silvos, kvotos protokolo 1948 01 21, Vilnius.

Rinkevičius Pranas buvo nušautas už tai, kad jis buvo apylinkės pirmininko padėjėju. Nušovėm jį dieną nuosavuose namuose. Partizanai buvo atėję civiliais rūbais, kad kaimo gyventojai neįtartų. Dalyvavo Romelis, Balandis, Tarzanas. Romelis ir Balandis kieme sargybavo, o aš su Tarzanu jį nušovėme. 1947 10 26 tardyme aš sakiau, kad dalyvavo Šernas, bet tai netiesa – Šernas nedalyvavo. Iš tikrųjų mes planavome Inturkėje nušauti Nenartavičių, bet neradome jo namuose, todėl, kad nebūtų kelionė veltui, nušovėm Rinkevičių. Šernas su mumis nėjo todėl, kadangi neturėjo civilių rūbų.

1947 09 aš, Tarzanas ir Šernas nuėjome į Vidugirių kaimą pas Rusteiką pavalgyti. Valgydami per langą pamatėme į kiemą įvažiuojant pastotę su 6-iais žmonėmis, taip pat dar kelias pastotes leidžiantis nuo kalnelio. Iš karto pamatęs milicininkus (stribus), aš šokau per langą ir išbėgau – manęs net nepamatė, o po manęs bėgančius Šerną ir Tarzaną pastebėjo ir apšaudė. Tarzaną peršovė į koją ir pirštą, o Šernas buvo peršautas į nugarą kiaurai (bet kulka išėjo per skruostą). Jie išbėgo. Ar milicija turėjo kokių nuostolių, nežinau, bet bėgdami mūsiškiai paliko automatą ir kulkosvaidį, tai tikriausiai milicija (stribai) nuostolių nepatyrė.

Iš Kurlavičiaus Juozo, Silvos, kvotos protokolo 1948 01 24, Vilnius.

Klausimas: Jums skaitoma nutartis apie pateikiamą kaltinimą pagal RTFSR BK 58–8 str. ir skaitomi toliau išvardyti nusikaltimai, kuriais kaltinamas jūsų „banditinis“ būrys. Išvardykite juos ir pasakykite apie savo dalyvavimą juose.

Atsakymas: 1. 1945 08 Saldutiškio vlsč. Paisetės kaime nušautas stribas Kavaliauskas ir jo žmona;

2. 1946 07 Krivasalio k. nušautas Paznėkas ir jo žmona, įtariamai ryšiais su MGB. Dalyvavo Grafas, Tigras, Romelis, aš. Romelis pasiėmė nušautųjų pasus, švarką bei marškinius;

3. 1947 08 pabaigoje nušautas žemės dalijimo komisijos narys Baušys Kazys. Jis buvo nušautas tokiomis aplinkybėmis: pas mus atėjo Giedraitis Aleksas – valsčiaus paruošų įgaliotinis, kuris pasakė, kad veš per Labanoro mišką Baušį. Mes patykojome jį pakeliui ir nušovėme, o Giedraitis su arkliu ir ginklais atėjo pas mus į būrį. Šaudė į Baušį Romelis, Tigras ir Briedis. Aš tame akte nedalyvavau, bet man apie tai pasakojo Grafas;

4. 1946 m. vasarą *Romelis* ir *Saldaitis* prie Kuktiškių nušovė šeimą (tėvą, motiną ir sūnų), bet už ką ir aplinkybių aš nežinau;

5. 1947 08 Molėtų vlsč. nušautas Daškevičius Pranas ir seserys Antanina ir Teklė. Šaudė *Romelis*, *Tigras* ir aš – aš šoviau tris kartus į suvartus kampan žmones. *Romelis* pasiėmė nušautųjų pasus;

6. 1947 09 pabaigoje nušautas neseniai iš armijos grįžęs aktyvistas Rūkas. Sušaudyme dalyvavo *Romelis*, *Vytenis*, *Grafas*, *Tigras*, *Tarzanas*, *Šernas*, *Ramunė*, *Šalteksnis* ir aš. Rūką išsivedė iš namų į mišką ir ten mušė bizūnu. Kas konkrečiai mušė – neprisimeinu, bet jį nušovė *Šalteksnis*. *Šernas* dalyvavo Rūką suimant ir vedant į mišką;

7. 1947 09 pabaigoje, atėję į Linkmenis, išsivedė Kaltanėnų vlsč. finansų inspektorių. Nusivedus 2–3 km nuo kaimo, *Tigras* jį nušovė. Dalyvavo 9 partizanai. Jis buvo nušautas siekiant apiplėšti, paimtus pinigų – 6300 rublių pasidalijom tarp savęs. Man ir *Šernui* teko po 700 rublių;

8. 1947 08 pab. Žiezdrų k., netoli Kaiuneliškio stoties, nušovėme MGB karininką. Ginklų ir daiktus pasidalijom, man teko angliškos vilnos galifė kelnės, o kitelį su antpečiais ir medaliais apsilviko *Romelis*;

9. 1946 m. pabaigoje *Romelis*, *Tigras* ir ...belis atnešė į būrį šinelių, batus ir pistoletą. Jie kalbėjo, kad prie Kaltanėnų nušovė MGB ar MVD vyr. leitenantą. Aš pats mačiau antpečius su mėlyna juostele ir 3-mis žvaigždutėmis. Pasak *Romelio*, nušovė kažkur prie geležinkelio stotelės.

10. 1947 08 Vižinių kaime, Molėtų vlsč. nušautas Rinkevičius Pranas, pasak *Romelio*, turėjęs ryšių su MGB. Aš šoviau jam į galvą, o *Tarzanas* – į krūtinę;

11. Taip pat ketinome nušauti Nenartavičių Inturkės kaime, bet neradome jo namuose;

12. Gaidelių kaime, Utenos apskr. sušaudyta šeima neva už tai, kad sekė partizanus ir perduodavo informaciją čekistams. Dalyvavo šaudant *Saldaitis*, *Medinis*, *Kaulinis*, *Šiaudinis*, *Kiškelis*. Šios akcijos metu aš sargybavau, bet pats nedalyvavau šaudant. Mes pasiėmėm karvę ir kiaulę, kurias nusivarėm į Kemėšio girią, o paskui išsivirėm ir suvalgėm;

13. 1947 09 patekom į susišaudymą Vidugirių kaime, kai buvo sužeisti *Tarzanas* ir jo tėvas – *Šernas*-Radzevičius Aleksas;

14. 1946–1947 metais dalyvavom plėšimuose, kurių metu apiplėšėm apie 10 gyven-tojų, iš kurių atėmėm 5 karves, apie 20 kiaulių, ėmėm grūdus, lašinius, mėsą, rūbus ir batus. Viską ėmėm tik savo reikalams;

15. 1947 m. žiemą Laukagalių kaime šampalu nuo šautuvo prilupom vieną valstietį, įkirtom jam 5 kartus. Jį mušiau aš su *Ramuniu*, *Romelio* įsakytas, už tai, kad jis, apsime-tęs partizanu, rinko iš žmonių grūdus ir plėšikavo;

Aš šiose epizoduose prisipažįstu dalyvavęs.

<...> Antisovietinei veiklai vadovavo Algimanto apygardinis štabas. Į apygardą įėjo Liūto rinktinė, kuri vienijo visus šioje Švenčionių apskr. dalyje veikiančius būrius. Ma-nau, kad Liūto štabas buvo dislokuotas kažkur miškuose prie Ginučių, nes ryšį su šta-bu palaikė *Grafas* ir *Romelis*. Liūto rinktinėi buvo pavaldi Klevo kuopa, vadovaujama *Romelio*. Klevo kuopą sudarė trys būriai: 1. *Romelio*; 2. Buivydžio Juozo; 3. Mateikos Juozo-Balandžio.

Būrių sudėtis:

Romelio būrys: Antanas Krinickas-*Romelis*, Juozas Kaušylas (Kušeliauskas)-*Ramunė* (dabar – *Kelmas*), Zaptorius Dominykas-*Tigras*.

Balandžio būrys: Juozas Mateika-*Balandis*, aş-Kurlavičius Juozas-*Šermukšnis*, Aleksas Radzevičius-*Šernas*, Alfonsas Radzevičius-*Tarzanas*, Kunigėnas Stasys-*Vytenis*.

Grafo būrys: Juozas Buivydis-*Grafas*, Giedraitis Aleksas-*Genys*, Deveikis Juozas-*Karklas*, Žebrauskas Petras-*Šalteksnis*.

Be šių, dar žinau veikiant **Stuobrio būrį** – 8 žm., **Ėgliaus** – 10 žmonių, **Voverytės** – 10 žm., **Juodalksnio**, **Erškėčio** būrį – 12 žmonių.

Iki 1946 m. veikė **Saldaičio** būrys, kuriame buvo: *Saldaitis*-Zinkevičius Kazys, *Kaulinis*-Leleiva Balys (nušautas 1945 m.), *Medinis*-Vaškūnas Vincas, *Šiaudinis*-Petkevičius Jonas, *Vilkas*, *Kalvis*-Zinkevičius Bronius. 1946 m. šis būrys buvo sunaikintas – vieni legalizavosi, kiti žuvo.

Aktas. 1947 10 19 d. 9.00 val. ryto Vilkakumpio kaimo ribose, Urki (taip tekste) vienkiemyje, Molėtų vlsč., realizuodami MGB geležinkelio kariuomenės Panevėžio skyriaus agentūrinius duomenis, tikrindami Vilkakumpio k. rajoną, Urki vienkiemyje suradome „banditų“ „lazareto“ (ligoninės) bunkerį, kuriame rastas ir paimtas sužeistas Radzevičius Aleksas-*Šernas*, kuris yra *Grafo* būrio narys. Paimtas automatas, granata, 50 šovinių, medikamentų. Operacijos metu gyvosios jėgos nuostolių neturėjome.

Iš Radzevičiaus Alekso, Jano (Jono), kvotos protokolo 1947 10 21.

Apklausia Paniva... (neįsk.) stoties MGB apsaugos skyriaus viršininkas pplk. FRO-LOV.

Radzevičius Aleksas g. 1901 m. Noviakaimio k., Varjanskoj vlsč., Svyrių apskr.

Aš vienodai laisvai kalbu lietuviškai, rusiškai ir lenkiškai. Kalbėsiu rusiškai. Vokiečių okupacijos metais dirbau eiguliu Svyrių rajone, o užėjus rusams, bijodamas atsakomybės už tarnybą vokiečiams, pradėjau slapstytis. 1944–1945 m. gyvenau vienas, o paskui perėjau į Lietuvą, kur buvo geriau. 1945 m. pradžioje, ieškodamas duonos, pakliuvau į Palakesos kaimą, kur sutikau 3 asmenų partizanų grupę. Jie mane sulaukė ir domėjosi, kas aš toks. Kai pasakiau, kad esu nelegalas, man pasiūlė stoti į būrį, su kuo aš sutikau. Taip tapau būrio nariu – *Šernu*. Tie sutiktieji tai buvo Kurlavičius, Mateika ir Kunigėnas. *Balandis* man davė šautuvą. Dvejus metus vaikščiojom per žmones plėšikaudami. Aš asmeniškai lazda sumušiau 4 žmones, kurie nenorėjo duoti mums rūbų ir avalynės. Dėl teroro akcijų įsakymus *Romelis* perduodavo per Mateiką eigulį, kurio sūnus buvo mūsų grupės vadu.

Iš Radzevičiaus Alekso, Jano, g. 1901 m. Novaja Vioska k., Vornianų vlsč., Svyrių apskr. (čia jau kitaip įvardijama gimimo vieta – R. K.), kvotos protokolo 1947 10 22.

Praėjusiame tardyme aš nuslėpiau bunkerį, įrengtą prie Pašiekščio kaimo, Saldutiškio vlsč. miške, nuo laukymės apie 500 m. Bet ten dabar nėra nė vieno partizano. Šiame bunkeryje gyvenau aş-*Šernas*, *Šermukšnis*, *Vytenis*, *Romelis*, *Balandis*. Šiame bunkeryje aş mačiau padėtą dėžę su 10 šautuvų. Ten mums esant, ateidavo ryšininkės, vienos pavardės nežinau, o kitos – Meidovienė (čigonė). Jos viską matė mūsų bunkeryje, po to *Romelis* susirūpino, kad gali būti išdavimas ir visą turtą reikia perkelti į kitą vietą. Tada *Balandis* paėmė pas ūkininką arklių ir viską pervežė į Gačiakampio kaimą, Joniškio vlsč.

pas Paukštę Juozą ir sukrovė viską prie miško. Pastotę paleidom atgal, o patys perkėlėm visą turtą pas Paukštę.

Paukštė mums pasakė, kad jis viską paslėps, o mes, kada reikės, iš jo pasiimsime. Taigi, tvirtinu, kad šautuvai ir telefono aparatas yra pas Paukštę.

Paukštė Juozas buvo būryje su savo kaimynu vardu Albinas. Registruodamiesi pridavė po vieną šautuvą, bet, pasak Albino, jie turi daug visokių ginklų. Pasakė – kai Tėvynei reiks pagalbos, jie ištrauks ginklus iš žemės ir įsilies į partizanus.

Mes palikome Paukštei tris karves ir dvi kiaules, kurias jis žadėjo papjauti ir paruošti žiemai mums atsargų. Man taip pat žinoma, jog prie Paukštės Juozo namų, miške, kuriame niekad nesilanko kareiviai, Paukštė ir jo kaimynas Albinas mums žadėjo padaryti šiltą žiemojimo bunkerį. Paukštė ir Albinas buvo mūsų ryšininkais.

Kur dabar yra likusieji mūsų būrio partizanai *Romelis*, *Balandis* ir *Vytenis*, negaliu pasakyti, bet labai įmanoma, kad jie gyvena prie Paukštės Juozo namų, miške. Kai Paukštė ir Albinas buvo būryje, jie slapstėsi – man pasakojo, kad turėjo bunkerį, kurio niekas nežino, prie ežero, tas bunkeris reikalingas remontuoti. Šio bunkerio niekas nežino, tik Paukštė ir jo kaimynas Albinas.

Kai aš prisijungiau prie *Romelio* būrio, tada *Balandis* man davė šautuvą, kurį aš turėjau iki 1947 m. vasaros. Tada *Romelis* nuėjo į Pašiekščio kaimą ir iš buvusio būrio nario Meidaus Antano paėmė automatą. Jis-Meidus legalizavosi. Tada *Romelis* paėmė iš manęs šautuvą ir atidavė *Balandžiui*. Aš turėjau automatą iki mano sužeidimo dienos.

Tas Albinas man sakė, jog jis anksčiau vadovavo 6-ių asmenų būriui, kurie visi legalizavosi.

Kertono (Kertojos?) kaime gyvena Jurgelevičius, kuris mums „padaro“ žuvies ir praneša ką reikia. Mateika taip pat mums pranešdavo įvairias žinias.

Rusteikaitę Leonorą pažįstu kaip Vidugirių kaimo gyventoją, santykiai su ja normalūs ir ją pažįstu kaip *Balandžio* būrio ryšininkę. 1947 m. pavasarį mūsų būrys užėjo pas Rusteikaitę, mes pakalbėjome politinėmis temomis ir ji sutiko mums dirbti, gavo *Jazminytės* slapyvardį. Maždaug po mėnesio užėjome pas ją, ji pasakė, kad „aplink ramu, kareivių nėra“ – pavalgėme pas ją ir išėjome savo keliais. Taip buvo kelis kartus, duodavo valgyti, tabako. 1947 10 mes trise užėjome pas ją į namus. Paprašėm valgyti ir paklausėm apie padėtį. Ji pasakė, kad ramu. Buvo tada ir jos tėvas. Valgant pamatėm, kaip į kiemą įvažiuoja sribai. Mes šokom iš namų, bet sribai mus apšaudė. Spėjom pasitraukti nuo persekiotojų, bet namuose liko vokiškas rankinis kulkosvaidis. Ryšį Rusteikaitė konkrečiai palaikė per *Balandį*.

Iš Radzevičiaus Alekso, Jano, g. 1901 m. Novaja Vioska k. (Naujakiemio k.), Vor-nianų (Varjanos vlsč.?) vlsč., Svyrių apskr., kvotos protokolo 1947 11 18.

Mūsų būrys dalijosi į dvi grupes: *Balandžio* ir *Grafo*. Trečiai grupei vadovavo pats *Romelis*, kuris save vadino „pulkovo vadu“. Iš kur jis gavo tokius įgaliojimus ir ką jie reiškė, man nežinoma. Aš buvau eilinis būrio narys. Būryje iš viso buvo 12 kovotojų, o rudenį mus *Romelis* suskirstė po 4. Toks paskirstymas, *Romelio* žodžiais, turėjo padėti mums slapstantis, ypač žiemą. Mes turėjom vieną kulkosvaidį (*Šermukšnis*), du rusiškus automatus (aš ir *Tigras*), o visi kiti turėjo šautuvus, kiekvienas turėjome po vieną vokišką granatą, o *Vytenis* turėjo tokias dvi. Dar turėjom 6 pistoletus. Atsargai buvo 10 šautuvų,

kurie buvo palikti pas Paukštę Gačiakampio k. Kai aš jau buvau suimtas, mane vežė pas Paukštę paimti tų šautuvų, bet jis pasakė, kad *Romelis* ginklus pasiėmė ir perkėlė per upę į kitą slėptuvę. Kitų ginklų atsargų aš nežinau.

Mūsų būrio pagrindinė stovykla – Urkių vienkiemis, kur gyveno eigulys Mateika Juozas – *Balandžio* tėvas.

Grafas ir *Romelis* gyveno Labanoro girioje aplink Saldutiškį. Mūsų būrys štabo neturėjo, tik vadą – *Romelį*.

Būdami miške, laukėm karo tarp SSSR, Amerikos ir Anglijos, tikėjom, kad pasibai-
gus šiam karui, bus atkurta laisva ir nepriklausoma Lietuva.

Iš Paukštės Juozo, Liudo, kvotos protokolo 1947 11 05.

Prasidėjus mobilizacijai, aš 1944 m. išėjau slapstytis. Įstojau į Kaminsko Albino-
Varno vadovaujamą būrį ir gavau slapyvardį *Joniškis* (kažkaip keistai, bet kitaip neper-
skaitau – *L. A.*), būrio vadas davė man šautuvą. Būryje įvairiu metu buvo nuo 7 iki 12
narių, veikėme Joniškio vlsč. Jokių aktyvių veiksmų nevykdėm, žmonių nešaudėm ir
neplėšikavom, maitinomės savo produktais. Gyvenom Barnavos miško bunkeryje. 1945
01 visas būrys įstojom pas A. Krinicką-*Romelį*, kurio būryje buvom iki 1945 06. 1945 06
legalizavausi, pridaviau šautuvą ir šovinius ir daugiau jokių ryšių su būriu neturėjau.

1947 09 pas mane atėjo Kunigėnas-Vytenis ir *Krūmas*, kurie man priminė, kadangi
aš buvęs partizanu ir turiu jiems padėti. Pasiūlė pirkti karvę už 2000 rub. Kadangi tuo
metu turguje karvė kainavo 4000 rub., tai aš iš jų tą karvę ir nupirkau. 1947 10 10 pas
mane atėjo *Romelis*, *Tigras*, *Vytenis*, *Genys*, *Balandis*, *Grafas*, *Šernas*, kurie atvežė tris
kiaules. Kartu su jais tas kiaules ir paskerdėm. Jie liepė paruošt mėsas jų žiemojimui ir
pasiprašė, kad šalia manęs išsikastų bunkerį. Aš atnešiau 3 l samagono ir mes dvi paras
su jais girtavome.

Pokalbio metu *Grafas* pasakė, kad jam ir kitiems vadams reikia bunkerio, tik neapta-
rėm vietos. 1947 10 15 *Grafas* su *Romeliu* vėl atėjo galutinai susitarti su manimi. Sutarėm
statyt 4-iems: *Romeliui*, *Grafui*, *Vyteniui* ir *Tigrui*. Man liepė paruošt lentas ir įrankius.
Partizanai pažadėjo ateit po kelių dienų, bet 1947 10 19 mačiau kaip pro mano namus
vežė suimtus *Šermukšnij* ir *Šerną* – kilo pavojus. Kuliešius – ryšininkas man taip pat pra-
nešė apie jų areštą, jis išbėgo iš namų ir nebuvo suimtas, o mane areštavo 1947 10 24.

1948 01 31. Kaltinamoji išvada pagal tyrimo bylą Nr. 990.

LSSR MGB geležinkelio apsaugos valdyba gavo duomenų, jog Švenčionių ir Utenos
apskirtyse veikia „nacionalistinė „gauja“, vadovaujama Antano Krinicko-*Romelio*, į ku-
rią be kitų „banditų“ įeina kaltinamieji:

1. Kurlavičius Juozas, Silvestro;
2. Radzevičius Aleksas, Jono;
3. Kaminskas Albinas, Jurgio;
4. Paukštis Juozas, Liudo;
5. Šerėnas Bronius, Kazio;
6. Mateika Juozas, Vinco;
7. Mateika Petras, Juozo;
8. Mateikaitė Aleksandra, Juozo;
9. Šavelytė Janina, Liudo;

10. Šavelytė Marija, Adomo;
11. Kavaliauskas Juozas, Petro;
12. Šavelis Jonas, Adomo;
13. Šavelis Bernardas, Vinco;
14. Deveikis Antanas, Jono;
15. Ryliškis Kazys, Antano;
16. Rusteikaitė Leonora, Juozo;
17. Kaušenytė Monika, Stasio – visi pagal RTFSR BK str. 58–1–17 ir 58–11;
18. Marcinkėnas Tomas, Mečio, pagal RTFSR BK 182 str. I-ąją dalį.

Šių duomenų pagrindu 1947 10–11 – 1948 01 visi šie asmenys buvo suimti, sunaikinti 3 bunkeriai, išimta ginklų – 2 granatos, 6 šautuvai, 1 automatas, 2 pistoletai, 599 šoviniai.

Nustatyta, jog antisovietinė organizacija LLA, vienijama nacionalistinių idėjų, sudaryta iš buvusių „vokiečių talkininkų“, vengiančių mobilizacijos asmenų, buvo orientuota į „buržuazinės“ santvarkos Lietuvoje atkūrimą.

LYA, f. 21, ap. 1, b. 50. UTENOS OPERATYVINIO SEKTORIAUS BYLA
Iš ŠUMINO ALGIMANTO, g. 1929 m. Saldutiškio vlsč., Palabažio k., kvotos protokolo 1945 10 09 Ukmergėje. (žr. Šuminas Algimantas, Gizevičius Bronius, Adomo, g. 1921 m. ir kt., LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-15282) A. Šuminas mokosi Kauno dvasinėje seminarijoje, gyvena Kaune, Vilniaus g. 2.

<...> Esu gimęs 1929 03 28, Saldutiškio vlsč., Palabažio k. 1939 m. baigiau pradžios mokyklą ir įstojau į Utenos gimnaziją, kurioje mokiausi iki 1944 06 01, paskui įsijungiau į antisovietinę veiklą.

Į LLA įstojau 1943 12, besimokant 7-oje gimnazijos klasėje. Mane užverbavo fizinio mokytojas Vladas (ar Vaclovas?) Smailys. Jis priėmė mano priesaiką. Platinom laikraštį „Į laisvę“, iš Smailio gaudavau 15 egz. laikraštėlių. Aš perduodavau po 5 egz. mokiniams Palskiui Venonui (Benonui?); Pranui Vanagui; Janulioniui Jonui. Palskys platino Svėdasuose, Janulionis – Vyžuonose, o Vanagas – Užpalių vlsč. 1944 05 baigėm platinti, nes visi šie mokiniai išėjo į Plechavičiaus armiją, o Smailys išvažiavo gyventi į Kauną. Jis pažadėjo, kad mane perduos kažkokiam apskr. agronomo Juodėno kanceliarijos darbuotojui, bet kažkodėl taip neatsitiko (likau be ryšių).

1944 06 Saldutiškyje susitikau Leoną Vilitį, kuris mokėsi Vilniaus technikume. Jis pasakė, kad iš Smailio žino apie mano veiklą ir davė man užduotį: iš nelegalios spaudos parinkti keletą aktualiausių straipsnių ir per Saldutiškio vlsč. viršaitį Kuzelį perduoti jam. Aš perdaviau tris straipsnių rinkinėlį, kuriuos Vilitis perspausdino mašinėle ir platino tarp žmonių.

Vilitis 1944 m. liepos pabaigoje pasitraukė su vokiečiais į Žemaitiją, o aš, rusams atėjus, 1944 m. rugsėjo mėn. toliau tęsiau mokslus Utenos gimnazijoje. 1944 m. lapkričio mėn. atvykau į tėviškę aplankyti tėvų. Čia mane susirado Leonas Vilitis. Jis priminė mano priesaiką ir pareikalavo, kad mesčiau mokslus ir prisidėčiau prie antisovietinės veiklos. Tada mes nieko nesusitarėm.

1944 m. lapkričio gale atėjo į mano namus Palabažio kaime Viličiaus brolis Mykolas su

draugais ir jie mane, grasindami ginklu, nusivarė į Derviniškės k., kur paaiškino: arba aš metu mokslus, arba jie likviduoja mane ir mano šeimą, kaip priesaikos laužytoją. Aš sutikau dirbti jiems.

Vilutis mane paskyrė ryšininku tarp suformuoto Tigro štabo ir Vilnaus elektrotechnikumo studento Broniaus Zinkevičiaus, kuris tuo metu gyveno Sudalaukio k., slapyvardžiais *Kalvis*, *Skudutis*. Jis turėjo spausdinimo mašinėlę ir per mane gautus Vilučio dokumentus daugindavo ir išsiuntinėdavo po būrius. Dokumentai buvo visokie: kaip statyti bunkerius, kaip formuoti būrius, kaip rekvizuoti turtą ir pan., taip pat rekvizuojamo turto apskaitos kvitai.

Gruodžio mėn. Vilutis mane suvedė su Tigro štabo viršininku *Gaiduku*, kuris pagal profesiją buvo geologas (iš Vilniaus). *Gaidukas* man pavedė surasti karininką, tinkamą vadovavimui ir surasti Utenos gimnazijos mokinių, kurie agituotų kitus mokinius stoti į Tigro junginį. Vilutis buvo žvalgybos ir ryšių skyriaus viršininkas, o *Gaidukas* – štabo viršininkas. Aš vykdžiau *Gaiduko* pavedimą: 1944 12 užverbavau gimnazistus Namajušką Vytautą, 8 kl. mokinį (Namajuška Vytautas, g. 1928 m. ir kt., LYA, f. K-1, ap. 58, b. 31177/3), kurį NKVD suėmė 1945 03; Palskį Venoną, 8 kl. mokinį, kuris po Namajuškos arešto pasislėpė; Ralkevičių Algirdą, 7 kl. mokinį ir Mackevičių Voldemarą, 6 kl. mokinį. Verbavau juos jų butuose, kadangi Palskis ir Ralkevičius buvo užverbuoti jau vokiečių laikais, tai priesaikas priėmiau tik iš Namajuškos ir Mackevičiaus. Po verbavimo juos surinkau Utenoje, Birutės g. 10 (ar 12?) ir mes padarėm pasitarimą, jiems pavedžiau kuo daugiau užverbuoti LLA narių.

1945 01 ar 02 Namajuška man pasakė, kad užverbavo gimnazistus: Šapoką (7 kl.), Joną Rėžą, Narbutą Bronių (8 kl.), Liesį Petrą ir Katiną Jurgį (abu 8 kl.). Be to, Grybelių apylinkėje Palskis (Palskys?) ir Mackevičius, pasak jų, užverbavo apie 30 asm. Minėtam būriui vadovauja *Aukštaitis*-Patumsis Vladas – kilęs iš Antakalnio k., buvęs puskarininkis, 25–30 m. amž. Utenos gimnazistų užverbuota iš viso 15 asm., iš kurių 6 asm. pavardes aš pamiršau.

Sudeikių apylinkėje Rimkevičius ir Tilindis Antanas slapyvardžiu *Dilinis* 1945 m. sausio–vasario mėn. užverbavo į LLA narius 70 žmonių. Po šio buvo suformuota kuopa, kuriai vadovavo Tilindis. Jam žuvus, pradėjo vadovauti viršila slapyvardžiu *Bijūnėlis*, kuris gyveno šalia Sudeikių. Savo namų neturi, taip pat neturi tėvų ir šeimos, pagal profesiją radistas, Smetonos laikais dirbo kažkurioje ministerijoje, apie 45 m. amžiaus. Visi asmenys yra veikiančiame būryje, niekas nesiregistravo.

Bijūnėlį netoli Šarkinių k. paskutinį kartą mačiau kovo mėn. *Bijūnėlis* vadovauja stambiam būriui (kuopai), *Miškinis*-Vincas Kaulinis vadovauja kuopai, o *Briedis* vadovauja būriui.

Tigro rinktinės vadovybėje buvo štabo viršininkas kap. Kaletka Benediktas-*Utenis*, *Senis* ir operatyvinio sk. viršininkas *Rokas*.

Dėl LLA susijungimo su Kęstučio organizacija 1945 02 Kęstučio štabo redaktoriaus Žibėno bute Biliakiemio k. įvyko pasitarimas tarp LLA ir Kęstučio organizacijų vadovybės. Nuo Kęstučio dalyvavo Petravičius Vytautas, Stasys Žibėnas, LLA atstovavo Vilutis-*Bitinėlis*, *Gaidukas* (Vilutis Leonas, Jono, g. 1920 m., LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-14579). Paskui sužinojau, kad Kęstučio organizacija perėjo į LPS ir išlaikė savarankiškumą nuo LLA.

Pagal Vytauto Petravičiaus (V. Petravičius-*Alkas, Benius*) ir Žibėno (Žibėnas Stasys-*Aušrys*) pasakojimą, LPS štabas yra Užpalių vlsč., o jam vadovauja mjr. Januškevičius. Mano-Šumino Algimanto slapyvardžiai yra *Kurklys* arba *Vėjas*.

Iš Algimanto Šumino kvotos protokolo 1945 10 15.

<...> Aš esu priešišškai nusistatęs sovietų valdžiai. Pasiruošęs ginklų kovoti už nepriklausomos Lietuvos atkūrimą. Man tokį požiūrį suformavo mokykla, spauda, bažnyčia. Mokantis gimnazijoje, antisovietines nuotaikas platino klasės auklėtojas Pranas Gineitis, kuris 7 kl. pamokose aiškino, kaip bloga padėtis yra SSSR, kad žmonės daug dirba ir nieko neturi, kad labai išvystyta šnipinėjimo sistema, kad persekioja religingus žmones, bažnyčias verčia šokių salėmis. 1943–1944 m. mokytojas Sergedas (Sirgedas?) ugdymo pamokose kalbėdavo, kad vokiečiai teisingai daro naikindami sovietus, nes SSSR nėra teisingumo: 4 milijonai bolševikų ir NKVD-istų valdo 200 milijonus vergų. Sergedas dėstė kūno kultūrą.

Kunigas Ragažinskas kalbėjo, kad Sovietų Sąjungoje nėra kultūros, žmonės morališkai smukę. Žmonės negalvoja laisvai, o tik taip, kaip liepia bolševikai. Taip pat į Utenos gimnaziją patekdavo pogrindžio spauda, kuri pagrindinį dėmesį skyrė kovai su SSSR.

Aš asmeniškai į LLA užverbavau 50 asmenų, iš jų priėmiau priesaiką, o iš viso, man vadovaujant ir man pavedus, priimta į LLA apie 200 asm. Verbavimai vyko nuo 1944 m. gruodžio iki 1945 m. liepos, su pertrauka kovo–balandžio mėnesiais. Daugiausia verbavom vengiančius karo tarnybos bei mokinius-gimnazistus. Mums buvo nesvarbu asmens turtinė padėtis ir socialinė kilmė, svarbu, kad jis nesimpatizuojęs vokiečiams ar lenkams.

Tigro rinktinėje aš vykdžiau ryšininko funkcijas, o Šarūno štabe buvau organizatoriumi ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininku. Tai buvo 15 dienų nuo 1945 08 10 iki 1945 08 26.

Šarūno štabas buvo organizuotas mano asmenine iniciatyva 1945 06 Biliakiemio k. Dar 1945 m. vasario mėnesį Tigro štabo viršininkas *Gaidukas-Vaitkevičius* Vladas man pavedė sudaryti Utenos apskrįčiai naują LLA štabą. Tam tikslui aš parinkau keletą potencialių štabo narių ir paupęs krūmuose prie Biliakiemio k. sušaukiau pasitarimą, kuriame dalyvavo: aš-Šuminas Algimantas-*Kurklys, Vėjas*; Vladas Mikulėnas-*Lubinas, Liepa, Storulis*; Vytautas Pakštas-*Naras, Vaidotas, Vaidila*; Gizevičius Bronius (Gizevičius Bronius, Adomo-*Barzdyla, Balandis, Delfinas, Gulbė, Rolandas*, g. 1921 m. ir kt., LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-15282); Bronius Zinkevičius-*Aitvaras, Artojas, Kalvis, Skudutis*.

1945 06 vykusiame pasitarime tartasi dėl pavadinimo ir pareigų pasiskirstymo. Štabą sutarta pavadinti Šarūno vardu, vadu paskirtas Vladas Mikulėnas slapyvardžiais *Lubinas* ir *Liepa*. Pirmas slapyvardis buvo naudojamas kaip rinktinės vado, o antrasis – kaip operatyvinio skyriaus viršininko, nes štabui kuriantis, jis vykdė dvi pareigas.

Pakštas Vytautas-*Vaidila* paskirtas štabo viršininku ir propagandos sk. viršininku; Gizevičius Bronius-*Barzdyla* – Ūkio sk. viršininku; ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininkas Bronius Zinkevičius-*Aitvaras*. Tik nebuvo paskirtas mobilizacinio skyriaus viršininkas. Tuo mūsų posėdis ir baigėsi.

Šarūno štabo veiklos ribos buvo Švenčionių, Utenos apskritys ir, nesant organizuotos rinktinės – ir Zarasų apskrities teritorija.

Šarūno štabo struktūra yra: junginio vadas, štabo viršininkas, Operatyvinis skyrius, Žvalgybos ir ryšių, Ūkio skyrius, Propagandos ir agitacijos, Mobilizacijos ir mašinistas. Yra 5 asmenys, atsakingi už ryšį, tai: Kaušylas slapyvardžiu *Bakula* (taip tekste); Deveikis-Šmėkla; Deveikytė Natalija-*Vaidilutė* iš Kačiūnų k.; slapyvardžiu *Raseinių Magdė*, apie 30 m. amž., brunetė, gyv. Kačiūnų k.; Markauskaitė Ona, apie 28 m. amž., gyv. Kačiūnų k. Pirmieji du ryšininkai buvo nelegalai, o trys paskutiniai – gyveno legaliai.

Šarūno štabą saugojo 20 asm. būrys, kuriam vadovauja Kaušylas Antanas-*Margis*, apie 40 m. amž. vyras. Būrio nariai: Čižas-*Jokeris*; Grašys-*Lapė*; slapyvardžiu *Kurmis*; Bitkevičius Jonas-*Sakalaitis*; Šireika Jonas-*Pyragaitis*; jo brolis Šireika Povilas-*Kariūnas*; Juknevičius Juozas-*Nykštukas*; Juotka Stasys-*Klajūnas*; slapyvardžiais: *Mukas*, *Skambutis*, *Gerutis*, *Avilys*, *Papartis*, *Liūtas*, *Tarzanas*, *Kvietys*, *Baronas*, o paskutinių dviejų slapyvardžių neatsimenu. Iš čia paminėtų, iš Kačiūnų k. yra Antanas Kaušylas, Čižas, Grašys, *Kurmis*, o iš Politiškių k. – Bitkevičius ir broliai Šereikos, iš Klykių k. – Juknevičius.

1945 09 01 Šarūno štabui buvo pavaldžios trys kuopos, veikiančios Utenos, Vyžuonų, Daugailių, Debeikių ir Leliūnų valsčiuose. Tuo tarpu Švenčionių apskrityje buvo organizacinė betvarkė. Į apskritį sutvarkyti organizacijai komandiruotas štabo viršininkas Mikulėnas ir Žvalgybos sk. viršininkas Bronius Zinkevičius, kurie sugrįžę pasakojo, jog ten betvarkė, daug partizanų registravosi, daug žuvusių, o dalis klaidžioja po miškus mažomis grupelėmis. Per komandiruotę jie kažkiek sutvarkė padėtį. Jiems sugrįžus, į ilgalaikę komandiruotę į Švenčionių apskr. Labanoro, Kirdeikių ir Saldutiškio miškus pasiūstas Bronius Zinkevičius, siekiant organizuoti kuopas ir būrius. Tvarkėsi rugpjūčio–rugsėjo mėn.

Prieš man išvykstant, rugsėjo pradžioje jis grįžęs raportavo, kad jo brolis Kazimieras Zinkevičius-*Saldaitis* sudarė Saldutiškio apylinkėse 15 žm. būrį, o kiti būriai jau kuriasi. Toliau turėtas tikslas – organizuoti Zarasų apskr. kuopas ir būrius ir tam tikslui numatyta komandiruoti Zinkevičių, bet ar tai buvo padaryta, nežinau. Aš rugsėjo 10 d. išvykau iš štabo į Kauną, toliau mokytis kunigų seminarijoje.

Utenos apskritį veikė trys kuopos: pirmoji – Mindaugo, antroji – Gedimino ir trečioji – Vytauto. Mindaugo kuopa veikia Utenos ir Daugailių vlsč., Gedimino kuopa – Debeikių, Vyžuonų, Leliūnų vlsč., Vytauto kuopa – Utenos vlsč. Mindaugo kuopą sudaro 4 būriai: Ažuolo (30 asm.), Siaubo (30 asm.), Perkūno ir Sakalo (20 asm.). Kuopos vadas – Jankauskas-*Kadugys*. Perkūno būrio vadas – Jonas Žemaitis-*Maumedis*, kilęs iš Katlierių k. Siaubo būrio vadas yra *Siaubas*, kilęs iš Pliupių k., Daugailių vlsč., buvęs LK eilinis, gyvena vienkiemy naujame name. Sakalo būrio vadas Sargūnas-*Vytenis*, LK puskarininkis, apie 35 m. amžiaus, iš Pauolio ar Juškėnų k. Gedimino kuopai vadovauja LK sanitarinės tarnybos puskarininkis *Miškinis*, vokiečių laikais gyveno Kaune. Susideda iš dviejų būrių, kurių vienam vadovauja *Bijūnėlis*.

Vytauto kuopai vadovauja Kalytis Bronius-*Siaubas*, kuris gyvena Utenos vlsč. Aukšto ūgio, lieknas, kalba greitai ir užsikerta. Pirmam būriui vadovauja *Aukštaitis*, apie 30–35 m. amž., žemaūgis, plačiapetis, gyvena Antakalnio k., Utenos vlsč. Antram būriui vadovauja *Šamas*, iš Degsnelės k., Utenos vlsč.

Mindaugo kuopai pavaldūs būrio nariai:

1. **Musteikis-Juraitis** iš Pilkenių k., Tauragnų vlsč.;
2. **Gelažauskas** iš Pilkenių k., Tauragnų vlsč.;
3. **Kecorius Jonas** iš Dičiūnų k.;
4. **Kecorius-Gulbinas** iš Dičiūnų k.;
5. **Grimalauskas Stasys-Lokys**;
6. **Zazirskas Domas-Trimitas** iš Dičiūnų k.

Iš Vytauto kuopos – *Trimitas*, tai Pakalnis, kurio slapyvardis yra *Kardas*.

Kuopų ryšininkais yra: *Girinis* – Pušinėlės pradž. mokyklos mokytojas. Jis yra iš Mindaugo kuopos. Juknevičiūtė Janė, legaliai gyvena Klykių k., renka pinigų, vaisius, perduoda žinias. *Perkūno* būrio ryšininkė Kacoriūtė Janė iš Dičiūnų k. Dar žinau, kad Katlėrių k. gyvena ryšininkė *Lietuvaitė*, *Rugiagėlė* gyvena Pliapų k. Kitoje šeimoje (Juškėnų k.) yra dvi seserys – viena Ona, kita Stasė, jų slapyvardžiai – *Neužmirštuolė* ir *Sesutė*. Jos yra Salako būrio ryšininkės. Gedimino kuopos organizatorius yra Jurgis Vasiljevas-*Viesulas*.

Šarūno štabas yra krūmuose palei pelkę link Kačiūnų k., tarp Raistinių ir Kačiūnų kaimų. Štabas įsikūręs palapinėse Krašunos pelkės (netiksliai) pakraštyje.

Dėl maisto – mums nereikia jokių atsargų, nes Raistinių kaimo gyventojai visi be išimties remia maistu. Be to, dar atima iš Tauragnų vlsč. rusiškų kaimų gyventojų. Rugpjūčio 25 d. apsauginio būrio vyrai atvedė dvi iš rusų atimtas avis.

Sutartas ženklas su Kačiūnų ir Raistinių gyventojais – rusų NKVD pasirodžius, išneštų baltas marškas, tai bus signalas.

Ginklų štabas turi apie 20 šautuvų, du rankinius kulkosvaidžius, apie 10 automatų, apie 50 granatų, automatams turi po du diskus, o šovinių yra keletas tūkstančių. Ginklus surenka iš gyventojų, likusius po fronto.

Šarūno štabas sužeistiems ligoninės neturi, tokių nėra. 1945 08 buvo sužeisti *Sakalaitis* ir *Pyragaitis*, tai jie abu gydėsi būryje. Štabo viršininkas Mikulėnas yra 4-o kurso medicinos studentas, tai jis teikia pagalbą. Dar yra sanitaras Mukas, kuris vokiečių kariuomenėje buvo sanitaru. Asmeninė Mikulėno ryšininkė yra Ilčiukaitė, kuri gyvena Utenos vlsč., Kryželių k. Amžius apie 32 m., netekėjusi, blondinė.

Iš *Aukštaičio*, *Dilinio* ir *Kovo* grupių, kurios buvo pavaldžios Tigro štabui, suformuota Gedimino ir Vytauto kuopos. Jokio materialinio turto Tigro štabas Šarūno štabui neperdavė. Mano minėtos Aukštaičio, Dilinio ir Kovo kuopos perėjo Šarūno žinion mano iniciatyva su visais ginklais.

Tai įvyko įvairiu laiku nuo 1945 07 15 iki 1945 08 15.

Tigro štabas liko savarankiškas, jis dabar turėtų būti tarp Adutiškio ir Lentupio – Švenčionių rajone. Tigro rinktinės vado slapyvardis *Dobilas*, o pavardė man nežinoma. Apie Tigro štabo veiklą sužinojau iš Broniaus Zinkevičiaus, o jis sužinojo iš ryšininkės, gyv. Šiškinių k., Pelanytės Veronikos-*Kregždutės*, kuri yra mokytoja, dirbusi Linkmenų progimnazijoje. Ji esanti *Dobilo* meilužė, gyvena pusiau legaliai, Šiškinių kaime yra jos tėvai.

Iš Zinkevičiaus sužinojau, kad Vilniuje veikia LLA apygardinis štabas, iš kurio pas mus buvo atvykęs 1945 07 VU studentas Motiejūnas, inspektuoti Šarūno štabo. Šarūno štabo steigimo iniciatoriais buvo *Gaidukas* ir *Kalvis*. *Gaidukas* žuvo 1945 03 10 kautynėse su Raudonąja armija, kada bunkeriai buvo susprogdinti.

Buvo poreikis kurti naujus štabus, kadangi kovos taktika parodė, jog efektyviausia veikla yra nedidelėmis grupėmis, o štabai efektyvesni, kada turi kuo mažesnius veikimo rajonus, o ne tokius gremėzdiškus gyvosios jėgos ir apimties prasme, kaip kad buvo Tigro štabas. Dėl savo grandioziškumo jis nesusitvarkė su savo iškeltomis užduotimis.

Tigro rinktinės veikimo rajonas – Vilniaus ir Švenčionių apskrityse, tačiau centras yra Adutiškis.

Šarūno štabas leidžia leidinį „Pogrindžio žodis“, apie 100 egz. tiražu. Taip pat nedideliais tiražais antisovietinius atsišaukimus. Dauginimo aparatų turi: spausdinimo mašinėlę, šapirografą. Rotatoriaus neturi. Tiražai nedideli, nes trūksta popieriaus. Utenos moterų gimnazijos mokytoja Petronienė perdavė Pakštui apie 100 vnt. mokyklinių sąsiuvinį. Tai man pasakojo Pakštas 1945 06. Kiek man žinoma, spaudinius paima apsauginio būrio nariai, kurie perduoda tolimesniam platinimui.

Tigro rinktinės partizanų sąrašai buvo sudėti į butelius ir užkasti į žemę. Man tai sakė *Kalvis* 1945 05 pabaigoje. Šiuo metu Šarūno junginiui yra pavaldūs apie 400 gincluotų asmenų.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 14112/3. ONOS MACIULEVIČIENĖS, MARIJONOS MACIULEVIČIENĖS, RUZGYTĖS EMILIJOS baudž. byla.

Areštuotojo anketa: Maciulevičienė Marija (Marijona), Mato, g. 1892 m. Baltupė k., Prodės vlsč., Ilūkstės apskr., gyv. Sinkiškio k., Aleksandravėlės vlsč., neraštinga. Motina – Ruzgienė Ieva, Adomo, gyv. Sinkiškio k.

Pažyma. Išduota Aleksandravėlės vlsč. VK, kad Maciulevičienė Ona, Antano, g. 1913 m. Kubiliškio k., kilusi iš buožių, turėjo 30 ha žemės, naudojo samdomą darbo jėgą. Iškonfiskuota 1945 m., nes ūkis ne tik buožinis, bet ir „banditinis“, jos trys broliai Pupeliai – Jonas, Petras ir Vincas nuo 1944 m. yra „gaujoje“ ir kur jie dabar – nenustatyta. Karo metais Ona Pupelytė ištekojo už Jurgio Maciulevičiaus, Sinkiškių k., kur ji gyvena ir dabar, turi 13 ha ūkį, vieną arklį, vieną karvę ir kt. smulkius raguočius. Gyvena kartu su vyro motina Marija Maciulevičiene ir jos seserimi Ruzgyte Emilija.

Iš liudininko Leščevo Ivano Nikiforovičiaus, g. 1915 m. Špulių k., apklausos protokolo 1948 11 04.

Klausimas: Papasakokite kokiomis aplinkybėmis radote bunkerį, kuriame buvo nušautas „banditas“ Maciulevičius Jurgis?

Atsakymas: 1948 m. spalio 20 d. aš buvau pasiųstas į operaciją su MGB kariuomene gaudyti „banditų“, kurie naktį iš spalio 19 į 20 d. Aleksandravėlės vlsč. įvykdė keletą apiplėšimų ir Ulytėlės k. nužudė Michailovą Frolą Lukičių. Atėję kartu su kareiviais į Sinkiškių k., užėjom į Emilijos Ruzgytės sodybą. Aš jas žinojau, nes 1939 m. pas jas dirbau samdiniu. Kada užėjom į vidų, kareiviai paklausė ar pas jas yra vyrų ir kur jie yra? Maciulevičienė atsakė, kad vyrai dirba geležinkelyje, o kitų pašalinių pas jas nėra. Kareiviai kalbėjo rusiškai, o aš išverčiau į lietuvių kalbą. Tada kareiviai išėjo į lauką ir pradėjo tikrinti ūkinius trobesius ir tvarte po avių gardu surado bunkerį.

Suradę bunkerį, kareiviai pradėjo ieškoti landos ir tuo metu iš bunkerio kažkas kelis kartus šovė. Kareiviai apsupti tvartą ir liepė Maciulevičienei ir Ruzgytei iškviesti iš

bunkerio „banditą“. Tačiau jis nesidavė įkalbamas. Kadangi jis turėjo šaunamą ginklą, tai niekas nenorėjo lįsti į bunkerio vidų, taip pat Maciulevičienė ir Ruzgytė tai daryti atsisakė. Kareiviai dar kartą liepė lįsti iš bunkerio, tačiau nepaklūstant kareiviai vieną po kitos į bunkerį metė kelias granatas, kuriomis užmušė „banditą“. Tuo metu aš buvau lauke prie daržinės.

Kada jau „banditą“ užmušė, ištraukė jo lavoną, tai tada apžiūrėjome bunkerį ir rado-me viduje didelį užsieninį pistoletą, pakvietėm kviestinį – Sinkiškių k. gyventoją Pauliuką Petrą, Aleksandro, g. 1895 m., siūlydami atpažinti lavoną. Jis atpažino esant Jurgį Maciulevičių, kurio esą nematė nuo Lietuvos „išvadavimo“ iš vokiečių, t. y. nuo 1944 m. Po to mes atlikome bunkerio apžiūrą ir surašėme aktą.

Iš Maciulevičienės Marijos, Mato, g. 1892 m. Ilūkstės apskr., Prodės vlsč., Dudiškių k., kvotos protokolo 1948 10 31.

Klausimas: Papasakokite detalai kodėl ir kam buvo pastatytas bunkeris Jūsų gyvenamoje sodyboje?

Atsakymas: Dar vokiečių laikais mano sūnus Macijauskas Jurgis, Povilo, buvo bal-taraišių būryje, bet jo veiklos aš nežinau. „Išvadavus“ Lietuvą nuo vokiečių, mano sū-nus Jurgis išėjo pas savo dėdę Ruzgį Jurgį, kuris gyvena Slatės vlsč., Lucani vnk., ir ten mano sūnus gyveno gana ilgą laiką. Kuo užsiėmė, nežinau, tačiau vėliau legalizavosi. Dirbo Latvijoje „sovchoze“, bet vėliau vėl pradėjo kažkodėl slapstytis. 1948 m. balandžio pradžioje jis vakare atėjo į namus ir paprašė valgyti. Pavakarieniavęs paprašė mūsų pa-galbos įrengianti bunkerį mūsų sodyboje.

Tada aš, mano sesuo Ruzgytė Emilija ir Maciulevičienė Ona (Jurgio žmona) nuėjome kasti bunkerio. Kasėm duobę tvarte po avių gardu, kasėme pasikeisdami, t. y. aš, mano sesuo Emilija Ruzgytė, Ona Maciulevičienė ir pats Jurgis Maciulevičius. Kasėme per naktį, paryčiais nuėjome miegoti. Maciulevičius irgi miegojo troboje. Ryte aš nuėjau daryti pusryčių, o jie nuėjo pabaigti bunkerio statybos ir baigė maždaug 3–4 val. dienos. Nuo to laiko Jurgis Maciulevičius gyveno vien tik mūsų tvarte esančiame bunkeryje. Maistą į bunkerį nešdavau aš, mano sesuo Emilija ir Jurgio žmona Ona.

Kas į bunkerį atnešė statinę, kuri buvo panaudota kaip išvietė, aš nežinau. Kokiomis aplinkybėmis buvo surastas bunkeris mūsų namuose spalio 20 d. tarp 11.00–12.00 val., aš irgi to nežinau, nes tuo metu buvau išvykusi į Obelius, į turgų ir kodėl anksčiau to nepranešiau valdžios organams, kadangi mano sūnus Jurgis labai prašė niekam to nepasakoti.

Iš liudininko Maciulevičiaus Jurio, Pavlovičiaus, g. 1903 m. Sinkiškių k., Obelių vlsč., apklausos protokolo 1948 01 10. Žmona – Maciulevičienė Ona, Antano, g. 1913 m. Kubiliškių k. Apklausia Jekabpils MGB sk. 2N v-bos 2-o posk. vrš. pavad. ltn. MAMONTOV.

<...> Esu gimęs 1903 m. Būdamas 12 m., pradėjau mokytis pradžios mokykloje, ku-rios baigiau 3 skyrius. 1924 m. buvau pakviestas tarnauti į Lietuvos kariuomenę, I-ąją artilerijos pulką, kur tarnavau iki 1926 m. Paskui nuo 1929 iki 1931 m. dirbau Aleksan-dravėlės pieninėje pieno priėmėju, paskui vėl dirbau tėvo namuose, o sovietų valdžios metais nuo 1940 m. vėl dirbau pieno priėmėju Ažukriaunyje.

Atėjus vokiečiams, įstojau geležinkelio remontininku ir dirbau Turmante iki 1944 m. gegužės mėn. Atėjus sovietams, pradėjau slapstytis nuo mobilizacijos. Slapsčiausi savo

sodyboje, tvarte iki 1945 m. spalio mėn. Paskui registravausi ir dirbau arklių nuomos punkte Slatėje iki 1947 m. spalio mėn.

1947 m. spalio pabaigoje persikėliau į Garsinės vlsč., kur gyvenau apie tris savaites, paskui išvykau į Kretingos apskr., kur turėjau giminių. Ten pagyvenus apie 1 mėn., sugalvojau įsidarbinti Liepojoje (Libave), paskui Šilutės apskr., tačiau visur buvo reikalingas naujas pasas, kurio neturėjau. Iš Šilutės išvažiavau 1948 m. sausio 3 d., nuvažiavau į Libavą, Rygoje persėdau į Dvinsko traukinį, o iš ten pas gimines važiavau į Lašų vlsč. Latvijoje. Pakeliui 1948 01 09 buvau sulaikytas Jekabpils MGB.

Rygoje turėjau pažįstamų, ten gyvena Sveikota. Adresas – Avotų g. 9-21. Ten aš buvau apsistojęs, kol laukiau traukinio. Sveikota man pasakojo, kad neseniai gavo Assaris laišką iš Prodės vlsč., kuriame kvietė Sveikotas atvažiuoti į Prodės vlsč. pas Kerubinš Artūrą. Tuo metu atėjo kažkoks prokuroras, kuris pareikalavo namų knygos ir liepė, kad knygą atneštų į miliciją. Grįžęs iš milicijos, Sveikota pasakojo, kad tikrino jo namų knygą ir klausinėjo apie gautąjį laišką iš Assario. Tą laišką Sveikota jau buvo sudeginęs.

Assaris tai Pupelis Vetras (Vincentas), 27 m. amž., Obelių vlsč. gyventojas, kuris 1947 m. kurį laiką gyveno Assaris Antans pavarde pas Sveikotas namuose. Paskui Pupelis 1947 m. pradžioje išvažiavo į Slatės vlsč. ir įstojo į partizanų būrį.

Kadangi aš turėjau ryšių su Streikaus Juozo būriu, tai bijojau būti areštuotas, todėl 1946 m. spalio mėn. mečiau darbą ir išvažiavau iš Slatės vlsč.

Po to, kai aš legalizavausi ir nuėjau dirbti į Slatės vlsč, tai buvo 1945 m. rudenį. Aš susitariau su Ruzgium Juriu, kad aš pas jį pagyvensiu, kadangi netoli nuo mano darbovietės ir Ruzgis dar buvo man dėde. Gyvenau pas jį nuo 1946 m. gegužės pradžios, kada jį aplankė trys partizanai. Tai buvo Pupelis Vincentas, Makutėnas Algirdas ir trečio neprisimenu. Partizanai susitarė su Ruzgium Juriu ir jo sūnumi Vytautu, kad slapstysis pas juos Lucani vienkiemyje ant tvarto lubų. Kada prtz. atėjo į Lucani vienkiemį, mes susitikinėdavome jau kiekvieną dieną. Maistą mums duodavo Ruzgio šeimyna, o prtz. paplėšikaudavo.

Būrys atliko daug plėšimų Jekabpils ir Ilūkstės apskr., bet asmeniškai aš dalyvavau tik dviejuose, kai 1946 m. spalio mėn. apiplėšėm Slatės vlsč., Riškos vienkiemį, netoli Miglany vnk.

Antrą kartą Slatės vlsč. apiplėšėm miškininką Iraids, ten įvyko susišaudymas, nes priejus prie namų, Streikus pašvietė žibintuvėliu ir pamatė, kad Iraids ginkluotas šautuvu. Tada Streikus liepė šaudyti. Buvo netyčia peršauta Iraids dukra į koją, tik tada Iraids atidarė duris.

Vidun įėjus, Bakšys perrišo mergaitei koją, iš namų išnešėm daug turto ir maisto, aš gavau dvi kameras dviračiui ir vieną padangą. Visa kita nusinešė į bunkerį Lucani vnk.

Iš bunkerio išėjome 1947 m. balandžio mėn. ir perėjome slapstytis į Asarės mišką, kuris yra maždaug 0,5 km nuo Lucani vnk. Lankiausi ten 1947 05 05, kur aš suradau naujokus; tai Luškovskį, Vanadzinš, Silinš ir Fričą-*Jutis*. Iš viso buvo 15–16 prtz. Daugiausiai aš Asarės miške nebuvau ir partizanų nemačiau. Bet Pupelytė Elena mane vedė į Slatės vlsč. esančius Lukštų miškus, kur slapstėsi partizanai.

Kada atėjo *Jutis*-Frič, būriui vadovavo kartu, Streikus ir Fričas.

1947 m. Algis Makutėnas man pasakojo, kad jų būrio narys Kudrinš nušovė Rubenės vlsč. partorgą. Kudrinš atėjo į būrį sugrįžęs iš lagerio Vokietijoje.

1947 m. rugpjūčio mėn., pasak Vinco Pupelio, buvo sulaikytas į būrį atsiųstas Pleps ir dar kažkoks rusas, kurie buvo „čeka“ agentai. Po tardymo rusą nušovė, o Pleps liko būryje.

Po to partizanai įsakė Plepsui skambinti ir iškviesti Ilūkstės MGB viršininką Buniną, o patys pasiliko Vilkupėje pasaloje. Kada pravažiavo Buninas, tai jo mašiną sušaudė ir Buniną nušovė. Kiek žinau, tada paėmė kulkosvaidį Algis Makutėnas, dar buvo paimtas vienas pistoletas. Daugiau apie Streikaus būrio veiklą nieko nežinau.

Žinau šiuos Streikaus būrio ryšininkus (kai kurios latviškos pavardės ir vardai gali būti užrašyti klaidingai – R. K.):

1. **Kerubinš Artur**, 26 m., Prodės vlsč. gyventojas, 1946 m. aš pas jį dirbau (tvarkiau lubas) ir jis man pasakojo, kad pas jį ateina partizanai;

2. **Kerubinš**, apie 50 m., gyvena apie 4 km nuo Arturo Kerubinš, yra jo giminaitis;

3. **Magila** iš Prodės vlsč., apie 60 m. amž., duodavo maisto ir pastogę;

4. **Dogžans Antanas**, 40 m. amž., iš Prodės vlsč.;

5. **Dožgwardenis** (moteris), gyvena Prodės vlsč., susijusi su būriu, duodavo maisto ir pastogę;

6. **Assarauskis Anna**, 40 m. amž., Rubenės vlsč., susijusi su Streikaus būriu, duodavo maisto;

7. **Eigulys**, kuris gyvena Asarės vlsč., 1,5 km nuo Lucani vnk., duodavo maisto;

8. **Ruzgis Juris** ir jo žmona **Emilija Ruzgis**, slėpė būrio narius, jų vaikai Petras, Vitas, Janis ir duktė Valentina išėjo į būrį;

9. **Plikše**, dirba Slatės pašte;

10. **Vitols**, Mednieki vnk. Iki išeinant į būrį, pas jį slapstėsi Fričas, be to, lankydavo jį;

11. **Vasaraudzis**, Slatės vlsč., jo duktė Irma dirba „selsovieto“ sekretore, perduodavo informaciją ir maistą;

12. **Karaliuks**, gyvena Slatės vlsč., apie 1 km nuo valsčiaus centro, praneša apie veiksmus prieš partizanus.

Iš Algirdo Makutėno kvotos protokolo 1948 12 03, Ilūkstė.

<...> 1946 m. vasarą pas mus į Asarės mišką atėjo vienas Jurgis Maciulevičius, kuris pradėjo prašytis priimamas į būrį. Mes jį iš karto priėmėm, jis su savim turėjo „Walther“ sistemos pistoletą, kurį sakėsi pirkęs už 1500 rublių. Man esant Ruzgio būryje, Ruzgis Vytautas pasakojo, kad Maciulevičius jų būryje buvo dar 1945–1946 m., paskui legalizavosi, bet vėliau vėl sugrižo. Jam tik atėjus, 1946 08 05 ėjom į Susėjos vlsč. septyniese plėšikauti. Iš ten atsinešėm nušautą paršą 70 kg ir atsivarėm gyvą avį. Paskui Maciulevičius į plėšimus nebevaikščiojo, jis gyveno pusiau legaliai, nes išeidavo į darbą ir beveik kasdien ateidavo pas mus į bunkerį.

Iš jo artimųjų ateidavo Ruzgytė Emilija iš Sinkiškių k., ji atvykdavo pas savo brolių Jurį Ruzgį ir dar atvykdavo Macijausko žmona Ona. Su Ona daugiausia eidavo susitikti jos brolis Vincas, o jos atvežtą maistą palikdavo pas Ruzgius. 1946 m. gale Maciulevičius iš mūsų kažkur išėjo, išsinešdamas ir pistoletą, o paskui 1948 m. pabaigoje sužinojome, kad jis nušautas.

1945 m., kada aš dar buvau Ramanausko būryje, kuris gyveno Agurkiškio miške, vasaros laike aš atėjau su Vincu Pupeliu, Ramanausku ir Jonu Subota pas Maciulevičių į Sinkiškes. Tada mes likom lauke, o vidun nuėjo tik Pupelis, kuris kažką kalbėjosi su Ruzgyte.

Iš Algirdo Makutėno kvotos protokolo 1948 12 03, Aleksandravėlė.

<...> 1945 m. pavasarį aš įstojau į Ramanausko būrį, kuriame buvau iki rudens. Tada aš su Vincu Pupeliu atsiskyrėme ir pradėjome slapstyti kartu miške prie Svobiškio k. Artėjant žiemai, pradėjome kalbėtis apie žiemojimą. Planavome eiti gyventi į Latviją, tik reikėjo susirasti gerą vietą. Tada Pupelis Vincas nuvedė mane pas savo giminaitę Ruzgytę Emiliją, kurios paprašė paieškoti mums vietos. Ji nuėjo į Latviją ir susitarė su Jonu Kerubinčiu, Pruodės vlsč., kad jis mus palaikytų per žiemą. Jis taip ir padarė, mes pas jį peržiemojome 1945–1946 m. žiemą. Taip pasireiškė Emilijos Ruzgytės pagalba mums.

Bunkerio apžiūros protokolas 1948 m. spalio 20 d.

Rokiškio apskr. MGB Aleksandravėlės vlsč. sk. operatyvinis įgaliotinis j. ltn. KARPAVIČIUS, kartu su kviestiniais Leščevu Ivanu Nikiforovičiumi ir Kolpakovu Fiodoru Abramovičiumi, Aleksandravėlės gyventoju, apžiūrėjo bunkerį ūkiniuose pastatuose – tvarte Maciulevičienės Marijos, Mato ir Ruzgaitės Emilijos, Mato, kurios gyvena Sinkiškių k., Aleksandravėlės vlsč., kuriame 1948 10 20 surastas ir nušautas „banditas“ Maciulevičius Jurgis, Povilo.

Apžiūrėjus bunkerį, rasta, kad bunkeris įrengtas po avių gardu, nuo įėjimo į gardą žiūrint iš dešinės pusės, galiniame kampe. Įėjimas į bunkerį padarytas po avių ėdžiomis ir uždengiamas specialiu dangčiu – „liuku“ maždaug 50x50 cm dydžio. „Liuko“ viduryje padaryta vielos kilpa, kuri atliko rankenos vaidmenį. Iš „liuko“ žemyn padarytas vienas laiptelis iš žemės, o po to eina suplūktos žemės grindinys. Bunkerio dydis yra 3x2 m, aukštis iki lubų yra 1,5 m. Bunkerio lubos padarytos iš lentų, ant kurių užpiltas žemės sluoksnis ir ant kurio viršaus – avių mėšlas. Bunkerio viduje padaryti narai iš lentų, ant narų patiesti šiaudai, ant kurių rastos trys plunksninės pagalvės ir dvi audeklinės antklodės. Virš antklodės buvo patiesta naminio audimo paklodė.

Bunkerio sienoje padarytas įdubimas, kurioje rasta lempa be stiklo. Kairiame prišakiniame nuo liuko kampe stovėjo statinė, uždengta dangčiu, tai buvo išvietė besislapstančiam. Ant gultų buvo padėtas molinis puodas, kuriame buvo emaliuota lėkštė ir fajansinė lėkštelė, kurioje gulėjo du šaukštai ir vienas stalinis peilis. Protokolą sudarė: j. ltn. Karpavičius.

Pažyma išduota Ilūkstės apskr. MGB sk., kad Jermalavičius Adolfas, Petro, g. 1924 m., nuo 1945 m. iki 1947 m. birželio buvo Juozo Streikaus vadovaujamame būryje, po to legalizavosi Jekabpils rajone, tačiau 1947 m. gruodžio mėn. pakartotinai išėjo į Streikaus Juozo būrį. Būdamas Streikaus būryje, 1948 m. gruodžio 7 d. karinės operacijos metu Skrudalienos vlsč., Ilūkstės apskr. Jermalavičius Adolfas nušautas. Paimtas automatas PPŠ.

Pažymėjimas išduotas Aleksandravėlės vlsč. VK, kad 1948 m. spalio 19 d. Michailovas Frola, Luko, gyv. Ulytėlės k., tikrai nužudytas „banditų“.

Pažyma išduota Ilūkstės apskr. MGB sk. 2N v-bos posk. vrš. pavad. NIKOLAJEVO, kad „banditas“ Ruzgis Petras suimtas 1948 11 06 Ilūkstės apskr. MGB ir patrauktas atsakomybėn pagal RSFSR BK str. 58–1, „a“ ir 58–11.

Ruzgis Emilija ir Ruzgis Juris (Jurgis) areštuoti Jekabpils apskr. MGB skyriaus pagal BK 58–1, „a“–17 ir 58–11 str.

Pažyma apie „banditinės gaujos“, vadovaujamos Fričo Jazepo ir Streikaus Juoza-

po, susikūrimą ir praktinį veikimą Latvijos SSR Jekabpils ir Ilūkstės apskrityse.

Ilūkstės apskr. teritorijoje 1945–1946 m. veikė ginkluota „teroristinė gauja“, susidedanti iš lietuvių, vadovaujama Streikaus Juozo, kurioje buvo iki 30 asm.

Ši „banditinė“ grupė iš 5 asm. 1946 m. lapkričio mėn. nustatė ryšius su „banditu“ Ruzgiu Vytautu ir perėjo slapstytis iš Ilūkstės apskr., į Slatės vlsč., Jekabpils apskr. Susitarus su Ruzgio šeima, Streikaus būrys Lucani vienkiemyje, vienoje iš daržinių, įsirengė sau bunkerį, kuriame slapstėsi 1947 m. žiemą. Besislapstydamas Lucani vnk., „gauja“ pasipildė naujais dalyviais ir tokiu būdu 1947 m. pavasarį išaugo iki 13 asm. Kaip nauji nariai įstojo Janis Ruzgis, Vincentas Pupelis, Vaičėnas Balys, Vaičėnas Vitauts (gal Vincas? – L. A.), Varna Adolfas, Pupelis Petras, Makutėnas Algirdas ir Kudrinš Jazeps. „Gaujos“ pasipildymas vyko per Ruzgio šeimą, kadangi visi šeimos nariai žinojo bunkerį ir lankydavosi jame.

1947 m. balandžio pradžioje Streikaus „gauja“ paliko bunkerį ir išėjo slapstytis į miškus, kurie buvo netoli Lucani vienkiemio, Ruzgio šeimos nariai nešė „banditams“ maistą.

1946 m. gruodžio pabaigoje antrą kartą perėjo į nelegalią padėtį buvęs vokiečių SS agentas ir Jagdverband Osstland narys Jazeps Fričas, kilęs iš Jekabpils apskr., Slatės vlsč. Jis prisijungė prie Stanislovo Urbans „gaujos“ likučių. Tuo metu jų „gaują“ sudarė 5 žmonės, „gaujai“ pasipildant naujais nariais, ji išaugo iki 12 asm.

1947 m. birželio mėn. Streikaus Juozo ir Fričo Jazepo „gaujos“ susijungė bendriems veiksams vykdyti. Tokiu būdu „gaujoje“ vienu metu susidarė iki 30–35 „banditų“. Nuo šio laiko bendrai „gaujai“ pradėjo vadovauti Fričas Jazepas.

Pažyma. 1949 01 06. Maciulevič Juriy Pavlovič, g. 1903 m., 1945 09 20 legalizavosi kaip ginkluotos nacionalistinės „gaujos“ narys, ginklo legalizacijos metu nepridavė. Po legalizacijos palaikė ryšius su Fričo ir Streikaus „gaujomis“, 1948 m. sausio mėn. Maciulevič iš Jekabpils apskr. išvyko ir pasislėpė.

Memorandumas kompromituojančios medžiagos Emilijai Ruzgytei, Mato, Maciulevičienei Onai, Antano, ir Maciulevičienei Marijai, Mato.

Data ir pranešėjas	Turinys
1946 06 12 <i>Kosa</i>	1946 06 07 pas mane į namus atėjo Ruzgytė, kuri papasakojo, kad ateina broliai Pupeliai, Isodas ir kt. Gyvena jie Girelės miške netoli Sinkiščio, ten esą yra apie 80 žm.
1946 07 14 <i>Kosa</i>	Ruzgytė Emilija 1946 07 05 pasakojo, kad broliai Pupeliai turi radiją, klauso žinias iš Anglijos, neva pas Pupelius yra vienas anglų desantininkas.
1946 11 11 <i>Kosa</i>	1946 11 04 atėjo Maciulevičienė Marija, kuri yra Ruzgytės E. sesuo. Ji papasakojo, kad dabar Pupeliai arti negyvena, esą jie Latvijoje pas jos sūnėną. „Gaujoje“ yra 15 asm.
1946 12 08 <i>Dalgė</i>	1946 11 30 atėjo Ruzgytė, papasakojo, kad palaikanti ryšius su „banditais“, kad jie dabar yra Latvijoje. Kada pranešėjas paprašė priimti į būrį tris patikimus žmones, ji pasakė, kad perduos šį prašymą „banditams“. Ruzgytė paminėjo, kad būryje yra broliai Pupeliai, Isodas, Maciulevičius Jurgis, jis neva dienomis dirba namuose, o naktimis vaikšto su „banditais“. Pranešėjas praneša apie Ruzgytės brolių Ruzgį Jurgį.

1946 12 18 <i>Šarkas</i>	Pas Ruzgytę atėjo Pupelytė Bronė, kuri neturi pastovios gyvenamosios vietos, ji pasakė, kad vienas iš brolių – Jonas – jau nušautas, Petras legalizavosi ir išvažiavo į Rygą, o trečiasis Vincas tikriausiai iš Ramanausko „gaujos“ išėjo, mat, faktiškai tokios „gaujos“ jau nebėra, nes Ramanauskas buvo užsiregistravęs ir prarado autoritetą. „Banditai“ daugiau juo nepasitiki. Šios „gaujos“ likučiai susijungė su Antazavės „gauja“, kuriai vadovauja Streikus Juozas.
1946 12 30 <i>Dalgė</i>	1946 12 26 susitikau Ruzgytę, ji papasakojo, kad savaitę buvo pas „banditus“, jie gyvena tarp Subatės ir Dominos (?) vlsč., turi bunkerį, kuriame yra iki 100 asm. „gauja“, tačiau ji matė tik 100 „banditų“, „gauja“ turi radijo imtuvą, spausdinimo mašinėlę, „banditai“ suskilę į grupes po 10–15 asm. Dėl naujų narių priėmimo „banditai“ nieko neatsakė, mat yra atsargūs ir pasakys tik po Naujųjų Metų.
1948 04 07 <i>Šarkas</i>	1948 04 06 Ruzgytė Emilija pasakojo: 1948 03 21 buvojau pas Teklę ir Anelę Andriuškevičiūtės, buvo ten daug „banditų“, dauguma – nematyti. Buvo du sužeistieji. Apie tai, kad jie gydėsi, žinojo tik Balčiūnienė Ona iš Kumpuoliškio, kuri buvo atėjusi ir matė kruvinas pagalves. Po to ji kažko pradėjo tankiai vaikščioti į Aleksandravėlę, matyt, pranešinėti. Ir skrebai vos nesurado pas Andriuškevičiūtės partizanų, jie vos suspėjo išeiti. Dabar, kai padėtis nusiramins, ateis „banditai“ ir atkeršys Balčiūnienei. Taip pat nubaus Siniauską Joną, kuris slapta dirba sribams ir viską praneša... Dar papasakojo, kad Andriuškevičiūtės irgi kartu išėjo su „banditais“, paėmė ir sužeistųjų „banditų“ ginklus. Atėję pas Špurą Praną į Vertybiškes, „banditai“ paėmė vieną jo arklių ir juo nujojo sužeistas „banditas“, dar paėmė kt. arklių iš kito žmogaus...
1948 07 10 <i>Laužadis</i>	Čičinskienė Emilija pasakojo, jog Petras Pupelis gyvena Rygoje ir groja kažkokiam kolektyve. Tai pasakojo Marija Maciulevičienė ir Ruzgytė. Gyvena jis svetima pavarde.
1948 08 18 <i>Šarkas</i>	Pas Maciulevičienę atėjo iš Antazavės vlsč. ir apsigyveno Aigukienė, su kuria Maciulevičienė ketina važiuot spekuliuoti į Rygą. Ten susiras Vincą ir Petrą Pupelius, nes ryšys su jais nutrūkęs.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 27996/3. LUKOŠIŪNO LIONGINO, ANTANO, baudžiamoji byla.

Areštuotojo anketa. Lukošius Lionginas, Antano, g. 1928 m. Salinių k., Antazavės vlsč., 9-ią klasių išsilavinimo, tėvas Antanas mirė 1944 m., motina nusiskandino 1945 m. gegužės mėn., brolis Jonas Lukošius, g. 1945 m. – nušautas; sesuo – Lukošūnaitė Vlada, g. 1924 m. – prtz. būryje; sesuo Bronė Lukošūnaitė, g. 1927 m., dirba Vilniuje.

<...> Kadangi mano arešto metu iš manęs paėmė pažymėjimą, kurį buvo išdavusi gimnazija, iš tikrųjų aš esu gimęs 1928 m. gruodžio 18 d., tas pažymėjimas turėtų būti Dusetų gimnazijoje.

Iš Lukošius Liongino tardymo protokolo 1945 m. liepos 7 d. Apklausia Zarasų apskr. NKGB sk. operatyvinis įgaliotinis j. lt. FARAFONOV, vertėjas – STALEMĖ-KAS.

<...> Piličio Markelio sodyboje, kuri yra greta Eglyno miško, aš slapčiausi ant vištėdės lubų, kur ilsėjaisi ir skaičiau knygą. Kartu su manimi palėpėje virš vištėdės slapstėsi:

1. Būrio vadas **Kazanas Mykolas-Mutka**, 24–25 m. amž.;
2. Mano brolis **Lukošiūnas Jonas, Antano**, iš Salinių k.;
3. **Bražys Adolfas** iš Bradesių k.;
4. Aš – **Lukošiūnas Lionginas**.

R. K. p a s t a b a: Pradžioje Kazanas savo būrio partizanams slapyvardžių nesuteikinėjo, kovotojai buvo įvardijami tik numeriais, todėl ir šiuo atveju Bražys, Lukošiusnai paminėti be slapyvardžių. Pats Kazanas visur įvardijamas slapyvardžiu *Mutka*, bet tai ne slapyvardis, o daugiau pravardė, kilusi nuo jo sulietuvinto vardo Mykolas (remiantis Kazano bendražygių prisiminimais).

Į Dusetų vlsč. Kazanas su mumis atvyko liepos 6 d. Vakar mes slapstėmės Ilgašilio miške, o vakare perėjome į Egllyną ir Jaskoniškių k. Naktį apie 2.00–3.00 val. atėjome į Markelio sodybą, kuris, prašant Kazanui, sutiko mus priimti palėpėje ant vištidės. Šeimininkas mums atnešė patalus, o kada mes šiandien, liepos 7 d., papietavome, šeimininkas atnešė mums knygų.

Prieš šaudymą mes visi gulėjome ir ilsėjomės, aš skaičiau knygą, o Kazanas su Bražiu miegojo. Kada pradėjo šaudyti, Kazanas griebė granatą ir metė žemyn, tada griebė kulkosvaidį ir suspėjo iššauti trumpą seriją. Toliau aš nežinau, nes gulėjau apsidėjęs galvą pagalvėmis, o kada prasidėjo gaisras, iššokau iš degančios vištidės ir buvau sučiuptas kareivių, o viduje liko mano brolis, Kazanas ir Bražys Adolfas.

Į Dusetų vlsč. atėjome su tikslu pailsėti, tikėjomės ten pabūti iki bus atitraukta kariuomenė. Iki ateinant Raudonosios armijos kariuomenei, Kazano būrys buvo Šilo miške, Antazavės vlsč., tačiau neilgai, nes tada perėjo į Kūdrų mišką, kur buvo iki užeinant kariuomenei. Kūdrų miške, Antazavės vlsč. Kazano būrys paskutinėmis gegužės mėn. dienomis kovojo su istrebiteliais. Susišaudyme Kūdrose buvo sužeisti trys partizanai, vieno iš jų pavardė – Ivanauskas, o kitų nežinau. Iš ten nuėjome į Obelių vlsč., Agurkiškio mišką, paskui Latvijon. Ten prabuvom savaitę, iš ten – Gaidišio miškan (Antazavės vlsč.) Ten buvom 3 dienas, paskui nuėjome Medinų miškan (Antazavės vlsč.). Iš Medinų nuėjome į smulkius miškelius, tai Stankevičiaus (orig. Steponavičiaus?) miškan prie Lygalaukių kaimo. Po savaitės iš šito mažo miškelio išėjome į Degučių kaimą, Obelių vlsč.

Birželio pabaigoje vėl atėjome į Kūdras, tenai būrys suskilo į mažas grupes, o mūsų grupelės vadas Kazanas mus atvedė į Dusetų vlsč., kur aš buvau sugautas.

Keturių asmenų grupė, vadovaujama Streikaus, veikė aplink Lygalaukių k., jų bunkeris buvo kažkur apie „Astravo ežerą“ (pavadinimas netikslus), apie tą bunkerį turi žinoti Streikaus duktė, kuri gyvena Lygalaukiuose.

Streikaus būrys turi 2 rankinius kulkosvaidžius, šautuvus ir granatas. Ten gyvena keturios: Antanas, Juozas ir Zidas Streikai ir dar vienas, kurio pavardės aš nežinau.

Antra grupė iš 4-ių asmenų turi bunkerį Bradesių kaime, suartame lauke. Man tai žinoma iš jų kalbų, kaip jie tarėsi, kaip susitikti su Streikumi, susitarta per jo dukterį. Ten gyvena du broliai Bražiai – Petras ir Jonas ir dar du žmonės. Turi šautuvų ir granatų.

Trečia grupė – Savėnų kaime, Antazavės vlsč., netoli Medinų miško. Ten laikosi broliai Varnai (vienas iš jų Juozas, o kito vardo nežinau) ir broliai Adolfas ir Antanas Abariai.

Ketvirta grupė – 2 asm., tai Lukošiusnas ir dar vienas (pavardės nežinau) išėjo į Obelių vlsč. Kur gyvena nežinau. Ginkluoti dviem rankiniais kulkosvaidžiais.

Akistatos protokolas tarp Vlado Lukošūnaitės ir Liongino Lukošūno 1945 m. spalio 15 d. Vertėjas – NKVD darbuotojas TRAŠKINAS.

Klausimas L. Lukošūnui: Kada ir kokiomis aplinkybėmis jūs ir jūsų sesuo nuėjote į „gaują“?

Atsakymas: Į būrį atėjom maždaug 1945 m. gegužės 25 d. tokiomis aplinkybėmis: 1944 m. išėjus broliui į būrį, į mūsų namus pradėjo užeidinėti istrebiteliai ir milicininkai, kurie reikalavo atvesti brolių. Kiekvieną kartą, aplankydami mūsų namus, jie išsinešdavo maistą ir rūbus, du kartus sumušė mano seserį Vladą Lukošūnaitę. Ją mušė šie milicininkai: Konišev, Kudriašov ir Šatirov (ar Šaturov). Jų vardų aš nežinau, bet Koniševas buvo milicijos viršininku. Paskutinį kartą jie pas mus buvo atėję 1945 05 25, bet tą pačią naktį atėjo partizanų grupė, kurioje buvo ir mūsų brolis Jonas ir būrio vadas Kazanas. Mes papasakojome, kad mus vargina milicija, tada Kazanas ir mūsų brolis Jonas pasiūlė mums eiti į būrį. Mes sutikome ir išėjome su jais iš namų. Tokiu būdu tapome būrio nariais.

Klausimas Vlada Lukošūnaitei: Ar sutinkate su tuo, ką sako Lionginas Lukošūnas?

Atsakymas: Visiškai sutinku, viskas buvo būtent taip.

Klausimas: Vlada Lukošūnaite, ar prisipažįstate esanti kalta, kad įstojote į ginkluotą „gaują“?

Atsakymas: Taip, pripažįstu savo kalbę, paaiškindama priežastis dėl ko tapau partizanų būrio dalyve. Pirma, tai, kad brolis ilgą laiką buvo būryje ir ne kartą tėvas jam sakė išeiti iš būrio, bet tėvo prašymai sūnui buvo beprasmiški, todėl tėvas iš liūdesio (от морали) 1944 m. spalio mėn. numirė, o mano motina 1945 m. kovo mėn. buvo areštuota ir paleista iš kalėjimo taip pat iš liūdesio (от морали) dėl sūnaus Jono nusiskandino. O mudu – mane ir brolių Lionginą – likusius dviese nuolat vargino (безпокои́ла) milicija, kuri išvežė iš mūsų namų visą maistą, mušė mane ir grasino areštu, jeigu mes neįkalbėsime brolio mesti būrį ir ateiti legalizuotis.

Kaltinamoji išvada 1946 m. kovo 5 d.

Tyrimo metu nustatyta, jog Lukošūnas Lionginas, Antano, būdamas priešiškausi nusišatęs prieš sovietų valdžią, įstojė į ginkluotą „gaują“, vadovaujamą Kazano ir Streikaus, ir su kitais „banditais“ dalyvavo su ginklu rankose kovoje prieš sovietų valdžią. 1945 m. gegužės mėn. Kūdrų miške stoji į mūšį su Antazavės vlsč. istrebiteliais, kur „banditai“ nukovė penkis istrebitelius, tarp kurių buvo ir būrio vadas Serapijonas Kudriašovas.

1946 04 18 Lukošūnas Lionginas nuteistas 10 m. lagerio, uždaras teismas buvo Zarasuose, pirmininkaujantis – kažkoks LEBEDEV.

<...> Kazanas palaikė ryšius su Obelių vlsč. būriu, būrio vado pavardės aš nežinau. Kazanas dar palaikė ryšį su būriu, kuris slapstosi Okliaus miške ir Pūkinės miške, Obelių vlsč. Tai žinau iš Kazano pokalbių su ryšininkais. Kalbėjosi šio mėnesio pradžioje, buvo susitarta, jei bus ramu, tai liepos 10 d. Okliaus miško pamiškėje susirinks apie 70 partizanų.

<...> Man dar žinoma, jog Latvijoje veikia 60 asm. prtz. būrys, kuriam vadovauja Pupeikis Balys ir Subota.

<...> Mano sesuo Lukošūnaitė Vlada dabar yra Latvijoje, kur dirba pas žmones, vietos nežinau, o motina nusiskandino (умопула́сь) Zirnajų ežere.

<...> Man esant būryje, buvome Latvijos teritorijoje, o visokias žinias mums perduodavo prtz. Subotos sesuo. Ateidavo daug mergaičių, kurių aš nepažinojau.

Lukošiūnaitės Vlado 1945 m. rugsėjo 23 d. parodymai. Tardo Zarasų apskr. NKGB OBB vyr. oper. įgaliotinis j. ltn. SERGADAJEV, vertėjas – NKVD darbuotojas BLOKUNOV.

Klausimas: Jūs 1945 09 13 apklausoje parodėte, kad buvote Kazano ir Streikaus „gaujos“ nare, papasakokite kaip įstojote į „gaują“ ir dėl ko taip padarėte?

Atsakymas: Aš partizanų būrio nare buvau nuo 1945 m. gegužės 20 d., kur prabuvau maždaug iki birželio 15–16 d. Įstojau tokiomis aplinkybėmis: Būryje jau buvo mano vyresnysis brolis Jonas, dėl to į mūsų namus tankiai ateidavo milicijos darbuotojai. 1945 m. kovo ar balandžio mėn. buvo areštuota ir patalpinta į kalėjimą mano motina Veronika Lukošūnienė. Paskutinį kartą milicininkai pas mus atėjo gegužės 20 d., o aš su savo jaunesniu broliu Lionginu, bijodami represijų, išėjome prie ežero, kur prabuvome iki vakaro, o vakare atėjome pažiūrėti mūsų namų. Tuo metu pas mus atėjo apie 15 asm. ginkluotas būrys, kuriame buvo Kazanas, Streikus. Pabuvę pas mus apie 30 min., jie pasiūlė man ir broliui Lionginui eiti kartu, pažadėję, kad Latvijoje jie mums ras kur apsigyventi.

Klausimas: Kur buvote po birželio 15 d.?

Atsakymas: 1945 m. gegužės 28 d. mums esant Kūdrų miške, mūsų būrys susikovė su Antazavės vlsč. istrebiteliais. Šitame mūšyje buvo nušauti 5 Antazavės vlsč. istrebiteliai, po šio mūšio Streikaus ir Kazano būriai susijungė su Ramanausko būriu, išėjo į Latviją, kur visi apie 70 žmonių gyvenome 12 dienų. Po to atėjo kažkokia moteris, kuri pranešė Kazanui, jog netrukus į mūsų stovyklą ateis didelės rusų kariuomenės pajėgos ir „bus patikrintas kiekvienas krūmas“. Tada Kazanas davė įsakymą visiems išsiskirstyti į mažas grupes, slapstytis kaip kas išmano. Mano brolis Jonas patarė eiti į Latviją ir slapstytis, o Lionginas išėjo kartu su būrio nariais.

Latvijoje gyvenau du mėnesius, po to rugpjūčio 20–21 d. išvažiavau į Vilnių pas seserį Bronę, bet jos ten neradau. 20 dienų gyvenau pas Mykolą Vaitonį, buv. Antazavės vlsč. gyventoją. Šiuo metu sesuo Bronė gyvena Trakų g. 22 ir dirba tabako fabrike.

Kadangi aš neturėjau dokumentų ir negalėjau įsidarbinti, tai ketinau grįžti į Antazavės vlsč. ir milicijoje legalizuotis, gauti dokumentus. Pakeliui buvau atpažinta Antazavės milicijos vrš. Koniševo ir sulaikyta.

Tada, kai vyko mūšis, aš, Pupeikytė Bronė ir sužeistas Ivaška Antanas sėdėjom duobėje, o kitoje duobėje sėdėjo Streikus Petras ir mano brolis Lionginas.

Po mūšio mūsų būrys išėjo į mišką netoli Agurkiškio, iš ten išėjome į Latviją, kur prabuvome dvi savaites.

Klausimas: Pasakykite, ar tiesa, kad jums po mūšio pereinant į Latviją jūsų „gauja“ susirėmė su istrebiteliais Imbrado vlsč.?

Atsakymas: Tai tiesa, kada mūsų būrys išsikėlino iš Agurkiškio miško į Latviją, tai pasienyje su Latvija susidūrė ir susišaudė su Imbrado istrebiteliais.

Klausimas: Pasakykite Lukošūnaite, kas iš „banditų“ 1945 05 28 mūšio metu sušaudė sužeistus istrebitelių bataliono kovotojus?

Atsakymas: Gegužės 28 d. sužeistus istrebitelių bataliono penkis kovotojus sušaudė:

1. Streikus Juozas, Antano – būrio vado sūnus;
2. Lukošius Viktoras iš Meleikušių k.
3. Kazanas Mykolas, Afanaso – būrio vadas, kurie po mūsų atnešė nušautų istrebitelių ginklus, drabužius ir pasakojo, kad „štai kaip mes juos sušaudėme, dar esančius gyvus pribagėme ir viską nuo jų nurinkome“.

LYA(KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P-16914-LI. MAČIULIO ANTANO, MACEI-KOS ANUPRO ir kt. baudžiamoji byla.

Tomas 1. Apklausą kaltinamojo Antano Mačiulio, Gabrio, g. 1908 m. Ripaičių k., vedusio, turinčio žmoną ir du vaikus, 4 pradž. mokyklos skyrių išsilavinimo, 1951 02 24.

<...> Į OS Kiaunės rajono organizaciją mane įtraukė Juozas Bulka-Skrajūnas. Iki 1947 m. dirbau Švenčionėlių ir Saldutiškio geležinkelio kelių meistrui, paskui išėjau iš darbo ir pradėjau dirbti žemės ūkyje savo namuose. 1948 12 buvau išrinktas Saldutiškio vlsč., Kirdeikių apylinkės deputatu. Nuo to laiko pas mane pradėjo apsisistoti istrebiteliai ir kareiviai.

Apklausa kaltinamojo Antano Mačiulio, Gabrio, 1951 02 24. Man yra žinoma, kad Bulka Juozas iki 1950 10 buvo Lokio rinktinės Kiaunės rajono vadu. 1950 m. lapkričio mėnesį Kiaunės rajonas buvo įjungtas į Šventosios rajono sudėtį, o *Skrajūnas* buvo paskirtas Lokio rinktinės, Šventosios rajono organizacinio skyriaus viršininku, o Šventosios rajono vadu buvo paskirtas prtz. slapyvardžiu *Šarūnas*.

Pradžioje aš buvau OS (Organizacinis sektorius) narys *Gediminas*, paskirtas žvalgybos agentų grupėn Nr. 3. Maždaug 1949 10 *Skrajūnas* mane paskyrė Kiaunės rajono Žvalgybos sk. viršininku. Nuo 1950 05 paskirtas Kiaunės rajono Organizacinio skyriaus viršininku, o 1950 11, kada Kiaunės rajono nebeliko, aš buvau paskirtas Šventosios rajono Kiaunės valsčiaus OS viršininku.

Į mano pareigas įėjo naujų OS narių verbavimas, žvalgybinių užduočių vykdymas. *Skrajūnas* mano žinion perdavė žvalgybinius agentus *Šarūną, Lapę, Narą, Varnalėšą* ir *Liepą*. Aš turėjau iš šių ryšininkų surinkti žvalgybinius duomenis ir visa tai perduoti Bulkienei-Valiukienei Marijonai. Bulka man perdavė šiuo agentus, tačiau aš jų nepažinojau, nes *Skrajūnas* sakė, jog ryšį su jais palaikys pats arba jo motina Bulkienė-Valiukienė.

Apklausa kaltinamojo Antano Mačiulio, Gabrio, 1951 02 26. 1949 m. lapkričio mėnesį Bulkienė man atnešė laiškėlį, kuriame *Skrajūnas* rašė, kad siunčia man truputį darbo. Bulkienė man atnešė spausdinimo mašinėlę, kurią aš sutvarkiau ir perdaviau jai atgal. Reikėjo tik prilituoti dvi raides. Aš taip pat pagaminau prtz. rotatorių ir dėžę jam transportuoti ir laikyti.

1950 04 pas mane atėjo *Skrajūnas* ir prtz. su barzdele, pagal amžių vyresnis už *Skrajūną*. Tas prtz. davė man brėžinį, pagal kurį aš turėjau pagaminti tą aparatą. Jis paaiškino, kad čia rotatorius ir kad dar reikia pagaminti iš faneros jam lagaminą.

Per mėnesį laiko aš pagaminau rotatorių pagal brėžinį ir pranešiau apie tai Valiukienei. Maždaug po 3–4 dienų atėję tie patys prtz. pasakė, kad rotatorius pagamintas gerai. Paėmęs rotatorių, *Skrajūnas* pasakė, kad mane apdovanos už gerą darbą.

Netrukus po to aš gavau Kiaunės rajono raštą, kuriame man viešai buvo pareikšta padėka už padarytą paslaugą partizanams. Pasirašė raštą *Skrajūnas* ir *Dainius*.

Ryšius su prtz. aš palaikiau tik per Bulkienę-Valiukienę, kitų ryšininkų su Bulka neturėjau. Aš dar pagaminau presą – stakles gaminti šriftui iš alavo arba švino. Šį presą iš manęs 1951 01 pasiėmė *Skrajūnas*. Aš jį laikiau šalinėje, kur buvo laikomos mano mal-kos. Raides bandžiau daryti be jokios pašalinės pagalbos, bet jos man neišėjo. *Skrajūnui* presą aš atidaviau savaite anksčiau, negu kareiviai pas mane surado samagono varymo aparatą, t. y. pasiėmė presą 1951 01 08–09.

Apklausa kaltinamojo Antano Mačiulio, Gabrio, 1951 03 01. Apklausia MGB 2N valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis DOMBROVSKIS, vertėjas KOSAKAUSKAS.

Klausimas: Praėjusiam tardyme jūs neigėte, kad žinote „banditų“ Kiaunės rajono ryšininkus *Šarūną, Lapę, Varnalėšą, Liepą* ir kt., kurie sulig Kiaunės rajono vado raštu buvo perduoti Jūsų žinion. Sakykite tiesą, neišsisukinėkite.

Atsakymas: Taip, prisipažįstu, kad aš norėjau tai nusišlepti. Pagal *Skrajūno* nurodymą ir instrukcijas aš užverbavau OS narius *Lapę, Narą, Šarūną, Rožytę*.

Lapė-Rukšėnas Albertas, Antano, 25 m. amžiaus, iš Paukojos kaimo. Jis yra mano žmonos Mačiulienės Elenos brolis. 1949 m. rudenį jis atvažiavo pas mane. Išgėrinėjant, aš jam pasiūliau tapti OS nariu, Rukšėnas sutiko ir pasirinko slapyvardį *Lapė*. 1950 m. vasarą, jis mano prašymu iš bronzos išliejo kaladėlę tipografiniam šriftui. Šią kaladėlę darėm *Skrajūno* užsakymu. 1950 m. pavasarį *Skrajūno* įsakymu Rukšėnas paskirtas OS apylinkės viršininku. Kaip vadinosi ta apylinkė, nepamenu.

Aras-Mačiulis Gabrys, Gabrio, 30 m. amžiaus, gyvenantis Salų k., Ginučių apyl., dirba žveju. Tai yra mano brolis, jį užverbavau *Skrajūnui* nurodžius, mat reikėjo žuvies prtz. maistui. Aš jį užverbavau 1949 m. gale, jo namuose. Jo užduotis – parūpinti žuvies. Pagal *Skrajūno* prašymą, mano brolis išrūkė ir perdavė per mane apie 3 kg žuvies, kurią perdaviau Valiukienei Marijonai. Jis parūpino du kartus maždaug po 3 kg žuvies.

Šarūnas-Ryliškis Antanas, 26 m. amž., iš Kemėsio apylinkės, Plaučiškių k. Užverbavau jį 1949 m. vasarą, susitikęs kelyje ties Plaučiškių k. Pasirinko *Šarūno* slapyvardį, apie ką aš pranešiau *Skrajūnui*. Vėliau iš *Skrajūno* buvo gautas raštas, patvirtinantis, jog *Šarūnas* priimtas į OS narius. Vėliau *Šarūnas* buvo paskirtas OS apylinkės vadu. Tai buvo 1950 m. vasarą. Taip pat Ryliškis-*Šarūnas* perdavė man, kad perduočiau partizanams piniginę su paaukuota pasagėle. Šitą auką *Skrajūnas* įvertino 100 rublių, apie ką aš pranešiau *Šarūnui*.

Naras-Brukštus Antanas, 28 m. amž., Lamėsto k. gyventojas. Jis yra vedęs mano seserį Mačiulytę Adelę. Jį užverbavau 1949 m. rudenį. 1950 m. pavasarį jis perdavė prtz. reikalams per mane 50 rub., apie ką *Skrajūnas* išrašė pakvitavimą, kad iš *Naro* gauta 50 rub. Pakvitavimą perdaviau pačiam Brukštui.

Rožytė-Pumputytė Adelė, 25–26 m. amž., iš Plaučiškių k. Ji vadovauja Plaučiškių k. skaityklai. Tėvas jos miręs dar Smetonos laikais, ją užverbuoti man pasiūlė pats *Skrajūnas*. 1950 m. birželio mėnesį per kermošių Kirdeikiuose, Ripaičių k. pas Maniušį Joną buvo vakaruška. Vakaruškoje aš susitikau Pumputytę Adelę, kurią pakviečiau pašokti. Šokio metu aš jai paaiškinau reikalą, ar ji sutinka turėti slapyvardį ir padėti partizanams. Ji sutiko ir pasirinko *Rožytės* slapyvardį. 1950 07 ji partizanų reikalams atnešė

man 300 rublių. 1950 09 iš Valiukienės Marijonos gavau laiškėlį *Rožytei*, kad ji priima į OS ir pakvitavimą, kad būtų gauta iš jos 300 rub. auka. Tuos dokumentus perdaviau šokiuose pas Maniušį Joną.

Kas tokie yra *Varnalėša* ir *Liepa*, man nežinoma.

Laivas-Mačiulis Jonas – mano brolis. Jis suimtas 1951 01 29. Aš žinau, kad *Skrajūnas* jį užverbavo asmeninio susitikimo būdu, taip pat jis žinojo mano slapyvardį ir ryšius, o aš žinojau jo slapyvardį. Jis padėjo man gaminti literas iš švino, žinojo, kad ta tipografija daroma *Skrajūno* užsakymu.

1948 m., pjaunant dobilus, aš suradau pamestą pistoletą, kurį įkišau į šiaudinį stogą. Kai buvau užverbuotas partizanų, manęs *Skrajūnas* klausinėjo, ar nežinau kur gauti trumpą ginklą. Aš prisipažinau, kad turiu tokį ir atidaviau jį *Skrajūnui*.

Apklausa kaltinamojo Antano Mačiulio, Gabrio, 1951 05 10.

Klausimas: 1950 01 08 rašte *Skrajūnui* rašėte, kad ketvirtadienį būsite „Upytėje“. Ką tai reiškia?

Atsakymas: Upyte mes vadinome Utenos rajoną. Mes ten ketinome sukurti Kiaunės rajono skyrių su tokiu pavadinimu „Upytė“.

Klausimas: Ar toks skyrius buvo sukurtas?

Atsakymas: Upytės skyrius nebuvo sukurtas, nes nepasisekė surasti tinkamų žmonių.

Klausimas: Savo 1950 01 28 raporte Nr.13 minite OS narį *Vytautą*, kas jis toks?

Atsakymas: Tai Kindurys Ignas, apie 50 m. amž., dirbantis kelio meistru Utenoje, gyvena Basanavičiaus g. 88. Jį aš užverbavau 1949 09 ar 10 mėn. Aš jį pažinojau nuo 1932 m., kada kartu dirbome Plungėje. Jis 1948 m. persikėlė gyventi į Uteną, aš pas jį apsilankydavau. 1949 m. rudenį taisiau jo namuose pečių ir pokalbio metu pasiūliau dirbti OS nariu. Jis paklausė manęs kokios bus jo pareigos? Atsakiau, kad viskas susiveda į parą maistą ir pinigus, tada jis sutiko ir aš jam suteikiau *Vytauto* slapyvardį. *Skrajūno* jis buvo paskirtas Kiaunės rajono, Upytės skyriaus viršininku, tačiau daugiau žmonių skyriuje nebuvo užverbuota. Jam pasiuntėm vieną paketą iš *Skrajūno*.

Klausimas: 1949 12 03 raporte jūs prašėte *Skrajūno*, „Upytės“ OS skyriaus viršininko prašymu, surinkti duomenis apie Kavalskį, kuris yra Liaudies švietimo skyriaus darbuotojas. Ką pasakysite tuo klausimu?

Atsakymas: Aš žinau, kad Kindurys domėjosi Kavalskiu, kuris anksčiau gyveno aplink Kuktiškes. Tačiau, kiek aš žinau, *Skrajūnas* jam atsakymo nepasiuntė.

Klausimas: Vadinasi visgi „Upytės“ skyrius egzistavo?

Atsakymas: Buvo paskirtas tik skyriaus viršininkas, bet daugiau narių nebuvo surinkta. Aš pats rengiausi išvažiuoti gyventi į Uteną ir ten būčiau užsiėmęs naujų narių verbavimu. Aš Kindurio prašiau parūpinti matricos rotatoriui arba gauti mašinėlę, bet jis man nieko negavo.

Tomas 2. Apklausa kaltinamojo Maceikos Anupro, Anupro, 1951 05 17.

<...> 1943 m. vasarą pokalbyje su mano broliu Maceika Juozu sužinojau, jog yra tokia organizacija LLA, kuriai vadovauja Jonas Gimžauskas slapyvardžiu *Karosas*. Mano brolis, kuris tada jau buvo LLA nariu, man pasiūlė stoti į šią organizaciją. Gimžauskas

tada gyveno Kirdeikių k. Pagal savo brolio rekomendaciją aš nuėjau pas Gimžauską, kuris, išklauses mano mintis, užrašė mano vardą ir pavardę, perskaitė priesaikos tekstą ir griežtai liepė niekam apie tai nepasakoti.

Iki 1944 08 visi mes gyvenom legaliai, bet užėjus sovietų kariuomenei, kai kurie LLA nariai pasitraukė į pogrindį.

1943 m. rudenį iš brolio aš gavau vokišką šautuvą su 35 šoviniais, kuriuos 1946 m. užkasiau kartu su Juozu Bulka pas jį kieme 3 metrai nuo šulinio. 1948 11 Bulka man parašė, kad aš to šautuvo neieškočiau, nes jis jį išsikasė ir išsinešė į būrį.

1944 m. lapkričio mėnesį Ripaičių k. mano partyje vyko LLA narių susirinkimas, kuriam vadovavo vadas slapyvardžiu *Kostas*. Jis paaiškino, kad dėl konspiracijos visiems reikia turėti slapyvardžius ir jis man davė *Katino* slapyvardį. Tame susirinkime buvo: būrio vadas *Kostas*, Mačiulis Adomas, Mačiulis Vincas, Bulka Jonas, Mažeika Juozas, Mačiulis Juozas ir Maceika Anupras. *Kostas* tada pasiūlė pasitraukti į gilų pogrindį ir nevykdyti jokios praktinės veiklos.

Man žinomi šie LLA nariai:

Gimžauskas Jonas-Karosas iš Kirdeikių k., kur dabar, nežinau, jis buvęs atsargos leitenantas, buvo vietinio LLA vadu;

Maceika Juozas, Anupro, g. 1911 m., Ripaičių k. gyventojas, buvo LLA štabo viršininku, suimtas 1945 01;

Kostas – ne vietinis, apie 30 m. amžiaus, buvo būrio vadu, kur dabar jis yra, nežinau;

Mačiulis Justas, Kajetono-Ūsas, g. 1918 m. Ripaičių k., buvo skyrininku, ginkluotas šautuvu, 1945 01 suimtas;

Mačiulis Vincas, Antano-Genys, g. 1916–1917 m. Ripaičių k., buvo skyrininko pavaduotoju, ginkluotas šautuvu, kur dabar, nežinau;

Mačiulis Juozas, Augusto-Lakūnas, apie 29 m. amž., jis 1945 01 įstojo į prtz. būrį, kur dabar, nežinau;

Mačiulis Adomas, Augusto, apie 30 m. amž., iš Ripaičių k., kur dabar, nežinau;

Mažeika Juozas, Vlado-Kariūnas, apie 30 m. amž., iš Ripaičių k., buvo ginkluotas šautuvu, kur dabar, nežinau;

Maniušis Jonas, Jurgio, apie 28 m. amž., iš Ripaičių k., šiuo metu yra prtz. būryje;

Bulka Jonas, Dominyko-Čižikas, apie 34 m. amž., iš Staniuliškių k., kur dabar, nežinau.

Iki 1944 12 LLA štabo bunkeris buvo mano daržinėje Ripaičių k. Mėnesio pabaigoje LLA organizacija buvo demaskuota, daugelis būrio narių suimta. Tada buvo areštuotas ir mano brolis Maceika Juozas. Kur tada persikėlė štabas, nežinau, bet likusieji laisvėje išėjo arba į mišką, arba slapstytis per namus. Aš trumpai slapščiausi 1944 12–1945 01 savo namuose, o paskui išėjau 1945 01 pas Ripaičių k. gyventoją Valiukienę-Bulkienę Marijoną, kur pas ją šiene buvo padaryta slėptuvė. Vasarai bunkeris buvo padarytas pas ją po malkomis. Visą laiką mane maitino Bulkienė Marijona, ji mane slapstė iki 1947 01.

1947 01 aš legalizavausi, bet nusiėliau, kad buvau LLA nariu ir ginklo neatidaviau. Nuo 1945 05 iki 1945 m. rudens aš slapščiausi su Vincu Alekna, kuris vengė mobilizacijos, bet paskui jis išėjo ir aš gyvenau vienas.

Apklausa kaltinamojo Maceikos Anupro, Anupro, 1951 05 24.

Klausimas: 1949 09 04 raporte Nr. 5 jūs rašote, jog kai kuriems AOS skirti įspėjimai. Ką tai reiškia?

Atsakymas: Tai reiškia, kad kai kuriems OS apylinkių viršininkams yra skirti įspėjimai dėl to, kad jie laiku nepateikia duomenų. Tikrovėje tai aš jokių įspėjimų jiems neskiria, nes tų apylinkių pirmininkų aš nepažįstu.

Klausimas: Netiesa, jūs visą laiką meluojate. Jūsų raporte 1949 09 08 Nr. 6 rašote, kad teikiate tvirtinimui Kiaunės rajono 8 apylinkių pirmininkus ir du pavaduotojus ir visus išvardijate slapyvardžiais. Ar pagaliau prisipažinsite?

Atsakymas: Taip, aš privalau pasakyti, jog tikrai Kiaunės rajone buvo 8 apylinkės ir paskirti jų viršininkai. Tačiau aš jų neverbavau, tai darė patys partizanai, kurie patys nustatė kokiose pareigose jie turėtų būti. Mano raportas buvo tik formalumas, nes to reikalavo Kiaunės rajono štabo raštvedyba.

Iš mano paminėtų raporte asmenų išvardysiu šiuos:

Judita-Pelanytė Julė, apie 25 m. amž., iš Šiškinių k., ji susijusi su prtz. nuo 1944 m., kas užverbavo, nežinau. Ji yra OS apylinkės viršininkė.

Tauras-Žilėnas Aleksas, apie 40 m. amž., iš Strokinių k., taip pat OS apylinkės viršininkas, 1949 m. areštuotas.

Mindaugas-Gimžauskas Jonas (kitur – *Mintautas*), apie 40 m. amž., iš Kemešio k., su prtz. susijęs nuo 1948 m., OS apylinkės viršininkas.

Klajūnas, apie 25 m. amžiaus, Stirninės k., OS apylinkės viršininkas;

Kaladytė-Vasiulytė Janina, apie 22 m. amž., iš Stirninės k. Ji yra OS apylinkės vrš. pavaduotoja, susijusi su prtz. nuo 1944 m.

Klausimas: Raporte Nr. 7 ir Nr. 8 iš 1949 09 08 jūs rašote, kad prašote priskirti prie Kiaunės rajono ryšininkų – OS narių toliau išvardytus asmenis. Pasakykite šių žmonių pavardes ir OS patikėtinius kaimuose?

Atsakymas: Iš raporte išvardytų žmonių man žinomi šie:

Gerutė-Rolkaitė Marijona, apie 50 m. amž., iš Ripaičių k.;

Aguonėlė-Vasiulytė Marijona iš Gaivenių k., dar kitaip vadinama *Topylite*, apie 25 m. amž. Ji buvo ryšininkė tarp Kiaunės rajono štabo ir vienos iš apylinkių;

Našlaitė-Maceikienė Apolonija, Prano, g. 1930 m. Tautiškių k., (mano žmona) šiuo metu gyvena Ripaičių k. Ją *Skrajūnas* užverbavo 1948 m., 1950 m. sausio pradž. gavau *Skrajūno* raštą dėl *Našlaitės* patvirtinimo OS nare ir atstove Tautiškių kaime.

Klausimas: 1949 10 04 raporte Nr. 11 rašote, kad sulig pavedimu gavote nacionalistinę vėliavą. Paaiškinkite tai.

Atsakymas: Aš vėliavą turėjau nuo nepriklausomos Lietuvos laikų. Bulkai paprašius, aš per Valiukienę-Bulkienę ją perdaviau Kiaunės rajono štaban.

Tomas 2. Iš Luniaus Algirdo, Kazio, tardymo protokolo 1951 05 04. Tardo MGB ltn. KOVALIOVAS.

Klausimas: Jums pateikiamas „banditų“ talkininkų sąrašas, paimtas 1951 02 20 d. bunkeryje. Ten rašoma, jog *Smagurauskas-Jovaras* yra ryšininku nuo 1944 m. Ką apie tai pasakysite?

Atsakymas: Taip, aš prisipažįstu melavęs, kad mane 1950 06 užverbavo *Skrajūnas*.

Iš tikrųjų dar 1945–1946 m. susitikdavau su būrio vadu Krinicku Antanu-Romeliu, kuris manęs paklausdavo apie padėtį apylinkėse, apie ką aš jį teisingai informuodavau. A. Krinickas mane užverbavo ryšininku 1947 m. pavasarį, susitikome krūmuose mūsų kaime.

Į susitikimą su *Romeliu* mane atvedė Janina Vasiulytė-Kaladytė. Dirbdamas Krinickui, aš jokių pavedimų nevykdžiau, išskyrus tai, kad pranešdavau jam kada pasirodo mūsų apylinkėse kariuomenė. Su juo susitikau kokius 4–5 k. Krinicko prašymu du kartus už savo pinigus pirkau jam samagoną. 1949 m. rudenį atėjus pas Vasiulytę Janiną, pastaroji manęs paprašė užėti į klėtį, kur aš sutikau *Skrajūną*. Pokalbyje su manim, *Skrajūnas* pasakė, jog pagal žuvusio Krinicko dokumentus, mane laiko ryšininku nuo 1944 m., todėl jis pasiūlė man padėti ir jam – *Skrajūnui*. Aš sutikau ir pasilikau tą patį *Smagurausko* slapyvardį.

1949 m. pabaigoje aš gavau laiškėlį iš *Kaladytės*, skirtą perduoti Vasiuliui Ignui-Karveliui. Iš viso jam perdaviau 3–4 laiškėlius, o iš jo negavau nieko atgal, paskui – 1950 m. pavasarį Vasiulis išėjo į prtz. būrį. Pasitraukus Vasiuliui į prtz. būrį, aš susitikau su juo apie 10 kartų miške prie bunkerio, taip pat susitikdavau su *Skrajūnu* ir kt. prtz., nešdavau jiems maistą.

1951 m. vasario mėnesį, naktį, pas mane į namus atėjo *Kaladytė*, kuri pasakė, jog mane kviečia *Skrajūnas*. Aš nuėjau pas ją, kur prie daržinės manęs laukė *Skrajūnas*, *Siaubas* ir *Uosis*. Jie man perdavė medinę dėžę 50x40 cm dydžio, griežtai įspėję, kad aš gerai ją paslėpčiau ir niekam apie tai neprasitarčiau. Aš tą dėžę nusinešiau į daržinę pas save, o kitos dienos ryte iškasiau daržinėje duobę ir užkasiau. Tą vietą žinau tik aš vienas.

Tomas 3. Iš Marijonos Vasiulytės, Adolfo, g. 1929 m. Gaivenių k., tardymo protokolo. 1951 03 15. Tardo LSSR MGB 2N valdybos viršininkas plk. OSIPČIK ir tos pačios valdybos skyriaus viršininkas kapitonas SNAKIN.

Klausimas: Per praėjusius tardymus jūs davėte melagingus parodymus, paneigdamą praktinę pagalbą „gaujos“ nariams. Ar jūs duosite teisingus parodymus?

Atsakymas: Turiu prisipažinti, kad aš melavau ir sąmoningai nesakiau tiesos. Aš buvau *Skrajūno* vadovaujamo prtz. būrio ryšininkė. 1949 07 *Skrajūnas* mane užverbavo būrio ryšininke, verbavo miške, netoli Strokinių k. Į susitikimą su Bulka mane pakvietė Maciulevičiūtė Bronė, kuri 1949 m. žiemą suimta kaip pogrindžio bendradarbė. Kai mane nuvedė pas *Skrajūną*, Maciulevičiūtė išėjo palikusi mane kartu su Bulka. Jis mane užverbavo kaip *Aguonėlę*, nurodęs, kad turėsiu perduoti prtz. paketus Luniui Algirdui-Smagurauskui ir Vasiulytei Janei-Kaladytei (abu iš Stirninės k.). Paketus dėl perdavimo šiems ryšininkams man perduosianti Maciulevičiūtė Bronė.

Iš viso iš Maciulevičiūtės aš gavau du laiškėlius, kuriuos perdaviau *Kaladytei*, vėliau Maciulevičiūtė buvo suimta. Po to, kai ją suėmė, laiškėlius pradėjo man perdavinėti Marijona Bulkienė iš Ripaičių k. Iš viso ji man perdavė 6 *Skrajūno* laiškus, skirtus asmeniškai man, daugiau kaip 4 paketus *Smagurauskui* ir 5 – *Kaladytei*. Iš *Kaladytės* aš gavau 5 laiškus, kuriuos pasiunčiau *Skrajūnui* (laikotarpiu nuo 1949 m. vasaros iki 1950 10). Iš *Smagurausko* aš gavau 3 laiškus *Skrajūnui*.

Su Algirdu Luniu aš susitikdavau turguje arba nueidavau pas jį į namus. Du kartus Lunys man atvežė laiškus į mano namus Gaivenių k. Iš Luniaus paskutinis laiškas *Skrajūnui* atėjo 1950 12, o paskutinį jam perdaviau 1951 01. Nuo Vasiulytės Janės ir Luniaus gauti laišakai buvo adresuoti *Skrajūnui*. *Skrajūno* perduodami laišakai būdavo adresuojami *Smagurauskui*, *Kalėdytei* ir vienas buvo skirtas *Putinui*. Jį perdaviau taip pat *Kaladytei*.

Klausimas: Papasakokite apie Janę Vasiulytę-*Kaladytę* ir Algirdą Lunių-*Smagurauską*.

Atsakymas: Vasiulytė Janė, Juozo, 21 m. amžiaus, gyv. Stirninės k., ji yra mano pusėsėsėrė (mūsų tėvai – tikri broliai). Ji gyvena su tėvais ir seserimis: Stase – 18 m., Maryte – 15 m. ir broliu Leonu – 16 m. Vasiulytė Janė yra *Skrajūno* meilužė, apie tai ji pati man pasakojo. Kartą sekmadienį 1950 08 ar 09 mėn. aš kartu su Jane ėjom susitikti su *Skrajūnu* į mišką prie Alžutėnų k. Ten mus pasikvietė susitikt Bulkienė Marijona. To susitikimo metu aš pastebėjau, jog *Skrajūnas* su *Kaladyte* yra labai geri draugai. Man *Skrajūnas* 1950 m. pasakojo, jog jis du kartus ėjo į Stirninę susitikt su *Kaladyte*.

Lunius Algirdas gyvena Stirninės k. kartu su motina ir broliu, kuris 1950 m. grįžo iš kalėjimo. Lunius yra mano giminaitis. Apie Lunių man kalbėjo *Skrajūnas*, bet daugiau apie jo ryšius aš nieko nežinau.

Klausimas: Kokius darbus nuveikėte „gaujos“ nariams?

Atsakymas: Be mano minėto laiškų gabenimo, aš dar pasiuvau prtz. *Lizdeikai* porą baltinių, kelis kartus siunčiau jiems sveikinimo atvirutes švenčių proga. Iš prtz. aš dar pažįstu: *Skrajūno* brolių Antaną slapyvardžiais *Dainius* ir *Lakštingala*; Juodką Stašį-Čižiką, Mačiulį Alfonsą-*Kariūną*, kurį pažinojau anksčiau kaip ryšininką. Jis į būrį išėjo 1950 m. rudenį, kai jo namuose likvidavo du partizanus. 1950 m. vasarą iš jo gavau *Skrajūno* laiškus. Taip pat žinau Bonifacą Ryliškį-*Kėkštą*, kuris nušautas kartu su prtz. *Banga*; Sidaravičių slapyvardžiu *Sakalas*; Kušeliauską-*Putiną*. Kitus žinau tik slapyvardžiais, tai: *Siaubas*, *Margis*, *Vaidotas*, *Vaidilutė*, *Žiedas* (moteris), *Švyturys*, *Žaibas*, *Partis* ir kt.

Tomas 4. Iš Rolkaitės Marijonos, Liudo, apklausos protokolo. Gimusi 1894 m. Ripaičių k., Kirdeikių k., nepartinė, neraštinga, „Naujo gyvenimo“ kolūkio narė.

<...> Mano tėvas Liudas Rolka mirė 1942 m., nuo to laiko gyvenu su savo broliu Kaziu ir motina Jule Rolkiene, kuriai dabar yra 83 metai. Iš giminių dar yra sesuo Aleknienė Ona, Liudo, 40 m. amž., kuri su šeima ištremta 1949 m. į Sibirą.

Klausimas: Papasakokite apie savo ryšius su „gauja“.

Atsakymas: Ryšių su „gauja“ aš neturėjau.

Klausimas: Jūs sakote netiesą, mes žinome, kad jūsų namuose yra bunkeris. Gana meluoti.

Atsakymas: Taip, aš prisipažįstu, kad tikrai mūsų namie buvo bunkeris prtz. slėptis. Mūsų namuose kamaroje (sandėliuke, podėlyje – в кладовке) yra rūsys, kur keletą metų laikėme supiltas bulves. 1950 10 pas mane atėjo Bulkienė Marijona, 50–55 m. amž., kuri mano brolio Kazio paprašė iškasti bunkerį tame rūsyje, slapstyti Marijonos sūnums Juozui ir Antanui. Brolis sutiko. Bulkienė dar pasakė, kad ateis bunkerį kast padėt Mačiulis Jonas, Gabrio, iš Ripaičių k.

Po šio, kai išėjo Bulkienė, tos pačios dienos vakare atėjo Juozas Bulka-Skrajūnas, ginkluotas automatu. Jis apžiūrėjo vietą ir pasakė, kad čia išeis geras bunkeris ir dar pasakė, kad ateis kasti Mačiulis Jonas.

Maždaug po savaitės atėjo Mačiulis, kuris su mano broliu Kaziu per dieną iškasė bunkerį, o ant viršaus užpylė burokais, taip, kad tapo iš viso nebepastebima. Taip tuščias įrengtas bunkeris stovėjo iki sausio mėnesio. 1951 m. sausio pradžioje, vakare, pas mus atėjo ginkluoti Juozas ir Antanas Bulkai, pasakė, kad jie čia gyvens ir šitame bunkery jie pragyveno iki 1951 01 30. Per tą laiką jie niekur nebuvo išėję, tik dienos metu ateidavo į kambarį ir stebėdavo apylinkes per langelį. Pamatę kareivius, nedelsiant lįsdavo bunkerin, o naktimis iš viso neišeidavo iš bunkerio. Maistą atnešdavo Marijona Bulkienė, kai kada broliai išlįsdavo ir valgėdavo kartu su mumis.

Maždaug 1951 m. sausio vidury *Skrajūnas* pasakė, kad pas mus ateis prtz. *Lizdeika*-Stanėnas Juozas, paprašė atidaryti jam duris ir įleisti į bunkerį. Tikrai, tą pačią naktį mes išgirdom beldimą į langą ir įleidom *Lizdeiką*. Jis įlindo į bunkerį ir su broliais Bulkais prabuvo apie 5 val. Po šio jis išėjo ir mes vėl užmaskavome bunkerį.

Per tą laiką, kai jie pas mus gyveno, Bulkienė buvo atėjusi apie 5 kartus, vis atnešdavo maistą ir kažin ką su jais kalbėdavosi. Daugiau ji kalbėdavosi su *Skrajūnu*. 1951 01 29 atėjusi iš turgaus, aš radau motiną Bulkienę su sūnumi *Skrajūnu*, abudu verkiančius. *Skrajūnas* man paaiškino, kad prie Vyžių kaimo žuvo jo draugai, kurių jis labai gailėjo. Matyt, apie tai jam pranešė motina.

Dar kokius tris kartus buvo atėjęs Mačiulis Jonas, paskui aš iš brolio sužinojau, kad Mačiulis buvo atėjęs pas mus tą dieną, kai jį, einant į Saldutiškį, sulaikė, t. y. 1951 01 29.

Tos pačios dienos vakare *Skrajūnas* ir *Dainius* labai rūpinosi kur dingo Mačiulis, nes visi laukė jo ateinant. 1951 01 30 d. ryte atėjusi Marijona Bulkienė *Skrajūno* akivaizdoje pasakė, kad Mačiulis Jonas suimtas. Pasakojo, kad Mačiulio brolis Antanas važiavo jo ieškoti, bet nesurado. Po šio pranešimo *Skrajūnas* ir *Dainius* pradėjo ruoštis pasitraukimui iš mūsų namų. *Skrajūnas* paprašė manęs pasargybuoti lauke, o pats su broliu taisėsi kelionėn. Visą tą laiką *Skrajūnas* labai verkė, sakė, kad dabar jiems nėra kur gyventi. Pasakė, kad mes užverstume bunkerį ir užmėtytume jį burokais, nes jei Jonas Mačiulis išduos, kareiviai suras bunkerį. O jei jau taip, tai geriau jį sugriauti, kad neprikibtų prie mūsų šeimos.

Išeidamas *Skrajūnas* pasakė, kad susitiks tik pavasarį, kai nebebus sniego. Išeidamas išsinešė portfelį su kažkokiais dokumentais. Atsisveikinę su mumis, jie išėjo vieškelin.

Klausimas: Kokios kalbos buvo tarp Jūsų ir *Skrajūno*?

Atsakymas: Atsimenu, kada *Skrajūnas* atėjo apžiūrėti vietos bunkerui, jis perspėjo mane, kad vakare pažiūrėčiau į Kirdeikių pusę, ten būsias gaisras. Tikrai, ryte sužinojau, jog Kirdeikiuose buvo nušauta Garbauskų šeima, Garbauskus prtz. nušovė, nes jie pranešė, kad Paukštytės Elenos trobesiuose buvo bunkeris, kuriame nušauti 2 partizanai. Apie tai, kad šiuos partizanus išdavė Garbauskai, man buvo sakiusi ir Marijona Bulkienė.

R. K. p a s t a b a : Prtz. būrio vado **Juozo Bulkos-Skrajūno** įsakymu 1950 11 15 Kirdeikiuose buvo

išžudyta Garbauskų šeima – Justas Garbauskas ir jo žmona Anastazija Garbauskienė. Prtz. *Skrajūnas*, nuodugniai neišsiaiškinęs tikrojo išdavystės kaltininko, nurodė sunaikinti šiuos žmones kaip išdavikus. Šios tragedijos istorija tik 2010 m. mūsų su L. Abariumi buvo išaiškinta ir išsamiai aprašyta knygoje „Laisvės kovotojų prisiminimai“ 7 dalis 2 knyga, psl. 319. Dar iki šių dienų Garbauskų dukra Bronytė, kuri per atsitiktinumą liko gyva, aplinkinių buvo laikoma šios išdavystės kaltininke. Kaime nieks tada nepatikėjo, kad šios išdavystės tikroji kaltininkė – klebono Aleksandro Leonsavičiaus gospadinė Balč. Marijona, g. 1922 m., MGB ag. **Varia**. Jos įskundimu tada (1950 10 18) žuvo Lokio rnk. Vytenio būrio partizanai: Mačiulis Kazys-Meška ir Gimžauskas Petras-Vilkas.

Be to, *Skrajūnas* dar sakė, kad greitai būsias karas, Lietuva bus išlaisvinta, jis – *Skrajūnas* – baigsias kunigystės mokslus ir atsilygins mūsų šeimai, kad mes jiems padėjome.

Klausimas: Kokios buvo jūsų kaip bunkerio laikytojų pareigos?

Atsakymas: Mes turėjom stebėti apylinkes ir, jei kas pasirodys įtartino, tai pranešti jiems. Mano slapyvardis buvo *Gerutė*. Jį man suteikė Juozas Bulka, kada atėjo su broliu Antanu apsigyventi pas mus. Prieš Kalėdas dar praėjusiais metais mano brolis iš kažkur atnešė sveikinimą, kuriame *Skrajūnas* sveikina mane – *Gerutę* ir mano brolių *Meldą* su šventėmis. Perskaitę šitą sveikinimą, mes jį sudeginome.

Iš Rolkaitės Marijonos tardymo protokolo 1951 04 01. Tardo MGB 2N valdybos įgaliotinis lt. DOMBROVSKIS, apklausa vyksta rusų kalba per vertėją KOSAKAUSKĄ.

Klausimas: Kuriais metais nustatė ryšius su broliais Bulkais?

Atsakymas: Tai buvo 1947 ar 1948 m., dabar jau tiksliai nebeatsimenu. Rudenį pas mus atėjo Bulka Juozas ir pasakė, kad leistume savo namuose slapstytis. Jis papasakojo, jog buvo sulaikytas MGB Vilniuje ar Švenčionyse, kur jam pasiūlė dirbti MGB ir išdavinėti partizanus. Po to, kai jis sutiko dirbti ir tam pasirašė, jį paleido. Atėjęs pas mus, *Skrajūnas* pareiškė, kad MGB nedirbs ir jam dabar belieka tik slapstytis.

Norėdamas užkonspiruoti savo slapstymąsi, jis su broliu Antanu-Dainiumi insceniavo neva jie nuskendo, paliko prie ežero savo rūbus ir kažkokį raštelį. Jų motina Bulkienė-Valiukienė Marijona, norėdama sukurti vaizdą, jog susirūpinusi, pasamdė žvejus, kurie plaukiojo ieškodami nuskendusį. Tokiu būdu buvo paskleisti gandai, kad broliai Bulkai nuskendo, o iš tikrųjų jie išėjo į partizanų būrį. Pirmą laiką jie slapstėsi mūsų daržinėje ant šieno, o paskui brolis Kazys Rolka parodė bunkerį po šieniu, kuriame jis pats slapstėsi 1944–1945 m. Pas mus jie gyveno apie 2–3 mėnesius, po to kai buvo suimtas vienas prtz. (pavardės ir slapyvardžio nežinau), jis pasakė kur slapstosi Bulkai. Pas mus padarė kratą, bet bunkerio nerado. Tuo metu broliai Bulkai buvo pas mus bunkeryje, bet po kratos jie išėjo gyventi kitur. Kur ir pas ką jie gyveno, nežinau.

LYA (KGB arch.) **PETRĖNIENĖS VERONIKOS, JURGIO**, baudžiamoji byla Nr. 15769 // 42166/3. Pradėta: 1949 m. kovo 9 d. Baigta: 1949 m. gegužės 31 d.

Iš areštuotosios anketos: Petrėnienė Veronika, Jurgio, g. 1910 m. Bajoriškių k., Utenos vlsč. Gyvena Kvyklių k., Skudutiškio vlsč. Išsilavinimas – viena klasė pradž. m-klos. Jos vyras – Petrėnas Jonas, Justino, g. 1893 m. Kvyklių k.

Dukra – Petrėnaitė Laimutė, Jono – 14-os m. amž.

Dukra – Petrėnaitė Danutė, Jono – 9 m. amž.

Iš **Petrėnienės Veronikos, Jurgio**, kvotos protokolo. Apklausą vykdė LSSR MGB 2N valdybos 5-o sk., 1-o poskyrio vyr. oper. įgaliotinis, mjr. KOŽEVNIKOV per vertėją MARTUSEVIČIŲ. 1949 m. kovo 8 d.

Klausimas: Praėjusioje apklausoje 1949 m. kovo 7 d. jūs parodėte, jog 1949 m. kovo 6 d. pas jus išimtus „banditų“ paketus jūs gavote iš ryšininkės Kutraitės Anelės (tikra pavardė – Deveikytė Veronika – R. K.), kas neatitinka tikrovės. Tardymas iš jūsų reikalauja duoti teisingus parodymus.

Atsakymas: Aš patvirtinu, jog pas mane rasti partizanų susirašinėjimo laiškai gauti 1949 m. kovo 4 d. iš Kutraitės Anelės. Jos partizaninio slapyvardžio aš nežinau, tik žinau, jog ji yra partizano *Laisvūno*-Juozo Skurkio ryšininkė.

Klausimas: Tardymas vadovaujasi turima informacija, jog *Laisvūno* ryšininkė Anelė Kutraitė 1949 m. vasario 11 d. buvo nužudyta rusų kareivių kartu su *Laisvūnu*, todėl ji negalėjo jums įteikti šių paketų, todėl jums siūlome sakyti tiesą ir duoti teisingus parodymus.

Atsakymas: Taip, aš prisipažįstu, jog praėjusioje apklausoje aš sakiau ne tiesą. Šiuos paketus man atnešė partizanas Steiblys Kazys, Jono-*Ramūnas* (g. 1926 m. Prusokiškių k., Kuktiškių vlsč.), kuriuos aš turėjau perduoti ryšininkei Valevičiūtei Janinai.

Klausimas: Ant Vytauto apyg. štabo paketų, išimtų pas jus, nurodyta, jog paketus jūs gavote iš štabo ryšininkės slapyvardžiu *Laimė*. Baikite mus vedžioti klystkeliais, duokite teisingus parodymus.

Atsakymas: Taip, prisipažįstu, jog aš norėjau nuslėpti nuo sovietinės valdžios organų ryšininkę *Laimę*. Pas mane rasti paketai iš tikrųjų adresuoti partizanams, veikiantiems Švenčionių apskrityje:

1. *Dijakomui-Žaliaduoniui Vincui*;
2. *Žaibui-Račinskui Pranui*;
3. *Lapui-Deveikiui Jonui*;
4. *Dagiui-Trinkūnui Jurgiui*;
5. *Vaidotui-Pakštui Vytautui*;
6. *Svajūnui-Bulkai Juozui*.

Šiuos paketus aš gavau iš partizanų ryšininkės, slapyv. *Laimė*, 1949 m. kovo 3 d. Utenos turguje.

1949 m. kovo 3 d. į Utenos turgų aš važiauvau ūkiniais reikalais. Maždaug apie 14 val. turguje susitikau jau iš anksčiau man pažįstamą ryšininkę *Laimę*, kuri man įteikė surištą paketą ir perspėjo, jog šiame pakete yra partizanų laiškai ir kitą ketvirtadienį – kovo 10 d. tarp 12.00–14.00 val. rytinėje turgaus aikštės pusėje juos privalau perduoti ryšininkei *Kregždutei*-Valevičiūtei Janinai iš Galvydžių kaimo.

Kiek man žinoma, iš ryšininkės *Ramunėlės*-Kutraitės Anelės, J. Valevičiūtė turi ir kitą – partizaninį *Astros* slapyvardį.

Paskutinėmis 1948 m. gruodžio dienomis aš su ryšininkės *Ramunėlės* užduotimi Utenos turguje J. Valevičiūtei perdaviau prtz. *Laisvūno* laiškus, adresuotus *Dagiui*-Trinkūnui Jurgiui ir *Lapui*-Deveikiui Jonui. Šiems adresatams aš turėjau perduoti ir paketus per J. Valevičiūtę 1949 m. kovo 10 d.

Iki 1948 m. gruodžio mėn., t. y. laikotarpiu tarp 1947–1948 m. paketus, adresuotus *Dagiui*, *Žaibui*, *Lapui*, *Vaidotui* ir kitiems, aš perdaviau per 18-os metų amž. ryšininką Juozą

Bulką-Svajūnų, Skrajūnų. Turiu pažymėti, jog su Svajūnu-Skrajūnu aš susitikau Utenoje, turguje. Pradžioje vokiečių kareivių kapinėse prie Daugailių plento, o po to turgaus aikštėje. Asmeniniu sutarimu mes su Svajūnu per mėnesį du kartus, t. y. kas antrą ketvirtadienį vykome į Uteną, kur aš Svajūnui perdavinėjau paketus, adresuotus Lapui, Žaibui, Vaidotui ir kitiems, o iš jo gaudavau paketus, adresuotus Laisvūnui ir Miškinui-Vincui Kauliniui. Be to, Svajūnas dėl paketų gavimo atvažiuodavo ir pas mane į namus Kvyklių k.

Paketus, gautus siuntimui per Svajūną, aš gaudavau iš ryš. Ramunėlės ir Bedalės-Lauciūtės Genės. Bedalė yra Miškinio ryšininkė. Su Bedale mane supažindino ryš. Kregždutė-Astra 1947 m. rudenį. Po to su Bedale aš daug kartų susitikinėjau Utenoje, turguje, iš jos gaudavau ir jai perduodavau partizanų siuntas.

Laimė taip pat yra prtz. būrio vado Miškinio ryšininkė – Bedalės sesuo, maždaug 22–23 m. amž. Apie ją aš sužinojau 1948 m. vasarą, kada vieno susitikimo metu su Bedale, ji mane supažindino su mergina, ją pavadinusi Laimė, ir kartu perspėjo, jog kitu būtinu atveju paketus aš galėčiau perduoti ir Laimei-Eleonorai Lauciūtei, nors iki 1949 m. kovo mėn. su Laimė aš nebuvau susitikusi.

Pirmas mano susitikimas ryšio reikalu antisovietiniam pogrindyje buvo 1949 m. kovo 3 d., kada iš jos aš gavau keletą paketų. Mano antras partizaninis slapyvardis – Jurginė. Jį man suteikė 1948 m. prtz. Laisvūnas.

Po partizano Rimtauto žūtis 1948 m. birželio mėn. Laisvūnas, bijodamas kad pagal rastus dokumentus sovietų saugumas gali nustatyti kas tokia Laisvė, konspiracijos tikslu jis man pasiūlė pasirinkti kitą – Jurginės slapyvardį. Aš sutikau su Laisvūno pasiūlymu ir nuo to laiko palaikant ryšį su partizanais naudojausi šiais dviem slapyvardžiais.

Pagal išimtus prtz. dokumentus nustatyta, jog aš pagrindinėje veikloje palaikiau ryšį su ryšininku Žalgiriu, Hitleriu-Skurkiu Lionginu, g. 1925 m., kuris gyvena Žibėčių k., Skudutiškio vlsč. – valstietis vidutiniokas, ūkyje trys pastatai: daržinė, tvartas ir gyv. namas šiaudiniu stogu. Gyvena kartu su tėvu, 60 m. amž., motina, 45 m. amž. ir seserimi Prima, 19-os m. amž.

Maždaug gegužės mėn. viduryje 1948 m. pas mane į namus atėjo Laisvūno ryšininkė Ramunėlė, kuri man pasakė, jog Laisvūno įsakymu aš kitą dieną turiu vykti į Žibėčių k., Skudutiškio vlsč. pas valstietį Skurkį, kurio sūnus Lionginas yra prtz. ryšininkas ir turi Hitlerio slapyvardį. Važiuodama pas Hitlerį, aš turiu pas jį nuvežti ir Ramunėlės tėvą, kuris slapstosi nuo sovietinės valdžios organų ir kurį Hitleris turi apgyvendinti. Be to, Ramunėlė papasakojo, jog pas Hitlerį lauks visų partizanų vadas Žalgiris-Jonas Kimštas, kuris man turi įteikti rašomąją mašinėlę ir rašomojo popieriaus partizanui Laisvūnui.

Tą naktį atėjo Ramunėlės tėvas, 75–80 m. amž., ryte mano vyras Jonas Petrėnas pakinkė arklių ir aš su Ramunėlės tėvu nuvykome į Žibėčių kaimą, kur sutikę pirmą pasitaikiusį žmogų, paklausėme, kur čia gyvena Skurkis.

Skurkis Lionginas apie mano atvykimą jau žinojo iš anksto ir susitikimo metu mums pasakė: „Atvykote?“ Aš jo paklausiau, kur galėčiau pamatyti Hitlerį. Jis atsakė, jog tai jis pats ir esąs Hitleris ir apie atvykimo tikslą viską žinantis. Kada atėjau į kambarį, jau buvo prietema, o Lionginas-Hitleris su Ramunėlės tėvu kažkur tai išėjo.

Maždaug po valandos į kambarį atėjo Žalgiris ir kartu su juo dar trys man nepažįstami partizanai. Žalgiris pasiteiravo, kaip mums kelionėje sekėsi, ar viskas laimingai, po

to man pasakė, jog rašomąją mašinėlę, kurią jis žadėjęs *Laisvūnui*, kol kas dar neduosias, nes jinai dar jam esanti reikalinga, bet davė ryšulį rašomojo popieriaus apie 2–3 kg ir apie 50 kg valcuotų kvietinių miltų. Visa tai *Žalgiris* liepė nuvežti *Laisvūnui*.

Pabuvę pas Skurkį Lionginą 30–40 min., partizanai išėjo, o aš pasilikau nakvoti ir išvažiauvu tik ryte. Be to, pas Skurkį su *Žalgiriu* man teko susitikti ir kitą kartą.

Rugsėjo gale ar spalio pradžioje 1948 m. turgaus dieną Utenoje turgaus aikštėje aš susitikau ryšininkę *Bedalę*, kuri mane supažindino su nepažįstama mergina; aukšto ūgio, pristačiusi ją man kaip partizanų ryšininkę *Stirną* atvykusią iš Žemaitijos pas *Žalgirį* ir tuo pačiu *Bedalę* paprašė manęs ją surišti su *Žalgiriu*. Kadangi aš pažinojau *Žalgirio* ryšininką Skurkį Lionginą, sutikau tai padaryti ir perspėjau savo vyrą, jog asmeniniu reikalu liksiu nakvoti Utenoje ir tą pačią dieną kartu su *Stirna* sėdome į pakeleivingą mašiną ir išvykome pas Skurkį.

Atvažiavę 5–6 km iki Leliūnų, išlipome iš mašinos ir iki Skurkio sodybos 5 km ėjome pėsčiomis. Atėjus pas Skurkį, aš jam pasakiau, jog su manimi atvykusi mergina yra partizanų ryšininkė ir mums būtina susitikti su *Žalgiriu*. Skurkis tuoj pat mus nusivedė į pamiškę ir po kelių minučių iš miško atėjo *Žalgiris*, o su juo kitas pagyvenęs partizanas slapyvardžiu *Diedukas* (Juožas Šibaila). Kada *Stirna*–Izabelė Vilimaitė su jais pradėjo pokalbį, aš pasitraukiau į šalį ir jų pokalbio negirdėjau.

Atsisveikinant *Žalgiris* man pasakė, jog išeina į Žemaitiją ir, kol neprasidės karas, nepasimatysime. Be to, *Žalgiris* patarė tą dieną į Uteną nevažiuoti, o likti nakvoti ir nurodė viensėdį už poros kilometrų nuo plento. Einant pakeliui į tą viensėdį, *Stirna* man pasakė, jog *Žalgiris* ir *Diedukas* eina į Žemaitiją, *Žalgiris* su savimi pasiima ir rašomąją mašinėlę.

Žalgirio nurodymu mes pasilikome nakvoti nurodytame viensėdyje, prisistačiusios kaip spekuliantės, einančios iš turgaus. Vakare, mums vakarienėjant, į viensėdį atėjo *Žalgiris*, *Diedukas* ir dar du nepažįstami partizanai, kuriuos 55-ųjų m. amž. moteriškė – namų šeimininkė juos pavalgydino ir ryte jie išėjo toliau. Šeimininkės pavardės aš nežinau. Kartu su ja gyvena du jos suaugę sūnai maždaug po 18–25 m. amž. Gyvena biednai, vienas iš jų raišas.

Ryte mes su *Stirna* sustabdėme pakeleivingą mašiną ir išvykome į Utenos pusę. *Stirna*, neprivažiavus Utenos maždaug 6 kilometrų, Antalgės k. išlipo ir nuėjo Trumbatiškio gel. stotelės link, o aš atvažiauvau į Uteną, po to traukinuku iki Degučių gel. stotelės ir grįžau į namus.

Daugiau apie praktinę ryšininko Liongino Skurkio veiklą aš nieko nežinau.

<...> Nuotraukose, rastose pas prtz. *Laisvūną*, matyti, jog mano giminaitė, gyvenanti kartu su mumis Petrėnaitė Birutė, Justino, nusifotografavusi kartu su *Laisvūnu*, bet ar ji yra jo ryšininkė, pasakyti aš negaliu, kadangi man nei *Laisvūnas*, nei *Ramunėlė* apie tai nieko nepasakojo.

<...> Kur yra bunkeris, kuriame slepiasi *Žalgiris*, aš nežinau, kadangi jame nei karto nebuvau. Tiksliai jo vietą turėtų žinoti ryšininkas Skurkis (originale – Kurkis).

Iš **Petrėnienės Veronikos, Jurgio** kvotos protokolo, 1949 m. kovo 11 d. Apklausą vykdė MGB mjr. KOŽEVNIKOV per vertėją MARTUSEVIČIŲ.

<...> Mano verbavimo ryšininke metu su *Laisvūnu* dalyvavo ir jo asmeninė ryšininė Kutraitė Anelė-Ramunėlė. Kada daviau priesaiką, jos metu *Laisvūnas* man liepė persižegnoti ir prisiekti, jog dirbsiu partizanų labui, vykdysiu visus jų pavedimus, gautas siuntas perduosiu nurodytiems ryšininkams ir niekam apie savo bendradarbiavimą su partizanais nepasakosiu. Po priesaikos *Laisvūnas* man suteikė *Laisvės* slapyvardį ir įteikė siuntinuką, kurį nurodė kitą ketvirtadienį Utenoje įteikti ryšininkei *Kregždutei-Valevičiūtei* Janinai.

Laisvūno užduotį aš įvykdžiau. Perduodama siuntinuką *Kregždutei*, aš pasakiau, kad *Laisvūnas* mane užverbavo, suteikė man *Laisvės* slapyvardį. Janina iš klausė mane, labai apsidžiaugė ir pasakė, jog dabar dirbsime kartu.

Klausimas: Apie savo verbavimą ryšininke jūs duodate neteisingus parodymus. „Banditų“ ryšininke jūs ne nuo 1947 m. rugsėjo dirbate, o anksčiau. Sakykite, kada jūs buvote užverbuota? Atatinkamai pagal iš jūsų išimtus nuotraukų albumus: *Laisvei, Ramunėlei* ir *Kregždutei* nustatyta, jog „banditas“ *Žalgiris* jums ir kitiems ryšininkams juos padovanojo už gerą darbą 1947 m. birželio 24 d. Va čia išeina prieštarai. Pasakykite gi pagaliau, kada jūs buvote užverbuota?

Atsakymas: *Žalgiris* šį albumą man padovanojo tikrai po mano verbavimo 1947 m. rudenį.

Klausimas: Albume-bloknote asmeniškai *Žalgirio* užrašyta, jog jis jums dovanoja jį kaip aktyviai „banditų“ ryšininkei ir nurodo datą: 1947 m. birželio 24 d. ir jus vadina ryšininke ne 1947 m., o anksčiau. Sakykite, kada jūs buvote užverbuota?

Atsakymas: Kiek prisimenu, ryšininke buvau užverbuota 1947 m. rudenį.

Klausimas: Tai ir vėl neatitinka tiesos. Tardymo nustatyta, jog 1947 m. rugpjūčio mėn. jūs ryšio palaikymui gavote pinigų iš „bandito“ *Laisvūno*. Sakykite, jei jūs nebuvo te ryšininke, už ką *Laisvūnas* jums davė pinigų?

Atsakymas: Jokių pinigų iš *Laisvūno* aš negavau.

Klausimas: Jums pateikiamas raštelis nuo 1947 m. rugpjūčio 23 d., išrašytas jums, kuriame nurodyta, jog jūs iš „bandito“ *Laisvūno* gavote 55 červoncus ryšio palaikymui ir 50 červoncu pirkiniams. Ar jūs patvirtinate šį raštelį?

Atsakymas: Taip, patvirtinu. 1947 m. rugpjūčio mėn. aš tikrai gavau iš partizano *Laisvūno* 105 červoncus, iš kurių 55 červoncus turėjau išleisti ryšių palaikymui, o 50 červoncu partizanų pirkiniams. Taip, aš turiu pripažinti, jog partizanų ryšininke aš esu užverbuota *Laisvūno* nuo 1946 m. rudens.

Iš **Petrėnienės Veronikos, Jurgio**, kvotos protokolo, 1949 m. kovo 24 d. Apklausa vykdo MGB mjr. KOŽEVNIKOV per vertėją, j. ltn. MAŠIDLAUSKĄ.

<...> 1947 m. rudenį teko susitikti prtz. vadą *Šarūną-Slučką* Antaną. Rugpjūčio mėn. pas mane į namus atėjo *Ramunėlė* ir *Astra* ir ėmė prašyt manęs, kad aš su *Astra* nuvažiuočiau pas *Šarūną*, pas kurį tuo metu buvo *Žalgiris* ir atvežė jo atsakymą *Laisvūnui*. Aš sutikau. Vakare mes su *Astra* sėdome į traukinį ir išvykome į Panevėžio pusę. Atvažiuome iki Pagojo stotelės (pirmas sustojimas nuo Anykščių), čia išlipome ir ėjome į Andrioniškį. Apie 5–6 km nuo Andrioniškio užėjome į vienkiemį miško pakraštyje, kur mus pasitiko jaunas vyrukas Garmanis (taip tekste), kurio paprašėme, kad pakviestų *Šarūną*. Maždaug

už pusvalandžio atėjo Šarūnas, su šeimnininku pasisveikino ir paklausė: „Ką tu man pasakysi?“ Astra paaiškino (perdavė laišką). Ar ji perdavė laišką Žalgiriui, aš nežinau.

Šarūnas pasiteiravo, kodėl mane Astra atsivedė pas jį, kadangi jis jokio Žalgirio nežinantis. Jis išėjo, o mes su Astra atsigulėme miegoti. Ryte aš išvykau namo. Po keleto dienų atėjo Ramunėlė, kuri pasakė, jog atsakymo man nedavė.

Iš **Petrėnienės Veronikos, Jurgio**, kvotos protokolo, 1949 m. kovo 30 d. Apklausa vykdo LSSR MGB 2N valdybos vyr. oper. įgaliotinis mjr. KOLESNIKOV, dalyvaujant Lietuvos MGB geležinkelių apsaugos valdybos lt. ALPAŠOV per vertėją MGB gelež. valdybos apsaugos lt. KOZLOV.

Klausimas: Čekistinės-karinės operacijos metu 1949 m. vasario 11 d. Vidžiūnų k., Saldutiškio vlsč., Utenos apskr. buvo rastas bunkeris, kuriame slėpėsi „banditas“ *Laisvūnas* su savo „gauja“. Bunkerio likvidavimo metu buvo rastos nuotraukos, kuriose nusifotografavusi ir jūs. Sakykite, jūs fotografavotės su „banditais“?

Atsakymas: Aš su jokiais „banditais“ nesifotografavau.

Klausimas: Jums pateikiama nuotrauka, kurioje nusifotografavusi esate jūs, Petrėnaite (originalė – Petrikaitė) Birutė, *Ramunėlė* ir trys vyrai. Sakykite, kada jūs fotografavotės?

Atsakymas: Prisipažįstu, tikrai pateiktoje nuotraukoje esu aš-Petrėnienė Veronika, Petrėnaite Birutė, ryšininkė *Ramunėlė* ir trys vyrai. Mes fotografavomės 1947 m. rudenį miške netoli Juozo Kviklio namų. Šioje nuotraukoje tarp trijų vyrų vienas iš jų – Kviklys Juozas, o kas kiti du, aš nežinau. Jie buvo Kviklio svečiai. Mus fotografavo vyras, kuris pažymėtas ant nuotraukos Nr. 1.

Klausimas: Papasakokite, kaip atsiradote jūs šioje kompanijoje?

Atsakymas: 1947 m. rudenį *Ramunėlė* atėjo pas mane partizaninės spaudos, bet tuomet aš jos neturėjau. Apie valandą ji pas mane pasėdėjo ir paprašė, kad aš ją palydėčiau. Aš pasikviečiau savo giminaitę Birutę Petrėnaitę ir kartu visos ėjome į mišką keliu link Varokiškių viensėdžio. Praeidami Kviklio Juozo žemę, kurį kaimynai vadino *Buinas, Baveras, Kandibobiras*, miške apie 200 m nuo jo namų, mes pamatėme, jog Kviklys Juozas stovėjo su dviem mums nepažįstamais vyrais. Vienas iš jų turėjo fotoaparata. Praeinant pro juos, Kviklys pasiūlė su jais nusifotografuoti. Pirmą ir antrą kartą mes su jais nusifotografavome, o trečią kartą aš nusifotografavau su *Ramunėle* ir Petrėnaite Birute ir nuėjome, o jie pasiliko vietoje.

* * *

Pagal kaltinamosios PETRĖNIENĖS VERONIKOS, JURGIO, baudžiamąją bylą Nr. 15769. Pasiųsti peržiūrėjimui Ypatingojo pasitarimo komisijai prie SSSR valstybės saugumo ministerijos.

Lietuvos SSR valst. saugumo ministerija siūlo **Petrėnienei Veronikai, Jurgio**, skirti 10-ies metų bausmę pataisos darbų kolonijoje (rus. ITL).

Kaltinamoji išvada sudaryta Vilniuje 1949 m. gegužės 31 d.

Pasirašo: LSSR MGB Tardymo dalies I-o sk. vrš. pavad. mjr. SAAKIAN

Sutinka: LSSR MGB Tardymo dalies I-o sk. vrš. pplk. ČELNOKOV ir

LSSR MGB Tardymo dalies vrš. pavad. plk. SOLOID

Kaltinamoji Petrėnienė areštuota 1949 m. kovo 7 d.

IŠ PRANO NAMAJŪNO PRISIMINIMŲ

Užrašė Valdas Striužas

1997 08 05

Pranas Namajūnas, g. 1921 m. Pakačinės k., Antazavės vlsč., Zarasų apskr. Gyvena: Žirgų g. (Užtiltėje), Dusetų sen., Zarasų r. Nuo 1944 m. Vytauto apygardos, Kazano kuopos ir būrio partizanas. 1945 m. kovo 5 d. suėmė Antazavės NKVD ir prievarta išsiuntė tarnauti į RA. Sirgo, 1945 m. rugpjūtį demobilizavo. Politinis kalinys: 1948 07 22 suėmė Zarasų NKVD. Ypatingasis karinis tribunolas Maskvoje nuteisė 10 m. lagerio. 1949 03 – Intos lageris. Iš lagerio paleistas 1956 03. Tėviškėn iš pradžių grįžti neleido – grįžo 1956 m. birželio mėn.

Pasakojimas užrašytas tiesiogiai iš vaizdo juostos, nekeičiant pasakotojo kalbos.

Ėjo tada man septyniolikti metai, jaunas dar buvau, kai rusų bolševikai užėmė Lietuvą. Ūkininkavau – augau pas dėdę.

Kai prasidėjo karas, prie vokiečių irgi dirbau žemės ūkio darbus. Buvau išvažiuavęs savanoriu Reicho darbo tarnybon, nes brolių paėmė Vokietijos kariuomenėn išvežt arklius Leningrado frontan. Kai išveže arklius, ten jį aprenge vokiečių uniforma, o kai paleido atostogų, jis tenai nebegrįžo. Mačiau, kitaip neišsiseksiu, norėjo paimt į kariuomenę – gal porą kartų jau šaukė. Na, tai išvažiavau Reicho darbo tarnybon. Vokietijoje išbuvau metus, 1942-ais – ant trečių. Riugeno saloj, vietovė – Stralzundas. Dirbome įvairius kasinėjimo darbus, teko pas ūkininkus dirbt, žemės ūkio darbus, ginklas buvo kastuvai. Išlaikė metus, paskiau paleido, norėjo užverbuot kariuomenėn, į SS dalinius. Iš mūsų, kiek buvo lietuvių, nieks nesiverbavo ir, kai pamatė, kad frontas pradėjo juos laužt atgal, jau nebėra tikslo laikyt darbininkus, dargi kainuoja, jokio pelno neduoda, tai visus lietuvius ir paleido.

Grįžau, bet nebuvo kur glaudžias. Apsivedžiau 1943-iais metais. Pas uošvius pagyvenau Antazavės apylinkėj, o 1944-ais metais vėl šitie raudonieji „draugai“ grįžo atgal.

Gavau šaukimą kariuomenėn, pradėjo visokiais būdais gaudyt, tada pradėjau slapstyti. Teko ir bėgt ir pabėgt. Susirišiau su Kazano partizanų būriu, kuris stovyklavo ir tuo pačiu dislokavosi Antazavės šile.

1944 metais spalio mėnesį įstojau į partizanų būrį. Savo noru nuėjau. Nebuvau pasiryžęs kariaut nei už rusų, nei už vokiečių. Jeigu kariaut – žūt, tai tik savo tėviškėje. Net negalvojau eit rusų kariuomenėn ir už juos ten kariaut. Man jie buvo svetimai.

Pas partizanus nuėjo Juozas ir Stasys Kuzmos iš Pakačinės kaimo. Jie, panašiai, irgi mano metų. Kai pasitraukė iš partizanų būrio – jauni jie, dar ir išliko, išvažiavo į Kauną ir ten gyvena. Kai mus areštavo, niekas jų nepaminėjo, neišdavė ir liko nuošaly. Jiems pasisekė. Grašiai du iš Rokėnų kaimo partizanavo.

Kazano būrys – branduolys įsisteigę rugpjūčio mėnesio pabaigoje. Rusai užėjo liepos mėnesį, tuomet Kazano būrys buvo apie 90 vyrų – beveik kuopa. Dar buvo mažesni būreliai (skyriai), pasiskirstę į skyrius. Mūsų skyriui vadovavo skyrininkas Galvonas.

Mažai pažinojau partizanų, nes anksčiau gyvenau Imbrado valsčiuje, tik vokiečių laikais atvažiavau į Antazavę. Labai daug buvo nepažįstamų partizanų. Iš pažįstamesnių man – buvęs partizanas Petras Stankevičius, daugiau nepažinojau. Stankevičius buvo vietinis gyventojas, antazaviškis, jam visi pažįstami. Kartu buvom Galvono skyriuje.

Prisiekėm. Priesaiką priiminėjo Kazanas. Pas jį buvo kariška tvarka. Be uždavinio, jeigu išeiti reikėdavo – vienas reikalas, su uždaviniu – kitas reikalas: paskirdavo, koks sekimas, žvalgyba. Niekas kaip avelės nevaikščiojo. Kariška tvarka – kas turėjo uniformą, kas neturėjo. Aš uniformos neturėjau. Ginklus taip pat, kuris atsinešė – tas ir turėjo. Buvo pradžioje, kuris išvis neturėjo jokio ginklo, įsigydavo paskiau; nueidavo, pas ką paimdavo. Partizano slapyvardžio neturėjau.

Žinoma, smulkiai nepapasakosiu, nes tenai smulkios žinios ne kiekvienam buvo skleidžiamos, žinojo tik tai patys skyrininkai. Buvau eiliniu – pareigos, kaip ir visų eilinių.

Tenai – Antazavės šile stovykloj buvo įrengtos penkios žeminės ir dabar dar yra, užgriuvę. Žeminės – po žeme, turėjam apkasus išsikasę, kalniukas toks, ežeriukas, šaltinis, vanduo vietoj būvo. Stovyklą įsirengėm, kaip poziciniams karui. Jei žeminių nebūtumėm įsirengę, vyrus būt išgulde, kaip niekis. Visa vietovė – kalnelis, buvo žemiau: aplinkui aukščiau kalnai stovi, iš vienos pusės ežeriukas, iš kitos – pelkė, tik įėjimas gal dvidešimties metrų. Jei nebūtume apsikasę, tai jie pasistatę ant kalno bent kelis kulkosvaidžius, būt mum visus iššaudę. Ten įsikūrėm, nes buvo reikalingas vanduo. Kaip oras, taip ir vanduo... Partizaninis karas... Šiaip miške negalėjom vaikščioti: gal kas seka, vaikščioja, stebi...

Maisto kas savo atsinešdavo, ką kaimynai, pažįstami šelpė. Kiekvienas į namus nevaikščiojo, buvo laikas ir kada išleisdavo. Iš niekur, iš oro to maisto nieks nenumetė, nei ginklų, nei aprangos.

Mes eiliniai nežinojom ryšininkų. Mano brolis Antanas buva ryšininku. Tas pats, kur vokiečių kariuomenėj buvo paimtas. Jis dirbo Antazavėj vykdomojo komiteto sekretoriumi. Ten – stribų būrys.

Brolis eidavo namo į savo kaimą iš Antazavės per mišką, miške slaptoj sutartoj vietoj palikdavo visas žinias. Rusų valdžia dar nežinojo, greit nesusekė, kad partizanavau. Gyvenom jau skirtingose šeimose, aš – pas uošvius. Dar ėjo tokia kalba, kad aš rusų kariuomenėj tarnauju. Vėliau brolių pradėjo sekt. Jis nebegalėjo per šilą vaikščiot, ryšininku dirbt. Apsigyveno Antazavėj. Brolis dabar jau miręs.

Antazavės mūšis buvo iš gruodžio 26-os į 27-ą. Buvo pora-trejeta paskirtų sargybinių. Iš visų pusių nestovėjo. Auštant ryte jau išgirdom... Buvo kieno tai pastebėta, kieno tai išduota. Čia pat Antazavė. Kalėdų antra diena: visur aplinkui aukštai dundesys, triukšmas. Iš Daugpilio Utenos mašinom privažiavo garnizonai kareivių, NKVD, nuo Rokėnų apsupo. Visur ta kariuomenė...

Iš mūsų pasiuntė trijų vyrų žvalgybą, tai mūsų žvalgai vos nesusidūrę su kareiviais, šukuojančiais mišką. Parbėgo. Tuojau komanda: „Užimt pozicijas! Visi apkasuos! Tautų šovinius, prisileist arti, be reikalo nešaudyt – šaudyt, kai prieis arti.“

Pas kiekvieną šovinių kiekis ribotas. Visą dieną virė tokia košė... Kazanas išėjo iš žeminės pasižvalgyt su žiūronais – bach ir gavo kulką į petį.

Ant kalno kulkosvaidžiai išstatyti ir šukuoja visą laiką. Iš apkaso negali galvos iškišt. Daugiausia ėjo frontu, puola iš kalno pusės, bet apsupta toliau ir iš kitų pusių. Pirmą smūgį kaip davėm, atmušėm, rusai išsisiklaistė. Gal buvo ir žuvusių, nukautų? Maždaug po dvidešimt minučių susistatę aukštumose kulkosvaidžius ir vėl iš aukštumos varė.

Jie galvojo, kad išmuš mus, o mes buvom apsikasę, kaip fronte – apkasuose. Taip jau neišmuši. Kulkos tiktai zvimbiam palei ausis. Tai tik stebi viena akim, kad neprišliaužtų ir granatos neįmestų į apkasą.

Aš turėjau vokišką karabiną. Mūsų ginkluotės buvo įvairios. Vaikutis, pabėgęs iš kariuomenės, turėjo lengvąjį „Degteriovo“ kulkosvaidį ir buvo vienas sunkusis kulkosvaidis, jį toks Vinaudis turėjo iš Mukulių kaimo. Buvo ir amerikoniškų, čekoslovakiskų automatinųjų ginklų ir rusiškų įvairių ginklų. Šovinių kiekis – ribotas.

Kova virė visą dieną iki nakties. Iki mūsų rusai nepriėjo. Netoliese stovėjo beržas, tai tą beržą kulkos nukirto. Visą dieną ten griaudėjo ir naktį dar šaukė, o mėnesiena, įsišvietė. Pamenu – šviesu, įšalas, sniego nedaug, tik pabarstyta...

Ėjo tokia kalba, jau iš skyrininkų – trauktis dieną, bet nugalėjo sveikesnis protas. Būtų gatava – iš visur apsupta, būtų visus iškloję, neatsilaikę prieš NKVD kariuomenės dalinius, sribų šitiek sukviesta...

Vakare, kai šaudymas pritilo, Kazanas perėjo per apkasas, apeidamas visiem pasakė: „Trauksimės!“

Prie manęs gretimam apkase žuvo Kairys. Iškišo galvą ir pakirto. Aš pamačiau dar prieš temstant – jau negyvas, ginklą turi, bet jau sustingęs. Palikom jį, nes patys nežinojome kaip išeisim. Tai jį paskiau nuvežė Antazavėn, užkasė kur ir visus užkasdavo. Tenai gal virš keturiasdešimt užkasta.

Kazanas paėmė jo ginklą ir pradėjome trauktis. Atsitraukimas mūsų buvo labai sėkmingas. Jie nesitikėjo, kad mes trauksimės ta kryptimi – į Latvijos pusę, o miškai buvo visai kitą pusę. Manė – eisime miškais, o mes išėjome grynai į laukus. Kaip mes išėjome, nepastebėjo.

Ten Marimonte – gyvenvietėje, daržinė ant šieno buvo pastatyti bent du kulkosvaidžiai. Tai – klausimas: ar jie mūsų nepastebėjo, o gal ir pastebėjo, bet gal ir iš jų atsirado tokių, bijojo mūsų – geriau nematyt.

Nusidriekė mūsų kuopa gal pusantro kilometro,ėjome vyras paskui vyrą, kas dvidešimt metrų, o naktis šviesi šviesi. Galėjo ir matyti iš tos daržinės, bet nei šūvio nepaleido. Tik vėliau išsiaiškinome, sužinojome, kad buvo du rusų kulkosvaidžiai tam kaime.

Atsitraukėme apie aštuntą valandą. Pati trumpoji diena ir ilgoji naktis. Kai išėjome, pamatėme – iššovė tris raketas. Tai dar girdėjosi šaudant. Kad mūsų nebėra, aptiko tiktai ryte.

Pasitraukėme į Salinių kaimą. Salinių kaime trumpam sustojome. Tuo metu Kazano ir kitų vadovaujančių nutarimas buvo, jog mes visu būriu nebegalime judėti, reikia pasiskirstyti mažais būreliais.

Visi dusėtiškai pasitraukė viena kryptimi – Imbrado, Mukulių kaimų vyrai patraukė kita kryptimi. O mes – apie 24–25 vyrus traukėmės link Panevėžio. Ėjome nežinomais keliais. Vadovavo ir vedė Baršėnų kaimo partizanas Bislys. Jo vienas brolis anksčiau žuvo. Traukėmės link Salagirio, link Salų, Rokiškio rajone. Tą pačią naktį, paryčiui nuėjome iki Salagirio. Bisliui ar kažkuriam kitam ten buvo pažįstami stambūs ūkininkai. Paryčiui prie pat miško atsidūrėme. Ten mus priėmė, kitą grupelę nuvedė pas kitus.

Bislys per ryšininkus surinko žinias, kad Panevėžio Žalioji giria apsupta, ten esą net tankų: kautynių padėtis, nebuvo praėjimo. Trauktis tenai nebegalėjome. Pas tą ūkininką

pabuvom maždaug iki sausio vienuoliktos. Maisto daug reikėjo, kadangi savo neturėjom. Kazaną palikam pakely, Vosiškių kaime. Jam buvo peršautas petys, reikėjo medicininės pagalbos, reikėjo kulką išimt. Vosiškių kaime, Dusetų r. gyveno stambūs ūkininkai Kirliai, jų vienas brolis buvo gydytojas. Nuo to laiko su Kazanu daugiau nebeteško susitikti. Į Žaliąją prasimušt nebegalėjom, turėjom grįžti atgal. Per naktį atėjom į Baršėnų kaimą. Čia, kur Kriaunos. Skyrininkai pasakė – skirstykitės, vyrai, kur kas galit, nes būry išsilaikyti neįmanoma, maisto neturim, žiemą pėdsakais būsim sekami.

Vieni apsinakvojo, o mes trise išėjom. Iš Baršėnų tiesiai per Sartus į Zaduoją buvo netoli, kokie keturi kilometrai. Broliai Kuzmos (vėliau išvažiavo į Kauną) ir aš trečias, o kiti pasiliko nakvoti Baršėnuos. Pasiliko nakvoti ir viskas, o ryte – apsupimas.

Mus jau sekė nuo Salagirio. Mūsų septyni vyrai tenai ir žuvo: Gražiai iš Rokėnų kaimo, Vilius Zablackas, kitus žino Stankevičius – jam pažįstami. Žuvusieji palaidoti Antazavės kapinėse. Vienas buvo atvežtas anksčiau, o kiti sumesti į duobę prie Kriaunų kapinių. Kai nepriklausomybė pasiskelbė, iškasė ir pervežė Antazavėn, tenai palaidojo. Ten jiems visiems yra pastatytas paminklas.

Iš Zaduojos mano namai netoli, bet neisi namo... Gal namai sekami? Mano draugžiai irgi atsiskyrė. Jų tėvai čia negyvena, Pakačinės kaime jų seneliai gyvena – nuėjo pas senelius.

Aš pas tokį kaimyną Moretą (?) nuėjau. Jie man davė šiltesnio apsirengimo. Visas buvau permirkęs. Žmonės bijojo, geriausi žmonės, geriausi draugai bijojo. Pavalgydina. Tai kur eiti? Sako – netoli Zaduojo ežero yra bulvių duobė. Tai tenai, sako, būk kol kas.

Nuėjau į bulvių duobę. Nors pernakt tiek kelio atkeliavom, bet nemiegojau nei minutės. Ryte tik išaušo ir per ežerą pasigirdo... Baršėnai netoli – per Sartų ežerą: triukšmas, šūviai, net lėktuvo skraidymas, pasimatė dūmai, dega. Jau buvo apsupta. Kaip iš kitų girdėjau, kulkosvaidininkas Vaikutis iš kulkosvaidžio nukirto vežimą su stribais, taip dar išgelbėdamas ir kitus. Tuo pasinaudodami išbėgo, tarp jų ir Stankevičius.

Ką tik išaušus atbėga ta moteris – Moretienė (?): „Blogai, – sako. – Netoliese – už šimto metrų kokie šeši stribai krečia, atsekė pėdais...“ Kaip tik sniegiuko buvo pasnigta iki mūsų, kur atėjom naktį ir atsekė tais pėdsakais. Ten tokia kryžkelė; vienas kelias į ten, kur dviese nuėjo... Supratau, jog jie mano pėdsakus pametė, nuėjo tą dviejų (partizanų Kuzmų) pėdsakais.

Krata Zaduojoj. Nerado Kuzmų. Stribai ant kalniuko. Jei moteris nebūtų pas mane atbėgus, gal aš ir būčiau pasilikęs. Sakau, blogai; ir slėptis blogai ir trauktis – pėdsakai liks, bet aš vis tiek rizikavau. Nebesėdėsiu čia. Buvau apsirengęs tokį paltą, pasikišau ginklą. Ežeras nuo manęs gal kokių penkiolika metrų ir aš, kaip niekur nieko, paežeriu, prisidengdamas medžiais, per ežerą pasiekiau mišką. O stribai nusekė paskui tuos du kitus.

Pakačinės kaime tuos senukus prie sienos pastatė – tie senukai nieko nežino. O Kuzmai paryčiui nuėjo į daržinę, įsikniso po šieną, išvargę užmigo ir miega. Stribai pamatė, kad senukai nebijo – nežino, nes tikrai nieko nežinojo ir baimės pas šituos senelius nemato. Išbadė išbadė šieną, nerado ir taip tie jaunuoliai Kuzmai paskiau iškeliavo į Kauną. Jie ten ir važiavo ir pėsti ėjo pas savo gimines Kaune.

O aš visą dieną – Ilgašily. Kur bepasirodysi? Ir ten šaudo ir iš ten šaudo. Kitos išeities

nėra, jei artinsis, kiek galėsiu atsišaudysiu, arba mane nušaus. Tokiais momentais, kaip veikia žmogui protas, taip ir padarysi.

Iš to miško vakare grįžau pas tuos pačius žmones. Sušalęs, nevalgęs. Tai jie pamaitino – dėtis nūr kur. Tada uošvis padarė tvarte slėptuvę. Uošviai gyveno Pazaduojos kaime – gretimas kaimas su Pakačinės.

Slapsčiausi. Ginklas mano buvo atskirai padėtas. Žmona, kada eidavo pas gyvulius, išlįsdavau iš slėptuvės, pasiimdavau maistą.

Na ir kovo penktą, anksti ryte, dar tiktai auštant... Tąkart išlindau ir atsidarė darys ir įsiveržė stribų vadas Kuriakinas, automatą pakaušin instatė (Kuriakinas – gal girdėtas? Dabar buvo jo teismas) – dviese su tokiu stribu Alfonsu Gauliu. Jie buvo atvažiavę arkliai. Ieškojo. Jiems buvo nurodyta. Tai buvo išdavystė.

Priešintis ar kitaip jau nebuvo kaip. Būtų atsitikę, kaip Salinių kaime, visą Gaidžių šeimą iššaudė, sudegino. Ginklu priešintis nenumačiau. Čia žmona, vaikas ką tik buvo gimęs. Čia uošvis, uošvio brolis gyveno. Vienam prasidėt beprasmiška. Be to, jau buvo vėlu ir priešintis, kad ir pistoletą turėčiau ir tai nespėčiau išsitraukti, kad ir šautuvą būčiau turėjęs – atsidaro durys ir automatas jau paruoštas, nutaikytas į tave.

Įtariam, kas išdavė. Bylose galima pažiūrėt, bet jis jau nebegyvas, seniai miręs tasai žmogelis, kuris viskuo labai įdomaudavos.

Na ir viskas. Nuvežė Antazavėn. Stribų viršininkas buvo Jonas Konušėvas. Na ir prasiidėjo kaulų „tikrinimas“. Tardytojas toks: gal buvo vieną ar dvi klases baigęs – gatvių brukuotojas. Jis (Konušėvas) anksčiau akmenimis brukuodavo miestelyje gatves. Pas jį buvo gal iš 25-ių milimetrų skersmens kabelio pagamintas, su rankena, metalinis įrankis, kuris kabojo jam virš galvos ant sienos. Tai šituo kabeliu jis „tardė“. Kuris atlaikė – atlaikė, kuris neatlaikė – tą užkasė.

Pirmą dieną mane, kai sumušė, tai tam izoliatorių, kur buvom suvaryti, aš tik stačias dvi dienas galėjau stovėti. Visas buvau sukapotas. Žinojo, kad buvau miške, bet faktų neturėjo. Namuos dare kratą, ginklo nerado. Ginklas paslėptas, o aš nieko nepripažinau. Sakiau, slapsčiaus tiktai nuo kariuomenės ir daugiau nieko. Savaitę kankino, po savaitės išvežė į Zarasus.

Zarasuos po policijos komisariato pastatu (tas pats namas) buvo NKVD. Po NKVD namu buvo rūsys. Ten buvo apie šimtas, gal ir daugiau tokių tardomų žmonių. Vakaraus varydavo tardyt. Ten irgi buvo kruvinos sienos. Žiauriau tardė ir mušė Antazavėj. Zarasuos gal tris naktis tardė. Biski ir tenai gavau, bet ten – niekis, palyginus kaip Antazavėj „skalbė“.

Bylos nepavyko sudaryt. Iš šono jie nieko negavo, apie pora savaitę išbuvau. Baisu. Ten visi tardomieji tokie – kruvini ir sudaužyti.

Buvo kovo pabaiga – balandžio pradžia, tik kelių dienų skirtumas. Mane iššaukė, liepė pasiimt daiktus, vienas toks su automatu, paėme kokį tai raštą, kokius tai dokumentus, ten dar du jauni stovėjo. Iš kur jie – nežinau, išsišnekėt neteko, nes prie jų dar du ginkluoti stovėjo ir taip mus tris – į Turmanto gelžkelio stotį...

Nuvežė į Kirovą prie Maskvos tarnaut rusų kariuomenėj. Ten stovėjo 36-tas pėstininkų atsarginis pulkas – karinis dalinys.. Tam daliny irgi buvo NKVD skyrius, ten irgi tardė. Perrengė kažkokia uniforma – vienas batas amerikoniškas, kitas rusiškas – į pirtį...

Iš Zarasų turėjom visko... Ten žmonės – vienas ant kito, parazitai ėjo per akis. Ruošė frontui, nes dar vyko karas. Laimė, kad buvo dar balandžio mėnuo.

Mėnesį prabuvom. Daug kareivių apsikrėtę niežais. Tai mus, apie dešimt, sugrūdo izoliatoriun, visus niežuotus. Tepalo davė trintis, kūrentis krosnį ir kaitintis. Besigydant nuo niežų ir pasibaigė karas. Aš turbūt prie krosnies per daug perisikaitinau? Ant nugaros pasipylė pūslės, iš jų pradėjo veržtis koks tai skystis. Mane iš karto iš izoliatoriaus – pulko ligoninėn. Ligoninėj išgydė gana greit.

Aš mokėjau rusų kalbą. 1940-ais metais Imbrado mokykloje buvo rusų kalbos pamokos. Ligoninės gydytojas kariškis mane paliko prie ligoninės vertėju, kadangi ten buvo lietuvių, kurie nemokėjo rusų kalbos.

Tuomet pradėjau gyvent... Ten vertėjau, prabuvau iki liepos mėnesio. Vieną dieną majoras išsišaukia mane.

– Ką, – sakau, – draugas majore?

Sako: „Namajūnai, aš tau padarysiu bent mėnesį atostogų“. Sakau:

– Labai ačiū, draugas majore.

Sako: „Aš sudarysiu komisiją ir išleisiu.“ Po trijų dienų išsišaukė komisijon. Kažką jie trise pašnekėjo tarpusavy, kažką ten prirašė ir – mėnesį atostogų.

Sugrįžus, pirmom atostogų dienom, Jaškoniškėse prie Dusetų žuvo Kazanas, Adolfas Bražys, gimęs Bradesiuos, Lukošiušas. Ten taip pat buvo išdavystė.

Jie buvo pas tokį Markelį apsigyvenę ir dar vienas – Lukošiušas. Vaikas – gal 10-ties metų, liko gyvas.

Jau buvo Markelio pranešta, skrebai apsupę, o jis pats išėjo iš namų – vėliau iš čia visai pasitraukė. Čia jo buvo visos žinios perduotos. Jie ten ilgesniam laikui buvo apsistoję.

Tokia vištidė buvo padaryta, o joje buvo įrengta slėptuvė. Man tai neteko ten būt. Nuo Jaškoniškių mus skyrė tiktai ažeras, pas uošvius, kur gyvenau. Girdėjau ir šaudymą. Pas mus namuos į kambarį įbėgo trys kariškiai. Vienas leitenantas ir kiti su laipsniais. Kadangi grįžau uniformuotas, ant sienos kabojo mano šinelius. Tuoj paprašė dokumentų. Aš jiems pateikiau. Tada supratau, kas čia yra. Patikrino ir išėjo. Buvo liepos pradžia.

Vištidę padegė ir jie ten susisprogdino granatom. Markelio namas sudegė. Partizanus sudegusius paliko. Markelienė jų palaikus po kryžium pakasė – palaidojo. Iš Markelienės reikėjo surinkti žinias. Dabar Markelienė parodė, kur buvo užkasti jų kaulai. Atkasė tuos kaulus, į Antazavės kapines nuvežė, palaidojo jau su karštais, kartu prie partizanų žuvusių prie Kriaunų.

R. K. p a s t a b a : iš prtz. **Petro Ido-Vėjo** prisiminimų apie Kazano Mykolo-*Mutkos*, *Siaubo* likimą: Žuvo jis 1945 metų liepą Markelienės sodyboje įrengtame bunkeryje Jaskoniškių vienkiemyje Jaskoniškių pamiškėje. Anksčiau tas vienkiemis priklausė Bieliūnams. Bunkeryje apsigyveno Kazanas, Adolfas Bražys ir broliai Jonas ir Lionginas Lukošiušai iš Salynių kaimo. Markelienė jiems atnešė pusryčius. Bunkeris buvo atviras, tad paskui jį suvirto kareiviai su skrebaus. Bražys ir Kazanas buvo bunkeryje, o Lionginas Lukošiušas išėjęs. Vištidėje stovėjo lova, ant jos buvo padėtos kelios pagalvės, tai Lionginas palindo po pagalvėmis ir pasislėpė. Nėra žinoma, ar kareiviai metė į bunkerį granatas, ar patys partizanai susisprogdino, bet kai užsidegė vištidė, Lionginas Lukošiušas išbėgo laukan. Jį suėmė. Partizanų kūnai buvo taip sudraskyti granatų, kad atpažinti buvo galima tik pagal šeiminingą nusakymą. Ten pat jie buvo ir užkasti. Buvęs Dusetų valsčiaus NKVD viršininkas Kazancevas 1967 m. laikraštyje „Tarybinė žemė“ rašė, kad vadeiva Kazanas 1947 m. paimtas gyvas, bet tai yra visiškas melas.

Bronius Vasiliauskas knygoje „Laisvės kovotojų prisiminimai“ VII d. 2 knyga, psl. 379 pasakoja: <...> Markelio vienkiemis buvo prie didelio miško. Miške besislapstantys žmonės, jam sutikus, nakvodavo jo klojime. Vieną naktį pas jį atėjo penki partizanai ir paprašė pernaktuoti klojime ant šieno, bet Markelis, jau iš anksto suplanavęs tiems vyrams nuosprendį, pasiūlė nakvynę vištidėje ant aukštelio. Kai vyrai suėjo į vištidę ir sugulė, tada jis dideliais basliais užrėmė vištides duris ir pranešė enkavedistams. Kai apsupę vištidę enkavedistai įsakė vyrams pasiduoti, jie susisprogdino, o vištidę rusai uždegė ir keturi ten buvę partizanai sudegė.

Vėliau Markelis buvo pasiūstas „darbuotis“ į lagerius, tačiau ten jam „darbai“ nesisekė, kadangi senesnieji lagerininkai, gudrūs ir patyrę žmonės, tokius „darbuotojus“ kaip Markelis greit iššifruodavo ir be mažiausio gailėsčio mušdavo. Prasitrunkęs lageriuose metus laiko, grįžo į savo tėviškę ir, nusivylęs savo „kilniais darbais“, pasikorė.

Apie minimą MGB agento **Stankevičiaus**-Juozo Markelio išdavystę plačiau rašoma knygoje APP d. 6, p. 747, partizano Petro Ido-*Vėjo* prisiminimuose.

Kiti Kazano kuopos partizanai išsiskirstė – negalėjo dideliame būry laikytis. Partizaninis karas visai ne fronto karas, jo taktika, veikla – visiškai skirtinga. Dabar ir mūsų jaunuolius reikėtų apmokinti partizaninio karo taktikos. Mažosios valstybės prieš didžiąsias valstybes taip ir kariauna, kitaip nieko nepadarysi.

Aš po mėnesio dar nuvažiauvau į Švenčionis komisijon, bet pasirodė, jog komisijon man nereikėjo dalyvaut. Paskiau mane dar išvežė persiuntimo punktan Vilniun. Čia jau ėjo mūsų eilė prie demobilizacijos ir mane iš Vilniaus paleido. Į dalinį važiuot nebereikėjo. Grįžau, dirbau žemės ūky, paskiau – miškininkystėj, priklausiau Utenas miškų ūkiui, Dusetų girininkijoje dirbau eiguliu.

1948 m. liepos 22 d. mane areštavo, Petrą Stankevičių areštavo. Išdavė. Man buvo žinoma, kas išdavė, dabar jis miręs.

Mūsų būry buvo Mykolo Kazano kuopos radistu Vladas Kuzma, gyveno Šiauliuose, neseniai, šią vasarą mirė. Jis dirbo Pieno centre. Jis pats pirmas iš Pieno centro ir buvo paimtas, areštuotas Kaune, buvo čia atvežtas. Nuo jo ir prasidėjo mūsų suėmimai. Dar suėmė Viktorą Kuzmą.

Gal Vladas Kuzma neatlaikė tardymų, kankinimų? Mūsų ir kitų bylas nusiuntė Maskvon, ten sprendė Ypatingasis pasitarimas. Vyko masiniai areštai, tik Maskvon nusiunčia bylas, o ten atsiverčia, pasižiūri išvadas ir padalija: vienam 25 metai, kitam – 15, dar kitam 10 metų ir viskas. O tribunolui reikia liudininkų, ilgas procesas.

Suėmė namuos. Jaučiau, kad jau seka. Iš Antazavės iškart perdavė į Zarasus. Tardė nuo 1948 m. liepos iki 1949 metų kovo mėnesio. Kiek pamenu, buvo kovas – ir teismas. Iš Maskvos byla grįžo. Už akių teismas... Tengi milijonus už akių teisė...

Jau Utenos kalėjime atėjo tardytojas kameron ir visiems perskaitė: jums tiek, jums tiek – man 10 metų. Vladui Kuzmai sako – 25 metai. Tardytojas dar sako jam – mažai, reikėjo daugiau pridėti, jūs, sako, nušovėte tą ir aną... Tas „gerasai“ tardytojas, kur veždavo pas motiną, kur dešras veždavo... Kai jau viskas baigta, sako – tau dar mažai...

Tikrai negaliu pasakyti, mano tokia nuomonė, kad jis išdavė; mus visus taip gražiai iškar-to suėmė. Po to išvežė į Lukiškių kalėjimo persiuntimo punktą. Po kelių dienų į traukinius, į vagonus, o 1949 m. – į Intos lagerius. Ten dirbau anglių kasyklose. Dirbau prie didžiųjų pramušamųjų tunelių. Supratau, kad gyvenimas ten bus labai trumpas, nes ten metano dujos, prikvėpuoji, ventiliacija bloga, baltas išvažiuoji iš kasyklų, daugosi galvoje tarsi plaktukais.

Atsiuntė žmona man tokį siuntinuką iš namų. Ten brigadoj, kur po zonas paskirstydavo, buvo paskirstytojas. Tai nunešiau tam tą siuntinuką. Sakau, gelbėk, trauk mane iš ten, kur nors į geresnį darbą. Tai jis mane pasiuntė traukiman, kur anglį veždavo: iešmininkai, prikabinėtojai, elektrovežių mašinistai, ten mane įdarbino.

Tenai padirbėjau vagonų prikabinėtoju, paskui elektrovežio mašinistų kursai buvo. Baigiau neakivaizdiniu, po darbo šešis mėnesius mokiausi. Įsigijau tą specialybę ir pradėjau dirbt elektrovežio mašinistu.

Atsidarė elektrikų kursai. Neatsitraukus nuo darbo lageryje, baigiau elektrikų kursus. Po tų kursų pradėjau dirbti dežuruojančios brigados, tos traukimo dalies budinčiu elektriku iki pat pabaigos. O pabaiga – pasiliuosavau 1956-ais metais, kovo mėnesį.

Buvo dar šoferių kursai. Šoferių kursus baigiau lagery. Grįžt, nors nebuvu duota tremties, man neleido. Teko tenai apsigyvent, nes dokumentų jokių neduoda, o be dokumentų neišvažiuosi. Be dokumentų čia atvažiuosi, vėl vietos nerasi.

1956 m. gegužės mėn. išėjo SSRS generalinio prokuroro Kruglovo įsakymas. Mes sužinojom tą viską slapta: kurių šeimos neištremtos, grįžt pas šeimas, grįžt į Lietuvą, o kurių ištremtos, Krasnojarske, Irkutske, pasiliuosavęs vyras gali važiuot pas žmoną arba žmona gali atvažiuot gyvent pas vyrą. Tai po to įsakymo, birželio mėnesį aš gavau pasą. Mane iššaukė specialus NKVD padalinys, parašė tokį dokumentą, nuėjau pasų skyrin ir man išdavė piliečio pasą.

Galvojau – grįšiu. Žinojau Lietuvoj padėtį, koks žvilgsnis į tokius, mane tampys. Su maniau karinį bilietą išsiimt. Nuėjau karinian komisariatą, išsiėmiau karinį bilietą, nors ir labai nenorėjo duot karinio bilieto, sako – išsiimsi nuvažiavęs Lietuvoj. Ne, sakau, aš niekur nevažiuosiu, pasiliksiu vietoje. Bet, kada gavau karinį bilietą, pasiliuosavau iš kasyklių ir po dviejų savaičių, nusipirkęs traukinio bilietą, iš Intos grįžau į Lietuvą.

Grįžęs, vargais negalais prasimušiau. Dusetose buitiniame kombinate gavau darbą šoferiaut. Nors atlyginimas buvo 400 rublių, bet ką padarysi. Sako – geriau žvirblis rankoj, negu jautis lankoj. Ir taip šoferiavau ir kolūky, ir kooperatyve, vėl kolūky – iki pensijos. Tai su šita specialybe išėjau ir į pensiją.

Dvasiškai niekur nepalūžau. Išsilaikiau. Moraliai neteko palūžt. Kurie palūžo, tai ir palūžo. Viskas baigėsi. Aš niekada, nei partizanaujant nepalūžau, nei lagery nepalūžau. Pas mane buvo tokia mintis: atėjo toks laikas, milijonai žmonių kenčia, užėjo tokia nelaimė. Turėjau tokią nuomonę, galvojau: žmogus gimsta ir atsineša sava gyvenimą. Ar ten gimiau, ar ten, ar ten... Jeigu, galvojau, žmogus atsineša savą gyvenimą, tai aš ir gyvensiu. Manęs niekas nepalaidos nei ten, nei ten, nei ten. O jeigu man taip skirta, tai man ir savo namuos ant pečiaus gali kažkas atsitikt. Galvojau – viskas šitas praeis, mes atsilauksim ir po šiai dienai atsilauksim...

Kai prasidėjo Atgimimas, televizorių, kai žiūri, tai kaip kartais iš nelaimės žmogui ašaros byra, kitąkart žmogui iš laimės ašaros byra. Būdavo – ašaros byra į tą viską žiūrint. Aš dar kaime gyvenau, ne čia... Ir dvasiškai, ir moraliai vieni kitus palaikydavom.

Atvirai pasakysiu – mes kovojom ne veltui, bet kai kovojom, tikėjomės kitokios Lietuvos. Įvaizdį prieškarinės Lietuvos turėjau, kad tokia turi būti Lietuva, bet kol kas dar ne tokia, kokios tikėjomės.

Šiandien – daug degradavusių, prasigėrusių žmonių, kiek pamestų vaikų – pamesti-

nukų, eina plėšimai, žudymai. Mano visa jaunystė – nepriklausomoj Lietuvoj. Kai pasta-
tau šalia anuos laikus ir dabartinius, palyginu, tai man šie laikai baisūs. Palyginu – ir
mokyklos, mokinių auklėjimas, visai kita. Auklėjimas mokykloj buvo patriotiškas, labai
stiprus auklėjimas. Mano pradžios mokykloje buvo labai didelis patriotas mokytojas
Rūkas. Augau pas svetimus. Man tie svetimi labai nieko gero nedavė, nes jie tamsūs
buvo žmonės ir patys nieko nežinojo, bet mokykloj patriotinis auklėjimas buvo labai
stiprus. Vaikui mokykloj mokytojai labai didelį poveikį turėjo. O dabar žmonėm įvartyta
sovietinė propaganda, egzistuoja baimės jausmas. Jie niekaip šiandien negali išsivaduot
iš baimės jausmo. Čia žmogų karia, muša, smaugia, tai nusigręžia visai, kad nematyti.
Kol visa šita neišgyvendinsim, taip ir bus. Tam laiko reiks šimtmečiais. Ar tie pedagogai,
su tais vaikais? Argi taip staiga gali žmogus pasikeist, kada penkiasdešimt metų buvo
kitaip?

IŠ PETRO STANKEVIČIAUS IR LIUCIJOS STANKEVIČIENĖS PRISIMINIMŲ

Užrašė Valdas Striužas

Dusetose

1997 08 05

Petras Stankevičius g. 1917 m. Samaroje, Rusijoje. Partizanas, politinis kalinys. Gyvena: Vytauto g., Dusetose, Zarasų r.

Su tėvais 1922 m. grįžo Lietuvon. Nuo 1944 m. Vytauto apygardos, Lokio rinktinės Mykolo Kazano-*Mutkos* kuopos ir būrio, Pūslio – 4-to skyriaus partizanas.

Legalizavosi 1946 m. Suimtas 1948 m. Zarasų NKVD, Utenos NKVD.

1949 03 25 teisiamas Maskvos Ypatingojo pasitarimo (OS) – 25 m.

Iki 1956 08 buvo kalinamas Vorkutoje – 8-ta anglių šachta. Perteisė – 10 metų. Tremtis.

1942 03 28 vedė Liuciją Pravazevičiūtę. Ji buvo ištremta.

P. Stankevičius paleistas 1956 m. grįžo Lietuvon. Išvažiavo Sibiran. Gyveno Vorkutoje su žmona. Grįžo Lietuvon 1959 m.

Prisiminimai užrašyti nekeičiant pasakotojo kalbos – vietine tarme.

Prieš Pirmą pasaulinį karą tėvai pasitrauke Rusijon. Iš Rusijos grįžom 1922 m. Motina su keturiais vaikais atvažiava iš Samaros, Rusijos. Ir čia buva ne pyragai. Dirbau visur – statybininku teko padirbėti.

1938 m. buvau paimtas Lietuvos kariuomenėn. Tarnavau Ukmergėj. Paskiau iš Ukmergės, atgavus Vilnių, apie spalę mėnesį žygiavam Vilniun. Buvam pirmam pulke aštuntoj kuopoj – dviratininkai. Ėjam žvalgybų. Mūsų aštuntos kuopos vadas buva Semaška.

Tam pačiam pulke Ukmergėj baigiau puskarininkių mokomąją kuopą. Turėjau garbės raštų, nuotraukų prie demarkacinės linijos. Viską sunaikino, kai areštava. Širvinuos dar stovėjau dvi savaites. Kol okupantai viską neiškrauste, ten – Vilniuj, dar neleidu. Tik po to žygiavam.

Vilniuj stojam tvarkdariais, policijas vietoj. Praleidam kariuomenės visus paradus. Gyvenam Šnipiškės(e).

Dar buva kokie ten rinkimai, Seimų kokį ten rinkam, Antakalny balsavam. Dar ten susimuše. Gegužės (?) mėnesį, paskiau paliuosava.

Grįžau keturiasdešimtais metais, apie birželę mėnesį – jau rusai užėję. Gyvenau Dusetose pas švogrį prekybininką Atkačiūną. Paskum ir jį 1940 m. areštava. Jo šeimoj buva keturi vaikai. Invalidas tėvas. Didžiajam vaikui buva tik devyni metai. Per visas rusų, vokiečių okupacijas padėjau seseriai brist vargų.

Dusetose (1941 m. birželę sukilime) ne taip jau stambiai dalyvavau – tiktai prijauchiantis. Vienus akupantus išvija, kiti užėja. Labai politikon nesigilinau. Katrė buva aktyvistai, bėga Rusijon. Partizanai pasipriešina. Rusai išbėga. Partizanai pavijėja juos. Raudonarmiečiai pro Dusetas beveik nesitrauke. Pervažiava kokie tai paklydeliai vieni, kiti dalinėliai, stambesni daliniai nevažiava. Kautynių nebuva.

Antroji rusų akupacija. Gavau šaukimą Raudonojan armijan ir išėjau iškart miškan.

Negalvojam, kad ilgai bus rusai. Gavau dar laikraštėlių pasiskaityt. Čia Amerika (gal išvaduos?). Geriau sava Lietuvon paguldyt galvą nei tinai kur už akupantus.

Apie rugpjūtį mėnesį pasitraukėm un Antazavės Šilų. Vainiūnuos organizavam, buva daug šitakių partizanų iš Vainiūnų, Kirkiliškių. Iš karta dar buva nestambi organizacija šitam Šili, a paskum augti priauga.

Pirmas vadas – Mykolas Kazanas-*Mutka*. Jo tėvas – Smetonos laikų karininkas. Gal Zarasuos gyvena? A Mykolas ar kariūnas buva, ar vėl? Per Antazavės Šilą kautynes 1944 m. gruodžio 26 žuva pusbrolis partizanas Janukas Kairys, Vainiūnų kaima, palaidotas Antazavėj. Vienintelis žuva, kiti išėję nakties sulauke.

Atsiminimus papildo žmona Liucija Stankevičienė (Pravazevičiūtė): *Kairys palaidotas, nuo bažnyčios einant keliuku link dvarą, po kairei pusei. Toj vietoj auga klevas, brolis kapo vietą tik panašiai žino pagal klevą. Dabar to kleva yra tik atžalytes. Yra paminklas bendrai apylinkės partizanam. Moteriške iš Šniukštų surinka visas pavardes, pastate kryžių ir tokias paminklines lentas su pavardem.*

A ant Sartų, kurie žuvę, yra paminklas Antazavės kapinėse. Partizanų per kautynes šimtas, ar tai daugiau ar mažiau. Taip tai prisideda, tai atsijama.

Slapyvardes neturėjau. Prieš kautynes dvi savaites buvam visi išrikiuoti, išsidalinti keturiais skyriais, gal po dvidešimt partizanų.

1-o skyriaus: vadas – Tomas Sabaliauskas, nežinau, lyg kriaunietis;

2-as skyrius: vadas – Petras Galvonas iš Janaitiškių;

3-ias skyrius: vadas – mano pusbrolis Juozas Stankevičius iš Bielūnų II kaima, Antazavės valsčius. Jis Antazavės mūšy nedalyvavo. Išėjęs negrižo;

4-as skyrius: vado nebeatsimenu, lyg Pūslys?

Skyriai kitokių pavadinimų neturėjo. Po priesaikos, išsidalinimų skyriais, neilgai tesės. Savaitė ar dvi – tadu kautynes. Mūsų buva apie šimtas žmonių. Skrebai jau mum nebe priešai. Jie mum nepavojingi. Skrebai daugiau mūsų bijoja.

Liucija Stankevičienė (Pravazevičiūtė): *Tuo laiku dirbau Antazavej, maždaug trys kilometrai iki jų (partizanų) įsitvirtinimo. Dar tuo metu nebuvo vedė. Su partizanais neturėjau ryšio. Matydavau, kad iš Šilų dūmelis kartais rūksta. Va, sakam, partizanai ugnį kūrena. Skrebai žinojo, jie bijojo, slėpdavos šventorių už akmeninės tvoros, šnekėdavo: „Va, šįnakt atais partizanai, paims Antazavę.“ Aš tada Antazavėj dirbau mokytoja. Tokias kalbas būdavo, bet nei atėję partizanai, nei ką.*

Partizanų būrys, kuopa buva taikūs, žmonių neterorizavo. Turėjau keturis didžiausius bunkerius, aplinkui apkasus.

Stankevičienė: *Dabar, kai lentą atidengem, (vyras) rado dar savo apkasėlį. Šakute uždengem. Apkasai labai praverė. Be apkasų būtų jie visi žuvę. Košė būtų buvus. A vieta labai palanki, kalnai pakalnes.*

Kautynės prasidėjo Kalėdų antrą dieną, apie 7-tą valandą ryta. Ar ne Vladas Kuzma buva sargyboj? Vladas Kuzma buva būrio vada Kazana pavaduotojas. Tik atėjo ir sako: „Apsupti!“

Tuomet ramiausiai visi be jokio triukšmo – kiekvienas savo paskirton vieton, kiekvienas savo paskirtuos apkasuos.

Aš buvau 3-io skyriaus. Vadovava Juozas Stankevičius. Jo pavaduotojas – Povilas Kuzma. Juozas Stankevičius, kaip ir aš, buvo puskarininkis, kartu tarnavom trisdešimt aštuntais metais Ukmergėj ryšių kuopoj. Taip pat ir Vilniuj nuėje (1939 m.).

Prasidėjo šaudymas. Jie, kareiviai, visai arti priėja. Pasikalbėjam. Šauke, keikdamiesi: „Pasiduokit!“ Jie manė turbūt, kad jau mus apsupa ir mes lengvai pasiduosim. Jokios kalbos nebuva rusam pasiduoti: „Paimkit!“

Visą dieną šaudėmės, gynėmės, iki septynių vakara. Buvam sava duobelėse, kurias išsikasėm. Auga storas beržas, visą dieną, kai šaudes ir nupjove (nukirta) beržą. Kas tai išgirda, saka: „Saugokites – virsta medis!“

Būrio vadas Kazanas įsakė be taikinių nešaudyt. Šovinius taupyti. Šovinių tai niekas nepapildys. Paskiau vienas mūsų žuva. Kaip žuva, nemačiau.

Liucija Stankevičienė: *Žuva Jonas Kairys, vienam apkasėly, ar gretimai su Namajūnu. Ar galvą aukščiau pakėlė ar vėl, neaišku. Laikrašty yra smulkiai aprašyta.*

* * *

Nežinom kokia rusų taktika ir ką jie ruošes daryt. Nu mes nesileidam artyn rusų. Netoli buvam su Povilu Kuzmu. Pamatem, vienas kareivis ar skrebas jau visai arti, už kokių penkių metrų prišliaužė. Šliaužė – atgal nebegriža. Pauze biškį, šaudytis apstojam. Mana draugas kartu su Kuzma, saka, tu stebėk, nušliaušiu, pažiūrėsiu, gal geras ginklas. Na taip, nušliaužė. „Kačerga“ ruska. Iki pat vakara šovinių nepritrukam, taupe. Niekas nesiruošė papildyt.

Mūsų daug buva Lietuvos kariuomenėj tarnavusių. O kariuomenėj buvo taip: pirma pasiruošk saugumui, pasirūpink sava saugumu, o tadu valgyk. Ir mes, pirma, išsikasėm apkasus. Kad ne apkasai – gatava būt buve. Mes ant kalna, rusai žemai, ten ežeras, iš kitos pusės upelis teka.

Liucija Stankevičienė: *Kai partizanai pasitrauke vakare, rusai nežinoja, nesuprata ir vakare rusai šaudes tarpusavy iš vienos ir iš kitos pusės ir patys išsišaudė. Galvoja, kad su partizana. Daug išsišaudė, sunkvežimiuos buva suguldyta. Buva žiemos atostogos. Kaip tik buvau parvažiavus į Dusetas. Šnekėje, kad pilni sunkvežimiai priguldyta rusų kareivių.*

Gera sutemus, vakari, gal septintą valandą, vienąkart nesišaudė – ramybė. Gal buva pergrupavimas šitų akupantų. Kazanas įsakė: „Vyrų, raikia trauktis.“ Ir Kuzma, Povilas Kuzma nuo vaikystės buva tam šili brakonierius. Žinojo takelius. Povilai, sakam, vesk ir nebuva jokių susigrūdimų, takeliais takeliais, eile visi išėjam Salinių link.

Naktį nenumerkavosi. Visi jau bučiuojamės, kaip Berlyną užėmi. Pasižiūrėjam, šile raketas tiktai pradėję šaudyt raudonas ir vėl pragaras atsidade. Mes jau buvam apie penketų kilometrų nuėje. Rusai pradėję tarpusavy šaudytis, vieni iš vienos, kiti iš kitos pusės. Vėliau pasakoja (kalbos iš skrebu), saka, pranešinėja: vienas bunkeris užimtas, kitas.....

Nepersekioja. Iš Salinių, kas turėja kur, išsiskirste, a mes dvidešimt, iš visų skyrių, susimaiše, ėjom į Salagirius. Kazanas sužeistas į petį, kažkur pakeleję atlika. Vienas mūsų žinoja kelius, vede mus. Buva planai susijungt su Šimonių girios partizana. Bet ryšė neturėjam. Ėjam ėjam.

Nepamenu, ar Salagire kaime, ir apsigyvenam. Pamiškėj buvo rods trobesiai išvežtų ar pabėgusių žmonių. Jautį dar papjovom ir pradėjam žiemavojimui kasti bunkerį. Bet eigulys ataja, saka, vyrai, čia jum ne vieta, plačiai žinoma. Pagalvojam ir atgal grįžam, kur kas išmana.

Buvau Baršėnų kautynėse. Sausia 6 ar 7-tą. Palivanas su mum ėje. Žinoja, kur ait. Pas Palivaną ažėjam prieš rytų naktavot. Sakam, dienų prabūsime, o kitoj nakty, kur katras sau. A mes dar neprityri, jauni partizanai. Pas Palivanų buvam, pro langus, kaip kiškiai, tik žiūrim – aina kareiviai. Ėja ir praėja vieni. Seke mūsų pėdom.

Šitie praaja ir galvojam, kas dabar daryt. Galvojam, prabūsime, ant rytojaus naktį išeisime. Motiną Palivanieneį išlaidem: du vaikai, berniukai. Negalim laukt, kol sudegins trobas. Langų išstūmem ir visi par langų išejam. A tada buvo sniegas, vėjas. Ant Sartų ežera sniegas lopiniukais, leda lopiniukai taip nušlifuoti, griuvinėjam. Ir ryšinka šuva prabėga iš užpakalia mum. Dabar sakau, vyrai, blogai. Iš priekia – su arkliais, kiti iš užpakalia pradėja un mum šaudyt. Iš priekia važiava pilnas vežimas skrebų ar kareivių. Tai Vaikutis iš kulkosvaidžia kaip patraukę, tai šitie skrebai iš vežima iššokinėja, arklys an dviejų kojų pasistoja, tik sužvinga ir krita.

Tada jau nebe kautynes Šiluos, ne apkasuos – bėgimas... Katrie išbėgam – išbėgam. Kad skrebai ne taip laisvai jaustus, šaudėm bėgdami. Žuva: Vilius Zablackas iš Kirkiškių, jaunas dar vaikas, Vytautas Zablackas, Jonas Zarakauskas iš Duburių, Antanas Pūslys, Janukas Kuokinas – jaunas, iš Duburių, kulkosvaidininkas Vaikutis nuo Imbrada, broliai Gražiai, vardų nežinau – iš Rakėnų. Vienon duobėn sugrūda prie Kriaunų. Dabar jie atvežti, palaidoti Antazaves kapinėse.

Kitais, 1946, metais, Jaskoniškių kaime žuva Kazanas, Lukoščiūniukas – jaunas, išstūme par langų. Ir šnekėja, Markelis išdavikas, jis pasikore un gala. Šaudantis uždege Markelio sodybos pastatą.

Liucija Stankevičienė: *Pas Markelį, kalbėja, kad lyg ir išdavikas, atsikvietę, kad saugu tenai, ar patys atėję? Kažkas praneše. Markelio klėty ar pirty juos apsupa. Dar žuva Bradesių Bražys ir dar kas tai trečias. Sakyčiau, lyg tai trys sudege – tas Lukoščiūnas. Tos sodybas nelika, nėra pastatų, ta vieta nepažymėta. Dar vienais metais Kazana sesuo važiava, Klabys, iš Antazaves važiavam ir užvažiavam, parode, ton vieton.*

Markelis buvo labai nepastovus, jis šnipinėdava gal ir vieniem, ir kitiem; atėja vokiečiai – su vokiečiais, rusai – su rusais. Markelia nieks negerbe, galvoja, kad jis išdave. Žmogus nepastovus, gali išduot, viską padaryt. Buva užkasti toj pačioj Markelio sodyboj, ten dar likus duobė. Buva labai sudege, niekur neveže, ten užkase. Viena bobute pas Markelius tarnava ir ji mate ir pasakoja. Dabar palaikai palaidoti Antazavėj, prie žuvusių ant Sartų ežera.

Ant ledo jau nebe kautynes – pakrikus bėgimas. Raikėja ažerų pareit. Bėgdami šaudėm. Trečdalis mūsiškių pasitrauke. Kas kur išsiskirste.

Liucija Stankevičienė: *Jis, Petras, prisiglaude pas seserį bunkery, tvarte turėja bunkerį, po karvių (ėdžiom). Nebebuva kur ait.*

Pas seserį porą mėnesių slėpiau. Paskiau vėl po miškelius. Buva bent keli (maži) būriai. Iš pavasare dar buvo apie dvidešim. Neatsimenu, jau tikra vadova neatsirada. Buva

labai ankstyvas pavasaris. Pusei kova jau buvo medžiai visi susprogi. Sava slėptuves neturėjam. Mum tadu labai jau myga.

Namų nēr tikrų, kur apsistoji ti. Ilgašily teko susikaut – biržele mėnesį. Apsupa stovyklaujant. Rytą anksti užpuola. Tiesiog užlipa. Menka buvo sargyba. Mūsų tik keturi ir buvo likę. Viktoras Kuzma ir aš išbėgam. Du draugai atlika: žuva Viliūnas ir Ramanauskas, abu Kavolių (Didžiadvaria?) kaima, dusetiškiei. Nežinau, kur užkasti – palaidoti. Atsišaudem. Nepataike – išbėgai, pataike – kritai. Aišku, išdave.

1945 m. buvo sekimas: nei dienų nei naktį nebuvo kur pasidėt. Daugiau jau nesusikovem. Toliau pas gimines slėpiaus. Dusetiškiei buvo geri partizanų ryšininkai: Vincas Gaulia (Gaule), Balys Gaulia (Gaule).

Liucija Stankevičienė: *Ir Ilgašily buvo, ir prie Avilių. Turbūt Dusetose (miestely užkasti), čia, kur dabar Nepriklausomybės paminklas atveždava, gulėdava visi partizanai. Aikšte, grindinys paprastas būdava. O nukankintiems, truputėlį toliau koplytstulpis, link bažnyčios ainunt. Stribų būstine, Vytauta gatve – ant kampa, viršuj stribai, apačioj langai uždaryti, laikydava įkalintus, nebūtinai partizanus, taip jau visus kalinius. Daug areštuodava, suvara jaunima ar ką. Dabar tame name kooperatyva kontora.*

1946 m. rudenį legalizavaus. Iš pradžių nežinojo, kad partizanavau. Tiktai slėpiaus. Jokių ginklų, aišku, nenešiau. Ir taip du metus išsilaikiau, gyvenau iki 1948 metų. Kai išaiškina, tadu ir atsisėdau. Kai sužinoja ir pasiėme.

Liucija Stankevičienė: *1946 m. legalizavaus, 1947 m. vedėm, Petrą 1948 m. areštava, atrodo, birželio 18 d. Legalizacija buvo tiktai forma, kad greičiau visus surinkt. Kiek legalizavas visus susodina. Niekas jau neišdave. Jie (rusai) rinko žinias, sužinoje. Suimtam vežiodavau maista. 1949 m. kovo 25 nuosprendis: nuteisė 25-iem metam lagerio. Iki 1956 m. rugpjūčia mėnese.*

1949 m. kova mėnesį buvo trėmimai. Tada jau mane paėmė, kaip buvusią partizaną žmoną. Buva šešių mėnesių dukrytė, sirga tymais, šiaip ne taip išsiprašiau ją palikt pas motiną. O mane išgarbina, ištrėmė 1949 m. kova 28 d. į Krasnojarską kraštą, Stachašijos autonominė sritis, Taštyno rajonas, pieno-mėsos tarybinis ūkis. Tada man pranešė, kad vyras nuteistas 25-iem metam, o pati turi važiuot į Sibirą.

1956 m. baigęs trėmimas, paleida. Grįžau į Lietuvą. Tada birželi nuvažiavau Vorkuton pas vyrą į lagerį, tada jau buvo truputį laisviau, jie už zonos būdava. Su leidimais leisdava po miestą, mane sutika traukinių stoty. O rugpjūti jau jį paleida.

Tardė Zarasuose, vėliau Utenoje. Tarde iki 1949 metų. Tada Maskvos „Osobo soveščėniji“ (Ypatingasis pasitarimas). Paskirstymo punktas prie Vilniaus. Išveže į Vorkutos šachtas. Pirmiausia 8 šachta. Anglį kasem. Ką gi daugiau – duonos nekasim. Rytą duonos truputį duodava. Po Stalina dvesima 1956 metais – perteisimas, vietoj 25-ių metų palika 10. Dar sumažina už gerą darbą keletą mėnesių. Iki 1958 m. Po Stalina padvesima viskas, ir lageriai pradėję byrėt.

Liucija Stankevičienė: *Į Lietuvą vyro grįžti neleida, tiktai į Krasnojarską važiuoti pas šeimą. Bet mano tremtis jau pasibaigus. Tuomet leido į Lietuvą, tik „paloženije o pasportach“, į didžiuosius miestus negali, tik į mažesnius.*

Tuo tarpu į Lietuvą negrįžom, nebuvo pas ką grįžt, nei pinigų, nei pastoges. Per karą

namai mūsų sudegė. Paskui dar miestely gyvenam, toks buvo puse didelia sava nama. Kai nacionalizava, kai mane išvežė tai ir mamą iš buto išmetė. Dirbam Vorkutoj. Vyras dirba statybininku Geologijos valdyboj (Geologičeskoje upravlenije). Vagonėlius dirba. Gavam dviejų kambarėlių butą.

Aš auginau dukrytę, Vorkutoj gime vyriausioji dukra. O vyriausioji, kuri buvo gimusi, likus Lietuvoj, trijų metų mirė difterija. Mes jau jos neberadam. Močiute, mano mama, Veronika Šakalienė viską metė ir atvažiava pas mane į Sibirą.

Kai aš išsirūpinau grįžti į Lietuvą, tai abi su mama ir grįžam, birželio mėn. Mane anksčiau paleida pagal apdovanojimą, už gerą darbą. Po Stalina mirties laikė kokių priežastį rast, kokią ligą, greičiau paleisdava. Aš net nusišnekėjau: Sibire jokia liga neima, nebeparvažiuosiu į namus. Su mama tiktai grįžau. Lietuvoj mamą palikau pas pažįstamus ir važiavau Vorkuton.

Kai Lietuvoj grįžom, nieko negrąžino, neatidavė. Kaip nori ir gyvenk.

Grįžam į Lietuvą tiktai 1959 metais.

Man mokytoja dirbt nebeleida. Baigusi buvau mokytojų seminariją, spec. vidurinę, kaip anksčiau būdava. Iki tremties tris metus dirbau Antazavėj, paskiau Dusetose, o paskiau į plačiąją tėvynę. O kai grįžus neleida mokytoja dirbt, įsidarbinau vaistinėj fasuotoja-kasininke, pradirbau iki pensijos, dvidešims metų. Visi tavės šalinai, bijo: liaudies priešas, „banditas“. Aš dusetiške nuo gimima. Čia mana ir tėvai, ir seneliai, ir proseneliai.

Statybininkas – visur teka padirbėt: statybose, stalių dirbtuvėse iki pensijos. Aukštų užimamų vietų nesiruošė imti. Sunku sugaudyti ir galai čia visi.

Tam ir kariavam, kad Lietuva būtų laisva. Partizanus išėjau, partizanų laikraštėlių buvau skaitęs: „Vienas raudonas, kaip šetonas, kitas rudas kaip šuva...“. Ir mūsų būria partizanai laikraštėlių leida. Spaustuves geras neturejam. Loke rinktines laikraštėlis, redaktorius ir buvo vada pavaduotojas Vladas Kuzma-Bocmanas. A Kazana slapyvarde – Siaubas.

Liucija Stankevičienė: Vladas Kuzma dar buvo pas mum atvažiavis. Su Vladio Kuzmos šeima (motina su dviem sūnum ir abu nebyliai) buvom tremty kartu, vienam „sovchoze“.

Krasnojarske iš pradžių buvo labai žiaurus komendantas: „Vam tut žit i padochnut, i bolše ničievo nidumaite, stroite dama, i tak dalše...“. Paskiau pasikeitė, kitas buvo ne toks žiaurus, paskiau mire Stalinas. Jau ir viltis, jau prašvaiste šiokia tokia. Gal gi kas nors (pasikeis)... Jau leida išvažiuot, kurie serga kokiom ligom. O ten aukšta vieta, Sajanų kalnynai.

Dievą tikėjėm visą laiką. O kai atvažiavam Lietuvon, vaikai paauga, jau nieko nebesitikėjėm, krita visa viltis. Dabar dvi dukras turim.

O per Atgimimą tremtiniai pradėjėm jau kažką veikt. Tėvas tai niekur nevažiava. Be kojų, invalidas, silpnai mato.

Sausio 13-tą iš vakara važiavam 11-tą valandą, ten išlipam (prie TV bokšto) su daina, tautinė vėliava priešaky. Tik girdim: tach tach, pabūklų šūviai. Tuomet ėjam prie Aukščiausios Tarybos. Jau laukem tankai atvažiuos. Žmonių minios. Visą naktį laukem,

šitam košmare prabūvam. Apsupimas, žmonės niekur nesitrauke.

Namuose žiūrėjau prie televizoriaus, tiktai: „Lietuva! Landsbergis! Lietuva! Landsbergis!..“ Aš jau niekur nebepaėjau. Kojų klubų, kelių sąnariai, kremzlių nėra: kaulas su kaulu liečias: ir lageris, šachtose, ir bunkeris, sėdėjau iki legalizavimo.

Visų panašūs prisiminimai. Tokių, kurie nenuėjo pavėjui, o prieš vėją. Tokių prisiminimų – visų panašūs.

Adaptuoti protokolų variantai

Iš Stankevičiaus Petro, Jono, apklausos protokolo

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 42732/3, t. 1.

1948 m. birželio 10 d. Zarasai.

Apklausą vykdo Zarasų MGB sk. lt. LOGINOV

Apklausa vykdoma per vertėją, MGB j. lt. SAVICKĄ

<...> Kazano Mykolas-Mutkos, Siaubo, buvusio smetoninės armijos karininko būrio štabo sudėtį sudaro:

1. **Kazanas Mykolas-Mutka, Siaubas** – būrio vadas;

2. Vokiečių tautybės **piliėtis** – gydytojas;

3. **Kuzma Vladas-Audrūnas**.

Štabas įsikūręs atskirame bunkeryje, ten kur yra ir radijo imtuvas. Būrys suskirstytas į atskirus skyrius po 7–8 kovotojus. Skyrius, kuriame aš esu, vadovauja Stankevičius Juozas iš Bieliūnų kaimo, Antazavės vlsč. Ginkluotas rusišku šautuvu. 1944 m. gruodžio 25–26 d. jis iš būrio išėjo rinkti maisto produktų ir daugiau aš (P. Stankevičius) jo būryje nemačiau. Šiuo metu jis gyvena Bieliūnų k.

Eiliniai partizanai:

1. **Kuzma Povilas, Jono**, iš Pakerių k., Dusetų vlsč. 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo kautynėse su kariniu daliniu bei „liaudies gynėjais“ Šilo miške. Šiuo metu jis gyvena Pakerių k.;

2. **Puslys Antanas** iš Duburių k., Antazavės vlsč. 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško kautynėse;

3. **Puslys Juozas** iš Duburių k. 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško kautynėse. Po mano (P. Stankevičiaus) legalizacijos jis pasiliko Galvono vadovaujamame būryje;

4. **Kuzma Viktoras, Jono**, g. 1916 m. Pabielūnės k., Antazavės vlsč. 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško kautynėse.

Po kautynių aš (P. Stankevičius) kartu su juo išėjau pas jį į namus slapstytis bunkeryje, kuris buvo įrengtas gyvenamajame name po grindimis ir slapstėmės jame iki 1945 m., o po to persikėlėme į Galvono Broniaus vadovaujamą partizanų grupę.

Šioje prtz. grupėje su Viktoru Kuzma mes slapstėmės Pakerių Šilelio, Šilo ir kituose Antazavės vlsč. miškuose.

1945 m. rugpjūčio 17 d. Kuzma Viktoras legalizavosi.

1945 m. rugsėjo 5 d. taip pat legalizavausi ir aš (P. Stankevičius), bet ginklo MGB organams neatidaviau, kurį laikiau paslėpęs iki jis buvo konfiskuotas MGB organų.

5. **Galvonas Bronius** iš Janaikiškių k., Antazavės vlsč. Užsiiminėjo naujų partizanų

„verbavimu“. 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško kautynėse. Nuo 1945 m. buvo paskirtas mūsų skyriaus vadu ir po mano (P. Stankevičiaus) legalizacijos 1945 m. rugsėjo 5 d. pasiliko taip pat vadu;

6. **Galvonas Petras** iš Janaikiškių k. į būrį atėjo dar prieš mane (P. Stankevičių). 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško mūšyje;

7. **Barzda Linas, Alekso**, iš Vainiūnų k., Dusetų vlsč. Į Kazano vadovaujamą būrį įstojo 1944 m. gruodžio mėn. ir tais pačiais metais gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško kautynėse.

1945 m. liepos ar rugpjūčio mėn. mūsų būrys, vadovaujamas Galvono, stovyklavo Pakerių Šilelio miške, Dusetų vlsč. Į mūsų būrį atėjo Barzda Linas, Alekso, kuris nuo mūsų atskirai pakalbėjo su būrio vadu Br. Galvonu ir tą pačią dieną iš būrio stovyklavimo vietos išėjo.

Šiuo metu Barzda Linas gyvena Vainiūnų k.

Iš Kuzmos Viktoro, Jono apklausos protokolo

1948 m. balandžio 28 d. Antazavė.

Apklausą vykdo Antazavės MGB sk. lt. BORISOV, dalyvaujant Antazavės MGB sk. j. lt. PENKAUSKUI.

Apklausa vykdoma per vertėją KURIAKIN KIRIL ULJANOVIČ.

<...> 1945 m. aš legalizavausi kaip nusišalinęs nuo tarnybos sovietinėje armijoje ir iki šiol gyvenau savo ūkyje.

<...> 1944 m. slapstydamasis nuo šaukimo į sov. armiją, slapsčiausi savo namuose padarytame bunkeryje.

1944 m. gale pas mane atėjo Galvonas Bronius ir jo brolis Galvonas Petras iš Janaikiškių k., kurie man pasakė, jog po mėnesio – ne ilgiau, sovietinės valdžios neliks Lietuvoje, einam su mumis pas partizanus ir kovojam prieš sovietų valdžią. Ir taip mes su jais atėjome į Pakerių Šilelio mišką, kuriame radome jų jau pastatytą bunkerį ir jame gyvenome apie dvi savaites. Po to pas mus atėjo Puslys Antanas ir jo brolis Juozas iš Duburių k., Antazavės vlsč., o dar vėliau atėjo:

1. **Stankevičius Juozas, Broniaus**, iš Bieliūnų k., Antazavės vlsč. 1945 m. iš būrio pasitraukė, įsigijo fiktyvius dokumentus iš Zarasų mokytojo Galvono, kuriam už tai atidavė bekoną ir Zarasų kariniame komisariate samagonu girdė visą komisiją ir tokiu būdu „legalizavosi“. Šiuo metu gyvena Kaune;

2. **Stankevičius Juozas, Dzidoriaus**, iš Bieliūnų k. Su savimi turėjo šautuvą, kurio legalizacijos metu neatidavė;

3. **Stankevičius Petras, Jono**, iš Bieliūnų k. Ginkluotas buvo rusišku kulkosvaidžiu;

4. **Kuzma Povilas, Jono**, iš Pakerių k., Dusetų vlsč. Faktiškai jis gimęs 1913 m., o dokumentuose užrašyta – 1908 m.;

5. **Barzda Linas, Alekso**, iš Vainiūnų k., Dusetų vlsč.;

6. **Zablackas Vytautas, Antano**, iš Kirkliškių k., Antazavės vlsč.;

7. **Dubinskas Leonas** iš Gipėnų k., Dusetų vlsč.;

8. **Galvonas Petras** iš Janaikiškių k.;

9. **Puslys Juozas** iš Duburių k., Antazavės vlsč. Jis man (Viktorui Kuzmai) davė ru-

sišką šautuvą. Legalizacijos metu aš to šautuvo neatidaviau, o pasilikau pas save, paslėpiau krūme netoli namų Pabeliūnės k., Antazavės vlsč.

10. **Kuzma Vladas-Audrūnas** iš Drusėnų k., Daugailių vlsč., Utenos apskr. Ginkluotas pistoletu ir šautuvu, buvo partizanų būrio organizatorius, turėjo radijo imtuvą, rašė ir daugino antisovietinius lapelius, kuriuose vyrus ragino eiti į būrį ir kovoti prieš sovietų valdžią. Kuzma Vladas gerai mokėjo anglų, vokiečių, lenkų ir kitas kalbas. Šiuo metu gyvena Kaune. Jo vadovaujamame būryje buvo 20–22 kovotojai. Aš (Viktoras Kuzma) šiame būryje išbuvau 4 mėnesius. Po to 1945 m. balandžio mėn. nuėjau į karinį komisariatą ir ten gavau dokumentus vienam mėnesiui.

Kada baigėsi nustatytas legalus laikas, vėl ėmiau slapstytis, vengdamas sovietinės armijos. 1945 m. birželio mėn. gale legalizavausi, bet ginklo neatidaviau.

R. K. p a s t a b a : šioje byloje įsegta keliolika lapų, rašytų ranka lietuviškai su gana išsamiais parodymais bei prisipažinimais, nesilaikant jokios konspiracijos. Atvirai, be užuolankų kalbama apie tai, ką gal dar buvo galima ir nutylėti, nurodomos pavardės, vardai žmonių, padėjusių buvusiam partizanui įsigyti taip reikalingus asmens tapatybės dokumentus, susirasti gyvenamąjį plotą ir tokiu būdu išgelbėti jį nuo gresiančios žiaurios bausmės.

Šis partizano Vl. Kuzmos pareiškimas pavadinimu – „Mano nuosavas parodymas“ buvo rašytas su pertraukomis per tris ar keturis kartus – akivaizdus Kaltinamasis Aktas visiems „skęstančiojo“ gelbėtojams. Dabar sunku įsivaizduoti tą žmogų, anuo metu patekusį į kruvinas okupantų girtas... Į ką jis tuomet galėjo pavirsti laužomas ir daužomas įtūžusių sovietinių MGB budelių? Apie tai šiandien mums tenka tik pamąstyti...

MANO NUOSAVAS PARODYMAS

(pateikiama originalo kalba)

1948 07 23

Aš, Kuzma Vladas, sūnus Norberto, gimiau 1913 m. liepos mėn. 24 d. Drusėnų k., Daugailių vlsč., Utenos apskr., vidutinių ūkininkų šeimoje. Tėvai turėjo 18 ha žemės.

1914–1917 m. gyvenau Leningrade – SSRS. 1918 m. vasarą kartu su savo tėvais grįžau Lietuvon pagal savo gimimo vietą.

1933 m. kaip eksternu išlaikiau egzaminus už 4-ias klases Antalieptės gimnazijoje.

1933 m. įstojau į Pavasarininkų organizaciją, joje išbuvau metus laiko. Taip pat tuo pat laiku dirbau skautų ir sporto JS (jaunimo sąjunga) organizacijoje.

Nuo 1935 m. iki 1936 m. tarnavau I-am gusarų DLK 7-am pulke ir 3-iam dragūnų GV pulke grandinio laipsniu, o 1939 m. gavau jaunesniojo puskarininkio laipsnį kaip dirbantis pulko štabe raštininku.

Grįžęs iš demobilizacijos (1939 m.), dirbau Saldutiškio, Meškuičių, Antalieptės pašto įstaigose laiškinių.

1940 m. dirbau Seirijų pašte eiliniu valdininku.

1940 m. iki 1942 m. dirbau Daugailių pašte viršininko pareigose. Be to, laike karo prieš Tarybų Sąjungą (nuo 1941 06 22 iki 1941 08 01) buvau vadinamosios Lietuvos aktyvistų organizacijos nariu, veikdamas Daugailių vlsč. rajone, apsiginkluodamas pistoletu (Baltųjų partizanų būrys).

Baltųjų partizanų būrys (atrodo) būrio vadas buvo Norkus Alfonsas (Antalieptės

pašto viršininkas). Pavaduotojas – policininkas Juozas-Vincas Tamošiūnas ir 1941 m. birželio mėn. (dienos neprisimenu), 2 km nuo savo namų, prie miško buvau sulaikytas vokiečių SS dalinio. Tuo metu nešiausi akumuliatorių pakrauti. Čia pat iš miško atsivedė norinčius pabėgti vokiečiai: Vainių Mečių ir Ilčiuką. Leitenantui griežtai įsakius, turėjau vykti kartu su suimtaisiais link Jakštų k., Daugailių vlsč. Kartu su manimi buvo Urbonavičius Juozas, gyv. Gutaučių k., Daugailių vlsč.

Juos pavedėjus, Jakštų kaimo lauke leitenantas, griežtai įsakęs mums pasitraukti ir mums pasišalinus, juos sušaudė.

Vėliau (1941 07 01–1941 08 01) teko formuoti Lietuviškąją pagalbinę policiją Daugailių miestelyje. Be to, teko vykdyti areštavimus bei suėmimus.

Apart to, būdamas Pagalbinėje policijoje, kartu su kitais teko sulaikyti bėgančius žydus – juos areštuoti (apie 25 žmones). Vėliau, atvykę vokiečiai ir surinkę juos sušaudė.

Baltųjų partizanų būrys buvo išformuotas rugpjūčio pradžioje. Vidaus tvarką perėmė Vidaus policija.

1942 m. pastojau dirbti į Daugailių vlsč. kortelių paskirstymo biurą raštvedžiu.

1943 11 01–1944 04 01 dirbau Utenos elektros stotyje monteriu.

1944 04 01–1944 07 07 dirbau Daugailių pašto viršininku.

1944 07 10 kartu su vokiečiais pasitraukiau į Meškuičius, Šiaulių apskr., kame ir su laukiau Raudonosios armijos.

Grįžęs dirbau žmonos ūkyje Kruopeliškių k., Antazavės vlsč.

1944 m. pabaigoj – lapkričio mėn. įstojau į organizuojamą Baltųjų partizanų būrį. Būrio vadu buvo grįžęs iš Plechavičiaus armijos lttn. Kazanas-*Mutka*.

R. K. p a s t a b a : pareiškimo autorius lttn. Kazaną visur įvardija vardu *Mutka*. Iš tikrųjų Kazano vardas buvo Mykolas, o *Mutka* – vienas iš slapyvardžių. Toliau tekste, kur bus minimas „Kazanas *Mutka*“, rašysiu Kazanas Mykolas.

Pavaduotoju laikinai – Bronius Galvonas. Būrio būstinė – Antazavės Šilas.

Būrio žmonės turėjo įvairių sistemų šautuvų, karabinų, revolverių, lengvųjų kulkosvaidžių, granatų, automatų.

Būrys turėjo bunkerį (slaptą žemėje), kame sutilpdavo po 20 žmonių. Jame buvo įrengta: iš akumuliatoriaus 12 V šviesa, 4-ių lempų radijo imtuvas „Siera“ ir rašomoji mašinėlė „Urania“. Klausydavomės žinių iš užsienio, spausdindavome kas mėnesį laikraštėlį „Laisvė ir Nepriklausomybė“, kurio redaktoriumi buvau aš.

Apsiginklavęs buvau prancūzišku karabinu. Būrys į pabaigą turėjo apie 70 žmonių. Aš pats „suverbavau“ apie 10 žmonių. Būrys atlikinėjo įvairius uždavinius. Pirmos stiprios kautynės su garnizonu buvo 1944 12 27, kurių metu žuvo partizanas Kairys Jonas.

10-ies žmonių žygyje Antazavė–Degučiai (kaimų neatsimenu) dalyvavo vadu Bislys Balys, pavaduotoju – aš. Puolant pastatą, žuvo vienas mūsų žmogus. Be to, Kazano dalinys – 8 žmonės, man nežinant, sušaudė pilietį Dainį, gyv. Antazavės vlsč. Priežastis – partizanų šnipas.

Buvo sulaikyta (1944 12 02) Antazavės pieninės sviestas apie 6-ies dėžės ir sugadinti telefono laidai.

Būrys prisiekė pirmąkart sausio pradžioj, antrą sykį – apie birželio mėn. Po to

1945 m. sausio mėn. pradžioje būrys buvo išvykęs į Salas (Rokiškio apskr.). Grįžtant, 1945 01 13, 13-os žmonių sudėtyje, tarp kurios buvau ir aš, užpuolė garnizonas. Sartų ežero kilpoje žuvo beveik visi. Likau gyvas aš, Palivonas Juozas, Stankevičius Petras ir Puslys Juozas.

Nuo to laiko, pasidarę bunkerį po kluonu žmonos tėviškėje, aš su Palivonu Juozu išbuvau iki 1945 04 15.

1945 m. nuo balandžio 15 d. iki rugpjūčio 8 d. išbuvau Šlepečių būrį, kurio vadu buvo (žuvęs) Mečys Medinis-*Pypkė*, gyv. Šlepečių k., Daugailių vlsč., pavaduotoju – Juodvalkis Antanas. Aš ėjau radisto-propagandisto pareigas slapyvarde Nr. 3, Juknėnų būrio vadu – Maniušis Vaclovas, pavaduotojas – Kunčius Alfonsas (žuvęs).

Abu būriai sudarė apie 70 žmonių, turėjo savo radijo aparatą „Siera“ 4-ių lempų ir ryšius per Utenos apskritį su Tauru. Veikimo spindulys – nuo Šlepečių iki Minčios miško.

Garnizonas, netikėtai užpuolęs būrius, buvo 1945 06 07–1945 07 01. Per kautynes žuvo apie 5 žmones.

Šie būriai vietoj laikraščio leido kasdienes užsienio žinių ištraukas. Išsiblaškius būriams, teko išsiformuoti ir pasidalyti pavienėse slėptuvėse. Teko išbūti tėviškės rajone iki 1945 08 07. Ryšiai su centru nutrūko. 1945 08 07 atvykęs, žmonos tėviškėje išbuvau iki 1945 09 25, iš kur nelegaliais dokumentais, žmonai padedant, atvykau Kaunan. Kol pasą išsirūpinau, gyvenau Girstupio kaime pas pil. Navicką Juozą. Susitvarkęs su dokumentais, stojau dirbti į stiklo fabriką buhalteriu. Dirbau iki 1946 04 01. Nuo 1946 04 01 iki 1946 09 01 dirbau Kauno oro uoste, ėjau „aerologo ir zavchozo“ pareigas.

Nuo 1946 09 01 iki 1946 12 01 dirbau A. Fredos (Aukštosios Fredos – R. K.) sodininkystės-daržininkystės technikumė darbininku.

Nuo 1946 12 01 iki 1947 07 01 dirbau Julijonavos p. s. (pieno supirkimo – R. K.) punkto vedėju.

Nuo 1947 07 01 iki šiam laikui dirbau „Pienocentro“ Kauno skyriaus inspektorium įvairiuose rajonuose.

Kaune buvimo metu 1945 09 25 iki šiam laikui tamprių ir pastovių ryšių su provincija Zarasų apskr., Antazavės LKS Juknėnų bei Šlepečių LKS būriais neturėjau.

Daugelis būrių žmonių žuvo – likusieji, pasinaudodami amnestija, legalizavosi, kiti neoficialiai išvyko į tarnybas. Teko retkarčiais palaikyti ryšį su pavieniais besislapstančiais žmonėmis.

Tauras (čia turima mintyje Tauro apygarda – R. K.) ryšius teikė per minėtąją Kazį Nenėną. Žuvusiųjų ir išvykusiųjų neoficialiai ginklai buvo atiduodami panašiai, kaip legalizuojančių, vietos milicijos organams.

1947 m. liepos mėn. teko iš dalies susitikti su Šilavoto LKS būriu, tarpininkaujant vietos Pagirėlių kaimo gyventojui Šumauskui Motiejui. Minėto būrio sudėtis apie 35 žmones, kuris vykdė operacijas (atiminėja maistą, terorizuoja, tebesinaudoja pagrindine literatūra).

MANO NUOSAVAS PARODYMAS

(tęsinys)

1948 07 23

1945 10 23 man atvykus į Kauną, Kauno suaugusiųjų gimnazijoje radau dirbanti Kazį Nenėną. Su juo esu pažįstamas nuo jaunų dienų. Kartu 1926–1931 m. lankėm Antalieptės progimnaziją, vėliau jis baigė Utenos gimnaziją ir Kauno Teisių fakultetą. Mokslo metais buvo aktyvus skautas ir ateitininkas (katalikiško sparno organizacijos). Be to, priklausė vadinamajai Pavasarininkų (katalikų) organizacijai. Vokiečių okupacijos metais buvo Juknėnų (Daugailių vlsč.) pradžios mokyklos mokytoju.

1944 m. užėjus Raudonajai armijai, buvo Daugailių progimnazijos mokytoju.

1945 m. gegužės mėn. nelegaliai perėjo į Užpalių, Utenos apskr. Baltųjų partizanų pusę, kame dirbo radijo-propagandisto darbą.

1945 m. vasarą nelegaliai atvyko į Kauną, gaudamas tarnybą suaugusiųjų gimnazijoje. Kaune tarnaudamas, uoliai mokinosi anglų, prancūzų kalbas ir sekė žinias iš užsienio (Londonas, Niujorkas, Bernas ir kt.). Čia susipažino ir kartu dirbo su mok. Bružu. Vienąkart (datos neprisimenu) jis parodė man keletą švariai atspausdintų (apie 15x20) Tauro leidinių. Kas atspausdino ir kur gavo, jis man nepasakė. Medžiaga buvo atspausdinta rot. (rotatoriumi – R. K.). Atsišaukimai buvo persunkti antitarybiška dvasia ir raginimais padėti partizanams ginklais ir maistu. Be to, buvo skelbiamas greitas III-iojo karo gaisras.

Minėta medžiaga pasidalydavo su mok. Bružu. Bružas irgi buvo uolus minėtos literatūros sekėjas. Minėtus atsišaukimus (žodžiu man pareiškė) gaudavo ir, matyt, platindavo Vaitoška Antanas, dirbęs Kauno elektros stoty. Vaitoška Antanas pažįstamas iš jaunystės. Kartu lankėm Antalieptės progimnaziją, veiklus skautas ir ateitininkas. Vėliau mokėsi Kauno kunigų seminarijoje ir Medicinos fakultete. Apie dalyvavimą „bandoje“, išskyrus k. Nenėną, Vaitoškos ir Bružo nežinau. Jie užsiiminėjo minėtos pogrindžio spaudos platinimu. Kokius smulkesnius ryšius jie turėjo su Tauru, irgi atsisako komentuoti.

Apie Taurą (apygarda – R. K.), kuris pasiekdavo apskričių miestus, pasirodydavo: „Laisvės Kelias“, „Laisvės Varpas“ su parašu *Patriotai* arba *Laisvės Kovotojų Sąjunga* (LKS).

Minėta medžiaga spausdinama rotatoriumi ir turiniu mažai kuo skyrėsi nuo Tauro.

Ginklais aprūpinimą ir maitinimą tiek Taurui, tiek LKS vykdavo vietos ūkininkai. Pavyzdžiui, Zarasų apskr., Antazavės vlsč., Vainiūnų k. gyventojai Žilinskas, Povilas Kuzma.

Marijampolės apskr., Šilavoto vlsč., Pagirėlių k. gyventojas Šumauskas Motiejus pražygiuojančius baltuosius partizanus (LKS) aprūpindavo maistu. Kaune jam jie palikdavo pogrindžio minėtą literatūrą.

„Bandos“ (ypač pražygiuojančios) atiminėdavo ūkininkams maistą maistą, pasiimdavo vežamus pieninėms pieno produktus, sugadindavo telefono ryšį, terorizuodavo gyventojus. Įtartiną ryšį su „banditais“ (liečia paėmimą pieno produktų) turi Tabariškių pieno supirkimo punkto vedėjas Cegelskis Kazys, gyv. Tabariškių bažnytkaimy.

„Pienocentro“ Kauno skyriaus inspektorius Sibitis Stasys, prikomandiruotas prie Jonavos p. s. bazės, laikomas nelegaliai gyvenančiu Jonavoje.

R. K. p a s t a b a: autorius savo rankraštyje visur vartoja čekistiškus žargonus: „...terorizuodavo gyventojus“, „banditai“, „banda“, „baltieji partizanai“, „partizanai atiminėdavo“, „buržuazinė santvarka...“ Tai čekistams būdingi ir priimtinausi pasakymai, savaip iškreipiantys jų tikrąją reikšmę. Dėl to nereiktų stebėtis, kadangi autorius vadinamuosius „nuosavus parodymus“ rašė akylai stebimas sovietinių budelių.

MANO NUOSAVAS PARODYMAS

(tęsinys)

1948 07 25

1945 m. rugsėjo 25 d., turėdamas iš brolio Valentino Kuzmos, gyv. Drusėnų k., Daugailių vlsč., Utenos apskr., pasiimtąjį karinį bilietą (baltas, kaip nebyliui) ir vietoje paso laikiną pažymėjimą, kurį 1945 01 išrūpino gyvenantis Kaune, Taikos g. Jaunimo teatro tarnautojas Juozas Kuzma, žmonos padedamas, išvykau į Dusetas. Minėtą laikiną pažymėjimą (Nr. 4/3107, išduotas 1945 10 23) mano žmona Stefanija atsivežė nuo Kuzmos iš Kauno. Pagal karinį bilietą tas pažymėjimas buvo surašytas suklastojant mano vardą ir gimimo metus. Vietoje Vladas Kuzma, s. Norberto, gimęs 1913 07 24, parašytas – Valentinas Kuzma, s. Norberto, gimęs 1915 07 24.

Dusetose, palaukęs Kauno statybos tresto mašinos, kurios šoferis Petras Skukauskas, kaipo žmonai pažįstamas, sutiko mane nuvežti į Kauną.

Tad ryte 1945 09 26 apsistojau pas pažįstamą O. Švegždienę, gyv. Kraševskio g. 39.

Ten pabuvęs keletą dienų, jos rekomenduojamas, išvykau ūkio darbams pas pil. Navicką Juozą, gyv. Girstupio kaime prie pat Kauno.

Pasidaryt pasą susitariau su Šablinsku Baliu, tuomet gyvenusiu Kaunas–Šančiai, VII-oji Kranto g. Nr. 4a. Jo padedamas, 1945 10 06 nuvykau į Vinių g. Nr. 21, pas Šablinskui pažįstamą moteriškę (jos pavardės ir vardo nežinau) ir pasitarus ji už 1300 rublių sutiko padaryti pasą. Šablinskaitei rekomendavo ten pasidaryt dėl to, kad jis ir jo šeima per minėtą žmogų pasus ten gavo. Padavęs laikiną pažymėjimą, savo brolio karinį bilietą ir darbo pažymėjimą, išvykau laikinai pabūti pas pusbrolių Viktorą Stasiulaitį, gyv. Mateikos g. Nr. 24a, pas jo žmonos seserį Šileikienę, gyv. Gėlių g. Nr. 13.

Darbo pažymėjimą pasidariau pats, blanką gavęs pas Petrą Švėgždą. Pasas buvo padarytas 1945 10 13, galiojantis 6 mėnesius, priregistruotas prie namų knygos VII-oji Kranto g. Nr. 4a. Gavęs pasą, laikinai gyvenau Raseinių g. 24.

Ieškojau tarnybos „Pienocentre“. Padedant J. Alaunei, buvau laikinai priimtas vyr. buhalteriu į „Pienocentro“ Klaipėdos skyrių.

Nuvykus Klaipėdon ir nesuradus buto, grįžęs Kaunan, atsisakiau nuo tarnybos.

1945 12 01 pastojau dirbti į valstybinį stiklo fabriką „Aleksotas“ buhalteriu. Kadangi namų knygos I-as Birutės kaimas neturėjo, tad išsiregistravęs namų knygoje – VII-oji Kranto g., data – 1946 01 19, 4b, apsigyvenau pas pil. Kuzmienę I-ame Birutės kaime.

Ant paso išsiregistravimo štampo nebuvo. Stiklo fabrike išdirbau iki 1946 03 01.

Buvau laikinai pastojęs į Nemuno laivininkystės v-bos rengiamus vairuotojams kursus, tačiau dėl blogo susisiektimo ir be algos, nebaigęs – išstojau.

Kadangi mane visą laiką smarkiai viliojo aviacija, tad pasitaręs, be jokio tarpininkavimo su laikinai einančiu viršininko pareigas P. Dimitrevu, 1946 04 01 paskyrė į Kauno „aeropotą“ (GVF) ūkvedžiu. Čia išdirbau ūkvedžio ir aerologo pareigose iki 1946 08 01.

Iš Kuzmienės persikėliau gyventi su šeima pas Zenoną Radvilą I-ame Birutės kaime. Kadangi su šeima buvo sunku pragyventi, tad dirbdavau fundamentatoriaus darbus pas pil. Puriuškevičių, gyv. I-ame Birutės kaime.

1946 (?) pastojau dirbti į A. Fredos (Aukštosios Fredos – R. K.) Sodininkystės-daržininkystės technikumą darbininku.

Nuo 1946 12 10 rekomenduojamas tam pačiam Justui Alaunei, išdirbau Julijonavos p. s. punkte vedėju iki 1947 05 01. Du mėn. pertraukęs darbą 1947 07 01 iki sulaikymo dienos 1948 07 21 išdirbau „Pienocentro“ Kauno skyriuje inspektoriumi.

Mano (Vl. Kuzmos) pasisakymas dėl antitarybinės veiklos

Atvykus Kaunan 1945 09 26 pas Petrą Švėgždą, Kraševskio g. 39, pirmiausia susitikau su Vladu ir Leonu Mažiuliais – jo giminaičiais (žmonos broliai), be to, su Juozu Kuzma – Taikos g. ir pas jį laikinai gyvenančiu Kazimieru Nenėnu. Tuoju patyriau, jog J. Kuzma ir k. Nenėnas klausio radijo pranešimų iš užsienio (Londonas, Niujorkas ir kt.). Žinias atvykę pranešdavo man.

J. Kuzma dirbo Jaunimo teatre, o k. Nenėnas – suaugusiųjų gimnazijoje. Laisvu laiku nuo tarnybos atvykdavau pas Šablinskus – VII-oji Krantinės g. 4a, kame radau atvykusį nelegaliai iš Antazavės Bronių Krasauską. Jis parodė, man paprašius, dokumentus. Pasirodo, jie buvo suklastoti Vytauto Ivonio vardu. Jis tuoj išvyko Vilniun ir daugiau neteko su juo susitikti.

Be to, teko susitikti (datos neprisimenu) Stoškų (vardo neatsimenu), kuris, kaip iš Šablinskų sužinojau, saugumo organų buvo sulaikytas.

Pradėjau pats savarankiškai klausytis radijo pranešimų iš užsienio (Londonas, Niujorkas, Vatikanas, Ankara). Daugiausia vokiečių, rusų, iš dalies lenkų, čekoslovakų kalbomis.

Radijo klausymo vietos – pas Juškį (vardo nežinau) I-ame Birutės kaime, Garliavos vlsč. pas Macijauską (vardo nežinau); I-ame Birutės kaime, Valančiaus g. Nr. 6 (savininko pavardės nežinau), pagal specialybę – batsiuvys. Pas jį turėjo butą studentas (pavardės nežinau). Žymės: aukštas, brunetas, melsvų akių.

Paklauses radijo žinių, pirmiausia jas pranešdavau jų savininkams, paskiau jas persakydavau: Švėgždams, Mažiuliams, Povilui Bučiui. Vėliau savo ranka surašęs jų tekstus, perduodavau per Motiejų Šumauską Pagirėlių k., Šilavoto vlsč.

Šilavoto LKS būriui be Šumausko žinias atvykdavo pasiimti Šumauskų giminaitė Kostancija (pavardės nežinau). Su ja susipažinau 1946 m. vasario mėn.

Atvykdama maždaug 2 k. per mėnesį, ji man atveždavo pagrindinės literatūros. Tai buvo atsišaukimai ant blogo gelsvo popieriaus rotatoriumi atspausdinti. Išmiera – apie 15–10 cm x 8 cm „Laisvės Kelias“, „Trimitas“, „Laisvės Varpas“ vardais su parašu: *Laisvės Kovotojų Sąjunga, Patrimpas*. Tarp jų pasitaikydavo ir Tauro leidinių.

Aš, paėmęs jų po porą egzempliorių ir perskaitęs, leisdavau toliau. Juos gaudavo Nenėnas Kazys, s. Kazio. Susipažinus, apie gegužės mėn. 1946 m. – šimulaitis Justas, tuo metu laikinai gyvenęs Armoniškių pagalbiniam ūky, Kauno apskr.

Iš jos – Kostancijos sužinojau, kad jos du broliai – Šilavoto „bandoje“, kurių vienas žuvo. Kokia būrio sudėtis ir vadovybė, ji man nedrįso pasakyti. Faktas, kad jis veikė Šilavoto rajone (valsčiuje), užsiimdamas gyventojų „terorizavimu“, „maisto produktų atiminėjimu“, pagrindinės spaudos platinimu.

Po keleto dar su ja susitikimų, užėjus į Valančiaus g. Nr. 6, apie 1974 m. vasaros metu, nežinojau, kad ji saugumo organų Jezuitų bažnyčioje buvo sulaikyta.

Atvykus Šumausko žmonai Emilijai Šumauskienei, 1947 11 07, radijo žinias, savo ranka parašytas, perdaviau jai. Pogrindžio spaudos nuo to laiko iš jos nebegaudavau. Dažniau susitikdavome su Šimulaičiu Justinu, perduodamas jam savo išklausytas žinias ir pasikeisdamas nuomonėmis.

Vėliau (datos neprisimenu) Šimulaitis Justinas buvo dėl man nežinomų priežasčių pasodintas Kauno kalėjiman. Ryšiai su juo nutrūko. Dažniau užeidavau pas Kazį Nenėną Suaugusiųjų gimnazijos įstaigoje. Vieną kartą (datos neprisimenu) jis man parodė (žinoma, likus vieniems) rotatorių, pareikšdamas, jog jis visai tiktų atsišaukimus spausdinti. Netrukus po to jis parodė keletą egzempliorių Tauro leidinių.

1947 m. jis išvyko mokytis į savo žmonos tėviškę Griškabūdžio vlsč., Šakių apskr. Nuo to laiko jo nebesusitikau.

Savo anksčiau duotam parodyme (rusų kalba) suklydau pareikšdamas, kad jį buvau sutikęs atvykusį tarnybiniais reikalais 1948 m. pradžioje ir parodžius Tauro leidinius.

Su Kuzma Juozu susitikti teko mažai, nes jis 1946 02 13 buvo areštuotas.

Dirbdamas A. Fredos Sodininkystės-daržininkystės technikume, pasikeisdavau radijo žiniomis su sargu Lenčiu, gyv. II-ame Birutės k., Garliavos vlsč.

Stiklo fabrike dirbant, išklausęs radijo žinias, retkarčiais pasakydavau vyr. buh. Stankūnavičiui Vytautui, gyv. Šiaulių g. 28, ir buh. Vagoniui Jonui, gyv. Julijonavos k., Garliavos vlsč.

Dirbdamas „Pienocentre“, minėtų radijo žinių tiekimą žodžiu pranešdavau: Justui ir Lionginui Alaunėms; Jeronimui Matulioniui, gyv. A. Panemunėj, Nr. (nežinau). Paskutiniu laiku jis dirbo aliejaus fabrike „Ringuvos“ sandėlio vedėju; tarnautojui Bražiui Vladui, gyv. Žaliakalnyje; Sibičiui Stasiui, nelegaliai gyvenančiam Jonavoj; buvusiam Jonavos p. s. punkto vedėjui Pabedinskui Juozui, gyv. Jonavoj, Sodų g. 10. Tikrinant p. s. p-tus šiems ūkininkams: Ženteliui Vladui, gyv. Lukšių k., Jonavos vlsč.; Mikalauskui Jonui, gyv. ten pat; Rimdeikai Benadui – Kulvos bažnytkaimyje, Jonavos vlsč.; Martinaičiui Stasiui – Varnutės k., Jonavos vlsč.; Radimauskui Feliksui – Skrebinų k., Jonavos vlsč.

Su Antanu Vaitoška susitikau 1947 m. vasarą pačioj Kauno elektros stoty. Po trumpo pasikalbėjimo patyriau, kad jis kalbėjęs su Kauno universiteto profesoriumi (pavardės nepasakė) ir jis, kada buvusi Maskvoj 4-ią konferencija, tai jis kaip tik tuo laiku tarnybiniais reikalais nuvyko į Maskvą ir neva Didžiajame Maskvos teatre, kada buvo vaidinama svečių garbei, pertraukos metu susitikęs buv. Lietuvos geografą Pakštą Kazį, atvykusį su Amerikos delegacija ir jis pareiškęs – reikalai einą mūsų naudai ir kad jis esąs Lietuvos emigracinės vyriausybės atstovas. Be to, paminėjo apie Kazį Nenėną minėtu reikalu. Aš jam paaiškinau paskutinius pasaulio įvykius, girdėtus per radiją.

Su Bružu per Kazį Nenėną susitikinėjau. Pasirodo, kad puikiai mokąs anglų kalbą, klausęs užsienį, antitarybinio atžvilgiu laiką ryšius su Kaziu Nenėnu.

Su Šimulaičiu Justinu susitikau antrąkart 1947 m. gruodžio mėn. ir 1948 m. gegužės mėn. jam grįžus iš kalėjimo. Pasirodo, kad jis stipriai užsiiminėjo spekuliacija prekėmis, pinigais, aptarnaudamas, pagal jo paties pareiškimą, LKS ir Tauro vadovybę. Be to, man žodžiu pareiškė, kad Tauro daliniai esą gavę įsakymą koncentruotis Klaipėdos rajono

miškuose 1947 m. lapkričio mėn. kautynėms. Vėliau sužinojau, kad jis pastoj tarnauti pieninėn Žemaitijoj.

Be to, sužinojau, kad Valančiaus g. Nr. 6 minėtas batsiuovys man tiesiog pareiškė, kad jis laikas tamprius ryšius tiekimo ir informacijos reikalu išvien su LKS būrio vadu. Jo pavardės ir vietovės jis atsisakė man nurodyt.

Su Juškiu, gyv. I-ame Birutės k., susitinku dažniau, ypač pas jį vykdavau klausytis žinių iš aparato „Meside“ 4-ių lempų.

Po balsavimo 1948 02 09 jis man parodė visai trumpą rotatoriumi spausdintą atsišaukimą su parašu: *Laisvos Lietuvos Partizanai*. Tačiau, jį perskaičius, jis atsiėmė jį.

Su Šumausku Motiejum esu pažįstamas nuo 1944 m., nes jo žmona Emilija yra mano žmonai Stefanijai teta.

Nors Šumauskas Motiejus buvo garsus suvalkiečių sukilėlis prieš Smetonos valdžią, turėdamas 4 ha žemės, gyvena miškingoj vietoj – į rytus 2 km nuo Šilavoto miestuko, Pagirėlių k. Nakties metu pas jį bei jo kaimynus užaina po 30 žmonių „banda“, pasiimdama iš jo maisto, palikdama ir informacijos. Tokiu būdu ryšiai su vadovybe jam žinomi. Ypač viskas gerai žinoma jo ryšininkei Marytei (pavardės nežinau), gyvenančiai netoli jo.

Apart to, Kaune susitinku buv. Kazano „bandos“ dalyvį šoferį Stankevičių Juozą, dirbantį Kauno cukraus treste ir Kuzmą Stasį, dirbantį stiklo fabrike „Aleksotas“ sandėlininku.

Būdamas Babtų rajone, patyriau per Alaunę Lionginą, kad Vosiškių apylinkė nerami. Punkto vedėja Bačėnaitė palaikė kontaktą su „banda“.

Bendrai paėmus, Kauno rajone buvimo metu antitarybiškame darbe daugiausia pasižymėjau: radijo-propagandos, slaptos (nelegalios spaudos) platinimu. Apginklavimo ir tiekimo srity neturėjau ryšių. Su Antazavės būriu (pavieniams asmenims) savo radijo žinių tekstus, kartais LKS spaudą, pasiūsdavau per Matulį Lionginą, s. Norberto, iš Kruopeliškių k., Antazavės vlsč.

1948 m. ryšių su tuo rajonu neturiu.

Iš Kuzmos Vlodo, Norberto, apklausos protokolo

1948 m. liepos 29 d. Zarasai.

VI. Kuzma g. 1913 m. Drusėnų k., Daugailių vlsč., Utenos apskr., išsilavinimas 4-ios gimnazijos klasės. Apklausą vykdo Zarasų MGB sk. lt. LOGINOV.

<...> Apie LLA organizacijos struktūrą žinau tiek:

1945 m. gegužės mėn. pradžioje būrio vadas Medinis Mečys gavo instrukciją iš Taurų apygardos štabo dėl LLA organizacijos sudėties, kurioje buvo nurodyta kokia tvarka turėtų būti suformuoti partizanų būriai.

Organizacijos vadovas turi būti būrio vadas, pas mus – Medinis. Jo pavaduotojas – Organizacinio ir propagandos sk. vrš. esu aš (Kuzma Vladas), antrasis pavaduotojas – Juodvalkis Kazys Polekniškio k., Daugailių vlsč. gyventojas. Jis taip pat užsiiminėjo ūkio ir žvalgybos reikalais. Eiliniai partizanai skirstėsi į atskirus skyrius po 4 narius ir 5-as – skyriaus vadovas. Kiekvienas LLA org. narys turėjo išgalvotą pseudonimą (slapyvardį – R. K.). LLA organizacijai vadovavo Taurų štabas.

Aš buvau LLA organizacijos narys Medinio vadovaujamame ginkluotame būryje ir aktyviai kovojau prieš sovietų valdžią, siekiant atkurti Lietuvoje prieš tai buvusią „buržuazinę“ santvarką (laisvą ir nepriklausomą Lietuvą – R. K.).

Tą kovą aš pradėjau ką tik įstojęs į ginkluotą partizanų būrį, vadovaujamą Kazano Mykolo-*Mutkos*.

1945 m. balandžio mėn. iš Kazano vadovaujamo būrio aš perėjau į Maniušio būrį, kuriame išbuvau tik 4–5 dienas.

<...> 1944 m. gegužės mėn. pirmomis dienomis perėjau į Medinio vadovaujamą būrį, kadangi šis būrys buvo stipresnis, jį sudarė apie 60 kovotojų. Medinio būryje buvau Agitacijos ir propagandos sk. vadovo pareigose. Kiekvieną dieną savo ranka rašiau antisovietinius lapelius ir šefavau partizaną Šiožinį Joną iš Šiožinių kaimo, Daugailių vlsč. Lapukuose užrašinėju antisovietinę informaciją iš užsienio, įtikinėju, jog tuo metu vykusiose valstybių konferencijose sprendžiamas Lietuvos išlaisvinimo iš sovietų valdžios reikalas, prašiau gyventojų teikti visapusišką pagalbą partizanams.

<...> Tokių lapukų aš parašiau ir išplatinau apie 1000 egz. Būdamas Medinio būryje, „verbavau“ naujus narius į partizanų būrį. Mano „užverbuoti“: 1. Šiožins Jonas iš Šiožinių k.; 2. Šileikis Bronius iš Gutaučių k., Daugailių vlsč.; 3. Šileikis (Broniaus š. brolis); 4. Musteikis Jonas iš Šiožinių k. Kitu laiku aš dirbau ideologinį darbą su partizanais.

Medinio būryje buvau nuo 1945 m. liepos 1-os dienos. Būrys bazavosi Šlepečių miške, Daugailių vlsč. 1945 m. liepos 1 d. būrys buvo apsuptas kariuomenės, įvyko kautynės.

Kontratakuodami kareivius, siekiant išeiti iš apsupimo, kautynėse mes panaudojome sunkųjį kulkosvaidį. Aš taip pat dalyvavau kautynėse ir šaudžiau iš karabino.

Tą kartą būrys išėjo iš apsupimo ir visi partizanai išsibėgijo. Kautynių metu būrys patyrė praradimų: žuvo kulkosvaidininkas ir trys eiliniai kovotojai. Sunkiai buvo sužeistas Rusakevičius Antanas iš Polekniškio k., Daugailių vlsč., kuris vėliau mirė. Neteikome sunkiojo kulkosvaidžio, daug šovinių, granatų ir radijo imtuvo.

Po kautynių mes 7-iese pasitraukėme į Garnių mišką, Daugailių vlsč., kur išbuvome be jokios veiklos iki liepos 12-os dienos, o po to perėjome į Vileikių mišką Daugailių vlsč. ir pasilikome trise: aš (Kuzma Vladas), Šileikis Bronius (žuvęs 1947 m.) ir Ulevičius Jonas iš Vėlaikių k., Daugailių vlsč.

1945 m. rugpjūčio 7 d. aš ginklą – vokišką karabiną ir granatą perdaviau Šileikiui, o pats ėmiau slapstytis Kruopeliškių k., Antazavės vlsč., kur gyveno mano žmona Stefanija Kuzmienė.

Daržinėje įsirengiau bunkerį, kuriame slėpiausi iki 1945 m. rugsėjo 25 d., o po to nelegaliai išvykau į Kauną.

<...> 1944 m. lapkričio pradžioje Šilo miške Antazavės vlsč. bunkeryje įsikūrėm apie 10–11 vyrų:

1. **Kazanas Mykolas-*Mutka*, *Siaubas*** – būrio vadas. Žuvęs 1945 m. Dusetų vlsč.;
2. **Galvonas Bronius** iš Janaikiškių k., Antazavės vlsč. Būrio vado pavaduotojas;
3. **Galvonas Petras** (Broniaus brolis) – skyriaus vadas;
4. **Kuzma Povilas, Jono**, iš Pakerių k., Dusetų vlsč. Užsiima tiekimo reikalais;

5. **Kuzma Viktoras, Jono**, iš Pabelūnės k., Antazavės vlsč.;

6. **Stankevičius Petras, Jono**, iš Dusetų mstl. 1944 m. gruodžio 2 ar 3 d. jis kartu su manimi (Kuzma Vl.) ir kitais dalyvavo rekvizuojuant pastotę, kur buvo vežamas iš Antazavės sviestas valstybei apie 100 kg. Šitą sviestą mes atėmėm būriui maitinti.

1944 m. gruodžio 23 d. Stankevičius Petras su grupe kovotojų, kurios sudėtyje buvau ir aš (Kuzma Vl.), ėjome į Degučių vlsč. išimt ginklų, maisto produktų iš sovietinių aktyvistų, kur viename kaime patekome į susišaudymą su sovietiniais aktyvistais ir milicijos darbuotojais, kurio metu žuvo vienas mūsų kovotojas. Stankevičius Petras ar Barzda Linas į vieno sov. aktyvisto namą įmetė granatą.

1944 m. gruodžio 27 d. Stankevičius Petras, ginkluotas kulkosvaidžiu, dalyvavo kautynėse Šilo miške su MGB kariuomenės padaliniu.

1945 m. sausio 8 d. dalyvavo kautynėse su MGB kariuomenės padaliniu netoli Sartų ežero, Rokiškio apskr. Šiuo metu P. Stankevičius areštuotas;

7. **Gražys Antanas** iš Antazavės vlsč. 1945 m. sausio 8 d. jis dalyvavo kautynėse su MGB kariuomenės padaliniu netoli Sartų ežero, buvo sužeistas ir nusišovė;

8. **Gražys Jonas**, 1945 m. sausio 8 d. dalyvavo kautynėse su MGB kariuomenės padaliniu netoli Sartų ežero, kur žuvo;

9. **Janaudis Stasys** (ar Jonas?) iš Degučių vlsč. Ginkluotas mauzeriu. 1944 m. gruodžio 23 d. vedė mūsų grupę kovotojų į Degučių vlsč. paimti ginklų bei maisto produktų iš sovietinių aktyvistų;

10. **Dubinskas Leonas** iš Gitėnų k., Dusetų vlsč.;

11. **Aš-Kuzma Vladas, Norberto**.

Iš Kuzmos Vlodo, Norberto, apklausos protokolo

1948 m. rugpjūčio 3 d. Zarasai.

Apklausą vykdo Zarasų MGB sk. ltn. LOGINOV

<...> 1944 m. lapkričio pradžioje aš atėjau į partizanų vado Kazano vadovaujamą būrį Šilo miške, Antazavės vlsč. Tada pagrindinis tikslas buvo kaip daugiau padidinti būrio sudėtį. Aš, būrio vadas Kazanas, ir jo pavad. Galvonas Bronius užsiėmėm naujų kovotojų „verbavimu“.

1944 m. gruodžio pradžioje į būrį mano asmeniškai buvo „užverbuoti“:

1. **Zablackas Vytautas** iš Kirkliškių k., Antazavės vlsč.;

2. **Zablackas Vilius** iš Kirkliškių k.;

3. **Barzda Linas, Alekso**, iš Vainiūnų k., Dusetų vlsč.;

4. **Janaudis** iš Degučių vlsč.;

5. **Kairys Jonas** iš Vainiūnų k.;

Būrio vado Kazano ir jo pavaduotojo Galvono Broniaus „užverbuoti“:

1. **Namajūnas Pranas** į būrį atėjo 1944 m. gruodžio viduryje;

2. **Zakarauskas** į būrį atėjo 1944 m. gruodžio 10 d. Žuvo prie Sartų ežero;

3. **Bražys Adolfas** iš Bradesių k., Antazavės vlsč.;

4. **Bražys** (Adolfo brolis);

5. **Lukošiūnas Jonas** iš Antazavės vlsč. Žuvo 1945 m. vasarą su Kazanu;

6. **Puslys Juozas** iš Antazavės vlsč.;

7. **Puslys Antanas** (Juozo brolis). Žuvo 1945 m. sausio 8 d. prie Sartų ežero;
8. **Girčys Ignas** iš Antazavės vlsč.;
9. **Indrelė** 17-os metų amžiaus iš Antazavės vlsč. 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško kautynėse. Išėjo iš būrio, dirba Obelių pašte;
10. **Kuzma Stasys** iš Pakačinės k., Antazavės vlsč. 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško kautynėse. Šiuo metu gyvena Kaune ir dirba stiklo fabrike „Aleksotas“;
11. **Kuzma Juozas** iš Pakačinės k. (Stasio brolis). 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško kautynėse. Šiuo metu gyvena Kaune;
12. **Stankevičius Juozas, Izidoriaus**, iš Bieliūnų k.;
13. **Stankevičius Juozas** iš Bieliūnų k. Būryje išbuvęs dvi savaites, grįžo į namus ir 1944 m. lapkričio mėn. slapstėsi namuose. 1945 m. buvo sulaikytas Antazavės milicijos, bet paleistas ir po to išvyko į Kauną. Gyvena Skuodo g., dirba vairuotoju Kauno cukraus fabrike;
14. **Kuokinas Jonas**, 19-os metų amžiaus, iš Antazavės vlsč. Žuvo 1948 m. sausio 8 d. kautynėse prie Sartų ežero;
15. **Raugalė** iš Antazavės vlsč. 1944 m. gruodžio 27 d. dalyvavo Šilo miško kautynėse.

1944 m. gruodžio viduryje į M. Kazano būrį įsiliejo **Bislio Boleslovo-Tarzano, Tūzo** vadovaujamas būrys apie 20 kovotojų. Tada vadu, kaip ir pirma, pasiliko M. Kazanas, o B. Bislys – jo pavaduotoju.

Bislys su savo būriu veikė Kriaunų apylinkėse, Rokiškio apskrityje. Prie Kazano būrio jis prisijungė dėl to, jog ten jį ėmė persekioti MGB kariuomenės padaliniai.

Bislys Balys kilęs iš Kriaunų vlsč., Pakriaunės k. ginkluotas pistoletu ir rusišku karabinu (žuvo 1947 m.).

<...> 1944 m. gruodžio pradžioje 5–7-ųjų prtz. grupė, kurioje buvau ir aš, Lašas Jonas iš Dusetų vlsč. ir kiti, ėjome maisto produktų į Lašo namus. Einant pakeliui iš Antalieptės į Dusetas, mūsų grupė ant telefono stulpų klijavo antisovietinius atsišaukimus, kuriuos buvome gavę iš M. Kazano.

<...> 1944 m. gruodžio 7 ar 8 d. nakties metu grupė M. Kazano vadovaujamų kovotojų ėjome į Antazavės valsčių, kur nužudytas „liaudies gynėjas“ Deinys. Anksčiau jis buvo M. Kazano „užverbuotas“ ir su užduotimi pasiūstas stoti į „l. g.“ būrį, kad teiktų informaciją partizanams apie MVD–MGB kariuomenės išėjimus į kovines operacijas prieš partizanus. Deinys pasirodė esąs provokatorius, todėl jis ir buvo sušaudytas.

<...> 1944 m. gruodžio 15 d. aš būryje išleidau pirmą antisovietinį laikraštį pavadinimu „Laisvė ir Nepriklausomybė“. Šį laikraštį atspausdinome rašomąja mašinėle 20–30 egzempliorių tiražu. Šį laikraštį padauginti man padėjo prtz. Lukošius, kuris mokėjo spausdinti mašinėle. Laikraštyje buvo publikuojama informacija iš užsienio, kreipimasis į gyventojus suteikti visapusišką pagalbą partizanams bei lozungai, kalbantys apie greitą pergalę partizanų kovoje prieš sovietų valdžią.

Maždaug 1944 m. gruodžio 22 d. aš išleidau antrą šio laikraščio „Laisvė ir Nepriklausomybė“ numerį. Šis laikraštis buvo padaugintas 30 egz.

<...> 1944 m. gruodžio 15 d. prtz. Girčys Ignas į būrį atnešė radijo imtuvą „Siera“,

kurį aš patalpinau į bunkerį ir kiekvieną dieną klausėmės užsienio laidų iš Londono ir Niujorko.

Šioje byloje penki kaltinamieji nuteisti realiomis bausmėmis

Lietuvos SSR saugumo ministerija šiuos asmenis siūlo nuteisti po 10 metų pataisos darbų lageriu. Po siūlymu pasirašo Saugumo karininkai: mjr. BACHABOV, pplk. GULIAJEV, pplk. SOLOID.

SSSR saugumo ministerijos Ypatingasis pasitarimas (taip vadinama „Maskvos trojka“ – R. K.) nuteisė pagal RSFSR BK str. 58–1a ir 58–11 šiuos asmenis:

1. STANKEVIČIUS PETRAS, Jono, g. 1917 m. (Rusijoje) Samaroje (po 1917 m. revoliucijos – Kuibiševas – R. K.). Areštuotas 1948 06 18. **Nuteistas 25 metams** pataisos darbų lageriu;

2. KUZMA VIKTORAS, Jono, g. 1916 m. Pabielūnės k., Antazavės vlsč. Areštuotas 1948 06 18. **Nuteistas 10 metų** pataisos darbų lageriu;

3. BARZDA LINAS, Alekso, g. 1927 m. Vainiūnų k., Dusetų vlsč. Areštuotas 1948 07 12. **Nuteistas 10 metų** pataisos darbų lageriu;

4. KUZMA VLADAS, Norberto, g. 1913 m. Drusėnų k., Daugailių vlsč. Areštuotas 1948 07 29. **Nuteistas 25 metams** pataisos darbų lageriu.

5. NAMAJŪNAS PRANAS, Kazio, g. 1921 m. (rusiškai – Pakašinės k.) Antazavės vlsč. Areštuotas 1948 07 23. Nuteistas pagal RSFSR BK str. 58–1a, 58–11 ir 182 dalį **10 metų** pataisos darbų lageriu.

POKARIO LAIKŲ PRISIMINIMAI

Užrašė Bronius Maigys

1999 03 30 Utenos r., Atkotiškės k.

Ištrauka iš VIKIPEDIJOS – laisvosios enciklopedijos. Bronius Maigys (g. 1937 m.) – lietuvis, 1985 m. Sankt Peterburgo Ermitaže apgadinęs Rembranto paveikslą „Danaja“.

Maigys baigė keturias mokyklos klases. Septynerius metus prieš išpuolį Ermitaže niekur nedirbo, dvejus metus gyveno neturėdamas registracijos, ko reikalavo tarybiniai įstatymai.

1985 m. birželio 15 d. rytą Maigys atvyko į Ermitažo muziejų su savimi turėdamas peilį, stiklainį sieros rūgšties, prie kojų po drabužiais prisitvirtinęs savadarbių sprogmenų. Rembranto darbų ekspozicijų salėje jis niekieno nepastebėtas perpjovė „Danają“ saugojusį aptvarą (pagal kitą šaltinį – peržengė), dešine ranka du kartus peiliu perrėžė paveikslą, kaire iš stiklainio apipylė jį sieros rūgštimi. Užpuoliką sulaukė tuo metu salėje budėjęs milicininkas I. Žosanas. Po išpuolio paaiškėjo, kad Maigys kišenėje turėjo dar ir elektros bateriją.

Po išpuolio Maigys buvo pripažintas psichikos ligoniu. Šešerius metus praleido Černiachovsko (Kaliningrado sritis) psichiatrijos ligoninėje. Po Nepriklausomybės atkūrimo buvo perkeltas į Lietuvą, Vilniaus respublikinę psichiatrijos ligoninę, vėliau atsidūrė Utenos pensione. 2006 m. Maigys rusų kalba parašė 300 puslapių knygą, kurioje išdėstė savą įvykių versiją. Pagal knygos rankraštį skaičiusius rusų žurnalistus, autorius siekia už Lietuvos laisvę kovojusio kankinio įvaizdžio, nesigaili savo poelgio ir be sąžinės graužaties lygiai taip pat vėl pasielgtų.

Maigio istoriją kaip politinį protestą-meninį aktą greta Antano Kraujelio ir Romo Kalantos savo instaliacijoje „Muziejus“ pateikė Lietuvos menininkas Dainius Liškevičius. 2015 m. ši instaliacija buvo pristatyta nacionaliniame Lietuvos paviljone 56-tojoje Venecijos bienalėje.

<...> Nors aš 1940 m. tebuva 4 metų amžiaus, tačiau svarbiausius tų metų įvykius kaip per sapną prisimenu. Karo metus jau daug geriau pamenu. Na, o pokario metai visam gyvenimui atmintin gerai įstrigo.

1944 m. gruodžio 5 dieną Utenos rusų NKVD Alnės kaime, esančiame Kuktiškių valsčiuje, areštavo ten esančius septynis vyrus ir, pasitarę bei pasivarę apie 3 kilometrus, prie Kraujalių kaimo sušaudė 5 vyrus, tarp jų ir mano tėvą. Tai yra – Antaną, Joną, Julijų, Rapolą Maigius ir Sabaliauską, o Adolfą Maigį ir Fabijoną Ramanauską, palikę gyvus, nuteisė įvairų laikotarpį kalėti. Atseit už tai, kad nestojo į sovietinę armiją kariauti prieš vokiečius. Įdomu pažymėti, jog kartu su enkavedistais sušaudyme dalyvavo gretimo Budriškių kaimo gyventojas sribas Smalakys. Kadangi to stribo tėvas kaime gyveno, tai mūsų kaimo gyventojams jis nuolat primindavo: „Jei mano tėvui kas nors atsitiks, alniškiai atsakys.“

Po metų laiko nuo to įvykio Kuktiškių sribai sušaudytųjų vyrų žmonoms prasitarė, kad esą alniškiai nekaltai per nesusipratimą žuvo. Bet nuo tos jų „užuojautos“ niekam lengviau nebuvo, nes likę moterys su mažamečiais vaikais daug vargo patyrė.

Mano tėvai tais laikais pasiturinčiai gyveno, tėvas turimus pinigus ne banke laikė ir ne žemes pirkė, kaip kiti tai darė, o kaip nujausdamas, artinantis blogus laikus, litus įvairiems žmonėms išskolino. Nors po karo esantys vekseliai juridiskai negaliojo, bet kadangi skolininkai buvo teisingi žmonės, tas skolas įvairiais būdais grąžino, tad motinai su trimis mažamečiais vaikais (sūnumis) tai buvo nebloga parama.

Kad be šeimos maitintojo likome, tai dar pusė bėdos būtų buvę, bet blogai tai, kad dar apie 10 metų tęsėsi valdžios pareigūnų-stribų plėšikavimai. Nors jie save vadindavo „liaudies gynėjais“, bet iš tikrųjų buvo ne „liaudies gynėjai“, o engėjai ir išlaikytiniai. Ne tik stribus, bet ir jų šeimas reikėdavo išlaikyti kaimo gyventojams. Kiekvieną kartą atėję spintose, spintelėse, stalčiuose, stalčiuokose ieškodavo „banditų“. Ir visada po kratos ką nors vertinga pavogdavo. Tačiau ir matant šeiminkams nesidrovėdavo paimiti vertingų dalykų. Antai, būdavo paima visas mėsos atsargas ir dar motinai prikiša: „Tavo vyras buvo banditas ir tu esi banditka“. Ypač mėgėjas buvo plėšikauti išėjęs į stribus tarnauti kaimynystėje gyvenęs rusas Stigniejevas (gal Jestigniejevas? – R. K.). Žinoma ne visi tokie uolūs valdžios tarnai buvo, tačiau tokiu pasitaikydavo vienetai.

Mūsų kaimynystėje Stirnių dvare gyveno po 1863 m. sukilimo į Lietuvą atvežti rusų kolonistai Karpovai. Tad 1944 m., rusų bolševikams atėjus į Lietuvą, tų Karpovų sūnus Vania išėjo stribynan tarnauti. Nors jis buvo rusas, tačiau, kaip stribas, pareigingumu nepasižymėjo. Drąsiai į kaimą vienas atvažiuodavo ir miškiniai jo neliesdavo, mat jis miškiniams šovinių parūpindavo, o miškiniai jam obuoliais atsilygindavo. Atostogas gavęs praleisdavo kaime pas tėvus, todėl stribai įtarė, kad jis turi ryšį su mišku ir iš stribyno atleido.

Gera dar, kad iki 1950–1953 m. vyko partizaninė pasipriešinimo kova Lietuvoje, tad stribai negalėjo laisvai apiplėšinėti kaimo gyventojų, be to, buvo pristabdomas gyventojų iš Rusijos skverbimasis į Lietuvą.

Kadangi mes tarp miškų gyvenome, tai partizanai ne reti svečiai būdavo mūsų kaime. Reikia pasakyti, kad mums, vaikams, jie gerą įspūdį sužadindavo, darniai dainuodami patriotines dainas. Iki šiol pamenu jų dainuojamos dainos žodžius: „Užtrauksim broliai linksmą dainą plačia galinga krūtine, kaip ošia girios mūsų Tėvynėj ir vilnys laisvam Nemune.“ Deja, gaila, kad jie nesulaukė šių dienų laisvos Lietuvos.

Ilgesnį laiką išlikusių gyvais slapyvardžius dar pamenu. Tankiausiai pas mus ateidavo Čižikas-Juodis Stasys; Uosis-Graužinis Balys, Tarzanas-Gimbutis Stasys; Labanoro gyventojas Tigras-Zaptorius Dominykas; gretimo kaimo gyventoja Stasė Daškevičiūtė-Ziedas; Dagilis; Aušra-Jakučionis Steponas; Vaidotas-Pakštas Vytautas su žmona Vaidilute-Deveikyte Natalija. Vaidotas buvo su nedidele barzdele, inteligentiškos išvaizdos vyras. Vaidilutė taip pat graži, simpatiška moteris, apsirengusi karišku kostiumėliu su diržu ir portupėja per petį, prie diržo dėklas su revolveriu.

Visi gyventojai jiems simpatizavo ir visokeriopai rėmė. Jie visada buvo tvarkingi ir mandagūs. Maisto atsargų, nei drabužių iš gyventojų neatiminėjo. Bent mūsų krašte to nebuvo girdėti, išskyrus tuos atvejus, kai nedori žmonės jų vardu bandydavo pasipelnyti. Antai, mūsų kaimynystėj Padumblės kaime vieno tokio apsišaukėlio senukai Grigoniai buvo apiplėšti. Jų namas stovėjo kaimo pakrašty prie pat kelio. Tad tariamasis geradaris, užėjęs pas juos, sako: „Aš renku aukas dėl Lietuvos partizanų, gal malonėsit kiek nors paaukoti?“ Jei reikia, tai reikia. Grigoniai žmonės patriotai, niekada neatsakys. Senis iš papečio piniginę paėmęs priėjo prie jo ir klausia: „Tai kiek čia dabar tau duot?“ Tas capt už piniginės, spruko lauk, sėdo ant dviračio ir nuvažiavo. Po kiek laiko netoli Molėtų žuliką milicija sugavo ir jis prisipažino ką apiplėšęs ir kai kuriems pinigų grąžino, tačiau partizanų vardui buvo pakenkta.

Buvo ir tokių, kuriems partizanai nepatikdavo, kad sušaudydavo informatorius. Bet ir partizanus reikia suprasti, nes pas kiekvieną yra savisaugos instinktas, tad savo gyvybei gresiantį pavojų stengiasi pašalinti. Jeigu ką nors nepagrįstai nubausdavo, tai dėl to, kad neturėjo sąlygų tą reikalą gerai ištirti, bet, kiek leisdavo sąlygos, visa tai gerai ištirdavo ir tik tada priimdavo atatinamą nuosprendį. Gal kai kada perlenkdavo lazda ir jie, bet jau tokie žiaurūs nebuvo, kaip kai kas galvoja, net pavienių rusų kareivių, pakliuvusių jiems į rankas, nešaudydavo.

Per 1946 m. sovietinius rinkimus mūsų apylinkėje pirmininkavo Pelakauskas iš Briedinių kaimo. Apylinkės pirmininko sodyboj buvo toks įvykis. Gretimo Žvaigždakalnio kaimo gyventojas Juozas Maigys su balsadėže ir dviem apsaugos kareiviais važinėjo po kaimus, rinko „balsus“. Dienos pabaigai užsuko į apylinkės pirmininko sodybą. Kaip tik tuo metu toje sodyboje buvo penki partizanai. Pamatę, kad į kiemą įvažiavo pilnos ropės vyrų, išėjo į lauką pažūrėti. Kartu su partizanais išėjęs pirmininkas be niekur nieko sušuko: „Maigy, bėk!“ O tas, panikos apimtas, leidosi bėgti. Partizanai šaudydami, jį ėmė vytis. Pasivijęs *Uosiukas* žiūri, kad čia gerai pažįstamas žmogus, pas kurį daug kartų būta svečiuose. Jie jam priekaištavo, kodėl būdamas nekaltas, bėgo. Mat jis pamanė, jog gali būti susišaudymas, bet kareiviai nesipriešino, tad susišaudymo neįvyko. Balsadėžę partizanai sudaužė, joje esančius popierius sudegino, o kareivius nuginklavę paleido. Bet tiems, kurie pranešinėdavo sribams apie tai, kur jie stovyklauja, tokiems nuolaidų nedarydavo.

Apie 3 km nuo mūsų kaimo Pagojėlių kaimelyje buvo toks įvykis. Vienoje dviejų galų troboje gyveno Stasė Daškevičiūtė su jaunaisiais savo broliais ir Bernardas Lipeika su šeima, o kitoje troboje Daškevičienė su dviem suaugusiomis dukromis ir nebyliu sūnumi. Nors Lipeika su Daškevičiūte Daškevičienei buvo šiokie tokie giminės, tačiau Daškevičienė su savo kaimynais labai nesugyveno. Pas Daškevičiūtę ir Lipeiką (jis tuo metu buvo apylinkės pirmininkas) ateidavo miškiniai, o Daškevičienė, norėdama savo kaimynams pakenkti, juos skūsdavo saugumui, kad pas juos lankosi miškiniai.

1947 m. žiemą nakties metu kareiviai apsupo tą kaimelį ir pas Lipeiką ir Daškevičiūtę esančius du partizanus nušovė, o po to po apylinkę pasklido kalbos, kad tai Daškevičienė įskundusi. Bet kaip ten buvo tikrai, tai niekas gerai nežinojo.

Kitą vasarą į tą kaimelį atėjo būrys sribų tikrinti dokumentų, ar laiku atiduodami valstybiniai mokesčiai. Daškevičiūtės buvo vėluojamas pagal terminą mokesčių mokėjimas, tad sribai aprašė jos turtą ir per 10 dienų įsakė apmokėti. Užėję pas Daškevičienę, tikrindami dokumentus, tarp kitko paklausė: „Ar niekas jūsų neskriaudžia, ar banditai neateina?“ „Pas Lipeiką ir Daškevičiūtę ateina, – sako Daškevičienė. Praeitą žiemą du nušovė ir vis vien vilkstinėmis pas juos eina ir eina“. O, pasirodo, patys miškiniai sribais apsitaisę. Tą kartą nieko nedarė, išėjo. Bet, sulaukę nakties, atėjo ir Daškevičienė bei jos abi dukras sušaudė, nebylį sūnų ir žentą, kuris iš kito krašto buvo atvažiavęs į uošvįją paviešėti, paliko gyvus. Tas žentas ir pasakojo, kas dėl ko įvyko. Kai jis pasakojo, juos sribais apsitačiusius kai kuriuos atpažinęs, o Daškevičiūtę su Lipeika nė vieno neatpažino, nors ir pas juos tankiai jie lankydavosi. Matyt, svečiai iš kito krašto, svetimi tą reikalą ištirti buvo atėję. Po to apie dvi savaites po mūsų apylinkę naršė kareiviai.

Po Daškevičienės šeimos sušaudymo, Stasę Daškevičiūtę vėl pradėjo po tardymus

tampyti. Bijodama, kad neįkalintų, išėjo pas partizanus į mišką.

Kadangi mūsų kaimas buvo tarp miškų, tai NKVD gerai žinojo, kad gali miškiniai ateiti, todėl 1948 m. pavasarį naktį buvo surengę pasalas.

Mūsų motina buvo išvažiavusi į Molėtus turgun, o mes, mažamečiai, likome namuose ir tą dieną į mūsų kaimą atėjo didelis būrys kareivių. Mes iš vidaus užsisklendėme duris ir nenorėjome įsileisti kareivių, bet jie išdaužė langus ir juos teko įsileisti į vidų. Apieškojo visus kambarius, tamsius kampus, apžiūrėjo kas yra spintose ir stalčiuose ir išėjo, o 8 kareiviai pasiliko troboje. Niekur iš trobos neišeidami ir mūsų neišleisdami, kažko laukė. Kiti kaimo gyventojai nenujautė, kad mūsų troboje yra pasilikusių kareivių.

Vakarop motina, parvažiavusi iš turgaus su pirkiniais, įėjo į vidų, o išeiti jau nebeleidžia. Tik su dideliu prašymu leido išeiti, kad iškinkius arklį, galima būtų jį pašerti. Tuo metu viršininkas per langą stebėjo, kad ji niekur nenueitų ir niekam nieko nepraneštų.

Priemenėje įvairius ūkio dalykus motina tvarko, už durų stovi kareivis ir saugo. Motina, pamačiusi, kad takeliu kaimynė Elzbieta beateinanti, jai sušuko: „Eik namo! Ko čia ateini? Mes rengiamės eiti miegoti.“ „Nejaugi uždrausi penkioms minutėms užeiti?“ – paprieštaravo toji, bežengdama per slenkstį ir, pamačiusi už durų stovintį kareivį, spruko atgal, bet kareivis ją sulaikė ir pakvietė užeiti į vidų. Ir taip po vieną, po vieną visi kaimelio gyventojai mūsų trobon, kaip į bučių sulindo. Kareiviai, pasikloję viduaslyje šiaudų pėdus, miegojo, o kiti prie langų visą naktį sėdėdami stebėjo, ar kas nors į kaimą neateis. Tačiau tą naktį, nieko nesulaukę, ryte išėjo.

Bet vis dėlto 1949 m. vasaros sekmadienį mūsų kaime įvyko susišaudymas. Tą sekmadienio rytą pas Elzbietą Maigienę kortomis žaidė partizanai Čižikas ir Tarzanas. Maigienė, pamačiusi, kad prieš pat duris už 50 metrų beateinąs rusų būrys, sušuko – rusai, partizanai, metė kortas ir griebėsi už ginklų. Čižikas iš tarpdurio paleido seriją šūvių ir, užbėgęs už namo, spruko už 150 metrų esantį mišką, o kareiviai, kol sugulė ant žemės, kol paruošė ginklus, pašaudė į namą, įsitikino, jog ten nieko nėra. Užbėgęs už namo, jau nieko negalėjo padaryti, kadangi partizanai jau buvo sulindę į mišką. Tai tą kartą nė vienoje pusėje aukų nebuvo.

Ne tik mūsų kaime, bet ir kituose kaimuose apsiečiai susišaudymų įvykdavo. Gerai pamenu, kai 1947 m. netoli mūsų kaimelio Kraujelių kaime, įvykus susišaudymui, žuvo du partizanai. To kaimo pakraštyje, netoli miško esančioje troboje partizano Gancos-Ryliškio žmona Vilė gyveno. Ryliškis su savo draugu atėjo savo žmonos aplankyti ir netikėtai juos užklupo kareiviai. Nors jų namas buvo prie pat miško, tačiau nė vienas nepavyko pabėgti. Beje, netoli jų namų 1944 m. rusų NKVD kareiviai sušaudė mūsų kaimo vyrus. Nušauto partizano žmona, nenorėdama, kad tampytų į tardymus, apie mėnesį laiko pas mus slapstėsi. Neseniai jie buvo susituokę ir, neilgai kartu pagyvenus, jos vyras išėjo partizanauti. Jam žuvus, ji labai pergyveno šią netektį. Būdavo nueis už sodo į skardį ir pradeda balsu verkti. Motina nuėjusi ją paguosdavo, nuramindavo ir apirimusią parsivesdavo į trobą, o kitą dieną, žiūrėk, ir vėl ten nuėjusi duoda valią ašaroms. Labai gaila buvo jaunos moteriškės. Po 15-os metų ir ji tragiškai žuvo.

Berods, 1946 m. netoli to Kraujelių kaimo prie Žičkų kaimo vasarą buvo sušaudyta daug partizanų. Mat, visi jie ežere maudėsi ir juos užklupo stribai. Tada mažai kam

pavyko išsigelbėti. Tarp išsigelbėjusių buvo ir mano tetos būsimo vyras Petras Sakalauskas. Po to įvykio jis atėjo į Utenos NKVD registruotis ir, gavęs dokumentus, gyveno legalų gyvenimą.

Mūsų krašte partizanavo nuo Saldutiškio kilęs partizanas Antanas Krivickas. Jis buvo jų vadu ir pasižymėjo drąsa. Vienas kur nors į viešumą išlįsdavo ir, susidarius pavojingai padėčiai, staigiai dingdavo. Net kiti partizanai pradėjo juo nepasitikėti, kodėl jam taip sekasi sėkmingai pasprukti, todėl jį nušalino nuo vado pareigų.

1946 m. per Sekmines mes su motina buvome nuėję į Labanoro bažnyčią. Vienas Krivickas išdidžiai vaikšto po miestelį. Priešais bažnyčią aikštėje įvairūs prekybininkai ant staliukų susidėlioję rūkalus ir savo gamybos saldinius pardavinėja. Prie vieno tokio prekybininko Krivickas priėjęs ir klausia: „Ar turite leidimą čia prekiauti?“ Tas, žinoma, jokio leidimo neturėjo. Tada Krivickas iš jo dokumentų pareikalavo, tačiau ir dokumentų jis su savimi neturėjo. „Tai gal jūs esate banditas, kad neturite dokumentų? – sako jam Krivickas. – Aš turiu teisę jus sulaikyti ir į miliciją pristatyti“, – šmaikštauja Krivickas. Po pamaldų bažnyčioje, mums beinant į namus, pilnas sunkvežimis sribų iš Saldutiškio atvažiavo. Matyt, kažkas pranešė, kad čia pats Krivickas atlaiduose dalyvauja. Bet jis jau buvo dingęs.

Netoli Labanoro yra Laukagalio kaimas. Tai 1945 m. vasarą Krivickas, užsiauginęs didelę barzdą ir apsitaisęs elgetiškais drabužiais, po tą kaimą kažko tai landžiojo. Beplatindami valstybinės paskolos obligacijas, į tą kaimą sribai atvažiavo. Kadangi Krivickas sribams jokių dokumentų negalėjo pateikti, jie nutarė jį sulaikyti ir vežtis į Saldutiškį asmenybei nustatyti. Vienas sribas vardu Karolis, pasisodinęs jį į ratus, grįžo į Saldutiškį, o kiti sribai tęsė savo darbą. Apie 3 kilometrus pavažiavus už kaimo, Krivickas sribui trenkė per galvą ir iššokęs iš vežimo nuėjo savo keliais.

Nuo mūsų kaimo apie 3–4 kilometrus į Labanoro pusę yra Šnieriškių kaimas. Vieną vasaros naktį ten vyko jaunimo šokiai ir tuose šokiuose vienas miškinis dalyvavo. Netikėtai į tuos šokius būrys sribų atsibastė. Suėmė tą miškinį, paėmę merginų skarutes, surišo jam rankas bei kojas ir paguldė užpečkyje į lovą, o patys su merginomis tęsė šokius. Belaisvis gulėdamas muistėsi muistėsi ir atsipalaidavo. Pagriebė prie sienos pastatytą sribo šautuvą, šautuvo buože smogė į artimiausio lango stiklus ir, iššokęs per langą, dingo tamsoje. Sribai pyko ir keikėsi, kad per žioplumą belaisvį paleido ir dar šautuvo neteko.

Pokario metais pasitaikydavo įdomių dalykų rasti, kuriuos atiduodavau partizanams. 1946 m. Patumsių miške, beganydamas gyvulių bandą, ant pušies šakų pastebėjau bekybantį kažkokį objektą. Įlipęs į pušį, vargais negalais išnarpliojau įstrigusius šakose laidus ir visą tai nuleidau ant žemės. Pasirodo, ten buvo iš lėktuvo nuleistas radijo siųstuvas.

1947 m. begrybaudamas miške, po pusiau nusvirusia egle radau rusišką PPŠ automatą. Atsinešęs arčiau kaimo, miško pakrašty paslėpiau. Kai į kaimą atėjo partizanai, jiems ir atidaviau. Už tai jie man davė gerą vokiečių gamybos lūpinę armonikėlę „Weltmaister“.

Kitais metais pagavau pažeme skrendantį balioną, prie kurio buvo pritvirtintas ryšulys su knygomis. Kadangi jos buvo spausdintos lenkų kalba, o mūsų kaime lenkiškai

niekas nemokėjo, tai jos taip ir nusimėtė. Tik po daugelio metų, gyvendamas Kaune, kai susipažinau su nelegaliai iš užsienio gaunama literatūra, atsiminę tų kaime rastų knygų iliustracijas, supratau, jog ten buvo anglų rašytojo Džordžo Orvelo antisocialistinio turinio knyga „Gyvulių kiemas“.

Tais neramiais pokario laikais kaimiško gyvenimo ramybę tankiai drumstė po kaimus besiblaškantys ginkluoti rusų kareiviai ir vietiniai sribai. Ypač sribai bjaurūs buvo. Kas antras, trečias žodis buvo palydimas rusišku keiksmazodžiu. Jie tik taip ir ieškodavo priežasties dėl ko nors prikibti. Ne tik mes vaikai, bet ir suaugusieji jų prisibijodavo.

Sribai ir partizanai pas mus ateidavo, tačiau skirtumas tarp jų buvo. Nors kaip vieni, taip ir kiti lietuviai. Jeigu vieni su ginklu rankose kovojo už savo krašto laisvę, už tėvus, brolius ir seseris, tai antri, būdami daugiausia padugnių „luomo“ žmonės, ištikimai tarnavo okupantų valdžiai vien už tai, kad jiems davė visišką savivalę. Jie tuo naudodamiesi plėšikaudavo ir vagiliaudavo, kas ką nugriebdami. Ne tik sribai, bet ir rusų garnizono kareiviai buvo ne mažesni grabštukai, tik juos šiokia tokia drausme prilaiškė. Vieną kartą po kareivių kratos iš stalo stalčiaus dingo 65 rubliai. Motina jų viršininkui pasiskundė, jis jai atsakė: „Aš negaliu nustatyti kas jūsų tuos pinigus paėmė, atiduosiu savus.“ – Išsiėmė iš kišenės ir atidavė motinai pinigų. Motina pastebėjo, jog tai tie patys banknotai, kurie dingo iš mūsų stalčiaus. Tai ką gali pasakyt apie to viršininko sąžiningumą?

1948–1949 m. netoli mūsų kaimo Patumsių miške žiemojo 4 partizanai: *Uosis*, *Čižikas* ir dar du, kurių slapyvardžių nežinojau. Tankiame eglynėlyje pasistatė iš rąstų neaukštą namuką ir ramiai iki pavasario pragyveno. 1949 m. vasario 16-ąją kai kuriuos kaimo gyventojus pasikvietė į savo būstinę paminėti Nepriklausomybės šventės. Sulaukę 1949 m. pavasario, partizanai iškeliavo į kitus kraštus, o tas namukas buvo likęs be priežiūros. Mes, beganydami bandą, į tą namuką užeidavome, ten buvo paliktas patefonas ir keletas plokštelių, tai jas leisdavom, net eglynėlis skambėdavo.

1950–1951 m. žiemą taip pat netoli mūsų kaimelio miške buvo partizanų bunkeris. Juos globojo minėto Pagojėlių kaimelio gyventojai, tai Stasės Daškevičiūtės broliai ir Lipeikų šeima. Kitų būrių partizanai tą būrį vadindavo „Bobinčiaus“ būriu, kadangi tame būryje buvo trys moterys. Tik neaišku, kodėl jie, nesulaukę pavasario, tą bunkerį apleido, net ne visus savo daiktus pasiėmė. Gal pajuto pavojų, ar dėl kitų kokių nors priežasčių persikėlė į kitą mišką prie Šnieriškių kaimo. Bet ir ten neišvengė savo lemties. 1951 m. kovo 19–20 d. naktį visus bunkeryje esančius partizanus rusų NKVD kareiviai iššaudė. Tik viena moteris, kurios tuo metu bunkeryje nebuvo, išliko gyva.

Kaip tik tais 1951 m. kovo mėnesį per Kazimiero šventę buvome į Labanorą nuvažiaavę. Begrįžtant mums į namus per Labanoro girią, Labuškes, mus pasivijo ketverios rogės prisėdusių kareivių su baltomis maskuotėmis. Jie mus aplenkė ir nuvažiavo į Šnieriškių kaimo pusę. Tą naktį Šnieriškių kaimo pusėje buvo girdėti šūvių tratėjimas ir matėsi įvairiaspalvių raketų švytėjimas. Už poros dienų ir Napriūnų pusėje vyko smarkus susišaudymas, kur žuvo visi bunkeryje esantys partizanai.

Po visų susišaudymų daugiau pas mus partizanai nebeateidavo. Matyt, gudrus provokatorius į jų tarpą buvo infiltruotas, kad jam pasisekė visas jų žiemos stovyklavietes iššniukštinti ir išduoti, nors jie konspiracijos sumetimais vieni nuo kitų savo žiemos

stovyklavietes slėpdavo, tačiau kažkokiam judošiui buvo žinoma. Dargi tas esantis bunkeris netoli mūsų kaimo, kuris pirma laiko buvo paliktas, kareiviams buvo užrodytas, nes kaimo gyventojai ten rado irgi kareivių pėdsakus.

Kartu su partizanais vaikščiojo kunigų seminarijos nebaigęs klierikas. Jis visą laiką propagavo blaivybę, nekaltybę, vaikams dalydavo paveikslėlius su šventųjų atvaizdais. Kaime žmonės kalbėjo, neva tas klierikas rusams partizanų bunkerius užrodydavo. Jeigu gerai nepatikrinę į savo gretas priėmė išdaviką, todėl ir patys nukentėjo. Ne kiekvienas, turinčiu gražias akis ir baltus dantis, galima pasitikėti, nes už jų gali slėpėti baisus judas.

1947 ar 1948 m. vasarą į mūsų kaimą atėjo niekam nepažįstamas jaunas vyras ir prisistatė esąs partizano *Uosiuko* brolis. Labai prašė, kad jam pasakytų, kur surasti *Uosiuką*, bet gyventojai, prisibijodami, jog tai gali būti provokatorius, išsigynė, kad nežino tokio partizano.

Ir taip nuo 1951 m. pavasario daugiau pas mus partizanai nebeateidavo. Nuo to laiko mūsų krašte ginkluotas pasipriešinimas užgeso. Dabar sribai visai laisvai galėjo po kaimus landžioti. Tuoj pat gyventojus į kolūkius suvarė, o kolūkiuose už tuščius darbdienius dirbti buvo beprasmiška, todėl žmonės pradėjo girtuokliauti ir iš kolūkių vagiliauti. Sumažėjo žmonių tautinė savimonė ir dvasinių vertybių siekimas. Viskas buvo pinigais vertinama. Dar 1970 m., kai dirbau Kauno popieriaus fabrike, mūsų brigadoje dirbo toks Karpavičius, kuris vaidino didžiausią patriotą. Atrodo, paduok jam į rankas Lietuvos priešą, jis į miltus jį sutrins, tačiau, kaip vėliau įsitikinau, jo kalbos neatitiko tikrovei.

Gal po 10-ies metų, kaip buvęs jo bendradarbis, į jo namus užėjau. Radau sode vaisius, uogas betvarkantį. Tuoj mane kirmėnuotais obuoliais pavaišino ir tik gyrėsi, jog obuolius pardavęs, nemažai uždirbęs ir t. t. Nuo šitų jo pagyrų man koku pasidarė. Paprašiau jo, kad neribotą laiką savo namuose draudžiamos literatūros palaikytų, bet jis į tai atsakė: „Oi ne. Negaliu. Sužinos, tai iš manęs namą atims ir griežtai atsakė. Paskui klausia: „Ar daug tau už tai moka, kad su ta literatūra užsiiminėji?“. Aš net nustėrau nuo tokio jo klausimo. Nusispjovęs iš jo namų išėjau ir jį užmiršau.

Kai žmogų užkrečia materializmo bacila, tai nuo tokio bėk kuo toliausiai. Tad ir dabar pas mus daug tokių „patriotų“, žiūrinčių pro auksinę skylutę. Dar ir dabar daugelis Lietuvos žmonių gyvena ilgėdamiesi senų „gerų“ laikų, dejuodami ironizuoja „štai tau nepriklausoma Lietuva – anksčiau ir vogėme ir gėrėme ir visko turėjome...“ Žmogeliai nesusimąsto, kad taip tęstis ilgai negalėjo – gyvenant į skolą...

TRUMPA PARTIZANO JONO DŪDĖNO- VYNO VEIKLOS APŽVALGA

Paruošė: Laimonas Abarius

1948–1951 m. Degučių–Salako–Daugailių apylinkėse veikė Jono Dūdėno-Vyno vadovaujamas LAISVĖS būrys. Jam buvo lemta kovoti sudėtingiausiam pokario rezistencinės kovos tarpsnyje, kai ypač vešliai buvo iškerojęs MGB–MVD ir KGB aparatas, stribų ir vidaus kariuomenės būriai pogrindžio struktūroms naikinti.

Tuo metu buvo užverbuota šimtai informatorių ir agentų. Vieni, silpnumo apimti, leidosi verbuojami, bet po to ryžtingai nutraukdavo ryšius su MGB, kiti, eidami į kompromisus, dirbo ir miškui, ir okupantams (kaip MGB agentas *Dūdėnas* – *Viesulo* dėdė Petras Miškinis), dar kiti, naudodamiesi kaimynų pasitikėjimu, dirbo juodą darbą, įsukdami į bolševikų girnas vis naujus ir naujus likimus. 1950 m. LAISVĖS būrys buvo reorganizuotas į Žalgirio kuopą.

Jonas Dūdėnas-Vynas, *Dagys* gimė 1914 m. Trinkuškių k., Degučių vlsč. Šeimoje augo dvi seserys ir trys broliai: Jonas, Petras ir Jurgis. Nepriklausomybės metais Jonas buvo Šaulių sąjungos narys.

1944 m., sugrįžus bolševikams, su broliu Jurgiu išėjo slapstytis. Pirmaisiais mėnesiais laikėsi netoli namų, bet, prasidėjus kratoms ir areštams, perėjo į Daugailių valsčiaus miškus, kur partizanus organizavo Vaclovas Maniušis. Ten davė LLA priesaiką ir gavo slapyvardžius – Jonas-Vynas, Jurgis-Vaidila.

1945 m. birželio mėnesį broliai įstojo į LPS Sakalo rinktinės Gedimino kuopos Sakalo būrį, vadovaujamą buvusio Antazavės valsčiaus policininko Mečislovo Medinio. Kovėsi su NKVD kariuomene Šlepečių ir Lūžų miškuose.

Nuo 1946 m. rudens *Vynas* slapstėsi Dunduliuose, Aštrakalnyje, gyveno pas Praną ir Veroniką Bylas, pas Budrius. Kaskart išeidamas į miškus, užmezgė ryšius su Lokio rinktinės Erškėčio kuopa.

Po 1948 m. trėmimų jis išbėgo iš bunkerio ir apsigyveno Gatelių miške. Ten susitiko Juozą Juodką-Tarzaną – MGB agentas *Vanagai-2* (agentas *Vanagai* – daugiskaita todėl, kad čia trys agentai veikė kaip vienas – R. K.), kurio ryšiais pasinaudodamas susisiekt su Lokio rinktine.

1949 m. Lokio rinktinės vadas *Žaibas*, gavęs nurodymų iš apygardos, reorganizavo Lokio rinktinę. 1949 01 01 įkurta trečioji – Laisvės kuopa, o jai vadovauti paskirtas Antanas Stanėnas-Lizdeika.

Kas dieną vis sunkėjančios partizanavimo sąlygos vertė smulkinti būrius: 1949 05 *Žaibas* paskyrė *Vynui* V. Miškinį ir partizaną *Perkūną* bei pavedė Degučių ir Daugailių valsčių veikimo rajoną. Priimdamas vadovavimą, J. Dūdėnas pasikeitė slapyvardį – *Dagys*, tačiau daugeliui jį pažinojusių jis liko *Vynas*. Būrys, pavadintas LAISVĖS vardu, greitai augo.

Jonas Dūdėnas vadovavo LAISVĖS būriui pagal visus apygardos keliamus reikalavimus: vedė būrio veiklos sąsiuvinį, nuolat siuntė lėšas į rinktinę ir apygardą. 1949 m.

vasarą V. Miškiniui-*Viesului* ir J. Dūdėnui buvo suteikti jaun. puskarininkių laipsniai, atestacija gauta 1949 12 15. Grandinio laipsnis ir atestacija suteikiama *Gediminui* ir *Gluosniui* (*Žilvičiui*).

Nuo atskiرو organizacinio vieneto sudarymo iki 1950 05 LAISVĖS būrys buvo pavaldus Erškėčio kuopai (vadas – A. Vytėnas-*Siaubas*, vėliau – J. Čičelis-*Leopardas*, *Tėvas*). 1950 m. gegužės 22 d. įsakymu Nr. 112 J. Dūdėnas skiriamas naujai sukurtos Žalgirio kuopos vadu, o netrukus 1950 05 25 įsakymu Nr. 114 – ir Sartų rajono vadu.

1950 m. *Vynas-Dagys* aktyviai kūrė laisvės kovų organizaciją, bet 1951 metų pradžioje organizacinis darbas apmirė: žuvo visas rinktinės štabas, nutrūko ryšiai su apygarda.

Didelę žalą Sąjūdžiui darė partizanų vardu veikusios provokatorių grupės. 1949 07 *Vynas* informavo rinktinės štabą, kad provokatoriai lankėsi Dundulių kaime. Analogiškas atvejis įvyko ir 1949 09 09, tuomet „partizanai“ pasisakė esą neva „*Tigras* su kompanija“. „Tokie atvejai dažni, – rašė Dūdėnas, – jie daro didelę žalą organizacijai, juolab, kad išeidami palieka partizaniškus rekvizavimo lapelius“. Kad išvengtų tokių atvejų, ant rekvizacijos lapelių Dūdėnas pasirašydavęs *Pušies* slapyvardžiu. Neatmetama galimybė, jog rezistentams buvo prirašytos ir tokių apsimestinių „partizanų“ aukos.

Provokatoriams priskirtinas MGB-istams pasidavęs būrio vadas Juozas Juodka-*Tarzanas* iš Baltabiržės, kuris vaikštinėjo po apylinkes plėšikaudamas ir provokuodamas. 1949 m. partizanai likvidavo I. Žygą, kuris banditavo po apylinkes, ginkluotas kulkosvaidžiu (iš *Dagio* raporto rinktinės štabui).

Agentūrinė veikla labai suaktyvėjo 1950 m. pradžioje. Pagal agentų *Žilvičio* ir *Pachomovos* duomenis, užvedama byla Zosei Pūslytei iš Dundulių k., gyvenusiai su seserimi Veronika Byliene (ten buvo *Vyno* bunkeris). Užverbuoti sekėjai *Stugis* ir *Kurtas*.

Mirtiną pavojų rezistentams kėlė informatorės *Maskoliūnienės* (Budrienė Zofija) užverbavimas 1950 m. rudenį. Tai buvusi partizanų talkininkė, kuri, įkalčių prispirta, davė parodymus prieš rėmėjus Joną Biveinį iš Aštrakalnio k., Praną Bylą, Veroniką Bylienę, Zosę Pūslytę, Joną Petroką iš Dundulių k., Miškinienę Anelę iš Trinkuškių k., Antaną Ubonį iš Pūslių k. *Maskoliūnienė* išdavė saugumui kai kurias LAISVĖS būrio bunkerių įrengimo gudrybes, kurios leido partizanams ilgokai saugiai slapstyti.

1951 m. sausio 1 d. įsakymu rinktinės rajonai pertvarkyti į tėvūnijas. *Dagys* tapo tėvūnijos vadu, tačiau paskyrimo rašto jau nebegavo...

1951 11 23 *Vyno* grupė nuėjo į Polekniškio kaimą pas seną pažįstamą Kazimierą Juodvalką, užsiregistravusį M. Medinio būrio partizaną. Šiaip jau labai atsargus *Vynas* jautė silpnybę seniems draugams, pamiršdamas elementarią tiesą: visi registrantai buvo „skolingi“ saugumui už laisvę ir pareikalavus turėjo „skolą“ grąžinti, antraip važiuodavo „pas baltas meškas“.

MGB dokumentuose rašoma, jog k. Juodvalkis buvo žadėjęs parūpinti ginklų ir šaudmenų. Atėję partizanai norėjo patikrinti kamara, bet šeimininkas perspėjo, kad tenai mieganti motina. Esą kam reikia seną žmogų nervinti... O kamaroj jau laukė sulaikymo grupė.

Kieme sargyboje liko tiktai Alfonsas Dumbrava-*Aidas*, kiti susėdo už stalo. Šeimininkas ištraukė butelį degtinės ir įpylė po stikliuką. Vienintelis iš grupės likęs gyvas

Aleksas Miškinis-*Dobilas* pasakojęs, kad išgėrus, staiga apėmęs alpuly: viską matęs, bet nei pakilt, nei kalbėt nebuvę jėgų. Po to praradęs sąmonę. *Neptūnas-22* atliko savo darbą: čekistai surišo jau bejėgius kūnus, o sargyboje stovėjusį *Aidą* nušovė iš užnugario.

Operaciją suplanavo ir jai vadovavo Vilniaus srities ir LSSR MGB aparatas. Detales derino ir išdaviką instruktavo 2N valdybos čekistai. Detalaus operacijos aprašymo nėra.

Suimtuosius pristatė į Vilnių, ten nufotografavo. *Dobilą* iki mėlynumo sumušė. Pasakui prasidėjo tardymai – prirašyti net šeši stori tomai. Nuosprendis tradicinis: visiems išskirtinė bausmė – sušaudymas, o Aleksandrui Miškiniui-*Dobilui*, kaip nedalyvavusiam teroro akcijose, skirta 25-eri metai Vorkutos lagerių. Jonui Dūdėnui, Zigmui Tumėnui, Vytautui Rusakevičiui ir Edvardui Juodvalkiui nuosprendis įvykdytas Vilniuje 1952 08 18. Aleksandrui Miškiniui pavyko išgyventi. Mirė 1992 m. balandžio 10 dieną.

PARTIZANŲ RYŠININKIŲ AIDUKAITĖS JANINOS IR MILAŠIŪTĖS VIRGILIJOS VEIKLOS PĖDSAKAIS

Pagal LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, baudžiamąją bylą P-17886

Versta iš rusų kalbos

Adaptuoti protokolų variantai

Aidukaitė Janina, Bonifaco, g. 1925 m. Rukiškio k., Dūkšto vlsč., Zarasų apskrityje, gyvena Vilniuje, Aukštaičių g. Nr. 31a.

1948 m. birželio 17 d. Vilniaus MGB I-mo tardymo sk. darbuotojai – kap. IGUNOV, lt. ČIUKALIN ir j. lt. BUDANOV atliko kratą pagal tardymo bylą Nr. 14039, kurioje pateikti kaltinimai J. Aidukaitei ir V. Milašiūtei.

Iš Milašiaus Alekso, Justino, kvotos protokolo. 1947 m. birželio 5 d. Vilnius. Apklausa pradėta 22 val. 30 min. – baigta 3 val. 15 min. (1947 06 06).

<...> Ginklų sandėlių, kuriuose būtų sukonzentruotas didesnis kiekis ginklų, Kaladinsko būrys neturi, bet jis pats turi apie 30 šautuvų ir 7 kulkosvaidžius, kurie paslėpti Ažvinčių miške įvairiose vietose. Tikslios jų paslėpimo vietos man nežinomos. Žinau tik rajoną, kuriame slepiami šie ginklai. 30 šautuvų ir 7 kulkosvaidžiai paslėpti vienoj vietoje, o keletas ginklų paslėpti įvairiose vietose, bet ne daugiau kaip 3–4 šautuvai vienoje vietoje.

1946 m. vasarą Ažvinčių miške aš paslėpiau rankinį kulkosvaidį ir apie 500 šovinių. Jie buvo užkasti į žemę. Kur užkasta, tą vietą aš žinau, bet ar ten jie dar tebėra, tai negaliu garantuoti, kadangi užkasimo metu dalyvavo ir kiti partizanai – Kaladinskas ir Užubalis.

<...> Kokiuose bunkeriuose Ažvinčių miške slepiasi Kaladinskas, iš jų aš žinau tik vieną. Šis bunkeris yra einant miško keliu iš Akriemių k. į Užvenčių k., Salako vlsč. Tas bunkeris yra vidury kelio tarp dviejų medžių kairėje pusėje 500 metrų nuo kelio. Charakteringu žymekliu galėtų būti tiltas per kelią. Nepriejus tilto, apie 50 m, pasukti į kairę ir eiti tiesiai 500 m.

Šis bunkeris įrengtas po žeme, iš viršaus užmaskuotas samanomis. Kitų charakteringų žymių toje vietoje nėra. Šiame bunkeryje galėtų tilpti iki 20 žmonių.

Be šio bunkerio Ažvinčių miške Kaladinskas turi dar apie 3–4 bunkerius, bet aš jų nežinau. Apie šių bunkerių egzistavimą man žinoma iš paties Kaladinsko kalbos.

Galiou papildyti savo parodymus tuo, jog mano anksčiau nurodytame bunkeryje, būrio pasitraukimo iš jo metu, buvo laikoma keletas šautuvų ir apie 500 šovinių.

<...> Mano pirminiuose parodymuose 1947 m. kovo 19 d., jog pažyma, kuri buvo rasta pas mane mano paėmimo metu, kurioje pažymėta, jog aš esu 4-to vaikų darželio ūkvedys ir gauta iš Čepulytės Albinos, tai neatitinka tiesos. Iš tikrųjų aš šią pažymą gavau iš Petraškaitės Vandos, kuri gyveno su fiktyviais Albinos Čepulytės dokumentais.

Kiek man žinoma, Petraškaitė šiuos dokumentus iš kažko tai pavogė.

<...> 1947 m. kovo 19 d. apklausoje aš pasakiau, jog pasą gavau Vilniuje 3-iaame sky-

riuje. Tai ne tiesa. Pasą aš įsigijau dar būdamas Kaladinsko partizanų būryje iš savo sesers Virgilijos Milašiūtės.

* * *

Iš Petruškaitės Vandos, Juozo, g. 1923 m. Tripuckų k., Rimšės vlsč., Zarasų apskr., kvotos protokolo. 1947 m. kovo 11 d. Zarasai.

Kaladinsko būrio ryšininkai:

1. **Milašiūtė Virgilija, Justino**, g. 1922 m., gyv. Vilniuje, Kęstučio g. Nr. 27, buto 6. 1946 m. pirmomis dienomis buvo atvažiavusi į Ažvinčių mišką Salako vlsč. ir atvežė 300 vnt. popirusų. 1946 m. spalio mėn. atvežė pasą savo broliui Milašiui Aleksui.

2. **Aidukaitė Janina, Bonifaco**, g. 1925 m. Rukiškio k., Dūkšto vlsč. 1946 m. gegužės mėn. lankėsi Ažvinčių miške partizanų stovykloje, atnešė sūrį.

3. **Skunčikienė Melanija**, 27 m. amž., partizano *Kalto*-Antano Skunčiko žmona, gyv. Salako vlsč. 1946 m. ji du kartus buvo bunkeryje ir prašė savo vyro, kad jis legalizuotųsi.

4. Ryšininkas, kuris gyvena Baltelės k., Salako vlsč. Jo namas stovi miške šalia malūno, kur tankiai ateina Kaladinskas gauti leidinukų „Aukštaičių kova“.

Iš Petruškaitės Vandos, Juozo, kvotos protokolo. 1947 m. kovo 13 d. Zarasai.

<...> Iš būrio aš pasitraukiau ir išvykau į Vilnių dėl įsidarbinimo, kadangi su savi mi turėjau penkerius metus galiojantį pasą, kurį buvau gavusi Vilniuje 5-ame milicijos skyriuje.

Iki to aš buvau susitarusi su partizanu Milašiumi Aleksu-Žanu, kuris buvo mano „meilužis“.

1946 m. liepos mėn. mes kartu su Milašiute Virgilija išvykome į Vilnių. Prieš tai ji buvo atvažiavusi iš Vilniaus į Ažvinčių mišką, o Vilniuje aš apsigyvenau pas ją jos bute, bet Vilniuje turguje man pavogė pasą ir dėl to aš negalėjau įsidarbinti.

Čepulytės Albinos, Liudviko, pasą aš pavogiau pas ją bute Polocko g. Nr. 6, o nuotrauką man perklijavo Liudas, gyv. Latako g. Dokumentus Aleksui Milašiui įsigijau per Milašiutę Virgiliją pas tą patį Liudą, kuri jam nuvežė į būrį ir su šiuo pasu A. Milašius po to 1946 m. rugsėjo mėn. atvyko į Vilnių.

Iš Tilvyčio Kazimiero, Mykolo, kvotos protokolo. 1948 m. liepos 7 d.

<...> Iš pačios Milašiūtės ir Ažėnų k. gyventojų Narausko Mykolo man žinoma, jog Milašiūtė palaikė ryšį su savo broliu partizanu Milašiumi, važinėjo pas jį į būrį, per mano brolių Tilvytį Liudą gavo fiktyvius dokumentus savo broliui.

<...> Kiek man teko girdėti iš Ažėnų k. gyventojų, Milašiaus „meilužė“ buvo Rukiškio k. gyventoja Janina. Jos pavardės nežinau, bet ne kartą ją mačiau. Janė neva nuo Milašiaus turi vaiką ir, kada Milašius buvo areštuotas, ji tankiai važinėjo į Vilnių dėl perdavimo jam maisto.

<...> Taip, Janė (Janina) Aidukaitė yra Milašiaus „meilužė“. Aš ją mačiau 1947 m. vasarą Vilniuje partizano Alekso Milašiaus brolio Alfonso Milašiaus bute.

Iš kaltinamosios išvados nuteistųjų pagal tardymo bylą Nr. 14039:

Aidukaitės Janinos, Bonifaco, pagal nusikaltimus numatytus RSFSR BK str. 17–58–1, „a“;

Milašiūtės Virgilijos, Justino, pagal nusikaltimus numatytus RSFSR BK str. 17–58–1, „a“ ir 58–11.

Šios partizanų ryšininkės buvo areštuotos Vilniaus MGB miesto skyriaus 1948 m. gegužės mėn.

Tardymo metu nustatyta: Aidukaitė Janina 1945–1946 m., gyvendama Zarasų apskrityje, užmezgė ryšį su Kaladinsko vadovaujamu partizanų būriu, ne kartą juos lankė ir turėjo intymių santykių su prtz. Milašiumi Aleksu (nuteistas), slėpė Milašių savo namuose ir teikė jam materialinę pagalbą.

Milašiūtė Virgilija 1946 m. vasarą, gyvendama Vilniuje, važinėjo į Zarasų apskritį pas Aidukaitę, kuri ją atvedė į partizanų būrį, kur ji susitiko su savo broliu prtz. Milašiumi, perdavė jam 200 vnt. papirosų ir gavo iš jo užduotį – gauti jam fiktyvius dokumentus.

Vykdydama brolio nurodymus, Milašiūtė 1946 m. vasarą Vilniuje užmezgė ryšį su pagrindžio dalyviais – Urbonavičiūte Vanda (paieškoma) ir Tilvyčiu Liudu (nuteistas), per kuriuos Milašiui gavo fiktyvius dokumentus, užmokėjusi už tai 1100 rublių, iš kurių 500 rublių ji gavo per Milašių ir Aidukaitę.

<...> Du kartus aplankiusi Kaladinsko būrį, Milašiūtė susipažino su šio būrio dalyve Petroškaite Vanda (areštuota), kuri 1946 m. vasarą, išėjusi iš būrio ir gyvendama nelegaliai Vilniuje, apie dvi savaites slapstėsi Milašiūtės Virgilijos bute, kuri ją per tą laiką maitino iš savo santaupų, o 1946 m. rudenį Milašiūtė apie mėnesį slėpė savo bute gyvenantį su fiktyviais dokumentais savo brolių partizanų Aleksą Milašių ir jo „meilužę“ Aidukaitę Janiną, kuri atvyko į Vilnių pas Milašių po jo pasitraukimo iš būrio.

Kaltinamoji išvada surašyta 1948 m. birželio 22 d. Pasirašo:

LSSR MGB tardymo dalies, I-o tardymo sk. jaun. tardytojas, jaun. ltn. BUDANOV

LSSR MGB tardymo dalies, I-o sk. vrš. pplk. VASSER

LSSR MGB tardymo I-o sk. vrš. pplk. ČELNOKOV

LSSR MGB tardymo dalies vrš. plk. SOLOID

PASAKOJA BRONIUS AVIŽIENIS - BALANAS

Užrašė Valdas Striužas

1989 (1990) m.

LLA Tigro rinktinės Antano Krinicko-Romelio būrio / kuopos partizano Broniaus Avižienio-Balano, g. 1925 m. Krivasalyje, Saldutiškio vlsč., Utenos apskr., gyv. Krivasalyje, Linkmenų sen., Ignalinos r., atsiminimai.

...Vyrai traukė į miškus, kad rusai kariuomenėn nepaimtų. Prasidėjus 1944 m. rugpjūčio mėnesį mobilizacijai į Rusijos Raudonąją armiją, slapčiausi. Miškan išėjau 1944 m. rugpjūtį į Krinicko vadovaujamą būrį. Krinicko pavaduotojas buvo Antanas Tarakavičius (g. 1919 m.) iš Mindūnų. Vėliau suimtas, nuteistas ir sušaudytas 1946 02 18.

Pradžioje bazavomės Žiezdrėlio miške, netoli Krivasalio kaimo. Būrio vadui sužinojus, kad ruošiamasi pulti bunkerį, persikėlėm į Labanoro girią, netoli Kiauneliškio geležinkelio stoties. Per tris dienas išsikasėm bunkerį, šalia Šiškinių partizanų būrio bunkerio. Tada būrį sudarė 50 partizanų.

Kai ruskiai užėjo, po mūsų ginklų prisirinkom; vokiški automatai, lietuviški pistoletai su Gedimino stulpais, čekoslovakiečiai kulkosvaidžiai „zebe-bruno“ – apkaba iš viršaus. Būry buvo keturi tokie kulkosvaidžiai. Saldutišky šaulių buvo prislėpta ginklų, iš jų paėmėm vokišką kulkosvaidį, kuris per minutę varydavo 1800 šovinių.

Mūsų būry buvo vokiečių Richardas, pasilikęs nuo fronto – 23-ųjų metų. Karininkas buvo slapyvardžiu *Kirvis*. *Kirvis* – griežtas, labai norėjo kontrolės, bet Krinickas nesutarė su juo. Krinickas liepė sušaudyti vieną šeimą, buvo išdavę miškinius. Aš šaudyti atsisakiau.

Buvau skyrininkas, vadovavau 10-ies vyrų skyriui. Iš viso mūsų būry – šeši skyriai, skyriuje po 10 žmonių. Miške netoli prie bunkerio buvo 8 arkliai su kariškais smetoniškais balnais.

Dalyvavau karinėje operacijoje Mindūnų kaime. Sutrukdėme sribams išvežti šeimą į tremtį, paėmėm į nelaisvę kelis sribus. Žiemą puolėm skrebus Saldutišky, nakties metu apsupom, dalyvavo 60 partizanų. Maisto iš krautuvės paėmėm. Su skrebais pasišaudėm, kol maistą ėmėm.

Kirvis iki tol dirbo ir gyveno Vilniuje. Priesaiką jis priėmė 1944 m. apie gruodžio mėnesį. Jis skaitė tekstą – visi kartojo. Mūsų ryšininkas buvo Antanas Aškinis iš Krivasalio.

Dabar apie Labanoro mūsų.

Prieš savaitę rogėmis pro mus pravažiavo skrebai Jakutis ir Dubauskas. Jie išdavė bunkerius skrebams. Miškiniai imdavo jų arklį... Gal keršijo ir išdavė?

1945 m. kovo 11 d. ryte išėjau miškan į tualetą. Sargyba buvo tik prie bunkerio. Stai-ga pamačiau – ruskynas atslenka. Grįžęs bunkerin, šokau į batus.

Išsirikiavom ir krito pirma priešo auka – rusų žvalgas. Dar apie pusę kilometro juos vijom, bet po to jau masiškai kareiviai mus puolė. Tada mes jau atsitraukėm, pamatėm, kad daug kariuomenės privažiavo. Daugelis mūsų grįžę sušoko bunkerin, ten jie visi ir žuvo, o mes kiti raistan atsitraukėm. Apie pusvalandis truko tas mūsų puolimas ir at-

sitraukimas. Vėliau vadai kareivius surikiavo ir puolė: keliai, gula, krenta ir vėl keliai... Nuo šūvių ir ruskių šauksmų skamba visas miškas...

Kada mes traukėmės – kryžmine ugnimi ir savi ir rusai šaudėsi. Mes dvylika vyrų išbėgome. Visą dieną bėgom, atsišaudydami bėgom, susekė mus tik pavakary. Ignas Poznėkas turėjo kulkosvaidį; pavargo, daug sniego, kulkosvaidis užsikirto. Poznėkas pasikišo granatas po savim ir susisprogdino. Tada išsiskirstėm.

Su Noreikiu, Terlecku slapstėmės Kemešio girioje. Paskiau slėpėmės pas Terlecką pirty. Kai suėmė Tarakavičių, gal jį kankino, kad išdavė mus, kur esam – bunkerį, tada tarsi nujausdami – išėjom.

Iš *Romelio* būrio žuvo: Jonas Čiastas iš Krivasalio, Algis Poznėkas, 14–15-os metų, Antanas Avižienis, g. 1920 m., Nikodemas Pyragis, g. 1924 m., Pranas Ramonas (Ramankevičius), g. 1922 m., Juozas Menčinskas, g. 1920 m., iš Krivasalio, Kazys Terleckas, g. 1922 m., Edvardas Drūteika, g. 1922 m., iš Krivasalio, Juozas Ramonas, g. 1922 m., Kazys Galgatavičius iš Paisečio k., Urbonas iš Krivasalio, Juozas Dubauskas, Anupras Dubauskas. Liko gyvi: Albertas Krinickas iš Krivasalio, Adasius Poznėkas iš Krivasalio – vėliau mirė.

Mūšio metu *Vytenio* būrio vyrai vieną savą partizaną nušovė, nes naktį negalėjo atpažinti. *Romelio* bunkery rusų leitenantą nušovė, vėliau jam paminklą Švenčionyse pastatė. Tada dirbau statybose, varė mus to paminklo statyt.

Mūsų – *Romelio* bunkery nebuvo šaudymo angų. Jau tiktai kitą mūsų dieną minom susprogdino. Skrebai kalbėjo vėliau, jog užminavo.

Jurgis Menčinskas-*Kėkštas* žuvo Mindūnuos po savaitės, netoli Stirnių ežero, klojime ant skardžio – kareiviai apsupo. Ten žuvo ir vietinių molėtiškių, vokiečių nušovė ir vieną vietinį žmogų.

Žmonės mus-partizanus palaikė, tik pabaigoje priviso plėšikų: dieną ulioja, o naktį eina ir plėšia gyventojus – toks Jackevičius iš Mineiškiemio...

Po mūsų Krinicko būry iš pradžių vėl susirinko apie 15 vyrų, o paskiau ir daugiau. Būry buvau iki 1945 m. vasaros – iki rugpjūčio mėnesio. Legalizavausi *Romeliui* leidus. Nunešiau į saugumą surūdijusį rusišką karabiną ir pridaviau.

Kai vežė Sibiran, vienas skrebas išbraukinėjo radęs (pažįstamus) sąrašuose, kad neišvežtų. Rizikavo anas, bandė gelbėti žmones, o išdavinėjo partizanas Juozas Bulka, vėliau kunigu tapęs. Taip pat buvo suimtas ir užverbuotas partizanas Stasys Petravičius iš Stirnynės k., išdavinėjo ir naikino partizanus, vėliau išprotėjo...

1946 m., kai prie statybų dirbau Švenčionyse, 12-ka skrebę atvežė – jiems grabus dirbau...

PASAKOJA VLADAS ŠERĖNAS

Užrašė Valdas Striužas

1989 (1990) m.

LLA Tigro rinktinės Antano Krinicko-Romelio būrio-kuopos partizano, būrio vado pavaduotojo Vlado Šerėno, g. 1916 m. Jovarauciškiuose, Saldutiškio vlsč., gyv. Švenčionėliuose, Švenčionių r., atsiminimai. Paliktas originalus pasakotojo kalbos stilius.

Tarnavau Lietuvos kariuomenėj, 1-ame pėstininkų pulke Ukmergėj, 2-oj kulkosvaidininkų kuopoj. Puskarininkis.

Iš rusų kariuomenės, iš Švenčionėlių poligono 1941 m. daug lietuvių karininkų, kareivių buvo pabėgę, prie Linkmenų būrio (1941 m. birželio sukilėlių – V. S.) prisijungę. Kai karas baigėsi, nuo armijos slėpėsi. Rusai ieškojo, kratas darė, rinko kariuomenės visus vyrus, bet visi bėgo miškan. Kai 1944 m. per mobilizaciją darė kratas ir varė per prievartą kariaut už okupantus, mes kiekvienas galvojom: kam aš eisiu kariuomenės padėt rusam kariaut?

Seserį Zosę Dicevičienę (Šerėnaite) 1941 m. išvežė Sibiran, sesers sūnus Pranas Dicevičius, 8-erių metų, pabėgo su motka (su močiute – R. K.). Vejojo, nušaut norėjo, išvežt Sibiran; žmonės slėpėsi nuo mobilizacijos, nes, ką sugavo, tą išvežė.

Rudenį susibūrėm, bunkerius darėm, pušis kirtom. Tik pusė metų praėjo, o kovo mėnesį užpuolė rusiški „samajedai“.

Saldutiškio sribam vadovavo NKVD viršininkas Kapitovas, rusų MGB viršininkas – Sorokinas. Lodariai visi sribai buvo, jokio darbo nedirbo: sribas Machniovas, Stasiūnas iš Saldutiškio... Neaišku, kiek tų „palzūnų“ buvo... Jie visi buvo tokie parsidavėliai, jokiam darbui netiko – tik prisigert, prisiplėšt...

Mūsų bunkeris buvo Kiauneliškio miške, būrys – 62 partizanai, vadovavo buvęs puskarininkis Antanas Krinickas-Romelis iš Krivasalio. A. Krinickas tarnavo ir vokiečių policijoje. Jo sesuo Janė Krinickaitė šiuo metu (1989 m.) gyvena Sodų g., Švenčionėliuose.

Toliau įsikūrė dar vienas – Šiškiniečių būrys. Jame susirinko daug jaunų žmonių iš Aluntos, Molėtų r., iš kitur – jų vadas buvo puskarininkis Apolinaras Juršys-Vytenis. Mes save vadinom partizana, kaimo žmonės taip pat mus vadino partizana.

Buvau atėjęs tėvui padėti kult jėgų. Kūlėm ir per pietus atėjo sribai. Pamačiau, palangėm jau supa. Išeinant iš gryčios, tarpdury sutikau, bet praleido, galvojo, kad niekur neisiu, galvojo, kad daugiau ras. Aš daržinė ir jau, kaip tikras vyras, su šautuvu – miškan. Šaudė, nepataikė, atgal iš šautuvo kaip daviau, iškart pražuvo, pragaišo. Tikslas – jokių būdu nepasiduot, nes žinojom, kad sušaudys, kalėjiman sodins...

Paskiau prasimanė: iš kitur atveža nušautus partizanus, guldo Saldutiškio aikštėn, kol pūti pradeda, tada išveža kavot.

Iš pat pradžių (1944 m.) buvo kapitonas Kaletka – nuo Molėtų, bet dingo. Jau susibūrę buvom, susirinkę: vienas vyras, kitas, buvo staigus veikimas... Trys pusbroliai pabėgo, išvažiavo Kanadon: Kazys, Romualdas ir Edvardas Šerėnai. Ginklų iš nušautų vokiečių įsigydavom. Švogeri Pranas Dicevičius pabėgo Kanadon, paliko ginklą. Aš jį paėmiau. Jokių ryšių labai neturėjom, šovinių pilna aplinkui buvo. Bunkery narus buvom įsitaisę; kuom apsilvilkę, tuom ir apsiklojęs... Moterų būrys nebuvo.

1945 m. kovo 10 d. sekmadienio ryte užpuolė rusai. Ryte lipom iš bunkerio pažiūrėt, įvyko kautynės, atsivėrė pragaras, žuvo daug rusų, mus puolė raudonarmiečiai.

Mūsų – *Romelio* būrys buvo jau į mišką pasitraukęs. Vadas *Romelis* išvakarėse buvo išvažiavęs ir negrįžęs – negalėjo grįžt, kariuomenė buvo kelius užtvėrusi.

Šiškiniečių bunkeris buvo su šaudymo angom. Nubėgau prie šiškiniečių, sakau, lipkit visi iš bunkerio, o Juršys pasakė: „Lįskit atgal, ginsimės bunkery“. Aš jiems sakau, va, visur rusų armija, kojom paspardys ir užkas, geriau viršuj trauksimės... O Apolinaras Juršys sako: „Norim pasišaudyt su rusais“. Tai rusai kaip davė iš kulkosvaidžių, po to granatom užmėtė, dar panaudojo minosvaidžius ir žuvo 61-as iš 64-ių. Visas Šiškiniečių būrys žuvo.

Kai iš bunkerio iškėlė, rado priglušytus. Iš abiejų būrių aš tik ir Jonas Aldusevičius gyvi likę. Žuvusius kariuomenė išvežė siauruku...

Mes tada nuo bunkerio trise pasitraukėm. *Romelio* bunkery mūsų buvo likę 15 žmonių – jie visi žuvo. Rusai šaukė: „Vichodite, tovarišči, nebojtes!“ (Išlįskit, draugai, nebijokit), bet apie pasidavimą rusams nebuvo nei kalbos.

Nušovė apie 300 rusų, žmonės matė, kaip išvežė. Nuo senų pasakytą, kad puolant reikia daug didesnių jėgų. Kai puola – sujuda, ant taikiklio ir laikai: sniegas, matomas geras, kur tik sujudėjo, ten ir šauni. Žmonės buvo suvaryti vežt lavonų ir pasakė – apie 300 (tris šimtus) žuvo rusų.

R. K. p a s t a b a : kad žuvo trys šimtai (300) rusų kareivių, puolant partizanų bunkerius Kiauneliškio miške, sakyčiau, gerokai prailenkiama su realybe, bet tai yra subjektyvi autoriaus nuomonė, kuri kitais šaltiniais nei patvirtinta, nei paneigta.

Už 8-ių kilometrų pasivijom savo būrį. Traukėmės kur laisviau, kur nėra kariuomenės, kur daugiau žinjom kelius. Atsidūrėm už Lamesto ežero. Liečiau išsiskirstyt, slėptis tik ne vienoje gryčioje. Pamatėm, kad jau ir čia armijos apsupta. Tuomet mes trise: Albertas Krinickas (iš Krivasalio, jau miręs), Bronius Terleckas (iš Krivasalio, paskutiniu laiku gyveno Klaipėdoj, ten irgi mirė) ir aš už Ginučių į mišką pasitraukėm pas pažįstamą Bronių Lisauską.

Turėjau vokišką „pistolmašinę“ (vokišką automatą) ir pistoletą „Afeną“. Tris dienas prabuvom – grįžom savo kraštan.

Kai išblaškė, būrių nebebuvo. Kaime buvo likę apie 20 žmonių, mes ten nuėjom, pasikau vėl būrį sudarė, bet mes nebėjom būrin. Vasarą trise legalizavomės. Po amnestijos nebekliudė, tik tankiai šaukdavo registruotis.

Žuvę *Romelio* būrio partizanai: iš Krivasalio kaimo: Edvardas Dubauskas, Juozas Dubauskas, Anupras Dubauskas, Poznėkas – jaunas berniokėlis, Edvardas Druteika, Jonas Mičėnas, Jeronimas (Kajetonas ?) Poznėkas, Ignas Poznėkas – kulkosvaidininkas (prie kulkosvaidžio ir žuvo), Jonas Čiastas (senas jau, didelę barzdą turėjo), Antanas Menčinskas (namuose? palaidotas), Bronius Avižienis, Menčinskas, kitas Menčinskas, vokietis Ričardas liko nuo besitraukiančios Vokietijos armijos, Pranas Snieška iš Federiškės (gyveno Budrių kaime), Kazys Galgatavičius iš Paisetės, Jonas Juršėnas iš Labanoro, Stasys Misevičius iš Labanoro.

Šiškiniečių (Šiškinų kaimas už Linkmenų, 54 km link Saldutiškio) būrio žuvę, ku-

riuos aš pažinojau: Apolinaras Juršys, Ignas Rastenis, Pranas Brukštas, Juozas Pelanis, Gubertas Pelanis, Vytautas Blažiūnas, Juozas Čiaponas, Vaclovas Guiga, Vaclovas (?) Guiga, Val. Brukštas, iš Medinų k. Cirkliškin nuvežė 76 ir daugiau iš kitur.

Liko gyvas Anciuškiokas – paauglys tas, kuris valgyt nunešė. Krinickas žuvo vėliau, Stasys Petravičius Vilniuj gyvena.

Žmona Gėnė Šerėnienė (Kuprėnaitė) mirusi. Žmonos tėvas – Kuprėnas. Gyvo nėra, palaidotas Krivasalyje.

Iš Krivasalio – Antanas Terleckas – mano trečios eilės pusbrolis. Anas – mergos vaikas, jo tėvas būtų buvęs Avižienis. Jis toks paprastas. Tuo laiku buvo pacanas. Galvą tai turėjo, sako: „Aš tik paklausau ir išlaikau un pinkių“. Vieną kartą važiauvau iš Vilniaus ir Antakalny sutikau Antaną: „Visus mokslus perėjau ir jau aukščiau neturiu kur eina. Ar iš naujo reiks jau pradėt?...“ Jis gi gabumų tai turi. Jis visą laiką toks paprastas, palteliu apsilvilkęs.

PASAKOJA NAVICKAS ROMUALDAS - JAUNUTIS

Užrašyta Kaune, Valkininkų g. 4-2, tel. 8 689 78 899

2016 12 25

Gimiau 1929 m. lapkričio 21 d. Avižių k., Dusetų vlsč., Zarasų apskr. Tėvų šeimoje užaugome trys vaikai. Vyriausia buvo sesuo Julija, g. 1927 m., antras buvau aš-Romualdas, trečia – Danguolė, g. 1933 m. Tėvai: Juozas (g. 1900 m.) ir motina Ona (Vaškelytė), vertėsi žemdirbyste, turėjo 20 ha žemės. Kai 1940 m. atėjo pirmieji raudonieji „išlaisvintojai“, mūsų šeima buvo užplanuota ištremti į Sibirą. Tėvas naktimis nemiegodav, bet dėl kažkokių tai mums nežinomų priežasčių likome neištremti.

Kada 1940 m. birželio mėn. pirmą kartą Lietuvą užplūdo rusų-bolševikų armijos, aš tada lankiau Dusetų pradinės mokyklos penktą skyrių. Iki mokyklos iš mano gimtojo kaimo buvo 5 km ir tą atstumą daugiausia eidavau pėsčiomis.

Prasidėjo okupantų įvairiausių švenčių „šventimas“. Mus mokinukus ėmė varinėti į miestelio aikštę prie paminklo Lietuvos Nepriklausomybės kariams, ten vykdavo mitingai, kuriuose buvo garbinami rusų-sovietų valdžios įvairūs veikėjai: Stalinas, Leninas ir kiti. Pradžioje okupantai, nieko blogo negalvodami, mitinguodavo prie to lietuviško paminklo, bet greit kažkam jis sujaukė protą ir tuomet tą paminklą nugriovė. Pamenu, buvo vadinamosios Spalio revoliucijos šventės. Man į rankas įdavė nešti raudoną vėliavą. O lietus kerta, vėjas, nekaip ir apsirėngęs buvau. Kažkiek su ta vėliava ir aš su visais šiaip taip prašliaužiau. Po to dairausi, matau, kad mano bendražygių jau neliko, visi kažkur dingo. Tuomet ir aš tą vėliavą susukau į gniužulą, įkišau į krūmus ir palikau. Taip sakant, jokios nostalgijos tai raudonai vėliavai aš neturėjau.

Mano tėvas gerai prisiminė 1914 m. Pirmąjį pasaulinį karą, gerai mokėjo rusų kalbą. Motina kurį laiką gyveno Petrograde pas savo dėdes, ten buvo išvažiavusi mokintis amato. Ji ten išmoko taip pat rusų kalbą. Tie raudonarmiečiai dažnai užeidavo pas mano tėvus ir prašydavo ko nors išgerti. Kiek pamenu, tėvas sakydavo, kad anie į mus žiūri kažkaip nepatikliai, galvomis palinguoja, sako, kaip jūs čia gerai gyvenate... Be abejo, jie, matyt, buvo prigrasinti, kad užgrobtose teritorijose su vietiniais mažiau bendrautų ir nesileistų į jokiais politines diskusijas ir pan.

Besimokinant tose pačiose Dusetose, atėjo kiti „išvaduočiai“ – vokiečiai. Kartu su savimi jie jau turėjo atsivarę nemažai ir pirmųjų rusų karo belaisvių, kuriuos daliavo ūkininkams kaip pagalbinę darbo jėgą. Vieną iš tų belaisvių jie pasiūlė ir mano tėvui ir tėvas parsivežė į namus tą belaisvį-Leonidą. Jis apie pusmetį pas mus ir gyveno, padėdavo tėvams dirbti įvairius ūkio darbus. Į karo pabaigą ėmė rodytis rusų lėktuvai, kurie su parašiuotais mėtė desantininkus ir tie desantininkai koku tai būdu pradėjo ieškoti ryšių su tais ūkininkams išdalytais belaisviais. Netoli mano tėviškės už ežero Baraukos, Atažalyno, Trakelio, Pašilės miškuose susidarė vadinamųjų raudonųjų partizanų būriai, į kuriuos jie ėmė kviesti ir pas ūkininkus gyvenusius belaisvius. Tuomet vokiečių administracija nusprendė visus šituos išdalytus belaisvius surinkti ir taip jie buvo surinkti.

Pamenu, kaip tas belaisvis verkė atsisveikindamas su mano tėvais. Kadangi pas mus jis buvo pavalgęs, aprengtas ir garantuotas savo saugumu. Tolimesnis jo likimas nežinomas.

1944 m. grįžus rusams su visu frontu į Lietuvą, kaime žmonės buvo jau persigandę, dalis mūsiškių, vengdami naujų represijų iš rusų-bolševikų pusės, traukėsi kartu su vokiečiais. Mano tėtis irgi galvojo trauktis su vokiečiais, bet buvo dar gyva jo motina, kuri gulėjo ant patalo. Jau buvo pasidaręs specialų vežimą, kad galėtų transportuoti gulintį žmogų, bet labai greit jį perkalbėjo pati motina ir jis atsisakė tos minties. Pasiliko ir toliau gyvent namuose.

Karas nugriaudėjo į Vakarus, spalio mėn. mirė ir tėčio motina. Netrukus pasirodė ir pirmieji rusų NKVD smogikai. Užėję į namus, gryčios duris šautuvų ir automatų būžėmis atidarinėjo, akivaizdžiai psichologiškai žmonėms varė baimės jausmą ir taip per kiekvieną kaimo gryčią. Nušovė mūsų kaimyną, jau pagyvenusį žmogų – Juozą Kundaivičių, prie vokiečių jis buvo kaimo seniūnu.

Iškart prasidėjo trėmimai. Ištrėmė mūsų kaimyną Kilių su šeima. Atsirado ir prijaunčiančių atėjūnus: Vainius, Jonas Namajūnas (g. 1896 m.), kuris buvo visiškai beraštis, su regėjimo problemomis, buvo paskirtas Avižių apylinkės pirmininku ir buvo labai aktyvus okupantų pakalikas, dalyvavo žmonių trėmime. Namajūnas dar tarpukario Lietuvoje pasižymėjo savo komunistine veikla, priklausė MOPR-o organizacijai. (rusiškai: MOPR – Meždunarodnaja Organizacija pomošči revoljucii v bor'be protiv terrora i fašizma 1922–1939). Partizanai, vadovaujami Gružinsko, bandė jį sunaikinti, bet jis kažkaip tai išsisuko ir po to jau namuose nebenakvodavo, nors vėliau buvo surastas ir 1946 03 05 sunaikintas. Jo šeimą sudarė dar žmona, sūnus ir dukra. Sūnus taip pat iš namų pasitraukė kažkur į Šiaulius, buvo irgi aktyvus sovietinis veikėjas.

1944 m. lapkričio 11 d. apylinkės pirmininko Jono Namajūno įskundimu buvo suimtas ir mano tėtis. Namajūnas buvo mėgstantis išgerti, kadangi pinigėlių nelabai turėdavo, gerdavo ir denatūruotą spiritą. Prieškario metais gyveno ant 6-ųjų ha žemės, netgi iki kolektyvizacijos eidavo per ūkininkus ir dirbo padieniu darbininku. Tankiai jis ateidavo ir pas mano tėvus. Teismo metu jis liudijo, kad mano tėvas, kaip buožė, jį išnaudojo. O gal, kai girtas būdavo, gal ko ir nepadarė, kadangi tėvukas buvo griežtoko charakterio, gal jam ką pasakė...? Tėvukas gavo 15 metų lagerio ir dar penkerius metus be teisių. Tas Namajūnas liudijo, kad tėvukas dalyvavo žydų šaudyme, jo areštavime. Kadangi prie vokiečių tėvukas tarnavo savisaugos dalinyje, nors žydų šaudyme jis tikrai nedalyvavo, jo arešto metu gal ir dalyvavo, bet Namajūnas ilgai daboklėje nesėdėjo, netrukus buvo paleistas. Galiu pasakyti, kad tuo metu buvo samdytas iš Kairionių Lingė Petras ir pas mus atliko tam tikrus staliaus darbus. Jis dalyvavo kažkiek prie žydų varinėjimo ir komunistų suiminėjimo. Kadangi tėvukas su juo bendravo, galbūt, kaip po tokia priedanga, kad sudaryt kuo svaresnę bylą, ten ir tėvuką įpainiojo.

Tėvukas buvo išvežtas į Vorkutą, kur iškalėjo vienuolika metų.

Pradžioje teko kažkiek bendrauti jau su tikrais partizanais, nors buvau dar ir nepilnametis, ypač su Motiejaus Paškonio vyrais. Pas Čemiežių Brogiškių kaime tekdavo su laiškais nueiti, iš jų paimti paketus ir kitiems perduoti. Tame bunkeryje gyveno Motiejus Paškonis-*Donkichotas* su broliu Juozu-*Ažuolu* ir Stase Bislyte-*Klajūne*.

Teko padėt įrengt bunkerį pas Oną Namajūnieneį Avižių kaime. Ten gyveno partizanas Svilas Bronius-*Aidas*, Kazakevičius Antanas-*Narsutis*. Bunkerį įrengėme gryčioje po pečiumi. Tą šeimą jie pasirinko todėl, kad ten gyveno tik motina su dukra. Jos sūnus buvo žuvęs sovietinėje armijoje karo metu. Tas bunkeris nebuvo pritaikytas ilgesniam gyvenimui, tik laikinam pasislėpimui pavojaus atveju.

Didelis bunkeris buvo įrengtas Atažalyno miške netoli gyventojų Macijausko namų. Tą bunkerį statyti taip pat teko padėti ir man, jis buvo gerokai didesnis, netoli keliuko, jame galėjo tilpti ir šeši vyrai. Maskavimo tikslu paprastai bunkeriai ir buvo kasami netoli praeinamo tako ar tai pravažiuojamo keliuko, netoli krūmų, o dar geriau, jei šalia pratekėdavo koks nors griovys arba upelis. Tame bunkeryje Atažalyno miške gyveno Svilas Alfonsas-*Streikus*, jame ne nuolat gyveno ir Antanas Kazakevičius, kartais ateidavo Paškoniai, vienai kitai parai apsidodavo, nuolat jame dar gyveno Kanapeckas Stasys-*Erškėtis*. Vėliau šis bunkeris nebuvo surastas. Grįžęs iš lagerio, buvau nuvažiavęs apžiūrėt to bunkerio, bet jis jau buvo įgriuvęs.

Gerai pažinojau Kazlauską Balį-*Bijūną* (g. 1915 m.) iš Garmuliškio k. 1949–1951 m. – Audros būrio Organizacinio skyriaus viršininkas. Jis Antadavainėje pas Galvydytę Eleoną-*Ramunę* prisilaikė, ten 1951 m. rugsėjo 26 d. buvo užtikti rusų kareivių ir abu žuvo.

Partizanas Svilas Bronius-*Aidas* buvo įsirengęs bunkerį pas Bislį Balį Užumiškės (Drageliškių k.) kaime. Po kurio laiko Svilas Br. pradėjo tuo Bisliu nepasitikėt. Jis buvo muzikantas, grodavo armonika, eidavo grot po vakaruškas, samdydavo jį vestuvėse. Žmonės jį pradėjo įtarinėti, neva jis palaiko ryšį su saugumu, todėl pasidarė jau nepatinkamas, dėl to ir pats Br. Svilas nuo jo pasišalino.

Siratavos kaime, Antalieptės vlsč. buvo atsarginis bunkeris pas Mikučionį.

Pati partizano kelio pradžia man buvo 1948 m. trėmimai. Trėmė mano geriausius draugus – Povilo Svilo šeimą iš Drageliškių kaimo, bet tėvai pasitraukė nuo tremties ir atsidūrė tuometiniam Pagėgių rajone, Šilgaliuose. Svilai turėjo du sūnus: Alfonsą ir Bronių, nuo tremties jie taip pat pasislėpė, išėjo į nelegalų gyvenimą, tapo Audros būrio partizanais, kuriam tuo metu vadovavo Jonas Abukauskas-*Siaubas*.

Ten, Šilgaliuose, gyveno ir mano mamos brolis Aleksas Vaškelis, kuris dirbo žirgų valstybiniame ūkyje vyr. zootechniku. Tame ūkyje prisiglaudė ne vieni Svilai, buvo ten ir daugiau panašaus likimo žmonių. Tai buvo savotiška prieglauda besislapstančių nuo sovietinių represijų. Ten direktoriavo buvęs raudonasis partizanas Bračas Benediktas.

MLTE, I t., 1966 m. Vilnius, Minties leidykla, psl. 258. Bračas Benediktas, g. 1920 06 14 Piktuižiuose, Šiaulių r. 1943–1944 m. Kęstučio prtz. (raudonųjų – R. K.) būrio Šiaulių apskrityje komisaras, vėliau LLKJS Šiaulių apskr. k-to I-asis sekretorius. 1953–1954 m. Kūno kultūros ir sporto k-to prie Lietuvos TSR MT pirmininku. Vėliau Šalyno taryb. ūkio direktorius, nuo 1956 m. Salantų r. vykdomojo k-to pirmininkas. Nuo 1965 m. Šilutės r. „Nemuno“ žirgyno direktorius.

Pirmas žuvo jaunesnysis Bronius Svilas-*Aidas*. Tai buvo didelis smūgis tėvams. Aš kažkiek dar legaliai gyvenau, bet kontaktus su partizanais jau palaikiau. O Broniaus brolis Alfonsas gyveno su Kazakevičiumi ir Siručiu Baliu-*Granitu* tame pačiame bunkeryje Atažalynės miške ir pas Namajūnieneį, jie trise ten buvo likę.

MGB užverbuotas Vytauto apygardos vadas Br. Kalytis-*Siaubas* pradėjo išdavinėti

savo bendražygius, tarp jų ir Alfonsą Svilą su Antanu Kazakevičiumi. Tuo metu jau ir aš gyvenau kartu su jais.

Kadangi mano tėvai savo namuose jau nebegyveno, pasitraukė, man reikėjo eit į sovietinę armiją. Kada per kaimus ėjo surašinėtojai ir registravo gyventojus, motina mane užrašė, kad gimiau ne 1929 m., o 1931 m. Tokiu būdu tas mobilizacinis laikotarpis man nusikėlė dvejais metais į priekį.

Ateina 1931 m. ėmimas į kariuomenę. Prieš išvažiuodamas į Zarasus, į naujokų surinkimo punktą, susitikau su vietiniais partizanais: Svilu, Kazakevičium ir pasiteiravau, ar jie mane priimtų, ar man važiuot į armiją? Kazakevičius pasakė: „Pas mus tu visada suspėsi, eik į armiją.“

Prieš prisistatant į karinį komisariatą, aš dar nuvažiavau į Vilnių. Ten palaikiau ryšį su buvusio kaimyno Justino Vainiaus (prijautė komunistus) sūnumi Juozu, kuris dirbo metrikų archyve. Aš jam pasiguodžiau, kad man reikia metrikų, nes mane šaukia į armiją, o į armiją aš nenoriu eit. Kadangi tuomet buvo tokia tvarka: jei metai tavo praėjo, tu lieki kaip rezerve, į armiją neima, todėl aš ir planavau pasinaudoti šita galimybe. Bet Juozas pasakė, jog metrikų į rankas jie neturi teisės atiduoti. Jei kas jų reikalauja, jie persiunčia paštu. Aš ėmiau jį įkalbinėt, argi čia turi reikšmės – ar man atiduosi, ar pasiysi paštu? Juk mane spaudžia laikas, negaliu delsti. Juozas, kiek pagalvojęs, liepė ateit kitą dieną.

Vilniuje gyveno mano teta Gervienė (mano mamos sesuo) ir dėdė Aleksas Vaškelis (vėliau jis persikėlė į Pagėgius, organizavo žirgų ūkį), pas kuriuos aš buvau apsisitojęs.

Kitą dieną nueinu į tą metrikų archyvą, susitinku su tuo Juozu, jis sako: „Kaip bus, kaip ne, imu riziką ant savęs...“

Parvažiuoju su metrikais, kuriuose pažymėta gimimo data 1929 m. Kitą dieną nuvažiuoju į Zarasus, į karinį komisariatą, užeinu į kabinetą ir prisistatau. Sakau, gavau kvietimą, bet žiūriu, kad čia mano gimimo metai ne tie, pagal kuriuos šaukia. Klausiu ką man dabar daryt? Už stalo sėdėjęs rusas kariškis su keliomis žvaigždutėmis antpečiuose kaip suriko: „Svolač! Von ot siuda! – ir mane išvarė.

Grįžau į namus ir toliau mąstau, ką dabar reiks daryt...? Tuo metu kaip tik buvo paskelbta amnestija besislapstantiems ir daugelis mūsų apylinkės partizanų registravosi, bet juos netrukus areštavo ir teisė. Į jų tarpą pateko ir Audros būrio vadas Jonas Abukauskas ir jį suėmė. Visus registrantus mes pasmerkėme. Kazakevičius, pamenu, pasakė: „Vyrų, einame ir registrantus sušaudome.“ Bet vėliau kažkaip tai persigalvojo ir jis pats pradėjo kitaip jau kalbėt: „Išdavikų kaukes užsidėjo, tegu su jomis ir vaikšto...“

Po minėtų partizanų dalinės legalizacijos, pogrindyje likusių partizanų gyvenimas gerokai pasikeitė. Vyrus ėmė persekioti baimė, kadangi visi takai ir takeliai legalizantams buvo žinomi, kuriais naudojosi ir likusieji. Jie nebuvo garantuoti, kad tie keliai nebus atskleisti čekistams. Žinoma, pagal idėją reikėjo keist ryšininkus, bet to nebuvo padaryta, kadangi kiekvienas atvejis buvo individualus, viskas koncentravosi į asmeninį pasitikėjimą. Kartu pasikeitė ir partizanus rėmusių žmonių požiūris, žmonės labai atsargiai ėmė bendrauti su partizanais. Registrantams buvo mesti priekaištai – už laisvą Lietuvą kovojot, mes jus maitinom, slėpėm nuo okupantų persekiojimo, o jūs va savo noru nuėjot, atidavėt ginklus ir pasidavėt enkavedistams. Buvo tokių nepasitenkinimų

nemažai. Žinoma, kiti kitaip mąstė – kito pasirinkimo nebuvo: pasiduot arba žūti, Amerika jau nieks nebetikėjo, kad ateis ir išvaduos.

Šituos visus registrantus ėmė tardyt, kas su kuo palaikė ryšį, kas kur slapstėsi, kas kokia veikla užsiėmė ir pan. Tarp jų ir mane padavė. Atėjo pulkas rusų kareivių, keleto sribų vedini, suėmė, nusivarė į Užpalius, uždarė vienutėje ir prasidėjo tardymas. Viską labai detalai man išklojo, kas registravosi, kieno aš buvau ryšininkas, su kuo bendravau, kam kokias žinias teikiau, nebandyk išsisukinėt...

Dar nesuimtas buvo likęs Matas Paškonis-*Donkichotas*. Mane spaudžia pasakyt, kur Paškonis, išduok Paškonį, o aš ginuosi, kad konkrečiai kaip po tokio Paškonio nežinau. Suvaidinau, kad mes su Paškoniu betarpiškai nesusitikdavom, tik per ryšininką. Bet tardytojas tuomet reikalauja pasakyt, kas tas ryšininkas... Aš jam aiškinu, jog Dusetose miestelio aikštėje netoli paminklo buvusioje užkandinėje paskirdavom susitikimą. Mes vienas kito nepažinojom, ateidavom su tam tikru sutartu ženklų: laikraštis rankoje ar koks nors kitas daiktas.

Tokiu būdu čekistai iš Užpalių suorganizavo mane vežti į Dusetas, į eilinį susitikimą su menamu Paškonio ryšininku. Aš jiems ėmiau aiškinti, jog man pirmiausia reikia patekti į namus, o tik po to eiti į susitikimą. Jie mane iš Užpalių paleidžia. Aš jiems pažadėjau kitą dieną ateiti į tą pačią užkandinę, ateis ryšininkas, aš rankoje laikysiu laikraštį...

Kai tik mane paleido, aš nedelsiant nukuodžiau pas Svilą Bronių ir pasakiau jiems, kad mano takelis užsidarė, aš jau niekur daugiau neturiu kur eit. Likome mes dviese su jaunesniąja seserimi Danguole. Jeigu aš dingstu, ir jai reikia dingt. Bet kur? Tuomet man kilo mintis važiuot į Kauną, ten gyvena dėdė, vis vien gal kas padės ten įsikabint nelegaliai...

Atvažiavau į Kauną pas tą dėdę – mamos brolių, pasakiau, kad man gresia kalėjimas, nežinau ką toliau daryt. Mamos sesers Veronikos vyras Gervė Pranas gyvena irgi čia Kaune, turėjo neblogų pažinčių, kreipiausi į jį dėl įsidarbinimo, kad pratempt kažkiek tai laiko. Jis man ėmė aiškinti, kad situacija gana sudėtinga: „Viena tai, kad aš pats rizikuoju ir nenoriu kitiems užtraukt tą nemalonę.“ Pranas dirbo kokioje tai valdiškoje įstaigoje.

Maždaug po poros dienų mes susitikome su Pranu ir jis man pasiūlė darbą melioracijos valdyboje. Darbas prie pat Kauno, Yliškiuose, link Garliavos važiuojant. Darbas su kastuvu. Aš supratau, kad kito kelio tai nėra man ir aš sutikau. Apsigyvenau pas žmogų tame pačiame kaime ir prasidėjo mano, kaip melioratoriaus, darbai.

Po kurio laiko Veronika Gervienė pasakė man, jog ji turi kažkokią tai pažįstamą, kuri turi daug pažinčių, atseit, gal reiktų kreiptis į ją dėl dokumentų padarymo.

Kada dar buvau nesuimtas, kada dar bendravau su Kazakevičium, jis dėl manęs iš vieno komunisto buvo atėmęs laikiną pasą, kurį aš nešiojau prie savęs. Aš apie tai pasakiau tetai, kad turiu tokį svetimą dokumentą, bet reikia jį perdirbt. Ji, pasirodo, turi pažįstamą, kuris galėtų tuos įrašus pakeisti. Tada mes nuvažiavome į Hipodromo gatvę ir ten man tuos dokumentus „perdirbo“. Atsivertus tą sulenkiamą lapuką, labai jau ne-kvalifikuotai buvo pakeisti tie įrašai, aiškiai matėsi, kad dokumentas sufalsifikuotas ir jo jau niekur niekam neparodysi. Daugiausia važinėju su melioratoriaus pažymėjimu.

Artėjo žiema, melioracija baigėsi. Kur gyvent? Kažkokį tai ryšį aš vis dar palaikiau su

savais partizanais per tėvo gimines Ilgarūbius, kurie gyveno Drusėnų kaime. Pasiguo-
džiau jiems savo nedėkinga padėtimi ir priminiau, jei priimat, važiuoju pas jus.

Atvykau į tėviškę ir atėjau pas partizanus. Priėmiau priesaiką, gavau rusišką PPŠ au-
tomatą ir apsigyvenome keturiuose bunkeryje pas Kuolinius. Kuolinio šeimą sudarė dvi
dukros, sūnus Vytautas, mūsų bendraamžis ir tėvai. Dukros mums gamindavo šiltą valgi,
sūnus atnešdavo į bunkerį. Kada ramu, kartais užeidavom į kambarį pabūdavom. Teko
ir per žmones pereit, pasirinkti maisto. Ypač tais kolektyvizacijos metais žmonės labai
biednai gyveno, vieni šeimnininkai iš savo resursų tikrai nebūtų galėję mūsų išmaitinti. Ne
vien po Drusėnų kaimą vaikščiojom, nakties metu nueidavom iki Užpalių. Per tą mano
partizanavimo laikotarpį susidurti su sribais, nei su rusų NKVD kariuomene neteko. Ka-
dangi partizanų jau labai mažai bebuvo likę, stengėmės niekur nefigūruot, laikėmės kaip
nuošaliau nuo žmonių ir jokių išpuolių prieš valdžios pareigūnus nevykdėme.

Dėl mūsų apsigyvenimo pas Kuolinius, tėvams didelę įtaką darė sūnus Vytautas.
Bunkerio įrengime tik jis ir dalyvavo, tėvai į šitą reikalą nesikišo, jie tuo klausimu liko
nuošalėje, buvo sutarta, kad jie apie šitą bunkerį nieko nežino.

Kada jau įsikūrėm, po nakties visada pas mus ateidavo Vytautas, pasakydavo, kad
aplink ramu, galite išeit, pavaikščiout, nusipraust, pabūt kambaryje. Jeigu jis neateidavo
sutartu laiku, vadinasi, kažkas jau negerai. Sėdėdavom ir tylėdavom. Būdavo, kad ir
po kelias paras bunkeryje prasėdėdavom, nosies laukan neiškišdavom, viskas priklausė
nuo aplinkybių.

Aš jokių ryšininkų neturėjau, kiek žinau, ryšininkus turėjo Kazakevičius. Be to, ry-
šininkams nebuvo rodoma, kur mes gyvename.

1953 m. vasario mėn. gavom iš Kalyčio kvietimą atvykt į susitikimą. Kazakevičius
aiškina, kad yra žinių, jog Kalytis gali būti užverbuotas, negalima juo pasitikėti. Taria-
mės – eit ar neit į susitikimą. Kažkuris iš mūsų keturių sako – gal neinam, palaukim,
tegu tą susitikimą atideda vėlesniam laikui. Tuomet aš pasiūliau – einam visi keturi.
Jeigu ten jie dviese bus, mūsų jėgos vis tiek bus mūsų pusėje, – buvo toks pamąstymas,
bet Kazakevičiaus žodis buvo paskutinis ir lemiamas. Jis pasakė: „Sirutis ir Navickas
lieka čia, o mes su Svilu einam dviese.“

Vėliau aš Kazakevičiaus klausiau, kaip ten jiems buvo, kaip ten juos suėmė. Jis pasa-
koja: „Susitikom, pabendravom. Jie ten atvažiavo arkliu keturiuose. Kalytis pasiūlė kaž-
kur eit ir apsistot, o ten pratęsim pokalbį. Užėjom dar pas kažkokį gyventoją, po to pa-
traukėm į Vyžuonų mišką. Važiuojant rogėmis, Kalytis be jokio perspėjimo į Svilą šovė,
o kiti du mane griebė už rankų. Svilas netrukus nuo žaizdų mirė, o mane suėmė.“

Likome dviese su Siručiu bunkeryje svirne po grindimis Drusėnų kaime Kuolinio
(kitur – Kuolio – R. K.) Petro namuose. Ir taip mes laukėm sugrįžtančių Kazakevičiaus
ir Svilo, bet vietoje jų, praėjus jau keletui dienų, 1953 m. kovo 9 d. paryčiais girdim kaip
atidaro mūsų bunkerio angą ir sūnus Vytautas sako: „Vyrai, pasiduokit. Jūs išduoti. Jei-
gu napasiduosit, mus sušaudys.“ Pasipriešint mums nebuvo jokių sąlygų, kadangi bun-
keris tai uždaroje patalpoje po žeme. Kad ir išlįsi į paviršių, aplink sienos, pasitraukimas
tik per duris, o ten garantuotai stovi jau pasiruošę čekistai.

Kažkurį laiko tarpą dar tarėmės, svarstėm, gal nusišaut... Sirutis sako: „Aš nieko
blogo nepadariau, aš pasiduodu.“ Aš irgi pasilikau dar trumpam apmąstymui: šeimos

neturiu, tėvų nėra, niekas manęs neriša ir likau prie tos pačios Siručio nuomonės. Rankoje dar laikiau 6-o kalibro pistoletą, tarsi pasiruošęs nusižudyti, bet kažkaip nevalingai jį numečiau ir išlindau iš bunkerio. Mane pasitiko vien rusų kareiviai, tarp jų nemačiau nei Kazakevičiaus, nei Kalyčio. Kareiviai dviem sunkvežimiais buvo atvažiavę.

Man tuoj pat nujuosė diržą ir numetė ant žemės, užvilko didžiulius kareiviškus kailinius, kepurę nuėmė nuo galvos ir uždėjo ją kareivišką ir nusivarė į sunkvežimį.

Kada mus suėmė, areštavo šeimnininką Petrą Kuolinį ir jo sūnų Vytautą. Taip pat areštavo ir vieną vyresniąją dukrą Onutę. Juos vėliau teisė, tik Onutės neteisė. Tėvui Petruui buvo pritaikyta amnestija ir jis netrukus grįžo (miręs, palaidotas Utenos miesto kapinėse). Sūnų Vytautą taip pat išleido pagal amnestiją iš Omsko lagerių, bet jam neleido grįžti į Lietuvą, ten buvo sukūręs šeimą su vietine gyventoja, bet vėliau irgi grįžo į Lietuvą (miręs, palaidotas Utenos miesto kapinėse).

Kada mus areštavo, nuvežė tiesiog į Vilnių. Buvo sustoję Utenoje, ten mūsų iš mašinų neišleido, tik saugumiečiai tarpusavyje pabendravo ir tęsė kelionę.

Kiek man žinoma, Sirutis buvo vedžiojamas po kaimus, jo pagalba čekistai bandė surasti Paškonį. Manęs nevedžiojo. Pradžioje mane tardė rusas, per vertėją ir reikalavo pasakyti, kur Paškonis.

Kėdutė pastatyta kampe, pasodina ant jos ir tranko per galvą. Galva atsitreukia į sieną ir taip gaunasi papildomai dar ir atgalinis smūgis. Daugiausia kankino nemiga. Visą naktį ištardo, parveda į kamerą penktą valandą, o šeštą valandą ryte jau kelia. Taip apima miegas, kad žmogus lieki kažkoks be sąnarių, be kaulų, na, tiesiog kažkokia vientisa masė, visas suglebęs, tarsi šaltiena. Ir taip ne vieną naktį. Kita naktis irgi tokia pat. Miegu taip damuša (nuvargina, išsekina – *red. past.*), kad žmogus pasidarai be jokios orientacijos.

Akistata man buvo tik su šeimnininku, pas kurį gyvenau, kada dirbau prie melioracijos. Kadangi jie man įrodinėjo gerokai ilgesnį laikotarpį gyvenimo pogrindyje, aš jiems įrodinėčiau, kad aš tiek pogrindyje nebuvau, todėl į akistatą, kaip mano teiginių patvirtintojas buvo pakviestas anas šeimnininkas. Oficialiai pogrindyje išbuva apie pustrėčių metų.

Tardymas vyko apie pusmetį. Gavau 25 metus lagerio, plius penkerius be teisių (tremtis). Bausmę teko atlikti Kazachstane, Kengyro lageryje. Po pusmečio iš Kengyro perkėlė į Rudnikus. Po lagerio į Lietuvą grįžti neleido. Mes motyvavom, kad važiuosim į Kaliningrado sritį, bet iš tikrųjų aš grįžau į Kauną pas seserį į Valkininkų g. Nr. 4. Pradžioje turėjau problemų su prisiregistravimu. Kada per pažintis prisiregistravau, teko ieškotis darbo.

Zanavykų g. veikė automatizacijos priemonių gamykla. Gamino vaisvandenių automatus. Sutinku seną pažįstamą, jis man pasiūlė ateiti į tą gamyklą ir bandyti įsidarbinti. Nuvažiavau į tą gamyklą, užėinu į kadrų skyrių, pateikiu dokumentus ir viena moteriškė iš to skyriaus nusivedė mane pas direktorių. Nueinam, atidaro duris, didelė salė, gale salės didžiulis stalas, o už jo sėdi mažas žmogeliukas. Aš pasisveikinau, pasakiau laba diena – jokios reakcijos. Moteriškė jam ant stalo padėjo mano popierius ir pasiūlino. Likome vieni du. Greit supratau, kad prieš tai ji su šituo žmogeliuku jau buvo kalbėjusi telefonu. Staiga žmogeliukas pakėlė galvą nuo stalo ir pabrėžtinai garsiai išrėžė man:

– Tokie, kaip tu – svolačiai! Mano tėvą nušovė, mane šaudė, bet aš Siesarčio upe perplaukiau ir pabėgau. Tokie kaip tu man nereikalingi... Von iš čia! – ir išvarė.

Išėjau. O ką darysi? Išėjau.

Sutikau kitą pažįstamą, sako, čia yra tokia gamykla „Priekalas“, jie visokius vargšus priima. Užeinu į kadrų skyrių, moteriškė mane nusiveda į kitą pastatą, liepia man palaukt koridoriuje, ji užaina į kabinetą, palieka ten mano dokumentus, išeina ir liepia man užeit. Užeinu, už stalo sėdi toks stambokas vyras direktorius ir vietoje pasisveikinimo, jis sako man:

– Tai va. Susitauk su mintim – jokia kova, jokie protestai negelbės, viską reikia užmiršt, jeigu nori dirbt. Jeigu sąžiningai dirbsi, mes tau jokių pretenzijų dėl praeities nereikšim.

Ir taip aš įsidarbinau šitam „Priekale“. Daugybę metų jokių pastabų dėl mano kokių įsitikinimų ar pan. iš valdžios pusės nebuvo. Vėliau mane pastatė prie kirvių galandymo įrengimų. Darbas pavojingas, o, be to, metalo dulkės, galvoju, ilgai aš čia neišversiu. Mano teta Gervienė pašnekėjo su pažįstama, ta pasakė, kad jos dukros vyras Vytautas Sakalauskas (vėliau jis dirbo Vilniaus vykdomojo komiteto pirmininku) čia dirba direktoriumi, ji pažadėjo pakalbėt su juo, kad man duotų lengvesnį ir ne tokį pavojingą darbą.

Po kiek laiko ateina tas direktorius į mano darbo vietą, ėmė klausinėti, kaip man sekasi ir paklausė, ar nenorėčiau pereit į lengvesnį darbą. Pasakiau, kad gal ir norėčiau, bet bijau apie tai svajot. Tada jis pasakė:

– Nebijok nebijok, svajonės virsta tikrove.

Po darbo jis paprašė užeit pas jį į kabinetą. Užeinu, jis sako:

– Matau, kad tas darbas tau netinka ir tu tam darbui netinki. Mes ruošiamės pradėt gamint naują produkciją, reikalingi nauji žmonės, nauji specialistai. Aš numatęs tave pasiųst mėnesiui į Leningradą, į giminingą gamyklą perimt patirtį ir ją įdiegt čia. Ar sutinki?

Tai buvo man visai netikėta. Aš iškart net pasimečiau, tiesiog nežinojau ką atsakyti. Bet jis mane dar padaršino, liepė ruoštis kelionei, bus ruošiami dokumentai ir taip aš išvažiavau į Leningradą.

Mėnesį praleidau karinėje gamykloje „Serp i molot“, grįžau atgal į Kauną, mane paskyrė brigadininku į naujai suformuotą volframinės-molibdeninės vielos tempimo cechą, didžioji dalis produkcijos buvo skirta karinei pramonei ir elektros lemputėms gaminti.

Po kiek laiko mane kviečiasi partorgas ir pakeltu balsu tėsčia į akis:

– Kas čia tave paskyrė?! Kas leido čia tau dirbti šitam ceche?! Buvęs banditas ir dar vadovauji žmonėms...

Aš jam pasakiau, – klauskit direktoriaus, ne manęs. – O be to, jei netinku, galiu nors ir nuo rytdienos išeit... Iš partorgo tuoj pat nuėjau pas direktorių ir paprašiau, kad mane atleistų iš darbo.

– Kodėl? Kokia priežastis? – pasiteiravo direktorius.

Sakau, – partorgas neleidžia.

– Ką? – sako, – neimk į galvą. Ne jis valdo gamyklą, o aš valdau. Eik ir dirbk savo darbą.

Taip ir pasilikau toliau dirbti šitoje gamykloje ir pradirbau joje dar ne vienerius metus.

IN MEMORIAM PARTIZANUI NARSUČIUI

Vakar Dusetų miestelio (Zarasų r.) kapinių žemė priglaudė vieną iškiliausių likusių Lietuvos partizanų Antaną Kazakevičių-*Narsutį* (1925–2015). Palaidotas kukliai, kaip eilinis pilietis.

Kilęs iš Bikūnų k., 1944 m. įstojo į Adolfo Slapšinsko-*Eimučio* būrį. 1944 m. žiemą NKVD kariuomenei šukuojant miškus, per plauką išsigelbėjo. Tada žuvo būrio vadas A. Slapšinskas-*Eimutis*.

1945–1948 m. gyveno tai slapstydamasis, tai prisidėdamas prie Audros arba Kalnų partizanų būrių. 1948 m., Dariaus ir Girėno kuopai, kuriai priklausė minėtieji būriai, įsijungiant į Kng. Margio rinktinę, jau buvo patyręs partizanas, tačiau dėl ramaus ir išlaikyto būdo nesiveržė vadovauti. Toks jis ir buvo: kuklus, tačiau ryžtingas ir principingas, gebantis parodyti charakterį, kada to reikėdavo.

1949–1952 m. buvo Jono Abukausko-*Siaubo* vadovaujamo Audros būrio kovotoju.

1951 m. gegužės mėn., žuvus buvusiam Kalnų būrio vadui Baliui Kazlauskui-*Bijūnui*, o 1952 m. vasario mėn. sudėjus ginklus Audros būrio vadui *Siaubui* ir jo pavaduotojui Juozui Zavadskui-*Durklui*, priėmė vadovavimą išretėjusiam Audros būriui. Būryje tada dar buvo 9 kovotojai.

Lyg tėvas buvo jauniems partizanams, vengė kraujo praliejimo, net ir ten, kur tai atrodė neišvengiama. Mokė jaunesnius susilaikyti nuo smurto. Jo vadovavimo metais (1952 m. vasaris – 1953 m. vasaris) partizanai neįvykdė nei vienos baudžiamosios akcijos.

Paskutinę partizanavimo žiemą gyveno aplink Užpalius. Atkirsti nuo pasaulio žiemojantys vyrai negalėjo žinoti, kad plačią Vytauto apygardos teritoriją nuo Švenčionių iki Šimonių jau kontroliuoja MGB sukurtas provokacinis štabas, klasta naikinęs negausius paskutiniuosius partizanus.

Nežinojo, kad MGB specialioji agentų smogikų grupė naudoja provokacijoms klasta sugautą buvusį Margio rinktinės vado adjutantą Balį Žukauską-*Žaibą*. Šio voratinklio centre – agentu smogiku tapęs apygardos vadas Bronius Kalytis-*Siaubas* (MGB agentas *Serapinas, Ramojus*).

Šį tą girdėjęs apie provokacijas *Narsutis*, pasvarstęs, visgi ryžosi susitikti su „apygardos vadais“. Kiek nuramino ryšininkai, pasakoję, kad tarp jų matę *Žaibą*. Kas jau kas, o *Žaibas* tikrai neišduos.

Lemtingas susitikimas įvyko 1953 m. vasario 28 d. Užpalių apylinkėse, Bajorų k. Tarp svečių sutiktas apygardos vadas *Siaubas* neišsklaidė patyrusio partizano abejonių. Pavartęs atvykėlių ginklus, *Narsutis* mestelėjo: „Su tokiais mūsų krašte vaikšto provokatoriai“. Tačiau trauktis jau nebuvo kur, voratinklis jau buvo užmegztas...

Važiuojant „į susitikimą su vadais“, provokatoriai *Narsučiui* užlaužė rankas ir išplėšė pistoletą. Jo bendražygį Svilą-*Streikų* tiesiog nušovė.

Toliau tardymai, „operatyvinio naudojimo“ subtilybės. Teismas. 25 metai lagerio.

Toks tai buvo paskutinis Vaizganto rinktinės Dariaus ir Girėno kuopos Audros būrio vadas Antanas Kazakevičius-*Narsutis*. Tikriausias patriotas, atidavęs Tėvynei gražiausius metus, jaunystę ir sveikatą, nelindęs į tribūnas, į pirmas eiles, nereikalavęs sau išskirtinio dėmesio, išlikęs ramus ir solidžiai santūrus...

Gal todėl šis iškilus PARTIZANAS baigė senatvės dienas senelių namuose. Gal todėl ir palaidotas be garbės sargybos, be pagarbos salvių ir net be karstą dengusios trispalvės...

ILSĖKIS RAMYBĖJE, GERIAUSIAS LIETUVOS SŪNAU... TEBUS LENGVA TAU TĖVYNĖS ŽEMELĖ.

Paruošė: Laimonas Abarius

Ataskaita apie Dusetų rajono MGB sk. darbą 1952 m. lapkričio mėn.

LYA, f. K-11, ap.1, b.575

L. 291–292. Paraleliai su naujais verbavimais ir priemonėmis, vykdomomis per mūsų agentūrą, išbandomos ir kt. agentų galimybės. 1952 m. kovo mėn. Dusetų r. MGB skyrius demaskavo Audros būrio ryšininką Navicką Romualdą, kuris tarpininkavo tarp „gaujų“, turėjusių pagrindžio slapyvardį *Kęstutis*. Navickas po jo išlaisvinimo susitiko su operatyvininkais 2–3 kartus ir paskui, dėl nežinomų priežasčių, perėjo į nelegalią padėtį ir neaišku kur jis dabar yra.

Vykdytos Navicko paieškos, siekiant išnaudoti jį Audros „gaujai“ likviduoti, buvo nesėkmingos. Iki pasitraukiant į nelegalią padėtį, Navickas dirbo Vasaknų žuvininkystės ūkyje ir palaikė ryšius su kitos „gaujos“ mūsų sekamo ryšininko Macijausko Juozo broliu Antanu.

Pasiųstas Navicko paieškai, MGB agentas *Ramūnas*-Matas (Medineckas?) suartėjo su Macijausku Antanu ir per jį sužinojo, jog Navickas Romualdas slapstosi miške kartu su „banditais“, tačiau Macijauskas Antanas jau seniai jo nematė. Jau pabėgus Navickui, Macijauskas, atėjęs į Vasaknų buhalteriją, pateikė (pranešėjui *Ramūnui*) Navicko asmens dokumentą (gimimo liudijimą), prašydamas atiduoti Navicko uždirbtus pinigus. Pranešėjas patenkino prašymą ir pinigus atidavė.

Lapkričio mėnesį Macijauskas pažadėjo *Ramūnui* organizuoti susitikimą su Navicku. Įvertinant tai, kad Navickas agento atžvilgiu yra geranoriškas ir pasitiki juo, tai *Ramūnui* duota užduotis: įkalbėti Navicką, kad išvažiuotų gyventi į Kauną, o jis (*Ramūnas*) parūpinsiąs pasą, galėsiąs Navickas gyventi pranešėjo bute. Apeliuoti į tai, kad dabar jau blogai ir jam (*Ramūnui*), nes gali būti areštuotas už tai, kad išdavė atlyginimą kitam žmogui.

Navickas tikrai neturi dokumentų (paso) ir gali pasinaudoti *Ramūno* pasiūlymu. Be to, Kaune gyvena jo sesuo ir jis gali tikėtis periodiškos jos paramos. Šios priemonės įgyvendinimas sukurs mums galimybes Navicką slapta sulaikyti ir neskubant išardžius – demaskuoti ir įsiskverbti į „gaują“.

Apie Navicko seserį informuota Kauno MGB skyrius, su tikslu ją sekti.

**Iš SIRUČIO BOLESLOVO, Zigmo, ir NAVICKO ROMUALDO, Juozo, tardymo
bylos**

LYA (KGB arch.), b. 19231, arch. Nr. 26499/3, t. I.

Pradėta 1953 m. kovo 9 d. – baigta 1953 m. birželio 10 d.

Adaptuoti protokolų variantai.

Versta iš rusų kalbos.

IŠ NUTARIMO AREŠTUI

Tvirtina: LSSR saugumo ministro pavad. plk. POČKAJ

Areštą sankcionuoja: Lietuvos pasienio kariuomenės prokuroras, justic. plk. GRI-MOVIČ.

1953 m. kovo 11 d.

Vilnius. 1953 03 10.

Aš, LSSR MGB 2N Valdybos I-o skyriaus vrš. pavad., valstybės saugumo vyr. ltn. STAŠKEVIČIUS, peržiūrėjęs I-ojo sk. 2N Valdyboje gautą medžiagą apie nusikalstamą veiklą Siručio Boleslovo, Zigmo, g. 1929 m. Šeimyniškių k., Dusetų r., kilusio iš valstiečių-biedniokų, mažai raštingo, be nuolatinio užsiėmimo ir gyvenamosios vietos.

R A D A U:

Sirutis B. Z. 1950 m. pavasarį užmezgė nusikalstamą ryšį su „banditų“ vadu *Donkichotu* ir buvo užverbuotas jo ryšininku, o 1952 m. sausio mėn. įstojo į ginkluotą būrį, kuriame veikė iki sulaikymo – 1953 m. kovo 9 d.

Būdamas būryje, Sirutis B. Z. turėjo *Klevo* ir *Granito* slapyvardžius, buvo ginkluotas PPŠ automatu ir revolveriu „Nagan“.

Nusikalstama Siručio B. Z. veikla patvirtinta Kazakevičiaus Antano, Juozo, sulaikymo aktu, daiktiniais įrodymais ir jo asmeniniu prisipažinimu.

Iš Siručio Boleslovo, Zigmo, g. 1929 m., kvotos protokolo

1953 m. kovo 9 d.

Apklausia: LSSR MGB 2N Valdybos I-o sk. vrš. pavad. STAŠKEVIČIUS (Staškevičius Vytautas, Petro, g. 1926 m. Raseinių apskr. Vienas iš MGB SG agentų smogikų vadų – R. K.)

Apklausa vykdoma: per vertėją MGB vyr. ltn. ŽALINĄ.

<...> 1950 m. pavasarį aš buvau užverbuotas partizanų būrio vado *Donkichoto* ryšininku ir nešiojau *Donkichoto* korespondenciją *Siaubui* (Janui Abukauskui), kurią turėjau paimti iš vadinamosios „pašto dėžutės“, kuri buvo krūmuose po akmeniu Vosgėlių kaime, Dusetų r. ir perduodavau *Siaubo* ryšininkei Nenėnaitei Anei, gyv. Likunčių k., Dusetų r.

R. K. p a s t a b a: byloje yra teismo medicinos ekspertizės aktas kalinės Nenėnaitės Anelės, Juozo, g. 1913 m. Likunčių k., kaltinamos pagal RSFSR BK str. 58–1, „a“ ir 58–11, kuriame rašoma, jog 1951 m. gruodžio 20 d. teismo psichiatrinė komisija prie LSSR MVD kalėjimo, pirmininkaujama kalėjimo Nr. 1 sanitarinės dalies papulkininkio VAISERAT G. S. ir gydytojų psichiatrų GUTMAN LAZER ir ANDRIENKO L. k., pranešė apie psichinę ir fizinę kalinės Nenėnaitės A. J. būklę.

Po medicininės-psichiatrinės ekspertizės MVD gydytojai psichiatrai nustatė, jog kalinė kenčia chroniškus dvasinius epilepsinius skausmus, serga silpnaprotyste ir šiuo metu negali atsakyti už savo padarytus „nusikaltimus“.

Išvadoje pažymėta, jog kalinei skiriamas priverstinis gydymas, izoliuojant ją specialaus uždaro tipo (Kazanės mieste) psichiatrinėje ligoninėje, kadangi 1951 12 20 Nenėnaitė pripažinta psichiškai nesveika.

Jono Abukauskio p a s t a b a, užrašyta 2017 03 02: Nenėnaitė Anelė nuo 1950 m. liepos iki gruodžio mėn. savo namuose daržinėje laikė pereinamąjį bunkerį-slėptuvę laikinai pasislėpti partizanams, juos maitino ir kartu teikė kitus buitinius patarnavimus.

Prieškario metais Anelė su Povilu Repšiu tarnavo pas ūkininkus, buvo artimai pažįstami, o po 1944 m. P. Repšys tapo rusų okupantų aktyvistu, įstojo į stribus, vedžiojo rusų kareivius po kaimus ir nurodinėjo gyventojus, kurie rėmė partizanus, bet Anelės jis tuo metu neįtarė, todėl pas ją rusai nesilankydavo, buvo mums labai patogi vieta pas ją slėptis. Kada ji 1951 02 11 buvo suimta Dusetose ir žiauriai kankinama, susirgo psichine liga. Po teismo buvo išvežta į Kazanę ir ketverius metus priverstinai laikoma kalėjimo psichiatrinėje ligoninėje. Po 4-erių metų paleista. Kadangi sirgo epilepsijos priepuoliais, 1957 m. Likunčių k. ėjo per griovį, įkrito į vandenį ir prigėrė.

Povilas Repšys tarnavo Užpalių stribyne, paskutiniu metu gyveno Užpaliuose ir mirė po sunkių operacijų. Jam buvo amputuotos abi kojos. Žmonėse ėjo kalbos, kad Dievas Repšį nubaudė už partizanų lavonų spardymą ant gatvės grindinio ir rusų kareivių vedžiojimą.

Iš Nenėnaitės gaudavau korespondenciją, adresuotą *Donkichotui*, ir dėdavau ją į tą pačią dėžutę, kurią tikrindavau du kartus per mėnesį.

1951 m. balandžio mėn. už ryšį su partizanais buvau areštuotas, o 1952 m. sausio mėn. buvau paleistas ir iškart įstojau į *Siaubo – Narsučio* būrį.

<...> Aš, asmeniškai, nuo mano arešto momento ryšio su *Donkichotu* nepalaikiau. 1952 m. gruodžio mėn. partizanai *Narsutis* ir *Streikus* iš *Donkichoto* gavo laišką, kuriame jis nurodė, jog savo slapyvardį keičia į *Klajūno* ir prašo *Narsutį* priimti jį į savo bunkerį kartu su žmona (Stasė Bislytė-Paškonienė-*Julija*, *Klajūnė*, *Ramunė* – R. K.), bet *Narsutis* pasitarė su *Streikumi* ir nutarė atsisakyti šito *Donkichoto* pasiūlymo.

<...> Ryšininkų, per kuriuos palaikė ryšį *Klajūnas*, aš nežinau, bet tai žino *Streikus* ir *Narsutis*. Jie abu eidavo pasiimti laiškų, o aš su *Jaunučiu* pasilikdavom bunkeryje.

<...> Po įstojimo į *Siaubo*-Jono Abukauskio vadovaujamą *Audros* būrį, man buvo suteiktas *Klevo* slapyvardis, o po to *Granito*.

Iš Siručio Boleslovo, Zigmo, kvotos protokolo

1953 m. kovo 10 d. Vilnius.

Apklausia: MGB vyr. lt. STAŠKEVIČIUS.

Apklausa pradėta: 1953 m. kovo 10 d.; 21.00 val. – baigta kovo 11 d.; 5.00 val. (ryte)

Apklausa vykdoma per vertėją, MGB vyr. lt. ŽALINĄ.

<...> Mūsų prtz. grupės sudėtis:

1. **Kazakevičius Antanas-Narsutis, Skrajūnas.** Jis yra ir mūsų grupės, kuri įeina į *Audros* būrio sudėtį, vadas;

2. **Svilas Alfonsas-Streikus**, g. 1928 m. Drageliškių k., Dusetų vlsč. Nušautas agentų smogikų 1953 02 28 Antano Kazakevičiaus paėmimo metu;

3. **Navickas Romualdas, Juozo-Jaunutis;**

4. **Sirutis Boleslovas, Zigmo-Klevas, Granitas**, g. 1929 m. Šeimyniškių k., Dusetų r., gyv. Likunčių k.

<...> *Donkichotas, Klajūnas*-Paškonis Matas (Motiejus) su mūsų grupe ryšį palaiko per ryšininką Berniūną Antaną-*Algirdą*, 30 m. amž., gyv. Berniūnų k., Dusetų r.

<...> 1952 m. vasarą aš kartu su prtz. Antanu Kazakevičiumi, Alfonsu Svilu, Siručiu Juliumi-*Eimučiu* ir Abukausku Vytautu-*Laisvučiu* slapstėmės Bikūnų k. miške ir ten susitikome *Klajūno* ryšininką Berniūną Antaną. Susitikimas buvo organizuotas iš anksto *Narsučio* ir *Streikaus*, kurie su Berniūnu ryšį palaikė jau anksčiau.

Susitikimo metu Berniūnas mums papasakojo, jog *Klajūnas-Donkichotas* gyvena blogai, turi problemų su maisto produktais, dėl stipraus sekimo negali išeiti iš bunkerio. Nuo pastovaus buvimo bunkeryje, nusilpo fiziškai.

Iš Navicko Romualdo, Juozo, g. 1929 m. Avižių k., apklausos protokolo

1953 m. kovo 10 d. Vilnius.

Apklausia: LSSR MGB 2N Valdybos I-o sk., I-o poskyrio vrš. pavad. kap. PETROV.

Apklausa pradėta: 1953 03 10; 1.00 (naktį) – baigta 1953 03 10; 8.00 (ryte)

Apklausa vykdoma: per 2N Valdybos vertėją, oper. įgaliotinį ltn. MARTINKEVIČIŲ (Martinkevičius Juozas, Jono, g. 1931 m. Jurbarkė. Vienas iš MGB SG agentų smogikų vadų – R. K.)

<...> Iki 1944 m. dirbau savo tėvų ūkyje. 1944 m. sovietų valdžios organai areštavo tėvą. Už ką, aš nežinau. Likęs šeimos galva, aš kartu su seserimis Julija ir Danguole dirbome tėvų žemę.

1949 m. įstojau į kolūkį „Šviesus Rytojus“, kuriame dirbau iki 1951 m. birželio mėn. Liepos mėn. pradėjau dirbti Vasaknų žvejų artelėje eiliniu darbininku. Čia pradirbau iki 1952 m. balandžio mėn. Po to pasiliosavau ir išvažiavau į Panemunės rajoną, Kau-no srityje. Gegužės mėn. įsidarbinau Zagrados kaime Melioracijos valdyboje, gyvenau Ireniškių k. pas Joną Stepulį. Šiame darbe išdirbau iki 1953 m. sausio mėn. Po to grįžau į tėviškę, kur susitikau su pažįstamais partizanais ir 1953 m. sausio 14–15 d. įstojau į jų būrį, kadangi aš nelegaliai nebegalėjau gyventi, buvau persekiojamas sovietinės MGB.

<...> Partizanai man pasakė, jog jie turi bunkerį, kuriame užteks vietos ir man. Tada jie mane atsivedė Drusėnų kaiman, Dusetų r. į Kuolinio sodybą į bunkerį, kuris buvo įrengtas po klėtimi. Čia mes gyvenome keturiese.

Iki įstojant į partizanų būrį, maždaug nuo 1945 m. vasaros pradžios iki 1951 m. rugsėjo mėn. aš buvau prtz. būrio vado *Aido*-Svilo Broniaus ryšininkas slapyvardžiu *Kęstutis*. Palaikiau ryšį tarp *Aido* ir prtz. *Streikaus*, *Narsučio* ir *Siaubo*. Po *Aido* žūties 1951 m. rudenį ryšį su partizanais nutraukiau.

<...> Su prtz. *Streikumi*, *Narsučiu* ir *Siaubu* ryšį palaikiau per ryšininkę Galvydytę Eleną (žuvusi bunkeryje 1951 m. vasarą) per ryšininką Namajušką Vytautą (areštuotas 1952 m.), taip pat per slėptuvę, kuri buvo akmenų krūvoje Balio Namajūno – Navickų laukuose Avižių k.

Romualdo Navicko p a s t a b a : kadangi nenorėjau išduoti ryšininkų – brolių Bukelskių Antano ir Juozo, Sakalnyko Vytauto, Macijausko Juozo iš Sirotavos k, Dusetų r. (pas jį bunkeryje laikėsi 4 partizanai), todėl pateikiau legendą, jog kiti ryšiai buvo palaikomi per slėptuvę nurodytoje akmenų krūvoje.

<...> Kiek man žinoma, bunkerį Kuolinio sodyboje Monišio k. po klėtimi įrengė prtz. *Streikus*, *Narsutis* ir *Granitas*.

Ar šio bunkerio įrengime dalyvavo Kuolinio sūnus Vytautas Kuolinis, aš nežinau. Man tik žinoma, jog tėvas Petras Kuolinis, apie 60 m. amž., ir jo sūnus Vytautas, apie 22 m. amž., buvo aktyvūs mūsų rėmėjai, aprūpindavo mus maistu.

Kuolinytė Ona – Vytauto sesuo ne kartą lankėsi pas mus bunkeryje, nešė mums maistą, pirkė cigaretes, skalbė mums baltinius.

<...> Vieną kartą 1953 m. vasario viduryje į Kuolinio ūkį atėjo rusų kareiviai. Tuomet bunkeryje buvome mes visi partizanai ir šeimininko sūnus Vytautas. Sesuo Ona pranešė, jog atėjo kareiviai. Tada Vytautas išlindo iš bunkerio ir gerai užmaskavo bunkerio landą.

Po kiek laiko jis atėjo pas mus ir pranešė, jog kareiviai ieškojo partizanų, bet bunkerio neaptiko.

Per mane, Galvydytę Eleną-*Rugiagėlę* (žuvusi) ir Namajušką Vytautą (areštuotas), *Aidas* palaikė ryšį su prtz. *Siaubu*-Jonu Abukausku, *Narsučiu*, *Streikumi* ir *Donkichotu*.

R. K. p a s t a b a : dirbdamas Panemunės vlsč. prie melioracijos, 1952 05 R. Navickas gyveno pas Stepulaitį Joną, Jono, apie mėnesį laiko. Po to mėnesiui išvyko ir, po mėnesio atvykęs, vėl čia gyveno iki 1952 m. gruodžio pabaigos.

A K T A S

1953 m. kovo 9 d. Drusėnų k.

Mes, LSSR MGB 2N Valdybos skyriaus vrš. kap. BUTOV, LSSR MGB Tardymo skyriaus dalies vrš. kap. GOMYRANOV, k/d Nr. 3201 būrio vrš. kap. GUMENIUK, Kuolinio Petro, Juozo, gyv. Drusėnų k., Dusetų r. vienkiemyje, buvo rastas „banditų“ bunkeris po klėties grindimis.

Matmenys: 1,5 x 2 x 1,3 metro. Atidarius bunkerį, jame aptikti du „banditai“: **Navickas Romualdas**, **Juozo-Jaunutis**, g. 1929 m., ir **Sirutis Balys**, **Zigmo-Granitas**, g. 1929 m.

Ginklai: automatas PPŠ BG Nr. 3206, pagamintas 1943 m.; automatas DE Nr. 1460 be buožės; revolveris-naganas Nr. 28032 – veikiantis; pistoletas užsieninės markės 7,65 kalibro Nr. 35 – veikiantis.

Kovinių šovinių automatui – 250 vnt., vokiškam šautuvui – 24, granata F-1, granata RG-33, vokiška granata.

Partizanų nuotraukos, negatyvai ir laiškai. Fotoaparatas „Liubitel“, patefonas – neveikiantis ir 10 plokštelių.

Aktą pasirašo: LSSR MGB 2N Valdybos sk. vrš. kap. BUTOV
LSSR MGB Tardymo dalies vrš. kap. GOMYRANOV
karinio dalinio (k/d) Nr. 3201 būrio vrš. kap. GUMENIUK
Namų šeimininkas – Kuolinis
Sulaikytieji – Navickas ir Sirutis

PAŽYMA

Apie ginkluotą nacionalistinį Audros būrį

Ginkluotas nacionalistinis Audros būrys buvo įkurtas 1947–1948 m. iš išblaškytų būrių dalyvių likučių, besislapstančių nuo ištrėmimo (buožių), antisovietinių ir kitokių „kriminalinių elementų“.

Iki 1949 m. Audros būriui vadovavo būrio vadas Stasiškis Feliksas, Domo-*Smūgis*, g. 1926 m.

1949 m. gruodžio 4 d. čekistinės-karinės operacijos metu su kitais trimis partizanais *Smūgis* žuvo Antadavainės k., Dusetų r. Po *Smūgio* žūties Audros būrio vadu buvo paskirtas Abukauskas Jonas, Prano-*Siaubas*, g. 1927 m.

Audros būrio veiklos rajonas – buv. Antalieptės, Dusetų, Užpalių, Jūžintų vlsč. teritorijos, priklausančios Dusetų rajonui.

Nuo 1949 m. gruodžio iki 1952 m. vasario mėn., t. y. tas laikotarpis, kada Audros būriui vadovavo Abukauskas Jonas, būrio sudėtyje veikė šie partizanai:

1. **Abukauskas Jonas, Prano-*Siaubas***, g. 1927 m. Legalizavosi 1952 m. vasario 7 d. Areštuotas ir nuteistas (šiuo metu – 2017 m. kovo 10 d. gyvena Remeikių k., Utenos r. – R. K.);

2. **Zavadskas Juozas, Teodoro-*Paukštis, Durklas***, g. 1908 m. Būrio vado pavad. Legalizavosi 1952 m. vasario 20 d. Areštuotas ir nuteistas;

3. **Kazlauskas Balys-*Bijūnas***, g. 1915 m. Organizacinio sektoriaus vrš. (verbuotojas). Žuvo 1951 m. gegužės 13 d.;

4. **Zamauskas Bronius-*Kietis***, g. 1928 m. Žuvo 1949 m. gruodžio 21 d.;

5. **Lukauskas Bronius-*Briedis, Kurmis***, g. 1928 m. Žuvo 1950 m. sausio 10 d.;

6. **Indrašius Bronius, Prano-*Rimgaudas***, g. 1925 m. Miręs nuo žaizdų 1950 m. gruodžio 23 d.;

7. **Svilas Bronius, Povilo-*Aidas***, g. 1929 m. Žuvo 1951 m. rugsėjo 28 d.;

8. **Ramanauskas Juozas, Juozo-*Baronkinis, Šarūnas***, g. 1910 m. Žuvęs 1951 m. rugsėjo 28 d.;

9. **Stukas Povilas, Petro-*Tėvas***, g. 1905 m. Žuvo 1951 m. rugsėjo 28 d.;

10. **Stukienė Ona-*Žemaitė***, g. 1905 m. Žuvo 1951 m. rugsėjo 28 d.;

11. **Kanapeckas Stasys, Jono-*Erškėtis***, g. 1926 m. Žuvo 1952 m. balandžio 10 d.;

12. **Abukauskas Vytautas, Prano-*Laisvutis***, g. 1930 m. Žuvo 1952 m. rugsėjo 21 d.;

13. **Sirutis Julius, Zigmo-*Eimutis***, g. 1931 m. Žuvo 1952 m. rugsėjo 21 d.;

14. **Abukauskas Vytautas, Balio-*Žiedas***, g. 1930 m. Legalizavosi 1952 m. vasario 7 d. Areštuotas ir nuteistas;

15. **Rožė Albinas, Norberto-*Žygūnas***, g. 1928 m. Legalizavosi 1952 m. vasario 18 d. Areštuotas ir nuteistas;

16. **Pernavas Juozas, Alfonso-*Žvalgas***, g. 1923 m. Legalizavosi 1952 m. vasario 18 d. Gyvenamoji vieta nežinoma;

17. **Strelčiūnienė Veronika, Alfonso-*Aušra***, g. 1922 m. Legalizavosi 1952 m. vasario 18 d. Gyvenamoji vieta nežinoma;

18. **Paškonis Motiejus (Matas), Ciprijono-*Donkichotas***, g. 1918 m. Areštuotas 1953 m. balandžio 9 d.;

19. **Svilas Alfonsas, Povilo-*Streikus***, g. 1928 m. Žuvo 1953 m. vasario 28 d.;

20. **Kazakevičius Antanas, Juozo-Narsutis**, g. 1929 m. Areštuotas 1953 m. vasario 28 d.;

21. **Bislytė-Paškonienė Stasė, Jono-Ramunė, Klajūnė**, g. 1921 m. Gyvena nelegaliai.

Per tą laiką, kada Audros būrio vadu tapo J. Abukauskas-Siaubas, būrys įvykdė 6 teroro aktus, kurių metu buvo sunaikinta 13 sovietinių aktyvistų.

1950 m. birželio 30 d. buvo nužudytas Dulkė Jonas, Kazio, – ginkluotas aktyvistas.

1950 m. rugpjūčio 2 d. nužudytas Zakarka Bronius, Stasio, g. 1932 m., aktyvistas-komjaunuolis.

1950 m. rugpjūčio 2 d. nužudytas Ažadis Povilas, Petro, g. 1917 m. Antandrijos k., Utenos r., „Viebybės“ kolūkio kolūkietis.

1950 m. rugpjūčio 15 d. nužudytas Pamakštys Antanas, Jono, g. 1909 m. Zabičiūnų k., Zarasų r., buvęs ginkluotas aktyvistas ir kolūkio „Jaunoji gvardija“ pirmininkas.

1950 m. rugsėjo 15 d. nužudytas Kaunelis Antanas, Jono, g. 1885 m. Dusetų r., „Vilijos“ kolūkio sąskaitininkas-aktyvistas.

1951 m. gegužės 25 d. nužudytas Žilėnas Anupras, Kazimiero, g. 1902 m., „Žalgirio“ kolūkio narys.

1951 m. spalio 10 d. nužudytas Šlomas Kęstutis, Prano, g. 1926 m. (kitur – g. 1924 m.) Vaitkūnų k., „Pagirio“ kol. pirmininkas. Nužudyti kartu: tėvas, sesuo ir sūnus – 4 šeimos nariai.

1951 m. spalio 10 d. nužudytas Buitvydas (kitur – Buividas) Antanas, Zigmo, g. 1916 m. Vaiskūnų k., Dusetų vlsč. gyventojas, „Pagirio“ kolūkio kolūkietis.

1951 m. spalio 10 d. nužudyta Vitaitė Elena, Jokūbo, Sirvydžių k. (kitur – Vaitkūnų k., Utenos r.) gyventoja.

Audros būrio vado pavad. Zavadskas Juozas, Teodoro, kito prtz. būrio Dūdėno Jono, Antano-Vyno sudėtyje 1951 m. birželio 16 d. dalyvavo teroristiniame akte, kurio metu Baltriškių k., Dusetų r. buvo nužudytas Šablinskas Balys, Alekso, g. 1900 m.; Sidarkevičius Jonas, Stasio, g. 1902 m.; Juškėnienė Marijona, Antano, g. 1890 m., taip pat buvo apiplėšta parduotuvė ir nuniokota skaitykla.

Be to, Audros būrys per šį laikotarpį turėjo daug susidūrimų-kautynių su MGB kariuomenės padaliniu bei „liaudies gynėjais“, kurių metu buvo nukauti du MGB kareiviai ir vienas „l. g.“

Du kartus Audros būrys įvykdė stambius kolūkių apiplėšimus Gaigalių k., Dusetų r. ir Juškėnų k., Utenos r.

PAŽYMA sudaryta, remiantis Vilniaus srities UMGB archyvų medžiaga. 2N Valdybos sk. vrš. v/s pplk. KERIN. 1953 m. birželio 5 d.

<...> Teismo nuosprendyje pažymėta, jog Sovietų Sąjungos Socialistinių Respublikų vardu 1953 m. liepos 15–16 d. Vilniaus srities MVD karinis tribunolas uždaramė posėdyje Vilniaus mieste, susidedantis iš: pirmininkaujančio – justic. mjr. ZOLOTARIOV, liaudies posėdininkų: kap. LEVKOVIČ S. I. ir lt. IŽBOLDIN M. G., sekretoriaujančio – j. lt. TRAVKIN, valstybės kaltintojo – justic. mjr. KRASKOV, Sirutis Boleslovas, Zigmo, g. 1929 m. Šeimyniškių k., Dusetų r. ir Navickas Romualdas, Juozo, g. 1929 m. Avižių k., Dusetų r., pagal RSFSR BK 58–1 „a“ ir 58–11 str. nuteisti darbo pataisos lageriu 25-eriems metams, atimant teises 5-eriems metams, su turto konfiskacija.

PASAKOJA GUBERTAS NOREIKIS - KARVELIS

Užrašė Valdas Striužas
1989 (1990) m. Rukšėnuose

Gubertas Noreikis-Karvelis, g. 1921 m. Rukšėnuose, Saldutiškio vlsč., Utenos apskr., dab. Utenos r. LLA Tigro rinktinės Antano Krinicko-Romelio būrio partizanas. Atsiminimai apie A. Krinicko-Romelio būrio partizanus, Labanoro girios mūšį ir kt. Paliktas originalus pasakotojo kalbos stilius.

1944 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais skelbė kunigai ir per radiją, kad greit Amerika išlaisvins. Ką ruskiui pasiduot, tai geriau vietoj žūt. Pirmiausia susikūrė Šiškininių būrys, vadas – Apolinaras Juršys. Mes – Krivasalio būrio, vadas A. Krinickas. Abu Lietuvos armijos puskarininkiai. Iš pradžių buvo nedaug – 12 vyrų. Paskiau pradėjo daugėti. Bunkerį Strazdiškės miške vietiniai komunistai sužinojo. Pranešė Saldutiškio NKVD skrebijai. Mūsų ryšininkė buvo Saldutišky, pranešė, kad mus sups. Išsikėlėm už Vosyliškės į Labanoro miškus, išsikasėm bunkerį. Buvo gruodžio mėnuo.

Bunkeris 8-ių metrų ilgio, 8-ių metrų pločio, 3-jų metrų gylio. Vieni narai apačioj, kiti viršuj. Susidarė 65 vyrai. Šone buvo padaryta virtuvė, arklidės porai arklių pastatyt. Visą bunkerį apipylėm, uždėjom samanom, viduje pečiukas stovėjo. Gyvenom iki apsupimo. Naktim eidavom maisto pasiimt – man neteko.

Šiškininių bunkeris (Paramos kautynės – V. S.) susikirto su skrebais. Du negyvus atsi-vežė: Gubertą Pelanį ir Adolfą Guigą. Šiškiniečiai išmušė apie dešėtką skrebų.

Bunkerius papylė 1945 kovo 11 d., ryte auštant. Kovo 10 d. vakare labai snigo. Davė žinią, kad Vosilišky daug kariuomenės suvažiovo. Tada Krinickas pasiuntė žvalgybą. Sako, „telefonistai“ dėžes tik krauna, o ten buvo garnizonas, matyt, iš Švenčionėlių.

R. K. p a s t a b a : NKVD–MGB garnizonai retkarčiais pasiųsdavo legenduotas kariškių-žvalgybininkų grupes į numatomas partizanų dislokacijos vietas, kurie vaizdavo telefono ryšių tiesimo specialistus, arba tranguilicijos bokštų statytojus. Jie užeidavo pas gyventojus, paprašydavo vandens atsigerti, o kartais ir ko nors užkąst, pasiteiravus, aiškindavo, jog tai geodezininkų ar telefonistų kariuomenės padalinys.

Tada A. Krinickas Vladą Šerėną paliko vadu, o pats išjojo štaban. Štabe buvo visų vadų viršininkas. Mūsų parolius nuolat keisdavo.

Žvalgyba pranešė, kad telefonistai, bet neramu. Keturi skyriai, po maždaug 15 vyrų apsirengę miegojo. Kas valandą keitė sargybą. Viršuje buvo skambutis. Iš vakaro ir ryte buvau sargyboje. Aldusevičius išėjo kurt ugnies virt pusryčiams. Matyt, garnizono jau buvo apsupta.

Dūmelis loban eina. Išgirdau: „Krugom!“ Už pušies stovėta rusų „načalniko“. Aš tuoj skambutį patraukiau ir mūsiškiai šoko iš vidaus. Gale bunkerio, už kokių 30 metrų, tarsi juodas debesis kariuomenė sustojo. Mes paklausėm parolės, rusai atsakė: „Parol parol.“

Apkasan įšokau, kol kailinius nusivilkau, iš 65-ių vyrų išbėgom gal kokie aštuoni. Vladas Šerėnas išbėgo ir šiškiniečiams pranešė, kad rusai apsupo. Kas išbėgo per raistą, kas liko – tas liko, o mes bėgt bėgt... Išbėgom Gatakiemio kaiman gal apie 12 žmonių. Atsidusom kiek...

Iš Gatakiemio važiavo skrebai 3-imis arkliais. Rankinį kulkosvaidį turėjom. Sakau Vladui Šerėnui, duokim skrebam, praneš nuvažiavę. Jie mus matė, bet pabijojo. V. Šerėnas: „Nekliudykim, praneš Saldutiškin.“ Perbėgom ažerą, maurais aplipusį kulkosvaidį persinešėm, ugnį susikrovę išardėm, išvalėm: kaspininis – vokiškas „šturmavikas“.

Kai mus pradėjo supt skrebai, tada bėgom tolyn. Pribėgom ežeriuką, skrebai šaudė. Likom trise: Bronius Kuliešius, (arklius paguldėm, peršovėm), Ignasius Poznėkas iš Krivasalio susisprogdino granata. Kulkosvaidis užsikirto, išsiblaškėm visi. Pasiliko (atsiskyrė) Bronius Terleckas (kažkur Lietuvoj gyvena), Bronius Avižienis (gyvena Krivasaly). Kaip išsidaužėm trijuos, nušovė Antaną Menčinską.

Tada girioj slėpėmės, privargę, nevalgę. Sulaukėm vakaro. Išėję pamatėm – ugnelė dega. Užėjom. Pieną šutintą; atsigerėm, pavalgėm.

Parėjau į namus. Klojime bunkery dvi savaites prabuvau. Po to Krinickas surinko vėl būrį, apie 50 vyrų: nuo Aluntos, nuo Molėtų, Buitūnų, Mindūnų kaimų.

Birželio 27 d. Žičkuose vėl apsupo mus besiilsinčius klojime. Beveik visi pabėgom, žuvo vokiečiai Ričardas ir Antanas Menčinskas.

Naktį patraukėm link Čiūžų (tokio kaimo jau nėra – R. K.), apsistojom Kašelinės kaime. Sakau, padėkim ginklus, bus blogai. Tris dienas pabuvom bunkeriuke ir mus surado Molėtų garnizonas. Atkasė, klausė kiek ginklų, pasakėm – neturim. Išlipom, dratomis surišo, ieškojo ginklų, bet nerado. Metė granatą, galvojo, kad dar sprogs. Nuvedė prie vieno svirno ir liepė kast. Iškasėm 3 dėžes rusų šovinių. Mašinon liepė nunešt. Mus į Molėtus nuvarė: Juozą Česiulį, Anuprą Čiūžą, jo motiną. Priprašiau Čiūžus sakyti, kad aš jiems giminaitis.

Tardė – metai ne tie. Tris dienas Molėtuos pralaikė, po to pervežė Utenon. Ten dvi savaites išlaikė. Klausė tik apie Čiūžų. Išleido. Prisiregistravau.

Karvelio slapyvardį turėjau. NKVD ieškojo slapyvardžių: *Karvečis*, *Karvečij*, bet draugai neišdavė.

Antano Krinicko-Romelio būrį sudarė 65 žmonės. 1945 m. kovo 11–13 dienomis bunkeryje žuvo, Krivasalio k: Jurgis Menčinskas, Juozas Menčinskas, Pranas Ramonas, Juozas Ramonas, Kazys Terleckas, Jonas Čiastas, Edvardas Drūteika, Anupras Dubauskas, Juozas Dubauskas, Kazys Galgatavičius iš Paašietės k. Vėliau žuvo: Adasius Poznėkas, Ignasius Poznėkas, abu iš Krivasalio k. Kitų nepažįstu.

Tame vakare (kovo 11 d.) atėjo apie 200 štabo partizanų. Garnizonas negali paimti. Ruskius atmušė. Sakė, labai daug pašaudė rusų. O šiškiniečių būrys neįsileido iš štabo atėjusio žvalgo (žvalgų) – nušovė, pamanė, kad enkavėdistai. Tada štabas atsitraukė.

Garnizonas šaukė pagalbon iš Švenčionėlių atvežt minosvaidžius, nes „banditų jau neima granatos“. Štabui puolant bunkerį apsupusius rusus, žuvo koks tai rusų „načalnikas“ – aukšto rango karininkas.

Šiškinų (A. Juršio-Vytenio būrio) 1945 m. kovo 11–13 d. žuvo: Apolinaras Juršys, Juozas Pelanis, Juozapas Dervinis, Vaclovas Guiga, Juozapas Šidla, Ignas Rastenis.

Paramos mūsų kovo 4 d. žuvo: Gubertas Pelanis, Adolfas Guiga, buvęs muzikantas, Vincas Rastenis, Juozas Čiaponas, Antanas Guiga, Edvardas Guiga, Pranas Brukštus, Valentinas Brukštus, Vytautas Blažiūnas. Šiškinų bury – 60-imt suvirš.

Stasys Šerėnas (giminė Vladiui Šerėnui) namuose slapstėsi. Saldutiškio skrebai Kavaliauskas, Stasiūnas, Karnackai, nuo Ignalinos Pečiulis suvažiavo, nusivedė galan tvarto ir nušovė, atseit „banditas“.

Patefoną pasileidęs pusbrolis Karnackas šokdina Šerėno seserį – tyčiojas... Po kelių dienų partizanai patykoję Karnacką nušovė. Jis buvo pusbrolio kostiumą pasiėmęs. Su tuo kostiumu Karnacką ir palaidojo. Žmonės iškasė, kostiumą paėmę nuvilko ir su baltiniais nusviedė duobėn...

VILTIS MIRŠTA PASKUTINĖ

R. K. p a s t a b a : apie partizaną Teodorą Kviklį-*Klajūną* jau buvo rašyta Povilo Jankausko-*Alksnio* prisiminimuose, paskelbtuose knygoje A. P. P., II dalis, 2 knyga, p. 543. Jankausko žodžiais tariant, *Klajūnas*, būdamas miške, šiek tiek susikompromitavo. Viskas prasidėjo nušovus partizaną Kairį. Kai kurie buvo nepatenkinti juo, nes vieną kartą jis be mūsų žinios buvo sumanęs legalizuotis vienas, mes pasipriešinom ir *Klajūną* pašalinom iš būrio vado pareigų. Taigi, tokie žodžiai buvo užrašyti iš paties Povilo Jankausko lūpų.

Turiu pasakyti, kad vyko aštrios diskusijos tarp manęs ir mano kolegos Laimono Abariaus dėl šio „Malonės prašymo“ ir kitų publikavimo. Laimonas – nuosaikus žmogus, nemėgstantis, kaip jis pats sako, purvo drabstyti ant tų žmonių, kurių šiandien jau nėra tarp mūsų.

Daugiau niekas niekada nebeišgirs iš jų lūpų ištartų žodžių: „Viešpatie, atleisk man už mano kaltes, kurias padariau būdamas ne savo valioje!“. Šiandien mes juos privalome gerai suprasti, nebetęsti bereikalingų diskusijų: reikėjo ar nereikėjo visa tai paviešinti. Visada buvau už atvirumą, kad ir labai skaudų ar nemalonų, tik tokia kalba gali atverti duris į Didžiąją Tiesą. Ar kitoki malonės prašymą galėjo parašyti žmogus, tapęs tik savo šešėliu, žiaurių bedvasių okupantų negailestingai kankinamas belaisvis.

Nematau prasmės kažką slėpti arba nutylėti, kai tiesa jau seniai žinoma.

Kai perskaitysite šį pasmerktojo „Malonės prašymą“, laiškų žmonai, gal suprasite, ką jie iš mūsų padarė. Žinoma, kai kas iškentė maitojamo kūno skausmus, bet ne visi. Teisingai yra pasakęs buvęs partizanas *Lyras*-Jonas Nuobaras, kuris buvo paimtas gyvas, kankintas ir padarytas „savu“: „Kiti iškentėjo, o aš neiškentėjau...“.

Iškentėjo Ramanauskas, iškentėjo Žemaitis, iškentėjo Jonas Misiūnas, bet daugelis neiškentėjo. Fiziškai ar dvasiškai buvo suluošintas kiekvienas laisvės kovotojas, patekęs į čekistų mėsmažę. Bet kas, nepaklūsęs jų valiai, buvo sutryptas, išniekintas, pažemintas ar išprievartautas. Galiu dar kartą pakartoti tą patį teiginį, kad gyvų didvyrių liko tik keletas, didžioji dauguma jų ilsisi po žeme.

Kankinio dalia teko ir *Klajūnui*... „Malonės prašymą“ jis rašė savo ranka, bet prislėgtas kieto maskoliško kumščio. Septyneri bunkeriuose praleisti metai, miškų stovyklose, iškentėti šaltyje, drėgmėje ir kasdieniniuose pavojuose, kovojant už kitų laisvę ir dėl savo gyvybės, tarsi nutolo... Laisvės nebepamatys nei jis, nei ateinančios kartos. Tai jis buvo priverstas patvirtinti savo ranka, kad kas kada nors perskaitęs pagalvotų: mat, koks besielis, beprotis buvo šitas „banditas“.

Manau, jog Teodoras Kviklys-*Klajūnas* tikrai mąstė kitaip rašydamas šį „Malonės prašymą“, laiškų savo mylimai Onutei, „Didžiai Gerbiamam Viršininkui“, bet tie tekstai, kokius skaitysime, buvo didelės jo kančios rezultatas. Tenesidžiaugia pseudoistorikai radę šią rašto kopiją kur nors KGB-LYA archyve, tai blefas, fikcija...

Viena norėtųsi pasakyti: tie, kurie iki galo laikėsi savo tvirtos pozicijos, tokie ir išliko, nepaisant to, kad žuvo ar pateko į lagerius. Tie, kurie bandė kokuoti su okupantais, nenuoširdžiai pasižadėdami, buvo žiauriai nuvilti, amžinai pasmerkti kovos brolių ir nurašyti į istorijos sąvartyną.

Manau, jog šie laiškai, malonės prašymai, rašyti ranka buvusio partizano *Klajūno*-Teodoro Kviklio, kuriuos man dar 2000-aisiais metais perdavė Algirdas Šiukščius, rasti ir nukopijuoti iš LYA (KGB arch.) esančių bylų. Perraišiau juos nekeičiant kalbos stiliaus, išskyrus kai kurias gramatines klaidas.

Valstybės Saugumo Ministrui
Malonės Prašymas

Aš, Teodoras Kviklys, s. Kazio, gimęs 1926 m. gruodžio mėn. 23 d. Pajogės dvare, Leliūnų vlšč., Utenos apskr., kumečio šeimoje.

Į nacionalistinę gaują įstojau 1945 m., vengdamas eiti į armiją ir suklaidintas draugų. Iš gaujos kelis kartus bandžiau išeiti į legalizaciją, bet vis sulaikydavo senieji gaujų vadeivos. Bet 1951 m. pasiryžau išeiti iš nacionalistinių gaujų eilių ir dar prieš išeidamas pirma suorganizuoti kitus banditus ir taipogi išsiųsti į legalizaciją.

Tarp man patikimų banditų pradėjau organizuoti, kad banditų vedamoji kova yra betikslė ir jokios naudos neduoda tautai, bet atneša skurdą ir žudynes (žinojau, jeigu sužinos vyresnieji banditai ar praneš vadeivoms, mane būtų sušaudę vietoje).

1951 m. rugsėjo 23 d. jau buvo paruošta išsiųsti į legalizaciją grupė banditų, susidedančių iš penkių asmenų.

Prieš tai anksčiau – 1951 m. rugsėjo mėn. pirmoje pusėje pranešiau Vilniaus srities V. S. M. (Valstybės saugumo ministerija) Viršininkui, Tarybų Sąjungos didvyriui pulk. Vaupšai (Vaupšasov), kad išleidžiu į legalizaciją grupę banditų, ar jie bus paleisti, ar įkalinti, ir paprašiau, jeigu galima, kad prisiųstų TSRS Konstituciją, Komunistų partijos istoriją ir Lietuvos Aukščiausios Tarybos Prezidiumo Pirmininko įsaką, liečiantį banditų legalizaciją.

Vilniaus srities V. S. M. Viršininkas man užgarrantavo, kad visi banditai bus paleisti, kurie eis legalizuotis, ir prisiųsti man prašomą literatūrą ir užgarrantavo mano neliečiamumą ir atsižvelgimą į mane kaipo darbuotoją Tarybinės Vyriausybės ir žmonių labui.

1951 m. rugsėjo 22 d. iškviečiau iš Vilniaus Paulavičių Bronių, kaip įtakingą asmenį, kad palydėtų išsiunčiamąją banditų grupę į Anykščių rajono V. S. M. skyrių.

Bronius Paulavičius pasakė, kad Vilniaus srities V. S. M. Viršininkas ir Anykščių rajono V. S. M. Viršininkas nenori, kad aš kartu važiuočiau legalizuotis, bet nori, kad daugiau tokių grupių suorganizuočiau, kuo aš su didžiausiu noru sutikau pildyti uždavinį – legalizuoti banditus.

1951 m. rugsėjo 23 d. įteikęs raudoną vėliavą į rankas, išleidau legalizuotis į Anykščių raj. V. S. M. skyrių grupę, susidedančią iš penkių asmenų, lydimą Paulavičiaus Broniaus.

Po pirmosios grupės legalizavimosi po kiek laiko dar iš mano organizuotų banditų kitų grupių dar keletas nuėjo legalizuotis palikę gaujas.

Sužinoję kiti banditai, kaip b. *Gaidelio*-Algirdo Varno vadovaujama grupė, pradėjo mūsų ieškoti – manęs T. Kviklio ir Kazio Ivanavičiaus (Ivanausko), kurie organizavom banditus į legalizaciją, kad mus likvidavus. Be to, dar pasiryžo sušaudyti keletą gyventojų, kad išprovokuotų tuos, kurie legalizavosi, kad juos suimtų saugumo organai, o minimoji grupė tada buvo pasišovusi skleisti gandus, kad kurie tik legalizavosi, tuos suima, kad kiti banditai bijotų eiti legalizuotis.

Mes, sužinoję minimų banditų niekšiškus kėslus, pasiryžom kelią užkirsti žudynėms ir provokacijai.

Aš ir Kazys Ivanavičius (Ivanauskas), kuris liko man padėti dirbti, nuėjom pas tuos piliečius ir pranešėm, kad išvažiuotų į miestus, nes banditai tyko pagauti ir nušauti. Pvz., Juozą Gražį ir jo visą šeimą, susidedančią iš šešių asmenų, gyv. Kunigiškių kaime, Anykščių rajone, ir Tylaitę Eleną, gyvenančią Meldučių kaime, Anykščių rajone. Minimus piliečius norėjo likviduoti, kad išprovokuotų užsilegalizavusius. Be to, buvo įspėti, kad saugotųsi banditų: Povilas Jankauskas, Julius Baršauskas ir Ona Paulavičiūtė, kurių irgi *Gaidelio* grupė ieškojo sušaudyti.

1951 m. spalio mėn. pasiunčiau banditams laiškus, Kalnų srities vadui *Liutaurui* (Kalytis Bronius) ir Kalnų srities štabo viršininkui, kuriems išdėsciau reikalą apie legalizaciją. Prieš mėnesį aš kalbėjau su Kalnų srities štabo viršininku *Rimtučiu* (Kemeklis Juozas), tai jisai palankiai kalbėjo legalizacijos reikalu, tad šį kartą galvojau išvilioti iš gaujos.

1951 m. lapkričio 6 d. nuėję su Kaziu Ivanavičiumi (Ivanauskas) pažiūrėti į ryšio punktą žinios nuo *Liutauro* ir *Rimtučio*, susitikom su Gaideliu ir jo grupe.

Jie šoko muštis, atėmė ginklus ir norėjo sušaudyti, bet pasitarę paleido. Bet prisakė, jei mes išeisim legalizuotis, tai bus sušaudyti Kazio Ivanavičiaus (Ivanausko) tėvai – motina ir tėvas.

1951 m. lapkričio 7 d. susitikom Oną Paulavičiūtę ir Povilą Jankauską, kurie atnešė nuo Vilniaus srities V. S. M. Viršininko laišką ir linkėjimus man. Laiške skatino dirbti greičiau, nes trukdosi laikas, kur mes gyvenam, negali siųsti kariuomenės ir žodžiu minėtiems asmenims liepė pasakyti, kad aš nebijočiau nieko, ir kviestų atvykti net į Povilo Jankausko vestuves, sakė ir nesiųs kareivių. Mane jau skaitė kaip užsilegalizavusį, taip pat ir aš save laikiau.

Aš Vilniaus srities V. S. M. Viršininkui, Tarybų Sąjungos didvyriui pulk. Vaupšai pasiunčiau laišką, kuriame išdėsciau viską smulkiai, kas trukdo greitai išvesti banditus į legalizaciją, ir prižadėjau viską paspartinti, o žodžiu liepiau Paulavičiūtei, kad viršininkui pasakytų, kur banditų ryšininkai ir kokie ryšininkai, ir liepiau pranešti, kur yra žiaurusis *Gaidelis* su savo grupe. Be to, laiške parašiau viršininkui, kad padariau ryšį su Kalnų srities vadu *Liutauru* ir Kalnų srities štabo viršininku *Rimtučiu*, ryšį laikiau iš viršininko nurodymų, kaip man pasielgti, ar suimamus vadeivas likviduoti mums su Kaziu Ivanavičiumi (Ivanausku), ar pranešti saugumo organams, ar vesti legalizuotis.

Mes jokios žinios negavom iš Viršininko.

1951 m. lapkričio mėn. iš 13 į 14 d. Varkujų kaime mus kareiviai suėmė (Apie Kviklio ir Ivanausko suėmimą yra aprašyta A. P. P., II d., 2 knyga, p. 563 – R. K.). Mes ir suimti viską pasakėm ir padavėm ką turėjom, nes tikėjomės, kad paleis. Visą laiką žadėjo paleisti, bet vis nepaleidžia.

Vietą, kurioje mes laikėmės, buvom pranešę Viršininkui, todėl toliau niekur nevaikščiojome, kad neapsunkintume kareivių. Vietą savo, kur gyvensim, Viršininkui pranešim per Oną Paulavičiūtę ir Povilą Jankauską 1951 m. lapkričio 8 d.

Man kalėjime bebūnant, pasireiškė tuberkuliozės simptomai, ir jėgos silpsta kiekvieną dieną.

Didžiai Gerbiamą Ministrą maloniai prašau mane paleisti į laisvę, kad aš dar galėčiau, kolei neįsisenėjusi tuberkuliozė, išsigydyti.

Aš, būdamas laisvas, lygiateisis tarybinis pilietis, dirbsiu iš visų jėgų tėvynės labui, o taip pat prisijungsiu prie sunaikinamojo banditizmo darbo. Aš prašau tik suteikti man teisių, kad aš galėčiau gydytis ir dirbti tėvynės gerovei.

Prašau Didžiai Gerbiamo Ministerio pasigailėti palaidūno – grįžusio sūnaus į Tarybinę šeimą. Prašau pasigailėti mano jaunų dienų ir mano sūnelio su žmona.

Aš, atsidėkodamas už suteiktą man ir mano šeimai malonę, dirbsiu visą gyvenimą Tarybinės Tėvynės gerovei.

Prašau pasigailėti nusikaltėlio, bet vėl grįžusio į teisingąjį kelią, kaip sąžiningo palikusio Tarybinio piliečio.

O jei suteikti laisvės būtų negalima, maloniai prašau mane išsiųsti į kitas respublikas ar sritis.

1951 m. gruodžio 23 d. Teodoras Kviklys

Mano parodymais dar buvo užmuštas vienas banditas ir antras sužeistas. (pasirašo) Kviklys.

Laiškas Paulavičiūtei Onai, d. Kazio

Miela ir brangi Onučiate,

Kodėl, vaikel, mane pamiršai? Kodėl jokios žinios neduodi? Kaip susirišot su *Garsu* (Bytautas Adomas) ir *Mokytoju* (Burokas Antanas)? Ar jie eis legalizuotis, ar ne? Prašykit tegu jie eina. Ir paskiau, ar davėt pareiškimą ar skundą Tarybinei Vyriausybei? Jūs tiek pat žinot, kaip ir mes, kad mus suėmė neteisingai – davė uždavinį, o jo galo nelaukė kada baigsmas ir suėmė. Juk mes ir be suėmimo būtume atėję legalizuotis, jei ne Bronius ir Jūs suklaidinę su tuo uždaviniu.

Gal jūs visi tyčia susitarėt su plk. Vaupšu mus suimti dar būnant miške, kad paskiau jau mūsų jokie įstatymai nesaugotų ir įkalintų. Jei jau taip kiti padarė, tai kiti, bet jei tu, Onute, visgi esi mano žmona. Nebent norėjai nusikratyt manimi? Bet aš netikiu, kad norėtum ir turėtum tikslą manimi nusikratyti.

Atmink, Onut, plk. Vaupšas kvietė mus į *Alksnio* (Povilas Jankauskas) vestuves ir tai sakė nesuims, o kada pildėm jo uždavinį – suėmė...

Bronius ir jūs visi, jam taip sakiau, rašykit skundą. Jei jau Tarybinė Vyriausybė išleido tokį įstatymą, jo ir laikysis, o ne vieno kurio žmogaus, kuris apėjo įstatymus gudrumu, kad paskiau įkalintų.

Onučiat, paskubėkit mane išvaduoti, nes jau tuberkuliozo pirmieji simptomai pasireiškė. Užsitrauks laikas, jau bus vėlu gydytis. Jau darosi sunku eiti ir alsuoti. Dabar kolei iš karto gal ir išgyčiau...

Onučiat, kodėl neatėjai ant susitikimo? Kuo skubiausiai ateik – dar duosiu nurodymus, kaip patekti į kitas bandas.

Atvežk maisto. Geriausiai tai tinka lašiniai, lajus ir cukrus. Visų šių dalykų po kokį kilogramą atvežk. Parduok ką nors iš daiktų ir turėsi pinigų. Tiesa, pasiimk iš Vaciaus. O kaipgi Zosė sutinka? O šiaip, ar viską susirinkai? Viską susirink, nes tau jų reiks, o jei tau nereiks, tai kitam reiks...

Ar Povilas (Jankauskas) tau padeda? Pasakyk Povilui tegu nueina pas Kaziuko seniojus ir jam tegu atveža siuntinį ir kokius kailiniokus su pirštinėm.

Onučiat, būtų gerai, kad ir tu man kailiniukus mano atvežtum, mat, kaip žinai, ir aš apsirengęs vasariškai.

Onučiat, kaip bebūtų, bet tu tik būk man ištikima. Žinok, kad aš čia, kad tu būtum laisva.

Linkėjimai Juliui ir Povilui.

Karštai karštai bučiuoju – išsiilgęs amžinai, tavo Teodoras.

1951 11 23 Vilnius

Laiškas žmonai Onai Paulavičiūtei

Kiek mažai žmogui reikia – o kiek daug iš jo atimama!

Mylima Onučiate,

Kiek mažai žmogui reikia!

Tik vieno žodžio – laisvės,

O žmonės tokie pavydūs,

Kad atima ir tą žodį – laisvę.

Sveikinu mylimiausią žmonytę su šventėmis, linkiu daug daug taurios laimybės, 1952 metai šypsotųsi džiaugsmo ir laimės šypsniu, kad nekristų liūdesiu ir vargo kupina našta nuo mūsų jaunutės kuklios šeimos.

Onučiate, nuėjusi pasveikinki nuo tėtės – manęs mūsų brangų sūniuką Miniuką. Pasakyk sūniukui, kad aš jam linkėjau daug daug begalinės laimės ir džiaugsmo, kad augtų didutis ir sveikas ir kad netemdytų jo dienų juodi ir tamsūs šešėliai.

Karštai karštai išbučiuok ... nuo manęs.

Vaikiuk, ar kiek tu dėjai pastangų surinkti išblaškytiems daikteliams surinkti? Pasukbėk, jei dar nesurinkai, nes po kiek laiko praėjus, žmonės neatiduos. Paimki ir iš Vaciaus. Mano vilnonę rubašką irgi paimki greitai, nes man gali reikt. O jei man nereiks, tai tau bus gerai, juk dar nauja visai tebėra.

Sakai, vaikiuk, kad manęs nėra, tai tau nieko ir nereikia. Reiks, vaikiuk, žinok, kad niekas neduoda veltui. Jei jau ir tau nereiktų, tai žinok, kad auga sūniukas – taupyk jam. Žiūrėk, jo neskriausk.

Tu taip nedaryk, kaip kad pasitaiko ištvirtusių, kurios pamiršusios vaikus, užia su ištvirtusiais vyrais, o vaikai verkia motinos apleisti. Nebūk tokia, kaip Barbora ir Malinauskienė ir į jas panašias kitas. Žinok, kad čia žemės purvas, kuris yra mindomas kiekvieno. Žinok, kaip motinai, tau tenka visa atsakomybė už sūniuko auklėjimą ir priežiūrą.

Apie save pasakyti nieko tikro negaliu, ar paleis, ar ne... Tu gal geriau žinai, negu aš pats. Gal buvot nuėję pas pulk. Vaupšą? (Vaupšasovas Stanislas – MGB papulkininkis, 1950 08–1952 09 MGB 2N valdybos viršininko pavaduotojas – R. K.). Jei nebuvote, tai nueikite. O gal Bronius galėtų pagalbos rasti pas Gedvilą? (Paulavičius Bronius – Onos Paulavičiūtės, Kazio, g. 1929 m., brolis, 1951 m. gyvenęs Vilniuje. Gedvilas Mečislovas nuo 1946 m. LSSR ministrų tarybos pirmininkas – R. K.).

Aš pats padaviau malonės prašymą Vidaus Saugumo Ministeriui, tai turiu vilties, kad paleis. O gal jūs paduokite pareiškimą, ar prašymą, kaip ten geriau tiktų rašyti, irgi Vidaus Saugumo Ministeriui.

Išdėstykit kaip buvo vedama ta legalizacija ir kuo aš padėjau. Žinoma, būtų gerai, kad atvyktumėt organizuotai pas Ministerį visi – delegacija ir įteiktumėt prašymą. Jei taip negalima, tai surinkti pas tuos piliečius, kuriuos išgelbėjau nuo banditų keršto: Gražį Juozą ir jo šeimą Kunigiškių kaimo, Anykščių raj., Tylaitę Eleną Meldučių kaimo ir Skardžių Povilą, kurie paliudytų raštiškai prie prašymo, kad aš juos išgelbėjau nuo banditų keršto.

Be to, dar suraskite *Grandinį* (Kavoliūnas Vytautas), kad jisai irgi parodytų, kad ir jų

grupei agitavau legalizuotis. O jūs: Povilas (Povilas Jankauskas-*Alksnis* – R. K.), Julius ir tu parodykite, kad ne tik suorganizavau, bet

R. K. p a s t a b a : matomai turima minty Tylaitė Zosė, Mato iš Meldučių k. – Aro būrio ryš. – dviguba agentė, o ne Elena. Julius – Julius Baržanskas Aro būrio ryš., slaptaimtas ir užverbuotas.

dar perspėjau nuo *Gaidelio* (*Gaidelis*-Varnas Algirdas, Jurgio. Rajono vadas – R. K.) keršto. O be to, Bronius ir jūs parodykite, kad plk. Vaupšas nenorėjo, kad aš eičiau dabar legalizuotis, bet norėjo, kad vežčiau banditus. Visas garantijas, kurias (neišskaitomas žodis), kad nusiėmus ir vienu žodžiu, rašykit taip, kaip iš tikrųjų buvo.

Taigi, jei Bronius (Paulavičius) garantavo, tai tegu ir dabar išgelbėja. Tegu pats eina delegacijos priesakyje...

Mano sveikata eina blogyn. Jei negali paleisti Lietuvoje, tai tegu išsiunčia Rusijon, tada abu važiuosim.

Karštai karštai bučiuoju! Tavo Teodoras

1951 12 26 Vilnius.

Pataisos iš plano, kaip likviduoti Žemaitijos banditus ir banditišką centrą

(*Klajūno* kurpiama legenda, kaip sunaikinti Žemaitijos partizanus – R. K.)

Mano nuomone, būtų ar ne patogiau, kad vykti man su žmona ir kartu paimti vaikų-sūnų. Mes pas tą bobutę apsistosime... Aš, susitikęs banditus, iškeliausiu su jais.

Papasakosiu apie padėtį Aukštaitijoje, kad siaučia kareiviai ir panašiai, todėl žmona Aukštaitijoje gyventi negali, kadangi jos smarkiai ieško, o čia Žemaitijoje pas bobutę ramu, o be to, žmona vis ne viena vaikšto, tad tokie rimti faktai vertė apleisti Aukštaitiją. Iki šio laiko vaikas buvo paliktas pas vieną pilietį, tas dabar areštuotas, o likusieji šeimos nariai toliau nelaiko – bijo, todėl atvežiau pas bobutę, va ir kartu pagyvėns žmona, toliau ką dar veiks nežino, tad ji čia atvažiavo.

Na o aš tai kaipo srities žvalgybos skyriaus viršininkas, ta proga noriu sudaryti ryšio su centru ir Žemaitijos banditais ir iki pavasario kolei sužels krūmai, žadu praleisti pas Žemaitijos banditus, o be to, būtinai reikėtų ryšys padaryti tarp mūsų srities ir Žemaitijos srities centro, o be to, esu įgaliotas kaipo srities atstovas susitikti su Žemaitijos srities vadu pasitarti dėl bendros veiklos ir banditų suvienodinimo veiksmų bei taktikos operatyvinius ir operacinius veiksmuos.

Taigi tokiu būdu, jeigu ir jau aukštieji vadai nenorėtų prisileisti, tai kiti banditai tikrai neišvis ir įsileis į savo bunkerius, bet aš manau, jei jau eiliniai prisims, tai ir vadams rūpės susitikti Aukštaitijos banditus ir pasikalbėti, kaip mes aukštaičiai laikomės ir panašiai, o be to, svarbiausia, kad aš kaipo atstovas ir atvykau tarnybinais reikalais. Kaip jie jau nenorėtų, bet jau jokių būdu nenorės pasilikti kiaulėm žemaičiai prieš aukštaičius, juk jie manys, kad aš nuvažiavęs aukštaičiams atsiliepičiau gerai, o ne blogai. Tas jau yra ypač apie žemaičius. Gėdos sau jau nedarys ir o tai srities pareigūną priims maloniai.

Apsigyvenus pas banditus keletą dienų, prašysiu, kad palydėtų mane pas žmoną, nes pamiršau palikti pinigų ir paimti baltinių. Taip tada pareisiu pas žmoną – žmona pastatys bonkę tokio gėrimo – degtinės ar panašiai, o aš kaipo šeimnininkas vaišinsiu

draugus. Žinoma, aš pats gersiu pirmas ir vaišinsiu banditus, o kada mes užmigsim, žmona nubėgs punktan pranešti, kad atvažiuotų paimti. Toli nereiks pranešti – už 2–2,5 km Salantų miestelis.

Aš apsiimu gerti tą degtinę ir vaizduoti sau ramiai nieko blogo lyg tai nesijausdamas. O jeigu atsirastų, kuris banditas negertų, tai pamokyčiau žmoną, kaip nušauti iš pistoleto. Jei aš netekčiau sąmonės kartais, bet stengčiaus pats nepasigerti. Bet nežinau, ar tokių dar yra, kad negertų nei stikliuko? Pagerbdamas mane, jau vis tiek gers ir tas, kuris ir negeria.

Tokiu būdu galima paimti grupes be jokio pavojaus ir neišsišifruos greitai. Žinoma, gal ten vietoje bus dar geresnių galimybių laimėti. Aš čia paminėjau pačią blogiausią priemonę, kuria galima tikėti aklai ir garantuoti 100 procentų.

Jeigu jau suimti banditai neprisileis, tai jau giminaitis, kuris yra bandoj, tai garantuoju, kad prisileis, nes prieš metus, jau kaip minėjau, mane kvietė atvažiuoti Žemaitijon banditauti.

Parašas: Kviklys

P. S. O blogiausiu atveju – jų pačių ginklais juos likviduočiau miegančius ar panašiai.

Parašas: Kviklys

Didžiai Gerbiamas Viršininke,
prašau manęs pasigailėti – iššaukite nors penkioms minutėms, būtinai noriu pasikalbėti su papulkininkiu Zeniausku ar kitu kuriuo viršininku, kuriems esu pavestas.

Laikas veltui bėga. Su laiku Kalnų srities štabas išleis įsakymą, kad aš suimtas ir išsiuntinės banditams, tada aš jau žuvęs, nieks niekur manęs neprisileis ir neturėsiu medžiagos ir kaltės. Argi neverta jaudintis ir nervintis, kada žmogus eini į prapultį?

Malonėkite iškviesti dabar – aš būsiu be galo dėkingas jau ne vien sau, bet ir Tarybinės Vyriausybės naudai.

Žadėjo vykti penktadienį, šeštadienį ir niekur nevykom. Juk ten garantuotas laimėjimas. Tai ko laukti?

Viršininke, jau nuo penktadienio gyvenu su duona ir druska...

1952 01 14 Kviklys

R. K. p a s t a b a : gelbėdamas savo gyvybę, partizanas *Klajūnas* čia jau visai peržengė padorumo ribas. Jis akivaizdžiai persikūnijo į besielio čekisto vaidmenį, net pačius čekistus mokina, aiškina jiems, kaip reiktų pribaugti likusius dar gyvus laisvės kovotojus, pasiryžęs pats asmeniškai pačiais nešvariausiais metodais atlikti tą juodą darbą kovos brolių gyvybių kaina. Mirties akivaizdoje *Klajūnas* sulaužė Partizano Priesaiką, morališkai žlugo, pasidavė priešų valiai ir tapo apgailėtina auka.

Klajūno atvejis daug ką pasako apie mirtingojo žmogaus būseną tam tikrais momentais, jog ne visada ir ne visi narsūs vyrai sugeba išsilaikyti narsūs ir nepalūžę lemties valandą akivaizdoje su mirtimi. Todėl neteiskime tų, kurie palūžo, neišlaikė fizinių ar dvasinių kančių, tik paskutinis Dievo teismas išvaduos nuo visų žemiškų nedorybių.

Klajūnas rašo laiškus savo žmonai Onai, bet tie jo laiškai, kaip žinia, adresato nepasiekia, pasilieka saugumiečių stalčiuose. Šiaip, kiek man žinoma, jokių laiškų net artimiesiems tardymo metu sovietiniai tardytojai neleido rašyti, nebent tai buvo susieta su pačiu tardymu, informacijos gavimu ir pan., jeigu

nei pieštuko, nei popieriaus kaliniui kameroje nebuvo leidžiama turėti ir jais naudotis. Labai tikėtina, kad *Klajūnui* buvo specialiai leista tas priemonės turėti ir „rašyti laiškus žmonai“, tariamiems „saugumo viršininkams“, netgi pačiam „ministrui“, per visa tai norint gauti kaip daugiau iš jo informacijos.

Klajūnas vis dar guodėsi Tarybinės Vyriausybės įstatymais, TSRS konstitucija, AT Pirmininku, apeliavo į jų humaniškumą, įsivaizdavo save esant labai nelaimingą ir neteisėtai nuskriaustą tarybinį pilietį, kuriam bus suteikta dargi ir medicininė pagalba, gyveno viltimi – labai greitai ištrūkti į laisvę, ragindamas „Didžiai Gerbiamus Viršininkus“ paskubėti suteikt jam galimybę Lietuvoje sunaikinti paskutiniuosius „banditus“ ir jų „gaujas“. Ne paslaptis, kad tie „Didžiai Gerbiami Viršininkai“ jau seniai nebesuko galvų dėl *Klajūno* sąžinės skausmo, šaipėsi iš jo naivumo ir laukė, kada kaip greičiau jis bus įverstas į duobę.

Iš partizano Povilo Jankausko-*Alksnio* prisiminimų

(užrašyta Alantoje 1993 08 15)

<...> Varkujų pradžios mokykloje mokytojavo Ramelienė. Jos vyras nemokytojavo, lyg ir ieškojo vis darbo. Matyt, jis jau anksčiau buvo užverbuotas, tik progos ieškojo. Bet ščia priminsiu dar vieną epizodą. Kada aš legalizavausi, po kelių dienų nuėjau į Anykščius. Užsukau valgyklon pavalgyt, žiūriu, įeina A. Ramelis. Papietavo ir išėjo. O po dviejų dienų išgirdom, kad Kviklį paėmė su Ivanausku gyvus. Matyt, tada jis buvo atvažiavęs į Anykščius šituo reikalu. Jis mane pažinojo, kadangi prieš tai mes vis pas juos užeidavom.

Iškart po tų vyrų apnuodijimo Rameliai iš ten išbėgo. Mes jais per daug ir nepasitikėjom, nes mums buvo pranešta, kad šitoj mokykloj nei nakvot, nei ilgiau užsibūt negalima.

Kai *Klajūnas* dar buvo kalėjime, mane kartą paėmė skrebai ir nuvežė į kalėjimą parodyt, kad jis gyvas ir sveikas. Tada jo dar netardė, nemušė. Kada mus suvedė, jis man ausin sušnibždėjo:

– Štrumija tik žodžiu... Mokytojas A. Ramelis mus apnuodijo, jei gyvas išeisiu, aš jį savo dantimis sugriaušiu...

Manoma, jog Ramelienė nežinojo, kad jos vyras partizanus vaišina užnuodyta degtine, nes ir ji buvo gerokai apnuodyta. Iš žmonių teko girdėti, kad Rameliai pasitraukė gyvent į Kretingą. *Klajūną* ir Ivanauską nuteisė aukščiausia bausmė – sušaudyti.

Klajūnas man trumpai pasakojo, kaip juos su *Aru-Kaziu* Ivanausku apnuodijo mokytojas MGB ag. *Grigas-A.* Ramelis. Pavaišino skania šaltmėtine degtine, kurią gėrė ir Ramelio žmona. Po šito ji net dvi savaites nedirbo mokykloje, gulėjo ligoninėje. Tuo metu ji buvo nėščia, teko nutraukti net nėštumą.

<...> (iš B. Juodzevičiaus kn. „Laisvės kaina“, 2003 m. Utena, psl. 109) Kviklys Tero-doras-*Klajūnas* 1936–1944 m. gyveno Vyžuonose. Baigė 6 skyrius. 1945 03 įstojo į Šmėklos prtz. būrį, 1946–1949 m. buvo Aro būrio vadas, 1949–1950 12 – Liūto rnk. vado adjutantas, po to – Vytauto apygardos Žvalgybos sk. viršininkas. 1951 11 14 saugumo agentas *Grigas-A.* Ramelis Varkujų k. spec. preparatu T. Kviklį ir k. Ivanauską užmigdė ir perdavė čekistams. Po teismo abu 1952 12 02 Maskvoje Butyrkų kalėjime sušaudyti.

LAIŠKAS. IŠ ALBINO PRISIMINIMŲ

R. K. p a s t a b a : Šis laiškas gautas 2019 m. balandžio 15 d. iš man nežinomo ir nepažįstamo žmogaus, prisistačiusio save **Albino** vardu. Ar tai jo tikras vardas ar pseudonimas, šito irgi negaliu patvirtinti. Autorius rašo, jog laiške paminėtos pavardės, vardai ir vietovės yra tikri, o kai kurie atsitikimai yra tik girdėti iš tėvų ir kaimynų pasakojimų. Kažkiek pagedavus, nutariau publikuoti šį laišką knygoje, kaip vieną iš aprašomų prisiminimų apie pokarį, nes ir pats autorius laiško gale primena, jog jis nenorėtų, kad šis jo rašinys be redagavimo būtų platinamas.

<...> Nors būdamas vaikas, bet dar mačiau gyvus ir žuvusius partizanus, girdėjau jų pačių, tėvų ir kaimynų pasakojimus apie partizanų kovą, žūtis bei kitus jų likimus.

Esu gimęs 1936 m. Anykščių rajone, Skiemonių vlsč., Geniūnų k. Šeimoje, be tėvų, buvome mes dviese su penkeriais metais už mane jaunesniu broliu, be to, su mumis kartu gyveno dar tėtės brolis ir tėtės mama.

Vokiečių okupacijos laikotarpiu mačiau tik vieną vokiečių, kuris tikrino, kiek tėvai turi gyvulių...

1944 m. vasarą nuo Utenos pusės jau buvo girdėti patrankų sviedinių sprogitimai, užė lėktuvai, artėjo frontas ir niekas nežinojo, kuo tai baigsis mums visiems. Tėvai nutarė iškasti dvi slėptuves (tada Aukštaitijoje kaimuose juos vadino „akopais“ – R. K.), kad ne- žūtume visi iš karto. Vieną slėptuvę – tėtės broliui su močiute, o kitą mama su mumis – dviem vaikais. Tėtė nusprendė vienas saugoti namus nuo gaisro ar apiplėšimo.

Taip susiklostė, kad mūsų kaimas atsidūrė beveik fronto viduryje, truputį arčiau rusų pusės. Niekas neįsivaizdavo, kaip elgsis rusai su žmonėmis, sulindusiais į žemėsė iškastas slėptuves. Buvo gandų, kad šaudė visus iš eilės ar įmeta granatą. Tačiau buvo ki- taip. Prie mūsų slėptuvės atėjo gerokai suvargęs mongoliškų bruožų, apie 50 metų amž. kareivis ir paprašė duonos. Tėvas tuoj pat jam padavė kepalą duonos, gabalą lašinių ir stiklainį medaus. Kareivis kelis kartus pasakė „spasibo“ ir nuėjo.

Kitą dieną netoli mūsų sodybos rusai pasistatė patranką, todėl tėvai nutarė, kad ma- mai ir mums – vaikams reikia eiti į užfrontę, į rusų pusę. Pamenu, kaip kulkoms virš galvų švilpiant, mama nešėsi mano brolių, o ašėjau šalia įsikibęs krepšį, kuriame buvo įdėta truputis maisto. Tėtė pasiliko namų saugoti.

Po trijų parų frontas pasitraukė į Vakarus, link Ukmergės ir Anykščių, o mes visi sveiki ir gyvi vėl susitikome namuose. Panašiai likimai susiklostė ir kitiems mūsų kai- mo žmonėms. Kaime niekas nesudegė, nieko nenušovė, nors gretimuose kaimuose buvo gaisrų ir nušautų žmonių...

Pirmą kartą apie šimto partizanų būrį pamačiau kaimynų kieme. Pradžioje parti- zantai būrėsi į didelius junginius. Apie Anykščių-Skiemonių krašto partizanus yra daug parašęs Raimundas Guobis knygoje „Ten, už kalvų Skiemonys“. O mūsų krašto kaimai: Kaniūkai, Voversiai, Motiejūnai, Vastapai, Geniūnai ir dar keli gretimi buvo H. Rušku- lio-*Liūto* būrio dispozicijoje.

Visi kaimai besąlygiškai rėmė partizanus: saugojo, maitino, kūreno pirtis, skalbė ir t. t. Neteko girdėti apie jokus išdavikus ar skundėjus. Tačiau vienaip ar kitaip Aluntos (dabar pavadinta – Alanta) ir Skiemonių skrebai vis vien žinojo pas ką lankosi partizanai.

Pirma nelaimė atsitiko visai netoli mūsų vienkiemio eglyne prie Kudoriškio (kur gimė palaimintasis Teofilius Matulionis). Kareiviai apsupo miškelį, šaudėsi keletą valandų, žuvo daug partizanų ir kareivių. Ten žuvo mūsų kaimyno Petro Satkūno sūnus Antanas (16 m. amž.), kuris išėjo partizanauti tik su vieninteliu tikslu – ginti Tėvynę nuo okupantų. Vėliau jo tėvus ir seserį išvežė į Sibirą. Šis partizanas su kitais partizanais palaidotas Skiemonių kapinėse.

Liūto būryje buvo partizanas *Marsas*-Bronius Steiblys (žmonės jį vadino *Marksu*). Žiemą vakare jis rogėmis važiovo pas Bajorų kaime gyvenantį Juozą Juočepį (jo sūnus Jonas Juočepis-*Darius* žuvo netoli Molėtų) ir pataikė į sodybą apsupusių kareivių būrį. Sutapo taip, kad šeimininkas buvo išvažiavęs į Aluntą ir kareiviai pamanė, kad jis grįžta namo. *Marsas*, privažiavęs prie atokiau stovinčio klojimo, paragino arklių į netoliese augančius krūmus. Kareiviai nespėjo susiorientuoti ir partizanas liko gyvas. Tačiau po kurio laiko keturi partizanai: *Liūtas*, *Marsas*, Treinys Alfredas-*Stumbras* ir dar vienas lankėsi Kazlo sodyboje netoli Antakščių kaimo ir taip sutapo, kad į tą sodybą užėjo rusų kareiviai ir skrebai. *Liūtui* pavyko pabėgti sveikam, *Marsą* sužeidė į petį ir ranką, kulka nukirto nykštį kartu su revolveriu, o *Stumbrui* peršovė vidurius, bet jam pavyko pasislėpti klojime po šiaudais. *Marsas* pasislėpė gretimoje sodyboje tvarte, o kitą dieną buvo išvežtas toli už Skiemonių pas Grigienę (Grigienės sūnus Gintautas-*Gintaras* buvo partizanas, žuvo, palaidotas Skiemonių kapinėse) ir ten gydomas padedant Skiemonių vaistininkui Žvirbliui, o vaistus veždavo mano tėvas (gydymui talkino ir Jadvyga Slavinskaitė, aprūpindavo sužeistąjį vaistais ir marle – R. K.).

Taigi, kitą dieną jau kiti kareiviai su šunimis surado *Stumbrą* klojime. Partizanas spėjo nušauti šunį ir pats nusišovė... *Marso* mirtis buvo labai paprasta: Kaniūkų kaime ėjo dviese su kitu partizanu, skrebai laukė pasaloje (tikriausiai jiems buvo pranešta) ir abu sušaudė.

Liūto būryje buvo ir Antanas Kraujelis-*Siaubūnas*, kuris daug kartų pietavo ir vakarieniavo mūsų namuose, net automatą davė man pakilnoti, klausė, ar sunkus. Užeidavo ir tuomet, kai liko vienas...

Prisiminiau dar tokį epizodą, kai keletas partizanų kartu su *Liūtu* užėjo pas mus dienos metu. Mama ruošė pietus, o partizanai panoro nusiprausti. Mama į kambarį atnešė bliūdą šilto vandens, muilą, rankšluostį. Prausėsi iš eilės po vieną (dėl saugumo). Tėtė vaikščiojo lauke – ėjo sargybą. Labai aiškiai atsimenu *Liūto* pasakytus žodžius: „Mes visi žūsime, liks gyvi tik mūsų vadai...“ Kas tie vadai, aišku, jis nepasakė. Taip ir įvyko. Apie sužeisto *Liūto* paėmimą į nelaisvę ir jo sušaudymą yra aprašyta jūsų knygoje.

R. K. p a s t a b a : **Henrikas Ruškulis**, g. 1924 m. Santupų k., Zarasų r. Nuo 1950 m. vasario mėnesio iki suėmimo H. Ruškulis buvo Vytauto apygardos Žėručio rajono vadas. 1951 12 09 operatyvinė karių grupė, ieškodama partizanų, užėjo į Anelės Titenienės namą Antakščių k. Čia užtiko H. Ruškulį ir bėgantį sužeidė. Mėgino jį panaudoti kaip smogiką partizanų naikinimui. Šiam planui nepavykus, H. Ruškulis buvo nuteistas, paskirta mirties bausmė ir 1953 06 05 sušaudytas (B. Juodzevičius, „Laisvės kaina“, p. 136).

Vasaromis keletui dienų partizanai apsistodavo ūkininkų sodybose, klojimuose. Visas kaimas tai žinodavo pagal sutartus ženklus (pakabintas dalgis ant klevo šakos,

padėtas kibiras šalia tvarto durų ir t. t.) ir visas kaimas saugojo ir stebėjo, ar nesirodo skrebai ar kareiviai iš kurios nors pusės. Maistą į klojimą mama nešdavo įsidėjusi į didelį iš balanų pintą krepšį (kitaip dar aukštaičiuose buvo vadinama skaline – R. K.), kuriuo nešdavo šieną avims šerti.

Likimas ir žmonių įžvalgumas lėmė, kad mūsų kaime niekuomet vienu metu nesusitiko partizanai ir skrebai ar rusų kareiviai.

Neseniai perskaičiau A. Ramanausko-*Vanago* atsiminimus. Jis teisingai rašo, kad karas yra karas ir visko jame būna. Ne išimtis ir partizaninis karas.

Buvo ir tokių atsitikimų: auštant rytui, atbėgo verkdamą Satkūnienė iš Bajorų kaimo ir pasakė, kad jos vyrą Povilą Satkūną ir 16-os metų sūnų Antaną, atėję naktį, sušaudė partizanai, liko gyvi – 12-os metų sūnus ir dvi dukros. Niekas nebuvo girdėjęs, kad šie žmonės yra komunistai ar kitaip nusidėję. Buvo aiškintasi su partizanais. Pasirodo, Satkūnų giminė turėjo asmeninių sąskaitų su vienu piliečiu ir apskundė šiuos žmones primeluodamas, o partizanai patikėjo, bet vėliau, išsiaiškinę, gailėjosi...

18-os metų mergaitė Natalija Karvelytė buvo partizanų ryšininkė. Kažkokiu būdu įsidarbino mašininke Skiemonių valsčiuje ir pranešinėdavo partizanams į kurią pusę eis skrebai. Anykščių krašto partizanai davė jai užduotį pateikti jiems Skiemonių parduotuvės planą (partizanai planavo paimti prekes), tačiau ši jauna mergaitė nesugebėjo laiku šio plano nubraižyti. Atsitiko taip, kad pas mano tėvus laikinai gyveno jos sesuo Vitalija. Vieną vakarą atėjo išgėręs partizanas (*Pavasaris?*), pasistatė Vitaliją prie sienos, įrėmė pistoletą į kaktą ir ėmė rėkti (pats viską mačiau), kad jos sesuo nevykdė užduoties ir todėl jis ją nušausiąs. Pagrasinęs ir nežmoniškai visus išgąsdinęs, išėjo. O rezultatas – Vitalijai sūnus gimė tik po 10 metų, girdėjau sakant, kad dėl didelio išgąščio.

Taigi, buvo visokių atvejų: patyrę vadai žuvo anksti, o likęs kaimo jaunimas buvo nepatyręs, nemokėjo net šaudyti, pridarė visokių klaidų...

Neseniai (kai kilo triukšmas dėl valstybinės premijos) perskaičiau Ivaškevičiaus romaną „Žali“. Sunkia kalba parašyta knyga, skaičiau net du kartus. Na, jeigu imti atskirą kurio nors bunkerio gyvenimą, gal galėjo būti ir taip, kaip autorius rašo. Juk buvo visi jauni, buvo ir meilės, išgėrimų, svajonių, tikėjimo, nevilties. Esu buvęs viename bunkeryje netoli mūsų kaimo (radau jau vėliau grybaudamas). Sunku įsivaizduoti, kaip galima buvo tokiam „urve“ po žeme išsėdėti ištisas žiemos dienas ir naktis. Ne visų nervai atlaikė...

Ivaškevičius „Žaliuose“ (manau) padarė vieną nedovanotiną klaidą, paminėjęs konkrečių partizanų vardus. Kaip ten bebūtų, tokio turinio knygos šiandieninei Lietuvai, ypač jaunimui, nenaudingos ir nereikalingos.

Taip pat manau ir apie Žalakevičiaus filmą „Niekas nenorėjo mirti“. Jeigu imti atskirą atvejį, tai taip galėjo būti, kad lietuviai šaudė į lietuvius. Pas mus į kaimą ateidavo skrebių būrys, kuriame visi buvo lietuviai. Bet, kai šiame filme norima parodyti apibendrintai partizaninį karą – tai jau propagandinė neteisybė.

Dar paminėsiu, jog nušautų partizanų kūnus Skiemonyse suguldydavo prieš mokyklos langus (kad vaikai parėję namo papasakotų). Mačiau, kaip skrebai žiemą, esant –20 laipsnių šalčiui, užnėrė dviejų partizanų lavonams už kojų virves ir nutempė per sniegą apie 200 metrų prie kapinių tvoros. Ten jau buvo iškasta duobė, bet pasirodė – trumpa,

todėl skrebai partizanų kūnus kastuvais perkirto pusiau, suvertė į tą duobę ir užkasė. Taigi, tokie vaizdai liko atmintyje.

Materialiniai okupuotos Lietuvos nuostoliai yra atstatomi, o supriešintų žmonių sąmonės tikrai greitai neatstatysime – turės išmirti ši žmonių karta. Gal mūsų proanūkiai nebesipyks tarpusavyje?

Skačiau, kad Mozė žydus 40 metų vedžiojo po dykumą ne todėl, kad juos perauklėtų, o todėl, kad jie išmirtų (tada vidutinis žmonių amžius buvo apie 40 metų). Taigi, dabar mūsų vidutinis amžius yra apie 80 metų. Tai reiškia, kad mūsų vaikams ir anūkams susitaikyti ir pasikeisti reikės dar apie 50 metų.

Nepatinka man dabar prasidėjęs totalinis okupacinio laikotarpio gyvenimo neigimas, ypač meno žmonių niekinimas. Abejoju, pavyzdžiui, ar poetė Salomėja Nėris būtų savo noru rašiusi „Poemą apie Staliną“. Kas žino? Gal jai rusų ambasadoje buvo pasakyta, kas atsitiks jai ir visai jos giminei, jei atsisakys šią poemą parašyti... Ne visi tokiu atveju gali būti didvyriai.

Nepatinka, kai daromi priekaištai prezidentui A. Smetonai ir to meto ministrams, kad jie 1940 m. nedavė įsakymo priešintis rusams ginklu. Gal mus visus būtų ištikęs totorių, čečėnų ar kalmukų likimas. Stalinui nieko nereikė mus tris milijonus išvežt prie Laptevų jūros ir ten sušaldyt.

Esu skaitęs V. Gustainio knygą „Be kaltės“; St. Raštikio atsiminimus. Ten aiškiai parašyta, kad prezidentas A. Smetona ir artimi jam politikai tiksliai žinojo apie Ribentropo ir Molotovo pakto turinį ir to pasekmes. Išsigelbėjimo sąlygų nebuvo...

Esu linkęs manyti, kad smerkiant okupacinio laikotarpio žmonių veiklą, reikia daryti kai kuriuos kompromisus, ypač tų žmonių atžvilgiu, kurie gailėjosi ką padarę. Čia vėl pakartosiu S. Nėries atvejį. Juk jai, kaip teigiama V. Aleknos knygoje „Salomėja“, atleido nuodėmes Dievas. Mirdama atsisveikino ji su Lietuva eilėraščiu „Obelys žydi“, kuriame nėra nė vieno žodžio apie tarybinę Lietuvą. Taigi, norėčiau, kad Vilniuje stovintis kuklus, gražus paminklas šiai poetei nebūtų nugriautas, o Stalino „saulę“ parsivežė ne keli rašytojai, o rusų kariuomenė 1940 m. birželio 15 dieną.

<...> Paminėsiu, jog mano aprašytų (išvardytų) kaimų jau beveik nelikę – auga ištisi alksnynai. Liūdna, bet čia jau globaliniai Europos reikalai ir Lietuva ne išimtis. Gal užaugs gražūs miškai..?

SANTRUMPOS IR JŲ PAAIŠKINIMAI XI KNYGAI

„l. g.“ – „liaudies gynėjas“ (stribas)

ag. – agentas

aktyv. – aktyvistas

ant. sov. org – antisovietinė organizacija

b. v. – būrio vadas

B – byla

d. – duktė

disid. – disidentas

dvurušnikas – dviveidis (informatorius dirbantis dviems ir daugiau priešingoms tarnyboms)

f. – fotografas

fikt. – fiktyvus

gen. – generolas

gyd. – gydytoja

inf. – informatorius

inž. – inžinierius

j. ltn. – jaunesnysis leitenantas

justic. – justicija

kap. – kapitonas

kar. – karininkas

KGB – rus. *Komitet Gosudarstvenoj bezopasnosti* (**VSK** – Valstybės Saugumo Komitetas)

kng. – kunigas

kontr. žvalg. – kontražvalgybininkas

Kng. – Kunigaikštis

L.A. – Laimonas Abarius

legend. – legenduotas

LIK – Lietuvos išlaisvinimo komitetas

LIT – Lietuvos išlaisvinimo taryba

liud. – liudytojas

LK – Lietuvos karininkas

LKP (b) – Lietuvos komunistų partija (bolševikų)

LLA – Lietuvos laisvės armija

LSSR – Lietuvos sovietų socialistinė respublika

ltn. – leitenantas

med. – medikas

MGB rus. – *Ministerstvo gosudarstvennoj bezopasnosti* (**VSM** – Valstybės saugumo ministerija)

mlc. – milicininkas

mnstr. – ministras

mokyt. – mokytojas

MOPR – Meždunarodnaja organizacija pomošči revoliuciji (Tarptautinė revoliucijos kovotojų rėmimo organizacija, Tarptautinė raudonoji pagalba – TRP)

mot. – motina

MVD – rus. *Ministerstvo vnutrennich děl* (**VRM** – Vidaus reikalų ministerija)

NARKOM – rus. *narodnyj komisariat* (liaudies komisariatas)

NKGB rus. – *Nacionalnyj komitet gosudarstvennoj bezopasnosti* (**NVSK** – Nacionalinis valstybės saugumo komitetas)

NKVD – rus. *Narodnyj komissariat vnutrennich děl* (Vidaus reikalų liaudies komisariatas – VRLK)

OBB – *Otděl borby s banditizmom* (Kovos su banditizmu skyrius)

org. – organizacija

oper. – operatyvininkas

OS – Organizacinis Sektorius (OS narys)

pareig. – pareigūnas

plk. – pulkininkas

polic. – policininkas
pplk. – papulkininkis
PPŠ – pistolet pulemiot Špagina (Špagino sistemos pistoletas kulkosvaidis)
prav. – pravardė
prok. – prokuroras
prtz. – partizanas
psich. – psichiatras
R. A. – Raudonoji armija
R. K. – Romas Kaunietis
Rj. – rajonas partizanų
rėm. – rėmėjas partizanų
rez. prtz. – rezervo partizanas
rnkt. – rinktinė
ryš. – ryšininkas
ryš. žvalg. – ryšininkas žvalgas
sekr. – sekretorius
serž. – seržantas
SG rus. – *specialnaja gruppa* (speciali grupė). Šios grupės nariai partizanų vardu žudydavo ar suimdavo jais patikėjusius partizanus, tardydavo jų rėmėjus ar ryšininkus.
sk. – skyrius
SMERŠ – rus. *smėrt špionam* (mirtis šnipams. Karinė kontržvalgyba)
sov. aktyv. – sovietinis aktyvistas
sov. pareig. – sovietinis pareigūnas

str. (stribas) – rusų okupantų vietinės karinės grupuotės, Lietuvoje įkurtos LKP (b) CK 1944 m. liepos 24 d. nutarimu, karys. Iki 1945 m. rugsėjo mėn. stribų būriai buvo vadinami naikintojų (istrebiteli) batalionais, nuo šio termino kilo jų niekinamieji pavadinimai: stribas, stribokas, skrebas, skrebokas ir kt. Naujas stribo pavadinimas „liaudies gynėjas“ neprigijo.
stud. – studentas
sūn. – sūnus
št. – štabas
ŠP – MVD kariuomenės šaulių pulkas
tėv. – tėvas
t. narys – teismo narys
TOT – *trainee of trainers* (vokiečių okupacijos 1942 m. veikusi civilinė ir karinė gynybos įrenginių statybos darbų organizacija)
vert. – vertėjas
vid. – vidinis
vyr. ltn. – vyresnysis leitenantas
vysk. – vyskupas
vlsč. – valsčius
vok. – vokiečiai
vrš. – viršininkas
žvalg. – žvalgas

R. K. p a s t a b a: Jei po pavardės per brūkšnį pažymėta tik kursyvu slapyvardis, taip įvardintas partizanas (ginkluotas laisvės kovotojas); pav. Marcinkevičius Pranas-*Dobilas*.

Jeigu partizano pavardė ir vardas be slapyvardžio – pažymėta santrumpa – **prtz.**

XI-os knygos ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Abarius Adolfas, Juliaus-*Katalikas* 177, 178, 181, 182, 211, 752, 755
- Abarius Antanas, Juliaus, prtz. 177, 178, 181, 211, 752, 780
- Abarius Jonas, Kazimiero, ryš. 208
- Abarius Jonas, Norbo (LK 1919 m. savanoris; 1941 m. prtz.) 162, 327
- Abarius Laimonas (istorikas) 8, 327, 418, 493, 919, 939
- Abarius Petras, Jono, rėm. ryš. prtz. 210, 754, 755, 758, 776, 777, 778
- Abarius Povilas, prtz. 780
- Abarius Vincas, ryš. 735
- Abarius Zidas, prtz. 148
- Abariūtė (Erslovienė) Leokadija, Juliaus-*Saulutė*, rėm. ryš. 33, 122, 182
- Abariūtė Leonora, Jono, ryš. 208
- Ablekimov, MVD ltn. 758, 761
- Ablinskaitė (MGB ag. dviveidė *Vanda*) 131, 203, 206, 212, 227
- Abramovas, MVD mlc. 668
- Abreideris Jonas, LLA prtz. 671
- Abukauskas Jonas, Prano-*Vytenis*, *Siaubas*, b. v. 340, 938, 940, 941, 943, 944
- Abukauskas Vytautas, Balio-*Žiedas* 340, 944
- Abukauskas Vytautas, Prano-*Laisvutis* 340, 942, 944
- Adamonis Liudvikas, Antano, prtz. 117
- Adamukas Stasys, Jono 31, 71
- Adamunia Antija (Adamonytė Antosė?), rėm. 92
- Adomavičius Stasys (1941 m. prtz.) 191
- Adomėnas Antanas-*Nemunas*, *Šernas*, *Vilius* (MGB ag. *Žaibas*) 246, 247, 252
- Adomonis Kostas, Domo 381
- Adomonytė-Šimeliūnienė 381
- Aidas*-Bulatovas Markizas (MGB SG ag. smogikas) 361
- Aidietis Leonas, Juozo-*Augustinas*, MGB ag. 364
- Aidukaitė Janina, Bonifaco, rėm. ryš. 217, 762, 764, 788, 922, 923, 924
- Aidukaitė Ona, Anupro, rėm. 758, 760, 764
- Aidukaitė Vlada, Mykolo, ryš. 760 758, 762, 763, 765
- Aidukas Adolfas-*Šeškus* 762, 782, 785
- Aidukas Bonifacas, Bonifaco, rėm. ryš. 758, 759, 765
- Aidukas Bronius, Juozo-*Erelis*, *Ešerys* 165
- Aidukas Jonas-*Aras*, ryš. rėm. 722, 723, 728
- Aidukas Jonas-*Beržas* 760
- Aidukas Petras, Vinco-*Tranas*, prtz. (1941 m. prtz.) 197, 783, 786
- Aidukas Vincas, rėm. 764
- Aidukas Vladas, Anupro-*Tigras* 785
- Aidukas, Justino, prtz. 842
- Aidukienė Ona, Tomo, rėm. 761, 765
- Aidžiulis, rėm. 42
- Aitmatovas Č. 10
- Akinis Jonas, Jono, prtz. 50
- Akis*, MGB inf. 78
- Akmuo*, MGB inf. 213, 223
- Aksiutov Timofėj Ivanovič, NKVD-NKGB inf. 23
- Alantjev Michail, Alchimovič (?) (MGB SG ag. smogikas *Vilnius*) 104

- Alasevičius Jonas, MGB pareig. 434
- Alaunė Justinas, LLA 169
- Alaunė Lionginas 907
- Alaunis Jonas, prtz. 280
- Aldusevičius Antanas 812
- Alė, NKVD inf. 92
- Alejūnas Albertas-*Vilkas*, MGB ag. 46, 83, 242, 286
- Alejūnas Romualdas-*Bundela* 96, 705, 706, 731, 737, 796, 801
- Alekna Antanas, Justino, ryš. 298
- Alekna Bronius, prtz. 151
- Alekna Jeronimas, Kazio 707
- Alekna Kazys, Silvos (Silvestro), tėv., rėm. 707, 710
- Alekna Mikas, Jurgio, prtz. 291
- Alekna Pranas, Kazio-*Lazda*, rėm. ryš. 530, 707, 830, 831, 833, 834
- Aleknaite Danutė, Kazio 707
- Aleknaite Emilija, Kazio 707
- Aleknaite Irena, Kazio 707
- Aleknaite Marytė, Kazio 707
- Aleknaite Ona, Kazio 707
- Alekniene Anelė, Antano, mot. rėm. 707
- Aleksandras – (vardas)-*Perkūnas*, 698
- Aleksandravičius Edvardas-*Svajūnas*, b. v. 814
- Aleksandravičius MVD ltn. 795
- Aleksandrov, OBB pareig. 38
- Aleksas*, MGB ag. 16
- Aleksejus Michailovičius (1645–1676 rusijos caras) 496
- Aleškevičius Algirdas-*Lubinas* 81
- Ališauskas Andrius, rėm. 124
- Ališauskas Viktoras-*Viktor*, MGB ag. 735
- Aliukas Antanas-*Kupris* 343
- Alkė*, NKVD inf. 134
- Alpašov, MGB ltn. 882
- Ambrasas Julius, Kristupo (Krištofo), ryš. 214, 215
- Amšalinienė (taip tekste) Karolina, Juliaus, rėm. 32
- Andriejev Jakim, Grigorjevič, str. 524
- Andrienko L. K., psich. gyd. 940
- Andrijanov Jefim, Anisimovič, str. 378
- Andrijauskas (1941 m. prtz.) 684
- Andrijauskas Antanas, prtz. 765, 769
- Andrijauskas Izidorius (1941 m. prtz.) 684
- Andrijauskas Valius, prtz. 395
- Andrijenko L. K., psich. gyd. 829, 830
- Andrikonis Juozas, Petro-*Šarūnas* 50
- Andrikonis Petras, Kazio, rėm. 49
- Andriūnas Jonas, Antano, rėm. 758, 761, 763, 764, 765
- Andriūnas Jonas, mokyt. 161
- Andriūnas Juozas, Zakaro, rėm. 232
- Andriūnas Stasys, prtz. 195
- Andriusevičius Boleslovas, Juozo (1942 m. polic.) 41
- Andriusevičius Jonas-*Beržas* 718, 719
- Andriušis Pulgis, prtz. 280
- Andriuškevičienė Veronika, Jono, rėm. 51
- Andriuškevičius Jonas, rėm. 92
- Andriuškevičiūtė Teklė, Donato, prtz. 799
- Andronas Stanislovas, Silantjevo 484
- Andžaurov, MGB j. ltn. 75
- Ankėnas Antanas-*Šernas* 308
- Antanaitis Alfonsas, Kazio, ryš. 374
- Antis*, MGB ag. 300, 301, 302, 310
- Apyvala Jeronimas, Antano-*Pugač* (*Siaubas?*), *Papūga* 204, 296
- Apolonov Arkadij, MGB gen. plk. 63
- Apuokas Jonas, ryš. 22
- Araminas Petras, ryš. 702
- Araminas Vincas-*Šermukšnis* 702, 724, 725
- Arapov, NKVD pareig. 31
- Aras*-Rimša A. L. (MGB ag.) 361, 729
- Arbreideris Jonas, prtz. 669
- Arklys*, MGB inf. 292
- Arlas*, MGB ag. 127
- Arlauskaitė Janina-*Rūta*, ryš. 722, 726, 820
- Arlauskas Vladas, Kazio, prtz. 786
- Aršvila Juozas, Norbo (sov. 1942 m. raudonųjų prtz.) 750

- Aršvilienė-Galvonienė Marija, Juozo 750
- Artimavičius Juozas-*Sakalas* 95
- Arulis Albinas, Ivano (Jono) (NKVD ag.) 149
- Asijavičius Juozas 328
- Assarauskis Anna, ryš. 862
- Astrauskas Balys-*Mindaugas* 680
- Astrauskas Petras-*Jurginas* 783
- Ašaka Nervaldas, prtz. 182
- Aškinis (Oškinis) Jonas, Mykolo-*Bolševikas, Dynaitis* 256, 257, 262, 266, 268, 359
- Aškinis Antanas, Kajetono-*Dagilis, Akmuo, Skepstas* 306, 811, 925
- Ašurko Nikolajus 485
- Atajev Vasilij, str. b. v. 184
- Atkočiūnas Izidorius, Antano-*Vytautas* 670, 678, 679, 680, 686
- Audra-Geimanienė-Račkauskaitė Janina, Jono, MGB inf. 233, 234, 235, 236
- Audronytė, NKVD ag. 140
- Augaitis Vincas (1941 m. prtz.) 118, 119, 674
- Augūnas Edvardas-*Klajūnas* 347
- Augustinas-Aidietis Leonas, Juozo, MGB ag. 364
- Augustinavičius Pranas, prtz. 85
- Augutis Pranciškus (Pranas), Jurgio, prtz. 521, 522
- Augutis Stasys, prtz. 473
- Aukštaitis-Semėnas Jonas (MGB spec. ag.) 361
- Aušra, KGB ag. 115
- Avižienis Antanas, prtz. 926
- Avižienis Bronius, Adolfo-*Juodalksnis, Balanas* 812, 925, 928, 947
- Aznanskas Aleksas, tėv. str. 840
- Aznanskas Vladas, sūn. str. 835, 840
- Ažubalis Pranas-*Liūtas, Mikas* 760, 786, 787
- Ąžuolas-Jurgelevičius 362
- Ąžuolas-Sultanbekov, MGB ag. 233, 249, 250, 307
- Babachin Jefim Nikiforovič (1942 m. gestapo ryš.) 57
- Bachabov, MGB mjr. 911
- Bagdonaitė Aldona, ryš. 735
- Bagdonaitė Bronė, Prano, ryš. 308
- Bagdonaitė Stefa, Prano, 301
- Bagdonas Juozas, kng. 46
- Bagdonas-*Miškinis*, ryš. 822
- Bagdonavičius Stasys, Vaclovo, rėm. 236, 237
- Bagočiūnas Domas (Dominykas)-*Briedis*, b. v. 42, 55, 69, 456, 804
- Bajariūnaitė Vilhelmina, rėm. 296
- Bajoriūnas Antanas, Alfonso-*Bakutis* 295, 296
- Bakšiukas Jonas, rėm. 754
- Bakšys Jonas (Janis), Jono-*Dėdė* 756, 791, 792, 796, 798
- Bakutis Albinas, rėm. ryš. 113, 702, 738
- Bakutis*, MHB inf. 129
- Bakutyte Antanina-*Nijolė*, ryš. (MGB ag. *Valia*) 113, 114, 203, 225, 738, 740
- Balaboskinas Isajus (sov. raudonasis prtz.) 102
- Balaboskinas Trifonas (MVD-MGB inf.) 103
- Balandis Antanas, Marcelio, kng. 235
- Balčien. Marija (Marijona)-*Varia* (MGB ag.) 362, 877
- Balčiūnas Antanas-*Bukys* 469
- Balčiūnas Jonas 466
- Balčiuvėnas Balys 20
- Baleišis Aloyzas, prtz. 92
- Balevičius Jonas 537
- Bališevič Tadeuš (orig. Bališkij), Stanislovo (org. PODZEMNA POLSKA narys) 142
- Balita Juozas, Vlado (MGB SG ag. smogikas *Ąžuolas*) 105
- Baliukevičius Lionginas, Kosto-*Dzūkas* 11
- Baliulis Bronius, Justino, KGB pplk. 553, 726, 827
- Balsys Kazys, Kazisovič, str. 524
- Baltakis Petras, Jono, str. (prtz. žvalg.) 377
- Baltauskas*, NKGB ag. 290
- Baltmanis, prtz. 793
- Baltrukaitis Antanas, Kazio (1941 m. prtz.) 195
- Baltrukėnas Jonas, rėm. 421

- Baltrūnas Jurgis-*Politrukas* 655
 Baltrūnas Vytautas-*Strazdelis* 418, 420, 424
 Baltrūnas-*Uoselis* 418
 Baltrus Kazys, ryš. 733
 Baltušis Kazys, prtz. 93
 Baltušis Leonas, prtz. 96, 736
 Baltušis Valerijonas-*Valiukas, Peperis, Pieperis, Pėtris* 93, 120, 791
 Baltušis Vytautas, Juozo-*Girinis*, mokyt., b. v. 48, 527, 807, 858
 Banaitienė, MGB ag. (dviveidė) 750
 Baniėnė Marijona, Adomo, mot. 660
 Banys Algirdas, Jono 660
 Banys Jonas, Antano, tėv. 660
 Banytė Eugenija, med. ryš. rėm. 657, 666, 667
 Banytė Vanda, Jono-*Elena*, ryš. rėm. 660, 667
 Banytė Vitalija, Jono 660
 Baradinskaitė Stefanija 244
 Baranauskaitė Sofija-*Rūta*, ryš. 372
 Baranauskas Jonas, Igno-*Šakalys* 285, 286
 Baranauskas Juozas, prtz. 743
 Baranauskas Kazys, prtz. b. v. 742, 743
 Baranauskas Klemensas, prtz. 743
 Baraniūnas Bronius, prtz. 270
 Baraniūnas-*Šakalys* 285
 Baranova, NKGB vert. 688
 Barauskas Vladas, Kazio (1941 m. prtz.) prtz. 156, 186
 Barauskas, prtz. 220
 Baravykas Jonas, prtz. 37
 Bardinavičius (Bordinavičius) Pranas, Jono, prtz. (MGB inf.) 93, 94
 Bareika (?) Stasys, Vlodo, prtz. 139
 Bareika (Burneika) Julius, Fabijono-*Tardytojas* 346, 651, 654
 Bareišis Pranas, Adomo-*Vėžys* 50
 Bareišis Vytautas, Adomo (buvęs prtz.) 47
 Barisa J. 11
 Barisa Juozas, Mykolo, ryš. 50
 Barisa Mindaugas-*Rimtautas* 48, 50
 Barkauskaitė Adelė, ryš. 21
 Barkauskas Antanas-*Bijūnas* 783
 Barkauskas Stasys, Vlodo, sov. pareig. 189
 Barkauskas Vytautas, gyd. 434, 442
 Baronas Gasparas-*Balandis* 331, 485
 Baronas Povilas-*Briedis* 346, 656
 Bartasiūnas Alfonsas, Kazio, ryš. 277
 Bartašiūnas Antanas, rėm. 77
 Bartašiūnas Juozas (Josifas), MGB gen. mjr. 13, 64, 144, 185, 188, 279, 518
 Bartašius Jonas-*Saulius, Laimutis* 76, 492
 Bartašius Juozas, Juozo, rėm. 76
 Bartašius Kazys-*Rickus* 76
 Barzda Jonas, Jono (1941 m. prtz.) 195
 Barzda Linas, Alekso, prtz. 899, 909
 Barzda Petras, prtz. 321
 Barzda Povilas, Juozo (1941 m. prtz.), prtz. 192, 193, 194, 678, 684, 685
 Barzda Vytautas, prtz. 136
 Baržanskas Julius, ryš. 954
 Basienė Petrutė (orig. Petrulė), rėm. 301
 Basys Jonas (Leonas)-*Putinas* 283, 285
 Basys Juozas, Viktoro-*Šarūnas* 296
 Basys Kazys, prtz. 303, 305
 Basys Klemensas-*Bajoras* 256, 261, 265, 268, 303, 305
 Basys Leonardas, Mykolo-*Pavasaris*, prtz. 302, 304
 Basytė-Žaliaduonienė Jadvyga, Justino, ryš., rėm. 301, 307, 355
 Basturis Albinas, ryš. 113
 Baščiarilova Valentina Zacharovna (NKVD ag. *Jermolajeva*) 168
 Bašev Nestor, Ivanovič, str. 159
 Batajev, MGB vyr. ltn. 701
 Baubinaitė Julė-Kregždutė, ryš. 723, 726, 820
 Baublys Petras, gyd. 244
 Baukys Antanas-*Sakalas*, b. v. 94, 419, 420
 Baukys Juozas, rėm. 421
 Baukytė Kostė (Kostancija), ryš. 421
 Begeilein Vitoldas (MGB SG ag. smogikas *Klevas*) 105
 Beinoras Adolfas-*Senis* 689, 784

- Beinoras Balys, Zigmanto-*Budrys* 266, 306
 Beinoras Bronius, Vinco 782
 Beinoras Jonas, prtz. 292
 Beinoravičius Vilius, Izidorius (1941 m. prtz.) 192, 194, 684
 Beinorius Adolfas, prtz. 690
 Beinorius Bronius, Vinco-*Jurša* (1941 m. prtz.) prtz. 22, 156, 784
 Beinorius Jonas (1941 m. prtz.) prtz. 21, 22, 156
 Beinorius Pranas 21
 Beinorytė Albertina, rėm. 292
 Beita Stasys 327
 Beivydas Kazys, Vinco-*Beržas*, OS 492, 493
 Bekeris Algirdas, Vinco-*Kelmas* 103
 Bekintis Jonas, Justino, prtz. 71
 Bekintis Pranas, str. 452
 Bekintis Vincas, ryš. rėm. 657, 667
 Bekintis-*Ulonas* 419
 Beleišis Bronius-*Perkūnas* 419, 424
 Belickas Julius-*Klevas* 347
 Belickas Liudas-*Jaunutis* 347
 Belinis Kazys, prtz. 305
 Belyj, MGB ag. 97
 Beloveckis Janas, prtz. b. v. 272
 Benzanavičius Petras, Vlado 162
 Berioza, MGB ag. 362, 365
 Beriozovas, MGB vert. 665
 Bernatikas, prtz. b. v. 814
 Bernen, NKVD ag. 162, 163, 193, 194
 Bernotaitė Bronė-*Žvaigždė*, ryš. 79, 83
 Bernotas Romualdas, Kazio-*Dundulis, Zabulis* 257, 260, 263
 Bernotavičius Vladas, prtz. 756, 776, 777, 778
 Berslovas Aleksandras, vert. 466
 Bertašius (Bartašius) Jonas, Mykolo-*Saulius, Laimutis* 56, 493
 Bertašius (Bartašius) Pranas, Norbo (1941 m. prtz.) prtz. b. v. 136, 137, 142, 157, 162, 192, 193, 196, 678, 684
 Bertašius Bronius-*Kerštas* 415, 416
 Bertašius Jonas-*Uosis*, b. v. 48
 Bertašius Kazys-*Rickus* 80
 Beržas, MGB ag. 77, 78, 79, 80, 81, 123, 250, 377
 Beržis-Korsakas Alfonsas, MGB ag. 208, 254
 Bestužev, MGB ag. 209
 Bičiūnas Vladas, prtz. 95
 Bieliauskas Jonas, Prano, prtz. 96, 736
 Bieliauskas Pranas, Igno-*Komendantas* 704, 796
 Bieliauskas Pranas, Jono, prtz. 798
 Bielinis Adolfas (Alfonsas?), Mykolo-*Karosas*, OS vrš. 267, 353, 355
 Bielinis Kazys, Jono-*Žilvitis* 266, 267, 292, 318
 Bielinis Marijonas, ryš. 213
 Bielinis, MGB ag. 357
 Bielinytė Alma, Leono (MGB SG ag. smogikas *Audra*) 104
 Bielinytė Alma, ryš. 213
 Bielinytė Apolonija, Gabrio-*Augė* 318, 356, 359
 Bielinytė Bronė, ryš. 359
 Bielinytė Pulcherija, ryš. 213
 Bikelis Alfonsas, rėm. 74
 Bikulčienė-*Rita*, ryš. 822
 Bikulčius Antanas-*Lydekis* 22, 784
 Bikulčius B. P., prtz. 151
 Bikulčius G. P., prtz. 151
 Bikulčius Jonas, prtz. 22
 Bikulčius-*Papartis* 784
 Bikulčiūtė (Grapytė) Ona, ryš. 821
 Bikus B., prtz. 530
 Bilienė 167
 Bilkis Antanas-*Kovarskas* 284, 285
 Bilkis Jonas, Antano 285
 Biltours Atis, Jano, prtz. 797
 Bimba Vladas-*Lakūnas* 81
 Biriukas Kazys 18
 Biriukovas, NKVD j. ltn. 53
 Biržas, NKVD ag. 63
 Biržinis Jurgis (kitur – Stasys)-*Mina* 689, 690, 783
 Biržinis Petras-*Pušaitis* 726, 783

- Biržinis Stasys, prtz. 726
- Bislys Balys-*Tarzanas, Tūzas* (1941 m. prtz.)
b. v., žvalg. 90–92, 99, 102, 116–119,
669–671, 675, 731, 733–735, 737, 910
- Bislys Jonas (1941 m. prtz.) LLA prtz. žvalg.
117, 119, 669, 670, 671, 675
- Bistryj (Greitas)*, MGB ag. 112
- Bitinas*, MGB ag. 305
- Bitkevičius Jonas, Kazio-*Sakalaitis* 725, 727,
729, 806, 857
- Bivainis Alfonsas-*Klimašauskas* (MGB ag.
Zorkij) 415, 417
- Bivainis Bronius, prtz. 414, 415
- Bivainis Kazys-*Girėnas* 537
- Biveinienė Marijona (užverbuota MGB) 161
- Biveinis Alfonsas, Juozo, prtz. 42
- Biveinis Antanas (Genovaitės?), prtz. 72
- Biveinis Jonas, Jono, prtz. 765, 766, 769, 770,
771
- Biveinis Jonas, Juozo-*Švedas* (MGB ag. *Uosis*)
56, 157, 158, 159, 160, 161
- Biveinis Jonas, Petro, prtz. 765, 769, 770
- Biveinis Jonas, rėm. 920
- Biveinis Juozas, rėm. 56
- Biveinis Mykolas, prtz. 151
- Biveinis Placidus 15, 18
- Biveinis Stanislovas, Antano (MGB SG ag.
smogikas *Ugorj*) 104, 183, 184, 371
- Byla Petras (1941 m. prtz.) 195
- Byla Pranas, rėm. 920
- Bylienė Veronika, rėm. 920
- Bytautas Adomas-*Garsas* 952
- Blaževičius Jurgis, Vinco-*Karajiedas* 689
- Blaževičius Kazys-*Perkūnas* 317
- Blaževičius Petras-*Perkūnas*, b. v. 807
- Blaževičius Vladas, prtz. 690
- Blaževičiūtė Emilija, ryš. 732, 735
- Blažiūnas Vytautas-*Baublys* 533
- Blažiūnas Vytautas-*Budrys* 533, 537, 929, 947
- Blažiūnas Vladas, prtz. b. v. 140
- Blažiūnas, prtz. 30
- Blažys Juozas, prtz. 46
- Blažys Vladas, rėm. 307
- Blažys*, MGB ag. 293
- Blažytė Bronislava-*Žibutė, Dainava*, ryš. 66,
368, 369
- Blažiūnas Antanas-*Linelis* 746, 747, 783
- Blažiūnas Petras-*Kėkštas* 783
- Blažiūnas Vladas, Justino (1941 m. prtz.) 231
- Bliūdžius A., prtz. 441
- Blokunov, NKVD vert. 868
- Blumbergas Alfonsas, prtz. 94
- Bluzma Gunaras (Latvijos Genocido cntr.
darb.) 437
- Bobinas, mokyt. 444
- Bobyšev, MGB vyr. ltn. 830, 834
- Bobkov*, NKVD ag. 162, 192
- Bočiarov, MVD SG vrš. 370
- Bočiulis Jonas, Jono, prtz. 51
- Bočiulis Jonas, Vinco, prtz. 50
- Bočiulis Jonas-*Dragūnas* 113
- Bočiulis Kazys, Vinco, prtz. 50
- Bodrovas, MGB pplk. 250
- Bogdanov, MGB mjr. 833, 834
- Bolšakov, NKGB mlc. j. ltn. 688
- Bolušytė (Baltušytė?) Eleonora, ryš. 213
- Bonasas Juozas, prtz. 213
- Bondarenka, NKVD vyr. ltn. 40
- Bonifacas*, prtz. b. v. 57
- Borisas*, MGB ag. 360, 361
- Borisov, MGB vyr. ltn. 818, 821, 899
- Bračas Benediktas (sov. raudonųjų prtz.) 932
- Bradūnas Jurgis 386
- Brakovskis (Brakauskas?) Stanislovas, ryš.
rėm. 801
- Braslavskij Vasilij, NKVD pareig. 68, 69
- Bratiška Povilas, Juozo, prtz. 136
- Braukyla Jonas, Izidoriaus (1941 m. prtz.) prtz.
188, 684
- Brazauskas Juozas (išdavikas) 489
- Brazdžionis Jonas, rėm. 380
- Brazdžionis Kazys, rėm. 380
- Bražeika Algirdas, Gabrio-*Šeduikis* 80

- Bražeika Vladas, Gabrio-*Dily*s, b. v. 80
- Bražiūnas Antanas-*Ešerys* 689
- Bražiūnas Bronius, Rapolo, prtz. 661
- Bražiūnas, NKGB pareig. 69
- Bražys Adolfas, Vinco, prtz. 24, 25, 752, 797, 866, 909
- Bražys Balys, rėm. prtz. 124, 752, 909
- Bražys Stasys, prtz. 752
- Bražys Vladas 906
- Bražys, prtz. 895
- Breiva, kng., rėm. 843
- Briedienė Veronika 39
- Briedis, MGB ag. 76
- Brizgys Vincentas, vysk. 46
- Broga Mečislovas, Norbo (1941 m. prtz.) 195
- Brokauskas (?) prtz. 55
- Broknus (Burokas?) Jonas, prtz. 140
- Bronė*, NKVD inf. 30
- Bronius*, MGB ag. 203
- Brukštus (Brukštas) Valentinas-*Kęstukas* 537, 929, 947
- Brukštus Antanas-*Naras*, OS ryš. 829
- Brukštus Hubertas, prtz. 741
- Brukštus Pranas-*Dragūnas*, *Ulonas* 533, 537, 929, 947
- Bružas Danielius-*Atlantas* 333, 565, 566
- Bubinaitė Julė-*Žvaigždutė*, ryš. 722
- Bubulis Antanas-*Tigras* 689
- Bubulis Jonas, prtz. 843
- Bubulis Kazys-*Algimantas* 529, 676, 689, 690, 782, 786, 831
- Bubulis Pranas-*Pušaitis* 689
- Bubulis-*Kardas* 708
- Bubulytė Bronė-*Našlaitė*, ryš., prtz. 21, 698, 782, 788
- Bubulytė Janė, ryš. 689
- Bučelis, MGB ag. 358
- Budanov, MGB j. ltn. 922, 924
- Budreckas, kng. 292
- Budreika Alfonsas-*Bukšys* 342
- Budreika Antanas, prtz. 495
- Budreika Bronius, ryš. 666
- Budreika Povilas, Antano-*Debesis* 342
- Budrienė Zofija (MGB inf. *Maskoliūnienė*) 920
- Budrys Alfonsas, prtz. 769, 770
- Budrys Algimantas, Jeronimo (NKVD ag. *Petraitis*) 166, 168
- Budrys Algimantas, ryš. 22
- Budrys Jeronimas (NKVD ag. *Orlovas*) 143, 166, 168, 177, 377
- Budrys*, NKVD inf. 32
- Budrytė Valerija, rėm. ryš. 33, 756
- Bugaitė-Tamošiūnienė Ona, med. 440
- Bugelis Bronislovas, LLA prtz. 215, 672
- Bugelis Pranas, Mykolo, mokyt., ryš. 214
- Buičenka Bronius, prtz. 39, 756
- Buitvydas Vladas, prtz. 18, 495
- Buiva Jonas, Jono-*Gailutis* 51
- Buivydas Bronius, Alfonso, prtz. 60
- Buivydas Feliksas, Alfonso, prtz. 60
- Buivydas Povilas, Alfonso, prtz. 60
- Buivydas Vytautas, prtz. 60
- Buivydis Antanas--*Uosis*, prtz. 281, 282
- Buivydis Juozas, Vlado-*Grafas*, b. v. 289, 367, 848, 850, 851
- Buivydis Vaclovas, Vlado, rėm. 367
- Bujanauskas Juozas, rėm. 282
- Bukauskaitė Janina, Adomo, MGB inf. *Vladia* (Marytės sesuo) 313, 314, 316
- Bukauskaitė Marytė, Adomo, MGB inf. *Karklytė* (Janinos sesuo) 313, 314, 316
- Bukauskaitė Ulijona, ryš. 268
- Bukauskas Anupras, Adomo-*Balandis* 204
- Bukauskas Kazimieras, Kazio-*Seklys* (MGB ag. *Gudas*) 261, 266, 268, 359, 360, 374
- Bukauskas Klemensas, Nikodemo, NKGB inf. 285
- Bukelskas Antanas, ryš. 942
- Bukelskas Juozas, ryš. 942
- Bukėnas Antanas, prtz. 278
- Bukys, MGB j. ltn. vert. 830
- Bulatovas Markizas-*Aidas* (MGB SG ag. *smogikas*) 361

- Buliauskas, kng. prtz. ryš. 92
- Bulika, kng. 168
- Bulka Antanas, Vinco-*Kuršaitis, Dainius, Lakštingala* (Juozo brolis) 76, 301, 318, 363, 712, 811, 828, 875, 877
- Bulka Jeronimas-*Pakasas, Titnagas, Deimantas* 205, 307, 369, 811
- Bulka Jonas, Dominyko-*Čižikas, LLA* 537, 872
- Bulka Jonas, sov. pareig. 232
- Bulka Juozas, Liudo, rėm. 307
- Bulka Juozas, Vinco-*Laimutis, Skrajūnas, Svajūnas, Tauras* – prtz; MGB SG ag. *Bimba, Vincas*; MGB legend. prtz. *Žaibas*; kng. 76, 253, 301, 308, 310, 317, 318, 345, 359, 364, 365, 374, 713, 714, 721, 808, 811–813, 828, 829, 869, 875, 876, 878
- Bulka Juozas-*Ugnis*, MGB ag. 230
- Bulka Kazys-*Bulbienis* 536, 537
- Bulka Stanislovas, prtz. 276, 277
- Bulkaitė Marijona, Liudo-*Gerutė*, ryš. rėm. 876
- Bulkaitė Ona, Anupro, ryš. 282
- Bulkienė-Valiukienė Marijona, Kazio, ryš. rėm. 828, 829, 869, 870, 873, 877
- Bulovas Juozas-*Iksas*, b. v. 705
- Burak Konstantinas, ryš. 275
- Burauskas Antanas-*Kadagys, Karklinis* 293, 760, 762, 764, 782
- Bureika Adolfas-*Hitleris* 347
- Burkšnys (Gurkšnys, Brukštus?) Juozas, Petro, prtz. 287
- Burneika (Bareika) Julius, Fabijono-*Tardytojas* 346, 651, 654
- Burokas Antanas-*Mokytojas* 952
- Burokas Feliksas, prtz. 146, 147, 152, 781
- Burokas Konstantinas, prtz. 273
- Burokas Pranas, prtz. 222, 223
- Burokas Steponas, prtz. 147, 781
- Burokas Vilius-*Klevas* 816
- Burokas Vladas, Stanislovo, prtz. 150, 152
- Butėnas Jonas, prtz. 85
- Butėnas Liudvikas, prtz. 85
- Butiškis Antanas, Gasparo-*Vilis* 54, 63
- Butiškis Pranas-*Aukenis* 54
- Butkus Liudvikas, prtz. 54
- Butov Sergėj, Jefimovič, MGB vyr. ltn., kap. 419, 943
- Butrimaitė-Laurinienė Ona, Jono-*Daina*, ryš. 493, 722, 724, 725, 729
- Butrimas Bronius, Jono-*Trimitas* 725, 727, 726
- Butrimas Povilas, Jono-*Vaidila, Berželis, Strausas* 205, 206, 689, 725, 729, 782, 831
- Butrimas Stasys, Motiejaus-*Žirnis, Kerštas*, rėm. ryš., prtz. 256, 725, 729
- Butvydas Vladas (1941 m. prtz.), prtz. b. v. 462
- Calkauskas Feliksas-*Čerčilis* 284
- Carenko, MGB pplk. 183
- Chainauskas Antanas, Leopoldo-*Šalna* (MGB SG ag. smogikas *Tarzanas*) 93, 111, 112, 102, 105, 374
- Chazovas, NKGB kap. 472
- Chitryj, NKVD ag. 92, 115
- Chmieliauskas Aleksas, Liudo, mokyt., ryš. 220
- Chmieliauskas Leonas, Liudo, ryš. 220
- Chodakauskas Tadas-*Radvila*, MGB legend. prtz.; MGB ag. *Liūtas* 417
- Chrabryj, MGB ag. 297
- Cibulskas Albinas, Jono, prtz. 138, 157
- Cibulskas Aleksandras, Petro (1941 m. prtz.) 167
- Cibulskas Juozas, Petro, prtz. 210
- Cibulskas Juozas, Vinco, prtz. 26, 39
- Cibulskas Mykolas, Jono, prtz. 138, 157
- Cibulskas Petras, Adomo, rėm. 695
- Cibulskas Petras, Viktoro, rėm. 693 71, 692
- Cibulskas Povilas, Vinco, prtz. 138, 157
- Cibulskas Teofilius, OS v. 230
- Cibulskas-*Žalabovskij (Želiabovskij)*, mokyt. (MGB ag.) 268
- Cibulskienė Elena, Kazio, ryš. 255, 256
- Cibulskis Adolfas, Prano, prtz. 190
- Cicėnas Alfonsas, Antano, ryš. rėm. 211, 278, 710
- Cicėnas Edmundas 710

- Cicėnas Izidorius, ryš. 275
 Cicėnas Jeronimas, Antano, prtz. 710
 Cicėnas Karolis, Antano 710
 Cicėnas Mykolas, Adomo-*Erškėtis* 266, 268, 277, 293, 295
 Cicėnas Mykolas, Andriaus, prtz. 278
 Cicėnas Petras, Antano-*Žalgiris* 316, 529, 530, 708–710, 723, 725, 726, 729, 759, 823
 Cicėnas Vladas, LLA 169
 Cicėnas Zenonas, Prano-*Makulis* 256, 258, 266, 268
 Ciporin G., sov. mlc. j. ltn. 57
 Cygankov, MGB ltn. 705, 733
 Cynia, prtz. 793
- Čaplai, MGB pplk. 315
 Čečenikov Nikolaj (MGB SG ag. smogikas *Čiornyj*) 104
 Čečys, prtz. 147
 Čeičys Stasys, prtz. 781
 Čeičys, MGB ag. 87
 Čekutis Zenonas, Fiodorovičius 286
 Čelkys (Čelkis) Alfonsas, prtz. 84, 427, 427, 428
 Čelkys Antanas-*Untinas* 95, 103
 Čelkys Jonas, prtz. 84
 Čelnokov, MGB pplk. 882, 924
 Čepoka Antanas, sov. pareig. 17
 Čeponis Antanas-*Sakalas* 55, 61, 62
 Čeponis Juozas, rėm. 390
 Čeponis Juozas-*Mikimauzė* 284, 285
 Čeponis Kazys, Prano-*Kurmis* 54
 Čeponytė, MGB ag. 315
 Čepta Kazys, prtz. b. v. 87
 Čepukaitė Kazimiera-*Lakšūtė, Lakštingala*, med., ryš. rėm. 94, 103
 Čepukonis Balys, rėm. ryš. 115, 373
 Čepukonis Vaclovas-*Tigras* (MGB SG ag. smogikas *Kietis*) 373, 374, 655, 656, 665
 Čepulis Stasys, Grasildos-*Ažuolas*, ryš. 819, 825, 826
- Čerka (LLA pogridžio v. kap.) 102
 Černeckis A. 386
 Černiauskaitė Marytė-*Čigonė*, ryš. 355
 Černiauskaitė Ona, Alekso, ryš. 252
 Černiauskas Bronius, prtz. 70
 Černiauskas Vytautas, Vlado, prtz., ryš. 306
 Černius Aloyzas-*Vladas* (MGB ag.) 374
 Černius Petras, Juozo-*Tigras* 321, 419, 420, 423, 424
 Černiutė Ona, rėm. 115
 Černogolovan, NKGB j. ltn. 488
 Čertanov-„U“, NKVD ag. 276, 277
 Česnavičius (KGB oper.) 565
 Česnokovas Dmitrijus, Aleksandrovičius, NKVD vyr. ltn. 12, 49, 59, 60, 454, 483, 495
 Čestnyj, NKVD ag. 116, 117
 Čiaponas Juozas-*Pimpė* 537, 929, 947
 Čiastas Jonas, prtz. 537, 926, 928, 947
 Čibiras Antanas, Mykolo, prtz. 286
 Čibra, NKVD ryš. 67
 Čičelis Antanas-*Ūdras, Kokiris* 52, 689, 690, 707, 708
 Čičelis Jonas-*Leopardas, Džiugas, Kęstutis, Šermukšnis, Tėvas* 205, 232, 243, 529, 676, 689, 690, 727, 729, 823, 831, 920
 Čičelis Jonas-*Ramūnas* 725
 Čičelis Petras-*Ešerys* 783
 Čičelis Stasys, Jono-*Pėstininkas* 249, 252, 816, 824, 826, 827
 Čičelis Vincas, sov. pareig. 185
 Čičelis Vladas 725
 Čičelis, MGB ag. 230, 246
 Čičelytė Sofija, Jono 241, 243, 244
 Čičiurka Antanas, prtz. 278
 Čičiurka Jonas, prtz. 278
 Čiegis Antanas (NKVD inf. *Lesnoj*) 161, 186
 Čiegis Bronius, prtz. 137
 Čiegis Vytautas, Adolfo-*Kuzma, Jokūbas*, rėm. 168
 Čiegis, mokyt. LLA 169
 Čikiliov Vasilij, KGB pareig. 558

- Čiomanas Steponas, Vinco, ryš. 220
Čiornyj, NKGB inf. 270
Čipinys Petras, Adolfo, prtz. 291
Čipkus A. (Utenos kalėjimo vrš.) 467
Čiplys Albinas, Jono-*Traukinys* 691, 782, 784, 785, 787
Čirikas Antanas, Jono, prtz. 291
Čirikas Kazys, Kazio, prtz. 291
Čirikas Silva, Kazio, prtz. 291
Čiučkis Paulius, kng. (MGB ag.) 362
Čiukalin, MGB ltn. 922
Čiužas Anupras, prtz. 743
Čižas Juozas-*Jokeris* 806, 857
Čižikas Petras (1941 m. prtz.) prtz. 156
Čižiūnas, MGB ag. 111
- Dabrega Jonas, Kazio 659
Dabrega Kazys, Mato, tėv. 659
Dabregaitė Marytė, Kazio 659
Dabregaitė Teresė, Kazio, ryš. rėm. 656, 657, 659, 667
Dabregaitė Veronika, Kazio 659
Dačinskas, LK kar., prtz. 16
Dačkus-Simonas Mečislovas, Kazio (MGB SG ag. smogikas *Vilkas*) 104
Dagilis Antanas, prtz. 495
Dailidėnas Antanas, Jurgio-*Prancūzas* 343
Dailidėnas Bronius, Jurgio-*Ramunė* 343
Dailidėnas Jurgis, Jurgio, prtz. 343
Dailidėnas Kostas, Jono 381
Dailidėnas Simonas, Jurgio-*Miesčionis* 343
Dailydė Gubertas-*Erodas* 537
Dainauskas Anicetas, Jono (sov. pareig.) 469
Dainauskas Vladas, Aniceto 469
Dainys Antanas, Norbo-*Barzda* 34, 51, 92, 702, 703, 738, 739, 780
Dainys Balys, prtz. 780
Dainys Juozas, Benedikto (1941 m. prtz.) 31, 52
Dainys Kazys, Kazio (1941 m. prtz.) 32
Dainys Petras, prtz. 790
- Daktariūnaitė Bronė-*Viltis* 259, 814
Daleba, prtz. 87
Damas, NKVD ag. 165
Damauskienė Elena, Juozapo, rėm. 51
Dama-Vabalaitė Antanina, mokyt. (MGB ag.) 182, 183, 184
Dambrauskaitė-Bacionienė Anelė, ryš. 450
Dambrauskaitė-Vaboliene Zofija, ryš. 450
Dambrauskas (Dumbrauskas) Juozas, Jono-*Vanagas* 835, 840
Dambrauskas Juozas, Petro, prtz. 450
Dambrauskas Petras, Petro, prtz. 433, 440, 441, 450
Dambrauskas-*Vanagas*, rėm. 838, 839
Dambrava Vytautas 386
Dambriūnas Antanas 386
Daminauskas Pranas, Justino-*Seniūnas*, *Dobilas*, *Šaučius* 127, 704, 705, 706, 800
Daminauskas Pranas, str. 378
Daminauskas Vladas, Jurgio-*Deimantas*, *Labanoras*, *Virėjas* 126, 127, 704
Damošius Antanas, Jono-*Varnėnas*, rėm. ryš. 252, 822, 823, 824, 825
Danauskas Stasys (1941 m. prtz.) 481
Danilevičienė-Tübelytė Marijona, rėm. ryš. 404, 405
Danilevičius Stasys, Antano (MGB SG ag. smogikas *Žaibas*) 105
Darius-Girdziušas Česlovas, mokyt., MGB ag. (MGB infiltr. kaip prtz. *Švyturys* ir *Žalgiris*) 255, 258, 259, 263, 264, 265, 266, 267, 268
Daščioras Kostas, prtz. b. v. 433
Daščioras Petras-*Perkūnas* 252
Daškevičiūtė Stasė-*Žiedas* 407, 913, 914
Datkūnas Jonas, Broniaus, prtz. 776, 777, 778
Daubaras Adolfas, Adolfo (MGB SG ag. smogikas *Kuzma*, *Malinin*; *Malininas*, *Vanagas*) 206, 216–226, 227, 236, 367, 838
Daubaras Alfonsas, prtz. 769, 836
Daubaras Juozas 840
Daubarienė Ona, Jono, ryš. rėm. 772, 774

Daudžvardis Janis, Jurijaus, prtz. 148
 Daudžvardis Vilius, prtz. 37, 178
 Daunys Alfonsas-Šriubas, b. v. 75, 76, 521
 Davainis Ksaveras, Igno (1941 m. prtz.) 195
 Davidavičius Vladas, Balio, prtz. 37
Dédé, NKGB inf. 43
 Dekanozov Vladimir (1940 m. kremliaus statytinis) 577
 Deksnys (LSSR AT pirmininkas) 782
 Deksnys Feliksas, prtz. 427
 Deksnys Petras, prtz. b. v. 102
 Denisov Trofim, Petrovič, str. 516
 Denisovas, NKVD ltn. 147
 Denisovas, NKVD vyr. serž. 37
 Dervinis Juozas, prtz. 537, 947
 Dervinis Vincas, LLA ryš. 272
 Devajevas, NKVD mlc. ltn. 134
 Deveikis Albertas, prtz. 290
 Deveikis Antanas, Jono, rėm. 854
 Deveikis Balys-Šmėkla, Beržas 806, 857
 Deveikis Jonas-Lapas, b. v. 848, 878
 Deveikis Juozas-Karklas 851
 Deveikis Kazys, prtz. 290
 Deveikis Vladas, sov. pareig. 43
 Deveikytė Natalija-*Vaidilutė* 82, 306, 407, 472, 806, 857, 913
 Deveikytė Veronika (fikt. – Kutraitė Anelė)-*Ramunėlė*, ryš. 288, 310, 369, 370, 878, 879, 881
 Dicevičius Jonas, prtz. 151
 Dicevičius Stasys, prtz. 152
 Dicevičius Vladas, prtz. 151
 Dičiūnas Juozas, Kazimiero-*Tankas*, *Liepa* 692, 783, 816, 817, 818, 819, 820, 825, 836
 Dičiūnas Juozas, Leono, prtz. 187, 691
 Dičiūnas Juozas, Petro, rėm. 838
 Dičiūnas Vladas-*Minija*, rėm. 231, 838
Didelis, MGB ag. 127
 Didžiokas Vladas, LLA prtz. 671, 674
 Dieninis Albinas, Izidorias, prtz. 147, 756, 777
 Dieninis Antanas, Silvos, prtz. 746
 Dieninis Bronius, Izidorias, rėm. 124, 775, 776, 778
 Dieninis Bronius, prtz. 333, 334
 Dieninis Česlovas, Silvos, prtz. 746
 Dieninis Jonas, Petro (1941 m. prtz.) 195, 678, 684, 685
 Dieninis Petras, Alfonso (1941 m. prtz.) 195, 678
 Dieninis Petras, Petro (1941 m. prtz.) 684, 685
 Dieninis Silva-*Žilvitis*, *Atas* 186, 690
 Dieninis Vladas, prtz. 148
Digelis, KGB ag. 121
 Dijokas Kazys, Kazio, rėm. 747, 748
 Dikmonas Antanas-*Vieversys* 56
 Dilys Adolfas-*Adalpelis* 336
 Dilys Albinas-*Barsukas* 424
 Dilys Antanas, Mato-*Litas* 131, 392, 393, 404, 419
 Dilys Apolinaras-*Vyturys* 404
 Dilys Jonas, prtz. 733
 Dilys Petras-*Eimutis*, *Rustenis* 418, 419, 424
 Dimbelis Jonas, Jurgio, prtz. 291
 Diržienė Janina (MGB ag. *Neužmirštuolė*) 131
 Diržys Aloyzas, rėm. 420
 Diržys Jonas, ryš. 735
 Diržys Petras, Jono, ryš. 200
 Diržys Stasys, Juozo-*Apivalo kotas* 50
Dysna, MGB ag. 292
 Dmitrijev, MGB mjr. 711
Dobilas, MGB ag. 124, 125, 126, 127
 Dogžans Antanas, ryš. 862
 Dolgov, NKGB prok. 688
 Dolotov Nikita, Jermalavič, str. 524
 Dombrovskij, MGB ltn. 711, 870, 877
Draugelis-Karla (MGB inf.) 228
 Dručkienė Albina, rėm., ryš. 701
 Dručkus Albinas, Prano-*Sūnus* 96, 128, 704, 705, 706, 736, 802
 Dručkus Andrius, mokyt. 9
 Dručkus Vytautas-*Šernas*, *Rudolfas* 96, 703, 725, 731, 736, 738, 740, 801, 823
 Dručkutė Anelė, Jono-*Nijolė*, ryš. 701, 702, 737, 739

- Dručkutė, mokyt., ryš. rėm. 98, 737
- Druskis Vladas, prtz. 73
- Druteika Edvardas, prtz. 926, 928, 947
- Dubauskas Anupras, prtz. 926, 928, 947
- Dubauskas Edvardas, prtz. 928
- Dubauskas Juozas, prtz. 200, 926, 928
- Dubinskas Leonas, LLA prtz. žvalg. 669, 670, 672, 899, 909
- Dubrava Stasys, Antano-*Aušrys* 56
- Dūdėnaitė Adelė (prtz. *Vyno* sesuo) 232
- Dūdėnaitė Adelė, rėm. 242
- Dūdėnas Albertas, Jono-*Daučius*, *Doič* 205, 280, 281, 282, 760
- Dūdėnas Balys, rėm. 173
- Dūdėnas Jonas, Antano-*Vynas*, *Dagys*, b. v. 236, 251, 337, 714, 718, 721, 769, 919–921, 945
- Dūdėnas Jonas-*Baravykas* 783
- Dūdėnas Jurgis-*Vaidila*, b. v. 48, 919
- Dūdėnas Petras (prtz. *Vyno* brolis) 232
- Dūdėnas*, MGB ag. 238, 240, 242
- Dūdėnas-Gintaras* 282, 283
- Dūdėnienė Uršulė, rėm. 242
- Dūdienė Uršulė (prtz. *Vyno* mot.) 232
- Dudinov, NKVD j. ltn. 688
- Dudorev, NKVD ltn. 52
- Dudorius Jonas, prtz. b. v. 140
- Dudorius Juozas, (1941 m. prtz.) prtz. b. v. 149
- Dudorius, prtz. b. v. 36
- Dugas*, NKVD ag. 89
- Dulovas, MGB j. ltn. 75
- Dumbrasukas Juozas, Jono, rėm., prtz. 224, 226
- Dumbrasukas, prtz. 95
- Dumbrava Alfonsas-*Aidas* 237, 920
- Dumbrava Juozas prtz. 680
- Dumbrava Petras, *Alekso-Klajūnas* 165
- Dumbrava Vladas, Antano, rėm. 229
- Dumbravaitė Genė, rėm. 242
- Dumbrys Alfonas (Latvijos prtz.) 441
- Dušanskis (Dušanskij) Nachmanas, MGB vyr. ltn., kap., mjr., pplk. 557, 558, 560, 561, 563, 564
- Dušin*, NKGB inf. 174
- Dutkov*, NKGB inf. 44
- Dzikavičius Jonas-*Lazdynas* 523
- Ecytais Alma, rėm. 802
- Eglinskaitė Birutė, Antano, 711
- Egliniskas Algimantas, Antano, 711
- Egliniskas Antanas, Antano-*Margis*, *Margiris*, mokyt. 710–712, 714–721
- Egliniskas Antanas, Prano, tėv. 711
- Egliniskas Gerdas, Antano 722
- Egliniskas Povilas, Antano 711
- Eglinkienė Barbora, Prano, mot. 711
- Egupenkov Prochor, Seveljevič, MVD vert. 757
- Eimutis Antanas (1941 m. prtz.) 481
- Eiva Bronius, prtz. 49
- Ekard Erik, Kondrato, prtz. 50
- Emilija*, MGB ag. 110
- Enke Aleks (vokietis) prtz. 816
- Erelis*, MGB inf. 237, 827
- Farafonov, NKVD-NKGB j. ltn. 35, 679, 865
- Farafonovas, NKVD-NKGB vyr. oper. 24
- Figurin, NKVD-NKGB mjr., pplk. 60, 73, 156, 235, 841
- Fiodorovas, NKGB justic. vyr. ltn. 688
- Fomin, MGB mjr. 665
- Frankonis Steponas, Jono (MGB SG ag. smogikas *Volk*) 104
- Fričas Juzeps-*Jutis*, b. v. 793, 794, 861, 863, 864
- Frolov Terentij Filipovič, str. 226
- Frolovas Kirilas, str. 457
- Frolovas Leonas, str. 457
- Gabrys*, MGB ag. 216, 218, 219
- Gabrys*-Amulevičius Stasys, Liudviko (MGB ag. dviveidis) 222
- Gaidamavičius Adolfas, prtz. 765
- Gaidamavičius Kazys 19

- Gaidamavičius P. K., prtz. 151
- Gaidalienė-Mikštas, MGB ag. 299, 313, 315
- Gaidelis Antanas-Poškus 294
- Gaidelis Bronius-Pipiras 815
- Gaidelis Juozas-Skambutis 806
- Gaidelis Kazimieras-Gailius, b. v. 205, 297, 302, 314, 814
- Gaidelis Kazys-Trimitas 17, 77, 81
- Gaidelis Kostas, rėm. 292
- Gaidelis Vilhelmas, Juliaus-Margis, Rimantas (NKGB ag. Vilkas) 288, 306
- Gaidelis-Jovaras 299
- Gaidelis-Sakalas, MGB ag. 299, 301, 302, 313
- Gaidelytė Elvyra, ryš. 305
- Gaidelytė Paulina, Jono, ryš. 517, 524
- Gaidienė Elena 15
- Gaidys, LLA prtz. 169, 690
- Gaidukas Antanas (Vincas brolis), prtz. 36
- Gaidukas Vincas, prtz. 36
- Gaidukas, NKGB inf. 463, 464
- Gaidžiukas, MGB ag. 236, 237, 238, 242
- Gaigalas Edvardas, Jono-Bijūnas 21, 54
- Gaigaliukas (Gaigalas?) 537
- Gaimošas (Gailiešius?) Pranas (1941 m. prtz.) 684
- Gaivenis Balys-Voveraitis, b. v. 48, 848
- Gaivenis Kazys-Ėglius, b. v. 48, 206, 530, 848
- Gaivenis Vytautas, Kazio, rėm. 363
- Gaižutienė Stasė, Jono, ryš. 71
- Gaižutienė Stasė, ryš. 66
- Gaižutis Albinas, ryš. 841
- Gaižutis Hubertas 843
- Gaižutis Kazys, LK ltn. 843
- Gaižutis Povilas, Kazio, prtz. 841, 842
- Gaižutis Vincas, rėm. 283
- Gaižutytė Varonika, Liudviko, ryš. 281
- Galatiltis Jonas, Aleksandro-Briedis 294, 304, 815
- Galatiltis Juozas, ryš. 293
- Galatiltis Leonas-Pušinis, Pušynas, b. v. 297, 359, 814
- Galatiltis Vytautas (Vitoldas), Aleksandro-Mikasiukas 258, 259, 261, 264, 266–268, 305, 359, 815
- Galatiltytė Janina, leono-Lakštutė 267, 268
- Galatiltytė Marija, Leono-Gegutė 294, 815
- Galgatavičius Kazys, prtz. 537, 926, 928, 947
- Galgatavičius Pranas, Petro 271
- Galibin, MGB pplk. 244
- Galijev Ivan Ivanovič 14
- Galinaitis Viktoras (sov. prok.) 561
- Galinis, MGB ag. 110
- Galkin, NKVD-NKGB plk. 141
- Galvydis Jonas, prtz. 230
- Galvydis Konstantinas (1941 m. prtz.) 151
- Galvydis Pranas-Valteris (1941 m. prtz.) prtz. 346, 655, 656
- Galvydytė Elena-Ramunė, Rugiagėlė, ryš. prtz. 932, 942
- Galvydytė Genė, ryš. 418
- Galvonas Bronius, Igno, LLA prtz. b. v. žvalg. 23, 669, 670, 671, 898, 901, 908, 909
- Galvonas Petras, Igno, LLA prtz. žvalg. 669–671, 899, 908
- Galvonas Petras, prtz. b. v. 893
- Galvonienė Birutė, Kosto, mokyt., ryš. 200
- Garbauskas Justas 712, 716, 876, 877
- Garbauskienė Anastazija 712, 876, 877
- Garbšys Antanas, Juozo-Gaidys 30, 253
- Garbšys Balys (1941 m. prtz.) 253
- Garbšys Juozas, Juozo, prtz. (MGB inf. Zarasietis) 253
- Garbšys Juozas, prtz. 769
- Garčys (?) Juozas, Juozo, prtz. 681
- Garkevičius Balys (1941 m. prtz.) 684
- Garla Kazys, Antano-Laisvūnas 316, 317
- Garnelis Albertas, ryš. rėm. 99
- Garnelis Alfredas-Čigonas 824
- Garnelis Edvardas-Šarkiukas 96, 101, 229, 731, 734–736
- Garnelis Petras, Jono, prtz. 190
- Garnelis, MGB ag. 827
- Garšanov, MGB ag. 230

- Garšanova*, MGB ag. 246
 Garunkštis Stasys, prtz. 470, 495
 Garuolytė Vitalija-*Misiūnaitė*, MGB ag. 293, 304, 314
 Gasparavičienė Vanda, Mykolo, ryš. 211
 Gasparavičius Juozas, Juozo, ryš. 211
 Gaudzė, med. 434
 Gaulia (Gaule) Balys, ryš. 896
 Gaulia (Gaule) Vincas, ryš. 896
 Gaulius Alfonsas, str. 887
 Gečiūnas Jurgis, Alekso, ryš. rėm. 655, 666, 667
 Gečys Antanas, Simono (1941 m. prtz.) rėm. 41
Gediminas, MGB ag. 357
 Gedvilas Mečislovas, mokyt. (1940 m. LSSR VR mnstr.) 85, 953
 Gedzun Adolfas, rėm 137
 Geimanas, gyd. 175
 Geimanienė-Račkauskaitė Janina, Jono-*Audra*, MGB inf. 233–236
 Gelažauskas, prtz. 807, 858
 Geldutienė, ryš. rėm. 421
 Gelytė Lionė, Adomo (NKGB ag. *Ptica*) 291, 305, 312, 313
Genia, MGB ag. 110
 Geovičius (?) Viktoras, Prano, prtz. 138
Germanas, MGB ag. 292
 Gervelo-Černiauskaitė Salomėja, Liudviko, rėm. 355
 Giedraitis Aleksandras (Aleksas), Juozo-*Genys* 289, 851
 Giedraitis Antanas, str. 489
 Gigelevičius Bronius, Justino 176
 Gigelevičius Vladas, Justino 176
 Gigelevičius Vladas, Vlado 176
 Gikienė Elena, Jono, ryš. 771, 774
 Gimalauskas-*Dramblys* 41
 Gimbutienė Elena 15
 Gimbutis Gasparas, Mykolo-*Degasparis* ryš. 321, 382
 Gimbutis Jurgis 15
 Gimbutis Rapolas, Mykolo-*Balandis*, ryš. 321, 382, 384
 Gimbutis Stasys, Mykolo-*Rūkas* 322, 341, 385, 418
 Gimbutis Stasys, Rapolo-*Tarzanas* 322, 348, 387, 390, 391, 407, 651, 653–655, 659, 660, 662, 665, 667, 668, 806, 913
 Gimžauskaitė Ona-*Herbas*, ryš. 207, 282
 Gimžauskas Jonas, Antano-*Karosas* LLA v. 247, 871, 872
 Gimžauskas Jonas-*Mindaugas*, OS v. 879
 Gimžauskas Juozas 363
 Gimžauskas Mykolas, prtz. 247
 Gimžauskas Petras-*Vilkas* 77, 81, 877
 Gimžauskas Vincas-*Beržas* 537
 Gimžauskas Vladas, prtz. (NKGB ag. *Kaunas*) 285, 307
 Gimžauskas, LK ltn., prtz. 18, 841
 Gimžėnas Kazys, Vinco (NKGB ag. *Taistas*. Gal *Faustas?* – L. A.) 282
 Gineitis Karolis, Petro 500
 Giparas Kazys, prtz. 799
 Girčienė Juzė, rėm. 32
 Girčys Ignas, prtz. 910
 Girčys Jonas, prtz. 125
 Girčys Juozas, Juozo (1941 m. prtz.) 195, 684
 Girčys Valerijonas, Jono 71
 Girčys, LLA prtz. 167, 670, 672
Girčys, NKVD ag. 92, 117
 Girčytė Adelė, Kazio, ryš. 123, 125
 Girdziušas Česlovas-*Žalgiris* (MGB ag. *Darius*) 261
 Girdziušas Roman, Feliksovič-*Lunev*, MGB SG smogikas 267
 Giriūnas Vladas, Igno-*Genys* (MGB ag. *Neris*) 114, 122
Girlist, NKVD ag. 187
Girna, prtz. 784
 Girniūtė Zofija, Jono-*Nendré*, mokyt., prtz. 492, 493
 Gizevičius Bronius, Adomo-*Barzdyla*, Balandis, *Delfinas*, *Gulbė*, *Rolandas*, LLA 803, 805
 Gyls Jonas, Petro, kng. rėm. 229
 Gyls Pranas, mokyt., rėm prtz. 17

Gyls, NKVD ag. 200
 Gylytė Adelė, ryš. 353
 Glaz, MGB ag. 111, 112, 293
 Glumans Marija, ryš. 800
 Gnedin (MVD kap., 3 sk. žvalg. vrš.) 104
 Gobis, kng. 161
 Gobys Klemensas, Vinco-*Klevas* 295
 Gogelis Antanas (fikt. – *Jonas Laukaitis*) 468
 Golovanov, MGB vyr. ltn. 828
 Golšenko Vasilij, str. 23
 Golub, NKVD ag. 276
 Golubinskas Petras, prtz. 192
 Gomyranov, MGB kap. 943
 Gondoras-Lūža Alfonsas, Konstantino, MGB ag. 110, 112
 Goršanov, MGB ag. 203, 729
 Govėdaitė Uršulė, Jono, ryš. (MGB ag. *Liepa*) 839, 841
 Govėdas Balys, NKVD pareig. 502
 Grabauskas Algimantas, Jono, rėm. 648, 649, 652
 Grabauskas Antanas, Kazio (MGB SG ag. smogikas *Antanas*) 104
 Grabeklis, prtz. 793
 Grabys (Grablys?) Kazys, prtz. 663
 Grabys (Grablys?) Vladas, prtz. 663
 Gračiovas, NKVD vyr. ltn. 16, 17
 Gradauskas Jonas, Edvardo (1941 m. prtz.) 378
 Grainys Alfredas, prtz. 55
 Grainys Petras, prtz. 16
 Grašys Pranas-*Lapė* 806, 857
 Grašytė Veronika, ryš. 208
 Graužinis Antanas, prtz. 530
 Graužinis Balys-*Uosis* 77, 81, 407, 913
 Gražys Antanas, LLA prtz. 669–671, 909
 Gražys Jonas, LLA prtz. 669, 671, 909
 Greičius Pranas, rėm. 561
 Greičiuvienė Leokadija, rėm. 561
 Grigalavičius Juozas, rėm. 438
 Grigalavičius Pranas, prtz. 433
 Grigaliūnas Kazys, Kasparo (MGB SG ag. smogikas *Valys*) 105
 Grigaliūnas Vladas-*Sakalas* 48
 Grigaravičius Antanas-*Zarius* 524
 Grigas Gintautas-*Gintaras* 958
 Grigas-Žygienė S. V. (KGB ag.) 121
 Grigėnas Henrikas, Aleksandro (MGB inf. *Trickėnas*) 292
 Grigonis Adolfas, Vinco-*Paberžis*, b. v. 283–285, 316, 355, 362, 364, 549
 Grigonis Pranas, Vinco-*Narbutas* 355
 Grigonytė Zosė, ryš. 494
 Grigorjev Fiodor, Vasiljevič (MGB SG ag. smogikas *Vorona*) 104
 Grigorjevas, NKVD kap. 29, 34, 35, 165, 679, 749
 Grikinis Juozas, Cipro (1941 m. prtz.) 195
 Grikinskas Chozer (Kazys?), prtz. 137
 Grikinskas Fabijonas, prtz. 137
 Grikinskas Silvestras, prtz. 137
 Grikinskas Vaclovas, prtz. b. v. 137
 Grimanauskas (Grišnauskas, Grimalauskas? – L. A.) Stasys-*Lokys* 370, 807, 858
 Grimašauskas Juozas, Antano, sov. pareig. 16
 Grinevičius Viktoras, Prano (MGB SG ag. smogikas *Liūtas*) 104, 368
 Grinius Kazys 386
 Griška Albinas-*Darius* 329
 Griškėnas Alfonsas-*Karužis*, b. v. 814
 Griškėnienė-Deksnytė Vlada 450
 Grižas Antanas-*Liepsna*, b. v. 484, 485
 Grižauskas, prtz. 157
 Grybas, MGB ag. 362, 364, 365
 Grybauskas Juozas, prtz. 549
 Grom, NKVD ag. 142, 162, 193
 Groza, MGB ag. 129
 Grumbinaitė Ona, Antano 51
 Grumbinaitė Valentina, Jono 51
 Grumbinaitė Zosė, Jono, ryš. 234, 309, 677, 746
 Grumbinas Steponas-*Audra* 309, 786
 Grunda Mykolas, prtz. 182

- Grunda Mykolas, prtz. 92
- Gruodis Adolfas, Jono 150
- Gruodis Balys, prtz. b. v. 140
- Gruodis Dominykas, Jono 150
- Gruodis Juozas, MVD mlc. 452
- Gruodis Petras, ryš. 735
- Gruodis*, MGB inf. 126
- Gruodytė Bronė, ryš. 21
- Gruslienė Emilija, Jurgio 831
- Gruslys Antanas, Anupro (Tomo?) - *Klajūnas* (ryš. *Patentas*) 292, 293, 690, 691, 708, 783, 830, 831, 833, 835
- Gruslys Kazys, Kazio (1941 m. prtz.) 831
- Grušnius Albertas, rėm. 293
- Gruzdys Povilas, Kazio, prtz. 267
- Gubanov Nikita, Vasiljevič (sov. plėšikas) 201
- Gučius Juozas, prtz. 156
- Gudaitis*-Genka, MGB ag. 292, 296, 301, 314
- Gudaitis-Guzevičius Aleksandras, NKGB mjr. 115, 163, 165, 185
- Gudas Kazys, LLA 169
- Gudas Petras, Petro, prtz. b. v. (L.K. ltn., 1941 m. prtz.) 434, 440, 441, 443, 446–448
- Gudas Petras, Simono, tėv. 447
- Gudas Teofilis-*Eskimas*, b. v. 105, 106
- Gudelis Bronius-*Lapėkas* (*Lapinas*) 322
- Gudelis Jonas, Antano, prtz. 229
- Gudelis Pranas-*Bartukas* 54, 229
- Gudelis Pranas-*Čigonas*, ryš. 63
- Gudelis Stasys, prtz. 278
- Gudelis Vytautas, prtz. 278
- Gudėnas Albertas, prtz. 248
- Gudienė Karolina, Aleksandro, 447
- Gudonis Algirdas, prtz. 548
- Gudonis Antanas, str. 379
- Gudonis Juozas, rėm. 420
- Gudonis Povilas-*Kiškis* 549
- Gudukas Antanas (1941 m. prtz.) 191
- Gudukas Vincas (1941 m. prtz.) 191
- Gudziukas Vincas, Mykolo, prtz. 210
- Guiga (Guigiukas) Advertas (Edvardas)-
Gusaras 533, 537
- Guiga Adolfas-*Ūsas* 533, 536, 946, 947
- Guiga Antanas-*Žibintas* 537, 947
- Guiga Edvardas, prtz. 947
- Guiga Juozas, prtz. 364
- Guiga Stasys, Prano-*Tarzanas* 353, 362, 364, 365
- Guiga Vaclovas-*Vyšniauskas* 537, 929, 947
- Gulbė*, MGB inf. 252
- Gulbinskas, NKVD j. ltn. 40
- Guliajev, MGB pplk. 911
- Gumauskas Vincas, Antano-*Gailius*, LK ltn., b. v. 65–67, 71, 282, 312, 318, 844
- Gumeniuk, MGB kap. 943
- Guntulis Balys, Antano, LLA prtz. 680, 681, 686
- Guntulis Juozas, Balio (1941 m. prtz.) prtz. 195, 681
- Guntulis Petras, Vinco, prtz. 681
- Guoba, prtz. 746
- Guobis Benediktas, rėm. 291
- Guobis Raimundas 957
- Guobys (Guobis) Kazys-*Gaidys* 784, 832, 835
- Guobytė Vanda, ryš. 288
- Guobužas Albertas-*Šamas* 414, 415, 806
- Guobužas Bronius-*Mamutas*, ryš.
- Guobužas Jonas-*Girėnas* 415
- Guobužas Kazimieras, Mykolo, tėv., rėm., prtz. 415, 465
- Guobužas Mykolas, Kazio-*Šaulys* 42, 56, 69, 415, 491
- Guobužas Vytautas-*Viesulas* 76, 78, 80, 81, 83, 332, 354, 415, 486
- Guogis (Guočis?) Vaclovas, prtz. 155
- Guogis (orig. – Gogis – L. A.) Jonas, prtz. 147
- Gurkšniukas Povilas, prtz. 747
- Gurkšnys*, NKVD ag. 140
- Gurkšnytė Emilija, ryš. 29
- Gusevas Mikalojus, rėm. 380
- Gusevas, MGB ltn. 653, 654, 657, 660, 668
- Gusevas, NKVD OBB plk. 188
- Gutman Lazer, pcich. gyd. 940

- Gutmanas Judelis, psich. gyd. 829, 830
 Gžimaila Leonas-*Dziadas* 347
- Horn Joseph (Heler Heinz), s. Joseph-*Jupas, Artileristas* (vokietis) prtz. 814, 816
- Ida Marinas, LLA prtz. 671
 Idas Petras-*Vėjas* (1941 m. prtz.) prtz. 678, 684, 685, 888, 889
Igla, MGB ag. 97, 100
 Igunov, MGB kap. 922
 Ilčiukaitė (Gineitienė) Bronė, Petro, ryš. 50
 Ilčiukas Jonas (kitur – Juozas)-*Gailiūnas*, b. v. 48, 415
 Ilčiukas Liutauras-*Liudas* 466
 Ilčiukas Povilas-*Pilėnas* (1941 m. prtz.) 115, 117–119, 415, 671, 673, 674
 Ilčiukas Valdas 466
 Ilgarūbis, sov. pareig. 788
 Inčirauškas Juozas-*Lokys* 495
 Inčirauškas Stasys, prtz. 470
 Indrašius Bronius, Prano-*Rimgaudas* 944
 Indrašius Pranas, Juozo 17
 Indrašius Stasys-*Drąsutis*, ryš. rėm. 8, 322, 382, 392, 404
 Indrelė Kazys-*Strausas* 113, 419, 424
Isakov, MGB inf. 129
Isakovas, MGB ag. 124
 Isodas Adolfas, Mykolo (fikt. – Maskalėnka Fiodoras Petrovičius), prtz. 120, 121
 Ivanauskas Albinas, rėm. 842
 Ivanauskas Antanas, rėm. 844
 Ivanauskas Bronius-*Pavietrius, Raimokas, Ramunis* 17, 190, 217, 747, 784
 Ivanauskas Fortūnatas, prtz. 841
 Ivanauskas Jonas-*Kėkštas* 75, 783, 832
 Ivanauskas Juozas-*Kiela* 783
 Ivanauskas Kazys-*Aras*, b. v. 79
 Ivanauskas Vincas, Mykolo, prtz. 841
 Ivanauskas Vladas, Tado-*Koltas* 113
 Ivanov Leontij, Jefimovič (MGB SG ag. smogikas *Vorobej*) 104
 Ivanov Polist, Fiodorovič, str. 524
 Ivanovas Jefremas, Prochorovičiaus 672
 Ivanovas Semionas, Jerofejevičius 761
Ivanovas, MGB ag. 204, 295, 296, 300, 304, 305
 Ivaška Antanas, Juozo, ryš. prtz. 39, 220–222, 752, 868
 Ivaška Jonas, Jono, prtz. 220, 222
 Ivaška Juozas, Juozo, prtz. 221
 Ivaška Vytautas, prtz. 39
 Ivaškevičius Ipolitas-*Rickus* 347
 Ivonis Pranas-*Sakas*, mokyt. 206, 310, 536
 Ivonis Stasys-*Kovas*, ryš. 370
 Ivoškevičius Česlovas, KGB (Molėtuose) oper. 561
 Izemkievičius (Zinkevičius), str. 31
 Ižboldin M. G., MGB ltn. 945
- Jablokov*, MGB inf. 22
 Jablokovas (MGB ag. dviveidis) 227
Jadovgivcev, NKVD ag. 163
Jadvyga, MGB inf. 303
 Jagminas Mečys, rėm. 421
 Jainovič Večeslav, rėm. 319
 Jakimov, MGB vyr. ltn. 711
 Jakovėnas Juozas, sov. pareig. 43
 Jakovlev Fiodor, Jevstignejevič, str. 209
 Jakovlevas, MGB pplk. 249, 258
 Jakštas Balys, Justino, prtz. 157, 188
 Jakštas Kazys, Justino, prtz. 187
 Jakštas Marijonas, prtz. 276
 Jakštonienė Marijona, rėm. 487, 488, 492
 Jakštonienė Zosė, rėm. 44
 Jakštonis Aleksas, prtz. 521
 Jakštonis Antanas, Jono, str., prtz. 488, 490
 Jakštonis Balys, Domo-*Trockis* 56, 491
 Jakštonis Balys-*Žaibas* 44
 Jakštonis Domas, (1941 m. prtz.) rėm. 56, 481
 Jakštonis Jonas, mokyt., rėm. 462
 Jakštonis Juozas, prtz. 452, 465
 Jakštonis Petras, rėm. 44
 Jakštonis Vincas, Jono, prtz. 47

- Jakubauskas, LLA 169
- Jakubonis Kazys, OS narys, ryš. 420, 422
- Jakučionis Steponas-*Aušra* 407, 913
- Jakutis Balys, prtz. 151
- Jakutis Henrikas, prtz. 151
- Jakutis Izidorius, sov. pareig. 176
- Jakutis Julius-*Slapukas* 359
- Jakutis Petras, Zigmo (MGB SG ag. smogikas *Gegutė*) 105, 309
- Jan*, NKVD ag. 73
- Janas*, MGB inf. 314
- Janaudis Lionginas, Adomo, mokyt., ryš. 219, 220
- Janaudis Stasys, prtz. 909
- Jančys Antanas, Juozo-*Žaibas* 655, 656, 662
- Jančys Feliksas, Jono, ryš. 656, 667
- Jančys Povilas, Antano, rėm. ryš. 661, 668
- Jankauskaitė (Sokienė) Felicija (Felia), Bernardo-*Aldona*, ryš. 97, 100, 101, 730, 732, 733, 735, 737
- Jankauskas Jonas-*Kadugys* 806, 857
- Jankauskas Juozas, ryš. (1941 m. prtz.) 11, 118, 735
- Jankauskas Povilas-*Alksnis* 452, 456, 949, 951, 954
- Jankūnaitė Teklė, Jono, rėm. 92
- Jankūnas Mykolas, ryš. 256
- Jankūnienė Felicija, ryš. 256
- Jankus Antanas, prtz. 690
- Jankus Jonas-*Genys* 690
- Jankus Povilas-*Šapalas* 690
- Janonis Kazimieras-*Kariūnas*, *Pijokas*, *Šnektis* (MGB ag. *Nemunas*) 374
- Janušaitis Jonas, Juozo (MGB SG ag. smogikas *Matrosas*) 105, 309
- Janušauskas Jonas, rėm. 125
- Januševičius Jurgis, Stasio (MGB SG ag. smogikas *Sakalas*) 105
- Januškevičius Juris, ryš. 801
- Januškevičius Petras-*Dzėdas*, *Tėvas*, LK mjr., prtz. b. v. 804
- Janušonis Kazys, prtz. 780
- Jaraminas Petras, Vinco-*Varnas*, ryš. 114, 738
- Jaraminas Vincas, Vinco-*Šermukšnis*, ryš. 114, 317, 737–739
- Jasinevičienė Janina, ryš. 71
- Jasinskas (?) Jonas, prtz. 140
- Jasinskas, NKVD OBB ltn. 144
- Jasiūnas Jonas, Alekso, prtz. 187
- Jasiūnas Kazys, prtz. 186
- Jaskelėnas (?) Vytautas, Benedikto, kng. 235
- Jaša*, NKVD inf. 163
- Jauniškienė Melanija, Petro, rėm. 837, 839, 841
- Jauniškis Bronius (rašytojas) 839
- Jauniškis Edvardas, rėm. 838, 840
- Jauniškis Juozas, prtz. 287
- Jautis*, MGB ag. 296, 305
- Jazdauskaitė Genė-*Žvaigždutė*, ryš. 372
- Jefimovas, NKGB gen. mjr. (LSSR saugumo mnstr.) 97, 166
- Jefrosinija Trifanovna 474
- Jelinskaitė-Kluonienė Janina-*Audra*, ryš. 347
- Jemeljanov, NKVD vyr. ltn. 38
- Jemes, NKVD inf. 142
- Jermalavičius Adolfas, Petro, prtz. 788, 790, 791, 863
- Jermokas (Jermalavičius) Leonas, prtz. 789, 790
- Jevdokimenko, NKGB kap. 66
- Jočys Izidorius, rėm. 98
- Jočytė Adelė, ryš. 735
- Jonaitis Petras, Mykolo (MGB SG ag. smogikas *Karosas*) 104
- Jonas*, NKGB inf. 46
- Jopos Pael (vokietis), prtz. 677
- Ju*, MGB ag. 111
- Juchnevičius (Juchnevič) Jegoras, Kazio, prtz. b. v. 276, 277
- Juchnevičius, mokyt., ryš. 299
- Jučius Antanas (1941 m. prtz.) 514
- Judickas Antanas, rėm. 80
- Jukna Alfonsas, prtz. 734
- Jukna Petras, prtz. 734
- Juknevičius Juozas, Kazio-*Nykštukas* 77, 806, 857

- Juknevičius Stasys-*Baravykas* 313
- Juknevičius Vincas, Juozo 77
- Juknevičiūtė Janė, rėm. ryš. 807, 858
- Juočėpis Jonas-*Darius* 958
- Juočys, ryš. rėm. 737
- Juodagalvis Jonas, Jono-*Girėnas*, ryš. 819, 820, 822, 825
- Juodelė Antanas, Antano-*Žaibas* 54
- Juodelis Alfonsas, prtz. 60
- Juodinis*, KGB-MGB inf. 122, 237, 242
- Juodis Jonas, sov. pareig. 19
- Juodis Julius, Antano-*Pavasaris* 55, 80
- Juodis Stasys-*Čižikas* 81, 407, 913
- Juodis*, MGB ag. 316
- Juodka (Juotka) Stasys-*Klajūnas* 523, 806, 857, 875
- Juodka Antanas-*Sakalas*, b. v. (MGB vid. ag. *Vanagai-1*) 73, 75, 140, 149, 186, 202, 209, 224, 227, 228, 253
- Juodka Jonas, tėv. (NKVD inf. *Meškis*) 161, 209
- Juodka Jonas-*Rugys* 523
- Juodka Jonas-*Vėžys* 81, 345
- Juodka Juozas-*Tarzanas* (MGB ag. *Vanagai-2*) 202, 209, 224, 227, 919
- Juodka Kazys, prtz. 161
- Juodka Petras, Juozo, prtz. 138, 198, 252
- Juodka Romas-*Gintaras* 77
- Juodka, NKGB advokatas 688
- Juodkaitė Adelė, Petro, ryš. 824
- Juodvalkis Adolfas, prtz. 769
- Juodvalkis Antanas, Alekso, prtz. 238, 241, 769
- Juodvalkis Edvardas-*Aras* 337, 921
- Juodvalkis Juozas, Prano, mokyti. 471
- Juodvalkis Kazimieras, prtz. (MGB ag. *Tikras*) 353, 920
- Juodzevičius Balys 413, 457, 485, 511, 531, 956
- Juotka (Juodka?)-*Garvežys* 784
- Juotka (Juodka?)-*Genys* 784
- Juozaitis*, NKGB ag. 285
- Juozapavičius Vladas-*Papartis* 338, 823
- Juozapavičiūtė Valentina, LLA 169
- Juozas*, MGB ag. 727
- Juozas*, NKVD ag. 163
- Juozelskis Stasys (1941 m. prtz.) 481
- Juozėnas Albertas-*Perkūnas* 679, 680, 686
- Juozėnas Jonas-*Didelis*, *Didysis Jonas* 90, 96, 99, 119, 679, 731, 732, 734–736
- Juozėnas Petras, Kazimiero 30
- Juozokas (kitur – Jazokas, Juzokas) Vladas-*Petraitis*, b. v. 467
- Jūra*-Preikšaitis Pranas, MGB ag. 359
- Jūratė*, MGB inf. 261
- Jurelė, sov. pareig. 57
- Jurelevičius Kostas, prtz. 470, 494
- Jurevičius Juozas, Jurgio (1941 m. prtz.) 195, 196
- Jurevičius Kazys-*Dobilas*, *Darnutis*, b. v. 99, 392, 418, 419
- Jurgėla Konstantinas 386
- Jurgelen Alfonsas, rėm. 254
- Jurgelevičius Juozas, prtz. 742
- Jurgelevičius Petras, rėm. 254
- Jurgilas*, MGB ag. 78
- Jurginas*, MGB ag. 83
- Jurgis Antanas, prtz. 49
- Jurgis*, MGB ag. 31, 77, 78, 82
- Jurka*, MGB ag. 82
- Jurkėnas Jonas, prtz. 203
- Jurkevičius Jurgis, LLA prtz. 671
- Jurkevičius Romualdas, Jono, KGB plk. 553
- Jurša Kazimieras, Kristofo, rėm. 281
- Jurša Kristofas, rėm. 281
- Jurša*, NKVD ag. 73
- Juršėnas Edvardas, Liudviko, prtz. 278
- Juršėnas Jonas, prtz. 928
- Juršys Apolinaras-*Vytenis*, LLA, prtz. b. v. 273, 533, 537, 929, 947
- Juršys Kazys, Antano, prtz. 72
- Juršys Viktoras, Kazio, LLA 273
- Jusys Antanas, Igno, prtz. 136, 137
- Jusys Jonas, Jono, prtz. 137, 157
- Jusys Leonardas, prtz. 152

- Juška Jonas, prtz. 287
 Juška Napalys (1941 m. prtz.) 481
Juška, MGB ag. 80
 Juškaitė Stefutė-*Lietuvaitė*, ryš. 807, 858
 Juškėnas Adolfas, prtz. 213
 Juškėnas Jonas, Jono, rėm. 836
 Juškėnas Romualdas, prtz. 213
 Juškys (Juršys?) Vincas (1941 m. prtz.) 153
Juško, MGB ag. 354
 Juzelskis Jonas (1941 m. prtz.) 481
 Juzelskis Juozas (1941 m. prtz.) 481
 Juzelskis Vincas (1941 m. prtz.) 481
- Kabulov, NKGB pareig. 63, 64, 527
 Kairevičius, prtz. 780
 Kairys Algimantas Steponas, rėm. 4
 Kairys Antanas, Petro (1941 m. prtz.) 31
 Kairys Antanas-*Tigras*, mokyti. 487, 488, 491
 Kairys Jaroslavas (1941 m. prtz.) 678, 685
 Kairys Jonas, prtz. 893, 894, 909
 Kaladinskaitė Danutė 836, 839, 841
 Kaladinskaitė Julė, Krištofo, ryš. 691
 Kaladinskaitė Ona, Kazimiero 690
 Kaladinskas Antanas, Justino 691
 Kaladinskas Antanas, Kazimiero 690
 Kaladinskas Jonas-*Tulpė* 783, 832
 Kaladinskas Jurgis, Kazimiero 690
 Kaladinskas Justinas, Mykolo, ryš., rėm. 31, 690, 691, 692
 Kaladinskas Kazimieras, Mykolo-*Erškėtis*, *Šarka*, tėv., b. v. 20, 29, 31, 37, 61, 143, 156, 164, 201, 209, 234, 253, 279, 337, 527, 529, 530, 676, 689–692, 696, 697, 707, 708, 746, 759, 760, 762, 782, 785, 787, 831, 833
 Kaladinskas Krištopas, Mykolo 690
 Kaladinskas Lionginas, Kazimiero 690
 Kaladinskas Nikodemus, Mykolo 690
 Kaladinskas Povilas, Kazimiero 690
 Kaladinskas Stasys, Kazimiero 690
 Kaladinskienė Veronika (fikt. – Šileikytė Adelė) 836, 838, 839, 841
- Kaladinskienė-Umbrasaitė Adelė, Justino, rėm. 690
 Kalanta Romas 406
 Kaletka Benediktas-*Kęstutis*, *Senis*, *Utenis*, prtz., LK kap. 65, 468, 535, 804, 855, 927
 Kalytis (Veters) Bronius-*Liutauras*, *Siaubas*, prtz.; MGB ag. *Ramojus*, *Serapinas*, SG legend. prtz. *Šiaurys* 44, 48, 76, 78, 80, 82, 240, 354, 374, 375, 460, 565, 569, 721, 806, 857, 932, 935, 938, 951
 Kalytis Juozas, prtz. 43
 Kalytis Vytautas, prtz. 55, 465
 Kalpokas Alfonsas, prtz. 112
 Kalpokas Kazys, prtz. b. v. 88
Kalvelis, MGB ag. 257, 262
 Kamarauskas (ar Kavaliauskas?) Antanas, prtz. 680
 Kamarauskas Jonas-*Karijotas*, b. v. 289
 Kamarauskas Mykolas, NKVD–NKGB ag. *Milžinas* 281
 Kamarauskas-*Guobis*, b. v. 62, 63
 Kaminskas Albinas, Jurgio-*Varnas*, b. v. 853
 Kaminskas Algis, prtz. 281, 281, 282, 306
 Kaminskas Julius-*Lakūnas* 207
 Kaminskas Justas, sūn. rėm., prtz. 207, 306
 Kaminskas Justas, tėv. rėm. 207
Kaminskij, MGB ag. 218–220
 Kanapeckas Antanas, Prano, prtz. 188
 Kanapeckas Pranas, Jono, rėm. 189
 Kanapeckas Stasys, Jono-*Erškėtis* 944
 Kanapienis Rimantas 386
 Kandraška Vytautas, mokyti., ryš. 423
 Kandravičius Antanas, Anupro-*Liepa* 697
 Kandravičius Kazimieras, Anupro-*Žagrė* 697
 Kaniušienė L. 11
 Kanopa Juozas-*Vyžūnas* 112
 Kapčis (Kapočius?) Alfonsas, prtz. 50
Kapeika, NKGB inf. 280
 Kaplun, MVD pplk. 796
 Kapralovas Piotras Michailovičius, MGB gen. mjr. 23, 26, 32, 52, 56, 317, 320

- Kapralovas, NKVD plk. 14, 273
- Karaliuks, ryš. 862
- Karalius Jonas-*Barzda* 448
- Karalius Juozas (1941 m. prtz.) 448
- Karalius Petras, Antano-*Dobilas*, b. v. 47, 48
- Karalkevičienė-Lapašauskaitė Marytė 570
- Kardamavičius (?) Steponas (?), Prano (Broniaus), prtz. 139
- Kardamavičius Jonas, prtz. 231
- Kardamavičius, prtz. b. v. 180
- Kardelis Edvardas, Alfonso (1941 m. prtz.) prtz. 198, 787
- Karilaitis Jonas, Prano (MGB SG ag. smogikas *Kuzmin*) 104
- Karklaitė Aldona, Juozo-*Ramunė*, ryš. 52, 249, 250, 252
- Karklas Juozas, Juozo, prtz. 248, 249, 252
- Karklas*, MGB ag. 302
- Karklelis Vytautas, Jurgio-*Šapalas* 784
- Karklelis*, MGB inf. 262
- Karklelytė Akvilė, Kosto, rėm. 296
- Karklienė Zosė, Krisiaus, rėm. 251, 252
- Karklietytė Akvilė, rėm. 296
- Karla Bronius (Stasys)-*Žvirblis* 784
- Karla Jonas, Petro, prtz. 228
- Karla Juozas-*Juodalksnis*, *Alksnis*, b. v. 698, 784, 785, 848
- Karla Petras-*Šaltinis* 784, 785
- Karlovič*, NKVD ag. 163
- Karnickaitė Genė, ryš. 280, 281
- Karosas Vladas, Klemenso-*Vilkas* 113, 391, 657, 660, 661, 666
- Karpavičius, MGB j. ltn. 111, 863
- Karsavinas L. 10
- Karvelis Vladas (sov. gen.) 532
- Karvelis*, MGB inf. 379
- Kasparas Kęstutis 531
- Kasparas Romas 386
- Kaščenko, NKGB pplk. 66
- Kaškevičiūtė Elena, ryš., rėm. 421
- Kaškevičiūtė Ona, ryš., rėm. 421
- Katelė Jonas-*Pukas* 705
- Katinaitė Ona, Vinco-*Mirta*, ryš. 288, 368, 370
- Katinas Bronius, Juozo-*Ridikas* 49
- Katinas Juozas, Juozo-*Pipiras* 49
- Katinienė Antanina, Kazio, ryš. 49
- Katkauskas Petras, LLA prtz. 117, 669, 671
- Katrė*, MGB inf. 245, 246
- Kaukėnaitė Elžbieta, Jono-*Lelija*, ryš. 301
- Kaukėnas Jeronimas, Kazio-*Ūsas* 262, 265, 268, 302
- Kaukėnas Kazys, Mykolo-*Želmenas*, *Lazdynas* 204
- Kaulienė Anelė, Sebastijono, ryš. rėm. 754, 756
- Kaulinis Vincas-*Utenis*, *Miškinis*, b. v. 41, 48, 55, 69, 106, 414, 415, 417, 454, 456, 490, 491, 804, 855, 879
- Kaulinš, KGB vyr. ltn. 797
- Kauneckas Jonas, vysk. 4
- Kaunietis Romas 4, 8, 457, 485, 531
- Kaupas Antanas (1941 m. prtz.) 671
- Kaušenytė Monika, Stasio, ryš. 854
- Kaušinis Leonas, Jono, str. 742
- Kaušyla (Kaušylas) Antanas-*Margis*, *Bakula* 805, 806, 857
- Kaušyla Petras-*Kurmis* 806
- Kaušylas (Kušeliauskas) Juozas-*Ramunė*, *Kelmas* 849, 851
- Kaušylienė Agnieška, ryš. 82
- Kavaliauskas A. 404
- Kavaliauskas Balys, ryš. 735
- Kavaliauskas Juozas, Petro, rėm. ryš. 846, 854
- Kavaliauskas Jurgis, prtz. 55
- Kavaliauskienė-Tūbelytė Zofija, rėm. 404
- Kavarskiukas, prtz. 747
- Kavolėlis A. (LSSR aukšč. teismo pirmininkas 1958 m.) 678
- Kavolis Juozas, Antano, prtz. 188
- Kavoliukas Jonas, prtz. 196, 747
- Kavoliukas Leonardas, prtz. 153
- Kavoliukas Leopoldas, prtz. 747
- Kavoliukas Povilas, prtz. 196, 747
- Kavoliukas Pranas, prtz. 747

- Kavoliūnas Pranas, prtz. 796
- Kavoliūnas Vytautas-*Grandinis* 953
- Kazakevičius Antanas, Juozo-*Narsutis*,
Viesulas, *Skrajūnas* 131, 328, 334, 340,
932, 933, 935, 938, 940, 941, 945
- Kazakevičius Jonas, Juozo, rėm. 189
- Kazakevičius Petras, Vinco, prtz. 188, 678
- Kazan*, NKVD ag. 71
- Kazanas (Kazanovas) Igoris, prtz. 145
- Kazanas Afanasijus, LK kap. (Mykolo tėvas –
žuvo lagery) 186
- Kazanas Mykolas, Afanasijaus (Alf.)-*Mutka*,
Siaubas, b. v. 20, 23, 24, 25, 32, 61, 92,
140, 164, 167, 232, 336, 338, 669, 678,
752, 777, 778, 796, 866, 869, 884, 888,
892, 893, 895, 897, 898, 901, 908, 910
- Kazanas Motiejus, LLA prtz. 670, 672
- Kazanas Stasys, ltn. prtz. b. v. 93, 91
- Kazanavičius Bronius (1941 m. prtz.) 191
- Kazanavičius Frola (gal Florijonas?) prtz. 89
- Kazanavičius, str. 31
- Kazancevas, NKVD mlc. vyr. ltn. 135, 679, 888
- Kazanienė Sofija, Stanislovo, rėm. ryš. 774, 775
- Kazbek*, MGB ag. 125
- Kazickas Albertas, Felikso, prtz. 52, 209, 211
- Kazickas Albinas, Felikso-Beržas, Kirvis 52,
211, 209, 767
- Kazickas Bronius-*Saulius* 48, 49
- Kazickas Petras, polic. (1941 m. prtz.) 481
- Kazickas Vladas, Jono-*Utenis* 49
- Kazickienė Zosė, Liudviko, ryš. 211
- Kazim*, NKVD-MGB inf. 20, 36, 61, 210
- Kazys*, MGB inf. 298
- Kazlauskas Alfonsas-*Agurkas* 783, 785
- Kazlauskas Balys-*Bijūnas* b. v. 136, 155, 157,
932, 938, 944
- Kazlauskas Bronius, Domicelės-*Viesulas* 709
- Kazlauskas Jonas, prtz. b. v. 88
- Kazlauskas Vladas, Broniaus, ryš. 708
- Kažemėkas Adolfas, Jurgio, prtz. 85
- Kažemėkas Jonas, prtz. b. v. 85
- Kažukauskas Jonas (1941 m. prtz.) 466
- Kažukauskas Stasys (1941 m. prtz.) 481
- Keblys Bronius-*Ūsas*, b. v. 84, 480
- Keblys Pranas 466
- Kecorius Anicetas-*Gulbinas* 807
- Kecorius Jonas, prtz. 807, 858
- Kecorius Kazimieras 74
- Kecoriūtė Janė-*Daina*, ryš. 807, 858
- Kėkšta Ričardas, Broniaus-*Karklas* 318
- Kėkštas Ričardas 814
- Kelpša*-Kuzma Juozas, Antano (NKVD ag.)
168
- Kemeklis Jonas, Juozo-*Tauras*, *Liepa*, b. v. 48,
348
- Kemeklis Juozas (Jono K.-*Tauro* tėvas) 348
- Kemeklis Juozas, Juozo-*Augustinaitis*,
Granitas, *Pikuolis*, *Rimtutis*, *Rokas* 323,
389, 390, 420, 425, 951
- Kemeklis Petras-*Piščikas*, ryš. 327
- Kemeklis Pranas, Jono-*Tėvas*, b. v. 323, 420,
425
- Kemėšius Juozas-*Baravykas* 56
- Kemėšius-*Šerys* 56
- Kepalas Antanas, rėm. 44
- Kepalas, rėm. 56
- Kepenis Kostas, prtz. 95
- Keperša Antanas-*Preibys*, *Kartėlis*, b. v. 765,
767, 769, 770
- Kepurė*, prtz. 699
- Keraitė Janina-*Neužmirštuolė*, ryš. 78, 523, 858
- Kerin, MGB pplk. 240, 945
- Kerpiškis Antanas, rėm. 44
- Kerštas*, LK ltn., prtz. 63
- Kerubinsk Artur, ryš. 862
- Kervingė (?) Julius, Roberto (MGB SG ag.
smogikas *Kerštas*) 105
- Kesylis Justinas (1941 m. prtz.) 678, 684, 685
- Kesylis Petras (1941 m. prtz.) 153, 684, 685
- Kesylytė Anelė 167
- Kezys Antanas, rėm. 564
- Kezys Julius, Alfonso (MGB SG ag. smogikas
Aist) 104
- Kezytė Genė, rėm. 564

- Kęstutis, MGB ag. 353, 354
- Kibirštas Antanas, Leono, prtz. 229
- Kietis-Šutiny Jonas, Petro, NKGB ag. 115, 285
- Kilbauskas Balys, MGB inf. 240
- Kilbauskas Norba (Norbertas)-Kaunas, Lapas, b. v. 48, 525
- Kimštas Jonas, Lauryno (kitur – Juozo)-
Algimantas, Aukštaitis, Dėdė, Dobilas, Geležinis Vilkas, Kalnietis, Karijotas, Senis, Vladas, Žalgiris, Žygūnas, LK ltn., prtz. (MGB SG ag. *Jurginas*) 48, 79, 282, 284, 335, 375, 568, 569, 785, 807, 848, 879, 880
- Kindurys Antanas, prtz. 29, 335
- Kindurys Ignas-Vytautas, OS ryš. 871
- Kindurytė Adelė, Albino, 301
- Kirdeika Gabrys (*Gabriukas*)-*Papartis* 266, 268
- Kirdeika Gabrys, ryš. rėm. 298
- Kirdeikis Vytautas, Juozo-*Papartis* 344, 662
- Kirdeikis*, MGB inf. 292
- Kirdeikytė Valė, Antano, med. rėm. 224
- Kirka Augustas, LLA 273
- Kirka Edvardas, prtz. 536
- Kirklelytė Antanina (MGB inf.) 309
- Kirstukas Kazys-*Mukas* 705
- Kirstukas, LLA prtz. 671
- Kirša Aleksas, Petro, prtz. 187
- Kirša Juozas, Povilo, prtz. 187
- Kiselis S., NKVD kap. 468
- Kisieliūs Gaudentas, Mato (MGB SG ag. smogikas *Lesnoj*) 104
- Kiškis Albertas, tėv., prtz. 275
- Kiškis*, NKVD inf. 38, 240
- Kiškis, sūn. Alberto, prtz. 275
- Kišūnas (?) Benadas, Juozo (MGB SG ag. smogikas *Bijūnas*) 105
- Kišūnas Adolfas, prtz. 148
- Kišūnas Julius, mokyt. 443, 444
- Kišūnas Skirmantas, Juliaus 446
- Kybartas Antanas, prtz. b. v. 473
- Klabys Izidorius, LLA prtz. 670, 672
- Klassik Paul, Paulo (vokietis), prtz. 156
- Klavas (Klevas?) Juozas-*Aidas* 81
- Kleišys, kng. 208
- Klemniovos, NKVD vyr. ltn. 34, 35, 38
- Klevas Kazimieras, prtz. 278
- Klevas*, MGB inf. 245, 246
- Klevas*, prtz. 784
- Klevas*-Ragulis Jonas, MGB ag. 81, 113, 228, 379
- Klever*, NKVD inf. 163
- Kliaginas, NKVD vyr. ltn. 72
- Klibas Ignas, prtz. 145, 194
- Klibas Jonas, prtz. 139
- Kligys Antanas, prtz. 693
- Kligys Stasys-*Ažuolas* 96, 693, 736
- Klimans Peteris, prtz. 793
- Klimašauskas Bronius, Juozo, prtz. 211
- Klimašauskas Bronius, prtz. 287
- Klimašauskas-*Genutis* 788
- Klimenka (Klimenko), NKVD vyr. ltn. 52, 53
- Klinas*, NKVD ag. 468
- Klipčiūtė Marytė, rėm 296
- Kliševičius*, MGB ag. 353
- Klišonienė (felčiaro žmona), rėm. ryš. 98, 736
- Kliukaitė Emilija, Juozo, 301
- Kliukas Alfonsas 51
- Kliukas Alfonsas-*Sakalas* 533, 537
- Kliukas Antanas, prtz. 269
- Kliukas Augustinas, Stasio, prtz. 278
- Kliukas Julius (Julijonas), Mykolo-*Dagilis* 266, 278, 295
- Kliukas Juozapas, Stasio, prtz. 278
- Kliukas Leonas, prtz. 536
- Kliukas Petras, Jurgio, rėm. prtz. 765, 771, 772, 773, 774
- Kliukas Steponas, Kazio, prtz. 72
- Kliukas Vladas, Mykolo-*Ožys* 278, 283, 285, 535
- Kliukas Zigmas, Kazio, prtz. 278
- Kliukas*, MGB ag. 315, 359
- Kliušina, NKVD-NKGB med. j. ltn. 27, 28

- Kluonis Jonas-Navikas, Gintautas, Jakutis, b. v. 270, 273, 276, 297, 318
- Knezys Povilas, prtz. 115, 122, 790
- Kochanka Dominykas, LLA 169
- Kočetov, MGB vyr. ltn. 737
- Koira, MGB ag. 305
- Koiro, MGB ag. 293
- Kolesnikov Andrej, Nikanorovič (sov. plėšikas) 201
- Kolesnikov Kori (?), Nikiforovič (sov. plėšikas) 201
- Kolesnikovas Jermolajus, Artimjevičius, str. b. v. 226
- Kolesnykas Bronius, prtz. 73
- Komaras (Zigmas), kng. (prtz., žvalg. vrš.) 207, 208
- Komaras Zigmuntas 51
- Kondraška Antanas-Lapis, Aras 93, 420
- Konj, MGB inf. 298
- Konušėvas Jonas, str. vrš. 887
- Kopytkova Anna, prtz. 793
- Korsakas Alfonsas (MGB ag. *Beržis*) 253
- Korsakas Alfonsas-Šarončius 690, 783
- Korsakas Kostas (sov. rašytojas) 565
- Korsakovskij*, MGB inf. 316
- Kosa*, MGB ag. 123, 127
- Kosakauskas, MGB vert. 870, 877
- Koska, NKVD inf. 464
- Kotov*, MGB inf. 297
- Kovaliovas, MGB ltn. 873
- Kozak, MGB kap. 75
- Kozlov, MGB vert. 882
- Kozlovskaja Ana, Michailovna, rėm. ryš. 319
- Kozlovskij Michail, prtz. 148
- Kožamiakin Ivan, Ivanovič (išdavikas prtz.) 297
- Koževnikov, MGB mjr. 878, 880, 881
- Kralikas Jonas (1941 m. prtz.) 675
- Kralikas Juozas, Jono, ryš. (1941 m. prtz.) 118, 674, 733, 735
- Kralikas Kazys (1941 m. prtz.) LLA prtz. 671, 673, 675
- Krankalis Alfredas, prtz. 433, 434, 440
- Krankalis F., prtz. 441
- Krankalytė Alma-Rūta, med., ryš. rėm., prtz. 434, 435, 441, 442, 447, 449
- Krankel Alfred, prtz. 84
- Krapas Steponas, prtz. 182, 756, 801
- Krapytė Eleonora, prtz. 799
- Krasauskas Juozas, ryš. 735
- Krasauskas Petras, prtz. (MGB ag. *Šukys*) 94, 103, 435
- Krasauskas Vladas, Jono-Kukutis 96, 701, 703, 736, 799
- Krasauskienė Rolia, MGB inf. *Gegužė* 123
- Krasko, MVD vyr. ltn. 795
- Kraskov, MGB justic. mjr. 945
- Kraskov, NKVD plk. 139
- Kraujelis Antanas-Pabaisa, *Siaubūnas* 78, 79, 333, 346, 374, 406, 550, 554, 555, 557, 560–563, 570, 958
- Kraujelis Jonas, rėm. 564
- Kraujelis, sov. mlc. 14
- Kraujelytė-Šyvokienė Janina 550, 551, 562
- Kraujelytė-Telksnienė Vitalija-Saulutė, ryš. 564, 565
- Kraukis Robertas, prtz. 178
- Kraukis Vilius, prtz. 178
- Kregždė Kazys-Hitleris, Sausis (MGB ag. *Tomas*) 374
- Kriauciūnas Stasys-Liutauras, Jaunutis 391, 657, 659, 660
- Kriaunas*-Ruzgas Janis, MGB ag. 124, 126, 127
- Krinickaitė Janė, Antano-Romelytė, *Sigutė* 808, 812
- Krinickas Albertas, Jono-Stukas 811, 812, 926, 928
- Krinickas Antanas, Antano-Romelis b. v. 59, 70, 72, 270, 271, 284, 285, 289, 300, 302, 335, 535, 741, 743, 744, 811, 846, 848, 850, 851, 874, 925, 927, 946, 947
- Kripak, MVD mjr. 795
- Krisiukas Alfonsas, Mato, str. 378
- Kristinaitis Stanislovas, Augusto, kng. 235
- Krivas Kostas, prtz. 84
- Krivickas Antanas, prtz. b. v. 410

- Krivickas Vladas, prtz. 188
- Krylovas, MGB inf. 251
- Krot, NKVD ltn. 53
- Krukis Martynas (Juozas?)-*Banga, Žuvėdra* 712, 715, 716, 720
- Kruopis Liudvikas, prtz. 42
- Kubiliūnas Stasys, Mykolo-*Krūminis, Naminis* 335, 741, 743, 744, 812
- Kublickas Jonas-*Šturmas* 125
- Kublickas Rimantas, KGB j. serž. 341
- Kublickas Rimantas, KGB serž. 561–564
- Kublickas Stasys, Justino, prtz. 91, 98, 182, 790, 796
- Kučinskaitė Pranė, Justino, rėm., ryš. 51
- Kučinskas Augustinas, Justino-*Šakalas* 49
- Kučinskas Vaclovas, prtz. 55
- Kučinskas*, NKVD ag. 137, 140, 142, 163
- Kučys Vytautas (MGB ag. *Mikas*) 391
- Kudabaitė Agota, ryš. 356
- Kudabaitė Bronė-*Dainava*, ryš. 815, 816
- Kudirka*, NKVD inf. 64
- Kudriašov Vasilij, Vladimirovič (MGB SG ag. smogikas *Komov*) 104, 371
- Kudriavij-Girdziušas*, MGB ag. 255, 258, 262–265, 268
- Kudrinš Jazeps, prtz. 864
- Kugelevičienė (Kugelevičienė?) Apolonija (MGB inf.) 815
- Kuibar Aleksandr, NKVD pareig. 68, 69
- Kuilienė Anelė, Sebastijono, ryš. 208
- Kukalis Antanas 238
- Kukuškin, MGB vyr. ltn. 794
- Kukutis Adomas, Juozo, prtz. 187
- Kukutis Adomas, Kazio, prtz. 140
- Kukutis Bronius, Balio, prtz. 140, 187
- Kukutis Vladas, Juozo, prtz. 140, 187
- Kuliešius Bronius, prtz. 947
- Kulik, NKVD ag. 31
- Kulytė Valė (Valerija), Kosto-*Kurpalis*, ryš. 100, 730, 731, 737
- Kūmas*, MGB ag. 305
- Kumėlys Petras, Liudviko, rėm. 51
- Kumpickas Povilas, prtz. b. v. 88, 449, 450, 468
- Kunčiūnas Jonas, Silvos-*Vilkas* 50
- Kunčiūnas Jonas-*Mukas* 806
- Kunčius Albertas, prtz. 767
- Kunčius Alfonsas, prtz. 902
- Kunčius Motiejus-*Starkus* 375
- Kundelis Albertas, ryš. 126
- Kundelis Alfonsas-*Puodžius*, prtz. (1941 m. prtz.) 443
- Kundelis Antanas, ryš. 735
- Kundelis Bronius, prtz. 433
- Kundelis Ignas (tėv. Alfonso), rėm. 443
- Kundelis Pranas, prtz. 796
- Kundelis Stanislovas, prtz. 92
- Kundelytė Julė (Julija), ryš. 733, 735
- Kundelytė-Pupelienė Elena, prtz. 443
- Kunigėnas Stasys-*Vytenis* 845, 849, 851
- Kuokinas Jonas, prtz. 895, 910
- Kuolinis Petras, tėv. rėm. 943
- Kuolinis Vytautas, Petro, rėm. 943
- Kuolinis Vytautas, ryš. rėm. 328
- Kuolinytė Ona, Petro, rėm. 943
- Kupanka (?) Kazys, Mykolo, prtz. 681
- Kuprėnas Jonas-*Locmanas* 537
- Kuriakin Kiril, Uljanovič, MGB vert. 899
- Kurkytė Prima 566
- Kurkietis Kazys, prtz. 84
- Kurkietis Matas (Mataušas), prtz. b. v. 103, 117–119
- Kurkietis, prtz. 103
- Kurlavičius Antanas, LLA prtz. 669, 671
- Kurlavičius Juozas, Silvo (Silvestro)-*Kelmas, Šermukšnis* 283, 289, 844–849, 851, 853
- Kurlavičius Vytautas, Marino, LLA prtz. 669, 671
- Kurmis Jonas, str., prtz. 524
- Kurmis*, MGB ag. 362, 364, 365, 366, 378
- Kurpė Antanas, Kazio-*Žvaigždutė, Žvaigždė*, ryš. 822, 823, 824
- Kurpė Mykolas, Liudo (1941 m. prtz.) prtz. 153, 197

- Kušeliauskas (Kaušyla) Julius (Juozapas)-
Kelmas 295, 809, 812
- Kušeliauskas Juozas-*Ramunis, Putinas*, b. v.
744, 811
- Kušeliauskas-*Putinas* 875
- Kušleika (1941 m. prtz.) 118
- Kutepovas Valentinas, Andrejevičius, str. 320
- Kutiavin Vladimir, Grigorjevič, MGB pareig.
(tardytojas) 728
- Kutiavin, MGB ltn. 751
- Kutka Albinas, ryš. 56
- Kutka Juozapas (1941 m. prtz.) 481
- Kutka Kazys, prtz. 465
- Kutka Petras (1942 m. sov. raudonųjų prtz.)
64, 456, 463, 465
- Kutka Stanislovas, prtz. 469
- Kuveikis Juozas, prtz. b. v. 84, 427, 434, 436,
442, 448, 449
- Kuzakov*, NKVD ag. 145
- Kuzavenko, NKGB j. ltn. 487, 488
- Kuzma Antanas, Adolfo (1941 m. prtz.) 195,
678, 684, 685
- Kuzma Jonas, prtz. 230
- Kuzma Juozas, Antano (NKVD ag. *Kelpša*) 168
- Kuzma Juozas, prtz. 910
- Kuzma Petras-*Nemunėlis (Klierikas)* 379, 733
- Kuzma Povilas, Jono, prtz. 894, 898, 899, 908
- Kuzma Stasys (1941 m. prtz.) prtz. 678, 684, 910
- Kuzma Viktoras, Jono, prtz. 889, 898, 899, 909
- Kuzma Vladas, Norberto-*Bocmanas*,
Audrūnas 670, 671, 893, 897, 898, 900,
904, 907–909
- Kuzma*-Daubaras Adolfas, Adolfo (MGB ag.),
130, 218, 230, 231, 236
- Kuzmickas Aleksas (1941 m. prtz.) 684
- Kuzmickas Petras, Vinco (1944 m. prtz.) rėm.
216, 222, 223
- Kuzmickas, kng. 209
- Kuzmin, MGB plk. 657
- Kuznecov, MGB ltn.
- Kvedaras Antanas, Jono, prtz. 188
- Kvedaras Bonis (Balys ar Benius?), prtz. 769,
770
- Kvedaras Bronius-*Žilvitis* 525
- Kvedaras Juozas, prtz. 437
- Kvičialis (?) Jonas prtz. 16
- Kviklys (Kvyklys) Antanas, Kazio, prtz. 473
- Kviklys (Kvyklys) Jonas, Kazio (1941 m. prtz.),
prtz. 458, 470, 480
- Kviklys Juozas 882
- Kviklys Kazys, tėv. (1941 m. prtz.) 458
- Kviklys Teodoras, Kazio-*Klajūnas* (1941 m.
prtz.) 79, 82, 311, 457, 458, 470, 483,
484, 494, 949, 955, 956
- Kviliūnas Jonas, ryš. rėm. 704, 705
- Kvyklys Jonas, prtz. 494
- Labanauskas Povilas Julius 386
- Labanoras*, MGB ag. 297
- Labeikis Antanas, Simono (orig. Semionovič)
(MGB SG ag. smogikas *Lobov*) 104
- Labuckas Jonas, Juozo-*Topilis*, ryš. 816, 820,
821, 822, 825
- Labuckas Juozas, Kazio, prtz. 71
- Labuckas Romualdas, prtz. 188
- Laguckas Petras, KGB kap. 340
- Lagutskas Petras, KGB kap. 8, 351, 550, 551,
560, 561, 564
- Lackickas (Lokickas) Bronius, Vinco (1941 m.
prtz.) 671, 675
- Langas*, MGB ag. 306
- Langevičius Jonas (1941 m. prtz.) 678, 684,
685
- Lankauskas Vincas, polic. 459
- Lapė*, NKGB-MGB ag. 183, 261, 280, 281, 303,
308
- Lapienis (Lapėnas) Bronius-*Miškinis* 284, 285
- Lapienis Antanas-*Pimpis*, *Šermukšnis* 82, 655,
657
- Lapienis Balys 643
- Lapienis Jonas-*Jokeris* 653–657, 660, 662, 665,
668
- Lapienis Juozas-*Darius* 643, 654–656, 659, 665
- Lapienis Kazys 643
- Lapienis Vytautas-*Uosis* 655, 665
- Lapienis Vladas 643

Lapinskas (Lapins) Janis, prtz. 94
 Lapinskas Jonas, prtz. 137
 Lapinskas Juozas, Motiejaus, (1941 m. prtz.) prtz. 135, 195
 Lapinskas Leonas, Kazio, prtz. 270, 364
 Lapinskas Petras, Kazio-*Baravykas* 145, 364
 Lapinskas Stasys, Kazio, prtz. 364
 Laptev, MGB kap. 707
 Lapušniak Vasilij Petrovič (MGB SG ag. smogikas *Junak*) 104, 105
 Larinas Agejus, NKVD pareig. 134
 Lasinskas Jonas, rēm. 434
 Lašaitė Lionė-*Vaidilutė*, ryš. 127
 Lašas Jonas, Jono (1941 m. prtz.) b. v. 143, 678, 684, 685
 Lašas Juozas, Juozo-*Tugaudas*, prtz. b. v. 226, 677–684, 686–688, 835
 Lašeskas Edvardas (1941 m. prtz.) 684
 Lašinskas Julius, Jono, prtz. 290
 Lašinskas Kazimieras-*Liūtas*, *Artojas*, b. v. 284, 848
 Latėnas Antanas, Antano, prtz. b. v. 135, 152
 Laucius Antanas-*Tigras* 81
 Laucius Jonas-*Ginklas* 56
 Laucius Juozas, Kazio-*Vaidila* 56
 Laucius Stasys, str., prtz. 490
 Laucius Vincas-*Kirvis*, b. v. 48, 76, 452, 469, 491–493
 Lauciūtė Eleonora-*Laimė*, ryš. 878, 879
 Lauciūtė Genė-*Bedalė*, ryš. 879
 Laučiūnas Juozas-*Žaibas* 54
 Laučius Pranas, str., prtz. 490
 Laurinavičius Venrin (?), prtz. 36
 Laurinėnas Mamertas-*Mingaila*, b. v. 72, 281, 696, 697, 786
 Laurukėnaitė Ona, Stasio, syš. rēm. 356
 Laurukėnas Braonius, Stasio-*Uosis* 355
 Laužalis (*Lauželis*), MGB ag. 296, 315
 Lavrenov Josif, str. 524
 Lavrenov Pavel, Gerasimovič, str. 524
 Lazauskienė Zosė, Adomo, ryš. rēm. 262
 Lazdauskas Antanas 812
 Lazdinš, MGB lyn. 794
 Lazukin, MVD ltn. 364
 Lebedev, NKGB t. narys 867
 Legas Leonardas, Juozo, rēm. 32
Legas-Mikyta Antanas, MGB ag. 241
 Leikus Motiejus (Matas), prtz. 438
 Leleika Povilas, Juozo (1941 m. prtz.) prtz. b. v. 162, 191, 193, 678, 684, 685
 Leleika Vladas, Juozo, prtz. 683
 Leleikienė Elena, Juozo, rēm. 683
Leleikienė, NKVD ag. 143, 199
 Leleiva Antanas, Antano, prtz. 287
 Leleiva Balys-*Kaulinis* 287, 288, 851
 Lelertavičius-*Žalgiris* 295
 Lelys Juozas. rēm. 380
 Lenartavičius Zenonas-*Audra* 552
 Leniovas, MGB vyr. ltn. 74
Leokadija, MGB ag. 293, 294
Leonas, MGBinf. 251
Leonidas, NKVD ag. 145
 Leonov (MGB plk.) 227
 Leonsavičius Aleksandras, kng. 877
 Leontjevas, NKVD komisaras 89
 Lesmanavičius Povilas, prtz. 149
 Lesnikov Fiodor, Ignatjevič, rēm. ryš. 318
Lesnoj, *Koršun*- Zakrevskis Leonidas, Petrovičius (MGB ag.) 187
Lesnoj, NKVD ag. 147, 150, 151, 152, 186
Lesnoj-Čiegis Antanas (NKVD inf. *Lesnoj*) 36, 186
 Levkovič S. I., MGB kap. 945
Liaksa, MGB ag. 242
 Liaudanskas Vaclovas, prtz. 450
 Liaudis Kazimieras, MGB gen. mjr. 114, 377
Liepa, MGB ag. 486
 Liesys Antanas, prtz. 680, 686
 Liesys Jonas, Juozo, prtz. 679
 Liesys Juozas, Antano, prtz. 678, 680, 681, 686, 687
 Liesys Vytautas, Justino, prtz. 678–681, 686
 Likauskas Albertas, NKGB pareig. 60

- Lileikienė*, MGB inf. 220
- Limanauskas Jonas, ryš. 712
- Limanauskas Vytautas-*Timas* 715
- Limanavičius (?) Antanas (1941 m. prtz.) 191
- Limanovič (Lesmanavičius?) Alfons,
Michailovič, prtz. 149
- Limanovič (Lesmanavičius?) Jakub,
Michailovič, prtz. 149
- Limba Antanas-*Bunkeris*, b. v. 73, 490
- Limba Teofilius-*Sakalas*, b. v. 76, 78, 80, 82,
83, 354
- Lingė Ipolitas (1941 m. prtz.) 678, 684, 685
- Lingė Jonas (1941 m. prtz.) 678, 684, 685
- Lingienė Pulcherija, Nikodemo, ryš. 211
- Linka Jonas (1941 m. prtz.) 503, 514
- Linka Kazys (1941 m. prtz.) 514
- Linkus Antanas, Kosto, prtz. 42
- Lisa*, MGB ag. 361, 379
- Lisaukas Algirdas, Jono, prtz. 306
- Lisaukas Balys, Antano 301
- Liškevičius Dainius 406, 912
- Litovskaja*, NKGB ag. 70
- Liudvikas*-Mačiulis, MGB inf.
- Liūtas*, MGB ag. 305, 368
- Liūtas*, prtz. 698
- Liutkus Petras, kng. 65, 288
- Liutkus Petras, Petro (1941 m. prtz.) 57
- Liutkus, NKVD mlc. ltn. 144
- Lizinka Alfonsas, Gabrio-*Laumūnas*, OS vrš.
355
- Loginov, MGB ltn. 898, 907, 909
- Loginovas Fatijus, KGB pareig. 554
- Lokikas Bronius, LLA prtz. 116, 673, 674
- Lopatkinas, KGB kar. 564
- Lovka (Laukys, Laucius?) Serapinas, prtz. 55
- Lovka (Serapino brolis), prtz. 55
- Ložečnikov, NKVD-MVD mjr. 753, 757
- Lučnikov, MGB ltn. 119
- Lučnikov, MGB vyr. ltn. 700
- Lukašev Michail Ivanovič 40
- Lukauskas Bronius-*Briedis*, *Kurmis* 944
- Lukjanovas, NKVD plk. 47
- Lukoševičius (Lukošius) Antanas-*Kralikas*
783, 831
- Lukoševičius (Lukošius) Jonas-*Vilkas* 783, 831
- Lukoševičius Jonas (MGB inf.) 530
- Lukošiūnaitė Vlada, Antano, prtz. 32, 752,
867, 868
- Lukošiūnas Antanas, Stepono 71
- Lukošiūnas Frans (Pranas), prtz. 149
- Lukošiūnas Ignas, prtz. 24
- Lukošiūnas Izidorius, rėm. 248
- Lukošiūnas Jonas, Antano, prtz. 752, 776–778,
866, 909
- Lukošiūnas Jonas, prtz. žvalg. 24, 670
- Lukošiūnas Juozas-*Danukas* 25, 705, 752, 797
- Lukošiūnas Lionginas, Antano, prtz. 24, 752,
865–867
- Lukošiūnas Povilas, prtz. 156, 241
- Lukošiūnas Viktoras, Stepono, prtz. 37, 752,
756, 776–778, 869, 895
- Lukošius-*Erelis* 690
- Lukošius-*Kalakutas* 690
- Lukšėnaitė Elena, Petro, rėm. ryš. 318
- Lukšėnaitė Lionė, ryš. 301
- Lumpickas Petras, prtz. 769
- Luneckaitė Emilija, rėm. 217
- Lunius Algirdas, Kazio-*Smagurauskas*, *Jovaras*,
ryš. 873, 874, 875
- Lunys Kazys-*Garsys* 700
- Lunkevičius Ivan, sov. mlc. 14
- Lūža Alfonsas, Konstantino, (MGB ag.
Gondoras, vėliau SG ag. smogikas
Moskva) 95, 102, 103, 110, 112
- Maceika Anupras, Anupro, LLA ryš. 871, 872
- Maceika Juozas, Anupro, LLA, rėm. 270, 272,
872
- Maceikienė Apolonija, Prano-*Našlaitė*, OS ryš.
873
- Macijauskaitė Anelė, Vinco, ryš. 824
- Macijauskaitė Julė, Vinco, ryš. 824
- Macijauskaitė Marytė, Jono-*Rožytė* 705, 801

- Macijauskas (?) Antanas, Kosto (1941 m. prtz.) 197
- Macijauskas Jonas, Petro, rėm 244
- Macijauskas Juozas, ryš. 942
- Macijauskas Jurgis, Kosto, prtz. 153, 197
- Macijauskas Kazys, Vinco, prtz. 197, 786
- Macijauskas Nikodemus, Jono, prtz. 138
- Macijauskas Petras, Vinco, (1941 m. prtz.) prtz. 153, 196, 197
- Macijauskas Stasys, Vlado, rėm. 190
- Macijauskas Vincas, Petro, rėm. 244
- Macijauskienė Karolina, ryš. rėm. 250
- Maciulevičienė Antanina, Antano, rėm. 207
- Maciulevičienė Marija (Marijona), Mato, rėm. 859, 860, 863, 864
- Maciulevičienė-Pupelytė Ona, Antano, ryš., rėm. 859, 864
- Maciulevičius Adolfas, Martyno, prtz. 72
- Maciulevičius Antanas, prtz. 120, 206, 280
- Maciulevičius Jurgis (Macilevič Jurij Pavlovič), Pavlovičiaus, prtz. 859, 860, 862, 864
- Maciulevičius Kazys, prtz. 278
- Maciulevičius, s. Justo, prtz. 280
- Macys Algirdas-*Darius* 816, 820, 825
- Mackevičius Balys, prtz. 116
- Mackevičius Jonas, Kazio, prtz. 49
- Mackus Jonas, Antano-*Vėjas*, *Donkichotas* 131
- Mackutė (Mockutė) Elena, ryš. rėm. 802
- Maculevičius Juris, ryš. rėm. 794
- Mačėnas (Močianas) Vytautas, Ksavero-*Lakūnas* 295
- Mačiulis Adomas, Augusto-*Ožys*, LLA 537, 872
- Mačiulis Alfonsas-*Kariūnas* 875
- Mačiulis Antanas, Gabrio-*Gediminas*, OS ryš., prtz. 828, 829, 869–871
- Mačiulis Gabrys, Gabrio-*Aras*, OS ryš. rėm. 809, 870, 871
- Mačiulis Jonas-*Laivas*, OS ryš. 828, 871
- Mačiulis Juozas, Augusto-*Lakūnas*, LLA 537, 872
- Mačiulis Justas, Kajetono-*Ūsas*, LLA 872
- Mačiulis Kazys-*Meška* 877
- Mačiulis Vincas, Antano-*Genelis*, LLA 533, 537, 872
- Mačiulskas (Mačiulis) Juozas, Balio, rėm. 209
- Mačiulskienė (Mačiulienė) Emilija, Liudo, rėm. 209
- Mačiūnas Petras (1941 m. prtz.), prtz. b. v. 140
- Magila, ryš. 862
- Magyla Vytautas-*Vairas*, *Sakalas* 345
- Magūnas Petras, prtz. 149
- Maigis Adolfas 406, 912
- Maigis Antanas 406, 912
- Maigis Jonas 406, 912
- Maigis Julius 406, 912
- Maigis Rapolas 406, 912
- Maigys Bronius 8, 406, 411, 912
- Maigys Juozas 914
- Maironienė*, OBB inf. 39
- Majauskas Bronius, str. 351
- Makarskas Petras, Petro (1941 m. prtz.) 195
- Makauskas Jonas-*Šilas* 263, 302
- Makaveckas Edvardas-*Vilkas* 536
- Makejev Jurij, Saveljevič (MGB SG ag. smogikas *Kelmas*) 104
- Maknys Antanas 52
- Makutėnas Algirdas, prtz. 791, 792, 861–864
- Malikėnaitė Stefanija, Stasio, ryš. 307
- Malikėnas Bronius, Stanislovo-*Ešerys* 204, 296, 307
- Malikėnas Kostas-*Strazdas*, *Erelis* 292, 301, 302, 305, 313
- Malinin*, *Kuzma*-Daubaras Adolfas, Adolfo (MGB SG ag. smogikas *Malininas*, *Vanagas*) 206, 216–226, 227, 236
- Malinin*, MGB ag. 304, 305
- Malinin, NKVD OBB vyr. ltn, 22, 39, 40, 188, 205
- Malinovskis Petras, Nikodemo, rėm. 257
- Mameniškienė Stefanija, Jono, ryš. 83
- Mamyrkulov Amantur, NKVD pareig. 68
- Maniušienė Agota, rėm. ryš. 77
- Maniušis Bronius, prtz. 502

- Maniušis Jonas, Jurgio-*Drugelis*, LLA 537, 872
- Maniušis Justinas, Antano, prtz. 49
- Maniušis Vaclovas-*Kaupas, Kaunas, Vaidilos Ainis*, b. v. 767, 768, 902
- Maniušytė Jadvyga, Jurgio, ryš. 828
- Maratas*, NKGB ag. 471
- Marcinkenas Tomas, Mečio, ryš. 854
- Marcinkevičienė Elena, Petro 839
- Marcinkevičius Juozas, LK ltn. (1941 m. prtz.) 481
- Marcinkevičius Kazys, soviet. aktyv. 840
- Marcinkevičius Stasys, LLA 169
- Marcinkevičius Steponas, rėm. 90, 124
- Marcinkevičius Steponas, Veronikos (1941 m. prtz.) 126
- Marčiukaitis Stasys, Motiejaus, gyd., rėm. 174
- Mardosaitė Vitalija, Juozo, rėm. 234
- Mardosas Antanas-*Barsukas* 783
- Mardosas Kazys-*Žilvitis* 783
- Mardosas Petras, Jono, rėm. 691
- Mardosas Petras-*Riešutas* 783
- Marganavičius Antanas (1941 m. prtz.) 481
- Marganavičius Stasys, (sov. darbuotojas) 453
- Marganavičius Vincas (Lietuvos pareig.) 466
- Marganavičiūtė Bronė 415
- Marganavičiūtė-Jonuškienė Apolonija 415
- Margis*, MGB ag. 293
- Marija*, MGB ag. 76
- Marija*, NKVD inf. 148, 149
- Marijona*, MGB inf. 82, 83, 84, 263, 354, 492
- Markauskas Bronius-*Klevas* 549
- Markelienė Bronė 749
- Markelis Albertas 749
- Markelis Alfonsas, Izidoriaus, prtz. 136, 193
- Markelis Antanas, Jono (1941 m. prtz.) prtz. 136, 137, 157, 678, 684, 685
- Markelis Antanas, Juozo 749
- Markelis Antanas, prtz. 136
- Markelis Jeronimas, Petro, prtz. 136, 157
- Markelis Jonas, Jono, prtz. 136
- Markelis Juozas, Morkaus (NKVD-MGB ag. *Stankevičius*) 25, 26, 153, 166–168, 190, 199, 216, 229, 749–751, 889, 895
- Markelis Leonas, prtz. 137, 157, 193
- Markelis Morkus 749
- Markelis Vincas, prtz. 137
- Markelis Vytautas, Antano, prtz. 136
- Markelytė Filomena, Juozo 749
- Markevičius Albinas, prtz. 681
- Markevičius Petras, Petro (1941 m. prtz.) 195
- Markonis*, MGB ag. 364
- Markulis Juozas Albinas-*Daktaras, Erelis, Ku-dirka, Narutavičius*, legend. prtz.; prof., (MGB ag. *Ažuolas, Noreika*) 9, 417
- Markuš, MGB j. ltn. 797
- Maršas*, MGB ag. 76
- Martinaitis Stasys 906
- Martinėnas Juozas, Felikso-*Galiūnas* 137, 259, 265, 266, 268, 353
- Martinėnas Kazys, prtz. 137
- Martinkėnas Julius, rėm. ryš. 371
- Martinkėnas Juozas-*Galiūnas* 262
- Martinkevičius Juozas, Jono (MGB SG ag. vadas)
- Martinkus Stasys, Antano 71
- Martusevičius Kazys, MGB kap. vert. 115, 878, 880
- Masiulis Juozas-*Žaibas* 324
- Masiulis Pranas-*Lokys* 324
- Maskoliūnas Juozas (1941 m. prtz.) 678, 684, 685
- Maslov, MGB ltn. 794, 795, 798
- Maša*, MGB ag. 492
- Mašidlauskas, MGB vert. 881
- Matas*, MGB inf. 224
- Matas*, NKVD ag. 166
- Mateika Juozas, Vinco-*Balandis* 846, 848, 850, 851, 853
- Mateika Petras, Juozo, ryš. 846, 853
- Mateika*, MGB ag. 827
- Mateikaitė Aleksandra, Juozo, ryš. 846, 853
- Matelis Aleksas-*Audenis* 651, 653–656, 660, 667

- Matiukas (orig. Matiušas?), rėm. 51
- Matiukas Balys, Jono, str. 457
- Matiukas Henrikas, prtz. 192, 678, 685
- Matiukas Jonas, prtz. 670
- Matiukas Petras, ryš. 760
- Matiukas Petras-Juodvarnis b. v. 156, 198, 783, 831, 832, 834, 835
- Matiukas Vincas, prtz. 679
- Matiukas Vladas, prtz. 678, 679, 681
- Matkevičienė Veronika, Silvos, rėm. ryš. 256, 257
- Matulaitis Jonas, Kazio, KGB kap., plk. 553, 668
- Matulevičius, MGB ag. 110
- Matuliauskas Adolfas-Voldemaras 255, 256, 258–262, 264, 265, 267, 268, 305, 313
- Matuliauskas Antanas, Kosto, prtz. 153
- Matuliauskas Bronius, rėm. 422
- Matuliauskas Jonas, ryš. rėm. 422
- Matuliauskas Klemensas, ryš. rėm. 422
- Matuliauskas Vytautas, ryš. rėm. 422, 423
- Matuliauskas-Gylis, prtz. 292
- Matulienė Bronė, Vinco, ryš. 209
- Matulionis Teofilus, vysk. 958
- Matulis (vargonininkas) (1941 m. prtz.) 118, 674
- Matulis Jonas, prtz. 135, 152
- Matulis Osvaldas-Algirdas 679, 680
- Matulis Stasys, prtz. 135, 152
- Matulytė Bronislava, ryš. 200
- Matusevičius Vincas, Jono-Kardas, ryš. (MGB ag. *Miškas*) 91, 811, 813
- Matuškevičius Kazys, str. 489
- Matušovas Gerasimas, MGB vert. 770
- Matveikytė Leonora, Petro, mokyt., ryš. 220
- Mavžinskij*, MGB ag. 203
- Mazūra Antanas, Eduardo-Ąžuolas 200, 835, 840
- Mazurkevičius (Mazurkievič) Valentas, Stasio-Dobiliukas 278, 295, 815
- Mažajev (MGB pplk.) 223
- Mažeika (Vedevne?), prtz. 151
- Mažeika Bronius, Vinco (MGB ag. *Sunklodos*) 130
- Mažeika Juozas, Vlado-Kariūnas, LLA 872
- Mažeika Juozas-Perkūnas 533, 537
- Mažeikienė-Tenešytė Elena 432
- Mažeikis Feliksas-Kardas 8, 427, 432, 437, 440, 441, 443, 447
- Mažeikis Kostas 431
- Mažeikis Petras, prtz. 84
- Mažietis*, MGB ag. 362
- Mažiulis Osvaldas, prtz. 686
- Mažiulis Vladas (1941 m. prtz.) 684
- Mečys*, NKVD ag. 55
- Medikis Augustas-Aidas 117, 731
- Medikis Jonas-Lokys 117, 731
- Medinis Mečislovas-Pypkė, Lokys, Pinkė, Šarūnas 55, 71, 119, 238, 240, 902, 907, 919
- Medinis Petras, prtz. 767
- Medis*, MGB ag. 79
- Medvedev*-Naldžiūnas (ar Maldžiūnas?) Liudas, MGB inf. (LLA ryš.) 292
- Meginis Jonas (MGB ryš.) 389
- Meidus Albinas 239
- Meidus Jonas-Liepa 308
- Meidus Jonas-Strausas 289
- Meidus Klemensas-Lydekaitis 70
- Meilūnas Povilas, Julijono, ryš. (MGB ag. *Klajoklis*) 374
- Meilus Algirdas 427
- Meilus Algirdas 8
- Meilutis Ipolitas-Kaunas, MGB ag. 373
- Meliubšis Stasys, Alekso, str. 457
- Meliūnas Juozas (1941 m. prtz.) 684
- Melnikaitė (Marija Melnik), sov. prtz. 30
- Menčinskaitė-Šali Regina, Mykolo (MGB SG ag. smogikas *Bitė*) 104
- Menčinskas Antanas, prtz. 928, 947
- Menčinskas Juozas, prtz. 926, 947
- Menčinskas Jurgis, prtz. 947
- Merkys Aloyzas, rėm. 419
- Merkys Petras, Petro, prtz. 134

- Merkys*, MGB ag. 312, 313, 314
Meržinskas Alfonsas, rėm. 112
Mesojedov Grigorij, str. 516
Meškauskas Antanas (Jonas?) - Caras 348, 667
Meškelo-Bučelis A. A. (MGB ag.) 361
Meškėnas Alfonsas, Justino, sov. pareig. 40
Meškėnienė Elana 40
Meškis-Juodka Jonas (MGB ag.) 209
Mezginaitė, Marino, ryš. rėm. 736
Mezginas Marinas, rėm. 98
Mezginas Petras, rėm. ryš. 98, 736
Miasnikov, MGB kap. 777
Michail, kng. (MGB inf.) 262
Michailov Pavel, Stepanovič, str. 524
Michailov, NKVD pareig. 185
Michailovas, NKVD mjr. 29
Michniov V. E., MGB str. 706
Mickūnas Petras, Toliaus (MGB SG ag. smogikas *Miša*) 104
Mickus Julius, str. 379
Mickus Juozas, Mataušo, prtz. 210
Mickus Kazys, prtz. 756, 776–778, 780
Mičėnas Jonas, prtz. 928
Mideišis Mykolas, Kazio, prtz. 278
Mieliauskas, prtz. 157
Mieliūnas Juozas, Antano-Šarūnas, (1941m. prtz.) prtz. 220–222
Mielvardas Ašakas, prtz. 790
Miežis Juozas, prtz. (MGB ag. *Aras*) 131
Mikalaičiukas (Mikolaičiukas) Vaclovas-Sakalas 338 721, 824
Mikalauskas Jonas, rėm. 487
Mikalkėnas Ignas (prav. Angeliapas) 429
Mikas, NKVD inf. 170, 173, 174
Mikasiukas, MGB ag. 358, 359
Mikėnas Ferdinandas-Ežys 331, 485
Mikita Antanas, prtz. 147, 780
Mikita Ignas, prtz. 37
Mikita Petras, prtz. 152, 780
Mikyta Antanas-Legas, MGB ag. 241
Mikyta Bronius, mokyt. 241
Mikliusis Julius, Vinco-Žilvitis (MGB SG ag. smogikas) 373
Mikolaičiukas (Mikalaičiukas) Vaclovas-Sakalas 338, 721, 824
Mikrofon, MGB inf. 23
Mikrofonas, NKVD ag. 166
Mikštaitė, MGB ag. 263
Mikštas-Gaidelienė, MGB ag. 299, 313, 315
Mikulėnaitė Alesė-Kregždutė, med. rėm. 285
Mikulėnas Antanas, ryš. 373
Mikulėnas Jonas, prtz. 437
Mikulėnas Stasys, Jurgio, prtz. 30
Mikulėnas Steponas-Liūtas 95
Mikulėnas Vladas-Liepa, Lubinas, Storulis, LLA, rnkt. v. 472, 536, 805, 856
Mikutavičius, MGB j. ltn. 294
Milaknienė Reda 531
Milaknis Balys, prtz. 95
Milaknis Jonas, rėm. 92
Milaševičius str. 427
Milašius Albertas-Pelūnas 700
Milašius Aleksas (Aleksandras), Justino-*Danielius, Žanas*, 21, 22, 253, 760, 762, 782, 784–787, 832, 923, 924
Milašius Antanas, Nikodemo-*Eglaitis* 253, 254, 782
Milašius Antanas, prtz. 254
Milašius Kazys-Signalas 254, 529, 530, 707, 708, 782
Milašiūtė Janė, Jurgio, ryš. 824
Milašiūtė Stasė, Jurgio, ryš. 824
Milašiūtė Virgilija, rėm. ryš. 217, 786, 788, 922, 923, 924
Milžinas-Kamarauskas Mykolas, NKVD–NKGB ag. 281
Mincė Juozas, Antano 381
Minčinas (ar Minginas?) Vladas, Antano (MGB SG ag. smogikas *Klevas*) 104
Mingaila, MGB ag. 203
Mintaučytė Valentina, Adolfo-Žvaigždutė, ryš. 288
Mintautiškis Antanas-Ažuolas, b. v. 48, 525
Mirklienė Marytė, rėm. 324

- Mirta*, MGB inf. 75, 242
- Misevičius Stasys, prtz. 928
- Misiukonis Marijonas, KGB j. ltn. 351, 556, 560, 561, 563, 564
- Misiūn*, MGB inf. 256
- Misiūnaitė*-Garuolytė Vitalija, MGB ag. 293, 304, 314
- Misiūnas Bronius-*Gaidys* 304, 395, 815
- Misiūnas Jonas, Tomo-*Žalias Velnias*, *Žaliasis Velnias*, b. v. 105, 289, 293, 370, 722
- Misiūnas Steponas, prtz. 292
- Misiūnas*, MGB ag. 260, 261, 353
- Miškas*, MGB inf. 126
- Miškinienė Uršulė, ryš. rėm. 237
- Miškinis Aleksas-*Dobilas* 237, 238, 337, 921
- Miškinis Bronius, prtz. 242
- Miškinis Justinas, prtz. 765, 766, 769
- Miškinis Kazys (Gajauskas)-*Vanagas* 547, 548, 549
- Miškinis Petras, Liudviko, ryš. 240
- Miškinis Povilas 840
- Miškinis Vytautas Kazimieras-*Viesulas*, prtz. 236, 237, 238, 240, 241, 920
- Mitalas Jurgis, rėm. 41
- Mizeikis Alfonsas-*Pikuolis* 537
- Mizeikis Kazys-*Patrimpas* 537
- Mysik Aleksandr, NKVD pareig. 68, 69
- Myšniakovas Avtonomas (1819 sentikių šventikas) 499
- Mockus (Mackus) Jonas-*Vėjas*, *Donkichotas* 324, 392, 393, 418, 419, 425
- Močian (Mačėnas?) Vitas, Ksavėro-*Lapund* 204
- Molochov Dmitrij, Makejevič (MGB SG ag. smogikas *Molčianov*) 103–105, 371
- Monstaitė Stefa 400, 402
- Monstys Pranas, Prano (MGB SG ag. smogikas *Serbentas*) 105, 309
- Moriak*, NKGB inf. 179
- Morkūnaitė Emilija, ryš. 485
- Morkūnas Alfonsas-*Lazdynas*, *Diemedis*, *Plienias*, b. v. 105, 106
- Morkūnas Antanas-*Diemedis* 332
- Morkūnas Antanas-*Jaunutis* 340, 485
- Morkūnas Bronius, Dominyko-*Diemedis*, prtz. 18, 55, 83, 332, 340, 485, 486
- Morkūnas Bronius-*Strausas* 331, 485
- Morkūnas Bronius-*Šiaurys* 495
- Morkūnas Jonas, Jono-*Viesulas*, (*Šiaurys*) b. v. 47, 48, 73, 462, 485
- Morkūnas Kazimieras-*Ažuolas* 452, 455
- Morkūnas Matas, prtz. 73
- Morkūnas Petras, Dominyko, prtz. 55
- Morkūnas Stasys, prtz. 483, 485
- Morkūnas*, MGB ag. 78
- Morkūnienė Elena, rėm. 189
- Morkvėnas Jonas, Kazio, kng. 235, 249
- Mosijenko, MGB pareig. 707
- Moskvička*, MGB ag. 360
- Motiejūnas Kazys-*Švieskalnis*, OS vrš. 355
- Motiejūnienė Marijona 416
- Motišov Gerasim, Trofimovič (MGB SG smogikas) 371
- Motoras*, MGB inf. 82
- Motuza Pranas (kraštotyrininkas) 8, 427
- Mozūra Bronius-*Kunotas* 332, 486
- Munda*-Juozukas, prtz. 274
- Muralis Antanas-*Meška*, ryš. 537
- Murauskas Jonas, prtz. 756
- Murauskas Juozas, prtz. 790
- Muravėj*, MGB ag. 293
- Muravskij*, *Murovskis* NKVD ag. 92, 102, 111
- Murmulis Juozas-*Lokys* 534
- Murnikas Petras, LK plk. 459, 473
- Murnikovas Piotras, Michailovičius (MGB vertėjas) 653, 654, 659, 662
- Musteika (Mateika?) Petras, prtz. 90
- Musteika Jonas, prtz. 95
- Musteikis Adomas, Josifo, str. 524
- Musteikis Antanas, Dominyko, prtz. 766–769
- Musteikis Balys-*Keras* 217, 747
- Musteikis Bronius, Adolfo, prtz. (ryš. žvalg.) 61, 62
- Musteikis Bronius-*Juraitis* 807, 858

- Musteikis Jonas (1941 m. prtz.) prtz. 671, 673, 908
 Musteikis Petras, prtz. 102
 Musteikytė Bronė, Adolfo (Musteikis Bronius, Adolfo?) 61

 Nakaitė genė, rėm. 420
 Nakas Vladas-*Žilvitis* 419
 Nakutis Albertas, Antano-*Viesulas*, b. v. 88, 325, 340, 385, 419, 468, 657, 661, 667
 Naldžiūnas (ar Maldžiūnas?) Liudas, LLA ryš. (MGB inf. *Medvedev*) 292
 Namajūnas Antanas, ryš., prtz. 18, 884
 Namajūnas Pranas, prtz. 335, 883, 909
 Namajūnienė Ona, rėm. 932
 Namajuška Pranas, prtz. 203
 Namajuška Vytautas, Jono, ryš. 473, 942, 943
 Namejūnas Mykolas-*Rimantas* 655, 656
 Naprys Jonas (1941 m. prtz.) prtz. 146, 780
Naras, NKVD ag. 93
 Narauskas Bonifacas, rėm 228
 Narauskas Danipotas 836
 Narauskas Povilas (Stasys?)-*Uosis* 689, 690, 784
 Narauskas Stasys, Jono 782
 Narbutaitė Anelė, rėm. 420, 421
 Narbutaitė Stasė, LLA 169
 Narbutas Antanas, rėm. 421
 Narbutas Bronius, Jono, prtz. 419, 421, 423, 425
 Narbutas Izidorius, rėm. 420
 Narbutas Juozas, rėm. 420
 Narbutas Pranas, prtz. 424
 Narbutas Vytautas, Jono, prtz. 418, 419
 Narbutas, LLA 169
 Nargėla Vladas, str. 489
 Narkevičius Benius-*Algis*, b. v. 347
Nasevičius, NKVD inf. 38, 39
 Nasteika Juozas, Juozo, prtz. 450
Nasterna, MGB ag. 79
Našlaitė, MGB ag. 79
Našlėnas, NKVD inf. 43

Naumov, NKGB-MGB ag. 288, 292
 Navalinskas Juozas-*Beržas* (MGB SG ag. *Žemaitis*) 374
 Navarotskas, ryš. 708
 Navickas Janis (Jonas), Jono, prtz. 790, 796, 798
 Navickas Juozas, Norbo (1941 m. prtz.) 195
 Navickas Romualdas, Juozo-*Kęstutis, Jaunutis*, 8, 326–328, 930, 939–942, 945
 Navickas Vincas-*Dobilas* 469
 Navikas Izidorius-*Viršila* 448
Nazarenko, NKVD ag. 145
 Nazarov Ivan, str. 516
 Nazarova Anna, str. 524
 Nazarova Mirapija 453
 Nazarovas Feonas, tėv. 453
 Nazarovas Marko 452
 Neliubšis Domas, prtz. b. v. 462
 Nemeika Julius, rėm. ryš. 371
 Nemeikšis Vilius, Balio-*Šeškus* 131, 392, 393, 404, 422, 424
 Nenėnaitė Anelė, ryš. 940
 Nenėnas Kazys, Kazio 905
 Nenėnas Petras, Norbo, prtz. 188
Neužmirštuolė-Ona (?), ryš. 807
 Nevedomskis Bronius, str. 189
 Neverauskas Petras, Nikodemo, ryš. 709
Nežimis, MGB ag. 302, 303, 304
 Niaura Alfonsas-*Tursa* 653–655
 Niaura Feliksas-*Cipra (Citra)* 391, 651, 653–655
 Nikitin, NKVD mjr. 88
 Nikitinas, str. 31
Nina, MGB ag. 263
 Noreika (Noreiko?) Jeronimas (Geronimas?), prtz. 301, 305
 Noreika Jurgis, Adomo (1941 m. prtz.) 72
 Noreikaitė Brigita, Antano, prtz. 267
 Noreikaitė Genoeffa, ryš. 319
 Noreikis Gubertas-*Karvelis* 946
 Noreikis Jonas, Krištofo, prtz. 291
 Noreikis Petras, Krištofo, prtz. 291

Norkūnas Albertas, prtz. 524
 Norkūnas Andrius, rēm. 371
 Norkūnas Antanas (MGB ag. Vilniuje) 840
 Norkūnas Antanas-*Vaidilutis* 690
 Norkūnas Bronius, prtz. 45
 Norkūnas Juozas, prtz. 280, 690, 838
 Norkūnas Juozas, Vinco, rēm. 51
 Norkūnas Klemensas, Jurgio-*Kaunas* 49
 Norkūnas Liudvikas, prtz. 511
 Norkūnas Pranas, prtz. 521
 Norkūnas Vincas-*Garvežys*, rēm., prtz. 371, 690
 Norkūnienė Bronė, Antano, ryš. 41
 Norkus Juozas-*Kalakutas* 783
Novickij, NKVD inf. 161
 Novikas Juozas, ryš. 200
 Novikas Mykolas, Jono (MGB SG ag. smogikas *Tauras*) 104
 Novikov Vasilij, Saveljevič, str. 516
 Novikovas Ivanas, Vasiljevičius, NKVD vrš. 157
 Novovakinas Janas Juzefovičius (kriminalinis nusikeltėlis) 19

Oblako, NKGB inf. 44
 Obolevič Marijonas, Danilevičiaus, ryš. 277
Ochotnik, NKVD ag. 190
Okunij, MGB inf. 304
Ona, MGB ag. 356–358
 Onoprijenko, MGB pareig. 312
Orlov, MVD pplk. 108
Orlovas-Budrys Jeronimas, NKVD ag. 33, 34, 143, 150, 151, 166, 168, 177, 178, 181
 Orlovskis Vladimiras, Vladimirovičius, prtz. 279
 Osipčik Nikolaj, Ignatjevič, MGB plk. 874
Osipovič, MGB ag. 261
 Ostin Rudolfas (MGB SG ag. smogikas *Kirvis*) 105
 Ovčininkov Fedula, sov. mlc. 184
 Oželytė Ona, ryš. 79

 Paberžis Ignas, kng. 235
 Pachomov Luka (1941 m. prtz.) 684
 Pado Adolf (vokietis), prtz. 147
 Padolskas Zigmantas, rēm. 98
 Padvaikaitė Rėnia, ryš. 246
 Padvaiskas Jonas, ryš. 708
 Padvaiskas Kazys, rēm. 245
 Padvaiskas Kostas-*Mazgelis*, LK ltn., prtz. b. v. 211, 695–697, 784
 Pajarskaitė Verutė, Stepono, ryš. rēm. 325
 Pajarskas Albinas, Stasio-*Bebas* 654–656, 662, 665
 Pajarskas Jonas, Augusto-*Rugelis* 325, 385, 386, 389
 Pajarskas Steponas, ryš. 385
 Pajėda Antanas, prtz. 90
 Pajėda Jonas, prtz. 54
 Pajėda Jurgis, prtz. 54
 Pajėda, rēm. 421
 Pakalnis Pranas-*Briedis* 354
 Pakalnis Vytautas-*Pagirys* 414, 415, 416
 Pakalnis-Kardas, *Trimitas* 807, 858
 Pakaušis-Lukenskas Vytautas, Stasio, *Audrius*, *Audrys*, *Gailis*, *Genys* (MGB SG ag. *Titnagas*) 375
 Pakenis Juozas, Juozo, prtz. 50
 Pakerys Jonas, Jono, prtz. 831
 Pakštas Vytautas-*Vaidotas*, *Vaidila*, *Naras* 50, 78, 306, 407, 460, 471, 472, 805, 856, 878, 913
 Palavenis Juozas, prtz. 18
 Paleckis Justas (LTSR AT pirmininkas) 464
 Palepšienė Uršulė, Vinco, rēm. 844
 Palepšis Jonas-*Kokas*, *Meškerėnas* 842, 843
 Palepšis Julius, Jono-*Baravykas* 841, 842
 Palepšis Juozas-*Kelmas* 842
 Palepšis Mykolas-*Tarzanas* 842, 844
 Paliejus (?) Stasys (1941 m. prtz.) 684
 Palionis Adolfas (1941 m. prtz.) prtz. 136, 157, 684
 Palionis Feliksas, rēm. 380
 Palionis Ignas, rēm. 380

- Palionis Petras, rėm. 380
- Palivonas Apolinaras, Vinco, LLA prtz. 671
- Palivonas Balys (1941 m. prtz.) 118, 674
- Palivonas Juozas, LLA prtz. 669, 671
- Palivonas Pranas, ryš. 90
- Palivonas Romas, Igno, sov. pareig. 92
- Palys*, NKGB inf. 47, 69
- Palskys Kazys, Antano-*Gintaras*, *Ažuolas*, *Amalas* 325, 657, 661
- Palšis Jonas, sov. pareig. 16, 464
- Pamakštys Pranas, prtz. 134, 151
- Panavas Antanas, Dominyko-*Treniota* 695, 696, 786
- Panavas Augustas-*Vėžys* 697
- Panavas Juozas-*Eglaitis* 698
- Panavas Stasys, Juliaus, prtz. 160, 253, 525, 770
- Panavas Vincas-*Varna*, *Varnėnas* 698
- Panavas, prtz. 765
- Panavas-*Vijoklis* 698
- Panavienė Liudvika, Zigmo, rėm. 695
- Panfilkin, MVD vyr. ltn. 751
- Panfilkinas, NKVD vyr. ltn. 37
- Pankevičius Pranas, Prano (MGB SG ag. smogikas *Barsuk*) 104
- Papartis*, MGB ag. 77, 78
- Papinigis Bronius, Juozo, ryš. 277
- Papirtis Kazys-*Kirvis* 841, 842
- Paradauskas Bronius, str., prtz. 490
- Paradauskas Pranas, str. NKVD inf. 47
- Paradauskas, sov. pareig. 108
- Pašilys Albinas, Petro, prtz. 54
- Pašilys Feliksas, Petro, prtz. 54
- Pašilys Julius, Jono, prtz. 473
- Pašilys Pranas-*Žaibas*, b. v. 48, 61, 63, 415
- Paškauskaitė (Skaigirienė) Veronika, Jono, ryš. 51
- Paškonienė-Bislytė Stasė-*Klajūnė*, *Julija*, *Ramunė*, ryš., rėm. 931, 941, 945
- Paškonis Gasparas, prtz. 54
- Paškonis Juozas, Kipro (Ciprijono)-*Ažuolas* (1941 m. prtz.), prtz. b. v. 203, 931
- Paškonis Matas (Motiejus), Kipro (Ciprijono)-*Donkichotas*, (1941 m. prtz. ir NKGB inf. *Grybas*) prtz. b. v. 139, 140, 149, 152, 162, 192, 194, 203, 206, 340, 349, 931, 934, 942, 944
- Paškonytė Apolonija, med. 54
- Patentas*, prtz. 784
- Patumsis Vladas, Juozo-*Aukštaitis*, LLA 55, 804, 806, 855
- Patumsytė Anelė 44
- Patumsytė Teodora 471
- Pauel Ivan, Ivanovič (austras), prtz. 140
- Paukštė Alfonsas, prtz. 305, 313
- Paukštė Bronius-*Sakalas* 284, 285
- Paukštė Jonas, ryš. 843
- Paukštė Juozas, Liudo, prtz. 853
- Paukštė Justas, rėm. 208
- Paukštė Kazys-*Kardas* 533, 537
- Paukštė Mamertas-*Genys* 292, 305, 313
- Paukštė Povilas-*Lazda* 842, 844
- Paukštė Povilas-*Žaibas* 841, 842
- Paukštė Vincas, rėm. 371
- Paukštė*, MGB inf. 295
- Paukštienė Barbora, Mykolo, rėm. 307
- Paukštienė-Rastenienė Ona 712, 716
- Paukštys Juozas, rėm. 847
- Paukštys Mečislovas, prtz. 116
- Paukštys Steponas, prtz. 116
- Paukštytė Elena, ryš. rėm. 876
- Paukštytė-*Žibuoklė*, ryš. 788
- Paulauskas Antanas, Antano, prtz. 149
- Paulauskas Bronius, Antano-*Kiarpis* 51
- Paulauskas Jonas, Antano-*Lizdeika*, b. v. 45
- Paulavičius Bronius, Kazio 953, 954
- Paulavičius Jeronimas, rėm. 319
- Paulavičiūtė Aldona-*Indyra*, ryš. 71
- Paulavičiūtė Ona, Kazio, ryš. prtz. 82, 83, 951-953
- Pauliukaitis*, NKVD-NKGB inf. 27
- Pauliukas Antanas, Vinco, prtz. 120, 121
- Pauliukas Juozas, rėm. 705

- Paulius Drevinis (poetas) 566
Paurys Antanas, Petro, prtz. 148, 777
Paurys Ignas, Petro, prtz. 153
Paurys Ignotas (1941 m. prtz.) 152
Paurys Juozas, sov. pareig. 152
Paurys, LLA prtz. 672
Pautienius Albertas-*Siaubas*, OS vrš. 355
Pava, MGB inf. 309
Pavilionienė Jurgita 531
Pavlenas Feliks, Jono, prtz. 305
Paznėkas Adomas, prtz. 290
Paznėkas Ignasius, prtz. 947
Pčalin Makarij, Aksentjevič, str. 160
Pečiūra Bronius, prtz. 18
Pečiūra Vytautas (Viktoras)-*Griežtas*,
(*Kapitonas Griežtas*) legend. prtz.;
MGB SG ag. *Gediminas* 417
Peilis, NKVD inf. 67, 203, 228
Pelanis Gubertas-*Žilvitis* 533, 537, 929, 946,
947
Pelanis Jonas, Jono-*Vijūnas* 287
Pelanis Juozas, prtz. 929
Pelanis Juozas-*Molotovas* 537
Pelanis Stasys, ryš. 266
Pelanytė Malvina (Julė), Kajetono-*Judita*, OS
ryš. 811, 873
Pelanytė Veronika-*Kregždutė*, mokyt., ryš. 858
Pelėda Alfonsas-*Zubrys* 845
Pelėda Balys-*Zubras*, b. v. 48, 848
Pelėda Jonas, prtz. 530
Pelėda Justinas-*Laputis* 77
Pelėda Vytautas-*Laputis* 81
Pelėda Vladas-*Bulba* 77
Pelenis (Palenis) Adolfas (1941 m. prtz.) 678,
685
Pelenis Albinas, Antano-*Žalimas* 47
Pelenis Juozas, prtz. 947
Pelenytė Veronika-*Kregždutė*, mokyt., ryš. 808
Pelikša Vladas, Antano, ryš. 366
Pelionis Juozas-*Šturmas* 484, 485
Penkauskas, MGB j. ltn. 899
Perevičius Vytautas-*Dobilas* 56
Perkūnas, NKVD inf. 199
Pernavas Juozas, Alfonso-*Žvalgas* 944
Pero, MGB ag. 127
Peškaitis Jonas, prtz. 836, 837, 839
Petkelis Antanas, Anupro, prtz. 210
Petkevičius Bronius, Andriaus, prtz. 662
Petkevičius Jonas, Kazio-*Šiaudinis* 288, 851
Petkevičius Jonas, prtz. 287, 288
Petkevičius Juozas, Juozo, KGB gen. leit. 554
Petkevičius Juozas, Martyno-*Apcūga* 43
Petkevičius Mykolas, Kazio, prtz. 287, 288
Petkūnas Petras, prtz. b. v. 693
Petkūnas Zigmas, Mykolo, prtz. 272
Petras, MGB inf. 238, 239
Petrašius Petras, prtz. 136
Petraška Leonas-*Zubras*, b. v. 290
Petraškaitė Vanda-*Našlaitė*, *Astra* (Čepulytė
Elena, Liudviko) 782, 786–788
Petrauskas Jonas-*Paberžis* 698, 743
Petrauskas Juozas, Antano-*Laimutis* 220, 567,
743
Petrauskas Kazimieras-*Gruodis* 698
Petrauskas Zigmas, Antano-*Liepa*, b. v. 744
Petrauskas, MGB ag. 229
Petravičius Albertas, prtz. 521
Petravičius Kazys (1941 m. prtz.) 72
Petravičius Stasys-*Klajūnas* (MGB ag. *Mažytis*)
374, 811, 926
Petravičius Vytautas-*Benius*, *Alkas* 472, 473,
521, 804, 855, 856
Petrėnaitė Birutė, Justino, ryš. 880, 882
Petrėnienė Veronika, Jurgio-*Jurginė*, *Laisvė*,
ryš. 880
Petrėnienė Veronika, Jurgio-*Jurginė*, *Laisvė*,
ryš., prtz. 877, 878, 880–882
Petryla Juozas, Juozo, rėm. 404
Petrylaitė Bronė, rėm. 326
Petrylaitė Elena, Juozo, ryš. 326
Petrylaitė-Indrašienė Elena, rėm. ryš. 393, 404
Petrylienė Teresė, Juozo, rėm. 326

- Petrokas Jonas, rėm. 920
- Petronis Alfonsas, Romualdo, kng. 235
- Petronis Algirdas, prtz. (1941 m. prtz.) 15, 742
- Petronis Pranas, prtz. 55
- Petronis Vladas-*Nemunas* 570–572
- Petrošiūnas Petras, prtz. 192
- Petrov Vasilij, Petrovič, str. 524
- Petrov*, MGB inf. 218
- Petrov, MGB kap. 942
- Petrulionis Vaclovas, Alekso, prtz. 188
- Petrulis Kazys, rėm. 421
- Petrušienė Anelė, ryš. 735
- Petruškaitė (Petruškaitė) Vanda, Juozo, ryš. 923, 924
- Petrutis Alfonsas 386
- Pilinskaitė Teklė, Kazimiero, prtz., rėm. 52, 257, 262
- Pilinskas Romualdas, Kazio-*Lapaitis* 313
- Pilypavičius Bronius, prtz. 290
- Pimkin, NKVD vyr. ltn. 38
- Pimpė Jonas, Zidaro, prtz. 681
- Pimpytė, ryš. 680
- Pinavija*, MGB inf. 313–315
- Pinkevičienė Ona 562
- Pinkevičius Antanas, rėm. 560
- Pinkevičius Vytautas-*Pavariukas* 347
- Piperis (kitur – Pieperis) Steponas, Antano, 30
- Pipikas Juozas, rėm. 92, 440
- Pipikas Vincas, prtz. 433, 440
- Pipinis (Pupelis?) Izidorius, prtz. 669
- Pipinis Antanas-*Rublis* 98, 419
- Pipinis Augustas, prtz. 424
- Pipiras Antana 52
- Pirgenia*, NKVD inf. 67
- Pirogov (MGB pplk.) 227
- Pisarev Anatolij Filipovič 14
- Pitrėnas Ignas, Justino, prtz. 92
- Pitrėnas Jonas, Justino, prtz. 52, 190
- Pitrėnas Juozas (1941 m. prtz.) 191
- Pitrėnas Petras, Justino, prtz. 190
- Pivčenko, NKVD kap. 34, 35
- Pivonija*, NKVD ag. 29, 221, 249, 251–253
- Pivoriūnas Alfonsas, prtz. 273
- Pivoriūnas Alfonsas, rėm. 292
- Pyragis Nikodemus, prtz. 926
- Pyragius-*Bakanas* 742
- Plaštakė*, MGB ag. 366
- Plechavičius Povilas, LK gen. 458, 467
- Plikšė, ryš.
- Pochomov Luka, Ankudinovičius (1941 m. prtz.) 194
- Počkaj, MGB plk. 183, 378, 940
- Poddubnikov*, MGB ag. 124
- Podruga* (*Padruga*) MGB ag. 203, 206
- Podsniežnik*, MGB ag. 113
- Pojarkov Jefim, Jevstignejevič (MGB SG ag. smogikas *Panin*) 104
- Polevoj*, NKVD ag. 59, 290
- Poliušinas, KGB pareig. 115
- Popov Stanislav, NKGB pareig. 184
- Popova*, MGB ag. 303
- Portnov Falamej, Ivanovič (sov. plėšikas) 201
- Poščiūnaitė Marytė, ryš. 353
- Poščiūnas Antanas-*Mindaugas* 679, 680, 686
- Poščiūnas Povilas, Krištofo-*Pilypas*, *Pušinis* 294, 304, 305
- Pošius Petras, prtz. 241
- Poškaitė-Kišūnienė Elena Genovaitė 443–446
- Potapov*, str. MGB inf. 378
- Poul Ivan, Ivanovič (vokietis), prtz. 190
- Povas*, MGB ag. 303
- Povilaitis Jonas (bolševikų pogrindininkas) 465, 466
- Povilauskas Matas, Juozo, ryš. 375
- Poznėkas Adasius, prtz. 926, 947
- Poznėkas Algis, prtz. 926, 928
- Poznėkas Ignas, prtz. 928, 947
- Pranckūnas Kazys, Zidaro, prtz. 188, 678
- Pranckūnas Petras, ryš. 80
- Pranskūnas Adolfas, Juozo (1941 m. prtz.) 195
- Pranskūnas Kazys, prtz. 679

Pranskus Balys, prt. 91
 Pranskus Bronius, prt. b. v. 270
 Prascienius Jonas, prt. 119
 Prašmuntas Ipolitas, Ksaverio, prt. 286
 Pravezevičius Vincas, prt. 137, 157
 Preibis, prt. b. v. 160
 Preikšaitis Pranas-Jūra, MGB ag. 359
 Presniakov Sevastjan, Jevstignejevič (MGB SG ag. smogikas *Veter*) 104
 Prokopjev Aleksandr, Ignatjevič (korespondentas) 757
 Prokopjevas, NKVD ltn. 14
Prometėjas, NKVD-MGB ag. 143, 161, 166, 168, 220
 Prostelis (?) Izidorius, LLA prt. 671
 Proška, prt. 182
 Prunskas Petras, rėm. 844
 Prūsas Antanas-*Eigulys* 689
 Prūsas Juozas-*Luobas* 689
 Pšeničnikov, MGB pplk. 726, 728, 729, 840
Ptica-Gelytė Lionė, Adomo (NKGB inf.) 291, 305, 312, 313
Ptička, NKVD inf. 31, 187
Pučini-Trakinskas, kng. (MGB ag.) 417
 Pugač, NKVD justic. kap. 59
 Pukauskas Antanas, Nikodemo, prt. 688, 786
 Pumputis Bronius, prt. 147
 Pumputis Vincas, Kazio-*Kuntaplis*, *Žilvytis* 841, 842
 Pumputis Vytautas-*Akmuo*, *Kepurė*, *Kurmis* 842
 Pumputis, Juozo, prt. 842
 Pumputytė Adelė-*Rožytė*, OS ryš. 829, 870
 Pundys Pranciškus, Povilo-*Indėnas* 266, 277, 295
 Puodžiukaitė Eugenija-*Mėta*, ryš. 82
 Puodžiūnas Bronius, Petro-*Garsas* 342
 Puodžiūnas Povilas (MGB SG ag. *Mokytojas*) 374
 Puodžiūnienė Vita-*Varna*, ryš. 493, 494
 Puodžius Bronius, prt. 470
 Puodžius Bronius, prt. 495
 Pupeikis Antanas, rėm. 36, 754
 Pupeikis Balys, prt. b. v. 32, 33, 93, 752, 789
 Pupeikis Ignas, prt. 200
 Pupeikis Jonas (1941 m. prt.) prt. b. v. 190, 684
 Pupeikis Juozas (1941 m. prt.) 684
 Pupeikis Petras, prt. 91
 Pupeikis Povilas, Antano 71
 Pupeikis Vytautas, prt. 36
 Pupeikytė Bronė, prt. 93, 753, 868
 Pupelienė Irena, Prano-*Eglė* 795, 799
 Pupelis Albinas (1941 m. prt.) 671, 673
 Pupelis Grigas, Jono, LK kar., LLA prt. 115–117, 671
 Pupelis Jonas (1941 m. prt.) LLA prt. 118, 120, 671, 674, 859
 Pupelis Juozas, prt. 734
 Pupelis Petras-*Piepelis*, *Vadonis* 120, 704, 791, 801, 802, 859, 864, 865
 Pupelis Vincas, Antano-*Seniūnas*, *Svotas*, *Viršaitis* 120, 791, 793–795, 799, 859, 861, 862, 864, 865
 Pupelytė Bronė, ryš. 865
 Pupelytė Elena, ryš. rėm. 794, 861
 Pupys Bronislovas, Mykolo, prt. 278
 Pūras Antanas (1941 m. prt.) prt. 137, 684
 Pūras Norba, prt. 137
 Purauskienė Marijona, ryš. rėm. 380
 Purėnas, prt. 680
 Purenas Milda, ryš. rėm. 801
 Purevičius Simonas-*Švyturys* 823
 Puriuškis Matas, prt. 424
 Puriuškis, kng. 214
 Pūslys (Puslys) Antanas Povilas, Dominyko, prt. 773, 910
 Pūslys (Puslys) Antanas, prt. 895, 898, 899
 Pūslys (Puslys) Juozas, prt. 898, 899
 Pūslys Antanas, Juozo, rėm. prt. žvalg. 525, 670, 772, 774
 Puslys Gediminas, mokyt., ryš. 471, 472, 473
 Pūslys Jonas, Jono, prt. 160, 765, 766, 769
 Puslys Juozas, prt. b. v. 228, 670, 909

- Pūslys Stasys, prtz. 525
- Pūslys Vytautas, Igno-Šaulys, b. v. 765, 766, 769, 770, 772–774
- Pūslytė Adelė, Jono, ryš. 774
- Pūslytė Valė (Valentina), Liudo, rėm. 771, 773, 774
- Pūslytė Veronika, Nikodemo, ryš. 221, 771, 772, 774
- Pūslytė Zosė, rėm. 920
- Puška-Rimša A. P. (MGB ag.) 361
- Puškinas, NKVD ag. 166, 167
- Puškinas, prtz. 784
- Putinas, prtz. 698
- Putrimas Antanas, rėm. 452
- Putrimas Balys-Vaidūnas 57, 78, 354
- Putrimas Kazys-Karžygis, rėm. 452
- Puzinas Petras, MGB inf. *Beržas* 248, 250, 251
- Puzonas (Puzanas) Zenonas, Mykolo-*Tarzanas* 355, 359
- Račinskas Bronius, Kazio, ryš. rėm. 722
- Račinskas Petras, prtz. 831–833
- Račinskas Pranas, Kazio-*Drugys*, *Žaibas*, *Karajiedas*, *Česnakas* (1941 m. prtz.) b. v. 81, 156, 293, 302, 529, 700, 708, 713, 715, 723, 724, 726, 728, 729, 759, 760, 762, 782, 784, 816, 820, 821, 823, 835, 878
- Račkauskas Leonas, Jono-*Ramunis* 234, 784
- Radimauskas Feliksas 906
- Radzevičius Aleksas, Jono (Jano)-*Šernas* 848, 850–853
- Radzevičius Alfonsas, Alekso-*Tarzanas* (MGB SG ag. *Alfa*) 316, 374, 715, 848, 851
- Radzevičius Jonas, Mykolo (1941 m. prtz.) 726
- Radzevičius Juozas (1941 m. prtz.) 481
- Radzevičius Jurgis, Mykolo 30
- Radzevičius Kazys-*Ilgūnas* 488, 490
- Radzevičius-Eglė, ryš. 820
- Radziulis Jonas, prtz. 270
- Ragaišis (1941 m. prtz.) 684
- Ragauskaitė Anelė, Anupro, med., rėm. 243
- Ragauskas Alfonsas, prtz. 202
- Ragauskas Ignas, kng. 481
- Ragauskas, MGB ag. 244, 293, 308, 309, 826, 827
- Ragažinskas, kng. 805
- Ragėnas Petras, prtz. 37
- Raginis Edmundas, rėm. 487
- Raginis, MGB ag. 315
- Raginytė Virgilija-Aguona, ryš. rėm. 217, 787, 788
- Raginskaitė Ona, ryš. rėm. 770
- Raginskas Topylius (Teofilis), Jono, prtz. 765, 766, 769, 770
- Raginskienė Emilija, Kazimiero, ryš. 771, 772, 774
- Ragulis Jonas, LLA prtz. 669, 672
- Raguotis Valentinas, Antano, prtz. 49
- Raima Bronius, prtz. 746
- Raimokas (Reimokas) Juozas, prtz. 746, 747
- Rakauskaitė Bernadeta, Motiejaus, rėm. ryš. 281, 282
- Rakauskaitė Laimutė, rėm. ryš. 282, 308
- Rakauskas Alfonsas, Augustino, prtz. 287, 288
- Rakauskas Jonas, prtz. 287
- Rakauskas Jurgis, prtz. 287
- Rakauskas Petras, Petro, prtz. 287, 288
- Rakita Petras-*Arklys* 186, 784
- Rakovskij, MGB ag. 297
- Raktas, MGB ag. 110
- Ralickas Vytautas, Mykolo, str. 664
- Ramanauskaitė Veronika, rėm. ryš. 92
- Ramanauskas Adolfas-*Vanagas*, b. v. 959
- Ramanauskas Fabijonas, ryš. 16, 406, 912
- Ramanauskas Juozas, Juozo-*Baronkinis*, *Šarūnas* (1941 m. prtz.) prtz. 684, 944
- Ramanauskas Kazys, Mykolo-*Barzda*, b. v. 91, 97, 98, 177, 178, 182, 220, 789, 796, 862
- Ramanauskas Kazys, Vlado, prtz. 187
- Ramanauskas Petras, prtz. b. v. 26, 32
- Ramalienė (Romalienė) Marijona-*Rita* (*Rūta*) ryš. 245
- Ramalienė, mokyt. 956
- Ramelis (ar Romelis?) Danys, Kazimiero-

- Sakalas* 294, 815
- Ramelis (Romelis)*, MGB ag. 183, 224
- Ramelis A., mokyt., MGB ag. *Grigas* 956
- Ramelis Antanas, Simono (MGB ag. *Putinas*) 131
- Ramelis Petras, Norbo (1941 m. prtz.) LLA prtz. 671, 673, 675
- Ramelis*, NKVD ag. 61, 187
- Ramelytė Ona, ryš. 669, 671
- Ramonas (Ramankevičius) Pranas, prtz. 926
- Ramonas Bronius-*Baronas* 806
- Ramonas Juozas, prtz. 926, 947
- Ramonas Pranas-*Uralas*, b. v. 42, 947
- Ramonienė Veronika 741
- Ramūnas*-(Medineckas?) Matas, MGB ag. 939
- Rapalis Antanas (1941 m. prtz.) 684
- Rapolis Antanas (1941 m. prtz.) 678, 685
- Raseinių Magdė*, ryš. 806, 857
- Rasiborskas (Rasibirskas) Vincas, Vinco (1941 m. prtz.) 162, 192194
- Raslanas Petras, MGB mjr. 266
- Raslavičiūtė Jolanta 386
- Rastenienė Aldona, Antano, prtz. 204
- Rastenis Adolfas-*Kukalis* 532
- Rastenis Ignas-*Papartis* 537, 929, 947
- Rastenis Justas, Tomo, ryš. 366
- Rastenis Petras, Juliaus-*Tigras* 204
- Rastenis Vincas-*Pantera* 537, 947
- Rastenytė Elena, mokyt. LLA 169
- Rašimas Kazys, Jono, rėm. 495
- Rašymas Kostas-*Debesis* (1941 m. prtz.), prtz. 466
- Raštikis Stasys, LK dvz. gen. 61, 24
- Rauda Petras, kng. 471
- Rauduvė Petras, Mato, kng. prtz. rėm. 208, 233, 234
- Raugalė, prtz. 910
- Regalas Gasparas-*Bijūnas, Tigras* 54
- Reinys Antanas (ark. vysk. sūnėnas) 185
- Reinys Mačislovas, ark. vysk. 185, 235
- Remeikis Juozas (?), Jono, prtz. 188
- Renkauskas, MGB j. ltn. 119
- Renkauskas, NKVD j. ltn. 753
- Repšys Antanas, prtz. 117, 119
- Repšys Domas, Sidoro-*Briedis* 54
- Repšys Juozas, prtz. 437
- Repšytė Bronė 167
- Rėza Kostas, prtz. 470
- Rėza Stasys, str. 51
- Riabininas, NKVD kap. 37, 38
- Riauba Antanas, prtz. 473
- Riauba Kazys, Andriaus-Kazokas, *Rimgaudas, Žemčiūgas, Žemaitis* (MGB SG ag. smogikas *Zigmas*) 373, 374
- Ribokas Jaroslavas, Norbo, prtz. 187
- Richardas-*Kirvis*, (vokietis) prtz. 925
- Riklickas, prtz. 92
- Rimar*, MGB ag. 255
- Rimkus Linas 386
- Ringelevičius Jonas, prtz. 536
- Rinkevičius Stasys, prtz. 450
- Riška J., Prano 381
- Rybak*, NKVD ag. 70
- Rybakov Login, Aleksandrovič, str. 524
- Rybakov, NKVD pareig. 688
- Rybakovas Andrejus, Artemjevičius (vok. gestapo ag. *Ėglis*) 191
- Rybakovas Bronius (?) Savelijus, sov. aktyv. 191
- Rybakovas Grigorijus, sov. aktyv. 191
- Rybakovas Terentijus, sov. aktyv. 191
- Ryga*, NKVD ag. 168
- Rykov Boris, Iljič, MGB mjr. 418
- Ryliškis Antanas-*Šarūnas*, OS ryš. 829
- Ryliškis Bonifacas-*Kėkštas*, b. v. 712, 715, 716, 720, 875
- Ryliškis Edvardas, Antano, prtz. b. v. 283
- Ryliškis Jonas, ryš. 208
- Ryliškis Kazys, Antano, ryš. 363, 854
- Ryliškis Vytautas-*Bitinas* 81
- Ryliškis-*Ganca* 409
- Ročka Vytautas, KGB mjr. 561, 563
- Ročkus, MGB pareig. 405

- Rogov, MVD kap. 844
- Rogozin Konstantin, Keserevič, str. 524
- Rolkaitė Marijona-*Gerutė*, OS rėm. 873, 877
- Romančiukaitė Juzė, Kastanto (MGB SG ag. smogikas *Lisa*) 104, 371
- Romančiukas Kostas, Kosto-*Ažuolas* 292, 308, 815
- Romanovas, NKVD pareig. 58
- Romelis Albinas, Alekso, ryš. 318
- Romelis Alfonsas, Petro-*Grigas* 267
- Romelis Alfonsas, ryš. 301
- Romelis*, NKVD MGB inf. 20, 21, 143, 164
- Romelytė Liutgarda (Lidgercija), Petro, prtz. 263, 267
- Rošenko*-Streikus Augustas, Juozo (NKVD inf.) 175, 176
- Roza*, NKVD-MGB ag. 187, 255, 261
- Rožė Albinas, Norberto-*Žygūnas* 944
- Rožkov Potap, Grigorjevič, str. 524
- Rublis*, MGB ag. 295
- Ruchlov, MGB ltn., kap., mjr. 654, 662, 668
- Rudėnas Česlovas, sov. pareig. 43
- Rudėnas Povilas (1941 m. prtz.) 503
- Rudkovskaja Alma, rėm. 354
- Rudkovskis Nikolajus, Aleksandrovičius. rėm. 354
- Rudkovskis Vitoldas, rėm. 354
- Rudmickas Juozas (1941 m. prtz.) 32
- Ruduš, MGB vyr. ltn. 794
- Rūkaitė Aldona-*Ramunė*, rėm. 252
- Rūkaitė Zosė, Krištofo, ryš. 724
- Rūkaitė Zuzana, Jono-*Lelija*, rėm. ryš. (MGB inf. *Karvelis*) 722–724, 727, 728
- Rūkas Antanas, Antano, rėm. 283
- Rūkas Antanas-*Jakiras* 280, 689
- Rūkas Jonas (1941 m. prtz.) prtz. 156, 722
- Rūkas Jonas, Jurgio, prtz. 724, 728
- Rūkas Juozas-*Grizas* 783, 786
- Rūkas Juozas-*Kiela* 689
- Rūkas Jurgis, Jono-*Ilgakaklis*, *Juodvarnis*, *Varnas* 244–246, 248, 252, 724, 729, 824
- Rūkas Jurgis, Jono-*Rožė*, ryš. 728
- Rūkas Kazys, Juozo-*Mertizan* 841, 842
- Rūkas Mykolas, Antano, prtz. 842
- Rūkas Petras-*Kurmis* 280, 689
- Rūkas, rėm. 283
- Rukša Jurgis, mokyt. LLA 169
- Rukšėnaitė Genė, rėm. 529
- Rukšėnaitė Levutė, rėm. 529
- Rukšėnaitė Malvina, rėm. 529
- Rukšėnas Albertas, Antano-*Liepa*, *Lapė*, OS ryš. 829
- Rukšėnas Balys, Antano, rėm. 707, 710
- Rukšėnas Bronius-*Gediminas* 231
- Rukšėnas Edvardas, rėm. 529
- Rukšėnas Jonas-*Debesys* 537
- Rukšėnas Vytautas-*Vėjelis* 537
- Rukšėnas*, MGB ag. 295
- Rūkštelė Antanas, prtz. 209, 211
- Rusakevičius Antanas, prtz. 908
- Rusakevičius Vytautas-*Tigras*, prtz. 237, 238, 337, 921
- Rusakevičiūtė Jadvyga, mokyt., ryš. 240
- Rusteikaitė Leonora, Juozo, ryš. 847, 854
- Ruškulis Henrikas-*Liūtas*, b. v. 78, 79, 332, 560, 567, 957, 958
- Rūta*, MGB inf. 81, 82, 123, 125, 249–251
- Rutkovskij Pavel, Petrovič, rėm. ryš. 318
- Ruzgaitė (Ruzgis) Emilija, rėm. ryš. 791, 863
- Ruzgas Alfonsas-*Salda* 207
- Ruzgas Algimantas, Antano-*Diemedis* 49
- Ruzgas Antanas, Vinco (1941 m. prtz.) prtz. b. v. 162, 192, 195
- Ruzgis Janis, prtz. b. v. 791, 793, 797, 864
- Ruzgis Juris, rėm. ryš. 791, 861, 862
- Ruzgis Petras, rėm. ryš., prtz. 791, 863
- Ruzgis Valentina, rėm. ryš. 791, 797
- Ruzgis Vytautas (Vitautes), Jurio, prtz. 790, 791, 794, 797, 861
- Ruzgytė Emilija, Mato, ryš. rėm. 120, 860, 862, 864, 865
- Ruzgytė Ona, rėm. prtz. 17

- Saakian, MGB mjr. 882
- Sabalokovas Ivanas, Grigorjevičius, sov. aktyv. 175
- Sabaliauskaitė Barbora, LLA prtz. 672
- Sabaliauskas 406
- Sabaliauskas Jonas, rėm. 89
- Sabaliauskas Tomas, Tomo (kitur – Tado)-
Kerštas, Volodka, LLA b. v. 84, 85, 87,
89, 115, 117–119, 669, 671–675, 679,
893
- Sabalys Jonas, str., prtz. 490
- Sabulis Julius-*Rakštelis* 284
- Sadaunykas Petras 427
- Sadovaja*, MGB ag. 213, 216, 217
- Sakadolskis Romas 386
- Sakalas*-Gaidelis, MGB ag. 299, 301, 302, 313
- Sakalauskaitė Alina, ryš. 722
- Sakalauskas Antanas, prtz. 743
- Sakalauskas Jonas, prtz. 438
- Sakalauskas, prtz. 54
- Sakalnykas Vytautas, ryš. 942
- Saladžius Jonas (sov. pareig.) rėm. 44
- Saladžius Stasys-*Zikla* 56
- Samana*, MGB ag. 263
- Samanis*, MGB inf. 297
- Samavičius Vincas (stribų rėm.) 491
- Samavičius, MGB inf. 492
- Samienė, ryš. 726
- Samochvalov Ivan, Lukjanovič (sov. plėšikas)
201
- Samochvalov Makar, Fianovič (sov. plėšikas)
201
- Saplys Jeronimas, ryš. 263, 267
- Sarajev, MGB mjr. 818
- Sargūnas (Satkūnas) Alfonsas, Petro, prtz. 56
- Sargūnas Vytautas-*Vytenis* 806, 857
- Sasnovskis, MGB vert. 660
- Satkūnas Edmundas, rėm. (sov. pareig.) 570
- Satkūnas Jonas, Stepono, sov. pareig. 60
- Saulis Julius, Liudo-*Rakštelis*, LLA, prtz. 284
- Saulytė* (dviveidė ag.) 99
- Savenkov, MGB vyr. ltn. 678
- Savickas Alfonsas, prtz. 193
- Savickas Antanas 429
- Savickas Bronius (Simuliokas) 381
- Savickas Jonas, rėm. 438
- Savickas Jonas, Stasio (1941 m. prtz.) prtz.
134, 162, 191–193, 433
- Savickas Juozapas, Karolio, str. 457
- Savickas Juozas, Liudo, MGB pareig. 723, 728
- Savickas Pranas, prtz. b. v. 152
- Savickas Valerijonas, Adolfo (MGB SG ag.
smogikas *Sova*) 104
- Savickas, MGB j. ltn. vert. 898
- Savičenko, NKGB mlc. vyr. serž. 688
- Seibutis Jonas-*Kirstukas* 54
- Sekonas Alfonsas, rėm. ryš. 318
- Semaškaitė Janina 9, 11
- Semėnaitė Genė, rėm. 282
- Semėnas Benediktas, Benedikto-*Pilypavičius*,
b. v. 294, 304
- Semėnas Jonas-*Aukštaitis* (MGB spec. ag.) 361
- Semionov Grigorij, Gerasimovič, str. 524
- Serbentas*, MGB ag. 110
- Serebrianikov, MGB kap. 735
- Sergadajev Stepan, Ivanovič, NKGB OBB j. ltn.
22, 184, 693, 868
- Serviuk Anna, Ignatjevna, rėm. ryš. 318
- Servydienė Stasė, ryš. 423
- Servydytė Kazė-*Ramunė*, ryš. 421
- Sestrisimova*, MGB inf. 305
- Sesutė*-Stasė (?), ryš. 807
- Sevriuk Ignatj, Klementjevič, rėm. 319
- Sibiriak*, MGB ag.
- Sibitis Stasys 906
- Sideravičius (Sidaravičius) Juozas-*Sakalas* 307,
715, 875
- Sidorčiuk*, MGB ag. 294
- Silickas Petras, prtz. 198
- Silinš (Selinis) Voldemars-*Lapinš*, b. v. 94, 95,
103
- Simonas Jonas, prtz. 746

- Simontis Jonas-*Girėnas* 306
- Siniauskas Vladas, prtz. 89
- Siniauskas, prtz. 92
- Sinica Antanas, Jono, prtz. 187
- Sinicaite Adelė, ryš. 234
- Sinius Zigmas (Zigmantas)-*Šeškus, Šeškas, Šermukšnis* prtz. 295, 302, 304, 549
- Sipavičius, gyd. 444
- Sipavičiūtė Aldona, Jono-*Miglovara, Indyra*, mokyt., ryš. rėm. 293, 305, 309
- Sirgedas Juozas (1941 m. prtz.) 503
- Sirutis Boleslovas, Zigmo-*Granitas, Klevas* 328, 333, 932, 940, 941, 942, 945
- Sirutis Domas-*Baltasis Vergas*, ryš. 414
- Sirutis Julius, Zigmo-*Eimutis* 340, 942, 944
- Syčio, MGB pplk. 704
- Skaivalas, mokyt. LLA prtz. b. v. 672
- Skardžius Bronius, Vinco-*Baroniukas*, prtz. 8, 338, 462, 574, 648–650, 653, 657, 658
- Skardžius Jonas, Antano, rėm. 43, 483
- Skardžius Vincas, Karolio-*Dėdė Vežikas*, tėv., rėm. 462, 648, 654, 659, 667
- Skardžiūtė-Dubauskienė Genovaitė, med. 454
- Skaudis Vytautas 755
- Skaudys Bronius, Petro 23
- Skaudys Vytautas, Petro 23
- Skėrytė Gelena (Elena?), Prano-*Aušra* 308
- Skindaravičius Jonas, prtz. 144
- Sklierius Bronius, rėm. 487
- Skorikov, MVD justic. mjr. 654, 659
- Skrebutėnas Aleksas, Alekso (NKGB inf. *Karys*) 282
- Skrebutėnas Antanas, Kazimiero 286
- Skromov Sergej, Timofejevič (MGB SG ag. smogikas *Somov*) 104
- Skrudis Petras, Vinco, str. 378
- Skunčikaitė Lina, Antano (3m. amž.) 675
- Skunčikas Alfonsas, Vinco-*Narsutis* 675, 697, 747, 759, 760, 786
- Skunčikas Antanas, Vinco-*Kaltas*, b. v. 180, 205, 529, 530, 676, 677, 697, 707, 708, 759, 788
- Skunčikas Pranas, prtz. 746
- Skunčikienė-Žilinskaitė Melanija, Jono, rėm., ryš. 675–677, 788, 923
- Skundikas Bronius, Nocento, prtz. 278
- Skupas Antanas-*Bartulis* 469
- Skurkienė Marijona, Juozo, mot. rėm. 74
- Skurkis Antanas, Petro-*Šeškus* 73
- Skurkis Juozas, Petro-*Laisvūnas* 48, 73, 878
- Skurkis Lionginas-*Hitleris*, ryš. 879
- Skurkytė Bronė, Petro, rėm. 74
- Skurkytė Elena 74
- Skurkytė Kostė, Petro, rėm. 74
- Slapšinskas Adolfas, Motiejaus-*Eimutis*, b. v. 17, 18, 154, 155, 157, 188, 199, 938
- Slapšinskas Alfonsas, prtz. b. v. 137
- Slapšinskas Žilinskas Jonas, prtz. 137, 157, 837
- Slapšys Stasys, Jono, mokyt., rėm. 470
- Slavinas Aleksandras, KGB plk. 564
- Slavinas Julijus (KGB ag. *Haris*) 564
- Slavinskas Bronius, ryš. 133
- Slepniovas, NKVD OBB pplk. 133, 144, 146
- Sloboda Adomas, rėm. 296
- Sloboda Leonas, rėm. 296
- Sloboda Pranas, prtz. 278
- Slučka Antanas-*Šarūnas*, b. v. 106, 329, 881
- Smailys Vladas (ar Vaclovas?), mokyt. LLA 854
- Smalakys, str. 406, 912
- Smalinskas Alfonsas, rėm. 693
- Smalinskas Alfredas 693
- Smalinskas Algirdas, rėm. 404, 405
- Smalinskas Jeronimas, rėm. 693
- Smalinskas Julius, Prano, prtz. 184, 692–695
- Smalinskas Mindaugas, rėm. 404, 405
- Smalinskas Pranas, tėv. rėm. 692
- Smalinskienė Emilija, mot. rėm. 692
- Smalys Vladas (ar Vaclovas?), LLA 803
- Smalkauskas Jonas, ryš. 735
- Smalskys Jonas, str. 423
- Smerdov Nikolaj Ivanovič (NKVD ag. *Zibas*) 42

- Smirnov, MGB pplk. (Irkutsko sr.) 727
- Snakin, MGB kap. 711
- Sniečkus Antanas, LKP (b) CK sekr. 86, 518, 527
- Snieganas Antanas-*Viršaitis* 81
- Snieška Pranas, Jono, prtz. 742, 928
- Snukiškytė-Petronienė Janina 557, 558, 560
- Sokolovas Aleksejus, mjr. (MGB SG vadas) 350
- Sokolovas, MGB mjr. 105
- Soloid, MGB plk. 882, 911, 924
- Solovėj*, MGB ag. 296, 298
- Soroka*, MGB ag. 113
- Soroka*, NKVD ag. 63
- Sorokin Olimpij, Michailovič (sov. plėšikas) 201
- Spersenytė (Sperskaitė?) Vanda, Petro 301
- Spiečius Aleksandras, prtz. 273, 274
- Spiečius Vitoldas, rėm. 261, 262
- Sporna Jevtišas, Zinovjevičius, str. 320
- Sriubas Antanas, Domo, rėm. 492
- Sriubas Antanas, rėm. 493
- Sriubas, prtz. 55
- Sriubienė Janina, Fausto, rėm. 492
- Sriubienė Janina, rėm. 493
- Stainys Ksaveras, Igno, prtz. 449
- Stakauskas Kazys, prtz. 16
- Stalėmėkas, NKGB vert. 865
- Stalėrėnas Stasys-*Fikusas* 783
- Stalėronka Jurgis 820
- Stalėronka Stasys, Justino-*Varguolis* 816, 818, 819, 821, 822, 825, 826
- Stalėronka-*Fikusas* 825
- Stanėnas Kazimieras-*Pipiras* 698
- Stanėnas Petras, prtz. 747
- Stanevičius Jonas, Jurgio-*Dėdė Vaitkus* 329, 454
- Stanevičius Stanėnas Juozas Antanas)-*Lizdeika* 338, 698, 713, 876, 919
- Stanislavova Feodora, Andrijono 484
- Stanislavova Irina, Vasilijaus 484
- Stanislavova Jevgenija, Andrijono 484
- Staniulevičius Vladas (1941 m. prtz.) 684
- Staniulis*, MGB ag. 293
- Stankevičienė-Pravazevičiūtė Liucija 892–894, 896, 897
- Stankevičius Adolfas (1941 m. prtz.) 118, 674
- Stankevičius Juozas 907
- Stankevičius Juozas, Broniaus, prtz. 893, 894, 899
- Stankevičius Juozas, Dzidoriaus (Izidoriaus), prtz. 899
- Stankevičius Juozas, Izidoriaus, prtz. 910
- Stankevičius Juozas, prtz. 200, 910
- Stankevičius Petras, Jono, prtz. 336, 338, 909
- Stankevičius Petras, Jono, prtz. 892, 898, 899
- Stankevičius Vincas, Jono (MGB SG ag. smogikas) 103
- Stankevičius Vladas (1941 m. prtz.) 678, 685
- Stankevičius*, NKVD inf. 142, 143
- Stankevičiūtė Bronė, Simono, ryš. 39
- Stankeviėienė-Pravazevičiūtė Liucija 336
- Stankūnas Jurgis (1941 m. prtz.) 684
- Stankutė Danutė, ryš. 240
- Stariėenka Vytautas-*Ūdras* 285
- Starkov Filip, Ivanovič str. (MGB SG ag. smogikas *Smelyj*) 104, 226, 371
- Starkus Antanas-*Montė*, b. v. 329, 391, 468, 654, 656, 665
- Starkus Stasys, rėm. 419–421
- Starkus*, MGB ag. 113
- Stasiškis Bronius-*Sukūrys* 419
- Stasiškis Feliksas, Domo-*Smūgis* 231, 419, 944
- Stasiukėnas Klimas-*Žibutė* 783
- Stasiulionis Alfonsas, prtz. 230
- Stasiulionis Balys 460
- Stasiulionis Juozas, Alekso, LLA prtz. 671, 673
- Stasiulionis Povilas, Prano-*Vilkas* 452
- Stasiūnas Bronius (Utenos apskr. vrš.) 471
- Stasiūnas Bronius, apskr. vrš. 459
- Stašėlienė Karolina, rėm. 756
- Staškevičius Petras, Antano, ryš. 101, 732, 737

- Staškevičius Vytautas, Petro (MGB vyr. ltn., SG ag. smogikų vadas) 940, 941
- Staškevičiūtė Emilija, Antano, ryš. 101, 730, 733, 737
- Statulevičius Jonas, prtz. 567, 678, 681
- Stauskas Povilas (1941 m. prtz.) 684
- Stavrovskis Aleksejus 508
- Steiblys Jonas-*Marsas* 564, 958
- Steiblys Kazys, Jono-*Ramūnas* 878
- Stelmokas Antanas, mokyt. LLA prtz. (1941 m. prtz.) 671, 673, 674
- Steponavičius Kazys, Alekso (1941 m. prtz.) 197
- Steponėnas Albinas, prtz. 55
- Stiklorius Arūnas (fotografas) 330, 531
- Stimberis (?) Alfonsas, Tomo (1941 m. prtz.) 195
- Stočkus (MGB šnipas) 434
- Stočkus Vytautas, prtz. 701
- Stočkutė Teklė, Kosto-*Birutė, Nijolė*, ryš. (MGB ag. *Aldona*) 114, 700, 702–704, 706, 739, 740
- Stoma Balys-*Balandis* 689
- Stoma Jonas-*Balandis* 784
- Stoma Juozas-*Juodasis* 690
- Stoma Stasys, Petro-*Karklas* (MGB inf. *Kiaunė*) 722, 723, 726, 728
- Stoma Stasys-*Slapukas* 784
- Stomas*, MGB inf. 727
- Stonys Juozas (MGB SG ag. smogikas *Šernas*) 104
- Stoškus Antanas, Jono, prtz. 187
- Stoškus Petras, prtz. 769
- Strazdas (?) Jonas, Juozo, prtz. 138
- Strazdas Antanas-*Rugienis* 537
- Streikus Albinas, Norbo, prtz. 37, 756, 780
- Streikus Antanas, Jono, prtz. 152
- Streikus Antanas, Tomo-*Tamošiukas* (*Tamošius*), b. v. 20, 31–34, 37, 61, 69, 134, 147–149, 152, 166, 177, 752, 754, 756, 776, 777, 779, 780, 790, 866
- Streikus Augustas, Juozo (NKVD inf. *Roščenko*) 175, 176
- Streikus Augustinas, Tomo, prtz. rėm. 31, 33
- Streikus Ignas, Petro 751
- Streikus Izidorius, Antano-*Girėnas* 177, 178, 706, 752, 776, 777, 778, 789, 791, 794, 866
- Streikus Juozas, Antano-*Darius, Stumbras* 177, 178, 181, 373, 706, 721, 752, 757, 758, 776, 777, 789, 791, 794, 799–801, 961, 863, 866, 869
- Streikus Petras, Norbo, prtz. 152, 780, 868
- Streikutė Adomutė, rėm. 33
- Streikutė Domicelė (Damutė), Petro, ryš. rėm. 751–758
- Streikutė Ona, Dominyko-*Rūta, Gėlė*, ryš., prtz. 208, 706, 754, 758
- Streikuvienė, ryš. rėm. 754
- Streižys Jonas-*Barzda* 60
- Strelčiūnienė Veronika, Alfonso-*Aušra* 944
- Striužas Valdas 8, 532, 883, 892, 925, 927
- Strolė Bronislovas, Julijono-*Audra, Vėtra* 345
- Strolia Balys, rėm. 44
- Strolia Vincas, prtz. 664
- Struopis Simonas (latvių prtz. b. v.) 433, 440
- Stukaitė-Liutikienė Alvina, Povilo-*Julia, Dainė* 125, 127
- Stukas Povilas, Petro-*Tėvukas*, rėm., ryš. žvalg., prtz. 206, 212, 332, 340, 944
- Stukas Pranas, ryš. 373
- Stukas, gyd. 64
- Stukienė Ona-*Žemaitė*, rėm. ryš., prtz. 944
- Stundžaitė Ona, ryš. 715
- Stundžėnas Steponas, Petro, prtz. 184, 692–695
- Stundžia D., 530
- Stundžia Jonas-*Klajūnas*, b. v. 60
- Stundžia Juozas, prtz. 291, 781
- Stundžia, prtz. b. v. 19
- Stunžaitė Stefa, Antano, rėm. ryš. 73
- Subačius Edvardas, Gabrio, prtz. 306
- Subata Jonas, prtz. 797, 862
- Subota*, NKVD-MGB ag. 129, 468
- Sudnius Augustinas, prtz. 287

Sugreb NKVD inf. 42
Suk, NKVD-MGB inf. 29, 249
Sukarevičius Jurgis-Diemedis 81
Sukovas Denisas, Artemjevičius, str. 319, 320
Sultanbekovas, MGB mjr. 240
Sunkloda Jonas, Tomo, str. 457
Sunkloda Pranas, Tomo, str. (Osoviachomo instr.) 453, 457
Survila Justinas, Jono-Karklas 337
Suveizdis Adolfas (1941 m. prtz.) 684
Svajūnas-Untanas Algirdas (MGB inf.) 308
Svarinskas Alfonsas, kng. 10
Sviklys Vytautas-Papartis, ryš. 73
Svilas Alfonsas, Povilo-Streikus 131, 329, 340, 933, 938, 941, 942, 944
Svilas Bronius, Povilo-Aidas 329, 932, 942, 944
Svilas Juozas, prtz. 230
Svirnelis, MGB ag. 826
Svogūnas-Antanas (?) 79
Svoj, NKVD ag. 277

Šablinskas Alfonsas, Antano, prtz. 135, 152
Šablinskas Pranas, Antano, prtz. b. v. 135
Šackus Juozas (1941 m. prtz.) 671
Šajauka, prtz. 92
Šakaliuk, MGB inf. 22, 23
Šakaliukas (Šakaliuk), MGB inf. 213, 219, 223
Šakalys Juozas, Prano-Kęstutis 143, 677, 678, 681–683, 686–688
Šakalys Petras, Antano, prtz. b. v. 138, 155
Šakalys, KGB ltn. 115
Šalčius (Šaltis) Algimantas (studentas), prtz. b. v. 87
Šalna Antanas-Griežtis, b. v. 744
Šalna Jonas, rėm. 257
Šalnaitė Stasė, rėm. ryš. 257, 263, 266
Šaltis Alfonsas, Kazio (MGB SG ag. smogikas Šalyj) 103–105
Šaltis Algimantas, prtz. b. v. 469
Šapoka Antanas, rėm. prtz. 43, 44, 80
Šapoka Antanas, strb., prtz. 490

Šapoka Vincas-Valteris 489
Šarka, MGB ag 111, 293
Šarkas-Krasko, MGB inf. 119, 120
Šarūnas, MGB ag. 95
Šatkus Antanas, ryš. 421
Šaučiulis Vincas 13
Šaučiūnas Antanas, prtz. 46
Šaukštelis Bronius, prtz. 784
Šaukštelis Jonas, prtz. 784
Šavelis Bernardas, Vinco, rėm. 847, 854
Šavelis Jonas, Adomo-Bijūnas, rėm. ryš. 845–847, 854
Šavelytė Janė (Janina), Liudo-Rūta, Našlaitė, rėm. ryš. 846, 853
Šavelytė Marytė (Marija), Adomo, ryš. 847, 854
Ščajev Savostjan, Aninkevič, str. 524
Ščervenin Maksim, Savinovič, str. 516
Ščiura Kazys (1941 m. prtz.) 678, 685
Šedys Kazimieras, prtz. 436
Šeduikis Antanas, LLA 169
Šeduikis-Pavasaris 81
Šeikus Izidorius 167
Šeikus Vilius, Juozo, prtz. 681
Šenavičius (Kšenavičius?), prtz. 155
Šerelis, prtz. 661
Šerėnas Antanas-Gandras 784
Šerėnas Bronius, Kazio, prtz. 853
Šerėnas Jonas-Ąžuolas 537
Šerėnas Jonas-Čerčilis 491
Šerėnas Stasys, prtz. 948
Šerėnas Vladas-Beržas, b. v. 744, 927, 946
Šermukšnis, MGB inf. 78
Šertvytis Algis (LLA št. sk. vrš.) 467
Šeškus Jonas, Igno, rėm., ryš. 98, 101, 737
Šeškus Juozas (1941 m. prtz.) 674
Šeškutė Stasė, Jono, ryš. 101, 731, 732, 734
Šeštokas Juozas, prtz. 693, 694
Ševachaitė Chana, MGB kap. 728
Šiaučiulis Balys, prtz. 43
Šiaudinis (?) Kazys, prtz. 681

Šiaudinis Povilas 41
 Šiaurys Jonas, rėm. ryš. 77
 Šibaila Juozas-*Diedukas*, b. v. 880
 Šidla Juozas-*Paukštys* 537, 947
 Šidlauskas Kazimieras, rėm. 450
 Šilaitis-Šimonėlis Liudvikas, LK plk. (MGB ag.) 413, 417
 Šilas Antanas-Kovas 467, 469
 Šilas, MGB ag. 306, 308
 Šileikienė (orig. Šileikina), NKGB inf. 44
 Šileikis Albinas-*Tarzanas* 54, 150
 Šileikis Bronius, prtz. 908
 Šileikis Jeronimas, Vinco (sov. partorgas) 457
 Šileikis Jonas, Jono, rėm. 208, 210
 Šileikis Jonas, LLA, prtz. 169, 196
 Šileikis Juozas, Silvos-*Akmenis* 165
 Šileikis Juris (?), prtz. 138
 Šileikis Petras (NKGB inf. *Vilkas*) 469
 Šileikis Petras, Antano-*Klėtis*, ryš. 494, 824
 Šileikis Pranas, prtz. 150
 Šileikis Vytautas, prtz. 150
 Šileikytė, NKGB inf. 43, 242, 247
 Šilnikas Bronius, Justino, prtz. 286
 Šilnikas Justas, Benedikto, str. 707
 Šilinis (Šilnikas) Juozas-*Popinigis* 284, 285
 Šilkinas Vytautas, prtz. 742
 Šilokaitė, MGB inf. 315
 Šimašius Konstantinas, Juozo, kng., ryš., rėm. 57
 Šimeliūnienė-Adomonytė 381
 Šimkevičius Mykolas, prtz. 784
 Šimkūnaitė Genė, Juozo, ryš. rėm. 205, 207
 Šimkūnas Antanas-*Kurmis* 783
 Šimkūnas Leonas, Juozo (Martyno?)-*Kipšiukas* 266, 356
 Šimkūnas Petras-*Klajūnas* 725
 Šimkūnas Povilas-*Vėžys* 783
 Šimkūnas Pranas, rėm. 207
 Šimkus, NKVD ag. 277
 Šimonėlienė-Zyzaitė Cecilija (Liudviko mot.) 413

Šimonėlis Algimantas 414
 Šimonėlis Antanas 414
 Šimonėlis Antanas, str., prtz. 490
 Šimonėlis Jonas, rėm. 42, 413, 416
 Šimonėlis Liudvikas, LK plk. (MGB ag. *Šilaitis*) 413, 417
 Šimonėlis Petras (Liudviko tėv.) 413
 Šimonytė-Petrulionienė Elvyra 413
 Šimulaitis Justinas 906
 Šinauskas (Šinkūnas?) Vincas, prtz. 17
 Šinkūnaitė Eugenija (Jevgenija) ryš. 715
 Šinkūnaitė Genė, Juozo 51
 Šinkūnas Andrius, prtz. 43, 44
 Šinkūnas Antanas-*Beržas* 94, 103, 186, 438, 767
 Šinkūnas Balys-*Papartis* 81, 806
 Šinkūnas Bronius-*Laimutis*, *Uošvis* (MGB SG ag. *Šimonis*) 374
 Šinkūnas Jonas, prtz. 103, 530
 Šinkūnas Juozas 51
 Šinkūnas Leonas-*Kipšiukas* 268
 Šinkūnas Liudvikas, Juozo, rėm. 51
 Šinkūnas Vladas, Jono, prtz. (MVD ag. *Krūmokšnis*) 94, 704, 706
 Šiožinys Jonas, prtz. 908
 Šiožinys Juozas, Vlado, prtz. 289
 Šiožinys Mykolas, Jono, prtz. 134, 213, 220
 Šiožinytė Juzė, prtz. 289
 Širbinskaitė Aldona, rėm. ryš. 771, 772
 Širbinskas Balys, prtz. 186
 Šireika Jonas-*Pyragaitis* 522, 523, 806, 857
 Šireika Povilas-*Kariūnas* 521, 806, 857
 Širvinskas Juozas, prtz. 680, 686
 Širvys Leonas, rėm. 754
 Šiškovskis, NKVD ag. 90
 Šiukščius Algirdas 8, 9, 560, 564, 570, 572
 Šlekas Petras, Adomo, LLA prtz. 669, 671
 Šlenys, polic. 459
 Šlepetys Bronius, prtz. b. v. 140
 Šlepetys Emanuelis, Justo, prtz. b. v. 134, 147, 151

- Šmerkin, sov. mlc., vyr. ltn. 134
- Šomanas Mykolas, prtz. 73
- Špokas Algimantas-*Jokeris* 55
- Špūras Antanas, prtz. 135
- Špūras Jaroslavas, prtz. 670
- Šriubėnas Marijonas-*Narkaitis* 297
- Štaras Antanas, rėm. 77
- Šujauka Balys, Igno 51
- Šukelis Stasys, ryš. rėm. 298
- Šukys Jonas-*Liūtas* 420
- Šukys Pranas, Jono, (fikt. – Čepulionis Pranas, Jono) kng. (MGB ag. *Laikrodis*) 234
- Šukys Steponas-*Mauzeris* 655, 656
- Šukys Vladas, prtz. 37
- Šukys-Krasauskas Petras (NKVD-MGB ag.) 94, 95, 103, 111
- Šulskas Mykolas-*Šerys* 784
- Šulskas Steponas, Petro, prtz. 51
- Šulskus Petras (1941 m. prtz.) prtz. 156
- Šumauskas Motiejus, sov. veikėjas 903, 905, 907
- Šumauskienė Emilija
- Šuminas Algimantas-*Kurklys, Vėjas* (kng. seminarijos studentas), LLA 803–805, 856
- Šuminas Antanas-*Luobas* 783, 790
- Šuminas Juozas, Antano (1941 m. prtz.) 141
- Šūra Antanas (1941 m. prtz.) prtz. 136, 155, 157, 684
- Šūra Jonas, Antano, prtz. 136, 137
- Šūra Kazys (1941 m. prtz.) 684
- Šūra Lionginas, Antano prtz. 136, 157
- Šustikas Pranas-*Guoba* (1941 m. prtz.) prtz. 809, 812
- Šutas Antanas, prtz. žvalg. 196
- Šutas Vytautas, prtz. b. v. 134, 152
- Šutas, NKVD ag. 190
- Šutas, NKVD-NKGB inf. 23
- Šutinys Jonas, Petro (NKGB inf. *Kietis*) 282, 285
- Šutinys Kazys, Prano (1941 m. prtz.) 72
- Švalkus Jonas-*Šarvuotis* 783
- Šveikauskas Adomas, prtz. 70
- Švilpa Jonas (Prano brolis), prtz. 57
- Švilpa Kazys, Antano, prtz. 291
- Švilpa Pranas, Juozo-*Abstinentas, Ažuolas, Barzda, Barzdyla* 57, 66, 535
- Taluntis Vaclovas, prtz. 274, 276
- Taluntytė Genė, rėm. 257
- Taluntytė Stasė, rėm. ryš. 257, 263, 266
- Talutytė Emilija-*Žiezirba* 373
- Tamašauskas Leonardas, kng. 427
- Tamm Aleksandr Ernestovič, NKVD pareig. 15
- Tamoliūnas Jonas, Jono-*Mažasis, Knygnešys* 96, 736
- Tamošiūnas Antanas 430
- Tamošiūnas Antanas, str., prtz. 490
- Tamošiūnas Jonas, LLA prtz. 671
- Tamošiūnas Juozas 438–440
- Tamošiūnas Juozas, Vinco, prtz. 43, 44
- Tamošiūnas Juozas-*Bijūnas* 491
- Tamošiūnas Kazys, Juozo, mokyt. ryš. 471, 472
- Tamošiūnas Povilas-*Karklas* 56
- Tamošiūnas Steponas, prtz. 429, 430
- Tamošiūnas Vincas-*Kęstutis*, LLA b. v. 163, 680
- Tamošiūnienė Barbora, rėm. ryš. 44, 754
- Tamulionis Pranas, mokyt., prtz. 150
- Tanina*, MGB inf. 220
- Tarakavičius Antanas, Juozo-*Miškinis* 70, 742, 743, 925
- Tarasevičius Karolis, rėm. 256
- Tarvydaitė Julija, rėm. 131
- Tarvydas (Tervydis) Jonas, Jono (MGB ag. *Dalgis*) 114, 392, 468
- Taškūnas Antanas-*Putinas* 746, 747, 783
- Tauterys Juozas, Jono (MGB ag. *Vladas*), 95
- Teisingas*, NKVD ag. 119
- Teklė*, MGB ag. 127
- Telyčėnas Leonas, Gabrio-*Lakūnas*, OS vrš. 355
- Terleckas Bronius, prtz. 928, 947

- Terleckas Kazimieras, prtz. 270, 926, 947
Ternovoj Ivan, NKVD pareig. 68, 69
Tichomirov Sergėj Kirijanovič, KGB pplk. 351, 554, 556–561, 563, 564, 567
Tichonov, MGB ag. 361
Tička Antanas, Antano 176
Tička Petras, Vlado (1941 m. prtz.) LLA prtz. 671, 675
Tiesa, MGB ag. 114
Tigras, prtz. 698
Tijūnėlis Albertas, rėm. 843
Tijūnėlis Antanas, Vinco-*Kevė* 842
Tijūnėlis Antanas-*Liepa* 114, 131, 393, 404, 422
Tijūnėlis Jonas-*Beržis*, prtz. 841, 842
Tijūnėlis Pranas, ryš. žvalg. 371
Tikras-Juodvalkis Kazimieras, MGB ag. 353
Tilindis Antanas-*Dilinis*, LLA 55, 804, 855
Tilvytis Kazimieras, Mykolo 923
Tilvytis Liudas 924
Tilvytis-Žalvarnis Jurgis (poetas) 500
Timinskas, MGB vyr. ltn. 291
Timofejev, MGB ltn. 798
Timofejev, NKVD ag. 62
Timofejevas Piotras, Michailovičius, NKVD mlc. 146
Tiuganovas, sov. mlc. vyr. ltn. 134
Tiumkin, MGB ltn. 707
Tyla Jonas-*Vaišvila*, b. v. 83, 489
Tyla Vladas, Kosto-*Poetas* 50
Tylaitė Zofija (Zosė), Mato-*Gulbė* (dviguba ag.) 331, 485, 954
Tkačenko, NKGB gen. mjr. 63, 64, 169
Tolkovyj, MGB ag. 295
Tomilin, NKVD ag. 74, 75
Topolskas Zigmās, ryš. rėm. 737
Trakimas (KGB tardytojas) 565
Trakimas Benediktas-*Genelis*, b. v. 417
Trakinskas, kng., MGB ag. *Pučini* 417
Tranas-*Dalgis* (MGB sov. raudonųjų prtz.) 751
Trankūnaitė, rėm. 217
Traškin Anfilarij, Alampejevič, MVD vert. 757
Traškinas, NKVD vert. 867
Traškus Jonas, str. 489
Travkin, MGB j. ltn. 945
Trečiokas Jurgis-*Rytas* 656
Treinys Alfredas-*Stumbras* 958
Treinys Bronius, Justino (buvęs prtz.) 47
Treinys Kazys, rėm. 50
Treinytė Ona, Adomo, ryš. rėm. 290
Treinytė Zosė, ryš. rėm. 290
Trickėnas-Grigėnas Henrikas, Aleksandro, MGB inf. 292
Trimaila, mlc. ltn. 84
Trimbana (Trimbelis?) Antanas (1941 m. prtz.) 684
Trimbelis Adolfas, Alfonso (1941 m. prtz.) 195
Trimbelis Antanas, Alfonso, ryš. 135, 196
Trimbelis Juozas-*Tarzanas* 125
Trimbelis Petras, Alfonso (1941 m. prtz.) 195
Trinkūnaitė Zosė-*Šešupė* (*Gegutė?*), ryš. 290
Trinkūnaitė-*Lelija*, ryš. 788
Trinkūnas Antanas, Anupro, rėm. ryš. prtz. 77, 291
Trinkūnas Jurgis-*Barzda*, *Dagys* 285, 878, 878
Trinkūnas Justinas, Antano-*Senis*, OS vrš. 77
Trinkūnas Kajetonas, Jono, prtz. 291
Trinkūnas Petras, rėm, ryš. 77
Trinkūnas-*Husaras* 845
Tripanas Viktoras, Antano 149
Trofimov Parfenij, Aleksejevič, str. 524
Trofimov, MGB pplk. 794, 795, 798
Trofimovas Jevstafiejus, Grigorjevičius, sov. aktyv. 175
Truchačiovas, NKVD-NKGB j. ltn. 153, 683, 686
Trukšnytė Bronė, Jono, ryš. 113
Truska Liudas 531
Tūbelis Jonas 404
Tūbelis Vincas, prtz. b. v. 91
Tujinovas, MGB pareig. 320
Tumelis, MGB ag. 127

- Tumėnaitė Ona, Jono, ryš. rėm. 100, 101
 Tumėnas Juozas, rėm. ryš. 77
 Tumėnas Zigmās-*Kęstutis* 77, 337, 921
 Tumėnienė Petronelė, ryš. 735
 Tumienė Emilija 416
 Turkevičienė Paulina, ryš. 102
 Turkevičius Balys (1941 m. prtz.) 675
 Turkevičius Jurgis, Juozo, (1941 m. prtz.) prtz.
 b. v. 90, 102, 117, 119, 669, 675
 Turkevičius Ksaveras, Juozo-*Bagdonas* 91, 116,
 117, 119, 731
 Turkus Jonas, Jono (NKVD inf.) 148
Turlo-Buračas Albinas, MGB ag. 358, 359, 361
 Tursa Vladas-*Daukantas* 382
 Tuskenis Kazys (1941 m. prtz.) 481
 Tuzas Antanas, rėm. 56
 Tuzas Vladas-*Monasis* 56
 Tvarijanavičius (Tvarijonavičius) Antanas,
 kng. 182
 Tvaskus Petras-*Špokas, Liepa* 343

 Ubeika Antanas, prtz. 678, 685
 Ubeika, MGB ltn. 751
 Ubonis Jonas, Vinco, prtz. 690
 Ubonis Vincas, Vinco-*Jokeris* 690, 784
Ucho, MGB inf. 129
 Ūdras Bronislovas, Kazio 41, 203, 216, 766,
 767, 769
 Ūdras Napalys, Kazio, prtz. 766, 767, 769
 Ūdras Petras, Kazio-*Granitas* 766, 767
Ugnis, NKVD ag. 42
Ugnis-Bulka Juozas, MGB ag. 230
 Ulevičius Jonas, prtz. 908
 Uljanov Pankratij, Tarasovič, str. 524
 Umarskij, NKVD ag. 169
 Umbrasas Jonas, Mykolo, prtz. 291, 832, 835
 Umbrasas Juozas-*Patentas* 831
 Umbražiūnas Kostas, Juozo, ryš. 256
Ungurys, MGB ag. 359
 Unskinaitė Emilija, Mečislovo 41
 Untanaitė Antanina, Klemenso, ryš. 282, 308
 Untanas Aleksandras-*Tigras* 815
 Untanas Algirdas (MGB inf. *Svajūnas*) 308
 Untanas Bronislavas, Romano-*Liūtas* 294, 299,
 314, 816
Uosis, MGB ag. 111
Uosis, MGB ag. 99, 123
Uosis-Biveinis Juozas, Juozo-*Švedas* (MGB ag.
Uosis) 159, 160
Urban, NKVD ag. 72
 Urbanas Antanas, Balio-*Vytenis* 679, 680, 686
 Urbanas Antanas, Igno, prtz. 679, 681, 686,
 687
 Urbanas Jonas, Juozo, prtz. 17, 18
 Urbanas Petras, Juozo, ryš. 143
 Urbanas Pranas (1941 m. prtz.) 678, 685
 Urbanas Stasys, Balio, prtz. 157
 Urbanas Stasys, Benedikto, prtz. 135, 136
 Urbanas Stasys, Jono, prtz. 153
 Urbanas Vincas, Jono, prtz. 153
 Urbanavičius Albinas, prtz. 787
 Urbans Stanislovas, prtz. 864
 Urbonaitė Danguolė, Juozo 484
 Urbonas Juozas, Jono, prtz. 17
 Urbonas Jurgis-*Lakštutis*, b. v. 48
 Urbonas Mečys (1941 m. prtz.) 678, 684, 685
 Urbonas Mykolas-*Liepa* 55, 78, 560, 565
 Urbonas Silvestras-*Lapinas*, b. v. 48, 55, 59, 60
 Urbonavičius (Urbanavičius) Pranas-*Dėdė* 419
 Urbonavičius Edvardas-*Senis* 284, 285
 Urbonavičius Juozas, Petro, prtz. 71
 Urbonavičius Vilius, Juliaus-*Klevas* 66, 70
 Urbonavičiūtė Vanda, ryš. rėm. 924
Uršolis, prtz. b. v. 814
 Uršulė, NKVD inf. 201
 Urvinis Jonas, Prano, prtz. 147, 778–780
Ūsas, prtz. 44
 Uzela Vilius, Broniaus (MGB SG ag. smogikas
Karklas) 105
 Užbalis Vladas, Juozo, prtz. 291

- Vabalaitė Antanina, mokyt. (MGB ag. *Dama*) 182, 183, 184
- Vadeiša Jurgis-*Gailius* 160, 765–767, 769, 770
- Vadišius Leonas, prtz. 135, 152
- Vadišius Petras, Petro, prtz. 135, 152, 677, 678, 681–683, 687
- Vadišius Vytautas-*Avilys* (*Aviliukas*) 536, 806
- Vadov*, MGB inf. 75, 76
- Vadov*, NKVD ag. 57, 60, 74
- Vaicechovičienė Jadvyga, Osipovna, ryš. 277
- Vaickus Jonas-*Grynas* 280, 281, 282
- Vaičėnas Balys, Norbo-*Nemunėlis*, *Liubartas*, *Pavasaris*, *Amerikonas*, b. v. 96, 101, 102, 113, 672 700–703, 731, 733, 735, 736, 738, 739, 791, 792, 823, 864
- Vaičėnas Bronius, Norbo-*Sakalas* 701, 703
- Vaičėnas Edvardas, Prano-*Edzka* (Vincobrolis) 96, 99, 101, 700–703, 731, 732, 735, 736, 739, 797
- Vaičėnas Jonas, Norbo, prtz. 796
- Vaičėnas Juozas, prtz. 91, 116
- Vaičėnas Vincas, Prano-*Centas* 96, 99, 101, 700, 701, 703, 732–736, 797
- Vaičėnas Vytautas, prtz. 791, 792, 864
- Vaičišauskas, prtz. b. v. 85
- Vaičiulaitis Antanas 386
- Vaičiulis Juozas, prtz. 84, 427
- Vaičiulis Steponas, prtz. 428
- Vaičiulytė-Miškinienė Bronislava, ryš. rėm. 428
- Vaičiūnaitė Stasė, ryš. 748
- Vaičiūnas Antanas-*Kvietys* 806
- Vaičiūnas Gintaras 8
- Vaičius Vladas, Juozo, str. (prtz. rėm.) 656, 663, 668
- Vaidakavičius Petras, mokyt., prtz. b. v. 88
- Vaiginis Jonas (1941 m. prtz.) 481
- Vaigonis Bronius, rėm. 43
- Vaikutis Leonas-*Pantera* 424, 425, 680
- Vaikutis Pranas, Juozo, prtz. 680, 681, 686, 835, 840
- Vaikutis Stasys, Juozo, prtz. 113
- Vaikutis Vytautas, prtz. žvalg. 670
- Vainarovska Eflizaveta 51
- Vainauskas Albertas, prtz. 98, 99, 100
- Vainauskas Jonas, Jono, LLA prtz. 176
- Vainauskas Jonas, Stasio, prtz. 380
- Vainauskas Jonas-*Jaska*, *Senukas* 96, 228, 736
- Vainauskas Jonas-*Tigras* 730, 731, 731, 732, 733
- Vainauskas, prtz. 379, 380
- Vainius D., prtz. 149
- Vainius Jonas, prtz. 686
- Vaira Albinas, prtz. 781
- Vaira Juozas-*Klevas* 419
- Vaira Pranas-*Ešerys* 404, 419
- Vairytė, ryš. rėm. 754
- Vaisbrotas (psic. komisijos pirmininkas) 830
- Vaiserat, MVD pplk. 940
- Vaiškūnas Antanas, prtz. 287
- Vaiškūnas Vincas, Jono, prtz. 287
- Vaiškūnas Vladas, Vlado, prtz. 278
- Vaišnoras Antanas, prtz. 287
- Vaišnoras Antanas, sov. pareig. 14
- Vaišnoras Povilas, Kazio, prtz. 747
- Vaišnoras, kng. 209
- Vaitelis Danielius, Petro-*Atamanas*, *Briedis*, *Samanis*, LK ltn., b. v. 105
- Vaitiekėnas Vaclovas, Mataušo-*Barzdėnas* 297, 353, 355, 358, 359, 816
- Vaitiekūnas Tautvilis Alfredas, Kazio-*Vėjas*, *Zubrys* (MGB ag. *Keras*) 374, 375
- Vaitkevičius Vladas-*Gaidukas* 808, 955, 856
- Vaitkus Kazys, Jurgio (MGB SG ag. smogikas *Aušrelė*) 105
- Vaitonis Balys, Antano (1941 m. prtz.) 152
- Vaitonis Petras (1941 m. prtz.) 191
- Vaivada Bronius-*Akmuo*, *Vilkas*, (LK mjr., Kęstučio org. v.) 471, 472
- Vakaras*, NKVD ag. 90
- Valančiūnas Dominykas, prtz. 473
- Valančiūnas Napalys-*Elnias* 414, 416
- Valeinis Juozas, prtz. 733
- Valenta Juozas-*Uralas* 304

- Valevičiūtė Janina-*Kregždutė*, *Astra*, prtz. 391, 656, 657, 659, 878, 881
- Valevičiūtė-Uoksienė Elena-*Nida* 390, 654, 656, 657, 659, 660, 667
- Valickas Mataušas, Jono, prtz. 55
- Valickas Petras, Juozo, rėm. 51
- Valiukas Algis 572
- Valiukas Jonas, str. 452
- Valiukas Juozas, rėm. 283
- Valiukėnas Antanas (1941 m. prtz.) 684
- Valiukienė-Bulkiėnė Marijona, Kazio, ryš. rėm. 828, 829
- Valytė Veronika, Adolfo, ryš. 4571
- Valonis Juozas, Jono-*Merkys* 342
- Valonytė-Švarlienė Janina, ryš. 343
- Valskienė Ona, Juozo, ryš. 211
- Valskys Jaska, prtz. 146
- Valskys Juozas, Mykolo, ryš. 211
- Valskys Justinas (1941 m. prtz.) prtz. 156
- Valskys Povilas (1941 m. prtz.) prtz. 156
- Vanagai*, MGB ag. 41
- Vanagaitė Onutė, ryš. 382
- Vanagas Adomas, Stanislovo-*Papūga* 204
- Vanagas Jonas, rėm. 291
- Vanagas*, MGB ag. 102, 111
- Vaniušas*, MGB ag. 295, 303
- Varatinskas Jonas, prtz. 680, 686
- Varatinskas Juozas, prtz. 679
- Vareika Aleksas, sov. pareig. 85
- Vareika Jonas 381
- Varia*-Balčien. Marija (MGB ag.) 362
- Varna Adolfas-*Mažiukas* 181, 791, 792, 796, 797, 864
- Varna Izidorius, Antano, prtz. 177
- Varna Juozas-*Radvila*, 92, 113, 147, 797
- Varna Nikodemas, prtz. (užverbuotas MGB) 161
- Varnas (Varna) Marinas, Antano, prtz. 37, 39, 178, 752, 756
- Varnas Algirdas, Jurgio-*Gaidelis* 83, 340, 950, 954
- Varnas Antanas 466
- Varnas Juozas, prtz. 752, 756, 780, 866
- Varnas Vladas, prtz. 427, 428
- Varnas*, MGB ag. 110, 114, 176
- Varnas, Varna*, prtz. 690, 698, 784
- Varnienė Milda, ryš. 703, 740
- Vartibavičienė Ona, prtz. 448
- Vartibavičienė Vincė, rėm. 189
- Vartibavičienė-Černiauskaitė Aldona-*Alyva*, prtz. 435, 442, 449
- Vartibavičius Antanas, Kazio-*Tėvas, Piršlys* 96, 116, 443, 448, 449, 704, 706, 736, 756, 802
- Vartibavičius Jonas, rėm. 189
- Vartibavičius Vladas, prtz. 449
- Vartis*, MGB inf. 262
- Vasaras*, NKGB ag. 45
- Vasaraudzis, ryš. 862
- Vasarevičius Petras (1941 m. prtz.) 481
- Vasiliauskaitė, ryš. rėm. 754
- Vasiliauskas Alfa, prtz. 148
- Vasiliauskas Bronius 889
- Vasiliauskas Petras, Antano (NKVD inf. *Sosnovyj*) 148
- Vasiliauskas Povilas, prtz. 148, 152
- Vasiliauskas Vladas, rėm. 137
- Vasiliauskas, prtz. 55
- Vasiljev*, MGB ag. 305
- Vasiljev, MGB vyr. ltn. 819
- Vasiljevas Anikiejus, Parfionovičius, sov. pareig. 108
- Vasiljevas Jurgis-*Viesulas*, mokyt. 42, 69, 460, 807, 858
- Vasinovas, MVD-MGB vyr. ltn. 691, 725
- Vasiulytė Janė, Juozo-*Kaladytė*, OS ryš. 811, 873, 874, 875
- Vasiulytė Marijona, Adolfo-*Aguonėlė*, OS ryš. 873, 874
- Vasser, MGB pplk. 924
- Vaškėlis Albinas 416
- Vaškėlis Albinas, Vlado-*Lazdynas* 56
- Vaškevičius Edvardas, prtz. 271
- Vaškūnas Vincas-*Medinis* 851

- Vaškūnas Vladas, Vlado (MGB darbuotojas-užverbuotas) 184
- Vaupšasovas (Vaupša, Vaupšasov) Stanislovas, MGB plk. 951, 953
- Važanc Apolonija, Stanislovo 751
- Vėbra Antanas, prtz. 680, 686
- Vėbra Juozas-Šalmas 680, 686
- Vedrickaitė Stasė-Rugiagėlė, ryš. 807, 858
- Vegela Jonas, Vinco, prtz. 253
- Vėgelas Jonas, prtz. 765
- Vėgelas Juozas, prtz. 765
- Vėgėlė Jonas-Herbas 298
- Veinis Jonas, prtz. 679
- Veinys Jonas, prtz. 680
- Vėjas, NKVD ag. 71
- Velainis Juozas, prtz. 731
- Velainytė Nadiežda, rėm. 93
- Velička Juozas, Juozo, prtz. 134
- Venclova Julius, mokyt. LLA 169
- Venclovas Albinas, prtz. 165
- Vengrienė Virginija 386
- Veniger Klaus, Makso (MGB SG ag. smogikas *Perkūnas*) 105
- Venutė, MGB ag. 82
- Veronikas, MGB ag. 225
- Verslovas Aleksas (1941 m. prtz.) 481
- Verslovas Juozas, prtz. 90
- Vesiolovas Sergejus, KGB mjr. 561, 563
- Veškauskas Petras, prtz. 55
- Veteikis (Jono brolis), prtz. 54
- Veteikis Jonas, prtz. 54
- Veter, MGB ag. 98, 737
- Vetrinis, MGB ag. 77
- Vetrovas, MGB gen. mjr. 111
- Vėželis, MGB ag. 367
- Vienažindis Bronius, prtz. 139
- Viesulas, prtz. 784
- Vigiapov Jurgis, prtz. (užverbuotas NKVD) 150
- Vikonis Vladas, Juozo (MGB SG ag. smogikas *Uosis*) 103, 105
- Viktor, MGB ag. 97, 100
- Viktorija, MGB ag. 308
- Vildžiūnaitė Stasė 566
- Vildžiūnas Alfonsas-Vijoklis 329
- Vileita Juozas, Kazimiero-Uralas 294
- Vileita Kazimieras-Naujalis 294
- Vilemas Albinas-Griežtis 783
- Vilemas Bronius-Lubinas 783
- Vilemas Stasys-Karklas 783
- Vilenskij, MGB inf. 257
- Vilimaitė Izabelė-Stirna 880
- Vilimas Juozas, Nikodemo, prtz. 202
- Vilimas Kostas, Kosto-Beržinis 231
- Vilimas Vladas, Nikodemo, prtz. 202
- Viliūnas Jurgis, prtz. 689
- Vilkas Jonas, Jono (MGB SG ag. smogikas *Barzda*) 105
- Vilkas-Alejūnas Albertas, MGB ag. 76, 83, 242, 286, 492
- Vilkauskas Aleksandras, Mato (MGB SG ag. smogikas *Beržas*) 104
- Vilkauskas Aleksandras, str. 120
- Vilkauskas Vladas, Mato (MGB SG ag. smogikas *Dobilas*) 104
- Vilūnas Antanas-Vilkas 370
- Vilūnas Jurgis, prtz. 689
- Vilutis Anton, sov. mlc. 14
- Vilutis Apolinaras 384
- Vilutis Kazys, Igno 285
- Vilutis Leonas, Jono-Bitinėlis, LLA 804, 855
- Vilutis Mykolas-Klevas, LLA, prtz. 272, 273, 532, 536
- Vilutis Vytautas, Jono-Perkūnas 341, 342, 344, 384
- Vilutytė Bronė, ryš. 568
- Vinciūnas Kostas, Adomo, prtz. 286
- Vinciūnas Teofilis-Kalnelis 285, 295
- Vinogradov, MVD vyr. ltn. (fikt. gaujos organizatorius) 286
- Vinter Josef, Pauliaus (vokietis) prtz. 816
- Virvičius Mykolas, prtz. 270
- Visminas, KGB ltn. 797

- Višnieveckis, NKVD ltn. 53
 Vitavičius Petras, Petro, prtz. 291
 Viteikis Petras, Adomo-*Rickus* 50
 Vitėnas Bronius-*Lapė* 206
 Vitėnas Leonas, prtz. 198
 Vitkauskas Juozas, sov. pareig. 15
 Vitkelis Bronius, Petro-*Skripkus* 47
 Vitkovskij Osip (Vitkauskas Juozas? – L. A.), prtz. 278
 Vitkus Pranas, prtz. 521
 Vitkutė Ona-*Nijolė*, ryš. 370
 Vitols, ryš. 862
 Vitonis Ignotas-Strazdas 455, 488, 490
Vyšnia, MGB ag. 127
 Vyšniauskas Adomas, kng. 46
 Vyšniauskas Algis 327
 Vyšniauskas Emanuelis-*Žaibas* 491
 Vyšniauskas Rapolas, prtz. b. v. 744
Vytautas, MGB ag. 84, 165, 225
 Vytė Vaclovas, (KGB kap., tardytojas) 559
 Vytėnas A.-*Siaubas*, b. v. 920
 Vytėnas Albertas, prtz. (MGB ag. *Ažėnas*) 253, 729
 Vytėnas Alfonsas, Petro-*Aukštuolis*, OS vrš. 355
 Vytėnas Bronius, Juozo-*Lapė* 253, 782
Vyturys, prtz. 699
 Vyžintas Jonas-*Svirplys* 564
Vladas, NKVD ag. 62
 Vogulis Vytautas-*Dagilis* (MGB ag. *Dobilas*) 375
 Vogulis Vytautas-*Dagilis*, *Drapokas*, *Šeškas*, *Vytautas* (MGB SG ag. smogikas *Dobilas*) 374
 Voldemaras Augustinas (LR premjeras) 466
 Volkus Vladas 651
 Volodka Vilius-*Tigras* 297
 Zabarauskas Kazys 840
 Zabarauskas Pranas, rėm. 838
 Zablackas Antanas (1941 m. prtz.) 671, 673
 Zablackas Pranas, Petro-*Liūtas* 710
 Zablackas Vilius, prtz. 895, 909
 Zablackas Vytautas, Antano, prtz. 895, 899, 909
 Zaborskienė Stasė, med., rėm. 442
 Zabulionis Aleksas-*Balandis* 76, 80, 81
 Zabulionis Antanas (sov. raudonasis prtz.) 453, 456, 457
 Zabulionis Antanas-*Plienias*, *Dragūnas* 492, 493
 Zabulionis Dominykas, rėm. 56
 Zabulionis Gastulis, rėm. 56
 Zabulionis Jonas, prtz. 488, 490
 Zabulionis Juozas, Antano, str. 457
 Zabulionis Juozas, Kosto-*Liūtas*, b. v. 55
 Zabulionis Juozas, rėm. 488
 Zabulionis Juozas-*Katinas* (prtz. ryš., NKVD vairuotojas) 454, 456
 Zabulionis Stasys-*Lūšis* 56
 Zabulis Antanas, Stepono, prtz. b. v. 134
 Zabulis Jonas, Antano-*Diemedis* 135, 470
 Zabulis Stasys, prtz. 470
 Zabulis Vincas, Antano, prtz. 134
 Zacharo, MGB plk. 668
Zaicev, NKVD ag. 192, 194
 Zaičėnkovas, MVD mlc. 668
 Zakarauskas Jonas, prtz. 895, 609
 Zakarauskas, ryš. žvalg. 205, 670
 Zakarevičius Izidorius, Mykolo, (1941 m. prtz.) LLA prtz. 671, 675
 Zakarevičius Jonas, Mykolo (1941 m. prtz.) 671, 674
 Zakrevskij (Zakrevskis) Leonid, Petrovič-*Koršun*, *Lesnoj* (MGB SG ag. smogikas) 187, 371
 Zakšauskas Alfas (gal Alfonsas?) prtz. 780, 781
 Zalagaitė Birutė, rėm. 92
 Zaleva Nina, mot. 451
 Zamaldinovas, mlc. j. ltn. 31
 Zamarys Jonas (Janis), prtz. 182, 790
 Zamarys Juozas, prtz. 92
 Zamauskas Bronius-*Kietis* 944

- Zamokas Serafimas, prtz. 743
- Zaptorius Dominykas-*Tigras* 289, 295, 407, 848, 851, 913
- Zaredkaitė*, MGB ag. 297
- Zarinskas Albinas, Gabrio, ryš. 760
- Zarinskas Julius, Gabrio-*Baliulis*, *Varnas* 710, 759, 760, 762, 784, 786
- Zarys Julius, Gabrio, prtz. (MGB ag. tinkle) 361, 832
- Zavadskaitė Julija, d. 130
- Zavadskas Algimantas, sūn. 130
- Zavadskas Jonas, prtz. b. v. 135
- Zavadskas Juozas, Teodoro-*Durklas*, *Paukštis* (1941 m. prtz.) prtz. b. v. 130, 140, 149, 938, 944, 945
- Zavadskas Juozas-*Paukštis* 340
- Zavadskienė Kostė, Zigmo, rėm. 130
- Zavra Stepan, Matvejevič, str. 827
- Zazirskas Domas-*Trimitas* 807, 858
- Zelenkauskas, MGB vert. 701
- Zelenov*, MGB inf. 303
- Zeleva Kapitolina 474
- Zelevas Andrejus, Michailo 8, 451, 474, 494
- Zelevas Michailas, tėv., MVD mlc. vyr. ltn. 451
- Zelevas Trifonas 474
- Zemlickas Jonas, prtz. b. v. 135
- Zeniakin, MGB pplk. 711
- Zeniauskas, MGB pplk. 955
- Zenkov Ivan, Klimentjevič, str. 778
- Zenkova Agafija, Ivanovna, NKVD inf. 147
- Zibas* (NKVD ag. Smerdov Nikolaj Ivanovič) 42
- Zibermanas (stribų. ryš.) 40
- Zibert Vytautas, prtz. (užverbuotas NKVD) 150
- Zina*, MGB ag. 79, 83, 303, 306, 307
- Zinkevičius Bronius-Kalvis, Aitvaras, *Skudutis*, b. v. 282, 283, 288, 369, 803, 805, 806, 808, 845, 851, 855–857
- Zinkevičius Jurgis, rėm. 231
- Zinkevičius Kazys, Jurgio-*Saldaitis* 287, 288, 806, 845, 848, 851, 857
- Zinkevičiūtė Felicija, ryš. 727
- Zinkevičiūtė Ona, Jurgio-*Našlaitė*, ryš. 288, 369, 370
- Zinkievič Viktor (1941 m. prtz.) 151
- Zizaitė, ryš. 74
- Zizas Vincas, rėm. 74, 75
- Zizevičius Jonas, Jono 71
- Zykovas Lionginas, prtz. 528
- Zlatkus Jonas, Juliaus 51
- Zolba, prtz. 95
- Zolotoriov, MGB mjr. 945
- Zolotovas, NKVD ltn. 52
- Zoluba Jonas, Juozo, prtz. 685
- Zolubas Algimantas 563
- Zosė*, MGB ag. 293
- Zubkovas, MGB vyr. ltn. 492
- Zubova Jekaterina, Jevdokimo 485
- Zubova Jevasia, Michailo 485
- Zubova Urbonienė 485
- Zubovaitė Kazė 484
- Zubovas Jegoras (1941 m. prtz.) 480, 481
- Zubovas Jevasia 482
- Zubovas Jevdokimas 481
- Zvezda*, MGB ag. 129, 301
- Žaba Michail, Fiodorovič (MGB SG ag. smogikas *Kruk*) 104, 105
- Žadanovskis, MGB ltn. 244
- Žaibas*, MGB ag. 111
- Žaibas*-„A“, MGB ag. 101, 123, 124
- Žaibas*-Adomėnas Antanas, MGB ag. 246, 247, 252
- Žala Jonas, prtz. 70
- Žala Stasys, prtz. 289
- Žala Vincas, Stasio-*Dobilas* 70, 289, 290
- Žalabovskij* (*Želiabovskij*)-Cibulskas, mokyт., MGB ag. 265, 268
- Žalalis, str. 423
- Žalelis Pranas, prtz. 689, 689
- Žalگیرis*, prtz. 699
- Žaliaduonienė-Basytė Jadvyga, Justino, ryš. rėm. 301, 307, 355

- Žaliaduonis Vincas, Jono-Rokas, Cezaris,
Dijakomas, b. v. 245, 256, 260, 261,
266–268, 285, 288, 302, 304, 354, 356,
815, 878
- Žalinas, MGB vyr. ltn., vert. 940, 941
- Žalneriūnaitė-Martinėnienė Genė, ryš., rėm.
265, 268
- Žaržojus Juozas, Kazimiero-Prieauglis,
Jazminas 115, 122, 693, 701–703, 736,
799
- Žaržojus Mykolas, Kazimiero, prtz. 96, 117
- Žaunierius Bronius-*Kiškis* 368
- Žaunierius Vytautas, Jono, prtz. 290
- Žaunieriūtė Anelė-*Žibutė*, ryš. 288
- Žqsinas*, NKVD inf. 462
- Žebenkštė*, prtz. 698
- Žebrauskas Bronius, Jono, ryš. 277
- Žebrauskas Edvardas, ryš. 277
- Žebrauskas Petras-*Šalteškis* 849, 851
- Žebrauskas Pranas, ryš. 277
- Žebrovskis Bronislovas, Jano, prtz. 272
- Žeižys Petras, Antano, str. b. v. 95
- Želnys Vladas (1945 m. desantininkas) 468
- Želvys Julius 12
- Žemaitis Bronius, Mykolo, prtz. 140, 187
- Žemaitis Jonas, Mykolo, prtz. 187
- Žemaitis Jonas, Silvos, prtz. 188
- Žemaitis Jonas-*Beržas*, *Maumedis* 718, 806,
857
- Žemaitis Mykolas-*Aušrūnas*, OS vrš. 354, 355
- Žemaitis Petras, Mykolo, prtz. b. v. 140, 187
- Žemaitis*, MGB inf. 213, 218–220, 226
- Žemaitytė Cecilija, ryš. rėm. 263, 267
- Žemčiugovas, MGB ltn. 299
- Žemeikis Jonas, Jono, prtz. 71
- Žiaugra Petras, prtz. b. v. 87
- Žibėnas Stasys-*Aušrys* 471, 472, 521, 522, 804,
855, 856
- Žibys Antanas, prtz. b. v. 62
- Žičkus Kazys (1941 m. prtz.) 503
- Žideliūnas Jonas (Janis), Antano (1941 m.
prtz.) 127, 790
- Žideliūnas Juozas, Juozo 51
- Žideliūnas Vincas, Jono, prtz. 797
- Židonis Adolfas, prtz. 55
- Židonis Alfonsas (Vlado brolis), prtz. 55
- Židonis Antanas (Adolfo brolis), prtz. 55
- Židonis Vladas, prtz. 55
- Žiedelis Česlovas, („l. g.“) str. 7
- Žiemys Gediminas, ryš. 22, 23
- Žilėnaitė Elena, Kazio, ryš. 746–748
- Žilėnaitė Jadvyga, ryš. rėm. 746, 748
- Žilėnaitė Julė, Mykolo, ryš. 843, 844
- Žilėnas Aleksas-*Tauras*, OS v. 873
- Žilėnas Alfonsas, Silvos, rėm. 208
- Žilėnas Antanas 828
- Žilėnas Balys (Boleslovas), Antano-*Naras*, ryš.
prtz. 205–207, 280
- Žilėnas Jonas, Silvos, prtz. 747
- Žilėnas Julius, Antano-*Gyls* 283
- Žilėnas Juozas-*Stuobris*, b. v. 848
- Žilėnas Kazys, Silvos, rėm. 747, 748, 842, 844
- Žilėnas Vincas, Mykolo-*Zubrys* 842
- Žilėnienė (Žilėnaitė?) Veronika, rėm. ryš. 746,
748
- Žilinskas Jonas, Justino, tėv., ryš. 251, 675
- Žilinskienė Antanina, mot., rėm. 675
- Žilius (Žilys) Albertas-*Kęstutis* 654, 656
- Žilius (Žilys) Aloyzas-*Žirnis* 654–656, 665
- Žilys Albertas-*Kęstutis* 655
- Žilys Jonas, rėm. ryš. 390
- Žilys, prtz. 342
- Žilvitis*, KGB ag. 115
- Žilvitis*, NKVD ag. 167
- Žilvytė*, MGB ag. 110
- Žindulis Alfonsas, rėm. 438
- Žinka-*Šalna* 112
- Žitkevičius Stasys (MGB ag. *Kaimynas*) 131,
392, 393
- Žižmaras, ryš. rėm. 302
- Žižminskaitė Liuda, ryš. 347
- Žižminskas Kazys-*Vaidila* 347
- Žygys Edvardas, Anupro, ryš. 211

- Žodis*, MGB inf. 245
Žuk, NKVD inf. 194
Žukas Vytautas, Mykolo (org. VYTIS) 292
Žukas-Žinka, NKGB-MGB ag. 112, 281
Žukauskas Adolfas-*Žukovas* 112, 704, 800–802
Žukauskas Balys, Jono-*Komendantas*, *Princas* 419
Žukauskas Balys-*Bielinis*, *Naktinis*, *Žaibas* 132, 389, 938
Žukauskas Bronius, Juozo-*Žaibas* 131, 420
Žukauskas Jonas-*Dėdė* 704, 705
Žukauskas Juozas-*Spirginys* b. v. 93, 705, 706, 801, 802
Žukauskas Klemensas (1941 m. prtz.) 678, 684, 685
Žukevičius Vytautas, sov. mlc. serž. 561, 562
Žukov Maksim, Ivanovič (MGB SG ag. smogikas *Žutkij*) 104
Žulys Antanas, Antano-*Anykščių šilelis* 50
Žulys Petras, Jono, rėm. 51
Žulys Vytautas, Antano-*Deimantas* 50
Župikovas, MGB mjr. 118, 119, 121
Žvirblis Antanas, Kazio-*Bartukas* 43, 481, 483, 484
Žvirblis Bronius (1941 m. prtz.) 482, 483
Žvirblis Kazys-*Radvila* 483–485
Žvirblis Povilas 484
Žvirblis-Giedraitis Aleksandras, Juozo, ryš. (NKGB inf. *Žvirblis*) 285
Žvirbliukas Stasys, prtz. 495
Žvironas Pranas 453

TURINYS

IŽANGA.....	5
TIKRIEJI IR NETIKRIEJI POKARIO DIDVYRIAI	9
SOVIETINIŲ REPRESINIŲ STRUKTŪRŲ VEIKLA.....	12
UTENOS apskrityje.....	12
ROKIŠKIO apskrityje	84
OBELIŲ vlsč.	115
DUSETŲ vlsč.	130
ZARASŲ apskr.	132
DŪKŠTO rajono	244
IGNALINOS rajono	254
ŠVENČIONIŲ apskrityje	268
ŠVENČIONĖLIŲ rajonas	362
AGENTAI-SMOGIKAI	367
IŠ RYŠININKO STASIO INDRAŠIAUS- <i>DRĄSUČIO</i> UŽRAŠŲ	382
Algimanto apyg. Kng. Margio rinktinės paskutiniųjų partizanų žūtis	392
IŠ ELENOS PETRYLAITĖS-INDRAŠIENĖS atsiminimų.....	393
Stribų žiaurumai nepamatuojami.....	404
POKARIO LAIKŲ PRISIMINIMAI	406
IŠ BALIO JUODZEVIČIAUS užrašytų Utenos krašto žmonių prisiminimų.....	413
IŠ NARBUTO VYTAUTO apklausos protokolų.....	418
ATSIMINIMAI IŠ LUKŠTŲ KRAŠTO POKARIO ISTORIJOS (netektys ir praradimai)	427
Iš prisiminimų apie partizaną ČELKĮ ALFONSA ir kitus.....	427
Iš partizano FELIKSO MAŽEIKIO, KOSTO- <i>Kardo</i> prisiminimų.....	432
IŠ ANDREJAUS ZELEVO ARCHYVŲ.....	451
Iš pokario rezistencijos judėjimo Utenos apskr., Vyžuonų vlsč.....	457
Vyžuonų valsčiaus partizanai, kurių ūkiai 1944–1945 m. buvo konfiskuoti.....	461
Requeim močiutei Jefrosinijai Trifanovnai.....	474
Apie Šventupio kaimą – truputis istorijos	477
Bunkeriai	485

Kas į bylą nesudėta... Apie Trumbatiškio geležinkelį.....	486
Bunkerio ANGLIJA beieškant.....	492
Iš ONUTĖS BUTRIMAITĖS prisiminimų.....	493
Dvarašilio bunkeriai	494
Stapšėnai, Sirvydžiai ir kt.	496
Apie pirmąją okupaciją ir karo laikotarpį.....	502
Apie mobilizaciją į Raudonąją armiją	510
Tik faktai, kurie nieko nekaltina	512
Apie istrebtelius (liaudyje vadinamais sribais, Aukštaitijoje – skrebaus).....	515
Apie Stapšėnų ir Sirvydžių kaimų puldinėjimus.....	526
Vietoje epilogo.....	528
PASAKOJA ADOLFAS RASTENIS-KUKALIS.....	532
PARTIZANO DIENORAŠTIS.....	538
Švenčionių apskr. Didžiojo Lietuvos kunig. Gedimino vardo partizanų būrys.....	538
LLA Tigro rinktinės Dotenėnų-DLK Gedimino partizanų būrys.....	547
IŠ PRISIMINIMŲ APIE LIETUVOS PARTIZANĄ ANTANĄ KRAUJELĮ-SIAUBŪNĄ	550
Iš sovietinio KGB pareigūno PETRO LAGUCKO prisiminimų	550
Iš partizano ANTANO KRAUJELIO-SIAUBŪNO, PABAISOS biografijos.....	560
Iš Janinos Šyvokienės knygos „Gyvenimą paaukojęs Tėvynei“	562
Iš Algimanto Zolubo publikacijos „Apginti partizano garbę“	563
Iš prtz. ryšininkės Vitalijos Kraujelytės-Telksnienės-Saulutės prisiminimų	564
Iš Marytės Karalkevičienės-Lapašauskaitės prisiminimų.....	570
Iš Valiuoko Algio prisiminimų.....	572
IŠ BRONIAUS SKARDŽIAUS-BARONIUKO PRISIMINIMŲ.....	574
Antra dalis. Knygnešių – katorgininkų keliais	595
Etapas.....	604
Kalinių streikas.....	618
Paliekam Norilską	630
Čia gyveno LAPIENIŲ ŠEIMA	643
Tris dienas buvau partizanu.....	646
Pabaigai	647
ŠIAURĖS RYTŲ LIETUVOS PARTIZANŲ, RYŠININKŲ, RĖMĖJŲ PRISIMINIMAI, SOVIETINIŲ AKTYVISTŲ LIUDIJIMAI, ĮAMŽINTI NKVD–NKGB–MGB–MVD TARDYTOJŲ PROTOKOLUOSE	659
NUO BALTŲJŲ INSULOS RŪMŲ IKI MĖLYNŲJŲ IGNALINOS ŠILŲ	718
IŠ PRANO NAMAJŪNO PRISIMINIMŲ	883
IŠ PETRO STANKEVIČIAUS IR LIUCIJOS STANKEVIČIENĖS PRISIMINIMŲ	892

POKARIO LAIKŲ PRISIMINIMAI.....	912
TRUMPA PARTIZANO JONO DŪDĖNO- VYNO VEIKLOS APŽVALGA.....	919
PARTIZANŲ RYŠININKIŲ AIDUKAITĖS JANINOS IR MILAŠIŪTĖS VIRGILIJOS VEIKLOS PĖDSAKAIS	922
PASAKOJA BRONIUS AVIŽIENIS-BALANAS	925
PASAKOJA VLADAS ŠERĖNAS.....	927
PASAKOJA NAVICKAS ROMUALDAS-JAUNUTIS	930
IN MEMORIAM PARTIZANUI NARSUČIUI.....	938
PASAKOJA GUBERTAS NOREIKIS-KARVELIS.....	946
VILTIS MIRŠTA PASKUTINĖ.....	949
Laiškas Paulavičiūtei Onai, d. Kazio.....	952
Laiškas žmonai Onai Paulavičiūtei	953
Pataisos iš plano, kaip likviduoti Žemaitijos banditus ir banditišką centrą	954
Iš partizano Povilo Jankausko- <i>Alksnio</i> prisiminimų.....	956
LAIŠKAS. IŠ ALBINO PRISIMINIMŲ	957
SANTRUMPOS IR JŲ PAAIŠKINIMAI XII-ai knygai	961
XI-os knygos ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	963

Laisvės kovotojų prisiminimai. XI-ta dalis / Sudarė Romas Kaunietis ; UAB „Petro ofsetas“. – Vilnius, 2024. – 1023 [1] p. : iliustr. – Asmenvardžių r-klė p. 963–1020.

ISBN 978-609-420-814-0

Tai XI-oji R. Kauniečio sudaryta ir parengta Laisvės kovotojų prisiminimų knyga. Šioje knygoje toliau skelbiami gerokai anksčiau užrašyti ir nepublikuoti keliolikos buvusių partizanų, ryšininkų bei jų rėmėjų prisiminimai, nemaža vietos skiriama archyvinei medžiagai, kuri buvo surinkta iš įvairių sovietinio saugumo tardymo bei operatyvinių bylų.

LAISVĖS KOVOTOJŲ PRISIMINIMAI
XI dalis

Sudarė Romas Kaunietis
Redaktorė Roma Jagminaitė

2024-11-11. 70×100/16. 82,56 sąlyg. sp. l. Tiražas 400 egz.
Išleido ir spausdino UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Rionų g. 25C, 03153 Vilnius